NAZ. CENTR.
R. BIBLIOTECA VITT. EMAN. II
203
2 K
. 6
ROMA

FAUSTO STASI
ROMA
Via S. Chiara
N. 60

203.2.K.6

PRIMA SECVNDAE PARTIS SVMMÆ TOTIVS THEOLOGIAE,

D. THOMÆ AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI.

Cum Commentarijs

R. DOMINI THOMÆ A VIO, CAIETANI,
S. Romanę Eccleſię tituli S. Xyſti Presbyteri Cardinalis.

Cui acceſſerunt Poſtillæ locis ſuis ad textum adpoſitæ.

Qęſtionum item, & ſingulorum Articulorum, additus eſt Index.

48

VENETIIS, M D XCIIII.
Apud Hæredem Hieronymi Scoti.

AD REVERENDISSIMVM IN CHRISTO PATREM, ET D. D. NICOLAVM DE FLISCO, S. R. ECCLESIAE EPISCOPVM CARDIN. SABINENSEM.

THOMÆ DE VIO CAIETANI,

Tunc Prædicatorum ordinis Generalis Magiſtri, nunc S. Xiſti presbyteri Cardinalis, in prima Secundæ D. Thomæ Aquinatis Commentarios.

PRAEFATIO.

QVI Orthodoxam Eccleſiam, Reuerendiſsime in Chriſto Pater, pomarium eſſe cultiſsimum, fœcundiſque arboribus conſitum dixerint, non modo eos nō aberrare vſpiam, ſed rectiſſime etiam ſentire contenderim, quippe qui a principe illo vatum Moyſe, in ipſis prope hiſtoriæ ſuæ foribus aſſertum hoc propalam fore, ac procul, ab ænigmatibus eſſe non ambigant. Neque enim aliud paradiſus ille à Deo plantatus, aquis irriguus, plantis pomiferis conſitus, in quo & primus eſt homo poſitus, quàm Chriſti refert Eccleſiam, baptiſmi fonte vitæq́ arbore (quæ Chriſtus eſt) tum diuorum hominum diſciplinis, illuſtrium plantarijs exornatam. In hūc, cum multi ad eximendam famem, capiendaq́ pocula paſsim adcurrant, acceſsi & ego, & mea ſponte cupidus, tum maxime ab Aquinate Salomone (ita enim appellare libet) accitus (quis enim tam mentis inops, ac ſtolidus, vt aduocantem ad concluſum hortum dilectos ſuos, vt comedant fructus pomorum ſuorum, non libēter audiat, non gradu concito ſequatur?) acceſsi. Neque nuper ſolum, ſed quàm primum mihi per ætatem licuit, ac ſub opacis proceræ illius ac feracis arboris ramis, procul à ſæculi curis, procul a paſsionum æſtibus recreatus, ad radices diu, admirans potius arboris celſitudinem, pomorumq́ copiam ac ſuauitatem, quam delibens admodum ſeſsitaui: vbi vero auctis viribus illam conſcendi, pomaq́ ad libitum colligens, deguſtaui, tantus me ſubito illorum amor inceſsit, vt nō diebus non noctibus, à legendis illis ac vorandis abſtineam. Sed qui me voluptate hac affectum mœror inuaſerit, neſcio, dum exceptis paucis, reliquos vel in mandēdis ſiliquis, vel eſtringendis glandibus occupatos, à noſtra procul arboris dulcedine video conſtitiſſe. Quam ego rem non aliunde puto, quàm ex infirmis viribus, neque ad cenſum commodis prouenire, cum ſimile veri nullo pacto fiat, vt vberta-

tem tantam negligerent. Hos itaque, Pater amqliſsime, miſeratus, cum nobiſip-ſis tantum nati non ſimus, curaui, collectis pomis, ac prębitis, ne ieiuni ac famę-ſcentes interirent. Quod cum aliàs in lucubrationibus meis effecißem, idem nũc in Commentarijs in Secundę Primam, ea potiſsimum ratione feci, quod pręter illius prętantiam, tum in Theologia, tum in Philoſophię parte, quę de morib agit hic mihi Liber ita videbatur eſſe omnibus neceſſarius, vt abſque illo fieri, vel ingenti cum iactura, vel nullo modo poſſet. Complectitur enim prima illa rerum capita, ſine quibus aut caliges in cęteris, opus eſt, aut cęcutias. Adde vtilitatē, quę tanta in illo eſt, vt à cunctis ſimul ordinibus, ad hunc ſit quaſi ad perennēac lympidum fontem adcurrendum. Quis etenim Doctorum, ſine Thoma, non aridus videri poterit ac ieiunus? Quis ſacerdotum non baculo Aquinatis innixus, in expiandis peccatis populorum, non ſępe ceſpitabit? Eneruati proculdubio erunt, ac ſine viribus, abſque hòc de pulpitis declamantes, in tantaquèlegum affiuentia periti Cęſarei, Pontificijque Juris inopes & egentes. Sicuti vero Aquinatis Thomę inter Prędicatores principis, fructus decerpere nullus debuit, prius quā Caietanus Thomas in Prędicatorũ gregis ſpecula conſtitutus, ita profecto a nullo melius accipiendi ſunt, atque auidius comedendi, quam ab eo, qui Prędicatores tanta eſt charitate complexus, vt bonos in illis, mores confirmans, nunc reſtituens collabentes, in fouendis protegendisque illis, omnibus prętet, & à nemine ſuperetur. Accedit, quod nobilißimi viri, ac ſupra fidem doctiſsimi (qualis eſt Aquinas noſter) nobiliſsimo in primis & inter eruditos quotidie victitanti, Cōmentaria iure quodam debita videntur. Quę duo, quūm pari nexu in te vnum coiuerint, non hominibus iam, ſed ipſis etiam (ſi licet) brutis ac lapidibus colliquescit. Poſſemq́; ego ſtolidior aliquando forſitan videri, ſi amorem tuum, ac ſtudiū in eruditos viros, ſi etiam familię tuę, tum Pontificibus ſummis, tum longo Senatorum agmine (quanto ſcilicet nullam in toto Chriſtiano orbe reperias) exornatę, recenſere laudes parauero. Supereſt, Reuerendiſsime pater, ac domine, vt quando neque aurum neque argentum mihi eſt, ac ſi maxime adeßet (ea tua eſt integritas, quę ad collucentia ſolum iſta & fluxa non inhiet) vt hęc mea munera ea qua dantur fronte, recipias, & calathi tenuitatem, ipſorum fructuum, quos tibi nunc damus, & ampliores in poſterum pollicemur, dulcore ac pinguedine metiaris. Vale fœliciter.

PRIMÆ SECVNDÆ PARTIS
SVMMAE DIVI THOMAE AQVINATIS,
QVAESTIONVM ET ARTICVLORVM INDEX.

Qualis ſit hac doctrina, & ad quæ ſe extendat.

QVAESTIO I.

ARTICVLVS I.

1 VTRVM homini conueniat agere propter finem.
2 Vtrum agere propter finem ſit proprium rationalis naturæ.
3 Vtrum actus hominis recipiant ſpeciem ex fine.
4 Vtrum ſit aliquis finis vltimus humanæ vitæ.
5 Vtrum unius hominis poſſint eſſe plures vltimi fines.
6 Vtrum homo ordinet omnia in vltimum finem.
7 Vtrum idem ſit vltimus finis omnium hominum.
8 Vtrum in illo vltimo fine aliæ creaturæ conueniant.
De beatitudine hominis, in quibus conſiſtat. Et primo, Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in diuitiis.

QVAESTIO II.

2 ¶Vtrum conſiſtat in honoribus.
3 Vtrum in fama, ſiue gloria.
4 Vtrum in poteſtate.
5 Vtrum in aliquo corporis bono.
6 Vtrum in voluptate.
7 Vtrum in aliquo bono animæ.
8 Vtrum in aliquo bono creato.
De beatitudine, quid ſit. Et primo, Vtrum beatitudo ſit aliquid increatum.

QVAESTIO III.

2 ¶Vtrum ſi eſt aliquid creatum, ſit operatio.
3 Vtrum ſit operatio ſenſitiuæ partis, aut intellectiuæ tantum.
4 Vtrum ſi eſt intellectiuæ, ſit operatio intellectus, an volũtatis.
5 Vtrum ſi eſt operatio intellectus, ſit operatio intellectus ſpeculatiui, aut practici.
6 Vtrum, ſi eſt operatio intellectus ſpeculatiui, conſiſtat in ſpeculatione ſcientiarum ſpeculatiuarum.
7 Vtrum ſit in ſpeculatione ſubſtantiarum ſeparatarum, ſcilicet angelorum.
De his quæ exiguntur ad beatitudinem. Et primo, Vtrum delectatio requiratur ad beatitudinem.

QVAESTIO IIII.

2 ¶Vtrum in beatitudine ſit principalius viſio, quam delectatio.
3 Vtrum ad beatitudinem requiratur comprehenſio.
4 Vtrum requiratur rectitudo voluntatis.
5 Vtrum ad beatitudinem hominis requiratur corpus.
6 Vtrum requiratur ad eam perfectio corporis.
7 Vtrum requirantur ad eam aliqua exteriora bona.
8 Vtrum requiratur ad eam ſocietas amicorum.
De adeptione beatitudinis. Et primo, Vtrum homo poſſit cõſequi beatitudinem.

QVAESTIO V.

2 ¶Vtrum unus homo poſſit eſſe beatior alio.
3 Vtrum aliquis poſſit eſſe in hac vita beatus.
4 Vtrum beatitudo habita amitti poſſit.
5 Vtrum homo per ſua naturalia poſſit acquirere beatitudinem
6 Vtrum homo conſequatur beatitudinem per actionem alicuius ſuperioris creaturæ.
7 Vtrum requirantur aliqua opera hominis ad hoc quod homo beatitudinem conſequatur a Deo.
8 Vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

De voluntario, & inuoluntario. Et primo, Vtrum in humanis actibus inueniatur voluntarium.

QVAESTIO VI.

2 ¶Vtrum inueniatur in animalibus brutis.
3 Vtrum voluntarium poſſit eſſe abſque omni actu.
4 Vtrum violentia voluntati poſſit inferri.
5 Vtrum violentia cauſet inuoluntarium.
6 Vtrum metus cauſet inuoluntarium ſimpliciter.
7 Vtrum concupiſcentia cauſet inuoluntarium.
8 Vtrum ignorantia cauſet inuoluntarium.
De circunſtantiis humanorum actuum, in quibus voluntarium, & inuoluntarium inuenitur. Et primo, Vtrum circũſtantia ſit accidens actus humani, vel quid.

QVAESTIO VII.

2 ¶Vtrum circunſtantiæ humanorum actuum ſint conſiderandæ a theologo.
3 Vtrum conuenienter enumerentur circunſtantiæ in 3. æthicorum.
4 Vtrum ſint principales circunſtantiæ propter quid, & ea in quibus eſt operatio, vt dicitur in 3. Ethicorum.
De voluntate quorum ſit volitorum. Et primo, Vtrum volũtas ſit tantum boni.

QVAESTIO VIII.

2 ¶Vtrum voluntas ſit tantum finis, an eorum quæ ſunt ad finem.
3 Vtrum voluntas, ſi eſt eorum quæ ſunt ad finem, uno actu moueatur in finem, & in ea, quæ ſunt ad finem
De motiuo voluntatis. Et primo, Vtrum voluntas moueatur ab intellectu.

QVAESTIO IX.

2 ¶Vtrum ab appetitu ſenſitiuo.
3 Vtrum moueat ſeipſam.
4 Vtrum moueatur ab aliquo exteriori principio.
5 Vtrum moueatur a corpore cœleſti.
6 Vtrum moueatur a Deo ſolo, ſicut ab exteriori principio.
De modo quo voluntas mouetur. Et primo, Vtrum voluntas ad aliquid naturaliter moueatur.

QVAESTIO X.

2 ¶Vtrum moueatur de neceſſitate a ſuo obiecto.
3 Vtrum moueatur de neceſſitate ab inferiori appetitu.
4 Vtrum moueatur de neceſſitate ab exteriori motiuo, quod eſt Deus.
De fruitione, quæ eſt actus voluntatis. Et primo, Vtrum frui ſit actus appetitiuæ potentiæ.

QVAESTIO XI.

2 ¶Vtrum frui conueniat tantum rationali creaturæ, an etiam animalibus brutis.
3 Vtrum fruitio ſit tantum vltimi finis.
4 Vtrum ſit ſolum finis habiti.
De intentione, quæ eſt actus voluntatis. Et primo, Vtrum intentio ſit actus intellectus, vel voluntatis.

QVAESTIO XII.

2 ¶Vtrum ſit tantum vltimi finis.
3 Vtrum aliquis poſſit ſimul duo intendere.
4 Vtrum intentio finis ſit idem actus cum voluntate, eius quod eſt ad finem.
5 Vtrum intentio conueniat brutis animalibus.
De electione quæ eſt actus voluntatis in comparatione ad ea, quæ ſunt ad finem. Et primo, Vtrum electio ſit actus voluntatis, vel rationis.

QVAESTIO XIII.

2 ¶Vtrum electio conueniat brutis animalibus.

3 Vtrum electio ſit ſolum eorum, quæ ſunt ad finem, vel etiam, quandoque ipſius finis.
4 Vtrum electio ſit tantum eorum quæ per nos aguntur.
5 Vtrum electio ſit ſolum poſſibilium.
6 Vtrum homo ex neceſſitate eligat, vel libere.
De conſilio quod præcedit electionem Et primo, Vtrum conſilium ſit inquiſitio.

QVAESTIO XIIII.

2 ¶Vtrum conſilium ſit de fine, vel ſolum de iis, quæ ſunt ad finem.
3 Vtrum conſilium ſit ſolum de iis quę a nobis aguntur.
4 Vtrum conſilium ſit de omnibus quæ a nobis aguntur.
5 Vtrum procedat ordine reſolutorio.
6 Vtrum conſilium procedat in infinitum.
De conſenſu, qui eſt actus uoluntatis in comparatione eorũ, quæ ſunt ad finem. Et primo, Vtrum conſenſus ſit actus appetitiuæ, vel apprehenſiuę uirtutis.

QVAESTIO XV.

2 ¶Vtrum conueniat brutis animalibus.
3 Vtrum conſenſus ſit de fine, vel de his quę ſunt ad finem.
4 Vtrum conſenſus in actum pertineat ſolum ad ſuperiorem animæ partem.
De vſu qui eſt actus uoluntatis in comparatione ad ea, quæ ſunt ad finem. Et primo, Vtrum vti ſit actus uoluntatis.

QVAESTIO XVI.

2 ¶Vtrum conueniat brutis animalibus.
3 Vtrum ſit tantum eorum, quæ ſunt ad finem, vel etiam finis
4 Vtrum vſus præcedat, vel ſequatur electionem.
De actibus imperatis a uoluntate. Et primo, Vtrum imperare ſit actus rationis, vel uoluntatis.

QVAESTIO XVII.

2 ¶Vtrum imperare pertineat ad bruta animalia.
3 Vtrum imperium pręcedat uſum, vel econuerſo.
4 Vtrum imperium & actus imperatus ſit actus unus, vel diuerſi.
5 Vtrum actus uoluntatis imperetur.
6 Vtrum actus rationis imperetur.
7 Vtrum actus appetitus ſenſitiui imperetur.
8 Vtrum actus animę vegetabilis imperetur.
9 Vtrum actus exteriorum membrorum imperentur.
De bonitate, & malitia humanorum actuum in generali. Et primo, Vtrum omnis humana actio ſit bona, vel aliqua ſit mala.

QVAESTIO XVIII.

2 ¶Vtrum actio hominis habeat bonitatem, vel malitiam ex obiecto.
3 Vtrum hoc habeat ex circunſtantia.
4 Vtrum hoc habeat ex fine.
5 Vtrum aliqua actio hominis ſit bona, vel mala in ſpecie.
6 Vtrum actus habeat ſpeciem boni, vel mali ex fine.
7 Vtrum ſpecies quæ eſt ex fine contineatur ſub ſpecie quæ eſt ex obiecto ſicut ſub genere, vel econuerſo.
8 Vtrum aliquis actus ſit indifferens ſecundum ſuam ſpeciem.
9 Vtrum aliquis actus ſit indifferens ſecundum indiuiduum.
10 Vtrum aliqua circunſtantia conſtituat actum moralem in ſpecie boni, vel mali.
11 Vtrum omnis circunſtantia augens bonitatem, vel malitiã conſtituat actum moralem in ſpecie boni, vel mali.
De bonitate, & malitia humanorum actuum interioris voluntatis. Et primo, Vtrum bonitas uoluntatis dependeat ex obiecto.

QVAESTIO XIX.

2 ¶Vtrum dependeat ex ſolo obiecto.
3 Vtrum dependeat ex ratione.
4 Vtrum dependeat ex lege æterna.
5 Vtrum ratio errans obliget.
6 Vtrum voluntas contra legem Dei, ſequens rationem errantem, ſit mala.
7 Vtrum bonitas voluntatis in his, quæ ſunt ad finem, dependeat ex intentione finis.
8 Vtrum quantitas bonitatis, vel malitiæ in uoluntate ſequatur quantitatem boni, vel mali in intentione.
9 Vtrum bonitas uoluntatis dependeat ex conformitate ad voluntatem diuinam.
10 Vtrum neceſſarium ſit uoluntatem humanam conformari voluntati diuinæ in volito ad hoc quod ſit bona.
De bonitate, & malitia exteriorum actuum humanorum. Et primo, Vtrum bonitas, vel malitia per prius ſit in actu voluntatis, vel in actu exteriori.

QVAESTIO XX.

2 ¶Vtrum tota bonitas, & malitia exterioris actus dependeat ex bonitate voluntatis.
3 Vtrum bonitas, & malitia ſit eadem interioris, & exterioris actus.
4 Vtrum actus exterior aliquid addat de bonitate, & malitia ſupra actum interiorem.
5 Vtrum euentus ſequens aliquid addat de bonitate, vel malitia ad exteriorem actum.
6 Vtrum idem actus exterior poſſit eſſe bonus, & malus.
De his quæ conſequuntur actus humanos ratione bonitatis, & malitiæ. Et primo, Vtrum actus humanus inquantum eſt bonus, vel malus habeat rationem rectitudinis, vel peccati.

QVAESTIO XXI.

2 ¶Vtrum habeat rationem laudabilis, vel culpabilis.
3 Vtrum habeat rationem meriti, vel demeriti.
4 Vtrum habeat rationem meriti, vel demeriti apud Deum.
De paſſionibus animæ in generali. Et primo, De ſubiecto earum. I. Vtrum aliqua paſſio ſit in anima.

QVAESTIO XXII.

2 ¶Vtrum magis ſit in parte appetitiua quàm in apprehenſiua.
3 Vtrum magis ſit in appetitu ſenſitiuo quàm in intellectiuo, q dicitur uoluntas.
De differentia paſſionum abinuicem. Et primo, Vtrum paſſiones, quæ ſunt in concupiſcibili, ſint diuerſæ ab his, quæ ſunt in iraſcibili.

QVAESTIO XXIII.

2 ¶Vtrum contrarietas paſſionum iraſcibilis ſit ſecundum contrarietatem boni, & mali.
4 Vtrum ſit aliqua paſſio animæ non habens contrarium.
4 Vtrum ſint aliquæ paſſiones differentes ſpecie in eadem potẽtia non contrariæ adinuicem.
De bono, & malo circa paſſiones animæ. Et primo, Vtrum bonum, & malum morale poſſit in paſſionibus animæ inueniri.

QVAESTIO XXIIII.

2 ¶Vtrum omnis paſſio animæ ſit mala moraliter.
3 Vtrum paſſio addat, vel diminuat ad bonitatem, vel malitiam actus.
4 Vtrum aliqua paſſio ſit bona, vel mala ex ſua ſpecie.
De ordine paſſionum adinuicem. Et primo, Vtrum paſſiones iraſcibilis ſint priores paſſionibus concupiſcibilis, vel econuerſo.

QVAESTIO XXV.

2 ¶Vtrum amor ſit prima paſſionum concupiſcibilis.
3 Vtrum ſpes ſit prima inter paſſiones iraſcibilis.
4 Vtrum illæ quatuor. ſ. gaudium, triſtitia, ſpes, & timor ſint principales paſſiones.
De paſſionibus animæ in ſpeciali. Et primo, De amore.

QVAESTIO XXVI.

2 ¶Vtrum amor ſit in concupiſcibili
3 Vtrum amor ſit paſſio.
4 Vtrum amor ſit idem quod dilectio.
5 Vtrum amor conuenienter diuidatur in amorem amicitiæ, & amorem concupiſcentiæ.
De cauſa amoris. Et primo, Vtrum bonum ſit ſola cauſa amoris.

QVAESTIO XXVII.

2 ¶Vtrum cognitio ſit cauſa amoris.
3 Vtrum ſimilitudo ſit cauſa amoris.
4 Vtrum aliqua alia paſſionum animæ ſit cauſa amoris.
De effectibus amoris. Et primo, Vtrum vnio ſit effectus amoris.

QVAESTIO XXVIII.

2 ¶Vtrum mutua inhæſio ſit eius effectus.
3 Vtrum extaſis ſit eius effectus.
4 Vtrum zelus ſit eius effectus.
5 Vtrum amor ſit paſſio læſiua amantis.
6 Vtrum amor ſit cauſa omnium quæ amans agit.
De odio. Et primo, Vtrum cauſa, & obiectum odii ſit malum.

QVAESTIO XXIX.

2 ¶Vtrum odium cauſetur ex amore.
3 Vtrum odium ſit fortius quam amor.
4 Vtrum aliquis poſſit habere odio ſeipſum.
5 Vtrum aliquis poſſit habere odio ueritatem.
6 Vtrum aliquid poſſit haberi odio in vniuerſali.
De concupiſcentia. Et primo, Vtrum concupiſcentia ſit tantum in appetitu ſenſitiuo.

2 ¶Vtrum

QVAESTIO XXV.

2 ¶Vtrum concupiſcentia ſit paſſio ſpecialis.
3 Vtrum ſint aliquæ concupiſcentiæ naturales, & aliquæ non naturales.
4 Vtrum concupiſcentia ſit infinita.
De delectatione ſecundum ſe. Et primo, Vtrum delectatio ſit paſſio.

QVAESTIO XXXI.

2 ¶Vtrum delectatio ſit in tempore.
3 Vtrum differat a gaudio.
4 Vtrum delectatio ſit in appetitu intellectiuo.
5 Vtrum delectationes corporales, & ſenſibiles ſint maiores delectationibus ſpiritualibus, & intelligibilibus.
6 Vtrum delectationes tactus ſint maiores delectationibus, quę ſunt ſecundum alios ſenſus.
7 Vtrum aliqua delectatio ſit non naturalis.
8 Vtrum delectatio poſſit eſſe delectationi contraria.
De cauſa delectationis. Et primo, Vtrum operatio ſit cauſa propria delectationis.

QVAESTIO XXXII.

2 Vtrum motus ſit cauſa delectationis.
3 Vtrum ſpes, & memoria ſint cauſa delectationis.
4 Vtrum triſtitia ſit cauſa delectationis.
5 Vtrum actiones aliorum ſint nobis cauſa delectationis.
6 Vtrum benefacere alteri ſit cauſa delectationis.
7 Vtrum ſimilitudo ſit cauſa delectationis.
8 Vtrum admiratio ſit cauſa delectationis.
De effectibus delectationis. Et primo, Vtrum delectationis ſit dilatare.

QVAESTIO XXXIII.

2 ¶Vtrum delectatio cauſet ſitim, vel deſiderium.
3 Vtrum delectatio impediat vſum rationis.
4 Vtrum delectatio perficiat operationem.
De bonitate, & malitia delectationum. Et primo, Vtrum omnis delectatio ſit mala.

QVAESTIO XXXIIII.

2 ¶Vtrum omnis delectatio ſit bona.
3 Vtrum aliqua delectatio ſit optima.
4 Vtrum delectatio ſit menſura, vel regula, ſecundum quam iudicatur bonum, vel malum in moralibus.
De triſtitia, ſeu dolore ſecundum ſe. Et primo, Vtrum dolor ſit paſſio animæ.

QVAESTIO XXXV.

2 ¶Vtrum triſtitia ſit idem quod dolor.
3 Vtrum triſtitia, ſeu dolor ſit contraria delectationi.
4 Vtrum omnis triſtitia omni delectationi contrarietur.
5 Vtrum delectationi contemplationis ſint aliqua contraria.
6 Vtrum magis ſit fugienda triſtitia, quam delectatio appetēda.
7 Vtrum dolor exterior ſit maior quam interior.
8 Vtrum ſint tantum quatuor ſpecies triſtitiæ.
De cauſis triſtitiæ, ſeu doloris. Et primo, Vtrum cauſa doloris ſit bonum amiſſum, vel malum coniunctum.

QVAESTIO XXXVI.

2 ¶Vtrum concupiſcentia ſit cauſa doloris.
3 Vtrum appetitus vnitatis ſit cauſa doloris.
4 Vtrum poteſtas cui non poteſt reſiſti ſit cauſa doloris.
De effectibus doloris, ſeu triſtitię. Et primo, Vtrum dolor auferat facultatem addiſcendi.

QVAESTIO XXXVII.

2 Vtrum aggrauatio animi ſit effectus triſtitiæ, vel doloris.
3 Vtrum triſtitia, uel dolor debilitet omnem operationem.
4 Vtrū triſtitia magis noceat corpori, quam aliæ animæ paſſiones.
De remediis triſtitiæ, ſeu doloris. Et primo, Vtrum dolor, & triſtitia mitigetur per quamlibet delectationem.

QVAESTIO XXXVIII.

2 ¶Vtrum mitigetur per fletum.
3 Vtrum mitigetur per compaſſionem amicorum.
4 Vtrum per contemplationem veritatis.
5 Vtrum per ſomnum, & balnea.
De bonitate & malitia triſtitiæ, ſeu doloris. Et primo, Vtrum omnis triſtitia ſit mala. QVAES. XXXIX

2 ¶Vtrum triſtitia poſſit eſſe bonum honeſtum.
3 Vtrum poſſit eſſe bonum utile.
4 Vtrum dolor corporis ſit ſummum malum.
De paſſionibus iraſcibilis. Et primo, De ſpe, & deſperatione. & Vtrum ſpes ſit idem quod deſiderium, vel cupiditas.

QVAESTIO XL.

2 ¶Vtrum ſpes ſit in vi apprehenſiua, vel in vi appetitiua.
Vtrum ſpes ſit in brutis animalibus.
4 Vtrum ſpei contrarietur deſperatio.
5 Vtrum cauſa ſpei ſit experientia.
6 Vtrum in iuuenibus, & in ebrioſis abundet ſpes.
7 Vtrum ſpes ſit cauſa amoris.
8 Vtrum ſpes conferat ad operationem, vel magis impediat.
De timore ſecundum ſe. Et primo, Vtrum timor ſit paſſio animæ.

QVAESTIO XLI.

2 ¶Vtrum ſit ſpecialis paſſio.
3 Vtrum ſit aliquis timor naturalis.
4 De ſpeciebus timoris.
De obiecto timoris. Et primo, Vtrum obiectum timoris ſit bonum, vel malum.

QVAESTIO XLII.

2 ¶Vtrum malum naturæ ſit obiectum timoris.
3 Vtrum timor ſit de malo culpæ.
4 Vtrum ipſe timeri poſſit.
5 Vtrum repentina magis timeantur.
6 Vtrum ea, contra quæ non eſt remedium, magis timeantur.
De cauſa timoris. Et primo, Vtrum cauſa timoris ſit amor.

QVAESTIO XLIII.

2 ¶Vtrum cauſa timoris ſit defectus.
De effectibus timoris. Et primo. Vtrum timor faciat contractionem.

QVAESTIO XLIIII.

2 ¶Vtrum faciat conſiliatiuos.
3 Vtrum faciat tremorem.
4 Vtrum impediat operationem.
De audacia. Et primo, Vtrum audacia ſit contraria timori.

QVAESTIO XLV

2 ¶Vtrum audacia ſequatur ſpem.
3 De cauſa audaciæ.
4 De effectu audaciæ.
De ira ſecundum ſe. Et primo, Vtrum ſit ſpecialis paſſio.

QVAESTIO XLVI.

2 Vtrum obiectum iræ ſit bonum, an malum.
3 Vtrum ira ſit in concupiſcibili.
4 Vtrum ira ſit cum ratione.
9 Vtrum ira ſit naturalior, quam concupiſcentia.
6 Vtrum ira ſit grauior quam odium.
7 Vtrum ira ſit ad illos ſolum, ad quos eſt iuſtitia.
8 Vtrum fel, mania, & furor ſint ſpecies iræ.
De cauſa effectiua iræ, & de remediis eius. Et primo, Vtrum ſemper motiuum iræ ſit aliquid factum cōtra eum qui iraſcitur.

QVAESTIO XLVII.

2 Vtrum ſola paruipenſio, vel deſpectio ſit motiuum iræ.
3 Vtrum excellentia iraſcentis ſit cauſa iræ.
4 Vtrum defectus hominis ſit cauſa q̃ cōtra eū aliquis iraſcatur.
De effectibus iræ. Et primo, Vtrū ira cauſet delectationem.

QVAESTIO XLVIII.

2 Vtrum maxime cauſet feruorem in corde.
3 Vtrum maxime impediat rationis vſum.
4 Vtrum cauſat taciturnitatem.
De habitibus in generali quantum ad ſubſtantiam eorum. Et primo, Vtrum habitus ſit qualitas.

QVAESTIO XLVIIII.

2 ¶Vtrum habitus ſit determinata ſpecies qualitatis.
3 Vtrum habitus importet ordinem ad actum.
3 De neceſſitate habituum, Vtrū. ſ. ſit neceſſarium eſſe habitus.
De ſubiecto habituum. Et primo, Vtrum in corpore ſit aliquis habitus.

QVAESTIO L.

¶Vtrum anima ſit ſubiectum habitus ſecundum ſuam eſſentiam,
2 vel ſecundum ſuam potentiam.
3 Vtrum in potentiis ſenſitiuæ partis poſſit eſſe aliquis habitus.
4 Vtrum in ipſo intellectu ſit aliquis habitus.
5 Vtrum in voluntate ſit aliquis habitus.
6 Vtrum in ſubſtantiis ſeparatis ſit aliquis habitus.
De cauſa habituum quantum ad generationem ipſorum. Et primo, Vtrum aliquis habitus ſit a natura.

QVAESTIO LI.

2 ¶Vtrum aliquis habitus cauſetur ex actibus.
3 Vtrum per vnum actum poſſit generari habitus.
4 Vtrum aliqui habitus ſint hominibus infuſi a Deo.
De cauſa habituum quantum ad augmentum. Et primo, Vtrum habitus augeantur.

QVAESTIO LII.

2 ¶Vtrum habitus augeantur per additionem.
3 Vtrum quilibet actus augeat habitum.
De corruptione & diminutione habituum. Et primo, Vtrum habitus corrumpi poſſit.

QVAE-

QVAESTIO LIII.

2 ¶Vtrum poſſit diminui.
3 Vtrum habitus corrumpatur, vel diminuatur per ſolam ceſſationem ab opere.
De diſtinctione habituum. Et primo, Vtrum multi habitus poſſint eſſe in una potentia.

QVAESTIO LIIII.

2 ¶Vtrum habitus diſtinguantur ſecundum ſua obiecta.
3 Vtrum habitus diſtinguantur ſecundum bonum & malum.
4 Vtrum vnus habitus ex multis habitibus conſtituatur.
De virtutibus quantum ad ſuas eſſentias. Et primo, Vtrū virtus humana ſit habitus.

QVAESTIO LV.

2 ¶Vtrum ſit habitus operatiuus.
3 Vtrum ſit habitus bonus.
4 De diffinitione virtutis.
De ſubiecto uirtutis. Et primo, Vtrum virtus ſit in potentia animæ ſicut in ſubiecto.

QVAESTIO LVI.

2 ¶Vtrum vna virtus poſſit eſſe in pluribus potentiis.
3 Vtrum intellectus poſſit eſſe ſubiectum virtutis.
4 Vtrum iraſcibilis, & concupiſcibilis poſſit eſſe ſubiectum virtutis.
5 Vtrum vires apprehenſiuæ ſenſitiuæ ſint ſubiectum virtutis.
6 Vtrum uoluntas poſſit eſſe ſubiectum uirtutis.
De diſtinctione virtutum intellectualium. Et primo, Vtrum habitus intellectuales ſpeculatiui ſint uirtutes.

QVAESTIO LVII.

2 ¶Vtrum ſint tantum tres, ſcilicet ſapientia, ſcientia, & intellectus.
3 Vtrum habitus intellectualis, quæ eſt, ars ſit virtus.
4 Vtrum prudentia ſit uirtus diſtincta ab arte.
5 Vtrum prudentia ſit virtus neceſſaria homini.
6 Vtrum eubulia, ſyneſis, & gnome ſint virtutes adiunctæ prudentiæ.
De diſtinctione virtutum moralium ab intellectualibus. Et primo, Vtrum omnis virtus moralis.

QVAESTIO LVIII.

2 Vtrum virtus moralis diſtinguatur ab intellectuali.
3 Vtrum ſufficienter diuidatur virtus per moralem & intellectualem.
4 Vtrum moralis uirtus poſſit eſſe ſine intellectuali.
5 Vtrum econuerſo intellectualis poſſit eſſe ſine intellectuali.
De diſtinctione uirtutum moralium ſecundum comparationē ad paſſiones. Et primo, Vtrum virtus moralis ſit paſſio.

QVAESTIO LIX.

2 Vtrum virtus moralis poſſit eſſe cum paſſione.
3 Vtrum virtus moralis poſſit eſſe cum triſtitia.
4 Vtrum omnis virtus moralis ſit circa paſſiones.
5 Vtrum aliqua virtus moralis poſſit eſſe ſine paſſione.
De diſtinctione virtutum moralium adinuicem. Et primo, Vtrum ſit vna tantum virtus moralis.

QVAESTIO LX.

2 Vtrum uirtutes morales, quæ ſunt circa operationes, diſtinguantur ab iis, quæ ſunt circa paſſiones.
3 Vtrum circa operationes ſit una tantum virtus moralis.
4 Vtrum circa diuerſas paſſiones ſint diuerſæ virtutes morales.
5 Vtrum virtutes morales diſtinguantur ſecundum diuerſa obiecta paſſionum.
De virtutibus cardinalibus. Vt primo, Vtrum virtutes morales debeant dici cardinales, vt principales.

QVAESTIO LXI.

2 ¶De numero earum, Vtrum ſcilicet ſint tantum quatuor, ſcilicet prudentia, iuſtitia, temperantia, & fortitudo.
3 Quę ſunt virtutes huiuſmodi.
4 Vtrum differant abinuicem.
5 Vtrum diuidantur conuenienter in virtutes politicas, purgatorias purgati animi, & exemplares.
De virtutibus theologicis. Et primo, Vtrum ſint aliquę virtutes theologicę.

QVAESTIO LXII.

2 ¶Vtrum uirtutes theologicæ diſtinguātur ab intellectualibus, & moralibus.
3 Quot, & quę ſint huiuſmodi virtutes.
4 De ordine earum, Vtrum ſcilicet fides ſit prior ſpe, & ſpes ſit prior charitate.
De cauſa virtutum. Et primo, Vtrum virtus ſit in nobis a natura.

QVAESTIO LXIII.

2 ¶Vtrum aliqua virtus cauſetur in nobis ex aſſuetudine operum.
3 Vtrum aliquæ uirtutes morales ſint in nobis per infuſionem.
4 Vtrum uirtus quam acquirimus ex aſſuetudine operum, ſit eiuſdem ſpeciei cum virtute infuſa.
De modo uirtutum. Et primo, Vtrum virtutes morales ſint in medio.

QVAESTIO LXIIII.

2 ¶Vtrum medium virtutis moralis ſit medium rei, vel rationis
3 Vtrum uirtutes intellectuales conſiſtant in medio.
4 Vtrum virtutes theologicæ conſiſtant in medio.
De connexione uirtutum. Et primo, Vtrum uirtutes morales ſint adinuicem connexæ.

QVAESTIO LXV.

2 ¶Vtrum virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate.
3 Vtrum charitas poſſit eſſe ſine eis.
4 Vtrum fides & ſpes, poſſint eſſe ſine charitate.
5 Vtrum charitas poſſit eſſe ſine eis ſcilicet, fide, & ſpe.
De æqualitate virtutum. Et primo, Vtrum virtus poſſit eſſe maior, vel minor.

QVAESTIO LXVI.

2 ¶Vtrum omnes uirtutes ſimul in eodem exiſtentes ſint æquales.
3 De comparatione uirtutum moralium ad intellectuales.
4 De comparatione virtutum moralium adinuicem.
5 De comparatione virtutum intellectualium adinuicem.
6 De comparatione virtutum theologicarum adinuicem.
De duratione uirtutum poſt hanc vitam. Et primo, Vtrū virtutes morales maneant poſt hanc uitam.

QVAESTIO LXVII.

2 ¶Vtrum virtutes intellectuales maneant.
3 Vtrum fides maneat.
4 Vtrum remaneat ſpes.
5 Vtrum aliquid fidei, uel ſpei remaneat.
6 Vtrum remaneat charitas.
De donis. Et primo, Vtrum dona differant a virtutibus.

QVAESTIO LXVIII.

2 ¶De neceſſitate donorum, Vtrum ſcilicet dona neceſſaria ſint homini ad ſalutem.
3 Vtrum dona ſint habitus.
4 Quæ, & quot ſint.
5 Vtrum dona ſint connexa.
6 Vtrum maneant in patria.
7 De comparatione eorum adinuicem.
8 De comparatione eorum ad virtutes.
De beatitudinibus. Et primo, Vtrum beatitudines a donis, & uirtutibus diſtinguantur.

QVAESTIO LXIX.

2 ¶Vtrum præmia beatitudinum pertineant ad hanc vitam.
3 De numero beatitudinum.
4 De conuenientia præmiorum, quæ eis attribuuntur.
De fructibus. Et primo, Vtrum fructus Spiritus ſancti ſint actus.

QVAESTIO LXX.

2 ¶Vtrum differant a beatitudinibus
3 De numero eorum.
4 De oppoſitione eorum ad opera carnis.
De peccatis & vitiis ſecundum ſe. Et primo, Vtrum vitiū contrarietur uirtuti.

2 ¶Vtrum uitium ſit contra naturam.
3 Vtrum uitium ſit peius, quam actus uitioſus.
4 Vtrum actus vitioſus poſſit eſſe ſimul cum uirtute.
5 Vtrum in omni peccato ſit aliquis actus uitioſus.
6 De diffinitione peccati quam Auguſtinus ponit 22. contra Fauſtum, ſcilicet quod peccatum eſt dictum, uel factum, vel concupitum contra legem æternam
De diſtinctione peccatorum & uitiorum. Et primo, Vtrū peccata diſtinguantur ſpecie ſecundum obiecta.

QVAESTIO LXXII.

2 ¶Vtrum conuenienter diſtinguantur peccata ſpiritualia a carnalibus.
3 Vtrum peccata diſtinguantur ſpecie ſecundum cauſas.
4 Vtrum ſecundum eos, in quos peccatur, ſcilicet in Deum, proximum, & ſeipſum.
5 Vtrum ueniale, & mortale differant ſpecie.
6 Vtrum ſecundum omiſſionem, & commiſſionem.
7 Vtrum ſecundum diuerſum peccati proceſſum.
8 Vtrum ſecundum abundantiam & defectum.
9 Vtrum ſecundum diuerſas circunſtantias.

De comparatione peccatorum adinuicem. Et primo, Vtrum omnia peccata & vitia ſint connexa.

QVAESTIO LXXIII.

2 Vtrum omnia ſint paria.
3 Vtrum grauitas peccatorum attendatur ſecundum obiecta.
4 Vtrum ſecundum dignitatem virtutum, quibus peccata oppo nuntur.
5 Vtrum peccata carnalia ſint grauiora quam ſpiritualia.
6 Vtrum ſecundum cauſas peccatorum attendatur grauitas ipſorum.
7 Vtrum ſecundum circunſtantias.
8 Vtrum ſecundum quantitatem nocumenti.
9 Vtrum ſecundum conditionem perſonæ, in quam peccatur.
10 Vtrum propter magnitudinem perſonę peccantis aggrauetur peccatum.

De ſubiecto peccatorum, ſiue vitiorum. Et primo. Vtrum voluntas poſſit eſſe ſubiectum peccati.

QVAESTIO LXXIIII.

2 ¶Vtrum ſola uoluntas poſſit eſſe ſubiectum peccati.
3 Vtrum ſenſualitas poſſit eſſe ſubiectum peccati.
4 Vtrum poſſit eſſe ſubiectum peccati mortalis.
5 Vtrum ratio poſſit eſſe ſubiectum peccati.
6 Vtrum peccatum delectationis moroſę, vel non moroſę ſit in ratione inferiori ſicut in ſubiecto.
7 Vtrum peccatum conſenſus in actum ſit in ratione ſuperiori ſicut in ſubiecto.
8 Vtrum conſenſus in delectationem ſit peccatum mortale.
9 Vtrum ratio ſuperior poſſit eſſe ſubiectum peccati uenialis.
10 Vtrum in ratione ſuperiori poſſit eſſe peccatum ueniale circa proprium obiectum, id eſt ſecundum quod inſpicit rationes æternas.

De cauſa peccatorum in generali. Et primo, Vtrum peccatū cauſam habeat.

QVAESTIO LXXV.

2 ¶Vtrum habeat cauſam interiorem.
3 Vtrum habeat cauſam exteriorem.
4 Vtrum peccatum ſit cauſa peccati.

De ignorantia, quæ eſt cauſa peccati ex parte rationis. Et primo, Vtrum ignorantia ſit cauſa peccati.

QVAESTIO LXXVI.

2 Vtrum ignorantia ſit peccatum.
3 Vtrum totaliter excuſet a peccato.
4 Vtrum diminuat peccatum.

De cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui. Et primo, Vtrū paſſio appetitus ſenſitiui poſſit mouere, vel inclinare voluntatem.

QVAESTIO LXXVII.

2 ¶Vtrum poſſit ſeparare rationem contrarius ſcientiam.
3 Vtrum peccatum, quod ex paſſione prouenit, ſit peccatum ex infirmitate.
4 Vtrum hæc paſſio, quæ eſt amor ſui, ſit cauſa omnis peccati.
5 De his tribus cauſis, quæ ponuntur. 1. Ioan. 2. ſcilicet concupiſcentia oculorum, concupiſcentia carnis, & ſuperbia vitæ.
6 Vtrum paſſio quæ eſt cauſa peccati, diminuat peccatum.
7 Vtrum ipſum totaliter excuſet.
8 Vtrum peccatum quod eſt ex paſſione, poſſit eſſe mortale.

De cauſa peccati, quæ eſt ex parte voluntatis, quæ dicitur malitia. Et primo, Vtrum aliquis poſſit ex certa malitia, vel induſtria peccare.

QVAESTIO LXXVIII.

2 ¶Vtrum quicunque peccat ex habitu, ex certa malitia peccet.
3 Vtrum quicunque peccat ex certa malitia, ex habitu peccet.
4 Vtrum ille, qui peccat ex certa malitia grauius peccet, quam ille qui peccat ex paſſione.

De cauſis exterioribus peccati ex parte Dei. Et primo, Vtrū Deus ſit cauſa peccati.

QVAESTIO LXXIX.

2 ¶Vtrum Deus ſit actor peccati.
3 Vtrum Deus ſit cauſa excæcationis & obdurationis.
4 Vtrum hæc ordinetur ad ſalutem eorum, qui excæcantur, & obdurantur.

De cauſa peccati ex parte diaboli. Et primo, Vtrum diabolus ſit directe cauſa peccati.

QVAESTIO LXXX.

2 Vtrum diabolus inducat ad peccandum interius perſuadēdo.
3 Vtrum diabolus poſſit neceſſitatem peccandi inducere.
4 Vtrum omnia peccata ex diaboli ſuggeſtione proueniant.

De cauſa peccati ex parte hominis, & de traductione peccati originalis, cuius homo eſt cauſa per originem. Et primo, Vtrum primum peccatum primi hominis in poſteros deriuetur per originem.

QVAESTIO LXXXI.

2 ¶Vtrum omnia alia peccata primi parentis, vel etiam aliorū parentum, per originem in poſteros deriuentur.
3 Vtrum peccatum originale deriuetur ad omnes, qui ex Adam per viam ſeminis generantur.
4 Vtrum peccatum originale ad illos deriuaretur, qui miraculoſe ex aliqua parte hominis formaretur.
5 Vtrum ſi fœmina peccaſſet, uiro non peccante, traduceretur peccatum originale.

De peccato originali quantum ad ſuam eſſentiam. Et primo Vtrum originale peccatum ſit habitus.

QVAESTIO LXXXII.

2 ¶Vtrum ſit tantum vnum in vno homine.
3 Vtrum ſit concupiſcentia.
4 Vtrum ſit æqualiter in omnibus.

De ſubiecto originalis peccati. Et primo, Vtrum ſubiectum originalis peccati per prius ſit caro, vel anima.

QVAESTIO LXXXIII.

2 ¶Vtrum ſit in anima per eſſentiam, vel per potentias ſuas.
3 Vtrum voluntas per prius ſit ſubiectum peccati originalis, quam aliæ potentiæ.
4 Vtrum aliquę potentiæ animæ ſint ſpecialiter infectæ, ſ. generatiua, vis concupiſcibilis, & ſenſus tactus.

De cauſa peccati ſecundum quod vnum peccatum eſt cauſa alterius. Et primo, Vtrum cupiditas ſit radix omnium peccatorum.

QVAESTIO LXXXIIII.

2 ¶Vtrum ſuperbia ſit initium omnis peccati.
3 Vtrum præter ſuperbiam & auaritiam, debeant dici capitalia vitia quędam alia ſpecialia peccata.
4 Quot quæ, & ſint capitalia vitia.

De effectibus peccati quantum ad corruptionem boni naturę

Et primo, Vtrum peccatum diminuat bonum naturæ.

QVAESTIO LXXXV.

2 ¶Vtrum totaliter tolli poſſit.
3 De quatuor uulneribus, quæ Beda ponit, quibus humana natura uulnerata eſt propter peccatum.
4 Vtrum priuatio modo ſpeciei & ordinis ſit effectus peccati.
5 Vtrum mors, & alii defectus corporales ſint effectus peccati.
6 Vtrū mors, & alii defectus corporales ſint homini aliquo modo naturales.

De effectu peccati quantum ad maculam animę. Et primo, Vtrum macula animæ ſit effectus.

QVAESTIO LXXXVI.

2 ¶Vtrum macula remaneat in anima poſt actum peccati.

De effectu peccati quantum ad reatum pœnæ, & de ipſo reatu pœnæ. Et primo, Vtrum reatus pœnæ ſit effectus peccati.

QVAESTIO LXXXVII.

2 ¶Vtrum unum peccatum poſſit eſſe pœna alterius peccati
3 Vtrum aliquod peccatum faciat reum pœna æterna.
4 Vtrum faciat reum pœna infinita ſecundum quantitatem.
5 Vtrum omne peccatum faciat reum æterna & infinita pœna.
6 Vtrum reatus pœnæ poſſit remanere poſt peccatum.
7 Vtrum omnis pœna inferatur pro aliquo peccato.
8 Vtrum unus puniatur pro peccato alterius.

De peccatis quæ diſtinguuntur ſecundum reatum pœnæ, & de uenialibus per comparationem ad mortale. Et primo, Vtrum ueniale peccatum diuidatur conuenienter contra mortale peccatum.

QVAESTIO LXXXVIII.

2 ¶Vtrum aliquod peccatum ueniale, & mortale diſtinguantur genere.
3 Vtrum ueniale peccatum ſit diſpoſitio ad mortale.
4 Vtrum ueniale peccatum poſſit fieri mortale.
5 Vtrum circunſtantia aggrauans poſſit facere de veniali peccato mortale.
6 Vtrum peccatum mortale poſſit fieri ueniale.

De veniali peccato ſecundum ſe. Et primo, Vtrum ueniale cauſet maculam in anima.

QVAESTIO LXXXIX.

2 ¶De diſtinctione peccati venialis prout figuratur per lignum, fenum, & ſtipulam. 1. ad Corin.

3 Vtrum

5 Vtrum homo in ſtatu innocentiæ potuerit peccare venialiter.
4 Vtrum angelus bonus, vel malus poſſit peccare venialiter.
5 Vtrum primi motus ſenſualitatis infidelium ſint peccata venialia.
6 Vtrum peccatum ueniale poſſit eſſe ſimul in aliquo cum ſolo peccato originali.
De exteriori principio actuum mouente ad bonum, ſ. de lege in communi quantum ad eius eſſentiam. Et primo, Vtrum lex ſit aliquid rationis.

QVAESTIO XC.

¶De fine eius, Vtrum ſcilicet lex ordinetur ſemper ad bonũ commune ſicut ad finem.
2 De cauſa eius.
3 Vtrum, ſcilicet cuiuſlibet ſit facere leges.
4 De promulgatione ipſius, Vtrum ſcilicet promulgatio ſit de ratione legis.
De legibus quantum ad earum doctrinam. Et primo.

QVAESTIO XCI.

¶Vtrum ſit aliqua lex æterna.
2 Vtrum ſit aliqua lex naturalis.
3 Vtrum ſit aliqua lex humana.
4 Vtrum ſit aliqua lex diuina.
5 Vtrum ſit una tantum, uel plures.
6 Vtrum ſit aliqua lex peccati, ſeu fomitis.
De lege quantum ad ſuos effectus. Et primo. Vtrum effectus legis ſit homines facere bonos.

QVAESTIO XCII.

2 ¶Vtrum effectus, ſeu actus legis ſint imperare, vetare, permittere, & punire, vt legiſperitus dicit.
De legibus in ſpirituali, quantum ad leges ſingulares, & de ipſa lege æterna. Primo, Quid ſit lex æterna.

QVAESTIO XCIII.

2 ¶Vtrum ſit omnibus nota.
3 Vtrum omnis lex ab ea deriuetur.
4 Vtrum neceſſaria, & æterna ſubiiciantur legi æternæ.
5 Vtrum contingentia naturalia ſubiiciantur legi æternæ.
6 Vtrum omnes res humanæ ſubiiciantur legi æternæ.
De lege naturali. Et primo, Quid ſit lex naturalis.

QVAESTIO XCIIII.

2 ¶Quæ ſunt precepta legis naturalis.
3 Vtrum omnes actus uirtutum ſint de lege naturali.
4 Vtrum lex naturalis ſit una apud omnes.
5 Vtrum ſit mutabilis.
6 Vtrum poſſit a mente hominis deleri.
De lege humana ſecundum ſe. Et primo, De utilitate legis humanæ.

QVAESTIO XCV.

2 ¶De eius origine.
2 Vtrum ſcilicet deriuetur a lege naturali.
3 De qualitate eius.
4 De diuiſione eiuſdem.
De lege humana quantum ad eius poteſtatem. Et primo.

QVAESTIO XCVI.

2 ¶Vtrum lex humana debet poni in communi.
2 Vtrum lex humana debeat omnia vitia cohibere.
3 Vtrum omnium uirtutum actus habeat ordinare.
4 Vtrum imponat homini neceſſitatem quantum ad forum cõſcientiæ.
5 Vtrum omnes homines legi humanæ ſubdantur.
6 Vtrum his, qui ſunt ſub lege, liceat agere præter verba legis.
De lege humana quantum ad eius mutationem. Et primo.

QVAESTIO XCVII.

2 ¶Vtrum lex humana ſit mutabilis.
2 Vtrum lex humana debeat ſemper mutari, quando aliquid melius occurrit.
3 Vtrum lex humana per conſuetudinem aboleatur, & Vtrum conſuetudo obtineat vim legis.
4 Vtrum vſus legis humanæ per diſpenſationem rectorum debeat immutari.
De veteri lege ſecundum ſe. Et primo. Vtrum lex vetus ſit bona.

QVAESTIO XCVIII.

2 ¶Vtrum ſit a Deo.
3 Vtrum ſit a Deo mediantibus angelis.
4 Vtrum data ſit omnibus.
5 Vtrum omnes obliget.
6 Vtrum congruo tempore fuerit data.
De lege veteri quantum ad præcepta eius, ſcilicet, De præceptorum eius diſtinctione. Et primo, Vtrum veteris legis ſint plura præcepta, vel vnum tantum.

QVAESTIO XCIX.

2 ¶Vtrum lex uetus contineat aliqua præcepta moralia.
3 Vtrum præter moralia præcepta contineat aliqua cæremonialia.
4 Vtrum præter hæc contineat aliqua iudicialia præcepta.
5 Vtrum præter præcepta moralia cærimonialia & iudicialia contineat aliqua alia.
6 De modo quo lex inducebat ad obſeruantiam prædictorum.
De præceptis veteris legis, & de moralibus. Primo.

QVAESTIO C.

Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis ſint de lege naturæ.
2 ¶Vtrum ſint de actibus omnium virtutum.
3 Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi.
4 De diſtinctione præceptorum decalogi.
5 De numero præceptorum decalogi.
6 De ordine eorundem.
7 De modo tradendi ipſa.
8 Vtrum ſint diſpenſabilia.
9 Vtrum modus obſeruandi uirtutem cadat ſub præcepto.
10 Vtrum modus charitatis cadat ſub præcepto.
11 De diſtinctione aliorum præceptorum moralium.
12 Vtrum præcepta moralia veteris legis iuſtificent.
De præceptis cæremonialibus veteris legis ſecundum ſe. Et Primo, Quæ ſit ratio præceptorum cæremonialium.

QVAESTIO CI.

2 Vtrum ſint figuralia.
3 Vtrum debuerunt eſſe multa.
4 De diſtinctione ipſorum.
De præceptis cæremonialibus quantum ad ſuas cauſas. Et primo. Vtrum præcepta cæremonialia habeant cauſam.

QVAESTIO CII.

2 ¶Vtrum habeant cauſam literalem, vel ſolum figuralem.
3 De cauſis ſacrificiorum.
4 De cauſis ſacramentorum.
5 De cauſis ſacrorum.
6 De cauſis obſeruantiarum.
De præceptis cæremonialibus quantum ad eorum durationem. Primo, Vtrum præcepta cæremonialia fuerint ante legem.

QVAESTIO CIII.

2 Vtrum in lege aliquam uirtutem habuerit iuſtificandi.
3 Vtrum ceſſauerint, Chriſto veniente.
4 Vtrum ſit peccatum mortale ea obſeruare poſt Chriſtum.
De præceptis iudicialibus in communi. Et primo, Quæ ſint iudicialia præcepta.

QVAESTIO CIIII.

2 ¶Vtrum ſint figuralia.
3 De duratione eorum, ſcilicet, Vtrum obligent in perpetuum.
4 De diſtinctione ipſorum.
De præceptis iudicialibus quantum ad ipſorum rationem, Et primo: De ratione præceptorum iudicialium, quæ pertinent ad principes.

QVAESTIO CV.

2 ¶De his quæ pertinent ad conuictum hominum adinuicem.
3 De iis quæ pertinent ad extraneos.
4 De iis quæ pertinent ad domeſticam conuerſationem.
De lege noua, ſcilicet euangelii ſecundum ſe. Et primo.
Vtrum lex noua ſit ſcripta, uel indita.

QVAESTIO CVI.

2 ¶De uirtute eius vtrum iuſtificet.
3 Vtrum debuerit dari a principio mundi.
4 Vtrum ſit duratura vſque ad finem mundi, an debeat ei alia lex ſuccedere.
De comparatione legis nouæ ad ueterem. Et primo.
Vtrum lex noua ſit alia lex a lege ueteri.

QVAESTIO CVII.

2 Vtrum lex noua impleat ueterem.
3 Vtrum contineatur in ueteri.
4 Quæ ſit grauior, lex noua, vel vetus.
De his quæ continentur in lege noua. Et primo.
Vtrum lex noua debeat aliqua opera exteriora præcipere, vel prohibere.

QVAESTIO CVIII.

2 ¶Vtrum ſufficienter exteriores actus ordinauerit.
3 Vtrum conuenienter inſtituat homines quantum ad actus exteriores.
4 Vtrum conuenienter ſuperaddat conſilia præceptis.

De

I N D E X.

De principio exteriori humanorum actuum, per quod iuuamur ad recte agendum, ſcilicet de gratia quantum ad eius neceſſitatem. Et primo.
Vtrum abſque gratia poſſit homo aliquod verum cognoſcere.

QVAESTIO CIX.

2 ¶Vtrum abſque gratia Dei poſſit homo aliquod bonum facere, vel uelle.
3 Vtrum homo abſque gratia poſſit Deum ſuper omnia diligere.
4 Vtrum homo abſque gratia per ſua naturalia poſſit præcepta legis obſeruare.
5 Vtrum homo abſque gratia poſſit mereri uitam æternam.
6 Vtrum homo poſſit ſe ad gratiam præparare ſine gratia.
7 Vtrum abſque gratia poſſit homo reſurgere a peccato.
8 Vtrum abſque gratia poſſit homo vitare peccatum.
9 Vtrum homo gratiam conſecutus, poſſit abſque alio diuino auxilio bonum facere, & vitare peccatum.
10 Vtrum poſſit perſeuerare in bono per ſeipſum.
De gratia Dei quantum ad eius eſſentiam. Et Primo, Vtrum gratia ponat aliquid in anima.

QVAESTIO CX.

2 ¶Vtrum gratia ſit qualitas.
3 Vtrum gratia differat a uirtute infuſa.
4 De ſubiecto gratię, Vtrum ſcilicet gratia ſit in eſſentia animæ ſicut in ſubiecto.
De diuiſione gratiæ. Et primo, Vtrum gratia conuenienter diuidatur per gratiam gratis datam, & gratum facientem.

QVAESTIO CXI.

2 ¶De diuiſione gratiæ gratum facientis per operantem, & cooperantem.
3 De diuiſione gratiæ per gratiam præuenientem, & ſubſequentem.
4 De diuiſione gratiæ gratis datæ.
5 De comparatione gratiæ gratum facientis, & gratis datæ.
De gratia quantum ad eius cauſam. Et Primo, Vtrum ſolus Deus ſit cauſa efficiens gratiæ.

QVAESTIO CXII.

2 ¶Vtrum requiratur aliqua diſpoſitio ad gratiam ex parte recipientis ipſam per actum liberi arbitrii.
3 Vtrum ex neceſſitate detur gratia ſe præparanti ad gratiam.
4 Vtrum gratia ſit æqualis in omnibus.
5 Vtrum aliquis poſſit ſcire ſe habere gratiam.
De gratia, quantum ad eius effectus. Et primo, de iuſtificatione, impii, quę eſt effectus gratię operantis. Primo, quid ſit iuſtificatio impii.

QVAESTIO CXIII.

2 ¶Vtrum ad eam requiratur gratiæ infuſio.
3 Vtrum ad eam requiratur aliquis motus liberi arbitrii.
4 Vtrum ad eam requiratur motus fidei.
5 Vtrum ad eam requiratur motus liberi arbitrii in peccatum.
6 Vtrum præmiſſis ſit connumeranda remiſſio peccatorum.
7 Vtrum in iuſtificatione impii ſit ordo temporis, aut fiat ſubito.
8 De naturali ordine eorum, quæ ad iuſtificationem concurrunt
9 Vtrum iuſtificatio impii ſit maximum opus Dei.
10 Vtrum iuſtificatio impii ſit miraculoſa.
De merito quod eſt effectus gratię cooperantis. Et primo, Vtrum homo poſſit aliquid mereri a Deo.

QVAESTIO CXIIII.

2 ¶Vtrum aliquis ſine gratia poſſit mereri vitam æternam.
3 Vtrum aliquis per gratiam poſſit mereri vitam æternam ex condigno.
4 Vtrum gratia ſit principium merendi mediante charitate principaliter.
5 Vtrum homo poſſit ſibi mereri primam gratiam.
6 Vtrum homo poſſit eam mereri alii.
7 Vtrum aliquis poſſit ſibi mereri reparationem poſt lapſum.
8 Vtrum poſſit aliquis ſibi mereri augmentum gratiæ, uel charitatis.
9 Vtrum poſſit aliquis ſibi mereri finalem perſeuerantiam.
10 Vtrum bona temporalia cadant ſub merito.

F I N I S.

PRIMA SECVNDAE SVMMAE THEOLOGIAE ANGELICI DOCTORIS S. THOMAE AQVINATIS

Cum Commentarijs

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRIS D. D. THOMÆ DE VIO, CAIETANI.

Ordinis Prædicatorum S. R. E. tituli S. Xyſti Presbyteri Cardinalis, Artium, & ſacræ Theologiæ, Doctoris celeberrimi.

QVANQVAM propoſitũ meũ fuerit, ſuper libros de aĩa cæpta pficere, ante quã nouũ hoc opus aggrederer, magis tñ debitũ arbitratus ſum ꝓſequi cõmẽtationes ſuper Summã diui Thom. Tũ qa hoc eſt directe ea, quę ad ſalutis viã ſpectãt, docere: Tũ quia doctrina hæc in Italia ſatis dormit, & tñ opportuna eſt valde. Nõ intẽdo aũt ſingulos articulos in ſequãtib. formare, ſed iuxta ſubiecti materiã, vbi opus fuerit, immorari, ita tñ ꝙ nullus prætermittetur articulus & clariſſimus cuius memoria non fiet, quatenus & diſcuſſa, & omiſſa induſtriæ tribuãtur. Suſcipiatur autem velim hæc ſicut & cætera noſtra, ſi, & inquantũ rationi conſonãt. Neque .n. eis fidem dari maiorem poſco, quàm ea ſit, quæ ex rõne gigni nata eſt. Veruntamen memores ſint, ꝙ acribologia mathematica nõ eſt expetenda in moralibus, vt dicitur in 2. Metaph. Diui igitur Thomæ interceſſione fretus ad textũ propero.

PROLOGVS.

Li. 2. Orth. fidei ca. 12. QVIA, ſicut Dama.* dicit. Homo factus ad imaginẽ Dei dr̃, ſm quod per imaginem C ſignificatur intellectuale & arbitrio liberum, & per ſe poteſtatiuum: poſtquam prædictum eſt de exemplari ſcilicet de Deo, & de his, quæ proceſſerunt ex diuina poteſtate ſecundum eius voluntatẽ, reſtat vt conſideremus de eius imagine. i. de hoĩe ſm quod & ipſe eſt ſuorum operum principiũ, quaſi liberum arbitrium habens, & ſuorum operum poteſtatem. D

QVAESTIO PRIMA.

De vltimo fine hominis in octo articulos diuiſa.

VBI primo cõſiderãdũ occurrit de vltimo fine humanę vitæ, & deinde de his per quæ homo ad finem peruenire poteſt vel ab eo deuiare. Ex fine .n. oportet accipere rõnes eorum, quæ ordinantur E ad finem, Et quia vltimus finis humanæ vitæ ponitur eſſe beatitudo, oportet primũ cõſiderare de vltimo fine in communi, deinde de beatitudine.

Circa primũ quęrunt̃ octo.

¶ Primo, Vtrum hominis ſit agere propter finem.

C ¶ Secundo, Vtrum hoc ſit ꝓpriũ rationalis naturę.

¶ Tertio, Vtrum actus hominis recipiant ſpeciem à fine.

¶ Quarto, Vtrum ſit aliquis vltimus finis humanæ vitæ.

¶ Quinto. Vtrum vnius hoĩs poſſint eſſe plures vltimi fines.

¶ Sexto, Vtrũ homo ordinet omnia in vltimum finem.

¶ Septimo, Vtrum idẽ ſit finis vltimus omnium hominum.

D ¶ Octauo, Vtrũ in illo vltimo fine oẽs aliæ creaturæ cõueniant.

ARTICVLVS I.

Vtrum homini conueniat agere propter finem.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd homini non conueniat agere ꝓp finẽ. Cauſa .n. naturaliter prior eſt, ſed finis habet rõnẽ vltimi, vt ipſum nomen ſonat. Ergo finis non habet rõnem cauſæ, ſed propter illud agit homo, qđ eſt cã actionis, cum hęc prępoſitio, propter; deſignet habitudinẽ cauſæ. Ergo hoĩ

¶ Super Quæſtionis primæ Articul. primum.

IN titulo primi articuli quæſtionis primę ſcito, ꝙ hic nõ quæritur de hoc, vel de illo agere vniuerſaliter, Vtrum agere hominis ſit propter finem, hunc enim ſenſum, & argumenta, & concluſio reſponſiua manifeſtant.

¶ In corpore eiuſdem articuli dubiũ occurrit circa diſcurſum quo ponitur differentia inter actiones hoĩs & humanas. Et cõcluditur, ſolas illas eſſe humanas, quarũ homo eſt dominus. Procedit enim litera ab homine, inquãtum homo, ad hoĩem, B inquantum eſt dñs ſuorum actuũ, & tñ conſtat ꝙ cõius eſt, quod conuenit homini. inquantum homo, quàm quod cõuenit ei, inquantum dominus ſuorum actuum. Quicquid .n. habet homo, inquantum dominus, habet inquantum homo, ſed non econuerſo, vt patet de actu intellectus præueniente actum volũtatis. Hic enim conuenit hoĩ, inquãtum à cæteris animantibus differt: & tñ illius nõ eſt homo dñs, quia præuenit voluntatẽ. Et ſic totus literę proceſſus ruere videtur. ¶ Ad hoc dr̃ ꝙ deciſio, quæ ſit in corpore, intelligẽda eſt ꝓprie & formaliter de actione, & non extẽſo vocabulo actionis ad omnem operationem. Vocatur autẽ proprie actio hominis, quam exercẽdo dr̃ agere, & non penes quàm magis dicit agi q̃ agere. Modo conſtat, ꝙ prima operatio intellectus quę facit dubium in propoſito, eſt mere naturalis etiã antecedenter, & propterea nõ eſt computãda inter actiones: ſecundum ipſam .n. homo non dicitur agere, ſed agi potius, vt in 2. artic. vniuerſaliter de naturalibus actionibus litera dicit. Negandum eſt ergo, quod aliqua actio cõueniat homini, vt homo, quæ non conueniat ei, vt domin᷒. Et econuerſo. Et licet per illam primã operationem homo differat à cęteris animalibus, quia illa eſt intellectualis, non tamen differt ab eis per illam tãquam per actionem. Differt .n. homo in agendo a cæteris animalibus per hoc, ꝙ eſt dominus ſuorum actuum quamuis in eſſendo & operando, de quibus non eſt præſens negotium, per aliud differat, & ſic ſtat ſolida litera & quo ad proceſſum, & quoad diſtinctionem.

1 Inf. ar. 2. co. & q.6. ar. 1. cor. q.28. artic 6. cor. & q.109. ar.6. cor. Et 3. cõtra cap. 1. Et opuſc. 36.

non conuenit agere propter finē.

¶ 2 Præt. Illud quod ē vltimus finis, non eſt propter finem. Sed in quibuſdā actiones ſunt vltimus finis, vt patet p Philoſophum in 1. Eth. ergo non omnia homo agit propter finem,

¶ Præt. Tunc videtur homo agere ꝓpter finem, qñ deliberat, ſed G multa homo agit abſque deliberatione, de quibus ēt quandoque nihil cogitat, ſicut cum aliquis mouet pedem vel manum alijs intentus, vel fricat barbam, nō ergo homo omnia agit propter finem.

SED CONTRA Omnia quæ ſunt in aliquo genere, deriuātur à principio illius generis. Sed finis ē principiū in operabilib ab hoīe; vt patet per Philoſophum in * 2. Phyſi. ergo homini conuenit omnia agere propter finem.

RESPONDEO Dicendū, ꝙ actionum quæ ab homine aguntur, illæ ſolæ ꝓprie dicūtur humanę, quæ ſunt propriē hominis inquantum eſt homo. Differt autē hō ab alijs irrationalib. creaturis in hoc ꝙ eſt ſuorū actuū dominus. Vnde illæ ſolæ actiones vocātur proprie humanę, quarū homo eſt dominus. Eſt aūt hō dominus ſuorū actuum per rationem & voluntatem: unde & liberum arbitrium

¶In corpore eiuſdem art. illam propoſitionem, Obiectum F voluntatis eſt finis, dubium eſt, quia aut eſt ſermo de formali ac primo obiecto, aut non. Si ſic, falſum eſt: nam finis eſt pars ſubiectiua obiecti voluntatis quia voluntas extendit ſe ad finem, & ad ea quæ ſunt ad finem. Si non, tunc probatio concluſionis inualida ē, nã conſtat ꝙ in tali qua præmiſſa. ſ. actiones oēs præcedentes ab aliqua potentia, procedunt ſm rónē ſui obiecti, aperte loquitur de obiecto primo & formali.

ca.1.tom.5. ¶ Ad hoc dī, ꝙ litera loquitur de primo & formali obiecto voluntatis, vt patet in reſpōſione ad ſm, & de fine in actu exercito, & propterea addidit fini bonum, dicendo, finis & bonū, hoc. n. exercet finalē cauſalitatem. Nec obſtant ea quæ ſunt ad finē, qm ea quæ ſunt ad finē, vt ſic, nō appetunt niſi rōne finis: vnde ratio eadē ſemper eſt omnium voli torum. ſ. finis, diuerſimode tamen ſcilicet in ſe, vel in alio participata, & hoc formaliter vel virtualiter, quod dico propter volita, vel nolita naturaliter, ſeu abſolute, de quibus in 1. lib. tractatum eſt.

¶In calce eiuſdē articuli, dubium Nouitiorum occurrit, Quõ ex hoc, quòd voluntatis obiectū formale eſt finis, concluſum eſt, quòd omnes actiones humanæ ſunt ꝓpter finē: debebat, namque concludi. ergo omnes actiones humanæ tendunt in finem, ſicut ex hoc quòd color eſt obiectum viſus, concluditur. ergo omnis operatio viſus tendit in colorem. Et in propoſito, ex hoc quòd bonum eſt obiectum voluntatis. ergo omnis operatio voluntaria tendit in bonum.

¶Ad hoc dī, ꝙ quia tendere in aliquid, cōe eſt oī tendenti in terminum: fieri aūt, vel eſſe pp aliquid, ſpecialiter eſt appropriatum cauſalitati finis expreſſioni, & doctrina ex proprijs tradenda eſt, ideo licet potuiſſet concludi. Ergo oēs actiones humanę tendunt in finem, quia ſi ſunt propter finem, tendūt in finē: oportuit tñ ſpecificare proprium modum tendendi in cauſam finalē, & dicere. ergo ſunt pp finem. Et ſcito, quod id I quod in actu ſignato ſignificat eſſe, fieri, agere pp finē, ſignificat in actu exercito tendere in bonum vt ſic, quia bonū exercet rationem finis. Et propterea idem etiam eſt tendere in bonum vt ſic, & propter finem. Sed author, ly propter finem vſus eſt ad claritatem doctrinæ de fine in actu ſignato, vocabulis vtens, vt cōiter philoſophi faciunt, ſicut etiam de agere & tendere & alijs ſimōi eſt ſermo. Agere. n. ducem belli pp finem, ſignificat hoc, quod exercet dirigere aciem exercitus ad conſequendam victoriam & gloriam. Et ſimiliter eſſe propter finem exercetur per hoc, quod eſt eſſe melius, utilius, conuenientius, & alia huiuſmodi bonitatem importantia.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem articuli circa illa verba Finis vt eſt primus in intentione, habet rationē cauſæ, dubiū occurrit, An res ſit finis ſm quod eſt in intentione, an ſm qđ eſt in rerum natura. Difficultant. n. hoc diuerſę conditiones finis, dicitur. n. de fine, quod eſt prima cauſa, quod cauſa cauſarum, quod mouet agens, ꝙ mouet non motum. Et rurſus de K eodem dicitur, quod eſt vltimum, quod optimum, quod penes defectum aſſecutionis ipſius dicitur agens fruſtra egiſſe. Ex his. n. videtur, ꝙ eſſe finem conuenit ſecundum eſſe in rerum natura, nam illud eſt vltimum, optimum, & quo non proueniente dicitur fruſtra. Ex prioribus autē apparet, quod eſſe finem conuenit rei ſecundum eſſe in intentione, nam ſecundum illud eſt primum, & cauſat omnem cauſalitatē cæterorum, & eſt mouens non motum. Verba quoque San. Th. hic, & Auer. in 12. Met. commen. 36. non conſonare videntur dum hic dicitur quod res, prout eſt prior ſecundum intentionem, habet rationem finis, ibi vero dicitur, quod balneum ſecundum quod eſt in anima, eſt agens deſiderium, ſecundum vero eſſe extra, eſt finis. Vt igitur res non remaneat ambigua, primo ponā tres propoſitiones, declarando illas, deinde probabo illas, & tertio patebit veritas. Prima propoſitio eſt, Eſſe in intentione, nō eſt ratio finis, ſed eius conditio. Secūda eſt, Eſſe in Executione, nec ratio, nec conditio finis eſt, ſed coincidens illi. Tertia eſt, eſſe in rerum natura, eſt ratio finis.

¶Ad quartam euidentiam ſcito primo, ꝙ ſicut in cauſalitate efficiente diſtinguendū eſt de ratione efficiendi, & conditione efficiētis (dicimus. n. cum medicus medet, ꝙ rō medendi eſt ars tex.15.to.2. medicinæ, conditio tex.49.to.2. vero medicantis eſt exiſtere eſſe ſingulare quoddam ſubſiſtens &c.) ita in cauſalitate finali diſtinguendum eſt inter rationē finalizandi, & cōditionem finalizātis, & vt experientia in nobiſipſis teſtatur, inter agēs & finē quo ad hoc tm intereſt, ꝙ vt loquendo, rō agēdi eſt forma, iuxta illud tertij Phy. tex. 17. Semper exiſtimabit ſpēs aliqua mouere. Conditio vero agētis eſt ſubſiſtere, vel in ſubſiſtente eſſe, iuxta illud primi Met. actiones ſunt ſubſiſtentium. Ratio autem finalizandi eſt eſſe H rei, quæ finis dī. Cōditio vero finalizantis eſt eſſe ſic i intētione. Scito ſecundo, ꝙ eſſe in natura ab eſſe in executione, licet non diſtinguatur ſicut vnum eſſe ab alio eſſe, diſtinguitur tñ adeq. ab eo, ut eſſe in executione, vt ſic, ſignificat eſſe vt pendens ab agente, eſſe verò in rerum natura, hoc nec includit, nec excludit, imo fundare poteſt cauſalitate, ex qua depēdet agens & eius executio. Et ſic patet ſenſus propoſitionū poſitarū. Probātur autem ſic. Finis, bonum & appetibile, eiuſdē ſunt rationis, & conditionis, vt patet ex 2. Phyſi. & 1. Eth. ergo ratio appetibilis eſt ratio finis, & conditio appetibilis eſt conditio finis, & econuerſo. Et ſimiliter. Quod non eſt ratio vnius, non eſt ratio alterius. Modo conſtat quod ratio, quod ſanitas appetatur, eſt eſſe non in anima (nam non appetit infirmus ſanitatem in anima) ſed in rerum natura: ergo eſſe ſanitatis in rerum natura, eſt ratio finalizandi. Et rurſus cōſtat, quod ſanitas nūquam appeteretur, niſi obiecta & cognita. ergo eſſe in intentione, eſt conditio finalizantis. Et rurſus conſtat, quod appetibile mouet non motum: ergo eſſe in executione, ꝙ eſt eſſe in dependentia ad agens, non eſt ratio nec cōditio finis, ſed quia finis generationis, & forma geniti coincidunt in idem numero ex 2. Phyſi. ideo eſſe in executione, coincidens quoddam eſt. Et ſi quæras de eſſe ſanitatis in rerum natura, an finalizandi ratio ſit quando eſt, aut quādo futurū eſt reſpondeo quod vtroque tpe reſpectu diuerſorum actuū appetitus, cuius proprium eſt obiectum finis & bonum. Nā eſſe in rerum natura ſanitatis futurum, mouet finaliter appetitū, ſm actum deſiderii. Et idem eſſe poſtmodū præſens, mouet appetitum etiam finaliter ſm actum delectationis. Habet. n. hoc ſingulare genus cauſæ finalis, vt cauſalitatem ſuam actu exerceat etiam habens tantum eſſe in anima tanquam conditionem cauſę, nec hoc eſt magis mirum, quàm mirabilis ſit diuerſa natura cauſandi. rerum aduerte hic duo. Primū eſt, ꝙ rō deſiderabilis non excludit eſſe in rerū natura pſentaliter, K qm eſſe ſanitatis deſideratur nō ſolum dum non eſt, ſed vſq; quo habeatur incluſiue, proportionaliter tñ, i. ꝙ ſicut agens agit donec ſanitas habeatur incluſiue, ita ſanitas ſemp finalizat. Et ſicut illud agit vt in via, & vt i termino: ita finis ꝓportionaliter. Aequale. n. oportet eſſe tempus finalizandi tpi agēdi, alioquin agens ageret nō propter finem. Secundum eſt, ꝙ ratio delectabilis non excludit eſſe in intētione vt cōditione, vt patet in animalib. Vnde ex hoc ꝙ rō finalizandi eſt quandoque eſſe in rerum natura præſentialiter, nō excluditur vniuerſaliter dictū huius literæ. i. ꝙ ſm quod eſt in intētione, habet rationem finis. ſemper. n. exigitur iſta cōditio, & ſi in pure naturalibus illa quæris, memēto quod opus naturæ eſt opus intelligentiæ, & ceſſabit quæſtio. Ex his autem facile patet cōſonantia ac rō dictorum de fine. de fine. n. dicitur, quod eſt finis ſecundum quod eſt in intētione. Et verum eſt prout ly ſe-

cundum,

cundum,ſeu inquantum,denotat conditionem finis Et quod eſt vltimus,optimus.& ſm eſſe extra, & perfectũ &c. & verũ eſt prout denotatur ratio finis Sed eſto cautus,quòd aliud eſt dicere.finis rõ eſt vltima,optima,perfecta,eſſe extra &c.& aliud eſt dicere,Finis rõ eſt in ſtatu optimo,vltimo,perfecto extra animũ &c.In primo denotatur quod rõ finalizãdi ſit talis ſm ſe formaliter. In ſecundo vero,qđ habeat talẽ.ſtatum quaſi cõditionẽ requiſitã ad finalizandum. Vnde prima cõcedatur : ſcđa aũt, vtpote falſa,neganda eſt. Sanitas.n.deſideratur ſm eſſe perfectiſſimum quo ad rõnem deſiderabilis,ſed cum deſideratur, non habet ſtatum perfectiſſimum: imo ille deſiderat vt habeatur.Quod autẽ obijcitur de fruſtra, nihil officit, nam fruſtra nõ dr̃ per priuationem cauſalitatis finalis,ſed ꝑ priuationẽ aſſecutionis ex parte efficientis, præſuppoſita cauſalitate finali.Quod.n.agit ꝓꝑ finem,ſi non aſſequatur illũ, fruſtra laboraſſe dr̃. Et ſi inſtetur

In cor.arg. quia in ipſa aſſecutione finis cauſalitas eſt finalis, iam patet reſponſio, ꝙ eſt tunc conſummatio finalizandi,ſicut & agendi Et ſic ex rõne ipſius fruſtra,nihil aliud habetur, niſi ꝙ rǭ fina-

n.559. lizandi eſt eſſe in rerum natura, & quod

eſſe dicitur facultas voluntatis & rationis. illæ ergo actiones proprie humanæ dicuntur,quæ ex voluntate deliberata procedunt, ſi quæ autem aliæ actiones homini conueniant, poſſunt dici quidem hominis actiones, ſed non proprie humanæ, cum nõ ſint hominis,inquantum eſt homo.Manifeſtum eſt autem, quod omnes B actiones,quæ procedũt ab aliqua potẽtia cauſantur ab ea ſm rõnẽ ſui obiecti. Obiectum autẽ voluntatis eſt finis & bonũ, vnde oportet quòd omnes actiones humanæ propter finem ſint.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ finis etſi ſit poſtremus in executione, eſt tamen primus in intẽtione agentis:& hoc modo habet rationem cauſæ.

Ad secundum dicendum,ꝙ ſi qua actio humana ſit vltimus finis,oportet eam eſſe voluntariam C alias non eſſet humana,vt dictum eſt *. Actio autem aliqua dupliciter dicitur volũtaria. Vno modo, quia imperatur à voluntate, ſicut ambulare,vel loqui,alio modo,qa elicitur à voluntate, ſicut ipſum velle. Impoſſibile autẽ eſt ꝙ ipſe actus a voluntate elicitus ſit vltimus finis nã obiectũ volũtatis eſt finis:ſicut obiectum viſus eſt color. Vnde ſicut impoſſibile eſt,ꝙ

eſſe in rerum natura, futurum quidem finalizat, nouiter aũt pręſens conſummat finalizationem deſiderij. quod totum & veritati,& doctrinæ huic conſonat. Auer.quoque verba,quantum ad propoſitum ſpectat ſcilicet de finis ratione,nobis atteſtantur,nam de fine quo ad rationem finis, dicit,ꝙ eſt eſſe extra,quod non,docuimus.Quantum vero ad eſſe intra, ꝙ ſit vel non ſit conditio,nihil dicit. Quod vero dicit,quod ſecundum eſſe intra eſt agens,alterius negotij eſt, & tractatum primo libro, quare &c.

¶In reſponſione ad ſecundum circa rationem qua oſtẽditur, quod actus voluntatis non poteſt eſſe vltimus finis,dubiũ occurrit,An intendat de vltimo fine,vt res dicitur finis : aut de vltimo fine,vt adeptio rei,dicitur finis, ſi litera enim intendit de vltimo fine primo modo, conſtat, quod non ſolum actus voluntatis, ſed nullus actus cuiuſque potentiæ poteſt eſſe finis vltimus,ſic enim ſolus Deus eſt finis vltimus. Si autem E intendit de fine ſecundo modo,tunc maior,ſcilicet, Finis eſt obiectum voluntatis,hoc modo intellecta,eſſet probãda.Negatur enim de facto,à pónentibus felicitatem in actu uolũtatis,ponunt enim actum amãdi Deum ultimum finem ut adeptionem,ipſum uero deum ut eſſe adeptum,& ſic ſecundum illos diceretur ad hanc rationem literæ,quod finis ut res, eſt obiectum voluntatis,finis uero vt adeptio, eſt actus elicitus voluntatis.

¶Ad hoc reſponderi poteſt,quantum ad propoſitum ſpectat, primo ꝙ litera loquitur de ultimo fine integraliter, & nõ ꝓ hac,uel illa eius parte,uel quaſi parte ſcꝫ re uel adeptione, ita quod maior eſt,Finis ultimus ſimpliciter non ſecundum aliquid eius,eſt obiectũ uolũtatis,& eſt iſta propoſitio inductiue nota.Nam nunquam in numerum inuenitur ponere finẽ vt res,contra finem,ut adeptio: Auarus .n. pro obiecto eodẽ

A reſpicit habere pecuniam,& infirmus habere corpꝰ ſanũ &c. Sub hac autẽ propoſitione nõ poteſt ſubſumi de actu intellectus,ſicut de actu voluntatis, ꝙ non eſt obiectũ primum volũtatis,veriſſimũ,de actu vero intellectus eſt falſum,qm̃ non ſolum bonum,ſed bonum cognitum, eſt obiectum primum voluntatis. Et ſic rõ literæ de fine ſimpliciter intellecta,infert intentum ſcilicet ꝙ actus voluntatis non poteſt eſſe vltimus finis,quia non põt eſſe obiectum primũ voluntatis. Scđo põt dici, qđ iſte ſermo põt ĩtelligi de fine,eo modo quo res dicit finis. ſed non eſt ſermo de fine vltimo cõiſſimo, qualis eſt Deus, ſed proprio hoĩs, de quo hoc occultum litera pandit,quod ſi eſt aliqua actio hominis,ꝙ illa nõ põt eſſe actus elicitus voluntatis. Nec eſt eadem rõ de actib.alteriꝰ potẽtię, puta intellectus,quia ille ex quo poteſt eſſe obiectum volũtatis, non prohibetur ex hoc, quin ſit finis vt res.Et ꝓpea forte litera nõ affirmatiue,ſed conditionaliter dicit, ſi aliqua actio hois eſt vltimus finis. Sat .n. eſt huic literæ ſaluare,quod etiã ſi homo agere actionem, eſſet vltimus finis, vt res eſt vltimus finis, adhuc verificaretur, quod tunc ageret ẽt ꝓꝑ finem,quia vellet illam actionem,& ſic

primũ viſibile ſit ipſum videre,qa omne videre eſt alicuius obiecti viſibilis,ita impoſſibile eſt, quod primum appetibile,quod eſt finis ſit ipſum velle. Vnde relinquitur, ꝙ ſi qua actio humana ſit vltimus finis.ꝙ ipſa ſit imperata a voluntate,& ita ibi aliqua actio hominis, ad minus ipſum velle. eſt propter B finem. Quicquid ergo homo faciat,verum eſt dicere,quod homo agat propter finem,etiam agẽdo actionẽ quę eſt ultimus finis.

Ad tertium Dicendum, ꝙ huiuſmodi actiones non ſunt proprie humanæ,quia non procedũt ex deliberatione rationis,quę eſt proprium principium humanorũ actuum:& ideo habent qua ſi finẽ imaginatum,non autem per rationem præſtitutum.

Articulus II.

C *Vtrũ agere propter finem ſit proprium rationalis naturæ.*

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quod agere propter finẽ ſit ꝓpriũ rõnalis naturæ:homo enim cuius eſt agere propter finem nunquã agit propter finem ignotum, ſed multa ſunt,quæ non cognoſcunt finem,vel quia omnino carent co

2
1a.q.50.art. 2.co. & 2.cõ tra.ca.46 Et li.3.c.1.&.16. 24.109.110. & & 111. Et vni.ar.5.co. & t. phyc.le. 4.c.a. pri.& le.19. princ.

ipſũ velle eſſet ꝓꝑ finẽ.Nec ſubeat hæc dubitatio, qũo actio D illa vltima,in qua cõſiſtit felicitas vltima,ſit immerara apud doctrinã S.Tho.quoniam ponit voluntatem & intellectum naturali motu ferri in Deum obtatum cum lumine gloriæ. Hęc enim ſolues intuendo, ꝙ loquitur de homine inquantũ homo, & non quatenus diuinæ conſors eſt naturę per gloriam.Et ſi hanc literæ reſponſionem notaueris,perſpicies interpretationẽ principalis concluſionis reſponſioæ poſitæ in corpore huius art.ſcilicet Omnes actiones humanę ſunt propter finem.ly.n.omnes,non diſtribuit pro omnibus ſeorſum ſumptis,ſed ꝓ ſingulis perfecte, ſeu integraliter ſumptis. Si enim aliqua actio intellectus eſt vltimus finis,illa ſm ſe ſola non poteſt eſſe propter finẽ, ſed ipſa ratione eius velle,à quo pendet,quod in ſe participatiue claudit eſt propter finem, & ſic omnes actiones humanę ſunt propter finem.

¶ *Super Quęſtionis primę Articulum ſecundum.*

IN articu.2.dubium occurrit,quid interſit inter apprehendere finem,& apprehendere rationem finis.Hanc.n.differẽtiam conſtituit litera radicem differentiæ inter rationalia, & irrationalia ſenſitiua in agendo propter finem. Non enim poteſt dici,quod per finem intelligitur hic finis, & per rationem finis intelligitur quidditas finis, qm̃ mulier præparans cibos,vt comedat hora prandij,quidditatem comeſtionis nec in vniuerſali,nec in particulari nouit, ſed ad hunc finem, qui eſt tunc comedere, apprehenſum, ordinat præparationem ſuam.

¶Ad hoc dicitur,quod cum ratio finis conſiſtat in hoc, quod eſt eſſe,cuius cauſa,ſeu propter quid,cognoſcere rationem finis eſt cognoſcere habitudinem finis ad id, quod eſt ad finẽ.

gnitione, ſicut creaturæ inſenſibiles, vel quia nõ apprehẽdũt rõnẽ finis ſicut bruta animalia: videtur ergo ꝓprium eſſe rationalis creaturæ agere propter finem.

¶ 2 Præt. Agere ꝓpter finem eſt ordinare ſuam actionem ad finẽ, ſed hoc eſt rõnis opus. ergo non conuenit his, quæ ratione carent.

¶ 3 Prǽt. Bonũ & finis eſt obiectũ voluntatis, ſed voluntas in rõne, eſt, vt dicitur in tertio de anima. ergo agere propter finem non eſt niſi rationalis naturæ.

SED CONTRA eſt quod philoſophus* ꝓbat in ſecũdo Phyſi. ꝙ non ſolum intellectus, ſed etiã natura agit propter finem.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ omnia agentia neceſſe eſt agere propter finem. Cauſarum enim adinuicem ordinatarum, ſi prima ſubtrahatur, neceſſe eſt alias ſubtrahi, Prima autem inter omnes cauſas eſt cauſa finalis, cuius ratio eſt, quia materia non ſequitur formam, niſi ſecundum quòd mouetur ab agente. Nihil enim reducit ſe de potentia in actum, agens autem non mouet niſi ex intentione finis: Si enim agẽs nõ eſſet determinatum ad aliquem effectum, non magis ageret hoc quàm illud. Ad hoc ergo qđ determinatum effectum producat, neceſſe eſt ꝙ determinetur ad aliquid certum, quod habet rationem finis. Hæc autem determinatio ſicut in rationali natura per rationalem fit appetitum, qui dicitur volũtas, ita in alijs fit per inclinationem naturalem, quæ dicitur appetitus naturalis. Tamen conſiderandum eſt, quòd aliquid ſua actione, uel motu tendit ad finem dupliciter. Vno modo, ſicut ſeipſum ad finem mouens ut homo, alio modo, ſicut ab alio motum ad finem. ſicut ſagitta tendit ad determinatum finem ex hoc, quòd mouetur à ſagittante, qui ſuam actionem dirigit in finem. Illa ergo quæ rationem habent, ſeipſa mouent ad finem, quia habent dominium ſuorum actuum per liberũ arbitriũ, quod eſt facultas voluntatis & rationis. Illa vero quæ ratione carent, tendũt in finem propter naturalem inclinationem, quaſi ab alio mota, non autem à ſeipſis, cum non cognoſcant rationem finis, & ideo nihil in finem ordinare poſſunt, ſed ſolum in finem ab alio ordinantur. Nam tota irrationalis natura comparatur ad Deum, ſicut inſtrumentum ad agens principale, vt ſupra habitum eſt. Et ideo proprium eſt naturę rationalis vt tẽdat in finem, quaſi ſe agens, vel ducens ad finem. Naturæ verò irrõnalis quaſi ab alio acta vel ducta, ſiue in finẽ apprehẽſum, ſicut bruta animalia, ſiue in finem non apprehenſum, ſicut ea quæ omnino cognitione carent.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quando homo per ſeipſum agit propter finem, cognoſcit finem, ſed quãdo ab alio agitur vel ducitur puta cum agit ad imperium alterius, vel cum mouetur altero impellente, non eſt neceſſarium quòd cognoſcat finem. & ita eſt in creaturis irrationalibus.

AD SECVNDVM dicendum quòd ordinare in finem, eſt eius quod ſeipſum agit in finem. Eius verò quod ab alio agitur in finẽ, eſt ordinari in finẽ, quod poteſt eſſe irrationalis naturæ, ſed ab aliquo rationem habente.

AD TERTIVM dicendum, quod obiectum voluntatis eſt finis & bonum in vniuerſali. Vnde nõ poteſt eſſe voluntas in his quę carent ratione & intellectu, cum non poſſint apprehẽdere vniuerſale, ſed ẽ in eis appetitus naturalis vel ſenſitiuus, determinatus ad aliquod bonũ particulare. Manifeſtum autem eſt, quod particulares cauſæ mouẽtur à cauſa vniuerſali: ſicut cum rector ciuitatis, qui intendit bonum commune, mouet ſuo imperio omnia ſua particularia officia ciuitatis, & ideo neceſſe eſt quod omnia, quæ carent rõne, moueantur in fines particulares ab aliqua volũtate rationali, quæ ſe extendit in bonum vniuerſale ſcilicet voluntatę diuina.

ARTICVLVS III.

Vtrum actus hominis recipiant ſpeciem ex fine.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videt ꝙ actus humani nõ recipiant ſpeciẽ à fine. finis enim ẽ cauſa extrinſeca, ſed vnũquodque habet ſpeciẽ ab aliquo principio intrinſeco. ergo actus humani non recipiunt ſpeciem à fine.

¶ 2 Prǽt. illud quod dat ſpeciem, oportet eſſe prius, ſed finis eſt poſterius in eſſe. ergo actus humanus non habet ſpeciem à fine.

¶ 3 præt. Idem non poteſt eſſe niſi in vna ſpecie, ſed eũdem numero actum cõtingit ordinari ad diuerſos fines. ergo finis nõ dat ſpeciem actibus humanis.

SED CONTRA eſt, quod dicit Aug. in lib. de moribus Eccleſ. & Manicheorum. Secundũ quod

Lib. 2. c. 13. circa princ. tom. 1.

Qui. n. proportionẽ horum cognoſcit, ad finem ſe mouere poteſt, & qui nõ nouit, non poteſt. Cuius ſignũ eſt, quod apprehenſo aliquo fine, puta ſanitate, nihil agimus ꝓpter ipſam donec cognoſcamus habitudinẽ eius ad exercitium, vel dietã, vel potionem &c. In cognitione ergo ꝓportionis, ſeu habitudinis rei quæ eſt finis, ad id q eſt ad finem vt ſic, conſiſtit cognoſcere rationem finis. Et hinc oritur differentia in mouendo ſe ad finem cognitũ, & non mouere ſe, vt in litera dicitur.

tex. 42. tom. 2.

tex. 49. tom. 2.

¶ In eodem 2. ar. in reſpon ad tertium, nota rõnem optimam, quare opus naturæ ẽ opus intelligẽtiæ.

¶ *Super Quæſtionis primæ Articulum tertium.*

IN tertio art. dubiũ occurrit circa proceſſum literæ. Nã digredi videtur a principio actiuo ad principiũ finale, dum aſſumit vniuerſaliter, ꝙ actio ſpecificatur ab actu, qui ẽ principiũ agendi, vt calor calefactionis, & ſubſumit ꝙ finis eſt obiectum volũtatis, ac per hoc principium actus deliberati a voluntate, & ſic concludit finẽ principium ſpecifica re actionem humanam. Conſtat. n. ꝙ finis non eſt actus qui ſit principiũ agendi, ſed eſt finis propter quem agens, principio agẽdi agit, malus igitur videtur proceſſus literæ.

¶ Ad hoc dicẽ, ꝙ finis eſt non ſolum finis, ſed obiectum voluntatis, et per hoc loco formę quę eſt principium agendi. Balneũ .n. inquit Auerro. in anima eſt agens deſiderium. Etſi contra hoc inſtetur, quia nõ ſaluatur iuxta hanc reſponſionem ſermo formaliter .ſ. ꝙ finis ſpeciem det actioni humanę, ſed res quæ eſt finis, reſpondendum eſt, ꝙ finis, inquantum finis, habet ꝙ ſit obiectum voluntatis, & ſic rõ agẽdi tali potẽtiæ, cuius eſt propriũ obiectũ, & ſic ẽ ſermo formalis, ꝙ finis ſpecificet actionẽ humanam, & nulla digreſſio in proceſſu cõmiſſa eſt. Sed diuerſus modus habendi rationem agendi incluſus in minori, apparentiam dat dubio. Ipſum. n. eſſe propter quod voluntas agit, eſt eſſe quo volũtas agit, nec ſibi debetur alio modo quo agit, ſeu ratio agendi.

p. q. 82. a. 2. & q. 105. artic. 5.

¶ In eo arti. nolo repetere ſcripta ſupra primam partem, ſed in reſponſione ad primum nota illa verba Vt hoc ipſum eſt de ratione actus. Ex his enim patet, quã conformis Sanct. Thomę ſit doctrina ſuperius tradita de diſtinctione intrinſeca quarundam rerum. ſ. potentiarũ, actuum, motuum & huiuſmodi, per extrinſeca, a quibus rationes earum abſolui nequeant.

¶ In eo 3. artic. in reſponſione ad tertium aduerte, qđ autho r non negat pluralitatem finium etiã proximorum abſolute, ſed ſpecificantium actum. Vnus enim numero actus prout ſemel egreditur ab operante, quod dicitur propter accidentes intentiones in cõtinuãdo actum, vnus ſolus eſt finis proprius, a quo eſt ſpecies velut ſubſtantialis, a cæteris autem accidentales ſpecies ſunt, vt inferius clarificabitur de circunſtantijs.

3 Infr. ar. 4. & q. 18. ar. 2. & 3. & q. 72. artic. 1. & 3. Et 2. di. 40. art. 2. cor. & mali. q. 2. art. 4. ad 9.

¶ Super

A finis eſt culpabilis vel laudabilis, ſecũdum hoc ſunt opera noſtra culpabilia, vel laudabilia.

Respondeo Dicendum, quòd vnumquodque ſortitur ſpeciem ſecundum actum, & non ſecundum potentiam, vnde ea quæ ſunt compoſita ex materia & forma, conſtituuntur in ſpeciebus ꝑ proprias formas. Et hoc etiam cõſiderandum eſt in motibus proprijs. Cum enim motus quodam modo diſtinguatur per actionẽ, & paſſionem, vtrunque horum ab actu ſpeciem ſortitur. B Actio quidem ab actu, qui eſt principium agendi, paſſio vero ab actu, qui ẽ terminus motus noſtri. Vnde calefactio actio, nihil aliud eſt, quàm motio quędam à calore ꝓcedens, calefactio vero paſſio; nihil aliud eſt quàm motus ad calorem. Diffinitio autem manifeſtat rationem ſpeciei, & vtroque modo actus humani, ſiue conſiderentur per modum actionum, ſiue per modum paſſionum, ſpeciem à fine ſortiuntur. Vtroque enim modo poſſunt conſiderari C actus humani, eo quòd homo mouet ſeipſum, & mouetur à ſeipſo. Dictum eſt autem ſupra; quòd actus dicuntur humani, inquantum procedunt à voluntate deliberata. Obiectum autem voluntatis eſt bonum & finis, & ideo manifeſtum eſt quòd principium humanorum actuum, inquantum ſunt humani, eſt finis, & ſimiliter eſt terminus eorumdem. Nam id ad quod terminatur actus humanus, eſt id quod voluntas intendit tanquam finem, ſicut in agentibus naturalibus, forma generati D eſt conformis formæ generantis. Et quia vt * Ambroſius dicit ſup Lucam, Mores proprie dicuntur humani, actus morales proprie ſpeciem ſortiuntur ex fine. Nam idem ſunt actus morales, & actus humani.

Ad primum ergo dicendum, quòd finis non eſt omnino aliquid extrinſecum ab actu, quia comparatur ad actum, vt principium, vel terminus, & hoc idem E ipſum eſt de ratione actus, vt ſcilicet ſit ab aliquo quãtum ad actionem, & vt ſit ad aliquid, quantum ad paſſionem.

Ad secundum dicendum, ꝙ finis ſecundum quod eſt prior in intentione, ut dictum eſt, ſecundum hoc pertinet ad voluntatem: & hoc modo dat ſpeciem actui humano, ſine morali.

Ad tertium dicendum, quod idem actus numero ſecundum quod ſemel egreditur ab A agente, non ordinatur niſi ad vnũ finem proximum, à quo habet ſpeciem ſed poteſt ordinari ad plures fines remotos, quorũ vnus eſt finis alterius. Poſſibile tamen eſt, quod vnus actus ſecundum ſpeciem naturæ ordinetur ad diuerſos fines voluntatis, ſicut hoc ipſum quòd eſt occidere hominẽ quod eſt idem ſecundum ſpeciẽ naturæ, poteſt ordinari ſicut in finem ad conſeruationem iuſtitiæ, & ad ſatisfaciendum iræ, & ex hoc erunt diuerſi actus ſecundum ſpe B ciem moris, quia vno modo erit actus virtutis, alio mõ erit actus vitij. Non enim motus recipit ſpeciem ab eo quod eſt terminus per accidens, ſed ſolum ab eo qđ eſt terminus per ſe. Fines autem morales accidunt rei naturali, & econuerſo ratio naturalis finis accidit morali, & ideo nihil prohibet actus, qui ſunt ijdem ſecundum ſpeciem naturę, eſſe diuerſos ſecundum ſpeciem moris, & econuerſo.

C

Articulus IIII.

Vtrum ſit aliquis vltimus finis humanę vitæ.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur ꝙ nõ ſit aliquis vltimus finis humanę vitæ, ſed procedatur in finibus in infinitum: Bonum enim ſecundum ſuam rationem, eſt diffuſiuum ſui, ut patet per * Dionyſi. 4. ca. de diuin nomin Si ergo quod D ꝓcedit ex bono, ipſum etiam eſt bonum, oportet quod illud bonum diffundat aliud bonum, & ſic proceſſus boni eſt in infinitũ ſed bonum habet rationem finis. ergo in finibus eſt proceſſus in infinitum.

¶ 2 Præt. Ea quæ ſunt rationis, in infinitum multiplicari poſſunt unde & mathematicæ quantitates in infinitum augentur. Species etiam numerorum propter E hoc poſſunt eſſe infinitæ, quia dato quolibet numero alium maiorem excogitare potes, ſed deſiderium finis ſequitur apprehenſionem rationis. ergo uidetur quod in finibus procedatur in infinitum.

¶ 3 Præterea. Bonum, & finis eſt obiectum uoluntatis, ſed voluntas infinities poteſt reflecti ſupra ſeipſam: Poſſum .n. uelle aliquid, & uelle me uelle illud, & ſic in infinitum. ergo in finibus humanæ uoluntatis procedit in infinitum.

¶ Super Quæſtionis primę Articulum quartũ.

In ar. 4. eiuſdẽ quæſ. dubiũ eſt circa reſpõſionẽ ad primum, cũ dicitur, quòd de rõne boni eſt, quòd aliqd ab ipſo effluat. Nam ſi hoc eſt verum, ſequitur primo quòd de rõne boni, quod eſt eſſentia diuina, eſt quod aliqd ab ipſa effluat. Et cum illud quod eſt de rõne
D. 61. alicuius, neceſſario conueniat illi, ſequitur quod neceſſario ab eſſentia diuina aliqd effluat. Et ſic non libere, ſed neceſſario res effluxerunt in eſſe à Deo Sequitur ſecundo, ꝙ intellectus diuinus moderandu effluxum bonorũ à primo bono, auferat a bono id quod ẽ de ratione eius, quod & impoſſibile eſt, & nõ eſt fas tribuere diuinę ſapientiæ, quæ diſponit omnia ſuauiter. Probatur ſequela, quia conſtituendo
Artic. huius quæſt. vltimũ bonũ inferius eũ illud quia bonum eſt, habeat de ratione ſua quod aliquid ab eo effluat, & quia vltimũ nihil ab eo effluit, oportet ꝙ ſit ablatum ab eo id, quod eſt de ratione eius.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ inter finem & bonũ hoc intereſt, quod cũ finis habeat duo. ſ. eſſe obiectũ appetitus (habet .n. rõnem appetibilis) & eſſe cauſam finalẽ. Finis .n. alicuius eſt finis. Et ſm bonũ oritur ex primo, nã finis ex eo quod appetibilis, cauſat finaliter bonum, exercet rationẽ finis quo ad primum. propterea & in 1. Ethi. dicitur, bonum eſt quod omnia appetunt. Et diuina eſſentia habet rationem boni reſpectu ſuæ naturalis voluntatis, vt pote proprium obiectum illius, cuius conſtat nõ eſſe finem poſitiue, ſicut nec aliam cauſam. ſecundum autẽ exprimitur nomine finis, & propterea bonum exercet finem ſo ſeipſo, & in his quæ ſunt ad finem, vtpote appetibilis rationem habentia, finis autem diſtinguitur contra ea quæ ſunt ad finem, vt cã ab effectu. Ex his autem deducitur, cum duplex ſit effluxus a bono. ſ. in appetitu, & in re. & primus in littera vocatur ſecundum ordinem intentionis ſecundus executionis: Si ſit ſermo de effluxu in appetitu, conſtat quod de ratione boni eſt, non quod appetatur, ſed quod ſit appetibile, ac per hoc nõ quod ab eo aliquid effluat, ſed qđ ſit tale a quo effluat appetitus ſui. Et ſi cõtra hoc opponatur ꝓceſſus in infinitũ, quia ſi qđlibet bonũ pariet ſui amorem, & ille amor cũ ſit bonum, pariet ſui amorem, & ſic in infinitũ, facilis eſt reſpõſio ex reſponſione ad tertium, quod hoc cum ſit per accidens, non inconuenit, ſortiri infinitatem, ſicut in actibus reflexis intellectus. Si .n. eodem actu in obiectum & actum mens noſtra ferretur, in primo actu eſſet ſtatus, ſicut eſt in intellectu angeli. Si vero ſit ſermo de effluxu in re, ſic tanto magis conſtat, quod non eſt de ratione boni diffundere ſe, ſed eſſe diffuſiuum ſui, quonia bonum ad actualem diffuſionẽ ſui in re, non peruenit immediate, ſed mediante cauſa efficiente, voluntate .ſ. cuius eſt obiectum a qua ſit, qđ ſit actualiter finis alicuius, cuius erat finis aptitudinaliter tantum, & propterea prima obiectio nihil officit.

¶ Ad ſecundum aũt dicendum eſt, ꝙ cum bonum multipliciter dicatur, ſicut & ens, non eſt vnicum iudicium de omni bono dandum, ſed diſcernẽdum eſt, quod aliquid dicitur bonũ, quia eſt quod eſt bonum, aliquid quia eſt quo aliquid eſt bonũ aliquid vt actio bona, aliquid vt terminus conſummans eſſe bonum, & huiuſmo-

In præfatione in Lucã non procul. a fi. tom. 5.
Artic. huius quæſt.
.1. 01. ð. 20 I
4
3. diſt. 3. q. 2. artic. 6. c.
C. 4. de diu. no. in prin.

iuſmodi. Et dicẽdũ, quod vnũquodque eo modo quo eſt bo- *Te.8. to.3. num, eſt diffuſiuum ſui in appetitu, & ſimiliter vnũquodq; eo modo quo eſt bonum, eſt effuſiuum ſui in re.i.communicatiuum ſui, vel vt principiũ, vel vt terminus, vel vt ſubiectum, uel vt paſſio &c. Et ſic diuina ſapientia & finẽ conſtituit proceſſui bonorum à primo bono, dum finita ea conſtituit in numero, pondere, & menſura, & nullum bonum eo q̃ eſt de ratione ſua, pri- Te.34. to.2. uauit, ſed vnicuique non eodem modo diſtribuit modos communionis, vt ſimul cõmunio omniũ ſtatus daretur bonis. Ab vltimo namque bono, etſi nõ emanet aliq̃d in re vlterius, eſt tñ hoc bonũ, q̃ eſt terminare effluxum boni, & perficere ac conſummare rem in eſſe perfecto, quod non parum boni eſt.

¶ In eo 4. ar. dubium occurrit circa reſponſionem ad ẽm, quo pacto põt eſſe verũ, q̃ inter ſpecies numerorum ſit ordo ꝑ accidens, & proceſſus in infinitum, quia accidit numero præexiſtẽti, q̃ ei addatur vnitas. Vi. n. in primis cõtra cõem animi cõceptionẽ. S. q̃ inter ſpecies eſt ordo ꝑ ſe. & ꝓbatur rõne, q̃a vna ſpecies, puta trinitas, eſt ꝑ ſe prior quaternitate, & quaternitas ẽ ꝑ ſe poſterior trinitate, & ſimile eſt de trigono & tetragono. ¶ Ad hoc di breuiter, quia extra moralia eſt materia hæc, q̃ aliud eſt loqui de ordine entium, & aliud de ordine eorum vt cauſæ & cauſati: ſermo præſens eſt de ordine finium. i. cauſarum finalium, & propterea de ordine cauſandi loquendo, dicitur quod numerus ꝑcedens eſt cauſa per accidens numeri ſequentis, quia accidit numero præexiſtenti, puta octonario vt ſic, q̃ addatur vnitas, & fiat nouenarius.

& non eſt aliquis vltimus finis hu- F manæ voluntatis.

Sed contra eſt quod Philoſophus * dicit 2. Metaphyſi. quod qui infinitum faciunt, auferunt naturam boni, ſed bonum eſt quod habet rationem finis. ergo contra rationem finis eſt q̃ procedatur in infinitum. neceſſe eſt ergo ponere unum ultimum finem.

Respondeo. Dicendum, quòd per ſe loquendo, impoſsibile eſt in finibus procedere in in- G finitum ex quacunq; parte. In omnibus enim quæ per ſe habent ordinem adinuicem, oportet quod remoto primo, remoueantur ea quæ ſunt ad primum. Vnde Philoſophus * Probat in 8. Phyſicor. quòd non eſt poſsibile in cauſis mouentibus, procedere in infinitum, quia non eſſet primum mouens, quo ſubtracto alia mouere non poſſunt, cum non moueant niſi per hoc, quòd mouẽtur à primo mouente. In finibus autem in- H uenitur duplex ordo. ſ. ordo intentionis, & ordo executionis, & in vtroque ordine oportet eſſe aliquid primum, Id. n. quod eſt primum in ordine intẽtionis, eſt quaſi principium mouens appetitum unde ſubtracto principio appetitus a nullo moueretur. Id autem quod eſt principium in executione, eſt vnde incipit operatio, vnde iſto principio ſubtracto nullus inciperet aliquid operari. Principiũ autem intẽtionis eſt vltimus finis: principium autẽ executionis eſt primum eorum, quæ ſunt ad finẽ. I Sic ergo ex neutra parte poſsibile eſt in infinitum procedere quia ſi nõ eſſet vltimus finis, nihil appeteretur, nec aliqua actio terminaretur, nec etiam quieſceret intentio agentis. Si autem non eſſet primũ in his quę ſunt ad finẽ, nullus inciperet aliquid operari, nec terminaretur conſilium, ſed in infinitum procederet. Ea vero quæ non habent ordinem per ſe, ſed per accidens ſibijnuicem coniunguntur, nihil prohibet infinitatem habere, cauſæ enim per accidens indeterminatæ ſunt. Et hoc etiam modo contingit eſſe infinitatem per accidens in finibus, & his quæ ſunt ad finem.

Ad primum ergo dicendũ, quod de ratione boni eſt, quòd aliquid ab ipſo effluat, non tamen quod ipſum ab alio procedat, & ideo cum bonum habeat ratio ẽ finis, & primum bonum ſit vltimus finis. ratio iſta non probat q̃ non ſit vltimus finis, ſed quòd à fine primo ſuppoſito procedat in F infinitum inferius verſus ea, quæ ſunt ad finem, & hoc quidem cõpeteret, ſi conſideraretur ſola uirtus, prim. boni, quæ eſt infinita. Sed quia primum bonum habet diffuſionem ſecundum intellectum, cuius eſt ſecundum aliquam cauſam certam profluere in cauſata, aliquis certus modus adhibetur bonorum effluxui à primo bono, à quo omnia alia bona participant uirtutem diffuſiuam, & ideo diffuſio bonorum non procedit in infinitum, ſed ſi- G cut dicitur Sapient. 11. Deus omnia diſpoſuit in numero, põdere, & menſura.

Ad secundum dicendum, quod in his quæ ſunt per ſe, ratio incipit à principijs naturaliter notis, & ad aliquem terminũ progreditur. Vnde Philoſophus probat primo * Poſteriorum, quod in demonſtrationibus non eſt proceſſus in infinitum, quia in demõſtrationibus attenditur ordo aliquorum per ſe adinuicem conne- H xorum, & non per accidens. In his autẽ quę per accidens connectuntur, nihil prohibet rationem in infinitum procedere. Accidit autẽ quantitati, aut numero præexiſtenti inquantum huiuſmodi, quod ei addatur quantitas, aut vnitas, Vnde in huiuſmodi nihil prohibet rationem procedere in infinitum.

Ad tertium dicendum, q̃ illa multiplicatio actuum voluntatis reflexæ ſupra ſeipſam, per accidens ſe habet ad ordinem finiũ: I quod patet ex hoc, q̃ circa vnum & eundem actum indifferenter ſemel, vel pluries, ſupra ſeipſam voluntas reflectitur.

Articulus V.

Vtrum vnius hominis poſsint eſſe plures vltimi fines.

Ad quintum ſic proceditur. Vĩ, q̃ poſsibile ſit uoluntatem vnius hominis, in plura ferri ſimul, ſicut in ultimos fines. Dicit. n. * Aug. 19. de ci- K uitate Dei, quod quidam ultimũ hominis finem, poſuerunt in quatuor, ſcilicet, in uoluptate, in quiete, in bonis naturę, & in uirtute, hæc autem manifeſte ſunt plura, ergo unus homo poteſt cõſtituere ultimum finem ſuæ uoluntatis in multis.

¶ 2 Præterea. Quæ non opponuntur adinuicem, ſeinuicem nõ excludunt, ſed multa inueniuntur in rebus, quæ ſibijnuicem non opponuntur, ergo ſi unum pona-

Obiectio autem militat de ordine ipſarũ ſpecierum abſolute, non in ratione cauſæ & cauſati, ſed ſi ſtudioſe inquiritur, quo modo in ſpecieb. numerorum, figurarũ, & proportionum datur proceſſus in infinitum, & tamen cõiter dicitur, q̃ in per ſe ordinatis entibus non datur proceſſus in infinitum, dicendũ eſt, q̃ illud cõe dictũ intelligendũ eſt de entib ſimpliciter, non de entibus ſm quid, huiuſmodi aũt ſpecies, cum nõ ſint, nec eſſe poſſint in actu, ſed ſemper ſint in actu permiſſo potentiæ, vt patet in 9. Meta. non ſunt inter Tex. 6. to. 1. entia, niſi ſecundum quid, vt eſt infinitum & propterea non de eis intelligitur cum dicitur, quod in entibus habentibus per ſe ordinẽ, nõ eſt ꝓceſſus in infinitum.

¶ *Super Queſtionis primæ Articulum quintum.*

In arti. eiuſdem primæ q. aduerte primo titulum, q̃ intelligo ipſum de ſimul fieri tam actu, q̃ effectu, ſeu habitu, deinde vim rationum in corpore: procedũt. n. ex diuerſis capitibus, nã prima ex eo q̃ vltimus hõis habet rõnem boni perfecti reſpectu illius, ſecunda ex eo, q̃ habet rationem primi boni naturalis, tertia ex eo quòd habet rationem primi ſpecificantis. Et licet prima rõ clarius conuincat, & 5 propterea illa vtitur Inf. q. ca. ar. author in reſpõſioni 3 ad 1. & q. bus argumentorum, 13. arti. 3. ad eodem tamen modo tertiũ. Et 2. omnes clarificant. di 24. art. 3. Nam ſicut repugnat, cor. Et d. 31. diuitias, verbi gra- q. 1. art. 2. co. tia, ex vna parte, & Et mal q. 4. voluptatem ex alte- art. 2. cor. ſ. ra parte, conſtituere * Lib. 19. c. 1. ſimul duo bona com tomo 5. pleta vnius; quia ſequitur quod neutrũ ſeorſum eſt ſufficiẽs, ac ꝑ hoc vtrique aliq̃d deficit, & vtrunq; eſt incompletum, ita repugnat hæc eadem

conſtituere

tur vltimus finis voluntatis, non propter hoc alia excluduntur.

¶ 3 Præterea. Voluntas per hoc quòd conſtituit vltimum finem in aliquo ſuam liberam potentiam nòn amittit, ſed antequam conſtitueret vltimum finem ſuū in illo, puta in voluptate, poterat conſtituere finem ſuum vltimum in alio, puta in diuitijs. ergo etiá poſtquam conſtituit aliquis vltimum finem ſuæ voluntatis in voluptate, poteſt ſimul conſtituero vltimum finē in diuitijs: ergo poſſibile eſt vnius hominis voluntaté ſimul ferri in diuerſa, ſicut in ultimos finc.

SED CONTRA illud in quo quieſcit aliquis ſicut in ultimo fine, hominis affectui dominatur, quia ex eo totius uitæ ſuæ regulas accipit, unde de guloſis dicitur Philipp. 3. Quorum Deus uenter eſt, quia ſcilicet cōſtituunt ultimum finem in delicijs ventris, ſed ſicut dicitur Matthę. 7. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire, adinuicem ſcilicet nō ordinatis. ergo impoſſibile eſt eſſe plures vltimos fines unius hominis ad inuicem non ordinatos.

RESPONDEO Dicendum, quod impoſſibile eſt, quòd uoluntas unius hominis ſimul ſe habeat ad diuerſa ſicut ad ultimos fines, cuius ratio poteſt triplex aſſignari.

PRIMA eſt, quia cum unumquodque appetat ſuam perfectionem illud appetit aliquis ut ultimum finem, quod appetit ut bonum perfectum, & completiuum ſuijpſius. Vnde* Auguſtinus dicit 19. de ciuit. Dei. Finem hominum nunc dicimus, nō quòd conſumitur ut non ſit, ſed quòd perficitur ut plene ſit. Oportet igitur quod ultimus finis ita impleat totū hominis appetitum, quod nihil extra ipſum appetendum relinquatur; quod eſſe non poteſt, ſi aliquid extraneum ad ipſius perfectionē requiratur: unde non poteſt eſſe quòd in duo ſic tendat appetitus, ac ſi utrunque ſit bonum perfectiuum ipſius.

SECVNDA ratio eſt. Quia ſicut in proceſſu rationis, principium eſt id, quod naturaliter cognoſcitur, ita in proceſſu rationalis appetitus, qui eſt uolūtas, oportet eſſe principium id quod naturaliter deſiderat. Hoc autem oportet eſſe unum, quia natura non tendit niſi ad unum. Principium autē in proceſſu rationalis appetitus eſt ultimus finis. Vnde oportet id, in quod tendit uoluntas ſub rationē ultimi finis, eſſe unum.

A TERTIA ratio eſt, Quia cum actiones voluntariæ ex fine ſpēm ſortiantur, ſicut * ſupra habitum eſt, oportet quòd à fine vltimo, q eſt communis, ſortiantur rationē generis, ſicut & naturalia ponuntur in genere ſecundum formalē rationem communem. Cum igitur omnia appetibilia voluntatis, inquantum huiuſmodi ſint vnius generis, oportet vltimum finem eſſe vnū, & præcipue, quia in quolibet genere eſt vnū primū princi vltimus autem finis habet rationē primi principij, vt* dictum eſt. Sicut autem ſe habet vltimus finis
B hominis ſimpliciter ad totum humanum genus: ita ſe habet vltimus finis huius hominis ad hunc hominem. Vnde oportet quòd ſicut omnium hominum eſt naturaliter vnus finis vltimus, ita huius hominis uoluntas in uno ultimo fine ſtatuatur.

AD PRIMVM ergo dicēdum, quod omnia iſta plura accipiebantur in ratione unius boni perfecti ex his conſtituti ab his, qui in eis
C ultimum finem ponebant.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ etſi plura accipi poſſunt, quæ adinuicem oppoſitionem non habeant, tamē bono perfecto opponitur, quod ſit aliquid de ꝑfectione rei extra ipſam.

AD TERTIVM dicendum, quod poteſtas uoluntatis non habet ut faciat oppoſita eſſe ſimul quod contingeret, ſi tenderet in plura diſparata, ſicut in ultimos fines, ut ex dictis patet.

D
ARTICVLVS VI.

Vtrum homo omnia quæ vult, velit propter vltimum finem.

AD SEXTVM ſic ꝓceditur. Vř, quod non omnia quę cūque vult homo, ꝓpter ultimum finem uelit. Ea. n. quę ad finem ultimum ordinantur, ſerioſa dicuntur, quaſi vtilia, ſed iocoſa
E à ſerijs diſtinguuntur. ergo ea quę homo iocoſe agit, non ordinat in ultimum finem.

¶ 2 Pręterea. Philoſophus dicit in princip. Metaphyſico. quod ſcientiæ ſpeculatiuæ propter ſeipſas quæruntur, nec tamen poteſt dici quòd quælibet earum ſit ultimus finis. ergo non omnia quæ homo appetit, appetit propter ultimum finem.

¶ 3 Præterea. Quicunque ordinat aliquid in finem, cogitat de illo ſi

cōſtituere ſimul duo prima bona naturalia, quia neutrum eſſet primum quo inciperet motus voluntatis. Et ſimiliter repugnat eadē cōſtituere duo prima ſpecificantia, quia neutrū eorū eſſet ſpecificans primo. vnde hæ rōnes directe cōcludentes vnitatem formalem vltimi finis in vnoquoque (quia habet rationē completi naturalis & ſpecificātis) primo ſimul cōcludunt ꝙ impoſſibile eſt ſimul poni huiuſmodi rōnem formalem in diuerſis e regione condiuiſis, ita vt diſtinguatur ipſa ratio formalis in eis, & fiant ſimul duo vltimi fines vnius hominis, cū quo tamen ſtat, vt in litera dicit, ꝙ ratio iſta ponatur in pluribus tanquam partibus integrantibus vnum ſubiectum adæquatum illius.

¶ Sed vnū hic occurrit nouitiorū dubiū Qūo ſtant hæc duo ſimul, ꝙ quilibet peccator cōſtituat ſibi vltimum finem in illo cōmutabili bono, ad ꝙ intēdit, cū auertit à Deo peccando mortaliter, & ꝙ non habeat ſimul in habitu diuerſa vt vltimos fines, cū contingat eūdem hoiem ſimul eſſe in diſparatis pctis mortalib. puta gula, & iniuſtia, ita ꝙ neutri per alterū afficiť, ſed ebritas eum ſm ſe delectat, & ſimiliter iniuſtitia.

D.614.

Cap. 1. non longe a pri. tom. 5.

¶ Ad hoc breuiter di. ꝙ oēs fines proximi peccatorum mortalium voluntur in vno vltimo fine, qui eſt ipſemet peccator, qm amor ſui vſque in cōtemptum Dei conſtituit ciuitatē Babilonis, ſicut amor Dei vſque ad contēptū ſui, Ieruſalē. Vnde hmōi peccator nec in gulæ nec in iniuſtitię apparenti bono ſeorſū cōſtituit vltimum finem cuius ſignū eſt, quia neutrum ſibi ſufficit, ſed oia cōmutabilia bona, ad quæ peccator conuertitur referūtur ad vnū eūdem finē, qui eſt ſimpliciter vltimus ſibi. ſ. ipſūmet, qm oia appetit vt conferentia ad bonum propriū, ita ꝙ hmōi bona nō appetuntur vt fines vltimi ſimpliciter, ſed vt fines vltimi partiales, vt. ſ. partes boni proprij, quod eſt ſimpliciter finis vltimus illi?, & intentū in oi pctō mortali. Litera autē docet impoſſibile eſſe, ꝙ vnius ſimul ſint plures fines vltimi ſimpliciter. Et propterea nulla eſt cōtrarietas inter propoſita.

Articul. 3.

Art. præce.

¶ *Super Quęſtionis primę Articulum ſextum.*

IN 6. articul. Vnum oportet prę oculis ſemper habere, ut non fallamur. ſ. diſtinctionē inter vltimū finē hoīs, formaliter vel materialiter, quæ in art. 7 exprimūtur. Vltimus. n. finis formaliter, nihil aliud ē ꝗ bonum perfectum cuiuſque, vt in 5. dīo art. Et de vltimo fine formaliter hic 6. artī. verificatur primo: de vltimo autē fine materialiter verificatur ſecūdario, vt ſ. induit illius rationem formalē: oportet. n. quæcunque homo vult, ꝙ velit propter ſuā perfectionem, qm, vt in 8. dī Eth. Amabile quidem bonum, vnicuique autē propriū. Et ſi hęc aduertiſſet Scotus, non dixiſſet forte quod ſcripſit in 4. di. 49. illa q. Vtrum omnia quæ appetit homo appetat ꝓpter beatitudinem. Tenet n. partem negatiuā: quia homo poteſt libero appetitu velle non propter beatitudinem tam negatiue quàm contrarie. Negatiue quidem, tum quia intellectus poteſt aliud quàm beatitudinem cogitare, & conſequenter voluntas velle: tum quia intellectus poteſt aliquod bonum cōſiderare vt bonum in ſe, non conſiderando ut bonum ad finem: ergo & voluntas poteſt velle illud. Cōtrarie vero, quia ſtāte certitudine de beatitudine in Deo &c. & malitia ſceni-

In cor. arg.

6

Inf. q. 60. artic. 2. cor. & 4. di. 49. q. 1. Et 2. cōtra cap. 100. C. 1. nō longe à princ. tom. 5.

fornicationis, poteſt homo velle fornicare. Sed hæc facillime cedunt, ſi beatitudo, (de qua hic ſermo non eſſet, niſi rō vltimi finis hominis & beatitudinis formaliter eſſet eadem quo ad hanc difficultatē) recte conſideretur. Nos .n. loquimur de vltimo fine formaliter, & dicimus quòd nihil pōt appeti niſi ipſe aut propter ipſum. Et quòd nec negatiue, nec contrarie poteſt aliter appeti. Et ad primum motiuum Scoti, patet ſolutio in litera in reſpōſione ad tertium in hoc artic. vbi dicitur q̄ intellectu aliud cogitante volūtas vult propter vltimum finem virtualiter, & ſi non actualiter, & hoc ſufficit. Ad ſcd̄m vero patet reſponſio ex dictis 10 eo art. ad primum & ad ſecundū, inde enim habetur, q̄ quodcunque partiale bonum appetatur, appetitur ſaltem vt bonum appetentis, & cōſequenter propter vltimum finem. Nā vt in eodem corpore dicitur, inchoatio alicuius ordinatur ad cōſumationem eius. Ad motiuum autem de contrarie appetibili manifeſta eſt reſponſio, quoniā nullus poteſt appetere contrarium ſuæ plenæ perfectionis. qm̄ quicquid appetit appetit vt perfectionem habeat aliquam, quāuis appetat contra talem rem quæ eſt vltimus finis, vt patet in peccante mortaliter & præter illam, vt patet in peccante venialiter. Nec te moueat, quod etiam actus ſpeculatiuos diligimus propter finem, quoniam vt hic, & inferius in quęſti 13. articul. 3. ad primum, videre potes, dicuntur non ꝑpter aliud, non per negationem vltimi finis, ſed per negationem alterius proximi & proprij finis. Et ſimiliter dicuntur fines aliorum nō per affirmationem vltimi finis, ſed in illo ordine &c.

C 1. nō multum à princip. tomo 5.

ne, ſed non ſemper homo cogitat de vltimo fine in omni eo qd̄ appetit, aut facit. non ergo omnia homo appetit aut facit propter vltimum finem.

Sed contra eſt, quod dicit *Auguſtinus 19. de ciui. Dei. Illud eſt finis boni noſtri ꝓpter quod amantur cætera, illud autem propter ſeipſum.

Respondeo Dicendum, quòd neceſſe eſt quòd omnia quę homo appetit, appetat propter vltimum finem. & hoc apparet duplici ratione. Primo quidem, quia quicquid homo appetit, appetit ſub ratione boni, quod quidem ſi non appetitur vt bonum perfectum, quod eſt vltimus finis, neceſſe eſt vt appetatur vt tendens in bonum perfectū, quia ſemper inchoatio alicuius ordinatur ad conſummationem ipſius: ſicut patet tam in his quę fiunt à natura, quàm in his quæ fiunt ab arte, & ita omnis inchoatio perfectionis ordinatur in perfectionem conſummatam, quæ eſt propter vltimum finem. Secundo, quia vltimus finis hoc modo ſe habet in mouendo appetitū, ſicut ſe habet in alijs motionibus primū mouēs. Manifeſtum eſt autem quòd cauſæ ſecundæ mouentes, non mouent, niſi ſecundum quod mouentur à primo mouente, vnde ſecunda appetibilia non mouent appetitum niſi in ordine ad primum appetibile, quod eſt vltimus finis.

Ad primum ergo dicendum, quod actiones ludicræ non ordinantur ad aliquem finem extrinſecum, ſed tantum ordinātur ad bonum ipſius ludentis, prout ſunt delectantes, vel requiem præſtantes. bonum autem conſummatum hominis, eſt vltimus finis eius.

Et ſimiliter dicendum ad ſecundum de ſcientia ſpeculatiua, quæ appetitur vt bonum quoddā ſpeculantis, quod comprehenditur ſub bono completo & perfecto, quod eſt vltimus finis.

Ad tertium dicendum, quòd non oportet vt ſemper aliquis cogitet de vltimo fine, quandocunque aliquid appetit vel operatur, ſed virtus primæ intentionis quæ eſt reſpectu vltimi finis, manet in quolibet appetitu cuiuſcunque rei, etiam ſi de vltimo fine actu non cogitetur: ſicut non oportet, quòd qui vadit per viam, in quolibet paſſu cogitet de fine.

F

Articvlvs VII.

Vtrum ſit vnus vltimus finis omnium hominum.

Ad Septimvm ſic proceditur. Videtur quòd non omnium hominū ſit vnus finis vltimus. Maxime enim videtur vltimus finis eſſe hominis incommutabile bonum, ſed quidam auertuntur ab incommutabili bono peccando, non ergo omnium hominum vnus eſt vltimus finis.

Sopra ar. 5. tor & 1. Ethi. lec. 9. ſi.

¶ 2 Præterea. Secundum vltimum finem tota vita hominis regulatur. Si igitur eſſet vnus vltimus finis omnium hominum, ſequeretur quòd in hominibus nō eſſent diuerſa ſtudia viuendi, quod patet eſſe falſum.

G

¶ 3 Præterea, Finis eſt actionis terminus: actiones autem ſunt ſingularium. Homines autem etſi conueniāt in natura ſpeciei, tamen differunt ſecundum ea quæ ad indiuidua pertinent. non ergo omnium hominum eſt vnus vltimus finis.

Sed contra eſt, quod *Auguſtinus dicit decimo tertio, de Trinitate, quòd omnes homines conueniunt in appetendo vltimum finem, qui eſt beatitudo.

Cap. 3. & 4. tom. 3.

Respondeo Dicendum, quòd de vltimo fine poſſumus loqui dupliciter. Vno modo ſecundum rationem vltimi finis. Alio modo ſecundum id, in quo finis vltimi ratio inuenitur. Quātum igitur ad rationē vltimi finis, omnes conueniunt in appetitu finis vltimi, quia omnes appetunt ſuam perfectionem adimpleri, quæ eſt ratio vltimi finis, vt dictum eſt.* Sed quantum ad id, in quo iſta ratio inuenitur, non omnes homines conueniunt in vltimo fine. nam quidam appetunt diuitias tanquam conſumatum bonum, quidam vero voluptatem, quidam vero quodcunque aliud, ſicut & omni guſtui delectabile eſt dulce, ſed quibuſdā maxime delectabilis eſt dulcedo vini, quibuſdam dulcedo mellis, aut alicuius talium. Illud tamē dulce oportet ſimpliciter eſſe melius delectabile, in quo maxime delectatur, qui habet optimum guſtum: & ſimiliter illud bonum oportet eſſe completiſsimum, quod tanquam vltimum finem appetit habens affectum bene diſpoſitum.

H

Artic. 5. huius quæſt.

I

G

Ad primvm ergo dicēdum, quod illi qui peccant, auertuntur ab eo, in quo vere inuenitur ratio vltimi finis, non autem ab ipſa vltimi finis intentione, quam quærunt falſo in alijs rebus.

Ad secvndvm dicendum, q̄ diuerſa ſtudia viuendi contingunt in hominibus propter diuerſas res, in quibus quæritur ratio ſummi boni.

Ad tertivm dicendum, quòd etſi actiones ſint ſingularium, tamen primum principium agendi in eis eſt natura; quæ tendit ad unum, ut dictum eſt.*

K

Super Quæſtionis primæ Articulum ſeptimum.

7 In articulum 7. & 8. nihil occurrit ſcribendum.

8

Articvlvs VIII.

Vtrum in illo vltimo fine aliæ creaturæ conueniant.

Art. 5. huius q. Infr. quęſ. 103. art. 2. & 2. di. 38. ar. 1. & 2. cor. & 1. cō. c. 57. & li. 3. ca. 17. 25. & 27. ſi. & 97. veri. q. 5. articul. 6. ad quartum.

Ad octavvm ſic proceditur. Videtur quòd in vltimo fine hominis etiam omnia alia conueniant. Finis enim reſpondet principio, ſed illud quod eſt principium hominum, ſcilicet, Deus, eſt etiā principium omnium aliorum. ergo in vltimo fine hominis omnia alia communicant.

¶ 2 Præt. Dion. dicit in li. de diui. nom.* q̄ Deus conuertit omnia ad ſeipſum, tanquam ad ultimum finem, ſed

C 10. circa prin. & ca. 4. prima parte ante mediū.

ſed ipſe eſt vltimus finis hominis, quia ſolo ipſo fruendum eſt. ergo in fine vltimo hominis etiam alia conueniunt.

¶ 3 Prætereà. Finis vltimus hominis eſt obiectum voluntatis: ſed bonum voluntatis eſt bonum vniuerſale quod eſt finis omnium. ergo neceſſe eſt, quod in vltimo fine hominis omnia conueniant.

19 de ciui. Dei. ca. 1. &. 13. de Trin. cap. 3. & 4. *libr. 83. q. q. 5. tom. 4.

Sed contra eſt, quod vltimus finis hominum eſt beatitudo, quam omnes appetunt, vt Auguſtinus dicit: ſed non cadit in animalia expertia rationis, vt beata ſint, ſicut* Auguſtinus dicit in li. 83. quæſtionum. non ergo in vltimo fine hominis alia conueniunt.

Reſpondeo Dicendum, quod ſicut philoſophus dicit in 5.* Metaphyſic. Finis dupliciter dicitur, ſcilicet cuius, & quo, id eſt, ipſa res, in qua ratio boni inuenitur, & vſus, ſiue adeptio illius rei: ſicut ſi dicamus quod motus corporis grauis finis eſt vel locus inferior vt res, vel hoc quod eſt eſſe in loco inferiori, vt vſus: & finis auari eſt, vel pecunia vt res, vel poſſeſſio pecuniæ, vt vſus. Si ergo loquamur de vltimo fine hominis quan-

D. 707. 3113. tum ad ipſam rem, quæ eſt finis, ſic in vltimo fine hominis omnia alia conueniunt, quia Deus eſt vltimus finis hominis: & omnium aliarum rerum. Si autem loquatur de vltimo fine hominis quantum ad cōſecutionem finis, ſic in hoc fine hominis non communicant creaturæ irrationales. Nam homo, & aliæ rationales creaturæ conſequuntur vltimum finem cognoſcendo, & amando Deum, quod non competit alijs creaturis, quæ adipiſcuntur vltimum finem, inquantum participant aliquam ſimilitudinem Dei, ſecundum quod ſunt, vel viuunt, vel etiam cognoſcunt.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta: nam beatitudo nominat adeptionem vltimi finis.

QVAESTIO II.

De his, in quibus hominis beatitudo conſiſtit, in octo articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de beatitudine. Primo quidem in quibus ſit. Secūdo quid ſit. Tertio, qualiter eam cōſequi poſſumus.

Circa primum quæruntur octo

¶ Primo, Vtrum beatitudo conſiſtat in diuitijs.
¶ Secundo, Vtrum in honoribus.
¶ Tertio, Vtrum in fama, ſiue in gloria.
¶ Quarto, Vtrum in poteſtate.
¶ Quinto, Vtrum in aliquo corporis bono.
¶ Sexto, Vtrum in voluptate.
¶ Septimo, Vtrum in aliquo bono animæ.
¶ Octauo, Vtrum in aliquo bono creato.

Articvlvs I.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in diuitijs.

9
3. contra c. 30. vt op. 3. c. 108. 162. & 264. Et opu. 20. li. 1. cap. 8. Et Mat. 5. ca. 3. 4. & 3. Et 1. Eth. le. 5. fin.

AD primvm ſic proceditur. Videtur quod beatitudo hominis in diuitijs conſiſtat. Cūm enim beatitudo ſit vltimus finis hominis, in eo conſiſtit, quod maxime in hominis affectu dominatur: huiuſmodi autem ſunt propriè diuitiæ. dicitur enim Eccleſ. 10. Pecuniæ obediunt omnia. ergo in diuitijs beatitudo hominis conſiſtit.

*proſa. 2 circa princip

¶ 2 Præterea. Secundum Boetium in 3. de conſola.* Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus: ſed in pecunijs omnia poſſideri videntur, quia vt philoſophus dicit in 5. Ethic.* Ad hoc numus eſt inuentus, vt ſit quaſi fideiuſſor habendi pro eo, quodcūque homo voluerit. ergo in diuitijs beatitudo conſiſtit.

¶ 3 Præterea. Deſiderium ſummi boni cum nunquam deficiat, videtur eſſe infinitum: ſed hoc maxime in diuitijs inuenitur, quia auarus non implebitur pecunia, vt dicitur Eccleſiaſt. 5. ergo in diuitijs beatitudo conſiſtit.

B Sed contra. Bonum hominis in retinendo beatitudinem magis conſiſtit, quā in emittendo ipſam: ſed ſicut Boet.* in 3. de conſola. dicit. Diuitię effundendo, magis, quam coaceruādo melius nitēt: ſiquidem auaritia ſemper odioſos, claros facit largitas. ergo in diuitijs beatitudo non conſiſtit.

lib. 2. proſa. 5. circa pri.

Reſpondeo. Dicendum, quod impoſſibile eſt beatitudinem hominis in diuitijs conſiſtere. Sunt enim duplices diuitiæ. vt philoſophus dicit in 1. Polit.* ſcilicet naturales & artificiales. Naturales quidem diuitiæ ſunt, quibus homini ſubuenitur ad defectus naturales tollendos: ſicut cibus & potus, veſtimenta, vehicula, & habitacula, & alia huiuſmodi. Diuitiæ artificiales ſunt,

cap. 6. à medio. tom. 5.

C quibus ſecundum ſe natura non iuuatur, vt denarij: ſed ars humana eos adinuenit propter facilitatem commutationis, vt ſint quaſi menſura rerum venalium. Manifeſtum eſt autem, quod in diuitijs naturalibus beatitudo hominis eſſe non poteſt. Quæruntur enim huiuſmodi diuitiæ ad ſuſtentandam naturam hominis: & ideo non poſſunt eſſe vltimus finis, ſed magis ordinantur ad hominem, ſicut ad finem. Vnde in ordine naturæ omnia huiuſmodi ſunt infra hominem, & propter hominem facta, ſecundum illud Pſalm. 8. Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. Diuitiæ autem artificales nō quæruntur, niſi propter naturales. Non enim quærerē-tur, niſi quia per eas emuntur res ad vſum vitæ neceſſariæ. Vnde multo minus habent rationem vltimi finis.

D Impoſſibile eſt igitur beatitudinem, quæ eſt vltimus finis hominis, in diuitiis eſſe.

Ad primvm ergo dicendum, quod omnia corporalia obediunt pecuniæ quantum ad multitudinē ſtultorū, qui ſola corporalia bona cognoſcunt, quæ pecunia acquiri poſſunt: Iudicium autem de bonis humanis non debet ſumi à ſtultis, ſed à ſapientibus: ſicut & iudicium de ſaporibus ab his, qui habent guſtū bene moderatū.

Ad secvndvm Dicendum, quod pecunia poſsūt haberi omnia venialia, non autem ſpiritualia, quæ vēdi non poſſunt: vnde dicitur Prou. 17. Quid prodeſt ſtulto diuitias habere, cum ſapientiam emere non poſſit?

E Ad tertivm Dicendum, quod appetitus naturalium diuitiarum non eſt infinitus, quia ſecūdum certam mēſuram ſufficiunt naturæ: ſed appetitus diuitiarum artificialiū eſt infinitus quia deſeruit concupiſcentię inordinatæ, quæ nō modificatur, vt patet per Philoſophum in 1. Polit.* Aliter tñ eſt infinitū deſiderium diuitiarū, & deſiderium ſummi boni. Nam ſummum bonū quāto perfectius poſſidetur, tantò ipſum magis amatur, & alia contemnuntur: quia quanto magis habetur, magis cognoſcitur. & ideo dicitur Eccl. 14. Qui edunt me, adhuc eſurient. Sed in appetitu diuitiarum, & quorumcunq; temporalium bonorū, eſt ècōuerſo. nam quando iam habetur, ipſa cōtemnuntur, & alia appetuntur, ſecundum quod ſignificatur Ioan. 4. cum dominus di

cap. 6. à medio. tom. 5.

¶Super

¶Super Quæſtionis ſecundæ Articulū primum.

IN articu. 1. quæſt. 2. in argumento in oppoſitum aduerte, quod licet beatius ſit dare, quam accipere iuxta Domini ſentētiam, ſimpliciter loquēdo, quia dare eſt affluentiæ, accipere indigentiæ, in hominis tamen beatitudine, quia beatitudine idiget, ſubſtantia beatitudinis conſiſtit in accipiēdo ſeu retinēdo, & ex ipſa emanat erogatio, vt conſequens.

ca. 5. & 1. politicorum cap. 6 & 7. tom. 5.

¶Super quæſtionis ſecunda Articul. ſecundum.

IN articu.2.in corpore nota,quod ipſa felicitas conſtituit excellentiam, vt per hoc videas,quod angeli appetendo beatitudinem, appetierũt excelletiam, quæ, eſt obiectũ ſuperbiæ

¶Super quæſtionis ſecundę Articulũ tertium.

10

3. cõt.c. 18. Et opuſ 3. c. 108. 164. & Mathi.5. Et 1.Eth.lec.5. *c.9.tom.5. †c.3.tom.5.

IN articulo. 3 aduerte, quod author non affirmat beatitudinem noſtram coſiſtere in gloria etiam apud Deum:ſed dicit dependere illam ex cognitione diuina,quã habet de nobis, in qua conſiſtit gloria noſtra apud Deum, & merito,quia,vt patebit beatitudo noſtra non cunſiſtit in cognoſci, ſed in cognoſcere, quamuis dependeat à cognoſci a Deo:quia ſcientia Dei eſt cauſa rerum, & perficiatur ſeu decoretur per cognoſci ab angelis,& ſanctis.

*4 Ethi.c.3. tom.5.& libro 8.c.14.

cit.Qui bibit ex hac aqua,per quã F temporalia ſignificantur, ſitiet iterum:& hoc ideo, quia eorum inſufficientia magis cognoſcitur cum habentur.& ideo hoc ipſum oſtendit eorum imperfectionem & quod in eis ſummum bonum non conſiſtit.

ARTICVLVS II.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in honoribus.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod beatitudo hominis in honoribus conſiſtat. Beatitudo enim,ſiue felicitas, eſt præmium virtutis, vt Philoſophus dicit in 1. Ethic.* ſed honor maxime videtur eſſe id,quod eſt virtutis præmium, vt philoſophus dicit in 4. Ethico. † Ergo in honore maxime conſiſtit beatitudo.

¶ 2 Præterea. Illud quod conuenit Deo,& excellentiſſimis, maxime videtur eſſe beatitudo, quæ ẽ H bonum perfectum:ſed huiuſmodi eſt honor, vt Philoſophus dicit in 8.Ethic.& 1. Tim.1. dicit. Apoſt. Soli Deo honor & gloria ergo ĩ honore cõſiſtit beatitudo

¶ 3 Præterea. Illud quod eſt maxime deſideratum ab hominibus eſt beatitudo: ſed nihil videtur eſſe magis deſiderabile ab hominibus:quam honor:quia homines patiuntur iacturam in omnibus alijs rebus,ne patiantur aliquod detrimentũ ſui honoris.ergo in honore beatitudo conſiſtit.

SED CONTRA. Beatitudo eſt in beato:honor autem non eſt in eo qui honoratur,ſed magis in honorante,qui reuerentiam exhibet honorato, vt philoſophus dicit in 1.Ethicor.* ergo in honore beatitudo non conſiſtit. I

*c.5.tom.5.

RESPONDEO dicendum,quod impoſſibile eſt beatitudinem conſiſtere in honore. Honor enim exhibetur alicui propter aliquam eius excellentiam,& ita eſt ſignum & teſtimonium quoddam illius excellentiæ,quæ eſt in honorato:Excellentia autem hominis minime attenditur circa beatitudinem,quæ eſt hominis bonum perfectum,& ſecundum partes eius,id eſt, ſecundum illa bona, quibus aliquid beatitudinis participatur:& ideo honor poteſt quidem conſequi beatitudinem: ſed principaliter in eo beatitudo conſiſtere nõ poteſt.

D.710. AD PRIMVM ergo dicendum, quod honor non eſt præmium virtutis.propter quod virtuoſi operantur:ſed accipiunt honorem ab hominibus loco præmii,quaſi à non habentibus ad dãdum maius. Verum autem præmium virtutis eſt ipſa beatitudo,propter q̃ virtuoſi operantur:ſi autem propter honorem operarentur,iam non eſſet virtus,ſed magis ambitio.

AD SECVNDVM dicendum,quod honor debetur Deo,& excellentiſſimis,in ſignum vel teſtimonium excellentiæ præexiſtẽtis, non quod ipſe honor faciat eos excellentes.

AD TERTIVM. Dicendum,quod ex naturali deſiderio beatitudinis, quam conſequitur honor; vt dictum eſt:contingit quod homines maxime honorẽ deſiderant. Vnde quærunt homines maxime honorari à ſapientibus,quorum iudicio credunt ſe eſſe excellentes,vel felices.

*In cor.arti.

ARTICVLVS III.

Vtrũ beatitudo hominis conſiſtat in fama,ſiue gloria

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quod beatitudo hominis cõſiſtat in gloria. In eo enim vr beatitudo conſiſtere,quod redditur ſanctis pro tribulationibus,quas in mundo patiuntur.hmõi autem G eſt gloria. Dicit.n.Apoſt.Rom.8.Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. ergo beatitudo conſiſtit in gloria.

3. cõt.c. 19. Et opuſ.3.c. 108.& 264. Et op 10.li. 3.c.7.& 8.

¶ 2 Præt. Bonum eſt diffuſiuum ſui, vt patet per Dionyſium.4.cap.de diui.nomi.* Sed per gloriam bonum hominis maxime diffunditur in notitiam aliorũ, quia gloria,vt Ambro.† dicit,nihil aliud eſt,quam clara cum laude notitia. ergo beatitudo hoĩs conſiſtit in gloria.

*cap.4.circa principium † id habet Auguſti. in lib.83.q.q. 31.circa finem.

¶ 3 Præt. Beatitudo eſt ſtabiliſſimum bonorum: hoc autem eſſe videtur fama,vel gloria,quia per hanc quodãmodo homines æternitatem ſortiũtur. Vnde Boe.dicit in lib. de conſo.* Vos immortalitatem vobis propagare videmini,cum futuri famam temporis cogitatis.ergo beatitudo conſiſtit in fama,ſeu gloria.

*Lib.2.proſa 7.poſt med.

SED CONTRA. Beatitudo eſt verum hominis bonum:ſed famam,ſeu gloriam contingit eſſe falſam. Vt enim dicit Boet.in lib.3.de conſol.*Plures magnũ ſæpe nomen falſis vulgi opinionibus attulerũt,quo qd turpius excogitari poteſt?Nam qui falſo prædicantur ſuis ipſi neceſſe eſt laudibus erubeſcant.non ergo beatitudo hominis conſiſtit in fama,ſeu gloria.

*Libr. 3. de conſ. proſa 6. circa principium.

RESPONDEO dicendum, quod impoſſibile eſt beatitudinem hominis in fama,ſeu gloria humana conſiſtere:Nam gloria nihil aliud eſt, quam clara notitia cum laude,vt Ambro dicit.* Res autem cognita aliter comparatur ad cognitionem diuinam,& aliter ad cognitionem humanam.Humana enim cognitio à rebus cognitis cauſatur:ſed diuina cognitio eſt cauſa rerum cognitarum.Vnde perfectio humani boni, quæ beatitudo dicitur,non poteſt cauſari à notitia humana: ſed magis notitia humana de beatitudine alicuius, procedit,& quodammodo cauſatur ab ipſa humana beatitudine,vel inchoata,vel perfecta.Et ideo in fama vel in gloria non poteſt cõſiſtere hominis beatitudo:ſed bonum hominis dependet ſicut ex cauſa ex cognitione. Dei:&ideo ex gloria,quæ eſt apud Deum, dependet beatitudo hominis,ſicut ex cauſa ſua,ſecundum illud Pſalm.90.Eripiam eum, & glorificabo eum: longitudine dierum replebo eũ,& oſtendam illi ſalutare meũ. Eſt etiam aliud conſiderandum, quod humana notitia ſæpe fallitur,&præcipue in ſingularibus contingentibus,cuiuſmodi ſunt actus humani:&ideo frequẽter humana gloria fallax eſt.Sed quia Deus falli non K põt,eius gloria ſemper vera eſt.propter quod dr̃ 2. ad corint.10.Ille probatus eſt,quem Deus commendat.

*Id hẽt Aug. in lib.83. q. q.31. circa finem to.4.

AD PRIMVM ergo dicendum,quod Apoſtolus non loquitur ibi de gloria,quę eſt ab hominibus: ſed de gloria,quę eſt à Deo coram angelis eius. Vnde dicitur Mat.8.Filius hominis confitebitur eum in gloria Patris ſui coram angelis eius.

AD SECVNDVM dicendum, quod bonum alicuius hominis,quod per famam,vel gloriam eſt in cognitione multorũ,ſi cognitio quidem vera ſit,oportet quod deriuetur à bono exiſtente in ipſo homine: & ſic præſupponit perfectam beatitudinem, vel inchoatam.

¶Super

¶Super Quæſtionis ſecundæ Articulum. 4. 5. 6.

IN articulo quarto nihil occurrit.

¶In quinto autem, ſpeculabilia in prima parte declarata ſunt.

¶In ſexto vero in reſponſione ad primum huius quæſtionis, quæ in q 4. artic. 2. tractabitur

Si autem cognitio falſa ſit, nõ cõcordat rei, & ſic bonum nõ inuenitur in eo, cuius fama celebris habetur: Vnde patet, quod fama nullo modo poteſt facere hominem bonum.

AD TERTIVM Dicendum, quod fama non habet ſtabilitatem, immo falſo rumore de facili perditur: & ſi ſtabilis aliquando perſeueret, hoc eſt per accidens: ſed beatitudo habet per ſe ſtabilitatem, & ſemper.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in poteſtate.

12 3. contra c. 32. Et opuſ. 3 c. 108. & 264.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod beatitudo conſiſtat in poteſtate. Omnia enim appetunt aſsimilari Deo, tanquam vltimo fini, & primo principio: ſed homines qui in poteſtatibus ſunt propter ſimilitudinem poteſtatis maxime videntur eſſe Deo conformes, vnde in Scriptura, Dij vocantur, vt patet Exod. 22. Dijs non detrahes. ergo in poteſtate beatitudo conſiſtit.

¶ 2 Præterea. Beatitudo eſt bonum perfectum: ſed perfectiſſimum eſt, quod homo etiam alios congrue poſſit regere, quod conuenit his qui in poteſtatibus ſunt conſtituti. ergo beatitudo conſiſtit in poteſtate.

¶ 3 Præterea. Beatitudo cũ ſit maxime appetibilis, opponitur ei, quod maxime eſt fugiendum: ſed homines maxime fugiunt ſeruitutẽ, cui contra ponitur poteſtas ergo in poteſtate beatitudo conſiſtit.

*Proſa 5. circa med.

SED CONTRA. Beatitudo eſt perfectum bonum ſed poteſtas eſt maxime imperfecta. Vt enim dicit Boet. 3. de conſola.* Poteſtas humana ſolicitudinum morſus expellere, formidinum aculeos vitare nequit. & poſtea. Potentem cenſes, cui ſatellites latus ambiunt? qui quos terret, ipſe plus metuit? non igitur beatitudo conſiſtit in poteſtate.

*tex. 17. tomo 3.

*c. 7. tom 5.

RESPONDEO Dicendum, quod impoſſibile eſt beatitudinem in poteſtate conſiſtere propter duo. Primo quidem, quia poteſtas habet rationem principij. vt patet in 3. Metaphyſicor.* beatitudo autem habet rationem vltimi finis. Secundo, quia poteſtas ſe habet ad bonum, & ad malum: beatitudo autem eſt ꝓprium, & perfectum hominis bonum: vnde magis poſſet conſiſtere beatitudo aliqua in bono vſu poteſtatis qui eſt per virtutem, quam in ipſa poteſtate. Poſſunt autem quatuor generales rationes induci ad oſtendẽdum, quod in nullo præmiſſorum exteriorum bonorum beatitudo conſiſtat, quarum prima eſt: Quod cum beatitudo ſit ſummum hominis bonum, non compatitur ſecum aliquod malum, omnia autem prædicta poſſunt inueniri & in bonis & in malis. Secunda ratio eſt, quia cum de ratione beatitudinis ſit, quod ſit, per ſe ſufficiens, vt patet in 1. Ethicor.* hoc neceſſe eſt quod beatitudine adepta nullum bonum neceſſarium, homini deſit. Adeptis autem ſingulis præmiſſorum poſſent adhuc multa bona homini neceſſaria deeſſe, puta ſapientia, ſanitas corporis, & huiuſmodi. Tertia, quia cum beatitudo ſit bonum perfectum, ex beatitudine non poteſt aliquod malum alicui prouenire, quod non conuenit præmiſſis. Dicitur enim Eccleſi. 5. quod diuitiæ interdum conſeruantur in malum domini ſui: & ſimile patet in alijs tribus. Quarta ratio eſt quia ad beatitudinem homo ordinatur per principia interiora, cum ad ipſam naturaliter ordinetur. Præmiſſa autem quatuor bona magis ſunt à cauſis exterioribus, & vt plurimum à fortuna: vnde & bona fortunæ dicuntur. Vnde patet, quod in præmiſſis nullo modo beatitudo conſiſtit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod diuina poteſtas eſt ſua bonitas: vnde vti ſua poteſt· te nõ poteſt niſi bene, ſed hoc in hominibus non inuenitur: vnde non ſufficit ad beatitudinem, quod homo aſsimiletur Deo quantum ad poteſtatem, niſi aſsimiletur ei quantum ad bonitatem.

AD SECVNDVM Dicendum, quod ſicut optimũ eſt, quod aliquis vtatur bene poteſtate in regimine multorum: ita peſsimum eſt, ſi male vtatur. & ita poteſtas ſe habet ad bonum, & ad malum.

AD TERTIVM Dicendum, quod ſeruitus eſt impedimentum boni vſus poteſtatis: & ideo naturaliter homines eam fugiunt. & non quaſi in poteſtate hominis ſit ſummum bonum.

ARTICVLVS V.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in aliquo corporis bono.

13 Infr. q. 3. ar. 3. cor. Et 4. di. 49. q. 1. ar. 1. q. 1. Et 3. c. c. 32. & 37. princ. Et opu. 3 c. 264. ar. Et Pſ. 22. Et 1. eth. lec. 10.

*c. 5. nõ lõge à princip.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur. quod beatitudo hominis conſiſtat in bonis corporis. dicitur enim Eccle. 30. Non eſt cenſus ſupra cẽſum ſalutis corporis. ſed in eo quod eſt optimum, conſiſtit beatitudo. ergo conſiſtit in corporis ſalute.

¶ 2 Prætereà. Dion. dicit 5. ca. de diui. no.* quod eſſe ẽ melius quam viuere, & viuere melius quam alia quæ conſequuntur: ſed ad eſſe vel viuere hominis requiritur ſalus corporis. Cum ergo beatitudo ſit ſummum bonum hominis, videtur quod ſalus corporis maxime pertineat ad beatitudinem.

¶ 3 Prætereà. Quanto aliquid eſt communius, tanto ab altiori principio dependet, quia quanto eſt cauſa ſuperior, tanto eius virtus ad plura ſe extendit: ſed ſicut cauſalitas cauſæ efficientis conſideratur ſecundum influentiam, ita cauſalitas finis attenditur ſecundum appetitum. Ergo ſicut prima cauſa efficiens eſt, quæ in omnia influit, ita vltimus finis eſt quod ab omnibus deſideratur: ſed ipſum eſſe eſt quod maxime deſideratur, ab omnibus. ergo in his quę pertinent ad eſſe hominis ſicut eſt ſalus corporis, maxime conſiſtit beatitudo.

SED CONTRA eſt, quod ſecundum beatitudinẽ homo excellit omnia alia animalia: ſed ſecundum bona corporis à multis animalibus ſuperatur, ſicut ab Elephante, in diuturnitate vitę: à Leone, in fortitudine, à Ceruo in curſu. ergo beatitudo hominis non conſiſtit in bonis corporis.

RESPONDEO Dicendum, quòd impoſſibile eſt beatitudinem hominis in bonis corporis conſiſtere propter duo. Primo quidem, quia impoſſibile eſt, quod illius rei, quæ ordinatur ad aliud ſicut ad finem, vltimus finis ſit eiuſdem conſeruatio in eſſe. Vnde gubernator non intendit ſicut vltimum finem, conſeruationem nauis ſibi commiſſæ, eo quod nauis ad aliud ordinatur ſicut in finem, ſcilicet ad nauigandum. Sicut autem nauis committitur gubernatori ad dirigendum. ita homo eſt ſuæ voluntati & rationi cõmiſſus ſecũdum illud quod dicitur Eccle. 15. Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilij ſui. Manifeſtum eſt autem, quod homo ordinatur ad aliquid, ſicut ad finem: non: n. hõ eſt ſummũ bonũ. Vnde impoſſibile eſt, ꝙ vltimus finis rationis & voluntatis humanæ, ſit conſeruatio humani eſſe. Secundo, quia dato quod finis rationis & voluntatis humanæ eſſet, conſeruatio humani eſſe: non tamen poſſet dici, quod finis

nis hominis eſſet aliquod corporis bonum. Eſſe enim F hominis conſiſtit in anima, & in corpore: & quamuis eſſe corporis dependeat ab anima, eſſe tamen humanæ animę non dependet à corpore, vt ſupra oſtenſum eſt, ipſumque corpus eſt propter animam, ſicut mate riad propter formam, & inſtrumenta propter motorem, vt per ea ſuas actiones exerceat: vnde omnia bona corporis ordinātur ad bona animæ, ſicut ad finem. Vnde impoſſibile eſt, quod in bonis corporis beatitudo conſiſtat, quæ eſt vltimus finis.

*p.p.q.75. & 90. D.641.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut corpus ordinatur ad animam, ſicut ad finem, ita bona exteriora ad ipſum corpus: & ideo rationabiliter bonum corporis præfertur bonis exterioribus, quæ per ſenſum G ſignificātur, ſicut & bonum animæ præfertur omnibus bonis corporis.

D.559.

Ad secundum dicendum, quod eſſe ſimpliciter acceptum, ſecundum quod includit in ſe omnem perfectionem eſſendi, præeminet vitæ, & omnibus perfectionibus ſubſequentibus. Sic igitur ipſum eſſe præhabet in ſe omnia bona ſubſequentia: & hoc modo Dionyſi. loquitur. Sed ſi conſideretur ipſum eſſe prout participatur in hac re, vel in illa, quę non capiunt totā perfectionem eſſendi, ſed habent eſſe imperfectum, ſicut eſt eſſe cuiuslibet creaturæ, ſic manifeſtum eſt, ꝙ ipſum eſſe cum perfectione ſuperaddita, eſt eminentius. Vnde & Diony. ibidem dicit, quòd viuentia ſunt meliora exiſtentibus, & intelligentia viuentibus.

Eodem loco citato.

Ad tertium Dicendum, quod quia finis reſpondet principio, ex illa ratione probatur, quod vltimus finis eſt primum principium eſſendi, in quo eſt omnis eſſendi perfectio: cuius ſimilitudinem appetunt ſecundū ſuam perfectionem, quædam quidem ſecundum eſſe, tm̄, quædam ſecūdū eſſe viuens, quædam ſecundū eſſe viuens, & intelligens, & beatum, & hoc paucorum eſt.

Articulus VI.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in voluptate.

14
4. diſtin. 44 q.1. arti.3. q.4 ad 3. & 4. Et 3. cōtra. c. 27. & 33. Et li.4. c. 83. Et opuſ.3. cap. 108. Et mat. 5. Et 1. Eth. lec.5. & lec. 10.

Ad sextum, ſic proceditur videtur, quod beatitudo hominis in voluptate conſiſtat. Beatitudo I enim cum ſit vltimus finis, non appetitur propter aliud, ſed alia propter ipſam: ſed hoc maxime conuenit delectationi (ridiculum eſt enim ab aliquo quærere, propter quid velit delectari, vt dicitur in 10. Ethicor.)* ergo beatitudo maxime in voluptate & delectatione conſiſtit.

*ca.2. to.5. † Propoſit. 1. tom.3.

¶ 2 Prætereà. Cauſa prima vehementius imprimit quā ſecunda, vt dicitur in libr. de cauſis. Influentia autem finis attenditur ſecundum eius appetitum. Illud ergo videtur habere rationem finis vltimi, quód maxime mouet appetitum: hoc autem eſt voluptas, cuius ſignum eſt quod delectatio intantum abſorbet hominis voluntatem & rationem, quod alia bona contemnere facit. ergo videtur quod vltimus finis hominis, qui eſt beatitudo, maxime in voluptate conſiſtat.

¶ 3 Prætereà. Cum appetitus ſit boni, illud quod omnia appetunt, videtur eſſe bonum optimum. ſed delectationem omnia appetunt, & ſapientes, & inſipientes, & etiam ratione carentia. ergo delectatio eſt optimum. Conſiſtit ergo in voluptate beatitudo, quæ eſt ſummum bonum.

Sed contra in quod Boet. dicit in 3. de conſolat. Triſtes exitus eſſe voluptatū, quiſquis reminiſci libidinum ſuarum volet, intelliget: quæ ſi beatos efficere poſſent, nihil cauſæ eſſet, quin pecudes quoque beatæ eſſe dicantur.

*Proſa 7.

Reſpondeo Dicendum, quod quia delectationes corporales pluribus notæ ſunt, aſſumpſerunt ſibi nomen voluptatum, vt dicitur 7. Ethicor.* in quibus tamen beatitudo principaliter non conſiſtit: quia in vnaquaque re, aliud eſt quod pertinet ad eſſentiam eius, aliud eſt proprium accidens ipſius: ſicut in homine, aliud eſt quod eſt animale rationale, mortale, aliud quod eſt riſibile. Eſt igitur conſiderandum, quod omnis delectatio eſt quoddam proprium accidens, quod conſequitur beatitudinem, vel aliquam beatitudinis partem. Ex hoc enim aliquis delectatur, quia habet bonum aliquod ſibi conueniēs vel in re, vel in ſpe, vel ſaltem in memoria. Bonum autem conueniēs, ſiquidem ſit perfectum, eſt ipſa hominis beatitudo: ſi autem ſit imperfectum, beatitudo eſt quædam participata, vel propinqua, vel remota, vel ſaltem apparens. Vnde manifeſtum eſt, quod nec ipſa delectatio, quæ ſequitur bonū perfectum, eſt ipſa eſſentia beatitudinis. ſed quoddam conſequens ad ipſam, ſicut per ſe accidens. Voluptas autem corporalis non poteſt etiam modo prædicto ſequi bonum perfectum: nam ſequitur bonum quod apprehendit ſenſus, qui eſt virtus animæ corpore vtens. Bonum autem quod pertinet ad corpus, quod apprehenditur ſecūdum ſenſum, non poteſt eſſe perfectum hominis bonum. Cum enim anima rationalis excedat proportionem materiæ corporalis, pars animæ quę eſt ab organo corporeo abſoluta, quandam habet infinitatem reſpectu ipſius corporis, & partium animæ cor H pori concreatarū: ſicut inuiſibilia ſunt quodammodo infinita reſpectu materialium, eo quod forma per materiam quodammodo contrahitur, & finitur: vnde forma à materia abſoluta, eſt quodammodo infinita. Et iō ſenſus, qui eſt vis corporalis, cognoſcit ſingulare, qđ eſt determinatum per materiam, intellectus vero qui ē vis à materia abſoluta, cognoſcit vniuerſale, quod eſt abſtractum à materia, & continet ſub ſe infinita ſingularia. Vnde patet, quod bonum conueniens corpori, ꝙ per apprehenſionem ſenſus delectationem corporalem cauſat, non eſt perfectum bonum hominis, ſed eſt minimum quiddam in comparatione ad bonum animæ. Vnde Sapien. 7. dicit, quod omne aurum in comparatione ſapientiæ, arena eſt exigua. Sic igitur neque voluptas corporalis eſt ipſa beatitudo, nec eſt per ſe accidens beatitudinis.

cap. 14. tomo 5. D.437.

Ad primum ergo dicendum, quod eiuſdem rationis eſt, quod appetatur bonum, & quod appetatur delectatio, quæ nihil eſt aliud quam quietatio appetitus in bono: ſicut ex eadem virtute naturæ eſt, quód graue feratur deorſum, & quod ibi quieſcat. Vnde ſicut bonum per ſeipſum appetitur, ita & delectatio propter ſe, & non propter aliud appetitur, ſi ly propter. dicat cauſam finalem. Si vero dicat cauſam formalem, vel potius cauſam motiuam, ſic delectatio eſt appetibilis propter aliud, id eſt, propter bonum, quod eſt delectationis obiectum, & per conſequens eſt principium eius, & dat ei formam. Ex hoc enim delectatio habet quod appetatur, quia eſt quies in bono deſiderato.

K Ad secundum dicendum, quod vehemens appetitus delectationis ſenſibilis contingit ex hoc, quod operationes ſenſuū, quia ſunt principia noſtræ cognitionis, ſunt magis perceptibiles. Vnde etiam à pluribus delectationes ſenſibiles appetuntur.

Ad tertium dicendum, quod eo modo omnes appetunt delectationes, ſicut & appetunt bonum & tamen delectationem appetunt ratione boni, & nō econuerſo, vt dictum eſt.* Vnde non ſequitur, quod delectatio ſit maximum, & per ſe bonum: ſed quod vna quæque delectatio conſequatur aliquod bonum, & aliqua delectatio conſequatur id, quod eſt per ſe, & maximum bonum.

*in corpore artic.

Arti-

ARTICVLVS VII.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in aliquo bono animę.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, quod beatitudo conſiſtat in aliquo bono animæ. Beatitudo enim eſt quoddam hominis bonum, hoc autē per tria diuiditur, quæ ſunt, bona exteriora, bona corporis, & bona animæ, ſed beatitudo non conſiſtit in bonis exterioribus, neque in bonis corporis, ſicut ſupra oſtenſum * eſt. ergo cōſiſtit in bonis animæ.

¶ 2 Prætereà. Illud cui appetimus aliquod bonum, magis amamus quàm bonum quod ei appetimus ſicut magis amamus amicum, cui appetimus pecuniam, quàm pecuniam, ſed vnuſquiſque, quodcunque bonum ſibi appetit, amat. ergo ſeipſum amat magis quam omnia alia bona, ſed beatitudo eſt quod maxime amatur. quod patet ex hoc, quod propter ipſam omnia amantur, & deſiderantur. ergo beatitudo conſiſtit in aliquo bono ipſius hominis, ſed non in bonis corporis. ergo in bonis animę.

¶ 3 Præterea. Perfectio eſt aliquid eius quod perficitur, ſed beatitudo eſt quædam perfectio hominis. ergo beatitudo eſt aliquid hominis, ſed non eſt aliquid corporis, ut oſtenſum eſt.* ergo beatitudo eſt aliquid animæ, & ita conſiſtit in bonis animæ.

SED CONTRA eſt, quod ſicut Auguſtin. dicit in lib.* de doctrina Chriſtiana. Id, in quo conſtituitur beata vita, propter ſe diligendum eſt, ſed homo non eſt ꝓpter ſeipſum diligendus, ſed quicquid eſt in homine, eſt diligendum propter Deum. ergo in nullo bono animæ beatitudo conſiſtit.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * Finis dupliciter dicitur, ſcilicet, ipſa res, quam adipiſci deſideramus, & vſus ſeu adeptio, vel poſſeſſio illius rei. Si ergo loquamur de ultimo fine hominis quantum ad ipſam rē, quam appetimus ſicut ultimum finem, impoſſibile eſt quòd ultimus finis hominis ſit ipſa anima, uel aliquid eius. Ipſa enim anima in ſe conſiderata, eſt ut in potentia exiſtēs. fit enim de potētia ſciēte, actu ſciens, & de potentia virtuoſa, actu virtuoſa, Cum autem potentia ſit propter actum, ſicut propter complementum, impoſſibile eſt quòd id quod eſt ſecundum ſe in potentia exiſtens, habeat rationem vltimi finis, Vnde

A impoſſibile eſt quòd ipſa anima ſit ultimus finis ſuijpſius, ſimiliter etiam neque aliquid eius, ſiue ſit putētia, ſiue actus, ſiue habitus Bonum enim quod eſt vltimus finis, eſt bonum perfectum complens boni appetitum. Appetitus autem humanus, qui eſt voluntas eſt boni uniuerſalis, quodlibet bonum autem inhærens ipſi animæ, eſt bonum participatum, & per conſequens particulatum. Vnde impoſſibile eſt, quòd aliquod eorum ſit vltimus finis hominis. Sed

B ſi loquamur de ultimo fine hominis quantum ad ipſam adeptionē, vel poſſeſſionem, ſeu quencūque vſum ipſius rei, quæ appetitur ut finis, ſic ad ultimum finem pertinet aliquid hominis ex parte animæ, quia homo per animā beatitudinem cōſequitur. Res ergo ipſa quæ appetitur vt finis, eſt id, in quo beatitudo conſiſtit, & quod beatū facit, ſed huius rei adeptio vocatur beatitudo. Vnde dicendū eſt, ꝙ beatitudo eſt aliquid animę

C ſed in quo conſiſtit beatitudo, eſt aliquid extra animam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſecundum quod ſub illa diuiſione comprehenduntur oīa, bona quæ homini ſunt appetibilia, ſic bonum animæ dicitur nō ſolum potentia, aut habitus, aut actus, ſed & obiectum quod eſt extrinſecum, & hoc modo nihil prohibet dicere id, in quo beatitudo cōſiſtit, eſſe quoddam bonū aīæ.

AD SECVNDVM Dicendum, quantum ad propoſitum pertinet, quòd beatitudo maxime

D amatur tanquam bonum concupitum, amicus autem amatur tanquam, id cui cōcupiſcitur bonū, & ſic etiam homo amat ſeipſum, vnde non eſt eadem ratio amoris vtrobique. Vtrum autem amore amicitiæ aliquid homo ſupra ſe amet, erit locus conſiderādi cum de charitate agetur.*

AD TERTIVM Dicendum, quòd beatitudo ipſa, cum ſit perfectio animę, eſt quoddam animę

E bonum inhærens, ſed id, in quo beatitudo conſiſtit, quod ſcilicet beatum facit, eſt aliquid extra animam, vt dictum eſt.*

ARTICVLVS VIII.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in aliquo bono creato.

AD OCTAVVM ſic procedit. Videtur ꝙ beatitudo hominis conſiſtat in aliquo bono creato. Dicit,

¶ *Super Quæſtionis ſecundæ Articulum 7. & 8.*

15 IN articu. 7. & 8. dubiū occurrit de fundamento vtriuſq; ſcilicet, Obiectum voluntatis noſtrę eſt vniuerſale bonum: quoniam aut intendit per vniuerſale bonum, totum, ſeu omne bonum, aut bonū in vniuerſali. Si ſecūdo modo, verū eſt, & bene ꝓbatur, Quod ſicut obiectum intellectus eſt verum, non tamen in hoc particulari, ſed in vniuerſali, ita obiectum voluntatis eſt bonum non in hoc particulari, ſed in vniuerſali: ſed ex hoc ſenſu non ſequitur: ergo obiectum voluntatis eſt bonum vniuerſale in eſſendo, quod eſt Deus. Si primo modo tunc non probatur per hoc, quod obiectū intellectus eſt verum vniuerſale: quoniam hoc verificatur de vero vniuerſali in prædicando, & non de omni vero, nec ipſa veritate diuina, quæ eſt omne uerum, quoniam nec hoc verum, Deus eſt trinus, cadit ſub obiecto intellectus: nec ea, quæ non licet homini loqui, & in cor hominis non aſcendunt, nec aſcendere poſſent.

[Margin: arti. 5. & 6. huius quæ.] [Margin: * Artic. 5.] [Margin: * Lib. 1. ca. 3. & 22. to. 3.]

¶ Ad hoc dicitur, quod proprie loquēdo, neutro modo intelligitur fundamentum illud, ſed ſenſus eſt, quod ſicut obiectum intellectus eſt verum vniuerſale, id eſt, non contractum ad tale, vel tale verum, ſed abſolute. ita obiectum voluntatis eſt bonum vniuerſale, id eſt, non contractum ad tale, vel tale bonum, ſed abſolute, & ſi huic fuerit adiūcta ſubintellecta differentia inter bonum & uerum ex 6. Metaphyſic. ſcilicet, quod uerum & falſum ſunt in anima, bonum autem & malum in rebus, ſequitur quod in illa re ſola erit beatitudo noſtra quæ eſt obiectum voluntatis humanæ, in qua eſt bonum abſolute ac per hoc in ſolo Deo eſt, quia in cæteris non eſt bonum niſi contractum, & hæc eſt manifeſta intentio literæ. Quæ contra obiectum intellectus obijciuntur, de limitatione ueri, facillime ſoluuntur, dicendo quod ſicut nullū eſt ens, ad quod non poſsit actus intellectus terminari aliquo modo, ita nullum eſt uerum quod ipſum omnino ſubterfugiat, Deum nāque & omnia attingere poteſt. Sed quia non poteſt noſter intellectus tali modo Deū cognoſcere &c. ideo committitur fallacia figuræ dictionis, mutando. Quod in Quomodo. Ex impotentia ſiquidem modi cognoſcendi prouenit, quod oportet aliquid latere omnē intellectum creatum, & non ex limitatione ueri obiecti intellectus, quaſi tale uerum debeat eſſe obiectum. Cuius ſignum infallibile eſt, quia quibuſcunque veris oblatis intellectui, adhuc poſſet intellectus aliud nouū uerum oblatum cognoſcere, uel credere. Intellectus enim non fit minor ex cognitione præcedentium, ut dicitur 3. de anima. quod impoſſibile eſſet, ſi uerum limitatum eſſe adæquatum obiectum intellectus.

[Margin: * q. præced. artic. 8.]

19

¶ In reſponſione ad primum in art. 8. uide Nonitie, aothoris intentum de illa propoſitione, Supremū infimi attingit infimum ſupremi, quod intelligitur de attinctione ſecūdum proximitatem naturæ, quę in ſimilitudine earum propinqua conſiſtit, & non de ordinata in finem attinctione ad finem ultimum,

[Margin: 2. 2. q. 26. artic. 3.] [Margin: * In cor. art.]

16 [Margin: 1. q. 12. arti. 1. c. & q. 82. art. 2. cor. Et 2. q. 85. articul. 2. corol.]

to. Dicit enim Diony. 4. c. de di. no.* quod diuina ſapiētia coniungit fines primorum, principijs ſecundorum: ex quo poteſt accipi, ꝙ ſummum inferioris naturæ ſit attingere infimum naturæ ſuperioris: ſed ſummum hominis bonum eſt beatitudo. Cum ergo angelus naturæ ordine ſit ſupra hominem, vt in primo habitum eſt, † videtur quod beatitudo hominis conſiſtat in hoc, ꝙ aliquo modo attingit ad angelum. F

Et 4. contra cap. 7. §. 17. &c. 54. Et op. 3. c. 108. & 164. Et opuſ. 20. li. 5. ca. 8. & 9. Pſal. 32.
*cap. 3. par. 1. aliquantulum ante ſignem.
†q. 75. art. 7. & 108. ar. 8. & q. 111.
*li. 8. Phyſ. tex. 17. & 2.

¶ 2 Præterea. Vltimus finis cuiuſlibet rei eſt in ſuo opere perfecto, Vnde pars eſt propter totum, ſicut propter finem: ſed tota vniuerſitas creaturarum, quæ dicitur maior mundus, comparatur ad hominem, qui in 8. Phyſ.* dicitur minor mundus, ſicut perfectum ad imperfectū: ergo beatitudo hominis conſiſtit in tota vniuerſitate creaturarum. G

¶ 3 Præterea. Per hoc homo efficitur beatus, ꝙ eius naturale deſiderium quietatur: ſed deſiderium hominis non extenditur ad maius bonum, quam ipſe capere poteſt. Cum ergo homo non ſit capax boni, quod excedit limites totius creaturæ, videtur quod per aliquod bonum creatum homo beatus fieri poſſit, & ita beatitudo hominis in aliquo bono creato conſiſtit.

†cap. 26. in princi. to. 5.

Sed contra eſt quod Aug. dicit 19. de ciui. Dei† Vt vita carnis, anima eſt: ita beata vita hominis, Deus eſt, de quo dicitur, Pſal. 143. Beatus populus cuius Dominus, Deus eius eſt.

Respondeo Dicendum, quod impoſſibile eſt beatitudinem hominis eſſe in aliquo bono creato. Beatitudo enim eſt bonum perfectum, quod totaliter quietat appetitum, alioquin non eſſet vltimus finis, ſi adhuc reſtaret aliquid appetendum. Obiectum autem voluntatis quæ eſt appetitus humanus, eſt vniuerſale bonum, ſicut obiectum intellectus eſt vniuerſale verum: ex quo patet, ꝙ nihil poteſt quietare voluntatem hominis niſi bonum vniuerſale, quod non inuenitur in aliquo creato, ſed ſolū in Deo. quia omnis creatura habet bonitatem participatam. Vnde ſolus Deus voluntatem hominis implere poteſt, ſecundum quod dicitur in Pſalm. 102. Qui replet in bonis deſiderium &c. In ſolo igitur Deo beatitudo hominis conſiſtit. H

D. 752. D. 282. 293.

Ad primum ergo dicendum, quod ſuperius hominis attingit quidem infimum angelicæ naturæ p quandam ſimilitudinem, non tamen ibi ſiſtit, ſicut in vltimo fine, ſed procedit vſque ad ipſum vniuerſalem, fontem boni, qui eſt vniuerſale ſubiectum beatitudinis omnium bonorum, tanquam infinitum & perfectum bonum exiſtens. I

Ad secundum Dicendum, quod ſi totum aliquod non ſit vltimus finis, ſed ordinetur ad finem vlteriorem: vltimus finis partis non eſt ipſum totum, ſed aliquid aliud. Vniuerſitas autem creaturarum, ad quam comparatur homo, vt pars ad totum, non eſt vltimus finis: ſed ordinatur in Deum. ſicut in vltimum finem. vnde bonum vniuerſi non eſt vltimus finis hominis, ſed ipſe Deus.

Ad tertium dicendum, quod bonum creatum non eſt minus quam bonum, cuius eſt homo capax vt rei intrinſecæ & inhærentis: eſt tamen minus q̈ bonum cuius eſt capax vt obiecti, quod eſt infinitum: bonum autem quod participatur ab angelo, & à toto vniuerſo, eſt bonum finitum & contractum. K

QVAESTIO III.

Quid ſit beatitudo, in octo articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt quid ſit beatitudo, & quæ requirantur ad ipſam.

Circa primum quęruntur octo.

¶ Primo, Vtrum beatitudo ſit aliquod increatum.
¶ Secundo, Si eſt aliquid creatum, vtrum ſit operatio.
¶ Tertio, Vtrum ſit operatio ſenſitiuæ partis, an intellectiuæ tantum.
¶ Quarto, Si eſt operatio intellectiuæ partis, vtrum ſit operatio intellectus, an voluntatis.
¶ Quinto, Si eſt operatio ſpeculatiui intellectus, aut practici.
¶ Sexto, Si eſt operatio intellectus ſpeculatiui, vtrum conſiſtat in ſpeculatione ſcientiarū ſpeculatiuarū.
¶ Septimo, Vtrum conſiſtat in ſpeculatione ſubſtantiarum ſeparatarum, ſcilicet angelorum.
¶ Octauo, Vtrum in ſola ſpeculatione Dei, qua per eſſentiam videtur.

ARTICVLVS I.

Vtrum beatitudo ſit aliquid increatum.

Ad primum ſic proceditur. Videtur, quod beatitudo ſit aliquid increatum. Dicit enim Boet. in 3. de conſola.* Eſſe Deū ipſam beatitudinem 17
neceſſe eſt confiteri.

Infra q. 26. arti. 3. & 4. diſt. 49. q. 1 artic. 2. q. 1. cor.
*Proſa 10. circa med.

¶ 2 Præterea. Beatitudo eſt ſummum bonum: ſed eſſe ſummum bonum conuenit Deo. cum ergo non ſint plura ſumma bona, videtur quod Beatitudo ſit idem quod Deus.

¶ 3 Præterea. Beatitudo eſt vltimus finis, in quem naturaliter humana voluntas tanquàm in finem tendit: ſed in nullum aliud voluntas tanquàm in finem tendere debet niſi in Deum, quo ſolo fruendum eſt, vt Aug. dicit.† ergo beatitudo eſt idem quod Deus.

†li. 1. de doctri. Christ. cap. 4. 5. & 22. tom. 5.
*libr. 1. cap. 3. in princi. tom. 3.

Sed contra. Nullum factum eſt increatum: ſed beatitudo hominis eſt aliquid factum, quia ſecundum Auguſtin.* de doctr. Chriſtia. Illis rebus fruendum eſt quæ nos beatos faciunt. ergo beatitudo non eſt aliquid increatum.

*q. 1. arti. 8. & q. præce. ar. 7.

Reſpondeo Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt,* finis dicitur dupliciter. Vno modo ipſa res, quam cupimus adipiſci, ſicut auaro eſt finis pecunia: Alio modo, ipſa adeptio vel poſſeſſio, ſeu vſus, aut fruitio eius rei quæ deſideratur. ſicut ſi dicatur, quod poſſeſſio pecuniæ eſt finis auari, & frui re voluptuoſa eſt finis intemperati. Primo ergo modo, vltimus hominis finis eſt bonum increatum, ſcilicet Deus, qui ſolus ſua infinita bonitate poteſt voluntatem hominis perfecte implere. Secundo autem modo, vltimus finis hominis eſt creatum aliquid in ipſo exiſtens, quod nihil eſt aliud quam adeptio, vel fruitio finis vltimi. vltimus autem finis vocatur beatitudo. Si ergo beatitudo hominis conſideretur quantum ad cauſam, vel obiectum, ſic eſt aliquid increatum: ſi autem conſideretur quantum ad ipſam eſſentiam beatitudinis, ſic ē aliquid creatum.

Ad primum ergo dicendum, quod Deus eſt beatitudo per eſſentiam ſuam: non enim per adeptionem aut participationem alicuius alterius beatus eſt, ſed per eſſentiam ſuam. Homines autem ſunt beati. ſicut ibidem dicit Boet.† per participationem: ſicut & dij per participationem dicuntur. ipſa autem participatio beatitudinis ſecundum quam homo dicitur beatus, aliquid creatum eſt.

†ead. proſa 10. lib. 3. de conſo.

Ad ſecundum Dicendum, quod beatitudo dicitur eſſe ſummum hominis bonum, quia eſt adeptio vel fruitio ſummi boni.

Ad tertium Dicendum, quòd beatitudo dr̄ vltimus finis per modum quo adeptio finis dicitur finis.

A a ti-

ARTICVLVS II.

Vtrum beatitudo ſit operatio.

18 AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd beatitudo nō ſit operatio. Dicit enim Apoſtol. Ro. 6. Habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem vero vitam æternam: ſed vita non eſt operatio, ſed eſt ipſum eſſe viuentium. ergo vltimus finis, qui eſt beatitudo, non eſt operatio.

.diſt.1.q.1. ... re 1. Et 3. ... .i.34.q.1.ar ... .5.cor. Et ... .di.49.q.1. ... ce.2.q.2.& ... .4.ar 2. Et quol.8.arti. ... 9.co. Et 1. Ethic.lec.1. ... e 9. Meta ... c.9.fin. ... Proſa 2. circa princ.

¶ 2 Præterea. Boetius dicit in 3. de conſola.* quod beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus: ſed ſtatus non nominat operationem. ergo beatitudo non eſt operatio.

¶ 3 Præterea. Beatitudo ſignificat aliquid in bono exiſtens, cum ſit vltima perfectio hominis: ſed operatio non ſignificat vt aliquid exiſtens in operante, ſed magis vt ab ipſo procedens. ergo beatitudo non eſt operatio.

¶ 4 Præterea. Beatitudo permanet in beato: operatio autem non permanet, ſed tranſit. ergo beatitudo non eſt operatio.

¶ 5 Præterea. Vnius hominis eſt vna beatitudo: operationes autem ſunt multæ. ergo beatitudo non eſt operatio.

¶ 6 Præterea. Beatitudo ineſt beato abſque interruptione: ſed operatio humana frequenter interrumpitur, puta ſomno, vel aliqua alia occupatione, vel quiete. ergo beatitudo non eſt operatio.

SED CONTRA eſt quod philoſophus dicit in primo Ethico.* quod felicitas eſt operatio ſecundum virtutem perfectam.

*cap.7. poſt medium. tomo 5.

RESPONDEO Dicendum, quod ſecūdum, quod beatitudo hominis eſt aliquid creatum in ipſo exiſtens neceſſe eſt dicere, quod beatitudo hominis ſit operatio. Eſt enim beatitudo vltima hominis perfectio. Vnumquodque autem intantum perfectum eſt inquantum eſt actu, nam potentia ſine actu imperfecta eſt, oportet ergo beatitudinem in vltimo actu hominis conſiſtere. Manifeſtum eſt autem, quod operatio eſt vltimus actus operantis: vnde & actus ſecundus à philoſopho nominatur in 2. de anima.* Nam habens formam, poteſt eſſe in potentia operans: ſicut ſciens, eſt in potentia conſiderans. Et inde eſt quod in alijs rebus, res vnaquæque dicitur eſſe propter ſuam operationem, vt dicitur in 2. de cœlo.† neceſſe eſt, ergo beatitudinem hominis operationem eſſe.

*text.2. adiunctio.3. & 5. tom.2.

† tex.37. tomo 2. D.270

AD PRIMVM ergo dicendum, quod vita dicitur dupliciter. Vno modo, ipſum eſſe viuentis. & ſic beatitudo non eſt vita.* Oſtenſum eſt enim quod eſſe vnius hominis qualecunque ſit, non eſt hominis beatitudo: ſolius enim Dei beatitudo eſt ſuum eſſe. Alio modo dicitur vita, ipſa operatio viuentis, ſecundum quam principium vitæ in actum reducit. & ſic nominamus vitam actiuam, vel contemplatiuam, vel voluptuoſam: & hoc modo vita æterna dicitur vltimus finis, quod patet per hoc quod dicitur Ioann. 17. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te Deum verum & vnum.

*q.2. artic.5.

AD SECVNDVM Dicendum, quod Boet.* diffiniendo beatitudinem, conſiderauit ipſam communem beatitudinis rationem. Eſt enim communis beatitudinis ratio, quod ſit bonum commune perfectum, & hoc ſignificauit cum dixit. Quod eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus, per quod nihil aliud ſignificatur, niſi, quòd beatus eſt in ſtatu boni perfecti. Sed Ariſt.* expreſſit ipſam eſſentiam beatitudinis, oſtendēs per quid homo ſit in huiuſmodi ſtatu: quia per operationem quandam. & ideo in 1. Ethic.* ipſe etiam oſtendit, quod beatitudo eſt bonum perfectum.

*loco in art. citato.

*loco in ar. citato. & 7. 10 n. 5.

AD TERTIVM Dicendum, quod ſicut dicitur in 9. Metaphyſico.* duplex eſt actio, vna quæ procedit ab operante in exteriorem materiam, ſicut vrere & ſecare. & talis operatio non poteſt eſſe beatitudo: nam talis operatio non eſt actio, & perfectio agentis ſed magis patientis. vt ibidem dicitur.* Alia eſt aſt actio manens in ipſo agente, vt ſentire, & intelligere, & velle: & huiuſmodi actio eſt perfectio & actus agentis. & talis operatio poteſt eſſe beatitudo.

Text.16. tomo.3.

Eod.te.16.

AD QVARTVM Dicendum, quod cum beatitudo dicat quandam vltimam perfectionem, ſecūdum, quòd diuerſæ res beatitudinis capaces, ad diuerſos gradus perfectionis pertingere poſſunt, ſecundum hoc neceſſe eſt quod diuerſimode beatitudo dicatur. Nam in Deo eſt beatitudo per eſſentiam, quia ipſum eſſe eius, eſt operatio eius: quia non fruitur alio, ſed ſeipſo. In Angelis autem, beatitudo eſt vltima perfectio ſecundum aliquam operationem, qua coniunguntur bono increato & hæc operatio eſt in eis vnica & ſempiterna. In hominibus autem ſecundum ſtatum præſentis vitæ, eſt vltima perfectio ſecundum operationem, qua homo coniungitur Deo: Sed hæc operatio nec continua poteſt eſſe, & per conſequens nec vnica eſt: quia operatio interciſſione multiplicatur, & propter hoc in ſtatu præſentis vitæ, perfecta beatitudo ab homine haberi non poteſt. vnde Philoſophus in 1. Ethico.* ponens beatitudinem hominis in hac vita, dicit eam imperfectā, poſt multa concludens. Beatos autem dicimus, vt homines: ſed promittitur nobis à Deo beatitudo perfecta, quando erimus ſicut angeli in cœlo, ſicut dicitur Matth. 22. Quantum ergo ad illam beatitudinem perfectā ceſſat obiectio: quia vna, & cōtinua, & ſempiterna operatione in illo beatitudinis ſtatu mens hominis Deo coniungitur: ſed in præſenti vita quantum deficimus ab unitate & continuitate talis operationis, tantum deficimus à beatitudinis perfectione. Eſt tamen aliqua participatio beatitudinis: & quanto operatio poteſt eſſe magis continua & una, tanto plus habet rationem beatitudinis. & ideo in actiua uita, quæ circa multa occupatur, eſt minus de ratione beatitudinis, quā in uita contemplatiua, quæ uerſatur circa unum, id eſt, circa ueritatis contemplationem, etſi aliquando homo actu non operatur huiuſmodi operationem: tamen quia in promptu habet eam, ſemper poteſt operari. Et quia etiā ipſam ceſſationem, puta ſomni, uel occupationis alicuius naturalis, ad operationem prędictam ordinat, quaſi uidetur operatio continua eſſe. Et per hoc patet ſolutio ad quintum, & ad ſextum.

Cap. 10. in fine tom. 5.

ARTICVLVS III.

Vtrum beatitudo ſit operatio ſenſitiuæ partis, aut intellectiuæ tantum.

19 AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod beatitudo conſiſtat etiam in operatione ſenſus. Nulla enim operatio inuenitur in homine nobilior operatione ſenſitiua, niſi intellectiua. Sed operatio intellectiua dependet in nobis ab operatione ſenſitiua: quia non poſſumus intelligere ſine phantaſmate vt dicitur in 3. de anima.* ergo beatitudo conſiſtit etiam in operatione ſenſitiua.

3.c. contra. 33. & 37. princip. Et opuſ. 3. cap. 367. & 1. Ethi. le. 10.

*te.30. to.2.

¶ 2 Præt. Boet. dicit 3.† de conſo. Quod beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus: ſed quædam bona ſunt ſenſitiua, quæ attingimus per ſenſus operationem: ergo videtur quod operatio ſenſus requiratur ad beatitudinem.

†Proſa 2. circa principiū

¶ 3 Præt. Beatitudo eſt bonum perfectum, vt probatur in 1. Ethicor.* quod non eſſet niſi homo perficeretur.

*ca.7. to.5

per

Super quæſtionis tertiæ Articulum quartum.

IN hac tertia quæſtione vſque ad quartũ articulum, nihil occurrit ſcribendum, niſi quod in ſecundo articulo tria notanda ſpecialiter ſunt. Primum in corpore, quod cum dicitur. Vnumquodque eſt propter ſuam operationem; poteſt dupliciter intelligi: Primo ſicut propter rem, quæ eſt eius finis: & ſic falſiſſimũ eſt. Alio modo ſicut proprium complementum: & ſic eſt verum, ita quod vnũquodque habens operationẽ eſſe propter ſuam operationem, nihil aliud eſt quam eſſe propter ſeipſum in actu completo & perfecto.

arti. 1. huius quæſt.

q. 2. artic. 5.

Secũdum, in reſpõſione ad ſecundum, ſcilicet quod cum dicitur, Beatitudo eſt ſtatus omniũ bonorum aggregatione perfectus, non eſt prædicatio eſſentialis, ſed cauſalis: ita quod intelligatur beatitudo, vt eã eſt ſtatus talis vt eſſe cuiuſquam ipſa beatitudinis eſſentia eſt, per quã ẽ talis ſtatus vt in litera dicitur.

Tertiũ in reſpõſione ad tertiũ, quod memor ſis ambiguitatis tam ſimpliciter quam apud authorem de ſubiecto actionis tranſeũtis: propter quod forte litera appoſuit ly magis, dicẽdo quod eſt magis perfectio patientis. Nam ſecũdum veritatem actio immanens principaliter eſt propter perficiendum agens ipſum, actio vero tranſiẽs principaliter eſt propter perficiendũ aliud. Vtrum autem ſicut actio immanẽs redundat in alterum: ita quoque actio tranſiens perficiat agens, nõ eſt modo huius negotii: ſed alibi diſcutietur, ſi Deus dederit.

aliquantulũ ante medium epiſt. eſt epi. 56. tom. 2.

In 3. part. ſed non cõple.

In illo 4. articu. diſputatio illa confuſe occurrit de beatitudine. Vtrum eſſentialiter ſit actus intellectus, vel voluntatis. Scotus enim in 4. diſt. 49. q. 3. ra-

per ipſam ſecundum omnes partes ſuas: ſed per operationes ſenſitiuas, quidam partes animæ perficiuntur. ergo operatio ſenſitiua requiritur ad beatitudinem. F

SED CONTRA. In operatione ſenſitiua communicant nobis bruta animalia, non autem in beatitudine. ergo beatitudo non conſiſtit in operatione ſenſitiua.

RESPONDEO Dicendum, quod ad beatitudinem poteſt aliquid pertinere tripliciter. Vno modo eſſentialiter; Alio modo antecedenter; Tertio modo conſequẽter. Eſſentialiter quidem non poteſt pertinere operatio ſenſus ad beatitudinem: nam beatitudo hominis conſiſtit eſſentialiter in coniunctione ipſius ad bonum increatum, quod eſt vltimus finis, vt ſupra oſtenſum eſt,* cui homo coniungi non poteſt per ſenſus operationem. Similiter etiam, quia ſicut oſtenſum eſt, *in corporalibus bonis beatitudo hominis non cõſiſtit, quæ tamen ſola per ſenſus operationem attingimus. Poſſunt autem operationes ſenſus pertinere ad beatitudinem antecedenter, & conſequenter. Antecedenter quidem ſecundum beatitudinem imperfectam, qualis in præſenti vita haberi poteſt: nam operatio intellectus præexigit operationem ſenſus. Conſequenter autem in illa perfecta beatitudine, quæ expectatur in cœlo: quia poſt reſurrectionem ex ipſa beatitudine animæ, vt Auguſtinus dicit in epiſtola ad Dioſcorum,* fiet quædam refluentia in corpus, & in ſenſus corporeos, vt in ſuis operationibus perficiantur: vt infra magis patebit cum de* reſurrectione agetur. Nõ aũt tunc operatio, qua mens humana Deo cõiungitur, à ſenſu dependebit. G a

ADPRIMVM ergo dicendum, quod obiectio illa probat quod operatio ſenſus requiritur antecedenter ad beatitudinem imperfectam qualis in hac vita haberi poteſt.

AD SECVNDVM Dicendum, quod beatitudo perfecta, qualem angeli habent, habet congregationem omnium bonorum per coniunctionem ad vniuerſalem fontem totius boni, nõ quod indigeat ſingulis particularibus bonis: ſed in hac beatitudine imperfecta requiritur congregatio bonorum ſufficientium ad perfectiſsimam operationẽ huius vitæ.

ADTERTIVM dicendum, quod in perfecta beatitudine perficitur totus homo, ſed in inferiori parte per redundantiam à ſuperiori: in beatitudine autem imperfecta præſentis vitæ econuerſo, à perfectione inferioris partis procedit ad perfectionem ſuperioris.

ARTICVLVS IIII.

Vtrũ ſi beatitudo eſt intellectiuæ partis, ſit operatio intellectus, an voluntatis.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod beatitudo conſiſtat in actu voluntatis. Dicit enim* Auguſti. 19. de ciuit. Dei, quod beatitudo hominis, in pace cõſiſtit: vnde in Pſ. 147. Qui poſuit fines tuos pacem: ſed pax ad voluntatem pertinet. ergo beatitudo hominis in voluntate conſiſtit. H

¶ 2 Præterea. Beatitudo eſt ſummum bonum: ſed bonum eſt obiectum voluntatis. ergo beatitudo in voluntatis operatione conſiſtit.

¶ 3 Præterea, Primo mouenti reſpondet vltimus finis: ſicut vltimus finis totius exercitus eſt victoria, quæ eſt finis ducis, qui omnes mouet: ſed primum mouens ad operandum eſt voluntas, quia mouet alias vires, vt infra dicetur ergo beatitudo ad voluntatem pertinet.

¶ 4 Præterea. Si beatitudo eſt aliqua operatio, oportet quod ſit nobiliſsima operatio hominis: ſed nobilior eſt Dei dilectio, quæ eſt actus voluntatis, quam cognitio, quæ eſt operatio intellectus, vt patet per Apoſtolum 1. ad Corinth. 13. ergo videtur quod beatitudo conſiſtat in actu voluntatis. I

¶ 5 Præterea.* Auguſtinus dicit in 13. de Trinita. quod beatus ẽ qui habet omnia quæ vult, & nihil vult male. & poſt pauca ſubdit. Et appropinquat beato, qui bene vult quodcunque vult: bona enim beatum faciunt, quorum bonorũ iam habet aliquid, ipſam ſcilicet, bonam voluntatem. ergo beatitudo in actu voluntatis conſiſtit.

SED CONTRA eſt, quod Dominus dicit Ioann. 17. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te Deum verum vnum: vita autem æterna eſt vltimus finis, vt dictum eſt. ergo beatitudo hominis in cognitione Dei conſiſtit, quæ eſt actus intellectus. K

RESPONDEO Dicendum, quod ad beatitudinẽ, ſicut ſupra dictũ eſt,* duo requiruntur. Vnũ, quod eſt eſſe beatitudinis: aliud quod eſt quaſi per ſe accidẽs eius ſcilicet delectatio ei adiũcta. Dico ergo, quod quantum ad id, quod eſt

tionem hic allatam credit ſe ſoluere ac infringere, & multipliciter probat intentum ſuum, ſcilicet, quod conſiſtat in actu voluntatis. Rationem igitur carpit in duobus. Primo in illa propoſitione, Beatitudo eſt conſecutio finis diſtinguẽdo. n. ait, quod duplex eſt conſecutio finis Altera prima via generationis altera prima via perfectionis, & quod beatitudo conſiſtit eſſentialiter in conſecutione prima ſecundum ordinem perfectionis. Talis autem non eſt viſio finis, ſed amor finis viſi, viſio enim eſt conſecutio prima via originis. In hoc ergo ſecũdum ipſum primo peccat hæc ratio: quia aſſumit, quod beatitudo conſiſtit in conſecutione prima via generationis. Secundo arguit illam defectus, quia ſcilicet nõ ſufficienter ſeruatur actus voluntatis circa finem. Ponit in litera duos tantum ſcilicet, deſiderium & quietationem: cum, ſi proprie de quiete loquimur, detur tertius: quoniam quies proprie delectatio eſt, & præter eam eſt amor, iuxta illud Auguſtini: Appetitus inhiantis fit amor fruentis: & in hoc quietatiuo amore, qui etiam quies inſine dici poteſt, conſiſtere dicit beatitudinem, nec hoc ratio literæ excludit, ſed, quietem delectationis tantum. Intentum autem ſuum, ſcilicet quod beatitudo formaliter ſit actus voluntatis, i. amor vltimi finis viſi, probat explicite. Primo ſic Beatitudo formalis cõſiſtit in actu propinquiori, vltimo fini extrinſeco, quæ eſt beatitudo obiecta. ergo conſiſtit in actu voluntatis. Antecedens patet. quia quanto aliquid eſt propinquius ſimpliciter vltimo fini, tanto magis habet rationem finis vlterioris. Conſequentia vero probatur: quia

20 Inf. q. 26. arti. 2. & ar. 3. co. Et 3. contra ca. 25. 26. & 27. 2. Et mal. q. 16. arti. 2. ad 6. Et ver. q. 1. arti 5. ad 8. Et quol. 8. arti. 19. Et op. 3. c. 20. *li. 19. c. 10. & 11. to. 5.

ca. 5. in fine tom. 3.

Ieo. lib. c. 6. circa mediũ tom. 5.

q. 2. artic. 6.

eſſētialiter ipſa beatitudo, dimpoſſibile eſt ꝙ conſiſtat in actu uolũtatis. Manifeſtum eſt enim ex premiſſis, *quod beatitudo eſt conſecutio finis ultimi, conſecutio autem finis nõ conſiſtit in ipſo actu uoluntatis. uoluntas autem fertur in finem & abſentem, cum ipſum deſiderat, & præſentem, cum in ipſo requieſcens delectatur. Manifeſtum eſt aũt quod ipſum deſideriũ finis, non eſt cõſecutio finis, ſed eſt motus ad finem, delectatio autem aduenit uolũtati ex hoc, quòd finis eſt præſens nõ autem econuerſo, ex hoc aliquid fit præſens, quia uoluntas delectatur in ipſo. oportet igitur aliqd aliud eſſe quam actum voluntatis, per quod fit finis ipſe præſens uolũtati, & hoc manifeſte apparet circa fines ſenſibiles. Si enim conſequi pecuniam, eſſet per actum uoluntatis, ſtatim a principio cupidus conſecutus eſſet pecuniã, qñ vult eã habere, ſed a principio quidẽ eſt abſens ei, conſequitur autẽ ipſam ꝑ hoc ꝙ manu ipſam apprehendit, vel aliquo huiuſmodi, & tũc iam delectatur in pecunia habita. Sic igitur & circa intelligibilẽ finẽ contingit, nã a principio volumus cõſequi finẽ intelligibilẽ: cõſequimur aũt ipſum per hoc ꝙ fit pſens nobis per actũ intellectus, & tunc uoluntas delectata cõquieſcit in fine iam adepto. ſic igit eſſentia beatitudinis in actu intellectus cõſiſtit, ſed ad volũtatem pertinet delectatio beatitudinem conſequens, ſecundum ꝙ Aug. dicit 10. confeſ. *ꝙ beatitudo eſt gaudiũ de veritate, quia ſcilicet ipſum gaudium eſt conſummatio beatitudinis.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ pax pertinet ad vltimum hominis finẽ, non quaſi eſſentialiter ſit ipſa beatitudo, ſed quia antecedẽter & cõſequẽter hẽt ſe ad ipſam. Antecedẽter quidẽ, inquãtũ iam ſunt remota oĩa ꝑturbãtia & impedientia ab vltimo fine. Conſequenter vero, inquantum homo adepto vltimo fine, remanet pacatus deſiderio quietato.

Ad secundum dicendum, ꝙ primũ obiectũ voluntatis non eſt actus eius: ſicut nec primũ obiectũ viſus ẽ viſio, ſed viſibile. Vñ ex hoc ipſo ꝙ beatitudo pertinet ad volũtatẽ, tanquam primũ obiectum eius, ſequitur ꝙ non pertineat ad ipſam tãquã actus ipſius

C Ad tertium dicendum, ꝙ finem primo apprehendit intellectus quã uoluntas, tñ motus ad finem incipit in uoluntate, & ideo uolũtati debetur id, quod ultimo conſequitur cõſecutionem finis. ſcilicet delectatio, uel fruitio.

Ad quartum dicendũ ꝙ dilectio preeminet cognitioni in mouendo, ſed cognitio preuia eſt dilectioni in attingendo. Non. n. diligitur niſi cognitum, ut dicit Auguſtinus in 10. de Tri. *Et ideo intelligibilem finem primo attingimus per actionem intellectus, ſicut & finem ſenſibilem primo attingimus per actionem ſenſus.

D Ad quintum dicendum, quod ille qui habet omnia quæ vult, ex hoc eſt beatus, quòd habet ea quæ vult, quod quidem eſt per aliud quam per actum uo

---

A quia finis vltimus vt ſic eſt proprium obiectum actus volũtatis. ex quo poteſt ſic argui. Actus tẽdens ex ſe in finem vt ſic, eſt ei propinquior illo, qui nõ ex ſe vt ſic, in ipſum tendit. Talis eſt actus volũtatis reſpectu actus intellectus. probatur, quia finis eſt ꝓpriũ obiectũ appetitus, vt in 1. q. di dicimus. Scdo ſic Amare & intelli-

n. 271. gere, ordinatte ſe habẽt. Aut igitur amare eſt ꝑpter intelligere ut

arti. 1. huius quæ. & q. 2. D. 625. finẽ, & hoc non quia ſm Anſel. lib. 2. Cur Deus hõ, peruerſus eſſet ordo, amare vt intelligeret. ergo intelligere eſt ꝑpter amare vt finẽ, ergo amor eſt finis vltimus formalis. Tertio ſic, Actus voluntatis inter intrinſeca, eſt ſumme volendus ergo in eo cõſiſtit beatitudo formalis ſeu intrinſeca. Conſequentia nota, & antecedẽs probatur. Voluntas plus appetit perfectionẽ

n. 308. 624 ſui in vltimo fine, quã intellectus. ergo actus ille ſuus eſt ſumme inter intrinſeca volendus. hoc añs probatur. Voluntas naturaliter plus appetit appetitu naturali ſuã perfectionem, quã intellectus. ergo ex appetitu libero, recto tñ, quia liber rectus cõſonat naturali. Arguit quoq; ab alijs, quæ videlicet vis in Capreolo. 49. diſtin. 4.

¶ Ad euidentiã obiectiorũ contra rõnem literæ, ſcito ꝙ perſpicaciter aduertentibus, nihil quod diſtinguendum eſſet preter miſſum in litera eſt. Cõſecutionem in primis duplicem eſſe,

ca. 23. ante mediũ to. 1. & 2. niſi equiuocatio, concedatur, fictio eſt qñ nominibus vtẽdo, vt plures, cõſecutio nõ vocaſ rei conſecutæ amor. unde arguẽs, quia illã propoſitionẽ, Beatitudo eſt cõſecutio finis, euitare nõ potuit, æquiuocauit cõſecutionis vocabulũ, vt ſuã proſequeretur opinionem. Qđ aũt amor nõ habeat rõnẽ conſecutionis, ex eo ꝓbabitur quia amor eſt rei habitæ, & amor quidẽ rei nõ habitæ. Patet, ꝙ non eſt conſecutio ex hoc ipſo ꝙ eſt rei non habitæ, amor aũt rei habitæ ex hoc ipſo nõ eſt cõſecutio, ꝙ conſecutionem ſuppoñit, quia eſt rei habitæ. vnde prima Scoti obiectio ſup æquiuocatione fundatur, & ideo nihil valet. Quãuis etiã aſſumat falſum. ſ. ꝙ amor ſit perfectioe eius uiſione, ut in litera dicitur. Ex his aũt apparet ſolutio alterius obiectionis. litera. n. non prætermiſit amorẽ, ſed dupliciter illũ excluſit. Primo excludendo delectationẽ, qm̃ in ea clauditur amor, nõ. n. delectamur præſentibus coniunctis, niſi amatis. Secundo excludẽdo deſiderium, & delectationẽ. Cũ. n. illud ſit non habiti, hoc uero habiti, & amor ſit nõ habiti & habiti inquantum eſt nõ habiti, excluditur eadẽ rõne qua deſideriũ, q. ſ. hoc ꝙ amat, non habet præſens, inquantũ uero eſt habiti, excludi tur eadẽ rõne, qua delectatio, q. ſ. amor rei habitę aduenit uoluntati ex hoc, ꝙ eſt habita, & non econuerſo. Et in nullo diminuta eſt litera, ſed rõne ſolita intentum concluſit. Et cõtra opinionẽ oppoſitã militat, ſi ſciat ea quę uti ſic, Amor abſtrahit ab

A habito, & non habito obiecto, quia eſt vtriuſque, vt patet de amore amicitiæ & concupiſcentiæ, & de actu charitatis, quis eiuſdẽ eſt ſpẽi in via & in patria. ergo non eſt cõſecutio obiecti beantis. ergo non eſt beatitudo formalis Et probat hic rõ de quacũque conſecutione, quia abſtrahẽs non eſt ex ꝓpria ratione vlla conſecutio. & hoc eſt directe intẽtũ literæ huius.

¶ Ad rõnem aũt primã Scoti pro intento ſuo, reſpondetur negando, ſequelã. Et ad probationẽ di, ꝙ maior eſt vera cæteris paribus, ſicut cæteræ comparatiuæ ſunt intelligendæ. In propoſito aũt cætera nõ ſunt paria, qm̃ actus viſionis ẽ quaſi pars ipſius finis, & eſt finis, non ponens in numerum cum fine extrinſece. Deus enim viſus eſt finis, & non ſunt duo fines. ſ. Deus & viſio, ſicut inductione patet in alijs finibus &c. vnde actus voluntatis eſt ꝓpinquior inter actus tẽdẽtes in finem integrũ, ſed propinquior illo eſt, q eſt aliqua pars finis. Amamus. n. non ſolũ bonum, ſed bonũ cognitum, & propter illud &c.

¶ Ad ſm dr̃, ꝙ verbũ Anſelmi ſaluatur in via, in qua melior eſt Dei dilectio, quã intellectio. Sed in patria, quam quã Deus

ca. 1. & 2. in mo 4. amatus non ametur ꝑpter videre ipſum ſed ꝑpter ipſum Deum amore amicitiæ, qa tñ amatur viſus, ita ꝙ viſio non concurrit ibi per accñs, ſed per ſe, ipſe amor beatificus ordinaẽ in viſionẽ vt finem. Amat enim beatus viſionem illã vt, adeptionem finis, quod eſt amare illã vt finem. & amor vt eſt concupiſcentiæ ordinatur in viſionem vt finem, & amare eſt ꝑpter viſionẽ. Nec in hoc eſt peruerſitas aliqua, ſed peruerſitas eſſet de amore, ut eſt amicitiæ, quia ſic Deus ordinaretur ad uiſionẽ à tali amore. Nunc autem ponitur ſummũ concupiſcibile ip-

E ſa adeptio Dei, quæ eſt per viſionem, quod eſt uerum.

¶ Ad tertiũ dicit negatur antecedens, & ad probationem dr̃, ꝙ voluntas, cum ſit appetitus animalis, qui datus eſt à natura animalibus primo ꝑpter totũ ſuppoſitum, & non propter ſeipſum appetitũ (q. ad hoc ſufficit appetitus naturalis) nõ ſumme vult actu elicito perfectionẽ ſuã, neq; intellectus, ut ſic, ſed ſuppoſiti, quæ eſt conſecutio ultimi finis. Vnde probatio illa ab appetitu naturali uoluntatis, ad appetitũ qui eſt actu elicitus eiuſdem, non ualet, propter rõnem dictã, quia. ſ. inclinatio naturalis eſt primo ꝑpter ipſam potentiã appetentẽ, actus aũt elicitus animalis eſt primo propter ſuppoſitum appetens. Et ideo tendendo primo in bonũ intellectus non quatenus intellectus, ſed quatenus eſt ſuppoſiti, maxime conſonat naturę ſuę potentiæ, inquantum animalis eſt, quia ut dictum eſt, propter animal ipſum data eſt primo. Multa quoque ſcripta ſunt ſuperius in q. 82. ar. 3. facientia ad materiam hanc, quare tranſeundum puto.

luntatis. Sed nihil male velle requiritur ad beatitudinem, ſicut quædam debita diſpoſitio ad ipſam; voluntas autem bona ponitur in numero bonorum, quę beatum faciunt prout eſt inclinatio quædam in ipſa: ſicut motus reducitur ad genus ſui termini, vt alteratio ad qualitatem.

Articvlvs v.

Vtrum beatitudo ſit operatio intellectus ſpeculatiui, an practici.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod beatitudo conſiſtat in operatione intellectus practi. Finis enim vltimus cuiuslibet creaturæ cōſiſtit in aſſimilatione ad Deū, ſed homo magis aſſimilatur Deo per intellectum practicum, qui eſt cauſa rerum intellectarum; quam per intellectum ſpeculatiuum, cuius ſcientia accipitur a rebus. ergo beatitudo hominis magis cōſiſtit in operatione intellectus practici, quam ſpeculatiui.

¶ 2 Præt. Beatitudo eſt perfectū bonum hominis: ſed intellectus practicus magis ordinatur ad bonum, quam ſpeculatiuus, qui ordinatur ad verum. Vnde & ſecundū perfectionem practici intellectus dicimur boni, nō autem ſecundū perfectionem ſpeculatiui intellectus: ſed ſecundum eam dicimur ſcientes, vel intelligētes. ergo beatitudo hominis magis conſiſtit in actu intellectus practici, quā ſpeculatiui.

¶ 3 Præt. Beatitudo eſt quoddam bonum ipſius hominis: ſed ſpeculatiuus intellectus occupatur magis circa ea quæ ſunt extra hominem: practicus autem intellectus occupatur circa ea q̄ ſunt ipſius hominis, ſcilicet circa operationes & paſſiones eius. ergo beatitudo hominis magis cōſiſtit in operatione intellectus practici, quam intellectus ſpeculatiui.

SED CONTRA ē, quod Aug. dicit in 1. de Trin. quod contēplatio promittitur nobis actionū omnium finis, atq; æterna perfectio gaudiorum.

RESPONDEO. Dicendum, quod beatitudo magis conſiſtit in operatione ſpeculatiui intellectus, quam practici: quod patet ex tribus. Primo quidem ex hoc, quod ſi beatitudo hominis eſt operatio, oportet quod ſit optima operatio hominis: optima autem operatio hominis F eſt, quæ eſt optimæ potentiæ reſpectu optimi obiecti. Optima autem potentia eſt intellectus cuius obiectum optimum eſt bonum diuinum, quod quidem non eſt obiectum practici intellectus: ſed ſpeculatiui. Vnde in tali operatione, ſcilicet in contemplatione diuinorum, maxime conſiſtit beatitudo. Et q̄a vnuſquiſque videtur eſſe id, quod eſt optimum in eo, vt dicitur in 9. & 10. Ethicor. ideo talis operatio eſt maxi- G me propria homini, & maxime delectabilis. Secundo apparet idem ex hoc, quod contemplatio maxime quæritur propter ſeipſam: actus autem intellectus practici, non quæritur propter ſeipſum, ſed propter actionem: ipſæ autem actiones ordinantur ad aliquem finem. Vnde manifeſtū eſt, quod vltimus finis non poteſt conſiſtere in vita actiua, quæ pertinet ad intellectum practicum. Tertio idem apparet ex hoc, quod in vita contemplatiua homo commu- H nicat cum ſuperioribus, ſcilicet cum Deo & angelis, quibus per beatitudinem aſſimilatur: ſed in his quæ pertinent ad vitam actiuam etiam alia animalia cum homine aliqualiter communicant, licet imperfecte: & ideo vltima & perfecta beatitudo, quæ expectatur in futura vita tota principaliter conſiſtit in contemplatione. Beatitudo autem imperfecta, qualis hic haberi poteſt, primo quidem & principaliter conſiſtit in contemplatione. ſecun- I dario vero in operatione practici intellectus ordinantis actiones & paſſiones humanas, vt dicitur in 10. Ethic.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod ſimilitudo prædicta intellectus practici ad Deum, eſt ſecundum proportionalitatē, quia ſcilicet habet ſe ad ſuum cognitum, ſicut Deus ad ſuum: ſed aſſimilatio intellectus ſpeculatiui ad Deū eſt, ſecundum vnionem, vel informationem, quæ eſt multo maior aſſimilatio. & tamen dici poteſt, K quod reſpectu principalis cogniti, quod eſt ſua eſſentia, non habet Deus practicam cognitionē, ſed ſpeculatiuam tantum.

AD SECVNDVM dicendū, quòd intellectus practicus habet bonū, q̄ eſt extra ipſum, ſed intellectus ſpeculatiuus habet bonum in ſeipſo, ſcilicet cōtemplationem veritatis, & ſi illud bonū ſit perfectum, ex eo totus homo perficitur, & fit bonus. quod quidem intellectus practicus non habet, ſed ad illud ordinat.

¶ *Super quęſtionis tertię Ar. quinti.*

IN articu. 5. circa illa verba, Diuinum bonum non eſt obiectum intellectus practici. Scotiſ occurrit dubitatio ex prologo primi ſent. vbi ex eo quod Deus eſt obiectū rectificatiuū intellectus creati ad rectam operationem voluntatis, puta a amoris ipſius Dei & ex ipſo ſumuntur prima principia praxis, vtpote ex vltimo fine, vult Deum eſſe obiectum intellectus practici, cuius oppoſitū hic dr: Sed ad hoc, & ſimilia facile patet reſponſio ex dictis in 1. lib. Ad obiectū ſiquidē practici intellectus, ſeu habitus exigitur, q̄ hæc & ſimilia habeat pure. ſi n. habet hæc eleuatione re ſuperioris ordinis, ſupra practicum eſt. Ridiculū autem puto dicere, q̄ etiā Trinitatis myſteria viſa, practicam tūi cognitionem pariant, oportet hic ſeruare illud philoſophi, Quolibet proferēte cōtraria, ſolicitū eſſe, ſtultū eſt &c.

(1.q.10. ar.8. & 4. diſ. 49. q.1.ar.1. q. 3. Et opu.3. c.264. & 1. Eth.lect.10.)

¶ In eodē 5. ar. circa illa verba. Actus intellectus practici nō quærit pp ſeipſum, ſed pp actionem: dubium occurrit, q̄m nobilius non eſt pp ignobilius, vt finem. conſtat autem actum intellectus practici eſſe nobiliorem actione. ergo &c.

¶ Ad hoc omiſſis aliorum reſponſionibus, qualeſcunque, ſint, reſpōdetur, q̄ actus intellectus practici, poteſt dupliciter ſumi. Vno mō vt actus eſt intellectus: & ſic procul dub. q̄ nobilior eſt actione. Alio mō vt practicus eſt. & ſic ē ignobilior actione. Sed contra hoc eſt, quia cauſa actiua nō eſt ignobilior effectu: actus autem intellectus practici vt ſic, eſt cauſa actiua actionis. ergo. Ad hoc & ſimilia dici pōt, q̄ quicquid ſit de cauſa, pure actiua negandum eſt, quod cauſa, quodāmodo actiua quodāmodo diſpoſitiua, non ſit imperfectior: q̄m etſi non in quātū actiua, in quantū tñ diſpoſitiua imperfectior eſt, & ordinatur ad id, pro quo diſponit vt finem. Sic aūt eſt in propoſito: nā actus intellectus practici, etſi in genere cauſæ efficientis ſit cā actionis, ſeu factionis, eſt nihilominus etiā cauſa eiuſdē diſpoſitiua. Diſponitur. n. hō per actum intellectus practici ad recte agēdum, vel faciendū. Cum. n. tā ad recte agendū, quā faciendum pluribus homo indigeat, actū practici itellectus ad hoc quærimus, vt diſpoſiti ſimus ac propinq. ad recte agendū, vel faciendum: & ſic recte agere, vel facere finis eſt. Melius tamen, iudicio meo, dicitur, quod aliud eſt comparare cauſam actiuam effectui & aliud actioni: q̄m ad illum comparatur vt æque, aut magis perfecta, ad hanc ut imperfectior: q̄m actio cauſæ actiuæ ē actus, & conſequēter cauſa actiua comparatur ad actionē, vt potentia ad actum. Sic autem eſt in propoſito: quoniam actus intellectus practici vt ſic, reſpicit actionem ſeu factionem, vt actionem ipſius. ē enim propter ipſam vt ſuum complementum. Cum ergo dicitur, quod cauſa non eſt ignobilior effectu &c. dico quòd etſi nō eſt ignobilior effectu, eſt tamen ignobilior actione, vt potentia eſt ignobilior actu: & quòd tam actio, quā factio comparatur ad actum intellectus practici, vt practicus, eſt, vt actio, & perfectio illius, vt etiam ipſum nomen practici teſtatur: ſonat. n. operatiuum. Conſtat enim quod operatiui actus eſt operari, domificatiui domificare & medici mederi, vnde quo ad actionem, in principio moralium Ariſtote. dixit Huiuſmodi ſermonem

(capit.10.in princ.& ca. 8.parum ante medium, tomo.3.)

(Li.9.c.4. & li.10.c. 8. ad finē.)

(capi.7.& tomo.5.)

AD TERTIVM dicendum, ꝙ rō illa ꝓcederet. ſi ipſemet hō eſſet vltimus finis, tunc enim conſideratio & ordinatio actuum & paſſionum eius eſſet beatitudo. Sed quia vltimus hominis finis ē aliud bonum extrinſecum, ſcilicet Deus, ad quem ꝑ operationē intellectus ſpeculatiui attingim⁹ ideo magis beatitudo hominis in operatione intellectus ſpeculatiui conſiſtit, quam in operatione intellectus practici.

ARTICVLVS VI.

Vtrum beatitudo conſiſtat in cōſideratione. ſcientiarum ſpeculatiuarum.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quod beatitudo hominis cōſiſtat in cōſideratione ſcientiam ſpeculatiuarū. Philoſophus. n.* dicit in lib. Ethico, quod felicitas ē operatio ſecundum perfectam virtutem & diſtinguens virtutes ſpeculatiuas non ponit niſi tres, ſcientiam, ſapientiam, & intellectum, quæ omnes pertinent ad cōſiderationem ſciētiarum ſpeculatiuarum. ergo vltima hominis beatitudo in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum conſiſtit.

¶ 2 Præt. illud videtur eſſe vltima hominis beatitudo, quod naturaliter deſideratur ab omnibus propter ſeipſum: ſed huiuſmodi eſt conſideratio ſpeculatiuarum ſciētiarum: quia vt* dicitur in 1. Metaph. Omnes homines natura ſcire deſiderant & poſt pauca ſubditur, Quod ſpeculatiuæ ſciētiæ ꝓpter ſeipſas quæruntur. ergo ī cōſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum conſiſtit beatitudo.

¶ 3 Præt. Beatitudo eſt vltima hominis perfectio. Vnumquodque autem perficitur, ſecūdum quod reducitur de potētia in actum: intellectus autem humanus reducitur in actum per conſiderationē ſcientiarū ſpeculatiuarū. ergo videtur, quod in huiuſmodi conſideratione vltima hominis beatitudo conſiſtat.

SED CONTRA. eſt, quod dicitur Hier. 9. Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua: & loquit̃ de ſapientia ſpeculatiuarum ſcientiarum. non ergo conſiſtit in harum conſideratione vltima hominis, beatitudo.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut* ſupra dictū ē, duplex eſt hominis beatitudo, vna perfectā & alia imperfecta. Oportet autē intelligere perfectā beatitudinē

A quæ attingit ad veram beatitudinis rationem: beatitudinem autē imperfectam, quæ non attingit, ſed participat quādam particularem beatitudinis ſimilitudinem ſicut eſt perfecta prudentia in homine, apud quem eſt ratio rerum agibilium; imperfecta autē prudētia^d eſt in quibuſdam animalibus brutis, in quibus, ſunt quidā particulares inſtinctus ad quædā opera ſimilia operibus prudentiæ. Perfecta igitur beatitudo in

B conſideratione. ſcientiarum ſpeculatiuarum eſſentialiter cōſiſtere non poteſt. Ad cuius euidētiā conſiderandum eſt, quod cōſideratio ſpeculatiuæ ſcientiæ non ſe extendit vltra virtutem principiorum illius ſciētiæ, quia in principijs ſcientiæ, virtualiter tota ſcientia continetur. Prima autem principia ſcientiarum ſpeculatiuarum ſunt per ſenſum accepta, vt patet per Philoſophum in principio† Metap. & in fine Poſter. Vnde tota conſideratio ſcientiarum ſpeculatiuarum non poteſt vltra

C extendi, quam ſenſibilium cognitiō ducere poteſt. In cognitione autem ſenſibilium non poteſt cōſiſtere vltima hominis beatitudo quæ eſt vltima eius perfectio. Non enim aliquid perficitur ab aliquo inferiori, niſi ſecundum quod in inferiori eſt aliqua participatio ſuperioris. Manifeſtum eſt autem quod forma lapidis. vel cuiuſlibet rei ſenſibilis, eſt inferior homine. Vnde per formam lapidis non perficitur intellectus inquantum eſt talis forma, ſed inquantum in ea participatur ali

D quid ſimile alicui, quod eſt ſupra intellectum humanum, ſcilicet lumē intelligibile, vel aliquid huiuſmodi. Omne autem quod eſt per aliud, reducitur ad id quod eſt per ſe. Vnde oportet quod vltima perfectio hominis ſit per cognitionem alicuius rei, quę ſit ſupra intellectum humanum. † Oſtenſum eſt autem, quod per ſenſibilia non poteſt deueniri in cognitionem ſubſtantiarum ſepa

E ratarum, quæ ſunt ſupra intellectum humanū. Vnde relinquitur quòd hominis vltima beatitudo non poſſit eſſe in conſideratione ſpeculatiuarum ſcientiarum. Sed ſicut in formis ſenſibilibus participatur aliqua ſimilitudo ſubſtantiarum ſuperiorum, ita conſideratio ſcientiarum ſpeculatiuarum eſt quædam participatio veræ & perfectæ beatitudinis.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Philoſophus loquitur in lib. Ethi. de felicitate imperfecta

dem ſuſcipimus, non vt ſciētes ſcimus, ſed operantes, & idem eſt iudicium de ſcientia artium, nam non vt ſcientes, ſed vt operātes ſcimus, artes dicimus, quarum eſt facere.

¶ In eodem arti. 5. In reſponſione ad primum, recolenda ſunt ea quæ in primo libro in prologo ſecundo, quæſt. 14. de practico & ſpeculatiuo diximus: & conſequēter illa interpretanda ſunt verba literæ huius, quod Deus habet ſcientiam ſpeculatiuam tantum de ſeipſo. Eſt enim hic ſermo iuxta communē loquendi vſum, quo omnis ſcia, aut practica, aut ſpeculatiua dicitur.

22 2. 2. q. 167. ar. 1. ad. 1. & op. 3. c. 104. 262. & 264. * li 1 0. c. 7. d. medio; t. 5.

¶ Super quæſtionis tertiæ Arti. ſextū.

IN articulo 6. eiuſdē q. 3. nota, quare prima principia, ſcilicet. De quolibet dicitur eſſe, vel non eſſe &. licet ſecundum ambitum terminorū extendāt ſe ad omnia ſimpliciter, in nobis, id eſt, in noſtra cogitatione, non ſe extendunt vltra id, quo ducere poſſunt ſenſibilia: quā ſcilicet ſunt accepta à ſenſibus, & ab eis dependet quo ad ſpecies & vſum. Ex hoc enim prouenit. quòd, niſi quo ſenſibilium ſpecies ducere cognoſcere nos facere poſſunt.

† in princ. 1. lib. tom. 3. † eodem li. 1. ca. 2. non procul. à princ. to. 3.

¶ In eodem articulo dubium occurrit circa illam propoſitionem. Nihil perficitur ab aliquo inferiori, niſi ſm ꝙ in inferiori eſt aliqua participatio ſuperioris. Hæc quā quaſi maximam literæ aſſumit, habet manifeſtas inſtantias vt cum homo perficitur ab igne, dum calefit: & quod magis vrget, cum ſenſus perficitur, ab extraneo ſēſibili, quod conſtat eſſe inferioris ordinis, cum ſit in genere inanimatorum, ſenſus autem in ordine animæ ſenſitiuæ.

... c. 2. huius q. ad 4. arg.

¶ Ad euidentiam huius dicendum eſt, ꝙ propoſitio illa pro maxima habenda ē: ſed nō eſt intelligenda de prefectione ſecūdū quid, ſed ſimpliciter, ita ꝙ ſenſus eſt, Nihil perficitur ſimpliciter ꝑ aliquid inferi⁹, niſi &c. Et per hoc excludit. oīs inſtantia de perfectionibus accidētalibus. Subiectum. n. ſm quid tm̄ pficitur ab huiuſmodi pfectiuis: radix autem huius ꝓpoſitionis eſt, quia cū ſemper agēs honorabili⁹ ſit patiēte, oportet vt eo mō, quo aliqd eſt pfectibile ab aliquo agēte, eodem modo ſit ignobilius illo. Si eſt perfectibile ab eo ſecundum quid, eſt ignobilius ſecūdum quid & ſi eſt perfectibile ſimpliciter, ē ignobilius ſimpliciter. Et quia omne agens agit ſibi ſimile, nec aliter agens perficit patiens, niſi ſimilitudinem ſuam ei cōmunicando, eiuſdem rationis eſt comparare aliquid perfectibile ad perfectionem formalem, & propriū agēs illius quo ad hoc quod eſt eſſe nobilius vel ignobilius. Ex hoc enim prouenit, quod nihil perficitur ſimpliciter ab aliquo inferiori, niſi quod participat ſuperius. Nam ſi ſimpliciter perficitur ab illo, eſt ſimpliciter inferius illo perfectione & ſi illud perfectiuum eſt inferius nunquam vt ſic, perficiet ſimpliciter ſuū ſuperius: quoniam eſſet ſimpliciter ſuperius & inferius reſpectu eiuſdem, quod eſt impoſſibile. Et quia intellectus nō ſecundum quid, ſed ſimpliciter perficitur ab intelligibili, quoniam, eſt perfectio propria, & velut ſubſtantialis forma, non minus quam quodcunque naturale perfectiuū materiæ primæ, vt in tertio de anima, ab Auerroi exprimitur, & ab Ariſtotele inchoatur, ideo impoſſibile eſt quod aliquid inferius intellectu perficiat ipſum, niſi in

D. 1077.

† li. 1. Metaphy. non procul à princ. to. 3. & li. 2. Poſter. tex. vlt. parū antem mediū. tom. 1.

† p. p. q. 88, art. 2.

quãtum participat aliquid ſuperius. Et propter hoc Ariſt. poſuit intellectum agentem ſuperiorem intellectu poſſibili perfectiuum ipſius.

¶Ad primam igitur inſtantiam non oportet aliter reſpõdere quia hõ nõ niſi ſecundum q̃d perficitur ab igne, & ſimilibus.

qualiter in hac vita haberi poteſt vt *ſupra dictum eſt.

Ad secvndvm dicendum quod naturaliter deſideratur nõ ſolum perfecta beatitudo, ſed etiã qualiſcunque ſimilitudo, vel participatio ipſius.

Ad tertivm dicendum, quod, per conſiderationem ſcientiarum ſpeculatiuarum reducitur intellectus noſter aliquo modo ĩ actum; non autem in vltimum & completum.

Articvlvs VII.

Vtrum beatitudo conſiſtat in cognitione ſubſtantiarũ ſeparatarum, ſcilicet angelorum.

Ad septimvm ſic proceditur. Videtur quod beatitudo hominis conſiſtat in cognitione ſubſtantiarum ſeparatarum, id eſt angelorum. Dicit. n. Gregorius in quadam homilia *. Nihil prodeſt intereſſe feſtis hominum, ſi non contingat intereſſe feſtis angelorum. per quod finalem beatitudinem deſignat: ſed feſtis angelorum intereſſe poſſumus per eorum contemplationem ergo videtur, quod in contemplatione angelorum vltima hominis beatitudo conſiſtat.

¶ 2 Præt. Vltima perfectio vniuſcuiuſque rei eſt, vt coniungatur ſuo principio. Vnde & circulus dicitur eſſe figura perfecta. quia habet idem principium & finem; ſed principium conditionis humanæ eſt ab ipſis angelis, per quos homines illuminatur, vt dicit † Dionyſ. 4. capitulo cæleſt. hierarch. ergo perfectio humani intellectus eſt in contemplatione angelorum.

¶ 3 Præt. Vnaquæque natura perfecta eſt, quando coniungitur ſuperiori naturæ: ſicut vltima perfectio corporis eſt, vt coniungatur naturæ ſpirituali: ſed ſupra intellectum humanum ordine naturæ

arti. 3. ad 4. arg.

¶Ad ſm autẽ de ſenſu, dicitur, q̃ res ſenſibiles ſine dubio ſunt inferiores ſenſibus. Viuẽs enim præſtantius eſt non viuente, præcipue in tam alto gradu vitali conſtitutum: ſed inquantũ ſunt perfectiuæ ſenſus, vt ſic, participant ſuperiorẽ naturam, quã ſit, ſenſus: quoniam in eis eſt participatio aliqua ſubſtãtiarum immaterialiũ, quas angelos dicimus. Sunt enim producti uæ ſpecierum ſine materia, quarum eſt ſuſceptiuus ſenſus, & in earũ ſuſceptione perficitur ſimpliciter. Signum huius eſt modus agendi: cũ enim modus agendi corporũ vt ſic, ſit vt moueãt mota: incorporalium aũt ſit mouere nõ mota, ex ipſo q̃ ſenſibilia in perficiendo ſenſus mouent non mota, inſinuatur quod in hoc naturam ſuperiorem natura corporea participat: & hoc iam ponit author alibi. Stat ergo ſolida maxima illa, quam ſemper notabis, ſi vis recte philoſophari, & videbis, voluntarie dici, quòd lapis poteſt perficere intellectum ſeparatum, & alia huiuſmodi extranea à vera ratione philoſophiæ.

3. quæ. 64. art. 1. ad. 1. & q6. 89. arti. 2. ad 3. Et 3. contra. c. 44. Et ver. q. 10. art. 3. ad 5. Et op. 2. c. 108. & 164.

in hom. 26. in euã. poſt. med. illius.

†cap. 4. non. procul à principio illius.

¶In eodem ſexto articulo dubium occurrit commune 6. 7. & 8. articulo circa proceſſum literæ. quoniam digredi videtur à perfecta beatitudine ſimpliciter, ad perfectam beatitudinem hominis. licet enim perfecta beatitudo ſimpliciter conſiſtat in ſuprema coniunctione ad ſummum ſimpliciter: perfecta tamẽ beatitudo talis rei infimæ, qualis eſt Hõ, cõſiſtit in coniunctione qualicunq; i. ſibi proportionata ad ſũmũ: & ſic diceretur q̃ beatitudo hoĩs conſiſtit in illa cognitione Dei, quam ea ſenſibilibus habere poteſt: quia iſta eſt ſibi ꝓportionata. nec oportet, q̃ omne per aliud reducatur ad id, q̃ eſt per ſe in eodem: ſed ſufficit, q̃ in tota latitudine illa, puta beatitudinis, vt. ſ. beans per aliud, reducatur ad beans per ſe, ſed non oportet q̃ beans per aliud, hominem, reducatur ad beans per ſe hominẽ, quia hõ eſt talis gradus infimi.

¶Ad hoc dicit, q̃ de hoĩe dupliciter poſſumus loqui. Primo

F

ſecundum id quod ex natura ſua natus eſt acquirere. Et ſic procul dubio dicẽdũ eſſet, q̃ ſufficit nos eſſe beatos vt homines, non ſimpliciter, vt dr̃ 1. Eth. q̃ conſiſtit in cognitione Dei, q̃ hic: & in illa, quã in anima ſeparata naturaliter habere poſſumus. Alio modo ſm id ad quod hõ eſt diuinitus inſtitutus: &

ſunt angeli. ergo vltima perfectio humani intellectus eſt, vt coniungatur per contemplationem ipſis angelis.

Sed contra eſt, quòd dicitur Hier. 9. In hoc glorietur, qui gloriatur, ſcire & noſſe me. ergo vltima hominis gloria, vel beatitudo, non conſiſtit niſi in cognitione Dei.

G

Respond. Dicendum, quòd ſicut *dictum eſt, perfecta hominis beatitudo non conſiſtit in eo, quod eſt perfectio intellectus, ſecundum alicuius participationem ſed in eo quod eſt per eſſentiam tale. Manifeſtum autem q̃ vnumquodq; intantum eſt perfectio alicuius potentiæ, inquantum ad ipſum pertinet ratio proprij obiecti illius potentiæ: proprium aũt obiectum intellectus eſt verũ. Quicquid ergo habet veritatem participatam, contemplatum non facit intellectum perfectum vltima perfectione. Cum autem eadem ſit diſpoſitio rerũ in eſſe, ſicut in veritate; vt dicitur in 2.* Metaphyſic. quæcunque ſunt entia per participationẽ, ſunt vera per participationẽ. Angeli aũt habẽt eſſe participatũ, q̃a ſolius Dei ſuũ eſſe ẽ ſua eſſentia, vt in primo* oſtẽſũ eſt; vnde relinquit, q̃ ſolus Deus ſit veritas ꝑ eſſentiã, & q̃ eius cõtemplatio faciat perfecte beatũ.

H

I

Aliqualem autẽ beatitudinem imperfectam nihil prohibet attendi in contemplatione angelorum, & etiam altiorem quam in conſideratione ſciẽtiarum ſpeculatiuarũ.

Ad primvm dicendum, quod feſtis angelorum intererimus nõ ſolum cõtemplantes angelos, ſed ſimul cum ipſis, Deum.

Ad secvndvm dicendum, q̃ ſecundũ illos, qui ponunt animas humanas eſſe ab angelis creat*, ſatis conueniens uidetur, quòd beatitudo hominis ſit in contemplatione angelorum, quaſi in coniunctione ad ſuũ principium. ſed hoc eſt erroneum, ut in primo * dictũ

K

ſic quia factus eſt vt ſummum bonum intelligeret &c. ordinatus eſt ad beatitudinem perfectam ſimpliciter. Et quia ſic conſiderat hominem theologus, quia in ordine ad Deum reuelatum cõſiderat omnia: ideo nulla digreſſio eſt in litera, & ratio efficax eſt, quod per aliud, reducendum eſt ad per ſe, etiã reſpectu hominis quia homo, eſt infra latitudinem capacium beatitudinis ꝑ ſe & perfecte.

Ar. præced.

¶In eodem ſexto articulo nota, quod tãta eſt differentia, inter obiectum per ſe, & per aliud, quòd licet Deus & ſubſtantiæ ſeparatæ per ſenſibilia ſic à nobis intelligantur, vt in huiuſmodi contemplatione felicitas ab Ariſtotele fuerit poſita quia tamen non ſunt obiecta, nec intellecta à nobis hic, niſi per aliud, ſ. per ſpecies ſenſibilium, ideo duo in litera concluduntur, & quod cognitio noſtra non tranſcendit metas ſenſibilium, & quod non poteſt eſſe felicitas, quę conſiſtit in contemplatione alicuius ſuperioris, ſcilicet vt per ſe obiecti: & hoc manifeſte ſequitur ad primum. Quod ideo verum eſt, quia quicquid cognoſcimus de ſuperioribus, cognoſcimus inquantum per ſenſibilia præſentantur per viam dependentiæ, vel ſimilitudinis vel negationis, ſeu oppoſitionis, & huiuſmodi, quod nihil aliud eſt quam perfecte cognoſcere ſenſibilia perfectiua noſtri intellectus. Sunt enim huiuſmodi cognoſcibilia in noſtris obiectis, velut effectus in cauſis in cognoſcendo apud nos: propter quod ſapienter cenſent, qui dicunt nos per ſtudium nunquam cognoſcere de ſuperioribus, niſi quia eſt. Cognitio namque ab effectu, & remotorum eſt.

tex. 4. to. 3

D. 49 t.

p. p. q. 3. arti. 4. & q. 61. arti. 1.

D. 74.

p. p. q. 90. articulum. 3

¶ *Super quæſtionis tertię Articulum ſeptimum.*

IN hoc articulo ſeptimo nota duo.

¶Primo titulum, q̃ appellatione cognitionis ſubſtãtiam ſepara-

ſeparatarum, cointelligit̃ etiã cognitio quæ habetur de Deo cognoſcendo ſubſtantias ſeparatas. Sicut enim in præcedenti art. cognitione ſenſibilium cointelligebatur cognitio Dei, & ſubſtantiarum ſeparatarum per ſenſibilia: ita proportionaliter hic intelligendum eſt. Secundo, quod ſimile accidere põt dubium, de perfectione vltima intellectus dubio præcedenti de beatitudine. Nam licet perfectio vltima

p. p. q. 111. intellectus vt ſit, oportet quod ſit verũ per eſſentiam perfectio tamen vltima intellectus talis, puta hõis, non ſufficit: ſimili ſolutione dicendum eſt, quòd ſi eſſet ſermo, de vltima perfectione, ad quã naturæ ſtudio veniri poteſt, non oportet ad verũ per eſſentiã peruenire, niſi participatũ in tali per ſe perfectio non pp̃. o intellectus talis, q̃ eſſet verum tale. Sed quia eſt ſermo de vltima perfectione, ad q̃ intellectus noſter inſtitutus ſupponitur: ideo oportet capacitatem eius per verũ per eſſentiã pfici, non per aliud medium obiectum. Sic. n. intellige te debes pfectionem intellectus per ipſum verũ per eſſentiã in hoc loco, relinquendo diſcuſſioni ſequẽtis articuli, & alibi, An talis perfectio ſit viſio diuinæ eſſentiæ & per ſpeciem, aut ſine ſpecie.

24 ſupra art. 4. Et 1. q. 12. art. 4. q. 26. arti. 2. & 3. & 1. diſt. 1. q. 1. ar. 1. Et 2. di. 4. arti. 1. Et 4. diſ. 49. q. 1. Et q. 4. q. 1. ar. 2. q. 1. Et q. 4. q. 1. arti. 5. Et 3. cõt. c. 25. & 37. & opu. 3. cap. 104. 106. 107. 108. 175. 168. 175. 2. 62. & 264. cap. 1. in fine illius.

¶ *Super Quæſtionis 3. Art. 6. 7. & 8.*

Circa articulos eoſdẽ, videlicet 6. 7. & 8. vide tertium cõtra Gentil. vbi de felicitate diffuſe per multa capitula diſputat: & aduerte in octauo artic. q̃ illa verba literæ, q̃ intellectus humanus nõ cognita primã cã niſi, an eſt habet naturale deſiderium ad cognoſcendã primã cauſam, quid eſt &c. non carent ambiguitate, propterea, quia naturale deſiderium non excedit vim naturæ, nec eſt ad ſupernaturalem operationem, non ſolum ipſius, ſed oĩs intellectus creati. Sed hæc citius ſoluuntur, ſi deſiderium naturale diſtinguitur iuxta p̃dicta in 1. dist. prin.

Deſiderium n. ſique poteſt dici naturale à natura, vt ſubiecto tantum, & ſic naturaliter deſideramus viſionem Dei. & à natura vt ſubiecto & modo & ſic procedunt obiectiones. Nec propterea aliquid adimitur efficaciæ huius rationis: quoniã perfecta beatitudo neutrum huiuſmodi deſiderium imperfectum relinquit. Poſſes quoque dici, quod author tractat de homine vt theologus, cuius (vt in ſecundo contra Genil. capitul. 4. dicitur) eſt conſiderare creaturas non ſecundum proprias naturas, ſed vt ad Deum ſunt relatæ. Et ſic, licet homini abſolute nõ inſit naturale huiuſmodi deſiderium, eſt tamen naturale homini ordinato à diuina prouidentia in illam patriam &c. Et hæ duæ reſponſiones ſunt generales ad omnem huiuſmodi materiam. ſpecialiter tamen ad hanc huius articuli materiam deſcendendo, dici poteſt, quod intellectus humanus ſciens, an eſt, de Deo, & communia, deſiderat naturaliter ſcire de Deo, quid eſt inquantum ſub numero cauſarum comprehenditur, & non abſolute niſi per quandã conſequentiam. Et hoc eſt verum: quia inditum eſt naturaliter, vt viſo effectu, deſideremus noſſe quid eſt cauſa, quicquid ſit illa.

te. 36. to. 3.

cap. 2. circa mediũ t. 3. ...

¶ Aduerte hic Nouitie duo. Primo, quod idem eſt cognoſcere quod quid eſt Dei, & videre Deum per eſſentiam: hoc enim manifeſte in probatione vltimi huius articuli habes. Secundo, quod perfecta beatitudo, conſtituitur ex quidditatiua cognitione Dei. Ita quod differentia conſtitutiua cognitionis in hoc quod ſit cognitio quidditatiua Dei, eſt conſtitutiua in hoc, quod eſt Dei viſio, & eſt conſtitutiua beatitudinis vltimæ in hoc, quod ſit perfectas, & conſequenter ſicut datur latitudo in viſione Dei: ita in beatitudine perfecta.

art. 1. huius quæſt.

Ar. 1. huius quæſt.

q. 1. art. 8.

A eſt. Vnde vltima perfectio intellectus humani eſt p̃ coniunctionẽ ad Deum, qui eſt principium & creationis animæ, & illuminationis eius. Angelus autem illuminat tãquam miniſter, vt in primo* habitũ ẽ. Vnde ſuo miniſterio adiuuat hominem vt ad beatitudinẽ, perueniat, non autem eſt humanę

B beatitudinis obiectum.

Ad tertium dicendum, quod attingi ſuperiorem naturã ab inferiori contingit dupliciter. Vno modo, ſecũdum gradum potentiæ participantis: & ſic vltima perfectio hominis erit in hoc, q̃ homo attinget ad contemplandũ ſicut angeli contemplantur. Alio modo, ſicut obiectum attingitur à potentia: & hoc modo vltima perfectio cuiuslibet potentiæ eſt vt attingat ad id, in quo plene inuenitur ratio ſui obiecti.

Articvlvs VIII.

Vtrum beatitudo hominis ſit in viſione diuinæ eſſentiæ.

Ad octavvm ſic proceditur. Videtur quod beatitudo hominis nõ ſit in viſione ipſius diuinæ eſſẽtiæ. Dicit enim* Diony. in 1. c. myſticæ theologiæ. Quod per id quod eſt ſupremum intellectus, homo Deõ cõiungitur ſicut omnino ignoto ſed id quod videtur per eſſentiã non eſt omnino ignotũ. ergo vltima intellectus perfectio ſeu beatitudo, non cõſiſtit in hoc, quod Deus per eſſentiam videtur.

¶ 2 Præt. Altioris naturæ perfectio, altior eſt: ſed hæc eſt perfectio diuini intellectus propria, vt ſuam eſſentiam videat. ergo vltima perfectio intellectus humani ad hoc ñ ptingit. ſed ĩfra ſubſiſtit.

Sed contra. eſt, quod dicitur 1. Iohannis 2. Cum apparuerit, ſimiles ei erimus: & videbimus eum, ſicuti eſt ipſe.

Respondeo. Dicendum quod vltima & pfecta beatitudo nõ poteſt eſſe. niſi in viſione diuinæ eſſentiæ. Ad cuius euidentiam duo conſideranda ſunt. Primo q̃dem, quod homo non eſt perfecte beatus, quamdiu reſtat ſibi aliquid deſiderandum, & quærendum. Secũdum eſt, quod vniuſcuiuſque potentiæ perfectio attenditur ſecundum rationem ſui obiecti. Obiectum autem intellectus eſt quod quid idelt eſſentia rei, vt* dicitur in 3. de anima. Vnde intantum procedit perfectio intellectus, inquãtum cognoſcit eſſentiam alicuius rei. Si ergo intellectus aliquis cognoſcat eſſentiam alicuius effectus, per quã nõ

B poſſit cognoſci eſſentia cauſæ, vt .ſ. ſciatur de cauſa, quid eſt, non dicitur intellectus attingere ad cauſam ſimpliciter, quãuis per effectum cognoſcere poſſit de cauſa, an ſit. Et ideo remanet naturaliter homini deſiderium, cũ cognoſcit effectum, & ſcit eũ habere cauſam, vt etiã ſciat de cauſa, quid eſt: & illud deſiderium eſt admirationis, & cauſat inquiſitionem, vt dicitur in principio* Metaphyſicę. puta. ſi aliquis cognoſcens eclipſim ſolis, conſiderat, q̃ ex aliqua cauſa procedit, de qua,

C quia neſcit quid ſit, admiratur, & admirando inquirit: nec iſta inquiſitio quieſcit, quouſque perueniat ad cognoſcẽdum eſſentiam cãæ. Si igitur intellectus humanus cognoſcens eſſentiã alicuius effect' creati, nõ cognoſcat de Deo, niſi an eſt: nõdũ pfectio eius attingit ſimpliciter ad cauſam primã, ſed remanet ei adhuc naturale deſiderium inquirendi cauſam: unde nondum eſt perfecte beatus. Ad perfectam igitur beatitudinem requiritur, quod intellectus per-

D tingat ad ipſam eſſentiam primæ cauſæ: & ſic perfectionem ſuam habebit per vnionem ad Deum ſicut ad obiectũ, in quo ſolo beatitudo hominis conſiſtit, vt* ſupra dictum eſt.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Dionyſ. loquitur de cognitione eorum qui ſunt in via, tendentes ad beatiudinem.

Ad secvndvm dicendum, quod ſicut* ſupra dictum eſt, finis poteſt accipi dupliciter. Vno mo-

E do, quantum ad rem ipſam quę deſideratur: & hoc modo idem eſt finis & ſuperioris & inferioris naturæ, immo omnium rerum, vt* ſupra dictum eſt. Alio modo quãtũ ad conſecutionem huius rei: & ſic diuerſus eſt finis ſuperioris & inferioris naturæ ſecũdum diuerſam habitudinem ad rem talem. Sic igit̃ altior eſt beatitudo Dei ſuã eſſentiam intellectu comprehendentis, q̃ hominis, vel angeli videntis, & non comprehendentis.

¶Super quæſtionis quartæ Articul. primum.

IN hoc arti.1.4.quęſtionis Nouiriorũ dubiũ occurrit quõ literi ſtaluctur, dicens ꝙ delectatio cauſatẽ ex hoc, ꝙ appetitus reſquieſcit in bono adepto, cũ apud authoré delectatio ſit quies appetit⁹, vt hic etiã in reſpõſione ad primũ expreſſe dicit. ¶Ad hoc dr̃, ꝙ cum conſtat de certa conclusione, verba quæ apparent quandoq; diſſona, pie interpretanda ſunt. Et ſic eſt ſenſus literæ huius, ꝙ delectatio cauſatur ex hoc, ꝙ appetit⁹ requieſcit in bono adepto, id eſt, delectatio, quæ eſt ipſa actualis quies, cauſatur ex hoc, quòd appetitus ſe habet ad bonum adeptum, ve quieſcens ad id in quo eſt quies. ea hoc n.iq; quod appetitus peruenit ad talẽ ſtatum, quòd bonum adeptum ſit, ſequitur quies, quæ eſt

25

Supra q.3. arti.2.cor.& 4.di.38.arti. cor. & 4.di. 49.q.3.artic. 4.q. 3.. Et opuſc.3. cap. 107.166. *capitu. 8.á medio. ca.9. tom.5.

delectatio: litera autem circum loquitur ly eſſe in ſtatu tali, nomine requieſcẽtis, ea ratione, quia quies ſignificat eſſe in termino, & ex hoc ꝙ appetitus eſt vt in termino ſui mot⁹ ad epm bono, cõſtat ſequi delectationem.

capi.7.& 8. tom.5.

¶Super Quæſtionis quartæ Art. ſecundum.

q.3.articu.8.

IN 2.artic.circa reſpõſionem ad ſin dubia occurrũt, & de ratione reddita differentiæ inter ordinem appetitus ſeu ſitiui & intellectiui, & de conſonantia dictorum, Superius.n.

capi.6.

lib.6.capi.5. tom.5.

in quæſtione ſecunda, articulo ſexto, ad primum, dixit, ꝙ delectatio pp ſe, & non propter aliud, appetitur, ſi ly pp. dicat cauſam finalẽ: hic, vero, & alibi ex propoſito, vt in 3. cõtra Gent.ca.26. vel: quod delectationes ſunt propter operationes. Non conſonat quoque, ꝙ naturalis ordo appetibi-

ca.23. ante. mediũ,to.2.

QVAESTIO IIII.

De his, quæ ad beatitudinẽ exigũtur in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de his quæ exiguntur ad beatitudinem.

Et circa hoc q̃runtur octo

¶Primo. Vtrum delectatio requiratur ad beatitudinem.

¶Secũdo. Quid ſit principalius ĩ beatitudine, vtrum delectatio vel viſio.

¶Tertio. Vtrum requiratur comprehenſio.

¶Quarto. Vtrũ requiratur rectitudo voluntatis.

¶Quinto. Vtrum ad beatitudinẽ hominis requiratur corpus.

¶Sexto. Vtrũ perfectio corporis

¶Septimo. Vtrum aliqua exteriora bona.

¶Octauo. Vtrum requiratur ſocietas amicorum

ARTICVLVS I.

Vtrum delectatio requiratur ad beatitudinem

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ delectatio non requiratur ad beatitudinem. Dicit.n. Auguſtinus in 1. de Trinitat.* ꝙ viſio eſt tota merces fidei: ſed id quod eſt præmiũ vel merces virtutis, eſt beatitudo, vt patet per Philoſophum in 1.* Eth. ergo nihil aliud requiritur ad beatitudinem, niſi ſola viſio.

¶2 Præt. Beatitudo eſt per ſe ſufficientiſsimum bonum vt Philoſophus dicit 1. Ethico. Quod autem eget aliquo alio, non eſt perfecte ſufficiens. cum igitur eſſentia beatitudinis in viſione Dei conſiſtat, vt* oſtẽſum eſt: vr̃ ꝙ ad beatitudinem non requiratur delectatio.

¶3 Præt. Operationem felicitatis ſeu beatitudinis oportet eſſe non impeditam, vt dicitur in 10.* Eth. ſed delectatio impedit actionem intellectus: corrumpit enim æſtimationem prudentiæ, vt dicitur, in 6.* Ethico. ergo delectatio nõ requiritur ad beatitudinem.

SED CONTRA eſt, quòd Aug. dicit 10.* confeſſ. quòd beatitudo eſt gaudium de veritate.

RESPON. Dicendum, ꝙ quadrupliciter aliquid requiritur ad aliud. Vno modo, ſicut præambulũ vel pparatoriũ ad ipſum: ſicut diſciplina requirit̃ ad ſciẽtiã. Alio mõ, ſicut pficiẽs aliqd ſicut aĩa reqrit̃ ad vitã corporis. Tertio mõ, ſicut coadiuuãs extrinſecus, ſicut anima requiritur ad aliquid agendum. Quarto modo, ſicut aliquid concomitans: vt ſi dicamus, ꝙ calor requiritur ad ignẽ: & hoc modo delectatio requiritur ad beatitudinẽ. Delectatio enim cauſatur ex hoc, ꝙ appetitus requieſcit in bono adepto: vnde cũ beatitudo nihil aliud ſit, quam adeptio ſummi boni, nõ poteſt eſſe beatitudo ſine delectatione concomitante.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex hoc ipſo quòd merces alicui redditur, volũtas merentis quieſcit, quod eſt delectari. vnde in ipſa ratione mercedis redditæ delectatio includitur.

AD SECVNDVM dicendum, quod ex ipſa viſione Dei cauſatur delectatio, vnde ille, qui Deũ videt, delectatione indigere non poteſt.

AD TERTIVM dicendum, quod delectatio cõcomitans operationem intellectus, non impedit ipſam, ſed magis eam confortat, vt dicitur in 10.* Ethic. Ea enim quę delectabiliter facimus, attentius & perſeuerantius operamur. Delectatio autẽ extranea impedit operationem, quandoque quidem ex intentionis diſtractione, quia ſicut *dictum eſt, ad ea quibus delectamur, magis intenti ſumus, & dum vni vehementer intendimus, neceſſe eſt, quod ab alio intentio retrahamur. quandoque autem etiã ex contrarietate, ſicut delectatio ſenſus contraria rationi, impedit æſtimationẽ ſpeculatiui intellect⁹.

ARTICVLVS II.

Vtrũ in beatitudine ſit principalius viſio, quam delectatio.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ delectatio ſit principalius in beatitudine q̃ viſio. Delectatio enim, vt dicitur. 10. * Ethicor. eſt perfectio operis. ſed perfectio eſt potior pfectibili. ergo delectatio eſt potior operatione intellectus, quæ eſt viſio.

¶2 Præt. Illud propter quod aliquid eſt appetibile, eſt potius. ſed operationes appetuntur propter delectationem ipſarum. vnde & natura in operationibus neceſſarijs ad cõſeruationem indiuidui & ſpeciei, delectationem appoſuit, vt huiuſmodi operationes ab animalibus non negligantur. ergo delectatio eſt potior ĩ beatitudine, quã operatio intellectus. quæ eſt viſio.

¶3 Pr. Viſio rñdet fidei, delectatio

liũ ab appetitu ſenſitiuo ſit contrarius ordini ſtatuto ab inſtitutore naturæ: nam abſq; errore res naturales diriguntur. ¶Si ergo inſtitutor naturæ delectationes ſenſibiles inſtituit pp operationes vt finem: ergo ab appetitu ſenſitiuo naturaliter appetenda eſt, & conſequenter appetitur delectatio ſenſibilis propter operationem, & non econuerſo. difficile quoque eſt videre, quomodo ex hoc, ꝙ apprehenſio ſenſitiua non attingit ad communẽ rõnem boni, ſed particularis boni, quod eſt delectabile, ſequitur ſicut effectus ex cauſa ꝙ appetitus ſenſitiuus feratur in operationẽ pp delectationem, & quia falſum vr̃ aſſumptũ. quia cognitiu ſenſitiua extendit ſe ad bonum non delectabile ſm ſenſum, vt patet cum hirundo colligit paleas & lutum pro nido: non quia delectet eam tactus aut viſus paleæ aut luti, ſed propter vtilitatem: & quia non ſolũ cauſalitas, ſed cõnexio medij cum cõcluſione nõ apparet. ¶Ad euidentiã harũ quatuor dubitationum ſciẽdum eſt primo, ꝙ delectatio & operatio, ſeu bonũ cõiunctũ cauſans delectationem, de quo ẽ delectatio, dupliciter poſſunt conſiderari. primo ſecundum ſe abſolute, ſecundo in reſpectu adinuicẽ & hoc dupliciter, vel ſcilicet vt vnum appetibile formaliter vel vt multa appetibilia formaliter. Si abſolute conſiderentur, vtrunque eorum eſt propter appetibile ita quod neutrum pp alterũ vt finẽ. & rõ eſt: qa vtrũq; hẽt in ſe vnde ſiniat ſimpliciter appetitiuũ motum abſque ordine ad alterum, vt finem. Diuiſo enim bono tripartitum, in honeſtum, delectabile, & vtile: ſolum vtile ſecundum ſe eſt propter aliud vt finẽ, &

cap.4.to. 5.

In iſta ſolutione.

Supra arti. & locis ibi notatis.

ca.4.2. medio, tom.5.

hoc

hoc intendebat author in q.2 ſuperius, ubi dixit delectationẽ appeti nõ pp aliud, vt finem. Et Ariſt. in 10. Ethic deriſit quærentẽ, pp quid quis delectatur. Si autem ſumuntur hæc duo, vt vnum appetibile formaliter, ſic non eſt quæſtio, an hoc ꝓpter illud, aut econuerſo, ſed totum appetitur ſub rõne illius ꝙ formale eſt, & hoc vt patebit, accidit in appetitu ſenſitiuo. Si vero comparẽtur adinuicẽ, aut ex parte appetibilis, & tunc delectatio eſt propter operationem, quoniam ius bonum eſt honeſtum, ꝙ delectabile, & vt diffuſe probatur in prædicto loco contra Gent. & hic aliqualiter tangitur, natura appoſuit delectationes pp operationes vt finem. Et hoc intendit hic author, & in prædicto libro. Aut ex parte appetentis, & ſic ſi appetitus eſt inordinatus, niſi eſt ſolicitandum de ordine ſi autẽ eſt ordinatus, tunc videtur ſm literam, ꝙ appetitus ſenſitiuus tendit in operationes ꝓpter delectationes; intellectiuus autem econuerſo, appetit delectationes ꝓpter operationes. Sed quid de hoc ſentiendum ſit, in hac diſputatione dicetur. Et ex his patet ſolutio primi dubij. Scito ſecundo, ꝙ de appetitu ſenſitiuo duplex eſt dicendi modus. Poteſt.n. dici, ꝙ appetitus ſenſitiuus appetit bonum ſenſibile, vt vnũ appetibile, & delectationem conſequentẽ vt aliud appetibile, & poteſt dici, ꝙ appetitus ſenſitiuus appetit quidem vtrunq; horũ, ſed ſub ratione vnius appetibilis.ſ.boni delectabilis. Et ſi hæc ſecunda via ſuſtinetur, facile eſt ſoluere ſm dubium dicendo, ꝙ appetitus ſenſitiuus non appetit operationes propter delectationes, vt vnum appetibile propter aliud finale, ſed operationes propter delectationes formaliter, ita ꝙ delectatio eſt ratio formalis, quod operatio ſit finis appetitus ſenſitiui, ſicut accidit cum aliquis ſm appetitum intellectiuum recte deſiderat aliquid ſolum vt delectabile, quærens delectationem, vt medicinam, & ſecundum hoc appetitus ſenſitiuus non tendit in appetibilia ordine contrario naturali ordini, quoniã etſi naturalis ordo diligat delectationes ꝓpter operationes finaliter, nõ prohibet tamẽ quin operationes appeti poſſint ſub ratione delectabilis, vt vnum appetibile ab eo, qui nullũ natum eſt appetere finem, niſi bonum delectabile. Si vero ſuſtineatur prima via, tunc nulla apparet via euadendi, niſi dicendo, ꝙ licet ſm ſe hæc ſint ſic ordinata, tamen in ordine ad appetitum ſenſitiuum præpoſtera ſe habent. ſicut licet ſubſtãtia ſit ſecundum ſe prius cognita accidente, tamẽ in ordine ad cognitionem noſtram præpoſtere ſe habent. ſed tunc oportet reddere cauſam huius præpoſteri ordinis in appetitu ſenſitiuo, ſicut patet cauſa in exemplo dato de cognitione noſtra, & non apparet cauſa, niſi dicatur, ꝙ delectabile eſt magis conueniens appetitui ſenſitiuo, quam coniunctum bonum de quo eſt delectatio, ſed hoc nihil eſt. Hoc enim eſt quod quæritur, quare delectabile tenet primũ locum reſpectu appetitus ſenſitiui & ſecundum naturæ ordinem nõ debetur ei primus locus. Et quamuis litera hanc primam viam ſonet, dũ alium ordinẽ inter operatione & delectationem dicit reſpectu appetitus ſenſitiui & ſimpliciter, nihil tñ videtur, ꝙ ſecunda via ſubſiſtit in tenta in litera. Et moueor ad hoc ex aſſignata ratione in litera, quia. ſ. ſenſitiua cognitio non ſe extendit ad cõmunem boni rationem, ſed delectabilis tñ, ita ꝙ licet ſenſitiua pars appetat appetitu naturali operationem vt vnum appetibile, & delectationem, vt aliud appetibile, quia ambo ſunt ſm ſe bona illi conuenientia, & nihilominus etiã appetat delectationem propter operationem, ſicut graue quietẽ deorſum propter eſſe deorſum: appetitu tñ animali qui eſt actus elicitus, & nõ fertur niſi ad apprehenſum ſenſitiue vt ſic, non appetit operationes, & delectationes, vt duo appetibilia, ſed vt vnũ formaliter, ſ. operationes, vt delectabiles: quia ſenſitiua cognitio etſi extendat ſe ad operationes, vt patet in ſecundo de anima, non tamen extẽdit ſe ad eas ſub ratione boni niſi delectabilis, & ſic appetere operationes propter delectationes formaliter, vocatur in litera appetitus operationum, propter delectationes finaliter, non quia operatio ordinetur in delectationẽ, ſed quia non appetitur niſi ſub rõne illius, quod eſt appeti pp illam finaliter, & negatiue, quia nõ pp aliũ finẽ, & poſitiue tanquã materia finis, non tanquam ordinata materialiter ad finem. Et ex his patet ſolutio ſecundi dubii. Scito tertio, quod cum bonum diuidatur in bonum per ſe, & propter aliud, & propter ſe diſtinguatur in delectabile, & honeſtum, cognoſcere bonum ſecundum communem rationem boni, eſt apprehendere bonum ſecundũ omnes ſui differentias. Senſitiua autem cognitio vt ſic, quia non propter ſe, ſed propter ſalutẽ data eſt, vt patet in de ſenſu & ſenſa. ſolum ad bonum propter aliud, id eſt vtile, & propter ſe, vt delectabile ſe extendit. Non enim appetunt animalia animali appetitu videre propter hoc bonum, quod eſt viſio, aut odorare propter bonum, quod eſt odorare, ſed inquantum vtilia, aut delectabilia ſunt. In cuius ſignum non pugnant animalia, niſi propter delectabilia, iraſcibili teſtimonium reddente de fine concupiſcibilis, & ex his patet ſolutio vltimorum dubiorum. Iam enim patet, & quod ſenſus cognitio nõ ſe extendit niſi ad delectabile ut finem, ad vtile enim tendit propter delectabile, & quomodo ex hoc ipſo manifeſte ſequitur, quod operationes appetit vt delectabiles, & ꝓpter quid hoc eſt, quia ſcilicet ſenſitiuæ cognitionis gradus primus exiſtens delectabile non tranſcendit bonum, vt finem cognitũ, quod eſt obiectum appetitus animalis.

capi 6.7. & 8. tomo 5.

q.1.artic.1. ad 1.

*Eodem li. Ethic ca 4. poſt mediũ tom. 5.

8

r. di.1 q.1. ar.1.cor.4. diſt.49.q.4. artic.5.q.1. cor. 27

aut, ſiue fruitio charitatis: ſed charitas eſt maior fide, vt dicit Apoſt. 1. ad Corinth. 13. Ergo delectatio, ſiue fruitio eſt prior viſione.

Sed contra Cauſa eſt potior effectu, ſed viſio eſt cauſa delectationis. ergo viſio eſt potior, quàm delectatio.

Respondeo. Dicendum, ꝙ iſtam quæſtionem mouet Philoſophus in 10.* Ethi. & etiam inſolutam dimittit. Sed ſi quis diligẽter conſideret, ex neceſſitate oportet ꝙ operatio intellectus, quæ eſt viſio, ſit potior delectatione. Delectatio.n. conſiſtit in quadam quietatione volũtatis, quod autem voluntas in aliquo quietetur, non eſt niſi ꝓpter bonitatem eius in quo quietatur. Si ergo voluntas quietatur in aliqua operatione, ex bonitate operationis procedit quietatio volũtatis, nec voluntas quærit bonum pp quietationem, ſic.n. ipſe actus volũtatis eſſet finis, quod eſt cõtra præmiſſa,* ſed ideo quærit ꝙ quietetur in operatione, quia operatio eſt bonum eius. Vnde manifeſtum eſt, quod principalius bonũ eſt operatio, in qua quietatur voluntas, quàm quietatio voluntatis in ipſo.

Ad primum ergo dicendũ, quod ſicut philoſophus ibidem * dicit, Delectatio perficit operationem, ſicut decor iuuẽtutẽ, qui eſt ad iuuentutem conſequens, vnde delectatio eſt quædam perfectio concomitans viſionem, non ſicut perfectio faciens viſionẽ ſua ſpecie perfectam eſſe.

Ad secundum dicendum, ꝙ apprehenſio ſenſitiua nõ attingit ad cõmunem rationẽ boni, ſed ad aliquod bonũ particulare, quod eſt delectabile, & ideo ſecundum appetitũ ſenſitiuum, qui eſt in animalibus, operationes quæruntur propter delectationem, ſed intellectus apprehendit vniuerſalem rationem boni, ad cuius cõſecutionẽ ſequitur delectatio, unde principalius intẽdit bonũ, quàm delectationem. Et inde eſt, ꝙ diuinus intellectus, qui eſt inſtitutor naturæ, delectationes appoſuit pp operationes. non eſt aũt aliquid æſtimãdũ ſimpliciter ſecundum ordinẽ ſenſitiui appetitus, ſed magis ſecũdũ ordinem appetitus intellectiui.

Ad tertium dicendum, ꝙ charitas non quærit bonum dilectum propter delectationem, ſed hoc eſt ei conſequens, ut delectetur in bono adepto quod amat. & ſic delectatio non reſpondet ei ut finis, ſed magis viſio, per quam primo finis fit ei præſens.

Articvlvs III.

Vtrum ad beatitudinem requiratur comprehenſio.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod ad beatitudinem non requiratur comprehenſio. Dicit enim

Super Quæſtionis quartæ Articulum tertium.

In hoc art. 3. aduerte Nouitie primo in corpore articuli, ꝙ per realem habitudinem amãtis ad amatũ, nõ intelligitur

habitudo realis, vt di- *epiſt. 112. c. 9. tom. 2. ſtinguitur contra habitudinem rationis: quia cum ſit impoſſibile haberi quandoque, vt in litera dicitur & ad futurum non poteſt eſſe realis relatio: ſed ſumitur realis, vt diſtinguitur contra affectionalem. Eſt q. 79. & per 4. quæſt. ſequentes. nunquam amatum in amante per amorem ipſum ſecundum affectum, & deſiderari vt ſit iunctum eidem ſecundum rem: vnde habitudo, de qua eſt ſermo, dicitur realis, determinata à termino, ita quod habitudo, realis nihil aliud ſonat in propoſito, quam habitudinem ad coniunctionem ſecundum rem. Secundo, quod ex reſponſione ad vltimum non habes quòd comprehenſio ſpectet ad intellectum: ſed quòd nullam operationem addit ſupra viſionem ſed ſolam relationem reſultantem in voluntate ex viſione: quæ eſt in intellectu. Viſio enim ponens Deum in eſſe præſentiali, facit per hoc alterum extremum huius relationis. eſt .n. viſio velut vnio rei tenendæ cum eo quod tenebit.

¶ *Super quæſtionis quartæ Art. quartum.*

IN articulo quarto pro quanto probatur in corpore, quòd ad beatitudinem comitanter, neceſſe exigitur rectitudo voluntatis, quia videtur ipſa eſſentia bonitatis &c. Aduerte tria. Primo rationem ipſam: ſecundo eius efficaciam: tertio aliorum defectum: quo ad primum ratio conſiſtit in hoc: ipſa eſſentia bonitatis ita ſe habet ad videntem Deum, ſicut ratio boni ad creaturam rationalem: ſed creatura rationalis non poteſt diuertere à ratione boni. ergo videns Deum non poteſt diuertere ab eſſentia bonitatis: ſed hoc eſt habere voluntatem rectam ergo Prima propoſitio fundatur ſuper hoc, quod ipſa boni

* Auguſtinus ad Paulinam, de videndo Deum. Attingere mente Deum, magna eſt beatitudo: comprehendere autem eſt impoſſibile. ergo ſine comprehenſione eſt beatitudo.

¶ 2 Præt. Beatitudo eſt perfectio hominis ſecundum intellectiuam partem, in qua non ſunt aliæ potentiæ, quam intellectus & voluntas, vt in primo* dictum eſt: ſed intellectus ſufficienter perficitur per viſionem Dei: voluntas autem per delectationem in ipſo. ergo non requiritur comprehenſio tanquam aliquod tertium.

¶ 3 Præt. Beatitudo in operatione conſiſtit. Operationes autem determinantur ſecundum obiecta: obiecta autem generalia ſunt duo, verum, & bonum: verum correſpondet viſioni, & bonum correſpondet dilectioni. ergo non requiritur comprehenſio quaſi aliquod tertium.

Sed contra eſt, quod Apoſtol. dicit 1. ad Cor. 9. Sic currite, vt comprehendatis: ſed ſpiritualis curſus terminatur ad beatitudinem. vnde ipſe dicit 2. ad Tit. vlt. Bonum certamen certaui curſum, conſummaui, fidem ſeruaui in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ ergo comprehenſio requiritur ad beatitudinem.

Respondeo. Dicendum, quod cum beatitudo conſiſtat in conſecutione vltimi finis, ea quæ requiruntur ad beatitudinem ſunt conſideranda ex ipſo ordine hominis ad finem. Ad finem autem intelligibilem ordinatur homo, partim quidem per intellectum partim autem per voluntatem. Per intellectum quidem, inquantum in intellectu præexiſtit aliqua cognitio finis imperfecta. Per voluntatem autem primo quidem per amorem, qui eſt primus motus voluntatis in aliquid, ſecundo autem per realem habitudinem, poteſt eſſe triplex. Quandoque enim amatum eſt præſens amanti & tunc iam non quæritur: quandoque autem non eſt præſens, ſed impoſſibile eſt ipſum adipiſci, & tunc etiam non quæritur; quandoque autem poſſibile eſt ipſum adipiſci, ſed eſt eleuatum ſupra facultatem adipiſcentis, ita vt ſtatim haberi non poſſit: & hæc eſt habitudo ſperantis ad ſperatum, quæ ſola habitudo facit finis inquiſitionem. Et iſtis tribus reſpondent aliqua in ipſa beatitudine. Nam perfecta cognitio finis reſpondet imperfectæ: præſentia vero ipſius finis reſpondet habitudini ſpei: ſed delectatio in præſentia conſequitur dilectionem, vt* ſupra dictum eſt. Et ideo neceſſe eſt ad beatitudinem iſta tria concurrere, ſcilicet viſionem, quæ eſt cognitio perfecta intelligibilis finis: comprehenſionem quæ importat præſentiam finis: delectationem vel fruitionem, quæ importat quietationem rei amantis in amato.

Ad primum ergo dicendum, quod comprehenſio dicitur dupliciter. Vno modo incluſio comprehenſi in comprehendente: & ſic omne quod comprehenditur à finito, eſt finitum. vnde hoc modo Deus comprehendi non poteſt ab aliquo intellectu creato. Alio modo comprehenſio nihil aliud nominat, quam tentionem alicuius rei, quæ iam præſentialiter habetur: ſicut aliquis conſequens aliquem, dicitur eum comprehendere, quando tenet eum. & hoc modo comprehenſio requiritur ad beatitudinem.

Ad secundum Dicendum, quod ſicut ad voluntatem pertinet ſpes & amor, quia eiuſdem eſt amare, aliquid, & tendere in illud non habitum: ita etiam ad voluntatem pertinet comprehenſio & delectatio, quia eiuſdem eſt habere aliquid, & quieſcere in illo.

Ad tertium Dicendum, quod comprehenſio non eſt aliqua operatio præter viſionem, ſed quædam habitudo ad finem iam habitum. Vnde etiam ipſa viſio, vel res viſa, quæ præſentialiter adeſt, obiectum comprehenſionis eſt

Articulus IIII.

Vtrum ad beatitudinem requiratur rectitudo voluntatis.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur, quod rectitudo voluntatis non requiratur ad beatitudinem. Beatitudo enim conſiſtit in operatione intellectus, vt* dictum eſt: ſed ad perfectam intellectus operationem non requiritur rectitudo voluntatis, per quam homines mundi dicuntur. dicit enim* Aug. in lib. retractationum. Non approbo quod in oratione dixi, Deus qui non niſi mundos verum ſcire voluiſti. Reſponderi n. poteſt, multos etiam non mundos multa ſcire vera. ergo rectitudo voluntatis non requiritur ad beatitudinem

¶ 2 Præt. Prius non dependet à poſteriori: ſed operatio intellectus eſt prior, quam operatio voluntatis:

tatis eſſentia in ſe quidem continet omnem boni rationem quæ longe excellentius, quam ratio boni. Ex quo ponitur clare actu aliterque vita, &c. oportet vt non minoris ſit efficaciæ in continendo ac circundando omnem voluntatis motum, quam ratio boni. Secunda vero patet inductione, quia cum actus voluntatis ſit, velle, aut nolle: & nolle aliquid includat velle ſui oppoſiti, & velle non poſſit eſſe niſi reſpectu boni in re, vel in apparentia, vt experimur in nobis, conſequens eſt, quod voluntas non poſſit aliquo peccato reſilire à boni ratione. Quo ad efficaciam autem rationis ſcito, quod ſat eſt huic rationi ad propoſitum, quòd voluntas neceſſitetur ab eſſentia bonitatis viſa, quo ad communem ſpecificationem actus, quæ tamen conſtituit rectitudinem in actibus voluntatis. Intendit namque litera quòd ſicut voluntas omnis à boni ratione neceſſitatur quo ad ſpecificationem communem actus, quia omnis voluntas tendit in bonum in re, vel in apparentia, ſi aliquid vult: ita voluntas videntis Deum ſi quid vult, oportet quod velit ratione eſſentiæ bonitatis viſæ, quoniam eſt ei ratio omne volendi & nolendi. Et ſicut voluntas omnis libere poteſt velle quodcunque obiectum in ſpecie, ſub boni ratione in communi ratione: ita voluntas videntis Deum, ſub ratione tamen bonitatis diuinæ. In hoc autem eſt differentia, quod communis ratio boni ex hoc quòd eſt ratio voluntatis, non rectificat eam, quoniam poteſt voluntas ſub illa etiam apparens bonum appetere, ipſa vero bonitatis eſſentia ex hoc ipſo, quod eſt ratio voluntatis, eſt rectificatio eius. Recte enim velle nihil aliud eſt, quam ſecundum

28
Infra q. 5. arti. 4. & 7. cor. Et opu. 3. capi. 173.
*q. 2. arti. 4.
*li. 2. retractat capi. 4. non longe à principio. to. 1. & lib. 1. ſoliloq. c. 1.

dum

dum Deum vella, & ſic patet uis rationis Ea qua tertio habeť & ſufficienter ꝙ beatus non poteſt peccare non ſolum in ſenſu compoſito, & ꝑꝑ cauſam extrinſecam, ideſt Deum ꝑpetuo rectificaturum voluntatem beati, ſed propter intrinſecam cauſam ipſam, ſ. voluntatis naturam approximato ſibi ſic, i. per actualem viſionem tali obiecto, ſ. bonitate per eſſentiam. Vnde vitãda eſt hic Scoti phantaſia in 4. diſ. 49. quęſt. tenentis ꝙ ab extrinſeco tm̃ beatus eſt impeccabitis. Nec tñ reſpõdet huic rõni, nec arguit, ſed remittit ſe ad primum ſenſum, cuius argumenta in 1. lib. q. 82. articu. 2. ſoluta ſunt. Et ſi ex verbis eius reſpondeť huic rationi, quòd quantũcunque videatur bonitas Dei, adhuc voluntas remanet libera: iam patet, quod conceſſio huius conſequentia nihil obſtat ꝓpoſito, quoniam, vt iam dictum eſt, ſat eſt impeccabiſitati, quod voluntas ſi vult (velit autem quicquid vult) oporteat quod velit ratione bonitatis diuinæ, ſicut modo ſi vult, oportet quod velit ratione boni. Huiuſmodi.n. neceſſitates nihil obſtãt libertati, quamuis prima auferat libertatẽ peccãdi, quæ tñ nõ eſt libertas nec libertatis pars, ſed libertas peccandi.

¶Super quæſtionis quarta Artic. quintum.

IN articul. 5. in reſponſione ad quintũ occurrit dubiũ ad hominem, & ſimpliciter. Ad hominẽ quidem, quia San. Thom. in 4. ſentent. diſtinct. 49. quęſt. 1. art. 4. quęſt 1. expreſſe beatitudinem animæ augeri ẽt intenſiue reſumpto corpore ſuſtinet. Cuius oppoſitum hic docet. Simpliciter autem quia

ergo beatitudo quæ eſt perfectio operatio intellectus, non depẽdet à rectitudine voluntatis.

¶ 3 Præt. Quod ordinatur ad aliquid tanquam ad finem, nõ eſt neceſſariũ adepto iam fine ſicut nauis poſtquam peruenit ad portum, ſed rectitudo voluntatis quæ eſt per virtutem, ordinatur ad beatitudinem tanquam ad finem. ergo adepta beatitudine non eſt neceſſaria rectitudo uoluntatis.

Sed contra eſt, quod dicitur Matth. 5. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt, & Hebr. vltim. Pacem ſequimini cũ omnibus, & ſanctimoniã, ſine qua nemo videbit Deum.

Respondeo Dicendũ, quod rectitudo volũtatis requiritur ad beatitudinem & antecedenter, & concomitanter. Antecedenter quidem, quia rectitudo volũtatis eſt propter debitum ordinem ad finem vltimum, finis autem comparatur ad id quod ordinatur ad finem, ſicut forma ad materiam. C Vnde ſicut materia non poteſt cõſequi formam, niſi ſit debito modo diſpoſita ad ipſam, ita nihil cõſequitur finem, niſi ſit debito modo ordinatum ad ipſum, & ideo nullus poteſt ad beatitudinem peruenire, niſi habeat rectitudinẽ voluntatis. Concomitanter autem, quia ſicut * dictum eſt, beatitudo vltima cõſiſtit in viſione diuinę eſſentię, quæ eſt ipſa eſſentia bonitatis. & ita voluntas videntis Dei eſſentiam, ex neceſsitate amat quicquid amat ſub ordine ad Deum, ſicut voluntas non videntis Dei eſſentiam, ex neceſsitate amat quicquid amat ſub communi ratione boni quã nouit, & hoc ipſum eſt, quod facit voluntatem rectam. D Vnde manifeſtum eſt quod beatitudo non poteſt eſſe ſine recta voluntate.

Ad primum ergo dicendũ, quòd Auguſtinus loquitur de cognitione veri, quod non eſt ipſa eſſentia bonitatis.

Ad secundum dicendum, ꝙ omnis actus voluntatis procedit ab aliquo actu intellectus, aliquis tamen actus voluntatis eſt prior, quam aliquis actus intellectus. Volũtas enim tendit in finalem actũ intellectus, qui eſt beatitudo, & ideo recta inclinatio voluntatis præexigitur ad beatitudinẽ, ſicut rectus motus ſagittæ ad percuſſionem ſigni.

Ad tertium dicendum, ꝙ non omne quod ordinatur ad finem, ceſſat adueniente fine, ſed id tantum quod ſe habet in ratione imperfectionis, vt motus, vnde in A ſtrumenta motus non ſunt neceſſaria, poſtquam peruenitur ad finem, ſed debitus ordo ad finem eſt neceſſarius.

Articulus V.

Vtrum ad beatitudinem hominis requiratur corpus.

AD quintum ſic proceditur. Videtur quod ad beatitudinẽ reqratur corpus. B Perfectio enim virtutis & gratiæ præſupponit pſectionem naturæ: ſed beatitudo eſt pſectio virtutis & gratiæ. Anima autem ſine corpore non habet perfectionem naturæ, cum ſit pars naturaliter humanæ naturæ, omnis autem pars eſt impſecta, à ſuo toto ſeparata. ergo anima ſine corpore non poteſt eſſe beata.

¶ 2 Præt. Beatitudo eſt operatio quædam perfecta, vt * ſupra dictũ eſt: ſed operatio perfecta ſequitur C eſſe pſectum, quia nihil operatur niſi ſecundũ quod eſt ens in actu: cum ergo anima non habeat eſſe perfectum quando eſt a corpore ſeparata, ſicut nec pars ſeparata a toto: videtur ꝙ anima ſine corpore non poſsit eſſe beata.

¶ 3 Præt. Beatitudo eſt perfectio hominis, ſed anima ſine corpore non eſt homo, ergo beatitudo nõ poteſt eſſe in anima ſine corpore.

¶ 4 Præt. Secundum Philoſophũ in 10. * Ethi Operatio felicitatis in qua cõſiſtit beatitudo eſt nõ im D pedita, ſed operatio animæ ſeparatæ eſt impedita, quia vt dicit * Auguſtin. 12. ſuper Geneſ. ad literam, ineſt ei naturalis quidam appetitus corpus adminiſtrãdi, quo appetitu retardatur quodammodo ne tota intentione pergat in illud ſummum cœlum. i. in viſionem eſſentiæ diuinę. ergo anima ſine corpore non poteſt eſſe beata.

¶ 5 Præt. Beatitudo eſt ſufficiens bonum, & quietate deſiderium ſed hoc non conuenit animæ ſepa E ratæ, quia adhuc appetit corporis unionem, vt * Auguſtin. dicit. ergo anima ſeparata à corpore non eſt beata.

¶ 6 Præ Homo in beatitudine eſt angelis ęqualis, ſed anima ſine corpore non æquatur angelis, * vt Auguſtin. dicit. ergo non eſt beata.

Sed contra eſt, quod dicitur Apoca. 14. Beati mortui, qui in domino moriuntur.

Respondeo Dicendum, qđ duplex eſt beatitudo. Vna impſecta, quæ habetur in hac vita, & alia perfecta, quæ in Dei uiſione

rõ ad illud dncit ſcilicet, Anima reſumpto corpore erit pfectior in ſe ſm naturã. ergo operatio eius erit perfectior. ergo & beatitudo erit in ſe perfectior ergo nõ ſolũ extẽſiue. Et augeť ex hac ratione dubiũ quia in corpore huius articuli aſſumitur hæc ratio, & concluditur operatio, in 29
qua conſiſtit beatitudo perfectiue. 3. q. 7. art. 4. ad 2. & qõ.
¶ Ad hoc ſimul dicẽdum eſt ſimpliciter, 15. artic. 10. cor. & ad 2.
& ſecundum hominem. Et 4. di. 49. q. 4. art. 5. q. 2. cor. & ad
Sciendum eſt igitur ex præſenti articulo, quod 1. & 4. contra ca. 47. ſi.
tripliciter intelligi poteſt, animam ſeparatam impediri & po. q. 5. ar. 10. cor. Et
ea appetitu corporis à perfecta beatitudine. opuſ. 3. cap. 152. Et Iob 19. fin.
primo per modum contrarietatis, q. 3 art. 2.
ita quod ſicut videns corporaliter impeditur propter dolorem pedis, ita anima ſeparata propter affectum corporis diſtrahatur aliqualiter à perfecta viſione Dei, & hoc in litera reprobatur. Secundo per modum defectus intenſiui, ita quod ex hoc, quod anima ſeparata deficit in perfectione ſuæ naturæ, deficiat etiam Cap. 6. to. 5.
in attentione ſuæ operationis, defectu in eſſendo cauſante defectum in operando. Cap. 35. cir. med. to. 3.
Et quoniam cæteris paribus operatio attentior eſt magis intenſa, & minus habens intenſionis, eſt remiſſior, ut patet in viſu, & auditu ex hoc: ſequitur, quod anima beata reſumpto corpore eſt beatior intenſiue non ex parte obiecti, aut luminis gloriæ, ſed parte attentionis viſionis conſequente Li. 12. ſuper Gen ad lit.
perfectionem animæ in eſſendo. c. 35. ad me. tomo 3.
Et hanc viam tanquam probabilem ſuſtineri poſſe dixit author 4. ſenten. Eod. lib. 12. ſuper Gen. c. 35. to. 3.
Vnde ibi inchoans huiuſmodi intentionẽ, dicit. poteſt etiam dici, ꝙ etiam beatitudo intenſiue &c. Verum hanc opinionem

conſiſtit. Manifeſtum eſt autẽ, ꝙ ad beatitudinem huius vitæ de neceſsitate requiritur corpus. Eſt.n. beatitudo huius vitæ operatio intellectus vel ſpeculatiui, vel practici. Operatio autem intellectus in hac vita nõ poteſt eſſe ſine phãtaſmate quod non eſt niſi in organo corporeo, vt ſupra* habitum eſt, & ſic beatitudo quę in hac vita haberi poteſt, depẽdet quodammodo ex corpore. Sed circa beatitudinẽ perfectam, quæ in Dei viſione cõſiſtit, aliqui poſuerunt, quod non G poteſt animę aduenire ſine corpore exiſtenti, dicentes quòd animæ ſanctorũ à corporibus ſeparatæ, ad illam beatitudinem non perueniunt vſque ad diẽ iudicij, quãdo corpora reſument, quod quidem apparet eſſe falſum & authoritate, & ratione. Authoritate quidem, quia Apoſtolus dicit, 2. ad Corinth. Quãdiu ſumus in corpore, peregrinamur à Domino, & quæ ſit ratio peregrinationis, oſtendit ſubdẽs: Per fidem enim ambulamus, & nõ per ſpeciem. Ex quo apparet, quòd H quamdiu aliquis ambulat per fidẽ, & non per ſpeciem, carens viſione diuinæ eſſentiæ, nondum eſt Deo præſens. Animæ autem ſanctorũ à corporibus ſeparatæ, ſunt Deo præſentes. Vnde ſubditur. Audemus autem, & volũtatem habemus bonam peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Deũ. Vnde manifeſtum eſt, quòd animæ ſanctorum ſeparatæ à corporibus, ambulant per ſpeciem, Dei eſſentiam videntes, in quo ẽ vera beatitudo. Hoc etiam per rationem apparet. Nam I intellectus ad ſuam operationem non indiget corpore niſi propter phantaſmata, in quibus veritatem intelligibilem contuetur, vt in 1.* dictum eſt. Manifeſtum eſt autẽ, ꝙ diuina eſſentia per phantaſmata videri non poteſt, vt in 1.* oſtenſum eſt. Vnde cum in viſione diuinæ eſſentiæ perfecta hominis beatitudo cõſiſtat, non depẽdet beatitudo perfecta hominis a corpore: vnde ſine corpore poteſt anima eſſe beata. Sed ſciẽdum, quod ad perfectionem alicuius rei dupliciter K aliquid pertinet. Vno modo, ad cõſtituendam eſſentiam rei, ſicut anima requiritur ad perfectionẽ hominis. alio modo requiritur ad perfectionẽ rei, quod pertinet ad bene eſſe eius, ſicut pulchritudo corporis, vel velocitas ingenij pertinet ad perfectionem hominis. Quamuis ergo corpus primo modo ad perfectionem beatitudinis humanæ non pertineat, pertinet tamen ſecundo modo. Cũ.n. operatio dependeat ex natura rei, quanto F anima perfectior erit in ſua natura, tanto perfectius habebit ſuã propriam operationem, in qua felicitas conſiſtit. vnde* Auguſtin. in 12. ſuper Geneſ. ad literam, cum quæſiuiſſet, vtrũ ſpiritibus defunctorũ ſine corporibus poſsit ſumma illa beatitudo præberi, reſpondit, ꝙ non ſic poſſunt videre incõmutabilem ſubſtantiam, vt ſancti angeli vident, ſiue alia latentiore cauſa, ſiue ideo quia eſt in eis naturalis quidam appetitus corpus adminiſtrandi.

Ad primum ergo dicendũ, quod beatitudo eſt perfectio animæ ex parte intellectus, ſecundum quem anima tranſcendit corporis organa, non autem ſecundum quod eſt forma naturalis corporis. Et ideo illa naturalis perfectio manet, ſecundum quam ei beatitudo debetur, licet non maneat illa naturæ perfectio, ſecundum quam eſt corporis forma.

Ad ſecundum dicendum, ꝙ anima aliter ſe habet ad eſſe, quam aliæ partes. Nã eſſe totius, non eſt alicuius ſuarum partium: vnde uel pars omnino deſinit eſſe deſtructo toto, ſicut partes animalis deſtructo animali, uel ſi remaneant, habent aliud eſſe in actu, ſicut pars lineæ habet aliud eſſe, quã tota lineã, ſed animæ humanæ remanet eſſe cõpoſiti poſt corporis deſtructionem: & hoc ideo, quia idẽ eſt eſſe formæ & materiæ, & hoc idẽ eſt eſſe cõpoſiti. Aĩa aũt ſubſiſtit in ſuo eſſe, vt in 1.* oſtenſum eſt. unde relinquitur ꝙ poſt ſeparationẽ à corpore perfectũ eſſe habeat, Vnde perfectam operationem habere põt, licet non habeat perfectã naturã. D. 973. p. p. q. 7. artic. 2. D. 174.

Ad tertium dicendum, quòd beatitudo eſt hominis ſecundum intellectum, & ideo remanente intellectu põt ineſſe ei beatitudo, ſicut dẽtes Aethiopis poſſunt eſſe albi, etiam poſt concluſionem, ſecundum quos Aethiops dicitur albus.

Ad quartum dicendũ, ꝙ dupliciter aliquid impeditur ab alio. Vno mõ, per modũ contrarietatis, ſicut frigus impedit actionem caloris, & tale impedimẽtum operationis repugnat felicitati. Alio modo, p modum cuiuſdam defectus, quia ſ. res impedita non habet quicquid ad omnimodam eius perfectionem requiritur, & tale impedimentum operationis nõ repugnat felicitati, ſed omnimodæ perfectioni ipſius. & ſic ſeparatio animæ a corpore dicitur animã retardare, ne tota intentione tendat in viſionem diuinę eſſentię. appetit enim anima ſic frui Deo, quòd etiam ipſa fruitio deriuetur ad corpus per redundantiam ſicut eſt poſsibile, & ideo quamdiu ipſa fruitur Deo ſine corpore, appetitus eius ſic quieſcit in eo, quod tamen adhuc ad participationem eius uellet ſuum corpus pertingere.

Ad quintum dicendum, quòd deſiderium animæ ſeparatæ totaliter quieſcit ex parte appetibilis, quia habet id quod ſuo appetitui ſufficit, ſed non totaliter requieſcit ex parte appetentis, quia illud bonum non poſſidet ſecundum omnem modum quo poſsidere uellet & ideo corpore reſumpto beatitudo creſcit, non intẽſiue, ſed extenſiue. D. 175.

Ad sextum dicendũ, ꝙ id ꝙ ibidem dicitur, ꝙ ſpiritus defunctorum non ſic uident Deum ſicut angeli, non eſt intelligendum ſm inæqualitatem quantitatis, quia etiã modo aliquę aĩæ beatorum ſunt aſſumptæ ad ſuperiores ordines angelorum, clarius uidentes Deum quam inferiores angeli, ſed intelligitur ſecundum inæqualitatem proportionis, quia angeli etiam infimi habent omnem perfectionem beatitudinis, quam ſunt habituri, non autem animæ ſeparatæ ſanctorum.

nem in hoc loco te falſam negauit ipſamque negatione ex ſua officina illam haberi minime voluit, & merito, vt patebit. Tertio per modum defectus extẽſiui, ita ꝙ ex hoc, ꝙ anima ſeparata deficit in perfectione extenſiua ſuæ naturæ, dum nõ ſe extendit ad corpus & integritatem humanæ naturæ ad quã nata eſt ſe extẽdere, & pertinet hoc ad perfectionem eius, quia hęc ipſius natura requirit: deficiat quoque in perfectione extenſiua ſuæ operationis qua beatur, pertinet.n. ad perfectionem operationis beantis animam, ꝙ ex ipſa redundet beatitudo in corpus, vt Auguſt. dicit in epiſtola ad Dioſcorum, Tam potenti natura Deus fecit animam &c. vt habetur in arg. ſequenti, & hæc eſt doctrina tradita in hoc artic. & ratio habetur, quoniam defectus perfectionis in anima ſeparata eſt, quoniam defectus perfectionis intẽſiuæ, quia hæc anima non ſuſcipit magis & minus ſm ſubſtantiam, ſed eſt defectus perfectionis extẽſiuæ. Cuius ratio autem eſt, quia defectus animæ defectus operationis, & extenſiuus extenſiuum cauſat, & non intenſiuum. Ad rationem ergo in oppoſitum dicitur, quòd eſt in ſeptima [illegible], a magis perfecta operatione ad magis intenſam [illegible] deſcendendo. Perfectum.n. communius eſt quam intenſum, quia, vt patet in 5. Metaphyſ. eſt id cui nihil deeſt de requiſitis ad ipſum.n. & conſequenter penes acceſſum cuiuſcunque requiſiti operationis ſeu res perfectior eſt, intenſior autem non niſi penes augmentum intrinſecum &c. & per hæc omnia clara remanent.

¶ In reliquis autem huius quæſtionis tribus artic. nihil ſcribendum occurrit, niſi quod in vltim. artic. ad primum, Gloria eſſentialis beatitudinis non eſt intelligenda intrinſece, tanquam de eſſentia beatitudinis, ſed tanquam cauſa eſſentialis illius, quoniam ex hoc ꝙ Deus commẽdat hunc tali dignũ gradu, beatus ſit & eſt, ſcientia nanque Dei cũ laude, cauſa eſt perfectiua rerum. ca. 35. to.

* p. p. q. 84. artic. 7.

* q. 64. ar. 7.

p. p. q. 12.

ARTICVLVS VI.

Vtrum ad beatitudinem requiratur aliqua perfectio corporis.

30 Supra arti. 5 & locis ibi inductis q. 2. per totam.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd perfectio corporis non requiratur ad beatitudinem hominis perfectam. Perfectio enim corporis eſt quoddã corporale bonũ ſed* ſupra oſtenſum eſt, ꝙ beatitudo non conſiſtit in corporalibus bonis. ergo ad beatitudinem hominis non requiritur aliqua perfecta diſpoſitio corporis.

q. 3. artic. 8. ar. 5. præce.

¶ 2 Præt. Beatitudo hominis conſiſtit in viſione diuinæ eſſentiæ, vt* oſtenſum eſt, ſed ad hanc operationem nihil exhibet corpus, vt* dictum eſt. ergo nulla diſpoſitio corporis requiritur ad beatitudinem. B

¶ 3 Præt. Quãto intellectus eſt magis ſubtractus à corpore, tanto perfectius intelligit, ſed beatitudo conſiſtit in perfectiſsima operatione intellectus. ergo oportet omnibus modis animam eſſe abſtractam à corpore. nullo ergo modo requiritur aliqua diſpoſitio corporis ad beatitudinem.

SED CONTRA Præmium virtutis eſt beatitudo, Vnde dicitur Io. 13. Beati eritis, ſi feceritis ea, ſed ſanctis repromittitur pro præmio non ſolum viſio Dei, & delectatio, ſed etiam corporis bona diſpoſitio, dicitur. n. Iſa. vlt. Videbitis, & gaudebit cor veſtrum, & oſſa veſtra quaſi herba germinabunt. ergo bona diſpoſitio corporis requiritur ad beatitudinem. C

RESPONDEO Dicendum, quòd ſi loquamur de beatitudine hominis, qualis in hac vita poteſt haberi, manifeſtum eſt, ꝙ ad eam ex neceſsitate requiritur bona diſpoſitio corporis. Conſiſtit. n. hæc beatitudo ſm philoſophum, in operatione virtutis perfectæ. Manifeſtum eſt autem ꝙ per inualitudinem corporis, in omni operatione virtutis homo impediri poteſt. Sed ſi loquamur de beatitudine perfecta, ſic quidã poſuerunt, quòd non requiritur ad beatitudinem aliqua corporis diſpoſitio; immo requiritur ad eam, vt omnino anima ſit à corpore ſeparata. vnde Auguſ.* 12. de ciui. Dei introducit verba Porphyrij dicentis. Quod ad hoc quod ſit beata anima, omne corpus ſugiendum eſt. Sed hoc D eſt inconueniens: cũ enim naturale ſit animæ corpori vniri, non poteſt eſſe quod perfectio animę naturalem eius perfectionem excludat. Et ideo dicendum eſt, ꝙ ad beatitudinem omnibus modis perfectam, requiritur perfecta diſpoſitio corporis & antecedenter, & cõſequenter. Antecedenter quidem, quia vt Augu.* dicit 12. ſuper Gene. ad literã, Si tale ſit corpus, cuius ſit difficilis & grauis adminiſtratio, ſicut caro quæ corrumpitur, & aggrauat animam, auertitur mens ab illa viſione ſummi cæli. vnde concludit, quòd cum hoc corpus iam non erit animale, ſed ſpirituale, tunc angelis adæquabitur, & erit ei ad gloriam quod ſarcinæ fuit. Cõſequenter vero, quia ex beatitudine animæ fiet redundãtia ad corpus, vt & ipſum ſua perfectione potiatur. E vnde Auguſt.* dicit in ępiſt. ad Dioſcorum. Tam potẽti natura Deus fecit animam, vt ex eius pleniſſima beatitudine redundet in inferiorem naturam incorruptionis vigor.

Cap. 26. in prin. & lib. 22. ca. 25. in princ. to. 5.

Ca. 35. tomo 3.

Aliquantũ ante medium & eſt piſt. 56. tomo 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in corporali bono non conſiſtit beatitudo, ſicut in obiecto beatitudinis, ſed corporale bonum poteſt facere ad aliquẽ beatitudinis decorem, vel perfectionem.

AD SECVNDVM dicendum, quod etſi corpus nihil conferat ad illã operationem intellectus, qua Dei eſſentia videtur, tamen poſſet ab hac impediri, & ideo requiritur perfectio corporis, vt non impediat eleuationem mentis.

A AD TERTIVM dicendum, quòd ad perfectam operationem intellectus requiritur quidem abſtractio ab hoc corruptibili corpore, quod aggrauat animam, non autem a ſpirituali corpore, quòd erit totaliter ſpiritui ſubiectum, de quo in tertia parte huius operis dicetur.

ARTICVLVS VII.

Vtrum ad beatitudinem requirantur aliqua exteriora bona.

B AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quòd ad beatitudinem requirãtur etiam exteriora bona. Quod enim in præmium ſanctis promittitur, ad beatitudinem pertinet, ſed ſanctis repromittuntur exteriora bona, ſicut cibus & potus, diuitiæ & regnum, dicitur enim Luc. 22. Vt edatis, & bibatis ſup menſam meam in regno meo: & Mat. 6. Theſaurizate vobis theſaurum in cælo & Mat. 25. Venite bene dicti patris mei, poſsidete regnum. ergo ad beatitudinem requiruntur exteriora bona. 31 2. 2. q. 182. to. 3. ad 4.

¶ 2 Præt. Secundum Boetium in 3. de conſol. Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus, ſed exteriora ſunt aliqua hominis bona, licet minima, ut* Auguſt. dicit. ergo ipſa etiam requiruntur ad C beatitudinem.

Proſa 2. circa principium.

Lib. 2. de li. arbi. c. 19. & 1. retra. t. c. 2. 9. tomo 3.

¶ 3 Præt. Dominus Math. 5. dicit Merces veſtra multa eſt in cælis: ſed eſſe in cælis, ſignificat eſſe in loco. ergo ſaltem locus exterior requiritur ad beatitudinem.

SED CONTRA eſt, quòd dicitur in Pſalm. 72. Quid enim mihi eſt in cælo? & a te quid volui ſuper terram? quaſi dicat, nihil volo niſi hoc quod ſequitur, Mihi adhærere Deo bonum eſt, ergo nihil aliud extra Deum ad beatitudinem requiritur.

RESPONDEO Dicendum, quòd ad beatitudinem imperfectam, qualis in hac vita poteſt haberi, requiruntur exteriora bona, non quaſi de eſſentia beatitudinis exiſtentia, ſed quaſi inſtrumentaliter deſeruientia beatitudini, quę conſiſtit in operatione virtutis, vt dicitur 1.* Ethic. Indiget enim homo in hac vita neceſ- D ſarijs corporis tam ad operationem virtutis contemplatiuæ, quam etiam ad operationem virtutis actiuæ, ad quam etiam plura alia requiruntur, quibus exerceat opera actiuæ virtutis. Sed ad beatitudinẽ perfectã, quę in viſione Dei conſiſtit, nullo modo huiuſmodi bona requirũtur. Cuius ratio eſt, quia omnia huiuſmodi bona exteriora, vel requiruntur ad ſuſtentationem animalis corporis, uel requiruntur ad aliquas operationes, quas p animale corpus exercemus, quæ humanę uitæ conueniunt. Illa autem perfecta beatitudo, quæ in uiſione Dei conſiſtit, uel erit in anima ſine corpore uel E erit in anima corpori iuncta, non iam animali, ſed ſpirituali: & ideo nullo modo huiuſmodi exteriora bona requiruntur ad illam beatitudinem, cum ordinentur ad uitam animalem. Et quia in hac uita magis accedit ad ſimilitudinem illius perfectę beatitudinis felicitas contemplatiua, quam actiua, utpote etiam Deo ſimilior, ut ex* dictis patet, ideo minus indiget huiuſmodi bonis corporis, ut dicitur in 10.* Ethic. Cap. 7.

*q. 3. arti. 5.

*Capitu. 8.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod omnes illę corporales promiſsiones quæ in ſacra ſcriptura continentur, ſunt metaphorice intelligendæ ſecundum quod in ſcripturis ſolent ſpiritualia per corporalia deſignari, ut ex his quæ nouimus, ad deſiderandum incognita conſurgamus, ſicut Greg. dicit in quadam* Hom. Sicut per cibum, & potum intelligitur delectatio beatitudinis, per diuitias, ſufficientia qua

homi-

homini ſufficit Deus,per regnum, exaltatio hominis F
vſque ad coniunctionem cum Deo.

A D SECVNDVM dicendum,ꝙ bona iſta deſeruientia animali vitæ,non competunt vitæ ſpirituali, in qua beatitudo perfecta conſiſtit. Et tamen erit in illa beatitudine omnium bonorum congregatio,quia quicquid bonum inuenitur in iſtis, totum habebitur in ſummo fonte bonorum.

Libr. 1. ex 9. non remote a ſi. to. 4. A D TERTIVM dicendum,quòd ſecundum*Auguſtin.in libr.de ſer. Do. in monte: Merces ſanctorum non dicitur eſſe in corporeis cælis; ſed per cęlos intelligitur altitudo ſpiritualium bonorum: Nihilominus tamen locus corporeus ſcilicet cælum empyreum aderit beatis, non propter neceſsitatem beatitudinis, ſed ſecundum quandam congruentiam & decorem. G

ARTICVLVS VIII.

Vtrum ad beatitudinem requiratur ſocietas amicorum.

52 A D OCTAVVM ſic proceditur. Videtur ꝙ amici ſint neceſſarij ad beatitudinē. Futura.n.beatitudo in ſcripturis frequenter nomine glorię deſignatur,ſed gloria cōſiſtit in hoc,quòd bonum hominis ad notitiam multorum deducitur:ergo ad beatitudinem requiritur ſocietas amicorum. H

¶ 2 Præt. Boetius dicit,ꝙ nullius boni ſine conſortio iucunda eſt poſſeſsio, ſed ad beatitudinem requiritur delectatio.ergo etiam requiritur ſocietas amicorum.

¶ 3 Præt. Charitas in beatitudine perficitur,ſed charitas extendit ſe ad dilectionem Dei,& proximi.ergo videtur, quod ad beatitudinem requiratur ſocietas amicorum.

SED CONTRA eſt,quod dicitur Sapien.7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, ſcilicet,cum diuina ſapientia,quæ conſiſtit in contemplatione Dei, & ſic ad beatitudinem nihil aliud requiritur.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſi loquamur de felicitate præſentis vitæ, ſicut Philoſophus dicit in 10.*
Ca 9. & 11. Eth.Felix indiget amicis,non quidem propter vtilitatem,cum ſit ſibi ſufficiens nec propter delectationem, quia habet in ſeipſo delectationem perfectam in operatione virtutis: ſed propter bonam operationem, vt ſcilicet, eis benefaciat,& vt eos inſpiciens benefacere delectetur,& vt ab eis in benefaciendo iuuetur. Indiget enim homo ad bene operandum auxilio amicorum tam in operibus vitæ actiuæ, quàm in operibus vitæ contemplatiuæ. Sed ſi loquamur de perfecta beatitudine quæ erit in patria,non requiritur ſocietas amicorum de neceſsitate ad beatitudinem, quia homo habet totam plenitudinem ſuæ perfectionis in Deo, ſed ad bene eſſe beatitudinis facit ſocietas amicorū. Vnde Aug.*dicit 8.ſuper Gene.ad literam, ꝙ creatura ſpiri-
Ca. 25. poſt mediū to. 3. tualis, ad hoc ꝙ ſit beata, non niſi intrinſecus adiuuatur æternitate,veritate, charitate creatoris: extrinſecus verò,ſi adiuuari dicenda eſt.fortaſſe hoc ſolo adiuuatur, quod ſe inuicem vident, & de ſua ſocietate gaudent. K

A D PRIMVM ergo dicendum,quod gloria,quæ eſt eſſentialis beatitudini, eſt quam habet homo non apud hominem,ſed apud Deum.

AD SECVNDVM dicendum.ꝙ verbum illud intelligitur,quando in eo bono quod habetur, non eſt plena ſufficientia,quod in propoſito dici non poteſt,quia omnis boni ſufficientiam habet homo in Deo.

AD TERTIVM dicendum, quòd perfectio charitatis eſt eſſentialis beatitudini quantum ad dilectionem Dei,non quantum ad dilectionem proximi. Vnde ſola anima fruens Deo, beata eſſet non habens proximū quē diligeret,ſed ſuppoſito proximo,ſequitur dilectio eius ex perfecta dilectione Dei. Vnde quaſi concomitanter ſe habet amicitia ad perfectam beatitudinem.

QVAESTIO V.

De adeptione beatitudinis, in octo articulos diuiſa.

DEINDE cōſiderandum eſt de ipſa adeptione beatitudinis.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum homo poſsit cōſequi beatitudinem.
¶ Secundo, Vtrum vnus homo poſsit eſſe alio beatior.
¶ Tertio, Vtrum aliquis poſsit eſſe in hac vita beatus.
¶ Quarto, Vtrum beatitudo habita poſsit amitti.
H ¶ Quinto, vtrum homo per ſua naturalia poſsit acquirere beatitudinem.
¶ Sexto, vtrum homo conſequatur beatitudinem per actionē alicuius ſuperioris creaturæ.
¶ Septimo, vtrum requirantur opera vt homo beatitudinem conſequatur à Deo.
¶ Octauo, vtrū omnis homo appetat beatitudinem.

ARTICVLVS I.

I *Vtrum homo poſsit conſequi beatitudinem.*

A D PRIMVM ſic proceditur. videtur ꝙ homo beatitudinē adipiſci non poſſit. Sicut enim natura rationalis eſt ſupra ſenſibilem, ita naturę intellectualis eſt ſupra rationalem, ut patet per* Diony.in libr.de di. nomi.in multis locis,ſed bruta animalia quæ habent naturam ſenſibilem tantum,non poſſunt peruenire ad finem rationalis naturę,ergo nec homo qui eſt rōnalis naturæ,pōt peruenire ad finē intellectualis naturæ,qui eſt beatitudo. K

¶ 2 Præt. Beatitudo vera cōſiſtit, in viſione Dei,quæ eſt ueritas pura, ſed homini eſt connaturale ut ueritatē intueatur in rebus materialibus,unde ſpecies intelligibiles in phātaſmatibus intelligit, ut dicitur in* 3.de anima.ergo nō poteſt ad beatitudinem peruenire.

¶ 3 Præ. Beatitudo cōſiſtit in ade

¶ *Super quęſtionem quintam.*

IN quæſt.5. aduertendum eſt, ꝙ licet viſio Dei per eſſentiam, & beatitudo formalis intellectualis creaturæ coincidant realiter, vt ex ſupradictis patet, quia tñ diſtinguūtur formaliter, ideo diuerſa ſunt quæſita iſta formaliter à quæſitis in prima parte quæſ.12. Decuit enim tam perfectum doctorem cōplere omnia formaliter. Nihil igitur ſuperfluum.

¶ *Super quęſtionis quintę Arti. primum.*

IN hoc artic. 1. q. 5. note, ꝙ author ex duobus capacitatem hominis reſpectu perfecti boni oſtendens, alterum naturale quod hic experimur, ſcilicet cognitionem ipſius Dei vniuerſalis & ſommi boni, quā ex ſtudio acquirimus, dum cognoſcimus Deum eſſe eum, qui ſi videretur,bearet,& appetitum qualemcunque in ipſo Deo quieſcendi, alterum quodammodo naturale, quod probamus, ſcilicet, quod omnis intellectus eſt capax (quamuis remote) diuinæ viſionis ex hoc ipſo quod intellectus eſt. 53 Capit. 5.

In ſecundo autem & tertio nihil occurrit.

Text. 39.

ptione ſummi boni; ſed aliquis non poteſt peruenire ad ſummum, niſi tranſcendat media. Cum igitur inter Deum & naturam humanam media ſit natura angelica, quam homo tranſcendere non poteſt, videtur ꝙ non poſsit beatitudinem adipiſci.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in Pſal. 93. Beatus homo, quem tu erudieris Domine.

RESPONDEO Dicendum, quòd beatitudo nominat adeptionem perfecti boni. Quicunque ergo eſt capax perfecti boni, poteſt ad beatitudinem peruenire. Quod autem homo boni perfecti ſit capax, ex hoc apparet, quòd eius intellectus poteſt comprehendere vniuerſale & perfectum bonum, & eius voluntas appetere illud. & ideo homo poteſt beatitudinem adipiſci.
q. 12. artic. 1. Apparet etiam idem ex hoc, quòd homo eſt capax viſionis diuinæ eſſentiæ, ſicut in 1.* habitum eſt: in qua quidem viſione perfectam hominis beatitudinem conſiſtere diximus. B

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliter excedit natura rationalis ſenſitiuam, & aliter intellectualis rationalem. Natura enim rationalis excedit ſenſitiuam quantum ad cognitionis obiectum, quia ſenſus nullo modo poteſt cognoſcere vniuerſale, cuius ratio eſt cognoſcitiua, ſed intellectualis natura excedit rationalem
D. 752. quantum ad modum cognoſcendi intelligibilem veri-
q. 79. artic. 8. tatem. Nam intellectualis natura ſtatim apprehendit veritatem, ad quam rationalis natura per inquiſitionē rationis pertingit, vt patet ex his quæ in 1.* dicta ſunt: C & ideo ad id quod intellectus apprehendit, ratio per quendam motum pertingit: Vnde rationalis natura
D. 164. conſequi poteſt beatitudinem, quæ eſt perfectio intellectualis naturæ, tamē alio modo quam Angeli. Nam angeli conſecuti ſunt eam ſtatim poſt principium ſuæ cognitionis, homines autem per tempus ad ipſam perueniunt: Sed natura ſenſitiua ad hunc finem nullo modo pertingere poteſt.

D. 190. AD SECVNDVM dicendum, quòd homini ſecundum ſtatum præſentis vitæ, eſt cōnaturalis modus
q. 79. arti. 7. & q. 89. articul. 1. cognoſcendi veritatem intelligibilem per phantaſmata, ſed poſt huius vitæ ſtatum habet alium modum cōnaturalem, vt in 1.* dictum eſt.

AD TERTIVM Dicendum, quod homo non poteſt tranſcendere angelos gradu naturæ, vt ſcilicet naturaliter ſit eis ſuperior, poteſt tamen eos tranſcendere per operationem intellectus, dum intelligit aliquid ſuper angelos eſſe, quod homines beatificat, quod cum perfecte conſequetur, perfecte beatus erit. D

ARTICVLVS II.

34
4. di. 49. q. 1. arti. 4. q. 2.

Vtrum vnus homo poſsit eſſe beatior altero.

Ca. 9. to. 5. AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ vnus homo alio non poſsit eſſe beatior. beatitudo enim eſt præmium virtutis, vt Philoſo-
Hom. 19. in euang. parũ ante med. phus dicit in 1.* Eth. ſed pro operibus virtutum omnibus æqualis merces redditur. dicitur enim Matthęi 20 ꝙ omnes qui operati ſunt in vinea, acceperūt ſingulos denarios, quia vt dicit * Greg. æqualē ęternæ vitæ retributionem ſortiti ſunt. ergo vnus non erit beatior alio. E

¶ 2 Præt. Beatitudo eſt ſummum bonum, ſed ſummo non poteſt eſſe aliquid maius. ergo beatitudine unius hominis non poteſt eſſe alia maior beatitudo.

¶ 3 Præt. Beatitudo cum ſit perfectum & ſufficiens bonum, deſiderium hominis quietat, ſed non quietatur deſiderium, ſi aliquod bonum deeſt, quod ſuppleri poſſit, ſi aũt nihil deeſt quod ſuppleri poſsit, non poterit eſſe aliquid aliud maius bonũ. ergo vel hõ non eſt beatus, vel ſi eſt beatus, non pōt alia maior beatitudo eſſe. A

SED CONTRA eſt, quod dicitur Ioan. 14. In domo patris mei manſiones multæ ſunt: per quas, vt Auguſt. dicit * diuerſæ meritorum dignitates intelliguntur in vita æterna. Dignitas autem vitæ æternæ, quæ pro merito datur, eſt ipſa beatitudo. ergo ſunt diuerſi gradus beatitudinis, & non omnium eſt æqualis beatitudo. De S. virgine capit. 26. tract. 67. in Io. ante medium to. 9.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut * ſupra dictum eſt, in ratione beatitudinis duo includuntur, ſcilicet, ipſe finis vltimus, qui eſt ſummũ bonum & adeptio, vel fruitio ipſius boni. Quantum igitur ad ipſum bonum, quod eſt beatitudinis obiectum & cauſa, non poteſt eſſe vna beatitudo alia maior, quia nõ eſt niſi vnum ſummum bonum, ſcilicet Deus, cuius fruitione homines ſunt beati, ſed quantum ad adeptionem huiuſmodi boni, vel fruitionem, poteſt aliquis alio eſſe beatior, quia quanto magis hoc bono fruitur, tanto beatior eſt. B Contingit autem aliquem perfectius frui Deo, quam alium, ex eo quod eſt melius diſpoſitus vel ordinatus ad eius fruitionem. & ſecundum hoc poteſt aliquis alio beatior eſſe. q. 1. arti. 8. & q. 2. artic. 7.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vnitas denarij ſignificat vnitatē beatitudinis ex parte obiecti, ſed diuerſitas manſionum ſignificat diuerſitatem beatitudinis ſecundum diuerſum gradum fruitionis.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ beatitudo dicitur eſſe ſummum bonum, inquãtum eſt ſummi boni perfecta poſſeſsio, ſiue fruitio. C

AD TERTIVM dicendum, quòd nulli beato deeſt aliquod bonum deſiderandum, cum habet ipſum bonum infinitum, quod eſt bonum omnis boni, vt * Auguſt. dicit, ſed dicitur aliquis alio beatior ex diuerſa eiuſdem boni participatione. Additio autem aliorum bonorum non auget beatitudinem, vnde Auguſt. dicit in 5. † confeſſ. Qui, te, & alia nouit, non propter illa beatior, ſed propter te ſolum beatus. Epiſt. 56. parũ ante medium to. 2. & 23. de trini. c. 7. tom. 3. † Lib. 5. cōf. c. 4. cir. princip. tom. 1.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliquis in hac vita poſsit eſſe beatus.

35
Infra arti. 5. cor. & q. 62. arti. 1. cor. & 3. diſt. 27. q. 2. arti. 2. cor. & 4. diſt. 49. q. 1. art. 1. q. 2. ad 5. Et ver. q. 14. artic. 2. cor. Et 1. Ethi. lect. 16. fin.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod beatitudo poſsit in hac uita haberi. Dicit enim in Pſal. 118. Beati immaculati in uia, qui ambulant in lege Domini, hoc autem in hac vita contingit. ergo quis in hac uita poteſt eſſe beatus. D

¶ 2 Præt. Imperfecta participatio ſummi boni non adimit rationem beatitudinis, alioquin unus non eſſet beatior alio, ſed in hac uita homines poſſunt participare ſummum bonum cognoſcendo, & amando Deum, licet imperfecte. ergo homo in hac uita poteſt eſſe beatus.

¶ 3 Præt. Quod ab omnibus dicitur, non poteſt totaliter falſum eſſe. Videtur enim naturale, quod in pluribus eſt, natura autem non totaliter deficit, ſed plures ponunt beatitudinem in hac uita, ut patet per illud Pſal. 143. Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt, ſcilicet, præſentis uitæ bona. ergo aliquis in hac uita poteſt eſſe beatus. E

SED CONTRA eſt, quod dicitur Iob. 14. Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miſerijs, ſed beatitudo excludit miſeriam. ergo homo in hac uita non poteſt eſſe beatus.

RESPONDEO Dicendum, quod aliqualis beatitudinis participatio in hac uita haberi poteſt, perfecta autem & vera beatitudo non poteſt haberi in hac vita, & hoc quidem conſiderari pōt dupliciter. Primo quidem ex ipſa cōi beatitudinis ratione. Nam beatitudo, cum

fit

ſi perfectum & ſufficiens bonum omne malum excludit, & omne deſiderium implet. In hac aút vita non poteſt omne malum excludi, multis.n.malis pręſens vita ſubiacet, quæ vitari non poſſunt, & ignorantiæ ex parte intellectus, & inordinatæ affectioni ex parte appetitus, & multiplicibus pœnalitatibus ex parte corporis, vt* Au. diligēter proſequitur 19. de ciu. Dei. Similiter etiam boni deſiderium in hac vita ſatiari non poteſt: naturaliter enim homo deſiderat permanētiam eius boni, quod habet. Bona aút præſentis vitæ tranſitōria ſunt, cú & ipſa vita tranſeat, q̄ naturaliter deſideramus, & eá perpetuo permanere vellemus, quia naturaliter homo refugit mortē. Vnde, impoſſibile ē, quod in hac vita vera beatitudo habeat. Secundo, ſi conſideretur id, in quo ſpecialiter beatitudo conſiſtit. ſ. viſio diuinæ eſſentiæ, quę non pōt hoīe peruenire in hac vita, vt in 1.* oſtēſum ē. Ex qbus manifeſte apparet ꝙ non pōt aliquis in hac vita verá, & pfectá beatitudinē adipiſci.

Ad primvm ergo dicendú, ꝙ beati dicuntur aliqui in hac uita, uel propter ſpem beatitudinis adipiſcendæ in futura uita, ſecundum illud Ro. 8. Spe ſalui facti ſumus, uel propter aliquam participationem beatitudinis, ſecundú aliqualem ſummi boni fruitionē.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ participatio beatitudinis poteſt eſſe imperfecta dupliciter. Vno modo, ex parte ipſius obiecti beatitudinis, quod quidem ſ͠m ſui eſſentiam nō uidet; & talis imperfectio tollit rōnem ueræ beatitudinis. Alio mō pōt eē imperfecta ex parte ipſius participantis, qui quidem ad ipſum obiectum beatitudinis ſecúdum ſeipſum attingit. ſ. Deú, ſed impfecte p reſpectú ad modum quo Deus ſeipſo fruitur: & talis imperfectio non tollit ueram rationē beatitudinis, quia cú beatitudo ſit operatio quædá, ut *ſupra dictú eſt, uera rō beatitudinis cóſideratur ex obiecto, ꝙ dat ſpeciē actui, nō autē ex ſubiecto.

Ad tertivm dicendum, ꝙ homines reputant in hac uita eſſe aliquam beatitudinem, propter aliquam ſimilitudinē uerę beatitudinis, & ſic non ex toto in ſua ęſtimatione deficiunt.

Articvlvs IIII.

Vtrum beatitudo habita poſſit amitti.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quod beatitudo F. poſſit amitti. Beatitudo enim eſt perfectio quædá, ſed omnis perfectio ineſt perfectibili ſecundum modum ipſius, cum igitur homo ſecundú naturam ſuam ſit mutabilis, uidetur quod beatitudo ab homine mutabiliter participetur: & ita uidetur quod homo beatitudinem poſsit amittere.

¶ 2 Præt. Beatitudo conſiſtit in actione intellectus, qui ſubiacet uoluntati, ſed uoluntas ſe habet ad oppoſita. ergo uidetur ꝙ poſ-G ſit deſiſtere ab operatione, qua homo beatificatur, & ita homo deſinit eſſe beatus.

¶ 3 Pręt. Principio reſpōdet finis ſed beatitudo hominis habet prīcipium, quia homo non ſemper fuit beatus, ergo uidetur quod habeat finem.

Sed contra eſt, quod dicitur Matth. 25. de iuſtis, ꝙ ibunt in vitam ęterná, quę vt dictú eſt, *eſt beatitudo ſanctorum. Quod autem eſt æternum, non deficit, ergo beatitudo nō poteſt amitti.

H Respóndeo. Dicendum, ꝙ ſi loquamur de beatitudine imperfecta, qualis in hac uita poteſt haberi, ſic pōt amitti. Et hoc patet in felicitate contemplatiua, quæ amittitur uel per obliuionē, puta cum corrumpitur ſcientia ex aliqua ęgritudine, uel per aliquas occupationes, quibus totaliter abſtrahitur aliquis à contemplatione. Patet etiam idem in felicitate actiua. Voluntas enim hominis tranſmutari poteſt, ut uidelicet degeneret à uirtute, in cuius I actu principaliter conſiſtit felicitas. Si autem uirtus remanet integra, exteriores tranſmutationes poſſunt quidem beatitudinem talem perturbare, inquantum impediunt multas operationes virtutum, nō tñ poſſunt eam totaliter auferre, qa adhuc remanet operatio virtutis, dú ipſas aduerſitates homo laudabiliter ſuſtinet. Et qa beatitudo huius vitæ amitti pōt, quod videtur eſſe contra rationem beatitudinis, ideo Philoſophus dicit in primo Eth.* aliquos eſſe in hac vita beatos non ſimpli-K citer, ſed ſicut homines quorum natura mutationi ſubiecta eſt. Si vero loquamur de beatitudine pfecta, quæ expectatur poſt hanc vitam, ſciendum ꝙ Origenes poſuit, † quorundam Platonicorum *errorem ſequens, ꝙ poſt vltimá beatitudinem homo poteſt fieri miſer. Sed hoc manifeſte apparet eſſe falſum dupliciter.

¶ Primo quidē ex ipſa cōi ratione beatitudinis. Cum.n. ipſa beatitudo ſit perfectum bonú & ſuffi

¶ Super quæſtionis quintæ Art. quartum.

In 4. artic. aliquanti per morandam eſt. Scito igit primo in titu. 4. artic. differentiam inter perpetuitatem, & inamiſſibilitatem beatitudinis. Perpetuitas enim ſignificat durationē quandam: inamiſſibilitas autem ſignificāt immutabilitatē quandam, hæc ergo eſt ſpecies immutabilitatis, illa durationis. Et qm̄ duratio menſura eſt mutabilis, vel immutabilis, prius naturaliter ineſt alicui rei ſempiternæ immutabilitas, quá perpetuitas, immo hęc eſt illius effectus, vt ex q. 10. primi li. coniúcta non apparet. Cum igit̄ hic quæritur Vtrum beatitudo poſſit amitti, eſt quæſtio nō de pperpetuitate formaliter, ſed de in amiſſibilitate, quæ eſt perpetuitatis cauſa.

¶ Scito ſecúdo in corpore artic. quod primā ratio in litera allata pro concluſione, quæ & in 4 ſent. diſt. 49. q. 1. art. 1. q. 4. tangitur, male videtur intelligi à Scoto in 4. diſ 49. q 6. Poteſt ſiquidem dupliciter intelligi, quod beatitudo ſit quietatio omnis deſiderij primo vt ſenſus ſit, ꝙ beatitudo formalis eſt formalis impletio omnis deſiderij. Et hic ſenſus eſt falſus, & tamē illatum. Sco. reprehendit. Secundo, vt ſit ſenſus, quod beatitudo formalis eſt inferēs impletionem omnis deſiderii, expulſionem que omnis mali, quocunque modo illud contingat, ita quod ratio beatitudinis in cōmuni exigit, quod inferat ſatietatē omnis deſiderij naturalis abſtrahendo à rali, vel tali mō. Et hic ſenſus eſt verus, & intentus tam hic, quā in 4. ſent. Ex hoc.n. ſequitur manifeſte, quod beatitudo exigit inamiſſibilitatē, vt in litera deducitur. Alioquin dolor, vel timor ineſſet beato. Vnde dupliciter Scotus ibidem defeciſſe videtur, primo quia non diſtinxit inter immobilitatem ſeu inamiſſibilitatem, & perpetuitatem, & quæ de immutabilitate dicuntur, & de perpetuitate conſequenter, de perpetuitate formaliter accipit. Secundo, quia eſſe immobilitatem de ratione beatitudinis intelligitur formaliter, aut virtualiter, quoniam, vt dicitur 10. Metaphyſico. Corruptibile, & incorruptibile, aut ſunt ſubſtantia, aut in ſubſtantia, & tamen ipſe formaliter accepit de perpetuitate. Scito tertio, quod ſecunda ratio licet ę efficax valde eſt apud vere philoſophos, qui non in aere loquuntur, ſed voluntatem in bonum tantum, & voluntatem rectam in vere bonum tantum ferri poſſe nouerunt.

¶ In reſponſione ad primú eiuſdem artic. habes duo notanda. Primo, quod beatitudo eſt immutabilis, & conſequenter incorruptibilis, ac per hoc differt pluſquam genere ab aliis actibus corruptibilibus iuxta doctrinam Ariſto. 10. Metaphyſico. Secundo, cauſas immutabilitatis eī, formalem ſcilicet, quia eſt perfectio cōſummata, effectiuam vero, diuinam virtutem, materialem autem, hominem eleuatum in participationem æternitatis. Et hoc tertium, pro quāto includit ꝙ beatitudo formalis menſuratur æternitate participata, & non æuo, impugnatur a Scoto in loco allegato, quia tamen ſatiſfecimus ei in 1. libro. non replicandum cēſeo, & his ſi addatur bonitas per eſſentiá, cuius adeptio eſt beatitudo, videbitur & reliqua cauſa, ſcilicet, finalis ipſius beatitudinis. Ex primo horum habes, ꝙ beatitudo

1. q. 64. art. 1. Caple. 5. 6. 7. 8. tom. 5.

D. 482. * q. 12. articulo 1.

* q. 3. artic. 2.

36 1. q. 64. art. 2. cor. & 1. d. 8. q. 3. art. 2. cor. fin. & 3. contra ca. 61. & 62. & opuſ. 2. cap. 166. Et Io. 10. lect. 5.

* Artic. 1. huius quæſt.

* Cap. 10. in fine.

† Libr. 1. Periar. cap. 5. in med. & li. 2. c. 3. tom. 4.

* Alias, quorúda m philoſophorú.

beatitudo hæc non ſe hbet ad perpetuitatem, ſicut albedo ſe haberet ad eam, ſi a Deo perpetuo conſeruaretur, quoniam albedo illa eſſet in ſe corruptibilis, & per accidens perpetua, beatitudo autem perfecta, de qua loquimur, eſt ſm ſe incorruptibilis, & per ſe ſibi vendicat perennitatem, & propterea ſe habet ad ppetuitatem, ſicut figura cœleſtis, Ex ſecundo autem horum habes modum, quo beatitudo hæc conſtituitur immutabilis ſcilicet eleuando ſubiectum ſupra mutabilitatem. Ex hoc enim quod mens humana eleuatur in æternitatis ordinem, oportet quod præeleuetur in ordinem immorabilium, quoniam æternitas immubilitatẽ ſequitur. Omnibus autem beatitudinis cauſis ſupra mutabilitatem exiſtentibus, neceſſe eſt beatitudinem ipſam immutabilem eſſe.

*cap.2. & 3. — *q.3.art.8.

ciẽs, oportet ꝙ deſiderium hominis quietet, & omne malũ excludat. Naturaliter aũt homo deſiderat retinere bonum quod habet, & ꝙ eius retinendi ſecuritatẽ obtineat, alioquin neceſſe ẽ, ꝙ timore amittendi, vel dolore, de certitudine amiſsionis affligatur. Requiritur igitur ad verã beatitudinem, ꝙ homo certam habeat opinionem, bonum, quod habet, nunquam ſe amiſſurum, quæ quidem opinio ſi vera ſit, conſequens eſt, ꝙ beatitudinẽ nunquã amittet: ſi aũt falſa ſit, hoc ipſum eſt quoddam malũ, falſam opinionẽ habere. Nã falſum eſt malũ intellectus ſicut verũ eſt bonũ ipſius, vt dr̃ in 6. Eth. * Nun igitur iam vere erit beatus, ſi aliquod malum ei ineſt. ¶ Secundo idem apparet, ſi cõſideretur ratio beatitudinis in ſpeciali. Oſtẽſum eſt.n. ſupra, *ꝙ perfecta beatitudo hominis in viſione diuinæ eſſentiæ cõſiſtit. Eſt autem impoſsibile ꝙ aliquis videns diuinam eſſentiam, velit eam non videre, quia oẽ bonum habitum quo aliquis carere vult, aut eſt inſufficiẽs, & quæritur aliquid ſufficientius loco eius, aut habet aliqđ incõmodũ annexũ, pp quod in faſtidiũ venit. Viſio aũt diuinę eſſentiæ replet animã oĩbus bonis, cũ cõiungat fonti totius bonitatis Vnde dicitur in Pſal. 16. Satiabor cũ apparuerit gloria tua, & Sap. 7. dicitur. Venerunt mihi omnia bona pariter cũ illa. i. cũ contẽplatione ſapientiæ. Similiter etiã non habet aliquod incommodum adiunctum, quia de contemplatione ſapientiæ dicitur, Sap. 8. Non habet amaritudinem cõuerſatio illius, nec tædium conuictus eius. Sic ergo patet, quòd propria voluntate beatus nõ poteſt beatitudinem deſerere. ſimiliter etiam non poteſt eam perdere Deo ſubtrahente, quia cum ſubtractio beatitudinis ſit quædam pœna, nõ põt talis ſubtractio à Deo iuſto iudice prouenire, niſi pro aliqua culpa, in quam cadere nõ poteſt, qui Dei eſſentiam videt, cum ad hanc viſionem ex neceſsitate ſequatur rectitudo voluntatis, vt ſupra oſtenſum eſt. * Similiter etiam nec aliquod aliud agens poteſt eam ſubtrahere, quia mens Deo coniuncta ſuper oĩa alia eleuatur, & ſic ab huiuſmodi coniunctione nullum aliud agens poteſt ipſam excludere. Vnde inconueniens uidetur, quòd per quaſdam alternationes temporum tranſeat homo de beatitudine ad miſeriam, & econuerſo, quia huiuſmodi temporales alternationes eſſe non poſſunt, niſi circa ea quæ ſubiacent tempori & motui.

*q. 4. artic. 4.

Ad primvm ergo dicendum, quod beatitudo eſt perfectio conſummata, quæ omnem defectum excludit à beato, & ideo abſque mutabilitate aduenit eam habenti, faciente hoc uirtute diuina, quæ hominem ſubleuat in participationem æternitatis tranſcendentis omnem mutationem.

Ad secvndvm dicendum, quòd uolnntas ad oppoſita ſe habet in his, quæ ad finem ordinantur, ſed ad ultimum finem naturali neceſsitate ordinatur. quod patet ex hoc, quòd homo non poteſt non uelle eſſe beatus.

Ad tertivm Dicendum, quod beatitudo habet principium ex conditione participanis, ſed caret fine propter conditionem boni, cuius perticipatio facit beatum. Vnde ab alio eſt initium beatitudinis, & ab alio eſt quod caret fine.

Articvlvs V.

Vtrum homo per ſua naturalia poſſit acquirere beatitudinem.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videt quòd homo per ſua naturalia poſſit beatitudinẽ conſequi. Natura enim nõ deficit in neceſſarijs: ſed nihil eſt homini tam neceſſarium quàm id, quod per finẽ ultimum conſequitur. ergo hoc naturæ humanæ non deeſt. Poteſt igitur homo per ſua naturalia beatitudinẽ conſequi.

¶ 2 Præt. Homo cum ſit nobilior irrationalibus creaturis, uidetur eſſe ſufficientor, ſed irrationales creaturę per ſua naturalia poſſunt conſequi ſuos fines. ergo multo magis homo per ſua naturalia poteſt beatitudinem conſequi.

¶ 3 Præter. Beatitudo eſt operatio perfecta, ſecundum Philoſophum. * eiuſdem autem eſt incipere rem, & perficere ipſam. Cum igitur operatio imperfecta, quæ eſt quaſi principium in operationibus humanis, ſubdatur naturali hominis poteſtati, qua ſuorum actuum eſt dominus uidetur quod per naturalem potentiam poſsit pertingere ad operationem perfectam, quæ eſt beatitudo.

Sed contra Homo eſt principium naturaliter actuum ſuorum per intellectum & uoluntatem: ſed ultima beatitudo ſanctis præparata excedit intellectũ, & uoluntatem, dicit enim Apoſtolus 1. ad Corinth 2. Oculus non uidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. ergo homo per ſua naturalia non poteſt beatitudinem conſequi.

Respondeo Dicendum, quòd beatitudo imperfecta, quæ in hac uita haberi poteſt, poteſt ab homine acquiri per ſua naturalia eo modo, quo & uirtus in cuius operatione conſiſtit, de quo infra dicetur, * ſed beatitudo hominis perfecta, ſicut ſupra dictum eſt † conſiſtit in viſione diuinæ eſſentiæ, Videre autem Deum per eſſentiam eſt ſupra naturam non ſolum hominis, ſed etiam omnis creaturæ, vt in primo oſtenſum eſt. Naturalis enim cognitio cuiuſlibet creaturæ eſt ſecundum modum ſubſtantiæ eius: ſicut de intelligentia dicitur in libr. de cauſis, quod cognoſcit ea quę ſunt ſupra ſe, & ea quę ſunt infra ſe ſm modum ſubſtantiæ ſuæ, omnis autem cognitio, quæ eſt ſecundum modum ſubſtantiæ creatæ, deficit à viſione diuinę eſſentię, quę in infinitum excedit omnem ſubſtantiam creatam: Vnde nec homo, nec aliqua creatura, poteſt conſequi beatitudinem ultimam per ſua naturalia.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ſicut natura non deficit homini in neceſſarijs, quamuis non dederit ſibi arma & tegumenta ſicut alijs animalibus, quia dedit ei rationẽ & manus, quibus poſſit hæc ſibi acquirere, ita nec deficit homini in neceſſarijs quamuis

35 Infra q. 62. art. 1. 2. & 3. Et 1. q. 12. artic. 4. & q. 94. artic. 1. Et 4. di. 49. q. 2. artic. 6. Et 3. contra. 52. 147. 157. & 159. princi. Et Ro. 1. le. 6. fin.

*Lib. 1 Ethi. c. 7. tom. 5.

*q. 63. — †q. 3. arti. 8. — *q. 52. art. 4.

¶ Super queſtionis quintę Arti. quintum.

IN articul. quinto defendenda eſſet ratio concluſionis in litera poſita, niſi diffuſe tractata fuiſſet in 1. lib. q. 12. art. 4. vbi reſponſum eſt Scoto eã impugnanti in 4. diſtin. 49. queſt. 2. quare vide ibi &c.

uis non daret ſibi aliquod principium, quo poſſet beatitudinem conſequi. hoc enim erat impoſsibile ſed dedet ei liberum arbitrium, quo poſsit conuerti ad Deum, qui eum faceret beatum. Quæ enim per amicos poſſumus, per nos aliqualiter poſſumus, vt dicitur in 3. Ethico *

† Ca. 3. poſt med. illius tomo 5.

Ad secundum dicendum, quòd nobilioris conditionis eſt natura, quæ pôt conſequi perfectũ bonum, licet indigeat exteriori auxilio ad hoc cõſequendum, quam natura, quæ non pôt conſequi perfectum bonum, ſed cõſequitur quoddam bonum imperfectũ licet ad conſecutionem eius non indigeat exteriori auxilio, vt Philoſophus dicit in 2. de cælo: Sicut melius eſt diſpoſitus ad ſanitatem, qui poteſt conſequi perfectam ſanitatem, licet hoc ſit per auxiliũ medicinæ quam qui ſolum poteſt conſequi quandam imperfectam ſanitatem ſine medicinæ auxilio. & ideo creatura rationalis, quę poteſt conſequi perfectum beatitudinis bonum indigẽs ad hoc diuino auxilio eſt perfectior quàm creatura irrationalis, quę huiuſmodi boni non eſt capax, ſed quoddam bonum imperfectum conſequitur virtute ſuę naturæ.

Antex. 60. vſq; ad 66. tomo 2.

Ad tertium dicendum, quòd quando imperfectum, & perfectum ſunt eiuſdem ſpeciei ab eadem virtute cauſari poſſunt, non autem hoc eſt neceſſe, ſi ſunt alterius ſpeciei. Non enim quicquid poteſt cauſare diſpoſitionem materiæ, poteſt vltimam perfectionem conferre, imperfecta autem operatio, quæ ſubiacet naturali hominis poteſtati, non eſt eiuſdem ſpeciei cum operatione illa perfecta, quę eſt hominis beatitudo, cum operationis ſpecies dependeat ex obiecto; vnde ratio non ſequitur.

F Respondeo Dicendum, quod cum omnis creatura naturæ legibus ſit ſubiecta, vtpote habens limitatam virtutẽ & actionem, illud quod excedit naturam creatam, non poteſt fieri virtute alicuius creaturæ, & ideo ſi quid fieri oporteat quod ſit ſupra naturam, hoc fit immediate à Deo, ſicut ſuſcitatio mortui, illuminatio cæci, & cætera huiuſmodi. Oſtenſum* eſt autem, quòd beatitudo eſt quoddam bonum excedens naturã creatam. Vnde impoſsibile eſt quòd per actionem alicuius creaturę cõferatur: ſed homo beatus fit ſolo Deo agẽte, ſi loquamur de beatitudine perfecta. Si vero loquamur de beatitudine imperfecta, ſic eadem ratio eſt de virtute, in cuius actu conſiſtit.

*art. præc.

G Ad primum ergo dicendum, quòd plerunque contingit in potentijs actiuis ordinatis, ꝙ perducere ad vltimum finem pertinet ad ſupremam potentiam, inferiores vero potentiæ coadiuuant ad conſecutionem illius vltimi finis diſponendo. Sicut ad artem gubernatiuam, quę præeſt nauifactiuæ, pertinet vſus nauis, propter quem nauis ipſa fit. Sic igitur in ordine vniuerſi homo quidem adiuuatur ab Angelis ad conſequendum vltimum finem ſecundum aliqua præcedentia, quibus diſponitur ad eius conſecutionem, ſed ipſum vltimum finem conſequitur per ipſum primum agentem, qui eſt Deus.

H Ad secundum dicendum, quod quando aliqua forma actu exiſtit in aliquo ſecundum eſſe perfectum & naturale, poteſt eſſe principium actionis, in alterum ſicut calidum per calorem calefacit, ſed ſi forma exiſtit in aliquo imperfecte, & non ſecundum eſſe naturale, non poteſt eſſe principium communicationis ſui ap alterum, ſicut intentio coloris qui eſt in pupilla nõ poteſt facere album, neque etiam omnia quæ ſunt illuminata, aut calefacta poſſunt alia calefacere, & illuminare, ſic enim illuminatio & calefactio eſſent vſque ad infinitum. Lumen autem gloriæ per quod Deus videtur, in Deo quidem eſt perfecte ſecundum eſſe naturale, in qualibet autem creatura eſt imperfecte, & ſecundum eſſe ſimilitudinarium, uel participatum. Vnde nulla creatura beata poteſt communicare ſuam beatitudinem alteri.

I Ad tertium dicendum, quod angelus beatus illuminat intellectum hominis, uel etiam inferioris angeli, quantum ad aliquas rationes diuinorum operũ, non autem quantum ad viſionem diuinæ eſſentię, vt in primo dictum eſt.* Ad eam enim videndam omnes immediate illuminantur a Deo.

*p. p. q. 106. art. 1. ad 1. & 2. argum.

Articulus VI.

Vtrum homo conſequatur beatitudinem per actionem alicuius ſuperioris creaturæ.

38 ¶ *Super quæſtionis quintę Articulum ſextum.*

In arti. 6 7. & 8 nihil aliud ſcribendum occurrit, niſi ꝙ materia 8. art. tractata eſt in 1. libr. q. 82. art. 1. vbi ſolutæ ſunt rõnes Sco. quare vide ibi. Et hic completur tractatus primus huius libri.

Ad sextum ſic proceditur. Videtur ꝙ homo poſſit fieri beatus per actionem alicuius ſuperioris creaturę, ſcilicet, angeli. Cum. n. duplex ordo inueniatur in rebus, unus partium vniuerſi adinuicem, alius totius vniuerſi ad bonũ, quod eſt extra vniuerſum, primus ordo ordinatur ad ſecundum, ſicut ad finẽ, vt dicitur 12. Metap.* Sicut ordo partiũ exercitus adinuicem, eſt ꝑ ordinẽ totius exercitus ad ducẽ, ſed ordo partium vniuerſi adinuicem, attẽditur ſm ꝙ ſuperiores creaturæ agũt in inferiores, vt in 1. dictũ eſt †. Beatitudo autem conſiſtit in ordine hominis ad bonum, quod eſt extra vniuerſum, quod eſt Deus: ergo per actionem ſuperioris creaturæ, ſcilicet, angeli in hominem, homo beatus efficitur.

*Text. 52. & 53, tomo 3.

† p. p. q. 21. artic. 1. ad 3. argum.

¶ 2 Præt. Quod eſt in potentia tale, poteſt reduci in actum per id, quod eſt actu tale. ſicut quod eſt potẽtia calidum, fit actu calidum per id, quod eſt actu calidum ſed homo eſt in potentia beatus, ergo poteſt fieri actu beatus per angelum, qui eſt actu beatus.

¶ 3 Prӕt. Beatitudo conſiſtit in operatione intellectus vt ſupra dictum eſt:* ſed angelus poteſt illuminare intellectum hominis, vt in primo habitum eſt. ergo angelus poteſt facere hominem beatum.

*q. 3. artic. 5.

Sed contra eſt, quòd dicitur in Pſal. 83. Gratiã & gloriam dabit Dominus.

Articulus VII.

Vtrum requirantur aliqua opera bona ad hoc, quod homo beatitudinem conſequatur à Deo.

K Ad septimum ſic proceditur. Videtur quod nõ requirantur aliqua opera hominis ad hoc ut beatitudinem cõſequatur à Deo. Deus enim, cum ſit agens infinitæ uirtutis, non prӕexigit in agendo materiam, aut diſpoſitionem materię, ſed ſtatim poteſt totum producere, ſed opera hominis cum non requirantur ad beatitudinem eius, ſicut cauſa efficiens, ut dictum eſt,* non poſſunt requiri ad eam, niſi ſicut diſpoſitiones. ergo Deus qui diſpoſitiones non prӕexigit in agendo, beatitudinem ſine præcedentibus operibus confert. 39

Infr. q. 6. in traductione. Et 1. q. 62. arti. 5. ad 1. Et opuſ. 3. c. 173.

*art. præced.

¶ 2 Prætera, Sicut Deus eſt actor beatitudinis immediate, ita & naturam immediate inſtituit, ſed in prima inſtitutione naturæ produxit creaturas nulla diſpoſi-

ne præ-

ſpoſitione præcedēte, vel actione creaturæ, ſed ſtatim fecit unumquodque perfectum in ſua ſpecie, ergo videtur, quòd beatitudinem cōferat homini ſine aliquibus operationibus præcedentibus.

¶ 3 Præterea Apoſtolus dicit Rom. 4. Beatitudinem hominis eſſe, cui Deus cōfert iuſtitiam ſine operibus. Non ergo requiruntur aliqua opera hominis ad beatitudinem conſequendam.

Sed contra eſt, quod dicitur Ioann. 13. Si hæc ſcitis, beati eritis, ſi feceritis ea. ergo per actionem ad beatitudinem peruenimus.

*q.4.artic.4.

† Textu.64.65.66.to.2.

†q.62.art.5.

†lib.1.Ethi. cap.9.& lib.10.ca.6.7.& 8.tom.5.

Respondeo Dicendum, quod rectitudo voluntatis, ut ſupra dictum eſt, * requiritur ad beatitudinem, cum nihil aliud, ſit quàm debitus ordo volūtatis ad vltimum finem, quę ita exigitur ad conſecutionem ultimi finis, ſicut debita diſpoſitio materiæ ad conſecutionē formæ, ſed ex hoc non oſtenditur, quòd aliqua operatio hominis debeat præcedere eius beatitudinem. Poſſet enim Deus ſimul facere voluntatem rectè tendentē in finem, & finem conſequentem, ſicut quandoque ſimul materiam diſponit, & inducit formam, ſed ordo diuinæ ſapientiæ exigit ne hoc fiat. ut enim dicitur in 2. de cœlo. † Eorum quę nata ſunt habere bonum perfectum, aliquid habet ipſum ſine motu, aliquid vno motu, aliquid pluribus. Habere autem perfectum bonum ſine motu, conuenit ei quod naturaliter habet illud, habere autem beatitudinem naturaliter eſt, ſolius Dei: Vnde ſolius Dei proprium eſt, quòd ad beatitudinem non moueatur per aliquam operationem præcedentem. Cum autem beatitudo excedat omnem naturam creatam, nulla pura creatura conuenienter beatitudinem conſequitur abſque motu operationis per quā tendit in ipſam, ſed angelus qui eſt ſuperior ordine naturæ, quam homo, conſecutus eſt eam ex ordine diuinæ ſapientię vno motu operationis meritorię, vt in primo expoſitum eſt: † Homines autem conſequuntur ipſam multis motibus operationum, qui merita dicūtur. vnde etiam ſecūdum Philoſophum, † beatitudo eſt pręmium virtuoſarum operationum.

Ad primum ergo dicendum, quòd operatio hominis non pręexigitur ad conſecutionem beatitudinis propter inſufficientiam diuinę uirtutis beatificantis, ſed ut ſeruetur ordo in rebus.

Ad secundum dicendum, quòd primas creaturas ſtatim Deus perfectas ꝑduxit abſque alia diſpoſitione, uel operatione creaturæ præcedente, quia ſic inſtituit prima indiuidua ſpecierum, ut per ea natura propagaretur ad poſteros. Et ſimiliter, quia per Chriſtum qui eſt Deus & homo, beatitudo erat ad alios deriuanda, ſecundum illud Apoſtoli ad Heb. 2. Qui multos filios in gloriam adduxerat: ſtatim a principio ſuæ conceptionis, abſque aliqua operatione meritoria pręcedēte, aīa eius fuit beata, ſed hoc eſt ſingulare in ipſo.

D.269.

Nā pueris baptizatis ſubuenit meritū Chriſti ad beatitudinē cōſequendā, licet deſint in eis merita propria, eo quod per baptiſmum ſunt Chriſti membra effecti.

Ad tertium Dicendum, quod Apoſtolus loquitur de beatitudine ſpei, q̄ habeť ꝑ gratiā iuſtificātē, quę quidē non datur ꝑꝑ opera præcedētia. Non.n. habet rōnem termini motus, ut beatitudo, ſed magis eſt principium motus, quo ad beatitudinem tenditur.

Articulus VIII.

Vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

46 Infra q. 10. artic. 1. & 2.

AD octavum ſic proceditur. Videtur quod non omnes appetāt beatitudinem. Nullus enim poteſt appetere quod ignorat, cum bonum apprehenſum ſit obiectum appetitus, ut dicitur in 3. de anima, * ſed multi neſciunt quid ſit beatitudo, quod, ſicut Auguſt. dicit in 13. de Trinit. † patet ex hoc, quòd quidam poſuerunt beatitudinem in uoluptatibus corporis, quidam in uirtute animæ, quidam in alijs rebus. non ergo omnes beatitudinem appetunt.

Et 1. q.1. articul 1 & q.82. arti.1 & 2 cor. Et 1. contra. gen. & lib.3.cap.99. Et veri. quæſt.22. ar ti.5 & 6. Et mal. quæſti. 6. cor. & ad 7 9. & 10. Et 3. Eth. cor. 5. fin.

* Libr.3. de anima text. 29.34.& 49. tom. 2.

† Ca.4. circa princ. tom. 3.

* q.3. arti.8.

‡ Ca.4. & 5. tomo 3.

† Cap.3. circ. fi. tom. 3.

¶ 2 Pręterea Eſſentia beatitudinis, eſt uiſio eſſentiæ diuinæ, ut dictum eſt, * ſed aliqui opinantur hoc eſſe impoſsibile, quod Deus per eſſentiam ab homine videatur, unde hoc non appetunt. ergo omnes homines appetunt beatitudinem.

¶ 3 Præterea Auguſtin. dicit in 13. de Trinit * Quod beatus eſt qui habet omnia quę uult, & nihil male vult, ſed non omnes hoc uolunt, quidam enim male aliqua uolunt, & tamen uolunt illa ſe uelle non ergo omnes uolunt beatitudinem.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit 13. de Trinit. † Si vnus dixiſſet, Omnes beati eſſe uultis, miſeri eſſe non uultis, dixiſſet aliquid quod nullus in ſua nō cognoſceret voluntate. quilibet ergo vult eſſe beatus.

Respondeo Dicendum, quod beatitudo dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo ſecūdum communem rationem beatitudinis, & ſic neceſſe eſt quod omnis homo beatitudinem uelit: ratio autem beatitudinis communis eſt, ut ſit bonum perfectum ſicut dictum eſt. † Cum autem bonum ſit obiectum uoluntatis, perfectum bonum eſt alicuius, quod totaliter eius uoluntati ſatisfacit. Vnde appetere beatitudinem nihil aliud eſt quam appetere ut uoluntas ſatietur: quod quilibet uult. Alio modo poſſumus loqui de beatitudine ſecundum ſpecialem rationem, quantum ad id, in quo beatitudo conſiſtit. Et ſic non omnes cognoſcūt beatitudinem, quia neſciunt cui rei communis ratio beatitudinis conueniat, & per conſequens, quantum ad hoc, non omnes eam volunt. Vnde patet reſponſio ad primum.

†q.1. artic.5. & 7.

Ad secundum dicendum, quod cum uoluntas ſequatur apprehenſionem intellectus, ſeu rationis, ſicut contingit quòd aliquid eſt idem ſecundum rem, quod tamen eſt diuerſum ſecundum rationis cōſiderationem: ita contingit quod aliquid eſt idem, ſecūdum rem, & tamen vno modo appetitur, alio modo nō appetitur. Beatitudo ergo poteſt conſiderari ſub ratione finalis boni & perfecti, quæ eſt cōmunis ratio beatitudinis, & ſic naturaliter & ex neceſsitate voluntas in illud tendit, vt dictum eſt * Poteſt etiam conſiderari ſecundum alias ſpeciales conſiderationes, vel ex parte ipſius operationis, vel ex parte potentiæ operatiuæ, vel ex parte obiecti, & ſic non ex neceſsitate voluntas tendit in ipſam.

†In cor. art. & q.1. art.5.

Ad tertium dicendum, ꝙ iſta diffinitio beatitudinis, quam quidam poſuerūt, Beatus eſt, qui habet oīa quæ vult, vel, cui oīa optata ſuccedunt, quodammodo intellecta, eſt bona & ſufficiens: alio vero modo eſt imperfecta. Si.n. intelligatur ſimpliciter de omnibus quæ uult hō naturali appetitu, ſic uerum eſt, ꝙ qui habet oīa quæ uult, eſt beatus: Nihil enim ſatiat naturalē hominis appetitum, niſi bonū perfectum, quod eſt beatitudo. Si uero intelligatur de his, quæ homo uult ſecundum apprehenſionem rationis, ſic habere quędam quę homo uult, non pertinet ad beatitudinem, ſed magis ad miſeriam, inquantum huiuſmodi habita impediunt hoīem, ne habeat quæcunque vult naturaliter. ſicut & ratio accipit vt vera interdum, quæ impediunt a cognitiōne veritatis. Et ſm hanc conſiderationem Aug. * addit ad perfectionem beatitudinis, ꝙ nihil mali velit: quamuis primum poſſet ſufficere, ſi rectè intelligeretur, ſcilicet, quod beatus eſt, qui habet omnia quæ vult

†Locis in argu. ſed contra citatis.

¶ *Super quæſtionem ſextam.*

QVia igitur. In diuiſione, ſeu p̄fatione 6. quæſtionis aduerte, quod auctor tractanda omnia pręconcipiens, prima diſtinctione ſeparat totum hunc librum à ſecunda ſecundæ, deinde ſecunda diſtinctione ſeparat tractatum de actibus humanis in vniuerſali, a reliqua libri parte incipiente in quæſtione 49. Tertia autem diſtinctione tractatum ipſum de actibus diſtinguit ita ꝙ primo de proprijs homini, deinde de communibus in q. 22. & ſequentibus tractandum dicit. Sequentes autem diſtinctiones dant loca conditionibus circunſtantijs, & actibus proprijs homini, quibuſque ſua, vſque ad 21. qu. incluſiue.

Par. præced.

Par. præced.

¶ *Super quæſtionis ſextæ Articul. primum.*

CIrca primum articulum q. 6 dubium occurrit de illa propoſitione in corpore poſita, ſcilicet Quod nullam habet notitiam finis, & ſi in eo ſit principium actionis, vel motus, nō tamen eius quod eſt agere, vel moueri propter finem, eſt principium in ipſo, ſed in alio. Aduerſatur ſiquidem huic ſententię tam authoritas, quam ratio. Authoritas quidem Ariſto. 2. phyſ. probantis ea ꝓpoſito, quòd natura agit propter finem, vnde arguitur ſic Naturalia agunt ꝓpter finē, naturalia agunt principio intrinſeco ſine notitia finis ergo agentia a principio intrinſeco, ſine finis notitia agunt ꝓpter finē. cuius oppoſitū in litera dicitur. Et cōfirmaē, quia ſi in naturalibus rōne carētibus eſt principiū agendi, & non eſt principium de ly: ꝓpter finem, cū tota diſſenſio Ariſt. ab alijs contra quos diſputat in 2. Phyſ. conſiſtat non in hoc, ꝙ naturalia agant (de hoc enim nō diſputatur) ſed in hoc, quod agant ꝓꝓ finē, vel non ꝓꝓ finē, & concludatur pars affirmatiua, oportet dicere quòd natura, quæ eſt intrinſecum agendi principium, non ſolum eſt principium agendi, ſed agēdi propter finem, naturalia enim, vt ſic, agunt propter finē.

¶ Circa illam aliam propoſitionem in eodem corpore, ſcilicet Quodcūque ſic agit, vel mouetur a principio intrinſeco, quod habet aliquam notitiam finis, habet in ſe ipſo principium ſui actus, non ſolum vt agat, ſed etiam vt agat propter finē. dubium occurrit, quia contradicit determinationi factæ in 1. articul. q. 1. vbi concluſum eſt, eſſe propriū rōnalis naturæ agere propter finem, ita vt moueat ſe ad finem. hic enim expreſſe dicitur, quod huiuſmodi, vt animalia, mouent ſe ad finem, quia aliquo cognitionem finis habent, quomodo ſtant hæc ſimul?

¶ Circa deductam in eodem corpore propoſitionem ex prædictis, ſcilicet vnde huiuſmodi dicuntur nō mouere ſeipſa, ſed ab alijs moueri, dubium quoque occurrit, quoniam conſtat, quod vegetabilia mouent ſeipſa motu augmenti ad omnes differentias poſitionis, & tamen carent notitia finis. Falſum ergo eſt quod huiuſmodi, ſcilicet carentia finis notitia, non dicuntur mouere ſeipſa. Et confirmatur, quia in prima parte, q. 18. artic. 1. in reſponſione ad ſecūdum expreſſe dicit author, quod hæc mouent ſeipſa.

¶ Ad primę dubitationis euidentiam, ſcito, quod hoc quod eſt agere propter finem, poteſt habere principium duplicis ordinis. Alterum ſ. proprij ordinis, alterum ſubordinatu. Proprij quidem ordin

QVAESTIO VI.

De voluntario & inuoluntario, in octo articulos diuiſa,

F

QVIA igitur ad beatitudinem per actus aliquos neceſſe eſt peruenire, oportet conſequenter de humanis actibus conſiderare, vt ſciamus quibus actibus perueniatur ad beatitudinem, vel impediatur beatitudinis via. Sed quia operationes & actus circa ſingularia ſunt: ideo omnis operatiua ſcientia in particulari conſideratione perficitur. Moralis igitur cōſideratio, quia eſt humanorum actuum, primo quidē tradenda eſt in vniuerſali: ſecundo vero in particulari.

¶ Circa vniuerſalem autem conſiderationem humanorum actuum primo quidem conſiderandum occurrit de actibus humanis. Secundo, de principijs eorum. Humanorum autē actuum quidam ſunt hominis proprij, quidam ſunt homini, & alijs animalibus communes. Et quia beatitudo eſt proprium hominis bonum, propinquius ſe habent ad beatitudinem actus, qui ſunt proprie humani, quàm actus, q ſunt homini, alijsque animalibus communes. Primo ergo conſiderandum eſt de actibus, qui ſunt proprij hominis. Secūdo de actibus qui ſunt homini, alijsque animalibus communes, qui dicuntur animæ paſsiones.

¶ Circa primum duo conſiderāda occurrunt. Primo, de conſideratione humanorum actuum: Secundo, de diſtinctione eorum actuum. Cum autem actus humani proprie dicantur, qui ſunt voluntarij, eo quòd voluntas eſt rationalis appetitus, q eſt proprius hominis, oportet conſiderare de actibus inquantum ſunt uoluntarij. Primo ergo cōſiderādum eſt de voluntario, & inuolūtario in communi. Secūdo, de actibus qui ſunt uoluntarij, quaſi ab ipſa voluntate eliciti, vt immediate ipſius voluntatis exiſtentes. Tertio de actibus qui ſunt voluntarij, quaſi a voluntate imperati, qui ſunt ipſius uoluntatis mediantibus alijs potentijs. Et quia actus uoluntarij habent quaſdam circunſtantias, ſecundum quas diiudicantur, primo conſiderandum eſt de uoluntario, & inuolūtario, & conſequenter de circunſtātijs ipſorum actuum, in quibus uolūtarium, & inuolūtariū inuenitur.

Circa primum quærun tur octo,

¶ Primo, Vtrū in humanis actibus inueniatur voluntarium.

¶ Secūdo, Vtrum inueniatur in animalibus brutis.

¶ Quarto, Vtrum uoluntarium eſſe poſsit abſque omni actu.

¶ Quarto, Vtrum uiolentia colū tati poſsit inferri.

¶ Quinto, Vtrum uiolentia cauſet inuoluntarium.

¶ Sexto Vtrum metus cauſet in G uoluntarium.

¶ Septimo, Vtrum cōcupiſcētia inuoluntarium cauſet.

¶ Octauo, Vtrum ignorantia.

ARTICVLVS I.

Vtrum in humanis actibus inueniatur inuoluntarium.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ in humanis actibus non inue-
H niatur uoluntarium. Voluntariū enim eſt, cuius principium eſt in ipſo, ut patet per Greg. Nyſſenū, † & Damaſcen. † & Ariſt. † ſed principium humanorum actuum nō eſt in ipſo homine, ſed eſt extra. nam appetitus hominis mouetur ad agendum ab appetibili quod eſt extra, quod eſt ſicut mouens nō motum, ut dicitur in 3. de anime. † ergo in humanis actibus nō inuenitur uoluntarium.

¶ 2 Præterea. Philoſophus in 8. Phyſico. † probat, quod non inue-
I nitur in animalibus aliquis actus nouus, qui non præueniatur ab alio motu exteriori, ſed omnes actus hominis ſunt noui, nullus. n. actus hominis æternus eſt. ergo principium omnium humanorū actuum eſt ab extra: nō igitur in eis inuenitur uoluntarium.

¶ 3 Præter. Qui uoluntarie agit, per ſe agere poteſt, ſed hoc homini non conuenit: dicitur enim Ioan 15. Sine me nihil poteſtis fa-
K cere. ergo uoluntarium in humanis actibus non inuenitur.

SED CONTRA eſt, quod dicit Damaſcenus in 2. libr. † quod uoluntarium eſt actus, qui eſt operatio rationalis: tales autem ſunt actus humani. ergo in actibus humanis inuenitur voluntarium.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ oportet in actibus humanis volūtariū eſſe. Ad cuius euidētiā cōſiderandū eſt, ꝙ quorūdam actuū principiū eſt in agente, ſeu in eo quod mouetur, quorundam aūt

41 Nicenus l. … ca. 3. circa princ pium

† Dam. lib. 2. orthod. fidei cap. 2…

† Ariſtot. 3. eth. ca. 1. …

† Lib. 3. tex. 54. tom. 2.

† li. 8. Phyſ. text. 28. … mo 2.

capi. 22. …

ordinis principium eſt, quod propria virtute hoc facit. Subordinati vero, quod ſuperioris virtutis participatione ſolũ hoc facit. Et quoniam agere propter finem, collationem quandam eius quod eſt ad finẽ, ad ipſum finem manifeſte importat: conferri autem in finem
q. 1. artic. 2. abſque cognitione (etſi fingendi detur licentia) intelligi nequit, oportet ut de ratione principij propria virtute actiui ꝓpter finem ſit cognitio, at per hoc principium propria virtute agens propter finem, conſtat neceſſario ex gradu cognoſcitiuo. Et conſequenter ſi quid nõ cognoſcitiuum agit ꝓpter finem, & ſi habeat principium agendi propter finem, nõ habet principium niſi ſubordinati ordinis, quod ſcilicet ex hoc, quod eſt impreſſio quædam, a cognoſcitiuo principiat' propter finem. Et hoc modo naturalia agũt propter finem: ita ꝙ æquiuocatio eſt hic inter literam hanc, & ſecundum Phyſicor. ac ratio eſt. Author ſiquidem loquitur de principio agente propter finem propria virtute, & de tali veriſſimum eſt dicere, quod in ſolis cognoſcitiuis eſt principiũ agendi propter finẽ, quia vt in litera dicitur
Locis in ar. 1. citatis. ad hoc quod aliquid fiat propter finem, requiritur aliqualis notitia finis, propter quod a Philoſophis dicitur, quod opus naturæ, eſt opus intelligentiæ. In ſecũdo autem Phyſico. & aliis, eſt ſermo de qualicunque principio, & ſic late loquendo concedimus, & quod in naturalibus eſt principium agendi, & agendi propter finem. Natura enim ab intelligentia veniens, eſt principiũ ſubordinati ordinis agendi propter finem, & non eſt principium propria virtute directiuũ in finem, & ſic omnia conſonant.

A motuum, uel actuum principium eſt extra. Cum enim lapis mouetur ſurſum principium huius motionis eſt extra lapidem, ſed cum mouetur deorſum, principium huius motionis eſt in ipſo lapide. Eorum autem, quæ a principio intrinſeco mouentur, quædam mouent ſeipſa, quædam autem non. Cum enim omne agens ſeu motum, agat ſeu moueatur propter finem (vt ſupra habitum eſt*) illa perfecte mouentur a principio intrinſeco, in quibus eſt aliquod intrinſecum principium,
B non ſolum vt moueantur, ſed vt moueantur in finem. Ad hoc autem quòd fiat aliquid propter finem, requiritur cognitio finis aliqualis. Quodcunque igitur ſic agit, uel mouetur a principio intrinſeco, quod habet aliquam notitiam finis, habet in ſeipſo principiũ ſui actus non ſolũ ut agat, ſed ẽt vt agat ꝓp finẽ. Quod autẽ nullam notitiã finis habet, etſi in eo ſit principiũ actionis vel motus,
C non tamen eius, quod eſt agere, vel moueri ꝓpter finem, eſt principiũ in ipſo, ſed in alio, a quo ei imprimitur principium ſuæ motionis in finem. vnde huiuſmodi non dicuntur mouere ſeipſa, ſed ab alijs moueri. Quæ uero habent notitiam finis, dicũtur ſeipſa mouere: quia in eis eſt principiũ nõ ſolum ut agant, ſed etiam ut agãt propter finem. Et ideo, cum utrũque ſit ab intrinſeco principio, ſcilicet quod agunt, & quod ꝓpter finem agunt, horum motus & actus dicuntur uoluntarij. Hoc
D autem importat nomen uoluntarij, quod motus & actus ſit a propria inclinatione, & inde eſt ꝙ uoluntarium dicitur eſſe ſecundum diffinitionem Ariſtotel. & Grego. Nyſſeni, & Damaſcen. * nõ ſolum cuius principium eſt intra, ſed cum additione ſcientiæ. Vnde cũ homo maxime cognoſcat finem ſui operis, & moueat ſeipſum, in eius actibus maxime uoluntarium inuenitur.

AD PRIMVM ergo dicendum quod non omne principiũ,
E eſt principium primum. Licet ergo de ratione uoluntarij ſit, quod principium eius ſit intra, non tamen eſt contra rationem uoluntarij, quod principium intrinſecum cauſetur, uel moueatur ab exteriori principio, quia non eſt de ratione uoluntarij, quod principium intrinſecum ſit principium primum. Sed tamen ſciendum, quod cõtingit aliquod principium motus, eſſe primum in genere, quod tamen non eſt primum ſimpliciter, ſicut in genere alterabiliũ primum alterans eſt corpus cæleſte: quod tamen non eſt primum mouẽs ſimpliciter, ſed mouetur motu locali a ſuperiori mouente. Sic igitur principium intrinſecũ uoluntarij actus, quod eſt uis cognoſcitiua & appetitiua, eſt primum principium in genere appetitiui motus, quamuis moueatur ab aliquo exteriori ſecundum alias ſpecies motus.

AD SECVNDVM Dicendum, quod motus animalis nouus præuenitur quidem ab aliquo exteriori motu, quantum ad duo. Vno modo, in quantũ per motum exteriorem præſentatur ſenſui animalis aliquod ſenſibile, quod apprehenſum mouet appetitum: ſicut Leo uidens ceruum per eius motum appropinquantem, incipit moueri ad ipſum. Alio modo, in quantum per exteriorem motum incipit aliqualiter immutari naturali immutatione corpus animalis, puta per frigus, uel calorẽ. Corpore autem immutato per motum exterioris corporis, immutatur etiam per accidens appetitus ſenſitiuus, q eſt uirtus organi corporei, ſicut cum ex aliqua alteratione corporis commonetur appetitus ad concupiſcentiã alicuius rei, ſed hoc non eſt contra rationem uoluntarij, ut dictũ eſt.* Huiuſmodi enim motiones ab exteriori principio ſunt alterius generis.

AD TERTIVM Dicendum, quod Deus mouet hominem ad agendum non ſolum ſicut proponens ſenſui appetibile, uel ſicut immutans corpus, ſed etiam ſicut mouens ipſam uoluntatem, quia omnis motus tam uoluntatis quã naturæ, ab eo procedit ſicut a primo mouente. Et ſicut non eſt cõtra rationem naturæ, quod motus naturæ ſit a Deo, ſicut a primo mouente, in quantum natura eſt quoddam inſtrumentum Dei mouentis, ita non eſt contra rationem actus uoluntarij, quod ſit a Deo, in quantum uoluntas a Deo mouetur, eſt tamen communiter de ratione naturalis & uoluntarij motus, quod ſint a principio intrinſeco.

ARTICVLVS II.

Vtrum voluntarium inueniatur in animalibus brutis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr, ꝙ voluntariũ nõ ſit in brutis animalibus. Voluntarium enim a uoluntate dr, uo

¶ Ad ſecundã autem dubitationem dr, ꝙ quia animalia imperfecte cognoſcũt finem, ut in 2. artic huius q. dr, ideo ẽt imperfecte mouẽt ſe ad finem, & eſt tanta imperfectio iſta, ut non niſi participatione quadã moueãt ſe ad finem, ſicut prudẽtia ſunt, & ordinant in finem. ꝓp qđ ſimpliciter negari poteſt, qđ mouẽt ſe ad finẽ, ſicut ꝙ ordinant aliquid in finẽ, quis cõcedatur ſimpliciter ꝙ mouent ſe. Et põt nihilominus cũ additione dici, qđ imperfecte mouent ſe ꝓp finem, & ſic in propoſito accidit, ná ſuperi* fuit ſermo ſimpliciter, hic autẽ eſt ſermo ſm qđ manifeſtatum in 2. artic. Poſſet quoque dici, ut dicet ad tertium dubiũ, quod q habẽtia cognitionẽ ſenſitiuã, medium locum tenẽt inter naturalia, quę nullomõ cognoſcunt finem, & rõnalia quę amo cognoſcũt finem, mõ ignoſcunt fine, mõ in hoc, modo in illud extremũ declinant. In prima nanq; q. quia de agere ꝓp finẽ ſimpliciter & per ſe erat ſermo, cũ naturalibus computata ſunt. Hic uero quia de voluntario cõiter ſumpto, vt etiã ad brutorum participationem ſe extẽdit, inchoat doctrina, cum rationalibus cõnumerata ſunt. Ad præc argumen.
Ad tertiam dubitationẽ dr, quod quia mediũ utrunque ſapit extremum, & modo illud, modo alteram ſubinduit: ideo accidit ut vegetabilia, quæ media ſunt inter pure naturalia quæ non mouent ſe, & aīalia quæ mouẽt ſe, modo dicãtur mouere ſe, & modo dicãtur nõ mouere ſe. Quando. n. diſtinguuntur vegetabilia contra naturalia, vt ibi ſit, dr ꝙ mouẽt ſe: qñ autẽ cõtra animalia quæ cognoſcitiua ſunt, vt hic, dicitur ꝙ nõ mouent ſe.

¶ Super quæſtionis ſextæ Art. ſecudu. 42 2. diſ. 25. ar. 1. ad ſextũ

IN ſecundo articu. aduerte, ꝙ id quod

ſupe-

QVAESTIO VI.

De voluntario & inuoluntario, in octo articulos diuiſa,

Quia igitur ad beatitudinem per actus aliquos neceſſe eſt peruenire, oportet conſequenter de humanis actibus conſiderare, vt ſciamus quibus actibus perueniatur ad beatitudinem, vel impediatur beatitudinis via. Sed quia operationes & actus circa ſingularia ſunt: ideo omnis operatiua ſcientia in particulari conſideratione perficitur. Moralis igitur cõſideratio, quia eſt humanorum actuum, primo quidẽ tradenda eſt in vniuerſali: ſecundo vero in particulari.

¶ Circa vniuerſalem autem conſiderationem humanorum actuum primo quidem conſiderandum occurrit de actibus humanis. Secundo, de principijs eorum. Humanorum autẽ actuum quidam ſunt hominis proprij, quidam ſunt homini, & alijs animalibus communes. Et quia beatitudo eſt proprium hominis bonum, propinquius ſe habent ad beatitudinem actus, qui ſunt proprie humani, quàm actus, q ſunt homini, alijsque animalibus cõmunes. Primo ergo conſiderandum eſt de actibus, qui ſunt proprij hominis. Secũdo de actibus qui ſunt homini, alijsque animalibus communes, qui dicuntur animæ paſsiones.

¶ Circa primum duo conſiderãda occurrunt. Primo, de conſideratione humanorum actuum: Secundo, de diſtinctione eorum actuum. Cum autem actus humani proprie dicantur, qui ſunt voluntarij, eo quòd voluntas eſt rationalis appetitus, q eſt proprius hominis, oportet conſiderare de actibus inquantum ſunt uoluntarij. Primo ergo cõſiderãdũ eſt de voluntario, & inuolũtario in communi. Secũdo, de actibus qui ſunt uoluntarij, quaſi ab ipſa voluntate eliciti, vt immediate ipſius voluntatis exiſtentes. Tertio de actibus qui ſunt voluntarij, quaſi a voluntate imperati, qui ſunt ipſius uoluntatis mediantibus alijs potentijs. Et quia actus uoluntarij habent quaſdam circunſtantias, ſecundum quas diiudicantur, primo conſiderandum eſt de uoluntario, & inuolũtario, & conſequenter de circunſtãtijs ipſorum actuum, in quibus uolũtarium, & inuolũtariũ inuenitur.

F Circa primum quærun tur octo,

¶ Primo, Vtrũ in humanis actibus inueniatur voluntarium.

¶ Secũdo, Vtrum inueniatur in animalibus brutis.

¶ Quarto, Vtrum uoluntarium eſſe poſsit abſque omni actu.

¶ Quarto, Vtrum uiolentia colũtati poſsit inferri.

¶ Quinto, Vtrum uiolentia cauſet inuoluntarium.

¶ Sexto Vtrum metus cauſet in G uoluntarium.

¶ Septimo, Vtrum cõcupiſcẽtia inuoluntarium cauſet.

¶ Octauo, Vtrum ignorantia.

ARTICVLVS I.

Vtrum in humanis actibus inueniatur uoluntarium.

Ad primum ſic proceditur. Videtur q in humanis actibus non inue- H niatur uoluntarium. Voluntariũ enim eſt, cuius principium eſt in ipſo, ut patet per Greg. Nyſſenũ, † & Damaſcen. † & Ariſt † ſed principium humanorum actuum nõ eſt in ipſo homine, ſed eſt extra. nam appetitus hominis mouetur ad agendum ab appetibili quod eſt extra, quod eſt ſicut mouens nõ motum, ut dicitur in 3. de animæ. † ergo in humanis actibus nõ inuenitur uoluntarium.

¶ 2 Præterea. Philoſophus in 8. I Phyſico. † probat, quod non inuenitur in animalibus aliquis actus nouus, qui non præueniatur ab alio motu exteriori, ſed omnes actus hominis ſunt noui, nullus. n. actus hominis æternus eſt. ergo principium omnium humanorũ actuum eſt ab extra: nõ igitur in eis inuenitur uoluntarium.

¶ 3 Præter. Qui uoluntarie agit, per ſe agere poteſt, ſed hoc homini non conuenit: dicitur enim Ioan 15. Sine me nihil poteſtis fa- K cere. ergo uoluntarium in humanis actibus non inuenitur.

Sed contra eſt, quod dicit Damaſcenus in 2. libr. † quod uoluntarium eſt actus, qui eſt operatio rationalis: tales autem ſunt actus humani. ergo in actibus humanis inuenitur voluntarium.

Respondeo Dicendum, q oportet in actibus humanis volũtariũ eſſe. Ad cuius euidẽtiã cõſiderandũ eſt, q quorũdam actuũ principiũ eſt in agente, ſeu in eo quod mouetur, quorundam aũt

¶ *Super quæſtionem ſextam.*

Quia igitur. In diuiſione, ſeu p̃fatione 6. quæſtionis aduerte, quo ſaut hor tractanda omnia præ- Par. præced. concipiens, prima diſtinctione ſeparat totum hunc librum à ſecunda ſecundæ, deinde ſecunda diſ. ſepa- Par. præced. rat tractatum de actibus humanis in vniuerſali, a reliqua libri parte incipiente in quæſtione 49. Tertia autem diſti ctione tractatum ipſum de actibus diſtinguit ita q primo de proprijs homini, deinde de communibus in q. 22. & ſequentibus tractandum dicit, Sequentes autem diſtinctiones dant loca cõditionibus circunſtãtijs, & actibus proprijs homini, quibuſque ſua, vſque ad 21. qu. incluſiue.

¶ *Super quæſtionis ſextæ Articul. primum.*

Circa primum articulum. q. 6 dubium occurrit de illa propoſitione in corpore poſita, ſcilicet Quod nullam habet notitiam finis, & ſi in eo ſit principium actionis, vel motus, nõ tamen eius quod eſt agere, vel moueri propter finem, eſt principium in ipſo, ſed in alio. Aduerſãt ſiquidem huic ſentẽtiæ tam authoritas, quam ratio. Authoritas quidem Ariſto. 2. phyſ. probantis ea ꝓpoſito, quòd natura agit propter finem, vnde arguitur ſic Naturalia agunt ꝓpter finẽ, naturalia agunt principio intrinſeco ſine notitia finis ergo agentia a principio intrinſeco, ſine finis notitia agunt ꝓpter finẽ. cuius oppoſitũ in litera dicitur. Et cõfirmat, q a ſi in naturalibus rõne carẽtibus eſt principiũ agendi, & nõ eſt principium de ly: ꝓpter finem, cũ tota diſſenſio Ariſt. ab alijs contra quos diſputat in 2. Phyſ. conſiſtat non in hoc, q naturalia agant (de hoc enim nõ diſputatur) ſed in hoc, qđ agant ꝓp finẽ, vel non ꝓp finẽ, & concludatur pars affirmatiua, oportet dicere quòd natura, quæ eſt intrinſecum agendi principium, non ſolum eſt principium agendi, ſed agẽdi propter finem, naturalia enim, vt ſic, agunt propter finẽ.

¶ Circa illam aliam propoſitionem in eodem corpore, ſcilicet Quodcũque ſic agit, vel mouetur a principio intrinſeco, quod habet aliquam notitiam finis, habet in ſe ipſo principium ſui actus, non ſolum vt agat, ſed etiam vt agat propter finẽ. dubium occurrit, quia contradicit determinationi factæ in 2. ar- 41 ticul. q. 1. vbi conclu- ſum eſt, eſſe propriũ rõnalis naturæ agere propter finem, ità vt moueat ſe ad finem. hic enim expreſſe dicitur, quod huiuſmodi, vt animalia, mouent ſe ad finem, quia aliam cognitionem finis habent, quomodo ſtant hæc ſimul?

¶ Circa deductam in eodem corpore propoſitionem ex prædicta, ſcilicet vnde huiuſmodi dicuntur nõ mouere ſeipſa, ſed ab alijs moueri, dubium quoque occurrit, quoniam conſtat, quod vegetabilia mouent ſeipſa motu augmenti ad omnes differentias poſitionis, & tamen carent notitia finis. Falſum ergo eſt quod huiuſmodi, ſcilicet carentia finis notitia, non dicuntur mouere ſeipſa. Et confirmatur, quia in prima parte, q. 18. artic. 1. in reſponſione ad ſecũdum expreſſe dixit author, quod hæc mouent ſeipſa.

¶ Ad primæ dubitationis euidentiam, ſcito, quod hoc quod eſt agere propter finem, poteſt habere principium duplicis ordinis. Alterum ſ. proprij ordinis, alterum ſubordinatu. Proprij quidem

ordin

Nicenna li. c ca. 3. circa principium.
† Dam libr. 2. orthod. fidei cap. 24.
† Ariſtot. 3. eth. ca. 1. 2. 5
† Lib. 3. text. 54. tom. 2.
† li. 8. Phyſi. text. 28. tomo 2.
capi. 20.

ordinis principium eſt, quod propria virtute hoc facit. Subordinati vero, quod ſuperioris virtutis participatione ſolū hoc facit. Et quoniam agere propter finem, collationem quandam eius quod eſt ad finē, ad ipſum finem manifeſte importat: conferri autem in finem

q. 1. artic. 2.

abſque cognitione (etſi fingendi detur licentia) intelligi nequit, oportet ut de ratione principii propria virtutē actiui ꝓpter finem ſit cognitio, ac per hoc principium propria virtute agens propter finem, conſtat neceſſario ex gradu cognoſcitiuo. Et conſequenter ſi quid nō cognoſcitiuum agit ꝓpter finem, & ſi habeat principium agendi propter finem, nō habet principium niſi ſubordinati ordinis, quod ſcilicet ex hoc, quod eſt impreſſio quædam, a cognoſcitiuo principiatur propter finem. Et hoc modo naturalia agūt propter finem: ita ꝙ æquiuocatio eſt hic inter literam hanc, & ſecundum Phyſicor. ac ratio eſt. Author ſiquidem loquitur de principio agente propter finem propria virtute, & de tali veriſſimum eſt dicere, quod in ſolis cognoſcitiuis eſt principiū agendi propter finē, quia vt in litera dicitur

Locis in 2r. 1. citatis.

ad hoc quod aliquid fiat propter finem, requiritur aliqualis notitia finis, propter quod a Philoſophis dicitur, quod opus naturæ, eſt opus intelligentiæ. In ſecūdo autem Phyſico. & aliis, eſt ſermo de qualicunque principio, & ſic late loquendo concedimus, & quod in naturalibus eſt principium agendi, & agendi propter finem. Natura enim ab intelligentia veniens, eſt principiū ſubordinati ordinis agendi propter finem, & non eſt principium propria virtute directiuū in finem, & ſic omnia conſonant.

A motuum, uel actuum principium eſt extra. Cum enim lapis mouetur ſurſum principium huius motionis eſt extra lapidem, ſed cum mouetur deorſum, principium huius motionis eſt in ipſo lapide. Eorum autem, quæ a principio intrinſeco mouentur, quædam mouent ſeipſa, quædam autem non. Cum enim omne agens ſeu motum, agat ſeu moueatur propter finem (vt ſupra habitum eſt*) illa perfecte mouentur a principio intrinſeco, in quibus eſt aliquod intrinſecum principium, B non ſolum vt moueantur, ſed vt moueantur in finem. Ad hoc autem quòd fiat aliquid propter finem, requiritur cognitio finis aliqualis. Quodcunque igitur ſic agit, uel mouetur à principio intrinſeco, quod habet aliquam notitiam finis, habet in ſeipſo principiū ſui actus non ſolū ut agat, ſed ēt vt agat ꝑꝑ finē. Quod autē nullam notitiā finis habet, etſi in eo ſit principiū actionis vel motus, C non tamen eius, quod eſt agere, vel moueri ꝓpter finem, eſt principiū in ipſo, ſed in alio, a quo ei imprimetur principium ſuæ motionis in finem. vnde huiuſmodi non dicuntur mouere ſeipſa, ſed ab alijs moueri. Quæ uero habent notitiam finis, dicūtur ſeipſa mouere: quia in eis eſt principiū nō ſolum ut agant, ſed etiam ut agāt propter finem. Et ideo, cum utrūque ſit ab intrinſeco prīcipio, ſcilicet quod agunt, & quod ꝓpter finem agunt, horum motus & actus dicuntur uoluntarij. Hoc D autem importat nomen uoluntarij, quod motus & actus ſit a propria inclinatione, & inde eſt ꝙ uoluntarium dicitur eſſe ſecundum diffinitionem Ariſtotel. & Grego. Nyſſeni, & Damaſcen.* nō ſolum cuius principium eſt intra, ſed cum additione ſcientiæ. Vnde cū homo maxime cognoſcat finem ſui operis, & moueat ſeipſum, in eius actibus maxime uoluntarium inuenitur.

E Ad primum ergo dicendum quod non omne principiū, eſt principium primum. Licet ergo de ratione uoluntarij ſit, quod principium eius ſit intra, non tamen eſt contra rationem uoluntarij, quod principium intrinſecum cauſetur, uel moueatur ab exteriori principio, quia non eſt de ratione uoluntarij, quod principium intrinſecum ſit principium primum. Sed tamen ſciendum, quod cōtingit aliquod principium motus, eſſe primum in genere, quod tamen non eſt primum ſimpliciter, A ſicut in genere alterabiliū primum alterans eſt corpus cæleſte: quod tamen non eſt primum mouēs ſimpliciter, ſed mouetur motu locali a ſuperiori mouente. Sic igitur principium intrinſecū uoluntarij actus, quod eſt uis cognoſcitiua & appetitiua, eſt primum principium in genere appetitiui motus, quamuis moueatur ab aliquo exteriori ſecundum alias ſpecies motus.

Ad secundum Dicendum, quod motus animalis nouus præ B uenitur quidem ab aliquo exteriori motu, quantum ad duo, Vno modo, in quantū per motum exteriorem præſentetur ſenſui animalis aliquod ſenſibile, quod apprehenſum mouet appetitum: ſicut Leo uidens ceruum per eius motum appropinquantem, incipit moueri ad ipſum. Alio modo, in quantum per exteriorem motum incipit aliqualiter immutari naturali immutatione corpus animalis, puta per frigus, uel calorē. C Corpore autem immutato per motum exterioris corporis, immutatur etiam per accidens appetitus ſenſitiuus, q eſt uirtus organi corporei, ſicut cum ex aliqua alteratione corporis commonetur appetitus ad concupiſcentiā alicuius rei, ſed hoc non eſt contra rationem uoluntarij, ut dictū eſt.* Huiuſmodi enim motiones ab exteriori principio ſunt alterius generis.

Ad tertium Dicendum, quod Deus mouet hominem ad D agendum non ſolum ſicut proponens ſenſui appetibile, uel ſicut immutans corpus, ſed etiam ſicut mouens ipſam uoluntatem, quia omnis motus tam uoluntatis quā naturæ, ab eo procedit ſicut a primo mouente. Et ſicut non eſt cōtra rationem naturę, quod motus naturæ ſit a Deo, ſicut a primo mouente, in quantum natura eſt quoddam inſtrumētum Dei mouentis, ita non eſt contra rationem actus uoluntarij, quod ſit a E Deo, inquantum uoluntas a Deo mouetur, eſt tamen communiter de ratione naturalis & uoluntarij motus, quod ſint a principio intrinſeco.

Articulus II.

Vtrum voluntarium inueniatur in animalibus brutis.

Ad secundum ſic proceditur. Vr, ꝙ volūtariū nō ſit in brutis animalibus. Volūtarium enim a uoluntate dr, uo

¶ Ad ſecundā autem dubitationem dr, ꝙ quia animalia imperfecte cognoſcūt finem, ut in 2. artic huius q. dr, ideo ēt imperfecte mouēt ſe ad finem, & eſt tanta imperfectio iſta, ut non niſi participatione quadā moueāt ſe ad finem, ſicut prudētia ſunt, & ordinent in finem. ꝑꝑ qđ ſimpliciter negari poteſt, qđ mouēt ſe ad finē, ſicut ꝙ ordinant aliquid in finē, quis cōcedatur ſimpliciter ꝙ mouent ſe. Et pōt nihilominus cū additione dici, qđ imperfecte mouent ſe ꝑꝑ finem, & ſic in propoſito accidit, ui ſuperi fuit ſermo ſimpliciter, hic autē eſt ſermo ſm qd manifeſtatum in 2. artic. Poſſet quoque dici, ut dicet ad tertium dubiū, quod qa habētia cognitionē ſenſitiuā, medium locum tenēt inter naturalia, quę nullomō cognoſcunt finem, & rōnalia quę oīno cognoſcūt finem, mō in cognoſcunt fine, mō in hoc, modo in illud extremū declinant. In prima nanqꝫ q. quia de agere ꝑꝑ finē ſimpliciter & per ſe erat ſermo, cū naturalibus computata ſunt. Hic

Ad præcedens argumen.

uero quia de voluntario cōiter ſumpto, vt etiā ad brutorum participationem ſe extēdit, inchoat doctrina, cum rationalibus cōnumerata ſunt. Ad tertiam dubitationē dr, quod quia mediū utrunque ſapit extremum, & modo illud, modo alteram ſubinduit: ideo accidit ut vegetabilia, quæ media ſunt inter pure naturalia quæ non mouent ſe, & aialia quæ mouēt ſe, modo dicātur mouere ſe, & modo dicātur nō mouere ſe. Quando. n. diſtinguuntur vegetabilia contra naturalia, vt ibi ſit, dr ꝙ mouēt ſe: qn autē cōtra animalia quæ cognoſcitiua ſunt, vt hic, dicitur ꝙ nō mouent ſe.

¶ *Super quæſtionis ſextæ Art. ſecun.*

42 2. diſt. 25. ar. 1. ad ſextū

In ſecundo artic. aduerte, ꝙ id quod C a inpe-

ſuperius, in prima ſcilicet q. articulo ſecundo appellauit auctor unico vocabulo cognoſcere rationem finis, & nos expoſuimus conſiſtere in cognitione proportionis inter finem, & id quod eſt ad finem mudo explicatur ex parte vtriuſque extremi ſcilicet, finis & eius q eſt ad finem: & dicitur quod eſt cognoſcere ex parte finis rationem finis, ex parte vero eius qđ eſt ad finem proportionem illius ad finẽ: & intendic per rationem finis, non quod quid eſt, vt diſtinguitur contra indiuiduum, ſed rationem formalem ſiue vniuerſaliter, ſiue particulariter, ut diſtinguitur contra rem, id eſt, quòd oportet cognoſcere rem, quę denominatur finis, vt ſtat ſub denominatione finis, verbi gratia, Mulier præparatura pro prandio, non ſolum nouit hoc futurum prandium, ſed nouit ipſum vt finẽ. tunc, ibi, ſuæ præparationis &c. alioquin non ratiocinaretur ex prandio ad præparanda, nec moueretur ad præparationẽ: & ſimiliter nouit nõ ſolum has carnes, hanc horam &c, ſed vt proportionatas, nũc, hic, ſic &c. ad talem finem, & hoc eſt perfecte cognoſcere finem, & noſſe rationem finis.

Et 3. diſt. 27. q. 1. arti. 4. ad 3. Et uer. q. 24. arti. 2. ad 5. Et 3. Eth. lec. 4. & lec. 5. cor. 1.

† Text. 42. tomo 2.

† Lib. 2. cap. 24. & 22.

† Cap. 1. non longe a fin.

† Dam. lib. 2. cap. 24. Nicenus li. 5. c. 4. circa princi. lib. 2.

† Art. præce.

luntas autem cum ſit in ratione vt dicitur in 3. de anima:* non, poteſt eſſe in brutis animalibus. ergo neque voluntarium in eis inuenitur.

¶ 2 Præterea. Secundum hoc, quòd actus humani ſunt voluntarij, homo dicitur eſſe dominus ſuorum actuum, ſed bruta animalia non habent dominium ſui actus: non enim agunt, ſed magis aguntur, vt Damaſcen. dicit. ergo in brutis animalibus non eſt voluntarium.

¶ 3 Præterea Damaſce. † dicit, q actus volũtarios ſequitur laus, vel uituperium: ſed actibus brutorũ animalium non debetur neque laus, neque uituperium. ergo in eis non eſt uoluntarium.

SED CONTRA eſt, quod dicit Philoſophus in 3. Ethicor.* quod pueri, & bruta animalia communicant uoluntario, & idem dicunt Gregor. Nyſſenus, Damaſcen.†

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut dictum eſt,* ad rationem uoluntarij requiritur, quod principium actus ſit intra cum aliqua cognitione finis. Eſt autem duplex cognitio finis, pfecta ſcilicet, & imperfecta. Perfecta quidem finis cognitio eſt, quãdo nõ ſolum apprehenditur res quæ eſt finis, ſed etiam cognoſcitur ratio finis, & proportio eius quod ordinatur ad finem ipſum, & talis cognitio finis competit ſoli rationali naturæ. Imperfecta autem cognitio finis eſt, quæ in ſola finis apprehenſione cõſiſtit ſine hoc, q cognoſcatur ratio finis, & proportio actus ad finem, & talis cognitio finis reperit in brutis animalibus per ſenſum, & æſtimationem naturalem. Perfectam igitur cognitionem finis ſequitur uolũtarium ſecundum rationem perfectam, prout ſcilicet, apprehenſo fine aliquis poteſt deliberans de fine, & de his quę ſunt ad finẽ, moueri in finem, uel non moueri Imperfectam autem cognitionẽ finis ſequitur uoluntarium ſecundum rationem imperfectam. prout ſcilicet, apprehendens finem, nõ deliberat, ſed ſubito mouetur in ipſum. Vnde ſoli rationali naturæ competit uoluntarium ſecundum rationem perfectam, ſed ſecundum rationem imperfectã, competit etiam brutis.

AD PRIMVM ergo dicendum, q uoluntas nominat rationalem appetitum, & ideo non poteſt eſſe in his quæ ratione carẽt Voluntarium aũt denominatiue dicitur a uoluntate, & poteſt trahi ad ea in quibus eſt aliqua participatio uoluntatis ſecundum aliquam conuenientiam ad uoluntatem. & modo uoluntarium attribuitur animalibus brutis, in quantum ſcilicet, per cognitionem aliquam mouentur in finem.

F

AD SECVNDVM dicendum, quod ex hoc cõtingit quod homo eſt dominus ſui actus, q habet deliberationem de ſuis actibus. Ex hoc enim quod ratio deliberans ſe habet ad oppoſita, uoluntarium non eſt in brutis animalibus, ut dictum eſt.*

G

AD TERTIVM dicendum, quod laus, & uituperium conſequuntur actum uoluntarium ſecundum perfectam uoluntatarij rationem, qualis non inuenitur, in brutis.

ARTICVLVS III.

Vtrum voluntarium poſſit eſſe abſque omni actu.

H

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod uoluntarium nõ poſsit eſſe ſine actu. Voluntarium enim dicitur, quod eſt a uoluntate, ſed nihil poteſt eſſe a uoluntate, niſi per aliquem actum, ad minus ipſius uoluntatis. ergo noluntarium non poteſt eſſe ſine actu.

¶ 2 Præterea. Sicut per actum uolũtatis dicitur aliquis uelle, ita ceſſante actu uoluntatis dicitur non uelle, ſed non uelle innoluntariũ cauſat, quod opponitur uo-

C

luntario. ergo uoluntariũ non poteſt eſſe actu uoluntatis ceſſante.

¶ 3 Præterea. De ratione uoluntarij eſt cognitio, ut dictum eſt,* ſed cognitio eſt p aliquem actũ. ergo uolũtarium non poteſt eſſe abſque aliquo actu.

SED CONTRA Illud, cuius domini ſumus, dicitur eſſe uoluntarium, ſed nos domini ſumus eius quod eſt agere, & non agere, uelle, & non uelle: ergo ſicut agere,

K

& uelle eſt uoluntarium, ita & nõ agere, & non uelle.

RESPONDEO Dicendum, q uoluntarium dicitur, quod eſt a uoluntate: ab aliquo autem dicitur eſſe aliquid dupliciter. Vno modo directe, quod ſcilicet procedit ab aliquo in quantum eſt agens, ſicut calefactio a calore. Alio modo indirecte, ex hoc ipſo quod nõ agit, ſicut ſubmerſio nauis dicitur eſſe a gubernatore. in quantum deſiſtit a gubernãdo, Sed ſciendum, q non ſemp id,

Super quæſtionis ſextę Articulum tertium.

CIrca ceteros quæſtionis articulos uſq; ad ultimũ excluſiue, nihil occurrit ſcribendum. Aduertendum eñ eſt, q tertius articulus fundamentum eſt multarũ veritatũ, cũ de peccatis diſputatur, & ſpecialiter omiſſionum, vnde & eo in locis ꝓprijs vtemur. Singulariter tamen nunc, ex hoc articul. commendandum eſt memoriæ quod ad q̃õuem voluntarij indirecte non ſufficit poteſtas in voluntate, & negatio prouiſionis, ſed oportet tria concurrere, ſcilicet, poſſe, debere, & non uelle, aut non imperare, & propterea non ualet argumentum Hoc potuit a uoluntate ꝓhiberi, & non eſt prohibitum. ergo eſt uolũtariũ. Et hoc eſt ualde notãdũ ꝓp actus qui ſunt ab aïa ſenſitiua, & gñatiua, & nõ ex pręcepto intellectus. Oportet.n diligenter attendere ſi debet, & quãdo debet impedire. Quartum uero, in ſecundo argumento iuncto ſuæ reſponſioni, occaſionẽ dat diſputãdi, an obiectũ moueat uolũtatẽ actiue. Sed qa de motiuo voluntatis erit ſpecialis quæſtio ĩ litera, illucuſq; differẽ. Sextus regulã tradit in iudicandis uotis, cõtractib⁹ &c. factis ex metu etiam cadẽte in cõſtantẽ uirũ, dũ oĩa hmõi uere uolũtaria docemur, quamuis aliquid habeat inuoluntarii admiſtum, ac per hoc ſi mala ſint actua, ut periuria, inſamiæ, & ſimilia, peccata ſunt mortalia. Eſto tamen cautus in materia matrimonii, quia Eccleſia uult q n õ ſolum ſit uoluntarium, ſed plene voluntarium, vt in quarto ſententiarum habes. Cõpatiuntur quoq; humana iura, his quę metu ſiunt, libertatem plenã fouendo, nõ uolũtariũ in his negando quod

† In corp. art. cu.

43

Infra. q. 7. artic. 5. ad 2. Et 2. diſt. 25. arti. 3 cor. & ad 5. Et ma. q. 2. artic. 1. ad 2.

† Art. præce.

quod ſequitur ad defectum actionis, reducitur ſicut in cauſam in agens, ex eo quod non agit, ſed ſolum tunc, cum poteſt, & debet agere. Si enim gubernator non poſſet nauem dirigere, vel non eſſet ei commiſſa gubernatio nauis, non imputaretur ei nauis ſub merſio, quæ per abſentiam gubernatoris contingeret. Quia igitur voluntas volendo, & agendo, poteſt impedire hoc, quod eſt non velle, & non agere, & aliquando debet, hoc quod eſt non velle, & agere, & non imputatur ei, quaſi ab ipſa exiſtens, & ſic voluntarium poteſt eſſe abſque actu, quandoque quidem abſque actu exteriori cum actu interiori, ſicut cum vult non agere; aliquando autem & abſque actu interiori, ſicut cum non vult.

B AD PRIMVM ergo dicendum, quod voluntarium dicitur non ſolum quod procedit a uoluntate directe, ſicut ab agente, ſed etiam quod eſt ab ea indirecte, ſicut a non agente.

AD SECVNDVM dicendum, quod non uelle dicitur dupliciter. Vno modo, prout ſumitur in vi vnius dictionis, ſecũdum quod eſt infinitiuum huius uerbi: Nolo. vnde ſicut cũ dico, Nolo legere, ſenſus eſt, Volo non legere, ita hoc quod eſt, Non velle legere, ſignificat, Velle non legere, & ſic, Non uelle, cauſat inuolũtarium. Alio modo ſumitur in vi orationis, & tunc nõ affirmatur actus voluntatis: & huiuſmodi, Non velle, non cauſat inuoluntarium.

C AD TERTIVM Dicendum, quòd eo modo requiritur ad voluntarium actus cognitionis, ſicut & actus uoluntatis, ut ſcilicet ſit in poteſtate alicuius cõſiderare, & uelle, & agere, & tunc ſicut non velle, & non agere, cum tempus fuerit, eſt voluntarium, ita etiam non conſiderare.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum violentia voluntati poſſit inferri.

44
2. q. 82. arti. 5. cor. & ad 1. Et 4. d. 29. arti. 1. Et veri. q. 22. arti. 5. & 8. & q. 24. arti. 4. Et Ro. 6. lec. 4. * Textu. 54. tom. 2.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd voluntati poſſit violentia inferri. Vnumquodque enim poteſt cogi à potentiori, ſed aliquid eſt humana voluntate potentius, ſcilicet Deus. ergo ſaltem ab eo cogi poteſt. D

¶ 2 Præterea. Omne paſſiuum cogitur a ſuo actiuo, quando immutatur ab eo, ſed voluntas eſt vis paſſiua eſt enim mouens motum, vt dicitur in 3. de anima* cũ ergo aliquando moueatur a ſuo actiuo, videtur quòd aliquando cogatur.

¶ 3 Præterea. Motus violentus eſt, qui eſt contra naturam, ſed motus uoluntatis aliquando eſt contra naturam, ut patet de motu uoluntatis ad peccandum, qui eſt contra naturam, ut Damaſce.† dicit. ergo motus voluntatis poteſt eſſe coactus.

† li. 4. Orth. fidei ca. 21. * Cap. 10. tomo 5.

E SED CONTRA eſt, quod Auguſtin. dicit in 5.* de ciuitate Dei, Quòd ſi aliquid fit uoluntarie. non fit ex neceſſitate, omne autem coactum fit ex neceſſitate ergo quòd fit ex uoluntate, non poteſt eſſe coactum. ergo uoluntas non poteſt cogi ad agendum.

RESPONDEO Dicendum, quod duplex eſt actus uoluntatis. Vnus quidem, qui eſt eius immediate, uelut ab ipſa elicitus, ſcilicet uelle. Alius qui eſt actus uolũtatis a uoluntate imperatus, & mediante alia potentia exercitus, ut ambulare, & loqui, qui a uoluntate imperantur mediante potentia motiua. Quantum igitur ad actus a uolũtate imperatos, uoluntas uiolentiam pati poteſt, inquãtum ꝑ uiolentiam exteriora membra impediri poſſunt, ne imperium uoluntatis exequãtur, ſed quantũ ad ipſum proprium actũ uoluntatis, non põt

A ei uiolentia inferri. Et huius eſt ratio, quia actus uoluntatis nihil eſt aliud, quam inclinatio quædam procedens ab interiori principio cognoſcente, ſicut appetitus naturalis eſt quædam inclinatio ab interiori principio, & ſine cognitione, quod autem eſt coactum, uel uiolentum, eſt ab exteriori principio. Vnde contra rationem ipſius actus uoluntatis eſt, quòd ſit coactus, uel uiolentus; ſicut etiam eſt contra rationem naturalis inclinationis, vel motus lapidis, quod feratur ſurſum (poteſt enim lapis per uiolentiam ferri ſurſum) ſed qđ iſte motus uiolentus ſit ex eius naturali inclinatione eſſe non poteſt. Similiter etiam poteſt homo per uiolentiam trahi, ſed quod hoc ſit ex eius uoluntate, repugnat rationi uiolentiæ.

B AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus, qui eſt potentior quam uoluntas humana, poteſt uoluntatem mouere, ſecundum illud Prouerbium, Prouer. 21. Cor regis in manu Dei eſt, & quocunque uoluerit, uertet illud. Sed ſi hoc eſſet per uiolentiam, iam non eſſet cum actu uoluntatis, nec ipſa uoluntas moueretur, ſed aliquid contra uoluntatem.

AD SECVNDVM Dicendum, quod non ſemper eſt motus uiolentus, quando paſſiuum immutatur a ſuo actiuo, ſed quando hoc fit contra interiorem inclinationem paſſiui, alioquin omnes alterationes, & generationes ſimplicium corporum eſſent innaturales, & uiolentæ, ſunt autem naturales propter naturalem aptitudinem interiorem materiæ, uel ſubiecti, ad talem diſpoſitionem. Et ſimiliter quando uolũtas mouetur ab appetibili ſecundum propriam inclinationẽ, non eſt motus uiolentus, ſed uoluntarius.

AD TERTIVM Dicendum, quod id, in quod uoluntas tendit peccando, etſi ſit malum, & contra rationalem naturam ſecundũ rei ueritatem, apprehenditur tamen ut bonum, & conueniens homini ſecundum aliquam delectationem ſenſus, uel ſecundum aliquem habitum corruptum.

ARTICVLVS V.

Vtrum violentia cauſet inuoluntarium.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod uiolentia non cauſet inuoluntarium. Voluntarium enim, & inuoluntarium, ſecundum uolũtatem dicuntur. Sed uolũtati uiolentia inferri non poteſt, ut oſtenſum eſt.* ergo uiolentia inuoluntarium cauſare non poteſt.

45
Supra art. 4. cor. & infra artic. 6. ad 1. 6. co. Et 2. 2. q. 88. arti. 6. ad 1. Et ma. q. 6. co. * Ar. preced. † li. 2. ca. 24. 3. Ethi cap. 1. tom. 5.

¶ 2 Præterea. Id quod eſt inuoluntarium, eſt cum triſtitia, ut Damaſ. & Philoſophus† dicunt, ſed aliquando patitur aliquis uiolentiam, nec tamen inde triſtatur. ergo uiolentia non cauſat inuoluntarium.

E ¶ 3 Præterea. Id quod eſt a uoluntate non poteſt eſſe inuoluntarium, ſed aliqua uiolenta ſunt à uoluntate, ſicut cum aliquis cum corpore graui ſurſum aſcendit, & ſicut cum aliquis inflectit membra contra naturalem eorum flexibilitatem. ergo uiolentia non cauſat inuoluntarium.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus & Damaſcen. dicunt,* quod aliquid eſt inuoluntarium per uiolentiam.

† locis in argu. 2. iam citatis.

RESPONDEO Dicẽdum, quod uiolentia directe opponitur uoluntario, ſicut etiam & naturali. Commune eſt enim uoluntario & naturali, quod utrunque ſit a principio intrinſeco, uiolẽtũ autẽ eſt a principio extrinſeco, & propter hoc, ſicut in rebus, quæ cognitione carent, uiolentia aliquid facit contra naturam, ita in rebus cognoſcentibus, facit aliquid eſſe cõtra volunta

ſtem, quod autem eſt contra naturam, dicitur eſſe innaturale, & ſimiliter quod eſt contra voluntatem, dicitur eſſe inuoluntarium, vnde violentia inuoluntarium cauſat. F

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd inuoluntariũ
† ar. præced. voluntario opponitur. Dictum* eſt autem ſupra, ꝙ voluntarium dicitur non ſolum actus, qui eſt immediate ipſius voluntatis, ſed etiam actus à volũtate imperatus. Quantum igitur ad actum, qui eſt immediate ipſius,
† ar. præced. voluntatis, vt ſupra dictum eſt,† violentia voluntati inferri non poteſt, ſed quantum ad actum imperatum, uoluntas poteſt pati violentiam, & quantum ad hunc actum violentia inuoluntarium facit.

AD SECVNDVM Dicendum, quod ſicut naturale dicitur, quod eſt ſecundum inclinationem naturæ, G ita voluntarium dicitur, quod eſt ſecundum inclinationem voluntatis. Dicitur autem aliquid naturale dupliciter. Vno modo, quia eſt a natura, ſicut à principio actiuo ſicut calefacere eſt naturale igni. Alio modo, ſecundum principium paſsiuum, quia ſcilicet eſt innata inclinatio ad recipiendum actionem a principio extrinſeco, ſicut motus cœli dicitur eſſe naturalis, propter aptitudinem naturalem cœleſtis corporis ad talem motum, licet mouens ſit voluntarium. Et ſimiliter voluntarium poteſt aliquid dici dupliciter, Vno modo, ſecũ actionẽ, puta cum aliquis vult aliquid agere. Alio modo, ſecundum paſsionem ſcilicet. cum aliquis vult pati ab alio: vnde cum actio infertur ab aliquo exteriori, manente in eo qui patitur uoluntate patiendi, non eſt ſimpliciter uiolentum, quia licet ille qui patitur, non conferat agendo, confert tamen volendo pati, Vnde non poteſt dici inuoluntarium. H

AD TERTIVM dicendum, quod ſicut Philoſophus
† tex. 27. tomo 2. dicit in octauo Phyſicor.* Motus animalis, quo interdum mouetur animal cõtra naturalem inclinationem corporis, etſi non ſit naturalis corpori, tale eſt, quod ſecundum appetitum moueatur, & ideo, hoc non eſt uiolentum ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Et ſimiliter eſt dicendum, cum aliquis inflectit membra contra naturalem diſpoſitionem, hoc enim eſt uiolentum ſecundum quid, ſcilicet quantum ad membrum particulare, non tamen ſimpliciter quantum ad ipſum hominem. I

ARTICVLVS VI,

Vtrum metus cauſet inuoluntarium ſimpliciter.

46 AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quod me-
Infr. artic. 4. ad 1. & 2. Et 4. diſ. 49. q 1. ar. 2. Et quodli 5. art. 10. Et 2. corinth. cap. 9. cor. 3. Et 3. Ethic. cor. 1. & 4. fin. tus cauſet inuoluntarium ſimpliciter. Sicut. n. uiolentia eſt reſpectu eius, quod contrariatur præſentialiter uoluntati, ita metus reſpectu futuri mali, quod repugnat uoluntati: ſed uiolentia cauſat inuoluntarium ſimpliciter. ergo & metus inuoluntariũ ſimpliciter cauſat.

¶ 2 Præterea. Quod eſt ſecundum ſe tale, quolibet addito remanet tale, ſicut quod ſecundum ſe eſt calidum, cuicunque coniungatur nihilominus eſt calidũ, ipſo manente, ſed illud quod per metum agitur ſecundum ſe eſt inuoluntarium. ergo etiam adueniente metu eſt inuoluntarium. K

¶ 3 Præterea. Quod ſub conditione tale eſt: ſecundum quid eſt tale, quod autem abſque conditione eſt tale, ſimpliciter eſt tale, ſicut quod eſt neceſſarium ex cõditione, eſt neceſſarium ſecundum quid, quod autem eſt neceſſarium abſolute, eſt neceſſarium ſimpliciter. Sed id quod per metũ agitur, eſt inuoluntarium abſolute, non eſt autem uoluntarium, niſi ſub conditione, ſcilicet ut uitetur malum quod timetur. ergo id quod per metum agitur, eſt ſimpliciter inuoluntarium.

SED CONTRA eſt, quod Greg. Nyſſen. dicit,* & etiam Philoſophus,† quod huiuſmodi quæ per metum aguntur, ſunt magis uoluntaria, quam inuoluntaria. † Lib. 5 ca. 3. ante med. † Li. 3. Ethi. c. 1. non multum procul. a princip.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut Philoſophus dicit in 3. Ethicor.* & idem dicit Greg. Nyſſen. in libr. ſuo de homine.† Huiuſmodi, quæ per metum aguntur, miſta ſunt ex uoluntario & inuoluntario. Id enim qđ per metum agitur, in ſe conſideratum non eſt uoluntarium, ſed fit uoluntarium in caſu, ſcilicet, ad uitandum malum quod timetur. Sed ſi quis recte conſideret, magis ſunt huiuſmodi uoluntaria, quam inuolũtaria, ſunt enim uoluntaria ſimpliciter, inuoluntaria autem ſecundum quid. Vnumquodque enim ſimpliciter, eſſe dicitur, ſecundum quod eſt in actu, ſecũdum autem quod eſt in ſola apprehenſione, non eſt ſimpliciter, ſed ſecũdum quid. Hoc autem quod per metum agitur, ſecundum hoc eſt in actu, ſecundum quod fit. Cum enim actus in ſingularibus ſint, ſingulare autem inquantum huiuſmodi eſt hic, & nunc, ſecundum hoc id quod fit, eſt in actu, ſecundum quod hic eſt, & nunc, & ſub alijs conditionibus indiuidualibus. Sic autem hoc quod fit per metum eſt uoluntarium, in quantum ſcilicet eſt hic, & nunc: prout ſcilicet, in hoc caſu eſt impedimentum maioris mali, quod timebatur: ſicut proiectio mercium in mare fit uoluntarium tempore tempeſtatis propter timorem periculi. Vnde manifeſtum eſt, quod ſimpliciter uoluntarium eſt, unde & competit ei ratio uoluntarij, quia principium eius, eſt intra. Sed quod accipiatur id quod per metum fit, ut extra hunc caſum exiſtens, prout repugnat voluntati, hoc non eſt niſi ſecundum rationem tantum, & ideo eſt inuoluntarium ſecundum quid, id eſt, prout conſideratur extra hunc caſum exiſtens.
† Li. 3. Ethi. c. 1. non remote a princip.
† Nicen. li. 5. cap. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod differunt ſm præſens, & futurum: ſed etiam ſm hoc, quod in eo qđ agitur per vim voluntas non conſentit, ſed id quod agitur per vim, uoluntas nõ conſentit, ſed omnino eſt contra motum uoluntatis, ſed id quod per metum agitur, fit uoluntarium, ideo quia motus uoluntatis fertur in id, licet non propter ſeipſum, ſed propter aliud, ſcilicet ad repellendum malũ quod timetur, ſufficit enim ad rationem uoluntarij, quod ſit propter aliud uoluntarium. Voluntarium enim eſt non ſolum quod propter ſeipſum uolumus vt finẽ, ſed etiam quod propter aliud uolumus ut propter finẽ. Patet ergo quod in eo quod per uim agitur, uoluntas interior nihil agit, & ideo, ut Greg. Nyſſen. dicit* ad excludendum ea, quæ per metũ aguntur in diffinitione uiolenti non ſolum dicitur, ꝙ uiolentum eſt, cuius principiũ eſt extra, ſed additur, nihil conferente uim paſſo, quia ad id quod agitur per metum, uoluntas timentis aliquid confert. I
† Lib. 5. c. 1.

AD SECVNDVM dicendum, quod ea quæ abſolute dicuntur, quolibet addito remanent talia, ſicut calidum, & album, ſed ea quæ relatiue dicuntur, uariantur ſecundum comparationem ad diuerſa, quod enim eſt magnum comparatum huic, eſt paruum comparatum alteri. Voluntarium autem dicitur aliquid non ſolum propter ſe quaſi abſolute, ſed etiã propter aliud quaſi relatiue, & ideo nihil prohibet aliquid, quod de ſe non eſſet uoluntarium, alteri comparatum fieri uoluntarium, per comparationem ad aliud.

AD TERTIVM dicendum, quod illud quod per metum agitur, abſque conditione eſt uoluntarium, id eſt ſecundum quod actu agitur. ſed inuoluntarium eſt ſub conditione, id eſt, ſi talis metus non immineret. unde ſecundum illam rationem magis poteſt concludi oppoſitum.

ARTI-

¶ Super quæſtionis extat Articulum octauum.

47 IN 8. autem artic. diligenter aduertendum eſt, quod cum ignorantia conſequens voluntatem tripliciter ponatur, ſcilicet affectata, malæ electionis, & iuris. & prima differat ab alijs in hoc, quòd ipſa eſt obiectum actus voluntatis, eſt enim volita, aliæ vero ſunt quaſi obiectum voluntatis potentis, & debentis ipſa abijcere. Sunt enim ideo voluntariæ, quia voluntas poteſt, & debet actualiter conſiderare, & applicare ad opus, & ſic excludere ignorantiam malæ electionis, & ſimiliter velle acquirere ſcientiam ſibi neceſſariam tẽpore debito, & ſic excludere ignorantiam iuris. Inter has autẽ duas cum differentia ſit, quod ignorantia electionis conſiſtit in ipſa voluntaria actuali inconſideratione, ignorantia vero iuris in voluntaria habituali priuatione ſciẽtiæ, quandocunque aliquis ex actuali obliuione eius quod ſcit, & habitualiter meminit, operatur, neutrã ignorantiam incurrit: quia omnium reminiſci, ſupra hominis eſt facultatẽ. Quo circa ſi quis certa intẽtione perſeuerãs nullo modo peccandi mortaliter, & ſciens contractum talem ſapere vſuram & nihilominus non recolens actualiter eius quod habitualiter ſcit, facit talem contractum, non peccauit mortaliter. Et ſimiliter ſciens Sortem ſibi notum eſſe nominatim excommunicatum, & tamẽ communicans cũ eo in diuinis, ex hoc, quod nõ actualiter ſibi occurrit hunc eſſe excõmunicatũ, excuſatur a mortali. Quilibet enim in ſeipſo experitur, non eſſe in poteſtate ſua, quod recordetur eorũ quæ habitualiter meminit, propter quod inconſiderantia hæc, cum nõ ſit concomitans, nec cõſequens, quia nõ eſt omnino in poteſtate noſtra, locanda eſt ſub antecedente, cauſat enim inuoluntarium ſimpliciter, & ipſa nullo modo eſt volita, ac per hoc excuſat non ſolum a peccato, ſed a cenſuris conſequentibus culpam. Et hæc pro conſolatione bonarum mentium, ibi culpam timentium, vbi non reperitur, notanda applicandaque ſunt occurrentibus caſibus.

a 2. q. 142. arti. 3. cor. & 6 Ethi. lect. 1 com. 5. & lect. 4.

† Ca. 5. to. 5.

† lib. 2. fidei Orth. c. 24.

ARTICVLVS VII.

Vtrum concupiſcentia cauſet inuoluntarium.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quod concupiſcentia cãt inuoluntarium. Sicut enim metus eſt quædam paſſio, ita & cõcupiſcentia: ſed metus cauſat quodammodo inuoluntarium. ergo etiam concupiſcentia.

¶ 2 Præterea. Sicut per timorem timidus agit contra id quod proponebat, ita incontinens propter concupiſcentiã: ſed timor aliquo modo cauſat inuoluntarium. ergo & concupiſcentia.

¶ 3 Præterea. Ad voluntarium requiritur cognitio, ſed cõcupiſcentia corrumpit cognitionem, dicit enim Philoſophus in 6. Ethico.* quod delectatio, ſiue concupiſcentia delectationis, corrumpit æſtimationem prudentiæ. ergo concupiſcentia cauſat inuoluntarium.

SED CONTRA eſt, quod Damaſc. dicit: Inuoluntarium eſt miſericordia, vel indulgentia dignũ, & cum triſtitia agitur, ſed neutrũ horum cõpetit ei, quod per cõcupiſcentiam agitur, ergo concupiſcentia non cauſat inuoluntariũ.

RESPONDEO Dicendum, quòd concupiſcentia non cauſat inuoluntarium, ſed magis facit aliquid voluntarium. Dicitur enim aliquid voluntarium ex eo, quòd voluntas in id fertur. per concupiſcentiam autem voluntas inclinatur ad volendum id quod concupiſcit, & ideo concupiſcentia magis facit ad hoc, quòd aliquid ſit voluntarium, quàm quòd ſit inuoluntarium.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod timor eſt de malo, cõcupiſcentia autem reſpicit bonũ; malum autem ſecundum ſe contrariatur volũtati, ſed bonum eſt voluntati cõſonum. Vnde magis ſe habet timor ad cauſandum inuoluntariũ quam concupiſcentia.

AD SECVNDVM dicendum, quod in eo qui per metum aliquid agit, manet repugnantia voluntatis ad id quod agitur, ſecundum quod in ſe conſideratur ſed in eo qui agit aliquid per concupiſcentiã, ſicut eſt incontinẽs, non manet prior voluntas, qua repudiabat illud quod concupiſcitur, ſed mutatur ad volendum id quod prius repudiabat, & ideo quod per metũ agitur, quodammodo eſt inuoluntarium, ſed quod per concupiſcentiam agitur, nullo modo. Nam incontinens cõcupiſcentiæ agit contra id quod prius proponebat, non autem contra quod nunc vult, ſed timidus agit contra id quod etiam nunc ſecundum ſe vult.

AD TERTIVM Dicendum, quòd ſi concupiſcentia totaliter cognitionem auferret, ſicut contingit in illis qui propter concupiſcentiam fiunt amentes, ſequeretur quòd concupiſcentia voluntarium tolleret, nec tamen proprie eſſet ibi inuoluntarium, quia in his quæ vſum rationis non habent, neque voluntarium eſt, neque inuolũtarium, ſed quandoq; in his quæ per cõcupiſcentiã agũtur, non totaliter tollitur cognitio, quia non tollitur poteſtas cognoſcendi, ſed ſolum conſideratio actualis in particulari agibili; & tamen hoc ipſum eſt voluntarium, ſecundum quod voluntarium dicitur, quod eſt in poteſtate voluntatis, vt nõ agere, non uelle, ſimiliter autem & non conſiderare: poteſt enim uolũtas paſſioni reſiſtere, ut infra dicetur. † † q. 77. artic. 6. & 7.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum ignorantia cauſet inuoluntarium.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur quod ignorantia non cauſet inuoluntarium. Inuoluntarium enim veniam meretur, ut Damaſc. dicit:* ſed interdum quod per ignorantiam agitur, ueniam non meretur, ſecundum illud 1. ad Corinth. 14. Si quis ignorat, ignorabitur. ergo ignorantia non cauſat inuoluntarium. 48

¶ 2 Præterea. Omne peccatum eſt cum ignorantia, ſecundum illud Prouerbior. 14. Errant, qui operantur malum. Si igitur ignorantia inuoluntarium cauſet, ſequeretur quod omne peccatum eſſet inuoluntarium, quod eſt contra Augu. † dicentem, quod omne peccatum eſt uoluntarium.

¶ 3 Præterea Inuoluntarium cum triſtitia eſt, ut Damaſcen. dicit,* ſed quædam ignoranter aguntur & ſine triſtitia: puta, ſi aliquis occidit hoſtem, quem quærit occidere putans occidere ceruum. ergo ignorantia nõ cauſat inuoluntarium.

SED CONTRA eſt. quod Damaſce. & Philoſophus dicunt, quòd inuoluntarium quoddam eſt per ignorantiam.

RESPONDEO Dicendum, quod ignorantia habet cauſare inuoluntarium ea ratione, qua priuat cognitionem, quæ præexigitur ad uoluntarium, ut ſupra dictũ eſt,* non tamen quælibet ignorantia huiuſmodi cognitionem priuat. Et ideo ſciendum, quod ignorantia tripliciter ſe habet ad actum uoluntatis. Vno modo, concomitanter, alio modo conſequẽter, tertio modo antecedenter. Concomitanter quidem, quando ignorantia eſt de eo quod agitur, tamen etiam ſi ſciretur, nihilominus ageretur. Tunc enim ignorantia non inducit ad uolendum ut hoc fiat, ſed accidit ſimul eſſe aliquid factum, & ignoratum, ſicut in exemplo poſito, ſ. cum aliquis uellet quidem occidere hoſtem, ſed ignorans occidit eum, putans occidere ceruũ, & talis ignorantia non facit inuolũtarium, ut Philoſophus dicit,* quia non cauſat aliquid quod ſit repugnans uoluntati: ſed facit non uoluntarium, quia nõ poteſt eſſe actu uolitum, quod ignoratum eſt. Conſequenter autem ſe ha-

Infra q. 19. art. 6. cor. & q. 76. arti. 3. & 4. Et 2. d. 39. q. 1. arti. 1. ad 4. & di. 43. arti. 1. ad 3. Et mal. q. 3. arti. 8. cor.

* Lib. 2. c. 24.

† Libr. 1. retra c. 15. parũ ante medium.

* Dam. lib. 2. Orth. fidei, cap. 24.

† Loco nunc dicto. 5. Eti. cap. 1.

† Artic. 1.

* Li. 3. Ethi. ca. 1. tom. 5.

bet ignorantia ad voluntatem, in quantum ipſa ignorantia eſt voluntaria. & hoc contingit dupliciter, ſecundum duos modos voluntarij ſupra poſitos * Vno modo, quia actus voluntatis fertur in ignorantiam, ſicut cum aliquis ignorare vult, velut excuſationem peccati habeat, vel vt non retrahatur à peccando, ſecundum illud Iob. 21. Scientiam uiarum tuarũ nolumus. & hæc dicitur ignorantia affectata. Alio modo dicitur ignorantia uoluntaria eius, quod quis põt ſcire, & debet. ſic enim non agere, & non uelle, uoluntarium dicitur, ut ſupra dictum eſt. Hoc igitur modo dicitur ignorãtia, ſiue cum aliquis actu non cõſiderat, quod conſiderare poteſt, & debet, quæ eſt ignorantia malę electionis uel ex paſsione, uel ex habitu proueniens, ſiue cum aliquis notitiam quam debet habere, non curat acquirere. Et ſecundum hunc modum ignorantia uniuerſalium, iuris, quæ quis ſcire tenetur, uoluntaria dicitur, quaſi per negligentiam proueniens. Cũ autem ipſa ignorantia ſit uolũtaria aliquo iſtorum modorum, nõ poteſt cauſare ſimpliciter inuoluntarium, cauſat tamen ſecundum quid inuoluntarium, inquantum præcedit motum uoluntatis ad aliquid agẽdum, qui non eſſet ſcientia præſente. Antecedenter autem ſe habet ad uoluntatem ignorantia, quando non eſt uolũtaria, & tamen eſt cauſa uolendi quod alias non uellet. ſicut cum aliquis homo ignorat aliquã circunſtantiam actus, quam non tenebatur ſcire, & ex hoc aliquid agit, quod nõ faceret, ſi ſciret puta, cum aliquis diligentia adhibita neſciens aliquem tranſire per viã, proijcit ſagittam, qua interficit tranſeuntem, & talis ignorantia cauſat inuoluntarium ſimpliciter Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nam prima ratio procedit de ignorantia eorum, quæ quis tenetur ſcire: ſecũda autem de ignorantia electionis, quæ quodam modo eſt uoluntaria, ut dictum eſt: * tertia uero de ignorantia, quæ concomitanter ſe habet ad uoluntatem.

QVAESTIO VII.

De circunſtantijs humanorum actuum in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de circũſtantijs humanorum actuum.

F Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Quid ſit circunſtantia.
¶ Secundo, Vtrum circũſtantiæ ſint circa humanos actus attẽdendæ à Theologo.
¶ Tertio, Quot ſunt circũſtãtiæ.
¶ Quarto, Quæ ſunt in eis principaliores.

ARTICVLVS I.

G *Vtrum circunſtãtia ſit accidens actus humani.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd circunſtãtia non ſit accidẽs actus humani. Dicit enim Tullius in rhetoricis. quòd circunſtantia eſt, per quam argumentationi authoritatem, & firmamentum adiungit oratio, ſed oratio dat firmamentum argumentationi, præcipue ab his quę ſunt ſubiecta rei vt diffinitio, genus, & ſpecies, &
H alia huiuſmodi, à quibus etiam * Tullius Oratorem argumentari docet. ergo circunſtantia non eſt accidens humani actus.

2 Preterea. Accidentis propriũ eſt ineſſe, quod autem circunſtat, nõ ineſt, ſed magis eſt extra. ergo circunſtantiæ non ſunt accidentia humanorum actuum.

¶ 3 Præterea. Accidentis. non eſt accidens, ſed ipſi humani actus ſunt quædam accidentia. non ergo circunſtantiæ ſunt accidentia actuum.

I SED CONTRA Particulares conditiones cuiuſlibet rei ſingularis, dicũtur accidentia indiuiduãtia ipſam. ſed Philoſophus in 3.* Ethicor. circunſtantias nominat particularia, id eſt, particulares ſingulorum actuum conditiones. ergo circunſtantię ſunt accidentia indiuidualia humanorum actuum.

RESPONDEO Dicendum, quòd quia nomina, ſm † Philoſophũ, ſunt ſigna intellectuum, neceſſe eſt quod ſecundum proceſſum intellectiuæ cognitionis, ſit
K etiã nominationis proceſſus. Procedit autẽ noſtra cognitio intellectualis, a notioribus ad minus nota: & iõ apud nos a notioribus nomina transferuntur ad ſignificandum res minus notas, & inde eſt, quod ſicut dicitur in 10. † Metaphyſico. ab his, quæ ſunt ſecundum locum, proceſsit nomen diſtantiæ ad omnia contraria. & ſimiliter nominibus pertinentibus ad motum localem utimur ad ſignificandũ alios motus, eo quod

¶ *Super quæſtionem ſeptimam.*

CIrca totam ſeptimam quęſtio. de circunſtantijs, nihil occurrit hoc in loco dubitandum, quoniã diſcuſsio harum circunſtantiarum in ſpeciali, puta de perſona, modo, tempore, & loco ſacris, ad poſteriores ſpectat tractatus. Summarie tamen ſcito, quod circunſtantia temporis ſacri eſt aggrauans peccatum, non tamen apponens ſpeciem ſacrilegij, niſi fiat in contemptum temporis ſacri. Circunſtantia vero ſacri loci, quamuis omnia aggrauet peccata per accidens, illa tamen ſola ad ſacrilegij ſpeciem trahit, quæ ſanctitati loci directe opponuntur, aut annexæ immunitati, vt effuſionis ſanguinis, vel ſeminis humani, quę impediunt exhibendum ibidem diuinum cultũ, ad quem directe ſanctificatus locus: & violentæ extractiones, quæ immunitati contrariantur, & his ſimilia. Perſonæ quoque circunſtantia non tranſfert in aliam ſpeciem niſi peccatum voto, vel ſtatui eius directe aduerſetur, vt ſi religioſus fornicetur in ſacrilegium tranſit: ſi autem blaſphemet, ſolius blaſphemiæ reus eſt, ſicut alius blaſphemans. Quid autem id eſt, effectus, quando eſt præuiſum & uolitũ, trahit in ipſius ſpeciem, vt ſi mulier pergens ad eccleſiam ſcit ſe ibidem adamandam, & hoc vult quãmuis non propterea vadat, ſed propter audiendam Miſſam, actus ille ex illo effectu mali ſpeciem trahit. Circa Quid, id eſt, conditiones obiecti, vt magnum, & paruum in re oblata, & Quomodo. quãmuis actus multum aggrauent, in aliam tamen ſpeciem transferre actus non video. Cur, demũ manifeſte dat aliam actui ſpeciem, & ſi prædictis adiunxeris, q circũſtantiæ neceſſario cognoſcendæ a ſpirituali iudice ſunt transferentes in aliam ſpeciem, & cũ hoc aggrauantes in infinitum, id eſt, addentes ſecundum ſe rationem peccati mortalis, ſcies quæ ſunt circunſtantiæ neceſſariæ, & quæ non. Sed caue ne illas, quæ multũ grauant, totali ſilentio preter eas: & maxime circunſtantiam, Quid, quæ inter principales in 4. articulo computatur. Magni enim refert abſtuliſſe centum, & abſtuliſſe centum cum damno uiduæ, pauperis, & pupillorum, puellarum nubiliũ, & huiuſmodi, quæ ſpectant ad circunſtantiã, Quid. Illud autem hic notato, quod inter circunſtantias, nec Ariſtot. nec Tullius, nec diuus Thom. computauit, Quoties. Et ratio eſt, quia circunſtantiæ, vt in 1. dicitur articul. circa eundem ſunt actum, numerus autem operationum non circunſtat vnam & eandem operationem, ſed addit aliã, & aliam operationem. Non enim ſecũdum furtum eſt circunſtantia primi, aut econuerſo, nec tertium ſecundi, & ſic deinceps. Ex quo ſequitur, quòd quis non minus tenetur quis confiteri de ſecũdo peccato, quàm de primo, & non minus de centeſimo, quam de quocunque alio, quod non ſufficit dicere, quod plu ries furatus eſt, ſed oportet explicare quoties furatus eſt, ſi numeri meminerit, & ſi non meminit, exprimere debet quã frequenter, ſic, vt veriſimilis numerus habeatur. Scito quoque demum, q id, quod de fine ſpecificatiõe, & adiũcto diſtinguitur in reſponſione ad 3. in art. 3. es planabit inferius in q. 18. art. 4. vbi inchoare videtur. oppoſita doctrina.

corpora

Margin notes:
* Articul. 3. ad 1.
* In corpo. artic.
Infr. artic. 3. cor. & q. 18. artic. 3. & 4.
d, * 6. q 1. articu. q. 1. Et mal. q. 1. art. 4. ad 2. & artic. 5. corp. princi. & 5. Eth. lect. 3. co. 2. fin.
* In lib. Topicor.
* Cap. 1. ante medi. & poſt, to. 5.
† Libr. 1. periher. cap. 1. tom. 1.
† Text. 13. & 14. tomo. 3.

corpora,quæ loco circunſcribuntur,ſunt maxime nobis nota:&*inde eſt,quod nomen circunſtantiæ ab his, quæ in loco ſunt,deriuatur ad actus humanos. Dicitur autem in localibus aliquid circunſtare, quod eſt quidem extrinſecum à re, tamen attingit ipſam,vel appropinquat ei ſecundum locum. Et ideo quæcunque conditiones ſunt extra ſubſtantiam actus, & tamen attingunt aliquo modo actum humanum, circunſtantiæ dicuntur:quod autem eſt extra ſubſtantiam rei. ad rem ipſam pertinens,accidens eius dicitur. Vnde circunſtantiæ actuum humanorum, accidentia eorum dicenda ſunt. A

AD PRIMVM ergo dicendum, quod oratio quidē, dat firmamentum argumentationi, primo ex ſubſtantia actus, ſecundo vero ex his quæ circunſtant actum, B Sicut primo accuſabilis redditur aliquis ex hoc, quòd homicidum fecit: ſecundario vero ex hoc, quòd dolo fecit,vel propter lucrum,vel in tempore,vel in loco ſacro,aut aliquid aliud huiuſmodi:& ideo ſignanter dicit, quòd per circunſtātiam oratio argumentationi firmamentum adiungit,quaſi ſecundario.

AD SECVNDVM dicendum, quod aliquid dicitur accidens alicuius dupliciter, Vno modo, quia ineſt ei:ſicut album dicitur accidens Sortis. Alio modo, quia ſimul eſt cum eo in eodem ſubiecto: ſicut dicitur,quod album accidit muſico, inquantum conueniunt,& quodammodo ſe contingunt in vno ſubiecto & per hunc modum dicuntur circunſtantiæ accidentia actuum. C

AD TERTIVM dicendum, quod* ſicut dictum fol.præc. eſt,accidens dicitur accidenti accidere propter conuenientiam in ſubiecto:ſed hoc contingit dupliciter. vno modo, ſecundum quod duo accidentia comparantur ad vnum ſubiectum abſque aliquo ordine,ſicut album & muſicum ad Sortem. Alio modo,cum aliquo ordine,puta quia ſubiectum recipit vnum accidēs alio mediante:ſicut corpus recipit colorem mediante, ſuperficie, & ſic vnum accidens dicitur etiam alteri in eſſe:dicimus enim colorem eſſe in ſuperficie. Vtroque autem modo circunſtantiæ ſe habent ad actus, nam aliquæ circunſtantiæ ordinatæ ad actum,pertinent ad agentem non mediante actu, puta locus, & conditio perſonæ:aliquæ vero mediante ipſo actu, ſicut modus agendi. D

BIBLIOTECA NAZ. V. E. ROMA

ARTICVLVS II.

Vtrum circunſtantiæ humanorum actuum nō ſint conſiderandæ à Theologo.

50 4.di.16.q.3. ar.1.q.1.ad 1.&.q.2.co. AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd circunſtantiæ humanorum actuum nō ſint cōſiderandæ à Theologo. Non.n.conſiderantur à Theologo actus humani,niſi ſm quod ſunt aliquales, id eſt,boni,vel mali. ſed circunſtantiæ non videntur, poſſe facere actus aliquales,quia nihil qualificatur,formaliter loquendo,ab eo quod eſt eſt extra ipſum, ſed ab eo quod in ipſo eſt.ergo circunſtantiæ actuū non ſunt a Theologo conſiderandæ. E

¶ 2 Præt.Circunſtātiæ ſunt accidentia actuum,ſed vnī infinita accidunt,& ideo,vt dicitur in 6.†Metap.nulla ars,vel ſcientia eſt circa ens per accidens,niſi ſola ſophiſtica. ergo Theologus non habet conſiderare circunſtantias humanorum actuum. †Te. 4.to.3.

¶ 3 Præt.Circunſtantiarum conſideratio pertinet ad Rhetorem,rhetorica autem non eſt pars theologiȩ.ergo conſideratio circunſtantiarum non pertinet ad Teologum.

SED CONTRA. Ignorantia circunſtantiarum cauſat inuoluntarium,vt* Dam.& Gre.Nyſſenus dicūt ſed inuoluntarium excuſat à culpa,cuius conſideratio pertinet ad Theologum.ergo & conſideratio circunſtantiarum ad Theologum pertinet. li.2.c.23.li.1.cap.1.

RESPONDEO Dicendum,ꝙ circunſtantiæ pertinent ad conſiderationem Theologi triplice ratione. Primo quidem quia theologus cōſiderat actus humanos,ſecundum quod per eos homo ad beatitudinem ordinatur. Omne autem quod ordinatur ad finē,oportet eſſe proportionatum fini,actus autem proportionantur fini ſecundum commenſurationem quandam, quæ fit per debitas circunſtantias,vnde conſideratio, circunſtantiarum ad Theologum pertinet. Secundo, quia Theologus conſiderat actus humanos ſecūdum, quod in eis inuenitur bonum & malum,melius & peius,& hoc diuerſificatur ſecundum circunſtantias, vt* infra patebit. Tertio quia Theologus conſiderat actus humanos,ſecundum quod ſunt meritorij, vel demeritorij,quod conuenit actibus humanis,ad quod requiritur,quòd ſint voluntarij Actus autem humanus iudicatur voluntarius,vel inuoluntarius, ſecundum cognitionem,vel ignorantiam circunſtantiarum, vt†dictum eſt & ideo conſideratio circunſtantiarum pertinet ad Theologum. q. 18.ar.10.&.11.&q.73.arti.7. †In arg.Sed contra.

AD PRIMVM ergo dicendum,quod bonum ordinatum ad finem,dr̄ vtile, quod importat relationem quandam.vnde Philoſophus dicit in 1.† Ethic.quod in ad aliquid bonum eſt vtile, in his autem quæ ad aliquid dicuntur,denominatur aliquid non ſolum ab eo quod ineſt.ſed etiam ab eo, quod extrinſecus adiacet, vt patet in dextro & ſiniſtro,ȩquali,& inæquali,& ſimilibus,& ideo cum bonitas actuum ſit inquantum ſunt vtiles ad finem,nihil prohibet eos bonos,vel malos dici ſecundum proportionem ad aliqua,quæ exterius adiacent. †te.7. circa princ. to.5.

AD SECVNDVM Dicendum,quod accidentia, quæ omnino per accidens ſe habent,relinquuntur ab omni arte propter eorum incertitudinem & infinitatem,ſed talia accidentia non habent rationem circunſtantiæ quia,vt*dictum eſt, ſic circunſtantiæ ſunt extra actum quod tamen actum aliquo modo contingunt ordinatæ ad ipſum: accidentia autem per ſe cadunt ſub arte. Art.1.huius quæſt.

AD TERTIVM dicendum,quod conſideratio circunſtantiarum pertinet ad Moralem, & Politicum, & ad Rhetorem. Ad Moralem quidem prout ſecundum eas inuenitur,vel prætermittitur medium virtutis in humanis actibus,& paſſionibus Ad Politicum autem& Rhetorem,ſecundum quod ex circunſtantijs actus redduntur laudabiles,vel vituperabiles, excuſabiles,vel accuſabiles, diuerſimode tamen. Nam quod Rhetor.perſuadet,Politicus dijudicat. Ad Theologū autem, cui, omnes aliȩ artes deſeruiunt, pertinent omnibus modis prædictis,nam ipſe habet conſiderationes de actibus virtuoſis,& vitioſis cum morali,& conſiderat actus ſecundum quod merentur pænam, vel præmium,cum Rhetore & Politico.

ARTICVLVS III.

Vtrum conuenienter enumerentur circunſtantiæ in tertio Ethicorum.

51 AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod in cō conuenienter circunſtantię numerentur in 3.* Eth. Circunſtātia.n.actus dr̄,ꝙ exterius ſe habet ad actum hmōdi autem ſunt tempus & locus.ergo ſolę duæ ſunt circunſtantiæ.ſ.quando,& Vbi. 4.di.16.q.3. art.1.q.2. & 3.Et ma.q. 4.art.6.cor. le.3.Ethic. 3.ſi.

¶ 3 Præt.Ex circunſtantijs accipitur quid bene,vel male fiat c.1.tom. 5.

ſe fiat,ſed hoc pertinet ad modum actus. ergo omnes circunſtantię includuntur ſub vna, quæ eſt modus agendi.

¶ 3 Præt.circunſtantiæ non ſunt de ſubſtãtia actus:ſed ad ſubſtantiam actus, pertinere videtur cauſæ ipſius actus. ergo nulla circunſtantia debet ſumi ex ſubſtantia ipſius actus.Sic ergo neque quis, neque propter quid, neque circa quid,ſunt circunſtantiæ. Nam quis,pertinet ad cauſam efficientem:ꝑpropter quid, ad finalem: circa quid ad materialem.

SED CONTRA eſt, authoritas Philoſophi in 3.*Ethicorum.

c.1.poſt.medium to.5.

RESPONDEO Dicendum,quod Tullius in ſua Rhetorica aſſignat ſeptẽ circunſtantias,quæ hoc verſu continentur.Quis,quid,vbi,quibus auxilijs,cur,quomodo quando.Conſiderandũ eſt.n.in actib.Quis fecit, quibus auxilijs,vel inſtrumentis fecit,quid fecerit, vbi fecerit,cur fecerit,quõ fecerit,& qñ fecit. Sed. Ariſt.in 3.Eth.addit aliã.ſ.circa quid,quæ a Tullio cõprehẽditur ſub quid.Et ratio huius annumerationis ſic accipi poteſt.nam circũſtantia dicitur quaſi extra ſubſtantiam actus exiſtens:ita tamen ꝙ aliquo modo attingit ipſum:contingit autem hoc fieri tripliciter. Vno modo, inquantum attingit ipſum actum.Alio modo, inquantum attingit cauſam actus. Tertio modo,inquantum attinigit effectum. Ipſum aũt actum attingit vel per modum menſuræ,ſicut tempus & locus. vel per modum qualitatis actus,ſicut modus agendi.Ex parte autem effectus,vt cum conſideratur quid aliquis fecerit:ex parte vero cauſæ actus,quantum ad cauſam finalem,accipitur ꝓpꝑ quid:ex parte autẽ cauſæ materialis, ſiue obiecti,accipitur circa quid:ex parte vero cauſæ agentis principalis accipitur quis egerit:ex parte vero cauſæ agentis inſtrumentalis,accipitur quib.auxilijs.

c.1.poſt.medium to.5.

AD PRIMVM ergo dicendũ,quod tempus & locus circunſtant actum per modum menſuræ:ſed alia circunſtant actum,inquantum attingunt ipſum quocunque alio modo,extra ſubſtantiam eius exiſtentes.

AD SECVNDVM dicẽdum,ꝙ iſte modus,q̃ ẽ, bene vel male,non ponitur circunſtantia,ſed cõſequẽs ad omnes circunſtantias:ſed ſpecialis circunſtantia ponitur modus.qui pertinet ad qualitatem actus.puta, ꝙ aliquis ambulet velociter,vel tarde,& quod aliquis percutit fortiter,vel remiſſe & ſic de alijs

AD TERTIVM dicendum, quòd illa conditio cauſæ,ex qua ſubſtantia actus dependet,non dicitur circũſtantia,ſed aliqua conditio adiuncta:ſicut in obiecto ñ dicitur circunſtantia furti,quod ſit alienum(hoc.n.pertinet ad ſubſtantiam furti)ſed quòd ſit magnum vel paruum:& ſimiliter eſt de alijs circunſtãtijs, quæ accipiũtur ex parte aliarum cauſarum.Non enim finis qui dat ſpeciem actus,eſt circunſtantia.ſed aliquis finis adiunctus, ſicut quod fortis fortiter agat propter bonũ fortitudinis,nõ eſt circũſtãtia,ſed ſi fortiter agat propter liberationem ciuitatis,vel populi Chriſtiani,vel aliquid huiuſmodi.Intelligitur etiam ex parte eius quòd eſt quid.Nam quod aliquis perfundens aliquem aqua abluat ipſum,non eſt circunſtantia ablutionis, ſed quòd abluendo infrigidet,vel calefaciat,& ſanet,vel noceat, hoc eſt circunſtantia.

52

ARTICVLVS IIII.

4.di.16.q.3. ar.2.q.2. & d.34.q.1.ar. 3.q. 2.ad 4. & 3.Eth. lec. 3 fin. c.1.a medio tom.5.

Vtrum ſint principales circunſtantię,propter quid, & ea in quibus eſt operatio.

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd non ſint principales circũſtantię, propter quid,& ea in qbus eſt operatio, vt dicitur in 3.* Eth.Ea.n

F in quibus eſt operatio,videntur eſſe locus & tempus.q̃ non videntur eſſe principalia inter cirunſtantias,cum ſint maxime extrinſeca ab actu. Ea ergo in quibus eſt operatio non ſunt principaliſſimæ circunſtantiarum.

¶ 2 Præt.Finis eſt extrinſecus rei.non ergo videtur,eſſe principaliſſima circunſtantiarum

¶ 3 Præt.principaliſſimum in vnoquoq;,eſt cauſa eius & forma,ſed cauſa ipſius actus eſt perſona agẽs,forma autem actus eſt modus ipſius: ergo iſtæ duę circunſtãtiæ videntur eſſe principaliſſimæ.

SED CONTRA eſt quod,†Greg.Nyſſenus dicit quòd principaliſſimæ circunſtantiæ ſunt.cuius gratia agitur & quid eſt quod agitur.

†Lib.5.c.3. in fin.

RESPONDEO Dicẽdum, quòd actus proprie dicuntur humani,ſicut† ſupra dictum eſt,prout ſunt voluntarij,voluntatis autem motiuum & obiectum eſt finis, & ideo principaliſſima eſt omnium circunſtantiarum, illa,quæ attingit actum ex parte finis.ſ.cuius gratia,ſecundaria vero quæ attingit ipſam ſubſtantiam actus.i. Quid fecit,aliæ vero circunſtantiæ ſunt magis,vel minus principales,ſecundum,quod magis,vel minus ad has appropinquant.

G †q.1.arti.1.

AD PRIMVM ergo dicendum,quòd per ea,in qbus eſt operatio,Philoſophus non intelligit tempus & locum,ſed ea quæ adiungũtur ipſi actui.vnde *Gregor. Nyſſenus quaſi exponens dictum Philoſophi loco,eius quod Philoſophus dixit,in quibus eſt operatio, dixit, quid agitur.

loco citato in argu.Sed contra.

H AD SECVNDVM dicendum , quod finis etſi non, ſit de ſubſtantia actus,eſt tamen cauſa actus principaliſſima,inquantum mouet agentem ad agendum. vnde & maxime actus moralis ſpeciem habet ex fine.

AD TERTIVM dicendum,quod perſona agens cauſa eſt actus ſecundum quod mouet à fine,& ſecundum hoc principaliter ordinatur ad actum: alię vero conditiones perſonæ non ita principaliter ordinantur ad actum. Modus etiam non eſt ſubſtantialis forma actus,hoc enim attenditur in actu ſecundum obiectum, vel finem,& terminum,ſed eſt quaſi quædam qualitas accidentalis.

I

QVAESTIO VIII.

De voluntate,quorum ſit ut uoliſorum,in tres articulos diuiſa

DEINDE conſiderandũ eſt de ipſis actib voluntariis ĩ ſpeciali.Et primo,de actib⁹ qui ſunt immediate ipſius volũtatis, velut à voluntate eliciti.Secũdo de actibus imperatis à voluntate:voluntas autem mouetur & in finem,& in ea quę ſunt ad finem.

K

¶ Primo igitur cõſiderandũ ẽ de actib.voluntatis quib. mouetur ĩ finẽ,& deinde de actib.eius quib. mouetur in ea quæ ſunt ad finem Actus autem voluntarii in finem videntur eſſe tres.ſ.velle,frui,& intendere.Primo ergo conſiderabimus de voluntate.Secũdo de fruitione.Tertio de intentione.

¶ Circa primũ cõſideranda ſunt tria.Primo quidem,quorũ voluntas ſit.Secundo,à quo moueatur Tertio,quomodo moueatur.

¶Super quæſtionẽ octauam.

CIrca introductionem quæſtionis octauæ,qm̃ ibi diſtinguitur actus volũtatis in eos qui ſunt finis, & in eos q̃ ſunt eorũ quę ſũt ad finẽ dubiũ occurrit an detur ĩ volũtate actus, neuter.Scotus.n.in 1. ſen.diſt.1.q.3.in 1.a. tenet dari actum in voluntate tendentem in aliquid nec vt finem,nec vt ad finem: & probat ſic. Volũtati poteſt oſtẽdi aliquod bonum abſolute,non ſub ratione propter ſe,nec, ꝓpter aliud bonũ.Et voluntas poteſt habere aliquem actum circa tale obiectũ nõ inordinatum,intellectu oſtendente qualiter illud volendũ eſt.

ergo

Circa primũ q̃runtur tria.

¶ Primo, Vtrum voluntas ſit tantum boni.

¶ Secundo, vtrum ſit tm̃ finis, an etiam eorũ quæ ſunt ad finem.

¶ Tertio. Si eſt aliquo mõ eorũ, quę ſunt ad finem, vtrum vno motu moueatur in finem, & in ea quæ ſunt ad finem.

ARTICVLVS I.

Vtrum voluntas ſit tantũ boni.

AD PRIMVM ſic procedit. Videtur q̃ voluntas nõ tãtum ſit boni. Eadẽ.n. potẽtia oppoſitorum, ſicut viſus albi, & nigri: ſed bonũ & malũ ſunt oppoſita. ergo voluntas non ſolũ eſt boni, ſed etiam mali.

¶ Præt. Potentiæ rationales ſe habent ad oppoſita proſequenda, ſm̃ * philoſophum, ſed volũtas eſt potentia rationalis. eſt.n. in ratione vt dr̃ in 3. de anima. ergo volũtas ſe habet ad oppoſita. Non ergo tãtũ ad volẽdũ bonũ, ſed etiam ad volendum malum.

¶ 3 Præt. Bonũ & ens cõuertunt, ſed volũtas nõ ſolũ eſt entiũ, ſed etiã nõ entium. volumus.n. quandoque nõ ambulare & non loq: volumus etiã interdũ quædã futura, quę nõ ſunt entia in actu. ergo voluntas nõ tantum eſt boni.

SED CONTRA eſt, quod * Dio. dicit. 4. c. de diu. no. Quod malũ eſt præter voluntatem, & q̃ omnia bonum appetunt.

B RESPONDEO Dicendum, q̃ volũtas eſt appetitus quidam rationalis: oĩs aũt appetitus nõ eſt niſi boni. cuius ratio eſt: q̃a appetitus nihil aliud eſt, q̃ quędã inclinatio appetẽtis in aliqd. Nihil aũt inclinatur, niſi in aliqd ſimile & conueniens. Cũ igitur oĩs res, in quãtũ eſt ens, & ſubſtãtia, ſit qdã bonũ, neceſſe eſt vt omnis inclinatio ſit in bonũ, & inde eſt q̃ Philoſophus dicit in 1. * Ethicor. quod bonũ eſt, qd̃ oĩa appetunt.

C Sed conſiderandũ ẽ, quod cũ omnis inclinatio cõſequatur aliquam formam, appetitus naturalis cõſequitur formam in natura exiſtentem: appetitus autem ſenſitiuus, vel etiã intellectiuus, ſeu rationalis, qui dicitur voluntas, ſequitur formã apprehẽſam. ſicut

ergo non poteſt voluntas aſſentire illi nec propter ſe, nec propter aliud, ſed abſolute. Greg. autem de Arimino, in 1. ſent. di. 8. q. 1. art. 1. tenens oppoſitum, ſoluit hanc Scoti rationem, cõceſſo aſſumpto, negando ſequelam. Licet, inquit, poſſit oſtendi voluntati bonũ neutraliter, & voluntas poſſit circa illud habere actum, nõ poterit tamen habere actum neutralẽ, ſed neceſſario aut propter ſe, aut propter aliud. Mihi autem videtur, quod ſecundũ rem non datur actus neuter: ſic tamen interpretando ſuſtineri poſſet.

¶ Ad cuius euidentiã ſcito, quod cum inter cõtradictoria nõ ſit medium: & diſtinctio voliti penes propter ſe, & propter aliud, ſit diſtinctio per contradictoria, volitum.n. propter ſe aut intelligitur poſitiue. & hoc eſt impoſſibile, quia ſicut nihil eſt à ſe poſitiue, ita nihil eſt propter ſe poſitiue: aut intelligitur negatiue. nõ propter aliud & ſic habetur diſtinctio contradictoria. Nec obſtat ſi diceretur ex Scoto vbi ſupra ad quæſ. penultimam, q̃ ad rationem finis non ſufficit eſſe volitum, non propter aliud negatiue: ſed oportet eſſe volitum non propter aliud contrarie hoc.n. ſi verũ eſt, in idem oportet redire, quia cum aliquid eſt volitũ non propter aliud negatiue, tunc affirmatur, quod illud eſt volitũ. & negatur relatio ad aliud in illo vt volito. Cũ verò dr̃, q̃ aliquid eſt volitũ nõ propter aliud cõtrarie, affirmatur q̃ illud eſt volitũ, & negatur relatio ad aliud in illo vt volito, & ponitur fundamẽtum negatæ relationis ad aliud aliquid, repugnãs relationi ad aliud importatæ in ly propter aliud. Si eut cũ dico nõ albũ cõtrarie, pono fundamentũ negatæ albedinis, aliquid repugnans albedini: fundamẽtũ aũt negatæ relationis ad aliud in fine volito, cum nõ ſit ex parte rei, nec apprehenſionis apud Scotum, erit ex ipſo actu volitionis: ita q̃ volitum ex hoc ipſo habet rationem voliti, non propter aliud contrarie: quia repugnat ſibi, vt ſic volito, amari propter aliud. Et ſi hoc quidem intelligitur quantum ad illũ actum benedictum eſt, & in idem redit cũ volito nõ propter aliud negatiue: quia quilibet actus volitionis cadens ſup bono abſque reſolutione ad aliud, ex hoc ipſo q̃ fertur in illud bonũ vt terminũ, nec tendit vltra, ponit in illo fũdamẽtũ relatæ negationis: ſicut in motu locali, ex hoc ipſo q̃ motus vtitur aliquo loco medio, vt termino actualiter terminante motũ illum ex hoc ipſo habet rationem finis, & contrarij termini, reſpectu termini à quo quantum ad illum motum. Si autem intelligatur quantum ad omnem actũ poſſibilem ſuperuenire voluntati, ſtante illo, ſi ſtare poteſt, tũc falſiſſimum ẽ, quia cum hoc, quod aliquid ametur vt finis, ſtet q̃ ametur etiam propter alium ſuperioris ordinis vt finem, vt patet in amore actuum ſpeculatiuorum, qui amatur propter ſe vt finis, vt patet. 9. Met. & in 1. Eth. & amatur propter Deum, vt ſupremũ finem Licet igitur negatio, & negatio contrarie plurimum, differant: in hac tamen materia, vbi fundamentum poſitiuũ idem eſt, ſe inferunt. Et quandocunque aliquid amatur, & non propter aliud aliud, propter ſe vt finis, & ecõuerſo amatur, In hoc enim finem conſtitui dicimus, in quo vltimus volitionis huius eſt terminus, Conſtat autem quod quando aliquid amatur actualiter, & non propter aliud negatiue, quia illius volitionis terminus, eſt illud volitum: in hoc ergo

53 1. q. 19. ar. 9. cor. & 1. diſ. 46. art. 2. ad 2. & 2. diſt. 3. q. 4 ad 2. & 2. diſ. 3. q. 4. ad 2. & 4. di. 49. q. 1. ar. 3. q. 1. co. & 1. co. c. 94. §. 2. & ver. q. 14. ar. 2. cor.

† li 9. meta. text. 3. to. 3.

† li. 3. de aĩa te. 42. to. 2.

A erit finis illius actus: & hoc proculdubio eſt verum tenendũ. Quod autẽ decipit oppoſitum dicentes, eſt, quia ſunt quædã abſolute volita, vel nolita, quę neutralia videntur: ſed nõ ſunt vt patet de hac vita martyrũ, & proiectione merciũ in mare. Martyres.n. volũt viuere abſolute, & cũ hoc volunt propter Deũ priuari vita. Et ſimiliter negotiatores nolunt proijcere merces, & cũ hoc uolunt perdere vitam, ſaluã do merces. In iſtis.n. videtur, q̃ nec propter ſe nec propter aliud ſint volita, aut nolita. Sed ſi quis diligenter inſpiciat martyr amat hic vitam propter ſe quia amat eam propter propriam ipſius vitæ bonitatem abſque relatione ad alium finẽ ſed quia magis amat deũ, & Dei gloriã ac teſtimonium, q̃ propriam vita, ideo vult oppoſitum vitæ propter aliud. ſ. deum. & ſimile eſt de alijs iudiciũ. Ad rationẽ ergo Scoti dr̃, qd̃ licet intellectus poſſit aliquid pręſentare vt bonũ abſolute abſtrahendo à propter ſe, & propter aliud in actu ſignato impoſſibile tamẽ eſt q̃ repræſentet aliqd vt bonũ abſolute tali abſolutione, vt. ſ. abſtrahat propter ſe, & propter aliud in actu exercito: q̃m oportet omne bonum repræſentatum, aut ſecũdum propriam bonitatem, aut ſecundum alienam, aut ſecundum vtraque repræſentari. & ſiquidem ſecundum propriã, repræſentatur vt propter ſe in actu exercito: hoc.n. exercet ly propter ſe. Quandocũque.n. repræſentatur delectabile, & appetitur, nõ oportet quod repræſentetur cum hac additione quod eſt propter ſe bonũ, quod eſſet in actu ſignato: ſed ſufficit repræſentari ſm̃ propriam bonitatem delectabilitatis, & tunc repræſentatur, & appetitur propter ſe in actu exercito. Quandocunque vero repræſentatur ſecundum alienam bonitatem, repræſentatur vt propter aliud in actu exercito. Exercetur.n. ly. propter aliud, per eſſe vtile, aut expediẽs &c. ad aliquid. Quando autem ſecundum vtraque bonitatem, vtrũq; ſimul concurrit, ut cum repræſentatur aliquid vt bonum abſolute, puta vita, ſaluatio mercium, conſeruatio membri, delectatio &c. dico q̃ repræſentatur vt bonum propter ſe in actu exercito, ſi eſt bonum honeſtum, aut delectabile: vel propter aliud puta finem minus amatum, ſicut bonum vtile, vt ſaluatio mercium, quæ abſolute eſt volita, quia vtilis ad cæteriora bona, minus tamen amata quam vita, quę orta tempeſtate ẽ in periculo, & eodem modo appetitur ordine. Propter q̃, ſi quis hic abſolute volita, quorũ tñ oppoſita malumus, propter finem magis amatũ dicat eſſe volita nec propter ſe nec propter alia propter illam imperfectionẽ, & propterea dari actũ, neutrum in voluntate, ſententiam teneat, ſed linguam cohibeat. Simpliciter igitur negato dari in voluntate actum neutrum: & cum Diuo Thoma in litera, diſtinguito in actũ reſpectu finis, aut propter finem.

* c. 4 par. 4. aliquãtulũ ante finem.

* Li. 1. Eth. in pri. li. to. 5.

¶ *Super quæſtionis octauæ Articulum primum.*

CIrca primũ arti. octauæ quęſtin. diligenter aduerte duo Primo, q̃ ſermo tituli, & corporis artic. de voluntate, eſt, de actu voluntatis qui eſt velle. Hoc.n eſt inclinatio: hic eſt appetitus actualis, quo ſpotẽtia, appetitiua inclinatur in cõueniens ſibi, hoc ſequitur formã apprehenſam, vt ſic: hic ẽ ſolũ

reſpectu

reſpectu boni, &c. ſecundo nota, nõ minus in reſponſione ad tertium, p eſſe ens in ratione, contingit dupliciter. Primo p modũ cõditionis: ſcdõ per modũ obiecti. Accipi vt ens in rõne, primo mõ cõuenit oĩ ei quod intelligitur, qm nihil actu intelligitur, niſi habeat hãc conditionẽ. ſ. quòd eſt in ratione F

eu intellectu, quicquid ſit illud eſſe. Accipi autem vt ens in ratione ſecundo mõ conuenit ei quod ſub aliqua entis ratione, quaſi veſtitum conſideratur: ſicut cum nõ admiſcere ſe tumori- 1010. bus, conſideratur ſub rõne ſecuri: & non comedere, ſub ratione ſani: & ſe non peccatorũ ſub ratione ſancti. a.31.10.2. In hac reſponſione, hoc ſecundo modo ſumitur eſſe ens ĩ ratione, qm ex eo qđ negationes, priuationes, & futura conſiderantur, ſub aliqua entis & boni ratione appetuntur. Et ad hoc, directe affertur authoritas Ari. quod carere malo, ſub boni ratione eſt. Notãter autem de priuationibus, negationibus & futuris hoc dictũ eſt, qm reliqua bona ſub entis ratione ſunt, nõ ſolum in ratione, ſed in rerum natura, ac per hoc nõ ſunt hac diminutiua denominatione cõtenta. Iſta vero quia in rerum natura, non habent entis rationem, ſed in ratione tantũ, habente tamen fundamentum in re æquiuocum: ideo entia in ratione dicta ſunt, & boni in eis rationem ſic ſaluari.

igitur id, in quo tendit appetitus naturalis, eſt bonum exiſtẽs in re ita id, in quo tendit appetitus animalis, vel voluntarius, eſt bonum apprehẽſum. Ad hoc igitur quod voluntas in aliquid tendat, non requiritur quod ſit bonum in rei veritate, ſed quod apprehendatur in ratione boni, & propter hoc, Philoſophus dicit in 2.* Phyſicor. G quod finis eſt bonum, vel apparẽs bonum.

Ad primum ergo dicendũ, q eadẽ potentia eſt oppoſitorũ, ſed nõ eodẽ mõ ſe habet ad vtrũque. Voluntas igitur ſe habet & ad bonum, & ad malum: ſed ad bonum, appetẽdo ipſum: ad malum vero, fugiẽdo illud. Ipſe ergo actualis appetitus boni vocatur volũtas, ſecũdũ qđ nominat actum voluntatis. ſic. n. nunc loquimur de voluntate. Fuga aũt mali, magis dr̃ noluntas. vnde ſicut uolun- H tas eſt boni, ita noluntas eſt mali.

Ad secundum dicendum, quòd potentia rationalis non ſe habet ad quælibet oppoſita pſequenda, ſed ad ea, quæ ſub ſuo obiecto conuenienti continentur. Nam nulla potentia proſequiť, niſi ſuum conueniens obiectum obiectum autem voluntatis ẽ bonum. Vnde ad illa oppoſita proſequenda ſe habet volũtas, q ſub bono comprehenduntur, ſicut moueri & quieſcere, loq & tacere, & I alia hmõi vtrunq. n. horum fertur voluntas ſub ratione boni.

Ad tertium Dicendum, q illud quòd non eſt ens in rerum natura, accipiť vt ens in ratione vnde negationes & priuationes, entia dicũtur rõnis, per quẽ etiã modum futura, prout apprehenduntur, ſunt entia. Inquãtũ igitur ſunt huiuſmodi entia, apprehenduntur ſub ratione boni, & ſic voluntas in ea tendit. Vnde philoſophus dicit in 5.* Eth. quod carere malo, habet rationem boni.

Super quæſtionis octauæ. Articul. ſecundum.

IN artic. 2. eiuſdem quæſt. dubium occurrit de titulo qoid ſignificat in hoc titulo, ly, voluntas. Si ſumitur pro ipſa, potentia volitiua, extra propoſitum eſt: vt patet ex principio quæſtionis vt propoſitũ eſt. quod de actu voluntatis qui eſt velle, tractandum eſt. Si ſumitur pro volitione, vt in reſpon- K ſione ad primũ argumẽtũ in 1. art. declarat litera, obſtant ẽm argumẽtũ & tertiũ & argumentũ in oppoſitum, & diſtinctio poſita in principio corporis articuli huius, hæc omnia de potentia qua volumus, loquuntur. Si ſumitur vt pro vtraque. ſ. potentia & volitione, obſtat æquiuocatio. voluntas. n. quid, æquiuocum eſt ad potentiam, & operationem.

Ad hoc dr̃, q præſens titulus, ſicut & præcedens, intelligitur de voluntatẽ pro volitione. & quod tam argumẽtum ẽm q̃ tertium, arguit contra hunc ſenſum, ſed per locum a fortiori. Si. n. finis, & ea quę ſunt ad finẽ, exigunt diuerſas potentias, ſequitur q exigunt diuerſos actus, vt patet. Rõ aũt in oppoſitum, & diſtinctio in corpore articuli allatæ ſunt, & pter materiã rõnabiliter, vt dictum eſt, tactam in prædictis duobus, argumentis. & pp perfectionem doctrinæ, & propter proximitatẽ inter primum ſimplicemq; voluntatis actum, ſ. velle, & potentiã volitiuam: propter quod eõ nomine vocantur voluntas, non æquiuoce, ſed per prius, & poſterius. E hęc eadem propinquitas ſuit etiã iudicio meo ratio & ſecũdi & tertij argumentorum. Cõſiſtit autem cognitio hæc, in cõione obiecti vt in litera dicitur, & nunc declarabitur.

Articulus II.

G *Vtrum voluntas ſit tantum finis, an etiam eorum quae ſunt ad finem.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr, q volũtas nõ ſit eorũ quæ ſunt ad finẽ, ſed tm̃ finis. Dicit. n. Philoſophus in 3. Eth.* quod voluntas eſt finis: electio aũt eorũ q̃ ſunt ad finem. ¶ 2 Præt. ad ea quæ ſunt diuerſa genere, diuerſæ potentię animæ ordinantur, vt dicitur in 6.* Ethi. ſed finis, & ea q̃ ſunt ad finẽ, ſunt in diuerſo genere boni. Nã finis H qui eſt bonũ honeſtum, uel delectabile, ẽ in genere qualitatis, uel actionis, aut paſſionis. bonum aũt quod dicitur utile, quod eſt ad finem, eſt in ad aliquid, ut dicit in primo* Ethic. ergo ſi uoluntas eſt finis, non erit eorum quæ ſunt ad finem.

¶ 3 Præte. Habitus proportionantur potentijs, cum ſint earum pfectiones, ſed in habitibus qui dicũtur artes operatiuæ, ad aliud pertinet finis, & ad aliud quod ẽ ad finem. ſicut ad gubernatorem I pertinet uſus nauis, qui eſt finis eius ad nauifactiuam vero cõſtructio nauis, quæ eſt propter finem ergo cum voluntas ſit finis. non, erit eorum quæ ſunt ad finem.

Sed contra. eſt, quia in rebus naturalib. per eandem potẽtiã aliquid pertranſit media, & pertin

¶ In corpore articuli eiuſdem dubium occurrit de aſſignata cõione obiecti reſpectu potentiæ, & actus eius ſimplicis: quæ. ſ. eſt diãa inter obiectũ potẽtiæ, & ẽm ſe obiectum potentiæ. Dr̃. n. in litera, quod proprium obiectum ſimplicis actus potẽtiæ, eſt id quod eſt ẽm ſe obiectum potentiæ: aut. n. ly, ẽm ſe, diſtinguitur contra ſecundum accidens. aut contra ſecundũ aliud. Quocũque autem modo ſumatur, æquale, immo idem, omnino erit propriũ obiectum potentiæ, & proprium obiectũ, ſimplicis actus, quod eſt contra literam volentem potẽtiam, extendere ſe ad proprium obiectũ actus, ſimplicis, & obiectũ actus non ſimplicis. Probatur ſequela: quia tam obiectum, per accidens, quam obiectum per aliud, extra formalem rationem per ſe obiecti potentiæ eſt.

c. 1. circa mediũ. tom. 5.

54

veri q. 23 ar. 3. ad 9.

c. 2. in med. tom. 5.

c. 1. à medio tom. 5.

cap. 7. circa prin. to. 5.

¶ Ad hoc breuiter dr̃ quod hic ſumitur, ſecundum ſe, vt diſtinguiť contra per aliud non quomodolibet, ſed infra latitudinẽ perſeitatis: ita quod ſecundum ſe, ſumitur propter ſe, primũ & opponitur ei quod eſt per ſe ſecundo. Sicut dicitur, quod habere tactum conuenit animali per ſe primo: homini vero per aliud. i. per ſe ſecundo, quia propter animal. Conſtat autem, quod per ſe ſecundo, nõ egreditur latitudinem per ſe adæquati obiecti, vnde in propoſito, quia bonum in ſua cõmunitate eſt obiectum potentiæ volitiuæ, & bonum eſt cõmune ad bo- K num per ſe primo. i. finem, puta honeſtum vel delectabile, & bonum per ſe ſecundo. i. id, quod eſt ad finem, puta vtile obiectum ſimplicis actus huius potentiæ, infertur, quod eſt ſecundum ſe obiectum, id eſt, finis, qui ſolus amatur non propter aliud.

¶ Circa probationẽ excluſiuæ cõcluſionis in corpore eiuſdem articuli, dubium occurrit duplex. Primo, quia medium contrariatur concluſioni. Eſt. n. medium. Quod ea quæ ſunt ad finẽ, non ſunt bona vel volita niſi propter finẽ. Ex hoc arguitur ſic Actus qui fertur, in ea quæ ſunt ad finem ẽm omnem rõnem appetibilitatis eorum, non eſt negandus ferri in ea, quæ ſunt ad finem. ſed volitio eſt huiuſmodi ſecundum literam, quia fertur in illa ratione finis. & illa non ſunt appetibilia, niſi rõne finis Secũdum dubium eſt. quia ſi volitio fertur in ea quæ ſunt ad finẽ, inquantum in eis finem vult, volitio erit idẽ, q electio, quoniam electio, non eſt eorum quæ ſunt ad finẽ, niſi

propter

propter finem. Infirmus.n. non eligit potionem amaram niſi, ſub ratione ſani: & eodē modo vult eandem, inquantum ſani rationem ſapit.

¶ Ad horum euidentiam ſcito, quòd ſicut quantum ad propoſitũ ſpectat, principia dupliciter ſe habent ad concluſionē.ſ. ſm
.623.
habitudinem ſignificatam per ly propter & ſignificatam per ly in: nam propter principia ſciuntur concluſiones in demonſtratione. & in concluſionibus euidenter reſolutis relucent ac vidētur principia, & primũ quidē conſiſtit in actu ſcientiæ, ſecũda vero in actu intellectus qui eſt habitus principiorum: ſic ꝓportionabiliter finis dupliciter.ſ. ſecundũ prędictas duas habitudines ſe habet ad id, quod eſt, ad finem Eſt enim ꝓpter quē appetitur quod eſt ad finē, & appetitur ĩ ipſo quod eſt ad finem, & primum quidem,.ſ. appetere qđ, eſt, ad finem propter finem, ad electionem ſpectat: ſecũdũ verò, ſcilicet appetere ĩ eo quod eſt ad finem, ipſum finem, ad volitionem pertinet. Vnde, appetere ſanitatem, electionis eſt: appetere autem in oblata medicina ſanitatem, ſimplicis volitionis eſt. Accidit autem hic actus volitionis, quando in eo qđ eſt ad finem, clare relucens, deſideratus finis offertur. Et ex eo patet reſponſio ad dubia. Nã ad primũ, dicitur, qđ recte negatur a volitione, ꝙ ſit circa ea quæ ſunt ad finem quia nõ fertur in ea eo modo quo ſunt ad finē, ſed ſimpliciter, vt ē dictũ. Vnde, ꝓpoſitio illa maior. Actus qui fert ſm oēm rationē &c. eget additione.ſ. & omni mõ, quo ſunt appetibilia: & tunc falſa eſt minor.

lib.1.Phyſ. c.29. Et li. 7.Eth c.8. à medio tom. 3. & 5.

¶ Ad 3m, vero iam inchoatiue patet reſpõſio. Amplius autem patebit cum de electione tractabitur.

git ad terminum: ſed ea quę ſunt ad finē, ſunt quædam media per q̃ peruenitur ad finem, ſicut ad terminum. Ergo ſi volũtas eſt finis, ipſa etiam eſt eorum quę ſunt ad finem.

Respondeo Dicendum, ꝙ voluntas quandoque dicitur ipſa potētia qua volumus: quãdoq; aũt ipſe volũtatis actus. Si ergo loquamur de volũtate ſm qđ nominat potentiam, ſic ſe extendit & ad finem, & ad ea quæ ſunt ad finē. Ad ea.n. ſe extendit vnaqueque potentia, in quibus inueniri poteſt quocunque modo ratio ſui obiecti. ſicut viſus ſe extēdit ad oĩa, quæcũque participant quocunq; modo colorē. Rõ aũt boni, qđ eſt ſubiectum potētiæ voluntatis, inuenit non ſolum in fine, ſed etiã in his q̃ ſunt ad finem. Si aũt loquamur de voluntate ſm quod nominat proprie actum, ſic proprie loquendo eſt finis tm̃. oĩs.n. act' denominatus à potentia, nominat ſimplicē actum illius potētiæ: ſicut intelligere nominat ſimplicē actũ intellectus. Simplex aũt actus potētiæ eſt in id, quod eſt ſm ſe obiectũ potentiæ: id aũt quod ē pp ſe bonum & volitum, eſt finis: vnde voluntas proprie eſt ipſius finis. Ea vero quæ ſunt ad finem, non ſunt bona, vel volita pp ſeipſa, ſed ex ordine ad finē: vnde volũtas in ea non fertur, niſi quatenus fert in finem. vnde hoc ipſum quod ĩ eis vult, eſt finis: ſicut & intelligere ꝓprie eſt eorum, quæ ſm ſe cognoſcũtur.ſ. principiorum. Eorũ aũt quæ cognoſcuntur per principia nõ dr̃ eſſe intelligētia, niſi inquãtum in eis ipſa principia conſiderantur. Sic.n. ſe habet finis in appetibilibus, ſicut ſe habet principiũ in intelligibilibus, vt dicitur in 7.* Ethic.

Ad primum ergo dicendũ, quòd Philoſophus loqtur de voluntate, ſecundum quod proprie nominat ſimplicem actum voluntatis. non aut ſecundum, quod nominat potentiam.

Ad secundum dicendum, ꝙ ea ad quæ ſunt diuerſa genere ex æquo ſe hñtia, ordinantur diuerſæ potētiæ. ſicut ſonus & color, ſunt diuerſa genera ſenſibiliũ ad quę ordinantur auditus & viſus. Sed vtile & honeſtũ nõ ex æquo ſe habent, ſed ſicut quod eſt ſm ſe, & ſm alterũ: hmõi aũt ſemper referuntur ad eandem potentiã, ſicut per potentiam viſiuam ſentitur & color, & lux per quam color videtur.

Ad tertium dicendum, ꝙ non quicquid diuerſificat habi-
A tũ diuerſificat potētiã. Habitus.n. ſunt quædã determinatiões potētiarũ ad aliquos ſpeciales actus & tñ quælibet ars operatiue cõſiderat & finē, & id qđ eſt ad finē. Nã ars gubernatoris cõſiderat quidē finē, vt quē operatur: id aũt quod eſt ad finē, vt ꝙ imperat. Econtra uero, nauificatiua cõſiderat id ꝙ eſt ad finē, vt qđ operat: id vero ꝙ eſt finis, vt ad ꝙ ordinat id ꝙ operatur. Et iterum in vnaquaq; arte operatiua eſt, & aliquis finis pro-
B prius, & aliqnid qđ eſt ad finē, qđ proprie ad illam artem pertinet.

Articulus III.

Vtrum voluntas eodem actu moueatur in finem, & in id quod eſt ad finem.

Ad tertium ſic proceditur. Vr̃ ꝙ eodē actu volũtas feratur in fine, & in id quod eſt ad finē. quia ſm * Philoſoph.
C vbi eſt unum ꝓpter alterum. ibi eſt vnum tantum: ſed voluntas nõ vult id quod eſt ad finem, niſi propter finem, ergo eodem actu mouentur in vtrunque.

¶ 2 Pręt. finis eſt ratio volendi ea quæ ſunt ad finē: ſicut lumē ē, rõ viſionis colorum: ſed eodem actu videtur lumen, & color. ergo idē eſt motus voluntatis, quo vult finem, & ea quæ ſunt ad finem.

¶ 3 Præ. Idē numero motus naturalis eſt, qui per media tendit ad vltimũ: ſed ea q̃ ſunt ad finē cõparãtur ad finem, ſicut media ad vl-
D timum, ergo idem motus volũtatis eſt, quo voluntas fertur in finē & in ea quæ ſunt ad finem.

Sed contra Actus diuerſificant ſm obiecta: ſed diuerſæ ſpēs boni ſunt finis, & id qđ ē ad finē, quod dr̃ vtile. ergo non eodem actu uoluntas fertur utrunque.

Respondeo Dicendum, ꝙ cũ finis ſit ſm ſe uolit': id aũt qđ eſt ad finē, inquãtum, hmõi, nõ ſit volitũ niſi pp finē, manifeſtũ eſt ꝙ uolũtas põt ferri in finē. inquã-
E tũ hmõi, ſine hoc, ꝙ feratur in ea quæ ſunt ad finē. ſed in ea q̃ ſunt ad finē inquantum hmõi, nõ põt, ferri, niſi feratur in ipſum finem. Sic ergo voluntas in ipſum finem dupliciter fertur.ſ. vno modo abſolute ſm ſe, alio modo, ſicut in rõne volendi ea, quę ſunt ad finē. Manifeſtum eſt. ergo, ꝙ vnus & idem motus voluntatis ē, quo fertur in finē, ſm quod eſt ratio volendi ea, q̃ ſunt ad finem, & in ipſa q̃ ſunt ad finem. Sed alius actus eſt, quo fertur in ipſum finem abſolute, & quandoque pręce-

¶ *Super quæſtionis octauæ Articulũ, tertium.*

Circa titulum tertij articu. eiuſdē 8.q. dubium occurrit An.ſ. quæratur hic de ipſa volitiõe, aut vniuerſaliter de voluntate ſola, vana eſt q. Nam in præcedenti articul. determinauit author ꝙ volitio eſt finis tm̃. Si.n. volitio non eſt eorum, quæ ſunt ad finē, fruſtra quæritur de ipſa, an ſit vna vel plures reſpectu eorum quæ ſunt ad finem, & in finem. Si de omni actu volũtatis, extra limites ꝓpoſiti eſt, quia hic de volitione qõ ē & hoc quæſitum articuli huius quæſtionis eſſe debet.

55

Inf.q.12.ar.4.co.& 3.di.14.ar.1.q.4.cor. & veri.q.2.articu.14.cor.& ad 3.li.3.top.c.2.parũ à prin.tom.1.

¶ Ad hoc breuiter dr̃ dupliciter. Primo, ꝙ volitio & habet rationem volitionis, & habet rõnē motus voluntatis in finem. Et licet inquãtum volitio eſt, excluſa ſit ab his quæ ſunt ad finē, inquãtũ tñ eſt motus volũtatis in finē, non excludit ab his quæ ſunt ad finem. & propterea quæſitum eſt hic, Vtrum motus voluntatis in finem, & in id qđ eſt ad finem, ſit vnus numero, vel non. Et licet eſſe motum voluntatis in finem, ſit cõmune volitioni, & plurib. alijs actibus voluntatis, quia tñ volitio eſt primus motus voluntatis ĩ finē, idcirco quæſtio de eodem, vel diuerſa in motu voluntatis in finem, ad quõnem de primo motu ſpectat. Secundo (& quaſi in idem tendit) dr̃, ꝙ quia præſens articulus non eſt de aliquo vno actu, ſed de vnitate, vel pluralitate actuũ reſpectu horum obiectorum.ſ. finis, & eius quod eſt ad finem, merito locutus eſt in q. de primo actu, cuius proprium obiectum eſt finis, & potentiam primum ducit ad finem.

¶ Circa doctrinã huius tertij articuli, ꝓ quanto, dr̃, quod q̃ñ voluntas mouetur ĩ id quod eſt in ſi ſecun

inquan-

ſicquantum hmõi, mouetur quoque neceſſario eodẽ motu F in finẽ, occurrit dubium ex Greg. de Arimino in 1. ſen. di. 1. q. pi. ar. 2. Ex triplici quidem capite arguit, & dicit oppoſitum. primo ex eo, q volitio finis eſt cauſa volitionis eius quod eſt ad finem. Idem. n. non eſt cauſa ſuiipſius. Et confirmatur: q̃a tum dr̃. q volo medicinã pp ſanitatem, deſignat̃ q volo medicinam pp volitã ſanitatem. Et confirmatur, quia ſicut conclusio nota eſt pp principia, ita id q eſt ad finẽ, eſt volitum pp finẽ: ſed ibi notitia eſt cã notitiæ, vt patet i. Poſterio. ergo hæc volitio fit ã volitione. Secundo, ducendo ad inconueniẽs: q̃a ſequeretur, q appetens p D.746. pter finẽ, ſemp actu appeteret finem, q patet eſſe falſum, ſcil, q̃n ſunt multi fines ſubordinati, de quib. actualiter appetens nõ cogitat: tum, q̃n actualis de fine cogitatio deſinit, vt i orãte Deum in pricipio in ipſum moto, deinde continuante ordinationẽ abſq; actuali cogitatione de Deo. Tertio ducendo quoque ad inconueniẽs, quia ſequeret̃, q idẽ

dit tpe. Sicut cum aliquis primo, vult ſanitatẽ, & poſtea deliberans quo mõ poſſit ſanari, vult cõducere medicũ vt ſanet̃. ſic etiã & circa intellectũ accidit. Nã primo aliqs intelligit ipſa principia ſ̃m ſe: poſtmõ aũt intelligit ea in ipſis cõcluſionibus ſ̃m qd̃ aſſentit cõcluſionibus, propter principia.

Ad primvm ergo dicendũ, G q ratio illa procedit ſ̃m quod voluntas fertur ĩ finẽ, vt eſt ratio volendi ea quæ ſunt ad finem.

Ad secvndvm dicendũ, q qñcunq; vr̃ color eodẽ actu vr̃ lumẽ: põt tñ videri lumẽ ſine hoc, q videat̃ color. Et ſimiliter, qñcúq; qs vult ea q̃ ſunt ad finem, vult eodem actu finẽ: non tñ econuerſo.

Ad tertivm Dicendum, q in executione operis, ea q̃ ſunt ad finẽ, habẽt ſe vt media. & finis, vt terminus. Vnde ſicut motus naturalis interdũ ſiſtit in medio, & nõ ptingit ad terminum: ita qñq; operatur aliquis id qd̃ eſt ad finẽ: & tñ nõ conſequit̃ finẽ. ſed in vo

actu voluntatis eſſet ſimul volitio, & nolitio, vt patet cum quis odit peccatum propter Deum. Si. n. eſt vnus actus, erit ſimul velle Deum vt finem, & nolle pc̃m̃, vt repugnans ſui.

¶ Ad horum euidẽtiã, ſcito primo, q finis. & id quod eſt ad finem, & ſimiliter cõcluſio, & principium, dupl̃r accipi poſſunt Primo ſ̃m ſe, & ſic non ſunt ad præſens propoſitum: nihil. n. refert ad propoſitum, an inter ſe hæc ſe habeant vt cã & cauſatum, an econuerſo. Alio ergo modo ſumuntur vt volita, vel cognita a nobis. Et ſic de eis eſt præſens ſermo: & vertitur in dubium, an cum volitum eſt aliquid propter aliud vt finẽ, eadem numero volitio ſit circa vtrũque: an ſint duæ ſimul volitiones, quarum vna eſt ratio alterius. Et ſimile eſt cum I cognoſcit̃ cõcluſio pp principia, an ſint duæ cognitiones, quarũ vna eſt cã alterius, an vna circa vtrãq; Scito ſcd̃o, q iudiciũ de hac q̃one, oĩno cõtrariũ profertur ab his, q̃ hæc cõſiderãt per modũ reꝶ naturaliũ, alijs cẽſentib. eſſe oĩo vnũ motum alijs oĩno diſtinctos. Qui. n. examinãt re hãc per modum naturalis motus, & vidẽt q motus voluntatis in eo q eſt ad finẽ, vt ſic, habet pro vno & eodẽ termino vtrunque diuerſimode, quia id qd̃ ẽ ad finẽ vt materiale, & finẽ vt formale, iudicãt cõſequẽter q hic mot⁹ ẽ oĩno vn⁹, ſicut viſus coloris, & luminis. & ſil̃e eſt in cõcluſione, & principio, Qui vero rẽ hanc per modũ naturalium rerum examinãt, & vidẽt q cõcluſio non aliter cognoſcit̃ ppter principium, niſi quia cognoſcit̃ p principiũ cognitũ. Oĩs. n. doctrina & diſciplina, ex pexiſtẽte fit cognitione: & ſil̃r q id, quod eſt ad finẽ, nõ amat̃ aliter ppter finẽ, niſi quia amat̃, ppter finẽ volitũ. cõcludunt attẽta diſtinctione cauſæ & cãti oĩmodã eorũ diſtinctionẽ. D. aũt Th. medía via inceſſit, & poſuit motũ voluntatis in eo, quod ad finẽ ppter finẽ, eſſe vnum quidẽ numero, pluralitatẽ vero formalẽ in eo. Vidit. n. q aĩa nĩa tripliciter ſe habet ad obiecta. ſ. habitualiter actualiter, & virtualiter. Et quod inter motum voluntatis in aliquid habitualiter & actualiter medius ẽ motus volũtatis ĩ illud virtualiter, & ſil̃e eſt i intellectu. Cũ. n. habẽs charitatẽ peccat venialiter, habitualiter quidẽ diligit deũ, ſed nõ actualiter, vt patet, nec virtualiter: q̃a pc̃m̃ nõ eſt dirigibile in Deũ. Cũ aũt habẽs charitatẽ, ambulat, vel p̃dicat & qcquid aliud nõ mali facit, q̃uis de Deo nõ cogitet actualiter, actus tñ ille nõ ſolũ talis virtutis eſt ſed charitatis: & voluntas nunc virtualiter fertur in deũ, & nõ ſolũ habitualiter

F quod cõuenit dormiẽti & peccãti venialiter. Et ſic vnico actu numero volũtas fertur in pp finẽ, & in ipſum finẽ, & ſic ſaluatur idẽtitas numeralis omnis, & diſtinctio cãrũ quodãmodo, dũ vnus eſt actus numeroſitate ſubiecti, & plures numeroſitate formæ. Et ex his facile reſpõdet̃ ad obiecta. Ad primũ q̃dẽ dr̃, q finis, & id qđ

lendo eſt ecõuerſo. nam voluntas per finẽ deuenit ad uolendũ ea q̃ ſunt ad finẽ, ſicut & intellectus deuenit in concluſiones per principia, quæ media dicuntur. Vnde intellectus aliqñ intelligit mediũ, & ex eo non pcedit ad cõcluſionẽ. & ſimiliter uoluntas aliqñ uult finẽ, & tamen non procedit ad volẽ G dum id, quod eſt ad finẽ. Ad illud uero quod in cõtrariũ obijcitur, patet ſolutio per ea q̃ ſupra dicta ſunt. Nam utile & honeſtum, non ſunt ſpecies boni ex æquo diuiſæ, ſed ſe habẽt ſicut ppter ſe & pp alterum. unde actus uoluntatis in unũ põt ferri ſine hoc, q feratur in alterum, ſed non econuerſo.

QVAESTIO IX.

De motiuo voluntatis, in ſex articulos diuiſa.

H Deinde conſiderandum eſt de motiuo voluntatis.

Et circa hoc quærũtur ſex.

eſt ad finẽ, vt volita, dupl̃r ſe habent. Primo formaliter, & ſeorſum ſ̃m ſe, & ſic diuerſis volitonib. amãtur, & vna eſt cã alterius. Scd̃o, vt vnũ virtualiter clauditur in alio, & ſic vnica volitione ſubiecto amantur & eodẽ mõ dr̃ ad cõfirmationes. Eſt. n. hoc volitũ pp illud volitũ, virtualiter participatũ in hoc. Et cõcluſio nota pp pricipia virtualiter participata in cõcluſione, artic.2.ad Sic. n. ad minus occurrunt, vtrũ uidẽdi concluſionẽ, & ſimiliter uel rõ amãdi, q eſt ad finẽ. Dico aũt ad minus, q̃a nihil phibet & actualiter vnico actu tendere in elemoſynã ppter Deũ, in illã vt materiã, in hoc ut formã, ſicut unica uiſio corporalis tendit in colorem & lumen. Ea omnque quæ

ſunt ad finẽ, cõparãtur ad finẽ, ut materia ad formam, ut patet ex ſupradictis in q. 5. Et ſcito, q in huiuſmodi. quæ unico actu ad utrunque terminantur. ly, propter, non dicit cauſam nolitionis. ſed uoliti, dicit enim cauſam, quare illud materiale terminat actum uolendi, & non dicit aliam nolitionẽ cauſantem iſtam, niſi uirtualiter, & ſimile eſt in intellectu. Ad ſecundum quoque patet quid dicendum, q ſcilicet ſemper appetens quod eſt ad finem, appetit finem non habitualiter, ſed actualiter, ut extendit ſe ad actualiter & uirtualiter. Eſt enim uirtualiter, uti aliquo infra latitudinẽ actualis uſus alioquin I nunquam impleretur illud præceptum, Oĩa in gloriam Dei facite &c. Facere enim actualiter, operari importat. Ad tertiũ dicitur, q nolle in hoc differt à non uelle, q hoc eſt negatio actus, illud uero eſt actus negatiuus idest uelle nõ. Omnis aũt actus negatiuus appetitus claudit in ſe uirtualiter, ſeu participatiue actum poſitiuum ſui principium & radicẽ. Odiũ o fuga, & triſtitia, amorẽ claudunt in ſe oppoſitorum, ut ue ſe patet. Vnde nullum inconueniẽs eſt, unõ actũ numero, numeroſitate ſubiecti, eſſe uelle, & nolle reſpectu diuerſorũ. odiũ. n. pc̃ti ppter Deum, eſt actus charitatis reſpectu Dei, & refutationis reſpectu pc̃ti. At ſi quis dixerit, quòd aduerſarij hæc oĩa concederẽt, ſed ipſi impugnãt quo ad actualẽ volitionẽ vtriuſq; &c. dr̃ eis, quod diſcant ſcribere, cum impugnant opiniones, & cognoſcant ſe errare, quia non diſtinxerunt niſi actualiter & ha K bitualiter, omittẽtes uirtualiter, & nõ videntes, q actu fertur in aliquid, qui actũ facit virtualiter in illud. Et hæc ſint hic dicta pro luce motus voluntatis in eo, qđ ad finẽ ppter finẽ q̃uis magis forte ſpectẽt ad q. 12. a. 4. ubi de intẽtione diſputabit.

¶ *Super quæſtionem nonam.*

Circa titulũ nonæ q̃onis aduerte Nouitie, q quia idem eſt actus potentiæ, & id in qđ potentia reducitur à ſuo motiuo, cũ mouere nihil aliud ſit, q̃ reducere de potentia ad actũ: ideo ad pſentem tractatũ de actibus uolũtatis, ſpectat differere de motiuo uolũtatis. i. potentiæ uolitiuæ: hoc. n. nihil aliud eſt, q̃ differere de cauſa actus ipſius uolũtatis. Rurſus quia nũc tractatur de primo actu uoluntatis. ſ. de uolitione: ideo nunc inueſtiganda eſt cauſa actuum uoluntatis, quod fit quærendo à quo potentia uolitiua moueatur idest reducatur ad actum.

¶Super

¶ Super quæſtionis nonae Articulum primum.

Circa art. primi qõnis nonę corporis primã partẽ, dubiũ occurrit nõ diſſimul ãdũ, vbi anchoe diſtictionẽ ponit, ꝙ du plr aliqua vis aixẽ in pnia ad diuerſa, vno mõ quãtũ ad agere vel nõ agere: alio mõ quãtũ ad agere hoc, vel illud. Et ſubdit, ꝙ eget motore qtaeiũ ad duo, & ꝙ alterum horum. ſ. primũ, ſe tenet ex parte ſubiecti, ſm vero ex parte obiecti. Eſt nãq; hic dubiũ, q a licet verũ ſit, & ex proceſſu literæ probet, ꝙ id qđ eſt in potencia ad illa duo, egeat motore quo ad duo, nõ tñ eſt pbatũ, nec verum, ꝙ egeat duob. motorib altero ex parte ſubiecti, altero ex parte obiecti, ſi quidẽ experiẽtia, anthoritate, & rõne hoc cõuincit, Experimur .n. ꝙ aqua, q̃ ẽ in potẽtia ad pati, & itẽ pati, & ad pati hoc vel illud puta caritatẽ, vel dẽſitatẽ, eget motore a quo & patiaẽ, & patiatur hoc, puta raritatem. Ab eodẽ tamẽ agente, rarefactiuo. ſ. vtrunq; habet, & ſimile eſt in alijs naturalib: Ariſto quoq; in 2. de aĩa, manifeſte vult, quòd ſenſitiui ſecunda mutatio ſit ab obiecto Et conſtat, quòd ſecũda mutatio ſenſitiui eſt, qñ viſus reducitur de potẽtia ad actum ſm, in qua reductione viſus & ſit videns, & ſit videns hoc, puta albmn obiectũ. Nõ ergo viſus eget duplici motore, altero ad hoc quòd videat, & altero ad hoc, ꝙ videat album. Suffragari demũ rationem patet ex eo, quod potentia vnica vnicum adæquatũ actum reſpõdentem vnico adæquato motori exigit alioquin nõ eſſet inter hæc tria adæquatio. non ergo eget vna potentia duobus motorib. è regione diuerſis, quales ſunt ex parte ſubiecti, & ex parte ob ecti.

¶ Ad hoc breuiter diceñdũ eſt, quod hmõi dubiũ pcedit ex malo intellectu diſtinctionis factæ in litera. Ad cuius euidẽtiã ſciẽdũ, ꝙ potentiæ ſunt duplicis ordinis. Quædã ſunt quæ ſolo pprio actu exercẽtur, quædã verò, i qbus exercitiũ pprij actus diſtiguitur ab actu ipſo. In primo ordine ſunt oẽs potẽtiæ naturales, & aĩales, quatenus ſuperiori imperio nõ ſubiunt. In ſecundo ordine ſunt oẽs potẽtię, quibus vtimur cum volumus Potentiæ primi ordinis ab eodẽ motore habẽt operari, & operari hoc. Potentiæ vero ſecũdi ordinis ab alio motore habẽt vſum, & ab alio habent actũ ſpecificũ, quia vſus aliud eſt ab actu ſpecificato. Vnde diſtinctio poſita in litera p ly: exercitiũ actus, intelligit vſum ppria dictum, q eſt actus volũtatis, vt principij primi, aliarum vero potẽtiarum, vt exequentiũ, ita quod litera, per eſſe in potẽtia ad agere non intendit potẽtiã ad ipſum ſuũ agere, & nõ agere ſm ſeipſa, ſed potẽtiã ad agere, & nõ agere, ſm quod ſubiunt vſui. Potẽtia. n. viſiua, vt ab vno exẽplo diſcas oẽs, ſi referaẽ ad uidere, & non videre vt ſic, & uidere hoc, puta album vel nigrum, ab eodẽ motora puta albo, reducitur & in actum vidẽdi, & in actũ vidẽdi albũ. Et hoc eſt cõparare potenciã ad ſuum actum, & obiectum ſm ſe. Si aũt referaĩ ad videre, & videre & album, vt ſub ſunt vſui, ſic cum vſus ſit actus potentiæ viſiuæ nõ ſm ſe, ſed ut exequẽtis uolũtatem principiantẽ vſum, ſic alio eget motore ad hoc, ꝙ reducatur in actum vſus, & alio ad hoc, vt reducatur in actum ſuę propriæ ſpẽi. Et hic eſt ſenſus verus huius diſtinctionis & literę, & intẽtus. Verus quidẽ, quia vt inferius patebit, Vti, eſt actus uoluntatis, vt imperãtis, & reliquarum virium, vt exequentiũ: Et conſtat quod oẽs potentiæ aĩæ applicantur a volũtate ad ſuos actus, quod nihil aliud eſt, quã exercitiũ actus, & vti, ſeu uſus illarum. Conſonãt oẽo huic uero, qm̃ obiectiones in oppoſitum nihil militant contra iſtum ſenſum. Prima .n. obiectio loquitur de potentijs primi ordinis. Secũda de potẽtijs relatis ad ſuos actus ſm ſe, nõ ſm qđ ſubiunt vſui. Tertia quoq; de potẽtijs, & actib. & actiuis ſm ſe loquiẽ. Stat. n. ꝙ vnica potẽtia ſm ſe, egeat vno motore, & vt ſubẽ alteri, egeat alio, vt patet. Quod aũt hoc ſit intẽtum in litera, patet ẽt ex verbo literę, vbi dr̃ quãtũ ad exercitiũ, vel vſum actus. Et inferius in qõoe de, Vti, apertiſſime exprimiẽ, ꝙ Vti. nihil aliud eſt, q̃ applicatio potẽtiarũ ad ſua opera, cõſtat .n. ꝙ p exercitiũ actus, hic nihil aliud intelligiẽ, niſi applicatio potentię ad ſuam operationẽ, agere. ſ. uel non agere. Et ſic manifeſte ſaluatſur, ꝙ hoc eſt ex parte ſubiecti, & illud obiecti &c. Et ſic Scotus, eum cæter s quos refert in 2 ſen. diſ. 42. q 1. tractãdo modũ, quo cogitatio ſubeſt voluntati aduertiſſet ad hoc ſcilicet ꝙ nõ ſub ſubeſt, niſi vt ſubeſt actui volũtatis, q eſt Vti, vidiſſet primo, ꝙ idẽ eſt iudiciũ de applicatione intellectꝰ ad ſecũdas cogitationes, & oculi ad vidẽdum, manus ad operãdum &c. Diuertiſſet ſecũ à tot extraneis phantaſijs. Concluſiſſet tertio, ꝙ hoc ſpectat ad tractatũ de vti qño. ſ. vti, ſit actus volũtatis, de quo infra tractabiẽ Hæc dixerim, ne aliquis rem facilem in difficilem verſam legens, nodum in ſcirpo timeat.

¶ Circa vltimã partẽ eiuſdẽ art. dubium primo occurrit de illa ppoſitione aſſumpta in literã, Obiectũ mouet determinãdo actum ad modũ principij formalis, a quo in rebus naturalibus actio ſpecificaẽ, vt calefactio a calore. Aut author intendit, qđ obiectũ moueat ad modũ principij ſm rẽ. i. ſm illud genus cauſę, quo mouet pricipiũ quo actionis in naturalibꝰ aũt qđ obiectũ moueat in gñe cauſæ formalis, & exẽplariter cætera aſſeruitur Si. n. intẽdit primũ, obſtat ſtatim ſubſumpta propoſitio. ſ. Primum aũt formale principium eſt ens, & verũ vl̃c. Qm̃ tunc prima propoſitio aſſumeret de principio effectiuo. Quo, eſt enim calor, quo calidum calefacit, calefactionis principium in gñe cauſa efficiẽtis, quãuis in ordine ad calefaciens ſe habeat vt principium formale. Scđa autẽ propoſitio ſubſumeret de principio formali, & ſic proceſſus nihil concluderet. Et cõfirmatur. Iſta rõ tendit ad hoc, quia obiectum habet rationem principij formalis, & obiectum intellectus eſt primum principiũ formale. ergo vbi apparet, quod ſi prima propoſitio non ſaluatur de principio formali, nihil ſit. Si aũt ẽ intendit ſm, tunc obſtant primo dicta ſua in prima parte qõ. vbi dicitur, ꝙ obiectũ tã potentiæ actiuæ quã paſſiuæ, ſpecificat, quia ob ectum potentiæ actiuæ eſt finis, paſſiuæ uero eſt agens, & ab vtroque operatio ſpecificatur. nõ ergo obiectum mouet in gñe cauſæ formalis, ſed qñque finalis, & qñq; effectiuæ. Deinde obſtant multa philoſphorũ dicta, puta quod appetibile, qđ eſt obiectum voluntatis, mouet vt finis, & vt agens.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ pculdubio author intendit, ꝙ obiectum mouet in gñe cauſæ formalis, alioqui nihil cõcluderet, ſed nõ dicit abſolute, quòd mouet vt principium formale, vt inſinuaret, qđ non eſt principium formale intrinſecũ, ſed extrinſecũ, non tñ ſeparatum, vt idea, ſed coniunctum. calor. n. nõ ſolum eſt principium formale calefaciendi, ſed ẽt calefactionis quodammodo. Dico aũt quodammodo, quia calor inquantum eſt principium aliciuũ calefactionis eſt eius principium in gñe cauſæ efficientis. Inquantum uero eſt principium determinatiuum illius ad ſpeciẽ, eſt principiũ eius in genere cauſæ formalis extrinſecæ coniunctæ tñ. Nec obſtant huic ſenſui allata in oppoſitũ, qm̃ aliud eſt loqui de motione talis, vel talis obiecti, & aliud eſt loqui de motione obiecti abſolute. Conceditur nanque, quod tale obiectũ mouet finaliter, & tale effectiue &c. & hoc dicitur in locis allegatis. Sed non conceditur quod motio conueniens obiecto abſolute ſit effectiua, aut finalis, ſed formalis, quamuis extrinſece. Obiectum enim eſt velut

¶ Primo, utrum uoluntas moueatur ab intellectu.

¶ Secundo, Vtrum moueatur ab appetitu ſenſitiuo.

¶ Tertio, Vtrum voluntas moueat ſeipſam.

¶ Quarto, Vtrum moueatur ab aliquo exteriori principio.

¶ Quinto, Vtrum moueatur à corpore cœleſti.

¶ Sexto, Vtrum uoluntas moueatur a ſolo Deo, ſicut ab exteriori principio.

ARTICVLVS I.

Vtrum uoluntas moueatur ab intellectu.

A AD PRIMVM ſic proceditur Vr̃ ꝙ uolũtas nõ moueaẽ ab intellectu. DICIT .n.* Aug. ſuper illud Pſal. Cõcupiuit aĩa mea deſiderare iuſtificationes tuas, Prçuolat intellectus, ſequitur tardus, aut nullus effectus, ſcimus bonũ, nec delectat agere hoc autem non eſſet, ſi uoluntas ab intellectu moueretur, quia motus mobilis ſequitur motionem mouentis. ergo intellectus non mouet uoluntatem.

¶ 2 Præt. intellectus ſe habet ad uoluntatẽ, ut demonſtrãs appetibile, ſicut imaginatio demõſtrat appetibile appetitui ſenſitiuo, ſed imaginatio demõſtrans appetibile, nõ mouet appetitũ ſenſitiuũ, imo quãdoq; ita nos habemus ad ea quæ imaginamur, ſicut ad ea quę in pictura nobis oſtendũtur ex quibus non mouemur, ut dr̃ in lib. de anima. ergò neque etiã intellectus mouet uoluntatem.

¶ 3 Præt Idẽ reſpectu eiuſdẽ nõ eſt mouens & motũ, ſed uolũtas mouet intellectum, intelligimus .n. quando uolumus ergo intellectus non mouet voluntatem.

C SED CONTRA eſt qđ Philoſ. dicit in 3. de aĩa, qđ appetibile

56 Inf. q. 17. ar. 1. & q. 82. ar. 4. Et ver. q. 14. ar. 1. & 1. & q. 22. ar. 1. Et ma. q. 6. ar. 1. co. & ad 23. & qõ. 6. cor. & ad 10. & 1 t.

*Pſal. 118. ſerm. 8. non procul. a fi. tom 8.

lib. 2. text.

te. 54. to. 2.

ſunt extrinſeca forma actu. Vnde author cum poſuiſſet, ꝙ determinatio actus ad hoc vel illud, ſe tenet ex parte obiecti, naturā obiecti non vt tale, vel tale eſt, ſed abſolute vt obiectum eſt contemplatus in ordine ad determinationem actus, vidit quod non determinabat actum vt efficiens, nec vt finis: quia nihil horum oī obiecto determinari actū conuenit: ſed ad ratio cuius cauſæ formalis recurrendum eſſet hoc.n. & oī vere obiecto cōuenit, & per ſe cōuenit illi. Dixi aūt vere obiecto, ꝓpter multorum loquēdi vſum terminos obiecta ſecundaria vocātium: hæc.n. non mouent: quia vere obiecta non ſunt, ſed termini potius operationum. Sicut natura leonis terminus eſt intellectionis diuinæ: & ſecuritas ruſtici, regalis prouidētiæ.

¶ Circa efficaciā proceſſus prælati poſiti ī litera, dubium occurrit: quia aut non concludit, ꝙ intellectus mouet voluntatē, qđ eſt intētum: aut concludit quod intellectus mouet oēs vires aīæ ex parte obiecti: quod eſt falſum. Cū, .n. ex hac rōne nihil aliud explicite habeatur, niſi quod obiectum intellectus ex eo ꝙ primum principium formale: eſt primum determinatiuū actuum ad ſpēm: Ex hoc autē aut ſequitur, quod intellectus mouet cæteras potētias, iuxta illā maximam. Primum ī unoquoqꝫ gñe, eſt cā oīum eorū quæ ſunt poſt, aut ſi nō ſubintelligitur, hæc maxima, Voluntarie & abſque nexu aliquo, infertur, ergo intellectus ex hoc, ꝙ eius obiectum eſt primum principium formale, habet quod moueat voluntatē: quāuis.n. hoc. ſ. intellectū mouere volūtatē ex parte obiecti, ſit verū & notum, quia ꝓſentat ei obiectum, non tñ eſt notum quod hoc habet ex hoc, ꝙ eius. ſ. intellectus obiectum eſt primum formale, in quo tamē conſiſtit tota vis rationis literæ.

q.1. artic.2. — Pre.a 5.to 2.

¶ Ad euidentiā huius dubitationis. ſcito, quod author primas radices attingens vtriuſqꝫ motionis propoſitæ in litera. ſ. ex parte ſubiecti, & ex parte obiecti, quēadmodum primū agens in tota aīa, ac per hoc mouēs ad vſum actus, intulit eſſe volūtatē: quia ad eā ſpectat primū principium finale (vt clare patet in litera) ita mō primum mouēs inter partes aīæ ad ſpecificationē actus, infert eſſe itellectū ex eo, quod ad ipſum ſpectat primum principium formale: & ſi quidē ex parte obiectorū tm̄ diſcuſſio eſſet, par eſſet vtrobique iudicium. ſ. quod quē ad modum primum principium finale eſt rō, reliquorum finium ita primum principium formale, quod eſt obiectum intellectus, eſt rō, in ſuo tñ ordine. i. in genere cāæ formalis, reliquorum obiectorum Oīa.n. obiecta vt ſic, ſubente & vero, vt particularia quædā, continentur: ſed ex parte potentiarum aīæ loquendo, eſt quodammodo par, & quodammodo nō par vtrobique ratio. Quo ad primitatem .n. par eſt rō: quia quēad modum (vt dictum eſt) quia voluntas eſt primum finale principium, ipſa inter partes animæ eſt primum mouens ad exercitium: ita quia intellectus eſt primum formale principium ipſe inter parte animæ eſt primum mouens ad ſpecificationem. formalis enim principij opus hoc eſt Quo ad extēſionem, autem, non eſt par ratio. quia voluntatis motio extēdit ſe ad omnes animæ vires, ſubditas. &c. Motio autem intellectus nō extēdit ſe directe niſi ad voluntatem: &, ratio diuerſitatis huius, eſt modus cauſandi diuerſus. Motio enim voluntatis, quæ eſt per modum imperij, extenſiua ex ſua ratione eſt. Motio autem intellectus, quia eſt per modum præſentātis ad id tātum directe ſe extendit, cui præſentat. Vnde author in litera poſt quam poſuit vnde inferebatur, quod intellectus eſt primum, mouens, quia ſcilicet eius eſt primum principium formale. Statim ſubdidit vnde haberetur, quod motio eius ad voluntatem extenditur, ponens modum quo intellectus motionē hāc facit. ſ. per præſentationē obiecti, & dixit: Et illo modo motionis intellectus mouet voluntatem. ſicut præſentans ei obiectum ſuum. Hæc.n. verba non ſolū explanatiua ſunt veritatis in te, ſed connexiua & deductiua inventi, vt explanauimus, & per hoc patet clare reſponſio ad obiecta.

D.752. — Te.46 & quētib.x. — 57 Inf.ar.5.c. b & q.10.a. 2.& 77.a. 1.Et veri. 5..r.10.co. & q.22.a. ad 3.&6. Li.12.c.1 cit.me.to.

F intellectū. eſt mouēs nō motum voluntas, aūt eſt mouens motum

RESPONDEO Dicendum quòd intantum aliquid indiget moueri ab aliquo, inquantum eſt in potētia ad plura. Oportet.n. vt id qđ eſt in potentia reducatur in actū ꝑ aliqđ quod eſt actu, & hoc eſt mouere. G Dupliciter autem aliqua vis animæ inuenitur eſſe in potentia ad diuerſa. Vno modo, quantū ad agere, vel nō agere. Alio mō, quantum ad agere hoc, vel illud, ſicut viſus quandoque videt actu, & quandoque non videt, & quandoque videt album, & quādoque videt nigrum. Indiget igitur mouente quantum ad duo. ſ. quantū ad exercitium, vel vſum actus, & quantum ad determinationem act⁹, quorū primū eſt ex parte ſubiecti, quod quādoqꝫ inuenitur agēs quādoque ñ agēs, Aliud aūt H eſt ex parte obiecti, ſm̄ quod ſpecificatur actus: motio aūt ipſius ſubiecti eſt ex agēte aliquo. Et cū omne agens agat ꝑpter finem, vt⁹ ſupra oſtēſū eſt, principium huius motionis eſt ex fine. Et inde ē ꝙ ars. ad quā pertinet finis, mouet ſuo imperio artem, ad quā ꝑtinet id, quod eſt ad finē, ſicut gubernatoria ars imperat nauifactiuæ, vti in 2.⁰ Phy. dr̄. Bonū aūt in cōmū quod habet rationē finis, eſt⁹ obiectū volūtatis: & ideo ex hac parte I volūtas mouet alias potentias aīæ ad ſuos actus. Vtimur.n. alijs potētijs cum volumus: nam fines & perfectiones omniū aliarū potentiarū cōprehēdūtur ſub obiecto volūtatis, ſicut qdā particularia bona. Semꝑ aūt ars, vel potentia ad quā ꝑtinet finis vniuerſalis. mouet ad agēdū artem, vel potentiā, ad quā pertinet finis particularis ſub illo vniuerſali cōprehēſus: ſicut dux exercitus, qui intēdit. bonū cōe. ſ. ordinē totius exercitus, K mouet ſuo imꝑio aliquē ex tribunis, q intendit ordinē vnius aciei. Sed obiectum mouet determinādo actū ad modū principij formalis, a quo in rebus naturalib. actio ſpecificat̄, ſicut calefactio à calore. Primum autē principium formale, eſt ens & verum vniuerſale, quod eſt obiectum intellectus: & ideo iſto mō motionis intellect⁹ mouet volūtatē ſicut præſentās ei obiectū ſuum.

G AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ ex illa authoritate ñ habet. ꝙ intellect⁹ ñ moueat. ſed ꝙ nō moueat ex neceſſitate.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ ſicut imaginatio formæ ſine æſtimatione cōuenientis vel nociui, ñ mouet appetitū ſēſitiuū; ita nec apprehēſio veri ſine rōne boni & appetibilis. Vnde intellectus ſpeculatiuus non mouet, ſed intellectus practicus, vt dicitur in 3.⁰ de aīa.

AD TERTIVM Dicēdū, ꝙ volūtas mouet intellectū quātū ad H exercitiū actus, quia & ipſum verū, quod eſt perfectio intellectus, cōtinetur ſub vlī bono, vt quoddam bonū particulare. Sed quantū ad determinationem actus, quæ ē ex parte obiecti, intellectus mouet, volūtatē quia & ipſum bonū apꝑhēdit ſm̄ quādā ſpecialē rōnē cōprehenſam ſub vniuerſali rōne veri, & ſic patet ꝙ non eſt idem mouens & motum, ſecundum idem.

ARTICVLVS II.

I *Vtrum voluntas moueatur ab appetitu ſenſitiuo.*

AD SECVNDVM ſic procedit. Vr̄ ꝙ volūtas ab appetitu ſenſitiuo moueri non poſſit. Mouēs.n. & agēs ē ꝓſtātius patiente, vt Aug. dicit 12. ſuꝑ Geneſ. ad literam: ſed appetitus ſenſitiuus eſt inferior voluntate, quæ eſt appetitus intellectiuus, ſicut ſenſus eſt inferior intellectu. ergo appetitus ſenſitiuus non mouet intellectum.

K ¶ 2 Præt. Nulla virtus particularis poteſt facere effectum vniuerſalē

¶ *Super quaeſtionis nonae Articulū ſecundum.*

CIrca corpus ſecundi articuli eiuſdem qōnis, dubiū occurrit, ꝓ nouitijs. quia ratio, quare appetitus ſenſitiuus mouet voluntatem, aſſignatur ex parte diſpoſitionis ſubiecti appetentis. Et tamen in calce concluditur, ꝙ appetitus ſenſitiuus mouet voluntatem ex parte obiecti, quomodo hæc cōcluſio ſequitur ex illis præmiſſis.

¶ Ad hoc dr̄, quod cōcluſio dicte ex præmiſſis illis habetur, ſi ſane litera intelligat. Dupliciter.n. itelligi pōt, ꝙ diſpoſitio appetitus

pétitus ſenſitiui moueat voluntatē, Vno modo directe & immediate, tanquam.ſ. immutans ipſam ſiue quo ad exercitiū, actus, ſiue quo ad ſpecificationem actus. Et hoc ē falſum: Alio modo occaſionaliter, & mediate. & hoc modo immutat ex parte obiecti.i. quo ad ſpecificationem actus, non quo ad exercitium. & hoc fit ſic. (*ar. 40. to. 2.)

Quemadmodum .n. frigeſcēti corpori cōueniens fit calefactionem eius, & ex hoc occaſionatur. in tali homine apprehenſio calefactiui, vt conuenientis, & præſentatum voluntati deſideratur &c. ita irato appetitui conueniens, fit vindicta: & ex hoc occaſionatur, quod intellectus practicus apprehēdit repercuſſionem, vt conueniē tem, hac, nunc &c. Et ſic percuſſio apprehenſa vt conueniens nunc &c. mouet voluntatem obiectiue. Et ſic patet quod diſpoſitio appetentis, quamuis ſe teneat ex parte ſubiecti, nō mouet tamen voluntatem, niſi ex parte obiecti, quia nō mouet ipſam, niſi pro quāto redundat in talem apprehenſionem obiecti voluntatis. Conſtat.n. volūtatem ab obiecto apprehenſo, vt ſic, moueri. Vnde author ī litera duplicem poſuit radicem, talia apprehenſionis obiecti, alterā ex parte ipſius obiecti, puta quod eſt bonum, vel malum ſecundum ſe alteram ex parte appetentis vtrinque.n. conuenientia, vel diſconueniētia oritur, vt in litera dicitur. (Ar. præcedi.) (q. tom. 4.)

A ſed appetitus ſenſitiuus eſt uirtus particularis: conſequitur.n. particularem ſenſus apprehenſionem. ergo nō poteſt cauſare motū voluntatis qui eſt vniuerſalis, velut, conſequens apprehenſionem vniuerſalem intellectus,

¶ 3 Præterea. Vt probatur in 8.* Phyſic. mouens non mouetur ab eo quod mouet, vt ſit motio reciproca, ſed voluntas mouet appetitum ſenſitiuum, inquantum appetitus ſenſitiuus obedit rationi. ergo appetitus ſenſitiuus non mouet voluntatem.

B Sed contra eſt, quod dicitur Iacob. 3. Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus, non autem abſtraheretur quis à cōcupiſcentia, niſi voluntas eius moueretur ab appetitu ſenſitiuo, in quo appetitu eſt concupiſcentia. ergo appetitus ſēſitiuus mouet voluntatem.

Respon. Dicendum, quod, ſicut* ſupra dictum eſt id quod apprehenditur ſub ratione boni & conuenientis, mouet voluntatem ꝑ modum obiecti. Quod autem C aliquid videatur bonum & conueniens, ex duob. contingit. ſ. ex conditione eius quod proponitur, & eius cui proponitur. cōueniens.n. ſecundum relationem dicitur, vnde ex vtroque extremorum depēdet. Et inde eſt quod iuſtus diuerſimode diſpoſitus, nō eodem modo accipit aliquid vt conueniens & vt non conueniens. Vnde, vt Philoſophus dicit in 3.* Eth. Qualis vnuſquiſque eſt, talis finis videtur ei. Manifeſtum eſt autē, quod D ſecundum paſſionem appetitus ſenſitiui immutatur homo ad aliquam diſpoſitionem. vnde ſecundum quod homo eſt in paſſione aliqua, videtur ſibi aliquid conueniens, quod non videtur ei extra paſſionem exiſtenti, ſicut irato videtur bonum, quod non videtur quieto, & per hunc modum ex parte obiecti, appetitus ſenſitiu' mouet voluntatem.

Ad primum ergo dicēdū, quod nihil prohibet id, quod eſt ſimpliciter & ſecundum ſe præſtā E tius, quo ad aliquid eſſe debilius. Voluntas igitur ſimpliciter præſtantior eſt, quam appetitus ſenſitiuus, ſed quo ad illum, in quo paſſio dominatur, inquantū ſubiacet paſſioni, præeminet appetitus ſenſitiuus.

Ad secundum dicendum, quòd actus, & electiones hominum ſunt circa ſingularia. Vnde ex hoc ipſo ꝙ appetitus ſenſitiuus eſt virtus particularis, habet magnam virtutem ad hoc, quod per ipſum ſic diſponatur hō, vt ei aliquid videat ſic, uel aliter, circa ſingularia.

Ad tertium Dicendum, quod ſicut Philoſophus dicit in 1.* Polit. Ratio, in qua eſt voluntas, mouet ſuo imperio iraſcibilem. & concupiſcibilem, non (Cap. 3. poſt, medi. to. 5.)

A quidem deſpotico principatu. ſicut mouetur ſeruus à domino, ſed principatu regali, ſeu politico, ſicut liberi homines, reguntur à gubernante, qui tamen poſſunt contra mouere. Vnde & iraſcibilis, & concupiſcibilis poſſunt in contrarium mouere ad voluntatem, & ſic nihil prohibet, voluntatem aliquando ab eis moueri.

Articulus III.

Vtrum voluntas moueat ſeipſam

Ad tertium ſic proceditur. Vř ꝙ volūtas non moueat ſeipſam. Omne.n. mo- B uens, inquantum huiuſmodi, eſt in actu. quod autem mouetur, eſt in potentia, nam motus eſt actus exiſtentis in potentia, inquantum huiuſmodi, ſed non eſt idem in potentia, & in actu reſpectu eiuſdē: ergo nihil mouet ſeipſum, neque ergo uoluntas ſeipſam mouere poteſt.

¶ 2 Præt. Mobile mouetur ad præſentiā mouentis, ſed voluntas ſēper ſibi eſt præſens, ſi ergo ſeipſā moueret, ſemper moueretur. qđ C patet eſſe falſum.

¶ 3 Præ. Voluntas mouetur ab intellectu, vt* dictū eſt. Si igitur voluntas mouet ſeipſam, ſequitur ꝙ idē ſimul moueatur à duobus motoribus immediate, quod videtur inconueniens. non ergo volūtas mouet ſeipſam.

Sed contra. eſt quia volūtas domina eſt ſui actus, & in ipſa eſt velle. & non velle. Quod non eſſet, ſi non haberet in poteſtate mouere ſeipſam ad volendum. ergo ipſa mouet ſeipſam.

D Respondeo Dicendū quod, ſicut* ſupra dictum eſt, Ad voluntatem pertinet mouere alias potentias ex ratione finis, qui eſt voluntatis obiectum, ſed, ſicut dictum eſt, hoc modo ſe habet finis in appetibilibus, ſicut principium in intelligibilibus. Manifeſtum eſt autem quod intellectus per hoc, quod cognoſcit principium. reducit ſeipſum de potentia in actum. quantum ad cognitionem concluſionum, & hoc modo mouet ſeipſum. Et ſimiliter voluntas per hoc, quod vult finem, mouet ſeipſam ad volendum ea, quæ ſunt ad finem. (ar 1. huius. q. præ. art. 2.)

Ad primum ergo dicendum, quod voluntas non ſecundum idem mouet, & mouetur. vnde nec ſecundum idem eſt in actu, & in potentia, ſed inquan- E tum actu vult finem, reducit ſe de potentia in actum, reſpectu eorum quæ ſunt ad finem, vt ſcilicet actu ea velit.

Ad secundum dicendum, quod potentia voluntatis ſemper actu eſt ſibi præſens, ſed actus volūtatis, quo vult finem aliquando, non ſemper eſt in ipſa uoluntate. per hunc autem modum mouet ſeipſam, unde non ſequitur, quod ſemper ſeipſam moueat.

Ad tertium Dicendum, quod non eodem modo uoluntas mouetur ab intellectu, & à ſeipſa. Sed ab intellectu quidem mouetur ſecundum rationem obiecti. A ſeipſa vero, quantum ad exercitum actus ſecundum rationem finis.

¶ *Super Quæſtionis nonæ Articul. tertium.*

In titulo articuli tertij eiuſdem qō aduerte, quod aliud eſt quærere, Vtrum voluntas moueat ſeipſam in quolibet ſuo actu & aliud quærere, Vtrum uoluntas moueat ſeipſam. Stat .n. pars affirmatiua illius quæſiti cum negatiua illius. ſtat n. quod uoluntas moueat ſeipſam quo ad aliquem ſuum actū, & conſequenter uerū ſit dicere, quod mouet ſeipſam. & tamē non moueat ſeipſam quo ad omnem ſuū actum Ad præſentē, ergo quæſtionem nō pertinet, niſi, An uolūtas reducat ſeipſam de potētia ad actum. ſiue hoc ſit quo ad aliquem, ſiue quo ad omnem ſui actum, ſufficit. (58) (veri. q. 22 9 cor. & ad 1. Et mal. q. 3 art. 3 cor. & ad 3. & 19) (ar. 1. huius. q.)

ARTICVLVS IIII.

Vtrum voluntas moueatur ab aliquo exteriori principio.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃ q voluntas nõ moueatur ab aliquo exteriori. Motus n. volũtatis eſt volũtarius: ſed de ratione volũtarij eſt, q ſit à principio intrinſeco, ſicut & de rõne naturalis: nõ ergo motus volũtatis eſt ab aliquo extrinſeco.

G ¶ 2 Præ. Voluntas violentiam pati non poteſt, vt * ſupra oſtẽſum eſt: ſed violentum eſt, cuius principiũ eſt extra. ergo voluntas nõ poteſt ab aliquo exteriori moueri.

¶ 3 Præt. Quod ſufficiẽter mouetur ab vno motore, non indiget moueri ab alio: ſed uoluntas ſufficienter mouet ſeipſam: non ergo H mouetur ab aliquo exteriori.

SED CONTRA. Volũtas mouet ab obiecto, vt dictũ eſt: ſed obiectũ volũtatis põt eſſe aliqua exterior res ſenſui ꝓpoſita. ergo volũtas p̃t ab aliquo exteriori moueri.

RESPONDEO. Dicendum, q ſ'm quod voluntas mouetur ab obiecto, manifeſtum eſt, q moueri poteſt ab aliquo exteriori. ſed eo modo, quo mouetur quãtũ ad exercitiũ actus, adhuc neceſſe eſt ponere uolũtatem cũ aliquo principio exteriori moueri. Omne. n. I quod quãdoque eſt agens in actu & quandoque in potẽtia, indiget moueri ab aliquo mouẽte. Manifeſtum eſt aũt, q uolũtas incipit uelle aliquid, cum hoc prius non uellet. Neceſſe ẽ ergo q ab aliquo moueatur ad uolendum, & quidẽ ſicut * dictum eſt ipſa mouet ſeipſam inquantum per hoc, q ult finem, reducit ſeipſam ad uolendũ ea q̃ ſunt ad finẽ, hoc aũt non poteſt facere niſi cõſilio mediante. G Cum. n. aliquis uult ſanari, incipit cogitare quomodo hoc cõſequi poſſit, & per talẽ cognitionẽ peruenit ad hoc q põt ſanari per medicũ, & hoc uult. Sed quia nõ ſemper ſanitatem actu voluit, neceſſe eſt q inciperet uelle ſanari ab aliquo mouẽte. Et ſi quidẽ ipſa moueret ſeipſam ad uolẽdum, oportuiſſet q mediãte cõſilio hoc ageret ex aliqua uolũtate p̃ſuppoſita hoc autẽ nõ eſt procedere in infinitũ. Vnde neceſſe eſt ponere, q H in primum motum uoluntatis uoluntas prodeat ex inſtinctu alicuius exterioris mouentis, ut Ari. concludit In quodã capitulo * Ethicæ Eudimicæ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q de ratione uoluntarij eſt, qđ principium eius ſit intra, ſed nõ oportet quòd hoc principium intrinſecum ſit primum principiũ motũ ab alio. Vnde motus uolũtarius etſi habeat principium ꝓximũ intrinſecũ, tamẽ principiũ primũ eſt ab extra, ſicut & primũ I principiũ motus naturalis eſt ab extra, quod. ſ. mouet naturam.

AD SECVNDVM dicendum, q hoc nõ ſufficit ad rõnem violẽti, quòd principiũ ſit extra, ſed opor

¶ *Super quæſtionis nonæ Articulum quartum.*

CIrca rationem, & concluſionẽ in corpore quarti ar. eiuſdem quæſtionis, dubium occurrit. Circa rationem quidẽ quia ad actum volendi ſufficit obiectum apprehẽſũ præſens, & voluntas, inqt Scotus. in quoli q. 31. nõ ergo requiritur exterius agens: nec quod præuolendo incipiat velle, vt ratio literæ prima vult. Arguitur quod ratio literæ cõmittit ſophiſma con59 ſequentis. Cum. n. voluntarium, vt ſuperius patet, dupliciter dicatur. ſ. vel quia volitũ, vel quia in poteſtate voluntatis. litera ex hoc, quod primus actus voluntatis non põt eſſe voluntarius primo modo infert. q nullo modo ſit voluntarius. ergo &c. vbi patet manifeſtus error. Et cõfirmat, quia alio modo eſt voluntarium ipſum volitũ alio modo ipſa uolitio. nã illud vt obiectum, hoc vt actus: ac per hoc illud mediãte actu hoc abſq; medio. Cũ. n. volo legere non ſolũ legere eſt volũtarium, ſed etiã illud velle, quo volo legere, quamuis diſſimiliter: quia legere, mediãte velle, ipſum autẽ velle ſe ipſo. Et tñ ratio literæ, quia, primum velle nõ pōt eſſe volitum vt obiectum, cõcludit, q nõ eſt in poteſtate volũtatis, ſed ex inſtinctu ſuperioris: cum tamẽ dici poſſet, quod licet primum velle nõ poſſit eſſe volitum, vt obiectum, eſt tñ volitũ vt actus: & ſic non oportet, q ſit volitus. conſilio mediante. Præterea. Tota vis rationis literæ conſiſtit in hac excluſiua, Volũtas mouet ſe mediante conſilio, ſeu ex aliqua voluntate præſuppoſita tantum. Et tñ neque hic, neque in præcedenti arti. probata eſt quo ad vtramque expoſitionem. Probatum eſt. n. q voluntas mouet ſe hoc modo. ſed non eſt probatũ q non alio modo: ſup qua tñ negatiua fundatur tota vis rõnis in litera, vt patet intuẽti ergo &c. Contra concluſionem vero Scotus, vbi ſupra arguit quia ſi voluntas in primo actu, naturali inſtinctu moueretur ab intellectu naturaliter moto, voluntas naturaliter moueretur. & ſic homo eſſet vnum animal brutum.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis ſcito tria. Primum eſt fundamentum huius rationis, & eſt id quod dictum eſt. ſ. quod voluntas mouet ſe non alio modo, quam ex volũtate finis. Sed radix huius fundamenti non eſt prætermiſſa ab authore, ſed in primo art. huius q̃nis poſita. ſ. q principium motionis ad exercitium actus, eſt ex fine: quia omne agens agit ꝓpter finem. Et in ar. 3. repetita & applicata, cum dicitur, quo ad voluntatem pertinet mouere alias potẽtias, ex ratione finis. Eſt ergo vis rationis huius hæc. Omne agẽs agit propter finẽ appetitum vel appetitu naturali, vel animali, ſeu intellectuali. Sed voluntas mouendo tam alias potentias, quam ſe, eſt agẽs ergo actio iſta eſt ab ea ex appetitu finis uel naturali, uel aiali &c. Sed nõ ex appetitu naturali, quia ſic nõ moueret ſe, ſed dans naturã moueret illi eo mõ, quo grauia & leuia mouent

F à generante: nec eſſet voluntarium iſtud agere, vt patet, cuius oppoſitum ſignificat voluntatem mouere ſe, ergo eſt ex appetitu aiali, ſeu intellectuali. i. ex uolitione finis, quod eſt intentum. Agere. n. ex præuolitione finis, & mediante conſilio, idem ſunt, ſicut cognoſcere ex principijs, & mediãte ſyllogiſmo, idẽ ſũt. Hæc autem rõ ꝓcedit ex per ſe notis cõibus animi conceptionibus vt de ſe patet. unde nullam habet calumniam, & vtranqua exponentẽ illius excluſiue probatam compatitur euidentem. Et per hoc patet reſponſio ad ultimam obiectionem contra rationem. Scito ſecundo q vt ſuperius q. 16. art. vlt. ad 3. & q. 17. ar. 5. ad tertium patet, uolũtarij actus uoluntatis ſic ſupra ſeipſos reflectuntur, vt quilibet eorum implicite, uel explicite, formaliter, vel virtualiter, habeat rõnẽ volitũ obiectiua, & nõ ſolum per modũ actus. Dum. n. eligo vitã cõtemplatiuam, cõſentio in talem electionem, & vtor volũtate mea ad actum eligendi applicando illam. Et ſic electio ipſa eſt actus, & eſt volita vt obiectum, & conſenſu vſus. Et econtra, dum vtor uoluntate in ea, applicando illam ad amandum Deum, cõſentio in talem vſum & eligo illum, & ſic vſus habet rationem actus, & dum hoc eſt volitus vt obiectum conſenſus & electionis. Et ſimiliter dum conſentio in amicitiam diuina, utor voluntate applicando ad conſenſum, & eligo eundem, & ſimiliter cõſenſus eſt actus & uolitus, ut obiectum electionis & uſus. Quia igitur non q̃ſque, ſed ſemper cum uolũtas mouet ſe, vtitur ſeipſa, applicando ſe ad uolendum. uel nolendum &c. Et oīs hmõi actus eſt implicite uel explicite, formaliter uel uirtualiter uolitus, ut obiectum: licitum fuit authori ex negatione uoluntarij obiectiue in huiuſmodi actibus, inferre negationem voluntarij ſimpliciter. Et hoc non ſolum quaſi gratia materiæ. ſ. actuum huiuſmodi, in quibus uoluntarium, ut actus, nõ inuenitur ſine uoluntario, vt obiectum, ut dictum eſt, ſed etiam K gratia formæ, quia ſi ſubtiliter perſpiciatur diſtinctio uolũtarii in uoluntarium, ut uolitum, & uoluntarium quia in p̃tãte uoluntatis, non eſt diſtinctio in diſparata genera uoluntarii, ſed eſt diſtinctio diſtinctorũ modorũ, penes directe uel indirecte. Voluntarium. n. ut uolitum, eſt directe uoluntariũ, uoluntarium uero, quia in p̃tãte uoluntatis, eſt indirecte, ea indirectione, quia ſcilicet ſubeſt poteſtati uoluntatis, ut ſit obiectum eius uolentis, aut nolentis: hac. n. ſola rõne uoluntariũ induit. Vnde cum uoluntarium ſecundo modo, in idem redeat cũ uoluntario primo mõ, licuit ex oĩmoda negatione volũtarii primo modo, inferre formaliter negationem uoluntarii ſimpl'r. V. n. iam patet, uoluntarium, quia in poteſtate uoluntatis, ad voluntarium ſimpliciter ut obiectum reducitur ſicut obiectũ indirecte, ad obiectum directe, & cõſequenter ſub omnimoda negatione obiecti vtriuſq; modi negatio cõprehẽdit. Et ꝑ hoc patet rñſio ad alias duas obiectiones cõtra rõnẽ. Scito tertio, quòd

Inf. q. 17. ar. 1. ad 1. & q. 89. ar. 4. ad 1. & q. 105. ar. 4. & q6. 06. ar. 2. Sup. ci. & q. 111. ar. 2. cor. & 3. con. c. 88. & 89.

q. 6. arti. 4.

ar. 3. hui? q.

Art. præced.

lib. 7. mor. euiden. cior c. 18. tom. 5

quod aliud eſt loqui de volitione, & aliud volitione vt à vo luntate applicante ſeipſam ad volendum, Volitio.n.nil aliud dicit niſi operationem voluntatis, qua vult: & certum eſt ꝙ ad volendum ſufficit voluntas cum obiecto. Sed ad volendū à ſe, ita quod ly à ſe, dicat cauſalitatem applicantem ſeipſam ad volēdum, nō ſuffi cit voluntas cum ob iecto, ſed exigitur vo luntas præuolens fi nē. Et ratio huius eſt quia velle à ſe, non ſolum importat vel- le, ſed agere ſeu mo uere: quod quia oportet fieri propter finem, præexigit na- tura, vel tempore ap petitum finis, vt di- ctum eſt: & nō aduer tere hoc, cauſa eſt lo- quendi ſic. Et quia a ctio ipſa eſt magis ꝓ pter finem, quā obie ctum, & volitio quā volitum, ut patet cū amo Deū, diuus Tho mas, qui ſupra hoc, ꝙ agens agit propter fi nē ædificabat, appli- cationem voluntatis ad volēdum in ratio ne voliti propter finē contemplatus maxi me eſt: & ex ea ſic ac cepit, veritatem ſuae nit, atque docuit. Vu de quamuis volitum vt obiectum, habeat directiuam rationem voliti, quam volitū vt actus: voluntariū tamē vt actus, habet magis rationem eius quod eſt eſſe propter finem, quam obiectū & actus. Et propterea hoc in loco, vbi tota vis cōſiſtit in hoc, quod eſt eſſe volitum pro- pter finem, actio ipſa per modum actionis exercita, primum te- net locū. Et per hæc patet reſponſio ad rationem Scoti.

¶ Ad id vero quod cō tra cōcluſionem obij citur, ſolutione reſpō detur, negando ſeque lam. Quamuis.n. pri mus actus volūtatis fit ea inſtinctu dato ab exteriori, non ob iecto, ſed cauſa effecti ua deo: ipſa tamen iam ex hac finis voli tione ſeipſam mouet ad volēdum alia pro pter finem, quod bru tis non conuenit, qm̄ ad omnia mouentur ab inſtinctu. Eſt igi- tur authoris ſenten- tia, quod ſicut gene- rans graue dat graui naturalem appeti- tum motus & loci orſum, & propte- rea ceſſante impedimento, graue ex appetitu accepto moue- tur deorſum, & quieſcit ibi: ita genitor voluntatis dat ei na turalem inclinationem in bonum, ita quod propoſito per in- tellectum bono abſque impedimento, uoluntas tendit in il- lud actu elicito, qui eſt volitio. Et hic actus dicitur eſſe ab ex teriori agente, ea ra- tione, qua motus gra uis à generante dici- tur, & merito. quia ad hunc actum volū tas non concurrit vt propter finem agens ſed vt ad finem ten- dens ex directione ſuperioris agentis, or dinātis ipſam in hoc. Et propterea hic ac- tus licet ſit uelle, & voluntatis, & à vo- luntate vt eliciente actum: non tamen eſt voluntarius: quia non eſt à uoluntate vt applicante ſe ad uolendum, ſed na- turalis: quia datur naturæ applicat ip- ſam mediante incli- natione data ad uo lendum. Oportet enim, vt in litera di citur, dari proceſ- ſum in infinitum in voluntarijs, niſi de- ueniatur ad unum non uoluntarium, ſed naturalem actū. voluntatis, in quo ſit ſtatus.

In cor. ar.

69

1.q.15.ar.3. & 4. & 22.q. 95. ar 5 6 & 7. Et 2.d.15. q.1.ar.2. & 3. Et 3. cōtr.c. 84. vſq; 93. Et uer. q.5. art.9. & 10. Et opu 1.c. 129.130. & 263. & opu. 10.ar.19. & opuſ.25.c.5. & opuſ. 16. l.8.re.76.t 2

*D.4. in pri. tom.3.

C.7. parum a med.

*te.4. to.2.

li 2.te. 150. tom.2.

Ad tertium Dicendum, ꝙ volūtas quātum ad aliquid ſufficienter ſe mouet, & in ſuo ordine.ſ. ſicut agens proximū, ſed non poteſt ſeipſam mouere quantum ad omnia, vt* oſtenſum eſt, vnde indiget moueri ab alio, ſicut à pri mo mouente.

Articulus v.

Vtrum voluntas moueatur à corpore cœleſti.

Ad quintum ſic proceditur. Videtur quod voluntas humana à corpore cœleſti moueat. Omnēs.n. motus varij, & multiformes reducūtur ſicut in cauſam, in motum vniformem, qui eſt motus cęli, vt probatur octauo† Phy. ſed motus humani ſunt varij, & multiformes, incipientes poſtquam prius non fuerant. ergo reducuntur in motum cœli, ſicut in cauſam, qui eſt vniformis ſecundum naturam.

¶ 2 præt. Secundum Auguſt. in 3. *de Trin. Corpora inferiora mouētur per corpora ſuperiora, ſed motus humani corporis, qui cauſatur à voluntate, non poſſet reduci in motum cœli, ſicut in cauſam niſi etiam voluntas à cœlo moueretur. ergo cœlum mouet volūtatem humanam.

¶ 3 Præ. Per obſeruationem cœleſtium corporum Aſtrologi quædam uera prænuntiant de humanis actib. futuris, qui ſunt a voluntate, quod nō eſſet, ſi corpora cœleſtie uoluntatem hominis mouere non poſſent. mouetur ergo uoluntas humana à cœleſti corpore

Sed contra eſt quod †Damaſ. dicit in 3. li. quod corpora cœleſtia non ſunt cauſa noſtrorū actuum, eſſent autem ſi uoluntas, quæ eſt humanorum actuum principium, à corporibus cœleſtibus moueretur, non ergo mouetꝰ uoluntas a corporibus cœleſtibus

Reſponde. Dicendum, quod eo modo, quo uoluntas mouetur ab exteriori obiecto, manifeſtum eſt quod uoluntas poteſt moueri à corporibus cœleſtibus inquantum.ſ. corpora exteriora, quę ſenſui propoſita mouent uoluntatē, & etiam ipſa organa potentiarum ſenſitiuarum, ſubiecent motibus cœleſtium corporum. Sed eo modo quo uoluntas mouetur, quan- B tum ad exercitiū actus ab aliquo exteriori agente, adhuc quidā poſuerunt corpora cœleſtia directe imprimere in uoluntatem humanā, ſed hoc eſt impoſſibile. Volūtas.n. ut dicitur in 3. de anima* eſt in ratione. Ratio autem eſt potentia animæ, nō alligata organo corporali. vnde relinquitur, ꝙ uoluntas ſit potētia oīno immaterialis & incorporea. Manifeſtum eſt autem, ꝙ nullū corpus agere poteſt in rem incorpoream, ſed potius econuerſo, eo ꝙ res incorpo- D reæ & immateriales ſunt formalioris, & uniuerſalioris uirtutis, q̈ quæcunque res corporales. unde impoſſibile eſt, ꝙ corpus cœleſte imprimat directe in intellectum aut uoluntatem. Et pp hoc Ari. in li.* de anima. recitans opinionē dicendū, ꝙ talis eſt uolūtas in hominib. qualem in eis inducit pater deorum, uirorumq;.ſ. Iupiter. per quē totum cœlum intelligunt, attribuit eis, ꝙ ponebant intellectū C non differre à ſenſu. Oēs,n. uires ſenſitiuæ, cū ſint actus organorū corporaliū, per accidens moueri pn̄t à cęleſtib. corporibus. motis.ſ. corporib. quorū ſunt actus, ſed qa dictum eſt, qđ appetitus intellectiuꝰ quodāmodo mouetur ab appetitu ſenſitiuo indirecte, redūdant motus cœleſtium corporū in voluntatem. inquantum,ſ. per paſſiones appetitus ſenſitiui volūtatem moueri contingit.

Ad primum ergo dicendum ꝙ multiformes motus voluntaris E humanę reducuntur in aliquam cām vniformem, quæ eſt ī intellectu, & volūtate ſuperiorum, quod nō poteſt dici de aliquo corpore ſed de aliqua ſupiori ſuba immateriali. vn̄ non oportet quòd motus voluntatis in motum cœli reducatur, ſicut in cauſam.

Ad ſecundum dicendum, quòd motuꝰ corporales humani reducunť in motū cęleſtis corporis, ſicut in cām īquātū ipſa diſpoſitio organorū cōgrua ē ad motū aliqualiter ex impreſſiōe cœleſtiū

¶ *Super quæſtionis nonæ Artic. quintum.*

In corpore quinti articuli dubiū occurrit, Quare res immaterialis, formalioris, & vniuerſalioris naturæ, & virtutis quam ſit corpus, poteſt directe moueri à corpore vt ab obiecto: & nō poteſt moueri ab eo vt a motore ad exercitium. Sicut enim ad primam motionem ſufficit in mouente maior nobilitas ſecundum qd vt in hac qōne, articulo ſecundo ad primum dicitur, ita in ſecunda. vt patet ex hoc, quod voluntas mouet intellectum ad exercitium. & tamen apud diuum Thom. eſt ſecundum quid tantum nobilior intellectu. Et rurſus ratio aſſignata in litera non minus excludit primam motionem, quam ſecundam. Ex hoc n. quod mens eſt for-

F corporum & inquantū etiam appetitus ſenſitiuus cōmouetur ex impreſſione cœleſtiū corporum & vlterius inquātum corpora exteriora mouentur ſecundum motū cœleſtium corporum, ex quorum cōcurſu voluntas incipit aliquid velle, & non velle, ſicut adueniente frigore incipit aliquis velle facere ignem ſed iſta motio volūtatis eſt ex parte obiecti exterius præſentati, nō ex parte interioris inſtinctus.

G Ad tertium dicendum, quod ſicut dictum eſt, appetitus ſenſitiuus eſt act* organi corporalis. vnde nihil prohibet ex impreſſione corporum cœleſtium aliquos eſſe habiles ad iraſcendum, vel concupiſcendum, vel aliquam huiuſmodi paſſionem. ſicut & ex complexione naturali plures hominū ſequuntur paſſiones, quibus ſoli ſapientes reſiſtūt. Et ideo, vt ī pluribus, verificantur quæ pronūtiantur de actibus hominum ſ͠m cōſiderationem cœleſtium corporū. Sed tamen, vt Ptolemeus dicit in* Centiloquio, Sapiens dominatur

H aſtris. ſ. quia reſiſtens paſſionibus impedit per voluntatem liberam, & nequaquam motui cœleſti ſubiectam, huiuſmodi cœleſtium corporum effectus, vel, vt Augu. dicit 3. ſuper Geneſ. ad literam fatendum eſt, quando ab Aſtrologis vera dicuntur, inſtinctu quodā occultiſſimo dici, quē neſciētes humanæ mentes patiuntur, quod cum ad decipiendum homines fit, ſpirituum ſeductorū operatio eſt.

I

Articvlvs vi.

Vtrum volūtas moueatur à Deo ſolo, ſicut ab exteriori principio.

AD sextvm ſic proceditur. Vř quod volūtas ñ à ſolo Deo moueat̄, ſicut ab exteriori principio. Inferius. n. natū eſt moueri à ſuo ſuperiori, ſicut corpora inferiora à corporibus cœleſtib* ſed voluntas hominis habet aliquid ſuperius poſt Deum. ſ. Angelum. ergo uoluntas poteſt moueri, ſicut ab exteriori prīcipio, etiā ab angelo.

¶ 2 Præt. Actus uoluntatis ſequitur actum intellectus. ſed intellectus hominis reducitur in ſuum, actum non ſolum à Deo, ſed etiā ab Angelo per illuminationes. vt * Dionyſ dicit ergo eadē ratione & uoluntas.

¶ 3 Præt. De* nō eſt cauſa niſi bonorum, ſecundum illud Gen. 1. Vidit Deus cuncta qua fecerat, & erāt valde bona. Si ergo à ſolo Deo voluntas hominis moueretur, nūquam moueretur ad malum, cum tamen voluntas ſit qua peccatur, & recte viuitur, vt* Auguſtinus dicit.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Philip. 2. Deus eſt qui operatur in nobis velle, & perficere.

Respondeo dicendum, quòd motus voluntatis eſt ab intrinſeco. ſicut & motus naturalis. Quāuis autem rem naturalem poſſit aliquid mouere. quod nō eſt cauſa naturæ rei motæ: tamen motū naturalem cauſare nō poteſt, niſi quod eſt aliqualiter cauſa naturę. Mouetur. n. lapis ſurſum ab homine, qui naturam lapidis nō cauſat ſed hic motus nō eſt lapidis naturalis: naturalis autem motus eius non cauſatur niſi ab eo, quod cauſat naturam, vnde dicit in 8. Phyſ. *quod generans mouet ſ͠m locū grauia & leuia. Sic ergo hominē voluntatem habentem contingit moueri ab aliquo, quod non eſt cauſa eius: ſed quod motus voluntarius eius ſit ab aliquo principio extrinſeco, quod nō eſt cauſa voluntatis, eſt impoſſibile. voluntatis autem cauſa nihil aliud eſſe poteſt, quā Deus. Et hoc patet dupliciter, Primo quidem ex hoc quod voluntas eſt potentia animę rationalis, quæ à ſolo Deo cauſat per creationē vt in 1. dictum eſt* p. p. q. 90. ar. 2. & 4.

Secundo vero ex hoc, quod voluntas habet ordinem, ad vniuerſale bonum. vnde nihil aliud poteſt eſſe voluntatis cauſa, niſi ipſe Deus, qui eſt vniuerſale bonum. Omne autem aliud bonum per participationem dicitur, & eſt quoddam particulare bonum: particularis autem cauſa non dat inclinationem vniuerſalem. Vnde nec materia prima, quæ eſt in potentia ad omnes formas, poteſt cauſari ab aliquo particulari agente.

Ad primvm ergo dicendum quod Angelus non ſic eſt ſupra hominem, quod ſit cauſa voluntatis, eius: ſicut corpora cœleſtia ſunt cauſa formarum naturalium, ad quas conſequuntur naturales motus corporum naturalium.

K Ad secvndvm dicendum, quòd intellectus hominis mouetur ab agelo ex parte obiecti. quod ſibi proponitur virtute angelici luminis ad cognoſcendum, & ſic etiam voluntas ab exteriori creatura poteſt moueri vt edictum eſt. Arti. 4.

Ad tertivm Dicendum, quod Deus mouet voluntatem hominis, ſicut vniuerſalis motor, ad vniuerſale obiectum voluntatis, quod eſt bonum. Et ſine hac vniuerſali motione homo nō poteſt aliquid velle, ſed homo per rationem determinat ſe ad volendum, hoc, vel illud, quod eſt vere bonum, vel apparens bonum. Sed tamen interdum ſpecialiter Deus mouet aliquos ad aliquid determinate volendum, quod eſt bonum: ſicut in his quos mouet per gratiam, vt infra dicetur q. 109. q. 2.

malioris, & vniuerſalioris virtutis, quam, corpus, excludit̄ paſſio à corpore non ſolum vt effectiuo, ſed etiā vt à formali principio, quod eſt excludere motionē ab eo per modum obiecti, vt in 1. art. c. huius q. dictum eſt.

¶ Ad hoc breuiter dr̄ quod ſ͠m veritatem neutro modo corpus poteſt agere in rē immaterialē propter rationem allatā, & plures alias, quas vide, ſi vis in 3. contra Gen. c. 84. &. 85. Vnde & in 1. parte dictum eſt & declaratum, quod phantaſmata non niſi facta in actu lumine intellectus agentis, poſſunt mouere intellectum. Et vſque adeo diuus Th. in q. 84. arti. 6. hoc ponderauit, vt concluderet quod tota cognitio ſēſibilis, vſque. ſ. ad cogitatiuā incluſiue, non eſt cauſa intellectualis notitię, ſed eſt materia cauſæ. ſ. intellectus agentis. Ratio autem quare conceditur & hic, & alibi, quod voluntas, ſeu intellectus, mouetur ab exteriori tanquā obiecto. & non tanquam à motore ad exercitium, eſt quia ad mouendum obiectiue exteriora concurrunt, & ſi non ſufficienter, tamen inchoatiue mediate. & vt materia obiecti Ad mouendum autē ad exercitium, nullo modo concurrunt ex parte motoris ad exercitium. Eſt, n. talis motor ſolus Deus cū ipſa voluntate, vt ſ in quæſtione patet.

Art. 2. huius q. & p. p. 80. & 81.

Parū à prin. libri.

Ca. 17. circa ſi. tom 3.

Inf. q. 80. a. 1. Et 1. q. 1. 405 ar. 4. & q. 111 ar. 2. & 3. cō tra. c. 88 89. 91. & 92. pr. Et mal. q. 3. at. 3. cor. & q. 16. art. 5. co. & ad 13.

¶ Super quæſtionis nonę Artic. ſextum.

IN art. 6. eiuſdem q. aduerte duo. Primo, quod q a in titulo ea primitur ly, ſicut ab exteriori principio, non oportet in corpore articuli, cum de cauſa motus naturalis, vel voluntarij agitur, facere vel ſub intelligere diſiunctiuam: puta, quod non poteſt cauſari, niſi à daute naturā, ſeu volunt atem, vel à ſeipſo. Hoc. n. licet verū ſit abſolute, i genere tamē exterioris principij non comprehenditur ipſummet: quia eſt principium intrinſecum, ſed ſolummodo datur naturæ. aut voluntatis. Secundo, quod in reſponſione ad tertium habetur, quod Deus non ſolum potentiam voluntatis dat, ſed actum volendi clauſum in omni actu volendi ipſam. ſ. volitionem boni. In oi. n. volitione hæc volitio clauditur, vt principium in cōcluſione. Et propterea in litera dicit̄, quod ex hac volitione voluntas per rationem determinat ſe ad hoc vel illud bonum, vere vel apparenter, & ſine illa præſuppoſita volitione, nihil oīno velle poteſt: ſicut nec ſine principiorū cognitione intellectus aliquid noſſe poteſt. Et hæc volitio eſt illa, ad quam dictum eſt oportere voluntatem moueri ab alio, etiam quo ad exercitium actus. Secundum hanc enim fertur actu in finem, & ea hac vult quicquid vult.

C. 4. de diu. no. nō remo te à princ. 1.

li. 1. retract. c. 9. i nmed. tom. 1.

Tex. 17. 29. 30. 31. 3 in tom. 2.

¶ Super quæſtionis decimæ Articulum primum.

IN quæſtionis decimæ art. 1 Scito ꝙ ly naturaliter, in titulo poſitum, ſumitur vt diſtinguitur contra ly; libere.

¶ In corpore eiuſdem primi articuli, dubium occurrit ex eo, quòd author diuertere uidetur à propoſito, dum quæſtio eſt de naturali, vt diſtinguitur cōtra liberum: & ſolutio qōnis eſt de naturali, vt diſtinguitur contra accidentale, vt patet in litera.

¶ Ad hoc breuiter dr̄ ꝙ quia naturale, vt diſtinguitur contra liberū, ſequitur ad naturale .ſ. ſubſtantiale (omne.n. ſubſtātiale, eſt naturale) ex hoc, ꝙ author declarauit in voluntate inueniri motum naturalē .i. ſubſtantialē, optime ſatisfecit quæſito, An ſit talis motus naturalis, vt diſtinguit cōtra liberū. Sic aūt fuit rō proceſſus: q̄a videlicet rō ſignificata p nomē Naturalis, aperienda erat, vñ ſi oīs, ſuba natura eſt, quicquid ſm ſubſtātiam, ineſt, ſm naturā ineſt ac per hoc, & ſubſtantiale & naturale eſt: ſm ſubſtantiam, nāq; ineſt, quicquid p ſe ineſt. ergo iuxta hanc naturę ſignificationem, quæ & voluntas natura eſt, per ſe ineſſe, & ſm ſubſtantiam, & naturaliter, idem ſunt. Hæc autē æquiualere naturali, vt diſtinguitur contra liberum, patet ex eo, quia liberum habet pro eā, velle naturale xūt. eſſe. Id .n. ſolum libere ſit, quod ſit quia vult: & id ſolum naturaliter ineſt, quia eſt, vt in prima parte dictum eſt. Quicquid autem, ſm ſubſtantiam, ſeu per ſe ineſt, clare patet quod ineſt. quia talia eſt; ſubſtantialis eſt, & nō quia ſic vult. Nulla ergo diuerſio hic fuit. ſed aliæ perſcrutatio naturalis, ex qua docemur naturalitatem in oībus inuenire, ſicut author facit. Ex hac .n. ratione naturalis, adiuncta altera propoſitione cōi .ſ. ꝙ per ſe prius eſt his, quæ non ſunt per ſe, intulit vſem regulam .ſ. quod principium, cōuenientium alicui ineſt naturaliter .i. per ſe, & ſecundum ſubſtātiam, & quia eſt talis naturæ, & nō quia vult. Ex hac .o. regula, ſubintellecta minore .ſ. ꝙ motus conuenientes voluntati, ſunt ordinati ſecundum rationem principij & principiati, quod eſt per ſe notum, ſtatim habetur intentum, ſcilicet quod aliquis motus ineſt voluntati ſecundum ſubſtantiam per ſe naturaliter, quia eſt talis, & non quia vult.

¶ In eiuſdem articuli corpore. nota triplex poni naturaliter, volitum. Primo bonum: ſecundo beatitudinem. tertio oē conueniens volenti ſecundum ſuam naturam. Et de primis quidē duobus. euidens ratio in litera redditur: de tertio autem non. Vnde & dubitatur & de ipſo, & de eius ratione. De ipſo quidem, quia experimus oppoſitum, dum eligimus non cōuenientia ſecundum naturā, vt neſcire, non viuere. Nec euaditur dicendo, quod hoc appetimus per accidens: quoniam oppoſita eorum quæ naturaliter volumus. nec per ſe, nec per accidens, velle poſſumus. vt patet de primo & ſecūdo. De ratione vero .ſ. quia per voluntatem appetimus etiā ptinentia ad alias potentias, & totum hominem, quando quidē nulla apparet connexio huiuſmodi ad illam concluſionem. Vnde .n. ſequitur Per voluntatem appetimus etiam pertinentia ad alias potētias & totum hominē. ergo naturaliter volumus oīa conuenientia volentib. ſecundum ſuam naturam? Ad primum bo-

A rum breuiter dr̄, ꝙ ſicut in rebus exterioribus naturale inuenitur dupliciter .ſ. ſemper, vel frequenter, (Motus .n. celeſtes, naturales ſunt, vt vniuerſaliter, & ſemper indeficiētes a naturali curſu, motus autē inferiores naturales ſunt vt in plurib. & frequenter indeficientes) ita & in volūtatis motib naturalibus inuenitur naturalitas utroq; mō. Nā ad quædā volūtas ſic naturaliter ē determinata, vt nō poſſit aliquo pacto velle oppoſitum. Ad quædam ſic naturaliter determinata eſt, vt poſſit per accidens oppoſitum velle. In primo ordine, ſunt duo prima volita in litera numerata. In ſcd̄o vero eſt tercium volitorū genus, vnde ad hoc tertiū volitū volūtas nō plus vr̄ naturaliter inclinata, q̄ voluntas affecta habitu virtutis acq̄ſitæ ad opus illius virtutis, niſi pro quanto inclinatio ex natura potior eſt, quā ex acquiſito habitu. Et ſicut voluntas i iuſtitia habituata pōt iniuſte facere, ita uoluntas naturaliter inclinata in bonū conueniens volenti ſm ſuā naturam, poteſt eius oppoſitum uelle.

Boetis paulo à prin. li. ſtex.5.to.3.

te.4.uidetur eſſe tum.2.

¶ Ad ſm uero dicit ꝙ licet uerba illa literæ, ſi ſola ſumātur, nō inferāt niſi extenſionē voluntatis, & eius obiecti ad hoc tertium, ſi tñ intelligantur, coniuncta pcedentib. inferunt naturalitatē motus uoluntatis in hoc tertiū. Ad cuius euidentiā ſcito quòd uoluntas tripliciter ſumitur .ſ. ut quædā potentia, ſcd̄o, vt eliciens ex quodā in quiddā, tertio, vt appetitus ipſius totius uolentis. Et quidem quia uoluntas potē-ſia quædam eſt, ideo naturaliter fertur in bonum, quod eſt uolitum, primo poſitum in litera. Quælibet .n. potentia naturaliter determinata eſt ad ſuum obiectum, ita quod non poteſt in oppoſitum. Quia uero eſt uolitiua cuiuſdā ex quodā ſm rōnē cauſæ & cauſati, ideo naturaliter uult beatitudinem, quæ finale principium eſt, quod uolitum, eſt ſecūdo poſitum. Quia autem eſt a natura data uolenti, nō ſolum ut uelit ſibiipſi uolūtati, ſed etiam ut uelit ipſi uolenti, ſm ſeipſum & ſuas partes: ideo naturaliter uult bonum cōueniens uolēti ſm ſuā naturam, quod eſt uolitum tertio loco in litera poſitū. Quodlibet .n. horum trium habet rationem primi per ſe, & ſm ſubſtantiam. Obiectum .n. & primo reſpectum principium, eſt cā cęterorum. proprium uero infra principij rōnem clauditur. Amicabilia .n. quæ ſunt ad alios, ueniunt ex amicabilibus ad ſe. Et

B ſi hoc lōgius repetendum eſſet, dicendum eſſet, ꝙ quia uolitio pendet ex uolito & uolente, utrunque initium uolūtatiorum motum Inditū eſſe oportet. Et ex uolito quidē inditus eſt uoluntati motus in beatitudinē, qui, vtpote motus in finē primariū cōplectētē in ſe totā obiecti perfectionē, principiū ex ea parte eſt reliquorum motuū. ex parte uero uolentis, inditus eſt uoluntati motus in propriū bonū, utrūq; .n. tradidit Ari. cū dixit amabile qdē bonū, unicuiq; aūt ppriū. Cū igit Author ex hoc, ꝙ uolūtate uolumus nō ſolū ad ipſam ſpectātia, ſed ēt ad uolentē, intulit ꝙ naturaliter volumus cōuenientia ſm naturā: uerā cām reddidit, intēdens pro medio aſſumere, quod uoluntatē ſortiti ſumus pro nobis, ac per hoc ad proprium bonum determinatā. Vnde & in q. de uir. a.5. & inferius in q.50. & 16 Nulla uirtus in uoluntate ponitur ad proprium uolentis bonum quia ad hoc naturaliter determinata eſt.

¶ In rñſione ad primū eiuſdē articuli, aduerte diſtinctionē de uolun-

QVAESTIO X.

De modo quo voluntas mouetur in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de modo, quo uoluntas mouetur.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum voluntas ad aliquid naturaliter moueatur.

¶ Secundo, Vtrum de neceſſitate moueatur à ſuo obiecto.

¶ Tertio. Vtrū de neceſſitate moueatur ab appetitu inferiori.

¶ Quarto, Vtrum de neceſſitate moueat ab exteriori motiuo, quod eſt Deus.

ARTICVLVS I.

Vtrum voluntas ad aliquid naturaliter moueatur.

62
1.q.41 ar.2. co. Et ve.q. 22.ar.5.&9. Et ma q.16. ar.4.ad 5.
*Et etiā te. 49.to.2.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̄ ꝙ volūtas non moueatur ad aliquid naturaliter Agēs .n. naturale diuiditur cōtra voluntarium, vt patet in principio 3.*Phy. non ergo voluntas ad aliquid naturaliter mouetur.

¶ 2 Præt. id qd̄ eſt naturale, ineſt alicui ſemp, ſicut igni eſſe calidū ſed nullus motus ineſt voluntati ſemper. ergo nullus motus eſt naturalis voluntati.

¶ 3 Præt. Natura eſt determinata ad unū, ſed uoluntas ſe habet ad oppoſita, ergo uoluntas nihil naturaliter vult.

B SED CONTRA eſt, quod motus voluntatis ſequitur actū intellectus, ſed intellectus aliqua intelligit naturaliter. ergo & voluntas aliqua uult naturaliter.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut Boet. dicit in lib. de duab. naturis† & Phil. in 5.†Met. Natura dr̄ principiū intrinſecū in rebus mobilibus, & talis natura eſt uel materia, uel forma materialis ut patet in 2. *Phi. Alio mō dr̄ natura quęlibet ſuba, uel qdlibet ens, & ſm hoc, illud dr̄ eſſe naturale rei, qd̄ conuenit ei ſm ſuam ſubam, & hoc eſt, qd̄ p ſe ineſt rei. In oībus aūt, ea quæ p ſe in ſunt, reducūt in aliqd qd̄ p ſe ineſt, ſicut in primū, & iō neceſſe eſt ꝙ hoc modo accipiēdo naturā, ſp̄ principium in his q̄ conueniunt rei, ſit naturale, & hoc manifeſte apparet ī itellectu. Nā principia ītellectualis cognitiōis ſunt D

D. 196.

voluntate.conſideratur.n.multipliciter Sed quantum ad propoſitum litera inſinu t dupliciter.ſ.vt res, & vt cã.Eſt.n & in genere rei res tal s, puta apta nata velle: & i genere cauſæ cã talis, puta,li. era. Cum autem voluntas diſtinguit cõtra naturã, nõ diſtinguitur vt res talis cõtra t.lé rẽ, ſed vt cã talis cõtra cãm talẽ. Eſt.n.res talis.ſ.apta nata velle, natura quædã habens ſibi cõnaturalia ſicut & cæteræ naturæ; ſed talis cã.ſ. libera vt ſic, non eſt talis cã, qualis eſt natura. Hæc.n.eſt cã, quia eſt ac per hoc eſt cã determinata ad vnum. Illa vero c.ã, q̃a vult: ac per hoc eſt cã libera ad vtrumlibet. Vnde diſtinguunt volũtas & natura in cõne cauſæ, ſm proprias cauſandi differentias Propter quod & in 2. Phy. & in 9. Metaph. non niſi in ordine earum, vel principiorũ diſtinguũtur. Et ſi in his perſpexeris, q̃ 16 cauſa in natura ſpectat ad eam inquantum res eſt, videbis pariter, q̃ voluntas, vtriuſque cau ç ratione habet. Nam quatenus res talis eſt per modum naturæ, cauſalitatem habet quie qđ.ſ.n. cauſat aliquid quia talis res eſt, naturaliter ſcauſat illud. Quatenus vero electiua eſt per modum proprium.i. libere, à propoſito ad vtrumlibet &c. cauſalitatem habet, & non naturaliter. quicquid.n. cauſat quia vult, libere cauſat. Et ſi vlteri⁹ perſpexeris, quod natura, vt i litera dr̃, eſt cã eſſentialiter prior cã voluntaria, quia eſſe in vtroq; eſt pri⁹ quã operari &c. videbis quoq;, q̃ voluntas non ſolũ natura quædã eſt, ſed prius habet naturę cõnẽ & cauſalitatẽ, quã propriã. Et ſi poſtremo penetraueris, q̃ in cã eſſentialiter ordinatis coniunctis in vnã rem.id quod eſt prioris cauſæ proprium, participatur à poſteriori, vt ſupremũ infimi attingit infimum ſupremi: videbis, q̃ voluntatis prima opera oportet eſſe naturalia, & prius ipsã velle aliquid naturaliter, q̃ libere. Et hanc ſubtilitatẽ ſi perſpiciens ſ. ctatus fueris, habebis cl ram ſolutionẽ Scoticæ argumentationis in materia de proceſſione Spiritus ſancti, & de naturalitate voluntatis quæ uia in prima parte tractata ſunt Diſtinxit.n. volũtatem contra naturam, nõ ſolum in gñe c uſæ, ſed in genere rei Et ideo intulit omnimodam diſparationem, cum tñ ſint cauſę eſſentialiter ſubordinatę, vt hic, & in q. præcedente, arti. 4. de eorum actibus patet. Voluntas.n. non ſolum prius habet naturæ rõnem, vt in litera dr̃, quam cauſalitatis propriæ, ſed velle natural oportet eſſe principium volendi libere.

¶ In reſponſione ad 1.n, diligentiſſime notato docte nã ibi traditam circa diſtinctionẽ conuenientium alicui naturaliter.i. p ſe & ſm ſubſtantiã, in cõſequẽtia formã vel actum, & con- F ſequentia materiam, vel potentiam, & conditionem eorundẽ quod. . . pericitas in illis inſ. et eorum item abſolute: in illis vero non abſolute, ſed quod in certa diſpoſitione. Et cã eſt differentia inter potentiam & actũ, vt in litera dr̃. Ex hac.n. doctrina habes, vie docte, q̃ nõ ſolum aptitu u ad motũ & operationem ineſt ſubiecto p ſe, vt grauitas, & mobilitas: ſed motus ipſe & operatio, vt deſcenſus & ſitus, &c.

¶ In riſione ad tertiũ eleuato mentẽ in celſitudinẽ doctrinæ huius, & intuere, q̃ vnũ indiuiduum immaterialis ordinis æquiualet non tñ infinitis indiuiduis materialibus ſub vna ſpẽ, ſed etiã ſub vno genere, etiã analogo. Habes .n hic, q̃ cum ordo, vniuerſi habeat, q̃ natura determinata ſit ad vnũ ꝓportionaliter.ſ. generice. ſpecifice, vel induidualiter ac per hoc bono, abſolu te, cum ſit vnũ genere analogo, debuiſſet reſpõdere natura aliqua vna generice: & ſimiliter voluntati, quia eſt vna ſm ſpeciẽ. debuiſſet reſpõdere vnum ſm ſpeciem. ſubiunctum tamen eſt, q̃ quia voluntas eſt immaterialis ordin.s, determinata eſt ad vnum in genere analogo, bonum.ſ. quaſi natura immaterialis eminẽtius præhabeat quicqd genus ſpeciei ſuæ haberet. ſic vere ſic eſt. In cuius ſignum, hic intellectus noſter æquiualet toti vniuerſitati corporeæ naturæ. Eſt autẽ ratio, huius, quia quæ ſunt diſperſa in inferioribus, ſunt vnita in ſuperiori. Eadem.n. ratione tanta eſt amplitudo immaterialis, potentiæ, vt vniuerſi ſimpliciter capax ſit.

K ¶ In eadem reſponſione. caueto Nouitie, ne indefinita pro vniuerſali te tibi offerat, & cõtrarietas inter reſpõſionis huius ſal eẽ, & corporis articuli inſurgat, dum ibi dictum eſt, quædam eſſe particularia bona ſub obiecto volũtatis contenta, ad quæ uoluntas naturaliter tendit, ac per hoc determinata eſt naturaliter, vt eſſe, viuere, &c. hic autem dicitur ſub bono communi: vtrobique.n. indefinita, ſeu particularis eſt locutio: & propterea neutra alteri repugnat. Hic enim expreſſe dicitur, Sub bono communi multa comprehenduntur, ad quorum nullũ determinatur uoluntas. Multa, dixit, non, omnia. Ibi quoque manifeſte de quibuſdam, ſcilicet conuenientibus uolenti ſecundum naturam, loquitur.

liter.nota Similiter etiam principiũ motiuum in voluntarijs oportet eſſe aliquid naturaliter volitũ. Hoc autem eſt bonum in cõmuni, in quod uolũtas naturaliter tẽdit, ſicut etiam quælibet potentia in ſuum obiectum, & etiam ipſe finis vltimus qui hoc modo ſe habet in appetibilibus, ſicut prima principia demõſtrationum in G intelligibilibus: & vniuerſaliter oĩa illa quæ conueniunt volenti ſecũdum ſuam naturam. Non enim per volũtatem appetimus ſolum ea quæ pertinent ad potentiã voluntatis, ſed etiã ea, quæ pertinẽt ad ſingulas potentias, & ad totũ hominẽ. Vnde naturaliter homo vult non ſolum obiectũ uoluntatis, ſed etiã alia q̃ conueniunt alijs potentijs, vt cognitionẽ veri, q̃ cõuenit intellectui. & eſſe, & viuere, & hmõi alia, quæ reſpiciunt conſiſtentiam naturalem: quæ oĩa cõ- H prehenduntur ſub obiecto voluntatis, ſicut q̃dã particularia bona.

Ad primum ergo dicendũ, q̃ volũtas diuidit̃ cõtra naturã, ſicut vna cã contra aliam. quædã.n. fiunt naturaliter, & quædã ſiũt volũtarie. Eſt aũt alius modus cauſandi proprius voluntati, quæ eſt domina ſui actus præter modum qui conuenit naturæ, quæ ẽ determinata ad vnum. Sed quia volũtas in aliqua natura fundatur, neceſſe eſt, q̃ modus ꝓprius naturæ quãtum ad aliquid, participetur à voluntate: ſicut quod eſt prioris cauſę, participatur à poſteriori. Eſt.n. prius in vnaquaque re ipſum eſſe quod eſt per naturam, quã velle, q̃ eſt p volũtatem, & inde eſt q̃, voluntas naturaliter aliquid vult.

Ad secundum dicendum, quòd in rebus naturalibus id, qđ ẽ naturale quaſi cõſequẽs formã tñ ſemp actu ineſt, ſicut calidũ igni. Qđ aũt eſt naturale ſicut cõſequẽs materiã, nõ ſemp actu ineſt ſed quãdoq; ſm potẽtiam tñ. Nã forma eſt actus, materia vero potẽtia. Motus aũt eſt actus exiſtentis in potentia: & ideo illa quę pertinẽt ad motũ, vel quæ ſequũtur motum in reb naturalib. non ſemp inſunt, ſicut ignis non ſemp mouetur ſurſum, ſed quãdo eſt extra locum ſuum. Et ſimiliter nõ oportet q̃ voluntas, q̃ de potẽtia in actũ reducitur, dũ aliqd vult, ſemp actu uelit: ſed ſolũ qñ eſt in aliqua diſpoſitione determinata. Volũtas autẽ Dei, quæ eſt actus purus, ſemper eſt in actu volendi,

Ad tertium Dicendum, q̃ ſemp naturæ reſpõdet vnũ ꝓportionatũ naturæ. Naturæ.n. ĩ genere, reſpondet aliquid vnũ in genere: & naturæ in ſpecie acceptæ, reſpõdet vnũ in ſpẽ, naturæ aũt indiuiduatæ r̃ndet aliqd vnũ indiuiduale. Cũ igit̃ volũtas ſit q̃dã vis immaterialis, ſicut & ĩtellectus, reſpõdet ſibi naturaliter aliqđ vnũ cõe.ſ. bonũ: ſicut ẽt intellectui aliquod bonũ cõe.ſ. verũ, vel ẽs vel quicquid eſt hmõi. Sub bono autem cõi multa particularia bona continentur, ad quorum nullum voluntas determinatur.

Articvlvs II.

I *Vtrum voluntas moueatur de neceſsitate à ſuo obiecto.*

Ad secvndvm ſic proceditur. Vr̃ q̃ voluntas de neceſſitate moueat̃ à ſuo obiecto, Obiectũ.n. volũtatis cõparatur ad ipſam, ſicut motiuum ad mobile, vt patet ĩ 3. de aĩa: ſed motiuũ, ſi ſit ſufficiẽs, ex neceſſitate mouet mobile. ergo voluntas

D.t.aoj.

63 Inf q.83.ar.t.q. 82.ar.2. & 3. & veri. 6. Et mal. 6. cor. & ad 7. & 10. ſte. 54.

¶ *Super quæſtionis decimæ Articulum ſecundum.*

IN titulo ar. ſecundi eiuſdẽ q̃õnis, Neceſſariũ ſumitur uere & proprie, q̃.ſ. impoſſibile eſt aliter ſe habere. Et eſt ſermo

mo de neceſſitate naturali, quia ſ agētia & patientia in vniuerſo connectuntur, calefactibile calefactiuo, & viſus viſibili &c.
¶In principio corporis eiuſdem. 2. ar. dubium occurrit de cōcluſione, & de eius rōne. De cōcluſione quidem, qua dr̄ q̄ voluntas a nullo obiecto de neceſſitate mouetur ad exercitiū actus: quoniā voluntas à Deo clare viſo, neceſſario mouetur ad exercitium actus. Non. n. pōt nō amare, ac frui illo, vt in 1. parte dictū eſt de rōne, qua dr̄, Pōt. n. aliquis de quocunque obiecto nō cogitare, & per cōſequēs actu non velle illud: quia voluntas non habet in poteſtate ſua cognitionem præſentatiuam primi obiecti nec refutationē illi⁹, & ſimiliter viſionis Dei clarē pſētatæ. Iā. n. dictū eſt, q̄ prim⁹ actus nō eſt in ptāte voluntatis, falſum eſt ergo quod pōt aliquis de quocunque obiecto nō cogitare. ¶Ad hæc dr̄, q̄ verba literæ intellecta formaliter, oēs ſoluunt obiectiones: doctrina ſiquidem prius tradita nō aduerſatur pſēti. Ad quorū euidētiā opus eſt diſtinctione. ſ. q̄ aliud eſt dicere. Voluntas neceſſario. mouet ab obiecto ad exercitiū actus: & dicere, volūtas ſic diſpoſita neceſſario moueatur ad exercitiū act⁹. Primū. n. denotat efficaciā obiecti ſupra voluntatē, q̄. ſ. talis, & ſic efficacis eſt naturæ, q̄ pōt voluntatē ad exercitiū actus neceſſario ducere. Et hoc negatur in pſenti concluſione, dum aſſeritur, q̄ nullum, obiectum vt ſic, & quātum eſt ex ſua efficacia, pōt naturali neceſſitate cōpellere voluntatē ad exercitum actus. Secundum vero denotat naturam volūtatis, de qua dictum eſt. q̄ habet quendam motum naturalē, & q̄ non habet ſemper illū actu ſed qñ eſt in certa diſpoſitione: & hoc prædictum eſt, & vere. Et ex hoc prouenit, q̄ uolūtas Deum clare viſum neceſſario amat: eſt. n. tunc in diſpōne tali, q̄ ex natura ſua actu puenit amor, & delectatio talis obiecti. Et ſicut in 1. actu voluntatis. quē habemus naturaliter, uelle illud nō hēt neceſſitatē exercitij ab obiecto. ſed à natura exiſtēte in tali diſpōne, p ad eā naturali neceſſitate ſequit̄ uelle. Vnde qñcūq; uolūtas neceſſario mouet̄ ad exercitiū, neceſſitas illa nūq̄ eſt ab obiecto ſed à natura, & naturæ datore. Et per hoc patet rñſio ad utrūque obiectorū. Et ad primū quidē explicite. Ad ſm uero, quo ad, materiā & ad formā, dicito, q̄ uerīſſimum eſt, q̄ uolūtas pōt de quocūq; obiecto nō cogitare, quātū eſt ex parte obiecti: ſic. n. author loquitur ſed ſophiſma figuræ dictionis eſt inferre. ergo uolūtas in tali diſpōne exiſtens pōt nō cogitare ſ: mutaē. n. quid in quale. Oportet ergo diligēter in hoc art. aduertere, q̄ formalis eſt ſermo de efficacia obiecti ut ſic: obiectiōes aūt aliūde, q̄ ex obiecto robur habēt: & ideo nihil obſtāt. Et ſi horū ultimā reſolutionē cupis, recolito ſupradictorum ſ. q̄ uoluntas quo ad exercitium, tres eſt habet motores. ſ. ſeipſam, ſuā naturā, & Deum vt agentē, nō ut obiectum. Ex hoc. n. patet, q̄ modus exercitij non aliūde eſt. unde, ſiue libere, ſiue neA ceſſario voluntas exerceat ſuum actum, nunquā ex parte obiecti cauſa requirenda eſt, ſed agentis, vt dictum eſt, triplicis, & in hoc quieſcat intellectus tuus.
¶In eiuſdem corporis arti. concluſione 2. ſ. q̄ obiectū vndiq; bonum, neceſſario mouet, nec deficit ab hoc, niſi propter defectum alicuius boni: dubiū occurrit ex Scot. in 4 di. 49. q. 11. dicentis, q̄ iſta rō nō cōcludit neceſſariam motionē ſimplr: ſed quod ſi voluntas debet habere actum circa tale obiectū, opoꝛtet q̄ habeat actū volitiōis, nō quo tñ ſtat q̄ ipſa pōt ſuſpēdere actum ſuum. Sed qa ex his, & pceſſu ſuo manifeſte patet, q̄ nō impugnat ſenſus formalis literæ, ſed quē ipſe accepit: ideo ſibi ipſi curā ſui relinquo. n. n. Tho loquit̄ de motione ex parte obiecti, quæ ē ad ſpecificationē actus, & vult q̄ neceſſario mouet obiectū vndique bonū, qđ ē veriſſimū ſimplr & formaliter: ita. n neceſſario ſpecificat qđ eſt obiecti: oē mouere, qđ impoſſibile eſt aliter ſe habere: qñ nō pōt nō ſpecificari actus voluntatis ab eo, vt patet, q̄uis poſſit actus volūtatis nō fieri. Vnde cū i litera dr̄, q̄ volūtas nō pōt ñ velle beatitudinē, ly nō velle, nō ſumitur negatiue ſed cōtrarie. i. p nolle: vt manifeſtāt ſubiuncta verba in alio mēbro, ſ. repudiari, vel approbari. Sed, q̄ fallit aliquos, hæc eſt indiſtinctio inter motionem ad ſpecificationem & exercitium actus.
¶Circa doctrinā traditā in hoc ar. & præcedentib. aduerte, qđ ſm qđ uoluntas reſpicit duos motores, alterū ad exercitiū, alterum ad ſpecificationē. dupliciter inuenitur in ea naturalitas. ſ. ſm determinationem ad exercitium, & ſm determinationem ad ſpēm. Eſt. n. uoluntas naturaliter determinata ad eliciendum actum aliquem, puta primum &c. Et eſt rurſus naturaliter determinata ad obiectum aliquod, puta bonum &c. Et hæ determinationes ita ſe habent, quod prima infert ſecundam. & non econuerſo. Si. n. uolūtas determinata naturaliter E eſt ad eliciendum actum, hoc non eſt niſi reſpectu obiecti, ad quod naturaliter determinata eſt, ſed ſi determinata eſt naturaliter ad obiectum, non propterea determinata eſt ad exercitium actus reſpectu illius, ut patet in litera. unde determinatio quo ad exercitum, vehementior ac naturalior eſt includit enim alteram, & addit.
¶Circa calcem eiuſdem corporis art. aduerte, quod quia, vt p diximus, voluntas ad trium volitorū genus, puta eſſe, viuere &c. determinata eſt naturaliter, quo ad ſpecificationē, vt i pluribus, & à cā, vt in plurib. nō neceſſario prouenit effectus, pōt. n. impediri. Idcirco in litera dr̄, qđ quælibet particularia bona, etiam eſſe, viuere, intelligere, non neceſſario mouēt volūtatem ad ſpecificationem actus poſſunt n. repudiari, ſic tamē quod prædicta vt in pluribus, non repudiantur. Sed ſi voluntas in ea fertur, volitionis actu in illa tendit, & raro nolitionis, vt contingit in deſperantibus, & ſimilibus.

neceſſitate poteſt moueri à ſuo obiecto:
¶2 Præt. Sicut voluntas eſt vis immaterialis, ita & intellect⁹, & vtraque potētia ad obiectum vniuerſale ordinatur, vt dictū eſt: ſed intellectus ex neceſſitate mouet̄ à ſuo obiecto. ergo & volūtas à ſuo.
¶3 Præt. Oē qđ quis vult, aut ē finis, aut aliquid ordinatū ad finē, ſed finē aliquis ex neceſſitate vult vt videtur, qa eſt ſicut principiū in ſpeculatiuis, cui ex neceſſitate aſſentimus. finis aūt eſt rō volēdi ea q̄ ſunt ad finem: & ſic vr̄ etiā, q̄ ea quæ ſunt ad finē, ex neceſſitate velimus. Voluntas ergo ex neceſſitate mouetur à ſuo obiecto.

Sed contra eſt qđ potētiæ rōnales ſm Philoſophū, ſunt ad oppoſita: ſed voluntas eſt potētia rōnalis, eſt. n. in ratione, vt dr̄ in 3. de aīa. ergo voluntas ſe habet ad D oppoſita. Nō ergo ex neceſſitate mouetur ad alterū oppoſitorū.

Respondeo Dicendum, q̄ voluntas mouetur dupliciter, Vno mō, quantū ad exercitium actus: Alio mō, quātū ad ſpecificationē actus, q̄ ē ex obiecto. Primo ergo mō volūtas à nullo obiecto ex neceſſitate mouetur. Pōt. n. aliquis de quocunq; obiecto ñ cogitare, per conſequēs neque actu velle illud. Sed quantū ad ſm motionis modū, voluntas ab aliquo obiecto ex neceſſitate mouet̄: ab aliquo aūt nō. in motu. n. cuiuslibet potētiæ a ſuo obiecto, cōſiderāda eſt rō, per quam obiectū mouet potentiā. Viſibile. n. mouet viſū ſub rōne coloris actu viſibilis Vnde ſi color pponatur viſui, ex neceſſitate mouet ipſum, niſi aliquis viſum auertat, qđ ptinet ad exercitum actus Si aūt pponeretur aliquid viſui, qđ ñ oīb. modis, eſſet color in actu, ſed ſm aliqd, eſſet tale, ſm aūt aliquid non tale B non ex neceſſitate viſus tale obiectum videret. Poſſet. n.ītēdere in ipſum ex ea parte, qua non eſt coloratum in actu, & ſic ipſum non videret. Sicut aūt coloratū ī actu eſt obiectū viſus: ita bonū ē obiectum voluntatis. Vnde ſi ppona tur aliquod obiectum voluntati, quod ſit vlr bonū, & ſm oēm cōſiderationē, ex neceſſitate volūtas in illud tendit, ſi aliquid velit. non . n. poterit velle oppoſitum. Si aūt pponatur ſibi aliquod obiectum quod non ſm quālibet cōſideratione ſit bonum, non ex neceſſitate voluntas fertur in illud. Et qa defectus cuiuſcunque non habet rōnem non boni, ideo illud ſolū bonum quod eſt pſectum, & cui nihil deficit, eſt tale bonum, quod voluntas nō poteſt [non] boni velle, qđ eſt beatitudo. Alia autē quælibet particularia bona, inquātum deficiunt ab aliquo bono, poſſūt accipi vt non bona: & ſm hanc conſideratione poſſunt repudiari, vel C approbari à volūtate, q̄ pōt in idē ferri ſm diuerſas cōſiderationes.

Ad primum ergo dicendum q̄ ſufficiēs motiuum alicuius poētiæ, nō eſt niſi obiectum, quod to

Iar.præced.

¶In reſponſione ad vltimũ eiuſdem art, notato, ꝙ eſſe, viuere, & hmõi, dupliciter ſumi p̃nt. Primo vt ſunt quædã particularia bona ſm̃ ſeipſa: & ſic poſſunt, licet raro, repudiari, eo ꝙ defectum habent annexum alicuius boni quod appetitur vt patet in occidẽtib. ſe. Appetunt.n. quandã bonum, puta libertatem, cuius oppoſitum cõiungitur ſuę vitæ & c alio mõ vt ſunt neceſſario cõnexa beatitudini: & ſic quãtum eſt ex parte ſui, non poſſunt repudiare. Sed ſi voluntas habeat actum in ea, vt ſic. oportet ꝙ habeat circa ea actum volitionis ſicut circa beatitudinẽ propter rationem in litera aſſignatam. Dixi autem quantum eſt ex parte ſui: quia licet hæc ſic connexa habeant ſic tãtam efficaciam, vt, neceſſitent ad ſpecificationem, ſi tñ connexio illa incognita, vel inconſiderata, vel nõ ſufficiẽter viſa ſit, ab hmõi efficacia impeditur, qđ tñ. nõ oportuit hic authorem exprimere, tum quia de obiecti efficacia, ex parte ſui eſt ſermo: quia ſemper ſubintelligit debita approximatio, Ex cuius defectu prouenit hoc.

*In cor. art.

In corp. arti.

64 ¶ *Super quæſtionis decimæ articulum tertium.*

CIrca 3. art. doctrinam aduerte, ꝙ inde babes, quã liberum ſit tã in delectabilib. quã in cõtrarijs ſecundum tactũ, velle & nolle. Paſſiones.n. hmõi aut totaliter abſorbent ratione & ſic nihil volũtatis reſtat: aut aliquid eius relinquunt, & ſic libertatis tantundem dimittunt. Et quamuis tũc propter diſpoſitionẽ ſubiecti voluntas maxime inclinetur ad actum conſonum appetitui ſenſitiuo: quia tñ libera reſtat, miraculo non eſt opus ad non eliciendum huiuſmodi actum, vt Greg. d Arimino. in 2. ſen. diſ. 1. q. 2. arti. 2. putauit.

*Ca 4. to. 5.

*tr. 58. to. 2

¶Circa illa verba. ſ. voluntas non ſolum mouetur à bono vniuerſali apprehenſo p rationem, ſed a bono apprehenſo per ſenſum, dicta in artic. 3. eiuſdem tn. q. aduer-

taliter habet rõnem motiui, ſi aũt in aliquo deficiat, non ex neceſſitate mouebit, vt dictum eſt.*

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ intellectus ex neceſſitate mouetur a tali obiecto, quod eſt ſemp & ex neceſſitate verum, non autẽ ab eo quod poteſt eſſe verũ & falſum. ſ. a cõtingenti, ſicut & de bono dictum eſt.*

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ finis vltim9 ex neceſſitate mouet volũtatem, quia eſt bonum perfectum: & ſimiliter illa, quæ ordinãtur ad hunc finem, ſine quib. finis haberi non poteſt, ſicut eſſe, & viuere, & huiuſmodi. Alia verò, ſine quibus finis haberi poteſt, nõ ex neceſſitate vult, qui vult finem, ſicut cõcluſiones, ſine quib. principia poſſent eſſe vera, nõ ex neceſſitate credit, qui principia credit.

ARTICVLVS III.

Vtrum voluntas moueatur de neceſſitate ab inferiori appetitu.

AD TERTIVM ſic procedit. Vr̃ ꝙ volũtas ex neceſſitate moueatur à paſſione appetitus inferioris. Dicit.n. Apoſt. Ro. 7. non.n. quod volo bonum, hoc ago: ſed quod odi malũ, illud ſacio, quod dicitur propter cõcupiſcẽtiam, quæ eſt paſſio quædã: ergo voluntas ex neceſſitate mouetur à paſſione.

¶ 2 Pr. Sicut dr̃ in 3.* Eth. Qualis vnuſquiſq; eſt, talis finis vr̃ ei: ſed non eſt in poteſtate voluntatis, ꝙ ſtatim paſſionẽ abijciat. ergo nõ eſt in poteſtate voluntatis, quod non velit illud, ad quod paſſio ſe inclinat.

¶ 3 Pręt. Cã vniuerſalis ñ applicatur ad effectum particularẽ, niſi mediante cã particulari: vnde rõ vniuerſalis nõ mouet, niſi mediãte æſtimatione particulari: vt dr̃ ĩ 3. de aĩa* ſed ſicut ſe habet rõ vniuerſalis ad æſtimationem particularem, ita ſe habet voluntas ad appetitum ſenſitiuũ. ergo ad aliqđ particulare volendum non mouetur voluntas, niſi mediãte appetitu ſenſitiuo. ergo ſi appetitus ſẽſitiuus ſit per aliquã paſſionem ad aliquid diſpoſitus, volũtas nõ poterit in contrarium moueri.

SED CONTRA eſt, quod dicit Geneſ. 4. Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius: nõ

F te, quod dupliciter intelligi poſſunt. Primo, vt bonum apprehenſum per ſenſum, & bonum apprehenſum per rationem, ſunt duo motiua voluntatis ſic, quòd quandoque voluntas ab vno, quãdoque ab altero mouetur. & hic ſenſus repugnat ſupradictis, & eſt falſus. Repugnat quidem, quia iam dictum, probatumque eſt. ꝙ nullum corporeum, poteſt mouere directe volũtatem. Falſus vero eſt, quaſi ſenſus ſolus poſſit mouere voluntatem, tunc hõ poſſet velle abſq; rationis vſu, & conſequenter poſſet peccare, & benefacere, qđ non eſt intelligibile: implicat.n. eſſe actũ liberi arbitrij abſque rationis vſu. Secundo igit intelligi poſſunt vt bonum apprehenſum per ſenſum, permittatur concurrere cum apprehenſo per rationẽ in idẽ motiuum, ita quod motiuum voluntatis non ſolum eſt bonum vniuerſale apprehenſum per rationem in ſua puritate: ſed etiã coniũctum cum bono apprehẽſo per ſenſum. Et hic eſt ſenſus verus & intentus. Verus quidem, quia ſicut intellectus mouetur à phãtaſmate nõ ſecundum ſe, ſed ſecundum qđ ſtat ſub lumine intellectus agentis, qui eſt verus eius motor, ita bonũ particulare apprehẽſum, non ſecundum ſe, ſed ſecundum qđ ſubſtat vniuerſali apprehẽſo per rationẽ, quod eſt verum volũtatis motiuum, mouet volũtatem. Intẽtus autẽ, quia ex hoc interimitur ſimilitudo in argumento obiecta, inter volũtatẽ appetitũque ſenſitiuũ, & rationem vniuerſalem ac particularem. Nam volũtas, ab vtroque ſimul rõne mouetur. ac p hoc nõ indiget appetitu particulari. Rõ vero vniuerſalis, inquantum huiuſmodi (ſic .n. diſtinguitur contra rationem particularem) nunquam particulare attingit: & propterea particulari eget ratione, vt ad particulare deſcẽdat.

q præc. ar. 2.

D. 981.

ergo voluntas hominis ex neceſſitate mouetur ab appetitu inferiori.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ, ſicut ſupra dictũ eſt, paſſio appetitus ſenſitiui mouet volũtatẽ ex ea parte, qua volũtas mouetur ab obiecto, inquantum. ſ. homo aliqualiter diſpoſitus p paſſionem

G iudicat aliquid eſſe cõueniens & bonum, quod extra paſſionẽ exiſtens nõ iudicaret. Hmõi aũt immutatio hoĩs per paſſionẽ duob. modis cõtingit: vno modo ſic, ꝙ totaliter ratio ligatur, ita ꝙ homo vſum rationis nõ habet, ſicut contingit in his, qui propter vehementem iram, vel concupiſcẽtiã. furioſi, vel amentes ſiunt, ſicut & pp aliquã aliã perturbationẽ corporalẽ. Hmõi.n. paſſiones nõ ſine corporali traſmutatione accidũt & de talibus eadem ẽ ratio, ſicut

H & de animalibus brutis. quę ex neceſſitate ſequuntur impetum paſſionis: in his.n. nõ eſt aliqs rõnis motus, & per conſequens nec voluntatis, Aliquando autem rõ nõ totaliter abſorbet à paſſione, ſed remanet quantum ad aliqđ iudicium rationis liberum, & ſm̃ hoc remanet aliquid de motu volũtatis. Inquantum ergo ratio manet libera, & paſſioni non ſubiecta, ĩ tantum voluntatis motus, qui manet, non ex neceſſitate tendit ad

I hoc, ad quod paſſio inclinat: & ſic aut motus voluntatis nõ eſt in homine, ſed ſola paſſio dñatur, aut ſi motus voluntatis ſit, ñ ex neceſſitate ſequitur paſſionem.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd etſi voluntas non poſſit facere quin motus concupiſcentię inſurgat, de quo Apoſtolus dicit Ro. 7. Quod odi malum. illud facio. i. concupiſco: tñ poteſt volũtas non velle cõcupiſcere, aut cõcupiſcẽtiæ non conſentire: & ſic

K non ex neceſſitate ſequitur cõcupiſcentiæ motum.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ cum in hoĩe duæ ſunt naturæ, intellectualis. ſ. & ſenſitiua, quãque quidẽ ẽ homo aliqualis vniformiter ſm̃ totã aĩam, quia. ſ. vel pars ſenſitiua totaliter ſubijcit rõni, ſicut contingit in virtuoſis: vel e conuerſo, ratio totaliter abſorbetur à paſſione, ſicut accidit ĩ amẽtibus. Sed aliquando etſi ratio obnubiletur à paſſione, remanet tamen aliquid rationis liberũ, & ſe-

cun-

ſecundum hoc poteſt aliquis vel totaliter paſsionem repellere, vel ſaltem ſe tenere, ne paſsionem ſequatur. In tali.n.diſpoſitione, quia homo ſ'm diuerſas partes animæ diuerſimode diſponitur, aliud ei uidetur ſecundum rationem, & aliud ſecundum paſsionem. A

AD TERTIVM Dicendum, quòd voluntas non ſolum mouetur a bono vniuerſali apprehenſo per rationem, ſed etiam à bono apprehenſo per ſenſum, & ideo poteſt moueri ad aliquod particulare bonum abſque paſsione appetitus ſenſitiui. Multa enim volumus, & operamur abſque paſsione per ſolã appetitus electionẽ vt patet in his, in quibus ratio renititur paſsioni.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum voluntas moueatur de neceſſitate ab exteriori motiuo, quod eſt Deus. B

65 AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur q̃ voluntas ex neceſsitate moueatur à Deo. Omne.n. agens, cui reſiſti non poteſt, ex neceſsitate mouet, ſed Deo, cum ſit infinitæ virtutis, reſiſti nõ poteſt, vnde dicitur Rom.9. Voluntati eius quis reſiſtit? ergo Deus ex neceſsitate mouet uoluntatem.

¶ 2 Præt. Voluntas ex neceſsitate mouetur in illa, quæ naturaliter vult, vt dictũ eſt*, ſed hoc eſt vnicuique rei naturale, quod Deus in eo operatur, vt Auguſt. dicit 26. †contra Fauſtum. ergo voluntas ex neceſsitate vult omne illud, ad quod a Deo mouetur.

Art.1. huius quæſt. †cap.3. ante med. to.6.

¶ 3 Præterea. Poſsibile eſt, quo poſito non ſequitur impoſsibile. Sequitur autem impoſsibile, ſi ponatur quod voluntas non velit hoc, ad quod Deus eam mouet, quia ſecundum hoc operatio Dei eſſet inefficax, non ergo eſt poſsibile voluntatem non velle hoc, ad quod Deus eam mouet. ergo neceſſe eſt eam hoc velle. C

SED CONTRA eſt, quod dicitur Eccl.15. Deus ab initio cõſtituit hoĩem, & reliquit eũ in manu conſilij ſui, non ergo ex neceſsitate mouet voluntatem eius.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut Dion. dicit.4.ca.de di.no.* Ad prouidentiam diuinam non pertinet naturã rerum corrumpere, ſed ſeruare. vnde omnia mouet, ſecundum eorum conditionem, ita quod ex cauſis neceſſarijs per motionem diuinam conſequuntur effectus ex neceſsitate, ex cauſis autem contingentibus ſequuntur effectus contingenter. Quia igitur uolũtas eſt actiuum principium non determinatum ad vnũ, ſed indifferẽter ſe habens ad multa: ſic Deus ipſam mouet, quod non ex neceſsitate ad vnum determinat, ſed remanet motus eius contingens, & non neceſſarius, niſi in his, ad quæ naturaliter mouetur. D

*non procul. fin.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod uoluntas diuina non ſolum ſe extendit vt aliquid fiat per rem quam mouet, ſed ut etiam eo modo fiat, quo congruit naturæ ipſius. Et ideo magis repugnaret diuinæ motioni, ſi voluntas ex neceſsitate moueretur, quod ſuæ naturæ non competit, quam ſi moueretur libere, prout competit ſuę naturæ. E

AD SECVNDVM Dicendum, quod naturale eſt vnicuique, quod Deus operatur in ipſo, vt ſit ei naturale. Sic enim vnicuique conuenit aliquid, ſecundum quod Deus vult, quòd ei cõueniat, nõ autem uult quòd quicquid operatur in rebus, ſit eis naturale, puta, quòd mortui reſurgãt, ſed hoc vult vnicuique eſſe naturale, quod poteſtati diuinæ ſubdatur.

AD TERTIVM Dicendum, quod ſi Deus mouet uolũtatem ad aliquid, impoſsibile eſt poni, quod uolũtas ad illud non moueatur, non tamen eſt impoſsibile ſimpliciter: unde non ſequitur, quod uoluntas a Deo ex neceſsitate moueatur.

QVAESTIO XI.

De fruitione, quæ eſt actus voluntatis, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de fruitione. Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum frui, ſit actus appetitiuæ potentiæ.

B ¶ Secundo, Vtrum ſoli rationali creaturæ conueniat, an etiam animalibus brutis.

¶ Tertio, Vtrum fruitio ſit tantum ultimi finis,

¶ Quarto, Vtrum ſolum finis habiti.

ARTICVLVS I.

Vtrum frui, ſit actus appetitiuæ potentiæ.

AD PRIMVM ſic proceditũ. Vr̃ q̃ frui nõ ſit ſolũ appetitiuæ potẽtiæ. Frui.n. nihil aliud eẽ ur̃, q̃ fructũ capere: ſed fructũ humanæ uitæ, quæ eſt beatitudo, accipit intellectus, in cuius actu beatitudo conſiſtit, ut ſupra oſtẽſũ eſt. ergo frui nõ ẽ appetitiuæ potentiæ, ſed intellectus. C

¶ 2 Præt. Quælibet potẽtia habet proprium finem, qui eſt eius ꝑfectio, ſicut uiſus finis ẽ cognoſcere uiſibile, auditus percipire ſonos, & ſic de alijs, ſed finis rei eſt fructus eius, ergo frui eſt potẽtię cuiuſlibet, & nõ ſolũ appetitiuę.

¶ 3 Præt. Fruitio delectationẽ q̃dam importat, ſed delectatio ſenſibilis ꝑtinet ad ſenſum, qui delectatur in ſuo obiecto, & eadem ratione delectatio intellectualis ad intellectũ, ergo fruitio pertinet ad apprehenſiuam potentiã, & nõ ad appetitiuam. D

SED CONTRA eſt, q̃ Au. dicit 1. de doctrina Chriſtia.* & in 10. de Tri. Frui, ẽ amore inhærere alicui rei ꝓp ſeipſam. ſed amor ꝑtinet ad appetitiuã potẽtiã. ergo & frui eſt actus appetitiuę potẽtię.

*cã.4. in ꝑtin. c.10. to.10.

E RESPONDEO Dicendum, q̃ fruitio & fructus ad idem pertinere uidẽtur, & unum ex altero deriuari. Quid antẽ a quo, nihil ad ꝓpoſitum refert, niſi q̃ hoc ꝓbabile ur̃, q̃ id, qđ magis eſt manifeſtũ prius etiam fuerit nominatũ. Sunt aũt nobis primo manifeſta, q̃ ſunt ſenſibilia magis, unde a ſenſibilibus fructib' nomẽ fruitionis deriuatũ ur̃. Fruct' aũt ſenſibilis eſt id, qđ ultimũ ex arbore expectatur, & cum quadam ſuaui

¶ Super quæſtionis vndecimæ. Articul. primum.

IN primo articulo quæſtionis. 11. aduerte, quod author in corpore articuli, ea ratione fructus intulit ſolum, quòd fruitio ad appetitiuã partem pertinet, nec determinauit an amorem, an delectationẽ ſignificet, quoniã ſat erat ſuæ quæſtioni, q̃ ad appetitũ ſpectaret. Aequiuocari tamẽ ſcito vocabulum, hoc apud Thomiſtás, & Scotiſtas. Nos enim fruitionis nomine, ſignificamus delectationem, formaliter loquendo, amorem autẽ connotatiue & cauſaliter, illi uero ſignificant formaliter amorem amicitiæ. Vnde oportet, cũ diſputãt, ſe inuicẽ ꝓdeclarare, ne de ſe inuicẽ rideãt, quolibet putante alterũ extra propoſitũ loqui. Suaſio autem Scoti in primo ſenten. diſtinct. 1. q. 3. ex conſtructione .ſ. quia fruor conſtruitur cũ ablatiuo ſignificante obiectum ex vi trãſitionis. ergo ſignificat actum, puta amorem, & nõ paſſionem puta delectationem. Dr̃.n. fruor deo, ſicut amo Deum, & non ſicut delector de Deo. Hæc, inquã, ſuaſio nihil habet ſuaſionis, quoniam conſtructio hic trãſitiua, non eſt niſi poſſeſſiue, grãmatice loquẽdo: conſtruitur .n. cum ablatiuo, uel genitiuo, ex eo quod eſt deponens poſſeſſiuum. vnde ex hoc non habetur, q̃ ſignificet actum, ſed ſtat quod ſignificet paſſione per modum poſſeſſionis, & uere ſic eſt. Frui.n. importando delectationem denotat rẽ, qua fruimur, à nobis poſſideri. Longe autem perſpicuum magis erat a Grammaticis, & Oratoribus perſuaderi

66 Inf. artic.2. cor. Et 1. di. q.1. artic.1.

q.3. artic.8.

deri ꝙ nos dicimus: nominibus.n. vtendū eſt vt plures. Conſtat autē frequentiſſimo Grāmaticorum vſu, nō niſi ad delectationem ſpectare, vnde & dicunt: quòd ſignificat cum gaudio vti. Nō.n. dicimus fruor cantu.i.amo cātū, ſed fruor cātu.i.delectationē percipio de cātu. Neq; cū dr̄, Veni, fruamur cupidis amplexibus. Prouerb.ca 7.

D.656. inuitamur ad amandū, ſed ad delectationē pcipiēdā. Et Paulus cū Philemoni dicit, Ego te fruar in Dño, non Ego te amabo, ſed ego de te delectabor in Dño, ſonat. Abuſiue igit frui pro amore

*q.9.artic.3. formaliter ſumi pōt: proprie aūt non niſi æquiuocando ad placitum.

¶ In viſione ad finem eiuſdem primi articuli, dice ꝙ quia bonū eſt cōe ad oīa gn̄a, ſicut & ens, ſicut quęlibet pfectio, quilibet finis qđlibet obiectū ſm ſuā ſpecialē rationē habet rōnē entis, ita & boni. Videre.n. & viſibile vt ſic, ſunt entia & bona, & notificatio huius eſt, qa quęlibet potentia appetit naturaliter ſuā perfectionem, ſuum finem, ſuum obiectū vt ſic. Vnde verum, in quantū verū, qa eſt naturali appetitu appetitum ab intelle-

67 ctu eſt ſpecies boni, & ſimiliter viſibile, & intelligere, & videre, & reliqua. quia ergo iſta ſunt boni ſpecies & cōtinentur ſub bono in cōi, ꝙ eſt obiectum voluntatis, vt ppria ſub cōi dupliciter appetuntur primo appetitu naturali ab his quorū ſunt bona propria, ſecundo appetitu animali à voluntate, ſub cuius obiecto continentur. & propterea ſequunt illa duo quæ i litera exprimuntur.

Inf.q.12.ar. 5.ad 2.& 3. diſti.1. q.4. artic.1. *22.3.& 22. tomo 3.

¶ Super quæſtionis vndecimæ Arti. ſecundum.

†q.30. ante medium, tomo 4.

IN reliquis quæſtionis 11. articulis nihil ſcribendum occurrit.

tate percipitur. Vnde fruitio pertinere vr̄ ad amorem, vel delectationem, quā aliquis habet de vltimo expectato, qđ eſt finis. Finis autē & bonū, ē obiectū appetitiuæ potentiæ: vnde manifeſtū eſt, ꝙ fruitio eſt actus appetitiuæ potentię.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ nihil phibet vnū & idē ſm diuerſas rōnes ad diuerſas potētias ptinere. Ipſa igit viſio Dei, inquantū eſt viſio, eſt actus intellectus, inquantum autem eſt bonum & finis, eſt volūtatis obiectum, & hoc modo eſt eius fruitio, & finē hūc intellectus conſequitur tanquàm potentia agens, voluntas autem tanquàm potentia mouens ad finem, & fruens fine iam adepto.

G

AD SECVNDVM Dicendū, ꝙ pfectio & finis cuiuſlibet alterius potētiæ cōtinet ſub obiecto appetitiuæ, ſicut propriū ſub cōi, vt dictū eſt ſupra.* Vnde perfectio, & finis cuiuſlibet potentiæ, inquātū eſt quoddam bonum pertinet ad appetitiuam, ppꝙ appetitiua potentia mouet alias ad ſuos fines, & ipſa conſequitur finem, qn̄ quælibet aliarum pertingit ad finem.

H

AD TERTIVM Dicendū, ꝙ in delectatiōe duo ſunt.ſ. pceptio cōuenientis, quæ ptinet ad apprehenſiuā potentiā, & complacentia eius, quod offertur vt conueniens & hoc ptinet ad appetitiuā potentiā, in qua rō delectationis cōplet.

ARTICVLVS II.

Vtrum frui conueniat tantum rationali creaturæ, an etiam animalibus brutis.

I

AD SECVNDVM ſic pceditur. Vr̄ ꝙ frui ſolūmodo ſit hominū. Dicit.n. Aug. primo de doctrina Chriſtiana,* nos homines ſumus, qui fruimur & vtimur. non ergo alia animalia frui poſſunt.

¶ 2 Præt. Frui ē vltimi finis, ſed ad vltimū finē nō poſſunt pertingere bruta aīalia. ergo eorū nō eſt frui

K

¶ 3 Pręstereà. Sicut appetitus ſenſitiuus eſt ſub intellectiuo, ita appetitus naturalis eſt ſub ſenſitiuo, ſi igitur frui pertinet ad appetitum ſenſitiuum, videtur quòd pari ratione poſſit ad naturalem pertinere, qđ patet eſſe falſum, qa eius nō eſt delectari. ergo appetitus ſenſitiui non eſt frui, & ita non conuenit brutis animalibus.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in lib.83.q.† Frui quidē cibo, & quslibet corporali voluptate, nō abſurde exiſtimātur & beſtiæ.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut ex prædictis habetur, † frui non eſt actus potentiæ peruenientis ad finem, ſicut exequentis, ſed potentiæ imperantis executionem. Dictū* eſt enim quòd eſt appetitiuæ potentiæ. In rebus autem cognitione carentibus inuenitur quidem potentia pertingens ad finem per modum exequentis ſicut graue tendit deorſum, & leue ſurſum. Sed potentia, ad quam pertinet finis per modum imperantis non inuenitur in eis, ſed in aliqua ſuperiori natura, quæ ſic mouet totam naturam per imperium, ſicut in habentibus cognitionem appetitus mouet alias potentias ad ſuos actus. Vnde manifeſtum eſt, quòd in his, quæ cognitione carent, quàmuis pertingant ad finem, nō inuenitur fruitio finis, ſed ſolum in his quæ cognitionem habent. Sed cognitio finis eſt duplex, pfecta, & imperfecta. Perfecta quidem, qua nō ſolum cognoſcitur id, quod eſt finis, & bonum, ſed ratio vniuerſalis finis & boni, & talis cognitio eſt ſolius rationalis naturæ. Imperfecta autem cognitio eſt, qua cognoſcitur particulariter finis & bonum, & talis cognitio eſt in brutis animalibus, quorū & virtutes appetitiuæ non ſunt imperantes libere, ſed ſecundum naturalem inſtinctum ad ea, quæ apprehendunt, mouentur: vnde rationali naturæ conuenit fruitio ſecundum rationem perfectam, brutis animalibus ſm rōnē imperfectā, alijs autē creaturis nullo modo.

†artic. præced. ad 2. ad 3. & in corpo.

D. 724.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augu. loquitur de fruitione perfecta.

AD SECVNDVM dicendum, quòd non oportet quòd fruitio ſit vltimi finis ſimpliciter, ſed eius quod habetur ab vnoquoque pro vltimo fine.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ appetitus ſenſitiuus cōſequitur aliquā cognitionē, nō aūt appetitus naturalis, præcipue prout eſt in his, quæ cognitione carent.

AD QVARTVM Dicendum, quod Auguſtin. ibi loquitur de fruitione imperfecta, quod ex ipſo modo loquendi apparet. dicit enim quòd frui non adeo abſurde exiſtimantur & beſtiæ, ſcilicet ſicut, Vti, abſurdiſsime dicerentur. libr. 83. q. quæſt. 30.

ARTICVLVS III.

Vtrum fruitio ſit tantum vltimi finis.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd fruitio non ſit tantum vltimi finis. Dicit enim Apoſt. ad Philemonem. Ita frater, ego te fruar in Domino. ſed manifeſtum eſt, quòd Paulus non poſuerat vltimum ſuum finem in homine. ergo frui non tantum eſt vltimi finis. 68

q.12. arti. 2. ad 3.

¶ 2 Præt. Fructus eſt, quo aliquis fruitur, ſed Apoſt. dicit ad Galat. 5 Fructus ſpiritus eſt charitas, gaudiū, pax & huiuſmodi, quæ non habent rationem vltimi finis, non ergo fruitio eſt tantum vltimi finis.

¶ 3 Prætereà. Actus voluntatis ſupra ſeipſos reflectuntur. Vulo enim me velle, & amo me amare, ſed frui eſt actus voluntatis. voluntas enim eſt per quam fruimur, vt Auguſtin. dicit 10. de Trinita* ergo aliquis fruitur ſua fruitione, ſed fruitio non eſt vltimus finis hominis, ſed ſolum bonum increatum, quod eſt Deus, non ergo fruitio eſt ſolum vltimi finis.

†cap. 10. ante medium tomo 3.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit 10. de Tri.† Non fruitur ſiquis id qđ in facultatem voluntatis aſſumit, propter aliud appetit, ſed ſolū vltimus finis eſt, qui non pp aliud appetitur. ergo ſolius vltimi finis eſt fruitio.

†cap. 11. ante medium. tomo 3.

RESPONDEO Dicēdum, quòd ſicut dictū eſt, † ad rationem fructus duo pertinent.ſ. quòd ſit vltimū, & ꝙ appetitū quietet quadam dulcedine, vel delectatione. Vltimum autem eſt ſimpliciter, & ſm quid, ſimpliciter quidem quod ad aliud nō refertur, ſed ſm quid

†arti. 1. huius quæſt.

quod

quod eſt aliquorum vltimũ. Quod ergo eſt ſimpliciter vltimum, in quo aliquid delectatur, ſicut in vltimo fine, hoc quippe proprie dicitur fructus, & eo proprie dicitur aliquis frui. Quod autem in ſeipſo non eſt delectabile, ſed tantum appetitur in ordine ad aliud, ſicut potio amara ad ſanitatem, nullo modo fructus dici poteſt. Quod autem in ſe habet quandam delectationẽ, ad quàm quædam præcedentia referuntur, poteſt quidem aliquo modo dici fructus, ſed non proprie, & ſecundum completam rationẽ fructus, eo dicimur frui. Vnde Auguſt. in 10. de Trinit dicit, † quod fruimur cognitis, in quibus voluntas delectata conquieſcit, nõ autem quieſcit ſimpliciter niſi in vltimo, quia quandiu aliquid expectatur, motus voluntatis remanet in ſuſpẽſo, licet illud iam ad aliquid peruenerit ſicut in motu locali, licet illud quod eſt medium in magnitudine, ſit principium & finis, non tamen accipitur vt finis in actu, niſi quando in eo quieſcitur.

Ca. 10. ante medium tom. 3.

B

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſicut Augu. dicit in primo de doctrina Chriſtiana.* Si dixiſſet, Te fruar, & non addidiſſet, In Domino, videretur finem delectationis in eo poſuiſſe, ſed quia addidit, In Domino, in Domino ſe poſuiſſe finem, atque in eo ſe frui ſignificauit, ut ſic fratre ſe frui dixerit, non tanquam termino, ſed tanquam medio.

Ca. 23. poſt medium tomo 3.

AD SECVNDVM Dicendum, quod fructus aliter cõparatur ad arborem producentem, & aliter ad hominem fruentem. Ad arborem quidem producentem comparatur, ut effectus ad cauſam, ad fruentem autem D ſicut vltimum expectatum & delectans. Dicuntur igitur ea, quæ enumerat ibi Apoſtolus, fructus, quia ſunt effectus quidã Spiritus ſancti in nobis, unde & fructus Spiritus dicuntur, non autem ita, quod eis fruamur tanquam ultimo fine. Vel aliter dicendum, quod dicuntur fructus ſecundum Ambroſ.* quia propter ſe petenda ſunt non quidem ita quod ad beatitudinem non referantur, ſed quia in ſeipſis habent, unde nobis placere debeant.

Gloſ. interlinearis ad Galat. 5. id habet, & refertur 1. ſent. diſt. 1. q. 1 arti. 8. & q. 2. ar. 7.

AD TERTIVM Dicendum quod ſicut ſupra dictũ eſt, † finis dicitur dupliciter. Vno modo ipſa res, alio modo adeptio rei, quæ quidem nõ ſunt duo fines, ſed unus finis in ſe conſideratus, & alteri applicatus. Deus C igitur eſt ultimus finis, ſicut adeptio huius ultimo quæritur, fruitio autem, ſicut adeptio huius ultimi finis. Sicut igitur non eſt aliud finis Deus, & fruitio Dei, ita eadem ratio fruitionis eſt qua fruimur Deo, & qua fruimur diuina fruitione. Et eadem ratio eſt de beatitudine creata, quæ in fruitione conſiſtit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum fruitio ſit ſolum finis habiti.

69

Cap. 11. ante medium tom. 3.

artic. 3.

AD QVARTVM. ſic proceditur. Videtur quod fruitio nõ ſit niſi finis habiti. Dicit. n. Aug. 10. Trin.* quod frui, eſt cũ gaudio uti, non adhuc ſpei ſed iam rei, ſed quandiu non habetur, nõ eſt gaudium rei, ſed ſpei. ergo fruitio non eſt niſi finis habiti.

¶ 2 Præt. Sicut dictũ eſt † Fruitio non eſt proprie, niſi ultimi finis, quia ſolus ultimus finis quietat appetitũ, ſed appetitus non quietatur niſi in fine iam habito. ergo fruitio, proprie loquendo, non eſt niſi finis habiti.

¶ 3 Præterea. Frui, eſt capere fructum, ſed non capitur fructus, niſi quando iam finis habetur, ergo fruitio non eſt niſi finis habiti.

SED CONTRA Frui, eſt amore inhærere alicui rei propter ſeipſam, vt Aug. dicit* ſed hoc põt fieri & de re non habita. ergo frui poteſt eſſe etiam finis non habiti.

Li. 1. de doctri. Chriſt. c. 4. in prin cap. tom. 3.

RESPONDEO Dicendum, quòd Frui, importat com A parationem quandam voluntatis ad vltimum finem, ſm quod uolũtas habet aliquid pro ultimo fine. Habetur aũt vltimus finis dupliciter, vno modo perfecte, & alio modo imperfecte. Perfecte quidem, qñ habetur non ſolum in intentione, ſed etiam in re, imperfecte autem qñ habetur in intentione tñ. Eſt ergo perfecta fruitio iam habiti finis realiter, ſed imperfecta eſt etiam finis non habiti realiter, ſed intentione tantum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. loquitur de fruitione perfecta.

AD SECVNDVM dicendum, quod quies voluntatis dupliciter impeditur, Vno modo ex parte obiecti, quia. ſ. nõ eſt vltimus finis, ſed ad aliud ordinatur. Alio modo ex parte appetentis finem, qui nondum adipiſcitur finem. B Obiectum autem eſt quod dat ſpeciẽ actui: ſed ab agente dependet modus agendi, vt ſit perfectus, vel imperfectus ſecundum conditionem agentis: & ideo eius quod eſt vltimus finis, fruitio eſt impropria, quaſi deficiens à ſpecie fruitionis. Finis autem vltimi non habiti, eſt fruitio propria quidem, ſed imperfecta, propter imperfectum modum habendi vltimum finem.

AD TERTIVM Dicendum, quod finem accipere, vel habere dicitur aliquis, non ſolum ſecundum rem, ſed etiam ſecundum intentionem, vt dictum eſt.* *In corp. articu.*

QVAESTIO XII.

De intentione, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de intẽtione.

Et circa hoc quærun tur quinque.

¶ Primo, Vtrũ intentio ſit actus intellectus, vel voluntatis.

¶ Secundo, Vtrum ſit tantum finis vltimi.

¶ Tertio, Vtrum aliquis poſſit ſimul duo intendere.

¶ Quarto Vtrum intẽtio finis ſit idem actus cum uolũtate eius quod eſt ad finem.

¶ Quinto, Vtrum, intentio conueniat brutis animalibus.

ARTICVLVS I.

Vtrum intentio ſit actus intellectus & voluntatis.

AD PRIMVM ſic procedit. Videtur quod intentio ſit actus intellectus, & volũtatis. Dicit. n. Mat. 6. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totũ corpus tuum lucidũ erit, vbi per oculũ, ſignificatur intẽtio, vt dicit Aug. * in lib. de ſerm. dom. in mon. ſed oculus cum ſit inſtrumentum viſus, ſignificat apprehenſiuã potẽtiã. ergo intentio nõ eſt actus appetitiuæ potẽtiæ, ſed apprehẽſiuæ.

¶ 2 Præt. Ibidẽ Aug. dicit, † quod intentio, lumen vocatur à Dño, vbi dicit. Si lumẽ quod in te eſt, tenebræ ſunt &c. ſed lumen ad cognitionem pertinet. ergo intentio.

¶ Super quæſtionem duodecimam.

CIrca reſponſionẽ ad quartum in articul. 1. quæſtio. 12. aduerte diligentiſſime diſtinctionem in litera poſitam quoniam multa hinc documenta habes. Finis in primis, inquãtum finis, vt hinc habes, conſideratur tripliciter, ita quòd licet id, quod eſt ad finem vt ſic, non niſi vno modo conſideretur & ametur: ipſe tamen finis vt ſic, tripliciter conſideratur, & triplici actu voluntas fertur in finem vt ſic ſcilicet, volitione, & fruitiõe, & intentione. Ratio autem huius eſt, quia ad finis rõnem integrandam tria exiguntur, bonitas ipſa propter ſe amabilis, & negatio vlterioris ordinis & terminatio aliorũ ad ipſum. Oportet. n. finem vt ſic, propter ſe, & nõ propter alium finem, & alia propter ipſum amari. Et finis quidẽ, quatenus propter ſe amabilis eſt, ad actũ volitionis ſpectat: quatenus vero non vltra ducit, ad fruitionem ſpectat, quæ quietẽ in termino ſignificat, quatenus autem ad ipſum alia ordinanda ſunt intentionem terminat. Habes & hinc quod cum id, quod eſt ad finem, abſolute amatur,

70

a. 2. q. 180. art. 1. cor. Et a di. 38 art. 3. Et verita. q. 23. art. 13. Et mal. q. 16. artic. 11. ad 3.

lib. 1. c. 2. circa mediũ tom 4.

† libr. 2. cap. 21. tomo 4.

te amatur, finis ratio nem induit, & ſimiliter eo m in eo ſi ſunt, & eodem modo cum appetitur, vt per præcedentia aſſequendū. Quomodo autem diſtinguūtur plures voluntatis actus, reſpectu eius quod eſt ad finem iuferius dicetur.

¶ 3 Præt. Inētio deſignat ordinationem quandam in finem: ſed ordinare eſt rationis. ergo intentio non pertinet ad voluntatem, ſed ad rationem.

¶ 4 Præt. Actus voluntatis nō eſt niſi finis, vel eorum quę ſunt ad finem, ſed actus voluntatis reſpectu finis, vocatur uolūtas, ſeu fruitio, reſpectu autem eorum quæ ſunt ad finē, eſt electio, à quibus differt intentio. ergo intentio non eſt actus voluntatis

Sed contra eſt, quod Aug dicit in 10. de Trini.

cap. 7. circa finē innuit. & li. 11. cap. 6. tom. 3. *quod voluntatis intentio copulat corpus uiſum viſui: & ſimiliter ſpeciē in memoria exiſtentem, ad faciem animi interius cogitāntis, eſt igitur intētio actus volūtatis.

Responsio dicendum quòd intentio, ſicut ipſum nomen ſonat ſignificat in aliud tendere. In aliquid autem tendit & actio mouentis, & motus mobilis, ſed hoc quòd motus mobilis in aliquid tendit, ab actione mouentis procedit. Vnde intentio primo & principaliter pertinet ad id, quod mouet ad finem. unde dicimus architectorem, & omnem præcipientem mouere ſuo imperio alios ad id, ad quod ipſe tendit. Voluntas autem mouet omnes alias uires animæ ad finem, ut ſupra *habitum eſt, unde manifeſtum eſt, quòd intentio proprie eſt actus uoluntatis. (*q. 9. artic. 1.)

Ad primum ergo dicendum, ꝙ intentio nominatur oculus metaphorice, non quia ad cognitionem pertinet, ſed quia cognitionem præſupponit, per quam proponitur uoluntati finis, ad quem mouet, ſicut oculo prȩuidemus, quo tendere corporaliter debeamus.

Ad secundum Dicendū, ꝙ intentio dicitur lumē, quia manifeſta eſt intendenti. Vnde & opera dicuntur tenebræ, quia homo ſcit quid intendit, neſcit quid ex opere ſequatur, ſicut Aug. *ibidem exponit. (*li. 2. de Ser. Domini in monte, cap. 21. à medio ad finē vſq; tomo 4.)

Ad tertium Dicendum, quòd uoluntas quidem non ordinat, ſed tamen in aliquid tendit ſecundum ordinem rationis, unde hoc nomen Intentio, nominat actum uoluntatis, prȩſuppoſita ordinatione rationis ordinantis aliquid in finem.

Ad quartum Dicendum, quod intentio eſt actus uoluntatis reſpectu finis, ſed uoluntas reſpicit finem tripliciter. Vno modo abſolute, & ſic dicitur uoluntas prout abſolute uolumus, uel ſanitatem, uel ſi qd aliud eſt huiuſmodi. Alio modo cōſideratur finis, ſecundum quod in eo quieſcitur, & hoc modo fruitio reſpicit finem. Tertio modo conſideratur finis, ſ̄m qđ eſt terminus alicuius, quod in ipſum ordinatur, & ſic intentio reſpicit finem. Non enim ſolum ex hoc intendere dicimur ſanitatem, quia uolumus eam, ſed quia uolumus ad eam per aliquid aliud peruenire.

Articulus II.

Vtrum intentio ſit tantum vltimi finis.

71

(2. 2. q. 180. art. 1. cor. Et 2. di. 38. art. 3. Et veri. q. 22. artic. 13. cor.)

Ad secundum ſic ꝓceditur Vr ꝙ intentio ſit tantum ultimi finis. Dicitur. n. in lib. ſententiarum Proſperi, *Clamor ad Deum, eſt intentio cordis, ſed Deus eſt ultimus finis humani cordis. ergo intentio ſemper reſpicit ultimum finem. (*ſent. 100.)

¶ 2 Præter. Intentio reſpicit finem ſ̄m quod eſt terminus, ut dictum eſt, † ſed terminus habet rationem ultimi finis. ergo Intentio ſemper reſpicit ultimum finem (art. 1. ad 3.)

¶ 3 Præt. Sicut intentio reſpicit finem, ita fruitio, ſed fruitio ſemper eſt ultimi finis, ergo & intentio.

Sed contra Vltimus finis humanarum uoluntatum eſt unus, ſ. beatitudo, ut ſupra dictum eſt. *Si (q 1. artic. 7.)

F igitur intentio eſſet tantum ultimi finis, non eſſent diuerſæ hominum intentiones, quod patet eſſe falſum.

Ad secundum dicendum, quòd ſicut dictum eſt, † Intentio reſpicit finem ſecundum quod eſt terminus motus uoluntatis. In motu autem poteſt accipi terminus dupliciter. Vno mō ipſe terminus ultimus, in quo quieſcitur, qui eſt terminus totius motus, Alio modo aliquod medium, quod eſt principium unius partis motus, & finis, uel terminus alterius. Sicut in motu, quo itur de A in C per B. C eſt terminus ultimus, B autem terminus, ſed non ultimus, & utriuſque poteſt eſſe intentio, unde etſi ſemper ſit finis, non tamen oportet, quod ſemper ſit ultimi finis. (arti. 1. huius quæſt.)

Ad primum ergo dicēdū, quod intentio cordis, G dr̄ clamor ad Deum, non quòd Deus ſit obiectum intentionis ſemper, ſed quia eſt intētionis cognitor, uel quia cum oramus, intētionem noſtram ad Deum dirigimus, quę quidem intentio uim clamoris habet.

Ad secundum dicendum, quòd terminus habet rationem ultimi finis, ſed non ſemper ultimi reſpectu totius, ſed quandoque reſpectu alicuius partis.

Ad tertium Dicendum, quod fruitio importat qdem quietem, quæ eſt in fine, qđ pertinet ſolū ad ultimum finem, ſed intentio importat motū in finem, non autem in quietem. unde non eſt ſimilis ratio.

Articulus III.

H *Vtrum aliquis poſsit ſimul duo intendere.*

Ad tertium ſic ꝓcedit̃ Videtur, qđ nō poſsit aliquis ſimul intendere plura. Dicit enim Aug. in lib. de ſer. † Domini in monte, ꝙ nō poteſt homo ſimul intendere Deū, & commodum corporale. ergo pari rōne neque alia duo. (Li. 2, ex ca. 21. 22. 24. & 25. tom. 4.)

¶ 2 Præterea. Intentio nominat motum uoluntatis ad terminum ſed unius motus non poſſunt eſſe plures termini ex una parte. ergo I uoluntas non poteſt ſimul multa intendere.

¶ 3 Præterea. Intentio præſupponit actū rationis, ſiue intellectus, ſed non contingit, ſimul plura intelligere, ſecundum Philoſophū *ergo etiam neque contingit ſimul plura intendere. (lib. 2. Topi. cap. 4. in declaratione 13. loci tomo 1.)

Sed contra Ars imitatur naturam, ſed natura ex uno inſtrumento Intendit duas utilitates, ſicut lingua ordinat̃ ad guſtū, & ad locutionem, ut dicitur K in 3. de anima, * ergo pari ratione ars, uel ratio, poteſt ſimul aliquid unum ad duos fines ordinare, & ita poteſt aliquis ſimul plura intendere. (In fine, & li. 2. text. 38.)

Respondeo Dicēdum, quòd aliqua duo poſſunt accipi dupliciter, uel ordinata adinuicē, uel nō ordinata. Et ſi qdē adinuicē fuerint ordinata, manifeſtum eſt ex præmiſsis, † quod homo poteſt ſimul multa intēdere. Eſt enim intentio non ſolum finis ultimi, ut (art. 2. huius quæſt.)

¶ Super quæſtionis duodecimæ Art. tertium.

72

Circa deciſionem tertij articu. eiuſdem quæſtionis. omiſſo 2. artic. eiuſdem, dubium occurrit propter quid, cum voluntas non feratur niſi in cognita, & non feratur ſimul, niſi in ſimul cognita, de intelligere, & de uoluntate conceditur, quod cōtingit multa ſimul intendere. (Verit. q. 13. art. 13. cor.)

¶ Ad hoc dicitur, qđ ratio eſt, quia intellectus attingit plura non niſi vt vnum, voluntas vero vt plura. Exiſtentibus ſiquidem tribus tam in intellectu, quàm in voluntate, puta locutione, guſtatione, & lingua: intellectus locutionem & guſtum ſimul intelligit, vt in vno vniuntur organo linguæ, uoluntas uero econtra unum linguæ, organum vult propter duo opera: locutionem ſcilicet, & guſtationem, ita quod cum finis in operabilibus ſit, vt principium in ſpeculabilibus, medium, ſeu principium in intellectu plurium eſt vnum, medium vero ſeu principium in intentione, non oportet

tat eſſe vnum, ſed cō- arti.1.huius quæſt.
tingit eſſe plura. Et propterea de intentione conceditur pluralitas ſimul, quæ negatur de intellectionæ.

D.199.

¶ *Super quæſtionis duodecimæ Artic. quartum.*

Circa quarti articuli deciſionem reuideto quod ſcripſi ſuperius in qu. 8. artic.3.

¶ Circa reſponſionem ad tertium, nota reſponſionem datam, ut ex ea habeas, quòd actus uoluntatis in finem intentionis nomine ſignificatus, important motum in finem, ut terminum aliorum, ita quòd motus iſte primo attingit terminum, & deinde terminabilia in ipſum, electio uero econtra, primo attingit terminabilia, & deinde terminum. Et ſic ſe habent ſicut deſcenſus, & aſcenſus. Intentio enim deſcendit à principio ad ea, quæ ſunt ad ipſum. Electio uero ab his aſcendit ad finē, omnium principium. Et ſignum aſſertur in litera, quia quandoque intendimus, non electis adhuc medijs ad intentum, ut patet in quotidiana experientia. q.1.arti.5. re.1.ad 3.

¶ De quinto art. nihil ſcribendum occurrit.

dictum eſt, † ſed etiam finis medij A ſimul autem intendit aliquis & finē proximum, & vltimum, ſicut cōfectionem medicinæ, & ſanitatem. Si autem accipiantur duo ad inuicē non ordinata, ſic ēt ſimul homo poteſt à plura intēdere, qđ patet ex hoc, ꝙ homo vnum alteri pręeligit, quia melius eſt altero. Inter alias autem cōditiones, quibus aliquid eſt melius altero, vna eſt, quòd ad plura valet, unde poteſt aliquid præeligi alteri ex hoc quod ad plura ualet. & ſic manifeſte homo ſimul plura intendit.

Ad primum ergo dicendum, quòd Aug. intelligit hominem nō poſſe ſimul Deum, & cōmodum temporale intendere, ſicut vltimos fines, qa vt ſupra oſtēſum eſt, † non poſſunt eſſe plures fines vltimi vnius hominis.

Ad secundum dicendū, ꝙ vnius motus poſſunt ex vna parte eſſe plures termini, ſi vnus ad aliū ordinef, ſed duo termini ad inuicē nō ordinati ex vna parte, vnius motus eſſe nō poſſunt. Sed tñ cōſiderādū eſt, ꝙ id qđ nō eſt vnū ſm rem, poteſt accipi vt vnum ſecundum rationem. Intentio autē eſt motus voluntatis in aliquid pręordinatum in ratione, ſicut dictū eſt, * & ideo ea quæ ſunt plura ſecundum rem, poſſunt accipi vt vnus terminus intentionis, prout ſunt vnum ſm rationem, vel quia aliqua duo concurrunt ad integrādum aliquid vnum, ſicut ad ſanitatem concurrunt calor & frigus commenſurata, uel quia aliqua duo ſub uno communi continentur, quod poteſt eſſe intentum, puta, acquiſitio uini, & veſtis, cōtinetur ſub lucro ſicut ſub quodam cōi. unde nihil prohibet quin ille qui intendit lucrum, ſimul hæc duo intendat.

Ad tertium Dicendū, quod ſicut in primo dictum eſt, † contingit ſimul plura intelligere, inquantū ſunt aliquo modo vnum. q.85.ar.4.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum intentio finis ſit idem actus cum voluntate eius, quod eſt ad finem.

73 AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod non ſit vnus & idem motus, intentio finis, & uoluntas eius, quod eſt ad finem. Dicit.n. Augu. in 10. de Trin.* quòd uoluntas videndi feneſtram, finem habet feneſtræ uiſionem, & altera eſt uoluntas per feneſtram uidendi tranſeuntes. Sed hoc pertinet ad intentionem, quod uelim uidere tranſeuntes per feneſtram, hoc autem ad uoluntatem eius quod eſt ad finem, ꝙ velim uidere feneſtram. ergo alius eſt motus uoluntatis intentio finis, & alius uoluntas eius, quod eſt ad finem.

pra q.8. c.3. Et 2. t.38.art. Et 3.diſt. artic.1. q. or. Et ve. q.21.ar. 14. p.7.ad fi m. Et lib. cap.6.& omo 3.

¶ 2 Præterea. Actus diſtinguuntur ſecundum obiecta, ſed finis, & id quod eſt ad finem, ſunt diuerſa obiecta. ergo alius motus uoluntatis eſt intentio finis, & uoluntas eius quod eſt ad finem.

A ¶ 3 Præt. Voluntas eius qđ eſt ad finem, dr electio, ſed nō eſt idē electio, & intentio: ergo nō eſt idem motus intentio finis, cum voluntate eius quod eſt ad finem.

Sed contra eſt, quod id, quod eſt ad finem, ſe habet ad finem, ut mediū ad terminum, ſed idem motus eſt, qui per medium tranſit ad terminum in rebus naturalibus. ergo & in rebus uoluntarijs idem motus eſt intentio finis, & voluntas eius quod eſt ad finem.

Respondeo Dicendum, quod motus uoluntatis in finem, & in id, quod eſt ad finem, poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo, ſecundum quod uoluntas in utrunque fertur abſolute, & ſecundū ſe, & ſic ſunt ſimpliciter duo motus uolūtatis in utrunque. Alio modo, B poteſt conſiderari ſecundum quod uoluntas fertur in id, quod eſt ad finem propter finē, & ſic unus & idem ſubiecto motus uoluntatis eſt tendens ad finem, & in id, quod eſt ad finem. Cum.n. dico, Volo medicinā propter ſanitatem, non deſigno niſi unum motum uoluntatis, cuius ratio eſt, quia finis, ratio eſt uolendi ea, quæ ſunt ad finem. Idem autem actus cadit ſuper obiectum & ſuper rationem obiecti, ſicut eadem uiſio eſt coloris, & luminis, ut ſupra dictum eſt, † Et eſt ſimile de intellectu, quia ſi abſolute principium & concluſionem conſideret, diuerſa eſt conſideratio utriuſque, in hoc autem quod concluſioni propter principia aſſentit, eſt unus actus intellectus tantum. † q.8.arti.3. ad 2.

D Ad primum ergo dicendum, ꝙ Aug. loquitur de uiſione feneſtræ, & uiſione tranſeuntium per feneſtram ſecundum quod uoluntas in utrunque abſolute fertur.

Ad secundum Dicendum, quod finis inquantum eſt res quędā, eſt aliud uolūtatis obiectum, quàm id, quod eſt ad finem, ſed inquantum eſt ratio uolendi id, quod eſt ad finem, eſt unum, & idem obiectum.

Ad tertium dicendum quod motus, qui eſt unus ſubiecto, poteſt ratione differre ſecundum principium & finē ut aſcenſio, & deſcēſio, ſicut dicitur in 3. Phyſ. † Sic igitur in quantum motus uoluntatis fertur in id, quod eſt ad finem, prout ordinatur ad finem, eſt electio, motus autem uoluntatis, qui fertur in finem, C ſecundum quod acquiritur per ea quæ ſunt ad finem, uocatur intentio, cuius ſignum eſt, quod intentio finis eſſe poteſt, etiam nondum determinatis his quæ ſunt ad finem, quorum eſt electio. † tex.21.tomo 2.

ARTICVLVS V.

Vtrum intentio conueniat brutis animalibus.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ bruta animalia intendant finem. Natura.n. in his quæ cognitione carent, magis diſtat a rationali natura, quam natura ſenſitiua, quæ eſt in animalibus brutis, ſed natura intendit finem etiam in his quæ cognitione carent, ut probatur in 2. Phyſ. † ergo multo magis bruta animalia intendunt finem. 74 2. 2. q.110. art.1.cor. & 2. di.38.artic 3.cor. & ad 2. † lib. 2. tex. 77. & ſeq.

B ¶ 2 Præt. Sicut intētio eſt finis, ita & fruitio, ſed fruitio cōuenit brutis aīalibus, ut dictū eſt, † ergo & intentio. † q.11. ar.2.

¶ 3 Præt. Eius eſt intendere finem, cuius eſt agere pp finem, cum intendere nihil ſit, niſi in aliud tendere, ſed bruta animalia agunt propter finem, mouetur.n. animal uel ad cibum quærendum, uel ad aliquid huiuſmodi, ergo bruta animalia intendunt finem.

Sed contra Itentio finis importat ordinationem alicuius in finem, quod eſt rationis. Cum igitur, bruta aīalia non habeant rōnem, vr ꝙ non intendant finem.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, * intendere, eſt in aliud tendere, quod quidem eſt & mouentis & moti. Secundum quidem igitur quod dicit * artic.1. huius quæſt.

intendere

intendere finem id, quod mouetur ad finem ab alio, ſic F natura dr intendere finem, quaſi mota ad ſuum finem à Deo, ſicut ſaggitta à ſagittante. & hoc modo & bruta aialia intendunt finem, in quantum mouentur ab inſtinctu naturali ad aliquid. Alio modo, intendere finem eſt mouentis, prout ſcilicet ordinat motum alicuius, vel ſui vel alterius in finem, quod eſt rationis tantũ, unde per hunc modum bruta nõ intendunt finem, quod eſt proprie & principaliter intendere, vt dictum eſt * (artic. 1.)

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ratio illa procedit ſm quòd intendere eſt eius, quod mouetur ad finem.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ fruitio non importat ordinationem alicuius in aliquid, ſicut intẽtio, ſed abſolutam quietem in fine.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ bruta animalia mouen G tur ad finem, nõ quaſi conſiderantia, quod per motum ſuum poſsint conſequi finem, quod eſt proprie intendentis, ſed quaſi concupiſcentia naturali inſtinctu, mouentur naturaliter.

¶ *Super quæſtionẽ decimamtertiam.*

Circa quæſtionis decimæ tertiæ ordinem, & actuum numeratorium, numerum, & ordinẽ, plura ſunt dicenda, ſed locis proprijs reſeruanda. Nunc illud tantum dicendũ eſt, quare prius electione quam de conſilio tractãdum ſit, cum conſilium præcedat electionem.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod licet abſolute conſiliũ ſit prius electione, & eius cauſa, ac per hoc prius de conſilio tempore, cauſa, quam de electione tractandum videatur, ordo tamen doctrinæ habet, quod prius de ipſa electione ſecundum ſe, & deinde de eius cauſa tractetur, & merito, vt prius tractetur quid eſt, & deinde cauſa extrinſeca illius. Vnde in ſequentibus prius author tractat de actibus, ſeu paſſionibus, & de rebus, & deinde de cauſis eius.

QVAESTIO XIII.

De electione, quæ eſt actus voluntatis reſpectu eorũ quæ ſunt ad finem, in ſex articulos diuiſa.

CONSEQVENTER cõſiderandum eſt de actibus voluntatis, q ſunt in cõparatione ad ea, quę ſunt ad finẽ, & ſunt tres, eligere, cõſentire, & vti: electionẽ aũt præcedit conſilium. Primo ergo conſiderandum eſt de electione. Secundo, de conſilio. Tertio, de conſenſu. Quarto, de vſu.

Circa electionem quæruntur ſex.

¶ Primo, Cuius potẽtię ſit actus, vtrum uoluntatis, vel rationis.
¶ Secundo, Vtrum electio cõueniat brutis animalibus.
¶ Tertio, Vtrum electio ſit ſolũ eorum quæ ſunt ad finem, vel etiam quandoque finis.
¶ Quarto, Vtrum electio ſit tantum eorũ quæ per nos agũtur.
¶ Quinto, Vtrum electio ſit ſolum poſsibilium.
¶ Sexto, Vtrum homo ex neceſſitate eligat, vel libere.

ARTICVLVS I.

75 *Vtrum electio ſit actus voluntatis, vel rationis.*

(1. q. 83. arti. 3. cor. Et 2. diſt. 24. q. 1. art. 2. Et ueri. q. 22. art. 15. Et 3. Ethi. le. 6. & c. 2. lib. 6. lect. 2. fina. ca. 3. tomo 5.)

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd electio nõ ſit actus volũtatis, ſed rõnis. Electio. n. collationem quandã importat, qua vnũ alteri ꝑfertur, ſed conferre eſt rõnis. ergo electio eſt rationis.

¶ 2 Pręt. Eiuſdem eſt ſyllogizare, & concludere, ſyllogizare aũte in operabilibus eſt rationis. cũ igitur electio ſit quaſi concluſio in operabilibus, vt dicitur in 7. Eth. * videtur quod ſit actus rationis.

F ¶ 3 Præt. Ignorantia non pertinet ad voluntatem, ſed ad vim cognitiuam, eſt autem quædam ignorantia electionis, ut dicitur in 3. Ethico. * ergo uidetur quod electio non pertineat ad uoluntatem, ſed ad rationem. (*cap. 1. …)

SED CONTRA eſt qđ Philoſophus dicit in 3 Ethico. * ꝙ electio eſt deſiderium eorum, quæ ſunt in nobis: deſiderium aũt eſt actus volũtatis. ergo & electio. (Ca. 3. … finem …)

RESPONDEO Dicendum, quod in nomine electionis importatur aliquid pertinens ad rationem, ſiue ad intellectum, & aliquid pertinens ad voluntatem. Dicit. n. Philoſophus in 6. Eth. † ꝙ electio eſt appetitus intellectus, vel appetitus intellectiuus. Quandocunque autem duo concurrunt ad aliquid vnum conſtituendũ, vnũ eorum eſt vt formale reſpectu alterius. Vnde Gregor. Nyſ. * dicit, quod electio, neque eſt appetitiuus ſecundum ſeipſam, neque conſiliũ ſolum, ſed ex his aliqđ compoſitum. Sicut. n. dicimus animal ex anima & corpore compoſitum eſſe, neque vero corpus eſſe ſecundum ſeipſum, neque animam ſolam, ſed vtrunque, ita & electionem. Eſt autem cõſiderandum in actibus animæ, ꝙ actus qui eſt eſſentialiter vnius potentiæ, vel habitus, recipit formam & ſpeciem à ſuperiori potentia, vel habitu, ſecũdum quod ordinatur inferius a ſuperiori. Si. n. aliquis actum fortitudinis exerceat propter Dei amorẽ, actus quidem ille materialiter eſt fortitudinis, formaliter uero charitatis. Manifeſtum eſt autem, ꝙ ratio quodammodo uoluntatem præcedit, & ordinat actum eius, inquãtum ſcilicet uolũtas in ſuum obie H ctum tendit ſecundum ordinem rationis, eo quod vis apprehenſiua appetitiuæ ſuum obiectum repræſentat. Sic igitur ille actus, quo volũtas tendit in aliquid, quod proponitur vt bonum, ex eo ꝙ per rationem eſt ordinatum ad finem, materialiter quidem eſt voluntatis, formaliter autẽ rationis. In huiuſmodi autem, ſubſtantia actus materialiter ſe habet ad ordinem, qui imponitur à ſuperiori potentia, & ideo electio ſubſtantialiter non eſt actus rationis, ſed voluntatis. Perficitur enim electio in motu quodam animæ ad bonum, quod eligitur, unde manifeſte actus eſt appetitiuæ potentiæ. (Li. 6. … c. 2. tom. … Li. 5. ca. … D. 77. D. 54.)

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ electio importat collationem quandam præcedentem, non ꝙ eſſentialiter ſit ipſa collatio.

I AD SECVNDVM dicendum, quod concluſio ſyllogiſmi, quę ſit in operabilibus, ad rationem pertinet, & dicitur ſententia, uel iudicium, quam ſequitur electio & ob hoc ipſa concluſio pertinere uidetur ad electionem, tanquam ad conſequens.

AD TERTIVM Dicendum, ꝙ ignorantia dicitur eſſe electionis, non quòd ipſa electio ſit ſcientia, ſed quia ignoratur quid ſit eligendum.

ARTICVLVS II.

K *Vtrum electio conueniat brutis animalibus.*

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur quod electio brutis animalibus conueniat. Electio. n. ẽ appetitus aliquorũ propter finem, vt dr in 3. Eth. * ſed bruta animalia appetunt aliquid propter finem, agunt enim propter finem, & ex appetitu. ergo in brutis aĩalibus eſt electio.

¶ 2 Præt. Ipſum nomẽ electionis ſignificare videtur, ꝙ aliquid præ alijs accipiatur, ſed bruta anima-

¶ *Super quæſtionis decimætertiæ Art. ſecundum.*

Circa rationem commiſſo primo articulo, poſitam in ſecundo artic. dubium occurrit de illius efficacia. Fundatur enim ratio ſuper differẽtia inter appetitum intellectiuum & ſenſitiuũ in hoc, ꝙ appetitus ſenſitiuus naturaliter eſt determinatus ad vnum particulare. Intellectiuus vero ad vnum particumuni 76

(2. di. 25. … 1. ad 6. … Et 5. Met… lec. 15. … Cap. 3. … finem …)

lia accipiũt aliquid præ alijs, ſicut manifeſte apparet, quòd ouis vnã herbam comedit, aliã refutat. ergo ĩ brutis animalibus eſt electio.

¶ 3 Præterea. Vt dicitur in 6. Ethi.* Ad prudentiam pertinet, quòd aliquis bene eligat ea quæ ſunt ad finem, ſed prudẽtia conuenit brutis animalibus, vnde dicitur in principio Metaphy.* quòd prudentia ſunt ſine diſciplina, quæcũque ſonos audire non potentia ſunt, vt apes, & hoc etiam ſenſui manifeſtum videtur. Apparent enim mirabiles ſagacitates in operibus animaliũ, vt apium, & aranearum, & canum. Canis enim inſequens ceruum, ſi ad triuiũ venerit, odoratu quidem explorat, an ceruus primam, uel ſecundam viam tranſiuerit, quòd ſi inuenerit non trãſiſſe, iam ſecurum per tertiam viã incedit vt explorando, quaſi vtẽs ſyllogiſmo diuiſiuo, quo concludi poſſet ceruum per illam viam incedere, ex quo non incedit per alias duas, cum non ſint plures. ergo videtur, quòd electio brutis animalibus conueniat.

SED CONTRA eſt, quòd Gregor. Nyſſenus dicit,* quod pueri, & irrationalia voluntarie quidem faciunt, non tamen eligentia. ergo in brutis animalibus non eſt electio.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ cum electio ſit præacceptio vnius reſpectu alterius, neceſſe eſt ꝙ electio ſit reſpectu plurium, quæ eligi poſſunt, & ideo in his, quæ, ſunt penitus determinata ad vnũ electio locum non habet. Eſt aũt differentia inter appetitum ſenſitiuũ, & uoluntatẽ, quia, vt ex prædictis patet,* appetitus ſenſitiuus eſt determinatus ad vnũ particulare ſm ordinem naturæ, volũtas autem eſt quidem ſecũdum naturæ ordinem determinata ad vnũ cõe, ꝙ eſt bonũ, ſed interdeminate ſe habet reſpectu particulariũ bonorum. Et ideo proprie volũtatis eſt eligere, nõ autem appetitus ſenſitiui, q ſolus eſt in brutis aĩalibus, & propter hoc brutis animalibus electio, non conuenit.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ non oĩs appetitus alicuius ꝓp finẽ, vocatur electio, ſed cũ quadã diſcretione vnius ab altero, q̃ locum habere nõ poteſt, niſi vbi appetitus poteſt ferri ad plura.

AD SECVNDVM Dicendum, ꝙ brutum animal accipit vnũ prę alio, quia appetitus eius eſt naturaliter determinatus ad ipſum. unde ſtatim qñ ꝑ ſenſum, uel ꝑ imaginationẽ repræſentaꝰ ſibi aliqd, ad qđ naturaliter inclinaꝰ eius appetitus, abſq; electione moueꝰ ad ipſũ, ſicut ẽt abſq; electionẽ, ignis mouetur ſurſum, & nõ deorſum.

AD TERTIVM Dicendũ, ꝙ ſicut dr̃ in 3. Phy.* Motus, eſt actus mobilis à mouente, & ideo uirtus mouentis apparet in motu mobilis. Et ꝓp hoc, in omnibus quę mouenꝰ à rõne, apparet ordo rationis mouentis, licet ipſa, quæ à ratione mouentur, rationẽ non habeant. Sic.n. ſagitta directe tendit ad ſignum ex motione ſagittãtis, ac ſi ipſa rationẽ haberet dirigentem, & idem apparet in motibus horologiorum, & omniũ ingeniorum humanorum, quæ arte fiunt. Sicut autem comparantur artificialia ad artẽ humanam, ita comparantur omnia naturalia ad artem diuinam. Et ideo ordo apparet in his, quæ mouẽtur ſm naturam, ſicut & in his, quæ mouentur ſecũdum artem, ut dicitur in 2. Phyſi. † Et ex hoc contingit, ꝙ in operibus brutorum animaliũ apparent quędam ſagacitates, in quãtum habẽt inclinationem naturalem ad quoſdam ordinatiſſimos ꝓceſſus, utpote à ſumma arte ordinatos. Et propter hoc etiã

---

inanis hæc autem differẽtia aut aſſumit falſum, aut eſt inefficax. Nam ſi intendit, quòd appetitus ſenſitiuus eſt determinatus ad unum particulare, id eſt, vnũ numero, falſum aſſumit. Conſtat.n. quod appetitus ſenſitiuus ouis non eſt determinatus ad hanc numero herbam, alioquin non poſſet comedere aliam. Si autem intendit, quod eſt determinatus ad vnum particulare, id eſt, ſpeciale, puta delectabile ſecũdum tactum, tunc inefficax eſt proceſſus quoniam ſicut ſtante determinatione naturali appetitus intellectiui ad bonum in communi, ſtat qđ electiuus ſit particularium bonorum contentorum ſub bono in communi, ita ſtante determinatione naturali appetitus ſenſitiui ad tale bonum in genere, vel in ſpecie, ſtat quod ſit electiuus particularium bonorum contentorum ſub illo communi. Sicut enim appetitus intellectiuus indeterminatus eſt ad particularia ſui obiecti: ita appetitus ſenſitiuus indeterminatus eſt ad particularia ſui obiecti. Vnde ex maiori vniuerſalitate, obiecti illius appetitus, quã iſtius, non poteſt inferri, niſi quod electio illius ad multo plura ſe extendit, quàm electio iſtius, & tamen in litera infertur, quod ille eligit, & iſte non.

Cap. 12. In medio, tomo 5.

Cap. 1. nõ procul à principio. coni. 3.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis ſciendum eſt, quod dupliciter aliqua potentia determinata inuenitur ad obiectum. Primo ſecundum ſeipſam, ſecundo ſecundum ſuum actum exercitum. Determinatio quidem potentiæ ſecundum ſeipſam attẽditur penes habitudinem potentiæ ad obiectum formale adæquatum. Omnis enim potentia ad obiectum aliquod, eſt ſic determinata. Determinatio vero ſm actum exercitum, attẽdit penes habitudinem actus poſiti in rerum natura ad obiectum. Eſt autem, ut a notioribus doctrina fiat, inter intellectum & ſenſum differentia in hoc, ꝙ intellectus nec ſm ſe, nec ſm ſuum exercitum actum determinatus eſt niſi ad ens in cõi, ita ꝙ nõ ſolum intellectus, ſed intelligere in actu exercito, ita indeterminationem retinet, quod terminari poteſt ad ens in cõi. Senſus vero, licet ſm ſe ſit determinatus non ad hoc ſenſibile, ſed ad tale genus ſenſibile, puta viſibile, ſentire tamen, puta videre in actu exercito, nunquã eſt ad obiectum in communi, aut cõmuniter, puta coloratum vniuerſale, aut coloratum vagũ: ſed ſemper eſt ad hoc coloratum determinatũ. Vnde ad partẽ appetitiuam deſcendendo, dicitur, quod inter appetitum intellectiuum, & ſenſitiuum, tanta eſt differentia, quod ille nec ſm ſe, nec ſecundum ſuum actum exercitum, determinatus eſt niſi ad bonum in communi, iſte vero ſecundum ſe quidem determinatus eſt ad ſpeciale bonum puta conueniens naturæ ſenſitiuæ, ſm actum vero ſuũ exercitum determinatus eſt ad hoc ſingulare bonum, nunc hic, ſic &c. oblatum. Licet.n. appetitui ſenſitiuo nõ adæquetur hoc ſingulare, ſed tale genus boni, ipſi tamen in ſingulis ſuis actibus ſe exercenti adæquanẽ ſingillatim ſingularia, hic, nunc, ſic, quibus non accidunt hæ circunſtantiæ, ſed eis quaſi conſtituuntur. Ouis enim, vt in reſponſione ad ſecundum in litera dicitur, refutando illam herbam, & hanc acceptãdo, facit hoc, quia determinatus eſt appetitus eius, vt in actu exercito hanc, nunc, hic, ſic oblatam proſequatur. Et hæc manifeſte eſt intentio literæ, vt prædicta rõ clarificat, & ex ea habetur intentum, quoniam ex vtraque determinatione infertur negatio vtriuſque libertatis intentæ in electione. Appetitus ſiquidem electiuus & eſt liber ad eligendũ, & non eligendum, & ad hoc, vel illud eligendum. Ex hoc autem quod appetitus ſenſitiuus determinatus eſt ſecundum ſeipſum ad ſpeciale bonum, habetur negatio primæ libertatis quoniam nõ eligere, non continetur ſub illo ſpeciali bono, qđ eſt eius adæquatum obiectum, ac per hoc non poteſt appeti tali appetitu. Ex eo vero ꝙ appetitus ſenſitiuus ſm ſuum actũ exercitum neceſſitatur naturaliter ad hoc determinatũ particulare oblatũ, nũc, hic, ſic &c. habetur negatio ſecundæ libertatis. Quod enim ad hoc determinatum eſt, non poteſt in aliud declinare. Et per hæc patet reſponſio ad obiecta, & quam efficax ſit literæ ratio.

q. 1. artic. 2. ad 3. & q. 6. art. 2.

Textu. 11. & ſequẽtibus, vſque ad 19. præcipue, tomo 2.

Tex. 49. t. 2.

¶ In reſponſione ad ſecundum, & tertium eiuſdem 2. articu. aduerte, quod cum ars non poſſit dare naturæ ſubſtãtiam actus, ſed modum & electio non ſignificet modum actus, ſed ipſum actum ſubſtãtialiter, nulla arte fieri poteſt, vt aliquod brutum eligat, ſed quod apparet diſcretionis & electionis in operibus ſimiarum, canũ, & ſimilium mire diſciplinatorum, fit illo eodem modo, quo naturali inſtinctu aguntur. Sicut.n. naturalem inſtinctum ſic ordinatũ, ſortita ſunt animalia quædam ut in litera dr̃, ita habitus acquiſitus in illis ex frequẽtia actuũ inclinat illa per modum inſtinctus, & hoc ipſum quod inclinabilia ſunt animalia, ſecundum huiuſmodi, mores ex natura habent inchoatiue, completiue vero ab aſſuefactione.

¶ Super

quędã animalia dicũtur prudẽtia, vel ſagacia, nõ ꝙ in eis F ſit aliqua ratio, vel electio, quod ex hoc apparet, quod omnia quæ ſunt vnius naturæ, ſimiliter operantur.

ARTICVLVS III.

Vtrum electio ſit ſolum eorum, quæ ſunt ad finem, vel etiam quandoque ipſius finis.

77 Infr.art.4.& 6.cor. Et 3: q.18.artic.4. cor. & lib.4. contra cap. 95. final. Et opuſc.2. cap. 177. Et 3. Ethi lect.1. Et 1. Perih. lec.14.fin. †ca.12.poſt. medium, to mo 5. †ca.2.to.5. artic.1.ad 2.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd electio non ſit tantum eorum quę ſunt ad finem. Dicit.n. Philoſophus in 6. Ethic † quòd electionem rectam facit virtus. Quecũq; aũt illius gratia nata ſunt fieri, nõ ſunt virtutis, ſed alterius potẽtiæ, illud aũt cuius gratia fit aliquid, eſt finis. ergo electio eſt finis.

¶ 2 Præt. Electio importat præacceptionem unius reſpectu alterius, ſed ſicut corũ quæ ſunt ad finem, vnum G poteſt præaccipi alteri, ita & diuerſorum finium: ergo electio põt eſſe finis, ſicut & illorũ quæ ſunt ad finem.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in 3. Ethicor.* quòd voluntas eſt finis, electio autem eorum, quæ ſunt ad finem.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt,* Electio conſequitur ſententiam uel iudicium qđ eſt ſicut concluſio ſyllogiſmi operatiui, unde illud cadit ſub electione, quòd ſe habet ut concluſio in ſyllogiſmo operabilium. Finis autem in operabilibus ſe habet ut principium, & non ut concluſio, ut Philoſophus dicit in 2. Phyſic.* unde finis, in quantum eſt huiuſmodi, non cadit ſub electione. Sed ſicut in ſpeculatiuis nihil prohibet id, quod eſt unius demõſtrationis, uel ſciẽ H tiæ principium, eſſe concluſionem alterius demonſtrationis, uel ſcientiæ, primum tamen principium indemõſtrabile non poteſt eſſe concluſio alicuius demonſtrationis, uel ſciẽtię, ita etiam contingit id quod eſt in una operatione ut finis, ordinari ad aliquid ut ad finem, & hoc modo ſub electione cadit. Sicut in operatione medici, ſanitas ſe habet vt finis, unde hoc non cadit ſub electione medici, ſed hoc ſupponit tanquam principiũ, ſed ſanitas corporis ordinatur ad bonum animæ. Vnde apud eum qui habet curam de animæ ſalute, poteſt ſub electione cadere eſſe ſanum, uel eſſe infirmum, nam Apoſtolus dicit 2. ad Corin. 12. Cum enim infirmor, tunc potens ſum, ſed ultimus finis nullo modo ſub electione cadit.

†tex.89. tomo 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ fines proprij uirtutum ordinantur ad beatitudinẽ, ſicut ad ultimum finem, & hoc modo poteſt eſſe eorum electio.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſicut ſupra habitum eſt, ultimus finis eſt unus tantum, unde ubicunque occurrunt plures fines, inter eos poteſt eſſe electio ſecundum quod ordinantur ad ultimum finem.

¶ *Super quæſtionis decimætertiæ Art. quartum.*

TErtio art. omiſſo, in reſponſione ad tertium 4. arti. aduerte, aliquos minus perſpicaces, nec diſcernẽtes terminos moraliũ & legalium. hinc, dicere, quòd in electionibus prædictorum ſinguli non eligunt, ſed nominant eligendum. cum hoc nec ſomniauerit hic litera, ſed dicit, quod electio, quæ eſt actus in tertio volũtatis, in huiuſmodi electioni bus eſt electio nominationis talis perſonæ &c. quia electio eſt eorum quæ ſunt in poteſtate eligẽtis. Et idem eſt, quo ad hoc, iudicium de ſingulis eligentibus, & de toto collegio, ſeu perſona formante decretum electionis nomine collegij. Licet enim dicat. Eligo talem, ſubintelligitur, Eligo ius dare, vel nominare, vel aliquid ſimile quod. ſ. eſt in poteſtate eligentis. Cap.2.

78 Infra artic. 5.cor. q.1.artic.7.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum electio ſit tantum eorum, quæ per nos aguntur.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur qđ electio non ſit ſolũ reſpectu humanorum actuum. Electio enim eſt eorum quæ ſunt ad finẽ, ſed ea quæ ſunt ad finem non ſolũ ſunt actus, ſed etiã organa, ut dicitur in 2. Phyſ. ergo electiones non ſunt tantum humanorum actuũ.

¶ 2 Præt. Actio à contemplatione diſtinguitur, ſed electio etiam in contemplatione locum habet, put. ſ. una opinio alteri pręeligit. F ergo electio non eſt ſolum humanorum actuum.

¶ 3 Præterea. Eliguntur homines ad aliqua officia, uel ſecularia, uel eccleſiaſtica, ab his qui nihil erga eos agunt. ergo electio non ſolũ eſt humanorum actuum.

SED CONTRA eſt, quod Philoſ. dicit in 3. Ethic. quòd nullus eligit niſi ea, quæ exiſtimat fieri per ipſum.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut intentio eſt finis, ita electio eſt eorum quæ ſunt ad finem. G finis autem uel eſt actio, uel res aliqua. Et cum res aliqua fuerit finis neceſſe ẽ ꝙ aliqua humana actio interueniat, uel inquãtũ homo facit rem illam, quæ eſt finis, ſicut medicus facit ſanitatẽ, quę eſt finis eius: unde & facere ſanitatẽ dr̃ finis medici, vel inquantũ homo aliquo modo utitur, uel fruitur re quæ eſt finis, ſicut auaro eſt finis pecunia, uel poſſeſſio pecuniæ. Et eodem modo dicendum eſt de eo, quod eſt ad finem, quia neceſſe eſt ut id, quod eſt ad finem, uel ſit actio, uel res aliqua interueniente aliqua actione, per quam facit id qđ eſt ad finem, uel utitur eo. Et per hunc modum electio ſemper eſt humanorum actuum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ organa ordinantur H ad finem, inquantum hõ utitur eis propter finem.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ in ipſa contemplatione eſt aliquis actus intellectus aſſentientis huic opinioni, uel illi: actio uero exterior eſt, quæ contra contemplationem diuiditur.

AD TERTIVM dicendũ, quòd homo qui eligit epiſcopum, uel principem ciuitatis, eligit nominare ipſum in talem dignitatem, alioquin ſi nulla eſſet eius actio ad conſtitutionem epiſcopi, uel principis, non competeret ei electio. Et ſimiliter dicendum eſt, ꝙ quandocunque dicitur aliqua res præeligi alteri, adiungitur ibi aliqua operatio eligentis. I

ARTICVLVS V.

Vtrum electio ſit ſolũ poſſibiliũ.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod electio non ſit ſolũ poſſibilium. Electio. n. eſt actus uoluntatis, ut dictum eſt:* ſeu uolũtas eſt poſſibilium, & impoſſibilium, ut dr̃ in 3. Ethicor.* ergo & electio. K

¶ 2 Præterea. Electio eſt eorum quæ per nos agũtur, ſicut dictum eſt.* nihil ergo refert quantum ad electionem, utrum eligatur id, qđ eſt impoſſibile ſimpliciter, uel id, quod eſt impoſſibile eligenti, ſed frequenter ea quę eligimus pficere nõ poſſumus, & ſic ſunt impoſſibilia nobis. ergo electio eſt impoſſibilium.

¶ 3 Præt. Nihil hõ tẽtat agere, niſi eligẽdo, ſed beatus Benedictus dicit, Quod ſi Prelatus aliquid im

¶ *Super quæſtionis decimætertiæ Articuli quintum.*

IN reſponſione ad 1. 5. artic. aduerte, quod diſtinctio ibi facta de uoluntate completa & incompleta, non ſic eſt accipienda, quaſi uoluntas incompleta ſit uelle non deliberatum, aut non capax meriti, & demeriti. quia ſenſus iſte eſt falſus. Poteſt enim quis deliberare uelle expellere Deum de regno ſuo, ſi poſſet & ſimilia, vbi conſtat inueniri pctm̃ mortale. Sed completio, & incompletio uoluntatis attenditur ſecundum modum motus volũtatis, ut in litera dicitur. Ex eo enim quod uoluntatis motus eſt ad rem mediante operatione exteriori aſſequendam, diſponendam &c. perfectus non eſt perfectione apta nata inueniri in genere motus voluntatis, niſi terminetur ad bonum agibile, quàmuis perfectus ſit quo ad conſenſum, deliberationem, & huiuſmodi, poſſibile

79 Veri. q.22 ar.13.ad 12 Et 3. Ethi lec.5. ſi.articul.1. †cap.2. parum ante medium. arti.4. huius quæſt.

poſſibile præceperit, tentandum eſt. ergo electio poteſt eſſe impoſſibilium.

Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 3. Ethico.* quod electio non eſt impoſsibilium. Capit.5. parũ ante medium. to. 5.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt*, Electiones noſtræ referuntur ſemper ad noſtras actiones, ea autem quæ per nos aguntur, ſunt nobis poſſibilia. vnde neceſſe eſt dicere, quod electio non ſit niſi poſſibilium. Similiter etiam ratio eligendi aliquid eſt, vt ex hoc poſſimus cõſequi finem, vel ex hoc, ꝙ ducit ad finem per id autem quod eſt impoſſibile, non poteſt aliquis conſequi finem, cuius ſignum eſt, quia cum in conſiliando perueniunt hoẽs ad id, quod eſt eis impoſſibile, diſcedunt quaſi non valentes vlterius procedere. Apparet etiã hoc manifeſte ex ꝓceſſu rõnis præcedente; ſic.n. ſe habet id quod eſt ad finem, de quo electio eſt ad finem, ſicut concluſio ad principium. Manifeſtum eſt autem, quòd concluſio impoſſibilis non ſequitur ex principio poſſibili, unde nõn poteſt eſſe, ꝙ finis ſit poſſibilis, niſi id quod eſt ad finem, fuerit poſſibile. Ad id autem quod eſt impoſſibile, nullus mouetur, vnde nullus tenderet in finem, niſi per hoc quod apparet id, quod eſt ad finem, eſſe poſſibile. vnde id ꝙ eſt impoſſibile, ſub electionem non cadit. Artucul 4. D 394.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ voluntas media eſt inter intelletum, & exteriorem operationem, nam intellectus proponit voluntati ſuum obiectum, & ipſa voluntas cauſat exteriorem actionem Sic igitur principium motus voluntatis conſideratur ex parte intellectus, qui apprehendit aliquid vt bonum in vniuerſali, ſed terminatio, ſeu perfectio actus uoluntatis attenditur ſecundũ ordinem ad operationẽ, per quã aliquis tẽdit ad conſecutionẽ rei, nã motus uoluntatis eſt ab anima ad rem, & ideo perfectio actus voluntatis attenditur ſecundum hoc, ꝙ eſt aliquid bonum alicui ad agendum. Hoc autem eſt poſſibile, & ideo volũtas completa non eſt, niſi de poſſibili, qđ eſt bonũ uolenti, ſed voluntas incompleta eſt de impoſſibili, quæ ſecundum quoſdã velleitas dr, quia ſ. aliquis vellet illud, ſi eſſet poſſibile. Electio autem nominat actum voluntatis iam determinatum ad id, quod eſt huic agendum, & ideo nullo modo eſt niſi poſſibilium.

Ad secundum dicendum, quòd cum obiectum voluntatis ſit bonũ apprehenſum, hoc modo iudicandũ eſt de obiecto uoluntatis, ſm qđ cadit ſub apprehẽſione. Et ideo ſicut quãque voluntas eſt alicuius quod apprehenditur vt bonum, & tamen non eſt verè bonum, ita quandoque eſt electio eius quod apprehenditur vt poſſibile eligenti, quod tamen non eſt ei poſſibile.

Ad tertium dicẽdum, ꝙ hoc ideò dicitur, quia, an aliqd ſit poſſibile, ſubditus non debet ſuo iudicio diffinire, ſed in vnõquoq; iudicio ſuperioris ſtare.

Articulus VI.

Vtrũ homo ex neceſſitate eligat, vel libere.

¶ Super quæſtionis decimæ tertiæ Art. ſextũ.

80 1.q.115.ar.4. cor. Et 1.q.104.ar.1. cor. Et veri. q.22. art.5. & q.24. ar.1. Et ma. q.6. Periher. lec.14. fin. lib.7. Ethi. cap.8. à me dio tom.5. art.1. huius quæſt.

Circa corpus 6. ar. eiuſdem 13. quæſti. aduerte, ꝙ author vtranque libertatẽ, ſcilicet quo ad exercitiũ actus, & quo ad ſpecificationẽ, tribuit electioni, vt patet à litera, ſi recẽs ex hoc diſtrẽ tiã manifeſtare inter actũ ſimplicẽ volũtatis, & electionis Simplex nã; actus volũtatis, ſcilicet volitio, ſeu volũtas, de quo ſupra tractatũ eſt nõ eſt vniuerſaliter liber quo ad ſpecificationem actus, qm̃ ad aliquod obiectũ neceſſario terminatur, ita quod non poteſt ad oppoſitũ terminari, vt patet ex ſupra dictis. Electio autẽ, & quo ad exercitium actus, & quo ad ſpecificationẽ ſemper eſt libera, vt hic dicitur.

¶ In reſponſione ad 1. eiuſdem articu. 6. habes, quòd nõ quicunque vult præmiſſas: ſeu antecedens, vult concluſionem ſeu conſequens in ſe ipſo, vel quia nõ ſemper conſequens eſt neceſſarium ad veritatem, ſeu uolũtatem antecedentis. vel quia dato, quod ſic ſit ſecundum rẽ, non tamẽ hoc actualiter apparet, & iudicatur. Differt enim nihil, eſſe vel apparere quo ad appetitum, in ſua autem cauſa quicunq; volt antecedens, vult cõſequens ſimpliciter, vel vt in pluribus.

¶ In reſponſione ad 3. aduerte diligẽter, quod reſponſio formaliter ſatisfacit primæ radici argumẽti, ſcilicet de æqualibus, & inſinuat ſatisfactionem omnibus tactis in argumẽto. Intẽdit enim quod duobus æqualibus propoſitis ſecundũ aliquam conditionem voluntas non arctetur ad neutralitatẽ, ſed poteſt ad conſiderandam aliquam eminentiam in altero mouere ſe, & inuenta vel appoſita, eligere alterum. Et eadẽ ratione, propoſito voluntati aliquo eligibili eminentiori alijs, non neceſſitatur voluntas ad eligendum illud, quia poteſt mouere ad conſiderandum in altero aliquid aliud quo præſtet, & ſic illud eligere. Et hæc intellige, ſuppoſito ꝙ voluntas velit eligere:

Ad sextum ſic proceditur. Videtur ꝙ homo ex neceſſitate eligat. Sic.n. ſe hẽt finis ad eligibilia, vt principia ad ea, quæ ex principijs conſequũtur, vt patet in 7. Ethi.* ſed ex principijs ex neceſſitate deducuntur cõcluſiones. ergo ex fine de neceſſitate mouetur aliquis ad eligẽdũ.

¶ 2 Præt. Sicut dictũ eſt* electio conſequitur iudicium rationis de A agendis, ſed ratio ex neceſſitate iudicat de aliquibus propter neceſſitatem præmiſſarum. ergo videtur quod etiam electio ex neceſſitate ſequatur.

¶ 3 Præt. Si aliqua duo ſunt penitus æqualia, non magis mouetur homo ad vnum, quam ad aliud: ſicut famelicus ſi habet cibũ æqualiter appetibilem in diuerſis partibus, & ſecundum æqualem diſtantiam, non magis mouetur ad vnũ, quam ad alterum, vt Plato dixit,* B aſſignans rationem quietis terræ in medio, ſicut dicitur in 3. de cælo.* Sed multo minus poteſt eligi quod accipitur vt minus, quàm quod accipitur vt æquale. ergo ſi proponãtur duo, vel tria, vel plura, inter quæ vnum maius appareat, impoſſibile eſt aliquod aliorum eligere, ergo ex neceſſitate eligitur illud, quod eminentius apparet; ſed omnis electio eſt de omni eo quod videtur aliquo modo melius. ergo omnis electio eſt ex C neceſſitate. Hoc habet ĩ 2. de cælo. Text. 75. & 90. ex ſent. Anaximandri.

Sed contra eſt, quod electio eſt actus potentiæ rationalis, quæ ſe habet ad oppoſita ſecundum Philoſophum.* Li. 9. Meta. te. 3. tom. 3.

Respondeo Dicendum, quod homo nõ ex neceſſitate eligit, & hoc ideo, quia quod poſſibile eſt non eſſe, non neceſſe eſt eſſe. Quod autem poſſibile ſit non eligere, vel eligere, huius ratio ex duplici hominis poteſtate accipi poteſt. Poteſt enim homo velle & D non velle, agere & non agere, poteſt etiam uelle hoc, aut illud, cuius ratio ex ipſa virtute rationis accipitur. Quicquid enim rõ poteſt apprehendere vt bonum, in hoc voluntas tendere poteſt. Poteſt autem ratio apprehendere vt bonum non ſolum hoc, quod eſt velle, aut agere, ſed hoc etiã quod eſt non velle, & non agere. Et rurſum in omnibus particularibus boE nis poteſt conſiderare rationem boni alicuius, & defectum alicuius boni, quod habet rationem mali, & ſecundum hoc poteſt vnũquodque huiuſmodi bonorũ apprehendere, vt eligibile, vel fugibile. Solum autem perfectum bonũ, quod eſt beatitudo, non poteſt ratio apprehendere ſub ratione mali, aut alicuius defectus, & ideo ex neceſſitate beatitudinem homo vult, nec poteſt velle non eſſe beatus, aut miſer. Electio aũt cum nõ ſit de fine, ſed de his quæ ſunt ad finem: vt iam dictũ eſt*, nõ eſt perfecti boni quod eſt beatitudo, ſed aliorum particularium bonorum & ideo homo non ex neceſſitate, ſed libere eligit. Ar. 3. huius quæſtionis

Simpliciter namque, & abſolute uolũtas a toto genere eligibilium libera ẽ, & nulliuſque neceſſario inclinatur, ſed ſicut author primis duobus argumẽtis libertatẽ eligẽdi quo ad exercitiũ actus impugnauit: ita hoc tertio argumento libertatẽ quo ad ſpecificationẽ actus ꝓpugnauit: & ꝓpterea ex parte obiecti eligibilis ſolutiõnẽ formaliter dedit, vt ſui moris eſt.

¶ Super quæſtionis decimęquartę Artic. primum.

IN quæſt. 14. nihil occurrit ſcribendũ vſque ad quintũ artic. niſi reddere attẽtos lectores, vt in primo articulo meminerint, ꝙ conſilium ſignificat inquiſitionem completã, id eſt, vſque ad iudicium incluſiue. Non enim ipſa inquiſitio abſque iudicio cõſilium eſt, niſi inchoatiue, ut manifeſte patet ex reſpõſione ad ſecundum & tertiũ, & ex vſu loquendi.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ non ſemper ex principiis ex neceſsitate ꝓcedit cõcluſio, ſed tũc ſolum, qñ principii nõ poſſunt eſſe vera ſi concluſio nõ ſit vera. Et ſimiliter non oportet ꝙ ſemper ex fine inſit homini neceſſitas ad eligiendum ea, quæ ſunt ad finem, quia nõ omne quod eſt ad finem, tale eſt; ꝙ ſine eo finis haberi non poſsit, aut ſi tale ſit non ſemper ſub tali ratione conſideratur.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſentẽtia, ſiue iudicium rationis de rebus agendis eſt circa contingentia, quę à nobis fieri poſſunt, in quibus concluſiones non ex neceſsitate ſequuntur ex principiis neceſſariis, abſoluta neceſsitate, ſed neceſſariis ſolum ex conditione, vt, ſi currit, mouetur.

AD TERTIVM dicendum, quòd nihil prohibet, ſi aliqua duo æqualia proponantur ſ̃m vnam cõſiderationem, quin circa alterum conſideretur aliqua conditio, per quã emineat, & magis flectatur uoluntas in ipſum, quàm in aliud.

QVAESTIO XIIII.

De conſilio, quod electionem præcedit in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de conſilio.

Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum conſilium ſit inquiſitio.
¶ Secundo, Vtrum conſilium ſit de fine, vel ſolum de his quæ ſunt ad finem.
¶ Tertio, Vtrum conſilium ſit ſolum de his, quæ à nobis aguntur.
¶ Quarto, Vtrum conſilium ſit de omnibus, quæ à nobis aguntur.
¶ Quinto, Vtrum cõſiliũ ꝓcedat ordine reſolutorio.
¶ Sexto, Vtrum conſilium ꝓcedat in infinitum.

ARTICVLVS I.

Vtrum conſilium ſit inquiſitio.

81 1.2.q.49.artic.5.cor. Et 3.d.35.q.2.q.1.cor. Li.2. Orth. fidei, ca.22. p.p.q.14.artic.7.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ conſilium nõ ſit inquiſitio. Dicit enim * Dama. ꝙ cõſilium eſt appetitus, ſed ad appetitum nõ pertinet inquirere. ergo conſilium non eſt inquiſitio.

¶ 2 Præt. Inquirere, intellectus diſcurrentis eſt, & ſic, Deo non conuenit, cujus cognitio non eſt diſcurſiua vt in primo † habitum eſt, ſed conſilium Deo attribuitur. dicitur enim ad Eph. 1. quòd operatur omnia ſecũdum conſilium voluntatis ſuæ. ergo conſilium non eſt inquiſitio.

¶ 3 Præt. Inquiſitio eſt de rebus dubiis, ſed conſilium datur de his quæ ſunt circa bona certa, ſecundum illud Apoſt. 1. ad Corinth. 7. De virginibus autem præceptum Domini non habeo, conſilium autem do. ergo conſilium non eſt inquiſitio.

Li. 5. cap. 5. circa princ.

SED CONTRA eſt, quòd Gregor. Nyſſen. dicit, Omne quidem conſilium, quæſtio eſt, non autem omnis quæſtio conſilium.

RESPONDEO Dicendũ, quòd electio, ſicut * dictum eſt * q. 13. conſequitur iudicium rõnis de rebus agendis, in rebus autem agendis multa incertitudo inuenitur, quia actiones ſunt circa ſingularia contingentia, quę ꝓpter ſui variabilitatem incerta ſunt. In rebus autem dubijs & incertis rõ non ꝓfert iudicium abſque inquiſitione præcedente, & ideo neceſſaria eſt inquiſitio rationis ante iudicium de eligendis, & hæc inquiſitio conſilium vocatur, propter quod Philoſophus dicit in 3. * Ethic. quòd electio eſt appetitus præconſiliati. Cap. 3. circa finem, to. 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quando actus duarum potentiarum adinuicem ordinantur, in utroq; eſt aliquid, qđ eſt alterius potentiæ, & ideo vterq; actus ab vtraque potentia denominari poteſt. Manifeſtum eſt autem, quòd actus rationis dirigẽtis in his, quæ ſunt ad finem, & actus voluntatis, ſ̃m regimen rationis in ea tendentis, ad ſeinuicem ordinantur, unde & in actu volũtatis, quæ eſt electio, apparet aliquid rõnis ſcilicet ordo, & in conſilio quod eſt actus rõnis, apparet aliquid voluntatis, ſicut materia, quia conſilium eſt de his, quæ homo vult facere, & eſt ſicut motiuum, quia ex hoc ꝙ homo uult finem, mouetur ad cõſiliandum de his quæ ſunt ad finem, & ideo Philoſophus dicit in 6. * Ethic. ꝙ electio eſt intellectus appetitiuus, vt ad electionẽ vtrunque cõcurrere oſtendat: ita * Dama. dicit, ꝙ conſilium eſt appetitus inquiſitiuus, ut conſilium aliquo modo pertinere oſtendat & ad voluntatem, circa quam, & ex qua fit inquiſitio, & ad rationem inquirentem. Ca. 2. circa finem. to. 5. Li. 2. Orth. fidei, c. 22.

AD SECVNDVM dicendum, quod ea quæ dicuntur de Deo, accipienda ſunt abſque omni defectu, qui inuenitur in nobis, ſicut in nobis ſcientia eſt concluſionum per diſcurſum à cauſis in effectus. Sed ſcientia dicta de Deo ſignificat certitudinem de omnibus effectibus in prima cauſa abſque omni diſcurſu, & ſimiliter conſilium attribuitur Deo, quantum ad certitudinem ſententiæ vel iudicij, quæ in nobis prouenit ex inquiſitione conſilij, ſed huiuſmodi, inquiſitio in Deo locum non habet, & ideo conſilium ſecundum hoc, Deo non attribuitur, & ſ̃m hoc † Dama. dicit, quod Deus non conſiliatur. Ignorantis enim eſt conſiliari.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ nihil prohibet aliqua eſſe certiſsima bona ſecundum ſententiam ſapientũ & ſpiritualium virorum, quæ tamen non ſunt certa bona, ſecundum ſententiam plurium, vel carnalium hominũ, & ideo de talibus conſilia dantur. Li. 2. Orth. fidei, c. 22.

ARTICVLVS II.

Vtrum conſilium ſit de fine, vel ſolum de his, quæ ſunt ad finem.

82 2.2.q.33.artic. 2. ad 2. Et q. 47. ar. 2. ad 2. Et 3. diſt. 35. q. 2. ar. 4. q. 1. co. Et 3. Ethic. lect. 8.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod conſilium non ſolum ſit de his quę ſunt ad finem, ſed etiam de fine. Quæcunque enim dubitationem habent, de his poteſt inquiri, ſed circa operabilia humana contingit eſſe dubitationem de fine, & non ſolum de his quę ſunt ad finem. Cum igitur inquiſitio circa operabilia, ſit conſilium, videtur quòd conſilium poſsit eſſe de fine.

¶ 2 Præt. Materia conſilii, ſunt operationes humanæ, ſed quædam operationes humanę ſunt fines, ut dicitur in primo * Ethico. ergo conſilium poteſt eſſe de fine.

SED CONTRA eſt, quòd Grego. Nyſſenus dicit, ꝙ nõ de fine, ſed de his quæ ſunt ad finem, eſt cõſilium.

RESPON. Dicendũ, ꝙ finis in operabilibus habet rõnẽ principii, eo ꝙ rõnes eorum, quę ſunt ad finem,

ex fine

ex fine ſumuntur. principium autem non cadit ſub quæ- A ſtione, ſed principia oportet ſupponere in oĩ inquiſitione, vnde cum conſiliũ ſit quæſtio, de fine non eſt cõſilium, ſed ſolum de his, quę ſunt ad finẽ, tñ cõtingit id qđ eſt finis, reſpectu quorũdã ordinari ad aliũ finem, ſicut etiã id qđ eſt principium vnius demonſtrationis eſt concluſio alterius. Et ideo id, quod accipitur vt finis in vna inquiſitione, poteſt accipi vt ad finem in alia inquiſitione, & ſic de eo erit conſilium.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ id, qđ accipitur vt finis, eſt iam determinatũ. Vnde quamdiu habetur vt dubium, nõ habetur vt finis, & ideo ſi de eo conſilium hr̃, non erit conſilium de fine, ſed de eo quod eſt ad finẽ.

Ad secundum dicendum, quod de operationibus eſt conſilium, inquantum ordinantur ad aliquem finẽ. B Vnde ſi aliqua operatio humana ſit finis, de ea, inquantum huiuſmodi, non eſt conſilium.

Articulus III.

Vtrum conſilium ſit de his, quæ à nobis aguntur.

83
... 2. q. 47. art. 2. cor. Et ... diſ. 35. q. ... art. 4. q. 1. cor. & 3. Ethic. lec. 7.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quòd cõſiliũ nõ ſit ſolũ de his quæ aguntur à nobis. Cõſiliũ n. collationem quandã importat, ſed collatio inter multos poteſt fieri ẽt de rebus immobilibus, quæ nõ fiunt à nobis, puta, de naturis rerum. ergo cõſilium non ſolum eſt de his, quæ aguntur à nobis.

¶ 2 Præt. Homines interdum conſilia quærunt de his, quæ ſunt lege ſtatuta, vnde & Iuriſconſulti dicuntur; & tamen eorum qui quærunt huiuſmodi conſilium, non eſt leges facere. ergo conſilium non ſolum eſt de his, quæ à nobis aguntur.

¶ 3 Præt. Dicuntur ẽt quidã conſultationes facere de futuris euentibus, qui tñ nõ ſunt in poteſtate noſtra. ergo conſilium non ſolum eſt de his, quæ à nobis fiunt.

¶ 4 Præt. Si conſilium eſſet ſolum de his, quæ à nobis fiunt, nullus conſiliaretur de his, quæ ſunt per alium agenda, ſed hoc patet eſſe falſum, ergo conſilium non ſolum eſt de his, quæ à nobis fiunt.

Sed contra eſt, quod* Gregor. Nyſſenus dicit Libr. 5. ca. 5. Conſiliamur de his, quæ fiunt in nobis, & per nos fieri poſſunt.

Respondeo Dicendum, quod cõſilium proprie, importat collationẽ inter plures habitam, qđ & ipſum nomen deſignat. Dr̃. n. conſilium, quaſi conſilium, eo ꝙ multi conſident ad ſimul cõferendum. Eſt autẽ conſiderandũ, ꝙ in particularibus contingentibus ad hoc ꝙ aliquid certum cognoſcatur, plures conditiones, ſeu circunſtantias conſiderare oportet, quas ab vno non facile eſt conſiderari, ſed à pluribus certius percipiuntur, dum quod vnus conſiderat, alij non occurrit. In neceſſarijs autẽ, & vniuerſalibus, eſt abſolutior, & ſimplicior conſideratio, ita ꝙ magis ad huiuſmodi conſiderationem unus per ſe ſufficere poteſt. Et ideo inquiſitio conſilij proprie pertinet ad contingentia ſingularia, cognitio autem veritatis in talibus, non habet aliquid magnum, ut per ſe ſit appetibilis, ſicut cognitio vniuerſalium & neceſſariorum: ſed appetitur ſm quod eſt vtilis ad operationẽ, quia actiones ſunt circa cõtingentia ſingularia. Et ideo dicendum eſt, quòd proprie conſilium eſt circa ea, quę aguntur à nobis.

Ad primum ergo dicendum, quod conſilium importat collationem, non quamcũque, ſed collationem ... cor. art. de rebus agendis, ratione iam* dicta.

Ad secundum dicendum, quod id quod eſt lege poſitum, quamuis non ſit ex operatione quærentis conſilium, tamen eſt directiuum eius ad operandũ: quia iſta eſt vna rõ aliquid operandi mandatum legis.

A Ad tertium dicendum, quod conſilium non ſolum eſt de his quæ aguntur, ſed de his q̃ ordinant̃ ad operationes, & ꝓp hoc conſultatio dr̃ fieri de futuris euentibus, inquantum homo per futuros euentus cognitos dirigitur ad aliquid faciendum, vel vitandum.

Ad quartum dicendum, ꝙ de aliorũ factis conſilium quęrimus, inquantum ſunt quodammodo vnum nobiſcum, vel per vnionem affectus, ſicut amicus ſolicitus eſt de his, quæ ad amicum ſpectant, ſicut de ſuis: uel per modum inſtrumenti. Nam agens principale, & inſtrumentale, ſunt quaſi vna cauſa, cum vnũ agat per alterum, & ſic dominus conſiliatur de his quę ſunt agenda per ſeruum.

B Articulus IIII.

Vtrum conſilium ſit de omnibus, quæ a nobis aguntur.

AD quintum ſic proceditur. Videtur ꝙ conſilium ſit de omnibus, quæ ſunt per nos agẽda. 84
Electio enim eſt appetitus præconſiliati, vt dictum eſt*: ſed electio eſt de omnibus, quæ per nos aguntur. ergo & conſilium. Et 3. diſ. 35. q. 2. art. 4. q. 1. cor. Et Pſ. 19. Et 3. Ethi. lec. 7. Artic. 1.

¶ 2 Pręt. Conſilium importat inquiſitionem rationis: ſed in omnibus, quę non ꝑ impetũ paſſionis agimus, ꝓcedimus ex inquiſitione rationis. ergo de omnibus, quæ aguntur à nobis, eſt conſilium.

C ¶ 3 Præt. Philoſophus dicit in 3.* Ethic. ꝙ ſi per plura aliquid fieri poteſt, conſilio inquiritur, per quod facillime optime fiat, ſi autem per unum, qualiter per illud fiat: ſed omne quod fit, fit per unum, uel ꝑ multa. ergo de omnibus, quę fiunt à nobis, eſt conſilium. Ca. 3. in medio, tom. 5.

Sed contra eſt, ꝙ† Grego. Nyſſenus dicit, quod de his, quę ſecundum diſciplinam, uel artem ſunt operibus non eſt conſilium. Li. 5. cap. 5.

Respondeo Dicendum, quod conſilium eſt inquiſitio quædam, ut* dictum eſt. De illis autem inquirere ſolemus, quæ in dubium veniunt: vnde & rõ inquiſitiua, quæ dicitur argumentũ, eſt rei dubię faciens fidẽ. Ar. 1. huius quæſtionis. Quod autem aliquid in operabilibus humanis non ſit D dubitabile, ex duobus contingit. Vno modo, quia per determinatas vias proceditur ad determinatos fines, ſicut contingit in artibus, quæ habent certas vias operandi, ſicut ſcriptor non conſiliatur quomodo debet trahere literas, hoc enim determinatum eſt per artem. Alio modo, quia non multum refert vtrum ſic, vel ſic fiat, & iſta ſunt minima quæ parum adiuuant, vel impediunt reſpectu finis conſequendi. Quod autem parum eſt, quaſi nihil accipit ratio, & ideo de duobus non cõſiliamur, quamuis ordinẽtur ad finem, vt *Philoſophus dicit, ſcilicet, de rebus paruis, & de his quæ ſunt determinata qualiter fieri debent, ſicut eſt in operationibus artium, præter quaſdam coniecturales, vt * Gregor. Nyſſenus dicit, vtputa, medicinalis, negotiatiua, & huiuſmodi. Libe. 3. Eth. cap. 2. to. 5. Li. 5. cap. 5.

E Ad primum ergo dicendum, ꝙ electio præſupponit conſilium ratione iudicii, vel ſententiæ. Vnde quã do iudicium, vel ſententia manifeſta eſt abſque inquiſitione, non requiritur conſilij inquiſitio.

Ad secundum dicendum, ꝙ ratio in rebus manifeſtis non inquirit, ſed ſtatim iudicat, & ideo non oportet in omnibus, quæ ratione aguntur, eſſe inquiſitionem conſilij.

Ad tertium dicendum, ꝙ qñ aliquid per unum poteſt fieri, ſed diuerſis modis, poteſt dubitationem habere, ſicut & quando fit per plura, & ideo opus eſt conſilio. Sed quando determinatur non ſolum res, ſed modus, tunc non eſt opus conſilio.

¶ Super quæſtionis decimęquartę Artic. quintum.

85 IN quinto autem articulo dubiū eſt quia litera contradicere ſibiipſi videtur. Ait n. & quod proceſſus à cauſis ad effectus eſt cōpoſitiuus, & quod proceſſus conſilii eſt à fine ad id, quod eſt ad finē, & tamē concludit, quod proceſſus conſilii non eſt cōpoſitiuus, ſed reſolutiuus, ac ſi finis non eſſet cauſa, & id quod eſt ad finē, nō eſſet effectus, ſed ecōuerſo.

¶ Ad hoc dr̄, quod cum inter finē acquiſibilem, & id quod eſt ad finem, ſit duplex ſimplex habitudo, & vna modificetur in altera, pōt tripliciter procedi ratiocinando a fine, ad ea quæ ſunt ad finem. Primo ſm ſimplicem habitudinē cauſæ finalis ad ſuum effectum, vt ſic. Et hic eſt proceſſus a fine, vt ſic, ad id quod eſt ad finē, vt ſic. Et hic eſt cōpoſitiuus, & ſuus oppoſitus ē reſolutiuus, ſicut vniuerſaliter verificat̄ de proceſſu a cauſa ad effectum, & econuerſo. Secundo, ſm ſimplicem habitudinem effectus efficiēdi ad cauſam, a qua effici debet. Et hic eſt proceſſus ab effectu ad cām, & eſt reſolutiuus, & ſuus oppoſitus eſt compoſitiuus, quia a cauſa ad effectum, neuter aūt horum eſt proceſſus conſilii. Non primus, quia conſilium eſt de efficiendis a nobis, vt patet in articul. 3. & 4. In proceſſu autem primo, nihil dicitur de agendo, ſed tantum de fine, & ad finem, vt ſic. Nec ſecundus, quia cōſilium eſt de his quæ ſunt ad finem, vt patet in art. 2. Et ideo hoc in reſponſione ad tertiū huius quinti articuli pōderauit author vt agenda a nobis, non cadere ſub conſilio uoluit, an ſint poſſibilia, niſi ut cōgrua & præcongrua fini. In ſecundo aūt proceſſu nihil dr̄ de fine, & ad finē, vt ſic ſed tm̄ de agenda re, & cā illius. Tertio igitur, pōt procedi ſecundū quod tā finis, quam id quod ē ad finem inuenitur in agendis, ita quod non proceditur nec a fine puro, nec ab agēdo puro, ſed a fine aſſequendo ad id, quod eſt ad agēdum finē, & ſic deinceps retrocedendo. Et hic proceſſus eſt proceſſus conſilii, quod eſt de agēdis, ut ad finem, & de his quæ ſunt ad finē, vt agēda reſolutorie. Et licet proceſſus iſte mixtus videatur, & non niſi ſm partes iudicandus cōpoſitiuus, & reſolutiuus, dr̄ tamē ſimpliciter reſolutiuus, quia de fine, & eo quod eſt ad finē, ratiocinat̄ tm̄ in materia agenda, & propter agendum reſolutorie, id eſt, a poſterioribus ſm eſſe. Ita quod ſicut Muſica, licet conſideret numerū vt in ſonis & econuerſo ſonos, ut proportionales ſm numerū (& propter hoc media ponitur ſcientia) quia tamē de numero nō niſi in materia ſoni, & propter ſonū tractat, ſimpliciter dici poteſt ſciētia phyſica, & ſub ea cōprehenditur, eo quod non abſtrahit a materia ſenſibili. Ita in propoſito, cōſilium, quia (ut dictum eſt) finem, & ad finem in materia agenda tantum, & propter agēdum, & quomodo agēdum a poſterioribus ſecūdū eſſe in priore cōſiderat, reſoluere ſimpliciter dicitur. 86

Ca. 3. paulo poſt principium. to. 5.

Cap. 3. poſt mediū, t. 5.

Ex lib. 4. de cælo te. 3?

Artic. 2. huius quæſ.

ARTICVLVS V.

Vtrum conſilium procedat ordine reſolutorio.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod conſilium non procedat modo reſolutorio. Cōſilium enim eſt de his quæ à nobis aguntur, ſed operationes noſtræ non procedunt modo reſolutorio, ſed magis modo compoſitiuo ſcilicet de ſimplicibus ad compoſita. ergo cōpoſiti conſilium non ſemper procedit modo reſolutorio.

¶ 2 Præt. Conſilium eſt inquiſitio rationis, ſed ratio a prioribus incipit, & ad poſteriora deuenit, ſm conuenientiorem ordinem, cum igitur præterita ſint priora præſentibus, & præſentia priora futuris, in conſiliando videtur eſſe procedendum à præſentibus, & præteritis, in futura, quod non pertinet ad ordinē reſolutoriū. ergo in conſiliis nō ſeruatur ordo reſolutorius.

¶ 3 Præt. Conſilium non eſt niſi de his, quæ ſunt nobis poſſibilia, vt dicitur in 3. Ethic. ſed an ſit nobis aliquid poſſibile, perpenditur ex eo, quod poſſumus facere, vel non poſſumus facere, ut perueniamus in illud, ergo in inquiſitione conſilij à præſentibus incipere oportet.

SED CONTRA eſt, quòd Philoſophus dicit in 3. Eth. quòd ille, qui conſiliatur, videtur quærere, & reſoluere.

RESPONDEO Dicendū, quod in omni inquiſitione oportet incipere ab aliquo principio, quod quidem, ſi ſicut eſt prius in cognitione, ita etiam ſit prius in eſſe, nō eſt proceſſus reſolutorius, ſed magis cōpoſitiuus. Procedere n. à cauſis in effectus, eſt proceſſus compoſitiuus, nam cauſę ſunt ſimpliciores effectibus. Si aūt id, quod eſt prius in cognitione, ſit poſterius in eſſe, eſt proceſſus reſolutorius, vtpote, cum de effectibus manifeſtis iudicamus, reſoluendo in cauſas ſimplices. Principium autem in inquiſitione conſilij, eſt finis, qui quidē eſt prior in intentione, poſterior tamē in eſſe, & ſecundū hoc oportet, quod inquiſitio conſilij ſit reſolutiua, incipiēdo. ſ. ab eo, quod in futuro intenditur, quouſque perueniatur ad id, quod ſtatim agendū eſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod conſilium eſt de operationibus, ſed ratio operationum accipitur ex fine, & ideo ordo ratiocinādi de oprationibus, eſt contrarius ordini operandi.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ratio incipit ab eo, quod eſt
F prius ſecundum rationem, non autem ſemper ab eo, quod eſt prius tempore.

AD TERTIVM dicēdum, quòd de eo quod eſt agendum propter finem, non quæreremus ſcire, an ſit poſſibile, ſi non eſſet cōgruum fini, & ideo prius oportet inquirere, an conueniat ad ducendum in finem, quàm conſideretur, an ſit poſſibile.

G ARTICVLVS VI.

Vtrū conſiliū procedat in infinitū.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quod inquiſitio conſilij procedat in infinitū. Conſilium enim inquiſitio eſt de particularibus, in quibus eſt operatio, ſed ſingularia ſunt infinita. ergo inquiſitio cōſilij eſt infinita.

¶ 2 Præt. Sub inquiſitione conſilii cadit cōſiderare non ſolū quid
H agendum ſit, ſed etiam quomodo impedimenta tollātur, ſed qualibet humana actio poteſt impediri, & impedimentum tolli poteſt per aliquam rationem humanam. ergo in infinitum remanet quærere de impedimentis tollendis.

¶ 3 Præt. Inquiſitio ſcientiæ demonſtratiuæ non procedit in infinitum, quia eſt deuenire in aliqua principia per ſe nota, quæ omnimodam certitudinem habent, ſed talis certitudo non poteſt inueniri in ſingularibus contingentibus,
I quæ ſunt variabilia, & incerta, ergo inquiſitio cōſilij procedit in infinitū.

SED CONTRA Nullus mouetur ad id, ad quod impoſſibile eſt quod perueniat, ut dicitur in primo de cælo, ſed infinitum impoſſibile eſt trāſire. ſi igitur inquiſitio conſilii ſit infinita, nullus cōſiliari inciperet, quòd patet eſſe falſum.

RESPONDEO Dicendum, quòd inquiſitio conſilii eſt infinita in actu ex duplici parte. ſ. ex parte principii, & ex parte termini. Accipitur .n. in inquiſitione conſilii
K duplex principiū, Vnū propriū ex ipſo genere operabiliū, & hoc eſt finis, de quo non eſt conſilium, ſed ſupponitur in conſilio ut principium, ut dictum eſt. Aliud quaſi ex alio genere aſſumptum, ſicut & in ſcientiis demonſtratiuis vna ſcientia ſupponit aliqua ab alia, de quibus non inquirit. Huiuſmodi autem principia, quæ in inquiſitione conſilij ſupponuntur, ſunt, quæcunque ſunt per ſenſum accepta, vtpote, quod hoc ſit panis, vel ferrū, & quæcunque ſunt per aliquam ſcientiam ſpeculatiuam, vel practicam in vniuerſali cognita, ſicut quod mœchari eſt à Deo prohibitum, & quòd homo nō poteſt viuere, niſi nutriatur nutrimento conuenienti: & de iſtis non inquirit conſiliator. Terminus autem in inquiſitionis eſt id, quod ſtatim eſt in poteſtate noſtra,

vt facia

ut faciamus. Sicut enim finis habet rationem principij, A ita id quod agitur propter finem, habet rationem concluſionis. vnde id, quod primo agendum occurrit, habet rationem vltimæ concluſionis, ad quam inquiſitio terminatur. Nihil autem prohibet, conſilium potentia infinitum eſſe, ſecundum quod in infinitum poſſunt aliqua occurrere conſilio inquirenda.

Ad primvm ergo dicendum, quod ſingularia non ſunt infinita actu, ſed in potentia.

Ad secvndvm dicendum, quod licet humana actio poſſit impediri, non tamen ſemper habet impedimentum paratum: & ideo non ſemper oportet conſiliari de impedimento tollendo.

Ad tertivm dicendum, quòd in ſingularibus contingētibus pōt aliqd accipi certū, etſi non ſimpliciter, B tñ vt nunc, prout aſſumitur in operatione. Sortem.n. ſedere; non eſt neceſſariū: ſed eum ſedere; dum ſedet, eſt neceſſarium; & hoc per certitudinem accipi poteſt

¶ Super quæſtionis decimæquintæ Articu primum

QVAESTIO XV.

De conſenſu, qui eſt actus voluntatis, in comparatione eorum, quæ ſunt ad finem, in quatuor articulos diuiſa.

Circa 15. quæſt. primos tres articulos, qđ eſſet dicendum, in ſequenti quæſtione conſulto dicetur.

Deinde cōſiderandū eſt de conſenſu. C

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum conſenſus ſit actus appetitiuæ, vel apprehenſiuæ virtutis.

¶ Secundo, Vtrum conueniat brutis animalibus.

¶ Tertio, Vtrum ſit de fine, vel de his quę ſunt ad finē.

¶ Quarto, Vtrum conſenſus in actum, pertineat ſolum ad ſuperiorem animæ partem.

Articvlvs I.

Vtrum conſenſus ſit actus apetitiuæ, vel apprehenſiuæ virtutis. D

87

Infra q. 74. art. 7. ad 1. Et 4. diſ. 29. ar. 1. cor. Capi. 12. — Ad primvm ſic proceditur. Videtur quòd conſentire pertineat ſolū ad partem animæ apprehenſiuam. Aug. enim 12. de* Trini. conſenſum attribuit ſuperiori rationi: ſed ratio nominat apprehenſiuam virtutem. ergo conſentire pertinet ad apprehenſiuam virtutem.

¶ 2 Præt. Conſentire: eſt ſimul ſentire: ſed ſentire eſt apprehenſiuæ potentiæ. ergo & conſentire.

¶ 3 Præ. Sicut aſſentire dicit applicationem intellectus ad aliquid, ita & conſentire. ſed aſſentire pertinet ad intellectum. qui eſt vis apprehenſiua. ergo & conſentire ad vim apprehenſiuam pertinet. — Cap. 5. poſt medium, & c. 22.

Sed contra eſt, quod* Dama. dicit in 2. lib. quòd E ſi aliquis iudicet, & non diligat, non eſt ſententia, id eſt cōſenſus; ſed diligere ad appetitiuam virtutem pertinet. ergo & conſenſus.

Respondeo Dicendum, quod conſentire importat applicationem ſenſus ad aliquid. Eſt autem proprium ſenſus, quod cognoſcitiuus eſt rerum præſentium. Vis enim imaginatiua, eſt apprehenſiua ſimilitudinū corporalium etiam rebus abſentibus, quarum ſunt ſimilitudines: intellectus autem apprehenſiuus eſt vniuerſalium rationum, quas poteſt apprehendere indifferenter, & præſentibus & abſentibus ſingularibus. Et quia actus appetitiuę virtutis eſt quędam inclinatio ad rem ipſam ſecundum quandam ſimilitudinem, hinc A eſt, quòd ipſa applicatio appetitiuæ virtutis ad rē, ſecūdum quam ei inhæret, accipit nomen ſenſus, quaſi experientiam quandam ſumens de re, cui inhæret, inquantum complacet ſibi in ea Vnde Sap. 1. dicitur. Sētire de Domino in bonitate; & ſecundum hoc conſentire eſt actus appetitiuæ virtutis.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ſicut dicitur in 3.* de anima, Voluntas in ratione conſiſtit: vnde cū Auguſtinus attribuit conſenſum rationi, accipit rationem, ſecundum quod in ea concluditur voluntas. Text. 42.

Ad secvndvm dicendum, quod ſentire, proprie dictum, ad apprehenſiuam potentiam pertinet, ſed ſecundum ſimilitudinem cuiuſdam experientiæ, pertinet ad appetitiuam: vt* dictum eſt. In corp. ſ

B Ad tertivm dicendum, quod aſſentire, eſt quaſi ad aliud ſentire, & ſic importat quandam diſtantiam ad id cui aſſentitur: ſed conſentire, eſt ſimul ſentire, & ſic importat quandam coniunctionem ad id cui conſentitur. & ideo voluntas, cuius eſt tendere ad ipſam rem, magis proprie dr̄ conſentire. Intellectus autem, cuius operatio non eſt ſecundum motum ad rē, ſed potius econuerſo, vt in primo* dictum eſt, magis proprie dicitur aſſentire: quamuis vnum pro alio poni ſoleat. Poteſt etiam dici, quod intellectus aſſentit, inquantum à voluntate mouetur. P. p. q. 16. ar. 1. & q. 27. ar. 4. & q. 59. a. 2.

Articvlvs II.

C *Vtrum conſenſus conueniat brutis animalibus.*

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quod cōſenſus cōueniat brutis animalibus. Cōſenſus enim importat determinationē appetitus ad vnū. ſed appetitus brutorū animaliū ſunt determinati ad vnum ergo conſenſus in brutis animalibus inuenitur. 58 Infra q. 16. ar. 2. c.

¶ 2 Præt. Remoto priori, remouetur poſterius: ſed conſenſus præcedit operis executionem. ſi ergo in brutis non eſſet conſenſus, non eſſet in eis operis executio: quod patet eſſe falſum

¶ 3 Præt. Homines interdum conſentire dicuntur in D aliquid agendum ex aliqua paſſione, puta, concupiſcentia, vel ira. ſed bruta animalia ex paſſione agunt. ergo in eis eſt conſenſus.

Sed contra eſt, quod* Dam. dicit, quod poſt iudicium hō diſponit, & amat quod ex conſilio iudicatum eſt, quod vocatur ſententia, id eſt, conſenſus: ſed conſilium non eſt in brutis animalibus. ergo nec conſenſus. Libr. 2. Orthod. fidei, cap. 22.

Respondeo dicendum, quod conſenſus proprie loquēdo, non eſt in brutis animalibus, cuius ratio eſt: quia conſenſus importat applicationem appetitiui motus ad aliquid agendum: eius autem eſt applicare appetitiuum motum ad aliquid agendum, in cuius poteſtate eſt appetitiuus motus: ſicut tangere lapidem, conuenit quidem baculo, ſed applicare baculum ad tactum lapidis, eſt eius, qui habet in poteſtate mouere baculum. E Bruta autem animalia non habent in ſui poteſtate appetitiuū motum, ſed talis motus in eis eſt ex inſtinctu naturæ, vnde brutum animal appetit quidem, ſed non applicat appetitiuum motum ad aliquid: & propter hoc non proprie dicitur conſentire, ſed ſolum rationalis natura, quæ habet in poteſtate ſua appetitiuum motum, & poteſt ipſum applicare, vel nō applicare ad hoc, vel ad illud

Ad primvm. ergo dicendum, quod in brutis animalibus inuenitur determinatio appetitus in aliqd paſſiue tātum, conſenſus vero importat determinationem appetitus non ſolum paſſiuā, ſed magis actiuam.

Ad secvndvm dicendum, quòd remotó priori, remouetur poſterius, quod proprie ex eo tantum ſequitur

quitur. Si aût aliquid ex pluribus ſequi poſsit, nó ꝓ poteſt hoc poſterius remoueri uno priorũ remoto, ſicut ſi induratio poſsit fieri & à calido, & frigido (nam lateres indurant ab igne, & aqua congelata induratur ex frigore) non oportet ꝙ remoto calore, remoueatur induratio. Executio aût operis nó ſolú ſeqtur ex cóſenſu, ſed etiã ex impetuoſo appetitu, qualis eſt in brutis aĩalibus. F

Ad tertium dicendum, ꝙ homines, qui ex paſsione agunt, poſſunt paſsionem non ſequi, non autem bruta animalia unde non eſt ſimilis ratio.

Articulus III.

Utrum conſenſus ſit de fine, vel de his, quæ ſunt ad finẽ. G

89 AD TERTIUM ſic ꝓceditur. Videtur quod conſenſus ſit de fine, quia. propter quod unumquodque, & illud magis, ſed his quæ ſunt ad finem, conſentimus ꝓp finem. ergo fini conſentimus magis.

¶ 2 Præ. Actio intemperati, eſt finis eius, ſicut & actio uirtuoſi, eſt finis eius, ſed intemperatus conſentit in ꝓprium actum. ergo conſenſus poteſt eſſe de fine.

¶ 3 Præ. Appetitus eorum quæ ſunt ad finẽ, eſt electio, ut *ſupra dictum eſt. Si igitur conſenſus eſſet ſolum de his quę ſunt ad finem, in nullo ab electione differre uideretur, quod patet eſſe falſum per * Damaſ. qui dicit, quod poſt diſputationem, quam vocauerat ſententiam, fit electio. non ergo conſenſus eſt ſolum de his quæ ſunt ad finem. H

q. 13. art. 3.

Libr. 2. Ortho. fidei c. 22.

SED CONTRA eſt, quod * Dama. ibidem dicit, ꝙ ſenſus, ſiue ſententia eſt, qñ homo diſponit, & amat ꝙ ex conſilio iudicatum eſt, ſed conſilium non eſt niſi de his quæ ſunt ad finem, ergo nec conſenſus.

Libr. 2. Ortho. fidei c. 22.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ conſenſus nominat applicationem appetitiui motus ad aliquid præexiſtens in poteſtate applicantis. In ordine autem agibiliũ primo quidem oportet ſumere apprehenſionem finis, deinde appetitum finis, deinde conſilium de his, quæ ſunt ad finem, deinde appetitum eorum, quę ſunt ad finem. Appetitus autem in ultimum finem tendit naturaliter: unde & applicatio motus appetitiui in finem apprehenſum, nó habet rationem cóſenſus, ſed ſimplicis voluntatis. De his autem quæ ſunt poſt ultimum finẽ, inquantum ſunt ad finem, ſub conſilio cadunt, & ſic poteſt eſſe de eis conſenſus, inquantum motus appetitiuus applicatur ad id, quod ex conſilio iudicatum eſt. Motus uero appetitiuus in finem, non applicatur conſilio, ſed magis conſilium ipſi, quia conſilium præſupponit appetitum finis, ſed appetitus eorum quæ ſunt ad finem, pręſupponit determinationem conſilii. Et ideo applicatio appetitiui motus ad determinationem conſilij, proprie eſt conſenſus: unde cum conſiliũ non ſit niſi de his, quæ ſunt ad finem, conſenſus, proprie loquendo, non eſt niſi de his quæ ſunt ad finem. I

AD PRIMUM ergo dicendum, quòd ſicut concluſiones ſcimus ꝑ principia, horũ tamen non eſt ſcientia, ſed quòd maius eſt ſcilicet intellectus, ita conſentimus his quæ ſunt ad finem, propter finem, cuius tamen non eſt conſenſus, ſed quod maius eſt, ſcilicet voluntas. K

AD SECUNDUM dicendum, ꝙ intemperatus habet pro fine delectationem operis, propter quam cóſentit in opus magis, quam in ipſam operationem.

AD TERTIUM dicendum, ꝙ electio addit ſupra conſenſum quandam relationem reſpectu eius, cui aliquid pręeligitur, & ideo poſt conſenſum adhuc remanet electio. Poteſt enim contingere, quòd per conſiliũ inueniantur plura ducentia ad finem, quorum dum quodlibet placet, in quodlibet eorum conſentitur, ſed ex multis quę placent, præaccipimus unum, eligendo.

Sed ſi inueniatur unum ſolum ꝙ placeat, non differunt re conſenſus & electio, ſed ratione tantum ut conſenſus dicatur ſecundum quod placet ad agendum, electio autem ſecundum quod pręfertur his, quæ non placent.

Articulus IIII.

Utrum conſenſus in actũ pertineat ad ſuperiorem animæ partem.

AD QUARTUM ſic proceditur. Videtur ꝙ cóſenſus ad agendum non ſemp ꝑtineat ad ſuperiorem rationẽ. Delectatio enim conſequitur operationem, & perficit eã, ſicut decor iuuentutem, ſicut dicitur in 10.* Ethic. ſed conſenſus in delectationem pertinet ad inferiorem rationem, ut dicit Aug. in 12. de * Tri. ergo conſenſus in actum non pertinet ad ſolam ſuperiorem rationẽ.

¶ 2 Præt. Actio, in quam conſentimus, dr̃ eſſe volũtaria, ſed multarũ potẽtiarũ eſt producere actiones uoluntarias. ergo non ſola ſuperior ratio conſentit in actum.

¶ 3 Præter. Superior ratio intendit æternis inſpiciendis, & conſulẽdis, ut Aug. dicit in 12. de Tri. ſed multotiẽs hó cóſentit in actũ non propter rationes ęternas, ſed ꝑp aliquas rationes temporales; vel etiam propter aliquas animæ paſsiones, non ergo conſentire in actum pertinet ad ſolam ſuperiorem rationem.

SED CONTRA eſt, quòd Aug. dicit 12. de * Tri. Nó poteſt peccatum efficaciter perpetrandũ mente decerni, niſi illa mentis intẽtio penes quam ſumma poteſtas eſt membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malę actioni cedat, & ſeruiat.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ finalis ſententia ſemper pertinet ad eum, qui ſuperior eſt, ad quem pertinet de alijs iudicare. Quãdiu .n. iudicãdum reſtat quod proponitur, nondum datur finalis ſentẽtia. Manifeſtum eſt autem, ꝙ ſuperior rõ eſt, quæ habet de oĩbus iudicare, quia de ſenſibilibus per rõnẽ iudicamus, de his vero, quæ ad rõnes humanas pertinent, iudicamus ſecundum rationes diuinas, quæ pertinent ad rationem ſuperiorẽ. Et ideo quãdiu incertũ eſt, an ſ̃m rationes diuinas reſiſtatur vel non, nullum iudicium rationis habet rõnẽ finalis ſentẽtiæ. Finalis aũt ſentẽtia de agẽdis, ẽ cóſẽſus ĩ actũ, & iõ cóſenſus ĩ actũ ꝑtinet ad rõnem ſuperiorem, ſ̃m tñ quod in ratione uoluntas includitur, ſicut * ſupra dictum eſt.

¶ Super quæſtionis decimæquintę Artic. quartum.

CIrca quartũ vero articulũ plura occurrunt dubia. Primum eſt, quia author contradicit ſibi in corpore, & in reſponſione ad primũ. Repugnant .n. hæc duo .ſ. quãdiu incertũ eſt, an ſ̃m rõnes diuinas reſiſtatur, vel nó, nullũ iudiciũ rationis habet rationẽ finalis ſententiæ. Et conſenſus in delectationẽ cogitationis ꝑtinet ad rationẽ inferiorẽ. Et patet repugnantia, quia conſenſus in delectationem cogitationis, eſt qñque peccatũ mortale, & cóſequẽter finalis ſentẽtia & contra rationes diuinas quodãmodo. Ergo ſtat, ꝙ ſit rõnis inferioris, & cõtra rationes diuinas, quod ſit mortale peccatũ, & nó finalis ſententia. Et ſi eſt finalis ſentẽtia, & contra rationes diuinas, quomodo ad rationem inferiorẽ ſpectat? Et augetur dubitatio, quia Aug. 11. de Trin. cap. 12. unde quæſtio hæc manat, expreſſe dicit, quod talis conſenſus ſpectat ad rationem inferiorẽ ſolum. Sic, inquit, habendũ puto, quaſi ſola mulier comederit. Secundum eſt, de diſtinctione, quæ fit in reſpóſione ad primum de cogitatione, ut eſt actio quædam, & ut eſt ad aliã actionem ordinata. quia non videtur ad propoſitum, ſed potius ad oppoſitum. Non ad propoſitum quidem, quia cogitatio delectãs, in quã conſentire dicitur ratio inferior, non ordinatur ad actionem. Eſt enim cogitatio delectationis, moroſæ abſque uoluntate operis, ut patet per Auguſt. ibidem. Ad oppoſitum vero, quia cogitatio ut eſt actio quædam delectans, eſt ipſa cogitatio moroſę delectationis. Et ſi ipſa ſecundum literã præſen-

90

Cap. 4. paulo poſt medium, to. 5.

Cap. 12. tomo 3.

Capi. 7. in fine, tomo 3.

Cap. 13. circa medium tomo 3.

Art. 1. ad 1.

Ad primum ergo dicendū, quod conſenſus in delectationē operis, ptinet ad ſuperiorē rationē, ſicut & conſenſus in opus ſed cōſenſus in delectationē cogitationis pertinet ad rationem inferiorem, ſicut ad ipſam ptinet cogitare, & tñ de hoc ipſo, quod eſt cogitare, vel non cogitare, inquātum conſideratur vt actio quędā. B habet iudicium ſuperior ratio, & ſimiliter de delectatione cōſequēte, ſed inquantum accipitur, vt ad actionem aliam ordinatā, ſic ptinet ad inferiorem rationē. Quōd enim ad aliud ordinatur, ad inferiorem artem, uel potentiam pertinet quàm finis, ad quem ordinatur, vnde ars quę eſt de fine, architectonica, ſeu pricipalis uocatur.

Ad secundum dicendum, ꝙ quia actiones dicunt̄ voluntariæ ex hoc ꝙ eis cōſentimus, nō oportet ꝙ cōſenſus ſit cuiſlibet potē C tię, ſed vnlūtatis, à qua dr̄ voluntariū, q̄ eſt in rōne, ſicut * dictū eſt.

Ad tertium Dicendum, ꝙ ratio ſuperior dicitur cōſentire, non ſolum quia ſecundum rationes æternas ſemp moueat ad agēdum, ſed etiam quia ſecundum rationes æternas non diſſentit.

QVAESTIO XVI.

De vſu, qui eſt actus voluntatis, in comparatione ad ea, quæ ſunt ad finem.

Deinde conſiderandum eſt de vſu.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum, Vti ſit actus uoluntatis.

¶ Secūdo, Vtrum conueniat brutis animalibus.

¶ Tertio, Vtrum ſit tātum eorū, q̄ ſunt ad finē, uel etiam finis.

¶ Quarto, De ordine vſus ad electionem.

Articvlvs v.

Vtrum, Vti, ſit actus voluntatis.

Ad primum ſic proceditur. Videt̄ ꝙ Vti, non ſit actus volūtatis. Dicit.n. Augu. in 1. de doct. chiſt. ꝙ Vti, ē id, qđ in vſum venit, ad aliud obtinendū referre, ſed referre aliqd B ad aliud, eſt rationis, cuius eſt cōferre, & ordinare. ergo Vti, eſt actus rationis nō ergo volūtatis.

¶ 2 Præt.* Dam. dicit, ꝙ hō impetū facit ad operationem, & dicitur vſus. Sed operatio pertinet ad potentiā executiuā: actus aūt volūtatis non ſequitur actum executiuæ potentiæ, ſed executio eſt vltimum. ergo vſus non eſt actus voluntatis.

¶ 3 Prǽt. Augu. dicit in lib. 83.* q. Omnia quæ facta ſunt, in uſum nominis facta ſunt, qa omnibus C vtitur rō, judicādo ea quæ hoīb* data ſunt, ſed iudicare de rebus à Deo creatis, ptinet ad rationem ſpeculatiuā, quę omnino ſeparata videtur à uoluntate, quæ eſt principium humanorum actuum. ergo vti non eſt actus uoluntatis.

Sed contra eſt, ꝙ Augu. dicit in 10. de tri.* Vti, eſt aſſumere aliquid in facultatē voluntatis.

Respon. Dicendū, ꝙ uſus rei alicuius importat applicationem rei illius ad aliquā operatio D nem, unde & operatio, ad quā applicamus rem aliquā, dicitur vſus eius, ſicut equitare, eſt uſus equi, & percutere, eſt vſus baculi. Ad operationem autem applicamus & principia interiora agendi ſcilicet ipſas potentias animæ, uel mēbra corporis, vt intellectum ad intelligendum, & oculum ad uidēdum, & res exteriores, ſicut baculum ad percutiendum. Sed manifeſtandum eſt, quod res exterioresſ nō applicamus ad aliquā operationem, niſi per principia E intrinſeca, quæ ſunt potentię animę, aut habitus potentiarum,

A præſentem ſpectat rationem ſuperiorem. ergo oppoſitum habetur eius, quod intenditur ab Augu. & ipſo. ſ. quod conſenſus in delectationem moroſam ſpectat ad rationem, inferiorem. ¶ Ad euidentiā horum ſcito primo, ꝙ cognitio qñdoq; ſm ſe habet rationem ordinati in aliquā aliā operationem, qñq; vero ſm ſe, habet rationē ipſius vltimi operis. Dico autem ſm ſe, ad excludendum ordinem ex parte intentionis cogitantis. Tunc cogitatio habet rationem vltimi operis, qñ ipſa vt cogitatio eſt, ſumitur, prout ſcilicet eſt inquiſitio, vel cognitio veri, & huiuſmodi. Tunc autem habet cogitatio rationem ordinati in aliud opus, quando ipſa ratione operis cogitati ſumitur, quia enim ratione cogitati operis ſumitur: ppter ipſum opus ſecūdum ſe eſt. Et quamuis ab hoc cogitante non exerceatur propter opus perpetrandum: exercetur tñ propter opus perpetrabile. Tanta autem eſt differentia inter cogitationem, hoc vel illo mō ſumptā, vt cogitatio propter opus cogitatum, ſit in coordinatione eorum, quæ ſunt propter aliud, & propterea, vt in litera dicitur ad inferiorem rationum. Cogitatio vero ſm ſeipſam, ſit in coordinatione operum, & propterea ſpectat ad ſuperiorem, ſicut cætera vltima opera. Scito ſecundo, ꝙ rō inferior conſideratur dupliciter, Vno mō ſm ſe, alio modo, vt participat ſuperiorem rationem, cui & ſuppoſitaliter, & identice coniuncta eſt, & quòd licet ratio inferior ſm ſe, nō habeat finalem ſententiam, ut participat tamen ſuperiorem, iudicat finaliter, & mortaliter. Vnde ad primum dubium dicitur, ꝙ conſenſus in delectationem cogitati operis mortalis, puta fornicationis, vel vindictæ, habet in ſe duo. Primum eſt, quod caret cōſummatione, quā apta nata eſt habere talis delectatio ſm ſuum genus. Cum. n. delectatio cogitati operis; ſit eiuſdem rationis cum delectatione perpetrati operis, & differant tantum ſicut imperfectum, & perfectum, & ſm ſe ſit propter illam, ſi habet conſenſum in cogitationem, & operationem, habet conſummatum conſenſum. Si autem in cogitationem tm̄, habet imperfectum conſenſum eo modo, quo talpa eſt imperfecta in genere animalis, & ſecundum hoc dicitur deficere a finali ſententia, quam ſcilicet ſecū dum ſe apta nata eſt habere, & ad rationē inferiorē ſpectare, vtpote ſm ſe via ad aliud, & quod ad ſolam mulierem, id eſt A inferiorem rationem ſpectat, quia. ſ. deeſt conſenſus ille ordinans ad opus qui ſpectat ad virum. vtpote vltimus in genere agibilium. Secundum eſt, quod ſit abſque contradictione ſuperioris rationis, & ex hoc habet rationem finalis ſententiæ, vt peccati mortalis &c. ut patet in quęſtione de veritate q. 15. ar. 4. ad 6. & 1. ita quod conſenſus iſte in delectationem huiuſmodi, & eſt rationis inferioris ſm ſe, quia eſt in id, quod ſm ſe eſt pp aliud opus, & deficit à ſuperiori rōne, quia non eſt in opus, & eſt rationis inferioris, vt participat ſuperiorem, quia ſit contra regulas æternas illa non contradicente, & vt in reſponſione ad vltimum in litera dicitur, eſt rationis ſuperioris, quia ſecundum rationes æternas non diſſentit. Et hoc intendit etiam. Auguſti. circa finem illius capituli, vbi propter coniunctionem, vtriuſque rationis in vno homine, totum hominem ex huiuſmodi conſenſu damnandum concludit. Et eſt finalis ſententia circa cogitati operis ſolam delectationem, & non eſt finalis ſententia de agendis, quia reſtat vlterior ſententia, quam apta nata eſt habere huiuſmodi delectans cogitatio, ſcilicet de ordine ad exercendum opus propter quā duas finales ſententias in litera, primo nominatur in allegatis obijciendo verbis, finalis ſententia abſolute, deinde deſcenditur ad finalem ſecundam de agendis, & dicitur quòd eſt conſenſus in opus. & ſic patet, quòd dicta literæ conſonant. Ad ſecundum vero dubium dicendum eſt, quod procedit ex malo intellectu literæ. Per cōgitare enim, vt eſt actio quædam, intendit author cogitationem ſecūdū ſe, per illod vero, vt in aliud ordinatur, intendit cogitationem propter cogitatum opus, vt expoſuimus. Et vult, ꝙ conſenſus in cogitationem ſm ſe, ſpectet ad rationem ſuperiorem, quia eſt opus ultimum, vt patet de contemplatione. Conſenſus vero in cogitationem propter opus cogitatum, ſpectet ad inferiorem, quia eſt ſm ſe via ad aliud. Ita ꝙ non ponit author in litera tres, ſed duos tantum ordines. ſ. operum. & cogitationum. Et declarat, quod cogitationes ſecundum ſe, clauduntur ſub ordine operum, ita quod contra opera non diſtinguūtur, niſi cogitationes ratione operis cogitati, vt viæ à terminis. Et de his vide in q. de veritate, quæſtione, & articulo prædictis.

Q.6. artic. 1.

1. diſt. 1. q. 1. artic. 1.

Ca. 4 & lib. 10. de Tri. c. 10. paulo a principio tomo 3

Libr 2. Orthu. fidei c. 22.

Idem Aug. 19. de ciuit. cap. 4.

Q. 3. in fine, tomo 4.

Cap. 11. ante med. to. 3.

aut organa,quæ ſunt corporis membra. Oſtenſum eſt
q.9.art.5. aũt.ſupra,ꝙ voluntas eſt quæ mouet potentias aĩæ ad ſuos actus,& hoc eſt applicare eas ad operationẽ, unde manifeſtũ eſt,ꝙ Vti, primo & principaliter eſt voluntatis tanquã primi mouentis, rationis autem tanquã dirigentis,ſed aliarũ potentiarũ tanq̃ exequentium, quæ cõparantur ad uoluntatẽ,à qua applicantur ad agendũ, ſicut inſtrumenta ad principale agens. Actio autem ꝓprie non attribuitur inſtrõ,ſed principali agenti, ſicut ædificatio,ædificatori, non autem inſtrumentis.vnde
D.1110. manifeſtum eſt,ꝙ Vti ꝺ proprie eſt actus uoluntatis.

Ad primvm ergo dicendum,ꝙ ratio quidem in aliud refert, ſed voluntas tendit in id,quod eſt in aliud relatum per rationem,& ſecundum hoc dicitur, quòd Vti,eſt referre aliquid in alterum. G

Ad secvndvm dicendum,ꝙ Damaſc.loquitur de vſu ſecundum quod pertinet ad executiuas potẽtias.

Ad tertivm dicendum,ꝙ etiam ipſa ratio ſpeculatiua applicatur ad opus intelligendi, uel iudicandi à uolũtate, & ideo intellectus ſpeculatiuus uti dicitur tanquam à uoluntate motus,ſicut aliæ executiuæ potẽtiæ.

Articvlvs II.

Vtrum vti,conueniat brutis animalibus.

H

92 Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ Vti cõ
Supra.q.11. uenia brutis animalibus, Frui.n. eſt nobilius,
art. 10.ad 4. quàm uti,quia ut Aug.dicit in 10 de Trin. Vti
†Ca.10.paulo poſt prin. mur eis,quæ ad aliud referimus,quo fruendum eſt, ſed frui conuenit brutis animalibus,ut† ſupra dictum eſt.
Q.11.art.2. ergo multo magis conuenit eis Vti.

¶ 2 Præt. Applicare membra ad agendũ, eſt uti membris, ſed bruta animalia applicant membra ad aliquid agendum,ſicut pedes ad ambulandum, cornua ad percutiendum.ergo brutis animalibus conuenit Vti.

Q. 30. circa medium,tomo 4. Sed contra eſt, ꝙ * Aug.dicit in lib.83.q.Vti aliquid non põt,niſi animal,ꝙ rationis eſt particeps.

Arti.præced. Respondeo Dicendum,ꝙ ſicut* dictum eſt, Vti, eſt applicare aliqđ principium actionis ad actionem: ſicut conſentire, eſt applicare motum appetitum ad
Q. præced. art. 1.2.3. aliquid appetendum,vt† dictum eſt. Applicare autem aliquid ad alterum non eſt niſi eius, quod habet ſuper illud arbitrium,ꝙ nõ eſt niſi eius, qui ſcit referre aliquid in alterum,quod ad rationem pertinet,& ideo ſolum animal rationale & conſentit,& vtitur. †

Ad primvm ergo dicendum ꝙ Frui importat abſolutũ motũ appetitus in appetibile, ſed Vti importat motũ appetitus ad aliquid in ordine ad alterum. Si ergo cõparent Vti,& frui,quantũ ad obiecta, ſic Frui eſt nobilius q̃ Vti,quia id,ꝙ eſt abſolute appetibile, eſt melius quàm id,ꝙ ẽ appetibile ſolũ in ordine ad aliud. Sed ſi cõparentur quantũ ad vim apprehenſiuam præcedentem,maior nobilitas requiritur ex parte vſus, quia ordinare aliquid in alterũ, eſt rationis,abſolute autem aliquid apprehendere poteſt etiam ſenſus. K

Ad secvndvm dicendum,ꝙ animalia per ſua membra aliquid agunt inſtinctu naturæ,non per hoc, ꝙ cognoſcant ordinem membrorum ad illas operationes,unde non dicuntur proprie applicare membra ad agendum,nec vti membris.

Artscvlvs III.

Vtrum vſus poſsit eſſe etiam vltimi finis.

93 Ad tertivm ſic proceditur. Videtur ꝙ vſus poſsit eſſe etiam vltimi finis. Dicit.n. Augu.in 10. Tri.Omnis qui fruitur vtitur,ſed vltimo fine fruitur aliquis,ergo ultimo fine aliquis vtitur.

¶ 2 Præt. Vti eſt aſſumere, aliquid in facultatem uoluntatis,vt ibidẽ dr̃, ſed nihil magis aſſumitur à voluntate, quam ultimus finis.ergo vſus poteſt eſſe ultimi finis. Ca.11.ante medium tomo 3.

¶ 3 Præt. Hilarius dicit in 2. de * Trin.quòd æternitas eſt in Patre, ſpecies in imagine,id eſt, in Filio, vſus in munere.id eſt in Spirituſancto,ſed Spirituſanctus cũ ſit Deus,eſt vltimus finis. Loco nunc proxime dicto. *paulo poſt princip.lib.

Sed contra eſt,quod dicit Aug.in li. 83.q. Deo nullus recte vtitur,ſed ſolus Deus eſt vltimus finis.ergo vltimo fine non eſt vtendum. Q. 30. non procul. à fine tomo 4.

Respondeo dicendum,ꝙ Vti ſicut* dictum eſt importat applicationem alicuius ad aliquid, quòd aũ applicatur ad aliud, ſe habet in ratione eius quod eſt ad finẽ,ꝓpter quod & ea quę ſunt ad finem accommoda, vtilia dicuntur,& ipſa vtilitas, interdum vſus nominatur. Sed cõſiderandũ eſt,ꝙ vltimus finis dicitur dupliciter. Vno modo ſimpliciter,& alio modo quo ad aliquẽ. Artic.1.
Cũ.n.finis,ut* ſupra dictum eſt,dicatur quandoque quidem res,quandoque aut adeptio rei,uel poſſeſsio eius, ſicut auaro finis eſt uel pecunia,uel poſſeſsio pecuniæ, manifeſtum eſt ꝙ ſimpliciter loquendo, ultimus finis eſt ipſa res. Non.n.poſſeſsio pecuniæ eſt bona,niſi propter bonum pecuniæ, ſed quo ad hunc, adeptio pecuniæ eſt finis ultimus, non enim quęreret pecuniam auarus,niſi ut haberet eam. Ergo ſimpliciter loquendo & proprie, pecunia homo aliquis fruitur, quia in ea vltimum finem conſtituit, ſed inquantum refert eam ad poſſeſsionem,dicitur vti ea. Q.3.art.1.& q.5.art.2.

Ad primvm ergo dicendũ,ꝙ Aug.loquitur de vſu communiter, ſecundum quod importat ordinem finis ad ipſam fruitionem,quam aliquis quærit de fine.

Ad secvndvm Dicendum,ꝙ finis aſſumitur in facultatem uolũtatis,ut uoluntas in illo quieſcat. Vnde ipſa requies in fine,quę fruitio eſt,dr̃ hoc modo uſus finis,ſed id,qđ eſt ad finem, aſſumitur in facultatẽ uoluntatis non ſolum in ordine ad uſum eius,qđ eſt ad finẽ, ſed in ordine ad aliam rem,in qua voluntas quieſcit.

Ad tertivm Dicẽdũ, ꝙ uſus accipitur in uerbis Hilarij. ꝓ quiete in ultimo fine,eo mõ quo aliqs, cõiter loquendo,dr̃ vti fine ad obtinendum ipſum, ſicut dictum eſt,vnde Aug.in 6.de* Tri.dicit,ꝙ illa delectatio,felicitas,uel beatitudo uſus ab eo appellatur. In corpo.& ad 1. Ca.10.circa medium tomo 3.

Articvlvs IIII.

Vtrum vſus præcedat electionem.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur ꝙ vſus pręcedat electionẽ. Poſt electionẽ.n.nihil ſequitur,niſi executio,ſed vſus cũ pertineat ad uolũtatem, pręcedit executionem.ergo præcedit etiam electionem.

¶ 2 Pręt. Abſolutum eſt ante relatum,ergo minus relatum eſt ante magis relatum, ſed electio importat duas relationes,unam eius quod eligitur ad finem,aliã uero, ad id cui præeligitur,vſus autẽ importat ſolam relationem ad finẽ, ergo vſus eſt prius electione.

¶ 3 Pręt. Voluntas utitur alijs potentijs, inquatum mouet eas, ſed voluntas mouet etiam ſeipſam, ut * dictum eſt.ergo etiã utitur ſe

¶ Super quæſtionis decimaſexta Artic. quartum.

Circa quæſtionis 16.quartũ articulum, omiſſis prioribus tribus, aduerte, & memoriæ commendato diſtinctionem duplicis habitudinis voluntatis ad volitum, tam finem, quam id quod eſt ad finem. Eſt enim duplex hæc habitudo diuerſarum rationum, & tripliciter, vt in litera dicitur,differunt. Primo quia prima eſt ſecundum quod volitum eſt in voluntate,ſecunda verò,ſecundum qđ voluntas ad ipm volitũ in ſe realiter tendit.Secundo,quia prima 94 q.9.artic.3

ipſa, applicando ſe ad agendum, ſed hoc facit cum conſentit. ergo in ipſo conſenſu eſt vſus: ſed cōſenſus præcedit electionem, vt* dictū eſt. ergo & vſus.

SED CONTRA eſt, quod* Damaſ. dicit, quod voluntas poſt electionem impetum facit ad operationem, & poſtea vtitur, ergo uſus ſequitur electionem.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ voluntas duplicem habitudinē habet ad volitum. Vnā quidē, ſecundum quod eſt quodāmodo in volente per quandam proportionē vel ordinem ad volitum. Vnde & res, quę naturaliter ſunt proportionatę ad aliquem finem, dicunt appetere illum naturaliter: ſed ſic habere finem, eſt imperfecte habere ipſum. Omne aūt imperfectū tendit in perfectionem, & ideo tā appetitus naturalis, quam voluntarius, tendit ut habeat ipſum finem realiter, quod eſt pfecte habere ipſum. & hæc eſt ſecunda habitudo voluntatis ad uolitum: Volitum aūt non ſolum eſt finis, ſed id, qđ eſt ad finē, ultimū autem, quod pertinet ad primā habitudinem uolūtatis, reſpectu ei⁹ quod eſt ad finem. eſt electio: ibi .n. cōpletur proportio uolūtatis, ut cōplete uelit id, quod eſt ad finē: ſed uſus iā pertinet ad ſecūdā habitudinē uoluntatis, qua tendit ad cōſequendum rem uolitā. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ uſus ſequitur electionem, ſi tñ accipiatur uſus ſm quod volūtas utitur executiua potentia mouendo ipſam. Sed quia uoluntas ēt quodammodo rationem mouet, & utitur ea, pōt intelligi uſus eius, ꝙ eſt ad finem, ſm quod eſt in conſideratione ratio- B nis referentis ipſum finem, & hoc modo uſus præcedit electionem.

AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ ipſam executionem operis præcedit motio, qua uoluntas mouet ad exequēdū, ſequit aūt electionē & ſic cū uſus pertineat ad prædictā motionem volūtatis, medium eſt inter electionē & executionē.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ id qđ eſt p eſſentiā ſuā relatū, poſterius eſt abſoluto: ſed id, cui attribuunt relationes, nō oportet ꝙ ſit poſterius, imo q̄to cā ē prior, tāto C habet relatiōes ad plures effectus

AD TERTIVM dicēdū, ꝙ electio p̄cedit uſum, ſi referatur ad idē. Nihil aūt ꝓhibet, ꝙ uſus vni⁹ p̄cedat electionē alterius. Et quia actus volūtatis reflectūtur ſupra ſeipſos, in quolibet actu voluntatis pōt accipi cōſenſus, & electio, & vſus, vt ſi dicat, quod voluntas conſentit ſe eligere, & conſentire, & vtit ſe ad cōſentiendum & eligēdū, & ſemp iſti actus ordina- D ti ad id, qđ eſt prius, ſunt priores.

q. 15. arti. 3. ad 3.

Libr. 2. Orcho. fidei ca. 22.

ma comparatur ad ſecundam, vt imperfectum ad perfectū, & propterea exprimatur ad ſecundā. Tertio, quia in prima pfectio attenditur, ſm qđ perfectio cadit ſupra velle. Tunc.n. voluntas eſt perfecta in prima habitudine reſpectu finis, qñ cōplete vult finem, & reſpectu eius quod eſt ad finem, qñ cōplete vult illud. In ſecūda vero, perfectio attenditur ſm qđ perfectio determinat habere. Tunc.n voluntas eſt pfecta in ſecunda habitudine reſpectu eius qđ eſt ad finem, q̄ñ habet illud realiter, & reſpectu finis, q̄ñ realiter obtinet illum. Vnde aliud eſt volūtatem perfecte intendere, eligere, velle, conſentire &c. & aliud eſt ipſam perfecte habere volitū, intentū, electū &c. Et quia hæc ſunt diuerſarum rationum: ideo quātumcunq; creſcat primæ voluntatis perfectio, ſemper remanet in ſua imperfectione reſpectu ſecūdæ, & nunq̄ peruenit ad ſecundā.

¶Circa eiuſdē quæſtionis. 16. eundem, quartum articulum, notandum occurrit, ꝙ ea litera hac, & ſuperioribus, tres ordines actuum voluntatis colliguntur. Primus eſt ſm lineā rectā. & reſpectu euiſdem obiecti. Secundus ſm reflexionem ſuper hunc, vel illum. Tertius ſm ipſos reflexos inter ſe. Iuxta primum ordinē, duodecim motus ſic ordinātur. Primo apprehenditur finis, verbi gratia, diuina gloria. Secūdo eſt voluntas illius. Tertio imperfecta eius fruitio. Quarto intētio eiuſdem: & hic finitur prima volūtatis habitudo ad finem. Cū.n. prædicta inſunt perfecte, habet in ſeipſa finē, i. pfecte vult finē. Et hinc inchoat prima quoq; volūtatis habitudo, ad id, ꝙ eſt ad finem: intentio.n. ad id deſ. ēſum præbet. Quinto igitur eſt conſiliū de his, quæ ſunt ad finē. Sed q̄a conſiliū volūtariū eſt, & à voluntate mouetur rō ad cōſiliādū, & hæc motio vſus vere eſt: ideo quinto loco vti rōne ad cōſiliū, locatur à S.Th. in litera, dū in corpore articuli dicit. Sed q̄a voluntas ēt quodāmodo mouet rōnem, & vtitur ea &c. Et ſic ſexto loco eſt cōſilium de his, quæ ſunt ad finem, verbi gratia, de ſtudio theologiæ, bonitate morum, & ſimiliū. Septimo eſt conſenſus adhærens cōcluſioni, puta ꝙ iſta placent. Octauo eſt electio, p̄ferens alterū cōcluſorū, puta, bonitatē morū, & theologiam, alijs ſcientijs &c. Et hic, vt in litera dr̄, finit primo habitudo voluntatis ad id, ꝙ eſt ad finē, hr̄.n. tunc in ea perfecte id, ꝙ ē ad finē. i. perfecte vult id, qđ eſt ad finē. Nono eſt præceptum, ſeu imperium de quo eſt ſequēs q̄ō, quo p̄cipit electa executioni mandari. Et inchoat ſecunda habitudo voluntatis ad id ꝙ eſt ad finē: q̄m iā incipit deſcēdere ad hoc, vt habeat ipſum realiter. Decimo eſt vti, quo (vt in reſponſione ad primum litera dicit) voluntas mouet potentias executiuas, applicās eas ad executionē, puta, pedes ad eundum, ſtudium, & intellectū ad ſtudendum &c. Vndecimo eſt executio ipſa aſſecutiua per id, quod eſt ad finem, ipſum finem, puta, per iter & ſtudium, &c. Dei glorificationem videre. Et ſic duodecimo cōſummatur totus progreſſus fruitione perfecta ſuperueniente, quæ, vt dictum fuit, de fine habito realiter eſt. Iuxta ſm vero ordinē A quo locatur actus voluntatis, vt reflectūtur ſupra ſeipſos (vt in reſpōſione ad tertiū dr̄) tres voluntatis actus ad minus inueniūtur in quolibet actu libero. & prioritas, & poſterioritas in hoc ordine attenditur iuxta prioritatem, & poſterioritatē illius actus liberi ſupra quē cadūt. ita ꝙ, vt in calce literæ dr̄, iſti actus ordinati ad id, qđ eſt prius. i. cadentes ſupra priorē actum, ſunt priores ſeipſis cadentibus ſupra poſteriorē actū: verbi gratia, cum aliquis conſentit acquirendis moribus, ſunt ibi implicite tres alij actus cadentes ſupra illū cōſenſum. ſ. vſus conſenſio, & electio. Nā voluntas vtitur ſe ad conſentiendū, & cōſentit ſe conſentire, & eligit conſentire. Et ſimiliter cum eligit bonos mores, ſunt iterum implicite idē actus. Nā volūtas vtitur ſe ad eligendū, conſentit electioni: & eligit illam. Et ſimiliter accidit cum vtitur ratione ad conſilium, vel executiuis potentijs ad opus. Nā voluntas cōſentit vſui, eligit vſum, & vtitur ſe ad vti. Et quia conſenſus eſt actus naturaliter prior electione: iō iſti actus cadentes ſupra conſenſum, ſunt priores ſeipſis cadentibus ſupra electionē. Et ſic ordinantur iſti actus reſpectu diuerſorum ſupra quę cadunt in hoc ſecundo ordine iuxta illorum, ſupra quæ cadunt, ordinē. Et inueniuntur implicite, & reflexe. In primo aūt ordine ordinātur reſpectu eiuſdē, & explicite, & ſm lineā rectam. Iuxta tertiū autem ordinē ſcito, ꝙ licet in litera, iuxta ſecundum ordinem, comparētur iſti actus reflexi cadentes ſupra vnum actum ad ſeipſos eadē res ſupra alium, non tamen comparantur ſinguli reflexi inter ſe, quis quo ſit prior, an.ſ. cum iſti actus reflectuntur ſupra cōſenſum, Vti, præcedat conſenſum reflexum, vel econtra: & ſimiliter de electione. Et quamuis poſſit dici, quod author tradens eorum ordinem ſecundum lineam rectam, in quo attēditur ordo eorum reſpectu eiuſdem, inſinuauit eorundē ordinem ſecundum reflexionem ſupra eundem actum, ita ꝙ idē eſt ordo hic. & ibi, quia vtrobique ſunt reſpectu eiuſdem: & ſic videretur, quod primo conſenſus, deinde electio, vltimo vti locare debet. Mihi tamen ex authore videtur dicēdum, ꝙ E Vti, tenet primum locum, conſenſus ſecundum, & electio tertiū. Et ratio eſt duplex, prima, quia eſt vniuerſalior cæteris: cōſenſus quoque abſolutior eſt quā electio. Nam Vti, eſt actiua libera applicatio tā volūtatis, q̄ cuiuſcunq; alterius ad quodcumque opus. Conſenſus vero, eſt actiua libera applicatio ſolius appetitus acceptantis, ſeu adhærētis alicui ꝙ cōſtat ſub ſe minus comprehendere. Conſenſus quoq; acceptionem: electio vero acceptionem præferendo alijs importatur. quod conſtat poſterius eſſe. Secunda eſt, quia etiā in ordine primo iā dicto ſecundū lineā rectam, quamuis vti executiuis potentijs ad acquirendum ſecūdum eſſe reale, ſit poſterius electione & cōſenſu: ſimpliciter tamē & abſolute. Vti, præcedit cōſenſum & electionem: quia Vti præuenit conſilium, vt dictum eſt, abſque reflexione. Tractauit tamen author prius de electione, quam de conſenſu, & Vti, vt à notioribus fieret diſciplina.

¶Super

¶ *Super quæſtionis decimæſeptimę Articulū primum*

CIrca primum articulū quæſtionis 17 aduerte, ꝙ ad imperij rētionem tria cōcurrunt. Ordinatio alicuius ad aliqd intimatio, & motio. Cū.n. præcipitur, Dilige Deū, ordinatur aliquis ad amandum Deum, & intimatur hoc ei. & mouetur ad hoc ab imperāte Ordinatio autem, & intimatio, ad rationem ſpectat motio autem ad volūtatem vnde actus imperij cōmponitur ex eo, ꝙ eſt intellectus, & ex eo, ꝙ eſt voluntatis Et quia iuxta doctrinam habitam ſuperius in quæſti. 13. art. 1. actus compoſitus ex duabus ſpectātibus ad diuerſas potentias, illius eſt potentiæ eſſentialiter, & elicitiue, cuius eſt materialiter, ſeu quantum ad ſubſtantiā actus, vt patet in actib⁹ habituū (Mori.n. propter Chriſtum, licet ſit a charitate & fortitudine, elicitiue eſt fortitudinis, quia ipſius ē quo ad materiale, cū in imperando voluntas concurrat vt ſuprema potentia, quæ vt primum mouens ad exercitium, & ꝙ eſt à ſuperiori potentia in actu compoſito, ſe habet vt formale: quod vero ab inferiori, vt materiale & ſubſtētia actus) conſequens eſt, vt ordinatio intimatiua in imperio ſe habeat vt materia, & motio vt forma, ac per hoc imperium eſt elicitiue. & eſſentialiter actus rōnis, voluntatis vero primordialiter quo ad formam. Teſtatur autem hoc actus proprius prudētiæ, quē conſtat oportere eſſe actum rationis, & eſt recte præcipere. Prudens.n. poſt inuentionem & iudicium, quæ ſpectant ad eubuliā, gnomen & ſineſin, habet proprium actum, qui eſt recte præcipere. Eſt igitur præceptum, ſeu imperium actus rationis participantis voluntatem, vt primum mouens. Et hoc in loco diligenter attendito quod non conſiderare participationem voluntatis ab intellectu, & intellectus à voluntate: nec diſcernere quid in his potētijs conueniat ex ſeipſis, & quid ex alienus participatione, cauſa eſt ex orbitādi à cōmunibus animi cōceptionibus. Et quamoìe quolibet proferentes contraria, ſolicitum eſſe, ſtultum cenſeatur: quòd tamen ab illuſtribus viris, de quorum numero fuit Scotus, contraria aſſeruntur. non poſſum præterire. Putas ipſe voluntatem, eſſe collatiuam, & ordinatiuam, non vt ſapit intellectum. ſed hoc potius cōuenire intellectui & voluntati, ſecūdum aliquam eis communem naturam, puta, immaterialitatē, vt patet in 2 ſent. diſt. 6. q. 1. & in quolibeto, q. 17. Hoc autem eſſe falſum ex cōi animi conceptione, qua tenemus. quòd ordinare, intellectus ſeu rationis eſt, patet. Quod enim ordinandi actus, ſapientiæ, prudentiæ, artis. &c. conueniat, liquet. Quod vero ſolus intellectus ordinet, ex eo patet, quod quicquid ordinis in naturalibus, & voluntarijs eſt, à ratione proueniens, & in illam reſoluitur. Opus enim naturæ, eſt opus intelligētiæ. & electiones in quib⁹ maxime apparet ordo, quia ſunt eorum, quæ ſunt ad finem, à conſilio procedunt ordinante hoc in illud. Volūtas enim, eligens, & vtēs tendit in res ſecundum ordinem ratiocinationis veræ, vel falſæ, implicite formaliter, vel virtualiter, dirigentis hæc in illa. Vnde cum plura ſtatu ſine neceſſitate admittenda non ſit, & in principijs naturalibus deceat paucitas, & omnis ordo qui apparet in volūtate, ſaluatur optime in reſoluendo in intellectū, & communi animi conceptione, vt dictum eſt, habeatur, quod conferre, & ordinare, rationis proprium opus eſt, abijcienda eſt Scotica hęc phantaſia, procedens ex indiſcretione eius quod voluntati conueniat ſecundum ſe, vel vt participat intellectum.

¶ In reſponſione ad ſecun

Marginal notes: Infra q. 60. ar. 1. cor. & 2. Et 2. 2. q. 83. arti. 1. & 10. cor. Et. ver. c. 2 c. ar. 12. ad quartum Et quol. 9. ar. 10. q. 9. art. 1. — Li. 4. c. 9. in prin. & c. 8. ante mediū — *Ariſtot. 2. Ethi. c. 2. vlt. tomo 5. — Q. 16. ar. 1. & q. 18. art. 1. — q. 9. artic. 1. — D. 1113. — In cor. arti.

QVAESTIO XVII.

De actibus imperatis à voluntate in nouem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandū eſt de actibus imperatis à voluntate.

Et circa hoc quæruntur nouem.

¶ Primo. Vtrū imperare ſit actus voluntatis, vel rationis

¶ Secundo, Vtrum imperare pertineat ad bruta animalia.

¶ Tertio, De ordine īpij ad vſū.

¶ Quarto, Vtrum imperium, & actus imperatus, ſint vnus act⁹ vel diuerſi.

¶ Quinto, Vtrum actus voluntatis imperetur.

¶ Sexto, Vtrum actus rationis.

¶ Septimo. Vtrum actus appetitus ſenſitiui.

¶ Octauo, Vtrū actus animæ vegetabilis.

¶ Nono, Vtrum actus exteriorū membrorum.

ARTICVLVS I.

Vtrum imperare ſit actus rationis, vel voluntatis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ imperare nō ſit actus rationis, ſed voluntatis. Imperare. n. eſt mouere. quoddam. Dicit.n. Au. ꝙ quadruplex eſt, mouens. ſ. perficiēs, diſponens, imperans, & conſilians, ſed ad volūtatē pertinet mouere oēs alias vires aiæ, vt dictū eſt* ſupra. ergo imperare eſt actus volūtatis

¶ 2 Præ. Sicut imperari pertinet, ad id, quod eſt ſubiectum, ita imperare pertinere videtur ad id, quod eſt maxime liberum: ſed radix libertatis eſt maxime in voluntate. ergo voluntatis eſt imperare.

¶ 3 Præ. Ad imperiū ſtatim ſequitur actus: ſed ad actum rōnis non ſtatim ſequitur actus: non. n. qui iudicat aliqd eſſe faciēdū, ſtatim illud operatur. ergo imperare nō eſt actus rationis, ſed voluntatis.

SED CONTRA eſt quod* Gre. Niſſenus dicit, & etiam* Philoſophus, quod appetitus obedit rōni. ergo rationis eſt imperare.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ imperare eſt actus rōnis, ſupppoſito tamen actu voluntatis Ad cuius euidētiam conſiderandum eſt, ꝙ quia actus voluntatis, & rationis ſupra ſeinuicem poſſunt ſerri: prout. ſ. ratiocinatur de volēdo & voluntas vult ratiocinari, contingit actum volūtatis præueniri ab actu rationis, & conuerſo. Et G qa virtus prioris actus remanet ī actu ſequenti, contingit qnq;: ꝙ eſt aliquis actus, ſm quod manet virtute in ipſo aliquid de actu rōnis. vt dictum eſt de vſu & electione: & conuerſo: aliquis eſt actus, rationis: ſm quod uirtute manet in ipſo aliquid de actu uoluntatis Imperare autem eſt quidem eſſentialiter actus rōnis, imperans. n ordinat eum cui imperat ad aliquid agendum: intimando: uel denuntiādo. ſic autem ordinare per mo- H dum cuiuſdam intimationis, eſt rationis, ſed rō poteſt aliquid intimare, uel denuntiare dupliciter. Vno modo abſolute. quę quidem intimatio exprimitur per uerbum indicatiui modi: ſicut ſi aliquis alicui dicat, Hoc ē tibi faciendū. Aliqn̄ autē ratio intimat aliquid alicui: mouendo ipſum ad hoc. & talis intimatio exprimitur per uerbū imperatiui modi: puta cum alicui dicitur. Fac hoc. Primum aūt mouens in uiribus animę ad exer- I citiū actus; eſt uoluntas; ut* ſupra dictum eſt. Cum ergo ſm mouēs non moueat: niſi in uirtute primi mouentis; ſequitur ꝙ hoc ipſum: quod ratio mouet imperando; ſit ei ex uirtute uoluntatis. Vnde relinquitur ꝙ imperare ſit actus rationis præſuppoſito actu uoluntatis in cuius uirtute ratio mouet ꝑ imperium ad exercitium actus

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd imperare; non eſt mouere quocunq; modo. ſed cum quadā intimatione denuntiatiua ad alterum; quod eſt rationis.

K AD SECVNDVM dicendum, ꝙ radix libertatis eſt uoluntas. ſicut ſubiectum; ſed ſicut cauſa; eſt ratio. Ex hoc. n. voluntas libere poteſt ad diuerſa ferri; quia ratio poteſt habere diuerſas cōceptiones boni: ideo philoſophi diffiniunt liberum arbitrium, quod eſt liberum de ratione iudiciū; quaſi rō ſit cauſa libertatis.

AD TERTIVM Dicendum, quod ratio illa concludit: quod imperium non ſit actus rationis abſolute. ſed cum quadam motione, vt* dictum eſt

ſecúdum, notato diſtinctionem de radice libertatis formaliter, uel cauſaliter, & ꝙ radix libertatis formaliter, eſt volú-
96 ſup. q. 11. art. 1. cor. tas, cauſaliter eſt, rō: nec hoc dr, ſed probatur, qa ex hoc uoſútas eſt formaliter libera qa rō eſt uppoſitorū, Quia.n. uoluntas a bono cogni to oritur, libera uoluntas ab oppoſitis bonis cognitis abſq; determinatione ad alterum naſcitur Ex hoc enim liber ē medicus ad pbendā potionem ſanatiuā,
Cap. à medio. quia medicina eſt ſani & ægri oſtenſiua, abſq; determinatione uolútatis ad alterā partē ſequendā,

PRætermiſſis articulis, ſecúdo, ter-
Li. 2. ca. 22. cio, quarto, quinto, & ſexto, circa duos ſequentes articulos
art. præced. ſimul dubium occurrit, An in illis quæſtio intēdatur vniuerſaliter, an indefinite, ſeu particulariter. Ecaſtrō dubii, quia ſi intēditur vniuerſaliter, falſa uidetur deciſio tā ſeptimi qua octaui articuli. Septimi quidē, quia quandoq; vult quis triſtari & c do lere amico &c. & tamen non triſtatur. Octaui vero, quia ſępiſſime volens ſeminat, ita ꝙ non ſolú concupiſcentia ſemi nis, ſed ipſa ſeminatio volútaria eſt. Et cóſtat, ꝙ ſeminatio partis ē vegetatiuæ. ¶ Ad hoc dr. ꝙ intentio authoris eſt loq uniuerſaliter, & ꝙ actus appetitus ſenſitiui, pro quanto pendent ex parte aiæ, uniuerſaliter ſubſunt imperiu rationis, & uoluntatis nec eſt uerum, quòd uelit quis perfecto imperio triſtari, & non triſtetur, quam uis pluries cótingat quod uellet quis triſtari, & nó triſtatur qa non perfecte hoc vult. Et hoc dico, ſi nó habet diſpoſitionem organi repugnātem, Sicut enim contingit totaliter impediri viſum ex parte organi, dicente Ariſto. quòd ſenex accipiat oculū iuuenis, videbit vt iuuenis, ita actum triſtitiæ. Quamuis
97 in hoc caſu putem, ꝙ quia triſtitia pendet ex diſpoſitione organi, quod quandoque eſt diſpoſitū ad hoc, propterea
Articu. 1. q. 16. artic. 1. ita modica eſt triſtitia, vt appareat non triſtari. Inter actus, autem appetitus ſenſitiui, & partis vegetatiuę, hoc intereſt, quod actus appetitus ſenſitiui ſubſunt imperio in ordine ad propria principia elicitiua, & propria obiecta, actus vero partis vegetatiuę neutro mō
q. 16. arti. 1. ſubſunt imperio, ſed cócupiſcentia, & applicatio eorū, ſicut aliorum actiuorum & paſſiuorum naturalium Cadit enim
Libr. 2 Orthod. fidei. cap. 22. ſub imperio rationis cócupiſcere hoc pulchrum, ita quod & in poteſtate hominis eſt concupiſcere & nó concupiſcere, & concupiſcere hoc & non hoc. Sed non cadit ſub rationis
q. præced. artic. 4. imperio, quod virtus generatiua emittat, vel non emittat ſemen, aut quod generet, aut nō aut hoc, vel illud, quamuis cadat ſub imperio applicatio virtutis generatiuæ cum ſua actiōe, ſi habet. Sicut non cadit ſub imperio, quòd ignis excutiatur ex lapide, ſed hoc pendet ex virtute lapidis pcuſſi &c. quamuis applicatio lapidis & ferri, cum ſuis efficacis ad excutiendū ſub imperio cadat. Vnde nō qńq; ſic, & quádoque non, pars generatiua imperio ſubditur, ſed nunquam actus eius vt ſic imperio ſubdit, quamuis ipſius cum ſua efficacia & actione quæ naturam ſequitur, applicabilitas imperio ſubſit rationis, & propterea inter voluntaria cóputatur.

ARTICVLVS II.

Vtrum imperare pertineat ad animalia bruta.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ imperare cóueniat brutis animalibus, quia ſecundū Auic. Virtus imperans motum, eſt appetitiua, & virtus exequens motum, eſt in muſculis, & in neruis, ſed vtraque virtus eſt in brutis animalibus, ergo imperium inuenitur in brutis animalibus.

B ¶ 2 Præt. De ratione ſerui eſt, qđ ei imperetur, ſed corpus cóparatur ad animam, ſicut ſeruus ad dominū, ſicut dicit Philoſophus in 1.° Poli. ergo corpori imperatur ab anima, etiā in brutis, quæ ſunt compoſita ex anima, & corpore.

¶ 3 Præt. Per imperium homo facit impetū ad opus, ſed impetus in opus inuenitur in brutis aīalibus, vt° Dam. dicit. ergo in brutis animalibus inuenitur imperium.

SED CONTRA Imperiū eſt actus rōnis, vt dictū eſt, ſed in brutis non eſt rō, ergo neq; ſimperiū.

C RESPONDEO Dicendū, quod imperare, nihil aliud ē, quàm ordinare aliquē ad aliquid agendū cū quadam intimatiua motione. Ordinare autē eſt proprius actus rationis, unde impoſsibile eſt, ꝙ in brutis animalibus, in quibus non eſt rō, ſit aliquo modo imperiū.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ vis appetitiua dr imperare motum, inquantum mouet rationem imperātem, ſed hoc eſt ſolū in hominibus, in brutis autē animalibus virtus appetitiua nó eſt proprie imperatiua, niſi imperatiuum ſumatur large pro motiuo.

D AD SECVNDVM dicendum, ꝙ in brutis animalibus corpus qdē habet vnde obediat, ſed anima non habet vnde, imperet quia nó habet vnde ordinet. Et ideo non eſt ibi ratio imperantis, & imperati, ſed ſolum mouentis, & moti.

AD TERTIVM Dicendū, ꝙ aliter inuenitur impetus ad opus in brutis aīalibus, & aliter in hominibus. Homines.n. faciunt impetum ad opus per ordinationē rationis, unde habet in eis impetus rationem imperij, in brutis autem fit impetus ad opus per inſtinctum naturę, quia.ſ. appetitus eorum ſtatim apprehenſo conuenienti, vel inconuenienti, naturaliter mouetur ad proſecutionem, vel fugam, vnde ordināt ab alio ad agendum, nó autem ipſa ſeipſa ordinant ad actionem, & ideo in eis eſt impetus, ſed non imperiū.

A ARTICVLVS III.

Vtrum præcedat imperium.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ vſus præcedat imperiū. Imperiū .n. eſt actus rationis, pręſupponēs actum voluntatis, vt ſupra dictū eſt:° ſed vſus eſt actus voluntatis, vt ſupra dictū eſt.° ergo vſus præcedit imperium.

B ¶ 2 Pręt. Imperium eſt aliquid eorum quę ad finem ordinantur: eorum autem quę ſunt ad finem, eſt vſus.; ergo videtur, quòd vſus ſit prius, quàm imperium.

¶ 3 Præt. Omnis actus potentiæ motæ à voluntate, vſus dicit, quia uolūtas vtitur alijs potētijs vt ſupra dictum eſt, ſed imperium eſt actus rōnis, prout mota eſt a uolūtate, ſicut dictum eſt.° ergo imperium eſt quidam vſus: commune autem eſt prius proprio. ergo uſus eſt prius, quam imperium.

C SED CONTRA eſt, quòd Dama. dicit,° quod impetus ad operationē, præcedit uſum, ſed impetus ad operationē fit p imperiū ergo imperium præcedit uſum.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ uſus eius quod eſt ad finem, ſecundum quod eſt in ratione referēte ipſum in finem, præcedit electionem, ut ſupra dictum eſt.° unde multo magis præcedit imperium, ſed uſus eius, quod eſt ad finem, ſecundum quod ſubditur potentiæ executiuæ, ſequitur imperium, eo quòd uſus utentis cō-

D iunctus eſt cum actu eius, quo quis utitur. Non enim utitur aliquis baculo, antequā aliquo modo per baculum operetur. Imperium autem non eſt ſimul cum actu eius cui imperatur, ſed naturaliter prius eſt imperium, quàm imperio obediatur, & aliquando etiam eſt prius tempore, vnde manifeſtum eſt, quòd imperium eſt prius, quàm uſus.

AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ nó omnis actus uoluntatis præcedit hunc actum rationis, qui

E eſt imperium, ſed aliquis præcedit, ſcilicet electio, & aliquis ſequitur ſcilicet uſus, quia poſt determinationem conſilij, quæ eſt iudicium rationis, uoluntas eligit, & poſt electionem ratio imperat ei, per quod agēdum eſt ꝙ eligiſ, & túc, demum uoluntas alicuius incipit exequendo imperium rationis, quandoque quidem uoluntas alterius, cum aliquis imperat alteri, qńdoque aūt uolūtas ipſius imperātis, cū aliquis imperat ſibiipſi.

AD SECVNDVM dicendum quòd ſicut actus ſunt

praeuii

præuij potentijs, ita obiecta actibus, obiectum aũt vſus eſt id, quod eſt ad finem. Ex hoc ergo ꝙ ipſum imperium eſt ad finem, magis poteſt concludi, quòd imperium ſit prius vſu, quàm quod ſit poſterius.

Ad tertium dicendum, quod ſicut actus voluntatis vtentis ratione ad imperandum, præcedit ipſum imperium, ita etiam poteſt dici, quod & iſtum vſum uoluntatis præcedit aliquod imperiũ rationis, eo quòd actus harum potentiarum ſupra ſeipſos inuicem reflectuntur.

Articvlvs IIII.

Vtrum imperium, & actus imperatus, ſint actus vnus, vel diuerſi.

98 Infra. q. 20. ar. 3. cor. & ad 1. & 3. q. 89. arti. 2. Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur, ꝙ actus imperatus non ſit vnus actus cum imperio. Diuerſarum enim potentiarum diuerſi ſunt actus, ſed alterius potentiæ eſt actus imperatus, & alterius ipſum imperium, quia alia eſt potentia quæ imperat, & alia cui imperatur: ergo non eſt idem actus imperatus cum imperio.

¶ 2. Præt. Quæcunque poſſunt abinuicem ſeparari, ſunt diuerſa, nihil.n. ſeparatur à ſeipſo, ſed aliquando actus imperatus ſeparatur ab imperio, præcedit enim quãdoque imperium, & non ſequitur actus imperatus. ergo alius actus eſt imperium, ab actu imperato.

¶ 3 Præt. Quæcunque ſe habent ſecundũ prius & poſterius, ſunt diuerſa, ſed imperium naturaliter præcedit actum imperatum. ergo ſunt diuerſa.

Li. 3. Topic. ca. 2. parum a principio tom. 1. Sed contra eſt, ꝙ Philoſophus dicit, † ꝙ ubi eſt unum ꝓp alterum, ibi eſt unum tm, ſed actus imperatus non eſt niſi propter imperium. ergo ſunt vnum.

Respondeo Dicendum, quod nihil prohibet aliqua eſſe ſm quid multa, & ſecundum quid vnum. Quinimo omnia multa, ſunt ſecundum aliquid vnum, vt Ca. vltimo, paulo poſt principium cap. Dion. dicit ulti. cap. de diui. no. * Eſt tamen differentia attendenda in hoc, quod quædam ſunt ſimpliciter multa, & ſecundum quid vnum, quędam uero econuerſo. Vnum autẽ hoc modo dicitur, ſicut & ens. Ens autem ſimpliciter, eſt ſubſtantia, ſed ens ſecundum quid, eſt accidens, uel etiam ens rationis. Et ideo quæcunque ſunt vnum ſecundum ſubſtantiam, ſunt unum ſimpliciter & multa ſecundum quid. Sicut totum in genere ſubſtãtiæ compoſitum ex ſuis partibus vel integralibus, uel eſſentialibus, eſt vnum ſimpliciter, nam totum eſt ens & ſubſtantia ſimpliciter, partes uero ſunt entia & ſubſtantię in toto. Quæ uero ſunt diuerſa ſecundum ſubſtantiam & vnum ſecundum accidens, ſunt diuerſa ſimpliciter & unum ſecundum quid, ſicut multi homines ſunt unus populus, & multi lapides ſunt vnus aceruus, quæ eſt unitas compoſitionis, aut ordinis. Similiter ẽt multa indiuidua, quæ ſunt unum genere, uel ſpecie, ſunt ſimpliciter multa, & ſm quid unum: nam eſſe unũ genere uel ſpecie, eſt eſſe unum ſm rationem. Sicut autem in genere rerum naturalium aliquod totum componitur ex materia, & forma, ut homo ex anima & corpore, qui eſt vnum ens naturale, licet habeat multitudinem partium, ita etiã in actibus humanis actus inferioris potentię materialiter ſe habet ad actum ſuperioris, inquantum inferior potentia agit in uirtute ſuperioris mouentis ipſam. Sic enim & actus mouentis primi formaliter ſe habet ad actum inſtrumenti, unde patet ꝙ imperium, & actus imperatus ſunt unus actus humanus, ſicut quoddam totum eſt vnum, ſed eſt ſecundum partes multa.

Ad primum ergo dicendum, quod ſi eſſent potẽtiæ diuerſæ adinuicem non ordinatæ, actus earum eſſent ſimpliciter diuerſi, ſed quando una potentia eſt mouens alteram, tunc actus earum ſunt quodammodo vnus, nam idem eſt actus mouentis, & moti, vt dicitur 3. Phyſic. * Text. 20. 21. & proximis præcedentibus, tom. 2.

Ad secvndvm dicendum, quod ex hoc, quod imperium, & actus imperatus poſſunt abinuicem ſeparari, habetur quòd ſunt multa partibus: nam partes hominis poſſunt abinuicem ſeparari, quæ tamen ſunt vnum toto.

Ad tertivm dicendum, quod nihil prohibet in his, quæ ſunt multa partibus, & vnum toto, vnum eſſe prius alio, ſicut anima quodammodo eſt prius corpore, & cor eſt prius alijs membris.

Articvlvs V.

Vtrum actus voluntatis imperetur.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur quòd actus voluntatis non ſit imperatus. Dicit Aug. in 8. * confeſ. Imperat animus, ut uelit animus, nec tamen facit: velle autem eſt actus voluntatis. ergo actus uoluntatis non imperatur. 99 7. di. 44. art. 1. & mal. q. 3. ad 9. C. 9. parum ante medium tom. 1.

¶ 2 Præt. Ei cõuenit imperari, cui conuenit imperium intelligere, ſed uolũtatis non eſt intelligere imperium, differt.n. voluntas ad intellectu, cuius eſt intelligere. ergo actus uoluntatis non imperatur.

¶ 3 Præt. Si aliquis actus uoluntatis imperatur, pari ratione omnes imperantur: ſed ſi omnes actus uoluntatis imperẽtur, neceſſe eſt in infinitum procedere, quia actus uoluntatis præcedit actum imperantis rationis, ut * dictum eſt, qui uoluntatis actus ſi iterum imperatur, illud iterum imperium præcedet aliquis rationis actus, & ſic in infinitum, hoc autem eſt inconueniens, quòd procedatur in infinitum, non ergo actus uoluntatis imperatur. Artic. 3.

Sed contra Omne quod eſt in poteſtate noſtra, ſubiacet imperio noſtro, ſed actus uoluntatis ſunt maxime in poteſtate noſtra: nam omnes actus noſtri in tm dicuntur in poteſtate noſtra eſſe inquantum uoluntarii ſunt ergo actus uoluntatis imperantur à nobis.

Respon. Dicendũ, ꝙ ſicut * dictum eſt imperium nihil aliud eſt, quàm actus rationis ordinantis cum quadã motione aliquid ad agendum. Manifeſtum eſt aũt, ꝙ rõ poteſt ordinare de actu uoluntatis, ſicut.n. põt iudicare, ꝙ bonum ſit aliquid uellé, ita poteſt ordinare imperando, quod homo uelit, ex quo patet quòd actus uoluntatis poteſt eſſe imperatus. Artic. 1. D. 714. D. 715.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ſicut * Aug. ibidẽ dicit, Animus quando perfecte imperat ſibi, ut uelit, tunc iam uult, ſed quòd aliquando imperet & non uelit, hoc cõtingit ex hoc, quod non perfecte imperat. Imperfectum autem imperium contingit ex hoc quòd ratio ex diuerſis partibus mouetur ad imperandum: uel non ad imperandum, unde fluctuat inter duo, & non perfecte imperat. Li. 8. conf. cap. 9. circa medium, tomo. 1.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ ſicut in membris corporalibus quodlibet membrum operatur non ſibi ſoli, ſed toti corpori, ut oculus uidet toti corpori, ita etiam eſt in potentijs animę. Nam intellectus intelligit nõ ſolum ſibi, ſed omnibus potentiis, & uoluntas uult non ſolum ſibi, ſed omnibus potentijs, & ideo homo imperat ſibiipſi actum uoluntatis, inquantum eſt intelligens & uolens.

Ad tertivm Dicendum, ꝙ cũ imperiũ ſit actus rationis, ille actus imperatur, qui rationi ſubditur. Primus autem uoluntatis actus ex rationis ordina

tione

tione non eſt, ſed ex inſtinctu naturæ, aut ſuperioris
q.9. artic.5. cauſæ, vt* ſupra dictum eſt: & ideo non oportet quod in infinitum procedatur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum actus rationis imperetur.

100
2.q 112.ar. 2.ad 1. AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quod actus rationis non poſſit eſſe imperatus. Inconueniens enim videtur, quod aliquid imperet ſibiipſi, ſed ratio eſt quæ imperat, vt* ſupra dictum eſt. ergo
Artic.1. rationis actus non imperatur.

¶ 2 Præt. Id quod eſt per eſſentiam, diuerſum eſt ab eo, quod eſt per participationem: ſed potentia, cuius actus imperatur à ratione, eſt ratio per participationem
Ca. vltimo tomo 5. vt dicitur in 1.* Ethico. ergo illius potentiæ actus non imperatur, quæ eſt ratio per eſſentiam.

¶ 3 Præ. Ille actus imperatur, qui eſt in poteſtate noſtra ſed cognoſcere, & iudicare verum, quod eſt actus rationis, non eſt ſemper in poteſtate noſtra. non ergo actus rationis poteſt eſſe imperatus.

SED CONTRA Id quod libero arbitrio agimus noſtro imperio agi poteſt: ſed actus rationis exercentur per liberum arbitrium. dicit enim Dama.* quod libero
Lib. 2. de fide. c. 22. arbitrio homo exquirit, & ſcrutatur, & iudicat, & diſponit. ergo actus rationis poſſunt eſſe imperati.

RESPONDEO Dicendum: quod quia ratio ſupra ſeipſam reflectitur: ſicut ordinat de actibus aliarum potentiarum, ita etiam poteſt ordinare de ſuo actu; vnde etiam actus ſuus poteſt eſſe imperatus. Sed attendendum eſt: quod actus rationis poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo, quantum ad exercitium actus: & ſic actus rationis ſemper imperari poteſt; ſicut cum indicitur alicui quod attendat: & ratione vtatur. Alio modo; quantum ad obiectum; reſpectu cuius duo actus rationis attenduntur. Primo quidem: ut veritatem circa aliquid apprehendat; & hoc non eſt in poteſtate noſtra hoc enim contingit per virtutem alicuius luminis, vel naturalis: vel ſupernaturalis, & ideo quantum ad hoc, actus rationis non eſt in poteſtate noſtra, nec imperari poteſt. Alius autem actus rationis eſt, dum hīs, quæ apprehendit, aſſentit. Si igitur fuerint talia apprehenſa, quibus naturaliter intellectus aſſentiat, ſicut prima principia, aſſenſus talium, vel diſſenſus non eſt in poteſtate noſtra; ſed in ordine naturæ: & ideo, proprie loquendo naturæ imperio ſubiacet. Sunt autem quædam apprehenſa, quæ non adeo conuincunt intellectum, quin poſſit aſſentire, vel diſſentire, vel ſaltem aſſenſum, vel diſſenſum ſuſpendere propter aliquam cauſam, & in talibus aſſenſus ipſe, vel diſſenſus in poteſtate noſtra eſt, & ſub imperio cadit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ratio hoc modo
q.9. artic.3. do imperat ſibiipſi, ſicut & voluntas mouet ſeipſam, vt* ſupra dictum eſt, inquantum. ſ. vtraque potentia reflectitur ſupra ſuum actum, & ex vno in aliud tendit.

AD SECVNDVM dicendum, quod propter diuerſitatem obiectorum quæ actui rationis ſubduntur, nihil prohibet rōnem ſeipſam participare: ſicut in cognitione concluſionum, participatur cognitio principiorum.

AD TERTIVM patet reſponſio ex dictis.

ARTICVLVS VII.

Vtrum actus appetitus ſenſitiui imperetur.

101
Infra.q.50. arti. 3. & q. 56. art. 4. Et verit. q. 25. art. 5.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quod actus ſenſitiui
A appetitus non ſit imperatus. Dicit enim Apoſtolus Roma. 7. Nō enim quod volo bonum, hoc ago & Gloſſ.* exponit, quod homo vult nō concupiſcere, & tamen concupiſcit: ſed concupiſcere eſt actus appetitus ſenſitiui. ergo actus appetitus ſenſitiui non ſubditur imperio noſtro.

¶ 2 Præ. Materia corporalis ſoli Deo obedit, quantum ad tranſmutationem formalem, vt in primo habitum eſt: ſed actus appetitus ſenſitiui habet quandam formalem
B tranſmutationem corporis; ſcilicet calorem, vel frigus. ergo actus appetitus ſenſitiui non ſubditur imperio humano.

¶ 3 Præ. Proprium motiuum appetitus ſenſitiui eſt apprehenſum ſecundum ſenſum, vel imaginationem; ſed non eſt in poteſtate noſtra ſemper, qđ aliquid apprehendamus ſenſu, vel imaginatione. ergo actus appetitus ſenſitiui non ſubiacet imperio noſtro.

SED CONTRA eſt, quod* Gregorius Niſſenus dicit, quod obediēs rationi diuiditur in duo, in deſideratiuum, & iraſcitiuum, quæ pertinent ad appetitum ſenſitiuum. ergo actus appetitus ſenſitiui ſubiacet imperio rationis.

RESPONDEO Dicendum, q ſecundum hoc aliquis actus imperio noſtro ſubiacet, prout eſt in poteſtate noſtra, vt* ſupra dictum eſt: & ideo ad intelligendum qualiter actus appetitus ſenſitiui ſubdatur imperio rationis, oportet conſiderare qualiter ſit in poteſtate noſtra. Eſt autem ſciendum, q
D appetitus ſenſitiuus in hoc differt ab appetitu intellectiuo, qui dicitur voluntas, quod appetitus ſēſitiuus eſt virtus organi corporalis non autem voluntas. Omnis aūt act⁹ virtutis vtētis organo corporali, dependet non ſolum ex potētia animę, ſed etiam ex corporalis organi diſpoſitione, ſicut viſio ex potentia viſiua, & qualitate oculi, per quam iuuatur, vel impeditur. vnde & actus appetitus ſenſitiui non ſolum dependet ex vi appetitiua, ſed etiā ex diſpoſitione corporis. Illud autem, quod eſt ex parte
E te potentię animæ, ſequitur apprehenſionem: apprehenſio autē imaginationis, cum ſit particularis, regulatur ab apprehenſione rationis, quæ eſt vniuerſalis: ſicut virtus actiua particularis à virtute actiua vniuerſali. Et ideo ex iſta parte actus appetitus ſenſitiui ſubiacet imperio rationis: qualitas autem & diſpoſitio corporis non ſubiacet imperio rōnis. Et ideo ex hac parte impeditur, quin mo

¶ Super quæſtionis decimæ ſeptimæ Artic. ſeptimū.

IN reſponſione ad ſecundum articuli ſeptimi, collectio ex litera ordina apprehenſionis, appetitus motus cordis, & qualitatis ſequētis, aſpice, q varius motus cordis, ex apprehenſione, & appetitu animali naſcēs, corpus mouet, & alterat ſecundum diuerſas qualitates: alteratum autem corpus varie etiam afficit imaginationem, & appetitum vt ſuperius habitum eſt, & varie diſponitur, ipſum corpus ex hoc ad ſanitatem ad cor ad habilitatem hanc vel illam. Et cum hæc aſpexeris, videbis q pluties accidentia contingentia perſonis patientibus ec ſtatim, & hmōi, cauſantur ex ſua apprehenſione originaliter; *quamuis forte conſuetudo mutata in naturam, etiam in uitas poſtmodum afficiat. Cuius ſignum eſt, quòd ſi diutius ad oppoſitos mentis actus ſe toto conatu transferunt, ab huiuſmodi accidentibus delentur, vt experientia ſide digna di dici; quamuis exuberans motus cordis manifeſte apparens in his, ſufficiens teſtimonium afferat, quod ſm naturalem cauſarū ordinē hæc fiāt ſecūdū quas materia corpalis nec proprio intellectui, nec angelico ſed diuino tm̄ obedit ad alterationem, niſi mediante motu locali, propter quod ſaluandū, hæc ſunt dicta.

Eſt gl. Aug. li. 3. contra. Iulia. c. 26. tomo 7.

1 p. p. q. 105. artic. 1. & q. 110. artic. 2.

Li. 4 c. 9. circa medium & cap. 9 in princ.

Artic. 6.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem ſeptimi articuli aduerte duo. Primum eſt, quod imaginatio nō quorumcunque, ſed conſideratorum à ratione, ſubeſt imperio rationis, ſi tn̄ imaginabilia ſūt: qm̄ imaginatio nata eſt ad imperiū rationis formare noua phantaſmata infra latitudinem intellectorum, quod dicimus ppter cæcum natum, cuius imaginatio nunquā formabit phātaſma coloris, qui nec à ratione eius intelligitur. Secūdum eſt, q ti imaginari, vel nō
D. 2a t

imagi

imaginari hoc, vel illud, ſubeſſe intelligitur noſtro imperio, quatenus pēdet ex parte aīæ, ſicut de appetitu ſenſitiuo dictū eſt. Cōtingit.n. ex corporis diſpoſitione, vel repentino motū, improbas pati imaginationes nullo imperante, Et in hoc eſt magna latitudo, itaqꝫ vt aliqui patiātur hmōi imaginationes ſic, vt vigilantibus appareant, ſicut alijs apparent dormientibus. Et huic plerunque fit, vt dicat ſe vidiſſe, vel audiuiſſe, quod tamen non fuit in veritate, ſed ſicut in ſomnijs, vt patet non ſolu in phreneticis, ſed melancholicis. Vñ ſublatis impedimentis ex parte corporis, in poteſtate noſtra eſt ſuas imaginationes excindere, & alias aſſumere ſm imperiū rationis perfectum: ſed contingit negligētibus propter imperfectum imperiū, perſeuerare plerunque malas imaginationes, quas dicūt ſe pati contra voluntatem, & non eſt ſic, quia ea imperfecto patiuntur imperio.

q. c med. tomo 5.

In corp. ar.

¶ Super quæſtionis decimæ ſeptimæ Ar. octauum.

IN reſponſione ad primum octaoī articuli, dubium occurrit de rōne aſſignata ibidem .ſ. qꝫ quanto aliquis actus eſt immaterialior, tanto eſt nobilior, & magis ſubditur imperio rationis, Contradicit .n. hoc Ariſt. primo Politicorum, & authori in articulo pcedenti, & experientiæ. Experimur.n. qꝫ corporis mēbra magis obediunt rationi, q̄ paſſiones appetitus ſenſitiui. Et dictum eſt, qꝫ rō præeſt appetitui ſenſitiuo, nō totaliter corpori, autem ſic &c. Et tñ ſm hanc rationem paſſiones appetitus ſenſitiui, cum ſint actus ſpirituales, deberent magis imperio rationis ſubdi, q̄ motus manus, & pedis. ¶ Ad hoc dicitur, qꝫ obedientia oritur ex propinquitate, ſed propinquitas eſt duplex, ſimilitudinis ſcilicet, & proportionis. Et ſecundum ſimilitudinem quidem, quanto actus eſt nobilior, tanto propior ſm naturam ſuam eſt rationi, & aptior vt ſequatur eam Secundum proportionem vero, quanto bonum proprium, ad quod aliquid intra latitudinem obſequentium ordinatur, eſt

tus ſenſitiui appetit' totaliter ſubdatur imperio rationis. Cōtingit autem etiam quandoque, qꝫ motus appetitus ſenſitiui ſubito concitatur ad apprehēſionem imaginationis, vel ſenſus: & tūc ille motus eſt præter imperium rationis quāuis potuiſſet impediri à ratione, ſi præuidiſſet. Vnde Philoſophus dicit in 1°. Politicorū, qđ ratio præeſt iraſcibili, & concupiſcibili, non principatu deſpotico, qui eſt domini ad ſeruum: ſed principatu politico, aut regali, qui eſt ad liberos, qui nō totaliter ſubduntur imperio.

G

AD PRIMVM ergo dicēdū, qꝫ hoc, qꝫ homo vult nō cōcupiſcere & tñ cōcupiſcit, cōtingit ex diſpoſitione corporis p quā impeditur appetitus ſenſitiuus, ne totaliter ſequatur imperiū rationis. Vnde & Apoſtolus ibidem ſubdit; Video aliam legem in membris meis, repugnātem legi mentis meæ. Hoc etiā cōtingit pp ſubitū motū cōcupiſcentię, vt* dictum eſt.

H

AD SECVNDVM dicendum, quòd qualitas corporalis dupliciter ſe habet ab actū appetitus ſenſitiui. Vno modo vt præcedens prout aliquis eſt aliqualiter diſpoſitus ſm corpus ad hanc, vel illam paſſionem. Alio modo, vt conſequens; ſicut cum ex ira aliquis incaleſcit. Qualitas igitur præcedēs non ſubiacet imperio rationis, qa vel eſt ex natura, vel ex aliqua præcedenti motione, quæ non ſtatim quieſcere poteſt: ſed qualitas conſequens, ſequitur imperium rationis, quia ſequitur motū localem cordis, quod diuerſimode mouetur, ſecūdum diuerſos actus ſenſitiui appetitus.

I

AD TERTIVM dicendum, qꝫ quia ad apprehenſionem ſenſ' requiritur ſenſibilē exterius, non eſt in poteſtate noſtra apprehendere aliquid ſenſu, niſi ſenſibili præſente, cuius præſentia non ſemp eſt in poteſtate noſtra. Tūc enim homo poteſt vti ſenſu cum voluerit, niſi ſit impedimentum ex parte organi. Apprehenſio autem imaginationis ſubiacet ordinationi rationis ſecūdū modum virtutis, vel debilitatis imaginatiuæ potentiæ. Quod enim homo non poſſit imaginari quæ ratio conſiderat, contingit vel ex hoc quod non ſunt imaginabilia, ſicut incorporalia: vel propter debilitatem virtutis imaginatiuæ, quæ eſt ex aliqua indiſpoſitione organi.

K

ARTICVLVS VIII.

Vtrum actus animę vegetabilis imperetur.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur quòd actus vegetabilis animæ, imperio rationis ſubdantur. Vires.n. ſenſitiuę nobiliores ſunt viribus animę vegetabilis; ſed vires animæ ſenſitiuæ ſubduntur imperio rationis. ergo multo magis vires animæ vegetabilis.

¶ 2 Præt. Homo dr̄ minor mundus, quia ſic eſt anima in corpore ſicut Deus in mūdo: ſed Deus ſic eſt ī mūdo, quod omnia quę ſunt in mundo, obediūt eius imperio ergo & omnia quæ ſunt in homine, obediunt imperio rationis, etiam vires vegetabilis animæ.

¶ 3 Præt. Laus, & vituperium nō contingit, niſi in actibus q ſubdūtur imperio rōnis: ſed in actibus nutritiuæ, & generatiuæ potētiæ cōtingit eſſe laudē & vituperium, & virtutē & vitium, ſicut patet in gula & luxuria, & virtutibus oppoſitis. ergo actus harum potētiarū ſubduntur imperio rationis.

SED CONTRA eſt, quod* Grego. Nyſſenus dicit, quod id, quod non perſuadetur à ratione, eſt nutritiuum, & generatiuum.

RESPONDEO dicendum, qꝫ actuū qdā pcedunt ex appetitu naturali, quidā aūt ex appetitu animali, vel intellectuali. Omne.n. agēs aliquo mō appetit finē: appetitus aūt naturalis non cōſeqtur aliquā apphēſionē, ſicut ſequitur appetit' animalis, & intellectualis rō aūt imperat per modū apprehēſiuæ virtutis. Et ideo actus illi q pcedūt ab appetitu intellectiuo, vel aīali, poſſunt à ratione imperari, non aūt actus illi, qui procedūt ex appetitu naturali: huiuſmodi .n. actus ſunt vegetabilis animæ.

F

magis conſona rōni, tāto magis ſubditur eius imperio Cōſtat aūt qꝫ appetitus ſenſitiuus, & corpus natū ſtatū obſequi ration. ſic ſe habent ad propria bona. qꝫ ille ex natura ppria inclinatur ad bonum, quandoque cōtrarium rationi. Caro n. cōcupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnē. illud vero ex natura ſua non inclinatur ad bonum diſſonum rōni, immo à natura fabricatum eſt habile ad motum conſonū, rationi. Cuius duo. ſigna ſunt. Primum, quod corpora cœleſtia ad ſolum rationalē motum habilia ſunt, nihil nino habentia impedimenti ad obediendum rōni motui.i. Secūdum, qꝫ in nobis nullus nouus motus animalis noſtrorum membrorum ſubducitur ab obedientia rationis, niſi pudendorū, quæ ad maxime delectabile ſm ſenſum, qđ eſt obiectum appetitus ſenſitiui, ordinantur, de quo ſcriptum eſt. Video aliam legē in mēbris meis, repugnātē legi mentis meæ. Appetitus ergo paſſiones, licet ex naturæ nobilitate magis obediant rationi, quam corporis motus: propter contrarietatem tñ annexi boni proprii ad rationem, non plene rationi ſubduntur, propter cuius cōtrarietatis defectum, corporis membra plene ſubduntur rationis imperio ad ſuos animales motus. Et hoc intellige Nouitie, qm̄ iſta ſunt in naturali diſpoſitione. Si.n. infirmitate, aut laſſitudine indiſpoſita ſint, hoc ex materiæ neceſſitate contingit Appetitus eūt ſenſitiuus ex ſua inclinatione naturali tēdit in bonum diſſonum rōni, vt dictum eſt.

102

Infra q. 50 art. 3. ad 1. Et 2.2.q.1.48.articu.1. ad 3. Et 3.4 15. articu. ad 1. & q. 4 artic. 2. cor. Et 3. di 10. q. 1. artic. 1. ad 3. & veri. q. 11. artic. 4. cor. 4. Et quol. 4. art. 21. cor. Et 1. Ethic. fin.

¶ In reſponſione ad vltimum octaui articuli, nota duo. Primum eſt, quod diſpoſitio requiſita ad motum horum membrorum, non eſt illa qualitas, de qua ſuperius dictum eſt, qꝫ ſequitur paſſionem appetitus mediante motu cordis. ſed eſt qualitas naturalis ſoli naturæ ſubiecta, per quam motus iſte non voluntarius. ſed naturalis eſt. Secūdum eſt, quod in litera duę cauſæ ex Ariſt. tanguntur, quare membra hæc habent motū propriū naturalem. Prima eſt, qa quodlibet eorum eſt quaſi ſeparatū animal. Secūda eſt, quia

lib. 4. c. 25. i principium

quodli-

li.4. c.15. in princip.

quodlibet eorum eſt principium. Ex prima n. habetur, quod motus iſte non ſubditur imperio ſuperioris partis, ex quo enim eſt quaſi ſeparatum animal ſecundum ſeipſum, habet motum non imperatum ab alio. Ex ſecũda vero, quod motus iſte eſt naturalis quia principia oportet eſſe naturalia.

vnde, vt *Gregorius Nyſſenus dicit, quod vocatur naturale, quod generatiuum & nutritiuũ: & ꝓpter hoc actus vegetabilis animæ non ſubduntur imperio rationis.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ quanto aliquis actus eſt immaterialior, tanto eſt nobilior & magis ſubditus imperio rõnis. Vnde ex hoc ipſo, quod vires animæ vegetabilis non obediunt rõni, apparet has vires infimas eſſe.

Ad secvndvm dicendũ ꝙ ſimilitudo attẽditur quantũ ad aliquid, quia ſcilicet, ſicut Deus mouet mundum, ita anima mouet corpus, non autem quantum ad omnia non. n. anima creauit corpus ex nihilo, ſicut Deus mundum, propter quod totaliter ſubditur eius imperio.

Ad tertivm dicendum, ꝙ virtus & vitium, laus & vituperium non debẽtur ipſis actibus nutritiuę vel generatiuæ potẽtię, quæ ſunt digeſtio & formatio corporis humani: ſed actibus ſenſitiuæ partis ordinatis ad actus generatiuæ, vel nutritiuæ puta, in concupiſcendo delectationem cibi & venereorum. & vtendo ſm quod oportet, vel non ſecundum quod oportet.

103 q. 81. art. ad 2. & 2. 168. art. 1. or. & 2. di. o. q. 1. art. 3. & ve l. q. 25. arti. ad 5. artic. ad. 14. & nal. q. 7. r 1. ad 15. art. præce.

Articvlvs ix.

Vtrum actus exteriorum membrorum imperentur.

AD nonvm ſic proceditur. Videtur quòd membra corporis non obediant rationi quãtum ad actũs ſuos. Cõſtat. n. ꝙ membra corporis magis diſtãt à ratione, quam vires animæ vegetabilis: ſed vires animæ vegetabilis non obediunt rationi, vt* dictum eſt. ergo multo minus membra corporis.

li.4. ca. 55

¶ 2 Præt. Cor eſt principium motus animalis: ſed motus cordis non ſubditur imperio rationis. dicit enim † Gregor. Nyſſenus, quod pulſatiuum non eſt perſuaſibile ratione. ergo motus membrorum corporalium, non ſubiacet imperio rationis.

Ca. 19. non procul à fine, tomo. 5.

¶ 3 Præt. Aug. dicit 14. de *ciuita. Dei ꝙ motus membrorum genitalium aliquando importunus eſt nullo poſcente: aliquando autem deſtituit inhiantem, & cum in animo concupiſcentia ferueat, friget in corpore. ergo motus membrorum non obediunt rationi.

C. 6. parum à principio tomo 1.

Sed contra eſt quod Aug. dicit 8. *confeſſ. Imperat animus vt moueatur manus, & tanta eſt facultas, vt vix à ſeruitio diſcernatur imperium.

Respondeo Dicendũ, quòd membra corporis ſunt organa quædam potentiarum animæ: vnde eo modo, quo potentiæ animæ ſe habent ad hoc, ꝙ obediant rationi, hoc modo ſe habent etiam corporis mẽbra. Quia igitur vires ſenſitiuæ ſubduntur imperio rationis, non aũt vires naturales; ideo omnes motus mẽbrorum, quæ mouentur à potentijs ſenſitiuis, ſubduntur imperio rationis. Motus aũt membrorũ, qui conſequuntur vires naturales, non ſubdunt imperio rõnis.

Ad primvm ergo dicendum, quod membra non mouent ſeipſa, ſed mouentur per potentias animæ; quarum quædam ſunt rationi viciniores, quam vires animæ vegetabilis.

Ad secvndvm dicendum, quod in his quæ ad intellectum & voluntatem pertinent, primum inuenitur id, quod eſt ſecundum naturam ex quo alia deriuantur, vt à cognitione principiorum naturaliter notorum, cognitio concluſionum: & à voluntate finis naturaliter deſiderati, deriuatur electio eorum quę ſunt

A ad finem: ita etiam in corporalibus motibus principiũ eſt ſecundum naturam. Principium autem corporalis motus eſt à motu cordis: vnde motus cordis ſecũdum naturã eſt. & non ſm voluntatem. Conſequitur enim ſicut per ſe accidens vitã, quæ eſt ex vnione corporis & animæ: ſicut motus grauium & leuium conſequitur formam ſubſtantialem ipſorum. vnde & à generante moueri dicuntur ſm Philoſophum in 8. Phyſ. & propter hoc motus iſte vitalis dr̃. Vnde † Greg. Nyſſen. dicit, quòd ſicut generatiuum, & nutritiuum non obedit rationi. ita nec pulſatiuũ ꝙ eſt vitale. Pulſatiuum aũt appellat motũ cordis, q manifeſtat ꝑ venales pulſationes.

Text. 29. & ſequẽtibus. † li. 4. c. 15. in princip. & capi. 26.

Ad tertivm dicendum, quod ſicut Aug dicit in
B 14. de *ciu. Dei Hoc quòd motus genitalium membrorum rationi non obedit, eſt ex pœna peccati, vt ſ. anima ſuæ inobedientiæ ad Deum in illo præcipue membro pœnã inobedientię patiatur, per quod peccatum originale ad poſteros traducitur. Sed quia per peccatum primi parentis, vt † infra dicetur, natura eſt ſibi relicta ſubtracto ſupernaturali dono, ꝙ homini diuinitus erat collatum; ideo conſideranda eſt rõ naturalis, quare motus hmõi membrorum ſpecialiter rationi non obedit, cuius cauſam aſſignat * Ariſt. in lib. de cauſis motus animalium, dicens inuolũtarios eſſe motus cordis, & membri pudendi. ſ. quia ex aliqua apprehenſione hmõi membra commouentur, inquantum. ſ. in
C tellectus & phantaſia repræſentant aliqua, ex quibus conſequuntur paſsiones animæ, ad quas conſequitur motus horum membrorũ, non tñ mouentur ſm iuſſum rationis aut intellectus, quia ſ. ad motũ horum mẽbrorũ requiritur aliqua alteratio naturalis. ſ. caliditatis, & frigiditatis, quæ quidem alteratio non ſubiacet imperio rationis; ſpecialiter aũt hoc accidit in his duobus membris, quia vtrunq; iſtorum membrorum eſt quaſi quoddam animal ſeparatum, inquantum eſt principium vitæ. Principium autem eſt virtute totũ. cor. n. principium eſt ſenſuum, & ex membro genitali virtus exit ſeminalis, q̃ eſt virtute totũ animal; & ideo habent proprios motus naturaliter: quia principia oportet eſſe
D naturalia, vt* dictum eſt.

Ca. 16. 10. non procul à fine, to. 5. † q. 85. ar. 3. Capit. 8. in principio. In ſolu. ad 2.

QVAESTIO XVIII.

De bonitate, et malitia humanorũ actuum in generali, in vndecim articulos diuiſa.

POſt hoc cõſiderãdũ eſt de bonitate, & malitia humanorũ actuũ. Et primo, quomodo actio humana ſit bona, vel mala. Secundo de his q̃ cõſequuntur ad bonitatem, vel malitiam humanorum
E actuum puta, meritum, vel demeritum, peccatum & culpa.

¶ Super quæſtionẽ decimamoctauam.

CIrca quæſtionis 18. initium, recolito ex ſupradictis quid nominis actionis humanæ, & mali moralis. Primum enim ſonat actus voluntarios: ſecundum, priuationẽ boni debiti actioni voluntariæ.

¶ Circa primum occurrit triplex conſideratio. Prima eſt de bonitate, & malitia humanorum actuũ in generali. Secunda, de bonitate & malitia interiorũ actuum. Tertia, de bonitate & malitia exteriorum actuum.

Circa primum quæruntur vndecim.

¶ Primo, Vtrum omnis actio ſit actio bona, vel aliqua ſit mala.

¶ Secundo, Vtrum actio hominis habeat, quod ſit bona, vel mala ex obiecto.

¶ Tertio. Vtrum hoc habeat ex circunſtantia.

¶ Quarto, Vtrum hoc habeat ex fine.

Quinto,

¶ Quinto, Vtrum aliqua actio hominis ſit bona, uel mala in ſua ſpecie.

¶ Sexto, Vtrũ actus hẽat ſpẽm boni uel mali ex fine.

¶ Septimo, Vtrum ſpecies quæ eſt ex fine, contineatur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto, ſicut ſub genere, aut econuerſo.

¶ Octauo, Vtrum ſit aliquis actus indifferens ſecundum ſuam ſpeciem.

¶ Nono, Vtrum aliquis actus ſit indifferens ſecundum indiuiduum.

¶ Decimo, Vtrum aliqua circũſtantia conſtituat actũ moralem in ſpecie boni, vel mali.

¶ Vndecimo, Vtrum omnis circunſtantia augens bonitatem, vel malitiam, conſtituat actum moralem in ſpecie boni, vel mali.

ARTICVLVS I.

Vtrum omnis humana actio vel bona ſit aliqua mala.

104 Infra, art. 2. cor. & q. 73. arti. 7. ad 1. Et mal. q. 2. art. 1. 2. & 3. & 5. co. * cap. 4. par. 4. à medio. Tex. 10. c. 3.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod omnis actio hominis ſit bona, & nulla ſit mala. Dicit.n.* Dio. 4. ca. de di. no. Quòd malum nõ agit niſi virtute boni, ſed uirtute boni non ſit malum ergo nulla actio eſt mala.

¶ 2 Præt. Nihil agit, niſi ſecundum quod eſt actu, non eſt autem aliquid malum ſ̃m quod eſt actu, ſed ſecundum quod potentia priuatur actu. Inquantum autem potentia perficitur per actum, eſt bonum, vt dicitur in 9.* Metaph. Nihil ergo agit inquantum eſt malum ſed ſolum inquantum eſt bonum, omnis ergo actio eſt bona, & nulla mala.

Cap. 4. par. 4. al qui. tu- ſum à principio.

¶ 3 Præt. Malũ non poteſt eſſe cauſa niſi per accidens vt patet per* Dion. 4. cap. de diu. no. ſed omnis actionis eſt aliquis per ſe effectus. nulla ergo actio eſt mala, ſed omnis actio eſt bona.

SED CONTRA eſt, quod Dominus dicit Ioa. 3. Omnis qui male agit, odit lucem. eſt ergo aliqua actio hominis mala.

I RESPONDEO dicendum, ꝙ de bono, & malo in actionibus oportet loqui, ſicut de bono, & malo in rebus, eo ꝙ vnaquæque res talem actionem producit, qualis eſt ipſa. In rebus autem vnũquodque tm̃ habet de bono, quantum habet de eſſe, bonum enim & ens conuertuntur, vt in primo* dictum eſt. Solus autem Deus habet totam plenitudinem ſui eſſe ſecundum aliquid vnum, & ſimplex. unaquæque res vero habet plenitudinem eſſendi ſibi conuenientem ſecundum diuerſa. Vnde in aliquibus contingit, quod quantum ad aliquid habent eſſe, & tamen eis aliquid deficit ad plenitudinem eſſendi eis debitam, ſicut ad plenitudinem eſſe humani requiritur, quod ſit quoddam compoſitum ex anima & corpore, habens omnes potentias & inſtrumenta cognitionis & motus. Vnde ſi aliquid horum deficiat alicui homini, deficit ei aliquid de plenitudine ſui eſſe. quantum igitur habet de eſſe tantum habet de bonitate, inquantum vero aliquid ei deficit de plenitudine eſſendi, intantum deficit a bonitate, & dicitur malum, ſicut homo cæcus habet de bonitate ꝙ viuit, & malum eſt ei quod caret viſu. Si uero nihil haberet de entitate, vel bonitate, neque malum, neque bonum dici poſſet, ſed quia de ratione boni eſt ipſa plenitudo eſſendi, ſi quidem alicui aliquid defuerit de debita eſſendi plenitudine, non dicetur ſimpliciter bonũ ſed ſecundum quid, inquantum eſt ens, poterit tamen dici ſimpliciter ens, & ſ̃m quid non ens, vt in primo dictum eſt. Sic igitur dicendum eſt, quod omnis actio inquantum habet aliquid de eſſe, intantum habet de bonitate, inquantum vero deficit ei aliquid de plenitudine eſſendi, quæ debetur actioni humanæ, intantũ deficit à bonitate, & ſic dicitur mala, puta ſi deficiat ei vel determinata quantitas ſecundum rationem, vel debitus locus, vel aliquid huiuſmodi.

q. 5. arti. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ malum agit in uirtute boni deficientis: Si e.n nihil eſſet ibi de bono, neque eſſet ens, neque agere poſſet. Si autem non eſſet deficiens, non eſſet malum, vnde & actio cauſata eſt quoddam bonum deficiens, quia ſecundum quid, eſt bonum, ſimpliciter autem, malum.

AD SECVNDVM dicendum, quod nihil prohibet aliquid eſſe ſecundum quid in actu, vnde agere poſſit, & ſecundum aliud priuari actu, vnde cauſet deficientem actionem, ſicut homo cæcus actu habet virtutem greſſiuam per quam ambulare poteſt, ſed inquantum caret viſu, qui dirigit in ambulando, patitur defectum in ambulando, dum ambulat ceſpitando.

AD TERTIVM dicendum, quod actio mala poteſt habere aliquem effectum per ſe, ſecũdum id quod habet de bonitate & entitate, ſicut adulteriũ eſt cauſa generationis humanæ, inquantum habet commixtionem maris & fœminæ, non autem inquantum caret ordine rationis.

ARTICVLVS II.

Vtrum actio hominis habeat bonitatem vel malitiam ex obiecto.

AD SECVNDVM ſic proceditur, Videtur ꝙ actio nõ habeat bonitatem, vel malitiã ex obiecto. Obiectũ.n actionis eſt res, in rebus autem non eſt malũ, ſed in vſu peccãtiũ, vt Aug. dicit in li. 3. de† Doct. Christ. ergo actio humana non habet bonitatem, uel malitiam ex obiecto.

I ¶ 2 Præt. Obiectum comparatur ad actionẽ vt materia, bonitas aũt rei nõ eſt ex materia, ſed magis ex forma q̃ eſt actus. ergo bonum & malũ nõ eſt in actibus ex obiecto.

¶ 3 Præt. Obiectũ potẽtiæ actiuæ cõparatur ad actionem, ſicut effectus ad cãm, ſed bonitas cauſę nõ depẽdet ex effectu, ſed magis econuerſo. ergo actio humana non hẽt bonitatem, vel malitiã ex obiecto.

SED CONTRA eſt, quòd dicit Oſeę 9. Facti ſunt abominabiles ſicut ea, quæ dilexerunt. Fit autem homo Deo abominabilis propter malitiã ſuæ operationis. ergo malitia operationis eſt ſecundũ obiecta mala, quæ homo diligit, & eadẽ ratio eſt de bonitate actionis.

K RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut *dictũ eſt: Bonũ & malũ actionis ſicut & cæterarum rerũ, attẽditur ex plenitudine eſſendi, uel defectu ipſius. Primum aũt ꝙ ad plenitudinem eſſendi pertinere videtur, eſt id qđ dat rei ſpeciem, ſicut aũt res naturalis habet ſpeciem ex ſua forma, ita actio hẽt ſpẽm ex obiecto, ſicut & motus ex termino. Et ideo ſicut prima bonitas rei naturalis

¶ Super quæſtionis decimæ octauæ Ar. ſecundum.

CIrca artic. 2. q. eiuſdẽ, omiſſo primo, aduerte primo, quòd author quaſi plus determinaus, quàm quæſierit, non ſolum dicit, quod actus ẽ bonus moraliter ex obiecto, ſed quod habet bonitatem primam & ſpecificam ab eo. Cum enim omnis quæſtio ſit quæſtio medii, vt patet 2. Poſteriorum, optime reſpondet ſimul, quia eſt, & propter quid eſt actus bonus moraliter ex obiecto, quia ſcilicet eſt ſpecificans primum. Aduerte ſecundo, quod licet in primo horũ, ſcilicet, quod prima bonitas moralis in actu ſit ex obiecto, ſequatur Scotus authoris doctrinam, in ſecundo tamen horum diſſentit in quolibet. q. 18. arti. 1. putans quod determinatio ex obiecto ita conſtituat bonitatẽ actus moralis, quod nullam ſpecificam bonitatem det illi, ſed capacitatem omnis bonitatis ſpecificæ in genere moris: hæc quidem dicit, ſed non probat, & tamen conſtat, quod amare Deum, & odium Dei, actus matrimonialis adulte-

105 Infra q. 19. artic. 1. & 2. co. & q. 22. arti. 3. co. & 2. di. 36. ar. 5. cor. * ca. 12. pari à principio tomo 3.

Artic. 1.

adulterium, & ſimilia, bonitatem uel maliciam habent ſpecificam ex obiectis, ita quod non ſolum bonitatem, vel malitiã genericam, ſeu communẽ dat obiectum, vt vti re ſua, aut aliena: ſed etiam ſpecialiſſimã, generare ex propria, aut ex aliena vxore.

attenditur ex ſua forma, quæ dat ſpeciem ei, ita & prima bonitas actus moralis attenditur ex obiecto conuenienti: vnde & à quibuſdam vocatur bonũ ex genere, puta, vti re ſua. Et ſicut in rebus naturalibus primum malum eſt, ſi res generata non conſequitur formã ſpecificam, puta, ſi non generetur homo, ſed aliquid loco hominis: ita primum malum in actionibus moralibus eſt quod eſt ex obiecto: ſicut accipere aliena: & dicitur malum ex genere, D. 671. genere pro ſpecie accepto, eo modo loquendi, quo dicimus genus humanum totam humanam ſpeciem.

Ad primum ergo dicendum, quod licet res exteriores ſint in ſeipſis bonæ, tamen non ſemper habent debitam proportionem ad hanc, vel illam actionem: & ideo inquantum conſiderantur, vt obiecta talium actionum, non habent rationem boni.

Ad secundum Dicendum, quod obiectũ nõ ẽ materia ex qua, ſed materia circa quam: & habet quodam modo rationem formæ, inquantum dat ſpeciem.

Ad tertium Dicendum, quod non ſemper obiectum actionis humanæ, eſt obiectum actiuæ potẽtiæ. Nam appetitiua potentia eſt quodammodo paſſiua, in quantum mouetur ab appetibili: & tamen eſt principium humanorum actuum. Neque etiam potentiarum actiuarum obiecta ſemper habent rationem effectus, ſed quando iam ſunt tranſmutata: ſicut alimentum tranſmutatum, eſt effectus nutritiuæ potentiæ. ſed alimentum nondum tranſmutatum comparatur ad potentiam nutritiuam, ſicut materia circa quam operatur. Ex hoc autem ꝙ obiectum eſt aliquo modo effectus potentiæ actiuæ, ſequitur, quod ſit terminus actionis eius, & per conſequens ꝙ det ei formam & ſpeciẽ: motus enim habet ſpeciem à terminis. Et quamuis & bonitas actionis non cauſetur ex bonitate effectus, tamen ex hoc dicitur actio bona, quod bonum effectum inducere poteſt: & ita ipſa proportio actionis ad effectum, eſt ratio bonitatis ipſius.

Articvlvs III.

Vtrum actio hominis ſit bona, vel mala ex circunſtantia.

106 fr qu. 42. 6. cor. Et al. q. 2. ar. co. & q. 7. c. 4. corp. quoli. 4. c. 16. cor. 2. diſ. 56. c. 5. cor. q. 7. arti. 1. c. 8. to. 3. c. 4. to. 3.

AD tertium ſic proceditur. Videt̃ quod actio non ſit bona, vel mala ex circunſtantia. Circunſtantiæ .n. circunſtant actum ſicut extra ipſum exiſtentes, vt* dictum eſt: ſed bonum & malum ſunt in ipſis rebus, vt dicitur in 9.† Metaph. ergo actio non habet bonitatem, vel malitiam ex circunſtantia.

¶ 2 Præterea. Bonitas, vel malitia actus maxime conſideratur in doctrina morum: ſed circunſtantiæ, cum ſint quædam accidentia actuum, videntur eſſe præter conſiderationem artis: quia nulla ars conſiderat id, qđ eſt per accidens, vt dicitur in 6. Meta. ergo bonitas, vel malitia actionis non eſt ex circunſtantia.

¶ 3 Præterea. Id quod cõuenit alicui ſecundum ſuum ſubſtantiam, non attribuitur ei per aliquod accidens ſed bonum & malum conuenit actioni ſecundum ſuã ſubſtantiam, quia actio ex ſuo genere poteſt eſſe bona, vel mala, vt* dictum eſt. ergo non conuenit actioni ex circunſtantia, quod ſit bona, vel mala. [margin: præced.]

Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in libr.* Ethico. quod virtuoſus operatur ſecũdum quod oportet, & quando oportet, & ſecundum alias circunſtantias. ergo ex contrario, vitioſus ſecundum vnumquodque vitium operatur quando nõ oportet, vbi non oportet. & ſic de alijs circunſtantijs. ergo actiones humanæ ſecundum circunſtantias ſunt bonæ, vel malæ. [margin: 1. cap. 6. n. 15.]

Respondeo Dicendum, quod in rebus naturalibus non inuenitur tota plenitudo perfectionis, quæ debetur ei ex forma ſubſtantiali, quæ dat ſpeciem: ſed multum ſuperadditur ex ſuperuenientibus accidentibus, ſicut in homine ex figura, ex colore, & ſic de alijs, quorum ſi aliquod deſit ad decentem habitudinem conſequitur malum: ita etiam eſt in actione. Nam plenitudo bonitatis eius non tota conſiſtit in ſua ſpecie, ſed aliquid additur ex his, quæ adueniunt tanquam accidentia quædam: & huiuſmodi ſunt circunſtantiæ debitæ. vnde ſi aliquid deſit, quod requiratur ad debitas circunſtantias, erit actio mala.

Ad primum ergo dicendum, quod circunſtantiç ſunt extra actionem, in quantum non ſunt de eſſentia actionis, ſunt tamen in ipſa actione velut quædam accidentia eius: ſicut & accidentia, quç ſunt in ſubſtantijs naturalibus, ſunt extra eſſentias earum.

Ad secundum Dicendum, quod non omnia accidentia per accidens ſe habent ad ſuam ſubſtantiam, ſed quædam ſunt per ſe accidentia, quæ in vnaquaque arte conſiderantur. & per hunc modum conſiderantur circunſtantiæ actuum in doctrina morali.

Ad tertium Dicendum, quod cum bonum conuertatur cum ente, ſicut ens dicitur ſecundum ſubſtantiam, & ſecundum accidens, ita & bonum attribuitur alicui & ſecundum eſſe ſuum eſſentiale, & ſecundum eſſe accidentale, tam in rebus naturalibus, quam in actionibus moralibus.

Aricvlvs IIII.

Vtrũ actio humana ſit bona, vel mala ex fine.

AD quartum ſic procedit̃ur. Videtur quod bonũ & malum in actibus humanis non ſint ex fine: Dicit .n. Dio. 4. cap. de di. no.* quod nihil reſpiciens ad malum, operatur. Si igiẗ ex fine deriuaret̃ operatio bona, vel mala, nulla actio eſſet mala. quod patet eſſe falſum.

¶ 2 Præt. Bonitas actus eſt aliquid in ipſo exiſtẽs, finis autem eſt cauſa extrinſeca. non ergo ſecundum finem dicit̃ actio bona, vel mala.

¶ 3 Præt. Contingit aliquam bonam operationem ad malum finẽ ordinari, ſicut cũ aliquis dat eleemoſynam propter inanem gloriã & econuerſo, aliquam malã operationẽ ordinari ad bonum finem, ſicut cũ qs furat̃, vt det pauperi. ñ ergo ẽ ex fine actio bona, vel mala

Sed contra eſt, quod Boetius dicit in Topic.* quod cuius finis bonus eſt, ipſum quoque bonum eſt. & cuius finis malus ẽ, ipſum quoque malum eſt.

Respon. Dicẽdum, quòd eadẽ eſt diſpoſitio rerum in bonitate & in eſſe. Sunt .n. quædam, quorum eſſe ex alio non dependet. & in his ſufficit conſiderare ipſum eorum eſſe abſolute. Quædam vero ſunt,

¶ Super quæſtionis decimæ nonæ Articulum quartum.

CIrca quartum an eiuſdem decimç octauæ quæſtionis, omiſſo tertio, aduerte quadruplicem bonitatem in litera poſitam actionis humanæ, ſic, vt omnem bonitatem conuenire illi intelligas, in quantum eſt actio humana. Omnis enim humana actio quantuacumque vitioſa, continetur ſub genere actionis humanæ: quoniam eſt actus à ratione, & voluntate &c. & ſic habet bonitatem & charitatem actionis humanæ: & quantum huiuſmodi entitatis, habet, tantum bonitatis: & ſecundum hoc (vt infra dicetur) omnis noſtra, quamuis mala, actio eſt a Deo. 107 In fr. qu. 73. ar. 1. ad 1. *cap. 3. in part 4. aliquanculum à principio. li. 3. c. 1: non procul a prin.

¶ Circa diſtinctionẽ huius quadruplicis, bonitatis in litera, dubium occurrit: quia ſuperius in q. 7. bonitas finis poſita eſt inter circunſtantias: hic autem diuiditur contra bonitatem circunſtantiarum.

¶Ad hoc dī, q̄ finis etiam adiunctus, poteſt referri ad actū interiorem voluntatis, & ad actum exteriorem. Si referatur ad actum interiorem, non eſt circunſtantia, ſed ad ſubſtantiam actus ſpecificatiue concurrens. Si autem referatur ad actum exteriorem, finis adiunctus habet rationem circunſtantiæ. Et ſic cum aliquis mœchatur, vt furetur, furtum eſt circunſtantia fornicationis exterioris, & ſpecificatio interioris velle: ꝓpter quod in ſexto articulo, huius q. dī, q̄ huiuſmōi finis, puta, furtū, ſpecificat ēt fornicari, ſed exteriore formaliter, & nō materialiter .ſ. vt ſtat ſub illo interiori velle, & nō ſ̄m ſe. Idē ergo finis eſt circūſtātia, & ſpecificatio, relat⁹ ad eundē etiā actum exteriorē humanum diuerſimode .ſ. formaliter, & materialiter, & quoniā ſermones in ſcia, ſunt formales, merito bonitas ex fine vt ſpecifica, diſtinguitur contra bonitatē ex circūſtātia ēt finis.

¶In reſponſione ad tertium eiuſdem quarti articuli, dubium occurrit, Quomodo ſit poſſibile actū bonū ex genere & circumſtantijs, ordinari ad malum finē, aut econuerſo, q̄a ſi eſt mal⁹, vel bonus ex fine adiuncto, ergo nō variatur ex hoc. Et tenet ſequela: q̄a quilibet finis adiunctus habet rōnē circunſtātiæ reſpectu actus exterioris ſ̄m ſe, vt dictū eſt. Vī ergo implicatio in adiecto, cum dicitur actus malus ex gñe et circunſtantijs ad bonum finē, aut econuerſo, actus bonus ex gñe & circunſtantijs ad malum finē. Quia ſi. n. eſt ex circunſtātijs finis, ad talem eſt finem adiunctum, & ēcōuerſo. Cōſtat aūt, q̄ totus hic ſermo .ſ. de fine vt circunſtantia, & fine malo, ad quē act⁹ bonus, & bono, ad quē actus mal⁹ ordinat, [illegible] intelligit, vt patet ex ſupradictis.

quorum eſſe depēdet ab alio: vnde oportet quod conſiderentur per cōſiderationem ad cauſam, à qua dependet. Sicut autem eſſe rei dependet ab agente & forma, ſic bonitas rei dependet a fine. Vnde in perſonis diuinis, quæ non habēt bonitatem dependentem ab alio non conſideratur aliqua ratio bonitatis ex fine. Actiones autem humanæ, & alia, quorum bonitas dependet ab alio, habent rationem bonitatis ex fine à quo dependēt, præter bonitatem abſolutam, quę in eis exiſtit. Sic igitur in actione humana, bonitas quadruplex conſiderari poteſt. Vna quidē ſ̄m genus prout ſcilicet eſt actio, q̄a quātum habet de actione & entitate, tantum habet de bonitate, vt dictum eſt.* Alia vero ſecūdum ſpeciem, quæ accipitur ſecundū obiectum conueniens. Tertia ſecūdū circunſtantias, quaſi ſecundum accidentia quædam. Quarta autem ſ̄m finem, quaſi ſecundum habitudinem ad bonitatis cauſam.

G

H

Ad primum ergo dicēdum, quòd bonū, ad quod aliquis reſpiciens operatur, non ſemper eſt verum bonum, ſed quandoque verum bonum, & quandoque apparēs: & ſecundum hoc, ex fine ſequitur actio mala.

Ad secundvm Dicendum, quod quamuis finis ſit cauſa extrinſeca, tamen debita proportio ad finem, & relatio in ipſum, inhęret actioni.

I

Ad tertivm Dicendum, q̄ nihil prohibet actioni habenti vnam prædictarū bonitatū deeſſe aliam: & ſecundū hoc, cōtingit actionē, quæ eſt bona ſecūdū ſpeciem ſuam, vel ſ̄m circunſtātias ordinari ad finē malum, vel econuerſo. nō tamē eſt actio bona ſimpliciter niſi omnes bonitates concurrant. q̄ia qlibet ſingularis defectus cauſat malum: bonū autē cāuſatur ex integra cauſa, vt Dion. dicit .4. c. de diuinis nominibus*

K

artic. 1.

bonū ex integra cā.

par. 4. poſt medium.

¶Ad hoc poteſt dupliciter dici, Primo, quod licet actus malus etiam ex circunſtantia omnis finis, non poſſit ordinari in bonum finem: actus tamen malus etiam ex circunſtantia finis, poteſt ordinari in finem bonum. verbi gratia, Fornicari ꝓ furari, propter prodigū eſſe, propter vſurpationem ſtatus, ꝓpter vindictam exercendam, & ſic deinceps, addēdo finē fini ſemper malum, impoſſibilē eſt ordinari in bonum. Eſſet enim malus ex circūſtātia omnis finis, & ſic eſſet implicatio in adiecto. ſed fornicari propter furari, quāuis ſit actus malus ex genere & circunſtantia finis, poteſt tamen ordinari in bonū ꝓpter eleemoſynam dandam. Sed quia circunſtantia finis non

F

arctat magis ad vnū finem, quam plures: aut plures, quā omnes poſſibiles adiungi: ideo dicitur ſecundo, q̄ in hoc, & ſimilibus ſermonibus intelligendum eſt de circunſtātijs manentibus pure circunſtantijs, & nō de circunſtantijs tráſeuntibus in ſpecificātia actum. Vnde cum circūſtantia finis tranſeat in ſpecificans actum, vt in ſexto articulo author docet inferius, cōſequēs eſt, q̄ cum dē, quod actus bonus ex gñe, & circunſtantijs, pōt ordinari in malum finē intelligit̄ de circūſtantijs non tranſeūtibus reſpectu eiuſdē actus in ſpecificās. & ſimiliter de malo. Et ſic ceſſit obiectio, q̄a finis, qui eſt circunſtantia actus exterioris ſ̄m ſe, tráſit in ſpecificans, & ſic non excipitur finis ab aliis, quia circūſtātia: ſed quia nō manet in ſua puritate, ſed tráſit in ſpecificans. Et hoc oportet bñ notare, & recolere in ſequentibus, vbi de duabus bonitatibus moralib. ſ. ex fine, & gñe, ac circunſtātijs erit ſermo.

Articvlvs v.

Vtrū aliqua actio humana ſit bona, vel mala in ſua ſpecie

AD qvintvm ſic proceditur. Videt̄ quod act⁹ morales non differant ſpecie ſ̄m bonū & malū. Bonum enim & malum in actibus inuenitur cōformiter rebus, vt dictū eſt*. Sed in rebus bonum & malum non diuerſificant ſpeciē: idem enim ſpecie eſt homo bonus, & malus. ergo neque etiam bonum & malū in actibus diuerſificant ſpeciem.

¶ 2 Præterea, Malum, cum ſit priuatio, eſt quoddam non ens: ſed non ens non poteſt eſſe differentia, ſecundum Philoſophum in 3. metaphy.* Cum ergo differentia conſtituat ſpeciem, videtur quod aliquis actus ex hoc, quod eſt malus, non conſtituatur in aliqua ſpecie: & ita bonum & malum non diuerſificant ſpeciem humanorum actuum.

¶ 3 Præt. Diuerſorum actuum ſecundum ſpeciem, diuerſi ſunt effectus: ſed idem ſpecie effectus poteſt conſequi ex actu bono & malo, ſicut homo generatur ex adulterio, & ex matrimoniali concubitu. ergo actus bonus & malus nō differunt ſpecie.

¶ 4 Præt. Bonum & malum dicit̄ in actibus quandoque ſecundum circunſtantiam, vt dictū eſt.* ſed circunſtātia cum ſit accidens, nō dat ſpeciem actui, ergo actus humani non differunt ſpecie ꝓpter bonitatem & malitiam.

Sed contra Secundum Philoſophum in 2. Ethic.* Similes habitus, ſimiles actus reddūt, ſed habitus bonus & malus differunt ſpecie. vt liberalitas & prodigalitas. ergo & actus bonus & malus differunt ſpecie.

Respon. Dicendum, quòd oīs actus ſpeciē habet ex ſuo obiecto

Mal. 4. ad 5. & 5. cor. * artic. 1.

cp. 10. to. 5.

art. 3. huius quæſtionis

cap. 1. & 2. tom. 5.

¶ Super quæſtionis decimæoctauæ Articulum quintum.

CIrca quintum articulū huius decimæ octauæ quæſtionis, & ſpecialiter in reſponſione ad ſecundum, dubium magnū occurrit. quomodo ſtant hæc duo ſimul, ſ. Differentia ſecundum bonum & malum, conſtituūt diſtinctas & contrarias ſpecies actuum moralium: & malum non eſt natura aliqua, ſed nihil, vt Auguſtin. & Dion. dicunt. Si enim actus moralis malus puta, intemperantia, ſpēs eſt aliqua inter entia cōtraria ſpeciei temperantiæ, ſicut nigredo albedini, ſequitur quod differentia mali eſt natura aliqua, & non priuatio. Conſtat enim quod priuatio nulla poteſt conſtituere ſpeciem actus, aut habitus, aut cuiuſque rei. Si autem malum ſecundum totam ſuam formalem latitudinem, priuatio, nihil quæ eſt, nulla erit in moralibus mali ſpēs poſitiua: de hac. n. loquimur ac per hoc nulla vere, & propria contrarietas inter actum, habitumque iuſtitiæ & iniuſtitiæ, tēperantiæ & intemperantiæ: quod eſt contra communem doctrinam. Oportet enim vtrunque contrariorum vt ſic, eſſe ens poſitiuum formaliter, & non tantum ſubiectiue.

¶Ad claritatē huius obſcuræ difficultatis ſcito, q̄ dicere ſi audetē, oīa expreſſa diui Th. tniā in prima par. q. 48. ar. 1. ad 2. & 3. cōtra Gen. c. 9. explicatet, q̄ hic tangit. ſ. q̄ malum genus, & differētia in moralibus formaliter. eſt ens poſitiuū, & bonū in

q. ·. arti. 3. in ſe quamuis ſit malum homini ſecundum rationem, ſicut forma mortui eſt quædam ens, & bonũ in ſe quamuis ſit malũ viuo. Eſt itaque iniuſtitię actus, & habitus ſm ſuã ſpeciẽ moralem formaliter ens poſitiuum, & contrarium iuſtitiæ: nec ex hoc ſequitur q malũ ſit natura aliqua, aut ens. Sed æquiuocatio accidẽs hic obſcuritatem parit. Malũ enim æquiuocũ eſt ad malũ vere & ꝓprie & ad malum genus, differentias, & ſpecies moralium. Pro quo nota, quod malum abſolute loquendo, ſignificat priuationem boni debiti, quando, ſicut &c. Malum autẽ in moralibus, quãdoque ſignificat priuationem boni ſecundum rationem debiti, quando, ſicut &c. actui humano, vel habitui. Quandoque autem ſignificat ens contrarium actui, vel habitui bono moraliter. ita quod inter ſignificationem mali in moralibus, & abſolute, hoc intereſt, quod malum abſolute, formaliter eſt nihil, denominatiue autẽ eſt ens. In moralibus autem, malum, quod eſt pars ſubiectiua mali in communi, eodem modo ſe habet, ſcilicet quòd formaliter eſt nihil, denominatiue verò eſt ẽs, ſed præter hoc in moralibus etiam ipſum ens formaliter contrarium actui, vel habitui bono moraliter, vocatur malum ſecũdum ſuã ſpeciem. ubi manifeſte patet æquiuocatio. Eſt igitur in moralibus malum dupliciter, ſcilicet priuatiue, & hoc eſt ſimpliciter, & formaliter malum, quod eſt nihil, cuius Deus non eſt author, & contrarie, & hoc eſt in ſe bonũ, & eſt a Deo, quamuis priuatio ſibi annexa, à nullo forte ſit, ſicut nec potentia peccandi quo ad priuatiuũ. Sed de hoc alias. Ad propoſitum ſufficit hæc intellexiſſe, & cũ his eorum radicem,

par. 4. inter medium & finem.

ſicut ſupra dictũ eſt.* vnde oportet quòd aliqua differẽtia obiecti faciat diuerſitatem ſpeciei in actibus. Eſt autem cõſiderandum, q aliqua differentia obiecti facit differentiam ſpeciei in actibus, ſecũdum quod referuntur ad vnum principium actiuum, quod non facit differentiam in actibus, ſecũdũ quod referuntur ad aliud principium actiuum, quia nihil quod eſt per accidens, conſtituit ſpeciẽ ſed ſolum quod eſt per ſe. Poteſt autem aliqua differentia obiecti eſſe per ſe in comparatione ad vnum principium, & per accidẽs in cõparatione ad aliud, ſicut cognoſcere colorem, & ſonum, per ſe differũt per comparationẽ ad ſenſum, non autem per comparationem ad intellectum. In actibus autem, bonum & malum dicitur per comparationem ad rationẽ. quia vt Diony. dicit. 4. cap. de di. no.* Bonũ hominis eſt ſm ratiõnem eſſe: malum autem quod eſt præter rationẽ. Vnicuique enim rei eſt bonum, quod conuenit ei ſm ſuam formam, & malum, qđ eſt ei præter ordinem ſuæ formę. Patet ergo quod differentia boni & mali circa obiectum conſiderata, comparatur per ſe ad rationẽ .ſ. ſecundũ quod obiectum eſt ei conueniens, vel non conueniens. Dicuntur autẽ aliqui actus humani, vel morales, ſm quod ſunt à ratione. Vnde manifeſtũ eſt, q bonum & malum diuerſificãt ſpeciẽ in actibus moralibus, differentiæ enim per ſe diuerſificãt ſpeciem.

A

B

C

Ad primum ergo dicendum, q etiã in rebus naturalibus bonũ, & malum, quod eſt ſm naturam, & contra naturam, diuerſificant ſpeciem naturæ. Corpus.n. mortuum, & corpus viuũ, nõ ſunt eiuſdem ſpeciei, & ſimiliter bonũ inquantum eſt ſm rationẽ, & malum, inquantum eſt præter rationem, diuerſificant ſpeciẽ moris.

D

Ad secundum Dicendum, q malũ importat priuatiõnem non abſolutã, ſed conſequẽtẽ talem potentiam. Dr.n. malus actus ſm ſuam ſpeciem, nõ ex eo q nullũ habeat obiectũ, ſed quia habet obiectũ nõ cõueniẽs rõni, ſicut tollere aliena, vnde inquãtũ obiectũ eſt aliquid poſitiue, põt conſtituere ſpeciem mali actus.

E

Ad tertium Dicendũ, q actus coniugalis, & adulteriũ, ſm quod comparantur ad rationem, differunt ſpecie, & habẽt effectus ſpecie differentes, quia vnum eorum meretur laudem & præmiũ, aliud vituperium & pœnam. Sed ſm quod comparantur ad potentiam generatiuam, non differunt ſpecie, & ſic habent vnum effectum ſecundum ſpeciem.

Ad quartum dicendum, quod circumſtantia quãdoque ſumitur vt differẽtia eſſentialis obiecti, ſecundum quod ad rationem comparatur, & tunc poteſt dare ſpeciẽ actui morali. Et hoc oportet eſſe, quandocunque circunſtãtia tranſmutat actum de bonitate in malitiam: non enim circunſtãtia faceret actum malum, niſi per hoc, quod rationi repugnet.

Articulus vi.

Vtrum actus habeat ſpeciem boni, vel mali ex fine.

Ad sextum ſic proceditur. Videtur quòd bonũ & malũ, quod eſt ex fine, non diuerſificent ſpeciem in actibus. Actus enim habent ſpeciem ex obiecto: ſed finis eſt præter rationem obiecti. ergo bonum & malum, quod eſt ex fine, non diuerſificant ſpeciem actus.

¶ 2 Pręt. Id quod eſt per accidens non conſtituit ſpeciem, vt dictũ eſt,* ſed accidit alicui actui quòd ordinetur ad aliquẽ finem, ſicut q aliquis det eleemoſynã propter inanem gloriam, ergo ſm bonũ & malum, quod eſt ex fine, non diuerſificantur actus ſm ſpeciem.

¶ 3 Præterea. Diuerſi actus ſecundum ſpeciem, ad vnum finem ordinari poſſunt, ſicut ad finem inanis gloriæ ordinari poſſunt actus diuerſarum virtutum, & diuerſorũ vitiorũ. non ergo bonũ & malum, quod accipitur ſecundum finem, diuerſificat ſpeciem actuũ.

Sed contra eſt, quod ſupra oſtẽſum eſt,† q actus humani habent ſpeciem à fine. ergo bonum & malum, qđ accipitur ſm finẽ, diuerſificat ſpeciem actuum.

Respondeo Dicẽdum, quòd aliqui actus dicunt humani, inquãtum ſunt voluntarij, ſicut ſupra dictum eſt.* In actu autem voluntario inuenit duplex actus .ſ. actus interior voluntatis, & actus exterior, & vterque horum actuum habet ſuum obiectum. Finis autẽ ꝓprie eſt obiectũ interioris actus voluntarij, id autẽ circa quod eſt actio exterior, eſt obiectũ eius. Sicut igit actus exterior accipit ſpeciẽ ab obiecto, circa quod eſt, ita actus interior voluntatis accipit ſpeciẽ à fine, ſicut à ꝓprio obiecto. Id aũt quod eſt ex parte volũtatis, ſe habet vt formale ad id, qđ eſt ex parte exterioris actus, quia voluntas vtitur membris ad agen

ſcilicet, q quia nullus operatur aſpiciẽs ad malum, oportet in malo actu voluntatis inueniri bonũ aliquod verum, vel apparens, cum priuatione bonitatis alicuius ſpectantis ad rectam rationem. Et pro quanto actus ille ad bonum fertur, ſpeciem ſortitur poſitiuam, ex qua dicitur malus contrarie, pro quãto vero priuationem bonitatis debitæ habet annexam, eſt malus priuatiue. In eodem art. notato reſponſionem ad 4. vt coniungas eam doctrinę penultimi, & vlt. art.

109 Inf.q.19. arti.1. Et 2.di. 40.artic.1.

¶ Super quæſtionis decimæoctauæ Articulum ſextum.

In 6 art. eiuſdem q. 18. dubium eſt circa illa uerba in corpore articuli, Finis proprie eſt obiectum interioris actus uoluntarii. Videtur enim hoc eſſe falſum. Nam obiectum electionis manifeſte id ẽ, quod eſt ad finem, immo in hoc diſtinguitur à uolitione & intentione, ut ſuperius patet, & in 3. eth. Et eadem difficultas eſt de conſenſu & uſu, de quibus dictum eſt, quòd ſunt reſpectu eius, q eſt ad finem. art.3. huius quæſt.

¶ Ad hoc dicitur, q obiectũ formale omnis actus uoluntatis eſt finis, eo quod eſt etiã ratio eorum quę ſunt ad finem. unde author ad inſinuãdũ hanc formalitatem obiecti, appoſuit ly proprie, dicens, Finis autem proprie, & hoc in ſequentibus præoculis habendum eſt. q.1. art.3. q.8. arti.2

¶ In reſponſione, ad ſecundam eiuſdem articuli congrega diligẽter uerba literæ, ut euadas difficultates. Nõ.n. dr in lrã q ſoli actui exteriori accidit ordinari in talẽ finẽ: hoc.n. eẽt falſum. Põt nãq; ẽt interiori uolũtatis actui accidere ordo in talẽ finẽ, ut patet in odiente Deũ ꝓp conſequẽdum regnum, uel aliquid huiuſmodi ſed dicit in

litera quod talis ordo non accidit interiori actui volũtatis, qui comparatur ad exteriorẽ, vt formale ad materiale: in quo non omni actui interiori denegant hanc accidentalitatem. ſed illi qui habet ſe ad exteriorem, vt formale. Ille actus autẽ qui ſe habet vt formali (vt jam determinatũ eſt ſuperius) eſt actus imperans: quando autẽ ipſe actus interior voluntatis ordinatur ad alium finem, tunc ſe habet vt actus imperatus: & in eundem, incidit ordinem cum actu exteriori. habeto igitur & hoc præ oculis vt intelligas in hoc tractatu, actus interioris volũtatis nomine, ipſum, non vt imperatum, ſed vel ſecundum ſe vel imperantem. ſic enim contra exteriorem diſtinguitur.

*c. 2. paulo. poſt princi. tom. 5.

In corpo. & q. 1. art. 1.

dum, ſicut inſtrumentis, neque actus exteriores habent rationem moralitatis, niſi inquãtum ſunt volũtarij. Et ideo actus humani ſpecies formaliter conſideratur ſecũdum finem, materialiter autem ſecũdum obiectum exterioris actus vnde Philoſophus dicit in 5. Et.* Quod ille qui furatur, vt committat adulterium, eſt per ſe loquendo, magis adulter quam fur. F

Ad primvm ergo dicẽdum, quod finis habet rationem obiecti, vt dictum eſt.*

Ad secvndvm Dicendum, quòd ordinari ad talem finem, et ſi accidat exteriori actui, non tñ accidit actui interiori voluntatis, qui comparatur ad exteriorem, ſicut formale ad materiale. G

Ad tertivm Dicendum, quod quando multi actus ſpecie differentes ordinãtur ad vnum finem, eſt quidẽ diuerſitas ſpeciei ex parte exteriorum actuum, ſed vnitas ſpeciei ex parte actus interioris.

Articvlvs vii.

Vtrum ſpecies, quæ eſt ex fine, contineatur ſub ſpecie, quę eſt ex obiecto, ſicut ſub genere, vel econuerſo. H

110 2. 2. qu. 11. art. 1. ad 2.

Ad septimvm ſic proceditur. Videtur quòd ſpecies bonitatis, quæ eſt ex fine, contineat ſub ſpecie bonitatis, quę eſt ex obiecto, ſicut ſpecies ſub genere: puta cum aliquis vult furari vt det eleemoſynam. Actus n. habet ſpeciem ex obiecto, vt dictum eſt:* ſed impoſsibile eſt quod aliquid contineatur in aliqua alia ſpecie, quæ ſub propria ſpecie non continetur quia idem non poteſt eſſe in diuerſis ſpeciebus nõ ſub alternis. ergo ſpecies, quæ eſt ex fine, continetur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto.

*ar. præced. & 2. & q. 1. art. 3.

¶ 2 Præterea. Semper vltima differentia conſtituit ſpeciem ſpecialiſsimam: ſed differentia, quæ eſt ex fine, videtur eſſe poſterior quam differentia, quæ eſt ex obiecto, quia finis habet rationem vltimi ergo ſpecies, quæ eſt ex fine, continetur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto, ſicut ſpecies ſpecialiſſima. I

¶ 3 Præterea. Quanto aliqua differentia eſt magis formalis, tanto magis eſt ſpecialis. quia differentia comparatur ad genus, vt forma ad materiam: ſed ſpecies, quæ eſt ex fine, eſt formalior ea quæ eſt ex obiecto, vt dictũ, eſt* ergo ſpecies, quæ eſt ex fine, continetur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto, ſicut ſpecies ſpecialiſsima ſub genere ſubalterno.

art. 4. huius quęſt.

Sed contra. Cuiuſlibet generis ſunt determinatę differentiæ: ſed actus eiuſdem ſpeciei ex parte obiecti poteſt ad infinitos fines ordinari: puta, furtum ad infinita bona, vel mala. ergo ſpecies, quæ eſt ex fine, non continetur ſub ſpecie, quę eſt ex obiecto, ſicut ſub genere. K

Respondeo Dicendum, quod obiectum exterioris actus dupliciter poteſt ſe habere ad finem voluntatis. Vno modo, ſicut per ſe ordinatum ad ipſum: ſicut bene pugnare, per ſe ordinatur ad victoriã. Alio modo, per accidens, ſicut, accipere rem alienam, per accidens ordinatur ad dandum eleemoſynam. Oportet, autem, vt Philoſophus dicit in 7. Metaph.* quod differentiæ diuidentes aliquod genus, & conſtituentes ſpeciem illius generis, per ſe diuidant illud: ſi autem per accidens, non recte procedit diuiſio: puta, ſi quis dicat, Animalium aliud rationale, aliud irrationale, & animalium irrationalium, aliud alatum, aliud non alatum. Alatum enim, & non alatum, non ſunt per ſe determinatiua eius quod eſt irrationale. Oportet autem ſic diuidere. Animalium aliud habens pedes, aliud non habens pedes: & habentium pedes, aliud habet duos, aliud quatuor, aliud multos: hæc enim per ſe determinant priorem differentiam. Sic igitur quando obiectum nõ eſt per ſe ordinatum ad finem, differẽtia ſpecifica, quæ eſt ex obiecto, non eſt per ſe determinatiua eius quod eſt ex fine, nec econuerſo. Vnde vna iſtarum ſpecierũ, non eſt ſub alia: ſed tunc actus moralis eſt ſub duabus ſpeciebus; quaſi diſparatis. vnde dicimus, quod ille qui furatur, vt mœchetur, committit duas malitias in vno actu. Si vero obiectum per ſe ordinetur ad finem, vna dictarum differentiarum eſt per ſe determinatiua alterius. vnde vna iſtarum ſpecierum continebitur ſub altera. Conſiderandum autem reſtat, quæ ſub qua. Ad cuius euidentiam primo conſiderandum eſt, quod quanto aliqua differentia ſumitur à forma magis particulari, tanto magis eſt ſpecifica. Secundo, quod quanto agens eſt magis vniuerſale, tanto ex eo eſt forma magis vniuerſalis. Tertio, quod quanto aliquis finis eſt poſterior, tanto reſpondet agenti vniuerſaliori. Sicut victoria, quæ eſt vltimus finis exercitus, eſt finis intentus à ſummo duce: ordinatio autem huius aciei, vel illius, eſt finis intentus ab aliquo inferiorum ducum. Et ex iſtis ſequitur, quod differentia ſpecifica, quæ eſt ex fine, eſt magis generalis, & differentia quæ eſt ex obiecto p ſe ad tale finem ordinato, eſt ſpecifica reſpectu eius. Volũtas enim cuius proprium obiectum eſt finis, eſt vniuerſale motiuum reſpectu omnium potentiarũ animæ, quarum propria obiecta, ſunt obiecta particularium actuum.

tex. 43. to. 3.

Ad primvm ergo dicendum, quod ſecundum, ſubſtantiam ſuam non poteſt aliquid eſſe in duabus ſpeciebus, quarum vna ſub altera non ordinetur. Sed ſecundum ea, quæ rei adueniunt, poteſt aliquid ſub diuerſis ſpeciebus contineri. Sicut hoc pomum ſecundum colorem, continetur ſub hac ſpecie, ſcilicet albi. & ſecundum odorem, ſub ſpecie bene redolentis. Et ſimiliter actus, qui ſecundum ſubſtantiam ſuam eſt in vna ſpecie naturæ, ſecundum conditiones morales ſuperuenientes, ad duas ſpecies referri poteſt, vt ſupra dictum eſt.*

q. 1. artic. 3. ad 3.

Ad secvndvm Dicendum, quod finis eſt poſtremum in executione, ſed eſt primum intentione rationis ſecundum quam accipiuntur moralium actuum ſpecies.

Ad tertivm Dicendum, quod differentia comparatur ad genus, vt forma ad materiam, inquantum facit eſſe genus in actu: ſed etiam genus conſideratur vt formalius ſpecie (ſecundum quod differentia comparatur ad genus, vt forma ad materiam) inquantum facit eſſe abſolutius, & minus contractum. vnde & partes diffinitionis reducuntur ad genus cauſæ formalis, vt dicitur in libro Phyſic.* & ſecundum hoc genus eſt cauſa formalis ſpeciei: & tanto erit formalius, quanto communius.

li. 2. tex. 31 tom. 2.

Articvlvs viii.

Vtrum aliquis actus ſit indifferẽs ſecundum ſuam ſpeciem.

111 1. diſ. 1. q. 3. ad 3. Et 2. diſ. 40. ar. 5. Et mal. q. 2. ar. 4. per tot. & 5. cor. & quol. 9. ar. 15. cor.

Ad octavvm ſic proceditur. Vr quod non ſit aliquis act⁹ indifferens ſecundum ſuam

¶ *Super quæſtionis decimaoctauæ Articulum octauum & nonum.*

Circa octauum, & nonũ præcipue articulum, dubiũ occurrit de actu conditionali.

ſpeciem. Malũ enim eſt priuatio boni, ſm Auguſtinum:* ſed priuatio & habitus ſunt oppoſita immediata ſm Philoſophũ. ergo nõ eſt aliquis actus, qui ſecũdũ ſpeciem ſuã ſit in differens, quaſi medium exiſtens, inter bonum & malum.

¶ 2 Præte. Actus humani habent, ſpeciem a fine, vel obiecto, vt dictũ eſt:* ſed omne obiectũ, & oĩs finis habet rationẽ boni vel mali. ergo oĩs actus humanus ſm ſuã ſpeciẽ, ẽ bonus vel malus. nullus ergo eſt indifferens ſm ſpeciem.

¶ 3 Præt. Sicut dictum eſt,* Actus dr̃ bonus, qui habet debitã perfectionem bonitatis, malus, cui aliqd de hoc deficit: ſed neceſſe eſt, qd̃ oĩs actus vel habeat totã plenitudinem ſuæ bonitatis, vel aliquid ei deficiat. ergo neceſſe eſt, ꝙ oĩs actus ſm ſpẽm ſuã, ſit bonus, vel malus, & nullus indifferens.

Sed contra eſt, quod Auguſtinus dicit in libro de ſerm. Do. in mõt.* ꝙ ſunt q̃dã facta media, q̃ poſſũt bono, vel malo aĩo fieri, de quibus ẽ temerariũ iudicare. ſunt ergo aliqui actus ſecundum ſpeciem ſuam indifferentes.

Respon. Dicẽdum, ꝙ ſicut dictum eſt,* Actus omnis habet ſpeciẽ ab obiecto: & actus humanus, q dr̃ moralis, habet ſpeciẽ ab obiecto relato ad principiũ actuũ humanorũ, ꝙ ẽ rõ. Vnde ſi obiectũ actus ĩcludat aliqd, ꝙ cõueniat ordini rõnis, erit actus bon9 ſm ſuã ſpeciẽ, ſicut dare eleemoſynã indigẽti. Si aũt includat aliqd, qd̃ repugnet ordini rationis, erit malus actus ſm ſpeciẽ, ſicut furari, qd̃ eſt tollere aliena. Cõtingit autẽ ꝙ obiectũ actus nõ includit aliqd pertinens ad ordinẽ rõnis; ſicut leuare feſtucã de terra, ire ad cãpũ, & huiuſmodi: & tales actus ſecundum ſpeciẽ ſuam ſunt indifferentes.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ duplex eſt priuatio, quędã quæ, conſiſtit in priuatum eſſe, & hæc nihil relinquit, ſed totum aufert: vt cæcitas totaliter. aufert viſum, & tenebrę lucem, & mors vitam. Et inter hanc priuationẽ, & habitum oppoſitum, non põt eſſe aliquod medium circa proprium ſuſceptibile. Eſt autem alia priuatio, quæ conſiſtit in priuari, ſicut ægritudo eſt priuatio ſanitatis, nõ ꝙ tota ſanitas ſit ſublata, ſed quod eſt quaſi quædam via ad totalem ablationem ſanitatis, quæ fit per mortem. Et ideo talis priuatio cũ aliquid relinquat, non ſemper eſt immediata cum oppoſito habitu & hoc modo malum eſt priuatio boni. vt Simplicius dicit in cõmento ſup lib. Prædicamentorũ: quia non totum bonum aufert, ſed aliquid relinquit. vnde poteſt eſſe aliquod mediũ inter bonũ, & malũ.

B Ad secundum Dicendum, ꝙ omne obiectũ, vel finis, habet aliquam bonitatem vel malitiam, ſaltem naturalẽ. non tamẽ ſemper importat bonitatem, vel malitiam moralem, quæ conſideratur per comparationem ad rationẽ, vt dictum eſt:* & de hac nunc agitur.

Ad tertium Dicendum, ꝙ non quicquid habet actus, pertinet ad ſpeciem eius. vnde & ſi in rõne ſuæ ſpeciei non cõtineatur quicquid pertinet ad plenitudinẽ

C bonitatis ipſius, non propter hoc eſt ex ſpecie ſua malus, nec ẽt bonus ſicut homo ſm ſuã ſpẽm neque virtuoſus, neque vitioſus eſt.

Articvlvs IX.

Vtrum aliquis actus ſit indifferens ſecundum indiuiduum.

Ad nonum ſic proceditur Videtur quod aliquis act9 ſm indiuiduum, ſit indifferens. Nulla enim ſpecies eſt, quæ ſub ſe non contineat, vel contine

D re poſſit aliquod indiuiduum: ſed aliquis actus eſt indifferens ſecundum ſuã ſpeciem, vt dictum eſt.* ergo videtur quod aliquis actus ĩdiuidualis poteſt eſſe indifferens.

¶ 2 Pręt. Ex indiuidualibus actib9 cauſantur habitus cõformes ipſis, vt dr̃ in 2. Ethi.* ſed aliquis habitus eſt indifferẽs. dicit. n. Philoſophus in 4. Ethic.† de quibuſdam, ſicut de pareis, & prodigis, quod non ſunt mali. & tamen conſtat, quod non ſunt boni, cum recedãt à virtute, & ſic ſunt indifferentes ſm habitum ergo aliqui actus indiuiduales ſunt indifferentes.

E ¶ 3 Pręt. Bonum morale pertinet ad virtutem, malum autem morale ptinet ad vitium. ſed contingit quandoque, quod homo actum, qui ex ſpecie ſua eſt indifferẽs, nõ ordinat ad aliquem finẽ vitij, vel virtutis. ergo contingit aliquem actũ indiuidualẽ eſſe indifferẽtẽ.

Sed contra eſt, quod Gregorius dicit in quadã homil. Otioſum verbũ eſt, quod vtilitate

---

A dum ali. Si actus à ratione deliberatiua procedens non ſit ad debitũ finẽ ordinatus, ex hoc ipſo repugnat rationi, & habet rationem mali. Super hac namque propoſitione fundatur doctrina authoris, negantis dari in indiuiduo actum humanũ indifferentem, ſeu medium inter bonum & malum moraliter. Et quidem Sco. in 2. ſen. di. 41. ſuſtinere conat oppoſitũ tripliciter. Primo, q̃a nõ omnis actus hũanus debet habere hmõi bonitatẽ, vel malitiã. Scd̃o q̃a actus, ex quibus ſit habitus virtutis moralis, nõ eſt malus vt patet: nec bonus, moraliter, q̃a nõ eſt ex virtute morali. ergo. Tertio, quia habẽs virtutẽ nõ ſemp tenet illa vti: ac p hoc põt quandoque operari non male, non vtendo virtute. Nec ponit ſolum actum indifferentẽ, ſed ẽt habitũ indifferentẽ gñatũ ex hmõi actibus. In quo li. quoque q 18. ar. 1. directe etiã cõtra hãc cõditionalẽ ſommat triplicẽ actũ. & habitum ſcilicet, bonum, & malum priuatiue, & malum contrarie. fundatq; ſe ſuper dictis Boetij ſuper prædicamẽtis, in prima proprietate qualitatis, volentis iniuſtitiã nõ priuationẽ, ſed cõtrariũ iuſtitię ſignificare. & ſuper ratione diſtinctionis inter priuatiue, & contrarie oppoſitũ. Et expreſſe dicit, ꝙ ſi quis actum non ordinet ad finẽ debitum, talis eſt malus priuatione, nõ cõtrarie. ſed ſi ordinetur ad finem indebitum tunc eſt malus cõtrarie, vnlq; Dio. c. de di. no. Malum contingit ex ſingularibus defectibus, intelligi de malo priuatiue, non contrarie. In ſecundo quoq; ſen. di. 7. q. 1. contra dicit totaliter pſcuti doctrinæ, volens ꝙ bonum & malum moraliter ex parte obiecti careãt medio, ex parte vero circunſtãtiæ habeant medium. Et ꝓpterea non datur humanus actus indifferẽs ad bonum & malũ moraliter ex obiecto. ſed bene datur talis actus indifferens ex parte circunſtantiarum. Et ratio primi aſſignatur, quia oportet actum habere obiectum. obiectum autem oportet eſſe uel conueniens actui ſecundum rectam rationem, vel diſcõueniens. Ratio vero ſecundi non alia aſſignatur, niſi quia ſi quis det elemoſynam pauperi non propter finem, de quo non cogitat, nec ſecundum alias circunſtantias, talis actus non eſt bonus moraliter quia non debite circunſtantionatus. nec malus, quia non propter indebitum finem, puta vanã gloriam ergo indifferens & priuatiue tantum malus, non cõtrarie. Sed hæc non ſolum vero non conſonant ſed ſibiipſis forte adueſantur. Si enim actus, & habitus indifferens, & malus priuatione, coincidunt apud ipſũ (vt ex p̃dicta diſtinctio. 7. accipi poteſt) tum malũ priuatiue & cõtrarie, vt Scot. accipit, in actu morali ſunt idẽ, vt probabitur, ſequetur ꝙ actus indifferens, & malus contrarie, contrarie, coincidant. quod implicat. Si autẽ quatuor quis dixerit genera actuũ & habituũ moraliũ ſecundum bonum. & bonum & malũ moraliter, gratias agam9 illi qui ea adinuenit in nr̃is moribus, quæ nec ipſe, nec alius in moribus proprijs aut alienis potuit experiri. Proponãt, quæſo, in ſpeciebus, & ſuis indiuiduis actus iſtos de liberatos, & aduertent errorem ſuum. Quatuor ergo agenda hic ſunt. Nã primo obiectis. Secundo fundamẽtis ſatis faciendam eſt. Tertio, de indifferentia actus ſecundum obiectum, ſeu ſpeciem. Et quarto, quod non datur actus indifferens in particulari, oſtendendum eſt. Procedemus autem ordine, retrogrado, monſtrantes primo, quod omnis actus humanus ĩ actu exercito, eſt bonus, aut malus moraliter Arguitur ergo ſic primo. Omnis actus otioſus eſt malus contrarie. ſed omnis actus deliberatus priuatus debito fine, eſt otioſus. ergo malus contrarie Maior eſt Ieſu Chriſti, Matthæi duodecimo de verbo otioſo. Idem enim eſt indicium de reliquis actibus

Margin notes (left): [Aug. enchi, c. 13. tom. 3. In prædica c. de oppoſi,] [q. 1. arti. 2.] [art. 2. huius quæſt.] [li. 2. c. 21. & 28. tom. 4.] [art. 1.]

Margin notes (right): [In corp. ar.] [112 2. di. 40. art. 5. cor. & 4. diſt. 16. q. 1. art. 4. co. Et mal. q. 2. ar. 5.] [art. præced.] [c. 1. a medi. & c. 2. in fine & c. 6. ſimul. to. 5.]

F bus otioſis. Minor eſt nota ex terminis otioſum enim ex priuatione finis debiti dicitur, & eſt, Quod autem ad finem debitum non ordinatur, non ſolum illum non aſſequitur: ſed etiã ſine ſpe huiuſmodi aſſecutionis fit

*li. 7. mor. ca. 25. ante medium id habet: Et hom. 16. in Euã. in fine,

¶Præt, Si priuatio debiti finis in actu humano, non conſtituit actum malum contrarie: per rationem, immo maiore, nulli* alterius circunſtantiæ priuatio conſtituet actum humanũ malum contrarie, Patet ſequela, quia circunſtãtia finis eſt prima, & magis intima. Falſitas vero conſequentis patet ex eo, quod etiam actus boni ex genere ſuo, ſi fiunt quando non debent, & vbi non debent, ſunt moraliter mali: vt patet de actu coniugali, & ex ſupradictis authoribus de circunſtantijs, Ariſt. Tullio &c.

*art. 3.

¶Præt. & eſt ratio literæ, Ratio deliberatiua quando agit, debet agere propter debitum finem, quia debet agere ex ratione recta. Recta autẽ ratio dictat, q vnicuique detur qđ ſibi debet: ac per hoc, q actio ordinet in finẽ debitũ. Si ergo agit, & non pp debitum finẽ. ergo priuat actionẽ fine debito, qñ oportet. Hoc autem eſt manifeſte malum contrarie, ſicut priuare hoĩem bono ſibi debito. hæc de primo cõi cando cum Sco. in vocabulis Quod autem aliquis actus ſit ſm obiectum, indifferens, probatione non eget, ſed inductione. Leuare ſiquidem feſtucam de terra, ire ad agrum, & ſimilia, deliberate actus humani ſunt: & tñ obiecta relata ad rõnẽ, nec cõuenientiam, nec diſconuenientiã important. Volitio. n. terminata ad hoc volitum, puta, ire ad agrum, nihil habet ex tali volito, boni, vel mali: qm tale volitum nec conſonat, nec diſſonat volitioni ſm rectã rõnem. vt de ſe patet: vnde poteſt & bene, & male indifferenter fieri. hæc de ſecundo. Fundamentum autem Scoti, eſt diſtinctio inter priuationem, & contrarietatẽ quam pluries repetit. Et in hoc quidem deceptus eſt dupliciter. Primo, quia aliud eſt loqui de iſtis in cõi, & aliud de iſtis in tali materia. Licet. n. in communi priuatio non inferat cõtrarium: in aliqua tñ materia conuertuntur priuatio, & cõtrariũ vt ipſe Sco. fatet. Hæc autem maxime accidit in materia morali ſecũdum bonum & malum quoniã ſicut in naturalibus priuatio formæ ſubſtantialis nunquam inuenitur, niſi adiuncta oppoſitæ formæ ſubſtãtiali: ita in moralibus priuatio ſubſtantialis bonitatis moralis nunquam inuenit, niſi adiuncta oppoſitæ bonitati. Nunquam. n. voluntas deliberata actũ ſuũ debita ſibi bonitate ſm rationẽ priuat, niſi tendendo in aliqđ aliud bonum vere, vel apparenter oppoſitum illi bono. Si. n. declinat in bonum non oppoſitum, cum nõ oppoſita poſſint eſſe ſimul, non declinabit priuationẽ illius. Et omnium horum radix eſt, quia agens non intendit in priuationem boni K niſi quia intendit aliud bonum incompoſſibiles illi priori. ac p hoc habentem annexam priuationẽ alterius Secundo, quia ratio mali culpæ, de quo eſt ſermo, cuius Deus nõ eſt author non conſiſtit in malitia contrarie, ſed in malitia priuatiue: vt ex ſupradictis patet. Et ſi actus humanus non eſſet malus contrarie, ſed priuatiue tñ, act⁹ ipſe eſſet malus moraliter, & peccatum &c. Verbi gratia, pro Nouitijs. Cæcitas, quæ eſt malũ, naturæ in oculo, inſinuat tria: puta, oculum, diſpoſitionẽ contrariam viſui, & priuationem viſus debiti. Si in oculo eſſet priuatio viſus debiti abſq; illa diſpoſitione cõtraria, cæcitas eſſet malum oculi. Diſpoſitio namque illa, cum poſitiuum ens ſit, non conſtituit rõnem mali, ſed boni ſed priuatio viſus debiti in oculo apto nato, qñ &c. conſtituit rationem mali. Si igitur actus humanus, qui eſt capax boni & mali moraliter, declinat a bono morali, dato q non perueniat ad bonum cõtrariũ, qđ vocatur, ſecundum philoſophiã moralem, malum cõtrarie, ex F hoc ipſo quod eſt priuatus bonitate ſibi debita, quando &c. mali moralis vere & proprie rationem habet: quod eſt eſſe malũ priuatiue. Habent. n. ſe in actu humano malo hæc tria, ſ. priuatio bonitatis debitæ, malum contrarie, & actus humanus: ſicut cæcitas, diſpoſitio contraria viſui, & oculus. Ex diſtinctione igitur priuationis & contrarij oppoſitum potius ſequitur eius, quod intendit Scotus. hæc de tertio Quo ad quartũ, oportet ſtabilire in hac, ſicut & in cæteris diſputationibus, quid. Mali nomine, in moralibus intelligitur: & certum eſt quod cum malum moraliter contineatur ſub malo abſolute, quod ſicut malũ eſt priuatio boni, debiti ſubiecto, quando, ſicut &c. ita malum moraliter eſt priuatio bonitatis debitæ ſecundum rationem, quãdo ſicut &c. in actu humano Et ſiue actus humanus habeat ſecundũ ſuam ſpeciem contrarietatem bono, ſiue H non, ratio peccati culpę & mali moraliter in illa priuatione conſiſtit formaliter. Ignorãtia igitur ꝓpriæ vocis eſt, dicere q actus humanus non propter finem debitum factus eſt indifferens ex eo. n. q priuatus eſt fine debito, qñ oportet &c. mali moralis rationem habet. Nec opus eſt contrarietate ad hoc quòd mali rationẽ habeat, quãmuis opus ſit ea ad hoc, quòd q ſpeciem habeat poſitiuam in moralibus malis, vt patet ex ſupradictis. Ex his patet reſponſio ad primum eorum quæ inducũtur ex 4. diſ. Ex quo n. omnis actus deliberatus debet habere finem, quia omne agẽs agit propter finẽ, & ſm Anſelmũ allegatum à Sco. In omni volitione eſt inuenire quid, & cur, oportet quod omnis humanus actus debeat habere bonitatẽ vel malitiam in ſuo exercitio. ſi. n. ad debitum finem ordinatur cum ſuis circunſtantijs eſt bonus, ſi non, ipſo facto eſt malus, quia priuatus debita ſibi rõne &c. bonitate.

I ¶Ad ſm vero dr, qđ actus iuſti, ex quibus fit iuſtitia ſunt boni moraliter, quamuis non ſint totaliter perfecti, quia nõ fiũt prompte, faciliter, delectabiliter, & breuiter, vt fiunt ab habituatis, vnde ſophiſma conſequentis eſt, Actus non fiunt ea virtute iuſtitiæ habituali ergo non ſunt iuſti.

¶Ad tertiũ autẽ dr, q licet habens virtutẽ non teneat ad ſemper vti illa, teneť tñ quãcũq; operatur, vti forma virtutum. i. recta ratione, ac per hoc nunquam poteſt indifferenter operari.

¶Ad primum autem inductorum ex Quol. iam patet reſponſio. Licet. n. ſm Boe. & veritatem, aliud ſit priuatio iuſtitiæ, & aliud iuſtitiæ habitus, ratio tamen mali cõſiſtit in ipſa priuatione iuſtitiæ, quando, ſicut &c. vnde & iniuſtitia ipſa actualis & habitualis cõtraria iuſtitiæ, non habet rationem mali, niſi ratione priuationis. Ipſa igitur priuatio eſt primo malum, & K cuicunque conuenit malum, per ipſam conuenit, & non ratione contrarietatis. Mirum eſt autem de iſto homine ea ponẽte, quod illa Dion. authoritas 4. c. de di. no. Malum ex ſingularibus defectibus, intelligitur de malo priuatiue, & ex alia parte dicente, quod malum priuatiue eſt indifferens. Sequitur. n. ex his q Dio. tractãs ibi de malo, tractat de indifferẽte, & q bonum conſurgit ea cauſa integra, indifferens autem ex ſingularibus defectibus. Iſtos autem habitus indifferentes, quos Sco. finxit, experientia teſtari vř chimericos eſſe, eo q nemo apparet habituatus ad indifferẽtia. Ad ea demum, quæ ex ſeptima di. ſ. inducta ſunt, reſpõdẽdo dicitur, q ratio primi, nihil penitus valet, à neceſſitate obiecti ad immediationem boni & mali moralis in eodem procedens. Stat enim q obiectum eſt neceſſariũ, & tñ neutrum, vt patet ex dictis. Et ſi neceſſitas infert immediationẽ boni & mali, cum in omni volitione nõ ſolũ quid, ſed cur, exigatur, concedat quoque q reſpectu finis omnis actus aut malus, aut bonus. Exemplum uero pro ratione

ſecundi

G rectitudinis, aut ratione iuſtæ neceſsitatis, aut piæ vtilitatis caret, ſed verbũ otioſum eſt malũ, quia de eo reddẽt hoĩes rõnẽ in die iudicij, vt dř Mat. 12. Si autẽ non caret rõne iuſtę neceſsitatis, aut piæ vtilitatis, eſt bonũ. ergo oẽ verbũ aut eſt bonũ, aut malũ, pari ergo ratione, & quilibet alius actus vel eſt bonus, vel malus: nullus ergo indiuidualis actus eſt indifferens.

RESPONDEO Dicendum, quod cõtingit qñqu aliquẽ actũ eſſe indifferentem ſm ſpeciem, q tamen eſt bonus, vel malus in indiuiduo conſideratus. & hoc ideo quia actus moralis, ſicut dictum eſt,* non ſolum habet bonitatẽ ex obiecto, à quo habet ſpeciem: ſed etiã ex circunſtãtijs, quæ ſunt quaſi quæ ã accidẽtia. ſicut aliqđ cõuenit indiuiduo hominis ſm accidentia indiuidualia, quod nõ conuenit homini ſm rationem ſpeciei. Et oportet quod qlibet indiuidualis actus habeat aliquã circũſtantiã, per quã trahatur ad bonũ vel malum, ad minus ex parte intẽtionis finis. Cum. n. rõnis ſit ordinare, actus a rõne deliberatiua ꝓcedens, ſi nõ ſit ad debitum finẽ ordinatus, ex hoc ipſo repugnat rõni, vt habet rõnem mali. Si vero ordinetur ad debitum finẽ cõuenit cum ordine rõnis. vnde habet rõnem boni Neceſſe eſt autem, qđ vel ordinetur, vel nõ ordinetur ad debitũ finem: vnde neceſſe eſt omnem actum hoĩs a deliberatiua ratione procedentem, in indiuiduo conſideratum, bonum eſſe, vel malũ. Si autem non procedit à rõne deliberatiua, ſed ex quadã imaginatione, ſicut cum aliquis fricat

ſecundi implicat:quia ſi quis det eleemoſynā pauperi,& non ꝓp malum finem,ad nihil cogitet de fine actualiter,non ꝓp hoc agit non ꝓp finē: quia aut agit ꝓp finem virtualiter:aut agit ꝓp finē,quod eſt obiectum ip um. Iam.n.dictum eſt,qđ obiectum voluntatis eſt finis:dat.n.eleemoſynam pauperi,vt det eleemoſynā pauperi hoc autem conſtat eſſe bonum. Implicat ergo,dicere actū humanum abſq; fine. Quod ſi alia eit cunſtantiæ ad actum bonū neceſſari comitantur,conſtat actum eſſe malum,& non indifferentem.Si enim malum conſiſteret in poſitiue oppoſitis circunſtantijs malum à Deo eſſet, ſicut cætera poſitiua.ſed de his hactenus.

¶In reſponſione ad primum octaui articuli, dubium duplex occurrit. Primum eſt quia æquiuocari videtur de medio. Nam ratio literæ loquitur de medio.per participationem:actus autem indifferēs eſt medium per abnegationem tantum. Secūdū eſt,quia falſum eſt,ꝙ malum morale non tollit totum bonum morale ſibi oppoſitum. Actus namque intemperantiæ vndique malus, tollit totum bonum temperā

barbam,vel mouet manum aut lapidem,talis actus non eſt proprie loquendo moralis, vel humanus, cum hoc habeat actus à rōne: & ſic erit indifferens,quaſi extra genus moralium actuum exiſtens.

Ad primum ergo dicendum,ꝙ aliquem actuum eſſe indifferenter ſm ſuam ſpeciem,poteſt eſſe multipliciter. Vno modo ſic, ꝙ ex ſua ſpecie debeat ei ꝙ ſit indifferens:& ſic procedit rō. ſed tamē iſto modo nullus actus ex ſua ſpecie eſt indifferens. Nō.n.eſt aliquod obiectum humani actus, ꝙ non poſsit ordinari vel ad malum vel ad bonum per finē,vel circunſtantiā. Alio modo,poteſt dici indifferēs ex ſua ſpē, qa nō habet ex ſua ſpē ꝙ ſit bonus,vel malus: vnde ꝑ aliquid aliud pōt fieri bonus, vel malus Sicut hō non habet ex C ſua ſpecie, quòd ſit alb^9,vel niger: nec tñ habet ex ſua ſpecie ꝙ non ſit albus,aut niger. Poteſt.n. albedo vel nigredo ſuperuenire homini aliūde,quā à principijs ſpeciei.

Ad ſecundum Dicendum, quod Philoſophus *dicit illū eſſe malum proprie,qui eſt alijs hominibus nociuus:& ſm hoc dicit, ꝓ

Iocis in erg. eitatis.

tiæ ab illo actu,quāuis non tollat bonū actionis humanæ,vtpote ſubiectum:ſicut nec vlla priuatio tollit ſubiectum.

¶Ad primum horum dicitur,quod quia ratio literę inducitur D ad ſatisfaciendum motiuo argumenti.ſ. Priuatio, & habitus ſunt oppoſita immediata,non eſt deſcendēdū ad tale, vel tale medium,ſed ſtādū eſt in formali,ſ.habere,vel nō habere medium & hoc ſolum intendit litera,ſcilicet,quod quædam priuatiue oppoſita habent medium:quia priuatio cōſiſtit in priuari,ac per hoc non tollit totum oppoſitum.

¶Ad ſm dr̄,ꝙ malum morale dupliciter intelligi poteſt non tollere totum oppoſitum,primo permiſſiue,i.non eſt neceſſe ꝙ tollat totum bonum oppoſitum: & hoc eſt manifeſte verū Dare nāque eleemoſynam indigenti propter inanē gloriam, eſt malum morale:non tñ tollit totā bonitatem moralem ab actu illo:quia actus eſt bonus moraliter ſm ſubſtantiā, malus autem ſm circunſtantiā finis. Et hunc ſenſum nō eſſe alienū ab authore,illa verba literæ innuūt,ſcilicet talis priuatio non ſemꝑ eſt imediata cū oppoſito habitu:quaſi inſinuet,ꝙ ſicut in cōi ſufficit priuationi in priuari,ꝙ non oportet eſſe immediatā oppoſito habitui:ita in ſpāli ſufficit malo,ꝙ nō oportet E ipſum priuare toto bono oppoſito Secundo pōt intelligi poſitiue,ſeu per ſe Et ſic verificat,pro quanto oīs actus quantūcūque malus,oportet ꝙ habeat hāc bonitatē moralē,ꝙ.ſ.ordinet ad beatitudinē,& ſic bonus bonitate finis cōiſſimi formaliter,vt patet ex ſupradictis.Et ſic malum morale nō pōt tollere totā bonitatē moralem:ſicut nec ægritudo totā ſanitatem corpore perſeuerante in vita. Et hæc intellige de malo,& bono morali nō ſm hāc,vel illā rōnē,puta ſm ſpēm,vel obiectū (Sic nāq; aliquis actus nulla habet bonitatē,vt in literā dr̄) ſed ſimpliciter ſm quod inueniunt in rerū natura in actu exercito ſic enim oportet beatitudinem actum omnē reſpicere.

¶Circa calcem 9 ar.eſt dubium motum à Durando in 2.ſent. di.40.qui non videtur verum,ꝙ actus ex imaginatione procedentes,vt fricatio barbæ, motio baculi &c.ſiot extra genus moris quia actus hmōi,qui ſubeſt libero arb.quo ad hoc,quod eſt impediri,vel non impediri,non eſt extra genus moris. ſed

A actus iſti ſunt huiuſmodi,vt patet.ergo.Maior patet ex eo,ꝙ aliter in ſenſualitate nō eſſet malum moraliter,propterea ꝙ liberum arb.potuit impedire,& non impedire.

¶Ad hoc dr̄ ꝙ S.Tho.intendit de actibus illis,qui non poſſūt à libero arb.impediri:vtpote prouenientes ex qualitatibus naturalibus: vel ex apprehenſione alicuius occurrētis terribilis, vel delectabilis. Sed hoc verb literæ contradicit, expreſſe ſpecificantis tales actus qui vere ſunt ex imaginatione cauſaliter: & ſuat motus locales exteriores mēbrorum noſtrorū ſubiectorum totaliter imperio rōnis,vt motus manus ad barbam,& motus baculi à manu &c.quos conſtat potuiſſe impediri à lib. arbi.Aliter ergo dicēdum eſt, ꝙ quia vnūquodq; eſt tale non ſm quod eſt in potētia, ſed ſm quod eſt actu:nec aliqd reponitur in genere per id quod poteſt eſſe, ſed per id quod eſt (non.n. ſuperficies ſpectat ad genus coloris,quia poteſt eſſe alba,aut nigra) iden actus oīs,qui actualiter a ſola eſt imaginatione, quauis poſſit ſubeſſe imperio rationis,non eſt in genere moris.Et ſi contra hoc obijciat.q a actus ſenſualitatis ſunt in gñe moris,ea hoc ſolo ꝙ potuerunt impediri.negatur hoc.qm actus ſenſuales,qui dicuntur voluntarij,quia no impediti à voluntate potente præuenire ſingulos,non ſolum potentia,ſed actu,ſubſunt voluntati non poſitiue,ſed priuatiue ſtricte,ſ.non per actū elicitū,aut imperatū à voluntate,ſed per ſtrictā priuationē actus eliciti & imperati.fiunt n.abſque præuentione voluntatis potentis,& debentis præuenire.Notanter aūt dixi,priuatiue ſtricte,& nō negatiue.quia vt ex q.6.ar.3.ſuperius patet,ad rōnē voluntarij indirecte non ſufficiunt poteſtas,& negatio.ſed ad eſſe oportet obligationem,ſeu debitum vnde reducunt in voluntatē,vt eām priuatiue,actus quicunque ab imaginatione, & quibuſcumque alijs inferioribus viribus ex hoc,ꝙ volūtas pōt eos impedire,& non impedit. Et conñter nō ſunt ex hoc in genere voluntarij,& conſequēter nec moris. ſed ex hoc, ꝙ voluntas pōt,& debet impedire,& non impedit. Tunc,n.eſt vera priuatio in ſubiecto apto nato ſub rōne debiti,& non ſolū poſſibilis.vnde tunc, & intñ actus ſenſuales ſunt voluntarij qñ,& inquantum potuit,& debuit voluntas impedire.Cōſtat E aūt ex hoc,ꝙ impedire,eſt poſitiuum quoddā,ꝙ non obligat ſemper, & ad ſemper voluntas ad impediendum. ac per hoc qñ imaginatio actus cauſat illo tēpore, quo voluntas nō debet.quāuis poſſit,tunc actus illi ſunt extra genus volūtarij & moris. Actus autem hi præcipue eſſe poſſunt,qui indifferentes ſunt ſecundum ſuam ſpeciem, vt mouere baculum &c.

digum nō eſſe malū quia nulli alteri nocet, niſi ſibiipſi.& ſimiliter de oībus alijs qui nō ſunt ꝓxi nis nociui.Nos aūt hic dicimus malū cōmuniter , omne quod eſt rationi rectæ repugnans:& ſecundum hoc,omnis indiuidualis actus eſt B bonus,vel malus,vt dictum eſt.*

In corp. ar.

Ad tertium dicendum, ꝙ omnis finis à ratione deliberatiue intētus,pertinet ad bonū alicuius virtutis,vel ad malum alicuius vitij.Nā hoc ipſum,quod aliquis agit ordinate ad ſuſtentationem, vel quietem ſui corporis,ad bonū virtutis ordinatur in eo, qui corpus ſuum ordinat ad bonum virtutis:& idem patet in alijs.

Articulus X.

Verum aliqua circunſtantia cōſtituat actum moralem in ſpecie boni,vel mali.

AD decimum ſic procedit. Vr̄ quod circunſtantia nō poſsit cōſtituere aliq̄ ſpeciem boni,vel mali actus.Species.n.actus, eſt ex obiecto: ſed circūſtātię differūt ab obiecto.ergo circunſtantię non dant ſpeciē actus.

113 Supr. arti. 5. ad 4. & inf. art. 11. co. & q. 73. arti. 7. cor. & ad 1. & 2. d. 36. ac tie. 5. cor. & 4. diſt. 16. q. 3. ar. 2. q. 3. co. & di. 41. ar. 4. q. 1. co Et mal. q. 2. ar. 6. per to. & ar 7. co. & q. 7. ar. 4. co.

¶ 2 Præt.Circunſtantiæ comparātur ad actum moralem,ſicut acci

¶Super quæſtionis decimæoctauæ Articulum decimum & vndecimum

CIrca decimum,& vndecimum articulos.vna cum reſponſione ad quartum,in quinto articulo huius quæſtionis decimæoctauæ,aduerte,& diligenter conſidera, quod ſicut in naturalibus,quædā accidentia ſunt ſm ſe formæ,vt albedo & dulcedo:quædā autem ſunt ſolummodo conditiones præſuppoſitarū formarū,vt magis,minus,maius,fortiter velociter, & alia hmōi.ita i moralibus circūſtātiæ duplices,quædā ſm ſe

dentia eius, vt dictum eſt: ſed accidens non conſtituit ſpeciem. ergo circunſtantia non conſtituit aliquam ſpeciem boni, vel mali.

¶ 3 Præterea. Vnius rei non ſunt plures ſpecies: vnius autem actus ſunt plures circunſtantiæ: ergo circunſtantia non conſtituit actũ moralem in aliqua ſpecie boni, vel mali.

SED CONTRA. Locus eſt circunſtantia quædam: ſed locus conſtituit actum moralem in quadam ſpecie mali. furari.n. aliqd de loco ſacro, eſt ſacrilegiũ. ergo circunſtantia cõſtituit actum moralẽ in aliqua ſpecie boni, vel mali.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut ſpecies rerum naturalium conſtituũtur ex naturalibus formis. ita ſpecies moraliũ actuũ conſtituuntur ex formis, prout ſunt à ratione conceptæ, ſicut ex ſupradictis* patet. Quia vero natura determinata eſt ad vnum, nec poteſt eſſe proceſſus naturæ in infinitum, neceſſe eſt peruenire ad aliquam vltimam formam, ex qua ſumatur differentia ſpecifica poſtquam alia differentia ſpecifica eſſe non poſsit. Et inde eſt quod in rebus naturalibus quod eſt accidẽs alicui rei, non poteſt accipi, vt differentia conſtituens ſpeciem: ſed proceſſus rationis nõ eſt determinatus ad aliquid vnum. Sed quolibet dato, poteſt vlterius procedere. & ideo, quod in actu vno accipitur vt circunſtãtia ſuperaddita obiecto, quod determinat ſpeciẽ actus, poteſt iterum accipi à ratione ordinante, vt principalis cõditio obiecti determinãtis ſpeciem actus. Sicut tollere alienum, habet ſpeciem ex ratione alieni: ex hoc enim conſtituitur in ſpecie furti. Et ſi cõſideretur ſuper hoc ratio loci, vel temporis, ſe habebit in ratione circunſtãtiæ. ſed quia ratiõ etiam de loco, vel de tempore, & alijs huiuſmodi ordinare poteſt, contingit cõditionẽ loci circa obiectum, accipi vt cõtrariam ordini rationis: puta, quod ratio ordinat iniuriam non eſſe faciendam loco ſacro. vnde tollere aliquid alienum de loco ſacro, addit ſpecialem repugnantiam ad ordinem rationis. Et ideo locus, qui prius conſiderabatur vt circunſtantia. nunc conſideratur vt principalis cõditio obiecti rationi repugnãs. Et per hunc modum, quandocunque aliqua cirũſtantia reſpicit uel ſpecialem ordinem rationis vel pro, vel contra, oportet quod circunſtantia det ſpeciem actui morali vel bono vel malo.

AD PRIMVM ergo dicendum

F quod circunſtantia, ſecũdum qđ dat ſpeciẽ actui, conſideraſ vt quædã cõditio obiecti, ſicut dictũ eſt & quaſi q̃dam ſpecifica dr̃ia eius.

AD SECVNDVM Dicendum, quod cirunſtãtia manens in rõne circunſtãtiæ, cum habeat rõnem accidentis non dat ſpeciem; ſed in quantum mutaſ in principalẽ conditionẽ obiecti, ſm hoc dat ſpẽm.

AD TERTIVM Dicendum, ꝙ nõ oĩs circunſtantia conſtituit actũ moralem in aliqua ſpecie bo-G ni, vel mali, cũ nõ quælibet circunſtantia importet aliq̃ cõſonãtiã, vel diſſonãtiã ad rõnẽ. Vnde non oportet, licet ſint multæ circũſtãtiæ vnius actus, ꝙ vnus actus ſit in pluribus ſpeciebus: licet etiã non ſit inconueniẽs, ꝙ vnus actus moralis ſit pluribus ſpeciebus moris et diſparatis, vt dictum eſt.*

ARTICVLVS XI.

H Vtrũ omnis circunſtantia augens bonitatẽ, vel malitiam, conſtituat actum moralem in ſpecie boni, vel mali.

AD VNDECIMVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ omnis circũſtãtia pertinẽs ad bonitatem, vel malitiã, det ſpeciem actui. Bonum enim & malum ſunt differẽtiæ ſpecificę moralium actuum. Quod ergo facit differẽtiã in bonitate vel malitia moralis actus, facit differre ſm differentiam ſpecificam, quod eſt differre ſecundũ ſpeciẽ. ſed id quod addit in boni-I tate, vel malitia act⁹. facit differre ſecundum bonitatem, & malitiã. ergo facit differre ſecundum ſpeciem. ergo omnis circunſtantia addens in bonitate, vel malitia actus, cõſtituit ſpeciem.

¶ 2 Præt. Aut circunſtantia adueniens habet in ſe aliquam rationem bonitatis, vel malitiæ, aut non Si non non põt addere in bonitate, vel malitia actus. qa quod non eſt bonum, non poteſt facere maius bonum. & qđ non eſt malum non poteſt facere maius malum. Si autem habet in ſe rationem bonitatis, vel malitiæ, ex hoc ſolo habet quandam ſpeciem boni, vel mali. ergo omnis circunſtantia augens bonitatem, vel malitiam, conſtituit nouam ſpeciem boni, ve mali.

K ¶ 3 Præterea. Secundum Dion. 4. cap. de di. no.* Malum cauſatur ex ſingularibus defectibus. quælibet autem circunſtantia aggrauans malitiam, habet ſpecialem defectum. ergo quælibet circunſtantia habet nouam ſpeciem peccati: Et eadem ratione quælibet augens bonitatem, videtur addere nouam ſpeciem boni. ſicut quælibet vnitas addita numero, facit nouam ſpeciem numeri. Bonum enim cõſiſtit in numero, pondere, & menſura. In pa. + medio illius

SED CONTRA. Magis, & minus non diuerſificant ſpeciem: ſed magis, & minus eſt circunſtantia addens in bonitate, & malitia. ergo non omnis circunſtantia addens in bonitate, vel malitia conſtituit actum moralem in ſpecie boni vel mali.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut dictum eſt,* circunſtantia dat ſpeciem boni, vel mali actui morali, in ar. præced.

quantum

q. 7. arti. 1. bonitatis vel malitiæ. vt ſunt omnes actus virtutum & vitiorum: quædam conditiones tantum ſuppoſitarum virtutum vel malitiarum, vt maius & minus, magis & minus, & his ſimilia. Differentia inter iſtas circunſtantias manifeſta eſt: q̃a iſtæ duæ nunquam, faciunt actum bonũ vel malum, quamuis augeant, vel minuãt bonitatem, vel malitiam. Primæ autem faciunt actum bonũ vel malum, & ratio eſt in promptu: quia primæ apponunt ex ſe bonitatem vel malitiam, ſecundæ non. Differentia tertius inter eas eſt, quod primæ ſecũdum ſe ſunt ſpecies quædam moralium habentes propria obiecta conuenientia, vel diſconuenientia rationi: vt patet de furto facto in loco ſacro. Actui n. in- arti. 5. que furti adiungitur iniuria loci ſacri, quę habet propriam ſpeciem ex loco ſacro, obiecto rationi, vt in iuriam patiente: eſt nãque obiectum hoc ſecundum ſe rationi diſſonãs. Secundæ autem non ſunt ſecundum ſe ſpecies moralium, nec habent propria obiecta. & ex hoc ſequitur quod primæ dant ſpeciem actui, quem circunſtant, quando actus eſt circa illud circunſtantiæ obiectum. ita quod ſunt quaſi duo actus, vnus circa obiectum actus, & alter circa obiectum circũſtãtiæ: vt in furto ex loco ſacro apparet, ſ. acceptio alieni, & iniuria loco ſacro irrogata. Et propterea in litera dicitur, quod circunſtantiæ mutãtes, ſeu dãtes ſpeciẽ. transeunt in conditiões principales, ſeu differentias obiecti. Iam enim ſtabilitum eſt, ex obiecto haberi ſpeciem bonitatis & malitiæ moralis act⁹ Et ex eadem radice dictum fuit in litera quinti articuli, in reſpõſione ad quartum quod quãdocunque circunſtatia tranſ-

mutat actum de bonitate in malitiam, dat actui ſpeciem. q̃a repugnat rationi. Ex hoc nanque quod ſecundum ſe rationi repugnat, habet vtrũque, ſcilicet, & quod malitiam ſecundum ſe importet, & quod ſit, vel habeat proprium obiectum rationi repugnans. ac per hoc in propria ſpecie reponat actum quem conſtituit malum. Conſtitutio.n. actus in eſſe mali ex obiecto eſt. Conſtat autem transmutationem actus de bonitate in malitiam, conſtitutionem eſſe in eſſe mali. Aduerte, ſecundo. quod in litera ex his locis habes duas regulas generales de circunſtantijs dantibus ſpecies moralibus actibus Prima eſt nunc dicta, ꝙ quandocunque circũſtãtia facit actum de bono, aut non bono malum, dat ſpeciem. Secunda eſt hic in articulo. 10. quod quandocũque circunſtantia reſpicit ſpecialem idest, ſecundum ſe, proprium ordinem rationis, dat ſpeciem. Vtraque eſt expoſita, & vtramque oportet notare & recolere in quęſt. 72. vbi de ſpecificatione peccatorum agitur.

arti. 8. ad 1, & q. 1. ar. 4. & ad 3.

114

Inf. q. 73. ar. 7. cor. & 4. diſt. 16. q. 3. artic. 2 q. 3. cor. Et mal q. 2. arti. 7.

quantum reſpicit ſpecialem ordinem rationis. Contingit aũt quãdoque, ꝙ circũſtantia non reſpicit ordinẽ rõnis in bono, vel malo, niſi præſuppoſita alia circũſtãtia,
G tia, à qua actus moralis habet ſpeciem boni, vel mali. Sicut tollere aliqd in magna quãtitate, vel parua, nõ reſpicit ordinem rationis in bono, vel malo, niſi præſuppoſita aliqua alia conditione, ꝑ quã actus habeat malitiam, vel bonitatẽ, puta hoc, qđ eſt eſſe alienũ, quod repugnat rõni. Vnde tollere alienum in magna, vel parua quãtitate non diuerſificat ſpeciẽ peccati, tamen poteſt aggrauare, vel diminuere peccatum. Et ſimiliter eſt in aliis malis, vel bonis, vnde non omnis circunſtantia addens in bonitate, vel malitia variat ſpeciem moralis actus.

AD PRIMVM ergo dicendũ,
H quòd in his quę intẽduntur & remittũtur, differentia intentionis & remiſſionis non diuerſificat ſpeciẽ. ſicut qđ differt in albedine ſm magis & minus. nõ differt ſm ſpeciẽ coloris. Et ſimiliter qđ facit diuerſitatẽ a bono, vel malo, ſecundum intentionem & remiſſionem, non facit differentiã moralis actus ſecũdum ſpeciem.

AD SECVNDVM dicendum, quòd circunſtãtia aggrauãs peccatum, vel augẽs bonitatẽ actus,
I quandoque non habet bonitatẽ vel malitiam ſecũdum ſe, ſed per ordinem ad aliam conditionem actus, vt dictũ eſt: & ideo nõ dat nouã ſpeciem, ſed auget bonitatem, uel malitiam, quæ eſt ex alia conditione actus.

AD TERTIVM Dicendum, quòd non quælibet circunſtãtia inducit ſingularẽ defectum ſm ſeipſam, ſed ſolum ſm ordinẽ ad aliquid aliud. Et ſimiliter nõ ſuperaddit nouã perfectionem, niſi ꝑ
K cõparationem ad aliquid aliud, & pro tanto licet augeat bonitatẽ, vel malitiam, non tamen ſemꝑ variat ſpeciem boni vel mali.

QVAESTIO XIX.

De bonitate & malitia actus interioris voluntatis, in decem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de bonitate actus interioris voluntatis.

Et circa hoc quæruntur decem.

¶ Primo, Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex obiecto.
¶ Secundo, Vtrum ex ſolo obiecto dependeat.
¶ Tertio, vtrũ depẽdeat ex rõne.
¶ Quarto, Vtrum dependeat ex lege æterna.
¶ Quinto, vtrũ rõ errãs obliget.
¶ Sexto, Vtrum voluntas contra legem Dei, ſequens rationem errantem ſit mala.
¶ Septimo, Vtrum bonitas volũtatis in his, quę ſunt ad finem, dependeat ex intentione finis.
¶ Octauo, Vtrum quantitas bonitatis, vel malitiæ in voluntate, ſequatur quantitatem boni vel mali in intentione.
¶ Nono, Vtrum volũtatis bonitas depẽdeat ex cõformitate ad voluntatem diuinam.
¶ Decimo, Vtrum neceſſe ſit voluntatem humanam cõformari diuinæ voluntati in volito ad hoc quòd ſit bona.

ARTICVLVS I.

Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex obiecto.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vř ꝙ bonitas voluntatis non dependeat ex obiecto. Voluntas enim non poteſt eſſe niſi boni: quia malũ eſt præter voluntatẽ, vt Dion. dicit 4. c. de di. no. Si igitur bonitas voluntatis iudicaretur ex obiecto, ſequeretur quòd omnis voluntas eſſet bona, & nulla eſſet mala.

¶ 2 Præt. Bonum per prius inue

¶ Super quæſtionis decimęnonę Artic. primum.

CIrca primum articulum q. 19. dubiũ occurrit de illa propoſitione: Bonum & malũ ſunt per ſe dñæ actus voluntatis. Aut. n. intendit de actib. voluntatis ſimpliciter, aut in genere moris. Si de actu volũtatis ſimpľr, tũc ſequeretur ꝙ vnus numero actus voluntatis ſubaliter eſſet in duabus ſpẽbus diſpa ratis, quod non eſt intelligibile. Patet ſequela de conſenſu in adulterium ꝓꝑ furtũ. Si de actu voluntatis, vt eſt in genere moris, cũ eſſe in gñe moris accidat volũtatis actib. ſequitur, ꝙ non ſint eorum per ſe differẽtiæ illę, quæ ſunt moralium per ſe differentiæ, vt bonum, & malum.

¶ Ad hoc dr, ꝙ cum bonum & malum (vt à S. Th. in prima parte, quæſtione 48. ar. 1. ad 2m, didicimus) in ſolis moralib. conſtituãt ſpẽs, & actus voluntatis ſimpliciter ſint in genere naturalium oportet dicere, ꝙ bonum, & malum non ſunt per ſe differentiæ actus uoluntatis: ita quod actus voluntatis non differũt ſpecie ſm ſe, ſm per ſe differentias boni & mali, ſeu quod idem eſt, ſecundum ſpecies moralium. Quòd autem actus voluntatis ſint in genere naturalium etiam ſpecifice, patet ex tribus ſupradictis. Primo, ex diſtinctione actuũ voluntatis abſque admiſtione moralium ſuperius facta, trium circa finem, & trium circa ea quę ſunt ad finem. Secundo, ex eo, quod vnus numero actus volũtatis eſt in diuerſis ſpeciebus moralium diſparatis, eo ꝙ ſunt eius accidẽtia, ſicut idem pomũ in ſpeciebus albi, & dulcis. Tertio, ex eo quod aliquis actus voluntatis habet obiectum indifferens ad bonum, & malũ morale extra per ſe aũt differentias alicuius nõ inuenitur ipſum. Quod autem huius oppoſitum non intendat hic author, non ſolum ex prædictis ſed ex præſenti habetur litera, volente actum voluntatis ſic ſecundum boni, & mali differentias diſtingui, ſicut actus rõnis ſecundum differentias veri, & falſi. Conſtat. n. quod vnus numero rationis actus, puta opinio actualis, quod Sortes ſedet, eſt ſucceſſiue verus, & falſus abſque ſui mutatione, quod eſſet impoſſibile, ſi differentia ſecundum verum, & falſum, eſſet ꝑ ſe diuiſiua ac conſtitutiua actus rationis: neque enim aliqđ vnum indiuiduum coloris eſt modo albũ, modo nigrũ. Sicut

corp-

F igitur actus rationis ſuã habet abſolute ſpeciem, differentiãq; conſtitutiuam, ſuſceptiuam veri & falſi, ita actus voluntatis proprium habet genus, differentias, ac ſpecies, in genere naturæ præuenientia genus, & ſpecies moralium. Quomodo autẽ hæc literæ verba accipienda ſunt, videndum reſtat Diffi. ultatem habent non ſolũ ex perſeitate, ſed ex perſeitate tali. ſ. differẽtiarum. Plus n exigitur ad hoc, quod bonum, & malum ſint ꝑ ſe differentiæ actus, q̃ quòd ſint per ſe ſpectantia ad actum. Facile ſiquidem patet, quod in diffinitione boni & mali moralis ponitur voluntatis actus, quoniam ſunt circa voluntarium, ac per hoc ad perſeitatem ſecundi modi ſpectant, ſed ad hoc quòd ſint per ſe differentiæ, perſeitatis primi modi requiritur, quæ cum non ſit, dupliciter dici põt, aut quòd hic ſumitur per ſe, vt diſtinguitur contra per aliud, & actus voluntatis in genere actuum, vt ſit ſenſus, Quod bonum & malum ſunt actus voluntatis differentiæ per ſe. i. non per aliud in genere actuum, & ſecundum hæc ponitur differentia inter actus humanos voluntatis & aliarum potentiarum in hoc, ꝙ bonum & malum diſtinguũt actus aliarum virium mediãtibus actibus voluntatis, qñ non niſi quatenus voluntarij ſunt. Actus autem voluntatis diſtinguunt per ſe. i. non per aliquid aliud. Inſinuatur quoque, quòd licet bonum, & malum ſint per ſe differentiæ conſtitutiuę conditionũ ſuperuenientium actibus voluntarijs, & nõ ipſorum actuum ſm ſe applicando tamen eas ad actus ipſos, reſpiciunt actus voluntatis per ſe, alios per aliud, aut quòd hic ſumitur per ſe ꝓprie, vt diſtinguitur contra per accidens, & actus voluntatis non in genere naturæ. ſed vt eſt in genere moris, vt ſit ſenſus. Quod bonum, & malum moraliter ſunt per ſe differẽtiæ actus volũtatis in genere moris. Et ſecundum hoc fundatur hic explicanda, & deducenda in ſequenti articulo differentia inter bonitatem, ac malitiam actus voluntatis, & aliorum actuum humanorũ in hoc quod bonum & malum moralia ad alios actus vt ſunt in genere moris, ſe habent vt dñæ per ſe, & vt ordinatæ inter ſe ꝑ accidens, vt circunſtantiæ. Ad actum vero voluntatis in genere moris, ſe habent vt per ſe differentiæ, & non aliter, vt in ſequenti articu. plenius patebit. Et hic proculdubio ſenſus eſt

115 par. 4. non moltum remote ante finem.

intentus

intentus ab authore, & ſubtilis valde eſt: ſed difficultates eius in ſequenti articulo ſunt claræ. (c.5. circa medium. to.5.)

¶ Circa corpus eiuſdem articuli dubium eſt, an eodem modo ſumantur bonum, & malum, in reſponſione, cum dicitur. Bonum & malum ſunt per ſe differentia actus voluntatis & in eius ſubiuncta ratione, cũ ſubditur. Nam bonũ & malum per ſe ad voluntatẽ pertinent ſicut verum & falſum ad rationem. Quod.n. eodem modo ſumantur.ſ. de bono & malo morali, & actus ipſe moralis, & conuerſio teſtantur Malum.n. in c. i, non conſtituit aliquam ſpẽm, vt prædictũ eſt. Quod autem diuerſimode ſumantur.ſ. in reſponſione pro moralibus. & in ratione pro tranſcendentibus, ex proportionalitate adiuncta veri, & falſi inſinuatur. Verum.n.& falſum ad noſtram rationem, ſicut bonum & malum in communi ad noſtram voluntatem ſe habent. (c.1. In prin. tom.5.) (q.18. arti.5.)

¶ Ad hoc dicit, quòd licet in reſponſione, bonum & malum, nõ niſi pro bono & malo morali ſumi poſſint, quoniam in ſolis moralibus bonum & malum ſunt per ſe differentiæ conſtitutiuæ, in ratione tamẽ vtroque modo ſumi poſſunt & pro moralibus, & pro tranſcendentibus. Pro moralibus quidem, quia ex hoc, quod hæc per ſe ſpectãt ad voluntatem, ſequitur quod eorum differentiæ per ſe diſtinguant actus eius, modo expoſito. Pro tranſcendentibus vero, quia ex hoc quod voluntas per ſe primo modo perſeitatis reſpicit bonum, tanquam proprium obiectum, & conſequenter malum, ex hoc tanquam ex prima radice procedit, vt ad bonum. in moralib. voluntatis actus per ſe, vt proprium ſuſceptiuum, concurrat, & non per alios actus illorum differentiis (q. 5. artic.4.) (In cor. & q. 18. aric.5.)

niſi in fine, vnde bonitas finis inquantum hmõi, nõ dependet ab aliquo alio, ſed ſ'm Philoſophum in 6. Eth. Bona actio ẽ finis, licet factio nũquã ſit finis, ordinat.n. ſemper ſicut ad finem, ad aliquid factũ. ergo bonitas actus volũtatis nõ depẽdet ex aliquo obiecto.

¶ 3 Præt. Vnũquodque quale eſt, tale alterum facit, ſed obiectũ volũtatis ẽ bonũ bonitate naturę. nõ ergo põt pſtare voluntati bonitatẽ moralẽ. Moralis ergo bonitas volũtatis nõ depẽdet ex obiecto.

SED CONTRA eſt, quod Phil. dicit in 5. Eth.* quòd iuſtitia eſt, ſecundum quam aliqui volũt iuſta, & eadem ratione virtus eſt, ſ'm quam aliqui voſũt bona: bona voluntas eſt, q eſt ſ'm virtutem. ergo bonitas voluntatis eſt ex hoc, quod aliquis vult bonũ. G

RESPONDEO Dicendũ, q bonum, & malum ſunt per ſe differentiæ actus volũtatis. Nam bonũ, & malũ per ſe ad volũtatẽ ptinent ſicut verũ & falſum ad rõnẽ cuius actus p ſe diſtinguitur differẽtia veri, & falſi, ꝑut dicimus opinionem eſſe veram vel falſam vnde voluntas bona & mala, ſunt actus differentes ſ'm ſpeciẽ. Differentia autem ſpeciei in actibus eſt ſecundum obiecta, vt dictum eſt* & ideo bonum, & malum in actibus voluntatis, proprie attenditur ſecundum obiecta. H

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd voluntas nõ ſemper eſt veri boni, ſed quandoque eſt apparentis boni, quod quidem habet rationem aliquam boni, non tamen ſimpliciter conuenientis ad appetendũ, & propter hoc actus voluntatis non eſt bonus ſemper ſed aliquando malus. I

AD SECVNDVM dicendum, q quamuis aliquis actus poſſit eſſe vltimus finis hominis ſ'm aliquẽ modũ, nõ tñ talis actus eſt actus voluntatis, vt ſupra dictum eſt.*

AD TERTIVM Dicendum, q bonum per rationem repſentatur voluntati, vt obiectum, & inquantum cadit ſub ordine rõnis, ptinet ad genus moris, & cauſat bonitatẽ moralem in actu voluntatis. Ratio.n. principiũ eſt humanorum, & moralium actuum, vt ſupra dictum eſt. † K

ARTICVLVS II.

Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex ſolo obiecto.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod bonitas voluntatis non dependeat ſolum ex obiecto. Finis enim affinior eſt volũtati, quàm alteri potentiæ, ſed actus aliarum potẽtiarum recipiunt bonitatem non ſolum ex obiecto, ſed etiam ex fine, vt ex ſupradictis patet. ergo etiam actus voluntatis recipit bonitatem non ſolum ex obiecto, ſed etiam ex fine. F

¶ 2 Præt. Bonitas actus non ſolũ eſt ex obiecto, ſed etiam ex circũſtãtijs, vt ſupra dictũ eſt,* ſed ſ'm diuerſitatem circunſtantiarum contingit eſſe diuerſitatem bonitatis, & malitię in actu voluntatis puta, quòd aliquis velit quando debet, & vbi debet & quantum debet, & q̃uo debet, vel ꝑut debet. ergo bonitas volũtatis nõ ſolum dependet ex obiecto, ſed ex circunſtantijs. G

¶ 3 præt. Ignorantia circunſtantiarum excuſat maliciam voluntatis, vt ſupra habitum eſt* ſed hoc non eſſet. niſi bonitas, & malitia voluntatis à circunſtantijs dependeret. ergo bonitas, & malitia voluntatis dependent ex circunſtantijs, & non à ſolo obiecto. H

SED CONTRA Ex circunſtantiis inquantum hmõi, actus non habet ſpeciem,* vt ſupra dictum eſt * ſed bonum & malum ſunt ſpecificæ differentiæ actus volũtatis, vt dictum eſt *. ergo bonitas, & malitia voluntatis non dependet ex circunſtantijs, ſed ex ſolo obiecto.

RESPONDEO Dicendũ, q in quolibet genere quanto aliqđ eſt prius, tãto ẽ ſimplicius, & in paucioribus conſiſtens, ſicut prima corpora ſunt ſimplicia, & ideo inuenimus q ea, quæ ſunt prima in quolibet genere, ſunt aliquo modo ſimplicia, & in vno conſiſtũt. Principiũ autẽ bonitatis, & malitiæ humanorum actuum, eſt ex actu volũtatis, & ideo bonitas, & malitia voluntatis ſ'm aliqđ vnũ, attenditur, aliorum vero actuum bonitas, & malitia poteſt ſecũdũ diuerſa attendi. Illud autẽ vnum, quod eſt principium in quolibet genere, non eſt per accidens, ſed per ſe, quia omne quod eſt per accidens, reducitur ad id quod eſt per ſe, ſicut ad principium, & ideo bonitas voluntatis ex ſolo vno illo dependet, quòd per ſe facit bonitatem in actu ſcilicet ex obiecto, & non ex circunſtantiis, quæ ſunt quædam accidentia actus. I K

AD PRIMVM ergo dicẽdum, q finis eſt obiectum volũtatis, non autem aliarum virium. vnde quantum ad actũ voluntatis non differt bonitas, quę ẽ ex obiecto

diſtinguatur, ſed per ſe, vt expoſuimus. Et hic ſenſus eſt profundior, & magis dignus tanto authore, vt in tertio contra Genti. capitulo, nono, videre poteris. (q. 18. arti.4)

¶ Reſponſionem ad tertium eiuſdem primi articuli, ſic intellige, quod licet obiectũ voluntatis ſit bonum, bonitate naturæ, idẽ tamen bonum, vt conueniens ſecundum rationis ordinem, eſt bonum obiectiue, & ſic dat bonitatem moralẽ formaliter actui. (q.18. artic.5)

¶ Super quæſtionis decimæ nonæ Art. ſecundum.

IN artic.2. eiuſdem quæſtionis in reſponſione ad primũ, aduerte vltima verba, & ſcito quod tria inſinuat. Primo, quod differt tũc bonitas obiecti a bonitate finis in actu voluntatis, quando finis pendet ex fine. Secundo, quod tunc etiam differt, quando uoluntas pendet ex uoluntate. Tertio, qđ utrunque horum eſt per accidens. Primum ſignificat, quod quando ſunt plures fines per ſe ſubordinati, & voliti ſimul, ut cum quis uult medicinam ſanatiuam propter ad eundam militiam, ꝓpter uictoriam, formalis bonitas obiecti, puta, eſſe ſanum, differt à bonitate alterius finis, puta militiæ. Secundum vero, quod quando uoluntas unius finis, puta, adulterij, dependet ex uoluntate alterius per accidens, finis prioris puta furti, ut cum quis uult adulterari ut furetur, malitia quoque obiecti puta adulterij, differt à malitia finis puta furti. Tertium autem, ſcilicet quod utrunque horum eſt per accidens ſignificat quod accidit actui uoluntatis differentia hæc bonitatis utroque modo, quia accidit fini ſubordinari alteri fini, & accidit uoluntati dependere ex alia uoluntate, ſicut accidit mouẽ- (q .6. artic.1) (q. 17. art.10.) (q. 18. arti.4)

ti

à bonitate,quę ē ex fine ; ſicut in actibus aliarum virium,niſi forte per accidens prout finis depēdet ex fine,& voluntas ex voluntate.

Ad secvndvm dicēdum, ꝙ ſuppoſito quòd volūtas ſit boni, nulla circunſtāntia pōt eam ſacere malā. Qđ ergo dr̄,ꝙ aliquis vult aliquod bonum,qñ nō debet,poteſt intelligi dupliciter. vno mō ita,ꝙ iſta circūſtātia referatur ad volitum,&ſic voluntas,nō eſt boni,qa velle facere aliquid qñ non debet fieri,non eſt velle bonum. B Alio modo ita,quod referatur ad actum volendi, & ſic impoſsibile eſt,quod aliquis velit bonum qñ nō debet, quia ſemper homo debet velle bonum,niſi forte per accidens, inquātum aliquis volēdo hoc bonum impeditur,ne tūc velit aliquod bonum debitū,& tūc nō incipit malū ex eo, ꝙ aliquis vult illud bonū,ſed ex eo ꝙ non vult aliud bonum, & ſimiliter dicendum eſt de alijs circunſtātijs.

C Ad tertivm dicendum,ꝙ circunſtantiarum ignorātia excuſat malitiā voluntatis ſecundum qđ circunſtantiæ ſe tenent ex parte voliti,inquantum, ſcilicet ignorat circunſtātias actus, quē vult,

ni, quod moueatur. Niſi enim accideret, omni fini, & omni nolitioni conueniret. De differentia autem vtriuſque bonitatis in actib.aliarum virium hic tacta, in ſequenti quæſtione ex propoſito erit ſermo diffuſus.

¶ Circa prædicta verba dubium occurrit, quia differentia finis & eius quod eſt ad finē, non per accidens ſpectat ad uoluntatē nec uoluntas per accidens intendit, & eligit. ergo non ſolum per accidens, ſed per ſe differt quo ad uoluntatē, bonitas ex fine, & ex obiecto. Illa .n. ad intentionē, hæc ad electionem ſpectat.

¶ Ad hoc dicit, ꝙ licet nihil illorum aſſumptorum concurrat ꝑ accidens ad uoluntatem, negā da tamen eſt ſequela, quia bonitas finis. & eius quod eſt ad finem, ut ſic eſt una: et ſi licet finis, & id ꝙ eſt ad finē, diſtinguantur. Vñ id qđ eſt ad finem, dupliciter comparari poteſt ad uoluntatem. Vno modo ut ſic, & non habet aliam bonitatem, ſed finis eſt eius ratio formalis. Alio modo ſecūdum aliquam aliam propriam bonitatem, & ſic non eſt ut ad rem, ſed ut ſeorſum uolitum. Et tunc differt bonitas obiecti à fine, ſed per accidens, ut in litera dicitur.

D

Articvlvs III.

Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex ratione.

117 A D tertivm ſic proceditur. Videtur ꝙ bonitatis voluntatis non dependeat à ratione. Prius .n. non dependet à poſteriori, ſed bonū ꝑ prius ꝑtinet ad voluntatem, quàm ad rationem, vt ex ſupra dictis patet.* ergo bonum voluntatis non dependet à ratione.

¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in 6. Ethic.† ꝙ bonitas intellectus practici, eſt uerum conforme appetitui recto appetitus autem rectus eſt voluntas bona. ergo bonitas rationis practicæ magis dependet à bonitate voluntatis, quàm econuerſo.

E ¶ 3 Præt. Mouēs non dependet ab eo quod mouetur, ſed econuerſo, voluntas autem mouet rationē, & alias vires, vt ſupra dictum eſt.* ergo bonitas voluntatis non dependet à ratione.

Sed contra eſt, quod Hilarius dicit in 10. de Trin. Immoderata eſt omnis ſuſceptarum voluntatum pertinacia, vbi nō rationi voluntas ſubiicitur, ſed bonitas voluntatis conſiſtit in hoc, quod nō ſit immoderata. ergo bonitas voluntatis dependet ex hoc, quòd ſit ſubiecta rationi.

Respon. Dicendum, quod, ſicut dictum eſt,* Bonitas voluntatis proprie ex obiecto dependet, obiectū autem voluntatis proponitur ei per rationem. Nam bonum intellectum eſt obiectum voluntatis proportionatum ei: bonum autem ſenſibile, vel imaginarium, nō A eſt proportionatum voluntati, ſed appetitui ſenſitiuo : quia voluntas poteſt tendere in bonum vniuerſale, ꝙ .ſ. ratio apprehēdit. Appetitus autem ſenſitiuus non tēdit niſi in bonum particulare, quod apprehēdit vis ſenſitiua, & ideo bonitas voluntatis dependet a ratione eo modo quo dependet ab obiecto.

Ad primvm ergo dicendum ꝙ bonum ſub rōne boni, i. appetibilis, ꝑ prius pertinet ad voluntatem, quā ad rōnem, ſed tamen per prius pertinet ad rationē ſub ratione veri, quàm ad voluntatem ſub ratione appetibilis, quia appetitus voluntatis non poteſt eſſe de bono, niſi prius à ratione apprehendatur.

B Ad secvndvm dicendum, ꝙ Philoſophus ibi loquitur de intellectu practico, ſ'm quod eſt cōſiliatiuus, & ratiocinatiuus eorū quæ ſunt ad finem, ſic.n. perficitur prudentia. In his autem quæ ſunt ad finem, rectitudo rationis conſiſtit in cōformitate ad appetitum finis debiti, ſed tñ & ipſe appetitus finis debiti præſupponit rectam apprehenſionem de fine, quæ eſt per rationē.

Ad tertivm Dicendum, quòd voluntas quodāmodo mouet rationem, & ratio alio modo mouet voluntatem, ex parte .ſ. obiecti, vt ſupra dictum eſt.*

Articvlvs IIII.

Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex lege æterna.

C A D qvartvm ſic proceditur. Vr̄ quòd bonitas voluntatis humanæ nō dependeat à lege ęterna. Vnius enim vna ē regula & mēſura, ſed regula humanæ voluntatis, ex qua eius bonitas dependet, eſt ratio recta. ergo non dependet bònitas voluntatis à lege æterna. 118

¶ 2 Præt. Menſura eſt homogenea menſurato, dr̄ 10. Meta. ſed lex æterna non eſt homogenea voluntati humanæ. ergo lex æterna non poteſt eſſe menſura voluntatis humanæ, vt ab eo bonitas eius dependeat.

¶ 3 Præt. Menſura debet eſſe certiſsima, ſed lex æterna eſt nobis ignota. ergo non pōt eſſe noſtræ voluntatis menſura, vt ab ea bonitas voluntatis noſtræ depēdeat.

D Sed contra eſt quod Aug.† dicit 22. li. contra Fauſtum, ꝙ peccatum eſt factum, dictum, vel concupitum aliquid contra ęternam legem, ſed malitia voluntatis eſt radix peccati. ergo cum malitia bonitati opponatur, bonitas voluntatis dependet a lege æterna.

Respondeo Dicendum, ꝙ in oībus cauſis ordinatis, effectus plus dependet à cā prima, quam à cā ſecunda. quia cauſa ſecunda non agit, niſi in virtute primæ cauſæ. Quòd autem ratio humana ſit regula voluntatis humanæ, ex qua eius bonitas mēſuretur, habet ex lege ęterna, quæ eſt ratio diuina. Vnde in pſa. 4. dr̄: Multi dicunt. Quis oſtendit nobis bona? ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui domine, quaſi diceret. Lumen rationis, quod in nobis eſt, intantum poteſt nobis oſtendere bona, & noſtram voluntatem regulare, inquantū E eſt lumen vultus tui ideſt à vultu tuo deriuatum. Vnde manifeſtum eſt, quòd multo magis dependet bonitas voluntatis humanæ à lege æterna, quàm à ratione humana, & vbi deficit humana ratio, oportet ad rationem æternam recurrere.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ vnius rei non ſunt plures menſuræ proximæ, poſſunt tamen eſſe plures menſuræ, quarum vna ſub alia ordinetur.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ menſura ꝓxima eſt homogenea menſurato, non autem menſura remota.

Ad tertivm dicēdum, ꝙ licet lex æterna ſit nobis ignota, ſecundum quod eſt in mente diuina, innoteſcit tamen nobis aliqualiter, vel per rationem naturalem quę ab ea deriuatur vt propria eius imago, vel per aliqualem reuelationem ſuperadditam.

Margin notes: f. q. 11. ar. cor. — 9. art. 1. li. ethic. c. 2. mo 5. — 9. artic. 1. — prin. lib. — ti. 1. & 2. — li 6. eth. c. 2. — q. 9. artic. 1. — Inf q. 11. artic. 1. cor. — tex. 5. to. 3. — c. 17. in princip. tom. 9.

Super quæſt. nõ decimanonæ Articulum quintum.

Circa materiam quinti & ſexti articuli, omiſſo tertio & quarto a iuere cõfeſſor, qđ depoſitio erroneæ rõnis fit nõ ſolũ per oppoſitam rationem, aut veritatis cognitionẽ ſed etiam per excluſionẽ ad applicationẽ ad opus. v.g. Mulier audiens a prædicatore, qđ vti alienis capillis eſt peccatum mortale, qa eſt ſimulatio, cõcipiensq; ex ratione audita, & authoritate prædicatoris talem vſum eſſe peccatum mortale, & ex alia parte vellet vti hmôi capillis & inde ratione, hinc appetitu mouente, neſcit ſoluere motiuũ rõnis erroneæ cõtrariæ appetitui ſuo: tamen putans abſq; ſolutione rationis id ſibi licere, vtitur talibus capilis. In hoc, & ſimilibus, non eſt proprie loquẽdo voluntas diſcordans a ratione errãte, quia non fit contra conſciẽtiam: Et ratio errans in ſe, non manet tamẽ applicata ad hoc velle nec actualiter, nec virtualiter, ſed deponitur applicatio illa, ac per hoc erronea conſciẽtia, quæ i applicatione conſiſtit. Licite autem hoc abſque vlla alia ratione fit, etiã ſi ex impetu vel libito fiat, quia ratio erronea non habet in ſe unde liget, ſed quatenus acceptaĩ. unde ex quacunque cauſa nõ acceptetur uel in ſe, uel in applicatione, non ligat.

119 2. di. 39. q. 1. art. 2. cor. & ar. 3. per to. & 4. di. 9. ar. 3. q. 1. ad 2. & uer. q. 17. ar 4. Et ma. q. 2. art. 2. ad 8. Et quo. 3. ar. 27. & qu. 8. art. 13. & 15. & quol. 9. arti. 5. cor. & Rom 14. le. 2 & le 3. 6. Et Gal. 5. Art. præced. In ſerm 6. de uerb. Dñi a med. to. 19.

q. 79. art. 13.

p. p. q. 79. artic. 13.

ARTICVLVS V.

Vtrum voluntas diſcordans à ratione errante ſit mala.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vĩ qꝫ volũtas diſcordãs à rõne errãte nõ ſit mala. Ratio. n eſt regula volũtatis humanæ, inquãtum deriuatur à lege æterna, vt dictum eſt*, ſed ratio errans non deriuatur à lege æterna. ergo ratio errans eſt regula volũtatis humanæ, non ẽ ergo volũtas mala, ſi diſcordat à rõne errante.

¶ 2 Præ. Secundũ Aug.* Inferioris poteſtatis pręceptum non obligat, ſi contrarietur præcepto poteſtatis ſuperioris, ſicut ſi Procõſul iubeat aliquid, quod imperator ꝓhibet, ſed ratio errans quandoque proponit aliquid, quod eſt contra præceptum ſuperioris. ſ. Dei, cuius eſt ſumma poteſtas. ergo dictamẽ rationis errantis non obligat. non eſt ergo voluntas mala, ſi diſcordet à ratione errante.

¶ 3 Pręt. Omnis voluntas mala reducitur ad aliquam ſpeciem malitiæ, ſed voluntas diſcordãs à rõne errante non poteſt reduci ad aliquam ſpeciem malitiæ, puta, ſi ratio errãs errat in hoc, ꝙ dicat eſſe fornicandum, voluntas eius qui fornicari non vult, ad nullam malitiam reduci poteſt. ergo voluntas diſcordans à ratione errante non eſt mala.

SED CONTRA ſicut in primo dictum eſt,* Cõſciẽtia nihil aliud eſt, quàm applicatio ſciẽtiæ ad aliquem actum, ſcientia autem in ratione eſt voluntas; ergo diſcordãs à ratione errante eſt contra conſcientiam, ſed omnis talis voluntas eſt mala. dicitur. n. Ro. 14. Omne quod nõ eſt ex fide peccatum eſt. i omne qđ eſt contra conſciẽtiam. ergo voluntas diſcordans à ratione errante eſt mala.

RESPONDEO Dicẽdum, ꝙ cũ conſcientia ſit quodammodo dictamen rationis, eſt. n. quædam applicatio ſcientiæ ad actũ, vt in primo dictum eſt*, idem eſt quęrere, K Vtrum voluntas diſcordans à ratione errante ſit mala, quod quærere, Vtrum conſcientia errans obliget.

Circa quod aliqui diſtinxerunt tria genera actuum. Quidam. n. ſunt boni ex genere, quidam ſunt indifferẽtes, quidam ſunt mali ex genere. Dicunt ergo, quod ſi ratio, vel conſcientia dicat aliquid eſſe faciẽdum quod ſit bonum ex ſuo genere, non eſt ibi error. Similiter, ſi dicat aliquid non eſſe faciendum, quod eſt malum ex ſuo genere. eadem. n. ratione præcipiuntur bona, qua prohibentur mala. Sed ſi ratio, vel conſcientia dicat alicui, quod illa quæ ſunt ſecundum ſe mala, homo teneatur facere ex præcepto, vel quòd illa quæ ſunt ſecundum ſe bona, ſint prohibita, erit ratio, vel conſcientia

F errans. Et ſimiliter, ſi ratio vel conſcientia dicat alicui, quod id quod eſt ſecũdum ſe indifferens, vt leuare feſtucam de terra, ſit prohibitum vel præceptum, erit ratio, vel conſcientia errans. Dicunt ergo, quòd ratio, vel conſcientia errans circa indifferentia ſiue præcipiendo, ſiue prohibendo, obligat, ita quòd voluntas diſcordans à tali ratione errante, erit mala & peccatũ, ſed ratio, vel conſcientia errans præcipiendo ea, quæ ſunt per ſe mala, vel prohibendo ea, quę ſunt per ſe bona & neceſſaria ad ſalutem, non obligat, vnde in talibus voluntas diſcordans a ratione, vel conſcientia errante, non eſt mala. Sed hoc irrationabiliter dicitur. In indifferentibus enim voluntas diſcordans à ratione, vel conſcientia errante, eſt mala aliquo modo ꝓpter obiectũ

G à quo bonitas, vel malitia voluntatis dependet, non autem propter obiectum ſecundum ſui naturam, ſed ſecundum quod per accidens à ratione apprehenditur vt malum, ad faciendum, vel ad vitandum. Et quia obiectum voluntatis eſt id; quod proponitur a ratione, vt dictum eſt, * ex quo aliquid proponitur a ratione, vt malum, voluntas, dum in illud fertur, accipit rationem mali. hoc autem contingit non ſolum in indifferentibus, ſed etiam in per ſe bonis, vel malis. Non ſolum enim id, quod eſt indifferens, poteſt accipere rationem boni, vel mali per accidens, ſed etiam id, quod eſt bonum, poteſt accipere rationem mali, vel illud, quod eſt malum, rationem boni, propter apprehenſio-

H nem rationis, puta, abſtinere à fornicatione, bonum quoddam eſt: tamen in hoc bonum non fertur voluntas, niſi ſecundum quod à ratione proponitur. Si ergo proponatur vt malum a ratione errante, fertur in hoc ratione mali, vnde voluntas erit mala, quia vult malum, non quidem id quod eſt malum per ſe, ſed id quod eſt malum per accidens, propter apprehenſionem rationis. Et ſimiliter credere in Chriſtum, eſt per ſe bonum, & neceſſarium ad ſalutem, ſed voluntas non fertur in hoc, niſi ſecundum quod à ratione proponitur. Vnde, ſi à ratione proponatur vt malum, voluntas feretur in hoc vt malum, non quia illud ſit malum ſecundum ſe, ſed quia eſt malum per accidens ex apprehenſione rationis. Et ideo Philoſophus dicit in 7. Ethic.† quod,

I per ſe loquendo, incontinens eſt, qui non ſequitur rationem rectam: per accidens autem, qui non ſequitur etiam rationem falſam, Vnde dicendum, quod ſimpliciter d omnis voluntas diſcordans a ratione ſiue recta, ſiue errante, ſemper eſt mala.

q. 8. artic. 1.

ca. 1. & li. 5. c. 9. ante medium to. 5.

D. 384.

AD PRIMVM ergo dicendum quòd iudicium rationis errantis licet non deriuetur a Deo, tamen ratio errans, iudicium ſuum proponit vt verum, & per conſequens vt a Deo deriuatum, a quo eſt omnis veritas.

AD SECVNDVM dicendum, quod verbum Auguſt. habet locum, quando cognoſcitur quod inferior poteſtas præcipit aliquid contra præceptum ſuperioris poteſtatis. Sed ſi aliquis crederet, quod Præceptum Proconſulis, eſſet præceptum. Imperatoris contemnendo præceptum ꝓconſulis, contemneret præceptum. Imperatoris. Et ſimiliter, ſi aliquis homo cognoſceret, quod ratio humana dictaret aliquid contra præceptum Dei non teneretur rationem ſequi, ſed tunc ratio non totaliter eſſet errans, ſed quando ratio errans proponit aliquid vt præceptum Dei: tunc idẽ eſt cõtemnere dictamen rationis, & Dei præceptũ.

AD TERTIVM dicendum, quòd ratio quando apprehendit aliquid vt malum, ſemper apprehendit illud ſub aliqua ratione mali, puta, quia contrariatur diuino præcepto; vel quia eſt ſcandalum, vel propter aliquod huiuſmodi, & tũc ad talem ſpeciem malitiæ reducitur talis mala voluntas.

ARTI.

Articvlvs VI.

Vtrum voluntas concordans rationi erranti ſit bona.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quod volũtas concordans rationi erranti ſit bona. Sicut enim voluntas diſcordans à ratione, tendit in id quod ratio iudicat malum, ita voluntas concordans rationi, tendit in id quod ratio iudicat bonum, ſed voluntas diſcordans à ratione etiam errante, eſt mala. ergo voluntas concordans rationi etiam erranti, eſt bona.

120 ...p. art. 5 & ...cis. ibi in...ctis.

¶ 2 Præte. Voluntas concordans præcepto Dei & legi æternæ, ſemper eſt bona, ſed lex æterna & præceptum Dei proponitur nobis per apprehenſionem rationis, etiam errantis. ergo voluntas concordans etiam rationi erranti, eſt bona.

¶ 3 Præt. voluntas diſcordans à ratione errante eſt mala. Si ergo voluntas concordans rationi erranti ſit etiã mala, videtur, ꝙ omnis voluntas habentis rationem errantem, ſit mala, & ſic talis homo erit perplexus, & ex neceſsitate peccabit, quod eſt inconueniens. ergo volũtas concordans rationi erranti eſt bona.

SED CONTRA Voluntas occidentium Apoſtolos erat mala, ſed tamen concordabat rationi erranti ipſorum, ſecundum illud Ioann. 16. Venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo, ergo voluntas concordans rationi erranti poteſt eſſe mala.

C RESPONDEO dicendum, quòd ſicut præmiſſa quæſtio eadem eſt cum quæſtione, qua quæritur, Vtrum cõſcientia erronea liget, ita iſta quæſtio eadem eſt cum illa qua quæritur, Vtrum conſcientia erronea excuſet. Hæc autẽ quæſtio depẽdet ab eo, quod ſupra de ignorantia dictum eſt.* Dictum eſt, n. ſupra, quòd ignorantia quandoque cauſat inuoluntarium, quandoque autem non. Et quia bonum, & malum morale conſiſtit in actu, inquantum eſt voluntarius, vt ex præmiſsis patet,* manifeſtum eſt, quod illa ignorantia, quæ cauſat inuoluntarium, tollit rationem boni, & mali moralis: non autem illa quæ inuoluntarium non cauſat. Dictũ eſt etiam ſupra* quòd ignorantia, quæ eſt aliquo modo volita ſiue directe, ſiue indirecte, non cauſat inuoluntarium. Et dico ignorantiam directe voluntariam, in quam actus voluntatis fertur, indirecte autem propter negligentiam, ex eo quòd aliquis non vult illud ſcire, quod ſcire tenetur, vt ſupra dictum eſt*. Si igitur ratio, vel conſcientia erret errore voluntario vel directe, vel propter negligentiam, quia eſt error circa id ꝙ quis ſcire tenetur, tunc talis error rationis, vel conſciẽtiæ non excuſat quin voluntas concordans rationi, vel cõſciẽtiæ ſic errãti, ſit mala. Si aũt ſit error, qui cãt inuoluntarium proueniens ex ignorãtia alicuius circunſtantiæ abſque omni negligentia, tunc talis error rationis, vel conſcientiæ excuſat, vt voluntas concordans rationi erranti non ſit mala, puta, ſi ratio errans dicat, ꝙ homo teneatur ad vxorem alterius accedere, voluntas concordans huic rationi erranti eſt mala, eo quòd error iſte prouenit ex ignorantia legis Dei, quam ſcire tenetur. Si autem ratio erret in hoc, quòd credat aliquam mulierem ſubmiſſam, eſſe ſuam vxorem, & ea petente debitum, velit eam cognoſcere, excuſatur voluntas eius, vt non ſit mala, quia error iſte ex ignorantia circunſtantiæ prouenit, quæ excuſat, & inuoluntarium cauſat.

...6. artic. 8.

...artic. 2. huius q.

...6. artic. 8.

...6. artic. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut Dion. dicit in 4. cap. de diu. nomini.* Bonum cauſatur ex integra cauſa, malum autem ex ſingularib. defectib. Et ideo ad hoc quòd, dicatur malum id, in quod fertur voluntas ſufficit, ſiue quod ſecundum ſuam naturam ſit, malum, ſiue quòd apprehendatur vt malum, ſed ad hoc quòd ſit bonum requiritur quòd vtroque modo ſit bonum.

...par. 4. a medio illius.

AD SECVNDVM dicendum, quòd lex æterna errare non poteſt, ſed ratio humana poteſt errare, & ideo voluntas concordans rationi humanæ non ſemper eſt recta, nec ſemper eſt concordans legi æternæ.

B AD TERTIVM Dicendum, quòd ſicut in ſyllogiſticis, vno inconuenienti dato, neceſſe eſt alia ſequi: ita in moralibus vno inconuenienti poſito, ex neceſsitate alia ſequuntur, ſicut ſuppoſito, quòd aliquis quærat inanem gloriam, ſiue propter inanem gloriam faciat quod facere tenetur, ſiue dimittat, ſemper peccabit. Nec tamen eſt perplexus, quia poteſt intentionem malam dimittere: & ſimiliter ſuppoſito errore rationis, vel conſcientiæ, qui procedit ex ignorantia non excuſante, neceſſe eſt, quòd ſequatur malum in voluntate. Nec tamen eſt homo perplexus, quia poteſt ab errore recedere, cum ignorantia ſit vincibilis, & voluntaria.

Articvlvs VII.

Vtrum voluntatis bonitas in his quæ ſunt ad finem, dependeat ex intentione finis.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur qđ bonitas voluntatis non depẽdeat ex intentione finis. Dictum eſt. n. ſupra,† quòd bonitas voluntatis pendet ex ſolo obiecto, ſed in his quæ ſunt ad finem, aliud eſt obiectum voluntatis, & aliud finis intentus. ergo in talibus bonitas voluntatis non dependet ab intentione finis.

¶ 2 Præt. Velle ſeruare mandatũ Dei, pertinet ad volũtatem bonã, ſed hoc poteſt referri ad malũ finem ſ. ad finem inanis gloriæ, vel cupiditatis, dum aliquis vult obedire Deo propter temporalia cõſequẽda. ergo bonitas voluntatis nõ dependet ab intentione finis.

D

¶ 3 Præt. Bonum, & malum ſicut diuerſificant voluntatem ita diuerſificant finem, ſed malitia uoluntatis non dependet à malitia finis intenti. Qui enim vult furari vt det eleemoſynam, voluntatem malam habet, licet intendat finem bonum, ergo etiam bonitas voluntatis non dependet à bonitate finis intenti.

E SED CONTRA eſt, quod Au. dicit 9. confeſsionum, ꝙ intentio remuneratur a Deo, ſed ex eo aliquid remuneratur a Deo, quia eſt bonum. ergo bonitas voluntatis de intentione finis dependet.

RESPONDEO dicendum, quòd intentio dupliciter ſe poteſt habere ad voluntatem, Vno modo ut præcedens, alio modo vt concomitans. Præcedit quidem cauſaliter intentio uoluntatem, quando aliquid uolumus propter intentionem alicuius finis, & tunc ordo ad finem, conſideratur ut ratio quædam bonitatis ipſius voliti, puta cum aliquis uult ieiunare propter Deum, habet enim ieiunium rationem boni ex hoc ipſo, quod fit propter Deum. Vnde, cum bonitas uoluntatis dependeat a bonitate uoliti, ut ſupra dictum eſt*, neceſſe artic. 1. & 2.

¶ Super quæſtionis decimænonæ Arti. ſeptimum.

CIrca titulum articuli ſeptimi, aduerte, quòd licet hactenus de uoluntate i. de actu interiori uoluntatis, in hac quæſtione tractatum ſit, in hoc articulo, quæſtio eſt de uoluntate i. de actu interiori uoluntatis, ut diſtinguitur contra intentionem. Ea autem neceſſitas quæſtionis huius fuit quia uoluntas ab intentione ſæpe diſtingui ſolet, & ut pluſimum intentio iudicari in continua morum frequentia, uoluntaſque ex intentione accuſari, uel excuſari.

121 2. di. 38. ar. 4. ad 4. & ar. 5. cor. & di. 40. art. 2. & i ex po. lib. Artic. 1.

eſt quod dependeat ex intentione finis. Conſequitur autem intentio voluntatem, quando accedit voluntati præexiſtenti, puta, ſi aliquis vellet aliquid facere, & poſtea referat illud in Deum, & tunc primæ voluntatis bonitas non dependet ex intentione ſequenti, niſi quatenus reiteratur actus voluntatis cum ſequenti intentione.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quando intentio eſt cauſa volendi, ordo ad finem accipitur vt quędam ratio bonitatis in obiecto, vt dictum eſt.*

In corp. art.

AD SECVNDVM dicendum, quod voluntas non poteſt dici bona ſi ſit intentio mala, cauſa volẽdi. Qui.n. vult dare eleemoſynam propter inanẽ gloriam conſequendam, vult id, quod de ſe eſt bonum ſub ratione mali, & ideo prout eſt volitum ab ipſo, eſt malum, vnde voluntas eius eſt mala. Sed ſi intentio ſit conſequens, tũc voluntas potuit eſſe bona, & per intentionem ſequentem non deprauatur ille actus voluntatis, qui præceſsit, ſed actus voluntatis, qui iteratur.

D.232. 818 1200

AD TERTIVM Dicendum, quod ſicut iam dictum eſt, malum contingit ex ſingularibus defectibus, bonũ autem ex tota & integra cauſa. Vnde ſiue voluntas ſit eius quod eſt ſecundum ſe malum, & ſub ratione boni, ſiue ſit bona ſub ratione mali, ſemper voluntas erit mala, ſed ad hoc quod ſit voluntas bona, requiritur quod ſit boni ſub ratione boni id eſt quòd velit bonum, & propter bonum.

arti. 6. ad 1. D.196

ARTICVLVS VIII.

Vtrum quantitas bonitatis, vel malitiæ in voluntate, ſequatur quantitatem boni, vel mali in intentione.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Vr quod quantitas bonitatis in voluntate, dependeat ex quãtitate bonitatis in intẽtione, quia ſuper illud Matt. 12. Bonus hõ de theſauro cordis ſui profert bona, dicit gl. Tãtum boni quis facit, quãtum intendit, ſed intentio non ſolum dat bonitatẽ actui exteriori, ſed etiam voluntati, vt dictum eſt.* ergo tãtum aliquis habet bonam voluntatem, quantum intendit.

gl. int. ibid. Art. præced.

¶ 2 Præt. Augmentata cauſa augmẽtatur effectus, ſed intentionis bonitas eſt cauſa bonæ volũtatis ergo quãtum quis intendit de bono, tantum voluntas eſt bona.

¶ 3 Præt. In malis, quãtum aliqs intendit, tantum peccat. Si.n aliquis proiiciens lapidẽ, intenderet facere homicidium, reus eſſet homicidij. ergo pari rõne in bonis, tantum eſt bona voluntas quantum aliquis bonum intendit.

SED CONTRA poteſt eſſe intentio bona & voluntas mala. ergo pari ratione poteſt eſſe intentio magis bona, & voluntas minus bona.

RESPOND. Dicendum, quòd circa actum & intentionem finis, duplex quantitas poteſt cõſiderari. Vna ex parte obiecti, quia vult maius bonum, vel agit. Alia ex intentione actus, quia intenſe vult, vel agit quod eſt maius ex parte agẽtis. Si igitur loquamur de quãtitate vtriuſque quãtum ad obiectũ, manifeſtum eſt, quod quantitas actus non ſequitur quantitatem intentionis, quod quidem ex parte actus exterioris contingere poteſt dupliciter. Vno modo, quia obiectũ, quod ordinatur ad finẽ intẽtum, non eſt proportionatũ fini illi, ſicut ſi quis daret decẽ libras, nõ poſſet conſequi ſuam intentionem, ſi intẽderet emere rẽ ualentem centum libras. Alio modo propter impedimenta, quæ ſuperuenire poſſunt circa exteriorẽ actum, quę nõ eſt in poteſtate noſtra remouere, puta, aliquis intendit ire vſque Romã, & occurrũt ei impedimenta, quod nõ poteſt hoc facere. Sed ex parte interioris actus voluntatis nõ eſt niſi vno modo, quia interiores actus voluntatis ſunt in poteſtate noſtra, non autẽ exteriores actus. Sed voluntas poteſt velle aliquod obiectũ non proportionatum fini intento, & ſic voluntas, quæ fertur in illud obiectum abſolute conſideratum, non eſt tantum bona, quantum eſt intentio. Sed quia etiã ipſa intentio quodammodo pertinet ad actum voluntatis inquantum ſcilicet eſt ratio eius, propter hoc redundat quantitas bonæ intentionis in voluntatem, inquantum ſcilicet volũtas vult aliquod bonum magnum vt finem, licet illud per quod vult conſequi tantũ bonum, non ſit dignum illo bono. ſi vero conſideretur quãtitas intentionis, & actus ſecũdum intentionem vtriuſque, ſic intenſio intentionis redundat in actum interiorem, & exteriorem volũtatis, quia ipſa intentio quodammodo ſe habet formaliter ad vtrũq; vt ex ſupra dictis patet. licet materialiter intentione recta exiſtẽte intẽſa poſsit eſſe actus interior vel exterior, non ita intenſus, materialiter loquendo, puta, cum aliquis non ita intenſe vult medicinam ſumere, ſicut vult ſanitatem, tamen hoc ipſum, quod eſt intẽſe intendere ſanitatem, redundat formaliter in hoc, quod eſt intẽſe velle medicari. Sed tamen hoc eſt conſiderandum, quod intenſio actus interioris, vel exterioris, poteſt referri ad intentionem vt obiectum, puta, cum aliquis intendit intenſe velle, vel aliquid intenſe operari, & tamen non propter hoc intenſe vult vel operatur, quia quantitatem intenti bo

F G H I K

¶ Super quæſtionis decimanonæ Artic. octauum.

221

IN titulo arti. octaui, voluntas ſumatur vt in præcedenti articulo.

¶ In corpore eiuſdẽ articuli, aduerte primo, quod author plus determinat, quã quæſierit. Quæſiuit.n. de quãtitate voluntatis & intentionis, determinat autẽ de quantitate prædictorum, & actus etiã exterioris: & hoc ad perfectionem doctrinę, & propter idẽtitatem rationis, quæ ad hoc, in volũtate, & actu exteriori ſublatis ĩpedimẽtis. Aduerte ſecundo, quod in litera diſtinguitur tã voluntas, quã actus exterior, reſpectu.ſ. ſecundum ſe, & vt ſtat ſub intentione, & dicitur, quod nec quantitas ex obiecto, nec quantitas ex modo intẽtionis deſcendit neceſſario in actum volitionis, aut actus exterioris ſecundum ſe, ſeu materialiter i. vt tẽdunt in ſua obiecta propria, ſed quantitas vtraque, ſcilicet ex obiecto, & modo intentionis, redundat in vtrunque actum, ſ. voluntatis, & exterioris, vt ſtant ſub intentione, ſeu formaliter. i. vt tendunt in finem, quem reſpicit intentio.

112 Sup. ar. 7. ad 2. Et ma. q. 2. ar. 2. ad 8.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli dubium occurrit, quomodo verificetur, quod quantum mala eſt intentio, tantum mala eſt voluntas, an ſ. verificatur de voluntate materialiter, & ſecundum ſe, aut formaliter, & vt ſtat ſub intentione. Si ſecundo modo, nulla eſt differentia inter quantitatem bonitatis & malitiæ in hoc, quoniam, vt in corpore articuli patet, quantitas intentionis bonæ redũdat in voluntatem, & actum formaliter. Si primo modo, ſic conuincitur falſum manifeſte, quoniam neutra malitia neceſſario deſcendit ex intentione in voluntatem materialiter.

¶ Ad hoc dicitur, quod ea quæ dicta ſunt in corpore articuli, verificantur de quantitate bonitatis, & malitiæ. Et de bonitate quidem in litera patet, de malitia autem eiſdẽ rationibus probatur. Quod.n. quantitas malæ intentionis ex obiecto, non neceſſario deſcendat in voluntatem ſecundum ſe, patet ex hoc, quod intendens aliquod magnum malum, põt velle vti aliquo medio non ſufficienter conſono tanto malo: ſicut ſi quis vellet emere epiſcopatum, & offerret ſolas preces. Quod etiã quantitas malæ intentionis ex modo, non deſcendat in quãtitatem actus ſecundum ſe, patet ex hoc, quòd contingit intẽſe intendentem adulterium, minus libenter frangere murum, per quem ingrediatur ad intentum habendum. Cum igitur non oporteat eſſe verum, quòd quantum mala eſt intentio, tantum mala ſit voluntas materialiter, relinquitur, vt verificetur hoc dictum de voluntate formaliter, id eſt, vt ſtat

q. 12. arti. 4.

ſtat ſub intentione. Et ad obiectionẽ contra hoc di, quòd ſtante hoc ſaluatur differentia inter quantitatẽ bonitatis & malitiæ in hoc, quod quantitas malitiæ intentionis, eſt ſemper quantitas malitiæ voluntatis formaliter, ſicut quod abſolute, conſtituit eam tantum malam, quãtitas vero bonitatis intẽtionis non oportet quod ſit quantitas bonitatis voluntatis. Et ratio differentiæ eſt q a ſicut ſimpliciter, ad ſimpliciter ita magis ad magis. Cõſtat aũt, p malitia in intentione ſufficit ad conſtituendã volũtatẽ malã, bonitas autem nõ, quia bonũ cũ ſtat ex cauſa integra malum autem ex particularibus defectib. Vnde dando eleemoſynã propter inanem gloriam, non ſolum intentio eſt mala, ſed etiam actus formaliter, & conſequenter quanto peior eſt intentio tãto peior erit actus formaliter. Sicut abſolute conceditur, quòd actus dantis eleemoſynam propter inanẽ gloriã, eſt malus, ita abſolute concedendum eſt, q actus dantis eleemoſynam propter maximã affectionem inanis gloriæ, eſt peior. Et ſimiliter ſi ſiat pp maius malum, puta ſubuerſionem fidei, ſed furando diuitem propter ſubueniendũ pauperib. bonitas intentionis non conſtituit bonitatem actus & conſequenter quãtitas bonitatis in intẽtione non conſtituit quantitatẽ bonitatis in actu. In quo.n. nõ ponitur bonitas, in eo nec quãtitas illius cogitari põt; & hæc eſt intentio literæ.

In iſto arti. q. 114. ar. 4. In corp. art. artic. 7. ad 2. & 3. 123 2. di. 48. art. 1. Et uer. q. 23. ar. 7. cor.

¶ Super quæſtionis decimænonæ Arti. nonum.

IN articulo nono circa illa verba, Ad bonitatem voluntatis humanæ requirit, q ordinetur in ſummum bonum, memẽto quod ordinari in

ni non ſequitur bonitas actus interioris, vel exterioris, vt dictũ eſt*. Et inde eſt, quod non quantum aliquis intendit mereri, meretur quia quantitas meriti conſiſtit in intenſione actus, vt infra dicetur.*

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd gloſſa illa loquitur quantũ ad reputationẽ Dei, qui præcipue conſiderat intentionem finis. Vnde alia gloſſa dicit ibidem, quod theſaurus cordis, intentio eſt, ex qua Deus iudicat opera. Bonitas enim intentionis, vt dictum eſt*, redundat quodammodo in bonitatem voluntatis, quæ facit etiam exteriorem actum apud Deum meritorium.*

AD SECVNDVM dicẽdum, quod ſola bonitas intentionis nõ eſt tota cauſa bonæ voluntatis: vnde ratio non ſequitur.

AD TERTIVM Dicendum, quod ſola malitia intẽtionis ſufficit ad malitiam volũtatis. Et ideo etiam quantum mala eſt intentio tantum etiam mala eſt voluntas, ſed nõ eſt eadem ratio de bonitate, vt dictum eſt.*

ARTICVLVS IX.

Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex conformitate ad voluntatem diuinam.

AD NONVM ſic proceditur. Vř q bonitas voluntatis humanæ nõ depẽdeat ex cõformitate volũtatis diuinæ. Impoſſibile eſt.n. voluntatẽ hoĩs cõformari volũtati diuinæ, vt patet per id, quod dr̃ Iſa. 55. Sicut exaltãtur cęli à terra, ita exaltatæ ſunt vię meæ à vijs veſtris, & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris. Si ergo ad bonitatem volũtatis requireretur conformitas ad diuinã uoluntatem ſequeretur, quòd impoſſibile eſſet hominis voluntatem eſſe bonam, quod eſt incõueniens.

¶ 2 Præt. Sicut voluntas noſtra deriuatur à voluntate diuina, ita ſciẽtia noſtra deriuatur à ſciẽtia diuina, ſed non requiritur ad ſcientiã noſtram, q ſit conformis ſcientię diuinæ, multa.n. Deus ſcit, q̃ nos ignoramus. ergo non requiritur q voluntas noſtra ſit conformis voluntati diuinæ.

¶ 3 Præt. Volũtas ẽ actionis principiũ, ſed actio noſtra nõ poteſt conformari actioni diuinæ. ergo nec voluntas voluntati.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Mat. 26. Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis, quod dicit,

A quia rectum vult eſſe hominem, & ad Deum dirigi, vt Auguſtin. dicit in Enchiridio.* Rectitudo autem voluntatis eſt bonitas eius ergo bonitas volũtatis dependet ex conformitate ad voluntatem diuinam.

RESPONDEO Dicendum, q ſicut dictum eſt.* Bonitas voluntatis dependet ex intẽtione finis, finis autem vltimus voluntatis humanæ eſt ſummum bonum, quod eſt Deus vt ſupra dictum eſt*. Requiritur ergo ad bonitatẽ humanæ voluntatis, quod ordinetur ad B ſummum bonum, hoc autem bonum primo quidem & per ſe, cõparatur ad voluntatem diuinam vt obiectum proprium eius. Illud autem quod eſt primum in quolibet genere, & menſura, & ratio omniũ quæ ſunt illius generis. Vnũquodque autem rectum, & bonũ eſt inquantum attingit ad proprium menſuram: ergo ad hoc quod voluntas hominis ſit bona, requiritur quod conformetur voluntati diuinæ.

C AD PRIMVM ergo dicendum, quòd volũtas hominis non poteſt conformari voluntati diuinæ per æquiparantiam, ſed per imitationem. Et ſimiliter conformatur ſcientia hominis ſciẽtię diuinæ, inquantũ cognoſcit verum, & actio hominis actioni diuinæ, inquantum eſt agenti conueniẽs, & hoc p imitationem, nõ autem per æquiparantiam. Vnde patet ſolutio ad ſecundum, & ad tertiũ argumentum.

D

ARTICVLVS X.

Vtrum neceſſarium ſit voluntatẽ humanam conformari voluntati diuinæ in volito ad hoc, quod ſit bona.

AD DECIMVM ſic proceditur. Vř q voluntas hominis non debeat ſemper conformari diuinæ voluntati in volito. Non enim poſſumus velle quod ignoramus. Bonum enim apprehenſum, eſt obiectum volũ- E tatis, ſed quid Deus velit, ignoramus in plurimis. ergo non poteſt humana voluntas diuinæ volũtati conformari in volito.

¶ 2 Præt. Deus vult damnare aliquem, quẽ præſcit in mortali peccato moriturũ. Si ergo homo teneretur conformare voluntatem ſuam diuinę voluntati in volito, ſequeretur quod homo teneretur velle ſuam damnationem, quod eſt inconueniens.

¶ 3 Præt. Nullus tenetur velle ali

ſummum bonũ, cõtingit tripliciter. vno modo in cõi, & hoc cõe eſt bonis, & malis, quilibet.n. ppter aliquid, operatur apparens ſibi ſummum bonũ. Alio modo in ſpeciali, confuſe tñ ſicut ſi quis neſciens in quo conſiſtat ſummum bonum, puta, in viſione Dei, vel in Deo, operet pp ſummum bonum, quod in veritate eſt ſummum bonum, & hoc poteſt conuenire bonis. Tertio modo in ſpeciali, & diſtincte, vt ſi quis operari intendit propter Deum cognoſcendum, amãdum &c. Et hoc etiã contingit dupliciter, puta, propter cognitionẽ, amoremq; &c. ad quæ natura põt, & ad quæ gratia Dei eleuat. In propoſito igitur ad bonitatẽ volũtatis humanæ requiritur, quod ordinetur ad ſummum bonum non apparẽter, ſed q in veritate eſt ſummum confuſe, vel diſtincte, naturaliter, vel ſupernaturaliter ſecundum ſtatum perſonæ. Quod dico pp Gentiles, & ignorantes. Si.n. ſm pportionem conceſſi ſibi luminis, in verum ſummum bonum ordinent actiones ſuas, bonæ moraliter erũt, & ſi non, non.

Habetur cõcione prime in Pſal. 31. ſuper illud, Rectos decet collaudatio. to. 8. art. 7. q. 1. artic. 8

¶ Super Quæſtionis decimæ nonæ Articulum decimum.

IN articulo 10. iungito verba in reſpõſione ad primum verbũ in corpore articuli: & memor ſupradictorũ in artic. 6. qõnis primæ, aduerte, q q̃a velle aliquid ſub rõne boni, & velle illud pp ſummũ bonũ, idẽ, q voluntas volẽs aliquid ſub rõne boni, eſt ei formis diuinę volũtati in uolito formaliter, qđ eſt uelle pp diuinum & cõe bonum. Sed caue ne propterea dicas oẽm voluntatẽ ſemp cõformari diuinæ in uolito formaliter, quia nullus operatur aſpiciens ad malũ, ſed ad aliquã boni rõnẽ. Et conſe-

124 Inf. q. 39 ar. 2. ad 3. & 12. q. 104. ar. 4. ad 3. & diſt. 48. arti. 3. & 4. Et uer. q. 23. arti. 7. & 8. Et opuſ 9. q. 87.

conſequenter voluntas mala conformatur diuinæ voluntati in volito formaliter hoc.n. falſum eſt. Licet.n. voluntas quantumcunque mala, in quantum habet aliquid boni, ſit conformis diuinæ volũtati ac per hoc poſsit ſm quid dici conformis diuinę voluntati in volito formaliter, ſicut poteſt ſm quid dici bona, ſimpliciter tamen illa ſola volũtas eſt conformis diuinæ voluntati in volito formaliter, quę ſub ratione boni non apparentis, ſed ueri exercetur. Ad hanc .n. conformitatem tenemur, cum illa, quę eſt ſecundum boni rationem ſiue ueri, ſiue apparẽtis nati ſumus In hac perſiſtere, uirtutis opus eſt.

Au. cõcione vde t. parte pſal.tom.2.

Vo.

quid quod eſt contra pietatẽ, ſed ſi homo vellet illud quod Deus vult, hoc eſſet quandoque contra pietatem, puta, cũ Deus vult mori patrem alicuius, ſi filius hoc idẽ vellet, contra pietatem eſſet. ergo non tenetur conformare voluntatem ſuam voluntati diuinæ in volito.

SED CONTRA eſt, quia ſuper illud Pſal. 32. Rectos decet collaudatio, dicit gloſſ. * Rectum cor habet, qui vult qđ Deus vult, ſed quilibet tenetur habere rectum cor, ergo quilibet tenetur velle ꝙ Deus vult.

¶ 2 Præt. Forma voluntatis eſt ex obiecto, ſicut & cuiuſlibet actus. ſi ergo tenetur homo conformare voluntatem ſuã voluntati diuinę, requiritur quòd teneatur conformare in volito.

¶ 3 Præterea. Repugnãtia voluntatum conſiſtit in hoc, quòd homines diuerſa volunt, ſed quicunque habet voluntatem repugnantem diuinæ voluntati, habet malã voluntatem. ergo quicunque non conformat voluntatem ſuam voluntati diuinæ in volito, habet malam voluntatem.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut ex prædictis patet, * Voluntas fertur in ſuum obiectum, ſecundum quod à ratione proponitur. Contingit autem aliquid à ratione conſiderari diuerſimode, ita quòd ſub vna ratione eſt bonum, & ſecundum aliam rationem non bonum, & ideo ſi voluntas alicuius velit illud eſſe, ſecundum quod habet rationem boni, eſt bona, & voluntas alterius, ſi velit illud idem non eſſe, ſecundum quod habet rationem mali, erit voluntas etiam bona. Sicut iudex habet bonam voluntatem, dum vult occiſionem latronis, quia iuſta eſt: voluntas autem alterius, puta, vxoris, vel filij, qui vult nõ occidi ipſum, inquantum eſt ſecundum naturam mala occiſio, eſt etiam bona. Cum autem voluntas ſequatur apprehenſionem rationis, vel intellectus, ſecundum quod ratio boni apprehenſi fuerit communior, ſecundum hoc & voluntas fertur in bonum communius, ſicut patet in exemplo propoſito. Nam iudex habet curam boni communis, quod eſt iuſtitia, & ideo vult occiſionem latronis, quæ habet rationem boni ſecundum relationem ad ſtatum communem. Vxor autem latronis conſiderare habet bonum priuatum familiæ, & ſecundum hoc vult maritum latronem non occidi. Bonum autem totius vniuerſi eſt id, quod eſt apprehenſum à Deo, qui eſt vniuerſi factor & gubernator, vnde quicquid vult, vult ſub ratione boni communis, quod eſt ſua bonitas, quæ eſt bonum totius vniuerſi. Apprehenſio autem creaturæ ſecundum ſuam naturam, eſt alicuius boni particularis proportionati ſuæ naturæ. Contingit autem aliquid eſſe bonum ſecundum rationem particularem, quod non eſt bonum ſecundum rationem vniuerſalem, aut econuerſo, vt dictum eſt. * Et ideo contingit, quòd aliqua voluntas eſt bona, volens aliquid ſecundum rationem particularem conſideratum, quod tamen Deus non vult ſecundum rationem vniuerſalem, aut econuerſo. Et inde eſt etiam, quod poſſunt diuerſæ voluntates diuerſorum hominum circa oppoſita eſſe bonæ, prout ſub diuerſis rationibus particularibus volunt hoc F eſſe, vel non eſſe. Non eſt autem recta voluntas alicuius hominis volentis aliquod bonum particulare, niſi referat illud in bonum commune, ſicut in finem: cum etiam naturalis appetitus cuiuſlibet partis ordinetur in bonum commune totius. Ex fine autem ſumitur quaſi formalis ratio volendi illud, quod ad finem ordinatur: vnde ad hoc quod aliquis recta voluntate velit aliquod particulare bonum, oportet quod illud particulare bonum ſit volitum materialiter, bonum autem commune diuinum, ſit uolitum formaliter. Voluntas igitur humana tenetur conformari diuinæ uoluntati in uolito formaliter, tenetur enim uelle bonum diuinum & commune, ſed non materialiter, ratione iam dicta. * Sed tamen G quantum ad utrumque, aliquo modo uoluntas humana conformatur uoluntati diuinæ, quia ſecundum quod conformatur uoluntati diuinæ in communi ratione uoliti, conformatur ei in fine ultimo, ſecũdum autem quod nõ cõformatur ei in volito materialiter, conformatur ei ſecundum rationem cauſæ efficientis, quia hanc propriam inclinationem conſequentem naturam, uel apprehenſionem particularem huius rei, habet res à Deo, ſicut à cauſa effectiua, unde conſueuit dici quod conformatur, quantum ad hoc, uoluntas hominis uoluntati diuinæ, quia uult hoc, quòd Deus uult eum uelle. Eſt & alius modus conformitatis ſecundum rationem cauſæ formalis, ut ſcilicet homo uelit aliquid ex charitate, ſicut Deus uult. Et iſta etiam conformitas reduci- H tur ad conformitatem formalem, quæ attenditur ex ordine ad ultimum finem, quod eſt proprium obiectum charitatis.

Ethic.3.

In iſto.art.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd uolitum diuinum, ſecundum rationem communem, quale ſit, ſcire poſſumus. Scimus enim, quod Deus quicquid uult, uult ſub ratione boni, & ideo quicunque uult aliquid ſub quacunque ratione boni, habet uoluntatem conformem uoluntati diuinę, quantum ad rationem uoliti, ſed in particulari neſcimus quid Deus uelit, & quantum ad hoc non tenemur conformare uoluntatem noſtram diuinæ uoluntati. In ſtatu tamen gloriæ omnes uidebunt in ſingulis, quæ uolent, ordinem eorum I ad id, quod Deus circa hoc uult, & ideo nõ ſolum formaliter, ſed materialiter in omnibus ſuam uoluntatem Deo conformabunt.

AD SECVNDVM dicendum, quod Deus non uult damnationem alicuius ſub ratione damnationis, nec mortem alicuius, inquantum eſt mors, quia ipſe uult omnes homines ſaluos fieri, ſed uult iſta ſub ratione iuſtitiæ: unde ſufficit circa talia, quod homo uelit iuſtitiã Dei, & ordinem naturæ ſeruari, unde patet ſolutio ad Tertium.

In iſto art.

AD PRIMVM uero quod in contrarium obijciebatur, dicendum, quod magis vult quod Deus vult, qui conformat voluntatem ſuam voluntati diuinæ quantum ad rationem voliti, quàm qui conformat K quantum ad ipſam rem volitam, quia voluntas principalius fertur in finem, quàm in id quod eſt ad finem.

AD SECVNDVM dicendum, quod ſpecies, & forma actus magis attenditur ſecundum rationem obiecti, quàm ſecundum id, quod eſt materiale in obiectum.

AD TERTIVM Dicendum, quod non eſt repugnantia voluntatum, quando aliqui diuerſa volunt nõ ſecundum eandem rationem, ſed ſi ſub vna ratione eſſet aliquid ab vno volitum, quod alius nollet, hoc induceret repugnantiam voluntatum, quod tamen non eſt in propoſito.

QVAE-

QVAESTIO XX.

De bonitate & malitia exteriorū actuum humanorum, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderādū eſt de bonitate, & malitia quantum ad exteriores actus.

Et circa hoc quærūtur ſex.

¶ Primo, Vtrum bonitas, & malitia per prius ſit in actu voluntatis, vel in actu exteriori.

¶ Secundo, Vtrū tota bonitas, vel malitia actus exterioris dependeat ex bonitatæ voluntatis.

¶ Tertio, Vtrum ſit eadem bonitas & malitia interioris, & exterioris actus.

¶ Quarto, Vtrū actus exterior aliquid addat de bonitate, vel malitia ſupra actum interiorem.

¶ Quinto, Vtrū euentus ſequēs, aliquid addat de bonitate, vel malitia ad actum exteriorem.

¶ Sexto, Vtrum idem actus exterior poſſit eſſe bonus, & malus.

ARTICVLVS I.

Vtrum bonitas, vel malitia, per prius ſit in actu voluntatis, vel in actu exteriori.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̄ q bonū & malū, per prius cōſiſtat in actu exteriori, quā in actu voluntatis, Voluntas enim habet bonitatē ex obiecto, vt ſupra dictū eſt*, ſed actus exterior ē obiectū interioris actus volūtatis dicimur enim velle furtum, vel velle dare eleemoſynam, ergo malum & bonum per prius eſt in actu exteriori, quam in actu voluntatis.

¶ 2 Præt. Bonum per prius conuenit fini, quia ea quæ ſunt ad finē, habēt rationē boni ex ordine ad finē: actus autem voluntatis non poteſt eſſe finis, vt ſupra dictum eſt,* actus autem alterius potētiæ poteſt eſſe finis. ergo per prius cōſiſtit bonum in actu potētiæ alterius, quàm in actu voluntatis.

¶ 3 Præt. Actus voluntatis formaliter ſe habet ad actū exteriorem, vt ſupra dictum eſt,* ſed id quod ē formale, eſt poſterius, nā forma aduenit materiæ. ergo ꝑ prius eſt bonum & malum in actu exteriori, quàm in actu voluntatis.

SED CONTRA eſt, q Auguſt. dicit in li. Retractationum,* quod uolūtas eſt, qua peccatur, & recte uiuitur. ergo bonum, & malū morale ꝑ prius conſiſtit in volūtate.

RESPONDEO Dicendum, quód aliqui actus exteriores poſſunt dici boni, vel mali dupliciter. Vno modo ſecundū genus ſuum, & ſecundum circunſtantias in ipſis conſideratas, ſicut dare eleemoſynam: ſeruatis debitis circūſtātiis dicitur eſſe bonum. Alio modo dicitur aliquid eſſe bonum, vel malum ex ordine ad finem, ſicut dare eleemoſynam propter inanē gloriam, dicitur eſſe malum. Cum autem finis ſit proprium obiectum voluntatis, manifeſtum eſt, quod iſta ratio boni, uel mali; quam habet actus exterior ex ordine ad finem, per prius inuenitur in actu uoluntatis, & ex eo deriuatur ad actum exteriorem. Bonitas autē, uel malitia, quam habet actus exterior ſecundum ſe propter debitam materiā & debitas circunſtātias, non deriuatur à uolūtate, ſed magis à ratione. Vnde, ſi conſideref bonitas exterioris actus, ſecūdū quod eſt in ordinatione, & apprehēſione rationis: prior eſt quā bonitas actus voluntatis, ſed ſi conſideretur ſecundum quod eſt in executione operis; ſequitur bonitatem uoluntatis, quæ eſt principium eius.

AD PRIMVM ergo dicendū, q actus exterior eſt obiectum uoluntatis inquātum proponitur voluntati à ratione, ut quoddam bonum apprehenſum, & ordinatum per rationem, & ſic eſt prius quam bonum actus voluntatis, in quantum vero conſiſtit in execu-

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæ Articulum primum.*

CIrca quæſtionis 20. articulū primū, diligēter notato terminos tituli. ſ. actum volūtatis, actum exteriorem, & prioritatem bonitatis moralis. Actus volūtatis ſumi pōt dupliciter: vno modo ſm ſe; alio mō vt eſt forma, ſeu conditio actuū exteriorū humanorū: hic ſumitur primo mō. Similiter actus exterior ſumitur tripliciter, primo, ſm id præciſe qđ hēt à potentia executiua, à re, tempore, loco ſecluſa obediētia voluntatis. Et ſic, cum nō ſit capax bonitatis, vel malitiæ moralis, quoniā hæc circa voluntaria tm̄ ſiūt, non ſumitur. Alio mō ſumitur. vt ē cōpoſitū ex ſupradictis, & actu voluntatis, ita q ex ipſis, & voluntatis actu ſit vnus numero actus: & ſic ēt non ſumitur hic. eſſet. n. comparatio partis ad totū, & econuerſo. Tertio mō ſumitur ſm id, quod hēt ex ſe, & q participat ex actu voluntatis, ita q diſtinguatur actus exterior voluntarius contra ipſum actū voluntatis in ſe, quicquid ſit illud qđ ſignificat, ly, voluntarius, & hoc mō ſumitur in propoſito, vbi comparatur actus exterior human' actui interiori voluntatis in ſe, cui prius conueniat bonitas moralis, & eſt ſermo de prioritate naturæ, & exteriori à volūtate. Actus. n. intellectus hoc in loco actus exterior vocatur: currit enim curſu aliorum a voluntate.

825 q.19.art.2.

¶ In corpore eiuſdem articuli, aduerte primo diligenter, q ſicut de cæteris rebus tractando, de rebus doctrinam facimus exiſtentibus tempore ſuo in rerum natura, & tū eaſdē in abſtractione concepta diſcutimus & examinamus & ea, quæ de illis, quāuis abſtracte conceptis, ſm ſe uera deprehendimus, in eiſdē in rerum natura inuentis uerificamus, ut patet inductiue ita de actibus humanis exterioribus loquēdo, intellige, q actus talis puta, uti re ſua quando oportet, ubi oportet &c. eſt ſm ſe actus formaliter bonus moraliter ex genere & circunſtantiis, ſicut ſapere uidere, &c. ſunt quædā ſecundum ſe formaliter bona tranſcendenter, & quod poſiti, in rerum natura huiuſmodi actus ſunt etiā formaliter boni nec eſt alia bonitas, qua eſt bonus actus abſtracte cōceptus, & actus in rerū natura poſitus, ſicut non eſt alia humanitas, qua homo abſtracte conceptus eſt homo, & qua homo poſitus in rerū natura eſt hō, ſed bene eſt alius eſſendi modus, quia in rerum natura, & in abſtractione. Scito ſecundo, q aliud eſt loqui de actibus abſolute, aliud vt ſunt obiecta, aliud vt ſunt in rerum natura, aliud vt ſunt in executione. Quæ enim conueniunt alicui abſolute, conueniunt in rerum natura, niſi conueniant non repugnanter, vt alibi dictum eſt, quæ autem conueniunt vt obiecta ſunt, & quæ vt in executione ſunt habitudines important ad ea, quorum ſunt obiecta, & à quibus ſunt &c. Prælibata autē volui hæc eſſe, vt intelligas primo, quod actus exterior, verbi gratia, Vti re ſua abſolute, eſt formaliter bonus moraliter, ac per hoc poſitus in rerum natura eſt etiam formaliter bonus, moraliter: & poſitus in eſſe obiectiuo voluntatis noſtræ, eſt bonus etiam obiectiue, & poſitus in executione, eſt effectus bonus. Secundo, quod quia idem eſt loqui de conditionibus ſecundum ſe rei abſolute, & in rerum natura, non diſtinguas inter bonitatē moralē actus exterioris, ſecundum ſe, & ut in rerum natura, ſed pro eodē computens, ac per hoc cum dr̄, q bonitas ex materia & circunſtantiis prius conuenit actu extra ſm ſe, quam uoluntati, intelligas, quòd prius conuenit huiuſmodi bonitas actui exteriori in rerum natura, quam uoluntati. Et cum his intelligas tertio, quod prius conuenit bonitas iſta actui exteriori obiectiue, quam in executione. Et ſic prius conuenit hæc bonitas actui exteriori ſecundum ſe: ac per hoc, in rerum natura abſolute, ſecundo, ipſimet obiectiue, tertio, actui uoluntatis cui obiicitur quarto, ipſimet in executione, ſicut ſanitas primo cōuenit animali, ſiue abſtracte concepto, ſiue in rerum natura: deinde conuenit medicinæ, & quibuſcunque aliis. Scito quarto, q ſi quæras rationem, quare bonitas actus exterioris ex materia & circunſtātiis prius conuenit ipſi, quam uoluntati in litera tāgitur duplex ratio. Prima eſt, quia cōuenit ipſi per ſe & conſequenter uoluntati ꝑ ipſum. Non. n. ideo tollere aliena eſt malus actus moraliter, qa uelle hoc, eſt: malū, ſed ecōuerſo, qa hoc ē malū mora-

q.5.artic.2. ad 5.

q.18 art.6.

lib. 1. cr. circa medium 20.

moraliter ideo voluntas eius eſt mala. Secūda eſt, quia hęc bonitas pendet à ratione, & non a voluntate, ſed quomodo hoc verum ſit, in ſequenti tractabitur art. Et quod reliquū eſt, ſcilicet, quomodo bonitas actus propria exterioris in executione ſit a voluntate, in 3. artic. tractabitur.

¶ *Super quæſtionis vigeſimæ Articulum ſecundū.*

IN titulo. 2. artic. ſtatim dubium occurrit, Quomodo poſt determinationem, ꝙ bonitas aliqua prius cōuenit actui exteriori, quā uolūtati dubitari poteſt, an tota eius bonitas pēdeat ex voluntate. Si enim prius actui cōuenit ꝙ volūtati aliqua bonitas, liquet ꝙ illa nō pēdet a voluntate. Prius .n. nō depēdet a poſteriori, ac ꝑ hoc cōſtat, ꝙ nō tota bonitas actus exterioris pendet ea volūtate. Nulla ergo eſt hic rationabilis q.

¶ Ad hoc dicitur ꝙ quia actus exterior

126 voluntarius, cludit in ſe dependentiam a voluntate, ideo ſtat, quod bonitas prius

tione operis, eſt effectus voluntatis, & ſequitur voluntatem.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ finis eſt prior in intētione, ſed eſt poſterior in executione.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ forma ſecūdum quod eſt recepta in materia, eſt poſterior via generationis, quā materia, licet ſit prior natura, ſed ſecūdum quod eſt in cauſa agente, eſt oībus modis prior. G Volūtās aūt comparatur ad actū exteriorem, ſicut cauſa efficiens, vnde bonitas actus voluntatis, eſt forma exterioris actus, ſicut in cauſa agente exiſtens.

ARTICVLVS II.

Vtrum tota bonitas, & malitia exterioris actus dependeat ex bonitate voluntatis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod tota bonitas, & malitia actus exterioris, depēdeat ex volūtate, Dicitur enim Matt. 4. Non poteſt arbor bona malos fructus facere: nec arbor

ſecundum naturam inſit ipſi actui humano exteriori, quā voluntati. Adhuc reſtat ambiguū an etiā illa bonitas quæ prius ei conuenit dependeat a voluntate. Licet enim prius nō depēdeat a poſteriori, quod tamen prius ineſt alicui, poteſt dependere ab eo, cui poſterius ineſt. Et eſt ſimile, ſi concluſio, quod ſanum prius ineſt animali, quam medicinæ, quæratur an ſanitas animalis dependeat a medicina.

¶ Circa doctrinam incorpore eiuſdem ſecūdi articuli traditā, dubiū occurrit quadruplex. Primū, quia ſicut bonitas ea materia, & circūſtantijs eſt ea ratione, ita bonitas finis: neque enim finis, neque actus qoicunque pertinet ad genus mor s, niſi vt ſtat ſub ordine rationis. Ratio ergo eſt cauſa omnis bonitatis, vtraque ergo bonitas debuit in rationem reduci, & non altera in voluntatem, & altera in rationem, ut litera ſit.

¶ Secundum dubiū eſt, quia aut hic ſermo eſt de actu exteriori abſolute, aut vt eſt in executione. Si abſolute, cum ſic præueniat voluntatem vt obiectū, nihil aliud eſt dicere, quod bonitas actus exterioris, non eſt a voluntate, quam dicere ꝙ bonitas obiecti uoluntatis non eſt a uoluntate, & cum hoc cōe ſit utriqꝫ volūtatis obiecto, ſcilicet fini, & actui extrinſeco, debuit de vtroqꝫ dici, ꝙ non dependet a voluntate, & non diſpar iudiciū proferri, vt in litera ſit. Si autem, vt eſt effectus voluntatis, cū bonitas vtraque ex obiectis ad actum voluntatis, & ea actu uoluntatis in actum exteriorem imperatum, & factū deueniri, par quoque debuit proferri ſententia, ꝙ vtraque ſcilicet eſt a uoluntate dependēte ab obiecto ſob ratione, & nō ſicut in litera ſit, altera tantum bonitas in uoluntatem reduci.

¶ Tertium dubiū eſt, quia cum una circunſtātiarū actus exterioris ſit finis, oportet ꝙ bonitas actus exterioris ex genere & circunſtantiis dependeat a uoluntate, quoniam ab ea dependet bonitas actus ex fine, ut in litera dicit. Eſt ergo implicatio dicere, quod bonitas actus exterioris ex fine dependet à uolūtate, & quod bonitas eius ex genere, & circunſtantiis non dependet ea excluditur enim in hac bonitas ex fine.

¶ Quartum dubium eſt directe cōtra bonitatem actus exterioris in executione, quia cum reſpectu voluntatis obiectum & finis coincidant, ut dictū eſt, actus exterior obiectus uolūtati, oportet quod ſit finis eius, ac per hoc uolūtas ſit bona ea eo, ſicut ea fine, ſi tūc ſic, bonitas ex fine in actu exteriori pēdet tota ea uoluntate, quia finis eſt obiectum propriū uolūtatis, ſed bonitas actus exterioris eſt bonitas ex fine qa actus exterior obiectū & finis ē uolūtatis, ergo tota bonitas actus exterioris

F pendet ex uoluntate, & idem eſt iudiciū de vtraque bonitate.

¶ Ad primū horū dr, ꝙ hic nō cōparatur finis actui exteriori vt arguens credit, ſed cōparatur bonitas vel malitia ex fine in actu exteriori inuēta, bonitati vel malitiæ ex genere & circūſtantijs in eodē exiſtēti. verbi gratia. In hoc actu, vti te ſua qn̄ oportet &c ꝓ bonū patriæ, inueni duplex bonitas. ſ. ex hoc, qa propter bonum patriæ, & ea genere & circunſtantijs, quia te ſua quando oportet &c. Et ſit hic comparatio earū, & dicitur primo ꝙ bonitas ex fine i huiuſmodi actu inuenta pendet ꝑ ſe ex interiori actu volūtatis: quia hōis ex hoc ꝙ ē propriū volūtatis ſolius obiectū, confert inter actus actui voluntatis primo bonitatē ſuā: ita ꝙ volūtatis actus eſt primo bonus tali bonitate, & per ipſum talis bonitas conuenit, cuicunque conuenit, & cōſequenter actus humanus exterior ꝓfatus habet, ꝙ ſit tali bonitate bonus ex actu interiori voluntatis. Dicitur ſecundo quod bonitas

mala facere fructus bonos. per arborem aūt intelligitur voluntas & per fructum, opus, ſecundum glo.* ergo non poteſt eſſe, quòd volūtas interior ſit bona, & actus exterior ſit malus, aut econuerſo.

¶ 2 Præt. Auguſt. dicit in lib. Retractationum,* quòd non niſi voluntate peccatur. ſi ergo non ſit G peccatum in voluntate, non erit peccatū in exteriori actu, & ideo tota bonitas vel malitia exterioris actus ex voluntate dependet.

¶ 3 Præt. Bonum & malum, de quo nunc loquimur, ſunt differentiæ moralis actus, differentiæ autem per ſe diuidunt genus ſecundum Philoſophum in 7. Meta.* cū igitur actus ſit moralis ex eo, quòd eſt voluntarius, videtur, quod bonum & malum accipitur in actu ſolum ex parte voluntatis.

SED CONTRA eſt, quod Aug. H dicit in lib. contra Mendacium,* quòd quędā ſunt, quę nullo quaſi bono fine, aut bona voluntate

Eſt Aug. l. 1. cō. Iulia. cap. 8. ante medium, tom. 7.

*libr. 1. cap. 9. circa medium, to. 1.

lib. 7. Metaph. text. 42. tomo 3.

cap. 7. parū ante mediū tom. 4.

ex genere, & circūſtātijs in eodē actu inuēta, nō pēdet ex volūtate, qꝛ nō ideo hic actus eſt ſic bonus, quia velle ipſum eſt bonū, ſed econuerſo, ſed pendet ex rōne: inter potentias enim animæ principia moralis bonitatis, vel malitiæ ſunt ratio vel voluntas. Si ergo voluntas non eſt per ſe cauſa huius, relinquitur quod ratio ſit. Et reuera, ratio eſt principium non ſolum huius, ſed etiam omnis bonitatis & malitiæ moralis, quia eſt principium totius eſſe moralis, ſed quia bonitas inuenta in exteriori actu ex fine pendet non ſolum ea ratione, ſed etiam per ſe ex voluntate interiori, ex genere autem & circūſtantiis ea ratione ſolum, ideo illa in voluntatē, vt proximā I per ſe cauſam, hæc in rationem deducta eſt.

¶ Ad ſecūdum dicitur, quod licet hic ſermo ſit de actu exteriori ſimpliciter, & non reſtricto ad executionem, tamen iungendo ipſum cum dictis in articulo præcedenti, poteſt dici, quod hic eſt ſermo de actu exteriori vtrobiqꝫ mō, vt in litera patet. Et cum contra primum membrum obiicitur, reſpōdetur, primo, quòd nō eſt idem loqui de actu exteriori abſolute, & vt obiectum eſt uoluntatis, & conſequenter non eſt idem dicere Actus exterior eſt ſecundū ſe bonus vel malus, & non ex voluntate, & dicere, quòd obiectum voluntatis eſt bonum ſecūdum ſe: & non ea voluntate. Actus enim exterior ſecundū ſe abſtrahit ab obiecto non obiecto voluntatis. Dicitur ſecundo quod hic etiam incidit error. ſicut in priori dubio, quia nō ſit cōparatio obiecti ad obiectū, puta, actus exterioris ad finem: ſed bonitatis actus ex fine, ad bonitatē eiuſdē ea genere & circunſtātiis. Vnde dato, quod idem ſit iudiciū de bonitate actus K & finis, quod ſcilicet neutra pendet ex voluntate, non tamen eſt idem iudiciū de bonitate ex fine participata in actu, & bonitate eiuſdem ſecūdum genus & circūſtātias, quia illa ex voluntate, hæc non, pendet, & hoc ſit in litera. Tertio dicitur, ꝙ ſi compararetur obiectū ad obiectum, adhuc aliquid ſingulare inſinuaretur in actu quod nō in fine, dicendo ꝙ bonitas actus extrinſeci obiecti non eſt ea voluntate, quia hoc obiectū differt a fine dupliciter. Primò, quia eſt actus quidā. Secundo, quia eſt depēdēs a voluntate, eſt.n. actus humanus: finis aūt nec dependens aliquid a voluntate, nec actionē aliquā exprimit: vnde dicere de actione a voluntate, dependente, ꝙ nec dependet in propria bonitate ab actu interiori volūtatis, aliquid annotatione dignum eſt, non ſic de fine, quoniam liquidum eſt. Ad id uero quod contra ſecundum membrum obiicitur, dicitur, quod licet actus exterior in executione habeat bonitatē

vtranque

poſſunt bene fieri.

Respond. Dicendũ, ꝙ ſicut iam dictum eſt. In exteriori actu põt cõſiderari duplex bonitas, vel malitia. Vna ſm debitã materiã & circunſtantias, Alia ſm ordinẽ ad finem. Et iſta quidem quæ eſt ſm ordinem ad finẽ, tota dependet ex voluntate illa autem q̃ eſt ex debita materia, vel circunſtantijs, depẽdet ex rõne, & ex hac dependet bonitas volũtatis, ſecundum quod in ipſam fertur.

Eſt aũt cõſiderandum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, * ad hoc ꝙ aliquid ſit malũ ſufficit vnus ſingularis defectus, ad hoc autem ꝙ ſit ſimpliciter bonũ, nõ ſufficit vnũ ſingulare bonũ, ſed requiritur integritas bonitatis. Si igitur voluntas ſit bona & ex obieco proprio & ex fine, cõſequens eſt, actum exteriorem eſſe bonum, Sed nõ ſufficit ad hoc, quod actus exterior ſit bonus bonitate volũtatis, quę eſt ex intentione finis. Sed, ſi volũtas ſit mala ſiue ex intentione finis, ſiue ex actu volito, conſequens eſt, actum exteriorem eſſe malum.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ voluntas bona, prout ſignificaf per arborem bonam, eſt accipiẽda ſecundum qđ habet bonitatẽ ex actu volito, & ex fine intento.

Ad 2. dicẽdũ, ꝙ nõ ſolũ aliqs uoluntate peccat, qñdo vult malũ finẽ ſed ẽt, qñ vult malum actum.

Ad tertivm Dicendum, ꝙ

vtranque ex voluntate, & voluntas ab obiectis diſſimiliter tamen hoc ſit, quia bonitas ex fine deſcendit in actum interiorẽ voluntatis per ſe & formaliter, in actum vero exteriorem in executione, denominatiue tantum. Bonitas vero ex genere & circunſtantiæ ex obiecto deriuatur in actũ interiorẽ, denominatiue tantum & per eũ in actũ exteriorem formaliter, ſicut ex ſano in animali, denominatur medicina ſana, quia animal ſit ſanum formaliter. vnde non eſt de vtraque bonitate eadẽ rõ, & in executione. Et ad hoc inſinuãdũ in litera de ſecunda bonitate dicit, ꝙ voluntates ſm quod in rationẽ fertur, habet hanc bonitatẽ, quaſi nõ habeat ipſam ſimpliciter, ſed in ordine ad aliud ſicut cõiter accidit in hõmi denominationibus. Sed tunc inſurgit quæſtio mota in quarto dubio,

q. præced. art. 6. & 7.

Quare bonitas uocata ex fine, ineſt uolũtati formaliter, & uocata ex obiecto, nõ, præcipue cum obiectum etiam ſit finis uoluntatis, & hæc quæſtio ſoluetur in ſolutione quarti dubij.

¶ Ad tertium ergo dubiũ dicitur, quod ſi poſſet ſeparari bonitas alicuius finis, ut circunſtantia eſt, à bonitate eiuſdẽ, ut ſpecificãs reſpectu eiuſdem actus facile dici poſſet diſtinguẽdo, ꝙ finis ut circunſtãtia, ſpectat ad bonitatem actus exterioris ex genere & circunſtantiis: finis autem ut ſpecificãs ſpectat ad uoluntatẽ: & ſic nõ eſſet implicatio dicere, ꝙ bonitas ex fine in actu exteriori pendet ex uoluntate, & ꝙ bonitas ex genere & circunſtãtiis, etiã finis, non pendet eſt uoluntate, quia in prima propõne eſſet ſermo de bonitate ex fine ſpecificãte actũ exteriorem formaliter ſumptũ, in ſecũda uero de bonitate ex fine & circunſtantia eiuſdem materialiter ſumpti. Sed quia intelligi non poteſt, ꝙ idem numero actus exterior moralis, ſit talis materialiter ſumptus ex aliquo fine, ut circunſtantia, & non ſit talis formaliter ſumptus ex eodem fine, ut ſpecificãte (non enim ſi quis orat ut furetur, intelligi põt ꝙ oratio ſit mala ex furto circunſtantia; & oratio ut uolita ſit non mala ex furto ſpecificãte. Et rurſus, quia finis licet adiunctus, eſt circunſtantia actus exterioris moralis, ut ex ſupradictis patet: & finis ut finis eſt obiectũ proprium uoluntatis. Ideo dicendum eſt, ꝙ bonitas ex fine circunſtante, ſiue ſpecificante, media uoluntate ad exteriorem actum pertinet ita quod actus exterior non habet bonitatem ex fine circunſtante, niſi dependente à uoluntate, & bonitas ex fine deriuatur in actum interiorem uoluntatis ſpecificatiue & formaliter, in actum uero exteriorẽ formaliter ſumptũ, id eſt, ut ſtat ſub interiori, ſpecificatiue quoque, ſed ſecundario, in eundem aũt materialiter ſumptũ, ut adiacens circunſtãtia. Cũ ergo cõparatur bonitas exterioris ex fine, ad bonitatem eiuſdem ex genere, & circunſtantiis, intellige ex circunſtantiis, manentibus pure circunſtantiis, qualis non eſt circunſtantia finis, quia ut ſuperius eſt dictum, tranſit in ſpecificans, & conſequenter ſubſtantiale.

E ¶ Ad quartum dubium, antequam reſpondeatur, aduertendũ eſt, qđ quia quęrit de diuerſitate bonitatis in ipſo actu uoluntatis ex fine, & ex actu uolito, ſeu obiecto, & cõtra hanc diuerſitatem arguit, & hæc diuerſitas dicitur cõſiſtere in hoc: quod bonitas ex fine ineſt uolũtati formaliter, bonitas aũt ex actu uolito ineſt ipſi uoluntati denominatiue, ꝓꝑ rationem ſupradictã, ſcilicet quia inter actus, bonitas ex fine primo ſaluatur in uoluntatis actu, cuius finis eſt propriũ obiectũ, bonitas autẽ ex materia & circunſtantiis, primo ſaluatur in ipſo actu exteriori. Quia ergo hęc ſunt cõnexa, primo uidebitur quare finis bonificat uoluntatem formaliter, & actus uolitus, qui eſt etiam finis, quia obiectũ & finis reſpectu uolũtatis eſt idem, non bonificat ipſam formalr, ſed denominatiue, & ſic deinde formaliter ſatisfiet quęſito. Dicitur ergo ꝙ quia, ut in art. 2. quęſtio pręcedẽtis dictũ eſt, differens bonitas actus interioris uoluntatis ex obiecto & fine, per accidens, inuenit in eodem,

A ideo bonitas ex fine, qui cõcurrit per ſe ineſt formaliter: bonitas autem ex obiecto, denominatiue. Sed hæc reſpõſio peccat ſecundum nõ cauſam vt cauſam. Ex hoc enim, ꝙ differentia, duarum bonitatũ in actu interiori voluntatis eſt per accidens non ſequitur, quòd vtraque ſm ſe, aut altera, inſit denuminatiue eidem, ſtat.n. ꝙ diſtinctio earũ cõcurrat per accidẽs in eodẽ, & tñ vtraq; ſm ſe inſit: ſicut ſtat concurſum creditoris & debitoris in eãdem plateã eſſe ꝑ accidens, & tñ iter vtriuſque ſm ſe, ad illum locum eſſe. Dicitur aliter, ꝙ quia actus exterior in caſu poſito non cõcurrit ſub ratione finis, ſed obiecti, licet ſit ſimul cum eo, diſtinguitur contra finem, cum dicitur bonitas ex fine, & bonitas ex obiecto, & ſola bonitas ex fine ſit formaliter in voluntate, quia ſola eſt ex proprio obiecto vt ſic, ideo bonitas in actu interiori volũtatis ex fine, eſt formaliter, & ex obiecto, eſt denominatiue. Et ſm hoc oportet dicere, ꝙ quãdo actus exterior ẽ finis, dat

C bonitatẽ actui interiori formaliter, qñ vero eſt obiectũ tantũ dat bonitatẽ interiori actui denominatiue. Verbi gratia, Si quis vult fornicari, nõ ꝓꝑ aliũ adiunctũ finẽ, actus interior volũtatis erit in ſpecie fornicationis formaliter, quia fornicari eſt finis. Si quis vero vult fornicari ꝓꝑ furari, tũc actus interior volũtatis erit in duabus ſpeciebus, ſcilicet in ſpecie furti formaliter: in ſpecie vero fornicatiõis denominatiue. Sed quoniam ſuperius dictum eſt, ꝙ voluntas in quodcũque fertur, aut fertur ſub ratione finis, aut ꝓpter finem. & quãdo fertur, in propter finem, fertur formaliter in finẽ, ideo non conſonat dicere, ꝙ actus exterior in caſu poſito non eſt volitus vt finis, ſed vt obiectum tñ. Oportet enim vt finẽ, uel propter finem eſſe volitum, ſed non ꝓꝑ finem tantum, quia etiam ſecundũ ſe propter propriã bonitatem eſt volitus, vnde & in propria

D reponit ſpẽ actũ interiorẽ uoluntatis, licet denominatiue. Ergo. Et cõfirmatur, quia in 1. ar. pręcedentis quæſtionis, ubi dicitur, ꝙ nõ differt in uoluntate bonitas ex fine & obiecto, expreſſe obiectum ipſum uocatur finis, cum ſubditur, niſi ſicut finis dependet ex fine. Aliter ergo diſtinguendo de fine & ſubfine, & ꝙ quãdo quis uult fornicari, ut furetur furtum eſt finis: fornicatio uero ſubfinis: ꝙ finis facit actum interiorem formaliter talem, ſubfinis autem denominatiue. Sed hęc reſpõſio nõ ſatisfacit: quia ex diſtinctione ſubfinis a fine, nihil aliud apparet ſequi, niſi quod finis principalem locũ tenet, & ſubfinis ſecũdarium: ac per hoc finis bonificat formaliter actũ interiorem uoluntatis, cũ ſubfinis claudatur infra latitudinem finis, etiã ipſe bonificabit eundem formaliter, licet ſecũdario Aliter ergo occurrit dicendum. Ad cuius euidentiã nota tria. Primũ eſt, ꝙ ſicut ſunt duo genera humanorũ actuum, ſcilicet actus interior uoluntatis, & actus uoluntatis exterior, ita dantur duo propria bonifactiua actuum formaliter, ſcilicet finis & mate-

E ria cum circunſtantijs. Et finis quidem ut ſic, bonifactiuus eſt interioris actus uoluntatis, ita ꝙ ipſe eſt primo formaliter bonus ex fine: materia aũt cũ circunſtantijs, bonifactiua eſt actus exterioris voluntarij, ita ꝙ ipſe primo eſt formaliter bonus ex materia & circunſtantiis. Secundũ eſt, quod licet multipliciter cõtingat bonitatem deriuari ex vno in aliud puta, ſicut ex fine, vel obiecto, ſeu materia circa quam, vel circunſtãtia, vel actione: in propoſito dupliciter cõtingit bonitatem actus deriuari in alium actum. Vno modo vt ſic, ita quod quia talis actus inquantum actus, eſt bonus, ideo ille alius actus, inquãtum actus, eſt bonus. Alio modo, vt alter eorum, uel uterque induit rationem finis, uel obiecti cuiuſuis alterius. Differentia autem inter has duas deriuationes, eſt, quod prima deriuatio, ut diuo Thomæ placet in calce ſequentis articuli, eſt ſecundum denominationem tantum, ita quod nec actus exterior ab interiori, nec interior ab-

exteriori ſit bonus formaliter, ſed denominatiue ideo bonus, quia eſt ab illo, aut ad illū. Secūda aūt deriuatio, quæ eſt à fine, quia de aliis nō eſt cura præſens, ſm formalē eſt inhæſionē bonitatis. Vnde cū quis vult fornicari, vt furetur, licet furtū ſit actus exterior, quia nō cōcurrit ad actū interiorē voluntatis vt finis qualificat eū formaliter & reponit in ſpē furti formaliter. Tertiū eſt, quòd rō finis boni vel mali & actus boni vel mali, inueniūtur ſeparatæ, & coniunctæ. Separatæ quidem, q.ſ. eſt finis & nō actus: vt cum quis vult deū eſſe, & econuerſo, quod eſt actus & nō finis, vt cum quis vult actū indifferentem, puta, leuare feſtucā de terra, vel volitum niſi propter finē, vt proiectionem merciū in mare. Coniūctæ vero, ita quòd finis coniungit actus, ſicut cum quis vult fornicari propter furari, furari enim tūc habet primo rationem finis, cui ſubſterni tur actus furandi, uel actui coniungitur finis, ſicut in exēplo poſito, fornicari, tenet primo rationem actus, cui coniungit ratio finis, dum non ſolum ille vult incurrere malum furti, ſed etiā malū fornicationis, qui propter furtū non incurreret malum inceſtus materni. H Hoc enim ſignum eſt quòd vult vel hoc ret etiam malitiam actus talis ſm ſe, quod eſt velle illū vt finem. Ex his autem dicitur ad motum dubiū, quod ſermo dicens, quod finis qualificat formaliter actum interiorem uolūtatis, actus autem exterior denominatiue tantū intelligēdus eſt formaliter, inquantum finis, & inquantum actus, cū quo tamen ſtat, quòd actus exterior, ut finis qualificet uolūtatis actū interiorem formaliter, ſiue actus exterior rationē habeat finis principalis, ſiue ſecundarij. Vnde ſicut nō incōuenit, quòd in exēplo poſito ſcilicet cū quis uult fornicari, ut furetur, quod furti malitia ex genere & circunſtantijs, deriuetur formaliter in actum interiorem uoluntatis, inquantum habet rationē finis & nō deriuetur in eundē, niſi denominatiue, inquātū habet rationem actus, ita nō incōuenit quòd fornicationis malitia ex genere & circunſtantijs, inquātū habet rōnem actus, non deriuetur in actum interiore uolūtatis niſi denominatiue, & inquātum habet quādam finis rationem, deriuetur in eundē formaliter. I Et ſic, cum idem eſt actus & finis omnino, ut cum uult quis fornicari, nō propter alium finem &c. actus interior volūtatis ex fornicatione, vt habet rōnē finis eſt malus formaliter Et ex eadem, ut habet rationem actus, eſt malus denominatiue. Stat ergo in formali, quod actus uolitus inquantū actus, & inquantū finis, diſtinguendus eſt, & quod de ipſo, inquātū actus ueríficatur, quod aliter bonificat, & aliter, & aliunde eſt bonus. Et ſecundum hoc patet, quòd non eodem modo tota bonitas actus exterioris in executione, cōparatur ad uolūtatem, quia ſola, illa quæ ex fine eſt, à uolūtate pendet, reliqua enim à ſeipſo per volūtatem deſcendit in ſeipſum in executione. Et ſic omnia conſonant, immo ut in ſequentibus huius quæſtionis patebit, nō uidetur poſſibile ſaluare doctrinam authoris. De identitate & diuerſitate, & De additione bonitatis & malitiæ actus exterioris ad interiorem, niſi ſic eam intelligendo.

127 Inf. artic. 4. ad 2.

voluntariū dicitur nō ſolū actus volūtatis, ſed etiā actus exteriores prout à voluntate procedunt & à rōne, & ideo circa vtrolque actus poteſt eſſe differētia boni & mali.

Articvlvs III.

Vtrū bonitas & malitia ſit eadē exterioris & interioris actus.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd non eadē ſit bonitas, vel malitia actus interioris volūtatis, & exterioris actus. Actus enim īterioris principiū, eſt vis aīæ interior apphēſiua vel appetitiua. Actus autē exterioris principium, eſt potētia exequēs motū. Vbi aūt ſunt diuerſa prīcipia actionis, ibi sūt diuerſi actus, actus autem eſt ſubiectum G bonitatis vel malitiæ. Nō poteſt aūt eſſe idē accidens in diuerſis ſubiectis. ergo nō pōt eſſe bonitas interioris & exterioris actus.

¶ 2 Præt. Virtus eſt, quæ bonū facit habentem, & opus eius bonū reddit, vt dicitur in 2. Ethic.* ſed alia eſt virtus intellectualis in potentia imperante, & virtus moralis in potētia imperata, vt patet in principio 2. Ethico.* ergo alia eſt bonitas actus interioris, quæ eſt potentiæ imperantis, & alia eſt bonitas actus exterioris, quæ eſt potentiæ imperatæ.

c.6. in principio. tom. 4.

li. 2. eth. ca. 2. tom. 4.

¶ 3 Præt. Cauſa & effectus idem eſſe non poſſunt. nihil.n. eſt cauſa ſuijpſius: ſed bonitas actus īterioris ē cā bonitatis actus exterioris

¶ Super quæſtionis vigeſimæ Articulum tertium.

IN titulo. articuli tertij eiuſdem uigeſimæ quæſtionis, quæſtio eſt De identitate numerali, &c.

¶ In corpore eiuſdem articuli, aduerte duo. Primū eſt, Dupliciter aliqua accidentia diſtinguūtur, numero ſcilicet, uel ꝓpter numerationem ſubiecti, ut albedo in Sorte & Platone, uel ꝓpter numerationem eſſentiæ vt albedo & dulcedo in eodē pomo. Et propterea litera intendens, quod utraque bonitas eſt intus, & utraq; extra, & ponens quod uterque actus eſt unus actus in genere moris, uult quod quandoque ſit una nu- F meroſitate ſubiecti & eſſentiæ, quandoque duæ numeroſitate eſſentiæ, non ſubiecti, quia vterque actus, eſt vnum ſubiectū numero. Secundum eſt, quòd hinc expreſſe, vt reſpōſio ad tertium manifeſtat, habes, quòd deriuatio bonitatis vel malitiæ ex actu in actum, non eſt formalis, ſed denominatiua tātum.

¶ Sed ſunt hic plura dubitatione digna. Primū eſt, ſi actus exterior & interior ſunt vnus actus & vnū ſubiectū numero in genere moris, quorſum ēēt quæſtio de prioritate, dependentia & cauſalitate bonitatis & malitiæ moralis vnius ab altero. Hæc. n. cum diuerſitatem ſupponant per accidens, ad moralem doctrinā ſpectare videtur. Secundū eſt, quia author diminutus vr. Bonitas enim actus exterioris, tripliciter ſe habet ad bonitatem actus interioris. Primo, vt habēs oīo eandē bonitatem, vt potio amara. Secundo, vt habēs omnino aliam ſm ſe, vt bene epulari propter ſanitatem. Tertio, vt habens ex ſe & non ex alio fine, vt cum actus exterior ꝓpter ſe eſt volitus, vt contemplatio vel adulterium. hic enim tertius H modus in litera non ponitur, & tamen frequētiſſimus eſt, dū volumus actus virtutum vel vitiorum non propter alium finem. Tertium eſt, quia voluntaria videtur doctrina authoris quo ad hoc, quòd deriuatio bonitatis vel malitiæ actus ab actu, non eſt ſm formam, vt calidum deriuatur ex calido, ſed ſecūdum denominationē, vt ſanū denominatur in aliis à ſano in animali. Quartū eſt circa ipſam cōcluſionē, cōtra quā arguit Scotus in quol. quæſt. 18. tripliciter ꝓbādo, quòd nō eſt eadē bonitas vel malitia actus interioris & exterioris. Primo authoritate Aug. 13. de Tri. dicētis, quòd male volendo miſer eſt, minus tamē eſſet, ſi nihil eorū quæ perperā voluit, habere potuiſſet, Secundo ratione, quia alia eſt integritas requiſitorum ſm rationem rectā ad bonitatē actus interioris, & alia requiſitorū ad bonitatē actus exterioris. ergo. Tertio etiā ratione quia nihil eſt cauſa, medium, & ratio ſuiipſius, ſed actus interior bo- I nus & exterior bonus ſe habēt in bonitate vt cauſa & cauſatū vt immediatū & mediatū & hmōi. ergo. Quarto arguit contra idem Gre. de Arimino in libro Sententiarum. Actus exterior eſt malus, & non eſt illud malū quod eſt actus interior, ergo ſunt duo mala. probatur minor, quia adulteriū non eſt velle adulterari, nec homicidium eſt, velle hominē occidere, & ſic de alijs Sunt etiam apud Capreolum in 42. diſt. 1. multa, quæ vide ibi: ex his enim ſolutis ſatisfactum credimus.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd ſicut in naturalibus, quod vnū numero conſtat ex pluribus, non per accidēs, nec fruſtra quæritur quid ex quo in alterū redundat, vt patet in cōpoſitis ex materia & forma, ita in moralibus, licet actus imperans & imperatus ſint vnus numero actus nō vt ſimplex, ſed vt compoſitus, nō fruſtra, nec per accidēs quæritur, quid, ex quo ꝓcedat.

¶ Ad ſecundū dicitur, quòd hæc obiectio teſtatur illā eſſe autho- K ris mentem, quam in præcedenti articulo diximus, ſcilicet, quòd diſtinctio bonitatis ex fine & actu intelligit formaliter, id eſt, inquantum finis & inquantū actus. Propterea enim nō oportuit tertium membrum in litera poni, ſed ſub ſecūdo mēbro comprehenditur, quandocunque actus exterior eſt ſm ſe bonus, vnde quando quis vult fornicari, non propter aliū finem malitia actus interioris & exterioris eſt alia, & alia, nō ſpecie, ſed numero, ita quod actus interior voluntatis, eſt malus formaliter ꝓpria malitia fornicationis quā habet ex fornicatione vt finis, & actus exterior eſt malus etiam formaliter propria malitia fornicationis, quā habet vt actus ex genere ſuo.

¶ Ad tertium dicitur, quòd doctrina hæc nō eſt voluntaria, ſed in litera tangitur eius fundamentum, quia ſcilicet, quādo aliquid dicitur tale ex ordine ad aliud, dicitur denominatiue, & non oportet dici formaliter. Quod. n. habet aliqd in ſe formaliter, dicitur tale ſecundum ſeipſum, vt patet inductiue. Conſtat

autem

uatem,quod actus interior voluntatis dicit̃ bonus ex actu exteriori in ordine ad ipſum. Dicitur.n. uelle furari,malũ, quia eſt ad malũ.Et ſimiliter actus exterior dr̃ ex actu interiori malus,in ordine ad ipſum. Dicit.n.actio manus,quæ furat̃,mala q̃a ordinatur a mala voluntate. Vnde cũ multiplicare entia ſine neceſſitate, nõ ſit rationabile, & ordo ſit manifeſtus adinuicẽ, & ſufficiat ad ſaluandum eorum bonitates & malitias ſuperfluũ eſt ponere,quod ẽt ſit deriuatio formalis vt caloris a calore. Et confirmatur, q̃a ſi in æquatione conditionũ, hõmi actus ab actu poſſit deriuatio ſ. formalis, oportebit eadẽ rõne poſſumodũ ſicere,cũ act' vni' virtutis, imperat ab alia,puta fortitudinis a charitate, vt in martiribus,q̃ a charitate in volũtate deriuat̃ charitas alia in actũ exteriorem, & ſimilis, quæ abſurda ſunt.Iace ergo fundamẽtũ hoc, q̃ deriuatio bonitatis & malitiæ,& talis bonitatis, & talis malitiæ ab actu ab actu, vt ſic eſt non formalis, ſed denominatiua, ſeu non per modum vniuocationis, ſed attributionis & ex eo illuceſcent tibi multa moralia, & hoc bene nota.

Art. 1. & 2. huius quæ. & q. 18. arti. 6.

q. 18. arti. 6.

q. 17. art. 4. & q. 18. ar 6.

q. 18. arti. 6.

D. 108.

¶ Ad quartum uero dubium reſpondendo dicitur, q̃ ex authoritate illa Augu. nihil aliud dicit, niſi forte quod exterior actus addit,& facit hominẽ peiorẽ. q̃ qualiter verũ ſit,in ſequẽti patebit arti. Prima vero rõ non cõcludit vniuerſaliter, q̃ oĩs bonitas exterioris actus ſit alia ab oĩ bonitate interioris actus, ſed q̃ aliquãdo gratis concedimus,q̃ ſi de omni eſt intentio, oportet ꝓbare.Cõſtat.n.q̃ eadem eſt integritas requiſitorum ad bonitatem ex fine actus volũtatis interioris & exterioris,licet diſſimiliter ad vtrũq; ſe habeat integritas illa,vt patet, cũ aliquis vult ꝑp finem aliquid nulla alia rõne moraliter bonũ,niſi ꝑp finẽ.Et hoc loquẽdo de his actibus in genere moris,licet forte impoſſibile ſit in genere naturæ, eadem vtriq; cõuenire,qđ forte Scotum decepit.Secunda aũt rõ eiuſdem, ex malo intellectu poſitionis nr̃æ ꝓcedit.Nõ.n. dicimus q̃ eadẽ numero bonitas ſit cauſa & cauſata,ſed dicimus q̃ ſicut ſanitas una numero nõ diuerſificat in animali,medicina & urina, & cũ hoc,a ſanitate animalis deriuatur ſanitas in urina,& medicina,ita dicimus,q̃ eadẽ numero eſt bonitas utriuſq; actus: & q̃ ex altero in alterum deriuat̃ ſm denominationẽ. Vnde cõcedendo,q̃ idem nõ eſt cã nec rõ mediandi ſuijpſius,negat̃ ſequela.ergo alterius bonitatis, q̃a eſt ſophiſma cõſequentis, oportet dicere ergo alterius bonitatis,uel ꝓportiõis,uel attributiõis ad ſe:uñ bonitas actus interioris ĩ cã bonitatis exterioris,i. ꝓportionis actus exterioris ab bonitatẽ interiorẽ, & cõuerſo, & ſic de alijs attributionibus, ſm quas deriuatur denominatio. Ad id quod affertur ex Greg.ſi non fiat vis in uerbis

aut econuerſo,vt dictũ eſt.* ergo nõ põt eſſe eadẽ bonitas vtriuſq;.

Sed contra eſt,quòd ſupra* oſtenſum eſt, q̃ actus voluntatis ſe habet vt formale ad actum exteriorem,ex formali aũt & materiali fit vnum. ergo eſt vna bonitas actus interioris & exterioris.

Respon. Dicendum,q̃ ſicut ſupra dictũ ẽ,* Actus interior volũtatis,& actus exterior prout cõſiderantur in genere moris, ſunt vnus actus.Cõtingit aũt quãdoq; actũ, qui eſt vnus ſubiecto,habere plures rõnes bonitatis,vel malitię,& q̃nq; vnam tñ.Sic ergo dicẽdũ,q̃ q̃nq; ẽ eadẽ bonitas vel malitia interioris actus & exterioris, quandoq; alia, & alia.ſicut.n. dictũ eſt,* prædictæ duæ bonitates, vel malitiæ.ſ.interioris & exterioris actus adinuicẽ ordinantur, cõtingit aũt in his,quæ ad aliud ordinantur,q̃ aliquid eſt bonum ex hoc ſolũ,q̃ ad aliud ordinatur,ſicut potio amara ex hoc ſolo ẽ bona,q̃ ẽ ſanatiua. vnde non eſt alia bonitas ſanitatis & potiõis,ſed vna & eadẽ. Quandoque vero illud q̃ ad aliud ordinatur,habet in ſe aliquam rõnem boni,ẽt præter ordinẽ ad aliud bonũ, ſicut medicina ſaporoſa habet rõnẽ boni delectabilis ꝑter hoc,q̃ eſt ſanatiua. Sic ergo dicẽdum,q̃ q̃ñdo actus exterior ẽ bonus,vel malus ſolũ ex ordine ad finem,tũc eſt omnino eadem bonitas & malitia actus volũtatis,quæ per ſe reſpicit finem, & actus exterioris, qui reſpicit finem mediante actu voluntatis. Cum autem actus exterior habet bonitatem,vel malitiã ſecundum ſe.ſ.ſecundum materiã,vel circunſtãtiã,tũc bonitas exterioris actus eſt una,& bonitas voluntatis,quæ eſt ex fine, ẽ alia,ita tñ q̃ bonitas finis ex volũtate redundat in actũ exteriorem, & bonitas malitiæ & circunſtantiarũ redundat in actũ voluntatis,ſicut iam dictum eſt.*

A, B, C, D

Ad primum ergo dicendũ, q̃ ratio illa probat q̃ actus interior,& exterior ſunt diuerſi ſecũdum genus naturæ, ſed tamen ex eis ſic diuerſis,conſtituitur vnum in genere moris, vt ſupra dictũ ẽ.

Ad secundum dicendum, quod ſicut dicitur in 6.Eth.* Virtutes morales ordinãtur ad ipſos actus virtutũ, q̃ ſunt quaſi fines, prudentia aũt quæ eſt in rõne ad ea quæ ſunt ad finem, & ꝑp hoc requirũtur diuerſæ uirtutes, ſed rõ recta de ipſo fine virtutum non habet aliã bonitatẽ, q̃ bonitatem virtutis, ſm q̃ bonitas rationis participatur in qualibet virtute.

Ad tertium dicendũ,quòd quando aliquid de vno deriuatur in alterum, ſicut ex cauſa agente vniuoca,tũc aliud eſt quod eſt in vtroque,ſicut cũ calidum calefacit,alius numero ẽ calor calefaciẽtis, & calor calefacti,licet idẽ ſpecie. Sed quãdo aliquid deriuatur ab vno in alterũ ſm analogiã vel proportionem, tunc eſt tantum unum numero,ſicut à ſano quod eſt in corpore animalis deriuatur ſanũ ad medicinam & urinã, nec alia ſanitas eſt medicinæ, & vrinæ,quã ſanitas animalis, quam medicina facit,& vrina ſignificat, & hoc modo à bonitate uoluntatis deriuatur bonitas actus exterioris & econuerſo,ſcilicet ſecundum ordinem vnius ad alterum.

negatur ſequela,nõ enim valet,Vrina eſt ſana,& aĩal eſt ſanũ: & Vrina ſana nõ eſt aĩal ſanũ,neq; ecõuerſo.ergo ſunt duę ſanitates,q̃a ſtat numerus habentiũ diuerſimode cũ vnitate numerali rei habitæ.Dixi aũt,ſi nõ fiat vis in verbis, q̃a põt formari argumẽtum in adiectiuis,& ſubſtantiuis,& ſi in his fiat vis,iam ſcis ex prima parte q̃ noĩa ſubſtantiua non pluriſicãtur ſine pluriſicatione formæ, ſed de rebus nunc eſt q̃õ. Põt quoq; diſtingui minor, & dici, q̃ cum dr̃,& hoc malum nõ eſt illud, materialiter quidẽ eſt verum, formaliter autem falſum, quia licet actus exterior malus nõ ſit interior mal', nec ecõuerſo, malitia tñ unius ẽ malitia alterius, ſicut ſanitas aĩalis eſt ſanitas urinæ.

Artic. 1.

q. 17. arti. 4.

Cap. 1. in ſine, tom. 5.

¶ In reſponſione ad ſm eiuſdẽ 3. art. aduerte, q̃ q̃a argumẽtũ tẽdebat ad hoc, ut quia duę uirtutes exiguntur ab bonificãdũ hos duos actus, ſingula ſingulis referendo, idõ duæ eſſent eorum bonitates, quælibet.n. uirtus bonificat actũ ſuum. Reſponſio primo percutit radicem & intendit q̃ nõ propter diuerſitate m ineẽ ter actum interiorem & exteriorem, opus eſt diuerſa uirtute, ſcilicet, morali & intellectuali, ſed propter diuerſitatem finis, & eius q̃ eſt ad finem. nam moralis in fine,intellectualis uero in his quæ ſunt ad finem,perficit. De inde quia ad quemlibet actũ uirtutis concurrit bona ratio & bonus appetitus,quorum primum ſpectat ad uirtutem intellectualem, ſecũdum ad moralẽ,& hoc erat materia argumenti,ideo ſubdit,quod bonitas moralis rectæ rationis de ipſo fine virtutum, id eſt de eadem, de quo eſt virtutis moralis non eſt alia a bonitate morali ipſius virtutis moralis,ac per hoc actus pendens ex recta ratione, & recto appetitu,nõ ꝓpea habet duas bonitates morales,quomodo autem & quare hoc ſit ſubiungitur dicendo,

E Secundũ quod bonitas rationis participatur in qualibet virtute,id eſt,ideo nõ eſt diſtincta,bonitas moralis vtriuſque, quia in qualibet virtute participatur bonitas rationis.Et ſcito, q̃ ly,bonitas determinans rationem,cum dicitur,bonitas rationis participatur,dupliciter intelligi poteſt Primo in ſe ipſa ratione,vt eſt res cuius pars capitur: & ſic non ſignificat bonitatem moralem formaliter,ſed bonitatem intellectualem formaliter. Rectitudo enim rationis,quæ eius eſt bonitas non morale,ſed intellectuale bonũ eſt formaliter, primordialiter aũt & cauſaliter bonitas eſt moralis,ſecundo in ipſis participantibus,vt eſt pars capta, & ſic ẽ bonitas moralis.immo pars omnis bonitatis moralis, & cauſa in omnibus virtutibus moralibus,quocunque modo intelligatur hæc litera, non refert. Semper.n.verum eſt,q̃ nõ eſt alia bonitas moralis,& q̃ rõne participationis ipſius, in quãlibet coincidit virtutẽ moralẽ.

¶ Super Quæſtionis vigeſimæ Articulum quartum.

IN titulo articuli quarti eiuſdē quæſtionis aduerte, quòd hic directè quæritur de actu exteriori, vt eſt in rerum natura.

¶ In artic. 4 eiuſdē 20. q. tripliciter dubitatur, Primo circa primū membrū, ſcilicet q actus exterior nihil addat bonitatis ſupra actū interiorem quo ad bonitatē, quæ eſt ex fine. Manifeſte enim contradicit veritati, & ſecundo membro, quoniam ſi quis fornicari vult vt furetur, & deinde ꝑ fornicationem peruenit ad furtū intentum certū eſt, q ſicut iſte peior eſt factus fornicādo, ita peior factus eſt furando. Furtū autē eſt actus exterior, & actus interior volūtatis eſt ex eo malus malitia, quæ eſt ex fine. ergo quo ad malitiam, quæ eſt ex fine, actus exterior addit in malitia ſupra malitiā actus interioris.

128 Infra. q. 24. art. 3. cor. Et 1. 2. q. 76. artic. 4. ad 1. Et 1. di. 40. articu. 3. Et mal. q 2. ar. 1. ad 8.

* ea home. 19. in Mat. aliquantulum à prin. tom. 2.

Art. præced. ¶ Secundū dubiū eſt circa ſm mēbrū, An voluntas quātū ex ſe eſt parata, ſed ꝓpter impotētiā ceſſans ab opere, ſit perfecta ac ſi operaretur. Et eſt ratio dubij, quia author vocat eam perfectā & cōſummatā. Et rurſus

Art. præced. ponit in ea defectum perfectionis, quæ eſt ex actu exteriori.

¶ Tertium dubium eſt circa illud quod dicitur, ſ. quòd inuolūtarius defectus a faciendo, non tollit aliquid de præmio, vel pœna. Hoc enim apparet eſſe falſum tam apud diuinū, quam apud humanum iudicium. Martyr enim ſola voluntate ſitibunda, propter defectum exterioris martyrii perdit aliquid de præmio, quia caret aureola. Et ſimiliter, qui ſimiliter voluit percutere clericū, caret pœna excōmunicationis, & qui voluit occidere, caret pœna mortis. Quarto loco eſſent forte, alterius iudicio, adducendæ obiectiones recitatæ a Capreolo in 41. di. 2. Sed quoniam ſolutis his, apparebit aut ſolutio, aut impertinentia earum, omitto.

¶ Ad euidentiam horum recolito primo, quod ſicut ſanum in vrina non addit aliquid ſanitatis ſupra ſanitatem animalis, K ita bonū ex fine in actu exteriori, nihil bonitatis addit ſupra bonū actū interiorem voluntatis. Et ratio vtrobique eſt eadē, quia denominatiuum extrinſecū nihil formæ addit ſupra denominatiuū formale, vnde ex hoc quod author poſuit, quod bonitas ex fine, eſt formaliter in ſolo actu interiori, oportet cōſequenter dicere, q actus exterior nihil bonitatis illius addit: quoniam tali bonitate bonus eſt, quaſi extrinſeca denominatione. Et quia ſi affirmatio eſt cauſa affirmationis, negatio erit cauſa negationis & econuerſo, ideo ſecundum bonitatem, quàm habet actus interior volūtatis eſt actu exteriori volito, actus exterior in rerū natura quia eſt formaliter bonus tali bonitate addit ad bonitatē actus interioris, non aliā bonitatē, aut aliū bonitatis gradū, ſed ipſam eandem bonitatem apponit in ſuo perfectiſſimo eſſendi modo, ſcilicet formaliter, ac ꝑ hoc terminat, perficit, & conſummat motum voluntatis in ipſum ex propria forma, quam in ſe, & ex ſe habet. Vnde melior eſt volens F & faciens actū bonū, q̄ volēs facere, & nō faciēs. Recolito ſecūdo, q doctrina hæc de bonitate ex fine & actu, intelligitur formaliter, id eſt inquātū hōi: & videbis q quando actus & finis cōincidūt, tūc actus exterior addit, & nō addit ſupra actū interiorē in bonitate & malitia, quia inquātū bonus ex fine vt ſic, non addit, vt autē bonus ſm ſe, ſic addit. Et ſecūdū hoc ad primum dubiū dicitur, q ille furādo fit proculdubio peior, non quia malitiæ ex fine in voluntate, actus exterior vt malus, ex illa aliquid addat, ſed quia illi malæ volūtati addit actus exterior ſm ſe malus formaliter. Verū tamē aduerte hic, q aliud eſt dicere, q actus exterior nō addit in bonitate & malitia ex fine actui interiori, & aliud eſt dicere, q finis conſecutus non addit in bonitate & malitia volūtati bonæ, vel malæ ex fine. Primum enim docemur in litera, ſecundum autē minime, quin potius ex litera habetur oppoſitum huius ſecundi, in ratione ſecundi membri, vbi dicitur, quod inclinatio perficitur in hoc, q conſequitur finem. Et pōt conformari, quia finis eſt per ſe primo bonus. Et propterea ſi actus exterior, inquantum per ſe bonus, addit in bonitate oportet quòd finis, inquantum per ſe primo bonus, addat ēt in bonitate, & hoc eſt verum abſque dubio. Vnde cum furtum hēat rōnē finis, eius cōſecutio, ēt ſi nō eēt act', adderet ī bonitate vel malitia.

¶ Ad ſm dubiū dicitur, q vt ex art. 4. q. 16. ſuperius patet, volūtas poteſt dici, & eſſe cōpleta dupliciter. Vno modo ſm illā habitudinem, qua volitū eſt in volūtate. Alio modo ſm illā, qua voluntas tendit in realem aſſecutionem voliti. Iuxta primum modū ſignificatur perfectio voluntatis per hoc, q eſt velle ꝑfecte, iuxta ſm vero ꝑ hoc, q eſt habere perfecte, vt ibidem dictum eſt. Vnde voluntas parata operari ſi poſſet eſt perfecta volūtas, quia perfecte vult, & hoc ſpectat ad primæ habitudinis perfectionem, & eſt imperfecta ſimpliciter, quia nō ꝑuenit ad hoc, quod realiter habeat id q vult, & nata eſt habere. Omnis enim motus deficiens à termino, eſt imperfectus ꝑ priuationem perfectionis in aſſecutione termini cōſiſtētis. Et cum prima perfectio ſit alterius rationis a ſecunda: & tota latitudo primæ comparetur ad ſecundā, vt imperfectum ad perfectum, vt ſuperius patet, conſequens eſt, quod quātumcūque creſcat, & intenſiſſimus ſit interior actus voluntatis, ſolus nunquam ꝑueniet ad hoc, quod ſit perfectus ſimpliciter ſine aſſecutione exterioris, Propter quod Saluator dicit Io. 15. Maiorem charitatem nemo habet, quam vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis: ponat, dixit, non, velit ponere.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quod ſicut ſermo præſens eſt de bono & malo moraliter, non ſecundum hanc, vel illam legē: ita etiam de præmio & pœna ſecūdum exigentiā actus boni, vel mali, & non ſecundum hanc, vel illā legem, niſi forte diuinam. Igitur diſtinguēdū eſt de præmio & pœna eſſentiali, vel acciden-

ARTICVLVS IIII.

Vtrum actus exterior aliquid addat de bonitate, & malitia ſupra actum interiorem.

AD QVARTVM ſic ꝓcedit. Vr, q exterior actus non addat ī bonitate, vel malitia ſupra actum interiorē. Dicit. n. Chry. ſup Mat.* Volūtas ē, q̄ aut remunerat ꝓ bono, aut condēnatur ꝓ malo, opera aūt teſtimonia ſunt voluntatis. non ergo quærit Deus opera ꝓpter ſe, vt ſciat quō iudicet, ſed ꝓ alios, vt oēs intelligant quia iuſtus eſt Deus, ſed malum vel bonū, magis eſt æſtimandum ſm iudiciū Dei, q̄ ſm iudiciū hominū. ergo actus exterior nihil addit ad bonitatem vel malitiam ſuper actum interiorem. G

¶ 2 Præt. Vna & eadē eſt bonitas interioris, & exterioris actus, vt dictū eſt,* ſed augmētū fit per additionē vnius ad alterū. ergo act' exterior nō addit in bonitate, vel malitia ſuper actum interiorem. H

¶ 3 Præt. Tota bonitas creaturæ nihil addit ſupra bonitatē diuinā, quia tota deriuatur à bonitate diuina, ſed bonitas act' exterioris quandoque tota deriuatur ex bonitate actus interioris, quandoque autē econuerſo, vt dictum eſt* non ergo vnum eorum addit in bonitate, vel malitia ſuper alterum.

SED CONTRA Omne agēs intendit conſequi bonum, & vitare malum. I Si ergo per actū exteriorem nihil additur de bonitate, vel malitia, fruſtra qui habet bonā voluntatem, vel malam facit opus bonum, aut deſiſtit à malo opere, quod eſt inconueniens.

RESPON. Dicendū, q ſi loquamur de bonitate exterioris actus quam habet ex bonitate finis, tūc actus exterior nihil addit ad bonitatem, niſi contingat ipſam volūtatem ſm ſe fieri meliorē in bonis, G vel peiorem in malis: q quidē videtur poſſe contingere tripliciter. Vno modo ſm numerum, puta, cum aliquis vult aliquid facere bono fine vel malo, & tunc quidē nō facit, poſtmodum autem vult & facit, duplicatur actus voluntatis, & ſic fit duplex bonum, vel duplex malum. Alio mō quantum ad extēſionem, puta, cum aliquis vult facere aliqd bono fine, vel malo, & ꝓpter aliqđ impedimētū deſiſtit: alius autem cōtinuat motū voluntatis quouſque opus perficiat, H manifeſtū eſt q huiuſmodi voluntas eſt diuturnior in bono, vel malo, & ſecundum hoc eſt peior vel melior. Tertio, ſecundum intentionem, ſunt enim quidam actus exteriores, qui inquantum ſunt delectabiles, vel pænoſi, nati ſunt intendere voluntatem, vel remittere. Conſtat autem, q quāto volūtas intenſius tendit in bonū, vel malum, tanto eſt melior, vel peior. Si autē loquamur de bonitate actus exterioris, quam habet I ſecundum materiā & debitas circunſtantias, ſic comparatur ad volūtatē vt terminus & finis, & hoc modo addit ad bonitatē, vel mali

accidentali, & dicendum, ꝙ volūtas parata, quamuis non operans, propter impotentiam, nihil de præmio, vel pœna perdit eſſentiali, quia hoc reſpondet primæ proportioni voluntatis, quamuis careat aliqua accidentali remuneratione, vel pœna reſpondenti ipſi exercitio actus exterioris.

tiā volūtatis, quia oīs inclinatio, vel motus perficitur in hoc, ꝙ cō ſequitur finem, vel attingit terminū: vnde non eſt perfecta volūtas niſi ſit talis, quę opportunitate data operetur. Si vero poſsibilitas deſit voluntate exiſtēte pfecta, vt operaretur ſi poſſet, defectus pfectionis, quę ē ex actu exteriori, eſt ſimpliciter inuoluntarium. Inuolūtarium aūt ſicut nō meretur pœnā, vel præmiū in operādo bonū, aut malū, ita nō tollit aliquid de præmio, vel de pœna, ſi homo inuolūtarie ſimpliciter deficiat ad faciēdum bonum, vel malum.

B

Ad primum ergo dicendum, ꝙ Chryſ. loquitur, quando voluntas hominis eſt conſummata, & non ceſſatur ab actu, niſi propter impotentiam faciendi.

Ad secundum dicendum, ꝙ ratio illa procedit de bonitate actus exterioris, quā habet, à bonitate finis, ſed bonitas actus exterioris, quā habet ex materia & circunſtantiis, eſt alia à bonitate volūtatis, quæ eſt ex fine, non autem alia à bonitate voluntatis, quā habet ex ipſo actu volito, ſed cōparatur ad ipſam, vt ratio & cauſa eius, ſicut ſupra dictum eſt.* Et p hoc etiam patet ſolutio ad tertium.

C

Articulus V.

Vtrum euentus ſequens, aliquid addat de bonitate, vel malitia ad exteriorem actum.

Ad quintum ſic proceditur. Videtur, ꝙ euentus ſequens, addat ad bonitatē vel malitiam actus. Effectus. n. virtute præexiſtit in cauſa, ſed euētus conſequūtur actus, ſicut effectus cauſas. ergo virtute pexiſtūt in actibus. Sed vnumquodq; ſecūdum ſuam virtutem iudicatur bonum, vel malum, nam virtus eſt, quæ bonum facit habentem, vt dicitur in 2. Ethic. Ergo euentus addunt aliquid ad bonitatem, uel malitiam actus.

¶ 2 Præ. Bona quę faciunt auditores, ſunt effectus quidā conſequētes ex prædicatione Doctoris, ſed huiuſmodi bona redūdant ad meritum prædicatoris, ut patet p id quod dicitur Philippēſium 4. Fratres mei chariſsimi & deſideratiſſimi gaudiū meū, & corona mea. ergo euentus ſequens addit ab bonitatem, vel malitiam actus.

¶ 3 Præt. Pœna non additur, niſi creſcēte culpa. Vnde dr̄ Deuter. 25. Pro mēſura peccati erit & plagarū modus, ſed ex euentu ſequēte additur ad pœnā. dicitur enim Exod. 21. ꝙ ſi bos fuerit cornupeta ab heri & nudiuſtertius, & conteſtati ſunt dominum eius, nec reclufit eum, occideritque virū aut mulierem, & bos lapidibus obruetur, & dominum illius occident. Nō aūt occideretur, ſi bos nō occidiſſet hominem, etiam nō recluſus. ergo euentus ſequēs addit ad bonitatem, uel malitiam actus.

¶ 4 Præ. Si aliquis ingerat cauſam mortis percutiendo, uel ſententiā dādo, & mors non ſequatur; non contrahitur irregularitas, contraheretur autem ſi mors ſequeretur, ergo euentus ſequēs addit ad bonitatem, vel malitiam actus.

Sed contra Euentus ſequens non facit actum malū, qui erat bonus, nec bonum, q erat malus puta, ſi aliquis det eleemoſynā pauperi, qua ille abutatur ad peccatum, nihil deperit ei qui eleemoſynam facit, & ſimiliter ſi aliquis patienter ferat iniuriam ſibi factā non propter hoc excuſatur ille, qui fecit. Ergo euentus ſequens, non addit ad bonitatem, vel malitiam actus.

Respon. Dicendum, ꝙ euentus ſequens aut eſt præcogitatus, aut nō. Si ē præcogitatus, manifeſtū eſt, ꝙ addit ad bonitatem, uel malitiam. Cū. n. aliquis cogitās; ꝙ ex opere ſuo multa mala poſſunt ſequi; nec ꝑpter hoc dimittit; ex hoc apparet voluntas eius eſſe magis inordinata. Si aūt euentus ſequens nō ſit præcogitatus, tūc diſtinguendū eſt, quia ſi p ſe ſequitur ex tali actu, & ut in pluribus, ſm hoc, euētus ſequens addit ad bonitatē, uel malitiā actus. Manifeſtum eſt. n. meliorem actū eſſe ex ſuo genere, ex quo poſſunt plura bona ſequi, & peiorem, ex quo nata ſunt plura mala ſequi. Si verò per accidēs, & ut in paucioribus, tunc euentus ſequens nō addit ad bonitatem, vel ad malitiam actus. Non. n. datur iudiciū de re aliqua ſm illud quod eſt per accidēs, ſed ſolum ſcdm illud quod eſt per ſe.

D

E

Ad primum ergo dicendū, quod virtus cauſæ exiſtimatur ſecundum effectus per ſe, non autē

¶ Super Quæſtionis vigeſimæ Arti. quintum.

In titulo articul. 5. nota duos terminos. Euentus enim commune vocabulū ad effectum per ſe, & per accidens, ſignificat id, qđ quomodolibet ex actione prouenit. Addere verò, præſupponit id, cui addit̄, & ad augmentum ſpectat, vnde addere ad malitiam, pręſupponit malitiā in actu, & addere ad bonitatem, præſupponit bonitatem in eodem. Vnde non quæritur hic, An actus ex euentu reddatur malus vel bonus, ſed An actus malus ex malo euētu reddatur peior, & bonus ex bono euentu melior. Prima. n. quęſtio iam ſoluta eſt cum determinatū eſt, vñ actus moralis, & vñ actus voluntatis ſit bonus, vel malus, ſcilicet ex fine, & obiecto &c.

D. 191. 1202.

Artic. 1.

¶ In corpore artic. dubium magnum occurrit, Quia duriſſima, & falſa doctrina videtur hic tradita. Diſtinguitur ſiquidem, quòd euentus poteſt dupliciter ſe habere, aut vt præcogitatus, aut non. Si vt præcogitatus, addit ad bonitatē, vel malitiam, ſi non, tunc dupliciter, aut p ſe ſequitur, & ut in pluribus, & tūc etiam addit, aut p accidens, & in paucioribus: & tunc non addit. Ex hac n. doctrina habetur in primo membro diſtinctionis quòd euentus ſequens ſiue per ſe, ſiue per accidens, ſiue frequenter, ſiue rariſſime, ſolmodo ſit præuiſus, addit ad bonitatem, vel malitiam. Hoc aūt eſſe duriſſimum verbum ex eo patet, ꝙ ſi quis cōmittens actū peccati venialis, pręcognoſcens ex eo ſine alia culpa ſua alios peccare mortaliter, peccaret mortaliter. Et ſic mulier pulchra, & adamata ab aliquibus, & ſciens eū egreditur, illos in eam appetēdū exarſuros, non poſſet cā alicuius venialis ſolatij, ire ad propriū hortū abſq; peccato mortali, & infinita ſimilia uidenē ſequi, quæ hō forte non ſuſſert audire. Falſum aūt eſſe cōuincitē ex rōne ſic. Actus non recipit additionē in bono, vel in malo ſm id qđ eſt per accidens, & in paucioribus, ſed euentus per accidēs, & in paucioribus ex hoc, ꝙ eſt præuiſus, non tranſit ex p accidens, & tamen in per ſe, aut frequenter. ergo euētus talis ex hoc, ꝙ eſt ꝑuiſus, non addit in bonitate, vel malitia. Maior hī in calce corporis huius articuli. Minor eſt per ſe nota: quia præuiſio ſola nihil cōfert uoluntati. Nō. n. ex hoc ꝙ aliquis præuidet aliquid, eſt bonus uel malus, nec ex hoc ꝙ aliquis præuidet aliquid per accidens futurum ex ſuo actu, ꝓpterea male facit: alioquin Chriſtus pręuidens ex manifeſtatione ſui futura tot ſcelera Iudæorum, malefeciſſet manifeſtando ſe. Et occidens ſuum inuaſorem, præuidēdo eius mortem & defendendo ſe, peccaret. Vnde ſuper eādem radice formatur alia rō ſic: Præuiſio euentus mali p accidēs, non facit actū malū ergo præuiſio euentus mali p accidens futuri, nō facit actum peiorem, ſi erat malus, iuxta illā regulam. Sicut ſimpliciter ad ſimpliciter, ita magis ad magis &c. Et cōfirmatur quia faciens actum bonum, puta, uadens ad eccleſiam, & pręuidens ꝙ ex eo ſequentur alia bona per accidens, & non acceptans illa, nec odio habens, ſed ſtans in ſola pręuiſione, non propterea facit actū meliorem, & tamen expreſſe in litera primi membri dicitur, quod præuiſus effectus addit ad bonitatem. Quid ergo dicemus? Dicendum eſt, ſi litera non eſt defectiua, quòd author intendit de euentu quocunque præcogitato, ſic, ꝙ deſcendat in uolūtate, ita ꝙ voluntas ferat ipſum directe, uel indirecte, ita ꝙ non intēdit niſi de euentu ꝑuiſo, & uolito ſiue directe, ſiue indi-

Infra q. 73. ar. 8. Et ma. q. 1. art. 3. ad 15. & q. 3. art. 1 n. ad 5.

Capit. 6. in princ. to. 5.

indirecte. Et hic ſenſus poteſt ſumi, vt expoſitus ab ipſomet inferius in q. 43. art. 5. ad primũ, vbi dicit ꝙ euentus ſequens, ſi ſit præuiſus & intentus, addit ad bonitatẽ, vel malitiã actus ſicut ſupra dictũ eſt, cũ de bonitate, & malitia humanorũ actuũ ageretur. Et quia in corpore illius articuli ponit ſub non intento, volitum indirecte, ideo cõſulto dixi, ꝙ intentio authoris eſt loqui de præuiſo & volito, ſiue directe, ſiue indirecte. Et poteſt quoque hic met ſenſus ex hac litera ſumi, dum dicit voluntas magis inordinata. Cũ enim volũ-

130 tas nõ reddatur inordinata ex actu exteriori, niſi inquantum volito cõſequẽs eſt, ꝙ nec eius euentu deordinetur niſi volito, & conſequenter ex eodem non magis deordinatur, niſi volito. Intendit ergo in primo membro ſiue per ſe, ſiue per accidens, ſiue frequenter, ſiue raro, & breuiter, euentus quomodolibet actionis propriæ ſit præuiſus, & volitus, addit ad bonitatem vel malitiã actus, & hoc eſt manifeſtum, q̃a hoc ſpectat ad voluntatem magis deordinatam in malis, & magis affectam in bonis.

Infra q. 73. artic. 6. c. Et 22. q. 99. art. 2. ad 2. & artic. 3. ad 2. Et 2. diſ. 40. ar. 4. Et ma. q. 2. art. 4. Et ver. q. 1. art. 4. ca. & q. 2. artic. 3. cor. Text. 39. & 40. tom. 2. Text. 14. 20. 21. tom. 2.

¶ Super Quæſtionis vigeſimæ Arti. ſextum.

IN artic 6. eiuſdem vigeſimæ q. nibil occurrit ſcribendũ, niſi reddere lectorẽ attentũ, ꝙ nõ dicit author, eundẽ nomero actũ voluntatis non poſſe ſucceſſiue bonum & malum, ſed dicit eũdem numero actũ ĩ genere moris. Actus enim volũtatis ſm ſe eſt in genere naturæ, & ſm ſuas conditiones in genere moris. Et hec dixerim propter Durandum in 2. diſt. 40. queſt. ſecundã, ne quis putet contra hanc doctrinam militare.

Artic. 3.

ſecundum effectus per accidens. F

Ad secundum dicendũ, ꝙ bona, quę auditores faciunt, cõſequuntur ex prædicatione Doctoris, ſicut effectus p ſe, unde redundãt ad præmiũ p̃dicatoris, & præcipue quando ſunt præintẽtã.

Ad tertium Dicendum, ꝙ euẽtus ille, pro quo illi pœna infligẽda mãdatur, Nõ per ſe ſequitur ex tali cauſa, & iterũ ponit vt p̃cogitatus, & ideo imputat̃ ad pœnã.

Ad quartum dicendũ, ꝙ rõ illa procederet, ſi irregularitas ſequeretur culpam, non autem ſequitur culpã, ſed factum propter aliquem defectum ſacramenti.

Articulus VI.

Vtrum idem actus exterior poſſit eſſe bonus, & malus.

AD sextum ſic proceditur. Videtur ꝙ vnus actus poſſit eſſe bonus, & malus. Motus enim eſt vnus, qui eſt continuus, vt dicitur in 5. Phyſ.* ſed vnus motus cõtinuus põt eſſe bonus, & malus, putã, ſi aliquis cõtinue ad eccleſiam vadens, primo quidem intendat inanem gloriã, poſtea intẽdat Deo ſeruire. ergo vnus actus põt eẽ bonus, & malus H

¶ 2 Præt. Secundum Philoſophũ in 3. Phyſ.* Actio & paſſio ſunt vnus actus, ſed poteſt eſſe paſſio bona, ſicut Chriſti, & actio mala, ſicut Iudæorum. ergo vnus actus poteſt eſſe bonus, & malus:

¶ 3 Præt. Cum ſeruus ſit quaſi inſtrumentũ domini actio ſerui eſt actio domini, ſicut actio inſtrumenti eſt actio artificis, ſed põt contingere, quod actio ſerui procedat ex bona voluntate domini, & ſic ſit bona: & ex voluntate mala ſerui, & ſit mala. ergo idẽ actus poteſt eſſe bonus & malus. I

Sed contra Contraria non poſſunt eſſe in eodẽ, ſed bonum & malum ſunt contraria: ergo vnus actus non poteſt eſſe bonus & malus.

Respondeo Dicendum, ꝙ nihil prohibet aliquid eſſe vnum, ſecũdum quod eſt in vno genere & eſſe multiplex ſm quod refertur ad aliud genus, ſicut ſupficiẽs continua eſt vna, ſecũdum quod cõſideratur in genere quãtitatis: tamen eſt multiplex, ſm quod refertur ad genus coloris, ſi partim ſit alba, & partim nigra: & ſm hoc nihil prohibet aliquem actũ eſſe vnũ ſm qđ refertur ad genus naturę, q tñ nõ eſt vnus ſm ꝙ refert ad gen᷒ moris, ſicut & ecõuerſo, vt dictũ, ẽ.* Ambulatio. n. cõtinua K eſt vnus actus ſm genus naturæ: poteſt tamen cõtingere ꝙ ſint plures ſm genus moris ſi mutetur ambulantis voluntas, quæ eſt principium actuum moralium. Si ergo accipiatur vnus actus, prout eſt in genere moris, impoſſibile eſt, ꝙ ſit bonus, & malus, bonitate & malitia morali: ſi tamen ſit vnus vnitate naturæ, & non vnitate moris, poteſt eſſe bonus, & malus. D. 63.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ille motus continuus, qui procedit ex diuerſa intentione, licet ſit vnus vnitate naturæ, non eſt tamen vnus vnitate moris.

Ad secundum dicendum, quod actio & paſſio pertinent ad genus moris, inquantum habent rationẽ voluntarij. Et ideo ſm quod diuerſa volũtate dicuntur voluntaria, ſecũdum hoc ſunt duo moraliter, & poteſt G ex vna parte ineſſe bonum, & ex alia malum.

Ad tertium dicendũ, ꝙ actus ſerui, inquantũ procedit ex volũtate ſerui, non eſt actus domini, ſed ſolum inquantum procedit ex mandato domini. vnde ſic non facit ipſum malum mala uoluntas ſerui.

QVAESTIO XXI.

De ijs quæ conſequuntur actus humanos ratione bonitatis & malitiæ, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderãdũ ẽ de his, q̃ cõſequunt̃ actus humanos rõne bonitatis, uel malitię. H

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum actus humanus inquantum eſt bonus, vel malus, habeat rationem rectitudinis, uel peccati.

¶ Secundo, Vtrum habeat rationem laudabilis, uel culpabilis.

I ¶ Tertio, Vtrum habeat rationẽ meriti, uel demeriti.

¶ Quarto, Vtrũ habeat rationẽ meriti, uel demeriti apud Deũ.

Articulus I.

Vtrũ actus humanus inquãtũ eſt bonus vel malus habeat rationẽ rectitudinis, vel peccati.

AD primum ſic proceditur. Videt̃ ꝙ actus humanus inquãtum eſt bonus vel malus, non habeat rationẽ rectitudinis, uel peccati. Peccata enim ſunt mõſtra in natura, ut dicitur in 2. Phyſi.* monſtra autem non ſunt actus, ſed ſunt quędã res generatæ præter ordinẽ naturæ. Ea aũt quę ſunt ſm arte & rationẽ, imitãtur ea quæ ſunt ſm naturã, vt ibidẽ dicitur. ergo actus ex hoc, qđ eſt inordinatus & malus, non habet rationem peccati. K

¶ 2 Præt. peccatum, ut dicitur in 2. Phyſic.* accidit in natura & arte: cũ non peruenitur ad finem in

¶ Super quæſtionis vigeſimæ primæ Ar. primum.

IN titulo omnium arti. quæſtionis 21. aduerte, ꝙ cum quæritur. Vtrũ actus humanus, inquantum bonus vel malus habeat hoc, vel illud, põt intelligi illa reduplicationis nota, Primo, vt determinat bonitatem, vel malitiam abſolute, & ſic non ſumit̃ hic, quia hoc eſſet idem ꝙ quærere de conuenientibus bono, vel malo abſolute, quod non ſpectat ad moralem, ſed metaphyſicum, & eſſent falſæ reſponſiones. Alio modo, vt determinat bonitatem, vel malitiam propriam, ſeu cõtractam ad actũ humanum. Et hic eſt intentus ſenſus quæſtionum & reſponſionum, ita quod intendit author quærere, An actus humanus ex ſua bonitate, vel malitia, vt ſic, habeat rationem recti, laudabilis, meritorij etiam apud Deũ, & ſimiliter peccati, culpabilis, demeritorij etiam apud Deũ. Et ut patet in litera, determinat partem affirmatiuam; ita ꝙ actus humanus conſtituitur in eſſe boni, vel mali, quaſi ex cã formali, & ſuper hoc fundatur, ꝙ ex ordine ad finem recti, vel peccati, ex ordine ad efficiens, laudabilis, vel culpabilis, ex ordine ad alterum

131 Mal. q. 2. artic. 2. ad tertium.

Text. 82. tomo 2.

Text. 82. tomo 2.

eſt meritorij, vel demeritorij rationem habet. Et non ſunt hæc ſumenda vt diſparata: ſed vt ex additione ſe habentia. Meritorium namque ſupponit, & præexigit laudabile, & laudabile rectum, & rectũ bonũ moraliter.

tentum à natura vel arte: ſed bonitas, vel malitia actus humani maxime conſiſtit in intentione finis, & eius proſecutione. ergo videtur quod malitia actus non inducat rationem peccati. A

¶ 3 Præt. Si malitia actus induceret rationẽ peccati, ſequeretur quod vbicũq; eſſet malũ, ibi eſſet peccatum. hoc autem eſt falſum, nam pœna, licet habeat rationem mali, non tamen habet rationem peccati. non ergo ex hoc, quod aliquis actus eſt malus, habet rationem peccati.

q.19.art.4. SED CONTRA. Bonitas actus humani, vt ſupra oſtenſum eſt,* principaliter dependet à lege æterna, & per conſequens malitia eius in hoc conſiſtit, quod diſcordat à lege æterna: ſed hoc facit rationem peccati. Dicit enim Auguſ. 22. contra Fauſtum,* quod peccatum eſt factum, vel dictum, vel concupitum aliquid, contra legem æternam ergo actus humanus ex hoc, quod eſt malus, habet rationem peccati. B

Cap.27. in princi.t.6.

RESPONDEO Dicendum, quòd malum in plus eſt quam peccatum, ſicut & bonum in plus eſt quam rectum. Quælibet enim priuatio boni in quocunque cõſtituit rationem mali. ſed peccatum proprie conſiſtit in actu, qui agitur propter finem aliquem. cum non habet debitũ ordinem ad finem illum. Debitus autem ordo ad finem ſecundum aliquam regulam menſuratur, quæ quidem regula in his, quæ ſecundum naturam agunt, eſt ipſa virtus naturæ, quæ inclinat in talem finem. Quando ergo actus procedit à virtute naturali ſecundum naturalem inclinationem in finem, tunc ſeruatur rectitudo in actu, quia medium non exit ab extremis ſcilicet actus ab ordine actiui principij ad finem. quando autem à rectitudine tali actus aliquis recedit, tunc incidit ratio peccati. In his vero, quæ aguntur per voluntatem, regula proxima eſt ratio, humana, regula autem ſuprema eſt lex æterna. Quandocũq; ergo actus hominis procedit in finem ſecundum ordinem rationis, & legis æternæ, tunc actus eſt rectus. quando autem ab hac rectitudine obliquatur, tunc dicitur peccatum. Manifeſtum eſt autem ex præmiſſis, * quod omnis actus voluntarius eſt malus per hoc, quod recedit ab ordine rationis, & legis æternæ, & oĩs actus bonus concordat rationi, & legi æternę. vnde ſequitur quod actus humanus ex hoc, quod eſt bonus, vel malus habeat rationem rectitudinis, vel peccati. C D

q.19.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd monſtra dicunt eſſe peccata, inquantum producta ſunt ex peccato in actu naturæ exiſtente.

AD SECVNDVM dicendum, quod duplex eſt finis ſcilicet vltimus, & propinquus. In peccato autem naturæ deficit quidem actus à fine vltimo, qui eſt perfectio generati, non autem deficit à quocunque fine proximo, operatur enim natura aliquid formando. Similiter in peccato voluntatis ſemper eſt defectus ab vltimo fine intento, quia nullus actus voluntatis malus, eſt ordinabilis ad beatitudinem, quæ eſt vltimus finis, licet nõ deficiat ab aliquo fine proximo, quem voluntas intendit, & conſequitur. Vnde etiam cum ipſa intentio huius finis ordinetur ad finem vltimum, in ipſa intentione huiuſmodi finis poteſt inueniri ratio rectitudinis, & peccati. E

AD TERTIVM Dicendum, quod vnumquodque ordinatur ad finem per actum ſuum: & ideo ratio peccati, quæ conſiſtit in deuiatione ab ordine ad finem, proprie conſiſtit in actu. ſed pœna reſpicit perſonam, peccantem, vt in primo dictum eſt.*

1.p.q.48.

ARTICVLVS II.

Vtrum actus humanus, inquantum eſt bonus vel malus habeat rationem laudabilis vel culpabilis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod actus humanus ex hoc, quod eſt bonus, vel malus, nõ habet rationem laudabilis, vel culpabilis. Peccatũ enim contingit in his, quæ aguntur à natura, vt dicitur in 2. Phyſ.* ſed tamen ea quæ ſunt naturalia, non ſunt laudabilia, nec culpabilia, vt dicitur in 3. Ethic.† ergo actus humanus ex hoc quod eſt malus, vel peccatum, non habet rationem culpæ. & per conſequens, nec ex hoc quod eſt bonus, habet rationem laudabilis

132. 3.di.24. ar. 3.q.2.co.Et 4.diſ.16.q. 3.art.1.q.1. ad primum & q.6.art.2. ad 3. Et mal.q.2.arti.2.ad tertium.

¶ 2 Præt. Sicut contingit peccatum in actibus moralibus, ita & in actibus artis, quia vt dicitur in 2. Phyſi.* peccat Grammaticus non, recte ſcribens, & Medicus non recte dans potionem†. ſed non culpatur artifex ex hoc, quod aliquid malum facit, quia ad induſtriam artificis pertinet, quod poſſit & bonum opus facere, & malum, cum voluerit. ergo videtur quod etiam actus moralis ex hoc quod eſt malus, non habeat rationem, culpabilis. B

Tex.82.83. 84. †Ca.5.t.5. Te.82.t.2.

¶ 3 Præt. Dion. dicit in 4. ca. de diui. nom.* quod malum eſt infirmum & impotẽs, ſed infirmitas vel impotentia, vel tollit, vel diminuit rationem culpæ. nõ ergo actus humanus eſt culpabilis ex hoc, quod eſt malus.

p.4.a med.

C SED CONTRA eſt, quod* Philoſophus dicit, quod laudabilia ſunt virtutũ opera, vituperabilia autem; vel culpabilia opera contraria. Sed actus boni, ſunt actus virtutis, quia virtus eſt quæ bonum facit habentẽ, & opus eius bonum reddit, vt dicitur in 2. Eth.* vnde actus oppoſiti ſunt actus mali. ergo actus humanus ex hoc quod ẽ bonus. vel malus, hẽt rõnem laudabilis; vel culpabilis.

Capit.6. in princip. tomo 5.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut malum eſt in plus; quam peccatum ita peccatum eſt in plus, quã culpa. Ex hoc enim dicitur actus culpabilis; vel laudabilis, quod imputatur agenti. Nihil. n. eſt aliud laudari; vel culpari, quam imputari alicui malitiam vel bonitatem ſui actus. Tunc enim actus imputatur agenti; quñ eſt in poteſtate ipſius, ita quod habeat dominiũ ſui actus: hoc autem eſt in omnibus actibus volũtarijs, quia per voluntatem homo dominium ſui actus habet; vt ex ſupradictis patet.* Vnde relinquitur, quod bonum. vel malum in ſolis actibus voluntariis conſtituit rationem laudis, vel culpæ, in quibus idem eſt malum, peccatum, & culpa. D

q.1. artic.1. & 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod actus naturales, non ſunt in poteſtate naturalis agentis, cum natura ſit determinata ad vnum, & ideo licet in actibus naturalibus ſit peccatum, non tamen eſt ibi culpa.

AD SECVNDVM Dicendum, quod ratio aliter ſe habet in artificialibus, & aliter in moralibus. In artificialibus enim ratio ordinatur ad finem particularem, quod eſt aliquid per rationem excogitatum. In moralibus autem ordinatur ad finem communem, totius humanæ vitæ, finis autem particularis ordinatur ad finem communem. Cum enim peccatum ſit per deuiationem ab ordine ad finem; vt dictum eſt;* in actu artis contingit dupliciter eſſe peccatum. Vno modo, per deuiationem à fine particulari intento ab artifice, & hoc peccatum erit proprium arti: puta; ſi artifex intendens facere bonum opus, faciat malum: vel intendens malum, faciat bonum. Alio modo per deuiationẽ à fine communi humanæ vitæ, & hoc modo dicetur peccare etiam ſi intẽdat facere malũ opus; & faciat per hoc vt alius decipiatur. Sed hoc peccatum non eſt proprium artificis, inquantum artifex. ſed inquantum homo eſt. Vnde ex primo peccato culpatur, E

art.1.

artifex inquãtum artifex ſed ex ſecũdo culpatur homo, inquantum hõ. Sed in moralibus, vbi attenditur ordo rationis ad finem communem humanæ vitæ, ſemper peccatum, & malum attenditur per deuiationem ab ordine rationis ad finem communem humanæ vitæ: & ideo culpatur ex tali peccato homo & inquantũ eſt homo, & inquantum moralis eſt. Vnde Philoſophus dicit in 6. Ethi.* quod in arte volens peccans eſt eligibilior, circa prudẽtiam autem minus, ſicut & in virtutibus moralibus, quarum prudentia eſt directiua.

Di.5. circa finem, t.9.

AD TERTIVM Dicendum, quòd illa infirmitas quæ eſt in malis voluntarijs, ſubiacet poteſtati hominis: & ideo, nec tollit, nec diminuit rationem culpæ.

ARTICVLVS III.

Vtrum actus humanus inquantũ eſt bonus, vel malus, habeat rationem meriti, vel demeriti.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod actus humanus non habeat rationem meriti, & demeriti propter ſuam bonitatẽ, vel malitiam. Meritum .n. & demeritum dicitur per ordinem ad retributionem, quæ locum ſolum habet in his, quæ ad alterum ſunt: ſed nõ omnes actus humani boni, vel mali ſunt ad alterũ, ſed quidam ſunt ad ſeipſum. ergo non omnis actus humanus bonus, vel malus, habet rationem meriti, vel demeriti.

¶ 2 Præt. Nullus meretur pœnam vel præmiũ ex hoc, ꝙ diſponit vt vult de eo, cuius eſt domin⁹. ſicut ſi homo deſtrueret rẽ ſuam, nõ punitur, ſicut ſi deſtrueret rẽ alteri⁹. ſed homo eſt dominus ſuorum actuum. ergo ex hoc quod bene, vel male diſponit de ſuo actu, non meretur pœnam, vel præmium.

¶ 3 Præ. Ex hoc ꝙ aliquis ſibiipſi acquirit bonum, nõ meretur vt ei bene fiat ab alio; Et eadẽ ratio eſt de malis: Sed ipſe actus bonus eſt quoddã bonũ, & perfectio agẽtis actus aũt inordinatus eſt quoddã malum ipſius. non ergo ex hoc, ꝙ homo facit malum actum, vel bonum, meretur, vel demeretur.

SED CONTRA eſt, ꝙ dicitur Iſaiæ 3. Dicite iuſto, quõ bene quõ fructum adinuentionum ſuarum comedet. Væ impio in malũ retributio .n. manuum eius fiet ei.

RESPONDEO Dicẽdum, quòd meritum, & demeritum dicuntur, in ordine ad retributionem, quæ fit ſecundum iuſtitiam. Retributio autem ſecundum iuſtitiam fit alicui ex eo, quod agit in profectũ vel nocumentum alterius. Eſt autem conſiderandum, quod vnuſquiſque in aliqua ſocietate viuens eſt aliquo modo pars, & membrum totius ſocietatis. Quicunq; ergo agit aliquid in bonum, vel malũ alicuius in ſocietate exiſtentis, hoc redundat in totã ſocietatem: ſicut qui lædit manum, per conſequens lædit hominem. Cum ergo aliquis agit in bonum, vel malum alterius ſingularis perſonæ, cadit ibi dupliciter ratio meriti, vel demeriti. Vno modo, ſecundum quod debetur ei retributio a ſingulari perſona, quam iuuat, vel offendit. Alio modo ſecundum quod debetur ei retributio à toto collegio. Quando vero aliquis ordinat actum directe in bonum, vel malum totius collegij, debetur ei retributio primo quidem, & principaliter à toto collegio: ſecundario vero ab omnibus collegij partibus. Cum vero aliquis agit quod in bonum proprium, vel malum vergit, etiam debetur ei retributio, inquantum etiam hoc vergit in commune ſecundũ ꝙ ipſe eſt pars collegij. licet non debeatur ei retributio inquantum eſt bonum, vel malum ſingularis perſonæ, quæ eſt eadem agenti, niſi forte à ſeipſo, ſm quãdam ſimilitudinem, prout eſt iuſtitia hominis, ad ſeipſum. Sic igitur patet, quod actus bonus vel malus habet rationẽ laudabilis, vel culpabilis ſm quod eſt in poteſtate voluntatis. rationem vero rectitudinis, & peccati ſm ordinẽ ad finẽ. rõnẽ vero meriti, & demeriti ſecundum retributionem iuſtitiæ ad alterum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quandoque actus hominis boni, vel mali: etſi non ordinatur ad bonum, vel malum alterius ſingularis perſonæ: tamen ordinatur ad bonum, vel malum alterius, quod eſt ipſa communitas

AD SECVNDVM Dicendum, quod homo, qui habet dominium ſui actus, ipſe etiam inquantum eſt alterius .ſ. communitatis, cuius eſt pars, meretur aliquid, vel demeretur, inquantum actus ſuos bene, vel male diſponit, ſicut etiam ſi alia ſua, de quibus communitati ſeruire debet, bene, vel male diſpenſat.

AD TERTIVM Dicendũ, ꝙ hoc ipſum bonum, vel malum quod aliquis ſibi facit per ſuum actum, redundat in communitatem, vt dictum eſt.*

In corp. a.

¶ *Super quæſtionis vigeſimæ primæ Ar. tertium.*

IN calce vltimi artic. eiuſdem quæſ. aduerte illa vltima verba. Quantũ n eſt ex ipſa rõne actus: dupliciter enim omnis alicuius actus humanus põt habere rationem meritorij, vel demeritorij Primo ex ipſa ratione actus: ſecundo ex ſtatu perſonæ agentis. Et hoc quidem ſecundo modo non omnis actus humanus eſt meritorius, vel demeritorius, ſed exiſtentis in ſtatu gratiæ. Primo vero modo omnis actus humanus eſt meritorius, vel demeritorius: & vt præſeruaret ſe author addidit, quantum eſt ex ipſa rõne actus. Et hoc intellige loquendo de merito vitæ æternæ, ſeu ſimpliciter apud Deum. Latiſſime .n. loquẽdo, de merito: oĩs actus bonus retributionẽ & malus punitionẽ, expoſcit. Et quoniã difficultas iſta, an omnis actus exiſtentis in gratia ſit meritorius, vel demeritorius reſpectu vitæ æternæ ex præcepto charitatis pẽdet & inferius de his erit ſermo in quæſt. centeſima: idcirco illuc vſque differtur ſoluenda argumenta Scoti in quolibetis, quæſt. 17. & in 2. ſententiarum diſt. 41. & Durandi in 40. diſtinct. 2.

133 2. di. 40. ar. 5. Et 4. diſ. 16. q. 3. art. 1. q. 2. ad primum. Et mal. q. 2. ar. 2. ad tertium.

¶ In reliquis huius quæſtionis nihil occurrit ſcribendum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum actus humanus inquãtum eſt bonus, vel malus, habeat rationem meriti vel demeriti. apud Deum.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod actus hominis bonus, vel malus, non habeat rationem meriti, vel demeriti per cõparationem ad Deum. quia, vt dictum eſt,* meritum & demeritũ importat ordinem ad recompenſationem profectus, vel damni ad alterum illati: ſed bonus actus hominis, vel malus non cedit in aliquem profectum, vel damnum ipſius Dei. dicitur enim Iob. 35. Si peccaueris, quid ei nocebis? porro ſi iuſte egeris, quid donabis ei? ergo actus hominis bonus, vel malus non habet rationem meriti, vel demeriti apud Deum.

134 Et Heb. lect. 5. Articul. 3.

¶ 2 Præt. Inſtrumẽtum nihil meretur, vel demeretur, apud eum qui vtitur inſtrumento, quia tota actio inſtrumenti eſt vtentis ipſo, ſed homo in agendo eſt inſtrumentum diuinæ virtutis principaliter ipſum mouentis, vnde dicitur Iſa. 10. Nunquid gloriabitur ſecuris contra eum qui ſecat in ea? aut exaltabitur ſerra contra eum a quo trahitur? vbi manifeſte hominem agentem comparat inſtrumento. ergo homo bene agendo vel male non meretur, vel demeretur apud Deum:

¶ 3 Præt. Actus humanus habet rationem meriti, vel demeriti, inquantum ordinatur ad alterum. ſed non omnis actus humanus ordinatur ad Deum. ergo non omnes actus boni, vel mali habent rationem meriti, vel demeriti apud Deum.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Eccl. vlt. Cuncta quæ

ſta quæ fiunt, adducet Deus in iudicium ſiue bonum, A ſiue malum, ſed iudicium importat retributionem, reſpectu cuius, meritum, vel demeritū dicitur. ergo omnis actus hominis bonus, vel malus, habet rationem meriti, vel demeriti apud Deum.

Art.3. RESPONDEO Dicēdū, ꝙ ſicut dictum eſt,* actus alicuius hominis habet rationem meriti, vel demeriti, ſecundum quod ordinatur ad alterū vel ratione eius, vel ratione communis. vtroque autem modo actus noſtri boni, vel mali habent rationem meriti, vel demeriti apud Deum. Ratione quidem ipſius, inquantum eſt vltimus hoīs finis, eſt aūt debitū, vt ad finem vltimum
.19.art.10. omnes actus referantur, vt ſupra habitum eſt. * vnde qui facit actum malum non referibilem in Deum, non B ſeruat honorem Dei, qui vltimo fini debetur. Ex parte vero totius communitatis vniuerſi, quia in qualibet communicatione, ille, qui regit communitatem, præcipue habet curam boni communis, vnde ad eum pertinet retribuere pro his, quæ bene, vel male fiunt in com
.103.ar.6. munitate. Eſt autem Deus gubernator & rector totius vniuerſi, ſicut in primo habitum eſt * & ſpecialiter rationalium creaturarum Vnde manifeſtum eſt, ꝙ actus humani habent rationem meriti, vel demeriti per comparationem ad ipſum, alioquin ſequeretur, quod Deus non haberet curam de actibus humanis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod per actum hominis, Deo ſecundum ſe nihil poteſt accreſcere, vel deperire, ſed tamen homo, quantum in ſe eſt, aliquid C ſubtrahit Deo, vel ei exhibet, cum ſeruat, vel non ſeruat ordinem, quem Deus inſtituit.

AD SECVNDVM Dicendum, quod homo ſic mouetur a Deo vt inſtrumentum, quod tamen non excludit quin moueat ſeipſum per liberum arbitrium, vt ex ſu-
.50.arti.4. pradictis patet, ideo per ſuum actum meretur, vel demeretur apud Deum.

AD TERTIVM dicendum, quod homo non ordinatur ad communitatem politicam ſecundum ſe totum, & ſecundum omnia ſua, & ideo non oportet quod quilibet actus eius ſit meritorius, vel demeritorius per ordinem ad communitatem politicam. Sed totum quod homo eſt, & quod poteſt & habet, ordinandum eſt ad D Deum, & ideo omnis actus hominis bonus, vel malus habet rationem meriti, vel demeriti apud Deum quantum eſt ex ipſa ratione actus.

QVAESTIO XXII.

De ſubiecto paſsionum animæ, in tres articulos diuiſa.

POſt hoc conſiderādū ē de paſsonibus animę. ¶ Et primo, in generali Secundo, in ſpeciali. In generali autem quatuor occurrūt E circa eas conſideranda. Primo quidem de ſubiecto earū. Secūdo, de dr̄ia earum adinuicem. Tertio, de cōparatiōe earū adinuicē. Quarto, de malitia, & bonitate ipſarū.

Circa primum quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum aliqua paſsio ſit in anima.
¶ Secūdo, Vtrū magis ī parte appetitiua, quam in apprehēſiua.
¶ Tertio, Vtrum magis ſit in appetitu ſenſitiuo, quam intellectiuo, qui dicitur voluntas.

ARTICVLVS I.

Vtrum aliqua paſsio ſit in anima

AD PRIMVM ſic proceditur. Videt ꝙ nulla paſsio ſit in anima. Pati.n.eſt ꝓpriū materiæ, ſed anima nō eſt cōpoſita ex materia & forma, vt ī primo * habitū ē. ergo nulla paſsio ē ī aīa.
¶ 2 Præt. † Paſsio eſt motus vt dicit in 3. Phyſ. ſed anima non mouet, vt probatur in 1. de Anima. ergo paſsio non eſt in anima.
¶ 3 Præ. Paſsio ē via in corruptionem, nā omnis paſsio magis facta, abijcit a ſubſtantia, vt dicit in lib. * Topicorū, ſed anima eſt incorruptibilis. ergo nulla paſsio ē in aīa.

SED CONTRA eſt, quòd Apoſtolus dicit ad Rom. 7. Cū eſſem' in carne, paſsiones peccatorū, q̄ p legē erāt, operabant in mēbris noſtris, peccata aūt ſunt ꝓprie in anima. ergo & paſsiones, quæ dicuntur peccatorum, ſunt in anima.

RESPON Dicēdū, ꝙ pati dicitur tripliciter. Vnomodo cōiter ſm ꝙ omne recipere eſt pati, ēt ſi nihil abijciatur à re: ſicut ſi dicatur aerē pati, cū illuminatur. hoc aūt magis eſt perfici, quam pati. Alio modo dicitur proprie pati, quādo aliquid recipitur cum alterius abiectione, ſed hoc cōtingit dupliciter. Quandoq; n. abijcitur id, ꝙ non eſt cōueniens rei, ſicut D cum corpus animalis ſanatur, dicitur pati, quia recipit ſanitatē ægritudine abiecta. Alio modo, qn̄ econuerſo cōtingit, ſicut ægrotare dicitur pati, quia recipitur infirmitas ſanitate abiecta, & hic eſt ꝓprijſsimus modus paſsonis. Nā pati dicitur ex eo, ꝙ aliquid trahitur ad agentem, ꝙ aūt recedit ab eo. ꝙ eſt ſibi conueniens, maxime vr̄ ad aliud trahi. Et ſimiliter in 1. de generatione * dicitur, quod qn̄ ex ignobiliori generat nobilius, eſt generatio ſimpliciter, & corrup- E tio ſm qd, e cōuerſo aūt, qn̄ ex nobiliori ignobilius generat. Et his tribus modis contingit eſſe in anima paſsionem, nam ſecundum receptionem tantū dicitur, ꝙ ſentire & intelligere eſt quoddam pati Paſsio autem cū abiectione non eſt niſi ſm tranſmutationem corporalem, vnde paſsio proprie dicta, non poteſt competere animę niſi per accidens, inquantū. ſ. compoſitum patitur. Sed in hoc eſt diuerſitas, nā quādo huiuſmodi trāſmutatio ſit in deterius, magis proprie habet rationē paſsionis, quā

¶ *Super quæſtionis vigeſimæſecundę Ar. primū.*

CIrca rationē paſſionis magis proprie aſſignandam in 1. articu. 22. q. dubiū occurrit: qa cum omnis paſſio animæ, de qua eſt ſermo, ſit cū aliqua diſcōuenienti trāſmutatione corporali. (qm̄ oportet motum cordis a naturali ſuo motu aliter recedere) ſequitur, ꝙ omnis paſſio eſt cum tranſmutatione in deterius, & nulla ſit in melius.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ abſolute loquēdo, cōcedendum eſt, quod omnis paſſio animæ eſt cum aliqua præter naturali mutatione, quia cordis motus intēditur, aut remittitur a ſuo naturali motu: & ex hoc illa opa animæ, quæ vocamus eius paſſiones, habēt rationē & nomen paſſionis. Verū quia inter præternaturales mutationes
135 3. diſ. 15. q. 2. ar. 1. Et veri. q. 26. arti. 1. q. & 2. cor.
dat̄ latitudo, & minus mala reſpectu magis malæ habet rōnē melioris: ideo paſſione illę, quę ad peius declināt magis proprie paſſiones dicuntur. Declināt aūt
* q. 75. art. 5.
† tex. 19. 20. 21. & ſeq.
in peius mutationes illæ quæ ſūt materia paſſionum conſiſtentium in fuga, ſeu retractione, vt timor & triſtitia, quā illę, quæ ſūt materia paſſionū cōſiſtentiū in extēſione, ſeu proſecutione, vt amor & lætitia, quia vita humana conſiſtit in vitali extenſione cordis ad totū corpus.
Lib. 6. ca. 2. inter princ. & medium.
Et propterea in litera dicit, ꝙ triſtitia habet magis rationem paſſionis, quam lętitia. Iſta enim præter naturalitatem ſolam intēſionis motus, habet: illa vltra præter naturalitatem remiſſionis motus, habet motum contrarium vitali extenſioni cordis ad corporis partes. Ex eadem quoque radice, ſcilicet maioris receſſus a naturali paſſione, quæcunque intenſæ habent magis rationem paſſionis, quam remiſſe, motus enim corporalis maior ibi interuenit. Hæc autem quæ dicimus notanter diximus abſolute dic: quoniam ſi eſſet ſermo non abſolute, ſed in ordine ad hunc melancholice, vel ſic quomodolibet diſpoſitum, nihil prohibere videtur, ꝙ tranſmutatio oppoſitæ paſſionis, puta, lætitiæ, ſit naturalis ſimpliciter etiam illi: præter naturalis autem huic, ſic, nunc intenſo, Alteri enim extremo non ſolum extremum, ſed medium opponitur: vt dicitur in 5. Phyſico.
Tex. 18, tomo 2.
& motus cordis qui huic, nunc, ſic &c. eſt intenſior, ſimpliciter etiā ipſi bene diſpoſi

to pōt eſſe naturalis. vt iofirmis videtur cōtingere, cũ ad ali F qualem lætitiã excitari cordis praſſura leuantur. Signum autem, quod in omni paſſione animæ fit tranſmutatio aliqua præternaturalis in corde, eſt, neminē in paſſione eodem actualiter diutius perdurare, ſine corporali læſione aut curatione.

¶ In reſponſione ad primum & ſecōdum aduerte, quod quia motus animi, qui vocantur animæ paſſiones, ſcilicet, amor, timor, ira & alia huiuſmodi, habent rationem paſſionis proprie, ſecundum quod interuenit in eis aliqua trāſmutatio corporalis: & huiuſmodi tranſmutatio eſt annexa motui animæ: ideo huiuſmodi actus appetitus animalis habent quidē rationē paſſionis ratione annexi: habēt autem rationem appetitiui motus, & talis, puta, iræ vel timoris ſecundum ſe, ꝓpter quod in litera dicitur, quod animæ conuenit huiuſmodi pati ꝑ accidens & alibi ſcilicet in 26. quæſt. de veritate dicitur quod iraſci, timere &c. conueniunt animæ per ſe: & reuera hoc habet compoſitum ratione animę, illud ratione corporis.

Tex. 11. tomo 3.

Tex. 63. tomo 2.

qñ fit ĩ melius vnde triſtitia magis proprie eſt paſſio, quam lætitia.

Ad primum igitur dicendum, ꝙ pati ſecundum quod ē cũ abiectione & tranſmutatione, ꝓprium eſt materiæ: vnde nō ĩuenitur niſi in compoſitis ex materia, & forma, ſed pati prout importat receptionem ſolam, non eſt neceſſarium ꝙ ſit materiæ, ſed pōt eſſe G cuiuſcunque exiſtētis in potentia Anima aũt, etſi non ſit cōpoſita ex materia & forma, hēt tñ aliqd potētialitatis, ſ̃m q̃ cōueñit ſibi recipere & pati, ſ̃m quod intelligere pati eſt, vt dicitur in 3. de Anima.

Ad secundum Dicendum, ꝙ pati & moueri, etſi non conueniat animæ ꝑ ſe, cōuenit tamē ei ꝑ accidēs, vt in 1. de anima dicitur

Ad tertium dicendum, ꝙ rō illa ꝓcedit de paſſione q̃ eſt cũ tranſmutatione ad deterius, & hmōi paſſio aīæ cōuenire nō pōt niſi per accidens, per ſe aũt conuenit cōpoſito, qđ ē corruptibile

Articulus II.

Vtrum paſſio magis ſit in parte appetitiua, quam in apprehenſiua

AD secundvm ſic proceditur. Videt̃ ꝙ paſſio magis ſit in parte animæ apprehēſiua, q̃ parte appetitiua. Quod n. eſt primũ ĩ quolibet genere, videtur eſſe maximũ illorũ, quę ſunt ĩ genere illo, & cauſa aliorum, vt dr̃ in 2. Metap. ſed paſſio prius inuenitur in parte apprehenſiua, q̃ in

136

Infra q. 41. ar. 1. cor. Et 3. q. 15. arti. 2. cor. Et veri. q. 25. arti. 3. cor. & ad. 18. Et. Dio. 4. le. 5. Et. 2. eth. le. 5. fi. & 3. Pe. le. 2.

¶ *Super quæſtionis vigeſimæ ſecundę Arti. ſecundum.*

IN corpore ar 2. aduerte, quod cum determinatum fuerit in 1. artic. quod motus animi habet rationem paſſionis, ex adiuncta tranſmutatione corporali, putaret quiſpiam, quod ea maiori propinquitate ad huiuſmodi trāſmutationē, debuiſſet diffiniri an appetitiua, vel apprehēſiua pars ſapiat paſſionē. Et licet hoc licitũ fuiſſet, & eadē cōcluſio ab authore alibi ex hoc radice habeat eo, ꝙ nulla vis apprehenſiua cauſat tranſmutationē corporalem niſi mediãte appetitiua: ac ꝑ hoc appetitiua propinquior paſſioni magis eã participat ita ꝙ materialiter cadat ĩ eius rōne, vt in reſponſione ad 3. in litera dr̃: Attamē tñ exorſus author ex proprijs rōnibus motum apprehēſiuæ & appetitiuæ intentũ venatus eſt: ita ꝙ ſecluſa tranſmutatione corporali, inuenit appetitiuũ motũ habere magis rōnē paſſionis. Cum. n. ſecluſo corpore pati cōſiſtat in recipere ab agēte, & trahi in illud. omne. n. agēs aſſimilãdo ſibi patiēs, trahit illud ad ſe, & pars apprehēſiua minus trahat ad agēs, q̃ pars appetitiua, cōſequēs ē, ꝙ paſſionis cōiter dictæ magis habeat rōnē pars appetitiua, q̃ apprehēſiua. Et ꝓbat minor in lr̃a: q̃a pars apprehenſiua trahit ab agēte ad hoc, vt ſit ipſum ſ̃m eſſe intētionale: pars vero appetitiua trahit ab agēte ad hoc, vt iũgat̃ ſibi ſecundum eſſe naturale. Sed accidit dubitatio: q̃a aut hic eſt ſermo de paſſione, vt eſt ab agēte, aut cōiter, vt ē ſiue ab agēte, ſiue a fine. Si primo mō, tūc ambigua vr̃ rō: q̃m de appetibili an moueat effectiue appetitũ, magna q̃ō eſt. Si ſecundo mō, tunc nihil valet rō, quia magis patitur qui ꝓprie patitur, q̃ qui metaphorice: ſiōi aũt metaphorice agit Ex hoc igit̃ ꝙ appetitus magis trahitur ad ſuum obiectũ, q̃ pars apphēſiua ad ſuũ, non ſequitur ꝙ magis patiatur: quoniam apprehenſiua patitur vere, idest, a vere agente: appetitiua autem non patitur vere.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ſumitur paſſio vere, & nō metaphorice & ꝙ appetibile, vt dicit Auc. in 2. Metaph. 36 ſecundum quod ē in anima, eſt agens deſiderium, & trahit ad ſe finē, vt eſt in re ita ꝙ differentia aſſignata in litera, cōſiſtit in hoc, ꝙ agens in

parte appetitiua. nō enim patitur pars appetitiua, niſi paſſione ꝓcedente in parte apprehenſiua. ergo paſſio ē magis in parte apphēſiua. quam in parte appetitiua.

¶ 2 Præt. Quod eſt magis actiuũ, videtur eſſe minus paſſiuum, actio enim paſſioni opponitur: ſed pars appetitiua eſt magis actiua, q̃ pars apprehenſiua. ergo videt̃, ꝙ in parte apprehenſiua magis ſit paſſio.

¶ 3 Præt. Sicut appetitus ſenſitiuꝰ eſt virtus in organo coporali, ita & vis apprehenſiua ſenſitiua, ſed paſſio animæ fit, proprie loquēdo ſecundum tranſmutationē corporalem. ergo nō magis eſt paſſio ĩ parte appetitiua ſenſitiua, quam in parte apprehenſiua ſenſitiua.

Sed contra eſt, qđ Au. dicit in 9. de Ciui. Dei, ꝙ motus animi, Græci pathos; noſtri aũt, ſicut Cicero, ꝑturbatiōes; qdã affectiones vel affectus; qdã vero, ſicut in H Græco habet̃, expꝛſſius paſſiones uocant ex quo patet ꝙ paſſiones aīæ ſunt idē qđ affectiones: ſed affectiones manifeſte ꝑtinēt ad partē appetitiuã, & nō apphēſiuã. ergo & paſſiones magis ſũt in appetitiua, quam in apprehenſiua.

Respon. Dicēdũ, ꝙ ſicut iã dictũ eſt, nomine paſſionis importatur, ꝙ patiēs trahatur ad id quod eſt agētis. Magis autem trahitur anima ad rem per vim appetitiuam, quam per vim apprehenſiuam, nã per vim appetitiuam, aĩa I

partem apprehenſiui, trahit ipſum ad ſe in eſſe intentionale, & hic ſiſtit: ad hoc enim actio hæc & paſſio ordinatur. Appetibile autem agēs in partem appetitiuam, trahit ipſam effectiue ad hoc vt iũgat̃ ſibi realiter, quouis modo contingat iſta coniunctio realis: ſufficit enim quod paſſio illa per ſe ordinetur ad realem coniunctionem. Quod autem a multis vertatur in dubium an appetibile agat in appetitum, eis relinquatur hæc dubitatio: nos enim experimur incuti nobis a malis futuris apprehēſis, timorē, a præſentibus triſtitiam, & a delectabilibus conuenientibus delectationem etiam ſi nolumus, ſicut a ſenſibilibus ſenſationes.

Te. 4. ſu. 5. Capit. 4. in princip. tomo 5. πάθος. πάθη.

¶ In reſponſione ad primum, dubium occurrit, quia cũ in his quæ pertinent ad defectum, intenſio non attendatur penes acceſſum ad aliquid melius, oportet falſam, reddere, aut excipere tam a doctrina tradita in 2. Metaphy allegata in argumento, quam in 1. poſteriorum, ſcilicet, Propter quod vnũquodque tale illud magis: deinde quia videmus quod potentia maior eſt penes acceſſum ad materiam primam. Conſtat autem potentiam defectum ſonare.

¶ Ad hoc dicitur, quod doctrina hic tradita non ſolũ dicta, ſed probata ratione eſt, quia ſcilicet rō priuationis & defectus cōſiſtit in hoc, ſcilicet, a receſſu a perfecto. Regulare q ꝓp eſt, ꝙ vnumquodque eſt magis & minus tale ſ̃m ſui cōſtitutiui propriam latitudinem, vt patet inductiue. Defectiua igitur cũ cōſtituantur per hoc, ꝙ eſt deficere ab aliquo, quanto magis ab illo deficiũt, tanto magis erunt defectiua. hæc enim eſt ꝓpria latitudo deficientis vt ſic. Ex hoc autem quod defectiua vt ſic, penes maiorē elōgationem a pfectione magis defectiua ſunt. conſequens eſt, quod maior defectus non ſit a maiori defectu K vt propria cauſa, ſed ex ipſa elongatione intenditur. Sicut enim in perfectionibus intenſio eſt penes acceſſum ad cauſam, quia perfectio effectus eſt ex cauſa, ita ſi in malis defectus conſequens eſſet ex præcedente in ſua cauſa, vt propria cauſa defectus, effectus intenderetur ſ̃m acceſſum ad cauſam.

Et ex hoc patet ſolutio primæ obiectionis [illegible] cauſa defectiua non eſt propria cauſa effectiua defectiui quo ad defectum: ſed ex hoc ipſo quod magis elōgatur a perfectiori, magis defectiuum eſt. Vnde licet pars apprehenſiua ſit cauſa appetitiuæ, & potentialitas in apprehenſiua cauſet potentialitatem in appetitiua, maior tamen potentialitas inuenitur in appetitiua, ex hoc ipſo, quod magis recedit ab actu quam apprehenſiua, quod eſt dicere, quod potentialitas ſua non tota eſt a potentialitate apprehenſiuæ, ſed ex neceſſitate

adue-

habet ordinem ad ipſas res, prout in ſeipſis ſunt. Vnde Philoſophus dicit in 6. Metap. quòd bonum & malũ, quæ ſunt obiecta appetitiuę potẽtię, ſunt in ipſis rebus, vis, aũt apprehenſiua, nõ trahitur ad rẽ, ſecũdũ quod in ipſa eſt, ſed cognoſcit eã ſecũdũ intẽtionẽ rei, quam in ſe habet, vel recipit ſecũdũ proprium modũ. B Vnde & ibidem dicit, ꝙ verũ & falsũ, quę ad cognitionẽ pertinẽt, nõ sũt in rebus, ſed in mente. Vnde patet, ꝙ rõ paſsionis magis inuenitur in parte appetitiua, quã in parte apprehenſiua.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ econuerſo ſe habet in his, q̃ ptinẽt ad pfectionẽ, & in his quæ pertinẽt ad defectum. Nã in his, quæ ad perfectionẽ ptinent, attẽditur intẽſio p acceſſum ad vnũ primũ principiũ, cui quanto eſt aliquid C propinquius, tãto eſt magis intenſum, ſicut intenſio lucidi attendit̃ per acceſſum ad aliqd ſumme lucidũ, cui quãto aliquid magis appinquat, tãto ẽ magis lucidũ, ſed in his, quæ ad defectũ pertinẽt, attenditur intẽſio, nõ p acceſsũ ad aliquod ſummũ, ſed p receſſum à pfecto, qa in hoc rõ priuationis & defectus cõſiſtit, & ideo quãto minus recedit à primo, tãto eſt minus intenſum, & pp hoc in principio ſemp inuenitur paruus defectus, qui poſtea pcedẽdo magis D multiplicatur. Paſsio aũt ad defectum ptinet qa eſt alicuius, ſm ꝙ eſt in potentia. vnde in his, quę appropinquãt primo pfecto, ſ. Deo, inuenitur parũ de rõne potentiæ & paſsionis, in alijs aũt cõſequenter plus, & ſic etiã in priori vi animæ, ſ. apprehenſiua, inuenitur minus de ratione paſsionis.

Ad secundum dicẽdũ, ꝙ vis appetitiua dicitur eſſe magis actiua, quia eſt magis principiũ exterioris actus, & hoc habet ex hoc ipſo, ex quo habet qđ ſit magis paſſiua ſcilicet, ex hoc ꝙ hẽt ordinẽ ad rem, prout eſt in ipſa, per actionẽ enim exteriorem venimus ad conſequendas res.

Ad tertium dicendum, ꝙ ſicut in primo dictum eſt, dupliciter organum animæ poteſt tranſmutari. B Vno modo tranſmutatione ſpirituali, ſecundũ quod recipit intẽtionẽ rei. Et hoc p ſe inuenitur in actu apprehẽſiuæ virtutis ſenſitiuę, ſicut oculus immutatur à viſibili, non ita ꝙ coloretur, ſed ita ꝙ recipiat intentionẽ coloris. Eſt aũt & alia naturalis tranſmutatio organi, put organũ trãſmutatur, quantũ ad ſuam naturalẽ diſpoſitionẽ, puta ꝙ calefit aut infrigidatur, vel alio modo ſimili tranſmutatur. Et huiuſmodi tranſmutatio per accidens ſe habet ad C actum apprehenſiuæ virtutis ſenſitiuæ, puta cũ oculus fatigatur ex forti intuitu, vel diſſoluit̃ ex vehemẽtia viſibilis, ſed ad actũ appetitus ſenſitiui p ſe ordinatur huiuſmodi tranſmutatio, vnde in diffinitione motuũ appetitiuæ partis, materialiter ponit̃ aliqua naturalis trãſmutatio organi, ſicut dicit̃, ꝙ ira ẽ accẽſio ſanguinis circa cor. Vnde patet, ꝙ ratio paſsionis magis inuenitur in actu ſenſitiuæ virtutis appetitiuæ, quã in actu ſenſi D tiuæ virtutis apprehenſiuæ, licet vtraq; ſit actus organi corporalis.

Articulus III.

Vtrum paſsio ſit magis, in appetitu ſenſitiuo, quàm intellectiuo, qui dicitur voluntas.

Ad tertium ſic pcedit̃: Vr̃ ꝙ paſsio nõ magis ſit in appetitu ſenſitiuo, q̃ in appetitu ĩtellectiuo. Dicit. n. * Di. 2. ca. de diu. no. ꝙ Hierotheus ex quadã eſt doctus diuiniore inſpirõne nõ ſolũ diſcẽs, ſed ẽt patiẽs

---

aduenient. Ad ſecundam autem obiectionem dicitur, ꝙ quia, vt A dicit 10. Met, Menſura debet eſſe certiſſima, nihil phibet quo ad nos defectus mẽſurari penes acceſſum ad aliquod poſitiuũ ſumme deficiẽs, ſicut infirmitates maiores & minores dicimus per acceſſum ad mortem, & ſimiliter potentialia apud nos per acceſſum ad materiã primam, cum in rei veritate ille p receſſum a vita, & ille p acceſſum ab actu, maiores vel minores ſunt. .8. tom. 3.

¶ In reſponſione ad ſecundum, aduerte, ꝙ non concedit author, ꝙ vis appetitiua ſit magis actiua ſimpliciter, ſed quo ad principiandum actum exteriorẽ. Vis enim apprehenſiua cum moueat appetitiuam, eſt magis in actu ſimpliciter, & magis actiua quodãmodo, appetitiua autem efficacior eſt ad actum exteriorem, quia ei obediunt vires executiuæ, & quia primum mouens eſt ad exercitium actus quãtũ totum, vt in litera dicitur, habet ea eodem, ex quo habet quod ſit magis paſſiua, ex natura namque appetitus eſt, & ꝙ tendat in bonum, in finem, in rem, ſecũdum ſeipſam. Conſtat namque quod ex hoc ꝙ finis eſt obiectum appetitus, ſupremus appetitus habet, quod ſit motiuus ſimpliciter ad exercitium, & vniuerſaliter quod, appetitus mouet mẽbra, vt patet ex tertio de aĩa.

¶ Super quæſtionis vigeſimæ ſecundæ Art. tertium.

In articulo tertio dubium hic ſoluendum occurrit, quod in pluribus locis moueri poteſt, & eſt dubium ad hominem, ſcilicet ſanctum Thomã, ſcilicet, Quo pacto ipſe in prima parte, quæſt. 82. artic. 4. B ponit differentiam inter motionem intellectus a volũtate, & econuerſo in hoc, quòd intellectus finaliter, volũtas uero effectiue mouet. Et hic uult, quod bonum intellectum, eſt actiuum in uoluntatem.

¶ Ad hoc dicitur, quod bonum apprehenſum mouet appetitũ dupliciter, effectiue ſ. & finaliter. Effectiuę quidem, cauſando ipſum actũ appetitus, finaliter vero, quoniã ipſe actus in appetitu cauſatus tendit in bonum apprehẽſum, vt finem, differenter tamen apprehenſum bonũ cauſat vtroque modo, quia ad cauſandum effectiue, vtitur eſſe vt forma, ad cauſandum vero finaliter, vtitur eſſe, vt eſſe, appetibile enim puta ſanitas apprehenſa ratione ſui quaſi forma facit in appetitu deſiderium ſui vt ſit in eſſe reali, iuxta illud. Auerrois in 12. Metaphyſ. cõmento 36. Balneum in anima agit deſiderium, &c. Vnde inter cæteras cauſalites effectiuas & hanc, qua appetibile mouet A appetitũ, duplex eſt differentia. Prima licet occulta, eſt quia reliquis, forma eſt ratio agẽdi, vnde & paſſum aſſimilatur agẽti, in hac vero vt bonum inueniatur omniſ itium, obiectũ formale appetitus eſſe induit rationẽ formæ, vnde appetitus nõ ſuſcipit ſimilitudinem agentis, ſed cõueniens ſibi in ordine ad tale appetibile. Secunda eſt manifeſta, quia in cæteris, cauſa effectiua non per ſe eſt niſi effectiua. In hac vero neceſſario ipſa effectiua eſt finalis non per accidens, ſed per ſe, quia per ſe effectus eius eſt actus per ſe tendẽs in cauſam illã vt finem. Propter ꝙ Auerrois in De ſubſtantia orbis, reprehendit dicentes, finẽ nõ eſſe agẽs, dicendo quod finis ſignificat agens ſignificatione neceſſaria. p q. qu. 78. artic. 3. Quia vero cauſalitas iſta non eſt, nec põt eſſe pure effectiua, ſed eſt effectiua & finalis, connumerata eſt contra finalem à ſancto Thoma in prima parte & alibi: quia aũt in veritate interuenit cauſalitas effectiua, ideo hic & alibi quandoq; exprimitur, ꝙ bonum apprehenſum, eſt actiuum, & appetitus eſt paſſiuus &c. Eſt ergo differentia inter intellectum & voluntatẽ in mouendo in hoc, quod voluntas mouet effectiue, intellectum, & alias animæ uires quo ad exercitium actus, intellectus autem mouet illam finaliter, & cum hoc effectiue ad ſpecificationem actus, & illa efficiẽtia, quæ neceſſario iungitur fini, propter quod, vt dictum eſt, finalis tantum cauſalitas expreſſa eſt. 137 Quod autem hæc ſit authoris mens, non ſolum ea dictis nũc haberi poteſt, ſed ex ſuperius dictis. ſ. quod intelle- ca. 2. part. 1. in fine illius. B ctus ratione obiecti mouet appetitum in genere cauſæ formalis, de quo tñ nulla in prima parte loco allegato fit mentio.

¶ Ex hoc enim habeo, ꝙ ſi etiam cum dictione exclusiua, author dixiſſet intellectũ mouere voluntatem finaliter ſolum, adhuc ſtarent, quæ diximus, eo quòd exclusio non fit à concomitantibus. Et vt dictum eſt, cauſam finalem concomitatur efficiens ſupradicto modo, & formalis reſpectu actuum, vt ſuperius explanatum fuit.

¶ Super Quæſtionis vigeſimæſecundæ Articu. tertium.

In articulo tertio dubiũ occurrit de hoc ꝙ, etiã in primo articulo dictũ eſt. ſ. ꝙ in ſola anima & appetitu intellectiuo, nulla eſt propria paſſio. Eſt autem ratio dubij, quia Scotus in primo ſent. diſtin. prima quæſt. 3. & in 4. ſent. diſtin. 49. quæſt. 7. ponit in voluntate non ſolum operationes, ſed paſſiones

ſpiritua-

ſpirituale. Et quãtum ipſe inſinuare videtur, intendit, q voluntas tunc operatur quãdo cõtingit obiectum. Tunc autem patitur, quando recipit ab obiecto, ita quod operatio coniungit potentiam obiecto, paſſio autem nõ, ſed ab obiecto eſt, et cauſa efficiente tantum. Nulla autem hæc ratione probat in generali: ſed forte ſuper ipſius paſſionis nomen innixus, & authoritate Ariſt. vſus, quod delectatio ſequitur operationẽ, quaſi per ſe notum accepit qđ falſum credimus. Paſſionis.n. nomẽ in primis in immaterialibus, vel ad ſolam receptionem vt in intellectu vel ad receptionem per modũ rei, quę trahitur in aliud, vt in appetitu intellectiuo cõſtat inueniri ex 3. de anima & 5. Metaph. & hoc proprie loquendo. Metaphorice enim cõſueuimus actus volũtatis ſimiles paſſionibus appetitus ſenſitiui vocare paſſiones, vt velle vindictam, vocamus iram: & uelle malum alicui, vocamus odium. Et hęc locutio multos, iudicio meo, fefellit. Qđ aũt delectatio ſequatur operationem, hoc accidit ei inquãtum eſt paſſio: non enim omnis paſſio ſequitur ſic operationẽ immo ſtat, quod paſſio ſit prima operatio appetitus, vt patet đ amore. Et tuſpotes ſic inſpicere, q dicimus. Amor eſt paſſio, immo prima omnium paſſionum, & tamen amor eſt operatio tam in appetitu ſenſitiuo, quam intellectiuo. ergo diſtinctio inter Paſſionem & operationem appetitus nulla eſt. Minor patet: quia amor maxime contingit obiectum, & apud Scotum eſt ipſa eſſentia beatitudinis.

¶ Præterea, Delectatio eſt paſſio, & habet pro obiecto, & non ſolum pro cauſa, delectabile. ergo

cap. 2. circa princip.

Ibidem.

artic. 1. & 2. ad 3.

in argu. Sed contra.

D. 978.

diuina, ſed paſſio diuinorum non poteſt pertinere ad appetitum ſenſitiuum, cuius obiectum eſt bonũ ſenſibile. ergo paſſio eſt in appetitu intellectiuo, ſicut & in ſenſitiuo.

F

¶ 2 Præt. Quanto actiuum eſt potentius, tanto paſſio eſt fortior, ſed obiectum appetitus intellectiui, quod eſt bonum vniuerſale, eſt potẽtius actiuum, quam obiectũ appetitus ſenſitiui, quod eſt particulare bonũ ergo ratio paſſionis magis inuenitur in appetitu intellectiuo, quã in appetitu ſenſitiuo.

G

¶ 3 Præ. Gaudium & amor, paſſiones quædã eſſe dicuntur, ſed hæc inueniuntur in appetitu intellectiuo, & non ſolum in ſenſitiuo, alioquin non attribuerẽtur in ſcripturis deo & Angelis. ergo paſſiones non magis ſunt in appetitu ſenſitiuo, quam in intellectiuo.

SED CONTRA eſt, quod dicit* Damaſcenus in ſecundo libro deſcribẽs animales paſſiones, Paſſio eſt motus appetitiuę virtutis ſenſibilis in imaginatiõe boni, vel mali. & aliter. Paſſio eſt motus irrationalis animæ per ſuſceptionẽ boni, & mali.

H

RESPON. Dicendum, quod ſicut iam* dictum eſt, Paſſio proprie inuenitur vbi eſt tranſmutatio corporalis, quæ qdem inuenitur in actib* appetitus ſenſitiui, & nõ ſolum ſpiritualis ſicut eſt in apprẽhẽſione ſenſitiua, ſed & naturalis. In actu autem appetitus intellectiui nõ requiritur aliqua trãſmutatio corporalis, quia huiuſmodi appetitus nõ eſt virtus alicuius organi. vnde patet, quod ratio paſſionis magis proprie inuenitur in actu appetitus ſenſitiui, quam intellectiui, vt etiam patet per diffinitiones* Damaſceni inductas.

I

AD PRIMVM ergo dicendum, quod paſſio diuinorũ, ibi dicitũ affectio ad diuina, & cõiũctio ad ipſa per amorem, quod tamen fit ſine trãſmutatione corporali.

AD SECVNDVM Dicendum, q magnitudo paſſionis nõ ſolum dependet ex virtute agentis, ſed ẽt ex paſſibilitate patientis, quia quę ſunt bene paſſibilia, multũ patiuntur etiã à paruis actiuis. Licet ergo obiectum appetitus intellectiui ſit magis actiuũ, quam obiectũ appetitus ſenſitiui, tamen appetitus ſenſitiuus eſt magis paſſiuus.

K

AD TERTIVM dicẽdũ, q amor & gaudium, & alia huiuſmodi, cũ attribuũtur Deo, vel Angelis, aut hominibus ſecundum appetitum intellectiuum, ſignificãt ſimplicẽ actum volũtatis cum ſimilitudine effectus abſque paſſione. Vnde

dicit Auguſtinus nono de* ciuita. Dei. Sãcti angeli & ſine ira puniũt & ſine miſeriæ cõpaſſione ſubueniunt, & tamen iſtarum nomina paſſionem, conſuetudine locutionis humanæ etiam in eos vſurpantur propter quandam operum ſimilitudinem, nõ propter affectionum infirmitatem.

QVAESTIO XXIII.

De differentia paſſionum ab inuicẽ, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de paſſionũ differẽtia adinuicem.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ paſſiões quæ ſunt in cõcupiſcibili, ſint diuerſæ ab his quæ ſunt in iraſcibili.

¶ Secũdo, Vtrũ cõtrarietates paſſionum iraſcibilis, ſint ſecundũ contrarietatem boni & mali.

¶ Tertio, Vtrum ſit aliqua paſſio non habens contrarium.

¶ Quarto, Vtrũ ſint aliquę paſſiones differẽtes ſpecie in eadẽ potentia, non cõtrariæ ad inuicẽ.

ARTICVLVS I.

Vtrum paſſiones quæ ſunt in cõcupiſcibili, ſint diuerſæ ab his quæ ſunt in iraſcibili.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q paſſiones eędẽ ſint ĩ iraſcibili, & in cõcupiſcibili. Dicit.n. Philoſophus in ſecũdo* Eth. quod paſſiones animę ſunt, quas ſequitur gaudiũ & triſtitia, ſed gaudiũ & triſtitia ſunt ĩ cõcupiſcibili. ergo oẽs paſſiones sũt in cõcupiſcibili, nõ ergo ſunt aliæ ĩ iraſcibili, & aliæ in cõcupiſcibili.

¶ 2 Prẽt. Matth. 13. ſuper illud, Simile eſt regnum cælorum fermento &c. dicit glo.* Hier. In ratione poſſideamus prudentiam, in iraſcibili odium vitiorum, in cõcupiſcibili deſiderium virtutũ, ſed odiũ eſt in cõcupiſcibili, ſicut & amor cui contrariatur, vt dicitur in ſecũdo* Topi. ergo eadem paſſio eſt ĩ concupiſcibili, & iraſcibili.

¶ 3 Præt. Paſſiones & actus differunt ſpecie ſecundum obiecta, ſed paſſionum iraſcibilis & cõcupiſcibilis eadem obiecta ſunt. ſ. bonũ & malum. ergo eædem paſſiones ſunt iraſcibilis & cõcupiſcibilis.

SED CONTRA. Diuerſarum potẽtiarũ actus ſunt ſpecie diuerſi, ſicut videre & audire, ſed iraſci

delectatio eſt contingens obiecto. probatur aſſumptum. quia videns deũ, delectatur de deo tanquam obiecto ſummo delectabili: & qui habet delectationem moroſam, delectatur de re cogitata turpi, vt obiecto delectabili ac ſi eſſet in re, & non ſolum vt cauſa efficiente. Dicito ergo, quod paſſiones in appetitu ſenſitiuo ſont veræ operationes cauſatæ tamen ab appetibili, & habentes p obiecto appetibile. Sed differentia conſiſtit in hoc, q in appetitu ſenſitiuo ſunt p mixtæ cum paſſione corporali: in appetitu vero intellectiuo non: & per excluſionem huius compoſitionis dicuntur in eo ſimplices actus, ſimiles tamẽ paſſionibus ſenſitiui appetitus. Hæc nũc ſufficiẽt in communi: in ſpeciali aũt inferius dũ de delectatione & triſtitia tractabiĩ, ſermo erit.

lib. 9. ca. 5. circa finem tom. 5.

¶ Super quæſtionis vigeſimę tertię. Ar. primũ.

CIrca 1. articulũ q. 23. quia hic inchoat diſtinctio paſſionum, aduerte, q oportet in toto hoc tractatu ſeruare illud. Quolibet proferente contraria, ſolicitũ eſſe, ſtultum eſt: Dico autem hoc, q a non omnibus concẽſſũ apparet, vt diſtincte & proprie de huiuſmodi paſſionibus locuti fuerint: Scotus in primis, vt in 3. ſen. dis. 24. apparet. reprehendit dicẽtes, obiectum iraſcibilis eſſe arduũ, & volens eius obiectũ eſſe offendẽs dicit q ſemper quando iraſcibilis habet actũ ſuũ, eſt ibi nolle non ſolũ concupiſcibilis, ſed iraſcibilis. Ex quibus manifeſte apparet, q apud ipſum, iraſcibilis nunquam eſt reſpectu boni, ſed mali tantum reſpuendi, ſuſtinendi puniendi, & ſi quid aliud huiuſmodi, ac per hoc in iauuis iraſcibilis errauit. Spes enim, quæ eſt prima

138

veri. q6. 26. ar. 4.

*ca. 5. circa principium tom. 5.

Eſt gl. Hic in iſtum locum po. 3.

libr. 2. top. cap. 3. in lo co. 2 3. to. 1.

ma paſſio iraſcibi- .p.q.81.ar-lis oportet quod ne- ic.2. getur ab ea, nec vllam .22.art.1. rationẽ inuenio, niſi forte ex.26.diſt. eiuſdem tertij quis aſſumat iſtã, ſcilicet, quia arduũ aut ſignificat abſens, aut excedens facultatẽ potentiæ, cui dicitur arduũ, aut excedens omnia mala ſibi cõtraria: ſed nihil horũ eſt. ergo &c. .p.qu. 77. ar.3. Hæc autẽ petitio, aut diſtinctio, nihil obſtat: quõ arduum nihil horum formaliter ſignificat, ſed difficultatem in bono vel malo. Arduas .n. res dicimus, quæ difficultatem ac proptera celſitudinẽ quandam habent: difficilia.n. aggredi nõ paruũ reputatur, & difficilibus ſuccumbere, vel ea fugere, nõ multũ vituperamus. Qđ autem bonum difficile, & bonum abſolute egeant diuerſis potẽtiis, ĩ prima parte dictum eſt, .p.q.34. & in reſpõſione ad tertium, hic oſtenditur, ex eo, quod bonum difficile habet, vnde repugnet concupiſcentiæ. Oſtendens ergo eſt .p.q.81.ar-vnũ cõtẽtũ ſub obie- tic.2. cto iraſcibilis, ꝓ quãto ſpectat ad aliquã eius paſſionẽ, puta, iram: adæquatum autem obiectum eſt difficile, ſiue arduum. Et ſcito, ꝙ cum ponitur differẽtia inter obiectum concupiſcibilis & iraſcibilis, quia illius bonum abſolute, iſtius bonũ arduũ, perinde eſt ac ſi diceret, ꝙ concupiſcibilis obiectum eſt bonum ſenſibile, nullo addito. iraſcibilis vero bonũ determinatum ad rationem ardui, ſeu difficilis, ita, ꝙ illud eſt ſimplex, hoc eſt quaſi cõpoſitũ. Vnde nõ fallaris, putãs, quod cõcupiſcibilis ferat in bonũ & iraſcibilis in illius difficultatẽ: ſed ſcito, & ꝙ concupiſcibilis fertur in bonũ, & quod iraſcibi- .p.q.81.ar-lis fertur in bonũ ar- tic.2. duum. Omnis nãque appetitus obiectũ eſt bonũ. & ita, vt dicit in ſecundo Rhetoricorum, capitulo pri-

bilis, & cõcupiſciblis ſunt duę potentiæ diuidẽtes appetitum ſenſitiuũ, vt in 1.* dctum eſt. ergo cũ paſſiões ſint mot* appetitus ſenſitiui vt* ſupra dictũ eſt, paſsiones, quæ ſunt in iraſcibili, erunt aliæ ſecundum ſpeciem à paſsionibus, quæ ſunt in concupiſcibili.

Respon. Dicẽdũ, ꝙ paſsiones quæ ſunt in iraſcibili, & cõcupiſcibili differunt ſpecie. Cum.n. diuerſæ potẽtiæ habeãt diuerſa obiecta vt in 1.* dictũ eſt, neceſſe eſt, quod paſsiones diuerſarum potẽtiarium ad diuerſa obiecta referãtur, vnde multo magis paſsiones diuerſarũ potẽtiarũ ſpecie differunt. Maior .n. differentia obiecti requirit ad diuerſificandam ſpeciem potẽtiarum, quam ad diuerſificãdam ſpeciem paſsionum, vel actuũ. Sicut .n. ĩ naturalibus diuerſitas generis cõſequuutur diuerſitatẽ potẽtię materiæ, diuerſitas aũt ſpeciei diuerſitatẽ formæ in eadẽ materia, ita in actibus aĩæ actus ad diuerſas potẽtias pertinẽtes, ſunt nõ ſolũ ſpecie, ſed etiã genere diuerſi. Actus autem, vel paſsiones reſpiciẽtes diuerſa obiecta ſpecialia cõprehẽſa ſub vno communi obiecto vnius potentiæ, differunt ſicut ſpecies illius generis. Ad cognoſcendũ ergo quæ paſsiones ſunt in iraſcibili, & quæ in cõcupiſcibili, oportet aſſumere obiectum vtriuſque potẽtiæ.* Dictum eſt autẽ in primo quod obiectum potentiæ concupiſcibilis eſt bonum, vel malum ſẽſibile ſimpliciter acceptum, quod eſt delectabile, vel doloroſum, ſed quia neceſſe eſt, quod interdũ anima difficultatẽ, vel pugnam patiatur adipiſcendo aliquod huiuſmodi bonum, vel fugiendo aliquod huiuſmodi malum, inquantum hoc eſt quodammodo eleuatum ſupra facilem poteſtatem animalis ideo ipſum bonum, vel malum ſecundum quod habet rationem ardui vel difficilis, eſt obiectum iraſcibilis. Quæcũq; ergo paſsiones reſpiciũt abſolute bonum, vel malum, pertinent ad cõcupiſcibilem vt gaudium, triſtitia, amor, odium & ſimilia. Quæcũque vero paſsiones reſpiciunt bonum, vel malum ſub ratione ardui, prout eſt aliqđ adipiſcibile, vel fugibile cum aliqua difficultate, pertinet ad iraſcibilem, vt audacia, timor, ſpes, & huiuſmodi.

Ad primum ergo dicendũ, quod ſicut in primo* dictũ eſt, ad hoc vis iraſcibilis data eſt animalibus, vt tollãtur impedimenta quibus cõcupiſcibilis in ſuum obiectum tendere prohibetur, vel propter difficultatem boni adipiſcen-

A di, vel propter difficultatem mali ſuperãdi. & ideo paſsiones iraſcibilis omnes terminantur ad paſsiones concupiſcibilis: & ſecundum hoc etiam paſsiones q̃ ſunt in iraſcibili, cõſequitur gaudium & triſtitia, quæ ſunt in concupiſcibili.

Ad secundum dicendum, quod odium vitiorum attribuit* Hier. iraſcibili, non propter rationem odii, quę proprie competit concupiſcibili, ſed propter impugnationem, quæ pertinet ad iraſcibilem.

B Ad tertium dicendum, ꝙ bonum inquãtũ eſt delectabile mouet concupiſcibilem, ſed ſi bonum habeat quandam difficultatem ad adipiſcendum, ex hoc ipſo habet ad aliquid repugnãs cõcupiſcibili, & ideo neceſſariũ fuit eſſe aliam potentiam, quæ in id tenderet. & ratio eſt eadem de malis, & hęc potentia eſt iraſcibilis, vnde ex conſequenti ſpecies concupiſcibilis. & iraſcibilis ſpẽ differũt.

Articulus II.

C *Vtrum contrarietas paſsionũ iraſcibilis, ſit ſecundum contrarietatem boni, & mali.*

AD secundum ſic proceditur. Videtur quod contrarietas paſsionum iraſcibilis nõ ſit, niſi ſecundum contrarietatẽ boni & mali. Paſsiones.n. iraſcibilis ordinãtur ad paſsiones concupiſcibilis, vt dictum eſt, ſed paſsiones concupiſcibilis nõ contrariantur niſi ſ̃m contrarietatẽ boni, & mali, ſicut amor & odium, & D gaudium & triſtitia. ergo nec paſſiones iraſcibilis.

¶ 2 Pręt. Paſsiones differunt ſecũdum obiecta, ſicut & motus ſecũdum terminos, ſed contrarietas non eſt in motibus, niſi ſecũdum cõtrarietatem terminorum, vt patet in quinto* Phyſ. ergo neque ĩ paſsionibus eſt cõtrarietas paſsionum, niſi ſecundum contrarietatem obiectorum. obiectum autẽ appetitus eſt bonum, vel malũ. ergo in nulla potentia appetitiua poteſt E eſſe cõtrarietas paſsionum, niſi ſecundum contraretatem boni & mali.

¶ 3 Præt. Omnis paſsio animę attenditur ſecũdum acceſſum & receſſum, vt Auicen. dicit in 6. de naturalibus, ſed acceſſus cauſatur ex ratione boni. receſſus autem ex ratione mali, quia ſicut bonum eſt, quod omnia appetunt, vt dicitur in primo* Ethic. ita malum eſt, ꝙ omnia fugiunt. ergo contrarieta-

mo eſt appetitus apparentis punitionis, quod bonũ eſt in re, vel apparẽtia manifeſte, nec refert an idem aut diuerſũ ſit bonũ à bono arduo ſ.it eſt.n. quod diſtinguuntur formaliter. Si tamen dicta authoris in quæſtione de loco in arg. veritate, quæſtione citato. vigeſima quinta, & in tertio ſententiarũ diſtinctiõe vigeſima ſexta, ſcrutatus fueris, inuenies, ꝙ obiectum cõcupiſcibilis, eſt bonum ſenſatum iraſcibilis vero æſtimatum: illã mouent ſpẽs ſenſibilium, iſtã intentiones elicitę.

¶ Super Quæſtionis vigeſimę tertię Ar. ſecundũ

IN 2. art. multa eſſent dubitãda, ſi actus paſſionũ nominatarum examinadi eſſẽt ſingillatim. Sed qm̃ hoc ſuis ꝓprijs locis reſeruat, vnum tñ ẽ diſcutiẽdũ, quo .ſ. contrarietas inter bonum, & malum ſpectat ad iraſcibilẽ. Aut.n. intelligitur de 139 bono, & malo abſolute, & ſic ſpectat ad cõ- inf.q.40.ar- cupiſcibilẽ: aut de bo- tic.4. & 45. no, & malo vt ſub- art.1.2.3. & ſunt arduitati & ſic 3.diſt.26.q. nõ cõſiderat ſub rõ- 1.art.3.cor. nibus boni, & mali, & ver.q.26. ſed ſub rõne ardui; ſi- art.4. cut ſi loqueremur de arti.1. ad 1. ligno & lapide, vt ſubſunt albedini.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ſicut bonum abſolute cõtrariaſ malo abſolute, ita bonum arduum malo arduo & ſicut hęc ſunt altera ab illis; ita cõtrarietas eſt alia a cõtrarietate, licet cõmunicet te.48.to.2. in nomine qa vtraq; dicit ſ̃m bonum, & malum. Vnde cum quærit, Aut &c. reſpõdetur, ꝙ neutro modo proprie loquẽdo: qm̃, vt ꝑdictum eſt, bonum, & malum nõ cõcurrunt per accidẽs, vt ſubſunt, ſcilicet difficultati: ſed totum hoc bonũ arduum, vel malum arduum ꝑ ſe cõcurrit, ita quod cõtrarietas boni & mali difficilium ſpectat ad iraſci- prin. prini. bilẽ: ſunt enim quæ- li. eth. to.5:

dam boni & mali ſpecies bonum difficile & malum difficile, Et quum io litera diſtinguitur bonum arduum, in ly bonum, & io, ly arduum, non eſt diſtinctio in ſubiectum & accidēs, ſed potius fundamenti io plures particulares, ſeu in adæquatas rationes: ſicut diſtingueretur nigredo in id qđ habet luminis, & id quod habet obumbrationis. Et intēdit litera, quod qua bonum arduum habet rationem, & vnde attrahat, & vnde a ſe repellat: ideo &c. Atteſtatur, autem hoie ſenſui quòd arduum in litera ponitur depulſiuum & attractiuum. quod non fieret, ſi ſecundum ſe ſumeretur: nūc autem fit, quia & aliquod bonum arduum eſt depulſiuum, vt obiectum eſt deſperationis, & aliquod malum arduum eſt attractiuum, vt obiectum audaciæ.

cap. 7. to. 5.
text. 19. 20. 21. & aliis, ſequen. to. 2.
2 tex. 46. vſque ad 52. tomo 2.
D. 980.

F in paſſionibus animæ nō pōt eſſe niſi ſecundum bonum & malum.

Sed contra. Timor & audacia ſunt contraria, vt patet in 3.* Ethic. ſed timor & audacia nō differunt ſecūdum bonum & malum, quia vtrunque ē reſpectu aliquorum malorum. ergo non omnis contrarietas paſſionum iraſcibilis eſt ſecundum contrarietatē, boni & mali.

Respondeo Dicendum, ꝙ paſſio quidam motus eſt, vt dicitur in 3.* Phyſ. Vnde oportet cōtrarietatem paſſionum accipere G ſecundum cōtrarietatem motuū, vel mutationū. Eſt autem duplex contrarietas in mutationibus & motibus, vt dicitur in 6.* Phyſic. vna quidem ſecundū acceſſum & receſſum ab eodem termino: quę quidem contrarietas eſt propriè mutationum, i. generationis, quæ eſt mutatio ad eſſe, & corruptionis, quę ē mutatio ab eſſe. Alia autem ſm contrarietatem terminorum, quæ propriè eſt contrarietas motuum. ſicut dealbatio, quæ eſt motus a nigro in album, opponitur denigrationi, quæ eſt motus H ab albo in nigrum. Sic igitur in paſſionibus animæ, duplex contrarietas inuenitur: vna quidem, ſm contrarietatē obiectorū, ſcilicet boni & mali; alia vero: ſm acceſſum & receſſum ab eodem termino. In paſſionibus quidem concupiſcibilis inuenitur prima contrarietas tm, quæ. ſ. eſt ſecundū obiecta. In paſſionibus autē iraſcibilis inuenitur vtraque, cuius ratio eſt; quia obiectū concupiſcibilis, vt* ſupra dictum eſt, eſt bonum, vel malum ſenſibile abſolute. Bonum autem inquātum bonū non poteſt eſſe terminus, vt a quo, ſed ſolum vt ad quē quia nihil refugit bonum inquantū bonum, ſed omnia appetunt ipſum. Similiter nihil appetit malum inquantum huiuſmodi, ſed omnia fugiunt ipſum; & propter hoc, malum non habet rationem termini ad quem, ſed ſolum termini à quo. Sic igitur omnis paſſio concupiſcibilis reſpectu boni, eſt vt in ipſum. ſicut amor deſiderium, & gaudium, Omnis vero paſſio reſpectu mali eſt ab ipſa; ſicut odium. Omnis vero paſſio reſpectu mali eſt ab ipſa, ſicut odium, fuga, ſeu abominatio & triſtitia. Vnde in paſſionibus concupiſcibilis, non poteſt eſſe contrarietas ſecundum acceſſum & receſſum ab eodem obiecto, ſed obiectū iraſcibilis eſt. ſenſibile bonū vel malum, non quidem abſolute, ſed ſub ratione difficultatis, vel arduitatis, vt* ſupra dictum eſt. Bonum autem arduum, ſiue difficile habet rationem vt in ipſum K tendatur inquantum eſt bonum, quod pertinet ad paſſionem ſpei, & vt ab ipſo recedatur, inquantum eſt arduum & difficile, quod pertinet ad paſſionem deſperationis. Similiter malum arduum habet rationem vt vitetur inquantum eſt malum, & hoc pertinet ad paſſionem timoris. habet etiam rationem vt in ipſum tendatur, ſicut in quoddā arduū, per quod. ſ. aliquid euadit ſubiectionem mali, & ſic tendit in ipſum audacia. Inuenitur ergo in paſſionibus iraſcibilis contrarietas ſecundum contrarietatem boni, vel mali, ſicut inter ſpem & timorem. Et iterum ſecundum acceſſum & receſſum ab eodem termino; ſicut inter audaciam & timorem. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ar. præcedē.
art. præced.

ARTICVLVS III.

Vtrū ſit aliqua paſſio animæ non habens contrarium. 141

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod omnis paſſio animæ habeat aliquod contrariū. Omnis enim paſſio animæ vel eſt in iraſcibili, vel in concupiſcibili, ſicut* ſupra dictum eſt: ſed vtraque paſſiones habent contrarietatem ſuo modo. ergo omnis paſſio animæ habet contrarium. art. præ

¶ 2 Præt. Omnis paſſio animæ habet bonum, vel malum pro obiecto, quę ſunt obiecta vniuerſaliter appetitiuæ partis: ſed paſſioni, cuius obiectum eſt bonum, opponitur paſſio, cuius obiectum eſt malum. ergo omnis paſſio habet contrarium.

¶ 3 Præt. Omnis paſſio animæ eſt ſecundum acceſſum vel ſecundum receſſum, vt* dictum eſt: ſed cuilibet acceſſui contrariatur receſſus, & econuerſo. ergo omnis paſſio animæ habet contrarium. ar. pr

Sed contra. Ira eſt quædam paſſio animæ: ſed nulla paſſio contraria ponitur iræ, vt patet in 4.* Eth. ergo non omnis paſſio habet contrarium. c. 5. par à princi. mo 5.

Respondeo. Dicendum, quòd ſingulare eſt in paſſione iræ, quod non poteſt habere contrarium neque ſecundum acceſſum & receſſum: neque ſecundum contrarietatem boni & mali. Cauſatur enim ira ex malo dificili iam iniacente, ad cuius præſentiam neceſſe eſt, quod aut appetitus ſuccumbat, & ſic non exit terminos triſtitiæ, quæ eſt paſſio cōcupiſcibilis; aut habet motum ad inuadendum malum læſiuum, quod pertinet ad iram: motum autem ad fugiendum habere non poteſt, quia iam malum ponitur præſens vel præteritum, & ſic motui iræ non contrariatur aliqua paſſio ſm contrarietatem acceſſus & receſſus. Similiter etiā nec ſecundum contrarietatem boni & mali; quia malo iniacēti opponitur bonum iam adeptum, quod iam non poteſt habere rationē ardui, vel difficilis nec poſt adeptionem boni remanet alius motus, niſi quietatio appetitus in bono adepto, quæ pertinet ad gaudium, quod eſt paſſio concupiſcibilis. Vnde motus iræ non poteſt habere aliquem motum animæ contrarium, ſed ſolummodo opponitur ei ceſſatio à motu, ſicut Philoſophus dicit in ſua* Rhetorica. quod miteſcere opponitur ei quod eſt iraſci: quod non eſt oppoſitum contrarie, ſed negatiue; vel priuatiue. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. c. 30. &c.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum ſint aliquæ paſſiones differentes ſpecie in eadē potentia, non contrariæ adinuicem.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtˀ quod nō poſſint in aliqua potētia eſſe paſſiones ſpecie differētes & non cōtrariæ adinuicem. Paſſiones enim animæ differūt ſm obiecta; obiecta autem paſſionum animæ ſunt bonum & malū, ſecūdum quorum differentiam paſſiones habent contrarietatem. ergo nullæ paſſiones eiuſdem potentiæ non habentes contrarietatem ad inuicem, differunt ſpecie.

¶ 2 Præt. Differentia ſpēi, eſt differentia ſecundum formam: ſed

¶ Super quæſtionis vigeſimę tertiæ Ar. quartum

ARticulo tertio omiſſo, circa quartum dubium occurrit quadruplex, Primum eſt, quid intendat author per illam diſtinctionem factam in litera, de differentia actiuorum dupliciter: primo ſecundum naturam: ſecundo ſecundum virtutem. virtus enim naturæ effectus eſt. Secundum eſt quod author digreditur: ꝓponit. n. differentiam actiui ſecundum virtutem, & tamen non declarat 141

infra. q. 25. arti. 3. & cor. & 2. Ethi. lec. 5.

rat niſi differentiam effectus, prout.ſ.datur coaptatio motus A & quietis imo potius declarat cum differentia effectus idētitatē actiuę virtutis, cū dicit, quia ex eadē cā aliquid quieſcit in loco per quam mouebatur ad locum. Tertium eſt cum in naturalibus ſufficiat inclinatio ad conueniens ad diſſonandum ab inconuenienti, vt patet in grauib. & leuib. leuitas.n. ignis ē tex.24.to.3. ei rō conſonādi loco ſurſum, & diſſonādi à deorſum: & ſimiliter motus ſurſum eſt petitio ſurſū, & fuga a deorſum: & ſimiliter qes ſurſum ſufficit ei ad ponēdā qetē deorſum violentā. Cur, ingſ, in naturalib. ſufficit vnitas, & in aīalibus exquirit pluralitas? cū ecōuerſo deberet eſſe: qa ꝗ diſperſa ſunt in inferiorib. vnita ſunt i ſuperiori, vnde non vr̄, *Art.2. ꝙ amor & odiū ſint duæ paſſiones, ſed vna met paſſio eſt amor reſpectu boni, & odiū reſpectu ſui cōtrarij, differēs ſm̄ reſpectum ad diuerſa ſicut in naturalib. leuitas eſt amor ſurſū, & odiū deorſū, & ſic de alijs. Et hoc vr̄ rōnabile: qa eadē rōne aliqs appetit vnū cōtrariorū, & odit aliud, & quanto alterū intenditur, tanto etiam alterū creſcit: ita ꝙ cōgeneratio, & coaugmentatio, & corruptio identitati atteſtātur. Quartū eſt, quō malum cauſet depulſiue, cum omne agens producat ſibi ſimile: ac per hoc trahat patiens ad ſui participationem: vnde ſicut bonum cauſat ad ſe, ita malum.

omnis differētia ſm̄ formā eſt ſm̄ aliquam cōtrarietatem, vt dicitur in 10.* Meta. ergo paſſiones eiuſdem potentiæ, quæ non ſunt contrariæ, non differunt ſpecie.

¶ 3 Præt. Cū omnis paſsio animæ conſiſtat in acceſſu, vel receſſu, ad bonum, vel ad malum, neceſſe vr̄ ꝙ oīs differentia paſſionum animæ ſit vel ſecundum differētiam B boni, vel mali, vel ſecundum differentiam acceſſus, vel receſſus, vel ſecundum maiorem, vel minorē acceſſum, vel receſſum. Sed primæ duæ differentiæ inducunt contrarietatem in paſſionib. animæ, ut* dictum eſt. tertia autem differentia non diuerſificat ſpeciem: quia ſic eſſent infinitę ſpecies paſſionū animæ, ergo non pōt eſſe, ꝙ paſſiones eiuſdem potētię animę differant ſpecie, & nō ſint contrarię.

Sed contra, Amor & gaudiū differunt ſpecie, & ſunt in cō- C cupiſcibili, nec tamen contrariantur adinuicem, quin potius vnum eſt cauſa alterius. ergo ſunt aliquę paſſiones eiuſdem potentiæ, quę differūt ſpecie, nec ſunt cōtrarię.

Respondeo dicendū, ꝙ paſsiones differūt ſm̄ actiua, quę ſunt obiecta paſſionum aīę. Differentia autem actiuorum pōt attēdi dupliciter. Vno modo, ſm̄ ſpeciem, vel naturam ipſorum actiuorū, ſicut ignis differt ab aqua: Alio modo, ſm̄ diuerſam virtutem actiuam, diuerſitas autem actiui, vel motiui quantum ad virtutem mouēdi, poteſt accipi in paſſionibus animę ſm̄ ſimilitudinē agentium naturaliū. Omne.n. mouens trahit quodammodo ad ſe patiēs, vel à ſe repellit. trahendo quidem ad ſe tria facit in ipſo. Nam primo quidem dat ei inclinationem vel aptitudinem, vt in ipſum tendat: ſicut cum corpus leue, quod eſt ſurſum, dat leuitatem corpori generato, per quam habet inclinationē, vel aptitudinē ad hoc, ꝙ ſit ſurſum. Secundo, ſi corpus generatū eſt extra locum propriū, dat ei moueri ad locum. Tertio dat ei quieſcere in loco cum peruenerit C quia ex eadem cā aliquid quieſcit in loco, per quā mouebatur ad locum: & ſimiliter intelligēdum eſt de cauſa repulſionis. In motibus autem appetitiuæ partis, bonum habet quaſi virtutem attractiuā: malum autem virtutem repulſiuā. Bonū ergo primo in potentia appetitiua cauſat ꝗdam inclinatio

¶ Ad primum dubium dr̄, ꝙ actiua poſſunt diſtingui dupliciter. primo ſm̄ differentias ipſarum naturarum agentium, & D hæc diſtinctio eſt clara. Alio modo, ſm̄ differentias virtutum actiuarum, & hæc eſt obſcura: Ad cuius euidentiā ſcito, quòd actiua dupliciter inueniūtur. ſ. in eſſe naturæ, & in eſſe appre 3 [?] henſo. In agentib. in eſſe naturę, manifeſtum eſt, quod diſtinctio eorum ſecūdum naturas eſt alia a diſtinctione eorum ſecundum virtutes: elementa.n. & animalia alia diſtinctione diſtinguuntur ſecundum naturas eorum, & al a ſm̄ virtutes eorum, licet iſtę oriātur ex illis. In agentibus autem quia apprehenſa, diſtinctio naturarum patet, cum cibus talis differēs ab illo alio ſecundum ſpeciem apprehenſus, mouet appetitū diſtinctiu autem ſm̄ virtutem eſt ſecundum diuerſam rōnē apprehenſionis, ita quod eadem res ſecūdum naturam diuerſimode apprehenſa non qualicūque diuerſitate, ſed diuerſitate bonitatis, vel qualitiæ præſentis, vel futuræ, vel abſolutæ, vt inferius in diſtinctione & tractatu paſſionum patebit. Alia E ratione mouet malum præſens apprehenſum, & alia futurum: illud.n. mouet ad triſtitiam, hoc ad timorē. vnde oſtēditur, ꝙ illud habet virtutē actiuā ad inferendā illā paſſionem hoc ad inferendā iſtā: ita ꝙ ex ipſa diuerſa rōne, qua apprehēditur eadē res habet diuerſam virtutem mouendi appetitum & hoc intēdit litera, volens, quod paſſiones nō diſtinguātur penes diſtinctionem naturarum agētium, ſed virtutum, ꝗ ad differentias apprehenſionis ſpectant: obiectum nāque appetitus nō eſt res, ſed res apprehenſa. Et ꝓpterea differentia formalis paſſionū nō ſolum ex diſtinctione rei, ſed diſtinctione rei vt apprehēſa cōſtat. Et hinc habes, ꝙ paſſio odij: & irę, & ſimilium, non diuerſificantur ſpecie ex diuerſitate malorū, puta mortis, verberis, carceris &c. Differentia.n. naturarum materialiter & non formaliter cōcurrit. Vtrum autē diuerſitas na-

A turarum diuerſificet habitus harum paſſionum, ſeu ipſis in genere moris, inferius examinabitur.

¶ Ad ſm̄ dubiū dr̄, qđ in agentibus naturalibus eſt cōſiderare duo. ſ. inqtū agunt, & inqtum attrahunt. Et ſi qdē cōſideremꝰ inqtum agunt, ſic patet, ꝙ idem generatiuū.n. corporis leuis eodē mō ſe habens, & vnica actione. dat oīa. dando ſiquidem ei naturā, dat conſequenter leuitatē, & motum ad locum abſentē, & quietē in ꝑſenti. Sed ſi conſideremus inquantū attrahunt, ſic vis generatiua naturaliter, quę ē ſurſum, aliter, & aliter ſe habens, ad corpus trahit: nā abſolute trahit per modum coaptantis: vt abſens vero per motum, vt ꝑſens verò ꝑ quietē: in agētib. verò in alia quatenus apprehēſa ſunt, agere & attrahere, ſimul concurrunt, ita ꝙ bonum apprehenſum abſolute infert paſſionem amoris, & ſic trahit per amorē. Et apprehenſum vt futurū, infert paſſionē deſiderij, q eſt motus ad ſe, & ſic trahit per motū: & apprehenſum vt præſens infert paſſionē delectationis, & ſic trahit per quietē. vn̄ ſi vis generatiua ſurſum manens, diuerſis diſpoſitionibus ſe habēs ad corpus mobile actionibus diſtinctis, illa tria daret, curreret plene ſimilitudo. Nunc aūt, quia non ſic eſt, author non eſt digreſſus, ſed vſus eſt ſimilitudine agentis naturalis, inqtum attrahit, vt in litera manifeſte dr̄, & inquantū triplex ef- D fectus in patiēte ſit vt ſic, diſtinctionem paſſionum in aīa diceremus. Et ſi horum duorum dubiorū ſolutiones diligenter notaueris, videbis quomodo eſt eadē, & quō diuerſa rō appetibilis, ſeu finis, vt tēdatur in ipſum, & quieſcatur in eo. eſt.n. eadem ſm̄ naturam, & diuerſa ſm̄ virtutem, quod eſt eſſe eādem formaliter, & diuerſam formaliter reſpectu paſſionum. Amor.n. deſiderium & gaudium reſpectu eiuſdem non materialiter, ſed formaliter diſtinguuntur, quod eſſe non poſſet ex obiecti natura, neque ex obiecti conditionibus, puta præſentia, vel abſentia, & hmōi, ſi ſe haberēt in aīa ſicut approximatio perfectior, vel imperfectior in naturalibus actiuis: hæc.n. non variant effectum ſpecifice, vt patet. vnde ſi hæc perſpicaciter conſideraſſet Scotus in tertio, diſ.26. hanc improbatam nunc phantaſiam non dixiſſet.

¶ Ad tertium dubium dicitur, ꝙ ſicut anima eſt ſupra naturā ita modus tendendi in contraria in animalibus eſt ſupra mo- E dum, quo natura ſe habet. Eſt autem modus naturæ, vt nō niſi ſequendo conueniens, diſſonet ab inconuenienti, ita quòd non reſpicit conueniens & inconueniēs ſecundum ſeipſa, ſed tantum proſequendo cōueniens. Ignis.n. proſequendo ſuam calefactionem, deſtruit frigus: & motus ſurſum, relinquit deorſum, & trahit ſecum violenter aliquid minus graue. Et radix huius eſt, quia natura eſt determinata ad vnum: quia inclinat, & operatur quia eſt, vt alibi declarauimus. Anima autem ſenſitiua quæ operatur, quia apprehendit, nō ad vnum determinata eſt, ſed iuxta differentiam contrarietatemq; apprehenſorum, ipſa contraria ſecundum ſe recipit, ac per hoc non ſufficit animali amor conueniens pro odio diſconuenientis, ſed vtrumque ſeorſum. ordinare tamen exigit, vt animaliter appetitus eius ſe habeat ad contraria. Sicut enim oportuit ad hoc, quòd animaliter appeterentur etiam natu-

naturalia, vt alimenta, ineſſe animalibus appetitum eorũ, qui F
ſit actus elicitus, puta deſiderium, & delectatio animalis cõſe
quens: ita oportuit ad hoc, q̃ animaliter animal ſe habeat ap
petendo, ad cõtraria, vt in ipſa ſm ſeipſa tẽdat. Neque hoc eſt
degenerare à natura, ſed eleuari ſupra illam. Et cum dicitur,

q̃ diſperſa inferius ſunt vnita ſuperius,
D.102. verum eſt cæteris paribus: non ſic autem eſt in propoſito tendere in contraria ſm ſe, & tendere in ea ſolum proſequendo ſibi conueniens, non ſunt paria: ſed primũ eſt lõge maius, quia per ſe adæquat ipſa contraria: ſecundum vero alterum per accidẽs reſpicit, & ideo nõ eſt mirum, ſi plura exigit. Iam. n. patet ex parabola diſpoſiti ad ſanitatem, in ſecundo de cœlo & mundo quòd in nobiliori gradu conſiſtit agens pluribus auxiliis ad maius, q̃ paucis ad minus. Nec eſt verũ, quòd amor & odium congenerẽtur, & coaleſcant, & condeſinant formaliter. Cum enim amor cauſetur ex bono apprehẽſo, ſtat bonum
tom.3. aliquod ſæpius apprehẽdi, & multum amari abſque conſideratione contrarij: vnde ſit & creſcit amor formaliter, & non ſiet,

nem, ſeu aptitudinem, ſeu connaturalitatem ad bonum, qđ pertinet ad paſſionẽ amoris, cui per cõtrarium reſpõdet odium ex parte mali. Scđo, ſi bonũ ſit nõdum habitum, dat ei motum ad aſſequendum bonum amatum: & hoc ptinet ad paſſionem deſiderij, vel cõcupiſcentiæ, & ex oppoſito ex parte mali eſt fuga, vel abominatio. G
Tertio cum adeptũ fuerit bonũ, dat appetitui quietationẽ quandã in ipſo bono adepto: & hoc pertinet ad delectationẽ, vel gaudium cui opponitur ex parte mali dolor, vel triſtitia in paſſionib. autẽ iraſcibilis præſupponitur quidem aptitudo, vel inclinatio ad proſequendum bonum, & fugiendum malum ex cõcupiſcibili, quæ abſolute reſpicit bonum, & malum, & reſpectu boni nondum adepti ẽ ſpes & deſperatio, reſpectu aũt mali nondum iniacẽtis eſt timor H & audacia, reſpectu autẽ boni adepti nõ eſt aliqua paſſio in iraſcibili, quia iam non habet rationem ardui, vt * ſupra dictum eſt, ſed ex malo iã iniacenti ſequitur paſſio iræ. Sic igitur patet, q̃ in concupiſcibili ſunt tres cõiugationes paſſionum. ſ. amor & odium, deſide-

nec creſcet odium formaliter, ſed virtualiter tantum, ſeu in ſui radice. ſ. in amore oppoſiti: manifeſtum autem hoc videt in delectabili contemplationis carente contrario, & in aſſuetis delectabilibus nunquam de contrariis cogitantib. Eadem autem ratione non formaliter, ſed virtualiter vnum contrariorum appetitur, & reliquum refutatur: quoniam alteri formalis ratio eſt bonum, alteri malum, & amatum bonum eſt radix repellendi mali contrarij. I

¶Ad quartum dubiũ dr̃, q̃ differentia inter actiua quia ſunt, & actiua quia apprehẽſa, ſoluit q̃õnem. Actiua. n. q̃a ſunt, cũ ſint determinata ex natura propria ad producẽdum illi ſimile, non poſſunt niſi ad ſe trahẽdo per viã aſſimilationis agere ſiue bona, ſiue mala ſint illa, in quæ agũt. Actiua verò quia apprehenſa, quia apprehẽſio ad bonũ aïalis ordinatur (datur. n. vis tam apprehenſiua quam appetitiua animali) propter bonum ipſius animalis actiua ſunt, non ad ſe, ſed ad aïal ipſum trahẽdo. vnde cauſant in animali id, quod cõuenit aïali in ordine ad tale obiectum, & non id quod conuenit tali obiecto: vnde malum apprehenſum non cauſat in animali motũ ad ſe, ſed a ſe. hoc. n. eſt cauſare conueniens animali in proportione ad tale obiectum. propter quod ſicut bonum apprehẽſum K diuerſimode agit in animal attrahendo per conſonantiã, vel motum, vel quietem, ita malum apprehenſum depellẽdo diſſonantiam, fugam, & inquietudinem.

¶Circa ſegregationem paſſionum in eodem 4. art factam dubium occurrit, Primum ad hominem, quia ipſemet author in 3. Sent. diſ. 26. q. 1. artic. 2. ad 3. & 5. ponit delectationem eſſe etiam paſſionem iraſcibilis. Scotus quoque in 3. Sentent. diſ. 34 ponit triſtitiam eſſe etiam paſſionem iraſcibilis, aſſignãs differentiam inter triſtitiam iraſcibilis, & concupiſcibilis: quia illa cum reſtrictione organi, illa cum accenſione ſanguinis. Et probat diuerſitatem earum, quia ſi offendens offeratur vt impoſſibile repelli, cauſatur maior triſtitia in concupiſcibili, & tamen non cauſatur proprie ira, & conſequenter nec triſtitia iraſcibilis. cũ qua eſt ira appetẽdo vindictam: & poſſumus

F dum cum delectatione propria exercent illam.
¶Ad hoc breuiter dicendum eſt, q̃ niſi æquiuoce loquamur, ſegregatio in litera facta ſeruanda eſt. Amor. n. & deſiderium & delectatio, & triſtitia, & ſiquid eſt eiuſmodi, ſi ſumantur p naturalib. diſſonantiis. vel conſonantijs potentiarũ, vel actuũ

rium & fuga, gaudium & triſtitia, Similiter in iraſcibili ſunt tres. ſ. ſpes & deſperatio, timor & audacia, & ira, cui nulla paſſio opponit. Sunt ergo oẽs paſſiones ſpẽ differẽtes, vndecim, ſex quidẽ in cõcupiſcibili, & qnque in iraſcibili, ſub quib. oẽs aïæ paſſiões cõtinent. Et p hoc patet reſpõſio ad obiecta.

QVAESTIO XXIIII.

De bono & malo in animi paſſionib. in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de bono & malo circa paſſiones animæ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum bonum & malũ morale poſſit in paſſionibus animæ inueniri.

¶ Secundo, Vtrum omnis paſſio animæ ſit mala moraliter.

¶ Tertio, Vtrum omnis paſſio addat, vel diminuat ad bonitatem vel malitiam actus.

¶ Quarto, Vtrũ aliqua paſſio ſit bona, vel mala ex ſua ſpecie,

& huiuſmodi, æquiuoce dicuntur de eiſdẽ vt ſunt paſſiones animales. Et primo quidem modo communes ſunt omnib' potẽtiis: & forte hoc modo intellectum ẽ in locis allegatis in oppoſitum. Secundo autẽ modo proprie ſunt concupiſcibilis, quę i litera hac enumerantur, & proprie iraſcibilis quæ ei tribuuntur. Quod ſi qs dicas authores hos de aïalib. paſſionib. in prędictis locis loqui, nolo contẽdere, quia rationabiliter loqui videtur, ſed dicã, quòd diuus Thomas mutauit in melius ſententiam. dũ in hoc libro oppoſitũ docuit, vt inferius in q̃õne trigeſima ſecunda, articulo ſexto, ad tertium, patet, delectationem de ipſo vincere, quã olim tribuit iraſcibili, ponens cum aliis delectationib. concupiſcibilis. Et vere ſic ratio poſcit, vt ſicut vis q̃ libet animæ toti delectur, ita vis delectabilis & deſideratiua. Neque enim conueniẽs ſecundum tactum cauſat delectationem in concupiſcibili, & conueniens ſecundum auditum: non omne enim delectabile ſecundum quemcunque ſenſum, imo etiam ſecundum æſtimationem, & quancunque ſenſitiuam virtutem cauſat delectationem in concupiſcibili, qua ſola animal natum eſt for-
I maliter delectari animaliter de quocunque ſibi coniũcto bono, ſicut ſola iraſcibili natum eſt vindicare de quocunque cõiuncto malo. Ad Scotum autem dico, q̃ cum paſſio animæ 158
in actu ſuo, & in motu materiali ſit conformis, ita q̃ ſi paſſio conſiſtit in acceſſu. motus quoque illius corporalis eſt acceſſorius, & ſi conſiſtit in receſſu, motus quoque illius conſiſtit in retractione: & ſi conſtet q̃ triſtitia conſiſtat in retractione conſequens eſt q̃ motus corporalis triſtitiæ conſiſtat in retractione. Vnde & contra philoſophiam eſt duplex triſtitiæ organum, & q̃ triſtitia ex accenſione, quam conſtat in acceſſu conſiſtere cauſetur materialiter. Et Scotus videtur deceptus a ſeipſo, quia noluit verba Ariſt. in 2 Rhetoricę intelligere, dicentis, quòd ira eſt cum triſtitia, & quòd ira viri, quaſi mel, Paſſiones enim iraſcibilis incipiunt a paſſionibus concupiſcibilis, & in eas terminantur. Et propterea ira incipit a triſtitia K & terminatur in delectationem. Si ratio autem probans diſtinctionem dolorum, riſu digna videtur (vt enim patet ab Ariſtotele ibidem, & Auicenna in ſexto Naturalium, quando nocetur alicui, ita quòd impoſſibilis apparet vltio, triſtitia magna quidem eſt, & ſola, id eſt, non cauſans iram, quia non cauſatur ira ſine ſpe puniendi) ex hoc autem arguere, ergo quando cauſatur ira, eſt alia triſtitia, cum qua eſt ira, puerile videtur. hoc enim nihil aliud infert, niſi ergo ſola triſtitia non cauſat iram. Et hoc eſt verum: quia requiritur etiam ſpes vltionis. Eſt enim ira, vt inferius patebit, & ex diffinitione Ariſto. ibidem patet, ex multis reſultans paſſionibus.

¶ Super

¶ Super tit. queſtionis vigeſimę quartæ.

CIrca tit.q.24.aduerte, quòd q̃ ſuperius tractatum fuit de actibus proprijs hominis, modo vero de communib. ideo duo tractatus de bonitate & malitia morali actuũ extra voluntatem oportuit facere. Et ſuper* quidem quo ad actus ꝓprios homini, nunc verò quo ad actus cõmunes homini, & alijs, quales ſunt paſſiones, quæ voluntariæ dupliciter ſunt, ſicut alij exteriores actus, vt in calce corpor s. primi articuli dicitur: quod intellige ſecundum doctrinam ſuperius dictã, quòd, ſcilicet tunc imputatur, quando poteſt, & debet eam prohibere, & non prohibet.

142 Inf.q.59.ar.1.cor. & ad 2.. & 2.2.q.35.arti.1.ad 2. Et 2.diſt.36.arti.2.Et ma.q.10.ar.1.ad 1. & q.12.art.2.ad 1. & artic.3.cor.

*In præfat. non procul. à fine, to.5.

*cap.4. non proc.a fine.

*,quæſt. 22.

*c.5.tom.5.

ARTICVLVS I. A

Vtrum bonum & malum morale poſſint in paſſionibus animæ inueniri.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ nulla paſsio animę ſit bona vel mala moraliter. Bonum enim & malum morale, eſt proprium hominis, mores enim proprie dicuntur humani, vt* Ambroſius dicit ſuper Lucam: ſed paſsiones non ſunt proprie hominum, ſed ſunt etiã alijs animalibus communes. ergo nulla paſsio animæ eſt bona, vel mala moraliter.

B ¶ 2 Præt. Bonum, vel malum hominis eſt ſecundum rationẽ eſſe, vel præter rationem eſſe, vt Dio. dicit.4.c.de* diui.no. ſed paſsiões animę non ſunt in ratione, ſed in appetitu ſenſitiuo, vt* ſupra dictũ eſt. ergo non pertinet ad bonum. vel malum hominis, quod eſt bonum morale.

¶ 3 Prꝗt. Philoſophus dicit in 2.* Ethi. ꝙ paſsionibus neque laudamur neque vituperamur: ſed ſecũ C dum bona & mala moralia laudamur & vituperamur: ergo paſsiones non ſunt bonę, vel malæ moraliter.

c.7. poſt medium, & c.9. tom.5.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in 14. de* ciui. Dei, de paſsionibus animæ loquens, Mala ſunt iſta, ſi malus eſt amor: bona, ſi bonus.

RESPOND. Dicendum, ꝙ paſsiones animæ dupliciter poſſunt conſiderari, Vno modo, ſecundum ſe, Alio modo, ſecundum quod ſubiacent imperio rationis & voluntatis. Si igitur ſecundum ſe conſiderentur, prout. ſ. ſunt motus quidam irrationalis appetitus, ſic non eſt in eis bonum, vel malum morale, quod dependet à ratione, vt* ſupra dictum eſt. Si autem conſiderẽ- D tur ſm quod ſubiacent imperio rationis & voluntatis ſic eſt in eis bonum, vel malũ morale. Propinquior. n. eſt appetitus ſenſitiuus ipſi rationi & voluntati. quàm membra exteriora, quorum tamẽ motus & actus ſunt boni, vel mali moraliter, ſecundum quod ſunt voluntarij, vnde multo magis, & ipſę paſsiones ſecũdum quod ſunt voluntariæ, poſſunt dici bonæ, vel malæ moraliter. Dicuntur autem voluntariæ, vel ex eo quòd à voluntate imperantur, vel ex eo quòd à voluntate non prohibentur.

*q.19.art.3. D.128.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ iſtæ paſsiones ſecundum ſe conſideratę, ſunt communes hominibus, & animalibus alijs, ſed ſecundum quod à ratione imperantur ſunt proprię hominibus.

AD SECVNDVM dicendum, quod etiam inferiores vires appetitiuæ dicuntur rationales, ſecundum quod participant aliqualiter rationem, et dicitur in 1. Ethic.

cap. vlti.

AD TERTIVM Dicendum, quòd Philoſophus dicit, quòd non laudamur, aut vituperamur ſecundum paſsiones abſolute conſideratas: ſed nõ remouet, quin poſsint fieri laudabiles, vel vituperabiles ſecundum quod à ratione ordinantur. Vnde ſubdit. Non enim laudatur, aut vituperatur qui timet, aut iraſcitur: ſed qui aliqualiter, id eſt ſecundum rationem, vel pręter rationem.

A ARTICVLVS II.

Vtrum omnis paſſio animæ ſit mala moraliter.

AD SECVNDVM ſic ꝓcedit. Videtur ꝙ omnes paſsiones animę ſunt malę moraliter. Dicit enim Augu. 9 de* ciu. Dei, quòd paſsiones animæ quidam vocant morbos, vel perturbationes animę: ſed omnis morbus, vel perturbatio animæ eſt aliquid malũ moraliter. ergo omnis paſsio animæ moraliter mala eſt.

B ¶ 2 Prę.* Dama. dicit, ꝙ operatio quidem quę ſecundum naturam, motus eſt, paſsio vero quę præter naturam: ſed quod eſt præter naturam in motibus animæ, habet rationem peccati & mali moralis vnde ipſe* alibi dicit, ꝙ diabolus verſus eſt ex eo quod eſt ſecundũ naturam, in id quod eſt pręter naturam. ergo huiuſmodi paſsiones ſunt malæ moraliter.

¶ 3 Præt. Omne quod inducit ad peccatum, habet rationem mali: ſed huiuſmodi paſsiones inducũt C ad peccatum. vnde Rom. 8. dicuntur paſsiones peccatorum. ergo videt quòd ſint malæ moraliter.

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug. dicit in 14. de* ci. Dei, ꝙ rectus amor omnes iſtas affectiones rectas habet. Metuunt. n. peccare, cupiunt perſeuerare, dolẽt in peccatis, gaudent in operibus bonis.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ circa hanc qõnem diuerſa fuit ſententia Stoicorum, & Peripateticorum. Nam Stoici dixerũt, oẽs D paſſiones eſſe malas. Peripatetici verò dixerunt, paſsiones moderatas eſſe bonas, q̃ quidẽ dr̃ia, licet magna videatur ſm vocẽ, tñ ſm rem vel nulla eſt, vel parua, ſi quis vtrorumque intentiones cõſideret. Stoici. n. nõ diſcernebãt inter ſenſum & intellectum, & per cõſequẽs nec inter intellectiuum appetitum & ſenſitiuum, vnde nec diſcernebant paſſiones aĩæ à motib. voluntatis, ſm hoc qđ paſſiones aĩæ ſunt in appetitu ſenſitiuo: ſimplices autem motus voluntatis ſunt in intellectiuo, ſed oẽm rõnabilẽ motũ appetitiuæ partis vocabãt volũtatẽ, paſsiones aũt dicebãt motũ progredientẽ extra limites rõnis. Et E iõ eorũ ſententiã ſequẽs Tullius in 3. l. de* Tuſculanis q. oẽs paſsiones vocat aĩæ morbos, ex quo argumentatur, ꝙ qui morboſi ſunt, ſani non ſunt, & qui ſani non ſunt, inſipiẽtes ſunt. vñ inſipiẽtes inſanos dicimus. Peripatetici verò oẽs mot⁹ appetitus ſenſitiui paſſiones vocãt, vnde eas bonas æſtimãt, cũ ſunt à rõne moderatæ, malas aũt cũ ſunt ꝓter moderationẽ rõnis. Ex quo patet, ꝙ* Tullius in eodẽ lib. Peripateticorum ſentẽtiã, q approbãt mediocritatẽ paſsionũ, incõuenienter improbat, dicẽs, ꝙ oẽ malũ ẽt mediocre vitandũ eſt. nã ſicut corpus ẽt mediocriter ægrũ, ſanũ nõ eſt, ſic iſta mediocritas morborũ, vel paſsionũ aĩæ ſana nõ ẽ. Nõ. n. paſſiones dñr morbi vel ꝑturbationes aĩæ, niſi cũ carent mo-

*lib.4. ſol. 3. a prin. lib.

*lib.3. ſol. 51 a prin. li. numerandi.

¶ Super quæſtionis vigeſimæ quartæ Ar. ſecundum.

IN reſponſione ad ſecundum ſecũdi art. reſtat adhuc dubium, quoniã ſi omnis paſſio eſt cum ꝓter naturalitate aliqua motus cordis, ergo omnis paſſio nocet naturæ, ac ꝑ hoc ex genere ſuo eſt mala moraliter, quando eſt voluntaria.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter, Prio ex parte corporeæ naturæ, ꝙ licet omnis paſſio exeat limites naturalis motus, non tamẽ omnis paſſio nocet, aut habet aliquid pręter naturam: quia, hoc cõſonat naturæ, vt quandoque motus cordis varietur. Sed quia hoc videtur eſſe per accidens, propter incidentia. ſ. ideo melius dicitur ex parte rationis, quia. ſ. recta ratio dictat, ꝙ ꝑ ꝑ aliquod bonum corpori etiam nocumentũ inferatur. Et propterea ſicut abſque malitia morali actus exteriores, puta, ambulatio, motus manuum, & corporis in bello, & in varijs exercitijs ſunt cum ampliori motu, quam eſſet naturalis, & cum læſione corporis: ita abſq; morali malitia eligitur præternaturalis motus cordis per actus appetitus ſenſitiui pro aliquo opportuno exercẽdo. puta, pro vindicta, pro cõpaſſione &c.

143 Inf.q.59.ar.2.& 5. Et 2.2.q.123. ar.10. cor. Et ma q 12.ar.1. cor. & 1. Eth.le.16.& lib.2.le.3.& 7.Phyſ.le.6.

* c.4. in pri. & li. 24.c.9.

*li.2. Orth. c.22.

*lib 4. ore ſi de ca. a 1.

*cap. 9. parum a prin. tom.5.

deratione rationis.vnde paret reſponſio ad primum.

AD SECVNDVM Dicendum, quod in omni paſsione animæ additur aliquid, vel diminuitur à naturali motu cordis,inquantum cor intenſius, vel remiſsius mouetur,ſm ſyſtolem,aut diaſtolem: & ſecundũ hoc habet paſsionis rationem: tamen non oportet, ꝙ paſsio ſemper declinet ab ordine naturalis rationis.

AD TERTIVM Dicendum,ꝙ paſsiones animæ inquantum ſunt præter ordinem rationis,inclinant ad peccatum:inquantum autem ſunt ordinatæ à ratione, pertinent ad virtutem.

ARTICVLVS III.

Vtrum paſſio addat, vel diminuat ad bonitatem, vel malitiam actus.

G

Inf.q.77.ar.6 Et veri. q.27 art.7. Et mal.q.3.ar.11.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ paſſio quæcũq; ſemper diminuat de bonitate actus moralis.Omne enim quod impedit iudicium rationis ex quo dependet bonitas actus moralis, diminuit per conſequẽs bonitatem actus moralis: ſed omnis paſsio impedit iudicium rationis.dicit.n.Saluſtius in* Catilinario:Omnes homines qui de rebus dubijs conſultant ab odio,ira,& amicitia,atque miſericordia vacuos eſſe decet. ergo omnis paſſio diminuit bonitatem moralis actus.

*In c. cuius tit. eſt Cæſaris oratio in principio:

¶2 Præt.Actus hominis quanto eſt Deo ſimilior, tanto eſt melior:vnde dicit Apoſt.Epheſ.5.eſtote imitatores Dei ſicut filij chariſsimi.ſed Deus, & ſancti angeli puniunt ſine ira,ſine miſeriæ compaſsione ſubueniũt, vt Aug.dicit in 9.de*ci.Dei.ergo eſt melius hmõi opera agere ſine paſsione animæ,quam cum paſsione.

H

*c.5. circa finem tom.5.

¶3 Præt.Sicut malum morale attenditur per ordinem ad rationem,ita & bonum morale: ſed malum morale diminuit per paſsionem.minus enim peccat, qui peccat ex paſsione,quam qui peccat ex induſtria. ergo minus bonum operatur qui operatur ſine paſsione,quam qui operatur cum paſsione.

c.5. parũ ante med.to.5.

SED CONTRA eſt,qđ Aug.dicit 9.*De ci.Dei, ꝙ paſsio miſericordiæ rationi deſeruit,quando ita præbetur miſericordia,vt iuſtitia conſeruetur,ſiue cum indigenti tribuitur,ſiue cum ignoſcitur pęnitenti: ſed nihil,quod deſeruit rationi,diminuit bonum morale.ergo paſsio animæ non diminuit bonum moris.

RESPOND. dicendum,ꝙ Stoici,ſicut ponebant omnem paſſionem animæ eſſe malũ: ita ponebant conſequẽter, Omnem paſsionem animæ diminuere actus bonitatem: omne enim bonum ex permiſtione mali, vel totaliter tollitur,vel fit minus bonum. Et hoc quidẽ verum eſt,ſi dicamus paſsiones animæ ſolum inordinatos motus ſenſitiui appetitus,prout ſunt perturbationes,ſeu ægritudines:ſed ſi paſsiones ſimpliciter nominemus omnes motus appetitus ſenſitiui,ſic ad perfectionem humani boni pertinet,ꝙ etiam ipſæ paſsiones ſint moderatæ per rationem. Cum.n.bonum hominis conſiſtat in ratione,ſicut in radice,tãto iſtud bonum erit perfectius,quanto ad plura, quæ homini conueniunt,deriuari poteſt:vnde nullus dubitat, quin ad perfectionem moralis boni pertineat, ꝙ actus exteriorum membrorum per rationis regulam dirigantur.Vnde cum appetitus ſenſitiuus poſsit obedire rationi,vt* ſupra dictum eſt,ad perfectionem moralis, ſiue humani boni pertinet,quod etiam ipſæ paſsiones animę ſint regulatæ per rationẽ.Sicut igitur melius eſt, ꝙ homo & velit bonum,& faciat exteriori actu,ita etiam ad perfectionem boni moralis pertinet, ꝙ homo ad bonum moueatur,non ſolum ſecundum voluntatem, ſed etiã ſecundum appetitum ſenſitiuum, ſecundum illud ꝙ

I

K

*q.17.art.7

F in pſal.83.dr̃,Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum, vt cor accipiamus pro appetitu intellectiuo,carnem autem pro appetitu ſenſitiuo.

AD PRIMVM ergo dicendum,ꝙ paſsiones aĩæ dupliciter ſe poſſunt habere ad iudicium rationis. Vno modo antecedenter, & ſic cum obnubilẽt iudicium rationis,ex quo dependet bonitas moralis actus, diminuunt actus bonitatem. Laudabilius.n.eſt, quòd ex iudicio rationis aliquis faciat opus charitatis, quã ex ſola paſsione miſericordiæ. Alio modo ſe habent conſequenter,& hoc dupliciter,vno modo per modum redundantiæ,quia.ſ.cum ſuperior pars animæ intẽſe mouetur in aliquid,ſequitur motum eius etiam pars inferior,& ſic paſsio exiſtens,conſequẽter in appetitu ſenſitiuo,eſt ſignum intenſionis voluntatis. Et ſic indicat bonitatem moralem maiorem. Alio modo per modũ electionis,quando.ſ.homo ex iudicio rationis eligit affici aliqua paſsione,vt promptius operetur cooperante appetitu ſenſitiuo,& ſic paſsio animæ addit ad bonitatem actionis.

AD SECVNDVM dicendum,ꝙ in Deo, & in angelis non eſt appetitus ſenſitiuus, neq; etiam membra corporea,& ideo bonum in eis non attenditur ſecundum ordinationem paſsionum, aut corporeorum actuum,ſicut in nobis.

AD TERTIVM dicendum,ꝙ paſsio tendens in malum præcedens iudicium rationis, diminuit peccatum, ſed conſenuens aliquo prædictorum modorum auget ipſum,vel ſignat augmentum eius.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aliqua paſſio ſit bona,uel media ex ſua ſpecie.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃ quod nulla paſſio animæ ſm ſpẽm ſuã ſit bona,vel mala moraliter. Bonũ.n. & malũ morale attenditur ſm rõnẽ,ſed paſsiones ſunt in appetitu ſenſitiuo,& ita id quod eſt ſecundum rationem accidit eis.

I cum ergo nihil,quod eſt per accidens,pertineat ad ſpeciem rei,videtur ꝙ nulla paſsio ſecundum ſuam ſpeciem ſit bona vel mala.

¶2 Præt.Actus & paſsiones hẽnt ſpeciẽ ex obiecto. ſi ergo aliqua paſsio ſm aliq̃ ſuã ſpẽm eẽt bona vel mala,oporteret ꝙ paſsiones, quarũ obiectũ eſt bonum, bonæ eſsẽt ſm ſuã ſpẽm,vt amor deſideriũ & gaudium, paſsiones,quarũ obiectũ eſt malum, eſſent malæ ſecundum ſuam ſpeciẽ vt odium

K timor & triſtitia,ſed hoc patet eſſe ſalſum. non ergo aliqua paſsio eſt bona,vel mala ex ſua ſpecie.

¶3 Præt.nulla ſpecies paſsionum eſt,quæ nõ inueniatur in alijs animalibus, ſed bonum morale non ĩuenitur niſi in homine.ergo nulla paſsio animę bona eſt,vel mala ex ſua ſpecie.

SED CONTRA eſt qđ Aug.dicit 9.de ciui.Dei,ꝙ miſericordia ptinet ad virtutem.Phil.etiã dicit in 2.Eth.ꝙ verecũdia ẽ paſsio lauda

¶ Super Quęſtionis vigeſimæ quartę Articulum quartum.

OMiſſo tertio articul. in quarto notãda ſunt duo pro Nouitijs. Primum eſt, quod ſicut nomina exteriorum actuũ ſunt diſtincta, ſic, ꝙ aliqua ſignificãt actũ exteriorem, vt terminatur ad aliquid diſſonum rationi,vt furtum, & adulteriom: & aliqua, vt terminatur ad aliquid conſonum rationi,vt orare Deum, & ſubuenire pauperi, & aliqua neutraliter, vt ambulare,& loqui:ita cõtingit in paſſionibus. quædam .n. ſignificãt paſſiones vt rationi conſonat, vt miſericordia:quædã, vt diſſonant,vt inuidia: q̃dam neutraliter, vt triſtitia. Et ſicut de exterioribus actibus dictum eſt,quòd ſunt ſecundum ſe boni, vel mali ex obiecto: ita eodem modo intellige de paſſionib. Et quòd diſtinctum ſuperius eſt de bonitate ex obiecto,& ex fine:ita applicare memento propoſito.

148 2.2.q.158. ar.1. cor. Et 4.dl.15.q.2. art.1.q.1.ad 4. Et di. 50. q.2.a.4.q.1. ad 3.& mal. q.10.arti.1.

c.5.tom.3.

Paſſio-

Paſſiones enim ipſæ ad ipſum morale bonum & malum ſe habent, ſicut exteriores actus vnde & in litera, & eſt ſecundum propoſitum in principio corporis articuli, proponitur, quòd ſicut de actibus, ita de paſſionibus: & in calce dicitur. Sic enim pertinent ad ſpeciem exterioris actus ſcilicet bonum & malē moraliter, ſic id eſt vt obiecta, ita quòd ly, pertinent, non reſpicit paſſiones, vt ſubiectum loquutionis, ſed bonum & malum moraliter & directe cōplet proportionalē doctrinā de actibus & paſſionib.

*q.18. art.6. & 7. q. 20.

bilis. ergo aliquę paſsiones ſũt bonę, vel malę ſecundũ ſuam ſpēm.

RESPOND. dicendum, ꝙ ſicut de actibus * dictum eſt, ita & de paſsionibus dicendum vr̃, ꝙ. ſ. ſpecies actus, vel paſsionis dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo, ſ̃m quod eſt in genere naturæ, & ſic bonum, vel malum morale nō pertinēt ad ſpēm actus vel paſsionis. Alio modo, ſ̃m qđ pertinent ad genus moris, ꝓut. ſ. participāt aliquid de voluntario, & iudicio rōnis: & hoc modo bonum & malum morale poſſunt pertinere ad ſpeciē paſsionis, ſ̃m qđ accipitur vt obiectū paſsionis aliquid de ſe conueniens rōni, vel diſſonū à rōne, ſicut patet de verecundia, q̃ eſt timor turpis: & de inuidia quę eſt triſtitia de bono alterius. ſic. n. ptinent ad ſpeciem exterioris act⁹.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ ratio illa procedit de paſsionibus ſecundum quod pertinent ad ſpeciem naturæ: prout. ſ. appetitus ſenſitiuus in ſe conſideratur: ſ̃m vero quod appetitus ſenſitiuus obedit rationi, iam bonum & malum rationis, non eſt ex paſsionibus eius per accidens, ſed per ſe.

AD SECVNDVM dicēdum, quòd paſsiones, quę in bonum tendunt, ſi ſit verum bonum, ſunt bonæ, & ſimiliter quæ à vero malo recedunt: ecōuerſo vero paſſiones quæ ſunt per receſſum à bono, & per acceſſum ad malum, ſunt malæ.

AD TERTIVM dicendum, quòd in brutis animalibus appetitus ſenſitiuus non obedit rationi. & tamen inquantum ducitur quadam æſtimatiua naturali, quæ ſubijcitur rationi ſuperiori ſcilicet diuinæ. eſt in eis quædam ſimilitudo moralis boni, quantum ad animæ paſſiones.

QVAESTIO XXV.

De ordine paſſionum adinuicem in quatuor articulos diuiſa.

¶ Super quæſtionem vigeſimam quintam.

CIrca titulum quæſtionis vigeſimę quintę aduerte, quòd præſens quæſtio eſt in ordine naturæ, nō hoc, vel illo modo, ſed ſimpliciter, & quoniam in ordine naturæ applicato ad generabilia, inuenitur dupliciter aliquid prius vel poſterius, ſcilicet ſecundum intentionem, vel ſecundum executionem: ideo in litera vtrunque traditur.

146 Inf. q. 40. ar. 1. cor. & 2. 2. q. 151. ar. 4. ad 1. & 3. di. 6. q. 2. ar. 3. q. 2. cor. Et ver. q. 25. ar. .co. Et ma. q. 4 art. 2. ad 2.

DEINDE conſiderandū eſt, de ordine paſſionum adinuicem.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, de ordine paſsionū iraſcibilis ad paſsiones concupiſcibilis.

¶ Secundo, de ordine paſsionum concupiſcibilis adinuicem.

¶ Tertio, de ordine paſſionū iraſcibilis adinuicem.

¶ Quarto, de quatuor principalibus paſsionibus.

ARTICVLVS I.

Vtrum paſſiones iraſcibilis ſint priores paſſionibus concupiſcibilis vel econuerſo.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ paſsiōes iraſcibilis ſint
A priores paſsionib. concupiſcibilis Ordo enim paſſionum eſt ſecundũ ordinem obiectorũ: ſed obiectum iraſcibilis eſt bonum arduum, quod videtur eſſe ſupremũ inter alia bona: ergo paſſiones iraſcibilis videntur præeſſe paſſionibus concupiſcibilis.

¶ 2. Præt. Mouens eſt prius moto ſed iraſcibilis comparatur ad concupiſcibilem, ſicut mouēs ad motum, ad hoc. n. datur animalibus vt tollantur impedimenta, quibus concupiſcibilis prohibet̃ frui ſuo
B obiecto vt ſupra dictũ eſt, Remouens autem prohibens, habet rationem mouentis, vt dicitur in 8. * Phyſi. ergo paſsiones iraſcibilis ſunt priores paſsionibus cōcupiſcibilis.

¶ 3 Præt. Gaudiũ & triſtitia ſunt paſsiones concupiſcibilis: ſed gaudium & triſtitia conſequuntur ad paſsiones iraſcibilis. dicit. n. Philoſophus in 4. Eth. ꝙ punitio quietat impetum iræ, delectationē loco triſtitię faciens. ergo paſsiones concupiſcibilis ſunt poſteriores
C paſsionibus iraſcibilis.

SED CONTRA Paſsiones cōcupiſcibilis reſpiciunt bonum abſolutum: paſsiones autem iraſcibilis reſpiciunt bonum contractum ſcilicet arduum, cum igitur bonum ſimpliciter ſit prius, quã bonum cōtractum, videtur quòd paſsiones concupiſcibilis ad plura ſe habeant, quàm paſsiones iraſcibilis.

RESPONDEO Dicendum, quòd paſsiones cōcupiſcibilis ad plura ſe habent quam paſsiones
D iraſcibilis. Nam in paſsionibus cōcupiſcibilis inuenitur aliquis pertinens ad motum, ſicut deſideriũ: & aliquid pertinens ad quietem, ſicut gaudiũ & triſtitia: Sed in paſſionibus iraſcibilis non inuenitur aliquid pertinens ad quietem, ſed ſolum pertinens ad motum: cuius ratio eſt: quia id, in quo iam quieſcitur, non habet rationem difficilis ſeu ardui, quod eſt obiectum iraſcibilis: quies autem cum ſit finis motus, eſt prior in intētione, ſed poſterior in executione. Si er-
E go comparentur paſsiones iraſcibilis ad paſſiones concupiſcibilis quę ſignificant quietem in bono, manifeſte paſſiones iraſcibilis p̄cedunt ordine executionis huiuſmodi paſſiones concupiſcibilis, ſicut ſpes præcedit gaudium, vnde cauſat ipſum, ſecundum illud Apoſtoli Roman. 12. Spe gaudentes. Sed paſſio concupiſcibilis importans quietem in malo, ſcilicet triſtitia, media ē inter duas paſſiones iraſcibilis, ſequitur. n. timorē:

¶ Super Quęſtionis vigeſimæ quintæ Articulum primum.

IN reſponſione ad primum primi articuli aduerte, quod alia eſt diſtinctio proprij à proprio, & proprij à communi. Cōmune enim non diſtinguitur cōtra proprium per aliquod poſitiuū, in ſe, quod non ſit in ꝓprio: duo autem diſparata diſtinguuntur abinuicem ſuis poſitiuis diſtinctiuis, quorum alterum vnum, alterum reliquum conſtituit. Vnde quia bonum, & bonum arduum ſe habent ſicut commune & proprium, & nō ſicut duo propria: Ideo in litera dicitur, quod ratio in oppoſitum allata, ſcilicet bonum arduum, & ſupremum bonum haberet locum, ſi bonū quod obiectum eſt concupiſcibilis, aliquod oppoſitum diceret, id eſt, ſi diſtingueretur contra bonū arduum, vt quoddam aliud particulare, ſeu proprium bonum: ſic enim diceret aliquid bono arduo oppoſitum ſuum, ſcilicet propriũ diſtinctiuum, Tunc enim haberent ſe ſicut duo partiala bona, quorum ſuperius proculdubio eſſet naturaliter prius, ſicut vniuerſaliter apparet in cæteris. Sed quia ſe habent ſicut commune & proprium: ideo quamuis bonum arduum ſit quid excellentius bono abſolute, eſt tamen poſterius: quia illud commune, hoc proprium, illud abſolute, hoc contractum: illud enim dicit bonum commune ad bonum in motu, & bonum in quiete: hoc tantummodo bonum in motu, vt in corpore articuli oſtenditur, Cum autem audis, obiectum concupiſcibilis comparari ad obiectum iraſcibilis, vt commune ad proprium, & ad plura ſe exten-

q. 23. artic. 2.

* ca. 5. paulo poſt mediū, com. 5.

extendere &c.non intelligas ſe habere ſicut vniuerſale & particulare, vt animal & homo: hoc.n.falſum eſt: ſed ſcito, ſe habere ſicut motus ſimpliciter, de quo eſt habitus libri Phyſicorum & motus ad vbi, de quo eſt habitus libri De cœlo & mundo. Bonū enim ſenſibile ſimpliciter ſpectat ad concupiſcibilem: bonum autem ſenſibile determinatum ad arduitatem, ſpectat ad iraſcibilem, & ſic oīa conſonant.ſ.& diſtinctio obiectorum ac potentiarum, & habitudo cōis ad propriū, & maior ambitus illius quā huius, vt patet in ſimili adducto.

¶ Super Quęſtionis vigeſimæ quintæ Ar. ſecundum.

IN 2. articu. aduerte quam incongrue paſſionum notitiam tradiderit Scotus, dicens in primo, diſtin. 1. quæſt. quarta quòd appetitus ſenſitiui ꝓprie non eſt amare. Cum enim amor ſit prima paſſio appetitus ſenſitiui, ſi amare non conueniret proprie appetitui ſenſitiuo: ergo nec delectari nec timere proprie cōueniet: à primo enim reliqua pendent, & amorē ipſum reliquæ paſſiones includunt. Nam delectamur amato, timemus malū amati, deſperamus ab amato, vlciſcimur cō turbans amatum, vnde ſi amatum eſt improprie, reliquę erūt paſſiones improprie, ſicut in rebus naturalibus. Et tunc vltra ſi paſſiones ſunt improprie in appetitu ſenſitiuo, & ſecundum veritatem ſunt minus proprie in appetitu intellectiuo, nullibi erunt proprie.

147 ¶ In corpore ſecundi articuli eiuſdem quęſtionis Nouitiorum dubium occurrit quomodo vulgatum eſt inter Philoſophos ꝙ omnis appetitus eſt boni, & quòd nullus operatur, aſpiciens ad malum. Et

F Cum.n.occurrerit malū quod timebatur, cauſat triſtitia. Præcedit aūt motū iræ: quia cū ex triſtitia præcedēte aliquid inſurgit in vindictā, hoc ꝑtinet ad motū iræ: & quia repēdere vicē malis, apprehēdit vt bonū, cū iratus hoc cōſecutus fuerit, gaudet. Et ſic manifeſtū eſt, ꝙ oīs paſſio iraſcibilis terminat ad paſſionē cōcupiſcibilis ꝑtinentē ad quietē.ſ. vel ad gaudiū, vel ad triſtitiā. Sed ſi cōparent paſſiones iraſcibiles ad paſſiones cōcupiſcibilis q̄ importāt motū, ſic G manifeſte paſsiones concupiſcibilis ſunt priores, eo ꝙ paſsiones iraſcibilis addunt ſupra paſſiones cōcupiſcibilis: ſicut & obiectum iraſcibilis addit ſupra obiectum concupiſcibilis arduitatem, ſiue difficultatē. Spes.n.ſupra deſiderium addit quēdā conatū, & quādā eleuationē animi ad cōſequendū bonum arduū, & ſimiliter timor addit ſupra fugā, ſeu abominationē, quandā depreſſionē animi ꝓp difficultatē mali. Sic ergo paſſiones H iraſcibilis mediæ ſunt inter paſſiones cōcupiſcibilis, q̄ importāt motum in bonū, vel in malū: & inter paſsiones cōcupiſcibilis, quæ importāt quietē in bono, vel in malo Et ſic patet, quòd paſſiones iraſcibilis & principiū habēt a paſſionibus cōcupiſcibilis, & in paſſionibus concupiſcibilis terminantur.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ illa rō ꝓcederet, ſi de rōne obiecti cōcupiſcibilis eſſet aliqd oppoſitū arduo, ſicut de rōne obiecti iraſcibilis ē, ꝙ ſit arduū; ſed qa obiectū cōcupiſcibilis ē bonū ab I ſolute, prius naturaliter eſt q̄ obiectū iraſcibilis, ſicut cōe, proprio.

AD SECVNDVM Dicēdū ꝙ remouēs ꝓhibēs nō eſt mouēs per ſe, ſed ꝑ accidēs. Nunc aūt loquimur de ordine paſſionū ꝑ ſe. Et ꝓterea iraſcibilis remouet ꝓhibens quietē cōcupiſcibilis in ſuo obiecto, vnde ex hoc non ſequitur, niſi ꝙ paſsiones iraſcibilis pręcedunt paſsiones concupiſcibilis ad quietem pertinentes, de quib. etiam tertia ratio procedit.

ARTICVLVS II.

Vtrum amor ſit prima paſsionum concupiſcibilis.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Vr ꝙ amor nō ſit prima paſsionū cōcupiſcibilis. Vis.n.cōcupiſcibilis à cōcupiſcētia denominat, q̄ eſt eadē paſſio cū deſiderio, ſed denominatio fit à potiori, vt dr in 2.* de Aīa. ergo cōcupiſcētia ē potior amore.

¶ 2. Præt. Amor vnionē quādā im F portat. eſt.n.vis vnitiua & cōcretiua, vt Dion. dicit in 4.c. de* di. no. ſed concupiſcentia, vel deſideriū eſt motus ad vnionem rei concupitæ vel deſideratæ. ergo concupiſcentia eſt prior amore.

¶ 3. Præt. Cā eſt prior effectu, ſed delectatio eſt qnq; cā amoris, qui dā.n. ꝓp delectationē amāt, vt dr 8 Eth. ergo delectatio eſt prior amore. non ergo prima inter paſſiones concupiſcibilis eſt amor.

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug. dicit in 14.* de ci. Dei, ꝙ oēs paſ- G ſiones ex amore cāntur. Amor.n. inhians habere quod amatur, cupiditas eſt, id autem habens, eoq; fruēs, lætitia eſt. amor ergo eſt prima paſsionum concupiſcibilis.

RESPOND. Dicendum, ꝙ obiecta concupiſcibilis ſunt bonum, & malum. Naturaliter autē eſt prius bonū malo, eo ꝙ malū eſt priuatio boni, vnde & omnes paſsiones, quarum obiectū eſt bonum, naturaliter ſunt priores paſſionibus, quarū obiectum eſt ma- H lum, vnaquęq;.ſ. ſua paſsione oppoſita. Quia.n. bonum quæritur, ideo refutatur oppoſitum malū: bonum autem habet rōnem finis qui quidē eſt prior in intentione, ſed eſt poſterior in execurōe. Poteſt ergo ordo paſsionū concupiſcibilis attēdi vel ſcḋm itētionē, vel ſcḋm cōſecutionē. Scḋm qdē cōſecutionē illud eſt prius, qḋ primo fit in eo, qḋ tēdit ad finē. Manifeſtū eſt aūt, ꝙ oē qḋ tendit ad finē aliquē, primo qdē habet aptitudinem, ſeu ꝓportionem ad finē, nihil.n. tendit in finē nō proportio- I natū. ſcḋo mouet ad finē. tertio queſcit in fine poſt eius cōſecutionē. Ipſa aūt aptitudo, ſiue ꝓportio appetitus ad bonū eſt amor, q nihil aliud eſt, q̄ cōplacētia boni. Motus aūt ad bonū, eſt deſideriū vel cōcupiſcentia: qes ſit in bono, eſt gaudiū vel delectatio: & iō ſcḋm hūc ordinem amor ꝑcedit deſideriū, & deſideriū ꝑcedit delectationem: ſed ſcḋm ordinem intētionis, eſt econuerſo: nam delectatio intenta cauſat deſiderium & amorem. Delectatio.n. eſt fruitio, quæ K quodammodo eſt finis, ſicut & ipſum bonum, vt* ſupra dictum eſt.

AD PRIMVM ergo dicendū, qḋ hoc mō nominat aliquid, ſcḋm qḋ nobis innoteſcit. Voces.n. ſūt ſigna intellectuum ſecundum* Philoſophum. Nos autem vt plurimum per effectū cognoſcimus cauſam, effectus autem amoris, quando quidem habetur ipſum amatum, eſt delectatio, qn vero non habetur, eſt deſideriū vel cōcupiſcentia. vt autem Augu. dicit

nūc in litera dicitur, quòd obiecta concupiſcibilis ſunt bonū & malum.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ quia malum non eſt obiectum appetitus vt proſequendum, ſed ut fugiendū & eadē ratione qua bonum appetitur, malum refutatur. iō vtrunque verificatur ſcilicet & quod vtrūque eſt obiectum diuerſimode, & quòd bonum communiter aſſignatur, & diuulgatur: quia bonum ꝑ ſe, malum vero per accidens, id eſt, per aliud ſcilicet bonum, eſt obiectum. Veruntamen eſto cautus in te hac. Dupliciter enim inuenitur accidentalitas in iſtis, ſcilicet, referendo potētiam ad obiectum, & referendo actum ad obiectum Si conſideretur nanque potentia in ordine ad ſuum per ſe primo obiectum, ſic bonum eſt per ſe obiectum omnis appetitus, malum vero per accidens. Et hoc eſt quod reſonat communiter in ore Philoſophorum: & ratio aſſignatur in articul. ſequenti, in reſponſione ad tertium. Si vero conſideretur aliquis ſpecialis actus appetitus in ordine ad ſuum proprium obiectum, ſic & reſpectu boni, & reſpectu mali innenitur per ſe, & per accidens. Actus enim tendens per ſe in bonum, eſt per modum proſequentis, & tendens per ſe in malū, eſt per modum recedentis. bonum enim eſt, quod omnia appetunt: malum vero quod omnia fugiunt Vnde docet in hoc tractatu author quòd deſperatio eſt actus appetitus per accidēs reſpectu boni, quia recedit a bono, & audacia eſt actus per accidens reſpectu mali, quia accedit ad malum. Timor vero eſt actus per ſe reſpectu mali, quia fugit ipſum. Inter ſpeciales ergo actus differentia eſt, ꝙ alij ꝑ ſe, alij per accidēs reſpectu

1 q.20. ar.1. cor. Et 3. di. 27. q.1. ar.3. Et 4. cō. Gē. c.19. Et ver. q.26. arti.4 cor. & Gal. 5. le.6. & t. met. le 5. ſi.

*Tex.49.

* c.4 part.1. remote a ſ. & q.1.

c.2.3.& ſeq. tom.5.

c.7.& 9.c.5.

* q.11. ar.1 ad 3.

* Li.1. peri. in pri. c.

in 10.de* Tri.amor magis ſentit, A cum eum prodit indigẽtia. Vnde inter omnes paſsiones cõcupiſcibilis,magis eſt ſenſibilis concupiſcentia, & propter hoc ab ea denominatur potentia.

Ad secvndvm dicẽdum, ꝙ duplex eſt vnio amati ad amantẽ. vna quidẽ realis ſm coniunctionem ad rẽ ipſam,& talis vnio pertinet ad gaudium, vel delectationem, quæ ſequitur deſiderium'. Alia autem eſt vnio effectiua, ſm .ſ.quod aliquid habet aptitudinẽ vel proportionẽ,prout.ſ. ex hoc, ꝙ aliquid habet aptitudinem ad alterum,& inclinationem, iã participat aliquid eius, & ſic amor ë vnionem importat, quæ quidem vnio præcedit motum deſiderij.

Ad tertivm Dicendum,ꝙ delectatio cauſat amorem, ſecundum quod eſt prior in intẽtione.

Articvlvs .III.

Vtrum ſpes ſit prima inter paſſiones irraſcibilis.

C Ad tertivm ſic proceditur. Vr̃ ꝙ ſpes nõ ſit prima inter paſſiones iraſcibilis. Vis.n.iraſcibilis ab ira denominatur, cum ergo denominatio fiat à potiori,videtur ꝙ ira ſit potior & prior quàm ſpes.

¶ 2 Præt. Arduum,eſt obiectũ iraſcibilis,-ſed magis videtur eſſe arduum,quod aliquis conetur ſuperare malum cõtrariũ,quod imminet vt futurum, quod pertinet ad audaciam, vel quod iniacet iã vt prę́ſens,quod pertinet ad irã,q̃ ꝙ conetur acquirere ſimpliciter D aliquod bonũ, & ſimiliter magis videtur eſſe arduum, ꝙ conetur vincere malum prę́ſens,quàm malum futurum. ergo ita videtur eſſe potior paſsio.quàm audacia:& audacia,quàm ſpes, & ſic ſpes nõ videtur eſſe potior.

¶ 3 Præt. Prius occurrit in motu ad finẽ,receſſus à termino,q acceſſus ad terminum, ſed timor & deſperatio importãt receſſum ab aliquo,audacia aũt & ſpes importãt acceſſum ad aliqd. ergo timor & deſperatio ꝓcedũt ſpẽ & audaciã. E

Sed contra,Quanto aliquid eſt propinquius primo,tãto eſt prius,ſed ſpes eſt propinquior amori, qui eſt prima paſsionum. ergo ſpes, eſt prior inter omnes paſſiones iraſcibilis.

Respond. dicendum, ꝙ ſicut iã* dictum eſt,Oẽs paſsiones iraſcibilis importãt motum in aliquid, motus autem ad aliquid in iraſcibili poteſt cauſari ex duob. A vno modo ex ſola aptitudine,ſeu proportione ad finẽ,quę pertinet ad amorem,vel odium. Alio mõ, ex præſentia ipſius boni,vel mali, quę pertinet ad triſtitiam,vel gaudium,& quidem ex præſentia boni nõ cauſatur aliqua paſsio in iraſcibili,vt dictum eſt,ſed ex prę́ſentia mali cauſatur paſſio iræ. Quia igitur in via generationis,ſeu cõſecutionis, proportio vel aptitudo ad finem præcedit conſecutionẽ finis,inde eſt, ꝙ ira inter omnes paſſiones iraſcibilis,eſt vltima B ordine generationis,inter alias autem paſſiones iraſcibilis,quæ important motũ conſequentẽ amorem,vel odiũ boni vel mali, oportet ꝙ paſſiones, quarũ obiectum eſt bonũ.ſ.ſpes & deſperatio, ſint naturaliter priores paſſionibus. quarum obiectum eſt malum.ſ. audacia & timore, ita tamẽ quòd ſpes eſt prior deſperatione, quia ſpes eſt motus in bonum ſecundum rationem boni, quod de ſua ratione eſt attractiuum, & ideo eſt motus in bonum per ſe,deſperatio autem eſt receſſus à bono; C qui non competit bono ſecundũ quod eſt bonum,ſed ſecũdum aliquid aliud,vnde eſt quaſi per accidens,& eadem ratione timor, cũ ſit receſſus à malo, eſt prior quã audacia. Quòd autem ſpes & deſperatio ſint naturaliter priores, quàm timor & audacia, ex hoc manifeſtũ eſt, qđ ſicut appetitus boni eſt ratio quare vitetur malũ ita etiam ſpes & deſperatio,ſunt ratio timoris & audaciæ. Nam audacia conſequitur ſpem victoriæ,& timor conſequitur deſperationem vincendi, ita autem conſequitur audaciam. Nullus.n.iraſcitur vindictam appetẽs D niſi audeat vindicare,ſecundũ quod Auic dicit in 6.de naturalibus.Sic ergo patet,ꝙ ſpes eſt prima inter omnes paſſiones iraſcibilis. Et ſi ordinem omnium paſſionum ſecundum viam generationis, ſcire velimus primo occurrunt amor & odium, Secũdo,deſiderium & fuga.tertio ſpes,& deſperatio,quarto timor & audaciã quinto ira,ſexto & vltimo gaudium & triſtitia,quæ cõ- D.156.
ſequuntur ad omnes paſſiones,vt dr̃ in 2.* Ethi.ita ta- D.158.
men,ꝙ amor eſt prior odio,& deſiderium fuga,& ſpes deſperatione, & timor audacia,& gaudium quàm triſtitia,vt ex* prædictis colligi poteſt. *c.5.tom.5.

Ad primvm ergo dicendum,ꝙ quia ira cauſatur ex alijs paſſionibus:ſicut effectus à cauſis præcedentibus:ideo ab ea tanquam à manifeſtiori denominatur E potentia. *ex iſto art. & ex 2.arti. huius quæſ.

Ad secvndvm dicendum,ꝙ arduum non eſt ratio accedendi, vel appetendi, ſed potius bonum, & ideo ſpes,quæ directius reſpicit bonum,eſt prior, q̃uis audacia aliquando ſit in magis arduum,vel etiam ira.

Ad tertivm dicendum,ꝙ appetitus primo, & per ſe mouetur in bonum, ſicut in proprium obiectũ,& ex hoc cauſatur ꝙ recedat à malo:proportionatur enim motus appetitiuæ partis, non quidem motui naturali,ſed intentioni naturæ, quæ per prius intendit finem,quàm remotionem contrarij, quæ non quæritur niſi propter adeptionem finis.

q.22. medio pm.3. ſpectu boni,vel mali ſunt:potentia autem ipſa per ſe,ſolum bonum reſpicit. Et non eſt hic ſermo de ly, ꝑ accidens, vt diſtinguitur contra per ſe,ſicut dicimus,ꝙ album ædificat non per ſe,ſed per accidens:ſed vt diſtinguitur contra per aliud,qđ ſtat eſſe per ſe ſecundo,vt patet.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem ſecundi articuli, dubiũ occurrit circa illa verba, Inter omnes paſſiones concupiſcibilis,magis eſt ſenſibilis D.104. concupiſcentia. falſum enim hoc videt̃, experientia teſte, nã triſtitia manifeſte magis ſentitur, vt patet in cruciatibus corporis, & delectationes tactum conſequẽtes, vehementiſſime ſentiuntur. Cõſtat aũt̃ has eſſe paſſiones cõcupiſcibilis:ergo.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ paſſiones eſſe magis ſenſibi- 148 Sup. qõ.23. artic. 4. cor. les contingit dupliciter. Primo,vt ſe tenẽt ex parte animæ. Secundo: vt ſe tenent ex parte corporis. Et ꝙ licet ſecundo modo cõcupiſcentia nõ ſit magis ſenſibilia, ſed dolor, & forte delectatio: primo tamẽ modo concupiſcẽtia inter paſſiones concupiſcibilis eſt maxime ſenſibilis: abſque corporali nanque cõiunctione experimur concupiſcere magis ſenſibiliter,quã amare, odiſſe &c. Et quia ꝙ ſe tenet ex parte animæ, eſt formale in paſſionibus: ideo de paſſionibus iſtis, formaliter loquendo,dictũ eſt, ꝙ concupiſcẽtia eſt magis ſẽſibilis.

¶ Super Quæſtionis vigeſimæ quintæ Art.tertium.

In articulo 3. eiuſdem qõnis in reſpõſione ad ſecũdum,dubium occurrit ad hominem:quia ipſe author ſuperius in q. 23.articul.2. expreſſe vult,quòd arduũ habet rationẽ, vt in ipſum tenditur, & ſic *Artic.3. audacia tendit in ipſum: hic verò docet oppoſitum,dicens, ꝙ arduum nõ eſt rõ accedendi,vel appetẽdi & ideo ſpes eſt prior.

¶ Ad hoc dr̃. ꝙ quia obiectum iraſcibilis eſt totum contractũ .ſ.bonum arduum,& malum arduum, & q.23. art. 3. harum duarũ rationum.ſ.bonitatis & arduitatis,magis habet rationem tractiui bonitas,quam arduitas vt de ſe patet:ideo in litera nõ ſimpliciter, ſed comparatiue interpretandum eſt ,ꝙ arduum nõ eſt ratio accedendi. & hoc ſubiũcta verba inſinuãt .ſ.ſed potius bonum, in cuius ſignum, in nulla paſſione aſſignatur arduum pro ratione accedendi, niſi in audacia, in qua oportuit hoc fieri: quia obiecto eius exiſtente malo arduo,& malum eſt magis repulſiuum quàm arduũ,conſequens fuit, ꝙ arduum ratio poneretur acceſſus. Eſt igitur, ſi recte conſideretur, arduum cõparatum ad bonum, ratio receſſus,& comparatum ad malũ, rõ acceſſus. Et propterea,non eſt mirũ,ſi modò affirmatur,aut negatur hoc, modo illud.

¶ Super quæſtionis vigeſimæ quintæ Ar. quartum.

149 IN art. 4. eiuſdemq. vt reſolute ſcias, & præferas primatum illarum quatuor paſſionum, collige, quod paſſiones primariæ exigunt duas conditiones. Prima eſt, quod ſint per ſe, i. nihil per accidens habētes admiſtum tam in ſe, quam in ſuis cauſis. Secunda eſt, quod ſint vltimæ in ſingulis generib. Sunt autem, ſi bene diſtinguitur, quatuor genera paſſionū ſcilicet motus in bonum, motus à malo, quies in bono, & inquietudo in malo. Vltima in primo genere, eſt ſpes. in ſecundo timor: in tertio, delectatio: in quarto, triſtitia, & omnes ſunt per ſe, tam in ſe quā in ſuis cauſis. Et ſic ceſſant omnes obiectiones, ſpecialiter de ira, quæ eſt vlterior motus in bonum, quam ſpes: eſt n. poſt ſpem, quia tamen conſurgit & per accidens. ſ. ex audacia, vt in litera dicitur: ideo primatu priuatur.

Inf q. 84. ar. 4. ad 1. Et q. 123. arti. 11. ad 1. & q. 141. ar. 5 ad 3. & veri. q. 20. ar. 5.

Met. vlt. 16.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum iſtæ ſint quatuor principales paſſiones, gaudium, triſtitia, ſpes, & timor.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod nō ſint iſtæ quatuor principales paſſiones gaudiū & triſtitia, ſpes & timor. Augu. in 14. de * ciuit. Dei, non ponit ſpecie, ſed cupiditatem loco eius.

¶ 2 Pręt. in paſſionibus animę eſt duplex ordo. ſ. intentionis, & conſecutionis ſeu generationis. Aut G ergo principales paſſiones accipiuntur ſecundum ordinem intentionis & ſic tantum gaudium & triſtitia quæ ſunt finales, erunt principales paſſiones. aut ſecundū ordinē conſecutionis ſeu generationis, & ſic erit amor principalis paſſio nullo ergo modo debēt dici quatuor paſſiones iſtæ principales, gaudiū, & triſtitia, ſpes & timor.

¶ 3 Pręter. ſicut audacia cauſatur ex ſpe, ita timor ex deſperatione: H aut ergo ſpes & deſperatio debēt poni principales paſſiones tāquā cauſę, aut ſpes & audacia tanquā ſibiipſis affines.

SED CONTRA eſt illud, quod Boet in lib. de conſol. enumerans quatuor principales paſſiones, dicit, Gaudia pelle, pelle timorem: ſpemque fugato, nec dolor adſit.

RESPOND. dicendū, quod hæ quatuor paſſiones cōiter principales eſſe dicūtur quarum duæ. ſ. gaudiū & triſtitia, principales dicūtur: quia ſunt completiuæ, & finales ſimpliciter reſpectu omnium paſſionum, vnde ad omnes paſſiones conſequū- I tur, vt dicitur in 2. * Eth. Timor autē & ſpes ſunt principales, non quidem quaſi completiuæ ſimpliciter, ſed quia ſunt completiuæ in genere motus appetitiui ad aliquid. Nam reſpectu boni incipit motus in amore, & procedit in deſiderium, & terminatur in ſpe: reſpectu vero mali incipit in odio, & procedit ad fugam, & terminatur in timore. Et ideo ſolet harum quatuor paſſionum numerus accipi ſecundum differentiam præſentis, & futuri: motus enim reſpicit futurum, ſed quies eſt in aliquo præſenti. De bono igitur præſenti eſt gaudium, de malo præſenti eſt triſtitia, de bono futuro ſpes, de malo futuro eſt timor: omnes autem aliæ paſſiones, quæ ſunt de bono vel de malo, præſenti vel futuro ad has completiue reducuntur. Vnde etiam à qui- K buſdam dicuntur principales hæ prædictę quatuor paſſiones, quia ſunt generales: quod quidem verum eſt, ſi ſpes & timor deſignant motum appetitus communiter tendentem in aliquid appetendum, vel fugiendum.

*c. 5. tom. 5

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Aug. ponit deſiderium, vel cupiditatem loco ſpei inquantum ad id pertinere videntur. ſ. ad bonum futurum.

AD SECVNDVM dicendū, quod paſſiones iſtæ dicuntur principales ſecundum ordinem intentionis, & complementi. Et quamuis timor & ſpes non ſint vltimæ paſſiones ſimpliciter, tamen ſunt vltimæ in genere paſ- F ſionum tendentium in aliud, quaſi in futurum: nec poteſt eſſe inſtantia, niſi de ira, quæ tamē non poteſt poni principalis paſſio, quia eſt quidā affectus audaciæ, quæ non poteſt eſſe paſſio principalis, vt * infra dicetur.

*q. 45. art. 4 ad 3.

AD TERTIVM Dicendum, quod deſperatio importat receſſum a bono, quod eſt quaſi per accidens: & audacia importat acceſſum ad malum, quod etiam eſt per accidens: ideo hæ paſſiones non poſſunt eſſe principales, quia quod eſt per accidens, non poteſt dici principale: & ſic etiam nec ira poteſt dici paſſio principalis, quæ conſequitur audaciam.

QVAESTIO XXVI.

De paſſionibus animæ in ſpeciali, & primo de amore in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER cōſiderādum eſt de paſſionibus animæ in ſpeciali. Et primo, de paſſionibus concupiſcibilis. Secundo, de paſſionibus iraſcibilis.

Prima cōſideratio erit tripartita. Nā primo conſiderabimus de amore, & odio. Secundo, de cōcupiſcētia, & fuga. Tertio, de delectatione, & triſtitia.

¶ Circa amorem conſideranda ſunt tria.

¶ Primo, de ipſo amore. Secundo, de cauſa amoris. Tertio, de effectibus eius.

Circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum amor ſit in concupiſcibili.

¶ Secundo, Vtrum amor ſit paſſio.

¶ Tertio, Vtrum amor ſit idem quod dilectio.

¶ Quarto, Vtrum amor conuenienter diuidatur in amorem amicitiæ, & in amorem concupiſcentiæ.

ARTICVLVS I.

Vtrum amor ſit in concupiſcibili.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr quod amor non ſit in concupiſcibili. Dicitur. n. Sap. 8. Hāc. ſ. ſapientiam, amaui, & exquiſiui à iuuentute mea, 150
I ſed concupiſcibilis, cum ſit pars appetitus ſenſitiui, nō poteſt tendere in ſapientiam, quæ non comprehenditur ſenſu. ergo amor non eſt in concupiſcibili.

Inf. art. 2. ad 2. & 3. di. 26. q. 1. ar. 3. co. & Et di. 27. q. 1. art. 2. Et mal. q. 8. ar. 3. ad 6. & 9. de aīa le. 4. 17. poſt medium, to. 5.

¶ 2 Præt. Amor videtur eſſe idem cuilibet paſſioni. Dicit n. Augu. in 14. * De ciuit. Dei, amor inhians habere quod amatur, cupiditas eſt: id aūt habens, eoque fruēs, lætitia: & fugiens quod ei aduerſatur, timor eſt: idq; ſi acciderit ſentiens, triſtitia eſt: ſed non omnis paſſio eſt in concupiſcibili, ſed timor etiam hic enumeratus eſt in iraſcibili. ergo non eſt ſimpliciter dicendum, quòd amor ſit in concupiſcibili.

¶ 3 Præt. Dion. in c. * de di. no. ponit quendam amorē naturalem: ſed amor naturalis magis videtur pertinere ad vires naturales, quæ ſunt animæ vegetabilis. ergo a- K mor non ſimpliciter eſt in concupiſcibili.

c. 5. in par. 1.

SED CONTRA. eſt quod Philoſophus dicit in 2. * Topicorum, quòd amor eſt in concupiſcibili.

*cap. 3. in loco 25.

RESPONDEO. Dicendum, quod amor eſt aliquid ad appetitum pertinens, cum vtriuſque obiectum ſit bonum: vnde ſecundum differentiam appetitus, eſt differentia amoris. Eſt. n quidam appetitus non conſequens apprehenſionem ipſius appetentis, ſed alterius & huiuſmodi dicitur appetitus naturalis. Res enim naturales appetunt quod eis conuenit ſecundum ſuam naturam, non per apprehenſionem propriam, ſed per apprehenſionē inſtituentis naturam, vt in 1. lib. * dictum eſt. Alius autem eſt appetitus conſequens appre-

*p. p. q. 103. arc. 3.

hen-

henſionem ipſius appetentis.ſed ex neceſſitate, non ex iudicio libero:& talis eſt appetitus ſenſitiuus in brutis, qui tamen in hominibus aliquid libertatis participat, in quantum obedit rationi. Alius autem eſt appetitus conſequens apprehenſionem appetentis ſecundum liberũ iudicium,& talis eſt appetitus rationalis, ſiue intellectiuus, qui dicitur uoluntas. In vnoquoque autem horum appetituum amor dicitur illud, quod eſt principium motus tendentis in finem amatum: in appetitu autem naturali principium huiuſmodi motus eſt connaturalitas appetentis ad id, in quod tendit, quæ dici poteſt amor naturalis: ſicut ipſa connaturalitas corporis grauis ad locum medium eſt per grauitatem,& poteſt dici amor naturalis. Et ſimiliter aptatio appetitus ſenſitiui, vel voluntatis ad aliquod bonum, id eſt, ipſa complacentia boni, dicitur amor ſenſitiuus, vel intellectiuus ſeu rationalis. Amor igitur ſenſitiuus eſt in appetitu ſenſitiuo, ſicut amor intellectiuus in intellectiuo appetitu,& pertinet ad concupiſcibilem: quia dicitur per reſpectum ad bonum abſolute, non per reſpectum ad arduum, quod eſt obiectum iraſcibilis.

D.102.

D.979.

A d p r i m v m ergo dicendum, quòd auctoritas illa loquitur de amore intellectiuo, vel rationali.

A d s e c v n d v m Dicendum, quòd amor dicitur eſſe timor, gaudium, cupiditas,& triſtitia, non quidem eſſentialiter, ſed cauſaliter.

A d t e r t i v m Dicendum, quòd amor naturalis non ſolum eſt in viribus animæ vegetatiuæ, ſed in omnibus potentijs animæ, & etiam in omnibus partibus corporis, & vniuerſaliter in omnibus rebus: quia, Dionyſ. dicit 4. cap. * De diui. nom. Omnibus eſt pulchrum,& bonum amabile, cum vnaquæque res habeat connaturalitatem ad id, quod eſt ſibi conueniens ſecũdum ſuam naturam.

*In pa. 1. parum ante medium.

A r t i c v l v s II.

Vtrum amor ſit paſſio.

151
Infr. artic. 3. ad 3. & 4 q. 28. artic. 6. ad 1.

A d s e c v n d v m ſic proceditur. Videtur, quòd amor nõ ſit paſſio. Nulla enim virtus, paſſio eſt: ſed omnis amor eſt virtus quædã, vt dicit Dio. 4. cap. * de diui. nom. ergo amor non eſt paſſio.

¶ 2 Prætereà. Amor eſt vnio quædam, vel nexus, ſecundum Aug. in li. de * Tri. ſed vnio, vel nexus non eſt paſſio, ſed magis relatio: ergo amor non eſt paſſio.

¶ 3 Prætereà. * Damaſcen. dicit in libr. 2. quòd paſſio eſt motus quidam: amor autem non importat motum appetitus, qui eſt deſiderium, ſed principium huiuſmodi motus. ergo amor non eſt paſſio.

*c. 4. in par. 1. declinando ad finem & ẽt part. 2.
*Libro 8. de Trin. ca. 10. habet. to. 3.
*Cap. 22.

S e d c o n t r a eſt, quòd Philoſophus dicit in 8. * Ethic. quòd amor eſt paſſio.

*Ca. 5. parũ à medio, tomo 5.

R e s p o n d e o Dicendum, quòd paſſio eſt effectus agentis in patiente: agens autem naturale duplicem effectum inducit in patiens. Nam primo quidem dat formam, ſecundo dat motum conſequentem formam: ſicut generans dat corpori grauitatem, & motum conſequentem ipſam. Et ipſa grauitas, quæ eſt principium motus ad locum connaturalem, propter grauitatem poteſt quodammodo dici amor naturalis: ſic etiam ipſum appetibile dat appetitui primo quidem quandam coaptationem ad ipſum, quæ eſt quædam complacentia appetibilis, ex qua ſequitur motus ad appetibile. Nam appetitiuus motus circulo agitur, vt dicitur in 3. de * Anima. Appetibile enim mouet appetitum, faciens quodammodo in eo eius intentionem: & appetitus tendit in appetibile realiter conſequendum, vt ſit ibi finis motus, vbi fuit principium. Prima ergo immutatio appetitus ab appetibili, vocatur amor, qui nihil eſt aliud quam complacentia appetibilis:& ex hac complacentia ſequitur motus in appetibile, qui eſt deſiderium,& vltimo quies, quæ eſt gaudium. Sic ergo cum amor conſiſtat in quadam immutatione appetitus ab appetibili, manifeſtum eſt, quòd amor eſt paſſio, proprie quidem ſecundum quod eſt in concupiſcibili, communiter autem & extenſo nomine, ſecundum quod eſt in voluntate.

*Tex. 55. tomo 2.

A d p r i m v m ergo dicendum, quòd quia virtus ſignificat principium motus, vel actionis: ideo amor in quantum eſt principium appetitiui motus, à * Dion. vocatur virtus.

*Ca. 1. pa 4. de diui. no. in princip. D.105.

A d s e c v n d v m Dicendum, quòd vnio pertinet ad amorem, in quantum per complacentiam appetitus amans ſe habet ad id, quod amat, ſicut ad ſeipſum, vel ad aliquid ſui.& ſic patet, quòd amor non eſt ipſa relatio vnionis, ſed vnio eſt conſequens amorem. vnde &* Dionyſi. dicit quòd amor eſt virtus unitiua. Et Philoſophus dicit in ſecundo.* Politicæ, quòd vnio eſt opus amoris.

*Capit. 4. de diui. no. in part. 2. & in par. 1. declinando ad finem.
*lib. 2. poli. ca. 2. à med. tomo 5.

A d t e r t i v m Dicendum, quòd amor etſi nõ nominet motum appetitus tendentem in appetibile, nominat tamen motum appetitus, quo immutatur ab appetibile, vt ei appetibile complaceat.

A r t i c v l v s III.

Vtrum amor ſit idem quod dilectio.

152
1. diſt. 30. in ex po. lit. & 3. diſt. 27. q. 2. art. 1. & diſt. 4. lec. 9. co. 2. & 5. & pſ. 13. & Ioan. 21. lect. 3.

A d t e r t i v m ſic proceditur. Videtur quòd amor ſit idem quod dilectio. Diony. enim 4. c. de * diui. nomi. dicit, quòd hoc modo ſe habẽt amor & dilectio, ſicut quatuor & bis duo, rectilineum & rectas habens lineas: ſed iſta ſignificant idem. ergo amor & dilectio ſignificant idem.

*Ca. 4. in 1. par. aliquantulum poſt medium illius.

¶ 2 Prætereà. Appetitiui motus ſecundum obiecta differunt: ſed idem eſt obiectum dilectionis, & amoris. ergo ſunt idem.

¶ 3 Prætereà. Si dilectio & amor in aliquo differunt, maxime in hoc differre uidentur, quòd dilectio ſit in bono accipienda, amor autem in malo, vt quidam dixerunt, ſecundum quod Auguſt. narrat in 14. de * ciuit. Dei. ſed hoc modo non differunt, quia, vt ibidem * Auguſtin. dicit, in ſacris ſcripturis vtrunque accipitur in bono,& in malo. ergo amor & dilectio non differunt, ſicut ipſe Augu. ibidem concludit, quòd non eſt aliud amorem dicere,& aliud dilectionem dicere.

* Ca. 7. ante medium.
*Libr. 14 de ciuit. Dei, c. 7. tom. 5.

S e d c o n t r a eſt, quod Diony. dicit 4. cap. de * diui. no. quòd quibuſdam ſanctorũ viſum eſt diuinius eſſe nomen amoris, quàm nomen dilectionis.

*In 1. pa. circa medium & fin.

R e s p o n d e o dicendum, quòd quatuor nomina inueniuntur ad idem quodammodo pertinentia, ſcilicet amor, dilectio, charitas, & amicitia. Differunt tamen in hoc, quòd amicitia ſecundum Philoſophum in 8.* Ethic. eſt quaſi habitus: amor autem & dilectio ſignificantur per modum actus, vel paſſionis: charitas autem vtroque modo accipi poteſt, differenter tamen ſignificatur actus per iſta tria: nam amor communius inter ea eſt. omnis enim amor dilectio eſt, vel charitas, ſed non econuerſo: addit enim dilectio ſupra amorem, electionem præcedentem, ut ipſum nomen ſonat. vnde dilectio non eſt in concupiſcibili, ſed in voluntate tantum, & eſt in ſola rationali natura: charitas autem addit ſupra amorem perfectionem quandam amoris, inquantum id quod amatur, magni pretij æſtimatur, vt ipſum nomen deſignat.

*Ca. 5. parũ à med. to. 5

A d p r i m v m dicendum, quòd Dion. loquitur de amore,& dilectione ſecundum quod ſunt in appetitu intellectiuo: ſic enim amor idem eſt quod dilectio.

AD

Ad secvndvm Dicendum, quod obiectum amoris eſt communius quàm obiectum dilectionis, quia ad
In corp.art. plura ſe extendit amor quàm dilectio, ſicut * dictũ eſt.

Ad tertivm Dicendum, ꝙ non differunt amor & dilectio ſecundum differentiam boni & mali, ſed ſi-
In corp.art. cut * dictum eſt, in parte tantum intellectiua, idem eſt amor & dilectio, & ſic loquitur ibi * Auguſtinus de amo-
cap.7. & 9. lib 14. de ciui. dei. to.5. re: vnde parũ poſt ſubdit, quòd recta voluntas eſt amor bonus, & quòd peruerſa voluntas eſt malus amor, quia tamen amor, qui eſt paſsio concupiſcibilis, plurimos inclinat ad malum, inde habuerunt occaſionem, qui prædictam differentiam aſsignauerunt.

Ad qvartvm dicendum, quòd ideo aliqui poſuerunt etiam in ipſa voluntate nomẽ amoris, eſſe diuinius nomine dilectionis, quia amor importat quandam paſ- G ſionem, præcipuè ſecundum quod eſt in appetitu ſenſitiuo, dilectio autem præſupponit iudicium rationis, magis autem in Deum homo poteſt tendere per amorem, paſsiue quodammodo ab ipſo Deo attractus, quã ad hoc cum propria ratio poſsit ducere, quod pertinet
In corp.art. ad rationem dilectionis, vt * dictum eſt & propter hoc, diuinius eſt amor quàm dilectio.

Articvlvs IIII.

Vtrum amor cõuenienter diuidatur in amorem amicitiæ, & amorem concupiſcentię.

Ad qvartvm ſic proce- H ditur. Vř ꝙ amor inconueniẽter diuidatũ in amorẽ amicitiæ & cõcupiſcẽtiæ. Amor enim eſt paſsio, amicitia vero eſt habitus, vt dicit Philoſophus in 8. Ethicorum, ſed habitus non poteſt eſſe pars diuiſiua paſsionis. ergo amor non conuenienter diuiditur per amorẽ concupiſcentiæ, & amorem amicitię.

¶ 2 Præterea. Nihil diuiditur per id, quod ei cõnumeratur. Non I enim homo connumeratur animali, ſed concupiſcentia connumeratur amori, ſicut alia paſsio ab amore. ergo amor non poteſt diuidi per concupiſcentiam.

¶ 3 Præt. Secundum Philoſophũ in 8. * Eth. triplex eſt amicitia, vtilis, delectabilis, & honeſta, ſed amicitia vtilis, & delectabilis habet concupiſcentiam. ergo concupiſcentia non debet diuidi contra amicitiam.

Sed contra, Quædam K dicimur amare, q̃a ea concupiſcimus, ſicut dr̃ aliquis amare vinum propter dulce, quod in eo concupiſcit vt dicitur in 2. * Topic. ſed ad vinum, & ad huiuſmodi non habemus amicitiam, vt dicitur in 8. * Ethic. ergo alius eſt amor cõcupiſcẽtiæ, & alius ẽ amor amicitiæ.

Reſpondeo Dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in 2. * Rhetor. Amare eſt velle alicui bonũ. Sic ergo motus amoris in duo tendit ſcilicet, in bonum qđ quis vult alicui, vel ſibi, vel alij, &
F in illud, cui vult bonum. Ad illud ergo bonum, quo quis vult alteri, habetur amor concupiſcentiæ ad illud autem, cui aliquis vult bonum, habetur amor amicitiæ: hęc autẽ diuiſio eſt ſecundum prius & poſterius. Nam id quod amatur amore amicitię, ſimpliciter, & per ſe amatur: quod autẽ amatur amore concupiſcentiæ, non ſimpliciter & ſecundum ſe amatur, ſed amatur alteri. Sicut enim ens per ſe ſimpliciter eſt, quod habet eſſe: ens autẽ ſecundum quid, qđ G eſt in alio: ita & bonum, quod conuertitur cum ente, ſimpliciter quidem eſt quod ipſum habet bonitatem. Quod autẽ eſt bonum alterius, eſt bonum ſecundum quid: & per conſequens amor, quo amatur aliquid ut ei ſit bonum, eſt amor ſimpliciter: amor autẽ, quo amatur aliqd vt ſit bonum alterius, eſt amor ſecundum qd.

Ad primvm ergo dicendum, quòd amor non diuiditur per amicitiam, & concupiſcentiam: ſed per amorem amicitiæ & concupiſcentiæ. Nam ille proprie dicitur amicus, cui aliquod bonum volumus: illud autẽ dicimur concupiſcere, quod volumus nobis, & per hoc patet ſolutio ad ſecundum.

Ad tertivm Dicendum, ꝙ in amicitia, vtilis & delectabilis, vult quidem aliquis aliquod bonum amico, & quantum ad hoc ſaluatur ibi ratio amicitiæ: H ſed quia illud bonum refert vlterius ad ſuam delectationem, & vtilitatem: inde eſt, quod amicitia vtilis & delectabilis, inquantum trahitur ad amorem concupiſcẽtiæ, deficit à ratione veræ amicitiæ.

¶ Super quæſtionis vigeſimæ ſextæ Ar. quartum.

153 In quæſt. vigeſima ſexta, omiſsis pri-
1. q. 60. arti. 3. cor. & art. 4. ad 3. Et mal. q. 1. ar. 5. cor. Et ueri. q. 4. art. 3. Et Dio. 4. l. 9. & 10. & 10. 15. lec. 4. * ca. 5. a medio, tom. 5. mis tribus articulis, in quarto hoc ſolum aduerte, quòd diſtinctio amoris in amorem amicitiæ & concupiſcentiæ, non eſt tam diuiſio amoris, quam amatorum, ſeu & in idem redit, non eſt diuiſio amoris ſecundum ſe, ſed ſecundũ diuerſimode amata. Cum enim omne concupitũ alicui concupiſcatur, nullus amor concupiſcentiæ eſt ſine amore amicitiæ illius cui concupiſcit. Et rurſus, cũ omni amico aliquod bonum velimus, nul-
† 8. Ethi. ca. 3. tom. 5. lus amor amicitiæ eſt ſine amore concupiſcentiæ boni concupiti amato. Non ergo diſtinguitur amor in amorem amicitiæ & concupiſcentiæ, tanquã in diuerſos amores, ſed, tanquam in diuerſos modos amandi. Vnus .n. & idem
ca. 2. parum ante mediũ tom. 1. * ca. 11. a medio illius tomo 5. amor eſt amicitiæ reſpectu amici, & concupiſcentiæ reſpectu boni illi voliti. Et ſi quandoque inuenies diuerſos eſſe amores, ſaoe interpretare, & denominari amorem
c. 4. in princip. tom. 6. quandoque à concupiſcentia, quandoque ab amicitia ſcito propter obiectum de quo eſt ſermo, vt patet eũ eſt ſermo de amore ad irrationalia, q delectabilia, vel vtilia: in his enim a concupiſcentia amor denominatur, qui tamẽ non eſt ſine amore amicitiæ ad ſe, vel aliũ. Cum verò de amore parentum, aut filiorũ ab amicitia denominatio fit amoris, qui tamen eis cõcupiſcit bonum vitæ, &c.

QVAESTIO XXVII.

De cauſa amoris, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt, de cauſa amoris.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum bonum ſit ſola cauſa amoris.
¶ Secundo, Vtrum cognitio ſit cauſa amoris.
¶ Tertio, Vtrum ſimilitudo.
¶ Quarto, Vtrum aliqua alia animæ paſsionum.

Articvlvs I.

Vtrum bonum ſit ſola cã amoris.

Ad primvm ſic proceditur. Videtũ quòd non ſolum bonum ſit cã amoris. Bonum.n. non eſt cã amoris, niſi quia amatur, ſed contingit ẽt malum amari, ſecundum illud Pſal. 10. Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam, alioquin omnis amor eſſet bonus: ergo nõ ſolum bonum eſt cauſa amoris.

¶ Super quæſtionis vigeſimæ ſeptimæ Art. primum.

In corpore primi articuli quęſtionis vigeſimæſeptimæ notato, quòd ſequẽs ratio conſiſtit in hoc, Bonum eſt proprium obiectum amoris: ergo eſt propria cauſa amoris. & probatur ſequela: quia obiectum potentiæ paſsiuæ comparatur ad ipſam, vt cauſa motus vel actus ipſius: & per hoc obiectum proprium talis actus huiuſmodi potentię, eſt propria cauſa illius actus: amor autem eſt actus potentiæ appetitiuæ, quæ eſt paſsiua. Ex his habes de mente diui Thomæ quatuor, ſcilicet, quòd vis appeti- 125
In f. q. 26. arti. 1. Et Dio 4. l. 12. tiua eſt paſsiua, & quòd obiectum eius eſt cauſa actiua, & quòd bonum effectiue cauſat amorem. & quòd vniuerſaliter, obiectum proprium cuiuſque actus appetitus eſt cauſa actiua illius: quæ multũ me-

memoriæ commendanda ſunt.

¶ In reſponſione ad 3. ſcito Nouitie, formalem reſponſionẽ conſiſtere in hoc, quòd pulchrum eſt quædã boni ſpecies: & propterea non obſtat ad æquatẽ cauſalitati boni reſpectu amoris, quòd pulchrum ſit amabile, vtpote, non extraneum ab illo Connumeratur tamẽ bono pulchrum in amabilitate: quia addit ſupra ipſum, ſicut ſecundũ quid ad ſimpliciter: bonũ eſt enim quod ſimpliciter complacet: pulchrum autem, quod ſecundum apprehenſionem, vt in litera dicitur.

* Reth. c. 4. poſt med.
*In part. 1. parum ante medium.
*Capi. 3. in princi. to. 3. & c. 4.
q. 26. ar. 1.
*q. 26. art. 1. & 2.

A ¶ 2 Præterea. Philoſophus dicit in 2. Rheto. quòd eos qui mala ſua dicunt, amamus ergo videtur quòd malum ſit cauſa amoris.

¶ 3 Præt. Dio. dicit 4. cap. de* diui. no. quòd non ſolum bonum, ſed etiã pulchrum eſt omnibus amabile.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit 8. de* Trinit. Non amatur certe, niſi bonum ſolum. ergo bonum eſt cauſa amoris.

Respondeo dicendum, quòd ſicut* ſupra dictũ eſt, Amor ad appetitiuam potentium pertinet, quæ eſt vis paſſiua: vnde obiectum eius comparatur ad ip ſam, ſicut cauſa motus, vel actus ipſius. Oportet igit̃ vt illud ſit proprie cauſa amoris, quòd eſt amoris obiectum: amoris autem propriũ obiectum, eſt bonum: quia, vt* dictum eſt, amor importat quandã connaturalitatem, vel complacentiam amantis ad amatum. vnicuique autem eſt bonum id, quod eſt ſibi connaturale & proportionatum: vnde relinquitur, quòd bonum ſit propria cauſa amoris.

Ad primvm ergo dicendum, quòd malũ nunquàm amatur niſi ſub ratione boni, ſcilicet, inquantum eſt ſecundum quid bonum, & apprehenditur vt ſimpliciter bonum: & ſic aliquis amor eſt malus, inquantum tendit in id, quod non eſt ſimpliciter verum bonum. Et per hunc modum homo diligit iniquitatẽ, inquantum per iniquitatem adipiſcitur aliquod bonum, puta, delectationem, vel pecuniam, vel aliquid huiuſmodi.

Ad secvndvm Dicendum, quòd illi qui mala ſua dicunt, non propter mala amantur, ſed propter hoc, quòd dicunt mala: hoc enim, quod eſt dicere mala ſua, habet rationem boni, in quantum excludit fictionem, ſeu ſimulationem.

Ad tertivm Dicendum, quòd pulchrum eſt idem bono ſola ratione differens. Cum enim bonum ſit quod omnia appetunt, de ratione boni eſt, quòd in eo quietetur appetitus: ſed ad rationem pulchri pertinet, quòd in eius aſpectu, ſeu cognitione quietetur appetitus. vnde & illi ſenſus præcipue reſpiciunt pulchrũ, qui maxime cognoſcitiui ſunt, ſcilicet viſus, & auditus rationi deſeruientes. Dicimus enim pulchra viſibilia, & pulchros ſonos: in ſenſibilibus autem aliorum ſenſuum non vtimur nomine pulchritudinis. non enim dicimus pulchros ſapores, aut odores. Et ſic patet, quòd pulchrum addit ſupra bonum quendam ordinem ad vim cognoſcitiuam, ita quòd bonum dicatur id, quod ſimpliciter complacet appetitui. pulchrum autem dicatur id, cuius ipſa apprehenſio placet.

¶ Super quæſtionis vigeſimæ ſeptimæ Ar. ſecũdum.

155 In artic. 2. eiuſdem quæſtio aduerte, quòd in litera non negatur, quòd maior cognitio cauſat maiorem amorem, ſed quòd maior amor neceſſario non exigat maiorem cognitionem. Et multum ſubtilis ratio de hoc redditur ex illa

1. 2. q. 26. ar. 3. ad 1. & 2. diſt 15. q. 4. art. 1. ad 3.
*q. 35. ante med. to. 4.

Articvlvs II.

Vtrum cognitio ſit cã amoris.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quod cognitio non ſit cauſa amoris. Quod enim aliquid quæratur, hoc contingit ex amore: ſed aliqua quæruntur quæ neſciuntur, ſicut ſcientiæ: cũ enim in his idem ſit eas habere, quod eas noſcere, vt Auguſt. dicit in lib. 83.* quæſt. ſi cognoſcerentur, haberentur, & non quærerentur. ergo cognitio non eſt cauſa amoris.

¶ 2 Præterea. Eiuſdem rationis videtur eſſe, quòd aliquid incognitum ametur, & quòd aliquid ametur pluſquàm cognoſcatur: ſed aliqua amantur plusquam cognoſcãtur, ſicut Deus, qui in hac vita poteſt per ſeipſum amari, non autem per ſeipſum cognoſci. ergo cognitio non eſt cauſa amoris.

B ¶ 3 Præter. Si cognitio eſſet cauſa amoris, non poſſet inueniri amor, vbi non eſt cognitio: ſed in omnibus rebus inuenitur amor, vt dicit Dion. in 4. cap. de* diui. nom. non autem in omnibus inuenitur cognitio. ergo cognitio non eſt cauſa amoris.

Sed contra eſt, quod Auguſt. probat in 10. de* Trini. quod nullus poteſt amare aliquid incognitum.

C Respon. Dicendum, quòd ſicut* dictum eſt. Bonum eſt cauſa amoris per modum obiecti: bonũ autem non eſt obiectum appetitus, niſi prout eſt apprehẽſum: & ideo amor requirit aliquã apprehenſionem boni quod amatur: & propter hoc Philoſophus dicit 9.* Ethic. quòd viſio corporalis eſt principium amoris ſenſitiui: & ſimiliter contemplatio ſpiritualis pulchritudinis, vel bonitatis, eſt principium amoris ſpiritualis. Sic igitur cognitio eſt cauſa amoris ea ratione, qua & bonum, quod non poteſt amari, niſi cognitum.

D Ad primvm ergo dicendũ, quòd ille qui quærit ſcientiam, non omnino ignorat eam, ſed ſecundum aliquid eam præcognoſcit, vel in vniuerſali, vel in aliquo eius effectu, vel per hoc quòd audit eã laudari, vt Aug. dicit 10. de* Trin. ſic autẽ eã cognoſcere non eſt eam habere, ſed cognoſcere eã perfecte.

E Ad secvndvm dicendum, quòd aliquid requiritur ad perfectionem cognitionis, quod nõ requiritur ad perfectionẽ amoris. Cognitio. n. ad rõnem pertinet, cuius eſt diſtinguere inter ea quæ ſecundũ rem ſunt coniuncta, & componere quodammodo ea, quæ ſunt diuerſa, vnum alteri comparãdo. Et ideo ad perfectionem cognitionis requirit̃, quòd homo cognoſcat ſingillatim quicquid eſt in re, ſicut partes, & virtutes, & proprietates ſed amor eſt in vi appetitiua, quę reſpicit rem, ſecũdum quòd in ſe eſt. Vnde ad perfectionẽ amoris ſuffi cit, quòd res prout in ſe apprehenditur, ametur. ob hoc ergo contingit, quòd aliqd plus amatur, quàm cognoſcatur: quia poteſt perfecte

radicali differentia inter apprehẽſiuã & appetitiuam potentiã in hoc, quòd apprehẽſio trahit res ad aĩam, appetitus verò animũ ad res. Ex hoc inquã infertur, quòd perfectio cognitionis attẽditur ſm modum, quo perficitur ratio, qui eſt diſtinguere etiam quæ ſunt ſimplicia, ac per hoc ad perfectam cognitionẽ boni exigit̃, & quòd bonũ ſecundum ſe apprehẽdatur, & quòd diſtincte cognoſcatur ſm partes, proprietates &c. Perfectio autẽ appetitus amoris non exigit tot cognitiones boni, ſed prima ſufficit ei, ſcilicet quòd bonum ſm ſe apprehẽdatur; ſiquidem appetitus ad bonũ, vt eſt, tendit, & intendit dicere, quòd quia bonũ perficit appetitũ, ſm quòd inuenit in rerũ natura, apprehẽſionem autem ſecundum negociationem intellectus: ideo amor poteſt eſſe perfectus cognitione exiſtẽte imperfecta Sat enim eſt appetitui repræſentatio illius boni, quæ non ſufficit intellectui, ſed oportet diſtinguere vt perficiatur. Et ſi infertur, quòd cognitio eſt propria cauſa amoris, ac per hoc minus cognitionis, infert mi9 amoris: memento, quòd perfectio amoris duplici ex capite oritur, ſcilicet ex parte amantis, & ex parte amati, & quòd cognitio eſt cauſa amoris ex parte amati. eadem quippe ratione cognitio eſt cauſa amoris, qua bonum eſt cauſa amoris, vt in litera dicitur, quia bonum cognitum eſt obiectum appetitus: magis autem & minus in amore ex parte vtriuſque ſcilicet, amati, & amantis, prouenire poteſt, & ſic perſpicies, quòd abſque augmento obiecti, ac per hoc cognitionis põt augeri amor ex parte amantis. Neque igit̃ bonum, neque bonum cognitũ eſt propria cauſa amoris, niſi ex parte obiecti, præter quod alia cã eiuſdem ex altera

* In 1. part. poſt med.
* Statim à princip. lib. tomo 3.
*ar. præced.
*Ca. 5. & c. 12. tom. 5.
*c. 1. circa fi. & cap. 2. & 3. tom 3.

parte

parte exigitur, & ideo minus non infert minus ſimpliciter.

amari etiã ſi non perfecte cognoſcatur: ſicut maxime patet in ſciẽtijs, quas aliqui amant propter aliquam ſummariam cognitionem, quam de eis habent, puta, ꝙ ſciũt Rhetoricam eſſe ſcientiam, per quam homo poteſt perſuadere: & hoc in Rhetorica amant. Et ſimiliter eſt dicẽdũ circa amorẽ Dei.

G Ad tertium Dicendum, ꝙ etiã amor naturalis, qui eſt in om̃ibus rebus, cauſatur ex aliqua cognitione, non quidẽ in ipſis rebus naturalibus exiſtẽte: ſed in eo q naturã inſtituit, vt* ſupra dictum eſt.

q.26.art.1.

ARTICVLVS III.

Vtrũ ſimilitudo ſit cauſa amoris.

156

Infr.qu. 99. art.2.co. Et de hebdo. l. 2. ſi Et 4. Eth.co.1.ſi. & li.8.co.3. ca.1. a med.

AD TERTIVM ſic ꝓcedit. Vr ꝙ ſimilitudo nõ ſit cã amoris. Idẽ.n. non eſt cauſa cõtrariorum: ſed ſimilitudo eſt cauſa odij. Dr.n. Proue.13. ꝙ inter ſuperbos ſemper ſunt iurgia. & philoſ. dicit in 8. Ethi.* quòd figuli corrixantur adinuicem. ergo ſimilitudo non eſt cauſa amoris. H

¶ 2 Præterea. Aug. dicit in 4.* Cõfeſ. ꝙ aliquis amat in alio, qđ eſſe non vellet: ſicut hõ amat hiſtrionem, qui nõ vellet eſſe hiſtrio: hoc autem nõ cõtingeret, ſi ſimilitudo eſſet ꝓpria cã amoris: ſic.n. homo amaret in altero, quod ipſe haberet, vel vellet habere ergo ſimilitudo non eſt cauſa amoris. I

*c.14. circa medium to mo.1.

¶ 3 Pręt. Quilibet homo amat id quo indiget, etiã ſi illud nõ habeat, ſicut infirmus amat ſanitatem, & pauper diuitias: ſed inq̃tũ indiget & caret eis, habet diſſimilitudinẽ ad ipſa. ergo non ſolũ ſimilitudo, ſed diſſimilitudo eſt cã amoris

¶ 4 Pręt. philoſophus dicit in 2.* Rhet. ꝙ beneficos in pecunias, & ſalutem amamus: & ſimiliter eos, q circa mortuos ſeruãt amicitiã, oẽs diligimus: nõ aũt oẽs ſũt tales. ergo ſimilitudo nõ eſt cã amoris. K

*ca.4. paulo poſt princi. tom.6.

SED CONTRA eſt, ꝙ dicit Eccle. 13. Oẽ aĩal diligit ſimile ſibi.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſimilitudo, proprie loquendo, eſt cauſa amoris, ſed conſiderãdum eſt quòd ſimilitudo inter aliqua poteſt attendi dupliciter. Vno modo ex hoc, quòd vtrunq; habet idem in actu: ſicut duo habentes albedinem, dicuntur ſimiles: Alio modo ex hoc, quòd vnũ habet in potentia & in quadam inclinatione illud, quod aliud habet in actu: ſicut ſi dicamus, quòd corpus graue exiſtens extra ſuum locum, habet ſimilitudinem cũ corpore graui in ſuo loco exiſtẽte: vel etiam ſecundum quod potentia habet ſimilitudinem ad actum ipſum. nam in ipſa potẽtia quodam modo eſt actus. Primus ergo ſimilitudinis modus, cauſat amorem amicitię, ſeu beneuolẽtiæ. Ex hoc enim ꝙ aliqui duo ſunt ſimiles, quaſi habentes vnam formã, ſunt quodammodo vnum in forma illa: ſicut duo homines ſunt vnum in ſpecie humanitatis: & duo albi in albedine: & ideo effectus vnius tendit in alterum ſicut in vnum ſibi, & vult ei bonum ſicut & ſibi. Sed ſecũdus modus ſimilitudinis cauſat amorem concupiſcentię, vel amicitiam vtilis, ſeu delectabilis: quia vnicuique exiſtenti in potentia, inquantum huiuſmodi, ineſt appetitus ſui actus, & in eius conſecutione delectatur, ſi ſit ſentiens & cognoſcẽs. Dictum eſt autem* ſupra, quod in amore concupiſcentiæ amãs proprie amat ſeipſum, cum vult illud bonum quod concupiſcit: magis autem vnuſquiſque ſeipſum amat, quã alium, quia ſibi vnus eſt in ſubſtantia; alteri verò in ſimilitudine alicuius formę. Et ideo ſi ex eo quod eſt ſibi ſimilis in participatione formæ impediatur ipſemet à conſecutione boni, quod amat, efficitur ei odioſus, non inquantum eſt ſimi-

*q. 26.art.4.

¶ Super quæſtionis vigeſimæſeptimæ Artic. tertium.

IN articulo tertio dubium eſt de modo, quo ſimilitudo eſt propria cauſa amoris. Si.n. ponitur cauſa ex parte obiecti, ſequitur cõtra primum articulum, ꝙ bonum abſolute non eſt propria cauſa amoris, ſed bonum contractum ad ſimile. Si verò non ponitur cauſa ex parte obiecti, ruit totus proceſſus in corpore articuli, aſſignans obiectum vtriuſq; amoris aliquid ſimile. Et in reſponſione ad 2. expreſſe dicitur, ꝙ qđ amãs in altero quod in ſe non amat, inuenitur bonum ſimilitudinis &c. quaſi author conatus fuerit ad ſaluandum, ꝙ ſemper bonum ſimile eſt obiectum amoris.

¶ Ad euidentiam huius dubij ſcito, quod quinque modis intelligi poteſt, ꝙ ſimilitudo eſt cauſa amoris. Primo vt ſpeciale quoddã bonum, ſicut cætera bona ſpecialia: ſicut cum aliquis vult aſſimilari alteri, vel alterum ſibi. Et ſic ſimilitudo eſt cauſa actiua amoris, ſicut quodlibet aliud bonum, & ſic non eſt ad propoſitum, vbi de ꝓpria & adæquata cauſa amoris eſt quæſt. Secundo, vt ratio determinans formaliter boni rationem ad hoc, quòd ſit amoris cauſa, & hoc contra dicere videtur articulo primo, & Ariſt. in 9. Ethi. & primo Rhet. Et breuiter cõi dicto philoſophorum ſonantibus, ꝙ bonũ vt ſic, eſt amabile & rationabiliter hoc ſuſtineri vr: quia ſimilitudo ſpãle quoddã bonum eſt, ac per hoc inadæquata ratio obiecti amoris extendẽtis ſe ad alia bona. Tertio, vt determinãs formaliter bonum ad hoc, quòd ſit cauſa amoris in hoc, ita quòd bonum inquantum bonum ſit amabile ſed inquãtum bonũ ſimile, ſit amabile huic iuxta illud 9. Ethic. Amabile bonum, vnicuique autem proprium, & ſicut bonum non eſt amabile, niſi cognitum, ita bonum huic nõ eſt amabile niſi cognitum vt bonum huic. Idem autem vr importare bonum huic, & bonum ſimile, extenſo ſimilitudinis nomine, vt in litera fit. Qđ .n. eſt actu ſimile, eſt huic bonum quaſi idem ſibi, quod vero ſecundum inclinationem vel potentiam, eſt huic bonũ quaſi proportionatum relationem quoque importat vtrùque ad ſubiectum. ſ. bonum proprium, ſeu huic, & bonum ſimile. & ſecundum hoc ſolueretur obiectio in oppoſitum ex hoc, ꝙ in primo articulo tradita ẽ ratio formalis obiectiua amabilis F abſolute: in hoc verò tertio articulo traditur rõ formalis obiectiua amabilis huic. Sed huic ſenſui obſtat, quòd tractatus iſte in primo & tertio articulo, vt litera ſonat, æque vniuerſalis ac abſtractus eſt, ac per hoc ſicut ibi de amore abſolute, ita hic accipiendum eſt, & non ibi, de cauſa amoris abſolute, & hic de cauſa amoris in hoc interpretandum eſt. Quarto, vt conditio boni ad hoc, quòd ſit cauſa amoris, ita quòd bonum, inquantum bonum, ſit cauſa amoris obiectiua ſimpliciter & huic: ſimilitudo autem ſit cauſa vt conditio cauſæ, ſicut ſingularitas eſt conditio omnis cauſæ naturalis. Sed quia quod cauſat vt apprehenſum, magis eſt concauſa cauſantis, vt apprehenſio qualiter bonum eſt cauſa amoris, quod cõſtat cauſare ipſum nõ per modum naturæ, ſed vt apprehenſum (incognita n. diligere nequimus) quã conditio ſit cauſantis & ſimilitudo vniuerſaliter concurrens cũ bono ad cauſandum ipſum amorem, cauſat, vt apprehenſum in actu exercito, vt in conciuibus & conſanguineis ſibi obuiantibus, qui non ſe diligunt, donec, vt pateat, conſanguinei, vel conciues apprehendantur, quòd eſt apprehendi vt ſimiles in actu exercito. Ideo ſimilitudo magis vt ratio appropriens iuxta tertium modum, quàm vt conditio iuxta hũc quartum cauſa videtur amoris. Quinto, vt diſpoſitio ex parte ſubiecti, ita quòd bonũ inquantum bonum, ſit propria cauſa amoris ex parte obiecti: & ſimilitudo ad bonum ſit propria cauſa amoris, vt propria diſpoſitio ex parte ſubiecti, propter quod obiectum idem cauſat modo amorem, modo odium in eodem diuerſimode diſpoſito, vt patet de Thamar reſpectu Amon, in ſecundo Regũ. Et huic ſenſui fauet litera in ſolutione primi argumenti, vbi figulo propter diſpoſitionẽ ad lucrũ alter redditur odioſus. Et in ſolutione ſecundi nõ dixit, quòd amat bonum ſimilitudinis, ſed quòd inuenitur bonum ſimilitudinis, intendens per hoc ſaluare diſpoſitionẽ ex parte ſubiecti ad amorem. Nec eſt verum, quòd in litterę proceſſu laborẽt ad oſtendendum ſimilitudinem ſe tenere ex parte obiecti, ſed inueniri in obiecto. Similitudo enim cum ſit relatio cõparãtiæ in vtroque, oportet quòd ſaluetur in extremo: vnde ex hoc ipſo, quòd ſimilitudo ſubiecti ad bonũ, eſt propria cauſa amoris ex parte ſubiecti, ſequit neceſſario, quod omne amabile ſit ſimile, qđ in litera mõſtratur. Et hic quintus modus

a.

dus procul dubio amplectendus eſt, ſine tamen tertii præiudicio idest quod ex parte ſubiecti ſimilitudo eſt propria cauſa amoris, quicquid ſit ea parte obiecti: & hoc literæ ſufficere non dubito: ſaluatque ſenſus iſte Vniuerſalitatem & abſtractionem tractatus æqualem in primo, & tertio articulo ordinatque articulos huius quæſt. vt tractetur in primis articulis de cauſa ex parte obiecti, ſcilicet bonitate, & cognitione: in tertio de cauſa ex parte ſubiecti: in quarto, ex parte concomitantiũ paſſionum. Iuxta tertium aũt modũ prius de rationibus obiectiuis ex parte rei, & deinde de conditione communi vtrique rationi formali, ſcilicet bonitati & ſimilitudini, fuiſſet tractãdum. Et ſic tertius articulus debuit eſſe ſecundus, cuius oppoſitum factum fauet Quinto quòd ſit ſenſus intentus ab authore.

In corp.ar.

¶Circa quartum articulum nihil occurrit pro nunc ſcribendũ.

lis, ſed inquantum eſt proprij boni impeditiuus: & propter hoc figuli contrixantur adinuicem, quia ſeinuicem, impediunt in proprio lucro: & inter ſuperbos ſunt iurgia, quia ſeinuicem impediunt in propria excellentia, quam concupiſcunt, & per hoc patet reſponſio ad primum.

Ad secundum Dicendum, quòd in hoc etiam quod aliquis in altero amat, quod in ſe amat, inuenitur bonum ſimilitudinis ſecundum proportionalitatem: nam ſicut ſe habet aliud ad hoc, quòd in eo amatur, ita ipſe ſe habet ad hoc, qđ in ſe amat, puta, ſi bonus cantor bonum amet ſcriptorem, attẽditur ibi ſimilitudo proportionis, ſecũdum quòd vterque habet, quod conuenit ei ſecundum ſuam artem.

Ad tertium Dicendum, quòd ille, qui amat hoc, quo indiget, habet ſimilitudinem ad id qđ amat, ſicut quod eſt potentia ad actum, vt* dictum eſt.

Ad quartum dicendũ, quòd ſecundum eandem ſimilitudinem potẽtiæ ad actum, ille qui nõ eſt liberalis, amat eum qui eſt liberalis in quantum expectat ab eo aliquid quod deſiderat: & eadem ratio eſt de perſeuerante in amicitia ad eum, qui non perſeuerat: vtrobique enim videtur eſſe amicitia propter vtilitatem. Vel dicendum, quòd licet nõ omnes homines habeant huiuſmodi virtutes ſecundum habitum completum, habent tamen eas ſecundum quædã ſeminalia rationis, ſecundum quæ, qui non habet virtutem, diligit virtuoſum, tanquàm ſuæ naturali rationi conformem.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aliqua alia paſſionum animæ ſit cauſa amoris.

157 Cap.3.to.5.

Ad quartum ſic proceditur. Videt͛ q͞ aliqua alia paſsio poſsit eſſe cauſa amoris. dicit.n. Philoſophus in 8.* Ethi. q͞ aliqui amantur propter delectationem: ſed delectatio eſt paſsio quædam. ergo aliqua alia paſsio eſt cauſa amoris.

¶ 2 Præterea. Deſiderium, quædam paſsio eſt: ſed aliquos amamus propter deſideriũ quod ab eis expectamus, ſicut apparet in omni amicitia, quæ eſt propter vtilitatem: ergo aliqua alia paſsio eſt cauſa amoris.

cap.1. poſt mediũ, to.3. ¶ 3 Præterea. Auguſtin. dicit in 10. de Trin. Cuius rei adipiſcendæ ſpem quiſque non gerit, aut tepide amat, aut omnino non amat, quàmuis quàm pulchra ſit, videat. ergo ſpes eſt etiam cauſa amoris.

Sed contra hoc eſt, quod omnes aliæ affectiones animæ ex amore cauſantur, vt Auguſtin. dicit 14* de ciuit. Dei.

*cap.7. & 9. tom.5.

Respondeo Dicendum, quòd nulla alia paſſio eſt, quæ non ſupponat aliquem amorem, cuius ratio eſt: quia omnis alia paſsio animæ importat motum ad aliquid, vel quietem in aliquo. Omnis autem motus in aliquid, vel quies in aliquo, ex aliqua connaturali

A tate, vel coaptatione procedit, quæ pertinet ad rationẽ amoris: vnde impoſsibile eſt, quòd aliqua alia paſsio animæ ſit cauſa vniuerſaliter omnis amoris: contingit tamen aliquam aliam paſsionem eſſe cauſam amoris alicuius, ſicut etiam vnum bonum eſt cauſa alterius.

Ad primum ergo dicendũ, q͞ cũ aliquis amat aliquid propter delectationem, amor quidem ille cauſatur ex delectatione, ſed delectatio illa iterum cauſatur ex alio amore præcedente. nullus enim delectatur, niſi in re aliquo modo amata.

Ad secundum Dicendũ, q͞ deſideriũ rei alicuius ſp præſupponit amorẽ illius rei; & ſic deſideriũ alicuius rei põt eſſe cã, vt res alia amet͛, ſicut qui deſiderat pecuniã, amat p͞p hoc eum, à quo pecuniã recipit.

B Ad tertium Dicendum, q͞ ſpes cauſatur vel auget amorẽ, & hoc ratione delectationis: quia delectationem cauſat: & etiam rõne deſiderij, quia ſpes deſiderium fortificat. non.n. ita intenſe deſideramus, quæ nõ ſperamus, ſed tamẽ & ipſa ſpes eſt alicuius boni amati.

QVAESTIO XXVIII.

De effectibus amoris in ſex articulos diuiſa.

Deinde conſiderandũ eſt de effectibus amoris.

C Et circa hoc quærũtur ſex.

¶ Primo, Vtrum vnio ſit effectus amoris.

¶ Secundo, Vtrũ mutua inhæſio.

¶ Tertio, Vtrum ecſtaſis ſit effectus amoris.

¶ Quarto, Vtrum zelus.

¶ Quinto, Vtrum amor ſit paſsio læſiua amantis.

¶ Sexto, Vtrũ amor ſit cauſa omnium, quæ amans agit.

D ARTICVLVS I.

Vtrum vnio ſit effectus amoris.

Ad primum ſic proceditur. Vr͛ q͞ vnio nõ ſit effectus amoris. Abſẽtia.n. vnioni repugnat: ſed amor cõpatitur ſecũ abſentiam. dicit.n. Apoſ. ad Galat. 4. Bonum æmulamini in bono ſemper, loquẽs de ſeipſo, vt gloſſ. dicit: & nõ tantum cum preſens ſum apud vos. ergo vnio non eſt effectus amoris.

E ¶ 2 Præt. Omnis vnio aut eſt per eſſentiam, ſicut forma vnit͛ materiæ, & accidẽs ſubiecto, & pars toti, vel alteri parti ad conſtitutionẽ totius: aut eſt per ſimilitudinem vel gñis, vel ſpeciei, vel accidẽtis. ſed amor nõ cauſat vnionẽ eſſentiæ, alioquin nunq̃ haberet͛ amor ad ea, q̃ ſunt per eſſentiam diuiſa: vnionem aũt, q̃ eſt per ſimilitudinem, amor non cauſat, ſed magis ab ea cauſatur, vt* dictum eſt. ergo vnio non eſt effectus amoris.

¶ Super Quæſtionis vigeſima octaua Artic. primum.

In reſponſione ad tertium primi art. q. 28. ſcito, q͞ ſi conſiderentur oẽs vnitates concurrentes ad amorem, ſic amor magis vnit, q̃ intellectio: quoniam cauſatiuus eſt vnionis realis, ſed ſi cõparet͛ amor & intellectio, ſecundum illã ſolam vnionem, quã facit formaliter, ſic intellectio magis vnit, quàm amor, iuxta illud Auer. in tertio de Anima, Magis fit vnũ ex intellectu & intellecto, quam ex materia & forma. Et ratio eſt illa, quæ arguẽdo in litera tangitur, q͞a intellectus in actu, eſt intellectum in actu: amans aũt non eſt amatum in actu. Tãto namque maior eſt formalis vnio cognitionis, q̃ amoris, quanto 158 maius eſt ſe eſſe aliqd q̃ habere ſe ad illud vt ſe. Intellectio enim facit formaliter intellectum eſſe rem intellectam in actu: amor vero non facit formaliter amantem eſſe amatum, ſed vt amatum, & econuerſo, ſcilicet amatũ vt amantem, & hoc quo ad amorem amicitiæ. In amore verò concupiſcentiæ amor vnit amato vt alicui ſui, ſcilicet amantis: intellectio uero facit formaliter intellectam rem in actu eſſe aliquid intelligentis. vnde cognitio vr͛ magis vnitiua

12. q. 20. art. 1. ad 3. & q. 60. arti. 3. ad 2. Et 3. diſt. 27. q. 1. ar. 1. & Diony. 4. lec. 10.

*q. 27. art. 3. & 4.

tius formaliter: amor autem effectiue: ſed quia vnio nota communiter, non eſt niſi realis, dicitur q amor eſt vis vnitiua, & q eſt magis vnitiuus q̃ cognitio, quę omnia ſunt vera, referendo ad vnionem realem: & ſunt vera, referendo ad effectus ſeparatos à cauſis. Effectus .n. formales à cauſa nõ ſecernunt. vnde in litera non reſpondet argumento ſm vnionem, quæ eſt effectus formalis, ſed præponitur amor ſm vnionẽ finalem & effectibilẽ, quæ eſt realis. quaſi diceret, q licet formalis voio cognitionis ſit maior ſm ſe formali amoris voione, quia q̃ ſiſtit infra vnionẽ ſimilitudinis, minor eſt ſimpliciter vnione amoris, claudente in ſui latitudinẽ vnionem realem.

*In par.2.& etiã in par. 3. declinando a fin.

¶ 3 Præt. Senſus in actu fit ſenſibile in actu, & intellectus in actu fit intellectiuum in actu, non autem amans in actu fit amatum in actu ergo vnio magis eſt effectus cognitionis, quàm amoris. F

Sed contra eſt, quòd dicit Dion. 4. cap. de* diui. no. quòd amor quilibet eſt virtus vnitiua.

Respondeo Dicendũ, quòd duplex eſt vnio amantis ad amatũ. Vna quidem ſm rem, puta, cũ amatum præſentialiter adeſt amãti. Alia verò ſecundũ affectum, quæ quidem vnio conſideranda eſt ex apprehenſione præcedẽte: nam motus appetitiuus ſequitur apprehẽſionem. Cum autem ſit duplex amor. ſ. concupiſcentię & amicitiæ, vterq; pcedit ex quadam apprehenſione vnitatis amãti ad amantẽ, cum .n. aliquis amat aliquid, quaſi concupiſcens illud, apprehendit illud quaſi pertinens ad ſuum bene eſſe. Similiter cum aliquis amat aliquem amore amicitiæ, vult ei bonum, ſicut & ſibi vult bonum. vnde apprehẽdit eũ vt alterum ſe, in quãtum. ſ. vult ei bonum, ſicut & ſibijpſi: & inde eſt, q amicus dr̃ eſſe alter ipſe. Et Aug. dicit in 4.* Confeſ. Bene quidam dixit de amico ſuo, dimidium animæ ſuæ. Primã ergo vnionem amor facit effectiue, quia mouet ad deſiderandũ, & quærendum præſentiam amati, quaſi ſibi conueniẽtis, & ad ſe pertinentis. Secundam autem vnionem facit formaliter, quia ipſe amor eſt talis vnio, vel nexus. vnde Augu. dicit in 8.* De Trinit. quòd amor eſt quaſi iunctura quædam duo aliqua copulans, vel copulare appetens, amantem. ſ. & qđ amatur. Quod. n. dicit copulãs refertur ad vnionem affectus, ſine qua nõ eſt amor: qđ verò dicit copulare intendens, ptinet ad vnionẽ realẽ. G H

*Ca.6. circa finem to.1. & libr.2. retrat.cap.6.

*cap. 10. parum a prin. tom 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de vnione reali, quàm quidem requirit dilectio ſicut cauſam. deſiderium verò eſt in reali abſentia amati, amor vero & in abſentia, & in præſentia.

Ad secundum dicendum, quòd vnio tripliciter ſe habet ad amorem. Quædam enim vnio eſt cauſa amoris, & hæc quidem eſt vnio ſubſtantialis, quantũ ad amorem, quo quis amat ſeipſum: quantum verò ad amorem, quo quis amat alia, eſt vnio ſimilitudinis, vt * dictũ eſt. Quædã vero vnio eſt eſſentialiter ipſe amor, & hæc eſt vnio ſecundum coaptationem affectus, quæ quidem aſſimilatur vnioni ſubſtantiali, in quantum amans ſe habet ad amatum, in amore quidem amicitiæ, vt ad ſeipſum, in amore autem concupiſcẽtiæ, vt ad aliquid ſui. Quædam verò vnio eſt effectus amoris: & hęc eſt vnio realis, quam amans quærit de re amata: & hæc quidem vnio eſt ſecundum conuenientiam amoris, vt enim Philoſophus dicit 2.* Polit. Ariſtophanes dixit, quòd amantes deſiderarẽt ex ambobus fieri vnum: ſed quia ex hoc accideret aut ambos, aut alterum corrumpi, quærunt vnionem quæ conuenit, & decet: vt ſcilicet ſimul conuerſentur, & ſimul colloquantur, & in alijs huiuſmodi coniunganiur.

*q. præcedẽ. arti.3.

*cap.2. poſt mediũ to.5.

Ad tertium Dicendum, q cognitio perficitur per hoc, quòd cognitum venitur cognoſcenti ſecũdum ſuã ſimilitudinem: ſed amor facit quòd ipſa res, quæ amatur, amanti aliquo modo vniatur, vt * dictum eſt, vnde amor eſt magis vnitiuus, quàm cognitio.

*ad 2. argu. præced.

Articulvs II.

Vtrum mutua inhęſio ſit effectus amoris.

Ad secundum ſic proceditur. Videt quòd amor non cauſet mutuam inhęſionẽ, ſcilicet vt amans ſit in amato, & ecõuerſo. Quod enim eſt in altero, cõtinetur in eo: ſed nõ poteſt idem eſſe continens & contẽtum. ergo per amorem nõ poteſt cauſari mutua inhæſio, vt amatũ ſit in amante, & econuerſo.

G ¶ 2 Præt. Nihil poteſt penetrare in interiora alicuius integri, niſi p aliquam diuiſionem: ſed diuidere quæ ſunt ſecundũ rem coniuncta nõ pertinet ad appetitum, in quo eſt amor, ſed ad rationẽ. ergo mutua inhæſio nõ eſt effect⁹ amoris.

¶ 3 Prę. Si per amorem amans eſt in amato, & econuerſo, ſequeť q hoc modo amatũ vniatur amãti. ſicut amãs amato: ſed ipſa vnio ẽ amor, vt* dictum eſt. ergo ſeqtur q ſemper amans ameť ab amato: quod patet eſſe falſum. non ergo
H mutua inhæſio eſt effect⁹ amoris.

*Art.2.

Sed contra eſt, quod dr̃ 1. Ioã. 4. Qui manet in charitate, ĩ Deo manet, & Deus in eo. Charitas autem eſt amor Dei: ergo eadem ratione quilibet amor facit amatum eſſe in amante.

Respon. Dicendum, q iſte effectus mutuæ inhęſionis põt intelligi & quantum ad vim apprehenſiuã, & quãtũ ad vim appetitiuam. Nã quãtum ad vim apprehẽ ſiuam, amatum dr̃ eſſe in amante,
I inquantũ amatum immoratur in apprehenſione amantis, ſm illud Phi. 1. Eo quòd habeã vos in corde. Amans verò dr̃ eſſe in amato ſecundum apprehenſionem, in quantũ amans non eſt contentus ſuperficiali apprehenſione amati, ſed nititur ſingula quæ ad amatũ pertinẽt, intrinſecus diſquirere, & ſic ad interiora eius ingreditur: ſicut de Spiritu ſancto, qui ẽ amor Dei, dr̃ 1. ad Corin. 2. q ſcrutatur etiã profunda Dei. Sed quantum
K ad vim appetitiuam, amatum dr̃ eſſe in amante, prout eſt per quandã cõplacẽtiã in eius affectu, vt vel delectetur in eo, aut in bonis eius apud præſentiã, vel in abſentia p deſiderium tendat in ipſum amatũ per amorẽ cõcupiſcentiæ, vel ĩ bona q̃ vult amato eius p amorẽ amicitiæ, non quidẽ ex aliqua extrinſeca cã: ſicut cũ aliquis deſiderat aliqd pp alterum, vel cum aliquis vult bonum alteri pp aliqd aliud, ſed pp cõplacentiam amati interius radicatam. vnde & amor

Super Queſtionis vigeſimæ octauæ Artic. ſecundum.

In articulo ſecundo eiuſdem 28. quæſti. aduerte tria, primo, quòd quia amor in modo eſſendi per apprehenſionem addit moram in amãte, & perſcrutationẽ amati: ita quod non quæcunque apprehẽſio eſt effectus amoris. ſed apprehenſio quaſi continua & perſcrutans. Et ex prima conditione ponitur amatum in amante: ex ſecundo econuerſo ſecũdum apprehenſionẽ. Secundo, quòd in affectu commune eſt amori amicitiæ, & cõcupiſcentiæ, quòd amatum conſtituitur in amante per complacentiam interius radicatam ipſius amati. In eo enim quòd complacet ſibi interius amans de concupito, vel amico, in eo ſunt: & hoc etiam reſpondet moræ in apprehenſione. Diuerſimode autem amans conſtituitur in amato ſecundum vtrumque amorem, vt in litera dicitur: quia in concupiſcentia cõſtituitur in eo per affectum perfectæ poſſeſſionis illius: in amicitia verò per affectũ ad amicum ſuum, vt ipſemet amicus & ambo reſpondent perſcrutationi in apprehẽſione. Tertio, quòd ſi huiuſmodi mutuæ inhæſionis in affectu diligenter conſiderentur, videbitur quod proportionales ſunt: & quòd ſicut in apprehenſionis modo vnica apprehenſio ſecundum duas eius conditiones vtrunque conſtituit, vt declarauimus: ita in amore. Amans quippe aliquid amore concupiſcentiæ amat illud alteri, ſiue ille alter ſit ipſemet amans, ſiue alter. In hoc autem ſunt duo, ſcilicet, complacentia illius concupiti, alioquin non amaret: & affectatio habendi, vtendique illo, & ex complacentia amatum in amante con-

Inf. q. 66. a. 6. cor. & 3. diſt. 27. q. 1. ar. 1. ad

te cõſtituitur, ex affe ctu perfecte habendi &c econuerſo. Egreditur enim amãs ad ipſum tali affectu. amans quoque amicitiæ amore amat amicum vt ſeipſum. In hoc aũt includuntur duo, primo, ꝙ amãs tranſit in perſonam amici: ſecundo quòd amicus tranſit in ꝑſonã amãtis. Ex hoc .n. quòd amat amicũ propter ipſum amicum, vult etiam ſeipſum præbere quomodo poteſt: ac per hoc ipſe tranſit in amicũ voluntate, affectu, ac paſſione: ita vt bene, vel male afficiatur, ſentiatque amico ſentiente. Ex hoc verò, quòd amat amicum vt ſeipſum, ponitur amicus vt ipſe: & ſic amicus tranſit in ꝑſonã amantis, & hoc pertinet ad complacentiam. Complacet enim vt ipſemet, & ſic in vtroque amore egreſſus affectus in amatum cõſtituit in a... Ingreſſus autem amati per complacẽtiam in amantem, vt ipſe in amicitia, vel aliquid ſui in cõcupiſcẽtia, cõſtituit econuerſo amatũ i amãte.

li.9. Ethic. .3. a med. ...lib.2.Rhe ...cap.4.to. .& 6.

dicitur intimus & dicuntur viſcera charitatis. E conuerſo aũt amãs eſt in amato, aliter quidem per amorem concupiſcentię, aliter per amorem amicitiæ. Amor namque concupiſcentiæ non requieſcit in quacunque extrinſeca, aut ſuperficiali adeptione, vel fruitione amati: ſed quærit amatum perfecte habere, quaſi ad intima illius perueniens. In amore verò amicitiæ, amans eſt in amato, inquãtum reputat bona, vel mala amici, ſicut ſua, & voluntatem amici ſicut ſuã vt quaſi ipſe in ſuo amico videaẽ bona vel mala pati, & affici, & propter hoc, proprium eſt amicorum eadẽ velle, & in eodem triſtari & gaudere ſecundum Philoſophum in 9.* Ethic. & in 2. Rhet. vt ſic inquantum quæ ſunt amici, æſtimat ſua, amans videatur eſſe in amato, quaſi idem factus amato: in quantum autem ecõuerſo, vult & agit propter amicum, ſicut propter ſeipſum, quaſi reputans amicum idẽ ſibi, ſic amatum eſt in amante. Poteſt autem & tertio modo mutua inhæſio intelligi in amore amicitię, ſecundum viam redamationis inquantum mutuo ſe amant amici, & ſibiinuicem bona volunt, & operantur.

Ad primum ergo dicendum, quòd amatum continetur in amante, inquantum eſt impreſſum in affectu eius per quandam complacentiam: econuerſo verò, amans continetur in amato, inq̃tum amans ſequitur aliquo modo illud, quod eſt intimum amati. nihil enim prohibet diuerſo modo eſſe aliquid continens, & cõtentum: ſicut genus continetur in ſpecie, & econuerſo.

Ad secundum Dicendum, quòd rationis apprehenſio præcedit affectum amoris: & ideo ſicut ratio diſquirit, ita affectus amoris ſubintrat in amatum, vt ex* dictis patet.

In corp. art.

Ad tertium Dicendum, quòd illa ratio procedit de tertio modo mutuæ inhæſionis, qui non inuenitur in quolibet amore.

Articulus III.

Vtrum ecſtaſis ſit effectus amoris.

160 2.2. q. 175. artic. 2. & 3. diſt. 27. q. 1. artic. 1. ad 4. & ver. q. 13. ar. 2. ad 9. & ... cor. 12.

Ad tertium ſic proceditur. Vr̃ ꝙ ecſtaſis non ſit effectus amoris. Ecſtaſis enim quandã alienationem importare videtur: ſed amor nõ ſemper facit alienationem, ſunt enim amantes interdũ ſui compotes. ergo amor non facit ecſtaſim.

¶ 2 Præterea. Amans deſiderat amatum ſibi vniri. magis ergo amatum trahit ad ſe, quàm etiam pergat in amatum extra ſe exiens.

Art. 1. Et 2.

¶ 3 Præt. Amor vnit amatum amanti, ſicut dictum eſt. Si ergo amans extra ſe tendit, vt in amatum pergat: ſequitur ꝙ ſemper plus diligat amatum, q̃ ſeipſum, quod patet eſſe falſum. non ergo ecſtaſis eſt effectus amoris.

c. 4. in par. ...decl nan... ad ſinẽ.

Sed contra eſt, quòd Dio. dicit 4. c. de* diu. no. ꝙ diuinus amor ecſtaſim facit, & qđ ipſe Deus ꝓpter amorẽ eſt ecſtaſim paſſus. Cũ ergo quilibet amor ſit quædam ſimilitudo participata diuini amoris, vt ibidem* dr̃, videtur quod quilibet amor cauſet ecſtaſim.

eod. ca. 4. de diui. nomi.

Respond. Dicendum, quòd ecſtaſim pati aliqs dr̃, cum extra ſe ponitur, quod quidem cõtingit & ſ̃m vim apprehenſiuã, & ſ̃m vim appetitiuam. Secundũ quidem vim apprehenſiuam aliquis dr̃ extra ſe poni, qñ ponitur extra cognitionem ſibi propriã, vel quia ad ſuperiorem ſublimatur, ſicut hõ dum eleuatur ad cõprehendenda aliqua, quæ ſunt ſupra ſenſum & rationem, dr̃ ecſtaſim pati, inquantum ponitur extra connaturalem apprehẽſionem rõnis & ſenſus: vel quia ad inferiora deprimitur, puta, cum aliquis in furiam, vel amentiã cadit dr̃ ecſtaſim paſſus. ſ̃m appetitiuam vero partem dr̃ aliquis ecſtaſim pati, qñ appetitus alicuius in alterũ fertur, exiens quodammodo extra ſeipſum. primã quidem ecſtaſim facit amor diſpoſitiue, in quantum. ſ. facit meditari de amato, vt* dictum eſt: intenſa aũt meditatio vnius abſtrahit ab alijs. Sed ſecũdã ecſtaſim facit amor directe, ſimpliciter quidẽ amor amicitiæ, amor aũt concupiſcentiæ nõ ſimpliciter, ſed ſ̃m quid. Nã in amore concupiſcentiæ quodãmodo fertur amãs extra ſeipſum, inq̃tũ. ſ. non contẽtus gaudere de bono qđ habet, quærit frui aliquo extra ſe: ſed quia illud extrinſecũ bonum q̃rit ſibi habere, non exit ſimpliciter extra ſe, ſed talis affectio in fine infra ipſam concluditur. Sed in amore amicitiæ affectus alicuius ſimpliciter exit extra ſe, qa vult amico bonum, & operatur bonum, quaſi gerens curam & prouidentiã ipſius ꝑ ipſum amicũ.

*Ar. præced.

Ad primum ergo dicendum, quòd illa ratio procedit de prima ecſtaſi.

Ad secundum Dicendum, quòd illa ratio ꝓcedit de amore concupiſcentiæ, qui non facit ſimpliciter ecſtaſim, vt* dictum eſt.

*In corp. ar.

Ad tertium Dicendum, ꝙ ille qui amat, in tantum extra ſe exit, in quantum vult bona amici, & operatur, non tamen vult bona amici magis quã ſua. vnde non ſequitur quòd alterum plus quàm ſe diligat.

Articulus IIII.

Vtrum zelus ſit effectus amoris.

Ad quartum ſic proceditur. Videẽ ꝙ zelus nõ ſit effectus amoris. zelus .n. eſt contentionis principium, Vnde dr̃. 1. ad Cor. 3. Cum ſit inter vos zelus & contentio &c. ſed contentio repugnat amori. ergo zelus non eſt effectus amoris.

¶ 2 Præ. Obiectum amoris eſt bonum, quod eſt communicatiuum ſui: ſed zelus repugnat communicationi. ad zelum .n. pertinere videtur, ꝙ quis non patitur conſortium in amato: ſicut viri dicuntur zelare vxores, quas nolunt habere communes cum cæteris. ergo zelus non eſt effectus amoris.

¶ 3 Præ. zelus nõ ẽ ſine odio, ſicut nec ſine amore. dr̃. n. in Pſa. 72. zelaui ſup iniquos. nõ ergo debet dici magis effectus amoris, q̃ odij.

Sed contra eſt, ꝙ Dion. dicit 4. c.* De diui. nom. quod Deus appellatur zelotes, propter multum amorem quem habet ad exiſtentia.

*ca. 4. in parte. 1. Paulo ante finem.

Respond. Dicendum, quòd zelus quocunque mõ ſumaẽ, ex intentione amoris prouenit. Manifeſtũ eſt

¶ *Super quæſtionis vigeſimaoctauæ Art. quartũ.*

Articulo tertio omiſſo, in quarto ſcito, ꝙ cũ zelus ſumatur dupliciter. ſ. cauſaliter pro feruẽti dilectione, & formaliter pro triſtitia deficiẽtium ſibi, vel amicis, vt in 2. Rhetor. c. 18. & inferius pluries patet, hic ſumiẽ ꝓprie. Ad hmõi namque triſtitiã ſpectat & zelus concupiſcentiæ, & amicitiæ. ille. n. triſtatur de defectu ſingularitatis, vel excellentiæ, vel quietę fruitionis. iſte de defectu alicui⁹ boni amico. Et vtriuſq; triſtitia ex amore oppoſiti boni procedit, & contra ingerentes hmõi mala ſolicitat.

165 Mal. q. 10. ar. 1. ad 11.

eſt enim ꝙ quanto aliqua virtus intenſius tendit in aliquid, fortius repellit omne contrarium, vel repugnãs. Cum igitur amor ſit quidã motus in amatum, vt* Aug. dicit in li. 83. q. Intenſus amor quærit excludere omne id, quod ſibi repugnat: aliter tamen hoc contingit in amore concupiſcentiæ, & aliter in amore amicitiæ. Nã in amore concupiſcentiæ, qui intenſe aliquid concupiſcit, mouetur contra omne illud, quod repugnat conſecutioni, vel fruitioni quietæ eius quod amatur: & hoc modo viri dicuntur zelare vxores, ne per conſortium aliorum impediatur ſingularitas, quam in vxore quærunt Similiter etiam qui quærunt excellentiam, mouẽtur contra eos, qui excellere videntur, quaſi impedientes excellentiam eorum, & iſte eſt zelus inuidiæ, de quo dicitur in pſal. 36. Noli æmulari in malignantibus: neque zelaueris facientes iniquitatem. Amor autem amicitiæ quærit bonum amici: vnde, quando eſt intenſus, facit hominem moueri contra omne illud, quod repugnat bono amici: & ſecundum hoc aliquis dicitur zelare pro amico, quando ſi qua dicuntur, vel fiunt contra bonum amici, homo repellere ſtudet. Et per hunc etiã modum, aliquis dicitur zelare pro Deo, quando ea, quæ ſunt contra honorem, vel voluntatem Dei, repellere ſecundum poſſe conatur, ſecundum illud. 3. Reg. 19. Zelatus ſum pro Domino exercituum. Et Io. 2. ſup illud, Zelus domus tuæ comedit me, dicit* gl. Quòd bono zelo comeditur qui quælibet praua, quæ viderit, corrigere ſatagit: ſi nequit, tolerat & gemit.

*q. 35. & 36. tom. 4.

* Eſt gl. Au. in eu. Ioh. tract. 10. inter medium & fi. tom. 9.

Ad primum ergo dicendum, quòd Apoſtolus ibi loquitur de zelo inuidiæ, qui quidem eſt cauſa contentionis, non contra rem amatam, ſed pro re amata contra impedimenta ipſius.

Ad ſecundum dicendum, ꝙ bonum amatur inquantum eſt communicabile amanti: vnde omne illud quod perfectionem huius communicationis impedit, efficitur odioſum: & ſic ex amore boni zelus cauſatur; ex defectu autem bonitatis contingit, ꝙ quædam parua bona non poſſunt integre ſimul poſſideri à multis. & ex amore talium cauſatur zelus inuidiæ, non autem proprie ex his quæ integre poſſunt à multis poſſideri. Nullus enim inuidet alteri de cognitione veritatis, quæ à multis integre cognoſci poteſt, ſed forte de excellentia circa cognitionem huius.

Ad tertium dicendum, quòd hoc ipſum, ꝙ aliquis odio habet ea quæ repugnant amato, ex amore procedit: vnde zelus proprie ponitur effectus amoris magis, quàm odij.

Super Quæſtionis vigeſimæ octauæ Articul. 5. & 6.

162 IN quinto autẽ & ſexto articulo nihil ſcribendum occurrit, niſi quòd notẽtur ea, quæ author dicit conuenire huiuſmodi paſſionibus referendo appetitũ ad petibili, ſeu formaliter. Quoniam hæc communia videntur huiuſmodi paſſionibus, & actibus voluntatis ſimilibus, his paſſionibus. Notet quoque ratio ad primũ in ſexto articulo qm̃ in fine totius tractat* de actib* humanis ſeruiet ꝓpoſito.

Articulus V.

Vtrum amor ſit paſsio læſiua amantis.

AD quintum ſic proceditur. Vr ꝙ amor ſit paſsio læſiua. Languor. n. ſignificat læſionẽ quandã languẽtis: ſed amor cauſat lãguorem dr̃. n. Can. 2. Fulcite me floribus: ſtipate me malis, quia amore langueo. ergo amor eſt paſsio læſiua.

¶ 2 Præ. Liquefactio, eſt quædam reſolutio: ſed amor eſt liquefactiuus. dr̃. n. Can. 5. Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus meus locutus eſt. ergo amor eſt reſolutiuus: eſt ergo corruptiuus, & læſiuus.

¶ 3 Præt. Feruor deſignat quendã exceſſum in caliditate, qui quidẽ exceſſus corruptiuus eſt: ſed feruor cauſatur ex amore. Dio. n 7. c.* Cæl. hiera. inter cæteras ꝓprietates ad amorem Seraphin pertinentes, ponit calidum & acutum, & ſuperferuens. Et can. 8. dr̃ de amore, ꝙ lãpades eius ſunt lampades ignis atque flammarum. ergo amor eſt paſsio læſiua, & corruptiua.

*cap 7. in princ.

Sed contra eſt, quod dicit Dion. 4. ca. de* diui. no. ꝙ ſingula ſeipſa amant contentiue, ideſt conſeruatiue. ergo amor non eſt paſsio læſiua, ſed magis conſeruatiua, & perfectiua.

* pa. 1. inter medium & finem.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſicut* ſupra dictũ eſt, Amor ſignificat coaptationem quandam appetitiuæ virtutis ad aliquod bonum. Nihil autem, quod coaptatur ad aliquid, quod eſt ſibi conueniens, ex hoc ipſo læditur, ſed magis ſi ſit poſsibile, proficit & melioratur: quòd verò coaptatur ad aliquid, quod non eſt ſibi conueniẽs, ex hoc læditur & deterioratur. Amor ergo boni conuenientis eſt perfectiuus & melioratiuus amãtis: amor autem boni, quod non eſt conueniens amanti, eſt læſiuus & deterioratiuus amantis. Vnde maxime homo perficitur & melioratur per amorem Dei: lædit autẽ & deteriorat per amorem peccati, ſ'm illud Oſeæ. 9. Facti ſunt abominabiles, ſicut ea quæ dilexerunt. Et hoc quidem ſic dictum eſt de amore, quãtum ad id ꝙ eſt formale in ipſo, quod eſt. ſ. ex parte appetitus: quantum verò ad id quod eſt materiale in paſsione amoris, quod eſt immutatio aliqua corporalis, accidit quòd amor ſit læſiuus ꝓpter exceſſum immutationis, ſicut accidit in ſenſu, & in omni actu virtutis aĩæ, qui exercetur per aliquam immutationem organi corporalis.

*q. 16. art. 1. & 2. & quæ 27 ar. 1.

Ad ea verò quæ in cõtrarium obijciuntur, dicendũ, ꝙ amori attribui poſſunt quatuor effectus proximi. ſ. liquefactio, fruitio, languor, & feruor, inter quæ primũ eſt liquefactio, quæ opponitur congelationi. Ea. n. quæ ſunt congelata, in ſeipſis cõſtricta ſunt, vt non poſſint de facili ſubintrationem alterius pati: ad amorem autẽ pertinet, quòd appetitus coaptetur ad receptionem boni amati, prout amatum eſt in amante, ſicut iam* ſupra dictum eſt. Vnde cordis congelatio vel duritia eſt diſpoſitio repugnans amori: ſed liquefactio importat quandam mollificationem cordis, qua exhibet ſe cor habile, vt amatum in ipſum ſubintret. Si ergo amatum fuerit præſens & habitum, cauſatur delectatio, ſiue fruitio: ſi autem fuerit abſens, conſequuntur duæ paſsiones ſcilicet triſtitia de abſentia, quæ ſignificatur per lãguorem. Vnde & Tullius in 3. de* Tuſculanis quæſt. maxime triſtitiam ægritudinem nominat, & intenſum deſiderium de cõſecutione amati, quod ſignificatur per feruorem Et iſti quidem ſunt effectus amoris formaliter accepti ſ'm habitudinem appetitiuæ virtutis ad obiectum: ſed in paſsione amoris conſequuntur aliqui effectus his proportionati ſecundum immutationem.

*Art. 2.

*Li. 3. ante medio & lib. 4 non remote a princ.

Articulus VI.

Vtrum amor ſit cauſa omnium, quæ amans agit.

163 AD ſextum ſic proceditur. Videtur ꝙ amãs non agat omnia ex amore. Amor. n. quædam paſsio eſt: vt* ſupra dictum eſt: ſed non omnia, quæ agit homo, agit ex paſsione, ſed quædam agit ex electione, & quædam ex ignorantia, vt dicitur in 5.* Eth. ergo non omnia, quæ homo agit, agit ex amore.

3. diſt. 27. q. 1. ar. 1. co.

*q. 16. art. 1

*Cap. 8.

¶ 2 Præt. Appetitus eſt principium motus & actionis in omnibus animalibus, vt patet in 3.* de Anima: ſi igitur omnia quæ quis agit, agit ex amore, aliæ paſsiones appetitiuæ partis erunt ſuperfluæ.

* tex. 48. vſque ad 55 tom. 2.

¶ 3 Præter. Nihil cauſatur ſimul à contrarijs cauſis: ſed quædam fiunt ex odio. nõ ergo omnia ſunt ex amore.

SED

Sed contra eſt, quod Dion. dicit 4.c.* de diui.nom. quod propter amorem boni omnia agunt, quæcunque agunt.

Respondeo. Dicēdum, quòd oē agens agit pp finem aliquē, vt ſupra dictum eſt: finis autē eſt bonum deſideratum, & amatū vnicuique. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ oē agens, qđcunque ſit, agit quācunque actionē ex aliquo amore.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ obiectio illa ꝓcedit de amore, qui eſt paſſio in appetitu ſenſitiuo exiſtēs: nos aūt loqmur nūc de amore communiter accepto, prout cōprehēdit ſub ſe amorem intellectualem, rationalem, animalem, naturalem: ſic.n. Dion. loquitur de amore in 4.ca.* de diui.no.

Ad ſecundum dicendum, quòd ex amore, ſicut iā dictū eſt, cauſatur & deſideriū, & triſtitia, & delectatio, & per cōſequēs oēs aliæ paſſiones. vnde oīs actio, quę procedit ex quacūq; paſſione, ꝓcedit & ex amore ſicut ex prima cauſa: vnde non ſuperfluunt aliæ paſſiones, q̄ ſunt cauſæ proximę.

Ad 3. dicendū, ꝙ odiū etiā ex amore cauſatur, ſicut* infra dicet.

QVAESTIO XXIX.

De odio, in ſex articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de odio.

Et circa hoc quærūtur ſex.

¶ Primo, Vtrum cauſa, & obiectum odū ſit malum.

¶ Secundo, Vtrum odium cauſet ex amore.

¶ Tertio, Vtrum odium ſit forti⁹ quam amor.

¶ Quarto, Vtrū aliquis poſſit habere odio ſeipſum.

¶ Quinto, Vtrū aliquis poſſit habere odio veritatem.

¶ Sexto, Vtrum aliquid poſſit haberi odio in vniuerſali.

Articvlvs I.

Vtrum cauſa, & obiectum odij ſit malum.

Ad primum ſic proceditur. Videtur ꝙ obiectū, & cauſa odij nō ſit malum. Omne.n. quod eſt inquantum hmōi, bonum eſt, ſi igitur obiectum odii ſit malū, ſequitur ꝙ nulla res odio habeatur, ſed ſolum defectus alicuius rei, quod patet eſſe falſum.

¶ 2 Præt. Odire malum, eſt laudabile: vnde in laudē quorundā dr̄ 3. Machab. 3. ꝙ leges optime cuſtodiebantur pp Oniæ pōtificis pietatē, & animos odio habentes mala. ſi igit̄ nihil odiatur niſi malum, ſequitur quod omne odium ſit laudabile, quod patet eſſe falſum.

¶ 3 Præt. Idem non eſt ſimul bonū & malū: ſed idem diuerſis eſt odibile & amabile. ergo odiū non ſolum eſt mali, ſed etiam boni.

Sed contra. Odium contrariatur amori, ſed obiectū amoris eſt bonū, vt* ſupra dictum eſt ergo obiectum odii eſt malum.

Respon. Dicendum, ꝙ cū appetitus naturalis deriuetur ab aliqua apprehenſione, licet non coniuncta, eadē ratio videtur eſſe de inclinatione appetitus naturalis & appetitus animalis, q ſequitur apprehenſionē coniunctā, ſicut * ſupra dictū eſt. In appetitu aūt naturali hoc manifeſte apparet, ꝙ ſicut vnūquodq; habet naturalē cōſonātiā, vel aptitudinem ad id, qđ vbi cōuenit, quæ eſt amor naturalis: ita ad id, qđ ē repugnās & corruptiuū, hēt diſſonantiā naturalē, quæ eſt odiū naturale. Sic igit̄ & in appetitu animali, ſeu in intellectiuo, amorē cōſonātia quædā appetitus in id, quod apprehenditur vt cōueniens. Odium vero eſt diſſonantia quædā appetitus ad id, ꝙ apprehenditur vt repugnās & nō inquantū hmōi, habet rōnem boni, ita oē repugnās inquātū hmōi habet rationem mali: & ideo ſicut bonum eſt obiectum amoris, ita malum eſt obiectum odii.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ens inquātum ens, nō habet rationem repugnantis, ſed magis cōuenientis, qa oīa cōueniunt in ente. ſed ens inquātū eſt hoc ens determinatū, hēt rationē repugnantis ad aliqđ ens determinatum: &

¶ Super quæſtionis vigeſimænona Articulum primum

In arti. 1. q. 29. nota tria Notitie: primo in titulo, ꝙ bis dr̄ obiectum & cauſa odij. ſ. cum enumerantur articuli, & cum proceditur ad primum. Ex hoc.n. & primo arg. manifeſte habes, malū non ſolum obiectū, ſed cauſam
parte 4. non multū procul à princ. eſſe odij. Secundo, in corpore, ꝙ ſimilitudo inter appetitum naturalē, & animalem ſobrie intelligatur, ſ. proportionaliter ſm naturas inanimatorum & animatorum. In illis.n. vt in q. 23. dictum eſt, idem eſt conſonātia & diſſonantia, in iſtis aliud: ſicut in illis conſonantia eſt proprietas, in iſtis eſt actus appetitu⁹. Tertio in reſponſione ad primum, quod conſiſtit in hoc, quod obiectum & cauſa odij non eſt malum ſimpliciter, ſed ma-
In parte 2. lum huic, quod eſt quoddam ens, quod non eſt malum huic inquantum ens, quia ſic conuenit, ſed inquantum tale ens, quia ſic repugnat. Percutiēs enim me quoddam ens, eſt repugnans mihi, non inquantum ens, ſed ſolum inquantum tale, ſcilicet offendens me ſicut aqua eſt mala igni, inquātum talis, non inquantum ens.

¶ Circa eundem primum articulum dubiū occurrit de explanatione odij ꝙ ſcilicet eſt diſſonantia ad apphenſum repugnans, ſeu malum odium.n. conſonare malo teſtatur inimicitia, dum quis mala vt mala inimico vult: imo hoc ē odiſſe, velle malū malo. ¶ Ad hoc dicit̄, quòd ſicut amor diuiditur in amorem amicitiæ & concupiſcentiæ, ita & odiū. Et odium quidem oppoſitum amori concupiſcentiæ, innominatum eſt: & poteſt vocari
164 in al. q. 12. ar 4. cor. odium abominationis. Odium vero oppoſitum amori amicitiæ, odium inimicitię vocatur. Et ſicut, quia amare eſt velle bonum alicui, duo ex parte obiecti includū ſcilicet ly, bonū, & ly, alicui: ita in odij obiecto duo claudunter. ſ. malū & perſona. Quamuis autem amor amicitiæ & concupiſcentiæ vniformiter ſe habeāt ad vtrumque. ſ. per modum affirmationis, ſeu cōſonātię, odium mū inimicitiæ, & odium abominationis diſſimiliter ſe hn̄t ad hæc. nā odiū inimicitiæ hēt ſe ad perſonā p modū negationis & diſſonātiæ, ad malū vero p modū affirmationis & cōſonātiæ odiū aūt abominatiōis ecōuerſo, ad pſonā ſe hēt p modū affirmationis & conſonantiæ, ad malū aūt per modum negationis & diſſonantiæ. Cū.n. aliquis odit flagella, & ſimilia, illis quidē diſſonat, & ea ab affectu ſuo abnegat, ſeipſum autē, vel alterum, cui illa nollet, affirmat in affectu, eiq; conſonat. E cōtra vero, cū odit quis hominē, ipſum quidē a ſuo affectu abnegat, illiq; diſſonat ſed malis illis conſonat, affirmatque illa i ſuo affectu vult.n. illi malum. Et ſi diligēter ꝑſcrutatus fueris, videbis ꝙ diſſimilitudo iſta non variat diſſonantiā odij à malo obiecto & cauſa: quoniā, vtrobiq; id quod habet rōnē mali obiecti & cauſæ odij, abnegat̄ ab affectu & diſſonat: nā in odio inimicitiæ perſona habet rationem mali obiecti & cauſæ. Et q. 26. arti. 1. in odio abominationis non perſona, ſed res mala habet rōnē mali obiecti & cauſæ. ſicut in amore amicitiæ, obiectum amatū eſt amicus & in amore concupiſcentiæ eſt res concupita. Vniuerſaliter q. 2. artic. 5. igitur, odium eſt diſſonantia a malo obiecto, quia oportet malum obiectū eſſe odio habitum. ſed quia diuerſum in vtroque odio conſtituitur obiectum, quia vnius pſona, alterius res, varietas apparet, ſed non eſt. vñ inimicitia non teſtatur, ꝙ odiū conſonet malo obiecto, ſed ꝙ tm̄ diſſonet ab inimico, vt conſonet malis illius vnde teſtatur magnam diſſonantiam obiecti. Nec fallaris audiens odium abominatiōis habere ꝓ obiecto rem, non perſonam. & putes propterea matrem non tali modo habere filias, qbus optat mortē, vel qa nō pōt dare eas nuptui, vel qa deſpicitur à viro, ſuo propter eas. in ſimilibus.n. non habentur odio perſonæ vt perſonæ, ſed vt res: vnde non eſt ad tales odium inimicitiæ, ſed abominationis ſolius vitæ earum, quia repugnat diſpoſitioni earum vel ſecundum paupertatem, vel gratiam cum viro, vel aliquid huiuſmodi. in cuius ſignum nihil mali illis vellent: cuius oppoſitū de odio inimicitiæ ſcribitur in ſecundo Rhet. ſed vitam tantū earum, vt rem eis contrariā nolunt. Et quod in exēplo matris

& filiæ audis, in cæteris quæ ſunt domini ad ſeruos, viri ad vxorē, & vniuerſaliter ad oēs odio habitos, non vt perſonæ ſunt, ſed vt aliquid illius, quaſi nocumenta ſunt, dicta intelligas. De perſonis o. & rebus formaliter, inquantum ſ. perſonæ, & inquantū res, intellige quæ diximus de obiectis proprijs vtriuſque odij. Nec obijcias mihi, quod immemor ſupradictorum de indiſtinctione amoris amicitiæ & concupiſcentiæ, nunc penes obiecta diſtinxerim vtrūque odiū. Noſti .n. quod bonum vno mō, vt pote ex cauſa integra: malum autem omnifariam, vt pote ex particularibus defectibus dicit. Cōſtat autem, quod amor ex parte boni
165
Sup.q.28.artic.6.ad 3.& inf.ar.3.cor. & 4. contra cap.19. In poſt prædicamentis, c. de Simili.
& odium ex parte mali, ſe tenet propter quod non eſt mirum ſi odia diſtinguuntur ex perſona, vel re, vt obiectis proprijs odij, amor aūt non, ſed ſola habitudo ad perſonam & rem diuerſimode amatam in quolibet amore diſtinguitur, vt ſuperius declaratum eſt.

¶ Super quæſtionis vigeſimæ nonæ Art. ſecundū

ARticulo ſecundo omiſſo, ex quo memoriæ commēdabis reſpōſionem ad primum, & applicabis ad poſt prædicamenta.

*cap.7. & 9. tom.5.

ſecundum hoc vnum ens eſt odibile alteri, & eſt malum, & ſi non in ſe, tñ per cōparationē ad alterū.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſicut aliquid apprehenditur vt bonum, ꝙ non eſt vere bonū, ita aliquid apprehenditur vt malū, ꝙ non eſt vere malū: vnde contingit quandoque nec odium mali, nec amorem boni eſſe bonum.

AD TERTIVM dicendū, quòd cōtingit idem eſſe amabile, & odibile diuerſis, ſm appetitum quidē naturalem ex hoc, ꝙ vnum & idē eſt conueniens vni ſecundum ſuā naturam: & repugnans alteri. ſicut calor conuenit igni, & repugnat aquæ: ſm appetitum vero animalē ex hoc, ꝙ vnum & idem apprehenditur ab vno ſub ratione boni, & ab alio ſub ratione mali.

ARTICVLVS II.

Vtrum odium cauſetur ex amore

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ amor nō ſit cauſa odij. Ea.n. quæ ex oppoſito diuiduntur, naturaliter ſunt ſimul, vt dicitur in* Prædicamentis. ſed amor & odium cum ſint contraria, ex oppoſito diuidūtur. ergo naturaliter ſunt ſimul. non ergo amor eſt cauſa odii.

¶ 2 Præt. Vnum contrariorū non eſt cauſa alterius. ſed amor & odiū ſunt contraria. ergo &c.

¶ 3 Præt. Poſterius non eſt cauſa prioris: ſed odiū eſt prius amore, vt vr̄. nā odiū importat receſſum à malo: amor vero acceſſum ad bonū. ergo amor nō eſt cauſa odij.

SED CONTRA eſt, quòd dicit Aug. 14.* de Ci. Dei. ꝙ omnes affectiones cauſantur ex amore. ergo & odium, cum ſit quędam affectio animæ, cauſatur ex amore.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut* dictum eſt, Amor conſiſtit in quadam conuenientia amantis ad amatum, odiū vero conſiſtit in quandam repugnantia, vel diſſonantia. Oportet autem in quolibet prius conſiderare quid ei conueniat, quā quid ei repugnet. Per hoc enim aliquid eſt repugnās alteri, quia eſt corruptiuum, vel impeditiuum eius ꝙ eſt conueniēs: vnde neceſſe eſt, quod amor ſit prior odio: & quod nihil odio habeatur, niſi ꝑ hoc quod contrariatur conuenienti, quod amatur; & ſecundum hoc, omne odium ex amore cauſatur.

Art. præced.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in his quæ ex oppoſito diuiduntur, quædam inueniuntur, quæ ſunt naturaliter ſimul & ſecundum rem, & ſecundum rationem, ſicut duæ ſpecies animalis, vel duæ ſpecies coloris. Quædam vero ſunt ſimul ſecundum rationem, ſed unum realiter eſt prius altero & cauſa eius: ſicut patet in ſpeciebus numerorum, figurarum & motuum. Quædam vero non ſunt ſimul nec ſecundum rem, nec ſecūdum rationem, ſicut ſubſtantia & accidens. nam ſub-

F ſtantia realiter eſt cauſa accidentis: & ens ſecundum rationem prius attribuitur ſubſtantiæ quam accidenti, quia accidenti non attribuitur niſi inquantum eſt in ſubſtantia. Amor autem & odium naturaliter quidem ſunt ſimul ſecundum rationem, ſed non realiter: vnde nihil prohibet amorem eſſe cauſam odij.

AD SECVNDVM dicendum, quod amor & odium ſunt contraria, quando accipiuntur circa idē: ſed quando ſunt de contrarijs, non ſunt contraria, ſed ſeinuicē conſequentia. Eiuſdem enim rationis eſt, quod ametur aliquid, & odiatur eius contrarium: & ſic amor vnius rei, eſt cauſa quod eius contrarium odiatur.

AD TERTIVM dicendum, quod in executione prius eſt recedere ab vno termino, quàm accedere ad

G alterum terminum, ſed in intentione eſt econuerſo: ꝑpter hoc enim receditur ab vno termino, vt accedatur ad alterum. motus autem appetitiuus magis pertinet ad intentionem, quam ad executionem, & ideo amor eſt prior odio, cum vtrumque ſit motus appetitiuus.

ARTICVLVS III.

Vtrum odium ſit fortius, quam amor.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ odiū ſit fortius Amore. Dicit

H .n. Aug. in li. 83. q. Nemo eſt q nō magis dolorē fugiat, q̄ appetat voluptatē: ſed fugere dolorē pertinet ad odium, appetitus autē voluptatis pertinet ad amorem. ergo odium eſt fortius amore.

¶ 2 Præt. Debilius vincitur à fortiori: ſed amor vincitur ab odio, qñ. ſ. amor conuertitur in odium ergo odium eſt fortius amore.

¶ 3 Præt. Affectio animæ per effectū manifeſtatur: ſed fortius inſiſtit homo ad repellendum odioſum, quam ad proſequendū amatum. ſicut etiam beſtiæ abſtinent

I a delectabilibus propter verbera, vt Aug. introducit in li. 83. q.* ergo odium eſt fortius amore.

SED CONTRA. Bonum eſt fortius quam malum, quia malū non agit niſi virtute boni, vt Dio. dicit c. 4. de di. no.* ſed odium & amor differūt ſm differentiam boni & mali. ergo amor eſt fortior odio.

RESPON. Dicendum, ꝙ impoſſibile eſt effectū ſua cauſa eſſe fortiorem. Omne autem odiū proce-

K dit ex aliquo amore, ſicut ex cauſa, vt ſupra dictum eſt,* vnde impoſſibile eſt, quod odium ſit fortius amore ſimpliciter, ſed oportet vlterius, quod amor, ſimpliciter loquendo, ſit odio fortior. Fortius .n. mouetur aliquid in finem, q̄ in ea quæ ſunt ad finem. Receſſus autem a malo, ordinatur ad cōſecutionem boni, ſicut ad finē; vnde de ſimpliciter loquendo, fortior eſt motus animæ in bonū, quā in malum: ſed tñ aliquando videtur odiū fortius amore propter duo

¶ Super quæſtionis vigeſimæ nonæ Articulum tertium.

IN tertio art. aduerte primo, quod prima ratio, quare odiū videtur fortius mouere, cōſiſtit in hoc, ꝙ odium magis cōſiſtit in immutatione quam amor. Quod declaratur ex parte obiecti, quia ſcilicet in amore tam actus, quam obiectum conſonat diſpoſitioni amantis, ac per hoc nihil eſt ex parte obiecti alteritatis. In odio vero, licet actus diſpoſitioni odientis conſonet, obiectum vero vt pote malum vt malum diſſonat, ac per hoc ex parte obiecti alteritas quędam inuenitur: & cū mutatio in alteritate conſiſtat, magis ad mutationis naturam accedet odium, quam amor. Et hæc ratio ponitur in litera, cū dicitur, quod repugnantia eius ꝙ oditur, magis percipitur quam conueniētia amati. Aduerte ſecundo, quod ſecunda ratio manifeſtat ſenſum concluſionis principalis huius articuli, ſcilicet quod odium non eſt fortius amore, ſed econuerſo: quod intelligitur non de quocunque odio relato ad quemcunque amorem, & econuerſo, ſed de coniugatis. Quilibet enim amor habet

166
q. 36. paulo poſt princ. tom. 4.
q. 36. paulo poſt prin. tom. 4.
In par. 4.
ar. 2. huius quæſt.

vinctum

vinctum odium ſibi
oppoſiti, & econuer-
ſo. & de his eſt ſer-
mo comparatiuus.
Et manifeſtat fortu-
tudinem odij ſuper
amorem extraneum
eſſe non ex ſe, ſed
ex amore eius cauſa
ſuperāte illum alte-
rum amorem: vt in
reſponſione ad pri-
mum, & ſecundum
exprimitur. Et ſic ex
cap. 12. poſt medium, to mo 3. prima ratione odiū
magis quodammo-
do incitat, quam cō
iugatus amor, quia
magis ſentitur: & ex
ſecunda magis quam
extraneus amor, qa
agit virtute amoris
maioris.

¶ Super quæſtionis vigeſimæ nonæ. Articu. quartum.

ARticulo quarto
omiſſo, quo in fi
ne tractatus vtemur
in articulo 5. aduer
te, ꝙ aliud eſt odio
haberi, & aliud non
amari: & ꝙ aliud eſt
per ſe, & aliud per
accidens. Nihil enim
quantumcunque fue
rit particulariſſimū,
& minimum bonum
ſub ratione ſuæ bo-
nitatis repræſenta-
tum, odio habetur,
per ſe loquendo: quia
obiecto odij contra
ſtatur tota. latitudo
boni, non amari ta-
men pōt, quia non
habet vnde adæquet
appetitum &c. per
accidens autem pōt
partialiter bonum
odio haberi, per ad-
iunctam ſcilicet ra-
tionem maioris ma-
liue quotidie experi
167 mur. in communi au
1.2. q. 25. ar. 7. & 2. d. 42. q. 2 art. 2. q. 2. ad 2. Et Pſ. 10 & Ep. 5. lect. 6. tem impoſſibile eſt:
quia quilibet odiens
aliquid amat: ac per
hoc nō omne bonū
odit. Et idem eſt iu-
dicium de ente & ve
ro in cōmuni. Odiās
enim quodcunque
ens, aut quodcunque
verum, licet ab illis
diſſonet, alicui tamē
vero & enti rema-
net conſonans, ac p
hoc non abijcit to-
tam entis, aut veri
proſa 5. pa-rū à princi. latitudinem à ſuo af
fectu, ſed communis
ratio entis, & veri
ſemper ſaluatur con
ſonans &c.
¶ In vltimo articulo
nihil occurrit ſcri-
bendum, niſi quod
diligenter notetur
differentia inter rem
puta, calorem vniuer
ſalem vniuerſaliter,
& ſingularem.

Primo quidē, quia odium eſt ma
gis ſenſibile quam amor. Cum. n.
ſenſus perceptio ſit in quadam im
mutatione, ex quo aliquid iam im
mutatum eſt, nō ita ſentitur, ſicut
qn̄ eſt in ipſo immutari: vnde ca-
lor febris ethicæ, quamuis ſit ma
ior, non tn̄ ita ſentitur, ſicut calor
tertianæ: quia calor ethicę iā ver-
ſus eſt quaſi in habitum & naturā
& pp hoc etiā amor magis ſentitˉ
in abſentia amati, ſicut Aug. dicit
in 10. de Trinit.* ꝙ amor non ita
ſentitur, cum non prodit eum in
digentia: & propter hoc etiā repu
gnantia eius ꝙ oditur. ſenſibilius
percipitur, quam cōuenientia eius
quod amatur. Secundo, quia non
comparatur odium ad amorem ſi
bi correſpōdentem. ſm. n. diuerſi
tatem bonorū eſt diuerſitas amo
rum in magnitudine, & paruitate
quibus proportionantur oppoſi-
ta odia: vnde odium quod corre-
ſpondet maiori amori, magis mo
uet quàm minor amor. Et per
hoc patet reſponſio ad primum.
nam amor voluptatis eſt minor, q̄
amor cōſeruationis ſuijpſius, cui
C reſpōdet fuga doloris: & ideo ma
gis fugitur dolor, quàm ametur
voluptas.

Ad secundum dicen-
dum, ꝙ odiū nunquam vinceret
amorem, niſi pp maiorem amo-
rem, cui odium correſpondet: ſic
hō magis diligit ſe, q̄ amicum. &
pp hoc, ꝙ diligit ſe, habet odio
etiam amicum, ſi ſibi cōtrarietur.

Ad tertium dicēdum,
ꝙ ideo intēſius aliquid operatur
ad repellendum odioſa, quia odiū
eſt magis ſenſibile.

D

Articvlvs IIII.

Vtrum aliquis poſſit habere odio ſeipſum.

AD quartum ſic pro
ceditur. Videtur ꝙ aliqs
poſſit ſeipſum odio ha-
bere. Dicitur. n. in Pſal. 10. Qui di
ligit iniquitatem, odit animā ſuā:
ſed multi diligunt iniquitatem. er
go multi odiunt ſeipſos.
¶ 2 Pręt. Illum odimus, cui volu-
mus & operamur malū: ſed quan-
doq; aliquis vult & operatur ſibi-
ipſi malū, puta, qui interimunt ſe-
ipſos. ergo aliq ſeipſos hn̄t odio.
¶ 3 Præter. Boetius dicit in 2. de
Cōſol.* ꝙ auaritia facit homines
odioſos: ex quo pōt accipi, ꝙ oīs
homo odit auarū: ſed aliqui ſunt
auari. ergo illi odiunt ſeipſos.

Sed contra eſt, ꝙ Apo
ſtolus dicit ad Eph. 5. quod nemo
vnquā carnem ſuam odio habuit.

A Respondeo Dicēdum, quod
impoſſibile eſt, ꝙ aliquis, per ſe lo
quendo, odiat ſeipſum. Naturali-
ter. n. vnum quodq; appetit bonū,
nec pōt aliquid ſibi appetere, niſi
ſub ratione boni. nam malum eſt
præter voluntatem, vt Dio. dicit. 4.
c. De diu. no.* Amare autem aliquem eſt velle ei bonum par. 4. aliquātulum ante finem.
vt ſupra dictum eſt:* vnde neceſſe eſt, ꝙ aliquis amet ſe *q. 26. ar. 4.
ipſum, & impoſſibile eſt, ꝙ aliquis odiat ſeipſum, per ſe
loquendo. per accidens tamen contingit, quod aliquis
ſeipſum odio habeat, & hoc dupliciter. Vno mō, ex par
te boni qd̄ ſibi aliquis vult. accidit enim quandoque,
illud quod appetitur vt ſecūdum quid bonum, eſſe ſim
B pliciter malum: & ſecundum hoc aliquis per accidens
vult ſibi malum, quod eſt odire. Alio modo, ex parte ſui
ipſius cui vult bonum. Vnumquodque. n. maxime eſt id
quod eſt principalius in ipſo; vnde ciuitas dicitur face-
re id, quod Rex facit, quaſi Rex ſit tota ciuitas. Manife
ſtū eſt ergo, quod homo maxime eſt mens hominis. cō
tingit autem, quod aliqui æſtimant ſe maxime illud,
quod ſunt ſecundum naturam corporalem & ſenſiti-
uam; vnde amant ſe ſecundum id, quod æſtimant ſe eſ-
ſe, ſed odiunt id quod vere ſunt, dum volunt contraria
rationi: & vtroque modo ille qui diligit iniquitatem,
odit non ſolum animam ſuam, ſed etiam ſeipſum. Et
per hoc patet reſponſio ad primum.

Ad secundum dicendum, quod nullus ſibi
vult & facit malum, niſi inquantum apprehendit illud
C ſub ratione boni: nam & illi qui interimunt ſeipſos,
hoc ipſum, quod eſt mori, apprehendunt ſub ratione
boni, inquantum eſt terminatiuum alicuius miſeriæ,
vel doloris.

Ad tertium dicendum, quòd auarus odit ali-
quod accidens ſuum, non tamen propter hoc odit ſe-
ipſum, ſicut æger odit ſuam ægritudinem ex hoc ip-
ſo, quod ſe amat. Vel dicendum, quod auaritia odio
ſos facit alijs, non autem ſibiipſi: quinimo cauſatur ex
inordinato ſui amore, ſecundum quem de bonis tem-
poralibus plus ſibi aliquis vult quam debeat.

Articvlvs V.

D *Vtrum aliquis poſſit odio habere veritatem.*

AD quintum ſic proceditur. Videtur quod 168
aliquis nō poſſit habere odio veritatem. Bonū. 2.2. q. 34. ar. 1. cor.
enim & ens, & verum cōuertūtur: ſed aliquis nō
poteſt habere odio bonitatem. ergo nec veritatem.
¶ 2 Præt. Omnes homines naturaliter ſcire deſiderant
vt dicitur in principio Meta.* ſed ſcientia non eſt niſi lib. 1. meta. tom. 3.
verorum. ergo veritas naturaliter deſideratur, & ama-
tur: ſed quod naturaliter ineſt. ſemper ineſt. nullus ergo
poteſt habere odio veritatem.
¶ 3 Præt. Philoſophus dicit in 2. Rhetor.* quod homi c. 4. à medio tom 6.
nes amant non fictos, ſed non niſi propter veritatem.
B ergo homo naturaliter amat veritatem; non ergo eã n
odio habet.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Ga
lat. 4. Factus ſum vobis inimicus, verum dicens vobis.

Respondeo. Dicendum, quòd bonum, &
verum, & ens ſunt idem ſecundum rem, ſed diffe-
runt ratione. Bonum enim habet rationem appeti-
bilis, non autem ens vel verum: quia Bonum eſt
quod omnia appetunt. & ideo bonum ſecundum ra-
tionem boni, non poteſt odio haberi nec in vniuer-
ſali, nec in particulari. Ens autem & verum in vni
uerſali quidem odio haberi non poſſunt, quia diſſo-
nantia eſt cauſa odii, & conuenientia cauſa amoris.

Ens aũt & verum ſunt communia oĩbus,ſed in particulari nihil prohibet quoddam ens,& quoddam verum odio haberi,inquantum habet rationem contrarij & repugnantis:cõtrarietas.n.& repugnantia non aduerſatur rationi entis & veri,ſicut aduerſatur rõni boni. Cõtingit aũt verum aliquod particulare tripliciter repugnare,vel contrariari bono amato. Vno modo ſm ꝙ veritas eſt cauſaliter & originaliter in ipſis rebus: & ſic hõ quandoq; odit aliquã veritatem,dum vellet nõ eſſe verum,quod eſt verum. Alio modo,ſm quod veritas eſt in cognitione ipſius hoĩs,quæ impedit ipſum à proſecutione amati: ſicut ſi aliqui vellent non cognoſcere veritatem fidei vt libere peccarent, ex quorum perſona dicitur Iob.22.Scientiam viarum tuarum nolumus. Tertio mõ,habetur veritas particularis tanquã repugnãs,prout eſt in intellectu alterius,puta,cum aliquis vult iacere in peccato, odit quod aliquis veritatẽ circa peccatũ ſuum cognoſcat:& ſm hoc dicit Augu. in 10.Confeſ.* quod homines amant veritatem lucentem,oderunt eam redarguentem. Et per hoc patet reſponſio ad primum.

c.23.à medium to. 1.

AD SECVNDVM dicendum,ꝙ cognoſcere veritatẽ,ſm ſe eſt amabile.pp ꝙ dicit Aug.* ꝙ amant eã lucentem:ſed per accidens cognitio veritatis poteſt eſſe odibilis,inquantum impedit ab aliquo deſiderato.

Ibidem.

AD TERTIVM dicendum,quòd ex hoc procedit, ꝙ non ficti amantur,ꝙ homo amat ſecundum ſe cognoſcere veritatem,quã homines non ficti manifeſtãt.

ARTICVLVS VI.

Vtrum aliquid poſſit haberi odio in vniuerſali.

169 AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quod odiũ non poſſit eſſe alicuius in vniuerſali. Odium.n. eſt paſſio appetitus ſenſitiui, qui mouetur ex ſenſibili apprehenſione:ſed ſenſus non poteſt apprehendere vniuerſale.ergo odium non poteſt eſſe alicuius in vniuerſali.

Sup artic.5. cor.

¶ 2 Præt. Odium cauſatur ex aliqua diſſonantia, quæ cõitati repugnat:ſed cõitas eſt de ratione vniuerſalis: ergo odium non poteſt eſſe alicuius in vniuerſali.

¶ 3 Præt. Obiectum odij eſt malum: malum autem eſt in rebus,& non in mente,vt dr̃ in 6.Meta.† cum ergo vniuerſale ſit ſolum in mente,quæ abſtrahit vniuerſale a particulari, videtur quod odium non poſſit eſſe alicuius vniuerſalis.

text.8.to.3.

SED CONTRA eſt,ꝙ Philoſophus dicit in 2. Rhe.* ꝙ ira ſemper ſit inter ſingularia;odium aũt etiam ad genera. Furem.n.odit & calumniatorem vnuſquiſque.

cap.4.à medio, tom. 6.

RESPON. Dicendum, quòd de vniuerſali dupliciter contingit loqui. Vno modo,ſecundum quod ſubeſt intentioni vniuerſalitatis:alio autem modo dr̃ de natura,cui talis intentio attribuitur.alia eſt.n. conſideratio hominis vniuerſalis,& alia hominis in eo quod eſt homo. Si igitur vniuerſale accipiatur primo modo, ſic nulla potentia ſenſitiuæ partis,neq; apprehenſiua,neque appetitiua poteſt in vniuerſale, quia vniuerſale fit per abſtractionem à materia indiuiduali; in qua radicatur omnis virtus ſenſitiua, poteſt tamen aliqua potentia ſenſitiua,& apprehenſiua, & appetitiua ferri in aliquid vniuerſaliter,ſicut dicimus quod obiectum viſus eſt color ſecundum genus,non quia viſus cognoſcat colorem vniuerſalem:ſed quia,quòd color ſit cognoſcibilis a viſu, non conuenit colori, inquantum eſt hic color,ſed inquantum eſt color ſimpliciter. Sic ergo odium etiam ſenſitiuæ partis, poteſt reſpicere aliquid in vniuerſali:quia ex natura cõi aliqd aduerſatur animali,& non ſolum ex eo quod eſt particularis,ſicut lupus oui vnde ouis odit lupum generaliter. Sed ira ſemper cauſatur ex aliquo particulari, quia ex aliquo actu lædentis:actus aũt particularium ſunt. & pp hoc Philoſophus dicit,* ꝙ ira ſemper eſt ad aliquid particulare:odium vero poteſt eſſe ad aliquid in genere. ſed odium ſm ꝙ eſt in parte intellectiua, cum conſequatur apprehẽſionem vniuerſalem intellectus, poteſt vtroque modo eſſe reſpectu vniuerſalis.

lib.2. Rhet. c.4. poſt medium, to.6.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quod ſenſus nõ apprehendit vniuerſale,prout eſt vniuerſale: apprehendit tñ aliquid,cui per abſtractionem accidit vniuerſalitas.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ id quod commune eſt omnibus,non poteſt eſſe ratio odij:ſed nihil prohibet aliquid eſſe commune multis,quod tamen diſſonat ab alijs,& ſic eſt eis odioſum.

AD TERTIVM dicẽdum, quòd illa obiectio procedit de vniuerſali ſecundum quod ſubſtat intentioni vniuerſalitatis: ſic enim non cadit ſub apprehenſione vel appetitu ſenſitiuo.

F G H

QVAESTIO XXX.

De concupiſcentia,in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de concupiſcentia.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum concupiſcentia ſit in appetitu ſenſitiuo tantum.

¶ Secundo, Vtrum concupiſcentia ſit paſſio ſpecialis.

¶ Tertio, Vtrum ſint aliquæ concupiſcentiæ naturales,& aliquæ non naturales.

¶ Quarto, Vtrum concupiſcentia ſit infinita.

ARTICVLVS I.

Vtrum concupiſcentia ſit tãtum in appetitu ſenſitiuo.

I AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod concupiſcentia non ſolum ſit in appetitu ſenſitiuo. Eſt enim quædam concupiſcentia ſapientiæ,vt dicitur Sap.6.Concupiſcentia ſapientiæ deducit ad regnum perpetuum:ſed appetitus ſenſitiuus non poteſt ferri in ſapientiam. ergo concupiſcentia non eſt in ſolo appetitu ſenſitiuo. 170

Inf.q.32.ar.3.ad 3. & 3. d.26.q.1.ar. cor.ſin.

¶ 2 Præt. Deſiderium mandatorum Dei, non eſt in appetitu ſenſitiuo:imo Apoſto.dicit Ro.7. Non habitat ĩ me,hoc eſt,in carne mea,bonũ:ſed deſideriũ mandatorũ Dei ſub concupiſcentia cadit:ſm illud Pſal.118. Cõcupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas. ergo concupiſcentia non eſt ſolum in appetitu ſenſitiuo

K ¶ 3 Præt. Cuilibet potentiæ eſt concupiſcibile proprium bonum.ergo concupiſcentia eſt in qualibet potentia animæ,& non ſolum in appetitu ſenſitiuo.

SED CONTRA eſt,quod Damaſ.dicit,* quod irrationale obediens & perſuaſibile rationi diuiditur in concupiſcentiam,& iram:hæc autem eſt irrationalis animæ pars paſſiua,& appetitiua.ergo concupiſcentia eſt in appetitu ſenſitiuo.

li.2.orth. dei c.12.

RESPONDEO Dicendum,quòd ſicut Philoſophus dicit in 1.Rhet.* Cõcupiſcentia eſt appetitus delectabilis. Eſt autẽ duplex delectatio,vt infra dicetur,* vna, quæ eſt in bono intelligibili,quod eſt bonum rationis alia,quæ eſt in bono ſecundum ſenſum. Prima quidẽ delectatio videtur eſſe animæ tantũ. Secunda autem eſt

cap.11. non procul a principio.

* q.31.art.3. & 4.

animæ

animæ & corporis: quia ſenſus eſt virtus in organo corporeo. vnde & bonum ſecundum ſenſum, eſt bonum totius coniuncti. talis aũt delectationis appetitus videtur eſſe concupiſcentia, quæ ſimul pertineat & ad aĩam & ad corpus, vt ipſum nomẽ concupiſcentiæ ſonat. vnde cõcupiſcẽtia, ꝓprie loquendo, eſt in appetitu ſenſitiuo, & in vi cõcupiſcibili, q̃ ab ea denominatur.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ appetitus ſapientię, vel aliorum ſpiritualium bonorum interdum concupiſcentia nominatur, vel propter ſimilitudine quandam, vel propter intenſionem appetitus ſuperioris partis, ex quo fit redundantia in inferiorem appetitum, vt ſim.ul, etiam ipſe inferior appetitus ſuo modo tendat in ſpirituale bonum conſequens appetitum ſuperiorem, & etiã ipſũ corpus ſpiritualibus deſeruiat, ſicut in Pſal. 83. dr. Cor meũ, & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

Ad secundum dicendum, quòd deſiderium magis pertinere põt, proprie loquendo, non ſolum ad inferiorẽ appetitum, ſed etiã ad ſuperiorẽ. Non .n. importat aliquam conſociationem in cupiendo, ſicut concupiſcentia: ſed ſimplicem motum in rem deſideratam.

Ad tertium dicendum, ꝙ vnicuique potentiæ animæ appetere competit proprium bonum appetitu naturali, qui non ſequitur apprehenſionem; ſed appetere bonum appetitu animali, qui ſequitur apprehenſionem, pertinet ſolum ad vim appetitiuam. Appetere autem aliquid ratione boni delectabilis ſecundum ſenſum, quod proprie eſt concupiſcere, pertinet ad vim concupiſcibilem.

Articulus II.

Vtrum concupiſcentia ſit paſſio ſpecialis

Ad secundum ſic proceditur. Videt̃ quòd concupiſcentia nõ ſit paſſio ſpecialis potentiæ concupiſcibilis. Paſſiones enim diſtinguuntur ſm obiecta: ſed obiectum concupiſcibilis eſt delectabile ſecundum ſenſum, quod etiam eſt obiectum cõcupiſcentiæ, ſecundum Philoſophum in primo Rheto.* ergo cõcupiſcentia non eſt paſſio ſpecialis in concupiſcibili.

¶ 2 Præt. Augu dicit in libr. 83. q. * q̃: cupiditas eſt amor rerum tranſeuntium, & ſic ab amore non diſtinguitur: omnes autẽ paſſiones ſpeciales abinuicem diſtinguũtur ergo concupiſcentia non eſt paſſio ſpecialis in concupiſcibili.

¶ 3 Præt. Cuilibet paſſioni concupiſcibilis opponitur aliqua paſſio ſpecialis in concupiſcibili, vt ſupra dictum eſt:* ſed concupiſcentiæ nõ opponit̃ aliqua paſſio ſpecialis in cõcupiſcibili. dicit enim Damaſ.* quod expectatum bonũ concupiſcentiam conſtituit, præſens vero lætitiam; ſimiliter expectatum malum timorem, præſens vero triſtitiam: ex quo videtur, ꝙ ſicut triſtitia contrariatur lætitiæ ita timor contrarietur cõcupiſcẽtiæ: timor autem non eſt in cõcupiſcibili, ſed in iraſcibili, nõ ergo cõcupiſcentia eſt ſpecialis paſſio in concupiſcibili.

Sed contra eſt, quòd concupiſcentia cauſatur ab amore, & tendit in delectationem, quæ ſunt paſſiones concupiſcibilis. & ſic diſtinguitur ab alijs paſſionibus concupiſcibilis, tanquam paſſio ſpecialis.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt*, Bonum delectabile ſecundum ſenſum eſt cõmuniter obiectum cõcupiſcibilis; vnde ſecundum eius differentias, diuerſæ paſſiones cõcupiſcibilis diſtinguuntur. Diuerſitas autem obiecti poteſt attendi vel ſecundum naturam ipſius obiecti, vel ſecundum diuerſitatem in virtute agendi. Diuerſitas quidem obiecti actiui, quæ eſt ſecundum rei naturam facit materialem differentiam paſſionum: ſed diuerſitas, quæ eſt ſecundum virtutem actiuam, facit formalem differẽtiam paſſionum, ſecundum quam paſſiones ſpecie differunt. Eſt autem alia ratio virtutis motiuę ipſius finis, vel boni ſecundum quod eſt realiter præſens, & ſecundum quod eſt abſens nam ſecundum quod eſt præſens facit in ſeipſo quieſcere. ſecundũ autẽ quod eſt abſens, facit ad ſeipſum moueri. Vnde ipſum delectabile ſecũdum ſenſum, inquãtum appetitum ſibi adaptat quodãmodo & conformat, cauſat amorem: inquantum vero abſens attrahit ad ſeipſum, cauſat cõcupiſcentiã: inquantum vero præſens quietat in ſeipſo, cauſat delectationẽ. Sic ergo concupiſcentia eſt paſſio differens ſpecie, & ab amore, & à delectatione: ſed cõcupiſcere, hoc delectabile, vel illud, facit concupiſcentias diuerſas numero.

Ad primum ergo dicẽdum, quòd bonum delectabile non eſt abſolute obiectum concupiſcẽtię ſub ratione abſentis: ſicut & ſenſibile ſub ratione præteriti eſt obiectum memoriæ. huiuſmodi .n. particulares conditiones diuerſificãt ſpeciem paſſionum, vel etiam potentiarum ſenſitiuæ partis, quę reſpicit particularia.

Ad secundum dicendum, quod illa prædicatio eſt ꝑ cauſam non per eſſentiam. non enim cupiditas eſt per ſe amor, ſed amoris effectus. Vel aliter dcẽdũ, ꝙ Aug. accipit cupiditatẽ large pro quolibet motu appetitus, qui poteſt eſſe reſpectu boni futuri, vnde comprehendit ſub ſe & amorem, & ſpem.

Ad tertium dicendum, quòd paſſio, quę directe opponitur cõcupiſcentiæ, innominata eſt, quæ ita ſe habet ad malum, ſicut concupiſcentia ad bonũ: ſed quia

¶ Super quæſtionis trigeſimæ Art. ſecundum.

171 In quæſtione trigeſima omiſſo primo arti. in ſecundo aduerte quatuor. 3. di. 26. q. 1. art. 3. cor. Primo, ꝙ diſtinctio in litera facta ſuperius declarata eſt, & in ſequenti articulo amplius patefiet. Secundo, ꝙ author propter annexã cauſalitatẽ actiuam finali ſuperius declaratam, incipit a virtute actiua, & deſcendit ad virtutem motiuam finis. Et quia finis determinat actiuã ſui virtutem & finem, conſtat aliter finalitate præſentem, aliter abſentem: ideo etiã aliter agit præſens & abſens: & non ſe habent abſens & præſens vt approximatio & elongatio ſe habent in agentibus naturalibus, ſcilicet vt conditiones, ſine q̃bus actio non fit: ſed ſe habent vt virtutes actiuæ. Vbi ſcito, Nouitie, commune eſſe omni actiuo, ſi agit, ꝓximũ eſſe paſſo, ab hoc ea orbitat actiuũ in appetitum tam ſenſitiuũ, q̃ intellectiuum: & approximationẽ ipſã quicquid ſit, nõ eſſe rationẽ, aut virtutẽ actiuam, ſed conditionem, ſiue qua non & de hac, vt pote ad communiſſimum artificẽ ſpectante, non eſt ſermo hic: ſed de præſentia & abſentia reali dicit, ꝙ concurrunt ad actiuum in appetitum, vt in rationes partiales agendi, ita quod diſtinguunt ſpecie paſſiones. Integratur .n. rõ obiecti paſſionis appetitus ſenſitiui ex bonitate, vel malitia, præſentia vel abſentia, vel indifferentia & apprehenſione. Et bonitas quidem & malitia ex natura appetitus exigitur. Omnis .n. appetitus per ſe appetit bonum, & fugit malum: abſentia, vero vel præſentia vt in reſponſione ad primum litera dicit, particularitati potentiæ reſpõdet: apprehenſio vero animalitati eiuſdem. Tertio, quòd ſermo præſens eſt de diſtinctione paſſionum in genere naturæ tantum. Concupiſcere enim delectabile in propria, vel aliena vxore, in genere naturæ diſtinguuntur ſolo numero ſub eadem naturæ ſpecie exiſtente, ſed in genere moris ſunt diuerſarum ſpecierum imo diuerſorum generum virtutis, & vitij. Quarto, ꝙ ex reſponſione ad ſecundum, mirandum eſt de Grego. de Arimino in primo ſenten. di. 1. q. 2. ar. 2. dicente, ꝙ nullus doctorũ, quos vidit, tenet cupiditatẽ, ſeu deſiderium diſtingui eſſentialiter ab amore. Patet .n. expreſſe hic & ſuperius: ſed forte excuſari põt in voluntate, in qua tamẽ manifeſte errat, ponens etiam delectationem eſſe amorem, vt ſuperius dictum eſt.

Margin notes: q. 23. art. 1. — c. p. 2. ſ. non procul à principio. — q. 33. poſt medium, & circa mu 4. — q. 23. — li. 2. orthod. fidei, cap. 12. in fine. Et Gregor. Nyſſe. lib. 4. cap. 9.

¶Super quæſtionis trigeſimæ Articulum tertium.

IN articulo 3. dubiũ occurrit, quia male videtur aſſignari diſtinctio cõcupiſcentiæ. Omne.n. delectabile aialiter, eſt conueniẽs apprehenſum. Cibus.n. & potus ſi nõ apprehendant, non concupiſcuntur animaliter, quãuis appetantur à natura vt patet in melãcholicis nolentibus comedere. valde enim egent cibo, & tamen non concupiſcunt illum, apprehendentes vel ſe mortuos, vel non egentes &c. ¶Ad hoc dicitur, q obiectio procedit ex malo intellectu diſtinctionis. Nõ.n. diſtinguitur delectabile naturale, à delectabili rationali, propterea q illud eſt cõueniens non apprehenſum, & hoc eſt conueniens apprehenſum. Commune.n. eſt omni delectabili delectatione, quæ eſt paſſio appetitus eſſe delectabile apprehenſum. nec in hoc ponitur differentia in litera, ſed hac communi conditione delectabilis præſuppoſita, diſtinctio in litera fit. Ad cuius intellectum recollito doctrinam de amore ſuperius traditam, ſcilicet quod ſimilitudo, ſeu proportio eſt propria cauſa ex parte ſubiecti diſponens ad amorem, & dicitur, quòd cum nec concupiſcatur; nec delectet niſi amatum ſicut dupliciter aliquis diſponitur ad amandum: ita ad concupiſcendum, & delectandum, eſt ſiquidẽ aliquis diſpoſitiua & ex natura, & ex æſtimatione ad amãdũ aliquid. ex natura quidẽ ad amãdũ conſonum naturæ, vt cibum. ex æſtimatione vero ad amandum conſonum æſtimanti, vt aduran. Et ſimiliter aliqua concupiſcentia ineſt nobis ex natura, qua ſcilicet, concupiſcimus cõſona naturæ noſtræ, apprehenſa tñ: & aliqua ineſt nobis ex æſtimatione, qua ſ. conſona concupiſcimus nobis reputantibus illa eſſe bona. Et prima quidem concupiſcentia, eſt naturalis. Secunda rõnalis: quia in prima delectabile q eſt obiectum concupiſcentiæ cõſonat naturæ: in ſecũda rationi. Vnde cum in litera diſtinguitur delectabile in cõueniẽs ſm naturã, & ſm apprehenſionẽ, ly, ſm, denotat cauſam cõuenientiæ ex parte ſubiecti & nõ ex parte obiecti. Cõmune.n. eſt omni delectabili, vt dictũ eſt, eſſe conueniens ſm apprehenſionem ex parte obiecti. Si enim nõ apprehẽditur vt conueniens, non delectat, vt experientia teſtatur: vnde in concupiſcentia rationali apprehenſio cõcurrit dupliciter. ſ. obiectiue, vt concurrit in alijs, & diſpoſitiue ex parte ſubiecti: propter quod Ariſtote. in primo Rheto. ca. 13. ponit æſtimationem vel perſuaſionem eſſe cauſam huius cõcupiſcentię illius vero naturam

172

Inf. q. 31. ar. 3. & q. 41. ar. 3. cor. & qõ. 77. ar. 5. cor. & 2. 2. q. 117. ar. 5. ad 2.

In princi. li. & clarius te. 49. com. 2.

li. 3. ethi. ca. 41. & 1. rheto. ca. 11. co. 5. & 6.

¶Circa differentiam poſitam in litera inter vtranque cõcupiſcentiam ſecundum communitatem & proprietatem, dubiũ occurrit: quia concupiſcentiæ propriæ ſunt etiam naturales. ſecundum naturam indiuidualẽ: vt patet in his quos naturaliter delectat comedere talem vel talem cibũ qui alijs abominabilis eſt. ¶Ad hoc dicitur, quòd delectationes propriæ indiuiduo ſunt duplices, quædam conſonæ naturæ indiuiduali: & quædam æſtimationi, ſeu, quod idem eſt, cõſuetudini ex æſtimatione. Primæ ad naturales concupiſcentias ſpectant, vt ipſemet Ariſt. videtur eas locaſſe in primo Rheto c. 13. dum concupiſcentiam alimenti ſecundum vnamquanque ſpeciem naturalem poſuit: & in 3. Ethic. dixit quod aliquid naturalitatis habent, quia alia alijs, ſunt delectabilia: alteræ vero ad rationales concupiſcentias ſpectant, iuxta illud quod in hac litera dicitur in calce corporis articuli, ſcilicet, quia diuerſi diuerſimode ratiocinantur ideo huiuſmodi delectationes propriæ, & appoſitæ dicuntur. ¶In reſponſione ad ſecundum aduerte, q author indefeſſe diſpoſitionem ſpecificam ex obiecto ſequens (quia in obiecto appetitus duo ſunt, res, & apprehenſio & ex doctrina præcedenti conſtat, quod diſtinctio rei materialiter concurrit) ad diſtinctionem apprehenſionis confugit: apprehenſio autem prima diſtinctione diuiditur in abſolutam & diſcurſiuam. Intellectus.n. & ratio primo diſtinguunt apprehenſionem intellectiuam, & his proportionaliter reſpõdenter diſtinguunt apprehenſionem. Igitur author illa quę abſolute apprehenſa delectant, naturaliter concupiſci, & illa, quæ ratiocinatione apprehenſa delectant, rationaliter cõcupiſci, ac per hoc ſpecie diſtingui infert, vt patet in litera. Abſoluta autem apprehenſio hoc in loco excludit non ſolum actualem diſcurſum, ſed omnem collationem, tam formaliter, quam virtualiter communiter requiſitam. Dico autem hoc propter perſuaſos ex conſuetudine, vel leuitate, qui ſi abſoluta apprehenſione formaliter ad concupiſcentiam rationalem moueantur videtur tamen ibi eſſe apprehenſio diſcurſiua virtualiter, vel ex præcedentium efficacia, vel ex diſpoſitione ſubiecti. Ex hac autem reſponſione manifeſte liquet, quod apprehenſio reſpectu obiecti appetitus non ſe habeat vt approximatio actiui, vel paſſiui, ſed vt ratio obiectiua. Et hoc ſine dubio oportet omnes fateri ex eo, quod nihil differt bonum, vel apparẽs bonum,

arti. 1.

cap. 11. circa princ. to. 5.

c. 11. tom. 6.

c. 11. tom. 5.

absentis ſicut & timor, quãdoq; loco eius ponitur timor, ſicut & qñque cupiditas loco ſpei. qđ.n. eſt paruum bonum vel malum, quaſi nõ reputatur: & ideo pro oĩ motu appetitus in bonum, vel in malum ponitur ſpes & timor, quæ reſpicunt bonum, vel malum futurũ.

ARTICVLVS III.

Vtrũ ſint aliquę cõcupiſcentię naturales, & aliquę non naturales.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur q cõcupiſcentiarum nõ ſint quædã naturales, & quædã non naturales. Concupiſcentia.n. pertinet ad appetitum animalem, vt dictum eſt: ſed appetitus naturalis diuiditur contra animalem. ergo nulla concupiſcentia eſt naturalis.

¶2 Præt. Diuerſitas materialis, nõ facit diuerſitatem ſecundum ſpeciem, ſed ſolum ſecundum numerum, quæ quidem ſub arte non cadit: ſed ſi quæ ſint concupiſcentię naturales, & non naturales, non differunt niſi ſecũdũ diuerſa obiecta concupiſcibilia. quod facit materialem differentiam & ſecundũ numerum tantum. non ergo diuidendæ ſunt concupiſcentiæ p naturales. & non naturales.

¶3 Præt. Ratio cõtra naturam diuiditur, vt patet in 2. Phyſicor. ſi igitur in homine eſt aliqua concupiſcentia non naturalis, oportet q ſit rationalis; ſed hoc eſſe non poteſt, quia concupiſcentia, cum ſit paſſio quædam, pertinet ad appetitum ſenſitiuum, non autem ad voluntatem, quæ eſt appetitus rationis: non ergo ſunt cõcupiſcentiæ aliquæ non naturales.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus in 3. Eth. & in 1. Rheto. ponit quaſdam cõcupiſcẽtias naturales, & quaſdam nõ naturales,

RESPONDEO. Dicẽdum, quòd ſicut dictũ eſt, Cõcupiſcentia eſt appetitus boni delectabilis. Dupliciter autem aliqd eſt delectabile Vno modo, quia eſt conueniens naturæ aĩalis, ſicut cibus, & potus & alia huiuſmodi. & huiuſmodi cõcupiſcentia delectabilis dicitur naturalis. Alio modo dicitur aliquid eſſe delectabile, quia eſt cõueniẽs animali ſm apprehẽſionem, ſicut cum aliquis apprehendit aliquid vt bonũ, & conueniens: per cõſequens delectatur in ipſo: & hmõi delectabilis cõcupiſcentia dicitur ñ naturalis, & ſolet magis dici cupiditas. Primæ ergo cõcupiſcẽtię naturales cõmunes ſunt hominibus, & alijs animalibus, quia vtriſque eſt aliquid cõueniens & delectabile ſm naturã, & in his omnes homines conueniunt: vnde & philoſophus in 3. Ethicor. vocat eas cões & neceſſarias. Sed ſecũdę cõcupiſcẽtiæ ſunt ppriæ hominũ, quorum proprium eſt excogitare aliquid vt bonum & cõueniens, pter id quod natura requirit. vnde & in primo Rheto. Philoſophus dicit: primas cõcupiſcẽtias eẽ irrationabiles, ſecũdas vero cũ rõne. Et qa diuerſi diuerſimode ratiocinant, ideo etiã ſecũdę dr̃ in 4. Et. ppriæ & appoſitę. ſ. ſupnaturales.

AD PRIMVM ergo dicendum, q illud idẽ quòd appetitur appetitu naturali, põt appeti appetitu animali cum fuerit apprehenſum & ſm hoc, cibi, & potus, & huiuſmodi quæ appetuntur naturaliter põt eſſe concupiſcentia naturalis.

AD 2. dicẽdũ, q diuerſitas cõcupiſcẽtiarũ naturaliũ à nõ naturalibus, nõ eſt materialis tm̃, ſed ẽt quodãmõ formalis, inqtũ pcedit ex diuerſitate obiecti actiui, obiectum aũt appetitus eſt bonum ap

bonũ. Et ex eo q appetitus eſt malus tendẽs in vere bonũ apprehẽſum vt malu. Et hæc bñ notabia cõtra Sco. & quotcũq; ponentes apprehenſionẽ vt præuiũ quid ad appetitum quaſi adproximationem actiui ad paſſiuum, & appetitũ ad cognitionẽ, quaſi ſolo ordine præſuppoſitionis conſequi, q longe eſt à philoſophis.

¶ Super queſtionis trigeſime Ar. quartum.

IN articul. 4. titulo aduerte, q concupiſcentiã eſſe infinitã, põt intelligi dupliciter, ſ. obiectiue, & ſubiectiue, ſeu ex parte obiecti, & ex parte actus. Et ea parte quidem actus eſſet infinita, vel intenſiue, vel ſm̃ ſucceſſionem, & neutro mõ hic directe quæritur, cõmunia nanq; hæc ſunt naturalibus. Ex parte autem obiecti infinita eſſet, ſi haberet obiectum, infinitũ, vel ſm̃ perfectionem, vel ſecundum numerum, vel ſecundum quantitatem continuam manentem, vel ſucceſſiuam. Et in hoc ſenſu hic quærit, an concupiſcẽtia ſit infinita. ¶ In corpore articuli eiuſdem aduerte, quod duplex ratio infinitatis concupiſcentiæ in litera aſſignata, duplicem non ſolum cauſam, ſed modũ infinitatis in obiecto concupiſcibilis inſinuat. Eſt in primis duplex cauſa, altera ſe tenẽs ex parte concupiſcentis altera ex parte concupiti. Ex parte ſiquidẽ concupiſcentis, duplex aſſignata eſt cauſa concupiſcendi, ſcilicet diſpoſitio naturalis, & rationalis: & ex differentia inter naturã & rationem, redditur ratio infinitatis concupiſcentiæ rationalis. quia natura determinata eſt ad certum: ratio vero non, ſed in infinitum procedit. & ſic ex eo qđ obiectum concupiſcentiæ rationalis continet ratione, infinitatem compatitur: ſicut etiam ratio apprehendens infinitas diuitias, infinitum honorem, infinitum tempus &c. vt quædam bona. Ex parte autem concupiti duplex aſſignatum eſt obiectum ſcilicet finis, & id quod eſt ad finem: & ex horum differentia redditur ratio infinitatis concupiſcentiæ rationalis. Ex eo enim q id, quod eſt ad finem, commenſuratum oportet eſſe fini, omne concupitum propter finem eſt finitum, ac per hoc, omne naturaliter concupitum eſt finitum, quia propter naturã vt finem. Ex eo autem q finis ſine menſura appetitur, & ratio de eo quod ſecundum ſe eſt ad finem facit finem, conſequens eſt vt rationalis concupiſcentia ſit quandoque infiniti. Non ẽ autem vtrobiq; idem infinitatis modus, ſcilicet in honore infinito concupito, & in honore vt fine concupito. In primo. n. infinitas eſt quaſi pars rei appetitæ: in ſecundo vero eſt modus, quo res appetita terminat appetitum. In primo namque reputante aliquo fore ſibi bonum, habere infinitas diuitias, concupiſcit hoc totum. ſ. diuitias infinitas. In ſecundo vero reputãte aliquo ſummũ bonum in voluptate, vel diuitijs &c. cõcupiſcit talia vt finẽ, q eſt cõcupiſcere abſq; determinatione alicuius q̃titatis: & eſt talia abſq; mẽſura aliqua terminare appetitũ. & hæc infinitas attẽditur penes negationẽ termini in obiecto, illa vero quaſi penes poſitionẽ infinitatis i eodẽ. ¶ Circa ſecundam rationẽ dubium occurrit: Quia ſm̃ illã cõcupiſcentia naturalis eſt infinita: probatur. Cõcupiſcentia naturalis aut tendit in aliquid vt finem, aut non: ſi tendit in aliquid vt finem, ergo eſt infinita: quia finis infinite appetitur. Si in nihil tendit vt finem, ſequitur primo, quod eſt infinita: quia omnis actus tendens ad aliquid ſine fine, eſt infinitus. Sequitur ſecundo, q nullum delectabile appetitur naturali cõcupiſcentia: quia delectabile per ſe appetitur, vt patet in 10. Ethic. & finis rationem habet.

¶ Ad hoc dicitur, q cõcupiſcentia naturalis, & rationalis conueniunt in hoc, qđ vtraq; eſt paſſio animalis, & tendit in bonum ſm̃ vtrãq; rationem boni. ſ. finis & pp finem, ſeu per ſe, & p aliud, vt patet in operibus animalium. Hirundo enim appetit apphenſam paleam, vt bonum vtile ad nidum &c. appetit vero apprehenſum delectabile in cibo & generatione pp ſe, differunt aũt in hoc, q illa à natura, dirigitur, hæc a ratione. Directio autem appetitus a natura manifeſte patet in appetitu naturali, in quo liquet ad nullã rem eſſe inclinationem, niſi cõmenſuratam naturæ. Non. n. materia appetit formam niſi proportionatã ſibi: neq; grauitas inclinat ad locum niſi proportionatum ſibi: nec corpus animalis inclinatur in calidum & frigidum niſi proportio natũ ſibi. unde obiectum appetitus naturalis eſt commenſuratum, ſeu proportionatũ naturæ: & non eſt res ſm̃ ſe, niſi forte per accidens res aliqua per ſe ſit proportionata illi naturæ: vt eſſe deorſum per ſe commenſuratur graui, ac p hoc magis & maxime appetitur. Cõcupiſcentia aũt naturalis non differt ab appetitu naturali quo ad obiectum, ſed quoad modum. naturaliter ſiquidem & animaliter appetere cibũ neceſſarium, in mõ differunt quia animaliter appetere, eſt appetere illum apprehendendo per actum propriũ. naturaliter vero eſt abſque cognitione & proprio actu inclinationẽ habere in illum. Quatenus igitur cõcupiſcentia naturalium obiectũ tendit apprehenſum, in finem & per finem tendit: quatenus vero a natura dirigitur, finis ille modificatur commenſuratione ad naturam, quod eſt ordinari ad naturam vt ad finẽ non apprehenſum, ſed inditum. & propterea repugnat obiecto cõcupiſcẽtiæ naturalis appeti vt finis ſimpliciter, ſicut repugnat ei appeti abſq; commenſuratione ad naturã. Concupiſcentia autem rationalis, quia ad obiectũ apprehenſum ſm̃ ſe tendere permittitur, reputante aliquo id ſibi pro bono ex ipſa commenſuratione obiecti ad rationẽ, infinitate modificatum ſortitur effectum. Ex eo. n. q in voluptate cõſtituit quis finem, voluptas non commenſuratur illius rationi vt appetibile, niſi vt infinite appetibile, vt patet. Eſt ergo differentia inter rationalis, & naturalis concupiſcentiæ obiectum, nõ q alterius finis, alterius id qđ eſt ad finẽ, obiectũ eſt, ſed quod alterius, ſ. rõnalis obiectũ & eſt finis, & habet totaliter rõnẽ finis: alterius vero, ſ. naturalis obiectum, & ſi ſit finis, nõ tñ habet totaliter rationem finis, tũ quia habet rõnem modificati ad naturã, tum quia ordinatur ad alium finem inditum à natura. Ad obiectionem ergo primã patet quid dicendum eſt. formaliter tñ dicito, quod concupiſcentia naturalis tendit in aliquid dupliciter. ſ. vt apprehenſum, & vt inditum. & concedito, quod ſtando in apprehenſis tendit in aliquid vt finem, ſed non vt totaliter exercentem rationem finis. quia tota latitudo ſuorũ obiectorũ apprehenſorũ ſubordinatur naturæ vt fini. & ppterea non eſt infinita, ſed terminata ad obiectũ apphenſum terminũ, & finẽ, vt dictum eſt. Ad ſm̃ uero dicitur eodem mõ, quod delectabile eſt ſecundum ſe formaliter obiectum & finis naturalis concupiſcentiæ, modificatum tamen cõmenſuratione

prehenſum. vnde ad diuerſitatem actiui pertinet diuerſitas apprehẽſionis, prout. ſ. apprehenditur aliqd vt cõueniẽs abſoluta apprehẽſione, ex qua cauſant cõcupiſcẽtiæ naturales, quas Philoſophus in Rhet.* vocat irrationales: & p ut apprehẽditur aliquid cũ deliberatione, ex qua cauſatur cõcupiſcẽtiæ nõ naturales, q̃ ppter hoc in Rheto.* dicuntur, cũ ratione.

Ad tertium dicendum, q in homine nõ ſolum eſt rõ vniuerſalis, q̃ ptinet ad partẽ intellectiuã, ſed etiam ratio particularis quæ pertinet ad partem ſenſitiuã, vt in 1. libr. dictum eſt: & ſm̃ hoc etiam cõcupiſcentia, quæ eſt cum ratione, põt eſt ad appetitum ſenſitiuum pertinere: & propter hoc appetitus ſenſitiuus poteſt etiam à ratione vniuerſali moueri, mediante imaginatione particulari.

Articulus IIII.

Vtrum concupiſcentia ſit infinita.

AD quartum ſic proceditur. Videtur quod cõcupiſcentia nõ ſit infinita. Obiectũ. n. cõcupiſcẽtiæ eſt bonũ, q habet rõnem finis, q aũt ponit infinitũ, excludit finem, vt dr̃ in 2. Meta.* concupiſcentia ergo non põt eſſe infinita.

¶ 2 Præ. Concupiſcentia eſt boni conuenientis, cum procedat ex amore: ſed infinitum, cũ ſit improportionatum non poteſt eſſe conueniens: ergo concupiſcentia non poteſt eſſe infinita.

¶ 3 Præt. Infinita non eſt tranſire, & ſic in eis non eſt peruenire ad vltimum: ſed concupiſcenti fit delectatio p hoc, q attingit ad vltimum finem. ergo ſi concupiſcẽtia eſſet infinita, ſequeretur q nũquam fieret delectatio.

Sed contra eſt, quòd Philoſophus dicit 1. Politic.* quod infinito concupiſcentiæ exiſtente homines infinita deſiderant.

Respondeo. Dicendũ, quòd ſicut dictum eſt, ¶ Duplex eſt concupiſcẽtia, vna naturalis, & alia nõ naturalis. Naturalis quidẽ cõcupiſcẽtia, nõ põt eſſe infinita in actu ẽ. m. eius qđ natura requirit; natura vero ſemp intẽdit in aliquid finitũ & certum. vñ nunquã homo cõcupiſcit infinitum cibũ, vel infi

Marginalia: lib. 1. ca. 11. tomo 6. — li. 1. Rheto. ca. 11. paulo a prin. to. 6. — p. p. q. 78. articu. 4. — 173 — text. 8. to. 3. — c. 6. poſt medium to. 5. — art. præced.

ratione ad naturam: & ſubordinatum fini indito, qui eſt naturæ propter quod cõcupiſcentia naturalis ipſius delectabilia ſatiatur. Rationalis autem concupiſcentia delectabilis inſatiabilis eſt, vt patet in perſonia de dicis venereia.

¶Circa reſponſioné ad primũ in eodé articulo aduerte, ꝙ illa verba literæ, prout concupiſcitur ſemel in actu, replicãda ſunt ſuper ſecundo membro, ita ꝙ ſenſus eſt, ꝙ concupiſcitur ſemel in actu, eſt finitum: vel quia eſt finitum ſm rem, vel quia eſt finitum ſm apprehẽſioné. Poteſt.n. concupiſci ſemel in actu tam finitum quam infinitũ ſm rem, vt patet in concupiſcẽte ſimul infinitam pecuniam. Apponit autem has duas conditiones.ſ. vnitatis, & actualitatis: q2 plurium concupiſcentia rũ nihil prohibet infinitum concupiſcibile eſſe obiectum: & ſimiliter concupitum in potentia poteſt infiniti rationé ſed ſemel & in actu concupitum non niſi finitum vel vt finitum eſt. Apposuit autem author verba illa inter primum & ſm membrum in litera, cum tamen vtrique mẽbro præpoſita clariorem eſſe ciſſent ſenſum prædictum, vt merito ipſius finiti ſecundum rem a finito ſm rationem diſcerneret. Finitum.n. ſecundum rẽ ex parte ſui habet, quod ſemel in actu concupiſcatur. infinitum autem non ex parte ſui, ſed rationis apprehendẽtis vt finitum, habet vt ſemel in actu concupiſcatur.

art. 3.

c.6. poſt medium, to. 5.

cod. 1. Poli. c.6. tom. 5.

pl.' ſimul.

q.63. ar.3.

nitum potum. Sed ſicut in natura contingit eſſe infinitum in potentia per ſucceſſionẽ; ita huiuſmodi concupiſcentiam cõtingit infinitam eſſe ꝑ ſucceſſiunem, vt ſcilicet, poſt adeptum cibum iterũ alia vice deſideret cibũ, vel quodcunque aliud, quod natura requirit: quia huiuſmodi corporalia bona cum aduenniunt, non perpetuo manent, ſed deficiunt. Vnde dixit Dominus Samaritanę, Ioã. 4. Qui biberit ex hac aqua, ſitiet iterum: ſed concupiſcentia non naturalis omnino eſt infinita, ſequitur .n. **G** rationem, vt dictum eſt*: rationi autem competit in infinitum ꝓcedere, vnde qui concupiſcit diuitias, poteſt eas concupiſcere non ad aliquẽ certum terminum, ſed ſimpliciter ſe diuitem eſſe quantumcunque poteſt. Poteſt & alia ratio aſſignari ſecundum Philoſophum in 1. Politic.* quare quædã concupiſcentia ſit finita, & quędã infinita. Semper enim concupiſcẽtia finis, eſt infinita: finis enim per ſe concupiſcitur, vt ſanitas. vnde maior ſanitas magis cõcupiſcitur **H** & ſic in infinitum. ſicut ſi album ꝑ ſe diſgregat, magis albũ magis diſgregat. Cõcupiſcẽtia vero eius quod eſt ad finem, non eſt infinita, ſi ſecundum illam menſuram appetit, quæ conuenit fini. Vnde qui finem ponunt in diuitijs, habent concupiſcentiam diuitijs, ha in infinitum: qui autem diuitiarũ appetunt propter neceſſitatem vitæ, concupiſcunt diuitias finitas ſufficientes ad neceſſitatem vitæ, vt Philoſophus dicit ibidem.* Et **I** eadem eſt ratio de concupiſcentia quarumcunque aliarum rerũ.

Ad primum ergo dicendũ, quòd omne quod concupiſcitur, accipitur vt quoddam finitum vel quia eſt finitum ſm rem, prout concupiſcitur* ſemel in actu; vel quia eſt finitum, ſm quod cadit ſub apprehenſione. Non enim poteſt ſub ratione infiniti apprehendi; quia infinitum eſt, cuius quantitatem accipientibus, ſemper eſt aliquid extra ſumere, vt dicitur in 3. Phyſic.* **K**

Ad secundum dicendum, ꝙ ratio quodãmodo eſt virtutis infinitæ, inquantum poteſt in infinitum aliquid conſiderare, vt apparet in additione numerorum & linearum: vnde infinitum aliquo modo ſumptum, eſt proportionatum rationi. Nam vniuerſale quod ratio apprehẽdit, eſt quodãmodo infinitum inquantũ, in potentia continet infinita ſingularia.

Ad tertium dicendum, quòd ad hoc, quòd aliquis delectetur, non requiritur quod omnia conſequatur, quę concupiſcit; ſed in quolibet concupito, quod conſequitur, delectatur.

F QVAESTIO XXXI.

De delectatione ſecundũ ſe, in octo articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de delectatione & triſtitia.

¶Circa delectationẽ vero conſideranda ſunt quatuor. Primo, de ipſa delectatione ſecundum ſe. Scd'o, de cauſis delectationis. Tertio, de effectib' eius. Quarto, de bonitate, & malitia ipſius.

Circa primum quæruntur octo.

¶Primo, Vtrum delectatio ſit paſſio.

¶Secũdo, Vtrum ſit in tempore.

¶Tertio, Vtrũ differat à gaudio.

¶Quarto, Vtrum ſit in appetitu intellectiuo.

¶Quinto, De cõparatione delectationũ ſuperioris appetitus, ad delectationem inferioris.

¶Sexto, De comparatione delectationũ ſenſitiuarũ adinuicẽ.

¶Septimo, Vtrum ſit aliqua delectatio non naturalis.

¶Octauo, Vtrum delectatio poſſit eſſe contraria delectationi.

Articvlvs I.

Vtrum delectatio ſit paſſio.

Ad primum ſic proceditur Videtur quod delectatio non ſit paſſio. Dama. enim in 2. lib.* diſtinguit operationem à paſſione, dicens, quod operatio eſt motus, q eſt ſm naturam; paſſio vero eſt motus contra naturã ſed delectatio eſt operatio, vt Philoſophus dicit in 7. & 10. Ethicorũ.† ergo delectatio nõ eſt paſſio.

¶2 Præt. Pati eſt moueri, vt dicitur in 3. Phyſi.† ſed delectatio nõ conſiſtit in moueri, ſed ĩ motum eſſe, cauſatur enim delectatio ex bono iam adepto. ergo delectatio non eſt paſſio.

¶3 Præ. Delectatio cõſiſtit ĩ quadã perfectione delectati, perficit enim operationem, vt dicitur in 10. Ethi.† ſed perfici, non eſt pati, vel alterari, vt dicitur in 7. Phyſicor. & in 2. de Anima. ergo delectatio non eſt paſſio.

Sed contra eſt, quòd Aug. in 10. & 14. de ciuitat. Dei, ponit delectationẽ, ſiue gaudium, vel lætitiam inter alias paſſiones animę

Respondeo Dicendum, quòd motus appetitus ſenſitiui ꝓprie paſsio nominaẽ, ſicut ſupra dictũ eſt.* Affectio autem quæcunq; ex apprehẽſione ſenſitiua, procedens, eſt motus appetitus ſenſitiui: hoc autem neceſſe

¶Super quæſtionis trigeſimæprimæ Ar. primum.

In.1. artic. q. 31. collige requiſita ad delectationem, & vide quandoque exigi ſubiectum, obiectũ, & tres actus, ſcilicet cõiunctionia eorum, quæ diuerſimode fit (vt inferius patet) quã ſignificat ly, cõſtitutio cognitionis tã obiecti, quam coniunctionis: & hanc ſignificat ly, ſenſibilis, & immutationis, appetitus, quæ eſt formalis delectatios & hanc ſignificat ly, motus animi: obiectum exigit connaturalitatem, quam ſignificat ly, naturã exiſtentem: coniunctio vero exigit ſimultatem, quam ſignificat ly, tota ſimul: Et ſic diffinitio aduuat omnia, quæ inferius ſingillatim diſcutienda ſunt.

¶In ſecũdo vero nota, ꝙ illa verba, Si bonum adeptum ſit omnino intranſmutabile, delectatio nec per ſe nec per accidens erit in tempore, intelliguntur de bono adepto vt adepto: ita ꝙ non ſolũ ipſum ſecundum ſe, ſed vt adeptũ ſit omnino intranſmutabile, quare erit bonum beans in patria.

¶In tertio autẽ aduerte, quòd illa verba in calce totius articuli, ſcilicet, ꝙ illis nominibus, ſcilicet, lætitia, exultatione, & iucunditate non vtimur, niſi in naturis rationalibus: intelligenda ſunt ſm proprietatem, ꝙ ſcilicet non vtimur eis proprie, niſi in rationalibus, Dicit autem hoc propter exultationem, quæ etiam pecoribus attribuitur, vt Augu. dicit in epiſtola ad Dardanum, & in Pſal. Montes exultauerunt vt arietes, & colles ſicut agni ouium.

ſul. ar. 4. ad 2. & artic. 5. cor fin. & ad 3. Et 4. diſt. 49 q. 3. artic. 1. quæſt. 1.

Li. 2. orth. dei cap. 22,

†li. 7. ethi. c. 12. & 13. Et li. 10. ca. 1. 3. 4. 6. & 7.

*li. 3 de anima, text. 28. tom. 2.

†li. 10. ethic. c. 4. poſt medium, to. 5

li. 14 de ci. Dei, ca. 6. 7. 8. & 9. à medio to. 5.

*q. 22. art. 3.

ceſſe eſt competere delectationi. Nam ſicut Philoſophus dicit in Rhero. * Delectatio eſt quidam motus animæ & conſtitutio ſimul tota, & ſenſibilis in naturã exiſtentem. Ad cuius intellectum conſiderandum eſt, ꝙ ſicut contingit in rebus naturalibus aliqua conſequi ſuas perfectiones naturales, ita hoc contingit in animalibus, & quamuis moueri ad perfectionem non ſit totum ſimul, tñ conſequi naturalem perfectionem, eſt totum ſimul. Hæc autem eſt differentia inter animalia, & alias res naturales, quòd aliæ res naturales qñ conſtituuntur in id, quod conuenit eis ſm naturam, hoc non ſentiunt, ſed animalia hoc ſentiunt, & ex iſto ſenſu cauſatur quidam motus animæ in appetitu ſenſitiuo, & iſte motus eſt delectatio Per hoc ergo quod dicitur, ꝙ delectatio eſt motus animæ, ponitur in genere, per hoc autem ꝙ dicitur, conſtitutio in exiſtentem naturam, ideſt, in id quòd exiſtit in natura rei, ponitur cauſa delectationis .ſ. præſentia connaturalis boni. Per hoc aute quod dicitur, ſimul tota, oſtendit ꝙ conſtitutio non debet accipi prout eſt in conſtitui, ſed prout eſt in conſtitutum eſſe, quaſi in termino motus. Non enim delectatio eſt generatio, prout Plato poſuit, ſed magis conſiſtit in factum eſſe, vt dicitur in 7. Ethic.* Per hoc autem quòd dicitur, ſenſibilis, excluduntur perfectiones rerum inſenſibilium, in quibus non eſt delectatio. Sic ergo patet, quòd cum delectatio ſit motus in appetitu animali conſequens apprehenſionem ſenſus, delectatio eſt paſsio animæ.

lib. 1. Rhet. ca. 10. in ſine tomo 6.

A

B

li. 7. eth. ca. 12. & li. 10. ca. 3. tom. 5.

C

Ad primum ergo dicendum, quod operatio connaturalis non impedita eſt perfectio ſecunda, vt habetur in 2.* de Anima, & ideo quando conſtituitur res in propria operatione connaturali, & nõ impedita. ſequitur delectatio, quæ conſiſtit in perfectum eſſe, vt dictũ eſt†Sic ergo cum dicitur, quòd delectatio eſt operatio, non eſt prædicatio per eſſentiam, ſed per cauſam.

li. 2 tex. 2. 5. & 6. ſimul, tomo 2.
†In corp. ar.

Ad secundum dicendum, quod in animali duplex motus conſiderari poteſt unus ſm intentionem finis qui pertinet ad appetitum, alius ſm executionẽ, qui pertinet ad exteriorem operationem. Licet ergo in eo, qui iam cõſecutus eſt bonum, in quo delectatur, ceſſet motus executionis, quo tendit ad finem, non tñ ceſſat motus appetitiuæ partis, quæ ſicut prius deſiderabat non habitum, ita poſtea delectatur in habito. Licet enim delectatio ſit quies quædam appetitus conſiderata præſentia boni delectãtis, quod appetitui ſatisfacit, tamen adhuc remanet immutatio appetitus ab appetibili, ratione cuius delectatio motus quidam eſt.

D

Ad tertium dicendũ, ꝙ quamuis nomen paſsionis magis proprie conueniat paſsionibus corruptiuis; & in malum tendentibus, ſicut ſunt ægritudines corporales, & triſtitia & timor in anima: tamen etiam in bonũ ordinãtur aliquæ paſsiones, vt ſupra dictum eſt.* & ſecundum hoc delectatio dicitur paſsio.

q. 22. & 23. artic. 1.

Articulus II.

Vtrum delectatio ſit in tempore.

175
Infr. artic 5. cor Et 4. di. 49. q. 3. arti. 1. q\[o]. 3. Et ver. q. 8. art. 14. ad 12.
* lib. 1. Rhe. ca. 10. in fin.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quòd delectatio ſit in tempore. Delectatio enim eſt motus quidam, vt in Rhet.* Philoſophus dicit, ſed motus omnis eſt in tempore. ergo delectatio eſt in tempore.

¶ 2 Præt. Diuturnum, vel moroſum dicitur aliquid ſecundum tẽpus, ſed aliquæ delectationes dicuntur moroſæ. ergo delectatio eſt in tempore.

¶ 3 Præt. paſsiones animæ ſunt vnius generis, ſed aliquę paſsiones aiæ ſunt in tempore. ergo & delectatio.

Sed contra eſt, quòd Philoſophus dicit in 10. Ethicorum*. Quod ſecundum nullum tempus accipiet quis delectationem.

li. 10. ethi. c. 4. & 3. to. 5.

Respondeo. Dicendum, quod aliquid contingit eſſe in tempore dupliciter, vno modo ſecundum ſe, alio modo per aliud, & quaſi per accidens. Quia enim tempus eſt numerus ſucceſſiuorum, illa ſm ſe dicuntur eſſe in tempore, de quorum ratione eſt ſucceſſio, vel aliquid ad ſucceſſionem pertinens: ſicut motus, quies, locutio, & alia huiuſmodi: ſm aliud vero, & non per ſe dicuntur eſſe in tempore illa, de quorum ratione non eſt aliqua ſucceſſio, ſed tamen alicui ſucceſſiuo ſubiacent: ſicut eſſe hominem, de ſui ratione nõ habet ſucceſſionem: non enim eſt motus, ſed terminus motus, vel mutationis, ſcilicet generationis ipſius: ſed quia humanum eſſe, ſubiacet cauſis tranſmutabilibus, ſecundum hoc, hominem eſſe. eſt in tempore. Sic igitur dicẽdum eſt, quod delectatio ſecundum ſe quidem nõ eſt in tempore. Si eſt enim delectatio in bono iam adepto quod eſt quaſi terminus motus: ſed ſi illud bonum adeptum tranſmutationi ſubiacet, erit delectatio per accidens in tempore: ſi autem ſit omnino intranſmutabile, delectatio non erit in tempore nec per ſe, nec per accidens.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut dicitur in 3. de Anima, Motus dupliciter dicitur. Vno modo, qui eſt actus imperfecti, ſcilicet exiſtentis in potentia, inquantum huiuſmodi. & talis motus eſt ſucceſſiuus, & in tempore. Alius autem motus eſt actus perfecti, ideſt, exiſtentis in actu, ſicut intelligere, ſentire, & velle, & huiuſmodi, & etiam delectari: & huiuſmodi motus non eſt ſucceſſiuus, nec per ſe in tempore.

lib. 3. de ani. tex. 28. to. 2.

Ad secundum dicendum, quod delectatio dicitur moroſa, vel diuturna ſecundum quod per accidens eſt in tempore.

Ad tertium dicendum, quòd aliæ paſſiones non habent pro obiecto bonum adeptum: ſicut delectatio; vnde plus habent de ratione motus imperfecti, quam delectatio. & per conſequens magis delectationi conuenit non eſſe in tempore.

Articulus III.

Vtrum delectatio differat a gaudio.

176
Infra q. 35. ar. 2. & 7. co. & q. 41. ar. 3. cor. Et 3. di. 27. q. 1. ar. 2. ad 3. Et 4. di. 49. q. 3. arti. 3. q. 1. ad 5.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod gaudium ſit omnino idem quod delectatio. Paſſiones animæ differunt ſecũdum obiecta: ſed idem eſt obiectum gaudij & delectationis; ſcilicet bonum adeptum. ergo gaudium eſt omnino idem quod delectatio.

¶ 2 Præt. Vnus motus non terminatur ad duos terminos. ſed idem eſt motus qui terminatur ad gaudium. & delectationem, ſcilicet concupiſcentia. ergo delectatio & gaudium ſunt omnino idem.

E

¶ 3 Præt. Si gaudium eſt aliud à delectatione, videtur quod pari ratione, & lætitia, & exultatio, & iucunditas ſignificent aliquid aliud a delectatione, & ſic erunt omnes diuerſæ paſſiones, quod videtur eſſe falſum. nõ ergo gaudium differt à delectatione.

Sed contra eſt, quòd in brutis animalibus non dicimus gaudium: ſed in eis dicimus delectationem. nõ ergo eſt idem gaudium: & delectatio.

Respondeo Dicendum: quòd gaudium, vt Auicenna dicit in libr. ſuo de Anima. eſt quædam ſpecies delectationis. Eſt enim conſiderandũ; quod ſicut ſunt quædã concupiſcentiæ naturales; quædam autem non naturales, ſed conſequuntur rationem; vt ſupra dictũ eſt: ita etiam delectationum quædam ſunt naturales; & quædam non naturales, quæ ſunt cum ratione. Vel

q. præcedẽ. art. 3. c.

ſicut

ſicut Damaſ.* & Greg. Nyſſ.† dicunt. Quedã ſunt corporales, quę dã animales, quod in idem redit. Delectamur enim & in his, q̃ naturaliter concupiſcimus ea adipiſcentes, & in his quæ concupiſcimus ſecundum rationem, ſed nomen gaudij non habet locum, niſi in delectatione, quæ conſequitur ratio nem, vnde gaudium non at- G tribuimus brutis animalibus, ſed ſolum nomen delectationis. Omne autem, quod concupiſcimus ſecundum naturam, poſſumus etiã cum delectatione rationis concupiſcere, ſed non econuerſo, vnde de omnibus, de quibus ẽ delectatio, poteſt eſſe gaudium in habentibus rationem, quamuis nõ ſemper de omnibus ſit gaudiũ. Quandoque enim aliquis ſentit aliquã delectationem ſecundum corpus de qua tamen non gaudet ſecundũ rationem, & ſecundũ hoc patet, quod delectatio eſt in his, H plus quàm gaudium.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd cum obiectum appetitus aĩalis ſit bonum apprehenſum, diuerſitas apprehenſionis pertinet quodammodo ad diuerſitaté obiecti, & ſic delectatiões animales, quę dicuntur etiam gaudia, diſtinguuntur à delectationibus corporalibus, quæ dicuntur ſolum delectationes, ſicut & de conpiſcentiis ſupra dictum eſt.*

AD SECVNDVM dicendum, q̃ ſimilis differẽtia inuenitur etiã I in concupiſcentiis, ita quod delectatio reſpondeat cõcupiſcentię, & gaudium reſpondeat deſiderio quod magis videtur pertinere ad cõcupiſcentiam animalem, & ſic ſecundum differentiam motus, eſt etiam differentia quietis.

AD TERTIVM dicendum, q̃ alia nomina ad delectationẽ pertinẽtia, ſunt impoſita ab effectibus delectationis, nã lætitia imponitur à dilatatione cordis, ac ſi diceretur, latitia: exultatio uero dr̃ ab K exterioribus ſignis delectationis interioris quæ apparent exterius inquantum. ſ. interius gaudiũ proſilit ad exteriora. Iucunditas verò dicitur à quibuſdã ſpecialibus lætitiæ ſignis, vel effectibus, & tamẽ omnia iſta nomina videntur pertinere ad gaudium. non enim vtimur eis niſi in naturis rõnalibus.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum delectatio ſit in appetitu intellectiuo.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videt̃ q̃ delectatio non ſit in apppetitu intellectiuo. Dicit. n. Philoſophus in 1. Rhet.* q̃ delectatio eſt motus q dã ſenſibilis, qui non eſt in parte intellectiua. ergo delectatio non eſt in parte intellectiua.

¶ 2 Præter. Delectatio eſt paſſio quædã, ſed omnis paſſio eſt in appetitu ſẽſitiuo. ergo delectatio nõ eſt niſi in appetitu ſenſitiuo.

¶ 3 Præt. Delectatio eſt communis nobis & brutis. ergo nõ eſt niſi in parte, quæ nobis & brutis cõmunis eſt.

SED CONTRA eſt, quod in Pſal. 36. dr̃, Delectare in domino; ſed ad Deum non poteſt extẽdi appetitus ſenſitiuus, ſed ſolum intellectiuus. ergo delectatio poteſt eſſe in appetitu intellectiuo.

RESPOND. Dicendum, q̃ ſicut dictum eſt,* delectatio quędam ſequitur apprehenſionem rationis. Ad apprehenſionem autẽ rationis nõ ſolum commouetur appetitus ſenſitiuus per applicationẽ ad aliquid particulare, ſed etiam appetitus intellectiuus, qui dr̃ volũtas, & ſm hoc, in appetitu intellectiuo, ſiue ĩ volũtate eſt delectatio, quę dicitur gaudium. nõ autem delectatio corporalis. Hoc tamẽ intereſt inter delectationẽ vtriuſque appetitus, q̃ delectatio appetitus ſenſibilis eſt cum aliqua transmutatione corporali, delectatio autẽ appetitus intellectiui nihil aliud eſt, quàm ſimplex motus voluntatis, & ſm hoc Aug. dicit

¶ *Super quęſtionis trigeſimæprimę Articulum quartũ.* F

Circa dicta in 4. artic. Scotica ſubtilitas diſcutienda occurrit. Ipſe namq;, vt ſuperius allegatũ eſt, ponit in volũtate nõ ſolũ operatiões, ſed paſſiones illas liberas, iſtas naturales, illas à uoluntate in volũtare, iſtas in volũtate, ab obiecto. vñ in 3. ſenten. diſtin. 15. ex propoſito probare nititur triſtitiam in uoluntate non eſſe operationẽ eius, ſed paſſionem quadrupliciter. primo, quia ſi eſt operatio, aut eſt velle, aut nolle, ſed nõ eſt velle vt patet, nec nolle, vt probatur: quia Deus & beati poſſunt nolle, & tñ non poſſunt triſtari. Secundo, quia ſumme nolente Sorte aliquid euenire, ſi illud eueniat, triſtabitur, & tamen in eo nõ fiet aliqua operatio ſimplr, nec ſecũdũ aliquem gradum, quia iam ponitur q̃ ſumme noluit. Tertio, quia operatio eſt immediate in poteſtate voluntatis, vt patet de uelle & nolle. Triſtari autem nõ eſt in poteſtate uoluntatis, cum nolitum aduenit. Quarto, quia operatio eſt & a voluntate, & in voluntate, triſtitia aũt eſt qdẽ in voluntate, ſed nõ à voluntate, eſt. n. de his quæ nobis nolentibus accidunt.

Libro 2. de orth. fide. c. 13. & 22. in prin.
†Li. 4. c. 10. & 22. i fine.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis motæ hoc in tractatu, ſcilicet de delectatione, quia oppoſitorum eadem eſt diſciplina, nec inferius ſpecialiter, quæretur de triſtitia, an ſit in volũtate, ſcito, q̃ ſi ſolę delectationes & triſtitię eſſent paſſiones, cũ ipſę conſequãtur alios motus, appetitus, amorem, & odium formaliter, vel virtualiter (nihil. n. delectat niſi amatũ, & nihil contriſtat niſi odio habitũ, ſeu nolitum) dicẽdum videretur, quod paſſiones differunt ab operationibus in uoluntate, quia illę immediatæ ſunt illi, hæ aũt mediãtibus illis, ſed qm̃, vt ex dictis patet, amor eſt prima paſſio, quæ tñ in uolũtate manifeſte eſt operatio, ideo nõ põt talis cõditio uniuerſaliter aſſignari paſſionibus translatis in uoluntatẽ. Propter q̃ ad tales paſſiones deſcendẽdo, dico quatuor Primo q̃ tã delectat o q̃ triſtitia eſt a uoluntate, & in uolũtate probatur. Oĩs motus uolũtatis eſt a duobus motoribus, altero quo ad ſpecificationẽ, altero quo ad exercitiũ, & motor quo ad primũ eſt obiectũ, quo ad ſecũdũ uero eſt triplex. ſ. Deus, natura, & libertas, vt ex ſupradictis patet, & quocũque horũ cauſante, volũtas ipſa cauſat, ut ex ſupradictis patet. Igitur oĩs motus uolũtatis cauſat̃ a uolũtate quo ad exercitium actus, ab obiecto autẽ quo ad ſpecificã determinationem. Delectatio igitur & triſtitia, cũ ſint animi motus ſm appetitũ intellectiuũ, ut modo loquimur, a uoluntate ſunt, & in uolũtate, quia immanentes actus ſunt. Secundo, q̃ delectatio proprie loquendo, non eſt uelle, nec triſtitia nolle. probatur, quia ſuperius fruitio actus ſpecie diſtinctus eſt contra uelle & intendere: conſtat autem, quod delectatio in uoluntate aut eſt fruitio, aut eius ſpecies. Et pari rõne triſtitia, ut ſui inueniuntur, diſtinguenda uidetur a nolle, & hoc loquendo proprie de uelle, & nolle. Et ſi largo uocabulo per uelle, omnis acceptatio uoluntatis, & per nolle omnis refutatio ſignificetur ut Auguſtini auctoritas in litera allata ſonat, dicens q̃ lætitia eſt uoluntas & ſic delectatio eſt uelle, & triſtitia nolle. Tertio, q̃ tã delectatio, quam triſtitia eſt a uoluntate ut natura, ſeu naturaliter declaratur ex ante dictis, & quod aliqua operatio eſt a uoluntate naturaliter, & q̃ fruitio Dei clare uiſi eſt naturalis, & probatur quia non in poteſtate noſtra eſſe uidetur triſtari, uel delectari, apprehenſis delectabilibus, & triſtabilibus ipſi uoluntati ideſt uolitis, aut nolitis a nobis. Quarto, quod delectatio & triſtitia habent magis rationem paſſionis in uoluntate, quam amor & odium: propterea quia iſtæ ſunt uniuerſaliter a uoluntate ut natura, hæc non. Et ideo uoluntas ad hoc ſe habet magis actiue, quam ad illas immediate, quoniam ad hoc cum dominio, ad illas non. Et propterea putatæ ſunt uere paſſiones. i. cauſatæ ſolũmodo ab obiectis immediate, cum tñ ſint operationes naturales ipſius uoluntatis, conſequentes ab ipſa, & in ipſa ex obiectis apprehẽſis & uolitis, aut nolitis formaliter uel uirtualiter. Et qm̃ hoc medium eſt intereſſe omnino paſſiones, ut Scot. poſuit, & eſſe omnino operationes uoluntarias: ideo obiecta utramq; ueritatem participant, ſoluenda tamen ſimpliciter ſunt, & dicendum ad primum, quod triſtitia proprie loquendo, nec eſt uelle, nec nolle

q. præce. ar. 3. ad 2.

177

Infr. q. 35. art. 1. cor. & 4. diſ. 49. q. 3 art. 4. q. 1. & 2.
*Lib. 1. rhe- to. capi. 10 li.

art. preced.

ſed

5.de ciui.Dei,* quod cupiditas & A lætitia nihil eſt aliud, quàm voluntas in eorum conſecutione quæ volumus.

AD PRIMUM ergo dicendũ, quod in illa diſtinitione Philoſophi, ſenſibile ponitur communiter pro quacunque apprehenſione. Dicit enim Philoſophus in 10. Eth. quòd ſecundum omnẽ ſenſum eſt delectatio ſimiliter, autẽ & ſecundum intellectum, & ſpeculationem, vel poteſt dici, quòd ipſe diffinit delectationem appe- B titus ſenſitiui.

AD SECUNDUM dicendum, eſt, quòd delectatio habet rationem paſsionis, proprie loquendo, inquantum eſt cum aliqua tranſmutatione corporali, & ſic nõ eſt in appetitu intellectiuo, ſed ſecundum ſimplicem motum ſic enim etiam eſt in Deo & in angelis vnde dicit Philoſophus in 7.Ethi. quod Deus vna ſimplici operatione gaudet: & Dion. dicit in ſi. cœle. Hierar.† quod angeli non ſunt ſuſceptibiles noſtræ paſsibilis delecta- C tionis, ſed congaudent Deo ſecũdum incorruptionis lætitiam.

AD TERTIUM Dicendũ, eſt quod in nobis nõ ſolum eſt delectatio, in qua communicamus cum brutis, ſed etiam in qua communicamus cũ angelis. vnde ibidem Dionyſ. dicit, * quòd ſancti homines multoties fiunt in participatione delectationũ angelicarum, & ita in nobis eſt delectatio non ſolũ in appetitu ſenſitiuo, in quo communicamus cum brutis, ſed etiam in appetitu intellectiuo, in quo cõ- D municamus cum angelis.

ARTICULUS V.

Vtrum delectationes corporales, & ſenſibiles ſint maiores delectationibus ſpiritualibus, & intelligibilibus.

AD QUINTUM ſic proceditur. Videtur quod delectationes corporales, & ſenſibiles ſint maiores delectationibus ſpiritualibus: & intelligibilibus. Omnes enim aliquam delectationẽ ſequuntur, ſecundũ Philoſophum in 10. Eth.* ſed plures ſequuntur delectationes ſenſibiles, quàm delectationes ſpirituales intelligibiles. ergo delectationes corporales ſunt maiores.

¶ 2 Præt. Magnitudo cauſæ ex effectu cognoſcitur, ſed delectationes corporales habent fortiores effectus. traſmutant enim cor- A pus, & quibuſdam inſanias faciunt, ut dicitur in 7.Ethi.* ergo delectationes corporales ſunt fortiores.

¶ 3 Præt. Delectationes corporales oportet temperare, & refrænare propter earum vehementiam: ſed delectationes ſpirituales non oportet refrænare. ergo delectationes corporales ſunt maiores.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in Pſal. 118. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo. Et Philoſophus dicit in 10. Ethico. * quod maxima de- (cap.7.& 8.tomo 5. artic.1.) B lectatio eſt, quæ eſt ſecundum operationem ſapientiæ.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut iam dictum eſt, Delectatio prouenit ex coniunctione conuenientis, cum ſentitur & cognoſcitur. In operibus autem animæ, præcipue ſenſitiuæ & intellectiuæ, eſt hoc conſiderandum, quod cum non tranſeant in materiam exteriorem, ſunt actus, vel perfectiones operantis, ſcilicet (D.tta2.) intelligere, ſentire, velle, & huiuſmodi: nam actiones, quæ tranſeunt in exteriorem materiam, magis ſunt actiones, & perfectiones materiæ tranſmutatæ: Motus enim eſt actus mobilis à mouente: Sic igitur prædictæ actiones animæ ſenſitiuæ & intellectiuæ, & ipſæ ſunt quoddam bonum operantis, & ſunt C etiam cognitæ per ſenſum, vel intellectum: vnde etiam ex ipſis conſurgit delectatio, & non ſolum ex eorum obiectis. Si igitur comparentur delectationes intelligibiles delectationibus ſenſibilibus, ſecundum quod delectamur in ipſis actionibus (puta, in cognitione ſenſus, & in cognitione intellectus) non eſt dubium, quòd multo ſunt maiores delectationes intelligibiles, quàm ſenſibiles. Multo enim magis delectatur homo de hoc, quod cognoſcit aliquid intelligendo, quàm de hoc, quòd cognoſcit aliquid ſentiendo, quia intellectualis cognitio & perfectior eſt, & etiam magis cognoſcitur, quia intellectus magis reflectitur ſupra actum ſuum, quàm ſenſus. Eſt etiam cognitio intellectiua magis dilecta, nullus enim eſt D qui non vellet magis carere viſu corporali, quàm viſu intellectuali eo modo quo beſtiæ, vel ſtulti carent, ſicut Auguſt. dicit in libr. de ciuita. Dei.* Sed ſi comparentur delectationes intelligibiles ſpirituales delectationibus ſenſibilibus corporalibus, ſic ſecundum ſe & ſimpliciter loquendo, delectationes ſpirituales ſunt maiores: & hoc apparet ſecundum tria, (lib.14.de tri. cap.14. poſt medium, tomo 5.) quæ requiruntur ad delectationem, ſcilicet bonum coniunctum, & id cui coniungitur, & ipſa coniunctio. Nam ipſum bonum ſpirituale & eſt maius, quam corporale bonum, & eſt magis dilectum, cuius ſignum eſt, quod homines etiam à maximis corporalibus voluptatibus abſtinent, vt non perdant hono- E rem, qui eſt bonum intelligibile, ſimiliter etiam ipſa pars intellectua eſt multo nobilior, & magis cognoſcitiua, quàm pars ſenſitiua. Coniunctio etiam vtriuſque eſt magis intima, & magis perfecta, & magis firma. Intimior quidem eſt, quia ſenſus ſiſtit circa exteriora accidentia rei, intellectus verò penetrat vſque ad rei eſſentiam. Obiectum enim intellectus eſt quod quid eſt, perfectior autem eſt, quia coniunctioni ſenſibilis ad ſenſum adiungitur motus, qui eſt actus imperfectus: vnde & delectationes ſenſibiles non ſunt totæ ſimul, ſed in eis aliquid pertranſit, & aliquid expectatur conſummandum, vt patet in delectatione ciborum & venereorum; ſed intelligibilia ſunt abſque motu, unde delectationes tales ſunt totæ ſimul. Eſt etiam firmior, quia delectabilia corporalia ſunt corru-

---

(c.6.& 8. circa prin.to.5.) ſed operatio contraria fruitioni, communiter tñ loquendo, eſt nolle: non tamen ſequitur ergo poteſt eſſe in Deo vel beatis, quia non eſt omne nolle: non enim ſe habet conuertibiliter, ſed ſicut animal & homo.

(c.4.poſt medio tom.5.) ¶ Ad 2m, quod ſumme nolẽte Sorte aliquid euenire, & tamen eueniente triſtabitur reſultante ex euentu apprehenſo in voluntate, nouo motu triſtitiæ, nec inconuenit communicando cum iſtis in abuſione vocabulorum, quod cum ſumma nolitione obiecti abſolute, vel futuri, aduenias alia molitio eiuſdem iam præſentis: (9.eth. ca. ult. circa ſinem.tom.5.) ſic.n.cauſat triſtitiã. Aliter enim mouet præſens, & aliter abſens obiectum, vt dictum eſt. (c.a. ul.nõ remote a fine.)

¶ Ad tertium, negatur quod omnis operatio ſit immediate in poteſtate voluntatis: immo aliqua nunquam, vt prima aliqua mediate, vt delectatio, mediante ſcilicet apprehenſione, vel amore obiecti. (a.ult.nõ procul a fine.)

¶ Ad quartum, dicitur, quod cum hoc, quod triſtitia eſt de his quę nobis nolentibus accidunt, ſtat quòd ſit a voluntate vt natura immediate.

¶ Super quæſtionis trigeſimaprimæ Articulum quintum.

IN titulo quinto nota illa verba, Vnde & delectationes ſenſibiles non ſunt totæ ſimul. Ex hoc.n. patet, quod cum de ratione delectationis dicitur, quod eſt tota ſimul, intelligitur de ea per ſe: licet per accidens contingat oppoſitum. Coniunctio enim in qua delectatio conſiſtit, non eſt ſucceſſiua niſi ratione motus adiuncti, vt hic dicitur, & ex hoc ipſo deficit a perfectione delectationis illa, quæ hoc accidens habet annexum, ex quo non eſt tota ſimul. Delectatio igitur ſecundum ſe eſt tota ſimul, & abſque tempore, vt in articulo ſecundo diſcuſſum eſt: per accidens autem aliqua eſt non tota ſimul, & in tempore. (cap.5. circa mediũ,t.5.)

178 (...q.38.ar.4. cor. Et 4. diſt.49.q 3. arti.5.q.1.Et 3.Eth. le.13. cor.1.Et 12. Met.le.6. ... 2.Et 3. tomo 5.)

corruptibilia, & cito deficiunt, bona uero ſpiritualia ſunt incorruptibilia, ſed quo ad nos, delectationes corporales ſunt magis vehementes propter tria. Primo, quia ſenſibilia ſunt magis nota quo ad nos, quam intelligibilia. Secundo ẽt, quia delectationes ſenſibiles, cum ſint paſsiones ſenſitiui appetitus, ſunt cum aliqua tranſmutatione corporali, quod non contingit in delectationibus ſpiritualibus, niſi per quandam redundantiam à ſuperiori appetitu in inferiorem. Tertio, quia delectationes corporales appetuntur vt medicinæ q̃dã contra corporales defectus, vel moleſtias, ex quibus triſtitiæ quædam conſequuntur, vnde delectationes corporales, triſtitijs huiuſmodi ſuperuenientes, magis ſentiuntur, & per conſequens, magis acceptantur, quam delectationes ſpirituales, quæ non habent triſtitias contra G
q. 35. arti. 4. rias, vt infra * dicetur.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ideo plures ſequuntur delectationes corporales, quia bona ſenſibilia ſunt magis, & pluribus nota; & etiã quia homines indigent delectationibus, vt medicinis contra multiplices
·11 C. dolores, & triſtitias. Et cum plures hominum non poſſint attingere ad delectationes ſpirituales, quæ ſunt propriæ virtuoſorum, conſequens eſt, quod declinent ad corporales.

Ad secundum dicendum, quod tranſmutatio corporis magis contingit ex delectationibus corporalibus, inquantum ſunt paſsiones appetitus ſenſitiui.

Ad tertium dicendum, ꝙ delectationes corporales ſunt ſ'm partẽ ſenſitiuam, quæ regulatur rõne, & ideo indigent temperari & refrænari per rõnem, ſed delectationes ſpirituales ſunt ſ'm mentem, quæ eſt ipſa regula, vnde ſunt ſ'm ſeipſas ſobriæ & moderatæ. H

Articulus VI.

Vtrum delectationes tactus ſint maiores delectationibus, quæ ſunt ſecundum alios ſenſus.

Ad sextvm ſic proceditur. Vr ꝙ delectationes quæ ſunt ſ'm tactũ, non I
ſint maiores delectationibus, quę ſunt ſ'm alios ſenſus. Illa.n. delectatio videtur eſſe maxima, qua excluſa, gaudium omne ceſſat, ſed talis eſt delectatio quæ eſt ſ'm viſum. Dicit.n. Thob. 6. Quale gaudium erit mihi, qui in tenebris ſedeo, & lumẽ cœli nõ video: ergo delectatio, quæ eſt p viſum, ẽ maxima inter ſenſibiles delectatiões.

¶ 2 Præt. Vnicuique ſit delectabile illud, qđ amat, vt Philoſophus dicit in 2. Rhetor.* ſed inter alios ſenſus maxime diligitur viſus, ergo delectatio, quæ eſt ſecundum viſum eſt maxima.

¶ 3 Præt. Principium amicitiæ delectabilis, maxime ẽ viſio, ſed cauſa talis amicitiæ eſt delectatio. ergo ſecundum viſum videtur eſſe maxime delectatio.

Sed contra eſt, ꝙ Philoſophus dicit in 3 Ethic.* ꝙ maxime delectationes ſunt ſ'm tactũ.

Respondeo Dicendum ꝙ ſicut iamdictũ eſt,* Vnumquodque, inquantum amatur efficitur delectabile: ſenſus autem, vt dicitur in I. Met.* propter duo diligũtur. ſ. propter cognitionem, & propter vtilitatem: vnde & vtroque modo contingit eſſe delectationẽ ſ'm ſenſum. Sed quia apprehendere ipſam cognitionem tanquã bonum quoddam, proprium eſt hominis: ideo primæ delectationes ſenſuum, quæ. ſ. ſunt ſ'm cognitionem, ſunt propriæ hominum: delectationes autem ſenſuũ, inquantum diliguntur propter vtilitatẽ, ſunt communes omnibus animalibus. G Si igitur loquamur de delectatione ſenſus, quæ eſt rõne cognitionis, manifeſtum eſt, ꝙ ſ'm viſum eſt maior delectatio, quam ſ'm aliquem alium ſenſum. Si autem loquamur de delectatione ſenſus, quę eſt rõne vtilitatis, hęc maxima delectatio eſt ſ'm tactũ. Vtilitas enim ſenſibilium attenditur ſ'm ordinem ad conſeruationem naturæ animalis: ad hanc autem vtilitatem propinquius ſe habent ſenſibilia tactus. H Eſt.n. tactus cognoſcitiuus eorum, ex quibus conſiſtit animal. ſ. calidi, & frigidi, & humidi, & ſicci, & huiuſmodi, vnde ſ'm hoc delectationes, quæ ſunt ſ'm tactum, ſunt maiores, quaſi fini propinquiores, & ꝑpter hoc etiam animalia alia, quæ non habẽt delectationem ſ'm ſenſum, niſi ratione vtilitatis, non delectãtur ſ'm alios ſenſus, niſi in ordine ad ſenſibilia tactus. Neque enim odoribus leporum canes gaudẽt, ſed cibatione, neq; leo voce bouis ſed comeſtione, vt dr̃ in 3. Ethi. cap. 10. poſt mediũ to. 5.
I *Cum igitur delectatio tactus ſit maxima rõne vtilitatis, delectatio aũt viſus rõne cognitionis, ſi qs vtranque comparare velit, inueniet, ſimpliciter delectationem tactus eſſe maiorẽ delectatione viſus; ſ'm quod conſiſtit infra limites ſenſibilis delectationis, q̃a manifeſtum eſt ꝙ id, quod eſt naturale, in vnoquoque eſt potentiſsimum. Huiuſmodi aũt delectationes tactus ſunt, ad quas ordinãtur concupiſcentiæ naturales, ſicut cibi, & venerea, & huiuſmodi. Sed ſi conſideremus delectationes viſus; ſecundum quod viſus deſeruit intellectui, ſic delectationes viſus erunt potiores ea ratione; K quia, & intelligibiles delectationes ſunt potiores ſenſibilibus.

Ad primum ergo dicendum, quòd gaudium: ſicut ſupra dictum eſt; * ſignificat animalem delectationem, & hęc maxime ꝑtinet ad viſum; ſed delectatio naturalis magis pertinet ad tactum. artic. 3.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ uiſus maxime diligitur propter cognitionem, quòd multas rerum differentias nobis oſtendit: vt ibidem dicitur.* lib. 1. Met.

Ad tertivm dicendum; ꝙ alio mõ delectatio eſt cauſa amoris carnalis, & alio mõ viſio; nã delectatio & circa prin. tomo 3.
maxi-

¶ *Super quæſtionis trigeſimæ primę Art. ſextum.*

174 IN articulo ſexto aduerte, ꝙ cum dr̃, ꝙ delectationes tactus ſunt ad quas ordinãtur cõcupiſcẽtię naturales põt tripliciter intelligi, Primo cum ꝓciſione, vt ſcilicet ad ſolas delectationes ſenſuum inquantum vtiles, quæ appellantur in litera delectationes tactus, ordinentur concupiſcentiæ naturales, & hũc ſenſum inſinuat diſtinctio harum delectationum contra delectationes ſenſuum, inquantum faciunt cognoſcere, cum illæ ſint naturales, iſtæ non, & ideo illæ potiores. Sed contra hunc ſenſum occurrit authoritas Ariſtotelis in primo Rhetoricæ capitulo decimotertio, ponẽs concupiſcentias & delectationes naturales quæcunque ſunt, nõ per æſtimare aliqđ: & ſubdit, quòd tales ſunt quæcunque dicuntur eſſe natura: & ſubiungit de ſenſibus omnibus. Et confirmatur ratione, quia pulchra delectant viſum, & ſimiliter ſuaues cantus auditum, & etiã ſoni abſque omni vtilitate, & abſque exiſtimatione, ſola naturali conuenientia, vt experiẽtia teſtatur. Secundo igitur poſſunt intelligi ſecundum excellentiã, vt ſcilicet ad primas delectationes maxime ordinentur concupiſcentiæ naturales. Et ex hoc habet intentum author ex naturalitate, quia ex hoc ꝙ naturale eſt potentiſſimum in vnoquoque, magis naturale eſt potentius, ac per hoc delectationes illæ, ad quas ꝑcipue ordinantur concupiſcentiæ naturales, ſunt maiores. Poteſt etiã tertio dici, ꝙ licet ambæ delectationes ſcilicet tactus, & uiſus ſint ſecundum ſe naturales cum ſuis concupiſcentiis, comparatæ tamen adinuicẽ delectatio uiſus habet rationem animalis & delectatio tactus, naturalis, quia tactus fundamentum eſt neceſſarium naturæ, uiſus autem ad bene eſſe poſterius aduenit. Et quia litera comparabat delectationem horum duorum ſenſuũ, ideo illam, quę tactus eſt, diſtinxit contra iſtã, ut naturalem contra animalem, & huic ſenſui fauent comparatiua aduerbia in reſponſione ad primũ in litera poſita.

Margin notes: 1. 2. q. 15. 2 3. cor. Et q. 141. artic. 4. cor. & ad 3. & ar. 7. cor. Et 4. diſ. 49. q. 3. artic. q. 2. Et mal q. 14. artic. 4. cor. & ad 1. — *ca. 11. to. 6. — c. 10. to. 5. — artic. 2. — 11. 2. concup non proced a princ. t. 5.

maxime quæ eſt ſecũdum tactũ, eſt cauſa amicitiæ dele- A ctabilis per modũ finis: viſio autem eſt cauſa, ſicut vnde eſt principium motus, inquantum per viſum amabilis imprimitur ſpecies rei, quæ allicit ad amandum, & ad concupiſcendum eius delectationem.

Articvlvs VII.

Vtrum aliqua delectatio ſit non naturalis.

180 Ad septimvm ſic proceditur. Videtur quòd nulla delectatio ſit innaturalis. Delectatio.n. in affectibus animæ proportionatur quieti in corporibus, ſed appetitus corporis naturalis non quieſcit niſi in loco connaturali, ergo nec quies appetitus animalis, quæ eſt delectatio, poteſt eſſe niſi in aliquo connaturali, nulla ergo delectatio, eſt non naturalis.

¶ 2 Præt. Illud quod eſt contra naturam, eſt violentum, ſed omne violentum eſt contriſtans, vt dicitur in 5. Metaphy. * ergo nihil, quod eſt contra naturam, eſt delectabile.

Lib. 5. meth. c. 5. circa princ. to. 6. art. 1. huius quæſt.

¶ 3 Præterea Conſtitui in propriam naturam, cum ſentitur, cauſat delectationem, vt patet in diffinitione Philoſophi ſupra poſita, ſed conſtitui in naturam, vnicuique eſt naturale, quia motus naturalis eſt, qui eſt ad terminum naturalem. ergo omnis delectatio eſt naturalis. C

Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 7. Ethic.* quòd quædam delectationes ſunt ægritudinales, & contra naturam.

c. 12. parũ a principio & c. vlt. 5. ex cor. 4. Et ... habetur, tomo 2.

Respondeo Dicendum, quòd naturale dicitur, quod eſt ſecundum naturam, vt dicitur in 2. Phy.* Natura autem in homine dupliciter ſumi poteſt, Vno modo prout intellectus & ratio eſt potiſsime hominis natura, quia ſecundum eam homo in ſpecie conſtituitur, & ſecundum hoc naturales delectationes hominum dici poſſunt, quia ſunt in eo, quod conuenit homini ſecundum rationem, ſicut delectari in contemplatione veritatis, & in actibus virtutum, eſt naturale hominum. Alio modo poteſt ſumi natura in homine ſecundum quod condiuiditur rationi, ſcilicet id quod eſt commune homini, & alijs, præcipue quod rationi non obedit, & ſecundum hoc ea, quę pertinent ad conſeruationem corporis, vel ſecundum indiuiduum, vt cibus, potus, lectus, & huiuſmodi, vel ſecundum ſpeciem, ſicut venereorum vſus dicuntur homini delectabilia naturaliter, ſecundum vtraſque autem delectationes contingit aliquas eſſe innaturales, ſimpliciter loquendo, ſed connaturales ſecundum quid. Contingit enim in aliquo indiuiduo corrumpi aliquod principiorum naturaliũ ſpeciei, & ſic id quod eſt contra naturam ſpeciei, fieri per accidens naturale huic indiuiduo, ſicut huic aquæ calefactæ eſt naturale, quod calefaciat. Ita igitur cõtingit, quod id, quod eſt cõtra naturam hominis vel quantum ad rationem, vel quantum ad corporis cõſeruationem, fiat huic homini connaturale propter aliquam corruptionem naturæ in eo exiſtentem, quæ quidem corruptio poteſt eſſe vel ex parte corporis, ſicut ex ęgritudine, ſicut febricitantibus dulcia videntur amara, & econuerſo: ſiue propter malam complexionem, ſicut aliqui delectantur in comeſtione terræ, vel carbonum, vel aliquorum huiuſmodi: vel etiam ex parte animæ, ſicut propter conſuetudinem aliqui delectantur in comedendo homines, vel in coitu beſtiarum, aut maſculorum aut aliorum huiuſmodi, quæ non ſunt ſecundum naturam humanam. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

A

Articvlvs VIII.

Vtrum delectatio poſſit eſſe delectationi contraria.

Ad octavvm ſic proceditur. Videtur quòd delectationi nõ ſit delectatio cõtraria. Paſsiones.n. animę ſpeciẽ & contrarietatẽ recipiunt ſecũdũ obiectũ: obiectum aũt delectationis eſt bonum. cum igitur bonum non ſit contrariũ bono, ſed bonum malo contrarietur, & malum malo, vt dicitur in prædicamentis;* videtur quòd delectatio- B non ſit contraria delectationi.

¶ 2 Prę. Vni eſt contrarium vnũ, vt probatur in 10. Metap.† ſed delectationi contraria eſt triſtitia. non ergo delectationi contraria eſt delectatio.

¶ 3 Præt. Si delectationi contraria eſt delectatio, hoc non eſt niſi propter cõtrarietatem eorum in quibus aliquis delectatur, ſed hæc differentia eſt materialis, contrarietas autem eſt differentia ſecundũ formam, vt dicitur in 10. Metaph. C * ergo cõtrarietas non eſt delectationis ad delectationem.

Sed contra Ea quæ ſe impediunt in eodem genere exiſtentia ſecundum Philoſoph. ſunt contraria, ſed quædam delectationes ſeinuicem impediunt, vt dicitur in 10. Ethicorũ.† ergo aliquæ delectationes ſunt contrariæ.

Respondeo Dicendum, quòd delectatio in affectionibus animæ ſicut dictum eſt,* proportionatur quieti in corporibus naturalibus. Dicuntur autem duæ quietes eſſe contrariæ, quæ ſunt in cõ- D trarijs terminis, ſicut qes quæ eſt ſurſum, ei quę eſt deorſum, vt dicitur 5. Phyſi.* vnde & contingit in affectibus animæ duas delectationes eſſe contrarias.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd verbũ illud Philoſophi, eſt intelligendũ, ſecundum quòd bonũ & malũ accipitur in virtutibus & vitiis, nã Nã inueniunt duo cõtraria vitia, nõ aũt inuenit virtus cõtraria virtuti. In alijs aũt nil prohibet duo E bona eſſe adinuicẽ contraria, ſicut calidum & frigidum, quorum vnũ eſt bonum igni, alterũ aquæ. Et per hunc modũ delectatio põt eſſe delectationi cõtraria, ſed hoc in bono virtutis eſſe non poteſt, quia bonum virtutis non accipitur, niſi per conuenientiam ad aliquid vnum ſcilicet rationem.

Ad secvndvm dicendum, quòd delectatio ſe habet in affectibus animæ, ſicut quies naturalis in corporibus, eſt.n. in aliquo conuenienti, & quaſi connaturali. Triſtitia aũt ſe habet ſicut quies violenta. Triſtabile.n. repugnat appetitui animali, ſicut locus quietis violentæ appetitui naturali, quieti autem naturali opponitur & quies violenta eiuſdem corporis, & quies naturalis &

¶ Super quęſtionis trigeſimæ primę Ar. octauum.

Rticulo ſeptimo omiſſo, circa octauum in reſponſione ad tertium, dubium occurrit, quia ſuperius in quæſtio. 20. artic. ſecundo dictum eſt, quòd differentia obiecti ſecundum naturam facit materialem diuerſitatem paſſionum, hic verò dicitur quod obiecta delectationum diuerſificant nõ ſolum materialiter, ſed formaliter delectationem. 181

In poſt prę dic. c. de oppoſitis circa princ. to. 1.

¶ Ad hoc dicitur breuiter, quòd doctrinæ ſuperiori non repugnat præſens, quoniam ibi didicimus, quòd diuerſitas obiecti ſecundum virtutem cauſat diuerſitatem paſſionum, non autem diuerſitas ſecundum naturam. Et vtrunque eſt uerum uniuerſaliter intellectum, non enim omnis diuerſitas naturæ obiecti diuerſificat ſpeciem paſſionis nunc vero dicimus, quòd aliqua diuerſitas naturę obiecti (illa ſcilicet quæ redundat in diuerſam rationem delectabilis) diuerſificat ſpeciem paſſionis. conſtat autem hæc ſibiinuicem non aduerſari, nec hoc eſt ſingulare in delectatione, nam idẽ eſt de concupiſcentia iudicium. Cum enim concupiſcentia ſit appetitus delectabilis, ad delectationemque ſe habeat vt motus ad quietem ipſum terminantem, conſequens eſt, quod delectabilibus exiſtentibus contrariis, ac per hoc diſtinctis ſpecie neceſſe ſit & delectationes, & concupiſcentias eſſe contrarias, ac per hoc ſpecifice diſtinctas.

text. 13. t. 3.

li. 10. Meta. text 13. Et 14. tom 3.

cap. 5. inter principium & medium tom. 5.

art. 2. huius quæſt.

lib. 5. Phyſi. tex. 54. t. 2.

¶ Super quæſtionem trigeſimam ſecundam.

Circa primum articulum q.32. dubiū occurrit. An operatio ſit propria cauſa delectationis, vt conſtitutio in cōnaturale bonū: an indiſtinctè. Et vt clarior ſit quæſtio, recolito, ꝙ in diffinitione delectationis poſiti ſunt duo actus ꝓ cā delectationis .ſ. cognitio & cōſtitutio, & quia nulli dubiū eſt ꝙ cognitio eſt operatio, ſi ea rōne operatio, eſt cā propria delectationis, quia oportet cognitionē interuenire vt cām, quæſtionis ſolutio clara eſt. Quia verò ſatis ambiguū eſt an conſtitutio ſit neceſſario operatio, ideo ſi ea rōne operatio cā propria delectationis dr̃, quia omnis itaq; conſtitutio talis in cōnaturale bonum cauſans delectationem eſt operatio ſingulare dictum & diſputabile eſt. Et eſt inter hos duos ſenſus tāta dr̄a, ꝙ in primo indiſtinctè, & ſine cōtradictione aliqua operatio ponitur cā delectationis: in ſecundo uerò operatio ponit̃ prima cauſa eiuſdem, & vt cōſtituēs in connaturale. Et pro parte affirmatiua huius ſecūdi ſenſus ſunt verba authoris in litera volentis, ꝙ conſecutio boni cōuenientis cōſiſtat in operatione Et in reſponſione ad primū dr̃, ꝙ quæ habemus, non delectant, niſi apprehēſa vt habita, & habere nihil aliud eſt quàm eis vti, vel poſſe vti: qđ eſt per aliquā operationē. Pro parte vero negatiua eſt, quia propriū eſſe & viuere, & alia hmōi delectāt, & nr̄i conſtitutio noſtra in eis non eſt ꝑ operari, ſed per eſſe. Delectant quoque nos multa, in qbus conſtituimur nō per operari, ſed per recipere, ſeu pati, vt patet cum calefieri, vel refrigerari delectamur, delectat, & conueniēs locus in quo per eſſe in loco, non per operari conſtituimur.

¶ Ad euidentiā huius dubii ſcito, ꝙ q̄a delectatio ꝗtis rōnē habet cōſecutio boni cōnaturalis exigitur ad cauſandā delectationem ꝓꝓ conſecutū eſſe, quod eſt totum ſimul, & conſecutū eſſe caigitur per eſſe .i. ꝙ eſt magis à motu elōgatum. Et

F propterea magis cauſa eſt delectationis conſecutum eſſe, quā cōſecutio, & magis eſſe quā conſecutū eſſe. in cuius ſignū ſcientiæ & virtutes olim acquiſitę vel inditę, modo vt inexiſtentes apprehenſę delectant, & nū ſolum q̄n acquiſitę ſunt, aut ſm̄ acquiſitionis memoriā. Et nis conſecutio, & omne cōſecutum eſſe delectat, in quantū ponit in aliquo eſſe conſono. Vnde cum in diffinitione delectationis dr̃, ꝙ delectatio eſt conſtitutio tota ſimul in naturam &c. noīe conſtitutionis intellige non ſolum conſecum eſſe, ſed eſſe, ſiue ſit tale eſſe per conſtitutionem ſiue non. Conſtituit enim Deus glorioſus in eſſe ſine conſtitutione, & delectationē tn̄ ſummā apprehenſum in eo facit: & nōe noſtrum eſſe apprehenſum delectat non quia a natura conſtitutum, ſed quia ineſt nobis. Nihilominus delectaret, ſi non aliūde haberemus, pro intellectu tñ literæ expreſſe dicentis vtrunque requiſitum ad delectationis cauſam in operatione conſiſtere, diſtingue, & dicito, quod delectabilia ſunt duplicia, quędā cōgenita, & quædam ſuperuenientia. Et quod author de ſuperuenientibus ſolicitus in litera, cōſecutionis noīe intentionē ſuam ſignificauit, & voluit cōſecutionē in operatione conſiſtere, extenſo operationis vocabulo ad omnem actionem, paſſionem, motumque. Delectabilia quippe omnia, quæ ſuperueniunt, iungūtur nobis motu aliquo, vel vt obiecta operationum immanentium vel ſaltem vt materia vſus, vt in reſpōſione ad primum & ſm̄ dicitur. Nec tamen tacuit omnino author de conſtitutione cauſante delectationem in congenitis, nam in articu. 7. expreſſe dixit, quod ſimile inquantum unum, eſt delectabile. Conſtat .n quod vnitas ſimilium, eſt vnitas in eſſendo, & quia vt dicitur in 1. Rhet. Ariſ.) ſimile delectat vt ipſummet, conſequens eſt, quod conſtitutio in delectatione congenitorum ſicut & in delectatione ſimilium, ſit ſecundum eſſe, etiam ſi nulla inde operatio ꝓueniret. Et per hęc patet ſolutio obiectorum, & quæſtionis.

¶Circa

& quies violenta eiuſdē corporis, & quies naturalis alterius, vt dr̃ in 5. Phyſi.* vnde delectationi opponitur, & delectatio, & triſtitia. Li. 5. Phyſi. text. 54. & 55. tom. 2.

Ad tertium dicendum, ꝙ ea in quibus delectamur, cū ſint obiecta delectationis, non ſolum faciunt differētiā materialē, ſed ēt formalē, ſi ſit diuerſa rō delectabilitatis. Diuerſa enim ratio obiecti diuerſificat ſpeciem actus, vel paſſionis, vt ex ſupradictis patet.* quæſt. 23.

QVAESTIO XXXII.

De cauſa delectationis in octo articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de cauſis delectationis.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum operatio ſit cauſa propria delectationis.
¶ Secūdo, Vtrum motus ſit cauſa delectationis.
¶ Tertio, Vtrū ſpes & memoria.
¶ Quarto, Vtrum triſtitia.
¶ Quinto, Vtrū actiones aliorū ſint nobis delectationis cauſa.
¶ Sexto, Vtrum benefacere alteri ſit cauſa delectationis.
¶ Septimo, Vtrum ſimilitudo ſit cauſa delectationis.
¶ Octauo, Vtrum admiratio ſit cauſa delectationis.

Articvlvs I.

Vtrum operatio ſit cauſa propria delectationis.

182 4. diſt. 49. q. 3. artic. 5. q. 4. cor.

Ad primum ſic proceditur. Vr̃ ꝙ operatio nō ſit propria & prima cauſa delectationis. vt.n. Philoſophus dicit in 1. Rhet.* Delectari, cōſiſtit in hoc, quod ſenſus aliqd patiat̃. Ca. 11. t. 6. Requiritur enim ad delectationē cognitio, ſicut dictū eſt,* ſed per prius ſunt cognoſcibilia obiecta operationū, quàm ipſæ operationes. ergo operatio non eſt propria cauſa delectationis. q. 31. arti. 1.

¶ 2 Pręt. Delectatio potiſſime cōſiſtit in fine adepto, hoc enim eſt quod pręcipue cōcupiſcitur, ſed non ſemper operatio eſt finis, ſed quandoque ipſum operatum. nō ergo operatio eſt propria & per ſe cauſa delectationis.

¶ 3 Pręt. Otium, & requies dicūtur ꝑ ceſſationē operationis: hęc autē ſunt delectabilia, vt dicitur in 1. Rheto.* non ergo operatio Ca. 11. non procul à prin. tom. 6.
G eſt propria cauſa delectationis.

Sed contra eſt, ꝙ Philoſophus dicit 7. & 10. Eth. ꝙ delectatio eſt operatio connaturalis, non impedita. Lib. 7. c. 12. & 13. & li. 10. cap. 4. & 5. com. 5.

Reſpondeo Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, ad delectationem duo requiruntur .ſ. cōſecutio boni conuenientis, & cognitio huiuſmodi adeptiōis, vtrūque aūt horū in quadā operatione cōſiſtit. Nā actualis cognitio operatio eſt qdā: ſimiliter bonū cō q. præcedē. artic. 2.
H ueniēs adipiſcimur aliqua operatione: ipſa etiā operatio propria, eſt quoddam bonū cōueniens: vnde oportet, ꝙ omnis delectatio aliquā operationem conſequatur.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ ipſa obiecta operationum non ſunt delectabilia, niſi inquantum coniungūtur nobis vel per cognitionem ſolam, ſicut cū delectamur in conſideratione, vel inſpectione aliquorum, vel quocūque alio modo ſimul cognitione, ſicut cū aliquis delectatur in hoc,
I ꝙ cognoſcit ſe habere qđcūque bonū, puta diuitias, vel honorem, vel aliquid hmōi, quæ quidē nō eſſent delectabilia, niſi inquantū apprehenduntur vt habita. Vt.n. Philoſophus dicit in 2. Poli.* Magnā delectationē habet, putare aliqd ſibi proprium, quę procedit ex naturali amore alicuius ad ſeipſum: Habere autem huiuſmodi, nihil eſt aliud quàm vti eis vel poſſe vti, & hoc eſt per aliquam operationem. vnde manifeſtum eſt, ꝙ omnis delectatio in operationem reducitur ſicut in cauſam Lib. 2. Poli. cap. 2. circa mediū to. 3.

K Ad ſecundum dicendum, ꝙ etiā in illis, in quibus operationes nō ſunt fines, ſed operata ipſa operata ſunt delectabilia inquātū ſunt habita, vel facta, ꝙ refert̃ ad aliquem vſum, vel operationem.

Ad tertium dicēdū, ꝙ ope

nes ſunt delectabiles, inquantum ſunt proportionatę & connaturales operanti. Cum autẽ virtus humana ſit finita, ſ̃m aliquam mẽſuram operatio eſt ſibi ꝓportionata. vnde ſi excedat illã menſurã, iã nõ erit ſibi proportionata nec delectabilis, ſed magis laborioſa & excedẽs: & ſ̃m hoc otiũ, & ludus, & alia, quę ad requiem pertinent, delectabilia ſunt, inquantum auferunt triſtitiam, quæ eſt ex labore.

ARTICVLVS II.

Vtrũ motus ſit cauſa delectionis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr ꝙ motus nõ ſit cauſa delectationis Quia ſicut ſupra dictũ eſt, *bonũ ꝑſentialiter adeptum eſt cã delectationis. vñ Philoſophus in 7. Eth. dicit, † ꝙ delectatio non cõparatur generationi, ſed operationi rei iã exiſtentis. Id autẽ ꝙ mouetur ad aliud, nõdum habet illud, ſed quodammodo eſt in via generationis C reſpectu illius, ſ̃m quod oĩ motui adiũgitur generatio & corruptio vt dicitur in 8. Phyſic.* ergo motus non eſt cauſa delectationis.

¶ 2 Præt. Motus præcipue laborẽ & laſsitudinem inducit in operibus; ſed operatiões ex hoc, ꝙ ſũt laborioſæ & laſſantes, nõ ſunt delectabiles, ſed magis afflictiuæ. ergo motus nõ eſt cã delectationis.

¶ 3 Præ. Motus importat innouationẽ quandã, quæ opponitur cõſuetudini: ſed ea quæ ſunt conſueta, ſunt nobis delectabilia, vt Philoſophus dicit in 1. Rhe.* ergo motus nõ eſt cauſa delectationis.

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug. dicit in 8. Confeſſ.* Quid eſt hoc, domine Deus me*, cũ tu in æternum tibijpſi ſis gaudiũ, & quædã de te circa te ſemper gaudeant, ꝙ hęc rerum pars alterno defectu & profectu, offenſionibus & cõciliationibus gaudet? Ex quo accipit, B ꝙ hoĩes gaudent, & delectãtur in quibuſdam alternationibus: & ſic motus vr̃ eſſe cauſa delectationis.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ad delectationem tria requirũtur, ſ. bonũ delectans, coniunctio delectabilis, & tertium ꝙ eſt cognitio huius cõiunctionis, & ſ̃m hęc tria motus efficit delectabilis vt Philoſophus dicit in 7. Ethico. & in 1. Rhe. Nam ex parte noſtra qui delectamur, transmutatio efficitur nobis delectabilis propter hoc, quòd natura noſtra tranſmutabilis eſt, & ꝑp hoc, ꝙ eſt nobis C conueniens nunc, non erit conueniẽs poſtea ſicut calefieri ad ignẽ eſt conueniens homini in hieme, nõ aũt in æſtate. Ex parte vero boni delectantis, ꝙ nobis coniungitur, fit ẽt trãſmutatio delectabilis: quia actio cõtinuata alicuius agẽtis auget effectum, ſicut quãto aliquis diutius appropinquat igni, magis calefit, & deſiccat. Naturalis aũt habitudo in quadã menſura cõſiſtit: & iõ qñ cõtinuata præſentia delectabilis ſup excedit mẽſurã naturalis habitudinis, efficit D remotio eius delectabilis. Ex parte vero ipſius cognitionis, quia

¶ Circa cauſam delectationis ex parte obiecti, ſ. bonum cõueniens, dubium occurrit, an ſit conueniens formaliter, an denominatiue. i. an obiectũ u cauſans delectationem ſit res denominata à relatioue conuenientiæ, an ſit ipſa cõuenientia. Qđ .n. res ſit abſoluta, quæ denominatur cõueniens, probatur ea cõi conditione actionũ rõ .n. agendi in quolibet actiuo, res abſoluta eſt, relatio autẽ actiui, aut approximationis, conditio eſt ſine qua non. Cõſtat autem quòd bonum cõueniens actiuum eſt delectationis. Quod autem ſit ipſa conuenientia, probatur ex eo ꝙ niſi apprehendatur aliquid vt conueniens, non cauſatur delectatio.

182

4. diſt. 49. q. 3. artic. 1. ad 3. q. pegced. artic. t.

¶ In hac dubitatione inuenio Scotum in 3. Sent. diſt. 15. tenuiſſe, quod conueniens & diſconueniens ſ̃m ſola abſoluta dicũt rões cauſandi delectationem & triſtitiam: ſ̃m relationes vero dicere cauſas, ſine quibus non, vt relationes actiui & approximationis, nec aliud inuenio eius fundamẽtum. Mihi vero videtur, quod relatio conuenientiæ vel diſcõuenientiæ in actu exercito, concurrat ad cauſandam delectationem, vel triſtitiam, vt ratio agendi, & moueor ex eo, quòd delectatio & triſtitia de eodẽ, differunt ſpecie, vt pote contrariæ. ergo delectabile & triſtabile earum obiecta & propria per ſe poſitiue actiua differunt ſpecie ſecundum rationes agẽdi illas, ſed non ſ̃m rationes abſolutas. ergo ſ̃m rationes reſpectiuas conuenientiæ & diſconuenientiæ: Prima ſequela patet notatis terminis appoſitis in conſequente ad excludendas cauſas excedentes aut per accidens, aut negatiue, vt natura præſens, vel abſens cauſat contraria, & differentiam actiuorum ſecundum impertinentia aut ſubſtrata, & alia huiuſmodi. Oportet .n. contrarias actiones a contrarijs rationibus agendi proficiſci in naturaliter agentibus proprijs, qualia ſunt delectabile vel triſtabile. Deſtructio vero conſequentis patet ad ſenſum, experimur.n. quod idem abſolutum, puta calor, modo cauſat delectationem, mõ triſtitiam, apprehenſus, vel ſenſitus vt cõueniens vel diſconueniens. Exiſtẽte igitur forma abſoluta eadem, & facto tranſitu de delectabili in triſtabile propter variationem de conuenientia in diſconuenientia, & per ſe cauſatis contrarijs actionibus ac paſſionibus. ſ. delectatione & triſtitia, manifeſtum fit, quod cõuenientia & diſconueniẽtia, vt rationes agendi concurrunt. Et confirmatur hoc, quia illud ꝙ concurrit ad cauſandam delectationem vel triſtitiã vt apprehenſum, non ſe habet vt conditio approximationis, ſed ut ratio agendi, quoniam apprehenſum eſt, ꝙ mouet appetitum, ut ratio agẽdi, ſed conuenientia uel diſconuenientia cõcurrit ad hæc, ut apprehenſa, quoniam quantumcũque aliquis frigens caleſieret conuenienter, niſi perciperet illud ut cõueniẽs in actu exercito, ut exercet conuenientiam, non delectaretur,

ex. 24. in ſine, tomo. 2.

.t t. non p̃ ul a principio to. 6.

A & hoc manifeſtius apparet in delectatione vel triſtitia imaginationem, vel rõnem conſequente. Ouis.n. nunquam fugeret lupum, niſi apprehenderet ipſum vt diſconuenientem, eliciẽdo ex ipſo intentionem inimici. Et continue experimur propter varias relationes importantes conuenientiam vel diſcõuenientiam apprehenſas de aliquo, varie immutari à delectatione in triſtitiã, & econuerſo terminantes certas paſſiones. & quod forte fallit putãtes oppoſitum, eſt, quia non aduertunt, quòd relationes ſunt in genere formarum actiuarum vt apprehenſæ, quamuis non ſint in genere actiuarum formarum vt exiſtentes. Et qui negat hoc, neget quoque æſtimatiuam, cuius obiectum ſunt intentiones inſenſatę, elicitæ ex ſenſatis, vt vtile, amicum inimicum &c. ex quibus cauſantur paſſiones in animalibus. Poteſt quoque eſſe cauſa deceptionis nõ diſtinguere inter apprehendere relationem alicuius in actu ſignato, vel exercito. Verbi gratia, Ouis nouit agnum vt terminum lactationis, non ꝙ oportet eam apprehendere ipſam relationem termini, quod eſſet apprehendere in actu ſignato, ſed quia apprehendit agnum vt exercentem relationem termini lactationis, & ſimile eſt in alijs. Ex talibus enim apprehenſionibus relationum cauſantur paſſiones, quod forte Scotus non negaret. & ſic diſcuſſæ ſunt duæ delectationis cauſæ, ſcilicet conſtitutio, & bonum connaturale: reliqua autẽ, ſcilicet apprehenſio, ſuperius dilucidata eſt. ad hæc enim tria reducuntur omnia cauſantia delectationem, quæ per totam hanc trigeſimam ſecundam diſputantur, & in 1. Rhetor. tanguntur, operatio enim delectat & vt conſtitutio, & vt bonum conueniens, motus vt afferens bonum conueniens, vel auferẽs diſconueniẽs: memoria & ſpes vt ſupplentes conſtitutionem triſtitia per accidens ratione oblationis vel memoriæ: alienæ actiones, vt in proprio nos bono faciunt conſtitui paſſione, vel æſtimata poſſeſſione, vel identitate: E benefacere quoque & ſimile, & admirari ad eadem ſpectare, exercitatis non eſt difficile deducere. Vnum tamen in his aduerte, quod quia in his quæ ad appetitum ſpectant, nihil differt eſſe, aut apparere: propterea delectatio cauſatur ex æſtimato habere, ex æſtimato poſſidere, ex repræſentato abundare, & ſimilibus, & non ſolum ex habere, poſſidere, abundare, & ſimilibus in huiuſmodi enim ipſa imaginatio horum, delectans ſic conſtituit in conaturale bonum, vt ſupplens uicem ipſius habere, & non ſolum vt apprehenſio, talis autem eſt diſpoſitio eorum, qui delectantur principatu, honore, & ſimilibus.

*cap. 3. poſt mediũ, t. 1.

li. 7. eth ca. 7. Et 1. Rh. ca. 11. to. 5. & 6.

homo deſiderat cognoſcere aliquod totũ & perfectũ. F Cum ergo aliqua non poterunt apprehendi tota ſimul delectat in his tranſmutatio, vt vnum tranſeat, & alterum ſuccedat, & ſic totum ſentiatur. vnde Auguſ. dicit in 4. Confeſſ. * Non vis vtique ſtare ſyllabam, ſed tranſuolare, vt aliæ veniant, & totum audias, ita ſemper omnia, ex quibus unum aliquid conſtat, & non ſunt omnia ſimul, plus delectant omnia, quam ſingula, ſi poſsint ſentiri omnia. Si ergo ſit aliqua res, cuius natura ſit trãſmutabilis, & non poſsit in ea fieri exceſſus naturalis habitudinis per continuationem delectabilis, & quæ poſſit totum ſuum delectabile ſimul intueri, non erit ei tranſmutatio delectabilis, & quantum aliquæ delectationes plus ad hoc accedunt, tanto plus continuari poſſunt.

Li. 4. cõfeſſ. ca. 11. à medio. tom. 1.

G Ad primum ergo dicẽdũ, qđ id qđ mouetur, etſi nondũ habeat pfecte id, ad qđ mouetur, incipit tñ iam aliquid habere eius, ad qđ mouetur, & ſm hoc ipſe motus hẽt aliqd delectationis deficit tñ delectationis pfectione, nã perfectiores delectationes ſunt in rebus immobilibus. Motus enim efficitur delectabilis, inquantum per ipſum fit aliquid conueniens, ꝙ prius conueniens non erat, vel deſinit eſſe, vt ſupra dictum eſt.*

In corp. art.

Ad secundum dicendum, quod motus laborem & laſsitudinem inducit, ſecundum quod tranſcendit habitudinem naturalem, ſic autem motus non eſt delectabilis, ſed ſecundum quod remouentur contraria habitudinis naturalis.

H Ad tertium dicẽdum, ꝙ id quod eſt conſuetum efficitur delectabile, inquãtum efficitur naturale. nã cõſuetudo, eſt quaſi altera natura. Motus autem eſt delectabilis. non quidem quo receditur a conſuetudine, ſed magis ſecundum quod per ipſum impeditur corruptio naturalis habitudinis, quæ poſſet prouenire ex aſsiduitate alicuius operationis. Et ſic ex eadem cauſa connaturalitatis efficitur conſuetudo delectabilis, & motus.

Articulus III.

Vtrum ſpes & memoria ſint cauſæ delectationis.

184
Infr. q. 40. ar. 8. Et 2. 2. q. 30. arti. 1. ad 3. Et 12. Met. lect. 6. cor. 5.
*Li. 2. orth. fidei, ca. 12. in fine.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur ꝙ memoria & ſpes non ſint cauſę delectationis. Delectatio. n. eſt de bono pſenti, vt Damaſ. dicit:* ſed memoria, & ſpes ſunt de abſenti. eſt. n. memoria præteritorum, ſpes vero futurorum. ergo memoria & ſpes non ſunt cauſa delectationis. I

¶ 2 Præt. Idem non eſt cauſa contrariorum, ſed ſpes eſt afflictionis dicitur. n. Prouerb. 14. Spes quæ differtur, affligit animam. ergo ſpes non eſt cauſa delectationis.

¶ 3 Præt. Sicut ſpes conuenit cum delectatione in eo, quod eſt de bono, ita, etiam & concupiſcentia & amor. non ergo magis debet aſsignari ſpes cauſa delectationis, quam concupiſcentia, vel amor.

Sed contra eſt, ꝙ dr̄ Rom. 12. Spe gaudentes, & in pſal. 76. Memor fui Dei, & delectatus ſum.

K Respondeo Dicendum, quod delectatio cauſatur ex pręſentia boni conuenientis, ſecundum quod ſentitur, vel qualitercunque percipitur. Eſt autem aliquid præſens nobis dupliciter, Vno modo, ſecundum cognitionem, prout ſcilicet cognitum eſt in cognoſcente ſecundum ſuam ſimilitudinem. Alio modo, ſecundum rem, prout ſcilicet vnum alteri realiter coniungitur vel actu, vel potentia ſecundum quemcunque coniunctionis modum. Et quia maior eſt coniunctio ſecundum rem, quam ſecundum ſimilitudinem, quæ eſt coniunctio cognitionis, item maior eſt cõiunctio rei in actu quam in potentia, ideo maxima eſt delectatio, quæ fit per ſenſum, qui requirit præſentiam rei ſenſibilis. Secundum aũt gradum tenet delectatio ſpei, in qua non ſolum eſt delectabilis coniunctio ſecundum apprehenſionem, ſed etiam ſecundum facultatem, vel poſsibilitatem adipiſcendi bonum, quod delectat. Tertium autem gradum tenet delectatio memoriæ, quæ habet ſolum coniunctionem apprehenſionis.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſpes & memoria ſunt quidem eorum, quæ ſunt ſimpliciter abſentia, quæ tamen ſecundum quid ſunt præſentia, ſcilicet vel ſecũdum apprehenſionem ſolam, vel ſecundum apprehenſionem & facultatem, ad minus æſtimatam.

Ad secundum dicendum, quod nihil prohibet idem ſecundum diuerſa, eſſe cauſam contrariorũ. Sic igitur ſpes, inquantum habet præſentem æſtimationem boni futuri delectationem cauſat, inquantum autem caret præſentia eius, cauſat afflictionem.

Ad tertium dicendum, ꝙ amor & concupiſcentia delectationem cauſant. Omne enim amatum fit delectabile amanti, eo quòd amor eſt quædam vnio, vel connaturalitas amantis ad amatum. Similiter etiam omne concupitum eſt delectabile concupiſcenti, cum concupiſcentia ſit præcipue appetitus delectationis: ſed tamen ſpes, inquantum importat quandam certitudinem realis præſentiæ boni delectantis, quam non importat nec amor, nec cõcupiſcentia, magis ponitur cauſa delectationis, quam illa, & ſimiliter magis quam memoria, quæ eſt de eo quod iam tranſijt.

Articulus IIII.

Vtrum triſtitia ſit cauſa delectationis.

185
Infr. q. 35. artic. 5. ad 1. q. 48. artic. cor.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur quod triſtitia non ſit cauſa delectationis. Contrariũ enim non eſt cauſa contrarij, ſed triſtitia cõtrariatur delectationi. ergo non eſt cauſa delectationis.

¶ 2 Præt. Contrariorum contrarij ſunt effectus, ſed delectabilia memorata ſunt cauſa delectationis. ergo triſtia memorata ſunt cauſa doloris, & nõ delectationis.

¶ 3 Præt. Sicut ſe habet triſtitia ad delectationem, ita odium ad amorem: ſed odium non eſt cauſa amoris, ſed magis econuerſo, vt ſupradictum eſt.* ergo triſtitia non eſt cauſa delectationis.

Sed contra eſt, quod in Pſal. 41. dicitur, Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. Per panem autem refectio delectationis intelligitur, ergo lacrymæ, quę ex triſtitia oriuntur, poſſunt eſſe delectationis cauſa.

Respondeo Dicendum, quod triſtitia poteſt dupliciter conſiderari, Vno modo, ſecundum qđ eſt in actu. Alio modo, ſecundum quod eſt in memoria, & vtroque modo triſtitia poteſt eſſe delectationis cauſa. Triſtitia quidem in actu exiſtens, eſt cauſa delectationis, inquantum facit memoriam rei dilectæ, de cuius abſentia aliquis triſtatur, & tamen de ſola eius apprehenſione delectatur. Memoria autem triſtitiæ fit cauſa delectationis, propter ſubſequentem euaſionem: nam carere malo accipitur in ratione boni, vnde ſecundum quod homo apprehendit ſe euaſiſſe ab aliquibus triſtibus & doloroſis, accreſcit ei gaudii materia, ſecundum quod Auguſtin. dicit 22. de Ciuita. Dei * Quòd ſæpe læti triſtium meminimus, & ſani dolorum ſine dolore, & inde amplius læti, & grati ſumus. Et in 8. Confeſſi. dicit, † Quod quanto maius fuit periculum in prælio, tanto maius erit gaudium in triumpho.

Capi. 12. a uls. a medio, to. 5 Id quoque habet Grego. 4. moralis fin.
† Li. 8. Confeſſ. c. 3. ante medium tomo 1.

Ad primum ergo dicendum, quòd contrarium quãdoque per accidens eſt cauſa cõtrarii, ſicut frigidũ quandoq; calefacit, vt dicitur in 8. Phyſi. * & ſimiliter

* Li. 8. text. 8. tom. 2.

triſtitia

triſtitia per accidens eſt delectationis cauſa, inquátum fit per eam apprehenſio alicuius delectabilis.

Ad secundum Dicendum, quòd triſtitia memorata, inquantum ſunt triſtitia & delectabilibus contraria, non cauſant delectationem, ſed inquantum ab eis homo liberatur: & ſimiliter memoria delectabilium ex eo, quod ſunt amiſſa, poteſt cauſare triſtitiam.

Ad tertium Dicendum, quòd odium etiam per accidens poteſt eſſe cauſa amoris, prout ſcilicet aliqui diligunt ſe, inquantum conueniunt in odio vnius & eiuſdem.

Articulus V.

Vtrũ actiones aliorum ſint nobis cauſa delectationis.

186 AD quintum ſic proceditur. Videtur quòd actiones aliorũ nõ ſint nobis delectationis cã. Cauſa.n. delectationis eſt proprium bonum cõiunctum, ſed aliorum operationes non ſunt nobis coniunctæ. ergo non ſunt nobis cauſa delectationis.

¶ 2 Præterea. Operatio eſt proprium bonum operantis. ſi igitur operationes aliorum ſint nobis cauſa delectationis, pari ratione omnia alia bona aliorum erunt nobis delectationis cauſa, quod patet eſſe falſum.

¶ 3 Præterea. Operatio eſt delectabilis, inquantum procedit ex habitu nobis innato. vnde dicitur in 2. Ethico.* quòd ſignum generati habitus oportet accipere fientem in opere delectationem, ſed operationes aliorum non procedunt ex habitibus qui in nobis ſunt, ſed interdum ex habitibus qui ſunt in operantibus. nõ ergo operationes aliorum ſunt nobis delectabiles, ſed ipſis operantibus.

Cap. 3. in princ. to. 5.

Sed contra eſt, quod dicitur in ſecunda Canonica Ioannis. Gauiſus ſum valde, quia inueni de filiis tuis ambulantes in veritate.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt,* ad delectationem duo requiruntur. ſ. conſecutio proprij boni, & cognitio proprii boni cõſecuti. Tripliciter ergo operatio alterius poteſt eſſe delectationis cauſa. Vno modo inquantum per operationem alicuius conſequimur aliquod bonum, & ſm hoc operationes illorum, qui nobis aliquod bonum faciunt, ſunt nobis delectabiles, quia bene pati ab alio eſt delectabile. Alio modo ſm quod per operationes aliorũ efficitur nobis aliqua cognitio, vel aliqua æſtimatio proprii boni, & propter hoc homines delectantur in hoc ꝙ laudantur, vel honorantur ab alijs, quia. ſ. per hoc accipiũt æſtimationem, in ſeipſis aliquod bonum eſſe, & quia iſta æſtimatio fortius generatur ex teſtimonio bonorum & ſapientium, ideo in borũ laudibus & honoribus homines magis delectantur. Et quia adulator eſt apparẽs laudator, propter hoc etiam adulationes quibuſdam ſunt delectabiles. Et quia amor eſt alicuius boni, & admiratio eſt alicuius magni, idcirco amari ab alijs & in admiratione haberi eſt delectabile, in quantum ꝑ hoc fit homini æſtimatio propriæ bonitatis vel magnitudinis, in quibus aliquis delectatur. Tertio modo inquantum ipſæ operationes aliorum ſi ſint bonæ, æſtimantur vt bonum proprium propter vim amoris, qui facit æſtimare amicum quaſi eundem ſibi: & propter odiũ, quod facit æſtimare bonum alterius eſſe ſibi contrariũ efficitur mala operatio inimici delectabilis. vnde dicitur 1. ad Corinth. 13. quòd charitas non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati.

Articu. 1. huius quæſt.

Ad primum ergo dicendum, quòd operatio alterius poteſt eſſe mihi coniuncta vel per effectum, ſicut in primo modo, vel per apprehenſionem, ſicut in ſecũdo modo, vel per affectionem, ſicut in tertio modo.

Ad secundum Dicendum, quòd ratio illa procedit quantum ad tertium modum: non autem quantum ad duos primos.

Ad tertium dicendum, quòd operationes aliorum, etſi non procedant ex habitibus qui in me ſunt, cauſant tamen in me aliquid delectabile, vel faciunt mihi æſtimationem ſiue apprehenſionem proprij habitus, vel procedunt ex habitu illius qui eſt vnũ mecum per amorem.

Articulus VI.

Vtrum benefacere alteri ſit cauſa delectationis.

AD ſextum ſic proceditur. Vr ꝙ benefacere alteri non ſit delectationis cã. Delectatio. n. cauſat ex conſecutione ꝓprij boni, ſicut ſupra dictũ eſt:* ſed benefacere non pertinet ad conſecutionem proprij boni, ſed magis ad emiſſionẽ. ergo magis videtur eſſe cauſa triſtitiæ quàm delectationis. 187

Art. præced.

¶ 2 Præterea. Philoſophus dicit in 4. Eth.* quòd illiberalitas connaturalior eſt hominibus, quàm prodigalitas: ſed ad prodigalitatem pertinet benefacere aliis; ad illiberalitatem autem pertinet deſiſtere à benefaciendo: cum ergo operatio connaturalis, ſit delectabilis vnicuique, vt dicitur in 7. & 10. Etht. videtur quòd benefacere aliis non ſit cauſa delectationis.

cap. 1. à medio, tom. 5.

Libr. 7. cap. 12. & 13. & lib. 10. ca. 4. & 5. tom. 5.

¶ 3 Præterea. Contrarij effectus ex contrarijs cauſis ꝓcedunt: ſed quædam quæ pertinent ad malefacere, ſunt naturaliter homini delectabilia ſicut vincere, redarguere, vel increpare alios, & etiam punire quantum ad iratos, vt dicit Philoſophus in 1. Rhet.* ergo benefacere magis eſt cauſa triſtitiæ, quàm delectationis.

Ca. 11. to. 6.

Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in primo Politicor.* quòd largiri & auxiliari amicis, aut extraneis eſt delectabiliſſimum.

Libr. 1. Polit. cap. 2 ante medium, tomo 5.

Respondeo Dicendum, quòd hoc ipſum, quod eſt benefacere alteri, poteſt tripliciter eſſe delectationis cauſa. Vno modo per comparationem ad effectum, quod eſt bonum in altero conſtitutum: & ſecundum hoc, inquantum bonum alterius reputamus quaſi noſtrum bonum, propter vnionem amoris delectamur in bono quod per nos fit aliis, præcipue amicis ſicut in bono proprio. Alio modo per comparationem ad finem, ſicut cum aliquis per hoc quòd alteri benefacit, ſperat cõſequi aliquod bonum ſibiipſi vel à Deo, vel ab homine: ſpes autem delectationis eſt cauſa. Tertio modo per comparationem ad principium, & ſic hoc, quod eſt benefacere alteri, poteſt eſſe delectabile per comparationem ad triplex principium. Quorum vnum eſt facultas benefaciendi, & ſecundum hoc benefacere alteri fit delectabile, inquantum per hoc fit homini quædam imaginatio abundantis boni in ſeipſo exiſtentis, ex quo poſsit alijs communicare, & ideo homines delectantur in filijs & operibus proprijs, ſicut quibus communicant proprium bonum. Aliud principium eſt habitus inclinans, ſecundum quem benefacere fit alicui connaturale: vnde liberales delectabiliter dant alijs. Tertium principium eſt motiuum, puta cum aliquis mouetur ab aliquo quem diligit, ad benefaciendum alicui: omnia enim quæ facimus, vel patimur propter amicum, delectabilia ſunt, quia amor præcipua cauſa delectationis eſt.

Ad primum ergo dicendum eſt, quòd emiſſio inquantum eſt indicatiua proprij boni, eſt delectabilis, ſed in quãtum euacuat proprium bonum, poteſt eſſe contriſtans, ſicut quando eſt immoderata.

Ad secundum Dicendũ, ꝙ ꝓdigalitas habet immoderatam emiſſionem, quæ repugnat naturæ, &

ideo prodigalitas dicitur eſſe contra naturam.

Ad tertium Dicendum, quòd vincere, redarguere, & punire, non eſt delectabile inquantum eſt in malum alterius, ſed inquãtũ pertinet ad proprium bonum quod plus homo amat, quàm odiat malum alterius. Vincere enim eſt delectabile naturaliter, inquantum per hoc ſit æſtimatio propriæ excellentiæ, & propter hoc omnes ludi in quibus eſt concertatio, & in quibus poteſt eſſe victoria, ſunt maxime delectabiles, & vniuerſaliter omnes concertationes, ſecundum quod habent ſpem victoriæ. Redarguere autem & increpare poteſt eſſe dupliciter delectationis cauſa. Vno modo inquantum facit homini imaginationem propriæ ſapientiæ & excellentiæ: increpare enim & corripere eſt ſapientum & maiorum. Alio modo, ſecundum quod aliquis increpando & reprehẽdẽdo, alteri benefacit quod eſt delectabile, vt dictum eſt: irato autem eſt delectabile punire, inquãtum videtur remouere apparentem minorationem, quæ videtur eſſe ex præcedenti læſione. Cum enim aliquis eſt ab alio læſus, videtur per hoc ab alio minoratus eſſe: & ideo appetit ab hac minoratione liberari per retributionem læſionis. Et ſic patet quòd benefacere alteri, per ſe poteſt eſſe delectabile, ſed malefacere alteri non eſt delectabile, niſi inquantum videtur pertinere ad proprium bonum.

Articvlvs VII.

Vtrum ſimilitudo ſit cauſa delectationis.

188 Ad septimvm ſic procedit. Videtur quòd ſimilitudo nõ ſit cauſa delectationis. Principiari enim & præeſſe quandam diſsimilitudinem importat, ſed principari & præeſſe naturaliter eſt delectabile, vt dicitur in li. Rheto.* ergo diſsimilitudo magis eſt cauſa delectationis, quàm ſimilitudo.

Cap. 11. nõ procul a fine, tom. 6.

¶ 2 Præt. Nihil magis eſt diſsimile delectationi, quàm triſtitia: ſed illi qui patiuntur triſtitiam, maxime ſequuntur delectationes, vt dicitur in 7. Ethi. * ergo diſsimilitudo eſt magis cauſa delectationis, quàm ſimilitudo.

Cap. 14. circa medium tom. 5.

¶ 3 Præterea. Illi, qui ſunt repleti aliquibus delectationibus, non delectantur in eis, ſed magis faſtidiunt eas, ſicut patet in repletione ciborum. non ergo ſimilitudo eſt delectationis cauſa.

Sed contra eſt, quòd ſimilitudo eſt cauſa amoris, vt dictum eſt ſupra: amor autem eſt cauſa delectationis. ergo ſimilitudo eſt cauſa delectationis.

*q. 27. art. 3.

Respondeo Dicendum, quòd ſimilitudo eſt quædam vnitas, vnde id quod eſt ſimile, inquantum eſt vnum, eſt delectabile, ſicut & amabile, vt ſupra dictum eſt* & ſi quidem id, quod eſt ſimile, proprium bonum non corrumpat, ſed augeat eſt ſimpliciter delectabile, puta homo homini, & iuuenis iuueni. Si vero ſit corruptiuum proprij boni, ſic per accidens efficitur faſtidioſum vel contriſtans, non quidem in quantum eſt ſimile & vnum, ſed inquantum corrumpit id, quòd eſt magis vnum. Quod autem aliquid ſimile corrumpat proprium bonum, contingit dupliciter. Vno modo, quia corrumpit menſuram proprij boni per quendam exceſſum. bonum enim præcipue corporale, vt ſanitas, in quadam commenſuratione conſiſtit, & propter hoc ſuperabundantes cibi, vel quælibet delectationes corporales faſtidiuntur. Alio modo, per directam contrarietatem ad proprium bonum, ſicut figuli abominantur alios figulos, non inquantum ſunt figuli, ſed inquantum per eos amittunt excellentiam propriam, ſiue proprium lucrum, quæ appetunt ſicut proprium bonum.

*q. 27. art. 3.

Ad primvm ergo dicendum, quòd cum ſit quædam cõicatio principantis ad ſubiectum, eſt ibi quædam ſimilitudo, tamen ſecundum quandam excellentiam, eo quòd principari & præeſſe pertinent ad excellentiam proprii boni. ſapientum enim & meliorum eſt principari & præeſſe, vnde per hoc fit homini propriæ bonitatis imaginatio, vel quia per hoc quod homo principatur & præeſt, aliis benefacit, quod eſt delectabile.

Ad secvndvm dicendum, quòd id, in quo delectatur triſtatus, etſi non ſit ſimile triſtitiæ, eſt tamen ſimile homini contriſtato, quia triſtitię contrariantur proprio bono eius, qui triſtatur, & ideo appetitur delectatio ab his, qui in triſtitia ſunt, vt conferens ad propriũ bonũ, inquantum eſt medicatiua contrarii. Et iſta eſt cauſa, quare delectationes corporales, quibus ſunt contrariæ quædam triſtitiæ, magis appetuntur, quã delectationes intellectuales, quæ non habent contrarietatem triſtitiæ, vt infra dicetur. Exinde etiam eſt, quòd omnia animalia naturaliter appetunt delectationem: quia ſemper animal laborat per ſenſum & motum: & propter hoc etiam iuuenes maxime delectationes appetunt propter multas tranſmutationes in eis exiſtentes, dum ſunt in ſtatu augmenti, & etiam melancholici vehementer appetunt delectationes ad expellendum triſtitiam, quia corpus eorum quaſi prauo humore corroditur, vt dicitur in 7. Ethic.*

q. 35. arti. 3.

Ca. 14. poſt medium illius, tom. 5.

Ad tertivm Dicendum, quod bona corporalia in quadam menſura conſiſtunt: & ideo ſuperexceſſus ſimilium corrumpit proprium bonum, & propter hoc efficitur faſtidioſum & contriſtans, in quantum contrariatur bono proprio hominis.

Articvlvs VIII.

Vtrum admiratio ſit cauſa delectationis.

Ad octavvm ſic proceditur. Videtur quòd admiratio nõ ſit cauſa delectationis. Admirari enim eſt ignorantis naturæ, vt Dam. dicit: * ſed ignorantia non eſt delectabilis, ſed magis ſcientia. ergo admiratio non eſt cauſa delectationis.

¶ 2 Præt. Admiratio eſt principiũ ſapientiæ, quaſi via ad inquirendũ veritatem, vt dicitur in princ. Metaphy.† Sed delectabilius eſt contemplari iam cognita, quàm inquirere ignota, vt Philoſophus dicit in 10. Ethi.* cũ hoc habeat difficultatẽ & impedimentum, illud autẽ non habeat: delectatio autem cauſatur ex operatione non impedita, vt dicitur in 7. Ethic.† ergo admiratio nõ eſt cauſa delectationis, ſed magis delectationem impedit.

¶ 3 Præt. Vnuſquiſque in conſuetis delectatur: vnde operationes habituum per conſuetudinem acquiſitorum ſunt delectabiles: ſed conſueta non ſunt admirabilia, vt dicit Aug. ſuper Io.* ergo admiratio cõtrariatur cauſæ delectationis.

Sed contra eſt, quòd Philoſophus dicit in 1. Rheto.† quod admiratio eſt delectationis cauſa.

Respondeo Dicẽdũ, quòd adipiſci deſiderata eſt delectabile, vt ſupra dictum eſt:* & ideo quanto

Li. 2. Orth. fidei, cap.

Cap. 2. circa medium tom. 5.

*ca. 7. paulo poſt princ. tom. 5.

† cap. 12. & 13. & li. 10. cap. 4. & 5. tom. 5.

*trac. 24. circa princ. to. 9. & lib. 50 hom. hom. 23.

† li. 1. Rhet. cap. 11. poſt medium, tomo 6.

arti. 3. ad 3.

¶ Super quæſtionis trigeſimæſecũdæ Articul. octauum.

189 Circa octauum eiuſdem trigeſimæ ſecundæ quæſtionis articulum, reliquis non aliter diſcuſſis, ſcito quod admirans in ipſo admirationis actu videtur habere tria. Primo, nouæ, raræ, vel arduę rei intuitum deſideratum: ſecundo, collationem illius cum occulta cauſa: tertio, naturalem quandam concupiſcentiam cognoſcendi cauſam, ſicut vniuerſaliter imperfecta appetunt perfici. Et propterea admirari conſtituit habẽtem in id, quod eſt ſecundum naturam. Noſſe enim, & conferre, & appetere ſcire, connaturalia ſunt, & naturaliter in his gaudet anima. Præter hæc autem tria, quæ omni mirãti cõmunia videntur, ineſt perſcrutatoribus cauſarum rationalis concupiſcentia ſciendi cauſam, quæ eſt cauſa delectationis, ſicut cętera deſiderii, vt in articul. 3 ad tertium habes

alicuius

alicuius rei amatæ magis accreſcit deſiderium, tanto magis per adeptionem accreſcit delectatio & etiam in ipſo augmento, deſiderii fit augmentum delectationis ſecundum quod fit etiam ſpes rei amatæ, ſicut ſupra dictum eſt, * ꝙ ipſum deſiderium ex ſpe eſt delectabile. Eſt autem admiratio deſiderium quoddam ſciendi, qđ in homine contingit ex hoc, quòd videt effectum, & ignorat cauſam: vel ex hoc, quòd cauſa talis effectus excedit cognitionem, aut facultatem ipſius, & ideo admiratio eſt cauſa delectationis, inquantum habet adiunctam ſpem conſequendi cognitionem eius, quod ſcire deſiderat. Et propter hoc, omnia admirabilia ſunt delectabilia, ſicut quæ ſunt rara, & omnes repræſentationes rerum, etiam quæ in ſe non ſunt delectabiles. Gaudet enim anima in collatione vnius ad alterum: quia, conferre vnũ alteri, eſt proprius & connaturalis actus rõnis, vt Philoſophus dicit in ſua Poetica.* & ꝑꝑ hoc etiam liberari à magnis periculis, magis eſt delectabile quia eſt admirabile, vt dicitur in primo Rhetori.*

Artic. 3.

in artis Poeticæ c. 2. nõ lõge a prin. tom. 6.

*ca. 11. poſt medium ca. tom. 6.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd admiratio non eſt delectabilis inquantum habet ignorãtiam, ſed inquantum habet deſiderium addiſcendi cauſam, & inquantum admirans aliquid nouum addiſcit, ſcilicet talem eſſe, quem non æſtimabat.

AD SECVNDVM. Dicendum, quòd delectatio duo habet, ſcilicet quietem in bono, & huiuſmodi quietis perceptionem. Quãtum igitur ad primum, cum ſit perfectius contemplari veritatem cognitam, quàm inquirere ignotam, contemplationes rerum ſcitarum per ſe loquendo, ſunt magis delectabiles, quàm inquiſitiones rerum ignotarum: tamen per accidens, quantum ad ſecundum, contingit quòd inquiſitiones ſunt quandoque delectabiliores, ſecundum quod ex maiori deſiderio procedunt. Deſiderium autem maius excitatur ex perceptione ignorantiæ, vnde maxime homo delectatur in his, quæ de nouo inuenit, aut addiſcit.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ea quę ſunt conſueta, ſunt delectabilia ad operandum, inquantum ſunt quaſi connaturalia, ſed tñ ea, quæ ſunt rara, poſſunt eſſe delectabilia vel rõne cognitionis, quia deſideratur eorum ſcientia, inquantum ſunt mira, vel ratione operationis quia ex deſiderio magis inclinatur mens ad hoc, quod intenſe in nouitate operetur, vt dicitur in 10. Eth.* Perfectior. n. operatio cauſat perfectiorem delectationẽ.

Cap. 4. inter medium & finem, to. 5.

QVAESTIO XXXIII.

De effectibus delectationis, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de effectibus delectationis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum delectationis ſit dilatare.
¶ Secundo, Vtrum delectatio cauſet ſui ſitim, vel deſiderium.
¶ Tertio, Vtrum delectatio impediat vſum rationis.
¶ Quarto, Vtrum delectatio perficiat operationem.

ARTICVLVS I.

Vtrum delectationis ſit dilatare.

190 Infra q. 37. artic. 2. col.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd dilatatio non ſit effectus delectationis. Dilatatio enim videtur ad amorem magis pertinere, ſecũdum quod dicit Apoſtolus 2. ad Corinthio. 6. Cor no-

A ſtrum dilatatum eſt. Vnde & de præcepto charitatis in Pſalm. 118. dicitur, Latum mandatum tuum nimis, ſed delectatio eſt alia paſsio ab amore. ergo dilatio non eſt effectus delectationis.

¶ 2 Præt. Ex hoc ꝙ aliquid dilatatur, efficitur capacius ad recipiendum, ſed receptio pertinet ad deſiderium, quod eſt rei nondum habitæ. ergo dilatatio magis videtur pertinere ad deſiderium, quàm ad delectationẽ.

¶ 3 Præterea. Conſtrictio dilationi opponitur, ſed conſtrictio videtur ad delectationem pertinere. nam illud conſtringimus, quod firmiter volumus retinere: & talis eſt affectio appetitus circa rem delectantem. ergo dilatatio ad delectationem non pertinet.

SED CONTRA eſt, quòd ad expreſsionem gaudij B dr Iſa. 60. Videbis, & afflues: & mirabiť, & dilatabiť cor tuum. Ipſa ẽt delectatio ex dilatatione nomen accepit, vt lætitia nominetur, ſicut ſupra dictum eſt.

q. 31. arti. 3. ad 3.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ latitudo eſt quædam dimenſio magnitudinis corporalis, vnde in affectionibus animæ non niſi ſecundum metaphoram dicitur. Dilatatio autem dicitur quaſi motus ad latitudinem, & competit delectationi ſ͠m duo, quæ ad delectationẽ requiruntur, quorum vnum eſt ex parte apprehenſiuæ virtutis, quæ apprehendit coniunctionem alicuius boni conuenientis. Ex hac autem apprehenſione apprehendit ſe homo perfectionem quandam adeptum, quę eſt ſpiritualis magnitudo, & ſecundum hoc animus hominis dicitur per delectationem magnificari, ſeu dilatari. C Aliud aũt eſt ex parte appetitiuæ virtutis, quæ aſſentit rei delectabili & in ea quieſcit, quodammodo ſe præbens ei ad eam interius capiendam, & ſic dilatatur affectus hominis per delectationem, quaſi ſe tradens ad continendum interius rem delectantem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil prohibet in his, quæ dicuntur metaphorice, idem diuerſis attribui ſ͠m diuerſas ſimilitudines, & ſ͠m hoc, dilatatio pertinet ad amorem rõne cuiuſdam extenſionis, inquãtum affectus amantis ad alios extenditur, vt curet non ſolum quæ ſua ſunt, ſed quæ aliorum: ad delectationem verò pertinet dilatatio, inquantum aliquid in ſeipſo ampliatur, vt quaſi capacius reddatur.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd deſiderium D habet quidem aliquam ampliationem ex imaginatione rei deſideratæ, ſed multo magis ex præſentia rei iam delectantis, quia magis præbet ſe animus rei iam delectanti, quàm rei non habitæ deſideratæ, cum delectatio ſit finis deſiderij.

AD TERTIVM Dicendũ, ꝙ ille qui delectatur, contingit quidẽ rẽ delectantẽ, dũ ei fortiter inhæret, ſed cor ſuum ampliat, vt perfecte delectabili fruatur.

ARTICVLVS II.

Vtrum delectatio cauſet ſui ſitim, vel deſiderium.

E AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd delectatio nõ cauſet deſiderium ſuiipſius. Omnis enim motus ceſſat, cum peruenerit ad quietem, ſed delectatio eſt quaſi quædam quies motus deſiderii, vt ſupra dictum eſt.* ceſſat ergo motus deſiderij, cum ad delectationem peruenerit. non ergo delectatio cauſat deſiderium.

191 3. di. 49. q. 3. artic. 2. ad 3.

* q. 23. ar. 4. & q. 30. artic. 2.

¶ 2 Præterea. Oppoſitum non eſt cauſa ſui oppoſiti: ſed delectatio quodammodo deſiderio opponitur ex parte obiecti. nam deſiderium eſt boni non habiti: delectatio verò boni iam habiti. ergo delectatio non cauſat deſiderium ſuiipſius.

¶ 3 Præt. Faſtidium deſiderio repugnat, ſed delectatio plerunque cauſat faſtidiũ. nõ ergo facit ſui deſiderium.

Sᴇᴅ ᴄᴏɴᴛʀᴀ eſt quod Dominus dicit Ioann. 4. Qui biberit ex hac aqua, ſitiet iterum per: aquam autem ſignificatur, ſecundum Auguſtin.* delectatio corporalis.

Tracta. 15. ſuper Ioan. non multũ remote ante medium tom. 9.

Rᴇꜱᴘᴏɴᴅᴇᴏ Dicendum, quòd delectatio dupliciter poteſt cõſiderari. Vno modo ſecundum quod eſt in actu: alio modo ſecundum quod eſt in memoria. Item ſitis, vel deſiderium poteſt dupliciter accipi. Vno modo proprie, ſecundum quòd importat appetitum rei non habitæ: alio modo communiter ſecundũ quod importat excluſionem faſtidij. Secundum igitur quod eſt in actu, delectatio non cauſat ſitim, vel deſiderium ſuiipſius, per ſe loquendo, ſed ſolum per accidens. Si tamen ſitis, vel deſiderium dicatur rei non habitæ appetitus, tunc delectatio non cauſat ſimpliciter ſitim, vel deſiderium: nam delectatio eſt affectio appetitus circa rem præſentem. Sed contingit rem præſentem non perfecte haberi, & hoc poteſt eſſe vel ex parte rei habitæ, vel ex parte habentis. Ex parte quidem rei habitæ eo quòd res habita nõ eſt tota ſimul, vnde ſucceſsiue recipitur: & dum aliquis delectatur in eo quod habet, deſiderat potiri eo quod reſtat: ſicut qui audit primam partem verſus, & in hoc quòd delectatur deſiderat alteram partem verſus audire, vt Auguſtin. dicit 4. Confeſ.* Et hoc modo omnes fere delectationes corporales faciunt ſuiipſarum ſitim quouſque conſummentur, eo quòd tales delectationes conſequuntur aliquem motum, ſicut patet in delectationibus ciborũ. Ex parte autem ipſius habentis, ſicut cum aliquis aliquam rem in ſe perfectam exiſtentem non ſtatim perfecte habet, ſed paulatim acquirit: ſicut in mundo iſto, percipientes aliquid imperfecte de diuina cognitione, delectamur, & ipſa delectatio excitat ſitim, vel deſiderium perfectæ cognitionis: ſecundum quod poteſt intelligi quod habetur Eccl. 24. Qui bibunt me, adhuc ſitient. Si verò per ſitim, vel deſiderium intelligatur ſola intentio affectus tollens faſtidium, ſic delectationes ſpirituales maxime faciunt ſitim, vel deſiderium ſuiipſarum. Delectationes enim corporales, quia augmentatæ, vel continuatæ faciunt ſuperexcreſentiam naturalis habitudinis, efficiuntur faſtidioſæ, vt patet in delectatione ciborum, & propter hoc quando aliquis iam peruenit ad perfectum in delectationibus corporalibus, faſtidit eas, & quandoque appetit aliquas alias: ſed delectationes ſpirituales non ſuperexcreſcunt naturalem habitudinem, ſed perficiunt naturam. vnde cum peruenitur ad conſummationem in ipſis, tunc ſunt magis delectabiles, niſi forte per accidens, in quantum operationi contemplatiuæ adiunguntur aliquæ operationes virtutum corporalium, quæ per aſsiduitatem operandi laſſantur. Et per hunc modum etiam poteſt intelligi quod dicitur Eccl. 24. Qui bibit me, adhuc ſitiet. Quia etiam de angelis, qui perfecte Deum cognoſcunt, & delectantur in ipſo, dicitur 1. Petri. 1. quod deſiderant in eum conſpicere. Si verò conſideretur delectatio prout eſt in memoria, & non in actu, ſic per ſe nata eſt cauſare ſuiipſius ſitim & deſiderium, quando ſcilicet homo redit ad illam diſpoſitionem, in qua erat ſibi delectabile quod præterijt: ſi verò immutatus ſit ab illa diſpoſitione, memoria delectationis non cauſat in eo delectationem, ſed faſtidium, ſicut pleno exiſtenti, memoria cibi.

Ca. 11. a medio. tom. 1.

G

H

I

K

Aᴅ ᴘʀɪᴍᴠᴍ ergo dicendum, quòd quando delectatio eſt perfecta, tunc habet omnimodam quietem, & ceſſat motus deſiderij tendentis in non habitũ: ſed quando imperfecte habetur, tunc non omnino ceſſat motus deſiderii tendentis in non habitum.

Aᴅ ꜱᴇᴄᴠɴᴅᴠᴍ dicendum, quod id quod imperfecte habetur, ſecundum quid habetur, & ſecundũ

F

quid non habetur, & ideo ſimul de eo poteſt eſſe & deſiderium, & delectatio.

Aᴅ ᴛᴇʀᴛɪᴠᴍ Dicendum, quòd delectationes alio modo cauſant faſtidium, & alio modo deſiderium, vt dictum eſt. In corp. ar.

Aʀᴛɪᴄᴠʟᴠꜱ III.

Vtrum delectatio impediat vſum rationis.

AD ᴛᴇʀᴛɪᴠᴍ ſic proceditur. Videtur quòd delectatio non impediat vſum rationis. Quies .n. maxime confert ad debitum rationis vſum vnde dicitur in 7. Phyſi.* ꝙ in ſedẽdo & quieſcẽdo fit anima ſciens & prudẽs. & Sapien. 8. Intrans in domum meam conquieſcam cum illa, ſcilicet ſapientia: ſed delectatio eſt quædam quies. ergo non impedit, ſed magis iuuat rationis vſum.

193 Infra q. 34. artic. 1. ad 1. Et 2. 2. q. 15. artic. 3. & q. 53. art. 6. & 4. diſt. 40. q. 3. art. 2. q. 3. ad 3. & am. 5. q. 1. ad 4. Et ma. q. 10. art. 1. ad 8. *tex. 20. tomo 2.

¶ 2 Præterea. Ea quę non ſunt in eodem, etiam ſi ſint contraria, non ſe impediunt, ſed delectatio eſt in parte appetitiua, vſus autem rationis in parte apprehenſiua. ergo delectatio non impedit rationis vſum.

¶ 3 Præterea. Quod impeditur ab alio: videtur quodammodo traſmutari ab ipſo: ſed vſus apprehenſiuæ virtutis magis mouet delectationem, quàm à delectatione mouetur: eſt enim cauſa delectationis. ergo delectatio non impedit vſum rationis.

Sᴇᴅ ᴄᴏɴᴛʀᴀ eſt, qđ Philoſophus dicit in 6. Eth.* ꝙ delectatio corrumpit exiſtimationem prudentiæ. Cap. 5. a. 5.

Rᴇꜱᴘᴏɴᴅᴇᴏ Dicendum, quod ſicut dicitur in 10. Ethi.* Delectationes proprię adaugẽt operationes, extraneæ vero impediunt. Eſt ergo quædam delectatio, quæ habetur de ipſo actu rationis, ſicut cum aliqs delectatur in contemplando, vel ratiocinando, & talis delectatio non impedit vſum rationis, ſed adiuuat, quia illud attentius operamur, in quo delectamur, attentio autem adiuuat operationem, ſed delectationes corporales impediunt vſum rationis triplici ratione. Primo quidem, ratione diſtractionis, quia ſicut iam dictum eſt, ad ea, in quibus delectamur, multum attendimus. Cum autem intentio fortiter inhæſerit alicui rei, debilitatur circa alias res, vel totaliter ab eis reuocatur, & ſecundum hoc, ſi delectatio corporalis fuerit magna, vel totaliter impediet vſum rõnis ad ſe intẽtionem animi attrahendo, vel multum impediet. Secundo, rõne contrarietatis: quædam .n. delectationes maxime ſuperexcedentes, ſunt contra ordinem rationis. & per hũc modum Philoſophus dicit in 6. Eth. ꝙ delectationes corporales corrumpunt exiſtimationem prudentiæ, non autem exiſtimationem ſpeculatiuam, cui delectatio nõ contrariatẽ, puta, ꝙ triangulus habet tres angulos ęquales duobus rectis: ſm autem primum modum vtranque impedit. Tertio modo, ſecundum quandam ligationẽ, inquantum ſcilicet ad delectationem corporalem ſequitur quædam tranſmutatio corporalis, maior etiã quàm in aliis paſsionibus, quanto vehementius afficitur appetitus ad rem præſentem, quàm ad rem abſentem. huiuſmodi aũt corporales perturbationes impediunt vſum rationis, ſicut patet in vinolẽtis, qui habent vſum rationis ligatum, vel impeditum.

Cap. 5. parũ ante medium, to. 5.

q. 4. artic. 1. ad 3.

Cap. 5. to. 5.

Aᴅ ᴘʀɪᴍᴠᴍ ergo dicendum, ꝙ delectatio corporalis habet quidem quietem appetitus in delectabili, quæ quies interdum contrariatur rationi, ſed ex parte corporis ſemper habet tranſmutationem, & quantum ad vtrumque impedit rationis vſum.

Aᴅ ꜱᴇᴄᴠɴᴅᴠᴍ dicendũ, ꝙ vis appetitiua & apprehenſiua ſunt quidẽ diuerſæ partes, ſed vnius aĩæ, & ideo cum intentio animæ vehementer applicatur ad actum vnius, impeditur ab actu contrario alterius.

A Ad tertivm Dicendum, quòd vſus rationis requirit debitum vſum imaginationis, & aliarum virium ſenſitiuarum, quæ vtuntur organo corporali, & ideo ex tranſmutatione corporali vſus rationis impeditur, impedito actu virtutis imaginatiuæ, & aliarum ſenſitiuarum.

Articvlvs IIII.

193 Infra q. 34. ar. 4. ad tertiū, & q. 40. art. 8. cor. Et 4. diſt. 17 q. 2. art. 3 q. 1. ad 3. Et veri. q. 36. art. 10. cor. & ad 2.

Vtrum delectatio perficiat operationem.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd delectatio non perficiat operationem. Omnis
B enim humana operatio ab vſu rationis dependet, ſed delectatio impedit vſum rationis, vt dictum eſt.* ergo delectatio non perficit, ſed debilitat operationem humanam.

*ar. præced. †lib. 7. Ethi. ca. 12. & 13. & lib. 10. ca. 6. & 3. & 4. tom. 5.

¶ 2 Præterea. Nihil eſt perfectiuum ſuiipſius, vel ſuæ cauſæ: ſed delectatio eſt operatio, vt dicitur in 7. & 10. Ethicor.† quod oportet vt intelligatur vel eſſentialiter, vel cauſaliter. ergo delectatio non perficit operationem.

art. præced.

¶ 3 Præterea. Si delectatio perficit operationem, aut perficit ipſam ſicut finis, aut ſicut forma, aut ſicut agens, ſed non ſicut finis, quia operationes non quæruntur propter delectationem, ſed magis econuerſo, vt ſupra dictum eſt:* nec iterum per modum efficientis, quia magis operatio eſt cauſa efficiens delecta-
C tionis: nec iterum ſicut forma: non enim perficit delectatio operationem, vt habitus quidam, ſecundum Philoſophum in 10. Ethicor.† delectatio ergo non perficit operationem.

Li. 10. Ethi. c. 4. poſt medium illius tom. 5.

Sed contra eſt, quòd dicitur ibidem, quod delectatio operationem perficit.

Respondeo Dicendum, quòd delectatio dupliciter operationem perficit. Vno modo per modum finis, non quidem ſecundum quod finis dicitur id, propter quod aliquid eſt, ſed ſecundum quod omne bonum completiue ſuperueniens, poteſt dici finis, & ſecūdum hoc dicit Philoſophus in 10. Ethicor.* quòd delectatio perficit operationem, ſicut quidam ſuperueniens finis, inquantum ſcilicet, ſuper hoc bonum,
D quòd eſt operatio, ſuperuenit aliud bonum quod eſt delectatio, quæ importat quietationem appetitus in bono præſuppoſito. Secundo modo, ex parte cauſæ agentis, non quidem directe: quia Philoſophus dicit in 10. Ethicor.* quòd perficit operationem delectatio, non ſicut medicus ſanum, ſed ſicut ſanitas: indirecte autem, inquantum ſcilicet agens, quia delectatur in ſua actione, vehementius attendit ad ipſam, & diligentius eam operatur, & ſecundum hoc dicitur in 10. Ethicor.* quòd delectationes adaugent proprias operationes, & impediunt extraneas.

Li. 10. Ethi. c. 4. poſt medium illius tom. 5.

Eod. libr. & cap. nunc citat.

Lib. 1. Ethi. ca. 5. parum ante mediū tom. 5.

Ad primvm ergo dicendum, quòd non omnis delectatio impedit actum rationis, ſed delectatio
E corporalis, quæ non conſequitur actum rationis, ſed actum concupiſcibilis, qui per delectationem augetur: delectatio autem, quæ conſequitur actum rationis, fortificat rationis vſum.

Ad secvndvm Dicendum, quòd ſicut dicitur in 2. Phyſicor.* contingit quòd duo ſibiinuicem ſunt cauſa, ita quòd vnum ſit cauſa efficiens, & aliud cauſa finalis alterius, & per hunc modum operatio cauſat delectationem ſicut cauſa efficiens. delectatio autem perficit operationem per modum finis, vt dictum eſt.*

Text. 30. tomo 2.

In corp. art.

Ad tertivm patet reſponſio ex dictis.

QVAESTIO XXXIIII.

De bonitate, & malitia delectationum in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de bonitate, & malitia delectationum.

B Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum omnis delectatio ſit mala.
¶ Secundo, dato quod non, Vtrū omnis delectatio ſit bona.
¶ Tertio, Vtrum aliqua delectatio ſit optima.
¶ Quarto, Vtrum delectatio ſit menſura, vel regula, ſecundum quam iudicetur bonum, vel malum in moralibus.

¶ Super quæſtionē trigeſimam quartam.

Omiſſa quæſtione trigeſima tertia, circa quæſtionem trigeſimamquartam aduerte, quòd author poſt tractatum de bonitate & malitia paſſionum in communi, examinare volens bonitatem & malitiam paſſionum in ſpeciali, circa duas earum paſſiones, ſcilicet delectationem & triſtitiam, quæſtiones mouet ſingillatim de bonitate & malitia, & ratio eſt, quia ad iſtas terminantur omnes aliæ paſſiones, & ab eis quodammodo regulantur. vt infra habetur.

C

Articvlvs I.

Vtrum omnis delectatio ſit mala.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur ꝙ omnis delectatio ſit mala. Illud. n. quod corrumpit prudentiam, & impedit rationis vſum, videtur eſſe ſecundum ſe malum: quia bonum hominis eſt ſecundum rationem eſſe, vt Dio. dicit in 4. c. de diu. no.* ſed delectatio corrumpit prudentiam, & impedit rationis vſum: & tanto magis, quanto delectationes ſunt maiores. vnde in delectationibus venereis, q̄ ſunt maximæ, impoſſibile eſt aliquid intelligere, vt dr̄ in 7. Eth.† Et Hier. etiam dicit ſuper Matth.* quòd illo tempore, quo coniugales actus geruntur, præſentia Sancti Spiritus non dabitur, etiam ſi propheta videatur eſſe, qui officio generationis obſequitur. ergo delectatio eſt ſecūdum ſe malum. ergo omnis delectatio mala.

194 4. diſt. 39. q. 3. art. 4. q. 3. co. Et verit. q. 15 arti. 4. Et 10. Ethi. le. 2. 3. & 4. *part. 4. non remote à fi. Cap 11. non procul à fine.

* Hiero. in ep. de monogamia à medio, to. 1.

D

¶ 2 Præt. Illud qđ fugit virtuoſus, & proſequitur aliqs deficiens à virtute, videtur eſſe ſ'm ſe malum & fugiendum: quia dicitur in 10. Ethi.† Virtuoſus eſt quaſi menſura & regula humanorum actuum. Et Apoſtolus dicit 1. ad Corin. 2. Spiritualis iudicat omnia: ſed pueri, & beſtiæ, in quibus non eſt virtus, proſequuntur delectationes: fugit autem eas temperatus. ergo delectationes ſecundum ſe ſunt malæ, & fugiendæ.

Cap. 5. paulo ante fi. tom. 5.

¶ 3 Præt. Virtus & ars ſunt circa difficile, & bonum, vt dr̄ in 2. Ethic.* ſed nulla ars ordinata eſt ad delectatio-
E nem. ergo delectatio non eſt aliquid bonum.

Cap. 3. non multum ante fin. to. 5.

Sed contra eſt, quòd in pſal. 36. dr̄: Delectare in Domino. cum igi ad nihil mali authoritas diuina inducat, videtur ꝙ non omnis delectatio ſit mala.

Respon. Dicendum, ꝙ* ſicut dr̄ in 10. Eth. aliq poſuerūt oēs delectationes eſſe malas, cuius ratio videt fuiſſe: quia intentionem ſuam referebant ad ſolas delectationes ſenſibiles & corporales, q̄ ſunt magis manifeſtæ. Nā & in cæteris intelligibilia à ſenſibilibus antiqui Philoſophi nō diſtinguebant, nec intellectū à ſenſu, vt dr̄ in li. de Ani.* Delectationes aūt corporales arbitrabant dicendū oēs eſſe malas, vt ſic hoīes, q ad delectationes immoderatas ſunt ꝓni, à delectationib. ſe retrahētes, ad mediū virtutis ꝑueniant. Sed hæc exiſtimatio nō fuit cōueniēs: cū. n. nullus poſſit viuere ſine aliqua

Cap. 2. & 3. tom. 5.

Lib. 2. text. 150. tom. 2.

ſenſibili corporali delectatione, ſi illi qui docent omnes delectationes eſſe malas, deprehendantur aliquas delectationes ſuſcipere, magis homines ad delectationes erunt procliues exemplo operũ, verborum doctrina prætermiſſa. In operationibus.n. & paſſionibus humanis, in quibus experientia plurimum valet, magis mouent exempla quàm verba. Dicendum eſt ergo, aliquas delectationes eſſe bonas, & aliquas eſſe malas. Eſt .n. delectatio quies appetitiuæ virtutis in aliquo bono amato, & conſequens aliquam operationem: vnde huius ratio duplex accipi poteſt. Vna quidem ex parte boni, in quo aliquis quieſcens delectatur. bonum enim & malum in moralibus dicitur ſecundum quod conuenit rationi, vel diſcordat ab ea vt ſupra dictum eſt.* F

q. 19. art. 3. & 9. Sicut, in rebus naturalibus aliquid dicitur naturale, ex eo, quod naturæ conuenit, innaturale vero ex eo, quod eſt à natura diſcordans. Sicut igitur in naturalibus eſt quædam quies naturalis, quæ ſcilicet eſt ex eo, quod conuenit naturæ, vt cum graue quieſcit deorſum, & quædam innaturalis, quæ eſt in eo quod repugnat naturæ, ſicut cum graue quieſcit ſurſum, ita & in moralibus eſt quædam delectatio bona, ſecundum quod appetitus ſuperior, aut inferior requieſcit in eo, quod conuenit rationi, & quædam mala ex eo, quod quieſcit in eo quod à ratione diſcordat, & à lege Dei. Alia ratio accipi poteſt ex parte operationum, quarum quædam ſunt malæ, & quędam bonæ: operationibus autem magis ſunt affines delectationes, quæ ſunt eis coniunctæ, quàm concupiſcentiæ, quę tempore eas præcedunt: vnde, cum concupiſcentiæ, bonarum operationum ſint bonæ, malarum verò malæ, multo magis delectationes bonarum operationum ſunt bonæ, malarum vero malæ. G

Ad primvm ergo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* Delectationes quæ ſunt de actu rationis, non impediunt rationem, neque corrumpunt prudentiam, ſed delectationes extraneę, cuiuſmodi ſunt delectationes corporales, quæ quidem rationis vſum impediunt, ſicut ſupra dictum eſt,* & per contrarietatem appetitus, qui quieſcit in eo quod repugnat rationi, & ex hoc habet delectatio, quod ſit moraliter mala, vel ſecundum quandam ligationem rationis, ſicut in concubitu coniugali delectatio, quamuis ſit in eo quod conuenit rationi, tamen impedit rationis vſum propter corporalem tranſmutationem adiunctam, ſed ex hoc non conſequitur malitiam moralem, ſicut nec ſomnus quo ligatur vſus rationis, moraliter eſt malus, ſi ſit ſecundum rationem receptus, nam & ipſa ratio hoc habet, vt quandoque rationis vſus intercipiatur. Dicimus tamen quòd huiuſmodi ligamentum rationis ex delectatione in actu coniugali, etſi non habeat malitiam moralem, quia non eſt peccatum mortale, nec veniale, prouenit tamen ex quadam morali malitia, ſcilicet ex peccato primi parentis: nam hoc in ſtatu innocentiæ non erat, vt patet ex his quæ in primo dicta ſunt.*

q. 23. art. 3.

q. 23. art. 3.

n. 357. 378.

D. 858.

p. p. qu. 99. art. 1.

Ad secvndvm Dicendum, quod temperatus non fugit omnes delectationes, ſed immoderatas, & rationi non conuenientes. Quòd autem pueri & beſtiæ delectationes proſequantur, non oſtendit eas vniuerſaliter eſſe malas, quia in eis eſt naturalis appetitus à Deo, qui mouetur in id quod eſt ei conueniens. K

Ad tertivm Dicendum, quòd non omnis boni eſt ars, ſed exteriorum factibilium, vt infra dicetur.* Circa operationes autem & paſſiones quæ ſunt in nobis, magis eſt prudentia & virtus, quàm ars: & tamen aliqua ars eſt factiua delectationis, ſcilicet, pulmētaria, & pigmentaria, vt dicitur in 7. Ethic.

q. 57. art. 3.

c. 12. non remote a fin.

F Articvlvs II.

Vtrum omnis delectatio ſit bona.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ omnis delectatio ſit bona. Sicut.n in primo dictũ eſt, bonũ in tria diuiditur, ſ. honeſtũ, vtile, & delectabile, ſed honeſtũ oē eſt bonũ, & ſimiliter oē vtile. ergo & omnis delectatio eſt bona.

¶ 2 Præterea. Illud ſecundum ſe eſt bonum, quod non quæritur ꝓpter aliud, vt dicitur in 1. Ethic.† G ſed delectatio non quæritur propter aliud. ridiculum.n. videtur ab aliquo quęrere, quare vult delectari. ergo delectatio ē ꝑ ſe bona. ſed quod per ſe prædicatur de aliquo, vniuerſaliter prædicatur de eo. ergo oīs delectatio eſt bona.

¶ 3 Pret. Id qđ ab omnibus deſideratur, videtur eſſe ꝑ ſe bonum nam bonũ eſt quod omnia appetunt, vt dicitur in 1. Ethi.* ſed omnes appetunt aliquam delectationem, etiā pueri, & beſtię. igitur delectatio eſt ſecundum ſe bonum. H omnis ergo delectatio bona.

Sed contra eſt, quòd dicitur Prouerbi. 2. Qui lætantur cum maleſecerint, & exultant in rebus peſſimis.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſicut aliqui Stoicorum poſuerunt omnes delectationes eſſe malas, ita Epicuri poſuerunt delectationem ſecundum ſe eſſe bonam, & per cōſequens, delectationes omnes eſſe bonas: qui ex hoc decepti eſſe videntur, ꝙ non diſtinguebāt inter id quod eſt bonum ſimpliciter, & inter id quod eſt bonũ quo I ad hũc. ſimpliciter quidem bonũ eſt, quod ſm ſe bonũ eſt. Contingit autem quod non eſt ſm ſe bonum, eſſe huic bonum dupliciter. Vno modo, quia eſt ei conueniēs ſm diſpoſitionem in qua nũc eſt, quæ tamen nō eſt naturalis, ſicut leproſo bonum eſt quādoque comedere aliqua venenoſa, quę non ſunt ſimpliciter conuenientia cōplexioni humanæ. Alio modo, qa id quod non eſt conueniens, æſtimatur vt conueniens. Et quia de- K lectatio eſt qes appetitus in bono ſi ſit bonum ſimpliciter illud, in quo qeſcit appetitus, erit ſimpliciter delectatio, & ſimpliciter bona, ſi autem non ſit bonũ ſimpliciter, ſed quo ad hunc, tunc nec delectatio eſt ſimpliciter ſed huic, nec ſimpliciter eſt bona, ſed bona ſm quid, vel apparens bona.

¶Super Queſtionis trigeſimę quartæ Aticul. ſecundum.

IN ſecundo articul. trigeſimæ quartæ quæſtionis omiſſo primo dubiũ occurrit circa reſponſionē ad primum, pro quā to dicit, quòd nihil eſt vtile quod non ſit bonum, quia aut eſt ſermo de bonitate naturæ, aut de bonitate moris. Si de bonitate naturæ, nulla eſt differentia inter vtile & delectabile, quia vtrunque eſt bonum tali bonitate. Si de bonitate morali, ſic falſa quoque eſt differentia, quia multa vtilia bona, ſunt mala moraliter, vtpote ad malum ducentia, ſicut multa delectabilia mala ſunt moraliter, mala opera conſequentia.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ hic eſt ſermo de bonitate morali, & ꝙ bonum vtile eſt ſm ſe rōm cōſonans. Cũ .n. dicis bonũ vtile, dicis aliqd cōſonum rōni: ſicut cum dicis, paſcere eſurientē & in hoc differt vtile a delectabili, vt in litera dr: qa vtile ſignificat aliqd cōſonũ rōni: delectabile verò conſonũ appetitui. Bonum aũt & malũ morale cōſtituit ex conſonātia & diſſonantia ad rationem, & non ad appetitum. Et ideo vtile non abſtrahit a bono & malo morali, ſicut delectabile, ſed eſt bonum morale: nec per hoc ſequitur, nullum bonum vtile eſſe malum moraliter, qm ſicut paſcere eſurientem, poteſt eſſe malum moraliter, vt ſi fiat propter adulterium &c. ita multa bona vtilia poſſunt mala fieri, dum ordinantur ad malum.

4 diſt. 49 q. 3. art. 3. 4 & ad 2. & 1. q. 1. per 4 & 3. cor. & 10. Eth. lect. 1. 2. 3 & 4.

*p. p. q. 5. art. 6.

†c. 6 in medio, & ca. 7. tom. 5.

in princi tom. 5.

Ad primvm ergo dicendum quòd honeſtum & vtile dicuntur ſm rationem, & ideo nihil eſt honeſtũ, vel vtile, quod non ſit bonum. Delectabile autem dicitur ſecundum appetitum, qui quandoque in illud tendit, quod non eſt conueniens rationi, & ideo non omne

ne

A ne delectabile eſt bonum bonitate morali, q̃ attenditur ſm rõnem

AD SECVNDVM Dicendum, ꝙ ideo delectatio non quæritur ꝑ aliud, quia eſt quies in fine: ſinem autem contingit eſſe bonum & malum quàmuis nunquàm ſit finis, niſi ſecundum quod eſt bonum quo ad hunc ita etiam eſt de delectatione.

B AD TERTIVM Dicendum, quod hoc modo omnia appetunt delectationẽ, ſicut & bonum, cũ delectatio ſit qes appetitus in bono, ſed ſicut contingit non omne bonum quod appetitur, eſſe per ſe & vere bonum, ita non omnis delectatio eſt per ſe & vere bona.

ARTICVLVS III.

Vtrũ aliqua delectatio ſit optimũ.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod nulla delectatio ſit optimum. Nulla.n. generatio eſt optimũ, nõ generatio nõ pôt eẽ vltimus finis C ſed delectatio cõſequitur generationem, nam ex eo, ꝙ aliquid conſtituitur in ſuã naturam, delectaẽ, vt ſupra dictũ eſt.* ergo nulla delectatio poteſt eſſe optimum.

¶ 2. Præt. Illud quod eſt optimũ nullo addito poteſt fieri melius: ſed delectatio aliquo addito ſit melior eſt enim melior delectatio cũ virtute, q̃ ſine virtute ergo delectatio non eſt optimum.

¶ 3. Præt. Id quod eſt optimũ, eſt vniuerſaliter bonum, ſicut per ſe bonum exiſtẽs. nam quod eſt per D ſe, eſt prius & potius eo quod eſt per accidẽs, ſed delectatio nõ eſt vniuerſaliter bonum, vt dictũ eſt.* ergo delectatio non eſt optimũ.

SED CONTRA Beatitudo, eſt optimum, cum ſit finis humanæ vitæ, ſed beatitudo non eſt ſine delectatione dicitur enim in pſalm. 15. Adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vſque in finem.

RESPONDEO Dicendum, quod* plato nõ poſuit omnes de E lectationis eſſe malas, ſicut Stoici: neq; omnes eſſe bonas, ſicut Epicurei, ſed quaſdam eſſe bonas, & quaſdam eſſe malas, ita tamen quòd nulla ſit ſummum bonum, vel optimum. Sed quantum ex eius rationibus datur intelligi, in duobus deficit. In vno quidẽ, qa cum videret delectationes ſenſibiles & corporales in quodã motu & generatione conſiſtere, ſicut patet in repletione ciborũ, & huiuſmodi, æſtimauit oẽs delectationes cõſequi generationem & mo-

A tum: vnde cum generatio & motus ſint actus imperfecti, ſequereẽ quòd delectatio non haberet rõnem vltimæ perfectionis, ſed hoc manifeſte apparet falſum in delectationibus itellectualibus. Aliqs .n. nõ ſolum delectatur in gñatione ſciẽtiæ, puta, cum addiſcit, aut miratur, ſicut ſupra dictũ eſt, ſed ẽt in cõtemplando ſm ſcientiam iã acquiſitã. Alio vero modo quia dicebat optimum illud, qđ eſt ſim- B pliciter, ſummũ bonum, quod. ſ. eſt ipſum bonum quaſi abſtractũ, & nõ participatũ, ſicut ipſe Deus eſt ſummum bonum, nos aũt loqmur de optimo in rebus humanis optimum autem in vnaquaque re. eſt vltimus finis. Finis autem, vt * ſup. dictum eſt, dupliciter dr̃. ſ. ipſa res, & vſus rei: ſicut finis auari ẽ vel pecunia, vel poſſeſſio pecuniæ. & ſm hoc, vltimus finis hominis dici poteſt vel ipſe Deus, qui eſt ſummum bonum ſimpliciter, vel fruitio ipſius, quæ importat delectationem quandam in vltimo fi- C ne, & per hunc modum aliqua delectatio hominis poteſt dici optimum inter bona humana.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ non oĩs delectatio cõſequitur generationem, ſed aliquæ delectationes conſequũtur operationes ꝑfectas, vt* dictum eſt, & ideo nihil prohibet aliquã delectationẽ eſſe optimã etſi non oĩs ſit talis.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ratio illa procedit de optimo ſimpliciter* per cuius partici- D pationem omnia ſunt bona, vnde ex nullius additione ſit melius, ſed in alijs bonis vniuerſaliter verum eſt, quod quodlibet bonum ex additione alterius ſit melius. Quàmuis poſſet dici, ꝙ delectatio non eſt aliquid extraneum ab operatione virtutis, ſed concomitans ipſam, vt in 1.* Ethi. dicitur.

AD TERTIVM Dicendum, ꝙ delectatio non habet ꝙ ſit optimum ex hoc, ꝙ eſt delectatio, ſed ex hoc ꝙ eſt perfecta quies in E optimo. vnde non oporet, ꝙ omnis delectatio ſit optima, aut etiã bona, ſicut aliqua ſcientia eſt optima, non tamen omnis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum delectatio ſit menſura, vel regula, ſecundum quam iudicetur bonum, vel malum in moralibus.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ delectatio nõ ſit mẽſura, vel regula boni & mali moralis. Oĩa. n. mẽſurãtur primo ſui generis, vt dicitur.

¶ Super queſtionis trigeſimæ quartæ Artic. tertium.

IN artic. 3. dubium Thomiſtis moleſtum occurrit propter illa verba, Aliqua delectatio hominis poteſt dici optimum inter bona humana. Repugnat ſiquidem hoc doctrinæ authoris tenentis operationẽ præcedẽtem, puta, viſionem Dei, eſſe optimum inter bona humana.

¶ Ad hoc licet diuerſimode dici poſſit, puta, quòd delectatio eſt optimum, vt accidens, operatio autem vt ſubſtantia, iuxta dictum in quæſtio 2. art. 6. vel quod dele-
196 ctatio eſt optimum
4. diſt. 49. q. in genere morum
3. art. 4. q. 3. appetitiuorum, vel
Et 3. con. c. quod eſt optimum ſe
26. ad 3. Et cundum ſe, quia ha-
10. Ethico. bet in ſe vnde vltimo
lec. 3. quietet appetitum, licet habeat aliud optimum melius ipſo, non vt bono magis
q. 31. art. 1. bonum, ſed vt optimo i uno ordine optimum alterius ordinis. honeſtum enim & delectabile duorum bonorum ordines conſtituunt. Ad literam tamen loquẽdo, diſtinguo, quia aut eſt ſermo de bonitate naturæ, aut moris. Si quis enim inſpexerit, quod tractatus iſte de bonitate & malitia eſt mora-
art. 2. huius lis, videbit quod quæ-
quæſt. ſtio ẽ de optimo moraliter, id eſt, ſumme conſonante rationi, omittendamque cenſebit contradictionẽ alijs dictis Sa. Thom. puta, quod viſio eſt nobilior, quod eſt finis etiam delectatio-
Apud Ariſ. nis. Hæc enim oĩa ad
li. 10. Ethic. maiorẽ bonitatẽ na-
ca. 2. com. 5. turæ ſpectãt, delectatio ſiquidẽ & operatio cõſequẽs eadẽ numero bonitate morali bonæ ſunt. Eadem quippe cõſonãtia, vel diſſonãtia cõſonant, vel diſſonant rationi, ac per hoc optimam operationem ſequẽs delectatio, optima eſt nõ minore bonitate, & non magis nec minus bona moraliter. Nec obſtat huic tenſui, quod in reſponſione ad ſecundum in prima reſponſione author videtur velle, quod delectatio eſt melior actu virtutis, quam ſequitur. hoc enim author non dicit, nec intendit dicere ſed prima reſponſio ibi data reſpondet maiori ꝓpoſitioni argumẽti, quæ eſt cõmuniſſima propoſitio, ſcilicet, Optimũ nullo adiecto ſit melius, & dicit, quod ẽ vera de optimo ſimpliciter, & nõ de optimo in genere, quale eſt delectatio, & ideo q. 1. art. 8.
dato etiam ꝙ ex actu virtutis eſſet melior, adhuc ſtat quod ſit optimum in genere. Secunda vero reſponſio reſpondet minori, ſcilicet. Delectatio addita operationi eſt melior. & dicit quod operatio non eſt adiecta delectationi ſed intranea eidem. & hæc reſponſio nullam patitur in ſe calumniam, & nihil extorquens omnia ſaluat. Sic enim & eſt optima moraliter In corp. art.
inter bona humana ſumme conſonans rationi, quia nihil eſt melius moraliter ipſa: & eſt minus bona naturaliter operatione quam ſequitur, quæ eſt optima & in genere moris & naturæ in vtroque ordine vltimus finis exiſtens, quamuis diuerſimode, quia in illo ordine oĩ ſibi & delectationi, bonitate, in illo, propter
propter quod in illo ca. 8. a med.
ordine finis eſt etiam cont. 5.
delectationis, in illo autem non.

¶ Super queſtionis trigeſimæ quartæ Articulum quartum.

IN titulo articuli 4. aduerte, quod quia menſura eſt certificatiua quantitatis menſurabilium, & regula certificatiua diſpoſitionis, & vtrunque horum 197
exigit primitatem 4. diſt. 49. q.
in cognoſcendo, & 3. art. 4. q. 3.
quodammodo in eſ- ad 1.
ſendo ſecundum aliquod genus cauſæ, id

lib. 10. met. text. 3. & 4. tom. 3.

circo aut hoc nroponẽdo hunc articulum in enumeratione omnium articulorum in principio q. quærit, vtrum delectatio ſit menſura ſecundum quam iudicetur, hic vero abſolute, vtrum ſit menſura, quaſi ibi primitatem in cogno-

text. 4. to. 3.

ſcendo, hic in eſſendo inſinuans. Et in corpore articuli, menſuram ſecundom cognitionem & iudicium determinat, in reſponſionibus vero ad primum & vltimum cauſalitatem finalẽ quodammodo ei tribuit. Et ſcito, ꝙ quia ad rationẽ menſuræ & regulæ non ſufficit primitas in eſſendo, ſed

c. 5. poſt medium. to. 5.

exigitur quòd ſit nobis certiſſima, ideo licet bonum honeſtũ

* ſup. illud uerb. Pſal. miſtæ to. 8.

ſit ſecũdum ſe prius, & certius quam delectabile, quia cõſequitur ad illud, & poteſt eſſe bona & mala delectatio, quia tñ delectatio

cap. 11. in in princ. tomo 5.

eſt, nobis magis certa, iden ipſi attribuit ratio menſuræ, & operatio ipſa mendicat quo ad hoc a delectatione, propter quod author illuduit in corpore articuli ad probandum rõnem menſuræ in delectatione

q. 30. ar. 1.

ex cognitione & iudicio. Et ſat fuit ſaluare vtranque prioritatem in eſſendo, vt patet in reſponſione ad tertiũ, ubi finis rõne, ſatis large ꝓpter hoc ſaluandum, utitur.

¶ Circa calcem reſponſionis ad tertium in eodem quarto articulo, dubium occurrit nouitiis, quia videtur aduerſari ſupradictis. Si. n. bonitas delectationis eſt cauſa quodammodo bonitatis in operatione, aut ecõuerſo, ſequitur non eſſe eandem numero bonitatem vtriuſque, cuius oppoſitum dictum fuit.

¶ Ad hoc breuiter dr, quòd ut ex ſuperius dictis apparet, in analoga cauſalitate ſeu redundãtia, ſaluatur identitas numeralis in cauſa & cauſato. vnde hoc nihil obſtat ꝓpoſito: ſicut nec bonitatib. actus exterioris & interioris.

in 10.* Meta. ſed delectatio nõ eſt primum in genere moralium, ſed præcedunt ipſam amor & deſiderium. non ergo eſt regula bonitatis & malitiæ in moralibus.

F

¶ 2 Præterea. Menſuram & regulam oportet eſſe vniformem, & idõ motus, qui eſt maxime vniformis, eſt menſura & regula oĩum motuum, vt dr̃ in 10.* Meta. ſed delectatio eſt varia & multi formis, cũ ꝗdã earum ſint bonę, & quædam malæ. ergo delectatio non eſt mẽſura & regula moralium.

G

¶ 3 Præterea. Certius iudicium ſumitur de effectu per cauſam, quam econuerſo, ſed bonitas, vel malitia operationis eſt cauſa bonitatis, vel malitiæ delectationis, quia bonæ delectationes ſunt quę cõſequuntur bonas operationes, malæ autem quæ malas, vt dicitur in 10.* Ethico. ergo delectationes non ſunt regula & menſura bonitatis, & malitiæ in moralibus.

Sed contra eſt, quod * Aug. dicit ſuper illud Pſal. 7. Scrutans corda & renes Deus. Finis curę & cognitionis eſt delectatio, ad

H

quam quis nititur peruenire. Et Philoſophus dicit in 7. † Ethic. ꝙ delectatio eſt finis architectorũ, id eſt, principalis, ad quam reſpicientes, vnumquodque hoc quidem malum, hoc autem malum ſimpliciter dicimus.

Respondeo Dicendum, ꝙ bonitas, vel malitia moralis, prĩcipaliter in voluntate cõſiſtit, vt * ſupra dictum eſt. vtrum autem voluntas ſit bona, vel mala, præcipue ex fine cognoſcitur: id autẽ habet pro fine, in quo voluntas quieſcit,

I

quies autẽ volũtatis, & cuiuſlibet appetitus in bono, ẽ delectatio, & idõ ſm delectationẽ voluntatis humanę ꝓcipue iudicat hõ bonꝰ, vel malus. Eſt. n. bonus & virtuoſus, q gaudet in operibus virtutũ, malus autem qui in operibus malis. Delectationes autem appetitus ſenſitiui non ſunt regula bonitatis, vel malitiæ moralis, nã cibꝰ cõiter delectabilis eſt ſm appetitum ſenſitiuum bonis & malis, ſed voluntas bonorum delectatur in eis ſm cõuenientiam rationis, quam nõ curat voluntas malorum.

K

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ amor & deſiderium ſunt priora delectatione in vi gñationis. ſed delectatio eſt prior ſm rõnẽ finis, qui in operabilibus habet rõnem principij, à quo maxime ſumitur iudiciũ, ſicut à regula vel mẽſura.

Ad secundum Dicendum, quòd omnis delectatio in hoc eſt vniformis, quod eſt quies in aliquo bono, & ſm hoc põt eſſe regula vel menſura. Nam ille bonus eſt, cuius voluntas quieſcit in vero bono, malus autem, cuius uoluntas quieſcit in malo.

Ad tertium Dicendum, quòd cum delectatio perficiat operationem per modum finis, vt * ſupra dictum eſt, non poteſt eſſe operatio perfecte bona, niſi etiam adſit delectatio in bono: nam bonitas rei pendet ex fine, & ſic quodammodo bonitas delectationis eſt cauſa bonitatis in operatione. q. 33. art. 4

QVAESTIO XXXV.

De dolore, ſeu triſtitiæ ſecundum ſe, in octo articulos diuiſa.

G

Deinde conſiderandum eſt de dolore & triſtitia.

¶ Et circa hoc primo conſiderandum eſt de triſtitia, ſeu dolore ſecundum ſe. Secundo, de cauſis eius. Tertio, de effectibus ipſius. Quarto, de remediis. Quinto de bonitate, vel malitia eius.

Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo Vtrum dolor ſit paſsio animę.

¶ Secundo, Vtrum triſtitia ſit idem quòd dolor.

¶ Tertio, Vtrum triſtitia ſeu dolor ſit contraria delectationi.

¶ Quarto, Vtrũ oĩs triſtitia oĩ delectationi contrariet.

H

¶ Quinto, Vtrum delectationi contemplationis ſit aliqua triſtitia contraria.

¶ Sexto, Vtrum magis fugienda ſit triſtitia, quàm delectatio appetenda.

¶ Septimo, Vtrum dolor exterior ſit maior, quã dolor interior.

¶ Octauo, De ſpeciebus triſtitiæ.

Articvlvs I.

Vtrum dolor ſit paſsio animæ.

Ad primum ſic proceditur. Videtur ꝙ dolor non ſit paſsio animæ. Nulla. n. paſsio aĩæ eſt in corpore, ſed dolor põt eſſe in corpore. dicit. n. Aug. in lib. de * vera relig. ꝙ dolor qui dicitur

198

I

corporis, eſt corruptio repentina ſalutis eius rei, quam male vtendo anima corruptioni obnoxiauit. ergo dolor non eſt paſsio animæ. 3. q. 34. ar. 8. & 9. & q. 35. ar. 1. a. 12. parum a princ. to. 1

¶ 2 Pręt. Oĩs paſsio animę ptinet ad vim appetitiuam, ſed dolor non pertinet ad vim appetitiuam, ſed magis apprehenſiuam. dicit. n. Augu. in libr. de * natura boni, quòd dolorem in corpore facit ſenſus reſiſtens corpori potentiori. ergo dolor non eſt paſsio animæ. c. 20. parũ poſt princi. to. 6.

¶ 3 Præterea. Omnis paſsio animæ pertinet ad appetitum animalem, ſed dolor non pertinet ad appetitum animalem, ſed magis ad appetitum naturalem: dicit. n. Aug. 8. * ſuper Geneſ. ad literam: Niſi aliquod bonum remanſiſſet in natura, nullius boni amiſsi eſſet dolor in pœna. ergo dolor non eſt paſsio animæ. ca. 14. circa mediũ t. 3.

K

Sed contra eſt, quod Augu. 14. de ciui. Dei, poſuit dolorem inter paſsiones aĩæ, inducens illud Virg. Hinc metuunt, cupiunt, gaudentque, dolentque. c. 8. a medi. circa fi. t. 5.

Respondeo Dicendum, quod ſicut ad delectationem duo requiruntur. ſ. coniunctio boni, & perceptio huiuſmodi cõiunctionis: ita & ad dolorem duo requiruntur. ſ. coniunctio alicuius mali, quod ea ratione eſt malum quia priuat aliquo bono, & perceptio hmõi coniunctionis. Quicquid autem coniungitur, ſi nõ habeat, reſpectu eius cui coniungitur, rationem boni, vel mali, non poteſt cauſare delectationem, vel dolorem, ex quo patet, quòd aliquid ſub ratione boni, vel ma-

li

A li eſt obiectum delectationis & doloris. Bonum autem & malum inquantum huiuſmodi, ſunt obiecta appetitus. vnde patet ꝙ delectatio & dolor, ad appetitum pertinent. oĩs autem motus appetitus, ſeu inclinatio conſequens apprehenſionem pertinet ad appetitum intellectiuum, vel ſenſitiuum. nam inclinatio appetitus naturalis non conſequitur apprehenſionem ipſius appetentis, ſed alterius, vt in 1. dictum eſt. (p.p.q.103. art.1.) Cum igitur delectatio & dolor præſupponat in eodem ſubiecto ſenſum, vel apprehenſionem aliquam, manifeſtum eſt, ꝙ dolor ſicut & delectatio, eſt in appetitu intellectiuo, vel ſenſitiuo. Oĩs autem motus appetitus ſenſitiui dr̃, paſſio vt* ſupra dictum eſt: (q.22.art.1.) & præcipue illi, qui in defectum ſonant. vnde dolor ſecundum quod eſt in appetitu ſenſitiuo, propriiſſime dicitur paſſio animæ ſicut B moleſtiæ corporales propriæ paſſiones corporis dicũtur. vnde & Aug. 14. deci. Dei, (ca.7. circa fi. & 8. tom.5.) Dolorẽ ſpecialiter ægritudinem nominat.

Ad primum ergo dicendum, quòd dolor dicitur eſſe corporis. quia cauſa doloris eſt in corpore, puta, cũ patimur aliquod nociuum corpori, ſed motus doloris ſemper eſt in anima; nam corpus nõ poteſt dolere niſi dolente anima, vt* Aug. dicit. (li.2. ſup. ge. ad literam c. 24. tom.3.)

Ad secundum dicendum, quod dolor dicitur eſſe ſenſus, non quia ſit actus ſenſitiuæ virtutis. ſed quia requiritur ad dolorem corporalem, ſicut ad delectationem.

Ad tertium dicendum, quòd dolor de amiſſione boni, demonſtrat bonitatem naturæ, nõ quia dolor ſit actus naturalis appetitus ſed quia natura aliquid appetit vt bonum, quod cum remoueri ſentitur, ſequitur doloris paſſio in appetitu ſenſitiuo.

Articvlvs II.

Vtrum triſtitia ſit idem quod dolor.

199 (3.q.15. ar.6. cor. Et 3.di. 15.q.2. ar.3. q.1.&2. Et ver.q.26.ar. 4.ad 4. †c.7.in fi.& c.8.tom.5.)

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ triſtitia nõ ſit dolor. Dicit. n. Aug. 14. de* ciui. Dei, ꝙ dolor in corporalibus dicitur, triſtitia autem dicitur magis in anima ergo triſtitia non eſt dolor.

¶ 2 Præ. Dolor non eſt niſi de præſenti malo: ſed triſtitia poteſt eſſe de præterito & de futuro, ſicut pænitentia eſt triſtitia de præterito & anxietas de futuro. ergo triſtitia omnino a dolore differt.

¶ 3 Præt. dolor non videtur cõſequi niſi ſenſum tactus ſed triſtitia poteſt conſequi ex omnibus ſenſibus. ergo triſtitia non eſt dolor, ſed ſe habet in pluribus.

Sed contra eſt qđ Apoſt. dicit ad Ro. 9. Triſtitia eſt mihi magna, & continuus dolor cordi meo, pro eodem vtens triſtitia & dolore.

Respondeo dicẽdum, quòd delectatio & dolor, ex duplici apprehenſione cauſari poſſunt, vel ex apprehenſione exterioris ſenſus, vel ex apprehenſione interiori ſiue intellectus, ſiue imaginationi. interior autem ap- E prehẽſio ad plura ſe extẽdit q̃ exterior, eo ꝙ quæcũque cadunt ſub exteriori apprehenſione, cadunt ſub interiori, ſed non econuerſo. Sola igitur illa delectatio, quæ ex interiori apprehenſione cauſatur, gaudium nominatur, vt* ſupra dictum eſt: (q.31. ar.3.) & ſimiliter ille ſolus dolor, qui ex apprehẽſione interiori cauſatur, nominatur triſtitia. Et ſicut illa delectatio, quæ exteriori apprehenſione cauſatur, delectatio quidem nominatur, non aũt gaudium: ita ille dolor, qui ex exteriori apprehenſione cauſatur, nominatur quidem dolor, non autem triſtitia. Sic igitur triſtitia eſt quædam ſpecies doloris, ſicut gaudium delectationis.

Ad primum ergo dicendum ꝙ Aug. loquitur ibi quantum ad vſum vocabuli, quia dolor magis vſitatur A in corporalibus doloribus, qui ſunt magis noti, quam in doloribus ſpiritualibus.

Ad secvndvm dicendum, quòd ſenſus exterior nõ percipit niſi præſens, vis autẽ cognitiua interior poteſt percipere præſens, præteritum, & futurum: & ideo triſtitia poteſt eſſe de præſenti, præterito, & futuro: dolor autem corporalis, qui ſequitur apprehenſionem ſenſus exterioris, non poteſt eſſe niſi de præſenti.

Ad tertivm Dicendum, quod ſenſibilia tactus ſunt doloroſa, non ſolum inquãtum ſunt improportionata virtuti apprehenſiuæ, ſed etiam inquantum contrariantur naturæ: aliorum vero ſenſuum ſenſibilia poſſunt quidem eſſe improportionata virtuti apprehẽſiuæ, non tamen contrariantur naturæ, niſi in ordine ad ſenſibilia B tactus. vnde ſolus homo, qui eſt animal pfectum in cognitione, delectatur in ſenſibilibus aliorum ſenſuum ſecundum ſe ipſa: alia vero animalia non delectantur in eis, niſi ſ᷑m quod referuntur ad ſenſibilia tactus, vt dicitur in 3.* Eth. (c.10. ſã med. tom.5.) & ideo de ſenſibilibus aliorum ſenſuum non dicitur eſſe dolor, ſ᷑m quod contrariatur delectationi naturali, ſed magis triſtitia, quæ contrariatur gaudio animali. Sic igitur ſi dolor accipiatur pro corporali dolore, quod vſitatius eſt, dolor ex oppoſito diuiditur contra triſtitiam ſ᷑m diſtinctionem apprehenſionis interioris & exterioris, licet quantum ad obiecta, delectatio, ad plura ſe extendat quam dolor corporalis. Si C vero dolor accipiatur communiter, ſic eſt genus triſtitiæ vt* dictum eſt. (in corp. art.)

Articvlvs III.

Vtrum triſtitia, ſeu dolor, ſit contraria delectationi.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur ꝙ dolor delectationi non contrarietur. Vnũ. n. cõtrariorum non eſt cauſa alterius: ſed triſtitia põt eſſe cauſa delectationis. dr̃. n. Mat. 5. Beati qui lugent: quoniam ipſi conſolabuntur, ergo non ſunt contraria. 200 (4.di.49.q.3. ar.3.q.1.)

¶ 2 Præt. Vnum contrariorum non denominat aliud. ſed in quibuſdam ipſe dolor, vel triſtitia eſt delectabi- D lis, ſicut Aug. dicit in 3.* Confeſ. (ca.2. & 14. conf. capi. 5. in fi. tom.1.) ꝙ dolor in ſpectaculis delectat. Et 4. Confeſ. dicit, ꝙ fletus amara res eſt, & tamen quandoque delectat. ergo dolor non contrariatur delectationi.

¶ 3 Præt. Vnum contrariorum non eſt materia alterius quia contraria ſimul eſſe non poſſunt: ſed dolor poteſt eſſe materia delectationis. dicit. n. Aug. in lib. de* pœnitent. (lib. de ver. & falſ. pœni. c. 13. circa fin. tom.4.) Semper pœnitens doleat, & de dolore gaudeat. & Philoſophus dicit in* 9. Eth. (li.9. Eth. ca.2. non longe à fin. tom.5.) quod econuerſo malus dolet de eo, quod delectatus eſt. ergo delectatio, & dolor non ſunt contraria.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit. 14.* de ci. Dei (li.14. c.7. t.5.) ꝙ lætitia eſt voluntas in eorum conſenſione quæ volumus: triſtitia autem eſt voluntas in diſſenſione ab his E quæ volumus: ſed conſentire, & diſſentire ſunt contraria: ergo lætitia, & triſtitia ſunt contraria.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit 10.* Metap. (li.10. me. te. 13. & 14. tomo 3.) Contrarietas eſt differentia ſecũdum formam: forma autem, ſeu ſpecies paſſionis & motus ſumitur ex obiecto, vel termino vnde cum obiecta delectationis, & triſtitiæ, ſeu doloris ſint contraria. ſ. bonũ, præſens, & malum præſens, ſequitur ꝙ dolor & delectatio ſint contraria.

Ad primvm ergo dicendum, quod nihil prohibet vnum contrariorum eſſe cauſam alterius per accidens ſic aũt triſtitia põt eſſe cauſa delectationis. Vno quidẽ mõ: inquantum triſtitia de abſentia alicuius rei, vel de præſentia contrarij, vehemẽtius quærit id in quo delectet: ſicut ſitiens vehementius quærit delectationem po

tus,vt remedium contra triſtitiam qua patitur. Alio modo, inquātum ex magno ꝗ deſiderio delectationis alicuius,nõ recuſat aliquis triſtitias perferre,vt ad illam delectationẽ perueniat.&,vtroq; modo luctus pſens ad conſolationẽ futuræ vitæ perducit:quia ex hoc ipſo ꝙ hõ luget pro peccatis,vel pro dilatione gloriæ.meretur cõſolationem æternam.Similiter meretur etiam eam aliquis ex hoc,ꝙ ad ipſam conſequendā non refugit labores,& anguſtias propter ipſam ſuſtinere.

Ad secvndvm dicendum,quod dolor ipſe poteſt eſſe delectabilis per accidēs, inquātū.ſ.hab t adiūctam admirationem,vt in ſpectaculis: vel inquantum facit recordationem rei amatę, & facit percipere amorem eius,de cuius abſentia doletur. Vnde cum amor ſit delectabilis:& dolor, & omnia quæ ex amore conſequuntur, inquantum in eis ſentitur amor ſunt delectabilia: G & propter hoc etiam dolores in ſpectaculis poſſunt eſſe delectabiles,inquantum in eis ſentitur aliquis amor cõceptus ad illos,qui in ſpectaculis commemorantur.

Ad tertivm Dicendum, quod voluntas & ratio ſupra ſuos actus reflectuntur,inquantum ipſi actus voluntatis & rationis accipiuntur ſub ratione boni ; vel mali:& hoc modo triſtitia poteſt eſſe materia delectationis,vel econu rſo,non per ſe,ſed per accidens, inquantum.ſ. vtrunque accipitur in rõnē boni vel mali.

Articvlvs IIII.

Vtrum omnis triſtitia,omni delectationi contrarietur.

¶ *Super quæſtionis trigeſimæ quintæ Articul.quartum.*

201 Omiſſis primis tribus articulis qſti.trigeſimæ quintę circa quartū dua occurrunt aduertenda. Primū eſt, ꝙ author non loquitur hic de abſolutis,vt diſtinguuntur contra relatiua,ſed determinat ſeipſum de quali abſolutione intendit ſ. ſpecificatione ab extrinſeco.quod qualiter intelligatur , in prima parte dictum diffuſe eſt. Secundum eſt,quod authoꝛ poſuit intemperantiam & iuſticiam ſub abſolutis,non quia non ipſæ ſpecificentur ab extrinſeco , cum ſint actus aut habitus,ſed vel exemplariter,vel accipiēdo eas vt qualitates.ſicut.n. potentiæ animæ ſumūtur vt potentiæ,& vt proprietates naturæ: ita actus & habitus vt ſic,& vt qualitates ſecundum ſe.

Inf.ar.6.cor. ſi.& q.38.ar. 1.ad prim.& q.46. ar.8. ad 1. Et 4.d. 14.q.1. art.4. q.1.cor.

lib.7.Ethi.c. vlt.tom.5.

Lib.7.Eth.c. vlt.tom.5.

Ro.12.15

A D qvartvm ſic proceditur. Videtur quod oĩs triſtitia, oĩ delectationi cõtrarietur. Sicut.n.albedo & nigredo ſunt contrariæ ſpecies coloris,ita delectatio & triſtitia ſunt contrariæ ſpecies animæ paſſionum: ſed albedo & nigredo vſr ſibi,opponũtur.ergo ẽt delectatio & triſtitia.

¶ 2.Præt Medicinæ per contraria ſiunt:ſed quælibet delectato eſt medicina contra quamlibet triſtitiā, vt patet per Philoſop.in 7.* Eth.ergo quęlibet delectatio cuilibet triſtitiæ contrariatur.

I ¶ 3.Præt.Contraria ſunt,q̃ ſeinuicem impediunt:ſed quęlibet triſtitia impedit quamlibet delectationē,vt patet per illud ꝙ dicitur 10.* Eth.ergo quælibet triſtitia cuilibet delectationi contrariatur.

Sed contra Contrariorum non eſt eadem cā:ſed ab eodē habitu procedit,ꝙ aliquis gaudeat de vno,& triſtetur de oppoſito.ex charitate.n.contingit gaudere cū gaudentib.& flere cum flentibus, vt dr̃ Ro.12.ergo non oĩs triſtitia omni delectationi contrariatur.

Respond. Dicendum , quòd ſicut dicitur in 10.* Metap.Contrarietas eſt differentia ſecundum formam.forma autem eſt & generalis,& ſpecialis.vnde contingit eſſe aliqua contraria ſecundum formam generis,ſicut virtus & vitium, & ſecundum formam ſpeciei,ſicut iuſtitia & iniuſtitia. Eſt autem conſiderandum,ꝙ quædam ſpecificantur ſecundum formas abſolutas,ſicut ſubſtantiæ & qualitates, quædā verò ſpecificantur per comparationem ad aliquid extra,ſicut paſſiones & motus recipiunt ſpeciem ex terminis,ſiue ex obiectis.

Li.10.Eth.c. 13.& 14.t.5.

F In his ergo,quorum ſpecies conſiderantur ſecundum formas abſolutas,contingit quidē ſpecies,quæ continentur ſub contrarijs generibus. nõ eſſe contrarias ſecundum rationem ſpeciei,non tamen contingit,quod habeant aliquam affinitatem vel conuenientiam adinuicem . Intemperania .n. & iuſtitia, quæ ſunt in contrarijs generibus,virtute,ſcilicet & vitio,non contrariantur adinuicem ſecundum rationem propriæ ſpeciei,nec habent aliquam affinitatem, vel conuenientiam adinuicem ſecundum rationem proprię ſpeciei,nec habent aliquam affinitatem,vel conuenientiam adinuicem. Sed in illis,quorum ſpecies ſumuntur ſecundum habitudinem ad aliquid extrinſecum,contingit quod ſpecies contrariorum generum, G non ſolum non ſunt contrariæ adinuicem , ſed etiam, habent quandam conuenientiam & affinitatem , eo ꝙ eodem modo ſe habere ad contraria contrarietatem inducit,ſicut accedere ad album,& accedere ad nigrū, habent rationem contrarietatis,ſed contrario modo ſe habere ad contraria , habet rationem ſimilitudinis, ſicut recedere ab albo,& accedere ad nigrū,& hoc maxime apparet in contradictione,quæ eſt principium oppoſitionis. Nam in affirmatione & negatione eiuſdem conſiſtit oppoſitio,ſicut album non album,in affirmatione autem vnius oppoſitorum,& negatione alterius attenditur conuenientia & ſimilitudo,vt ſi dicam

H nigrum,& non album . Triſtitia autem & delectatio, cum ſint paſſiones,ſpecificātur ex obiectis,& quidem ſm genus ſuum contrarietatem habent,nā vnum ptinet ad proſecutionem,aliud vero ad fugam,quæ ſe habent in appetitu,ſicut affirmatio & negatio in ratione, vt dr̃ in 6.Eth Et ideo triſtitia & delectatio,quæ ſunt de eodem,habent oppoſitionem adinuicem ſm ſpēm, triſtitia vero & delectatio de diuerſis.ſi quidem illa diuerſa non ſint diuerſa oppoſita,ſed diſparata,nõ habēt oppotionem adinuicē ſm rationē ſpeciei, ſed ſunt ẽt diſparata, ſicut triſtari de morte amici,& delectari in contemplatione. Si vero illa diuerſa ſint contraria, tūc delectatio & triſtitia non ſolum non habent contrarietatem ſm rõnem ſpēi,ſed etiam habēt conueniētiā et affinitatem;ſicut gaudere de bono,& triſtari de malo.

lib.6.ethi.c. 2.tom.5.

I Ad primvm ergo dicendum , quòd albedo & nigredo non habent ſpeciem ex habitudine ad aliquid exterius,ſicut delectatio et triſtitia,vnde non eſt eadē rõ.

Ad secvndvm dicendum, quòd genus ſumitur ex materia,vt patet in 8. Met.in accidētib.autem loco materiæ eſt ſubiectum.* Dictū eſt autem,ꝙ delectatio & triſtitia cõtrariantur ſm genus,et ideo in qualibet triſtitia eſt contraria diſpoſitio ſubiecti diſpoſitioni,quæ eſt in qualibet delectatione,nam in qualibet delectatione appetitus ſe habet vt acceptans id quod habet,in qualibet autem triſtitia ſe habet vt fugiens.& ideo ex parte ſubiecti quælibet delectatio eſt medicina contra quamlibet triſtitiā, & quælibet triſtitia eſt impeditiua cuiuſlibet delectationis,præcipue tñ quādo delectatio

K triſtitiæ contrariatur etiam ſm ſpeciem. Vnde patet ſolutio ad tertium.vel aliter dicendum,ꝙ etſi non oĩs triſtitia contrarietur omni delectationi ſecundum ſpeciem,tamen quantum ad effectum contrariatur . nam ex vno confortatur natura animalis,ex alio, vero quodammodo moleſtatur.

lib.8. text.6. tom.2.

* In cor. art

Articvlvs V.

Vtrum delectationi contemplationis ſit aliqua triſtitia contraria.

202 2.2.q.9 art. 4.ad 2. & q. 180.artic.8. cor. Et 3.q. 46 arti. 7.ad 4.& 4 d. 49. q.3.ar.3.q.2. & op.3.cap. 168. Et Psal.6.

A D qvintvm ſic proceditur. Videtur quod delectationi contemplationis ſit aliqua triſtitia contraria.

traria dicit.n. Apoſ.2.ad Cor.7.Quæ ſecundum Deum A
eſt triſtitia pænitentiam in ſalutem ſtabilem operatur,
ſed reſpicere ad Deum pertinet ad ſuperiorem ratio-
nem,cuius eſt contemplationi vacare ſecundum Aug.
1.12.c.3. 4. in 12.de* Trin.ergo delectationi contemplationis op-
& 14.to.3. ponitur triſtitia.
¶2 Præt.Contrariorum contrarij ſunt effectus.ſi ergo
vnum contrariorum contemplatum,eſt cauſa delecta-
tionis,aliud erit cauſa triſtitiæ:& ſic, delectationi con
templationis erit triſtitia contraria.
¶3 Præte.Sicut obiectum delectationis eſt bonum,ita
obiectum triſtitiæ eſt malum: ſed contemplatio poteſt
lib. 12. met. habere mali rationem.dicit.n.Philoſop in 12.* Met.ꝙ
te.51. to.3. quædam inconueniens eſt meditari.ergo contempla-
tionis delectationi poteſt eſſe contraria triſtitia.
¶4 Præt.Operatio quælibet,ſm quod non eſt impedi B
li.7.Eth. ca. ta,eſt cauſa delectationis,vt dicitur in 7.& 10*.Eth.ſed
11.& li.10. operatio contemplationis poteſt multipliciter impedi
c.4.& 5.t.3. ri vel vt totaliter non ſit,vel vt cum difficultate ſit.er-
go in contemplatione poteſt eſſe triſtitia delectationi
contraria.
¶5 Præter.Carnis afflictio eſt cauſa triſtitiæ: ſed ſicut,
dicitur Eccleſ vltimo,Frequens meditatio, carnis eſt
afflictio.ergo côtemplatio habet triſtitiam delectatio
ni contrariam.

Sed contra eſt,quod dicitur Sap.8. Non habet
amaritudinem conuerſatio illius.ſ. ſapientiæ,nec tædiũ
conuictus eius,ſed lætitiam & gaudium.conuerſatio au
tem & conuictus ſapientiæ eſt per contemplationem: C
ergo nulla triſtitia eſt,quę ſit contraria delectationi cô-
templationis.

Respondeo Dicendum,quòd delectatio contem-
plationis poteſt intelligi dupliciter.Vno modo ita, qđ
contemplatio ſit delectationis cauſa,& non obiectum:
tũc delectatio non eſt de ipſa côtẽplatione,ſed de re
contemplata.Contingit autem contemplari aliquid
nociuum & contriſtans,ſicut & aliquid conueniens &
delectans:vnde ſi ſic delectatio contemplationis acci-
piatur,nihil prohibet delectationi contemplationis
eſſe triſtitiam contrariam.Alio modo poteſt dici dele
ctatio contemplationis,quia côtemplatio eſt eius obie
ctum & cauſa,puta, cum aliquis delectatur de hoc ipſo D
quod contemplatur,& ſic,vt dicit* Grego. Nyſſen.ei
li.4.c.12. in delectationi,quæ eſt ſecundum contemplationem,
fin.& c. 10. non opponitur aliqua triſtitia:& hoc idem Philoſo-
phus dicit in 1.Top.& in 10 Ethic.ſed hoc eſt intelli-
gendum per ſe loquendo,cuius ratio eſt,quia triſtitia
per ſe contrariatur delectationis,quæ eſt de contrario
obiecto:ſicut delectationi,quæ eſt de calore,contraria
tur triſtitia quæ eſt de frigore.Obiecto autem contem
plationis nihil eſt contrarium:contrariorum.n. ratio-
nes,ſecundum quod ſunt apprehenſæ,non ſunt con-
trariæ,ſed vnum côtrariũ eſt ratio cognoſcendi aliud
Vnde delectationi,quæ eſt in contemplando,per ſe lo-
quendo non poteſt eſſe aliqua triſtitia contraria, ſed
nec etiam habet triſtitiam annexam, ſicut corpora- E
corporales delectat.* medicinales les delectationes,quæ ſunt vt medicinæ quædam con-
tra aliquas moleſtias,ſicut aliquis delectatur in potu ex
hoc,ꝙ anxiatur ſiti: quando autem iam tota ſitis eſt
repulſa,etiam ceſſat delectatio potus.Delectatio enim
contemplationis non cauſatur ex hoc,quod excludi-
tur aliqua moleſtia,ſed ex hoc quod eſt ſecundum ſeip
ſam delectabilis:non eſt.n.generatio,vt dictum eſt, *
q.34.arti. 3. Sed operatio quędam perfecta. Per accidens autem ad
miſcetur triſtitia delectatoni apprehenſionis, & hoc
dupliciter.Vno modo,ex parte organi: alio modo ex
impedimento apprehenſionis.Ex parte quidem orga-
ni admiſcetur triſtitia vel dolor apprehenſioni, dire-
cte quidem in viribus apprehenſiuis ſenſitiuæ partis,
quæ habent organum corporale,vel ex ſenſibili, quod
eſt contrarium debitæ complexioni organi: ſicut gu-
ſtus rei amaræ,& olfactus rei fetidæ: vel ex continuita-
te ſenſibilis conuenientis,quod per aſſiduitatem facit
ſuperexcreſcentiam naturalis habitus,vt* ſupra dictum q.33.artic.1.
eſt,& ſic redditur apprehenſio ſenſibilis, quæ prius
erat delectabilis,tædioſa.ſed hæc duo directe in con-
templatione mentis locum non habent, quia mens
non habet organum corporale,vnde * dictum eſt in in arg. Sed
authoritate inducta, quod non habet contemplatio contra.
mentis nec amaritudinem, nec tedium.Sed quia mens
humana vtitur in contemplando viribus apprehenſiuis
ſenſitiuis,in quarum actibus accidit laſſitudo,ideo in-
directe admiſcetur aliqua afflictio,vel dolor contem-
plationi:ſed neutro modo triſtitia contemplationi ad-
iuncta per accidens,contrariatur delectationi eius.
Nam triſtitia quæ eſt de impedimento contẽplationis
non contrariatur delectationi contemplationis ſed ma
gis habet affinitatem & conuenientiam cum ipſa,vt ex
*ſupra dictis patet. Triſtitia vero, vel afflictio quæ eſt Arti.præce.
de laſſitudine corporali,nô ad idem genus refertur,vn-
de eſt penitus diſparata:& ſic manifeſtum eſt, quòd de
lectationi,quæ eſt de ipſa côtemplatione, nulla triſtitia
contrariatur,nec adiungitur ei aliqua triſtitia niſi per
accidens.

Ad primum ergo dicendum,quod illa triſtitia quę
eſt ſecundum Deum,non eſt de ipſa contemplatione
mentis, ſed eſt de aliquo, quod mens contemplatur
.ſ.de peccato,quod mens conſiderat vt contrarium de
lectationi diuinæ.

Ad secundum dicendum,quod ea quæ ſunt con
traria in rerũ natura,ſm qđ ſunt in mente,nô habent
contrarietatem. Non.n.rônes contrariorum ſunt con-
trariæ,ſed magis vnũ contrarium eſt ratio cognoſcen
di aliud,propter quod eſt vna ſcientia contrariorum.

Ad tertium dicendum,quòd contemplatio ſm
ſe,nunquam habet rationem mali, cum contemplatio
nihil aliud ſit q̃ conſideratio veri,quod eſt bonum in-
tellectus:ſed per accidens tantum,inquantum.ſ.contẽ-
platio vilioris impedit contẽplationẽ melioris , vel ex
parte rei côtẽplatæ,ad q̃ inordinatæ appetitus afficitur

Ad quartum dicendum,ꝙ triſtitia quæ eſt de im
pedimento contemplationis,non côtrariatur delecta-
tioni contẽplationis,ſed eſt ei affinis,vt* dictum eſt. In cor.arg.

Ad quintum dicendum,ꝙ afflictio carnis,per
accidens & indirecte ſe habet ad contemplationem mẽ
tis,vt* dictum eſt. In corp.arti.

Articulus VI.

*Vtrum magis ſit fugienda triſti-
tia quam delectatio appetenda*

AD sextum ſic procedi
tur.Vr ꝙ magis ſit fugiẽda
triſtitia q̃ delectatio appe-
tẽda.dicit.n. Au.in li 83.q.Nemo
eſt q nô magis dolorẽ fugiat,q̃ ap
petat voluptatẽ. Illud aũt in quo
côiter omnia conſentiunt , videt
eẽ naturale : ergo naturale eſt &
conueniens, ꝙ plus triſtitia fugia
tur,quam delectatio appetatur.
¶2 Præt.Actio contrarij facit ad
velocitatem & intentionẽ motus
Aqua.n.calida citius & fortius.cô
gelatur,vt dicit Philoſophus in li.
1 Meteor.ſed fuga triſtitiæ eſt ex

*¶ Super quæſtionis
trigeſimæ quintæ
Articu.ſextum.*

ARticulo quinto
omiſſo circa ſex
tum eiuſdem q̃onis 203
aduerte, quod ſupe- 2.2.q.138.
rius i q. 29. ar.3.vbi ar.2.cor. Et
odium comparatum 3.di.27.q.1.
eſt amori in fortu- arti.3.ad 3.
dine, duæ tantum ra Et 4. ad 49.
tiones dictæ ſunt, q.3.art. 3.q.
quare per accidens 3.tom.4.lib.
odiũ eſt fortius amo 83.q.q. 36.
re.ſ ex ſenſu, & mala paulo poſt
coniugatione hic au princ.
tem cum compara-
tur delectationi tri-
ſtitia, tres rationes af li.1. ſumma
ferũtur.ſ. ex ſenſu,ex 3.c.2.a me-
mala coniugatione , dio.
& ea

& ex effectu, vt patet in litera:qouniam nõ experimur odium ita impedire amorẽ omnem,ſicut triſtitia delectationem :quoniã nec amor ita confortat naturam,ſicut delectatio , nec odium debilitat illam ſicut triſtitia.

¶In reſponſione ad ſecundum aduerte,ꝙ motus ab extrinſeco ex parte actiui,eſt fortior in principio ex ratione contrarietatis,qua vnumquodque & ſeipſum imprimere,& oppoſito cõtrarianti obſiſtere nititur:& hoc intendit litera.Et ex hoc ſequitur,quòd triſte cõiuctũ fortius agit,vt potẽ contrarium , & cõſequenter magis ſentitur priuatio delectabilis, quam ſentiebatur ipſius coniunctio & ſic per accidens vehementius fugit triſtitia,quam accepta batur delectatio , rõne tamen cuius hæc fugitur.ex parte autem patientis, motus ab extrinſeco debet eſſe minor à principio, quia magis contrariatur in principio.

*c.3.non procul à ſi.to 5.

*c.8.non remotè à ſin. tom.6.

*pa.4. à me.

F contrarietate contriſtantis:appetitus autem delectationis nõ eſt ex aliqua cõtrarietate cõtriſtãtis, ſed magis procedit ex conueniẽtia delectantis:ergo maior eſt fuga triſtitiæ,quam appetitus delectationis.

¶ 3 Præt.Quanto aliquis ſ'm rõnẽ fortiori paſſioni repugnat, tanto laudabilior eſt & virtuoſior : quia virtus eſt circa difficile & bonum vt dr̄ in 2.Eth.* ſed fortis qui reſiſtit motui,quo fugitur dolor eſt virtuoſior,quam temperatus qui reſiſtit motui,quo appetitur delectatio:dicit.n.Philoſophus in 1.* Rhet.ꝙ fortes & iuſti maxime honorãtur. ergo vehemẽtior eſt motus,quo fugitur triſtitia, quã motus quo appetitur delectatio. G

Sed contra. Bonum eſt fortius quam malum,vt patet per Dion.4.c.de*d no.ſed delectatio eſt appetibilis propter bonum qđ eſt eius obiectum.fuga autem triſtitiæ eſt propter malum.ergo fortior eſt apppetitus delectationis,ꝙ fuga triſtitiæ.

Respondeo Dicendum, ꝙ per ſe loquendo, appetitus delectationis eſt fortior quã fuga triſtitiæ,cuius ratio eſt:quia cauſa delectationis eſt conueniẽs bonum cauſa autẽ doloris , ſiue triſtitiæ, eſt aliquod malum repugnans.Cõtingit autem aliquod bonum eſſe conueniens abſque omni diſſonãtia:non autem poteſt,eſſe aliquod malum totaliter abſque omni cõuenientia repugnans. vnde delectatio poteſt eſſe integra & perfecta,triſtitia autem eſt ſemper ſecundum partem : vnde naturaliter maior eſt appetitus delectationis,quam fuga triſtitiæ Alia vero ratio eſt:quia bonum,quod eſt obiectum delectationis,per ſeipſum appetitur:malum autem quod eſt obiectum triſtitiæ,eſt fugiendum inquantum eſt priuatio boni.quod autem eſt per ſe,potius eſt illo quod eſt per accidens: cuius etiam ſignum apparet in motibus naturalibus. Nam omnis motus naturalis intenſior eſt in fine, cum appropinquat ad terminum ſuæ naturæ conuenientem quam in principio,cum recedit à termino ſuę naturæ non conuenienti,quaſi natura magis tendat in id quod eſt ſibi conueniens , quam fugiat id quod eſt ſibi repugnans:vnde & inclinatio appetitiuæ virtutis per ſe loquendo , vehementius tendit in delectationem,quam fugiat triſtitiam. Sed per accidens cõtingit,quod triſtitiam aliquis magis fugit, quam delectationem appetat,& hoc tripliciter. Primo quidem ex parte apprehenſionis: quia vt Auguſti. dicit 10.de* Tri.amor magis ſentitur,dum eum prodit indigentia: ex digentia autem amati procedit triſtitia, quæ eſt ex amiſſione alicuius boni amati,vel ex incurſu alicuius mali contrariãtis:delectatio autẽ non habet indigẽtiam boni amati,ſed quieſcit in eo iam adepto . Cum igitur amor ſit cauſa delectationis & triſtitiæ,in tanto magis fugitur triſtitia,quanto magis ſentitur amor ex eo,quod contrariatur amori.Secundo ex parte cauſæ contriſtantis,vel dolorem inferentis , quæ repugnat bono magis amato,quam ſit bonum illud,in quo delectamur, Magis.n.amamus conſiſtentiam corporis naturalem,quam delectationem cibi:& ideo timore doloris,qui prouenit ex flagellis, vel alijs huiuſmodi,quæ contrariãtur bonæ cõſiſtẽtię corporis, dimittimus delectationem ciborum,vel aliorum huiuſmodi. Tertio, ex parte effectus.ſ. inquantum triſtitia impedit nõ vnã tantum delectationem,ſed omnes.

H

I

*Circa fi.li. tom.3.

K

Ad primum ergo dicendum,quod illud quod Aug.dicit quod dolor magis fugitur , quam voluptas appetatur,eſt verum per accidens,& non per ſe:& hoc patet ex eo quod ſubdit.Quandoque quidem etiam videmus immaniſſimas beſtias à maximis voluptatibus, abſtinere dolorum metu,qui contrariantur vitæ , quæ maxime amatur.

Ad secundum dicendum, quod aliter eſt in motu,qui eſt ab interiori:& aliter in motu,qui eſt ab exteriori.Motus enim qui eſt ab interiori,magis tendit in id quod eſt conueniens,quam recedat a contrario,ſicut* ſupra dictum eſt de motu naturali: ſed motus qui eſt ab extrinſeco intenditur ex ipſa contrarietate, quia vnum quodque ſuo modo nititur ad reſiſtendum contrario.ſicut ad conſeruationem ſuiipſius. Vnde motus violẽtus intenditur in principio, & remittitur in fine. Motus autem appetitiuæ partis eſt ab intrinſeco, cum ſit ab aĩa ad res,& ideo per ſe loquendo, magis appetitur delectatio,quam fugiatur triſtitia,ſed motus ſenſitiuę partis eſt ab exteriori,quaſi à rebus ad aĩam: vnde magis ſentitur,quod eſt magis contrarium,& ſic etiam per accidens,inquantum ſenſus requiritur ad delectationem & triſtitiam,magis fugitur triſtitia,quam delectatio appetatur. *In corp. ar.

Ad tertium Dicendum, quod fortis non laudatur ex eo,quòd ſecundum rationem non vincitur à dolore,vel triſtitia quacunque,ſed ex ea quæ conſiſtit in periculis mortis:quæ quidem triſtitia magis fugitur, quam appetatur delectatio ciborum,vel venereorum, circa quã eſt temperantia,ſicut vita magis amatur,quã cibus vel coitus: ſed temperatus magis laudatur ex hoc,quod non proſequitur delectationes tactus,quam ex hoc,quod non fugit triſtitias contrarias, vt patet in 3.*Ethic. lib. 3.ca. 11 tom.5.

Articulus VIII.

Vtrum dolor exterior ſit maior quam interior.

Ad septimum ſic proceditur. Vr̄ ꝙ dolor exterior ſit maior ꝗ dolor cordis interior. Dolor.n. 204 cordis exterior cauſatur ex cauſa repugnãte bonæ conſiſtentiæ corporis,in quo eſt vita: dolor autem interior cauſatur ex aliqua imaginatione mali.cum ergo vita magis amatur,quam imaginatum bonum, videtur ſecundum prædicta,quod dolor exterior ſit maior,quam dolor interior. Inf.q.37.articu.1.ad 3.

¶ 2 Præt. Res magis mouet,quam rei ſimilitudo;ſed dolor exterior prouenit ex reali coniunctione alicuius cõtrarij,dolor autẽ interior ex ſimilitudine contrarij apprehenſa.ergo maior eſt dolor exterior . quam dolor interior.

¶ 3 Præt.Cauſa ex effectu cognoſcitur:ſed dolor exterior habet fortiores effectus.facilius n.homo moritur propter dolores exteriores,quam propter dolorem interiorẽ.ergo exterior eſt maior,& magis fugitur,quam dolor interior.

Sed contra eſt,qđ dr̄ eccl.25 Oĩs plaga,triſtitia cordis eſt:& oĩs malitia,neqtia mulieris:ergo ſicut nequitia mulieris alias nequitias ſuperat vt ibi intenditur,ita triſtitia cordis omnẽ plagam exteriorẽ excedit.

Respondeo dicendum,ꝙ dolor exterior & interior in vno cõueniunt & in duobus differunt.Conueniunt

niunt quidem in hoc, ꝙ vterque eſt motus appetitiuæ virtutis, vt* ſupra dictum eſt: ſed differunt ſ'm illa duo, quæ ad triſtitiam & delectationem requiruntur. ſ. ſ'm cauſam, quæ eſt bonum vel malum coniunctum, & ſ'm apprehenſionem. Cauſa. n. doloris exterioris eſt malum coniunctum, quod repugnat corpori. cauſa autē interioris doloris eſt malum coniunctum, quod repugnat appeótui. Dolor etiam exterior ſequitur apprehenſionem ſenſus, & ſpecialiter tactus: dolor autem interior ſequitur apprehenſionem interiorem, vel imaginationis. ſ. vel etiam rationis. Si ergo comparatur cā interioris doloris ad cauſam exterioris, vna per ſe pertinet ad appetitum, cuius eſt vterque dolor: alia vero per aliud Nam dolor interior eſt ex hoc, quod aliquid repugnat ipſi appetitui, exterior autem dolor ex eo, quod repugnat appetitui, quia repugnat corpori. ſemper autem quod eſt per ſe, prius eſt eo quod eſt per aliud: vnde ex parte iſta dolor interior præeminet dolori exteriori: ſimilter etiam ex parte apprehenſionis: nam apprehenſio rationis & imaginationis altior eſt, quam apprehenſio ſenſus tactus: vnde ſimpliciter & per ſe loquēdo, dolor interior potior eſt, q̄ dolor exterior: cuius ſignū eſt ꝙ etiam dolores exteriores aliquis voluntarie ſuſcipit, vt euitet interiorem: & inquantum non repugnat dolor exterior interiori appetitui fit quodammodo delectabilis & iucundus interiori gaudio, quandoq; tamen dolor exterior eſt cum interiori dolore, & tuoc dolor augetur. non ſolum. n. interior eſt maior quam exterior, ſed etiam vniuerſalior. Quicquid. n. eſt repugnans corpori, poteſt eſſe repugnans interiori appetitui: & quicquid apprehenditur ſenſu, poteſt apprehendi imaginatione & ratione. ſed nō conuertitur, & ideo ſignanter in authoritate adducta* dr̄: Omnis plaga, triſtitia cordis eſt: quia etiam dolores exteriorum plagarū ſub interiori cordis triſtitia comprehenduntur.

Ad primum ergo dicendum quòd dolor interior poteſt etiam eſſe de his quæ contariantur vitæ: & ſic comparatio doloris interioris ad exteriorem non eſt accipienda ſecundum diuerſa mala, quæ ſunt cauſa doloris, ſed ſecundum diuerſam comparationem huius cauſę doloris ad appetitum.

Ad secundum dicendum, quod triſtitia interior non procedit ex ſimilitudine rei apprehenſę, ſicut ex cauſa. Non. n. homo triſtatur interius de ipſa ſimilitudine apprehenſa, ſed de re cuius eſt ſimilitndo, quæ quidem res tanto perfectius apprehenditur per aliquā ſimilitudinem, quāto ſimilitudo eſt magis immaterialis & abſtracta: & ideo dolor interior, per ſe loquendo eſt maior tanquam de maiori malo exiſtens propter hoc, quod interiori apprehenſione magis cognoſcitur malum.

Ad tertium Dicendum quòd immutationes corporales magis cauſantur ex dolore exteriori, tū qa, cauſa doloris exterioris eſt corrumpens coniunctum corporaliter, quod exigit apprehenſio tactus: tum etiā quia ſenſus exterior eſt magis corporalis, quam ſenſus interior, ſicut & appetitus ſenſitiuus, quam intellectiuus, & propter hoc, vt ſupra dictum eſt ex motu appetitus ſenſitiui magis corpus immutatur, & ſimiliter ex dolore exteriori magis, quam ex dolore interiori.

Articulus VIII.

Vtrum ſint tantum quatuor ſpecies triſtitiæ.

Ad octavum ſic procedit. Videtur quod* Dam. incōuenienter quatuor triſtitiæ ſpecies aſſignet, quæ ſunt accidia, achos vel anxietas, ſ'm Greg. Nyſſen. miſericordia, & inuidia. Triſtitia. n. delectationi opponitur: ſed delectationis non aſſignātur aliquæ ſpecies. ergo nec triſtitiæ ſpecies debent aſſignari.

¶ 2 Præterea. Pœnitentia eſt quædam ſpecies triſtitiæ, ſimiliter etiā nemeſis & zelus, vt dicit Philoſo. 2.* Rhet. quæ quidem ſub his ſpeciebus non comprehenduntur. ergo inſufficiens eſt eius prædicta diuiſio.

¶ 3 Præter. Omnis diuiſio debet eſſe per oppoſita, ſed prædicta nō habent oppoſitionem adinuicem nam ſecundum Gregor. Accidia eſt triſtitia vocem amputans, anxietas vero eſt triſtitia aggrauans, inuidia vero eſt triſtitia in alienis bonis, miſericordia autem eſt triſtitia, in alienis malis. contingit autem aliquem triſtari & de alienis malis, & de alienis bonis, & ſimul cum hoc interius aggrauari, & exterius vocem amittere. ergo prædicta diuiſio non eſt conueniens.

Sed contra eſt authoritas vtriuſque. ſ. Gregorij Nyſſen. & Damaſ.*

Respondeo. Dicendum, ꝙ ad rationem ſpeciei. pertinet, ꝙ ſe habeat ex additione ad genus, ſed generi poteſt aliquid addi dupliciter. Vno modo, quod per ſe ad ipſum pertinet, & virtute continetur in ipſo, ſicut rationale additur animali, & talis additio facit veras ſpecies alicuius generis vt per Philoſophum patet in 7. & 8. Metap. Aliquid vero additur generi, quaſi aliquid extraneum à ratione ipſius, ſicut ſi album animali addatur, vel aliquid huiuſmodi, & talis additio non facit veras ſpecies generis, ſecundum qnod communiter loquimur de generibus & ſpeciebus. Interdum tamen dicitur aliqd eſſe ſpecies alicuius generis propter hoc quod habet aliquid extraneum, ad quod applicatur generis ratio, ſicut carbo & flamma dicuntur eſſe ſpecies ignis propter applicationem naturæ ignis ad materiam alienam. Et ſimili modo loquendi. dicuntur aſtrologia & perſpectiua ſpecies mathematicæ, inquantum principia mathematica applicantur ad materiam naturalem. Et hoc modo loquendi aſſignantur hic ſpecies triſtitiæ per applicationem rationis triſtitiæ ad aliquid extraneum, quod quidem extraneum accipi poteſt vel ex parte cauſæ obiecti, vel ex parte effectus. Proprium enim obiectum triſtitiæ eſt proprium malum, vnde extraneum obiectum triſtitiæ accipi poteſt vel ſecundum alterum tantum, quia. ſ. eſt malum, ſed non proprium, & ſic eſt miſericordia, quæ eſt triſtitia de alieno malo, inquantum tamen æſtimatur vt proprium vel quantum ad vtruoque, quia neque eſt de proprio, neque de malo, ſed de bono alieno, inquantum tamen bonum alienum æſtimatur vt proprium malum, & ſic eſt innidia. Proprius autem effectus triſtitiæ conſiſtit in quadam fuga appetitus, vnde extraneum circa effectum triſtitiæ poteſt accipi quantum ad alterum tantum, quia. ſ. tollitur fuga, & ſic eſt anxietas, quæ ſic aggrauat animum, vt non appareat aliquod refugium, vnde alio nomine dicitur anguſtia. Si vero intantum procedat talis aggrauatio, vt etiam exteriora membra immobiliter ab opere, quod pertinet ad accidiam, ſic erit extraneum quantum ad vtrunque, quia nec eſt fuga, nec eſt in appetitu. Ideo autem ſpecialiter accidia dicitur, vocem amputare, quia vox inter omnes exteriores

¶ Super quæſtionis trigeſima quinta Articul. octauum.

Omiſſo ſeptimo artic. circa octauum eiuſdē quæſtionis aduerte, ꝙ id qd de vltimis ſpeciebus triſtitiæ dicitur, ſic intelligo, ꝙ cum effectus triſtitiæ conſiſtit in appetitu fugitiuo quando contingit deeſſe refugiū aliquod conſtituitur anxietas vel anguſtia: vbi deeſt ly, fugitiuus qñ vero totantum triſtitia eſt, quod nec appetibile aliquod ex illa relinquitur, ſed ſolum cōtrarium contriſtans, tunc conſtituitur accidia: vbi ēt deeſt ly, appetere vel appetitus. i. actus appetendi, non tamen triſtandi actus.

art. 1. huius quæſt.

In argu. Sed contra.

q. 31. art. 4.

201

ſ q. 41. ar. ad 1. Et 2. q. 35. ar. 4. ad 3. & 3. di. 5. q. 1. ar. 3. ſ. ſi. & ve. q. 26. arti. ad 6. lib. 2. c. 14.

Li. 4. c. 1.

li. 2. Rhet. c. 9. & 11. t. 6.

Locis in ar. 1. citatis.

li. 8. Met te. 10. & 11. c. 3.

riores motus magis exprimit interiorem conceptum, & affectum nõ ſolum in hominibus, ſed etiam in alijs animalibus, vt dicitur in 1. Polit.*

*ca. 2. circa med. to. 5.

Ad primvm ergo dicendum, quod delectatio cauſatur ex bono, quod vno modo dr: & ideo delectationis non aſſignantur tot ſpecies, ſicut triſtitiæ, quæ cauſatur ex malo, quod multifariam contingit, vt dicit Dion. 4. c. de* diuinis nomin.

*Pa. 4. à med.

Ad secvndvm dicendũ, quod pænitẽtia eſt, de malo proprio, quod per ſe eſt obiectum triſtitiæ, vnde nõ, pertinet ad has. ſpẽ zelus vero & nemeſis ſub inuidia continentur, vt infra* patebit.

*q. ſeq. art. 2.

Ad tertivm dicendum, quòd diuiſio iſta non ſumitur ſecundum oppoſitiones ſpecierum, ſed ſecundum diuerſitatem extraneorum, ad quæ trahitur ratio triſtitiæ, vt dictum eſt.*

*In cor. art.

QVAESTIO XXXVI.

De cauſis triſtitiæ, ſeu doloris, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum, eſt de cauſis triſtitiæ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum cauſa doloris ſit bonum amiſſum, vel magis malum coniunctum.

¶ Secundo, Vtrum concupiſcẽtia ſit cauſa doloris.

¶ Tertio, Vtrum appetitus vnitatis ſit cauſa doloris.

¶ Quarto, Vtrum poteſtas cui reſiſti non poteſt, ſit cã doloris.

Articvlvs I.

Vtrum cauſa doloris ſit bonum amiſſum, vel malum coniunctũ

Ad primvm ſic proceditur. Vr ꝙ bonũ amiſſum ſit magis cauſa doloris, quã malum coniunctum. Dicit. n. Au. in li.* de octo q̃ſtionib. Dulcitij dolorẽ eſſe de amiſſione bonorũ temporalium. eadẽ ergo ratione quilibet dolor ex amiſſione alicuius boni contingit.

*Li. 8. q. Dulcitij cap. 1. a med. tom. 4.

¶ 2 Præt. Supra dictum eſt,* quod dolor qui delectationi contrariaẽ eſt de eodem, quo eſt delectatio: ſed delectatio ẽ de bono, ſicut ſupra dictũ eſt.* ergo dolor eſt principaliter de amiſſione boni.

*q. præc. ar. 4.

*q. 35. arti. 4.

¶ 3 Præt. Secundum Augu* 14. de ci. Dei, Amor eſt cauſa triſtitiæ, ſicut & aliarũ affectionum aĩę, ſed obiectũ amoris eſt bonum. ergo dolor, vel triſtitia magis reſpicit bonum amiſſum, quam malum coniunctum.

*c. 7. & 9. t. 5.

Sed contra eſt, quod Dam. dicit in 2. li.* ꝙ expectatum malum timorẽ cõſtituit, pñs vero triſtitiã.

*C. 15. in fi.

Respondeo Dicendũ, quòd F ſi hoc modo ſe haberent priuationes in apprhẽſione aĩæ, ſicut ſe habẽt in ipſis reb. iſtã qõ nullius momenti eſſe videretur, malum. n. vt in 1. li.* habitũ eſt, eſt priuatio boni: priuatio aũt in rerũ natura nihil eſt aliud, q̃ carentia oppoſiti habitus. ſm hoc ergo idẽ eſſet triſtari de bono amiſſo, & de malo habito: ſed triſtitia eſt motus appetitus apprehẽſionẽ ſequentis: in apprehẽſione autem ipſa priuatio habet rationem cuiuſdam entis: vnde dr̃ ens rõnis, & ſic malũ cũ ſit priuatio, ſe habet per modum G contrarij. Et ideo quantũ ad motum appetitiuũ. differt, vtrũ reſpiciat principalius malũ coniũctũ, vel bonũ amiſſum. Et quia motus appetitus aĩalis hoc modo ſe hẽt in operibus aĩæ, ſicut motus naturalis in rebus naturalibus, ex conſideratione naturalium motuum veritas accipi poteſt. Si. n. accipiamus in motibus naturalib. acceſſum & receſſum, acceſſus, per ſe reſpicit id quod eſt conueniens naturę: receſſus autem per H ſe reſpicit id, quod eſt contrariũ: ſicut graue per ſe recedit à loco ſuperiori, accedit autem naturaliter ad locum inferiorem. Sed ſi accipiamus cauſam vtriuſque motus. ſ. grauitatem, ipſa grauitas per prius inclinat ad locum deorſum, quàm retrahat a loco ſurſum, à quo recedit vt deorſum tendat. Sic igitur cum triſtitia in motib. appetitiuis ſe habeat per modum fugæ, vel receſſus delectatio autẽ per modum proſecutionis, vel acceſſus: ſicut delectatio per prius I reſpicit bonum adeptum, quaſi ꝓprium obiectum. ita triſtitia reſpicit malum coniunctum: ſed cauſa delectationis & triſtitiæ. ſ. amor, per prius reſpicit bonum, quàm malũ. Sic ergo eo mõ, quo obiectũ eſt cã paſsionis, magis ꝓprie eſt cauſa triſtitiæ, vel doloris, malũ coniunctum, q̃ bonũ amiſſum.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ipſa amiſsio boni apprehẽditur ſub ratione mali, ſicut & amiſſio mali apprehẽditur ſub ratione boni: & ideo Auguſtin. dicit dolorem, prouenire ex amiſſione temporalium bonorum.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ delectatio, & dolor K ei contrarius reſpiciunt idẽ, ſed ſub contraria ratione: nam ſi delectatio eſt de præſentia alicuius, triſtitia eſt de abſentia eiuſdẽ. In vno autẽ contrariorum includiẽ priuatio alterius, vt patet in 10. Meta.* & inde eſt, ꝙ triſtitia, quæ eſt de contrario, eſt quodammodo de codẽ ſub contraria ratione.

Ad tertivm dicendum, quòd quando ex vna cauſa proueniunt multi motus, non oportet quod omnes principalius reſpiciãt illud, quod principalius reſpicit eam, ſed primus tantum, vnuſquiſque autem aliorum principalius reſpicit illud, quod eſt ei conueniens ſecundum propriam rationem.

¶ *Super quæſtionis trigeſimę ſextę, Arti. primũ.*

IN 1. articulo q. 36. memento doctrinæ ſuperius datæ in 1. art. q. 8. quomodo priuationes capiunẽ vt entia, & bona in ratione eodem. n. iudicio ſumunt rõnem contrarij mali, ſicut . n. mulierem non tãgere, ſumitur vt bonum, ita etiam ſumitur malum

¶ Sed occurrit vnum dubium non diſſimulandum. Si bonum, amiſſum, & malum coniunctum in re eo incidunt: qoia malũ in priuatione boni conſiſtit, & propterea in motu naturali nulla quodammodo eſſet hæc quæſtio, vt in litera dr̃, cum in ratione vtrunque induat rationem entis

202 quæ reſtat inter ea differentia, ob quam malum coniunctum ſortiatur rationem contrarij potius, quã bonum amiſſum, & ob quam triſtitia reſpicit bonum amiſſũ ſub ratione mali coniuncti, & non econuerſo.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ licet tam amiſſio boni quam malum poſſit habere rationem entis: apprehendi ſiqui dẽ poteſt & amiſſio vitæ, & malum mortis ſub ratione ſacrificij diuini &c. inter ipſa tamen in re, & in rõne hoc intereſt, ꝙ in re, vtriuſque ratio conſiſtit in priuatione boni, vt in litera deducitur: in ratione autẽ ratio boni amiſſi conſiſtit in priuatione: ratio vero mali conſiſtit in poſitione. Amiſſio ſiquidem boni præſentatur in ratione priuationis conuenientis. vt patet: malum vero coniunctum pñtatur, indutum rationẽ diſconuenientis, quod conſtat habere rationem entis contrarij bono amiſſo, quod habet rationem conuenientis, ita quod ſi ſamet priuatio quæ in re eſt priuatio boni, & malum, apprehenſa vt priuatio boni, offertur vt priuatio, & quãtum eſt ex ſe, mouet appetitum vt priuatio cõuenientis. Apprehenſa vero vt malum, offertur, & mouet appetitum vt diſconueniens, ac per hoc vt ens contrarium: & hoc experimur in nobis dum priuati rebus, amico vel quacunque re, & priuationem conuenientis, & appoſitionem diſconuenientis diuerſimode flemus, illud referendo ad ea quæ habebamus, vel ſperabamus, & hoc ad ea, quæ patimur aut timemus, vſque tñ adeo malum vero dicat ſibi mouere ad triſtitiam, vt etiã ipſa priuatio boni nõ cauſet eam, niſi vt ſapit rationem realis quia diſcõuenientiam, vt in reſpõſione ad primum in litera habeẽ. niſi. n. vt diſcõueniẽtiam participans haberetur, non deploraretur malum. ergo cõiũctum eſt per ſe primo cauſans triſtitiã, bonum autem amiſſum per ſe ſecũdo ex parte obiecti.

* p. p. q. 48. art. 1.

Arti-

¶ Super quæſtionis trigeſimæ ſextæ Ar. ſecundū.

207 IN ar. 2. nota Nouitie, quod malum, quod eſt obiectū triſtitiæ, ponitur finis appetitui motus, nō vt proſequendus, ſed vt fugiendus, ſic. n. eſt triſtitiæ finis.

Infr. arti. 4. corp.

Art. præce.

ARTICVLVS II.

Vtrum concupiſcētia ſit cauſa doloris

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr quod cō upiſcentia ñ ſit cā doloris, ſeu triſtitiæ. Triſtitia. n. p ſe reſpicit malū, vt dictū eſt: *concupiſcentia autē eſt motus quidam appetitus in bonū motus autem qui eſt in vnum cōtrarium, non eſt cauſa motus qui reſpicit aliud contrarium. ergo concupiſcentia non eſt cauſa doloris.

Li. 2. Orth. fi dei c. 12. in fine. ¶ 2 Præt. dolor, ſecundum Damaſ. eſt de præſenti, concupiſcentia autem eſt de futuro. ergo concupiſcentia non eſt cauſa doloris. B

¶ 3 Præt. id quod per ſe eſt delectabile, non eſt cauſa doloris: ſed concupiſcentia eſt ſm ſeipſam delectabilis, vt

C. 11. circa princ. to. 3. Philoſophus dicit in 1. Rhet. *ergo concupiſcentia nō eſt cauſa doloris, ſeu triſtitiæ.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in Ench. *Subin

Cap. 14. in princ. to. 3. trantibus ignorantia agendarum rerum, & concupiſcētia noxiarum, comites ſubinferūtur error & dolor: ſed ignorantia eſt cauſa erroris. ergo concupiſcentia eſt cā doloris.

RESPONDEO Dicendum, quod triſtitia eſt motus quidam appetitus animalis: motus autem appetitiuus ha-

Art. præce. bet, ſicut dictum eſt, * ſimilitudinem appetitus natu- C raſis, cuius duplex cauſa aſſignari poteſt. Vna per modum finis: alia ſicut vnde eſt principium motus, ſicut deſcenſionis corporis grauis cauſa ſicut finis eſt locus deorſum: principium autem motus eſt inclinatio na-

D. 699. turalis, quæ eſt ex grauitate: cauſa autem motus appetitiui per modum finis, eſt eius obiectum: & ſic ſupra di-

Arti. præce. ctum eſt, * quod cauſa doloris ſeu triſtitiæ eſt malum coniunctum. Cauſa autem ſicut vnde eſt principium talis motus, eſt interior inclinatio appetitus, qui quidem p prius inclinatur ad bonum, & ex conſequenti ad repudiandum malum cōtrarium: & ideo huiuſmodi motus appetitiui primū principium eſt amor, qui eſt prima inclinatio appetitus ad bonum conſequendum. Secun D dum autem principium eſt odium, quod eſt inclinatio prima appetitus ad malum fugiendum: ſed quia concupiſcentia, vel cupiditas eſt primus effectus amoris, quo

Ari. 6. q. 32. maxime delectamur, vt ſupra dictum eſt: *ideo frequen

Li. 15. de ci. Dei ca. 7. 8. & 9. terſ Aug. cupiditatem, vel concupiſcentiam pro amore ponit, vt ſupra dictum eſt. *& hoc modo concupiſcentiam dicit eſſe vniuerſalem cauſam doloris: ſed ipſa con

q. 30. art. 2. cupiſcentia ſm propriam rationem conſiderata. eſt interdum cauſa doloris. Oē. n. quod impedit motum, ne perueniat ad terminum, eſt contrarium motui: illud autem quod eſt contrarium motui appetitus, eſt contriſtans. & ſic per conſequens concupiſcentia fit cauſa triſtitiæ, inquantum de retardatione boni concupiti. vel totali ablatione triſtamur. Vniuerſalis autem cauſa E doloris eſſe non poteſt: quia magis dolemus de ſubtractione bonorum præſentium, in quibus iam delectamur, quam futurorum quæ concupiſcimus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod inclinationis appetitus ad bonū conſequēdū, eſt cauſa inclinationis

In corp. arg. appetitus ad malum fugiendum, ſicut dictum eſt * & ex hoc contingit, quod motus appetitus qui reſpiciunt bonum, ponuntur cauſa motuum appetitus, qui reſpiciunt malum.

AD SECVNDVM Dicendum, quod illud quod concupiſcitur, etſi realiter ſit futurū, eſt tamen quodammodo præſens inquantum ſperatur. Vel poteſt dici, quod licet bonum concupitum ſit futurum, tamen impedi- A mentum præſentialiter apponitur, quod dolorē cāt.

AD TERTIVM dicendum, quod concupiſcentia eſt delectabilis, quandiu manet ſpes adipiſcendi quod concupiſcitur, ſed ſubtracta ſpe per impedimentum appoſitum, concupiſcentia dolorem cauſat.

ARTICVLVS III.

Vtrum appetitus vnitatis ſit cauſa doloris.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod appetitus vnitatis ñ ſit cauſa doloris. dicit. n. Phil. in 10. Ethic. * quod B hæc opinio, quæ poſuit repletionē eſſe cauſam delectationis, & inciſionē cauſā triſtitiæ, videtur eſſe facta ex delectationibus & triſtitijs q̃ ſunt circa cibum: ſed nō oīs delectatio, vel triſtitia eſt hmōi. ergo appetitus vnitatis nō ē cauſa vniuerſalis doloris, cum repletio ad vnitatē pertineat, inciſio vero multitudinem inducat.

¶ Super quæſtionis trigeſimæ ſextæ Ar. tertium.

IN 3. & 4. ar. eiuſdē qō. 36. nil occurrit ſcribēdum, ſed tu colige cauſas triſtitiæ & ex parte obiecti habes p ſe primo malū coniunctum & per ſe ſecūdo bonum amiſſum, & poteſtatē maiorem, vt auferētem hoc: ex parte vero ſubiecti habes amorem boni, & appetitū vnitatis &c.

208

3. d. 15. q. 2. ar. 3. q. 1. co.

c. 3. in med. c. tom. 5.

¶ 2 Præt. Quælibet ſeparatio vnitati opponitur. ſi ergo dolor cauſaretur ex appetitu vnitatis, nulla ſeparatio eſſet delectabilis, quod patet eſſe falſum in ſeparatione omnium ſuperfluorum.

C ¶ 3 Præt. Eadē rōne appetimus coniunctionem boni, & remotionem mali: ſed ſicut coniunctio pertinet ad vnitatem, cum ſit vnio quædam. ita ſeparatio eſt contrariū vnitati. ergo appetitus vnitatis non magis debet poni cauſa doloris, quam appetitus ſeparationis.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in 3. de lib. arb. Ca. 23. poſt med. to. 1. quod ex dolore, quē beſtiæ ſentiunt, ſatis apparet in regēdis amandiſq; ſuis corporibus, q̃ ſint animæ appetentes vnitatis. Quid. n. eſt aliud dolor, niſi quidam ſenſus diuiſionis, vel corruptionis impatiens?

RESPONDEO Dicendum, quòd eo modo quo concupiſcentia, vel cupiditas boni eſt cauſa doloris, etiam appetitus vnitatis, vel amor, cauſa doloris ponendus eſt.

D bonū. n. vniuſcuiuſque rei in quadam vnitate conſiſtit, prout. ſ. vnaquæq; res habet in ſe vnita illa, ex quib. cōſiſtit eius perfectio. Vnde & platonici poſuerunt vnum eſſe principium, ſicut & bonum: vnde naturaliter vnum quodque appetit vnitatem, ſicut & bonitatem, & propter hoc ſicut amor, vel appetitus boni, eſt cauſa doloris, ita etiam amor, vel appetitus vnitatis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod non oīs vnio perficit rationem boni, ſed ſolum illa, à qua depēdet eſſe perfectum rei, & pp hoc etiā non cuiuſlibet appetitus vnitatis eſt cā doloris, vel triſtitiæ, vt quidā opinabantur, quorum opinionem ibi Philoſophus excludit per hoc, quod quædam relationes nō ſunt delectabiles, ſicut repleti cibis non delectantur in ciborum ſumptione:

E Talis. n. repletio, ſiue vnio magis repugnaret ad perfectum eſſe, quam ipſum conſtitueret: vnde dolor non cauſatur ex appetitu cuiuſlibet vnitatis, ſed eius in qua conſiſtit perfectio naturæ.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ſeparatio poteſt eſſe delectabilis vel inquantum remouetur illud quod eſt contrarium perfectioni rei, vel inquātum ſeparatio habet aliquam vnionem adiunctam, puta, ſenſibilis ad ſenſum.

AD TERTIVM Dicendum, quod ſeparatio nociuorum & corrumpentium appetitur inquantum tollunt debitam vnitatem, vnde appetitus huiuſmodi ſeparationis non eſt prima cauſa doloris, ſed magis appetitus vnitatis.

ARTI.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum poteſtas, cui non poteſt reſiſti, ſit cauſa doloris.

209 AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod poteſtas maior nō debet poni cauſa doloris. Quod .n. eſt in poteſtate agentis, nundum eſt præſens, ſed futurum, dolor autem eſt de malo præſenti. ergo poteſtas maior non eſt cauſa doloris.

¶ 2 Præt. Nocumētum illatū eſt cauſa doloris: ſed nocumentum poteſt inferri etiam à poteſtate minore. ergo poteſtas maior non debet poni cauſa doloris.

¶ 3 Præt. Cauſæ appetitiuorum motuum ſunt interiores inclinationes animæ: poteſtas autem maior eſt aliquid exterius. ergo non debet poni cauſa doloris.

SED CONTRA eſt, quòd Auguſ. dicit in li. de natura boni[*] In animo dolorem facit ſenſus reſiſtens poteſtati maiori: in corpore dolorem facit ſenſus reſiſtens corpori potentiori.

*C. 20. non procul à prin. tom. 3.

RESPONDEO Dicendum, quod, ſicut ſupra dictū eſt.* malum coniunctum eſt cauſa doloris, vel triſtitiæ per modum obiecti. Id ergo quod eſt cauſa coniunctionis mali, debet poni cauſa doloris vel triſtitiæ. Manifeſtum eſt autem hoc eſſe contra inclinationem appetitus, vt malo præſentialiter inhæreat quod autem eſt contra inclinationem alicuius, nunquam aduenit ei niſi per actiones alicuius fortioris: & ideo poteſtas maior ponitur eſſe cauſa doloris ab Auguſtino.* Sed ſciendum, eſt, quod ſi poteſtas fortior intantum inualeſcat, quod mutet contrariam inclinationē in inclinationem propriam, iam non erit aliqua repugnantia, vel violentia: ſicut quando agens fortius, corrumpendo corpus graue, aufert ei inclinationem, qua tendit deorſum, & tunc ferri ſurſum non eſt ei violentum, ſed naturale. Sic igitur, ſi aliqua poteſtas maior intantum inualeſcat, quod auferat inclinationem voluntatis vel appetitus ſenſitiui, ex ea non ſequitur dolor, vel triſtitia, ſed tunc ſolum, ſequitur quando remanet inclinatio appetitus in contrarium, & inde eſt quòd* Aug. dicit, quòd volūtas reſiſtens poteſtati fortiori, cauſat dolorem. ſi. n. non reſiſteret. ſed cederet conſentiendo, non ſequeretur dolor ſed delectatio.

*ar. 1. huius queſt.

*Loco in ar. Sed contra, citato.

*li. de nat. boni. c. 20. non proc. à prin. tomo 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd maior poteſtas dolorem cauſat non ſecundum quod eſt agens in potētia, ſed ſecundum quod eſt agens actu, dum. ſ. facit coniunctionem mali corruptiui.

AD SECVNDVM dicendum, quod nihil prohibet aliquam poteſtatem, quæ non eſt maior ſimpliciter, eſſe maiorem quantum ad aliquid: & ſecūdum hoc aliquod nocumentum inferre poteſt. Si autem nullo modo maior eſſet, nullo modo poſſet nocere, vnde nō poſſet cauſam doloris inferre.

AD TERTIVM Dicendum, quòd exteriora agētia poſſunt eſſe cauſa motuum appetitiuorum inquantum cauſant præſentium obiecti: & hoc modo poteſtas maior ponitur cauſa doloris.

QVAESTIO XXXVII.

De effectibus doloris, vel triſtitiæ, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum, eſt de effectibns doloris, vel triſtitiæ.

F Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum dolor auferat facultatem addiſcendi.

¶ Secūdo, Vtrum aggrauatio animi ſit effectus triſtitiæ, vel doloris.

¶ Tertio, Vtrū triſtitia, vel dolor debilitet omnem operationē.

¶ Quarto, Vtrum triſtitia noceat corpori magis quam aliæ paſſiones animæ,

¶ Super quæſtionē trigeſimam ſeptimam.

CIrca q. 37. nihil occurrit ſcribendum: niſi vt qui volunt videre naturas paſſionum, aduertāt ad regulam in 4. art. traditā. ſ. quod dupliciter exiſtente motu in qualibet paſſione. ſ. appetitus, & corporis. motus corporis ſimilis eſt motui animi, in hoc, quod eſt ſe habere per modū proſecutionis vel fuga. Et ſi his attenderis, videbis non dari illas duas triſtitias, quas ſuperius reprobauimus.

G

ARTICVLVS I.

Vtrum dolor auferat facultatem addiſcendi.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃ quod dolor nō auferat facultatem addiſcendi. Dr̃. n. Iſa. 26. Cū feceris iudicia tua in terra, iuſtitiā diſcēt oēs habitatores orbis. & infra: In tribulatione murmuris doctrina tua eis: ſed ex iudicijs Dei, & tribulatione ſequit̃ dolor, ſeu triſtitia in cordib. hoīum. ergo dolor, vel triſtitia nō tollit, ſed magis auget facultatem addiſcendi. 210

¶ 2 Præt. Iſa 28. dr̃ Quem docebit ſcientiam? & quem intelligere faciet auditum? Ablactatos à lacte, auulſos
H ab vberibus. i. à delectationib. Sed dolor & triſtitia maxime tollunt delectationes: impedit enim triſtitia omnem delectationem, vt dr̃ in 7. Eth.* Et Eccle. 11. dicit̃ quod malitia vnius horæ obliuionem facit luxuriæ maximæ. ergo dolor nō tollit, ſed magis præbet facultatem addiſcendi.

*c. 14. circa princ. to. 5.

¶ 3 Prēt. Triſtitia interior præeminet dolori exteriori, vt ſupra dictum eſt* ſed ſimul cum triſtitia pōt hō addiſcere. ergo multo magis ſimul cū dolore corporali.

*q. 35. ar. 7.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in 1. Soliloq.* Quamquā acerrimo dolore dentiū his dicbus torquerer, non quidē ſinebar aīo voluere niſi ea, quæ iam forte didiceram, à diſcendo autem penitus impediebar, ad quod mihi tota intentione animi opus erat.

*ca. 12. circa med. tom. 1.

I RESPONDEO Dicendum, quòd quia omnes potentiæ aīę in vna eſſentia animæ radicantur, neceſſe eſt quod quando intentio animæ vehementer trahitur ad operationem vnius potentiæ, retrahatur ab operatione alterius. vnius. n. animæ non poteſt eſſe niſi vna intentio: & propter hoc, ſi aliquid ad ſe trahat totam intentionem animæ, vel magnam partem ipſius, non compatitur ſecum aliquid aliud quod magnam attentionem requirat. Manifeſtum eſt autem, quod dolor ſenſibilis maxime trahit ad ſe inteutionem animæ: quia naturaliter vnumquodque tota intentione tēdit ad repellendum contrarium, ſicut etiam in rebus naturalib. apparet. Similiter etiā manifeſtum eſt, quod ad addiſcēdum aliquid de nouo requiritur ſtudium, & conatus cum magna intentione, vt patet per illud quod dici-
K tur Prouerbiorum 2. Si quæſieris ſapientiam quaſi pecuniam, & ſicut theſauros effuderis eam, tunc intelliges diſciplinam. Et ideo ſi ſit dolor intenſus, impeditur homo ne tunc aliquid addiſcere poſſit: & tantum poteſt intendi, quod nec etiam inſtante dolore poteſt homo aliquid conſiderare etiam quod prius ſciuit. In hoc tamen attenditur diuerſitas ſecundum diuerſitatem amoris, quam homo habet ad addiſcendum vel conſiderandum, quia quanto maior fuerit, magis retinet intentionem animi, ne omnino feratur ad dolorem.

D. 199

AD PRIMVM ergo dicendum, quod triſtitia moderata, quæ excludit euagationem animi, pōt conferre

ad

ad diſciplinam ſuſcipiendam, & præcipue eorum, per quæ homo ſperat ſe poſſe à triſtitia liberari: & hoc modo in tribulatione murmuris homines doctrinam Dei magis recipiunt.

AD SECVNDVM dicendũ, q̃ tam delectatio, quàm dolor inquantum ad ſe trahunt aĩæ intẽtionem, impediunt conſiderationem rõnis vnde in 7.* Eth. dicitur, (* 11. nõ procul à ſi. to. 5) q̃ impoſſibile eſt in ipſa delectatione venereorum aliquid intelligere, ſed tamen magis trahit ad ſe intentionem animæ dolor, quàm delectatio, ſicut etiam videmus in rebus naturalibus, quod actio corporis naturalis magis intenditur in cõtrarium, ſicut aqua calefacta magis patitur à frigido, vt fortius congeletur. Si ergo dolor, ſeu triſtitia fuerit moderata, per accidens poteſt conferre ad addiſcendum inquantum auſert ſuperabũdantiam delectationum, ſed per ſe impedit, & ſi intendatur, totaliter auſert.

AD TERTIVM dicendum, q̃ dolor exterior accidit ex læſione corporali, & ita magis habet tranſmutationẽ corporalem adiũctam quàm dolor interior, q tamẽ eſt maior ſ̃m illud quod eſt formale in dolore, q̃ eſt ex parte animæ, & iõ dolor corporalis magis impedit cõtemplationem, quæ requirit omnimodam quietem, q̃ dolor interior: & tñ etiam dolor interior ſi multum intendatur, ita trahit intentionem, vt non poſſit homo de nouo aliquid addiſcere. vnde & Gre. propter triſtitiam intermiſit Ezechielis expoſitionem.

ARTICVLVS II.

Vtrum aggrauatio aĩ ſit effectus triſtitię vel doloris.

211 AD SECVNDVM ſic procedit. Videtur quod aggrauatio animi nõ ſit effectus triſtitiæ. Dicit .n. Apoſt. 2. ad Cor. 7. Ecce hoc ipſum cõtriſtari vos ſ̃m Deum, quantam in vobis operatur ſolicitudinem, ſed defenſionẽ, ſed indignationem &c. ſed ſolicitudo & indignatio ad quandam erectionem animi pertinent, quæ aggrauationi opponitur. non ergo aggrauatio eſt effectus triſtitiæ.

¶ 2 Præt. Triſtitia delectationi opponitur: ſed effectus delectationis eſt dilatatio, cui non opponitur aggrauatio, ſed conſtrictio. ergo effectus triſtitiæ nõ debet poni aggrauatio.

¶ 3 Præt. Ad triſtitiã pertinet abſorbere, vt patet per illud quod Apoſt. dicit 2. ad Cor. 2. ne forte abundantiori triſtitia abſorbeaſ q eſt eiuſmodi: ſed qđ aggrauatur, non abſorbetur, quinimo ſub aliquo ponderoſo deprimitur: quod aũt abſorbetur, intra abſorbẽs includitur. ergo aggrauatio non debet poni effectus triſtitiæ.

SED CONTRA eſt, quod Greg.* Nyſſ. &* Damaſc. ponunt triſtitiam aggrauantem. (* Greg. li. 4. ca. 12. * Dam. li. 2. de fi. ca. 14.)

RESPONDEO Dicendũ, q̃ effectus paſſionum animæ q̃nque metaphorice nominantur ſ̃m ſimilitudinem ſenſibiliũ corporum, eo q̃ motus appetitus aĩalis ſunt ſimiles inclinationibus appetitus naturalis: & per hunc modum feruor attribuitur amori, dilatatio delectationi, & aggruatio triſtitiæ. Dr̃ enim homo aggrauari ex eo, q̃ aliquo pondere impeditur à proprio motu. (q. 16. art. 1.) Manifeſtum eſt aũt ex* prædictis, q̃ triſtitia contingit ex aliquo malo præſenti, quod quidem ex hoc ipſo q̃ repugnat motui voluntatis, aggrauat animum, inquantum impedit ipſum ne fruatur eo quod vult, & ſiquidem non ſit tãta vis mali contriſtantis, vt auferat ſpem euadendi, licet animus aggrauetur quantum ad hoc, q̃ in præſenti nõ potitur eo quod vult, remanet tamẽ motus ad repellendum nociuum contriſtans. Si uero ſuperexcreſcat vis mali in tm̃, vt ſpẽ euaſionis excludat, tunc ſimpliciter impeditur etiam interior motus animi anguſtiati. vt neque hac, neque illac diuertere valeat & quandoque etiam impeditur exterior motus corporis, ita quòd remaneat homo ſtupidus in ſeipſo.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ illa erectio animi prouenit ex triſtitia quæ eſt ſecundum Deum, propter ſpem adiunctam de remiſſione peccati.

AD SECVNDVM Dicendũ, q̃ quantum ad motum appetitiuum pertinet, ad idem refertur cõſtrictio, & aggrauatio. Ex hoc enim q̃ aggrauatur animus, vt ad exteriora libere progredi non poſſit, ad ſeipſum retrahitur quaſi in ſeipſo conſtrictus.

AD TERTIVM Dicendum, q̃ triſtitia abſorbere hoĩem dr̃, qñ ſic totaliter vis cõtriſtantis mali afficit aĩum, vt oẽm ſpem euaſionis excludat: & ſic etiã eodẽ modo aggrauat & abſorbet: quædã .n. ſe conſequuntur in his quæ metaphorice dicuntur, quæ ſibi repugnare videntur, ſi ſecundum proprietatem accipiantur.

ARTICVLVS III.

Vtrum triſtitia, vel dolor debilitet omnẽ operationẽ.

212 AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃ q̃ triſtitia nõ impediat oẽm operationẽ. Solicitudo .n. ex triſtitia cauſaſ, vt patet per authoritatem Apo.* inductã, ſed ſolicitudo adiuuat ad bene operandũ. vñ de Apo. dicit 2. ad Tim. 2. Solicite cura teipſum exhibere operarium inconfuſibilem. ergo triſtitia non impedit operationem, ſed magis adiuuat ad bene operandũ. (Inf. q. 39. ar ti. 3. ad 3. & q. 59. art. 3. ad 2. * ar p̃c. art. 1.)

¶ 2 Præt. Triſtitia cauſat in multis concupiſcentiam, vt dicitur in 7. Eth. ſed concupiſcentia facit ad intenſionem operationis. ergo & triſtitia.

¶ 3 Præt. Sicut quædã operationes propriæ ſunt gaudẽtium, ita etiam quædam operationes his qui contriſtãtur, ſicut lugere. ſed vnumquodque augetur ex ſibi cõuenienti. ergo aliquæ operationes non impediuntur, ſed meliorantur propter triſtitiam.

SED CONTRA eſt, q̃ Phi. dicit in 10. Eth. q̃ delectatio p̃ficit operationẽ: & ecõuerſo, triſtitia impedit. (Ca. 4. to. 5.)

RESPON. Dicendum, quod ſicut iã dictũ eſt. Triſtitia quandoq; nõ ita aggrauat, vel abſorbet animum (Art. præced.) vt oẽm motum interiorem & exteriorem excludat, ſed aliqui motus quãdoq; ex ipſa triſtitia cauſantur. Sic ergo operatio ad triſtitiam dupliciter põt cõparari. vno modo, ſicut ad id, de quo eſt triſtitia, & ſic triſtitia quãlibet operationem impedit. Nũquã .n. illud quod cum triſtitia facimus, ita bene facimus, ſicut illud quod facimus cum delectatione, vel ſine triſtitia. cuius ratio eſt quia voluntas eſt cã operationis humanæ: vnde quãdo operatio eſt, de qua aliquis contriſtatur, neceſſe eſt q̃ actio debilitetur. Alio modo, comparatur operatio ad triſtitiam ſicut ad principiũ & ad cauſam, & ſic neceſſe eſt q̃ operatio talis ex triſtitia augeatur: ſicut quanto aliquis magis triſtatur de re aliqua, tãto magis conatur ad expellendã triſtitiam, dummodo remaneat ſpes expellendi: alioquin nullus motus, vel operatio ex triſtitia cauſaretur. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum triſtitia magis noceat corpori, quam alia animæ paſſiones.

213 AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃ q̃ triſtitia nõ inferat maxime corpori nocumẽtũ. Triſtitia .n. habet eſſe ſpũale ĩ aĩa: ſed ea quę habẽt tantum eſſe ſpirituale non cauſant tranſmutationem corporalem, ſicut patet de intentionibus colorum, quæ ſunt in aere, à quibus nullũ corpus coloratur. er- (Inf. q. 42. ar. 1. cor. & 4. di. 15. q. 2. a. 3. q. 2. corp.)

go triſtitia non facit aliquod corporale nocumentum. ¶2 Præt. Si facit aliquod corporale nocumentum, hoc non eſt niſi inquantum habet corporalem tranſmutationem adiunctam: ſed corporalis tranſmutatio inuenitur in omnibus animæ paſſionibus, vt ſupra dictum eſt. *ergo non magis triſtitia, quàm aliæ animæ paſſiones, corpori nocet.

q 22. art. 3. ad 3.

¶3 Præt. Philoſophus dicit in 7.* Ethi. quòd iræ, & concupiſcentiæ quibuſdam inſanias faciunt, quod videtur eſſe maximum nocumentum, cum ratio ſit excellentiſſimum eorum quę ſunt in homine: deſperatio etiam videtur eſſe magis nociua, quàm triſtitia, cũ ſit cauſa triſtitiæ: ergo triſtitia non magis nocet corpori, quàm aliæ animæ paſſiones.

c. 3. cir. me. tom. 5.

Sed contra eſt, qđ dicitur Prouerb. 17. Animus gaudens ætatem floridam facit: ſpiritus triſtis exiccat oſſa. Et prouerbiorum 25. Sicut tinea veſtimento, & vermis ligno, ita triſtitia viri nocet cordi. Et Eccle. 38. A triſtitia feſtinat mors. G

Respondeo dicendum, quòd triſtitia inter omnes animæ paſſiones magis corpori nocet. cuius ratio eſt: quia triſtitia repugnat humanæ vitæ quantum ad ſpeciem motus ſui, & non ſolum quantum ad menſuram, ſeu quantitatem, ſicut aliæ animæ paſſiones. Conſiſtit. n. humana vita in quadam motione, quæ à corde in cætera membra diffunditur: quæ quidem motio conuenit naturæ humanæ ſm aliquam determinatam menſuram. Si ergo iſta motio procedat vltra menſuram debitam, repugnabit humanæ vitæ ſecundum quantitatis menſuram, non autem ſecundum ſimilitudinem ſpeciei. H Si autem impediatur proceſſus huius motionis, repugnabit vitæ ſecundum ſuam ſpeciem. Eſt autem attendendum in omnibus animæ paſſionibus, quod tranſmutatio corporis, quæ eſt in eis materialis, eſt conformis & proportionata motui appetitus, qui eſt formalis, ſicut in omnibus materia proportionatur formæ. Illę ergo animæ paſſiones quæ important motum appetitus ad proſequendũm aliquid, non repugnant vitali motioni ſecundum ſpeciem, ſed poſſunt repugnare ſecundum quantitatem, vt amor, gaudium, deſiderium, & huiuſmodi: & ideo iſta ſecundum ſpeciem ſuam iuuant naturam corporis, ſed propter exceſſum poſſunt nocere. I Paſſiones autem, quæ important motum appetitus cum fuga, vel retractione quadam repugnant vitali motioni non ſolum ſecundum quantitatem, ſed etiam ſecundum ſpeciem motus: & ideo ſimpliciter nocent, ſicut timor & deſperatio, & præ omnibus triſtitia, quæ aggrauat animum ex malo præſenti, cuius eſt fortior impreſſio, quàm futuri.

Ad primum ergo dicẽdum, q quia anima naturaliter mouet corpus, ſpiritualis motus animæ naturaliter eſt cauſa tranſmutationis corporalis: nec eſt ſimile de ſpiritualibus intentionibus, quæ non habent naturaliter ordinem mouendi alia corpora, quæ non ſunt nata moueri ab anima. K

Ad secundum dicendum, qđ aliæ paſſiones habent tranſmutationem corporalem conformem, ſecundum ſuam ſpeciem motioni vitali; ſed triſtitia contrariam, vt ſupra dictum eſt.*

In corp. ar.

Ad tertium Dicẽdum, q ex leuiori cauſa impeditur vſus rationis, quàm corrumpatur vita, cum videamus multas ægritudines vſum rationis tollere, quæ nondum adimunt vitam: & tamen timor & ira maxime nocumentum corporale afferunt ex permiſtione triſtitiæ, propter abſentiam eius quod cupitur. ipſa & triſtitia quandoque rationem aufert, ſicut patet in his, qui propter dolorem in melancholiam, vel in inſaniam incidunt.

F

QVAESTIO XXXVIII.

De remedijs triſtitiæ ſeu doloris: in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de remedijs doloris, ſeu triſtitiæ.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶Primo, Vtrũ dolor, vel triſtitia mitiget̃ p q̃libet delectationẽ.

¶Scđo, Vtrũ mitigetur per fletũ.

¶Tertio, Vtrum per compaſſionem amicorum.

¶Quarto, Vtrum per contemplationem veritatis.

¶Quinto. Vtrum per ſomnum, & balnea.

Articvlvs I.

Vtrũ dolor uel triſtitia mitigetur per quamlibet delectationem.

AD primvm ſic proceditur. Vr q non quælibet delectatio mitiget quemlibet dolorẽ, ſeu triſtitiã. Nõ. n. delectatio triſtitiã mitigat, niſi inquantũ ei contrariat̃. Medicinę. n. ſunt p cõtraria, vt dr̃ in 2. Eth.* ſed nõ quęlibet delectatio cõtrariatur cuilibet triſtitię, vt ſupra dictũ ẽ. ergo nõ q̃libet delectatio mitigat quãlibet triſtitiam.

¶2 Pręt. Illud qđ cauſat triſtitiam non mitigat triſtitiam: ſed aliquę delectationes cauſant triſtitiã, qa, vt dr̃ in 9. Ethic.* Malus triſtatur, quoniã delectatus eſt: nõ ergo omnis delectatio mitigat triſtitiam.

¶3 Pręt. Aug. dicit in 4. Cõfeſ.* q ipſe fugit de patria, in qua cõuerſari ſolitus erat cum amico ſuo iã mortuo: nimis eũ quęrebant oculi eius vbi eum videre ſolebant. ex quo accipi põt, q illa, in quib. nobis amici mortui, vel abſentes cõicauerunt, efficiuntur nobis de eorum morte vel abſentia dolentib. oneroſa: ſed maxime cõicauerunt nobis in delectationibus: ergo ipſę delectationes efficiunt̃ nobis dolẽtib. oneroſę. ergo quęlibet delectatio mitigat quamlibet triſtitiam.

Sed contra eſt, quod Phil. dicit in 7. Eth. q expellit delectatio triſtitiam, & quę contraria, & quę contingens, ſi ſit fortis.

Respondeo dicendum, q ſicut ex* prædictis patet Delectatio eſt q̃dã quies appetitus ĩ bono cõueniẽt: triſtitia aũt eſt ex eo q repugnat appetitui. vñ ſicut ſe hẽt delectatio ad triſtitiã ĩ motib. appetitiuis, ſic ſe hẽt in corporib.

¶Super queſtionis trigeſimæ octauæ Articulum. primum.

IN q 38. duo tantum occurrũt notanda. Primum eſt in 2. art. in reſponſionib. ad 1. & 3. quod in fletu ſunt tria, ipſe triſtatus, obiectũ contriſtãs, & effectus triſtitiæ, puta flere, & ſunt duæ contrarię habitudines inter triſtatum & contriſtans, & inter triſtatum, & effectum. Nam inter illa eſt habitudo diſconuenientiæ: inter iſta conuenientiæ, & propterea effectus ipſe, puta fletus habẽs in ſe vtrũque, quia & eſt effectus conſonus triſti, & præſentat obiectũ contriſtans vt cauſam, licet ratione obiecti triſtitiam augeat, propter quod & fletus continuatur receptione tamẽ ſui delectat, & triſtitiam minuit, & quia res magis ratione ſui, quam alterius iudicatur: ideo ſimpliciter conceditur, quod fletus mitigat triſtitiam. Secundum eſt in articul. 4. ad ſecundum, quomodo intellectus ſpeculatiu' mouet appetitum etiam inferiorem: ſũt enim in contemplatione duo, obiectum & cõtẽplatio eius. Et ex ſupradictis patet, quòd contemplatio habet ſe vt conſtitutio intellectus in obiectum cõnaturale. Et propterea licet contemplans triãgulum habere tres angulos, ex parte rei contemplatæ nihil dicat, vnde appetitus moueatur, quia tamen ipſa contemplatio contingit cõnnaturali bono intellectus, quod eſt verũ, ex hac parte habet vt moueat appetitũ, ſicut quælibet alia conſtitutio in connaturale bonum. Et inde eſt, quod in quocunque genere quĩ apprehendit ſe cognoſcere, delectatur magis, & minus ſecundum

quod

234 Supra q. 35. ar. 4. ad 2. & 3. Et inf. ar. 4. cor. ar. 5. per to. & q. 48. ar. 2. Et 3. q. 46. ar. 8. ad 2. Et 2. cor. 7.

*Libr. 2. c. 3.

†q. 35. ar. 4.

*li. 9. Ethc. 4. nõ longe à fine.

†Aug. 4. Cõfeſ. c. 7. in f. tom. 2.

*li. 7. Ethc. vl. poſt me. & li. 10. c 5. tom 5.

*q. 34.

quod affectus eſt ſciẽtiæ. & hæc doctrina vtere ſuperius, cum de delectatione contemplationis diſputas. Quomodo autẽ appetitus iferior poſt moueatur, planũ eſt ex litera, quòd ex redundantia fit, vt in reſponſione ad 3. dicitur.

quies ad fatigationẽ, quæ accidit ex aliqua tranſmutatione innaturali. nã & ipſa triſtitia fatigationẽ quandã, ſeu ægritudinẽ appetitiuę virtutis importat. Sicut igitur quęlibet quies corporis remedium affert contra quamlibet fatigationẽ ex quacũque cã innaturali prouenientem: ita quælibet delectatio remedium affert ad mitigandam quamlibet triſtitiam ex quocunque procedat.

q.35. arti.4. ad 2.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ licet non omnis delectatio contrarietur omni triſtitię ſ m ſpeciem, contrariatur tamen ſecundum genus, vt ſupra dictum eſt:* B & ideo ex parte diſpoſitionis ſubiecti quælibet triſtitia per quamlibet delectationem mitigari poteſt.

Ad secvndvm Dicendum, quòd delectationes malorum non cauſant triſtitiam in præſenti, ſed in futuro, inquantum ſcilicet mali pœnitent de malis, de quib. lætitiam habuerunt, & huic triſtitiæ ſubuenitur per contrarias delectationes.

Ad tertivm dicendum, ꝙ qñ ſunt duæ cauſę ad contrarios motus inclinantes, vtraque alterã impedit: & tamẽ illa finaliter vincit, quæ fortior eſt & diuturnior. In eo autem qui triſtatur de his, in quib' ſimul cum amico mortuo, vel abſente delectari conſueuit, duæ cauſæ in contrarium inducentes inueniuntur. Nã mors, vel abſentia amici recogitata inclinat ad dolorẽ bonum autẽ præſens inclinat ad delectationem, vnde C vtrunque per alterum minuitur: ſed tamen quia fortius mouet ſenſus præſentis, quàm memoria præteriti, & amor ſuiipſius quàm amor alterius diuturnius manet, inde eſt quod finaliter delectatio triſtitiam expellit. Vn-

Li.4. Confeſ. ca.8. parũ a prin. tom. 1.

de poſt pauca ſubdit idẽ Aug.* quòd priſtinis generib. delectationum cedebat dolor eius.

Articvlvs II.

Vtrum dolor: vel triſtitia mitigetur per fletum.

215 Pſalm. 41.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videt quod fletus non mitiget triſtitiam. Nullus.n. effectus D diminuit ſuam cauſam: ſed fletus, vel gemitus eſt effectus triſtitiæ. ergo non minuit triſtitiam.

¶ 2 Præt. Sicut fletus, vel gemitus eſt effectus triſtitiæ, ita riſus eſt effectus lætitiæ: ſed riſus non minuit lætitiã ergo fletus non mitigat triſtitiam.

¶ 3 Præt. In fletu repreſentatur nobis malum contriſtans: ſed imaginatio rei contriſtãtis auget triſtitiam, ſicut imaginatio rei delectantis auget lætitiam. ergo videtur, quòd fletus non mitiget triſtitiam.

c.4. in fin. Et c.7. parũ ante med. to.1.

Sed contra eſt, quòd Aug. dicit in 4. Cõfeſſ. * quòd quando dolebat de morte amici, in ſolis gemitibus, & lacrymis erat ei aliquantula requies.

Respondeo dicendũ, ꝙ lacrymæ, & gemitus naturaliter mitigant triſtitiam: & hoc duplici ratio- E ne. Primo quidem. quia omne nociuum interius clauſum magis affligit, quia magis multiplicatur intentio animæ circa ipſum: ſed quando ad exteriora diffundit, tunc aĩæ intentio ad exteriora quodammodo diſgregatur, & ſic interior dolor minuitur, & ꝑꝑ hoc quãdo hoĩes qui ſunt in triſtitijs, exterius ſuã triſtitiam manifeſtant vel fletu, aut gemitu, vel ẽt verbo, mitigatur triſtitia. Secundo, quia ſemper operatio conueniens hoĩ ſ m diſpoſitionem in qua eſt, ſibi eſt delectabilis: fletus aũt & gemitus ſunt quædã operationes conuenientes triſtato vel dolenti, & ideo efficiũtur eis delectabiles. Cum igitur omnis delectatio aliqualiter mitiget triſti- A tiam vel dolorem, vt dictum eſt,* ſequitur ꝙ per planctum & gemitum triſtitia mitigetur. Art. præced.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ipſa habitudo cauſæ ad effectum contrariatur habitudini contriſtantis ad contriſtatum: nam omnis effectus eſt conueniẽs ſuæ cauſæ & per conſequens eſt ei delectabilis: contriſtans autem contrariatur contriſtato, & ideo effectus triſtitiæ habet contrariam habitudinem magis ad contriſtatum, quàm contriſtans ad ipſum. & propter hoc mitigatur triſtitia per effectum triſtitiæ ratione contrarietatis prædictæ.

Ad secvndvm dicendũ, ꝙ habitudo effectus ad cauſam eſt ſimilis habitudini delectantis ad delectatum, quia vtrobique conuenientia inuenitur, omne autem ſimile auget ſuum ſimile: & ideo per riſum & alios effectus lætitiæ augetur lætitia, niſi forte per accidens propter exceſſum.

Ad tertivm dicẽdum, ꝙ imaginatio rei contriſtãtis, quantum eſt de ſe, nata eſt augere triſtitiã, ſed ex hoc ipſo ꝙ homo imaginatur, quòd facit' illud qđ conuenit ſibi ſecundum talem ſtatum, conſurgit inde quædam delectatio, & eadem ratione ſi alicui ſubrepat riſus in ſtatu, in quo videtur ſibi eſſe lugendum, ex hoc ipſo dolet tanquam faciat id, quod non conuenit, ut Tullius dicit in 3. de Tuſcul. quæſtionibus.

Articvlvs III.

Vtrum dolor, & triſtitia mitigentur per compaſſionem amicorum.

216

Iob. 2. fin. Et c.16. & Ro. 12. lect 3. *lib. 7. Cõfe. c. 4. parum a prin. Et li. 8 ca.4. to. 1.

Ad tertivm ſic proceditũ. Vr ꝙ dolor amici compatiẽtis non mitiget triſtitiã. Contrariorum.n. contrarij ſunt effectus, ſed ſicut Aug. dicit 7. Confeſ.* Quando cũ multis gaudetur, in ſingulis vberius eſt gaudium: quia feruere faciunt ſe, & inflammantur ex alterutro. ergo pari ratione, quando multi ſimul triſtantur, videtur quòd ſit maior triſtitia.

†lib 4. c. 10. in prin. t. 1.

¶ 2 Præt. Hoc requirit amicitia, vt amoris vicẽ quis rependat, vt Aug. dicit 4. confeſ.† ſed amicus condolens, dolet de dolore amici dolentis. ergo ipſe dolor amici D condolentis eſt cauſa amico prius dolenti de proprio malo alterius doloris, & ſic duplicato dolore uidetur triſtitia creſcere.

¶ 3 Præt. omne malum amici eſt contriſtãs, ſicut & malum proprium. nam amicus eſt alter ipſe: ſed dolor eſt quoddam malum. ergo dolor amici condolẽtis auget triſtitiam amico, cui condoletur.

Ca. 12. ante med. tom. 5.

Sed contra eſt, quod Philoſ. dicit in 9. Ethi. * quòd in triſtitijs amicus condolens conſolatur.

Ibidem.

Respon. Dicendum, ꝙ naturaliter amicus condolens in triſtitijs eſt conſolatiuus, cuius duplicem rationem tangit Philoſ. in 9. Ethic.* quarum prima eſt: quia cum ad triſtitiam pertineat aggrauare, habet rationem cuiuſdam oneris, à quo aliquis aggrauatus alleuiari conatur. Cum ergo aliquis videt de ſua triſtitia E alios contriſtatos, fit ei quaſi quædam imaginatio, ꝙ illud onus alij cum ipſo ferant, quaſi conãtes ad ipſum ab onere alleuiandum, & ideo leuius fert triſtitię onus, ſicut etiam in portandis oneribus corporalibus contingit. Secunda ratio & melior eſt, quia per hoc quòd amici contriſtantur ei, percipit ſe ab eis amari, quod eſt delectabile, vt ſupra dictum eſt,* vnde cum omnis delectatio mitiget triſtitiam, ſicut ſupra dictum eſt,* ſequitur, quòd amicus condolens triſtitiam mitiget.

q.32. arti.5. ar.1. hui' q.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ in vtroq; amicitia manifeſtatur, ſcilicet, & quòd congaudet gaudenti, & quòd condolet dolenti: & ideo vtrunque

ratione cauſæ redditur delectabile.

AD SECVNDVM dicendũ, q ipſe dolor amici ſm ſe cõtriſtaret: ſed cõſideratio cauſę eius, q eſt amor magis delectat. Et per hoc patet reſponſio ad tertium.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum per contemplationem veritatis, dolor, & triſtitia mitigentur.

217 AD QVARTVM ſic proceditur. Vr q contemplatio veritatis non mitiget dolorem. Dicitur .n. Eccl. 2. Qui addit ſcientiam, addit & dolorẽ: ſed ſcientia ad contemplationem veritatis pertinet. nõ ergo contemplatio veritatis mitigat dolorem.

¶ 2 Præt. Contemplatio veritatis ad intellectũm ſpeculatiuum pertinet: ſed intellectus ſpeculatiuus non mouet, vt dicitur in 3. de anima. (tex. 58. to. 2.) cum igitur gaudiũ, & dolor ſint quidam motus animi, videtur q contemplatio veritatis nihil faciat ad mitigationem doloris.

¶ 3 Præt. remedium ægritudinis apponendum eſt, vbi eſt ægritudo: ſed cõtemplatio veritatis eſt in intellectu non ergo mitigat dolorem corporalẽ, qui eſt in ſenſu.

SED CONTRA eſt, qđ Aug. dicit in 1. Soliloqu. *Videbatur mihi, ſi ſe ille mentibus noſtris veritatis fulgor aperiret, aut non me ſenſurum fuiſſe illum dolorem, aut certe pro nihilo toleraturum. (*c. 12. parũ a med. tom. 1.)

RESPONDEO Dicendũ, ſicut ſupra dictũ eſt, *q in contẽplatione veritatis maxima delectatio conſiſtit. (q. 31 art. 15.) Omnis autem delectatio dolorem mitigat, vt ſupra dictũ eſt: * & ideo contemplatio veritatis mitigat triſtitiam, vel dolorem: & tanto magis, quanto perfectius aliquis eſt amator ſapientiæ. (Art præced. & ar. 1. hu⁹ quæſt.) & ideo homines ex contemplatione diuina, & futuræ beatitudinis, in tribulationibus gaudent, ſm illud Iacobi 1. Omne gaudium exiſtimate fratres Dei, cum in tentationes varias incideritis. & quod eſt amplius, etiam inter corporis cruciatus, huiuſmodi gaudium inuenit, ſicut Tyburtius martyr cum nudatis plantis ſuper ardentes prunas incederet, dixit. Videtur mihi, quòd ſuper roſeos flores incedam in nomine Ieſu Chriſti.

AD PRIMVM ergo dicendum, q qui addit ſciẽtiã, addit dolorẽ, vel ꝓp difficultatẽ & defectũ inueniẽdæ veritatis: vel ꝓp hoc q per ſcientiam, homo cognoſcit multa, quæ voluntati contrariantur. Si ſic ex parte rerum cognitarum ſcientia dolorem cauſat. ex partẽ autem contemplationis veritatis, delectationem.

AD SECVNDVM dicendũ, q intellectus ſpeculatiuus non mouet animũ ex parte rei ſpeculatę: mouet tñ animum ex parte ipſius contemplationis, quæ eſt quoddam bonum hominis, & naturaliter delectabilis.

AD TERTIVM dicendum, q in viribus aĩæ fit redundantia à ſuperiori ad inferius, & ſecundum hoc delectatio cõtemplationis, quæ eſt in ſuperiori parte, redundat ad mitigandum ẽt dolorem, qui eſt in ſenſu.

ARTICVLVS V.

Vtrum dolor, & triſtitia mitigentur per ſomnum, & balnea.

218 Pſalm. 29. AD QVINTVM ſic procedit. Videtur q ſomnus & balneum non mitigent triſtitiam. Triſtitia .n. in anima cõſiſtit: ſed ſomnus & balneum ad corpus pertinent. non ergo aliquid faciunt ad mitigationem triſtitiæ.

¶ 2 Præt. Idem effectus non vr cauſari ex contrarijs cauſis: ſed hmõi cum ſint corporalia, repugnãt contemplationi veritatis, quę eſt cauſa mitigationis triſtitiæ, vt di-

F ctum eſt.* Non ergo per huiuſmodi triſtitia mitigatur.

¶ 3 Præt. Triſtitia, & dolor ſm quod pertinent ad corpus, in quadam tranſmutatione cordis conſiſtunt: ſed hmõi remedia magis videntur pertinere ad exteriores ſenſus & membra, q ad interiorem cordis diſpoſitionem. non ergo per huiuſmodi triſtitia mitigatur. (Art. præced. βαλανεῖον βάλλω ἀνίαν.)

SED CONTRA eſt, q Aug. dicit 9.* Confeſ. Audieram balnei nomen inde dictum, q anxietatem pellat ex animo. Et infra, Dormiui, & euigilaui, & non parum ex parte mitigatum inueni dolorem meum. Et* inducit quod in hymno Ambroſij dicitur, quod quies artus ſolutos reddit laboris vſui, menteſque feſſas alleuat luctuſque ſoluit anxios. (*Cap. 12. à med. tom. 1.) (*Eod. li. 32. nunc dicto.)

RESPON. Dicendũ, q ſicut ſupra dictum eſt,* Triſtitia ſm ſuam ſpeciem repugnat vitali motioni corporis: (*q. præc. artic. 3.) G & ideo illa quæ reformant naturam corporalem in debitum ſtatum vitalis motionis, repugnant triſtitiæ, & ipſam mitigãt. Per hoc etiam q hmõi remedijs reducitur natura ad debitum ſtatum, cauſatur ex his delectatio: hoc .n. eſt quod delectationẽ facit, vt ſupra dictum eſt.* vnde cum oĩs delectatio triſtitiam mitiget, per huiuſmodi remedia corporalia triſtitia mitigatur. (*q. 31. art. 1.)

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ipſa debita corporis diſpoſitio, inquantum ſentitur, delectationẽ cauſat, & per conſequens triſtitiam mitigat.

AD SECVNDVM dicendum, q delectationum vna aliam impedit, vt ſupra dictum eſt: * & tamen omnis delectatio triſtitiam mitigat, vnde non eſt inconueniẽs, q ex cauſis ſeinuicẽ impedientib⁹ triſtitia mitiget. (*q. 31. art. 8.)

H AD TERTIVM Dicendum, q omnis bona diſpoſitio corporis redũdat quodammodo ad cor ſicut ad principium, & finem corporalium motionum, vt dicitur in li. de cauſa motus animalium.

QVAESTIO XXXIX.

De bonitate, & malitia triſtitiæ, ſeu doloris in quatuor articulos diuiſa.

I DEINDE conſiderãdũ eſt de bonitate, & malitia doloris, vel triſtitię.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primò, Vtrum omnis triſtitia ſit malum.

¶ Secundo, Vtrum poſſit eſſe bõnum honeſtum.

¶ Tertio, Vtrum poſſit eſſe bonum vtile.

¶ Quarto, Vtrum dolor corporis ſit ſummum malum.

K

ARTICVLVS I.

Vtrum omnis triſtitia ſit mala.

AD PRIMVM ſic procedit. Vr q omnis triſtitia ſit mala. Dicit .n.* Greg. Niſſ. Omnis triſtitia malum eſt ſuiipſius natura: ſed quod naturaliter eſt malum, ſemper & vbique eſt malum ergo omnis triſtitia eſt mala.

¶ 2 Præt. illud quod oẽs fugiunt,

¶ Super quæſtionis trigeſimæ nonæ Articulum primum.

IN 1. ar. q. 39. dubiũ occurrit, de qua bonitate, vel malitia ſit præſens q. ſi de naturali ſit, inepte in fine corporis articu. dicitur, Sed quia ſermones morales. Ad moralem .n. moralis malitia ſpectat. Si de morali, falſa videtur doctrina, tũ quia ſi triſtitia eſſet ſimpliciter mala moraliter, nulla poſſet ratione fieri bona moraliter: cuius oppoſitum in 2. & 3. ar. habetur: tũ quia ratio inducta in litera, inefficax eſt ad hoc. Nam recta ratio habet quod appetitus quandoque priuetur quiete in bono & anxietur de præſenti malo, vt patet in voluntarium aſſumentibus luctum ꝓpter Deum.

¶ Ad hoc dicitur, quod hic eſt ſermo de bonitate & malitia morali, ſicut in ſupe-

219 Inf q. 69. arti. 3. & 3. q. 15 a. 5. & 6. Et 3. diſ. 15. q. 2. art. 2. q. 1. ad 3. & ar 3. q. 2. cor. ſi. Et 4. diſt. 49. q 3. a. 4. q 2. *lib. 4. c. 12.

ſuperioribus tractaribus. Ad cuius euidentiam ſcito primo ex litera, quòd triſtitia pôt dupliciter conſiderari, Primo ex parte contriſtantis: ſecundo ex parte ſentientis. & repudiantis ipſum malum cõtriſtans. Appetere triſtitiam ex parte contriſtantis, eſt appetere ipſum cõtriſtans, vel ſic: appetere autem triſtitiam ex parte ſentientis, & repudiantis malum, eſt appetere ſenſationẽ ſeu cognitionem & refutationem mali. Clare autem patet, quòd primo modo triſtitia non eſt appetibilis: quoniam contriſtans vt ſic, mali rationem habet. Secundo vero modo, triſtitia eſt appetibilis ſuppoſitione. Suppoſito enim quòd contriſtans adſit, bonum eſt cognoſcere, & refutare illud. Et quia triſtitia includit hæc omnia ſimul, ideo non habet locum in deo nec in beatis; & inter habẽtes nullus appetit triſtitiam quo ad omnia ad illam requiſita. quia nullus appetit præſentiam contriſtantis, quàmuis multi appetant triſtari, ſuppoſita præſentia contriſtantis abſentiæ boni amati, vel offenſæ diuinæ &c. Quia igitur triſtitia ſecundum ſe tota non eſt appetibilis, conſequens eſt vt non ſit de genere bonorum, cum bonum ſit quod omnia appetunt. Verum ad moralebonũ deſcendendo. ſcito ſecundo ex S. Tho. in quolibe. quòd actus humani quadrifariã dicuntur quò ad bonitatem, & malitiã: quidam ſunt per ſe mali, vt mentiri, quidam per ſe boni, vt colere Deum, quidã indifferens, vt leuare feſtucam de terra. quidã ſolitarie ſumpti ſonantes malum qui tamẽ poſſunt ex aduentitijs honeſtari, vt ſint boni, vt occidere hominem, hoc enim, ſolitarie

C.11.to.5. — C.vlt.to.5. — Ca.14.circa med.to.5. — Ca.1.to.5. q.6.art.6.

etiam virtuoſi, eſt malum: ſed triſtitiam oẽs fugiunt etiam virtuoſi, quia, vt dicitur in 7. ethic. † Etſi prudens nõ intendat delectari, tamen intendit non triſtari. ergo, triſtitia eſt malum.

¶ 3 Præt. Sicut malũ corporale eſt obiectum & cauſa doloris corporalis, ita malum ſpirituale eſt obiectum, & cauſe triſtitiæ ſpiritualis: ſed omnis dolor corporalis ẽ malum corporis. ergo omnis triſtitia ſpiritualis eſt malum animæ.

Sed contra. Triſtitia de malo contrariatur delectationi de malo: ſed delectatio de malo ẽ mala: vnde in deteſtationem quorundam dicitur Prouer. 2. ꝙ lætantur cum malefecerint. ergo triſtitia de malo eſt bona.

Respond. Dicẽdum, quòd aliquid eſſe bonum, vel malum poteſt dici dupliciter. Vno modo, ſimpliciter & ſm ſe: & ſic oĩs triſtitia eſt quoddã malũ. hoc.n. ipſum qđ ẽ appetitũ hoĩs anxiari de malo præſenti, rõnẽ mali habet: impeditur enim per hoc quies appetit⁹ in bono. Alio modo dr̃ aliquid bonum, vel malum ex ſuppoſitione alterius, ſicut verecundie dr̃ eſſe bonũ ex ſuppoſitione alicuius turpis commiſſi, vt dr̃ in 4. Ethi.* Sic igitur ſuppoſito aliquo contriſtabili, vel doloroſo, ad bonitatẽ pertinet, ꝙ aliquis de malo pſenti triſtetur, vel doleat. quòd.n. nõ triſtaretur vel nõ doleret, non poſſet eſſe, niſi quia vel non ſentiret, vel quia non reputaret ſibi repugnãs: & vtrunque iſtorum eſt malũ manifeſte, & ideo ad bonitatem pertinet, vt ſuppoſita pſentia mali, ſequatur triſtitia, vel dolor, & hoc eſt quod Aug dicit 8. ſuper Gene.* ad literã. Adhuc eſt bonũ quod dolet amiſſum bonum: nam niſi aliquod bonũ remanſiſſet in natura, nullius boni amiſſi dolor eſſet in pœna. Sed quia ſermones morales ſunt in ſingularibus, quorum ſunt operationes, illud quod eſt ex ſuppoſitione bonum, debet bonũ iudicari: ſicut quod eſt ex ſuppoſitione voluntarium, iudicatur voluntarium, vt dicitur in 3.* Ethic. &* ſupra habitum eſt.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ Gre. Nyſſ. loquitur de triſtitia ex parte mali triſtãtis, non aũt ex parte ſentientis & repudiantis malum. Et ex hac etiã parte oẽs fugiunt triſtitiam, inquãtum fugiũt malum: ſed ſenſum & refutationẽ mali non fugiunt. Et ſic dicẽdum ẽt eſt de dolore corporali: nam ſẽſus & recuſatio mali corporalis atteſtatur naturæ bonę. Vnde patet reſponſio ad ſcdm & ad tertium.

Articulus II.

Vtrum triſtitia poſſit eſſe bonum honeſtum.

Ad ſecundum ſic pceditur. Videtur quod triſtitia non habeat rõnem boni honeſti. Quod.n. ad inferos deducit, contrariatur honeſto: ſed ſicut dicit Aug.* 12. ſuper Gen. ad literã. Iacob hoc timuiſſe vr̃, ne nimia triſtitia ſic perturbaret, vt nõ ad requiem beatorum iret, ſed ad inferos peccatorum. ergo triſtitia nõ habet rationem boni honeſti.

¶ 2 Præt. bonum honeſtum habet rõnem laudabilis & meritorij: ſed triſtitia diminuit rõnem laudis & meriti. dicit.n. Apoſ. 2. ad Cor. 9. vnuſquiſque prout deſtinauit in corde ſuo non ex triſtitia, aut ex neceſſitate. ergo triſtitia non eſt bonum honeſtum.

¶ 3 Præt. Sicut Aug. dicit 14. de ci. Dei. Triſtitia eſt de his quæ nobis nolentibus accidunt: ſed non velle ea quæ pſentialiter fiunt, eſt habere voluntatẽ repugnantem ordinationi diuinę, cuius prouidentiæ ſubiacent omnia quæ aguntur. ergo cum conformitas humanæ voluntatis ad diuinam pertineat rectitudinem voluntatis, vt ſupra dictum eſt, † vr̃ ꝙ triſtitia contrariet rectitudini voluntatis, & ſic non habeat rationem honeſti.

Sed contra, Omne qđ meretur præmium vitæ æternæ, hẽt rõnem honeſti, ſed triſtitia eſt hmõi, vt patet p id qđ dr̃ Matt. 5. Beati q lugẽt, qm̃ ipſi cõſolabunt. ergo triſtitia eſt bonũ honeſtum.

Respon. dicendum, quòd ſecundum illam rationem, qua triſtitia eſt bonum poteſt eſſe bonũ honeſtum. Dictum eſt.n. quòd triſtitia eſt bonum ſm cognitionẽ, & recuſationem mali, quæ quidẽ duo in dolore corporali atteſtantur bonitati naturæ, ex qua prouenit quòd ſenſus ſentit, & natura refugit læſiuum, quod cauſat dolorem. In interiori vero triſtitia cognitio mali quandoque quidem eſt per rectum iudicium rationis & recuſatio mali eſt per voluntatẽ bene diſpoſitam deteſtantem malum, omne autem bonum honeſtum ex his duobus procedit. ſ. ex rectitudine rationis, & voluntatis. Vnde manifeſtum eſt, quod triſtitia poteſt habere rationem boni honeſti.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ oẽs paſſiones animæ regulari debent ſm regulam rationis, quæ eſt radix boni honeſti, quam trãſcendit immoderata triſtitia de

ſumptum importat aliquid inconſonans rationi. Violenta enim priuatio vitæ humanæ rationi diſſonat: ſed ſi addatur propter maius bonum ab habente authoritatem &c. efficitur conſonans rationi. nec propterea actus malus moraliter, fit bonus moraliter: ſed actus qui ſecundum ſe inſolitarie fieret, eſſet malus moraliter quando fit, circundatus honeſtatis cõditionibus, eſt bonus moraliter. In hoc quarto generelo catam intelligito triſtitiam, quę in litera dicitur ſimpliciter, & ſecundum ſe. i ſolitarie, mala malitia morali: quia ſi appeteretur & haberetur ſola, mala moraliter eſſet, vt patet ex dictis, & tamen ſi appetatur, & habeatur ſuppoſito malo &c. bona moraliter eſſe poteſt, vt in 1. & 3. ar. patet.

¶ Ad primum igitur in oppoſitum dicitur quòd æquiuocatur de ly per ſe, vt opponitur ad per accidens & vt opponitur ad cum alio. Quod enim eſt moraliter malum per ſe. i. contra per accidens, habet malitiam in aliquo modo dicendi per ſe, & conſequenter nunquam perdit illam, quod autem eſt malum moraliter per ſe. i. non cum alio, habet ſolitarie malitiam, quam ex coniunctione cum alio perdit. & hoc modo triſtitia dicitur ſecũdum ſe mala moraliter.

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd ratio illa non concludit triſtitiam eſſe per ſe malã moraliter, vt dictũ eſt, nec ad hoc affertur ab authore: ſed concludit quòd triſtitia eſt mala moraliter, ſi ſolitarie ſumatur: quia importat aliquid ſolitarie ſumptum diſſonãs rationi ſcilicet priuationem boni inquietudinem appetitus.

220 — 3.q.25.ar.1. ad 2. & 3. q.46.art.1. ad 2. — li.12.cap.3. non procul à fi.tom.1. — Cap.6.& 7. poſt me. & c.8.circ. prin. efficitur t.5. — †q.19. ar.1. — Art. præce.

qua loquitur Aug. & ideo recedit à ratione honeſti.

Ad secundum dicendum, q ſicut triſtitia de malo procedit ex voluntate & ratione recta, quæ deteſtatur malum: ita triſtitia de bono procedit ex ratione & voluntate peruerſa, quæ deteſtatur bonum, & ideo talis triſtitia impedit laudem, vel meritum boni honeſti, ſicut cum quis facit cum triſtitia eleemoſinam.

Ad tertium Dicendum, q aliqua præſentialiter eueniunt, quæ non fiunt Deo volente, ſed Deo permittente, ſicut peccata: vnde voluntas repugnans peccato exiſtenti vel in ſe, vel in alio, non diſcordat à voluntate Dei. mala verò pœnalia præſentialiter contingunt etiam Deo volente: non tamen exigitur ad rectitudinem voluntatis, quòd ea ſecundum ſe homo velit, ſed ſolum quòd non contrariatur ordini diuinæ iuſtitiæ, G

* q. 19. a. 10. vt ſupra dictum eſt.*

ARTICVLVS III.

Vtrum triſtitia poſſit eſſe bonum vtile.

221 — 3. q. 15. ar. 6. ad 2. & 3. Et q. 49. art. 6. ad 2.

Ad tertium ſic proceditur. Vr q triſtitia nõ poſsit eſſe bonum vtile. Dicitur. n. Eccl. 30. Multos occidit triſtitia, & nõ eſt vtilitas in illa.

¶ 2 Præt. Electio eſt de eo quod eſt vtile ad finẽ aliquẽ: ſed triſtitia non eſt eligibilis, quinimo idem ſine triſtitia, quam cum triſtitia eſt magis eligendum, vt dicitur

C. 2. non remote a princ. — in 3. Top.* ergo triſtitia non eſt bonum vtile.

sec. 17. to. 1. — ¶ 3 Præt. Omnis res eſt propter ſuam operationem, vt H

Cap. 5. ante med. to. 5. — dicitur in 2. de cœlo:† ſed triſtitia impedit operationẽ, vt dicitur in 10. Eth.* ergo triſtitia non habet rationẽ boni vtilis.

Sed contra. Sapiens non quærit niſi vtilia: ſed ſicut dicitur Eccl. 7. Cor ſapientum vbi triſtitia, & cor ſtultorum vbi lætitia. ergo triſtitia eſt vtilis.

Respondeo Dicendum, q ex malo præſenti inſurgit duplex appetitiuus motus, Vnus quidem eſt, quo appetitus cõtrariatur malo præſenti, & ex iſta parte triſtitia non habet vtilitatem, quia id quod eſt pſens, non poteſt non eſſe præſens. Secundus motus conſurgit in appetitu ad fugiendum & repellendum malum contriſtans: & quantum ad hoc triſtitia habet vtilitatẽ, ſi ſit de aliquo, quod eſt fugiendum. Eſt enim aliquid fugiendum dupliciter. Vno modo, propter ſeipſum ex I contrarietate, quam habet ad bonum, ſicut peccatum: & ideo triſtitia de peccato vtilis eſt ad hoc, quòd homo fugiat peccatum, ſicut Apoſt. dicit 2. ad Co. 7. Gaudeo, non quia contriſtati eſtis, ſed quia cõtriſtati eſtis ad pœnitentiam. Alio modo, eſt aliquid fugiendum, nõ quia ſit ſecundum ſe malum, ſed quia eſt occaſio mali, dũ vel hõ nimis inhæret ei per amorem, vel ẽt ex hoc, q præcipitatur in aliquod malum, ſicut patet in bonis temporalib. & ſecundũ hoc triſtitia de bonis temporalibus põt eſſe vtilis, ſicut dicitur Eccl. 7. Melius eſt ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij: in illa. n. finis cunctorum admonetur hominum. Ideo autem triſtitia in omni fugiendo eſt vtilis: quia geminatur fugiẽ K di cauſa. nam ipſum malum ſecundum ſe fugiẽdum eſt, ipſam autem triſtitiam ſecundum ſe omnes fugiunt: ſicut etiam bonum omnes appetunt, & delectationem de bono. Sicut ergo delectatio de bono facit, vt bonũ auidius quæratur: ita triſtitia de malo facit, vt malum vehementius fugiatur.

Ad primum ergo dicendum, quòd authoritas illa intelligitur de immoderata triſtitia, quæ animũ abſorbet, huiuſmodi enim triſtitia immobilitat animum,

* q. 37. art. 2. & impedit fugam mali, vt ſupra dictum eſt.*

Ad secundum dicendum, q ſicut quodlibet eligibile fit minus eligibile propter triſtitiam: ita quod F libet fugiendum redditur magis fugiẽdum propter triſtitiam, & quantum ad hoc triſtitia eſt vtilis.

Ad tertium dicendum, q triſtitia de operatione aliqua impedit operationem, ſed triſtitia de ceſſatione operationis facit auidius operari.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum dolor corporis ſit ſummum malum.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur q triſtitia ſit ſummum malũ. Optimo G . n. opponitur peſſimum, vt dr̃ in 8. Eth. ſed quædã delectatio eſt optimũ, q̃. ſ. pertinet ad fœlicitatẽ. ergo aliqua triſtitia eſt ſummum malũ.

¶ 2 Præ. Beatitudo eſt ſummũ bonum hoĩs, quia eſt vltimus hoĩs finis: ſed beatitudo cõſiſtit in hoc, q homo habeat quicquid velit, & nihil mali velit, vt ſupra dictũ eſt* ergo ſummũ bonum hominis eſt impletio volũtatis ipſius: ſed triſtitia cõſiſtit in hoc, q accidit aliqd contra voluntatem, vt patet per Aug. 14. de Ci. Dei. ergo triſtitia eſt ſummum malum hominis.

H ¶ 3 Præt. Aug. ſic argumentatur in 1. Soliloquio.* ex duab. partib. cõpoſiti ſumus, ex aĩa. ſ. & corpore, quarum pars deterior eſt corpus: ſummum aũt bonum eſt melioris partis optimum: ſummum autem malum peſſimum deterioris. eſt autem optimum in animo ſapientia, in corpore peſſimum dolor. ſummum igitur bonum hoĩs, eſt ſapere: ſummum malum dolere.

Sed contra. Culpa eſt magis malum, quàm pœna, vt in 1. habitũ* eſt: ſed triſtitia, ſeu dolor ꝑtinet ad pœnã peccati, ſicut frui re I bus mutabilib. eſt malũ culpæ. Dicit. n. Aug. in lib.* de vera religio. Quis eſt dolor qui vr̃ animi, niſi carere mutabilibus rebus, quibus fruebatur, aut frui ſe poſſe ſperauerat? & hoc eſt totum qđ dicit malum. i. peccatum, & pœna peccati. ergo triſtitia, ſeu dolor non eſt ſummum malum hominis.

Respon. Dicendum, q impoſſibile eſt aliquã triſtitiã, ſeu dolorem eſſe ſummũ hoĩs malũ. om K nis. n. triſtitia, ſeu dolor aut eſt de hoc quod eſt vere malum, aut eſt de aliquo apparẽti malo, quod eſt vere bonũ: dolor aũt, ſeu triſtitia quæ eſt de vere malo, non põt eſſe ſummũ malũ: eſt. n. aliqd eo peius . ſ. vel non iudicare eſſe malũ illud qđ vere eſt malũ, vel ẽt nõ refutare illud. Triſtitia aũt, vel dolor, q eſt de apparenti malo, quod eſt vere bonũ, nõ põt eſſe ſummũ malũ quia peius eſſet oĩno alienari à vero bono. vñ ĩpoſſibile ẽ, q aliqua

¶ *Super quæſtionis trigeſimæ nonæ Articulum quartum.*

Omiſſos 2. & 3. art. eiuſdem q. 39 in 4. art. in reſpõſio. ad primum aduerte, quòd dupliciter intelligi poteſt quòd illa duo bona, ſcilicet veritas iudicij, & rectitudo ordinis, ſint communia delectationi & triſtitiæ — 222 Inf. q. 73. ar. 4. & mal. q. 2. ar. 1 o.

ſcilicet, vniuerſaliter, vel indefinite, ſi intelligitur vniuerſaliter, gloſſandum eſt, deductis impedimentis. cum enim malũ ex particularibus defectib. contingat, & falſum, ſit malum intellectus: & indebitus ordo, malum voluntatis, ex defecto aliquo neceſſe eſt accidere & in intellectu falſum iudicium de bono aut malo & in voluntate indebitus appetendi ordo. Si verò intelligitur indefinite, tunc proceſſus literæ ad inferendam vniuerſalem ſcilicet quod in omni triſtitia eſt aliqđ bonum, per cuius remotionem poteſt fieri deterius, interpretandus eſt ſecundũ locum à maiori. maiores. n. triſtitiæ & delectationes ſunt quæ ex vere coniunctis malis, aut bonis, & vere apprehenſis conſurgunt, quam quæ ex apparentib. conſurgunt. Apparentia enim imitantur veritatem, quaſi diceret, quod quia maximis triſtitijs & delectationibus communia ſunt hæc duo bona, conſequens eſt, vt omni triſtitia poſſit eſſe deterius per priuationem alicuius illorum duorum bonorum.

qõ. 3. art. 4.

Li. 14 de ci. Dei. c. 7. & 8. tom. 5.

li. 1. Soliloq. c. 12. nõ longe a principio 1.

*p. p. q. 48.

*c. 12. paulò a prin. to. 1.

triſtitia vel dolor, ſit ſummum hominis malum.

Ad primum ergo dicendum, quod dun bona ſunt communia & delectationi & triſtitiæ. ſ. iudicium verum de bono & malo, & ordo debitus voluntatis approbantis bonum & recuſantis malum. Et ſic patet quod in dolore vel triſtitia eſt aliquod bonum, per cuius priuationem poteſt fieri deterius: ſed non in omni delectatione eſt aliquod malum, per cuius remotionem poſſit fieri melius. vnde delectatio aliqua poteſt eſſe ſummum hominis bonum eo modo quo ſupra dictum eſt, triſtitia autem non poteſt eſſe ſummum hominis malum. q.34.art.3.

Ad secundum Dicendum, quòd hoc ipſum, quod eſt voluntatem repugnare malo, eſt quoddam bonum, & propter hoc triſtitia, vel dolor non poteſt eſſe ſummum malum: quia habet aliquam permiſtionem boni.

Ad tertium Dicendum, quòd peius eſt quod nocet meliori, quam quod nocet peiori. malum autem dicitur, quia nocet, vt dicit* Aug. in Ench. vnde maius malum eſt quod eſt malum animæ, quàm quod eſt malum corporis. vnde non eſt efficax ratio, quam Auguſt. inducit non ex ſenſu ſuo, ſed ex ſenſu alterius.

*Cap.12. tomo 3.

QVAESTIO XL.

De paſſionibus iraſcibilis, & primo de ſpe & deſperatione, in octo articulos diuiſa.

Conſequenter conſiderandum eſt de paſſionibus iraſcibilis.

Et primo, De ſpe & deſperatione. Secundo. De timore, & audacia. Tertio, De ira.

Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum ſpes ſit idē quod deſiderium, vel cupiditas.
¶ Secundo, Vtrum ſpes ſit in vi apprehenſiua, vel in vi appetitiua.
¶ Tertio, Vtrum ſpes ſit in brutis animalibus.
¶ Quarto, Vtrum ſpei contrarietur deſperatio.
¶ Quinto, Vtrum cauſa ſpei ſit experientia.
¶ Sexto, Vtrum in iuuenibus, & ebrioſis ſpes abundet.
¶ Septimo, De ordine ſpei ad amorem.
¶ Octauo, Vtrum ſpes cōferat ad operationem.

¶ Super queſtionis quadrageſimæ Ar. primum.

In ar.1.q.40. in reſpōſione ad tertiū aduerte, quod differētia ſecundum poſſibile, vel impoſſibile dr̄ nō oīno per accidens ſe habere ad appetitū, & quod ſecundum hāc differt ſpes à deſperatione. Dedit ſiquidem author paruum perſeietatis hoīe differentiæ reſpectu appetitus: quoniam eſt de ſecūdarijs drīis nullā conſtituentibus paſſionē. Spes.n. differt a deſperatione, primo per ſimplicem acceſſum & receſſum a bono arduo, per poſſibilitatē autē & impoſſibilitatem ſecundario, vñ & ſi deſperatio paſſio ſenſitiua non cauſetur niſi a bono arduo æſtimato impoſſibili, deſperatio tamen in volūtate cauſatur quādo que ex bono arduo futuro æſtimato, quod non erit, quāuis credatur poſſibile, vt ſe ſerunt credentes Deum omnipotentē ad ſuperādū oia peccata mundi, & quia æſtimantes ſunt, ſibi nonquam dādam ve-
223 niam, deſperant de vita æterna: aliquid tñ perſeietatis habere in litera manifeſtatur ex hoc, quòd terminus motꝰ cauſati ab appetitu eſt obiectū appetitus ad idem.n.

Supra q.25. art.1.cor.fi. Et 3.diſ.26. q.1.ar.1.do. Et ver.q.4. ar.1.cor. Et op.3.c.262.

Articvlvs I.

Vtrum ſpes ſit idem quod deſiderium, vel cupiditas.

Ad primvm ſic proceditur. Vr quod ſpes ſit idē quod deſideriū ſiue cupiditas. Spes.n. ponitur vna quatuor principalium paſſionum: ſed Aug. enumerans quatuor principales paſſiones, ponit cupiditatē loco ſpei, vt patet in 14.† De Ciu. Dei. ergo ſpes eſt idem quod cupiditas ſiue deſiderium.

¶ 2 Præt. Paſſiones differūt ſecundum obiecta: ſed idē eſt obiectum ſpei & cupiditatis, ſiue deſiderij. ſ. bonū futurū. ergo ſpes eſt idē quod cupiditas, ſiue deſideriū. Si dicatur quod ſpes addit ſupra deſiderium poſſibilitatē adipiſcendi bonū futurū: cōtra. 3. Id quod per accidēs ſe habet ad obiectum, non variat ſpeciē paſſionis: ſed poſſibile ſe habet per accidens ad bonum futurum, quod eſt obiectū cupiditatis, vel deſiderij, & ſpei. ergo ſpes nō eſt paſſio ſpecie differens à deſiderio, vel cupiditate.

conſequendum mouet quod appetit, & ex differentia inter deſiderium & ſpem, poteſt facile patere. Multi.n. deſiderant principatum, qui tamen non ſperant illum, & multa difficilia bona concupiſcūtur, quæ non ſperantur, propterea quia non æſtimantur ab appetētibus, vt poſſibilia eis euenire. vñ & fatentur ſe concupiſcere, & deſiderare, & non ſperare.

†li.14 c.7.8. & 9.tom.5.

Sed contra. Diuerſarū potentiarū ſunt diuerſæ paſſiones ſpecie differentes: ſed ſpes eſt in iraſcibili, deſiderium autem & cupiditas in concupiſcibili. ergo ſpes differt ſpecie à deſiderio & cupiditate.

Respond. dicendum, quod ſpecies paſſionis ex obiecto cōſideratur, circa obiectum autem ſpei, quatuor conditiones attenduntur Primo quidem, quod ſit bonū: non.n. proprie loquendo, eſt ſpes niſi de bono, & per hoc differt ſpes à timore, qui eſt de malo. Secundo, vt ſit futurum, non.n. ſpes eſt de præſenti iam habito, & per hoc differt ſpes à gaudio, quod eſt de bono præſenti. Tertio, requiritur quòd ſit aliquid arduum cum difficultate adipiſcibile. nō.n. aliquis dr̄ aliqd ſperare minimum, quod ſtatim eſt in ſua ptāte vt habeat, & per hoc differt ſpes à deſiderio vel cupiditate, quæ eſt de bono futuro abſolute, vnde pertinet ad concupiſcibilem, ſpes autem ad iraſcibilē. Quarto, quòd illud arduum ſit poſſibile adipiſci, non enim aliquis ſperat id quod omnino adipiſci non poteſt, & ſecundum hoc differt ſpes à deſperatione. Sic ergo patet, quòd ſpes differt à deſiderio, ſicut differunt paſſiones iraſcibilis à paſſionibus concupiſcibilis, & propter hoc ſpes præſupponit deſiderium, ſicut & omnes paſſiones iraſcibilis præſupponunt paſſiones concupiſcibilis, vt ſupra dictum eſt.* *q.25.art.2.

Ad primvm ergo dicendū, quod Aug. ponit cupiditatem loco ſpei propter hoc, quòd vtrunq; reſpicit bonū futurum. Et quia bonum quod non eſt arduum, quaſi nihil reputatur, vt ſic cupiditas maxime videatur tendere in bonum arduum, in quod etiam tendit ſpes.

Ad secvndvm dicendum, quòd obiectū ſpei non eſt bonum futurum abſolute: ſed cum arduitate & difficultate adipiſcendi. vt dictum eſt.* *In cor. ar.

Ad tertivm dicendū, quòd obiectū ſpei nō tñ addit poſſibilitatē ſuper obiectū deſiderij. Sed ēt arduitatē, quæ ad aliā potentiā facit ſpē pertinere. ſ. ad iraſcibilē, quæ reſpicit arduum, vt in 1. dictū eſt. Poſſibile autem & impoſſibile non oīno per accidens ſe habēt ad obiectum appetitiuæ virtutis. Nā appetitus eſt principiū motionis: nihil aūt mouetur ad aliquid niſi ſub ratione poſſibilis. nullus.n. mouetur ad id, quod exiſtimat impoſſibile adipiſci: & propter hoc ſpes differt à deſperatione ſecūdum differentiā poſſibilis, & impoſſibilis. p.p.q.81.artic.2.

Articvlvs II. 224

Vtrum ſpes ſit in vi apprehenſiua, an in vi appetitiua.

2.2.q.18.ar.3.co.& 3.di.26.q.1.ar.1.cor. Et q.2.ar1.2.cor.Et ver.q.4.art.2.corpo.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quod ſpes pertineat ad vim cognitiuam: ſpes enim videtur eſſe expectatio quædā. dicit.n. Apoſtolus Rom. 8.

Si autem quod non videmus, ſperamus, per patientiam F expectamus: ſed expectatio videtur ad vim cognitiuã pertinere, cuius eſt expectare. ergo ſpes ad cognitiuam pertinet.

¶ 2 Præt. Idem eſt, vt vr̃, ſpes quod fiducia: vnde & ſperantes confidentes vocamus, quaſi pro eodem vtentes eo, quod eſt confidere & ſperare: ſed fiducia ſicut & fides, videtur ad vim cognitiuam pertinere. ergo & ſpes.

¶ 3 Præt. Certitudo eſt proprietas cognitiuæ virtutis: ſed certitudo attribuitur ſpei. ergo ſpes ad vim cognitiuam pertinet.

Art. præce. SED CONTRA. Spes eſt de bono, ſicut dictũ eſt* Bonum autem inquantum hmõi, non eſt obiectum cognitiuæ, ſed appetitiuæ virtutis. ergo ſpes non pertinet ad cognitiuam, ſed ad appetitiuam virtutem. G

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ cum ſpes importet extenſionem quandam appetitus in bonũ, manifeſte pertinet ad appetitiuam virtutẽ. Motus. n. ad res pertinet proprie ad appetitum: actio vero virtutis cognitiuæ perficitur non ſm motum cognoſcentis ad res, ſed potius ſm quod res cognitæ ſunt in cognoſcente. Sed quia vis cognitiua mouet appetitiuam, repreſentando ei ſuum obiectum, ſm diuerſas rationes obiecti apprehenſi ſubſequuntur diuerſi motus in vi appetitiua. Alius. n. motus ſequitur in appetitu ex apprehenſione boni, & alius ex apprehenſione mali: & ſimiliter alius motus ex apprehenſione præſentis & futuri, abſoluti & ardui, poſsibilis & impoſsibilis: & ſecundum hoc ſpes eſt motus appetitiuæ virtutis, conſequens apprehenſionẽ boni futuri ardui poſſibilis adipiſci ſcilicet extenſio appetitus in huiuſmodi obiectum. H

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quia ſpes reſpicit ad bonum poſsibile, inſurgit dupliciter homini motus ſpei, ſicut dupliciter eſt ei aliquid poſsibile ſecundum propriam virtutem & ſecũdum virtutem alterius Quod ergo aliquis ſperat per propriam virtutem adipiſci, non dicitur expectare, ſed ſperare tantum, ſed proprie dicitur expectare, quod ſperat ex auxilio virtutis alienæ, vt dicatur expectare, quaſi ex alio ſpectare, inquantum ſcilicet vis apprehenſiua præcedens non ſolum reſpicit ab bonum quod intendit adipiſci, ſed etiã ad illud cuius virtute adipiſci ſperat, ſecundũ illud Eccl. 5. Reſpiciens eram ad adiutorium hominũ. Motus ergo ſpei quandoque dicitur expectatio propter inſpectionem virtutis cognitiuæ præcedentem. I

AD SECVNDVM dicẽdum, ꝙ illud quod homo deſiderat, & æſtimat ſe poſſe adipiſci, credit ſe adepturũ & ex tali fide in cognitiua pcedente, motus ſequens in appetitu, fiducia nominatur. Denominatur. n. motus appetitiuus à cognitione præcedente, ſicut effectus ex cauſa magis nota: magis. n. cognoſcit vis apprehenſiua ſuum actum, quàm actum appetitiuæ.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ certitudo attribuitur motui non ſolum appetitus ſenſitiui, ſed etiã appetitus naturalis: ſicut dicitur, ꝙ lapis certitudinaliter tẽdit deorſum, & hoc propter infallibilitatem quam habet ex certitudine cognitionis, quæ præcedit motum K appetitus ſenſitiui, vel etiam naturalis.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſpes ſit in brutis aĩalibus.

AD TERTIVM ſic pcedit. Vr̃ ꝙ in brutis aĩalib⁹ nõ ſit ſpes. Spes. n. ẽ de futuro bono, vt Dama. 1. dicit: ſed cognoſcere futura nõ ptinet ad animalia bruta, quæ habẽt ſolum co- F gnitionem ſenſitiuam, quæ non eſt futurorum. ergo ſpes nõ eſt in brutis animalibus.

¶ 2 Præt. obiectum ſpei eſt bonũ poſsibile adipiſci, ſed poſſibile & impoſsibile ſunt quædam differẽtiæ veri & falſi, quæ ſolum ſunt in mente, vt Phil. dicit in 6. Met.* ergo ſpes nõ eſt in brutis animalib. in quibus non eſt mens.

¶ 3 Præt. Aug. dicit ſup Gen. ad literam, quòd animalia mouentur viſis: ſed ſpes non eſt de eo qđ videtur. Nam quod videt quis, quid ſperat? vt dicit Rom. 8. ergo ſpes non eſt in brutis animalibus.

SED CONTRA, Spes eſt paſsio iraſcibilis: ſed ĩ brutis animalibus eſt iraſcibilis. ergo & ſpes.

RESPONDEO dicendum, ꝙ interiores paſsiones aĩalium ex exteriorib. motib. apprehendi poſſunt: ex quibus apparet, ꝙ in aĩalib⁹ brutis eſt ſpes. Si. n. canis videat lepotem, aut accipiter autẽ nimis diſtantem, nõ mouetur ad ipſam, quaſi nõ ſperans ſe eam poſſe adipiſci: ſi autẽ ſit in propinquo, mouetur quaſi ſub ſpe adipiſcẽdi. Vt H .n. ſupra dictum eſt,* appetitus ſẽſitiuus brutorũ aĩalium, & etiã appetitus naturalis rerũ inſenſibiliũ ſequuntur apprehẽſionẽ alicuius intellectus, ſicut & appetit⁹ naturæ intellectiuæ, q dr̃ volũtas. Sed in hoc eſt dĩa, ꝙ voluntas mouet ex apprehenſione intellectus cõiũcti, ſed motus appetitus naturalis ſequiuur apprehenſionem intellectus ſeparati qui naturam inſtituit: & ſimiliter appetitus ſenſitiuus brutorum aĩalium, quæ etiam quodam inſtinctu naturali agunt. I Vnde in operibus brutorum animalium, & aliarum rerum naturaliũ, apparet ſimilis proceſſus, ſicut & in artis operibus: & per hunc modum in animalibus brutis eſt ſpes & deſperatio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quis bruta aĩalia non cognoſcant futurum, tamẽ ex inſtinctu naturali mouetur aĩal ad aliquid in futurum, ac ſi futurum prouideret: huiuſmodi enim inſtinctus eſt eis inditus ab intellectu K diuino præuidente futura.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ obiectũ ſpei non eſt poſſibile, prout eſt quædam differẽtia veri, ſic. n. conſequitur habitudinem prædicati ad ſubiectum: ſed obiectũ ſpei eſt poſsibile, quod dicitur ſecundum aliquam potentiam. ſic enim diſtinguitur poſsibile in 5. Metaph.* ſcilicet, in duo poſſibilia prædicta.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ licet id qđ eſt futurũ, nõ cadat ſub

¶ Super queſtionis quadrageſimæ. Articulum tertium.

235 3. di. 27. q. 1. ar. 1. cor. Li. 2. Ort. fidei c. 12. in fine.

IN art. 3. omiſſo 2. dubiũ occurrit de eo quod dicitur, ꝙ bruta non cognoſcunt futura. videtur enim hoc & contra ſenſum, & contra rationem. Contra ſenſum quidẽ, quia mouentur ad futura, & appetunt illa: timẽt futura, & cauent ab illis. Contra rõnem verò, quia ad perfectionem aĩalis perfecti ea igitur, quòd cognoſcat quicqd ſibi cõueniens, aut diſcõueniens eſt infra latitudinem cognoſcibilium per animã ſenſitiuam, alioquin natura defeciſſet: ſed pars ſẽſitiua extẽdit ſe ad temporis perceptionem, vt patet in memoria & diſtantia, quæ ſecundum tempus ſunt conueniẽtia, & nociua animalibus, vt patet in his quæ timemur, & ſperantur, ergo animal perfectum debet pcipere futura. quæ ſunt abſentia ſecundum tempus, ſicut cognoſcit diſtantia ſecundum locum.

*Li 6. Met. text. 8. to. 3.

*Li. 9. ſuper Ge. c. 14. ante me. to. 3.

¶ Ad euidẽtiã huius ambiguitatis ſciendum eſt, quòd ex exterioribus motibus manifeſte apparet, in animalibus irrationabilibus eſſe appetitũ motus reſpectu futuri, & boni, vt patet de ſpe, & deſperatione: & mali, vt patet de timore, hæc autem apparentia du cit neceſſario intellectum ad alteram duarum cauſarum, naturam ſcilicet, vel apprehenſionem futuri. Oportet enim vel, ea inſtinctu ad hæc moueri, vel ex ipſo obiecto cognito. Et ſi quidem ponitur, quòd animalia timent, & ſperant non eſt cognito futuro, ſed ex naturæ inſtinctu, minus nobilia ponuntur animalia. Manifeſtum eſt enim, quòd nobilius eſt appetere per apprehenſionem, quam per naturam, & quòd proprium motiuum animalis eſt appetibile cognitum, vt patet in 3. de anima. vnde appetere non ex obiecto cognito, ex defectu cognitionis prouenit, & ad ignobilitatem appetentis ſpectat: ſi verò creditur quòd animalia

*q. 1. ar. 2. & q. 26. art. 1.

tex. 27. 50.

malia timēt & ſperant ex obiecto futuro cognito, tunc animalia ponuntur nobiliter appetere, vtpote ea propria cauſa appetitus animalis. Et ſeruatur vniformitas paſſionum eorum. quā ſicut amant & odiunt, delectantur & triſtantur animalia ex proprijs obiectis illarum paſſionum cognitis mota, ita timent &c. Et licet de nobilitate non ſit dubiū, de veritate tamē quæſtio eſt. Cū .n. ea poſſibilibus faciat natura melius, nec vllā perfectionē poſſibilē inueniri in aliquo genere deneget, & appetere futura cognita, ſi poneretur, eēt non paruæ perfectionis in natura ſenſitiua, ad hoc tota qō deuenit, an ſit poſſibile cognoſcere futura notitia pure ſēſitiua. Si .n. poſſibile eſt, negandum nullo pacto ē inueniri in aīalibus. ſi autē impoſſibile, non defecit natura, ſed ſuppleuit inſtinctu, qđ impoſſibile erat fieri ab obiecto, vt in alia ſaluarent. Ad perſpiciēdum autem hoc, oportet cauere ne fallamur, inueſtigando cognitionē ſenſitiuam in nobis: quoniam in nobis ex coniunctione ad partem intellectiuā plus aliqđ ſortita eſt, quàm ſua puritas ſe extendit, vt patet de reminiſcentia, quę eſt actus partis ſenſitiuæ, vt dr̄ in lib. de Memoria & reminiſcentia: & tamen ſoli homini conuenit propter cām iam dictā. Ex actibus quoque ipſorū animalium falli poſſumus facile: quia cum ea duabus ſupradictis poſſint procedere cauſis, ſi vna illarum determinate inferatur, erit ſophiſma conſequentis: nec eſt voluntarium aut temerarium affirmare appetitum animalem futuri, & dubitare de cauſa eius, an ſit cognitio futuri in appetente exiſtēs, an in datore naturæ: quoniam manifeſte videmus, in animalibus quoſdam actus ea ſyllogiſmo procedentes, vt patet ex ſupradictis, & tamen cauſam eorum non dicimus diſcurſum in eis, ſed inſtinctum naturæ ab arte diuina impreſſum, ordinate mouentē, ſicut in horologijs artis ordo relucet, & ordinate ſonat. Sublata ergo via ex experientia in nobis, & ex actibus poſterioribus in animalibus, ex ipſa natura cognitionis ſenſitiuæ & futuri, inueſtigandū hoc reſtat: futurum, cum ſit tpis differentia, conſtat ꝙ perceptibile eſt ſenſitiua cognitione, quatenus tēpus eſt: quoniam memoria tempus præteritum cognoſcit determinate, vt heri, & indeterminate, vt olim. Memoramur .n. & ꝙ heri vidimus, & ꝙ olim non certo nobis die audiuimus hoc: vnde ſi futurum perceptioni ſenſus repręſentat ex rōne propria, quia futurum eſt, oportet ꝙ hoc habeat vt nō ſm id, in quo conuenit cum præterito & ex hoc apparet, ꝙ futurum ea hoc, ꝙ non eſt in ſeipſo, non repugnat perceptioni ſenſitiuæ: in hoc .n. conuenit cum præterito neutrum .n. eſt in ſeipſo: & tamen illud percipitur memorando: proprium autem futuro, vt diſtinguitur contra præteritum & præſens, eſt non eſſe, nec fuiſſe, ac per hoc non immutare nec immutaſſe ſenſum: & quoniam nō aliter percipitur tempus a parte ſenſitiua, niſi per immutationem, ideo futurū repugnat perceptioni ſenſitiuæ. Cum enim tempus ſit omnis motus ſecundum prius & poſterius, non aliter percipitur ſenſu tempus, niſi percipiendo quandam diſtantiam ſucceſſiuam ab illa mutatione vſque ad illam: & ſic depictis in parte ſenſitiua hac & illa mutatione percipitur tempus, propter qđ illius totum tēporis præteriti meminimus, cuius immutatio aliqua depicta retinetur: vnde cū futuri immutationes non ſint in anima pictæ, quamdiu futurū eſt, imperceptibile erit in ſen-

226 Supr. q. 23. art. 2. cor. ſi. & præſent. q. ar. 1. ca. & ad 3. Et 3. diſt. 26. q. 1. art. 1. cor. Et veri. q. 4. ar. 1. c.

*Tex. 17. to mo 3.

q. 23. art. 2.

visu, tamen ex his quæ videt animal in præſenti, mouet eius appetitus in aliquod futurum vel proſequendum, vel vitandum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrū ſpei cōtrarietur deſperatio.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ deſperatio non ſit cōtraria ſpei. Vni .n. vnum eſt contrarium, vt dr̄ in 10. Met. ſed ſpei cōtrariatur timor: nō ergo cōtrariatur ei deſperatio.

¶ 2. Præterea. Contraria videntur eſſe circa idem: ſed ſpes & deſperatio non ſunt circa idem. nam ſpes reſpicit bonum, deſperatio autem eſt propter aliquod malum impeditiuū adeptionis boni. ergo ſpes non contrariatur deſperationi.

¶ 3 Præt. Motui non contrariatur motus, quies vero opponitur motui, vt priuatio: ſed deſperatio magis videtur importare immobilitatē, quā motum. ergo non cōtrariatur ſpei, quæ importat motum extenſionis in bonum ſperatum.

SED CONTRA eſt, ꝙ deſperatio nominatur pce contrarium ſpei.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut* ſupra dictum eſt. In mutationibus inuenitur duplex cōtrarietas. Vna ſm acceſſum ad contrarios terminos: & talis contrarietas ſola inuenitur in paſſionibus concupiſcibilis; ſicut amor & odium contrariantur. Alio modo per acceſſum, & per receſſum reſpectu eiuſdē termini. & talis contrarietas inuenitur in paſſionibus iraſcibilis, ſicut* ſupra B dictū eſt. Obiectū autē ſpei, quod eſt bonū arduū, habet quidem rationē attractiui, prout cōſideratur cū poſſibilitate adipiſcendi, & ſic tēdit in ipſum ſpes, quæ importat quendā acceſſum: ſed ſm quod cōſideratur cum impoſſibilitate obtinendi, habet rationem repulſiui. quia, vt dicitur in 3.* Eth. cum ventum fuerit ad aliquid impoſſibile, tunc homines diſcedunt, & ſic reſpicit hoc obiectū deſperatio: vnde importat motum cuiuſdam receſſus, & propter hoc contraria- C tur ſpei, ſicut receſſus acceſſui.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ timor contrariatur ſpei ſecundum contrarietatem obiectorum .ſ. boni & mali. Hęc .n. cōtrarietas inuenitur in paſſionibus iraſcibilis, ſecundum quod deriuantur a

A ſitiua parte futurum, vt ſic. Et propterea in litera dr̄, ꝙ bruta non percipiunt futura, ſed ſpes, & ſimiliter timor, & vniuerſaliter quælibet paſſio iraſcibilis in eis eſt motus animalis appetitus ſm ſubſtantiā, quia eſt actus ſenſus elicitus ex cognitione, ſeu obiecto cognito ab appetēte cātus, ſed ē naturalis ſm qd, pro quāto natura ſupplet, nō obiectum cognitū (quia, vt in litera di, ex præſenti cognito ſperant) ſed proprietatē eius: quia ſperant futurum, & non ex futuro ab eis cognito mouentur. Scito tñ cū his, ꝙ ſicut magna eſt differētia in dicendo, A eſt futurum, & dicendo, A erit, quoniā cum veritate prioris, ſtat falſitas ſecundę, vt dicit in De ſomno & vig. ita in eſſendo, quoniam ab eo quòd res eſt, vel non eſt, oratio dicitur vera, vel falſa: & ſimiliter in repræſentando, immutando, & cognoſcēdo. primum .n. ad id, quod eſt in præſēti de futuro prouenit .i. cauſas futuri, ſpectat ſecūdū ad ipſum qđ futurum eſt. cum .n. dicimus pluuiam futurā, cauſas pluuiæ ſignificamus ad eſſe præparatas ad eā. cū autem dicimus, pluuia erit, ipſam pluuiam ponendam in eſſe dicimus: vbi manifeſte liquet, quod ſi cauſæ illæ impediuntur, ſm dictum nō fuit verum, ſed primū tantum: & cōſequenter aliud & aliud eſſe ſignificabatur, vt dictum eſt. Quia igitur aliud eſt noſſe, quòd A eſt futurum, & aliud ꝙ A erit, & differunt penes differentiam præſentis & futuri, quia dum cognoſcitur quòd A eſt futurum, cognoſcitur præſens præparatio futuri: dum cognoſcitur verò ꝙ A erit, co- D gnoſcitur ipſum futurum: & ſenſitiuæ cognitioni non præſēs ſed futurum repugnat, conſequens eſt, ꝙ licet ſenſitiua pars non poſſit percipere quam quod timet, percuſſio comminata erit, aut ꝙ captio prædæ ſeparata erit, non prohibetur tamen percipere, quod futura eſt. ſicut .n. ouis videns lupum, ex ſenſatis ſpeciebus elicit & percipit inimicum: ita canis videns leporem ſic diſtantē, elicit & percipit prædam futurā. Nihil video huic obſtare: futuritio .n. ſicut & præteritio, inter intentiones elicitas ex ſpeciebus ſenſatis numerāda vr̄, propter ꝙ non eſt extra genus perceptibilium ſenſu, & eſt præſens. propter qđ immutare pōt ſenſitiuam partem, & latet ſub ſpeciebus ſenſatis in reſpectu ad talia animalia. Sicut .n. inimicitia defertur cum ſpeciebus ſenſatis ex lupo ab oue, & nō cum eiſdem ſenſatis ab alio lupo: ita intentio futuræ pluuiæ, prędæ, lęſionis, vindictæ &c. E defertur animalibus iſtis, & non alijs, niſi forte quis dicat, ꝙ quia intentio futuri refert non ens: dicit .n. habitudinem præparationis ad id, quod futurum eſt, quod cōſtat nō eſſe, & niſi cognoſcatur præparatio illa, vt ſic, non percipitur intentio futuri. Sed hoc non obſtare vr̄, quia ſicut animalia non negantur percipere poſſibile vel impoſſibile, vt ſunt differentiæ potentiarum, vt in litera dr̄ in reſponſione ad ſm: ita nec hmōi intentiones futurorum. Quòd autem animalia cognoſcāt poſſibile eis, vel impoſſibile ea eo apparet, quòd canis motus ad capiendam coturnicem in aliquanta diſtantia, eandem coturnicem magis ſibi appropinquantem ſuper arborem ſe locantem miratur, & deſiſtit à motu appetens illam. hæc .n. diuerſitas non ex parte appetitus, ſed cognitionis prouenit, permanet ſiquidē in appetitu, ſed apprehendit impoſſibilē ſibi peruentionem vſque ad illā illic, quam prius alibi apprehendebat poſſibilem: neutrum tamē cognoſcit comparando potentiam ad actum,

*q. 23. ar. 2.

cap. 3. a medio, tom. 5.

actum, aut præſens futuro, aut id quod é ei, quod erit: ſic enim cognoſcere rationis proprium eſt, ſed ſimplici præſentatione ſimul offertur, vt qdam factibile, aut quoddam imminens ita quòd ſimul extrema quaſi confunduntur oblata. Intellect* enim natus eſt adunata diuidere, & ecótra perfecte; vis autẽ ſenſitiua inferior riuus quidam nobilis intellectus, nata eſt etiam diſtincta quaſi vnire ſimplici tamen indiſtinctione; ꝓpter quod animalia non percipiũt ſenſu futura, neq; poſſibilia, niſi quæ imminẽt nũc, quaſi perceptio eorũ non tam ſe extendat ad futurũ, quàm ad quoddã præſens confuſum, ſimili modo quo apud Grammaticus tẽpus præſens, ponitur. Et ſic ſimul ſaluatur litera, quòd animalia non cognoſcunt futura, q̃a non apprehendunt ipſa, vt quia erũt, aut nõ erunt, quod eſt proprie cognoſcere futura. Et quia etiam ipſa eſſe futura non apprehẽdunt niſi imminentia, quod eſt apphendere intẽtionem futuri ſub quodam præſenti confuſo, & ſuſtinetur quod animalia mouentur ab obiecto proprio, ſcilicet futuro apphenſo ad timendum, ſperandum, vindicandũ &c. Apprehẽdere. n. ſic intentionem futuri, ſufficit ad hęc. q̃ſi alicui hæc nõ faciũt ſatis, meliori innitatur rationi.

227 Infra q. 42. artic. 5. ad 1. & q. 45. art. 3 cor.

*in princ. 2. lib. Ethi.

Art. 1. huius quæſt.

*cap. 13. circa med. tomo 6.

† tex. 34. tomo 2.

paſsionibus concupiſcibilis: ſed deſperatio contrariatur ei ſolum ſ'm contrarietatẽ acceſſus & receſſus.

A SECVNDVM Dicendum, quòd deſperatio nõ reſpicit malum ſub ratione mali: ſed per accidens quandoque reſpicit malum inquantum facit impoſſibilitatem adipiſcendi: poteſt autem eſſe deſperatio ex ſolo ſupexceſſu boni.

AD TERTIVM Dicendũ, q deſperatio non importat ſolam priuationẽ ſpei, ſed importat quẽdam receſſum à re deſiderata propter æſtimatam impoſſibilitatem **G** adipiſcendi, vnde deſperatio præſupponit deſiderium, ſicut & ſpes. de eo enim quod ſub deſiderio noſtro non cadit, neque ſpẽ, neque deſperationem habemus: & propter hoc etiam vtrunque eorum eſt de bono, quod ſub deſiderio cadit.

ARTICVLVS V.

Vtrum cauſa ſpei ſit experientia.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd experientia non ſit cã ſpei. Ex **H** periẽtia. n. ad vim cognitiuã pertinet, vnde Philoſophus dicit in 2.* Ethico. quòd virtus intellectualis indiget experimento & tempore: ſpes autem nõ eſt in vi' cognitiua, ſed in appetitiua, vt dictum eſt. ergo experientia non eſt cauſa ſpei.

¶ 2 Præterea. Philoſophus dicit in 2.† Rhet. quòd, ſenes ſunt difficilis ſpei propter experientiam. ex quo videtur quòd experientia ſit cauſa defectus ſpei, ſed non eſt idẽ cauſa oppoſitorum. ergo experien- **I** tia non eſt cauſa ſpei.

¶ 3 Præ. Philoſophus dicit in 2. †de cœlo, q de omnibus enuntiare aliquid, & nihil prætermittere, quandoque eſt ſignum ſtultitiæ, ſed q homo tentet omnia, ad magnitudinem ſpei pertinere vr: ſtultitia autem prouenit ex inexperientia: ergo inexperientia vr eſſe magis cauſa ſpei, quàm experientia.

SED CONTRA eſt, quòd Philoſophus dicit in 3.* Ethico. quòd aliqui ſunt bonæ ſpei propter multoties, & multos viciſſe, quod ad experientiam pertinet. er- **K** go experientia eſt cauſa ſpei.

Cap. 8. inter fiuẽ & med. ca. tom. 5.

*Art. 1. huius quæſt.

RESPONDEO Dicendum, quòd, ſicut * ſupra dictum eſt, ſpei obiectum eſt bonum futurum arduum poſſibile adipiſci. Poteſt ergo aliquid eſſe cauſa ſpei, vel quia facit homini aliqd eſſe poſſibile, vel quia facit eum exiſtimare aliquid eſſe poſsibile. Primo modo eſt cauſa ſpei omne illud, quod auget poteſtatem hominis, ſicut diuitiæ & fortitudo, & inter cætera etiam experientia: nam per experientiam homo acquirit facultatem aliquid de facili faciendi, & ex hoc ſequitur ſpes. vnde Vegetius dicit in lib. de re militari. Nemo facere metuit, quod ſe bene didiciſſe confidit. Alio modo eſt cauſa ſpei omne illud quod facit alicui exiſtimationẽ, quòd **F** aliquid ſit ſibi poſsibile: & hoc modo & doctrina, & pſuaſio quælibet poteſt eſſe cauſa ſpei: & ſic etiam experientia eſt cauſa ſpei, inquantum. ſ. per experientiam ſit homini exiſtimatio, q aliquid ſit ſibi poſsibile, quod impoſſibile ante experientiam reputabat. Sed per hunc modum experientia poteſt eſſe cauſa defectus ſpei, q̃a ſicut per experientiam ſit homini exiſtimatio, q aliqd ſibi ſit poſsibile, quod reputabat impoſsibile: ita econuerſo per experientiam ſit homini exiſtimatio, quòd aliquid nõ ſit ſibi poſsibile, quod poſsibile exiſtimabat. Sic ergo experientia eſt cauſa ſpei duobus modis: cauſa autem defectus ſpei vno modo, & propter hoc magis dicere poſſumus eam eſſe cauſam ſpei.

AD PRIMVM ergo dicendum, q experientia in operabilibus non ſolum cauſat ſciẽtiam, ſed etiam cauſat quendam habitum propter conſuetudinem, qui facit operationem faciliorẽ: ſed & ipſa virtus intellectualis facit ad poteſtatem facile operandi: demonſtrat etiã aliquid eſſe poſsibile, & ſic cauſat ſpem.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd in ſenibus eſt defectus ſpei propter experientiam, inquantum experientia facit exiſtimationem impoſsibilis. Vnde ibidem ſubditur, quòd eis multa euenerunt in deterius.

AD TERTIVM Dicendum, q ſtultitia & inexperientia poſſunt eſſe cauſa ſpei quaſi per accidens, remouendo. ſ. ſcientiam, ꝓp quam vere exiſtimatur aliquid eſſe non poſſibile: vnde ea ratione inexperientia eſt cauſa ſpei, qua experientia eſt cauſa defectus ſpei.

ARTICVLVS VI.

Vtrum in iuuenibus & in ebrioſis abundet ſpes.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd iuuentus & ebrietas nõ ſint cauſa ſpei. Spes enim importat quandã certitudinẽ & firmitatẽ. Vnde ad Heb. 6. Spes cõparat̃ anchorę, ſed iuuenes & ebrij deficiunt à firmitate, habent. n. animum de facili mutabilem ergo iuuentus & ebrietas non eſt cauſa ſpei. 228 Infra q. 45. art. 3 cor.

¶ 2 Præterea. Ea quæ augent poteſtatem, maxime ſunt cauſa ſpei, vt ſupra dictum eſt: * ſed iuuentus & ebrietas quandam infirmitatem habent adiunctam. ergo non ſunt cauſa ſpei. Art. præced.

¶ 3 Præt. Experiẽtia eſt cã ſpei, vt dictũ eſt:* ſed iuuenibus experientia deficit. ergo iuuentus non eſt cã ſpei. Art. præced.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in 3. Ethico.* quòd inebriati ſunt bene ſperantes, & in 2. Rhet. dicitur, † quòd iuuenes ſunt bonę ſpei. Cap. 8. poſt medium. †Ca. 12. paulo poſt princ. tom 6.

RESPONDEO Dicendum, q iuuentus eſt cauſa ſpei ꝓp tria, vt Philoſophus dicit in 2. Rhe.* & hæc tria poſſunt accipi ſ'm tres cõditiones boni, quod eſt obiectum ſpei, quod eſt futurum, & arduum, & poſsibile, vt dictum eſt. Iuuenes enim multum habẽt de futuro, & parum de præterito: & ideo, quia memoria eſt prçteriti, ſpes autem futuri, parum habent de memoria, ſed multum viuunt in ſpe. Iuuenes etiam propter caliditatem naturæ habent multos ſpiritus, & ita in eis cor ampliatur: ex amplitudine autem cordis eſt, quòd aliquis ad ardua tendat, & ideo iuuenes ſunt animoſi & bonæ ſpei. Similiter etiam illi qui non ſunt paſsi repulſam nec experti impedimenta in ſuis conatibus de facili reputãt aliquid ſibi poſsibile. vnde & iuuenes, propter inexperientiam impedimentorum, & defectuum, de facili reputãt aliquid ſibi poſsibile, & ideo ſunt bonæ ſpei. Duo etiam iſtorum ſunt in ebrijs. ſ. caliditas, & multiplicatio ſpirituum propter vinum. Et iterum inconſideratio periculorum, vel defectuum. Et propter eãdem rationem etiam omnes ſtulti, & deliberatione non vtentes omnia tentant, & ſunt bonæ ſpei. Lib. 2. Rhet. ca. 12. tom 6.

AD

Ad primum ergo dicendum, quòd in iuuenibus, & ebrijs licet non ſit firmitas ſecundum rei veritatem, eſt tamen in eis ſecundum eorum æſtimationem reputant.n.ſe firmiter aſſecuturos illud quod ſperant. Et ſimiliter dicendum ad ſecundum, quòd iuuenes, & ebrij habent quidem infirmitatem ſecundum rei veritatem, ſed ſecundum eorum exiſtimationem habent poteſtatem: quia ſuos defectus non cognoſcunt.

Ad secundum Dicendum, quòd non ſolum experientia, ſed etiam inexperientia eſt quodammodo cauſa ſpei, vt dictum eſt.*

*ar. præced.

229

Articulus VII.

Vtrum ſpes ſit cauſa amoris.

Ad septimum ſic proceditur. Videtur quòd ſpes non ſit cauſa amoris: quia ſecũdum Aug. 14. de Ciuit. Dei,* Prima affectionum animæ eſt amor: ſed ſpes eſt quædam affectio animæ. amor ergo præcedit ſpem. non ergo ſpes cauſat amorem.

¶ 2 Præter. Deſiderium præcedit ſpem: ſed deſiderium cauſatur ex amore, vt dictum eſt.† ergo etiam ſpes ſequitur amorem. non ergo cauſat ipſum.

¶ 3 Præterea. Spes cauſat delectationem, vt ſupra dictum eſt:* ſed delectatio non eſt niſi de amato. ergo, amor præcedit ſpem.

Sed contra eſt, quòd dicitur Matth. 1. ſuper illud, Abraham genuit Iſaac: Iſaac autem genuit Iacob. dicit glo.† id eſt, fides ſpem, ſpes charitatem: charitas autem eſt amor. ergo amor cauſatur à ſpe.

Respondeo Dicendum, quòd ſpes duo reſpicere poteſt. Reſpicit enim ſicut obiectum, bonum ſperatum: ſed quia bonum ſperatum eſt arduum poſſibile, aliquando autem fit aliquod arduum poſſibile nobis, non per nos, ſed per alios, ideo ſpes etiam reſpicit illud, per quod fit nobis aliquid poſſibile. Inquantum igitur ſpes reſpicit bonum ſperatum, ſpes ex amore cauſatur: non.n. eſt ſpes niſi de bono deſiderato & amato. inquantum verò reſpicit illum, per quem fit aliquid nobis poſſibile, ſic amor cauſatur ex ſpe, & non econuerſo. Ex hoc enim, quòd per aliquem ſperamus nobis poſſe prouenire bona, mouemur in ipſum ſicut in bonum noſtrum, & ſic incipimus ipſum amare. Ex hoc autem quòd amamus aliquem, non ſperamus de eo niſi per accidens, inquantum ſcilicet credimus non reamari ab ipſo. vnde amari ab aliquo facit nos ſperare de eo ſed amor eius cauſatur ex ſpe, quam de eo habemus. Et per hæc patet reſponſio ad obiecta.

Articulus VIII.

Vtrum ſpes conferat ad operationem, vel magis impediat.

230 Ad octavum ſic proceditur. Videtur quòd ſpes non adiuuet operationem, ſed magis impediat. Ad ſpem enim ſecuritas pertinet: ſed ſecuritas parit negligentiam, quæ impedit operationem. ergo ſpes impedit operationem.

¶ 2 Præterea. Triſtitia impedit operationem, vt ſupra dictum eſt:* ſed ſpes quandoque cauſat triſtitiam, dicitur enim Prouerb. 14. Spes quæ differtur, affligit animam. ergo ſpes impedit operationem.

¶ 3 Præterea. Deſperatio contrariatur ſpei, vt dictum eſt:* ſed deſperatio maxime in rebus bellicis adiuuat operationem. dicitur enim 2. Reg. 12. quòd periculoſa res eſt deſperatio. ergo ſpes facit contrarium effectum, impediendo ſcilicet operationem.

Sed contra eſt, quod dicitur 1. ad Corint. 9. Quòd qui arat debet arare in ſpe fructus percipiendi: & eadem ratio eſt in omnibus alijs.

Respon. Dicendũ, quòd ſpes per ſe habet quòd adiuuet operationẽ intẽdẽdo ipſam, & hoc ex duobus. Primo quidem ex ratione ſui obiecti, quod eſt bonum arduum poſſibile. exiſtimatio enim ardui excitat attentionẽ: exiſtimatio verò poſſibilis nõ retardat conatum: vnde ſequitur quòd hõ intente operetur propter ſpem. Secundo vero ex ratione ſui affectus: ſpes enim vt ſupra dictum eſt *cauſat delectationem, quę adiuuat operationem, vt ſupra dictum eſt: vnde ſpes operationem adiuuat.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſpes reſpicit bonum conſequendum, ſecuritas autẽ reſpicit malum vitandum: vnde ſecuritas magis videtur opponi timori, quàm ad ſpem pertinere: & tamen ſecuritas non cauſat negligentiam, niſi inquantum diminuit exiſtimationem ardui, in quo etiam diminuitur ratio ſpei. Illa enim in quibus homo nullum impedimentum timet, quaſi iam non reputantur ardua.

Ad secundum Dicendum, quòd ſpes per ſe cauſat delectationem, ſed per accidens eſt, vt cauſet triſtitiam, vt ſupra dictum eſt.*

Ad tertium dicendum, quòd deſperatio in bello fit periculoſa propter aliquam ſpem adiunctam. Illi.n. qui deſperant de fuga, debilitantur in fugiendo, ſed ſperant mortem ſuam vindicare: & ideo ex hac ſpe acrius pugnant, vnde periculoſi hoſtibus fiunt.

*q.32. ar. 3. ad 2. & q. 33. arti. 4. & q. 35. arti. 3.

*q.32. ar. 3. ad 3.

Quaestio XLI.

De timore ſecundum ſe, in quatuor articulos diuiſa.

Conſequenter cõſiderãdum eſt primo de timore, & ſecundo de audacia.

Circa timorem conſiderãda ſunt quatuor. Primo, de ipſo timore. Scdo, De obiecto eius. Tertio, De cauſa ipſius. Quarto, De effectu.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum timor ſit paſſio animæ.

¶ Secũdo, Vtrum ſit ſpãlis paſſio.

¶ Tertio, vtrum ſit aliquis timor naturalis.

¶ Quarto, De ſpeciebus timoris.

Articulus I.

Vtrum timor ſit paſſio animæ.

Ad primum ſic procedit. Videtur quòd timor non ſit paſſio aĩæ. Dicit.n. Damaſc. in lib. 3.* quòd timor eſt virtus ſecundum ſyſtolen, i. contractionem, eſſentiæ deſideratiuę: ſed nulla virtus eſt paſſio, vt probatur in 2. Ethi.† ergo timor non eſt paſſio.

¶ 2 Præt. Omnis paſſio eſt effectus ex præſentia agentis proueniẽs: ſed timor nõ eſt de aliquo præſenti, ſed de futuro, vt Dam.* dicit in 2. lib. ergo timor non eſt paſſio.

¶ Super quæſtionẽ quadrageſimam primam.

In tota q.41. nihil mihi occurrit ſcribendum, niſi quòd aduertas, admirationem ab Ariſtotele in 1. Rhet. poni concupiſcentiam, à Damaſceno vero timorem: aut quia communiter ea vſus eſt Ariſtotel. iſte verò ſpecialiter, vt eſt reſpectu difficilis mali: aut quia vtraque paſſio in admiratione clauditur ſcilicet concupiſcentia & timor, & ratione illius delectat, ratione iſtius non. Et quoniam experimur admirantes non delectari, vt ſuperius dictum eſt, admiratio magis concupiſcentiæ quam timoris habet: videtur tamen aliquid timoris ſemper habere, dum timet malum difficultatis, vt in reſponſione ad quartum: vel potius iudicij, vt in reſponſione ad vltimum dicitur. vtrunque enim malum præſto eſt admiranti, laboris ſcilicet, & erroris ſed hoc communius videtur.

231

*Infra art. 2. cor.

Cap. 23. συστολὴν κατὰ ἔνδειαν

†Cap. 5. tomo 5.

Cap. 1. in fine.

¶ Præterea.

¶ 3 Præt: Omnis paſſio animæ eſt motus appetitus ſenſitiui, qui ſequitur apprehenſionem ſenſus: ſenſus autem non eſt apprehenſiuus futuri, ſed præſentis. cũ ergo timor ſit de malo futuro, videt ꝙ non ſit paſſio animæ.

SED CONTRA eſt, quod Aug. in 14. de Ciuita. Dei,* enumerat timorem inter alias animæ paſsiones. Lib. 14. c. 7. 8. & 9. 10. 5.

RESPONDEO Dicendum, quod inter cæteros animæ motus poſt triſtitiam, timor magis rationem obtinet paſsionis. Vt. n. ſupra dictum eſt,* ad rationem paſſionis primo quidem pertinet, ꝙ ſit motus paſsiuæ virtutis, ad quam. ſ. comparetur ſuum obiectum ꝑ modum actiui mouentis, eo quod paſsio eſt effectus agentis: & per hunc modum ēt ſentire & intelligere dicunt pati. Secundo, magis proprie dr̃ paſsio motus appetitiuæ virtutis habentis organum corporale. qui fit cũ aliqua tranſmutatione corporali. Et adhuc propriiſsime illi motus paſſiones dicuntur, qui important aliquod nocumẽtum. Manifeſtum eſt autem, ꝙ timor, cum ſit de malo, ad appetitiuam potentiam pertinet, quæ per ſe reſpicit bonum, & malum: pertinet autem ad appetitum ſenſitiuum. fit enim cum quadam tranſmutatione. ſ. cum contractione, vt Dama.* dicit: & importat etiã habitudinem ad malum, ſecũdum ꝙ malum habet quodammodo victoriam ſuper aliquod bonum, vnde veriſſime ſibi competit ratio paſſionis, tamen poſt triſtitiã, quæ eſt de præſenti malo. nam timor eſt de malo futuro, quod non ita mouet ſicut præſens. q. 22. arti. 1. Li. 3. Orth. fidei. c. 23.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtus nominat quoddã principium actionis: & ideo inquantum interiores motus appetitiuæ virtutis ſunt principia exteriorum actuum, dicuntur virtutes. Philoſophus autẽ negat paſſionem eſſe virtutem, quæ eſt habitus.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ſicut paſsio corporis naturalis prouenit ex corporali præſentia agẽtis: ita paſſio animæ prouenit ex animali præſentia agẽtis abſque præſentia corporali, vel reali, inquantum ſcilicet malum, quod eſt futurum, realiter eſt præſens ſecũdum apprehenſionem animæ.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſenſus non apprehendit futurum, ſed ex eo quòd apprehendit præſens, animal naturali inſtinctu mouetur ad ſperandum futurum bonum, vel timendum futurum malum.

ARTICVLVS II.

Vtrum timor ſit ſpecialis paſſio.

232 q. 33. non procul a fine, tom. 4.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ timor nõ ſit ſpecialis paſsio Dicit. n. Aug. in li. 83. q.* ꝙ quem non exanimat metus, neque cupiditas eũ vaſtat, nec ægritudo, id eſt, triſtitia eum macerat, nec ventilat geſtiens & vana lætitia: ex quo videtur quòd remoto timore omnes aliæ paſsiones remouentur. non ergo paſſio eſt ſpecialis, ſed generalis.

Cap. 2. to. 5. ¶ 2 Præterea. Philoſophus dicit in 6. Ethi.* quòd ita ſe habet in appetitu proſecutio & fuga, ſicut in intellectu affirmatio & negatio: ſed negatio nõ eſt aliqd ſpãle in ĩtellectu, ſicut nec affirmatio, ſed aliquid commune ad multa. ergo nec fuga in appetitu: ſed nihil eſt aliud timor, quàm fuga quædam mali. ergo timor non eſt paſſio ſpecialis.

¶ 3 Præterea. Si timor eſſet paſsio ſpecialis, præcipue in iraſcibili eſſet: eſt autem timor etiam in concupiſcibili. Dicit. n. Philoſophus in 2. Rhet. quòd timor eſt triſtitia quædam. Et Dama.† dicit, quòd timor eſt virtus deſidaratiua: triſtitia autem & deſiderium ſunt in concupiſcibili vt ſupra dictum eſt.* non eſt ergo paſsio ſpecialis, cum pertineat ad diuerſas potentias. Cap. 5. †Dama. lib. 3. cap 23. q. 30. & 35. artic. 1.

SED CONTRA eſt, quod condiuiditur alijs paſ- F ſionibus animæ, vt patet per Dama.* in 2. libro.

RESPONDEO Dicendum, quòd paſsiones animæ recipiunt ſpeciem ex obiectis. Vnde ſpecialis paſſio eſt, quæ habet ſpeciale obiectum: timor autem habet ſpeciale obiectum, ſicut & ſpes. Sicut enim obiectũ ſpei eſt bonum futurum arduum poſsibile adipiſci: ita obiectum timoris eſt malum futurum difficile, cui reſiſti non poteſt, vnde timor eſt ſpecialis paſsio animæ. Cap. 15.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ omnes paſsiones animæ deriuantur ex vno principio. ſ. ex amore, in quo habent adinuicem connexionem, & ratione huius connexionis remoto timore, remouentur aliæ paſsiones animæ, non ideo quia ſit paſsio generalis.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd non omnis G fuga appetitus eſt timor, ſed fuga ab aliquo ſpeciali obiecto, vt dictum eſt:* & ideo licet fuga ſit quoddam generale, tamen timor eſt paſsio ſpecialis. In corp. ar.

AD TERTIVM Dicendum, quòd timor nullo modo eſt in concupiſcibili, non enim reſpicit malum abſolute, ſed cum quadam difficultate, vel arduitate, vt ei reſiſti vix poſsit. Sed qa paſsiones iraſcibilis deriuantur à paſſionibus concupiſcibilis, & ad eas terminãtur, vt ſupra dictum eſt,* ideo timori attribuuntur ea, quæ ſunt concupiſcibilis. dicitur enim timor eſſe triſtitia, ĩquantum obiectum timoris eſt contriſtans, ſi præſens fuerit, vnde & Philoſophus dicit ibidem.* quòd timor procedit ex phantaſia futuri mali corruptiui, vel contriſtatiui. Similiter & deſiderium attribuitur à Dam.* timori, quia ſicut ſpes cauſatur, vel oritur à deſiderio H boni, ita timor eſt ex fuga mali, fuga autem mali oritur ex deſiderio boni, vt ex ſupra dictis patet.* q. 25. arti. 3. Libr. 2. Rhe. c. 5. in prin. Dama. loc. in arg. cita. tom. q. 25. art. 2.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſit aliquis timor naturalis.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd timor aliquis ſit naturalis. Dicit enim Damaſ. in 3. lib.* quòd eſt quidam timor naturalis nolẽte anima diuidi à corpore. 233 Cap. 23. *artic. 2. ad prin.

¶ 2 Præterea. Timor ex amore oritur, vt dictum eſt, ſed eſt aliquis amor naturalis, vt Diony. dicit 4. cap. de diu. I noin.† ergo etiam eſt aliquis timor naturalis. † In 2. part.

¶ 3 Præterea. Timor opponitur ſpei, vt ſupra dictum eſt,* ſed eſt aliqua ſpes naturæ, vt patet per id quod dicitur Rom. 4. de Abraham, quod contra ſpem naturæ in ſpem gratiæ credidit. ergo etiam eſt aliquis timor naturæ. *q. 40. art. 4. ad 1.

SED CONTRA. Ea quæ ſunt naturalia, communiter inueniuntur in rebus animatis & inanimatis ſed timor non inuenitur in rebus inanimatis. ergo timor non eſt naturalis.

RESPON. Dicendum, ꝙ aliquis motus dicitur naturalis, quia ad ipſum inclinat natura, ſed hoc contingit dupliciter. Vno modo, quod totum perficitur à na K tura abſque aliqua operatione apprehenſiuæ virtutis, ſicut moueri ſurſum, eſt motus naturalis ignis, & augeri eſt motus naturalis animalium & plantarum. Alio modo dicitur motus naturalis, ad quem natura inclinat: licet non perficiatur niſi per apprehenſionem, quia, ſicut ſupra dictum eſt,* motus cognitiuæ & appetitiuæ virtutis reducuntur in naturam ſicut in principium primum. Et per hunc modum ēt ipſi actus apprehẽſiuæ virtutis vt intelligere, ſentire, & memorari, & ēt mutus appetitus aĩalis qñq; dicuntur naturales, & per hunc modũ põt dici timor naturalis, & diſtinguit à timore non naturali ſm diuerſitatem obiecti. Eſt. n. vt Philoſophus dicit in 2. Rhetorico.* timor de malo q. 17. arti. 9. ad 2. & q. 10. ar. 1. Cap. 5. to. 6.

corru-

corruptiuo, quod natura refugit propter naturale deſiderium eſſendi, & talis timor dicitur eſſe naturalis. Et iterum de malo contriſtatiuo, quod non repugnat naturæ, ſed deſiderio appetitus, & talis timor non eſt na-

30.ar.3.& 31.arti.7. turalis: ſicut etiam ſupra, amor,* concupiſcentia, & delectatio, diſtincta ſunt per naturale, & non naturale. Sed ſecundum primam acceptionem naturalis, ſciendum eſt, quòd quædam de paſſionibus animæ quandoque dicuntur naturales, vt amor, deſiderium & ſpes: aliæ verò naturales dici non poſſunt, & hoc ideo: quia amor & odium, deſiderium & fuga important inclinationem quandam ad proſequendum bonum, & fugiendum malum: quæ quidem inclinatio pertinet etiam ad appetitum naturalem, & ideo eſt amor quidam naturalis. & deſiderium, vel ſpes poteſt quodammodo dici etiam in rebus naturalibus cognitione carentibus: ſed aliæ paſſiones animę important quoſdam motus, ad quos nullo modo ſufficit inclinatio natura-

31.ar.4.& 35.arti.1. lis: vel quia de ratione harum paſſionum eſt ſenſus, ſeu cognitio, ſicut dictum eſt,* quòd apprehenſio requiritur ad rationem delectationis & doloris, vnde qui carent cognitione, non poſſunt dici delectari vel dolere: aut quia huiuſmodi motus ſunt contra rationem inclinationis naturalis, puta, quod deſperatio refugit bonũ propter aliquam difficultatem, & timor refugit impugnationem mali contrarij, ad quod eſt inclinatio natu-

284 ralis: & ideo huiuſmodi paſſiones nullo modo attribuuntur rebus inanimatis.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

1.q.19 ar. ad 1.Et 3. ſt. 26.q.1. 3.co.ſi Et ſt.34.q.2. t.1.q.2.ad Et ucrit. 26.arti.4. 17.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter aſſignentur ſpecies timoris.

Dam.lib 2. orth. fidei cap.15.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter Dam.* aſſignet ſex ſpecies timoris, ſcilicet ſegnitiem, erubeſcentiam, verecundiam, admirationem, ſtuporem, agoniam. Vt enim Philoſophus dicit in 2. Rhet. † Timor eſt de malo contriſtatiuo: ergo ſpecies timoris debent reſpondere ſpeciebus triſtitiæ: ſunt autem quatuor ſpecies triſtitiæ, vt ſupra dictum eſt.* ergo ſolum debent eſſe quatuor ſpecies timoris eis correſpondentes.

2.Rhet.c.2. tom.6.

¶ 2 Præterea. Illud quod in actu noſtro conſiſtit, noſtræ poteſtati ſubijcitur: ſed timor eſt de malo quod excedit poteſtatem noſtram, vt dictum eſt.† non ergo ſegnities & erubeſcentia, & verecundia, quæ reſpiciunt

q.35.art.8. operationem noſtram, debent poni ſpecies timoris.

artic.2. ¶ 3 Præterea. Timor eſt de futuro, vt dictum eſt:* ſed

art.1. & 2. verecundia eſt de turpi actu iam commiſſo, vt Grego.

lib.4.c.14. Nyſſe. dicit.† ergo verecundia non eſt ſpecies timoris.

Arũ a principio. ¶ 4 Præt. Timor non eſt niſi de malo: ſed admiratio & ſtupor ſunt de magno & inſolito, ſiue bono, ſiue malo ergo admiratio & ſtupor non ſunt ſpecies timoris.

¶ 5 Præt. Philoſophi ex admiratione ſunt moti ad in-

lib.1.Meta. c.1.in med. quirendum veritatem, vt dicitur in principio Metap.* timor autẽ non mouet ad inquirendum, ſed magis ad fugiendum, ergo admiratio non eſt ſpecies timoris.

SED IN CONTRARIVM ſufficit authoritas Damaſcen. & Greg. Nyſſeni.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut dictum

Lib.4.c.14. Dama. loco arg.1.cita, & in arg. eſt,* timor eſt de futuro malo, quod excedit poteſtatẽ timentis. vt ſcilicet ei reſiſti non poſſit. Sicut autem bonum hominis, ita & malum poteſt conſiderari vel in operatione ipſius, vel in exterioribus rebus. In opera-

Artic 2. tione autem ipſius hominis poteſt duplex malum timeri: Primo quidem labor grauans naturam: & ſic cauſatur ſegnities, cum ſcilicet, aliquis refugit operari propter timorem excedentis laboris. Secundo, turpitudo

A lædens opinionem: & ſic ſi turpitudo timeatur in actu committendo, eſt erubeſcentia: ſi autem ſit de turpi iam facto, eſt verecundia. Malum autem quod in exterioribus rebus conſiſtit, tripliciter poteſt excedere hominis facultatem ad reſiſtendum, Primo quidem ratione ſuæ magnitudinis, cum aliquis ſcilicet cõſiderat aliquod magnum malum, cuius exitum conſiderare non ſufficit, & ſic eſt admiratio. Secundo, ratione diſſuetudinis, quia ſcilicet aliquod malum incõſuetum noſtræ conſiderationi offertur: & ſic eſt magnum noſtra reputatione, & hoc modo eſt ſtupor, qui cauſatur ex inſolita imaginatione. Tertio modo, ratione improuiſionis. quia ſcilicet prouideri non poteſt, ſicut futura infortunia timentur, & talis timor dicitur agonia.

B AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illę ſpecies triſtitiæ, quæ ſupra* poſitæ ſunt, non accipiuntur ſecun- q.35.arti.8. dum diuerſitatem obiecti, ſed ſecundum effectus, & ſecundum quaſdam ſpeciales rationes: & ideo non oportet, quòd illæ ſpecies triſtitiæ correſpondeant iſtis ſpeciebus timoris, quæ accipiũtur ſecundum diuiſionem propriam obiecti ipſius timoris.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd operatio, ſecundum quod iam fit, ſubditur poteſtati operantis: ſed aliquid circa operationem cõſiderari poteſt, facultatem operantis excedens, propter quod aliquis refugit actionem: & ſecundum hoc ſegnities, erubeſcẽtia & verecundia ponuntur ſpecies timoris.

AD TERTIVM Dicendum, quòd de actu præterito, poteſt timeri conuitium, vel opprobrium futurũ:

C & ſecundum hoc verecundia eſt ſpecies timoris.

AD QVARTVM Dicendum, quòd non quælibet admiratio & ſtupor ſunt ſpecies timoris, ſed admirõ quę eſt de magno malo, & ſtupor qui eſt de malo inſolito. Vel poteſt dici, quòd ſicut ſegnities refugit laborẽ exterioris operationis, ita admiratio & ſtupor refugiunt difficultatem conſiderationis rei magnæ & inſolitæ, ſiue ſit bona, ſiue mala, & hoc modo ſe habent admiratio & ſtupor ad actum intellectus, ſicut ſegnities ad exteriorem actum.

AD QVINTVM Dicendum, quòd admirans refugit in pręſenti dare iudicium de eo quod miratur timens

D defectum, ſed in futurum inquirit: ſtupẽs autem timet & in præſenti iudicare, & in futuro inquirere. vnde admiratio eſt principium philoſophandi, ſed ſtupor eſt philoſophicæ conſiderationis impedimentum.

QVAESTIO. XLII.

De obiecto timoris, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de obiecto timoris.

Et circa hoc quærũtur ſex.

E ¶ Primo, Vtrum bonum ſit obiectum timoris, vel malum.

¶ Secundo, Vtrum malum naturæ ſit obiectum timoris.

¶ Tertio, Vtrum timor ſit de malo culpæ.

¶ Quarto, Vtrum ipſe timor timeri poſſit.

¶ Quinto, Vtrum repentina magis timeantur.

¶ Sexto, Vtrũ ea, cõtra quę nõ eſt remedium, magis timeantur.

¶ Super queſtionis quadrageſimæ ſecundę Art. primũ.

IN 1. articulo q. 42. dubitationem faciunt illæ duæ vniuerſales affirmatiuæ in litera poſitæ, ſcilicet. Omnis motus appetitiuæ virtutis importans proſecutionem, habet bonum pro obiecto, & Omnis motus appetitiuæ virtutis importãs fugam, habet malũ pro obiecto. habent enim inſtantias manifeſtas. Primæ quidem obſtat audacia, quæ importat proſecutionem, & tamen obiectum eius eſt malum: ſecundæ verò obſtat deſperatio, q in po

ĩportat fugã, & obiectum eius eſt bonũ.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ſermo præſens intelligitur de omnibus per ſe: inſtantiæ autem allatæ ſunt de omnibus per accidens. Proſecutio enim per ſe ſibi vendicat bonum & econuerſo. Et ſimiliter fuga per ſe ſibi vendicat malum, & econuerſo: vnde nulla proſecutio eſt mali niſi per accidens, ſ. per coniunctum bonũ. Et hoc modo audacia eſt motus proſecutious mali, vt infra q. 45. patet. & ſimiliter nulla fuga eſt boni niſi per accidẽs, ſcilicet propter coniunctum malum: & hoc modo deſperatio eſt fuga boni. Et hic eſt tertius modus accidentalitatis inuentæ in paſſionibus animæ reſpectu boni & mali, de quo infra erit ſermo.

235 Infra ar. 3. & 4. co. & q. 42. art. 1. 2. & 5. cor. & q. 43. arti. 1. cor. Et 2. 2. q. 19. ar. 11. cor. ſi. Et 3. di. 26. q. 1. ar tic. 2. cor. * q. 33. in princ. to. 4. † li. 2. Rhet. ca. 5. tom. 6. Libr. 2 cap. 12. in fine. Cap. 2. to. 5. Lib. 83. q. q. 33. in princ. tom. 4. q. præced. ar tic. 7.

¶ In toto reſiduo q. eiuſdẽ aduerte, quod quia obiectum timoris includit in ſe tria, ſcilicet malum, arduum, futurum, ex his redditur ratio timendorum & non timendorum, & magis & minus timendorũ. Ex ratione nanque futuri excluduntur multum diſtantia ſecundum tempus, & præſentia, & inevaſibilia. quæ n. apprehẽduntur aliquo horũ modorum, vt minus futura habentur, vt patet in 2. articul. Ex ratione verò ardui, ſeu difficilis ad euadendum vel reſiſtendum, excludũtur mala culpæ, & timor ipſe quodammodo, & inſolita ac repentina magis timentur: vt in tertio, quarto, & quinto articulis patet. Ex ratione verò mali nõ timetur per ſe, niſi malum: & magis timetur interminabile, vt in primo & vltimo articulo patet. Et ſic habes obiectũ timoris, & ex ipſo rationes timẽdorũ vnitas, quas potes in alijs facere.

¶ In reſponſione ad vltimum vltimi articuli eiuſdẽ q. 42. breuiter ſcito, quòd bonitas rei eſt duplex, ſcilicet ſpectans ad ipſam rei ſubſtantiam, & circunſtans eam: ſicut bonitas caloris eſt eſſe calorem, vt quatuor vel ſex &c. vel eſſe in tali ſubiecto, aut loco &c. Duratio non auget primam bonitatem, ſed ſecundam. non enim calor durans triduo, eſt ſecundum ſe perfectior calore vnius horæ: ſed bene eſt perfectior ſecundum circunſtantiam temporis, & hoc intendit ibi Ariſtoteles ibi, quam author hic, qui ideo in corpore articuli præmiſit, quòd malum augetur dupliciter .ſ. ſecundum ſuam ſpeciem, & ſecundum circunſtantias. præſenti enim propoſito ſat eſt, quòd malum apprehendatur vt maius, ſiue ex hac, ſiue ex illa parte id, nihil refert.

236 Infra art. ad 2. Et 2. 2. q. 144. ar. 1. cor. * li. 2. Rhe. c. 5. poſt. dium, tom. † lib. 3. Et c. 2. non p. cul à prin pio, tom.

ARTICVLVS I.

Vtrum obiectum timoris ſit bonum, vel malum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd bonum ſit obiectũ timoris. Dicit enim Augu. in lib. 83. q.* quòd nihil timemus, niſi ne id quod amamus, aut adeptum, amittamus, aut non adipiſcamur ſperatum: ſed id quod amamus, eſt bonum. ergo timor reſpicit bonum ſicut propriũ obiectum.

¶ 2 Prætereà. Philoſophus dicit in 2. Rheto.† quod poteſtas, & ſuper alium eſſe, eſt terribile: ſed huiuſmodi eſt quoddam bonum. ergo bonum eſt obiectum timoris.

¶ 3 Præt. In Deo nihil malum eſſe poteſt: ſed mãdatur nobis vt Deũ timeamus, ſecundum illud pſa. 33. Timete Deum omnes ſancti eius ergo etiam timor eſt de bono.

SED CONTRA eſt, quod Damaſce. dicit in 2. libr.* quod timor eſt de malo futuro.

RESPONDEO Dicendum, quòd timor eſt quidam motus appetitiuæ virtutis: ad virtutem autẽ appetitiuam pertinet proſecutio & fuga, vt dicitur in 6. Ethic.* Eſt autem proſecutio boni, fuga autẽ mali: vnde quicũque motus appetitiuæ virtutis importat proſecutionem, habet aliquod bonum pro obiecto: quicunque autem importat fugam, habet malum pro obiecto. vnde cum timor fugam quandam importet, primo & per ſe reſpicit malum ſicut proprium obiectum: poteſt autem reſpicere etiã bonum ſecundum quod habet habitudinem ad malum, quod quidem poteſt eſſe dupliciter. Vno quidem modo, inquantũ per malum priuatur bonum. ex hoc autem ipſo eſt aliquid malum, quod eſt priuatiuum boni: vnde cum fugiatur malum, quia malum eſt, ſequitur vt fugiatur, quia priuat bonũ quod quis amando proſequitur, & ſecũdum hoc dicit Auguſtin.* quòd nulla eſt cauſa timẽdi, niſi ne amittatur bonum amatum. Alio modo comparatur bonum ad malũ, vt cauſa ipſius, inquantum .ſ. aliquod bonum ſua virtute poteſt inducere aliquod nocumentum in bono amato. & ideo ſicut ſpes, vt ſupra dictum eſt,* ad duo reſpicit .ſ. ad bonum in quod tendit, & ad id per quod ſperat ſe bonum concupitum adipiſci: ita etiam timor ad duo reſpicit .ſ. ad malum quod refugit, & ad illud bonũ quod ſua virtute poteſt infligere malum: & per hunc modum Deus timetur

F ab homine, inquãtum poteſt infligere pœnam vel ſpiritualem, vel corporalem. & per hunc etiã modum timetur poteſtas alicuius hominis, maxime quando eſt læſus, vel quando eſt iniuſta, quia ſic in promptu habet nocumentum inferre. ita etiam timetur ſuper aliũ eſſe, id eſt, inniti alij, vt ſcilicet, in eius poteſtate ſit conſtitutum nobis nocumentum inferre: ſicut ille, qui eſt conſcius criminis, timet ne crimen reueletur. Et per hoc

G patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS II.

Vtrum malum naturæ ſit obiectum timoris.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd timor nõ ſit de malo naturæ. Dicit. n. Philoſophus in 2. Rhet.* quòd timor conſiliatiuos facit: non autẽ conſiliamur de his, quæ à natura eueniunt, vt dicitur in tertio.

H Ethicor.† ergo timor non eſt de malo naturæ.

¶ 2 Prætereà. Defectus naturales ſemper homini imminent, vt mors, & alia huiuſmodi. ſi igitur de huiuſmodi malis eſſet timor, oporteret quòd homo ſemper eſſet in timore.

¶ 3 Prætereà. Natura non mouet ad contraria: ſed malum naturæ prouenit ex natura. ergo quòd timendo aliquis refugiat huiuſmodi malum, non eſt à natura. timor ergo naturalis non eſt de malo naturæ, ad quem tamen hoc malum pertinere videtur.

SED CONTRA eſt, quòd Philoſophus dicit in 3. Ethic.* quòd inter omnia terribiliſſimum eſt mors, quæ eſt malum naturæ. Cap. 6. poſt med. dium, to. 5. Cap. 5. a principio.

I RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in ſecundo Rhetorico.* quòd timor prouenit ex phantaſia futuri mali corruptiui, vel contriſtatiui. Sicut autem contriſtatiuum malum eſt, quod contrariatur voluntati: ita corruptiuum malum eſt, quòd contrariatur naturæ, & hoc eſt malum naturæ, vnde de malo naturæ poteſt eſſe timor. Sed conſiderandum eſt, quòd malum naturæ quandoque eſt à cauſa naturali, & tunc dicitur malum naturæ, non ſolum quia priuatur naturæ bonum, ſed etiam quia eſt effectus naturæ, ſicut mors naturalis, & alij huiuſmodi defectus. Aliquando verò malum naturæ prouenit ex cauſa non naturali, ſicut mors quæ violenter infertur à proſecutore, & vtroque modo malum naturæ quodammodo timetur, & quodammodo

K non timetur. Cum enim timor prouenit ex phantaſia futuri mali, vt dicit Philoſophus,* illud quod remouet futuri mali phantaſiam, excludit etiam timorem. Quod autem non appareat aliquod malum vt futurum, poteſt ex duobus contingere. Vno quidem modo ex hoc, quòd eſt remotum & diſtans. hoc enim propter diſtantiam imaginamur vt non futurum: & ideo vel non timemus, vel parum timemus. Vt enim Philoſophus dicit in 2. Rheto.* Quæ valde longe ſunt, non timentur: ſciunt enim omnes quòd morientur, ſed quia non prope eſt, nihil curant. Alio modo æſtimatur aliquod malum quod eſt futurum, vt non futurum, propter neceſſitatem, quæ facit ipſum æſtimare Li. 2. Rhe. c. 5. in principio. Lib. Rhe. cap. 5. circa principium.

vt

2. Rhet. cap. 5. circa med. to. 5. vt præſens. vnde Philoſophus dicit in 2. Rhetorico.* Quod illi, qui iam decapitantur, non timent, uidentes ſibi neceſſitatem mortis imminere. Sed ad hoc quòd aliquis timeat, oportet adeſſe aliquam ſpem ſalutis: ſic igitur malum naturæ non timetur, quia non apprehenditur vt futurum. Si verò malum naturæ, quod eſt corruptiuum, apprehendatur vt propinquum, & tamen cũ aliqua ſpe euaſionis, tunc timebitur. A

Ad primum ergo dicendum, quod malum naturæ quandoque non prouenit à natura, vt dictum eſt, ſecundum tamen quod à natura prouenit, etſi non ex toto vitari poſſit, poteſt tamen differri: & ſub hac ſpe poteſt eſſe conſilium de vitatione ipſius.

Ad secundum Dicendum, quòd malum naturæ etſi ſemper immineat, non tamen ſemper imminet de propinquo, & ideo non ſemper timetur. B

Ad tertium Dicendum, quòd mors, & alij defectus naturæ proueniunt à natura vniuerſali, quibus tamen repugnat natura particularis quantum poteſt: & ſic ex inclinatione particularis naturæ eſt dolor, & triſtitia de huiuſmodi malis, cum ſunt præſentia, & timor ſi immineant in futurum.

ARTICVLVS III.

Vtrum timor ſit de malo culpæ.

237

2. 2æ q. 144. artic. 1. cor. Tract. 6. circa medium tom. 9. AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur qđ timor poſſit eſſe de malo culpæ. Dicit enim Auguſt. ſuper Canonicam Ioann.* quòd timore caſto timet homo ſeparationem à Deo: ſed nihil ſeparat nos à Deo niſi culpa, ſecundum Illud Iſa. 59. Peccata veſtra diuiſerunt inter vos & Deum veſtrum. ergo timor poteſt eſſe de malo culpæ. C

Li. 4. in fol. 3. a princip. lib. ¶ 2 Prætereà. Tullius dicit in 4. de Tuſculanis quæſ.* quòd de illis timemus cũ futura ſunt, de quorum præſentia triſtamur: ſed de malo culpæ poteſt aliquis dolere, vel triſtari. ergo etiam malum culpæ aliquis poteſt timere.

¶ 3 Prætereà. Spes timori opponitur: ſed ſpes poteſt eſſe de bono virtutis, vt patet per Philoſophum in 9. Ethic.* & Apoſtolus dicit ad Gal. 5. Confido de vobis in Domino, quòd nihil aliud ſapietis. ergo etiam timor poteſt eſſe de malo culpæ. D

Cap. 4. parũ ante medium, to. 5. q. 41. arti. 4. ¶ 4 Prætereà. verecundia eſt quædam ſpecies timoris, vt ſupra dictum eſt:* ſed verecundia eſt de turpi facto, quod eſt malum culpæ. ergo & timor.

Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Rhetor.* quòd non omnia mala timentur, puta, ſi aliquis erit iniuſtus, aut tardus. Capit. 5. in prin. tom. 6.

q. 41. arti. 2. Respondeo Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* Sicut obiectum ſpei eſt bonum futurum arduum, quòd quis poteſt adipiſci: ita timor eſt de malo futuro arduo, quod non poteſt de facili vitari. Ex quo poteſt accipi, quòd id quod omnino ſubiacet poteſtati & voluntati noſtræ, non habet rationem terribilis: ſed illud ſolum eſt terribile, quod habet cauſam extrinſecam. malum autem culpæ propriam cauſam habet uoluntatem humanam, & ideo proprie non habet rationem terribilis, ſed quia voluntas ab aliquo exteriori poteſt inclinari ad peccandum, ſi illud inclinans habeat magnam vim ad inclinandum, ſecundum hoc poterit eſſe timor de malo culpæ, inquantum eſt ab exteriori cauſa, puta, cum aliquis timet commorari in ſocietate malorum, ne ab eis ad peccandum inducatur: ſed proprie loquendo, in tali diſpoſitione magis timet homo ſeductionem, quàm culpam ſecundum propriam rationem, id eſt, inquantum eſt voluntaria, ſic enim, non habet vt timeatur. E

A Ad primum ergo dicendum, quòd ſeparatio à Deo eſt quædam pœna conſequens peccatum, & omnis pœna aliquo modo eſt ab exteriori cauſa.

Ad secundum Dicendum, quòd triſtitia & timor in vno conueniunt, quia vtrunque eſt de malo, differunt autem in duobus. In vno quidem, quia triſtitia eſt de malo præſenti, timor de malo futuro. In alio verò, quia triſtitia cum ſit in concupiſcibili, reſpicit malum abſolute, vnde poteſt eſſe de quocunque malo, ſiue paruo, ſiue magno, timor verò cum ſit in iraſcibili, reſpicit malum cum quadam arduitate, ſeu difficultate, quæ tollitur, inquantum aliquid ſubiacet voluntati, & ideo non oĩa timemus quæ ſunt futura, de quibus triſtamur cũ ſunt præſentia, ſed aliqua, quæ ſ. ſunt ardua.

B Ad tertium Dicendum, quòd ſpes eſt de bono quod quis poteſt adipiſci. Poteſt autem aliquis adipiſci bonum vel per ſe, vel per alium, & ideo ſpes poteſt eſſe de actu virtutis, qui eſt in poteſtate noſtra conſtitutus, ſed timor eſt de malo quod non ſubiacet noſtræ poteſtati, & ideo ſemper malum quod timetur, eſt à cauſa extrinſeca. bonum autem quod ſperatur, poteſt eſſe & à cauſa intrinſeca, & à cauſa extrinſeca.

Ad quartum Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* verecundia non eſt timor de actu ipſo peccati, ſed de turpitudine vel ignominia, quæ cõſequitur ipſum, quæ eſt à cauſa extrinſeca. q. 41. art. 4. ad 2. & 3.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum timor ipſe timeri poſſit.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr quòd timor timeri non poſſit. Omne enim quod timetur, timendo cuſtoditur, ne amittatur: ſicut ille qui timet amittere ſanitatem, timendo cuſtodit eam. ſi igitur timor timeatur, timendo ſe cuſtodiet homo. ne timeat: quod videtur eſſe inconueniens. 238

¶ 2 Prætereà. Timor eſt quædam fuga: ſed nihil fugit ſeipſum. ergo timor non timet timorem.

¶ 3 Prætereà. Timor eſt de futuro: ſed ille qui timet, iã habet timorem. non ergo poteſt timere timorem.

Sed contra eſt, quod homo poteſt amare amorem, & dolere de dolore. ergo etiam pari ratione poteſt timere timorem.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut dictum eſt.* Illud ſolum habet rationem terribilis, quod ex cauſa extrinſeca prouenit, non autem quod prouenit ex volũtate noſtra. Timor autem partim prouenit ex cauſa extrinſeca, & partim ſubiacet voluntati. prouenit quidem ex cauſa extrinſeca, inquantum eſt paſſio quædam conſequens phantaſiam imminentis mali, & ſecundum hoc poteſt aliquis timere timorem, ne ſcilicet immineat ei neceſſitas timendi propter ingruentiam alicuius excellentis mali: ſubiacet autem voluntati, inquantum appetitus inferior obedit rationi, vnde homo poteſt timorem repellere, & ſecundum hoc timor non poteſt timeri, vt dicit Augu. in lib. 83. q. † Sed quia rationibus, quas inducit, aliquis poſſet vti ad oſtendendũ quòd timor nullo modo timeatur, ideo ad eas reſpondendum eſt. Art præced. †q. 33. to. 4.

Ad primum ergo dicendum, quòd non omnis timor eſt vnus timor. ſed ſecundum diuerſa, quæ timẽtur, ſunt diuerſi timores. nihil ergo prohibet quin in vno timore aliquis præſeruet ſe ab alio timore, & ſic cuſtodiat ſe non timere tunc illo timore.

Ad secundum dicendum, quòd cum ſit alius timor quo timetur malum imminẽs, & alius timor quo timetur ipſe timor mali imminentis, non ſequitur quòd idem fugiat ſeipſum, vel quòd ſit idem fuga ſuiipſius.

AD

Ad tertivm Dicendum, quòd propter diuerſitatem timorum iam dictam, timore præſenti poteſt homo timere futurum timorem. F

Articvlvs v.

Vtrum repentina magis timeantur.

239 Infra q. 48. art. 3. ad 3.

AD qvintvm ſic proceditur. Videtur q̄ inſolita & repētina nō ſint magis terribilia. Sicut enim ſpes eſt de bono, ita timor eſt de malo: ſed experientia facit ad augmentum ſpei in bonis. ergo etiam facit ad augmentum timoris in malis.

Cap 5. ante med tomo 6.

¶ 2 Prætereà. Philoſophus dicit in 2. Rhet.* quòd magis timentur non qui acutæ ſunt iræ, ſed mites & aſtuti: conſtat autem quòd illi qui acutæ iræ ſunt, magis habent ſubitos motus. ergo ea quæ ſunt ſubita, ſunt minus terribilia. G

¶ 3 Prætereà Quæ ſunt dubia, minus conſiderari poſſunt: ſed tanto aliqua magis timentur, quanto magis conſiderantur. vnde Philoſophus dicit in 3. Eth.* quòd aliqui videntur fortes propter ignorantiam, qui ſi cognouerint quòd aliud ſit, quam ſuſpicantur, fugiunt. ergo repentina minus timentur.

Cap 8. in fi. tom. 5.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit in 2. Confeſ.* Timor inſolita & repentina exhorreſcit, rebus quę amantur aduerſantia, dum præcauet ſecuritati.

Cap. 6 a medio, tom. 1.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* obiectum timoris eſt malum imminens, q̄d non de facili repelli poteſt: hoc autem ex duobus contingit. ſ. ex magnitudine mali, & ex debilitate timentis; ad vtrunque autem horum operatur, quòd aliquid ſit inſolitum & repentinum. Primo quidem facit ad hoc, quòd malum imminens maius appareat, omnia enim corporalia & bona, & mala quanto magis conſiderantur, minora apparent: & ideo ſicut propter diuturnitatem dolor præſentis mali mitigatur, vt patet per Tullium in 3. de Tuſcu. quæſtionib.* ita etiam ex præmeditatione minuitur timor futuri mali. Secundo, aliquid eſſe inſolitum & repentinum facit ad debilitatem timētis, inquantum ſubtrahit remedia, quæ homo poteſt præparare ad repellendum futurum malum, quæ eſſe non poſſunt, quando ex improuiſo malum occurrit.

Artic 3.

Li. 3. aliquātulum a medio.

Ad primvm ergo dicēdum, q̄ obiectum ſpei eſt bonū, quod quis poteſt adipiſci: & ideo ea quę augmentant poteſtatem hominis, nata ſunt augere ſpem, & eadem ratione diminuere timorem: quia timor eſt de malo, cui non de facili poteſt reſiſti. Quia igitur experientia facit hominem magis potentem ad operandum, ideo ſicut auget ſpem, ita diminuit timorem.

Ad secvndvm Dicendum, q̄ illi qui habent iram acutam, non occultant eam: & ideo nocumenta ab eis illata non ita ſunt repentina, quin præuideantur, ſed homines mites & aſtuti occultant iram: & ideo nocumentum quod ab eis imminet, non poteſt præuideri, ſed ex improuiſo aduenit. & propter hoc Philoſophus* dicit, quòd tales magis timentur.

Loco citato in argum.

Ad tertivm dicendum, quod per ſe loquendo, bona vel mala corporalia in principio maiora apparent, cuius ratio eſt: quia vnumquodque magis apparet cōtrario iuxta ſe poſito. vnde cum aliquis ſtatim à paupertate ad diuitias tranſit, propter paupertatem pręexiſtētem diuitias magis ęſtimat: & econtrario, diuites ſtatim ad paupertatem deuenientes, eam magis horrent: & propter hoc malum repentinum magis timetur, q̄a magis videtur eſſe malum, ſed poteſt propter aliquod accidens cōtingere, q̄ magnitudo alicuius mali lateat, puta, cum hoſtes ſe inſidioſe occultant, & tunc verum eſt, q̄ malum ex diligenti cōſideratione fit terribilius.

Articvlvs vi.

Vtrū ea, contra quę non eſt remediū, magis timeantur.

AD sextvm ſic proceditur. Videtur quòd ea quæ non habent remedium, non ſint magis timenda. Ad timorem enim requiritur, quòd remaneat aliqua ſpes ſalutis, vt ſupra dictum eſt:* ſed in malis quæ non habent remedium, nulla remanet ſpes ſalutis. ergo talia mala nullo modo timentur. 240

Artic. 2.

¶ 2 Prætereà. Malo mortis nullum remedium adhiberi poteſt. non ènim ſecundum naturam poteſt eſſe reditus à morte ad vitam: non tamen mors maxime timetur, vt dicit Philoſophus in 2. Rheto.* non ergo ea magis timentur, quæ remedium non habent.

Cap. 5. circa princ. to. 6

¶ 3 Prætereà. Philoſophus dicit in 1. Ethicor.* quòd non eſt magis bonum, quod eſt diuturnius, eo quod eſt vnius diei, neque quod eſt perpetuum, eo quod non eſt perpetuum. ergo eadem ratione neque maius malum, ſed ea quæ non habent remedium, non videntur differre ab alijs, niſi p̄p̄ diuturnitatem, vel perpetuitatem. ergo p̄p̄ hoc non ſunt peiora, vel magis timenda.

Cap. 6. parū ante medium, to. 5.

Sed contra eſt, quòd Philoſophus dicit in 2. Rhetoric.* quòd omnia timenda ſunt terribiliora, quæcunque, ſi peccauerint, corrigi non contingit, aut quorum auxilia non ſunt, aut non facilia.

Cap. 5. circa med. tomo 6.

Respondeo Dicendum, q̄ obiectum timoris eſt malum. vnde illud quod facit ad augmentum mali, facit ad augmentum timoris: malum autem augetur non ſolum ſecundum ſpeciem ipſius mali, ſed etiam ſecundum circunſtantias, vt ex ſupra dictis apparet.* Inter cæteras autem circunſtantias diuturnitas, vel etiam perpetuitas magis videtur facere ad augmentum mali. Ea enim quæ ſunt in tempore, ſ͛m durationem temporis quodammodo menſurantur, vnde, ſi pati aliquid in tempore tanto eſt malum, pati idem in duplo tempore apprehenditur vt duplatum, & ſecundum hanc rationem pati idem in infinito tempore, quod eſt perpetuo pati, habet quodammodo infinitum augmentum: mala autem quæ poſtquàm aduenerint, non poſſunt habere remedium, vel non de facili, accipiūtur vt perpetua vel diuturna, & ideo maxime redduntur timenda. H

q. 18. art. 3.

Ad primvm ergo dicendum, q̄ remedium mali eſt duplex. Vnum, per quod impeditur futurum malū, ne adueniat, & tali remedio ſublato auſertur ſpes, & p̄ conſequens timor: vnde de tali remedio nunc nōn loquimur. Aliud remedium mali eſt, quo malum iam pręſens remouetur, & de tali remedio nunc loquimur. I

Ad secvndvm Dicendum, quòd licet mors ſit irremediabile malum, tamen quia non imminet de prope, non timetur, vt ſupra dictum eſt.*

Art. 2.

Ad tertivm dicendum, quòd Philoſophus ibi loquitur de per ſe bono, quod eſt bonum ſecundū ſpeciem ſuam, ſic autem non fit aliquid magis bonum propter diuturnitatem, vel perpetuitatem, ſed propter naturam ipſius boni. K

QVAESTIO XLIII.

De cauſa timoris, in duos articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de cauſa timoris.

Et circa hoc q̄runtur duo.

¶ Primo, vtrū cā timoris ſit amor.

¶ Secundo, Vtrum cauſa timoris ſit defectus.

¶ Super quæſtionis quadrageſimæ tertiæ Art. primum.

IN q. 43. nota nihil ſcribēdū occurrit, niſi ex vtroq; articulo attentum te reddere, vt diſcas cās paſſionū cognoſcere, & diſcernere ex parte obiecti, & ſubiecti, & ſecun-

& ſecundum ſingulis coud... ie ... ći proprias cauſas, & diuerſimode conſtituendo eas, ſcire reſpondere ad quæſita de cauſis paſſionum.

ARTICVLVS I.

Vtrum cauſa timoris ſit amor.

241 Inf. ar. 2. cor. Et 2. 2. q. 19. ar. 9. ad 3.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod amor non ſit cauſa timoris. Illud.n. quod introducit aliquid, ē cauſa eius: ſed timor iotroducit amorem charitatis, vt Aug. dicit ſuper Canonicam Ioa.* ergo timor eſt cauſa amoris, & non econuerſo.

*Tract. 9. ante med

†Li. 2. Rhet. c. 5. tom. 6.

¶ 2 Præterea. Philoſophus dicit in Rhe.† quod illi maxime timentur, à quibus expectamus imminere nobis aliqua mala: ſed propter hoc quod ab aliquo expectamus malum, magis prouocamur ad odium eius, quam ad amorē. ergo timor magis cauſat ab odio, quam ab amore.

q. 42. ar. 3.

¶ 3 Præterea. Supra dictum eſt,* quod ea quæ ſunt a nobis ipſis, non habēt rationem terribilium: ſed ea quæ ſunt ex amore maxime proueniunt ex intimo cordis. ergo timor ex amore non cauſatur.

* qō. 33. in princ. to. 4.

SED CONTRA eſt, quod Augu. dicit in lib. 83. q.* Nulli dubium eſt, non aliam eſſe metuendi cauſam, niſi ne id quod amamus, aut adeptum amittamus, aut nō adipiſcamur ſperatum. oīs ergo timor cauſatur ex hoc, quod aliquid amamus. amor igitur eſt cauſa timoris.

RESPONDEO Dicendum, quod obiecta paſſionū animæ ſe habent ad eas, tanquā formæ ad res naturales, vel artificiales: quia paſſiones animæ ſpeciem recipiunt ab obiectis, ſicut res prædictæ à ſuis formis. Sicut igit quicquid eſt cauſa formæ, eſt cā rei cōſtitutæ p ipſam: ita etiam quicquid & quocunque modo eſt cauſa obiecti, eſt cauſa paſſionis. Contingit autem aliquid eſſe cauſam obiecti vel per modum cauſæ efficientis, vel per modum diſpoſitionis materialis: ſicut obiectum delectationis eſt bonum apparens conueniens coniunctum, cuius cauſa efficiens eſt illud, quod facit coniunctionem, vel quod facit conuenientiam, vel bonitatem, vel apparentiam huiuſmodi boni: cauſa autem per modum diſpoſitionis materialis eſt habitus, vel quæcunque diſpoſitio, ſecundum quam ſit alicui conueniens, aut apparens illud bonum, quod eſt ei coniunctum. Sic igitur in propoſito, obiectum timoris eſt æſtimatum malum futurum propinquum, cui reſiſti de facili nō pōt & ideo illud, quod non poteſt inferre tale malum, eſt cā effectiua obiecti timoris, & per conſequens ipſius timoris. Illud autem per quod aliquis ita diſponitur, vt aliquid ſit ei tale, eſt cauſa timoris & obiecti eius p modū diſpoſitionis materialis: & hoc modo amor eſt cauſa timoris. Ex hoc enim quod aliquis amat aliquod bonū ſequitur, quod priuatiuum talis boni ſit ei malum, & p conſequens, timeat ipſum tanquam malum.

q. præce. articu. 1.

AD PRIMVM ergo dicēdum, quod ſicut ſupra dictum eſt,* Timor per ſe & primo reſpicit malum quod refugit, quod opponitur alicui bono amato: & ſic per ſe timor naſcitur ex amore. ſecundario vero reſpicit ad id, per quod prouenit tale malum: & ſic per accidens quandoque timor inducit amorem, inquantum.ſ. homo qui timet puniri a Deo, ſeruat mandata eius, & ſic incipit ſperare, & ſpes introducit amorem, vt ſupra dictum eſt.*

q. 40. ar. 7.

AD SECVNDVM Dicendū, quod ille a quo expectamus mala, primo quidem odio habetur, ſed poſt quam ab ipſo iam incipiunt ſperari bona, tunc iocipit amari. bonum autem cui contrariatur malum quod timetur, a principio amabatur.

AD TERTIVM Dicendum, quod ratio illa procedit de eo, quod eſt cauſa mali terribilis per modum efficientis. amor autem eſt cauſa eius per modum materialis diſpoſitionis, vt dictum eſt.*

In corp. ar.

ARTICVLVS II.

Vtrum cauſa timoris ſit defectus.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd defectus non ſit cauſa timoris. Illi .n. qui potentiam habēt, maxime timentur, ſed defectus contrariatur potētiæ. ergo defectus non eſt cauſa timoris. 242 Pſalm. 26.

¶ 2 Præterea. Illi qui iam decapitantur, maxime ſunt in defectu: ſed tales non timent, vt dicitur in 2. Rhet.* ergo defectus non eſt cauſa timoris. Lib. 2. Rhet. cap. 5. circa med. to. 6.

¶ 3 Præterea. Decertare, ex fortitudine prouenit non ex defectu: ſed decertantes timent eos qui pro eiſdem decertant, ut dicitur in † 2. Rhetor. ergo defectus non eſt cauſa timoris. †Lib. 2. Rheto. ca. 5. ante med. to. 6.

SED CONTRA. Contrariorum contrariæ ſunt cauſæ: ſed diuitiæ, & robur, & multitudo amicorum, & poteſtas excludunt timorem, vt dicitur in 2. Rhetoric.* ergo ex defectu horum timor cauſatur. Eod. li. & c. poſt med. tom 6.

RESPONDEO Dicendū, quod ſicut ſupra dictū, eſt,* Duplex cauſa timoris accipi poteſt. vna quidem p modum materialis diſpoſitionis ex parte eius qui timet: alia per modum cauſæ efficiētis ex parte eius qui timetur. Quantum igitur ad primum, defectus per ſe loquendo, eſt cauſa timoris. Ex aliquo enim defectu virtutis contingit, quod non poſsit aliquis de facili repellere imminens malum: ſed tamen ad cauſandum timorem requiritur defectus cum aliqua menſura. Minor enim eſt defectus qui cauſat timorem futuri mali, quam defectus conſequens malum præſens, de quo eſt triſtitia, & adhuc eſſet major defectus, ſi totaliter ſenſus mali auferretur, vel amor boni, cuius contrarium timetur. Quantum verò ad ſecundum, virtus & robur, p ſe loquēdo, eſt cauſa timoris ex hoc.n. quod aliquid, quod apprehenditur vt nociuum, eſt virtuoſum, contingit quòd eius effectus repelli non poteſt, contingit tamen per accidens, quod aliquis defectus ex iſta parte cauſat timorem, inquantum ex aliquo defectu contingit, quòd aliquis velit nocumentum inferre, puta, propter iniuſtitiam, vel quia ante læſus fuit, vel quia timet lædi. *Art. præce.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ratio illa procedit de cauſa timoris ex parte cauſæ efficientis.

AD SECVNDVM Dicendum, quod illi qui iam decapitātur, ſunt in paſsione præſentis mali, & ideo ille defectus excedit menſuram timoris.

AD TERTIVM Dicendum, quod decertantes timent non propter potentiam, qua decertare poſſunt, ſed propter defectum potētiæ, ex quo contingit, quod ſe ſuperaturos non confidunt.

QVÆSTIO XLIIII.

De effectibus timoris, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de effectibus timoris.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum timor faciat cōtractionem.

¶ Secundo, Vtrum faciat conſiliatiuos.

¶ Tertio, Vtrum faciat tremorē.

¶ Quarto, Vtrum impediat operationem.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimequartæ Artic. primum.*

IN 1. arti. q. 44. dubium occurrit, eo quod reſpōſio ad 4. cōtrariatur corporali, & vniuerſali doctrinæ de conſonantia motus corporalis, & motus animalis in paſſionibus: nam ſecūdum vniuerſalem doctrinam in corpore traditā, ſicut timor conſiſtit in contractione animi, ita trāſmutatio illi vnita ī cōtractione caloris & ſpirituum. & tamen in reſponſione ad tertium.

tertium dicitur, quod in verecundia eſt contractio animi: ſed nõ naturæ corporalis hoc.n non ſtat cum vniuerſalitate illius doctrinæ.

243 Supra.q.35. arti.1.cor.& q 43.art.4. ad 1.& 2.

¶Ad hoc dicitur, quod in huiuſmodi paſſionibus inueniuntur duo motus corporales, primus ab extra ad intus, ſecundus ab intus ad inferiora vel ſuperiora, & primus quidem eſt ille motus, qui vt materia ẽ paſſionis: ſecundus vero effectus potius eſt, vnde dolor & timor in motu, qui eſt vt materia paſſionis conueniunt. vterque enim eſt ab extra ad intra: ſed in motu qui conſequitur, differũt Nam ad dolorem ſequitur motus ad ſuperiora, vel prout opus eſt, vt in reſponſione ad ſecundum dicitur: in timore motus conſequens quandoque eſt ad inferiora & hoc euenit quoties timor ducit ad frigus ingroſſans ſpiritus: quod tunc non euenit cum modicus eſt timor, qualis videtur eſſe verecundia contractus, ſiquidem in eo ſpiritus ad intra, & obiecto timoris non repugnante naturæ, ſed ſoli appetitui, nõ ſequitur frigus naturæ inimicũ: & ſic anima diffũdit in faciem ruborem. Semper ergo fit in timore contractio ad intus, ſed quia non ſemper fit vſque ad frigus ingroſſans: iõ in litera negatur contractio naturæ corporeæ, quia non fit conſummata vſque ad frigus. In reliquis tribus artic. eiuſdem 43. q. nihil occurrit ſcribendum.

q.42.ar.4. ¶Li.4.in fol. 4.à princip. libri. *Ariſtote 4. Ethic.c.vlti. circa princi. tom.5. †Lib. 3.Ortho. fidei c. 23. *q.38.art.5. *q.42.art.2. *q.43.art.2.

ARTICVLVS I.

Vtrum timor faciat cõtractionẽ.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr quòd timor nõ faciat contractionẽ. Cõtractione enim facta, calor & ſpiritus ad interiora reuocantur: ſed ex multitudine caloris & ſpirituũ in interioribus magnificatur cor ad audacter aliquid aggrediendũ, vt patet in iratis, cuius contrariũ in timore accidit. non ergo timor facit contractionem.

¶2 Præt. Multiplicatis ſpiritibus, & calore in interioribus per contractionem, ſequitur quòd homo in vocem prorumpat, vt patet in dolentibus: ſed timentes nõ emittunt uocẽ, ſed magis reddunt taciturni. ergo timor non facit contractionem.

¶3 Præt. Verecũdia eſt quædam ſpecies timoris, vt ſupra dictũ eſt: *ſed verecundati rubeſcunt, vt dicit Tul.4.de Tuſculanis q.† & Philoſoph.in 4.Ethic.* rubor autem faciei non atteſtatur contractioni, ſed contrario. non ergo contractio eſt effectus.

SED CONTRA. eſt, quod Dam.dicit in 3.lib.† quod timor eſt virtus ſm ſyſtolem, id eſt, ſecundum contractionem.

RESPONDEO Dicẽdum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt.* In paſſionibus animæ eſt ſicut formale ipſe motus appetitiuæ potẽtiæ, ſicut autem materiale, trãſmutatio corporalis, quorum vnum alteri proportionatur: vnde ſm ſimilitudinẽ & rationem appetitiui motus ſequitur corporalis tranſmutatio. Quantum autem ad animalẽ motũ appetitus, timor cõtractionem quandam importat, cuius ratio eſt: quia timor prouenit ex phãtaſia alicuius mali imminentis, qđ difficile repelli pot, vt ſupra dictũ eſt.* Quod autem aliquid difficile poſsit repelli, prouenit ex debilitate virtutis, vt ſupra dictũ eſt.* Virtus autem quanto eſt debilior, tãto ad pauciora ſe poteſt extendere: & iõ ex ipſa imaginatione quæ cauſat timorem, ſequitur quædam contractio in appetitu: ſicut etiam videmus in morientibus, quòd natura retrahitur ad interiora propter debilitatem virtutis. Et videmus etiam in ciuitatibus, quòd quando ciues timent, retrahunt ſe ab exterioribus, & recurrunt, quantum poſſunt, ad interiora: & ſecundum ſimilitudinem huius contractionis, quæ pertinet ad appetitum animalem, ſequitur etiam in timore ex parte corporis contractio caloris, & ſpirituum ad interiora.

*In ſectione 27. proble. 3. & 9.to.6.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut Philoſoph. dicit in lib.de Problematibus.* licet in timẽtibus retrahatur ſpiritus ab exterioribus ad interiora, non tamen eſt idem motus ſpirituum in iratis, & timentibus:

F nam in iratis propter calorem, & ſubtilitatem ſpirituum quæ proueniunt ex appetitu vindictæ, interius fit ſpirituum motus ab inferioribus ad ſuperiora. & ideo cõgregant ſpiritus & calor circa cor, ex quo ſequit, quòd irati reddunt prompti, & audaces ad inuadendum: ſed in timentibus pp frigiditatem ingroſſantem, ſpiritus mouentur à ſuperioribus ad inferiora, quæ quidem frigiditas contingit ex imaginatione defectus virtutis, & ideo non multiplicantur calor & ſpiritus circa cor, ſed magis à corde refugiunt: & propter hoc, timentes non prompte inuadunt, ſed magis refugiunt.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd naturale eſt cuilibet dolenti ſiue homini, ſiue animali, quod vtat quocunque auxilio poteſt ad repellendum nociuum præſens quod infert dolorem. vnde videmus quod animalia dolentia percutiunt vel faucibus, vel cornibus. Maximum autem auxilium ad omnia in animalibus eſt calor & ſpiritus: & ideo in dolore natura conſeruat calorem & ſpiritum interius, vt hoc vtatur ad repellẽdum nociuum. & ideo, vt Philoſoph. dicit in libr. de Problematibus,* ꝙ multiplicatis ſpiritibus introrſum & calore, neceſſe eſt ꝙ emittantur per vocem: & propter hoc dolentes vix ſe poſſunt continere, quin clament. Sed in timentibus fit motus interioris caloris & ſpirituum a corde ad inferiora, vt dictum eſt:† & ideo timor cõtrariatur formationi vocis, quæ fit per emiſsionem ſpirituum ad ſuperiora per os: & propter hoc timor tacentes facit: & inde eſt etiam quòd timor tremẽtes facit, vt dicit Philoſophus in lib.de Problematibus.*

G *In ſectione, 27. problem.9.tomo 6. †Ad argum. præced. *In ſectione.27.problem.9.& 1. tom.6.

H AD TERTIVM dicendum, quòd pericula mortis nõ ſolũ cõtrariantur appetitui animali, ſed etiam contrariantur naturæ: & propter hoc in huiuſmodi timore non ſolum fit contractio ex parte appetitus, ſed etiã ex parte naturæ corporalis. Sic enim diſponitur animal ex imaginatione mortis contrahens calorem ad interiora, ſicut quando naturaliter mors imminet: & inde eſt quòd timentes mortem palleſcunt, vt dicitur in 4. Ethicor.* ſed malum quod timet verecundia, non opponitur naturæ, ſed ſolum appetitui animali: & ideo fit quædam contractio ſecundum appetitum animalem, non autem ſecundum naturam corporalem: ſed magis anima quaſi in ſe contracta, vacat ad motionem ſpirituum & caloris, vnde fit eorum diffuſio ad exteriora, &

I propter hoc verecundati rubeſcunt.

*Cap.9 parum a prin.

ARTICVLVS II.

Vtrum timor faciat conſiliatiuos.

244 AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr, ꝙ timor non faciat conſiliatiuos. Non enim eſt eiuſdẽ conſiliatiuos facere, & conſilium impedire: ſed timor conſilium impedit. omnis enim paſsio perturbat quietem, quæ requiritur ad bonum vſum rationis. ergo timor non facit conſiliatiuos.

2.2.q.47.ar. 9.ad 3. & q. 14.art. 2. ad 4. & q. 129. art.7. cor.& pial.1a ſ.

¶2 Præt. Conſilium eſt actus rationis de futuris cogi-

K tantis & deliberantis, ſed aliquis timor eſt excutiens cogitata, & mentem à ſuo loco remouet, vt Tull. dicit in 4.de Tuſcul. queſtionibus.* ergo timor non facit cõſiliatiuos, ſed magis impedit conſilium.

*In fol. 4. à princip. lib.

¶3 Præt. Sicut conſilium adhibetur ad vitanda mala, ita etiam adhibetur ad conſequenda bona: ſed ſicut timor eſt de malis vitandis, ita ſpes eſt de bonis conſequẽdis. ergo timor non facit magis conſiliatiuos, quã ſpes.

SED CONTRA eſt, quod Philoſoph. dicit in 2. Rhe.* quod timor conſiliatiuos facit.

*Cap.5.poſt med. tom.6

RESPONDEO Dicẽdũ, quòd aliquis põt dici conſiliatiuus dupliciter: Vno modo à voluntate, ſeu ſolicitudine conſiliandi: & ſic timor conſiliatiuos facit, quia

vt Phi-

Cap.3.parū ante mediū, com.5.

vt Philoſophus in 3. Ethic. †dicit. Conſiliamur de magnis, in quibus quaſi nobilipſis diſcredimus. Ea autem quæ timorem incutiunt, non ſunt ſimpliciter mala, ſed habent quandam magnitudinem, tum ex eo quod apprehenduntur, vt quæ difficiliter repelli poſſunt. tum etiam quia apprehenduntur vt de prope exiſtentia, ſicut iam dictum eſt.* vnde homines maxime in timoribus quærunt conſiliari. Alio modo dicitur aliquis conſiliatiuus à facultate bene conſiliandi, & ſic nec timor, nec aliqua paſſio conſiliatiuos facit. quia homini affecto ſecundum aliquam paſſionem videtur aliquid vel maius, vel minus, quam ſit ſm rei veritatem: ſicut amanti videntur ea quæ amat, meliora, & timenti ea quæ timet, terribiliora, & ſic ex defectu rectitudinis iudicij quælibet paſſio, quātum eſt de ſe, impedit facultatem bū conſiliandi. Et per hoc patet reſponſio ad primum.

q.52. arti.2.

Ad ſecvndvm Dicendum, quod quanto aliqua paſſio eſt fortior, tanto magis homo ſecundum ipſam affectus impeditur. & ideo quando timor fuerit fortis, vult quidem homo conſiliari, ſed adeo perturbatur in ſuis cogitationibus, quod conſilium adinuenire nō poteſt. Si autem ſit paruus timor, qui ſolicitudinem conſiliandi inducat, nec multum rationem conturbet, poteſt etiam conferre ad facultatem bene conſiliandi ratione ſolicitudinis conſequentis.

Ad tertivm Dicendum, quod etiam ſpes facit conſiliatiuos: quia, vt in 2. Rhe.* Philoſophus dicit Nullus conſiliatur de his de quibus deſperat, ſicut nec de impoſſibilibus, vt dicitur in 3. Ethic. †timor tamen facit magis conſiliatiuos quam ſpes, quia ſpes, eſt de bono, prout poſſumus ipſum conſequi: timor autem de malo, prout vix repelli poteſt, & ita magis reſpicit rationem difficilis timor, quam ſpes. *in difficilibus autem, maxime in quibus nobis non confidimus, conſiliamur, ſicut dictum eſt.

ca.5. à med.
†cap.3.to.5.
In corp. art.

Articvlvs III.

Vtrum timor faciat tremorem.

245
Sup. ar. 1. ad 2. fin. Et pſa. 27. cor. 7.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quod tremor non ſit effectus timoris. Tremor enim ex frigore accidit: videmus enim infrigidatos tremere. timor autem non videtur cauſare frigus, ſed magis calorem deſiccantem, cuius ſignum eſt, quod timētes ſitiunt, & præcipue in maximis timoribus, ſicut patet in illis qui ad mortem ducuntur. ergo timor non cauſat tremorem.

¶ 2 Præterea Emiſſio ſuperfluitatum ex calore accidit, vnde vt plurimum medicinæ laxatiuæ ſunt calidæ: ſed huiuſmodi emiſſiones ſuperfluitatum ex timore frequenter contingunt. ergo timor videtur cauſare calorem, & ſic non cauſat tremorem.

¶ 3 Præt. In timore calor ab exterioribus ad interiora reuocatur. Si igitur propter huiuſmodi reuocationem caloris in exterioribus homo tremit, videtur ſimiliter, quod in omnibus exterioribus membris deberet cauſari tremor ex timore: hoc autem non videtur. non ergo tremor corporis eſt effectus timoris.

Sed contra eſt, quod Tullius dicit in 4. de Tuſculanis quæſtionib.* quod timorem ſequitur tremor, & palior, & dentium ſtrepitus.

Lib. 4. in fol. 4. à princip. libri.

Respondeo Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, *in timore fit quædam contractio ab exterioribus ad interiora: & ideo exteriora frigida remanent, & ꝓpter hoc in eis accidit tremor, qui cauſatur ex debilitate virtutis continentis membra. Ad huiuſmodi autem debilitatem maxime facit defectus caloris, qui eſt inſtrumentū, quo aīa mouet, vt dr̄ in 2. de anima.*

Artic. 1. huius quæſt.
Tex. 50. tomo 2.

A Ad primvm ergo dicendum, quod calore ab exterioribus ad interiora reuocato, multiplicatur calor interius, & maxime verſus inferiora, id eſt, circa nutritiuam. & ideo conſumpto humido conſequitur ſitis, & etiam interdum ſolutio vētris, & vrinæ emiſſio, & quandoque etiam ſeminis, vel huiuſmodi emiſſio ſuperfluitatum accidit propter contractionem ventris, & teſticulorum, vt Philoſophus dicit in lib. de problematibus.* vnde patet ſolutio ad ſecundum.

In ſectione 27. Proble. 11. tom. 6.

Ad tertivm Dicendum, quod quia in timore calor deſerit cor, a ſuperioribus ad inferiora tendēs ideo timentibus maxime tremit cor & membra, quæ habent aliquam connexionem ad pectus, vbi eſt cor. vnde timentes maxime tremunt in voce propter viciB nitatem vocalis arteriæ ad cor. tremit etiam labium inferius, & tota inferior mandibula propter continuationem ad cor. vnde & ſtrepitus dentium ſequitur, & eadem ratione brachia, & manus tremunt. Vel etiam quia huiuſmodi membra ſunt magis mobilia, propter quod & genua tremunt timentibus, ſecundum illud Iſaiæ. 35. Confortate manus diſſolutas, & genua tremētia roborate.

Articvlvs IIII.

Vtrum timor impediat operationem.

C Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quod timor impediat operationē. Operatio enim maxime impeditur ex perturbatione rationis, quæ dirigit in opere: ſed timor perturbat rationem, vt dictum eſt.* ergo timor impedit operationem. 246

Artic. 1 huius quæſt.

¶ 2 Præterea. Illi qui faciunt aliquid cum timore, facilius in operatione deficiunt: ſicut ſi aliquis incedat ſuper trabem in alto poſitam, propter timorem de facili cadit, non autem caderet, ſi incederet ſuper eandem trabem in imo poſitam propter defectum timoris. ergo timor impedit operationem.

¶ 3 Præt. Pigritia, ſiue ſegnities eſt quædā ſpecies timoris: ſed pigritia impedit operationem. ergo & timor.

Sed contra eſt quod Apoſtolus dicit ad Philip. 2. Cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini, D quod non diceret, ſi timor bonam operationem impediret. timor ergo non impedit bonam operationem.

Respondeo Dicendum, quod operatio hominis exterior cauſatur quidem ab anima ſicut a primo mouente, ſed a membris corporeis ſicut ab inſtrumentis. Contingit autem operationem impediri & propter defectum inſtrumenti & propter defectum principalis mouentis. Ex parte igitur inſtrumentorum corporalium timor, quantum eſt de ſe, ſemper natus eſt impedire exteriorem operationem propter defectū caloris, qui ex timore accidit in exterioribus, membris. ſed ex parte animæ ſi ſit timor moderatus, non multum rationem perturbans, confert ad bene operandum, inquantum cauſat quandam ſolicitudinem, & facit hominem attentius conſiliari & operari. Si vero timor tantum increſcat, quod rationem perturbet, impedit operationem etiam ex parte animæ: ſed de E tali timore Apoſtolus non loquitur. Et per hæc patet reſponſio ad primum.

Ad secvndvm Dicendū, quod illi qui cadunt de trabe in alto poſita, patiuntur ratione imaginationis propter timorem caſus imaginati.

Ad tertivm Dicendum, quod oīs timens refugit id quod timet, & ideo cū pigritia ſit timor de ipſa operatione inquantum eſt laborioſa, impedit operationem, quia retrahit voluntatem ab ipſa: ſed timor qui eſt de alijs, rebus, intantum adiuuat operationem, in-

¶Super quæſtionis quadrageſimæquintæ Art. primum.

IN tota quæſt. 45. vnum occurrit dubium, quomodo ſcilicet malum ſit obiectum audaciæ. aut enim eſt obiectū eius per ſe, aut per accidens. ſi per ſe, ergo motus appetitus, proſecutiuus eſt per ſe reſpectu mali, cuius oppoſitum dictum eſt: & omnes fatentur, dicentes, malum eſſe quod omnia fugiunt ſicut bonum, quod omnia appetunt. ſi per accidens, ergo habet aliquid aliud per ſe obiectum, ſicut patet in cęteris operationibus ſenſus, intellect⁹ & appetitus, Dicuntur enim aliqua per accidens viſa, audita, intellecta, appetita: quia propter alia viſa, ſenſata, cognita, deſiderata attinguntur, & tunc quæratur quod eſt obiectum per ſe audaciæ, an bonū, an malum. Et augetur difficultas, quia author varie loqui videtur in articul. 2. ad tertium expreſſe dicens, audaciam reſpicere malum, & in articu. 4. ad 2. dicens, obiectum audaciæ eſſe compoſitum ex bono & malo.

247

Supr. q. 23. ar. 2. cor fin. Et inf. præſenti q. ar. 3 co. Et 2.2. quæ. 123. ar. 3. ad 3. & q. 129. ar. 6. ſecundum.

*lib. 83. q. q. 31. à medio illius: & q. 34. tom. 4.

†li. 2. ca. 6. à medio illius tom. 1.

*lib. 2. Rhe. cap. 5. à medio, tom. 6.

¶Ad huius difficultatis euidentiam, primo, referendus eſt actus audaciæ purus ad proprium obiectū. Secundo, referendus eſt idem, & ſecundum ſe, & vt participat virtualiter ſpē in ſuum obiectum: ſic enim melius elucēſcet veritas. Quo ad primum iſtæ duæ paſſiones, ſcilicet audacia, & deſperatio ſimilem ingerunt difficultatem: quia iſta eſt ad malum, & illa a bono, ac per hoc contra naturę ordinem videatur ſe habere. Si quis tamen aduertat, quod in cōcupiſcibili, cuius obiectū eſt bonum, vel malum, abſolute nulla eſt hoc modo paſſio, ſed reſpectu boni omnes ſunt proſecutiuæ, & reſpectu mali refutatiuæ, vel fugitiuæ, conijciet, quod aliquid habet tā bonum, quam malum ea ly, arduo, per quod contrahitur bonum & malum ad obiectum iraſcibilis habētis tales paſſiones. & vere ſic eſt: & propterea in concupiſcibili nulla tali paſſio inuenitur. Quid autem ſit illud, non oportet in extraneo genere quærere: quia ſicut ædificationes, picturæ, & ſtructuræ difficiles, non reponuntur in aliquo alio genere ex difficultate. ſed modum quendam ſortiuntur illius eiuſdem naturæ, quæ difficilis dr̄. difficultas.n. ædificationis ad artem ædificandi, & difficultas picturæ ad artē pingēdi ſpectat: ita bonum difficile ea difficultate non intrat latitudinē mali, ſed infra boni latitudinem ſiſtit: & ſimiliter malū difficile non exit mali latitudinem: quia tamē arduum ſeu difficile in reſpectu dicit bonum difficile excedens menſuram in maius

F eo ipſo, quod tā difficile eſt, habet vnde a ſe auertat illū, cui eſt, vel videtur ſic exceſſiuum: & hoc modo bonum arduū eſt obiectum deſperationis. & ſimiliter malum difficile non excedens menſuram in maius, licet ex eo quod eſt malum habet vnde auertat: ex eo tamen quod eſt velut quoddam magnū non excedens menſuram, habet vnde trahat. vnde author ſuperius in q. 23. art. 2. dixit quod malū arduum habet, vt in ipſum tendatur, ſicut in quoddam arduum & ſic modus mali importatus per ly, arduum, menſurate habet attrahere non cōcupiſcibilē, cuius eſt fugere magis maius malum, quam minus ſed iraſcibilem, cuius eſt tam bona quam mala ardua proſequi vt oportet. Et hoc modo ſaluatur quod audacia reſpicit per ſe aliquomodo ſuum proprium obiectum: nec video aliter perſeitatem in ipſa, & deſperatione pure ſumptis reſpectu propriorum obiectorum. Quod.n. obiectū audaciæ ſit difficile malum, ex eo patet, ꝙ ſicut nullus deſperat niſi a deſiderato, ac per hoc bono, ita nullus audet niſi ad timēda, ac per hoc mala hæc de primo. Quo ad ſm facile patet quō ſaluatur hic per ſe, & per accidens, & quare. Saluatur ſiquidem per ſe obiectum proſecutionis. i. bonum, & per accidens obiectum eiuſdem. i. malū, ex eo ꝙ obiectum audaciæ, vt participantis ſpē, vt in litera dr̄ compoſitum eſt ex bono & malo, ita quod bonum victoriæ, ſeu repulſæ ſubiectionis imminētis, reſpicit rationem ſpei, quod perinde eſt ac dicere, quod reſpicit ex participata ſpe malum autem reſpicit ratione ſui, propter illud tamen bonū. Eſt.n. audaciæ motus ſpei effectus ex parte obiecti; vnde prouida natura, cum egerent aīalia nō ſolū cōſonātibus per ſe mo-
K tibus ad obiecta appetitus, bonum. ſ. & malum: ſed ēt diſſonātibus ab eiſdem, qm̄ qn̄q; expedit & fugere bonum aliquod & proſequi malum aliquod, nec potuerit fieri, vt perſeitatem ſm propriam compoſitionem haberēt, effecit vt ſaltem reſpectu concurrentium ad motum perſeitas ſaluaretur, vt ſic motus omnis appetitus, & ſi non ſecundum ſe cōſideratus, vt tū exercitus, cum requiſitis ad ipſum per ſe obiectum ſortiatur.

*li. 10. Met. tex. 13. to. 3.

q. 23. arti. 2. & q. 40. art. 4.

248

Sup. q. 25. art. 3. cor. Et inf. præſenti q. ar. 3. co. Et 2.2. quæ. 125. ar. 3. ad tertium. Et q. 129. art. 7. cor. Et veri. q. 25. a. 5. ad ſecundum. Et 3. Ethic. lec. 4. cor. 3.

quantum inclinat voluntatem ad operandum ea, per quæ homo eſ fugit id quod timet.

QVAESTIO XLV.

De audacia, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de audacia.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum audacia ſit contraria timori.

¶Secundo, Quomodo audacia ſe habet ad ſpem.

¶Tertio, De cauſa audaciæ.

¶Quarto, De effectu ipſius.

ARTICVLVS I.

Vtrū audacia ſit cōtraria timori

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̄ ꝙ audacia non contrarietur timori. Dicit.n. Aug. in lib. 83 q.* ꝙ audacia vitium eſt. vitium aūt virtuti contrariatur, cum ergo timor nō ſit virtus, ſed paſſio, videtur ꝙ timori non contrarietur audacia.

¶2 Præt. Vni vnum eſt contrariū: ſed timori contrariatur ſpes. non ergo contrariatur ei audacia.

¶3 Præt. Vnaquæq; paſſio excludit paſſionē oppoſitā, ſed id ꝙ excludit͂ p timorē, eſt ſecuritas. dicit.n. Aug. 2. Cōfeſ.† ꝙ timor ſecuritati pcauet. ergo ſecuritas contrariatur timori, nō ergo audacia.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Rhet.* quòd audacia eſt timori contraria.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ de rōne contrariorum eſt, ꝙ maximè à ſe diſtēt, vt dr̄ in 10. Met.* Illud autē, quod maxime diſtat à timore, eſt audacia. Timor.n. refugit nocumentum futurum ppter eius victoriam ſuper ipſum timentē: ſed audacia aggreditur periculum imminens pp victoriam ſui ſupra ipſum periculū. vnde manifeſte timori cōtrariatur audacia.

G AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ira & audacia & oīum paſſionū noīa dupliciter accipi pñt. Vno mō ſm ꝙ importāt abſolute motus appetitus ſenſitiui in aliquod obiectū bonū, vel malū, & ſic sūt nomina paſſionū. Alio mō, ſm ꝙ ſimul cum hmōi motu importāt receſſum ab ordine rōnis, & ſic ſunt noīa vitiorū, & hoc mō loqͥ Aug. de audacia: ſed nos loquimur nūc de audacia ſm primū modū.

AD SECVNDVM dicēdum, ꝙ vni ſm idē nō ſunt plura cōtraria, ſed ſm diuerſa, nihil phibet vni
H plura cōtrariari, & ſic dictum eſt ſupra,* ꝙ paſſiones iraſcibilis hn̄t duplicē cōtrarietatē, vnā ſm oppoſitionē boni & mali, & ſic timor cōtrariatͬ ſpei, aliā ſm oppōnē acceſſ⁹ & receſſus, & ſic timori cōtrariatͬ audacia ſpei vero, deſperatio.

AD TERTIVM, Dicendum, ꝙ ſecuritas non ſignificat aliquid cōtrariū timoris, ſed ſolā timoris excluſionem. Ille.n. dr̄ eſſe ſecurus qui non timet, vnde ſecuritas opponitur timori ſicut priuatio, audacia autē ſicut contrarium, &
I ſicut contrarium includit in ſe priuationē, ita audacia ſecuritatem.

ARTICVLVS II.

Vtrum audacia conſequatur ſpem.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̄, ꝙ audacia non conſequatur ſpem. Audacia.n. eſt

¶Super quæſtionis quadrageſimę quintæ, Ar. ſecundū.

CIrca dcā in 2. art. eiuſdē 45. q. ſpāliter dubiū occurrit, quia author ſibi ipſi cōtrarius eſt. ſuperius enim in q. 25. ar. 3. expreſſe dixit, qđ deſperatio eſt prior timore, & quod timor

ſequitur

Cap.6. & 7. tom.5.
†q.40.art.1.

ſequitur deſperatio nē victoriæ, ſicut audacia ſpē eiuſdē. hic vero aperte vult, q deſperatio ſit effectus timoris, ſicut audacia ſpei.

¶Ad hoc dicit, quod deſperatio & timor poſſunt dupliciter cōſiderari.ſ.ex parte obiecti, & ex parte modi attingendi obiectum. Si conſiderentur ea parte obiecti, cum obiectum deſperationis ſit bonum, timoris vero malum & bonum naturaliter ſit prius malo, ſic deſperatio eſt prior timore, vt ſuperius in q.25. declaratum, fuit: & ea hac parte timor naſcitur ea deſperatione, quia ſcilicet obiectum deſperationis natū eſt parere obiectum timoris. Bonum.n.arduū æſtimatum impoſſibile, natum eſt proponere priuationē ſui, vt quoddam malum ſuper excedens, quod eſt obiectū timoris: non eſt tñ iſta deriuatio timoris, ex deſperatione ex parte obiecti, ſic accipienda, vt oporteat obiectum timoris ea penitus, obiecto deſperatiōis procedere: qm̄ hoc eſt manifeſte falſum, dum ſumus inter ſpē & malum, ſed quia obiectum timoris, ſapit ſemper aliquid de obiecto deſperationis. Nullū.n.malū habet rōnem timendi, niſi quia bonū oppoſitū æſtimat, vel dubitat ſuperexcedens, q eſt obiectū deſperationis. Si aūt conſiderent ex parte modi attingendi obiectū cū vtriuſq; modus conſiſtat in fugiendo, & timori per ſe, deſperationi aūt per accidēs conueniat ſuum fugere obiectum, & quod eſt p accidens dependeat ab eo quod eſt p ſe, conſequens eſt, vt timor ſit ea hac parte cā deſperationis, non ita quod obiectū deſperationis ſit compoſitum ex bono & malo, ſicut obiectū audaciæ: quoniam, vt ſuperius in q.40. art.4. ad fin, patet, deſperatio ex ſolo ſuperexceſſu

Cap.5. poſt med.to.6.
Cap.8. poſt medium tomo 5.
quæſt.11.

reſpectu malorum & terribilium, vt dicitur in 3. Ethic.* ſpes autem reſpicit bonum, vt ſupra dictum eſt, †ergo habent diuerſa obiecta, & non ſunt vnius ordinis ergo audacia conſequitur ſpem.

¶2 Præt. Sicut audacia cōtrariatur timori, ita deſperatio ſpei: ſed timor non ſequit deſperationē quī immo deſperatio excludit timorē vt Philoſ. dicit in 2.* Rhet. ergo audacia non conſequitur ſpem.

¶3 Præt. Audacia intendit quoddam bonum.ſ.victoriam: ſed tendere in bonum arduū pertinet ad ſpem. ergo audacia eſt idem ſpei: non ergo conſequitur ad ſpem.

Sed contra eſt, quod Philoſo. dicit in 3.* q illi qui ſunt bonæ ſpei, ſunt audaces videtur ergo audacia conſequi ſpem.

Respondeo Dicendum, q ſicut iam pluries dictum eſt, omnes huiuſmodi paſſiones animæ ad appetitiuam potentiam pertinent. Omnis autem motus appetitiuæ potentiæ reducitur ad proſecutionem vel fugā: proſecutio aūt vel fuga, eſt alicuius & per ſe, & p accidens, per ſe quidem eſt proſecutio boni, fuga vero mali. p accidens aūt pōt proſecutio eſſe mali propter aliquod bonum adiūctū, & fuga boni, propter aliquod malum adiūctum. quod autem eſt p accidens, ſequitur ad id, qđ eſt p ſe, & ideo proſecutio mali ſequit proſecutionem boni, ſicut & fuga boni ſequitur fugā mali. Hęc autē quatuor pertinent ad quatuor paſſiones, nam proſecutio boni pertinet ad ſpem, fuga mali ad timorē proſecutio mali terribilis pertinet ad audaciam, fuga vero boni pertinet ad deſperationem: vnde ſequit q audacia cōſequitur ad ſpē. Ex hoc.n. q aliqs ſperat ſuperare terribile imminens, ex hoc audacter inſequitur ipſum: ad timorem verò ſequitur deſperatio, ideo.n. aliquis deſperat, qa timet difficultatē, quæ eſt circa bonum ſperandū.

Ad primum ergo dicēdum, quod ratio ſequeretur, ſi bonū & malum eſſent obiecta non habentia ordinem adinuicem: ſed quia malum habet aliquem ordinem, ad bonū (eſt.n. poſterius bono, ſicut priuatio habitu) ideo audacia quæ inſequitur malum, eſt poſt ſpem, quæ inſequitur bonum.

Ad secundum Dicendum, q etſi bonū ſimpliciter ſit prius quam malum, tamen fuga p prius debetur malo, quam bono: ſicut inſecutio per prius debetur bono quam malo, & ideo ſicut ſpes eſt prior, quam audacia, ita timor eſt prior, quam deſperatio, & ſicut ex timore nō ſemper ſequitur deſperatio, ſed quando fuerit intenſus. ita ex ſpe non ſemper ſequitur audacia, ſed quādo fuerit vehemens.

Ad tertium dicendum, quod audacia licet ſit circa malū, cui coniunctum eſt bonum victoriæ ſm æſtimationem audaciæ, tñ reſpicit malum: bonum vero adiunctum reſpicit ſpes, & ſimiliter deſperatio reſpicit bonū directe quod refugit: malum vero adiunctum reſpicit timor. vnde proprie loquēdo, audacia nō eſt pars ſpei, ſed eius effectus: ſicut nec deſperatio eſt pars timoris: ſed eius effectus: propter hoc etiam audacia, principalis paſſio eſſe poteſt.

Articvlvs III.

Vtrum defectus aliquis ſit cauſa audaciæ.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur q defectus aliqs ſit cauſa audaciæ. Dicit.n. Philoſoph in li. de ꝓblematib',* quod amatores vini ſūt fortes & audaces, ſed ex vino ſeqtur defectus ebrietatis. ergo audacia cauſatur ex ebrietatis defectu.

¶2 Præterea. Philoſophus dicit in 2. Rhet. †quod inexperti. periculorum ſunt audaces, ſed inexperientia, defectus quidā eſt. ergo audacia ex defectu cauſatur.

¶3 Præt. Iniuſta paſſi audaciores eſſe ſolēt, ſicut etiam beſtiæ cum percutiunt, vt dr in 3. Eth. *ſed iniuſtū pati ad defectū ꝑtinet. ergo audacia ex aliquo defectu cauſat.

Sed contra. eſt, quod Phil. dicit in 2. Rhe. †q cā audaciæ eſt, cū ī phātaſia ſpes fuerit ſalutarium, prope exiſtētiū, timendorū autem, aut non entium, aut longe entium: ſed id qđ pertinet ad defectum, vel pertinet ad ſalutarium remotionem, vel ad terribilium propinquitatem. ergo nihil qđ ad defectum pertinet, eſt cā audaciæ.

Respondeo Dicēdū, q ſicut ſupra dictum eſt,* Audacia cōſeqtur ſpem, & cōtrariatur timori: vn̄ quæcunq; nata ſunt cauſare ſpem vel excludere timorem, ſunt cā audaciæ. Quia vero timor, & ſpes, & ēt audacia, cū ſint paſſiones quædā, cōſiſtunt in motu appetitus, & in quadā tranſmutatione corporali, dupliciter poteſt accipi cā audaciæ, ſiue quantū ad prouocationē ſpei, ſiue quātum ad excluſionē timoris: vno mō quidē ex parte appetitiui mot', alio vero mō ex parte tranſmutationis corporalis. Ex parte quidē appetitiui motus, qui

boni eſſe poteſt, ſed ita, quod in ipſum bonum ſuperexcedens æſtimatum impoſſibile, feratur timor & deſperatio: timor quidem in ſupexceſſum, inquantū impeditiuum boni, ac per hoc malum: deſperatio vero in ipſum bonum ſuperexcedens, fugiendo ipſum. Eſt autem ratio mouens ad præponendum ex hac parte timorem, vt habeatur per ſe obiectum fugæ in deſperante, ſicut in audacia. cum enim bonum ab omnibus appetatur, & a deſperante fugiatur, palam eſt quod non fugitur in quātum bonum, nec inquātum maius bonum, ſed ratione alicuius impedimenti, ſaltem eſt exceſſus æſtimatus impoſſibilis: & quia impediēs bonum, mali rationem induit, ea hac parte timor inchoat deſperationem. Timoris autem nomine hoc in loco non intelligo timorem ꝓprie dictum, vt eſt paſſio iraſcibilis diſtincta cōtra fugam, quæ eſt quarta paſſio concupiſcibilis cōtraria deſiderio, ſed vt includit illam, ita quod deſperatio fugit bonum excedens propter fugam mali impedientis, puta, ipſius exceſſus, qui includitur in timore, & non proprie, & propter timorem illius exceſſus difficilis impedientis in poſſibilis &c. Experimur enim quod cognita impoſſibilitate conſequendi aliquid, deſperamus ab illo, nihil timentes: & ratio huius eſt, qa impoſſibilitas, ſeu difficultas, conſequēdi, & ſi ex hoc ipſo quod impedit bonū conſequendum, ſtatim habeat vnde induat rationem mali, ac per hoc ſit obiectū abominationis, ſeu fugæ incluſæ in timore, non tamen habet vnde induat rationem mali ardui. qui tamē eſt impedimentum boni ardui, licet

249
Supra.q.25 ar.3.cor.
*In ſect. 27. Probl.4. tomo 6.
Cap.5. aliquantulum à med.to. 6.
Capit.8. circa med. tomo 5.
†Capit. 5. à med.to. 6.
Art. præced.

ſet nõ ſit malum ar duum, author timoris nomine vſus eſt. Deſperati igitur ex parte obiecti cauſa eſt timoris timor vero ex parte modi attingendi obiectum, cauſa eſt deſperationis, quo fit, vt non æqualiter fiant deſperatio & audacia à timore & ſpe: nam audacia à ſpe, & ex parte obiecti, bonum n. eſt prius malo, & ex parte modi: quia proſecutio boni ex te- Cap. 5. non procul à fine. tom. 6. tione proſecutionis mali oritur: deſperatio autem ex parte modi tantum ex timore, ſeu abominatione naſcitur.

ſequitur apprehenſionem, prouocatur ſpes cauſans audaciam per ea quæ faciunt nos æſtimare quod poſſibile ſit adipiſci victoriam vel ſecũdum propriam potentiam ſicut fortitudo corporis, experientia in periculis, multitudo pecuniarum, & alia huiuſmodi: ſiue per potentiam aliorũ, ſicut multitudo amicorum, vel quorumcunq; auxiliãtium, & pcipue ſi homo cõfidat de auxilio diuino. Vnde illi, qui ſe bene habẽt ad diuina, audaciores ſunt, vt etiã Philo. dicit in 2. Rhe. *Timor autem excluditur ſecundum iſtum modum per remotionem terribilium appropinquantium, puta, quia homo non habet inimicos, quia nulli nocuit, q̃a nõ videt aliquod periculum imminere. Illis n. videtur maxime pericula imminere, qui alijs nocuerunt.

Ex parte vero tranſmutationis corporalis cauſatur audacia per prouocationem ſpei, & excluſionem timoris, vel ex his quæ faciunt caliditatem circa cor. Vnde Phil.
Li. 3. cap. 4. tom. 4. *dicit in lib. de partibus animalium, quod illi q̃ habent paruum cor ſecundum quantitatem, ſunt magis audaces: & animalia habentia magnum cor ſecundum quantitatẽ, ſunt timida: quia calor naturalis non tantum poteſt calefacere magnum cor, ſicut paruum, ſicut ignis non tantum poteſt calefacere magnam domum, ſicut
In ſectione 27. probl. 4. tom. 6. paruam. Et in li. * de problematibus dicit, quod habentes magnum pulmonem ſanguineum, ſunt audaciores ꝓpter caliditatem cordis exinde conſequentem. Et
q. 40. arti. 6. ibidẽ dicit, quod vini amatores ſunt magis audaces ꝓpter caliditatem vini. vnde & ſupra dictum eſt, *quod ebrietas facit ad bonitatem ſpei. caliditas enim cordis repellit timorem, & cauſat ſpem propter cordis extenſionem & amplificationem.

Ad primvm ergo dicendum, quod ebrietas cauſat audaciam, non inquantum eſt defectus, ſed inquantum facit cordis dilatationem, & inquantum etiam facit æſtimationem cuiuſdam magnitudinis.

Ad secvndvm dicendum, quod illi qui ſunt inexperti periculorum, ſunt audaciores, non propter defectum, ſed per accidens, inquantum ſcilicet propter inexperientiam neque debilitatem ſuam cognoſcunt, neque præſentiam periculorum: & ita per ſubtractionẽ cauſæ timoris, ſequitur audacia.

Cap. 5. in fi. tom. 6. Ad tertivm Dicendum, quod ſicut Philoſoph. dicit in 2. Rhetor. *Iniuſtum paſsi redduntur audaciores, quia eſtimant, quod Deus iniuſtum paſsis auxilium ferat, & ſic patet quod nullus defectus cauſat audaciã niſi per accidens, inquantum ſcilicet habet adiunctam aliquam excellentiam vel veram, vel æſtimata, vel ex parte alterius, vel ex parte ſui.

Articvlvs IIII.

Vtrum audaces ſint promptiores in principio quam in fine, in ipſis periculis.

250
q. 44. arti. 3. & 45 arti. 1. 3. Ethi. lect. 14. In ſectione 27. Proble. 3. tom. 6.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd audaces nõ ſint promptiores in principio, quam in ipſis periculis. Tremor n. ex timore cauſatur, qui contrariatur audaciæ, vt ex dictis patet:* ſed audaces quandoque in principio tremũt, vt Philoſophus dicit in libro de problematibus:* ergo non ſunt promptiores in principio, quam in ipſis periculis exiſtentes.

F ¶ 2 Præt. Per augmentum obiecti augetur paſsio ſicut ſi bonum eſt amabile, & magis bonum eſt magis amabile, ſed arduum eſt obiectum audaciæ. augmentato ergo arduo augmentatur audacia, ſed magis fit arduũ & difficile periculum quando eſt præſens. ergo debet tunc magis creſcere audacia.

¶ 3 Præt. Ex vulneribus inflictis prouocatur ira, ſed ira cauſat audaciam. Dicit. n. Philoſ. in 2. Rheto. * ꝑ ira eſt auſiuum ergo qñ iam ſunt in periculis, & percutiuntur videtur quod magis audaces reddantur. Cap. 5. in fine, & lib 3. Eth. c. 8. tomo 6. & 5.

Sed contra eſt, quod dicitur in 3. Ethico.* quod audaces præuolantes ſunt, & volentes ante pericula, in ipſis autem diſcedunt. *Ca. 7. poſt medium, tomo 5.

Respondeo Dicendum, quod audacia, cum ſit
G quidam motus appetitus ſenſitiui, ſequitur apprehenſionem appetitiuæ virtutis: virtus autem ſenſitiua non eſt collatiua, nec inquiſitiua ſingulorum, quæ circunſtant rem, ſed ſubitum habet indicium. Contingit aũt quandoque, quod ſecundum ſubitam apprehenſionem non poſſunt cognoſci omnia, quæ difficultatem in aliquo negotio afferunt, vnde ſurgit audaciæ motus ad aggrediendum periculum, vnde quando iam experiuntur ipſum periculum, ſentiunt maiorem difficultatem quam æſtimauerunt, & ideo deficiunt. Sed ratio eſt diſcurſiua omnium quæ afferunt difficultatem negotio & ideo fortes, qui ex iudicio rõnis aggrediuntur pericula, in principio videntur remiſsi, quia non paſſi, ſed cum deliberatione debita aggrediuntur: quãdo autem ſunt in ipſis periculis, non experiuntur aliquid impro-
H uiſum. ſed q̃nque minora illis quæ præcogitauerunt, & ideo magis perſiſtunt. Vel etiam, quia propter bonum virtutis pericula aggrediuntur, cuius boni voluntas in eis perſeuerat, quantacunque ſint pericula: audaces autem propter ſolam æſtimationem facientem ſpem, & excludentem timorem ſicut dictum eſt.* Art. præced.

Ad primvm ergo dicendum, quod & in audacib⁹ accidit tremor ꝓp reuocationẽ caloris ab exterioribus ad interiora, ſicut & in timentibus: ſed in audacibus reuocatur calor ad cor, in timentibus aũt ad inferiora.

Ad secvndvm Dicendum, quod obiectũ amoris eſt ſimpliciter bonũ. vnde augmẽtatũ ſimpliciter augmentat amorẽ: ſed obiectũ audaciæ eſt cõpoſitũ ex bono & malo, & motus audaciæ in malum præſupponit
I motũ ſpei in bonũ, & iõ ſi tñ addaf de arduitate ad periculum qđ excedat ſpem, non ſequitur motus audaciæ ſed diminuitur, ſi tñ ſit motus audaciæ, quanto maius eſt periculum, tanto maior audacia, reputatur.

Ad tertivm Dicẽdum quòd ex læſione non cauſatur ira, niſi ſuppoſita aliqua ſpe, vt infra dicetur, & ideo ſi fuerit tantum periculum, quod excedat ſpẽ victoriæ, non ſequetur ira, ſed verum eſt, quod ſi ira ſequatur, audacia augebitur. quæſt. ſequ. artic. 1.

K

QVAESTIO XLVI

De ira ſecundum ſe in octo articulos diuiſa.

Deinde conſiderandũ eſt de ira. Et primo, de ira ſ'm ſe. Scdo, de cãſactiua iræ. & remedio eius. Tertio, de effectu eius.

Circa primũ quærunt̃ octo.

¶ Primo. Vtrũ ira ſit paſsio ſpãlis
¶ Secundo, Vtrũ obiectũ iræ ſit bonum, an malum.

¶ Super quaſtionis quadrageſimę ſextæ, Arti. primum.

In articulo 1. quæſtionis 46. in reſponſione ad primũ aduerte, quod illa verba literæ, Ad iram terminantur, poſſunt habere duos ſenſus. primus eſt, quod ſinguli motus iraſcibilis .ſ. motus ſpei, & motus deſperationis, & reliqui terminantur ad irã, ſicut diximus qđ amor terminatur

ad

ad delectationem,& hic ſenſus eſt falſus: non enim ſpes terminatur ad iram,vt patet.Secundus eſt, q́d omnes paſſiones iraſcibilis terminantur ad iram,id eſt,ſiniuntur in ira, tanquam in vltima paſſione, & hoc eſt dicere q́d ira eſt vltima paſſio, ſeu vltimus motus huius potentiæ, & notior,& propterea denominauit potentiam: & hic ſenſus eſt verus, vt patet ex ſuperius dictis.

251
2.2.q.158. arti.3 cor.& 3.diſt.5.q.2. ar.2.cor.

¶ Tertio,Vtrum ira ſit in concupiſcibili.
¶ Quarto,Vtrum ira ſit cũ rõne.
¶ Quinto,Vtrũ ira ſit naturalior quam concupiſcentia.
¶ Sexto.Vtrum ira ſit grauior,quã odium.
¶ Septimo,Vtrũ ira ſolum ſit ad illos,ad quos eſt iuſtitia.
¶ Octauo,De ſpeciebus iræ.

ARTICVLVS II.

Vtrum ira ſit ſpecialis paſſio.

AD PRIMVM ſic proceditur.Videtur quod ira non ſit paſſio ſpãlis. Ab ira.n. denominatur potentia iraſcibilis: ſed huius potentiæ non eſt vna tantum paſſio,ſed multæ.ergo ira non eſt paſſio ſpecialis.

q.23.artic.3.

¶ 2 Præt.Cuilibet paſſioni ſpeciali eſt aliqd cõtrarium vt patet inducẽti p ſingula:ſed iræ nõ eſt aliqua paſſio cõtraria,vt ſupra dictũ eſt.*ergo ira nõ ẽ paſſio ſpãlis.

¶ 3 Præterea.Vna ſpecialis paſſio nõ includit aliam:ſed ira includit multas paſſiones.eſt enim cum triſtitia, & ſpe,& cum delectatione.vt patet per Philoſophum in 2.Rhetor.*ergo ira non eſt paſſio ſpecialis.

Cap.2.& 3. tom.6.
†Dam. li. 2. cap.16.

SED CONTRA eſt,quod Dam.† ponit iram ſpãlem paſſionem.Et ſimiliter Tullius 4 de Tuſc. quæſtionib.

*li.4. in fol. 4.à princi. & fol.5. cap.4. circa princi.illius.

RESPONDEO Dicendum,quòd aliquid dicitur generale dupliciter Vno modo per prædicationem,ſicut aĩal eſt generale ad oĩa animalia:Alio modo p cãm, ſicut ſol eſt cauſa generalis omnium,quæ generantur in his inferioribus,ſm Dion.in 4.ca.de diui.no.*Sicut.n. genus continet multas differentias poteſtate ſm ſimilitudinem materiæ,ita cauſa agens cõtinet multos effectus ſm virtutem actiuam:contingit autem aliquem effectum ex concurſu diuerſarum cauſarum produci. Et quia omnis cauſa aliquo modo in effectu manet, poteſt etiam dici tertio modo,ꝙ effectus ex congregatione multarum cauſarum productus habet quandam generalitatem,inquantũ continet multas cauſas quodammodo in actu.Primo ergo modo, ira non eſt paſſio generalis,ſed condiuiſa alijs paſſionibus,vt ſupra dictum eſt.*Similiter autem nec ſecundo modo: non eſt enim cauſa aliarum paſſionum,vt ſupra dictum eſt: † ſed per hunc modũ poteſt dici generalis paſſio amor, vt patet per Aug.in 14.lib.de Ciui.dei.*Amor enim eſt prima radix omnium paſſionum,vt ſupra dictum eſt. † Sed tertio modo poteſt ira dici paſſio generalis, inquãtum ex cõcurſu multarum paſſionum cauſatur.non.n. inſurgit motus iræ, niſi propter aliquam triſtitiam illatam,& niſi adſit deſiderium, & ſpes vlciſcendi: quia vt Philoſophus dicit in 2.Retho.* iratus habet ſpem puniendi:appetit enim vindictam, vt ſibi poſsibilem.vnde ſi fuerit multum excellens perſona, quæ nocumentum intulit,non ſequitur ira: ſed ſolum triſtitia,vt Aui.dicit in lib.de Anima.

q.23.artic.1. & 4.
†q.25.art.1.
*li. 14. ca.7. & 8.tom.5.
†q.25.art.2.
capit.2.circa princ.to.6.

AD PRIMVM ergo dicẽdum,ꝙ vis iraſcibilis denominatur ab ira, non quia oĩs motus huius potentiæ ſit ira,ſed quia ad iram terminantur oẽs motus huius potentiæ,& inter alios eius motus iſte eſt maniſeſtior.

AD SECVNDVM dicendum,quòd ex hoc ipſo,quòd ira cauſatur ex cõtrarijs paſſionibus.ſ.a ſpe, quæ eſt boni,& a triſtitia,quæ eſt mali,includit in ſeipſa contrarietatem:& ideo non habet contrarium extra ſe: ſicut etiã in medijs coloribus,non inuenitur contrarietas, niſi quæ eſt ſimplicium colorum ex quibus cauſantur.

A AD TERTIVM Dicendum,quod ira includit multas paſſiones,non quidem ſicut genus ſpecies, ſed magis ſecundum continentiam cauſæ,& effectus.

ARTICVLVS III.

Vtrum obiectum iræ ſit bonum, vel malum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr ꝙ obiectũ iræ ſit malũ. Dicit.n.Greg.Nyſſ.* ꝙ ira eſt quaſi armigera cõcupiſcentiæ,inquãtũ.ſ.impugnat, id quod cõcupiſcentiã impedit:ſed oẽ impedimẽtum habet rõnẽ mali.ergo ira reſpicit malũ, tanquã obiectũ.

B

¶ 2 Præt. Ira.& odium conueniũt in effectu,vtriuſq;.n.eſt inferre nocumentum alteri:ſed odium reſpicit malum tanquã obiectum,vt ſupra dictum eſt.*ergo etiam & ira.

¶ 3 Præt.Ira cauſar ex triſtitia.vnde Philoſ. dicit in 5.Eth.ꝙ ira operatur cũ. triſtitia:ſed triſtitiæ obiectum eſt malum,ergo & iræ.

C SED CONTRA eſt, quod Aug.dicit in 2.Confeſ.† quod ira appetit vindictam: ſed appetitus vindictæ eſt appetitus boni, cum vindicta ad iuſtitiam pertineat. ergo obiectum iræ eſt bonum.

¶ Præ.Ira ſp eſt cũ ſpe vñ & delectationẽ cauſar, vt dicit Philoſop. in 2 Rhet.*ſed ſpei & delectationis obiectũ eſt bonũ ergo & iræ.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ motus appetitiuæ virtutis, ſequitur actũ virtutis apprehenſiuæ.vis aũt apprehenſiua dupliciter aliqd apprehendit, Vno mõ p modũ incõplexi, ſicut cũ intelligimus qd eſt hõ:alio mõ per modũ complexi,ſicut cũ intelligim9 albũ ineſſe homini. Vnde vtroq; modo vis appetitiua põt tẽdere in bonum, & malũ,per modum quidẽ ſimplicis & incõplexi,cũ appetitus ſimpliciter ſequit,vel inhęret bono,vel refugit malũ:& tales motus ſunt deſideriũ & ſpes, delectatio & triſtitia,& alia hmõi. Per modũ aũt cõplexi, ſicut cũ appetitus fertur in hoc,ꝙ aliquod bonũ,vel malũ inſit vel fiat circa alterũ: vel tẽdẽdo in hoc,vel refugiẽdo ab hoc, ſicut maniſeſte patet in amore & odio. Amamus.n.aliquem,inquantũ volumus ei ineſſe aliquod bonũ: odimus aũt aliquem, inquãtum volumus ei ineſſe aliqđ malum.& ſimiliter eſt in ira: quicũq;.n.iraſcitur, quærit vindicari de aliquo, & ſic motus iræ tendit in duo.ſ.in ipſã vindictã quam appetit,& ſperat ſicut quoddã bonum,vnde & de ipſa delectatur:tendit ẽt in illũ, de quo quærit vindictam,ſicut in cõtrarium & nociuũ, quod pertinet

D

E

¶ Super quæſtionis quadrageſimę ſextæ Art.ſecundum.

IN artic.2. eiuſdem q.46.ſcito,quod diſtinctio facta in litera,quod motus appetitiuus fertur in obiectum per modum incomplexi, & per modum complexi,intelligitur formaliter & explicite, vt patet in numeratis paſſionibus per modum incõplexi.Deſiderium.n. & ſpes, ſi conſiderentur obiecta,ſunt implicita, complexionẽ habent.nullus.n.deſiderat niſi ſibi,vel alteri bonum, & ſimiliter, nullus ſperat bonũ nulli.Sed ſi ſecundũ explicita obiecta cõſiderantur,incomplexio inuenitur. eſt.n. deſiderium abſentis boni,& ſpes futuri. Amare autem eſt velle bonum alicui, vt in 2.Rhetor.dicitur, vbi explicite patet applicatio huius ad hoc ex parte obiecti. Intẽdit ergo author quod quædam paſſiones ſunt, quarũ obiecta conſiſtunt ex plicite in applicatione huius ad hoc,quædam autem non &c ex hoc ſoluũtur duæ obiectiones, Prima eſt de ſpe & deſiderio, quomodo computentur inter eas quæ per modum incomplexi ſunt, cum reſpiciant bonum,& perſonam. Secundo eſt, quomodo amor concupiſcentiæ quo amatur vinum reſpicit vnum obiectum tãtum,cum ſibi ametur vel alteri, vt ſuperius etiam dictum fuit: & ſimiliter de odio abominationis patet enim vtriſque ſolutio quia ſcilicet non explicite important applicationem huius ad hoc in obiecto:ſicut cum amatur amicus,aut iraſcimur alicui, aut odio habemus aliquem odio inimicitiæ: in his enim tribus ſolis explicita applicatio huius ad hoc in obiecto apparet &c.

252
Infr.ar. 3.ad 6.cor.
*lib.4.ca.13. à medio.
q.29.arti. 1.
Cap. 6 poſt medium tomo 5.
†li.2. cõfeſſ. ca 6.à med. & 14 de ciu. ca.15.to.5.
li.2.Rethor. ca.2.non remote à principi.tom.6.

ad rationem mali. Eſt autem duplex differentia attendenda circa hoc iræ ad odium, & ad amorem, quarum prima eſt, quod ira ſemper reſpicit duo obiecta: amor vera & odium quandoque reſpiciunt vnum obiectum tantum, ſicut cum dicitur aliquis amare vinum, vel aliquid huiuſmodi: aut etiam odire. Secunda eſt, quia vtrunque obiectorum, quod reſpicit amor, eſt bonum vult enim amans bonum alicui tanquam ſibi conuenienti: vtrunque vero horum, quæ reſpicit odium, habet rationem mali. vult enim odiens, malum alicui, tanquam cuidam inconuenienti. Sed ira reſpicit vnum obiectum, ſecundum rationem boni, ſcilicet vindictam, quam appetit: & aliud ſecundum rationem mali, ſcilicet hominem nociuum, de quo vult vindicari, & ideo eſt paſsio quodammodo compoſita ex contrarijs paſsionibus. F

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

Articvlvs III.

Vtrum ira ſit in concupiſcibili.

254 Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quod ira ſit in concupiſcibili. Dicit enim Tullius in 4. de Tuſculan. quæſtio.* quod ira eſt libido quædam: ſed libido eſt in concupiſcibili. ergo & ira.

2.2.q. 162. ar. 3. cor. Et 3. di. 26. q. 1. & 2. cor. & ſenſu.

¶ 2 Præterea. Auguſtin. dicit in regula,† quod ira creſcit in odium. Et Tullius dicit in eodem libro, quod odium eſt ira inueterata, ſed odium eſt in cõcupiſcibili ſicut amor. ergo ira eſt in concupiſcibili. H

*Li. 4. in fo. 4. & 5 a principio libri. †Aug. e. 17.

¶ 3 Præterea. Damaſcen. & Gregor. Nyſſen.† dicunt, quod ira componitur ex triſtitia & deſiderio: ſed vtrunque horum eſt in concupiſcibili. ergo ira eſt in concupiſcibili.

†Dam. li. 2. cap. 16. Nyſſe. lib. 4. cap. 14.

Sed contra. Vis concupiſcibilis eſt alia ab iraſcibili. ſi igitur ira eſſet in concupiſcibili, non denominaretur ab ea vis iraſcibilis.

Respondeo Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt,* Paſsiones iraſcibilis in hoc differunt à paſsionibus concupiſcibilis, quod obiecta paſsionum concupiſcibilis ſunt bonum & malum abſolute: obiecta autem paſsionum iraſcibilis ſunt bonum, & malum cum quadam eleuatione & arduitate. Dictum eſt autem,* quod ira reſpicit duo obiecta, ſcilicet vindictam, quam appetit, & eum, de quo vindictam quærit: & circa vtrũque quandam arduitatem ira requirit, non enim inſurgit motus iræ niſi aliqua magnitudine circa vtrunque exiſtente. Quæcunque enim nihil ſunt aut modica valde, nullo modo digna æſtimamus, vt dicit Philoſophus in 2. Rhetor.* vnde manifeſtum eſt, quod ira non eſt in concupiſcibili, ſed in iraſcibili. I

q. 23. arti. 1. Art. præced. ca. 2. non remote à pri. tom. 6.

Ad primvm ergo dicendum, quod Tullius libidinem nominat appetitum cuiuſcunque boni futuri, nõ habita diſcretione ardui, vel non ardui: & ſecundum hoc ponit iram ſub libidine, inquantum eſt appetitus vindictæ: ſic autem libido cõmunis eſt ad iraſcibilem & concupiſcibilem. K

Ad secvndvm Dicendum, quod ira dicitur creſcere in odium, non quod eadem numero paſſio, quæ prius fuit ira, poſtmodum, fiat odium per quandam inueterationem, ſed per quandam cauſalitatem: ira enim per diuturnitatem cauſat odium.

Ad tertivm Dicendum, quod ira dicitur componi ex triſtitia & deſiderio, non ſicut ex partibus, ſed ſicut ex cauſis. dictum eſt autem* ſupra, quod paſsiones concupiſcibilis ſunt cauſæ paſsionum iraſcibilis.

q. 25 art. 1.

Articvlvs IIII.

Vtrum ira ſit cum ratione.

255 Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur q̃ ira non ſit cum ratione. Ira enim cum ſit paſsio q̃dam, eſt in appetitu ſenſitiuo: ſed appetitus ſenſitiuus non ſequitur rationis apprehenſionem, ſed ſenſitiuæ partis. ergo ira non eſt cum ratione.

¶ 2 Præterea. Animalia bruta carent ratione, & tamen in eis inuenitur ira. ergo ira non eſt cum ratione.

¶ 3 Præterea. Ebrietas ligat rationem, adiuuat autem ad iram. ergo ira non eſt cum ratione.

Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 7. Ethic.* quod ira conſequitur rationem aliqualiter. G

*capi. 6. non multum à princ. to. 5.

Respondeo Dicẽdum, quòd ſicut ſupra dictum eſt* Ira eſt appetitus vindictæ, hæc autem collationem importat pœnæ infligendæ ad nocumentum ſibi illatum. vnde in 7. Ethicor. dicit Philoſoph.* quod ſyllogizans conferendo, quoniam oportet totaliter oppugnare, iraſcitur confeſtim: conferre autẽ & ſyllogizare eſt rationis, & ideo ira eſt quodammodo cum ratione.

*artic. 2. huius quæſt. cap. 6. paulo à prin. to. 5.

Ad primvm ergo dicendum, quod motus appetitiuæ virtutis poteſt eſſe cum ratione dupliciter. Vno modo, cum ratione præcipiente: & ſic voluntas eſt cũ ratione: vnde & dicitur appetitus rationalis: Alio modo cum ratione denuntiante: & ſic ira eſt cum ratione. Dicit enim Philo. in li. De problematibus, quod ira eſt cũ ratione, non ſicut præcipiente ratione, ſed vt manifeſtante iniuriam. Appetitus enim ſenſitiuus immediate rationi non obedit, ſed mediante voluntate. H

Ad secvndvm Dicendum, quod bruta animalia habent inſtinctum naturalem ex diuina ratione eis inditum, per quem habent motus interiores, & exteriores ſimiles motibus rationis, ſicut ſupra dictum eſt.* q. 40. arti. 3.

Ad tertivm Dicẽdum quòd ſicut dicitur in 7. Ethicor.* ira audit aliqualiter rationem, ſicut nuntiã tem quod iniuriatum eſt ei: ſed non perfecte audit, quia non obſeruat regulam rationis in rependendo vindictam. Ad iram ergo requiritur aliquis actus rationis & additur impedimentum rationis: vnde Philoſophus dicit in libr. de Problematibus.* quod illi qui ſunt multum ebrij, tanquam nihil habentes de iudicio rationis, non iraſcuntur: ſed quando ſunt parum ebrij, iraſcuntur tanquam habentes iudicium rationis, ſed impeditum. I

*cap. 6. circa principi. tom. 5. In Sectione 3. probl. 2. tom. 4.

Articvlvs V.

Vtrum ira ſit naturalior, quam concupiſcentia.

256 Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur quod ira non ſit naturalior, quam cõcupiſcẽtia. Proprium enim hominis dicitur, quod ſit animal mãſuetum natura: ſed mãſuetudo opponitur iræ, vt dicit Philoſo. in 2. Rhe.* ergo ira non eſt naturalior quã concupiſcentia, ſed omnino vr̃ eſſe contra hominis naturam. K

2.2.q. 156. artic. 4. cor. ca. 3. tom. 6.

¶ 2 Præt. Ratio contra naturã diuiditur. Ea. n. quæ ſecũdum rationem agunt, non dicimus ſecundũ naturam agere: ſed ira eſt cum rõne, concupiſcentia autem ſine rõne, vt dicitur in 7. Ethic.* ergo cõcupiſcẽtia eſt naturalior quã ira.

capi. 6. ante med. to. 5.

¶ Super quæſtionis quadrageſimæ ſextæ, Arti. quintum.

In artic. 5. omiſſis 3. & 4. in reſponſione ad 1. dubium Nouitiorũ occurrit, Quo pacto ratio ſedat iram inquantum iratus non totaliter audit imperium rationis. oppoſitum nãque apparet, dum iratus non obediens rationi, magis proſequitur, vt experientia teſtatur

¶ Ad hoc dicitur, primo explanando ſententiam authoris, deinde verba. Intendit author, q̃, quia ratio duplici actu refertur ad iram ſcilicet [illegible] & præ.

præcepti. Et nunciantem quidem ſemper ſe exhibet ratio, quia ipſam iram reſpicit, nũciãdo cauſam vindictę: præcipientem vero non ſemper ſe exhibet, quia moderamen iræ præcipiendo faceret, quod nõ ſemper accidit. Ideirco rõ eſt cauſa iræ, inquantum nunciat: & eſt cã mãſuetudinis, inquãtum præcipit moderando. Et quia nunciare neceſſario concurrit ad irã & ſemp, præcipere autẽ non: ideo in corpore articuli ex 4. Ethic dictũ, ꝙ humanius eſt punire, quam manſuetum eſſe, ex hac radice verificatur. Verba autẽ literæ accipiẽda ſunt ſpecificatiue, ita ꝙ, ly inquãtũ iratus nõ totaliter audit imperium rationis, determinat conditionem, ſm quã ira ſubtrahibilis eſt imperio rationis: quia.n. oppoſita habent fieri circa idem ſecundum eandem conditionẽ, ira nata eſt obedire & nõ obedire, & moderamen ſuſcipere & non ſuſcipere ſub imperio rationis: ac ſi dixiſſet, quod ira inquantum ſubeſt rõni nuncianti, eſt ab ea: inquantum vero ſubeſt rationi moderanti, ſedatur ab ea, ita ꝙ ratio ex illo actu ſedat iram, qui poteſt audiri, & non audiri ab irato, ob cuius nõ auditionẽ dr iratus non totaliter audire imperium rationis.

Ca. 11. ante med. to. 5.

text. 4.

q. 36. art. 2.

¶ 3 Præ. Ira eſt appetitus vindictę, cõcupiſcentia autem maxime eſt appetitus delectabilium ſecundũ tactum .ſ. ciborum, & venereorum, hæc autem ſunt magis naturalia homini quàm vindicta, ergo concupiſcentia eſt naturalior, quàm ira.

Sed contra eſt, ꝙ Philoſ. dicit in 7. Eth.* quod ira eſt naturalior, quàm concupiſcentia.

Respondeo Dicẽdum, ꝙ naturale dicitur illud, quod cauſatur à natura, vt patet in 2. Phyſi.* vnde vtrum aliqua paſsio ſit magis, vel minus naturalis, conſiderari nõ poteſt, niſi ex cauſa ſua. cauſa autem paſsionis, vt ſupra dictũ eſt*, dupliciter accipi poteſt. Vno modo ex parte obiecti: alio modo ex parte ſubiecti. Si ergo conſideretur cauſa iræ, & cõcupiſcentiæ ex parte obiecti, ſicut cõcupiſcentia, & maxime ciborum & venereorũ, naturalior eſt quàm ira inquãtum iſta ſunt magis naturalia quàm vindicta. Si autem conſideretur cauſa irę ex parte ſubiecti ſic quodãmodo ira ẽ naturalior, & quodammodo cõcupiſcentia, poteſt.n. natura alicuius hominis conſiderari vel ſecundum naturã generis, vel ſecundum naturã ſpeciei, vel ſecundum complexionem propriam indiuidui. Si igitur conſideretur natura generis, quæ eſt natura huius hominis, inquantum eſt animal, ſic naturalior eſt cõcupiſcentia, quam ira: quia ex ipſa natura communi habet homo quãdam inclinationem ad appetendum ea quę ſunt conſeruatiua vitæ, vel ſecundum ſpeciem, vel ſecundum indiuiduum. Si autem conſideremus naturam hominis ex parte ſpeciei .ſ. inquantum eſt rationalis, ſic ira eſt magis naturalis homini, quàm concupiſcentia, inquãtum ira eſt cum ratione magis quã concupiſcentia. vnde Philoſ. dicit in 4. Eth.* ꝙ humanius eſt punire, qđ pertinet ad iram, quàm manſuetum eſſe: vnumquodque.n. naturaliter inſurgit cõtra contraria & nociua. Si verò conſideretur natura huius indiuidui ſecundum propriam cõplexionem: ſic ira naturalior eſt quàm concupiſcentia, quia .ſ. habitudinem naturalem ad iraſcendum, quæ eſt ex complexione, magis de facili ſequitur ira, quàm concupiſcẽtia, vel aliqua alia paſsio. Eſt enim homo diſpoſitus ad iraſcendum ſecundum quod habet cholericam complexionem. cholera autem inter alios humores citius mouetur: aſsimilatur enim igni. Et ideo magis eſt in promptu, vt ille qui eſt diſpoſitus ſecundum naturalem complexionem ad iram, quòd iraſcatur, quam de eo qui eſt diſpoſitus ad concupiſcendum, quòd concupiſcat, & propter hoc Philoſophus dicit in 7. Eth.* quod ira magis traducitur à parentibus in filios quàm concupiſcentia.

Ca. 5. a med. tom. 5.

cap. 6. ante med. tom. 5.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ in homine cõſiderari poteſt & naturalis complexio ex parte corporis, quæ eſt temperata, & ipſa ratio. Ex parte igitur complexionis corporalis naturaliter homo ſecundum ſuam ſpeciem eſt non habens ſuper excellentiam neque iræ, neque alicuius alterius paſsionis propter temperamentum ſuæ complexionis: alia verò animalia ſecundum quod recedunt à qualitate complexionis ad diſpoſitionem alicuius complexionis extremæ, ſecundum hoc etiam naturaliter diſponuntur ad exceſſum alicuius paſsionis: vt leo, ad audaciã, canis ad iram, lepus, ad timorem, & ſic de alijs. Ex parte vero rationis eſt naturale homini & iraſci, & manſuetum eſſe, ſecundum quòd ratio quodammodo cauſat iram, inquantum nuntiat cauſam iræ, & quodammodo ſedat iram, inquantum iratus non totaliter audit imperium rationis, vt ſupra dictum eſt.*

artic. 4. ad 3.

Ad secundum dicendum, ꝙ ipſa ratio pertinet ad naturam hominis, vnde ex hoc ipſo, quòd ira eſt cum ratione ſequitur quod ſecundum aliquem modũ ſit homini naturalis.

Ad tertium dicendum, ꝙ ratio illa procedit de ira, & de concupiſcentia ex parte obiecti.

Articulus VI.

Vtrum ira ſit grauior quàm odiũ.

Ad sextum ſic proceditˀ. Videtur ꝙ ira ſit grauior, quàm odium. Dicitur.n. Proue. 27. ꝙ ira non habet miſericordiam, nec erumpẽs furor: odiũ autem quandoque habet miſericordiam. ergo ira eſt grauior quã odium.

¶ 2 Præterea. Maius eſt pati malum, & de malo dolere, quam ſimpliciter pati, ſed ille qui habet aliquem odio, ſufficit quòd ille, quem odit, patiatur malum. irato autem non ſufficit, ſed quærit ꝙ cognoſcat illud, & de illo doleat, vt dicit Philoſophus in 2. Rhet* ergo ira eſt grauior quàm odium.

¶ 3 Præt. Quãto ad conſtitutionẽ alicuius plura concurrunt, tanto videtur eſſe ſtabilius, ſicut habitus permanentior eſt, qui ex pluribus actibus cauſatur: ſed ira cauſatur ex concurſu plurium paſsionum, vt ſupra dictũ eſt, * non autem odiũ. ergo ira eſt ſtabilior, & grauior quàm odium.

Sed contra eſt, quod Aug.* in regula odium comparat trabi, iram verò feſtucæ.

Respon. Dicendum, quòd ſpecies paſsionis, & ratio ipſius ex obiecto penſatur. Eſt autem obiectũ iræ, & odij idem ſubiecto. nã ſicut odiẽs appetit malum ei, quẽ odit, ita iratus ei, contra quem iraſcitur, ſed non eadem ratione, ſed odiens appetit malum inimici, inquantum eſt malum: iratus autem appetit malum eius, contra quem iraſcitur non inquantum eſt malum, ſed inquantum habet quan-

¶ Super quęſtionis quadrageſimæſextę Artic. ſextum.

In art. 6. in corpore, aduerte, quod ira & odium inimicitiæ cõparantur, & diſcutiũtur, & non odium abominationis, illud enim eſt quod vult malũ malo, non hoc Infirmus.n. qui odit ſuam ægritudinem, nulli vult malum, & iuſtus de ſe dicens, Iniquos odio habui, nulli malum voluit, ſed iniquitatem odio habuit, & abominatus eſt.

216 2.2.qõ.159. art.4.& ma. q.12.arti.5.

¶ In eodem ſexto articulo dubium ad hoc eſt, quia differentia inter iram & odium inimicitiæ, falſa videtur, quia aut eſt ſermo de malo illi cui appetitur, aut ſimpliciter. Si primo modo non eſt differentia inter iram & odium, quoniam utrobique appetitur malum illi. vindicta enim eſt malum punito. Si ſecundo modo ſequitur impoſſibile .ſ. quod ad malũ vt malum poſſit eſſe proſecutio appetitus patet.n. quod odiens affectat malum, quod illi qui odio habetur, vult.

c.4. non remote a fine tom.6.

artic. 1. huius q.

In regula. c. 37. tom. 1.

¶ Ad hoc dicĩ quod hic eſt ſermo de malo illi, ſed formaliter .ſ. ſub ratione mali: & in hoc differt odiũ ab ira quia ira malum reſpicit indutum iuſti vindicatiui rationem

tionem, odium autem malum nudum ſecũdum ſe, & licet ſit impoſſibile appetitum proſequi per ſe malum appetenti, nõ tamen eſt impoſſibile appetitum per ſe proſequi malum contrario, nullus.n.operatur aſpiciens ad malum ſibi ſed bene ad malum contrario: hoc autem ſit in odio. non primum.

¶ In eodem 6. artic. in reſponſione ad primũ dubium occurrit circa id, quod de odio dicitur, ꝙ inſatiabile eſt, infinitum eſt. vĩ .n. hoc falſum, primo quia contingit odio habere aliquem quo ad aliquid, puta prælationem, vel poteſtatem ſuper ſe, & velle ei ſolum hoc malum .ſ. priuationem illius. Secundo, quia contingit odio habere aliquem ſolum quo ad exceſſum in aliqua re, puta, quo ad exceſſiuas diuitias, & velle, ei ſolum hoc malum, vt non ſit tantum diues. Tertio, quia contingit odio habere aliquem quo ad vitam, ita ꝙ velit ei mortẽ, & tñ non velit ei alia mala, puta, infirmitates, mala gratia mortis & ſimilia. Non ergo odium eſt inſatiabile & infinitum, ſed menſuratum habet obiectum: Ad hoc põt dupliciter diſtingui, primo de odio abominationis & inimicitię. ſecundo, de odio inimicitiæ ſimpliciter, vel ſm quid, & dicit quod odium inſatiabile & infinitum eſt odiũ inimicitiæ ſimpliciter quo .ſ. perſona non ſm quid, ſed ſimpliciter odio habetur, & quod de hmõi odio loquitur. Scriptura, loquitur Ariſt. loquitur author. obiectiones autem ſunt de odio, abominationis vel ſm quid: ſed quia ratio in litera adducta militat pro omni odio .ſ. ea quæ ſm ſe appetuntur, ſine menſura appetuntur, vt patet inductione in auaro, infirmo &c. & ex 1. Polit. ideo aliter dicendum videtur, quod differentia inter iram & odium in hoc, attenditur ſecundum ipſum proprium obiectum, ita quod proprium obiectum odij non habet per ſe menſuram, & ſi habet hoc eſt per accidens, proprium autem obiectum iræ

artic. 2. huius q.

*C. 6. à medio illius to. 5.

Cap. 4. circa ſi. to. 6.

In corp. ar.

dam ratione boni: ſ. prout æſtimat illud eſſe iuſtum, inquantũ eſt vindicatiuum. vnde etiã ſupra dictũ eſt*, ꝙ odium eſt ꝑ applicationẽ mali ad malum: ira autẽ per applicationem boni ad malum. Manifeſtum eſt aũt, ꝙ appetere malum ſub rõne iuſti, minus habet de rõne mali, q̃ velle malũ alicuius ſimpliciter. Velle.n. malum alicuius

G ſub rõne iuſti põt eſſe etiã ſm virtutem iuſtitiæ, ſi præcepto rationis obtẽperetur, ſed ira in hoc ſolum deficit, ꝙ non obedit rõnis præcepto in vlciſcendo, vnde manifeſtum eſt, ꝙ odium eſt multo deterius & grauius, quàm ira.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ in ira & odio duo poſſunt cõſiderari .ſ. ipſum quod deſideratur, & intenſio deſiderij. Quantũ igitur ad id, quod deſideratur, ira

H habet magis miſericordiam, quã odium, quia .n. odium appetit malum alterius ſm ſe, nulla menſura mali ſatiatur. ea.n. quæ ſm ſe appetuntur ſine menſura appetuntur, ut Philoſophus dicit 1. Polit.* ſicut auarus diuitias. unde dr̃ Eccleſ. 12. Inimicus, ſi inuenerit tẽpus, nõ ſatiabitur ſanguine. Sed ira nõ appetit malum, niſi ſub ratione iuſti uindicatiui: unde quando malum illatũ excedit menſuram iuſtitiæ ſm æſtimationem iraſcentis, tũc miſeretur, unde Philoſo. dicit in 2. Rhet.* ꝙ iratus, ſi fiãt multa, mi-

I ſerebitur: odiens autem pro nullo. Quantum uero ad intẽſionem deſiderii, ira magis excludit miſericordiam, quam odiũ, quia motus iræ eſt impetuoſior propter cholerę inflammationem, unde ſtatim ſubditur. Impetum concitati ſpiritus ferre quis poterit.

Ad secundum dicendũ, ꝙ ſicut dictum eſt, iratus appetit malum alicuius, inquãtum habet rationem iuſti uindicatiui: uindicta autem fit per illationem pęnę. eſt autem de rõne pœne, ꝙ ſit cõ-

K traria uolũtati, & quod ſit afflictiua, & quod pro aliqua culpa inferatur, & ideo iratus hoc appetit, vt ille cui nocumentum infert, percipiat & doleat, & quod cognoſcat ꝓꝑ iniuriã illatã ſibi hoc prouenire. Sed odiens de hoc nihil curat. quia appetit malũ alterius inquãtum hmõi. non eſt aũt verum, qđ id de quo qs triſtatur, ſit peius. In iuſtitia.n. & imprudẽtia cum ſint mala, quia tñ ſunt voluntaria, non contriſtãt eos quibus inſunt, vt dicit Phil. in 2 Rhetoricorum.*

Ad tertium Dicẽdũ, ꝙ id quod plurib. cauſis cauſatur tunc eſt ſtabilius, quãdo cauſæ accipiũtur vnius rationis, ſed vna cã põt prævalere multis alijs: odium aũt ꝓuenit ex permanentiori cauſa q̃ ira, nam ira prouenit ex aliqua cõ-

G motione animi ꝓꝑ læſionẽ illatã, ſed odiũ procedit ex aliqua diſpoſitione hmõi, ſm quã reputat ſibi contrarium, & nociuum id, quod odit, & ideo ſicut paſsio citius trãſit, quàm diſpoſitio, uel habitus: ita ira citius tranſit quam odium, quamuis etiam odium ſit paſsio ex tali diſpoſitione ꝓueniens, & ꝓpter hoc Philoſophus dicit in 2. Rhetor.* quòd odium eſt magis inſanabile, quam ira.

H

Articulus VII.

Vtrum ira ſit ad illos ſolum ad quos eſt iuſtitia.

Ad septimvm ſic ꝓceditur. Vr̃ ꝙ ira nõ ſolũ ſit ad illos, ad quos eſt iuſtitia. Nõ.n. eſt iuſtitia hoĩs ad res irrationales: ſed tñ homo quandoque iraſcitur rebus irrationalibus, puta, cum ſcriptor ex ira proijcit pennam, vel eques percutit equũ ergo ira non ſolum eſt ad illos ad quos eſt iuſtitia.

I ¶ 2 præt. Nõ eſt iuſtitia hoĩs ad ſe ipſum, nec ad ea q̃ ſunt ſua ſunt vt dicitur in 5. Eth. ſed homo quãdoq; ſibi ipſi iraſcitur, ſicut pœnitens propter peccatum. vnde dicitur in Pſal. 4 iraſcimini, & nõlite peccare. ergo ira nõ ſolum eſt ad quos eſt triſtitia.

¶ 3 Præterea. Iuſtitia, & iniuſtitie poteſt eſſe alicuius ad totum aliquod genus, vel ad totum aliquã communitatem, puta cum ciuitas aliquem læſit: ſed ira non eſt ad aliquod genus, ſed ſolum ad ali-

K quod ſingularium, vt dicit Philoſop. in 2. Rhetor.* ergo ira nõ proprie eſt ad quos eſt iuſtitia, & iniuſtitia.

Sed contrarium accipi poteſt a Philoſopho in 2. Rhetor.*

Respondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictũ eſt,* ira appetit malũ inquantum habet rationẽ iuſti vindicatiui, & ideo ad eoſdem eſt ira, ad quos ẽ iuſtitia, & iniuſtitia. Nam inferre vindictã ad iuſtitiam pertinet; lædere aũtẽ

F habet per ſe menſuram, & ſi in aliquo caſu forte non habet, hoc eſſet per accidens. proprium obiectum iræ eſt vindicta, quæ cum reſpiciat offenſam receptam, manifeſte per ſe includit proportionem, talem ſecundum apparentiam irati ad offenſam, ac per hoc per ſe in menſura conſiſtit. Proprium autem obiectum odij inimicitię eſt ſola perſona odiũ aũt abominationis res. quicquid autem odio habetur ſiue perſona, ſiue res, ſiue exceſſus, ſecundum ſe refutatur, & abnegatur ab effectu ac per hoc non ſecundum aliquid ſic, & ſecundum aliquid non: & rurſus, ac per hoc non in ordine ad aliud cui commenſuretur: & propterea infinite inſatiabiliterque refutatur. Nec obſtat quod ipſum odio habitũ menſuratũ quodam eſt, puta certus gradus potentiæ certus prudentiæ &c. hoc enim eſt per accidens. Quicquid enim & quantumcunque ſit illud quod odio habetur ſine menſura, refutatur, quamuis in ſe menſuratũ ſit: obijcitur enim odio quicquid obijcitur, vt quoddam totum, & non vt certa menſura ab alijs diſcretum. Propter quod non ſufficiens ſignum diſtinctionis odij ab ira accipiunt Cõfeſſores, ex hoc, ꝙ pœnitens dicit ſe non appetiiſſe, niſi certum malum his, quos odiſſe ſe dicit, nam enim & frequentiſſime cũ appetitu certi mali odium abominationis, quod redit quandoque in idem cum odio perſonæ ſecundũ quid. Cum enim odio habetur perſona ſecundum aliquam bonam conditionem, proprie loquendo, obiectum odij eſt conditio illa non abſolute, ſed in illa perſona: propterea & perſona ſub illa conditione, & cõditio in perſona odio habetur: & ſic ſaluatur odium abominationis ſimpliciter & odium inimicitiæ ſecundum quid aliquo modo, pro quanto ſcilicet perſonæ oppoſitum malum deſideratur.

Cap. 4. declinãdo ad 2.

Ex c. 4. non remote a ſi. alicuius tomo 6.

158

ca 6. circa ſi. &c. vl. to. 5.

*Ca. 4. non multum remote a ſi. tom. 6.

Ca. 2. 3. & 4. Art. præced.

iuſtitiã, pertinet:lædere autem aliquem pertinet ad iniuſtitiam vnde tam ex parte cauſæ,quę eſt læſio illata ab altero,quàm etiam ex parte vindictæ eius,quam appetit iratus,manifeſtum eſt,quòd ad eoſdem pertinet, ira ad quos iniuſtitia. A

artic.4.ad 4.

Ad primvm ergo dicendũ,ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt* Ira quamuis ſit cum rõne, pôt tamen etiam eſſe in brutis aĩalib. quæ ratione carent, inquantũ naturali inſtinctu per imaginationem mouentur ad aliquid ſimile operib. rationis. Sic igitur cũ in hoĩe ſit & rõ & imaginatio, dupliciter in hoĩe poteſt motus iræ inſurgere Vno modo ex ſola imaginatione nunciante læſionem, & ſic inſurgit aliquis motus iræ etiam ad res irrationales & inanimatas, ſ'm ſimilitudinem illius motus, qui eſt in animalib. contra quodlibet nociuum: Alio modo ex ratione nunciante læſionem,& ſic,vt Phil.dicit 2. Rhet.*nullo modo poteſt eſſe ira ad res inſenſibiles,neque ad mortuos:tum quia non dolent, quod maxime q̃runt irati in eis, quibus iraſcuntur:tum etiam quia non eſt ad eos vindicta, cum eorum non ſit iniuriam facere B

* c.5.nõ procul à fi.to.6.

Ad secvndvm dicendum,ꝙ ſicut Phil.dicit in 5. Eth.*Quędã metaphorica iuſtitia,& iniuſtitia eſt hominis ad ſeipſum inquantum.ſ.ratio regit iraſcibilẽ, & cõcupiſcibilem.& ſ'm hoc etiã homo dr̃ de ſeipſo vindictam facere,& per cõſequens ſibiipſi iraſci: proprio aũt & per ſe non contingit aliquem ſibijpſi iraſci.

* Circa finẽ lib.tom.5.

Ad tertivm dicendum,ꝙ Phil.in 2.Rhe.*aſſignat vnam differentiam inter odium & iram,ꝙ odium pôt eſſe ad aliquod genus,ſicut habemus odio omne latronum genus,ſed ira nõ eſt niſi ad aliquod ſingulare, cuius ratio eſt,quia odium cauſatur ex hoc quòd qualitas alicuius rei apprehenditur vt diſſonans noſtræ diſpoſitioni,& hoc poteſt eſſe vel in vniuerſali,vel in particulari,ſed ira cauſatur ex hoc, quòd aliquis nos læſit per ſuum actum, actus autem omnes ſunt ſingularium & ideo ira ſemper eſt circa aliquod ſingulare. Cum aũt tota ciuitas nos læſerit, tota ciuitas computatur ſicut vnum ſingulare. C

c.4.nõ multũ remote à fine tom.6.

Articvlvs VIII.

Vtrum conuenienter aſſignentur ſpecies iræ.

¶ *Super quæſtionis quadrageſimeſextę Articul.octauum.*

259

Omiſſo 7.art. in quo diligenter notabis, & memoriæ mandabis diſtinctionẽ iræ ex imaginatione & ratione, & aduertes, ꝙ cum ſcientificus ſermo de ira eſt intelligitur de ira ex ratione nunciante.

¶In 8.in reſponſione ad primum aduerte, ꝙ author non aperit intentionem ſuam, an putauerit has iræ ſpecies eſſe veras ſpecies. Et poſſet forte dici,ꝙ nõ ſunt verę ſpecies ex parte obiecti ſ'm cuius per ſe differentias paſſionum differentię ſumuntur, quãuis ex parte ſubiecti ſpecificæ diſtinguãtur. Obiectum.n. omnis iræ oĩno idem eſt, ſed ex diſpoſitione varia, ſcilicet celeritate, choleræ memoria vel appetitu ipſo diuerſificat: pp ꝙ nõ video, niſi accidẽtales differentias, licet non totaliter accidentales, vt album,& nigrũ ad aĩal.

2.2.q.158. art.5. lib.2. Orthodo. fide cap. 6.

i.4. in fo.3. à princ. lib.

Li.2.ca.16.

4.cir.prin.

Ad octavvm ſic proceditur. Vr̃ ꝙ Dama.*incõuenienter aſſignet tres ſpẽs iræ.ſ. fel,maniam,& furorem. Nullius.n. generis ſpẽs diuerſificantur ſ'm aliquod accidens:ſed iſta tria diuerſificantur ſ'm aliquod accidens principiũ.n.motus iræ,fel vocatur, ira autem permanens dicitur mania: furor autem eſt ira obſeruans tempus in vindictam.ergo non ſunt diuerſæ ſpecies iræ. D

¶ 2.Prę. Tullius in 4. de Tuſcul.*qõnib.dicit ꝙ excãdeſcentia Græce dr̃,thymoſis, & eſt ira modo naſcens,& modo deſiſtens, thymoſis autem ſ'm Dam.† eſt idẽ quod furor,non ergo furor tempus quęrit ad vindictam,ſed tempore deficit. E

¶ 3.Præt.Greg.21.Moralium*ponit tres gradus iræ.ſ. iram ſine voce,& iram cum voce, & iram cum verbo expreſſo, ſ'm illa tria, quæ Dominus ponit Mat.5. Qui iraſcitur fratri ſuo, vbi tangitur ira ſine voce,& poſtea ſubdit. Qui dixeri fratri ſuo,Racha, vbi tangit̃ ira cũ verbo, ſed necdũ pleno verbo formata,& poſtea dicit. Qui aũt dixerit fratri ſuo. fatue: vbi expletur vox perfectione ſermonis ergo inſufficienter diuiſit Dam.† iram nihil ponens ex parte vocis. A

Sed contra eſt authoritas* Damaſceni, & Gregorij Nyſſeni.

Loco in art. 1 citato.

Respondeo Dicendum, quod tres ſpẽs iræ, quas Dam.ponit,& ẽt Gre.Niſſ.* ſumuntur ſ'm ea,q̃ dant iræ aliquod augmẽtũ, quod quidẽ contingit tripliciter: Vno modo ex facultate ipſius motus,& talẽ iram vocat ſel,quia cito accenditur, Alio modo,ex parte triſtitiæ cauſantis irã, quæ à diu in memoria manet;& hæc pertinet ad maniã, quæ manendo dr̃. Tertio ex parte eius quod iratus appetit.ſ. vindictæ, & hæc pertinet ad furorem, qui nunquam quieſcit donec puniat. vnde Phil.in 4. Ethi.* quoſdam iraſcentium uocat acutos,quia cito iraſcuntur:quoſdam amaros, q2 diu iram retinent quoſdam difficiles, quia nunquam quieſcunt,niſi puniant. B

* Ibidem.2. Greg.Niſſe. lib.4. ca.12. Locis in ar. Sed contra citatis.

*Ca.3.to.5.

Ad primvm ergo dicendum,ꝙ omnia illa per quæ ira recipit aliquam perfectionem,non omnino per accidens ſe habet ad iram,& ideo nihil prohibet ſecundum ea ſpecies iræ aſſignari.

Ad secvndvm Dicendũ,quod excãdeſcentia, quã Tullius *ponit,magis uidetur pertinere ad primam ſpeciem iræ,quæ perficitur ſ'm uelocitatem irę, quàm ad furorem.nihil autẽ prohibet ut thymoſis Gręce, quod Latine furor dr̃, utrunque importet, & uelocitatem ad iraſcendum,& firmitatem propoſiti ad puniendum. C

Loco citato in argu.

Ad tertivm Dicendum,ꝙ gradus illi irę diſtinguntur ſecundum effectum iræ, non autem ſecundum diuerſam perfectionem ipſius motus iræ.

QVAESTIO XLVII.

De cã effectiua iræ,& de remedijs eius,in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandũ eſt de cauſa effectiua iræ,& de remediis ei⁹. D

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶Primo, Vtrum ſemper motiuũ iræ ſit aliquid factum contra eũ qui iraſcitur.

¶Secundo, Vtrũ ſola paruipẽſio, vel deſpectio ſit motiuum iræ.

¶Tertio de cã irę ex pte iraſcẽtis.

¶Quarto De cã iræ ex parte eius. contra quem aliquis iraſcitur.

Articvlvs I.

Vtrum ſemper motiuum iræ ſit aliquid factum contra eum qui iraſcitur. E

Ad primvm ſic proceditur. Vr̃ ꝙ nõ ſemper aliqs iraſcatur pp aliquid cõtra ſe factũ. Homo.n.peccando, nihil cõtra deum facere poteſt. Dicitur .n.Iob.35. Si multiplicatæ fuerint.

¶ *Super quæſtionis 46.47.48. Articu. primum.*

Circa qõ.46.47.& 48.ſimul,nota diffinitionẽ irę poſitam ab Ari.in 2. Rhe. Ira eſt appetitus cum triſtitia ac ſpe punitionis apparẽtis, ꝓpter apparentem paruipẽſionem eorum, quæ in ipſum,aut in ipſi⁹ aliqua non conuenientẽ. Ex qua diffinitione videre potes i primis irã paſsionem cõpoſitam ex triſtitia, & ſpe,& cauſis,& cõſequenter ea malo & bono, ac per hoc ex parte triſtitiæ mala defectus,& vniuerſaliter contriſtantia diſponunt ad iram, in quibus triſtitia accepta permanet, aut renouatur, ira quoq; facile ſurgit. Ex parte vero ſpei audacia, delectatioque conſequitur iam in cogitãdo, quam in ſperata præſentia vindictæ. Ex parte aũt ſucceſſus ſperatæ vindictæ

260

ad

iniquitates tuæ, quid facies cōtra illum? dr̄ tñ Deus iraſci cōtra homines propter peccata, ſm̄ illud pſal. 105. Iratus eſt furore dominus in populum ſuum. ergo non ſemp̄ aliquis iraſcitur propter aliquid contra ſe factum.

¶ 2 Præt. Ira ē appetitus vindictæ ſed aliquis appetit vindictā facere etiam de his q̄ contra alios fiunt. ergo nō ſemper motiuum iræ eſt aliquid contra nos factum.

¶ 3 Præter. Sicut Phil. dicit in 2. Rhe.* hoīes iraſcūtur p̄cipue cōtra eos, q deſpiciunt ea, circa q̄ ipſi maxime ſtudēt, ſicut qui ſtudēt in philoſophia, iraſcuntur contra eos qui philoſophiam deſpiciūt, & ſimile eſt in aliis, ſed deſpicere philoſophiā nō eſt nocere ipſi ſtudenti. nō ergo ſemper iraſcimur propter id, quod contra nos fit.

H ¶ 4 Præt. Ille qui tacet cōtra cōtumeliātē, magis ipſum ad iram p̄uocat. vt dicit Chry. ſed ī hoc cōtra ipſū nihil agit, q̄ tacet. Ergo nō ſemp̄ ira alicuius prouocatur p̄p aliquid, quod cōtra ipſum fit

Sed contra eſt, quod Phil. dicit in 2. Rhe.* q̄ ira fit ſemp̄ ex his, quę ad ſeipſum, inimicitia aūt & ſine his, quę ad ipſum. ſi .n. putemus talem eſſe, odimus.

G Respon. Dicendū, quod ſicut ſupra dictū ē.* Ira ē appetit* nocēdi alteri ſub rōne iuſti vindicatiui. Vindicta aūt locū nō hēt, niſi vbi p̄ceſſit iniuria, nec iniuria oīs ad vindictā p̄uocat, ſed illa ſola q̄ ad eū pertinet qui appetit vindictā. Sicut .n. vnūquodq; naturaliter appetit p̄priū bonū, ita ēt naturaliter repellit p̄priū malū. iniuria autē ab aliquo facta non pertinet ad aliquē, niſi aliqd fecerit, q̄ aliquo mō ſit cōtra ipſum. vnde ſequit qd̄ motiuum irę alicuius, ſemper ſit aliquod cōtra ipſum factū

H Ad primvm ergo dicendū, q̄ ira nō dr̄ in Deo ſm̄ paſſionē aī, ſed ſm̄ iudiciū iuſtitiæ, prout vult vindictā facere de p̄tō. Peccator,

F ad triſtitiā delectatio tāto eſt maior, quāto & medicinę cōtra poſitę habet rōnē. Deinde habet obiectū vtriuſque. ſ. rē, & p̄ſonā, res eſt punitio apparēs, p̄ſona eſt is qui paruipēdit. Ex parte punitionis appetitę & ſperatę vide, q̄ nō eſt ira ad excellētes p̄ſonas, quas nō ſperamus poſſe punire niſi pro quāto (cū alieno adiutorio, puta diuino), ſperamus punire, & tunc licet eſſet excellens perſona reſpectu irati abſolute, non tñ reſpectu eius cum adiutorio: q̄ .n. per amicos poſſumus, per nos aliquo mō poſſumus vt dr̄ 3. Eth. Et q̄ ira non eſt, niſi ad quos eſt iuſtitia punitio .n. ad iuſtitiā ſpectat: & quod eſt finita & menſurata. punitio .n. punibili cōmenſurať, & his multis factis placat irat*. Ex parte vero apparētis vide, qd̄ ira non eſt ad mortuos ſm̄ ſe nec ad inuiſibilia quibus nō pōt apparere punitio, & quod irat* appetat punitionem ſic, vt ſciat punitus quid à quo, & p̄ quo patitur, vt in 2. Rhe. dr̄. Ex p̄ſona vero habes, q̄ ira non eſt niſi ad ſingulares perſonas qm̄ ſingularium tm̄ eſt paruipēdere. habes deinceps cām iræ apparente' paruipenſionē. vnde vides ex parte irati cām iræ aliquā excellentiā, quā lædit paruipenſio, & ex parte eius cui iraſcimur, defectū quē dedecet paruipendere excellentē: denique habes iram nō ex qualibet, re ſed ex contra ſe, vel ſua apparente paruipēſione conſurgere vindicta .n. pro ſe, vel ſuis aliquo mō fit: extraneas .n. oino iniurias non curamus. Et demum inconuenientē, ſeu iniuſtā oportere apparere paruipenſionem vides, ſi ira excitari debet: quæ .n. iuſte pati credimus, non quęrimus vindicare, vt experientia continua teſtatur in iudicijs. Ex quib. nulla mihi vr̄ clarior dñā, qua poſſis odium ab ira diſcerni, q̄ quòd ira

I eſt appetitus mali, ita quòd ſentiat ſe punitum pro tali re; in odio aūt appetitus eſt ſolius mali. Et ſi neſciunt exprimere affectus ſuos, ſaltē in hoc diſcernētur. ſi appetierunt malum pro vindicta, ſeu punitione, aut ſimpliciter, vt habeat malum, illud .n. ad irā, hoc ad odium ſpectat. Et hæc de paſſionib. dicta ſufficiant: nihil .n. aliud pro nunc ſcribendum occurrit in particulari. Reſtant in calce totius tractatus, de actib. appetitus tā intellectiui, quam ſenſitiui aliqua dubia ſimpliciter, & ad hominem diuum Sanctam Thomam.

¶ Primum eſt an præter decem & ſeptē actus appetitus iā tractatos, ſ. ea propter rationalib. & vndecim cōes, ſint alij actus appetitus diſtincti ſpē in eſſe naturæ ab illis, an ſint ſoli ſupra dicti. Quòd .n. nō ſint plures, ex hoc ſuadetur quia diminutus author fuiſſet omittendo illos, quòd verò ſint plures, ex duob. probatur: primo quare præter omnes dictos eſt actus nolitionis, ſeu nolle in voluntate de quo non eſt tractatum.

K ¶ Secundò, quare præter oēs dictos eſt in voluntate actus neuter, quo voluntas vult bonū abſolute, non p̄p ſe, nec p̄p aliud: & quod ſit ponendus in voluntate hic actus neuter, probatur inquit Scotus in 1. ſent. di. 1. q. 3. ar. 1. Voluntati pōt oſtendi aliquid obiectū bonū abſolute apprehenſum, non ſub rōne per ſe, nec p̄p aliud boni, & volūtas pōt habere circa tale obiectū aliquem actum, & non neceſſario inordinatum ergo pōt habere aliquē actum volendi neutrum. ſ. nec propter ſe, nec propter aliud: de hoc autem actu non eſt tractatum, ergo aſſumptum patet, cum quandoque primo offeratur bonum, & deinde diſcuriatur an ſit bonum propter aliud.

¶ Tertium dubiū eſt, an oēs undecim actus appetitus, quos paſſiones dicimus, vt ſunt in uoluntate, ſint actus uoluntatis ſpecifice diſtincti in eſſe nature, an nulli, an aliqui ſic, & aliqui nō, & an coincidāt cum illis ſex in eſſe naturæ, an ſint alij ſpecifice ab illis. Quod .n. diſtinguantur ſpē, ex diſtinctione obiectorū, apparet: q̄ verò nō diſtinguātur, ex eleuatione inferiorū in ſuperiorē naturā, vi. diſperſa .n. in inferiorib. vniūtur in ſuperiori, q̄ coincidāt cum illis ſex, inuictiue manifeſtari pōt: amare .n. deſiderare, ſperare audere iraſci. velle quoddam eſt, quod non coincidant, apparet ex eo, qd̄ ſeorſum tractata ſunt. Vt .n. patet in q. 28. ar. 6. & p̄ totū immediate huius tractatū de paſſionibus examinatæ ſunt non ſolum vt in appetitu ſenſitiuo ſed etiam in intellectiue ſunt.

¶ Ad primū dubiū dr̄ q̄ præter dictos decē, & ſeptē actus, nullus eſt alius actus, qm̄ nolle nō eſt alius à p̄dictis, & actus neuter nō datur, vt patebit, nec alius aliquis apparet. De nolle in primis duplr̄ dici pōt, primo q̄ nolle coincidit cū velle, qm̄ nihil aliud ſignificat nolle, quā velle non. Et ad hoc eſt authoritas S. Th. ſuperius in q. 6. art. 3. ad ſm̄ & in 1. ſen. di. 6. in ea poſitione litteræ, & diſt. 46. ad ſm̄ In omnibus .n. his locis vult q̄ nolle ſignificat actum volendi cum negatione obiecti, ſed qm̄ bonum & malum ſunt obiecta appetitus quamuis malum ſecundario, & bonum eſt quòd omnia appetunt, malum vero quod omnia fugiunt: rationabile eſt, vt in primo appetitu quotus eſt rationabilis, ſit actus conſonus vtrique obiecto: proſecutio. ſ. reſpectu boni, & fuga reſpectu mali: ac per hoc ſicut velle ineſt pro proſecutione, ita nolle pro fuga. illius .n. obiectum proprium eſt bonum, huius autem malum, & hoc eſt tenendum & ſm̄ rem & ſm̄ mentem authoris: vt patet ſuperius in q. 8. art. 1. ad

I primum, vbi ex propoſito hoc tractat tanquam in proprio loco: nec oppoſitum ſenſit in locis p̄ginductis, ſed tantummodo ex poſuit per velle, tanquā notius ſignificatum per nolle. Dic ergo q̄ nolle, ſignificat actum poſitiuum refutatiuum obiectis & quia fuga in appetitu eſt ſicut negatio in intellectu, vt ur in 6. Ethi. ideo hic actus declaratus eſt per velle non: non fuit tñ tacitus ab authore in hoc tractatu actus iſtius nolitionis, ſed inquantum eſt proprius voluntati, tractatus eſt cum ſuo contrario. ſ. velle. Oppoſitorum .n. eadē eſt diſciplina. Et aſſignatū eſt ei obiectum. ſ. malum, & dictum quid eſt. ſ. fuga, vt patet in loco allegato. Inquantum verò rationem habet cōmunē cum paſſionib. tractatum eſt in tractatu de odio, & oppoſito deſiderij, deſperatione ac timore: ſunt .n. in volūtate hæ, nolitiones, & vt dictum eſt, vr̄ paſſiones tractatæ ſunt tam pro paſſionibus, quā pro actibus voluntatis ſimilib. paſſionib. De actu autē neutro, quòd non detur facile, manifeſtum fit ex hoc. Cū appetitur bonum abſolute, concurrunt duę conditiones in

K obiecto. ſ. bonitas terminans actum appetitus, & negatio ordinis ad aliud, propter quod appetatur. fertur .n. voluntas in bonum abſolute repręſentatum, ſic quod appetit ipſum, & non appetit ipſum propter aliud. Ex hoc autem vlterius procedendo adiuncto, quod bonum propter ſe non exponitur poſitiue, ſed negatiue, q. a ſicut nihil eſt a ſe poſitiue, ſed negatiue: i. non ab alio: ita nihil eſt propter ſe poſitiue: ſed negatiue. i. nō propter aliud, videbis quòd cum bonum abſolute appetitur, verus aſſenſus voluntatis eſt ad bonum vt ſuum, & propter ſe. & non eſt actus neuter. Et per hoc patet ſolutio rationis: iam .n. patet quod eſt implicatio in adiecto dicere quod bonum repræſentatur abſolute, & non propter ſe, nec propter aliud. Bonum .n. abſolute eſt propter ſe negatiue & hoc modo intelligitur p̄p ſe, vt diſtinguitur contra p̄p aliud ſicut intelligitur

cum

Ca. 11.* poſt q. 36. artic. 1.

cap. 4. decimando ſi. tum 6.

q. 46. artic.

.n.peccãdo, Deo nihil nocere eſſe ctiue pôt, tñ ex parte ſua dupliciter cõtra Deũ agit, Primo qdẽ inquantũ eum in ſuis mandatis contẽnit: Secundo inquantum nocumentũ aliquod infert alicui, vel ſibi, vel alteri, qđ ad Deum pertinet, prout ille cui nocumentũ infert, ſub Dei prouidentia & tutela continetur.

Ad secundum dicendum, ꝙ iraſcimur cõtra illos qui alijs nocẽt, & vindictã appetimus, inquantũ illi quib. nocetur, aliquo modo ad nos pertinent, vel per aliquam affinitatem, vel per amicitiam, vel ſaltem per communionem naturę.

Ad tertium dicendum, ꝙ id, in quo maxime ſtudemus, reputamus eſſe bonum noſtrum: & ideo cum illud deſpicitur, reputamus nos quoque deſpici, & arbitramur nos læſos.

Ad quartum dicendum, ꝙ tunc aliquis tacens ad iram prouocat iniuriãtem, quando uidetur ex contemptu tacere, quaſi paruipendat alterius iram: ipſa autem paruipenſio quidam actus eſt.

Articulus II.

Vtrum ſola paruipenſio, vel deſpectio ſit motiuum irę.

261 Ad secundum ſic proceditur. Vr quòd nõ ſola paruipenſio, uel deſpectio ſit motiuũ iræ, Dicit. n. Dam.* ꝙ iniuriã paſſi, uel æſtimantes pati iraſcimur, ſed hõ põt iniuriã pati ẽt abſque deſpectu, uel paruipẽſiõe. ergo nõ ſola paruipẽſio eſt iræ motiuũ.

¶ 2 Præt. eiuſdẽ eſt appetere, honorem, & contriſtari de paruipenſione, ſed bruta animalia non appetunt honorem, ergo non contriſtãtur de paruipenſione, & tamen in eis prouocatur ira propter hoc, ꝙ uulnerantur, ut dicit Philoſo. in 3. Ethi.* ergo non ſola paruipenſio videtur eſſe motiuum irę.

¶ 3 Præt. phi. in 2. Rhe.* ponit multas alias cãs iræ, puta obliuionẽ, & exultationẽ in infortuniis, denuntiationem malorum, impedimentum conſequendę propriæ uoluntatis. non ergo ſola paruipenſio eſt prouocatiuum irę.

Sed contra eſt, quod phil. dicit in 2. Rhe.* ꝙ ira eſt appetitus cum triſtitia punitionis ꝓpter apparentem paruipenſionem non conuenienter factam.

Respondeo dicendum, ꝙ oẽs cauſæ iræ reducuntur ad paruipenſionem. Sunt. n. tres ſpẽs paruipenſionis, vt dr̃ in 2. Rhe.* ſ. deſpectus, epireaſmus. i. impedimentum voluntatis implendæ, & contumeliatio: & ad hęc tria omnia motiua irę reducuntur: cuius rõ poteſt accipi duplex, Prima eſt, quia ira appetit nocumentum alterius, inquãtum habet rationem iuſti vindicatiui, & ideo in tantũ quęrit vindictam, inquãtum vr̃ eſſe iuſta. Iuſta autem vindicta non fit niſi de eo, quod eſt iniuſte factum: & ideo ꝓuocatiuum ad iram ſemper eſt aliqd ſub ratione iniuſti. vnde dicit Philoſophus in 2. Rhe. quòd ſi homines putauerint eos q̃ læſerunt, eſſe iuſte paſſos, non iraſcunt̃: non. n. fit ira ad iuſtum. Contingit aũt tripliciter nocumentum alicui inferri. ſ. ex ignorantia, ex paſsione, & ex electione: Tunc enim aliquis maxime iniuſtũ facit, quãdo ex electiõe, vel ĩduſtria, vel ex certa malitia nocumẽtũ infert, vt dr̃ in 5. Ethi. & ideo maxime iraſcimur cõtra illos, quos putamus ex induſtria nobis nocuiſſe. Si. n. putemus aliquos vel per ignorantiã, vel ex paſſione nobis intuliſſe iniuriã, vel nõ iraſcimur cõtra eos, vel multo minus. Agere. n. aliquid ex ignorantia, vel ex paſsione diminuit rationem iniuriæ, & eſt quodammodo prouocatiuum miſericordiæ & veniæ, illi autem qui ex induſtria nocumentum inferunt, ex contemptu peccare videntur, & ideo cõtra eos maxime iraſcimur. Vnde Phil. dicit 2. Rhe.* quòd his qui propter iram aliquid fecerunt aut nõ iraſcimur, aut minus iraſcimur: non. n. propter paruipenſionem videntur egiſſe. Secũda ratio eſt, quia paruipenſio excellentiæ hominis opponitur, quę enim homines nullo modo putant digna eſſe, paruipendunt, vt dr̃ in 2. Rhe.* Ex oĩbus aũt bonis noſtris aliquam excellentiam quærimus: & ideo quodcunque nocumẽtum nobis inferatur, inquantum excellentiæ derogat, videtur ad paruipenſionem pertinere.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ex quacunque alia cauſa aliquis iniuriam patiatur, quàm ex contemptu, illa cauſa minuit rationem iniuriæ, ſed ſolus contemptus, vel paruipenſio rationem iræ auget, & ideo eſt per ſe cauſa iraſcendi.

Ad secundum dicendum, quod licet animal brutum non appetat honorem ſub ratione honoris, appetit tamen naturaliter quandam excellentiam, & iraſcitur contra ea quæ illi excellentiæ derogant.

Ad tertium Dicendum, quòd oẽs illę cauſæ ad quandam paruipenſionem reducuntur: Obliuio. n. paruipenſionis eſt euidens ſignum: ea. n. quæ magna æſtimamus, magis memoriæ infigimus. Similiter ex quadam paruipenſione eſt, quòd aliquis non vereatur contriſtare aliquem, denuntiando ſibi aliqua triſtia. Qui etiã in infortuniis, alicuius hilaritatis ſigna oſtẽdit, videtur parum curare de bono, vel malo eius. Similiter etiam qui impedit aliquem à ſui propoſiti aſſecutione, non propter aliquam vtilitatem ſibi inde prouenientem, non vr̃ multum curare de amicitia eius: & iõ oĩa talia inquantũ ſunt ſigna contemptus, ſunt prouocatiua iræ.

Articulus III.

Vtrum excellentia iraſcentis ſit cauſa iræ.

262 Ad tertium ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ excellentia alicuius nõ ſit cauſa, quòd facilius iraſcatur. Dicit. n. Phil. in 2. Rhe. quòd maxime aliqui iraſcuntur, cum triſtantur, vt infirmi & egentes, qui non habent id quod concupiſcunt, ſed omnia iſta ad defectum pertinere vident̃. ergo magis facit pronum ad irã defectus, quam excellentia.

¶ 2 Præter.

---

eum diſtinguitur ens a ſe cõtra ens ab alio Sed aduerte Nouitie, ꝙ ſemper ſubintelligitur, bonũ ſubiectiuũ, alioquin pp ſe diceretur de chimera. quod. n. eſt bonum non pp aliud, eſt bonum pp ſe. Quod ſi contendat quis, ꝙ ſumit pp ſe poſitiue. manifeſte diſtinguit bonum pp aliud, contra nullum bonum. non datur. n. bonum propter ſe poſitiue, niſi ſignatur aliquid quod ſit poſitiue finis ſuiipſius.

¶ Ad 2m dubium dico, ꝙ nõ video in re, aut in authore diſtinctionem ſpecificam in eſſe naturæ actuum, qui paſſiones d'r in voluntate poſitorum, ſed omnes pręter triſtitiã, ad ſupra nominatos ſeptẽ actus ſcilicet velle, nolle, frui, intendere, eligere, conſentire, & vti, reduci puto, Author ſiquidem ſuperius in q. 3. arti. 1. ad primum particulares conditiones diſtinguens paſſiones partis ſenſitiuæ, affirmans, oppoſitumque in parte intellectiua inſinuans, amorem & deſiderium in parte ſenſitiua, non intellectiua diſtingui ſecũdũ ſpẽm innuit, & ſi de delectatione in volun tate, & alijs paſſionibus idem ſenſiſſet, non poſuiſſet fruitionẽ ſolam ſpẽ diſtinctam ab alijs actib. voluntatis, ſed tractaſſet de ea in tractatu de delectatione, cũ ſit eius ſpẽs. Ad naturã aũt rerum aſpiciendo, neſcio irã in voluntate, niſi velle vindictã, & amorẽ, niſi velle bonum ſibi, vel alteri &c. Triſtitiã autẽ ideo excepi, quia contraria eiuſdem generis ſunt, & eadem eſt eorum diſciplina: ac per hoc cum delectatio in voluntate diſtinctus ſit ſpecie actus a velle, & alijs actib. conſequens eſt ut triſtitia, quæ ei eſt contraria, ſit etiam ſpẽ diſtinctus actus a nolle & cæteris, nec proptereà diminutus eſt author: quia & ponendo fruitionem ſpẽm per ſe in uoluntate, inſinuauit triſtitiam oppoſitorum. n. eadem eſt diſciplina, & tractando de delectatione & triſtitia, expreſſe tradidit triſtitiam cõtrariã delectationi in uoluntate, ut patet ſuperius in q. 35. & ſic ſi decẽ & ſeptẽ ſupradictis addãtur hi duo actus. ſ. nolle, & triſtari, erũt in vniuerſo actus decem & nouem appetitus diſtincti ſpecie in eſſe naturæ, comprehendendo ſub fruitione omnem delectationem uoluntatis.

Inf. art. 3. & 4. cor.

Lib. 2. Ortho. fide cap. 16.

* Ca. 8. circa med. tõ 6.

Ca. 2. tom. 6.

Ca. 2. in prin. tom. 6.

Ca. 2. paulo poſt princi. tom. 6.

* ca. 3. nõ procul a fi. to. 6.

Cap. 5. & 8. tom. 5.

* cap. 3. circa me. tom. 6.

* Cap. 4. non procul. a prin. tom. 6.

Cap. 4. circa fi. to. 6.

* Ca. 2. a me. tom. 6.

¶ 2 Præterea Philoſo. dicit ibidem,* quòd tunc aliqui maxime iraſcũtur, quando in eis deſpicitur id, de quo põt eſſe ſuſpicio, ꝙ vel non inſit eis, vel quod ſit in eis debiliter: ſed cum putant ſe multum excellere in illis, in quibus deſpiciuntur, non curant, ſed prædicta ſuſpicio ex defectu prouenit. ergo defectus eſt magis cauſa quod aliquis iraſcatur, quàm excellentia. F

Cap. 3. cir. med. tom. 6. ¶ 3 Præt. Ea quæ ad excellentiam pertinent, maxime faciunt hoĩes iucundos, & bonæ ſpei eſſe: ſed phil. dicit in 2. Rhe. quòd in ludo, in riſu, in feſto, in proſperitate, in conſummatione operum, in delectatione non turpi, & in ſpe optima, homines non iraſcuntur. ergo excellentia non eſt cauſa iræ.

Sed contra eſt, quod Phil. in eodem lib. dicit,* ꝙ homines propter excellentiam indignantur. G ca. 9. tom. 6.

Respondeo Dicendum, ꝙ cauſa iræ in eo qui iraſcitur dupliciter accipi põt. Vno modo ſm habitudinẽ ad motiuum iræ, & ſic excellentia eſt cã vt aliquis de facili iraſcatur: eſt. n. motiuum iræ iniuſta paruipenſio, vt dictum eſt.* conſtat autem, ꝙ quanto aliquis eſt excellentior, iniuſtius paruipenditur in hoc, in quo excellit. & ideo illi qui ſunt in aliqua excellentia, maxime iraſcũtur, ſi paruipendantur: puta, ſi diues paruipenditur in pecunia, & rhetor in loquendo, & ſic de alijs. alio modo poteſt conſiderari cauſa iræ in eo qui iraſcitur, ex parte diſpoſitionis quæ in eo relinquitur ex tali motiuo. Manifeſtum eſt autem, quòd nihil mouet ad iram, niſi nocumentum quod contriſtat: ea autem quæ ad defectum pertinent, maxime ſunt contriſtantia, quia homines defectib. ſubiacentes facilius læduntur. Et iſta eſt cauſa, quare homines qui ſunt infirmi, vel in alijs defectibus, facilius iraſcuntur, quia facilius contriſtantur. Et per hoc patet reſponſio ad primum. Art. præced. H

Ad secundum Dicendum, quòd ille qui deſpicitur in eo, in quo manifeſte multum excellit non reputat ſe aliquam iacturam pati, & ideo non contriſtatur, & ex hac parte minus iraſcitur: ſed ex aliqua parte inquantum indignius deſpicitur, habet maiorem rationẽ iraſcendi, niſi forte reputet ſe non inuideri, vel ſubſannari propter deſpectum, ſed propter ignorantiam, vel propter aliud huiuſmodi.

Ad tertium dicendũ, ꝙ oĩa illa impediũt iram inquantũ impediũt triſtitiã, ſed ex alia parte nata ſunt prouocare irã, ſm qđ faciunt hoĩem incõueniẽtius deſpici. I

Articulus IIII.

Vtrum defectus alicuius ſit cauſa, vt contra eum facilius iraſcamur.

263 Ad quartum ſic proceditur. Videtur quod defectus alicuius nõ ſit cãa, vt cõtra ipſum facilius iraſcamur. Dicit. n. Phil in 2. Rhe.* ꝙ his q cõfitenť, & pœnitent, & humilianť, non iraſcimur, ſed magis ad eos miteſcimus, vnde & canes nõ mordent eos qui reſident, ſed hoc pertinet ad paruitatem & defectum. ergo paruitas alicuius eſt cauſa vt minus iraſcamur. C. 3. parum a princ. tomo 6.

¶ 2 Pręt. nullus eſt maior defectus quàm mortis, ſed ad mortuos deſinit ira, ergo defectus alicuius nõ eſt cauſa prouocatiua iræ contra ipſum. K

¶ 3 Præt. Nullus æſtimat aliquem paruum ex hoc, ꝙ eſt ſibi amicus: ſed ad amicos ſi nos offenderint, vel ſi non iuuenerint, magis offendimur. vnde dicitur in pſalm. 46. Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique. ergo defectus alicuius non eſt cauſa vt contra ipſum facilius iraſcamur.

Sed contra eſt, quod Phil. dicit in 2. Rhet.* ꝙ diues iraſciť contra pauperem, ſi eum deſpiciat, & principans contra ſubditum. Ca. 2. a medio tom. 6.

Respondeo dicendum, ꝙ ſicut iam ſupra dictũ eſt indigna deſpectio eſt maxime prouocatiua iræ. Defectus igitur, vel paruitas eius contra quem iraſcimur, facit ad augmentum iræ inquãtum auget indignam deſpectionem. Sicut. n. quanto aliquis eſt maior, tanto indignius deſpicitur: ita quanto aliquis eſt minor, tanto indignius deſpicit, & ideo nobiles iraſcuntur ſi deſpiciantur à ruſticis, vel ſapientes ab inſipientib. vel domini à ſeruis. Si verò paruitas, vel defectus diminuat deſpectionem indignã, talis paruitas non auget, ſed diminuit iram, & hoc modo illi qui pœnitent de iniuriis factis, & confitentur ſe male feciſſe, & humiliantur, & veniam petunt, mitigant iram, ſecundum illud Prou. 15. reſponſio mollis frangit iram, inquantum ſcilicet tales videntur non deſpicere, ſed magis magnipendere eos, quibus ſe humiliant. Et per hoc patet reſponſio ad primum. Art. præc.

Ad secundum Dicendũ, ꝙ duplex eſt cauſa quare ad mortuos ceſſat ira. Vna quia non poſſunt dolere & ſentire, quod maxime quærunt irati in his, quib. iraſcuntur. Alio modo, quia iam videntur ad vltimum malorum perueniſſe: vnde etiam ad quoſcunque grauiter læſos ceſſat ira, inquantum eorum malum excedit menſuram iuſtæ retributionis.

Ad tertium Dicendum, ꝙ etiam deſpectio quæ eſt ab amicis, videtur eſſe magis indigna: & ideo ex ſimili cauſa magis iraſcimur contra eos ſi deſpiciant vel nocendo, vel non iuuando, ſicut & contra minores.

QVAESTIO XLVIII.

De effectibus iræ, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de effectibus iræ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum ira cauſet delectationem.
¶ Secundo, Vtrum maxime cauſet feruorem in corde.
¶ Tertio, Vtrum maxime impediat rationis vſum.
¶ Quarto, Vtrum cauſet taciturnitatem.

Articulus I.

Vtrum ira cauſet delectationem.

Ad primum ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ ira nõ cauſet delectationẽ. Triſtitia. n. delectationem excludit: ſed ira eſt ſemper cum triſtitia, quia vt dr̃ in 7. Eth.* Omnis qui facit aliquid propter iram, facit triſtatus. ergo ira non cauſat delectationem. 264 ca. 6. parum a medio.

¶ 2 Præter. Phil. dicit in 3.* Eth. ꝙ punitio quietat impetum iræ, delectationem pro triſtitia faciens: ex quo poteſt accipi, ꝙ delectatio irato prouenit ex punitione, punitio autem excludit iram: ergo adueniẽte delectatione, ira tollitur: non eſt ergo effectus delectationi coniunctus. Ca. 5. in medio tom. 5.

¶ 3 Præt. Nullus effectus impedit cauſam ſuam, cum ſit ſuę cauſæ conformis: ſed delectationes impediunt iram, vt dicitur in 2. Rhe. ergo delectatio non eſt effectus iræ.

Sed contra eſt, quòd Phil. in eodem* lib. inducit prouerbium. Quod ira multo dulcior melle diſtillante in pectoribus virorum creſcit. Ca. 3. to. 6. circa medi.

Respondeo dicendum, ꝙ ſicut Phil. dicit in 7. Eth. Delectationes maxime ſenſibiles & corporales, ſunt medicinę quædam contra triſtitiam: & ideo quanto per delectationem cõtra maiorem triſtitiam, vel anxietatem remedium præſtatur, tanto delectatio magis percipitur: ſicut patet quòd quando aliquis ſitit, delectabilior fit ei potus C. 2. parum a prin. to. 6. Cap. 14 tomo 5.

tus

tus. Manifeſtum eſt autem ex* prædictis quod motus iræ inſurgit ex aliqua illata iniuria contriſtante, cui quidem triſtitiæ remedium adhibetur per vindictam, & ideo ad præſentiam vindictæ delectatio ſequitur, & tanto maior, quanto maior fuit triſtitia. Si igitur vindicta fuerit præſens realiter, fit perfecta delectatio, quæ totaliter excludit triſtitiam, & per hoc quietat motum iræ: ſed antequam vindicta ſit præſens realiter fit iraſcenti præſens dupliciter. Vno modo per ſpem, quia nullus iraſcitur niſi ſperans vindictam, vt ſupra dictum eſt.* Alio modo ſecũdum continuam cogitationem: vnicuique.n. concupiſcenti eſt delectabile immorari in cogitatione eorum, quæ concupiſcit, propter quod etiam imaginationes ſomniorum ſunt delectabiles, & ideo cum iratus multum in animo ſuo cogitet de vindicta, ex hoc delectatur: tamen delectatio non eſt perfecta, q̃ tollat triſtitiam, & per conſequens iram.

q.47.arti 5. — *q.46.arti.1.*

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ non de eodem iratus triſtatur, & gaudet, ſed triſtatur de illata iniuria. delectatur autem de vindicta cogitata & ſperata. vnde triſtitia ſe habet ad iram ſicut principium, ſed delectatio ſicut effectus, vel terminus.

AD SECVNDVM Dicendum, ꝙ obiecto illa ꝓcedit de delectatione, quæ cauſatur ex reali præſentia vindictæ, quæ totaliter tollit iram.

AD TERTIVM Dicendum, ꝙ delectationes præcedentes impediunt ne ſequatur triſtitia, & per conſequens impediunt iram: ſed delectatio de vindicta, conſequitur ipſam.

ARTICVLVS II.

Vtrum ira maxime cauſet feruorem in corde.

265

Veri q. 26. artic.3.ca.fi. q.82.art.4.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ feruor non ſit maxime effectus iræ. Feruor.n. ſicut ſupra dictum eſt pertinet ad amorẽ: ſed amor, ſicut* ſupra dictum eſt, principium eſt & cauſa omnium paſsionum, cum ergo cauſa ſit potior effectu, videtur ꝙ ira non faciat maxime feruorem.

¶ 2 Præt. illa, quæ excitant feruorem, per temporis aſsiduitatem magis augentur, ſicut amor diuturnitate conualeſcit: ſed ira per tractum temporis debilitatur. dicit.n. Phil. in 3. Rhet.* ꝙ tempus quietat iram. ergo ira non proprie cauſat feruorem.

ap. 3. poſt med.tom.6.

¶ 3 Præt. Feruor additus feruori augmẽtat feruorẽ, ſed maior ira ſuperueniens facit iram miteſcere, vt Philoſ. dicit in 2. Rhe.* ergo ira non cauſat feruorem.

C.3. a med. tom.6.

SED CONTRA eſt, qđ Dam. dr̃, ꝙ ira eſt feruor eius, qui circa cor eſt ſanguinis ex euaporatione fellis fiens.

Dam.li.2.fidei Orth. c.16. in princ.

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ ſicut dictũ eſt, cor̃ ralis tranſmutatio, q̃ eſt in paſsionib. aĩæ, proportionatur motui appetitus. Manifeſtum eſt aũt, ꝙ quilibet appetitus ẽt naturalis, fortius tendit in id, qđ eſt ſibi contrarium ſi fuerit præſens: vnde videmus, ꝙ aqua calefacta magis congelatur, quaſi frigido vehementius in calidum agente: motus aũt appetitiuus iræ cauſatur ex aliqua iniuria illata, ſicut ex quodã contrario iniacente: & ideo appetitus potiſsime tendit ad repellendum iniuriam per appetitum vindictę, & ex hoc ſequitur magna vehementia & impetuoſitas in motu irę. Et quia motus irę non eſt per modum retractionis, cui proportionatur frigus, ſed magis per modum inſecutionis, cui proportionatur calor, conſequenter fit motus iræ cauſatiuus cuiuſdã feruoris ſanguinis & ſpirituum circa cor, quod eſt inſtrumentum paſsionũ aĩæ. & exinde eſt, ꝙ propter magnam perturbatione cordis, quę eſt in ira maxime apparent iratis indicia quædam in exteriorib. membris. vnde Greg.* dicit in 5. Moral. Iræ ſuę ſtimulis accenſum cor palpitat, corpus tremit, lingua ſe præpedit, facies igneſcit, exaſperantur oculi, & nequaquam recognoſcuntur noti, ore quidem clamorem firmat, ſed ſenſus quid loquatur ignorat.

q.44.art.1. — *Ca.31.circa med.*

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ amor ipſe nõ ita ſentitur, niſi cũ eũ ꝓdit indigẽtia, vt Aug. dicit in 10.* de Tri. Et ideo qñ homo patit̃ detrimentũ amatę excellẽtiæ ꝑ iniuriã illatam, magis ſentitur amor: & ideo feruentius cor mutatur ad remouẽdum impedimẽtũ rei amatæ, vt ſic feruor ipſe amoris per iram creſcat, & magis ſentiatur. Et tñ feruor qui cõſequitur calorẽ, alia rõne pertinet ad amorẽ, & ad irã. Nam feruor amoris eſt cum quadam dulcedine & lenitate. eſt.n. in bonũ amatum: & ideo aſsimilatur calori aeris & ſanguinis, ꝓpter quod ſanguinei ſunt magis amatiui, & dr̃, ꝙ cogit amare iecur, in quo fit quędã generatio ſanguinis. Feruor autem iræ eſt cũ amaritudine ad conſumendum, quia tendit ad punitionem cõtrarij, vnde aſsimilatur calori ignis & choleræ: & propter hoc Damaſ. dicit, quòd ꝓcedit ex euaporatione fellis, & fellea nominatur.

Circa fi. tomo 4. — *li.2. Orth. fidei ca. 16.*

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ oẽ illud, cuius cã ꝑ tẽpus diminuitur, neceſſe eſt ꝙ tpe debilitet̃. Manifeſtũ eſt aũt ꝙ memoria tpe diminuitur: q̃.n. antiqua ſunt, à memoria de facili excidunt. Ira autẽ cauſãtur ex memoria iniuriæ illatæ, & ideo cã iræ per tempus diminuitur paulatim, quouſq; totaliter tollat̃. Maior etiam videtur iniuria quando primo ſentitur, & paulatim diminuitur eius ęſtimatio, ſ̃m quod magis receditur à pręſenti ſenſu iniurię. Et ſimiliter etiã eſt de amore, ſi amoris cauſa remaneat in ſola memoria. vnde Philo. dicit in 8. Ethi.* quòd ſi diuturna fiat amici abſentia, vr̃ amicitię obliuionem facere: ſed in pręſentia amici ſemper tempus multiplicatur cauſa amicitię, & ideo amicitia creſcit. Et ſimiliter eſſet de ira, ſi continue multiplicaretur cauſa ipſius: tamen hoc ipſum, quod ira cito conſumitur, atteſtatur vehementi furori ipſius. Sicut enim ignis magnus cito extinguitur conſumpta materia, ita etiam ira propter ſuam vehementiam cito deficit.

c.5. nõ procul à princ.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ oĩs virtus diuiſa in plures partes, diminuitur: & ideo qñ aliquis iratus alicui iraſcitur poſtmodũ alteri, ex hoc ipſo diminuit̃ ira ad primum, & præcipue ſi ad ſ̃m fuerit maior ira. nam iniuria quę excitauit iram ad primum, videbitur comparatione ſecundæ iniuriæ, quæ æſtimat̃ maior, eſſe parua, nulla.

ARTICVLVS III.

Vtrum ira maxime impediat rationis vſum.

AD TERTIVM ſic proceditur: Videtur ꝙ ira nõ impediat rõnem. illud.n. quod eſt cũ ratione, nõ videtur eſſe rationis impedimẽtum, ſed ira eſt cum ratione, vt dicitur in 7. Eth. † ergo ira non impedit rationem. 266

Inf. ar.4.co. & 2.2.q.41. ar.2.ad 3. & q.157.art.4. cor. Et mal. q.12. art.1.

¶ 2 Prætes. Quanto magis impeditur ratio, tanto diminuitur manifeſtatio. ſed Phil. dicit in 7. Eth. † quòd iracundus non inſidiator, ſed manifeſtus, ergo ira non videtur impedire vſum rationis, ſicut cõcupiſcentia quæ eſt inſidioſa, vt ibidem* dicitur.

Li. 7. Ethic. 6. circ.med. — *Loco nunc dicta.*

¶ 3 Præt. Iudicium rationis euidentis fit ex adiunctione contrarii: quia contraria iuxta ſe poſita magis eluceſcunt: ſed ex hoc etiam creſcit ira. dicit .n. Philoſop. in 2. Rheto. † quòd magis homines iraſcuntur, ſi contraria præexiſtunt, ſicut honorati ſi dehonorentur, & ſic de alijs. ergo ex eodem ira creſcit, & iudicium rationis adiuuatur. non ergo ira impedit iudicium rationis.

li.2. Rhe.ca. 2. poſt med. tomo 6.

SED CONTRA eſt quod Grego.* dicit in 5. Moral. quòd ira intelligentiæ lucem ſubtrahit, cum mentem permouendo confundit.

lib.5. moral. cap.31. circa princ.

RESPONDEO

F Reſpondeo dicendum, quod mens vel ratio quando non vtatur organo corporali in ſuo proprio actu, tamē quia indiget ad ſui actum quibuſdam viribus ſenſitiuis, quorum actus impediuntur corpore perturbato, neceſſe eſt quod perturbationes corporales etiā iudicium (Art. prece.) rationis impediant, ſicut patet in ebrietate & ſomno.* dictum eſt autem, quod ira maxime facit perturbationem corporalem circa cor, ita vt etiam vſque ad exteriora membra deriuetur: vnde ira inter cæteras paſſiones manifeſtius impedit iudicium rationis, ſecūdum illud pſal. 30. Conturbatus eſt in ira oculus meus.

Ad primum ergo dicendū, quod à ratione eſt principium iræ quantum ad motum appetitiuum, qui eſt formalis in ira: ſed perfectum iudicium rationis paſſio iræ præoccupat, quaſi non perfecte rationem audiens propter commotionem caloris velociter impellentis, quæ eſt materialis in ira, & quantum ad hoc impedit iudicium rationis.

G Ad secundum Dicēdum, quod iracundus dr̄ eſſe manifeſtus, non quia manifeſtū ſit ſibi quid facere debeat ſed quia manifeſte operatur nō quærens aliquam occultationem quod partim contingit propter impedimentum rōnis, quæ non poteſt diſcernere quid ſit occultandum, & quid manifeſtandum, nec etiam excogitare occultandi vias: partim vero eſt ex ampliatione cordis, quæ pertinet ad magnanimitatem, quam facit ira. vnde, & (Cap. 3. med.) de magnanimo Philoſ. dicit in 4. Eth. quod eſt manifeſtus oſor, & amator, & manifeſte dicit, & operatur. Concupiſcentia aūt dr̄ eſſe latens, & inſidioſa: quia vt plurimum delectabilia, quæ concupiſcuntur, hñt turpitudinē quādam, & mollitiam, in quibus homo vult latere: in his aūt quæ ſunt virilitatis & excellentiæ, cuiuſmodi ſunt vindictæ, quærit homo manifeſtus eſſe.

H (46. tom. 4.) Ad tertium Dicendum, quod ſicut dictum eſt,* Motus iræ à rōne incipit: & ideo ſm̄ idē appoſitio contrarij ad cōtrariū adiuuat iudiciū rōnis, & auget iram. Cum n. aliquis habet honorem, vel diuitias, & poſtea incurrit alicuius detrimentum, illud detrimentum apparet maius, tum propter vicinitatem contrarij: tum quia erat inopinatum, & ideo cauſat maiorem triſtitiam. Sicut etiam magna bona ex inopinato venientia cauſant maiorem delectationem: & ſecundum augmentum triſtitiæ præcedentis, conſequenter augetur & ira.

Articulus IIII.

Vtrum ira maxime cauſet taciturnitatem.

267 Ad quartum ſic pceditur. Videtur quod ira non cauſet taciturnitatē. Taciturnitas n. locutioni opponitur: ſed per crementū iræ vſque ad locutionē peruenitur, vt patet per gradus iræ, quos Dominus aſſignat Mat. 5. dicens: Qui iraſcitur fratri ſuo, & qui dixerit fratri ſuo, Racha: & qui dixerit fratri ſuo, fatue. ergo irā non cauſat taciturnitatem.

¶ 2 Præte. Ex hoc quod cuſtodia [illegible] deficit, contingit quod homo prorumpit ad verba inordinata. unde dicitur Prou. 25. Sicut urbs patens, & abſque murorum ambitu: ita vir qui non poteſt cohibere in loquendo ſpiritum ſuum: ſed ira maxime impedit iudicium rationis, vt dictum eſt.* (Artic. 3.) ergo facit maxime profluere in verba inordinata. non ergo cauſat taciturnitatem.

¶ 3 Præt. Matth. 12. dr̄, Ex abundantia cordis os loquitur: ſed per iram cor maxime perturbatur, vt dictum eſt. ergo maxime cauſat locutionem. non ergo cauſat taciturnitatem.

(Ca. 31. non pcul à fin.) Sed contra eſt, quod Greg. dicit in 5. Mora.* quod ira per ſilentium clauſa, intra mentem uehementius æſtuat.

Respondeo Dicēdum, quod ira, ſicut iam dictum eſt,* (Art. præc.) & cum rōne eſt, & impedit rationem: & ex vtraque parte poteſt taciturnitatem cauſare. Ex parte quidē rationis, quādo iudicium rationis intantum viget, quod etsi non cohibeat affectū ab inordinato appetitu vindictæ, cohibet tū linguam ab inordinata locutione, vnde Greg.* (Cap. 31. a med.) in 5. Mor. dicit: Aliquando ira perturbato animo, quaſi ex iudicio ſilentium inducit. Ex parte vero impedimenti rationis, quia ſicut dictum eſt,* (Artic.) perturbatio iræ vſque ad exteriora membra perducitur, & maxime ad illa membra, in quibus expreſſius relucet veſtigium cordis, ſicut in oculis, & in facie, & in lingua, vnde ſicut dictum eſt,* (Artic.) lingua ſe præpedit, facies ignescit, exaſperantur oculi. Poteſt ergo eſſe tanta perturbatio iræ, quod omnino impediatur lingua ab vſu loquendi, & tunc ſequitur taciturnitas.

Ad primum ergo dicendum, quod augmentum iræ quādoq; eſt vſque ad impediendū rōnem à cohibitione linguæ: quandoque autem vltra procedit vſque ad impediendum motum linguæ, & aliorum membrorum exteriorum. Et per hoc etiam patet ſolutio ad ſecundum.

Ad tertium dicendum, quod perturbatio cordis quandoq; pōt ſuper abundare vſque ad hoc, quod per inordinatum motum cordis impediatur motus exteriorum membrorum, & tunc cauſatur taciturnitas, & immobilitas exteriorū membrorū, & quandoq; etiam mors. Si aūt non fuerit tanta perturbatio, tunc ex ſuperabundantia perturbationis cordis ſequitur oris locutio.

QVAESTIO XLIX.

De habitibus in generali, quo ad eorum ſubſtantiam, in quatuor articulos diuiſa.

Poſt actus & paſſiones cōſiderandū eſt de principijs humanorū actuū. Et primo de pricipijs intrinſecis. Secundo de principijs extrinſecis. Principium autem intrinſecum eſt potentia & habitus: I ſed quia de potētijs in prima parte dictum eſt, nunc reſtat de habitibus conſiderandum.

Et primo quidem in generali. Scdo verò de virtutib. & vitijs, & huiuſmodi alijs habitibus q ſunt humanorum actuum principia.

Circa ipſos autē habitus in generali, quatuor cōſideranda ſunt.

¶ Primo quidem, de ipſa ſubſtantia habituum.

¶ Secundo, De ſubiecto eorum.

¶ Tertio de cā generationis augmenti & corruptionis ipſorum.

K ¶ Quarto, de diſtinctione ipſorū.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrū habitꝰ ſit qualitas.

¶ Secundo, Vtrum ſit determinata ſpecies qualitatis.

¶ Tertio, Vtrum habitus importet ordinem ad actum.

¶ Quarto De neceſſitate habitus.

¶ Super quæſtionis quadrageſimænonæ Articul. primum.

In corp. artic. 1. 49. dicendū [illegible] eſſe naturā habitus prædicamenti, q [illegible] alterius negotij, [illegible] vel ad particularē quæſtionem, vel ad ſecundū [illegible] ſpectat propoſitum. [illegible] ſat eſt habitum diſcutere, de quo eſt ſermo, (P. P. q. 77.) cuius diffinitio ex 5. Meta. aſſertur in litera. [illegible] quod eſt diſpoſitio qua bene, [illegible] [illegible] ſecundum ſe, vel ad alterum quā diffinitionem mandabis memoriæ, & [illegible] ea acium intelligentia, quoniam ex ea videbis tot habitus conditiones quot natura illius [illegible] vt patebit. [illegible]

¶ In [illegible] ad 3. in autem, incipe ex iam dicta diffinitione colligere, ex eo namque quòd habitus eſt diſpoſitio, & diſpoſitio eſt ordo habentis partes & c. conſequens eſt, quod habitus ſit ordo habentis partes. cum autem audis ordinem, non intelligas reſpectū ordinis, ſed eius radi-

radicem.eſt.n qualitas habens talem ordinẽ diſpoſit ōis quippe nomẽ à poſitione ordinata partium deriuatũ videtur,& ꝓpterea à partib.quantitatiuis,quibus primo conuenit poſitio non ſolum ad partes ſpirituales, ſed ad habentẽ partes tráſumptum eſt. vnde non videtur,quod eſt ordo partium,ſed habẽtis partes. Et quãuis nõ ſit opus oẽs diſpoſitionis modos ſaluare in habitu,ſicut nec omnes animalis ſpecies in homine:vt ad ductus tamen in litera Simplicius dicit, omnes ſaluantur in habitu pro quanto ōis habitus vel eſt habentis partes corporales, ſicut pulchritudo,ſanitas, macies,& huiuſmodi:vel partes.i.partialia requiſita,aut in potẽtia, vt contingit in habentibus ſcientiam vel virtutem imperfectam: aut in actu,vt cõtingit in habentib perfecte.illi.n.in potentia habent ea q̃ requiruntur ad ſcientiam aut prudentiam, iſti verò iam poſſident.

268
3.diſ.3. q 5. ad 5.& 2.di. 24.arti.5.& 2. qõ.1.cor. & ver.q. 20. ar.2.cor.
l.83.q.q.73. circa princ. com.3.
In ꝑdi.qual. Tex.24.t.3.
In prædica. qualit.to.1.

ARTICVLVS I.

Vtrum habitus ſit qualitas.

A D PRIMVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd habit⁹ non ſit qualitas. Dicit.n. Aug.in li 83.q.* ꝙ hoc nomẽ habitus, dictũ eſt ab hoc verbo habere:ſed habere non ſolum pertinet ad qualitatem, ſed ad alia genera, dicimur.n.habere quantitatem,& pecuniam,& alia hmõi.ergo habitus non eſt qualitas.

¶ 2 Præt. Habitus ponitur vnum prædicamentum, vt patet in libro prædicamentorum, ſed vnum prędicamentum non continetur ſub alio ergo habitus non eſt qualitas

¶ 3 Præt, omnis habitus eſt diſpoſitio,vt* dicitur in prædicamentis ſed diſpoſitio eſt ordo habentis partes,vt dr̃ in 5.* Metap. hoc aũt pertinet ad prędicamentum ſitus ergo habitus non eſt qualitas.

SED CONTRA eſt,qđ Phi. dicit int̃ Prædicamẽtis,ꝙ habitus eſt qualitas de difficili mobilis.

C RESPONDEO Dicendũ, ꝙ hoc nomen habitus,ab habẽdo eſt ſumptũ,à quo quidẽ nomẽ habitus dupliciter deriuatur. Vno quidem modo, ſ̃m quod homo, vel quæcũque alia res dicitur aliquid habere:alio modo, ſecundũ quod aliqua res aliquo modo habet ſe in ſeipſa,vel ad aliquid aliud.

Circa primum conſiderandum eſt,quod habere,ſecundum quod dicitur reſpectu cuiuſcunque quod habetur, commune eſt ad diuerſa genera vnde Phil. inter poſt prædicamenta,habere ponit,quæ.ſ.diuerſa rerum genera conſequuntur:ſicut ſunt oppoſita,& prius, & poſterius,& alia huiuſmodi.Sed inter ea quę habentur,talis videtur D eſſe diſtinctio,ꝙ quædam ſunt in quibus nihil eſt medium inter habens,& id quod habetur:ſicut inter ſubiectum & qualitatem,vel quantitatem,nihil eſt mediũ. quædam enim ſunt,in quibus nõ eſt aliquod medium inter vtrunque, ſed ſola relatio,ſicut dicitur aliquis habere ſocium vel amicum:quædam vero ſunt,inter quæ eſt aliquid medium,non quidem actio , vel paſſio , ſed aliquid per modum actionis vel paſsionis , prout ſcilicet vnum eſt ornans vel regens , & aliud ornatum aut rectum.vnde Philoſophus dicit in 5. Metaphyſi. quòd [illegible] dicitur tanquam actio quædam habentis & habiti,ſicut eſt in illis,quæ circa nos habemus: & ideo in his conſtituitur vnum ſpeciale genus rerum,quod dicitur prędicamentum habitus,de quo dicit Philoſophus E in 5.Metaph.quòd inter habentem indumentum,& indumentum quod habetur,eſt habitus medius.Si autem ſumatur habere, prout res aliqua dicitur quodam modo ſe habere in ſeipſa,vel ad aliquid aliud, cum iſte modus ſe habendi ſit ſecundum aliquam qualitatem , hoc modo habitus quædam qualitas eſt,de qua Philoſoph⁹ in 5.Metap.dicit,quòd habitus dicitur diſpoſitio,ſecũdum quam bene,vel male diſponitur diſpoſitum,& aut ſecũdum ſe , aut ad aliud vt ſanitas habitus quidam eſt: & ſic loquimur nunc de habitu.vnde dicendum eſt,ꝙ habitus eſt qualitas.

Tex.15.to.3.
Loco nunc dicto.
Tex.25.t. 3.

A AD PRIMVM ergo dicendum , ꝙ obiectio illa procedit de habere communiter ſumpto : ſic enim eſt commune ad multa genera,vt* dictum eſt. In corp.art.

AD SECVNDVM dicendum,ꝙ ratio illa procedit de habitu,ſecundum quod intelligitur aliquid medium inter habens,& id quod habetur:ſic enim eſt qđdam prædicamentum,*vt dictum eſt. In corp.art.

AD TERTIVM Dicendum, ꝙ diſpoſitio quidẽ ſemper importat ordinem alicuius habentis partes:ſed hoc contingit tripliciter : vt ſtatim ibidem Philoſophus* ſubdit ſcilicet aut ſecundum locum , aut ſecundum potentiam,aut ſecundum ſpeciem,in quo,vt Simplicius dicit in commento Prædicamentorum , comprehendit omnes diſpoſitiones, corporales quidem in B eo,quod dicit ſecundum locum,& hoc pertinet ad prędicamentum ſitus,qui eſt ordo partium in loco: quod autem dicit ſecundum potentiam,includit illas diſpoſitiones,quæ ſunt in præparatione & idoneitate nondũ perfecte, ſicut ſcientia & virtus inchoata: quod autem dicit ſecundum ſpeciem, includit perfectas diſpoſitiones, quæ dicuntur habitus , ſicut ſcientia & virtus complete.

Tex.24.t.3.
In prædica. qualitatis.

ARTICVLVS II.

Vtrum habitus ſit determinata ſpecies qualitatis.

C A D SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd habitus non ſit determinata ſpecies qualitatis:quia vt* dictum eſt , habitus ſecũdum quod eſt qualitas , dicitur diſpoſitio ſecundum quam bene,aut male diſponitur diſpoſitum: ſed hoc contingit ſecundum quamlibet qualitatem . nam & ſecundum figuram contingit aliquid bene vel male eſſe diſpoſitum , & ſimiliter ſecundum calorem & frigus,& ſecundum omnia huiuſmodi. ergo D habitus non eſt determinata ſpecies qualitatis.

Art.præced.

¶ 2 Præt.Philoſoph.in* prædicamentis, caliditatem & frigiditatẽ dicit eſſe diſpoſitiones,vel habit⁹, ſicut ægritudinem & ſanitatẽ,ſed calor & frigus ſunt in tertia ſpecie qualitatis.ergo habitus,vel diſpoſitio non diſtinguũtur ab aliis ſpeciebus qualitatis.

In prædica. qualitatis. com.5.

¶ 3 Præt.difficile mobile non eſt differentia pertinẽs ad genus qualitatis, ſed magis pertinet ad motum , vel paſſionem,nullum autẽ E genus determinatur ad ſpeciem per differentiam alterius generis, ſed oportet dr̃ias per ſe aduenire gñi vt Philoſop.dicit in 7.* Metaphy.ergo cum habitus dicatur eſſe qualitas difficile mobilis,videtur quod non ſit determinata ſpecies qualitatis.

Text. 42. & 43.tom.3.

SED CONTRA eſt quod Phil.dicit in* Prædicamẽtis,quod vna ſpecies qualitatis eſt habitus & diſpoſitio.

In ꝑdi.qual. tom.1.

¶ Super quæſtionis quadrageſimę nonæ Articulum ſecundum.

269

IN ar.2.eiuſdẽ quæſtionis aduerte, ꝙ illa verba in corpore Modus autẽ ſiue determinatio ſubiecti ſecundũ eſſe accidentale poteſt accipi vel in ordine ad naturã &c ſi ſumantur vniuerſaliter abſolute, inſolubilis apparet quęſtio,quomodo ſit ſufficiens hæc diſtinctio, cum quantitas ipſa determinet ſubiectum ſecundum eſſe accidentale , nec minus habet rationem modificãtis & determinantis,quàm ſecũda ſpecies qualitatis. Si verò non ſumantur vniuerſaliter quidem,ſed ſimitate ſub antedictis verbis.ſ.ꝙ qualitas importat quendã modum ſubſtantiæ, & quandam determinationẽ ſ̃m aliquam menſuram, ceſſant obiecta : qm̃ ſermo non eſt niſi de quadã determinatione accidentali , quæ commune nomen accidentalis differentię qualitatem ſcilicet ſibi vſurpauit.

¶ In reſponſione ad primum in eodem artic. habes quantum operetur ly,bene vel male in diffinitione habitus poſitum.

Raaponden Dicendũ, quod Philoſophus in* Prædicamentis ponit inter quatuor ſpecies qualitatis, primam, diſpoſitionem & habitum, quarum quidem ſpecierum differentias ſic aſſignat Simplicius in commento* Prædicamentorum dicens, quòd qualitatum quædam ſunt naturales, quæ ſecundum naturam inſunt & ſemper, quædam autem ſunt aduentitiæ, quæ ab extrinſeco efficiuntur, & poſſunt amitti: & hæ quidem quæ ſunt aduentitiæ, ſunt habitus & diſpoſitiones ſecundum facile & difficile amiſſibile differentes: naturalium autem qualitatum quædam ſunt ſecundum id, quod aliquid eſt in potentia, & ſic eſt ſecunda ſpecies qualitatis, quædam verò ſecundum quòd aliquid eſt in actu, & hoc vel in profundum, vel ſecundum ſuperficiẽ, ſi in profundum quidem, ſic eſt tertia ſpecies qualitatis. ſecundum verò ſuperficiem eſt quarta ſpecies qualitatis, ſicut figura & forma, quæ eſt figura animati. Sed iſta diſtinctio ſpecierum qualitatis inconueniens videtur. ſunt enim multæ figuræ & qualitates paſsibiles non naturales, ſed aduentitiæ: & multæ diſpoſitiones non aduentitiæ, ſed naturales, ſicut ſanitas & pulchritudo, & huiuſmodi, & propter hoc non conuenit ordini ſpecierum: ſemper enim quod natura lius eſt, prius eſt. Et ideo aliter accipienda eſt diſtinctio diſpoſitionum, & habituum ab alijs qualitatibus. proprie enim qualitas importat quendam modum ſubſtantiæ: modus autem eſt, vt dicit* Auguſt. ſuper Gen. ad literam, quem menſura præfigit: vnde importat quandam determinationem ſecundum aliquam menſuram, & ideo ſicut id, ſecundum quod determinatur potentia materiæ ſecundum eſſe ſubſtantialẽ, dicitur qualitas, quæ eſt differentia ſubſtantiæ: ita id, ſecundum quod determinatur potentia ſubiecti ſecundum eſſe accidentale, dicitur qualitas accidentalis, quæ eſt etiam quædam differentia, vt patet per Philoſophum in 5.* Metaph. Modus autem ſiue determinatio ſubiecti ſecundum eſſe accidentale, poteſt accipi vel in ordine ad ipſam naturam ſubiecti, vel ſecundum actionem & paſsionem, quæ conſequuntur principia naturæ, quæ ſunt materia & forma. vel ſecundum quantitatem. ſi autem accipiatur modus, vel determinatio ſubiecti ſecundum quantitatem, ſic eſt quarta ſpecies qualitatis. Et quia quantitas ſecundum ſui rationem eſt ſine motu, & ſine ratione boni & mali: ideo ad quartam ſpeciem qualitatis non pertinet, quòd aliquid ſit bene vel male, cito vel tarde tranſiens. Modus autem ſiue determinatio ſubiecti ſecundum actionem & paſſionem attenditur in ſecunda, vel tertia ſpecie qualitatis: & ideo in vtraque conſideratur, quòd aliquid facile vel difficile ſiat, vel quòd ſit cito trãſiens, aut diuturnum: non autem conſideratur in his aliquid pertinens ad rationem boni, vel mali: quia motus & paſſiones non habent rationem finis. Bonum autem & malum dicitur per reſpectum ad finem: ſed modus & determinatio ſubiecti in ordine ad naturam rei, pertinet ad primam ſpeciem qualitatis, quæ eſt habitus & diſpoſitio. Dicit.n. Philoſophus in 7.* Phyſic. loquens de habitibus animę & corporis, quòd ſunt diſpoſitiones quædam perfecti ad optimum: dico autem perfecti, quod eſt diſpoſitum ſecundum naturam. Et quia ipſa forma & natura rei eſt finis, & cuius cauſa ſit aliquid, vt dicitur in 2.* Phyſ. ideo in prima ſpecie conſideratur & bonum, & malũ: & etiam facile & difficile mobile ſecundum quod aliqua natura eſt finis generationis & motus. vnde in 5.* Metaphyſ. Philoſophus diffinit habitum, quod eſt diſpoſitio ſecundum quam aliquis diſponitur bene, vel male, & in 2. Eth. dicit quòd habitus ſunt ſecundum quos ad paſſiones nos habemus bene vel male. Quando.n. eſt modus conueniens naturæ rei, tunc habet rationẽ boni: quando autem non conuenit, tunc habet rationem mali, & quia natura eſt id, quod primum conſideratur in re: ideo habitus ponitur prima ſpecies qualitatis.

In prædic. qualitatis. — Li.4. c.3. in med. c.3. — tex.19. to.5. — Te.17. & 18. — Te.23. to.2. — Te.25. to.3. — Ca.5. to.5.

Ad primvm ergo dicendum, quòd diſpoſitio ordinem quendam importat, vt* dictum eſt. vnde non dicitur aliquis diſponi per qualitatem, niſi in ordine ad aliquid: & ſi addatur bene vel male, quod pertinet ad rationem habitus, oportet quod attendatur ordo ad naturam, quæ eſt finis, vnde ſecundum figuram, vel ſecundum calorem, vel frigus non dicitur aliquis diſponi bene vel male, niſi ſecundum ordinem ad naturam rei, ſecundum quod eſt conueniens, vel non conueniens: vnde & ipſæ figuræ, & paſſibiles qualitates ſecundum quod conſiderantur vt conuenientes, vel non conuenientes naturæ rei, pertinent ad habitus, vel diſpoſitiones. Nam figura prout conuenit naturæ rei, & color, pertinent ad pulchritudinem: calor autem & frigus ſecundum quod conueniunt naturæ rei, pertinent ad ſanitatem: & hoc modo caliditas & frigiditas ponuntur à Philoſopho in prima ſpecie qualitatis. Vnde patet ſolutio ad ſecundum, licet à quibuſdam aliter ſoluatur, vt Simplicius dicit in commento* prædicamentorum.

arti.1. ad 3. argu. — In co. p̃dic. quali. to.1.

Ad secvndvm Dicendum, quod iſta differentia, difficile mobile, non diuerſificat habitum ab alijs ſpeciebus qualitatis, ſed à diſpoſitione. diſpoſitio autem dupliciter accipitur. Vno modo, ſecundum quod eſt genitus habitus. nam in 5.* Metaph. diſpoſitio ponitur in diffinitione habitus. Alio modo, ſecundum quod eſt aliquid contra habitum diuiſum: & poteſt intelligi diſpoſitio proprie dicta condiuidi contra habitum dupliciter. Vno modo, ſicut perfectum & imperfectum in eadem ſpecie, vt ſcilicet diſpoſitio dicatur retinens nomen commune quando imperfecte ineſt, ita quòd de facili amittitur: habitus autem quando perfecte ineſt, vt non de facili amittatur, & ſic diſpoſitio fit habitus, ſicut puer fit vir. Alio modo poſſunt diſtingui ſicut diuerſæ ſpecies vnius generis ſubalterni, vt dicantur diſpoſitiones illæ qualitates primæ ſpeciei, quibus conuenit ſecundum propriam rationem vt de facili amittantur, quia habent cauſas tranſmutabiles, vt ægritudo & ſanitas: habitus verò dicuntur illæ qualitates, quæ ſecundum ſuam rationem habent, quod non de facili tranſmutẽtur, quia habent cauſas immobiles, ſicut ſcientiæ & virtutes, & ſecundum hoc diſpoſitio non fit habitus, & hoc videtur magis conſonum intentioni Ariſto. vnde ad huius diſtinctionis probationem inducit communem loquendi conſuetudinem, ſecundum quam qualitates, quæ ſecundum rationem ſuam ſunt facile mobiles, ſi ex aliquo accidenti difficile mobiles reddantur, habitus dicuntur, & econuerſo eſt de qualitatibus, quæ ſecundũ ſuam rationem ſunt difficile mobiles. nam ſi aliquis imperfecte habeat ſcientiam, vt de facili poſſit ipſam amittere, magis dicitur diſponi ad ſcientiam, quàm ſcientiam habere. Ex quo patet, quòd nomen habitus diuturnitatem quandam importat, non autem nomen diſpoſitionis, nec impeditur quin ſecundum hoc, facile & difficile mobile ſint ſpecificę differentiæ, propter hoc quòd iſta pertinent ad paſſionem & motum, & nõ ad genus qualitatis. nam iſtæ differentiæ, quamuis per accidens videantur ſe habere ad qualitatem, deſignant tamen proprias & per ſe differentias qualitatum, ſicut etiam in genere ſubſtantiæ frequenter accipiuntur differentiæ accidentales loco ſubſtantialium, inquantum per eas deſignantur principia eſſentialia.

Tex.25. tomo 3.

¶Super

Articvlvs III.
Vtrum habitus importet ordinem ad actum.

AD TERTIVM ſic procedit. Vr̃ q habitus nõ ĩportet ordinẽ ad actũ. Vnumquodque.n.agit ſm q eſt actu, ſed Phi. dicit in 3.de aïa, q cum aliquis ſit ſciẽs ſm habitum, eſt etiã tunc in potentia, aliter tamẽ q̃ ante addiſceret. ergo habitus nõ importat habitudinem principij ad actum.

¶ 2 Præt. Illud quod ponit in diffinitione alicuius, per ſe conuenit illi, ſed eſſe principium actionis ponit in diffinitione potentiæ, vt patet in 5. Met. ergo eſſe principiũ actus per ſe cõuenit potentiæ, qđ autem eſt per ſe, eſt principium in vnoquoque genere. ſi ergo etiã habitus ſit principium actus, ſequit q ſit poſterior quam potentia, & ſic non erit prima ſpecies qualitatis habitus, vel diſpoſitio.

¶ 3 Præt. Sanitas quãdoque eſt habit⁹, & ſimiliter macies & pulchritudo, ſed iſta non dicuntur per ordinem ad actũ non ergo eſt de rõne habitus, qđ ſit principiũ actus.

SED CONTRA eſt, q Aug. dicit in li. de bono cõiugali q habitus eſt, quo aliqd agit cũ opus eſt. B & Cõmẽtator dicit in 3. de aïa, q habitus ẽ, quo qs agit cũ voluerit.

RESPON. Dicendũ, q habere ordinẽ ad actũ põt competere habitui & ſm rõnem habitus, & ſm rationem ſubiecti, in quo eſt habitus, ſecundum quidem rationem habitus conuenit omni habitui aliquo modo habere ordinem ad actum. eſt.n. de ratione habitus vt importet habitudinem quandã in ordine ad naturã rei ſm qđ cõuenit, vel nõ conuenit. Sed natura rei quæ eſt finis generationis, vlte

---

¶ Super quæſtionis quadrageſimænonæ Arti. tertium. A

IN ar. 3. eiuſdẽ q. 49. in corpore, & in riſione ad primũ, dubiũ occurrit a Scoto in 1. di. 17. q. 2. vbi nititur ſuſtinere, q habit⁹ nullã habeat rõnẽ principij actiui ea rõne, q nõ ẽ neceſſe tribuere hoc habitui. nec ẽ rõnabile auferre à potẽtia cõpletã cãlitatẽ actiuã reſpectu actus, vt adiunct habitu ad agẽdũ: qm̃ oia q̃ attribuũtur habitui ſaluant ſine hac cãlitate, ſed hoc q̃uis Scotus nõ niſi pbabiliter ſuſtineat, iõ actu li vt oſtẽdit, q nec pbabiliter ſuſtineri põt. ¶ Et qm̃ Durãd. in 3. ſen. di. 23 q. 1. ſimpliciter tenet, q habitus nõ facit aliquid ad ſbam, aut modũ actus, iõ rõnes primo afferendæ ſunt, deinde veritas declarãda, & demũ ſatiſfiet obiectis. Probare aũt nititur ipſe quatuor. Primo, q habitus nõ eſt per ſe principiũ modi actus qui eſt intenſio. Scđo, q nõ eſt per ſe principium modi actus, qui eſt determinatio actus in eſſe naturæ. Tertio, q nõ eſt per ſe principium modi actus, qui eſt determinatio ad bonum & malum moraliter. Quarto, q non eſt per ſe principium modi actus, qui eſt facilitas. Et primum quidem, q.ſ. habitus non cõcurrat vt principium actus ad hoc vt actus intenſior, ſeu perfectior fiat, probat ex hoc, quia altero duorum modorum hoc eſſet. ſ. aut quia potentia per habitũ eſſet intenſior, & ſic actum intenſiorem produceret: aut quia potentia & habitus cõcurrerent vt duo immediata agentia partialia. Primum non poteſt dici, quia potentia non ſuſcipit magis & minus. ſm quoque teneri non põt: aut.n. eſſent vniuoce principia, ſicut trahentes nauẽ, aut vtrũque requireretur ſemper ad actum eiuſdem ſpeciei, & tenet ſequela: quia principia per ſe requiſita ad actum perfectum in aliqua ſpẽ requiruntur ad oẽm ſpeciei actum, vt patet inductiue. Et cõfirmatur, quia effectuum differentium ſolum ſm magis & minus, non oportet cãs plus differre, q̃ ſm magis & minus. Secundũ vero, q.ſ. habitus non ſit principium actus, quo ad determinationem in eſſe naturę, probat per hoc: quia non eſt per ſe principium ſingularitatis actus: p eſſe.n. ſingulare determinatur actus ad eſſe in rerum natura. Et q actus nõ fiat ſingularis ab habitu, pbat, q2 eſſe ſingulare eſt effectus cõis hab. actib. & pueniẽs habitũ. Qđ aũt habitus nõ ſit per ſe principiũ eſſe moralis, pbat. quia tale eſſe eſt relatiuũ, cuius nulla eſt per ſe actio niſi rõne fundamenti. Cõſtat aũt quod actus in eſſe naturæ, qui eſt fundamentum eſſe moralis, non eſt ab habitu: quia actus ſimilis pueniẽs habitũ, ab habitu non eſt. Quod denique habitus non ſit principiũ facilitatis ipſius actus, ſed agẽtis, patet ex eo, q idẽ actus habituato facilis, & nõ habituato difficilis eſt: hæc de primo.

¶ Quo ad ſm ſcito: q licet author in hoc tractatu cõius vtat habitus noĩe, q̃ poſteriores: qñ appellatione habitus ĩ hoc tractatu comprehendit ſpẽs intelligibilis tã in hoĩe, q̃ in Angelo vt patet diligenter conſiderãti, vt tñ cõueniamus in vocabulis cũ his qui aduerſantur, reſtringẽdũ eſt habitus nomẽ in hac diſputatione ad eas qualitates, quas confitentur eſſe habitus, vt ſunt virtutes morales, & intellectuales, & hmõi, & de his oſtẽdendum eſt, quid rei veritas habeat, q̃ melius videbitur, ſi attenderimus quod cã difficultatis huius eſt, quia potentiæ operatiuæ quarum ſunt illi habit⁹, ante iſtos habitus eliciũt ſuos actus eiuſdẽ ſpeciei cum actib. qui ſunt poſt adeptum habitũ intellect⁹ aũt noſter ante adeptã ſpẽm intelligibilẽ nihil põt intelligere. Si nãq: abſq; habitu aliquo potẽtiæ operatiuæ nõ poſſent operari, non eſſet locus ſpecialis qõni huic de actiuitate habitus mõ aũt in dubiũ vertitur vt patet ex dictis. Si qs igitur pſpexerit, q ſubiectum habitus oportet eſſe aliquo modo in actu, & aliquo mõ in potẽtia, quia vtitur ipſo cũ vult, & perficit per ipſum: & ſimiliter qđ ſ. habitũ ipſum oportet eſſe aliquo mõ in actu, & aliquo mõ in potẽtia: qm̃ perficit, & potẽtialẽ ad actum ſm conſtituit, ex his videbit naturã habitus non eſſe extraneã à natura potẽtiæ operatiuæ, ſed quẽadmodũ cõueniũt in natura actus & potẽtię pportionaliter, vt patet, ita cõueniũt in natura principij reſpcũ actus. Cũ n. agere ſequat actũ, & pati potẽtiã, & potẽtia operatiua ſm id qđ hẽt de actu, principiũ eſt actiuũ operationis ſuę ſm id verò q hẽt de potẽtia principiũ eſt paſſiuũ eiuſdẽ, cõſentaneũ eſt, vt habitus perficiẽs potentiã, vt eius ppria pfectio, ſm id qđ hẽt de actu perficiat & compleat actiuitatẽ potẽtiæ: & ſm id qđ eſt in potẽtia ap pprietet potẽtiã ad ſuſceptionem vltime pfectionis. ſ. operationis perfectę. Putandum eſt.n. qđ aïæ potẽtia operatiua eſt in potẽtia ad ſuã conſummatã pfectionẽ ordine quodã: eſt nanq; in potẽtia p operationes ĩpfectas ad habitũ, & per habitũ ad operationem pfectã, in qua conſummat pfectio potẽtiæ operatiuæ. niſi qs diceret, q potentia operatiua aïæ eſt per ſe in potentia per actus imperfectos ad actum perfectum, ſed per accidens interponitur habitus: qđ irrationabiliter dici patet ex doctrina 2. Phy. vnumquodq;.n. ſicut agit. ita aptũ natum eſt agi, & econtra: cõſtat autẽ potentiæ aïę operatiuæ perfectionẽ ſic agi, vt per actus imperfectos acquirat habitum, & per habitum pfectã operationẽ aſſequatur. Ex natura igitur hmõi potentiarũ eſt, q ipſę tali ordine, & talib. medijs ad conſummatam perfectionẽ perueniant, ac per hoc habitus ipſi per ſe mediant inter potẽtias & operationes perfectas. Vt aũt quod dicimus de actiuitate habitus reſpectu actus, euidentius monſtret, in virtutib. intellectualib. quas cõſtat eſſe habit⁹ manifeſtat. Et qm̃ innata eſt nobis via ex notiorib. nobis, inchoemus ab arte. ars eſt habitus, vt patet in 6. Eth. & eſt factiuus, & q ſit factiuus in gñe cauſæ effectiuæ, vt oïs cauſſatio excludat, probatur ex 9. Met. vbi ars ponitur inter potentias actiuas, & diſtinguitur potentia rationalis cõtra potentiam naturalem, quod illa eſt actiua vtriuſque contrarij, & propterea non agit, niſi determinata à prohæreſi, & tunc agit vnum.

¶ Præterea. Domus q̃ ſit in materia, eſt a domo quæ eſt in aïa effectiue, & ſanitas a ſanitate, & vniuerſaliter quodlibet artificiale a ſua forma in mente: ſed hoc nihil aliud eſt, quam eſſe ab arte. Nihil.n. aliud eſt ſanitas in mente medici, quam ars ſanandi, & ſimiliter domus, quam ars domificandi: vnde ad vtrunque contrariorum ſe habet: ergo.

¶ Præterea Quinto Meta. Statuifica, & breuiter artifex ponit cã efficiens per ſe: Polycretus aũt ſeu ſubiectum per accidens; E ergo ars ipſa eſt per ſe principium actiuum actus. Et qm̃ probabile eſt quod ſapientib. plurib. vr̃, ex cõi hominum conſenſu patet, hoĩes vtẽdo ſuis artibus eſſe cãs operum, adeo qđ carẽtes artib. carent facultate faciẽdi, & non ſolum carẽt expeditione, delectatione, promptitudinẽ & facilitate. ſit ergo pcul à probabilib. phãtaſia hæc, & dicito ingrediendo interiorẽ hominẽ, qđ quemadmodũ ars cum recta rõ ſit factibiliũ, actiua eſt eorum, ita prudentia, quæ recta rõ eſt agibiliũ, actiua eſt eorum: & ſimiliter qlibet habitus exiſtẽs in aliqua potentia aïæ vim actiuã habet, ſicut potẽtia cuius eſt, vt in corpore articuli dr̃. Nec hoc eſt derogare actiuitati potẽtiæ, ſed declarare naturas potẽtiarum ſuſceptibilium ipſorum habituũ. ad q̃ nanque natura non ſufficienter determinauit potẽtiam per ſeipſam, determinabilẽ fecit per habitũ, vt determinata illo, agat quod per ſeipſam plene agere nõ poterat. Ex his aũt patet, &

Marginal notes: 270 Inf. 21. 4. co. & q. 50. art. 2. ad 3. — Text. 8. — tex. 17. in fi. — C. 22. paulo a prin. to. 6. — lib. 3 de aïa tom. 18. — D. 698.

rius etiam ordinatur ad aliũ finẽ, qui vel eſt operatio, vel aliqđ operatũ, ad qđ quis peruenit per operationẽ. Vnde habitus non ſolum importat ordinẽ ad ipſam naturã rei, ſed etiã conſequẽter ad operationẽ, inquãtũ eſt finis naturæ, vel perducẽs ad finẽ, vnde & in 5.° Meta. dr̃ in diffinitione habitus, ꝙ eſt diſpoſitio, ſm quã bene, vel male G diſponit̃ diſpoſitũ aut ſm ſe. i. ſm ſuã naturã: aut ad aliud. i. in ordine ad finẽ. Sed ſunt quidã habit⁹, qui etiam ex parte ſubiecti, ĩ quo ſunt primo & principaliter, important ordinẽ ad actum: quia vt⁹ dictum eſt, habitus primo & per ſe importat habitudinẽ ad naturã rei. Si igit̃ natura rei in qua eſt habitus, cõſiſtat in ipſo ordine ad actũ, ſequitur ꝙ habitus principaliter importet ordinẽ ad actũ. Manifeſtũ eſt aũt, ꝙ natura & rõ potentiæ eſt, vt ſit principium actus: H vnde oĩs habitus, qui eſt alicuius potentiæ vt ſubiecti, principaliter importat ordinem ad actum.

Ad primvm ergo dicẽdũ, ꝙ habitus eſt actus quidã inquantũ eſt qualitas, & ſm hoc põt cẽ principiũ operationis, ſed eſt in potẽtia per reſpectũ ad operationem. vñ habitus dr̃ act⁹ prim⁹, & operatio act⁹ ſecũdus, vt patet ĩ 2. de aĩa.

Ad secvndvm Dicendũ, ꝙ nõ eſt de rõne habit⁹, ꝙ reſpiciat potẽtiã, ſed ꝙ reſpiciat naturã. Et qa natura ꝓcedit actionẽ q̃ reſpicit potentia, iõ prior ſpẽs qualitatis ponitur habitus, quã potentia.

Ad tertivm dicendũ, ꝙ ſanitas dr̃ habitus, vel habitualis diſpoſitio in ordine ad naturã, ſicut⁹ dictum eſt. inquantum tñ natura eſt principium actus, ex conſequenti importat ordinẽ ad actũ. vñ Philoſophus dicit in 10.° de hiſtoria aĩaliũ, ꝙ hõ dr̃ eſſe ſanus, vel membrũ aliqđ, quãdo põt facere operationẽ ſani. Et eſt ſimile in alijs.

ꝙ oportet habitui actiuitatẽ tribuere, & ꝙ nõ põt ea q̃ de habitu aliquo dicunt, ſaluari abſq; actiuitate, vt patet de arte: hæc de ſcđo. Ad obiecta aũt in oppoſitum, & Durando ordinate reſpondendo, dr̃ ꝙ potentia & habitus cõcurrunt ad efficiẽdum cauſandum actũ, non ſicut cauſæ partiales vniuocæ, vt trahentes nauẽ: neque ſicut remiſſum & intẽſum, vt maius & minus lumẽ in eodẽ medio: neq; ſicut ſuperi⁹ & inferius, vt Sol & hõ generant hoiem, ſed ſicut imꝑfectum differt à ſeipſo perfecto. potẽtia. n. aiæ operatiua nõ eſt ita determinata ad eliciendũ operationẽ talis ſpẽi ꝙ egeat habitu determinãte ipſã: qm̃ ipſa abſq; habitu cũ obiecto ad actũ ꝑueniẽtẽ habitũ ſufficit: ſed determinatio, q̃ ante habitũ hẽt, eſt ita remota & imperfecta, vt egeat habitu ad hoc, ꝙ ꝓpinqua & ꝑfecta ſit ad operãdũ ꝑfecte in tali ſpẽ. Hẽt nanq; ſe potentia ad habitum reſpectu operationis, ſicut hõ ĩ principio adoleſcẽtiæ ad hominẽ perfectũ reſpectu gñationis. Quemadmodũ. n. adoleſcens põt quidẽ gñare, ſed imperfecte, cum aũt perfectus vir fuerit gñare poteſt ꝑfecte: ita potẽtia ſine habitu poteſt producere operationes in tali ſpecie ſ. imperfectas: perfecta autem per habitum ſimiles in ſpecie perfectas põt elicere. Nec quæras inter hæc proportionalem ſimilitudinẽ in oĩbus, ſed ſat eſt propoſito qđ dictũ eſt: & ꝙ non oportet propterea potentiã ſuſpicere magis & minus: nec eſt idẽ dicere operationẽ perfectam & imperfectã in eadẽ ſpẽ, & dicere remiſſam & intenſam: ſicut nõ eſt idem dicere, homo perfectus & imperfectus in eadẽ ſpẽ, & remiſſus & intenſus. Et ex hoc patet rñſio ad primum. Propoſitio. n. illa. Quæcunque principia exiguntur ad operationẽ perfectã in aliqua ſpẽ, requirunt ad quãlibet illius ſpẽi, dato ꝙ ſit vera de I his principijs, quæ cõcurrunt vt diuerſa principia, vt pater & mater reſpectu filij: & ſol & homo reſpectu hois, & hmõi, non tñ eſt vera de his principijs, quæ concurrunt vt vnum perfectum principium, ita ꝙ ambo ſimul non differunt ab vno, niſi ſicut imperfectũ a perfecto, & ſimile oĩno eſſet, ſi adoleſcẽs fieret perfectus vir per aliquod diſtinctũ ſuperadditum. Et cũ dr̃, ꝙ operationũ diuum ſolum ſm magis & minus perfectũ in eadem ſpẽ, principia non oportet magis differre, dupliciter poteſt reſponderi, primo concedendo, ꝙ potẽtia & habitus, licet abſolute diſtinguantur ſpẽ, vt patet ex ꝑdicamentis, vt tñ ſunt principia talis actus, nõ differũt niſi ſm magis & minus perfectum in eadẽ ſpẽ, quia ſunt eiuſdẽ ſpẽi cum actu, & cõſequẽter inter ſe. Sicut. n. potentia viſiua vt ſic, reducit̃ ad genus obiecti, puta coloris, ita eadẽ vt videt albũ, reducit̃ ad ſpẽm albi, vt potẽtiæ proportionentur actib. iuxta doctrinã 12. Metap. Scđo põt dici, qđ illa ꝓpoſitio nõ tenet in principijs, quorum vnũ ſubalternatur reliquo: qm̃ principijs ſic ſe habẽtib. K ſtat ad actum perfectum vtrunq; requiri, & ad imperfectũ alterũ tñ: quia talia nõ ſunt duo diſparata principia, ſed ſubſequẽs eſt perfectio primi. ſic aũt ſe habere cõſtat potẽtiã & habitum: qm̃ habitus ſubalternatur quodãmodo potẽtiæ, dũ potẽtia ad multarũ ſpẽrum actus ſe extẽdẽs, per habitũ determinat̃, vt ſit in tali ſpẽ perfecti operis ꝑfectũ principiũ. Ad obiecta verò, ꝙ habitus non ſit principium actus quo ad determinationẽ in eſſe naturæ, facile dr̃ primo, ꝙ eſt ibi ſophiſma cõſequẽtis. Cã. n. determinãs effectum ſm eſſe naturæ: non oportet ꝙ reſpiciat ſingularitatẽ vt propriũ effectum, ſed ſat eſt ꝙ cauſat illud in eſſe naturæ ſm aliquid: vnde habitus qui ꝑfectionẽ in operatione cauſat in eſſe naturæ, determinat operationem ad eſſe perfectum: & hoc ſufficit. Dr̃ ſecundo, ꝙ quia F ſingularitas eſt effectus cõis, & ꝓueniens multas cauſas: iõ recte cõcludit, ꝙ nõ eſt ꝓprius effectus huius, vel illius cauſæ, ſed male cõcludit. ergo nõ eſt effectus huius cauſæ. Aliud eſt. n. effici ab A, & aliud eſſe propriũ effectum A. vnde ſicut hõ gñat hominẽ, & hic hõ, hunc hominẽ: ita habitus facit operationẽ perfectam & hic habit⁹ hãc operationẽ perfectã. Ad obiecta vero, ꝙ habitus nõ ſit ꝑ ſe principiũ eſſe moralis in actu, q̃ illud ẽ relatiuum, tripliciter dr̃, Primo, negãdo illud eſſe ĩ actu elicito eſſe relatiuũ, q̃uis relatiuũ ſit in actu imperato: qm̃, quemadmodũ inter habitus morales eſt cõtrarietas ſm eẽ abſolutũ, vt inter fortitudinẽ & timiditatem, liberalitatem & auaritiã &c. ita inter elicitos actus. quæ eſt enim maior rõ? Scđo dr̃, ꝙ eſſe relatiuum, carere actiuo per ſe, ſic intelligitur, q̃ nõ hẽt agẽs faciẽs ſeorſum nõ faciendo aliaſ: cũ quo m ſtat, ꝙ habeat per ſe propriam cãm actiuã, vt experimur eum ordinẽ aliquem imponendũ rebus excogitamus & imponimus, & ad id intẽdimus & facimus præcipiendo, & exequẽdo per nos, vel alios nec minus hoc nos per ſe intẽdere & cauſare experimur, quã medicus intendit & faciat ſanitatem. teſtes ſunt duces exercitus, rectoreſq; aliorum ac artifices. Et ſi quis negaret ſenſum propter rationem, aut authoritatem, puta, quia ad relationẽ non eſt motus &c. non ſolũ ineruditus, ſed inerudibilis eſſet. ¶ Tertio dr̃, qđ habitus cauſat ſubſtantiã actus perfecti, quam cõſequit̃ eſſe relatiuum, & ſic põt per ſe cauſare eſſe relatiuũ. Et cum dr̃, quia ſubã actus poteſt cauſari ante habitum: dicẽdũ ꝙ in hoc videntur iſti errare fundamento, quaſi determinatio vno modo tñ inueniretur, Falluntur. n. in hoc, potẽtia aiæ operatiua non eget habitu determinante ad producendum actũ, I ergo ex ſe eſt ſufficienter determinata ad producendum actũ perfectum eiuſdem ſpeciei. Determinatione ſiquidem egere cauſam aliquam actiuam ad agendum, multipliciter contingit, ſed ad propoſitum ſufficit dupliciter. primo, vt contrahat̃ ad ſpeciem talem, ſicut actio ſolis determinatur ad producendum hominem per hominem, & bouem per bouem, & ſic potentia nõ eget habitu, quia ante habitum põt in actum illius ſpeciei. Alio modo, vt v s ſua ad talem ſpẽm perficiatur, vt iã non ſolum poſſit in actum illius ſpeciei, ſed actus perfecti in illa ſpecie proprium principiũ ſit: & hoc modo potentia eget habitu determinãte ipſam. Et vt cauillationes excludas dubitantium, an potẽtia ſine habitu poſſit ex toto conatu in actũ perfectum, memento ꝙ de actionib. rerum naturalium, & earum principijs proprijs eſt ſermo, ac per hoc attenditur hic, K quid vt in pluribus ſit ſm naturæ curſum. Neque. n. ſi adoleſcens vnus, perfectum generationis opus peragerem, propterea falſa redditur illa vniuerſalis, Adoleſcens non poteſt in perfectum generationis opus: qm̃ phyſica eſt: & vna hirundo non facit ver. Dicendum eſt ergo, quod habitus determinat potentiam ad hoc, vt ipſa habitu perfecta ſit proprium principium perfecti operis, in quo ſua conſumatur perfectio, Et quoniam habitus eſt, quo quis operatur cum vult, & non cum habet, & propterea eſt quo quis operatur infra eius poteſtatem quantum vult, non quantum poteſt, vt patet in artificibus: ideo non mireris, ſi actus potentiæ habituatæ non ſunt ſemper perfectiores actibus potentiæ non habituatæ, & ſic patet quod habitus eſt cauſa actiua per ſe ſubſtantiæ, & modi actus triplicis. ſ. perfectionis, determinationis in eſſe naturæ, & determinationis in eſſe morali, quamuis facilitatem ex parte operantis tantum præbere videatur: & ſi actus habituato red-

Tex. 34. t. 3.

Tex. 5. to. 4.

In corp. art.

Cap. 1. circa princ. to. 4.

ſo redditus ſit facilis, ea redundantia facilitatis operātis, hoc prouenit. hæc de tertio.
¶In rōſione ad primum in 3. art. aduerte, ꝙ ſnia authoris eſt, ꝙ nō ſolū ſubiectū habitus eſt in potētia ad operationē, ſed a ctus ipſe eſt actus pmiſſus potētiæ ad opus, ſicut actus prim⁹.

A diuerſitatemq; actuum, & rurſus pluralitatem diſponētium. diſponitur.n.oē quod diſponitur, ad actū aliquem. nec opus eſt diſponi, quod vnius tantum actus eſt capax. & diſpoſitio habentis eſt partes.ſ. partialia: ex ratione autem veritatis ſecū dum bene, vel male diuerſitas habetur modorum.

¶Super quæſtionis quadrageſimæ nonæ Art. quartum.

271
Veri. q. 10. art. 2. cor. & ver. q. 1. art. 2. cor. & ad 11. & 13. & q. 2. ar. 2. co. ar. 3. hui⁹ q.

IN tit. 4. ar. dubium occurrit, quare qō An eſt, præcedit extra gās qōnes doctrinæ ordine. author tamē tria quæſiuit, antequam quærat nunc, an habitum eſſe ſit neceſſe.
¶Ad hoc dī, ꝙ rē aliquam eſſe, dupliciter quæritur, primo, vt ſciatur ipſam eſſe: & ſic oportet primo poſt quid nominis quærere, an ſit: nihil n eſt ſcibile de nō ente. & hoc non accidit in ꝓpoſito: quia habitus eſſe eſt per ſe notū experientia, & quæſtionem mouere de hoc eſſet impotētis diſcernere inter notum ꝑ ſe, & notum propter

tex. 17. 20. 2.

alio. Secūdo, vt ſciatur cauſa quare eſt: & hæc quæſtio eſt poſterior qōne. Quid eſt: quoniā prius oportet ſcire quidditatem in ſe: quā vt cauſam eſſe rei. cōſtat.n. ex 2. Poſter. medium ad quæſtionē An eſt, eſſe quid. propter qđ author primo prædicata quidditatiua habitus. in primis trib. articulis quæſiuit, & nūc quarto de ratione, ſeu cauſa eſſendi eius inquirit.

Art. 2. & 3.

D. 467.

¶In corpore eiuſdē 4. ar. aduerte duo. Primum eſt, quod differentia inter ſecundā & tertiam conditionem requiſitam ad habendum habitum cōſiſtit in hoc, quòd prima conditione cōplectente vtrunque, ſ. potentiam & actū, ſecunda conditio ex parte actus pluralitatem tam actuum, quā modorum eorundē: tertia autem ex parte potētiæ pluralitatem tam diſponētiū, quam modorum ipſorum ponit. Secundū eſt, quòd ex ipſa diffinitione habitus, author hæc requiſita habet. ex ratione namque diſpoſitionis habet diſtinctionē inter potētiā & actū

p. p. qō 77. art. 1.
D. 176.

Articvlvs IIII.

Vtrum ſit neceſſariū eſſe habitū.

AD QVARTVM ſic ꝓcedi tur. Vī ꝙ nō ſit neceſſariū eſſe habitū. Habitus.n.sūt quib. aliqđ diſponit bene, vel male ad aliquid ſicut* dictum eſt: ſed ꝑ ſuam formā aliquid bene, vel male diſponitur. nam ſm formam aliquid eſt bonum, ſicut & ens. ergo nulla neceſſitas eſt habituum.
¶ 2 Præ. Habitus importat ordinē ad actum: ſed potentia importat principium actus ſufficiēter. nam & potētiæ naturales abſque habitibus ſunt principia actuum. ergo nō fuit neceſſarium habitus eſſe.
¶ 3 Præt. Sicut potētia ſe habet ad bonū, & ad malum, ita & habitus: & ſicut potentia non ſemper agit ita nec habitus. exiſtēribus igitur potētijs ſuperfluū fuit habitū eē.

SED CONTRA eſt, ꝙ habitus ſunt perfectiones quedā, vt dī in 7.* Phyſ. ſed perfectio eſt maxime neceſſaria rei cum habeat rōnē finis. ergo neceſſariū fuit habit⁹ eē.

RESPOND. Dicendum, ꝙ ſicut* ſupra dictum eſt, Habitus importat diſpoſitionē quandā in ordine ad naturā rei, & operationē, vel finē eius, ſm quē bene, vel male aliquid ad hoc diſponit. Ad hoc autem ꝙ aliquid indigeat diſponi ad alterum, tria requiruntur. Primo quidem, vt id quod diſponit, ſit alterū ab eo ad qđ diſponitur, & ſic ſe habeat ad ipſum vt potentia ad actum. vnde ſi aliquid ſit, cuius natura nō ſit compoſita ex potentia & actu, & cuius ſubſtantia ſit ſua operatio, & ipſum ſit ꝓpter ſe ipſum, ibi habit⁹ vel diſpoſitio locum nō habet, ſicut patet in DEO. Secūdo requiritur ꝙ id, quod eſt in potentia ad alterum, poſsit pluribus modis determinari, & ad diuerſa. vnde ſi aliqđ ſit in potentia ad alterum, ita tamen ꝙ non ſit in potentia niſi ad ipſum, ibi diſpoſitio & habitus locum nō habet: quia tale ſubiectū ex ſua natura habet debitam habitudinem ad talem actū. Vnde ſi corpus celeſte ſit cōpoſitum ex materia & forma, cū illa materia non ſit in potentia ad aliam formā, vt in 1.* dictum eſt, non habet ibi locū diſpoſitio vel habitus ad formam, aut etiam ad operationem, quia natura celeſtis corporis non eſt in potentia. niſi ad vnum motum determinatum. Tertio, requiritur ꝙ plura cōcurrant ad diſponendum ſubiectum ad vnum eorum, ad quæ eſt in potentia, quæ diuerſis modis cōmenſurari poſſunt. vt ſic diſponatur bene, vel male ad formam & ad operationem. vnde qualitates ſimplices elementorum, quæ ſm vnum

B

modum determinatū naturis elementorum conueniunt, non dicimus diſpoſitiones vel habitus, ſed ſimplices qualitates. Dicimus autem diſpoſitiones vel habitus ſanitatem, pulchritudinem, & alia huiuſmodi, quæ important quādam commēſurationem plurium, quæ diuerſis modis commēſurari poſſunt. Propter quod Phi. dicit in 5. Metap ꝙ habitus eſt diſpoſitio: & diſpoſitio eſt ordo habētis partes vel ſm locum, vel ſm potentiam,

C

vel ſm ſpeciem, vt* ſupra dictum eſt. Quia igitur multa ſunt entiū, ad quorum naturas & operationes neceſſe eſt plura concurrere, quæ diuerſis modis commenſurari poſsūt: iō neceſſe eſt habitus eē.

AD PRIMVM ergo dicēdum ꝙ per formam perficitur natura rei: ſed oportet quod in ordine ad ipſam formam diſponatur ſubiectum aliqua diſpoſitione: ipſa tñ forma ordinatur vlterius ad operationem, q̄ eſt vel finis, vel via in finem. Et ſi quidem habeat forma

D

determinare vnam tantum operationem determinatam, nulla alia diſpoſitio requirit ad operationē præter ipſam formam. ſi autem ſit talis forma quæ poſſit diuerſimode operari, ſicut eſt anima, oportet ꝙ diſponatur ad ſuas operationes per aliquos habitus.

AD SECVNDVM dicēdum, ꝙ potentia quandoque ſe habet ad multa: & ideo oportet qđ aliquo alio determinet. Si verò ſit aliqua potentia, quæ non ſe habet ad multa non indiget habitu determinante vt * dictum eſt: & ꝓpter hoc vires

E

naturales non agunt operationes ſuas mediantib. aliquibus habitib. quia ſecundum ſeipſas ſunt determinatæ ad vnum.

AD TERTIVM Dicēdum, ꝙ non idē habitus ſe habet ad bonum & malū ſicut infra* patebit. eadem autem potētia ſe habet ad bonum & malum: & ideo neceſſarij ſunt habitus, vt potentiæ determinentur ad bonum.

Circa requiſita ad habitum, dubiū in eodem occurrit articulo: quoniam aut cōditiōes enumeratæ in litera ſufficiunt ad neceſſitatē habitus, aut nō. Si ſufficiunt. ergo iō mixtis, vel ſaltem in vegetabilib. ponēdus eſt habitus, cōtra doctrinā ſequentis quæſtionis: & tenet ſequela: quia in his eſt diſtinctio potentiæ & actus, & plura concurrunt diuerſimode commenſurabilia ad diſponendum &c. Si non ſufficiunt: ergo litera male probauit neceſſitatē habitus poſt enumeratas cōditiones, ſubiungēs, Quare igitur multa ſunt entium ad quorum naturas & operationes neceſſe eſt plura concurrere, quæ diuerſis modis commenſurari poſſunt: ideo neceſſe eſt habitus eſſe.

Text. 24. & 25. tom. 3.
artic 1. huius q.

¶Ad hoc dī ꝙ, vt ex quæſtione ſequenti colligitur, habitus ſumitur dupliciter, Vno modo proprie, & ſic nō videtur extra animam rationalem inueniri. Alio mō communiter ꝓ habituali diſpoſitione ſiue ad naturā, ſiue ad opus in pluribus conſiſtentem, vt in litera hoc dicitur, & ſic cū quadam latitudine inuenitur etiam in multis inanimatis, vt patet de pulchritudine, & quia author imitatus naturā, paulatim ab imperfectis ad perfecta, & a cōibus ad ꝓpria doctrinam tradit, habitum hic cōmuniſſime ſumpſit, diſtincturus poſtmodum, & ideo conceditur, quod illæ conditiones ſufficiūt ad habitum vel diſpoſitionem, primam ſpeciē qualitatis. ſic.n. ſumitur hic habitus: & iō nulla mētio fit de difficili mobilitate, q̄ eſt altera cōditio habit⁹ proprie dicti: & ꝙ nō incōuenit habitu cōiter dictū inueniri in inanimatis, a quibus negabitur habitus proprie ſumptus.

D. 692.
In corp. art.
q. 54. art. 5.

QVAESTIO L.

De ſubiecto habituum, in ſex articulos diuiſa,

DEINDE conſiderandum eſt de ſubiecto habituũ.

Et circa hoc quærũtur ſex.

¶Primo, Vtrum in corpore ſit aliquis habitus,
¶Secundo, Vtrum aĩa ſit ſubiectũ habitus ſm̃ ſuam eſſentiá, vel ſecundum ſuam potẽtiam.
G ¶Tertio, Vtrum in potentijs ſenſitiuæ partis poſsit eſſe aliquis habitus.
¶Quarto, Vtrum in ipſo intellectu ſit aliquis habitus.
¶Quinto, Vtrum in volũtate ſit aliquis habitus.
¶Sexto, Vtrum in ſubſis ſeparatis.

ARTICVLVS I.

Vtrũ in corpore ſit aliqs habitus,

AD PRIMVM ſic ꝓcedi tur. Vr̃ ꝙ in corpore non H ſit aliqs habitus. Vt.n. Cómentator dicit in 3.* de Aĩa. Habitus eſt quo quis agit cũ voluerit ſed actiones corporales nõ ſubiacent voluntati, cum ſint naturales ergo in corpore non poteſt eſſe aliquis habitus.

¶2 Præt. Omnes diſpoſitiões corporales ſunt facile mobiles: ſed habitus eſt qualitas difficile mobilis ergo nulla diſpoſitio corporalis poteſt eſſe habitus.

¶3 Præt. Omnes diſpoſitiões corporales ſubiacent alterationi: ſed alteratio non eſt niſi in tertia ſpecie qualitatis quæ diuiditur contra habitum. ergo nullus habitus eſt in corpore.

SED CONTRA eſt, qđ Phi. in* Prædicamentis ſanitatem corporis, vel infirmitatem inſanabilẽ habitum nominari dicit.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, Habit⁹ eſt qdam diſpoſitio alicuius ſubiecti exiſtẽtis in potẽtia, vel ad formã, K vel ad operationẽ: ſm̃ ergo qđ habitus importat diſpoſitionẽ ad operationẽ, nullus habitus eſt principaliter in corpore, ſicut in ſubiecto. Oĩs.n. operatio corporis ẽ aut à naturali qualitate corporis aut ẽ ab aĩa mouente corpus. Quãtum igitur ad illas operationes q̃ ſunt à natura. nõ diſponit corpus per aliquẽ habitũ, qa virtutes naturales ſunt determinatæ ad vnũ* dictum eſt aũt ꝙ habitualis diſpoſitio reqrit, vbi ſubiectũ eſt in potentia ad

F multa: operationes verò, quę ſunt ab aĩa ꝑ corpus principaliter quidem ſunt ipſius aĩæ, ſcđario verò ipſius corporis. habitus aũt ꝓportionantur operationib. vnde ex ſimilib. actibus ſimiles habitus cauſantur, vt dr̃ in 2.* Eth. & ideo diſpoſitiones ad tales operationes principaliter ſunt in aĩa, in corpore verò poſſunt eſſe ſecundario, in quantum, ſ. corpus diſponitur & habilitatur ad prompte deſeruiendum operationib. aĩæ. Si verò loquamur de diſpoſitione ſubiecti ad formã, ſic habitualis diſpoſitio põt eſſe in corpore, quod cõparatur ad aĩam ſicut ſubiectũ ad formã: & hoc mõ ſanitas & pulchritudo & hmõi, habituales diſpoſitiones dicuntur: non tñ perfecte habent rõnẽ habituũ. quia cauſæ eorum ex ſua natura de facili trãſmutabiles ſunt. Alexãder vero poſuit nullo mõ habitum, vel diſpoſitionem primæ ſpẽi eſſe in corpore, vt* Simplicius refert in cõmento Prędicament. ſed dicebat primã ſpẽm qualitatis ptinere tm̃ ad aĩam. & qđ Ari. Inducit in Prædicamentis de H ſanitate & ægritudine, nõ inducit quaſi ptineant ad primã ſpeciem qualitatis, ſed ꝑ modũ exempli, vt ſit ſenſus, ꝙ ſicut ægritudo & ſanitas poſſunt eſſe facile, vel difficile mobiles, ita etiã qualitates primæ ſpeciei, q̃ dicũtur habitus & diſpoſitio. Sed hoc patet eſſe cõtra intentionem Ariſt. tũ quia eodem mõ loquendi vtitur exemplificando de ſanitate & ægritudine, & de virtute & ſciã: tum quia in 7.* Phyſ. I ponit expreſſe inter habitus pulchritudinem & ſanitatem.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ obiectio illa ꝓcedit de habitu, ſm̃ qđ eſt diſpoſitio ad operationẽ, & de actib. corporis, qui ſunt à natura, non aũt de his qui ſunt ab aĩa, quorum principium eſt voluntas.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ diſpoſitiones corporales nõ ſunt ſimpliciter difficile mobiles ꝑꝑ mutabilitatem corporaliũ cãrum poſſunt tñ eſſe difficile mobiles ꝑ cõparationem ad talem ſubiectũ, K quia. ſ. tali ſubiecto durãte, amoueri non poſſunt, vel qa ſunt difficile mobiles per cõparationem ad alias diſpoſitiones: ſed qualitates aĩę ſunt ſimpliciter difficile mobiles propter immobilitatem ſubiecti. & ideo non dicit, ꝙ ſanitas difficile mobilis ſimpliciter ſit habitus, ſed ꝙ eſt vt habitus, ſicut ĩ gręco habetur: qualitates autem animæ dicunt ſimpliciter habitus.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ diſpoſitiones corporales, q̃ ſunt ĩ prima ſpecie qualitatis, vt qdã po

¶ Super queſtionis qui nigeſime Articul. primum.

IN ar. 1. 2. & 3 q̃onis 50. circa ſubiectũ habitus, aduertendũ eſt, ꝙ quia habitus ſignis eſt habituationis & habituari aſſueſcere quoddã eſt; iò vbi nõ inueuit conſuetudo, aut aliqd maius, ibi non inuenitur ꝓprie habitus. Propter quod exiſtentib. duobus principijs. ſ. natura & voluntate, vbi eſt pure natura, nihil eſt habitus ꝓprie. Si .n. infinities lapis proijciatur ſurſum, non habituabitur ad motum ſurſum, vt dr̃ in 2. Eth. vbi aũt eſt ipſa volũtas, ibi eſt pfecte habit⁹: vnde & de ratione habitus vr̃ voluntarium, vt in art. 3, author dicit. Et in 3. de anima Auerroiſ dicit, ꝙ habitus eſt, quo quis operatur
272 cũ vult. In intermedijs autem quanto
Lib. 3. com. 18. aliquis magis participat aliquid rationis tãto magis participat habitũ: & hinc prouenit primo, qđ habitus ad operationes ſunt principaliter in anima, id eſt, in ipſis virtutib⁹ animæ, & ſecundario in organis corporeis: quoniam illæ quidẽ principaliter, hæc autem ſecundario rationalem motum ſapiũt & propter hoc habituati ad delectationes Veneris, vel cibi, potus, loquacitatis, ludi, blaſphemiæ, & ſimilium, volentes abſtinere, qua
In prædic. qualit. 10. t. ſi non poſſunt corpore iam aſſueto ad talem appetitus ſequela. Prouenit ſecundo, quod licet in mẽ
q. præce. ar. 2. 3. & 4. bris corporeis & parte vegetatiua abſolute nullus ſit habitus: in eiſdem tamen pro quanto, & quomodo obedientia ſunt rationis imperio, habitus ſunt ſecundario: ſicut & aſſuefactiones, vt in principio corporis art. dicitur, & patet in muſicis, & alijs artificib. quomodo autẽ obe-
q. præce. ar. tic. 4. diant, ſuperius in q. de imperio dictum

Prouenit tertio, qđ in aĩalibus brutis ꝓ quanto aliquid participant obedientiæ, capacia ſũt habituũ. Prouenit quarto, ꝙ cũ duplex ſit habit⁹ .ſ. ad naturã & ad o- cap. 1. & 1.
perationẽ: & hic differat à primo in hoc tom. 5.
qđ iſte eſt in volũtate, ille, non, vt in ar. 3. in reſponſione ad primum litera, inſinuat, ꝙ habitus ad operationẽ pri⁹ ſm̃ tempus, & ſm̃ perfectionẽ vocatus ſit habitus. ad huiuſmodi .n. habitum habituamur, propter quod habitus corporales ad naturam, vt ſanitas, pulchritudo, & huiuſmodi, aut negati ſunt habitus, vt dicit de Alex. aut poſiti, ſunt imꝑfecte habitus, id eſt diſpoſi- In prædica.
tiones habituales, vt qualitat.
in litera dicitur in reſponſione ad ſecundum, & in arti. 3. Cũ his tamen memor reſponſionis ad ſecundum in ar. 3. quęſtionis præcedentis, ꝙ .ſ. non eſt de ratione habitus in communi reſpicere operationẽ, ſed naturam, Alexandri opinionem reprehenſione dignam puta, eo quòd habitus naturã in ſupremo modo habitus contemplatam, inferio- te. 17. 10. 1.
ris ordinis habitus ab habit⁹ genere ſubtraxit: & dicito quòd licet primo habitus ſint qualitates bene, vel male diſponẽtes animam: ſecundario tamen etiam diſponentes ſic corpus, habitus nomẽ obtinuerũt, & ad eas nõ eſſe motum, vt dicitur 7. Phy. Et potes inſpicere in corporibus noſtris, manifeſte habitus, ſeu diſpoſitiones habituales intuẽdo, quantam vim in eis habeat conſuetudo quo ad ea, q̃ nõ ſubſunt rationis imperio. cõſuetos .n. alicui minutioni frigori. medicinæ, & ſimilib. manifeſte pati corporaliter ſine appetitu videmus, ſi cõtra cõſuetudinem faciant, aut patiantur. conſuetudini .n. hæc tribuuntur: quin etiam

In pure

in puro vegetabilib. apparet plātas aſſuetas irrigationi, areſcere illa deficiente: ſimiles autē non conſuetas perſeuerare, tanquam habitus ſecūdario dict* ibi participetur. oppoſitum .n. accidere deberet ſi conſuetudo non obſtaret, quamuis hoc alteratæ naturæ ex continua irrigatione tribui poſſit.

In prædica. qualitat.

fuerunt, differunt à qualitatib. tertiæ ſpeciei in hoc, ꝙ qualitates tertiæ ſpēi ſunt vt in fieri, & vt in motu: vnde dicūtur paſsiones, vel paſsibiles qualitates. quando aūt iam peruenerint ad perfectū quaſi ad ſpēm, tunc iā ſunt in prima ſpecie qualitatis. Sed hoc improbat *Simplicius in commento prędicamētorū, quia ſ͞m hoc calefactio eſſet in tertia ſpecie qualitatis: calor autem in prima: Ariſ. aūt ponit calorem in tertia. vnde Porphyrius dicit, ſicut ſimplicius ibidem refert, ꝙ paſsio vel paſsibilis qualitas, & diſpoſitio & habitus differunt in corporib ſ͞m intenſionē & remiſsionē. qñ .n. aliquid recipit caliditatē ſ͞m calefieri tm̄, non aūt vt calefacere poſsit, tunc eſt paſsio ſi ſit cito tranſiens, vel paſsibilis qualitas ſi ſit manens: quando autem iam ad hoc pducitur, quod pōt ēt alterum calefacere, tunc eſt diſpoſitio. ſi aūt vlterius intantum confirmetur ꝙ ſit difficile mobilis, tunc erit habitus, vt ſic diſpoſitio ſit quædam intenſio, ſeu perfectio paſsionis vel paſsibilis qualitatis, habitus aūt diſpoſitionis. Sed hoc improbat *Simplicius, quia talis intenſio & remiſsio non important diuerſitatem ex parte ipſius formæ, ſed ex diuerſa participatione ipſius ſubiecti, & ita non diuerſificarentur per hoc ſpecies qualitatis. Et ideo aliter dicendum eſt, ꝙ ſicut* ſupra dictum eſt, commenſuratio ipſarum qualitatum paſsibilium ſ͞m conuenientiam ad naturā, habent rationem diſpoſitionis: & ideo facta alteratione circa ipſas qualitates paſsibiles, quæ ſunt calidum frigidum, humidum, & ſiccum, fit ex conſequenti alteratio ſecundum ægritudinem & ſanitatem primo autē & per ſe non eſt alteratio ſecundum huiuſmodi habitus & diſpoſitiones.

In prædica. qualitatis.

q.48.arti. 2. ad 1.

A B C (margin letters)

ARTICVLVS II.

Vtrum anima ſit ſubiectum habitus ſecundum ſuam eſſentiam, vel ſuam potentiam.

273
2.diſ.26.art. 3.ad 4. & 5.

AD SECVNDVM ſic procedit. Vr̄ ꝙ habitus ſint in anima magis ſ͞m eſſentiā, quā ſ͞m potentiam. Diſpoſitiones enim & habitus dicūtur in ordine ad naturam, vt* dictum eſt: ſed natura magis attenditur ſecundum eſſentiam animæ, quam ſecundum potentias, quia anima ſecundum ſuam eſſentiam eſt natura corporis talis, & forma eius. ergo habitus ſunt in anima ſecundum eius eſſentiam, & non ſecundum potentiam. (q.49.art.3.)

¶ 2 Præt. Accidentis non eſt accidens, habitus autē eſt quoddam accidens, ſed potentiæ animæ ſunt de genere accidentium, vt in primo * dictum eſt. ergo habitus non eſt in anima ratione ſuæ potentiæ. (p. p. q. 77. arti.1.)

¶ 3 Præt. Subiectum eſt prius eſt, quod eſt in ſubiecto: ſed habitus cum pertineat ad primam ſpeciem qualitatis. eſt prior quàm potentia, quæ pertinet ad ſecundā ſpeciem. ergo habitus non eſt in potentia animæ ſicut in ſubiecto.

C.vlt. to. 5.
q.49. arti.2. ad 3.

SED CONTRA eſt quod Phil. in 1.* Eth. ponit diuerſos habitus in diuerſis partibus animæ.

RESPON. Dicendum, quod ſicut ſupra dictū eſt, habitus importat diſpoſitionem quandam in ordine ad naturam, vel ad operationē. Si ergo accipiatur habitus ſ͞m quod habet ordinem ad naturam, ſic nō poteſt eſſe in anima, ſi tamen de natura humana loquamur: quia ipſa anima eſt forma completiua humanæ naturę. vnde ſ͞m hoc magis poteſt eſſe aliquis habitus, vel diſpoſitio in corpore per ordinē ad aīam, quàm in aīa p ordinem ad corpus. Sed ſi loquamur de aliqua ſuperiori natura, cuius homo poteſt eſſe particeps, ſecundum illud 2. Pet. 1. Vt ſimus conſortes naturæ diuinæ: ſic nihil prohibet in anima ſ͞m ſuam eſſentiam eſſe aliquem habitum. ſ. gratiam, vt* infra dicetur. Si verò accipiatur habitus in ordine ad operationē, ſic maxime habitus inueniuntur in anima, inquantum anima non determinatur ad vnam operationem, ſed ſe habet ad multas quod requiritur ad habitum, vt ſupra dictum eſt. Et quia anima eſt principium operationum per ſuas potentias: ideo ſecundum hoc habitus ſunt in anima ſecūdum ſuas potentias.

q.110.art.4.
q.49.art.4.

AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ eſſentia animæ pertinet ad naturam humanam non ſicut ſubiectum diſponendum ad aliquid aliud, ſed ſicut forma & natura, ad quam aliquis diſponitur.

AD SECVNDVM Dicēdū, ꝙ accidens per ſe nō poteſt eſſe ſubiectum accidentis, ſed quia etiam in ipſis accidentibus eſt ordo quidam, ſubiectū ſecundum quod eſt ſub vno accidente, intelligitur eſſe ſubiectum alterius, & ſic dicitur vnum accidens eſſe ſubiectum alterius, vt ſuperficies coloris, & hoc modo poteſt potētia eſſe ſubiectum habitus.

AD TERTIVM Dicendū, ꝙ habitus præmittitur potentię, ſecundū quod importat diſpoſitionem ad naturam. potentia autem ſemper importat ordinem ad operationem, quæ eſt poſterior, cum natura ſit operationis principium: ſed habitus cuius potentia eſt ſubiectum, non importat ordinem ad naturam, ſed ad operationem, vnde eſt poſterior potentia. Vel poteſt dici, ꝙ habitus præponitur potentiæ ſicut completum incompleto, & actus potentiæ. actus enim naturaliter eſt prior, quamuis potentia ſit prior ordine generationis & temporis, vt dicitur in 7. & 9.* Metap. (D.52.)

li.9. Meta. à tex.13. vſq; ad 19. Et li. 7.to.17.&.3.

ARTICVLVS III.

Vtrum in potentia ſenſitiuæ partis poſſit eſſe aliquis habitus.

AD TERTIVM ſic pcedit. Vr̄ ꝙ in potentijs ſenſitiuę partis non poſsit eē aliqs habit*. Sicut .n. potētia nutritiua pars eſt irrationalis, ita & ſenſitiua: ſed ī potentijs nutritiue partis non ponitur aliquis habitus. ergo nec in potentijs ſenſitiuæ partis aliquis habitus debet poni.

¶ 2 Præt. ſenſitiuę partes ſūt cōes nobis, & brutis: ſed in brutis non ſunt aliqui habitus, quia .n. nō eſt in eis volūtas, quæ in diffinitione habitus ponitur, vt* ſupra dictū eſt. ergo in potentijs ſenſitiuis non ſunt aliqui habitus. (q. præce. ar. 3. in ar. Sed contra.)

¶ 3 Præt. Habitus aīæ ſunt ſcię, & virtutes: & ſicut ſcīa refertur ad vim apprehenſiuā, ita virtus ad vim appetitiuam: ſed in potentijs ſenſitiuis non ſunt aliquæ ſcientiæ, cum ſcientia ſit vniuerſaliū, quæ vires ſenſitiuæ apprehendere non pnt. ergo etiā nec habitus virtutum in partibus ſenſitiuis eſſe poſſunt.

SED CONTRA eſt, qd Philoſophus dicit in 3.* Eth. ꝙ aliquę virtutes, ſcilicet temperantia & for- (Capi. 19. in prin. com. 2.)

¶ *Super quæſtionis quinquageſimæ Articulum tertium.*

IN ar. 3. in calce reſponſionis ad tertium aduerte, ꝙ licet habitus diſponēs naturā concedatur abſolute in corpore tā quam in proprio & principali ſubiecto, vt in 1. ar. dictum eſt habitus tamē diſponēs primo ad operationē principaliter in virib. aīæ imperātib. ſeu mouentib & ſecundario in corpore ponitur, vt ibidē dictum & probatum eſt, quia habitus operationib. proportionantur. eiuſdē .n. eſt habitus, cuius ē operatio, & ex ſimilib. actibus ſimiles habit* generantur. operatio autem corporea, ad quā corpus aſſuetudine prōptū redditur nō eſt naturalis, ſed voluntaria, & principaliter aīæ, ſecundario autem corporis, & ideo habitus principaliter etiam eſt in anima,

274
3. di. 23. q. 1. ar 1 c. & di. 33 q 2. ar. 4. Et ver. q. 1. art. 1. cor.

anima,ſecundario iu xtem in corpore & ꝓpterea in litera non ſimpliciter, ſed cum aduerbiũ cõparatiuum magis,negat habitus à membris corporis dum dr̃,ꝙ in eis non ſunt habitus,ſed magis in virib.imperantib.motũ ipſorum & ex hoc h.bes, ꝙ nimis large locutus eſt Scot.in 3 ſen.diſt.33. cõcedens abſolute in manu ſcriptorũ habitũ,& virtutẽ eſt o.ibi habitus ſecũdario nõ pp rationem dictã.

D.701.

titudo. ſunt irrationabiliũ partiũ.

RESPONDEO Dicẽdũ, ꝙ vires ſenſitiuę dupl'r poſſunt cõſiderari. Vno mõ, ſm qđ operant ex inſtinctu naturæ. Alio mõ, ſm quod operãtur ex imperio rõnis. Secundum igitur quod operãtur ex inſtinctu naturę, ſic ordinãtur ad vnum, ſicut & natura,& ideo ſicut in potẽtijs naturalib.non ſunt aliqui habitus,ita ẽt nec in potentijs ſenſitiuis, ſm quod ex inſtinctu naturæ operantur. Secundum vero quod operãtur ex imperio rationis,ſic ad diuerſa ordinari poſſunt:& ſic poſſunt ẽ in eis eſſe aliq habitus,quibus bene, aut male ad aliquid diſponuntur. G

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ vires nutritiuę partis non ſunt natæ obedire imperio rõnis, & ideo non ſunt in eis aliqui habitus: ſed vires ſenſitiuæ natæ ſunt obedire imperio rationis, & ideo in eis eſſe poſſunt aliqui habitus. nam ſm quod obediunt rationi, quodam

Te.vlt.to.5. modo rationales dicuntur, vt in 1. Ethi. dicitur.

AD SECVNDVM Dicendum, ꝙ vires ſenſitiuę in brutis aĩalib.non operãtur ex imperio rõnis:ſed ſi ſibi relinquantur bruta aĩalia,operantur ex inſtinctu naturæ:& ſic in brutis aĩalib.non ſunt aliqui habitus ordinati ad operationes,ſunt tñ in eis aliquæ diſpoſitiones in ordine ad naturam vt ſanitas,& pulchritudo. Sed quia H bruta animalia à ratione hoĩs per quandam conſuetudinẽ diſponuntur ad aliquid operandum ſic, vel aliter, hoc modo in brutis aĩalib. habitus quodammodo po-

q6.39.non lõge a pein. tom.4. ni poſſunt. vnde Aug. dicit in lib.83.q. ꝙ videmus immaniſſimas beſtias à maximis voluptatib.abſtinere dolorum metu,quod cum in earum conſuetudinem vertitur,domitæ & manſuetę vocantur. Deficit tamen ratio habitus quantum ad vſum voluntatis,quia non habent dominium vtendi,vel non vtendi, quod videtur ad rationem habitus pertinere:& ideo proprie loquendo,in eis habitus eſſe non poſſunt.

AD TERTIVM Dicendum, ꝙ appetitus ſenſiti- I

tex.57.to.2. uus natus eſt moueri ab appetitu rõnalis, vt dr̃ in 3.* de aĩa:ſed vires rõnales apprehenſiuæ natæ ſunt accipere à virib.ſenſitiuis:& iõ magis conuenit, ꝙ habitus ſint in virib.ſenſitiuis appetitiuis,q̃ in virib.ſenſitiuis apprehenſiuis,cum in virib ſenſitiuis appetitiuis non ſint habitus,niſi ſecundũ quod operãtur ex imperio rationis. Quamuis etiam in ipſis interiorib.viribus ſenſitiuis apprehenſiuis poſſunt poni aliqui habitus. ſm quos homo fit bene memoratiuus,vel cogitatiuus. vnde etiam

Capit. 5. a med. 1u.s. Philo. dicit in c.* de memoria, ꝙ conſuetudo multum operatur ad bene memorandum: quia etiam iſtæ vires mouentur ad operandum ex imperio rationis. vires autem apprehenſiuæ exteriores,vt viſus,& auditus, & huiuſmodi,non ſunt ſuſceptiuę aliquorum habituum ſed K ſecundum diſpoſitionem ſuæ naturæ ordinantur ad ſuos actus determinatos: ſicut & membra corporis in quibus non ſunt habitus, ſed magis in viribus imperãtibus motum ipſorum.

¶ *Super quęſtionis quinquageſimæ Articul. quartum.*

275 Inf.q.51.ar.1.c.& q.53. ar.1.c. Et q.56.a.5. & q.67.art 2.co. Et ver.q.20. ar.2.cur.

IN artic.4.50.q. caue tu diſputator, ne confundas rationem habitus. qui eſt in intellectu,& habitus ſcientifici & propterea quæ & hic in corpore, & in ſequentib. articulis dicunt ſ ꝙ ſpecies intelligibiles ſunt habitus intellectus, præcipiti ſententia teneas ſcẽtiæ habitũ eſſe ſpẽa intelligibiles ordinatas. hoc.n. hinc non habes,niſi for ſupple ma conſequentis ab habitu ad talem habitũ deſcendendo. ad hoc.n. quod in intellectu & noſtro,& angelico ſint habitus, ſat fuit mõſtrare, ꝙ ſunt in eis ſpecies intelligibiles: quia tũc vere habit⁹ determinantes potẽtiam intellectus ad ſingula intelligibilia. verum autem præter ſpẽs ſit alius aliquis habitus nihil dicitur hic, ſed cũ de ſingulis tractabitur, determinabit.

*Art 1.

†li. 1. de aia, te. 12. & 66. tom. 2. Lib 3 tex6.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in ipſo intellectu ſit aliquis habitus.

AD QVARTVM ſic procedit. Vr̃ ꝙ in intellectu non ſunt aliqui habitus. Habitus.n. opera- F tionibus conformantur, vt* dictũ eſt:ſed operationes hominis ſunt communes animæ & corpori†, vt dicitur in 1.† de anima. ergo & habitus. ſed intellectus non eſt actus corporis, vt dicitur in 3. de anima ergo intellectus non eſt ſubiectũ alicuius habitus.

¶ 2 Pręt. Omne quod eſt ĩ aliquo eſt in eo per modum eius in quo eſt:ſed id quod eſt forma ſine materia, eſt actus tantum: quod autẽ eſt compoſitum ex forma & materia, habet potẽtiam & actum ſimul. ergo in eo quod eſt forma tãtum, nõ poteſt eſſe aliquid, quod ſit ſimul in potẽtia & actu, ſed ſolum in eo quod eſt compoſitum ex materia & forma, ſed intellect⁹ eſt forma ſine materia. ergo habitus, qui habet potentiã ſimul cum actu, quaſi medium inter vtrunq; exiſtens, non poteſt eſſe in intellectu, ſed ſolum in coniũcto, quod eſt compoſitũ ex aĩa & corpore.

¶ 3 Præterea. Habitus eſt diſpoſitio ſecundum quam aliquis bene, vel male diſponitur ad aliquid, vt dicitur in 5.* Metaph. ſed quod aliquis bene, vel male H ſit diſpoſitus ad actum intellectus, prouenit ex aliqua corporis diſpoſitione. vnde etiam in 2.* de anima dicitur, quòd molles carne bene aptos mente videmus. ergo habitus cognoſcitiui non ſunt in intellectu, qui eſt ſeparatus, ſed in aliqua potentia, quæ eſt actus alicuius partis corporis. tex.25.to.3. tex.94 to.2.

SED CONTRA eſt, qđ Philoſophus in 6.* Ethi. ponit ſcientiam, & ſapientiam, & intellectum, qui eſt habitus principiorum, in ipſa intellectiua parte animæ. c.1.3.6 & 7. habet, to. 5.

RESPONDEO dicendum, quòd circa habitus cognoſcitiuos diuerſimode ſunt aliqui opinati. Quidam I enim ponentes intellectum poſſibilem eſſe vnum in omnibus hominibus, coacti ſunt ponere, quòd habitus cognoſcitiui non ſunt in ipſo intellectu, ſed in viribus interioribus ſenſitiuis. Manifeſtum eſt enim quòd homines in habitibus diuerſificantur, vnde non poſſunt habitus cognoſcitiui directe poni in eo, quod vnum numero exiſtens eſt omnibus hominibus commune. vnde ſi intellectus poſſibilis ſit vnus numero omnium hominum, habitus ſcientiarum, ſecundum quos homines diuerſificantur, non poterunt eſſe in intellectu poſſibili, ſicut in ſubiecto: ſed erunt in viribus interioribus ſenſitiuis, quæ ſunt diuerſæ in diuerſis. Sed iſta poſitio primo quidem eſt contra intentionem Ariſtot. Manifeſtum eſt enim quòd vires ſenſitiuæ K non ſunt rationales per eſſentiam, ſed ſolum per participationem, vt dicitur in 2.* Ethicor. Philoſophus autem ponit intellectuales virtutes, quæ ſunt ſapientia, ſcientia, & intellectus in eo quod eſt rationale per eſſentiam: vnde non ſunt in viribus ſenſitiuis, ſed in ipſo intellectu. Expreſſe etiam dicit in 3.† de anima, quòd intellectus poſſibilis, cum ſic fiat ſingula, id eſt, cum reducatur in actum ſingulorum per ſpecies intelligibiles, tunc fit ſecundum actum eo modo, quo ſciens dicitur eſſe in actu, quod quidem accidit cum aliquis poſſit operari per ſeipſum, ſcilicet conſiderando. Eſt quidem igitur tunc potentia quodammodo, non tamen ſimpliciter, vt ante addiſcere, aut inuenire. ipſe ergo intellectus poſſibilis eſt, in quo eſt habitus

C. vlt. to.4. locis in arg. Sed contra citatis. †tex.8.to.2.

bitus ſcientiæ, quo poteſt conſiderare & cum non conſiderat. Secundo etiam hęc poſitio eſt contra rei veritatem. ſicut.n. eius eſt potẽtia, cuius eſt operatio: ita etiã eius eſt habitus, cuius eſt operatio. intelligere autẽ, & cõſiderare eſt proprius actus intellectus. ergo & habitus, quo conſideratur, eſt proprie in ipſo intellectu.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quidam dixerunt, vt* Simplicius refert in commento Prædicamẽtorum, quòd quiã omnis operatio hominis eſt quodammodo coniuncti, vt Philoſoph. dicit in 1.* de anima, ideo nullus habitus eſt animæ tantum, ſed coniuncti, & per hoc ſequitur quòd nullus habitus ſit in intellectu, cum intellectus ſit ſeparatus, vt ratio propoſita procedebat: ſed iſta ratio non cogit. Habitus.n. non eſt diſpoſitio obiecti ad potentiam, ſed magis diſpoſitio potentiæ ad obiectum: vnde habitus oportet quòd ſit in ipſa potentia, quæ eſt principium actus, non autem in eo quod comparatur ad potentiam ſicut obiectum. Ipſum autem intelligere, non dicitur cõmune eſſe animæ & corpori, niſi ratione phantaſmatis, vt dicitur in 1.* de anima. Patet autem quòd phãtaſma comparatur ad intellectum poſsibilem vt obiectum, vt dicitur in 3.* de anima. vnde relinquit, quòd habitus intellectiuus ſit principaliter ex parte ipſius intellectus, non autem ex parte phantaſmatis, quod eſt commune aĩæ & corpori. Et ideo dicendum eſt, ꝙ intellectus poſsibilis eſt ſubiectum habitus: illi enim competit eſſe ſubiectum habitus, quod eſt in potentia ad multa, & hoc maxime competit intellectui poſsibili: vnde intellectus poſſibilis eſt ſubiectum habituum intellectualium.

In prædica. qualitas.
Text. 12. & 66. & 14. tomo 2.
Text. 66.
Tex. 3. 18. & 19. to. 2.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd ſicut potẽtia ad eſſe ſenſibile conuenit materiæ corporali, ita potẽtia ad eſſe intelligibile cõuenit intellectui poſsibili: vñ nihil prohibet, in intellectu poſsibili eſſe habitũ, qui eſt medius inter puram potentiã, & actum perfectum.

AD TERTIVM Dicendum, quòd quia vires apprehenſiuæ interius præparant intellectui poſsibili proprium obiectum; ideo ex bona diſpoſitione harũ virium, ad quam cooperatur bona diſpoſitio corporis, redditur homo habilis ad intelligendum: & ſic habitus intellectiuus ſecundario poteſt eſſe in iſtis viribus, principaliter autem eſt in intellectu poſsibili.

¶Super quæſtionis quĩquageſimę Articul. quintum.

ARTICVLVS V.

Vtrũ in volũtate ſit aliqs habit⁹.

276 Supr. q. 49. artic. 4. Et 2. di. 27. arti. 1. ad 2. Et 3. d. 23. q. 1. ar. 1. cor. & di. 27. q. 2. art. 3. ad 4. Et ver. q. 20. art. 2. co. Et vir. q. 1. art. 1. cor.

IN artic. 5. eiuſdem quæſtio. 50. aduerte, quòd ex reſponſione ad primum & tertiũ, colligitur diuerſa ratio neceſſitatis habitus in intellectu & in voluntate reſpectu naturalium. nã in intellectu eſt neceſſit as ſimpliciter: quĩ niſi determinet aliqua ſpecie intelligibili, nihil intelligere poteſt. in voluntate verò, eſt neceſſitas ad bene eſſe: quoniã nullum eſt bonũ infra naturale obiectũ voluntatis, quod voluntas nõ poſſit velle, licet nõ ita promptè abſque quacunque qualitate ſuper addita & hoc iſinuauit litera dicens. Ad hue quòd ſequatur promptior operatio de neceſſitate autem ſupernaturalium habituum inferius dicetur. Habet quoque hic expreſſe in reſpõſione ad ſecundum, quòd quilibet appetitus eſt mouens & motus in genere cauſæ efficiẽtis, vt patet in litera.

*q. 9. art. 5.
Capit. 1. in prin. tom. 3.

AD QVINTVM ſic procedit. Videtur ꝙ in voluntate nõ ſit aliquis habitus. Habitus.n.q in intellectu eſt, ſunt ſpẽs intelligibiles, quibus ĩtelligit actu: ſed voluntas nõ operatur ꝑ aliquas ſpecies. ergo voluntas non eſt ſubiectum alicuius habitus.

¶2 Præterea. In intellectu agente non ponitur aliquis habitus, ſicut in intellectu poſsibili, quia eſt potentia actiua, ſed voluntas eſt maxime potentia actiua, quia mouet omnes potẽtias ad ſuos actus vt ſupra dictum eſt. * ergo in ipſa non eſt aliquis habitus.

¶3 Præt. In potentijs naturalibus nõ eſt aliquis habitus, quia ex ſua natura ſunt ad aliquid determinatæ: ſed voluntas ex ſua natura ordinatur ad hoc, quod tẽdat in bonum ordinatũ a ratione. ergo in voluntate non eſt aliquis habitus.

SED CONTRA eſt, quòd iuſtitia eſt habitus quidam, ſed iuſtitia eſt in voluntate: eſt enim iuſtitia habitus quidam, ſm quẽ aliqui volunt & operantur iuſta, ut dicitur in 5.* Ethi. ergo voluntas eſt ſubiectum alicuius habitus.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ oĩs potentia, quę diuerſimode poteſt ordinari ad agẽdum, indiget habitu, quo bene diſponatur ad ſuum actum. voluntas autem cum ſit potentia rõnalis, diuerſimode poteſt ad agendum ordinari: & ideo oportet in voluntate aliquem habitum ponere, quo bene diſponatur ad ſuum actum. Ex ipſa etiã ratione habitus apparet, quòd habet quendã principalem ordinem ad voluntatem, prout habitus eſt, quo qs vtitur cum voluerit, vt ſupra dictum eſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut in intellectu eſt aliqua ſpecies, quę eſt ſimilitudo obiecti, ita oportet in voluntatẽ, & in qualibet vi appetitiua eſſe aliquid, quo inclinetur in ſuum obiectum, cum nihil aliud ſit actus appetitiuæ virtutis, quàm inclinatio quædam, vt ſupra dictum eſt. * Ad ea ergo ad quæ ſufficienter inclinatur per naturam ipſius potentiæ, non indiget aliqua qualitate inclinãte: ſed quia neceſſarium eſt ad finem humanæ vitæ, quod vis appetitiua inclinetur ad aliquid determinatũ, ad quod non inclinatur ex natura potentiæ, quę ſe habet ad multa & diuerſa, ideo neceſſe eſt ꝙ ĩ volũtate, & in alijs viribus appetitiuis, ſint quædam qualitates inclinantes, quæ dicuntur habitus.

q. præceden. artic. 3.
q. 22. arti. 2. & q. 6. art. 4.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd intellectus agens eſt agens tantum, & nullo modo patiens: ſed voluntas, & quælibet vis appetitiua eſt mouens & motũ, vt dicitur in 3. de anima. * & ideo non eſt ſimilis ratio de vtroque: nam eſſe ſuſceptiuum habitus conuenit ei, quod eſt quodammodo in potentia. Tex. 54. tomo 2.

AD TERTIVM Dicendum, quòd voluntas ex ipſa natura potentiæ inclinatur in bonum rationis: ſed quia hoc bonum multipliciter diuerſificatur, neceſſarium eſt vt ad aliquod determinatum bonum rationis volũtas per aliquem habitum inclinetur ad hoc, quòd ſequatur promptior operatio.

ARTICVLVS VI.

Vtrũ in angelis ſit aliqs habitus.

¶Super quæſtionis quĩquageſimæ Articulum ſextum.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ in angelis nõ ſint habitus. Dicit.n. Maximus cõmentator Diony. *in 7. ca. de celeſt. Hierarchia. Nõ conuenit arbitrari virtutes intellectuales, id eſt, ſpirituales, more accidentium, quemadmodum & in nobis ſunt, in diuinis intellectib⁹ .ſ. angelis eſſe, vt aliud in alio ſit ſicut in ſubiecto. accidẽs enim omne illinc repulſum eſt, ſed omnis habitus eſt accidens. ergo in angelis non ſunt habitus.

¶2 Præt. Sicut Dion. dicit in 4. c. *de cęl. Hier. Sanctę cęleſtium eſſentiarum diſpoſitiones ſuꝑ oĩa alia oci bonitatem participãt, ſed ſemꝑ qđ eſt per ſe, eſt prius & poti⁹ eo qđ eſt ꝑ aliud. ergo angelo

277 Infra q. 55. art. 1. cor.

IN artic. 6. eiuſdem quæſt. ſcito primũ quòd Auerrois in 12. Meta. comment. 25. concordat cum negantibus habitus & quæcunque accidentia a ſubſtantijs ſeparatis, & apud ipſos non inconuenit intelligentias contentas eſſe cognitiuneil la inferiorum, ſaltẽ quam ſecundum ꝓpriam eſſentiam fortiãtur. Diuus autem Tho. ampliori cognitione intelligentias donauit: primã parte, pręter illã ꝑ eſſentiã appoſuit traditã per ſpecies, quas nic habitus vocat. Sciro ſecũdo, quod

Inter princ. & me. com.
Inter princ. & med.

do, qđ ſicut eſſentiæ & pnīæ angelicæ ſūt alterius rōnis à noſtris, ita & habitus: & propterea nō quæras in eorum habitibus oēs illas cōditiones, q̄ de noſtris ſunt enumeratæ in q̄ōne pcedente: ſed ſicut naturæ ſunt magis vnitæ, ita ēt & habituū. nec oportet, ꝙ potentia in eis ſit diſponibilis per plura diuerſimode commenſurabilia, niſi ratione pluriū ſpecierū quò ad intellectum, quāuis quo ad voluntatem multiformitas inueniatur ſm bonum, & malū, & concurrētes actus ad bene, vel male velle: & vt in reſponſione ad tertiū dicitur, ſaluantur ibi partes, id eſt, partialia Scito tertio Nouitię, ꝙ angelum participare ab exteriori, vt in reſponſione ad ſecundum dicitur, cōtingit dupliciter. Primo quaſi aduentitiā qualitatem ab extra ſuſcipiēdo, & hoc modo neceſſe eſt ponere in angelo habitus ſupernaturales. Secundo quaſi congenitā a datore naturæ, ſicut grauia & leuia habent motum a generante: & hoc modo neceſſe eſt ponere in angelo habitus naturales ſpecierū intelligibilium. Litera ergo, quia in corpore arti. non ſolum reſpectu aliorum intelligibilium, ſed etiam reſpectu Dei, neceſſarium ponit habitum in angelis, manifeſte aperit caecitatis in doctrina authoris, ꝙ communiter tam de habitu naturali, quā ſupernaturali loquitur: qm̄ conſtat apud ipſum, angelos pnullum habitum intelligere Deum naturaliter, ſed propria ſubſtantia vti, vt ſpecie intelligibili ad intelligendum Deum, vt in 1. libr. patuit: ſed ad ſupernaturalē cognitionē diuino lumine ſuperaddito egent: & ſic reſpōſio ad ſecundum de vtroq; participationis modo ab extraneo intelligi poteſt

Loco citato in argu. præceden.

Text. 15. tomo 3.

Cap. 7. non multum a princi. c.

Loco citato in argu. 1.

In prædica. qualitatis.

q. 49. art. 4.

D. 52 a. in prædica. qualita.

rum eſſentiæ per ſeipſas perficiūtur ad conformitatem Dei. nō ergo per aliquos habitus. & hæc videtur eſſe ratio Maximi, qui ibidē *ſubdit. Si n. hoc eſſet, non vtique maneret in ſemetipſa harū eſſentia, nec deificari per ſe, quantum foret poſsibile, valuiſſet.

¶ 3 Prætereà. Habitus eſt diſpoſitio quædam, vt dicitur in 5. *Meta. ſed diſpoſitio, vt ibidem dicitur, eſt ordo habentis partes. cum ergo angeli ſint ſimplices ſubſtantiæ, videtur quòd in eis non ſint diſpoſitiones & habitus.

Sed contra eſt, quod Diony. dicit 7. c. *cęl. Hiera. quòd Angeli primæ Hierarc. nominantur calefacientes, & throni, & effuſio ſapientiæ. manifeſtatio deiformis ipſorum habituum.

Respondeo Dicendum, quòd quidam poſuerunt in Angelis non eſſe habitus: ſed quæcunq; dicuntur de eis, eſſentialiter dicūtur vnde. *Maximus poſt prædicta verba quæ induximus, dicit. Habitudines earum atque virtutes, quę in eis ſunt, eſſentiales ſunt, ꝑpter immaterialitatem, & hoc etiam Simplicius dicit in *cōmento Prędicamentorum. Sapientia, quæ eſt in anima, habitus eſt, quæ autem in intellectu, ſubſtantia: omnia n. quæ ſunt diuina, & per ſe, ſufficiētia ſunt, & in ſeipſis exiſtētia, quæ quidem poſitio partim habet veritatem, & partim continet falſitatem. Manifeſtum eſt n. ex *pręmiſſis, quòd ſubiectū habitus non eſt niſi ens in potentia. Conſiderātes igitur prædicti commētatores, ꝙ angeli ſunt immateriales, & quòd non eſt in illis potētia materiæ, ſecūdū hoc ab eis habitum excluſerunt, & omne accidēs. Sed quia licet in angelis non ſit potētia materiæ, eſt tamen in eis aliqua potētia (eſſe n. actum purum eſt proprium Dei) ideo inquantum inuenitur in eis de potentia, intantum in eis poſsūt habitus inueniri. Sed quia potentia materiæ, & potentia intellectualis ſubſtantiæ nō eſt vnius rōnis: ideo per conſequens nec habitus q vnius rōnis eſt vtrobique. vnde. * Simplicius dicit in commento Prædicamētorum, ꝙ habitus intellectualis ſubſtantiæ non ſunt ſimiles his, qui ſunt hic, habitibus: ſed magis ſunt ſimiles ſimplicibus & immaterialibus ſpeciebus, quas cōtinet ī ſeipſa. circa huiuſmodi tamen habitum aliter ſe habet intellect⁹ angelicus, & aliter intellectus humanus. Intellectus n. humanus, cum ſit infimus in ordine intellectuum, eſt in potentia reſpectu omnium intelligi-

F bilium, ſicut materia prima reſpectu omnium formarum ſenſibilium, & ideo ad omnia intelligēda indiget aliquo habitu: ſed intellectus angelicus non ſe habet ſicut pura potentia in genere intelligibilium, ſed ſicut actus quidam, non autem ſicut actus purus. hoc enim ſolius Dei eſt, ſed cum permiſtione alicuius potentiæ: & tanto minus habet de potentialitate, quāto eſt ſuperior. & ideo vt in 1. *dictum eſt, inquantum eſt in potentia, indiget perfici habitualiter per aliquas ſpecies intelligibiles ad operationem propriam: ſed inquantū eſt actu, per eſſentiam ſuam poteſt aliqua intelligere, ad minus ſeipſum, & alia ſecundum modum ſuæ ſubſtantiæ, vt dicitur in lib. *de cauſis: & tanto perfectius, quanto eſt perfectior. Sed quia nullus angelus pertin-

P 7 p. q. 55. artic. 3.

In propoſ. 8. & 23. habetur huius liber inter opera Ariſt.

G. git ad perfectionem Dei, ſed in infinitum diſtat, propter hoc ad attingendum ad ipſum Deum per intellectum & voluntatem, indiget aliquibus habitibus tanquam in potentia exiſtens reſpectu illius puri actus. vnde *Diony. dicit, habitus eorum eſſe deiformes, quibus ſcilicet, Deo conformantur. Habitus autem, qui ſunt diſpoſitiones ad eſſe naturale, non ſunt in angelis, cum ſint immateriales.

D. 176. Capi. 7. cæl. Hierarc. parti ante me.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ verbū Maximi intelligendū eſt de habitibus, & accidētibus materialib⁹.

Ad secundum Dicendum, quòd quantum ad hoc, quod conuenit angelis per ſuam eſſentiam, nō indigent habitu: ſed quia non ita ſunt per ſeipſos entes quin participent ſapientiam, & bonitatem diuinam, ideo inquantum indigent participare aliquid ab exte-

H riori, intantum neceſſe eſt in eis ponere habitus.

Ad tertium Dicendum, quòd in angelis non ſunt partes eſſentiæ, ſed ſunt partes ſecundum potentiam, inquantum intellectus eorum per plures ſpecies perficitur, & voluntas eorum ſe habet ad plūra.

QVAESTIO LI.

De cauſa habituum quantum ad generationem ipſorum.

I DEinde conſiderādū eſt de cauſa habituū. Et primo, quantum ad generationē ipſorum. Secundo, quantum ad augmentum. Tertio, quantum ad diminutionem, & corruptionem.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum aliquis habitus ſit à natura.

¶ Secundo, Vtrum aliquis habit⁹ ex actibus cauſetur.

K ¶ Tertio, Vtrum per vnū actum poſſit generari habitus.

¶ Quarto, Vtrum aliqui habitus ſint in hominib⁹ infuſi à Deo.

Articvlvs I.

Vtrū aliquis habitus ſit à natura.

Ad primum ſic ꝓcedit. Videt ꝙ nullus habitus ſit à natura. Eorum. n. q̄ ſunt a natura, vſus non ſubiacet volun-

¶ Super quæſtionis quīquageſimæ primæ Art. primum.

IN corpore articul. 1. q. 51. duplex occurrit dubium. Primum eſt circa differētiam inter inchoationem habitus ex parte animæ in parte apprehenſiua, & appetitiua, quare in intellectu ponitur inchoatio quātum ad ipſam ſubſtantiam habitus, in volūtate non. Aut. n. p inchoationem talem, intendis aliquid actuale ſuper ipſum intellectū, aut non. ſi intendis aliquid actuale, ſequitur quod intellectus poſſibilis non eſt a principio, ſicut tabula raſa, & pura potētia, quia habet hmōi actum ſuperadditū. ſi non, ſequit ꝙ par ſit rō de intellectu, & appetitu: in vtroque. n. mō ſunt ſemina virtutū, & ad principia naturalis prōpēſitudo pp q̄ vt naturaliter ineſſe nobis ſm cognitionē & appetitum, Secun-

278

Infra q. 63. ar. 1. Et 1. 2. q. 47. ar. 15. Et 3. diſt. 33. q. 1. artic. 1. q. 1. Et ver. q. 1. ar. 8. Et 2. Ethic.

tati: ſed habitus eſt, quo qs vtitur cũ voluerit, vt dicit Cõm. in 3. de aĩa.* ergo habitus nõ eſt a natura.

¶2 Præt. Natura non facit p duo, quod per vnum põt facere: ſed potẽtiæ aĩæ ſunt à natura. ſi igiť habitus potẽtiarum à natura eſſent, habitus & potentia eſſent vnum.

¶3 Præt. natura non deficit in neceſſarijs: ſed habitus ſunt neceſſa- B rij ad bene operãdum, vt ſupra dictũ eſt,* ſi igitur habitus aliqui eſſent à natura, videtur quòd natura nõ deficeret, qn oẽs habitus neceſſarios cauſaret: patet aũt hoc eẽ falsũ. ergo habit' nõ eſt à natura.

SED CONTRA eſt, qđ in 6. Ethico. inter alios habitus ponitur intellectus principiorum, qui eſt à natura. vnde & principia prima dicuntur naturaliter cognita.

RESPONDEO Dicendum, q aliquid põt eſſe naturale alicui C dupliciter. Vno mõ, ſm naturam, ſpeciei, ſicut naturale eſt homini eſſe riſibile, & igni ferri ſurſum Alio modo ſm naturã indiuidui, ſicut naturale eſt Sorti, vel Platoni eſſe ægrotatiuum, vel ſanatiuũ ſm propriã complexionem. Ruſus ſecundum vtranque naturam poteſt dici aliquid naturale dupliciter. Vno modo, quia totũ eſt à natura. Alio modo, quia ſecũdum aliquid eſt à natura, & ſm aliquid eſt ab exteriori principio, ſicut cũ aliquis ſanať per ſeipſum, tota ſani- D tas eſt à natura. cũ autem aliquis ſanatur auxilio medicinæ, ſanitas partim eſt à natura, partim ab exteriori prĩcipio. Si igiť loquamur de habitu, ſecundum quod eſt diſpoſitio ſubiecti in ordine ad formam, vel naturam, quolibet prędictorum modorum cõtingit habitũ eſſe naturalem. Eſt enim aliqua diſpoſitio naturalis, quæ debetur humanæ ſpeciei, extra quã nullus homo inuenitur, & hæc eſt naturalis ſm naturam ſpeciei: ſed quia talis diſpoſitio quandam latitudinem habet, cõtingit diuerſos gradus huiuſmodi diſpoſitionis conuenire diuerſis hominibus ſecundum naturam indiuidui, & huiuſmodi diſpoſitio poteſt eſſe vel totaliter à natura, vel partim à natu- B ra, & partim ab exteriori principio, ſicut* dictum eſt de his, qui ſanantur per artem. Sed habitus, q eſt diſpoſitio ad operationem, cuius ſubiectum eſt potentia animæ vt dictum eſt.* poteſt quidem eſſe naturalis, & ſecundum naturã ſpeciei, & ſecundum naturam indiuidui: ſecundum quidem naturam ſpeciei, ſecũdum quod ſe tenet ex parte ipſius animæ, quæ cũ ſit forma corporis, eſt principium ſpecificum. ſecundum autem naturam C indiuidui ex parte corporis, quod eſt materiale principiũ: ſed tamen neutro modo cõtingit in hoĩbus eſſe habit' naturales, ita q ſint totaliter à natura. In angelis ſiquidẽ contingit, eo q habent ſpecies intelligibiles naturaliter inditas, qđ non cõpetit humanæ naturę, vt in 1. dictũ eſt. *Sunt ergo in hoĩbus aliqui habitus naturales tanquam partim à natura exiſtentes, & partim ab exteriori principio: aliter quidem in apprehenſiuis potentijs, & aliter in appetitiuis. In ap- D prehẽſiuis. n. potentijs põt eſſe habitus naturalis ſecundum inchoationẽ, & ſm naturam ſpeciei, & ſecundũ naturam indiuidui, ſecundum quidem naturam ſpẽi ex parte ipſius animæ, ſicut intellectus principiorum dř eſſe habitus naturalis. Ex ipſa. n. natura animæ intellectualis cõuenit hoĩ, quòd ſtatim cognito quid eſt totũ, & quid ẽ pars, cognoſcat quòd omne totum eſt maius ſua parte: & ſimile

A ¶Secundum eſt de cauſa huius aſſiguata in litera. Videtur. n. implicare & in ſe, & cum ſupradictis. in ſe quidem, quia ponit inclinationem ad propria obiecta ſpectare ad habitum, & nõ ſpectare ad ipſum, ſed ad potentiam. cum prædictis aũt, quia in articulo quintæ quæſtionis præcedentis dictum eſt, habitũ in voluntate poni, ppter inclinationem ad propria obiecta: quod hic negatur.

3.c. 18. ¶Ad primam dubitationẽ dicitur, quod præſuppoſito quòd intellectus agens nõ eſt habitus principiorũ, qui ponitur vnus ex quinque habitibus intellectualibus, ſexto Ethic. qđ non eſt difficile perſuadere: duo errores cauendi ſunt hic, alter ne 9.ar.4. putemus pueriliter vnam partem habitus, qui dicitur intellectus, fieri ab intra, & alteram ab extra, ap.6. & propterea inchoationem eius poni à natura perfectionẽ, quæ nuncupatur ab extra. Alter, ne putemus totam illam qdẽ qualitatem, quæ eſt habitus congenitam, vecoæuam intellectus, ſed impeditam propter abſentem notitiam terminorũ. Primum. n. repugnat indiuiſibilitati intelligibili qualitatis: ſecundum verò puræ potentiæ, qua intellectus in principio, eſt ſicut tabula raſa: putandum autẽ magis eſt, quòd ſicut nutrire, augereque, naturales ſunt actus animæ non qualitercunque, ſed aduenieẽte alimento decocto: ſic notitia principiorum habitualis naturaliter ineſt animæ aduenientibus ab extra terminis, ita q ad intelligibilem præſentiam eorum indiſum eſt, q ab anima in intellectu poſſibili ſub lumine agentis fluat qualitas illa, q eſt habitus principiorum, ſicut motus grauium & leuium a natura grauium & leuiũ, & vt ſemel effluxit, ſemper perſeuerat, quamuis non exeat in actum impedita phantaſia. Differentia igitur inter intellectum & voluntatem in hoc eſt, q in intellectu fluit naturaliter habitus quidam p̃ſentibus ab extra terminis principiorum, in volũtate autem non, ſed ſola promptitudo ipſius ad principia. ſ. bonum proſequandum, & malum fugiendum, & hmõi inuenitur à natura.

¶Ad ſecundam dubitationem dř dupliciter, ſecundum quod dupliciter exponi poſſunt verba literæ. Primo, intelligendo p ly propria obiecta, ſpecialia obiecta contenta ſub cõi obiecto illius potentiæ, quod in quæſtione prędedẽti vocauit aliquod determinatum. verbi gratia. In voluntate cõe obiectum eſt bonum, ſpecialia ſunt bonum in paſſionibus timoris & audaciæ bonum in delectationibus & triſtitiis bonum in cõmutationibus, & huiuſmodi, & ſic ratio literæ alludit dictis in reſponſio-

A ne ad tertium in artic. 5. præcedentis quæſtionis, ſ. quòd quia in intellectu habitus eſt neceſſarius ſimpliciter, quia eſt determinatiuus potentiæ ad obiecta: in voluntate autem eſt neceſſarius ad bene eſſe, quare nõ determinat ad obiecta, ſed facit promptiorem &c. ideo ibi eſt habitus naturalis, hic non. Sed hæc reſpõſio nõ valet: qa intellectus non ſolum ad ſpecialia, ſed ad communiſſimum obiectum attingendum determinatur ab habitu, ac p hoc extra propoſitũ eſt loqui de ſpecialibus obiectis. Dicendũ eſt ergo, quòd ſermo literæ eſt formalis, & per ppria obiecta intendit ipſe ve- In iſto arti. ra, ppria, & adæquata obiecta potentiarum appetitiuarum, de quibus loquitur, & q ratio conſiſtit q.50.arti.2. in hoc, quòd quia officium naturalia habitus ad operationẽ in communi loquendo, eſt determinare potentiam ad obiectum attingendum, & in intellectu, opus eſt illa determinatione: quia niſi aliqua ſpecie determinetur nihil intelligere poteſt, in voluntate autem, & vniuerſaliter appetitu, nõ eſt opus illa determinatione, quia præuenitur ab ipſa appetitiua, potẽ q.55.arti.2. tia: quoniam eius officium, imo natura, eſt inclinatio i obiectum proprium. Nihil. n. aliud eſt appetitus, quam inclinatio ideo in potentijs appetitiuis non eſt inchoatio naturalis habitus, ac per hoc nullus eſt in eis naturalia habitus. in apprehẽſiuis autem ſic. Et ſic omnia conſonãt: quoniam affirmatio & negatio nõ cadũt ſuper idem: affirmaŧ enim de habitu naturali abſolute, qđ eius eſt inclinare ad pro- E pria obiecta: & negaŧ q hoc conuenire poſſit habitui in appetitu: quia hoc cõuenit ipſi appetitui. & ſic a negatione officij ipſius habitus naturalia procedit ad negationẽ ipſius habitus naturalis in appetitu. nec contradicit ſupradictis: qñ hic cõparans potẽtias appetitiuas ad propria obiecta negat habitus, qđ ẽt tunc dixit. Ibi verò cõparans potentiã ad ſpecialia, ſeu determinata obiecta ſub obiecto cõi, poſuit habitus ĩnclinãtes ad illa prõpte, faciliter &c. quæ duo in nullo diſſonãt.

¶In reſponſione ad ſecundum, aduerte rationem quæſtionis motæ in prima parte quæſtionis: & nota duo. Primo, differentem perfectionem. ſecũdo rationem. Tãtum in primis diſtat, eſſentiam angeli per ſeipſam eſſe ſimilitudinem omnium, & per adiunctas ſpecies, vt primum ponat perfectionem altiſſimam, ſm diminutam. & ratio eſt: quia primum ponit eſſentiã illã vnite habere ſpẽs rerum: ſm verò diuiſim. Conſtat. n. quòd vnite habere, quæ diuiſa ſunt in alijs, altioris perfectionis eſſe

nis eſſe præſertim q. v¹¹ primū ponit hic vnite habere, qđ in vna ſubſtantia habeatur, ſm qd in ſubſtantia
Lib. 2. poſte. text. vlt. circa medium. tom. 1. & in accidēte Ratio autē in litera poſita ꝑ affirmatione, quare .ſ. per participatione diuinæ ſapientiæ pōt intellectus angelicus eſſe actu ea, q̄ intelligit, nō ſic interp̄tāda eſt, quaſi intellectus angelicus iā factus diſtat à diuina ſapiētia, aut ſuſcipiat ſpēs intelligibiles: ſed quia ipſe angelus ſicut eſt ens, ita intelligens, i. ſicut eſt perfectus in eſſe ſubſtātiali, ita eſt perfectus in habēdo intellectū in actu. Conſtat aūt qđ ens ē p participationem diuinæ eſſentiæ ac per hoc cū diuiſione eſſentiæ abeſſe eſt vt vnitum ſuperius diuidaꝰ inferius. ergo eſt in intelligendo in actu pfect. p participādo diuinā ſapientiā, & conſequēter cū diuiſione ſuſcipit pfectum intellectum in actu eadem rōne. Vñ in vltimo art. præcedentis quæſtionis ad ſm dꝭ de angelis, q̄ non ita ſunt per ſeipſos entes, quin participent ſapientiam & bonitatem diuinam: ideo inquantum participare indigent ab exteriori, intantum neceſſe eſt in eis ponere habitus. Quia ergo eſſentiæ angelicæ participationes q̄dā ſunt diuinæ eſſentiæ, & in eſſe naturali, & in eſſe intelligibili: & entia per participationē diuiſim ſuſcipiūt, quod in ſuperiori participato vnitum eſt, ſequitꝗđ quemadmodum ad hoc vt eſſentia complementum eſſendi habeat, indiget eē diſtincto a ſe, ita ad hoc qđ cōplementum in eſſe formæ intelligibilis obtineat, vt ſpecies habeat adiūctas rerum aliarum: & ſicut eſſe ab extriſeco habet, non tñ ſic quaſi eſſentia præfuerit abſq; eſſe, & accipiat eſſe ab alio: ſed quia per hoc eſt, q̄ ab illo eſt: ita ſpecies additas ab extrinſeco habet non ſic, quaſi prius fuerit & ſuſcipiat a Deo ſpēs, ſed quia p hoc illas habet, q ab a Deo congenitas naturali ſequela ad propriā eſſentiā poſſidet & eſt ſermo p̄ſens de naturali ſcia angelorum, qua ſciunt alia.

eſt in cæteris. Sed quid ſit totum, & quid ſit pars, cognoſcere nō poteſt, niſi per ſpecies intelligibiles à phātaſmatibꝰ acceptas. & pp hoc Philoſophus in fine.* Poſteriorū oſtēdit, q̄ cognitio principiorum prouenit nobis ex ſenſu. ſm verò naturā indiuidui eſt aliquis habitus cognoſcitiuus ſm inchoationem naturalem, inquantum vnus homo ex diſpoſitione organorū eſt magis aptus ad bene intelligendum, quàm alius, inquantum ad operationem intellectus indigemus virtutibus ſenſitiuis. In appetitiuis autem potentijs non eſt aliquis habitus naturalis ſm inchoationem ex parte ipſius aīę, quantū ad ipſam ſubſtantiam habitus, ſed ſolum quantum ad principia quædā ipſius. ſicut principia iuris cōis dicuntur eſſe ſeminalia virtutum: & hoc ideo, qa inclinatio ad obiecta propria, quæ vꝛ eſſe inclinatio habitus, non pertinet ad habitum ſed magis pertinet ad ipſam rationē potentiarū: ſed ex parte corporis ſm naturam indiuidui ſunt aliqui habitus appetitiui ſm inchoa- H tiones naturales. ſunt. n. quidā diſpoſiti ex propria corporis cōplexione ad caſtitatem, vel manſuetudinem, vel ad aliquid huiuſmodi.

Ad primum ergo dicendum, q̄ obiectio illa procedit de natura ſecundum quod diuiditur contra rationem & voluntatem, cum tamen ipſa ratio, & voluntas ad naturam hominis pertineant.

Ad secundum Dicendū, q̄ aliquid ēt naturaliter poteſt ſuperaddi potentiæ, quod tamen ad ipſam potentiam pertinere nō I poteſt: ſicut in angelis non poteſt pertinere ad ipſam potentiam intellectiuā, quòd ſit per ſe cognoſcitiua omnium, quia oporteret eā q̄ eſſet actus omnium, quod ſolius Dei eſt. Id enim quo aliquid cognoſcitur, oportet eſſe actualē ſimilitudinem eius quod cognoſcitur, vnde ſequeretur, ſi potētia angeli per ſeipſam cognoſceret omnia, q̄ eēt ſimilitudo, & actus omnium, vnde oportet quòd ſuperaddantur potentiæ intellectiuæ ipſius aliquæ ſpecies intelligibiles, q̄ K ſunt ſimilitudines rerum intellectarum, quia per participationem diuinæ ſapientiæ, & non per eſſentiam propriā, poſſunt intellectus eorum eſſe actu ea, quę intelligūt. Et ſic patet, q̄ nō omne id, quod pertinet ad habitum naturalem, poteſt ad potentiam pertinere.

Ad tertium dicendū, q̄ natura non æqualiter ſe habet ad cauſandas omnes diuerſitates habituum: quia quidam poſſunt F cauſari à natura, quidam non, vt ſupra dictum eſt: * & ideo non ſequitur ſi aliqui ſint habitus naturales, quod omnes ſint naturales.

Articulus II.

Vtrum aliquis habitus cauſetur ex actibus.

Ad secundum ſic ꝓceditur. Videtur q̄ nullus habitus poſſit ex actu cauſari. Habitus enim eſt qualitas q̄dam, vt ſupra dictum eſt. * Om- G nis enim qualitas cauſatur in aliquo ſubiecto, inquātum eſt alicuius receptiuum. cum igitur agens ex hoc quòd agit, non recipiat aliquid, ſed magis ex ſe emittat, videtur quòd non poſſit aliquis habitus in agente ex proprijs actibus generari.

¶ 2 Præterea. Illud, in quo cauſaꝛ aliqua qualitas, mouetur ad qualitatem illam, ſicut patet in re calefacta, vel infrigidata, quod autem producit actum cauſantem, qualitatem mouet, vt patet de calefaciente, vel infrigidante. ſi igitur in aliquo cauſaretur habitus per actum ſuijpſius, ſequeretur qđ idem eſſet mouens & motum, & agēs & patiens, quod eſt impoſsibile, vt dicitur in 3. * Phy. Tex. 8.

¶ 3 Præterea. Effectus non poteſt eſſe nobilior ſua cauſa: ſed habitus eſt nobilior quàm actus præcedens habitum, quod patet ex hoc, quod nobiliores actus reddit. ergo habitus non pōt cauſari ab actu p̄cedente habitū.

Sed contra eſt, quòd Philoſophus in 2. Ethicorum docet habitus virtutum & vitiorum ex actibus cauſari. cap. 1. & tom. 5.

Respondeo Dicendum, quòd in agente quandoque eſt ſolum actiuum principium ſui actus, ſicut in igne eſt ſolum principium actiuum calefaciendi, & in tali agente non poteſt aliquis habitus cauſari ex proprio actu: & inde eſt, quòd res naturales non poſſunt aliquid conſueſcere, vel diſſueſcere, vt dicitur in 2. Ethico. Inuenitur autem aliquod agens, in quo eſt principium actiuum & paſſiuum ſui actus, ſicut patet in actibus humanis. nam actus appetitiuæ virtutis procedunt à vi appetitiua, ſecundum quod mouetur à vi apprehēſiua repræſentante obiectum: & vlterius, vis intellectiua, ſecundum quod ratiocinatur de concluſionibus, habet ſicut principium actiuum propoſitionem per ſe notam. Vnde ex talibus actibus poſſunt in agentibus aliqui habitus cauſari, non quidem quantum ad primum actiuum principium, ſed quantum ad principiū actus, quod mouet motum. nam omne quod patitur & mouetur ab alio, diſponitur per actum agentis: vnde ex multiplicatis actibus generatur quædam qualitas in potentia paſsiua & mota, quæ nominatur habitus. ſicut habitus virtutum moralium cauſantur in appetitiuis potentijs, ſecundum quod mouentur à ratione: & habitus ſcientiarum cauſantur in intellectu, ſecundum quod mouetur à primis propoſitionibus. princi. lib. tom. 5.

Ad primum ergo dicendum, quòd agens inquantum eſt agens, non recipit aliquid, ſed inquantum agit motum ab alio, ſic recipit aliquid à mouēte, & ſic cauſatur habitus.

Ad secundum Dicendū, q̄ idem ſm idem non poteſt eſſe mouens & motum. Nihil autem prohibet

¶ *Super quæſtionis quinquageſimæ primæ Art. ſecundū.* 279 Infra q. 63. a. 2. Et 3. q. 2. art. ad 4. & 3. ver. q. arti. 9 et ad 10. et ad 13. q. 49. a.

In arti. 4 eiuſdē. q. 51 notato diligenter, q̄ nobilitas operationis actiuę penſatur ea forma, quę eſt actionis principium: & propterea, vt expreſſe patet, licet actus præcedens habitum, ſit ſecundum ſe imperfectus, eſt tamen perfectus ſecundum ſuum principium. & hoc ſufficit: quæ d. ne notabis.

ad 2. arg.

hibet idem à ſeipſo moueri ſecundum diuerſa, vt in 8. * Phyſico.probatur.

…28.to.2.

Ad tertium Dicendum, quòd actus præcedens habitum, inquantum procedit à principio actiuo, procedit à nobiliori principio, quàm ſit habitus generatus, ſicut ipſa ratio eſt nobilius principium, quam ſit habitus virtutis moralis in vi appetitiua per actuum cõſuetudines generatus: & intellectus principiorum eſt nobilius principium, quàm ſcientia concluſionum.

Articulus III.

Vtrum per vnum actum poſſit generari habitus.

280
Infra.q.71. …t.4.cor Et …di.17.q.2. …3.Et ver. …1.ar.9. ad …1.& 13.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quòd per vnũ actum poſsit habitus generari. Demõſtratio.n.actus rationis eſt: ſed per vnã demonſtrationem cauſatur ſcientia, quę eſt habitus concluſionis vnius. ergo habitus poteſt cauſari ex vno actu.

¶ 2 Præterea. Sicut contingit actus creſcere per multiplicationem, ita contingit actum creſcere per intenſionem: ſed multiplicatis actibus generatur habitus. ergo etiam ſi multum intendatur vnus actus, poterit eſſe cauſa generatiua habitus.

¶ 3 Præterea. Sanitas & ægritudo ſunt habitus quidam ſed ex vno actu contingit hominem vel ſanari, vel infirmari. ergo vnus actus poteſt habitum cauſare.

…ap.7. poſt …ediũ to.5. …ap.7. & 8. …10.&cap. …3.com.5.

Sed contra eſt, quod Philoſ. dicit in 1. Ethi: ꝙ vna hirundo ver non facit, nec vna dies; ita vtique nec beatum, nec felicem vna dies, nec paucum tẽpus: ſed beatitudo eſt operatio ſecundũ habitum perfectæ virtutis, vt dicitur in 1. Ethicor. ergo habitus virtutis, & eadem ratione alius habitus, non cauſatur per vnum actum.

…ar.præced.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt, * Habitus per actum generatur, inquantum potentia paſsiua mouetur ab aliquo principio actiuo. Ad hoc autem quod aliqua qualitas cauſetur in paſsiuo, oportet quòd actiuum totaliter vincat paſsiuum. Vnde videmus, quòd quia ignis non poteſt totaliter vincere ſuum combuſtibile, non ſtatim inflammat ipſum, ſed paulatim abijcit contrarias diſpoſitiones, vt ſic totaliter vincens ipſum, ſimilitudinem ſuam ipſi imprimat. Manifeſtum eſt autem, quòd principium actiuum, quod eſt ratio, non totaliter poteſt ſuperuincere appetitiuam potentiam in vno actu, eo quod appetitiua potentia ſe habet diuerſimode, & ad multa. Iudicatur autem per actionem in actu vno aliquid appetendum ſecundum determinatas rationes & circunſtantias: vnde ex hoc non totaliter vincitur appetitiua potentia, vt feratur in idem, vt in pluribus per modum naturæ, quod pertinet ad habitum virtutis. & ideo habitus virtutis non poteſt cauſari per vnum actum, ſed per multos. In apprehenſiuis autem potentijs conſiderandum eſt, quòd duplex eſt paſſiuum, vnum quidem ipſe intellectus paſſibilis: aliud autem intellectus, quem vocat * Ariſtotel. paſsiuum, qui eſt ratio particularis, id eſt, vis cogitatiua cum memoratiua & imaginatiua. Reſpectu igitur primi paſſiui poteſt eſſe aliquod actiuum, quod vno actu totaliter vincit potentiam ſui paſſiui: ſicut vna propoſitio per ſe nota conuincit intellectum ad aſſentiendum firmiter concluſioni, quod quidem non facit propoſitio probabilis: Vnde ex multis actibus rationis oportet cauſari habitum opinatiuum, etiam ex parte intellectus poſsibilis. Habitum autem ſcientiæ poſſibile eſt cauſari ex vno rationis actu, quantum ad intellectum poſſibilem: ſed quantum ad inferiores vires apprehenſiuas, neceſſarium eſt eoſdem actus pluries reiterari, vt aliquid firmiter memoriæ imprimatur. Vnde Philoſ. in libr.* de memoria & reminiſcentia dicit, quod meditatio confirmat memoriam: habitus autem corporales poſſibile eſt cauſari ex vno actu, ſi actiuum fuerit magnæ virtutis, ſicut quandoque medicina fortis ſtatim inducit ſanitatem.

…ib.3. de anima, tex.20. tom.2.

Cap.2. non procul à fine, tom.2.

¶ Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

Articulus IIII.

Vtrum aliqui habitus ſint hominibus infuſi à Deo.

281
1.diſt.17.q.1.ar.3.co. & 3.diſ.23.q. arti.2.ad … Et veri.q.1… ar.1.ad 7.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur quod nullus habitus hominibus infundatur à Deo. Deus enim æqualiter ſe habet ad omnes. Si igitur quibuſdã infundit habitus aliquos, omnibus eos infunderet: quod patet eſſe falſum.

¶ 2 Præterea. Deus operatur in omnibus ſecundum modum qui conuenit naturæ ipſorum: quia diuinæ prouidentiæ eſt, naturam ſaluare, vt dicit Dionyſ. 4.cap.* de diuin.nom. ſed habitus in homine naturaliter cauſantur ex actibus, vt † dictum eſt. non ergo cauſat Deus in hominibus aliquos habitus abſque actibus.

*capi.4.par.4. non multum à fine. † ar.pręced.

¶ 3 Præterea. Si aliquis habitus à Deo infunditur, per illũ habitũ homo poteſt multos actus producere: ſed ex illis actibus cauſatur ſimilis habitus, vt in 2.* Ethic. dicitur. ſequitur ergo, duos habitus eiuſdem ſpeciei eſſe in eodẽ, vnũ acquiſitum; & alterum infuſum: quod videtur eſſe impoſſibile. nõ enim duæ formæ eiuſdem ſpeciei poſſunt eſſe in eodẽ ſubiecto. non ergo habitus aliquis infunditur homini à Deo.

cap.1.& 2.to tom.5.

Sed contra eſt, quod dicitur Eccl. 15. Impleuit eum Dominus ſpiritu ſapientiæ & intellectus: ſed ſapientia & intellectus quidam habitus ſunt. ergo aliqui habitus homini à Deo infunduntur.

Respondeo Dicendum, ꝙ duplici ratione aliqui habitus homini a Deo infundũtur. Prima ratio eſt, quia aliqui habitus ſunt, quibus homo bene diſponitur ad finem excedentem facultatem humanæ naturæ, quæ eſt vltima & perfecta hominis beatitudo, vt* ſupra dictum eſt. Et quia habitus oportet eſſe proportionatos ei, ad quod homo diſponitur ſecundũ ipſos, ideo neceſſe eſt quod etiam habitus ad huiuſmodi finẽ diſponentes, excedant facultatem humanæ naturæ: vnde tales habitus nunquam poſſunt homini ineſſe, niſi ex infuſione diuina, ſicut eſt de omnibus gratuitis virtutibus. Alia ratio eſt, quia Deus poteſt producere effectus cauſarum ſecundarum abſque ipſis cauſis ſecundis, vt in primo.* dictum eſt. Sicut igitur quandoque ad oſtenſionem ſuæ virtutis producit ſanitatem

q.5. artic.5.

p.p.q.105. art.6.

Super quæſtionis quinquageſimę primæ, Art. quartum.

In reſponſione ad 3 4.arti. omiſſo tertio aduerte, ꝙ cum duorum ordinũ ſunt infuſi habitus, quidam ſ. per accidens, & quidam per ſe infuſi. Illi nanque habitus qui poſſunt ex noſtris actibus, aut natura acquiri, ſunt per accidens infuſi: accidit enim eis infundi: & iſti ſunt eiuſdem rationis ſpecialiſſimæ, quando infundũtur cum acquiſitis. Geometria.n. infuſa & acquiſita eiuſdem ſunt ſpeciei, ſicut oculi dati cæco nato, & oculi aliorum: & de iſtis in corpore dicitur, quod infunduntur: quia Deus ꝓducit quandoque effectus cauſarum ſecundarum abſque ipſis. Illi vero habitus qui ſola infuſione fieri poſſunt, ſunt per ſe infuſi, eo quod non accidit actioni eorum præfuſio, immo ipſam per ſe ſibi vendicant: & illi ſunt habitus eſſentialiter ſupernaturales, vt in principio corporis ar. dicitur. & de vtriſque verificatur hic reſpõſio ad tertium, quod actus procedentes ex habitu infuſo non cauſant aliquem habitum, ſed confirmant præexiſtentem. Et in promptu cauſa eſt, de per ſe infuſis quidem, quia improducibiles ſunt niſi per infuſionem, ac per hoc ex actibus noſtris. De per accidens vero infuſis quia duo accidentia eiuſdem ſpeciei ſunt incompoſſibilia in eodem.

abſque

abſque naturali cauſa, quæ tamen per naturam poſſet cauſari, ita etiam quandoque ad oſtendendam ſuam virtutem infundit homini illos etiam habitus, qui naturali virtute poſſunt cauſari: ſicut Apoſtolis dedit ſciētiam ſcripturarum, & omnium linguarum, quam homines per ſtudium, vel conſuetudnem acquirere poſſunt, licet non ita perfecte.

Ad primum ergo dicendum, quòd Deus quātum ad ſuam naturam æqualiter ſe habet ad omnes: ſed ſecūdum ordinem ſuæ ſapientiæ certa ratione quædam tribuit aliquibus, quæ non tribuit alijs.

Ad secundum Dicendum, quòd hoc quòd Deus in omnibus operatur ſecundum modum eorum non excludit quin Deus quædam operetur, quæ natura operari non poteſt: ſed ex hoc ſequitur, quòd nihil G operatur contra id quod naturæ conuenit.

q. 59. 676. 108.

Ad tertium Dicendum, ꝙ actus qui ꝑducunt ex habitu infuſo, non cauſant aliquem habitū, ſed confirmant habitū præexiſtentē: ſicut medicinalia remedia adhibita homini ſano per naturā, non cauſant aliq̃ ſanitatē, ſed ſanitatē prius habitam corroborant.

QVAESTIO LII.

De augmento habituum, in tres articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum, eſt de augmēto H habituum.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrū habitus augeātur.
¶ Secundo, Vtrum augeantur per additionem.
¶ Tertio, Vtrum quilibet actus augeat habitum.

Articvlvs I.

Vtrum habitus augeantur. I

Ad primum ſic ꝓceditur. Videtur quòd habit⁹ augeri nō poſſint. Augmētum.n. eſt circa quantitatem, vt dicitur in 5.* Phyſ. ſed habitus non ſunt in genere quantitatis, ſed in genere qualitatis. ergo circa eos augmentum eſſe non poteſt.

¶ 2 Præterea. Habitus eſt perfectio quædam, vt dicitur in 7.† Phyſic. ſed perfectio cum importet finem & terminum, non videtur poſſe recipere magis & minus. ergo habitus augeri non poteſt.

¶ 3 Præt. In his quæ recipiunt magis & minus, contingit eſſe alterationem. alterari.n. dicitur, qđ de minus calido fit magis calidum; ſed in habitibus non eſt alteratio, vt probatur in 7.* Phyſic. ergo habitus augeri non poſſunt.

Sed contra eſt, quod fides eſt quidem habitus, & tamē augetur. vnde diſcipuli Domino dicunt. Domine, adauge nobis fi- F dem, vt habetur Luc. 17. ergo habitus augentur.

Respondeo Dicendum, quòd augmentum, ſicut & alia ad quantitatem pertinentia, à quantitatibus corporalibus ad res ſpirituales & intellectuales transferuntur, propter connaturalitatem intellectus noſtri ad res corporales, quę ſub imaginatione cadunt. Dicitur autem in quantitatibus corporeis aliquid magnum, ſecundū quod ad debitam perfectionem quantitatis perducitur. Vnde aliqua quantitas reputatur magna in homine, quę non reputatur magna in elephante: vnde & in formis dicimus aliquid magnum ex hoc quòd eſt perfectum. Et quia bonum habet rationem perfecti, propter hoc in his, quæ non mole magna ſunt, idē eſt eſſe maius, ꝙ melius, vt Aug. dicit in 6. de* Tri. Perfectio autem formæ dupliciter poteſt cōſiderari. Vno modo, ſecundū ipſam formam: Alio modo, ſecundū quod ſubiectum participat formam. Inquātum igitur attenditur perfectio formę ſecundum ipſam formam, ſic non dr̄ ipſa eſſe parua vel magna, puta magna, vel parua ſanitas, vel ſcientia. Inquantum vero attenditur perfectio formæ ſecundum participationem ſubiecti, dicitur magis & minus, puta, magis vel minus albū & ſanum. Non autem iſta diſtinctio procedit ſecundū hoc, quod forma habeat eſſe præter materiā, aut ſubiectū: ſed quia alia eſt cōſideratio eius ſecundum rationem ſpeciei ſuæ, & alia ſm̄ quod participatur in ſubiecto. Secūdum hoc igitur circa intenſionem & remiſſionem habituum & formarū, fuerunt quatuor opiniones apud philoſophos, vt* Simplicius narrat in commēto Prædicamentorum. Plotinus enim & alij Platonici ponebant ipſas qualitates & habitus ſuſcipere magis & minus ꝓpter hoc, ꝙ materiales erant, & ex hoc habebant indeterminationem quandā ꝓpter materię infinitatem. Alij verò in contrarium ponebant, ꝙ ipſæ qualitates & habitus ſm̄ ſe nō recipiebant K magis & minus: ſed qualia dicuntur magis & minus, ſecūdum diuerſam participationē, puta, ꝙ iuſtitia nō dicatur magis & minus, ſed iuſtum: & hanc opinionem tangit* Ariſt. in Prędicamentis. Tertia fuit opinio Stoicorum, media inter has. poſuerunt enim ꝙ aliqui habitus ſm̄ ſe recipiunt magis & minus, ſicut artes: quidā autem non, ſicut virtutes. Quarta opinio fuit quorundam dicentiū quòd qualitates & formæ imma-

¶ Super queſtionis quinquageſimæ ſecundę Ar. primū.

In art. 1. q. 52. multa ſunt dubia dilucidanda cū Dei gratia. Eſt in primis dubiū circa ſenſum diſtinctionis factæ in corpore art. ꝙ perfectio & augmentum formæ dr̄ dupliciter, ſm̄ ipſam formā, & ſecundum participationem formæ in ſubiecto. Aut enim intendit de forma in abſtracto, vel concreto, & hoc eſt extra ꝓpoſitum quia ſpectat diſtinctio hęc ad modos ſignificandi: quæſtio autem eſt de re: aut de forma ſpecifice & numeraliter. & hoc non, quia hæc ſcientia eſt parua, vel magna ſecundum ſe ipſam: aut de eſſentia formæ & participatione eius in ſubiecto vt litera ſonare vr̄, & implicat cōtradictionem, vt author dicit in 2. 2. q. 24. artic. 4. ad 3. quoniam ſi participatio formæ in ſubiecto intēditur, ipſa quoque ſubſtantia formę intēditur, vt ibi dicet.

282 Infra q. 66. artic. 1. & 2. cor. Et veri. q. 1. arti. 11. & q. 5. art. 3. Et 10. Ethi. lec. 3.

*li. 5. Phyſi. tex. 18. to. 2.

† text. 17. & 18. tom. 2.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ obſcuritatem in hac re facit ly ſecundum quod: dupliciter.n. ſumi poteſt. Primo vt denotat rem denominatam tantum, vt cū dicitur, Sortes eſt albus ſecundum dentes: & ſic nō ſumitur in propoſito ſic enim implicat contradictionem, formam augeri ſm̄ eſſe in ſubiecto, & non ſm̄ ſe ipſam, vtrunque.n. eſt actus. Alio modo ſumitur vt denotat cauſam ſeu radicem, vt cum dicitur, ꝙ homo ſm̄ quod rationalis, eſt artifex: & hoc modo ſumitur in propoſito, & eſt ſenſus, ꝙ perfectio & augmentum formæ, aut oritur ex ipſa natura ſpecifica formæ, aut ex participatione eius in ſubiecto, ita ꝙ vtraque perfectio, & vtrunque augmentum vbi inuenitur, cōmune eſt formæ & ſubiecto, vt habet formam. Differentia autem eſt in cauſa originis, vt clare habes inferius in q. 53 art. 2. ad 2. de diminutione, de qua idem eſt quod de augmento iudicium.

Text. 15. & 17. tom. 2.

Cap. 8. circa med. in to. 3. Et lib 8. c. tom. 3.

¶ Circa illam propoſitionem illud, ſecundum quod ſortitur aliquid ſpeciē, oportet eſſe indiuiſibile, in eodem corpore articuli ſubiūctam, dubiū occurrit, de qua indiuiſibilitate ibi ſermo. Aut.n. eſt ſermo de indiuiſibilitate continua. & hoc nō, quia conſtat quamque eſſe indiuiſibile virtualiter & materialiter, & de indiuiſibilitate formali, & hoc licet ſit verum, non tamen eſt ad ꝓpoſitum, quoniā loquimur de augmento quod ſtat cum indiuiſibilitate formali: aut de indiuiſibilitate materiali, vocādo omnem diuiſionem ſiue gradualem, ſiue quomodolibet abſq; varietate ſpecifica materialem, & hoc eſſet ad ꝓpoſitum. ſed eſt falſum quia cū, multæ ſpecies ſuſcipientes magis & minus, ſint ſimplices, vt calor & albedo, nō poteſt intelligi vt calor diuidatur ſecundum magis & min⁹, & A. eius differentia non intendatur, & remittatur, ſicut ipſe calor.

In prædica. qualitatis.

In prædic. qualitatis medio illius tom. 1.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ proprie loquendo, ſermo eſt de indiuiſibilitate latitudinis oppoſita diuiſibilitati, quia

ti, quia aliquid latitudinem habet ſiue habeat latitudinem vt calor, ſiue vt animal ſine quouis alio ſimili mõ: ſed attribuit in litera huiuſmodi indiuiſibilitas ſpecificanti vt ſic, ita q ſenſus eſt, q ſpecificans inquantum ſpecificans, ſtat in indiuiſibili, i. caret latitudine, id eſt, non habet in ſe aliqua plura. Et rõ eſt, quia ſpecificans vt ſic, cõſtituit ſpẽm vt vltimum, & terminus: vltimo aũt & termino vt ſic, repugnat latitudo: ſi n. diuiſionẽ aliq̃ habet, ſm alterum eorum nõ determinabit: & rurſus ſm aliquid cõſtituet & ſm aliquid non; & rurſus non conſtituet ſpeciem in certo loco, ſed ſecundũ aliquid in vno, & ſecundum aliqd in al-
Textu.10. m.3. tero: & ſic ſpecies rerum non haberent fixa loca, ſicut numeri: nec cõſtitutiua earum eſſent ſicut conſtitutiua numerorũ inuariabiliter: cũ his tamen ſtat quòd res ſpecificantes habeãt latitudinem, vt obijciendo de calore probatur. Sermo enim noſter formalis eſt, & nihil aliud intẽdimus, niſi q res ſpecificans vt ſic, ſtat in indiuiſibili, licet ipſamet res non vt ſpeci-
D.151. ficans, ſed quolibet aliter habeat latitudinẽ. Quõ autẽ hoc ſit ad ppoſitũ negocium pertinens, in ſequẽti patebit dubio. ¶ Circa diſtinctionẽ & differentiam formarum in litera ſubiunctam, quòd quædam ſecũdum ſe, vel aliquid ſui ſortiũtur ſpeciem, & quædam ex alio, ad quod ordi-

teriales nõ recipiunt magis & minus, materiales autem recipiũt. vt igitur huius rei veritas manifeſtetur, conſiderandum eſt q illud, ſecũdum quod ſortitur aliquid ſpeciem, oportet eſſe fixum, & ſtãs, & quaſi indiuiſibile. quæcunq; enim ad illud attingunt, ſub ſpecie continentur: quæcunque autem recedunt ab illo, vel in plus, vel in mi-
B nus, pertinent ad aliam ſpeciem, vel perfectiorem, vel imperfectiorem, vnde Philoſophus dicit in 8. Met.* q ſpecies rerum ſunt ſicut numeri, in quibus additio, vel diminutio variat ſpeciem. Si igitur aliqua forma, vel quæcunque res ſecundum ſeipſam, vel ſecundum aliquid ſui ſortiatur rationem ſpeciei, neceſſe eſt, quòd ſecũdum ſe cõſiderata habeat determinatam rationem, quæ neque in plus excedere, neq; in minus deficere poſſit, & huiuſmodi ſunt calor, & albedo, & aliæ huiuſmodi qualitates, quæ nõ dicuntur in ordine ad aliud, & multo magis ſubſtantia, quæ eſt per ſe ens. Illa verò quæ recipiunt ſpeciem ex aliquo ad quod ordinantur, poſſunt ſm ſeipſa diuerſificari in plus, vel in minus. & nihilominus ſunt eadem ſpecie propter vnitatem eius, ad quod ordinantur, ex quo recipiunt ſpeciem: ſicut motus ſecundum ſe eſt intẽſior & remiſſior, & tñ remanet eadem ſpecies pp vnitatem termini
D ex quo ſpecificatur. & idẽ poteſt conſiderari in ſanitate: nã corpus pertingit ad rationem ſanitatis, ſecundum quod habet diſpoſitionem

nantur: & illæ ſecundum ſe habent determinatam rõnem neque in plus, neq; in minus declinabilem: iſtæ verò poſſunt ſecundum ſe diuerſificari in plus & minus ſalua vnitate ſpecifica pp vnitatem eius, ad quod ordinantur, dubiũ eſt & de ſenſu verborum, & de efficacia ad propoſitum. De ſenſu quidem, q a cum dñia ſit intrinſecum cõſtitutiuum omnis formæ, nulla eſt forma, quæ ſic ſortiatur ſpeciẽ ab extraneo: quia omnis forma ſecundum ſe, vel aliquid ſui, puta differẽtiam, propriã ſortitur ſpeciẽ, ac per hoc omnis forma clauditur ſub primo membro, & nulla reſtat ſub ſecundo. De efficacia verò, qm re vera omnis forma habet propriam differentiam, ſm quã nec in plus, nec in minus ſpecifice declinare poteſt: ſed ſub illa differentia in plus & minus aliqua forma declinat, vt patet de calore & albedine, nec aliter ẽ in motu, puta, calefactione q in calore. Sicut n. calefactio ſalua ſua ſpecifica vnitate, vtcũque illã habeat, intẽdit & remittit, ita & calor: vnde ſpecificatio ſm ſe, vel ex alio in formis, nihil vr facere ad ppoſitũ &c. ¶ Ad hoc dr, q non eſt ſenſus, quòd formarum quædam includunt in ſe differentiã conſtitutiuã, & quædã non: qm differentia eſt q conducit ad eſſe, & eius quod eſt eſſe, rei pars eſt vt in prædicabilibus dicitur: & ſtultum eſt hoc vertere in dubium. ſed ſenſus eſt, q quædam formæ habent ſuam differentiam ſine ordine ad aliquod extraneũ, vt calor, albedo, & huiuſmodi: quædam verò habẽt ſuas differentias cum ordine ad aliquod extraneũ, ita q nõ ſunt abſolubiles ab illo extraneo

A vt motus, potẽtiæ, habitus, & ſi quid eſt huiuſmodi, de quibus in 1. lib. diffuſe ſermo eſt habitus. Et hic ſenſus nulli patitur calumniam, aut falſitatem, vt ibi oſtenſum eſt. Efficacia autẽ ſunt hæc ad intentum, quoniam formæ ex ſua natura ſpecifica tantum nihil habẽt, niſi q ſortiuntur ex ſuo ſpecificatiuo

cõuenientem naturę animalis, cui poſſunt diſpoſitiones diuerſę cõuenientes eſſe, vnde poteſt variari diſpoſitio in plus vel minus, & tamen ſemper remanet ſanitatis ratio. vnde Philoſophus dicit in 10. *Ethico. quòd ſanitas ipſa recipit magis, & minus. Nõ enim eadem eſt commenſuratio in omnibus,
B neque in vno, & eodem ſemper: ſed remiſſa permanet ſanitas vſq; ad aliquid. Huiuſmodi autem diuerſæ diſpoſitiones vel commenſurationes ſanitatis ſe habent ſecundum excedens & exceſſum: vnde ſi nomen ſanitatis eſſet impoſitum ſoli perfectiſſimæ commenſurationi, tunc ipſa ſanitas non diceretur maior vel minor. Sic igit̃ patet qualiter aliqua qualitas, vel forma poſſit ſecundum ſeipſam augeri vel minui, & qualiter nõ.
¶ Si vero cõſideremus qualitatẽ,
C vel formã ſecundum participationem ſubiecti, ſic etiam inueniuntur quædam qualitates, & formæ recipere magis & minus, & quædam nõ. Huiuſmodi autem diuerſitatis cauſã Simplicius aſſignat ex hoc, quòd ſubſtantia ſecundum ſeipſam non poteſt recipere magis & minus, quia eſt ens p ſe. & ideo omnis forma, quę ſubſtantialiter participatur in ſubiecto, caret intẽſione & remiſſione, vnde in genere ſubſtantiæ nihil dici-
D tur ſecundum magis & minus. Et quia q̃titas propinqua eſt ſubſtantiæ, & figura etiam cõſequit̃ quãtitatem, inde eſt q neque etiam ĩ iſtis dicit̃ aliquid ſecũdum magis

q in indiuiſibili conſiſtere dictum eſt. Illę igitur formę q̃ ſuum ſpecificans indiuiſibile ſic intus obtinent, q ad nihil extra ordinant̃, nihil habent ex hoc niſi indiuiſibile, ac per hoc ſm ſe non hẽt augmentũ. *Ca.3.paulo poſt princip.com.5. Illa aũt quæ ſm ſuã propriam dñam aliquod extraneũ licet indiuiſibile reſpiciũt ex ipſa ſua natura acceſſum ad illud, ac p hoc augmentum in huiuſmodi acceſſu ſortiuntur. Ad quorum maiorem euidẽtiam ſcito, q cũ augmentum circa quantitatem variabilem in plus, aut min9 ſit,
D.315. ſicut forma ſe habet ad quantitatem huiuſmodi, ita ſe habet ad augmentum: formæ autem quæ extraneum aliquod ſpecificatiuum non reſpiciunt, nullã ſecundum ſuas ſpecificas naturas quãtitatem *In prædicam. quali. mutabilem ſortiuntur: ſed quantitatem tantum perfectionis ſpecificæ, vt ſic in indiuiſibili conſiſtentẽ formæ autẽ quæ aliquod extraneum ſpecificum reſpiciunt p ter illam ſpecificam perfectionem, ſortiuntur aliam quantitatem mutabilem, ſcilicet ſecundum acceſſum maiorem, vel

minorem ad illud ſpecificans: & ideo illæ ſecũdum ſe non augentur, aut minuuntur, iſtæ ſic. Et conſiſtit tota vis in hoc, q licet vtrobique ſpecificans vt ſic, conſiſtat in indiuiſibili, nec habeat latitudinem, & propterea cõmune eſt vtriſque quòd ſpecifice nihil poteſt addi, aut ſubtrahi, quin varietur ſpecies: habentibus tamen differentiam mendicantem ab extraneo ſpecificante, ex hoc ipſo reſpectu conuenienti formæ ſm ſuã naturam ſpecificam pure ſumptam annexus eſt motus acceſſus ad illud maior & minor, ſm quem huiuſmodi formæ ſm ſe dicuntur augeri, vel minui. tales autem acceſſus no poſſunt
E poni in alijs formis: qm nihil extra reſpiciunt ſpecificans, cui diuiſibilis hic acceſſus annecti poſſit verbi gratia. Scientia, q a ſecundum ſuam naturam reſpicit ſcibile, ex hoc ipſo quòd non abſtrahit a ſcibili ſpecificante, conſequitur, q plus & minus ad ipſum ſcibile accedere poſſit, plura vel pauciora de ipſo attingendo. Calor autem nihil præter ſpecificam naturã intrinſecam dicens, nihil habet vt ſic, variabile. Et hæc eſt intentio authoris de augmento, & diminutione formarum ſecũdũ ſe. ¶ Circa augmentum & diminutionem formarum ſm participationem in ſubiecto, ſecundo loco in corpore artic. poſitam aduerte, quòd quia ſuſcipere magis & minus latitudinẽ quãdam importat: idcirco author ex indiuiſibilitate excludente hmõi latitudinem, differentiã manifeſtat inter formas ſic augmẽtabiles, & nõ augmẽtabiles. & dupliciter hoc cõtingit, Primo ſi forma indiuiſibiliter ſe habeat ad ſubiectũ: tunc. n. con

ſtat

ſtat quòd participatio eius latitudinem nō habet & hoc inue F nitur inter omnem formā ſubſtantialem, & eius ſubiectum: & nō in litera ponit, quia ſ ſpecifie it ſubiectū. ſpecificare n. actos eſt in indiuiſibili cōſiſtens, vt dictū eſt: & eſt ſermo de ſpecifica tione ſubiecti nō in tali, aut tali ſpē, ſed ſimpliciter, qd̄ ſolum inoenit in forma ſub-

Text. 15 to mo 2. ſtātialitcæteræ.n ſpecificant ſm quid. Secūdo contingit, ſi de rōne formæ ſit indiuiſibilitas non in partes q̄titatiuas, ſicut numerus & circolus partes hēnt: ſed ī plura, quorū aliquo adiuncto, vel adempto, pfectior aut minus pfecta ſit: q eſt carere latitudine. In iſto arti. & eſt ſermo de forma, non de ſpecificante ipſam. tā.n. dictum eſt, q oē ſpecificans vt ſic, conſiſtit in diuiſibili: nūc autē dicimus, q non ois forma cōſiſtit in diuiſibili: ſed q̄ſdam ſic ut ſpēs figurarū, & numerorum, & quaſdam non, vt multæ Text. 10. to mo 3. qualitates primæ, & tertiæ ſpeciei. calori enim adēpto aliquo gradu ſuæ latitudinis remiſſior eſt, & oppoſito intenſior eſt. Circulus autem quocunque variato, aut non remanet circulus, aut æque: & ſic habes, & quare quædā formæ ſm ſuas ſpecificas naturas augent, & quedam non, & hoc pp antiquos: & quare quædam formę ſuſcipiūt magis & minus, vt reſpiciunt ſubiectū, & quædam non. ❡ Circa rationem aſſignatam in eodem t. arti. q. 52. quare q̄dam formæ vt participabiles in ſubiectu ſuſcipiunt magis & minus, & q̄dā nō, dubiū duplex reſtat. Primo de ſpeciebus q̄titatis continuæ intra latitudinē continui, ſcilicet, linea, ſuperficie, & corpore: hæ.n. in litera non tractantur, niſi vt induūt diſcreti rationem, puta bicubiti, tricubiti &c. Et tamen hæ neque ſpecificant, neq; indiuiſibilitatem de ſua rōne ſortiuntur, & cōſequēter ſuſcipere deberent magis & minus, ſi ratio literæ eſſet ſufficiens: conſtat autem quod non ſuſcipiunt magis & minus. Secundo de naturalibus potentijs quę ponuntur in ſecunda ſpecie qualitatis, vt intellectus, voluntas, concupiſcibilis &c. Quæ etiā ſunt abſque magis & minus, & tamen nec ſpecificant, nec indiuiſibilitatem habeat.

* In prædic. qualit. poſt medium illius tom. 1.

Text. 17. to mo 2.

❡ Ad primum ex duplici capite dici pōt. Primo q hmōi q̄ti-

aut minus. Vnde philoſophus dicit in 7. Phyſ.* q cum aliquid accipit formam & figuram, non dr̄ alterari, ſed magis fieri. Aliæ verò qualitates, quæ ſunt magis diſtantes à ſubſtantia, & cōiunguntur paſſionibus & actionibus, recipiunt magis & minus ſm participationem ſubiecti. poteſt autem & magis explicari hmōi diuerſitatis ratio, vt G .n.* dictum eſt, id à quo aliquid habet ſpeciem, oportet manere fixū & ſtans in indiuiſibili. Duobus igitur modis pōt contingere, q forma nō participatur ſm magis & minus. Vno mō, quia participans habet ſpeciem ſm ipſam, & inde eſt q nulla forma ſubſtātialis participaī ſm magis & minus: & propter hoc philoſophus dicit in 8.* Met. q ſicut numerus non habet magis neque minus, ſic neque ſubſtantia quę eſt ſm ſpeciem, id eſt, quantum, ad participationem for H mæ ſpecificæ, ſed ſi quidem cum materia, ideſt, ſm materiales diſpoſitiones inuenitur magis & minus in ſubſtantia. Alio modo pōt contingere ex hoc, q ipſa indiuiſibilitas eſt de rōne formæ: vnde oportet q ſi aliquid participet formā illam, q participet illam ſm rōnē indiuiſibilitatis. & inde eſt, q ſpecies numeri non dicuntur ſm magis & minus: quia vnaquæque ſpecies in eis conſtituitur per indiuiſibilē vnitatem. & eadem ratio eſt de ſpeciebus quantitatis cōtinuę, I quæ ſm numeros accipiuntur, ut bicubitum & tricubitum: & de relationibus, vt duplum & triplum, & de figuris, vt trigonum & tetragonum. & hanc rōnē ponit Ariſt. in* Prædicam. vbi aſſignās rōnem quare figuræ nō recipiunt magis & minus, dicit. Quæ quidem recipiunt trigoni rōnem & circuli. & ſimiliter trigona, vel circuli ſunt, quia indiuiſibilitas eſt de ipſa eorum rōne. vnde quæcunq; participant rōnē eorum, oportet q indiuiſibiliter participent. Sic igiī patet, q cū habitus & diſpoſitiones K dicantur ſm ordinem ad aliquid vt dr̄ in 7.* Phyſ. dupliciter poteſt intēſio & remiſſio in habitibus & diſpoſitionibus conſiderari. Vno modo, ſm ſe, prout dr̄ maior, vel minor ſanitas: vel maior vel minor ſcīa, q̄ ad plura vel pauciora ſe extēdit. Alio mō, ſm participationē ſubiecti, puta, ſ. equalis ſcīa, vel ſanitas magis recipitur in vno q̄ in alio, ſm diuerſam aptitudinē vel ex natura, vel ex conſuetudine nō.n. habitus & diſpoſitio dat ſpeciem ſubiecto, neq; iterum in ſui ratione includit indiuiſibilitatem Quomodo autem circa virtutem ſe habeat, *infra dicetur.

Ad primum ergo dicēdū qd̄, ſicut nomē magnitudinis deriuatur à quātitatibus corporalibus ad intelligibiles perfectiones formarum, ita ēt & nomen augmenti, cuius terminus eſt magnum.

Ad secundum Dicēdū, q habitus qdē pfectio ē, nō tn̄ talis pfectio, q̄ ſit terminꝰ ſui ſubiecti, puta, dās ei eſſe ſpecificū: neq; ēt in ſui rōne terminū includit, ſicut ſpēs numerorū: vñ nihil prohibet quin recipiat magis & minus.

Ad tertium Dicendū q alteratio primo quidem eſt in qualitatibus tertię ſpeciei: in qualitatibus verò primæ ſpeciei pōt eē alteratio p poſterius. Facta.n. alteratione ſm calidum & frigidum, ſequitur animal alterari ſm ſanū & ægrum. Et ſimiliter facta alteratione ſm paſſiones appetitꝰ ſenſitiui, vel ſm vires ſenſitiuas apphēſiuas, ſequiī alteratio ſm ſcientiā & virtutes, vt dicitur in 7.* Phyſi.

ARTICVLVS II.

Vtrum habitus augeantur per additionem.

AD SECVNDVM ſic pcedit. Videtur q augmentū habituū fiat p additionem. Nomen enim augmenti, vt *dictum eſt, à quantitatibus corporalibus transfertur ad formas: ſed in quantitatibus corporalibus non fit augmentum ſine additione. vnde in 1. de † Generatione dicitur, quòd augmentum eſt pręexiſtenti magnitudini additamentum. ergo & in habitibus non fit augmentum niſi per additionem.

tates computatæ ſunt cum formis ſpecificātibus quo ad hoc, pp earum propinquitatem ad ſubſtātiam à Simplicio, vt patet in litera. Et propterea author cum dictū Simplicij non refutauerit, ſed explanaoerit & ampliauerit, in illa computatione eas dimiſit, quā ille poſuit: & cū hoc, conatus eſt ex ſua explicatione de eiſdem ſub alia rōne reddere rōnē. Secundo, q ſubiectum præſentis diſcuſſionis eſt forma nō eſſentialiter quāta quantitate molis, vt in principio corporis arti innuit: q̄ñ magnitudo formæ cū de qua ē quęſtio, circa quā eſt augmentū & diminutio, quę vocantur intenſio & remiſſio, diſtinguitur litera contra magnitudinē quantitatis molis. & ſic quātitas molis tanquā habens alterius gnīs magnitudinē, & augmentum & diminutionem, ex tra præſentē diſputationē a principio ar. remāſit. Erit ergo ſm hoc rō literæ de formis non eſſentialiter quātis quātitate molis, quare quædam ſuſcipiunt magis & minus, & quædam non & merito, q de illis eſt dubium: Illas.n. conſtat nō ſuſcipere magis & minus: nec obſtat q author etiā ad q̄titatis continuæ ſpecies aliquas ſermonē extēderit: q̄m hoc ad perfectionem ſpectat doctrinæ &c. ❡ Ad ſm dr̄, q naturales potentiæ, quæ cōſequūtur immutabiliter ſubſtantias, cum formis ſpecificātibus connumerantur: vnde hoc nihil obſtat: Dico autem immutabiliter, quia ſi aliquæ conſequerentur mutabiliter, vt durum & molle, nihil prohibet eas ſuſcipere magis & minus. Alteratione.n. facta fit magis molle, aut minus & ſic vniuerſalis regula videtur ſtare i formis abſolutis, reſpectiue.n. abſolutarum naturas conſequunī, & ſm eas ſuſcipiunt, vel nō ſuſcipiunt magis & minus. duplū.n. nō ſuſcipit magis & minus: ſimile aūt ſuſcipit magis & minus, quia qualitas ſuſcipit magis & minus &c.

Text. 30. to mo 2.

283

Infra q. 6.. ar. 1. & 2. ... veri. q. 1. a... 12. & q. 5... tic. 5. Et 1... Ethi. Lib. ... *Artic. 1.

† Libr. ... genera. ... 3 2. tom...

❡ Super quæſtionis quinquageſimę ſecundæ Arti. 2.

IN arti. 2. eiuſdem q. dubia duo ſunt. Primū eſt circa dictū ſactū in litera. ſ. q ſi intēſio in formis intelligiī p additionē, hoc non

A nō pōteſt niſi dupliciter, ſcilicet vel ex parte ipſius formæ, vel ex parte ſubiecti: &c. ſit. n. diſtinctio hæc ſm ſenſum literæ intellecta inſufficiēs: qm̄ ſm literā additio ex parte formę nihil aliud ſignificat, q̄ additionē ſpecificā. Cōſtat aūt q̄ ꝑter additionē ſpecificā & ex parte ſubiecti dat̄ tertius modus additionis ſcilicet gradus ad gradū, q. in litera omittitur, & in propoſito ponitur à dicētibus, q̄ intenſio & remiſſio fit ꝑ additionē gradus ad gradū, vel remotionem gradus a gradu, in ſufficiens ergo vr̄ diſtin.

¶Secundum dubium valde arduum, & nō niſi cum Diui Thomæ adiutorio ſolubile eſt, de efficacia huius ꝓceſſus ad excludendū intenſionē formarū nō fieri ꝑ additionē gradus ad gradū. Ratio. n. litera directe poſita contra additionē non vr̄ locū habere in iſtis gradibus, qui nec diſtinguūtur ſpecie, nec ſubiecto. Et auget dubitationē, q. author intendit excludere opinionē dicētiū, q̄ intēſio fit ꝑ additionem gradus ad gradū, aut nō: ſi nō, cōtra quos ergo diſputat? ſi verò, ſus diminute tractat materiā hāc, omittēdo hāc pricipalē difficultatē. ſi ſic, cū talis opinio ſi ponat additionē ſm ſpēm, nec ſm ſubiectū, ſed ſm gradationē noui grad⁹, q̄ ō ex his excludit?

¶Ad primū dubium facile rñdet̄ dicēdo, q̄ diſtinctio eſt ſufficiens, & quod verum eſt, quòd per augmentum ex parte formæ intendit varietatem ſpecificam; quoniam vtitur hoc termino ſicut in articulo præcedente. Sed ſciendum eſt, q̄ qa formæ accidentales intenſibiles & remiſſibiles non diſtinguunt̄ niſi aūt formaliter, aut materialiter, & diſtinctio ſpecifica ex forma eſt, materialis autem ex ſubiecto: ideo author ꝑ illam diſtinctionem non intendit aliā quā cōſuetam. Et aut additio eſt ſpecifice differentis, aūt numeraliter, nec datur ſecūdus modus, q̄m additio gradus ad gradū intelligitur gradus numeraliter diſtincti, vt tractādo ſm dubiū clarius patebit. Quomodo autem licuerit additionem numeralem ſolum ſm additionem ſubiecti ex ercere, in ſecūndo dicetur dubio.

¶Ad euidentiā ſecundæ ambiguitatis ſciendum eſt, q̄ tribus modis poteſt quis imaginari additionem gradus ad gradū in qualitatibus. Primo, vt gradus aliquis præexiſtens ſm rē act⁹ in aliquo adiūgat̄ formæ exiſtenti in aliquo gradu nō in ſummo, ſicut quantitas alimenti addit̄ aīali q̄ augetur. Secūdo, vt gradus aliquis præexiſtēs nō ſm rē, ſed ſm intellectū & potētiā actiuā deforis apponatur formæ, non in ſummo: ſicut aeri illuminato vna candela, additur aliud lumen ex alia candela poſtmodum, & fit magis illuminatus. Tertio, vt gradus aliqs ꝑexiſtens in potētia ſubiecti educat̄ de eius potentia, & addat̄ præexiſtenti: ſicut cū forma educitur de potētia ſubiecti addit̄ ſubiecto: ꝑter hos modos neſcio aliū, qui ad iſtos nō reducat. Sciendum eſt deinde quod quia additio non pōt intelligi, vt ſanct. Tho. in 2.2. quæſt. 24. dicit, abſque intellectu duorum, ſ. eius qui additur, & eius q̄ additur: dualitas aūt ſine diſtinctione fingi nequit: oportet omnem opinionē ponentem intētionem fieri per additionem, diſtinctionē horum duorū ꝑponere vel in re, uel ſm imaginationē quamuis additione facta, poſſit fieri ex vtroque vnū, vt patet. Nec te lateat q̄ idē ē iudiciū de additiōe magis & min⁹, & additiōe gradus ad gradū, & formæ ad formā in eadem ſpecie ut patet in lumine. eſt. n. aer prius ex candela lucente vt duo illuminatus v. g. ut duo. Et ſi apponat̄ alia cādela ęquæ uirtutis &c erit illuminatus ut quatuor, ut patet ex hoc, q̄ melius ibi legimus: & aſt uidemus, q̄ nō eēt, ſi nō eēt factū lumē maius extēſiue, puta, plura lumina & nō maius extēſiue Et tū cōſtat, q̄ aliud numero lumē fieret, ſi ſubiectū occupatū nō inueniretur. Et ꝓpterea author loquēs de additione formæ ad formā eiuſdem ſpeciei loquitur etiam

¶2 Præt. Habitus non augetur niſi aliquo agente: ſed oē agens aliquid facit in ſubiecto patiente, ſicut calefaciēs facit calorē in ipſo calefacto. ergo nō poteſt eſſe augmentum, niſi aliqua fiat additio.

¶3 Præt. Sicut id qđ nō eſt albū eſt in potētia ad albū, ita id q̄ eſt minus album, eſt in potentia ad magis albū, ſed id qđ nō eſt albū non fit album, niſi per aduentum albedinis. ergo id q̄ eſt minus albū, nō fit magis albū niſi ꝑ aliquā aliam albedinē ſuperuenientem.

Sed contra eſt, q̄ Phil. dicit in 4. Phyſ. Ex calido fit magis calidū, nullo facto in materia calido q̄ nō eſſet calidū qñ erat min⁹ calidū. ergo pari rōne, nec in alijs formis q̄ augēt̄, eſt aliqua additio.

Respon. Dicendū, q̄ huius quæſtionis ſolutio depēdet ex præmiſſa. Dictum eſt enim* ſupra, quòd augmentum & diminutio in formis, quæ intēdūtur & remittuntur, accidit vno mō nō ex parte ipſius formæ ſm ſe cōſideratę, ſed ex diuerſa participatiōe ſubiecti; & iō hmōi augmentum habituum, & aliarum formarum non fit ꝑ additionē formæ ad formā, ſed fit per hoc, q̄ ſubiectū magis vel minus perfecte participat vnā & eādē formā: & ſicut per agens, quod eſt actu, fit aliquid actu calidū quaſi de nouo incipiens participare formā, non q̄ fiat ipſa forma vt probat̄ 7.* Met. ita ꝑ actionem intenſam ipſius agētis efficitur magis calidum, tanquā perfectius participans formā, nō tāquā formæ aliqđ addatur. Si. n. per additionē intelligeret̄ hmōi augmētū ī formis, hoc nō poſſet eē, niſi

Tex. 84. t. 2. | Art. 1. huius quæſt. | text. 3. & 23.

de additione gradus ad gradum. gradus enim caloris vt duo, calor quidam eſt, & ſic de alijs. Examinādo igitur modos imaginatos additionis in formis, videamus quomodo additionis ratio & veritas inueniatur. In primo modo ratio additionis vere ſaluatur, ſed nulla veritas. eſt enim impoſſibile quòd gradus exiſtens addatur exiſtēti, niſi ſubiectū ſubiecto addatur. Et tunc non fieret magis, ſed maius: vel accidēs migraret de ſubiecto in ſubiectum, q̄ eſt impoſſibile. In ſecundo modo ratio additionis apparenter ſaluatur: eſt enim in eo non additio ſed additionis modus quidam, vt apparet tum ex eo, quod deforis venit ſecundū veritatē, vt in formarū infuſarū intenſione: vel ſecundum æſtimationem, vt in lumine: cū ex eo, quòd id quod deforis venit, intelligitur vt quoddam indiuiduum eiuſdem ſpeciei, non quod eſt ſed quod eſſet ſi ſeorſum fieret: & ſic ſaluatur quodammodo diſtinctio numeralis eius q̄ additur ad id, cui additur: veritas aūt deficit, tū quoniā nulla forma naturalis intenſibilis venit deforis, niſi apud ponentes formas creari, licet quo ad formas ſupnaturales charitatem ſcilicet, & huiuſmodi, verificetur aduentus deforis. ſed prælens ſermo eſt communis: tum quoniam non eſt etiam hic vera additio niſi ſecundum extranea, prout ſcilicet agens additur agenti, vt author in 24. quæſtion. 2. 2. art. 5. ad 2 dicit. & hæc etiam additio eſt per accidens. quia plura lucentia, aut calefacientia concurrunt in vi vnius totalis agentis. In tertio autem additionis ratio eo ſolo modo apparet, quo quicquid noui quomodolibet ad genitum antiquo aduenire dicimus, ſed veritas eſt, q̄ ibi nulla eſt additio nec quo ad fieri, nec quo ad factum eſſe: non quo ad fieri, quia nō additio eſt, ſed eductio: nec quo ad factū eſſe, quia nō ſaluatur diſtinctio inter additum, & cui additur: ſicut inter formam in facto eſſe, & materiam. Ad cuius clariorem notitiam ſcito, quòd additio per eductionem de potētia ſubiecti gradus ad gradum per intēſionem in formis dupliciter æſtimari poteſt. Primo, quod ſe habeant gradus adinuicē, ſicut vnitas ſuperueniens vnitati in numeris non quo ad diſcretionem, ſed quo ad diſtinctionem, & hanc phantaſiam ſequi videntur ponentes formas intendi per additionem gradus ad gradum. æſtimant enim formam compatientem multos eiuſdem ſpeciei gradus aduenientes, & recedentes, ac ſi fingeramus, quod numerus aliquis inuariatus ſecundum ſubſtantiam perderet, & acquireret diuerſas vnitates continuat tamen: & hoc reputatur chimera. Vnde ſecundo æſtimatur, quod ipſa ſimplex eſſentia formæ perfectior fit in, hoc ipſo, quod ſubiectū ſibi magis ſubijcit formaliter, & hoc eſt ipſam intendi: & quanto magis hoc habet, tanto eſt magis intenſa. Et propterea dicere oportet loquendo de intenſione formæ vt corporaliter reſpicit ſubiectum, quod ſemper quando eſt intēſior, fit perfectior ſecundum eſſe actuam, & eſſe & ineſſe in ſubiecto, & econuerſo. Nec aliqua ibi interuenit corruptio, ſed ſola omnium prædictorum augmentatio. Diuus ergo Thomas de additione formaliter iuxta phyſicū morem tractans, primum modum, qui ſolus additionem formalem præfert, diſtinxit cōtra alias duos, quos & pro vnico computauit, quia quo ad intrinſeca in hoc propoſito nō differūt & quodammodo diſtinctionis eorum meminit in 2. 2. in loco allegato & illā ſemper improbauit: immo in 2. ſententia. diſt. 17. dicit ſe non poſſe illum intelligere formaliter. hos autem, ſeu hunc firmanti: & hinc quidem, quia tractat in communi, primo ex communibus: quia forma non fit, ſed compoſitum: additio enim non nulla eſſet ſi forma fieret; ſecundo ex proprijs additionis: quia ſcilicet additum diſtinguitur &c. ut

patet in litera, & per hæc patet ſolutio ad obiecta. Et tu qui graduum additione veteris diſputando, ſi hāc expreſſurus dicis ſententiam à lapſu ſolo linguæ cohibendus reſtas &c.

¶Circa eādē difficultatem de intenſione & remiſſione formarū in eodem 2. art. 52 q. dubiū adhuc occurrit ex Scoto in vlt. q. 17. diſtinctionis primi ſent. Ipſe ſiquidē non ſolus, vt opinor, Art. præced. ſenſum non intētū a diuo Thoma ſic impugnauit, vt i aliquo diſſentiat ſm rē. duo enim creduntur affirmari, primū eſt ꝙ formæ intēdātur ꝓprie, & remittantur tantū ſm habitudinē ad ſubiectū: ſm eſt, ꝙ res illa quæ eſt forma, qñ intendit & remittit, nihil ſui reāle abſolutū acquirit aut ꝑdit, ſed ſolū aliquid in ordine ad ſubiectum. Et vtrunque Sco. impugnat. Secūdum veritatem aūt ſecundum dictum non eſt S. T. ſed Art. præced. cōtra ipſum, vt ex ſupradictis patet. vnde non oportet reſpondere obiectis contra illud. Primum vero dictum aſſertum a diuo Tho. eſt, nec eſt mirū ꝙ impugnetur a Sco. qm̄ diſcordauit a principio. Diuus. n. Thom. poſuit formas habere quicquid habent aut ex ratione formali .i. ſpecifica, aut ex ſubiecto, ſeu materia, ita ꝙ quicquid materiale .i. non ſpecificum eſt in eis, ex materia poſuit, ille autem non. Et propterea author latitudinem formæ ſm magis & minus, cum infra ſpeciem ſit, materialeque aliquid id ſit in ſpecie, ab ſubiectum reduxit, ſicut & cætera materialia & indiuidualia. Scotus aūt ſequens ſuas ꝓprietates indiuidales, vult ꝙ ſi ꝑ impoſſibile forma ita abſtraheret a ſubiecto, ꝙ nec & aptitudinaliter reſpiceret ſubiectum, ſuſciperet magis & minus, ita ꝙ hoc nec conuenit formæ in ordine ad ſubiectū, nec oritur quoquo mō ex ſubiecto, ſicut quantitas molis, ſi per impoſſibile non haberet inclinationē ad ſubiectum, ad ſubiectū, adhuc eſſet minor. Probat aūt hoc, Si cōtraria in ſummo ſunt incompoſſibilia, remiſſa vero compoſſibilia. ergo incompoſſibilitas formarum cōſurgit ex gradibus. ergo gradus conueniunt formis priuſquam reſpiciant ſubiecta. Prima conſequentia eſt per ſe nota, ſecunda ꝓbatur, quia prior eſt incōpoſſibilitas formarum in ſe, quā ſit earū in ſubiecto recipiente: quia enim ſibijnuicem repugnāt, ideo non poſſunt recipi in eodem, & non econuerſo, ergo &c.

K ¶Ad hoc dicitur primo, quod antecedens eſt falſum loquēdo vt loquimur de contrariis formaliter non virtualiter inuētis, vt in medio: & ſecundum ſe, non ſecundum extrinſeca: puta animam vel cœlum, vel formam miſti: contraria enim cum ex ſpecifica differentia contraria ſint, vt patet 10. Metaphyſ. per hoc idem ſunt incompoſſibilia in eodem, vt patet ibidem. vnde Ariſtot. omnes conditiones contrariorum, inter quas eſt incompoſſibilitas in eodem, reducit ad perfectam differentiam, vt patet ibi: Cōtraria ergo in quocunque ſunt gra F du, contraria ſunt & incompoſſibilia in eodem, & alterum cōtra alterum pugnat. quòd autem in miſtis maneant remiſſa, hoc facit forma miſti continens: & nihilominus mutuo cōtra ſe nituntur remiſſa ſicut in ſummo proportionaliter. Dicitur ſecūdo, ꝙ dato antecedēte, prima cōſequentia nō valet. qa incōpoſſibilitas formarū poneretur duplex: ex cōtrarietate: & hęc conuenit formis ſecundum ſe ex ſpecificis natura: & hęc non conſurgit ex gradib⁹, ſed abſtrahit ab eis, ſicut & ipſa forma: & hęc in compoſſibilitas eſt prior in formis ſecundum ſe, quam in ſubiecto; quę tamē nihil facit ad argumentum: altera ex gradibus, & hæc conuenit formis ex illo reſpectu ad ſubiectum ex quo conuenit eis latitudo. In litera autem patet, ꝙ formæ de quatum ratione non eſt indiuiſibilitas, participabiles a ſubiectis abſque ſpecificatione eorum habent latitudinem: Vnde neque latitudo neque gradus, neque incompoſſibilitas cōſurgēs ex eis, eſt prior quam ſit talis participabilitas formæ in ſubiecto. Et cū dicit, quod iſta incōpoſſibilitas ē prior inter formas inter ſe, q̄ in ſubiecto: reſpondetur ꝙ hic eſt ſophiſma ab vna habitudine ad ſubiectum ad oēs, ſeu a negatione prioritatis in vna, ad negationem prioritatis in omnibus. Aliud eſt enim dicere, quod incompoſſibilitas iſta formarum ſit prior in ſe, quam incompoſſibilitas in ſubiecto. Aliud eſt dicere, quòd incōpoſſibilitas formarum in ſe ſit prior omni reſpectu ad ſubiectum: quia eſt poſterior participabilitate tali formarum in ſubiecto, ex qua conſurgit incōpoſſibilitas ſm gradus in formis in ſe, & in ſubiecto.

Q. 66. art. 1.

Tex. 63.

284
4. diſt. 14.
2. art. 1. q. 1.
ad 1.

¶Ad exemplum aūt Scoti de quantitate molis, dicitur quòd quantitati conuenit eſſe maiorem & minorem in eadem ſpecie, non ex hoc quod eſt participabilis a ſubiecto, & ideo nō eſt ſimile: ſed ex hoc ipſo, quia participat naturam materiæ, vnde ſi auferatur ab ea id quod habet ex hoc, quòd participat naturam materiæ, neque indiuiduum ſm ſe, nec maius, nec minus haberet &c.

vel ex parte ipſius formæ vel ex parte ſubiecti. Si autē ex parte ipſius formæ, iā* dictū eſt, ꝙ talis additio vt ſubtractio ſpēm variaret; ſicut variaſ ſpecies coloris, qñ de pallido fit album. Si vero huiuſmodi additio intelligatur ex parte ſubiecti, hoc non poſſet eſſe niſi vel quia aliqua pars ſubiecti recipit formam, quā prius non habebat; G vt ſi dicatur frigus creſcere in homine, q prius frigebat in vna parte, qñ iā in pluribus partibus friget: vel qa aliqđ aliud ſubiectū additur participans eandē formā, ſicut ſi calidum adiungatur calido, vel albū albo: ſed ſm vtrunq; iſtorum duorū modorū non dicitur aliquid magis albū, vel calidum, ſed maius. Sed quia quędam accidētia augentur ſm ſeipſa, vt* ſupra dictum eſt, in quibuſdam eorum fieri poteſt augmentum per additio- H nē. Augetur enim motus per hoc quod ei aliquid additur, vel ſm tēpus in quo eſt: vel ſecundum viam per quam eſt: & tamen manet eadem ſpecies propter vnitatem termini. Augetur etiam nihilominus motus per intenſionem ſm participationē ſubiecti, inquantum .ſ. idem motus poteſt magis vel minus expedite, aut prompte fieri. Similiter etiam & ſcientia pōt augeri ſm ſeipſam ꝑ additionem, ſicut cū aliquis plures cōcluſiones geometriæ addiſcit, augetur in eo habitus eiuſdē ſciētiæ ſm ſpeciem. I Augeſ nihilominus ſciētia in aliquo ſm participationē ſubiecti per intenſionē, prout ſcilicet expeditius & clarius vnus homo ſe hēt alio in eiſdē cōcluſionibus cōſiderādis. In habitibus aūt corporalibus nō multum vr̄ fieri augmētū ꝑ addditionē, quia nō dicitur animal ſanū ſimpliciter, aut pulchrū, niſi ſm oēs partes ſuas ſit tale: qđ aūt ad ꝑfectiorē cōmenſurationē ꝑducaſ, hoc cōtingit ſm trāſmutationē ſimpliciū qualitatū, q̄ non augent, niſi ſm intēſionē ex ꝑte ſubiecti participātis. Qūo aūt ſe habeat circa virtutes.* infra dicet.

Ad primvm ergo dicēdū, ꝙ ēt in magnitudine corporali cōtigit dupliciter augmētū. Vno mō, ꝑ additionē ſubiecti ad ſubiectū, ſicut eſt in augmēto viuētiū. Alio modo, ꝑ ſolam intenſionē abſq; omni additione, ſicut eſt in his quæ rareſiūt, vt dicitur in 4.* Phyſ.

Ad secvndvm Dicendū, ꝙ cauſa augēs habitum, facit quidē ſemꝑ aliqđ in ſubiecto, nō aūt nouā formā: ſed facit ꝙ ſubiectū ꝑfectius participet formā ꝓexiſtentem, aut ꝙ amplius ſe extendat.

Ad tertivm dicēdū, ꝙ id ꝙ nondum eſt albū, eſt in potentia ad formā ipſam, tanquā nondum habens formā, & ideo agens cauſat nouam formam in ſubiecto: ſed id quod eſt minus calidū aut album, non eſt in potentiā ad formā, cū iā actu formā habeat, ſed eſt in potentia ad perfectum participationis modum, & hoc cōſequitur per actionem agentis.

Articvlvs III.

Vtrum quilibet actus augeat habitum.

Ad tertivm ſic ꝓcedit. Videtur ꝙ quilibet actus augeat habitum. Multiplicata enim

¶Super Queſtionis quinquageſimæſecūda Art. tertiū.

In artic. 3. eiuſdem quæſtionis quinquageſimæ ſecūdæ, nihil ſcribendum occurrit, niſi pro Nouitiis, quòd ſicut ante genitum habitū in anima potuit anima intenſiori actu generare ipſum, ita poſt genitū pōt intēſiori actu quā ſit ille ēt ad quē ſe extēdit ꝓſens habitus, augere eūdē, eodē vtēs principio actiuo intēſius, q̄ prius vſus fuerit. ex hac nāq; parte hēt vim augmētatiuā, vñ hēt generatiuā: q̄uis ad augēdū nō nihil operetur iā inchoatus habitus nō ea rōne, quia nihil ꝓhibet augere aliquid ſeipſum, vt patet ex ſecundo de anima, qm̄ hoc augmento

mento proprie ſumpto dicitur, hoc autẽ de quo loquimur augmentum, metaphorice dr̃ augmentum. ꝓprie vero eſt motus intẽſionis, ſed ea potius ratione, quia actus elicitus ab habitu inchoato, & ſubiectum diſponit præparanti, ipſum ad perfectius ſortiendum habitum: & perfectior eſt, cum ex tota virtute habitus procedit, ita vt ad perfectionem maiorem deducere poſſit habitum.

q.51.art.2.

ca.1.& 2.tomo 5.

cap. 2. to.5.

A causa multiplicatur effectus: ſed actus ſunt cauſa habituum aliquorũ, vt* ſupra dictum eſt. ergo habitus augetur multiplicatis actibus.

¶ 2 Præt. De ſimilibus idẽ eſt iudicium; ſed omnis actus ab eodẽ habitu procedentes ſunt ſimiles, vt dicitur in 2. Eth. ergo ſi aliqui actus augeant habitum, quilibet actus augebit ipſum.

¶ 3 Præt. Simile augetur ſuo ſimili, ſed quilibet actus eſt ſimilis habitui à quo procedit. ergo quilibet actus auget habitum.

B Sed contra Idem non eſt contrariorum cauſa: ſed ſicut dicitur in 2.* Ethic. aliqui actus ab habitu procedentes diminuunt ipſum, vtpote, cum negligenter fiunt. ergo non omnis actus habitum auget.

Respondeo Dicendum, quod ſimiles actus ſimilès habitus cauſant, vt dr̃ in 2.* Eth. Similitudo autem & diſsimilitudo non ſolũ attenditur ſ'm qualitatẽ eandem vel diuerſam, ſed etiam ſ'm eundem vel diuerſum participationis medium. Eſt.n. diſsimile non ſolum nigrum albo, ſed etiam minus album magis albo: nã etiã motus fit à minus albo in magis album: tanquam ex oppoſito in oppoſitum, vt dicitur in 5.* phyſ. Quia vero C vſus habituum in voluntate hominis cõſiſtit, vt ex* ſupradictis patet, ſicut contingit ꝙ aliquis habens habitũ non vtitur illo, vel etiam agit actum contrarium: ita etiam poteſt contingere quod vtitur habitu ſecundum actum non reſpondentem proportionaliter intenſioni habitus. Si igitur intenſio actus proportionaliter æquetur intenſioni habitus, vel etiam ſuperexcedat, q̃libet actus, vel auget habitũ, vel diſponit ad augmentum ipſius, vt loquamur de augmento habituum ad ſimilitudinẽ augmenti animalis. Non.n. quodlibet alimentum aſſumptum actu auget animal, ſicut nec quælibet gutta cauat lapidẽ, ſed multiplicato alimento tandem fit augmentum; ita etiam multiplicatis actibus creſcit habitus. Si vero intenſio actus proportionaliter D deficiat ab intenſione habitus, talis actus non diſponit ad augmentum habitus, ſed magis ad diminutionem ipſius. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ca.1.& 2.tomo 5.

tex.52.to.2.

*q.49.art.3. & q.50.ar.3.

¶ *Super queſtionis quinquageſime tertię Arti. primum.*

IN quæſ. 53. aduerte ex primo articulo, ꝙ apud authorẽ idẽ eſt indicium de ſpeciebus intelligibilibus & habitibus principiorum, quo ad corruptibilitatem & incorruptibilitatem: & non eſt idem indiciũ de prædictis ex habitu ſcientiæ & virtutum. & cauſa ẽ vt patet in litera, quia illa ſunt à ſolo intellectu agente, iſta vero ab alijs cauſis habentibus contraria. Neque n phantaſmata ex parte cauſæ cõputanda cẽſuit: quia docuit non cãm, ſed materiã

1285

1.q.84.artic. 5.con.

QVAESTIO LIII.

De corruptione et diminutione habituũ, in tres articulos diuiſa.

DEINDE conſideran dũ eſt de diminutione & corruptione habituum.

B

Et circa hoc quęrũtur tria.

¶ Primo, Vtrum habitus corrumpi poſsit.

¶ Secũdo. Vtrum poſsit diminui.

¶ Tertio. De modo corruptionis & diminutionis.

ARTICVLVS I.

Vtrum habitus corrumpi poſſit.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod habitus corrũ pi nõ poſsit. Habitus.n. ineſt ſicut natura quędam. vnde operationes ſecũdum habitum ſunt delectabiles, ſed natura non corrumpitur manente eo cuius eſt natura. ergo neque habitus corrumpi poteſt manente ſubiecto.

¶ 2 Præt. Omnis corruptio formę vel eſt p corruptionem ſubiecti, vel eſt à contrario, ſicut ægritudo corrũpitur corrupto animali, vel etiã ſuperueniẽte ſanitate: ſed ſciẽ B tia, q̃ eſt qdã habitus, non põt corrũpi p corruptionẽ ſubiecti: quia intellectus q eſt ſubiectũ eius, eſt ſubſtantia quedã, & non corrũpitur, vt dr̃ in 1.* de Anima. Et ſimiliter etiã non põt corrumpi à contrario nã ſpecies intelligibiles non ſunt adinuicem contrariæ, vt dicitur in 7.* Metaph. ergo habitus ſcientiæ nullo modo corrũpi põt.

¶ 3 Pręt. Omnis corruptio eſt per aliquẽ motũ, ſed habitus ſcientiæ qui eſt in anima, nõ põt corrumpi per motum p ſe ipſius animæ, qa anima per ſe nõ mouetur, mouet C aũt per accidẽs p motũ corporis. nulla aũt tranſmutatio corporalis videtur poſſe corrũpere ſpẽs intelligibiles exiſtẽtes in intellectu, cũ intellectus ſit p ſe locus ſpecierũ ſine corpore. vnde ponit ꝙ nec p ſenſũ, nec per mortẽ corrumpuntur habitus. ergo ſciẽtia corrumpi non põt, & per conſequens nec habitus virtutis, qui etiam eſt in anima rationali: & ſicut Philoſophus dicit in 1.* Ethi. Virtutes ſunt permanentiores diſciplinis.

Sed contra eſt, ꝙ Philo D ſophus dicit in li.* de lõgit. & breuitate vitæ, ꝙ ſciẽtię corruptio eſt obliuio & deceptio: peccando etiã aliqs habitũ virtutis amittit, & ex cõtrarijs actibus virtutes generantur & corrũpuntur, vt dr̃: 2* Ethi.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſ'm ſe dr̃ aliqua forma corrũpi p contrarium ſuum, per accidẽs autem, per corruptionẽ ſui ſubiecti. Si igitur fuerit aliquis habitus, cuius ſubiectũ eſt corruptibile, & cuius cauſa habet cõtrariũ, vtroque E modo corrũpi poterit: ſicut patet de habitibus corporalibus. ſ. ſanitate & ægritudine. Illi vero habitus, quorũ ſubiectũ ẽ ĩcorruptibile, ñ poſſunt corrũpi p accidẽs. Sũt tñ habitus quidã, q etſi principaliter ſint in ſubiecto incorruptibili, ſecũdario tñ ſunt in ſubiecto corruptibili, ſicut habitus ſciẽtiæ, q prĩcipaliter eſt quidem in intellectu poſsibili, ſecundario autem in viribus apprehenſiuis ſenſitiuis, vt* ſupra dictum eſt. Et ideo ex parte intellectus poſsibilis habitus ſcientiæ, non poteſt corrum-

cauſæ eſſe ea q̃ ſunt in pte ſenſitiua, ad ea q̃ ſunt intellectus pp ꝙ ẽt hic ex pte ſubiecti poſuit hoc ſecũdariũ ſubiectũ, ipſa vocãs, q̃ tu celſi ingenij non p tranſibis ieiunus. Aduerte quoque ex eodẽ ar. quod hic expreſſe pluries habes, vnde habitũ ſcientiæ in nobis non eſſe ſpecies intelligibiles accipias. ille .n. & ſingulæ & oẽs carent cõtrarijs, ſcientiæ aũt nõ, vt in litera dicitur. Aduerte tertio ex ſecundo articulo, ꝙ author vndique affluens ꝓprijs rõnibus, nõ ſolum ad naturã rei reddit rõnem intẽſionis & remiſſionis, ſed ad res ſic ſignificatas, puta concrete vel abſtracte ex eadem radice deſcendit.

tex.65.to.2.

tex.52.to.3.

¶ In reſponſione ad tertium poſtremo in articulo tertio ſcrupulus occurrẽs. Non vitijs remouendus ẽ, vr̃ .n. contrariari hic tertius articulus primo in reſponſione ad tertiũ, dum ibi dr̃, ꝙ ſcientia ex corporalibus motibus non corrumpitur in ſe, ſed in ſuo actu impeditur, vt patet in ebrijs: hic vero confirmatur in reſponſione ad vltimum, ꝙ ſcientia corrumpitur pp mutationem, cui ſubiacent vires apprehenſiuæ interiores quæ ſubſunt tempori. Ad hoc.n. dicendũ eſt, ꝙ diligentius perſpecta verba literæ ſib. inuicem non aduerſantur. Primum.n. dictum loquitur de motibus partis interioris ſenſitiuæ tm̃: ſecundum aũt de eiſdem ut pariunt, uel non compeſcunt contrarias cauſas habituum, & intendit author ꝙ impedimenta partis ſenſitiuæ, ſi non ultra progrediantur non corrumpunt ſcientiam, ſed actum eius: & ideo remanet poſt mortem: ſi autem uel per diũturnam ceſſationem, uel poſitiuã imaginationem ad hoc ꝓgrediant, ꝙ propoſitiones contrariæ aut ſyllogiſmus fiat: quã-

ca.10.in medio tom. 5.

c.2.nõ multum à prin. tomo.2.

ca.3. in fine & ca.1.& 2. tomo.5.

q.50.artic.3. ad 3.

pit ex parte ſenſiti-
ua inchoet tantum
corruptio hæc. Effica-
citer tñ corrumpiť ſcié
tia p huiuſmodi obli
uioné vel deceptioné,
vt in litera dicitur in
3.articulo,

pi per accidens, ſed ſolum ex parte inferiorũ virium ſenſitiuarũ. Eſt igitur conſiderandum, ſi poſſunt huiuſmodi habitus p ſe corrũpi. Si igitur fuerit aliquis habitus qui habeat aliquod contrarium vel ex parte ſua, vel ex parte ſuę cauſę, poterit per ſe corrũpi: ſi vero non habet contrarium, non poterit per ſe corrumpi. Manifeſtum eſt autem, ꝙ ſpecies intelligibilis in intellectu poſſibili exiſtens, non habet aliquid contrarium; neque iterum in intellectu agente, qui eſt cauſa eius, põt aliquid eſſe contrarium. vnde ſi aliquis habitus ſit in intellectu poſsibili immediate ab intellectu agente cauſatus, talis habitus eſt incorruptibilis & per ſe, & per accidẽs. huiuſ G modi autem ſunt habitus primorum principiorum tam ſpeculabilium, quam practicorum, qui nulla obliuione, vel deceptione corrumpi poſſunt, ſicut Philoſophus dicit in 6.* Ethi. de prudentia, ꝙ non perditur per obliuionem. Aliquis verò habitus eſt in intellectu poſsibili ex ratione cauſatus. ſ. habitus concluſionum, qui dr̃ ſcientia, cuius cauſæ dupliciter poteſt aliquid contrarium eſſe. Vno modo, ex parte ipſarum propoſitionum ex quibus ratio procedit: etenim enuntiationi, quæ eſt, Bonũ eſt bonum, contraria eſt ea quæ eſt, Bonum non eſt bonum, ſ᷑m Philoſophũ in 2.* Periher. Alio modo, quantũ ad ipſum proceſſum rationis, prout ſyllogiſmus ſophiſticus opponitur ſyllogiſmo dialectico, vel demõſtratiuo. Sic igitur patet, ꝙ per falſam rationem poteſt corrumpi habitus veræ opinionis, aut etiam ſcientiæ, vnde H Philoſophus dicit, ꝙ deceptio eſt corruptio ſcientiæ, ſicut ſupra dictum eſt. Virtutum vero quædam ſunt intellectuales, quæ ſunt in ipſa ratione, vt dicitur in 6.* Ethic. de quibus eſt eadem ratio, quæ eſt de ſcientia vel opinione. Quædam vero ſunt in parte animæ appetitiua, quæ ſunt virtutes morales; & eadem ratio eſt de vitijs oppoſitis. Habitus autem appetitiuæ partis cauſantur per hoc, quod ratio nata eſt appetitiuam partem mouere; vnde per iudicium rationis in contrarium mouentis quocunque modo, ſcilicet, ſiue ex ignorantia, ſiue ex paſsione, vel etiam ex electione, corrumpitur habitus virtutis, vel vitij.

Cap. 5. in 6. tom. 5.

C. vlt. to. 1.

In argu. ad oppoſitum. *C. 4. 1. to. 5.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſicut dicitur in 7.* Eth. habitus ſimilitudinem habet naturæ, deficit tamen ab ipſa: & ideo cum natura rei nullo modo remoueatur ab ipſa, habitus difficile remouetur.

C. 10. non longe a fine tomo 5.

Ad secundum dicendum; quòd etſi ſpeciebus intelligibilibus non ſit aliquid contrarium, enuntiationibus tamen & proceſſui rationis, poteſt aliquid eſſe contrarium, vt dictum eſt.

In corp. art.

Ad tertium Dicendum, ꝙ ſcientia non remouetur per motum corporalẽ quãtum ad ipſam radicem habitus, ſed ſolũ quãtũ ad impedimentũ actus, inquantum intellectus indiget in ſuo actu viribus ſenſitiuis: quibus impedimentũ affertur per corporalem tranſmutationẽ. Sed per intelligibilẽ motum rõnis põt corrumpi habitus ſcientiæ, etiã quantum ad ipſam radicem habitus, & ſimiliter etiã poteſt corrumpi habitus virtutis: tñ quod dicitur, virtutes eſſe permanẽtiores diſciplinis, intelligẽdum eſt non, ex parte ſubiecti, vel cauſæ, ſed ex parte actus: nam virtutum vſus eſt continuus per totam vitam, non autem vſus diſciplinarum.

p. 700.

Articulus II.

Vtrum habitus poſsit diminui.

286 Ad secundum ſic proceditur. Videtur quòd habitus diminui non poſsit. Habitus enim eſt qua- F dam qualitas & forma ſimplex: ſimplex autem aut totum habetur, aut totum amittitur. ergo habitus etſi corrumpi poſsit, diminui non poteſt.

¶ 2 Præt. Omne quod conuenit accidenti, conuenit eidem ſecundũ ſe, vel ratione ſui ſubiecti; habitus autem ſecundum ſeipſum non intenditur & remittitur, alioquin ſequeretur quod aliqua ſpecies de ſuis indiuiduis prædicaretur ſecundum magis & minus. ſi igitur ſecundum participationem ſubiecti diminui poſsit, ſequeretur quod aliquid accidat habitui propriũ, quod non ſit commune ei & ſubiecto. cuicunque autem formæ conuenit aliquid proprium præter ſuum ſubiectum; illa forma eſt ſeparabilis, vt dicitur in primo * de anima Tex. 13. to. 2. ſequitur ergo quod habitus ſit forma ſeparabilis: quod eſt impoſsibile.

G ¶ 3 Præter. Ratio & natura habitus, ſicut & cuiuſlibet accidentis conſiſtit in concretione ad ſubiectum: vnde & quodlibet accidens diffinitur per ſuum ſubiectũ. ſi igitur habitus ſ᷑m ſeipſum nõ intẽditur, neque remittitur, neque etiam ſ᷑m concretionem ſui ad ſubiectum diminui poterit, & ita nullo modo diminuetur.

Sed contra eſt, quod cõtraria nata ſunt fieri circa idem, augmentum autem & diminutio ſunt contraria. cum igitur habitus poſsit augeri, videtur quod etiam poſsit diminui.

Respondeo Dicendum, ꝙ habitus dupliciter diminuuntur ſicut & augentur, vt ex* ſupradictis patet. Q. 52. art. 2. Et ſicut ex eadem cauſa augentur, ex qua generantur; ita ex eadem cauſa diminuuntur, ex qua corrumpuntur. H Nam diminutio habitus eſt quædam via ad corruptionem, ſicut econuerſo, generatio habitus eſt quoddam fundamentum augmenti ipſius.

Ad primum ergo dicendum, quod habitus ſecundum ſe conſideratus, eſt forma ſimplex, & ſecundum hoc non accidit ei diminutio, ſed ſecundum diuerſum modum participandi: qui prouenit ex indeterminatione potentiæ ipſius participantis, quæ ſcilicet diuerſimode poteſt vnam formam participare, vel quæ poteſt ad plura, vel ad pauciora extendi.

Ad secundum dicendum, ꝙ ratio illa procederet, ſi ipſa eſſentia habitus nullo modo diminueretur, hoc autem non ponimus, ſed quod quædam diminutio eſſentiæ habitus non habet principium ab habi- I tu, ſed à participante.

Ad tertium dicendum, ꝙ quocunque modo ſignificetur accidens, habet dependentiam ad ſubiectum ſecundum ſuam rationem, aliter tamen & aliter. Nam accidens ſignificatum in abſtracto importat habitudinem ad ſubiectum, quæ incipit ab accidente. & terminatur ad ſubiectum, nam albedo dicitur, qua aliquid eſt album: & ideo in diffinitione accidentis abſtracti non ponitur ſubiectum quaſi prima pars diffinitionis, quæ eſt genus, ſed quaſi ſecunda, quæ eſt differentia. Dicimus enim quòd ſimitas eſt curuitas naſi, ſed in cõcretis incipit habitudo à ſubiecto, & terminatur ad accidens. dicitur enim album quod habet K albedinem, propter quod in diffinitione huiuſmodi accidentis ponitur ſubiectum tanquam genus, quod eſt prima pars diffinitionis: dicimus enim ꝙ ſimum eſt naſus curuus. Sic igitur id, quod conuenit accidentibus ex parte ſubiecti, non autem ex ipſa ratione accidentis, non attribuitur accidenti in abſtracto, ſed in concreto, & huiuſmodi eſt intenſio & remiſsio in quibuſdam accidentibus. vnde albedo non dicitur magis & minus, ſed album. & eadem ratio eſt in habitibus, & alijs qualitatibus, niſi quòd quidam habitus augentur, vel diminuuntur per quandam additionem, vt ex* ſupradictis patet. Q. 52. art. 2.

ARTICVLVS III.

Vtrum habitus corrumpatur, vel diminuatur per ſolã ceſſationem ab opere.

287 2.2.q.24.artic.10. Et 1.diſt.17.q.2.art.5.corp. *q.49.art.2

AD TERTIVM ſic proceditur. Vĩ q habitus nõ corrumpatur, aut diminuatur per ſolam ceſſationem ab opere. Habitus.n.permanentiores ſunt quam paſsibiles qualitates, vt ex* ſupradictis apparet, ſed paſsibiles qualitates, non corrumpuntur, neque diminuuntur per ceſſationem ab actu. non enim albedo diminuitur, ſi viſum non immutet, neque calor ſi nõ calefaciat. ergo neque habitus diminuuntur, vel corrũpuntur per ceſſationem ab actu.

¶ 2 Præt. Corruptio & diminutio ſunt quædam mutationes: ſed nihil mutatur abſque aliqua cauſa mouente. cũ igitur ceſſatio ab actu non importet aliquam cauſam mouentem, non videtur q per ceſſationem ab actu poſſit eſſe diminutio, vel corruptio habitus.

¶ 3 Præte. Habitus ſcientiæ & virtutis ſunt in anima intellectiua, quæ eſt ſupra tempus: ea vero quæ ſunt ſupra tempus, non corrumpuntur, neque diminuuntur per temporis diuturnitatem. ergo neque hmõi habitus corrumpuntur, vel diminuuntur per temporis diuturnitatem, ſi diu aliquis abſque exercitio permaneat.

Cap.2. non multum à princ.to.2. † Ca.5. non lõge à prin. tomo 5.

SED CONTRA eſt, q *Philo. in lib. de longitudine & breuitate vitę dicit, q corruptio ſcientiæ non ſolum eſt deceptio, ſed etiã obliuio. & etiã in 8.† Ethic. dicitur, quod multas amicitias inappellatio diſſoluit, & eadem ratione alij habitus virtutum per ceſſationem ab actu diminuuntur, vel tolluntur.

Te.27.to.2.

RESPON. Dicendũ, q ſicut dicitur in 8. Phyſ. Aliquid poteſt eſſe mouens dupliciter. Vno modo, per ſe, q.ſ. mouet ſecundum rationem propriæ formæ, ſicut ignis calefacit. Alio modo, per accidens ſicut id, quod remouet prohibens, & hoc modo ceſſatio ab actu cauſat corruptionem, vel diminutionem habituum, inquantum.ſ. remouetur actus, qui prohibebat cauſas corrumpentes, vel diminuentes habitum. Dictum eſt *enim, q habitus per ſe corrumpuntur, vel diminuũtur ex contrario agente. vnde quorumcunque habituũ contraria ſubcreſcunt per temporis tractum, quæ oportet ſubtrahi per actum ab habitu procedentem. hmõi habitus diminuuntur, vel etiam tolluntur totaliter per diuturnam ceſſationem ab actu, vt patet etiam in ſcientia, & in virtute. Manifeſtum eſt enim, quod habitus virtutis moralis facit hominem promptum ad eligendum medium in operationibus & paſsionibus: cum autem aliquis non vtitur habitu virtutis ad moderandas paſsiones, vel operationes proprias, neceſſe eſt quod proueniant multæ paſsiones, & operationes præter modum virtutis ex inclinatione appetitus ſenſitiui & aliorum, quę exterius mouent: vnde corrumpitur virtus, vel diminuitur per ceſſationem ab actu. Similiter etiam eſt ex parte habituum intellectualium, ſecundum quos eſt homo promptus ad recte iudicandum de imaginatis. Cum igitur homo ceſſat ab vſu intellectualis habitus, inſurgunt imaginationes extraneæ, & quandoque ad contrarium ducentes, ita quòd niſi per frequentem vſum intellectualis habitus quodammodo ſuccidantur, vel comprimantur, redditur homo minus aptus ad recte iudicandum, & quandoque totaliter diſponitur ad contrarium: & ſic per ceſſationem ab actu, diminuitur, vel etiam corrumpitur intellectualis habitus.

Art.præced.

AD PRIMVM ergo dicendum, q ita etiam calor per ceſſationem à calefaciendo corrũperetur, ſi per hoc increſceret frigidum, quod eſt calidi corruptiuum.

AD SECVNDVM dicendum, q ceſſatio ab actu eſt

A mouens ad corrumptionem, vel diminutionem, ſicut remouens prohibens, *vt dictum eſt. In corp.art.

AD TERTIVM dicendum, q pars intellectiua animę ſecundum ſe eſt ſupra tempus, ſed pars ſenſitiua ſubiacet tempori: & ideo per temporis curſum tranſmutatur quantũ ad paſsiones appetitiuæ partis, & etiam quãtum ad vires apprehenſiuas. vnde Philoſophus dicit* in 4. Phyſ. quòd tempus eſt cauſa obliuionis. Text.117.& 118.com 2.

QVAESTIO LIIII.

B *De diſtinctione habituum, in quatuor articulos diuiſa.*

DEINDE conſiderandum eſt de diſtinctione habituum.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum multi habitus poſsint eſſe in vna potentia.

¶ Secundo, Vtrum habitus diſtinguantur ſecundum obiecta.

C ¶ Tertio, Vtrũ habitus diſtinguantur ſecundum bonum & malũ.

¶ Quarto, Vtrũ vnus habitus ex multis habitibus conſtituatur.

ARTICVLVS I.

Vtrum multi habitus poſsint eſſe in vna potentia.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vĩ q nõ poſsint eſſe multi habitus in vna potẽtia. Eorũ enim quę ſm

D idem diſtinguuntur, multiplicato vno multiplicatur & aliud: ſed ſecũdũ idem potentiæ & habitus diſtinguuntur. ſ. ſecundum actus & obiecta. ſimiliter ergo multiplicãtur. nõ ergo poſſunt eſſe multi habitus in vna potentia.

¶ 2 Præt. Potentia eſt virtus quædam ſimplex: ſed in vno ſubiecto ſimplici non poteſt eſſe diuerſitas accidentium, quia ſubiectum eſt cauſa accidẽtis: ab vno autem ſim

E plici non videtur procedere niſi vnum. ergo in vna potentia non poſſunt eſſe multi habitus.

¶ 3 Præt. Sicut corpus formatur per figuram, ita potẽtia formatur per habitum: ſed vnum corpus nõ poteſt ſimul formari diuerſis figuris. ergo neque vna potẽtia poteſt ſimul formari diuerſis habitibus. non ergo plures habitus poſſunt ſimul eſſe in vna potentia.

SED CONTRA eſt, q intellectus eſt vna potẽtia, in qua tñ ſunt diuerſarum ſcientiarum habitus.

RESPON. Dicendum, q ſicut

¶ *Super quęſtionis quinquageſimæ quartæ Artic. primum.*

IN 1. ar. q 54. aduerte Nouitie, ne fallaris in ſimilitudine habitudinis materiæ ad formam atque agens: & potentiæ ad habitum, atque obiectum. Inducitur enim & tenet quantum ad determinationem ad vnitatemq; actus ab uno agente: ſed non eſt extendenda ad vnitatẽ materię. nam oppoſitum intenti ſequeretur ſcilicet q ſicut in vna materia non poteſt ſimile eſſe niſi una forma, ſic nec in una potentia plures habitus. Similiter non eſt extendenda ad proportionem formæ & habitus quo ad ſimultatem, propter eãdem cauſam: unde eſto cautus, ut proportionalis ſimilitudo quo ad explicita tantum in litera intelligatur, & non falleris. ¶ In reſponſione ad primum eiuſdem 1. art. aduerte, q litera nõ dicit, quod omnis diuerſitas generica obiectorũ conſtituat diuerſitatem potentiarum, quoniam hoc manifeſte eſt falſum. nam mathematica, & metaphyſica, & naturalis, & moralis manifeſte hñt obiecta diuerſorum generum de theologia quoque in principio primæ partis dicitur, quod diſtinguitur in genere à mathematica. & vere ſic eſt, quia diſtinguuntur genere ſcibili: ſed ſat eſt huic literæ, q diuerſitas aliqua obiectorũ generica conſtituat diuerſitatẽ potentiarũ. Pñs enim rñſio in hoc ſtat, q diuerſitas potentiarum eſt neceſſario generica: habi-

288 2.2.q.47.artic.5.cor. Et 3.d.33.q.1.artic.1.q.1.cor. & d.35.q.2.art.3.q.2.ad 3. Et ver.q.15.artic.2.ad 11. Et vir.q.1.ar.12.ad 4.

q.49. arti.4. tuum vero, non eſt
neceſſario generica,
ſed ſpecifica ex hoc
enim, patet, ꝙ mul-
tiplicatis habitibus,
non oportet multi-
plicare potentias, ſi
cut nec multiplica-
tis ſpeciebus, gene-
ra. Quæ autem ſit illa
diſtinctio generica cõ
ſtituens diuerſitatem
potentiarũ, & quę nõ,
diſcutere alterius ne-
gotij eſt: & erit quæ-
ſtio ſpecialis.

ſupra dictum eſt,* habitus ſunt di F
ſpoſitiones quędam alicuius in po
tentia exiſtentis ad aliquid ſiue ad
naturã, ſiue ad operationem, vel fi
nem naturæ. Et de illis quidem ha
bitibus, qui ſunt diſpoſitiones ad
naturã, manifeſtum, eſt ꝙ poſſunt
plures eſſe in vno ſubiecto, eo qđ
vnius ſubiecti poſſunt diuerſimo-
de partes accipi, ſm quarũ diſpoſi
tionem habitus dicuntur, ſicut ſi
accipiantur humani corporis par
tes humores, prout diſponuntur
ſm naturam humanam, eſt habi-
tus vel diſpoſitio ſanitatis. Si vero G
accipiantur partes ſimiles, vt ner-
ui, & oſſa, & carnes, earum diſpoſitio in ordine ad na
turam, eſt fortitudo, aut macies. Si vero accipiantur
membra, vt manus, & pes, & huiuſmodi, earum diſpo-
D.205. ſitio naturæ conueniens, eſt pulchritudo; & ſic ſunt d
plures habitus, vel diſpoſitiones in eodẽ. Si vero loqua-
mur de habitibus, qui ſunt diſpoſitiones ad opera, qui-
proprie pertinent ad potentias, ſic etiam contingit
vnius potentiæ eſſe habitus plures, cuius ratio eſt: quia
ſubiectum habitus eſt potentia paſſiua, vt ſupra dictum
q.51.artic.2. eſt.* Potentia n. actiua tm̃ non eſt alicuius habitus ſub-
iectum, vt ex ſupradictis patet.* Potentia autem paſſi-
ua comparatur ad actum determinatum vnius ſpeciei,
ſicut materia ad formam: eo quod ſicut materia deter- H
minatur ad vnam formã per vnum agens, ita etiã poten
tia paſſiua à ratione vnius obiecti actiui determinatur
ad vnum actum ſm ſpeciem. vnde ſicut plura obiecta
poſſunt mouere vnam potentiam paſſiuam, ita vna po-
tentia paſſiua poteſt eſſe ſubiectum diuerſorum actuũ
vel perfectionum ſecundum ſpeciem. Habitus autem
ſunt quædam qualitates, aut formæ inhęrentes poten-
tiæ, quibus inclinatur potentia ad determinationem
actus ſecundum ſpeciem; vnde ad vnam potentiam poſ
ſunt plures habitus pertinere, ſicut & plures actus ſpe-
cie differentes.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut in re-
bus naturalibus diuerſitas ſpecierum eſt ſecundum for
mam: diuerſitas autem generum eſt ſecundum mate- I
Text. 16. & riam, vt dicitur in 5. Meta.* Ea enim ſunt diuerſa ge-
33. tomo 3. nere, quorum eſt materia diuerſa: ita etiam diuerſitas
obiectorum ſecundum genus, facit diſtinctionem po-
Cap.1. poſt tentiarum. Vnde Philoſoph. dicit in 6. Ethi.† quod ad
med.tom.5. ea quæ ſunt genere altera, ſunt etiam animæ particulæ
aliæ. Diuerſitas verò obiectorum ſm ſpeciem facit di-
uerſitatem actuum, ſm ſpeciem, & per conſequens ha-
bituum. Quæcunque autem ſunt diuerſa genere, ſunt
etiam ſpecie diuerſa, ſed non conuertitur: & ideo di-
D.1156. uerſarum potentiarum ſunt diuerſi actus ſpecie, & di-
uerſi habitus. non autem oportet quòd diuerſi habitus
ſint diuerſarum potentiarum, ſed poſſunt eſſe plures
vnius: & ſicut ſunt genera generum, & ſpecies ſpecie- K
rum, ita etiam contingit eſſe diuerſas ſpecies habituũ,
& potentiarum.

Ad secundum dicendum, quòd potentia etſi
ſit quidem ſimplex ſm eſſentiam, eſt tamen multiplex
virtute, ſecundum quod ad multos actus ſpecie differẽ-
tes ſe extendit; & ideo nihil prohibet in vna potentia
eſſe multos habitus ſpecie differentes.

Ad tertium dicendum, ꝙ corpus formatur
per figuram ſicut per propriam terminationem: habi-
tus aũt non eſt terminatio potentiæ, ſed eſt diſpoſitio
ad actum, ſicut ad vltimũ terminũ: & ideo non poſſent
D.50. eſſe vnius potentiæ ſimul plures actus niſi forte ſecun-
dum quod vnus comprehenditur ſub alio; ſicut nec
vnius corporis plures figuræ, niſi
ſecundum quod vna eſt in alia: ſi-
cut trigonum in tetragono. Non
enim poteſt intellectus ſimul mul
ta actu intelligere, poteſt tamen
ſimul habitu multa ſcire.

Articvlvs II.

*Vtrum habitus diſtinguantur ſe-
cundum obiecta.*

Ad secundum ſic proce-
ceditur. Videtur ꝙ habi-
tus non diſtinguantur ſe-
cundum obiecta. Cõtraria.n. ſunt
ſpecie differẽtia: ſed idem habitus
ſcientiæ eſt contrariorũ, ſicut me
dicina ſani & ęgri. non ergo ſecũ-
dum obiecta ſpecie differentia ha
bitus diſtinguuntur.

¶ 2 Præt. Diuerſæ ſcientiæ ſunt di
uerſi habitus: ſed idem ſcibile per
tinet ad diuerſas ſciẽtias. ſicut ter-
ram eſſe rotũdam demonſtrat na
turalis & aſtrologus, vt dicitur in
2. Phyſi.* ergo habitus non diſtin
guuntur ſecundum obiecta.

¶ 3 Præt. Eiuſdẽ actus eſt idẽ obie
ctũ: ſed idẽ act⁹ põt ꝑtinere ad di
uerſos habitus virtutũ, ſi ad diuer
ſos ſine referatur. ſicut dare pecu
niã alicui, ſi ſit ꝑꝑ Deum, pertinet
ad charitatẽ: ſi uero ſit ꝑꝑ debitũ
ſoluẽdũ, ꝑtinet ad iuſtitiã. ergo ẽt
idẽ obiectũ põt ad diuerſos habi-
tus ꝑtinere. nõ ergo ẽ diuerſitas ha
bituũ ſm diuerſitatẽ obiectorum.

Sed contra Actus diffe-
rũt ſpecie ſm diuerſitatẽ obiecto
rum, vt ſupra dictũ eſt,* ſed habi-
tus ſunt diſpoſitiones quędam ad
actus. ergo etiam habitus diſtin-
guuntur ſecundũ diuerſa obiecta.

Respondeo Dicendum,
ꝙ habitus & eſt forma quędam, &
eſt habitus. Poteſt ergo diſtinctio
habituum ſecundum ſpeciem at-
tendi aut ſecundum communem
modum, quo formæ ſpecie diſtin
guuntur, aut ſm proprium modũ
diſtinctionis habituũ. Diſtinguũ-
tur ſiquidem formæ adinuicẽ ſm
diuerſa principia actiua eo ꝙ om
ne agens facit ſimile ſm ſpeciem,
habitus autem importat ordinem
ad aliquid, oĩa autem, quæ dicun-
tur ſm ordinem ad aliquid, diſtin
guuntur ſecũdum diſtinctionem
eorum, ad quæ dicuntur. Eſt autẽ
habitus diſpoſitio quædã ad duo
ordinata, ſ. ad naturã, & operatio-
nem cõſequentẽ naturam. Sic igi-
tur ſecundum tria habitus ſpecie
diſtinguuntur. Vno quidem mõ,
ſecundum principia actiua talium
diſpoſitionũ: alio vero modo, ſm
naturam: tertio vero modo, ſecun
dum obiecta ſpecie differentia, vt
per ſequentia explicabitur.

¶ Super quæſtionis quinquageſimæ quar tæ Artic. ſecundum.

In artic. 2. dubium
occurrit ex Scoto
in 6. quæſtione pro-
logi primi ſententia-
rum, verba huius ar-
ticuli inducente, per-
uerſe expoſita neſcio
a ſe, vel ab altero. Ac-
ceptũ eſt. n. ex hac lite
ra, ꝙ vbi eſt idẽ ſcibi- 289
le, puta, ꝙ terra eſt ro Infra artic.
tũda per philoſophiã cor. & q.6
naturalem & aſtrolo- art. 1. cor.
giam, ꝙ ibi non ſint q.63. artic.
diſtincti habitus, ſed co. Et 5. Eth
ſunt diſtinctæ for- le.1. ſi. Et 2.
mę: quia non diſtin- de anima
guũtur per obiecta, 6. ſi.
ſed per principia acti-
ua. In corpore nãque
dr̃, ꝙ habitus inquan
tum formæ, diſtin-
guuntur per obiecta:
& in reſponſione ad
ſm dr̃, ꝙ media ſunt Text. 17. t.
principia actiua. Con
tra hanc ſententiam
arguit dupliciter,
Primo, quia impoſ-
ſibile eſt aliqua indi-
ſtincta eſſe ſm infe-
rius prædicatum, &
diſtincta ſm ſupe-
rius: forma autem eſt
ſuperius ad habitum,
vt patet. Secundo,
quia hoc ſupponit,
obiecta diſtinguere
habitus in alio gene-
re cauſæ, quam effe- q.1. art.3. &
ctiue, quod falſum q.18.
eſt, ſi aliquo modo
cauſant diſtinctionẽ
habituum.

¶ Ad hæc dicitur, ꝙ
falſa eſt in primis in-
terpretatio literæ. D.695.
neque. n. hoc ſomnia
uit diuus Thomas,
ſed intendit, qđ quia
habitus & formæ &
habitus ſunt, vtra-
que ſortiri poſſunt
diſtinctiua, ſcilicet
propria formarum,
& propria habituum,
& non quod cum
diſtinctione illarum
ſtet indiſtinctio ho-
rum. vnde in pro-
poſito vtraque diſtin-
ctiua concurrũt ſcili-
licet actiuorũ & obie
ctorum formaliũ. Ter
rã. n. eſſe rotũdam, &
eſt aliud obiectũ for-
male, & ꝑ aliud me-
dium ſcitum eſt reſpe
ctu aſtrologiæ & phi-
loſophiæ naturalis,
vt patet. nec opus eſt
afferendo vnum, affer
re ſemper aliud, vn-
de

de patet reſponſio ad primum Ad ſm vero dicitur, ꝙ obiectũ vt ob ꝗtũ, non dicit cauſam effectiuam: & propterea non prohibetur quin diſtinguat aliter quàm effectiue. & reuera poteſt diſtinguere non ſolum effectiue, ſed formaliter: extrinſece tamen & finaliter habitus ſunt de actibus, vt alias dictũ eſt. Idẽ enim eſt iudicium.

Ad primvm ergo dicẽdum ꝙ in diſtinctione potentiarum, vel etiã habituum, non eſt cõſiderandũ ipſum obiectũ materialiter ſed rõ obiecti differens ſpecie, vel etiã genere; quamuis aũt cõtraria ſpecie differant diuerſitate rerũ, tñ eadẽ rõ eſt cognoſcẽdi vtrũq;, quia vnum per aliud cognoſcitur. & ideo inquantum cõueniunt in vna ratione cognoſcibilis ptinẽt ad vnum habitum cognoſcitiuũ.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ terrã eſſe rotundã per aliud medium demonſtrat naturalis, & per aliud aſtrologus. Aſtrologus. n hoc demõſtrat per media mathematica, ſicut per figuras eclipſium, vel per aliud huiuſmodi. naturalis vero hoc demonſtrat per medium naturale, ſicut per motum grauiũ ad mediũ, vel p aliud hmõi. Tota aũt virtus demonſtrationis, quæ eſt

Text. 5. to. 1. ſyllogiſmus. faciẽs ſcire, vt dr̃ in 1. Poſt dependet ex medio, & ideo diuerſa media ſunt ſicut diuerſa principia actiua, ſecundum quæ habitus ſcientiarũ diuerſificant.

Ad tertivm dicendum, quod ſicut Philoſo. dicit in 2. phyſ.* & in 7. Ethic.† ita ſe habet finis in operabilibus, ſicut principium in demonſtratiuis: & ideo diuerſitas finium diuerſificat virtutes, ſicut & diuerſitas actiuorum principiorum: ſunt etiam ipſi fines obiecta actuum interiorum: qui maxime pertinent ad virtutes, vt ex ſupradictis patet.*

*Lib. 2. Phy. tex. 89. to. 2. †Li. 7. Ethic. ca. 8. à med. tom. 5. *q. 19. artic. 3. & 2.

¶ Super quæſtionis quinquageſimæ quartæ Artic. tertium.

IN arti. 3 nota quod apud authorem hic
290 non dr̃ ꝙ impoſſibile eſt, ꝙ idem habitus tranſeat de bono in malũ, aut econuerſo, ſed quod impoſſibile eſt, ꝙ ſit bonus & malus, eo qḋ ſunt bonus & malus diuerſarum ſpecierum, & contrarii impoſſibile eſt enim contraria eſſe ſimul vnius indiuidui. Et hoc bene nota pro ſequentibus.

Libr. 4. non multum remote à princip.

Articvlvs iii.

Vtrum habitus diſtinguantur ſecundum bonum, & malum.

AD tertivm ſic pcedi tur. Videt ꝙ habitus nõ diſtinguãtur ſm bonũ & malũ. Bonũ. n. & malũ ſunt cõtraria: ſed idẽ habitus ẽ cõtrariorũ, vt ſupra habitũ ẽ.* ergo habitus nõ diſtinguũtur ſecũdũ bonũ & malũ.

*Art. 2. ad 3.

¶ 2 Præt. Bonum cõuertitur cum ente, & ſic cum ſit cõmune omnibus, nõ põt ſumi vt differentia alicuius ſpeciei, vt patet per Philoſophũ in 3. Top.* ſimiliter etiã malũ cum ſit priuatio, & non ens, nõ poteſt eſſe alicuius entis differentia non ergo ſecundum bonum & malum poſſunt habitus ſpecie diſtingui.

¶ 3 Præt. Circa idem obiectum contingit eſſe diuerſos habitus malos, ſicut circa concupiſcentias intemperantiam & inſenſibilitatem: & ſimiliter etiam plures habitus bonos. ſ. virtutem humanam, & virtutem heroicam, ſiue diuinam, vt patet per Philo. in 7. Ethi.* non ergo diſtinguuntur habitus ſecundum bonum, & malum.

Cap. 1. circa princ. to. 5.

Sed contra eſt, quòd habitus bonus contrariatur habitui malo, ſicut virtus vitio: ſed cõtraria ſunt diuerſa ſecundum ſpeciem. ergo habitus differunt ſpecie ſecundum differentiam boni & mali.

Respondeo Dicendum, quod ſicut dictum eſt,* Habitus ſpecie diſtinguuntur non ſolum ſecundum obiecta & principia actiua, ſed etiam in ordine ad naturam. quod quidem contingit dupliciter. Vno modo ſecundum conuenientiam ad naturam, vel etiam ſecundum diſconuenientiã ab ipſa: & hoc modo diſtinguuntur ſpecie habitus bonus & malus. nam habitus bonus

*Art. præce.

A dicitur, qui diſponit ad actum conuenientem naturæ agentis; habitus autem malus dicitur, qui diſponit ad actum non conuenientem naturæ. ſicut actus virtutum naturæ humanæ conueniunt, eo quod ſunt ſecundum rationem: actus verò vitiorum cum ſint contra rationem, à natura humana diſcordant; & ſic manifeſtum eſt, quod ſecundum differentiam boni & mali, habitus ſpecie diſtinguuntur. Alio modo ſecundum naturam habitus diſtinguuntur ex eo, ꝙ habitus vnus diſponit ad actum conuenientem naturæ inferiori: alius autem habitus diſponit ad actum conuenientem naturæ ſuperiori. & ſic virtus humana, quæ diſponit ad actũ conuenientem naturæ humanæ, diſtinguitur à diuina virtute, vel heroica, quæ diſponit ad actum conuenientem

B cuidam ſuperiori naturæ.

Ad primvm ergo dicendum; quòd contrariorum poteſt eſſe vnus habitus ſecundum quòd contraria cõueniunt in vna ratione: nunquam tamen contingit, ꝙ habitus contrarij ſint vnius ſpeciei. Contrarietas enim habituum eſt ſecundum contrarias rationes, & ita ſm bonum & malum habitus diſtinguuntur, ſ. inquantum vnus habitus eſt bonus & alius malus, non autem ex hoc quod vnus eſt boni, & alius eſt mali.

Ad secvndvm dicẽdum, quod bonum ꝙ commune omni enti non eſt differentia conſtituens ſpeciẽ alicuius habitus, ſed quoddam bonum determinatum quod eſt ſecundum conuenientiam ad determinatam D. 970.

C naturam. ſcilicet humanam, ſimiliter etiam malum qḋ ẽ differẽtia cõſtitutiua habitus, nõ priuatio pura; ſed eſt aliquid determinatũ repugnans determinatæ naturæ.

Ad tertivm dicendũ, ꝙ plures habitus boni circa idem ſpecie diſtinguuntur ſecundum conuenĩetiam ad diuerſas naturas; vt dictũ eſt.* plures vero habitus mali diſtinguuntur circa idem agendum ſecũdum diuerſas repugnantias ad id, quod eſt ſm naturã: ſicut vni virtuti contrariantur diuerſa vitia circa eandem materiam.

*In corp. art.

Articvlvs iiii.

Vtrũ vnus habitus ex multis habitibus conſtituatur.

AD qvartvm ſic proceditur. Videt ꝙ vnus habitus ex pluribus habitibus

D cõſtituatur. Illud. n. cuius generatio nõ ſimul perficitur, ſed ſucceſſiue, videtur conſtitui, ex pluribus partibus, ſed generatio habitus nõ eſt ſimul, ſed ſucceſſiue ex pluribus actibus, vt ſupra habitum ẽ.* ergo vnus habitus conſtituitur ex pluribus habitibus.

*Supr. q. 53. arti. 2. ad 1.

¶ 2 Præt. Ex partibus conſtituitur totum: ſed vni habitui aſsignãtur multæ partes, ſicut Tullius* ponit multas partres fortitudinis & tẽperãtiæ, & aliarũ virtutũ. ergo vnus habitus conſtituitur ex pluribus.

*Lib. 2. de inuentione in fol. 4. ante finem lib.

E ¶ 3 Prat. De vna ſola concluſione poteſt ſciẽtia haberi actu & habitu: ſed multæ concluſiones ptinẽt ad vnam ſciẽtiam totam, ſicut ad geometriã, vel arithmeticã. ergo vnus habitus cõſtituit ex multis.

Sed contra Habitus cũ ſit qualitas ꝗdã, eſt forma ſimplex ſed nullũ ſimplex conſtituitur ex pluribus. ergo vnus habitus non conſtituitur ex pluribus habitus.

Respon. Dicẽdum, ꝙ habitus ad operationẽ ordinatus, de quo

¶ Super quæſtionis quinquageſimæ quartæ Art. quartum.

291 IN artic. 4. dubium primo occurrit ex Scoto in prologo primi ſententiarum, in aſſignatione primi ſubiecti habitus, vbi conatur ſoluere hanc rationem tactam in litera: Quòd ſicut potentia vna ad multa ſe extendit propter vnitatem obiecti, ita habitus: inquit enim Scotus, ꝙ proportiones obiecti ad potentiã, & obiecti ad habitum, ſunt diuerſæ. nam illa eſt actiui ad paſſiuum: iſta eſt cauſæ ad effectum: modo ita eſt, quod in quodcunque paſſum poteſt aliquod agens, poteſt omne eiuſdem rationis agens. Prima igitur extrema proportionis actiui ad paſſiuum,

q. 58. arti. 2.

ſunt communia ad omnia per ſe extrema illius proportionis F
nã inter illa communiſſima eſt adæquatio: quia in quocũq; eſt ratio vnius, reſpicit quodcunque in quo eſt ratio alterius, ſed prima extrema cauſe & effectus non ſunt communiſſima, q a inter illa non eſt adæquatio: nõ enim ſequitur, ſi cõmune poteſt cauſare habitum,

q ſpeciale poſſit. ¶Ad hoc dico, q miror valde de hoc viro: conſtat .n. clariſſime, q proportiones iſtæ currunt quo ad adæquationẽ, & q̃cũque nominata paripaſſu. qua .n. ratione actiuũ & paſſiuũ ſe ſe habent, eadẽ ratione cauſa & effectus, Quęcũq; namq; effectũ põt cauſare aliqua cã, põt eiuſdẽ rõnis ea producere, & econuerſo: & non minus ſpeciale, in quo ſaluaẽ rõ cõmunis põt pducere, & effectũ illius cõmunis, q poſ-
G ſit agere in paſſum illius cõis. Non video quomodo ſit intelligibile, cum actiuum reſpõdeat effectui & patienti, & p hic reſpondeat patienti, quia agit in eo ſuum effectũ, quod extrema pportiõis actiui ad paſſiuũ adæquent, & actiui & effectus nõ. Stat ergo ſolida rõ lrẽ, q q a pfectio pportiõai pfectibili &c.

nunc principaliter intendimus, eſt perfectio quædam potentiæ, omnis autem perfectio proportionatur ſuo pfectibili Vnde ſicut potentia, cum ſit vna ad multa ſe extendit ſecũdum quod cõueniũt in vno aliquo, ideſt, in generali quadã rõne obiectiua et habitus ad multa ſe extẽdit ſm q habet ordinẽ ad aliquod vnũ,

¶In eodem 4. art. dubium tritum occurrit de habitu ſcientiæ, quod tangitur in reſpõſione ad tertiũ, quomodo ſaluatur, q ſit vna qualitas ſimplex: & eſt quæſtio iſta & cũ extraneis, & cum Thomiſtis. Cum Thomiſtis quidem: quia quidã eorũ attribuunt S. Tho. quod putauerit habitum ſciẽtiæ eſſe ordinatas ſpecies intelligibiles ad vnã formalem rationẽ obiecti ſcibilis Quidã autem dicunt ſimplicem qualitatem eſſe habilitatem ad vſum illarum ſpecierum. Cum alijs vero, dum nõ aſſeuerant habitum ſcientificum vnum ſm ſpeciẽ & ſimplicem, extendere ſe ad tot rerũ naturas, quot in vna ſcientia tractare contingit. Thomiſtę igitur tenẽtes habitum ſciẽtificũ eſſe ſpe- H
cies ordinatas &c. ſuper authoritatibus. S. Tho. ſe fundãt, quarũ præcipuæ ſunt ex hoc lib. tres Prima eſt ex q. 52. art. 2. vbi author vult, q ſcientia augetur ſm ſe per additionem: ex qua arguitur ſic. Scientia ſecundum ſe augetur per additionẽ. ergo ipſi ſecundum ſe aliquid additur, ſed non niſi noua ſpecies intelligibilis. ergo ſpecies intelligibilis ſpectat ad habitualẽ ſciẽtiam in ſeipſa. Secunda eſt ex q 65. art. 1 ad primũ vbi vult, q Geometer ſtudio modico acquirit ſcientiam cõcluſionis quã nũquam cõſideraui &c Ex hoc arguitur, quod aliquid nouũ acquiritur modico ſtudio. Tertia eſt ex q 67. art 2. ubi uult: q ſpecies intelligibiles ſe habent ad ſcientiam vt formales: phãtaſmata autem vt materialia Ex hoc arguitur. ergo ſciẽtia formaliter eſt ipſa ſpecies intelligibilis Ex tertia parte aſſumitur art. 2. quæſt. 12. vbi author expreſſe vult ſcientiam augeri per ſucceſſiuam generationem ſpecierum intelligibilium. Et vo-
I cat hoc augmentum ſm eſſentiam ipſius habitus ſcientiæ, &c. ex quæſtione de veritate, quæſt. 8. art. 16. ad 4. vbi dicit, q vna tota ſciẽtia cõprehẽdit ſub ſe diuerſas ſcientias particulares, quibus concluſiones diuerſæ cognoſcuntẽ. Et in quæſt. 24. art. 4. ad 8. vbi dicit, quod ordinatio aliqualis ſpecierũ intelligibilium facit habitum. Et in quæſt 10. ar. 2. approbat uiam dicẽtium quod ſpecies conſeruantur in intellectu, quarũ ordinatio eſt habitus ſcientiæ. Ex tertio quoque ſententiarum diſt. 14 ar. 3. quæſt. 4. ubi uult, quod ſcientia infuſa animæ Chriſti, ſit unus habitus, & tamen multę ſpecies.

¶Aliorum autem occurrit in primis Aureolus, deinde Gregorius de Arimino in prologo primi ſententiarum, quęſt. 3. articu. 1. pluribus rationibus Primo ex parte operationis, quia ſequeretur, quod habens habitũ ſcientificum primæ cõcluſionis in geometria, poſſet exire in actum ſciendi cętera geometriæ concluſiones, quas nunquã conſiderauit: hoc eſt falſum. ergo K
Probatur ſequela: quia habitus ſcientiæ primę concluſionis p ſe, & habitus omnium reliquarum, ſunt eiuſdẽ rationis ſpecialiſſimæ, licet differant ſecundum perfectum & imperfectum: Conſtat autem, quod in quemcũque actum poteſt aliqua forma, poteſt quælibet eiuſdẽ rationis ſpecialiſſima. Nec valet, inquit Grego. ſi dicatur q iſta maxima tenet ſolum in formis eiuſdem rationis & æque perfectis: quia differentia ſecundum perfectum, & imperfectum non tollit, aut dat ſubſtantiã actionis, ſed variat actionem etiam ſecundum perfectum, & imperfectum. minimus enim calor poteſt calefacere & exiccare, ſed uis non ita perfecte. ſicut intẽſius calor. Et confirmatur authoritate Auerr. in primo cœli, comment. 19. & in 3. cœli comment. 92. expreſſe dicentis, quod vbi eſt eadem forma, eſt eadem actio ſecundum ſpeciem, licet magis vel minus perfecta.

Secundo, ex parte generationis quia habitus habentes diuerſas generationes: corruptiones, intẽſiones, & remiſſiones, ſunt diuerſi: ſed reſpectu primæ cõcluſionis geometriæ, & cẽteſimæ habitus ſcientifici ſunt huiuſmodi. ergo minor quo ad intenſionẽ & remiſſionẽ eſt clara: quoad corruptionẽ patet ex obliuione centeſimæ demonſtrationis, ſe medij ſtante prima & tunc patet q oportebit generationẽ aliã fieri. Tertio ex parte augmẽtationis: Habitus geometriæ p vos dupl augeẽ, ſ. per actus frequẽtatos circa eadẽ cõcluſionẽ, & p actus circa diuerſas ſucceſſiue concluſiones. Aut ergo duplici augmẽtationis modo acquiritur diuerſa ſm ſpeciem entitas abſoluta in illo habitu, aut eadem, ſi di-
G uerſa, ergo habitus ille non eſt ſimplex qualitas: ſi eadẽ; ergo ſiue hoc, ſiue illo mõ generet, ad idẽ inclinabit: ſicut q a calor eiuſdẽ rationis rẽ ſuſcipit quomodocunque intẽdatur, ideo ſiue a ſole, ſiue ab igne intendatur, in idẽ poteſt intenſius, & ſic ſequitur, & quòd frequentans actus circa primã cõcluſionem, acquirat ſeu formet notitiam centeſimæ: & quòd demonſtrãs centeſimam concluſionem, intẽdat notitiã primæ. Quarto, ex parte oppoſitorum, quia ſcientia primæ cõcluſionis nõ opponitur ignorantiæ etiam prauę diſpoſitionis tam actualis, quã habitualis centeſimæ, quia ſtat ſimul in eodem, vt patet. ergo nõ eſt eadem ſimplex qualitas habitus vtriuſque. Patet. ſequela, quia eædem qualitates ſecundum ſpeciem habent eandem qualitatem ſecundum ſpeciem contrariam &c.

¶Ad euidentiã huius difficultatis, quã Thomiſtæ multi fugere videntur dicentes diuũ Thomam modo declinare in vnã, modo in alteram opinionẽ, etiã in hac prima ſecundæ, & ma-
H gis declinaſſe in opinione m dicentẽ, habitum ſciẽtiæ eſſe ordinatas ſpecies: ſcito quòd ſententia diui Tho. eſt quod habitus ſcientiæ eſt ſimplex qualitas extendens ſe ad omnes concluſiones ſpectantes ad eãdem rationem ſpecialiſſimam ſub hoc genere, quod eſt ſcibile. vbi quatuor videnda ſunt. Primo quòd habitus ſcientiæ eſt ſimplex qualitas. Secundo, quomodo ſe habet ad ſeu e diuerſas cõcluſiones. Tertio quomodo ſe habet ad ſpecies intelligibiles, & diuerſitatem earum. Quarto, quid dicendum obiectis in oppoſitum.

¶Quo ad primum, ſupponendo pro nunc dari, & conſeruari ſpecies intelligibiles in intellectu. & vnitatem ſpecificã ſcientiæ attendi penes vnitatem ſpecificã ſcibilis, nõ inquantũ eſt in hoc, vel illo genere ſubſtantiæ, vel quantitatis, ſed inquantũ eſt in genere ſcibilis, quorum vtrunque in doctrina authoris eſt indubitatum: oportet concedere, q aliqua vna habitua-
I lis ſcientia ſecũ ſuam ſpeciem, puta geometria, duas res ponat in intellectu noſtro. prima eſt ſpecies intelligibiles linearum, angulorum, figurarum &c. ſecũda eſt habilitas ad prompte, faciliter delectabiliterque conſiderandum cõcluſiones ſcitas in geometria. Qđ enim oportet ponere ſpecies intelligibiles ordinatas ad vnam & eandem rationem formalem talis ſcibilis, patet ex eo quòd plura ſecundum ſpeciem non occurrunt ad vnum ſecundum ſpeciem, niſi aliquo modo ordinata ad illud vnum, vt patet in pluralitate heterogeneorũ tã in naturalibus, quam artificialibus. Quomodo enim ſpecies intelligibiles ſubiecti, puta lunæ, & ſpecies accidẽtis, puta eclipſis, & ſpecies cauſæ rei, puta interpoſitio terræ &c. in vnũ ſm ſpeciem actum ſciendi conuenient, niſi aliquo modo ordinatæ? & rurſus quomodo tot ſpecies tot rerum contentarum ſub vna ſpecie ſcibilis vt ſic, conuenient niſi ordinatæ: vbi enim pluralitas ſine ordine, ibi cõfuſio. Quòd autem exigatur habi-
K litas aliqua ad vtendum prompte, faciliter &c. ſpeciebus iſtis ſic ordinatis, ex hoc ipſo patet, quod intellectus cum ſit ſecũdum ſe ſicut tabula raſa, nõ eſt ſecundũ ſe ordinatus ad vſum talem talium ſic ordinatorum ad ſcibilẽ vnum, ſed oportet p aliquam ſibi additam qualitatẽ reſpicientem per ſe primo illud ſcibile, determinari ad prompte facilitar, & delectabiliter vtẽdum quibuſcunque ſpecibus, & actibus in ordine ad illud. hanc autem qualitatem, habilitatem, eſſe conſtat vnam iuxta vnitatem ſui obiecti, ac per hoc vnius ſpeciei ſpecialiſſimę, & conſequenter qualitatem ſimplicem, cum ſpecies ſit qualitatis. His autem duobus in intellectu cõcurrentibus profecto ſecundum aliquam ſcientiam, videndum reſtat, quid horum non habitus, ſed habitus talis, ſcilicet, ſcientię humanæ, quæ eſt habitus per demonſtrationem acquiſitus, rationem eſſentialiter habet, Notanter autem dixi, non habitus

bitus, quia eſſ at quod ſpecies intelligibiles apud S. Tho. ſunt habitus intellectuales: & ſimiliter dixi ſciētię humanæ, q cōſtat in angelis habitus ſciētiæ ñ eſſe niſi ſpecies intelligibiles. & non aduertere ad hæc duo, fuit forte occaſio erroris aliquibus. Quod autē ſcientia de qua loquimur, nō ſit eſſentialiter

puta, ad vnā ſpecialem rationem obiecti, vel vnam naturā, vel vnum principium, vt ex ſupra dictis patet. *Si igitur conſideremus habitum ſecundum ea, ad quæ ſe extendit, ſic inueniemus in eo quādam multiplicitatem. Sed quia illa multiplicitas eſt ordinata ad aliquid vnum, ad quod principaliter reſpicit habitus, inde eſt ꝙ habitus eſt qualitas ſimplex non cōſtituta ex pluribus habitibus, etiā ſi ad multa ſe extendat. Non.n. vnus habitus ſe extēdit ad multa, niſi in ordine ad vnū ex quo habet vnitatē.

B AD PRIMVM ergo dicēdū,

plures ſpēs intelligibiles ordinatę, ſed ſimplex qualitas, manifeſtū eſt ex hoc, ꝙ habitus ſciētificus eſt eſſentialiter in prima ſpē qualitatis, vt vna eius ſpēs ſpāliſſima. (q. 52. arti. 1. & 2.) Cōſtat autē ꝙ nulla ſpēs qualitatis eſt cōpoſita ex plurib. qualitatibus diuerſarū ſpērū, quales ſunt ſpēs intelligibiles. ergo vel ſciæ habitū negēt eſſe ſpēm aliq̄ eſſentialiter in gñe qualitatis, ponēdo ipſam eſſe vnā ordine ſicut exercitū, & in gñe relationis formale, & materiale ſolū in gñe qualitatis: ꝙ repugnat toti doctrinę huius tractatus: vel concedāt ipſam nō eſſe formaliter ſpēs ordinatas, ſed qualitatē ſimplicē ad vtēdum illis. Putandū eſt igitur ꝙ in vna ſcia, puta Metaphyſica, inuenitur intellectus in illa ꝑfectus ſic diſpoſitus, quod habet ſpēs intelligibiles elementorum miſtorum, plantarum, animalium, hominū, quāti, qualis, relationis, motus &c. bene diſpoſitas, quatenus repræſentāt gradus Metaphyſicales, id eſt, ſpectātes ad ens inquantum ens, & quod habet qualitatē quādā determinantem ipſum nō ſolum ad vtendum, ſed ponendū & ordinandum ſpecies in tali ordine: & hæc qualitas eſt eſſentialiter habitus ſcientiæ quia dat formaliter intellectui facultatē faciendi hmōi diſpōnē in ſpeciebus, & vtēdi illis prompte, faciliter, delectabiliter. Et hoc hēt ex hoc, ꝙ ꝑ ſe primo reſpicit rōnē formalē obiecti ſcibilis ſpecificā̄tē & vnitatē ſpecificā ꝓbentem ipſi primū.n. in vnoquoq; eſt cā cęterorū: vnde ꝙ illę ſpēs ad illud vnū ordinent, ex habitu hēt, cui ꝑ ſe primo cōuenit ad illud vnum ordinari, & non ecōuerſo; hoc de primo.

¶Quo ad ſecundum ſcito, ꝙ. vt patet ex 5. Metap. & ſuperius allegatum eſt, de ratione habitus eſt, ꝙ habēs ipſum, ſit partibile ſecūdum locū, potentiam, vel ſpeciem: & vt Simplicius ſuperius allegatus dixit, ſcientia imperfecta à ſcientia perfecta differt in hoc, ꝙ illa habentis partes in potentia, iſta eſt habentis partes ſecūdū ſpeciem. Ex his autem hoc ſolū pro nunc accipio, ꝙ habitus ſcientiæ comparatur ad diuerſa ſcire diuerſarum concluſionū vt ad partes, in potentia qdem quādo eſt imperfectus, in actu vero quādo eſt ꝑfectus. Quod vt plenius intelligas, cogita, ꝙ in intellectu in quo oritur geometria, eſt potentia ad ſcire primā concluſionem, & potentia ad ſcire ſecundā, & potentia ad ſcire tertiam, & ſic de alijs. Sic ꝙ habitus ſciētię incipiēs perficit intellectum ſecūdum primā potentiam, deinde per ſecundā demonſtrationem extendit ad perficiendum intellectum ſecundum ſecundā potentiā, & per tertiam extenditur ad perficiendum ſecūdū tertiā, & ſic deinceps. nec refert ſiō es illæ potētiæ ſunt multæ partiales potentiæ, aut ſint vna: quoniā ſi ponat vna ſola potentia ad ſcire oīum cōcluſionū, illa potētia vna formaliter, & multæ æqualēter eidem habitui ſubijcitur paulatim, ac ſi eſſent multæ potentię qbus æquiualet. Si vero ponātur multæ partiales, tunc habitus ſcientiæ habebit ꝓ partibus ſubiecti non ſolum actus multos ſciendi, ſed potentias ad illos. Quomodolibet ergo ponatur, referendum eſt ad habitus ſcientiæ comparatæ ad ſcire diuerſarum cōcluſionum, & potentias ſiue diſtinctas, ſiue nō ad illa ſcire, vt ad partes habentis ipſum. Et ex hoc manifeſtatē

E augmentū ſcientiæ extenſiuū, ꝙ author vocat ꝑ additionē. Ex hoc.n. ꝙ intellectus, vt eſt in potentia ad ſecundā cōcluſionē, non remanet interminatus, ſed ſubijcitur illi qualitati ſimplici reſpicienti obiectum primū, extendit habitus ad occupādū non partem loci, ſed partem potentiæ q̄ prius nō actuabat: & hoc bene nota, qm̄ ex his ſoluentur obiecta. Hoc de ſecundo.

¶Quo ad tertium, ſcito, ꝙ habitus ſciētificus quatuor habitudines habet ad ſpecies intelligibiles ordinatas. Prima eſt effectus ad cauſam, ſecunda cauſæ ad effectum: tertia cōplementi ad inchoationē: quarta totius ad partes nō eſſentiales, nec integrales, ſed poſſibiles. Et ꝓ manifeſtatione primarū duarum recolere oportet, ꝙ ſicut in ſcientia eſt duplex: ordo primus ſ partium vnius & eiuſdem demōſtrationis, ſecūdus diuerſarū demōſtrationum inter ſe: ita eſt duplex collectio ordinata ſpecierum intelligibilium. Prima ſpecierum faciētium vnā demonſtrationem: ſecunda eſt ſpecierum facientium ſecundā de-

A monſtrationem cum ſpēbus facientibus primam, & ſic deinceps. Prima collectio eſt cauſa habitus ſcientifici: quia eſt cauſa ipſius actualis ſcire, ꝙ eſt effectus demōſtrationis, ꝙ eſt cauſa ipſius habitus ſcientifici: habitus enim ſciēdi ex actu ſciēdi generatur. Et ſcito, quod non ſolum collectio ſpecierum ꝓ prima demonſtratione eſt cauſa ſcientifici habitus, ſed ſingulæ collectiones, pro ſingulis ſuccedentibus demōſtrationibus ſunt cauſę ipſius habitus, diuerſimode tñ: quia prima eſt cauſa generatiua, alię vero ſūt cauſæ augmentatiuæ augmento extenſiuo: ſicut prima demōſtratio facit habitum, ſubſequentes autē extendunt illū. Secunda aūt collectio quo ad vnitatē ordinis, eſt effectus ipſius habitus, quia intellectus adeptus iam habitu, & determinatus iā ad obiectum ſcibile tale, efficitur potens ad ordinādum alias ſpecies ad acquiſitā rationē talis obiecti. Et ſicut prima demōſtratio in ſcientia vna eſt principium ſecundæ, ita proportionaliter habitus acquiſitus ꝑ prima demōſtratione inchoat ſcire actuale ſecundę concluſionis, adunando ad adunādum & ordinandum ſpecies ꝓ ſecūda demōſtratione, & ſic deinceps: & hoc vt dictum, eſt quia per ſe primo reſpicit formale obiectum. Tertia autē habitudo patet ex eo, quod cum obiectum propriū habitus ſit ēt obiectum, licet partiale potentiæ & ſcibile, puta vnitas, ſiue numerus in Arithmetica obijcitur prius ordine generationis intellectui primā demōſtrationē formāti per ordinatas illius demō-

C ſtrationis ſpecies, quam habitui q requiritur in intellectu ex ſcire facto per demonſtrationem: ſed potētia intellectus ad tale obiectum vt ſcibile, non niſi inchoatiue determinatur ꝑ huiuſmodi ſpecies ordinatas, quia non niſi vt ordinātur ad ſcientiam illius obiecti. vnde completiue determinatur per habitū quo iam intellectus non vt in via, quemadmodum per ſpecies ordinatas, ſed vt in termino, nec per modum paſſionis tranſeuntis, quemadmodū per actum ſciēdi, ſed firmiter & quaſi immobiliter patet obiectū illud ſcibile vt ſic. Quarta vero habitudo patet ex præcedenti, & ex repræſentatione ſpecierum, & ex potentijs antedictis, & ex actibus ſciendi diuerſas concluſiones, & retrograde ordine procedendo, ſi actus diuerſi ſciendi diuerſas concluſiones in vna ſcia ſunt velut partes hñtis habitus, & diuerſæ ſpēs ad diuerſos hmōi actus ordinanē, vt patet conſequēs eſt, vt ipſæ quoq; ſpēs in partiū coordinationē cadāt. Idē quoq; ſequitur ex eo, ꝙ ad ꝑficiendū potētiā intellectus re-

D ſpectu huius cōcluſionis, aliæ ſpēs ordinantē ab illis, q̄ ordinantur ad ꝑficiendū potentiā reſpectu alterius cōcluſionis eiuſdē ſciæ & ſcibilis formaliter: cū ēt nā ſcia duo exigat, aſſimilationē intellectus ad res, de qbus eſt ſcia, & determinationē intellectus ad cōponendū, diuidendum, diſcurrendūque inter huiuſmodi res, & primum fiat per ſpecies intelligibiles: ſecūdum autem per illam qualitatem, habilitātem intellectū ad tale ſcibile. & conſtet quod primum ordinatur ad ſecūdū, in quo conſummatur ſcientia, cōſequens eſt ꝙ ſpecies intelligibiles repræſentando ea de quibus eſt ſcientia, claudātur ſub ſciētia tanquam ſecundaria ſub principali, ac ꝑ hoc ſcientia ꝑ ſeipſam habet actum cōponēdi &c. per ſpecies vero habet actū repræſentandi: ſicut prudentia per ſeipſam ꝑcipit, & per eubuliam conſiliatur. Cū igitur determinatio intellectus ad ſcibile plura exigat. & in ſpeciebus intelligibilibus ordinatis inchoatiue ſit, & in qualitate illa ſimplici cōſummet, cōſequēs ē, ꝙ ſpe-

E cies intelligibiles tanq̄ partes potentiales ſcientiæ ſint, vigilādū q; ſit, cū de attributis cōditionibus, ſeu actibus ſciētiæ ē ſermo, q d ei cōueniat immediate & q d mediāte parte potētiali: quid ſimpliciter, & quid ſecundum partem. Hæc de tertio.

¶Quo ad quartum. Prima authoritas S. Th. nihil penitus obſtat, quia augmentum per additionem ibi vocatur augmētū extēſiuum, vt expreſſe ipſemet ſe declarat inferius in q. 66. ar. 1. vbi repetita diſtinctione de augmento formæ ſecūdū ſeipſam, & ex parte ſubiecti participātis, dicit, ꝙ magnitudo, vel paruitas formę ſecundum ſeipſam attenditur ſecundum ea, ad quæ ſe extēdit. & q a ſciētia modo ad pauciora, modo ad plura ſe extendit: ideo ſic ſuſcipit augmentū. Virtus autem moralis, quia ad omnia oportet ꝙ ſe extendat, ideo non ſic augetur vnde ex hoc quod author dicit ipſam augeri per additionē, nihil aliud habetur, niſi ꝙ augetur extenſiue, quia ad plura continue ſe extendit. ex hoc vero, quod dicit ſecūdū ſeipſam ſic augeri,

geri, non habetur ꝙ in ipſa ſua eſſentiæ fiat additio: ſed qđ ex F ipſa eius ſpecifica rõne habet ꝙ ſic augeatur, vt in illa q. 52. declaratum eſt. Secunda vero authoritas ex quæſt. 65. inferius, cum exemplariter ab authore inducatur, intelligenda proculdubio eſt iuxta ſenſum a ſeipſo datũ, vbi ex propoſito ſuperius hoc declarauit. ſ. q. 54. art. 4. ad tertium. Intendit ergo de acquiſitione non terminãte generationẽ ſcientiæ, ſed terminante augmentationẽ eiuſdẽ: ita ꝙ geometra modicn ſtudin acquirit demõſtratione augmentante ſciẽtiam, notitiã concluſionis, quã nunquam conſiderauit. hoc .n. eſt ac G quirere ſcientiã nouæ cõcluſionis. quis nõ ſic acquirere ſcientiã illã ſimpliciter. i. acquirit illã inquantũ eſt ſcientia illius concluſionis, quam nunquam conſiderauit, quamuis non acqrat illam ſciẽtiam ſimpliciter. Tertia quoque authoritas ex quæ. 66. inferius, non obſtat: quia, vt ex dictis patet, ſpecies intelligibiles ſunt principia actuum, ex quibus fiũt virtutes intellectuales, ac per hoc dicũtur formales in virtutibus intellectualibus, cum quo patet ſtare, ꝙ non ſunt ipſæ eſſentiæ virtutum intellectualiũ. poteſt & aliter exponi illa authoritas, vt dicetur ſed hoc hic ſufficit. Ex his aũt clare liquet, ꝙ author i hoc opere nõ declinat modo in hãc mõ in illã: ſed firmiter tenet, ꝙ eſt ſimplex qualitas. Ad authoritatẽ vero ex tertia parte, q. 12. allatam dicẽdũ eſt in primis, ꝙ labor eſt in æquiuoco: qm, vt ibi patet, ſcientia ſumitur ibi pro notitia intellectiua habituali, qua cognoſcũtur omnia, quæ poſſunt lumine intellectus agentis cognoſci: talem aũt notitiã acquiſitã conſtat eſſe vnã H aggregatione & nõ ſimplicitate. hic autẽ loquimur de aliqua vna ſcientia ſm ſpeciem: vnde ſi tota geometria in nobis per vnã ſolã ſpeciem naturaliter ſciretur, & arithmetica per vnã aliã, & Metaphyſica per vna aliã, & ſic deinceps, nihil deperit illi proceſſui, qui fit in illo articulo ex ꝓpoſitionibus eius: & tñ non verteretur in dubium, ꝙ vna ſcientia ſm ſpeciem eſſet ſimplex qualitas. Probatur hoc quod dixi: quia ex hoc, ꝙ poſt vnam ſpeciem generatur alia, augeri dicitur in Chriſto ſciẽtia acquiſita ſm eſſentiã habitus, & vere author nihil aliud intẽdit, niſi ꝙ in Chriſto fuit augmentatio habitualis notitiæ ſecũdũ eſſentiã. i. quod ipſa eſſentia habitualis notitiæ augebatur, & hoc probat, quia per additionem formæ ad formam. Et licet hæc expoſitio ſit ſufficiens, quia eſt literalis & ſatisfacit propoſito, poſſet tamen aliter dici, ꝙ quia augmentũ ſciẽtiæ intenſiuum occultum eſt, extenſiuum vero etiam occultũ niſi ſm annexam aggenerationem ſpecierum intelligibilium, & author ſcientiæ profectum ſm eſſentiam diſtinguebat cõtra I profectũ quo ad effectũ: ideo ex una & eadẽ parte locat habitum ſciæ ſm ſe cum ſpẽbus intelligibilibus, & ex alia effectũ à notoribus. ſ. ſpẽbus intelligibilibus declarauit profectũ ſciæ in Chriſto. Et uocauit augmentũ ſm eſſentiã, vt diſtinguit cõtra effectum, & hoc ſufficiebat propoſito ſuo: prima tñ expoſitio amplectenda omnino eſt. Ad authoritates aũt ex q. de veritate, & tertio ſniarum, quãuis poſſet dici, ꝙ author ante cõpoſitã Summam vſus eſt opinione illa, ꝙ habitus ſcientificus eſſet ordinatio ſpẽrum: ſed poſtmodum in Summa propriam ſniam dixerit: ſingulæ tamen authoritates ſane intelligi poſſunt. nã in q. 8. loquiẽ de particularibus ſcijs actualibus. i. diuerſis demonſtrationibus diuerſarum cõcluſionũ, ad quas ſm ſpecies intelligibiles earum ſe habet habitus ſcientiæ, vt coiũ ad partes potentiales. Et hoc ſufficit ad verificandum illud di K ctum quaſi exemplariter. In quæſt. vero 10. non dicit, ꝙ ordinatio ſpecierum eſt habitus, ſed efficit habitum: quod cõcedimus, vt patet ex dictis. In q autem 24. expreſſe patet, ꝙ recitatiue loquitur, & ꝙ nihil illius opinionis recitatæ ibi approbat, niſi ꝙ ſpecies conſeruentur, & vis conſeruatiua ſit memoria intellectiua. In tertio demum ſententiarum, diſt. 14. dicta & allegata, quãtæ ſint authoritatis, manifeſtat ipſe author in tertia parte, q. 9. ar. vlt. vbi iterum tractans eandẽ quæſtionẽ, determinat oppoſitũ. Vnde tu Thomiſta aduerte, ex hoc, ꝙ intellectus habet ſingulas ſpecies ſecũdum ſingulas naturas, ſequiẽ ꝙ habeat diuerſos habitus ordinãtes illas ad diuerſa ſubiecta ſcibilia: non tamen ꝙ ipſæ ſpecies ſint habitus ſcientificus, ſed ſunt habitus intellectus inchoantes habitũ ſcientię, & partes huius potentiales, vt dictũ eſt. Si .n. in intellectu noſtro eſſent vniuerſales formæ, vt ſũt in angelis, nõ oporteret iuxta ſcibilium ſpecies ordinare: ſed vnica ſpecie in totã vnã ſcibilis ſpeciem ſe hẽret vnico ẽt actu ſciẽdi. & hæc de authoritatibus ſufficiant, ex quibus coniunctis huic doctrinæ cæteras, ſi q̃ ſunt, interpretari poſſe facile puto. Nunc ad rõnes in ẽdũ eſt allatas & firmatas, vt magis veritas eluceſcat. Et ad primã dr̃ dupliciter, primo ꝙ illa maxima. ſ. in quemcunq; actũ põt forma aliqua, poteſt qualibet eiuſdẽ ſpẽi, licet non æque perfecte: nõ eſt vera, nec ꝓbata, nec aſſumpta ab Auerr. niſi in formis ſimplicibus ſm eſſentiã & potentias, quales ſunt formæ homogeneorum. In formis aũt heterogeneorũ, q̃ ſunt ſimplices ſm eſſentiã, multiplices aũt ſm potẽtiã falſa eſt. Manifeſtum .n. eſt, ꝙ aıal mõ genitum, & poſt perfectũ, ſunt eiuſdem ſpẽi ſpẽaliſſimæ: & tñ perfectum poteſt in actum generationis, & imperfectum non. vnde propoſitio illa ſic vñiter eſt contra Ariſt. 4. Metheo. ponentem differentiam inter perfectum & imperfectum in hoc, ꝙ perfectum vnumquodq; eſt, cu põt gñare ſibi ſimile. vnde cum habitus ſit forma ſimplex in eſſentia, & multiplex in potentia. hẽt .n. & ſpẽs intelligibiles & potentiam ſubiecti ad diuerſas cõcluſiones vt partes, illas ex parte ſui, iſtas ex parte ſubiecti ſui, conſequens eſt, vt in ipſo ſciẽtifico habitu locũ nõ habeat propoſitio illa: ſed in aliquid merito põt perfectus, in quod non põt imperfectus. Deinde dr̃ ad maiorem, ꝙ hic eſt ſophiſma figuræ dictionis, qm mutatur quid in quantũ. Cũ .n. demonſtrationes & cõcluſiones eiuſdẽ ſciæ ſint ordinatæ, & vna oriat ex alia, actus ſciẽdi ſequentis includit in ſe perfectionẽ pcedentis, & addit. Non .n. ſcit, qui reſoluere neſcit concluſionẽ quintã in primam: & ſic poſſe in ſcire quintã cõcluſionẽ, eſt poſſe in maius ſcire, q̃ poſſe in ſcire primã concluſionẽ, ac per hoc mutari patet quid in quantũ, dũ ſub ly, in quẽcunque actum, ſubſumitur actus tantus.

¶ Ad ſecundum dr̃, ꝙ habere diuerſas generationes, corruptiones, & intẽſiones contingit dupliciter: primo vt ſic ſit vnius ꝙ nullo mõ mutet alterũ, & ſic tranſfert diſtinctio realis talium. Alio mõ, vt nõ poſſit vnius eſſe, niſi in vno alterũ redũdet: & ſic nõ infert diſtinctionẽ realẽ illorũ. Cũ .n. aıal aliquod augeẽ, ſi generatur noua quãtitas, vt antiqua nouo mõ ſe habeat, & ſimiliter minuitur, propterea non ſequitur ergo eſt alia realiter quantitas noua ab antiqua: & ſimile eſt in motu intenſionis & remiſſionis, & ſic accidit in habitu ſcientifico, quia cum generatur ſcire ſecundæ cõcluſionis, habitus pcedens extenditur & econuerſo minuiẽ obliuione. Similiter ꝙ intenſiue augeatur reſpectu primæ concluſionis, & non ſecundæ, ꝓinde eſt ac ſi albedo intẽderet in vna pte ſubiecti, & nõ alia. vt infra patebit.

I ¶ Ad tertiam rationem dicitur pręmittendo duo: primum eſt ꝙ actus ſciendi habitus ſcientifici ſunt duplices, quidam ſecũdum vnam & eandem demõſtrationem, quidam ſecundũ aliã demonſtrationem ad concluſionem, & hi actus ſic ſe habent ꝙ primi ſunt omnino eiuſdem rationis, vt patet: ſecundi aũt aliquo mõ ſunt eiuſdẽ rationis, & aliquo modo diuerſæ. ſi n. ſumãtur in ordine ad diuerſas ſpecies intelligibiles, a quibus fiunt ſic, cum ſpecies tertiæ demonſtrationis diſtinguãtur ſpecie à ſpeciebus ſecundæ, etiam ipſi actus erunt diuerſarum rõnum. ſi vero ſumantur in ordine ad habitũ ſcientificũ, & eius formale obiectũ, ſic ſunt vnius rationis, ſicut & habitus & obiectũ ſunt vnius ſpeciei ſpecialiſſimæ. Et licet ad habitũ pertineant iſti actus vtroq; modo, quia tamen principaliter & im K mediate pertinẽt ad ipſum ſecundo modo: ideo licet tolerari poſſit ſermo, dicens actus iſtos diuerſarum rationũ, formaliũs tamen dicuntur eiuſdem rõnis cum de vnitate habitus eſt ſermo. Secundum eſt, ꝙ habitus ſcientificus habet duas latitudines diuerſarum rationum, intenſiuam. ſ. & extenſiuam, reſpõdentes duplicibus ſupradictis actibus, ita ꝙ qualitas intellectiua eius augetur ex actibus frequẽtibus circa idẽ: identitas vero extenſiua augetur ex aduenientibus actibus demõſtratiuæ circa diuerſa. & ſicut in formis materialibus calor & latitudines eius intenſiua & extẽſiua non ſunt tres entitates, ſed vna habens duas conditiones ita in habitu. Vnde ad rationẽ dicitur, ꝙ habitus ſcientiæ augeẽ per vtroſq; actus. ſ. circa eundẽ, & circa diuerſas concluſiones, & ꝙ neutrius augmentationis eſt terminus aliqua omnino noua entitas, & conſequẽter nec eiuſdem, nec diuerſæ rõnis: ſed antiqua nouo modo ſe habẽs ſecundum latitudines diuerſarum rationum. Nam augmẽtũ

quod ſucceſſio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur poſt partẽ, ſed ex eo ꝙ ſubiectum nõ ſtatim cõſequitur diſpoſitionem firmã, & difficile mobilẽ, & ex eo quod primo imperfecte incipit eſſe in ſubiecto, & paulatim perficitur ſicut etiam eſt de alijs qualitatibus.

Ad ſecundum dicendum, ꝙ partes q̃ ſingulis virtutibus cardinalibus aſſignantur, nõ ſunt partes integrales ex quibus cõſtituatur totum: ſed partes ſubiectiuæ ſiue potentiales, vt infra patebit*.

Ad 3. dicendũ, quod ille, q in

q. 57. arti. 6. & 2. 2. q. 48.

per

per actus circa idẽ, terminat habitus ſm latitudinẽ intenſiuã Augmentum vero per actus circa aliud, terminat idem habitus ſm latitudinem extenſiuã, quã conſtat conditionem eſſe alterius rationis. Ex hoc autem ꝙ idem habitus habet vtrãq; quantitatem, non ſequitur quod ſit compoſitus ex duabus rebus diuerſarũ rõnum ſed ſolum ꝙ habeat duas quãtitates, non molis, ſed perfectionis diuerſarum rationum idẽtificatas realiter ſibi. D.676.

¶Ad quartã rationẽ dr̃, ꝙ quia habitus ſcientificus cõparatur ad potentias intellectus reſpectu diuerſarum concluſionum vt partes ſubiecti, vt ex 1. Met. deductum eſt, cõſequẽs eſt, quòd habitui pficiẽti intellectum ſm potentiã ad primam concluſionẽ, non contrarietur etiam habitus prauæ diſpoſitionis in eodem intellectu ſm potẽtiam reſpectu ſecundæ concluſionis: ſicut albo ſm Q.præced. artic.3. vnã partem, non contrariatur nigredo eiuſdem, vt eſt in parte propinqua. Fit quoque hoc manifeſtum ex ipſo motu augmenti extenſiui. Cum.n. augmentatio extenſiua ad occupandum nouam loci partem terminetur in materialibus formis, & ſcientifici habitus augmentum extenſiuum ad maiorẽ perfectionem extẽſiuã eiuſdẽ terminetur ſic, ꝙ potentia intellectus reſpectu nouæ concluſionis actuatæ per ipſum in habitũ, quę prius non actuabat: & econuerſo, diminutio ad minorẽ ſciam terminatur per hoc, ꝙ potentia in intellectu reſpectu ſcire cõcluſionis ſubducitur ab eſſe ſub illo habitu, conſequens eſt vt habitus augmentatione quaſi occupet nouã potentiã, ſeu partem potentiæ, & diminutione quaſi relinquit, ac per hoc, non magis contrarietur habitui, vt perficit vnã potentiã ſeu partẽ potentiæ, ſeu potentiã partialiter cõtrarius habitus, vt occupat aliã potentiã, vel partẽ, vel eandẽ partialiter, quã, vt dictũ eſt, contrario in una parte contrarium in altera. proportionaliter tamen que hẽ ſe hñt in indiuiſibilibus ſm quantitatem molis, partis potentiæ, ſicut in rebus materialiter quãtis partis quãtitatiuæ Hãc autẽ proportionẽ partium potentiæ ſubiecti habitus ſciẽtifici ad ipſum habitum tãti facito, vt affirmem hinc euenire, ꝙ habitus geometriæ augeri põt intenſiue circa quartã concluſionem, & non erit intenſus circa quintã. & eſſet etiã econuerſo, ſi quinta nõ dependeret ex quarta. Prouenit nanq; hoc ex eo, ꝙ frequẽtati actus circa quartã demonſtrationẽ augent intenſiue habitũ, vt pficit illã partẽ potẽtiæ intellectus, quæ reſpicit hãc concluſionẽ, & non vt pficit aliã, nec vt dictũ iã eſt, refert, ſi ſit vna & eadẽ potẽtia, quæ eſt multæ æquiualẽter, ſeu partialiter. Nec ſuſpiceris voluntariã aut chimerica eſſe hanc partiũ potẽtię ſubiecti habitus adinuentionẽ. ſi nãq; ſcripta ſuperius ab authore notaueris, inuenies inter alia in quæ.50. ar. vlt. ad ult. ꝙ ẽt in angelis ſunt partes potẽtiæ, in quãtum intellectus eorũ p plures ſpẽs pficitur, & voluntas eorũ ſe habet ad plura. quid clarius? Hoc eſt.n. ꝙ diximus: nam conſtat ꝙ inquantum intellectus noſter eſt in potentia ad aliam, & aliam demonſtrationem, & concluſionem, eſt in potentia ad diuerſas ſpecies, & ad proportionaliter plura, ſicut voluntas. & hæc de quarto, & tota hac materia.

aliqua ſcientia acquirit per demõſtrationem ſcientiam cõcluſionis vnius, habet ꝗdem habitũ, ſed imperfecte: cũ vero acquirit p aliquam demonſtrationem ſciẽtiam concluſionis alterius, non aggeneratur in eo alius habitus, ſed habitus qui prius inerat fit perfectior, vtpote ad plura ſe extendens, eo ꝙ concluſiones & demonſtrationes vnius ſcientiæ ordinatæ ſunt, & vna deriuatur ex alia.

QVAESTIO LV.

De virtutibus quantum ad ſuas eſſentias, in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderãdũ eſt de habitibus in ſpeciali. Et quia habitus, vt dictũ eſt,* diſtinguuntur per bonũ & malũ, primo dicendũ eſt de habitibus bonis, qui ſunt virtutes, & alia eis adiũcta, ſcilicet dona, beatitudines, & fructus. Secũdo, de habitibus malis, ſcilicet de vitijs, & peccatis.

¶Circa virtutes autẽ quinq; cõſideranda ſunt. Primo, de eſſentia virtutis. Secũdo, de ſubiecto eius Tertio, de diuiſione virtutum. Quarto, de cauſa virtutis. Quinto de qbuſdã ꝓprietatibus virtutis.

Circa primum quæruntur quatuor.

B ¶Primo, Vtrum virtus humana ſit habitus.

¶Secũdo, Vtrum ſit habitus operatiuus.

¶Tertio, Vtrũ ſit habitus bonus

¶Quarto, De diffinitiõe virtutis

ARTICVLVS I.

Vtrũ virtus humana ſit habitus.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ virtus humana nõ ſit habitus. Virtus.n. eſt vltimum potentiæ, vt dicitur ĩ 1. de cælo:* ſed vltimum vniuſcuiuſque reducitur ad gen⁹ illud, cuius eſt vltimum, ſicut punctum ad C genus lineæ. ergo virtus non reducitur ad genus habitus.

¶2 Præt. Auguſtin. dicit in 2. de li

*Li.6. textu. 116.

¶Super quæſtionis quinquageſimæquintæ Ar. primum.

IN articu. 1. quæſt. 55. dubium occurrit ex Scoto in 1. ſentẽt diſt. 17. q. 3. ipſe.n. putans virtutem moralem vt ſic, non dicere differentiam per ſe diſtinctiuam habitus, ſed addere ſuper A naturã habitus relationem conformitatis, ſeu coexiſtentiæ ad rectũ dictamẽ, tenet, ꝙ idem numero habitus immutatus in ſe, de nõ virtute ſit virtus, imo genitus cũ rõne erronea, poſt ſit virtus: nec hoc aliter probat, niſi quia habitus abſtinentiæ genitus ex actibus abſtinentiæ elicitus ſine prudentia, aut cũ erronea rõne, poſtmodum adueniente recta rõne, nulla facta mutatione circa illã qualitatem in ſe, ꝙ eſt habitus abſtinentiæ, de non virtute ſit virtus: & poſſet hoc confirmari, quia non eſſet opus generari in illo aliũ habitum, vt eſſet abſtinens. Hæc autẽ poſitio repugnat & doctrinæ authoris, & veritati authori quidẽ, qa aperte in hac quæſtione q. ã de eſſentia virtutis vocat, diuidendo tractatum hunc, poſtquam Inf.q. 56. ar. tractauit de habitu, 3. cor. Et 2. ponit virtutem vt ſic, d.27.ar.1. Et eſſe habitũ, vt ĩ hoc 3.di.23.q 1. patet artic. & in vlt. art.3.q. 1. & arti. expreſſe dicit, ꝙ 2. Et veri.q. habitus eſt genus ꝓ 5 ar. 1. pinquum virtutis: quorum nihil eſſet verũ, ſi virtus moralis vt ſic, adueniret huic habitui mutato, vt patet. Veritati aũt, qa habitus ille, qui eſt virtus moralis, habituat appetitum ad ſequelã rationis ex ſua eſſentia Ad cuius euidẽtiã veritatis, duæ ſunt aduertẽdæ diſtinctiones. prima eſt de rõne recta. Eſt enim duplex, quædam reſpectu ꝓprij finis ipſius virtutis moralis, qui eſt bonum rationis in tali materia, quod eſt medium in tali materia determinatum rõne: ſicut medium in cibo & potu eſt finis abſtinẽtiæ proprius: quædã vero reſpectu finis extrinſeci, ꝓut vita æterna eſt finis, ad quẽ fides formata ordinat abſtinentiã. In ꝓpoſito non eſt ſermo de ratione recta ſecundo mõ: quia ipſe Scotus expreſſe loquitur de prudentia, ſeu actu eius, quæ eſt recta rõ medij virtutis mo D ralis. vt patet in 2. Eth. ex diffinitione virtutis. Conſtat aũt ꝙ attingere medium eſt finis proprius moralis virtutis. Secunda eſt de effectu formali ipſius habitus qui vocatur virtus moralis: dupliciter.n. intelligitur. Primo, vt ex ſua eſſentia habitus ille reddat appetitum habituatum ad actũ, & nõ plus. v.g abſtinentia ad abſtinẽdum. Scdo, vt reddat appetitum habituatũ ad actum cum oĩbus eius cõditionibus ſuæ latitudinis. ſ. ad abſtinendũ qñ, vbi, ſicut, ꝓp quid &c. oportet exiſtimare habitus huiuſmodi naturã eſſe primo mõ, fuit cã illius Scoticę phantaſiæ: diffinire autẽ hmõi habitus naturã ſecũdo mõ, eſt rõ veritatis: niſi.n. appetitus ex natura habitus temperantiæ, habitus eſſet, & iam per modum naturę determinatus ad abſtinẽdum propter bonum rationis quando, vbi, ſicut, quantũ rõ expoſcit ii appetitus nõ eſſet ex tali habitu factus, quaſi naturaliter obſequens rationi: & ſequeretur ꝙ habens habi E tũ temperãtię, habet appetitum pugnãtem contra rõnem ſm circunſtãtiã & finẽ proprium, qđ eſt contra Philoſophum & veritatem. 8. Ethi. & ſequeretur ꝙ omnes virtutes morales eſſent ſcientiæ, iuxta opinionem Stoicorum: & breuiter hoc deſtruit moralẽ bonitatem. & poteſt ratiocinari contra hãc phãtaſiam ſic Habitus ille, puta abſtinentiæ, qui apud te generatus eſt actibus elicitis ſm rõnem erroneam oppoſitam prudentię, & poſtmodum fit virtus moralis immutatus in ſe, aut inclinat ex ſe ad actus ſimiles prioribus, aut diſſimiles: nõ diſſimiles, vt patet. ergo ad ſimiles: ſed ſimiles ſunt vitioſi, quia erronea ratio non excuſat. ergo. Præterea actus ille, ad quem inclinat talis habitus, aut eſt ad medium in tali materia: aut ad extrema: ſi ad medium, eſt ſecundum ſe vera virtus moralis, quia ſibi conuenit tota diffinitio virtutis datę 2 Ethico. ſcilicet, Habitus electiuus in medietate conſiſtens &c. Si ad

extrema. ergo eſt vitium, vt patet ibi. Vitium autem nunquã tranſit in virtutem, ſicut nec albedo in nigredinẽ: ſunt n. cõtraria Dicito. ergo, & dicito, ꝙ virtus moralis ſicut ꝗlibet alia, eſt eſſentialiter habitus: ſed moralis eſt habituatiua appetitus ad eliciendum actus qñ, vbi, ſicut, quantum, oportet propter bonũ rationis. & quia difficile eſt eſſe habituatum ad eliciẽdum actum ſic circunſtantionatum: ideo difficile eſt habere habitum virtutis: & quia habituatus ad abſtinendum, verbi gratia, & non propter bonũ rationis aſſueſcit ex illo habitu ad actum abſtinentiæ, cũ tali defectu oportet habitum aliũ generari. & præcedentem corrumpi. ſi verus habitus abſtinentiæ ineſſe debet, quãuis facilius generetur in ſic diſpoſito uerus abſtinentiæ habitus vt patet in fine ſecundi Ethi. ſicut prodigus habituatus ad expendendum non propter bonum rationis, & qñ oportet &c. ſi debeat fieri liberalis, non ſuffi. it quod mutetur ſola regula ad propter ꝙ oportet, & oportet &c. ſed oportet vt fiat vna ſimplex qualitas noua habituãs ad expendendũ propter bonum rationis quando oportet, ſicut, vbi &c. & breuiter ſi quis meditetur, & diligenter rẽ hanc conſiderauerit: inueniet, ꝙ hæc phantaſia de uitio in virtutem, & econuerſo, transferret habitum, eiuſdem. Idem enim eſt iudicium de habitu genito ex actibus elicitis cum rõne erronea oppoſita prudẽtiæ, & de vitioſo: nam in vtroque eſt aliquid conformabile rectæ rationi, puta actus, & in neutro totũ, quia defectuoſa circunſtantia non eſt conformabilit rectæ rationi.

Capi. 19. to. & 1. retr. c. 9.
Lib. 1. ca. 13. to. 1 & 22. c. li. 15. de ciu. Dei, to. 5.
† Li. 83. q. q. 30. paulo à prin. to. 4.
In prædica. qualita. non procul à princip. tom. 1.
q. 49. art. 3.
D. 1172.

ber. arbit.* quod virtus eſt bonus vſus liberi arbitrij: ſed vſus liberi arbitrij eſt actus. ergo virtus non eſt habitus, ſed actus.

¶ 3 Præt. Habitibus nõ meremur ſed actibus, alioquin homo mereretur cõtinue, etiam dormiendo. ſed virtutibus meremur. ergo virtutes non ſunt habitus, ſed actus.

¶ 4 Præt. Aug.* dicit in lib. de moribus eccleſiæ, ꝙ virtus eſt ordo amoris & in lib. 83. quæ. dicit, † ꝙ ordinatio, quæ virtus vocatur, eſt fruendis frui, & vtendis vti, ordo G autem ſeu ordinatio nominat vel actũ, vel relationẽ. ergo virtus nõ eſt habitus, ſed actus vel relatio.

¶ 5 Præt. Sicut inueniuntur virtutes humanæ, ita & virtutes naturales; ſed virtutes naturales nõ ſunt habitus, ſed potentiæ quædã. ergo etiam neque virtutes humanæ.

Sed contra eſt, quòd Philoſophus in lib. Prædicamẽtorum*, ſciẽtiam & virtutem ponit eſſe habitus.

Respondeo Dicendum, ꝙ virtus nominat quandã potentię perfectionem. Vniuſcuiuſq; n. H perfectio præcipue conſideratur in ordine ad ſuũ finem, finis aũt potentiæ actus eſt: unde potentia dicitur eſſe perfecta ſ͛m quod determinatur ad ſuum actũ. Sunt autem quædam potentiæ, quæ ſ͛m ſe ipſas ſunt determinatæ ad ſuos actus, ſicut potentię naturales actiuæ; ideo huiuſmodi potentiæ naturales ſecundum ſeipſas dicũtur virtutes. Potentiæ autem rationales, quæ ſunt propriæ hominis, nõ ſunt determinatæ ad vnum, ſed ſe habent indeterminate ad multa: I determinantur autem ad actus per habitus, ſicut ex ſupradictis patet:* & ideo virtutes humanæ habitus ſunt.

Ad primum ergo dicendum, quòd quãndoq; virtus dicitur id, ad quod eſt virtus, ſ. vel obiectum virtutis, vel actus eius. Sicut fides dicitur quãdoq; id quod creditur quandoque uero ipſum credere, quandoque autem ipſe habitus, quo creditur. unde quando dicitur, quod uirtus eſt vltimum potẽtiæ, ſumit virtus ꝓ obiecto virtu- K tis. Id. n. in quod ultimo potentia poteſt, eſt id, ad quod dcitur uirtus rei: ſicut ſi aliquis poteſt ferre centum libras, & non plus, uirtus eius conſideratur ſecundum centum libras, non autem ſecundum 60. Obiectio autem procedebat, ac ſi eſſentialiter virtus, eſſet vltimum potentiæ.

Ad secundum Dicendum, quod bonus uſus liberi arbitrij dicitur eſſe virtus ſ͛m eãdem rõnem, quia. ſ. eſt id, ad quod ordinatur virtus,

F ſicut ad propriũ actũ. Nihil eſt enim aliud actus virtutis, quam bonus vſus liberi arbitrii.

Ad tertium dicendum, quòd aliquo dicimur mereri dupliciter. Vno modo ſicut ipſo merito, eo modo quo dicimur currere curſu: & hoc modo meremur actibus. Alio modo dicimur mereri aliquo. ſicut principio merendi, ſicut dicimur currere potentia motiua. & ſic dicimur mereri virtutibus & habitibus. D. 879

Ad quartum dicendum, ꝙ virtus dicitur ordo, vel ordinatio amoris, ſicut id, ad quod eſt virtus: per virtutem enim ordinatur amor in nobis.

Ad quintum Dicendum, ꝙ potentiæ naturales ſunt de ſe determinatæ ad vnum, non autem potentię rationales: & ideo non eſt ſimile, vt dictum eſt.*

Articulus II.

Vtrum virtus humana ſit habitus operatiuus.

Ad secundum ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ nõ ſit de rõne virtutis humanæ qd' ſit habitus operatiuus. Dicit enim Tullius in 4. de Tuſculan.* quæſtionibus, ꝙ ſicut eſt ſanitas & pulchritudo corporis: ita eſt vir- H tus animæ: ſed ſanitas & pulchritudo non ſunt habitus operatiui. ergo neque etiam virtus.

¶ 2 Prę. In rebus naturalibus inuenitur virtus non ſolum ad agere: ſed etiã ad eſſe, vt patet per Philoſophũ in primo de cœlo, quòd quædam habent virtutem, vt ſint ſemper, quædam vero non ad hoc quod ſint ſemper, ſed aliquo tempore determinato; ſed ſicut ſe habet virtus naturalis in rebus naturalibus, ita ſe habet virtus humana in rationalibus. ergo etiam virtus I humana non ſolum eſt ad agere, ſed etiam ad eſſe.

¶ 3 Prę. Philoſophus dicit in 7. Phyſi.* quod virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum: optimũ autem, ad quod hominẽ oportet diſponi per virtutem, eſt ipſe Deus, vt probat Aug in li. 2. de moribus Eccleſiæ, ad quem diſponitur anima per aſsimilationem ad ipſum. ergo videtur ꝙ virtus dicatur qualitas quædã aĩæ in ordine ad Deũ, tanquam aſsimilatiua ad ipſum: K non aũt in ordine ad operationẽ. non igitur eſt habitus operatiuus.

Sed contra, eſt, ꝙ Philoſophus dicit in 2. Ethic.* quòd virtus vniuſcuiuſque rei eſt, quæ opus eius bonum reddit.

Respondeo Dicẽdum, ꝙ virtus ex ipſa rõne nominis importat quãdã ꝑfectionẽ potẽtiæ, vt ſupra dictũ eſt. vnde * cum duplex ſit potentia. ſ. potentia ad eſſe,* & potẽtia ad agere, vtriuſque potẽtię perfectio virtus vocatur: ſed potentia ad eſſe ſe tenet ex par

¶ ſuper quæſtionis quinquageſimæquinta Arti. ſecundum & tertium.

In art. 2. & 3. eiuſdem 55. q. dubium occurrit ex Scoto, in 3. ſen. di. 17. q. 3. opinante, ꝙ virtus moralis quatenus uirtutis moralis rationem habet, non eſt operatiua: ſed quicquid operatur, facit inquantum eſt habitus, ita quod nec ex propria rõne vt uirtus, nec vt ſubeſt prudentiæ eſt operatiua. ſed vt dictum eſt ratione ſubſtrati, ſ. habitus. In duobus autem cõtradicere authori vſ. Primo in hac materia, quia in pſenti articulo determinatur, ꝙ de rõne uirtutis inquantum virtus, eſt quod ſit habitus operatiuus: & in ſequenti quod ſit bonus & boni operatiuus. Secundo, in communibus: quia cauſa ſecundaria agit apud authorem non ſolum virtute propria, ſed virtute primaria ꝙ in aliquid poteſt virtute principalis, in quod non poteſt propria virtute: ſuper cuius oppoſito fundare uidetur Scotus dictum ſuum. & quia hoc Metaphiſici uidetur negotij, ad ꝓpoſitũ ueniendum. Scito igitur quòd q. a eſt. Sco. moralẽ virtutem vt ſic, reſpectũ ſolũ poſuit addere ſupra habitum: & conſequenter negauit ipſam eſſe operatiuã, & rurſus, q. a bonitatẽ moralem actus poſuit in ſolis relationibus debitæ ꝓportiõs actus ad potẽtiã, obiectum finem

593
Inf. q. 16. ar. 1. co. & q. 71. ar. 1. ad 2. Et 22. q. 58. art. 1. cor. Et 3. di. 26. q. 2. artic. 1. cor.
Libr. 4. in fine 6. fol. à princ. libri.
Tex. 17. t. 2.
Li. 1. de mo. ra. c. 11. & li. 2. Ex ca. 3. & 6. & 14. habetur, tom. 1
Cap. 6. to. 5.
Art. præced.
D. 1037.

fin em,, tẽpus locum &c.ſui rectã ratio- nem:ſicut pulchritu do non eſt aliqua qualitas,ſed aggregatio conuenientium, puta figuræ, magnitudinis, coloris &c. & relatio non habet proprium principiũ actiuum,ideo virtus moralis non eſt principium actiuum bonitatis moralis. Et confirmatur, quia relatio conſequens neceſſario extrema, nõ habet propriã cãm aliam ab extremis: iſte aũt reſpectus conſequitur extrema poſita ex natura extremorum. Impoſſibile eſt .n. aliquem actum ſic conditionatũ poni in eſſe, & rationẽ rectã nõ poni in eſſe, cum ex natura extremorũ conſequatur in actu talis cõformitas ad rõnem rectam. Nos autem iam primũ fundamentum in præcedenti articulo remouimus, declarantes virtutem moralẽ addere ſupra habitum differentiam ſpecificam,ſicut hominem ſupra animal, & propterea conſequenter fatemur,quòd virtus moralis inquantum eſt virtus moralis, eſt principatiua act^9 moralis Et ad ſecundũ Scoti fundamenta dicimus,ꝙ quicquid ſit de eſſentia bonitatis in actu morali, an.ſ.ſit qualitas,aut relatio, quantum ad propoſitum ſpectat, non refert: quoniam illud commune dictum. ꝙ relatio non habet cauſam actiuã propriã, intelligitur de caſualitate propria ſic, ꝙ terminetur ad ipſam ſolam.nulla.n. cauſa actiua facit ſolam relationẽ, cum quo tamẽ ſtat, ꝙ habeat per ſe cauſam effectiuam cũ alio: quod probo. Summum bonum in vniuerſo habet cauſam actiuam per ſe intendentem illud:ſed ordo vniuerſi eſt ſummum bonum in vniuerſo, vt patet in 12. Meta. ergo hẽt cauſam actiuam per ſe-

q.ʒ. art. 2.

294 .12.q. 58. ar. 1. cor. Et .diſt. 26. q. .a.art.

te materiæ, quæ eſt ens in potentia;potentia autem ad agere ſe tenet ex parte formæ,quæ eſt principium agendi, eo ꝙ vnumquodq; agit inquantum eſt actu. In cõſtitutione autem hominis,corpus ſe tenet ſicut materia,anima vero ſicut forma;& quantumquidem ad corpus homo communicat cum aliis animalibus,& ſimiliter quãtum ad vires, quæ ſunt animæ & corpori communes. ſolæ autem illæ vires,quæ ſunt propriæ animæ,ſcilicet rationales,ſunt hominis tantum:& ideo virtus humana,de qua loquimur,non poteſt pertinere ad corpus,ſed tãtum ad id,quod eſt proprium animæ: vnde virtus humana non importat ordinem ad eſſe,ſed magis ad agere. & ideo de ratione virtutis humanæ eſt,quod ſit habitus operatiuus.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ modus actionis ſequit̃ diſpoſitionem agentis. Vnum quodque enim quale eſt,talia operatur:& ideo,cũ virtus eſt principium aliqualis operationis, oportet quod in operãte præexiſtat ſecundum virtutem aliquam cõformis diſpoſitio:facit autem virtus operationem ordinatam,& ideo ipſa virtus eſt quædam diſpoſitio ordinata in anima,ſecundum ſcilicet quod ꝓpriæ potentiæ animæ ordinãtur aliqualiter adinuicem, & ad id quod eſt extra, & ideò virtus inquantum eſt cõueniens diſpoſitio animæ,aſſimilatur ſanitati & pulchritudini, quæ ſunt debitæ diſpoſitiones corporis,ſed per hoc non excluditur quin virtus etiam ſit operationis principium.

Ad secvndvm dicendum, quod virtus,quæ eſt ad eſſe,non ẽ propria hominis,ſed ſolum virtus quæ eſt ad operationes, quæ ſunt propria hominis.

Ad tertivm Dicẽdũ,ꝙ cum Dei ſubſtantia ſit eius actio ſumma aſſimilatio hominis ad Deum eſt ſecundum aliquam operationem.vnde, ſicut ſupra dictũ eſt, felicitas ſiue beatitudo, per quam homo Deo maxime conformatur,quæ eſt finis humanæ vitæ, in operatione conſiſtit.

Articvlvs III.

Vtrũ virtus humana ſit habitus bonus.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quod nõ ſit de ratione virtutis,quod ſit habitus bonus. Peccatum enim in malo ſemper ſumit̃;ſed etiam peccati eſt aliqua virtus, ſecundum illud 1.ad Corint. 15. Virtus peccati,lex.ergo virtus non ſemper eſt habitus bonus.

¶ 2 Præt. Virtus,potentiæ reſpondet:ſed potentia non ſolum ſe habet ad bonum,ſed etiam ad malũ ſecundum illud Iſai.5. Væ, qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendum ebrietatem.ergo etiam virtus ſe habet & ad bonum,& ad malum.

¶ 3 Præt. Secundum Apoſtolum 2.ad Corinth.12.Virtus infirmitate perficitur; ſed infirmitas eſt quoddam malum, ergo virtus nõ ſolum ſe habet ad bonũ, ſed etiã ad malum.

Sed contra eſt, quòd Au. dicit in libr.* de moribus Eccleſię Nemo autem dubitabit,quod virtus animam facit optimam.& Philoſophus dicit in 2.Eth.† ꝙ virtus eſt,quæ bonum facit habẽtem & opus eius bonum reddit.

Respondeo. Dicẽdum ꝙ ſicut ſupra dictum eſt*, Virtus importat perfectionem potentiæ: vnde virtus cuiuſlibet rei determinatur ad vltimum in quod res poteſt,vt dicit̃ in primo de cælo.* Vltimum autem,in quod vnaquæque potẽtia poteſt,oportet quod ſit bonum; nam omne malum defectum quendam importat. vnde Dio.dicit in 4.de diu.* nom.quod omne malum eſt infimum,& propter hoc oportet,ꝙ virtus cuiuſlibet rei dicatur in ordine ad bonũ vnde virtus humana, quæ eſt habitus operatiuus, eſt bonus habitus & boni operatiuus.

Ad primvm ergo dicendum,quod ſicut perfectum, ita & bonum dicitur metaphorice in malis. Dicitur enim & perfectus fur,ſiue latro:& bonus fur, ſiue latro, vt patet per Philoſophum in 5.Metaph.* ſecundum hoc ergo etiam virtus metaphorice in malis dicit̃.& ſic virtus peccati dicitur lex,inquantum ſcilicet per legem occaſionaliter eſt peccatum augmentatum, & quaſi ad maximum ſuum poſſe peruenit.

Ad secvndvm Dicendum,quod malum ebrietatis, & nimiæ potationis conſiſtit in defectu ordinis rationis. Contingit autem cum defectu rationis eſſe aliquam potentiam inferiorem perfectam ad id,quod eſt ſui generis,etiam cum repugnantia vel defectu rationis: perfectio autem talis potentiæ, cum ſit cũ defectu rationis,non poſſet dici uirtus humana.

conſtat autem ꝙ ordo ẽ relatio Præterea,Effectus proprius artis ꝑ ſe fit ab arte: ſed ordo manifeſte fit ab artibus. Videmus.n. artes dolatiuas ad hoc tendere, vt ordinate & mẽſurate incidant &c. & ſic habitus virtutis moralis facit ordinationẽ in actu. Vide in reſpõſione ad primum in hoc ſecundo articulo litera dicit, ꝙ virtus facit operationẽ ordinatã. Quomodo autẽ hoc fiat, non eſt difficile videre. ſi quis .n. conſideret, ꝙ habitus virtutis non cauſat ſeorſum à potentia, ſed eſt ꝑfectio potentiæ ad cauſandũ actum ordinatũ, videbit ꝙ potẽtia perfecta habitu cauſabit per ſe, intendendo nõ ſolũ oꝑationẽ,ſed operationem ordinatã ſicut & experientia recte cõuincetur, ꝙ eſt nõ illi potentiæ, ꝙ cauſet regulatã operationem & hoc, vt dictũ eſt,manifeſta liquet in artificialibus, à quibus cõcipimus quid interius agitur: vnde fundamentũ illud nihil facit pro Scoto ad propoſitũ. Quod aũt addit, ꝙ relatio prima conſequit̃ extrema, dignũ admiratione vĩ:nam per extrema aut intendit abſoluta, aut relationes: hæc ſunt quæ in quæſtionem veniũt,à quibus cauſatur, puta, relationes ſingulæ ad tempus,ad locũ, ad potentiã, & cæteræ circunſtãtiæ. ſi abſoluta, falſum vĩ apud te quod poſito actu quo ad abſoluta tãtũ,& recta ratione in eſſe, oporteat ſequi cõformitatem:quamuis apud nos poſita recta ratione in actu ſecundo &c. vt infra dicetur, impoſſibile ſit ſequi actum difformẽ. ſed hoc non eſt, quia relatio conſequitur, ſed quia talis effectus non ſtat cum tali cauſa. Dicito ergo, ꝙ virtus facit operationẽ ordinatã tanq̃ effectum proprium, & ꝙ rela-

tione

Lib.2.ca.6. in prin.t.t.

*ca 6.to.5.

articul.1.huius quæſt.

te.t 16.t.2.

par.4.ĩ medio, & clarius inter medium & finem.

*te.21.t.3.

tioné habere ſic eſ- fectiuam per ſe cauſam, nõ inconuenit, ſed oportet q̃ique.

¶ Super quæſtionis quiquageſimæ quintæ Arti. quartum.

IN arti. 4. eiuſdem quinquageſimæ quintæ quæſtionis nota quod illa particula in diffinitione virtutis poſita, Qua nemo male vtitur, dupliciter exponi põt. primo vt ſonat & ſic ſoli virtuti formatæ, aut q̃ nõ poteſt eſſe informis conuenit, contin-

295

1.d.27.ar.2. Et 3.d.23.q. 1.art.2.q 3. Et veri. q.1. ar.2. per to. & ar.9.ad 1. & 10 ad 11. git.n. virtute intellectuali practica, vt arte & moralj, vt tẽperantia, & infuſa theologali, vt fide male vti etiam vt principijs, applicando eas ad actus proprios propter malũ finẽ extraneum. Et quoniam nihil duorum habet perfectã rationem virtutis, vt infra dicetur: iõ ſic intelligendo, ſoli virtuti ſimpliciter pfectæ hæc particula conuenit. Secundo poteſt exponi limitate, vt infra in litera fit: ita quod ly, male vti, importet

Capit.3. In princ.to.5. actum propium illius virtutis eſſe, vt dicitur in reſponſione ad tertium: & ſic vt in corpore articuli dicitur hæc particula conuenit omni

Capit.10.in princ.to.5. virtuti, & ponitur ad differentiã habituum qui ſunt ad bonum & malum. & ſic intelligendo diceretur, q̃ vtens arte aut fide propter malum finẽ,

In libr.2.de lib.arb.c.18. & 19.to.1. non facit actum fidei aut artis malum, ſed actum ordinantem illas facit malũ: ac p hoc virtute nullus male vtitur, vt

In reg.ca.3. parũ a prin. & habetur tom.1.verb. ap.ſer.15. principio mali actus: quamuis male vtatur ipſa principiante bonum actum ordinando ad extraneum malum finem: quod tamen eſt impoſſibile

Colligitur ex tract.72. in Io.to.9. in virtutibus, quæ nõ poſſunt eſſe informes: quia aut ordinant in bonũ aut deſinũ: cẽ, ſi ordinarent ad malũ.

C.18.& 19. & princ.ter. c.9.tom.1.

AD TERTIVM Dicendum, q̃ tanto ratio perfectior eſſe oſtẽditur, quãto infirmitates corporis & inferiorum partium magis poteſt vincere, ſeu tolerare; & iõ virtus humana, quæ rationi attribuitur, in infirmitate perfici dr̃; non quidem rationis, ſed in infirmitate corporis, & inferiorũ partium.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum virtus conuenienter diffiniatur.

G AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod nõ ſit cõueniẽs diffinitio virtutis, quæ ſolet aſſignari, ſcilicet Virtus eſt bona qualitas mentis, qua recte viuit̃, qua nullus male vtitur, quã Deus ĩ nobis ſine nobis operatur. Virtus enim eſt bonitas hominis; ipſa enim eſt quæ bonũ facit habentem, ſed bonitas non videtur eſſe bona, ſicut nec albedo

H eſt alba; igitur inconuenienter dicitur, q̃ virtus eſt bona qualitas.

¶ 2 Pręt. Nulla differentia eſt communior ſuo genere: cum ſit generis diuiſiua, ſed bonum eſt cõmunius quam qualitas, cõuertitur .n. cum ente. ergo bonum nõ debet poni in diffinitione virtutis, vt differentia qualitatis.

¶ 3 Præt. Sicut Aug. dicit in 12. de Tri.* Vbi primo occurrit aliquid quod non ſit nobis pecoribuſque commune, illud ad mentem pertinet: ſed quædam virtutes, ſunt etiã

I irrationabilium partium, vt Philoſophus dicit in 3. Ethic.* nõ ergo oĩs virtus eſt bona qualitas mẽtis.

¶ 4 Pręt. Rectitudo videtur ad iuſtitiam pertinere: vnde ijdem dicũtur recti: & iuſti. ſed iuſtitia eſt ſpecies virtutis: inconuenienter ergo ponitur rectũ in diffinitione virtutis, cum dicitur, Qua recte viuitur.

¶ 5 Pręt. Quicunque ſuperbit de aliquo, male vtitur eo: ſed multi ſuperbiunt de virtute. dicit enim

K Aug.* in regula, q̃ ſuperbia etiã bonis operibus inſidiatur, vt pereãt. falſum eſt ergo, quod nemo virtute male vtatur.

¶ 5 Præt. Homo per virtutem iuſtificatur: ſed Auguſt.* dicit ſuper illud Io. Maiora horũ faciet; Qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te. inconueniẽter ergo dicitur, quod uirtutem Deus in nobis ſine nobis operatur.

SED CONTRA eſt, Auctoritas Auguſt. ex cuius verbis prædicta diffinitio colligitur, & præcipue in 2.

F de libero arbitrio.

RESPONDEO. Dicendum, quòd iſta diffinitio perfecte complectitur totam rationem virtutis. Perfecta enim ratio vniuſcuiuſque rei colligitur ex omnibus cauſis eius. Comprehendit autem prædicta diffinitio omnes cauſas virtutis: cauſa nanque formalis virtutis, ſicut & cuiuſlibet rei accipitur ex eius genere & differentia cum dicitur, bona qualitas; genus enim virtutis qualitas eſt, differẽtia autem bonum: eſſet tamen conuenientior diffinitio, ſi loco qualitatis, habitus poneretur, qui eſt genus propinquum. Virtus autem non habet materiam ex qua, ſicut nec alia accidentia, ſed habet materiam circa quam, & materiam in qua, ſcilicet, ſubiectum. d Materia autem circa quam D.620. 85.

G eſt obiectum virtutis, quod non potuit in prædicta diffinitione poni, eo quod per obiectum determinatur virtus ad ſpeciem: hic autem aſſignatur diffinitio virtutis in communi: vnde ponitur ſubiectum loco cauſæ materialis, cum dicitur, quod eſt bona qualitas mentis: finis autem virtutis, cum ſit habitus operatiuus, eſt ipſa operatio.

Sed notandum, quod habituum operatiuorum aliqui ſunt ſemper ad malum, ſicut habitus vitioſi: d aliqui vero quandoque ad bonum, & quandoque ad malum, ſicut opinio ſe habet ad verum & falſum. virtus autem eſt habitus ſemper ſe habens ad bonum, & ideo vt diſcernatur virtus ab his, quę ſemper ſe habent ad malum, dicitur, Qua recte viuitur; vt autem diſcernatur D.692.

H ab his, quæ ſe habent quandoque ad bonum, quandoque ad malum, dicitur, Qua nullus male vtitur. Cauſa autem efficiens virtutis infuſæ, de qua diffinitio datur, Deus eſt. propter quod dicitur, Quam Deus in nobis ſine nobis operatur: quæ quidem particula, ſi auferatur, reliquum diffinitionis erit commune omnibus virtutibus & acquiſitis, & infuſis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd id quod primo cadit in intellectu, eſt ens; vnde vnicuique apprehẽſo à nobis attribuimus quod ſit ens, & per conſequens quòd ſit vnum & bonum, quæ conuertuntur cum ente. vnde dicimus quòd eſſentia d eſt ens & una & bona; D.646.
& quod vnitas eſt ens & vna & bona: & ſimiliter de bonitate. non autem hoc habet locum in ſpecialibus for-

I mis, ſicut eſt albedo & ſanitas. non enim omne quod apprehendimus, ſub ratione albi & ſani apprehendimus. Sed tamen conſiderandum, q̃ ſicut accidentia & formæ non ſubſiſtentes dicuntur entia, non quia ipſa habeant eſſe, ſed quia eis aliquid eſt; ita etiam dicuntur bona vel una, non quidem aliqua alia bonitate, vel vnitate, ſed quia eſt eis aliquid bonum, vel vnum. ſic igitur & virtus dicitur d bona, quia ea aliquid eſt bonum. 1172 D. 62.

AD SECVNDVM Dicendum, quod bonum quod ponitur in diffinitione virtutis, non eſt bonum d D.1021.
commune quod conuertitur cum ente, & eſt in plus quam qualitas, ſed eſt bonum rationis: ſecundum quod Dionyſ. dicit in 4. cap. de diu. nom.* quod bonum ani- Part.4. non multum remote a fin.

K mæ eſt ſecundum rationem eſſe.

AD TERTIVM dicendum, quòd virtus non poteſt eſſe in irrationali parte animæ, niſi inquantũ participat rationem, vt dicitur in primo Ethicor. † & ideo, C.vlt.to.5.
ratio, ſiue mens eſt proprium ſubiectum virtutis humanæ.

AD QVARTVM Dicendum, quòd iuſtitiæ eſt propria rectitudo, quæ conſtituitur circa res exteriores, quæ in uſum hominis veniunt, quæ ſunt propria materia iuſtitiæ, vt infra patebit, * ſed rectitudo quæ importat ordinem ad finem debitum, & ad legem diui- Q.60.art.
nam, quæ eſt regula voluntatis humanæ, vt ſupra dictũ & 2.2. q. & 58.
eſt, † communis eſt omni virtuti. †Q.19.

Ad

Ad qvintvm dicendum, quod virtute poteſt aliquis male vti tanquam obiecto, puta, cum male ſentit de virtute, cum odit eam, vel ſuperbit de ea: non autem tanquam principio vſus, ita ſcilicet, quod malus ſit act* virtutis.

Ad sextvm dicendum, quod virtus infuſa cauſatur in nobis à Deo ſine nobis agentibus, non tamen ſine nobis cõſentiẽtibus: & ſic ẽ intelligẽdũ ꝙ dr̃ Quã Deus in nobis ſine nobis operatur. quæ vero per nos aguntur, Deus in nobis cauſatur, non ſine nobis agẽtibus: ipſe enim operatur in omni voluntate, & natura.

QVAESTIO LVI.

De ſubiecto virtutis, in ſex articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de ſubiecto virtutis.

Et circa hoc quæruntur ſex.

¶Primo vtrum virtus ſit in potentia animæ, ſicut in ſubiecto.
¶Secundo, Vtrum vna virtus poſsit eſſe in pluribus potentijs.
¶Tertio, Vtrũ intellectus poſsit eſſe ſubiectũ virtutis.
¶Quarto, Vtrum iraſcibilis & concupiſcibilis.
¶Quinto, Vtrum vires apprehenſiuæ ſenſitiuæ.
¶Sexto, Vtrum voluntas.

Articvlvs I.

Vtrum virtus ſit in potentia animæ, ſicut in ſubiecto.

296 AD primvm ſic proceditur. Videtur quòd virtus non ſit in potentia animæ, ſicut in ſubiecto. Dicit enim Aug. in 2. de li. arb.* quod virtus eſt qua recte viuitur: viuere autem non eſt per potentiam animæ, ſed per eius eſſentiam. ergo virtus nõ eſt in potentia animæ, ſed in eius eſſentia. [1a.q.50. ar. . Et 3. q.7. ar.2. cor. Et 3.di.33.q.2. ar.4. Et veri. q.14.ar.5.co. Et veri. q. 1. ar.3. Et opu. 43.c.8. — *Li.2.de lib. arb.ca.18.& 19.tom.1.]

¶2 Præt. Philoſophus dicit in 2. Eth.* Virtus eſt quę bonum facit habẽtẽ, & opus eius bonum reddit: ſed ſicut D opus conſtituitur per potentiã, ita habẽs virtutẽ cõſtituitur p eſſentiam animæ. ergo virtus non magis pertinet ad potentiam animæ, quam ad eius eſſentiam.

¶3 Præt. Potentia eſt in ſecũda ſpecie qualitatis, virtus autem eſt quædam qualitas, vt ſupra dictum eſt:* qualitatis autem non eſt qualitas. ergo virtus non eſt in potentia animæ. ſicut in ſubiecto. [*q. præcedẽ. ar.4. & quæ. 49.ar.1.]

Sed contra Virtus eſt vltimum potentiæ, vt dicitur in 1. de cælo*: ſed vltimum eſt in eo, cuius eſt vltimum. ergo virtus eſt in potentia animæ. [*tex.116.c.2.]

Respondeo Dicẽdum, ꝙ virtutem pertinere ad potẽtiã animæ, ex tribus poteſt eſſe manifeſtum. Primo quidẽ ex ipſa ratione virtutis, quæ importat perfectionem potentiæ: perfectio autem eſt in eo cuius eſt E perfectio. Secundo ex eo, quod eſt habitus operatiuus, vt ſupra dictum eſt*: omnis autem operatio eſt ab anima per aliquam potentiam. Tertio ex hoc, quod diſponit ad optimum: optimum autem eſt finis, qui vel eſt operatio rei, vel aliquid conſecutum per operationem à potentia egredientem, vnde virtus humana eſt in potentia animæ, ſicut in ſubiecto. [*q.præceden. art. 2.]

Ad primvm ergo dicendum, quod viuere dupliciter ſumitur. Quandoque enim dicitur viuere ipſum eſſe viuentis, & ſic pertinet ad eſſentiam animæ, quæ eſt viuenti eſſendi principium. Alio modo viuere dicitur operatio viuentis, & ſic virtute recte vi- A uitur, inquantum per eam aliquis recte operatur.

Ad secvndvm Dicendum, quod bonum vel eſt finis, vel in ordine ad finem dicitur: & ideo cum bonum operantis conſiſtat in operatione, hoc etiã ipſum quod virtus operantem bonum facit, refertur ad operationem, & per conſequens ad potentiam.

Ad tertivm dicendum, quod vnum accidens dicitur eſſe in alio ſicut in ſubiecto, non quia accidens per ſeipſum poſſit ſuſtentare aliud accidens, ſed quia vnum accidens inhæret ſubſtantiæ mediante alio accidente, vt color corpori mediante ſuperficie: vnde ſuperficies dicitur eſſe ſubiectum coloris, & eo modo potentia animæ dicitur eſſe ſubiectum virtutis. D.1145.

B

Articvlvs II.

Vtrum vna virtus poſſit eſſe in pluribus potentijs.

AD secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ vna virtus poſsit eſſe in duabus potentijs. Habitus enim cognoſcuntur per actus: ſed vnus actus ꝓgreditur diuerſimode à diuerſis potẽtijs, ſicut ambulatio procedit à ratione vt dirigente, à voluntate, ſicut à mouẽte, & a potentia motiua ſicut ab exequente: ergo etiam vnus habitus virtutis põt in pluribus eſſe potẽtijs. 297 [Inf. q.60. ar. 5. cor.]

¶2 Præt. Philoſophus dicit in 2. Ethi.* quod ad virtutem tria requiritur ſcilicet ſcire, velle, & immobiliter operari: ſed ſcire pertinet ad intellectum, velle ad voluntatem. ergo virtus poteſt eſſe in pluribus potentijs. [c.4. tom.5.]

C ¶3 Præt. Prudentia eſt in ratione, cum ſit recta rõ agibilium, vt dicitur in 6. Ethico. eſt etiam in voluntate quia non poteſt eſſe cum volũtate peruerſa, vt in eodẽ lib.* dr̃. ergo vnã virtus poteſt eſſe in duabus potentijs. [ca.5. tom.5. — *c.12 in fin.]

Sed contra. Virtus eſt in potentia animæ ſicut in ſubiecto, ſed idem accidens non poteſt eſſe in pluribus ſubiectis. ergo vna virtus non poteſt eſſe in pluribus potentiis animæ.

Respondeo. Dicendum, quod aliquid eſſe in duobus, contingit dupliciter. Vno modo ſic quod ex æquo ſit in vtroque, & ſic impoſsibile eſt vnam virtutem eſſe in duabus potentiis: quia diuerſitas potentiarum attenditur ſecundum generales conditiones obie D ctorum, diuerſitas autem habituum ſecundum ſpeciales. vnde vbicunque eſt diuerſitas potentiarum, eſt diuerſitas habituum, ſed non conuertitur. Alio modo poteſt eſſe aliquid in duobus, vel pluribus, non ex æquo ſed ordine quodam, & ſic vna virtus pertinere poteſt ad plures potentias, ita quod in vna ſit principaliter, & ſe extendat ad alias per modum diffuſionis, vel per modum diſpoſitionis, ſecundum quod vna potentia mouetur ab alia, & ſecũdũ quod vna potẽtia accipit ab alia. [D.1140. — D.775. — D.695.1123 — D.49.]

Ad primvm ergo dicendum, quòd idẽ act⁹ nõ põt ęqualiter & eodẽ ordine pertinere ad diuerſas potentias, ſed ſm diuerſas rationes, & diuerſo ordine.

Ad secvndvm Dicendum, ꝙ ſcire præexigitur ad virtutem moralem, inquãtum virtus moralis E operatur ſecundum rationem rectam, ſed eſſentialiter in appetendo virtus moralis conſiſtit.

Ad tertivm Dicẽdum, ꝙ prudẽtia realiter ẽ in ratione ſicut in ſubiecto, ſed præſupponit rectitudinem voluntatis ſicut principium, vt infra dicetur.* [ar. ſeq. & q. 57. art.4.]

Articvlvs III.

Vtrũ intellectus poſſit eſſe ſubiectum virtutis.

AD tertivm ſic proceditur. Videtẽ quòd intellectus non

¶*Super quęſtionis quĩquageſimęſextę Articul. tertium.*

IN articu.3. qũ. 56. omiſſis duobus primis, dubium occurrit de ſenſu & verita 298

te

ve literæ cum ponit differentiam inter uirtutem ſimpliciter & intellectualẽ, ex hoc quod aliquis habitus dat facultatem faciendi bonum opus, ſed non dat quod ſemper operetur recte, vt Grammatica &c. aliquis autem dat & facultatem faciendi bonum opus, & dat quod aliquis recte vtatur facultate, vt iuſtitia. Eſt autem hic multipliciter dubiũ. primo de qua rectitudine, ſeu bonitate eſt ſermo, cum dicitur, quod aliquis habitus dat quod recte vtatur facultate, an ſcilicet de bonitate propria illi habitui, an de bonitate morali. Si de bonitate morali, obſtat litera obijcens vſui Grammaticæ non errorem in moribus, ſed in Grammatica, barbariſmũ ſcilicet, & ſollæciſmũ vt patet in litera. ſi de bonitate propria illi habitui, nulla videtur inter habitus differentia. quilibet enim cũ quis eo vtitur, dat ſuam bonitatem actui apto nato ſuſcipere illam bonitatem. Deinde dubiũ eſt propter diuerſitatem vocabulorum, qua litera vtitur, quid intendit cum dicit, quod dat quod ſemper recte operetur: & ſub alijs verbis. quod recte vtatur facultate, vel ſub alijs verbis, quòd reddit bonum opus in actu, an ſcilicet intendat de opere in actu quod informatur habitu, puta de locutione in actu reſpectu Grãmaticę, concupiſcẽtia reſpectu tẽperãtiæ &c. an de actu voluntatis, qui vocat̃ uti, quo omnibus habitibus vtimur, applicãdo eos ad operãdũ in actu cũ uolumus: & rurſus an intẽdat ſemper, an tũ utimur habitu illo. Si nãq; intẽdit ſemp, ſiue loquamur de uti, ſiue de opere, falſa manifeſte eſt dicta: quia poſſum contra, & pter quẽcunq; habitum acquiſitũ & infuſum, uti & operari, ut patet in peccantibus. Si uero intẽdit de ipſo opere qñ utitur habitu, par quoq; uidetur iudiciũ de arte & uirtute morali. Sicut nãque cõtingit uti ẽ Grãmatica, quia non utitur totaliter ea, barbarizare: ita utẽtẽ iuſtitia uel temperantia, quia nõ totaliter vtitur ea ſecũdum aliquid deficere. Si autẽ intẽdit de vti ipſo actu voluntatis, aut reſpectu operis. & hoc non, quia nulla eſſet differentia. contingit enim vti concupiſcentia contra vel præter temperantiam quam habeo, ſicut locutione contra Grammaticam, vel pter eam; aut reſpectu habitus, & obſtant tria. Primum eſt quod in litera dicitur, quod iſta ſecũda perfectio eſt reſpectu operis in actu, prima autem ẽ reſpectu operis in facultate, quod eſt eſſe in potentia, modo opus in actu ab opere in potentia nõ diſtinguuntur genere, immo ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ: vti autem & opus Grammaticæ vel temperantiæ diſtinguũtur genere, vel ſpecie ſaltem, vt patet. ergo. Secũdũ eſt q hoc ſcilicet rectificare ipſum vti, nõ cõuenit omnib⁹ moralibus virtutib⁹ q̃a nec fortitudini, nec tẽperãtiæ, quia ſunt infra volũtatẽ: & litera vult quod cõueniat omnibus moralibus, dicendo, q̃a ẽ iuſtus vel temperatus: & eadem ratio eſt de ſimilibus. Tertiũ eſt, quia aut dat recte vti habitu, ſic quod non poteſt illo vti, & non recte: & hoc eſt excluſum, ex eo quod prudens vti poteſt prudentia, & deficere in aliqua circunſtantia, ſicut Grammaticus barbarizare. aut quia dat recte vti quando vult, & hoc ẽt inuenitur in actibus deductis impedimentis organorum &c. & ſic nulla eſſet differentia aſſignata.

¶ Ad hoc dicitur quod hic eſt ſermo de bonitate ſecundum illum habitum, & de vti, qui eſt actus volũtatis. Nec refert vtrũ

F ad actũ vel habitũ. vtrũ ſemper, vel quando vtitur habitu, vel quando vult interpretetis: nulla enim harum limitationum opus eſt. intendit enim author, quod differentia inter habitus in propoſito hæc eſt, quod quidã ſunt, quorum perficere non ſe extendit ad vti ipſo habitu, quidam vero ſic verbi gratia Ars Grammaticæ eſt talis, quod eius perficere non ſe extendit ad vti Grammaticæ quia vti eſt actus voluntatis, quem nullo pacto pficit ars Grãmaticæ. & ſi ars Grammaticæ perficeret ipſum vti, tunc habens Grammaticam, ex ipſo habitu inclinaretur & determinaretur ad vtendum recte rectitudine Grammaticali ipſa Grammatica: & ſi non recte vteretur, imputaretur defectui Grammaticæ: modo autẽ non. Iuſtitia vero quia rectificatiua eſt ipſius vti ideo voluntas terminatur ad recte, idest iuſta vtendum iuſtitia; & propterea ſi iniuſte facit, iuſtitiæ defectus imputatur. Ex hac igitur differentia inualeſcit, quod defectus in artibus & ſcientia ex vſu prouenient non imputatur ipſis, ſed voluntati: in moralibus autem defectui ipſorum habituum. Rurſus vt melius Nouitij doctrinam hanc imbibant, & quilibet hinc fructum referat agnitionis ſuipſius, an habeat virtutẽ aliquã moralem, ſcito quod in actibus potẽtiarum rationabilium (de his enim eſt ſermo) vel habituũ eſt cõſiderãdum. Vnum eſt proportio ipſius actus ad ipſam potentiam ſeu habitum, puta locutionis ad imaginatiuam appetitiuamque motiuum organi &c. & Grãmaticam alterum eſt vſus quo hæc principia à voluntate libere applicata ſunt ad hunc actum eliciendum. Nũquã nanque potentiæ animæ aut habitus ponerent operationes pprias in actu, niſi voluntas applicaret eas, & eos ad eliciẽdas operationes: omnia enim aſt, quæ vtitur omnibus, & hoc eſt vti, vt patet ex ſuperius dictis in quæſtiõe de Vti. Dupliciter ergo comparatur operatio ad potẽtiam. Primo ſecundum ſe abſolute, prout ipſa potentia eſt apta nata elicere talem actum. Secundo ad ipſammet potentiam vt ſtat ſub volũtate vtente, ſeu applicante ipſam potentiam, ad eliciendum operationem in actu ſecundo. & ſic differentia in propoſito habituum eſt, quod quidam habitus ſunt perfectiui potentiarũ abſolute in ordine ad ſua opera, & hoc vocatur in litera, q dant facultatem faciendi opus bonum, ſed nõ perficiũt eaſdem potentias, vt ſtant ſub voluntate vtente & iſtæ ſunt artes &

K ſcientię, quarum non intereſt perficere vſum, neq; in voluntate imperante, neque in potentijs exequentibus eam. Quidam vero habitus perficiunt potẽtias non ſolum abſolute, ſed etiã vt vſuales, ſiue operatiuæ, ſiue executiuæ: hi ſunt virtutes morales, & dicũtur in litera dare non ſolum facultatem boni operis, ſed rectum vſum facultatis: quia perficiũt quo ad vtrũque. Dicuntur etiam reddere opus bonum in actu. quia perficiunt vſum, qui eſt immediata ratio, quod ſint in actu. Ad euidẽtiam autem ſolutionum dubitatum quæſitis, oportet recolere ſuperius determinata: in primis cũ dicitur, quod habitus dat facultatem, & dat rectum vſum, non eſt intelligendũ tũ eo modo quo habitus eſt natus dare. Nõ enim habitus dat bonitatem cogendo ad illũ, aut ita plene etiam immobiliter ſubijciendo ſibi potentiam, quod non poſſit in oppoſitum, ſed p modũ inclinantis. Vnde differentia cõſiſtit in hoc, quod ars ex

[a.1.cap.15. tom.1.] ſit ſubiectum virtutis. Dicit.n. Augu. in lib.* de moribus Eccleſiæ, q omnis virtus eſt amor, ſubiectũ autem amoris non eſt intellectus, ſed ſolum vis appetitiua. ergo nulla virtus eſt in intellectu.

[q.55.art.3.] ¶ 2 Præt. Virtus ordinat̃ ad bonũ, ſicut ex ſupradictis patet.* bonum autem non eſt obiectum intellectus, ſed appetitiuæ virtutis. ergo ſubiectum virtutis non eſt intellectus, ſed appetitiua virtus.

[li.2.ethic.c.6.tom.5.] ¶ 3 Præt. Virtus eſt, q̃ bonũ facit hñtẽ, vt Philoſophus dicit:* ſed habitus pficiẽs intellectum nõ facit bonũ hñtẽ, non.n. pp ſciam, vel artem dr̃ hõ bonus. ergo intellectus non eſt ſubiectum virtutis.

[q6. præced. art.4.] Sed contra eſt, quòd mẽs maximè dr̃ intellectus: ſubiectum aũt virtutis eſt mẽs, vt patet ex diffinitiõe virtutis ſupra inducta.* ergo intellectus ẽ ſubiectũ virtutis.

[q6. præced. art.3. & 4.] Respondeo Dicẽdum, q ſicut ſupra dictũ eſt,* Virtus eſt habitus quo aliqs bñ vtit̃. Dupliciter aũt habitus aliquis ordinatur ad bonũ actũ. Vno mõ, inquantũ p hmõi habitum acquiritur homini facultas ad bonum actum: ſicut per habitũ Grãmaticę habet hõ facultatẽ recte loquẽdi, non tñ Grammatica facit vt hõ ſemp recte loquat̃: põt.n. Grãmaticus barbarizare, aut ſollæciſmum facere: & eadẽ rõ eſt in alijs ſcientijs & artibus. Alio mõ aliquis habitus non ſolum facit facultatem agẽdi, ſed etiã facit, q aliquis recte facultate

G vtatur: ſicut iuſtitia non ſolum facit, q homo ſit pr͠optæ voluntatis ad iuſta operandum, ſed etiam facit vt iuſte operetur. Et quia bonum ſicut & ens, non dicitur ſimpliciter aliquid ſm id, quòd eſt in potẽtia, ſed ſm id quod eſt ĩ actu, ideo ab hmõi habitibus ſimpliciter dicitur homo bonum operari, & eſſe bonus, puta, quia eſt iuſtus vel temperatus: & eadẽ ratio eſt de ſimilibus. Et quia virtus eſt q̃ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit, hmõi habitus ſimpliciter dicuntur virtus, quia

H reddunt bonũm opus in actu, & ſimpliciter faciunt bonum habentẽ. Primi vero habitus non ſimpliciter dicunt̃ virtutes, quia nõ reddunt bonum opus, niſi in quadam facultate, nec ſimpliciter faciunt bonum habentem: nõ.n. dr̃ ſimpliciter aliquis homo bonus ex hoc,

ex ſua ratione non inclinat uoluntatem, aut aliquam potētiā vt ſubſtat voluntati ad vſum Grammaticæ: quia nec reſpicit voluntatem aut potentias ſic moralis autem virtus ex ꝓpria eat. one inclinat voluntatē ad rectū ſui vſum, quamuis volun tas non ſequatur quādoq; huiuſmodi inclinationes habituū: & tunc peccat, & vir tus moralis culpat, quia ab opere ꝓprio ſcilicet pfectione debita actui vtendi deficit, minus.n. perfecte habetur uirtus a qua ſubducitur actus, qui

Cap.3.& 4. tom.5. debet illi ſubmitti. Et ex hoc patet, ꝙ oportet non limitare qñ vtitur, aut vult, aut non, ſemper &c. Ars.n.nunq̄, moralis

Capi.3.4.6. & 7.tom.5. virtus ſemper ex ſe per modum inclinātis dat rectū vſum ſui quia qñq; in idem tendit applicare habitū actui, & actū ſupponere habitui: & ſimiliter non vti habitu, aut ſubducere actum ab habitu, non refert vtrum ad habitū vel actū vti referas &c. Ad primam obiectio

q.5. artic.1. nem in oppoſitū cōtra hoc, ꝙ intelligit de vti illo habitu, dr ꝙ licet verum ſit, qđ operatio, q̄ perſicit aliqua virtus moralis, puta, concupiſcētia, differat ſpecie ab vti: concupiſcere tamen libere exercitium vt ſic, coincidit cum vti, immo eſt ipſum uti in executiua potentia: vnde magna æquiuocatio eſt, aut figura dictionis, cōparare concupiſcētiam in actu, ad concupiſcentiā in potentia: & cōparare concupiſcentiam libere exercitā vt ſic, ad concupiſcentiam vt eſt in facultate cōcupiſcibilis. Argumē

quòd eſt ſciens vel artifex, ſed dicit bonus ſolum ſecūdum quid, puta, bonus Grāmaticus, aut bonus faber. & propter hoc plerunque ſcientia & ars cōtra virtutem diuiditur: quādoque autem virtutes dicuntur, vt patet in 6. Ethi.* Subiectū igitur habitus qui ſecūdum quid dicitur virtus, poteſt eſſe intellectus non ſolū practicus, ſed etiam intellectus ſpeculatiuus abſq; omni ordine ad voluntatē. ſic enim Philoſophus in 6. Eth.* ſcientiam, ſapientiam, & intellectum, & etiam artē ponit eſſe intellectuales virtutes. Subiectū vero habitus qui ſimpliciter dicitur virtus, non poteſt eſſe niſi voluntas, vel aliqua potentia, ſecundum qđ eſt mota à voluntate. cuius ratio eſt: qa volūtas mouet oēs alias potentias, quæ aliqualiter ſunt rationales ad ſuos actus, vt ſupra habitum eſt.* & ideo ꝙ homo actu bene agat, cōtingit ex hoc, quòd homo habet bonam voluntatem: vnde virtus, quę bene facit agere in actu, non ſolum in facultate, oportet ꝙ vel ſit in ipſa volūtate, vel in aliqua potētia, ſm quod eſt à voluntate mota. Contingit autē intellectum à voluntate moueri, ſicut & alias potentias: cōſiderat .n. aliqs aliquid actu, eo ꝙ vult: & ideo intellectus ſm ꝙ habet ordinē ad voluntatē, poteſt eſſe ſubiectum virtutis ſimpliciter dictę & hoc mō intellectus ſpeculatiuus vel rō, eſt ſubiectum fidei. mouetur.n. intellectus ad aſſentiēdū his quæ ſunt fidei ex imperio volūtatis. Null9.n. credit niſi volēs. Intellectus vero practicus eſt ſubiectū prudentiæ: cum enim prudentia

tum enim primo modo procedit, & author loquitur ſecundo modo: unde uerbum authoris nihil obſtat ꝓpoſito: qa uocat operationem in actu, nō ipſam abſolute, ſed ipſum ui in actu ideſt, ſm id, unde habet ꝙ ſit in actu, id eſt, ſecundum uſum, ea hoc enim habet quod ſit in actu, & propterea, quia ſcilicet ex uſu eſt operatio in actu, comparat ſm perfectionem habitui potentiæ, ſicut actū potētiæ: & uere ſic eſt. Habitus enim dans ſolam facultatem bene operandi, dat bonitatem operationis in potentia. habitus aūt dans etiam rectum uſum eius dat bonitatem operationis in actu: quia uſus cōſtituit operationem in actu, quia eſt applicatio potentiæ ad ipſam. Ad ſecundum dicitur dupliciter. Primo, ꝙ uirtutes in iraſcibili & concupiſcibili, ſcilicet tēperantia & fortitudo, rectificant uti, quia ſtabiliunt fines prudētiæ regulatiuæ ipſius uti ex illis finibus ut principijs: & ſic attendunt ſe ad uoluntatem mediate. Secundo, ꝙ huiuſmodi uirtutes rectificant uti, pro quanto eget rectificatione, non eget autem rectificatione uti his uirtutibus, ut eſt in uoluntate, ſed ut eſt in ipſis potentijs inferioribus, & ideo rectificant concupiſcibilem, ut ſubſunt uſui uoluntatis. Ipſa autem uolūtas nō eget rectificatiuo ad hoc, qa ca ſe determinata eſt ad rectitudinē oīs ſui actus caret bonū

A fortitudinis & temperātiæ, vt inferius dicetur. Ad tertium aūt iam dictum eſt, ꝙ dat per modum inclinantis, ꝙ ſemper recte vtatur, & non cum hac vel illa limitatione, quod nō facit ars: cum hoc tamen ſtat, vt dictum eſt, quòd nō vtatur illo, quod agat contra, & præter illum agat &c.

ſit recta ratio agibiliū, requiritur ad prudentiam, quòd homo ſe bene hēat ad principia huius rōnis agendorum, q̄ ſunt fines ad quos bene ſe habet homo p rectitudinem volūtatis, ſicut ad principia ſpeculabilium per naturale lumē intellectus agentis. Et iō ſicut ſubiectum ſcientię, quę eſt ratio re-

B cta ſpeculabilium, eſt intellectus ſpeculatiuus in ordine ad intellectum agētem: ita ſubiectum prudentię eſt intellectus practicus in ordine ad voluntatem rectam.

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ verbum Aug. intelligendū eſt de virtute ſimpliciter dicta, nō ꝙ omnis talis virtus ſit ſimpliciter amor, ſed qa dependet aliqualiter ab amore, inquātum dependet à volūtate, cuius prima affectio eſt amor, vt ſupra dictum eſt.*

Ad secundum dicēdū, ꝙ bonum vniuſcuiuſque eſt finis

C. eius: & ideo cum verū ſit finis intellectus, cognoſcere verū eſt bonus actus intellectus. vnde habit9 perficiens intellectum ad verum cognoſcēdum vel in ſpeculatiuis vel in practicis, dicitur virtus.

Ad 3. dicendū, ꝙ ratio illa ꝓcedit de virtute ſimpliciter dicta.

¶ In eodem articulo aduerte ſubiectum fidei & prudentiæ, vt in locis proprijs fundamenta hic habeas vbi tractabit quicq̄ hinc difficultatis occurrerit. Et ſi vis uidere quō intellectus in ordine ad uoluntatē ſit taliū habituum ſubiectum, conſpice naturam actuū propter quos ponūtur. Quia .n. credere, eſt actus intellectus non abſolute, ſed a uoluntate moti, qa nullus credit niſi volens: conſequens eſt, ut habitus fidei inclinans intellectum ad credendū, pfectio ſit eius, ut a uoluntate mobilis. Et ſimiliter, qa præcipere actus eſt intellectus a uoluntate mo- q.25.art.2. ti, vt ſuperius in qōne de imperio patet, oportet ut prudētia, cuius pcipuus & proprius actus eſt recte præcipere in agibilibus, ſit perfectio intellectus non abſolute, ſed ut a uoluntate moti, & hæc bene nota.

Articulus IIII.

Vtrum iraſcibilis & concupiſcibilis ſint ſubiectum virtutis.

¶ *Super quęſtionis quinquageſimę ſextæ Art. quartum.*

D A D QVARTVM ſic procedit. Vr ꝙ iraſcibilis & cōcupiſcibilis nō poſſint eē ſubiectum virtutis. Hmōi.n. vires ſunt cōes nobis & brutis: ſed nūc loquimur de virtute ſm quod eſt propria homini. ſic.n. dicitur vir-

299

IN articulo 4. eiuſdem 56. q. dubiū occurrit ex Scoto in tertio ſentent. diſtin. 33. neg inte in concupiſcibili & iraſcibili, quæ ſunt potentiæ partis ſenſitiuæ, virtutes: & uolens quòd Infra art 5. ad 1. & 2. d. 14. q. 2. ar 2. ad 2. Et uer. 1. q. artic. 4. per to. & ar. ad 5.

licet poſſit concedi, ꝙ in iſtis potentijs ſit aliquis habitus inclinans ad delectabiliter obſequendum rectæ rationi, non tamen habitus ille eſt proprie uirtus, quia non eſt habitus electiuus, nec inclinans ad rectas electiones.

¶ Ad euidentiam huius, mirum primo uidetur de hoc homine, cum fortitudinem & temperātiam uirtutes enumeratas in ſecundo Ethicorum poſuerit aperte Ariſto. in parte irrationali

E quare non reſpondit Ariſt. & ſimiliter cum fundamentum ſuū fuerit argumentum a Sācto Thoma hic quarto loco factū, & ſolutum: quare non confutauit reſponſionem. Dicito ergo cū Ariſtotele, & authore, ꝙ appetitus ſenſitiuus diſtinctus per iraſcibilem & concupiſcibilem, eſt ſubiectum uirtutis moralis proprie, temperantiæ ſcilicet & fortitudinis, non inquantum communis eſt nobis & brutis, ſed ut obedibilis rationi, & ꝙ ſibi conuenit diffinitio virtutis poſita in 2. Ethi. ſcilicet, ꝙ eſt habitus electiuus, dupliciter. Primo, quia eſt principium electionis participatæ in ipſa potētia inferiore: inclinat enim temperantia concupiſcibilem ad electam abſtinentiam, ita ꝙ non inclinat ſolum ad abſtinentiam, ſed ad abſtinētiā electā ut ſic, & ratio eſt in promptu: quia perficit eam. ut ſubſtat electioni, ſicut ante dictū ē de uſu. Electio.n. licet ſit partis ſupe

tis vt principaliter eligentis, eſt tamē partium obſequentium vt exequentiū, & ad hoc egent virtute vt ad participabilem in eis electionē proprij actus determinatæ ſint: & hoc eſt idē ei ꝙ conſueuit dici de actibus iſtis vt imperatis. Scd'o, q. a eſt principiū electionis io voluntate mediate, mediante, ſ. intentione, vt in litera dicit. Cō .n. qualis vnuſquiſque eſt, talis finis ei videatur, vt dr̄ tertio Eth: ex hoc ꝙ aliquis eſt talis ex bona diſpoſitione temperantiæ, videbitur ei mediū in hmōi paſſionibus finis bonus, & ſic in illo formatur intētio talis boni. ex intētione sūt finis ſubſequitur medio diſcurſu prudentiæ ex ſtabilito fine diſcurrentis concluſio electionis, & hęc eſt ſolutio literæ. Vnde & habitus ē electiuus io ꝓprio ſubiecto electioīs participatæ, & eſt inclinās ad bonas electiones, dādo earum principium, quod eſt intentio finis, quę io electione concluditur, vt principium in cōcluſione.

p.p.q.81. artic.2.

lib. 1. cap. 5. tom. 1.

q.55. arti. 4.

cap. 13. in fi.

¶ q. 13. ar. 1.

tus humana, non igitur humanæ virtutis poteſt eſſe ſubiectū iraſcibilis & concupiſcibilis quæ ſunt partes appetitus ſenſitiui, vt in primo dictum eſt.* F

¶ 2 Pręt. Appetitus ſenſitiuus eſt vis vtens organo corporali: ſed bonum virtutis non poteſt eſſe in corpore hominis. Dicit .n. Apoſtolus Rom. 7. Scio quòd nō habitat in carne mea bonum. ergo appetitus ſenſitiuus non poteſt eſſe, ſubiectum virtutis.

¶ 3 Præt. Auguſt. probat in lib. de moribus Eccleſiæ,* ꝙ virtus non G eſt in corpore, ſed in anima, eo ꝙ per animam corpus regitur: vnde ꝙ aliquis corpore bene vtatur, totum refertur ad animam. ſicut ſi mihi auriga obtēperās, equos quibus præeſt, recte regit, hoc totum mihi debet: ſed ſicut aīa regit corpus, ita etiā ratio regit appetitum ſenſitiuum. ergo totum rationali parti debet, ꝙ iraſcibilis & concupiſcibilis recte regātur; ſed virtus eſt qua recte viuitur, vt ſupra dictum eſt.* virtus igitur non eſt in iraſcibili & concupiſcibili, ſed ſolum in parte rationali. H

¶ 4 Præt. Principalis actus virtutis moralis eſt electio, vt dicitur in 8. Ethicorum:* ſed electio non eſt actus iraſcibilis, ſed rationis, vt ſupra dictum eſt. ergo virtus moralis non eſt in iraſcibili & concupiſcibili, ſed in ratione.

Sed contra eſt, quòd fortitudo ponitur eſſe in iraſcibili temperantia autem in concupiſcibili: vnde Philoſophus dicit in 3. Ethicorum.* quòd hæ virtutes ſunt irrationabilium partium.

ca. 10. in pr. tomo. 5.

Respondeo. Dicendum, ꝙ iraſcibilis & concupiſcibilis dupliciter conſiderari poſſunt. Vno modo ſecundum ſe, inquantum ſunt partes appetitus ſenſitiui: & hoc modo non competit eis, quòd ſint ſubiectum virtutis. Alio modo poſſunt conſiderari inquantum participant rationem per hoc, ꝙ natæ ſunt rationi obedire: & ſic iraſcibilis vel concupiſcibilis poteſt eſſe ſubiectū virtutis humanæ. Sic enim eſt principium humani actus inquantum participat rationem: & in his potentijs neceſſe eſt ponere virtutes. quod enim in iraſcibili & concupiſcibili ſint aliquæ virtutes, patet. Actus enim qui progreditur ab vna potentia ſecundum quod eſt ab alia mota, nō poteſt eſſe perfectus, niſi vtraque potentia ſit bene diſpoſita ad actum: ſicut actus artificis non poteſt eſſe congruus, niſi etiam artifex ſit bene diſpoſitus ad agendum, & etiam ipſum inſtrumētum. In his igitur, circa quæ operatur iraſcibilis & concupiſcibilis, ſecundum quod ſunt à ratione motæ, neceſſe eſt vt aliquis habitus perficiens ad bene agendum ſit non ſolum in ratione, ſed etiam in iraſcibili & concupiſcibili. Et quia bona diſpoſitio potentiæ mouentis motæ attenditur ſecundum conformitatem ad potentiam mouentem: ideo virtus, quæ eſt in iraſcibili & cōcupiſcibili nihil aliud eſt quàm quædam habitualis cōformitas iſtarum potentiarum ad rationem. I

D. 106. K

Ad primum ergo dicendū, quod iraſcibilis & concupiſcibilis ſecundum ſe conſideratæ, prout ſunt partes appetitus ſenſitiui. communes ſunt nobis & brutis: ſed ſ'm quod ſunt rationales per participationem, vt obedientes rationi, ſic ſunt propriæ hominis: & hoc modo poſſunt eſſe ſubiectum virtutis humanæ.

Ad secundum dicēdum, ꝙ ſicut caro hominis ex ſe quidem non habet bonum virtutis, fit tamen inſtrumentum virtuoſi actus, inquantum mouente ratione membra noſtra exhibemus ad ſeruiēdum iuſtitię ita etiam iraſcibilis & concupiſcibilis ex ſe quidem nō habent bonum virtutis, ſed magis infectionem fomitis; inquantum vero conformantur rationi, ſic in eis ag generatur bonum virtutis moralis.

Ad tertium Dicendum, ꝙ alia ratione regitur corpus ab anima, & iraſcibilis & concupiſcibilis à G ratione. Corpus enim ad nutum obedit animæ abſque contradictione in his, in quibus natum eſt ab anima moueri. Vnde Philoſoph. dicit in 1. Polit.* ꝙ anima regit corpus deſpotico principatu, i. ſicut dominus ſeruum, & ideo totus motus corporis refertur ad animā, & ꝑp hoc in corpore nō eſt virtus, ſed ſolum in anima. Sed iraſcibilis & concupiſcibilis non obediunt ad nutū rationi, ſed habent proprios motus ſuos, quibus interdum rationi repugnāt. vnde in eodem lib. Philoſophus dicit,* ꝙ ratio regit iraſcibilem & concupiſcibilē principatu politico, quo ſcilicet reguntur liberi, qui habēt in aliquibus propriam voluntatem, & propter hoc etiā oportet in iraſcibili & concupiſcibili eſſe aliquas virtutes, quibus bene diſponantur ad actum.

cap. 3. à medio tom. 5.

cod. 1. Pol. capi. 3. poſt med. tom. 5

H Ad quartum dicendum, ꝙ in electione duo ſunt, ſ. intentio finis, quæ pertinet ad virtutē moralem; & præacceptatio eius quod eſt ad finem, quod pertinet ad prudentiam, vt dicitur in 6. Ethi.* Quod autem habeat rectā intētionem finis circa paſſiones animæ, hoc contingit ex bona diſpoſitione iraſcibilis & concupiſcibilis: & iō virtutes morales circa paſſiones, ſunt in iraſcibili & concupiſcibili, ſed prudentia eſt in ratione.

ca. 2. tom. 5.

Articulus V.

I *Vtrum apprehenſiua ſenſitiua, ſint ſubiectum virtutis.*

Ad quintum ſic proceditur. Videtur quod in viribus ſenſitiuis apprehēſiuis interius poſſit eſſe aliqua virtus. Appetitus enim ſenſitiuus poteſt eſſe ſubiectum virtutis, inquātum obedit rationi, ſed vires ſenſitiuæ apprehenſiuæ interius rationi obediunt. ad imperium .n. rōnis operatur & imaginatiua, & cogitatiua, & memoratiua. ergo in K his viribus poteſt eſſe virtus.

¶ 2 Præt. Sicut appetitus rationalis. qui eſt voluntas, in ſuo actu poteſt impediri, vel etiam adiuuari per appetitum ſenſitiuum, ita etiam intellectus vel ratio poteſt impediri, vel etiam iuuari per vires predictas. ſicut ergo in virib' ſenſitiuis appetitiuis poteſt eē virtus, ita etiam in apprehenſiuis.

¶ 3 Præt. Prudentia eſt qdam virtus. cuius partē ponit Tullius memoriam in ſua Rhetorica.* ergo

¶ Super queſtionis quinquageſimę ſexte Arti. quintum.

In art. 5. eiuſdē 56. q. aduerte Nouitie propter rationē, quæ fit in corpore articuli, duo. Primum, quod hæc duo repugnant, quòd aliquis habitus ſit virtus, & quod ſubiectū eius ſit altera potentia ab illa, quæ eſt conſummatiua operis illius, ad quod perficiēdum ponitur illa virtus. Et repugnantia ſuo datur ſuꝑ hoc, quòd virtus ſic reddit op' ſuum bonum, quòd non contingit opus illud virtute habente ſuum perficere, malum eſſe, vt in litera breuiter, dicit, ex hoc enim ſtatim patet, quod ſi opus aliquod, ad quod ponitur virtus, ſit conſummandum à potentia B, & virtus illa ponatur in potētia A, ꝙ quantūcunque uirtus illa habeat

300

Supr. q. 50. artic. 3. ad 3. Et 3. diſ. 33. q. 2. art. 4. q. 2. ad 6. Et ver. q. 1. art. 4. ad 6.

*Li. 2. de inuen. in ſub 4. ante fin lib.

beat ſuum pficere iu potentia, A, & actu eius adhuc opꝰ illud malu cõſummabitur à potentia, B, oportet.ergo,ſi virtus illa debet illud opus bonũ ſic reddere,vt non relinquat ꝙ ſit malus, ꝙ ſit iu potentia conſummatiua operis,vt io ſubiecto. Secundum eſt pro minore,quòd vires interiores apprehenſiuæ dupliciter ſumuutur Primo ſecundum naturam,& ſic a natura & non a virtute: nec habitu determinautur. Alio modo vt ſubſunt rationi:& ſic ordinantur ad intellectus perfectionem propter quod ipſi habitus qui ſunt in his partibus,ſunt præparatorij ad intellectus actum, & non ſunt perfectiui earum ad proprios actus ſecundum ſe: & ideo in litera dicitur, quòd cognitio veri,ad quam ordinatur omnis virtus bonum cognitionis faciens, conſummatur intellectu tantum: & propterea in his viribus nulla eſt virtus.

Cap.5.to.5.

Cap.1.to.5.

Ca.3.a medio tom.2.

li.1.de inuẽtione in fo. 4. ante finẽ lib.

ar.1. huius quæſ.& 50. ar.4.ad 3.

etiã in vi memoratiua põt eſſe aliqua virtus. & eadẽ ratione in alijs interioribus apprehẽſiuis viribus.

SED CONTRA eſt, ꝙ oẽs virtutes vel ſunt intellectuales, vel morales,vt dr̃ in 2.Ethi.* morales autẽ virtutes oẽs ſunt in parte appetitiua:intellectuales aũt in intellectu,vel ratione, ſicut patet in 6. Ethi.* nulla ergo virtus ẽ in virib. ſenſitiuis apprehenſiuis interius.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ in viribus ſẽſitiuis apprehẽſiuis interius ponuntur aliqui habitus: qđ patet ex hoc præcipue, quod Philoſoph.dicit in li.de memoria,* ꝙ in memorãdo vnũ poſt aliud, operatur conſuetudo, quę eſt quaſi quædam natura. nihil autem eſt aliud habitus conſuetudinalis quã habitudo acquiſita per cõſuetudinẽ,quæ eſt in modum naturæ. Vnde de virtute dicit Tullius in ſua Rhet.* ꝙ eſt habitus in modũ naturæ rõni conſentaneus. In homine tñ id quod ex conſuetudine acquiritur in memoria,& in alijs viribus ſenſitiuis apprehenſiuis; nõ eſt habitus p ſe, ſed ad aliquid annexũ habitibus ĩtellectiuæ partis, vt ſupra dictum eſt.* ſed tñ ſi qui ſunt habitus in talibus viribus, virtutes dici nõ pñt.virtus.n.eſt habitus pfectus,quo non cõtingit niſi bonũ operari. vnde oportet ꝙ virtus ſit in illa potẽtia,q eſt conſummatiua boni operis, cognitio aũt veri nõ cõſummaꝫ in viribus ſenſitiuis apphenſiuis. ſed hmõi vires ſunt quaſi pparatoriæ ad cognitionẽ intellectiuã:& ideo in hmõi viribus non ſunt virtutes, qbus cognoſcitur verũ, ſed magis in intellectu, vel ratione.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ appetitus ſenſitiuus ſe hẽt ad voluntatem q eſt appetitus rõnis, ſicut motus ab eo.& iõ opus appetitiuæ virtutis cõſummaꝫ in appetitu ſenſitiuo:& pp hoc appetitus ſenſitiuus eſt ſubiectũ.virtutes aũt ſenſitiuę apprehẽſiuæ magis ſe hñt vt mouẽtes reſpectu intellectus,eo ꝙ phantaſmata ſe hñt ad aĩam intellectiuã, ſicut colores ad viſum, vt dr̃ in 3. de aĩa.* & ideo opus cognitionis in intellectu terminatur:& propter hoc virtutes cognoſcitiuæ, ſunt in ipſo intellectu,vel ratione & p hoc ẽt patet ſolutio ad 2m.¶

AD 3.dicendũ, ꝙ memoria non poniꝫ pars prudẽtię, ſicut ſpecies eſt pars generis, quaſi ipſa memoria ſit quædam virtus per ſe:ſed quia vnum eorum quæ requiruntur ad prudentiam, eſt bonitas memoriæ, vt ſic quodammodo ſe habeat per modum partis integralis.

301

3.diſt.23.q. 1.ar.4.q.1. cor.ad 1. & 3.& diſt.43. q.2.ar.4.q. 2.& 4.cor. Et vir.q.1. ar.5.per to. & ar.12.ad 6 & q.3.ar. 2.cor.

li.3.de anima tex.42. tom.2.

¶ Super queſtionis quinquageſimę ſextæ Artic. ſextum.

IN articulo ſexto eiuſdẽ 56. in quo concluditur, ꝙ in volũtate eſt aliqua virtus, ſcilicet reſpectu boni diuini & proximi: & aliqua non,ſ. reſpectu boni pprii, dubium occurrit ex Scoto in tertio ſententiarum, diſt.33. contra ſecundã partem, putat enim ꝙ temperantia & fortitudo in uoluntate ſint,& ibi ppriæ virtutes: in cõcupiſcibili autem & iraſcibili nõ ſunt propriæ uirtutes: ſed de hoc quantum ad concupiſcibilem & iraſcibilẽ ſpectat, tractauimus unde relinquitur quantum ad uoluntatẽ diſcutere rationes & concluſiones.

ARTICVLVS VI.

Vtrum voluntas poſſit eſſe ſubiectum virtutis.

AD SEXTVM ſic pcedĩtur. Videtur ꝙ volũtas nõ ſit ſubiectũ alicuius virtutis. Ad id enim quod conuenit potentiæ,ex ipſa ratione potentiæ non requiritur aliquis habitus, ſed de ipſa ratione voluntatis cũ ſit in ratione, ſecundum Philoſophum in 3.de anima,* eſt quod tẽdat in id quod eſt bonum ſecundum rõnem, ad quod ordinatur omnis virtus:quia vnumquodque naturaliter appetit proprium bonum. virtus enim eſt habitus per modum naturæ cõſentaneus rõni vt Tullius dicit in ſua Rhet.* ergo volũtas nõ eſt ſubiectum virtutis.

¶ 2 Præt. Omnis virtus aut eſt intellectualis,aut moralis, vt dicitur in 1.& 2.Ethic.* ſed virtus intellectualis eſt ſicut in ſubiecto ĩ intellectu & rõne, non autẽ in voluntate: virtus autẽ moralis eſt ſicut in ſubiecto in iraſcibili & cõcupiſcibili, quæ ſunt rationales per participationem.ergo nulla virtus eſt in voluntate ſicut in ſubiecto.

¶ 3 Pręt. Omnes actus humani,ad quos virtutes ordinantur, ſunt uoluntarij.ſi igitur reſpectu aliquorũ humanorũ actuum ſit aliqua virtus in voluntate, pari rõne reſpectu omniũ actuũ humanorũ erit virtus in volũtate. aut ergo in nulla alia potentia erit aliqua virtus, aut ad eundem actum ordinabuntur duæ virtutes; quod videtur inconueniens. voluntas ergo nõ poteſt eſſe ſubiectum virtutis.

SED CONTRA eſt, ꝙ maior perfectio requiritur in mouẽte, q in moto: ſed volũtas mouet iraſcibilẽ & concupiſcibilẽ. multo ergo magis debet eẽ virtus in volũtate, quã in iraſcibili & concupiſcibili.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ cum p habitum perficiatur potentia ad agendum, ibi indiget potentia habitu perficiente ad bene agẽdum, qui quidẽ habitus eſt virtus, vbi ad hoc non ſufficit ppria rõ potentiæ. omnis autem potentiæ propria ratio attenditur in ordine ad obiectum. vnde cũ, ſicut dictũ eſt, obiectum voluntatis ſit bonum rõnis voluntati pportionatũ, quãtum ad hoc non indiget volũtas virtute perficiẽte, ſed ſi ꝙ bonum immineat homini volendum, ꝙ excedat pportionem volentis ſiue quãtũ ad totã ſpẽm humanã, ſicut bonũ diuinũ, ꝙ trãſcẽdit limites humanæ naturæ, ſiue quãtũ ad indiuiduũ, ſicut bonum proximi, ibi voluntas indiget virtute. Et ideo hmõi virtutes, quæ ordinant affectum hominis in Deum, vel in proximum ſunt in voluntate ſicut in ſubiecto, vt charitas, iuſtitia,& huiuſmodi.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ratio illa habet locum de virtute, quæ ordinat ad bonum proprium ipſius volentis, ſic ut temperantia & fortitudo quę ſunt circa paſſiones humanas,& alia huiuſmodi, vt ex dictis patet.*

AD SECVNDVM dicẽdũ,

¶ Eſt igitur dubium circa rationem allatam in litera, ad probandum ꝙ in volũtate non ſit aliqua virtus ad proprium uolentis bonum. Primo, quia falſum uidetur, quod voluntas ex propria ratione ſit ſufficienter determinata ad bonum rõnis propriũ volentis: quia ſi hoc eſſet, uoluntas ut in pluribus, ſaltem eligeret tale bonum rationis:& rurſus prõpte, faciliter, & delectabiliter tale bonũ eligeret,& rurſus ad tale bonum eligendum recte eodẽ modo determinata eſſet: hęc ſunt falſa. ergo. Sequela probaꝫ quia determinatio naturæ excludẽs habitum, ſupplet quicquid datee habitus in ſubiecto apto nato, & tanto melius, quanto habitus imitatur naturã, & non econuerſo. falſitas autem cõſequentis experientia probatur; nam in nobis ipſis hæc experimur. Et rationi cõfirmatur, quia ſi uoluntas eſſet ex propria ratione determinata ad tale bonũ, non opus eſſet continentiæ habitu in uoluntate. Si enim uoluntas ex ſe magis, aut æque determinata eſt ad bonum tale, ac ſi haberet habitũ uirtutis, & habẽdo habitum virtutis, puta, temperantiæ, non egeret cõtinentia. ergo inclinata ex propria ratione non eget continentia: ſed per te eget continentia: ergo uoluntas non eſt

¶ lib.1.de inuentione iu fol.4. ante finem lib.

lib.1.Eth.c. vl.& lib.2. cap.1.to.5.

tis vt principaliter eligentis, eſt tamẽ partium obſequentium vt exequẽtiũ, & ad hoc egent virtute vt ad participabilem in eis electionẽ proprij actus determinatæ ſint: & hoc eſt idẽ ei quod conſueuit dici de actibus iſtis vt imperatis Sc'do, quia eſt principiũ electionis in voluntate mediate, mediante, ſ. intentione, vt in litera dicit. Cũ .n. qualis vnuſquiſque eſt, talis finis ei videatur, vt dr tertio Eth: ex hoc quod aliquis eſt talis ex bona diſpoſitione temperantiæ, videbitur ei mediũ in hmõi paſſionibus finis bonus, & ſic in illo formatur intẽtio talis boni. ex intẽtione aũt finis ſubſequitur medio diſcurſu prudentię ex ſtabilito fine diſcurrentis concluſio electionis, & hęc eſt ſolutio literæ. Vnde & habitus ẽ electiuus in proprio ſubiecto electionis participatæ, & eſt inclinãs ad bonas electiones, dãdo earum principium, quod eſt intentio finis, quę in electione concluditur, vt principium in cõcluſione.

p.p.q.81. artic.2. — lib. 1. cap. 5. tom. 1. — q.55. arti. 4. — cap. 13. in 6. — q.13. ar. 1.

tus humana. non igitur humanæ virtutis poteſt eſſe ſubiectũ iraſcibilis & concupiſcibilis quæ ſunt partes appetitus ſenſitiui, vt in primo dictum eſt.*

¶ 2 Pręt. Appetitus ſenſitiuus eſt vis vtens organo corporali: ſed bonum virtutis non poteſt eſſe in corpore hominis. Dicit. n. Apoſtolus Rom. 7. Scio quòd nõ habitat in carne mea bonum. ergo appetitus ſenſitiuus non poteſt eſſe, ſubiectum virtutis.

G ¶ 3 Præt. Auguſt. probat in lib. de moribus Eccleſiæ,* quod virtus non eſt in corpore, ſed in anima, eo quod per animam corpus regitur: vnde quod aliquis corpore bene vtatur, totum refertur ad animam. ſicut ſi mihi auriga obtẽperãs, equos quibus præeſt, recte regit, hoc totum mihi debetur ſed ſicut aĩa regit corpus, ita etiã ratio regit appetitum ſenſitiuum. ergo totum rationali parti debetur, quod iraſcibilis & concupiſcibilis recte regãtur; ſed virtus eſt qua recte viuitur, vt ſupra dictum eſt.* virtus igitur non eſt in iraſcibili & concupiſcibili, ſed ſolum in parte rationali. H

¶ 4 Præt. Principalis actus virtutis moralis eſt electio, vt dicitur in 8. Ethicorum:* ſed electio non eſt actus iraſcibilis, ſed rationis, vt ſupra dictum eſt. ergo virtus moralis non eſt in iraſcibili & concupiſcibili, ſed in ratione.

Sed contra eſt, quòd fortitudo ponitur eſſe in iraſcibili temperantia autem in concupiſcibili: vnde Philoſophus dicit in 3. Ethicorum.* quòd hæ virtutes ſunt irrationabilium partium.

ca. 10. in pr. tomo. 5.

I Respondeo. Dicendum, quod iraſcibilis & concupiſcibilis dupliciter conſiderari poſſunt. Vno modo ſecundum ſe, inquantum ſunt partes appetitus ſenſitiui: & hoc modo non competit eis, quòd ſint ſubiectum virtutis. Alio modo poſſunt conſiderari inquantum participant rationem per hoc, quod natæ ſunt rationi obedire: & ſic iraſcibilis vel concupiſcibilis poteſt eſſe ſubiectũ virtutis humanæ. Sic enim eſt principium humani actus inquantum participat rationem: & in his potentijs neceſſe eſt ponere virtutes. quod enim in iraſcibili & concupiſcibili ſint aliquæ virtutes, patet. Actus enim qui progreditur ab vna potentia ſecundum quod eſt ab alia mota, nõ poteſt eſſe perfectus, niſi vtraque potentia ſit bene diſpoſita ad actum: ſicut actus K artificis non poteſt eſſe congruus, niſi etiam artifex ſit bene diſpoſitus ad agendum, & etiam ipſum inſtrumẽtum. In his igitur, circa quæ operatur iraſcibilis & concupiſcibilis, ſecundum quod ſunt à ratione motæ, neceſſe eſt vt aliquis habitus perficiens ad bene agendum ſit non ſolum in ratione, ſed etiam in iraſcibili & concupiſcibili. Et quia bona diſpoſitio potentiæ mouentis motæ attenditur ſecundum conformitatem ad potentiam mouentem: ideo virtus, quæ eſt in iraſcibili & cõcupiſcibili nihil aliud eſt quàm quædam habitualis cõformitas iſtarum potentiarum ad rationem.

D. 106.

Ad primum ergo dicendũ, quod iraſcibilis & concupiſcibilis ſecundum ſe conſideratæ, prout ſunt

F partes appetitus ſenſitiui, communes ſunt nobis & brutis: ſed ſm quod ſunt rationales per participationem, vt obedientes rationi, ſic ſunt propriæ hominis: & hoc modo poſſunt eſſe ſubiectum virtutis humanæ.

Ad secundum dicẽdum, quod ſicut caro hominis ex ſe quidem non habet bonum virtutis, fit tamen inſtrumentum virtuoſi actus, inquantum mouente ratione membra noſtra exhibemus ad ſeruiẽdum iuſtitię ita etiam iraſcibilis & concupiſcibilis ex ſe quidem nõ habent bonum virtutis, ſed magis infectionem fomitis; inquantum vero conformantur rationi, ſic in eis ag generatur bonum virtutis moralis.

Ad tertium Dicendum, quod alia ratione regitur corpus ab anima, & iraſcibilis & concupiſcibilis à ratione. Corpus enim ad nutum obedit animæ abſque contradictione in his, in quibus natum eſt ab anima moueri. Vnde Philoſoph. dicit in 1. Polit.* quod anima regit corpus deſpotico principatu, i. ſicut dominus ſeruum, & ideo totus motus corporis refertur ad animã, & ppter hoc in corpore nõ eſt virtus, ſed ſolum in anima. Sed iraſcibilis & concupiſcibilis non obediunt ad nutũ rationi, ſed habent proprios motus ſuos, quibus interdum rationi repugnãt. vnde in eodem lib. Philoſophus dicit,* quod ratio regit iraſcibilem & concupiſcibilẽ principatu politico, quo ſcilicet reguntur liberi, qui habẽt in aliquibus propriam voluntatem, & propter hoc etiã oportet in iraſcibili & concupiſcibili eſſe aliquas virtutes, quibus bene diſponantur ad actum.

cap. 3. à medio tom. 5. — eod. 1. Pol. capi. 3. poſt. med. tom. 5

H Ad quartum dicendum, quod in electione duo ſunt, ſ. intentio finis, quæ pertinet ad virtutẽ moralem; & præacceptatio eius quod eſt ad finem, quod pertinet ad prudentiam, vt dicitur in 6. Ethi.* Quod autem habeat rectã intẽtionem finis circa paſſiones animæ, hoc contingit ex bona diſpoſitione iraſcibilis & concupiſcibilis: & iõ virtutes morales circa paſſiones, ſunt in iraſcibili & concupiſcibili, ſed prudentia eſt in ratione.

ca. 1. tom. 5.

Articulus V.

I *Vtrum apprehenſiuæ ſenſitiuæ, ſint ſubiectum virtutis.*

Ad quintum ſic proceditur. Videtur quod in viribus ſenſitiuis apprehẽſiuis interius poſſit eſſe aliqua virtus. Appetitus enim ſenſitiuus poteſt eſſe ſubiectum virtutis, inquã tum obedit rationi, ſed vires ſenſitiuæ apprehenſiuæ interius rationi obediunt. ad imperium. n. rõnis operatur & imaginatiua, & cogitatiua, & memoratiua. ergo in K his viribus poteſt eſſe virtus.

¶ 2 Præt. Sicut appetitus rationalis, qui eſt voluntas, in ſuo actu poteſt impediri, vel etiam adiuuari per appetitum ſenſitiuum, ita etiam intellectus vel ratio poteſt impediri, vel etiam iuuari per vires prędictas. ſicut ergo in virib' ſenſitiuis appetitiuis poteſt eẽ virtus, ita etiam in apprehenſiuis.

¶ 3 Præt. Prudentia eſt quædam virtus. cuius partẽ ponit Tullius memoriam in ſua Rhetorica.* ergo

¶ Super quæſtionis quinquageſimæ ſextæ Arti. quintum.

In art. 5. eiuſdẽ 56. q. aduerte Nouitię propter rationẽ, quæ fit in corpore articuli, duo. Primum, quod hæc duo repugnant, quòd aliquis habitus ſit virtus, & quod ſubiectũ eius ſit altera potentia ab illa, quæ eſt conſummatiua operis illius, ad quod perficiẽdum ponitur illa virtus. Et repugnantia fundatur ſup hoc, quòd virtus ſic reddit op' ſuum bonum, quòd non contingit opus illud virtute habente ſuum perficere, malum eſſe, vt in litera breuiter, dicit, ex hoc enim ſtatim patet, quod ſi opus aliquod, ad quod ponitur virtus, ſit conſummandum à potentia B, & virtus illa ponatur in potẽtia A, quod quantũcunque uirtus illa habeat

300

Supr. q. 50. artic. 3. ad 3. Et 3. diſ. 33. q. 1. art. 4. q. 2. ad 6. Et ver. q. 1. art. 4. ad 6. — *Li. 2. de inuen. in fol. 4. ante finẽ lib.

beat ſuum pficere in potentia, A, & actu eius adhuc op⁹ illud male cõſummabitur à potentia, B, oportet.ergo,ſi virtus illa debet illud opus bo-
Cap.5.to.5. nũ ſic reddere,vt non relinquat ꝙ ſit malus, ꝙ ſit iñ potentia conſummatiua ope-
Cap.1.to.5. ris,vt in ſubiecto.Secundum eſt pro minore,quòd vires interiores apprehenſiuæ dupliciter ſumuntur Primo ſecundum naturam,& ſic a natura
Ca.3.a medio tom.2. & non a virtute: nec habitu determinantur . Alio modo vt ſubſunt rationi:& ſic ordinantur ad intellectus perfectionem propter quod ipſi habitus qui ſunt in his
li.2.de inuẽtione in fo. 4. ante finẽ lib. partibus,ſunt præparatorij ad intellectus actum, & non ſunt perfectiui earum ad proprios actus ſecundum ſe: & ideo in litera dicitur, quòd cognitio veri,ad quam ordinatur omnis vir
ar. 2. huius quæſ.& 50. ar.4.ad 3. tus bonum cognitionis faciens, conſummatur ĩ intellectu tantum: & propterea in his viribus nulla eſt virtus.

etiã in vi memoratiua põt eſſe aliqua virtus . & eadẽ ratione in alijs interioribus apprehẽſiuis viribus.

Sed contra eſt, ꝙ oẽs virtutes vel ſunt intellectuales, vel morales,vt dr̃ in 2.Ethi.*morales autẽ virtutes oẽs ſunt in parte appetitiua:intellectuales aũt in intellectu,vel ratione , ſicut patet in 6. Ethi.*¦nulla ergo virtus ẽ in virib. ſenſitiuis apprehenſiuis interius.

Respondeo.Dicendum, ꝙ in viribus ſẽſitiuis apprehẽſiuis interius ponuntur aliqui habitus : qđ patet ex hoc præcipue, quod Philoſoph.dicit in li.de memoria,* ꝙ in memorãdo vnũ poſt aliud, operatur conſuetudo,quę eſt quaſi quædam natura. nihil autem eſt aliud habitus conſuetudinalis quã habitudo acquiſita per cõſuetudinẽ,quæ eſt in modum naturæ.Vnde de virtute dicit Tullius in ſua Rhet.*ꝙ eſt habitus in modũ naturæ rõni conſentaneus. In homine tñ id quod ex conſuetudine acquiritur in memoria,& in alijs viribus ſenſitiuis apprehenſiuis ; nõ eſt habitus p ſe,ſed ad aliquid annexũ habitibus ĩtellectiuæ partis , vt ſupra dictum eſt.* ſed tñ ſi qui ſunt habitus in talibus viribus, virtutes dici nõ pñt.virtus.n.eſt habitus pfectus,quo non cõtingit niſi bonũ operari. vnde oportet ꝙ virtus ſit in illa potẽtia,q eſt conſummatiua boni operis, cognitio aũt veri nõ cõſummatᷣ in viribus ſenſitiuis apphenſiuis.ſed hmõi vires ſunt quaſi pparatoriæ ad cognitionẽ intellectiuã:& ideo in hmõi viribus non ſunt virtutes,qbus cognoſcitur verũ,ſed magis in intellectu, vel ratione.

5.2.

Ad primum ergo dicẽdũ,ꝙ appetitus ſenſitiuus ſe hẽt ad voluntatem q̃ eſt appetitus rõnis, ſicut motus ab eo.& iõ opus appetitiuæ virtutis cõſummatᷣ in appetitu ſenſitiuo:& pp hoc appetitus ſenſitiuus eſt ſubiectũ.virtutes aũt ſenſitiuę apprehẽſiuæ magis ſe hñt vt mouẽtes reſpectu intellectus,eo ꝙ phantaſmata ſe hñt ad aĩam intellectiuã,ſicut colores ad viſum , vt dr̃ in 3. de aĩa.*& ideo opus cognitionis in intellectu terminatur:& propter hoc virtutes cognoſcitiuæ, ſunt in ipſo intellectu,vel ratione & p hoc ẽt patet ſolutio ad 2m.¶

Ad 3.dicendũ,ꝙ memoria non ponitᷣ pars prudẽtię,ſicut ſpecies eſt pars generis,quaſi ipſa memoria ſit quædam virtus per ſe:ſed quia vnum eorum quæ requiruntur ad prudentiam,eſt bonitas memoriæ,vt ſic quo
301 dammodo ſe habeat per modum partis integralis.

Articulus VI.

Vtrum voluntas poſſit eſſe ſubiectum virtutis.

3.diſt. 23.q. 1.ar.4.q. 1. cor.ad 2. & 3.& diſt.43. q.2. ar.4. q. 2. & 4.cor. Et ver. q. 5. ar.5. per to. & ar.1 2.ad 6 & q.3.ar. 2 cor.

¶ Super queſtionis quinquageſimę ſexta Artic. ſextum:

In articulo ſexto eiuſdẽ 56.in quo concluditur, ꝙ in volũtate eſt aliqua virtus , ſcilicet reſpectu boni diuini & proximi : & aliqua non,ſ. reſpectu boni pprũ, dubium occurrit ex Scoto in tertio ſententiarum , diſt. 33. contra ſecundã partem , putat enim ꝙ temperantia & fortitudo in uoluntate ſint,& ibi ppriæ virtutes: in cõcupiſcibili autem & iraſcibili nõ ſunt propriæ uirtutes : ſed de hoc quantum ad concupiſcibilem & iraſcibilẽ ſpectat , tractauimus unde relinqtur quantum ad uoluntatẽ diſcutere rationes & concluſiones .

li. 3. de anima tex. 42. tom.2.

¶ Eſt igitur dubium circa rationem allatam in litera,ad probandum ꝙ in volũtate non ſit aliqua virtus ad proprium uolentis bonum.Primo,quia falſum uidetur , quod voluntas ex propria ratione ſit ſufficienter determinata ad bonum rõnis propriũ volentis:quia ſi hoc eſſet, uoluntas ut in pluribus,ſaltem eligeret tale bonum rationis:& rurſus prõpte, faciliter, & delectabiliter tale bonũ eligeret,& rurſus ad tale bonum eligendum recte eodẽ modo determinata eſſet:hęc ſunt falſa. ergo . Sequela probatᷣ quia determinatio naturæ excludẽs habitum,ſupplet quid quid daret habitus in ſubiecto apto nato, & tanto melius, quanto habitus imitatur naturã, & non ecõuerſo.falſitas autem cõſequentis experientia probatur; nam in nobis ipſis hæc experimur . Et ratione cõfirmatur , quia ſi uoluntas eſſet ex propria ratione determinata ad tale bonũ,non opus eſſet continentiæ habitu in uoluntate.Si enim uoluntas ea ſe magis,aut æque determinata eſt ad bonum tale,ac ſi haberet habitũ uirtutis, & habẽdo habitum virtutis,puta , temperantiæ , non egeret cõtinentia. ergo inclinata ex propria ratione non eget continentia: ſed per te eget continentia : ergo uoluntas non

¶lib.2.de inuentione in fol. 4. ante finem lib.

lib.1.Eth.c. vl.& libr.2. cap.1.to. 5.

Ad ſextum ſic pcedi tur. Videtur ꝙ volũtas nõ ſit ſubiectũ alicuius virtutis . Ad id enim quod conuenit potentiæ,ex ipſa ratione potentiæ non requiritur aliquis habitus , ſed de ipſa ratione voluntatis cũ ſit in ratione, ſecundum Philoſophum in 3.de anima,*eſt quod tẽ
A dat in id quod eſt bonum ſecundum rõnem , ad quod ordinatur omnis virtus:quia vnumquodque naturaliter appetit proprium bonum . virtus enim eſt habitus per modum naturæ cõſentaneus rõni vt Tullius dicit in ſua Rhet.¶ergo volũtas nõ eſt ſubiectum virtutis.

¶ 2 Præt.Omnis virtus aut eſt intellectualis,aut moralis, vt dicitur in 1.& 2.Ethic.*ſed virtus intellectualis eſt ſicut in ſubiecto ĩ intellectu & rõne, non autẽ in voluntate : virtus autẽ moralis eſt ſicut in
B ſubiecto in iraſcibili & cõcupiſcibili , quæ ſunt rationales per participationem.ergo nulla virtus eſt in voluntate ſicut in ſubiecto.

¶ 3 Pręt.Omnes actus humani,ad quos virtutes ordinantur,ſunt voluntarij.ſi igitur reſpectu aliquorũ humanorũ actuum ſit aliqua virtus in voluntate , pari rõne reſpectu omniũ actuũ humanorũ erit virtus in volũtate. aut ergo in nulla alia potentia erit aliqua virtus , aut ad eundem actum ordinabuntur duæ virtutes ; quod videtur inconueniens.voluntas ergo nõ po-
C teſt eſſe ſubiectum virtutis.

Sed contra eſt,ꝙ maior perfectio requiritur in mouẽte,q̃ in moto:ſed volũtas mouet iraſcibilẽ & concupiſcibilẽ.multo ergo magis debet eẽ virtus in volũtate, quã in iraſcibili & concupiſcibili.

Respondeo.Dicendum, ꝙ cum p habitum perficiatur potentia ad agendum,ibi indiget potentia habitu perficiente ad bene agẽdum, qui quidẽ habitus eſt virtus, vbi ad hoc non ſufficit ppria rõ potentiæ.omnis autem poten-
D tiæ propria ratio attenditur in ordine ad obiectum . vnde cũ, ſicut dictũ eſt, obiectum voluntatis ſit bonum rõnis voluntati pportionatũ,quãtum ad hoc non indiget volũtas virtute perficiẽte, ſed ſi ꝙ bonum immineat homini volendum,ꝙ excedat pportionem volentis ſiue quãtũ ad totã ſpẽm humanã,ſicut bonũ diuinũ,ꝙ trãſcẽdit limites humanæ naturæ , ſiue quãtũ ad indiuiduũ,ſicut bonum proximi, ibi voluntas indiget virtute . Et ideo hmõi virtutes, quæ
E ordinant affectum hominis in Deum , vel in proximum ſunt in voluntate ſicut in ſubiecto,vt charitas,iuſtitia,& huiuſmodi.

Ad primum ergo dicendũ,ꝙ ratio illa habet locum de virtute, quæ ordinat ad bonum proprium ipſius volentis, ſic ut temperantia & fortitudo quę ſunt circa paſſiones humanas,& alia huiuſmodi , vt ex dictis patet.*

Ad secundum dicẽdũ,

eſt ex ſe inclinata ad tale bonum. Deinde dubitatur, quia ſi voluntas determinata ex propria ratione, eſt ad bonũ rationis. ergo nec virtus iuſtitiæ in ea eſſet. Probatur ſequela: quia bonum iuſtitiæ eſt ſecundũ rationẽ, & eſt proprio exercẽtis iuſtitiam iuſtitia.n. bonum reddit habentem, & opus eius bonum. Deinceps arguit Scotus, quia cum iuſtitia ſit virtus moralis & in volũtate, rõnes q̃ militant de volũtate & virtute morali, nõ concludunt. Præterea voluntas eſt indeterminata non ſolum ad oppoſita obiecta, ſed modos agendi, ſcilicet recte & non recte. ergo eget inclinatione ad recte agendũ, & hæc eſt virtus. Præterea voluntas non magis eſt determinata ad vnum, quàm intellectus. ergo ex frequentibus rectis electionibus generaſ in ea virtus, ſicut intellectus ex frequẽtibus actibus. Præterea voluntas non facile, prompte, & delectabiliter ſe habet ſine virtutis habitu, ergo eget virtute. Sequela patet, & antecedẽs ꝓbatur in vitioſo nuper conuerſo, qui difficultatem patitur in perſeuerando: quia non habet habitum acquiſitum virtutis.

ꝙ rationale per participationem nõ ſolum eſt iraſcibilis & cõcupiſcibilis, ſed omnino, idest vniuerſaliter appetitiuũ, vt dicitur in 1. Ethic.* ſub appetitiuo autem comprehendit voluntas. & ideo ſi qua virtus eſt in volũtate, erit moralis, niſi ſit theologica, vt infra patebit.†

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ cum naturaliter amabile ſit bonum, vnicuique autem proprium, vt experientia teſtatur, conſequens eſt, vt voluntati, quæ appetitus eſt rationalis, amabile ſit naturaliter & bonũ, & bonũ propriũ. Cum aũt apud Dion. 4. ca. de diui. nom. bonũ habentis ſit ſm rõnẽ eſſe, & hoc nõ cõueniat habenti ſm appetitum ſenſitiuum, oportet quod cõueniat ſecundum appetitum rõnalem. bonũ.n. appetitus alicuius obiectũ conſtat eſſe. Igitur obiectum voluntatis eſt bonũ rõnis. & ſi huic addatur proprietas, concludetur ꝙ propriũ bonum ſecundum rationem eſt naturale obiectum volũtatis, ac ꝑ hoc voluntas eſt ex propria natura inclinata ad proprium bonũ ſecundum rationem. & quia rationis medium in paſſionibus concupiſcibilis & iraſcibilis nõ eſt alienum, ſed proprium bonum ſecundum rationem ipſius habẽtis paſſiones: ideo naturaliter voluntas habẽtis paſſiones, qualis eſt voluntas humana, ex ſe determinata eſt ad tale bonum. Sed aduerte, ꝙ aliud eſt voluntatem eſſe naturaliter inclinatam quantum eſt ex ſe ad proprium volentis bonum ſecũdum rationem: & aliud eſt volẽtem eſſe naturaliter inclinatum ad hoc. primum.n. ſonat in voluntate tm̃ talem determinationem: ſecundum ſimpliciter. Et tãta eſt inter hæc diſtantia, vt ex hac radice omnia fere ſoluenda ſint, vt nunc videbiſ. Si.n. volens, puta Sortes eſſet determinatus, ita ꝙ nõ egeret habitu ad medium rõnis in paſſionibus, ꝓnus eſſet ad opera temperãtiæ & fortitudinis, ſicut temperati & fortes: ſed quoniam proni ſunt in malũ ab adoleſcentia ſua ſenſus hominũ, & caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritũ, nõ ſimpliciter, ſed in voluntate tm̃ inclinatio hæc ad tale bonum poniſ. Et quia exercitatio hominis in his medijs non fit ſola volũtate, ſed cõcurrẽte parte ſenſitiua naturaliter ſm ſe inclinata ad cõcupiſcibile ſine rõnis fręno: ideo nõ ſeqtur ex illa inclinatione in voluntate, ꝙ vt in pluribus eligantur talia bona, aut ꝙ prõpte, faciliter, & delectabiliter, & ꝙ recte ſemꝑ volũtas ad huiuſmodi ſe habeat: ſed bene ſequitur cum hac ſpecificatione, ꝙ voluntas q̃tum eſt ex ſe, recte ſe haberet ad huiuſmodi ut in pluribus, eligeret talia bona & prõpte, faciliter, atque delectabiliter. Ad id verò, ꝙ de continentia obijcitur, dicitur quod continentia non eget volũtate, vt inclinet inquantum in ſe eſt in tale bonum, ſed vt reſiſtat inſurgentibus paſſionibus ſenſitiui appetitus: Et ſi contra hoc inſtetur, quia per eũdem habitum potẽtia aliqua inclinatur in vnum oppoſitorum & reliquo reſiſtit: & rurſus naturalis determinatio non eſt minoris efficaciæ, quam determinatio habitus. Cõſtat autem quod ſi voluntas eſſet habituata, nõ egeret cõtinẽtia ad reſiſtendum. ergo reſpondetur ordine retrogrado, ꝙ determinatio naturæ non eſt minus efficax, quam determinatio habitus. Eſt tamẽ minus faciens & explicans opus ſuum, quã determinatio habitus acquiſiti & in promptu cauſã eſt: q̃a acquiſitus habitus in ipſa acquiſitione expulit inſurgentia cõtraria: naturalis autem determinatio nõ. vnde aſſimilaſ habitui infuſo potius quam acquiſito. Ad primum autem dicitur, ꝙ voluntas ſumiſ dupliciter. Vno mõ, vt coniũcta contrario appetitui ſenſitiuo, & quòd quemadmodum ipſa ſecundũ ſe eſt determinata ad tale bonum, ita ſecundum ſe eſt potens reſiſtere contrario obiecto. Et quod quemadmodum ipſa vt coniũcta contrario appetitui, non eſt determinata ad tale bonũ pro quanto impedibilis eſt attendẽtia in tale bonum, ad quod eſt ex ſe inclinata ita, vt ſic eget habitu ad reſiſtendũ huiuſmodi impedimentis. Et ſi hic inſtetur, quia voluntas vt iuncta appetitui ſenſitiuo eſt determinata ad bonũ in paſſionibus appetitus ſenſitiui per te: & voluntas vt iuncta appetitui ſenſitiuo, eget habitu ad reſiſtendũ paſſionibus etiã per te. ergo falſum eſt quod voluntas eſt ex ſe determinata ad tale bonum, & iũcta ſenſui eget habitu: ſed vt iũcta appetitui ſenſitiuo habet vtrunque. & ſic oĩa ruunt. Probaſ aſſumptũ, q̃a volũtas ſeparata nõ eſt determinata ad bonũ eligẽdũ in paſſionibus, vt patet in angelis, & ex rõne: q̃a nõ eſt ꝓpriũ bonũ volẽtis. Reſpõdetur, ꝙ falſum aſſumitur quo ad hoc, ꝙ volũtas vt iũcta ſenſui determinet ad bonũ in paſſionibus. Aliud eſt.n. dicere, Volũtas vt iuncta ſenſui habet inclinationẽ ad bonũ propriũ paſſionũ, & aliud eſt dicere, Voluntas vt iuncta ſenſui hẽt, ꝙ inclinatio ſua naturalis terminetur ad bonũ in paſſionibus. Primũ enim ſignificat quod cõiunctio volũtatis ad partem ſenſitiuã ſit ratio, quòd voluntati cõueniat inclinatio talis. ſecundum autem quòd coniunctio nõ ſit ratio, ꝙ inclinatio conueniat, ſed quòd inclinatio quam habet terminetur ad tale bonũ, & primum quidem falſum eſt, formaliter loquendo: ſecundũ autem verum. Ad cuius euidentiã ſcito, quod volũtati humanæ ex ſuo genere conuenit, ꝙ naturaliter inclinetur in propriũ bonũ tã ſui, quã volentis, vt ſuperius in q. 10. patet. hoc enim cõmune eſt omni volũtati: ſed quod propriũ bonum ſit in tali materia, ſcilicet in paſſionibus volẽtis, hoc eſt ex cõiunctione volũtatis ad partẽ ſenſitiuã. Vnde inclinatio ipſa volũtatis in proprium bonum ſm rõnem in quacunq; materia ſit, eſt ei naturalis ex propria rõne: ſed ꝙ hæc ſua inclinatio terminetur ad bonũ in paſſionibus ſenſitiuis habẽtis volũtatẽ, ẽ ex cõiunctione volũtatis ad partẽ ſenſitiuã. Eſt igiſ in volũtate noſtra, q̃tum ex parte volũtatis eſt, ſufficiẽs determinatio ipſius ad ꝓpriũ bonũ. ac per hoc ad bonũ ſecundũ rõnẽ ipſius volẽtis: & cũ hoc ex coniunctione ad partem ſenſitiuã ſortiſ neceſſitatem habitus ad reſiſtendam contrarijs, quibus iungitur: & hæc intelligito ſuſtinendo continentiam eſſe in voluntate, ꝙ inferius diſcutietur. Si enim continentia in ratione ponitur, patet ꝙ nulla eſt difficultas in propoſito: & cũ vtilem diſputationem hanc habes, cuius etſi dicta concluſio non teneatur, multa tamen alia vera & certa in ea dicta tenenda ſunt.

¶ Ad ſecũdũ verò dicitur, ꝙ ibi eſt æquiuocatio de bono iuſtitiæ obiectiue vel formaliter. Ad bonũ.n. iuſtitię obiectiue non naturaliter inclinaſ volũtas: q̃a nõ eſt ꝓpriũ, ſed alterius. Iuſtitia.n. in his q̃ ſunt ad alterũ eſt, & de tali virtute & ſm rationem de bono eſt ſermo, cũ dicitur, ꝙ quia potẽtia naturaliter inclinatur in aliquod bonũ non eget habitu virtutis. potẽtia enim vt ſic, obiectũ per ſe primo reſpicit, & habitus operatiuus de quo eſt ſermo, & virtus obiectũ reſpiciunt, nec virtutis ẽ virtus, nec habitus habitus. obiectio aũt ꝓcedit de bono iuſtitiæ formaliter, ꝙ eſt formale ipſius habitus iuſtitiæ, ad ꝙ conſtat potentiam inclinari non mediante alio habitu, vt patet. hoc enim eſt commune omni virtuti: illud autem non eſt commune omni obiecto virtutis, vt patet.

¶ Ad obiectiones autem ex Scoto ſumptas, nõ quòd ipſe afferat eas contra S. Tho. ſed quoniam ipſe, vt dictum eſt, diſſentiat a S. Thom. & has rationes contra oppoſitam poſitionẽ affert, cuius rationes licet nõ ſint noſtrę, veruntamẽ ut Nouitij cauti ſint, proderũt. Ad primã ergo diciſ, ꝙ rõnes militãtes de moralibus uirtutibus circa paſſiones, nõ militãt de iuſtitia: q̃a bonũ illarũ eſt ꝓpriũ volẽtis, iuſtitiæ uerò alterũ. Ad ſecundã diciſ, ꝙ q̃a bonũ rõnis in paſſionibus eſt mediũ ſm rõnem, & non ſecundum rem in paſſionibus, ut patet in 2. Ethic. & medium rationis non attenditur ſecundum quantitatem intẽſiuam ſolam, ſed ſecundum omnes circunſtantias, ſcilicet quando oportet, ubi, propter quid &c. & in hoc manifeſte includiſ recte eligere: ideo uoluntas determinata ex ꝓpria rõne ad bonũ ſm rõnẽ in paſſionibus eſt eo ipſo eodẽ mõ determinata ad recte eligere. eiuſdẽ.n. rationis eſt inclinatio ad utrunq; & defectus in altero alteri defectum inducit. Ad tertiũ dicitur, ꝙ eſt manifeſte ſophiſma. conceſſo enim, ſicut uerũ eſt, quòd in uoluntate ex frequẽtibus rectis electionibus fit habitus uirtutis, nõ ſequitur. ergo ex frequentibus electionibus rectis circa talẽ materiã. ſ. paſſiones proprias fit in voluntate habitus uirtutis, ut patet. Et ratio phyſica eſt: quia uolũtas nõ eſt determinabilis ex ſe, ſed determinata ad tale bonum, quod frequenter eligit: habitus autem talis virtutis nõ eſt natus fieri

niſi

Margin notes: D.206. 1199. — C ult. te.5 — †quæſt.61. — F G H I K

uiſſi in ſubiecto apto nato, ſ. determinato. ¶ Ad quartum iam patet reſpōſio, quod ſuper cōuerſus, quātum eſt ex parte voluntatis ſ. n ſe prompte, faciliter, & delectabiliter eligeret bonum in paſſionibus: ſimpliciter autē ipſe volēs, difficile eligit, propter habitus priores derelictos. Iam. n. dictum eſt, quod inclinatio hæc uoluntatis intrinſeca aſſimilatur habitui infuſo, quem experimur non auferre à nobis difficultatē bene operandi, quamuis quantū eſt ex parte ipſius, prompte, faciliter, & delectabiliter de ope rari.

To cor. art.

A Ad tertium dicendū, quòd quędā virtutes ordinant ad bonū paſſionis moderatę, quod eſt propriū huius, vel illius hominis: & in talibus non eſt neceſſarium, quòd ſit aliqua virtus in voluntate, cū ad hoc ſufficiat natura potentiæ, vt dictū eſt.* ſed hoc ſolum neceſſarium eſt in illis virtutibus, quę ordinantur ad aliquod bonū extrinſecū.

QVAESTIO LVII.

De diſtinctione virtutum intellectualium, in ſex articulos diuiſa. B

Deinde cōſiderandū de diſtinctione virtutū. Et primo, quātū ad virtutes intellectuales. Secundo, quantum ad morales. Tertio, quantum ad theologicas.

Circa primum quęrūtur ſex.

¶ Primo, Vtrum habitus intellectuales ſpeculatiui ſint virtutes.

¶ Secundo, Vtrum ſint tres. ſ. ſapientia, ſcientia & intellectus. C

¶ Tertio, Vtrum habitus intellectualis, qui eſt ars, ſit virtus.

¶ Quarto, Vtrum prudētia ſit virtus diſtincta ab arte.

¶ Quinto, Vtrum prudētia ſit virtus neceſſaria homini.

¶ Sexto, Vtrum eubulia, ſyneſis, & gnome ſint virtutes adiūctæ prudentiæ.

¶ Super quæſtionis quinquageſimæ ſeptimæ Ar. primū.

IN artic. 1. q. 57. in reſponſione ad primum, habes Nouitię diſtinctionē de opere interiori intellect⁹ & extraneum à quo dicitur operatiuum, qd vocatur practicū.

Articvlvs I.

Vtrū habitus intellectuales ſpeculatiui ſint virtutes.

302 Ad primum ſic proceditur. Videtur quòd habitus intellectuales ſpeculatiui non ſint virtutes. Virtus enim eſt habitus operatiuus, vt ſupra dictum eſt:* ſed habitus ſpeculatiui non ſunt operatiui: diſtinguit enim ſpeculatiuū à practico. i. operatiuo. ergo habitus intellectuales ſpeculatiui non ſunt virtutes.

q. 55. art. 2.

¶ 2 Præt. Virtus eſt eorū per quæ fit hō felix, ſiue beatus, eo quòd fœlicitas eſt virtutis pręmiū, vt dicitur in 1. Ethi.* ſed habitus intellectuales non conſiderant actus humanos, aut alia bona humana, per quæ homo beatitudinem adipiſcitur, ſed magis res naturales & diuinas. ergo huiuſmodi habitus virtutes dici non poſſunt.

cap. 9. to. 5.

¶ 3 Præt. Scientia eſt habitus ſpeculatiuus: ſed ſcientia, & virtus diſtinguuntur ſicut diuerſa genera non ſubalternatim poſita, vt patet per Philoſop. in 4. Top.* ergo habitus ſpeculatiui non ſunt virtutes.

c. 2. non procul a princ.

Sed contra. Soli habitus ſpeculatiui conſiderant neceſſaria, quæ impoſſibile eſt aliter ſe habere: ſed Philoſoph. ponit in 6. Ethi.* quaſdam virtutes intellectuales in parte animæ, quæ conſiderat neceſſaria, quæ non poſſunt aliter ſe habere. ergo habitus intellectuales ſpeculatiui ſunt virtutes.

cap. 1. to. 5.

Reſpondeo dicendum, quòd cū omnis virtus dicatur in ordine ad bonum, ſicut ſupra dictum eſt:* dupliciter ratione aliquis habitus dicitur virtus, vt ſupra dictum eſt.* Vno modo, quia facit ad facultatem bene operandi: alio modo quia cum facultate facit etiam A vſum bonum: & hoc ſicut ſupra dictum eſt,† pertinet ſolum ad illos habitus, qui reſpiciunt partem appetitiuam, eo quòd vis appetitiua animæ eſt quæ facit uti omnibus potentijs & habitibus. Cum igitur habitus intellectuales ſpeculatiui non perficiant partem appetitiuam, nec aliquo modo ipſam reſpiciant, ſed ſolam intellectiuam, poſſunt quidem dici virtutes, inquantum faciunt facultatem bonæ operationis, quæ eſt conſideratio veri, hoc enim eſt bonum opus intellectus: non tamen dicuntur virtutes ſecundo modo, quaſi facientes bene vti potētia, ſeu habitu. Ex hoc enim quòd aliquis habet habitum ſcientiæ ſpeculatiuæ, non inclinatur ad vtendum, ſed fit potens ſpeculari verum in his, quorum habet ſcientiam: ſed quod vtatur ſcientia habita, hoc eſt mouēte voluntate. Et ideo virtus, quæ perficit voluntatem, vt charitas vel iuſtitia, facit etiam bene vti huiuſmodi ſpeculatiuis habitibus, & ſecundum hoc etiam in actibus horum habituum poteſt eſſe meritum, ſi ex charitate fiant. ſicut Gregor. dicit in 6. Moral.* quod contemplatiua eſt maioris meriti, quā actiua.

q. 55. art. 3. & q. 56. articulo 3.

q. 56. art. 3.

D. 185.

cap. 28. poſt med. um & cap. 26.

Ad primum ergo dicēdum, quòd duplex eſt opus ſcilicet exterius & interius. practicum ergo vel operatiuum, quod diuiditur contra ſpeculatiuum, ſumitur ab opere exteriori, ad quod nō habet ordinem habitus ſpeculatiuus; ſed tamē habet ordinem ad interius opus intellectus, quod eſt ſpeculari verum, & ſecūdum hoc eſt habitus operatiuus.

Ad ſecundum dicendum, quòd virtus eſt aliquorum dupliciter. Vno modo ſicut obiectorū: & ſic huiuſmodi virtutes ſpeculatiuæ nō ſunt eorū, per quæ homo ſit beatus, niſi forte ſecundum quod ly, per, dicit cauſam efficientem, vel obiectum completæ beatitudinis, quod eſt Deus, quod eſt ſummum ſpeculabile. Alio modo dicitur eſſe virtus aliquorum ſicut actuū. & hoc modo virtutes intellectuales ſunt eorum per quæ homo fit beatus, tum quia actus harum virtutum poſſunt eſſe meritorij, ſicut dictum eſt:* tum etiā quia ſunt quædam inchoatio perfectæ beatitudinis, quæ in contēplatione veri conſiſtit, ſicut ſupra dictum eſt.† In corp. art.

†q. 3. art. 8.

Ad tertium Dicendum, quòd ſcientia diuiditur contra virtutem ſecundo modo dictam, quæ pertinet ad vim appetitiuam. D

Articvlvs II.

Vtrum ſint tantum tres habitus intellectuales ſpeculatiui, ſcilicet, ſapientia, ſcientia, & intellectus.

Ad ſecundum ſic proceditur. Videtur quòd inconuenięter diſtinguant tres virtutes intellectuales ſpeculatiuę. ſ. ſapiētia, & ſciētia, & intellectus. Spēs. n. nō debet cōdiuidi generi: ſed ſapientia eſt quędā ſcientia, vt dicitur in 6. Ethic. ergo ſapientia non debet condiuidi ſcientiæ in numero virtutū intellectualium. E

¶ 2 Præt. In diſtinctione potentiarum, habituum, & actuū, quę attēditur ſecundum obiecta, attenditur principaliter diſtinctio, quæ eſt ſecūdum rationem formalem obiectorum, vt ex ſupradictis patet.† non ergo diuerſi habitus debent diſtingui ſecundū materiale

¶ Super quæſtionis quinquageſimæ ſeptimæ Ar. ſecūdū.

IN art. 2. & ſpecialiter in reſponſione ad ſecundum, nota quomodo ſapientia continet intellectum & ſcientiam. non enim continet vt partes integrales, cum iam dictum ſuperius ſit, quòd habitus non integratur ex pluribus habitibus, ſed continet quaſi partes potentiales. habet enim ſe ſapientia ad intellectum & ſciētiam ſic, quod ipſa continet quicquid illę & eminentiori modo: vtitur. n. principijs per ſe notis deducendo cōcluſiones, quod eſt ſcientiæ: & ipſa per ſe nota

303

Infra. q. 68. art. 7. cor. & 2. 2. q. 45. art. 1. 7. cor. & q. 47. art. 5. co. & pti prol. art. 3. cor. Et 3. cont. c. 44. fin. & uit q. 1. art. 12 co. *Li. 6. Eth. c. 7. tom. 5.

†q. 54. art. 2.

principia vera eſſe ex terminis iudicat, defendit, & inchoat, ꝙ intellectus tantummodo videt abſolute: & vtrũque habet reſoluendo in altiſſimam cauſam, quod eſt eminentius continere, & propterea in 6 Ethicorum, & in litera dicitur, quòd cõtinet, ſcientiam & intellectum, & in 4. Metaphyſicę vocatur ſcientia, & defendit principia ea terminis.

obiectũ, ſed ſm rationem formalem ipſius obiecti: ſed principium demonſtrationis eſt ratio ſciendi cõcluſiones. non ergo intellectus principiorum debet poni habitus alius aut alia virtus à ſcientia concluſionum.

¶ 3 Præt. Virtus intellectualis dr̃ quæ eſt in ipſo rationali per eſſentiam: ſed ratio etiam ſpeculatiua ſicut ratiocinatur ſyllogizando demonſtratiue, ita etiam ratiocinatur ſyllogizando dialecticę. ergo ſicut ſciẽtia, quæ cauſatur ex ſyllo G giſmo demõſtratiuo, ponitur virtus intellectualis ſpeculatiua, ita etiam & opinio.

Ca. 3. 6. & 7. tom. 5. SED CONTRA eſt, quod Philoſ. 6. Ethi.* ponit has ſolum tres virtutes intellectuales ſpeculatiuas ſcilicet ſapientiam, ſcientiam, & intellectum.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictũ

Art. præced. eſt,* Virtus intellectualis ſpeculatiua eſt, p quã intellectus ſpeculatiuus perficit ad conſiderandum verum. hoc enim eſt bonum opus eius. verum autẽ eſt dupliciter conſiderabile. Vno modo ſicut per ſe notum: alio modo ſicut per aliud notũ. Quod autem eſt per ſe notum, ſe habet vt principium, & percipitur ſtatim ab intellectu, & iõ habitus pficiens intellectum ad huiuſmodi veri conſiderationem vocatur intellectus, qui eſt ha H bitus principiorum. Verum autem ꝙ eſt per aliud notum, non ſtatim percipitur ab intellectu, ſed per inquiſitionem rationis, & ſe habet in ratione termini: quod quidem poteſt eſſe dupliciter: Vno modo, vt ſit vltimum in aliquo genere: alio modo vt vltimum reſpectu totius cognitionis humanæ. Et quia ea quæ ſunt poſterius nota quo ad nos, ſunt priora & magis nota

Tex. 5. to. 2. ſecundum naturam, vt dicitur in 1. Phyſic.* ideo id qđ eſt vltimum reſpectu totius cognitionis humanæ, eſt id quod eſt primum & maxime cognoſcibile ſecundũ naturam. & circa huiuſmodi eſt ſapientia, quæ conſide

Cap. 1. circa fi. tom. 3. rat altiſſimas cauſas, vt dicitur in 1. Metaphyſi.* vnde conuenienter iudicat, & ordinat de omnibus: quia iudicium perfectum & vniuerſale haberi non poteſt, niſi I per reſolutionem ad primas cauſas. Ad id verò, quod eſt vltimum in hoc vel in illo genere cognoſcibilium, perficit intellectum ſcientia, & ideo ſecundum diuerſa genera ſcibilium ſunt diuerſi habitus ſcientiarum, cum tamen ſapientia non ſit niſi vna.

AD PRIMUM ergo dicendum, ꝙ ſapientia eſt quædam ſcientia, inquantum habet id, quod eſt cõmune omnibus ſcientijs, vt. ſ. ex principijs concluſiones demonſtret: ſed quia habet aliquid proprium ſupra alias ſcientias, inquantum ſcilicet de omnibus iudicat, & non ſolum quantum ad concluſiones, ſed etiã quantum ad prima principia: ideo habet rationem perfectioris virtutis, quàm ſcientia.

AD SECUNDUM Dicendum, ꝙ quando ratio obiecti ſub vno actu refertur ad potentiam vel habitum, tunc non diſtinguuntur habitus, vel potentiæ pœ nes rationem obiecti, & obiectum materiale; ſicut ad eandem potentiam viſiuam pertinet videre colorem, & lumen quod eſt ratio videndi colorem, & ſimul cũ ipſo videtur. Principia vero demonſtrationis poſſunt ſeorſum conſiderari abſque hoc, ꝙ conſiderentur concluſiones. Poſſunt etiam conſiderari ſimul cum concluſionibus, prout principia in concluſiones deducuntur. Conſiderare ergo hoc ſecundo modo principia pertinet ad ſcientiam, quæ conſiderat etiam concluſio

D. 702. nes: ſed conſiderare principia ſm ſeipſa, pertinet ad

F intellectum. Vnde ſi quis recte conſideret, iſtæ tres virtutes non ex æquo diſtinguuntur abinuicem, ſed ordine quodam; ſicut accidit in totis potentialibus, quorũ vna pars eſt perfectior altera, ſicut anima rationalis eſt perfectior quàm ſenſibilis, & ſenſibilis q̃ vegetabilis. Hoc. n. modo ſcientia dependet ab intellectu, ſicut à principaliori; & vtrunque dependet à ſapientia ſicut à principaliſſimo, quæ ſub ſe continet & intellectum & ſcientias, vt de concluſionibus ſcientiarum diiudicans & de principijs earundem.

AD TERTIUM Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* habitus virtutis determinate ſe habet ad bonum, nullo autem modo ad malum bonum autem intellectus eſt verum: malum autem eius eſt falſum. Vnde G ſoli illi habitus virtutes intellectuales dicuntur, quibus ſemper dicitur verum & nunquam falſum. opinio vero & ſuſpicio poſſunt eſſe ueri & falſi: & ideo non ſunt intellectuales virtutes, vt dicitur in 6. Eth.* — Q. 55. art. 3 & 4. — Cap. 3. circa princ. to. 5.

ARTICULUS III.

Vtrum habitus intellectualis, qui eſt ars, ſit virtus.

AD TERTIUM ſic pcedit. Vr̃ ꝙ ars non ſit virtus intellectualis. Dicit. n. Aug. in lib. de libero arbitrio,* ꝙ virtu H te nullus male vtitur; ſed arte aliqs male vtitur. poteſt. n. aliquis artifex ſm ſcientiam artis ſuæ male operari. ergo ars non eſt virtus.

¶ 2 Præt. Virtutis non eſt virtus; artis aũt eſt aliqua virtus, vt dicit in 6. Eth.† ergo ars non eſt virtus.

¶ 3 Præt. Artes liberales ſunt excellẽtiores quã artes mechanicæ, ſed ſicut artes mechanicæ ſunt practicæ, ita artes liberales ſunt ſpeculatiuæ. ergo ſi ars eſſet virtus intellectualis, deberet virtutibus ſpeculatiuis annumerari.

I SED CONTRA eſt, ꝙ Philoſoph. in 6. Ethi.* ponit artem eſſe virtutem, nec tamen cõnumerat eam virtutibus ſpeculatiuis, quarum ſubiectum ponit ſciẽtificam partem animæ.

¶ Super quæſtionis quĩquageſimę ſeptima Art. tertium.

504

IN ar. 3. aduerte Nouitie, qđ iuxta duplicem bonitatem, ſ. propriam habitui artis, & moralẽ, duo in litera dicuntur. nam in reſponſione ad primum de bonitate propria artis dicitur, ꝙ arte nullus male, id eſt, ad malum opus malitia oppoſita bonitati artis vtitur. ¶ In reſponſione vero ad ſecundum, de bonitate moris dicitur, quòd ad hoc ꝙ homo bene vtatur arte, requiritur virtus moralis. hoc. n. non exigitur ad faciendũ opus artis perfectum (quoniã poteſt Grãmatica perfectiſſima blaſphemare Deum) ſed ad bene ſm morem vtendum arte.

Inf. q. 93. ar. 1. cor. Et 1. q. 20. artic. 2. cor. Et 2. 2. q. 47. arti. 5. cor. Et verit. q. 5. ar. 1. co. Et 1. Ethic. & poſt. pri.

*Lib. 2. de libe. arb. c. 18. & 19. to. 1.

†Lib. 6. Eth. c. 5. circa fi.

*Eod. lib. ca. 3. & 4. to. 5.

RESPONDEO. Dicendũ, quòd ars nihil aliud eſt quam ratio recta aliquorum operum faciendorum, quorum tamen bonum non conſiſtit in eo quod appetitus humanus aliquo modo ſe habet, ſed i eo quod ipſum opus quod fit, in ſe bonum eſt. Non enim pertinet ad laudem artificis inquantum artifex eſt, qua voluntate opus faciat, ſed quale ſit opus quod facit. Sic K igitur ars proprie loquendo, habitus operatiuus eſt, & tamen in aliquo cõuenit cum habitibus ſpeculatiuis: quia etiam ad ipſos habitus ſpeculatiuos pertinet qualiter ſe habeat res, quam conſiderant, non autem qualiter ſe habeat appetitus humanus ad illas. Dummodo enim verum Geometra demonſtret, non refert qualiter ſe habeat ſecundum appetitiuam partem vtrũ ſit lætus, vel iratus: ſicut nec in artifice refert, vt dictũ eſt.* & ideo eo modo ars habet rationem virtutis, ſicut & habitus ſpeculatiui; inquantum ſcilicet, nec ars, nec habitus ſpeculatiuus faciunt bonum opus quantum ad vſum, quod eſt proprium virtutis perficientis appetitum, ſed ſolum, quantum ad facultatem bene agendi. — Artic. 1.

Ad

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cū aliquis A habens artem operatur malum artificiatum, hoc non eſt opus artis, immo eſt contra artem: ſicut etiam cum aliquis ſciens verum mentitur, hoc quod dicit, non eſt ſm ſcientiam, ſed contra ſcientiam. vnde ſicut ſcientia ſe habet ad bonum ſemper, vt dictum eſt,* ita & ars: & ſecundum hoc dicitur virtus. In hoc tamen deficit à perfecta ratione virtutis, quia non facit ipſum bonum vſum, ſed ad hoc aliquid aliud requiritur: quamuis bonus vſus ſine arte eſſe non poſſit.

*ar. præc. ad argum. 3.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ quia ad hoc vt homo bene vtatur arte, quam habet, requiritur bona voluntas, quæ perficitur per virtutem moralem: ideo Philoſoph. dicit,* quòd artis eſt virtus. ſ. moralis, inquātum ad bonum vſum eius aliqua virtus moralis requiritur. B Manifeſtum eſt enim, ꝙ artifex per iuſtitiam, quæ facit voluntatem rectam, inclinatur vt opus fidele faciat.

*Li. 6. ethi. c. 5. circa finē tomo. 5.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ etiam in ipſis ſpeculabilibus eſt aliquid per modum cuiuſdam operis, puta, conſtructio ſyllogiſmi, aut orationis cōgruæ, aut opus numerandi vel menſurandi. & ideo quicunque ad huiuſmodi opera rationis habitus ſpeculatiui ordinantur, dicuntur per quandam ſimilitudinem artes. ſ. liberales, ad differentiam illarum artium quæ ordinantur ad opera per corpus exercita, quæ ſunt quodammodo ſeruiles, inquantum corpus ſeruiliter ſubditur animæ, & homo ſecundum animam eſt liber. illæ vero ſcientiæ, quæ ad nullum huiuſmodi opus ordinantur, ſimpliciter ſcientiæ dicuntur, non autē artes, nec oportet ſi liberales artes ſunt nobiliores, ꝙ magis eis conueniat ratio artis. C

ARTICVLVS IIII.

Vtrum prudentia ſit virtus diſtincta ab arte.

AD QVARTVM ſic ꝓcedit. Videtur ꝙ prudentia non ſit alia virtus ab arte. Ars. n. eſt ratio recta aliquorū operum: ſed diuerſa genera operū nō faciunt vt aliquid amittat rationē artis: ſunt. n. diuerſæ artes circa opera valde diuerſa. cum igitur etiā prudentia ſit quædam ratio recta operum, videtur quod etiam ipſa debeat dici ars. D

¶ 2 Præt. Prudentia magis conuenit cum arte, quàm habitus ſpeculatiui. vtrunque. n. eorum eſt circa contingens aliter ſe habere, vt dr̄ in 6. Ethico.* ſed quidam habitus ſpeculatiui dicunt artes. ergo multo magis prudētia debet dici ars.

¶ 3 Præt. Ad prudētiā pertinet bene conſiliari, vt dr̄ in 6. Ethi.* ſed etiam in quibuſdam artibus conſiliari cōtingit, vt dicitur in 3. Ethi.† ſicut in arte militari, & gubernatiua, & medicinali. ergo prudentia ab arte non diſtinguitur. E

SED CONTRA eſt, ꝙ Philoſophus diſtinguit prudentiam ab arte in 6. Ethic.*

RESPON. Dicendum, ꝙ vbi inuenitur diuerſa ratio virtutis, ibi oportet virtutes diſtingui. Dictū eſt autē ſupra,* ꝙ aliquis habitus A habet rationem virtutis ex hoc ſolum, quòd facit facultatem boni operis: aliquis autē ex hoc, quod facit non ſolum facultatem boni operis, ſed etiam vſum. ars autem facit ſolum facultatem boni operis, quia non reſpicit appetitum. prudentia autem non ſolum facit boni operis facultatem, ſed etiam vſum: reſpicit enim appetitum tanquam præſupponens rectitudinē appetitus, cuius differentiæ ratio eſt: quia ars eſt recta ratio factibilium, prudētia verò eſt recta ratio B agibilium. Differt autem facere & agere, quia vt dicitur in 9. Metap.* factio eſt actus tranſiens in exteriorem materiam, ſicut ædificare, ſecare, & huiuſmodi: agere autem eſt actus permanens in ipſo agente, ſicut videre, velle, & huiuſmodi. Sic igitur hoc modo, ſe habet prudentia ad huiuſmodi actus humanos, qui ſunt vſus potentiarum & habituum, ſicut ſe habet ars ad exteriores factiones, quia vtraque eſt perfecta ratio reſpectu illorū, C ad quæ comparatur. perfectio autē & rectitudo rationis in ſpeculatiuis, dependet ex principijs, ex quibus ratio ſyllogizat, ſicut dictum eſt,* ꝙ ſcientia dependet ab intellectu, qui eſt habitus principiorum, & præſupponit ipſum. in humanis autem actibus ſe habent fines, ſicut principia in ſpeculatiuis, vt dicitur in 7 Ethic.† & ideo ad prudētiam, quæ eſt recta ratio agibilium, requiritur ꝙ homo ſit bene diſpoſitus circa fines, quod quidem eſt per appetitum rectū: & ideo ad prudentiam requiritur D moralis virtus, per quam fit appetitus rectus, bonum autem artificialium non eſt bonum appetitus humani, ſed bonum ipſorum operum artificialium: & ideo ars non præſupponit appetitum rectum. & inde eſt quòd magis laudatur artifex, qui volens peccat, quàm qui peccat nolens. magis autem contra prudentiam eſt, ꝙ aliquis peccet volens, quàm nolens: quia rectitudo voluntatis eſt de ratione prudentiæ, non autem de ratione artis. Sic igitur patet, quòd prudentia eſt virtus diſtincta ab arte.

D. 237.

tex. 16. to. 3.

*Art. 2. ad 2.

† Ca. 8. poſt medium & li 6. c. 5. etiā à medio tomo. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ diuerſa genera artificialium omnia ſunt extra hominem, & ideo nō diuerſificatur ratio virtutis: ſed prudentia eſt recta ratio ipſorum actuum humanorum, vnde diuerſificatur E ratio virtutis, vt dictum eſt.* *In corp. ar.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ prudentia magis cōuenit cū arte, ꝗ̄ cū habitibus ſpeculatiuis quantū ad ſubiectum & materiā. vtrunque enim eſt in opinatiua parte animæ, & circa contingens aliter ſe habere: ſed ars magis conuenit cum habitibus ſpeculatiuis in ratione virtutis, quàm cum prudentia, vt ex dictis patet. Art. præced.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ prudentia eſt bene conſiliatiua de his quæ pertinent ad totā vitam hominis & ad vltimū finem vitæ humanæ, ſed in artibus aliquibus eſt conſilium de his quæ pertinent ad fines ꝓprios illarum artium: vnde aliqui inquantū ſunt bene conſiliatiui in rebus bellicis, vel nauticis, dicuntur pru-

¶ Super quæſtionis quinquageſimæ ſeptimæ Ar. quartū.

IN articulo quarto in reſponſione ad ſm, dubium occurrit

305 ex quòd author hic dicit cum Ariſt. in 6. Ethi. quod tam ars ꝗ̄ prudentia eſt in opinatiua parte animæ, quæ vt ibi, ſcilicet in 6. Ethi. dicitur, diſtinguitur genere à particula animæ ſcientifica: & vt ipſe diuus Thomas ibidem affirmat, opinatiuum eſt cogitatiua, ſcientificum autē intellectus. prudentia igitur in cogitatiua ponitur hic: & tamen in quæſtione præcedente articul. 3. poſita eſt in intellectu.

Infra arti. 5. art. 1 Et 2. 2. q. 47. art. 4. ad 2.

*Ca. 4. & 5.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ prudentia proculdubio eſt in intellectu vt ſe extendit ad ſingularia: propter ꝙ oportet duo hic aduertere: Primo, quod intellectus vt extenſus ad ſingularia, dicit ſeipſum & connotat cogitatiuam, quæ eſt ratio particularis: quoniam dato ꝙ intellectus per ſeipſum cognoſcat ſingulare aliquo modo, perfecta tamen & directa notitia actium, qualis conuenit prudentiæ, de ſingularibus ſingulariter non conuenit intellectui, niſi adiuncta ſibi cogitatiua, vt in 6. Eth. dicitur. ergo opinatiua pars animæ hæc duo inſinuat. Ideo diuerſa inuenitur data de ea ſententia etiam à diuo Thoma, dum in 6. Eth. intuendo connotatam cogitatiuam, illi tribuit opinatiui nomen. Et in prima parte, q. 79. arti. 9. ad tertiū, intuendo principantem intellectū, in ipſo poſuit opinatiuum: medium enim extremum vtrunque ſapit. Secūdo ꝙ vnus habitus eſt quandoque in diuerſis potētijs, ſic, ꝙ in vna principaliter, & in alia ſecundario: & ſic prudentia eſt intellectus principaliter, & in cogitatiua & memoratiua ſecundario. Et propterea diuerſa de ipſa dicuntur, quæ non repugnant dum nunc principale, nūc ſecundarium ſubiectū aſſignatur, & de his in ſecunda ſecundæ quæſ. 47. amplius erit ſermo, cum prudentiæ natura diſcutietur: nunc ſufficiat hæc cōia etiam arti.

*Cap. 5.

†cap. 3. to. 5.

*cap. 8. to. 5.

*Art. 1. & q. 56. art. 3.

¶ Super quæſtionis quinquageſimaſeptimæ Artic. 5.

IN arti. 5. eiuſdem 57. q. in reſponſione ad tertium, dubium occurrit, quia author cōtradicit veritati, & ſibi. nā ſm veritatē & ipſum in articulo pcedente, ars nō præſupponit appetitū rectū, neq; ſpectat ad ipſum, neque facit, aut inclinat ad ipſum, vt patet ex ſe, & ex ſupradictis manifeſte. hic vero litera loquens de intellectu practico nō ſolum quo ad prudētiam, ſed quo ad artem, dicit, ꝙ veritas intellectus practici

305

1.a.q.51.ar tic. 3. ad 3. accipitur per confor mitatem ad appetitum rectū, quod eſt

Et virt. q. 1. ar. 6. cor. contra prædicta. Et ꝙ loquatur de intellectu practico vniuerſaliter, vt extendit ſe ad artem, patet ex duobus. Primo,

Cap. 5. to. 5. quia dicit, ꝙ hæc cōformitas ad appetitum rectū habet locum in contingentibus, quę à nobis fiūt, ſiue ſint agibilia, ſiue factibilia. Secundo ex hoc quòd ſtatim ex hac radice reddit cauſam obiecti proprię intellectus practici extēſi explicite

Ca. 5. 7. 8. & 9. tomo. 5. ad artē & prudentiā. ¶ Ad hoc dr̄, ꝙ quia intellectus practicus conuenit cum ſpeculatiuo in actu cognitionis, & differt in actu directionis, differentia practici à ſpeculatiuo non penes cognoſcere, ſed penes dirigere attenditur: ideo veritas intellectus ſpeculatiui conſiſtit in cognoſcere: veritas autē intellectus practici in dirigere: & ſic veritas intellectus ſpeculatiui conſiſtit in hoc, ꝙ cognoſcere adæquatur rei cognitæ. veritas autē intellectus practici conſiſtit in hoc, ꝙ dirigere adæquatē principio directiuo. vt autē habet nono Metaphyſicæ, principium determinatiuum, ac per hoc directiuum artis ad operādum, eſt appetitus. Cum igitur vnumquodq; ita ſe habeat ad veritatem ſicut ad entitatem, directio ms actus proprius intellectui practico, & quo ad eſſe, & quo ad veritatem, pendet ab appetitu. & hoc liquet. Sed quia io litera dr̄, ꝙ pendet ex appetitu recto, ſcito ꝙ rectitudo illa non eſt vniformiter accipiēda. Directio nanque vera intellectus practici in agibilibus attenditur penes conformitatem ad appetitum rectum rectitudine finis moralium, quæ eſt bonitas moralis: directio autē vera intellectus practici in factibilibus, attenditur penes conformitatē ad appetitū rectū rectitudine finis artificialium; ꝙ nō eſt appetitum eſſe bonum moraliter, ſed eſſe rectum, id eſt tendere in rectum finem. In omni enim arte eſt dare finem rectum, & nō rectum. In tantum autem pendet veritas directionis intellectus practici ab appetitu recto in factibilius, quod

F ſi ſtatuiſica repræſentaret hominē, & per ſtatuā intēdat monſtrum, aut improportionata mēbra volēs vel nolēs faciat, directio erronea erit, & nō ab arte: quū ipſa verorum tantū eſt, quia virtus eſt: ſi autem intendat repræſentare monſtrum, vel talem improportionem, directio vera & opus verū; erit vtpota conformitatē habens intētio fini, cui nata eſt conformari talis ratio. Nec te decipiat Nouitie quiſquam, dicens, veritatem huiuſmodi non ſpectare ad artē, ſed artis vſum: & conſequenter, quia vſus etiā intellectus ſpeculatiui ab appetitu pendet, ſicut contingit logicum ſyllogizare ea quatuor terminis volentem, & ex tribus etiam volentem, ac per hoc vere vel non vere logica vti: ita in arte huiuſmodi. ergo veritas directionis ad vſum ſpectat, nō ad artem ipſam. Aduerte nanque coincidentiam vſus cum directione in arte, & vide quare apparet, ꝙ veritas huiuſmodi, ſpectet ad vſum, & non ad artem. quamuis enim vſus & directio in arte coincidant, diſtinguuntur tamen ſaltem ratione: & arti conuenit directionis veritas non ratione vſus, ſed ratione propriæ naturæ, quæ nata eſt dirigere non niſi determinata ad directionem ab appetitu recto. In virtutibus autem ſpeculatiuis ſolus vſus inuenitur pendens ab appetitu. Et per hæc latis patet reſponſio ad obiectionem: nam ſuperius dictum eſt, ꝙ ars nec ſupponit appetitum rectum moraliter, nec inclinat ad ipſum rectum ſiue moraliter, ſiue artificialiter: nunc autem

Art. præced.

K dicitur, quòd propria veritas eius conſiſtit in cōformitate ad appetitum rectum non in moralibus, ſed in artificialibus, q tunc eſt cum finem habet, à quo obliquando artificiale malū eſt: quia veritas intellectus practici conſiſtit in adæquato dirigere, vt exteriora opera teſtantur. hæc autem nec veritati, nec authori contradicunt &c.

¶ In eadem reſpōſione, ſcilicet ad tertium quinti articuli quæſtionis 57. aduerte diligentiſſime, vt iungas hæc duo ſimul. ſ. ꝙ habitus ſit virtus intellectualis, & ꝙ ſit circa contingentia, quoniam ſibiinuicem aduerſantur. Si. n. eſt intellectualis virtus. ergo ſemper verus, ac per hoc non cōtingentium: quia cōtingentium multa eſt falſitas. Et ſi eſt contingentiū, ergo non ſemper verus, ac per hoc non eſt virtus intellectualis. Hāc difficultatem tractat hic author in hoc argumēto: hanc difficultatem nō poteſt effugere quiſquis perfectionē intellectus practici i ſola cognitiōe ponit. Vbi ſcito, ꝙ Scotus in tertio ſent. diſtin.

---

dentes duces, vel gubernatores, nō autē prudentes ſimpliciter: ſed illi ſolū qui bene conſiliantur de his quæ conferunt ad totam vitā.

ARTICVLVS V.

Vtrum prudentia ſit virtus neceſſaria homini.

AD QVINTVM ſic procedit. Vr̄ ꝙ prudentia nō ſit virtus neceſſaria ad bene viuēdū. Sicut. n. ſe hēt ars ad factibilia, quorū eſt ratio recta, ita ſe habet prudentia ad agibilia, ſm quæ vita hominis conſideratur. eſt enim eorum recta ratio prudētia, vt dicitur in 6. Ethic. * ſed ars non eſt neceſſaria in rebus factibilibus niſi ad hoc; ꝙ fiant, non aūt poſtquā ſunt factæ. ergo nec prudētia eſt neceſſaria homini ad bene viuendum poſtquā eſt virtuoſus; ſed forte ſolum quantum ad hoc, quòd virtuoſus fiat.

H ¶ 2 Præt. Prudentia eſt per quam recte conſiliamur, vt dicitur in 6. Ethic.* ſed homo poteſt ex bono conſilio agere nō ſolum proprio ſed etiam alieno. ergo non eſt neceſſariū ad bene viuēdum, ꝙ ipſe homo habeat prudentiā, ſed ſufficit ꝙ prudentum conſilia ſequat.

¶ 3 Præt. Virtus intellectualis eſt, ſm quam cōtingit ſemper dicere verum, & nunquā falſum: ſed hoc non videtur contingere ſecundū prudentiam. non enim eſt humanum, ꝙ in conſiliando de agēdis nunquam erretur, cum humana agibilia ſint contingentia aliter ſe habere. Vnde dicitur Sapiē. 9. Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentię noſtræ. ergo videtur, ꝙ prudentia non debeat poni intellectualis virtus.

SED CONTRA eſt, ꝙ Sapiē. 8. connumerat alijs virtutibus neceſſarijs ad vitam humanam, cum dicitur de diuina ſapiētia: Sobrietatem & prudentiam docet, iuſtitiam & virtutem, quibus vtilius nihil eſt in hac vita hominibus.

RESPONDEO. Dicendū, ꝙ prudentia eſt virtus maxime neceſſaria ad vitam humanam. bene

G enim viuere cōſiſtit in bene operari. Ad hoc autē ꝙ aliquis bene operetur, non ſolū requiritur qd faciat, ſed etiā quomodo faciat, vt ſcilicet ſecundum electionem rectā operetur, non ſolū ex impetu aut paſſione. cū autem electio ſit eorum quæ ſunt ad finem, rectitudo electionis duo reqrit, ſcilicet debitum finem, & id quod conuenienter ordinatur ad debitum finem. Ad debitū autem finem homo cōuenienter diſponitur p virtutem, quę perficit partem animę appetitiuā, cui' obiectū eſt bonū & finis. Ad id autem ꝙ conueniēter in finē debitū ordinatur, oportet ꝙ hō directe diſponatur p habitū rationis, quia conſiliari & eligere; quæ ſunt eorū quæ ſunt ad finem, ſunt actus rōnis: & ideo neceſſe eſt in ratione eſſe aliq̃ virtutē intellectualē, p quā pficiat rō ad hoc ꝙ conuenienter ſe habeat ad ea, quæ ſunt ad finē, & hæc virtus eſt prudētia: vñ prudētia ē virtus neceſſaria ad bene viuendum.

I AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ bonū artis conſideratē, non in ipſo artifice, ſed magis in ipſo artificiato, cū ars ſit ratio recta factibiliū. factio. n. in exteriorē materiā trāſiēs, nō eſt pfectio facientis, ſed facti, ſicut motus eſt actus mobilis. Ars autē circa factibilia eſt: ſed prudētiæ bonum attendit in ipſo agēte, cuius pfectio eſt ipſum agere. eſt enim prudentia recta ratio agibiliū, vt dictum eſt: *

& ideo ad artem nõ requiritur ꝙ artiſex bene operetur, ſed ꝙ bonũ opus faciat, requireretur autẽ magis ꝙ ipſum artificiatũ bene operaretur, ſicut quod cultellus bene incideret, vel ſerra bene ſecaret, ſi propriè horum eſſet agere, & non magis agi, quia non habent dominium ſui actus, & ideo ars non eſt neceſſaria ad bene viuendũ ipſi artifici, ſed ſolum ad faciendũ ipſum artificiatum bonum, & ad conſeruandũ ipſum. Prudentia autẽ eſt neceſſaria homini ad bene viuẽdum non ſolum ad hoc ꝙ fiat bonus.

AD SECVNDVM dicendũ, quod dũ homo bonum operatur non ſ'm propriam rationem, ſed motus ex conſilio alterius, nondũ eſt omnino perfecta operatio ipſius quantum ad rationem dirigẽtem, & quãtum ad appetitum mouentem. vnde ſi bonum operetur, non tamen ſimpliciter bene, quod eſt bene viuere.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ verum intellectus practici aliter accipitur, quam verum intellectus ſpeculatiui, vt dicitur in 6. Ethico.* nam verum intellectus ſpeculatiui accipitur per conformitatem intellectus ad rem. Et quia intellect⁹ non poteſt infallibiliter conformari rebus in contingentibus, ſed ſolum in neceſſarijs: ideo nullus habitus ſpeculatiuus contingẽtium eſt intellectualis virtus, ſed ſolum eſt circa neceſſaria. Verum autem intellectus practici accipitur per cõformitatem ad appetitum rectum, quæ quidem conformitas in neceſſarijs locum non habet, quę voluntate humana non fiunt: ſed ſolum in contingentibus quæ poſſunt à nobis fieri, ſiue ſint agibilia interiora, ſiue factibilia exteriora, & iõ circa ſola contingentia ponitur virtus intellectus practici, circa factibilia quidem ars, circa agibilia verò prudentia.

ARTICVLVS VI.

Vtrum eubulia, ſyneſis, & gnome ſint virtutes adiunctæ prudentiæ.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videt ꝙ inconueniẽter adiungantur prudentię eubulia, ſyneſis, & gnomen. Eubulia. n. eſt habitus, quo bene conſiliamur, vt dicitur in 6. Eth.* ſed bene conſiliari pertinet ad prudentiam, vt in eodem lib. dicitur. ergo eubulia non eſt virtus adiũcta prudentiæ, ſed magis eſt ipſa prudẽtia.

¶ 2 Præt. Ad ſuperiorem pertinet de inferioribus iudicare. illa ergo virtus videtur ſuprema, cuius eſt A actus iudicium: ſed ſyneſis eſt bene iudicatiua. ergo ſyneſis nõ eſt virtus adiuncta prudẽtię, ſed magis ipſa eſt principalis.

¶ 3 Præt. Sicut diuerſa ſunt ea, de quibus eſt iudicandũ, ita ẽt diuerſa ſunt ea, de quibus eſt conſiliandum: ſed circa omnia cõſiliabilia ponitur virtus vna. ſ. eubulia. ergo ad bene iudicandũ de agendis, nõ oportet ponere præter ſyneſim, aliam virtutem ſcilicet gnomen.

¶ 4 Præt. Tullius ponit i ſua Rhetor.* tres alias partes prudentię. ſ. B memoriam præteritorum, intelligentiam pręſentium, & prouidentiam futurorum. Macrobius etiã ponit ſuper ſomnium Scipionis,† quaſdam alias partes prudentię. ſ. cautionem, docilitatem, & alia huiuſmodi. non videntur igitur ſolę hmõi virtutes prudẽtiæ adiungi.

SED CONTRA eſt authoritas Philoſophi in 6. Ethi.* q has tres virtutes ponit prudẽtiæ adiũctas.

RESPONDEO. dicẽdum, quòd in omnibus potentijs ordinatis illa eſt principalior, quę ad pricipaliorem actum ordinatur. circa agi C bilia autem humana tres actus rationis inueniuntur, quorum primus eſt conſiliari: ſecũdus iudicare: tertius eſt præcipere. Primi autem duo reſpondẽt actibus intellectus ſpeculatiui, qui ſunt inquirere, & iudicare, nã conſiliũ inquiſitio quędam eſt: ſed tertius actus eſt propriè practici intellectus, in quantum eſt operatiuus. nõ. n. ratio habet præcipere ea, quæ p hominem fieri non poſſunt. Manifeſtum eſt autem, ꝙ in his quæ per hominem fiunt, principalis actus D eſt præcipere, ad quẽ alij ordinantur: & ideo virtuti, quæ eſt bene præceptiua. ſ. prudentiæ, tãquam principaliori adiunguntur tãquã ſecundariæ eubulia, quæ eſt bene conſiliatiua, & ſyneſis, & gnome, quæ ſunt partes iudicatiuæ, de quarum diſtinctione dicetur.*

AD PRIMVM ergo dicẽdũ ꝙ prudentia eſt bene conſiliatiua, non quaſi bene conſiliari ſit immediatè actus eius. ſed qa hunc actum perficit mediante virtute ſibi ſubiecta, quæ eſt eubulia.

E AD SECVNDVM Dicẽdũ, ꝙ iudicium de agẽdis, ad aliquid vlterius ordinatur. cõtingit enim aliquem bene iudicare de aliquo agendo, & tamen non rectè exequi: ſed vltimum complementum eſt, quando ratio iam bene præcipit de agendis.

AD TERTIVM Dicendũ quòd iudicium de vnaquaq; re fit per propria principia eius: inquiſitio autem nõdum eſt per propria

diſt. 36. intellectũ practicum in cognitione rectificans, adeo vt prudentiã in ſola rõne abſq; appetitus bonitate ponat, non põt huic difficultati ſatisfacere. Putat aũt ipſe, ꝙ ſicut in ſpeculatiuis principia ex terminis, & cõcluſio ex recto ſyllogiſmo ſcitur neceſſario, ita in practicis, & ſic perficitur ratio practica, & illud ſexti Ethico. quod verum intellectus practici eſt cõfeſſe ſe habere appetitui recto, gloſat, ꝙ appetitui recto non pcedenti, ſed apto nato ſequi, ita ꝙ intellectus practicus tunc eſt verus, quando talis eſt quod recta electio eſt nata ſibi eſſe conformis: vel in idẽ redit, quando eſt conformatiuus rectæ electionis ſibi, ſiue ſequatur, ſiue non recta electio. Sed quantus ſit hic error, manifeſte patet ex allata difficultate. Nam quãtumcunq; intellectus noſter diſcurrat, nunquam ad hoc peruenire poteſt, vt de particularibus contingẽtibus habitum per ſe verum ſemper acquirat, quoniam cum ab eo quod res eſt, vel non eſt, oratio ſit vera vel falſa, & contingentia aliter, & aliter ſe habeant, impoſſibile eſt, quòd intellect⁹ noſtri cognitio conformetur infallibiliter contingentibus. aut ergo non eſt virtus prudentia illa Scotica, quia virtus intellectualis, vt patet 6. Ethicorum, nõ eſt niſi verorum: aut ſi eſt virtus, non eſt circa contingentia, & ſic non eſt prudentia, ſed ſcientia moralis. Et ſicut errauit in hoc, ita etiam errauit in gloſa illa & in conſequentibus, de quibus infra erit ſermo. Tu autem ſectator Ariſt. & diui Thomæ, cui datum eſt videre, ꝙ prædicta duo ſi referantur ad perfectionem cognitionis incompoſſibilia ſũt, inſpicias literam in hac reſponſione, & inuenies quòd diuinũ

Cap. 2. to. 5.

307

1. q. 2. 1. art. 2. ad 1. Et 2. 2. q. 49. cor. & q. 51. per totum. & q. 52. art. 2. cor. Et 3. di. 33. q. 3. art. 1. q. 3. & 4. Et vir. q. 2. arti. 12. ad 26. & q. 5. articu. 1. cor.

εὐβουλία

σύνεσις

γνώμη

*Li. 6. Ethi. cap. 9.

authoris ingenium, videns dixit, ꝙ pp hanc rõnẽ. ſ. huius incõpoſſibilitatis, nulla virtus intellectualis ponitur in intellectu ſpeculatiuo; cuius perfectio cõſiſtit in cognoſcere circa cõtingentia: vnde vt hæc duo coeant, neceſſe eſt ad intellectũ digredi eius perfectio, ac per hoc veritas non conſiſtat in cognoſcere, ſed in alio actu, qui perfectus vtrumque infallibiliter circa cõtingentia eſſe poſſit. Talis eſt autem intellectus practicus vt ſic: qm̃ eius perfectio ac veritas in actu dirigendi conſiſtit. quæ directio infallibiliter eſt vera circa contingentia, ſi conſona ſit appetitui recto præcedenti: & ſic author virtutem intellectualem ſemper veram, reſpectu cõtingentium ſaluauit, non inquantum cognitorum, ſed inquantum attingibilium ab humano opere pp conformitatem ad appetitum rectum. Propterea eſto cautus non ſolũ Nouitie, ſed vir docte, ne cum de iſtis diſputas, in intellectu ſolo ſiſtas. ſæpe enim intellectui, vt cognoſcenti. tantum deerit certa veritas præmiſſæ particularia, qm̃ non eſt cognoſcibilis certitudinaliter, vt patet.

Lib. 2. de inuentione in fol. 4. ante ſi nem lib.

Li. 1. in fol. 2. ante medium, ca. 8.

Ca. 9. 10. & 11. tomo 5.

¶ Super queſtionis quinquageſimę ſeptimæ Ar. ſextum.

IN ar. 6. in reſponſione ad tertium memento Nouitie, quòd tam dialectica, quam demonſtratiua docens eſt vna: ſed in vſu eſt differentia, quam ponit litera, quia dialectica etiam vtens eſt vna, demonſtratiua verò multiplex, id eſt principia rationũ demõſtratiuarum diuerſificantur iuxta diuerſitatem rerum ſcibilium, quia ſunt propria illis: principia vero rationum probabilium non diuerſificantur iuxta diuerſifica-

d. 3. argu. Aluaar.

verſitatem rerum, q̃ ſunt communia: hoc enim eſt dialecticam vtentem eſſe vnam demóſtratiuam multiplicem. Diuerſitas nanque vel identitas principiorum ſuorũ infert earum diuerſitatem.

principia, quia his habitis non eſſet opus inquiſitione, ſed iam res eſſet inuenta; & ideo vna ſola virtus ordinatur ad bene conſiliandum, duæ autem virtutes ad bene iudicandum, quia diſtinctio non eſt in cõibus principijs, ſed in proprijs. vnde & in ſpeculatiuis vna é dialectica inquiſitiua de omnibus: ſcientiæ autem demonſtratiuæ, q̃ ſunt iudicatiuæ, ſunt diuerſæ de diuerſis. Diſtinguuntur autem ſyneſis & gnome ſ'm diuerſas regulas quibus iudicatur. Nam ſyneſis eſt iudicatiua de agẽdis ſecundum communem legem: gnome autem ſecundum ipſam rationem naturalem in his, in quibus deficit lex communis, ſicut plenius infra patebit.* G — 2.2. q.51. ar tic. 4.

Ad quartum dicendum, ꝙ memoria, intelligentia & prouidentia, ſimiliter etiam cautio & docilitas, & alia huiuſmodi non ſunt virtutes diuerſæ à prudentia: ſed quodãmodo cõparantur ad ipſam, ſicut partes integrales, inquantum omnia iſta requiruntur ad perfectionem prudentiæ. ſunt etiã & quædã partes ſubiectiuæ, ſeu ſpecies prudentiæ, ſicut œconomia, regnatiua, & huiuſmodi: ſed prædicta tria ſunt quaſi partes potentiales prudentiæ, quia ordinantur ſicut ſecundarium ad principiale, & de his infra dicetur.* — 2.2.q.51.

¶ Super quæſtionis quinquageſimæ octauæ Ar. primum, & ſecundum.

IN arti. 1. & 2. tit. in q. 58 aduerte ꝙ quã formalis eſt doctrina authoris: iõ licet conclusum ſit, ꝙ non oĩs virtus é moralis, ſpãliter q̃ſitũ eſt an moralis ſit intellectualis. decet. n doctrinã paulatim ſingula explicare q̃ois oĩs virtus humana nõ moralis ſit intellectualis.

QVAESTIO LVIII.

De diſtinctione virtutum moralium ab intellectualibus, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de virtutibus moralibus.

Et primo de diſtinctione earũ à virtutib' intellectualibus. Secundo, de diſtinctione earum abinuicem ſecũdum propriã materiam. Tertio, de diſtinctione principalium, vel cardinalium ab alijs.

Circa primum quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum omnis virtus ſit virtus moralis.

¶ Secundo, Vtrum virtus moralis diſtinguatur ab intellectuali.

¶ Tertio, Vtrum ſufficienter diuidatur virtus per intellectualem & moralem.

¶ Quarto, Vtrum moralis virtus poſſit eſſe ſine intellectuali.

¶ Quinto, Vtrum econuerſo, intellectualis virtus poſſit eſſe ſine morali.

ARTICVLVS I.

Vtrum omnis uirtus ſit moralis.

308 — Infra. q.69. arti.8. co. Et 3. diſt. 23. q. 1. art. 4. q. 2. cor. — Cap. 6. poſt med.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ omnis virtus ſit moralis. Virtus. n. moralis dicitur à more. i. cõſuetudine: ſed ad omniũ virtutũ actus cõſueſcere poſſumus. ergo oĩs virtus eſt moralis.

¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in 2. Eth.* ꝙ virtus moralis, eſt habitus electiuus in medietate rationis conſiſtens; ſed omnis virtus videtur eſſe habitus electiuus, q̃a actus cuiuſlibet virtutis poſſumus ex electione facere F omnis etiam virtus aliqualiter in medio rationis conſiſtit, vt infra patebit. † ergo omnis virtus eſt moralis. — † q.64. art. 2, 3. 4.

¶ 3 Præt. Tullius dicit in ſua Rhet.* quod virtus eſt habitus in modum naturæ rationi conſentaneus: ſed cũ omnis virtus humana ordinetur ad bonum hominis, oportet quòd ſit conſentanea rationi, cum bonum hominis ſit ſecundum rationem eſſe, vt Diony. dicit. ergo omnis virtus eſt moralis. — * lib. 2. de inuentione in fol. 4. ante libr finem.

SED CONTRA eſt, quòd Philoſophus dicit in 1. Ethic.* Dicentes de moribus non dicimus, quoniam ſapiens vel intelligens, ſed quoniam mitis vel ſobrius; ſic igitur ſapientia & intellectus non ſunt morales: quæ tamen ſunt virtutes; ſicut ſupra dictum eſt.* non ergo omnis virtus eſt moralis. — In fine libr. tom. 5. — q. præceden. art. 2.

G RESPONDEO. Dicendum, ꝙ ad huiuſmodi euidentiam conſiderare oportet quid ſit mos: ſic. n. ſcire poterimus quid ſit moralis virtus. Mos autem duo ſignificat: quandoque enim ſignificat conſuetudinem, ſicut dicitur Act. 15. Niſi circumcidamini ſ'm morem Moyſi, non poteritis ſalui fieri. Quandoque verò ſignificat inclinationem quandam naturalem, vel quaſi naturalem ad aliquid agendum: vnde & etiam brutorum animalium dicuntur aliqui mores. vnde dicitur 2. Macha. 11. quòd leonum more irruentes in hoſtes proſtrauerunt eos, & ſic accipitur mos in Pſalm. 67. vbi dicitur. Qui habitare facit vnius moris in domo. Et hæ quidem duæ ſignificationes in nullo diſtinguunt apud Latinos quantum ad vocem: in Græco autem diſtin-H guũtur. nam ethos, quod apud nos morem ſignificat, quandoque habet primam longam, & ſcribitur per η Græcam literam: quandoque habet primam correptã, & ſcribitur per ε. Dicitur autem virtus moralis à more, ſecundum quod mos ſignificat quandam inclinationẽ naturalem, vel quaſi naturalem ad aliquid agendum, & huic ſignificationi moris, propinqua eſt alia ſignificatio, quæ ſignificat conſuetudinẽ: nam conſuetudo quodammodo vertitur in naturam & facit inclinationem ſimilem naturali. Manifeſtum eſt autem quòd inclinatio ad actum propriè conuenit appetitiuæ virtuti, cuius eſt mouere omnes potentias ad agendum, vt ex ſupradictis patet.* & ideo non omnis virtus dicitur moralis, ſed ſolum illa, quæ eſt in vi appetitiua. — q.9. art. 1.

I AD PRIMVM ergo dicendum, quod obiectio illa procedit de more ſecundum quod ſignificat conſuetudinem.

AD SECVNDVM dicendum, quòd omnis actus virtutis poteſt ex electione agi; ſed electionem rectam agit ſola virtus quæ eſt in appetitiua parte animæ. Dictum eſt enim ſupra,* quòd eligere eſt actus appetitiuæ partis. vnde habitus electiuus, qui ſcilicet eſt electionis principium, eſt ſolum ille qui perficit vim appetitiuam, quamuis etiam aliorum habituum actus ſub electione cadere poſſint. — q.13. art 1.

AD TERTIVM dicendum, quod natura eſt principium motus, ſicut dicitur in 1. Phyſi.* Mouere autẽ K ad agendum, proprium eſt appetitiuæ partis: & ideo aſſimilari naturæ in conſentiendo rationi, eſt propriũ virtutum, quæ ſunt in vi appetitiua. — Tex. 3. to. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrum virtus moralis diſtinguatur ab intellectuali.

309 — Infra q 62, artic. 2 & 3. diſt 23. q. 1. art. 4. q. 3 ad 4. Et verit. q. 14 arti. 3. ad 9. Et ue. q. 1. arti. 12. corp. Et 1. Eth fin. — * li. 19. ca. 1. paulo poſt princip & libro 4. ca. 21. & lib 14. ca. 3. tomo 5.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ virtus moralis ab ĩtellectuali nõ diſtinguat̃. Dicit. n. Aug. in li. de ciui. Dei,* ꝙ virtus eſt ars rectè vi-

¶ Super quæſtionis quinquageſimæ octauæ Ar. ſecundum.

IN artic. 2. eiuſdem 58. q. aduerte, q̃d vltima uerba in corpore articuli, ſcilicet habitus moralis habet rationem uirtutis humanæ, inquantum

tum rationi conformatur, non intelligũt de conformitate ſuperadditæ relationis, ſed de conformitate eſſentiali.jam n. ſuperius dictum eſt, quòd virtus moralis eſt eſſentialiter habitus conformis rationi, & non fit idem habitus de non virtute virtus per ſuperadditam relationem ad rationem rectã, & hæc expoſitio ſufficiat ꝑ omnibus ſimilibus verbis authoris tam hic, quam alibi.

Cap.6.a me dio, tom.5.

¶In eodem 3.art. relinquitur difficultas illa in ꝑprio loco diſputanda. An poſſit homo contra actuale iudicium operari; ſat enim eſt ꝑ poſito de habitib⁹ loqui, & neceſſitatem habitus in appetitu etiam oſtendere, vt in litera fit.

Cap.vlti.

Cap.6 a me dio, tom.5.

uendi:ſed ars eſt virtus intellectualis. ergo virtus moralis ab intellectuali non differt.

A

¶2 Præt. Plerique in diffinitione virtutum moralium ponunt ſcientiam, ſicut quidã diffiniunt, quod perſeuerantia eſt ſcientia, vel habitus eorum quibus eſt immanendum, vel non immanẽdum, & ſanctitas eſt ſcientia faciẽs fideles & ſeruantes quæ ad Deum iuſta:ſciẽtia aũt eſt virtus intellectualis. ergo virtus moralis nõ debet diſtingui ab intellectuali.

¶3 Præt. Auguſt. dicit in 1. Soliloquiorum,* ꝙ virtus eſt recta & ꝑfecta ratio:ſed hoc; pertinet ad virtutem intellectualem, vt patet in 6.Ethi.* ergo virtus moralis non eſt diſtincta ab intellectuali.

¶4 Præt. Nihil diſtinguitur ab eo quod in eius diffinitione ponitur ſed virtus intellectualis ponitur in diffinitione virtutis moralis. dicit enim Phil. in 2.Eth.* quod virtus moralis eſt habitus electiuus exiſtens in medietate determinata ratione, prout ſapiens determinabit: huiuſmodi autem recta ratio determinans medium virtutis moralis pertinet ad virtutem intellectualem, vt dicitur in 6.Ethi.* ergo virtus moralis non diſtinguitur ab intellectuali

Cap.vltimo

*Ca vltimo in fine, tomo.5.

Sed contra eſt, quod dicitur in 1.Ethico.* Determinatur virtus ſecundum differentiam hanc. Dicimus enim harum has quidem intellectuales, has verò morales.

Respondeo. Dicendum, quòd omnium humanorum operum principium primum ratio eſt, & quæcunque alia principia humanorum operum inueniantur quodammodo rationi obediunt, diuerſimode tamen. Nam quædam rationi obediunt omnino ad nutum abſque omni contradictione: ſicut corporis membra, ſi fuerint in ſua natura conſiſtentia, ſtatim enim ad imperium rationis manus, aut pes mouetur ad opus. Vnde Philoſoph. dicit in 1.Poli.* quòd anima regit corpus deſpotico principatu, ideſt, ſicut dominus ſeruum, qui ius contradicendi nõ habet. Poſuerunt igitur quidam, quòd omnia principia actiua, quæ ſunt in homine, hoc modo ſe habent ad rationem: quod quidem ſi verum eſſet, ſufficeret quòd ratio eſſet perfecta ad bene agendum. vnde cum virtus ſit habitus, quo perficimur ad bene agendum, ſequeretur quòd in ſola ratione eſſet, & ſic nulla virtus eſſet niſi intellectualis: Et hæc fuit opinio Socratis, qui dixit omnes virtutes eſſe prudentias, vt dicitur in 6.Ethic.* vnde ponebat, quòd homo ſcientia in eo exiſtente peccare nõ poterat, ſed quicunque peccabat, peccabat propter ignorantiam. Hoc autem procedit ex ſuppoſitione falſi. pars enim appetitiua obedit rationi non omnino ad nutum, ſed cum aliqua contradictione. vnde Philoſophus dicit in 1.Poli.* ꝙ ratio imperat appetitiuæ principatu politico, quo.ſ.aliquis præeſt liberis, qui habent ius in aliquo contradicendi; vnde Auguſt. dicit ſuper Pſal.† quod interdum præcedit intellectus, & ſequitur tardus, aut nullus affectus, intantum quòd quandoque paſſionibus, vel habitibus appetitiuæ partis hoc agitur, vt vſus rationis in particulari impediatur: & ſecundum hoc aliqualiter verum eſt, quod Socrates dixit,* quod ſcientia præſente non peccatur:ſi tamen hæc extendatur vſque ad vſum rationis in particulari eligibi-

Capi.3.poſt medium, tomo 5.

Capi.vlt. tomo 5.

Capi.3.poſt mediũ, to.5.

†Pſal. 118. ſuper illud, Cõcupiuit, aĩa mea, circa finem cõcionis 8. in eiũ pſ. to. 8.

libr 6. Ethi. tomo.5.

li. Sic igitur ad hoc quòd homo bene agat, requiritur quòd non ſolum ratio ſit bene diſpoſita per habitum virtutis intellectualis, ſed etiam quòd vis appetitiua ſit bene diſpoſita per habitum virtutis moralis. Sicut igitur appetitus diſtinguitur à ratione, ita virtus moralis diſtinguitur ab intellectuali, vñ ſicut appetitus eſt principium humani actus ſecundum hoc, quòd participat aliqualiter rationem, ita habitus moralis habet rationẽ virtutis humanæ: inquantum rationi conformatur.

Ad primum ergo dicendum, quòd Aug. communiter accipit artem pro qualibet recta ratione, & ſic ſub arte includitur etiam prudentia, quæ ita eſt recta ratio agibilium, ſicut ars eſt recta ratio factibiliũ: & ſecundum hoc quod dicit, quòd virtus eſt ars recte viuendi, eſſentialiter conuenit prudentiæ, participatiue autem alijs virtutibus, prout ſecundum prudentiam diriguntur.

B

Ad secundum dicendum, quòd tales diffinitiones à quibuſcunque inueniantur datæ, proceſſerunt ex opinione Socratica, & ſunt exponendæ eo modo quo de arte* prædictum eſt. & ſimiliter dicendum eſt ad tertium.

In ſolut. ad 1.argu. præced.

Ad tertium dicendum, ꝙ recta ratio quæ eſt ſecundum prudentiam, ponitur in diffinitione virtutis moralis, non tanquam pars eſſentiæ eius, ſed ſicut quiddam participatum in omnibus virtutibus moralibus, inquantum prudentia dirigit omnes virtutes morales.

C

Articvlvs III.

Vtrum ſufficienter virtus diuidatur per moralem & intellectualem.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur ꝙ virtus humana nõ ſufficiẽter diuidatur per virtutem moralem & intellectualem. Prudentia enim videtur eſſe aliquid medium inter virtutem moralem & intellectualem: connumeratur enim in virtutibus intellectualibus in 6. Ethi.* & etiam ab omnibus cõmuniter connumeratur inter quatuor virtutes cardinales, quę sũt morales vt infra patebit.† nõ ergo ſufficiẽter diuiditur virtus ꝑ intellectualẽ & moralẽ, ſicut per immediata.

D

¶2 Præt. Continentia & perſeuerantia, & etiam patientia, non cõputãtur inter virtutes intellectuales, nec etiam ſunt virtutes morales, quia non tenent mediũ in paſſionibus, ſed abundant in eis paſſiones. non ergo ſufficienter diuiditur virtus per intellectuales & morales.

E

¶3 Præt. Fides, ſpes, & charitas, quædam virtutes ſunt, non tamẽ ſunt virtutes intellectuales. hæ.n. ſolum ſunt quinque.ſ.ſcientia, & ſapientia, intellectus, prudentia, & ars, vt dictum eſt,* nec etiã ſunt virtutes morales, quia non ſunt circa paſſiones, circa quas maxime eſt moralis virtus. ergo virtus non ſufficienter diuiditur per in-

¶Super queſtionis quĩquageſimę octaua Arti. tertium.

In ar.3. eiuſdem q. 58. in reſponſione ad ſecundum nota Thomiſta, ne fallaris ſumens hoc, ꝙ continentia ſit ſubiectiue in ratione, propter illa verba. Deficit tamen à ratione virtutis, quia virtus intellectualis &c. Poſſunt enim dupliciter intelligi: primo, vt prima facie videtur, vt reddant rationem, quare continentia nõ eſt virtus, quia non eſt virtus intellectualis, quia &c. Et hic ſenſus licet forte à pluribus ſit acceptus, falſus tamen, & contrarius huic literæ, & authori eſt, vt patebit. Alio ergo modo poſſunt intelligi vt reddant rationem, quare continentia non eſt virtus, quia in cõtinente nõ datur virtus intellectualis faciens rationem bene ſe habere, circa materiam continentiæ, quod probatur, quia in eo non eſt rectus appetitus finis, quẽ ꝑ ſe exigit ratio recta habituata virtute: quaſi diceret. continẽtia deficit a ratione uirtutis, quia ſiue pona-

310

Cap.3. & 5. tomo.5.

quæſt.61.

q.57.arti.2. & 3.

ponatur ꝙ ſit virtus in appetitu, ſiue in ratione, exigit hoc, ꝙ in ratione continentis ponatur virtus intellectualis circa materiam continentiæ, non curando vtrum illa virtus intellectualis eſſet continentia, vel non. Et ꝙ hoc exigatur, litera ſupponit tãquam communiter cõfeſſum, & inferius probãdum: ſed in continente nõ eſſe talis virtus intellectualis probatur, quia in eo non eſt rectus appetitus finis, ꝗ eſt principium intellectualis virtutis. & ſic author dicens continẽtiam eẽ in rõnali parte animæ comprehendẽte in ſe ratiõnem & voluntatem, quia appetitus eſt rationalis, & indiſtincte relinquens cuius ſit, diffiniturus hoc in ſecunda ſecundæ, in loco proprio duas rationes reddit, quare continentia non eſt virtus. Primam, quæ nunc dicta eſt, excludentem ipſam à numero etiam intellectualium virtutum ex parte ſuperioris partis animæ: Secundam autem ex parte inferioris partis ſcilicet appetitus ſenſitiui, cuius actus ſunt materia continentiæ, quę ſuperius diſcuſſa ẽ in ſuo vniuerſali, ꝗ.ſ. habitus proprior alicuius operis non eſt virtus, ſi non ſit in conſummatiua potẽtia operis, vt contingit continentiæ, quæ eſt in appetitu rationali, & opus conſummatur ab appetitu ſenſitiuo.

Cap.1.to.5. (margin)

Text.48. & ſequ. tomo 2. (margin)

q.77.arti.4. (margin)

D.389. (margin)

tellectuales & morales.

Sed contra eſt, ꝙ Philoſophus dicit in 2. Ethic.* duplicẽ eſſe virtutem, hanc quidem intellectualem, illam autem moralem.

Respondeo. Dicendũ, ꝙ virtus humana eſt quidã habitus perficiens hominẽ ad bene operandum, principium autem humanorum actuum in homine nõ eſt niſi duplex. ſ. intellectus ſiue ratio, & appetitus: hæc enim ſunt duo mouentia in homine, vt dicitur in 3. de anima.* Vnde omnis virtus humana oportet ꝙ ſit perfectiua alicuius iſtorum principiorum. Si quidem igitur ſit perfectiua intellectus ſpeculatiui, vel practici ad bonũ hominis actum, erit virtus intellectualis: ſi autem ſit perfectiua appetitiuæ partis, erit virtus moralis, vnde relinquitur ꝙ omnis virtus humana vel eſt intellectualis, vel moralis.

G

Ad primum ergo dicẽdũ, quod prudentia ſecũdum eſſentiã ſuam eſt intellectualis virtus: ſed ſecundum materiam, conuenit cũ virtutibus moralibus. eſt enim recta ratio agibilium, vt ſupra dictũ eſt,* & ſecundum hoc, virtutibus moralibus connumeratur.

H

Ad ſecundum dicẽdũ, quod continentia & perſeuerãtia non ſunt perfectiones appetitiuæ virtutis ſenſitiuæ: quod ex hoc patet, quòd in continẽte & perſeuerante ſuperabundant inordinatæ paſſiones, quod nõ eſſet, ſi appetitus ſenſitiuus eſſet perfectus aliquo habitu conformante ipſum rationi. Eſt autem continentia, ſeu perſeuerantia perfectio rationalis partis, quæ ſe tenet contra paſſiones ne ſeducatur, deficit tamen à ratione virtutis: quia virtus intellectiua quę facit rationem ſe bene habẽre circa moralia, præſupponit appetitum rectum finis, vt recte ſe habeat circa principia, id eſt fines, ex quibus ratiocinatur, ꝙ continenti & perſeueranti deeſt. Neq; etiã poteſt eſſe perfecta operatio, quæ à duabus potentijs procedit, niſi vtraq; potentia perficiatur per debitum habitum: ſicut non ſequitur perfecta actio alicuius agentis per inſtrumentum ſi inſtrumentum non ſit bene diſpoſitum, quantumcunque principale agens ſit perfectum. Vnde ſi appetitus ſenſitiuus quem mouet rationalis pars, non ſit perfectus, quantumcunque rationalis pars eſt perfecta, actio conſequens nõ erit perfecta: vnde nec principiũ actionis erit virtus, & propter hoc continentia à delectationibus, & perſeuerantia à triſtitijs nõ ſunt virtutes, ſed aliquid minus virtute, vt Philoſophus dicit in 7. Ethic.*

L

K

Cap.1.to.5. (margin)

Ad tertium dicendum, quòd fides, & ſpes, & charitas ſunt ſupra virtutes humanas: ſunt enim virtutes hominis prout eſt factus particeps diuinæ gratiæ.

Articulus IIII.

Vtrum moralis virtus poſſit eſſe ſine intellectuali.

Ad quartum ſic proceditur. Vr ꝙ virtus moralis poſſit eſſe ſine intellectuali. Virtus. n. moralis, vt dicit Tullius,* eſt habitus in modũ naturę rõni conſentaneus: ſed natura, etſi conſentiat alicui ſuperiori rõni mouẽti, non tamen oportet ꝙ illa ratio naturæ coniungatur in eodem, ſicut patet in rebus naturalibus ratione carentibus. ergo poteſt eſſe in hoĩe virtus moralis in modũ naturæ inclinans ad conſentiendum rationi, quàmuis illius hominis ratio nõ ſit perfecta per virtutem intellectualem.

¶ 2 Præt. per virtutem intellectualem hõ cõſequitur rationis vſum perfectum: ſed quãdoque contingit quòd aliqui in quibus nõ multum viget vſus rõnis, ſunt virtuoſi & Deo accepti. ergo videtur, quòd virtus moralis poſſit eſſe ſine virtute intellectuali.

¶ 3 Præt. Virtus moralis facit inclinationẽ ad bene operandũ: ſed quidã habent naturalem inclinationem ad bene operandũ, etiã abſque rõnis iudicio. ergo virtutes morales pñt eſſe ſine intellectuali.

Sed contra eſt, ꝙ Greg. dicit in 22. Moral.* quod cæteræ virtutes, niſi ea quę appetunt, prudenter agant; virtutes eſſe nequaquàm poſſunt: ſed prudentia eſt virtus intellectualis, vt ſupra dictũ eſt.* ergo virtutes morales non poſſunt eſſe ſine intellectualibus.

Respondeo. Dicendum, quòd virtus moralis poteſt quidẽ eſſe ſine quibuſdam intellectualibus virtutibus, ſicut ſine ſapientia, ſcientia, & arte, non autem poteſt eſſe ſine intellectu, & prudentia. Sine prudentia quidem eſſe non poteſt moralis virtus, quia moralis virtus eſt habitus electiuus, ideſt, faciens bonam electionem. Ad hoc autem quod electio ſit bona, duo requiruntur. Primo, vt ſit debita intentio finis: & hoc fit per virtutem moralem, quæ vim appetitiuam inclinat ad bonum conueniens rationi, quod eſt finis debitus. Secundo, vt homo recte accipiat ea, quæ ſunt ad finem: & hoc non poteſt eſſe, niſi per rationem recte conſiliantem, iudicantem, & præcipientem, quod pertinet ad prudentiam & ad virtutes ſibi annexas, vt ſupra dictum eſt.* Vnde virtus moralis ſine prudentia eſſe non poteſt, & per conſequens nec ſine intellectu. per intellectum enim cogno-

Super quæſtionis quinquageſimę octauæ Arti. quartum & quintum.

In titulo articulorum 4. & 5. eiuſdẽ 58 quæſt. aduerte, ꝙ duplici rõne poſſunt hæ quęſtiones moueri. Primo ratione cõnexionis, & ſic ſpectarent ad tractatum de connexione virtutũ inferius habẽdum in q̃ſtione ſexageſimaquinta. Secundo, ratione incluſionis, & ſic ſpectant ad hunc tractatum de diſtinctione moralis & intellectualis virtutis. Eſt enim inter eas nõ pura connexio, ſed incluſio vnius in alia: & propterea ad modũ diſtinctionis earum, ſpectat hæc diſcuſſio prius, ita vt poſtmodum de earum connexione nõ relinquatur dubitationi locus.

Infra arti.5. cur. (margin)

li.2. de inuentione in fol. 4. ante finem libr. (margin)

¶ In eiuſdem articulis, & præcipue in vltimo, dũ gen[?]iſſime notato, vir docte, termi nos, ne contingat diſputare ſo[?] mutuo, obſcuros fieri & admirari vtrinque. Scito igitur, ꝙ prudentiæ noĩe, quàuis vnũ ſignificetur, duo intelliguntur. Cum .n. ſignificet rectam rationem agibilium, quidam intelligunt eam ſic infra limites intellectus, vt eã in intellectu abſolute credentes nihil aliud ſignificare dicant, niſi rectum dictamẽ agibilium, ita ꝙ prudentia nil aliud ſignificet niſi rationem recte mõſtrantem in particulari agibili quid, quõ, qualiter &c. eligẽdũ ſit: & in horũ numero eſt Scot. in 3. ſent. diſ. 36. & hi errantes in principio moralium, quantum poſt medium deuient & abducat ſequaces facile patet. quidam autem, immo oẽs recte ſentientes, vt Ariſto. diuus Tho. & ſequaces prudentiæ noĩe intelligunt rectam agibilium rõnem appetitu recto particularis finis factam, & firmatam. Vbi duo ſunt declaranda primo, quod

Ca.1. & lib. 2. capi.33. à med. (margin)

q.57. arti.4. (margin)

q.57. arti.4. (margin)

mo, ꝙ ita ſit ſecundo, quō ſit. q.n. prudentia eſſencialiter pendeat ab appetitu recto, probat ex 6. Ethi. dupliciter: primo ex appoſitis eius, ſcdo ex proprio actu. Op igit habitus in rōne ſolum, dummodo non ſit congenitus vt habitus principiorū, eſt obliuio, vt patet: prudētia nō eſt obliuio, vt patet ibi. ergo prudentia non eſt habitus in ratione ſolū. ¶ Præterea, Delectatio & triſticia, & ſimpliciter malitia eſt corruptiua pricipij prudentiæ, vt patet in 6. Eth. ſed hæc ptinent ad appetitum. ergo prudētia pēdet ex appetitu: deinde ꝓbat directe. Act^9 pprius prudētiæ eſt recte ꝓcipere circa agibilia, ergo prudētia pēdet ex appetitu recto. Antecedens quo ad oēs partes probat primo, ꝙ ꝓcipere ſit actus prudētiæ patet ex 6. Ethi. vbi dr, ꝙ prudentia eſt ꝓceptiua. Secundo, ꝙ recte præcipere, quia aliter nō eſſet virtus ꝓceptiua, niſi determinaret ad recte præcipiendū. Tertio, quod proprius & præcipuus ipſius ſit actus, quia conuenit ei vt diſtinguitur à ſuis partibus, & eſt conſummatio cæterorū actuum: patet namque in 6. Ethic. quòd Ariſt. primo prudentiā indiſtincte à ſuis partibus venatus ponit ipſam eſſe cōſiliatiuam, &c. poſtmodū diſtinguēs ipſam a ſuis partibus & diſtribuēs ſingulis ſua officia, expreſſe dat eubuliæ recte cōſiliari: gnomi autem & ſyneſi recte iudicare: prudētiæ autem recte præcipere. hi enim actus omnes ſunt prudentiæ, & ſecundū has partes ei cōueniunt. Cōſtat quoque, quod de agendis non eſt conſummata ratio ꝑ cōſilium & iudicium: ſed oportet præceptum rectū ſuperuenire quando oportet &c. propter cuius defectum multos videmus non operari prudenter, vt conſulto iudicent. præcipere ergo recte eſt proprius & præcipuus prudentiæ actus. Conſequētia autem probatione non eget, quia ſicut præcipere nō eſt intelligibile q̄n dependeat ab appetitu, præcipit.n. quilibet volēs, ita recte pręcipere ſibiipſi in huiuſmodi moralibus. nō eſt niſi a recto appetitu. Ex hoc eſt abſque dubio tenē. ſumq; nomodo aūt hoc ſit, manifeſtatur ex ipſo actu & principio. Cum aliqs prudenter ſe habet ad ea quæ abſtinentiæ a cibo & potu ſunt non ideirco prudēter ſe habet, quia recte diſcurrit circa qualitatem & quantitatē, & tempus ſumēdi cibi aut potus &c. nec quia recte iudicat in ordine ad cōditionē ſuā &c. ſed q̄a recte inuenta & iudicata ſibiipſi præceptū imponit. præceptū autē dico, non quo animus imperfecte imperat ſibi velleitatē quādam, ſicut accidit tepidis in via virtutum, qui vellent quidem actus virtutū, ſed in veritate non volunt: ſed quo animus perfecte ſibi imperat, nō q̄a vellet, ſed quia vult, vt Aug. diſputat in octauo Confeſſionum. Cum autem perfecte ſibiipſi imperat animus appetere, tm̄, talem, tali hora, propter bonum rationis &c. cibum & potum, oportet q̄d hoc actuale imperium ab actuali appetitu boni rationis in tali materia nūc, hic &c. procedat. Niſi enim vellet nunc, hic, hoc bonum &c. nō ꝑfecte præciperet. & quoniam ex ſimilibus actibus ſimiles habitus generant, & ſicut actus ab actu, ita habitus ab habitu pēdet: ideō ex frequētatis huiuſmodi, actibus generatur habitus ſimiliter. recte pręcepcinus in huiuſmodi & dependens ab habitu rectificādente appetitum ad finem, ad quē pendēs imperat, bonum. ſ. rationis in tali materia, hic, nunc, mihi, &c. Rurſus cū multo cōſilio & recto iudicio definierim tale bonum, puta temperantiæ vel manſuetudinis eſſe volendum & ſectandum, nō ꝓpterea mihi imponendū nūc hic, efficaciter videbitur, niſi ſic. ſ. ſecūdum appetitum diſpoſitus ſim. Experior enim quòd famelico, aut libibundo, aut iram aliud vī efficaciter proſequendum, q̄ non appetenti, & non appetēs impero mihi abſtinentiam aut manſuetudinem, appetens aūt proſecutionē. & hoc, quia qualis vnuſquiſque eſt, talis ei videtur finis, quo ad ꝓſecutionem q̄ conſiſtit in præcepto, vt ex ſupradictis de ordine actuum volūtatis patet. Vnde cum prudentia habituet me ad præcipiendum mihi ipſi conſona recto fini moralium actuū meorum, & qualis ſum ſecundum appetitū meum, talis mihi videtur finis, conſequens eſt, quod finis meus, inquantū apparens mihi principium meæ prudentiæ, ex qualitate mei ſm̄ appetitum dependeat. & ſic prudentia non eſt in rōne abſolute, ſed in ordine ad appetitū, & eſſentialiter dependet ab appetitu, a quo pendet præceptum eius actus, & variat apparētia

ſcunt principia naturaliter nota tā in ſpeculatiuis, q̄ in operatiuis. vñ ſicut recta rō ī ſpeculatiuis inq̄tū procedit ex principijs naturaliter cognitis præſupponit intellectum principiorum, ita etiam prudentia, quæ eſt recta ratio agibilium.

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ inclinatio naturæ in rebus carentibus ratione eſt abſq; electione, & ideo talis inclinatio non requirit ex neceſſitate rōnē, ſed inclinatio virtutis moralis eſt cū electione: & iō ad ſuā pfectionē indiget, ꝙ ſit rō pfecta per virtutem intellectualē.

Ad 2. dicēdū, ꝙ in virtuoſo nō oportet ꝙ vigeat vſus rōnis quantū ad omnia, ſed ſolum quantum ad ea quæ ſūt agēda ſm virtutē: &
B ſic vſus rōnis viget ī oībus virtuo-

A finis eius principiū. Et nota q̄d licet vtraq; via ex parte. ſ. act^9 & ex parte principij prudētiæ habeat depēdētia eius ab appetitu: q̄a tñ prima via depēdētiā ab appetitu intellectiuo, à quo ꝑpendet imperiū: ſcda aūt dependentiā ab appetitu ſimpliciter ſiue intellectiuo, ſiue ſenſitiuo, vt eſt perfectus moraliter oſtēdit: ideo tā Ariſ. in 6. Ethi. quā author hic ſecunda via vſus eſt ad declarādā depēdētiā prudētiæ ab appetitu, & merito: q̄a dependentiam a virtutib^9 moralib^9 tractāt, q̄ nō in ſolo intellectiuo appetitu ſunt. Ego aūt pauliſꝑ forte digreſſus ſū, vt ſubuenirē imbecillitati nō penetrātiū naturas horū habituum, ne fallantur loquētes de tali virtute intellectuali, in intellectu tantum ſiſtendo.

¶ Circa concluſiones eorundem vltimorum arti. eiuſdē q. 58. aduerte, quod incluſio virtutis intellectualis, puta prudētię in morali, manifeſta valde ē ex diffinitione virtutis 2. Eth. Et q̄uis neminem videatur habere cōtradictorem, habet tamē difficultatem: quoniā, vt dictum eſt ex 6. Eth. & hic, virtutis moralis eſt tendere in finem principium prudentię: principiū autē nō dependet à principiato, nec prius à poſteriori. virtus igitur moralis non pendet à virtute intellectuali, quæ eſt prudētia. Incluſio aūt virtutis moralis in intellectuali, prudētia. ſ. & habet Scot. loco alleg. in oppoſitum, q̄a prius nō dependet à poſteriori: prudētia autem eſt prior, tū quia eſt dictamen rectū, vt dictū fuit: tum q̄ia dictat de fine particulari, & his q̄ ſunt
C ad finem: tum quia non eſt aſſignari actum quo generentur illę virtutes. ſ. moralis, & ſua prudentia, q̄a nec intellectus, nec voluntatis. & habet difficultatem propter hoc, quòd mediū virtuti morali præſtituit à prudentia, vt patet ex diffinitione virtutis moralis & experientia: medium autem eſt finis virtutis moralis. virtus ergo moralis non principiat prudentiam ſed econuerſo prudentia dat ei finem principium in moralibus.

¶ Ad euidentiam horum eſſent multa dicenda, quorū quædā ad quæſt. 76. ar. 3. ad tertium ſpectāt, quædam ad quæſt. 47. a. 2. Vnde cum intendam in proprijs locis ſingula diſcutere, ꝓ nunc ſupponendo doctrinam authoris declarādā inferius, ſcito quod ſicut in intellectu ſpeculatiuo ſunt duo habitus, ſcilicet intellectus & ſcientia, & ſcientia vtens propoſitionibus ꝑtinentibus ad intellectum demōſtrat ex euidentia illarum ꝓpoſitionū & diſcurſu ſyllogiſtico: ita eſt in intellectu practico
D etiam in materia agibilium, ſi in puro intellectu ſtatur. Ex ſynderesi enim, qui eſt habitus principiorū in intellectu practico reſpectu agibiliū, & recta ratione, infra limites intellectus ſyllogizando, concluditur verum: ſed quoniā iudicium tale non niſi de uniuerſalibus haberi poſſet, ſingularia. n. uariabilia & incerta ſunt, iudiciumq; infallibile non ſuſcipiunt, & prudentia circa ſingula ſemper recta eſt ratio, alioq̄n uirtus nō eſſet: iō intellectus practicus circa agibilia, licet hēre poſſit ſcientiā moralē infra limites intellectus cōſiſtens, tñ nunq̄ habebit rectā rationē agibilium particularium hic, nunc &c. ꝙ eſt habere prudētiā, niſi in ordine ad appetitū, vt ſuperius dictū fuit. Eſt autē ordo talis in huiuſmodi agibilibus, Primo eſt ſynderesis in intellectu dictans, & præſtituēs uirtuti morali ſuū obiectum, quod eſt finis: propoſitiones enim q̄ ſunt principia in agibilibus ex fine, qui habet rōnem principij in operabilibus conficiunt: & ſic virtus moralis, ad quam ſpectat tendere in fi-
E nem præcognitum, ad finē præſtitutum ſibi a ſynderesi tēdit actu, qui uocatur velle vel intētio in uolūtate, & in appetitu ſenſitiuo appetitus ꝑ modū intētionis. Tertio loco venit prudencia habēs ſe ad ſynderesin, ſicut ſcientia ad intellectum in ſpeculatiuis: prudentia autem cū ſit recta ratio, cuius eſt diſcurrere, vtitur duabus præmiſſis, quæ ſunt principia cōcluſionis. Prima ꝑmiſſa eſt propoſitio ſpectans ad ſynderesin, uerbi gratia. Bonum rōnis tam in paſſionibus, quam operationibus eſt proſequendum. Secunda uero præmiſſa eſt particulariſſima, ſ. Bonum rationis, nūc, hic, ſaluatur in tali, tanta &c. audacia, uel ira. Et tunc ſequitur cōcluſio præceptiua nō in actu ſignato, ideſt, ergo hoc eſt mihi nō præcipiendum, eligendum, ꝓſequendū: ſed in actu exercito, ideſt, ergo actualiter ſum in exercitio iudicij, præcepti, electionis, ꝓſecution. &. hoc enim eſt ꝙ multos decipit in hac materia, quoniam ꝓpoſitiones illæ ſā

ſynde-

ſyndereſis, quam prudentiæ in actu ſignato diſputantur. Et ta F men oportet intueri naturã & uim earum in actu exercito. A prima aũt pmiſſa ad ſecũdam nõ eſt ordo immediatus in iſtis ſicut eſt in ſpeculatiuis: ſed a ppoſitione, q̃ eſt prima pmiſſa, puenit in appetito motus eius rect' in finẽ: & ſic ab appetitu & pmiſſa illa puenit veritas ſecũdæ præmiſſæ, q̃ ẽ particulariſſima: quoniã ex diſpoſitione mea ſecundum appetitum prouenit, ꝙ mihi cõſonet talis finis in particulari, puta, tale bonum, nũc, hic &c. Et de hac præmiſſa intelligitur illud tertij Ethicorũ. Qualis vnuſquiſq; ẽ talis finis et vr. & ſequitur cõcluſio cõformis minori ppoſitioni, ſ. cõſiſtẽs in actu intellectus ab appetitu, ſ. iudiciũ de his q̃ ſunt ad finem, puta tanta ira, nunc præcipiens illã, & deinde actus appetitus in ordine ad intellectum. ſ. electio. In hoc autẽ ordine ſi quis inſpiciat, & vnicuique propria tantum tribuere velit, dicet ꝙ quia prudentia attendit ſm ſuũ propriũ & pcipuũ actũ, qui eſt recte pcipere, & ipſe eſt principiũ rectæ electionis, iõ virtus moralis, cui attribuit electio p ꝓprio actu, vt patet ex ſua diffinitione, pẽdet neceſſario ex prudentia. & rurſus, quia ipſum recte pcipere pendet ab appetitu recto verificãte minorem propoſitionem, quæ eſt pceptiuæ concluſionis principiũ proximũ, cõſequens eſt ꝙ prudẽtia pẽdeat ab appetitu recto. ¶ Ad prælibandum autẽ, quomodo circa obiecta veritas ſe habeat, inſpicito in eodem ordine, & aduerte, ꝙ tam virtus moralis, quã prudentia plures actus habet. Virtus n. moralis habet primo actũ intẽtionis, ſeu ſimplicis appetitus reſpectu ſui obiecti, quod eſt finis. ſ. bonũ rationis, quod eſt principiũ prudentiæ: habet deinde actum electionis circa materiã cõſonam fini. ſ. paſſiones, vel operationes tantas, tales &c. & rõne primi actus præcedit prudentiam, immo verificat eius minorẽ & cõ- I cluſionem: ratione ſecundi dependet etiã a concluſione prudẽtiæ, ſcilicet pcepto. Ipſa ſimiliter prudentia habet primo actũ iudicij practici in particulari agibili, quod non eſt ſcibile, quia contingens: & ſecundũ hunc actum verificatur de ea, quòd recte iudicat de fine, & ſimilia: & ratio eſt, quia vt dictũ eſt, etiã minor propoſitio eſt inter principia prudẽtię, & ex fine cõficitur. Habet deinde duplicem actum vt cõcluſionem, iudiciũ. ſ. de his quæ ſunt ad finem, & præceptum eorũdem eligendorũ vtrunq; enim ex fine particulariſſimo cõcluditur & clauditur in iudicio præcipiẽte, & ſecundũ hos actus determinat & dat medium virtuti morali, cõcludendo tantã iram, nunc, hic &c. aſſumendam, & præcipiẽdo illam, & ſecundũ hos actus, cum depẽdeãt ex minori prudẽter ex appetitu, manifeſte pẽdet ex appetitu recto: & quia ſecũdum hos actus eſt principium electionis rectæ, talis, tantæque materiæ: ideo eſt principiũ virtu- K tis moralis: & ſic virtus moralis in ſolo actu electionis pẽdet a prudentia. prudentia aũt pendet & quo ad actũ iudicii de fine particulariſſimo, & mediante hoc quo ad actum iudicii, de his quæ ſunt ad finẽ, & quo ad actũ præcepti dupliciter, ſcilicet mediante dependentia iudicii de fine & ſecundum ſe, quia de ratione eius eſt, ꝙ ſit actus intellectus moti ab appetitu. Et ſi quis tibi dixerit, ꝙ virtus moralis nũ niſi habitus eſt electiuus in medio conſiſtens &c. at per hoc intentio finis pcedens prudentiam, nõ ſpectat ad virtutem moralem: dicito quod in electione ipſa clauditur intentio finis, quoniã electio eſt eorũ quæ ſunt ad finem propter finẽ & bene ſe habere eligendo, & appetendo finem, ſe habẽt ſicut motus ad mediũ & terminũ. Conſtat autem, quod propter eãdem naturam tẽdit aliqd in medium & terminum. vnde eadem eſt virtus, qua appetitus tendit in finem recte, & ea quæ ſunt ad illum: pp quod in diffinitione dũ dr, ꝙ eſt habitus electiuus, implicite dictũ eſt, quod et intentiuus finis eſt. Et per hæc patet rñſio ad oĩa obiecta, duobus duntaxat exceptis, ſ. q̃n prudentia det medium virtuti morali, & non finẽ, cũ medium ſit finis: & quomodo ſimul generentur. Et illud quidem inferius in q. 66 dicetur, at poſt modũ in ſecũda ſecũdæ, quæſtione 47. cõſummabitur Deo duce, & duo Tho. inter cedente. Hæc autem Scotica quæſtio facile patet ex eo, ꝙ actus iſti intellectus & volitionis non ſolum ſimul fiunt, ſed vnus & idẽ numero actus eſt actus vtriuſque, diuerſimode tamen, præcipere enim eſt actus intellectus formaliter, appetit' autem virtualiter. & ſimiliter electio eſt actus appetitus formaliter, intellectus verò virtualiter, vt ex ſupradictis de actibus voluntatis patet. Nullum igit inconueniens eſt ab actibus vim duplicẽ habẽtibus duas fieri ſimul virtutes. Cap. vlt. prum a medio, tom. 5.

fis. vñ et qui videntr ſimplices, eo ꝙ carent mũdana aſtutia, poſſunt eſſe prudentes, ſecundũ illud Math. 10. Eſtote prudẽtes ſicut ſerpẽtes, & ſimplices ſicut columbæ.

Ad tertium dicendũ, ꝙ naturalis inclinatio ad bonũ virtutis eſt quędam inchoatio virtutis, non autem eſt virtus perfecta. G huiuſmodi. n. inclinatio quãto eſt perfectior, tãto poteſt eſſe periculoſior, niſi recta ratio adiungatur, per quam fiat recta electio eorũ, quæ conueniunt ad debitum finem, ſicut equus currens ſi ſit cæcus, tanto fortius impingit & lædit. q̃to fortius currit: & iõ etſi virtus moralis non ſit rõ recta, vt Socrates dicebat, non tñ ſolũ eſt ſm rõnem rectã, in q̃tũ inclinat ad id, quod eſt ſm rõnem rectã, vt Platonici poſuerunt, ſed etiam oportet quòd ſit cum ratione recta, vt H Ariſtoteles dicit in 6. Ethi.

Articulus V.

Vtrum intellectualis virtus poſſit eſſe ſine morali.

Ad quintum ſic proceditr. Videtur ꝙ virtus intellectualis poſſit eſſe ſine virtute morali. perfectio. n. prioris G nõ dependet à perfectione poſterioris: ſed ratio eſt prior appetitu ſenſitiuo & mouens ipſum. ergo virtus intellectualis, q̃ eſt pfectio rõnis, non dependet à virtute morali, quæ eſt perfectio appetitiuæ partis. poteſt ergo eſſe ſine ea. 313

¶ 2 Præ. Moralia ſunt materia prudentiæ, ſicut factibilia ſunt materia artis, ſed ars poteſt eſſe ſine ꝓpria materia, ſicut faber ſine ferro: ergo & prudentia poteſt eſſe ſine virtutibus moralibus, quę tamẽ inter oẽs intellectuales virtutes ma- H xime moralibus cõiũcta videtur.

¶ Super quæſtionis quinquageſimaoctauæ Art. quintũ.

Circa dicta in art. 5. eiuſdem quæſt. 58. vt ſubueniatur magis Nouitiis, & in principiis nõ relinquat obſcuritas, ſcribendum occurrit de particularitate, quomodo & quare appetitus talis facit iudicium tale de fine, qđ eſt declarare illã maximam tertii Ethi. Qualis vnuſquiſq; eſt, talis et finis videtur. Sciẽdum eſt igitur, ꝙ appetitu affecto ad aliquid, puta ad vindictam, ex hoc ipſo ꝙ afficitur ad illud, duo ſimul fiũt. nam in ipſo fit ipſa affectio ad vindictã, & in vindicta conſurgit relatio conueniẽtiæ ad talem appetitũ, ita quòd uindicta incipit eſſe, & eſt conueniens tali appetitui, quæ prius nõ erat conueniens nõ propter mutationẽ in uindicta, ſed in appetitu. Cõſonante autem vindicta appetitui in intellecto, conſurgit ꝙ I ratio iudicet eã conueniẽtem ex hoc, ꝙ ratio mouetur ab appetitu ſic affecto. Quia enim rõ mouetur ab appetitu, fit in ratione paſſiua motio: & conſequenter, quia ab appetitu ſic affecto mouetr ratio, fit in rõne paſſiua motio cõſonans illi affectioni, & ſic ab appetitu affecto fit proportionaliter rõ, vt ſubſtat appetitui tanq̃ affecta & cõueniens uindictæ. Et ſic, quemadmodum guſtus affectus amaritudine iudicat oĩa amara, ita ratio infecta, vel bene affecta iudicat ſecũdum illam immutationem, qua ab affecto appetitu mouetur, ita ꝙ intus exiſtẽs, quod phibet extraneum, inuenitur nõ ſolum in iudicãte ſm appetitum, ſed etiam ſecundũ rationem, ut ſubſtat appetitui. In cuius ſignũ ratio a tali affectione aut non mota, ut accidit ſedata paſſione, aut nõ ſufficienter mota, ut accidit paſſione non pualente, q̃uis ſurgente, aut recte iudicat, aut a recto iudicio non omnino declinat, ut experientia teſtaĩ. Et quia prudẽtia eſt in rõne, ut ſubſtat appetitui, ut ſupra didicimus, iõ appetitus affectio corrumpit æſtimationem prudentię redundã- K do in rationem ut eius ſubiectũ, & non corrupit æſtimationẽ artis, neque Geometriæ, ut dicitur in 6. Ethi. Præſentata igitur per intellectum, nouiter uindicta appetitui, quia rõnalis potentia eſt ad utrũlibet, & determinatur a prohæreſi appetitus, ſua ſe libertate determinat ad uindictam affectando illã, & ex hoc comitatur iudicium rõnis quandoq; falſum, q̃n. ſ. affectio uindictę eſt cõtra rationem rectam: & iudicat ratio ab affectu infecta uindictã ut conuenientẽ, & ſic ſequitur concluſio præceptiua ꝙ fiat. hanc autẽ cauſam ex parte rõnis, ut eſt ſubiectum prudentiæ aſſignatam, adiuuant duæ aliæ cauſæ, altera ex parte obiecti, altera ex parte cõmunis inclinationis animæ. Ex parte ſiquidẽ obiecti, quia ex ipſa appetitus immutatione conſtituitur in eſſe uero, dũ uindicta eſt vere conueniens appetitui ſic affecto. conſtat nanque intellectã natura-

naturaliter inclinari in verũ. Et licet ex hoc nõ fiat obiectum conueniens, & verũ, niſi ſm quid, & propterea contingat errare intellectũ, iudicando vindictam cõuenientem ſimpliciter .i. ſine additione quę tamen non eſt conueniens niſi ſm quid, quia appetitui ſic affecto tantum, nonnullum tamen verum eſt, verum ſm quid, attractiuamque participat vim intellectus ad ſe, & ſic affectione appetitus ad vindictã, cõſtituit ipſa vindicta, in eſſe vere conuenienti ſm, qd & apparẽter conſequẽti ſimpliciter: qm̃ appetitus animalis eſt primo totius ſuppoſiti, ac p hoc conſequens vere appetitui offert, vt cõſequẽs ſimpliciter ipſi appetẽti &c. Ex parte vero cõis inclinationis viriũ aiæ, dũ eas experiri videmus prõptas ad operandum conſonæ affectioni prædominanti. Apparet .n. in infirmis ſitientibus, q̃ præſentantur eis omnes aquæ, quas vnquam viderunt, & concupiſcentibus, ſimulacra delectabilium etiam importuna occurrunt tanquam natura inditũ ſit, vt obſequiũ prędominanti affectioni, pręſtent animæ uires, inter quas conſtat apprehenſiuam oim eſſe. In cuius ſignum irato abſque deliberatione ſubſeuatur ſtatim uindicta, ſeu punitio tãquam conueniẽs. Sic ergo fit, ut qualis unuſquiſque eſt, talis ei uideatur finis: & ſic appetitus corrumpit æſtimationem prudentiæ.

Cap. 9 to. 5.

Cap. 9. circa fin. tom. 5.

¶ 3 Præt. Prudẽtia eſt uirtus de fine cõſiliatiua, ut dr̃ in 6. Eth.* ſed multi bene conſiliantur, quibus tamen virtutes morales deſunt. ergo prudentia poteſt eſſe ſine virtute morali.

Sed contra. Velle malum facere opponit directe virtuti morali. non autem opponitur alicui, quod ſine uirtute morali eſſe põt opponitur autem prudẽtiæ, quod volẽs peccet, ut dicitur in 6. Ethicor.* nõ ergo prudentia poteſt eſſe ſine virtute morali.

A

Respondeo Dicendũ, quod aliæ virtutes intellectuales ſine virtute morali eſſe poſſunt: ſed prudentia ſine virtute morali eſſe non poteſt. cuius ratio eſt; qa prudẽtia eſt recta ratio agibiliũ, non autem ſolum in vniuerſali, ſed etiam in particulari, in quibus ſunt actiones: recta autem rõ præexigit principia. ex qbus ratio procedit. oportet aũt rõnẽ circa particularia procedere nõ ſolũ ex principijs vniuerſalibus, ſed etiam ex principijs particularibus. Circa principia quidem vniuerſalia agibiliũ, homo recte ſe habet per naturalem intellectũ principiorũ, p quem homo cognoſcit q̃ nullũ malum eſt agendũ, vel etiam, per aliquam ſcientiam practicam, ſed hoc nõ ſufficit ad recte ratiocinãdum circa particularia. Contingit enim quandoque, q̃ huiuſmodi vniuerſale principiũ cognitum per intellectũ, vel ſcientiam corrumpitur in particulari per aliquã paſsionem: ſicut concupiſcẽti, quando cõcupiſcentia vincit, videtur hoc eſſe bonum, quod cõcupiſcit, licet ſit contra vniuerſale iudiciũ rõnis. Et ideo ſicut homo diſponitur ad recte ſe habendum circa principia vniuerſalia p intellectum naturalem, vel per habitum ſcientię, ita ad hoc q̃ recte ſe habeat circa principia particularia agibiliũ, quæ ſunt fines oportet q̃ perficiatur p aliquos habitus, ſecundum quos fiat quodam modo homini connaturale recte iudicare de fine, & hoc fit per virtutem moralẽ. Virtuoſus. n. recte iudicat de fine virtutis: qa qualis unuſquiſq; eſt, talis finis videt̃ ei, vt dicitur in 3. Eth.* Et ideo ad rectam rationem agibilium, quæ eſt prudentia, requiritur quod homo habeat virtutem moralem.

B

C

E

Cap. 4. to. 5.

Ad primum ergo dicendum, q̃ ratio ſecundũ quod eſt apprehenſiua finis, præcedit appetitum finis ſed appetitus finis præcedit rationem ratiocinantem ad eligendum ea quæ ſunt ad finem, quod pertinet ad prudentiam, ſicut etiã in ſpeculatiuis, intellectus principiorum eſt principium rationis ſyllogizantis.

Ad secundum Dicendum, q̃ principia artificialium non diiudicantur à nobis bene, vel male ſecũdum diſpoſitionem appetitus noſtri, ſicut fines qui ſunt moralium principia, ſed ſolum per conſiderationem rationis: & ideo ars non requirit virtutem perficientem appetitum, ſicut requirit prudentia.

A

Ad tertium dicendũ, quod prudentia non ſolum eſt bene conſiliatiua, ſed etiã bene iudicatiua, & bene præceptiua, qđ eſſe non poteſt, niſi remoueatur impedimentum paſſionum corrumpẽtium iudicium & præceptũ prudentiæ, & hoc per virtutem moralem.

QVAESTIO LIX.

De diſtinctione virtutum moralium ſecundum comparationem ad paſſionem, in quinque articulos diuiſa.

B

Deinde conſiderandum eſt de diſtinctione moralium virtutum adinuicem.

Et quia virtutes morales, quæ ſunt circa paſſiones, diſtinguuntur ſm diuerſitatem paſſionum, oportet primo conſiderare in cõmuni comparationem virtutis ad paſſionẽ. Secundo diſtinctionem moraliũ virtutum ſm paſſiones.

C

¶ Super quæſtionẽ quinquageſimam nonam.

In nota q 59. nihil ſcribendum occurrit. niſi in 1 articu. in reſponſione ad primum monere, quòd virtus moralis, materiam ſuam, puta, paſſiones, vel operationes eligit ſecundum quoſdã limites, ſub quibus formam medij ſuſcipiunt: & propterea in litera dicitur, quòd virtus moralis non eſt ſecundũ eſſentiam media inter paſſiones, ſed ſecundũ effectum: qa .ſ. inter paſſiones cõſtituit medium, eligendo eas in illa q̃titate &c. quia in medio ſecundum rationem conſtituuntur. hoc enim effectus virtutis moralis eſt.

Circa primum quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum virtus moralis ſit paſſio.

¶ Secundo, Vtrum virtus moralis poſſit eſſe cum paſsione.

¶ Tertio, Vtrum poſsit eſſe cum triſtitia.

¶ Quarto, Vtrũ oĩs virtus moralis ſit circa paſsiones.

¶ Quinto, Vtrum aliqua virtus moralis poſsit eſſe ſine paſſione.

Articvlvs I.

Vtrum virtus moralis ſit paſſio.

Ad primvm ſic procedit. Videtur q̃ virtus moralis ſit paſsio. Medium. n. eſt eiuſdem generis cum extremis: ſed virtus moralis eſt mediũ inter paſsiones. ergo virtus moralis eſt paſsio. 214 3. diſt. 23. q. 1. art. 3. q. 2.

¶ 2 Præt. Virtus & vitium, cum ſint contraria, ſunt in eodẽ genere: ſed quædã paſſiones vitia eſſe dicũtur, vt inuidia & ira. ergo & quædam paſsiones ſunt virtutes.

¶ 3 Præt. Miſericordia, quædam paſsio eſt; eſt enim triſtitia de alienis malis, vt ſupra dictum eſt.* hanc autem Cicero locutor egregius non dubitauit appellare virtutem, vt Auguſt. dicit in 9. de ciuita. Dei.† ergo paſsio poteſt eſſe virtus moralis. q. 35. arti. 8. † Ca. 5. circa mediũ to. 5.

E

Sed contra eſt, q̃ dicitur in 2. Ethic.* quod paſsiones neque virtutes ſunt, neque malitiæ. *cap. 5. to. 5.

Respond. Dicendum, quod virtus moralis nõ poteſt eſſe paſſio: & hoc patet triplici ratione. Primo quidem, quia paſſio eſt motus quidam appetitus ſenſitiui, vt ſupra dictum eſt;* virtus autem moralis non eſt motus aliquis, ſed magis principium appetiui motus, habitus quidam exiſtens. Secundo, quia paſſiones ex ſeipſis non habent rationem boni vel mali. Bonum enim, vel malum hominis eſt ſecundum rationem. vnde paſſiones ſecundum ſe conſideratæ ſe habent & q. 22. arti. 3.

ad bo-

ad bonum & ad malum, ſecundum quod poſſunt conuenire rationi, vel non conuenire: nihil autem tale poteſt eſſe virtus, cum virtus ſolum ad bonum ſe habeat, vt ſupra dictum eſt.* Tertio, quia dato quòd aliqua paſſio ſe habeat ad bonum ſolum, vel ad malum ſolum ſecundum aliquem modum: tamen motus paſsionis inquantum paſsio eſt, principium habet in ipſo appetitu, & terminum in ratione, in cuius conformitatem appetitus tendit. motus autem virtutis eſt econuerſo, principium habens in ratione, & terminum in appetitu, ſecũdum quod à ratione mouetur. vnde in diffinitione virtutis moralis dicitur in 2. Ethic.* quod eſt habitus electiuus in mediate conſiſtens, determinata ratione, prout ſapiens determinabit.

q.55.arti.4.

Ca.6.à medio, tom.5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtus ſecũdum ſuam eſſentiam, non eſt medium inter paſsiones, ſed ſecundum ſuum effectum, quia ſcilicet inter paſſiones medium conſtituit.

AD SECVNDVM dicendum, quod ſi vitium dicatur habitus, ſecundum quem quis male operatur, manifeſtum eſt, quod nulla paſſio eſt vitium; ſi verò dicatur vitiũ peccatũ, quòd eſt actus vitioſus, ſic nihil prohibet paſſionem eſſe vitium, & econtrario concurrere ad actum virtutis, ſecundum quod paſsio vel contrariatur rationi, vel ſequitur actum rationis.

AD TERTIVM dicendum, quod miſericordia dicitur eſſe virtus. i. virtutis actus, ſecundum quod motus ille animi rationi ſeruit, quando ſcilicet ita præbetur miſericordia, vt iuſtitia conſeruetur, ſiue cum indigẽti tribuitur, ſicut cum ignoſcitur pœnitenti, vt Augu. dicit ibidem.* ſi tamen miſericordia dicatur aliquis habitus, quo homo perficitur ad rationabiliter miſerendum, nihil prohibet miſericordiam ſic dictam, eſſe virtutem. Et eadem eſt ratio de ſimilibus paſsionibus.

li.9.de ciui Dei, ca.5. in med. tom.5.

ARTICVLVS II.

Vtrum virtus moralis poſſit eſſe cum paſſione.

315

2.q.95. arti. 2 ad 1. Et 2.q.58.ar.9. Et 4.diſt.14. q.1.art.q.2. ad 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod virtus moralis cum paſsione eſſe non poſſit. Dicit. n. Philoſophus in 4. Topi.* quod mitis eſt qui non patitur, patiens autem qui patitur, & non deducitur: & eadem ratio eſt de omnibus virtutibus moralibus. ergo omnis virtus moralis eſt ſine paſsione.

*lib.4. Top. ca.5. parũ à principio.

¶ 2 Præt. Virtus eſt quædam recta habitudo animæ, ſicut ſanitas corporis, vt dicitur in 7. Phyſi.† unde virtus quædam ſanitas animæ eſſe videtur, vt Tullius dicit in 4. de Tuſcul. quæſt.* Paſsiones autem animæ dicuntur morbi quidam animæ, vt in eodem libr. Tullius dicit. †Sanitas autem non compatitur ſuum morbum. ergo neque virtus compatitur animæ paſsionem.

†li.7. Phyſ. tex.17.to.2.

*li.4.in fol. 6. à prin. li.

†li 4. in fol. 3. à prin. li. & in ſequẽ.

¶ 3 Præt. Virtus moralis requirit perfectum vſum rationis etiam in particularibus: ſed hic etiam impeditur per paſſiones: dicit enim Philoſ. in 6. Ethic.* quod delectationes corrumpunt exiſtimationem prudentiæ. & Saluſtiùs dicit in Catilinario,† quod non facile verũ perſpicit animus, vbi illa officiunt. ſ. animi paſsiones. virtus ergo moralis non poteſt eſſe cum paſsione.

*li 6. Ethi. c. 5. poſt medium to.5.

† In coniur. Catilinæ in titu. Cæſa. oratio, cir. pricipium.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit, in 14. de ciuita. Dei.* Si peruerſa eſt voluntas, peruerſos habebit hos motus ſcilicet paſsionum: ſi autem recta eſt, non ſolum inculpabiles, verum etiam laudabiles erunt: ſed nullum laudabile excluditur per virtutem moralem. virtus ergo moralis non excludit paſsiones, ſed poteſt eſſe cum ipſis.

*li.14. de ciuit. Dei, ca. 6. & 9. to.5.

RESPOND. Dicẽdum, quod circa hoc fuit diſcordia inter Stoicos & Peripateticos, ſicut Aug. dicit 9. de ciui. Dei.* Stoici enim poſuerunt, quod paſſiones animæ

Cap.4. to.5.

F non poſſunt eſſe in ſapiente, ſiue virtuoſo: Peripatetici verò, quorum ſectam Ariſt. inſtituit, vt Auguſ. dicit in 9. de ciuit. Dei,* poſuerunt quod paſſiones ſimul cũ virtute morali eſſe poſſunt, ſed ad medium reductæ. Hæc autem diuerſitas, ſicut Aug.* ibidem dicit, magis erat ſecundum verba, quàm ſecundum rerum ſententias. Quia enim Stoici non diſtinguebant inter appetitum intellectiuum, qui eſt voluntas, & inter appetitum ſenſitiuum, qui per iraſcibilem & concupiſcibilem diuiditur non diſtinguebant in hoc paſsiones animæ ab alijs affectionibus humanis, quòd paſſiones animæ ſunt motus appetitus ſenſitiui: aliæ vero affectiones, quæ non ſunt paſsiones animæ, ſunt motus appetitus intellectiui, qui dicitur voluntas, ſicut Peripatetici diſtinxerunt: ſed ſolum quantum ad hoc, quod paſsiones eſſe dicebant quaſcunque affectiones rõni repugnantes, quæ ſi ex deliberatione oriantur, in ſapiente, ſeu in virtuoſo eſſe non poſſunt. ſi autem ſubito oriantur, hoc in virtuoſo poteſt accidere, eo quòd animi viſa, quæ appellant phantaſias, non eſt in poteſtate noſtra vtrum aliquando incidant animo, & cum veniunt ex terribilibus rebus, neceſſe eſt vt ſapientis animum moueant, ita, vt pauliſper vel paueſcat metu, vel triſtitia contrahatur tanquam his paſsionibus præuenientibus rationis officium, nec tamen approbant iſta, eiſque conſentiunt. vt Auguſt. narrat in 9.* De ciuitate. Dei, ab Aulo Gell. dictum. Si igitur paſsiones dicantur inordinatæ affectiones, non poſſunt eſſe in virtuoſo, ita quod poſt deliberationem eis conſentiatur, vt Stoici poſuerunt. Si verò paſsiones dicantur quicunque motus appetitus ſenſitiui, ſic poſſunt eſſe in virtuoſo, ſecundum quod ſunt à ratione ordinati. vnde Ariſtot. dicit in 2.* Ethicor. quod non benè quidam determinant virtutes impaſſibilitates quaſdam, & quietes, quoniam ſimpliciter dicunt: ſed deberẽt dicere, quòd ſunt quietes à paſſionibus, quæ ſunt vt non oportet, & quãdo non oportet.

G

H

eod li.9. ca. 4. non proc. à prin. to.5. * loco nunc dicto ante medium. c.

Cap.4. ante med. to.5.

Cap.3. parũ ante medium tomo 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Philoſophus exemplum inducit, ſicut & multa alia in libris logicalibus, non ſecundum opinionem propriam, ſed ſecundum opinionem aliorum. Hæc autem fuit opinio Stoicorum, quòd virtutes eſſent ſine paſsionibus animæ, quam Philoſophus excludit in 2.* Ethic. dicens, Virtutes non eſſe impaſsibilitates. Poteſt tamen dici, quod cum dicitur, quod mitis nõ patitur, intelligendum eſt ſecundum paſſionem inordinatam.

I

Cap.3. to.5.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ratio illa, & omnes ſimiles, quas* Tullius ad hoc inducit in libro de Tuſculanis quæſtionibus, procedit de paſsionibus ſecundum quod ſignificant inordinatas affectiones.

li.4. fol.3. à princ. lib. & ſequentib.

AD TERTIVM dicendum, quod paſsio præueniens iudicium rationis, ſi in animo præualeat vt ei conſentiatur, impedit conſilium & iudicium rationis. ſi verò ſequatur quaſi ex ratione imperata, adiuuat ad exequẽdum imperium rationis.

K

ARTICVLVS III.

Vtrum virtus moralis poſſit eſſe cum triſtitia.

316

2.2.q.59.ar. 9. Et 4. diſt. 14. q.1. art. 1. q.2. ad 3.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod virtus cum triſtitia eſſe non poſsit. Virtutes enim ſunt ſapientiæ effectus. ſecundum illud Sapient. 8. Sobrietatem & iuſtitiam docet, ſcilicet diuina ſapientia, prudentiam & virtutem: ſed ſapientiæ conuictus non habet amaritudinem, vt poſtea ſubditur. ergo nec virtutes cum triſtitia eſſe poſſunt.

¶ 2 Præt.

¶ 2 Præterea. Triſtitia eſt impedimentum operationis. vt patet per Philoſoph. in 7. & 10.* Ethic. ſed impedimentum bonæ operationis repugnat virtuti. ergo triſtitia repugnat virtuti. [ca. vlt. & 10. Eth. c. 4. & 5. tom. 5.]

¶ 3 Præterea. Triſtitia eſt quædam animi ægritudo, vt* Tullius eam vocat in 3. de Tuſcul. quæſtionibus. ſed ægritudo animæ contrariatur virtuti, quæ eſt bona animæ habitudo. ergo triſtitia contrariatur virtuti, nec poteſt ſimul eſſe cum ea. [*Li. 4. fol. 3. à princ. li. & ſequen.]

Sed contra eſt, quod Chriſtus fuit * perſectus virtute: ſed in eo fuit triſtitia. Dicit enim, vt habetur Matth. 16. Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. ergo triſtitia poteſt eſſe cum virtute.

Respondeo Dicēdum, quod ſicut dicit Augu. 14.* de ciuit. Dei, Stoici voluerunt pro tribus perturbationibus in animo ſapientis eſſe tres eupathias, id eſt, tres bonas paſſiones, pro cupiditate ſcilicet voluptatem, pro lætitia gaudium, pro metu cautionem: pro triſtitia vero negauerunt poſſe aliquid eſſe in animo ſapientis duplici ratione. Primo quidem, quia triſtitia eſt de malo, quod iam accidit: nullum autem malum æſtimant poſſe accidere ſapienti. Crediderunt enim, ꝙ ſicut ſolum hominis bonum eſt virtus, bona autem corporalia nulla bona hominis ſunt: ita ſolum inhoneſtum eſt hominis malum, quod in virtuoſo eſſe non poteſt. ſed hoc irrationabiliter dicitur. Cum enim homo ſit ex anima & corpore compoſitus, id quod confert ad vitam corporis conſeruandam, aliquod bonum hominis eſt. non tamen maximum, quia eo poteſt homo male vti: vnde & malum huic bono contrarium in ſapiēte eſſe poteſt, & triſtitiam moderatam inducere. [cap. 8. to. 5.] [B] [C]

¶ Præt. Etſi virtuoſus ſine graui peccato eſſe poſſit. nullus tamē inuenitur, qui abſque leuibus peccatis vitam ducat, ſm illud 1. Io. 1. Si dixerimus quia peccatum non habemus noſipſos ſeducimus. Tertio, quia virtuoſus etſi peccatum non habeat, forte quandoque habuit, & de hoc laudabiliter dolet, ſm illud 2. ad Corint. 8. Quæ ſm Deum eſt triſtitia, pœnitentiam in ſalutem ſtabilē operatur. Quarto, quia poteſt etiam dolere laudabiliter de peccato alterius: vnde eo modo quo virtus moralis compatitur alias paſſiones ratione moderatas, compatitur etiā triſtitiā. Secundo, mouebantur ex hoc, triſtitia eſt de præſenti malo, timor autem de malo futuro: ſicut delectatio de bono, præſenti, deſiderium vero de bono futuro: Pōt autē hoc ad virtutem pertinere, ꝙ aliquis bono habito fruatur, vel noti habitum habere deſideret, vel ꝙ etiā malum futurum caueat: ſed ꝙ malo præſenti animus hominis ſubſternatur, quod fit per triſtitiam, omnino videtur contrarium rationi, vnde cum virtute eſſe non poteſt. Sed hoc irrationabiliter dicitur. Eſt.n aliquod malum quod poteſt eſſe virtuoſo præſens, vt* dictum eſt, quod quidem malum ratio deteſtatur. vnde appetitus ſenſitiuus in hoc ſequitur deteſtationē rationis, quòd de huiuſmodi malo triſtatur moderate tamen ſecundum rationis iudicium. hoc autē pertinet ad virtutem, vt appetitus ſenſitiuus rationi conſormetur, vt * dictum eſt. vnde ad virtutem pertinet, quod triſtetur moderate in quibus triſtandum eſt, ſicunt etiam Philoſophus dicit in 2.* Ethico. & hoc etiam vtile eſt ad fugiendum mala. Sicut enim bona propter delectationem promptius quæruntur, ita mala propter triſtitiam fortius fugiuntur. Sic igitur dicendum eſt, quod triſtitia de his quæ conueniunt virtuti, non poteſt ſimul eſſe cum virtute: quia virtus in proprijs delectatur, ſed de his quæ quocunque modo repugnant virtuti, virtus moderate triſtatur. [D] [Ar. præcedē.] [E] [Art. 1. huius quæſt.] [ca. 6. & 7. tomo 5.]

Ad primum ergo dicendum, quod ex illa authoritate habetur, ꝙ de ſapientia ſapiens non triſtatur, triſtatur tamen de his quæ ſunt impeditiua ſapientiæ: [A] & ideo in beatis, in quibus nullum impedimentum ſapientiæ eſſe poteſt, triſtitia locum non habet.

Ad secundum Dicendum, ꝙ triſtitia impedit operationē de qua triſtamur, ſed adiuuat ad ea ꝓmptius exequenda, per quæ triſtitia fugitur.

Ad tertium Dicendum, ꝙ triſtitia immoderata eſt aīæ ægritudo, triſtitia aūt moderata ad bonā habitudinē animæ pertinet ſm ſtatum præſentis vitæ.

Articulus IIII.

Vtrum omnis virtus moralis ſit circa paſſiones.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur ꝙ omnis virtus moralis ſit circa paſſiones. Dicit enim Philoſophus in 2.* Eth. quod circa voluptates & triſtitias eſt moralis virtus: ſed delectatio & triſtitia ſunt paſſiones, vt† ſupra dictum eſt. ergo omnis uirtus moralis eſt circa paſſiones. 307 [B] [Inf. q. 60. ar. 4 cor.] [* Li. 2. Ethi. ca. 3. tom. 5.] [† q. 31. artic. 1. & q. 35. articu. 1.]

¶ 2 Præt. Rationale per participationem eſt ſubiectum moralium virtutum, vt dr̄ in 1.* Ethic. ſed huiuſmodi pars animæ eſt in qua ſunt paſſiones, vt† ſupra dictum eſt. ergo omnis virtus moralis eſt circa paſſiones. [*c. vlt. to. 5.] [† q. 22. 1. art. 3.]

¶ 3 Præterea. In omni virtute morali eſt inuenire aliquam paſſionem. aut ergo omnes ſunt circa paſſiones, aut nulla: ſed aliquæ ſunt circa paſſiones, vt fortitudo & temperantia, vt dicitur in 3.* Ethic. ergo omnes virtutes morales ſunt circa paſſiones. [Ca. 6. & 10. tom. 5.]

[C] Sed contra eſt, quod iuſtitia quæ eſt virtus moralis, non eſt circa paſſiones, vt dicitur in 5.* Ethi. [Ex priorib. 4. capitulis elicitur.]

Respondeo Dicendum, ꝙ uirtus moralis perficit appetitiuam partem animæ, ordinando ipſam in bonū rōnis. Eſt autem rōnis bonum id quod eſt ſecūdū rationem moderatum, ſeu ordinatum: vnde circa omne id quod contingit ratione ordinari & moderari, contingit eſſe virtutem moralem. rō autem ordinat non ſolum paſſiones appetitus ſenſitiui, ſed ēt ordinat operationes appetitus intellectiui, qui eſt voluntas, q̄ non eſt ſubiectum paſſionis, vt* ſupra dictum eſt: & ideo nō omnis virtus moralis eſt circa paſsiones, ſed quædam circa paſsiones, quædam circa operationes. [q. 23. artic. 3.]

[D] Ad primum ergo dicendum, ꝙ nō oīs virtus moralis eſt circa delectationes & triſtitias, ſicut circa propriam materiam ſed ſicut circa aliquid conſequens proprium actū. Omnis.n. virtuoſus delectatur in actu virtutis, & triſtatur in contrario, vnde * Philoſophus poſt præmiſſa verba ſubdit, ꝙ ſi uirtutes ſunt circa actus & paſſiones, oī autē paſſioni & omni actui ſequitur delectatio & triſtitia, ꝑꝑ hoc uirtus erit circa delectationes & triſtitias. ſ. ſicut circa aliquid conſequens. [Li. 2. Ethi c. 3. non lūge à princ. to. 5.]

Ad secundum dicēdū, quòd rōnale per participationem non ſolum eſt appetitus ſenſitiuus, qui eſt ſubiectum paſſionum, ſed etiam uoluntas in qua non ſunt paſſiones, vt* dictum eſt. [D. 1199.]

Ad tertium dicēdū, ꝙ ī qbuſdā virtutibus ſunt paſſiones ſicut ꝓpria materia, ī qbuſdā aūt nō: vnde nō eſt eadem ratio de omnibus, vt* infra oſtendetur. [In, corp. ar.] [E] [q. 60. ar. 2.]

Articulus V.

Vtrum aliqua virtus moralis poſſit eſſe abſque paſſione

Ad quintum ſic proceditur. Videtur quod virtus moralis poſſit eſſe abſque paſſione. Quanto enim uirtus moralis eſt perfectior, tāto magis ſuperat paſſiones. ergo in ſuo perfectiſſimo eſſe, eſt omnino abſque paſſionibus. 308 [Infra q. 60. ar. 2. cor.]

¶ 2 Præterea. Tunc vnumquodque eſt perfectum, quando eſt remotum a ſuo contrario, & ab his quæ ad

contrarium inclinant:ſed paſſiones inclinant ad peccatum. quod virtuti contrariatur, vnde Rom. 7. nominantur paſſiones peccatorum. ergo perfecta virtus eſt omnino abſque paſſione.

¶ 3 Præterea. Secundum virtutem Deo conformamur, vt patet per Aug. in lib. de Moribus* Eccleſiæ, ſed Deus omnia operatur ſine paſſione. ergo virtus perfectiſſima eſt abſque omni paſſione.

Li. 1. de Moribus eccleſiæ capi. 6. & 11. tom. 1.

Sed contra eſt, quod nullus iuſtus eſt, qui non gaudeat iuſta operatione, vt dicitur in 1. Ethi. ſed gaudium eſt paſſio. ergo iuſtitia non poteſt eſſe ſine paſſio & multo minus aliæ virtutes.

capit. 8. non longe ante fin. tom. 5.

Respondeo Dicendum, quod ſi paſſiones dicamus inordinatas affectiones, ſicut Stoici poſuerunt, ſic manifeſtum eſt, quod virtus perfecta eſt ſine paſſionibus. G ſi vero paſſiones dicamus omnes motus appetitus ſenſitiui, ſic planum eſt, quod virtutes morales quæ ſunt circa paſſiones, ſicut circa propriam materiam, ſine paſſionibus eſſe non poſſunt. cuius ratio eſt: quia ſecundum hoc ſequeretur, quod virtus moralis faceret appetitum ſenſitiuum omnino otioſum. Non autem ad virtutem pertinet, quod ea quæ ſunt obiecta rationi, à proprijs actibus vacent: ſed quod exequantur imperium rationis proprios actus agendo. vnde ſicut virtus mēbra corporis ordinat ad motus proprios ordinatos. Virtutes vero morales, quę non ſunt circa paſſiones, ſed circa operationes, poſſunt eſſe ſine paſſionibus, & hmōi virtus eſt iuſtitia, quia per eas applicatur voluntas ad proprium actum, qui nō eſt paſſio. ſed tn̄ ad actum iuſtitiæ ſequitur gaudium ad minus in voluntate, quod non eſt H paſſio. & ſi hoc gaudium multiplicetur per iuſtitiæ perfectionem, fiet gaudij redundantia vſque ad appetitum ſenſitiuum, ſecundum quod vires inferiores ſequuntur motum ſuperiorum, vt * ſupra dictum eſt: & ſic per redundantiam huiuſmodi quanto magis fuerit perfectior, tanto magis paſſionem cauſat.

Ad primum ergo dicendum, quod virtus paſſiones inordinatas ſuperat, moderatas autem producit.

Ad secundum Dicendum, quod paſſiones inordinatæ inducunt ad peccandum, non autem ſi ſunt moderatæ.

Ad tertium Dicendum, quod bonum in vno quoque conſideratur ſecundum conditionem ſuæ naturæ: in Deo autem & angelis, non eſt appetitus ſenſitiuus, ſicut in homine. & ideo bona operatio Dei & angeli, eſt omnino ſine paſſione, ſicut & ſine corpore: bona autem operatio hominis eſt cum paſſione, ſicut & cum corporis miniſterio.

QVAESTIO LX.

De diſtinctione virtutum moraliū ad inuicem, in quinque articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de diſtinctione virtutū moralium ad inuicem.

Et circa hoc quærun tur quinque.

¶ Primo, Vtrum ſit tantum vna virtus moralis.

¶ Secundo, Vtrum diſtinguantur virtutes morales, quæ ſunt circa operationes, ab his quę ſunt F circa paſſiones.

¶ Tertio, Vtrū circa operationes ſit vna tantum moralis virtus.

¶ Quarto, Vtrum circa diuerſas paſſiones ſint diuerſæ morales virtutes.

¶ Quinto, Vtrum virtutes morales diſtinguantur ſecundum diuerſa obiecta paſſionum.

Articvlvs 1.

Vtrū ſit una tātū virtus moralis.

Ad primvm ſic proceditur. Vr, quod ſit vna tn̄ moralis virtus. Sicut. n. in actib. moralibus directio ptinet ad rōnē, quæ eſt ſubiectū intellectualiū virtutū, ita inclinatio pertinet ad appetitiuā, q̄ eſt ſubiectū moraliū virtutum, ſed vna eſt intellectualis virtus, dirigēs in omnibus moralibus actibus, ſ. prudentia. ergo etiā vna tn̄ eſt moralis virtus, inclinās in omnibus moralibus actibus.

¶ 2 Præt. Habitus non diſtinguūtur ſm materialia obiecta, ſed ſecundum formales rationes obiectorum, formalis aūt ratio boni H ad qd̄ ordinat virtus moralis, eſt vnū: ſ. modus rōnis, ergo videtur quod ſit vna tantum moralis virtus.

¶ 3. Præt. Moralia recipiūt ſpēm à fine, vt * ſupra dictū eſt, ſed finis oīum uirtutum moralium cōmunis, eſt vnus. ſ. felicitas, proprij aūt & ppinqui ſunt infiniti, non ſunt aūtem infinitę virtutes morales. ergo videtur quòd ſit una tantum.

Sed contra eſt, quod vnus habitus nō pōt eſſe in diuerſis potētijs, vt * ſupra dictū eſt, ſed ſubiectū virtutū moraliū eſt pars appe I titiua aīæ, q̄ p diuerſas pnīas diſtīguit, vt in primo* dictū ergo non poteſt eſſe vna tn̄ virtus moralis.

Respon. Dicendum, quod ſicut * ſupra dictum eſt, Virtutes morales ſunt habitus quidā appetitiuæ partis, habitus aūt ſpecie differūt ſm ſpeciales differentias obiectorum, vt * ſupra dictum eſt, ſpēs aūt obiecti appetibilis, ſicut & cuiuſlibet rei, attēditur ſm formā ſpecificā, quæ eſt ab agēte. Eſt aūt cōſiderandum, quod materia patientis ſe K hēt ad agens dupliciter. Qnque. n. recipit formam agentis ſm eādē rōnē, prout eſt in agente, ſicut eſt in oībus agētibus vniuocis: & ſic neceſſe eſt, quod ſi agēs eſt vnū ſpē, quod materia recipiat formā vnius ſpēi: ſicut ab igne nō gn̄at vniuoce niſi aliquid exiſtens in ſpecie ignis. Aliqn̄ verò materia recipit formā ab agente non ſm eandem rōnē, put ē in agēte, ſicut patet ī gn̄antibus nōvniuocis, vt aīal gn̄at à Sole. & tūc formæ receptæ in mate

¶ Super quæſtionis ſexageſima Articulum primum.

In corpore articuli primi quæſtionis 60. dubium occurrit, quomodo fiet, quod hic dicitur, quod ratio eſt ſicut imperās & mouens: appetitiua autem vis ſicut mota & imperata, cū doctrina ſuperius poſita, quod imperium eſt actus rationis motæ ab appetitu. Si enim in imperando appetitus eſt primū mouens, non eſt ratio vt imperans & appetitus imperatus à ratione ſimpliciter, ſed vt mota eſt ab appetito: ac p hoc appetitus imperat à ſeipſo principaliter, & conuerter ruit totus proceſſus literæ fundatus ſuper hoc, quod rō eſt velut agēs æquiuocū, & appetitus velut patiens æquiuoce à ratione.

¶ Ad hoc dicitur, quod aliud eſt loqui de ratione & appetitu in genere naturæ, & aliud loqui de eis in genere moris. In genere nanque naturæ iā dictum fuit, quòd diſtinguendum eſt de motione uel ad ſpecificationem, vel ad exercitium actus. & quod primum mouens ad ſpecificationem pertinet ad intellectum, primum verò ad exercitium pertinet ad appetitū. In genere autem moris, quia ſupponitur voluntarium, ratio mouentis & moti, imperantis & imperati non quæritur in actibus abſolute, ſed in actibus voluntarijs: ita quòd attenditur quis inter actus uolūtarios ſiue ſint eſſentialiter intellectus, ſiue uoluntatis, ſiue appetitus ſenſitiui, habeat rationem mouētis & moti. Et quoniam hic ſupponitur ratio uoluntari, vt communis omnibus, non attenditur differentia mouentis, & moti penes dependētiam à uoluntate: ſed quoniam diſtinguitur penes rationale per eſſentiam, & rationale per participationem, & conſtat quòd rationale per participationem deriuatur à rationali per eſſentiam: & ratio eſt rationalis per eſſentiā, & appetitus rationalis eſt per participationem: ideo ratio dicitur mouens, & imperans, & appetitiua vis mota, & imperata non ſimpliciter, ſed in moralibus. Moralia enim uoluntario conſtituuntur vt materia, ratione autem ut forma, & in rationali tantum animæ parte ut ſic, ſunt vt ſubiecto.

Sed hæc reſpon-

ſio

309
3. di. 33. q. 1. ar. 1. q. 1.
q. 1. ar. 2.
q. 56. ar. 2.
p. p. q. 80. articu. 2.
q. 58 ar. 1.
q. 54. ar. 2.

ſio non ſatisfacit, quia nihil ſpeciale dicit in moralibus. Qđ A ſic patet. Aut ſermo literæ, cum dicit manifeſtum eſſe, quod in moralibus ratio eſt mouens & imperans, appetitiua autẽ vis mota & imperata, eſt de motione ad ſpeciem, aut exercitium, aut ad vtranque, ſi de motione ad ſpeciem, hoc commune eſt tam moralibus, q̄ nõ moralibus. Et rurſus ex hoc nõ ſequitur intentum; nã ex hoc q̄ bonũ intellectũ mouet appetitũ, nõ habet pluralitas ſpecifica ad appetitionẽ magis quã intellectionem, niſi quia intellectiones ſunt cauſæ, & appetitiones cauſatæ. Imo potius haberet forte æqua diſtinctio: quia obiecta adæquata appetitionibus diuerſarũ ſpẽrũ, ſunt diuerſarũ rõnũ: intellectio aũt obiecti pars formalis eſt, q̄ bonũ vt cognitũ, mouet. Si verò de motione ad exercitiũ, & hoc cõe eſt tã moralibus q̄ nõ moralibus, qm̃ ſemper imperat vt mota a volũtate, vt patet ſuperius in quæſtione de imperio. Et rurſus ex hoc non apparet vnde ſequat̃ intẽtum, cum in litera ex motione rõnis ſupra appetitum non inferatur. ergo appetitiones: ſed. ergo appetibilia ſunt diuerſarũ rõnum, quæ conſtat non ſpecificare ad motionem exercitij.

¶Ad hæc ergo dicitur, q̄ quia proportio vtriſ rebus, quas comparat vt diſtinctis, & proportione rõnis ad appetitum, author pro medio vtitur. Oportet vt vtraq; vis ſumatur ſm ſibi propria, infra latitudinẽ tamen moralium: qm̃ de huius ſpeciebus generis quæſtio eſt: ac per hoc cum principium proprium moralis eſſe ſit ratio, eo q̄, vt Dionyſius dicit, Bonum hominis ẽ ſm rationem eſſe, oportet vt tam appetitiua quam cognoſcitiua vis ſumatur inquantum rõnalis, & in vtraque vt rõnalis eſt, ſpectemus quid proprium rõni, & quid appetitui: & ſecundum hæc iudiciũ fiat de diſtinctione ſpecierum moralium & ꝓpter hoc author in litera procedit ex hoc q̄ rõ eſt rõnalis per eſſentiam, appetitus per participationem. Quamuis autẽ mouere appetitum obiectiue & imperatiue cõueniat intellectui; tã reſpectu moralium q̄ non moralium: mouere tñ appetitum regulatiue, proprium eſt ei reſpectu moralium. Et de hac motione eſt hic ſermo: in rõne. n. oportet eſſe legẽ regulatiuã appetitus, & habet mouere & imperare eo mõ quo lex mouet & imperat: & ꝓpterea in litera vterq; actus ei tribuit̃. Mouet autẽ non quo ad exercitium actus, vt patet, ſed quo ad ſpecificationẽ, nõ qualẽcunque, vt cõiter facit, ſed regulatiuã appetit' quod ſolum in moralibus obtinet. Imperat quoque ſpeciẽ appetitus & exercitij eius & aliorum: qm̃ in moralibus oportet legem principari, & ei appetitum omnem obedire: alioquin ſi voluntas principat̃, accideret illud, Cui nimium licuit, licitũ: cui praua voluntas ius erat, & ſenſus pro rõne fuit. Et qm̃ rõ regulat appetitum mediante appetibili conſonanti ipſi rõni: idcirco huius motio nõ eſt extra latitudinẽ motionũ ad ſpecificationẽ. Et rurſus idcirco author nõ immediate intulit. ergo virtutes morales ſunt diuerſæ: ſed vitãdo ſaltum, & gradatim deſcẽdendo a rõne ad appetibile, & inde ad morales virtutes deuenit. Et merito, quia rõ formã dat appetibilibus, quibus morale genus ingrediunt̃. Ex hoc nãque q̄ appetibilia conſonant, vel diſſonant rõni, moralia ſunt, vt ex ſupradictis patet. appetibilia autem rõni, conſona adæquata obiecta ſunt ſpeciebus moralium appetitionum & virtutum. Et per hæc patet ſolutio omnium obiectorum: qm̃ non loquuntur de imperio regulatiuo vt ſic, quod ſpectat ad ſpecificationẽ actus & habitus. E Nec de motione & cognitione regulatiua vnita in ſe: quia eſt ſuperioris ordinis, & participat in obiectis moralium, in quibus diſtinguit̃ & implicat̃ vt pars formalis eorundẽ: ſed de imperio ad exercitium actus, & de cognitione abſolute. Aliud ẽ .n. loqui de obiecto cognito, & aliud de obiecto cõſono rõni. Cognitio nanque & conſonantia, licet in hoc conueniant q̄ multiplicantur ſm obiecta, regula tamen cui conſonant conſonantia, non multiplicatur, & ad hanc dicitur conſonans obiectum, cognitum autem vt ſic, regulam non connotat.

¶Circa reſponſione ad primum in eodem primo articulo dubium occurrit duplex. Primo de veritate eius quod dĩ. ſ. quod prudentia directiua in omnibus moralibus virtutum actibus eſt vna ſecundum ſpeciem ſpecialiſſimam: de tali enim vnitate & diuerſitate eſt ſermo. Secundo, penes quid attenditur vnitas ſpecifica rationis formalis veri obiecti prudentiæ.

ria ab eodẽ agẽte, non ſunt vnius ſpẽi, ſed diuerſificant̃ ſm diuerſã ꝓportionẽ materiæ ad recipiẽdũ influxũ agẽtis: ſicut videm' q̄ ab vna actione Solis gñant̃ ꝑ putrefactionẽ aĩalia diuerſarũ ſpecierum ſm diuerſã ꝓportionẽ materiæ. Manifeſtũ ẽ aũt q̄ in moralib' rõ eſt ſicut imperãs & mouẽs: vis aũt appetitiua ſicut imperata & mota. B nõ aũt appetit' recipit impreſſionẽ rõnis quaſi vniuoce, q̄ nõ fit rõnale per eſſentiã, ſed per participationem, vt dicitur in 1. Eth. vnde appetibilia ſm motionem rõnis conſtituuntur in diuerſis ſpeciebus, ſm quod diuerſimode ſe habent ad rationẽ, & ita ſequitur q̄ virtutes morales ſint diuerſę ſm ſpeciem, & non vna tantum.

¶Contra primũ. n. eſt Scotus in 3. ſen. d. 36. ar. 1. volẽs q̄ ſicut factibilia oĩa non ſubſunt arti uni ſm ſpẽm: ita nec agibilia vni prudẽtię. eſt. n. prudẽtia recta agibiliũ rõ, ſicut ars factibiliũ. Oppoſitũ aũt cũ Ariſt. 6. Ethi. D. Thom. hic tenet: & quòd ita ſit, probatur efficaciter ſic. Recta ratio agibilium iudicat inter agibilia diuerſarum virtutum moralium. ergo eſt vna reſpectu omniũ virtutũ moraliũ. ca. vlt. to. 5. Antecedens patet in bonis & in malis; nã ad rectã rõnẽ ſpectat diſcernere quid nunc, hic &c. magis expediat punitio iuſta acceptæ iniuriæ, an tolerare illã. ſimiliter, an magis expediat bellare, an voluptates oblatas proſequi: & ſic de alijs ſpectantibus ad diuerſas virtutes, vitiaq; moralia &c. Cõſequentia patet ex rõne, & authoritate ſecundi de anima, de ſenſu cõi. Vnde ſicut nullus ſenſus proprius ſufficit ad iudicãdum inter ſenſibilia propria, nec oẽs ſimul: ita nulla recta rõ alicuius agibilis, nec oẽs ſimul ſufficiunt ad iudicandum inter oĩa agibilia, quę tñ experimur nos iudicare recta rõne. Aut ergo numerandæ ſunt prudentiæ propriæ iuxta ſpecies agibiliũ: & præter has prudentias ponenda eſt cõis prudentia iudicans inter oĩa, ſicut ꝑter ſenſus proprios ponitur cõis: aut ponenda eſt vna ſola prudentia, iudicans propria ſingulariter & inter omnia. Primum nullus hactenus poſuit quantum vidi, nec rationabiliter tãta multitudo ponitur: qm̃ illa ſola ſufficit. ſicut C ſi natura potuiſſet facere ſenſum cõem ſine proprijs, attingẽtẽ ſenſibilia exteriora, vtique ipſum ſolum feciſſet. vnde cum nihil ꝓhibeat prudentiã illam vnam iudicantem inter diuerſas agẽtium ſpecies, cognoſcere ſingulas ſpecies, cum etiam ad ſingularia ſe extendat, vt patet 6. Ethicor. rationabile, immo neceſſarium eſt vnam ſolam eſſe prudentiam reſpectu omnium agibilium. Putandum eſt ergo q̄ prudentia eſt virtus altioris ordinis, q̄ ſint virtutes morales: ſicut rõ per eſſentiam eſt altioris ordinis rationalibus per participationem. propter quod in litera prudẽtia comparat̃ ad virtutes morales, vt Sol ad ſpecies a ſe productas in materijs inferioribus: & ſimul dũ oſtẽditur rõ diuerſitatis virtutum moralium, q̄ participationes ſunt, inſinuatur rõ vnitatis prudentiæ: quia per eſſentiã eſt rõ, & participata ab alijs. virtus autẽ altioris ordinis oportet q̄ habeat obiectũ proprium quoque altioris ordinis. Et ꝓpterea ſingulæ virtutes morales habent pro obiectis ſingula agi- D bilia, quędã. ſ. ſunt obiecta vnius, & q̄dã alterius, vt patet: ipſius autẽ prudẽtię obiectum eſt totum agibile. ꝓp quod litera aſſignans prudẽtiæ obiectum in reſponſione ad primum dicit, q̄ eſt contingens agibile, & non tale vel tale agibile. Contingens aũt agibile, quia dupliciter eſt obiectum prudentiæ. ſ. vt verum, & vt obiectum. vt verum quidem, inquantum iudicatur ab ipſa, & hoc ſpectat ad prudentiã ex parte intellect': vt bonum autem, inquantum eſt finis, ad quem ꝓcipit, & hoc ſpectat ad prudẽtiam ex parte appetitus, omnibus modis vnitatem formalem retinet, ac prudẽtiæ ſpecificam dat. Sicut n. ſenſibile obiectum ſenſus communis, licet in ſe commune genericum ſit, vnitatem ſpecificã dat ſenſui cõi, ita agibile obiectum prudentiæ. Et rurſus, ſicut bonum rationis in delectationibus tactus eſt finis vnus temperantiæ: & in timoribus & audacijs, finis vnus fortitudinis, & ſic de alijs: ita bonum rationis E in vniuerſo genere agibilium eſt finis vnicus prudẽtiæ. Oportet enim altioris ordinis virtuti reſpondere finem altioris ordinis, immo ordo mouentium exigit vt altiori motori reſpõdeat finis, ad quem ordinentur omnes fines inferiorum: & ſic accidit in propoſito, dum bonũ rationis in illis, & bonum rationis in illis paſſionibus ordinantur ad bonum rationis ſimpliciter, id eſt, totaliter. & ſic tam ex actu quam ex materia, & obiecto vt vero bono, habetur vnitas athoma prudentiæ.

¶Nunc ſupereſt reſpondere ſecundo q̃ſito, & deinde ſatis fiet argumento Scoti. Cum quæritur ergo penes quid attenditur illa vnitas rationis veri obiecti prudentiæ? Reſponderi poteſt & ex parte obiecti. & ex parte ſubiecti: ſi loquimur ex parte obiecti, vnitas illa attenditur penes vnitatem rõnis formalis qđ ẽ cõtingẽs agibile, vt in litera in reſponſione ad primũ dr̃. Contingens enim quod cõe eſt factibili & agibili determinatũ

ad agibile, vnicam rationem formalem ſortitur, quæ eſt obiectum prudentiæ, ſicut ens mobile phyſice. Ex parte vero ſubiecti, vnitas iſta attenditur penes vnitatem modi iudicandi. ſecundum diſpoſitionem appetitus, vt author inſinuat in quæſtione de virtutibus in communi, articu. 12 Omnia. n. agibilia in particulari frequenter iudicamus ſecundum diſpoſitionem appetitus: nec hæc vnitas eſt ſic ex parte ſubiecti, quin inchoet ab obiecti natura: quia ex hoc qđ agibilia conſiſtunt in operationibus & paſſionibus, quæ in nobis ſunt, contingit ꝙ ſecundum affectum iudicamus ea. vnde factibilia, quia ſunt extra nos, non ea affectu, ſed intellectu iudicamus. Quia ergo alia ratione verũ

In corp. art. decernimus circa agibilia, & alia circa factibilia & ſcientifica & hæc ſpecialis ratio conſiſtit in hoc, quod eſt iudicare ſecundum diſpoſitionem appetitus, & in hoc omnia agibilia conueniunt: ideo omnia agibilia ſub vna veri ratione ab intellectu conſpiciuntur:

310 vir. q. ar. 13. cor. ac per hoc vna eſt intelligibilis virtus dirigens ea. Nec obſtat quod diſpoſitiones

capi. 3. co. 5. appetitus, ſecundum quas fit iudicium ſunt diuerſæ: ſicut non obſtat vnitati ſcientiæ diuerſitas principiorum eius. diſpoſitiones namq; iſtæ cum ſint affectiones ad fines operum, & fines in operabilibus ſint ſicut principia in ſpeculabilibus, ſunt principia, non partes rectæ rõnis, quæ eſt virtus intellectualis, vocata prudẽtia. Ad motiuum autẽ Scoti dr̃, ꝙ ſimilitudo de arte & prudentia nõ currit quatuor pedibus. conſtat n. ex 6. Ethic. quod ars eſt in ratione ſolum: & ideo contingit eius obliuiſci, ſicut & ſciẽtiarum, prudentia autem non: & ideo eius omnino eſt obliuio. vnde ad propoſitum dr̃, ꝙ factibilia non ſunt nec inter ſe, nec in ſuis principijs connexa, vt patet. Agibilia autem & inter ſe & in principijs connexa eſſe oportet ad vnicam rectam eorũ rõnẽ: & ꝙ inter ſe quidẽ adeo cõcurrant, vt hoc exigãt, patet ex frequentibus operationibus eorum occurrẽtibus in humana vita, quas oportet recta rõne agibilium iudicari & eligi: ꝙ non cõtingit in diſparatis artibus. Nõ. n. oportet ponere vnã artẽ diſcernentem inter actus artis ſutoræ, & nauigatiuæ quia hæc diſcretio non eget regula practica, ſed ſcientia, vt patet. Electio aũt huius artis magis quam illius ad prudentiam ſpectat, ſicut aliæ electiones quarũcũq; operationũ In principijs autẽ cõnexionẽ exigere manifeſtat, ꝙ error in ꝓprio principio rectæ rõnis reſpectu delectabilium I redundat in errorem principij & concluſionis in terribilibus, & econuerſo. ſi quis. n. recte diſpoſitus ſit ad pericula belli ſubeũda, & male circa venerea, & præualere contigerit diſpoſitionem ad venerea oblato obiecto delectabili, omittet proſequi pericula belli impediẽtia delectationẽ: & ecõuerſo, recte diſpoſitus ad abſtinẽtiã à venereis, & male circa timorẽ periculorũ, imminẽte periculo, ſi timor præualuerit, omittet caſtitatẽ, ne incidat in formidatũ malum, vt de Lucretia dr̃, & quotidiana experiẽtia docere põt & hoc, quia prudẽtia eſt in ratione, vt ſubeſt appetitui.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ obiectum rõnis eſt verũ: eſt autẽ eadem ratio veri in omnibus moralibus quæ ſunt contingentia agibilia: vnde eſt vna ſola virtus in eis dirigens, ſcilicet prudentia. Obiectũ autem appetitiuæ virtutis eſt bonum appetibile, cuius eſt diuerſa ratio ſm diuerſam habitudinem ad rõnẽ dirigẽtem. G

Ad secundum Dicẽdũ, ꝙ illud formale eſt vnũ genere ꝓpter vnitatem agentis: ſed diuerſificat ſpẽ ꝓpter diuerſas habitudines recipiẽtiũ, vt* ſupra dictũ ẽ.

Ad tertium dicendum, quod moralia nõ habent ſpeciẽ à fine vltimo, ſed a finibus proximis, qui quidẽ & ſi infiniti ſint numero, non tñ infiniti ſunt ſpecie.

Articulus II.

Vtrũ virtutes morales, quæ ſunt circa operationes, diſtinguantur ab his quæ ſunt circa paſſiones. H

Ad secundum ſic proceditur. Vr̃ ꝙ virtutes morales non diſtinguãtur abinuicẽ per hoc, quod quædam ſunt circa operationes, quædam circa paſſiones. Dicit enim Philoſoph. in 2.* Ethic. ꝙ virtus moralis ẽ circa delectationes & triſtitias, optimorũ operatiua: ſed voluptates, & triſtitiæ ſunt paſſiones q̃dã, vt * ſupra dictũ eſt. ergo eadẽ virtus q̃ eſt circa paſſiones, eſt etiam circa operationes, vtpote operatiua exiſtens.

¶ 2 Præt. Paſſiones ſunt principia exteriorũ operationũ. ſi ergo aliq̃ virtutes rectificãt paſſiones, oportet ꝙ ẽt ꝑ cõſequẽs rectificẽt operationes: eædẽ ergo virtutes morales ſunt circa paſſiones & operationes.

¶ 3 Præt. Ad omnem operationẽ exteriorẽ mouet appetitus ſenſitiuus bene, vel male: ſed motus appetitus ſenſititui ſunt paſſiones. ergo eædẽ virtutes, quæ ſunt circa operationes, ſunt circa paſſiones.

Sed contra eſt, quod Philoſophus* ponit iuſtitiam circa operationes, temperantiam autem, & fortitudinem, & manſuetudinẽ circa paſſiones quaſdam.

Respon. Dicẽdũ, ꝙ operatio & paſſio dupliciter poteſt cõparari ad virtutem. Vno mõ ſicut effectus: & hoc modo omnis moralis virtus habet aliquas operationes bonas, quarũ eſt ꝓductiua, & delectationẽ aliq̃, vel triſtitiã, quæ

¶ *Super quaeſtionis ſexageſimæ Articulum ſecundum.*

In tit. ar. ſecundi eiuſdem 60. q. aduertẽ, ꝙ ſicut diſpoſitio eſt ſuperius ad habitum, & tamẽ diſpoſitio diſtinguitur cõtra F habitum appropriato communioris nomine ſibi: ita operatio genus eſt ad actus appetitus ſenſitiui, qui vocãtur paſſiones, & alias operationes, & tamen operationes aliæ ab operationibus appetitus ſenſitiui appropriauerunt ad operationis nomẽ; & cõtra paſſiones diſtinguuntur ſub operationis vocabulo, ea vt puto ratione; quia actus appetitus ſenſitiui hoc ſpeciale ſortiti ſunt quod paſſionem corporalem annexam habent: alij vero hoc non exigentes in cõmuni remanſerunt vocabulo. Sumitur ergo hic operatio nõ communiter, ſed vt contra paſſionem diſtinguitur, & continet ſub ſe actus exteriores voluntarios, vt clarius patebit.

q. 31. arti. 1. q. 35. arti. 1.

¶ In corpore articuli nota quatuor. Primo, quod author. diſtinguens bonitatis rationem in paſſionibus & operationibus penes habere bonitatem ſecundum commenſurationem ad effectum operantis, & habere bonitatem ſecũdum ſe, appellat primo operationes ſecundum ſe bonas: & deinde ſecundum commenſurationem ad alterũ bonas, vbi videtur ſibiipſi oppoſitus, eo quod à medio in extremum alterum declinat. Operatio namque tripliciter poteſt conſiderari. Primo ſecundum commenſurationem ad affectum operantis. Secundo ſm ſe. Tertio ſecundum commenſurationem ad alterum: & omnia iſta membra in litera tanguntur. Et tamen author ſecundum membrum confudit cum tertio. ſi. n. hoc licet, quare non licebit cõfundere etiam ipſum ſecundum cum I primo? Sed hoc non te moueat: quoniam iuxta ſubiectam materiam ſermo fit: operationes nanque diſtinctæ contra paſſiones, ſunt operationes ad alterum. In his autem quæ ſunt ad alterum, idem eſt dicere, ſecundum ſe, & in ordine ad alterum quia ſecundum ſe ſunt ad alterum. & proptera licuit authori non confundere, ſed explanare ſecundum membrum per tertium, vt clarius in ſequenti articulo explicat dicens, quod ſecundum conuenientiam operationis in ſeipſa accipitur ratio debiti, quod conſtat eſſe ad alterum. vnde non eſt idem iudicium de coincidentia ſecundi membri cum primo, vt patet.

lib. 1. Eth. in 4. prioribus ea. Et 2. Eth. c. 3. & 7. t. 5.

¶ Secundo nota in calce articuli ly, principaliter. Inductiue nanque in tẽperantia, fortitudine, & iuſtitia, patet paſſiones operationibus, & econuerſo, coniungi. In temperantia nanque concupiſcentiis iunguntur comeſtio, potio, generatio. in fortitudine timori & audaciæ, aggreſſio periculorum, prælia: in iu K ſtitia reſtitutionibus, emptionibus &c. iungitur ſalté amor q. a igitur vt plurimum paſſiones & operationes noſtræ iunguntur inſinuauit author per ly, principaliter, qđ virtutes à virtutibus non ſic diſtinguuntur, quod aliquæ circa ſolas paſſiones aliq̃ circa ſolas operationes: ſed quia principaliter circa paſſiones, vel principaliter circa operationes, vt materiã propriã, ſunt.

¶ Tertio nota ex corpore art. quõ ex concurſu paſſionis & operationis circa idẽ plures virtutes politicæ fiunt, vt poſt modũ cum de vitijs tractabitur, quomodo ſpecificationes eorũ fiunt melius ipſe diſcutere ſcias. Hinc. n. habes, quod percuſſor ex ea duabus contrariatur virtutibus, iuſtitiæ & manſuetudini: ſimiliter adulter temperantiã & iuſtitiã violat, & ſic de alijs.

¶ Quarto nota, ꝙ ex his, quæ dicunt in hoc articulo, duo habentur. Primum eſt, quod bonum & malum in operationibus ſic attenditur ſm ſeipſas, vt nihil referat qualitercunq; homo operans

ſunt paſſiones, vt* ſupra dictū eſt. A Alio modo poteſt comparari operatio ad virtutem moralem, ſicut materiā circa quam eſt, & ſecūdū hoc oportet alias eſſe virtutes morales circa operationes, & alias circa paſſiones. cuius ratio eſt, quia bonum & malum in quibuſdam operationibus attenditur ſecundum ſeipſas, qualitercunque homo afficiatur ad eas, inquātum. ſ. bonum in eis & malum accipitur ſecundum rationem commenſurationis ad alterum: & in talibus oportet quod ſit aliqua virt° directiua operationum ſecundum ſeipſas, ſicut ſunt, emptio & venditio. & huiuſmodi operationes, in quibus attenditur ratio debiti, vel indebiti ad alterū: & propter hoc iuſtitia & partes eius proprie ſunt circa operationes ſicut circa propriam materiam. In quibuſdam vero operationibus bonum & malū attenditur ſolum ſm commenſurationem ad operantem. & ideo oportet in his bonum & malum cōſiderari, ſm quod homo bene, vel male afficitur circa huiuſmodi. & ꝓpter hoc oportet ꝙ virtutes in talibus ſint principaliter circa īteriores affectiones, quæ dicūtur animæ paſſiones, ſicut patet de temperātia, fortitudine, & alijs huiuſmodi. C Contingit autem ꝙ in operationibus quæ ſunt ad alterum prætermittatur bonū virtutis propter inordinatam animi paſſionem, & tunc inquantum corrūpitur commenſuratio exterioris operationis, eſt corruptio iuſtitię inquantum autem corrumpitur commēſuratio interiorum paſſionū, eſt corruptio alicuius alterius virtutis; D ſicut cum ꝓꝑ iram aliqs alium percutit, in ipſa percuſſione indebita corrumpitur iuſtitia: in immoderantia vero iræ corrumpitur manſuetudo, & idem patet in alijs. Et ꝑ hoc patet rñſio ad obiecta. Nā PRIMA rō procedit de operatione, ſm qđ eſt effectus virtutis: ALIAE duæ rōnes procedūt ex hoc, ꝙ ad idem cōcurrunt operatio & paſſio. ſed in quibuſdā virtus eſt prīcipaliter circa operationem, in quibuſdam circa paſſionem ratione prædicta.* E

ARTICVLVS III.

Vtrum circa operationes ſit tantum vna virtus moralis.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod ſit vna tantū virtus. Rectitudo. n. omnium operationum exteriorū videtur ad iuſtitiam pertinere: ſed A iuſtitia eſt vna virtus. ergo vna ſola virtus eſt circa operationes.

¶ 2 Præterea. Operationes maxime differentes eſſe videntur, quæ ordinātur ad bonum vnius, & quę ordinantur ad bonum multitudinis: ſed iſta diuerſitas non diuerſificat virtutes morales. dicit. n. Philoſoph. in 5.* Ethic. quòd iuſtitia legalis, quæ ordinat actus hoīum ad commune bonum, nō eſt aliud à virtute, quæ ordinat actus hominis ad vnum tantum, niſi ſm rōnem. ergo diuerſitas operationū B non cauſat diuerſitatem uirtutum moralium. cap. 1. circa fin. præcip. tom. 5.

¶ 3 Præterea. Si ſunt diuerſæ virtutes morales circa diuerſas operationes, oporteret quòd ſecundum diuerſitatem operationum eſſet diuerſitas virtutum moraliū: ſed hoc patet eſſe falſum. nam ad iuſtitiam pertinet in diuerſis generibus commutationum rectitudinem ſtatuere, & etiam in diſtributionibus, vt patet in 5.* Ethic. ca. 2. tom. 5. non ergo diuerſæ virtutes ſunt diuerſarū operationum.

SED CONTRA eſt, ꝙ religio eſt alia uirtus à pietate, quarū tamē vtraque eſt circa operationes quaſdam.

RESPONDEO Dicendum, quòd omnes virtutes morales quæ ſunt circa operationes, conueniunt in quadam generali ratione iuſtitiæ, quæ attēditur ſecundum debitum ad alterum: diſtinguuntur autem ſm diuerſas C ſpeciales rōnes: cuius rō eſt: quia in operationibus exterioribus ordo rōnis inſtituit, ſicut* dictū eſt, nō ſecundum proportionem ad affectionem hominis: ſed ſecūdum ipſam conuenientiam rei in ſeipſa, ſecundum quā conuenientiam accipit rō debiti, ex quo conſtituitur rō iuſtitiæ. art. præced. Ad iuſtitiam n. pertinere videtur, vt quis debitū reddat: vnde omnes huiuſmodi virtutes, quæ ſunt circa operationes, habent aliquo modo rationem iuſtitiæ. Sed debitum non eſt vnius rōnis in omnibus: aliter enim debetur aliquid æquali, aliter ſuperiori, aliter minori, & aliter ex pacto, vel ex promiſſo, vel ex beneficio ſuſcepto: & ſecundum has diuerſas rōnes debiti ſumuntur diuerſæ virtutes, puta, religio eſt per quam redditur D debitum Deo, pietas eſt per quam redditur debitum parentibus, uel patriæ, & gratia eſt per quam redditur debitum benefactoribus, & ſic de alijs. D. 677.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iuſtitia proprie dicta, eſt una ſpecialis uirtus, quæ attendit perfectam rationem debiti, quod ſecundum æquiualentiam poteſt reſtitui. dicitur tamen & ampliato nomine iuſtitia ſecundum quamcunque debiti redditionem: & ſic non eſt una ſpecialis uirtus.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ iuſtitia quæ intendit bonum commune, eſt alia uirtus a iuſtitia, quæ ordinatur ad bonum priuatum alicuius, vnde & ius commune diſtinguit à iure priuato. Et* Tullius ponit unam ſpecialem virtutem, pietatem, quæ ordinat ad bonum E patriæ, ſed iuſtitia ordinans hominem ad bonum commune, eſt generalis per imperium. quia omnes actus uirtutum ordinat ad finem ſuum ſcilicet, ad bonum commune. Virtus autem ſecundum quod a tali iuſtitia imperatur, etiam iuſtitiæ nomen accipit, & ſic virtus a iuſtitia legali non differt niſi ratione, ſicut ſola ratione differt uirtus operans ſecundum ſeipſam, & virtus operans ad imperium alterius. li. 2. de inuētione in fol. 4. ante finē lib.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ in oībus operationibus* ad iuſtitiā ſpecialem pertinentibus, eſt eadē rō debiti, & ideo eſt eadem uirtus iuſtitiæ, præcipue quantum ad cōmutationes. forte enim diſtributiua eſt alterius ſpeciei a commutatiua, ſed de hoc infra quæretur. 2. 2. q. 61. artic. 1.

q. 59 arti. 4. ad 1. operans afficiatur ad ipſas. Secundum eſt, quod virtutes morales omnes ſunt circa vtraſque, paſſiones ſcilicet, & operationes: ſed differētia eſt, quia aliquæ principaliter operationes, aliquæ principaliter paſſiones bonificant. hæc autem duo etſi prima facie videātur ſibi aduerſari, quia ſi non refert in bono iuſtitiæ quomodo pars afficiatur, oportet iuſtitiam non principaliter, ſed ſolū operationes reſpicere. Non apparet etiam quomodo verificetur, quod iuſtitia ſit ſecundario circa paſſiones, cum reſtituēs debitum ſatis faciat iuſtitiæ, quocunque id animo faciat. Sed ſi diligentius doctrina authoris inſpiciatur, videbuntur omnia conſona & vera. In operatione naq; ad alterum, puta emptione, reſtitutione &c. eſt duo conſiderare, primo bonitatem propriam: ſecundo communem. Communis bonitas eſt, quæ ad omnes actus virtutū exigitur. Et conſiſtit in illis quatuor generalibus conditionibus inſinuatis per quatuor virtutes cardinales, requiſitis ad omnes virtutis ꝑfectæ actus, vt ponitur in ſecundo Ethi. ſcilicet rectitudine, firmitate, moderatione. & diſcretione. Propria autem bonitas eſt, quam ex propria rōne vt contra alios diſtinguitur, ſortitur & ſecundum ꝓpriā bonitatem actus iuſtitia nihil refert quo quis animo actum faciat, dummodo commenſuratum alteri faciat. In iſto arti. Secundum vero omnem bonitatē ad actum iuſtitiæ virtutis requiſitam refert quo quis animo reſtituat, emat, vendat &c. & ſic iuſtitia & vniuerſaliter virtus bonificatiua operationum eſt principaliter circa operationes, & ſecundario circa paſſiones quia eſt principaliter circa bonitatem propriam operationi, ſecundario circa cōmunem. Quomodo autem virtutes circa paſſiones ſint principaliter, ſecundario circa operationes earum eſt. Temperantia. n. & liberalitas principaliter reſpiciunt affectum, & conſequenter operationes vt ꝓuenientes ab affectibus: propterea in huiuſmodi maxime cōſideretur affectus, in illis aūt opus ipſum.

Articvlvs IIII.

Vtrum circa diuerſas paſſiones diuerſæ ſint virtutes morales.

312
Infra arti. 5. cor.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ circa diuerſas paſsiones nõ ſint diuerſæ virtutes morales. Eorum. n. quæ conueniunt in principio, & fine, vnus eſt habitus, ſicut patet maxime in ſcijs ſed omnium paſsionum vnum eſt principium, ſ. amor, & omnes ad eundem finem terminantur, ſcilicet delectationem. vel triſtitiam, vt * ſupra habitum eſt. ergo circa omnes paſsiones eſt vna tantum moralis virtus.

q. 25. arti. 1. & 2.

¶ 2 Præterea. Si circa diuerſas paſsiones eſſent diuerſæ virtutes morales, ſequeretur ꝙ tot eſſent virtutes morales, quot paſsiones. ſed hoc patet eſſe falſum: quia circa oppoſitas paſsiones eſt vna & eadem virtus moralis, ſicut fortitudo circa timores & audacias, temperantia circa delectationes & triſtitias. nun ergo oportet ꝙ circa diuerſas paſsiones ſint diuerſæ virtutes morales. G

¶ 3 Præt. Amor, concupiſcentia, & delectatio ſunt paſſiones ſpecie differentes, vt * ſupra habitum eſt: ſed circa omnes has eſt vna virtus. ſ. temperãtia. ergo virtutes morales non ſunt diuerſæ circa diuerſas paſsiones.

q. 24. art. 4.

SED CONTRA eſt, quòd fortitudo eſt circa timores & audacias, temperantia circa concupiſcentias, manſuetudo circa iras, vt dicitur in 3. & 4. * Ethic.

li. 3. ethi. ca. 6. & 10. & li. 4. c. 4. & 5. to mo. 5.

RESPONDEO Dicẽdum, ꝙ non poteſt dici, ꝙ circa omnes paſsiones ſit una ſola virtus moralis. Sunt enim quædam paſsiones ad diuerſas potentias pertinentes: aliæ nanque pertinent ad iraſcibilem: aliæ ad concupiſcibilem, vt * ſupra dictum eſt: nec tamen oportet quod omnis diuerſitas paſsionum ſufficiat ad virtutes morales diuerſificandas. H Primo quidem, quia quædam paſsiones ſunt quæ ſibi opponuntur ſecundum contrarietatem, ſicut gaudium & triſtitia. timor & audacia, & alia huiuſmodi: & circa huiuſmodi paſsiones ſic oppoſitas, oportet eſſe vnam & eandem virtutem. Cum enim virtus moralis in quadam medietate conſiſtat, medium in contrarijs paſsionibus ſecundum eandem rationem inſtituitur: ſicut & in naturalibus idem eſt medium inter contraria, vt inter album & nigrum. Secundo, quia diuerſæ paſsiones inueniuntur ſecundum eundem modum rationi repugnantes, puta, ſecundum impulſum ad id, quod eſt contra rationem, vel ſecundum retractionem ab eo quod eſt ſecundum rationem: ideo diuerſæ paſsiones concupiſcibilis non pertinent ad diuerſas virtutes morales, quia eorum motus ſecundum quendam ordinem ſeinuicem conſequuntur, vtpote ad idem ordinati ſcilicet, ad conſequendum bonum, vel ad fugiendum malum: ſicut ex amore procedit concupiſcentia, & ex concupiſcentia peruenitur ad delectationem. I Et eadem ratio eſt de oppoſitis: quia ex odio ſequitur fuga, vel abominatio, quæ perducit ad triſtitiam. Sed paſſiones iraſcibilis non ſunt vnius ordinis, ſed ad diuerſa ordinantur. Nam audacia & timor ordinantur ad aliquod magnũ periculum: ſpes & deſperatio ad aliquod bonum arduum: ira autem ad ſuperandum aliquod contrarium, quod nocumẽtum intulit. K & ideo circa paſſiones diuerſæ virtutes ordinãtur, vt pote temperantia circa paſſiones concupiſcibilis: fortitudo circa timores & audacias: magnimitas circa ſpem & deſperationẽ: manſuetudo circa iras.

q. 23. art. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod omnes paſſiones conueniunt in vno principio, & fine communi, non autem in vno propro principio, ſeu fine. vnde hoc non ſufficit ad vnitatem virtutis moralis.

AD SECVNDVM Dicendum, quod ſicut in naturalibus idem eſt principium, quo receditur ab vno F principio, & acceditur ad aliud, & in rationalibus eſt eadem ratio contrariorum; ita etiam virtus moralis quæ in modum naturæ rationi conſentit, eſt eadem cõtrariarum paſſionum.

AD TERTIVM Dicendum, quod illæ tres paſſiones ad idem obiectum ordinantur ſecundum quendam ordinem, vt * dictum eſt, & ideo ad eandem virtutem moralem pertinent. In corp. ar.

Articvlvs V.

Vtrum virtutes morales diſtinguantur ſecundum diuerſa obiecta paſſionum.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod virtutes morales non diſtinguanẽ ſecũdũ obiecta paſſionũ. Sicut. n. ſunt obiecta paſſionum, ita ſunt obiecta operationum. ſed virtutes morales, quæ ſunt circa operationes, non diſtinguuntur ſ'm obiecta operationum. ad eandem enim virtutem iuſtitiæ pertinet emere, vel uendere domum, & equũ. ergo etiam nec virtutes morales quæ ſunt circa paſſiones, diuerſificanẽ per obiecta paſſionũ.

¶ 2 Præterea. Paſſiones ſunt quidam actus, vel motus appetitus ſenſitiui: ſed maior diuerſitas requiritur ad diuerſitatẽ habituũ quam ad diuerſitatem actuum. diuerſa igitur obiecta, quæ non diuerſificant ſpeciem paſſiunis, non diuerſificabunt ſpeciem virtutis moralis, ita ſcilicet quod de omnibus delectationibus erit vna virt⁹ moralis: & ſimiliter eſt de alijs:

¶ 3 Præterea. Magis & minus non diuerſificant ſpeciem: ſed diuerſa delectabilia non differunt niſi ſ'm magis & minus. ergo omnia delectabilia pertinẽt ad vnam ſpeciem virtutis. & eadem ratione omnia terribilia, & ſimiliter de alijs. non ergo virtus moralis diſtinguitur ſecundum obiecta paſſionum.

¶ 4 Præ. Sicut virtus eſt operatiua boni, ita eſt impeditiua mali: ſed circa cõcupiſcentias bonorũ ſunt diuerſæ virtutes. ſicut temperãtia circa cõcupiſcentias delectationũ tactus, & eutrapelia circa delectationes ludi. ergo ẽt circa timores malorũ debẽt eẽ diuerſæ virtutes

SED CONTRA eſt, quod caſtitas ẽ circa delectabilia venereorum, abſtinentia vero eſt circa delectabilia ciborum, & eutrapelia circa delectabilia ludorum.

RESPONDEO Dicẽdum, ꝙ pfectio virtutis ex rõne dependet: pfectio aũt paſſionis, ex ipſo appetitu ſenſitiuo. vñ oportet ꝙ virtuts diuerſificẽtur ſ'm or inẽ ad rationem: paſſiones autem ſecundum ordinem ad appetitum.

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ Articulum quintum.

OMiſſis ſingillatim articul. tertio & quarto. quia ille in ſecundo articulo, hic in quinto tangitur: in articulo quinto dubium primo occurrit ſimpliciter, & ad hominẽ de ſubiecto numeratarum virtutum: ſed diſcuſſio ſimpliciter ſingularum in proprijs tractatibus in ſecunda ſecũdæ erit. diſcuſſio vero ad hominem hic occurrit. Videtur enim author ſibiipſi contrarius de ſubiecto liberalitatis & magnificentiæ. Nã hic vtranque ponit in appetitu ſenſitiuo illam in cõcupiſcibili. hanc in iraſcibili: & circa paſſiones ſicut alias enumeratas virtutes. In 3. autem ſent. diſt. 33 articu. 4. quæſti. 3. & in primo contra Gen. cap. 93. & quod plus vrget, ſuperius in prima parte queſt. 21. articu. 4. ad primum, expreſſe ponit eas in voluntate, & non in parte ſenſitiua, & circa operationes vt diſtinguuntur contra paſſiones.

313

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ tã liberalitas, quam magnificentia reſpicit paſſionem & operationẽ, illam propinque, hanc remote: & quod inquantum reſpicit operationem cum ſua materia, puta ſumptus pecuniæ, eſt voluntate: pro quanto reſpicit paſſionem, eſt in concupiſcibili. Et probatur hanc eſſe mentem authoris, quia vti pecunia, quod eſt principalis actus iſtarum virtutũ, eſt actus voluntatis: quia vti eſt actus voluntatis, vt patet ſuperius. Sed iſta ſolutio nihil valet, qa cũ vna virtus nõ poſſit eẽ in duab⁹ potentijs ſubiectiue

æqua-

Obiecta igitur paſſionum ſecundum quod diuerſimode ordinantur ad appetitum ſenſitiuum. cauſant diuerſas paſſionum ſpecies: ſecũdũ vero ꝙ cõparantur ad rõnẽ cauſant diuerſas ſpecies virtutum Non eſt aũt idem motus rationis & appetitus ſenſitiui: vnde nihil ꝓhibet aliquam differentiã obiectorũ cauſare diuerſitatem paſſionũ, q̃ non cauſat diuerſitatem virtutũ ſicut quando vna virtus eſt circa multas paſſiones,*vt dictum eſt. & aliquam etiam differentiam obiectorum cauſare diuerſitatem virtutum, quæ non cauſat diuerſitatem paſſionum, cum circa vnam paſſionem, puta delectationem, diuerſæ virtutes ordinẽtur. Et quia diuerſæ paſſiones ad diuerſas potentias pertinentes, ſemper pertinẽt ad diuerſas virtutes, vt *, dictũ eſt: ideo diuerſitas obiectorum q̃ reſpicit diuerſitatẽ potẽtiarũ, ſemper diuerſificat ſpecies virtutũ, puta quod aliquid ſit bonum abſolute & aliquid bonum cum aliqua arduitate. Et quia ordine quodam ratio inferiores hominis partes regit, & etiam ſe ad exteriora extendit, & ideo etiam ſecũdum quod vnum obiectum paſſionis apprehenditur ſenſu vel imaginatione, aut etiam rõne, & ſm etiam quod pertinet ad animã, corpus vel exteriores res diuerſam habitudinẽ habet ad rationem, & per conſequens natum eſt diuerſificare virtutes. Bonum igitur hominis, qđ eſt obiectum amoris, concupiſcẽtiæ, & delectationis, poteſt accipi, vel ad ſenſum corporis pertinens vel ad interiorem animæ apprehẽſionem. & hoc ſiue ordinetur ad bonum hominis in ſeipſo vel quãtum ad corpus, vel quantum ad animam: ſiue ordinetur ad bonũ hominis in ordine ad alios, & omnis talis diuerſitas propter diuerſum ordinem ad rõnem diuerſificat virtutem. Sic igitur ſi conſideretur aliquod bonum, ſiquidẽ ſit per ſenſum tactus apprehẽſum, & ad conſiſtentiã humanę vitæ pertinens in indiuiduo, vel in ſpecie, ſicut ſunt delectabilia ciborũ, & venereorũ, erit pertinẽs ad virtutẽ temperãtiæ. Delectationes aũt aliorũ ſenſuũ cum non ſint vehementes, non præſtant aliq̃ difficultatẽ rõni. & ideo circa eas non ponit aliqua virtus, quæ eſt circa difficile, ſicut & ars, vt dr̃ in. 2* Ethi. Bonum autem non ſenſu, ſed interiori virtute apprehenſum, ad ipſum hominem pertinens ſecundum ſeipſum, eſt ſicut pecunia & honor, quorum pecunia ordinabilis eſt de ſe ad bonũ corporis, honor autem conſiſtit in apprehenſione animę. Et hæc qdẽ bona cõſiderari poſſunt vel abſolute, ſm quod pertinent ad cõcupiſcibilẽ vel cum arduitate quadam, ſm qđ pertinent ad iraſcibilem. Quæ quidem diſtinctio non habet locum in bonis, quæ delectant tactum: quia huiuſmodi ſunt quędam infima, & competunt homini, ſm ꝙ conuenit cum brutis. Circa bonũ igitur pecuniæ abſolute ſumptũ, ſecũdũ quod eſt obiectũ cõcupiſcentiæ, vel delectationis, aut amoris, eſt liberalitas. Circa bonũ aũt huiuſmodi cum arduitate ſumptũ ſecũdũ quod eſt obiectũ ſpei, eſt magnificẽtia. Circa bonũ vero qđ eſt honor, ſi qdẽ ſit abſolute ſumptũ, ſm quod eſt obiectũ amoris, ſic eſt q̃dam virtus quæ vocatᷣ philotimia .i. amor honoris, Si vero cũ arduitate cõſideretᷣ, ſm quod eſt obiectũ ſpei, ſic eſt magnanimitas. Vñ liberalitas & philotimia videntᷣ eſſe in concupiſcibili: magnificentia vero & magna

æqualiter: aut liberalitas erit in concupiſcibili, vt ſubeſt volũtati, aut econuerſo. non ſecundum, vt patet: nec primum niſi ratione electionis participatę, quod eſt commune omnibus virtutib* appetitus ſenſitiui ergo. Præterea, Author in prima parte non ſolum affirmat has eſſe in voluntate, ſed negat eas eſſe in parte ſenſitiua: vnde ponere vtrũque ſubiectum, contradicit illi. Preterea Stãte iſta ſolutione, pari ratione potuiſſet poni fortitudo in voluntate, & conſequenter proprie in Deo: quoniã ipſa reſpicit paſſionem audaciæ, & operationẽ puta debellationem hoſtium: & ſecũdum iſtam operationem conſtat quod poteſt attribui Deo. Et tamen author expreſſe negat de fortitudine, quia eſt circa paſſiones. Dicendum eſt ergo, vt mihi videtur, quod author aliena opinione ſuperius in prima parte, & in libro contra Gentiles vbi ex propoſito hæc non tractantur, & ſequens aliae in anterioribus ſcriptis antequam ad ſummam, ſpeculam huius Summæ aſcẽderit, illa dixit, Nunc vero ſecundum propriam ſentẽtiam determinat ſic, quod in Secunda ſecundæ, in qua etiam altius proſpexit, confirmat hanc determinationem: & ratio eſt vt ibi dicitur, quia iſtæ virtutes non reſpiciunt operationes ſecundum ſe, vt reſpicit iuſtitia & partes eiuſ: ſed vt aliqualiter ſe habent ad paſſiones amoris, ſcilicet pecuniæ, & ſpei in illa. Et propterea nec iſtæ virtutes ſunt in Deo, niſi metaphorice, aut ſecundum aliquid. Et eodem modo dicendum eſt de veritate. quam in primo contra Gent. numerat inter uirtutes circa actiones, & non paſſiones. omnes enim hic dicuntur circa paſſiones.

¶In eodem 5. ar. nota Nouitie duo in litera. Primum eſt, ꝙ cũ ibi dr̃, ꝙ unum obiectum paſſionis apprehenditur ſenſu, uel imaginatione, uel etiam rõne: non eſt ſermo de aliqua re ubiecta, una ſm numerum, aut ſpeciẽ, ſed de unitate obiecti paſſionis ut obiectum eſt illius. uerbi gratia, de amabili, de concupiſcibili, de delectabili &c. quorum quodlibet unum ſpẽ obiectum paſſionis multa rerum genera eſt comprehendens.

¶Secundum eſt, ꝙ cum in litera concludit, ꝙ uirtutes morales diſtinguuntur uel ſm diuerſas materias, uel diuerſas paſſiones, uel diuerſa obiecta, tres modos enumerauit non ſubordinatos, ſed diſparatos & incidentes tamen quandoque. Diuerſitas namque materię abſque diuerſitate paſſionis & obiecti, faciẽs diuerſitatem uirtutum, inuenitur in magnificẽtia & magnanimitate, quarum utraq; eſt circa ſpem, utraque circa arduum: ſed in diuerſa materia, pecunia, & honore. Et idem apparet in liberalitate & philotimia. Diuerſitas vero paſſionis abſque diuerſitate materiæ obiecti, faciens diuerſas virtutes, inuenitur in fortitudine & in manſuetudine, quaſi vtraq; circa tale malum, & vtraque circa arduũ ſm diuerſam paſſionem timorem, atque audaciam, & iram verſatur. Diuerſitas demum obiecti abſque diuerſitate materiæ & paſſionis diuerſitatem virtutum facit, inuenitur in veritate, amicitia, & eutrapelia, ſeu vrbanitate. omnes enim circa dicta & facta humana, & delectationem, ſeu amorẽ ſm diſtincta ſunt obiecta, ſcilicet manifeſtationem affabilitatem, & delectationem. Coincidentia autem manifeſte eſt in temperantia & fortitudine, quarum materia, & paſſio, & obiectũ diuerſificantur.

¶In eodem articulo in calce corporis articuli aduerte, quod litera corrupta eſt, nec in aliquo codice inuenire potui verũ textum. Vnde quia Ariſtotelem affert ex ſecundo Ethi. corrigẽdum duxi quo ad tres dictiones, quarũ duæ ſunt mutandæ, & una delenda. Vbi igitur in litera dicitur, quod ſecundum Ariſto. ſunt vndecim virtutes morales circa paſſiones, mutetur numerus vndenarius in numerum denarium, & legatur ſunt decem. Vbi vero enumerando virtutes vltimo loco dicitur Et iuſtitia, delendum eſt, vt eutrapelia ſit vltima. Cum vero poſt ſubiungit, Si igitur addatur iuſtitia, quæ eſt circa operationes, erunt omnes duodecim, mutetur duodenarius in vndenarium, & legatur, erunt omnes undecim. Ratio autem quare litera ſaluari non poteſt, eſt, tum quia refert ſe ad Ariſtotelem, qui, ut patet in ſecundo Ethi duodecim medietates poſuit, ſed decem uirtutes & duas paſſiones, & ultra has iuſtitiã, & uirtutes rõnales: tum quia iuſtitia nõ eſt uirtus circa paſſiones, ſed operationes, ut patet 5. Eth. & hic in articulo tertio Et ſcito Nouitie, ꝙ author cum occaſionis concludens numerum uirtutum moralium, dicendo, Sic igitur patet, ꝙ ſm Ariſt. &c. non infert ex hoc articulo ſolo, ſed iuncto, præcedenti, in quo fortitudinem & manſuetudinem diſtinxit ex tertio & quarto Ethicorum. & propterea enumerando uirtutes, has connumerauit, licet earum in hoc articulo, non meminerit.

¶In reſpõſionibus ad argumẽta eiuſdẽ articuli, diligẽtius nota ſo, primã, tertiã & ultimã Primam quidem, quia ex ea habes differentiã inter unicã operatione, & unicã paſſionem in diuerſificando uirtutem, ex hoc ꝙ paſſio repugnat rõni, opera-

Ar. præcepẽ.

ar. 1. & 4. huius quæſt.

c. 3. ad fi. t. 5.

He omnis, quæ hic animaduert.. R. Caiet. ita caſtigata ſunt in exẽplari Romano iuxta ei* correctionẽ, ita ut litera textus nõ ſit amplius emendanda. Non tamen expleta ſunt hæc animaduerſio, ut in g... ac diligentia Authoris eiuſdem, quæ prima ... corrupta exẽplaria ſ... reuellauit.

nimitas in iraſcibili. Bonum vero F hominis in ordine ad alium non videtur arduitatem habere, ſed accipitur vt abſolute ſumptum, prout eſt obiectum paſſionum cõcupiſcibilis: quod quidē bonum poteſt eſſe alicui delectabile ſecūdū quod præbet ſe alteri, vel in his quæ ſerio fiunt, id eſt, in actionibus per rationem ordinatis ad debitum finem: vel in his quæ fiunt ludo, id eſt, in actionibus ordinatis ad delectationem tantum, quæ non eodem modo ſe habent ad rationem ſicut prima. In ſerijs autē G ſe exhibet aliquis alteri dupliciter. Vno modo, vt delectabilem decētibus verbis, & factis: & hoc pertinet ad quandam virtutem quam* Ari. nominat amicitiam, & poteſt dici affabilitas. Alio modo præbet ſe aliquis alteri vt manifeſtū, per dicta & facta: & hoc pertinet ad aliam virtutem, quam nominat veritatem. Manifeſtatio enim propinquius accedit ad rationem quam delectatio, & ſeria, quam iocoſa. vnde & circa delectationes ludorum eſt virtus, quam *Philo- H ſophus eutrapeliam nominat. Sic igitur patet, quod ſecundum* Ariſtot. ſunt decem virtutes morales circa paſſiones, ſcilicet ſortiudo temperantia, liberalitas, magnificentia, magnanimitas, philotimia, manſuetudo, amicitia, veritas, & eutrapelia. & diſtinguūtur ſecundum diuerſas materias, vel ſecundum diuerſas paſſiones, vel ſecundum diuerſa obiecta. Si igitur addatur iuſtitia, quæ eſt circa operationes, erunt omnes vndecim.

Ad primum ergo dicendum, I quod omnia obiecta eiuſdē operationis ſecundum ſpeciem, eandem habitudinem habent ad rationem, non autem omnia obiecta eiuſdem paſſionis ſecundum ſpeciem: quia operationes non repugnant rationi, ſicut paſſiones.

Ad secundum dicendum, quod alia ratione, diuerſificantur paſſiones, & alia virtutes, ſicut *dictum eſt.

Ad tertium dicendum quod magis & minus non diuerſificant ſpeciem, niſi propter diuerſam habitudinem K ad rationem.

Ad quartum Dicendum, quod bonum fortius eſt ad mouendum, quam malum: quia malum non agit niſi virtute boni, vt Dionyſius dicit 4. ca.* de diu. no. vnde malum non facit difficultatem rationi, quæ requirat virtutem niſi ſit excellens, quod videtur eſſe vnum in genere paſſionis. vnde circa iras non ponitur niſi vna virtus, ſcilicet mãſuetudo: & ſimiliter circa audacias vna ſola, ſcilicet fortitudo. Sed bonum ingerit difficultatē, quæ requirit virtutem, etiam ſi non ſit excellēs in genere talis paſſionis: & ideo circa cõcupiſcentias ponuntur diuerſæ virtutes morales, vt* dictum eſt.

tio autem nõ & ſubtiliter dixit: quia cum habitudo ad rationē conſtituat virtutis obiectum, & diuerſa habitudo diuerſum obiectum, paſſio quæ ſecundum ſe importat aliquid abducens à ratione, importat aliquid egens virtute ad conſonam reddendam ipſam rationi, & ſecundum diuerſas proprij obiecti materias diuerſimode ad rationem ſe habere poteſt, & ſic diuerſa virtutum obiecta conſtituet. Operatio autem quia ſecundum ſe rationi non repugnat ſecundum omnē ſui obiecti materiam, eodem modo ad rationem ſe habet. Tertiam autem. quia hic habes quaſi exceptionem ab illa maxima, Magis, & minus non variant ſpeciem: dico autē quaſi exceptionem, quia reuera non eſt exceptio, ſed per accidens magis & minus variant hic ſpeciem: quia per adiunctā eis diuerſam ſpecifice habitudinem ad rationem, vt in litera dicitur. Vltima autem, quia aurea eſt tota, & ſemper memoriæ mandanda: vnum tamen reſtat mirandum in hac materia, quare Ariſtoteles nullam virtutem moralem poſuit circa paſſionē triſtitiæ propriam illi, & tot circa delectationis paſſionem, ſi ſuſcepta eſſet hic prouincia aſſignandæ ſufficientiæ virtutum moralium, reddenda eſſet ratio: ſed quia nec author hoc ſuſcepit, nec ab Ariſt. modo exponitur, alteri loco reſeruetur.

li. 4. ethi. ca. 6. tom. 5.

li. 4. ethi. ca. 8. tom. 5.

*li. 2. ethi. c. 7. & lib. 4. ethi. tom. 5. D. 815.

In cor. art. c. 4 par. 4. inter princi. & medium.

In corp. ar.

QVAESTIO LXI.

De virtutibus cardinalibus, in quinque articulos diuiſa.

Deinde conſiderandū eſt de virtutibus cardinalibus.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum virtutes morales debeant dici cardinales, vel principales.

¶ Secundo, de numero earum.

¶ Tertio, quæ ſint.

¶ Quarto, Vtrū differāt ab inuicē,

¶ Quinto, Vtrū diuidantur cõuenienter in virtutes politicas, & purgatorias, & purgati animi, & exemplares.

Articvlvs I.

Vtrum virtutes morales debeāt dici cardinales, vel principales.

Ad primum ſic proceditur. Videtur quod virtutes morales non debeant dici cardinales, ſeu principales. Quæ .n. ex oppoſito diuiduntur, ſunt ſimul natura, vt dr̄ in* Prædicamentis, & ſic vnū non eſt altero principalius: ſed oēs virtutes ex oppoſito diuidunt genus virtutis. ergo nullæ earū debēt dici principales.

¶ 2 Præt. Finis principalior eſt his quæ ſunt ad finē: ſed vrtutes theologicæ ſunt circa finē, virtutes autē morales ſunt circa ea quæ ſunt ad finē. ergo virtutes morales non debent dici principales ſeu cardinales, ſed magis theologicæ.

¶ 3 Præt. Principalius eſt quod eſt per eſſentiā, quam ꝙ eſt per participationē: ſed virtutes itellectuales pertinēt ad rationale per eſſentiam, virtutes autem morales pertinent ad rationale per participationē, vt* ſupra dictū eſt. ergo virtutes morales nõ ſunt prīcipales.

Sed contra eſt, quod *Amb. dicit ſup Lucam. exponēs illud, Beati pauperes ſpiritu. Scimus virtutes eſſe quatuor cardinales, ſcilicet, temperantiam, iuſtitiam prudentiam, fortitudinem: hæ autem ſunt virtutes morales. ergo virtutes morales ſunt cardinales.

Respondeo. Dicendum, quod cum ſimpliciter de virtute loquimur, intelligimur loqui de virtute humana. Virtus aūt humana, vt* ſupra dictum eſt ſecundū perfectam rationē virtutis dicitꝰ, quæ requirit rectitudinē appetitus. hmōi enim virtus non ſolū facit facultatē bene agēdi, ſed ipſum etiā vſum boni operis cauſat,

¶ Super quæſtionē ſexageſimā primā.

In titul. quæſti. 61. aduerte Nouitie. Cardinalis, vocabulum ab Ambro. forte primum introductū, a cardine ſecundum, Grammaticam deriuatum: quia non niſi metaphorice virtuti cõuenit, & metaphoræ, a ſcientia eiectæ ſunt ab Ariſtot. in 2. Poli. idcirco Author metaphoram explanans, in quo ſenſu diſputandum ſit in primi articuli titulo ait. cardinales, ſeu principales. cardines enim ſuſtinentes oſtium, principia ſunt ſuſtinēdi atque verſandi oſtij. Et inde cardinales illæ dicunt res, ſeu dignitates, q̄ quaſi ſuſtinent firmātq; alias, quaſi ſup eas ſo nitas: quod eſt principatum tenere, & inde virtutes illæ dictæ ſunt cardinales quæ virtuoſam vitam ſuſtinent, & ſuper quas vniuerſa ſtudioſa vita firmatur, ac opera propria explet, quod eſt eſſe inter virtutes principales ſimpliciter, non reſpectu huius, vel illius. Et nota Nouitie, ꝙ non quæritē de principalibus habitibus, ſed virtutibus, ita ꝙ in ratione & latitudine virtutis vt ſic, quæritē, An principalitas debeat moralibus: quod eſt cõparare morales intellectualibus. duo .n. tātum poſita ſunt virtutum genera humanarum, de quibus tantū author teſtatur in corpore ſe loqui. & hoc propter virtutes theologicas.

¶ Super quæſtionis ſexageſimæprimæ Arti. primum.

In arti. 1. q. 61. notauit ſpeculatiue. reſpõſionē ad primū & inde aſpicies, q̄ bñ de analogia nominū alibi ſcripſerimus

314

Inf. q. 66. ar. 4. co. Et 3. d. 33. q. 2. ar. 5. q. 2. Et veri. q. 1. ar. 12. ad 24. & q. 5. artic. 1 t. ad 2. 4. & 11.

*In poſtpd. ca. de Simul. tom. 1.

q. 58. arti. 1. & 2.

lib. 5. in Lucam cap. 6. tom. 5.

q. 56. arti. 3.

ſat, ſed ſecundum imperfectam rationem virtutis dicitur virtus, quæ non requirit rectitudinem appetitus: quia ſolum facit facultatem bene agendi, non autem cauſat boni operis uſum, conſtat autem quod perfectum eſt principalius imperfecto: ideo uirtutes quæ continent rectitudinem appetitus, dicuntur principales. huiuſmodi autem ſunt uirtutes morales, & inter intellectuales ſola prudentia, quæ etiam quodammodo moralis eſt
q. 58. artic. 3. ad arg. 1. & q. 57. artic. 4. ſecundum materiam, ut ex* ſupradictis patet. unde conuenienter inter uirtutes morales ponuntur illę, quæ dicuntur principales, ſeu cardinales.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quando genus uniuocum diuiditur in ſuas ſpecies, tunc partes diuiſionis ex ęquo ſe habent ſecundum rationem generis, licet ſecundum naturam rei una ſpecies ſit principalior & perfectior alia ſicut homo alijs animalibus. Sed quando eſt diuiſio alicuius analogi, quod dicitur de pluribus ſecũdum prius & poſterius, tunc nihil prohibet unum eſſe principalius altero, etiam ſecundum communem rationem: ſicut ſubſtantia principalius dicitur ens quàm accidens, & talis eſt diuiſio uirtutum in diuerſa genera uirtutũ, eo quod bonum rationis non ſecundum eundem ordinem inuenitur in omnibus.

AD SECVNDVM dicendum, quod uirtutes theologicæ ſunt ſupra hominem, * ſupra dictum eſt. Vnde
q. 58. artic. 3. ad 3. non proprie dicuntur uirtutes humanæ, ſed ſuper humanæ, uel diuinæ.

AD TERTIVM dicendum, quod aliæ uirtutes intellectuales, & prudentia, etſi ſint principaliores, quàm morales quantum ad ſubiectum, non tamen ſunt principaliores quantum ad rationem virtutis, quæ reſpicit bonum, quod eſt obiectum appetitus.

¶ Super queſtionis ſexageſime prima Ar. ſecundum.

315 IN art. 2. eiuſdem q. 61 reſeruatur reſpo-
Inf q. 66. ar ſio ad primum, ad ar-
ti. 1. & 4. co. ticulum tertium 66.
Et 2. 2. pi. q. vbi ex propoſito
& q. 123. ar. penes nobilitatem cõ
21 & q. 141. paratio erit intelle-
ar. 7. & 3. di. ctualium & moraliũ
33. q. 2. ar. 1. virtutum.
q. 3. Et ver.
q. 1. art. 12.
ad 25. & 26.
& q. 5. ar. 1.
q. 57. arti. 4.
lib. 5. Eth. c.
2. tom. 6.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſint quatuor virtutes cardinales.

AD SECVNDVM ſic procedítur. Videtur quod nõ ſint quatuor virtutes cardinales. Prudentia. n. eſt directiua aliarum virtutũ moraliũ, vt ex ſupradictis patet, ſed id quod eſt directiuum aliorum principalius eſt. ergo prudentia ſola eſt virtus principalis.

¶ 2 Præt. Virtutes principales ſunt aliquo modo morales: ſed ad operationes morales ordinamur per rationẽ practicam, & appetitum rectum, vt dicitur in 6.† Eth. ergo ſolæ duæ virtutes cardinales ſunt.

¶ 3 Præt. Inter alias etiam virtutes vna eſt principalior altera, ſed ad hoc quòd virtus dicatur principalis, non requiritur quòd ſit principalis reſpectu omnium, ſed reſpectu quarundam. ergo videtur quòd ſint multo plures principales virtutes.

SED CONTRA eſt, quod* Gregor. dicit in 2. Moral. In quatuor virtutibus, tota bona operis ſtructura conſurgit.
C. 36. circa princ.

RESPONDEO dicendum, quod numerus aliquorum accipi poteſt aut ſecundum principia formalia, aut ſecundum ſubiecta: & vtroque modo inueniuntur quatuor cardinales virtutes. principiũ. n. formale virtutis, de qua nunc loquimur, eſt rationis bonum, quod quidem dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo ſecundum quod in ipſa conſideratione rationis cõſiſtit, & ſic erit vna virtus principalis, quæ dicitur prudentia. Alio modo, ſecũdum quod circa aliquid ponitur rationis ordo: & hoc vel circa operationes, & ſic eſt iuſtitia, vel circa paſsiones, & ſic neceſſe eſt eſſe duas virtutes. Ordinem. n. rationis neceſſe eſt ponere circa paſſiones, conſiderata repugnãtia ipſarum ad rationem, quæ quidem poteſt eſſe dupliciter. Vno modo, ſecundum quod paſſio impedit ad aliquid contrarium rationi, & ſic neceſſe eſt quod paſſio reprimatur, & ab hoc denominatur temperantia. Alio modo, ſecundum quod paſſio retrahit ab eo quod ratio dictat, ſicut timor periculorum vel laborum: & ſic neceſſe eſt, quod homo firmetur in eo quod eſt rationis, ne recedat & ab hoc denominatur fortitudo. Et ſimiliter ſecundum ſubiecta idem numerus inuenitur. Quadruplex. n. inuenitur ſubiectum huius virtutis, de qua nunc loquimur. ſ. rationale per eſſentiam, quod prudentiam perficit; & rationale per participationem, quod diuiditur in tria. ſ. in voluntatem, quæ eſt ſubiectum iuſtitiæ: & in concupiſcibilem, quæ eſt ſubiectum temperantiæ: & in iraſcibilem, quæ eſt ſubiectũ fortitudinis. D. 1199.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod prudentia eſt ſimpliciter principalior omnibus: ſed aliæ ponũtur principales vnaquæque in ſuo genere.

AD SECVNDVM Dicẽdum, quod rationale per participationem diuiditur in tria, vt* dictum eſt. In iſto art.

AD TERTIVM dicendum quod omnes aliæ virtutes, quarum vna eſt principalior alia, reducuntur ad prædictas quatuor, & quantum ad ſubiectum, & quantum ad rationes formales.

ARTICVLVS III.

Vtrũ aliæ virtutes magis debeant dici principales, quàm iſtę.

AD TERTIVM ſic procedit. Videtur quod aliæ virtutes magis debeant dici principales, quàm iſtæ. Id. n. quod eſt maximum in vnoquoque genere, videtur eſſe principalius: ſed magnanimitas operatur magnum in omnibus virtutibus vt dicitur in 4.* Eth. ergo magnanimitas maxime debet dici principalis virtus. li. 4. Eth. cap. 3.

¶ 2 Preterea. Illud per quod aliæ virtutes firmantur, videtur eſſe maxime principalis virtus: ſed humilitas eſt huiuſmodi, dicit enim † Gregor. quòd qui cæteras virtutes ſine humilitate congregat, quaſi paleas in ventum portat. ergo humilitas videtur eſſe maxime principalis. † hom. 7. in euan. in fin. illius, & in pſ. 3. pœnitẽtiali.

¶ 3 Præt. Illud videtur eſſe maxime principale, quod eſt perfectiſſimum, ſed hoc pertinet ad patientiam, ſecundum illud Iacobi. 1. Patientia opus perfectum habeat. ergo patientia debet poni principalis.

SED CONTRA eſt quod * Tullius in ſua Rhetorica ad has quatuor omnes alias reducit. libr. 2. de inuẽ. à med.

RESPONDEO Dicẽdum, quod ſicut* ſupra dictũ eſt, huiuſmodi quatuor virtutes cardinales accipiuntur ſecundum quatuor formales rationes virtutis, de qua loquimur. Quæ quidem in aliquibus actibus, vel paſsionibus principaliter inueniuntur, ſicut bonum conſiſtens in conſideratione rationis, principaliter inuenitur in ipſo rationis imperio, non autem in conſilio neque in iudicio, vt* ſupra dictum eſt. Similiter autem bonum rationis, prout ponitur in operationibus ſecundum rationem recti & debiti principaliter inuenitur in commutationibus, vel diſtributionibus, quæ ſunt ad alterum cum æqualitate. Bonum autem refrenandi paſsiones principaliter inuenitur in paſsionibus, quas maxime difficile eſt reprimere. ſ. in delectationibus tactus. Bonum autem firmitatis ad ſtandum in bono rationis contra impetum paſsionum, præcipue inuenitur in periculis mortis, contra quæ difficillimum q. 57. art. 5.

¶ Super queſtionis ſexageſimę primæ Art. tertium.

IN art. 3. mandabis memorię, quod dupliciter iſtæ quatuor virtutes dicũtur principales, vel vt genera vel gratia præcipuæ materiæ. 316 Ar. priori & poſter. & locis ibi notabis. & 3. diſ. 33. q. 2. ar. 1. q. 4.

ſimũ eſt ſtare. Sic igitur prædictas quatuor virtutes dupliciter conſiderare poſſumus vno modo, ſm̃ communes rationes formales, & ſecundum hoc dicuntur principales, quaſi generales ad omnes virtutes, vt puta, ꝙ omnis virtus quæ facit bonum in conſideratione rationis dicatur prudentia, & ꝙ omnis virtus quæ facit bonum debiti & recti in operationibus, dicatur iuſtitia, & omnis virtus quæ cohibet paſsiones & deprimit, dicatur temperantia, & omnis virtus quę facit firmitatem animi contra qualcũque paſsiones, dicatur fortitudo: & ſic multi loquuntur de iſtis virtutibus tam ſacri doctores, quam etiam philoſophi, & ſic aliæ virtutes ſub ipſis cõtinentur; vnde ceſſant omnes obiectiones. Alio vero modo poſſunt accipi, ſecundum quod iſtæ virtutes denominatur ab eo quod eſt præcipuum in vnaquaque materia. Et ſic ſunt ſpeciales virtutes contra alias diuiſæ, dicuntur tamen principales reſpectu aliarum propter principalitatem materiæ, puta, ꝙ prudentia dicatur, quæ præceptiua eſt, iuſtitia, quæ eſt circa actiones debitas inter æquales, temperantia, quæ reprimit concupiſcentias delectationum tactus, fortitudo, quæ firmat cõtra pericula mortis. Et ſic etiam ceſſant obiectiones, quia aliæ virtutes poſſunt habere aliquas alias principalitates, ſed iſtæ dicuntur principales ratione materiæ, vt* ſupra dictum eſt.

In iſtũ, art.

¶ Super quæſtionis ſexageſimæprimæ Art. quartum.

IN art. 4. manda memoriæ redũdantiã virtutũ, & eius cauſã & modum habes in l'tera, quòd redundat altera in alterã quia potens in maius, poteſt in minus, & ex uictoria maioris habilior mẽs redditur ad uincendum minora.

327 Inf. q. 66. ar. 2. cor. Et 2. 2. q. 123. ar. 2. & 11. cor. & q. 164. ar. 1. cor. princ. Et 3. diſ. 33. q. 1. ad 1. q. 3. & ueri: q. 1. art. 12. ad 23. & 26. Et 2. Eth. le. 8. li. 22. moral. c. 1. à med.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum quatuor virtutes cardinales differant abinuicem.

AD QVARTVM ſic pcedit. Vr̃ ꝙ quatuor prędictę virtutes non ſint diuerſæ & abinuicẽ diſtinctæ. Dicit enim Gregor. in 22. Moral. prudentia vera nõ eſt, quæ iuſta, & tẽperans, & fortis non eſt, nec perfecta temperãtia, quæ fortis, iuſta, & prudẽs nõ eſt, nec fortitudo integra, quæ prudens, temperans & iuſta non eſt, nec vera iuſtitia, quæ prudens, & fortis, & temperans non eſt. Hoc autem non contingeret, ſi prædictæ quatuor virtutes eſſent abinuicem diſtinctæ: diuerſæ enim ſpecies eiuſdem generis non denominant ſeinuicem. ergo prędictę virtutes non ſunt abinuicem diſtinctæ.

¶ 2 Præte. Eorum quæ abinuicem ſunt diſtincta, quod eſt vnius, non attribuitur alteri. ſed illud quod eſt temperantiæ attribuitur fortitudini: dicit .n. † Ambr. in 1. li. de offic. Iure ea fortitudo vocatur, quando vnuſquiſque ſeipſum vincit, nullis illecebris emollit, atque inflectitur. de temperantia etiam dicit, quod modum, vel ordinem ſeruat omnium, quæ vel agenda, vel dicenda arbitramur. ergo videtur quòd huiuſmodi virtutes non ſunt abinuicem diſtinctæ.

† lib. 1. c. 36. paulo à pri. tomo 1.

C. 4. to. 5.

¶ 3 Præt. Philoſophus dicit in 2 Ethic. ꝙ ad virtutem hæc requirũtur. Primũ quidem ſi ſciens: deinde ſi eligẽs & eligens pp hoc: tertium autem ſi firme & immobiliter habeat, & operetur. Sed horum primum videtur ad prudentiam pertinere, quæ eſt recta ratio agibilium. Secũdum ſcilicet eligere, ad temperãtiam, vt aliquis nõ ex paſsione, ſed ex electione agat paſsionibus refrænatis. Tertium, vt aliquis propter debitum finem operetur, rectitudinem quandam continet, quæ videtur ad iuſtitiam pertinere. Aliud .ſ. firmitas & immobilitas. pertinet ad fortitudinem. ergo quælibet harum virtutum eſt generalis ad omnes virtutes. ergo non diſtinguuntur ad inuicem.

SED CONTRA eſt, qđ Aug. dicit in l. de Moribus Eccleſiæ, ꝙ quadripertita dicitur virtus ex ipſius amoris vario effectu: & ſubiungit de prædictis quatuor virtutibus: prædictæ ergo quatuor virtutes ſunt ab inuicem diſtinctæ. li. 1. c. 15. to. 5

Art. præce.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt prædictæ quatuor virtutes dupliciter à diuerſis accipiuntur. Quidam enim accipiunt eas, prout ſignificant quaſdam generales conditiones humani animi, quæ inueniuntur in omnibus virtutibus, ita .ſ. quod Prudentia nihil ſit aliud, quam quædam rectitudo diſcretionis in quibuſcunque actibus, vel materijs; iuſtitia vero ſit quædam rectitudo animi, per quam homo operatur quod debet in quacũque materia:

G Temperantia vero ſit quædam diſpoſitio animi, quæ modum quibuſcunque paſsionibus, vel operationibus imponit, ne vltra debitum efferantur. Fortitudo vero ſit quædam diſpoſitio animæ per quam firmetur in eo, quod eſt ſecundum rationem contra quoſcunque impetus paſsionum, vel operationum labores. Hæc autem quatuor ſic diſtincta, non important diuerſitatem habituum virtuoſorum quantum ad iuſtitiam, temperantiam, & fortitudinem. Cuilibet enim virtuti morali ex hoc ꝙ eſt habitus, conuenit quædam firmitas, vt à contrario non moueatur, quod dictum eſt ad fortitudinem pertinere, ex hoc vero quod eſt virtutis, habeat quod ordinetur ad bonum; in quo importatur ratio recti vel debiti, quod dicebatur ad iuſtitiam pertinere:

H in hoc, vero quod eſt virtus moralis rationem participans, habet quod modum rationis omnibus ſeruet, & vltra ſe nõ extendat, quod dicebatur pertinere ad temperantiam. ſolum autem hoc, quod eſt diſcretionem habere, quod attribuebatur prudentiæ, videtur diſtingui ab alijs tribus, inquantum hoc eſt ipſius rationis per eſſentiam: alia vero tria important quandam participationem rationis per modum applicationis cuiuſdam ad paſsiones, vel operationes. Sic igitur ſecundum prædicta, prudentia quidem eſſet virtus diſtincta ab aliis tribus: ſed alię tręs non eſſent uirtutes diſtinctę abinuicem. Manifeſtum eſt enim quod una & eadem uirtus, & eſt habitus, & eſt uirtus, & eſt moralis. Alij uero & melius, accipiunt has quatuor uir-

I tutes ſecundum quod determinantur ad materias ſpeciales, unaquæque quidam illarum ad unam materam, in qua principaliter laudatur illa generalis conditio, à qua nomen uirtutis accipitur, ut* ſupra dictum eſt, & ſecundum hoc manifeſtum eſt, quod prædictæ uirtutes, ſunt diuerſi habitus ſecundum diuerſitatem obiectorum diſtincti. Art. præced.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Gregor. loquitur de prædictis quatuor uirtutibus ſecundum primam acceptionem. Vel poteſt dici, quod iſtæ quatuor uirtutes denominantur abinuicem per redundantiam quandam. Id enim quod eſt prudentię redundat in alias uirtutes inquantum à prudentia diriguntur,

K unaquæque uero aliarum redundat in alias ea ratione ꝙ Qui poteſt quod eſt difficilius, poteſt & id quod minus eſt difficile. Vnde qui poteſt refrænare concupiſcẽtias delectabilium ſecundum tactum, ne modum excedant quod eſt difficillimum, ex hoc ipſo redditur habilior ut refręnet audaciam in periculis mortis, ne ultra modum procedat quod eſt longe facilius, & ſecundum hoc fortitudo dicitur temperantia. Temperantia etiam dicitur fortis ex redundantia fortitudinis in temperantiam, inquantum .ſ. ille qui per fortitudinem habet animum firmum contra pericula mortis, quod eſt difficillimum, eſt habilior, ut retineat animi firmitatem contra impetus delectationum, quia, ut dicit Tul.

¶ Super

¶ Super quæſtionis ſexageſimæprimæ Artic. quintum.

IN corpore articuli quinti eiuſdem q.61.aduerte, ꝙ diſtinctio virtutum moralium in politicas, purgatorias, & purgati animi, non eſt diſtinctio virtutum ſm eſſentiã, ſed ſm ſtatũ & actus perfectioné.

Li.1.in c. cuius titulus é, Vera magnanimitas in duob. potiſsimũ ſita.

Illuſtret nanque habitus, q modo ſunt virtutes politicę, q̃ paſſiones ad medium reducunt, proficiunt in tantum vt paſsiones auferãt, & vſq; adeo aſcendunt, vt paſsionum obliuiſcatur, vt in reſpõſione ad ſm ex Plotino habes. Potes etiã inſpicere hãc eſſe mentem authoris ex hoc, ꝙ virtutes purgati animi dicit eſſe beatorũ. Conſtat .n. ex q.67. inferius ꝙ eædé virtutes morales perſeuerant in patria differentes ſm ſtatus perfectionem & actus Memento tamen, ꝙ hic nõ diſtinctis has ſm eſſentiã à moralibus dicimus comprehendẽdo ſub moralib. acquiſitas & infuſas morales: purgatorię nãque & purgati animi morales infuſæ ſunt ſm eſſentiam: politicæ autem morales acquiſitæ ſecundum veritatem, quicquid Plotinus putauerit in homine diuino.

Lib.1. Ethic. ca.4. tom.5.

In cor. artic.

318

3.di.33.q.1. ar.4 ad 2. & d.34.q.1.ar.1.ar.6.& ad eius ſo.& veri.q.26.ar.8. ad 2. Et vit q.5. artic.4. ad 7.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem articuli aduerte, quod Sco. in 3.ſent diſt.33. ſomniauit virtutes morales, quę ſunt circa paſſiones, poſſe poni in angelis & i Deo tali ratione. Angelus in puris naturali. poteſt velle mihi bonũ temperantiæ. ergo in eo poteſt eſſe virtus temperantiæ, & eadẽ ratione in Deo ſublata omni imperfectione. Antecedẽs probatur, quia volũtas angeli non eſt imperfecta. ita ut oporteat ipſam carere hac bona uolitione, ſeu electione. Conſequentia probatur, quia talis electio eſt actus temperantiæ: probatur. Ego habitu temperantiæ eligo mihi tale bonum. ergo eiuſdem rationis habitu poteſt mihi quilibet uelle tale bonum, quia per mihi & tibi non uariatur ratio formalis habitus. Præterea, Angelus præſentato ſibi per intellectum obiecto temperantiæ, poteſt recte eligere quid ſibi faciendum eſſet, ſi conuenirent ſibi delectationes tactus. ergo poteſt in eo eſſe habitus temperantiæ Probatur, quia ex frequẽtatis huiuſmodi electionibus fit temperantia.

Li.1.c 8.ĩ ſo. 2.ante med lib.10. Ethic. cap.8.

li.1. in ſo 2. ante, mediũ.

¶ Ad primum horum neganda eſt ſequela, & ad eius probationé negãdum eſt aſſumptum: quia actus quo mihi aliquis uult bonũ temperantię, non eſt actus tẽperantiæ, ſed amicitię. Et cum probatur, quia ego eligo mihi bonum ꝑ temperantiam. ergo & quilibet mihi &c. & antecedẽs poteſt uegari, & conſequentia nihil penitus ualet. Antecedẽs quidẽ deficit, q̃a aliud

A eſt velle mihi bonum temperantię, & aliud velle mihi in actu exercito bonum obiectum temperantiæ.i.medium in delectationib. tactus. Primum.n. deſidero mihi, etiam intemperatus. ſm nõ primum habeat actus tẽperantiæ pro obiecto. Secũdũ exercet ipſum tẽperãtiæ actum. vnde potes diſtinguere, vt vel ſic intelligant. Moralia velle bonũ tẽperãtiæ, põt intelligi dupliciter: primo, vt eſt actus exercitus tẽperantiæ, ſecũdo, vt eſt actus voluntatis habens pro obiecto actum temperantiæ, vt volitũ. Si primo mõ ſumitur ſic aſſumptum eſt verum, ꝙ ego mihi volo hoc bonum per habitum tẽperantiæ, ſed ſequela nihil penitus valet. quia habitus temperantiæ nõ niſi ad habentem ſe extendit, tũ quia eſt electiuus, ac per hoc eorum tãtum q̃ in noſtra ſunt poteſtate: tum quia bonum reddit habẽtem, & opus eius bonum non alterius, tũ q̃a eſt agibilis, quo nos ſumus formaliter boni, & non eſt ſicut ars bonificatiua, factibilis extra nos. Vnde cum dr̃, ꝙ per mihi & tibi nõ variatur rõ formalis habitus, reſpõdetur ꝙ falſum eſt, quia ꝑ mihi & tibi.i.in me, & extra me variatur ratio formalis & generica habitus vnde virtutes morales ab artibus diſtinguuntur genere, quia illæ ſunt eius qđ in me, & iſtæ eius quod extra, vt patet in 6. Eth. & miror, imo ſtupeo, quomodo in mẽtem huius docti viri cadere potuit iſta ꝓpoſitio, cum cõſtet ꝙ intemperata mater vult & conatur filiam habere caſtam, non ꝑ habitum temperantiæ, vt patet, nec per actũ E temperantiæ, quia ex frequentatis huiuſmodi volitionibus & conatibus erga filiam tantum, nunquam ipſa mater fiet caſta: ſi vero ſecũdo modo ſumatur, iam ex dictis conſtat, quod ſic velle bonum temperantiæ ſiue in ſe, ſiue in alio, non eſt actus temperãtiæ, ſed amoris naturalis ad ſe, & amicitiæ ad alterum.

†q.59.art.2. & 5.

In loco citato ar. pręc. ad 2. argu.

Macr. loco citato i a. 2.

C.1. tom.5.

li.1. in ſo.2. ante me. li.

ca.6.a med. tom.1.

¶ Ad ſm dicitur ꝙ velleitas illa, qua quis deliberat ſe ſic electurum & facturum ſi ſibi conueniret, & ſi ſit actus bonus, vel malus moraliter, & ad ſpeciem illius obiecti pertineat, non eſt tñ actus illius habitus, neque ꝑfectus qui elicitur ab habitu, neque imperfectus qui generat habitum frequentatus, ut patet de habitu magnificentiæ. Quamuis.n. pauper frequẽter deliberet ſe velle magnifica facere ſi poſſet, nunquam tñ poſtea erit magnificus, niſi in potẽtia quamuis propinque, vt dr̃ in 4. Eth. & ratio aſſignatur ex 2. Eth. quia fabricando, fabri, abſtinendo, abſtinentes, fortia operãdo, fortes, & vniuerſaliter ipſos actus uirtutum exercẽdo, & non ſolum uolẽdo, uir

tuõii

---

in 1. de offi. non eſt conſentaneũ, vt qui metu non frangitur, cupiditate frangatur, nec qui inuictum ſe à labore pręſtiterit, vinci à voluptate aliquãdo poſsit. Et per hoc etiã patet reſponſio ad ſm. Sic.n. temperantia in oĩbus modum ſeruat, & fortitudo contra illecebras voluptatum animum ſeruat inflexum: vel inquantum iſtæ virtutes denominant quaſdam generales conditiones virtutum, vel per redundantiam prædictam.

AD TERTIVM Dicendum, ꝙ illę quatuor generales virtutum conditiones, quas ponit* philoſophus, non ſunt proprię prędictis virtutibus, ſed poſſunt eis apropriari ſm modum iam* dictum.

ARTICVLVS V.

Vtrum virtutes cardinales cõuenienter diuidantur in virtutes politicas, purgatorias, purgati animi, & exẽplares.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ inconueniẽter hmõi quatuor virtutes diuidantur, in virtutes exemplares, purgati aĩ, purgatorias, & politicas. Vt.n.* Macrobius dicit in 1. ſuper ſomniũ Scipionis, Virtutes exẽplares ſunt quæ in ipſa diuina mente conſiſtunt, ſed Phil. in 10.† Eth. dicit, ꝙ ridiculum eſt Deo iuſtitiam, fortitudinem, temperantiam, & prudentiam attribuere. ergo virtutes huiuſmodi nun poſſunt eſſe exemplares.

¶ 2 Pręt. virtutes purgati animi dicuntur, quæ ſunt abſque paſsionibus. Dicit.n. ibidem* Macrobius, ꝙ temperantiæ purgati animi eſt terrenas cupiditates nõ reprimere, ſed penitus obliuiſci: fortitudinis aũt paſsiones ignorare, nõ vincere. Dictum eſt autem † ſupra, ꝙ huiuſmodi virtutes ſine paſsionibus eſſe non poſſunt. ergo huiuſmodi virtutes purgati animi eſſe non poſſunt.

¶ 3 Præt. Virtutes purgatorias dicit eſſe eorum: quę quadam humanorum fuga ſolis ſe inſerunt diuinis: ſed hoc videtur eſſe vitioſum. B Dicit enim Tullius in 1. de* offic. Quod qui deſpicere ſe dicunt ea quæ plerique mirantur.ſ. imperia & magiſtratus, his non modo laudi, verum etiam vitio dandum puto. ergo non ſunt aliquę virtutes purgatoriæ.

¶ 4 Præ. virtutes policitas eſſe* dicit, q̃bus boni viri reipublicæ cõſulũt, vrbeſque tuentur, ſed ab bonum cõmune ſola iuſtitia legalis ordinatur, vt Philo. dicit in 5. Eth. ergo aliæ virtutes non debent dici politicę. C

SED CONTRA eſt, quod† Macrobius ibidem dicit, Plotinus inter philoſophię profeſſores cum Platone princeps, Quatuor ſunt, inquit, quaternarum genera virtutum ex his primæ politicæ vocantur, ſecũdæ purgatoriæ: tertiæ aũt iã purgati animi: quartę exẽplares.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut* Aug. dicit in li. 1. de Morib. Eccleſiæ: Oportet ꝙ anima aliquid ſequatur ad hoc, ꝙ ei poſsit virtus innaſci, & hoc Deus eſt, quẽ D ſi ſequimur, bene viuimus. Patet igitur ꝙ exemplar humanæ virtutis in Deo ꝑexiſtat: ſicut & in eo præexiſtunt omnium rerum rationes. Sic igitur virtus poteſt conſiderari, vel prout eſt exemplariter in Deo, & ſic dicũtur virtutes exẽplares, ita.ſ. ꝙ ipſa diuina mens in Deo dicatur prudentia: temperãtia vero conuerſio diuinæ intẽtionis ad ſeipſum ſicut in nobis temperantia dicitur per hoc, ꝙ cõcu

tuoſi efficimur. Cui aūt deeſt materia uirtutis alicuius, nō pōt ſe exercere in actu illius uirtutis licet poſſit appetere exercitiū illius, & propterea ſicut magnificētia nō generatur in eo qui magnos ſumptus nō exercet, quamuis uellet ſi poſſet, ita tēperantia nō generatur in eo qui concupiſcētias delectabilium tactus nō moderatur, quāuis uellet ſi poſſet. Et quātis huius uelle, ſi poſſit in nobis ad eandem ſpeciē reducatur, ad quā ſpectat ipſum exercitiū, quia actus exercitus in nobis ſpeciem cōſtituens, obiectū ſit uolitionis, & ad ſuā trahit ſpeciem: in angelis tamen, in quib. huiuſmodi act° exerciti nō poſſunt eadere ſm affectum, nec ſpeciem aliquam conſtituunt, nec uolitionem ad ſpeciem trahunt, ſed ſunt in huiuſmodi uolitiones actus iuſtitiæ, qua eorum uoluntas eligit in omnibus etiam cōditionatis obiectis ſubeſſe diuinæ legi. Et hęc dicta ſufficiant, ne ridiculo ſimus philoſophis, ponendo uniuoce uirtutes politicas in ſubſtantijs ſeparatis.

vide in Macro. loco citato in arg. Sed contra.

e.7. nō lōge a fi. tom.5.

titudo autem Dei eſt eius immutabilitas: iuſtitia vero Dei ē obſeruatio legis æternæ in ſuis operib. ſicut Plotinus dixit. Et quia homo ſm ſuam naturam eſt animal politicum, virtutes hmōi prout in homine exiſtunt ſecundum cōditionem ſuæ naturæ, politicæ vocantur, prout. ſ. homo ſm has virtutes; recte ſe habet in rebus humanis gerendis, ſm quē modum hactenus de his virtutib. locuti ſumus. Sed quia ad hominem pertinet, vt etiā ad diuina ſe trahat quātum poteſt, vt etiam Philoſophus dicit in 10. Eth. & hoc nobis in ſacra ſcriptura commendatur multipliciter, vt eſt illud Mat. 5. Eſtote pfecti, ſicut & pater veſter cæleſtis perfectus eſt, neceſſe eſt ponere quaſdam virtutes medias inter politicas, quę ſunt virtutes humanæ, & exemplares, quæ ſunt virtutes diuinæ, quæ quidem virtutes diſtinguūtur ſm diuerſitatē motus & termini, ita. ſ. quòd quædam ſunt virtutes trāſeuntium, & in diuinam ſimilitudinem tendētium: & hæ vocantur virtutes purgatoriæ, ita. ſ. quòd prudentia omnia mundana diuinorum contemplatione deſpiciat, omnemq; animæ cogitationem in diuina ſola dirigat: temperātia vero relinquat in quantum natura patitur, quæ corporis vſus requirit: fortitudinis autem eſt, vt anima non terreatur propter exceſſum à corpore, & acceſſum ad ſupna: iuſtitia vero eſt vt tota anima conſentiat ad huiuſmodi propoſiti viam. Quædam vero ſunt virtutes iam aſſequentium diuinā ſimilitudinem, q̄ vocantur virtutes iam purgati animi, ita. ſ. quòd prudentia ſola diuina intueatur, temperantia terrenas cupiditates neſciat, fortitudo paſsiones ignoret, iuſtitia cum diuina mente perpetuo fœdere ſocietur, eam. ſ. imitando: quas quidem uirtutes dicimus eſſe beatorum, uel aliquorum in hac uita perfectiſſimorum.

F

G

H

I

Ad primum ergo dicendum, quòd Philoſophus loquitur de his uirtutibus, ſecūdum quod ſunt circa res humanas, puta iuſtitia circa emptiones uel uenditiones, fortitudo autem circa timores, temperantia circa concupiſcentias: ſic enim ridiculum eſt eas Deo attribuere.

Ad secundum dicendum, quod uirtutes humanæ ſunt circa paſsiones ſcilicet uirtutes hominum in hoc mundo conuerſantium, ſed uirtutes eorum qui plenam beatitudinem aſſequuntur, ſunt abſque paſsionib. Vnde* Plotinus dicit, qđ paſsiones politicæ uirtutes molliunt. i. ad medium reducunt: ſecundæ ſcilicet purgatoriæ auferunt: tertiæ quæ ſunt purgati animi, obliuiſcuntur, in quartis, ſcilicet exemplaribus nefas eſt nominari, quàmuis dici poſsit, quod loquitur hic de paſsionibus ſecundum quod ſignificant aliquos inordinatos motus.

vide i Macr. loco citato in arg. Sed contra.

Ad tertium dicendum, quòd deſerere res humanas ubi neceſsitas imponitur, uitioſum eſt, alias eſt uirtuoſum, unde parum* ſupra Tullius præmittit: His forſitan concedendum eſt rempublicam non capeſſentibus, qui excellēti ingenio doctrinæ ſe dederunt, & his q aut ualetudinis imbecillitate, aut aliqua grauiori cauſa impediti, à republica receſſerunt, cum eius adminiſtrandæ poteſtatem alijs laudemque cōcederent, quod cōſonat ei, quod* Aug. dicit 19. de ciu. Dei. Otium ſanctum quærit charitas ueritatis, negotium iuſtum ſuſcipit neceſsitas charitatis, quam ſarcinam ſi nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ uacandum eſt ueritati: ſi autem imponitur ſuſcipienda eſt propter charitatis neceſsitatem.

Loco citato in argu.

C. 19. nō pcul a fi. to. 5.

Ad quartum dicendum, quod ſola iuſtitia legalis directe reſpicit bonum commune, ſed per imperium oēs alias uirtutes ad bonum cōe trahit, ut in 5.* Eth. dicit Phil. Eſt. n. conſiderandum, quod ad politicas uirtutes ſecundum quod hic dicuntur, pertinet nō ſolum bene operari ad commune, ſed etiam bene operari ad partes communis ſcilicet ad domum, uel aliquā ſingularem perſonam.

Cap. 1. poſt med.

QVAESTIO LXII.

De virtutibus Theologicis in quatuor articulos diuiſa.

Deinda conſiderandū eſt de virtutibus Theologicis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum ſint aliquæ virtutes Theologicæ.
¶ Secūdo, Vtrum uirtutes Theologicę, diſtinguantur ab intellectualibus & moralibus.
¶ Tertio, Quot. & quæ ſint.
¶ Quarto, De ordine earum.

Articvlvs I.

Vtrum ſint aliqua virtutes theologicę.

Ad primvm ſic procedit. Vr quòd nō ſint aliquæ virtutes theologicæ. Vt. n. dr̄ in 6.* Ethi. virtus eſt diſpoſitio pfecti ad optimum. dico autem pfectum, quod eſt diſpoſitum ſm naturam, ſed id quod eſt diuinū, eſt ſupra naturam hominis. ergo virtutes theologicæ non ſunt virtutes hominis.

¶ 2 præt. Virtutes theologicę dicuntur quaſi virtutes diuinæ, ſed virtutes diuinæ ſunt exēplares, vt † dictū eſt, quæ quidē nō ſunt in nobis. ſed in Deo: ergo virtutes theologicę nō ſunt virtutes hōis.

K

¶ 3 præt. Virtutes theologicæ dicunt, qbus ordinamur in Deū, q eſt primum principium & vltimus finis: ſed hō ex ipſa natura rōnis & voluntatis habet ordinē ad primum principium, & ad vltimum finem. non ergo requiruntur aliqui habitus virtutum theo

¶ Super quæſtionis ſexageſimæſecundæ. Articulum primum.

In primo art. q. 26. notanda ſunt duo. Primo qualitas rationis, quòd ſcilicet ratio in litera poſita procedit ex altera ppoſitione credita, & altera ſcita. creditur enim quòd ſimus ordinati ad beatitudinem ſupernaturalē. Scitur autem, quòd ad proportionatas operationes p totam vitam fini ſupernaturali oportet proportionata principia quoque ſupernaturalia adeſſe. Et quia concluſio ſequitur debiliorem partem, ideo concluſio non eſt ſimpliciter ſcita, & propterea anchor in litera dicit, quòd etiam ob hoc illæ virtutes dicuntur diuinæ, q: ex ſola diuina doctrina ſciūtur. Secundo qualitas harum virtutū, cum. n. finis in operabilibus ſit principiū, & beatitudo per hoc qđ eſt finis vltimus, ſit primum principium, oportet ſupponere quòd prima principia proxima bonarum operationum, habent beatitudinē pro obiecto, ſicut apparet in nobis reſpectu felicitatis naturalis. In parte nanque apprehenſiua habemus habitum principiorum, quo inditū eſt, vt beatitudo ſit appetenda, omne bonum

319

Inf. art. 2. & 3. co. Et 3. d. 23. q. 1. ar. 4. q. 3. & di. 26. q. 2. art. 3. q. 1. cor. & vir. q. 1. art. 5. ad 12. & ar. 12. cor. fi.

* li. 7. phyſi. Te. 17. to. 2.

q. 61. art. 5.

num proſequendũ, omne malum fugiẽdũ, & ſi qua ſunt huiuſmodi beatitudini annexa In parte, aũt appetitiua habemus naturalẽ inclinationem in bonum propriũ, quæ plus eſt q̃ virtus, vnde cõſequẽs eſt, vt ad beatitudinẽ ſupernaturalem proportionaliter ordinemur in vtraq; parte, & ſic prima principia rectarum operationũ ad huiuſmodi felicitatẽ ordinantia, vt ei commenſurata de ipſo vltimo fine deo: ſed vt obiecto ſupernaturalis beatitudinis erunt in intellectu, & in appetitu, ita inchoãtia per modũ habitus Deũ ſic ſumptum in mente noſtra, ſicut pricipia naturalia ſtabiliunt in ea finem naturalẽ. Et hoc eſt quod in litera dicitur, quod ꝑ iſta pricipia, quæ vocantur virtutes theologicæ, ita ordinamur ad beatitudinem ſupernaturalem, ſicut ꝑ principia naturalia ad finem connaturalem. Sunt ergo iſtæ virtutes de fine tanquã de obiecto ꝓprio de virtutibus autem, quę ſunt de his quę ſunt ad finem ſuper naturalẽ, quaſi proportionatæ infra erit ſermo. ſunt.n. virtutes morales infuſæ, vt patebit.

q. 3. art. 5. & q. 5. art. 7. & q. 55. arti. 3. q. 3. art. 1. ad 4. & art. 5. & q. 5. art. 5.

logicarum, quibus ratio & voluntas ordinetur in Deum. A

Sed contra eſt qđ præcepta legis ſunt de actibus virtutũ, ſed de actibus fidei, ſpei, & charitatis dãtur præcepta in lege diuina. dr̃.n. Eccleſ. 2. Qui timetis Deũ, credite illi: item, Sperate in illum. item, Diligite illũ. ergo fides, ſpes & charitas ſunt virtutes in Deum ordinantes: ſunt ergo theologicę.

Respondeo Dicendum, quod per virtutem perficitur homo ad actus, quibus in beatitudinem ordinatur, vt ex * ſupradictis patet. Eſt autem duplex hominis beatitudo ſiue felicitas, vt ſupra dictũ eſt. Vna quidem proportionata humanæ naturæ, ad quam.ſ. hõ peruenire poteſt per principia ſuæ naturæ. Alia autẽ eſt beatitudo naturam hominis excedẽs, ad quã homo ſola diuina virtute peruenire poteſt, ſecundum quandã diuinitatis participationem, ſecũdum quod dicitur 2. Pet. 2. quòd per Chriſtum facti ſumus conformes diuinæ naturæ. Et quia huiuſmodi beatitudo proportionem humanæ naturę excedit, principia naturalia hominis, ex quibus procedit ad bene agendum ſecundũ ſuam proportionẽ, non ſufficiunt ad ordinandum hominem in beatitudinem prædictam, vnde oportet, quòd ſuperaddantur homini diuinitus aliqua principia, per quę ita ordinetur ad beatitudinem ſupernaturalem, ſicut per principia naturalia ordinatur ad finem connaturalem, non tamen abſque adiutorio diuino: & huiuſmodi principia virtutes dicuntur theologicæ, tum quia habent Deum pro obiecto inquantum per eas recte ordinamur in Deum, tum quia à ſolo Deo nobis infunduntur, tum quia a ſola diuina reuelatione in ſacra ſcriptura huiuſmodi virtutes traduntur.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ aliqua natura poteſt attribui alicui rei dupliciter. Vno modo eſſentialiter, & ſic huiuſmodi virtutes theologicæ excedunt hominis naturam. Alio modo participatiue, ſicut lignum ignitum participat naturam ignis, & quodammodo fit homo particeps diuinæ naturæ, vt dictum eſt, & ſic iſtæ virtutes conueniunt homini ſecundum naturam participatam. (In cor. artic.)

Ad secundum Dicendum, quod iſtæ virtutes non dicuntur diuinæ, ſicut quibus Deus fit virtuoſus, ſed ſicut quibus nos efficimur virtuoſi à Deo, & in ordine ad Deum, vnde non ſunt exemplares, ſed exemplatæ.

Ad tertium dicendum, ꝙ ad Deum naturaliter ratio & voluntas ordinatur, prout eſt naturæ principium & finis, ſecundum tamen proportionem naturæ. Sed ad ipſum ſecundum quod eſt obiectum beatitudinis ſupernaturalis, ratio & voluntas ſecundum ſuam naturam non ordinatur ſufficienter.

Articulus II.

Vtrum virtutes theologicę diſtinguantur ab intellectualibus, & moralibus.

Ad secundum ſic proceditur. Vr̃ ꝙ virtutes theologicæ non diſtinguantr̃ à moralibus, & intellectualib. Virtutes.n. theologicæ, ſi ſunt in aĩa humana oportet ꝙ perficiant ipſam vel ſecũdum partem intellectiuã, B vel ſecundum partem appetitiuã. ſed virtutes quæ perficiunt partẽ intellectiuã, dicuntur intellectuales. virtutes autem quæ perficiunt partem appetitiuam, ſunt morales. ergo virtutes theologicæ non diſtinguuntur à virtutibus moralib. & intellectualibus.

¶ 2 Præt. Virtutes theologicæ dicuntur, quæ ordinant nos ad Deũ ſed inter ĩtellectuales virtutes eſt aliqua quæ ordinat nos ad Deũ.ſ. ſapiẽtia quæ eſt de diuinis, vtpote cãm altiſsimam cõſiderans. ergo C virtutes theologicę ab intellectualib. virtutibus non diſtinguuntur.

¶ 3 Pręt. * Aug. in li. 1. de Morib' Eccleſiæ manifeſtat in quatuor virtutibus cardinalibus, ꝙ ſunt ordo amoris: ſed amor eſt charitas, quæ ponitur virtus theologica. ergo virtutes morales non diſtinguuntur à theologicis.

Sed contra Id quod eſt ſupra naturam hominis, diſtinguitur ab eo quod eſt ſecũdum naturam hominis, ſed virtutes theologicę ſunt ſuper naturam hominis cui ſecũdum naturam conueniũt D virtutes intellectuales & morales, vt ex * ſupradictis patet. ergo diſtinguuntur abinuicem.

q. 58. art. 4. & 5. q. 54. art. 2.

Respondeo Dicẽdum, quòd ſicut * ſupra dictum eſt, habitus ſpecie diſtinguuntur ſecundum formalem differentiam obiectorum. Obiectum autem theologicarum virtutum eſt ipſe Deus, qui eſt vltimus rerum finis, prout noſtræ rationis cognitionem excedit. Obiectum autem virtutum intellectualium & moralium eſt aliquid quod humana ratione comprehendi poteſt. vnde virtutes theologicæ ſpecie diſtinguuntur à moralibus & intellectualibus.

E Ad primum ergo dicendum, quòd virtutes intellectuales & morales perficiunt intellectum & appetitum hominis ſecundum proportionem naturæ humanæ, ſed theologicæ ſupernaturaliter.

Ad secundum dicendũ, ꝙ ſapientia, quæ à Philoſopho ponitur intellectualis virtus, conſiderat diuina ſecundum quod ſunt inueſtigabilia ratione humana: ſed theologica virtus eſt circa ea, ſecundum quod rationem humanam excedunt.

Ad tertium Dicendum, ꝙ licet charitas ſit amor, non tñ oĩs amor eſt charitas. Cum ergo dr̃, quòd omnis virtus eſt ordo amoris, poteſt intelligi, vel de amore communiter dicto, vel de amore charitatis. ſi de amore communiter dicto, ſic dicitur quælibet virtus eſſe ordo amoris, inquantum ad quamlibet cardinalium

¶ Super quæſtionis ſexageſimæſecundę Artic. ſecundum.

In art. 2. eiuſdem q. 62. recolito eorum quæ in principio primæ partis dicta ſunt de duplici ordine cognoſcibilium de deo & videbis ꝙ ordo eorum, quæ ratione naturali comprehendũtur, ſubeſt ordini eorum, quæ ſupra naturalem ſunt rationẽ: & cõſequenter Deus ipſe vt finis eſt ſupernaturaliũ, induit rationem vltimi totaliter finis. Et ꝓpterea in litera dicitur, ꝙ ipſe deus eſt vltimus rerum finis, prout noſtræ rationis cognitionẽ excedit. Oportet igitur te cogitare quòd totum vniuerſum ex naturalibus, & ex ſupernaturalib. vnum quoddam ſit, & quòd deus vt finis naturalium eſt quidem vltimus finis nõ ſimpliciter, ſed reſpectu horum, vt autem eſt finis ſupernaturalium, ſic eſt ultimus totaliter finis rerum & ſic eſt obiectũ noſtræ beatitudinis, q̃ de ſupernaturalium numero eſt, & ſi non primũ, propter unionem perſonalem in uerbo, ſecundum tamẽ locum obtinere videtur.

330 Supra. q. 55. ar. 2. & 3. di. 23. q. 1. ar. 4. q. 3. ad 4. Et ue. q. 26. art. 3. ad. 9. & ui. q. 2. arti. 12. cor.

lib. 1. ca. 15. tomo 1.

¶ *Super quæſtionis ſexageſimæſecundę Artic. tertium.*

IN art. 3. eiuſdem q. in reſpoſione ad primum aduerte, quòd Author reddit rationem indigētiæ habitus naturalis in intellectu ex indigentia ſpecierum intelligibiliū ad intelligendum, nō quod putet habitum naturalē in intellectu, q' vocatur intellectus principiorum, eſſe idem quod ſpecies intelligibiles vt patet ex ſupra dictis. ſed q̄m intellectū egere ſpeciebus intelligibilib. ad hoc vt intelligat, eſt intellectum non eſſe per ſeipſum in actu, ita quod poſſit abſq; ſuperaddita qualitate exire in actum intelligendi. Et ex hoc habetur, q̄ per ſuam eſſentiam nō pōt vim habitus naturalis habere & experimur in nobis aliquem naturalem habitū ad intelligendum habere, reſpectu. ſ. principiorum eam in ſpeculatiuis, quam in practicis: optime ſequitur q̄ oportet in intellectu ponere aliquem habitum naturalem quaſi diceret, reſpectu finis naturalis oportet ponere aut habitus naturales, aut potentias ſupplētes vices habituum: ſed in intellectu nō pōt poni quod potentia ſuppleat vicem habitus. quod ex hoc manifeſtū ſit, quia. ſ. ex ſe eſt adeo in potētia vt egeat aduentitia ſpecie intelligibili, ſi debet intelligere. ergo oportet in eo apponere naturalē habitū. In voluntate aūt ipſa potētia vices naturalis habitus optime ꝑbet, quia naturaliter ex ſeipſa inclinatur ad tēdendum in finem naturalem, & eſt ſecundum ſe appetitus naturaliter coaptatus, ſeu conformis hmōi fini &c. ideo nō oportet in ea ponere naturaliter habitus: ſecus autē eſt reſpectu ſupnaturalis finis, vt patet in litera. Quid ſit autem iſta conformitas appetitus ad finem, cū de charitate tractabitur, patebit, ſicut etiā de actu ſpei. Nunc. n. in vniuerſali ſermo eſt. Pro nunc tamen cogita Notitie, amicorū voluntates eſſe habitualiter confor-

F mes ꝑ idem velle, & idem nolle habitualiter. i. per habitus ad hoc inclinantes, quos conſtat eſſe amores.

¶ In reſponſione ad 2m eiuſdem art. & quæſtionis nota, q̄ tā fides quàm ſpes acquiſita eſt duplex. Vna reſpectu eorū quæ ſub ordine creaturæ, ſeu naturali cadunt. Altera eſt reſpectu ſupnaturalium. ſ. q̄ Deus eſt trinus, & incarnatus, & aliorum hmōi. Et licet author in litera nō expreſſe loquatur niſi de fide & ſpe acqſitis, reſpectu eorum quæ ſunt in poteſtate humana & eas excludat à numero virtutum, ſi tñ attēdatur ratio, videbitur q̄ eadem ratione nec fides, nec ſpes acquiſitæ reſpectu ſupernaturalium, ſunt virtutes. Si. n. aduertas, q̄ obiectū, habitum, & actum proportionaliter ſibiinuicē reſpōdere oportet, ac per hoc obiecto ſupnaturali nec actus, nec habitus naturalis proportionatus eſt, & quod virtutes oportet eſſe non qualeſcūq; habitus, ſed diſpoſitiones perfectas ad optimū, tendentes actus proportionatos obiecto, cōſequēs eſſe videbis q̄ fides, & ſpes acqſitæ reſpectu ſupernaturalium, multo minꝰ ſunt virtutes, quā fides & ſpes acquiſitæ reſpectu eorum quæ ſunt in poteſtate humana. Si enim fides, & ſpes acqſitæ reſpectu poſſibilium noſtrorum, deficiunt à ratione virtutis, quia non ſunt proportionatæ obiectis, quia ſunt de inuiſib. non vidēdo & de poſſibilibus habēt non habēdo, vt in litera dicitur & bene, quanto magis fides, & ſpes acquiſitæ de credibilibus & ſperandis ſupernaturaliter deficiunt à ratione virtutis propter improportionem maiorē. quia. ſ. ad ſupernaturalia ordinant ſecundū vires naturales. Quod enim hic ſit improportio, patet. Quod maior vero, declaratur ex eo, q̄ plus deficit actus ſecundum vires naturę à perfectione debēta ad proportionem tanti obiecti, quam actus fidei de humanis a viſione eorum, hi enim ſunt noſtri ordinis, & per virtutes

q. 25. arti. 1. & 2.

q. 63. ar. 1. & clarius 1. 2. q. 13. art. 7.

33 t

1. 2. prol & q. 17. arti. 6. Et 3. diſ. 23. q. 1. art. 5. & diſt. 26. q. 2. art. 3. q. 1. Et vir. q. 1. ar. 5. ad 12. & ar. 12. c. fi. & ad 10. & t. cor. c 3. le. 1. fi. & lec. 4. fi.

a tic. 1. huius

lium virtutum requiritur ordinata affectio: omnis autem affectionis radix, & principium eſt amor, vt* ſupra dictū eſt. Si autem intelligatur de amore charitatis, nō datur per hoc intelligi, quod quælibet alia virtus eſſentialiter ſit charitas: ſed quod omnes aliæ virtutes aliqualiter à charitate dependeant: vt* infra patebit.

Articvlvs III.

Vtrum cōuenienter fides, ſpes, & charitas ponantur virtutes theologicæ.

AD TERTIVM ſic ꝓcedit. Videtur quòd inconuenienter ponantur tres virtutes theologicæ, fides, ſpes, & charitas. Virtutes. n. theologicę ſe habēt in ordine ad beatitudinē diuinam, ſicut inclinatio naturæ ad finem connaturalem, ſed inter virtutes ordinatas ad finem cōnaturalem ponitur vna ſola virtus naturalis. ſ. intellectus principiorū. ergo debet poni vna ſola virtus theologica.

¶ 2 præt. Thelogicæ virtutes ſunt perfectiores virtutib. intellectualibus & moralibus, ſed inter intellectuales virtutes fides nō ponitur, ſed eſt aliquid minus virtute, cum ſit cognitio imperfecta. ſimiliter etiā inter virtutes morales nō ponit ſpes, ſed eſt aliqd minus virtute, cū ſit paſſio: ergo multo minꝰ debēt poni virtutes theologicæ.

¶ 3 præt. Virtutes theologicę ordinant animā hoīs ad Deum, ſed ad Deum non poteſt anima hominis ordinari niſi per intellectiuā partem, in qua eſt intellectus & volūtas. ergo debēt eſſe niſi duæ virtutes theologicæ, vna quæ perficiat intellectum, alia quæ perficiāt voluntatem.

SED CONTRA eſt q̄ Apoſtolus dicit 1. ad Cor. 13. Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hæc.

RESPONDEO Dicendū, q̄ ſicut ſupra dictū, ē virtutes theologicę hoc modo ordinant hominem ad beatitudinē ſupernaturalem, ſicut per naturalem inclinationem ordinatur homo in finē ſibi connaturalem: hoc autem cōtingit ſecundum duo. Primo quidem, ſecundum rationem vel intellectum, inquantum cōtinet prima principia vniuerſalia cognita nobis per naturale lumen intellectus ex quibus procedit ratio tā in ſpeculandis, quàm in agendis. Secundo, per rectitudinē voluntatis naturaliter tendentis in bonū rationis. Sed hæc duo deficiūt ab ordine beatitudinis ſupernatura-

G lis ſecundū illud 1. ad Cor. 2. Oculus non vidit, & auris nō audiuit, & in cor hominis non aſcendit, q̄ præparauit Deus diligentibus ſe: vnde oportuit quòd quantum ad vtrumque aliquid homini ſupernaturaliter adderetur ad ordinandū ipſum in finem ſupernaturalē. Et primo quidem, quātum ad intellectum adduntur homini quædam principia ſupernaturalia, quę diuino lumine capiuntur, & hæc ſunt credibilia, de quibus eſt fides

H Secundo vero eſt voluntas, quæ ordinatur in illum finem, & quantum ad motum intentionis in ipſum tendentem ſicut in id quod ē poſſibile conſequi, quod pertinet ad ſpem; & quantum ad vnionem quandam ſpiritualem per quam quodammodo trāsformatur in illum finem, quod fit ꝑ charitatem. Appetitus enim vniuſcuiuſque rei naturaliter mouetur & tendit in finem ſibi cōnaturalem, & iſte motus prouenit ex quadam conformitate rei ad ſuū finem.

I AD PRIMVM ergo dicendū, quod intellectus indiget ſpecieb. intelligibilib. per quas intelligat: & ideo oportet quòd in eo ponatur aliquis habitus naturalis ſuperadditus potentiæ. Sed ipſa natura voluntatis ſufficit ad naturalem ordinem in finem, ſiue quantum ad intentionem finis, ſiue quantum ad cōformitatem ad ipſum: ſed in ordine ad ea quæ ſupernaturam ſunt, ad nihil horum ſufficit natura potentiæ: & ideo oportet fieri ſuperadditionem habi-

K tus ſupnaturalis quātū ad vtrūq;.

AD SECVNDVM Dicendū, q̄ fides, & ſpes, imperfectionem quādam important: quia fides eſt de his q̄ nō videntur, & ſpes de his q̄ non habentur: vnde habere fidem & ſpem de his quæ ſubduntur humanæ poteſtati, deficit à ratione virtutis, ſed habere fidem & ſpem de his quæ ſunt ſupra facultatem naturæ humanæ, excedit omnem

tem creaturā pōt mens noſtra perfici de his illi aūt ſunt diuerſorum ordinum.Creatur ilis & ſupernaturalis, & non niſi per deum infundentē pōt mens proportionate perfici de illis. Vnde vt in litera dr̄,fides & ſpes infoſæ habēt ꝙ ſiot virtutes ex eo,ꝙ ſunt diuini ordinis eſſentialiter, & non ſolum quantū ad materiam ex hoc .n. habēt ꝙ actus ꝓportionatos obiectis eliciunt efficaces ad coniungendum obiectis,& quamuis impfectionem euidentiæ habeant, iuſtū tñ eſt. vt quod infirmū eſt Dei,fortius ſit hominibus. Ex hoc aūt habes ſolutionē tractatorum a Scoto in 3. di.tertij ſententiarū, habes.n.ꝙ ad theologicam uirtutem, niſi æquiuoce loquamur exigitur qđ ſit diuini ſeu ſupernaturalis ordinis eſſentialiter,

321
a. 2.q.2.art. 7.& q.17.ar. 7. & 8.Et 3. diſt.23. q.2. ar.5. & uir. q.4.ar.3.

& oportet haberi ſola infuſione diuina, vt etiā in primo art.dictum eſt.Habes quoque ꝙ aliud ē loq de habitu theologico,& aliud de virtute theologica nā habitꝰ theologicos in nobis acquiſitos dari,vt habitū ſcientiæ imperfectæ, qualis eſt theologica noſtra, q̄ ineuidens eſt,& opinionis,& fidei,& dilectionis,& ſpei,nō negamus: virtutes autē theologicas acquiſitas dari negamus.Et e in promptu cā ē, qa imꝓportionata ſunt acquiſita oīa ad actus infallibiliter rectos & proportionatos ſupnaturalibus,vt patet ex dictis.

lib.1.c.37.a med. illius tom.3.

q.15.art.2.

q.40.

D. 1577. ¶Super quæſtionis ſexageſimæ ſecundæ Arti. quartum.

IN ar 4.eiuſdem 62. q. nota, ꝙ habitus virtutum theologicarū ſimul infundi, pōt intelligi dupliciter. Vno mō ſic, ꝙ quādocunque infundit vna, infundātur tunc omnes. Et hoc eſt manifeſte falſum, q̄a quotid e fidelib.pœnitentibus infunditur habitus charitatis, & non fidei, neque ſpei.Alio modo,vt quandocunque infunditur vna, infundatur vel infuſa ſit alia. & hoc non ſaluat ueritatem literę,quia non ſaluat ſimultatem infuſionis.Nec eſt uerum,quia ſi baptizetur adultus in peccato fornicationis perſeuerās,ſuſcipit fidei ſpeiquę habitus,ſuſcipiēdo characterē,& eſt uere fidelis,& tñ nec ſuſcepit,nec ſuſcipit charitatē.hoc ergo modo intelligitur quiā

virtutem homini proportionatā, ſm̄ illud 1.Cor.1. Quod infirmū eſt Dei fortius eſt hominibus.

AD TERTIVM Dicēdū,ꝙ ad appetitū duo pertinent .ſ. motus in finē,& cōformatio ad finē,per amorē, & ſic oportet ꝙ in appetitu humano duæ virtutes theologicæ ponantur.ſ.ſpes, & charitas.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum fides ſit prior ſpe,& ſpes charitate.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̄ ꝙ non ſit hic ordo theologicarū virtutū ꝙ fides ſit prior ſpe,& ſpes prior charitate. Radix.n.eſt prior eo qđ eſt ex radice,ſed charitas eſt radix omniū virtutū,ſm̄ illud ad Ephe. 3.In charitate radicati& fundati. ergo charitas eſt prior alijs.

¶ 2 Præt. Aug.dicit in 1.de doct. Chriſt.* Non pōt aliquis diligere quod eſſe non crediderit,porro ſi credit & diligit,bene agendo efficit vt ēt ſperet.ergo vr̄ ꝙ fides ꝑcedat charitatē, & charitas ſpem.

¶ 3 Præt. Amor eſt principiū oīs affectionis,vt ſupra dictū eſt:* ſed ſpes nominat quādam affectionē. eſt.n.quædam paſsio,vt ſupra dictum eſt: † ergo charitas quæ eſt amor,eſt prior ſpe.

SED CONTRA eſt,ordo quo Apoſtolus iſta enumerat, dicens. Nunc autem manent fides ſpes, & charitas.

RESPONDEO Dicendū, ꝙ duplex eſt d ordo .ſ. generationis,& perfectionis.Ordine quidē generationis quo materia ē prior forma,& imperfectum perfecto, in vno & eodē fides præcedit ſpē & ſpes charitatem ſecundū actus nam habitus ſimul infunduntur. Non.n.pōt in aliqd motus appetitiuus tendere vel ſperando, vel amando,niſi qđ eſt apprehenſum ſenſu,aut intellectu: per fidē aūt apprehēdit intellectus ea quæ ſperat & amat:vnde oportet ꝙ ordine generationis fides ꝑcedat ſpē & charitatem. Similiter autem ex hoc homo aliquid amat, ꝙ apprehendit illud vt bonum ſuum, per hoc autē ꝙ homo aliquo ſperat ſe bonū cōſequi poſſe, reputat ipſum in quo ſpem habet quoddā bonū ſuū, vnde ex hoc ipſo ꝙ homo ſperat de aliquo procedit ad amandum ipſum,& ſic ordine generationis ſm̄ actus ſpes ꝓcedit

B charitatē. Ordine vero perfectionis charitas pręcedit fidem & ſpē, eo ꝙ tam fides,quàm ſpes p charitatē formatur, & perfectionem virtutis acquirit.ſic.n.charitas d ē mater omniū virtutum & radix, inquātum eſt omnium virtutum forma.vt infra dicetur.*

Et p hoc patet rn̄ſio ad primū.

AD SECVNDVM Dicendum, qđ Aug.loquitur de ſpe,qua quis ſperat ex meritis iam habitis,ſe ad beatitudinem peruēturum, quod eſt ſpei formatæ,quę ſequitur charitatem pōt autem aliquis ſperare

C antequam habeat charitatem,nō ex meritis quæ iam habet,ſed quę ſperat ſe habiturum.

AD TERTIVM dicendum,ꝙ ſicut ſupra dictū eſt* cū de paſsionibus ageretur,ſpes reſpicit duo, vnum quidē ſicut principale obiectū.ſ.bonū qđ ſperatur,& reſpectu huius ſemper amor præcedit ſpē:nunquam.n. ſperatur aliquod bonum,niſi deſideratum & amatum. Reſpicit etiam ſpes illum,à quo ſe ſperāt poſſe conſeq bonū, & reſpectu huius primo quidem

D ſpes præcedit amorem quāuis poſtea ex ipſo amore ſpes augeatur. per hoc.n.ꝙ aliquis reputat p aliquē ſe poſſe cōſequi aliquod bonū,incipit amare ipſum,& ex hoc ipſo quod ipſum amat,poſtea fortius de eo ſperat.

QVAESTIO LXIII.

De cauſa virtutum,in quatuor articulos diuiſa.

1 DEINDE cōſiderandū eſt de cauſa virtutū.

Et circa hoc quærun tur quatuor.

¶Primo, Vtrum virtus ſit in nobis à natura.

¶Secūdo, Vtrū aliqua virtus cau

A eſt ex parte infundentis,& rōne infuſionis:quamuis ex diſpoſitione recepiui vel quia perdidit vnā,& non alias, vel eſt indiſpoſitus ad vnam,& non alias,oppoſitum contingat.Et hic ſenſus eſt formalis & verus:formalis quidem,quia infuſionē, vt infuſio eſt,indicat.Verus aūt quia quantū eſt ex parte infuſionis, ſimul oēs infundūtur,& caſus obſtātes ex parte recepti ui ꝑ accidēs eueniūt accidit.n ꝙ hic q baptizatꝰ,ſit indiſpoſitus ad charitatē:& ſimiliter ꝙ hic baptizatus cadat a charitate quā ſimul cum fide & ſpe ſuſcipit.

¶In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli habes, ꝙ ſpes ꝑcedit ordine generationis charitatem, vt actus vtriuſq; reſpicit Deum,cui ſpes innitit, & quē charitas amat,quamuis ſubſequatur ēt hoc ordine charitatem, ut actus utriuſq; reſpicit futurā beatudinē q̄ obiectiue eſt Deus ipſe:q̄ beatitudinem ſpes reſpicit ut bonum ſperatum, & charitas ut amatum. Et quia uirtutes iſtæ ordinant.ſ. ſuos actus, vt reſpiciunt Deum,ideo dictum eſt in corpore articuli, ꝙ.ſ.ordine originis ſpes præcedit charitatem.

D.396.

q.65.ar.5.& 2.2.q.2. 23. ar.8.

q.140.ar.7.

¶Super quæſtionis ſexageſimæ tertiæ Articul. primum.

IN corpore primi articuli q.63. nota, ꝙ illud uerbum literæ. Principia naturaliter cognita ſunt ſeminaria uirtutū pōt dupliciter exponi .ſ. ſimpliciter, uel accōmode. Si.n.interpretentur ſecundum diſtributionem accommodam, clarum eſt ꝙ principia conſummata dicuntur ſeminaria cæterarum uirtutum, ſicut cælum dicitur cōtinere omnia corpora.Si autem intelligantur ſimpliciter.ſ.quòd ſint ſeminaria omnium ſimpliciter uirtutū, tunc ſumuntur principia ſecundum naturalem eorum inchoationē in anima, & ſic conſtat quòd ſunt ſeminaria omnium uirtutū intellectualium & moralium,quamuis diuerſimode:quia intellectus ſunt inchoationes, ſcientiæ autem & reliquarū ſunt actiua principia mediate uel immediate,ut patet,ſemen namque & inchoationis,& principij rationem habet.

¶In

ſetur in nobis ex aſſuetudine operum. F

¶Tertio, Vtrum al'quæ virtutes morales ſint in nobis per infuſionem.

¶Quarto, Vtrum virtus, quam acquirimus ex aſſuetudine operum, ſit eiuſdem ſpeciei cum virtute infuſa.

ARTICVLVS I.

Vtrū virtus inſit nobis à natura.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr q virtus ſit i nobis à natura. Dicit.n Dam.in 3.lib. G Naturales ſunt virtutes, & æqualiter inſunt omnibus. Et Antonius dicit in ſerm.ad Monachos. Si naturā volūtas mutauerit puerſitas eſt ſi cōditio ſeruet, virtus eſt. Et Matt.4.ſup illud, Circuibat Ieſus &c. dicit gloſ. Docet naturales virtutes. ſ. iuſtitiā, caſtitatē, humilitatē quas naturaliter habet homo.

¶2 Præt. Bonū virtutis eſt ſm rationē eſſe, vt ex dictis patet.* ſed id qđ eſt ſm rōnem, eſt hoī naturale, cum ratio ſit hominis natura. ergo virtus ineſt hoi à natura. H

¶3 Præt. Illud dr̄ eſſe nobis naturale, qđ nobis à natiuitate ineſt. ſed virtutes quibuſdam à natiuitate inſunt dicitur. Iob.31. Ab infantia creuit mecum miſeratio, & de vtero egreſſa eſt mecum: ergo virtus ineſt homini à natura.

SED CONTRA Id, quod ineſt homini à natura, eſt omnibus hominibus commune, & nō tollitur per peccatum: quia etiam in dæmonibus bona naturalia manent, vt Dio.* dicit in 4.ca. de di.no. ſed virtus non ineſt omnibus hominibus, & abijcitur per peccatum, ergo non ineſt omnibus hominibus, & abijcitur per peccatum, ergo non ineſt homini à natura. I

RESPON. Dicendum, q circa formas corporales, aliqui dixerūt, quòd ſunt totaliter ab intrinſeco, ſicut ponentes lationem formarum: aliqui verò q totaliter ſint ab extrinſeco, ſicut ponētes, formas corporales eſſe ab aliqua cauſa ſeparata: aliqui vero quòd partim ſint ab intrinſeco, inquantum, ſcilicet præexiſtunt in materia in potentia, & partim ab extrinſeco, inquantum. ſ. reducuntur ad actum per agēs. Ita etiam circa ſcientias & virtutes aliqui quidē poſuerūt eas totaliter eſſe ab intrinſeco, ita. ſ. q omnes virtutes & ſcientiæ naturaliter præexiſtūt in anima, ſed per diſciplinam & exercitium impedimenta ſcientię & virtutis tollūtur, quæ adueniūt animę ex corporis grauitate, ſicut cum ferrum clarificatur p elimationem, & hæc fuit opinio Platonicorum. Alij verò dixerūt, quòd ſunt totaliter ab extrinſeco. i. ex influentia intelligentiæ agentis, vt ponit Auicen. Alij verò dixerunt, quòd ſecundum aptitudinem, ſcientiæ & virtutes ſunt in nobis à natura, non autem ſecundum perfectionem, vt Philoſophus dicit in 2. Ethic.* & hoc virtus eſt. Ad cuius manifeſtationem oportet conſiderare, quòd aliquid dicitur alicui homini naturale dupliciter. Vno modo ex natura ſpeciei, alio modo ex natura indiuidui. at quia vnumquodque habet ſpeciem ſecundum ſuam formā, indiuiduatur verò ſecundum materiam, forma verò hominis eſt anima rationalis, materia verò corpus, ideo id quod cōuenit homini ſm animam rationalem, eſt ei naturale ſecundum rationem ſpeciei. id verò quod eſt ei naturale ſecūdum determinatam corporis complexionem eſt ei naturale ſecundum naturam indiuidui. Quod enim eſt naturale homini ex parte corporis ſecundum H ſpeciem quodāmodo refertur ad animam, inquātum. ſ. tale corpus eſt tali animæ proportionatum: vtroque autem modo virtus eſt homini naturalis ſecundum quandam inchoationem: ſecundum quidem naturam ſpeciei inquantum in ratione hominis inſunt naturaliter quædam principia naturaliter cognita tam ſcibilium, quā agendorum, quæ ſunt quędam ſeminaria intellectualium virtutum & moralium, & inquantum in voluntate ineſt quidam naturalis appetitus boni, quod eſt ſecundum I rationem. Secundum verò naturam indiuidui, inquantum ex corporis diſpoſitione, aliqui ſunt diſpoſiti vel melius, vel peius ad quaſdam virtutes, prout ſcilicet vires quædam ſenſitiuæ actus ſunt quarundam partium corporis, ex quarundam diſpoſitione adiuuantur, vel impediuntur huiuſmodi vires in ſuis actibus, & per conſequens uires rationales, quibus huiuſmodi ſenſitiuæ vires deſeruiunt: & ſecundum hoc vnus homo habet naturalem aptitudinem ad ſcientiam, alius ad fortitudinem, alius ad temperantiam, & his modis tam virtutes intellectuales, K quàm morales ſecundum quandam aptitudinis inchoationem ſunt in nobis à natura; non autem conſummatio earum: quia natura determinatur ad vnum. Conſummatio autem huiuſmodi virtutum non eſt ſecundum vnum modum actionis, ſed diuerſimode ſecundum diuerſas materias, in quibus virtutes operantur, & ſecundum diuerſas circunſtantias. Sic ergo patet, quòd virtutes in nobis ſunt à natura ſecundum aptitudinem & inchoationem, non autem ſecundum perfectionem, præter virtutes theologicas, quæ ſunt totaliter ab extrinſeco.

Et per hoc patet reſpōſio ad obiecta. Nā primę duæ

¶In eodem art.1. eiuſdem q.63. dubium occurrit de cā reddita in litera, quare conſummatio virtutum non eſt à natura, quia natura eſt determinata ad vnum: conſummatio aūt virtutum non eſt ſecundum vnum modum actionis, ſed diuerſimode ſm diuerſas materias in quibus virtutes operantur, & ſm diuerſas circunſtantias. dubium inquā eſt non de arte, & virtutibus moralibus, ſed de intellectu & ſcientia tā nempe arte, quā virtus moralis principium eſt actus diuerſimode ſe habentis ad diuerſa, vel materias, vel circunſtantias. Temperātia. n. principium eſt concupiſcendi aliter potum, aliter cibum, aliter tunc, aliter poſt &c. & hoc ex parte agētis, nam ex parte paſſi etiam naturaliter, & aliter efficit, propterea in litera notanter dicitur, ſm vnum modum actionis. Actio. n. ex parte agentis ſe tenet, ſed quopacto intellectus principiorum, & ſimiliter ſciētia aliqua diuerſimode agit ſecundum diuerſas materias, aut circūſtātias, non apparet. nam intellectus tā in ſpeculatiuis, quam practicis vno modo operatur. ſ. cognitis terminis ſolo naturali lumine: qualibet autē ſcientia demonſtrando ex vno primo modo, vnam tantum materiam circa quā verſatur, habet. Et rurſus in angelis tam intellectus, quam ſcientia a natura etiam ſecundum cōſummationē exiſtēs, manifeſtat q neutri diſſonāt a natura eſſe. ſ. cōſummationem: natura. n. eſt determinata ad vnū non ſolum in nobis, ſed in angelis & in deo. Ratio igitur literæ deficere videtur.

¶Ad hoc dicitur, q quia virtutum iſtarū. ſ. intellectus & ſcientiæ, actus in cōpoſitione conſiſtit, vt patet, & compoſitio ſecundum diuerſas materias diuerſimode a recto fit intellectu. Aliter enim cōponit ſciētia rem aliquam cum materia & motu & aliter ſiñ materia neceſſariis & ſimiliter intellectus aliter cōponit ens cū nō ente & aliter totū cū parte, aliter bonū, & aliter malū cum proſecutione & fuga: ideo cōſummatio iſtarū virtutum non eſt ſecundum vnum modum actionis, ſed diuerſimode, ſecundū diuerſas materias. Et quāuis unico generaliſſimo modo. ſ. componendo, & vna ſecundum rationē formalem materiam. ſ. obiecto, vnica virtus vtatur; cum vnitate, tñ horū ſtat diuerſitas ſpecialium modorū actionis ex parte agētis ſecundum diuerſas ſpāles materias vt patet ex dictis. Et quoniam in angelis eſt notitia euidens & principiorum, & conclusionum non componēdo, ſed ſicut nos intelligimus, quod quid eſt, prima operatione intellect⁹: iō in eis nō eſt habitus nec principiorum, nec cōcluſionum ſuperadditus ſpeciebus intelligibilib. Et quoniam ſpecies intelligibiles poſſunt eſſe à natura, conſequens eſt, quod in eis habitus intellectualis pōteſt eſſe naturalis & ſecundum cōſummationem, in nobis autem non.

323
Supra q. 51. art.1. Et 2.2. q.47. art.15. Et 3. diſt.33. q.1. arti.2. q.2. Et vir. q.1. artic. 8. Et Gal. 5. lec.5. Et 6. Eth. lec.1.

Dam. lib.3. Orth. fid. ca.14. nō proc. a fine.

Gloſa interline. lib.

*q.55. art.4. ad 2.

Par 4. paulo a medio.

D.642.

Circa libr. princi. to.5.

D.731.

¶Super

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæ tertiæ Articul. ſecũdum.

IN ar. 2. eiuſdem q. 63. aduerte, q̃ licet prima facie author videatur diminuius, quia ad concluſionem vniuerſalem, ſcilicet de oĩbus virtutibus particularem rationem, ſ. habentem locũ in practicis tãtum inducit, dum ex hoc q̃ virtutes humanę ad bonum modificatũ regula rõnis humanæ ordinãt, oſtendit eas ab actibus humanis ĩ poteſtate rõnis exiſtentibus cauſari. In practicis .n. virtutibus conſtat bonum earum regulandum humana ratione. In ſpeculatiuis autẽ bonum attenditur ſ͠m conformitatem ad rem quia bonum et rum eſt verum, quod conſtat ab eo q̃ res eſt vel non eſt pendere, & ſic mediũ nõ vſ adęquare cõcluſionẽ. Licet inquã ſic appareat profundius tñ ſi ſpeculati fuerimus, inueniemus medium adæquare concluſionẽ. Nã ſcientiæ actus in quo eius bonitas conſiſtit, examinatẽ à rõne humana in principiis, & actus intellectus principiorum à principio humanæ rõnis ẽt qđ vocatẽ lumẽ intellectus agẽtis in quo eſt ſtatus. Et ſicut actus cognoſcẽdi verum dependet à duobus, ſcilicet à cognoſcẽte, & cognito, ita nõ incõuenit habere duas menſuras, alterã hinc alterã inde. Rurſus, q̃ 2 rõ veri, vt patet in quarto. Meta. cõſiſtit in ens eſſe, & hoc niſi in dicere, accipere cognoſcere &c. inuenitẽ conſequẽs eſt vt verum ipſum in vnoquoq; dicẽte, accipiẽte, cognoſcẽte ſ͠m propriĳ luminis facultatem dicatur, accipiatur, ſeu cognoſcatur, Et ſic ex parte dicentis, ſeu ſcientis à propria ratione menſuretur, Et qm̃ nũc eſt quæſtio de cauſa virtutũ ex parte habentis ipſas, qm̃ eſt quæſtio,

524
Supr. q. 51. art. 2. & 3. & in q. 65. art. 2. cor. & q. 92. art. 1. ad 1. Et 2. diſt. 44 q. 2. ar. 1. ad 6. Et 3. diſt. 33. q. 1. art. 2. q. 2. Et virt. q. 1. ar. 2ic. 9.
*In lib. ſent. quæ ſunt ex Augu. deter præ. c. 106. tom. 3.
ar. 4.
q. 51. art. 2. & 3. & q. 55. artic. 4.
cap. 3. & 4. tomo 6.
q. 19. arti. 4.

rationes procedunt ſecũdũ quod ſeminaria uirtutum inſunt nobis à natura inquantũ rõnales ſumus. Tertia uero ratio procedit ſecundum quod ex naturali diſpoſitione corporis, quam habet ex natiuitate, vnus habet aptitudinem ad miſerendũ, alius ad aliam virtutẽ.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliqua virtus cauſetur in nobis ex aſſuetudine operum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur q̃ virtutes in nobis cauſari nõ poſſint ex aſſuetudine operũ, quia ſup illud Rom. 14. Omne quod nõ eſt ex fide, peccatum eſt dicit gl. Aug *Omnis infideliũ vita peccatum eſt, & nihil eſt bonũ ſine ſummo, bono: vbi deeſt cognitio veritatis falſa eſt virtus, etiã in optimis moribus: ſed fides non poteſt acquiri ex operibus, ſed cauſatur in nobis à Deo, ſecundum illud Epheſi. 2. Gratia eſtis ſaluati p fidem. ergo C nulla virtus poteſt in nobis acquiri ex aſſuetudine operum.

¶ 2 Præt. Peccatum cum cõtrarietur virtuti, nõ compatitur ſecum virtutem, ſed homo non poteſt vitare peccatum niſi per gratiã Dei, ſ͠m illud Sap. 8. Didici q̃ non poſſum eſſe aliter cõtinẽs, niſi Deus dederit. ergo nec virtutes aliquæ poſſunt in nobis cauſari ex aſſuetudine operũ, ſed ſolũ dono Dei.

¶ 3 Præt. Actus qui ſunt ſine virtute, deficiunt à perfectione virtutis, ſed effectus non poteſt eſſe perfectior cauſa. ergo virtus non poteſt cauſari ex actibus præcedentibus virtutem.

SED CONTRA eſt, q̃ Dion. *dicit 4. cap. de Diu. no. q̃ bonũ eſt virtuoſius quãm malũ, ſed ex malis actibus cauſantur habitus uitiorum. ergo multo magis ex bonis actibus poſſunt cauſari habitus virtutum.

RESPON. Dicendum q̃ de generatione habituum ex actibus in generali* ſupra dictum eſt: nũc E autem ſpecialiter quantum ad uirtutem cõſiderandum eſt, q̃ ſicut ſupra dictũ eſt, virtus hominis perficit ipſum ad bonum, cum autem ratio boni conſiſtat in modo, ſpecie, & ordine, vt* Auguſt. dicit in libro de Natura boni, ſiue in numero, pondere, & mẽſura, vt dicitur Sap. 11. oportet, q̃ bonũ hominis ſecundum aliquam regulam cõſideretur, quæ quidem eſt duplex. ut* ſupra dictum eſt, ſcilicet, ratio humana, & lex diuina. Et quia lex

A diuina eſt ſuperior regula, ideo ad plura ſe extendit, ita q̃ quicquid regulatur ratione humana regulatur etiam lege diuina, ſed non cõuertitur. Virtus igitur hominis ordinata ad bonum, quod modificatur ſ͠m regulam rõnis humanæ, poteſt ex actib' humanis cauſari, inquantum huiuſmodi actus procedunt à ratione, ſub cuius poteſtate & regula tale bonum conſiſtit. Virtus verò ordinans hominem ad bonum, ſecundũ quod modificatur per legem diuinam, B & non per rationem humanã, nõ poteſt cauſari per actus humanos quorum principium eſt ratio, ſed cauſantur ſolum in nobis per operationem diuinam, & ideo huiuſmodi virtutem diffiniens * Aug. poſuit in diffinitione virtutis: Quam Deus in nobis, ſine nobis operatur. Et de huiuſmodi etiam virtute prima ratio procedit.

AD SECVNDVM dicendum, q̃ virtus diuinitus infuſa, maxime ſi in ſua perfectione conſideretur non compatitur ſecum aliqđ pec- C catum mortale, ſed uirtus humanitus acquiſita poteſt ſecum compati aliquem actum peccati, etiam mortalis: quia vſus habitus in nobis eſt noſtræ volũtati ſubiectus, vt* ſupra dictum eſt. Non autẽ per vnũ actum peccati corrumpitur habitus virtutis acquiſitæ: habitui enim non contrariatur directe actus, ſed habitus, & ideo licet ſine gratia homo non poſſit peccatũ mortale vitare, ita q̃ nũquã peccet mortaliter: nõ tamen impeditur quin poſſit habitum virtu- D tis acquirere, p quã à malis operibus abſtineat vt in pluribus, & p̃cipue ab his quæ ſunt ualde rationi contraria. Sunt etiam quædam peccata mortalia, quæ homo ſine gratia nullo modo poteſt uitare quæ ſcilicet directe opponuntur virtutibus theologicis, quæ ex dono gratię ſunt in nobis: hoc tamẽ infra manifeſtius fiet.

AD TERTIVM dicendum, q̃ ſicut* dictum eſt, Virtutum acquiſitarum præexiſtunt in nobis E quędã ſemina, ſiue principia ſ͠m naturam, quæ quidem principia ſunt nobiliora virtutibus eorum virtute acquiſitis: ſicut intellectus principiorum ſpeculabilium eſt nobilior ſcientia concluſionum: naturalis rectitudo rõnis eſt nobilior rectificatione appetitus, q̃ fit per participationẽ rõnis, q̃ qđẽ rectificatio pertinet ad virtutem moralẽ. Sic igitur actus humani in quantum procedunt ex altioribus principijs; poſſunt cauſare virtutes acquiſitas humanas.

an ea proprijs habẽtis actibus generentur, ideo author ſuppoſitis dependentijs, actuum ab obiectis, & commenſurationibus eorum ab illis, ex hoc quod ſunt ad bonum habentis, & conſequenter in aliquali numero, põdere, & menſura ipſius habentis, poſuit principium earum ex parte noſtri habere rationem regulæ numerantis, ponderãtis & commenſurãtis, vt ex hoc diſcerneremus, quę poſſunt ex noſtris actibus in nobis cauſari virtutes, & quæ non virtutes enim vt ſic, rationem boni rationalis habent, principalis habent, principium autem rationalis boni vt ſic, regula eſt: in ſeque uti tamen queſtione amplior erit de hoc ſermo.

¶ In reſponſione ad ſecundum eiuſdem articuli pro nũc tantũ modo nota, quod dupliciter Author ſaluat, quõ ſtant hæc duo ſimul, Hõ non poteſt vitarę peccatũ mortale ſine gratia, & homo poteſt habere virtutes ex aſſuetudine operum ſuorum, primo quia actus peccati mortalis ſtat cum virtute acquiſita, & hoc quo ad actus vitiorum contrariorum virtutibus acquiſitis. Secundo, quia ſunt aliqua peccata mortalia alterius ordinis a vitijs contrariis virtutibus acquiſitis, ea ſcilicet quæ cõtrariantur præceptis de actibus virtutum theologicarum. Ex hac enim doctrina iuncta reſponſioni ad primum, habes quid de virtutibus infidelium ſentiendum ſit: de hoc tamen latior erit ſermo in q. 65. art. 2.

¶ In reſponſione ad 3. eiuſdem artic. nota quomodo author nulli philoſophorum ſecundus, optime inuenit, in omnium genere virtutum nobilius ſemper eſſe generans: ita qđ

Libr. 2. de li. arb. ca. 18. & 19. tom. 1. in Pſal. 118. cõ. 26. tomo. 8.
q. 41. arti. 3. in argu. ſed contra.
D. 689.
art. 1. huius quæſt. & q. 51. artic. 1.

licet actus præcedẽtes habitum virtutis ſint ſecundũ ſe imperfecti, vt tñ ex altiori oriunt principio, generatiui ſũt virtutis.

F infuſis, v.g. ſi dixerint, quod non æque perfecte ſit per acquiſitas ſicut per infuſas, ita etiam hic, & ſic de alijs.

¶Præterea, Si non ponerentur virtutes morales infuſæ, ſequetur ꝙ baptizato puero, vel adulto quaſi neutrali ſecundum virtutem, vel vitium acquiſita, non ſufficiẽter prouiſum eſſet: quia perfectus eſſet reſpectu finis tantũ: ex quo nullam moralem infuſam aut acquiſitam haberet virtutem. Et ſic non poſſet ſequi operatio perfecta in appetitu inferiori, quia ipſo exiſtente imperfecto operatio non poteſt ſequi perfecta, ſequitur enim deteriorem partem, vt concluſio in ſyllogiſmo. Dicito ergo, ꝙ ſicut ex articulis fidei multa deducimus credẽda ex illis, (art. 1. huius q. & 51.) ita ex theologicis virtutibus reuelatis virtutes morales deducimus ponendas in aĩa, vt patet ex dictis. (q. 60. art. 3.) Ad rationes ergo in oppoſitũ dicitur, ꝙ neceſſitas ponendi has virtutes eſt ex fine originaliter oõ in ſe, ſed in his quę ſunt pp ſe: oportet.n. animã diuine ſe habentẽ ad finem, diuinæ quoque ſe habere ad ea quæ ſunt ad finem, ſi proportionata omnia eſſe debent. Oportet etiam ponere eaſdem propter modũ ſeu medium: nam ſicut in virtutibus acquiſitis ſyndereſis nõ ponit medium niſi mediante prudentia, & morales appetitiuæ medium illud exequuntur, ita in

I infuſis fides finem vltimum firmans, & largiens mediante prudentia infuſa medium moralibus infuſis imponit, & illas oportet medium illud habilitare. Fides ergo medium non dat niſi remote: prudentia autem infuſa proxime. oportet autem Dei opera perfecta eſſe, & vt prima & proxima habeãtur principia. Ex parte quoque obiecti oportet eaſdem ponere, quia aliud eſt loqui de obiecto formali, & aliud de materia virtutũ. Et licet per ſeptem illas virtutes perficiamur circa omnẽ materiam, non tamẽ circa omne obiectum formale, ideſt perficimur circa omne obiectum, ſed non ſecundum omnem rõnem formalẽ, vt patet ex dictis. Ad id aũt quod additur, quod virtutes morales acquiſitæ, vt imperantẽ charitate, ordinantur ad vltimum finem ſupernaturalem: reſpõdetur quod hoc verum eſt, ſed nõ ſufficit: quòd dupliciter patet. Primo, quia ad ipſum non ordinantur acquiſitæ, vt ad proportionatum ſecundum ſe, ſed ex parte ordinantis tantum: virtutes autem morales in

K fuſæ ordinantur, vt ſecundum ſe proportionatæ ad talem finem ſupernaturalem. Cum enim vtroque modo contingat aliquid ordinari ad ſupernaturalem finem, ille actus ordinatur in illum vt proportionatus ſecundum ſe, cuius proximus finis in illum ordinatur. Conſtat autem quòd bonum ſecũdũ regulam diuinam, quod eſt proprius finis moralis infuſæ, & bonum ſecundum humanã regulam, quod eſt proximus finis acquiſitæ, ita ſe habent quod hoc eſt humani, illud diuini ordinis, & conſequenter hoc ex alio tantum, illud etiam ex ſe habet, quòd ad Deum ſupernaturalem finem ordinetur. Secundo, quia vt ex ſupradictis patet, virtutes morales ordinantur à charitate ad Deum, vt res improportionatæ ipſi charitati, vtpote inferioris ordinis: oportet autem charitatem media habere ſui ordinis &c. Accidit ad hoc in cle-

de

¶ *Super quæſtionis ſexageſimætertiæ Articul. tertium,*

IN ar. 3. eiuſdẽ q. 63. dubiũ ex Scoto in tertio ſent. diſt. 36. occurrit, negante has virtutes morales infuſas, non tamen ſoluente rationem ſancti Thomæ. Mouetur autem: quia ponere ipſas nec oportet ex parte finis, quia finis ſupernaturalis ſufficienter habetur in anima per virtutes theologicas: nec ex parte modi, vel medij: quia fides modũ dat operandi inferioribus in ordine ad Deum, & charitas ordinat ad ipſum oĩa. Ex parte quoque obiecti poſſet ex ipſo Scot. argui ex 34. diſt eiuſdẽ tertij, vbi impugnat dona: quia quatuor virtutes cardinales, & tres theologicæ ſi pfectiſſime habeant, ſufficienter perficiunt animam noſtram reſpectu omnis obiecti pertinentis ad partem practicam eligibiliũ, refacile eſt deducere tam de obiecto naturali, q̃ ſupernaturali: tam de fine vltimo, quam de his quæ ſunt ad finem. Theologicæ nãque virtutes finem ſupernaturalem ſufficienter reſpiciunt, & ad ipſum ordinant actus ſuos, & aliarum virtutum.

325 Super. q. 51. art. 3. & q. 6. 55. art. 4. ad 6. & infra. q. 65. art. 2. Et 3. diſ. 33. q. 1. art. 2. q. 3. Et 4. diſt. 17. q. 1. art. 3. q. 1. col. Et virt. q. 1. artic. 10. *art. præce.

¶Sed vt oĩbus liqueat, ꝙ illas virtutes morales infuſas oportet in anima ponere præter theologicas, ex multis, capitibus oſtenditur. Primo ex ſupernaturalis perfectionis complemento: inchoatur enim in nobis ſupernaturalis perfectio per gratiam & virtutes theologicas: & niſi conſequerentur virtutes morales ſupernaturales perfectio ſupernaturalis incompleta remaneret, ſicut ſi perfectio naturalis haberet tantum primas virtutes circa finem ſcilicet, & non eas quæ ſunt ad finem. Secũdo ex proportione effectus ad cauſam: oportet enim oĩs cauſis naturalibus effectus naturales, & ſupernaturalibus ſupernaturales reſpõdere. ergo principijs ſupernaturalibus, qualia ſunt virtutes theologicæ, oportet aſſignare effect. ſupernaturales quales ſunt morales, ſicut naturalibus naturales. Et hæc eſt ratio literæ, & ex hac ratione habes, quòd huic principio ꝙ eſt charitas, non eſt proportionatus actus tẽperantiæ acquiſitæ, ſed infuſæ. Tertio ex parte obiecti, quia modus impoſitus in paſſionibus & operationibus ſecũdũ diuinam regulã, & impoſitus ſecundum humanã rationem, ſunt obiecta formaliter diſtincta, & vtrunque oportet habere, & primum ad infuſas, ſecũdum ad acquiſitas morales ſpectat: & hæc ratio tangitur in ſequenti articulo Quarto ex ordine ad finem, quia infuſæ ordinãt ad vitam diuinam, acquiſitæ ad humanã vt in eodem ſequẽti articulo patet. Et quàmuis Sco. nullã illarũ ſoluat, ac propterea nõ eſſet opus ampliori firmitate: vt tñ Scotiſtæ ex pprijs ſe cognoſcãt, vide ꝙ ſi rõ Sc. ex parte obiecti approbaretur, ſequeretur in primis, ꝙ nec theologicas virtutes oporteret ponere infuſas. Probatur, quia ad idẽ obiectũ pficiũt fides, ſpes, & charitas acquiſitæ de Deo, ad quod pficiũt infuſæ, & nihil creditur, nihil ſperatur, nihil amatur infuſis, ꝙ non acquiſitis, & quacũq; rõne ſoluent hoc, ſoluemus etiã de moralibus

ARTICVLVS III.

Vtrum aliquæ virtutes morales ſint nobis per infuſionem.

AD TERTIVM ſic pcedit. Videtur quòd præter virtutes theologicas nõ ſint aliæ virtutes nobis infuſæ à Deo. Ea enim q̃ poſſunt fieri à cauſis ſecundis, non fiunt immediate à Deo, niſi forte aliquando miraculoſe: qa vt Dionyſ. dicit Lex diuinitatis eſt vltima per media adducere, ſed virtutes intellectuales & morales poſſunt in nobis cauſari per noſtros actus, vt dictũ eſt. nõ ergo conuenienter cauſantur in nobis per infuſionem. G

¶2 Præter. In operibus Dei, multo minus eſt aliquid ſuperfluum, quàm in operibus naturæ: ſed ad ordinandum nos in bonum ſupernaturale ſufficiũt virtutes theologicæ. ergo non ſunt aliæ virtutes ſupernaturales, quas oporteat in nobis cauſari a Deo. H

¶3 Præ. Natura non facit p duo, quod poteſt facere per vnum, & multo minus Deus, ſed Deus inſeruit animæ noſtræ ſemina virtutum, vt dicit gloſ. Hæb. 1. ergo nõ oportet quòd alias virtutes in nobis per infuſionem cauſet.

SED CONTRA, eſt, quod dicitur Sap. 8. Sobrietatẽ & iuſtitiã docet, prudentiam & virtutem.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ oportet effectus eſſe ſuis cauſis & principijs proportionatos. Omnes autem virtutes tam intellectuales quam morales, quæ ex noſtris actibus acquiruntur, procedunt ex quibuſdam naturalibus principijs in nobis præexiſtẽtibus, vt ſupra dictum eſt, loco quorum naturalium principiorum conferuntur nobis à Deo virtutes theologicæ, quibus ordinamur ad finẽ ſupernaturalem, ſicut * ſupra dictum eſt. vnde oportet quod his etiam virtutibus theologicis proportionaliter reſpondeãt alij habitus diuinitus cauſati in nobis, qui ſic ſe habeãt ad virtutes theologicas, ſicut ſe habẽt virtutes morales & intellectuales ad principia naturalia virtutum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod aliquæ quidem virtutes morales & intellectuales poſſunt cauſari in nobis ex noſtris actibus, tamen illæ non ſunt proportionatę virtutibus theologicis, & ideo oportet alias eis proportionatas immediate à Deo cauſari.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ virtutes theologicæ ſufficienter nos

de ſum. Trin. & fid. cath.c.a.fidei catholicæ, authoritas decernens virtutes infundi in baptiſmo. & quia non dicit has vel illas virtutes. omnes quas theologi infundi in baptiſmo vnitas tenent, intellige.

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæ tertiæ Articul. quartum.

IN articulo quarto nihil addendum occurrit ſupradictis, niſi quod ex reſponſione ad tertium memor ſis colligere, ꝙ infuſio dupliciter ſe habet ad virtutes, ſcilicet ꝑ ſe, & ꝑ accidēs.
326
5.di.33.q.1. Nā virtutibus acquibi
artic. 2.q.4. libus ꝑ actus nřos ac-
Et 4. di.14. cidit infundi, quia ſi
q.1 art.3.ad infundantur, ordinā-
4.& diſ. 50. tur ad actum eundē
q.1.art.2.ad ſpecie, ad quem or-
4. Et ver.q. dinantur acquiſitæ,
1.art.10. ad ſicut oculi miraculó
7. 8. & 9.Et ſe dati. Virtutibus au
q.5.ar.4. co. tem non acquiſibilibus, cum ordinentur, ad actus diſtinctos ſpecie ab his, qui nati ſunt fieri ab acquiſitis, non accidit, ſed per ſe contingit infundi: ita quod ex natura ſua habent ꝙ vendicent ſibi infuſibilitatem. ꝓpterea in diffinitione virtutis ſumpta ab Auguſtino dicit, Quam Deus in nobis ſine nobis operatur. Et hoc ſcito applicare, cum tractatur, an vel quo modo infuſio variet ſpeciem rei infuſæ

ordinant in finē ſupernaturalem, ſ̄m quandā inchoationem, quantum ad ipſum Deum immediate, ſed oportet ꝙ per alias virtutes infuſas ꝑficiatur anima circa alias res, in ordine tamen ad Deum.

Ad tertium dicendū, ꝙ virtus illorum principiorum naturaliter inditorum, non ſe extendit vltra proportionē naturæ; & ideo in ordine ad finem ſupernaturalē indiget homo ꝑfici per alia principia ſuperaddita.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum virtus quam acquirimus ex operum aſſuetudine, ſit eiuſdem ſpeciei cum virtute infuſa.

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Vr̄ ꝙ virtutes infuſæ non ſint alterius ſpeciei virtutibus acquiſitis. Virtus.n. acquiſita, & virtus infuſa ſ̄m prædicta non videntur differre, niſi ſecundum ordnem ad vltimum finem, ſed habitus & actus humani non recipiunt ſpeciem ab vltimo fine, ſed à proximo. nō ergo virtutes morales vel intellectuales infuſę differunt ſpeciē ab acquiſitis.

¶ 2 Pręt. Habitus ꝑ actus cognoſcuntur: ſed idem eſt actus temperantię infuſæ & acquiſitæ, ſcilicet moderari concupiſcentias tactus. ergo non differunt ſpecie.

¶ 3 Pręt. Virtus acq̄ſita, & virtus infuſa differūt ſ̄m illud quod eſt immediate à Deo factū, & à creatura: ſed idē eſt ſpecie homo, quē Deus formauit, & quem generat natura: & oculus quem cęco nato dedit, & quem virtus formatiua cauſat. ergo videtur ꝙ eſt eadem ſpecie virtus acquiſita & infuſa.

Sed contra Quęlibet differentia in diffinitione poſita, mutata diuerſificat ſpeciem: ſed in diffinitione virtutis infuſæ ponitur, Quam Deus in nobis ſine nobis operatur
q.55. art.4. vt ſupra dictū eſt. ergo virtus acquiſita, cui hoc nō conuenit, non eſt eiuſdem ſpeciei cum infuſa.

Respondeo Dicendum, quòd dupliciter habitus diſtinguūtur ſpecie. Vno modo, ſicut prædictum
q.54.art.2. eſt, ſecundum ſpeciales & formales rationes obiectorum. Obiectum autem virtutis cuiuſlibet eſt bonum conſideratum in materia propria: ſicut temperantiæ obiectum eſt bonum delectabilium in concupiſcētijs tactus, cuius quidem obiecti formalis ratio eſt à ratione, quæ inſtituit modum in concupiſcentijs: materiale autem eſt id quod eſt ex parte concupiſcentiarum. Manifeſtum eſt autem, quod alterius rationis eſt modus, qui imponitur in hmōi concupiſcentijs ſecundum regulam rationis humanæ, & ſ̄m regulam diuinam puta in ſumptione ciborum ratione humana modus ſtatuitur, vt non noceat valetudini corporis, nec impediat rationis actum. Secundum autem regulam legis diuinæ requiritur, ꝙ homo caſtiget corpus ſuum, & in ſeruitutem redigat per abſtinentiā cibi & potus, & aliorum huiuſmodi. vnde manifeſtū eſt ꝙ tēperantia infuſa & acquiſita differūt ſpecie: & eadem ratio eſt de alijs virtutibus. Alio modo habitus diſtinguūtur ſpecie ſ̄m ea, ad quæ ordinantur. Non.n. eſt eadem ſpē ſanitas hominis & equi, ꝓp diuerſas naturas, ad quas ordinantur. Et eodem mō dicit* Philoſophus in 3. Polit. ꝙ diuerſæ ex capi.3.ha
ſunt virtutes ciuium, ſ̄m quod bene ſe habent ad diuer betur to.5.
ſas politias. Et per hunc etiam modum differūt ſpecie virtutes morales infuſæ, per quas homines bene ſe habent in ordine ad hoc, quòd ſint ciues ſanctorum D.1111.
& domeſtici Dei: & aliæ virtutes acquiſitæ, ſecundum 1180.
quas homo ſe bene habet in ordine ad res humanas.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ virtus infuſa & acquiſita non ſolum differunt ſecundum ordinem ad vltimum finem, ſed etiam ſecundum ordinem ad propria obiecta, vt* dictum eſt. In corp. art.

Ad secvndvm dicēdū, ꝙ alia rōne modificat cōcupiſcētias delectabiliū tactus tēperantia acq̄ſita, & temperātia infuſa, vt* dictū eſt: vnde nō hn̄t eūdē actū. In corp. art.

Ad tertivm dicendum, ꝙ oculum cæci nati Deus fecit ad eundem actum, ad quem formantur alij oculi ſecundum naturam, & ideo fuit eiuſdem ſpeciei. & eadem ratio eſſet, ſi Deus vellet miraculoſe cauſare in homine d virtutes, quales acquiruntur ex actibus: ſed 1183.
ita non eſt in propoſito, vt* dictum eſt. D 205.
In corp. art.

QVAESTIO LXIIII.

De medio virtutum, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderādū eſt de ꝓprietatib⁹ virtutum. Et primo qdē de medio virtutū. Secundo, de connexione virtutum. Tertio, de ęqualitate earum. Quarto, de ipſarum duratione.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum virtutes morales ſint in medio.
¶ Secūdo, Vtrū medium virtutis ſit medium rei, vel rationis.
¶ Tertio, Vtrū intellectuales virtutes conſiſtant in medio.
¶ Quarto, Vtrum virtutes theologicæ conſiſtant in medio.

¶ Super quæſtionē ſexageſimam quartam.

IN titulo quæſtionis ſexageſimæ quartæ mox dubiū occurrit, quū conſiſtere in medio inter ꝓprietates virtutis cōputetur, cū expreſſe in 2. Ethico. ponatur in diffinitione virtutis moralis, q̄ in litera in argumētu in oppoſitum afferi, q̄uis non tota. Sed hoc facile ſoluitur a recolentibus, ꝙ ſępe proprietates notiores admittuntur in diffinitionibus, vt latētes differentiæ inſinuentur.

¶ Super quęſtionis ſexageſimæ quartę Articul. primū.

ARTICVLVS I.

Vtrum virtutes morales ſint in medio.

AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Vr̄, ꝙ virtus moralis nō conſiſtat in medio. Vltimū enim repugnat medij rōni; ſed de ratione virtutis eſt vltimū. dr̄.n. in 1.* de cęlo, quòd virtus eſt vltimum ꝑtentiæ. ergo virtus moralis non conſiſtit in medio.

¶ 2 Præt. Illud quod eſt maximū, non eſt mediū: ſed quædam virtutes morales tēdunt in aliqđ maximū: ſicut magnanimitas eſt circa maximos honores, & magnificentia circa maximos ſumptus, vt dr̄

IN titulo primi articuli aduerte, ꝙ virtutem conſiſtere in medio, contingit dupliciter, ſ. eſſentialiter, & cauſaliter. Secundum eſſentiā virtus eſt in medio, quæ 327
eſt in medio duorū Infr. artic. 4.
vitiorum: ſicut tēpe- ad 1. & 4. Et
rātia inter luxuriā & 2.2 q.17. ar.
inſenſibilitatem. Et 5. ad 2. & q.
hoc non conuenit 92. ar. 1. cor.
omni virtuti, quia Et di. 33. q.
non conuenit iuſti- 1. arti. 3. q. 1.
tiæ, vt patet in 3. Et virt. q. 1.
Ethic. & de tali me- art. 13 Et 2.
dio non eſt hic q̄ſtio: Ethic. lec. 7.
ſecundum vero effe- *libr. 1 tex.
ctum dicitur eſſe vir 116. tom. 2.

tio autem nõ & ſubtiliter dixit: quia cum habitudo ad rationẽ conſtituat virtutis obiectum, & diuerſa habitudo diuerſum obiectum, paſſio quæ ſecundum ſe importat aliquid abducens à ratione, importat aliquid ex eo virtute ad conſonam reddendam ipſam rationi, & ſecundum diuerſas proprij obiecti materias diuerſimode ad rationem ſe habere poteſt, & ſic diuerſa virtutum obiecta conſtituet. Operatio autem quia ſecundum ſe rationi non repugnat ſecundum omnẽ ſui obiecti materiam, eodem modo ad rationem ſe habet. Tertiam autem, quia hic habes quaſi exceptionem ab illa maxima, Magis, & minus non variant ſpeciem: dico autẽ quaſi exceptionem, quia reuera non eſt exceptio, ſed per accidens magis & minus variant hic ſpeciem: quia per adiunctã eis diuerſam ſpecifice habitudinem ad rationem, vt in litera dicitur. Vltima autem, quia aurea eſt tota, & ſemper memoriæ mandanda: vnum tamen reſtat mirandum in hac materia, quare Ariſtoteles nullam virtutem moralem poſuit circa paſſionẽ triſtitiæ propriam illi, & tot circa delectationis paſſionem, ſi ſuſcepta eſſet hic prouincia aſſignandæ ſufficientiæ virtutum moralium, reddenda eſſet ratio: ſed quia nec author hoc ſuſcepit, nec ab Ariſt. modo exponitur, alteri loco reſeruetur.

li.4. ethi.ca. 6.tom. 5.

li.4. ethi.ca. 8.tom.5.

*li.2. ethi.c. 7.& lib.4. ethi. tom.5. D.815.

In cor.art.c. 4 par.4.inter princi.& medium.

nimitas in iraſcibili. Bonum vero hominis in ordine ad alium non videtur arduitatem habere, ſed accipitur vt abſolute ſumptum, prout eſt obiectum paſſionum cõcupiſcibilis: quod quidẽ bonum poteſt eſſe alicui delectabile ſecũdũ quod præbet ſe alteri, vel in his quæ ſerio fiunt, id eſt, in actionibus per rationem ordinatis ad debitum finem: vel in his quæ fiunt ludo, id eſt, in actionibus ordinatis ad delectationem tantum, quæ non eodem modo ſe habent ad rationem ſicut prima. In ſerijs autẽ ſe exhibet aliquis alteri dupliciter. Vno modo, vt delectabilem decẽtibus verbis, & factis: & hoc pertinet ad quandam virtutem quam* Ari. nominat amicitiam, & poteſt dici affabilitas. Alio modo præbet ſe aliquis alteri vt manifeſtũ, per dicta & facta: & hoc pertinet ad aliam virtutem, quam nominat veritatem. Manifeſtatio enim propinquius accedit ad rationem quam delectatio, & ſeria, quam iocoſa. vnde & circa delectationes ludorum eſt virtus, quam * Philoſophus eutrapeliam nominat. Sic igitur patet, quod ſecundum* Ariſtot. ſunt decem virtutes morales circa paſſiones, ſcilicet fortitudo temperantia, liberalitas, magnificentia, magnanimitas, philotimia, manſuetudo, amicitia, veritas, & eutrapelia. & diſtinguũtur ſecundum diuerſas materias, vel ſecundum diuerſas paſſiones, vel ſecundum diuerſa obiecta. Si igitur addatur iuſtitia, quæ eſt circa operationes, erunt omnes vndecim.

F G H

Ad primum ergo dicendum, quod omnia obiecta eiuſdẽ operationis ſecundum ſpeciem, eandem habitudinem habent ad rationem, non autem omnia obiecta eiuſdem paſſionis ſecundum ſpeciem: quia operationes non repugnant rationi, ſicut paſſiones. I

Ad secundum dicendum, quod alia ratione, diuerſificantur paſſiones, & alia virtutes, ſicut * dictum eſt.

Ad tertium dicendum quod magis & minus non diuerſificant ſpeciem, niſi propter diuerſam habitudinem ad rationem. K

Ad quartum Dicendum, quod bonum fortius eſt ad mouendum, quam malum: quia malum non agit niſi virtute boni, vt Dionyſius dicit 4.ca.* de diu. no. vnde malum non facit difficultatem rationi, quæ requirat virtutem niſi ſit excellens, quod videtur eſſe vnum in genere paſſionis. vnde circa iras non ponitur niſi vna virtus, ſcilicet mãſuetudo: & ſimiliter circa audacias vna ſola, ſcilicet fortitudo. Sed bonum ingerit difficultatẽ, quæ requirit virtutem, etiam ſi non ſit excellẽs in genere talis paſſionis: & ideo circa cõcupiſcentias ponuntur diuerſæ virtutes morales, vt* dictum eſt.

In corp. ar.

QVAESTIO LXI.

De virtutibus cardinalibus, in quinque articulos diuiſa.

Deinde conſiderandũ eſt de virtutibus cardinalibus.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum virtutes morales debeant dici cardinales, vel principales.
¶ Secundo, de numero earum.
¶ Tertio, quæ ſint.
¶ Quarto, Vtrũ differãt abinicẽ.
¶ Quinto, Vtrũ diuidantur cõuenienter in virtutes politicas, & purgatorias, & purgati animi, & exemplares.

Articvlvs I.

Vtrum virtutes morales debeãt dici cardinales, vel principales.

Ad primum ſic proceditur. Videtur quod virtutes morales non debeant dici cardinales, ſeu principales. Quæ .n. ex oppoſito diuiduntur, ſunt ſimul natura, vt dr̃ in* Prædicamentis, & ſic vnũ non eſt altero principalius: ſed oẽs virtutes ex oppoſito diuidunt genus virtutis. ergo nullæ earũ debẽt dici principales.

¶ 2 Præt. Finis principalior eſt his quæ ſunt ad finẽ: ſed vrtutes theologicæ ſunt circa finẽ, virtutes autẽ morales ſunt circa ea quæ ſunt ad finẽ. ergo virtutes morales non debent dici principales ſeu cardinales, ſed magis theologicæ.

¶ 3 Præt. Principalius eſt quod eſt per eſſentiã, quam ꝙ eſt per participationẽ: ſed virtutes intellectuales pertinẽt ad rationale per eſſentiam, virtutes autem morales pertinent ad rationale per participationẽ, vt* ſupra dictũ eſt. ergo virtutes morales nõ ſunt prĩcipales.

Sed contra eſt, quod *Amb. dicit ſup Lucam. exponẽs illud, Beati pauperes ſpiritu. Scimus virtutes eſſe quatuor cardinales, ſcilicet, temperantiam, iuſtitiam prudentiam, fortitudinem: hæ autem ſunt virtutes morales. ergo virtutes morales ſunt cardinales.

Respondeo. Dicendum, quod cum ſimpliciter de virtute loquimur, intelligimur loqui de virtute humana. Virtus aũt humana, vt* ſupra dictum eſt ſecundũ pfectam rationẽ virtutis dicit̃, quæ requirit rectitudinẽ appetitus. hmõi enim virtus non ſolũ facit facultatẽ bene agẽdi, ſed ipſum etiã vſum boni operis cauſat,

¶ Super quæſtionẽ ſexageſimã primã.

In titul. quæſti. 61. aduerte Nouitie. Cardinalis, vocabulum ab Ambro. forte primum introductũ, a cardine ſecundum, Grammaticam deriuatum: quia non niſi metaphorice virtuti cõuenit, & metaphoræ, a ſcientia eiectæ ſunt ab Ariſtot. in 2. Poli. idcirco Author metaphoram explanans, in quo ſenſu diſputandum ſit in primi articuli titulo ait. cardinales, ſeu principales. cardines enim ſuſtinentes oſtium, principia ſunt ſuſtinẽdi fixeque verſandi oſtij. Et inde cardinales illæ dicunt̃ res, ſeu dignitates, ꝙ quaſi ſuſtinent firmãtq; alias, quaſi ſup eas innixas: quod eſt principatum tenere, & inde virtutes illæ dictæ ſunt cardinales quæ virtuoſam vitam ſuſtinent, & ſuper quas vniuerſa ſtudioſa vita firmatur, ac opera propria explet, quod eſt eſſe inter virtutes principales ſimpliciter, non reſpectu huius, vel illius. Et nota Nouitie, ꝙ non quæritẽ de principalibus habitibus, ſed virtutibus, ita ꝙ in ratione & latitudine virtutis vt ſic, quærit̃, An principalitas debeat moralibus: quod eſt cõparare morales intellectualibus. duo .n. tãtum poſita ſunt virtutum genera humanarum, de quibus tantũ author teſtatur in corpore ſe loqui. & hoc propter virtutes theologicas.

¶ Super quæſtionis ſexageſimæprimæ Arti. primum.

In arti. 2. q. 61. nota vir ſpeculatiue. reſpõſionẽ ad primũ & inde aſpicies, ꝙ bñ de analogia nominũ alibi ſcripſerimus

314 Inf.q.66.ar. 4.co. Et 3.d. 33.q.2.ar.5. q.2. Et veri. q.1.ar.12.ad 24.& q.5.artic.11.ad 2. 4.& 11.

*In poſtp̃d. ca.de Simul. tom.1.

q.58.arti. 1. & 2.

lib.5.in Lucam cap.6. tom. 5.

q.56. arti.3.

ſat, ſed ſecundum imperfectam rationem virtutis dicitur virtus, quæ non requirit rectitudinem appetitus: quia ſolum facit facultatem bene agendi, non autem cauſat boni operis uſum, conſtat autem quod perfectum eſt principalius imperfecto: ideo uirtutes quæ continent rectitudinem appetitus, dicuntur principales. huiuſmodi autem ſunt uirtutes morales, & inter intellectuales ſola prudentia, quæ etiam quodammodo moralis eſt ſecundum materiam, ut ex* ſupradictis patet. unde conuenienter inter uirtutes morales ponuntur illę, quæ dicuntur principales, ſeu cardinales.

q.58. artic.3. ad arg. 1. & q.57. artic.4.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ quando genus uniuocum diuiditur in ſuas ſpecies, tunc partes diuiſionis ex ęquo ſe habent ſm rationem generis, licet ſm naturam rei una ſpecies ſit principalior & perfectior alia ſicut homo alijs animalibus. Sed quando eſt diuiſio alicuius analogi, quod dicitur de pluribus ſecũdum prius & poſterius, tunc nihil prohibet unum eſſe principalius altero, etiam ſecundum communem rationem: ſicut ſubſtantia principalius dicitur ens quàm accidens, & talis eſt diuiſio uirtutum in diuerſa genera uirtutũ, eo quod bonum rationis non ſecundum eundem ordinem inuenitur in omnibus.

Ad secvndvm* dicendum, ꝙ uirtutes theologicæ ſunt ſupra hominem, * ſupra dictum eſt. Vnde non proprie dicuntur uirtutes humanæ, ſed ſuper humanæ, uel diuinæ.

q.58. artic.3. ad 3.

Ad tertivm dicendum, ꝙ aliæ uirtutes Intellectuales, & prudentia, etſi ſint principaliores, quam morales quantum ad ſubiectum, non tamen ſunt principaliores quantum ad rationem virtutis; quæ reſpicit bonum, quod eſt obiectum appetitus.

¶ *Super quęſtionis ſexageſimeprimæ Ar. ſecundum.*

315 IN art. 2. eiuſdem q. 61 reſeruatur reſponſio ad primum, ad articulum tertium 66. q. vbi ex propoſito penes nobilitatem cõparatio erit intellectualium & moraliũ virtutum.

Inf q.66. ar ti.1. & 4. co. Et 2. 2. pi. & q.123. ar. 12. & q.141. ar.7. & 3. di. 33. q.2. ar.1. q.3. Et ver. q.1. art. 12. ad 25. & 26. & q.5. ar.1. q.57. arti.4. lib.5. Eth. c. 2. tom.6.

Articvlvs II.

Vtrum ſint quatuor virtutes cardinales.

AD secvndvm ſic procedi tur. Videt ꝙ nõ ſint quatuor virtutes cardinales. Prudentia. n. eſt directiua aliarum virtutũ moraliũ, vt ex ſupradictis patet, ſed id quod eſt directiuum aliorum principalius eſt. ergo prudentia ſola eſt virtus principalis,

¶ 2 Præt. Virtutes principales ſunt aliquo modo morales: ſed ad operationes morales ordinamur per rationẽ practicam, & appetitum rectum, vt dicitur in 6.† Eth. ergo ſolæ duæ virtutes cardinales ſunt.

¶ 3 Præt. Inter alias etiam virtutes una eſt principalior altera, ſed ad hoc quòd virtus dicatur principalis, non requiritur quòd ſit principalis reſpectu omnium, ſed reſpectu quarundam. ergo videtur quòd ſint multo plures principales virtutes.

Sed contra eſt, quod* Gregor. dicit in 2. Moral. In quatuor virtutibus, tota bona operis ſtructura conſurgit.

C. 36. circa princ.

Respondeo dicendum, ꝙ numerus aliquorum accipi poteſt aut ſecundum principia formalia, aut ſecundum ſubiecta: & vtroque modo inueniuntur quatuor cardinales virtutes. principiũ. n. formale virtutis, de qua nunc loquimur, eſt rationis bonum, quod quidem dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo ſm quod in ipſa conſideratione rationis cõſiſtit, & ſic erit vna virtus principalis, quæ dicitur prudentia. Alio modo, ſecũdum quod circa aliquid ponitur rationis ordo: & hoc vel circa operationes, & ſic eſt iuſtitia, vel circa paſsiones, & ſic neceſſe eſt eſſe duas virtutes. Ordi-

A nem. n. rationis neceſſe eſt ponere circa paſſiones, conſiderata repugnãtia ipſarum ad rationem, quæ quidem poteſt eſſe dupliciter. Vno modo, ſecundum quod paſſio impedit ad aliquid contrarium rationi, & ſic neceſſe eſt ꝙ paſſio reprimatur, & ab hoc denominatur temperantia. Alio modo, ſm quod paſſio retrahit ab eo ꝙ ratio dictat, ſicut timor periculorum vel laborum: & ſic neceſſe eſt, ꝙ homo firmetur in eo quod eſt rationis, ne recedat & ab hoc denominatur fortitudo, Et ſimiliter ſecundum ſubiecta idem numerus inuenitur. Quadruplex. n. inuenitur ſubiectum huius, virtutis, de qua nunc loquimur. ſ. rationale per* eſſentiam, quod prudẽtiam perficit; & rationale per participationem, quod diuiditur in tria. ſ. in voluntatem, quæ eſt ſubiectum iuſtitiæ: & in concupiſcibilem, quæ eſt ſubie- B ctum temperantiæ: & in iraſcibilem, quæ eſt ſubiectũ, fortitudinis.

D. 1199.

Ad primvm ergo dicendum, quod prudentia eſt ſimpliciter principalior omnibus: ſed aliæ ponũtur principales vnaquæque in ſuo genere.

Ad secvndvm Dicẽdum, ꝙ rationale ꝑ participationem diuiditur in tria, vt* dictum eſt.

In iſto art.

Ad tertivm dicendum quod omnes aliæ virtutes, quarum vna eſt principalior alia, reducuntur ad prædictas quatuor, & quantum ad ſubiectum, & quantum ad rationes formales.

Articvlvs III.

C *Vtrũ aliæ virtutes magis debeant dici principales, quàm iſtę.*

¶ *Super quęſtionis ſexageſimę primæ Art. tertium.*

316 IN art. 3. mandabis memorię, quod dupliciter iſtæ quatuor virtutes dicũtur principales, vel vt genera vel gratia præcipuæ materiæ.

Ar. priori & poſter. & locis ibi notabis. & 3. diſ. 33. q.2. ar.1. q.4.

AD tertivm ſic procedit. Vr. ꝙ aliæ virtutes magis debeant dici principales, q̃ iſtæ. Id. n. quod eſt maximum in vnoquoque genere, videtur eſſe principalius: ſed magnanimitas operatur magnum in omnibus virtutibus vt dicitur in 4.* Eth. ergo magnanimitas maxime debet dici principalis virtus.

li.4. Eth. ca- pic.3.

¶ 2 Preterea. Illud per quod aliæ virtutes firmantur, videtur eſſe maxime principalis virtus: ſed humilitas D eſt huiuſmodi, dicit enim † Gregor. quòd qui cæteras virtutes ſine humilitate congregat, quaſi paleas in ventum portat. ergo humilitas videtur eſſe maxime principalis.

† hom.7. in euan. in fin. illius, & in pſ.3. pœnitẽtiali.

¶ 3 Præt. Illud videtur eſſe maxime principale, quod eſt perfectiſsimum, ſed hoc pertinet ad patientiam, ſecundum illud Iacobi. 1. Patientia opus perfectum habeat. ergo patientia debet poni principalis.

Sed contra eſt quod* Tullius in ſua Rhetorica ad has quatuor omnes alias reducit.

lib.2. de inuen. à med.

Respondeo Dicẽdum, ꝙ ſicut* ſupra dictũ eſt, huiuſmodi quatuor virtutes cardinales accipiuntur ſecundum quatuor formales rationes virtutis, de qua loquimur. Quæ quidem in aliquibus actibus, vel paſsio- E nibus principaliter inueniuntur, ſicut bonum conſiſtens in conſideratione rationis, principaliter inuenitur in ipſo rationis imperio, non autem in conſilio neque in iudicio, vt* ſupra dictum eſt. Similiter autem bonum rationis, prout ponitur in operationibus ſecundum rationem recti & debiti principaliter inuenitur in commutationibus, vel diſtributionibus, quæ ſunt ad alterum cum æqualitate. Bonum autem refrenandi paſsiones principaliter inuenitur in paſsionibus, quas maxime difficile eſt reprimere. ſ. in delectationibus tactus. Bonum autem firmitatis ad ſtandum in bono rationis contra impetum paſsionum, præcipue inuenitur in periculis mortis, contra quæ difficil-

q. 57. art.5.

limum

ſimũ eſt ſtare. Sic igitur prædictas quatuor virtutes dupliciter conſiderare poſſumus vno modo, ſm̃ communes rationes formales, & ſecundum hoc dicuntur principales, quaſi generales ad omnes virtutes, vt puta, ꝙ omnis virtus quæ facit bonum in conſideratione rationis dicatur prudentia, & ꝙ omnis virtus quæ facit bonum debiti & recti in operationibus, dicatur iuſtitia, & omnis virtus quæ cohibet paſsiones & deprimit, dicatur temperantia, & omnis virtus quę facit firmitatem animi contra qualcũque paſsiones, dicatur fortitudo: & ſic multi loquuntur de iſtis virtutibus tam ſacri doctores, quam etiam philoſophi, & ſic aliæ virtutes ſub ipſis cõtinentur: vnde ceſſant omnes obiectiones. Alio vero modo poſſunt accipi, ſecundum quod iſtæ virtutes denominatur ab eo quod eſt præcipuum in vnaquaque materia. G Et ſic ſunt ſpeciales virtutes contra alias diuiſæ, dicuntur tamen principales reſpectu aliarum propter principalitatem materiæ, puta, ꝙ prudentia dicatur, quæ præceptiua eſt, iuſtitia, quæ eſt circa actiones debitas inter æquales, temperantia, quæ reprimit concupiſcentias delectationum tactus, fortitudo, quæ firmat cõtra pericula mortis. Et ſic etiam ceſſant obiectiones, quia aliæ virtutes poſſunt habere aliquas alias principalitates, ſed iſtæ dicuntur principales ratione materiæ, vt* ſupra dictum eſt.

In iſtâ, art.

¶ Super quæſtionis ſexageſimæprimæ Art. quartum.

IN art. 4. manda memoriæ redũdantiã virtutũ, & eius cauſã & modum habes in litera, quòd redundat altera in alterã quia potens in maius, poteſt in minus, & ex uictoria maioris habilior mẽs redditur ad uincendum minora.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum quatuor virtutes cardinales differant abinuicem.

317 Inf. q. 66. ar. 2. cor. Et 2. 2. q. 123. ar. 2. & 11. cor. & q. 164. ar. 1. cor. princ. Et 3. diſ. 33. q. 1. ad 1. q. 3. & ueri: q. 5. art. 12. ad 23. & 26. Et 2. Eth. le. 8. li. 22. mora. c. 1. à med.

AD QVARTVM ſic pcedit. Vr̃ ꝙ quatuor prędictę virtutes non ſint diuerſæ & abinuicẽ diſtinctæ. Dicit enim Gregor. in 22. Moral. prudentia vera nõ eſt, quæ iuſta, & tẽperans, & fortis non eſt, nec perfecta temperãtia, quæ fortis, iuſta, & prudẽs nõ eſt, nec fortitudo integra, quæ prudens, temperans & iuſta non eſt, nec vera iuſtitia, quæ prudens, & fortis, & temperans non eſt. Hoc autem non contingeret, ſi prædictæ quatuor virtutes eſſent abinuicem diſtinctæ: diuerſæ enim ſpecies eiuſdem generis non denominant ſeinuicem. ergo prędictę virtutes non ſunt abinuicem diſtinctæ.

¶ 2 Præte. Eorum quæ abinuicem ſunt diſtincta, quod eſt vnius, non attribuitur alteri. ſed illud quod eſt temperantiæ attribuitur fortitudini: dicit .n. † Ambr. in 1. li. de offic. Iure ea fortitudo vocatur, quando vnuſquiſque ſeipſum vincit, nullis illecebris emollit, atque inflectitur. de temperantia etiam dicit, quod modum, vel ordinem ſeruat omnium, quæ vel agenda, vel dicenda arbitramur. ergo videtur quòd huiuſmodi virtutes non ſunt abinuicem diſtinctæ.

† lib. 1. c. 36. paulo à prin. tomo 1.

Ca. 4. to. 5.

¶ 3 præt. Philoſophus dicit in 2. Ethic. ꝙ ad virtutem hæc requirũtur. Primũ quidem ſi ſciens: deinde ſi eligẽs & eligens ꝑꝑ hoc: tertium autem ſi firme & immobiliter habeat, & operetur. Sed horum primum videtur ad prudentiam pertinere, quæ eſt recta ratio agibilium. Secũdum ſcilicet eligere, ad temperãtiam, vt aliquis nõ ex paſsione, ſed ex electione agat paſsionibus refrænatis. Tertium, vt aliquis propter debitum finem operetur, rectitudinem quandam continet, quæ videtur ad iuſtitiam pertinere. Aliud .ſ. firmitas & immobilitas. pertinet ad fortitudinem. ergo quælibet harum virtutum eſt generalis ad omnes virtutes. ergo non diſtinguuntur ad inuicem.

SED CONTRA eſt, qđ Aug. dicit in l. de Moribus Eccleſiæ, ꝙ quadripertita dicitur virtus ex ipſius amoris vario effectu: & ſubiungit de prædictis quatuor virtutibus: prædictæ ergo quatuor virtutes ſunt ab inuicem diſtinctæ. li. 1. c. 15.

Art. præce.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt prædictæ quatuor virtutes dupliciter à diuerſis accipiuntur. Quidam enim accipiunt eas, prout ſignificant quaſdam generales conditiones humani animi, quæ inueniũtur in omnibus virtutibus, ita .ſ. quod Prudentia nihil ſit aliud, quam quædam rectitudo diſcretionis in quibuſcunque actibus, vel materijs; iuſtitia vero ſit quædam rectitudo animi, per quam homo operatur quod debet in quacũque materia: Temperantia vero ſit quædam diſpoſitio animi, quæ modum quibuſcunque paſſionibus, vel operationibus imponit, ne vltra debitum efferantur. Fortitudo vero ſit quædam diſpoſitio animæ per quam firmetur in eo, quod eſt ſecundum rationem contra quoſcunque impetus paſſionum, vel operationum labores. Hæc autem quatuor ſic diſtincta, non important diuerſitatem habituum virtuoſorum quantum ad iuſtitiam, temperantiam, & fortitudinem. Cuilibet enim virtuti morali ex hoc ꝙ eſt habitus, conuenit quædam firmitas, vt à contrario non moueatur, quod dictum eſt ad fortitudinem pertinere, ex hoc vero quod eſt virtutis, habeat quod ordinetur ad bonum, in quo importatur ratio recti vel debiti, quod dicebatur ad iuſtitiam pertinere: H in hoc, vero quod eſt virtus moralis rationem participans, habet quod modum rationis omnibus ſeruet, & vltra ſe nõ extendat, quod dicebatur pertinere ad temperantiam: ſolum autem hoc, quod eſt diſcretionem habere, quod attribuebatur prudentiæ, videtur diſtingui ab alijs tribus, inquantum hoc eſt ipſius rationis per eſſentiam: alia vero tria important quandam participationem rationis per modum applicationis cuiuſdam ad paſsiones, vel operationes. Sic igitur ſecundum prædicta, prudentia quidem eſſet virtus diſtincta ab alijs tribus: ſed aliæ tres non eſſent uirtutes diſtinctę abinuicem. Manifeſtum eſt enim quod una & eadem uirtus, & eſt habitus, & eſt uirtus, & eſt moralis. Alij uero & melius, accipiunt has quatuor uir- I tutes ſecundum quod determinantur ad materias ſpeciales, unaquæque quidam illarum ad unam materiam, in qua principaliter laudatur illa generalis conditio, à qua nomen uirtutis accipitur, ut* ſupra dictum eſt, & ſecundum hoc manifeſtum eſt, quod prædictæ uirtutes, ſunt diuerſi habitus ſecundum diuerſitatem obiectorum diſtincti. Art. præced.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Gregor. loquitur de prædictis quatuor uirtutibus ſecundum primam acceptionem. Vel poteſt dici, quod iſtæ quatuor uirtutes denominantur abinuicem per redundantiam quandam. Id enim quod eſt prudentię redundat in alias uirtutes inquantum à prudentia diriguntur, K unaquæque uero aliarum redundat in alias ea ratione ꝙ Qui poteſt quod eſt difficilius, poteſt & id quod minus eſt difficile. Vnde qui poteſt refrænare concupiſcẽtias delectabilium ſecundum tactum ne modum excedant quod eſt difficillimum, ex hoc ipſo redditur habilior ut refrenet audaciam in periculis mortis, ne ultra modum procedat quod eſt longe facilius, & ſecundum hoc fortitudo dicitur temperantia. Temperantia etiam dicitur fortis ex redundantia fortitudinis in temperantiam, inquantum .ſ. ille qui per fortitudinem habet animum firmum contra pericula mortis, quod eſt difficillimum, eſt habilior, ut retineat animi firmitatem contra impetus delectationum, quia, ut dicit Tul.

¶ Super

Li. 1. in c. cuius ticulus 6, Vera magnanimitas tu duob. potiſsimũ ſita.

in 1. de offi. non eſt conſentaneũ, vt qui metu non frangitur, cupiditate frangatur, nec qui inuictum ſe à labore prẹſtiterit, vinci à voluptate aliquãdo poſsit. Et per hoc etiã patet reſponſio ad ſm. Sic. n. temperantia in oĩbus modum ſeruat, & fortitudo contra illecebras voluptatum animum ſeruat inflexum: vel inquantum iſtæ virtutes denominant quaſdam generales conditiones virtutum, vel per redundantiam prædictam.

AD TERTIVM Dicendum, ꝙ illę quatuor generales virtutum conditiones, quas ponit* Philoſophus, non ſunt proprię prędictis virtutibus, ſed poſſunt eis appropriari ſm modum iam* dictum.

lib. 2. Ethic. ca. 4. tom. 5.

In cor. artic.

ARTICVLVS V.

Vtrum virtutes cardinales cõuenienter diuidantur in virtutes politicas, purgatorias, purgati animi, & exẽplares.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr ꝙ inconuenienter hmõi quatuor virtutes diuidantur, in virtutes exemplares, purgati al, purgatorias, & politicas. Vt. n.* Macrobius dicit in 1. ſuper ſomniũ Scipionis, Virtutes exẽplares ſunt quæ in ipſa diuina mente conſiſtunt, ſed Phil. in 10.† Eth. dicit, ꝙ ridiculum eſt Deo iuſtitiam, fortitudinem, temperantiam, & prudentiam attribuere. ergo virtutes huiuſmodi non poſſunt eſſe exemplares.

318

3. di. 33. q. 1. ar. 4 ad 2. & d. 34. q. 1. ar. 2. ar. 6. & ad eius ſo & veri. q. 16. ar. 2. ad 2. Et vir q. 5. artic. 4. ad 7.

li. 1. c 8. i fo. a. ante med

lib. 10. Ethic. cap. 8.

¶ 2 Pręt. virtutes purgati animi dicuntur, quæ ſunt abſque paſsionibus. Dicit. n. ibidem* Macrobius, ꝙ temperantiæ purgati animi eſt terrenas cupiditates nõ reprimere, ſed penitus obliuiſci: fortitudinis aũt paſsiones ignorare, nõ vincere. Dictum eſt autem † ſupra, ꝙ huiuſmodi virtutes ſine paſsionibus eſſe non poſſunt. ergo huiuſmodi virtutes purgati animi eſſe non poſſunt.

li. 1. in fo 2. ante mediũ.

† q. 59. art. 2. & 5.

¶ 3 Præt. Virtutes purgatorias dicit eſſe eorum: quę quadam humanorum fuga ſolis ſe inſerunt diuinis: ſed hoc videtur eſſe vitioſum. Dicit enim Tullius in 1. de* offic. Quod qui deſpicere ſe dicunt ea quæ plerique mirantur. ſ. imperia & magiſtratus, his non modo laudi, verum etiam vitio dandum puto. ergo non ſunt aliquę virtutes purgatoriæ.

In loco citato ar. pręc. ad 2. argu.

¶ 4 Præ. virtutes politicas eſſe:* dicit, qbus boni viri reipublicæ cõſulũt, vrbeſque tuentur, ſed ad bonum cõmune ſola iuſtitia legalis ordinatur, vt Philo. dicit in 5. Eth. ergo aliæ virtutes non debent dici politicę.

Macr. loco citato i a. 2.

C. 1. tom. 5.

SED CONTRA eſt, quod † Macrobius ibidem dicit, Plotinus inter philoſophię profeſſores cum Platone princeps, Quatuor ſunt, inquit, quaternarum genera virtutum ex his primæ politicæ vocantur, ſecũdæ purgatoriæ: tertiæ aũt iã purgati animi: quartę exẽplares.

li. 1. in fo. 2. aute me. li.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut* Aug. dicit in li. 1. de Morib. Eccleſiæ: Oportet ꝙ anima aliquid ſequatur ad hoc, ꝙ ei poſsit virtus innaſci, & hoc Deus eſt, quẽ ſi ſequimur, bene viuimus. Patet igitur ꝙ exemplar humanæ virtutis in Deo pexiſtat: ſicut & in eo præexiſtunt omnium rerum rationes. Sic igitur virtus poteſt conſiderari, vel prout eſt exemplariter in Deo, & ſic dicũtur virtutes exẽplares, ita. ſ. ꝙ ipſa diuina mens in Deo dicatur prudentia: temperãtia vero conuerſio diuinæ intẽtionis ad ſeipſum ſicut in nobis temperantia dicitur per hoc, ꝙ cõcu

ca. 6. a med. tom. 1.

¶ *Super quæſtionis ſexageſimæprimæ Artic. quintum.*

IN corpore articuli quinti eiuſdem q. 61. aduerte, ꝙ diſtinctio virtutum moralium in politicas, purgatorias, & purgati animi, non eſt diſtinctio virtutum ſm eſſentiã, ſed ſm ſtatũ & actus perfectionẽ. Illi nanque habitus, q modo ſunt virtutes politicę, qa paſſiones ad medium reducunt, proficiunt in tantum vt paſsiones auferãt, & vſq; adeo aſcendunt, vt paſsionum obliuiſcãtur, vt in reſpõſione ad ſm ex Plotino habes. Potes etiã inſpicere hãc eſſe mentem authoris ex hoc, ꝙ virtutes purgati animi dicit eſſe beatorũ. Conſtat .n. ex q. 67. inferius ꝙ eædẽ virtutes morales perſeuerant in patria differentes ſm ſtatus perfectionem & actus Memento tamen, ꝙ hic nõ diſtinctas has ſm eſſentiã à moralibus dicimus comprehendẽdo ſub moralib. acquiſitas & infuſas morales: purgatorię nãque & purgati animi morales infuſæ ſunt ſm eſſentiam: politicæ autem morales acquiſitæ ſecundum veritatem, quicquid Plotinus putauerit in homine diuino.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem articuli aduerte, quod Sco. in 3. ſent. diſt. 33. ſomniauit virtutes morales, quę ſunt circa paſſiones, poſſe poni in angelis & in Deo tali ratione. Angelus in puris naturali. poteſt velle mihi bonũ temperantiæ. ergo in eo poteſt eſſe virtus temperantiæ, & eadẽ ratione in Deo ſublata omni imperfectione. Antecedẽs probatur, quia volũtas angeli non eſt imperfecta. ita ut oporteat ipſam carere hac bona uolitione, ſeu electione. Conſequentia probatur, quia talis electio eſt actus temperantiæ: probatur. Ego habitu temperantiæ eligo mihi tale bonum. ergo eiuſdem rationis habitu poteſt mihi quilibet uelle tale bonum, quia per mihi & tibi non uariatur ratio formalis habitus. Præterea, Angelus præſentato ſibi per intellectum obiecto temperantiæ, poteſt recte eligere quid ſibi faciendum eſſet, ſi conuenirent ſibi delectationes tactus. ergo poteſt in eo eſſe habitus temperantiæ Probatur, quia ex frequẽtatis huiuſmodi electionibus fit temperantia.

¶ Ad primum horum neganda eſt ſequela, & ad eius probationẽ negãdum eſt aſſumptum: quia actus quo mihi aliquis uult bonũ temperantię, non eſt actus tẽperantiæ, ſed amicitię. Et cum probatur, quia ego eligo mihi bonum ꝑ temperantiam. ergo & quilibet mihi &c. & antecedẽs poteſt negari, & conſequentia nihil penitus ualet. Antecedẽs quidẽ deficit, qa aliud eſt velle mihi bonum temperantię, & aliud velle mihi in actu exercito bonum obiectum temperantiæ. i. medium in delectationib. tactus. Primum. n. deſidero mihi, etiam intemperatus. ſm nõ primum habeat actus tẽperantiæ pro obiecto. Secũdũ exercet ipſum tẽperãtiæ actum. vnde potes diſtinguere, ut vel ſic intelligant. Moralia velle bonũ tẽperãtiæ, põt intelligi dupliciter: primo, vt eſt actus exercitus tẽperantiæ, ſecũdo, vt eſt actus voluntatis habens pro obiecto actum temperantiæ, vt ſic ſitũ. Si primo mõ ſumitur ſic aſſumptum eſt verum, ꝙ ego mihi volo hoc bonum per habitum tẽperantiæ, ſed ſequela nihil penit⁹ valet. quia habitus temperantiæ nõ niſi ad habentem ſe extendit, tũ quia eſt electiuus, ac per hoc eorum tãtum q in noſtra ſunt poteſtate: tum quia bonum reddit habẽtem, & opus eius bonum non alterius, tũ qa eſt agibilis, quo nos ſumus formaliter boni, & non eſt ſicut ars bonificatiua, aut factibilis extra nos. Vnde cum dr, ꝙ per mihi & tibi nõ variatur rõ formalis habitus, reſpõdetur ꝙ falſum eſt, quia ꝑ mihi & tibi. i. in me, & extra me variatur ratio formalis & generica habitus vnde virtutes morales ab artibus diſtinguuntur genere, quia illæ ſunt eius qd in me, & iſtæ eius quod extra, vt patet in 6. Eth. & miror, imo ſtupeo, quomodo in mẽtem huius docti viri cadere potuit iſta ꝓpoſitio, cum cõſtet ꝙ intemperata mater vult & conatur filiam habere caſtam, non ꝑ habitum temperantiæ, vt patet, nec per actũ temperantiæ, quia ex frequentatis huiuſmodi volitionibus & conatibus erga filiam tantum, nunquam ipſa mater fiet caſta: ſi vero ſecũdo modo ſumatur, iam ex dictis conſtat, quod ſic velle bonum temperantiæ ſiue in ſe, ſiue in alio, non eſt actus temperãtiæ, ſed amoris naturalis ad ſe, & amicitiæ ad alterum.

¶ Ad ſm dicitur ꝙ velleitas illa*, qua quis deliberat ſe ſic electurum & facturum ſi ſibi conueniret, & ſi ſit actus bonus, vel malus moraliter, & ad ſpeciem illius obiecti pertineat, non eſt tñ actus illius habitus, neque ꝑfectus qui elicitur ab habitu, neque imperfectus qui generat habitum frequentatus, ut patet de habitu magnificentiæ. Quamuis. n. pauper frequẽter deliberet ſe velle magnifica facere ſi poſſet, nunquam tñ poſtea erit magnificus, niſi in potẽtia quamuis propinque, vt dr in 4. Eth. & ratio aſſignatur ex 2. Eth. quia fabricando, fabri, abſtinendo, abſtinentes, fortia operando, fortes, & vniuerſaliter ipſos actus uirtutum exercẽdo, & non ſolum uolẽdo, uir-

tuoſi

tuoſi efficimur. Cui aũt deeſt materia uirtutis alicuius, nõ põt ſe exercere in actu illius uirtutis licet poſſit appetere exercitiũ illius, & propterea ſicut magnificẽtia nõ generatur in eo qui magnos ſumptus nõ exercet, quamuis uellet ſi poſſet, ita tẽperantia nõ generatur in eo qui concupiſcẽtias delectabilium tactus nõ moderatur, quãuis uellet ſi poſſet. Et quãuis huius uelle, ſi poſſit in nobis ad eandem ſpeciẽ reducatur, ad quã ſpectat ipſum exercitiũ, quia actus exercitus in nobis ſpeciem cõſtituens, obiectũ ſit uolitionis, & ad ſuã trahit ſpeciem: in angelis tamen, in quib. huiuſmodi act⁹ exerciti nõ poſſunt eadẽ ſecundum affectum, nec ſpeciem aliquam conſtituunt, nec uolitionem ad ſpeciem trahunt, ſed ſunt in huiuſmodi uolitiones actus iuſtitiæ, qua eorum uoluntas eligit in omnibus etiam cõditionatis obiectis ſubeſſe diuinæ legi. Et hęc dicta ſufficiant, ne ridiculo ſimus philoſophis, ponendo uniuoce uirtutes politicas in ſubſtantijs ſeparatis.

vide in Macro. loco citato in arg. Sed contra.

c.7. nõ lõge à ſi. tom.5.

titudo autem Dei eſt eius immutabilitas: iuſtitia vero Dei ẽ obſeruatio legis æternæ in ſuis operib. ſicut Plotinus dixit. Et quia homo ſm ſuam naturam eſt animal politicum, virtutes hmõi prout in homine exiſtunt ſecundum cõditionem ſuæ naturæ, politicæ vocantur, prout. ſ. homo ſm has virtutes; recte ſe habet in rebus humanis gerendis, ſm quẽ modum hactenus de his virtutib. locuti ſumus. Sed quia ad hominem pertinet, vt etiã ad diuina ſe trahat quãtum poteſt, vt etiam Philoſophus dicit in 10. Eth. & hoc nobis in ſacra ſcriptura commendatur multipliciter, vt eſt illud Mat. 5. Eſtote pfecti, ſicut & pater veſter cæleſtis perfectus eſt, neceſſe eſt ponere quaſdam virtutes medias inter politicas, quę ſunt virtutes humanæ, & exemplares, quæ ſunt virtutes diuinæ, quæ quidem virtutes diſtinguũtur ſm diuerſitatẽ motus & termini, ita. ſ. q̃ quædam ſunt virtutes trãſeuntium, & in diuinam ſimilitudinem tendẽtium: & hæ vocantur virtutes purgatoriæ, ita. ſ. q̃ prudentia omnia mundana diuinorum contemplatione deſpiciat, omnemq; animæ cogitationem in diuina ſola dirigat: temperãtia vero relinquat in quantum natura patitur, quæ corporis vſus requirit: fortitudinis autem eſt, vt anima non terreatur propter exceſſum à corpore, & acceſſum ad ſupna: iuſtitia vero eſt vt tota anima conſentiat ad huiuſmodi propoſiti viam. Quædam vero ſunt virtutes iam aſſequentium diuinã ſimilitudinem, q̃ vocantur virtutes iam purgati animi, ita. ſ. q̃ prudentia ſola diuina intueatur, temperantia terrenas cupiditates neſciat, fortitudo paſsiones ignoret, iuſtitia cum diuina mente perpetuo fœdere ſocietur, eam. ſ. imitando: quas quidem uirtutes dicimus eſſe beatorum, uel aliquorum in hac uita perfectiſſimorum.

Ad primum ergo dicendum, q̃ Philoſophus loquitur de his uirtutibus, ſecũdum quod ſunt circa res humanas, puta iuſtitia circa emptiones uel uenditiones, fortitudo autem circa timores, temperantia circa concupiſcentias: ſic enim ridiculum eſt eas Deo attribuere.

Ad secundum dicendum, quod uirtutes humanæ ſunt circa paſsiones ſcilicet uirtutes hominum in hoc mundo conuerſantium, ſed uirtutes eorum qui plenam beatitudinem aſſequuntur, ſunt abſque paſsionib. Vnde* Plotinus dicit, q̃d paſsiones politicæ uirtutes molliunt. i. ad medium reducunt: ſecundæ ſcilicet purgatoriæ auferunt: tertiæ quæ ſunt purgati animi, obliuiſcuntur, in quartis, ſcilicet exemplaribus nefas eſt nominari, quàmuis dici poſsit, quod loquitur hic de paſsionibus ſecundum quod ſignificant aliquos inordinatos motus.

vide i Macr. loco citato in arg. Sed contra.

Ad tertium dicendum, q̃ deſerere res humanas ubi neceſsitas imponitur, uitioſum eſt, alias eſt uirtuoſum, unde parum* ſupra Tullius præmittit: His forſitan concedendum eſt rempublicam non capeſſentibus, qui excellẽti ingenio doctrinæ ſe dederunt, & his q̃ aut ualetudinis imbecillitate, aut aliqua grauiori cauſa impediti, à republica receſſerunt, cum eius adminiſtrandæ poteſtatem alijs laudemque cõcederent, quod cõſonat ei, quod* Aug. dicit 19. de ciu. Dei. Otium ſanctum quærit charitas ueritatis, negotium iuſtum ſuſcipit neceſsitas charitatis, quam ſarcinam ſi nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ uacandum eſt ueritati: ſi autem imponitur ſuſcipienda eſt propter charitatis neceſsitatem.

Loco citato in argu.

C.19. nõ procul à ſi. 10. 5.

Ad quartum dicendum, quod ſola iuſtitia legalis directe reſpicit bonum commune, ſed per imperium oẽs alias uirtutes ad bonum cõe trahit, ut in 5.* Eth. dicit Phil. Eſt. n. conſiderandum, quod ad politicas uirtutes ſecundum quod hic dicuntur, pertinet nõ ſolum bene operari ad commune, ſed etiam bene operari ad partes communis ſcilicet ad domum, uel aliquã ſingularem perſonam.

Cap. 1. poſt med.

QVAESTIO LXII.

De virtutibus Theologicis in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandũ eſt de virtutibus Thelogicis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum ſint aliquæ uirtutes Theologicæ.
¶ Secũdo, Vtrum uirtutes Theologice, diſtinguantur ab intellectualibus & moralibus.
¶ Tertio, Quot. & quæ ſint.
¶ Quarto, De ordine earum.

Articvlvs I.

Vtrum ſint aliquæ virtutes theologicæ.

Ad primvm ſic procedit. Vr̃ q̃ nõ ſint aliquæ virtutes theologicæ. Vt. n. dr̃ in 6.* Ethi. virtus eſt diſpoſitio pfecti ad optimum. dico autem pfectum, quod eſt diſpoſitum ſm naturam, ſed id quod eſt diuinũ, eſt ſupra naturam hominis. ergo virtutes theologicæ non ſunt virtutes hominis.

¶ 2 præt. Virtutes theologicę dicuntur quaſi virtutes diuinæ, ſed virtutes diuinæ ſunt exẽplares, vt ſ dictũ eſt, quæ quidẽ nõ ſunt in nobis. ſed in Deo: ergo virtutes theologicę nõ ſunt virtutes hoĩs.

¶ 3 præt. Virtutes theologicæ dicunt, q̃bus ordinamur in Deũ, q̃ eſt primum principium & vltimus finis: ſed hõ ex ipſa natura rõnis & voluntatis habet ordinẽ ad primum principium, & ad vltimum finem. non ergo requiruntur aliqui habitus virtutum theo

¶ *Super quæſtionis ſexageſimaſecundæ Articulum primum.*

In primo art. q. 26. notanda ſunt duo, Primo qualitas rationis, quod ſcilicet ratio in litera poſita procedit ex altera ꝑpoſitione credita, & altera ſcita. creditur enim quòd ſimus ordinati ad beatitudinem ſupernaturalẽ. Scitur autem, quòd ad proportionatas operationes per totam vitam fini ſupernaturali oportet proportionata principia quoque ſupernaturalia adeſſe. Et quia concluſio ſequitur debiliorem partem, ideo concluſio non eſt ſimpliciter ſcita, & propterea author in litera dicit, quòd etiam ob hoc illæ virtutes dicuntur diuinæ, q: ex ſola diuina doctrina ſciũtur Secundo qualitas harum virtutũ, cum. n. ſuis in operabilibus ſit principiũ, & beatitudo per hoc q̃d eſt finis vltimus, ſit primum principium, oportet ſupponere quòd prima principia proxima bonarum operationum, habent beatitudinẽ pro obiecto, ſicut apparet in nobis reſpectu felicitatis naturalis. In parte nanque apprehenſiua habemus habitum principiorum, quo ſcitũ eſt, vt beatitudo ſit appetenda, omne bonum

319

Inf. art. 2. & 3. co. Et 3. d. 23. q. 1. ar. 4. q. 3. & di. 26. q. 2. art. 3. q. 1. cor. & vir. q. 1. art. 5. ad 12. & ar. 12. cor. ſi.

* li. 7. phyſi. Te. 17. to. 2.

q. 61. art. 5.

num proſequendũ, omne malum fugiẽdũ, & ſi qua ſunt hu iuſmodi beatitudini anneza In parte, aũt appetitiua habemus naturalẽ inclinationem in bonum proprium, quæ plus eſt q̃ virtus, vnde cõſequẽs eſt, vt ad beatitudinẽ ſupernaturalem proportionaliter ordinemur in vtraq; parte, & ſic prima principia rectarum operationũ ad huiuſmodi felicitatẽ ordinantia, vt ei commenſurata de ipſo vltimo fine deo ſed vt obiecto ſupernaturalis beatitudinis erunt in intellectu, & in appetitu, ita inchoãtia per modũ habitus Deũ ſic ſumptum in mente noſtra, ſicut pricipia naturalia ſtabiliunt in ea finem naturalẽ. Et hoc eſt quod in litera dicitur, quod p iſta pricipia, quæ vocantur virtutes theologicæ, ita ordinamur ad beatitudinem ſupernaturalem, ſicut p principia naturalia ad finem connaturalem. Sunt ergo iſtæ virtutes de fine tanquã de obiecto ꝓprio de virtutibus autem, quę ſunt de his quę ſunt ad finem ſupernaturalẽ, quaſi proportionatæ infra erit ſermo. ſunt.n. virtutes morales infuſæ, vt patebit.

q. 3. art. 5. & q. 5. art. 7. & q. 55. arti. 3. q. 3. art. 2. ad 4. & art. 5. & q. 5. art. 5.

A logicarum, quibus ratio & voluntas ordinetur in Deum.

Sed contra eſt q̃d præcepta legis ſunt de actibus virtutũ, ſed de actibus fidei, ſpei, & charitatis dãtur præcepta in lege diuina. dr̃.n. Eccleſ. 2. Qui timetis Deũ, credite illi: item, Sperate in illum. item, Diligite illũ. ergo fides, ſpes & charitas ſunt virtutes in Deum ordinantes: ſunt ergo theologicę.

Respondeo Dicendum, quod per virtutem perficitur homo ad actus, quibus in beatitudinem ordinatur, vt ex * ſupradictis patet. Eſt autem duplex hominis beatitudo ſiue felicitas, vt ſupra dictũ eſt. Vna quidem proportionata humanæ naturæ, ad quam. ſ. hõ peruenire poteſt per principia ſuæ naturæ. Alia autẽ eſt beatitudo naturam hominis excedẽs, ad quã homo ſola diuina virtute peruenire poteſt, ſecundum quandã diuinitatis participationem, ſecũdum quod dicitur 2. Pet. 2. quòd per Chriſtum facti ſumus conſortes diuinæ naturæ. Et quia huiuſmodi beatitudo proportionem humanæ naturę excedit, principia naturalia hominis, ex quibus procedit ad bene agendum ſecundũ ſuam proportionẽ, non ſufficiunt ad ordinandum hominem in beatitudinem prædictam, vnde oportet, quòd ſuperaddantur homini diuinitus aliqua principia, per quę ita ordinetur ad beatitudinem ſupernaturalem, ſicut per principia naturalia ordinatur ad finem connaturalem, non tamen abſque adiutorio diuino: & huiuſmodi principia virtutes dicuntur theologicæ, tum quia habent Deum pro obiecto inquantum per eas recte ordinamur in Deum, tum quia à ſolo Deo nobis infunduntur, tum quia a ſola diuina reuelatione in ſacra ſcriptura huiuſmodi virtutes traduntur.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ aliqua natura poteſt attribui alicui rei dupliciter. Vno modo eſſentialiter, & ſic huiuſmodi virtutes theologicæ excedunt hominis naturam. Alio modo participatiue, ſicut lignum ignitum participat naturam ignis, & quodammodo fit homo particeps diuinæ naturæ, vt dictum eſt, & ſic iſtæ virtutes conueniunt homini ſecundum naturam participatam.

In cor. artic.

Ad secundum Dicendum, quod iſtæ virtutes non dicuntur diuinæ, ſicut quibus Deus ſit virtuoſus, ſed ſicut quibus nos efficimur virtuoſi à Deo, & in ordine ad Deum, vnde non ſunt exemplares, ſed exemplatæ.

Ad tertium dicendum, ꝙ ad Deum naturaliter ratio & voluntas ordinatur, prout eſt naturæ principium & finis, ſecundum tamen proportionem naturæ. Sed ad ipſum ſecundum quod eſt obiectum beatitudinis ſupernaturalis, ratio & voluntas ſecundum ſuam naturam non ordinatur ſufficienter.

Articulus II.

Vtrum virtutes theologicę diſtinguantur ab intellectualibus, & moralibus.

Ad secundum ſic proceditur. Vr̃ ꝙ virtutes theologicæ non diſtinguant à moralibus, & intellectualib. Virtutes.n. theologicæ, ſi ſunt in aĩa humana oportet ꝙ perficiant ipſam vel ſecũdum partem intellectiuã, B vel ſecundum partem appetitiuã. ſed virtutes quæ perficiunt partẽ intellectiuã, dicuntur intellectuales. virtutes autem quæ perficiunt partem appetitiuam, ſunt morales. ergo virtutes theologicæ non diſtinguuntur à virtutibus moralib. & intellectualibus.

¶ 2 Præt. Virtutes theologicæ dicuntur, quæ ordinant nos ad Deũ ſed inter intellectuales virtutes eſt aliqua quæ ordinat nos ad Deũ. ſ. ſapiẽtia quæ eſt de diuinis, vtpote cãm altiſsimam cõſiderans. ergo C virtutes theologicę ab intellectualib. virtutibus non diſtinguuntur.

¶ 3 Prę t. * Aug. in li. 1. de Morib. Eccleſiæ manifeſtat in quatuor virtutibus cardinalibus, ꝙ ſunt ordo amoris: ſed amor eſt charitas, quæ ponitur virtus theologica. ergo virtutes morales non diſtinguuntur à theologicis.

lib. 1. ca. 15. tomo 1.

Sed contra Id quod eſt ſupra naturam hominis, diſtinguitur ab eo quod eſt ſecũdum naturam hominis, ſed virtutes theologicę ſunt ſuper naturam hominis cui ſecũdum naturam conueniũt D virtutes intellectuales & morales, vt ex * ſupradictis patet. ergo diſtinguuntur abinuicem.

q. 58. art. 4. & 5. q. 54. art. 2.

Respondeo Dicẽdum, quòd ſicut * ſupra dictum eſt, habitus ſpecie diſtinguuntur ſecundum formalem differentiam obiectorum. Obiectum autem theologicarum virtutum eſt ipſe Deus, qui eſt vltimus rerum finis, prout noſtræ rationis cognitionem excedit. Obiectum autem virtutum intellectualium & moralium eſt aliquid quod humana ratione comprehendi poteſt. vnde virtutes theologicæ ſpecie diſtinguuntur à moralibus & intellectualibus.

E Ad primum ergo dicendum, quòd virtutes intellectuales & morales perficiunt intellectum & appetitum hominis ſecundum proportionem naturæ humanæ, ſed theologicæ ſupernaturaliter.

Ad secundum dicendũ, ꝙ ſapientia, quæ à Philoſopho ponitur intellectualis virtus, conſiderat diuina ſecundum quod ſunt inueſtigabilia ratione humana: ſed theologica virtus eſt circa ea, ſecundum quod rationem humanam excedunt.

Ad tertium Dicendum, ꝙ licet charitas ſit amor, non tñ oĩs amor eſt charitas. Cum ergo dr̃, quòd omnis virtus eſt ordo amoris, poteſt intelligi, vel de amore communiter dicto, vel de amore charitatis. ſi de amore communiter dicto, ſic dicitur quælibet virtus eſſe ordo amoris, inquantum ad quamlibet cardinalium

¶ Super quæſtionis ſexageſimæſecundę Artic. ſecundum.

In art. 2. eiuſdem q. 62. recolito eorum quæ in principio primæ partis dicta ſunt de duplici ordine cognoſcibilium de quo & videbis ꝙ ordo eorum, quæ ratione naturali comprehendũtur, ſubeſt ordini eorum, quæ ſupra naturalem ſunt rationẽ: & cõſequenter Deus ipſe vt finis eſt ſupernaturaliũ, induit rationem vltimi totaliter finis. Et ꝓpterea in litera dicitur, ꝙ ipſe Deus eſt vltimus rerum finis, prout noſtræ rationis cognitionẽ excedit, Oportet igitur te cogitare quòd totum vniuerſum ex naturalibus, & ex ſupernaturalib. vnum quoddam ſit, & quòd Deus vt finis naturalium eſt quidem vltimus finis nõ ſimpliciter, ſed reſpectu horum, vt autem eſt finis ſupernaturalium, ſic eſt ultimus totaliter finis rerum & ſic eſt obiectũ noſtræ beatitudinis, q̃ de ſupernaturalium numero eſt, & ſi non primũ, propter unionem perſonalem in uerbo, ſecundum tamẽ locum obtinere videtur.

330 Supra. q. 55. ar. 2. & 3. di. 23. q. 1. ar. 4. q. 3. ad 4. Et ue. q. 26. art. 3. ad 9. & ui. q. 2. arti. 12. cor.

¶ Super quæſtionis ſexageſimæſecundę Artic. tertium.

IN art.3. eiuſdem q. in reſpoſione ad primum aduerte, quòd Author reddit rationem indigétiæ habitus naturalis in intellectu ex indigentia ſpecierum intelligibliũ ad intelligendum, nõ quod putet habitum naturalẽ in intellectu, q' vocatur intellectus principiorum, eſſe idem quod ſpecies intelligibiles (q.15. arti.1. & 2.) vt patet ex ſupra dictis. ſed qm̃ intellectũ egere ſpeciebus intelligibilib. ad hoc vt intelligat, eſt intellectum non eſſe per ſeipſum in actu, ita (q.63. ar.2. & clarius a.2. q.13. art.7.) quod poſsit abſq; ſuperaddita qualitate exire in actum intelligendi. Et ex hoc habetur, ꝙ per ſuam eſſentiam nõ põt vim habitus naturalis habere & experimur in (331) nobis aliquem naturalem habitũ ad intelligendum habere, (1.2. prol & q.17. arti.6. Et 3. diſ.23. q.1. art.5. & diſt.26. q.2. art.3. q.1. Et vir. q.1. ar.5. ad 12. & ar.12. c. ſi. & ad 10. & 1. cor. 13. le.1. ſi. & lec.4. ſi.) reſpectu. ſ. principiorum tam in ſpeculatiuis, quam in practicis: optime ſequitur ꝙ oportet in intellectu ponere aliquem habitum naturalem quaſi diceret, reſpectu finis naturalis oportet ponere aut habitus naturales, aut potentias ſupplẽtes vices habituum: ſed in intellectu nõ põt poni quod potentia ſuppleat vicem habitus. quod ex hoc manifeſtũ ſit, quia .ſ. ex ſe eſt adeo in potẽtia vt egeat aduenientia ſpecie intelligibili, ſi debet intelligere. ergo oportet in eo apponere naturalẽ habitũ In volũtate aũt ipſa potẽtia vices naturalis habitus optime ꝑbet, quia naturaliter ex ſeipſa inclinatur ad tẽdendum in finem naturalem, & eſt ſecundum ſe appetitus naturaliter coaptatus, ſeu cõformis bonõ fini &c. cõ nõ oportet in ea ponere naturaliter habitus: ſecus autẽ eſt (a tic.1. huius) reſpectu ſupnaturalis finis, vt patet in litera. Quid ſit autem iſta conformitas appetitus ad finem, cũ de charitate tractabitur, patebit, ſicut etiã de actu ſpei Nunc o. in vniuerſali termo eſt. Pro nunc tamen cogita Noſtrie, amicorũ voluntates eſſe habitualiter confor-

F mes ꝑ idem velle, & idem nolle habitualiter. i. per habitus ad hoc inclinantes, quos conſtat eſſe amoris.

¶ In reſponſione ad ẽm eiuſdem art. & quæſtionis nota, ꝙ tã fides quàm ſpes acquiſita eſt duplex. Vna reſpectu eorũ quæ ſub ordine creaturæ, ſeu naturali cadunt. Altera eſt reſpectu ſupnaturalium. ſ. ꝙ Deus eſt trinus, & incarnatus, & aliorum huiõi: ſic licet author in litera nõ expreſſe loquatur niſi de fide & ſpe acqſitis, reſpectu eorum quæ ſunt in poteſtate humana & eas excludat a numero virtutum, ſi tñ attẽdatur ratio, videbitur ꝙ eadem rõne nec fides, nec ſpes acquiſitæ reſpectu ſupernaturalium, ſunt virtutes. Si.n. aduertas, ꝙ obiectũ, habitum, & actum proportionaliter ſibiinuicẽ reſpõdere oportet, ac per hoc obiecto ſupnaturali nec actus, nec habitus naturalis proportionatus eſt, & quod virtutes oportet eſſe non qualeſcũq; habitus, ſed diſpoſitiones perfecti ad optimũ, reddentes actus proportionatos obiecto, cõſequẽs eſſe videbis ꝙ fides, & ſpes acqſitæ reſpectu ſupernaturalium, multo minꝰ ſunt virtutes, quã fides & ſpes acquiſitæ reſpectu eorum quæ ſunt in poteſtate humana. Si enim fides, & ſpes acqſitæ reſpectu poſſibilium noſtrorum, deficiunt à ratione virtutis, q a non ſunt proportionatæ obiectis, quia ſunt de non viſibilib. non vidẽdo & de poſſibilibus habere non habendo, vt in litera dicitur & bene, quanto magis fides, & ſpes acquiſita de credibilibus & ſperandis ſupernaturaliter deficiunt à ratione virtutis propter improportionem maiorẽ. quia. ſ. ad ſupernaturalia ordinant ſecundũ vires naturales. Quod enim hic ſit improportio, patet. Quod maior vero, declaratur ex eo, ꝙ plus deficit actus ſecundum vires naturę à perfectione debita ad proportionem tanti obiecti, quam actus. ſcilicet de humanis a viſione eorum, hi enim ſunt noſtri ordinis, & per virtu-

tem

lium virtutum requiritur ordinata affectio: omnis autem affectionis radix, & principium eſt amor, vt* ſupra dictũ eſt. Si autem intelligatur de amore charitatis, nõ datur per hoc intelligi, quod quælibet alia virtus eſſentialiter ſit charitas: ſed quod omnes aliæ virtutes aliqualiter à charitate dependeat. t: vt* infra patebit.

ARTICVLVS III.

Vtrum cõuenienter fides, ſpes, & charitas ponantur virtutes theologicæ.

AD TERTIVM ſic ꝓcedit. Videtur quòd inconuenienter ponantur tres virtutes theologicæ, fides, ſpes, & charitas. Virtutes. n. theologicę ſe habẽt in ordine ad beatitudinẽ diuinam, ſicut inclinatio naturæ ad finem connaturalem, ſed inter virtutes ordinatas ad finem cõnaturalem ponitur vna ſola virtus naturalis. ſ. intellectus principiorũ. ergo debet poni vna ſola virtus theologica.

¶ 2 præt. Thelogicæ virtutes ſunt perfectiores virtutib. intellectualibus & moralibus, ſed inter intellectuales virtutes fides nõ ponitur, ſed eſt aliquid minus virtute, cum ſit cognitio imperfecta. ſimiliter etiã inter virtutes morales nõ ponitẽ ſpes, ſed eſt aliqd minus virtute, cũ ſit paſsio. ergo multo minꝰ debẽt poni virtutes theologicæ.

¶ 3 Pręt. Virtutes theologicę ordinant animã hoĩs ad Deum, ſed ad Deum non poteſt anima hominis ordinari niſi per intellectiuã partem, in qua eſt intellectus & volũtas. ergo debẽt eſſe niſi duæ virtutes theologicæ, vna quæ perficiat intellectum, alia quæ perficiât voluntatem.

SED CONTRA eſt ꝙ Apoſtolus dicit 1. ad Cor. 13. Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hæc.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictũ, ẽ virtutes theologicę hoc modo ordinant hominem ad beatitudinẽ ſupernaturalem, ſicut per naturalem inclinationem ordinatur homo in finẽ ſibi connaturalem: hoc autem cõtingit ſecundum duo. Primo quidem, ſecundum rationem vel intellectum, inquantum cõtinet prima principia vniuerſalia cognita nobis per naturale lumen intellectus ex quibus procedit ratio tã in ſpeculandis, quàm in agendis. Secundo, per rectitudinẽ voluntatis naturaliter tendentis in bonũ rationis. Sed hæc duo deficiũt ab ordine beatitudinis ſupernatura-

G lis ſecundũ illud 1. ad Cor. 2. Oculus non vidit, & auris nõ audiuit, & in cor hominis non aſcendit, q̃ præparauit Deus diligentibus ſe: vnde oportuit quòd quantum ad vtrumque aliquid homini ſupernaturaliter adderetur ad ordinandũ ipſum in finem ſupernaturalẽ. Et primo quidem, quãtum ad intellectum adduntur homini quædam principia ſupernaturalia, quę diuino lumine capiuntur, & hæc ſunt credibilia, de quibus eſt fides

H Secundo vero eſt voluntas, quæ ordinatur in illum finem, & quantum ad motum intentionis in ipſum tendentem ſicut in id quod ẽ poſsibile conſequi, quod pertinet ad ſpem; & quantum ad vnionem quandam ſpiritualem per quam quodammodo trãſformatur in illum finem, quod fit ꝑ charitatem. Appetitus enim vniuſcuiuſque rei naturaliter mouetur & tendit in finem ſibi cõnaturalem, & iſte motus prouenit ex quadam conformitate rei ad ſuũ finem.

I AD PRIMVM ergo dicendũ, quod intellectus indiget ſpecieb. intelligibilib. per quas intelligat: & ideo oportet quòd in eo ponatur aliquis habitus naturalis ſuperadditus potentiæ. Sed ipſa natura voluntatis ſufficit ad naturalem ordinem in finem, ſiue quantum ad intentionem finis, ſiue quantum ad cõformitatem ad ipſum: ſed in ordine ad ea quæ ſupernaturam ſunt, ad nihil horum ſufficit natura potentiæ: & ideò oportet fieri ſuperadditionem habi-

K tus ſupnaturalis quãtũ ad vtrũq;.

AD SECVNDVM Dicendũ, ꝙ fides, & ſpes, imperfectionem quãdam important: quia fides eſt de his q̃ nõ videntur, & ſpes de his q̃ non habentur: vnde habere fidem & ſpem de his quæ ſubduntur humanæ poteſtati, deficit à ratione virtutis, ſed habere fidem & ſpem de his quæ ſunt ſupra facultatem naturæ humanæ, excedit omnem

virtutem homini proportionatā, ſ'm illud 1.Cor.1. Quod infirmū eſt Dei fortius eſt hominibus.

Ad tertium Dicēdū, q ad appetitū duo pertinent .ſ. motus in finē, & cōformatio ad finē, per amorē, & ſic oportet q in appetitu humano duæ virtutes theologicæ ponantur .ſ. ſpes, & charitas.

Articulus IIII.

Vtrum fides ſit prior ſpe, & ſpes charitate.

Ad quartum ſic proceditur. Vř q non ſit hic ordo theologicarū virtutū q fides ſit prior ſpe, & ſpes prior charitate. Radix.n. eſt prior eo qđ eſt ex radice, ſed charitas eſt radix omniū virtutū, ſ'm illud ad Ephe.3. In charitate radicati & fundati. ergo charitas eſt prior alijs.

¶ 2 Præt. Aug. dicit in 1. de doct. Chriſt.* Non pōt aliquis diligere quod eſſe non crediderit, porro ſi credit & diligit, bene agendo efficit vt ēt ſperet. ergo vř q fides p̄cedat charitatē, & charitas ſpem.

¶ 3 Præt. Amor eſt principiū oīs affectionis, vt ſupra dictū eſt:* ſed ſpes nominat quādam affectionē. eſt.n. quædam paſsio, vt ſupra dictum eſt: † ergo charitas quæ eſt amor, eſt prior ſpe.

D Sed contra eſt, ordo quo Apoſtolus iſta enumerat, dicens. Nunc autem manent fides ſpes, & charitas.

Respondeo Dicendū, q duplex eſt ordo .ſ. generationis, & perfectionis. Ordine quidē generationis quo materia ē prior forma, & imperfectum perfecto, in vno & eodē fides præcedit ſpē & ſpes charitatem ſecundū actus nam habitus ſimul infunduntur. E Non.n. pōt in aliqđ motus appetitiuus tendere vel ſperando, vel amando, niſi qđ eſt apprehenſum ſenſu, aut intellectu: per fidē aūt apprehēdit intellectus ea quæ ſperat & amat: vnde oportet q ordine generationis fides p̄cedat ſpē & charitatem. Similiter autem ex hoc homo aliquid amat, q apprehendit illud vt bonum ſuum, per hoc autē q homo aliquo ſperat ſe bonū cōſequi poſſe, reputat ipſum in quo ſpem habet quoddā bonū ſuū, vnde ex hoc ipſo q homo ſperat de aliquo procedit ad amandum ipſum, & ſic ordine generationis ſ'm actus ſpes p̄cedit B charitatē. Ordine vero perfectionis charitas præcedit fidem & ſpē, eo q tam fides, quàm ſpes p charitatē formatur, & perfectionem virtutis acquirit. ſic.n. charitas d̄ē mater omniū virtutum & radix, inquātum eſt omnium virtutum forma. vt infra dicetur.*

Et p hoc patet rñſio ad primū.

Ad secundum Dicendum, qđ Aug. loquitur de ſpe, qua quis ſperat ex meritis iam habitis, ſe ad beatitudinem peruēturum, quod eſt ſpei formatæ, quę ſequitur charitatem pōt autem aliquis ſperare C antequam habeat charitatem, nō ex meritis quæ iam habet, ſed quę ſperat ſe habiturum.

Ad tertium dicendum, q ſicut ſupra dictū eſt* cū de paſsionibus ageretur, ſpes reſpicit duo, vnum quidē ſicut principale obiectū .ſ. bonū qđ ſperatur, & reſpectu huius ſemper amor præcedit ſpē: nunquam.n. ſperatur aliquod bonum, niſi deſideratum & amatum. Reſpicit etiam ſpes illum, à quo ſe ſperat poſſe conſeq bonū, & reſpectu huius primo quidem D ſpes præcedit amorem quāuis poſtea ex ipſo amore ſpes augeatur. per hoc.n. q aliquis reputat p aliquē ſe poſſe cōſequi aliquod bonū, incipit amare ipſum, & ex hoc ipſo quod ipſum amat, poſtea fortius de eo ſperat.

QVAESTIO LXIII.

De cauſa virtutum, in quatuor articulos diuiſa.

E Deinde cōſiderandū eſt de cauſa virtutū.

Et circa hoc quærun tur quatuor.

¶ Primo, Vtrum virtus ſit in nobis à natura.

¶ Secūdo, Vtrū aliqua virtus cau

tem creaturā pōt mens noſtra perfici de his illi aūt ſunt diuerſorum ordinum .ſ. naturalis & ſupernaturalis, & non niſi per deum infundentē pōt mens proportionate perfici de illis. Vnde vt in litera dř, fides & ſpes infuſæ habēt q ſint virtutes ex eo, q ſunt diuini ordinis eſſentialiter, & non ſolum quantū
ad materiam ex hoc
.n. habēt q actui p-
portionatos obiectis
eliciunt efficaces ad
coniungeodum obie
ctis, & quamuis imp
fectionem euidentiæ
habeant, iuſtū tñ eſt.
vt quod infirmū eſt
Dei, fortius ſit homi
nibus. Ex hoc aūt ha
bes ſolutionē tracta
torum a Scoto in 3.
di. tertij ſententiarū,
habes.n. q ad theolo
gicam uirtutem, niſi
æquiuoce loquamur
exigitur qđ ſit diui-
ni ſeu ſupernaturalis
321 ordinis eſſentialiter,
2.2.q.2.art. & oportet haberi
7.& q.17.ar. ſola infuſione diui-
7. & 8. Et 3. na, vt etiā in primo
diſt.23. q.2. art. dictum eſt. Habes
ar.5. & uir. quoque q aliud ē lo
q.4.ar.3. q de habitu theologi
co, & aliud de virtute
theologica nā habi-
tꝰ theologicos in no
bis acquiſitos dari, vt
lib.1.c.37. a habitū ſcientiæ im-
med. illius perfectæ, qualis eſt
tom.3. theologica noſtra, q
ineuidens eſt, & opi-
nionis, & fidei, & dile
ctionis, & ſpei, nō ne
gamus: virtutes autē
q.25.art.1. theologicas acquiſi-
tas dari negamus. Et
in promptu cā ē, q2
im pportionata ſunt
q.40. acquiſita oīa ad actus
infallibiliter rectos
& proportionates ſu
pnaturalibus, vt pa-
tet ex dictis:

D. 1577. ¶ *Super quæſtionis ſexageſimæ ſecundæ Arti. quartum.*

IN ar 4. eiuſdem 62.
q. nota, q habitus
virtutum theologica
tū ſimul infundi, pōt
intelligi dupliciter.
Vno.o. ō ſic, q quādo
cūque infundit vna,
infundātur tunc om-
nes. Et hoc eſt mani-
feſte falſum, q2 quo-
tidie fidelib. pæniten-
tibus infunditur habi
tus charitatis, & non
fidei, neque ſpei. Alio
modo, vt quandocun
que infunditur vna,
infundatur vel infu-
ſa ſit alia. & hoc non ſaluat ueritatem literę, quia non ſaluat ſimultatem infuſionis. Nec eſt uerum, quia ſi baptizetur adultus in peccato fornicationis perſeuer.s, ſuſcipit fidei ſpeique habitus, ſuſcipiēdo charecterē, & eſt uere fidelis, & tñ nec ſuſcepit, nec ſuſcipit charitatē. hoc ergo modo intelligitur quātū

A eſt ex parte infundentis, & rōne infuſionis: quamuis ex diſpoſitione receptiui vel quia perdidit voā, & non alias, vel eſt in diſpoſitus ad vnam, & non alias, oppoſitum contingat. Et hic ſenſus eſt formalis & verus: formalis quidem, quia infuſionē, vt infuſio eſt, indicat. Verus aūt qua quantū eſt ex parte infu
ſionis, ſimul oēs in-
fundūtur, & caſus ob
ſtātes ex parte recepti
ui p accidēs eueniūt
accidit.n. q hic q ba-
ptizatur, ſit indiſpoſitus
ad charitatē: & ſimili
ter q hic baptizatus
cadat a charitate quā
ſimul cum fide & ſpe
ſuſcipit.
¶ In reſponſione ad
tertium eiuſdem arti
culi habes, q ſpes p̄- D.396.
cedit ordine genera-
tionis charitatem, vt
actus vtriuſq; reſpi-
cit Deum, cui ſpes in q 65.ar.5.&
nitiī, & quē charitas 2.2.q.2. 23.
amat, quamuis ſubſe ar.8.
quatur ēt hoc ordine
charitatem, ut actus
utriuſq; reſpicit futu
rā beatudinē q obie-
ctiue eſt Deus ipſe: q
beatitudinem ſpes re
ſpicit ut bonum ſpe-
ratum, & charitas ut
amatum. Et quia uir
tutes iſtæ ordinant .ſ.
ſuos actus, vt reſpi- q.40.ar.7.
ciunt Deum, ideo di-
ctum eſt in corpore
articuli, q .ſ. ordine
originis ſpes præce-
dit charitatem.

¶ *Super quæſtionis ſexageſimæ tertiæ Articul. primum.*

IN corpore primi
articuli q.63. nota,
q illud uerbum lite-
ræ. Principia natura
liter cognita ſunt ſe-
minaria uirtutū pōt
dupliciter exponi .ſ.
ſimpliciter, uel accō-
mode. Si.n. interpre-
tentur ſecundum di-
ſtributionem accom
modam, clarum eſt
q principia conſum-
mata dicuntur ſemi-
naria cæterarum uir-
tutum, ſicut cælum
dicitur cōtinere om-
nia corpora. Si autem
intelligantur ſimpli-
citer. ſ. quòd ſint ſemi
naria omnium ſim-
pliciter uirtutū, tunc
ſumuntur principia
ſecundum naturalem
eorum inchoationē
in anima, & ſic con-
ſtat quòd ſunt ſemi-
naria omnium uirtutū intellectualium & moralium, quamuis diuerſimode: quia intellectus ſunt inchoationes, ſcientiæ autem & reliquarū ſunt actiua principia mediate uel immediate, ut patet, ſemen nanque & inchoationis, & principij rationem habet.

F ſetur in nobis ex aſſuetudine operum.

¶ Tertio, Vtrum aliquæ virtutes morales ſint in nobis per infuſionem.

¶ Quarto, Vtrum virtus, quam acquirimus ex aſſuetudine operum, ſit eiuſdem ſpeciei cum virtute infuſa.

ARTICVLVS I.

Vtrū virtus inſit nobis à natura.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ virtus ſit ĩ nobis à natura. Dicit.n. Dam. in 3. lib. G Naturales ſunt virtutes, & æqualiter inſunt omnibus. Et Antonius dicit in ſerm. ad Monachos. Si naturã volũtas mutauerit, peruerſitas eſt ſi cõditio ſeruet, virtus eſt. Et Matt. 4. ſup illud, Circuibat Ieſus &c. dicit gloſ. Docet naturales virtutes. ſ. iuſtitiã, caſtitatẽ, humilitatẽ quas naturaliter habet homo.

¶ 2 Præt. Bonũ virtutis eſt ſm rationẽ eſſe, vt ex dictis patet.* ſed id qđ eſt ſm rõnem, eſt hoĩ naturale, cum ratio ſit hominis natura. ergo virtus ineſt hoĩ à natura. H

¶ 3 Præt. Illud dr̃ eſſe nobis naturale, qđ nobis à natiuitate ineſt. ſed virtutes quibuſdam à natiuitate inſunt dicitur. Iob. 31. Ab infantia creuit mecum miſeratio, & de vtero egreſſa eſt mecum: ergo virtus ineſt homini à natura.

SED CONTRA Id, quod ineſt homini à natura, eſt omnibus hominibus commune, & nõ tollitur per peccatum: quia etiam in dæmonibus bona naturalia manent, vt Dio.* dicit in 4. ca. de di. no. ſed virtus non ineſt omnibus hominibus, & abijcitur per peccatum, ergo non ineſt omnibus hominibus, & abijcitur per peccatum, ergo non ineſt homini à natura. I

RESPON. Dicendum, ꝙ circa formas corporales, aliqui dixerũt, quòd ſunt totaliter ab intrinſeco, ſicut ponentes lationem formarum: aliqui verò ꝙ totaliter ſint ab extrinſeco, ſicut ponẽtes, formas corporales eſſe ab aliqua cauſa ſeparata: aliqui vero quòd partim ſint ab intrinſeco, inquantum, ſcilicet præexiſtunt in materia in potentia, & partim ab extrinſeco, inquantum. ſ. reducuntur ad actum per agẽs. Ita etiam circa ſcientias & virtutes aliqui quidẽ poſuerũt eas totaliter eſſe ab intrinſeco, ita. ſ. ꝙ omnes virtutes & ſcientiæ naturaliter præexiſtũt in anima, ſed per diſciplinam & exercitium impedimenta ſcientię & virtutis tollũtur, quæ adueniũt animę ex corporis grauitate, ſicut cum ferrum clarificatur p elimationem, & hæc fuit opinio Platonicorum. Alij vero dixerũt, quòd ſunt totaliter ab extrinſeco. i. ex influentia intelligentiæ agentis, vt ponit Auicen. Alij verò dixerunt, quòd ſecundum aptitudinem, ſcientiæ & virtutes ſunt in nobis à natura, non autem ſecundum perfectionem, vt Philoſophus dicit in 2. Ethic.* & hoc virtus eſt. Ad cuius manifeſtationem oportet conſiderare, quòd aliquid dicitur alicui homini naturale dupliciter. Vno modo ex natura ſpeciei, alio modo ex natura indiuidui. Et quia vnumquodque habet ſpeciem ſecundum ſuam formã, indiuiduatur verò ſecundum materiam, forma verò hominis eſt anima rationalis, materia verò corpus, ideo id quod cõuenit homini ſm animam rationalem, eſt ei naturale ſecundum rationem ſpeciei. id verò quod eſt ei naturale ſecũdum determinatam corporis complexionem eſt ei naturale ſecundum naturam indiuidui. Quod enim eſt naturale homini ex parte corporis ſecundum ſpeciem quodãmodo refertur ad animam, inquãtum. ſ. tale corpus eſt tali animæ proportionatum: vtroque autem modo virtus eſt homini naturalis ſecundum quandam inchoationem: ſecundum quidem naturam ſpeciei inquantum in ratione hominis inſunt naturaliter quædam principia naturaliter cognita tam ſcibilium, quã agendorum, quæ ſunt quędam ſeminaria intellectualium virtutum & moralium, & inquantum in voluntate ineſt quidam naturalis appetitus boni, quod eſt ſecundum rationem. Secundum verò naturam indiuidui, inquantum ex corporis diſpoſitione, aliqui ſunt diſpoſiti vel melius, vel peius ad quaſdam virtutes, prout ſcilicet vires quædam ſenſitiuæ actus ſunt quarundam partium corporis, ex quarundam diſpoſitione adiuuantur, vel impediuntur huiuſmodi vires in ſuis actibus, & per conſequens vires rationales, quibus huiuſmodi ſenſitiuæ vires deſeruiunt: & ſecundum hoc vnus homo habet naturalem aptitudinem ad ſcientiam, alius ad fortitudinem, alius ad temperantiam, & his modis tam virtutes intellectuales, K quàm morales ſecundum quandam aptitudinis inchoationem ſunt in nobis à natura, non autem conſummatio earum: quia natura determinatur ad vnum. Conſummatio autem huiuſmodi virtutum non eſt ſecundum vnum modum actionis, ſed diuerſimode ſecundum diuerſas materias, in quibus virtutes operantur, & ſecundum diuerſas circunſtantias. Sic ergo patet, quòd virtutes in nobis ſunt à natura ſecundum aptitudinem & inchoationem, non autem ſecundum perfectionem, præter virtutes theologicas, quæ ſunt totaliter ab extrinſeco.

Et per hoc patet reſpõſio ad obiecta. Nã primę duæ

¶ Super

---

323 Supra q. 51. art. 1. Et 2. 2. q. 47. art. 15. Et 3. diſt. 33. q. 2. arti. 2. q. 2. Et vir. q. 1. artic. 8. Et Gal. 5. lec. 5. Et 2. Eth. le. 1.

Dam. lib. 3. Orth. fid. ca. 14. nõ proc. à fine.

Gloſa inter line. lib.

* q. 55. art. 4. ad 2.

Par 4. paulo à medio.

D. 642.

Circa libr. princi. to. 5.

D. 73 t.

¶ In eodem art. 1. eiuſdem q. 63. dubium occurrit de cã reddita in litera, quare conſummatio virtutum non eſt à natura, quia natura eſt determinata ad vnum: conſummatio aũt virtutum non eſt ſecundum vnum modum actionis, ſed diuerſimode ſm diuerſas materias in quibus virtutes operantur, & ſm diuerſas circunſtantias. dubium inquã eſt non de arte, & virtutibus moralibus, ſed de intellectu & ſcientia tã nem pe arte, quia virtus moralis principium eſt actus diuerſimode ſe habentis ad diuerſas vel materias, vel circunſtantias. Temperãtia.n. principium eſt concupiſcendi aliter potum: aliter cibum, aliter tunc, aliter poſt &c. & hoc ex parte agẽtis, nam ex parte paſſi etiam naturaliter, & aliter efficit, propterea in litera notanter dicitur, ſm vnum modum actionis. Actio.n. ex parte agentis ſe tenet, ſed quo pacto intellectus principiorum, & ſimiliter ſciẽtia aliqua diuerſimode agit ſecundum diuerſas materias, aut circũſtãtias, non apparet. nam intellectus tã in ſpeculatiuis, quam practicis vno modo operatur. ſ. cognitis terminis ſolo naturali lumine: qualibet autẽ ſcientia demonſtrando ex vno primo modo, vnam tantum materiam circa quã verſatur, habet. Et rurſus in angelis tam intellectus, quam ſcientia à natura etiam ſecundum cõſummationẽ exiſtẽs, manifeſtat ꝙ neutri diſſonãt à natura eſſe. ſ. cõſummationem. natura.n. eſt determinata ad vnũ non ſolum in nobis, ſed in angelis & in Deo. Ratio igitur literæ deficere videtur.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quia virtutum iſtarũ. ſ. intellectus & ſcientiæ, actus in cõpoſitione conſiſtit, vt patet, & compoſitio ſecundum diuerſas materias diuerſimode à recto fit intellectu. Aliter enim cõponit ſciẽtia rem aliquam cum materia remota & aliter cũ materia neceſſaria: & ſimiliter intellectus aliter cõponit ens cũ nõ ente & aliter totũ cũ parte, aliter bonũ, & aliter malũ cum proſecutione & fuga: ideo cõſummatio harũ virtutum non eſt ſecundum vnum modum actionis, ſed diuerſimode, ſecundũ diuerſas materias. Et quãuis unico generaliſſimo modo. ſ. cõponendo, & vna ſecundum rationẽ formalem materiã. ſ. obiecto, vnica virtus operatur; cum vnitate, tñ horũ ſtat diuerſitas ſpecialium modorũ actionis ex parte agẽtis ſecundum diuerſas ſpãles materias vt patet ex dictis. Et quoniam in angelis eſt notitia euidens & principiorum, & conclusionum non componẽdo, ſed ſicut nos intelligimus, quod quid eſt, prima operatione intellect.: iõ in eis nõ eſt habitus nec principiorum, nec cõcluſionum ſuperadditus ſpeciebus intelligibilib. Et quoniam ſpecies intelligibiles poſſunt eſſe à natura, conſequens eſt, quod in eis habitus intellectualis poteſt eſſe naturalis & ſecundum cõſummationem, in nobis autem non.

rationes procedunt ſecūdū quod ſeminaria uirtutum inſunt nobis à natura inquantū rōnales ſumus. Tertia uero ratio procedit ſecundum quod ex naturali diſpoſitione corporis, quam habet ex natiuitate, vnus habet aptitudinem ad miſerendū, alius ad aliam virtutē.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliqua virtus cauſetur in nobis ex aſſuetudine operum.

324 Supr. q. 51. art. 2. & 3. & in q. 65. art. 2. cor. & q. 92. art. 1. ad 1. Et 2. diſt. 44 q. 2. ar. 1. ad 6. Et 3. diſt. 33. q. 1. art. 2. q. 2. Et virt. q. 1. artic. 9.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ virtutes in nobis cauſari nō poſſint ex aſſuetudine operū, qa ſup illud Rom. 14. Omne quod nō eſt ex fide, peccatum eſt dicit gl. Aug. *Omnis infideliū vita peccatum eſt, & nihil eſt bonū ſine ſummo bono: vbi deeſt cognitio veritatis falſa eſt virtus, etiā in optimis moribus: ſed fides non poteſt acquiri ex operibus, ſed cauſatur in nobis à Deo, ſecundum illud Epheſi. 2. Gratia eſtis ſaluati p fidem. ergo nulla virtus poteſt in nobis acquiri ex aſſuetudine operum.

*In lib. ſent. quæ ſunt ex Augu. deter præ. c. 106. tom. 3.

¶ 2 Præt. Peccatum cum cōtrarietur virtuti, nō compatitur ſecum virtutem, ſed homo non poteſt vitare peccatum niſi per gratiā Dei, ſm illud Sap. 8. Didici ꝙ non poſſum eſſe aliter cōtinēs, niſi Deus dederit. ergo nec virtutes aliquæ poſſunt in nobis cauſari ex aſſuetudine operū, ſed ſolū dono Dei.

¶ 3 Præt. Actus qui ſunt ſine virtute, deficiunt à perfectione virtutis, ſed effectus non poteſt eſſe pfectior cauſa. ergo virtus non poteſt cauſari ex actibus præcedentibus virtutem.

SED CONTRA eſt, ꝙ Dion. *dicit 4. cap. de Diu. no. ꝙ bonū eſt virtuoſius quām malū, ſed ex malis actibus cauſantur habitus uitiorum. ergo multo magis ex bonis actibus poſſunt cauſari habitus virtutum.

ar. 4.

RESPON. Dicendum ꝙ de generatione habituum ex actibus in generali* ſupra dictum eſt: nūc autem ſpecialiter quantum ad uirtutem cōſiderandum eſt, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt, virtus hominis pficit ipſum ad bonum, cum autem ratio boni conſiſtat in modo, ſpecie, & ordine, vt* Auguſt. dicit in libro de Natura boni, ſiue in numero, pondere, & mēſura, vt dicitur Sap. 11. oportet, ꝙ bonū hominis ſecundum aliquam regulam cōſideretur, quæ quidem eſt duplex, ut* ſupra dictum eſt, ſcilicet, ratio humana, & lex diuina. Et quia lex
A diuina eſt ſuperior regula, ideo ad plura ſe extendit, ita ꝙ quicquid regulatur ratione humana regulatur etiam lege diuina, ſed non cōuertitur. Virtus igitur hominis ordinata ad bonum, quod modificatur ſm regulam rōnis humanæ, poteſt ex actibꝰ humanis cauſari, inquantum huiuſmodi actus procedunt à ratione, ſub cuius poteſtate & regula tale bonum conſiſtit. Virtus verò ordinans hominem ad bonum, ſecundū quod modificatur per legem diuinam,
B & non per rationem humanā, nō poteſt cauſari per actus humanos quorum principium eſt ratio, ſed cauſantur ſolum in nobis per operationem diuinam, & ideo huiuſmodi virtutem diffiniens * Aug. poſuit in diffinitione virtutis: Quam Deus in nobis, ſine nobis operatur. Et de huiuſmodi etiam virtute prima ratio procedit.

q. 51. art. 2. & 3. & q. 55. artic. 4.

cap. 3. & 4. tomo 6.

q. 19. arti. 4.

Libr. 2. de li. arb. ca. 18. & 19. tom. 1. in Pſal. 118. cō. 26. tomo. 8.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ virtus diuinitus infuſa, maxime ſi in ſua perfectione conſideretur non compatitur ſecum aliqđ pec-
C catum mortale, ſed uirtus humanitus acquiſita poteſt ſecum compati aliquem actum peccati, etiam mortalis: quia vſus habitus in nobis eſt noſtræ volūtati ſubiectus, vt* ſupra dictum eſt. Non autē per vnū actum peccati corrumpitur habitus virtutis acquiſitæ: habitui enim non contrariatur directe actus, ſed habitus, & ideo licet ſine gratia homo non poſſit peccatū mortale vitare, ita ꝙ nūquā peccet mortaliter: nō tamen impeditur quin poſſit habitum virtu-
D tis acquirere, p quā à malis operibus abſtineat vt in pluribus, & ꝓcipue ab his quæ ſunt ualde rationi contraria. Sunt etiam quædam peccata mortalia, quæ homo ſine gratia nullo modo poteſt uitare quæ ſcilicet directe opponuntur virtutibus theologicis, quæ ex dono gratię ſunt in nobis: hoc tamē infra manifeſtius fiet.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ſicut* dictum eſt, Virtutum acquiſitarum præexiſtunt in nobis
E quędā ſemina, ſiue principia ſm naturam, quæ quidem principia ſunt nobiliora virtutibus eorum virtute acquiſitis: ſicut intellectus principiorum ſpeculabilium eſt nobilior ſcientia concluſionum: naturalis rectitudo rōnis eſt nobilior rectificatione appetitus, q̄ fit per participationē rōnis, q̄ qđe rectificatio pertinet ad virtutem moralē. Sic igitur actus humani in quantum procedunt ex altioribus principijs; poſſunt cauſare virtutes acquiſitas humanas.

art. 1. huius quæſt. & q. 51. artic. 1.

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæ tertiæ Articul. ſecūdum.

IN art. 2. eiuſdem q. 63. aduerte, ꝙ licet prima facie author videatur diminutus, quia ad concluſionem vniuerſalem, ſcilicet de oībus virtutibus particularem rationem, ſ. habentem locū in practicis tātum inducit, dum ex hoc ꝙ virtutes humanę ad bonum modificatę regula rōnis humanæ ordināt, oſtendit eas ab actibus humanis i poteſtate rōnis exiſtentibus cauſari. In practicis .n. virtutibus conſtat bonum earum regulandum humana ratione. In ſpeculatiuis autē bonum attenditur ſm conformitatem ad rem quia bonum earum eſt verum, quod conſtat ab eo ꝙ res eſt vel non eſt pendere, & ſic mediū nō vr adequare cōcluſionē. Licet inquā ſic appareat, pfundius tn̄ ſi ſpeculati fuerimus, inueniemus medium adæquare concluſionē. Nā ſcientiæ actus in quo eius bonitas conſiſtit, examinat à rōne humana in principiis, & actus intellectus principiorum à principio humanæ rōnis ēt qđ vocat lumē intellectus agētis in quo eſt ſtatus. Et ſicut actus cognoſcēdi verum dependet à duobus, ſcilicet à cognoſcēte, & cognito, ita nō incōuenit habere duas menſuras, alterā hinc alterā inde. Ruſus, q̄ a rō veri, vt patet in quarto. Meta. cōſiſtit in ens eſſe, & hoc niſi in dicere, accipere cognoſcere &c. inuenitur: conſequēs eſt vt verum ipſum in vnoquoq; dicēte, accipiēte, cognoſcēte ſm proprij luminis facultatem dicatur, accipiatur, ſeu cognoſcatur, Et ſic ex parte dicentis, ſeu ſcientis a propria ratione menſuretur, Et qm̄ nūc eſt quæſtio de cauſa virtutū ex parte habentis ipſas, qm̄ eſt quæſtio an ea proprijs habētes actibus generentur, ideo author ſuppoſitis dependentijs, actuum ab obiectis, & commenſurationibus eorum ab illis, ex hoc quod ſunt ab bonum habentis, & conſequenter in aliquali numero, pōdere, & menſura ipſius habentis, poſuit principium earum ex parte noſtri habere rationem regulæ numerantis, ponderātis & commenſurātis, vt ex hoc diſcerneremus, quę poſſunt ex noſtris actibus in nobis cauſari virtutes, & quæ non virtutes enim vt ſic, rationem boni rationalis habent, principalis habent, principium autem rationalis boni vt ſic, regula eſt: in ſeque iti tamen quęſtione amplior erit de hoc ſermo.

¶ In reſponſione ad ſecundum eiuſdem articuli pro nūc tantū modo nota, quod dupliciter Author ſaluat, quō ſtant hæc duo ſimul, Hō non poteſt vitarę peccatō mortale ſine gratia, & homo poteſt habere virtutes ex aſſuetudine operum ſuorum, primo quia actus peccati mortalis ſtat cum virtute acquiſita, & hoc quo ad actus vitiorum contrariorum virtutibus acquiſitis. Secundo, quia ſunt aliqua peccata mortalia alterius ordinis a vitijs contrarijs virtutibus acquiſitis, ea ſcilicet quæ cōtrariantur præceptis de actibus virtutum theologicarum. Ex hac enim doctrina iuncta reſponſioni ad primum, habes quid de virtutibus infidelium ſentiendum ſit: de hoc tamen latior erit ſermo in q 65. art. 2.

q. 41. arti. 3. in argu. ſed contra.

D. 689.

¶ In reſponſione ad 3. eiuſdem artic. nota quomodo author nulli philoſophorum ſecundus, optime inuenit, in omnium genere virtutum nobilius ſemper eſſe generans: ita qđ

de ſum. Trin. & fid. eatho.ca.fidei catholicæ, authoritas decernens virtutes infnndi in baptiſmo. & quia non dicit has vel illas virtutes omnes quas theologi infundi in, baptiſmo vnitas tenent, intellige.

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæ tertiæ Articul. quartum.

IN articulo quarto nihil addendum occurrit ſopradictis, niſi quod ex reſponſione ad tertium memor ſis colligere, ꝙ infuſio dupliciter ſe habet a.l virtutes, ſcilicet p ſe, & p accidēs.
326
q.di.33.q.1. Nā virtutibus acqͥbi
artic.2.q.4. libus p actus nſos ac-
Et 4.di.14. cidit infundi, quia ſi
q 2 art.2.ad infundantur, ordinā-
4.& diſ.50. tur ad actum eundē
q.1.art.2.ad ſpecie, ad quem or-
4. Et ver.q. dinantur acquiſitæ,
2.art.10. ad ſicut oculi miraculō
7.8.& 9.Et ſe dati. Virtutibus au
q.5.ar.4.co. tem non acquiſibilibus, cum ordinentur, ad actus diſtinctos ſpecie ab his, qui nati ſunt fieri ab acquiſitis, non accidit, ſed per ſe contingit infundi: ita quod ex natura ſua habent ꝙ vendiceot ſibi infuſibilitatem. ꝓpterea in diffinitione virtutis ſumpta ab Auguſtino dicit, Quam Deus in nobis ſine nobis operatur. Et hoc ſcito applieare, cum tractatur, an vel quo modo infuſio uariet ſpeciem rei infuſæ

A ordinant in finē ſupernaturalem, ſ͠m quandā inchoationem, quantum ad ipſum Deum immediate, ſed oportet ꝙ per alias virtutes infuſas pficiatur anima circa alias res, in ordine tamen ad Deum.

Ad tertium dicendū, ꝙ virtus illorum principiorum naturaliter inditorum, non ſe extendit vltra proportionē naturæ; & ideo in ordine ad finem ſupernaturalē indiget homo pfici per alia principia ſuperaddita.

B

Articulus III.

Vtrum virtus quam acquirimus ex operum aſſuetudiue, ſit eiuſdem ſpeciei cum virtute infuſa.

AD quartum ſic ꝓceditur. Vr̄ ꝙ virtutes infuſæ non ſint alterius ſpecie virtutibus acquiſitis. Virtus.n. acquiſita, & virtus infuſa ſ͠m prædicta non videntur differre, niſi ſecundum ordnem ad vltimum finem, ſed habitus & actus humani non recipiunt ſpeciem ab vltimo fine, ſed à proximo. nō ergo virtutes morales vel intellectuales infuſe differunt ſpeciē ab acquiſitis.

C

¶ 2 Prę̄t. Habitus p actus cognoſcuntur: ſed idem eſt actus temperantię infuſæ & acquiſitæ, ſcilicet moderari concupiſcentias tactus. ergo non differunt ſpecie.

¶ 3 Prę̄t. Virtus acquiſita, & virtus infuſa differūt ſ͠m illud quod eſt immediate à Deo factū, & à creatura: ſed idē eſt ſpecie homo, quē Deus formauit, & quem generat natura: & oculus quem cęco nato dedit, & quem virtus formatiua cauſat. ergo videtur ꝙ eſt eadem ſpecie virtus acquiſita & infuſa.

D

Sed contra Quęlibet differentia in diffinitione poſita, mutata diuerſificat ſpeciem: ſed in diffinitione virtutis infuſæ ponitur, Quam Deus in nobis ſine nobis operatur
q.55. art.4. vt ſupra dictū eſt. ergo virtus acquiſita, cui hoc nō conuenit, non eſt eiuſdem ſpeciei cum infuſa.

Respondeo Dicendum, quòd dupliciter habitus diſtinguūtur ſpecie. Vno modo, ſicut prædictum
q.54. art.2. eſt, ſecundum ſpeciales & formales rationes obiectorum. Obiectum autem virtutis cuiuſlibet eſt bonum conſideratum in materia propria: ſicut temperantiæ obiectum eſt bonum delectabilium in concupiſcētijs tactus, cuius quidem obiecti formalis ratio eſt à ratione, quæ inſtituit modum in concupiſcentijs: materiale autem eſt id quod eſt ex parte concupiſcentiarum. Manifeſtum eſt autem, quod alterius rationis eſt modus, qui imponitur in hmōi concupiſcentijs ſecundum regulam rationis humanæ, & ſ͠m regulam diuinam puta in ſumptione eiborum ratione humana modus ſtatuitur, vt non noceat valetudini corporis, nec impediat rationis actum. Secundum autem regulam legis diuinæ requiritur, ꝙ homo caſtiget corpus ſuum, & in ſer-

A uitutem redigat per abſtinentiā cibi & potus, & aliorum huiuſmodi. vnde manifeſtū eſt ꝙ tēperantia infuſa & acquiſita differūt ſpecie: & eadem ratio eſt de alijs virtutibus. Alio modo habitus diſtinguūtur ſpecie ſ͠m ea, ad quæ ordinantur. Non.n. eſt eadem ſpē ſanitas hominis & equi, ꝓp diuerſas naturas, ad quas ordinantur. Et eodem mō dicit* Philoſophus in 3. Polit. ꝙ diuerſæ ſunt virtutes ciuium, ſ͠m quod bene ſe habent ad diuerſas politias. Et per hunc etiam modum differūt ſpecie virtutes morales infuſæ, per quas homines bene ſe habent in ordine ad hoc, quòd ſint ciues ſanctorum & domeſtici Dei: & aliæ virtutes acquiſitæ, ſecundum quas homo ſe bene habet in ordine ad res humanas.

ex capi.3. habetur to.5.

D.IIII. 1180.

B Ad primum ergo dicendum, ꝙ virtus infuſa & acquiſita non ſolum differunt ſecundum ordinem ad vltimum finem, ſed etiam ſecundum ordinem ad propria obiecta, vt* dictum eſt. In corp. art.

Ad secundum dicēdū, ꝙ alia rōne modificat cōcupiſcētias delectabiliū tactus tēperantia acqſita, & temperātia infuſa, vt* dictū eſt: vnde nō hn̄t eūdē actū. In corp. art.

Ad tertium dicendum, ꝙ oculum cæci nati Deus fecit ad eundem actum, ad quem formantur alij oculi ſecundum naturam, & ideo fuit eiuſdem ſpeciei. & eadem ratio eſſet, ſi Deus vellet miraculoſe cauſare in homine virtutes, quales acquiruntur ex actibus: ſed ita non eſt in propoſito, vt* dictum eſt.

1183. D.205. In corp. art.

C QVAESTIO LXIIII.

De medio virtutum, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderādū eſt de ꝓprietatib⁹ virtutum. Et primo qdē de medio virtutū. Secundo, de connexione virtutum. Tertio, de ęqualitate earum. Quarto, de ipſarum duratione.

Circa primum quæruntur quatuor.

D

¶ Primo, Vtrum virtutes morales ſint in medio.

¶ Secūdo, Vtrū medium virtutis ſit medium rei, vel rationis.

¶ Tertio, Vtrū intellectuales virtutes conſiſtant in medio.

¶ Quarto, Vtrum virtutes theologicæ conſiſtant in medio.

Articulus I.

Vtrum virtutes morales ſint in medio.

E

AD primum ſic ꝓceditur. Vr̄, ꝙ virtus moralis nō conſiſtat in medio. Vltimū enim repugnat medij rōni; ſed de ratione virtutis eſt vltimū. dr̄.n. in 1.* de cęlo, quòd virtus eſt vltimum potētiæ. ergo virtus moralis non conſiſtit in medio.

¶ 1 Præt. Illud quod eſt maximū, non eſt mediū: ſed quædam virtutes morales tēdunt in aliqd̄ maximū: ſicut magnanimitas eſt circa maximos honores, & magnificentia circa maximos ſumptus, vt dr̄

¶ Super quæſtionē ſexageſimam quartam.

IN titulo quæſtionis ſexageſimæquartæ mox dubiū occurrit, quō conſiſtere in medio inter ꝓprietates virtutis cōputetur, cū expreſſe 2. Ethico. ponat in diffinitione virtutis moralis, q̄ in litera in argumēto in oppoſitum afferi, q̄uis non tota. Sed hoc facile ſoluitur a recolentibus, ꝙ ſępe proprietates notiores admittuntur in diffinitionibus, vt latētes differentiæ inſinuentur.

¶ Super quęſtionis ſexageſimæ quartę Articul. primū.

IN titulo primi articuli aduerte, ꝙ virtutem conſiſtere in medio, contingit dupliciter, ſ. eſſentialiter, & cauſaliter. Secundum eſſentiā virtus eſt in medio, quæ eſt in medio duorū vitiorum: ſicut tēperātia inter luxuriā & inſenſibilitatem. Et hoc non conuenit omni virtuti, quia non conuenit iuſtitiæ, vt patet in 3. Ethic. & de tali medio non eſt hic q̄ſtio: ſecundum vero effectum dicitur eſſe vir-

327
Infr. artic.4. ad 1.& 4. Et 2.2 q.17. ar. 5. ad 2. & q. 92. ar.1. cor. Et di.33. q. 1. arti.3. q.1. Et virt. q.1: art.13 Et 2: Ethic. lec. 7.
* libr.1 tex. 116. tom.2.

tus in medio, quæ in materia propria circa quam eſt, medium facit inter plus & minus illius, ſeu in illa, ad illam, illi &c ſicut iuſtitia in emptione medium ponit inter plus in emptore & minus in venditore, pretium æqualens dando venditori, vel econuerſo: & ſéperãtia medium ponit inter plus & minus delectari, delectationẽ capiendo quã, vbi, ſicut oportet &c. & hoc vt patebit, cõuenit oĩ virtuti, exceptis theologicis, & de tali medio eſt quæſtio omnium articulorũ huius quæſtionis.

li 4. Ethico. capi. 2. & 3.

c.6.poſt medi. tomo. 5.

q. 55. art. 3. ¶ In reſponſione ad tertium primi artic. non te conturbet, ꝙ Author ponat tam virginitatem, quàm paupertatem mediũ inter & ſuperfluũ & diminutum alterius ordinis, dum ſuperfluum ponit in ſuperſtitione, vel vanagloria, & diminutum in tranſgreſſione voti, quæ conſtat eſſe ſm ſe vitia extrema alterius virtutis, puta, religionis & philotimię, ſeu magnanimitatis. Fecit namque hoc author, quia nec virginitas, nec paupertas habet ſpecialẽ rationem virtutis, & conſequenter ſpecialia extrema inter quæ mediet infra proprias materias in ordine ad regulam tam humanã, quàm diuinam, ſed ex extrinſeco fine & religionis actu, ſcilicet voto vt in 2. ſecundę tractabitur plenius. Quia igitur ex extrinſeco rõnem ſumit ſpecialis virtutis, conſequens fuit vt extrinſeco extrema adhiberentur.

in 4.† Ethi. ergo nõ omnis uirtus moralis eſt in medio. F

¶ 3 Præt. Si de rõne virtutis moralis ſit in medio eſſe, oportet ꝙ uirtus moralis non pficiatur, ſed magis corrumpatur per hoc quod tẽdit ad extremum, ſed quædam virtutes morales perficiũtur per hoc ꝙ tendunt ad extremum, ſicut virginitas quæ abſtinet ab omni delectabili venereo, & ſic tenet extremum, & eſt perfectiſſima caſtitas: & dare omnia pauperibus ẽſt perfectiſsima miſericordia, vel liberalitas. ergo vr̃ ꝙ non ſit de ratione virtutis moralis eſſe in medio. G

Sed contra eſt, ꝙ* Philoſ. dicit in 2. Eth. quod virtus moralis eſt habitus electiuus in medietate exiſtens.

Respondeo Dicendũ, ꝙ ſicut ex * ſupradictis patet, uirtus de ſui ratione ordinat hominem ad bonum. Moralis autem uirtus proprie eſt perfectiua appetitiuæ partis animæ circa aliquam determinatam materiam. Menſura autem & regula appetitiui motus circa appetibilia eſt ipſa ratio. Bonũ H autem cuiuſlibet menſurati & regulati, conſiſtit in hoc, ꝙ conformetur ſuę regulæ, ſicut bonum in artificiatis eſt, vt ſequatur regulam artis. Malum autem per conſequens in huiuſmodi eſt p hoc, quod aliquid diſcordat à ſua regula, vel menſura: quod quidẽ contingit vel p hoc quod ſuperexcedit menſuram, vel per hoc ꝙ deficit ab ea, ſicut manifeſte apparet in omnibus regulatis & menſuratis, & ideo patet ꝙ bonũ uirtutis moralis conſiſtit in adæquatione ad menſuram rationis. Manifeſtũ eſt autem, quod inter exceſſum & defectum, medium eſt æqualitas ſiue conformitas: vnde manifeſte apparet, quod virtus moralis in medio conſiſtit.

Ad primum ergo dicendum, quod virtus moralis bonitatem habet ex regula rationis; p materia autem habet paſsiones, vel operationes. Si ergo comparetur virtus moralis ad rationẽ, ſic ſecũdum id quod rationis eſt, habet rationem extremi vnius, quod eſt conformitas: exceſſus vero & defectus habet rationem alterius extremi, quod eſt difformitas. Si verò conſideretur virtus moralis ſecundũ ſuam materiam, ſic habet rationem medij inquantum paſsionem reducit ad regulam rõnis: vnde Philoſ. dicit

cap 7. poſt. med. tom. 5.

in 2.* Ethic. ꝙ virtus ſecundum ſubſtantiam medietas eſt, inquantum regula virtutis ponitur circa propriam materiam, ſecundum optimum autem & bene, eſt extremitas, ſcilicet ſecundum conformitatem rationis.

Ad secundum dicẽdum, ꝙ medium & extrema conſiderantur in actionibus & paſsionibus ſecundum diuerſas circunſtantias: vnde nihil prohiberet in aliqua F virtute eſſe extremum ſecundum vnam circunſtantiã, quod tamen eſt medium ſecundum alias circunſtantias per conformitatem ad rationem, & ſic eſt in magnificentia & magnanimitate. Nam ſi conſideretur quantitas abſoluta eius in quod tendit magnificus & magnanimus, dicetur extremum & maximum: ſed ſi conſideretur hoc ipſum per comparationem ad alias circunſtãtias, ſic habet rõnem medij, quia in hoc maxime tendũt huiuſmodi virtutes ſecundum regulam rationis, id eſt, vbi oportet, & quando, & propter quod oportet: exceſſus autem ſi in hoc maximum tendatur, quando non oportet, vel vbi non oportet, vel propter ꝙ non oportet. Defectus aũt eſt ſi non tendatur in hoc maximum vbi oportet, & quando oportet, & hoc eſt ꝙ Philo. dicit in 4.* Eth. quòd magnanimus eſt quidem magnitudine extremus, eo autem quòd vt oportet, medius. G

ca. 3. paulo à princ. to 5. D.1166.

Ad tertium dicendum, quòd eadem ratio eſt de virginitate & paupertate, quę eſt de magnanimitate. Abſtinet enim uirginitas ab omnibus venereis, & paupertas ab omnibus diuitiis propter quod oportet, & ſecundum quod oportet ideſt ſecundum mãdatum Dei, & propter vitam æternam. Si autem hoc fiat ſecũdum quod non oportet, ideſt, ſecundum aliquam ſuperſtitionem illicitam, vel etiam propter inanem gloriam, erit ſuperfluum. Si autem non fiat quando oportet, vel ſecundum quod oportet, eſt vitium per defectum, vt patet in tranſgredientibus votum virginitatis, vel paupertatis.

Articulus II.

Vtrum medium virtutis moralis ſit medium rei, vel rationis.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur ꝙ mediũ virtutis moralis non ſit medium rationis, ſed mediũ rei. Bonum enim virtutis moralis conſiſtit in hoc, quod eſt in medio: bonum autem, vt dicitur in 6.* Met. eſt in rebus ipſis. ergo medium virtutis moralis eſt medium rei.

I ¶ 2 Præt. Ratio eſt uis apprehenſiua: ſed virtus moralis non cõſiſtit in medio apprehẽſionum, ſed magis in medio operationũ & paſsionũ. ergo medium virtutis moralis non eſt medium rationis, ſed medium rei.

¶ 3 Præt. Medium quod accipitũ ſecundum pportionem arithmeticã, vel geometricam eſt mediũ rei: ſed tale eſt medium iuſtitiæ, ut dicitur in 5.† Ethic. ergo mediũ uirtutis moralis non eſt medium K rationis, ſed rei.

Sed contra eſt, ꝙ Philoſophus dicit in 2. Ethicorum ꝙ virtus moralis in medio cõſiſtit. quo ad nos determinato ratione.

Respondeo Dicendum, ꝙ mediũ rõnis dupliciter põt intelligi Vno mõ ſm ꝙ mediũ in ipſo actu rationis exiſtit, quaſi ipſe actus rõnis ad mediũ reducatˀ: & ſic quia uirtus moralis nõ perficit actum rationis, ſed actum virtutis appetitiuæ, medium virtutis

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ quartę Art. ſecundũ.

IN ſecundo articulo eiuſdem ſexageſimæquartæ quæſtionis nota terminos quibus in virtutibus vtimur ſecundum medium rationis & medium rei. Medium rationis cum ſit modus in materia alicuius virtutis ſecundum conditiones regulæ, exigit duo ſecundum materiam & conditiones rationis, ita ꝙ conſiſtit medium rationis in affirmatione vtriuſque, ſcilicet materię propriæ, & oĩum conditionum ſpectãtium ad rationem rectam, verbi gratia, Medium rationis in temperantia eſt delectari quando, ſicut quare oportet &c. extrema autem ſumuntur penes negationem vnius, & affirmationẽ alterius, ita quod ſuperfluum affirmat materiam negatis conditionibus: diminutum vero negat materiam affirmatis conditionibus, verbi gratia, Vti delectationibus, non quando, non quare, non vbi oportet &c. ſuperfluum

328

1. 2. q. 58. art. 10. Et 3. diſt. 33. q. 1. art. 3. q. 2. Et 4. diſt. 15. q. 1. art. 1. q. 2. Et mal. q. 13. ar. 2. cor. Et virt. q. 1. ar. 13. ad 1. 12. 13. & 17. Et quol. 6. art. 10.

*tex. 8. to. 3.

capi. 3. & 4.

ca. 6. tom. 5.

moralis nō eſt medium rationis. Alio modo poteſt dici mediū rationis id, quod à ratione ponitur in aliqua materia, & ſic omne medium virtutis moralis, eſt mediū rationis, quia ſicut * dictum eſt, virtus moralis dicitur conſiſtere in medio per conformitatem ad rationem rectam. Sed quandoque contingit, quod medium rationis eſt etiam medium rei: & tūc oportet quòd virtutis moralis mediū ſit mediū rei, ſicut eſt in iuſtitia. Quādoque autem medium rationis non eſt medium rei, ſed accipitur per comparationem ad nos, & ſic eſt medium in omnibus alijs virtutibus moralibus. cuius ratio eſt, quia iuſtitia eſt circa operationes, quæ conſiſtunt in rebus exterioribus, in quibus rectū inſtitui debet ſimpliciter & ſm ſe, vt * ſupra dictum eſt: & ideo medium rationis in iuſtitia eſt idē cū medio rei, inquātum ſ. iuſtitia dat vnicuique ꝙ debet, & non plus nec minus. Aliæ vero virtutes morales cōſiſtunt circa paſsiones interiores, in quibus non pōt rectū cōſtitui eodē mō, ꝑp hoc ꝙ homines diuerſimode ſe habēt ad paſsiones, & iō oportet ꝙ rectitudo rōnis in paſsionibus inſtituatur per reſpectum ad nos, qui afficimur ſm paſsiones. Et per hoc patet reſpōſio ad obiecta. Nā primæ duæ rationes procedunt de medio rationis, quòd ſcilicet inuenitur in ip-
B ſo actu rationis: tertia vero ratio procedit de medio iuſtitiæ.

ARTICVLVS III.

Vtrum virtutes intellectuales cōſiſtant in medio.

AD TERTIVM ſic ꝓcedit. Vr ꝙ virtutes intellectuales non conſiſtant in medio. Virtutes.n. morales cōſiſtūt ī medio, inquātū cōformātur regulæ rōnis, ſed virtutes intellectuales ſunt in ipſa ratione, & ſic non videntur habere ſuperiorem regulam. ergo virtutes intellectuales non conſiſtunt in medio. 329 Infr. artic. 4. ad 1. & 2. Et 3. di. 33. q. 1. art. 3. q. 3. Et virt. q. 1. art. 13. co & ad 5. & 19. & q. 4. art. 2. ad 7.

C ¶ 2 Præt. Medium virtutis moralis determinatur à virtute intellectuali. Dicitur.n. in 2.* Ethi. ꝙ virtus conſiſtit in medietate determinata ratione, prout ſapiens determinabit. Si igitur virtus intellectualis iterum cōſiſtit in medio, oportet qđ determinetur ſibi mediū per aliquam aliam virtutem, & ſic cap. 6. to. 5.

ſluum eſt. eſt.n. delectationibus quæ ſunt temperantiæ materia, pluſquam oportet vti: non vti autē delectationibus quādo oportet, quare oportet &c. diminutum: eſt nāque minus delectari quàm oportet. Medium autem rei conſiſtit in æqualitate rei ad rem, ſeu ad perſonam alteram. Aequalitas autem cū duplex ſit. ſ. duarum quantitatum, ſicut duo pedalia ſunt æqualia, quinq; & quinque ſunt æqualia, & hęc vocatur æqualitas arithmetica: &
Art. præced. duarū ꝓportionū, ſicut proportio ſex ad quatuor, & duodecim ad octo ſunt æquales vtrobique. vtrobique .n. eſt ſeſqui altera proportio, i. cōtinētia totius & dimidij, vtraq; inuenit in iuſtitia. nā commutatiua iuſtitia obſeruat mediū ſm æqualitatē quātitatū: nā quātū valet ꝙ accipit tantum valet ꝙ dat, vt patet in emptione. Iuſtitia vero diſtributiua obſeruat mediū ſm æqualitatē ꝓportionū: nā ean-
Q. 60. art. 2. dē ꝓportionē facit inter bona q̄ diſtribuit, q̄ habēt inter ſe perſonæ quibus diſtribuit. extrema aūt inæqualitate quātitatum ſunt plus & minus ſecūdū quantitatem, vt patet. Extrema autem in æqualitate ꝓportionum ſunt plus & minus ſecundū proportionem: ita quod ſi, v.g. inter perſonas eſt proportio ſeſqui altera, ſuperfluum erit ſi inter res diſtributas ſit proportio dupla, in qua continetur totum bis: diminutum vero ſi inter res diſtributas eſſet proportio ſeſquitertia, aut ſeſquiquarta, in qua continetur totum, & tertia pars, vel quarta tantum. Et quoniam medium rei ad alterum eſt, cōſequens eſt, vt ſit medium inter plus vni, & minus alteri, vel ita quod plus ſit mihi, & minus alteri, ut in cōmutationibus, uel ita ꝙ plus uni parti, & minus alteri, ut in diſtributionibus. Medium autē rationis quia continet ſub ſe commenſuratum ſibi, & commeſuratum alteri, abſtrahit & ſibi & alteri, ſicut animal ab homine & leone, ꝓpter quod medium rationis in communi conſiſtit inter plus & minus ſecundum rationem, in ſpeciali aūt diſſimiliter: nā in uirtutibus circa paſſiones mediū rōnis cōſiſtit inter plus & minus mihi ipſi eligēti, ſicut mediū cōſiſtit in cōmenſuratione ad meipſum: & ꝑp hoc dicit in litera, ꝙ mediū in paſſionibus ſumit quo ad nos. In iuſtitia autē mediū rōnis cōſiſtit inter plus uni, & minus alteri, ſicut & medium rei, quia nō ſolū æqualitatē eādē q̄ rei medium exigit, recta rō nō imponit iuſtitiæ, ſed conditiones etiam nullas ei apponit, niſi redūdātes in æqualitatē uel inæqualitatē rei. reddere namq; debitum recta rō dictat iuſtitiæ, quādo, & ubi oportet, pro quāto faciunt uel tollūt rationē debiti. Et ꝓpterea eſto cautus, ut diſcernas circunſtātias in materia iuſtitiæ dupliciter inueniri, primo ut redundant in æquale uel inæquale .i. ut ꝑtinēt ad rationē debiti, alio modo ut ſunt cōmunes circunſtantiæ actus uirtuoſi. uerbi gratia. Reddere mutuo acceptum die ſtatuto, ſpectat ad rōnē debiti. Reddere aūt illo die hora incōpacta, puta qua ſumit cibum, impertinēs ē iuſtitiæ. non enim iniuſti, ſed imprudentis eſt hæc electio, & ꝓpterea in litera dicitur, quòd medium rōnis in iuſtitia eſt mediū rei & ex hoc ꝓuenit quòd extrema, ſcilicet plus & minus in iuſtitia nō ſumuntur ſecūdum affirmationem materiæ & negationem conditionum, & econtra, vt in alijs moralibus virtutib. ſed ſecundū plus vni, & minus alteri, & hinc etiā prouenit, ꝙ iuſtitia nō ē media inter duas malitias, ſicut aliæ virtutes mo-
A rales, q̄ mediāt inter affirmationē materiæ, & negationē cōditionū, vt ſuꝑfluū: & negationē materiæ, & affirmatas cōditiones, vt diminutū. nā ſi mediū rōnis & extrema in iuſtitia ſumerent ſm cōditiones, vt in alijs, & nō ꝑ ſe vt redūdāt in mediū rei, cōtingeret accipere extrema vitia, vt i alijs. Et hæc ſint hic dicta pro intellectu medij & extremorum in virtutibus ꝓ clarificanda Nouitiorum mente.

¶ In eodē ſecūdo articulo eiuſdē 64. quæſtionis, declarādū occurrit Nouitijs, ꝙ prima iō ꝓ tāto dr in litera, qđ ꝓcedit de medio rationis ſubiectiue: quia concludit quòd medium ratio rōnis, quia bonū eſt rōnis, eſt in ipſis actibus rōnis tanq̄ in rebus ipſis ſicut mediū rationis cauſaliter, ꝙ ſcilicet a ratione impoſitum eſt operationibus & paſſionibus, eſt in paſſionibus & operationibus tanquam in rebus ipſis.

¶ *Super quæſtionis ſexageſimæ quartæ Articul. tertium.*

IN articulo tertio eiuſdem ſexageſimæ quartæ quæſtionis, multa dubia ſimul ſoluenda occurrunt. Primum eſt, Quomodo virtus intellectualis, quæ vocatur intellectus, ſit in medio, cum careat contrario. non enim contingit oppoſitum primorum principiorum opinari affirmando, aut negando. Secundum eſt. Quomodo ſtant hæc duo ſimul, ꝙ verum intellectus practici conſiſtit in conſeſſe ſe habere appetitui recto, vt ſuperius ex 6. Ethi.
D dicitur, & ꝙ veritas eiuſdem habeat pro menſura res, & ſic menſurata appetitus. Ex primo enim habetur, ꝙ depēdet ab appetitu, & conſequēter menſuratur ab eo. Tertium eſt, Quomodo hic dicitur: quod virtutis intellectualis menſura non eſt aliquod genus virtutis, vt patet in reſponſione ad ſecundum, & tamen ſuperius in quæſtionis ſexageſimætertiæ articulo ſecūdo dictum eſt, quod duplex eſt regula boni hominis ad quod ordinatur virtus, ſcilicet humana ratio & lex diuina.

¶ Ad euidētiā horū omniū diſtingue, ꝙ virtutes omnes dupliciter poſſunt accipi, ſcilicet ſecūdū ſe, & ex parte noſtri: & vtroque modo regulā habēt. Et in litera quidē q̄uis de ſolis theologicis virtutibus fiat iſta diſtinctio in articulo ſequēti: veritatē tn̄ habet extēſa ad oēs virtutes diuerſimode applicata. nam virtus intellectualis quo ad cognoſcere ſm ſe cōſiderat q̄n in ordine ad rē cognitā ſumit. Ex parte vero noſtri cum ſm mo-
E dū quo in nobis ſit aut eſt, accipit: quo ad dirigere vero, ꝙ addunt practicæ ſupra ſpeculatiuas ſm ſe, ſunt ipſæ regulæ, & reſpiciunt regulabilia ꝑ eas: vñ ex parte tm̄ noſtri regulā habere pñt, ſm q̄ in nobis fiunt, aut ſunt. Virtutes quoq; morales ſm ſe obiecta reſpiciūt: ex parte aūt noſtri principia q̄bus in nobis fiūt & ſunt. Et q̄a Author ſic de virtutū menſura & medio ſm ſe loqt̄ vt in art. 4. manifeſtabit: iō obiecta oīa q̄ ea parte noſtri ſe tenēt, nihil officiunt propoſito. Et vt ad ſingula deſcēdamus, cognitio in primis principiorum ſecūdum ſe eſt in medio duorū cōtrariorū. v.g. Huic acceptioni, Totum eſt maius ſua parte, cōtrariatur ſecundum ſe, vt ſuperfluū. totū eſt minus ſua parte: & vt deficiens, totū nō eſt maius ſua parte, q̄uis ex mō quo hæc cognitio eſt in nobis, q.a. ſ. naturaliter eſt in nobis, cōtraria loca habere nō poſſunt. Verū quoq; intellectū practici ſm ſe q̄dē a rebus pēdet quo ad cognoſcere: ex parte aūt noſtri ab appetitu recto, q̄ facit nobis apparere finem

ſm ipſius appetitus diſpoſitionem, quo ad dirigere vero, vt dictum eſt, ipſa intellectualis virtus eſt regula & noſtro lumini rationis naturalis & appetitui commenſuratur, vt ſuperius declaratum fuit. Eadẽ etia rõne virtutis intellectualis ſm ſemẽſura, nec practice, nec ſpeculatiue eſt aliqđ virtutis genus: procederet.n. in infinitum. Sed virtutũ moraliũ menſura, q̃a eſt obiectum noſtra, vel diuina regula modificatum: ideo aliud virtutum genus ad q̃ pertinet menſura illa, menſura eſt, aliquarũ ũi virtutum intellectualiũ, puta prudentiæ & .ciæ, q̃ ad principia p ſe nota examinant, mẽſura quinque aliud virtutum genus ſm ſe, & ex parte noſtra eſt, primarum aũt virtutum intellectualium.ſ. intellectus & ſynderesis, mẽſura ẽt ea parte nři non eſt aliqua virtus, ſed ſolũ naturale lumen ea parte noſtra, & res cognita ſecundum ſe. Et ſic patet reſponſio ad omnia obiecta.

te.12. & 13. tom.3.

c.3.& 4. 10 mo 5. 2.Eth.cap.6.

art.1. huius quæſt.

c.2. 10 m°5.

tex.5.to.3.

procedit in infinitũ in virtutibus F ¶ 3 Præt. Mediũ proprie eſt inter contraria, vt patet p Philoſoph. in 10.* Metaph. ſed in intellectu nõ videtur eſſe aliqua cõtrarietas, cũ et ipſa contraria ſm quod ſunt in intellectu nõ ſint contraria, ſed ſimul intelligantur, vt album & nigrũ, & ſanũ & ægrũ. ergo in intellectualibus virtutibus nõ eſt mediũ.

Sᴇᴅ ᴄᴏɴᴛʀᴀ eſt, q̃ ars eſt virtus ĩtellectualis, vt dř i 6.* Eth. & tamen artis eſt aliquod mediũ, vt dř in 2. Ethi. ergo etiam virtus intellectualis conſiſtit in medio. G

Rᴇꜱᴘᴏɴᴅᴇᴏ Dicendum, q̃ bonum alicuius rei cõſiſtit in medio, ſm q̃ cõformatur regulæ, vel menſuræ, quam contingit tranſcẽdere, & ab ea deficere, ſicut* dictũ eſt. Virtus autem intellectualis ordinatur ad bonum, ſicut & moralis, vt *ſupra dictũ eſt: vnde ſm q̃ bonũ virtutis intellectualis ſe hẽt ad mẽſuram, ſic ſe habet ad rationem medij. Bonum autẽ virtutis intellectualis eſt verum: ſpeculatiuæ quidem virtutis verum abſolute, vt in 6.* Ethic. dicitur: practicæ autem virtutis verum ſecundum conformitatem ad appetitum rectum: verum autẽ intellectus noſtri abſolute cõſideratũ, eſt ſicut menſuratũ à re. Res enim eſt mẽſura intellectus noſtri, vt dicit in 10.* Meth. Ex eo enim q̃ res eſt, vel nõ eſt, veritas eſt in opinione & in oratione. Sic igitur bonum virtutis intellectualis ſpeculatiuę conſiſtit in quodam medio per conformitatem ad ipſam rem, ſm q̃ dicit eſſe q̃ eſt, vel non eſſe quod non eſt, in quo ratio veri conſiſtit. Exceſſus autem eſt ſm affirmationem falſam, per quã dicitur eſſe quod non eſt: defectus autem accipitur ſm negationem falſam, & per quam dicitur non eſſe q̃ eſt. Verũ autẽ virtutis intellectualis practicæ comparatum qdẽ ad rẽ, habet rat rationem menſurati: & ſic eodem modo accipitur medium per conformitatem ad rem in virtutibus intellectualibus practicis, ſicut in ſpeculatiuis, ſed reſpectu appetitus habet rationem regulæ & menſuræ: vnde idẽ medium, quod eſt virtutis moralis, etiã eſt ipſius prudentiæ, ſcilicet rectitudo rationis: ſed prudentię quidem eſt illud medium vt regulantis & menſurantis, virtutis aũt moralis vt menſuratæ & regulatæ. Similiter exceſſus & defectus accipitur diuerſimode vtrobique. H I

In corp. art.

Aᴅ ᴘʀɪᴍᴠᴍ ergo dicendum quòd etiam virtus intellectualis habet ſuã mẽſuram, vt* dictum eſt, & per conformitatem ad ipſam accipitur in ipſa medium. K

Aᴅ ꜱᴇᴄᴠɴᴅᴠᴍ dicendum, q̃ non eſt neceſſe in infinitum procedere in virtutibus: quia menſura & regula intellectualis virtutis non eſt aliqđ aliud genus virtutis, ſed res.

Aᴅ ᴛᴇʀᴛɪᴠᴍ dicendum, q̃ ipſæ res contrariæ non habent contrarietatem in anima, quia vnum eſt ratio cognoſcendi alterum: & tamen in intellectu eſt contrarietas affirmationis & negationis, quæ ſunt contraria vt dicitur in fine* Perihermenias. Quamuis enim eſſe & non eſſe non ſint contraria, ſed contradictorie oppoſita, ſi conſiderẽtur ipſa ſignificata prout ſunt in rebus, quia alterum eſt ens, & alterum pure nõ ens: tamen ſi referantur ad actum animæ, vtrunq; ponit aliquid eſſe. vnde eſſe & non eſſe ſunt contradictoria: ſed opinio, qua opinamur quòd bonum eſt bonum eſt contraria opinioni, qua opinamur quòd bonũ non eſt bonum, & inter huiuſmodi contraria medium eſt virtus intellectualis. F

libr.2. perhi. ca.vlt. to.1.

Aʀᴛɪᴄᴠʟᴠꜱ IIII.

Vtrum virtutes theologicæ conſiſtant in medio.

G Aᴅ ǫᴠᴀʀᴛᴠᴍ ſic p̃cedit. Vr q̃ virtus theologica cõſiſtat in medio. Bonum enim aliarum virtutum cõſiſtit in medio. ſed virtus theologica excedit in bonitate alias virtutes. ergo virtus theologica multo magis eſt in medio.

¶ 2 Præt. Medium virtutis moralis accipitur quidem ſm quod appetitus regulatur per rationem, intellectualis verò ſecundum quod intellectus noſter mẽſuratur à re: ſed virtus theologica & perficit intellectum & appetitum, vt* ſupra dictum eſt. ergo etiã virtus theologica conſiſtit in medio. H

¶ 3 Præt. Spes quæ eſt virtus theologica, medium eſt inter deſperationem & præſumptionem: ſimiliter etiam fides incedit media inter contrarias hæreſes, vt * Boetius dicit in libr. de duabus naturis, quòd enim confitemur in Chriſto vnam perſonam & duas naturas, medium eſt inter hæreſim Neſtorij, qui dicit duas perſonas & duas naturas, & hęreſim Euticis, qui dicit vnam perſonam & vnam naturam. ergo virtus theologica conſiſtit in medio. I

Sᴇᴅ ᴄᴏɴᴛʀᴀ. In oĩbus, in quibus cõſiſtit virtus in medio contingit peccare per exceſſum, ſicut & per defectũ: ſed circa Deũ qui eſt obiectum virtutis theologice, nõ contingit peccare per exceſſum. dicitur enim Eccl. 43. Benedicentes Deum, exaltate illum quantum poteſtis. maior enim eſt omni laude. ergo virtus theologica non conſiſtit in medio.

K Rᴇꜱᴘᴏɴᴅᴇᴏ. Dicendum, q̃ ſicut* dictũ eſt, medium virtutis accipitur per conformitatem ad ſuam regulam, vel menſuram ſecundum quod contingit ipſam trãſcendere, vel ab ea deficere. Virtutis autem theologicę duplex poteſt accipi menſura. Vna quidem ſecundum ipſam rationem virtutis, & ſic menſura & regula virtutis theologicę ẽ ipſe Deus. Fides.n. noſtra regulatur ſm veritatem diuinam: charitas autem ſecundum

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ quartæ Articulum quartum.

IN articulu 4 eiuſdem 64. q dubium occurrit de illa propoſitione uniuerſali aſſumpta in litera, arguendo in oppoſitũ.ſ. in omnibus in quibus uirtus conſiſtit in medio, contingit peccare per exceſſum ſicut & per defectum uidetur enim hoc falſum de iuſtitia: nam conſiſtit in medio, & non contingit peccare niſi uno modo, ſcilicet p defectũ. Quilibet.n. iniuſtitiam faciẽs, uiolat æqualitatem: quia declinat in minus alteri, cui debetur æquale, ſi.n. declinaret in maius illi, non eſſet iniuſtitia ut patet in commutatiua iuſtitia, & etiã in diſtributiua, ĩ qua ſi quis maius quam perſona mereatur det, ideo uiolat æqualitatem, quia alterũ minuit hic exceſſus.

¶ Ad hoc dicit, q̃ medium iuſtitiæ conſiſtit in uiolari utroq; mõ, ſ. per exceſſum & defectum diuerſimode tamen contingit hoc circa mediũ iuſtitiæ & aliarum uirtutum nam extrema medij aliarum uirtutum: cõſtituunt diuerſa uitia, inter quæ media eſt uirtus ipſa, ut patet in 2. Ethicorum. & propterea alio uitio peccatur ſm exceſſum, & alio peccatur ſm defectum. Extrema autem medii iuſtitiæ non conſtituunt diuerſa uitia, & propterea uno & eodem uitio peccatur p exceſſum & defectum. & non ſolũ uno uiolato, ſed uno actu numero, ut patet in furto. ſimul.n. uiolatur medium minus alteri, & plus ſibi faciendo, & ſimile, eſt in diſtributionis uiolatione. ſimul enim minus

330

2. 2. qẽ. 17. arti. 5. ad 1. Et 3. diſt. 33. q 1. art. 3. q. 4. Et vir. q. 1. ar. 13. cor & ad 5. 12 ar. 2. & q. 2. ad 10. & 13. Et Ro. 11. lect. 1.

*q.62. ar.3.

non remota a princi. ſed clarius à medio lib.

*ar. 1. huius quæſt.

nus vni, & plna alteri tribuitur. Nec obſtat ſi qñdoq; ſolū minus videat̃ fieri alteri, & nulli plus, vt in incēdijs, & huiuſmodi: huc enim oſtendit, ꝙ medium iuſtitiæ principaliter violat̃ in minus, & vere ſic eſt, quia cū æquale ſit ad alterum per minus illi directe violatur, ſed tamen ſemper cōcomitat̃ plus alicui uel in re, vel in poteſtate. Sat eſt ergo literæ, quod ubicunque eſt uirtus in medio contingit & per exceſſum & per defectū peccare, ſiue ſimul, ſiue ſeparatim ſiue vnu, ſiue pluribꝰ vitijs, non eſt curæ.

¶ In eodem quarto articulo dubium primo occurrit ex Scoto in 3. Sen. diſtin. 26. docente quod poteſt cōcedi, Quod virtus theologica eſt proprie, in medio nō ex parte obiecti, ſed actua, ita quod licet nō poſſit tendere in nimis verum aut bonum, quia tendit in infinitum obiectum, poteſt tñ nimis tēdere in illud, & ſic virtus theologica moderatur actum vt medio modo tendat, & conſequenter fides eſt media inter leuitatem, iuxta illud, Qui cito credit, leuis eſt corde, & pertinaciā uiolātia rōnem, & ſpes inter pſūmptionē & deſperationem. (In corp. art.)

¶ Dubium ſecundo occurit ſpecialiter de medio reſpectu fidei. Videtur enim quod ſecūdū ſe habeat medium, quia obiectum ſuum ꝙ eſt quid complexum, puta Deum eſſe trinum, hmōi habet extrema ſcilicet, Deum non eſſe trinum. & Deum eſſe trinum eſſentialiter, hoc enim eſt ſuperfluum, illud diminutum.

¶ Ad primum horū dicit̃, primo ꝙ poſitio illa Scotica eſt contra diuum Thomam, & veritatem. Contra diuum quidē Thomam expreſſe dicentē hic de modo actus, quòd nō poteſt eſſe exceſſiuus, ſcilicet quòd non poteſt quis nimis credere, nimis ſperare, nimis amare, tendendo in Deum. Contra veritatem vero, quia conſtat quod non poteſt Deus amari nimis, ita ꝙ actus amandi Deum ſit exceſſiuus: immo modus amādi Deū, ſecundum Bernardum, eſt ſine modo amare, nec verū quod de fide dicitur, quoniam licet qui cito credit, leuis ſit corde, nō tamen qui cito credit Deo leuis eſt cordę. Pręſumptio quoque, vt patet in reſponſione ad tertium, non eſt vitium, q̃a nimis ſperet in Deum, ſed ſperat bonum excedens propriam cōditionem. vnde concluſio iſta non ſolum vt falſa, ſed vt mala vtpote ponens modum dilectionis Dei procul abijciatur.

E ¶ Ad ſecundum autem dicitur, ꝙ fides ſecundū ſe eſt de Deo, cuius non ſunt extrema ex parte autem noſtri eſt de Deo, per modū compoſitionis, & diuiſionis, vt in ſecūda ad ſecūdū dicitur: & ꝓpterea ex parte noſtri eſt in medio, & non ſm ſe.

bonitatem eius, ſpes ſm magnitudinē omnipotentiæ & pietatis eius: & iſta eſt menſura excedens omnem humanā facultatē, vnde nunquā poteſt homo tātū diligere Deū, quātum diligi debet, nec tm̃ credere, aut ſperare in ipſum, quantū debet; vnde multo minus pōt ibi eſſe exceſſus: & ſic bonum talis virtutis nō cōſiſtit in medio: ſed tanto eſt melius, quāto magis acceditur ad ſummum. Alia vero regula vel mēſura virtutis theologicæ eſt ex parte noſtra: quis etſi nō poſſumus ferri in Deum quātū debemus, debemus tñ ferri in ipſum credendo, ſperādo, & amādo ſm mēſuram noſtræ conditionis. vnde p accidens pōt in virtute theologica cōſiderari medium & extrema ex parte noſtra.

C Ad primum ergo dicendū, ꝙ bonum virtutū intellectualiū & moralium cōſiſtit in medio p cōformitatē ad regulam, vel menſurā, q̃ tranſcendere contingit, ꝙ non eſt in virtutibus theologicis, per ſe loquendo, vt dictum eſt.

Ad secundum dicēdū, ꝙ virtutes morales & intellectuales pficiūt intellectū & appetitū noſtrū in ordine ad mēſurā & regulā creatā: virtutes aūt theologicæ in ordine ad menſurā & regulā increatam. vnde non eſt ſimilis ratio.

Ad tertium dicēdū, ꝙ ſpes eſt media inter pſumptionē & deſperationē ex parte noſtra, inquātum .ſ. aliquis præſumere dicitur ex eo, ꝙ ſperat à Deo bonū ꝙ excedit ſuā cōditionē, vel nō ſperat quod ſm ſuā cōditionem ſperare poſſet: non aūt poteſt eſſe ſuperabūdātia ſpei ex parte Dei, cuius bonitas eſt infinita. Similiter etiā fides eſt media inter cōtrarias hæreſes, non per comparationem ad B obiectum, quòd eſt Deus, cui nō poteſt aliquis nimis credere, ſed inquantū ipſa opinio humana eſt media inter contrarias opiniones vt ex ſupradictis patet.

QVAESTIO LXV.

De connexione virtutum in quinque articulos diuiſa.

DEinde conſiderādū eſt de connexione virtutum.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrū virtutes morales ſint adinuicem connexæ.

¶ Secūdo, Vtrū virtutes morales poſsint eſſe ſine charitate.

¶ Tertio, Vtrum charitas poſsit eſſe ſine eis.

¶ Quarto, Vtrū fides & ſpes poſſint eſſe ſine charitate.

¶ Quinto, Vtrum charitas poſsit eſſe ſine eis.

Articvlvs I.

Vtrū virtutes morales ſint adinuicem connexę.

D AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ virtutes morales non ſint ex neceſsitate cōnexę virtutes ... modum habitus habetur firmiter &c.

¶ Super quæſtionis ſexageſimæquintæ Artic. primum.

IN articulo primo q̃ſtionis ſexageſimæquintæ termini duo ſunt primo declarandi, quid ſcilicet importet virtus pfecta & quid uirtus imperfecta, de qbus in litera ſermo fit, an differentia hic ſit ſicut inter calorē remiſſum & in ſummo, an ſicut inter diſpoſitionem & habitū, an ſicut inter diuerſas formas, puta, opinionē & ſcientiā nō enim parui refert quo hæc modo diſtinguātur, & ſi quis hic erraret, male poſſet de cōnexione virtutum diſputare. Sciendū eſt igitur, ꝙ cōſtat uirtutes pfectas ab imperfectis non propterea diſtingui, quia illæ in ſummo ſunt gradu, iſtæ non: nam uirtutes cōnexæ, quæ ſunt ſolę perfectæ, ut in litera dicitur, intendi poſſunt, vt ſequens quæſtio oſtendit: quomodo autem diſtinguantur ex natura habitus & diſpoſitionis, manifeſtatur: habitus enim & diſpoſitio diſtincta contra habitum ſecundum melius ſentientium ſententiam, diſtinguuntur non modaliter tantum, ſed eſſentialiter: ita quod qualitas illa, quæ eſt diſpoſitio, nunquam erit eſſentialiter habitus quamuis forte habitus modum habere poſſit: ſed diſpoſitio eſt qualitas ſecundum ſe facile mobilis: habitus vero eſt qualitas ex natura ſua difficile mobilis, verū hmōi qualitas hēt duplicē ſtatū eſt.n. qñq; in ſe quidem habitus, ſed per modum diſpoſitionis inhæret, quia facile corrumpi pōt, vt patet de ſcia per primā demōſtrationem acquiſita, & non meditatione firmata, quandoque autem & in ſe eſt habitus, & in ſtatu habitus: quia per modum habitus habetur firmiter &c. ſicut autem in communiſſimis rationibus primæ ſpeciei qualitatis inuenit̃ habitus dupl. .ſ. p modū diſpoſitionis, & p modū habitus, & pter hæc diſpoſitio ſiue p modū diſpoſitionis, ſiue p modū habitꝰ, ita in virtute, vt ſic quę eſt ſpēs habitus, inuenit̃ qualitas q̃ eſt eſſentialiter virtus dupliciter. .ſ. habens ſtatum uirtutis, & non habens ſtatum uirtutis, & præter hæc inuenit̃ ſub ſpecie diſpoſitionis inclinatio ſeu diſpoſitio ad uirtutem, Ex his autem tribus, ſcilicet uirtute in ſtatu uirtutis, uirtute nō in ſtatu uirtutis, & diſpoſitione ad uirtutem, ſola prima uirtus perfecta eſt & dicitur: immo vt in quarto articulo dicit̃, hæc ſola ſimpliciter & proprie uirtus dicitur. & ratio in promptu eſt, quia uirtutē proprie & ſimpliciter oportet eſſe principiū operis virtuoſi ſimpliciter, & non ſecundum quid: uirtus autem non in ſtatu uirtutis tale opus non facit, quia defectuoſa eſt, utpote priuata proprio ſtatu. Sic ergo virtutis perfectæ nomine qualitas quæ eſt virtus, ſtatum uirtutis habens intelligitur uirtutis autem imperfectæ nomine. licet ſecundum proprietatē vocabuli ſola virtus ſecundum eſſentiam, & deficiens videat̃ intelligi, quia virtus imperfecta dicit virtutem & imperfectionē eius: extēſo tamen ſeu accomodato vocabulo, virtutis imperfectæ nomine intelligit̃ tā uirtus deficiēs in ſtatuq̃ diſpoſitio ad uirtutē, pſertim ſi eſt firmata. In quo aūt conſiſtat uirtutis eſſentia ex q. 55. colligere poteris: in quo aūt pfectio ſtatus uirtutis cōſiſtat, ex litera qdē unico uerbo habes quo ad animales .ſ. q inclinat ad bonū bn̄. Ex ſecundo aūt Eth. explicatiuus habes,

artic. 2. & 3. ad 3.

331 Inf. q̃ō. 73. ar. 1 & Et 2. 2. q. 146. art. 4. Et 3. q̃ō. 85 ar. 9. cor. Et 3. diſ. 36. art. 1. & 2. & virt q. 5. art. 2. Et quo li. 8. art. 23. Et 6. Ethi. tu.

bes, q̄ ſciens, q̄ eligens, q̄ propter hoc, q̄ immobiliter, habēs ipſam, operet: & conſequenter imperfecta virtus eſt, ſi aliquid horū deficiat, quāuis.n. bonū tūc fieret, nō tñ bene. Et ſcito No uitie, q̄ alicui qualitati inclinati in bonū aliq̄d, dupliciter deeſſe pōt aliqua virtutis cōditio, primo de ptinētibus ad ſpeciē, ſeu eſſentiā virtutis, vt ſi deficeret recta rō vel electio, vel ꝓprius finis in habitu agibiliū nō eſſet in veritate virtus nec pfecta, nec imperfecta, diceretur tamē virtus imperfecta, ſicut diſpoſitio ad virtutē. vnde ſiquis habituatus eſt ad abſtinentiæ, vel caſtitatis materiā non ſ͠m regulam rationis, aut nō electione propter ipſum bonum rationis, talis habitus nec eſt nec erit vnquam virtus, ſed diſpoſitio tātum ad uirtutem. Secūdo de pertinētibus ad ſtatū tantū uirtutis. ut ſi deficeret immobilitas aut extenſio, aut debita diſpoſitio ſubiecti, eſſet quidē imperfecta virtus, ſic q̄ poteſt eadem numero eſſe pfecta & ſimpliciter virtus, ablatis illis defectibus oportebit ergo te cautum eſſe, cū de virtute imperfecta eſt ſermo, an intelligat ibi de imperfecta rōne ſtatus, an quia diſpoſitio tātū eſt. & eadem oportet vti cautela, cū negari inueneris rationē proprie, vel ſimpliciter virtutis. ſciēs autē diſcernere intētionē literæ ſi ſecundū nunc dicta inſpexeris, an eadē qualitas, q̄ negatur virtus, ſit poſtmodū virtus, vel nō, quoniā vt patet, ſi primum inueneris de non virtute, ſecūdum ſtatum eſt ſermo: ſi ſecundum de non virtute, ſecundum eſſentiam. Et hoc ſi ſeruaueris non vagaberis ad quærendum conſtitutiua virtutum in eſſe virtutis in genere relationis, vt Scotus putauit, ſed perfectionem ſtatuum perquires, aut nouę virtutis generationē ſ͠cdm, poſt talem ac tantam diſpoſitionem.

Cap. 1. & 2. tom. 5.

tutes enim morales quādoq; cauſantur ex exercitio actuum, vt ꝓbat in 2. Eth. ſed homo poteſt exercitari in actibus alicuius virtutis ſine hoc, q̄ exercitetur in actibus alterius virtutis. ergo vna virtꝰ moralis pōt haberi ſine altera.

¶ 2 Pręt. Magnificentia & magnanimitas ſunt q̄dam virtutes morales: ſed aliqs pōt habere alias virtutes morales ſine hoc, q̄ habeat magnificētiā & magnanimitatē. dicit.n. Philoſ. in 4. Eth. q̄ inops nō pōt eſſe magnificus, qui tamē poteſt habere alias quaſdā virtutes, & q̄ ille q̄ paruis eſt dignus, & his ſe dignificat, temperatus eſt, magnanimus autem non: ergo virtutes morales non ſunt connexæ.

G ¶ 3 Pręt. Sicut uirtutes morales pficiūt partē appetitiuā aīę, ita virtutes intellectuales perficiunt par

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ quintę Artic. primum.

IN eodem primo articulo q. 65. dubium de cōnexione virtutum ex Scoto reſurgit, ipſe nanque in tertio Sent. diſt. 36. ſolam connexionem virtutis moralis cum prudētia ſua, id eſt, illius materiæ, & non econtra ſentiens, putat nec prudentiā moralem virtutem, nec moralem uirtutem prudentiā ſimpliciter id eſt totius agibilis, nec unā moralē virtutē, aliam moralem coexigere: ſed ſimul ſtare, quòd aliquis ſit temperatus in ſummo. & tamen auarus, iniuſtus &c. Et ut diſtincte omnia ꝑcipiantur, primo recitabuntur ſua motiua: ſecundo declarabūtur fundamenta veritatis: tertio ſatisfiet obiectis. Arguit primo Scotus contra connexionem virtutum ex hoc, quod ſunt ꝑfectiones partiales. Quādo enim ſunt plures ꝑfectiones partiales eiuſdem perfectibilis, poteſt perfectum eſſe illud ꝑfectibile ſecundum vnā, & imperfectum ſecundum aliā, ut patet in Sorte reſpectu uiſus & auditus. Cōſtat autē cardinales uirtutes eſſe partiales ꝑfectiones mentis noſtræ. ergo. Secundo, ex diffinitione uirtutis 2. Eth. Quælibet virtus moralis eſt habitꝰ electiuus in medietate cōſiſtēs determinata rōne, ut ſapiens determinabit abſq; determinatione & electione medij in alia materia. ergo eſt virtus ſine cōnexione ad alias virtutes. Et antecedēs patet, q̄a in diffinitione virtutis, nō ponit niſi cōnexio ad prudētiā, ſeu rōnē determinantē mediū in illa materia. Tertio, ex exercitio cāuſæ virtutē: q̄a pōt aliquis optime ſe exercere in materia vnius virtutis, & nō in materia alterius. ergo nō ſunt cōnexę, tenet ſequela, q̄a virtus gñat ex actibus. Quarto, ex diſtantia: quia virtutes eiuſdem gñis quæ ſunt propinquiores, non ſunt connexæ, puta virginitas, & caſtitas cōiugalis. ergo à fortiori virtutes diſtinctę ſ͠m genus, vt cardinales, q̄ magis diſtant, nō ſunt cōnexæ. Quinto, deducit ad tria inconuenientia ex connexione. primo, q̄ aliqua virtus eſſet uirtus antequam eſſet uirtus. ſecundo, q̄ nulla virtus eſſet prima. tertio, q̄ unus actus generaret omnes virtutes: ſequela primi, ꝓbat ſic. Tēperātia per ſe non eſt uirtus ſine virtute fortitudinis. ergo fortitudo eſt prius virtus, & ex alia parte fortitudo nō pōt eſſe uirtus ſine temperātiæ virtute. ergo fortitudo non erit uirtus niſi poſt temperantiam. ergo fuit virtus antequā eſſet virtus: ſequela ſecundi patet: quia ex quo quælibet coexigit aliā, omnes ſunt ſimul, & cōſequēter nulla prior vel poſterior. ſe-

F quela tertij ꝓbatur: q̄a impoſſibile eſt ſimul haberi tot actus perfectos generatiuos tot virtutum. Quod autem tertiū ſit inconueniens, probat: quia vnus actus eſt vnius virtutis: & ſicut eſſet actus vnius virtutis eſſet generata, ita eſt generatiuus vnius, & omnium virtutum. hæc de primo.

¶ Quo ad ſ͠m ſcito cōnexionē virtutū cardinalium cōuinci ex iſto ꝓceſſu, q̄ in litera fit. Virtus moralis exigit prudētiam: prudētia aūt exigit omnes alias virtutes morales. ergo omnes virtutes morales ſunt connexæ. Sed quia ꝓpoſitiones hę aſſumptæ diuerſimode intelliguntur, oportet eas explanare, & ſenſū verū capere, & tūc videre vim rōnis huius. Prima ergo ꝓpoſitio. ſ. Virtus moralis exigit prudētiā, q̄a ea diffinitione virtutis ſecūdi Eth. allata patet, nō negat, ſed diſtinguitur: quia aut intelligitur de prudētia totali, aut partiali: & vocatur prudētia totalis prudentia reſpectu omnium agibiliū, partialis aūt reſpectu talis materiæ, delectationis venereæ vel periculorū mortis &c. ſi in aſſumpta ꝓpoſitione & diffinitione virtutis moralis intelligitur de prudētia totali, negat, ſi de partiali, conceditur. ſed tunc patet manifeſte q̄ nihil valet ꝓceſſus, q̄a prudentia partialis non exigit omnes virtutes morales. propter illā autē diſtinctionem oportet oſtendere, aut verificari aſſumptum de prudentia totali, aut q̄ prudētia partialis exigat oēs virtutes: & vtrunq; ſimul fiet, oſtēdēdo q̄ prudētia partialis: aut nō eſt prudentia ſufficiēs ad materiā illius

H virtutis, & cōſequēter nō eſt prudētia: aut eſt totalis. oſtendit aūt hoc facile ex cōnexione materiarū virtutū moraliū, & ipſa diffinitione virtutis Sic virtus moralis, puta, tēperātia ē habitus ſ͠m rationē rectā electiuus medij in delectationibus tactus nō prout electionem medij in talibus delectationibus cōtingit corrūpi à tali, aut tali paſſione, ſed ſimpliciter vndecunque contingat ab electione talis medij in electionem extremorum vitiorum declinare. ergo tēperantiæ virtus neceſſario habituatum reddit animum ad eligendū tale medium ſecundū prudētiam totalem. Aſſumptum hoc manifeſtatur dupliciter ſiquidem credi poteſt, q̄ virtus moralis, puta temperantia, ꝑficit animum: primo, vt declinatio a tali medio oritur ex aliqua certa paſſione: puta vt ex amore cōcupiſcentię declinari ſolet à medio in delectationibus tactus, ita quòd nō ſpectat ad temperantiam inclinare ad eligendum mediū in delectationibus tactus, niſi pro quāto deducimur à medio ob amorem ſu-

I perfluæ delectationis. ſecundo autem modo, vt temperanciæ ſit inclinare ad tale mediu contra quoſque imperatur: ex quacūque paſſione prouenientes ad abducēdum a tali medio: puta ex auaritia, ex timore mortis &c. Differunt autē intantū hi duo modi: vt ex hoc pēdeat illa veritas, ſ͠m primū modū non fiat aliqs tēperatus niſi ſecundum quid. in alio ſecundum verò fiat temperatus ſimplr. quia ut patet iuxta primū modum nō eſt habituatus ad mediū in delectationibus tactus, niſi ſ͠m q̄d, q̄a ſ͠m q̄ oriūtur a certo motiuo tm: iuxta ſ͠m vero ē habituatus ad mediū in delectationibus tactus totaliter, q̄a ſ͠m q̄ oriunt ex quocūq; motiuo. Q̄d autē tēperantia primo mō non ſit virtus ſed ſecundo modo tantum, manifeſte ex vtu cōuincitur: mulier enim habituata ad caſtitatem quantū eſt ex amore delectationū, ſi inops & auara male merēdo venereis

K vacat, proculdubio intemperata eſt: & ſimiliter ſi timore verborū, aut infamię &c. hoc faciat. Idem ergo eſt dicere, q̄ temperantia non perficit animum contra timores, & alias paſſiones, vt & inquantum natæ ſunt corrumpere electionē, medij in delectationibus tactus, & dicere quòd qui mœchatur ut furetur non eſt mœchus, & meretricem ob ſolam auaritiā poſſe ſimul eſſe temperatam, & infinita huiuſmodi falſa: ſpectat igitur ad moralem uirtutem inclinare ad mediū in ꝓpria materia non ſolum excludendo extrema ſecundum ſe, ſed ſecundū quod connexionem habent cū aliena materia, vt enim in litera dicitur in reſponſione ad tertium, & quartū, agibilia quæ ſunt materia uirtutum moralium, ſunt ordinata ad inuicē, & propterea unum redūdat in aliud, & propterea oportet uirtutē moralē ꝑficere ſic animū in propria materia, vt nec ex his quæ infra limites ꝓpriæ materiæ ſecūdum ſe ſunt, nec ex his

lib. 4. Eth. ca. 2. circa me[?] tom. 5.

quæ

tem intellectiuam, ſed virtutes intellectuales non ſunt connexæ, poteſt.n. aliqs habere vnā ſciētiam ſine hoc, q habeat aliam. ergo etiā neq; virtutes morales ſūt cōnexæ.

¶ 4 Præt. Si virtutes morales ſint connexæ, hoc nō eſt niſi quia connectuntur in prudentia, ſed hoc non ſufficit ad connexionem virtutū moralium. videtur enim q B aliquis poſſit eſſe prudēs circa agibilia, quæ pertinent ad vnam virtutem ſine hoc, quod ſit prudens in his, quæ pertinent ad aliā. ſicut ēt aliqs pōt hře artē circa aliqua factibilia ſine hoc, q habeat artē circa alia: prudētia aūt eſt recta rō agibiliū. ergo non eſt neceſſarium virtutes morales eſſe connexas.

SED CONTRA eſt, q Am

quæ intrāt limites propriæ materiæ ex connexione illius cum A aliis, abluci a medio eligēdo in illa materia. & ſic patet aſſūptum, & reſtat manifeſtanda conſequentia, q. ſ. ex hoc ſequatur, quod virtus moralis coexigit prudētiā totalem: hoc autē ſic probatur. Virtus moralis eligit medium in propria materia ſimplr. ſ. ſcdm ſe, & vt in eam redundant aliæ materiæ. ergo exigit rectam rōnem ſui ſcdm ſe, & ſcdm comparationem ad alias. ſed hoc eſt prudentia totalit. ergo Sequela eſt manifeſta ex eo quòd virtus moralis eſt electiua ſecundum rectā rationem & ſicut eſt electiua in ꝓpria materia & ſcdm ſe, & ſcdm cōparationē ad alias materias: ita oportet q rō ſit rectificās illā materiā & ſcdm ſe, & ſcdm cōparationē ad alias. ex defectu nāq; rectæ regulæ in hmōi cōparationibus ꝓuenit, q habituatus aius in caſtitate, & nō in paupertate, liberalitate, fortitudine, & iuſtitia, ꝑ auaritiam, aut amorē, aut odiū contra caſtitatē facit; cōparat ſiquidē tunc in tali animo bonū caſtitatis bono pecuniæ, vt euaſionis a morte, aut expleuli appetitus odij hmōi, & dictat magis eligendū nunc hoc apparens bonū, q̄ illud vere bonum ꝑ paſſiones, ſeu affectiones nūc, hic &c. ad hoc magis, quam illud. Quod autem ratio recta circa vnam materiam tam ſecundum ſe, quàm ſecundum id q ex connexione habet, ſit prudentia totalis, ex illo principio ſecundi de anima, in c. de Senſu cōmuni patet. ſ. quòd iudicās inter aliqua duo, oportet cognoſcere vtrunq;. Si enim hanc rectam rationem oportet cōparare hanc materiam C reliquis agibilibus, oportet eā, quia ratio eſt, vtraq; cognoſcere, & quia recta eſt, circa vtraque rectā eſſe: conſtat aūt rectam rōnem circa omnia agibilia prudentiā eſſe totalē. patet igitur ex dictis, q prudentia partialis non eſt prudētia niſi ſit totalis, & cōſequenter, vt patebit, exigit omnes virtutes morales, propter quòd in calce articuli dicitur, quòd defectus prudētię circa vnam partem agibilium, induceret defectū circa alia. Ex his aūt habes, quomodo intelligenda ſit diffinitio virtutis moralis 2. Ethi. quo ad duos terminos. ſ. electionē medij, & rectam rationē. Intelligitur n. de electione medij non ſecūdum quid, ſed ſimpliciter. ſ. cōtra q̄cūq; abducētia a recta rōne, non ſcdm quid, id eſt, ſecundum partē, ſed ſimpliciter ſeu totaliter & ſic patet, q ex diffinitione virtutis ſine gloſis oppoſitiuis, excludendo ſolum ſenſum ſecundum quid, & vtendo ſenſu ſimpliciter, quod regulariter in diffinitionibus intelligitur, habes con D nexionem prudentiæ totaliter ad virtutem moralem.

¶ Explanata autē & probata prima propoſitione aſſumpta, reliquum eſt, vt probetur & explanetur ſecunda. ſ. quod Prudentia exigit oēs virtutes morales. Hæc ꝓpoſitio, licet poſſit ꝓbari ex parte materiæ, quia ſicut tēperantia generatur ex frequentibus electionibus medij in delectationibus, ita prudētiā oportet generari ex frequentibus iudicijs, & ꝓceptis circa ſuā materiam, quæ eſt totum agibile. melius tamen mōſtratur ꝓpoſitum ex ipſa ratione prudentiæ ſecūdum ſe, vt in litera ſic ex parte principiorū ipſius prudentiæ ſic. Prudentia eſt recta ratio conſiliatiua, iudicatiua, & ꝓceptiua. ergo rectitudo eius exigit animum tam ſecundum partem apprehenſiuam, q̄ ſecūdum partē appetitiuā, recte & bene ſe habere circa principia rectæ rationis, q̄ ſunt fines agibiliū: ſed ſic ſe habere ad huiuſmodi fines, eſt habere oēs virtutes morales principales. ergo prudētia coexigit ſecundum ſe oēs virtutes huiuſmodi. Ante- E cedens patet: ſequela vero quo ad partem apprehēſiuam eſt ꝑ ſe nota, quia habitus cōcluſionū pendet ex habitu principiorum. Quo ad partem vero appetitiuam, licet ex ſupradictis de prudentia pateat: breuiter tamē quaſi repetēdo manifeſtatur ſic. Prudentia non eſt in ratione ſolū, vt dicitur in 6. Eth. quia eſt in ratione vt mota ab appetitu, & propter hoc nō traditur obliuioni, vt ibidem dicitur. ergo dependet ab appetitu ꝓcul dubio recto: obiectum aūt tūc appetitus eſt finis. ergo dependet ab appetitu recte ſe habente ad finem, quod erat intētū. Quō aūt dependeat prudentia ab appetitu recto reſpectu omniū finiū agibilium, & non vnius tātū, licet ex redundantia connexionis poſſet haberi in litera: tamen probatur ex hoc q ſicut ſcientia depēdet ex omnibus ipſius principijs & nō aliquibꝰ tm̄, ita q Geometria errans in vno principio, nō eſt ſcien-

A tia: ita prudentia nō eſt prudentia, niſi omnia principia recta ſupponat. fines autē agibilium conſtat eſſe principia, ex q̄bus prudentia ꝓcedit, & ad quos oportet apprehenſionē ſe recte habere: alioquin & in actu iudicij, q2 delectatio corrūpit eſtimationē prudētiæ, & in actū ꝓcepti, q2 eſt à rōne vt ſubē appetitui, errabit. Et ſcito q licet recta rō agibiliū pēdeat ex vtraq; rectitudine circa fines. ſ. ex rectitudine partis apprehēſiuæ & appetitiuæ, q2 tñ rectitudo apprehēſiuæ nō eſt ꝓpria prudentiæ, ſed cōis ſibi & cæteris virtutibꝰ intellectualibus circa concluſiones, & authoris diuinū ingenium, ex ꝓprijs cōſueuit doctrinā facere: ideò illā ſilentio pteriuit, & rectitudinē appetitus, q̄ eſt ꝓpria prudētiæ (ſola.n. prudentia ſcdm ſe pendet ex appetitu recto moraliter finis) poſuit principium prudentiæ & propterea comparauit ipſam intellectui, qui eſt habitus principiorū, dicens, Quod ſicut in ſpeculatiuis ſcientia pendet ex habitu principiorū, ita in moralibus recta rō pendet ex recto appetitu finium. Eſt enim habitus principiorū in appetitu, q2 fines principia ſunt operabiliū. Quòd demum appetitum recte ſe habere ad fines operabiliū, ſit habere virtutes morales, patet ex eo, q eadem eſt virtus intendens finem proprium alicuius materiæ, & eligēs medium in illa: & per hoc, eadem eſt tēperantiæ virtus, qua quis recto appetitu intendit bonum rōnis in delectationibus tactus, & qua eligit medium in eiſdem ſecūdum rectam rōnē. Et ſic patet totus proceſſus, qui tanto verior rō probatur, quāto ex ſo- C la diffinitione virtutis moralis, cōſiderādo quę exigunt particulæ diffinitionis, deduxit cōnexionem mutuā virtutum moralium, computata etiā inter eas prudentia. Hæc de ſecundo.

Amb. in illud Luc. 6. Beati pauperes ſpiri. circa fin. habetur lib. 5. in Lucam, tom. 5.

¶ Quo ad tertium, reſpondendo ordinate obiectis, dicitur, q primæ rōnis maior eſt falſa, ſi ē vniuerſalis, vt eſſe debet. Sunt enim multæ partiales perfectiones connexæ, licet nō oēs ſint cōnexæ. Intellectus enim & voluntas cōnexę ſunt, viſus & auditus non: vnde ex hoc nihil habetur. Secunda vero rō ex diffinitione virtutis iam ſoluta eſt, & conuictū eſt, quòd in diffinitione virtutis oportet cadere rectā rationem ſimpliciter, & non ſcdm quid, vt opponens vult, concedens q non ſpectat ad temperantiæ virtutē firmare animū, ne timore mortis fornicetur, & ſic incidit in foueam magnā, ſcilicet q talis non faciat contra temperantiam, cuius oppoſitum tamen ſentit, & præterea conuincitur. Aut talis recedit à medio temperantiæ, D aut non, ſi ſic, declinat in vitium extremū: ergo eſt contra rectam rationem ſpectantem ad temperantiam. ſi non: ergo fornicationem committens ex auaritia ſolum, & non propter delectationem, non peccat contra temperantiam.

¶ Ad tertium, reſpōdetur in litera ad primum, quod materiæ virtutum ſunt duplices, quædam ſpectantes ad communē vitam, quædam ad aliquem particularem ſtatū. In primis, quæ ſunt materiæ virtutū cardinaliū, nō cōtingit exerceri in vna, & non in alia recte, ſic vt fiat virtus aliqua, quamuis poſſit inchoatio aliqua virtutis generari: illis autem cōtingit fieri vnam ſine alia: actus hēt tamen omnis dupliciter: primo in potentia propinqua, vt in litera dr: ſecūdo in ꝑparatione animi, vt alibi dicit Author: q2 connexio virtutū oīum eſt cōnexio in tertio. ſ. in prudentia, q̄ dictat formale in oi virtute: ſ. ꝑparatio ē animi, & deficiēte materia. Et ꝑ hoc patet mihi ad quæſitū: tū E q2 formaliter ſ. ſcdm ꝑparationē animi ſufficit caſtitatē coniugalē, & virginitatē eſſe cōnexas: tū q2 falſum eſt, q ſit maior rō de cōnexione ſpecialium, q̄ generalium virtutum: quia harum materiæ magis connexæ ſunt coniunctione occurſus reſpectu conuerſationis humanæ, licet minus cōnexæ ſint cōiunctione ſimilitudinis. & propterea iſtas oportet eſſe connexas formaliter & materialiter, illas formaliter tantum.

¶ Ad quintum dicitur dupliciter iuxta duos modos, q̄bus cōnexio iſta intelligi poteſt. Cōnexio nanque virtutum cū non ſit ſucceſſiua, claudit in ſe ſimultatem temporis, ita quod oportet eas in eodem tēpore eſſe, fieri, & corrumpi, ſed huiuſmodi ſimultas tēporis poteſt dupliciter intelligi. Primo, ſecundum rigorem veritatis, vt. ſ. in eodē inſtanti temporis quo eſt vna, ſit actualiter alia, & in nullo inſtāti ſit vna ſine alia actualiter: & hic ſenſus videtur, communiter accipi, & cōtra eum procedit

broſ. dicit ſuper Lucam. Connexæ ſibi ſunt concatenatæq; virtutes, vt qui vnam habet, plures habere videatur. † Augu. etiam dicit in 6. de Tri. ꝙ virtutes, quæ ſunt in animo humano, nullo modo ſeparantur abinuicem. Et* Greg. dicit 22. Moral. ꝙ vna virtus ſine alijs, aut omnino nulla eſt, aut imperfecta. Et† Tull. dicit in 2. de Tuſcul. q. vnã virtutẽ confeſſus es te non habere, nullã neceſſe eſt te habiturũ.

Auguſ. 6. de Trin. ca. 4. in princ. to. 3.
*Li. 22. mora. capi. 1. ad medullius.
†Li. 2 in fe. 7. à princip. libr. numerando.

RESPON. Dicendũ, quod virtus moralis poteſt accipi vel perfecta, vel imperfecta. Imperfecta quidem moralis virtus, vt temperantia vel fortitudo, nihil aliud eſt, quàm aliqua inclinatio in nobis exiſtens ad opus aliquod de genere bonorum faciendum, ſiue talis inclinatio ſit in nobis à natura ſiue ex aſſuetudine: & hoc modo accipiendo virtutes morales non ſunt connexæ. Videmus enim aliquem ex naturali cõplexione, vel ex aliqua conſuetudine eſſe promptum ad opera liberalitatis, qui tamen nõ eſt promptus ad opera caſtitatis. Perfecta autem virtus moralis eſt habitus inclinans in bonum opus bene agendum: & ſic accipiendo virtutes morales, dicẽdum eſt eas cõnexas eſſe, vt fere ab omnibus ponitur. Cuius ratio duplex aſſignatur, ſecundũ quod diuerſimode aliqui virtutes cardinales diſtinguunt. Vt enim* dictum eſt, quidã diſtinguunt eas ſecundum quaſdã generales conditiones virtutũ, vtpote, ꝙ diſcretio ꝑtineat ad prudentiam, rectitudo ad iuſtitiã, moderantia ad temperantiam, firmitas animi ad fortitudinẽ, in quacũque materia iſta conſiderentur, & ſecũdũ hoc manifeſte apparet ratio connexionis. Non enim firmitas habet laudem virtutis, ſi ſit ſine moderatione, vel rectitudine, aut diſcretione: & eadem ratio eſt

G de alijs. Et hanc rationem connexionis aſſignat Greg. 22.* Mora. dicẽs, ꝙ virtutes ſi ſint diſiunctæ non poſſunt eſſe ꝑfectæ ſecundũ rationẽ virtutis: quia nec prudentia vera eſt iſta, quæ & tẽperans, & fortis nõ eſt, & idem ſubdit de alijs virtutibus. Et ſimilem rationem aſſignat *Augu. in 6. de Tri. Alij vero diſtinguũt prædictas virtutes ſecundum materias, & ſecũdum hoc aſſignatur ratio connexionis ab Ariſt. in 6.* Ethi. quia ſicut† ſupra dictum eſt, nulla virtus

H moralis poteſt ſine prudentia haberi, eo quod proprium virtutis moralis eſt, facere electionẽ rectã cum ſit habitus electiuus. Ad rectam autem electionem, non ſolũ ſufficit inclinatio in debitum finem, quod eſt directe per habitũ virtutis moralis, ſed etiã quod aliquis directe eligat ea quæ ſunt ad finem, quod fit per prudẽtiã quæ eſt conſiliatiua, & iudicatiua, & præceptiua eorum quæ ſunt ad finem. Similiter etiam prudẽtia nõ poteſt haberi, niſi habeãtur virtu-

I tes morales, cum prudentia ſit recta rõ agibilium, q̃ ſicut ex principijs, ꝓcedit ex finibus agibilium,

Capi. 1. poſt medullius.
Cap. 4. circa princ. to. 3.
Ca. vlt. to. 5.
†q. 58. ar. 4.

dit argumentum: vnde hunc ſequendo ſenſum, conceditur ꝙ nulla cardinalium virtutũ eſt prior aut poſterior altera ſecundum tẽpus. & ſimiliter quod nulla eſt prima poſitiue ordine temporis, ſed quælibet ſic eſt prima negatiue. Negatur autẽ ꝙ ſequatur temperantiam eſſe prius virtutem, quam ſit virtus & probatio aſſumit falſum. ſi temperantia nõ eſt virtus ſine virtute fortitudinis ergo fortitudo eſt prius virtus. ſufficit .n. ad hoc, ꝙ fortitudo ſit ſimul virtus, vt patet. Nõ habeo demũ ꝓ incõueniens, ꝙ vnico actu in virtute tot ꝓcedentiũ generentur ſimul oẽs virtutes in eſſe perfecto: & cũ dicitur ille actus eſt vnius virtutis, dico quod ille actus eſt actus generatiuus prudẽtiæ, q̃ agit in virtute habitus principiorum prudẽtiæ. Cũ enim vt ex dictis patet, habitus principiorũ prudentiæ in parte apprehenſiua ſit ſynderesis, in parte appetitiua ſit ad minus triplex habitus triũ virtutum cardinalium, & pluribus habitibus ſimul vti contingat in ordine ad vnum, & prudẽtia vna exiſtẽs ex omnibus his pẽdeat, & generatio prudẽtiæ ſit perfectio virtutum, cõſequens eſt vt actus generatiuus prudentiæ procedat & à ſynderesi, & habitibus tribus virtutum cardinaliũ nõ plus ꝑfectarum, ſed ipſo actu generãte prudentiã eſſe perfectam accipientium & ſic ille actu dato, ꝙ eſſet vnius tñ virtutis, puta ſynderesis, quia nulla præſupponitur alia virtus: eſſet tamẽ multorum habituum participatiuus, & ſic poſſet multas cõſummare virtutes: ſicut poſt genitam prudentiã recte ꝑcipere ſimul in pluribus materijs, eſt act' vnius virtutis prudẽtiæ .ſ. electiuæ: multarũ aũt virtutum moralium principiorum prudentiæ eſt actus participatiue. Secundo autem modo, ſimultas tẽporis intelligitur ſecundum propinquitatem, vt .ſ. quæ parũ differunt ſecundum tempus, ſimul eſſe dicuntur iuxta illud. Quod parũ diſtat, nihil diſtare videtur, & ſic virtutes morales pluribus actibus, quaſi ſimul generantur, & dicũtur connexæ, quia oportet vnamquãq; ſtatim aliam comitem habere. & licet hoc videatur prima facie inconſonum, ſi quis tamen conſideret ꝙ terminus ꝓſens non eſt metaphyſicus, neque mathematicus, ſed moralis, ī quo nõ adamuſſim certitudo q̃ritur, & attẽdat ad alias proprietates virtutum, ꝙ ſimili modo verificantur, nõ vſque quaq; hoc ſpernet. Patet nanque ꝙ attingere medium, nõ minus cõtingit virtuti, q̃ cõnexio: & conſtat ꝙ cõtingere mediũ, vocatur non ſolũ attingere centrũ, ſed prope. Quare ergo cõnexio virtutũ nõ vocãda eſt, ſi prope fiat, ſed ſolũ in inſtãti ſi attingãt. Idẽ n. videtur in materia connexionis inſtans, ꝙ in materia de medio punctũ centrale. Et ſcito hic, ꝙ ex vtroque mõ ſimultaneæ generationis virtutum ſaluatur, ꝙ virtutes quatenus virtutes ſunt, qualitates ſũt abſolutæ, quas dicimus habit', iuxta ſuperius determinata cõtra Sco. Nã ſi ſimultas iſta non eſt inſtãtanea, ſed quaſi, conſtat quod ſicut poſt multos actus ex ali-

q. 61. artic. 3. & 4.

F quo in virtute omnium generatur habitus temperãtiæ, ita & virtus temperantiæ. & ſicut augetur habitus, virtus augetur, & ſic de alijs: ſi autem ſimultas iſta eſt vere inſtãtanea, tunc ſicut vna electio comparatiua põt eſſe a multis, immo omnibus virtutibus cardinalibus, poſtquã ſunt genitæ: ita vna ſimilis electio põt eſſe generatiua ſimul omniũ ita in propinqua diſpoſitione exiſtentium, vt vnico actu ſuperueniẽti in virtute tot præcedentium generandæ eſſent ſecundum ſuas abſolutas entitates. nec in hoc eſt differentia inter rationem virtutis & habit', vt patet. Manifeſte autẽ conſtat, cum propoſito adulterio ꝑpetrando ſub inſtanti pœna mortis eligitur, perſeuerare in bono electionem illam eſſe ex prudentia iudicante, & præcipiente, a iuſtitia ius alterum coniugis refutante violare, a fortitudine timorẽ mortis ſuperãte, a tẽperãtia delectationem veneream q̃ñ oportet &c, recuſante. vnde quis ſit adeo exercitatus in hiſce omniũ virtutũ actibus, vt deuenerit ad hoc, quod ſi vnico actu adhuc exercetur, fieret in eo virtus tẽperãtiæ, & ſic de iuſtitia & alijs, & ipſe in vnicum poſtmodũ exeat actum eadem ſuꝑ materias omniũ virtutũ, ac per hoc æqualẽ ẽ quatuor actibus, illo vnico actu generabũtur ſimul quatuor habitus virtuoſi, quos virtutes cardinales dicimus. Hoc autem contingeret, ſi hic diſpoſitus ad virtutes propoſito ſibi adulterio cum morte, vt dictum eſt, eligeret bonũ rationis poſſidere: tunc enim ratione iudicij & præcepti fieret prudentia, ratione electionis ſequẽtis fierẽt aliæ virtutes, & ſimile eſt in ſimilibus cõparatiuis. Et ſcias ꝙ tanto facilius ſimultaneam generationem in inſtãti ſaluabis quando ad ſolum ſtatum virtutis obligaris ſaluandũ, ꝙ fit in inſtanti: quoniam virtutes abſque virtutis ſtatu, vtpote imperfecte, non ſunt connexæ. Sed ne videatur fugere, & quia vero oia cõſonare abſolute & ſimpliciter diſputamus, hæc de tertio in quo plus dictũ eſt q̃ ꝓmiſſum fuerit, ne cõnexio adduceret

K ad credẽdũ habitus virtutũ moralũ ex reſpectibus eẽ virtutes, & non ex eſſentia, cuius contrarium ſupra habuimus. &c.

¶ In reſpõſiõe ad primũ in eodẽ articulo habes illa verba .ſ. ꝙ Geometra modico ſtudio acquirit ſcientiã alicuius cõcluſionis quam nunquã conſiderauit. ex quibus errarunt Thomiſtæ aliq̃ de habitu ſcientiæ, vt ſuperius expoſuimus: & iõ nõ iteramus.

¶ In reſpõſione ad tertium in eodem arti. hoc ſolũ reſtat declarandum, quod in calce illius dicitur .ſ. quod cauſa dependẽtiæ mutuæ inter prudentiã, & morales virtutes, eſt mutua motio rationis & appetitus vbi nota, qđ ſuperius dũ de actibus volũtatis tractaretur, didicimus quod ratio eſt primũ mouẽs ad ſpeciem, & propterea mouet appetitum ex parte obiecti. appetitus autem eſt primum mouẽs ad exercitiũ & ideo mouet rationem ex parte ſubiecti. Et in hoc tam excelſum, & primũ principium deducit author quaſi in primam radicem connexionem

ad quos aliqs recte ſe habet p virtutes morales. Vnde ſicut ſcientia ſpeculatiua non poteſt haberi ſine intellectu principiorum, ita nec prudentia ſine virtutibus moralibus, ex quo manifeſte ſequitur virtutes morales eſſe connexas.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ virtutum moralium quædã perficiũt hoĩem ſ͠m cõmunẽ ſtatum. ſ. quantum ad ea quæ communiter in omni vita hominum occurrunt agenda. unde oportet ꝙ homo ſimul exercitetur circa materias omnium virtutum moralium. Et ſi quidem circa omnes exercitetur bene operando, acquiret habitus omnium virtutũ moralium. Si autem exercitetur bene operando circa vnã materiã, non autem circa aliam, puta bene ſe habendo circa iras, non autem circa cõcupiſcentias, acquiret quidem habitum aliquem ad refrænãdum iras, qui tamen non habebit rationem virtutis propter defectũ prudentiæ, quæ circa concupiſcẽtias corrumpitur: ſicut etiã naturales inclinationes non habẽt perfectã rationẽ virtutis, ſi prudẽtia deſit. Quædã vero vrtutes morales ſunt quæ perficiunt hominem ſecũdũ aliquem eminẽtem ſtatum, ſicut magnificẽtia & magnanimitas. Et quia exercitiũ circa materias harũ virtutum non occurrit vnicuique communiter, poteſt aliquis habere virtutes morales ſine hoc, quòd habitus harum virtutum habeat actu, loquendo de virtutibus acquiſitis: ſed tamen acquiſitis alijs virtutibus; habet illas virtutes ĩ potẽtia propinqua. Cum enim aliquis per exercitiũ adeptus eſt liberalitatem circa mediocres donatiões & ſumptus, ſi ſuperueniat ei abundantia pecuniarum, modico exercitio acquiret magnificentiæ habitum; ſicut Geometer modico ſtudio acquirit ſcientiam alicuius cõcluſionis, quam nunquam cõſiderauit. Illud autem habere dicimur quod in prõptu eſt, vt habeamus, ſecundum illud* Philoſophi in 2. Phyſic. Quod parum deeſt, quaſi nihil deeſſe videtur. Et per hoc patet reſponſio ad ſecundum.

AD TERTIVM dicendum quòd virtutes intellectuales ſunt circa diuerſas materias adinuicem non ordinatas, ſicut patet in diuerſis ſcientijs, & artibus: & ideo non inuenitur in eis connexio, quæ inuenitur in virtutibus moralibus exiſtentibus circa paſſiones & operationes quę manifeſte habent adinuicem ordinem. Nam omnes paſſiones, à quibuſdam primis procedentes

A ſcilicet amore, & odio, ad quaſdã alias terminãtur. De lectationem & triſtitiam. Et ſimiliter omnes operationes, quæ ſunt virtutis moralis materia, habent ordinem adinuicem & etiam ad paſſiones: & ideo tota materia moralium virtutum ſub una ratione prudentiæ cadit. Habent tamẽ omnia intelligibilia ordinẽ ad prima principia, & ſecundum hoc ẽt uirtutes intellectuales dependẽt ab intellectu principiorum, ſicut prudẽtia a virtutibus moralibus, ut dictum eſt. Principia autem uniuerſalia, quorum eſt intellectus principiorum, non dependent a concluſionibus, de quibus ſunt reliquæ intellectuales virtutes, ſicut morales depẽdent a prudentia, eo quod appetitus mouet quodammodo rationem & ratio appetitum, vt* ſupra dictum eſt. In corp. art.

B AD QVARTVM dicendum, quòd ad ea quæ inclinant uirtutes morales, ſe habent ad prudentiam ſicut principia, non aũt factibilia ſe habent ad artem ſicut principia, ſed ſolum ſicut materia. Manifeſtum eſt autem, quod etſi ratio poſſit eſſe recta in una parte materię, & non in alia: nullo tamen modo poteſt dici ratio recta, ſi ſit defectus cuiuſcunque principij ſicut ſi quis erraret circa hoc principium, Omne totum eſt maius ſua parte, non poſſet habere ſcientiam geometricam: quia oporteret multum recedere a ueritate in ſequentibus. Et præterea, agibilia ſunt ordinata adinuicem, non autem factibilia, ut* dictum eſt: & ideo defectus prudentię circa unam partem agibilium, induceret defectum etiam circa alia agibilia, quod in factibi-
C libus non contingit.

q.9. arti. 1. & q.58. arti. 5. ad 2.

Ad 3. argu. præcedens.

ARTICVLVS II.

Vtrum virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videt̃, ꝙ virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate. Dicitur enim in lib. ſententiarum Proſperi, quod omnis uirtus præter charitatẽ, poteſt eſſe communis bonis & malis: ſed
D charitas non poteſt eſſe niſi in bonis vt dicitur ibidem. ergo alię virtutes poſſunt h̃ri ſine charitate.

¶ 2 Præ. Virtutes morales poſsũt acquiri ex actibus humanis, ut dicitur in 2.* Ethic. ſed charitas nõ habetur niſi ex infuſione, ſecundum illud Ro. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris p Spiritum ſanctũ qui datus eſt nobis ergo aliæ uirtutes poſſunt haberi ſine charitate.

¶ 3 Præt. Virtutes morales conne
E ctuntur adinuicem, inquantũ dependent a prudentia: ſed charitas non dependet a prudentia, immo prudentiam excedit, ſecundum illud Epheſ. 3. Supereminẽtem ſciẽtiæ charitatem Chriſti. ergo virtutes morales non cõnectuntur charitati, ſed ſine ea eſſe poſſunt.

SED CONTRA eſt, quod dicitur 1. Io. 3. Qui non diligit, manet in morte: ſed per uirtutes perficitur vita ſpiritualis. ipſæ .n. ſunt qbui recte uiuitur, vt Aug. dicit ĩ 2.* de liber. arbit. ergo nõ poſsũt

---

xionem uirtutũ moralium. & merito: quia virtutes morales perficiunt appetitum reſpectu finis: & ex ſupradictis conſtat, quod appetitus ex hoc ꝙ proprium eius obiectum eſt finis, habet ꝙ ſit primũ mouens ad exercitium. Perfectio igitur virtutum moralium ſpectat ad perfectionem appetitus vt mouẽtis ad exercitium ac per hoc vt mouentis rationem, ac p hoc vt inchoantis prudentiam, quæ eſt in ratione, vt mota ab appetitu. Prudẽtia vero, quia formas dat agibilibus, ſub qbus formit agibilia, vt ſ{int} rationi conſona, bonos efficiũt habitus, q̃ ſunt uirtutes, perficit intellectũ quatenus motiuus eſt ad ſpeciem, ac per hoc quatenus motiuus ẽ appetitus et p te obiecti ad uirtutes morales: Quia igit̃ mutua ẽ motio rõnis, & appetitus, & prudentia in ratione, & uirtutes morales in appetitu ſpectãt ad illas mutuas motiones hinc prouenit, ut prudentia & morales uirtutes mutua quoq; cõnexione ſint dependentes. Et hic eleuet lector mẽtis oculos in celſitudinẽ admirabilẽ doctrinæ huius diui doctoris, & in his minimis reſoluẽtis ĩ prima principia.

¶ In reſponſione ad quartũ in eodem articulo, nota Nouitie ꝙ hinc habes duplicem dñiam inter artẽ & prudentiã, ex qua ſit ꝙ artes non
Tex. 56. 2. ſunt cõnexæ. prudẽtiæ uero nõ ſolũ connexę ſed vna ꝑtinna eſt, quia ars reſpicit factibilia vno modo tñ. ſ. vt materiã, prudẽtia vero reſpicit agibilia dupl'r. ſ. vt materialia, & vt principia. Sc̃da ẽ, ꝙ ẽt ſ'ãdo vtroq; intra rõnẽ materiæ, factibilia nõ ſunt
D. 1177. 1181. cõnexa, vt error ĩ vno redũdet in aliud: agibilia aũt ſic ſunt ordinata ꝙ error in vno errorẽ induceret ĩ alio ut ex ꝑdictis patet.

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ quintę Art. ſecũdũ.

IN arti. 2 eiuſdem 65. quæſtio. aduerte tria. primo duplicem differentiam ad ꝓpoſitum inter morales infuſas & acquiſitas, quia infuſæ proficiunt in ordine ad vltimum fine ſimpliciter: acquiſitæ vero in ordine ad vltimum finem in genere. ſ. boni humani, puta felicitatis poſitæ in 10. Ethicor. Et ex hoc ſecundo differunt, quia morales infuſæ ſunt uirtutes ſimpliciter. acqſitæ uero ſecundum quid Nec ꝓpterea putes authorem hic contrariari philoſopho naturali, ac per hoc ſibi ipſi, & etiam reliquis, Cum .n. uero uerum non ſit contrarium, ut in calce Perihermenias dr, & unuſquiſq; uerum dicat, ſi ſecundũ cauſas ad ipſum ſpectantes recte iudicet, contingit quod de eodẽ diuerſi iudicia ſic diuerſa proferant, ut uideantur contraria, unũ tñ ſunt, ut patet ſi de infirmo medicus iudicet futurã mortẽ ex ęgritudine, de quo quia aſtrorum ſpecula-

332 Inf. q. 71. ar. 4 cor. Et 2 2. q 23. ar. 7. & q. 71. arti. 2. cor. & q. 118 ar. 1. ad 2. Et uer. q. 14. ar. 6. Et uir. q. 2. ar. 3. ad 1. Et quoli 12. ar. 5. 23. fin. *Lib. 2. Eth. capit. 1. & 2. tom. 5.

Capit. 18. & 19. tom. 2.

culationes promittūt longam vitam, aſtrologus diutius victurum dixerit. vterque
q 63. artic. 2. & 3.
.n. ſm cauſas ꝓprias iudicium verum protulit, & hoc pacto accidit in ꝓpoſito: qm̄ de virtutibus morali bus acqſitis ſi ſm humanas cauſas iudicium fiat, dicūtur & ſunt inter maxima bona hominis, & ſimpliciter virtutes, & hoc ſpectat ad moralem. Si autem de eiſdem iudicandum ſit ſm ſupernaturales: & diuinas cās, ſic tunc & dicuntur virtutes ſm quid, & hoc ſpectat ad theologū. Vnde ſi nō vis in hac re errare, aut deipici tanquā volūtarius creator uirtutum attende quo habitu accinctus, naturali, ſan diuino de his loquatur & in quolibet venerare veritatem etiam abſolute prolatam: quia ſubintelligitur in qualibet arte & ſcientia, quod gaudeat proprijs. Secundo aduerte, quòd ſicut prudentia acquiſita pēdet à uirtutibus moralibus, tanquam a proximis principijs ſtabilientibus proximos prudentiæ fines, & ab appetitu naturali ſelicitatis, tanquam a primo principio ſtabilienti vltimum finem humanum; ita prudentia ſupernaturalis dependet à moralibus infuſis tanquā à proximis principijs fines proximos ſupernaturales afferētibus; & à charitate tanquam à primo principio ultimū ſupernaturalem finem in appetitu firmante. Tertio aduerte, quod hic author ponit virtutes morales acquiſitas in Gentilibus multis, ut cum inferius de neceſſitate gratiæ ad opera moraliter perfecta, & de actionibus infidelium erit ſermo, non erres putando, quòd hic ſermo fuerit de uirtutibus ſecundum ſe, & non in natura lapſa. Quamuis enim præſens ſermo, ſit de virtutibus, ſecundum ſe, quia tamen author ip

arti. 1 huius quæſtio. & q. 58. artic. 4.

a. 1. 3. 4.

Habetur ad Ro. 14. in gl. ordin. ſumitur ex li. ſententiarum. q ſunt ex Augu. decer. prec. ca. 106. in 3.

In corp. art.

eſſe ſine dilectione charitatis,

RESPONDEO Dicendum, q ſicut *ſupra dictū eſt. Virtutes morales prout ſunt operatiuæ boni in ordine ad finem, qui non excedit facultatem naturalem hominis, poſſunt per opera humana acquiri: & ſic acquiſitæ ſine charitate eſſe poſſunt, ſicut fuerūt in multis Gentilibus. Secundum autem quod ſunt operatiuæ boni in ordine ad vltimum finem ſupernaturalem, ſic perfecte & vere habent rōnem virtutis, & non poſſunt humanis actibus acqri, ſed infundūtur a Deo: & huiuſmodi virtutes morales ſine charitate eſſe nō poſſunt. Dictū eſt.n. ſupra, * qđ aliæ virtutes morales non poſſunt eſſe ſine prudentia: prudentia aut non poteſt eſſe ſine virtutibus moralibus, inquantum virtutes morales faciunt bene ſe habere ad quoſdā fines, ex quibus procedit ratio prudentiæ. Ad rectam autem rationem prudentiæ multo magis requiritur, quod homo bene ſe habeat circa vltimum finem, qđ fit per charitatem, quam circa alios fines, quod fit per virtutes morales: ſicut rō recta in ſpeculatiuis maxime indiget primo principio indemonſtrabili, quod eſt contradictoria non ſimul eſſe vera. Vnde manifeſtum fit, quod nec prudentia infuſa poteſt eſſe ſine charitate, nec aliæ virtutes morales cōſequenter, q ſine prudentia eſſe nō poſſunt. Patet igit̄ ex dictis, q ſolæ virtutes infuſæ ſunt pfectę, & ſimpliciter dicēdæ virtutes, quia bene ordināt hominē ad finem vltimum ſimpliciter: aliæ vero virtutes. ſ. acquiſitæ, ſunt ſm quid virtutes, non autem ſimpliciter: ordināt.n. hominem bene reſpectu finis vltimi in aliquo genere, nō autē reſpectu finis vltimi ſimpliciter, Vnde Ro. 14. ſuper illud. Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt, dicit gloſ. Au. Vbi deeſt agnitio veritatis, falſa eſt virtus etiam in bonis moribus.

G

H

I

AD PRIMVM ergo dicendū, quod virtutes ibi accipiūtur ſecūdū imperfectam rationē virtutis: alioquin ſi uirtus moralis ſecundum perfectam rationem virtutis accipiatur, bonum facit habentē, & per conſequens in malis eſſe non poteſt.

K

AD SECVNDVM Dicendum, q ratio illa ꝓcedit de virtutibus moralibus acquiſitis.

AD TERTIVM Dcendum, q etſi charitas excedat ſcientiam & prudentiam, tamen prudentia dependet à charitate, vt dictum eſt: * & per conſequens omnes

F virtutes morales infuſæ.

ARTICVLVS III.

Vtrum charitas poſſit eſſe ſine alijs virtutibus moralibus.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod charitas ſine alijs virtutibus moralibus haberi poſſit. Ad id enim ad quod ſufficit vnum, indebitum eſt q plura ordinētur: ſed ſola charitas ſufficit ad omnia opera virtutis implenda, vt patet per id quod dicitur primæ ad Corinth. 13. Charitas patiens eſt, benigna eſt &c. ergo videtur quod habita charitate, aliæ virtutes ſuperfluerent.

G

¶ 2 Præt. Qui habet habitum virtutis, de facili operatur ea quæ ſunt virtutis, & ei ſecundum ſe placent, vnde & ſignum habitus eſt delectatio quæ ſit in opere, vt dicitur in 2. Ethicor.* ſed multi habent charitatem abſq; peccato mortali exiſtentes, qui tamen difficultatem in operibus virtutum patiuntur, neque eis ſecundum ſe placent, ſed ſolum ſecundum quod referuntur ad charitatem. ergo multi habēt charitatem, qui non habent alias virtutes. Capitu. 3. i princi. to. 5

H

¶ 3 Præt. Charitas in omnibus ſanctis inuenitur, ſed quidam ſunt ſancti, qui tamen aliquibus virtutibus carent. dicit enim Beda, quod ſancti magis humiliantur de virtutibus quas non habent, quam de virtutibus quas habent glorientur. ergo non eſt neceſſarium, quod qui habet charitatem, omnes virtutes morales habeat.

SED CONTRA eſt quòd per charitatem tota lex impletur. Dicitur enim Roma. 13. quod qui diligit proximum, legem impleuit; ſed tota lex impleri non poteſt, niſi per omnes virtutes morales: quia lex pręcipit de omnibus actibus virtutum, vt dicitur in 5. Ethico.* ergo qui habet charitatem, habet omnes virtutes morales. Auguſt.* etiam dicit in quadam epiſtola, quod charitas includit in ſe omnes virtutes cardinales.

I

Capi. 1. & 2. poſt mediū tomo 5.

Id hēt Aug. ſer. 1. dominicæ 4. poſt octa. epipha. qui eſt ſerm. 46. de tēpore. Id ēt habetur in lib. de laudib' charitatis, c. 1. & to. in tract. de quatuor uirtutibus, tom. 9.

RESPONDEO Dicendum, quod cum charitate ſimul infunduntur omnes virtutes morales. cuius ratio eſt quia Deus non minus perfecte operatur in operibus gratiæ, quam in operibus naturæ. Sic autem videmus in in operibus naturæ. quod non inuenitur principium aliquorū operum in aliqua re, quin inueniantur in ea quæ ſunt neceſſaria ad huiuſmodi opera perficienda: ſicut in animalibus inueniuntur organa, quibus perfici poſſunt opera, ad quæ peragenda anima habet poteſtatem. Manifeſtum eſt autem quod charitas, inquantum ordinat hominem ad finem vltimum, eſt principium omnium bonorum operum, quæ in finem vltimum ordinari poſſunt: vnde oportet quod cum charitate ſimul infundantur omnes uirtutes morales, quibus homo perficit ſingula genera bonorum operum. & ſic patet, quòd uirtutes morales infuſæ non ſolum habent connexionem propter prudentiam, ſed propter charitatem: & quod qui amittit charitatem per peccatum mortale, amittit omnes virtutes morales infuſas.

K

AD PRIMVM ergo dicēdum, q ad hoc q actus inferioris potentiæ ſit perfectus, requiritur q non ſolum ad ſit perfectio in ſuperiori potentia, ſed ēt in inferiori. Si enim principale agēs debito modo ſe haberet,

ſe expreſſe applicat eum ad Gentiles ſine charitate, oportet hāc ſuſtinere doctrinam ēt in natura infirma, qualis fuit in Gentilibus huiuſmodi.

¶ Super quęſtionis ſexageſimæ quintæ Articu. tertium.

333

Ver q. 1. art. 10. ad 4. & q. 2. art. 3 ad 8. & q 5. art. 2. cor. Quolib. 12 art. 23. &.

IN ar. 3. eiuſdē q. 65. nihil occurrit ſcribēdum, niſi q hic articulus de connexione ad iunctā illam de neceſſitate earundem moralium infuſarum cum ſequēti, & econuerſo, vt in quæſtio. 63. ſuperius patet &c.

¶ ſuper quæſtionis ſexageſimæquintæ Artic. quartum.

IN ar. 4. eiuſdem quæſt. 65. aduerte, ꝙ hic eſt ſermo de affirmatione & negatione virtutis ratione ſtatus, & nō ratione eſſentiæ: quoniam eodem numero qualitas affirmatur, & negatur virtus ſm diuerſa tempora. Intendit ergo author, ꝙ fides & ſpes ſine charitate nō ſunt virtutes, quia nō ſunt in ſtatu virtutis: cum charitate aūt ſunt virtutes, qa ſūt in ſtatu virtutis. Quare autē, & quō hoc accidat, ſm rōnē in litera poſitam facile apparet recolētibus quo ad fidē de eius ſubiecto, ꝙ eſt intellectus, nō abſolute, ſed a voluntate motus. Ex hoc.n. patet, ꝙ actus fidei .ſ. credere Deo, cū non ſit ab intellectu abſolute, exigit neceſſario intellectum motum à volūtate ad talē actū, aliter non eſſet credere nec fidei actus, ac per hoc bene credere exigit intellectum bene motum à voluntate, ꝙ eſſe nō poteſt niſi voluntas ſit bene affecta Deo, quod eſt per charitatem: & ſic fides eſt in ſuo pfecto ſtatu ex hoc quod habet ſubiectū bene diſpoſitū, & ſic eſt virtus. Similiter quoqꝫ accidit in ſpe: qm̄ ſubiectū eius eſt uoluntas affecta meritis, & ꝑpterea actus eius .ſ. expectare beatitudinem a Deo, exigit in voluntate meritū ſine quo non eſſet ſperare: ſed habere merita contingit dupliciter .ſ. in intentione tantum, & in re. Et ſi quidem voluntas ſperet affecta tantum meritis in intētione, actus quidem eſt ſpei, ſed imperfectus: ſi vero ſperet affecta meritis in re, tūc ſpes ē in ſuo perfecto ſtatu, habens debitam in ꝓprio ſubiecto diſpoſitionem, & ſic eſt virtus &c.

In corp. art.

334
Inf. q. 71. ar. 3. cor.

E ¶In eodem 4. arti. nota Nouitie circa illud, Credere eſt alicui propia voluntate aſſentire, quod Scotus in 3. di. 23. ſenten. in q̄ſtione literali, neſcio quo ſpiritu ductus, non vult intellectū moueri a voluntate ad credendum, ſed ſufficit eam nō contra mouere. Affert enim, ꝙ aliter ſequeret̄ ꝙ propoſito in intellectu aliqua eſſe paria, poſſet voluntas imperare credulitatē. Sed reuera experimur, ꝙ credere eſt volūtarium, quamuis æſtimationes & dubitationes ad alteram partē ſint à pſuaſionibus, & apparentijs. vnde obiecto ſufficiente ad determinādū intellectum ad alterā partem determinate abſque formidine alterius partis, vt obiectū fidei eſt, oportet volūtatē ſupplere mouēdo intellectum ad aſſenſum abſque formidine: alioqn fidei actus nunquam erit, vt pote carēs inſufficiēti cauſa. nec incōueniet ex ſola voluntate credere aliqua eſſe paria. Sicut.n. volūtas

A terminat potentiam rationalem ad alterum contrariorū, ad q̄ neutraliter ſe habet, vt dicit 9. Metaph. ſic determinat intellectum ad alteram partē contradictionis credendā. & ſicut medicus ex ſolo odio determinat artem ad occidēdū infirmū, ita ex ſolo amore alicuius quantumcunque extranei determinatur quis ad credendū id, cuius nullam habet rationem.

¶In eodem 4. articu. dubiū eſt de proportionali ſimilitudine in litera poſita inter fidem ac ſpē ad charitatem, & virtutes morales acquiſitas ad prudentiam. & ratio dubij eſt: quia, vt dictū eſt, hic eſt ſermo de perfectione & imperfectione virtutum quo ad ſtatum. ex hoc enim ſequitur aut ꝙ virtutes morales ſine prudentia ſunt virtutes ſecundum eſſentiam, licet nō quo ad ſtatum, ſi ſimilitudo proportionalis tenet. Cuius tamen oppoſitum dictum eſt, dū dictum eſt, quod ſine recta ratione habitus temperantiæ diſpoſitio tantum ad virtutem eſſe poteſt: aut quod ſimilitudo hic ꝓportionalis non teneat. ¶Ad hoc dicitur, ꝙ dupliciter intelligi poteſt, virtutes morales ſine recta rōne eſſe. Primo, vt ſint qualitates habituantes vires aīæ ad tēperata, ad iuſta &c. abſque recta ratiōe omnino. Et ſi ſic eſſet, hmōi habitus non eſſent virtutes aliquo mō, ſed diſpoſitiones ad virtutes: q2 deeſſet eis eſſentiale principiū, vt patet ex diffinitione virtutis. Et ſi in hoc ſenſu verba literæ ſuſcipiantur, tūc aut velut exempl. riter allata, aut ſm ſimilitudinē aliqualem, puta in hoc ꝙ non ſunt virtutes ſimpliciter, ſed inchoationes virtutū exponenda ſunt. Secundo intelligi poſſunt, vt tales habitus ſint ſine recta ratione pfecta, q̄ eſt prudentia. & ſic ſimilitudo optime currit: quoniam qualitates habituantes vires animæ ad tēperata, ad iuſta &c. ſecundum rectam rationem imperfectam extenſiue, puta, q2 adhuc non habituauit ad recte præcipiendum in cōparationibus diuerſarum materiarū, ſed paulatim ad hoc tenditur, ſunt virtutes ſecundum eſſentiam, ſed nō perfectæ quia nō ſunt in ſtatu virtutis, propter quod dicimus eas non eſſe connexas & ſecūdum hoc ſicut huiuſmodi virtutes ſe habēt ad prudētiā ita fides & ſpes ad charitatem. vtrobique.n. cōtingit defectus ſtatus ex ſubtractione principij, & in diſpoſitiōe ſubiecti. Virtutes enim morales habent pro ſubiecto appetitum vt ſubeſt recte rationi perfectæ, quæ eſt prudētia ſimpliciter. & fides & ſpes intellectum motum a voluntate perfecta, & voluntatē affectā meritis præſentibus, quorum vtrūque ſola charitate habetur,

beret, nō ſequeretur actio pfecta, ſi inſtrumentum nō eſſet bene diſpoſitum. vnde oportet ad hoc ꝙ hō bene operetur in his quæ ſunt ad finem, ꝙ nō ſolum habeat virtutem, qua bene ſe habeat circa finem, ſed ēt virtutes, quibus bene ſe habeat circa ea quæ ſunt ad finem. Nā virtus quæ eſt circa finē ſe habet vt principalis & motiua reſpectu earū quæ ſunt ad finē, & ideo cum charitate neceſſe eſt ēt habere alias virtutes morales.

Ad secundum Dicēdū, ꝙ quandoqꝫ contingit, ꝙ aliquis habēs habitum, patitur difficultatem in operādo, & per conſequēs nō ſentit delectationem & cōplacentiam in actu propter aliquod impedimentum extrinſecus ſuperueniēs, ſicut ille qui habet habitū ſcientiæ, patitur difficultatē in intelligendo propter ſomnolentiā, vel aliquam infirmitatem. Et ſimiliter habitus moralium virtutum infuſarū patiuntur interdum difficultatem in operando propter aliquas diſpoſitiones cōtrarias ex pcedentibus actibus relictas, quę q̄dē difficultas nō ita accidit in virtutibus moralibus acquiſitis. quia per exercitium actuum, quo acqruntur, tolluntur etiam contrariæ diſpoſitiones.

Ad tertium dicēdū, ꝙ aliq ſancti dicūtur aliquas virtutes ñ habere, inquātum patiuntur difficultatem, in actibus earū ratione iā dicta, quamuis habitus omniū virtutum habeant.

Articulus IIII

Vtrum fides & ſpes poſſint eſſe ſine charitate.

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videt quod fides & ſpes nunquam ſint ſine charitate. Cum enim ſint virtutes theologicæ, digniores eſſe videntur virtutibus moralibus etiam infuſis, ſed virtutes morales etiam infuſæ non poſſunt eſſe ſine charitate. ergo neqꝫ fides & ſpes.

B ¶ 2 Pręt. Nullus credit niſi volēs vt Aug. dicit ſuper Ioan.* ſed charitas eſt in uoluntate ſicut perfectio eius, vt ſupra dictū eſt.† ergo fides nō poteſt eſſe ſine charitate.

¶ 3 Præt. Augu. dicit in Enchiridio.* quòd ſpes ſine amore eſſe nō pōt: amor autem eſt charitas, de hoc.n. amore ibi loquitur. ergo ſpes nō pōt eſſe ſine charitate.

Sed contra eſt, quod Matthæi 1. dicitur in glo.* quòd fides generat ſpem, ſpes vero charitatem: ſed generans eſt prius generato, & poteſt eſſe ſine eo. ergo fides poteſt eſſe ſine ſpe, & ſpes ſine charitate.

C Respondeo Dicendum, ꝙ fides & ſpes, ſicut & virtutes morales, dupliciter cōſiderari poſſunt. Vno mō ſm inchoationem quandam; alio mō ſm perfectum eſſe virtutis. Cum.n. virtus ordinetur ad bonum opus agendum, virtus quidē perfecta dicitur ex hoc, quòd poteſt in opus perfecte bonum, quod quidem eſt dum non ſolum bonum eſt, quod fit, ſed ēt bene fit, alioquin ſi bonum ſit qđ fit, non aūt bene fiat, non erit per-

D fecte bonū. vnde nec habitus, qui eſt talis operis principiū, habebit perfectę rōnem uirtutis: ſicut ſi aliqs operet̄ iuſta, bonū quidē facit, ſed non erit opus perfectæ virtutis, niſi hoc bene faciat, id eſt, ſecūdum electionem rectam, quod eſt per prudentiam: & ideo iuſtitia ſine prudentia non poteſt eſſe virtus perfecta. Sic igitur fides & ſpes ſine charitate poſſunt quidē

Tract. 26. in Io. aliquantulū à princ. tom. 9.
† q. 62. art. 3.
*Enchiri. ca. 8 non procul à fine, tomo 3.
gloſſa interlinearis ibi.

aliqualiter eſſe:perfectæ autem virtutis rationem ſine charitate non habent. Cum.n.fidei opus ſit credere Deo, credere auté ſit alicui propria voluntate aſſentire:ſi non debito modo velit,non erit fidei opus perfectum,ꝙ autem debito, modo velit, hoc eſt per charitaté, quæ perficit voluntatem. Omnis enim rectus motus voluntatis ex recto amore procedit,vt Augu.dicit in 14.de ciuit.Dei*.Sic.igit fides eſt quidem ſine charitate, ſed non perfecta virtus:ſicut temperantia,vel fortitudo ſine pruden- G tia. Et ſimiliter dicendum eſt de ſpe:ná actus ſpei eſt expectare futuram beatitudinem a Deo, qui quidem actus perfectus eſt, ſi fiat ex meritis quæ quis habet, ꝙ non poteſt eſſe ſine charitate. Si autem hoc expectet ex meritis quæ nondum habet,ſed proponit in futurum acquirere,erit actus imperfectus,& hoc pôt eſſe ſine charitate.& ideo fides &ſpes poſſunt eſſe ſine charitate:ſed ſine charitate ꝓprie loquendo,virtutes non ſunt. Nam ad rationé virtutis pertinet H vt non ſolum ſecundum ipſam aliquod bonum operemur, ſed etiá bene,vt dicitur in 2.Eth.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quod virtutes morales dependét à prudentia: prudentia autem infuſa nec rationem prudentiæ habere poteſt abſq; charitate, vt pote deficiéte debita habitudine ad primum principium, qđ eſt vltimus finis. Fides autem,& ſpes ſecundum proprias rationes nec à prudentia, nec a charitate dependét: & ideo ſine charitate eſſe poſ- I ſunt,licet nô ſint virtutes ſine charitate,vt dictum eſt.*

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ rô illa procedit de fide, quæ habet perfectam rationem virtutis.

AD TERTIVM dicendum quod Aug.loquitur ibi de ſpe,ſecundum quod aliquis expectat futuram beatitudinem per merita quæ iam habet,quod non eſt ſine charitate.

ARTICVLVS V. K

Vtrum charitas poſſit eſſe ſine fide & ſpe.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod charitas poſsint eſſe ſine fide & ſpe. Charitas enim eſt amor Dei:ſed Deus poteſt a nobis amari naturaliter,etiam non præſuppoſita fide,vel ſpe futuræ beatitudinis ergo charitas poteſt eſſe ſine fide & ſpe.

F ¶2 Præt. Charitas eſt radix omnium virtutum, ſecundum illud Epheſ. 3. In charitate radicati & fundati:ſed radix aliquando eſt ſine ramis.ergo charitas poteſt eſſe aliquando ſine fide,& ſpe,& alijs virtutibus.

¶3 Præt. In Chriſto fuit perfecta charitas: & ipſe tamen non habuit fidem & ſpem, quia fuit perfectus cóprehenſor,vt infra dicetur. * ergo charitas poteſt eſſe ſine fide & ſpe. part. 3. q. 7. art.3.& 4.& q.9.ar.2.& q.15.artic. 10.

SED CONTRA eſt,quod Apoſtolus dicit Heb. 11.Sine fide impoſſibile eſt placere Deo,quod maxime pertinet ad charitatem, vt patet ſecundum illud Prouerb.8.Ego diligentes me,diligo.Spes etiam eſt, quæ introducit ad charitatem, vt ſupra dictum eſt. * ergo charitas non poteſt haberi ſine fide & ſpe. q.62 art.4.

RESPONDEO Dicendum ꝙ charitas nô ſolû ſignificat amorem Dei,ſed etiam amicitiam quandam ad ipſum,quæ quidem ſuper amorem addit mutuam redamationem cum quadam communicatione mutua,vt dicitur in 8.Eth.* Et quod hoc ad charitaté pertineat,patet per id quod dicitur 1.Ioan.4. Qui manet in charitate,in Deo manet,& Deus in eo. Et 1.ad Corinth.1.dicitur. Fidelis Deus,per quem vocati eſtis in ſocietatem filij eius. Hæc autem ſocietas hominis ad Deum,quæ eſt quædam familiaris conuerſatio cum ipſo,inchoatur quidem hic in præſenti per gratiam, perficietur autem in futuro per gloriam, quorum vtrunque fide & ſpe tenetur. Vnde ſicut aliquis non poſſet cum aliquo amicitiam habere ſi diſcrederet, vel deſperaret ſe poſſe habere aliquam ſocietatem, vel familia- H rem conuerſationem cum ipſo:ita aliquis non poteſt habere amicitiam ad Deum,quæ eſt charitas niſi fidem habeat,per quam credat huiuſmodi ſocietatem, & conuerſationem hominis cum Deo, & ſperet ſe ad hanc ſocietatem pertinere,& ſic charitas ſine fide & ſpe nullo modo eſſe poteſt. Capi.2.& 3. tom.5.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ charitas non eſt qualiſcúq; amor Dei,ſed amor Dei,quo diligitur vt beatitudinis obiectû a. ꝙ ordinamur ꝑ fidé & ſpem.

AD SECVNDVM dicendum,quôd charitas eſt radix fidei & ſpei,inquantum dat eis perfectionem virtutis:ſed fides & ſpes ſecundum rationem propriam præſupponuntur ad charitatem, vt ſupra dictum eſt, * & I ſic charitas ſine eis eſſe poteſt. q. 62. arti.4

AD TERTIVM Dicendum,ꝙ Chriſto defuit fides ſpes,ꝑ id ꝙ eſt aliquid imperfectionis in eis:ſed loco fidei habuit apertam viſionem: & loco ſpei,plenam comprehenſionem:& ſic fuit perfecta charitas in eo.

QVAESTIO LXVI.

De æqualitate virtutum,in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandû eſt de æqualitate virtutum. K

Et circa hoc quęrûtur ſex.

¶Primo, Vtrum virtus poſſit eſſe maior,vel minor.
¶Secundo, Vtrum omnes virtutes ſimul in eodem exiſtentes ſint æquales.
¶Tertio, De comparatione virtutû moraliû ad intellectuales.
¶Quarto, De côparatione virtutum moralium adinuicem.
¶Quinto, De côparatione virtu

---

betur. & quoniam litera prudentiam pluries nominat: iô hic ſenſus eligendus vĩ.

¶In eodem 4. arti.in reſponſione ad primum, aduerte Nouitie, ꝙ author diſtinguit virtutes in eas ſcđm proprias rationes,puta fidei,prudentiæ,temperantiæ.&c. & in eas, vt virtutis perfectę rationé habent,ita ꝙ conſiderat fidem inquantum fides,& rurſum fidem inquantum eſt ſimpliciter virt⁹,& ſic de alijs: & intẽdit, ꝙ in hoc eſt differentia inter fidem infuſam,& prudentiam infuſam quod licet neutra in quãtû virt⁹ poſſit eẽ ſine charitatẽ,fides tamẽ inquantum fidei, eſſe pôt ſine illa qa pôt habere ſine illa opus ſuû. Salua ſ.n. ſine illa intellect⁹ motus à volûtate ad credendû Deo ſm regulã diuinæ reuelationis, licet nô perfectę. Prudẽtia añt infuſa nec inquantum prudentia poteſt eſſe ſine charitate,qa inquantum prudentia depédet magis ab vltimo q̃a finibus proximis principijs. & propterea ſicut non pôt eſſe ſine moralibus infuſis,à fortiori non poteſt eſſe ſine charitate. Ex prædictis auté patet,ꝙ aliter ſe habet charitas ad fidem & ſpem, & aliter ad morales acquiſitas. Iſtæ enim non conſtituuntur in eſſe virtutis ſecundum eſſentiam, nec ſecundum ſtatum per charitatem, aut aliquid eius:ſed dñ imperantur ab ea,ad ſuperioré ordinem referuntur: illæ autem ex charitatis præſentia ſortiûtur perfectionem ſtatus. Propter quod Scotus in 36. diſt.3. tenẽs fidem & ſpem eſſe perfectas virtutes,ſicut morales ſine charitate minus perſpicaciter vidit.

Cap.19.tc.5.

C.6.in princip. tom.5.

In corp. art.

335

¶*Super quæſtionis ſexageſimęquintæ Arti.quintum.*

IN arti.5. eiuſdem q. nihil ſcribendum occurrit.

¶*Super quęſtionis ſexageſimæſextę Ar.primum.*

IN titulo primi articuli quæſtionis ſexageſimæ ſextæ, memento quòd cum aliqui habitus dicantur virtutes ſecûdum quid, vt de uirtutib⁹ intellectualibus in q. 56.& theologicis informibus in q. ꝓcedẽte dictum eſt, aliqui ſimpliciter, ut charitas,& uirtutes cardinales ac morales omnes infuſæ & acquiſitæ, & totus articuli ſermo circa has uerſetur, conſequens eſt ut præſens titulus de virtu.

virtutibus ſimpliciter accipiatur. Et confirmatur hoc, quia in litera virtus diſtinguitur contra ſcientiam & artem.

¶ In corpore eiuſdem primi articuli, nota primo, ꝙ iſtæ comparationes in litera poſitæ inter prudentiã & c. habebunt in hac eadem quæſtione ꝓprios articulos, & ĩõ ibi examinandas relinquo. Nota ſecundo, ꝙ author loquitur de virtute perfecta ſecundum ſtatum quæ ſola dicitur ſimpliciter virtus, cum negat eam poſſe intendi ſm ſe, quòd eſt intendi per extenſionem ad plura nunc ꝗ prius, vt ſuperius declarauimus diffuſe. Et hinc manifeſte habes, ꝙ de intentione authoris eſt doctrina dicta de connexione. ſ. ꝙ virtus perficit in ꝓpria materia, & iam connexa alijs materijs. Si enim non eſſet hoc, iã poſſet extendi, ad quæ prius nõ ſe extendebat. Nota tertio, quòd hinc habes differentiã quãdã inter virtutes intellectuales & morales in hoc, ꝙ illæ etiam imperfectæ ſecundum ſtatum dicuntur virtutes, iſtæ autẽ niſi ſint ſecundum ſtatum perfectæ, non dicuntur virtutes. Dicitur. n. in litera, quod ſcientia & ars non ſemper extendunt ſe ad omnia ſua: virtus autem ad omnia ſua ſe extendit. Et in prõptu cauſa huius eſt, quia ſcilicet minus exigitur ad conſtituendũ imperfectũ, ꝗ perfectũ: virtutes autem intellectuales imperfectæ habent rationem virtutis, non. n. ſunt virtutes niſi ſecundum quid: morales autem habent ꝑfecte rationem virtutis, vt patet ex ſupra dictis. Nota quarto quatuor cauſas in litera augmẽti intenſiui virtutum. ſ. conſuetudinem, naturalem inclinationem, iudicium perſpicacius, & gratia. Et ſimul nota duas contra Stoicos rationes, alteram ex latitudine medij, alteram ex latitudine viæ ad indiuiſibile medium. Propinquior. n. eſt ſecundum te indiuiſibili iuſtitiæ medio vir perſpicacioris iudicij, quam minus acuti, & ſecundum opus diſtribuens æqualibus quaſi æqualia, quam multũ diſtantia ab æqualitate. Prõptior quoque eſt ad indiuiſibile medium inclinatus naturaliter ad illud quam non naturaliter: exercitatus quàm non exercitatus.

¶ Sexto. De comparatione virtutum intellectualium adinuicẽ.

¶ Sexto. De comparatione virtutum theologicarum adinuicẽ.

ARTICVLVS I.

Vtrũ virtus poſſit eſſe maior, vel minor.

336 Inf. ar. 2. co. & q. 73. ar. 1. ad 3. & quæ. 112. ar. 4. co. Et 2. 2. q. 5. ar. 4. Et 3. di. 36. arti. 4. Et ma. q. 2. ar. 9. ad 8. Et ver. q. 5. art. 3.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ virtus nõ poſſit eſſe maior, vel minor. Dicitur. n. in Apoc. 21. ꝙ latera ciuitatis Hieruſalem ſunt æqualia: per hæc autem ſignificantur virtutes, vt gloſa dicit ibidẽ:* ergo omnes virtutes ſunt æquales. non ergo poteſt eſſe virtus maior virtute.

Gloſſ. ordinar. ibid.

B ¶ 2 Præt. Omne illud, cuius ratio conſiſtit in maximo, non poteſt eſſe maius, vel minus: ſed ratio virtutis conſiſtit in maximo. eſt enim virtus vltimum potentiæ, vt Philoſophus dicit in 1. de cœlo. & Aug. in 2. de liber. arbit. † ait, ꝙ virtutes ſunt maxima bona, quibus nullus poteſt male vti. ergo videt̃ quod virtus nõ poſſit eſſe maior, neque minor.

tex. 116. t. 2. † ca. 19. to. 5.

C ¶ 3 Præt. Quantitas effectus pẽſatur ſecundum virtutem agentis: ſed virtutes perfectæ, quæ ſunt virtutes infuſæ, ſunt a Deo, cui⁹ uirtus eſt vniformis & infinita. ergo uidetur ꝙ virtus non poſſit eſſe maior virtute.

SED CONTRA. Vbicunq; poteſt eſſe augmentum & ſuprabundantia, põt eſſe inæqualitas: ſed in virtutibus inuenitur ſuperabundãtia & augmentum. dicitur enim Matt. 5. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quam Scribarũ & Phariſæorum. non intrabitis in regnũ cœlorum. Et Prouer. 16. dicit̃, In abundanti iuſtitia virtus maxima eſt. ergo videtur ꝙ virtus poſſit eſſe maior, vel minor.

D RESPONDEO Dicendum, ꝙ cũ quæritur, vtrum virtus vna poſſit eſſe maior alia, dupliciter intelligi poteſt quæſtio. Vno modo in virtutibus ſpecie differentibus, & ſic manifeſtum eſt ꝙ vna virtus eſt alia maior. ſemper enim eſt potior cauſa ſuo effectu: & in effectibus tanto aliquid eſt potius, quanto eſt cauſæ propinquius. Manifeſtum eſt autẽ ex dictis, ꝙ cauſa & radix humani boni eſt ratio: & ĩõ eo prudentia q̃ perficit rationem præfertur in bonitate aliis virtutibus moralibus perficientibus vim appetitiuam inquantum participat rationem: & in his etiam tanto eſt vna altera melior, quãto magis ad rationẽ accedit. vnde & iuſtitia, quæ eſt in voluntate, præfertur alijs virtutibus moralibus:

E A & fortitudo quæ eſt in iraſcibili, præfertur temperantiæ quæ eſt in concupiſcibili, quæ minus participat rationem, vt patet in 7. Ethi. † Alio modo põt intelligi quæſtio in virtute eiuſdẽ ſpeciei. & ſic ſm ea quę dicta ſunt ſupra,* cum de intenſionibus habituũ ageretur virtus põt dupliciter dici maior, & minor, vno modo ſecundũ ſeipſam: alio modo ex parte participãtis ſubiecti. Si igitur ſecundum ſeipſam conſideretur, magnitudo, vel paruitas eius attenditur ſecundum ea, ad quæ ſe extẽdit. Quicunque aũt hẽt aliquam virtutem puta temperantiam, hẽt ipſam quãtum ad omnia ad quæ ſe temperantia extendit, quod de ſcientia & arte non contingit. Non. n. quicunque eſt Grammaticus, ſcit omnia quæ ad Grammaticam pertinent. & ſecundum hoc bene dixerunt Stoici, vt Simplicius dicit* in commento Prædicamentorum, ꝙ virtus non recipit magis neque minus, ſicut ſcientia vel ars, eo ꝙ ratio virtutis conſiſtit in maximo. Si verò conſideretur virtus ex parte ſubiecti participantis, ſic contingit virtutem eſſe maiorem vel minorem, ſiue ſm diuerſa tempora in eodem, ſiue in diuerſis hominibus: quia ad attingendum medium virtutis, quod eſt ſecundum rationem rectam, vnus eſt melius diſpoſitus quàm alius, vel ꝓpter maiorem aſſuetudinem, vel propter meliorem diſpoſitionem naturę, vel propter perſpicacius iudicium rationis, aut etiam propter maius gratiæ donum, quod vnicuiq; donatur ſm menſuram donationis Chriſti, vt dicitur ad Epheſ. 4. Et in hoc deficiebant Stoici, ęſtimantes nullum eſſe virtuoſum dicendũ, niſi qui ſumme fuerit diſpoſitus ad virtutem. Non enim exigitur ad rationem virtutis, ꝙ attingat rectę rationis medium in indiuiſibili, ſicut Stoici putabant, ſed ſufficit prope mediũ eſſe, vt in 2. Ethi. * dr̃. Idem etiam indiuiſibile ſignum vnus propinquius & prõptius attingit q̃ alius, ſicut etiã patet in ſagittatoribus trahentibus ad certum ſignum.

Cap. 6. to. 5.

Q. 52. art. 1.

In prædica. qualitatis.

Cap. 6. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ æqualitas illa non ſolum eſt ſm quantitatem abſolutam, ſed eſt etiã ſm proportionem intelligenda: quia omnes virtutes ꝓportionaliter creſcunt in homine, vt infra dicetur.*

Ar. ſequent.

AD SECVNDVM Dicendum, ꝙ illud vltimum ꝙ pertinet ad virtutem, poteſt habere rationem magis vel minus boni ſecundum prædictos modos, cum non ſit vltimum indiuiſibile, vt dictum eſt*.

In corp. art.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ Deus non operatur ſecũdum neceſſitatem naturæ, ſed ſecundum ordinem ſuæ ſapientæ, ſecundum quam diuerſam menſuram uirtutis hominibus largitur ſecundum illud ad Ephe. 4. Vnicuique ueſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti.

ARTICVLVS II.

Vtrũ omnes virtutes ſimul in eodẽ exiſtentes ſint æquales.

337 Supra ar. 1. & infra q. 73. ar. 2. ad 3. Et 42. q. 2. d. 2. ar. 5 ad 6. Et 3. di. 36. ar. 4. Et mal. q. 2. ar. 9. ad 8 Et vii. q. 5. ar. 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ nõ omnes uirtutes in uno & eodẽ ſint æqualiter intẽſæ. Dicit. n. Apoſtolus 1. ad Cori. 7. Vnuſquiſq;. n. habet proprium donum à Deo,

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ ſextę Art. ſecũdũ.

IN titulo articuli ſecundæ quæſtionis ſexageſimæ ſextæ ſcito titulum loqui de virtutibus ſicut in præcedenti titulo, ſcilicet de virtutibus ſimpliciter, vt patet in proceſſu.

¶ In

¶ In corpore eiuſdē articuli, hoc primum declarandum occurrit Nouitijs, ꝙ ratio æqualitatis, quam ex Auguſ. litera tractat, conſiſtit in hoc. Si virtutes non eſſent ęquales, oporteret quòd aliqua haberet iſtas quatuor conditiones inæquales: nam ad ęqualitatem requiritur æqualitas oium, ſicut ad connexionē ſimultas omnium: quia æqualitas eſt quædam connexio virtutum ſecundum quantitatem, vt patet: ſed non pōt fieri, vt vna virtus minus habeat: de vna iſtarum quatuor conditionum, quam de alijs. ergo. Probatur minor ponendo duos, in quorum vno ſit fortitudo minus habens de conditione prudentiæ, & in altero fortitudo magis habens prudentiæ, & deducendo ad inconueniens, quod ſimiliter ſunt æquales in fortitudine, & inęquales in fortitudine. & patet ſequela quo ad primam partem ex aduerſario. quo ad ſecundam ex veritate: quia alterius fortitudo eſt prudentior ac per hoc maior apparet, quòd ēt in vno & eodem oportet æquales eſſe has quatuor conditiones ī qualibet materia cardinalium virtutum. idem eſt enim iudicium in vno, & eodem, & in duobus.

Cap. 4. to 3.

Ar. præcedē.

¶ Declarandum eſt ſecundo, quòd quia virtutes ſecundum inclinationes ad ꝓprios actus non ſunt æquales nec quantitatiue, nec proportionaliter vt in litera dicit: ideo in reſponſione ad ſecundum dicitur. Vnus & idem homo promptior eſt ad actum vnius virtutis, quàm ad actum alterius: & ad hunc ſenſum reducenda videntur dicta alibi ab authore, ita quòd nō dicam uirtutes ęquales ſecundum habitum, & non ſecundū actū, vt in 36. diſtin. tertij hoc dicentes ſequi videtur author: ſed di-

q. 65. art. 1.

alius quidem ſic, alius autem ſic: nō eſſet autem vnum donum magis proprium alicui, quàm aliud, ſi omnes virtutes dono Dei infuſas quilibet ęqualiter haberet. ergo videtur quòd non omnes virtutes ſint æquales, in vno & eodem.

¶ 2 Præt. Si omnes virtutes eſſent ęque intenſę in vno & eodem, ſequeretur quòd quicunque excederet aliquem in vna virtute, excederet ipſum in omnibus alijs virtutibus: ſed hoc patet eſſe falſum: quia diuerſi ſancti de diuerſis virtutibus præcipuè laudantur: ſicut Abraham de fide, Moyſes de māſuetudine, Iob de patientia. vnde de quolibet Confeſſore cantatur in Eccleſia; Non eſt inuentus ſimilis illi, qui conſeruaret legem Excelſi, eo quòd quilibet habuit prærogatiuam alicuius uirtutis. non ergo omnes uirtutes ſunt ęquales in vno & eodem.

¶ 3 Præt. Quanto habitus eſt intenſior, tanto homo ſecundum ipſum delectabilius & promptius operatur: ſed experimento patet, ꝙ vnus homo delectabilius & prō- H ptius operatur actum vnius virtutis quàm actum alterius. non ergo omnes virtutes ſunt æquales in vno & eodem.

Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in 6. de Trinita.* Quòd quicunque ſunt ęquales in fortitudine, æquales ſunt in prudentia & temperantia, & ſic de alijs: hoc autem non eſſet, niſi omnes virtutes vnius hominis eſſent æquales. ergo omnes virtutes vnius hominis ſunt æquales.

I Respondeo Dicendum, ꝙ quantitas virtutum, ſicut ex dictis patet, * poteſt attendi dupliciter. Vno modo ſecundum rōnem ſpeciei, & ſic nō eſt dubium, quòd vna virtus vnius hoīs ſit maior, q̄ alia, ſicut charitas fide, & ſpe. Alio modo poteſt attendi ſecundū participationem ſubiecti, prout ſcilicet intenditur, vel remittiť in ſubiecto: ſecundum hoc omnes virtutes & vnius hominis ſunt æquales quadam æqualitate proportionis, inquantum æqualiter creſcūt K in homine: ſicut digiti manus ſunt inæquales ſecundum quantitatē, ſed ſunt æquales ſecundum proportionem, cum proportionabiliter augeantur: huiuſmodi autem æqualitatis oportet eodem modo rationem accipere, ſicut & connexionis. Aequalitas enim eſt quędam connexio uirtutum ſecundū quātitatem. Dictum eſt autem ſupra,* quod ratio connexionis virtutum dupliciter aſsignari poteſt. Vno modo ſecundum intellectū

F eorum, qui intelligūt per has quatuor virtutes, quatuor cōditiones generales virtutum, quarum vna ſimul inuenitur cum alijs in qualibet materia: & ſic virtus in qualibet materia non poteſt æqualis dici, niſi habeat omnes iſtas conditiones æquales. Et hanc rationem æqualitatis virtutum aſſignat Auguſ. in 6. de Tri.* dicens. Si dixeris æquales eſſe iſtos fortitudine, ſed illum præſtare prudentia, ſequitur quod huius fortitudo minus prudens ſit, ac per hoc nec fortitudne

eam, ꝙ virtutes, ſm formale in habitu, ſunt æquales: ſecundum vero materiale ſunt inæquales, quòd eſt dicere, Habitus uirtutum, vt perficiunt ſubiecta vt mota a prudentia, vel charitate, ſunt æquales proportionaliter: vt vero perficiūt eadē vt tēdētia in ꝓprias materias, ſunt, inæquales.

Cap. 4. circa princ. to. 3.

G æquales ſint, qñ eſt illius fortitudo prudentior: atq; ita de cæteris virtutibus inuenies, ſi omnes eadem cōſide ratione percurras. Alio modo aſſignata* eſt ratio connexionis virtutum ſecundum eos, qui intelligunt huiuſmodi virtutes habere materias determinatas, & ſecundum hoc ratio connexionis virtutum moralium accipiť ex parte prudentiæ, & ex parte charitatis quantum ad virtutes infuſas, non autem ex parte inclinationis, quæ eſt ex parte ſubiecti, vt ſupra dictum eſt.* Sic igitur & ratio ęqualitatis uirtutū poteſt accipi ex parte prudentiæ quantū ad id ꝙ eſt formale in oībus uirtutibus moralibus. Exiſtente enim ratione æqualiter perfecta in vno & eodem, oportet quod proportionaliter ſecundum rationem rectam medium conſtituatur in qualibet materia virtutum. Quantum uero ad id, quod eſt materiale in uirtutibus moralibus, ſcilicet, inclinationem ipſam ad actū uirtutis, poteſt eſſe unus homo magis promptus ad actum vnius virtutis, quam ad actum alterius uel ex natura, vel conſuetudine, vel etiam ex gratiæ dono.

q. præceden. arti. 4.

q. 65. artic. 1 & 2.

Ad primum ergo dicēdum, quòd uerbū Apoſtoli pōt intelligi de donis gratiæ gratis datæ, quæ nō ſunt communia omnibus, nec omnia æqualia in uno & eodē: vel poteſt dici ꝙ refertur ad menſuram gratiæ gratum facientis, ſecundum quam unus abundat in omnibus uirtutibus plus quam alius, propter maiorem abundantiam prudentiæ, vel etiam charitatis, in qua connectuntur omnes uirtutes infuſæ.

I Ad secundum dicēdum, quod unus d ſanctus laudatur præcipue de una uirtute, & alius de alia propter excellentiorem promptitudinem ad actum unius uirtutis, quam ad actum alterius. Et ſecundum hoc etiā patet reſponſio ad tertium.

D. 379.

Articulus III.

Vtrum virtutes morales præeminent intellectualibus.

K A D tertium ſic proceditur. Videtur, quod virtutes morales præemineant intellectualibus. Quod enim magis eſt neceſſarium & permanentius, eſt melius: ſed uirtutes morales ſunt permanentiores etiam diſciplinis, ſunt uirtutes intellectuales, & ſunt etiam magis neceſſariæ ad uitam humanā. ergo ſunt præferendæ uirtutibus intellectualibus.

¶ 2 Præt. De ratione uirtutis eſt,

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ ſextæ Ariculum tertium.

IN art. 3. eiuſdem 66. quæſtionis dubiū occurrit circa diſtinctionem in litera factā de virtute, quod ſumitur dupliciter, ſcilicet ſecundum rationē ſpeciei in ordinem ad obiectum, & ſecūdum ordinē ad actum. Hæc nanq; diſtinctio coincidentia habet membra: nam virtus ſecundum rationem ſpeciei habet ordinē ad actum, & econuerſo

338

Sup. 61. ar. 1 ad 3. & infr. q. 68. ar. 7. & 8. cor. Et 2. 2. q. 23. ar. 6. ad 1. & q. 161. art 5. cor. Et 4. di. 33. q. 3. art 3. cor. Et vir. q. 1. arti. 12. cor.

uerſum, quia potentię & habitus ſpecificantur ex actib. & actus ex obiectis, vt habetur in ſecundo de anima. A

¶Ad hoc dr̃. q virtus dupliciter reſpicit actum. primo vt ſpecificantem ipſum: ſecundo, vt effectum ipſius, & primo modo actus cadit ſub primo membro implicite, vt obiectio probat:

q bonū faciat habentē: ſed ſm virtutes morales dr̃ hō bonus, non autem ſm virtutes intellectuales, niſi forte ſecundum ſolam prudētiam. ergo virtus moralis eſt melior quam virtus intellectualis.

¶ 3 Prę. Finis eſt nobilior his quę ſunt ad finē: ſed ſicut dicitur in 6. Eth.* virtus moralis facit rectam intentionem finis, prudentia autē facit rectam electionem eorum q̄ ſunt ad finē. ergo virtus moralis eſt nobilior prudentia, quæ eſt virtus intellectualis circa moralia.

Cap. 13. in med. to. 5.

SED CONTRA Virtus moralis eſt in rōnali per participationem: virtus autem intellectualis in rōnali per eſſentiā, ſicut dr̃ in 1. Eth.* ſed rationale per eſſentiā eſt nobilius, q̄ rationale per participationem. ergo virtus intellectualis eſt nobilior virtute morali.

C. ult. to. 5.

RESPOND. Dicendū, q aliqd pōt dici maius vel minus dupliciter. Vno mō, ſimpliciter. Alio modo, ſecūdum quid. Nihil enim prohibet aliquid eſſe melius ſimpliciter, vt philoſophari, q̄ ditari: quod tamen non eſt melius ſecūdum quid, id eſt neceſſitatem patienti. Simpliciter autem conſideratur vnumquodque, quando cōſiderat ſm propriā rationem ſpeciei, habet aūt virtus ſpēm ex obiecto, vt ex dictis patet.* Vñ ſimpliciter loquēdo, illa virtus nobilior eſt, q̄ hēt nobili⁹ obiectū. Manifeſtū eſt aūt q obiectū rōnis ē B

ſecundo autem mō ſpectat ad 2m mēbrū. Intendit. n. author, q virtus pōt conſiderari dupliciter, primo ſm ſpecifica differentiā, ſeu rationē vt ſic, ſcđo ſm hanc conditionē. ſ. eſſe principiū actus recti: & vult, q prima cōſideratio iudicet virtutē ſimpliciter, q2 ſm proprium conſtitutiuū eſſentialiter: ſcđa iudicet eā ſm quid, quia ſm cōmunia, & conſequenter vult, q virtutes intellectuales ſint nobiliores ſimpliciter, q̄ morales: quia habent nobilius obiectum. Morales autē ſunt nobiliores ſecundum quid: quia dant non ſolum facultatem actus recti, ſed facultatem recte utendi ipſa facultate, qđ eſt manifeſte eſſe perfectius principiū actus, & hoc habet uirtus moralis, quia perficit appetitū: cuius eſt mouere ſeipſum, & cæteras potentias. Hæc autem ideo breuiter tranſeo, quia ſuperius declarata ſunt.

¶In eodē tertio articulo dubium eſt de rōne in litera aſſignata, quare obiectum rationis nobilius eſt obiecto appetitus, q2. ſ. ratio apprehendit aliquid in vniuerſali: appetitus autē tendit in res quæ habent eſſe particulare, tum quia & ratio apprehendit particulare, & appetitus tendit in vniuerſalia, appetimus. n. famam & gloriam in communi, & odimus latronū genus. tum quia res habent nobilius eſſe in particularib. quā in uniuerſali: quia illud eſt reale, hoc rationis, illud ſimpliciter: hoc ſecundum quid.

¶Ad hoc dr̃, q quia de nobilitate intellectus & uoluntatis in prima parte dictum eſt, ideo author breuiter pertranſiēs, hanc rōnem aſſert, in qua duo tanguntur. ſ. modus operandi vtriuſque, & conditionēs obiectorum, Vniuerſalitas nanq; & particularitas extra conditiones ſunt obiectorum rōnis & appetitus: tēdere aūt ad extra, & habere in ſe, modi ſunt operandi, illa appetitus, iſte intellectus, & ille quidem in litera exprimitur, iſte aūt non, ſed inſinuatur & ex oppoſito, & ex conditione obiecti, quia vle in aīa eſt. Eſt igitur nobilior rō appetitu, q2 apprehendit in vli. i. quia reſpicit res ſm eſſe eleuatū, in quo uniuntur oīa particularia quæ in re diuiſa ſunt. Cum. n. diſperſa ī inferiorib. unita ſint in ſuperiori, & particularia in uniuerſali uniantur, in ſeipſis diſpergantur, conſequēs eſt ut uniuerſale altioris ſit ordinis, & hoc directe intendit litera, q̄ ex obiecto teſtatur ſe procedere. Modus aūt operādi qui optimā quoque conſtitueret rōnem, hic nō eſt intentus, ſed tu uti illo memēto cum de uoluntate & intellectu reſpectu Dei in patria loqueris: ibi. n. ſtante paritate obiecti ex mō præeminet intellectus Ad obiecta aūt in oppoſitū dr̃, q præſens ſermo nō cōparat rōnē appetitui intellectiuo in ſpē, ſed appetitui cōi uolūtati, iraſcibili, & cōcupiſcibili. unde patet, q ſicut rō per ſe primo eſt ulis, & reflexa particularis ita appetitus per ſe reſpicit res in particulari permiſſiue, inquantū intellectiuus eſt, reſpicit uniuerſale. Cōparatio autem fit ſm primaria, non ſecūdaria obiecta. Dr̃ ſcđo, q quia appetitus hoc ipſum q tendat in uniuerſale, habet a rōne: ideo rō quæ ex ſeipſa hoc hēt, etiā in hoc eſt nobilior. Et ut excludatur oīs cauillatio. dicito q uis rōnis cōſiſtit in hoc, q ratio tendit ex ſe in uniuerſale, ita quòd habet ipſum ut proprium, q nulli alteri conuenit, quia appetitus ſi tēdit in uniuerſale, habet hoc ab alio, & ut communicatum & participatiue, in cuius ſignum appetitus tēdit in uniuerſale magis ea ex parte qua diſtribuitur in particularia, quā inquantum in ſe unit illa, cuius oppoſitum accidit in intellectu, & eſt magis de rōne uniuerſalis Appetimus, enim gloriam in uniuerſali, pro quanto uellemus gloriam extēdi

A ad oēm gloriā. Et ſimilr odio habemus latronū genus. pro q̄to ad oēs latrones odiū extēdimus: intelligimus hæc in vli conuerſo pro quanto. ſ. diuiſa ad vnum contemplando tenemus.

¶Ad ſecundā aūt obiectionem dicitur, q eſſe in vniuerſali nō ſumitur pro denominatione, quæ dicitur vniuerſalitas. i. pro eē immateriali a quo in aīa exiſtētes res extra denominatē extrinſece vniuerſalis. Conſtat aūt, q eſſe immateriale, eſt reale, & nobilius ac altioris ordinis adeo, vt vnū indiuiduū immaterialis ordinis æqualeat infinitis particularib. materialiter. Et licet eſſe immateriale rerū materialium ſit eſſe earum ſm quid, eſt tñ in ſe & in ordine vniuerſi eſſe ſimpliciter, & eminentius: ſicut bos in Sole nō eſt bos ſimpliciter, tñ eſſe Solis q eſt eminenter bos, eſt eſſe ſimpliciter nobilius. vnde q 60. arti. 1. conſueuit dici, quod bos eſt ſimpliciter bos in particulari, & bos ſecundum quid in anima: eſſe tamen eius nobilius in anima, quām in particulari. & hoc ſufficit propoſito, vbi de nobilitate ſimpliciter obiecti, & non reſpectu huius, nec illius ſpecialis prædicati puta bouis, equi &c. eſt ſermo.

C ¶In eodem artic. 3. dubium eſt, quia author videtur in calce articuli quaſi retractare concluſionem huius articuli, ſcilicet, q virtutes intellectuales ſunt ſimpliciter loquendo nobiliores, quām morales, dum dicit, q ratio virtutis magis competit morali, & q virtutes intellectuales ſunt nobiliores habitus: quaſi dicat, q non ſunt nobiliores virtutes, q̄uis ſint nobiliores habitus. Et confirmatur hæc ſnīa ex ſupradictis in artic. 3. q. 56. vbi dictū eſt, q virtutes intellectuales ſunt virtutes ſm quid, morales aūt ſunt virtutes ſimpliciter, p p rōnē hic tactā, & ibi explicatā: quia. ſ. moralis perficit ad rectitudinē actus in ſe & in eius vſu, intellectualis aūt in ſe tñ: ex hoc. n. arguit faciliter ſic. Qđ eſt tale ſimplr, eſt nobilius in eſſe tali, q̄ quod eſt tale ſm quid: ſed moralis eſt virtus ſimpliciter, intellectualis ſecūdum quid. ergo moralis eſt nobilior virtus q̄ intellectualis.

D ¶Ad hoc dr̃ concedendo, q author in calce articuli declarauerit intentionē ſuam, q intēdit has tres ꝓpoſitiones eſſe veras & ſtare ſimul. Virtutes intellectuales ſunt nobiliores habitus, quam morales, Virtutes morales ſunt nobiliores virtutes, quam intellectuales, quoniam in prima fit comparatio non ſecundum hanc vel illam rationem, ſed ſimpliciter: in ſecunda in ratione habitus: in tertia in ratione virtutis. Sed huic expoſitioni obſtat primo, quia ſermo authoris debet eſſe formalis, ac per hoc in tractatu de virtutib. nono, dicens, q intellectuales virtutes ſunt nobiliores moralib. debet verificari formaliter. ſ. de virtutib. inquantum virtutes ſunt. Obſtat ſecūdo, quia author ipſe in hac litera vult, quòd uirt⁹ inquātum virtus habet ſpeciē ex obiecto, & ex hoc iudicetur nobilior ſimpliciter. Sic. n. a doctrina ſenſus formale tollit obiecta incertitudinis plena ſunt, vt dicitur in 4. Metaphyſicæ. Dicendum eſt ergo, q intentio authoris hæc eſt, duas tñ propoſitiones conſtruere. ſ. primam ſimpliciter, & tertiam ſecundum quid. i. cum determinatione, vt declarabitur, ſecunda. n. E incidit cum prima, vt declarabitur in ſenſu enim expoſito impertinens: non enim hic de habitus ratione tractatum eſt.

¶Ad quorum euidentiā ſciendum eſt, q dupliciter exponi poteſt ſermo de virtutibus, inquantum virtutes. pōt nanq; ibi inquantum, determinare rōnē cōem virtutis & pōt determinare ſpecificas dñas virtutum. ſi determinetur cōis ratio uirtutis, ſic virtutes morales ſunt nobiliores intellectualibus quia communis ratio virtutis, ut in litera dicitur. ſumitur ex ordine ad actum in quo præſtant morales intellectualibus. ſi verò determinentur ſpecificæ differentiæ uirtutū ſic intellectuales præſtant moralibus, quia hñt nobilius obiectum, unde ſpecificas ſortiuntur differentias: & totū oppoſitum eſt eius qđ præcedens expoſitio credidit, q2 uirtutes intellectuales. ſunt

ſimpliciter nō ſolum nobiliora entia, ſed nobiliores virtutes moralibus licet ſint ignobiliores ſm communem rationem virtutis, quæ magis cōuenit moralibus, immo eis ſimpliciter & intellectualibus ſm quid. Sed hæc maior nobilitas. ſ. habere communem rationem virtutis ſimpliciter, non dat maiorem nobilitatem ſimpliciter, ſed ſm quid: quia ſpectat ad eſſe principium actus. Vnde, vt in litera dr̄ non ſumitur nobilitas ſimpliciter maior, ſed ſecundū quid, & ſimiliter ex eo ꝙ intellectuales virtutes ſunt ſm q̄d virtutes ſm cōem virtutis rationem, nō niſi ſecundum quid ignobiliores cenſentur. Et propterea in litera concluditur, ꝙ virtutes intellectuales, licet minus communē virtutis rationem habeāt, ſunt nobiliores habitus ſimpliciter & non in ratione habitus. Si enim eſſent nobiliores in ratione habitus tantum, eſſent nobiliores ſecundum quid, cum ſit prædicatum ualde commune. vnde prima propoſitio eſt ſimpliciter vera & formalis ſcilicet. Virtutes intellectuales ſunt nobiliores moralib. quia ex proprijs rationibus ſpecificis vendicant ſibi maiorem nobilitatem quam morales. Tertia autem propoſitio eſt vera cum determinatione: vnde & in litera non habetur. Nec acceptarem eam niſi cum determinatione hoc modo, Virtutes morales ſunt nobiliores virtutes ſm communem rationem virtutis, quam intellectuales: ſine hac enim determinatione contradictoriam concederem. Nec obſtat doctrina ſuperius habita in q. 56. & pluries repetita de virtute ſimpliciter, & ſecundum quid: quia ſecundū communem virtutis rationem intelligitur. hunc ſenſum memento reducere, vbi ſimilia inuenies.

¶In corpore eiuſdem articuli aduerte primo, quòd Scotus cū ſequacibus, quia tenet voluntatem nobiliorem intellectu, conſequenter ponit virtutem moralem nobiliorem prudentia, quæ eſt intellectualis, & nō ſolum in hoc principio diſcordat, ſed quia ponit prudentiam & virtutem moralē circa idē obiectum, ac per hoc æqua eſt apud ipſum nobilitas ex parte obiecti, & aperte errat: quia licet ſit idē obiectum materiale puta agibile, prudentię tamen obiectum eſt ſub ratione veri, virtutis autem moralis ſub ratione boni: veri autem ratio nobilior eſt ſimpliciter, quia abſolutior. Aduerte ſecundo, ſne te decipiat materia intellectualis virtutis, puta artis, & propterea neges eam nobiliorem ſimpliciter, reſpice ad rationē literæ, quia. ſ. eſt de eis in vniuerſali, & quieſces non ab negando ignobilitatem ſm quid pro quanto ad vilia operiendo deſcendit, vtrunque enim arti conuenit, ut in primo Metaphyſicæ dicitur, iudicare ſcilicet & agere, & propterea ſic ſuſcipere memento, quòd prudentia & ars ſunt circa ſingularia, ut prius & eſſentialius, in quātum cognoſcitiuę ſunt circa uniuerſalia. vñ nobilitatē ſimpliciter trahunt, vt in litera dicit.

¶In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli, dubium arduū occurrit in uia authoris, & ſimpliciter, quomodo. ſ. ſit uerum prudentiā dirigere morales uirtutes etiā in præſtituēdo finē: & ſimpliciter quidem in ſecunda ſecundæ diſcutiendū erit in q. 47. Ad hominem uerò nunc duplici ratione differēdum puto. Primo, quia hoc repugnare uidetur ſuperius dictis, & inferius in Secunda ſecundæ loco allegato. ſuperiorib. quidem ꝓ quanto dictum fuit, ꝙ prudentia principium, quod eſt finis, habet a uirtute morali, quia qualis unuſquiſque eſt talis ei finis uidetur. inferioribus aūt, quia expreſſe negabitur ex propoſito, prudentiam præſtituere finem moralibus uirtutib. Secundo, quia ex hoc pendet principale intētum huius articuli quo ad prudentiam, an ſcilicet nobilior ſit prudentia uirtute morali, ut uis argumenti tangit.

¶Ad huius difficultatis euidentiā ponēdus ante oculos eſt ꝓgreſſus noſtræ mētis in iſtis, ut ex eo rationē dictorū ſumere & reddere ualeamus, & quid ſimpliciter, & q̄d ſm q̄d intelligatur diſcernamus. In mēte nr̄a primum omniū eſt ſynderesis, q̄

nobilius, quam obiectum appetitus ratio. n. apprehēdit aliquid in vniuerſali, ſed appetitus tendit in res quę habent eſſe particulare. vnde ſimpliciter loquendo, virtutes intellectuales, quæ perficiunt rōnem, ſunt nobiliores q̄ morales, q̄ perficiunt appetitum. Sed ſi conſideretur virtus in ordine ad actū, ſic virtus moralis quæ perficit appetitum, cuius eſt mouere alias potentias ad actum, vt ſupra dictum eſt, nobilior eſt. Et quia virtus dicitur ex eo, quod eſt principium alicuius actus, cum ſit perfectio potentiæ, ſequitur etiā quod ratio virtutis magis competat virtutibus moralibus, quàm virtutib. intellectualibus: quamuis virtutes intellectuales ſunt nobiliores habitus ſimpliciter.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtutes morales ſunt magis permanentes, quàm intellectuales, ꝓpter exercitium earum
G in his, quæ pertinent ad vitam cō munē. Sed manifeſtū eſt, ꝙ obiecta diſciplinarum quæ ſunt neceſſaria, & ſemper eodē mō ſe habentia, ſunt ꝑmanētiora q̄ obiecta virtutū moralium, quæ ſunt quædā particularia agibilia. Quod au-

F non ſolum omne bonum proſequendum, & malum fugiendū felicitatem appetendā, & miſeriam fugiendā: ſed bonū rōnis proſequendum & malum oppoſitum vitādum iudicamus naturaliter & hinc in appetitu naturaliter ineſt non ſolum inclinatio ad bonum proſequendū, & malum vitādum ad beatitudinem appetendam, & miſeriā fugiendā ſed imperfectè q̄dam inclinatio ad viuendum ſm rectā rōnē. Et licet ſynderesis ſit virtus, q̄ eſt intellectus principiorū, inclinatio tñ hæc appetitus nō eſt virtus, q̄ imperfecta eſt. Rō aūt quare in appetitu nō eſt perfecta naturalis inclinatio, vt ſit ſufficiens ad virtutē, ſicut in ratione eſt indicatorium naturale ſufficiēs ad virtutem, eſt, quia apprehenſio trahit res ad ſe, & iudicium perficitur ſecundum eſſe, quod res habent in nobis: appetitus autem tendit ad res in ſe, & perficitur in adeptione rei. Ex hoc enim prouenit, quòd inclinatio ad bonum egeat habitu rectificante electionem, in voluntate quidem quo ad bonum rationis in operationib. in appetitu verò Senſitiuo quo ad bonum rationis in paſſionibus, qua adipiſcatur finem, & ipſa impotens ad hoc à rōne virtutis deficiat. lumen aūt naturalis iudicij circa
H principia tali adminiculo non egeat ſed in ſeipſo manens rectū ſemꝑ ſit principium actus perfecti, qui eſt iudicare. Synderesis igitur in intellectu iudicante & proponente non ſolū finem vltimum, ſed fines proprios virtutum moralium, dum in paſſionib. & operationib. ſm rationem viuendum iudicat, & appetitu inchoatiue inclinato ad hos fines. ſ. bonum rōnis, in operationibus. bonū rationis in timoribus & audacijs, bonum rationis in delectationibus &c diſcurritur ex hmōi principijs firmatis in intellectu, & inchoatis in appetitu, ſubſumēdo aliquod minus vniuerſale, puta, abſtinere à delectationib. venereis, rempublicam defendendam, & concluditur modus in delectationibus, & ſic de alijs. Hic autem diſcurſus prudentiæ generatiuus eſt, & concluſio eius eſt modus in operationibus, ſeu paſſionibus ſeruādus, qui nihil aliud eſt quām mediū rationis in materia morali. principiū autem eius eſt ſynderesis ex parte apprehēſiua & naturalis inclinatio ad bonum ra-
I tionis in concupiſcentijs & delectationib. ex parte appetitiua Ad hunc quoque diſcurſum perfectum, iudicio. ſ. & præcepto, ſequitur in appetitu concluſio electionis qua. ſ. eligimus delectationes in ordine ad modum illum, medium illud, bonū illud rationis. In hac enim electione poteſt perficere ſimul, duo ex parte obiecti, ſ. paſſiones ipſas modificatas, & modum ipſum: & intueri quòd modus ſpectat ad finem moralis virtutis, quia eſt ipſum rationis bonum participatum in materia morali, paſſiones autem ipſæ ſpectāt ad id quod eſt ad finem vtuntur. n. eis virtutes propter bonū rationis. Et ſicut prudentia generatur frequenti diſcurſu ex fine, ſic præexiſtente & concludente medium: ita virtus moralis generatur ex frequēti electione ſubſequente ſimul: genita autem iam vtraque virtus ſic connectit, vt humana rō non ſolum ſyndereſi, ſed prudentia rectificata de fine virtutis illa rectificante eam de fine
K illo abſolute, iſta rectificante eandem de eodem applicato ad minus vniuerſale, quam ſit vniuerſale ſyndereſis, vel ēt ad ſingulare, qm̄ prudentia eſt ēt ſingularium: & rurſus mota non ſolum ab appetitu naturali talis finis, ſed perfecta virtute inclinante in talem finem, diſcurrit ad vlteriores concluſiones, donec perueniatur ad perfectionem ſtatus virtutis, vel ad firmandum eaſdem, & proportionaliter ad eligēdum mouetur appetitus. Hic eſt progreſſus mētis noſtræ, in quo triplicē aduertere potes diſtinctionē, vnde clarificari ambigua occurrentia poſſunt. Prima eſt de fine virtutis moralis, quòd ſumitur dupliciter, ſ. abſolute, ſeu in ſua communitate, & applicate ad ſpeciales actus occurrentes in exercitio vitæ humanæ. Secunda eſt de virtutibus moralibus & prudentia, quòd ſumuntur dupliciter, ſcilicet in fieri, & in facto eſſe ſecūdum eſſentiam,

Tertia

tem virtutes morales ſunt magis neceſſariæ ad vitam humanam, nō oſtendit eas eſſe nobiliores ſimpliciter, ſed quo ad hoc, quinimo virtutes intellectuales ſpeculatiuę ex hoc ipſo, quod non ordinantur ad aliud, ſicut vtile ordinatur ad finē, ſunt digniores. Hoc.n.contingit, quia ſecūdum eas quodammodo inchoatur ī nobis beatitudo, quæ conſiſtit in cognitione veritatis, ſicut ſupra dictum eſt.*

Ad secundum Dicendū, quod ſecundum virtutes morales dr̄ homo bonus ſimpliciter, & nō ſecundum intellectuales virtutes ea ratione: quia appetitus mouet alias potētias ad ſuum actum, vt ſupra dictum eſt. Vnde per hoc etiam non probatur, niſi quòd virtus moralis ſit melior ſecundum quid.

Ad tertium Dicēdū, quod prudētia non ſolū dirigit virtutes morales in eligendo ea, quæ ſunt ad finem, ſed etiā in præſtituendo finem. Eſt autē finis vniuſcuiuſq; virtutis moralis attingere mediū in propria materia: quod quidē medium determinatur ſecundum rectam rationem prudentiæ, vt dicitur in 2. & 6. Ethic. †

Articulus IIII.

Vtrum iuſtitia ſit præcipue inter virtutes morales.

A Ad quartum ſic proceditur. Videtur quod iuſtitia non ſit præcipua inter virtutes morales. Maius enim eſt dare alicui de proprio, quam reddere alicui quod ei debetur: ſed primum pertinet ad liberalitatem, ſecūdum autem ad iuſtitiam. ergo videtur quod liberalitas ſit maior virtus quàm iuſtitia.

¶ 2 Præt. Illud videtur eſſe maximum in vnoquoque, quod eſt perfectiſſimum in ipſo: ſed ſicut dicitur Iacobi 1. Patientia opus perfectū habet. ergo videtur quòd patientia ſit maior quàm iuſtitia.

¶ 3 Præt. Magnanimitas operatur magnum in omnibus virtutibus, vt dicitur in quarto. Ethicorum.* ergo magnificat etiam ipſam iuſtitiam: eſt igitur maior quàm iuſtitia.

Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 5. Eth.* quod iuſtitia eſt præclariſſima virtutum.

Respondeo Dicendum, quòd virtus aliqua ſecundum ſuā ſpeciem poteſt dici maior, vel minor, vel ſimpliciter, vel ſecundum quid. Simpliciter quidem dicitur maior, ſecundum quod in ea maius bonum rationis relucet, vt ſupra dictum eſt.* & ſecundum hoc iuſtitia inter omnes virtutes morales præcellit tanquam propinquior rationi, quod patet & ex ſubiecto, & ex obiecto: ex ſubiecto quidem, quia eſt in voluntate ſicut in ſubiecto. voluntas autem eſt appetitus ra-

Tertia eſt de dare & accipere finem, quod ſumitur dupliciter .ſ. primo, & non primo. Ex his nāque liquet primo quod finis virtutis moralis abſolute præſtituitur primo non a prudētia ſed a ſynderesi. & hoc clarum eſt, quia prudentia ex illo ſit. Secundo, quod finis idē abſolute non prius intenditur a virtute morali quā ſit prudētia. & hoc clarum eſt: quia virtus moralis nō ſit ab illo fine niſi mediāte prudentia. Tertio, quod prudētia in fieri non dependet à virtute morali, ſed eius ſine, & appetitu recto illius naturalis inclinationis, quę nō eſt virtus, ſed inchoatio virtutis, & hoc clarum eſt, quia intētio

q.3.art.6.

recta finis eſt principium prudētiæ, & cōſtat quod ante prudētiā nō eſt virtus moralis Quarto, quod virtus moralis in fieri depēdet

q.9.art.1.& q.56.art.3.

non ſolum à ſynderesi & recta intentione finis nunc dicta, ſed prudētia afferente finem, inueniendo medium prius natura, quā ſequatur electio generans virtutem moralem & hoc clarum eſt ex ordine dicto & diffinitione virtutis moralis. Quinto, quod comparando prudentiā ad virtutem moralem in fieri, ſic ſimpliciter verum eſt, quod

li.2.Eth.c.6. & 6.Eth.ca.ult.tom.5.

prudentia dirigit virtutem moralem præſtituendo illi finem non primo & abſolute, ſed applicando illum ad ſpecialē materiam occurrentem. & ſic verificantur verba authoris hic, quæ

339.

Supra art.4. cor.& inf.q. 65.art.7.co. & 2.2.q.58. arti.12.& q. 123.arti.12. & q.141.ar. 8.& 3.d.35. q.1.ar.3.q.1. co.&4.d.33. q.3.ar.3.co. Et ult.q.5. art.3.co.

propter inuētionem medij prudētiæ præſtitutionē finis dant, & non cōtradicunt ſuperiorib. nec dictis in ſecunda ſecundæ, quæ de prima præſtitutione finis, & de fine abſolute virtutis moralis loquuntur. Sexto, quod comparādo iam genitas prudentiam & virtutem moralem, vtraq; in facto eſſe alteri finē applicate præbet diuerſimode. declaratur hoc quoad ſingula: prudentiā in primis conſtat mediū morali virtuti ſemper oſtendere & conſeruare virtutem: deinde moralem conſtat finis appetitum rectum facere, ac per hoc prudentiæ principiū firmare. ex hoc aūt quod appetitus uirtute morali rectificatur ad eligēdū conſona bono rōnis, quia electio claudit in ſe intentionē, cōſequens eſt, vt eadē virtute rectificetur ad intēdendum illum finē etiam abſolute: ita quod intentio finis quę prius & ſynderesi, & inclinatione naturali tm̄ erat recta, ex uirtute morali a prudētia genita ſit, & eſt recta recte, & ſic uirtus moralis in facto eſſe dat prudētiæ in facto eſſe finē & abſolute, & nō econtra, & hoc eſt ſeptimum. Declaratur quod non eſt econtra, quia in parte apprehēſiua ſynderesis eſt uirtus ſufficiens reſpectu finis abſolute, & propter hoc magis uulgatum & cātatum eſt, quòd uirtus moralis dat finem prudentiæ, quā econtra, ex his autē patet quomodo argumento ſatisfiat in propoſito de nobilitate: ſecundum ueritatem, & hanc rationem. conſiſtit.n. uis argumēti in hoc, Virtus finis eſt nobilior uirtute eorum quæ ſunt ad finē, ſicut habitus principiorum eſt nobilior habitu concluſionum, ſed uirtus moralis eſt reſpectu finis, prudentia reſpectu eorum quæ ſunt ad finem ergo reſponſio literæ eſt ad minorem dicens quod prudentia eſt eorum quæ ſunt ad finē & finis, & ideo nō ſequitur quod ſit ignobilior, ſicut ſequeretur ſi eſſet eorum, quæ ſunt ad finem tm̄, & per hoc ſoluitur illa confirmatio de habitu principiorum, quia .ſ. habitus principiorū eſt nobilior habitu concluſionum tm̄, non autem habitu principiorum, & concluſionum: ſicut eſt in propoſito vbi ſecundum veritatem vtraq; eſt principiorum & concluſionum, moralis nāque virtus eſt finis, & eorum quæ ſunt ad finem: facit.n. rectam intentionem & electionē: & ſimiliter prudētia eſt finis; & eorū quæ ſunt ad finem, dum inueniendo medium applicat ipſum rōnis bonū quod eſt finis, ad operationes & paſſiones, quæ ſunt propter finem. Et nota quòd author non ſolum intendit prudentiam eſſe finis; ſed ēt dirigere morales reſpectu finiū, inſinuās alteram reſponſionē, .ſ. quòd ad hoc quod habitus reſpectu finis

Cap.3.

ſit nobilior requiritur quòd ſit perfectus abſque mendicatione ab illo, qui eſt reſpectu eorum, quæ ſunt ad finē, ſi enim

Ca. 1. paulo ant.li.10.5.

ab illo perficeretur, iam ſub illo eſſet, nec eſſet independens: ſicut finis independēs eſt ab alijs quæ ſunt ad finem. Sic autem accidit in propoſito: quia licet virtus moralis ſit finis etiam abſolute, quomodo

ar.1.hui⁹ q.

ipſius non eſt prudētia, ſed ſynderesis: attamen dependet in fieri & eſſe a prudentia, quæ eſt huius applicate, & eorū quæ ſunt ad finem: & propterea non ſequitur, quòd ſit nobilior prudentia. Reliqua in ſecunda ſecundæ tractanda ſunt: vbi rationes Scoti in 3. ſententiarum diſtinctio. 36. quòd prudentia ſit reſpectu finis, videbuntur: & quare in ratione duabus exiſtentibus virtutibus, ſcilicet, ſynderesi & prudentia, in appetitu vna reſpondeat moralis virtus reſpectu finis, & eorum quæ ſunt ad finem intendens & eligens.

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ ſextæ Articulum quartum.

In art.4. eiuſdem 66.q. dubium Nouitiorum occurrit, quomodo fortitudini præferatur iuſticia: quia fortitudo rectificat circa mortem & vitam, iuſticia autem circa operationes ad alterum. Nulla nanque operatio eſt maior ipſa vita, ſed pellem pro pelle, & cūcta quę habet dabit homo pro anima ſua. Sed hoc facile ſoluitur, ex eo quod iuſtitia rectificando animum in omnibus operationibus quæ ſunt ad alterum, rectificat etiam reſpectu vitæ & mortis Ad iuſtitiam.n. ſpectat ponere vitam pro altero, puta pro republi. cui hoc debet: nec inconuenit eundem actum ſpectare ad iuſtitiam & fortitudinē diuerſimode: vt in propoſito, ponere vitam inquantum habet rationem debiti, ſpectat ad iuſtitiam, quæ ſicut dat alia bona debita, ita & vitam: inquantum verò habet rationem terribilis, ſpectat ad fortitudinem, cuius eſt firmare animum ne timeat hoc ſed audeat &c. iuſtitia tanto eſt nobilior, quāto vniuerſalior circa altera ſcilicet eſt bona rectificans in his quæ ſunt ad alterum

tionalis ex dictis patet. ſecundum autem obiectum ſi- F
p p.q.80. ue materiam, quia eſt circa operationes, quibus homo ordinatur non ſolum in ſeipſo, ſed etiam ad alterum, vnde iuſtitia eſt præclariſſima virtutum, vt dicitur in 5.
Ca.1. paulo ante ſidem tom.5. Eth.* Inter alias autem virtutes morales, quæ ſunt circa paſſiones, tanto in vnaquaque magis relucet rationis bonum, quãto circa maiora motus appetitiuus ſubditur rationi. Maximum autem in his quæ ad hominẽ pertinent, eſt vita, à qua omnia alia dependent, & ideo fortitudo, quæ appetitiuum motum ſubdit rationi in his, quæ ad mortem & vitam pertinent, primum locũ tenet inter virtutes morales, quæ ſunt circa paſſiones, tamen ordinatur infra iuſtitiam, vnde Philoſoph. dicit in 1. Rhetor.* ꝙ neceſſe eſt maximas eſſe virtutes, quæ ſunt alijs honoratiſſimæ, ſiquidem eſt virtus potentia beneſactiua. propter hoc fortes & iuſtos maxime honorant: hæc quidem in bello. i. fortitudo, hæc autem. ſ. iuſtitia & in bello, & in pace vtilis eſt. Poſt fortitudinẽ autem ordinatur temperantia, quæ ſubijcit rationi appetitum circa ea, quæ immediate ordinantur ad vitam, vel in eodem ſecundum numerum, vel in eodem ſecũdum ſpeciem. ſ. in cibis, & venereis, & ſic iſtæ tres virtutes ſimul cum prudentia dicuntur eſſe principales etiã dignitate. Secundum quid autem dicitur aliqua virtus eſſe maior, ſecundum quod adminiculum, vel ornamẽtum præbet principali virtuti, ſicut ſubſtantia eſt ſimpliciter dignior accidente, aliquod tamen accidens eſt ſecundum quid dignius ſubſtantia, inquantum perficit ſubſtantiam in aliquo eſſe accidentali.

Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ actus liberalitatis oportet ꝙ fundetur ſuper actum iuſtitiæ. Non. n. eſſet liberalis datio, ſi non de proprio daret, vt in 2. Polit. dicitur. vnde liberalitas ſine iuſtitia eſſe non poteſt, quæ ſecernit ſuum à non ſuo. Iuſtitia autẽ poteſt eſſe ſine liberalitate: vnde iuſtitia ſimpliciter eſt maior liberalitate tanquam communior, & fundamentum ipſius. Liberalitas autem eſt ſecundum quid maior, cum ſit quidã ornatus iuſtitiæ, & ſupplementum eius.

Ad secundum Dicendũ, ꝙ patientia dr̃ habere opus perfectum in tolerantia malorũ. in quibus non ſolum excludit iniuſtã vindictã, quã etiam excludit iuſtitia, neque ſolum odium, quod facit charitas: neque ſolum iram, quod facit manſuetudo, ſed etiam excludit triſtitiam inordinatam, quæ eſt radix omnium prædictorum. & ideo in hoc eſt perfectior & maior: quia in hac materia extirpat radicem: non autem eſt ſimpliciter perfectior omnibus alijs virtutibus, quia fortitudo non ſolum ſuſtinet moleſtias abſque perturbatione, quod eſt patiẽtiæ, ſed etiam ingerit ſe eis cum opus fuerit, vnde quicunque eſt fortis, eſt patiens, ſed non conuertitur, eſt autem patientia quædam fortitudinis pars.

Ad tertium Dicendũ, ꝙ magnanimitas non poteſt eſſe niſi alijs virtutib. præexiſtentibus, vt dicitur
Cap.3.to.5. in 4. Eth.* vnde comparatur ad alias, ſicut ornatus earum: & ſic ſecundum quid eſt maior omnibus alijs, nõ tamen ſimpliciter.

Articulus V.

Vtrum ſapientia ſit maxima inter virtutes intellectuales.

Ad quintum ſic proceditur. Videtur ꝙ ſapiẽtia, nõ ſit maxima inter virtutes intellectuales. Imperans. n. maius eſt eo cui imperat, ſed prudentia videtur imperare ſapientiæ. dr̃
li 1. Eth.c.1. . n. 1. Ethic. ꝙ quale diſciplinarum debitum eſt eſſe in ciuitatibus, & quale vnumquodque addiſcere, & vſque quo, hæc præordinat. ſ. politica, quæ ad prudentiam pertinet,
c.8.tom.5. vt dicitur in 6. Ethicor.† cum igitur inter diſciplinas etiam ſapientia contineatur, videtur ꝙ prudentia ſit maior, quam ſapientia.

¶ 2 Præterea. De ratione virtutis eſt, quòd ordinet hominem ad felicitatem. eſt enim virtus diſpoſitio perfecti ad optimum, vt
tex 17. t.3. dicitur in 7. Phyſico.* ſed pruden G tia eſt recta ratio agibilium, per quæ homo ad felicitatem perducitur: ſa[illegible]entia autem non ponderat humanos actus, quibus ad beatitudinem peruenitur. ergo prudentia eſt maior virtus quàm ſapientia.

¶ 3 Pręt. Quanto cognitio eſt perfectior, tanto videtur eſſe maior: ſed perfectiorem cognitionẽ habere poſſumus de rebus humanis, de quibus eſt ſcientia, quàm de rebus diuinis, de quibus eſt ſapientia, vt diſtinguit Auguſt. in 12. de Trinitat.* Quia diuina incomprehenſibilia ſunt, ſecun- c.14 tom.3.
H dum illud Iob. 36. Ecce Deus magnus vincens ſcientiam noſtram. ergo ſcientia eſt maior virtus quàm ſapientia.

¶ 4 Præt. Cognitio principiorum eſt dignior quàm cognitio concluſionum: ſed ſapientia concludit ex principijs indemonſtrabilibus, quorum eſt intellectus, ſicut & aliæ ſcientiæ: ergo intellectus eſt maior virtus, quàm ſapientia.

Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 6. Ethicor.* quòd ſapientia eſt ſicut caput inter virtutes intellectuales. Cap.7. ante me. tom. 5.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt,* Magnitudo virtutis ſecundum ſuam ſpeciem conſideratur ex obiecto, obiectum autem ſapientiæ præcellit Artic.3. huius quæſtio.
I inter obiecta omnium virtutum intellectualium: conſiderat enim cauſam altiſſimam, quæ Deus eſt, vt dicitur in principio Meta.* Et quia per cauſam iudicatur lib.1. meta.
ca.1. circa ſi. de effectu, & per cauſam ſuperiorem de cauſis inferiorib. inde eſt, quòd ſapiẽtia habet iudicium de omnibus tom 3.
alijs virtutibus intellectualibus, & eius eſt ordinare omnes, & ipſa eſt quaſi architectonica reſpectu omnium.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ cũ prudentia ſit circa res humanas, ſapientia verò circa cauſam altiſſimam, impoſſibile eſt quòd prudẽtia ſit maior virtus
c.7. ante me. quàm ſapientia, niſi vt dicitur in 6. Eth. maximum eorum, quæ ſunt in mundo, eſſet homo. Vnde dicendum eod. lib.6. &
K eſt ſicut in eo li. dicitur,† ꝙ prudentia non imperat ipſi ſapientiæ, ſed potius econuerſo: quia ſpiritualis iudicat omnia, & ipſe à nemine iudicatur, vt dicitur 1. ad c.7.
Cor. 2. Non enim prudentia habet ſe intromittere de altiſſimis, quę conſiderat ſapientia, ſed imperat de his, quę ordinantur ad ſapientiam ſcilicet quomodo homines debeant ad ſapientiam peruenire. vnde in hoc eſt prudentia, ſeu politica, miniſtra ſapientiæ: introducit enim ad eam præparans ei viam, ſicut oſtiarius ad regem.

Ad secundum dicendũ, ꝙ prudentia cõſiderat ea, quibus peruenitur ad felicitatem: ſed ſapientia conſiderat ipſum obiectum felicitatis, quod eſt altiſſimum

¶ Super quęſtionis ſexageſimæ ſextæ Articul. quintum.

340
Sup.q.57.2.
2.ad 2.Et in
fra q.67.ar.
7.cor.& 1.
Eth. prin. &
lib. 6.lect.6.
& 7.

In art. 5. eiuſdẽ 66. q. In reſpõſione ad quartum. nota aureã doctrinam, quare ſapientia rationes terminorum maxime vniuerſalium conſiderat, vt fit in 5. Met. quia ſcus eſt ꝓprius effectus primæ cauſæ quod in prima parte declaratũ eſt: & quare iudicat de principijs, quia, ſ. eorum cã conſiderat rationes terminorum iudiciũ. n. rei per illius cauſas fit, iudicat autem ſapiẽtia de principijs ex rationib. terminorum, non tanquam explicãs medium terminum latentẽ quo fiat aſſenſus principijs, aut reddatur altera cauſa veritati eorum, ſed tanquã dans eis intrinſeca conſtitutiua eorum rõnes. ſ. terminorum, & in eadem reſoluens illa &c. & propterea defendit illa ex ſumma arce videns.

mum intelligibile. Et ſi quidem eſſet perfecta conſideratio ſapientiæ reſpectu ſui obiecti: eſſet perfecta felicitas in actu ſapientiæ: ſed quia actus ſapientiæ in hac vita eſt imperfectus reſpectu principalis obiecti, qđ eſt Deus: ideo actus ſapientiæ eſt quædam inchoatio, ſeu participatio futuræ felicitatis. & ſic propinquius ſe habet ad felicitatem, quàm prudentia.

In pri. illius tom. 2.

Ad tertium dicendum, ꝙ ſicut Philoſo. dicit in 1. de Anima, Vna notitia præfertur alteri aut ex eo, ꝙ eſt nobiliorum, aut propter certitudinem. Si igitur ſubiecta ſint æqualia in bonitate & nobilitate, illa quæ eſt certior, erit maior virtus: ſed illa quæ eſt minus certa de altiorib. & maioribus præfertur ei, quæ eſt magis certa de inferioribus rebus. vnde Phil. dicit in 2. de cœlo,* quòd magnum eſt de rebus cœleſtibus aliquid poſſe cognoſcere, etiam debili & topica ratione. Et in 1. de partibus animalium † dicit, ꝙ amabile eſt magis, paruũ aliquid cognoſcere de rebus nobilioribus, quàm multa cognoſcere de rebus ignobilioribus. Sapientia igitur ad quam pertinet Dei cognitio, homini maxime in ſtatu huius vitæ non poteſt perfecte aduenire, vt ſit quaſi eius poſſeſſio, ſed hoc ſolius Dei eſt, vt dicitur in 1. Metaph.* Sed tamen illa modica cognitio, quæ per ſapientiam de Deo haberi poteſt, omni alij cognitioni præfertur.

tex. 60. to. 2.
li. 1. c. 5. parũ a pri. t. 4.
cap. 12. poſt med. to. 3.

Ad quartum dicẽdum, quòd veritas & cognitio principiorum indemonſtrabilium dependet ex ratione terminorum. Cognito enim quid eſt totum, & quid eſt pars, ſtatim cognoſcitur, ꝙ omne totum eſt maius ſua parte: cognoſcere autem rationem entis & non entis, & totius & partis, & aliorum quæ conſequũtur ad ens, ex quibus ſicut ex terminis conſtituuntur principia indemonſtrabilia, pertinet ad ſapientiam: quia ens commune, eſt proprius effectus cauſæ altiſſimæ, ſcilicet Dei. Et ideo ſapientia non ſolum vtitur principijs indemonſtrabilibus, quorum eſt intellectus, concludendo ex eis, ſicut etiam aliæ ſcientiæ: ſed etiam iudicando de eis, & diſputando contra negantes. vnde ſequitur, quòd ſapientia ſit maior virtus, quàm intellectus.

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ ſextæ Art. ſextum.

In art. 6. eiuſdẽ 66. q. nihil ſcribẽdum occurrit, niſi ꝙ omnia notanda ſunt.

Articvlvs vi.

Vtrum charitas ſit maxima inter virtutes theologicas.

341
Inf. q. 23. ar. 6. & qõ. 30. ar. 4. & 3. di. 33. q. 2. a. 4. q. 2. ad 3. Et 4. con. c. 55. ad 13. & vi. q. 2. ar. 2. co. h. & ad 17. & art 5. cor. & ad 4. Et co. 3. lect. 3.
*q. 62. ar. 3.
† Art. 3. cap. 8.

Ad sextum ſic proceditur. Vr ꝙ charitas non ſit maxima inter virtutes theologicas. Cum. n. fides ſit in intellectu, ſpes autẽ & charitas in vi appetitiua, vt ſupra dictum eſt:* videtur quod fides comparetur ad ſpem & charitatem, ſicut virtus intellectualis ad moralem, ſed virtus intellectualis eſt maior morali, vt ex dictis patet. † ergo fides eſt maior ſpe & charitate.

¶ 2 Præt. Quod ſe habet ex additione ad aliud, videtur eſſe maius eo: ſed ſpes, vt videtur, ſe habet ex additione ad charitatẽ, præſupponit, n. ſpes amorem, vt Auguſt. dicit in Ench.* Addit. n. quendam motum protẽſionis in rem amatam. ergo ſpes eſt maior charitate.

¶ 3 Præt. Cauſa eſt potior effectu: ſed fides & ſpes ſunt cauſa charitatis. dicitur enim Matth. 1. in glo. † quòd fides generat ſpem, & ſpes charitatem. ergo fides & ſpes ſunt maiores charitate.

Gl. inter lineаris, ſup illud. Abrahã genuit Iſaac.

Sed contra eſt, quod Apoſt. dicit 1. ad Cor. 13. Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hæc; maior autem horum eſt charitas.

Art. 3.

Respondeo dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* magnitudo virtutis ſecundum ſuam ſpeciem conſideratur ex obiecto, cum autem tres virtutes theologicę reſpiciant Deũ ſicut propriũ obiectũ, nõ põt vna earum dici maior altera ex hoc, ꝙ ſit circa maius obiectũ, ſed ex eo ꝙ vna ſe habet propinquius ad obiectũ, q̃ alia, & hoc modo charitas eſt maior alijs nam aliæ important in ſui ratione quandã diſtantiã ab obiecto. eſt. n. fides de non viſis: ſpes autẽ de non habitis: ſed amor charitatis eſt de eo ꝙ iam habetur: eſt. n. amatum quodammodo in amante, & etiam amans per affectum trahitur ad vnionem amati, propter ꝙ dicitur 1. Ioan. 4. Qui manet in charitate. in Deo manet, & Deus in eo.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ hoc modo nõ ſe habent fides & ſpes ad charitatẽ, ſicut prudentia ad virtutem moralem, & hoc ꝑꝑ duo. Primo quidẽ, quia virtutes theologicę habent obiectũ, qđ eſt ſupra aĩam humanã: ſed prudẽtia & virtutes morales ſunt circa ea q̃ ſunt infra hoĩem. in his autẽ quæ ſunt ſupra hoĩem, nobilior eſt dilectio, quàm cognitio: perficitur enim cognitio, ſ'm qđ cognita ſunt in cognoſcente: dilectio verò ſ'm quod diligens trahitur ad rem dilectam. id autem quod eſt ſupra hominem, nobilius eſt in ſeipſo, q̃ ſit in homine: quia vnumquodq; eſt in altero per modum eius, in quo eſt: econuerſo autem eſt in his, quæ ſunt infra hominem. Secundo, quia prudentia moderatur motus appetitiuos ad morales virtutes pertinentes: ſed fides non moderatur motum appetitiuum tendentem in Deum, qui pertinet ad virtutes theologicas, ſed ſolum oſtendit obiectum. Motus autem appetitiuus in obiectum excedit cognitionẽ humanam, ſ'm illud ad Eph. 3. ſupereminentem ſciẽtię charitatem Chriſti.

Ad secundum Dicendum, ꝙ ſpes præſupponit amorẽ eius, qđ quis adipiſci ſe ſperat, qui eſt amor concupiſcentiæ. quo quidem amore magis ſe amat qui concupiſcit bonum, quàm aliquid aliud. Charitas autẽ importat amorem amicitiæ, ad quam peruenitur ſpe, vt ſupra dictum eſt.* q. 72. arti. 4.

Ad tertium Dicendum, ꝙ cã perficiens eſt potior ſuo effectu, nõ aũt cã diſponẽs. ſic. n. calor ignis eſſe potior q̃ aĩa, ad quã diſponit materiam: quod patet eſſe falſum. Sic autem fides generat ſpem, & ſpes charitatem, ſecũdum ſcilicet quod vna diſponit ad alteram.

QVAESTIO LXVII.

De duratione virtutum poſt hanc vitam, in ſex articulos diuiſa.

Deinde conſiderãdũ eſt de duratione virtutum poſt hanc vitam.

Et circa hoc quęrũtur ſex.

¶ Primo, Vtrum virtutes morales maneant poſt hanc vitam.
¶ Secundo, Vtrum virtutes intellectuales.
¶ Tertio, Vtrum fides.
¶ Quarto, Vtrum remaneat ſpes.
¶ Quinto, Vtrum maneat aliquid fidei, vel ſpei.
¶ Sexto, Vtrum maneat charitas.

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæſeptimæ Articul. primum.

In 1. ar. q. ſexageſimę ſeptimæ ſ'ito. Nota, quòd diſtinctio literæ de formali. & materiali, nõ eſt de ipſa eſſentia virtutis, tota. n. remanet, ſed de actu eius, quia non remanent refrænans aut impellens, vel firmãs paſſiones, q̃ ſunt materia eius. ſed perficiens appetitum ad ſequẽdam rationem rectam. propterea dicitur quòd erunt quidem ibi uirtutes, ſed alio modo.

Articvlvs i.

Vtrum virtutes morales maneant poſt hanc vitam.

342
Infr. ar. 2. c. & ad 1. & 3. & q. 68 a. 6. Et 2. 2. q. 52. ar. 3. ad 2. & 3. di. 33. q. 1. arti 4. Et 4. di. 14. q. 1. 2. 3. q. 3. & vi. q. 5. artic. 4.

Ad primum ſic proceditur. Videtur quòd virtutes morales non maneant poſt hanc uitam.

Homines enim in ſtatu futuræ gloriæ erunt ſimiles an
gelis,vt dicitur Matth.22.ſed ridiculum eſt, in angelis
libr. 10.c.8. tom.5. ponere virtutes morales,vt dicitur in 10.Ethicor.* er-
go neque in hominibus poſt hanc vitam erunt virtu-
tes morales.
¶ 2 Præt. Virtutes morales perficiunt hominem in vi-
lib.6. mora. c.18. non ꝑcul. a ſi. ta actiua: ſed vita actiua non manet poſt hanc vitam.
dicit enim.Greg.in 6.Mor.† Actiuæ vitæ opera cũ cor
pore tranſeunt:ergo virtutes morales non manẽt poſt
hanc vitam.
¶ 3 Præt. Temperantia & fortitudo, quæ ſunt virtutes
morales,ſunt irrationalium partium,vt Philoſo.dicit in
Capi. 10.in prin.tom.5. 3.Ethic. ſed irrationales partes animæ corrumpuntur
corrupto corpore,eo quòd ſunt actus organorum cor
poralium.ergo videtur quod virtutes morales non ma-
neant poſt hanc vitam.

Sed contra eſt,quòd dicitur Sap.1.quod iu
ſtitia perpetua eſt & immortalis.

Respondeo Dicendum,ꝙ ſicut Aug.dicit in
Cap.9.circa prin.tom.3. 14.Trini.*Tullius poſuit poſt hanc vitã quatuor virtu
tes cardinales non eſſe:ſed in alia vita homines eſſe bea
tos ſola cognitione naturæ,in qua nihil eſt melius, aut
eod.lib.& c. circa med. amabilius,vt Aug.dicit ibidem,* ea.ſ.natura quæ crea-
uit omnes naturas.Ipſe autem poſtea determinat huiuſmodi quatuor virtutes in futura vita exiſtere, tamẽ
alio modo.Ad cuius euidentiam ſciendum eſt,ꝙ in hu
iuſmodi virtutibus.aliquid eſt formale,& aliquid qua-
ſi materiale.Materiale quidem eſt in eis virtutibus in-
clinatio quædã partis appetitiuæ ad paſſiones,vel ope-
rationes ſm modum aliquem: ſed quia iſte modus de- H
terminatur à ratione, ideo formale in omnibus virtuti
bus eſt ipſe ordo rationis.Sic igitur dicẽdum eſt, quod
huiuſmodi virtutes morales in futura vita non manẽt.
quantum ad id quod eſt materiale in eis. Nõ enim ha
bebunt in futura vita locum concupiſcentiæ.& delecta
tiones ciborum, & venereorum: neque etiam timores
& audacia circa pericula mortis:neque etiam diſtribu-
tiones & communicationes rerum quæ veniũt in vſum
præſentis vitæ. Sed quantum ad id quod eſt formale,
remanebunt in beatis perfectiſſimæ poſt hanc vitam,
inquantum ratio vniuſcuiuſque rectiſſima erit circa ea, q̃
ad ipſum pertinent ſecundum ſtatum illum, & vis ap-
petitiua omnino mouebitur ſecundum ordinem ra- I
tionis in his quæ ad ſtatum illum pertinent. vnde Au-
guſt.* ibidem dicit,ꝙ prudentia ibi erit ſine vllo peri-
eod.li. 14.c. 9.a me. t.5. culo erroris:fortitudo ſine moleſtia tolerandorum ma
lorum: temperantia ſine repugnatione libidinum, vt
prudentiæ ſit nullum bonũ Deo præponere, vel æqua-
re: fortitudinis ei firmiſſime inhærere: temperantiæ
nullo defectu noxio delectari. de iuſtitia vero manife-
ſtius eſt quem actum ibi habebit ſcilicet eſſe ſubditum
Deo: quia etiam in hac vita ad iuſtitiam pertinet, eſſe
ſubditum ſuperiori.

Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ Phil.loquitur ibi
de huiuſmodi virtutib.moralibus,quantum ad id quod
materiale eſt in eis:ſicut de iuſtitia, quantum ad com-
mutationes & diſtributiones,de fortitudine, quantum K
ad terribilia & pericula: de temperantia quantum ad
concupiſcentias prauas.

Et ſimiliter dicendum eſt ad ſecundum. Ea enim
quæ ſunt actiuæ vitæ, materialiter ſe habent ad vir-
tutes.

Ad tertium dicendũ,ꝙ ſtatus poſt hanc vitã
eſt duplex. Vnus quidem ante reſurrectionem,quando
animæ erunt a corporibus ſeparatæ. Alius autem poſt
reſurrectionem, quando aĩæ iterato corporibus ſuis
vnientur. In illo ergo reſurrectionis ſtatu, erunt vires
irrationales in organis corporis,ſicut & nunc ſunt.vn-
de & poterit in iraſcibili eſſe fortitudo, & in concupi-
F ſcibili temperantia, inquantum vtraque, vis perfecte
erit diſpoſita ad obediendum rationi, ſed in ſtatu ante
reſurrectionem partes irrationales non erunt actu in
anima,ſed ſolum radicaliter in eſſentia ipſius,vt in 1.di
ctum eſt,vnde nec huiuſmodi virtutes erunt in actu ni-
ſi in radice,ſ.in ratione & voluntate, in quibus ſunt ſe-
minaria quædam harum virtutum,vt dictum eſt,* ſed
iuſtitia quæ eſt in voluntate,etiam actu remanebit. vn- P.p q.77.ar tic.8.
de ſpecialiter de ea dictũ eſt, ꝙ eſt perpetua & immor-
talis,tum ratione ſubiecti, quia voluntas incorruptibi- q.63.artc.1.
lis eſt,tum etiam propter ſimilitudinem actus,vt prius
dictum eſt,* In cor.arti.

Articulus II.

G *Vtrum virtutes intellectuales maneant poſt hanc vitam.*

Ad secundum ſic proce
ditur.Vř ꝙ virtutes intelle
ctuales non maneant poſt
hanc vitam.Dicit.n.Apoſ.ad cor.
13.ꝙ ſcientia deſtruet,& ratio eſt:
quia ex parte cognoſcimus.Sed ſi
cut cognitio ſciẽtię eſt ex parte.i.
imꝑfecta, ita etiam cognitio alia-
rum virtutum intellectualiũ,quã-
diu hęc vita durat.ergo omnes vir
tutes intellectuales poſt hanc vi- H
tam ceſſabunt.
¶ 2 Pręt.Phil.dicit in Prædicamẽ
tis,*ꝙ ſciẽtia cum ſit habitus, eſt
qualitas difficile mobilis. non.n.
de facilli amittitur, niſi ex aliqua
forti trãſmutatione,vel ægritudi-
ne,ſed nulla eſt tanta tranſmuta-
tio corporis humani ſicut ꝑ mor
tem.ergo ſcientia & aliæ virtutes
intellectuales non manent poſt
hanc vitam.
¶ 3 Præt. virtutes intellectuales
ꝑficiunt intellectum ad bene ope
randum propriũ actum,ſed actus I
intellectus non videtur eſſe poſt
hanc vitam, eo quòd nihil intelli
git anima ſine phantaſmate,vt di
citur in 3.de anima.* phantaſma
ta autem poſt hanc vitam non ma
nent,cum non ſint niſi in organis
corporeis. ergo virtutes intelle-
ctuales non manent poſt hanc vi-
tam.

Sed contra eſt quod fir-
mior eſt cognitio vniuerſaliũ &
neceſſariorum,quàm particulariũ
& contingentium, ſed in homine
K remanet poſt hanc vitam cogni-
tio particularium contingentiũ.
puta, eorum quæ fecit, vel paſ-
ſus eſt,ſecundum illud Lucæ,16.
Recordare, quia recepiſti bo-
na in vita tua, & Lazarus ſimili-
ter mala. ergo multo magis re-
manet cognitio vniuerſalium &
neceſſariorum, quæ pertinet ad
ſcientiam,&ad alias virtutes intel
lectuales.

Respon.Dicẽdum ſicut in 1.
dictũ eſt,ꝙ quidã poſuerunt,ſpẽs

¶ *Super Quęſtionis ſexageſimęſeptimæ Articu.ſecundum.*

IN art.2. eiuſdẽ 67.
q. dubium primo
occurrit, quo pacto ẽ 344
verũ,ꝙ ſic ſpẽs intelli Inf q.93.a.
gibiles nõ cõſeruãtur 6.ad 2.Et 2.
in intellectu poſſibi- di.6.ar.4.ad
li,ꝙ ſciẽtia nullo mõ 3. diſt. 34.
remaneret cũ Auic.cu arti.5. Et 3.
ius eſt iſta poſitio, di coo c.12.&
cat remanere habili- ma q.2. art.
tatem intellectus ad 12.Et opuſ.
recipiendum ab intel 3.c.118.
gentia agente, quæ
prius recepit, & iſta
habilitate dicitur ali
quis ſciens.
¶ Ad hoc dř,quòd au- In prędic.
thor vt apparet in ſe qualitatis
cundo contra Gen. c. non longe
74 putat Auicennam a prio. to.1.
male proſecutum po
ſitionem ſuam,ꝙ ha
bilitas illa nõ eſt niſi
ſpẽs ſint:& ꝑpea hic
nõ ex intẽtione illius
opinionis,ſed ex intẽ
tione authoris deter-
minat.qđ ſciẽtia & vir
tutes intellectuales nul
lo modo,nec formali
ter.i.nec materialiter
remanerent actu.
¶ Dubium ſecũdũ in
eodem loco occurrit, ca.30. to.2.
quare author de vir-
tutum intellectualiũ
duratione tractans,
earũ eſſentias tacet,
& de principijs earũ
quæ ſunt ſpẽs intelli
gibiles, & phantaſma
ta tractat. Iam enim
oſtenſum eſt, quòd
virtutes intellectua-
les effectus ſunt ſpẽ-
rum intelligibium,&
non ſpecies ipſæ.
¶ Ad hoc dř dupliciter.primo, quia do-
ctrina tanto certior
eſt,quanto vniuerſa-
lior & remotior ab
opinionib. iõ author
prætermiſſis opinio-
nib de eſſe habit9 ad
radicem acceſſit, ſpe-
cies.ſ. intelligibiles,
q̃ ſunt prima entia in p.p q.76.ar
intellectu, vt ea il- tic.6.
lis

lir remanentibus.uirtutes intellectuales concluderet remanere formaliter:ſunt.n. principia formalia omnis intellectionis cum omnis intellectio fit ab intellectu in actu per ſpeciẽ intelligibilem. Secundo dr̃ ꝙ author minus dicit,& plus intẽdit: nam per ſpecies intelligibiles intelligit ipſas,& quicquid ſe tenet ex parte ipſarum ſiue ſit ordinatio earum,ſiue ſit habilitas ad vtẽdum eis,ſiue quodcũque aliud totum.n. hoc in virtutib. intellectualib. tenet ſe ex parte formalis,& phãtaſmata cũ pertinentib.ad ea ex parte materialis. Rationabile eſt autẽ ſic exponere hunc locum:qm̃ q.eſt de virtutib.in anima, vt ſeparatur à corpore.ac per hoc quicquid ſe tenet ex parte animę computatur pro vno & formali, quicquid autem ex parte corporis,pro alio vno & materiali. Nominauit autẽ totum illud formale a ſpecieb. intelligibilibus,utpote certioribus,priorib⁹, & formalioribus, ſecũdum ſuum genus.

Tex.8.10.2. p.p.q.85.ar.2.& 2. D.1185.

intelligibiles non permanent in intellectu poſſibili, niſi quamdiu actu intelligit:nec eſt aliqua conſeruatio ſpecierum ceſſante conſideratione actuali,niſi in virib.ſenſitiuis,quæ ſunt actus corporaliũ organorum.ſ.imaginatiua,& memoratiua. hmõi autem vires corrumpuntur corrupto corpore: & ideo ſm hoc, ſciẽtia nullo modo poſt hãc vitam remanebit corpore corrupto,neque aliqua alia intellectualis virtus. Sed hæc opinio eſt contra ſententiã Ariſ.qui in 3. de anima dicit,* ꝙ intellectus poſſibilis eſt in actu, cum fit ſingula ſicut ſciens,cum tamen ſit in potentia ad conſiderandum in actu. Eſt etiã contra rationem:quia ſpecies intelligibiles recipiunť in intellectu poſſibili, ĩmobiliter ſm modum recipientis. vnde.& intellectus poſſibilis dr̃ locus ſpẽrum quaſi ſpecies intelligibiles conſeruans:ſed phantaſmata,ad quæ reſpiciendo homo intelligit in hac vita applicãdo ad ipſas ſpecies intelligibiles,vt in 1.dictũ eſt,* corrupto corpore corrumpuntur.vnde quantum ad ipſa phantaſmata, quę ſunt quaſi materialia in virtutibus intellectualib.virtutes intellectuales deſtruunť deſtructo corpore,ſed quãtum ad ſpecies intelligibiles,q̃ ſunt in intellectu poſſibili virtutes intellectuales manẽt ſpecies autem ſe habent in virtutibus intellectualibus ſicut formales. Vnde intellectuales virtutes manent poſt hanc vitam; quantum ad id quod eſt formale in eis,non autem quantum ad id quod eſt materiale, ſicut & de moralibus dictum eſt.*

Art.præced.

Ad primum ergo dicendũ,ꝙ verbum Apoſtoli eſt intelligendum quantum ad id, quod eſt materiale in ſcientia, & quantum ad modum intelligendi,quia .ſ. neque phantaſmata remanebunt deſtructo corpore,neque erit vſus ſcientiæ per conuerſionem ad phãtaſmata.

Ad secundum Dicendũ, quod per ægritudinem corrũpitur habitus ſcientiæ quãtum ad id quod eſt materiale in eo.ſ.quantum ad phantaſmata,non autem q̃tum ad ſpecies intelligibiles,quæ ſunt in intellectu poſſibili.

*p.p.q.89.arti.1. Art.præced.

Ad tertium Dicendum,ꝙ aĩa ſeparata poſt mortem,habet alium modum intelligendi,quam per conuerſionem ad phantaſmata,vt in 1.dictũ eſt.* & ſic ſciẽtia manet non tamen ſm eundem modum operandi. ſicut & de virtutibus moralibus dictum eſt.*

344

Inf.q.arti.5.& 2.2.qõ.4.ar.4.de 1.& q.18.arti.2.co.ſi.& q.7.ar.3.ad 3.q 3.di.31.ar.2.q.1.& 3.Et ver.q.27.ar.5.ad 6.ſi.Et vir.q.5.ar.4.ad 10.

Articulus III.

Vtrum fides maneat poſt hanc vitam.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod fides maneat poſt hanc vitam:Nobilior enim eſt fides,quam ſcientia, ſed ſcientia manet poſt hanc vitam, vt dictum eſt * ergo & fides.

Art.præced.

¶ 2 Præt.1.ad Cor.3.dicitur,Fũdamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus.i.fides Chriſti Ieſu,ſed ſublato fundamẽto non remanet id quod ſuperędificatur.ergo ſi fides non remanet poſt hanc vitam, nulla alia virtus remaneret.

¶ 3 Præt.Cognitio fidei,& cognitio gloriæ differũt ſecundum perfectum & imperfectũ:ſed cognitio imperfecta poteſt eſſe ſimul cum cognitione perfecta,ſicut in angelo ſimul poteſt eſſe cognitio veſpertina cũ cognitione matutina,& aliquis hõ põt ſimul habere de eadem concluſione ſcientiam per ſyllogiſmum demonſtratiuũ & opinionem per ſyllogiſmũ dialecticum. ergo etiam fides ſimul eſſe poteſt poſt hanc vitã cum cognitione gloriæ.

Sed contra eſt,ꝙ Apoſtolus dicit 2.ad Cor.5.Quamdiu ſumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino,per fidem.n.ambulamus & non per ſpeciem, ſed illi qui ſunt in gloria,non peregrinantur à Domino,ſed ſunt ei preſentes.ergo fides non manet poſt hanc vitam in gloria.

Respondeo Dicendum, quòd oppoſitio eſt per ſe & propria cauſa, quòd vnum oppoſitũ excludatur ab alio; inquantum.ſ. in omnibus oppoſitis includitur oppoſitio affirmationis & negationis.Inuenitur autem in quibuſdam oppoſitio ſecundum contrarias formas,ſicut in coloribus album & nigrum, in quibuſdam autem ſecundum perfectum & imperfectum. vnde in alterationibus magis & minus accipiuntur vt contraria,vt cum de minus calido fit magis calidum, vt dicitur in 5.Phyſic.Et quia perfectum & imperfectum opponuntur, impoſsibile eſt quòd ſimul ſecundũ idem ſit perfectio,& imperfectio Eſt autem conſiderandum, quòd imperfectio quidem quandoque eſt de ratione rei, & ptinet ad ſpeciem ipſius, ſicut defectus rationis pertinet ad rationem ſpeciei equi,vel bouis. Et quia vnum & idem numero manẽs non poteſt transferri de vna ſpecie in aliam,inde eſt,quòd tali imꝑfectione ſublata, tollitur ſpecies rei ſicut iam non eſſet bos,vel equus,ſi eſſet rationalis:quãdoque verò imperfectio non pertinet ad rationem ſpeciei, ſed accidit ĩdiuiduo ſecũdum aliquid aliud,ſicut alicui hoĩ

¶ Super quæſtionis ſexageſimęſeptimæ Articul. tertium.

In art.3.eiuſdem q.67.dubium eſt,an fides & ſcientia de eodem ſtent ſimul in eodem: ſed quoniam hoc ex propoſito quęretur in 1.q.2.ſecundę,ideo hic pertrãſeo quia tamen hic fundamenta iaciũtur, ꝓ intellectu terminorũ.duo notãda ſunt. Primum eſt, ꝙ pñſens articulus de fide,& ſequens de ſpe, directe loquuntur de actib⁹ fidei,& ſpei, & nõ de habitibus. In quinto nanq; art.cõſummãs author qõnem de fidei & ſpei duratione de habitus duratione determinat quid ſentiendum,vt ibi patebit. Quæ igitur de fide & ſpe in his duobus legis articulis ad actus earum refere. Secundum eſt, ꝙ cũ dr̃, ꝙ fides importat imꝑfectionẽ ex parte ſubiecti,poſſet bene & male intelligi, vel non intelligi: & cõſequẽter errare in principijs. Si quis.n. intelligat eam dicere imperfectionẽ ex parte ſubiecti, q. ponit actum imperfectum ſeu diminutum in ſubiecto,errat. Nam cognitio per medium ꝓbabile alicuius cõcluſionis demonſtrabilis poniret actum imperfectum,ſeu diminutũ in ſubiecto: & tamen non eſt fides, nec incompoſſibilis ſcientiæ. ſtat.n. cum ſciẽtia eiuſdem in eodẽ ſubiecto, ut in litera dicitur. non ẽ igitur ſermo, quod habitus fidei inclinat ſubiectum in actum imperfectum, vt multi uidentur intelligere. Quamuis enim hæc verũ ſit de actu & habitu fidei, nõ tamen hoc eſt intentũ. hoc enim imꝑfectio eſt cõis ſibi,& opinioni, & cognitioni probabili: ſermo autem præſens eſt de imperfectione propria fidei quæ diſtinguitur ab alijs,& dr̃ quod tenet ſe ex parte ſubiecti. Rurſus ſm hoc dñr, ſm perfectum & imperfectũ ex parte ſubiecti eſſet ſm qd, & nõ ſimpĺr:qm̃ ex hoc nõ habetur,ꝙ ſubiectũ abſolute nõ videat illud creditũ,ſed ꝙ ſubiectũ in quãtũ eſt ſub illo habitu, vel actu,non videt illud creditum,ut patet in

Art.præced. Tex.19.t.2.

litera autem dicitur, ꝙ fides, opinio, & ſciẽtia differunt ſm perfectum & imperfectũ ex parte ſubiecti, ita ꝙ credens non videt in quo creditur: quod idem eſt ac ſi diceret, ex parte obiecti ſimpliciter & abſolute. Ad intelligendum ergo, quõ ex parte ſubiecti abſolute propria imperfectio fidei ſit, ſcito ꝙ fides dicitur imperfecta ex parte ſubiecti, quia conſtituit ſubiectum abſolute in eſſe imperfecto ſeu quod in idem redit, exigit ſubiectum abſolute imperfectũ, & eſt ſermo de imperfecto priuatiue, ita ꝙ ponit ſubiectum abſolute priuatũ viſione illius quod creditur, & ẽ ſimile de illis actibus & motu. ita quòd ſicut motus ex hoc ipſo quod ineſt alicui, conſtituit ipſum in eſſe potẽtiali reſpectu termini, ac per hoc in priuatiõe actualis termini: ita credere & ſperare cõſtituunt ſubiecta in priuatione crediti & ſperati. Et ſicut motus eſt actus entis in potentia vt ſic, ita fides eſt aſſenſus determinatus non vidẽtis vt ſic. Et ſpes eſt appetitus nõ habẽtis vt ſic, & ꝓpterea importat imperfectionẽ ſubiecti non ſm quid, ſed ſimpliciter: nõ ꝑ accidens, ſed ꝑ ſe. Et propterea ſicut motus nõ ſtat cũ termino excludẽte priuationẽ eius, ita nec ſpes ſtat cum eius termino, vt in articulo quarto dicitur, nec fides ſtat cum viſione, quia vtrobique excluditur priuatiua imperfectio ſubiecti, q̃ vterque actus ſubaliter ſibi vendicabat vt in litera dicitur. Et huic ſenſui atteſtatur litera de perfectione & imperfectione ex parte ſubiecti, & ex parte medij. Sicut.n. perfectio vel imperfectio proprij obiecti cõſtituit cognitionẽ perfectã, vel imperfectã obiectiue: & ſimiliter perfectio, vel imꝑfectio ex parte proprij medij conſtituit ꝑfectã, vel imꝑfectã

Ser. 37. de ver. Apoſt. in princ. to. 10.

D. 619.

quandoque accidit defectus rationis, inquãtum impeditur in eo rationis vſus propter ſomnum, vel ebrietatem, vel aliquid hmõi. Patet autem ꝙ tali imperfectione remota, nihilominus ſubſtantia rei remanet. Manifeſtum eſt autem, ꝙ imperfectio cognitionis eſt de ratione fidei, ponitur.n. in eius diffinitione, Fides.n. eſt ſubſtãtia ſperandarum rerum, argumẽtum nõ apparentium, vt dicitur ad Hebr. 12. Et Aug. dicit.* Quid eſt fides? credere quod non vides. Quod autem cognitio ſit ſine apparitione G vel viſione, hoc ad imperfectionẽ cognitionis pertinet; & ſic imperfectio cognitionis eſt de ratione fidei, vnde manifeſtum eſt, quòd fides non poteſt eſſe perfecta cognitio eadẽ numero manens. Sed vlterius conſiderandum eſt, vtrũ, ſimul poſſit eſſe cum cognitione perfecta: nihil.n. prohibet aliquã cognitionem imperfectam ſimul eſſe aliquando cum cognitione ꝑfecta. Eſt igitur conſiderandum, ꝙ cognitio poteſt eſſe imperfecta tripliciter. Vno modo ex parte obiecti cognoſcibilis: alio modo ex H parte medij: tertio modo ex parte ſubiecti. Ex parte quidem obiecti cognoſcibilis, differunt ſecundũ perfectum & imperfectum cognitio matutina & veſpertina in angelis: nam cognitio matutina eſt de rebus, ſecundum quod habent eſſe in verbo: cognitio autem veſpertina eſt de eis, ſecundum quod habent eſſe in propria natura, quod eſt imperfectum reſpectu primi eſſe. Ex parte verò medij differũt ſecundum perfectum & imperfectum cognitio quæ eſt de aliqua I concluſione per medium demonſtratiuum, & per medium probabile. Ex parte verò ſubiecti differunt ſecundum perfectum & imperfectum opinio, fides, & ſcientia: nam de ratione opinionis eſt, quòd accipiatur vnũ cum formidine alterius oppoſiti, vnde non habet firmam inhæſionem. De ratione verò ſcientiæ eſt, quod habeat firmam inhæſionem cum viſione intellectiua: habet.n. certitudinem procedentem ex intellectu K principiorum. Fides autem medio modo ſe habet: excedit enim opinionem in hoc, quòd habet firmam inhæſionem: deficit verò à ſcientia in eo, quòd non habet viſionem. Manifeſtum eſt autem, quòd perfectum & imperfectum non poſſunt ſimul eſſe ſecundum idem: ſed ea quæ differunt ſecundum perfectum & imperfectum, ſecundum aliquid idem poſſunt eſſe in aliquo alio eodem. Sic igi-

F tur cognitio perfecta & imperfecta ex parte obiecti, nullo modo poſſunt eſſe de eodem obiecto, poſſunt tamen conuenire in eodem medio: & in eodem ſubiecto. Nihil.n. prohibet, quòd vnus homo ſimul & ſemel per vnum & idem medium, habeat cognitionem de duobus, quorum vnũ eſt perfectum, & aliud imperfectum, ſicut de ſanitate & ægritudine, & bono & malo. Similiter etiam impoſſibile eſt, ꝙ cognitio perfecta & imperfecta ex parte medij, conueniant in vno medio, ſed nihil ꝓhibet quin cõueniant in vno obiecto, & in vno ſubiecto. poteſt.n. vnus homo cognoſcere eandẽ cõcluſionem per medium probabile, & demonſtratiuum. Et eſt ſimiliter impoſſibile, ꝙ cognitio perfecta & imperfecta ex parte ſubiecti, ſint ſimul in eodem ſubiecto. Fides autẽ in ſui ratione habet imperfectionem, quæ eſt ex parte ſubiecti, ut.ſ. credens non videat id quod credit: beatitudo autem de ſui ratione habet perfectionẽ ex parte ſubiecti, vt.ſ. beatus videat id quo beatificatur, vt ſupra dictũ eſt. Vnde manifeſtũ eſt quòd impoſſibile eſt, quod fides maneat ſimul cum beatitudine in eodem ſubiecto.

Ad primum ergo dicendum, quòd fides eſt nobilior quã ſcientia ex parte obiecti, quia eius obiectum eſt veritas prima; ſed ſcientia habet perfectiorem modum cognoſcendi, qui non repugnat perfectioni beatitudinis ſcilicet viſioni, ſicut repugnat ei modus fidei.

Ad secundum dicendum, quòd fides eſt fundamentum quantum ad id quod habet de cognitione, & ideo quando perficietur cognitio, erit perfectius fundamentum.

Ad tertium patet ſolutio ex his, quæ * ſupra dicta ſunt. In corp. art.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſpes maneat poſt mortem in ſtatu gloriæ.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ſpes maneat poſt mortem in ſtatu gloriæ. Spes .n. nobiliori modo perficit appetitum humanũ quàm virtutes morales, ſed virtutes morales manent K poſt hanc vitam, vt patet per Augu. in 14. de Trin.* ergo multo magis ſpes.

¶ 2 Præt. Spei opponitur timor, ſed timor manet poſt hanc vitam, & in beatis quidem timor filialis, qui manet in ſeculum, & in damnatis timor pœnarum. ergo ſpes pari ratione poteſt permanere.

¶ 3 Præt. Sicut ſpes eſt futuri boni, ita & deſideriũ: ſed in beatis eſt deſiderium futuri boni & quantum ad gloriam corporis, quam animæ beatorum deſiderant, vt dicit Auguſt. 12. ſuper Ge.* ad literam, & etiam quantum ad gloriam animæ, ſecundum illud eccleſiaſt. 24. Qui edunt me, adhuc eſurient: & qui bibunt me, adhuc ſitient. Et 1. Petr. 1. dicitur in quem deſiderant angeli

proſpicere

cognitionem ſecundum medium: ita imperfectio vel perfectio proprij ſubiecti abſolute cõſtituit cognitionem per certã uel imperfectam, ex parte ſubiecti. nec mireris, ſi dico ſubiectũ imperfectum conſtituere cognitionem imperfectã cũ prius dixerim cognitionẽ imperfectam huiuſmodi conſtituere ſubiectum in eſſe imꝑfecto, Memẽto quod cauſæ ſunt ſibiinuicẽ cauſæ. & quod ſicut motus conſtituit formale ſubiectum in eſſe ſic actu, & ſic in potentia ita & econuerſo ſubiectum ſic actu & ſic in potentia conſtituit ſubiectiue ſeu materialiter motum in eſſe imperfecto: ſimile enim accidit in propoſito. Et hãc doctrinã bene notato, quoniã ex ea habes ſolutionẽ ad omnia oppoſita: & quare fides opinio, & ſciẽtia de eodẽ, ſunt impoſſibiles in eodem ex quod quid eſt eorũ. & hæc ſunt pro art. 3. & 4. &c.

q. 5. art. 8.

345

2. 2. q. 31. ar. 2. & 3. di. 31. q. 2. art. 1. q. 1. art. 2. q. 2. Et ver. queſt. 4. ar. 4.

li. 14. de Tri. c. 9. tom. 3.

c. 35. ad me. tomo 3.

proſpicere ergo videtur quòd poſſit eſſe ſpes poſt hác vitam in beatis. A

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Rom. 8. Quòd videt quis quid ſperat? ſed beati vidēt id quod eſt obiectum ſpei, ſcilicet Deum. ergo non ſperant.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut dictum eſt, *Id quod de ratione ſui importat imperfectionem ſubiecti, non poteſt ſimul ſtare cum ſubiecto oppoſita perfectione perfecto: ſicut patet quòd motus in ratione ſui, importat imperfectionem ſubiecti. eſt enim actus exiſtentis in potentia inquantum huiuſmodi: vnde quando illa potētia reducitur ad actum, iam ceſſat motus. non enim adhuc albatur, poſtquàm iam aliquid factum eſt album. ſpes autem importat motum quendam in id quod non habetur, vt patet ex his quæ ſupra de paſſione ſpei diximus: * & ideo quando habetur id quod ſperatur ſcilicet, diuina fruitio, iam ſpes eſſe non poterit.

Art. præced. — Q. 40. art. 1. & 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſpes eſt nobilior virtutibus moralibus quantum ad obiectum, qđ eſt Deus: ſed actus virtutum moralium non repugnant perfectioni beatitudinis, ſicut actus ſpei, niſi forte ratione materiæ, ſecundum quam non manēt. Non enim virtus moralis perficit appetitum ſolum in id quod nondum habetur, ſed etiam circa id quod præſentialiter habetur.

Ad secundum Dicēdum, quòd timor eſt duplex, ſeruilis & filialis, vt infra dicetur. * Seruilis quidem eſt timor pœnæ, qui non poterit eſſe in gloria nulla poſſibilitate ad pœnam remanente. Timor verò filialis habet duos actus ſcilicet, revereri Deum, & quantum ad hunc actum manet: & timere ſeparationem ab ipſo, & quantum ad hunc actum non manet. ſeparari enim à Deo habet rationem mali, nullum autem malum ibi timebitur, ſecundum illud Prouerbio. 1. Abundantia perfruetur, malorum timore ſublato. Timor autem opponitur ſpei per oppoſitionem boni & mali, vt ſupra dictum eſt; † & ideo timor qui remanet in gloria, non opponitur ſpei. In damnatis autem magis poteſt eſſe timor pœnæ, quam in beatis ſpes gloriæ: quia in damnatis erit ſucceſſio pœnarum, & ſic remanet ibi ratio futuri, quod eſt obiectum timoris: ſed gloria ſanctorum eſt abſque ſucceſſione ſecundum quandam æternitatis participationem, in qua non eſt præteritum & futurum, ſed ſolum præſens. Et tamen, nec & in damnatis eſt proprie timor: nam ſicut ſupra * dictum eſt, timor nunquàm eſt ſine abſque ſpe euaſionis, quæ omnino in damnatis nō erit, vnde nec timor niſi communiter loquendo, ſecundum quod quælibet expectatio mali futuri, dicitur timor. C D

2. 2. quæſt. 15. art. 2. — q. 40. art. 1. — q. 13. art. 1.

Ad tertium dicendum, quòd quantum ad gloriam animæ non poteſt eſſe in beatis deſiderium, ſecundum quod reſpicit futurum ratione iam dicta. * Dicitur autem ibi eſſe eſuries & ſitis per remotionem faſtidij, & eadem ratione dicitur eſſe deſiderium in angelis. Reſpectu autem gloriæ corporis in animabus ſanctorum, poteſt quidem eſſe deſiderium, non tamen ſpes, proprie loquendo, neque ſecundum quod ſpes eſt virtus theologica: ſic enim eius obiectum eſt Deus, non autem aliquod bonum creatum: neque ſecundum quod communiter ſumitur, quia obiectum ſpei eſt arduum, vt ſupra dictum eſt. * Bonum autem cuius iam ineuitabilem cauſam habemus, non comparatur ad nos in ratione ardui: vnde non proprie dicitur aliquis qui habet argentum, ſperare ſe habiturum aliquid, quod ſtatim in poteſtate eius eſt vt emat: & ſimiliter illi qui habent gloriam animæ, non proprie dicuntur ſperare gloriam corporis, ſed ſolum deſiderare.

q. 33. art. 2. — q. 40. art. 1.

Articulus V.

Vtrum aliquid, fidei, vel ſpei remaneat in gloria.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur quod aliquid fidei, vel ſpei remaneat in gloria. Remoto enim quod eſt proprium, remanet id quod eſt commune, ſicut dicitur in lib. de cauſis, * quod remoto rationali remanet viuum, & remoto viuo, remanet eſſe: ſed in fide eſt aliquid qđ habet commune cum beatitudine ſ. ipſa cognitio, aliquid autem qđ eſt ſibi proprium ſcilicet, ænigma. eſt. n. fides cognitio ænigmatica. ergo remoto ænigmate fidei, adhuc remanet ipſa cognitio fidei. B

¶ 2 Præterea. Fides eſt quoddam ſpirituale lumen animæ, ſecundum illud Epheſi. 1. Illuminatos oculos cordis veſtri, in agnitionem Dei, ſed hoc lumen eſt imperfectū reſpectu luminis gloriæ, de quo dicitur in Pſalm. 35. In lumine tuo videbimus lumen. Lumen autem imperfectum remanet ſuperueniente lumine perfecto: nō enim candela extinguitur claritate ſolis ſuperueniente. ergo videtur quod ipſum lumen fidei maneat cum lumine gloriæ.

¶ 3 Præterea. Subſtantia habitus non tollitur per hoc, quod ſubtrahitur materia. poteſt enim homo habitum liberalitatis retinere, etiam amiſſa pecunia, ſed actum habere non poteſt: obiectum autem fidei eſt veritas prima non viſa. ergo hoc remoto per quod videtur veritas prima, adhuc poteſt remanere ipſe habitus fidei.

Sed contra eſt, quod fides eſt quidam habitus ſimplex: ſimplex autem vel totum tollitur, vel totum remanet. cum igitur fides non totaliter maneat, ſed euacuetur, vt dictum eſt, * videtur quod totaliter tollatur.

Respon. Dicendū, quod quidā dixerunt quod ſpes totaliter tollitur: fides autem partim tollitur, ſcilicet quātum ad ænigma, & partim manet, ſcilicet quātum ad ſubſtātiam cognitionis, quod quidem ſi ſic intelligatur, quod maneat nō idē numero, ſed idem genere, veriſſime dictum eſt. Fides enim cum viſione patriæ conuenit in genere, quod eſt cognitio: ſpes autem nō conuenit cum beatitudine in genere: cōparatur enim ſpes ad beatitudinis fruitionem, ſicut motus ad quietem in termino. Si autem intelligatur, quòd eadem numero cognitio, quæ eſt fides, maneat in patria, hoc eſt oīno impoſſibile. E

¶ Super quæſtionis ſexageſimæſeptimæ Articul. quintum.

In reſponſione ad ſecundum & tertium quinti arti. dubium occurrit ſimpliciter, & ad hominem, authorē ſcilicet, An habitus fidei, & ſimiliter ſpei ceſſet in patria, quia ſuperflueret: an quia ſuccedit eis aliqua perfectio incōpoſſibilis, ſimpliciter quidē occurrit dubium, quia Scotus in 3. diſt. 31. tenet, quod ceſſatio eſt rōne ſuperfluitatis, & nō impoſſibilitatis, & probat hoc, quia in patria nullus habitus eſt neceſſarius, niſi charitas, quia nec ad facilitandum potentiā, nec ad præſentandum obiectum, actus autē ſuccedentes in patria non proprie opponunt habitibus, quod probatur, quia Paulus in raptu videbat Deum, & tamen habebat habitum fidei. Ad hominem verò, quia author hic in reſponſione ad ſecundum videtur dicere, quod eſt incompoſſibilitas perfectionis gloriæ ad perfectionem fidei. In ratione vero ad tertium dicit, quod eſſet ſuperfluitas ſi remaneret habitus fidei non potens exire in actum.

¶ Ad aliud dicitur, quod euacuatio habitus fidei & ſpei eſt ex vtraque ratione. ſ. ſuperfluitatis, & incompoſſibilitatis. ſuccedit. n. vtrique habitui aliquid incompoſſibile. licet non vniformiter quoniam lumini fidei ſuccedit lumen gloriæ ei compoſſibile habitui uero ſpei ſuccedit actus talis efficaciæ, ſeu ſtatus vt incompoſſibilis ſit eidem. Ad quorum euidentiam ſcito primo, quod falſum eſt, in patria ſolum charitatis habitum eſſe neceſſarium: oportet enim etiam ponere habitū luminis gloriæ nō ad aliquid eorum quæ dicit arguens, ſed ad eleuandam animam ad videndū, & hoc oportet Scotiſtas fateri, quoniam

346

3. di. 31. q. 1. art. 1. q. 1. & 5. Et uer. q. 27. arti. 5. ad 6. Et uer. q. 5. artic. 4. ad tom.

* propoſito habetur inter opera Ariſt. to. 3.

Artic. 3. huius quæſtio.

Non enim remota differentia alicuius ſpeciei, remanet ſubſtantia generis eadē numero: ſicut remota differentia conſtitutiua albedinis, non remanet eadem ſubſtātia coloris numero, vt ſic idem color numero ſit quandoque albedo, quandoque verò nigredo. Nō.n. comparatur genus ad differentiā
G ſicut materia ad formam, vt remaneat ſubſtantia generis eadem numero, differentia remota; ſicut remanet eadem numero ſubſtantia materiæ, remota forma. genus.n. & differentia non ſunt partes ſpeciei, alioquin non prædicarentur de ſpecie: ſed ſicut ſpecies ſignificat totum, id eſt, compoſitum ex materia & forma in rebus materialibus, ita differētia ſignificat totum, & ſimiliter genus: ſed genus denominat totum ab eo quod eſt
H ſicut forma: ſpecies verò ab vtroque ſicut in hoīe ſenſitiua natura materialiter ſe habet ad intellectiuam; animal autem dicitur quod habet naturam ſenſitiuā, rationale quod habet intellectiuam, homo verò quod habet vtrunque: & ſic idē totum ſignificatur per hęc tria, ſed nō ab eodem. vnde patet quòd cum differentia non ſit niſi deſignatiua generis, remota differentia, non poteſt ſubſtantia generis eadem remanere: non enim remanet eadem animalitas ſi ſit alia
I anima conſtituens animal: vnde non poteſt eſſe, ꝙ eadem numero cognitio, quæ prius fuit ænigmatica, poſtea fiat viſio aperta. Et ſic patet, ꝙ nihil idē numero, vel ſpecie, quod eſt in fide, remanet in patria, ſed ſolum idem genere.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd remoto rationali, nō remanet viuum idem numero, ſed idē genere, vt ex dictis patet. *

AD SECVNDVM Dicēdū, quòd imperfectio luminis candelæ, non opponitur perfectioni ſolaris luminis, quia non reſpiciunt idem ſubiectum, ſed imperfectio fidei, & perfectio glorię opponūtur adinuicem, & reſpiciunt idem obiectum. vnde non poſſunt eſſe ſimul, ſicut nec claritas aeris cū obſcuritate eius.

AD TERTIVM Dicendū, quòd ille qui amittit pecuniam non amittit poſſibilitatem habendi pecuniam, & ideo conuenienter remanet habitus liberalitatis: ſed in ſtatu gloriæ non ſolū actu tollitur obiectum fidei, quod eſt non viſum, ſed etiam ſecundum poſſibilitatem propter beatitudinis ſtabilitatem: & ideo fruſtra talis habitus remaneret.

ARTICVLVS VI.

Vtrum remaneat charitas poſt hanc vitam in gloria.

AD SEXTVM ſic procedi tur. Vr ꝙ charitas nō maneat poſt hāc vitā in gloria, quia vt dicit̄ 1. ad Cor. 13. Cū venerit qđ perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt, id eſt, qđ eſt imperfectum, ſed charitas viæ eſt imperfecta. ergo euacuabitur.

quoniam determinatum per eccleſiam eſt in clemen. In c. Ad noſtrum, de hæreticis vbi inter errores damnatur, ꝙ aīa non indigeat lumine gloriæ eleuante ipſam ad videndū Deum, & eo beate fruendum: pp quod in litera dr̄, ꝙ imperfectio luminis fidei, quod eſt ipſe habitus fidei, & perfectio luminis glorię opponuntur, ſicut clari-
D.107. tas aeris, & obſcuritas eius. Scito ſcđo, ꝙ licet actus non directe opponat habitui tā in acqſitis, quàm infuſis habitibus, differenter tñ ſe habēt ad corruptionē, quaſi p modū ſequelæ habitus infuſi & acquiſiti quia acquiſiti ex vno actu contrario non corrūpunt, vt patet., infuſi autē corrūpuntur ex vno actu contrario: fidei.n. habitus non remanet in eo q̄ vno actu negat Trinitatē. Scito tertio, ꝙ licet habitui directe non opponatur poſitiue niſi forma habitualis in eodem ſubiecto, pōt tñ ſine tali oppoſita forma ſubiectum diſponi ſtatu incōpoſſibili tali habitui. deſinit nanque forma nō ſolum per ſucceſſionem contrarię, ſed per ſubtractionem eorum quibus conſeruabatur, vt patet de lumine. Ex quibus habere potes, ꝙ fidei habitus euacuat in patria ex ſucceſſione oppoſitæ formę. ſ. luminis gloriæ p modū habitus: qđ dico pp lumen gloriæ p modum paſſionis in raptu Pauli, vt patet in 2.2. quæſt. 157. ar. 3. Nec obſtat obiectio Durādi q. 2. 31. diſ. tertij ſenten. ſ. Quæ poſſunt ſimul per inſtās eſſe, poſſunt ſimul eſſe abſolute: quia incompoſſibilitatem non impedit lōgitudo temporis, ſed natura oppoſitionis. Dicitur.n. ad hoc, quòd incompoſſibilitas cōſurgit ex natura oppoſitionis: ſed oppoſitio aliquarū ſpecierū nō eſt in actu exercito, niſi in ſtatu earum cōpleto, vt patet in viro manſueto peccante ex paſſione, ſeu diſpoſitione modica iræ, in hoc.n. ſimul ſtant habitus manſuetudinis, & non ſolū actus iræ, ſed habitus irę inchoatiuę, qui nihil aliud eſt q̄ ipſa ira per modum paſſionis Sic.n. proportionaliter & eadē rōne fuit in Paolo de habitu fidei, & lumine gloriæ: pp imperfectū .ſ. modum eſſendi oppoſitio quæ eſt inter hmōi formas, exerceri non potuit impedita ab eſſendi modi perfectione, & ex efficacia oppoſiti actus. ſ. videre Deum non per modum tranſeuntis, & ex incompoſſibili ſtatu ſuppoſiti. Eſt.n. beatus in tali ſtatu, cui repugnat hmōi imperfectio habitualis: ſpei autē habitus euacuat & ex efficacia oppoſiti actus. ſ. habere Deū & ex incōpoſſibili ſtatu ſuppoſiti, non.n. eſt in ſtatu immobilis, ſ. omnino quieſcētis, cui repugnat imperfectio habitualis mobilis. eſt.n. huiuſmodi mutatio ſtatus, ſubtractio quædam ſubiecti ipſius habitus. Sicut enim habitus non generatur niſi in ſubiecto diſpoſito, ita nec cōſeruat ſubtracta illa diſpoſitione a ſubiecto: & hoc hic cōtingit. Intellectus.n. immobilis ad credendū, & voluntas immobilis ad ſperandum non oīe, ſed ſimpliciter, ſicut nunquam ſuſcipiunt fidei, aut ſpei habitum, ita nec conſeruant. Ea oppoſito autē forma habitualis nō in
F eadem ſubiecto, i. voluntate, ſed in eius cauſa. ſ. intellectu excluditur, lumine. ſ. gloriæ, ita ꝙ lumen gloriæ per modum habitus. i. immobiliter habitū, eſt forma habitualis oppoſita habitui fidei & ſpei, ſed fidei formaliter, ſpei virtualiter: & hoc ſufficit ad ſucceſſionē formæ incompoſſibilis. Et hæc vltima verba ſola ſufficiant pro hac veritate: reliqua ſint ad perfectionē. Et per hoc patet rñſio ad Scotum, & deciſionem veritatis. Authoris autē verba non diſſonāt: nam in
rñſione ad ſm, veritatē abſolute, dixit, ꝙ .ſ. eſt oppoſitio faciēs incompoſſibilitatē. In corp art.

¶ In reſponſione verò ad tertiū, vt argumentum reſpōdit, ꝙ non eſt ſimile in patria de fide, & de liberalitate in paſſo iacturam, quia ibi etiā potētia aufertur, hic actus tm̄: & pptere a ſequiē conditionalis iſtius veritatis, ꝙ fruſtra remaneret, ſi remaneret: hanc.n. intēdebat, exprimēdo ſolū ipſius conſequens.

¶ In reſponſione ad ſecundum eiuſdem 5. artic. nota, ꝙ hinc habes lumen gloriæ eſſe ſubiectiue in intellectu, dum dicitur in litera, ꝙ imperfectio fidei, & perfectio gloriæ opponuntur, & reſpiciūt idem ſubiectum. Conſtat.n. ex argumento, quòd de lumine fidei & lumine gloriæ loquit̄: & hæc nota propter diſficultatem illam, an ſit in eſſentia animæ lumen gloriæ, an in intellectu.

347
Infra.q.118. art.2.ad 2. Et 3.diſ. 31. q.2.art.2. Et verit. q.27. artic.5.ad 6. Et vii. q.2. ar.12.ad 20. Et 1.co.13. lec.3.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli, nota diligentiſſime, quòd vbicunque tam hic, quā alibi inuenies, quod obiectum fidei eſt non viſum, vel non apparēs &c. intelligitur nō de obiecto ex parte rei, ſed ex parte noſtri: ita quòd non viſum non eſt ratio formalis, nec conditio obiecti fidei ex parte obiecti, ſed redundat in obiectum ex parte credētis, & denominatū obiect denominatione nō extranea, ſumpta ex conditione credētis. Iam enim dictum eſt, quòd imperfectio fidei eſt ex parte ſubiecti, & nō obiecti: immo ex parte obiecti excellit ſcientiam, vt in art. 3. in reſponſione ad primum litera dicit: quia habet pro obiecto Deum ſicut cæteræ virtutes theologicæ. & propterea quando inuenies obiectū
K fidei dici imperfectum, memēto prædictæ diſtinctionis, & gloſſa de obiecto ex parte noſtri, id eſt, ſecundū id quod habet ex parte credentis non ſecundum ſe, & non errabis.

¶ Super quæſtionis ſexageſimæſeptimæ Artic. ſextum.

IN artic. 6. eiuſdem 67 q. in reſponſione ad ſecundum nota, quòd ibi negatur charitatis obiectum eſſe Deum cognitū. & dicitur eſſe ipſum Deum abſolute, non ꝙ poſſit diligi non cognitus: ſed quia cognitio tenet ſe reſpectu iſtius habitus, q. eſt charitas, nō ex parte obiecti, ſed ſubiecti. Si.n. teneret ſe ex parte obiecti, cū alterius rōnis ſit cognitio viæ & patriæ, charitas eſſet alterius ſpeciei & quū imperfecta vel perfecta cognitio tenens ſe ex parte ſubiecti, per accidens ſe habet ad charitatem

ritatem: ideo charitas cum vtraque ſtat, & ex neutrius defectu euacuatur. non ſic autem eſt de imperfectione ex parte ſubiecti reſpectu fidei & ſpei: quoniam per ſe ad illas pertinet, vt patet ex dictis.

¶In eiuſdem arti. reſpõſione ad tertium, nota duo, primo qđ charitas vię nunquã poteſt peruenire ad æqualitatem charitatis patria: & cõſequẽter maximus viator nunquàm in hac vita habet charitatem æqualẽ minimo beatorum, quem tamen in patria excedet in charitate multo. Secũdo, qđ cã huius eſt, q̃a viſio eſt q̃dam cã

Art.3.huius amoris: & hinc tãm tu põderabis in 2. 2. q.24.art.7. Nunc autem prælibato, quòd quantitas charitatis eſt duplex. ſ. ex parte ſubiecti & ex parte obiecti, & ſunt alterius rationis ad inuicem, & illa q̃ naſcitur ex viſione, ex parte ſubiecti ſe tenet: illa verò quæ ex natura obiecti, ex parte ipſi⁹ obiecti ſe tenet, & hac prouenit ꝙ quantũcunq; creſcat hac charitas, nunquam erit æqualis illi quantæ duabus quãtitatibus diuerſarum rationũ; ſicut quantumcunq; creſcat linea, nunquàm erit ęqualis ſuperficiei. ſed quoniã inferius ex ꝓpoſito materia hæc tractanda eſt in loco allegato, tranſeamus.

aduenieute perfectione gloriæ.

A ¶2 Præt. Habitus & actus diſtinguuntur ſecundum obiecta: ſed obiectum amoris eſt bonum apprehenſum. cum ergo alia ſit apprehenſio præſentis vitæ, & alia apprehenſio futuræ vitæ, videtur quòd non maneat eadem charitas vtrobique.

¶3 Præterea. Eorum quæ ſunt vnius rationis, imperfectum poteſt venire ad æqualitatem perfectionis per continuum augmentum: ſed charitas viæ nũquàm poteſt peruenire ad ęqualitatem cha- B ritatis patriæ, quantumcunque augeatur. ergo videtur quòd charitas viæ non remaneat in patria.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit. 1. ad Corinth. 15. Charitas nunquàm excidit.

Respondeo Dicendũ, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* quãdo imperfectio alicuius rei nõ eſt de ratione ſpeciei ipſius, nihil prohibet idem numero quod prius fuit imperfectum, poſtea perfectum eſſe: ſicut homo per augmẽtum perficitur, & albedo per intẽ- C ſionem. charitas autem eſt amor, de cuius ratione nõ eſt aliqua imperfectio: poteſt enim eſſe & habiti & nõ habiti, & viſi & non viſi vnde charitas non euacuatur per gloriæ perfectionem, ſed eadem numero manet.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd imperfectio charitatis per accidens ſe habet ad ipſam, quia non eſt de ratione amoris imperfectio. remoto autẽ eo quod eſt per accidens, nihilominus rema- D net ſubſtantia rei: vnde euacuata imperfectione charitatis, non euacuatur ipſa charitas.

Ad secvndvm dicendũ, quòd charitas non habet ꝓ obiecto ipſam cognitionem, ſic enim nõ eſſet eadem in via & in patria: ſed habet pro obiecto ipſam rem cognitam, quæ eſt eadem, ſcilicet ipſum Deum.

Ad tertivm Dicendum, quòd charitas viæ per augmentum non poteſt peruenire ad æqualitatem charitatis patriæ propter differentiam, quæ eſt ex parte cauſæ: viſio enim eſt quædam cauſa amoris, vt dicit

Cap.5.to.2. in 9. Ethi.* Deus autem quanto perfectius cognoſci- E tur, tanto perfectius amatur.

QVAESTIO LXVIII.

De donis, in octo articulos diuiſa.

Conseqventer conſiderandum eſt de donis.

Et circa hoc q̃rũtur octo.

¶Primo, Vtrum dona differant à virtutibus.

A ¶Secũdo, De neceſsitate donorũ.

¶Tertio, Vtrũ dona ſint habitus.

¶Quarto, Quæ, & quot ſint.

¶Quĩto, Vtrũ dona ſint cõnexa.

¶Sexto, Vtrũ maneant in patria.

¶Septimo, De comparatione eorum adinuicem.

¶Octauo, De comparatione eorum ad virtutes.

Articvlvs I.

Vtrũ dona differãt à virtutibus.

B Ad primvm ſic proceditur. Vr ꝙ dona non diſtinguãtur à virtutibus. Dicit .n. Greg. in 1. Moral.* exponẽs illud Iob. Nati ſunt ei ſeptem filij. Septem nobis naſcuntur filij, cum per conceptionẽ bonæ cogitationis, Sancti ſpiritus ſeptem in nobis virtutes oriuntur. Et inducit illud quod habetur Iſa. 11. Requieſcet ſuper eũ ſpũs intellectus &c. vbi enumerantur ſeptem Spiritus ſancti dona ergo ſeptẽ dona Spiritus ſancti ſunt virtutes.

C ¶2 Præt. Aug. dicit in lib.* de quæſtionib. Euangelij, exponẽs illud qđ habetur Matt. 12. Tunc vadit, & aſſumit ſeptẽ alios ſpiritus &c. Septem vitia ſunt contraria ſeptẽ virtutibus Spiritus ſancti, id eſt, ſeptem donis: ſunt autem ſeptem vitia cõtraria virtutibus cõiter dictis. ergo dona non diſtinguũtur à virtutibus communiter dictis.

¶3 Præt. Quorũ eſt diffinitio eadem, ipſa quoque ſunt eadem: ſed diffinitio virtutis cõuenit donis.

D vnumquodq; enim donum eſt bona qualitas mentis, qua recte viuitur &c. Similiter diffinitio doni conuenit virtutibus infuſis: eſt .n. donum datio irredibilis ſecũdum Philoſophum. ergo virtutes & dona non diſtinguuntur.

¶4 Præter. Plures eorum quæ numerantur inter dona, ſunt virtutes. nam ſicut ſupra dictũ eſt,* ſapientia, & intellectus, & ſcientia, ſunt virtutes intellectuales: conſilium autem ad prudẽtiã pertinet: pietas autem ſpecies eſt iuſtitiæ:

E fortitudo autem quædam virtus eſt moralis. ergo videtur ꝙ dona & virtutes non diſtinguantur.

Sed contra eſt, quod Greg. in 1. Mora:* diſtinguit ſeptẽ dona, quæ dicit ſignificari per ſeptem filios Iob, à tribus virtutib⁹ theologicis, quæ dicit ſignificari per tres filias Iob. Et in 2. Moral.† diſtinguit eadẽ ſeptẽ dona à quatuor virtutibus cardinalibus, quæ dicit ſignificari per quatuor angulos domus.

Respon. Dicendum, ꝙ ſi lo

¶*Super quæſtionis ſexageſimæ octauæ Articul. primum.*

In 1. arti. q.68. dubium occurrit de diſtinctione donorũ a virtutibus. Scotus in 3. ſent. diſt. 34. impugnat concluſionẽ, & eius rationem, volens, ſine aſſertione tamen, dona nõ eſſe alios habitus, quàm habitus virtutum. Et contra concluſionẽ, quidem arguit, Quia illi habitus tantũ ponendi ſunt in viatore, quibus perficitur circa omne obiectũ quo perfici põt in vita: tales aũt ſunt ſolæ virtutes theologicæ, intellectuales, & morales. ergo ꝑter iſtos non ſunt alij habitus neceſſarij in via.

¶Contra rõnẽ vero tripliciter. Primo, q̃a falſum ſupponitur. ſ. ꝙ ratio moueat volũtatẽ, ita ꝙ virtus nõ 348

ſit niſi diſpoſitio mobilis ĩ volũtate. Secũdo, Cap.28.circa princip. quia diſtinctio beatitudinũ a donis & virtutibus nõ eſt ſic. Tertio, q̃a per idẽ aliq̃d eſt proportionatum mouenti primo & ſecundo, ac per hoc ſi ꝑ habitum virtutis ꝓportionatur potentia ſibiipſi, per eundẽ ſufficienter propor- L. 1. c. & q. 8 circa medium. to. 4. tionatur Spiritui ſancto, & cõſequẽter nõ oportet ponere alios habitus ꝓp motionẽ a ſpiritu ſãcto, vt author aſſumit. Aſſumptum manifeſtat, q̃a ex quo De⁹ dedit habitum volũtati, ſemper aſſiſtit voluntati & habitui ad actus ſibi cõuenientes; ſicut ex quo miraculoſe illuminauit cæcũ, ſemper aſſiſtit illum inato, vt poſſit mouere illam potẽtiam. Sed hæc facile ſoluuntur ſi dicta authoris in litera perſpiciantur.

¶Ad primam .n. rõnẽ quam fecerat S. Tho. in artic. 1. hoc modo reſpõdetur, ꝙ Maior q.57. arti.1. & 2. eſt diminuta: oportet nanque dicere, circa oẽ obiectum, & oĩ modo. Licet .n. dona nõ ſint circa alia obiecta, ſunt tamẽ alio modo circa illa, quia ſunt circa illa, vt act⁹ oriuntur ex inſtinctu Spiritus ſancti.

¶Ad primam autem Cap.18. contra rationem dicitur, ꝙ veriſſimũ eſt rõnem mouere volũtatem ex parte obiecti regulando ac præ †Cap.36. cipiendo, vt patet ex ſupradictis: virtutesque nõ oẽs, ſed morales eſſe diſpoſitiones appetitus vt mobilis a ratio-

a ratione: quæ ſunt in eo, vt rationalis eſt per participationẽ. appetitus autem non eſt pure mobilis, ſed motum mouẽs, vt dr in 3. de anima. & propterea non eſt fidelis interpretatio, niſi ad bonũ ſenſum, dicere. Virtutes non eſſe niſi diſpoſitiones mobilis. Etenim virtutes, & dona ſic ſũt diſpoſitiones mobilis a rõne, & Spiritu ſancto, q ſunt perfectiones mouẽtis: ſunt. n. inſtrã, ſeu patientia mouentia ſm ſeipſa vires animæ vtentes virtutibus & donis.

q. 55. arti. 3. & 4. ¶ Ad ſecundam dicit, q non eſt ſimilis ratio de habitudinibus & donis, vt in qu. ſequenti patebit: quoniam actus tantum ſunt habitudines, dona verò habitus.

q. 63. arti. 3. ¶ Ad tertiam dicitur, q ratio illa, aut aſſumit falſum, aut non concludit ad propoſitum: nam propoſitio dicens, quòd per idẽ aliquid eſt proportionatum ſecũdo & primo mouenti, poteſt habere duos ſenſus. Primus eſt, quod eadẽ eſt forma qua mediante aliquid fit a ſecundo & primo motore, & hic ſenſus eſt verus, & intentus vt a Scoto, vt patet in probatione, de cæco illuminato, & de habitu in volũtare. Cõſtat. n. q per eandem formam viſio fit a vidente & Deo. ſ. p potentiam viſiuam: & ſimiliter reſtitutio p habitũ iuſtitiæ a voluntate mera, & a Deo &c. Sed iuxta hunc ſenſum nihil concluditur contra nos, ſed potius pro nobis, nõ cõtra: quia nulla virtus ẽ talis forma, qua ſm mouens, puta, hõ põt in actum qui elicitur a dono Spiritus ſancti. & ſic falſa eſt minor, ſ. q uirtutis habitus reddat potẽtiam proportionatã ſecundo mouẽti, puta, ſibiipſi potentiæ, vel homini ad habendã talẽ perfectionẽ, ſ. actum talem, qualis natus eſt eſſe a dono Spiritus ſancti. vnde in hoc ſenſu, maior non eſt ad propoſitũ & minor nihilominus eſt falſa. Secundus autem ſenſus eſt, q eadem diſpoſitio eſt alicuius mobilis, vt moueatur ab inferiori, & ſuperiori motore, & ſic eſt ad propoſitum directe, ſed

Cap. 36. ante medium.

quamur de dono, & virtute ſecundum nominis rationem, ſic nullã oppoſitionem habent adinuicem: nam ratio virtutis ſumitur ſecundum qđ perficit hominem ad bene agendum, vt ſupra dictum eſt: * ratio autem doni ſumitur ſecundum comparationem ad cauſam, à qua eſt. Nihil autem prohibet, illud quod eſt ab alio vt donum, eſſe pfectiuũ alicuius ad bene operandum, præſertim cum ſupra dixerimus,* quòd virtutes quædam nobis ſunt infuſæ à Deo: vnde ſecundum hoc, donum à virtute diſtingui non poteſt. Et ideo quidã poſuerunt, quòd dona non eſſent à virtutibus diſtinguenda: ſed eis remanet non minor difficultas, vt ſcilicet, rationem aſſignent, quare quædam virtutes dicantur dona, & non omnes: & quare aliquæ computãtur inter dona, quæ non computantur inter virtutes, vt patet de timore. Vnde alij dixerunt dona à virtutibus eſſe diſtinguenda. ſed non aſſignauerunt conuenientem diſtinctionis cauſam, quæ ſcilicet ita communis eſſet virtutibus, quòd nullo modo donis, aut econuerſo. Conſiderantes enim aliqui, quòd inter ſeptẽ dona quatuor pertinent ad rationem, ſcilicet, ſapientia, ſcientia, intellectus, & conſilium: & tria ad vim appetitiuam, ſcilicet fortitudo, pietas, & timor, poſuerunt quòd dona perficiebant liberum arbitrium ſecundum quod eſt facultas rationis: virtutes verò ſecundum quod eſt facultas voluntatis: quia inuenerunt duas ſolas virtutes in ratione vel intellectu, ſcilicet fidem, & prudentiam, alias verò in vi appetitiua vel effectiua. Oporteret autẽ, ſi hęc diſtinctio eſſet conueniens, quòd omnes virtutes eſſent in vi appetitiua, & omnia dona in ratione. Quidam verò conſiderantes quod Grego. dicit in 2. Moral. * quòd donum Spiritus ſancti, quod in mente ſibi ſubiecta format prudentiam, temperantiam, iuſtitiam, & fortitudinem, eandem mentem munit contra ſingula tentamẽta per ſeptem dona, dixerunt quòd virtutes ordinantur ad bene operãdum, dona verò ad reſiſtendum tentationibus. Sed nec iſta diſtinctio ſufficit, quia etiam virtutes tentationibus reſiſtunt inducentibus ad peccata, quæ contrariãtur virtutibus. Vnumquodque enim reſiſtit naturaliter ſuo contrario, quòd præcipue patet de charitate, de qua dicitur Canti. 8. Aquæ multæ non poterũt extinguere charitatem. Alij verò conſiderantes, quòd iſta dona traduntur in Scriptura, ſecundum quod

G fuerunt in Chriſto, vt patet Iſai. 11. dixerunt, quòd virtutes ordinantur ſimpliciter ad bene operandum: ſed dona ordinantur ad hoc vt per ea conformemur Chriſto, præcipue quantum ad ea quæ paſſus eſt: quia in paſſione eius præcipue huiuſmodi dona reſplenduerunt. Sed hoc etiam non videtur eſſe ſufficiens, quia ipſe Dominus præcipue nos inducit ad ſui conformitatem, ſecundum humilitatem, & manſuetudinem. Matthæ. 11. Diſcite à me, quia mitis ſum,

H & humilis corde. Et ſecundum charitatem, Ioann. 15. Diligatis inuicem ſicut dilexi vos. Et hæ etiam virtutes, præcipue in paſſione Chriſti reſplenduerunt. Et ideo ad diſtinguẽdum dona à virtutibus, debemus ſequi modum loquendi Scripturæ, in qua nobis traduntur, non quidem ſub nomine donorum, ſed magis ſub nomine ſpirituum. Sic enim dicitur Iſa. 11. Requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientiæ, & intellectus &c. Ex quibus verbis manifeſte da-

I tur intelligi, quòd iſta ſeptem enumerantur ibi, ſecundũ quod ſunt in nobis ab inſpiratione diuina: inſpiratio autem ſignificat quandam motionem ab exteriori. Eſt enim conſiderandum, quòd in homine eſt duplex principium mouẽs, vnum quidem interius, quod eſt ratio: aliud autem exterius, qđ eſt Deus, vt ſupra dictum eſt, * & etiam Philoſophus dicit hoc in c. de bona fortuna. Manifeſtum eſt autem quòd omne quod mouetur, neceſſe eſt proportionatũ eſſe

K motori: & hæc eſt perfectio mobilis inquantum eſt mobile, diſpoſitio qua diſponitur ad hoc, quòd bene moueatur à ſuo motore. Quãto igitur mouens eſt altior, tanto neceſſe eſt, quòd mobile perfectiori diſpoſitione ei proportionetur ſicut videmus, q perfectius oportet eſſe diſcipulum diſpoſitum ad hoc, q altiorem doctrinã capiat à Doctore. Manifeſtum eſt autẽ, q virtutes humanæ perficiunt hominem ſecundũ qđ homo natus

F non eſt vera formaliter: quoniam quemadmodum diuerſis formis oportet præeſſe diuerſas diſpoſitiones, ita pro diuerſis agentibus. Forma nanque ex parte agentis ſe tenet, & ecõuerſo, cum cõicatio agentis ſit, & hoc ſenſu vera eſſet minor recte ſub ſumpta. ſ. q virtutes ſunt diſpoſitiones virium animæ, & ad hoc, vt moueãtur ab inferiori motore. ſ. rõne humana. Ad quorũ ẽt habere pleniorem intellectum, ſcito, q imaginamur q in homine eſt triplex ſubordinatum mouens ad actus bonos. ſ. mens humana pdita lumine naturali & prudentia, mens humana pdita lumine gratiæ & fidei, & mẽs humana pulſata inſtinctu Spiritus ſancti: & ad hoc, ut vires aĩæ obediant primo motori, ponunt uirtutes morales acquiſitæ, tendentes ad media, & fines ab ipſo motore pſtitutos. Ad hoc aũt, vt eædem uires obediant ſecundo motori ſuperiori, ponuntur uirtutes morales infuſæ, tendentes ad media, & fines ab illo motore pfixos. Ad hoc aũt, q non ſolum eædẽ ſed oẽs vires aię obediãt ſupremo motori, ponunt dona tendentia in fines pprios a tali motore oſtenſos. Neceſſitas aũt diſtinguẽdi duos ordines habituum infuſorum ad obediendum in litera aſſignatur ex imperfecta participatione motoris ſupnaturalis per habitus uirtutum theologicarũ. Si nanque motor ſupernaturalis pfecte in nobis per illos habitus haberetur, ſicut habetur per lumẽ naturale, & prudẽtiam motor naturalis: ſufficeret forte unius ordo obſequentium habituum infuſorum, ſicut ſufficit unus ordo naturalium. Dixi autem forte, quia diuinioris habitus omnes uires habent, ut obedientiales: & diceret quiſpiã non indocte, q etiã hinc oporteret ponere dona, ſicut modo, ut omnes uires obſequerentur motori ſupernaturali ſm illam rationẽ, qua nunc mouent p inſtinctum, virtutes morales infuſæ eſſẽt ad obſequẽdum eidẽ ſecundum

q. 9. artic. 4. & 6.

1 li. 7. Mora. Eudemiorũ. cap. 18.

ſm illã rõnem, qua nunc mouet per gratiam & fidẽ, vt participantur in conſilijs & rõcinationibus noſtris. Quid aũt eſſet, ſi prędicta cõditionalis habẽs antecedens impoſſibile, poneretur in eſſe, non facile dixerim: quoniã poneretur in aliquo conſequenti, & q̃ virtutes theologales, & morales ĩfuſæ eſſent alterius ordinis, quã nunc ſint: & ſic vnus ordo infuſorum ad obſequẽdum & alter ad pręcipiẽdum ſuffi ceret. Seruata igitur vniuocatione virtutum prima via abſolute autem hæc ſecũda vera videntur, & conſequenter abſolute cauſa neceſſaria diſtinctionis duorum ordinum infuſorum obſequentium reddita ex imperfecta participatione motoris ſupernaturalis, abſolute eſt vera.

Li.7. Mora. ſudentiorũ cap.18.

¶ Et hæc ſint pro artic.1.2.& 3.

eſt moueri per rationẽ in his, quæ interius, vel exteri⁹ agit. Oportet igitur ineſſe homini altiores pſectiones, ſecũdum quas ſit diſpoſitus ad hoc, q̃ diuinitus moueatur & iſtæ perfectiones vocantur dona, non ſolum quia infundũtur à Deo, ſed quia ſecũdum ea homo diſponitur, vt efficiatur promptè mobilis ab inſpiratione diuina, ſicut dicitur Iſai. 5. cap. Dominus aperuit mihi aurem, ego autẽ nõ contradico, retrorſum non abij. Et Philoſophus etiam dicit in c.* de bona fortuna, quòd his q̃ mo- B uentur per inſtinctum diuinum, non expedit conſiliari ſecundum rõnem humanam, ſed q̃ ſequantur interiorẽ inſtinctũ, quia mouentur à meliori principio, quàm ſit ratio humana: & hoc eſt quod quidam dicunt, quòd dona perficiunt hominem ad altiores actus quàm ſint actus virtutum.

Ad primum ergo dicendum, quòd huiuſmodi dona nominantur quandoque virtutes ſecundum communem rationem virtutis: habent tamen aliquid ſuperueniens rationi communi virtutis, inquantum ſunt quædam diuinæ virtutes perficientes hominem, inquãtum eſt à Deo motus.

Cap 1.to.5. Vnde & Philoſophus in 7. Ethi.* ſupra virtutem communem ponit quandam virtutem heroicam, vel diuinam, ſecundum quam dicuntur aliqui diuini viri.

Ad secundum Dicendum, quòd vitia inquãtum ſunt contra bonum rationis, contrariantur virtutibus, inquantum autem ſunt contra diuinum inſtinctũ, contrariantur donis. idem enim contrariatur Deo, & rationi, cuius lumen à Deo deriuatur.

Ad tertium Dicendum, q̃ diffinitio illa datur de virtute ſecundum communem modum virtu- D tis. vnde ſi volumus diffinitionem reſtringere ad virtutes prout diſtinguuntur à donis, dicemus quod hoc, q̃ dicitur. Qua rectè viuitur, intelligendum eſt de rectitudine vitæ, quæ accipitur ſecundum regulam rationis: ſimiliter autem donum, prout diſtinguitur à virtute infuſa, poteſt dici id quod datur à Deo in ordine ad motionem ipſius, quia ſcilicet facit hominem bene ſequẽtem ſuos inſtinctus.

Ad quartum Dicendum, quòd ſapientia dicitur intellectualis virtus, ſecundum quod procedit ex iudicio rationis: dicitur autem donum, ſecundum quod operatur ex inſtinctu diuino. Et ſimiliter dicendum eſt de alijs.

Articulus II.

Vtrum dona ſint neceſſaria homini ad ſalutem.

349 Infra art. 3. ad 1.& 3.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur q̃ dona non ſint neceſſaria homini ad ſalutẽ. Dona enim ordinantur ad quandam perfectionẽ vltra communem perfectionem virtutis, non autem eſt homini neceſſarium ad ſalutem, vt huiuſmodi perfectionem conſequatur, quæ eſt vltra communem ſtatum virtutis, quia huiuſmodi perfectio non cadit ſub præcepto, ſed ſub conſilio. ergo dona non ſunt neceſ- A ſaria homini ad ſalutem.

¶ 2 Præterea. Ad ſalutem hominis ſufficit, q̃ homo ſe bene habeat & circa diuina, & circa humana, ſed per virtutes theologicas homo ſe habet bene circa diuina, p̃ virtutes autem morales circa humana. ergo dona non ſunt homini neceſſaria ad ſalutem.

¶ 3 Præterea. Grego. dicit in 2. Moral.* quòd Spiritus ſanctus dat ſapientiam contra ſtultitiam, intellectum contra hebetudinem, conſilium contra præcipitationem, fortitudinem contra timorem, ſcientiam contra ignorantiam, pietatem contra duritiam, humilitatem contra ſuperbiam, ſed ſufficiens remedium poteſt adhiberi ad omnia iſta tollẽda per virtutes. ergo dona non ſunt neceſſaria homini ad ſalutem. Cap 36.

B Sed contra. Inter dona ſummum videtur eſſe ſapientia, infimum autem timor, vtrunque autem horum neceſſarium eſt ad ſalutem, quia de ſapientia dicitur Sap. 7. Neminem diligit Deus niſi eum, qui cum ſapientia inhabitat. & de timore dicitur Eccleſi. 1. Qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari. ergo etiam alia dona media ſunt neceſſaria ad ſalutem.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut dictum eſt,* Dona ſunt quædam hominis perfectiones, quibus homo diſponitur ad hoc, quòd bene ſequatur inſtinctum diuinum. Vnde in his, in quibus non ſufficit inſtinctus rationis, ſed eſt neceſſarius Spiritusſancti inſtinctus, per conſequens eſt neceſſarium donum. Ratio autem hominis eſt perfecta dupliciter à Deo. Primo quidem naturali perfectione, ſecundum ſcilicet, C lumen naturale rationis. Alio autem modo quadam ſupernaturali perfectione per virtutes theologicas, vt dictum eſt* ſupra. Et quàmuis hæc ſecunda perfectio ſit maior, quàm prima, tamen prima perfectio perfectiori modo habetur ab homine quàm ſecunda. nam prima habetur ab homine quaſi plena poſſeſſio, ſecunda autem habetur quaſi imperfecta, imperfectè enim diligimus & cognoſcimus Deum. Manifeſtum eſt autem, quòd vnumquodque quod perfectè habet naturam, vel formam aliquam, aut virtutem, poteſt per ſe ſecundum illam operari, non tamen excluſa operatione Dei, qui in omni natura & voluntate interius operatur: ſed id quod imperfectè habet naturam aliquam, D vel formam, aut virtutem, non poteſt per ſe operari niſi ab altero moueatur. Sicut ſol, quia eſt perfectè lucidus, per ſeipſum poteſt illuminare: luna autem. in qua eſt imperfectè natura lucis, non illuminat niſi illuminata. Medicus etiam qui perfectè nouit artem medicinæ, poteſt per ſe operari. ſed diſcipulus eius, qui nondum eſt plene inſtructus, non poteſt per ſe operari, niſi ab eo inſtruatur. Sic igitur quantum ad ea, quæ ſubſunt humanæ rationi in ordine ſcilicet, ad finem connaturalem homini, homo poteſt operari per iudicium rationis: ſi tamen etiam in hoc homo adiuuetur à Deo per ſpecialem inſtinctum, hoc erit ſuperabundantis bonitatis. Vnde ſecundum Philoſophos, non quicunque habebat virtutes morales acquiſitas, E habebat virtutes heroicas, vel diuinas: ſed in ordine ad finem vltimum ſupernaturalem ad quem ratio mouet, ſecundum quod eſt aliqualiter, & imperfectè informata per virtutes theologicas, non ſufficit ipſa motio rationis, niſi deſuper adſit inſtinctus & motio Spiritusſancti, ſecundum illud Roman. 8. Qui ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt & hæredes. Et in Pſalm. 142. dicit; Spiritus tuus bonus deducet me In terram rectam, quia ſcilicet, in hæreditatem illius terræ beatorum nullus poteſt peruenire, niſi moueatur & deducatur à Spiritu ſancto. Et ideo ad illum finem conſequendum, neceſſarium eſt homini habere donũ Spiritusſancti.

q.62. arti. 1.

Art. præced.

AD

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dona excedunt communem perfectionem virtutum, non quantum ad genus operum eo modo, quo conſilia præcedunt præcepta: ſed quantum ad modum operandi, ſecundum quod mouetur homo ab altiori principio.

AD SECVNDVM Dicẽdum, quod per virtutes theologicas, & morales, non ita perficitur homo in ordine ad vltimum finem, quin ſemper indigeat moueri quodam ſuperiori inſtinctu Spiritusſancti, ratione
In corp. art. iam * dicta.

AD TERTIVM Dicendum, quòd rationi humanæ non ſunt omnia cognita, neque omnia poſſibilia, ſiue accipiatur vt perfecta perfectione naturali: ſiue accipiatur vt perfecta theologicis virtutibus. vnde non poteſt quantum ad omnia repellere ſtultitiam, & alia huiuſmodi, de quibus ibi fit mentio: ſed ille, cuius ſciẽtiæ & poteſtati omnia ſubſunt, ſua motione ab oĩ ſtultitia, & ignorantia, & hebetudine, & duritia, & cæteris huiuſmodi nos tutos reddit. & ideo dona Spiritus ſancti, quæ faciunt nos bene ſequentes inſtinctum ipſius, dicuntur contra huiuſmodi defectus dari.

ARTICVLVS III.

Vtrum dona Spiritus ſancti ſint habitus.

350
In prædica. qualitat. nõ longe a princip. tom. 4.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd dona Spiritus ſancti nõ ſint habitus. Habitus .n. eſt qualitas in hoĩe manens. eſt enim qualitas difficile mobilis, vt dicitur in Prædicamentis: * ſed proprium Chriſti eſt, quòd dona Spiritus ſancti in eo requieſcãt, vt dicitur Iſai. 11. Io. 1. & dicitur. Super quẽ videris Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat. Quod exponens Grego. in 2.
Ca. 41. poſt med. & 42. Moral.* dicit. In cunctis fidelibus Spiritus ſanctus venit: ſed in ſolo Mediatore ſemper ſingulariter permanet. ergo dona Spiritus ſancti non ſunt habitus.

¶ 2 Præterea. Dona Spiritus ſancti perficiunt hominem, ſecundum quod agitur à Spiritu Dei, ſicut di-
Arti. 1. & 2. ctum eſt: * ſed inquantum homo agitur à Spiritu Dei, ſe habet quodammodo vt inſtrumẽtum reſpectu eius: non autem conuenit vt inſtrumentum perficiatur per habitum, ſed principale agens. ergo dona Spiritus ſancti non ſunt habitus.

¶ 3 Præterea. Sicut dona Spiritus ſancti ſunt ex inſpiratione diuina, ita donum prophetiæ: ſed prophetia non eſt habitus, non enim Spiritus prophetiæ adeſt prophetis ſemper, vt Greg. dicit in 1. Hom. Ezech. * ergo neque etiam dona Spiritus ſancti ſunt habitus.

Aliquantulum a princip. & lib. 2. moral. c. 41.

SED CONTRA eſt, quod Dominus dicit diſcipulis de Spiritu ſancto loquens, Ioan. 14. Apud vos manebit, & in vobis erit. Spiritus autem ſanctus non eſt in hominibus abſque donis eius. ergo dona eius manent in hominibus. ergo non ſolum ſunt actus, vel paſſiones, ſed etiam habitus permanentes.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut dictum
Artic. 1. eſt,* dona ſunt quædam perfectiones hominis, quibus diſponitur ad hoc, quod homo bene ſequatur inſtinctum Spiritus ſancti. Manifeſtum eſt autem ex ſupradi-
q. 58. ar. 1. & q. 56. art. 4. ctis,* quòd virtutes morales perficiunt vim appetitiuã, ſecundum quod participat aliqualiter rationem, inquantum ſcilicet, nata eſt moueri per imperium rationis. Hoc igitur modo, dona Spiritus ſancti ſe habent ad homines in comparatione ad Spiritum ſanctum, ſicut virtutes morales ſe habent ad vim appetitiuam in comparatione ad rationem. Virtutes autem morales habitus quidã ſunt, quibus vires appetitiuæ diſponuntur ad prompte obediendum rationi: vnde & dona Spiritus ſancti ſunt quidam habitus, quibus homo per-

F ficitur ad prompte obediendum Spiritui ſancto.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Grego.* ibidem ſoluit dicens. quòd in illis donis, ſine quibus ad vitam perueniri non poteſt, Spiritus ſanctus in electis omnibus ſemper manet: ſed in alijs non ſemper manet. Septem autem dona ſunt neceſſaria ad ſalutem,* vt dictum eſt; vnde quantum ad ea Spiritus ſanctus ſemper manet in ſanctis.

Eod. loco ſupra. c. 10.

Art. 2. huius quæſt.

AD SECVNDVM Dicendum, ꝙ ratio illa procedit de inſtrumento cuius nõ eſt agere, ſed ſolum agi. tale autem inſtrumentum non eſt homo, ſed ſic agitur à Spiritu ſancto, quòd etiam agit inquantum eſt liberi arbitrij: vnde indiget habitu.

G AD TERTIVM Dicendum, quòd prophetia eſt de donis, quæ ſunt ad manifeſtationem Spiritus, nõ autem ad neceſſitatem ſalutis. vnde non eſt ſimile.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter ſeptẽ dona Spiritus ſancti enumerentur.

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ octauæ Articul. quartum.

IN artic. 4. eiuſdem 68. q. aduerte, ꝙ author hoc in loco ſequitur opinionem, quã poſtmodum in 2. 2. q. 8. art. 6. relinquit: hic .n. vult q. dona ſpeciantia ad intellectũ diſtinguantur penes practicum & ſpeculatiuũ: ibi verò non: ſed vult ꝙ intellectus ſit omniũ penetratiuus, ſapiẽtia omnium iudex per cauſam altiſſimam, & ſimiliter ſcientia per cauſas creatas ſeu proprias, & ſimiliter cõſilium dictum applicatiuum ad opera, & hoc ſequere: quia diuinioris eſt ingenij.

351
2. 2. q. 8. art. 6. & 1. 3. d. 34. q. 1. art. 2. & diſt. 35. q. 2. ar. 2. q. 3. & Iſa. 11. lect. 2. cor.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr ꝙ inconuenienter ſeptẽ dona Spiritus ſancti enumerentur. In illa .n. enumeratione ponunt quatuor pertinẽtia
H ad virtutes intellectuales. ſ. ſapientia, & intellectus, ſcientia, & cõſilium, qđ pertinet ad prudentiam: nihil aũt ibi ponitur, quod pertineat ad artem, q eſt quinta virtus intellectualis: ſimiliter etiam ponitur aliquid pertinens ad iuſtitiã, ſ. pietas, & aliquid pertinens ad fortitudinẽ, ſcilicet fortitudinis donum: nihil autem ponitur ibi pertinens ad temperantiam. ergo nõ ſufficienter enumerantur dona.

¶ 2 Præt. Pietas eſt pars iuſtitiæ: ſed circa fortitudinẽ nõ ponitur aliqua pars eius, ſed ipſa fortitu-
I do. ergo non debuit poni pietas, ſed ipſa iuſtitia.

¶ 3 Præt. Virtutes theologicæ maxime ordinãt nos ad Deum. cum ergo dona perficiant hominem ſecundũ quod mouetur à Deo, videtur quòd debuiſſent poni aliqua dona pertinentia ad theologicas virtutes.

¶ 4 Præt. Sicut Deus timetur, ita ẽt amatur, & in ipſum aliquis ſperat, & de eo delectatur: amor autẽ, ſpes, & delectatio ſunt paſſiones condiuiſæ timori. ergo ſicut timor ponitur donum, & ita alia tria debent poni dona.

¶ 5 Præterea. Intellectui adiungitur ſapientia, quæ regit ipſum, fortitudini autem conſilium, pietati verò ſcientia: ergo & timori debuit addi aliquod donum directiuum. inconuenienter ergo ſeptem dona Spiritus ſancti enumerantur.

K SED IN CONTRARIVM eſt authoritas Scripturæ Iſai. vndecimo.

RESPONDEO. dicẽdum, ꝙ ſicut dictum eſt,* dona ſunt quidã habitus perficiẽtes hominem ad hoc, ꝙ prompte ſequatur inſtinctũ Spiritus ſancti: ſicut virtutes morales perficiunt vires appetitiuas ad obediendũ rationi: Sicut autem vires appetitiuæ natæ ſunt moueri per imperium rationis, ita oẽs vires humanæ natæ ſunt moueri per inſtinctum Dei, ſicut à quadam ſuperiori potentia. & ideo in omnibus viribus hominis, quæ poſſunt eſſe principia humanorum actuum, ſicut ſunt virtutes: ita etiã ſunt dona. ſ. in ratione, & in vi appetitiua. ratio autem eſt ſpeculatiua, & practica, & in vtraque
Art. præced.

conſide-

conſideratur apprehenſio veritatis, quæ pertinet ad in- [A] uentionem, & ad iudicium de veritate. Ad apprehenſionem igitur veritatis perficitur ſpeculatiua ratio per intellectum, practica verò per conſilium. Ad rectè autem iudicandum, ſpeculatiua quidem per ſapientiam, practica verò per ſcientiam perficitur. Appetitiua autem virtus in his quidem quæ ſunt ad alterum, perficitur per pietatem: in his autem quæ ſunt ad ſeipſum, perficitur per fortitudinem contra timorem periculorum: contra concupiſcentiam verò inordinatam delectabilium per timorem, ſecundum illud Prouerb. 16. In timore Domini declinat omnis à malo. Et in Pſalm. 118. Confige timore tuo carnes meas: à iudicijs enim tuis timui. Et ſic patet, quòd hæc dona extendũt ſe ad omnia, ad quæ ſe extendunt virtutes tam intellectuales [B] quàm morales.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dona Spiritus ſancti perficiunt hominem in his quæ pertinent ad bene viuendum, ad quæ non ordinatur ars, ſed ad exteriora factibilia. eſt enim ars, ratio recta non agibi- [Cap. 4. to. 5.] lium, ſed factibilium, vt dicitur in 6. Ethicor.* Poteſt tamẽ etiam dici, quòd quantum ad infuſionem donorum, ars pertinet ad Spiritum ſanctum, qui eſt principaliter mouens, non autem ad homines, qui ſunt quędam organa eius dum ab eo mouentur. Temperantiæ autem reſpondet quodammodo donum timoris. ſicut enim ad virtutem temperantiæ pertinet ſecundum eius propriam rationem, vt aliquis recedat à delectationibus prauis propter bonum rationis: ita ad donum timoris pertinet, quòd aliquis recedat à delectationibus [C] prauis propter Dei timorem.

AD SECVNDVM dicendum, quòd nomen iuſtitiæ imponitur à rectitudine rationis, & ideo nomen virtutis eſt conuenientius quàm nomen doni: ſed nomen pietatis importat reuerentiam, quam habemus ad patrem, & ad patriam. Et quia pater omnium Deus eſt, etiam cultus Dei pietas nominatur, vt Auguſtin. di- [Cap. 1. to. 5.] cit 10. de ciuitat. Dei.* & ideo conuenienter donum, quo aliquis propter reuerentiam Dei bonum operatur ad omnes, pietas nominatur.

AD TERTIVM dicendum, quòd animus hominis non mouetur à Spiritu ſancto, niſi ei ſecundum ali- [D] quem modum vniatur: ſicut inſtrumentum non mouetur ab artifice, niſi per contactum, aut per aliquam aliã vnionem. Prima autem vnio hominis eſt per fidem, ſpẽ & charitatem: vnde iſtæ virtutes præſupponuntur ad dona, ſicut radices quædam donorum. vnde omnia dona pertinent ad has tres virtutes, ſicut quædam deriuationes prædictarum virtutum.

AD QVARTVM Dicendum, quòd amor, ſpes, & delectatio habent bonum pro obiecto: ſummum autem bonum Deus eſt. vnde nomina harum paſſionum transferuntur ad virtutes theologicas, quibus anima coniungitur Deo. Timoris autem obiectum eſt malum, quod Deo nullo modo competit. vnde non importat coniunctionem ad Deum, ſed magis receſſum ab aliquibus rebus propter reuerentiam [E] Dei. & ideo non eſt nomen virtutis theologicæ, ſed doni quod eminentius retrahit à malis, quàm virtus moralis.

AD QVINTVM Dicendum, quòd per ſapientiam dirigitur & hominis intellectus, & hominis affectus: & ideo ponuntur duo correſpondentia ſapientiæ tanquàm directiuo, ex parte quidem intellectus donum intellectus: ex parte autem affectus donum timoris. Ratio enim timendi Deum præcipue ſumitur ex conſideratione excellentiæ diuinæ, quam conſiderat ſapientia.

ARTICVLVS V.

Vtrum dona Spiritus ſancti ſint connexa.

352

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ dona non ſint connexa. Dicit enim Apoſtolus 1. ad Corint. 12. Alij datur per Spiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem Spiritum: ſed ſapientia, & ſcientia inter dona Spiritus ſancti computantur. ergo dona Spiritus ſancti dantur diuerſis, & non connectuntur ſibiinuicem in eodem. [2. 2. q. 19. artic. 9. cor. Et 3. q. 7. art. 5. ad 3. Et 3. d. 36. art. 3. Et uir. q. 5. arti. 2. ad 6. Et 1. cor. 13.]

¶ 2 Præterea. Aug. dicit in 14. de Trinita.* quòd ſcientia non pollent fideles plurimi, quàmuis polleant ipſa fide: ſed fidem concomitatur aliquod de donis, ad mi- [B] nus donum timoris. ergo videtur quòd dona non ſint de neceſſitate connexa in vno & eodem. [* libr. 14. de Tri. cap. 1. a medio, t. 3.]

¶ 3 Præterea. Gregor. in 1. Moral.† dicit, quòd minor eſt ſapientia, ſi intellectu careat: & valde inutilis eſt intellectus, ſi ex ſapientia non ſubſiſtat: vile eſt conſilium, cui opus fortitudinis deeſt: & valde fortitudo deſtituitur, niſi per conſilium fulciatur: nulla eſt ſcientia, ſi vtilitatem pietatis non habet: & valde inutilis eſt pietas, ſi ſcientiæ diſcretione careat: timor quoque ipſe ſi non has virtutes habuerit, nullum opus bonæ actionis ſurgit: ex quibus videtur quòd vnum donum poſſit ſine alio haberi. non ergo dona Spiritus ſancti ſunt connexa. [Cap. 32. circa medium]

SED CONTRA eſt, quod ibidem* Grego. præmittit dicens. Illud in Iob filiorum conuiuio perſcru- [C] tandum videtur, quòd ſemetipſos inuicem paſcunt. per filios autem Iob, de quibus loquitur, ſignificantur dona Spiritus ſancti. ergo dona Spiritus ſancti ſunt connexa per hoc quòd ſeinuicem reficiunt. [Li. 1. Mora. cap. 32. circa med. illius.]

RESPONDEO Dicendum, quòd huius quæſtionis veritas de facili ex pręmiſſis poteſt haberi. Dictum *eſt enim ſupra, quòd ſicut vires appetitiuæ diſponuntur per virtutes morales in comparatione ad regimen rationis: ita omnes vires animæ diſponuntur per dona in comparatione ad Spiritum ſanctum mouentem. Spiritus autem ſanctus habitat in nobis per charitatem, ſecundum illud Roman. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt [D] nobis: ſicut & ratio noſtra perficitur per prudentiam. vnde ſicut virtutes morales connectuntur ſibiinuicem in prudentia, ita dona Spiritus ſancti connectuntur ſibiinuicem in charitate, ita ſcilicet ꝙ qui charitatẽ habet, omnia dona Spiritus ſancti habet, quorum nullum ſine charitate haberi poteſt. [Art. 3. huius quæſt.]

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſapientia, & ſcientia vno modo poſſunt conſiderari, ſecundum quod ſunt gratiæ gratis datæ, prout ſcilicet aliquis abũdat in tantum in cognitione rerum diuinarum & humanarum, vt poſſit etiam fideles inſtruere, & aduerſarios confundere: & ſic loquitur ibi Apoſtolus de ſapiẽtia & ſcientia, vnde ſignanter fit mentio de ſermone ſapientiæ, & ſcientiæ. Alio modo poſſunt accipi prout [E] ſunt dona Spiritus ſancti, & ſic ſapientia & ſcientia nihil aliud ſunt, quàm quædam perfectiones humanæ mentis, ſecundum quas diſponitur ad ſequendum inſtinctum Spiritus ſancti in cognitione diuinorum, vel humanorum. & ſic patet quòd huiuſmodi dona ſunt in omnibus habentibus charitatem.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ Aug. loquitur de ſciẽtia, exponens prædictam authoritatem Apoſtoli: vnde loquitur de ſcientia prædicto modo accepta, ſecundum quod eſt gratia gratis data, quod patet ex hoc quòd ſubdit. Aliud enim eſt ſcire tantummodo quid homo credere debeat propter adipiſcendam vitam beatam, quæ non niſi æterna eſt: aliud autem eſt

ſcire

ſcire, quemadmodum hoc ipſum & piis opituletur, & contra impios, defendatur, quam proprio appellare vocabulo ſcientiam videtur Apoſtolus.

Ad tertium Dicendum, quòd ſicut vno modo connexio virtutum cardinalium probatur per hoc, quòd vna earum perſicitur quodammodo per aliam,
q.65. arti.1.
vt ſupra dictum eſt.* ita Greg. eodem modo vult pro-
lib. 1. Mora.
bare cõnexionem donorum per hoc quòd vnum ſine
Cap.16.
alio non poteſt eſſe perfectum: vnde præmittit dicens. † Valde ſingula quælibet deſtituitur, ſi non vna virtus alij virtuti ſuffragetur. non ergo datur intelligi, quòd vnum donum poſſit eſſe ſine alio, ſed quòd intellectus ſi eſſet ſine ſapientia, non poſſet eſſe donum: ſicut temperantia ſi eſſet ſine iuſtitia, non eſſet virtus,

Articulus VI.

353

Vtrum dona Spiritus ſancti remaneant in patria.

1.2.q.8.art.7. Et 3. q.7. artı.5. ad 3. Et 3. diſ.34. q.1. art.1.& diſt. 35.q.2. art.2. q 3.& art.4.q.1. *li. 2. Mora. cap.36. ante medium.

Ad sextum ſic proceditur. Videtur quòd dona Spiritus ſancti non maneãt in patria. Dicit enim Greg. in 2. Moral.* quòd Spiritus ſanctus contra ſingula tentamenta ſeptem donis erudit mentem: ſed in patria non erunt aliqua tentamenta, ſecundum illud Iſa. 11. Non nocebunt, & non occidẽt in vniuerſo monte ſancto meo. ergo dona Spiritus ſancti non erunt in patria.

¶ 2 Prætereà. Dona Spiritus ſancti ſunt habitus quidam, vt ſupra dictum eſt.* fruſtra autem eſſent habitus,
Artic.3.
vbi actus eſſe non poſſunt: actus autem quorundam donorum in patria eſſe non poſſunt. dicit. n. Gregor. in 1.
Cap.32. nõ pcul à principio: & c.36.
Mora.* ꝙ intellectus facit audita penetrare, & conſiliũ prohibet eſſe præcipitem, & fortitudo facit nõ metuere aduerſa, & pietas replet cordis viſcera operibus miſericordiæ: hæc autem non competunt ſtatui patriæ, ergo huiuſmodi dona non erunt in ſtatu gloriæ.

¶ 3 Prætereà. Donorum, quædam perficiunt hominem in vita contemplatiua, vt ſapientia & intellectus, quædam in vita actiua, vt pietas & fortitudo. ſed actiua vita cum hac vita terminatur, vt Gregor. dicit in 6.
Cap. 28. ad fin.
Moral.* ergo in ſtatu gloriæ nõ erunt omnia dona Spiritus ſancti.

Libr.1.c.20. parũ à princip. tom.2.

Sed contra eſt, quod Ambro. dicit in lib. de Spiritu ſancto. * Ciuitas Dei iſta Hieruſalem cœleſtis non meatu alicuius fluuij terreſtris abluitur, ſed ex vitæ fonte procedens Spiritus ſanctus, cuius nos breui ſatiamur hauſtu, in illis cœleſtibus ſpiritibus redundantius videtur affluere, pleno ſeptem virtutum ſpiritualium feruens meatu.

Respondeo Dicendum, quòd de donis dupliciter poſſumus loqui. Vno modo quantum ad eſſentiam donorum, & ſic perfectiſſime erunt in patria, ſi-
In argu. Sed contra.
cut patet per authoritatem Ambr.* inductam. Cuius ratio eſt, quia dona Spiritus ſancti perficiunt mentem humanam ad ſequendam motionem Spiritus ſancti, ꝙ præcipue erit in patria, quãdo Deus erit omnia in omnibus, vt dicit 1. ad Corin. 15. & quando homo erit totaliter ſubditus Deo. Alio modo poſſunt conſiderari quantum ad materiam circa quam operantur, & ſic in præſenti habent operationem circa aliquam materiam, circa quam nõ habebũt operationem in ſtatu gloriæ: &
q.67.art.1.
ſecundum hoc non manebunt in patria, ſicut ſupra de virtutibus cardinalibus dictum eſt.*

Ad primum ergo dicendum, quod Grego. loquitur ibi de donis, ſecundum quod competunt ſtatui præſenti, ſic enim donis protegimur contra tentamenta malorum: ſed in ſtatu gloriæ ceſſantibus malis per dona Spiritus ſancti perficiemur in bono.

Ad secundum Dicendum, quod Greg. in ſin-
F
gulis donis ponit aliquid quod tranſit cum ſtatu præſenti, & aliquid quòd permanet in futuro. Dicit enim quod ſapientia mentem de æternorum ſpe, & certitudine reficit, quorum duorum ſpes tranſit, ſed certitudo remanet: & de intellectu dicit, ꝙ in eo ꝙ audita penetrat, reficiendo cor, tenebras eius illuſtrat, quarum auditus tranſit, quia non docebit vir fratrem ſuum, vt dicitur Hie. 31. ſed illuſtratio mentis manebit. De conſilio autem dicit,* quod prohibet eſſe præcipitẽ, quod Oĩa hæc habet Greg. Moral. c.30
eſt neceſſarium in præſenti: & iterum, ꝙ ratione animum replet, quod eſt neceſſarium etiam in futuro. De fortitudine vero dicit, ꝙ aduerſa non metuit, quod eſt neceſſarium in præſenti: & iterum, ꝙ cõfidentiæ cibos apponit, quod permanet ẽt in futuro. De ſcientia vero
G
vnum tantum ponit. ſ. ꝙ ignorantiæ ieiunium ſuperat quod pertinet ad ſtatum præſentem, [illegible] addit; In ventre mentis; poteſt figuraliter intelligi repletio cognitionis, quæ pertinet etiam ad ſtatum futurum. De pietate verò dicit, ꝙ cordis viſcera miſericordiæ operibus replet, quod quidem ſecundum verba pertinet tm̃ ad ſtatum præſentem: ſed ipſe intimus affectus proximorum per viſcera deſignatus, pertinet etiam ad futurum ſtatum, in quo pietas non exhibebit miſericordiæ opera, ſed congratulationis affectum. De timore vero dicit, quòd premit mentem, ne de præſentibus ſuperbiat, quod pertinet ad ſtatum præſentem, & quòd de futuris cibos ſpei confortat, quod etiam pertinet ad ſta-
H
tum præſentem, quantum ad ſpem: ſed poteſt etiam ad ſtatum futurum pertinere, quãtum ad confortationem de rebus hic ſperatis, & ibi obtentis.

Ad tertium Dicendum, quòd ratio illa procedit de donis quantum ad materiam. Opera enim actiuæ vitæ non erunt materia donorum: ſed omnia habebunt actus ſuos circa ea, quæ pertinent ad vitam contemplatiuam, quæ eſt vita beata.

Articulus VII.

Vtrum dignitas donorum attendatur ſecundum enumerationem Iſa. 11.

I
Ad septimum ſic proceditur. Videtur quòd 354
dignitas donorum nõ attẽditur ſecũdum enu- Iſai. 11. lec. 2.
merationem, qua enumerantur Iſa. 11. Illud. n. videtur eſſe potiſſimum in donis, quod maxime Deus ab homine requirit: ſed maxime requirit Deus ab homine timorem. dicitur enim Deuter. 10. Et nunc Iſrael quid dominus Deus tuus petit à te, niſi vt timeas dominum deum tuum? Et Malac. 1. dicitur. Si ego dominus, vbi timor meus? ergo videtur ꝙ timor, qui enumeratur vltimo, non ſit infimum donorum, ſed maximum.

¶ 2 Præt. Pietas videtur eſſe quoddam bonum vniuerſale dicit enim Apoſtolus 1. ad Timoth. 4. Quòd pietas ad omnia vtilis eſt: ſed bonum vniuerſale præfertur particularibus bonis. ergo pietas, quæ penultimo enumeratur, videtur eſſe potiſſimum donorum.

K
¶ 3 Præt. Sciẽtia perficit iudicium hominis, conſilium autem ad inquiſitionem pertinet: ſed iudicium præeminet inquiſitioni, ergo ſcientia eſt potius donum, quam conſilium, cum tamen poſt enumeretur.

¶ 4 Prætereà. Fortitudo pertinet ad vim appetitiuam, ſcientia autem ad rationem, ſed ratio eſt eminentior quàm vis appetitiua. ergo & ſcientia eſt eminentius donum, quàm fortitudo, quæ tamen primo enumeratur. non ergo dignitas donorum attenditur ſecundum ordinem enumerationis eorum.
Lib. 1. ca.9. non multũ pcul à princip. tom.4.

Sed contra eſt, ꝙ Aug. dicit in li. de ſer.* Dñi in monte. Videtur mihi ſeptiformis operatio Spiritus ſancti, de qua Iſaias loquitur, his gradibus ſententiiſque

congrue-

congruere, de quibus fit mentio Matth. 5. ſed inter eſt ordinis: nam ibi, ſcilicet in Iſaia, numeratio ab excelſioribus cœpit, hic vero ab inferioribus.

Respondeo Dicendum, quod dignitas bonorum dupliciter poteſt attendi. Vno modo ſimpliciter .ſ. per comparationem ad proprios actus, prout procedunt a ſuis principijs: alio modo ſecundum quid .ſ. per comparationem ad materiam. Simpliciter autē loquendo de dignitate donorum, eadem eſt ratio comparationis in ipſis, & in virtutibus. quia bona ad omnes actus potentiarum animæ perficiunt hominem, ad quos perficiunt virtutes, vt ſupra dictum eſt.* Vnde ſicut virtutes intellectuales præferuntur virtutibus moralibus, & in ipſis virtutibus intellectualibus contemplatiuæ præferuntur actiuis, vt ſapientia intellectui, & ſcientia prudentiæ & arti, ita tamen quod ſapientia præfertur intellectui, & intellectus ſcientiæ, ſicut prudentia, & ſyneſis eubuliæ: ita etiam in donis ſapientia & intellectus, ſcientia & conſilium præferuntur pietati, & fortitudini, & timori, in quibus etiā pietas præfertur fortitudini, & fortitudo timori, ſicut iuſtitia fortitudini: & fortitudo temperantiæ: ſed quantum ad materiam fortitudo & conſilium præferuntur. ſcientiæ & pietati: quia ſcilicet fortitudo & conſilium habēt in arduis locum, pietas autem & etiam ſcientia in communibus. Sic igitur donorum dignitas ordini enumerationis rñdet, partim quidem ſimpliciter, ſecundum quod ſapientia & intellectus omnibus præferuntur: partim autem ſecundum ordinem materiæ ſecundum quod conſiliū & fortitudo præferuntur ſcientiæ & pietati.

Art. 3. huius quæſt.

Ad primum ergo dicendum, quòd timor maxime requiritur quaſi primordium quoddam perfectionis donorum: quia initium ſapientiæ timor Domini, nō propter hoc, quod ſit cæteris dignius. prius enim eſt ſecundum ordinem generationis, vt aliquis recedat à malo, quod ſit per timorem, vt dicitur Prouerb. 16. quàm quod operetur bonum, quòd fit per alia dona.

Ad secundum dicendum, quòd pietas non comparatur in verbis Apoſtoli omnibus donis Dei, ſed ſoli corporali exercitationi, de qua præmittit, quod ad modicum vtilis eſt.

Ad tertium dicendum, quòd ſcientia etſi præferatur conſilio ratione iudicij, tamen conſilium præfertur ratione materiæ: nam conſilium non habet locum niſi in arduis, vt dicitur in 3. Ethic.* ſed iudicium ſcientiæ in omnibus locum habet.

Cap. 3. to. 5.

Ad quartum Dicendum, quòd dona directiua; quæ pertinent ad rationem, donis exequentibus digniora ſunt, ſi conſiderentur per comparationem ad actus, prout egrediuntur à potentijs. Ratio enim appetitiuæ præeminet, vt regulans regulato: ſed ratione materiæ adiungitur conſilium fortitudini, ſicut directiuum exequenti, & ſimiliter ſcientia pietati, quia ſcilicet conſilium & fortitudo in arduis locum habent: ſcientia autē & pietas etiam in communibus. & ideo conſilium ſimul cum fortitudine ratione materiæ numeratur ante ſcientiam & pietatem.

Articvlvs VIII.

Vtrum virtutes ſint præferendæ donis.

355 Inf. q. 69. ar. 1. ad 1. Et 2. 2. q. 9. art. 1. ad 3. Et 3. d. 34. q. 1. ar. 1. ad 5. & d. 35. q. 2. art. 3. & q. 2. ad 2. Et ver. q. 2. ar. 2. ad 17.

AD octavvm ſic proceditur. Vr, ꝙ virtutes ſint pferēdæ donis. Dicit. n. Au. in 15. de Tri.* de charitate loquēs. Nullū ē illo Dei dono excellētius, ſolū eſt ꝙ diuidit inter filios regni æterni, & filios pditionis æternæ. dātur & alia per Spiritum ſanctum munera, ſed ſine charitate nihil ꝓſunt. ſed charitas eſt virtus. ergo virtus, eſt potior donis Spiritus ſancti.

* Li. 14. c. 18. in prin. t. 3.

¶ 2 Præterea. Ea quæ ſunt priora naturaliter, videntur eſſe potiora: ſed virtutes ſunt priores donis Spiritus ſancti. dicit enim Greg. in 2. Moral. † quod donum Spiritus ſancti in ſubiecta mente ante alia iuſtitiam, prudentiam, fortitudinem & temperantiā format: & ſic eandem mentem ſeptem mox virtutibus, id eſt, donis temperat, vt cō tra ſtultitiam, ſapientiam: contra hebetudinem, intellectum: contra præcipitationem, conſilium: contra timorem, fortitudinem, contra ignorantiam, ſcientiam: contra duritiam, pietatem: contra ſuperbiam, Dei timorem. ergo virtutes ſunt potiores donis.

† Lib. 2. Moral. capi. 36. ante mediū.

¶ 3 Præterea. Virtutibus nullus male vti poteſt, vt Auguſtin. dicit:* donis autem poteſt aliquis male vti. dicit enim Gregor. in 1. Moral. † quod hoſtiam noſtræ precis immolamus ne ſapientia eleuet: ne intellectus dum ſubtiliter currit, oberret: ne cōſilium dum ſe multiplicat, confundat. ne fortitudo dum fiduciam præbet, præcipitet: ne ſciētia dum nouit, & nō diligit, inflet: ne pietas dum ſe infra rectitudinem inclinat, intorqueat: ne timor dum plus iuſto trepidat, in deſperationis foueam mergat. ergo virtutes ſunt digniores donis Spiritus ſancti.

Lib. 2. de lib. arb. capi. 19. tom. 1. † Ca. 35. circa medium.

Sed contra eſt, quod dona dantur in adiutorium virtutum contra defectus vt patet in authoritate inducta,* & ſic videtur quod perficiant quod virtutes perficere nō poſſunt. ſunt ergo dona potiora virtutibus.

In argum. 2.

Respondeo Dicendum, quod ſicut ex ſupra dictis patet,* Virtutes in tria genera diſtinguuntur. ſunt enim quædam virtutes theologicæ, quædam intellectuales, quædam morales. Virtutes quidem theologicæ ſunt, quibus mens humana Deo coniungitur. Virtutes autem intellectuales ſunt, quibus ratio ipſa perficitur. Virtutes autem morales ſunt, quibus vires appetitiuę perficiuntur ad obediendum rationi. Dona autem Spiritus ſancti ſunt, quibus omnes vires animæ diſponuntur ad hoc, quod ſubdantur motioni diuinæ. Sic ergo eadem videtur eſſe comparatio donorum ad virtutes theologicas, per quas homo vnitur Spiritui ſancto mouenti, ſicut virtutum moralium ad virtutes intellectuales, per quas perficitur ratio, quæ eſt virtutum moralium motiua. Vnde ſicut virtutes intellectuales præferuntur virtutibus moralibus, & regulant eas: ita virtutes theologicæ præferuntur donis Spiritus ſancti, & regulant ea. Vnde Grego. dicit in 1. Moral.* quod neque ad denarij perfectionem ſeptem filij, id eſt, ſeptem dona perueniunt, niſi in fide, ſpe, & charitate fiat omne quod agunt. Sed ſi comparemus dona ad alias virtutes intellectuales vel morales, dona præferuntur virtutibus, quia dona perficiunt vires animæ in comparatione ad Spiritum ſanctum mouentem: virtutes autem perficiūt vel ipſam rationem, vel alias vires in ordine ad rationem. Manifeſtum eſt autem, quod ad altiorem motorem oportet maiori perfectione mobile eſſe diſpoſitū. Vnde perfectiora ſunt dona virtutibus.

q. 57. & 58. & 62.

Cap. 28. circa medium.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ charitas eſt virtus theologica, de qua concedimus ꝙ ſit potior donis

¶ *Super quæſtionis ſexageſime octauæ Artic. octauum.*

OMiſſis articulis quinto, ſexto, & ſeptimo, in octauo attende, proponēs hinc rationem, quæ eſt caput virtutum, & virtutes intellectuales & morales. inde Deum, & virtutes thologicas, & dona: & videbis proportionalitatem hanc tenere quomodo ad excellentiam coniunctionis ad caput qua author egebat, vt concluderet theologicas eſſe nobiliores donis & non quo ad motionem moralium ab intellectualibus, & donorum a theologicalibus. Iam enim definitum eſt, quod morales inſulæ ſic ſe habēt ad theologicales dona autem non ſic ad ipſas ſolas, ſed adiuncto inſtinctu Spiritus ſancti.

Ad secundum Dicendum, quòd aliquid eſt prius altero dupliciter. Vno modo ordine perfectionis & dignitatis, ſicut dilectio Dei eſt prior dilectione proximi:& hoc modo dona ſunt priora virtutibus intellectualibus & moralibus, poſteriora verò virtutibus theologicis. Alio modo ordine generationis, ſeu diſpoſitionis: ſicut dilectio proximi præcedit dilectionē Dei quātum ad actum, & ſic virtutes morales & intellectuales præcedunt dona: quia per hoc quòd homo bene ſe habet circa rationem propriam, diſponitur ad hoc qđ ſe bene habeat in ordine ad Deum.

Ad tertium Dicendum, ꝙ ſapientia & intellectus, & alia huiuſmodi, ſunt dona Spiritus ſancti, ſecundum quod per charitatem informantur, quæ non agit perperam, ut dicitur 1. ad Cori. 13. & ideo ſapientia, & intellectu, & alijs huiuſmodi nullus male vtitur, ſm ꝙ ſunt dona Spiritus ſancti: ſed ad hoc quòd à charitatis perfectione non recedant, vnum ab altero adiuuatur, & hoc eſt quod Greg. intendit dicere.

¶ Super quæſtionē ſexageſimam nonā & ſeptuageſimam.

Quæſtio 69. & 70 lectione frequenti meditatione que iugi egent, non expoſitione: duo tamen Nouitij quo ad ſpeculationē aduertant, alterum in 69. ſcilicet, quòd licet dona omnia ſupradicta ſint ſe habere ut exequentia in ordine ad inſtinctum Spiritus ſancti, ſicut morales virtutes in ordine ad rationem: ſi comparentur tñ dona inter ſe aliqua dicuntur dirigentia, ve ſapientia, ſcientia, & cōſilium, & aliqua exequētia, vt reliqua.

¶ Alterum in quæſtio. 70. quòd delectari in aliquo propter ſe formaliter, non diſtinguitur in littera contra delectari propter ſe finaliter quomodolibet, ſed finaliter vltimate, & hæc vel ſimpliciter, vel in illo ordine. Omne. n. delectans propter ſe formaliter, eſt etiam propter ſe finaliter aliquo modo: poteſt tamen ſubordinari alteri ut finis, vt in eodem primo articulo dicitur.

QVAESTIO LXIX.

De beatitudinibus, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de beatitudinibus.

Et circa hoc quęruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrū beatitudines à donis & virtutibus diſtinguātur.
¶ Secundo, De pręmijs beatitudinū, vtrū ptineāt ad hāc uitam.
¶ Tertio, De nūero beatitudinū.
¶ Quarto, De cōueniētia pręmiorum, quæ eis attribuuntur.

Articvlvs I.

Vtrum beatitudines diſtinguātur a virtutibus & donis.

Ad primum ſic proceditur. Videt, quod beatitudines à virtutibus & donis nō diſtinguantur. Auguſti. enim in li. de ſer. do. in monte, * attribuit beatitudines, in Mat. enumeratas, donis Spiritus ſancti. Ambr. † aūt ſuꝑ Lucā attribuit beatitudines ibi enumeratas quatuor virtutibus cardinalibus. ergo beatitudines ñ diſtinguunt a virtutibus & donis

¶ 2 Præterea. Humanæ voluntatis non eſt niſi duplex regula. ſ. ratio, & lex æterna, vt ſupra dictum eſt * ſed virtutes perficiunt hominem in ordine ad rõnem: dona autem in ordine ad legē æternam Spiritus ſancti, vt ex dictis patet. ergo nō pōt eſſe aliquid aliud pertinens ad rectitudinem voluntatis humanæ præter virtutes & dona. non ergo beatitudines ab eis diſtinguuntur.

¶ 3 Præterea. In enumeratione beatitudinum ponitur mititas, & iuſtitia, & miſericordia, quæ dicuntur eſſe quædam virtutes. ergo beatitudines non diſtinguuntur a donis & virtutibus.

306 q. 70. arti. 1. cor. Et 3. diſ. 34. q. 1. arti. 4. Et Iſa. 11. lect. 1. Et Matt. 5.
Lib. 1. ca. 6. Paulo poſt princip. lib. tom. 4.
† Amb. lib. 5 in Luc. ſuꝑ illud Luc. 6. Beati pauperes ſpiritu, circa fin. tom. 5.
q 19 arti. 4.
q 68. arti. 1.

Sed contra eſt, quod quædam enumerantur inter beatitudines, quæ nec ſunt virtutes, nec dona, ſicut paupertas, & luctus, & pax: differunt ergo beatitudines a virtutibus, & a donis.

Respondeo Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, Beatitudo eſt vltimus finis humanæ vitæ. Dicitur enim aliquis iam finem habere propter ſpem finis obtinendi. vnde & Philoſophus dicit in 1. Ethico. * quod pueri dicuntur beati propter ſpem. Et Apoſtolus dicit Roma. 8. Spe ſalui facti ſumus. Spes autem de fine conſequendo inſurgit ex hoc, quòd aliquid conuenienter mouetur ad finem, & appropinquat ad ipſum, quod quidem fit per aliquam actionem. Ad finem autem beatitudinis mouetur aliquis, & appropinquat per operationes virtutum, & pręcipue per operationes donorum, ſi loquamur de beatitudine æterna, ad quam ratio non ſufficit, ſed in eam inducit Spiritus ſanctus, ad cuius obediētiam & ſequelam per dona perficimur; & ideo beatitudines diſtinguuntur quidem à virtutibus & donis, non ſicut habitus ab eis diſtincti, ſed ſicut actus diſtinguuntur ab habitibus.

q 2. & 3.
Ca. 9. ad fin. tom. 5.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ Aug. & Ambr. attribuunt beatitudines donis & virtutibus, ſicut actus attribuuntur habitibus. Dona autem ſunt eminentiora virtutibus cardinalibus, vt ſupra dictum eſt: * & ideo Ambro. exponens beatitudines turbis propoſitas attribuit eas virtutibus cardinalibus. Auguſt. exponens * beatitudines diſcipulis propoſitas in monte, tāquàm perfectioribus, attribuit eas donis Spiritus ſancti.

q. 68. art. 8.
Locis in argu. 1. citatis.

Ad secundum Dicendum, quòd ratio illa probat, quòd non ſunt alii habitus rectificantes humanam vitam pręter virtutes & dona.

Ad tertium dicendum, quòd mititas accipitur pro actu manſuetudinis. Et ſimiliter dicendum eſt de iuſtitia, & miſericordia, & quàmuis hæc videantur eſſe virtutes, attribuuntur tamen donis: quia etiam dona perficiunt hominem circa omnia, circa quæ perficiunt virtutes, vt dictum eſt. *

q. 68. ar. 4.

Articvlvs II.

Vtrum præmia, quæ attribuuntur beatitudinibus, ad hanc vitam pertineant.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur, quòd præmia quæ attribuuntur beatitudinibus, non pertineant ad hanc vitam. Dicuntur enim aliqui beati propter ſpem præmiorum, vt dictum eſt: * ſed obiectum ſpei beatitudo eſt futura. ergo præmia iſta pertinent ad vitam futuram.

357 2. 2. q. 8. art. 7. Et Matth. 5.
* ar. præced.

¶ 2 Præterea. Luc. 6. ponuntur quædam pœnæ per oppoſitum ad beatitudines, cum dicitur, Væ vobis qui eſtis ſaturati, quia eſurietis. Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis: ſed iſtæ pœnæ non intelliguntur in hac vita, quia frequenter homines in hac vita nō puniuntur, ſecundum illud Iob. 21. Ducunt in bonis dies ſuos. ergo nec præmia beatitudinum pertinent ad hanc vitam.

¶ 3 Præterea. Regnum cœlorum quod ponitur præmium paupertatis, eſt beatitudo cœleſtis, vt Augu. dicit 19. de ciui. Dei, plena etiam ſaturitas non niſi in futura vita habetur, ſecundum illud Pſal. 16. Satiabor, dum apparuerit gloria tua. Viſio etiam Dei, & manifeſtatio filiationis diuinæ ad vitam futuram pertinent, ſecundum illud 1. Ioan. 3. Nunc filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus. ſcimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus: quoniam videbimus eum ſicuti eſt: ergo præmia illa pertinent ad vitam futuram.

A SED CONTRA. eſt, quod Aug. dicit in li. de ſermone domini in monte.* Iſta quidem in hac vita compleri poſſunt ſicut completa in Apoſtolis eſſe credimus: nã illa omnimoda, & in angelicam formam mutatio, quæ poſt hanc vitam promittitur, nullis verbis exponi poteſt.

*li. 1. circa finem primi folij, à principio lib. & c. 9. tom. 4.

RESPONDEO Dicendum, quod circa iſta præmia expoſitores ſacræ ſcripturæ, diuerſimode ſunt locuti. Quidam enim omnia iſta præmia ad futuram beatitudinem pertinere dicunt, ſicut Ambroſi. ſuper Luc.* Auguſtin. vero dicit ea ad præſentem vitam pertinere. Chryſo.† autem in ſuis Homilijs, quædam eorum dicit pertinere ad futuram vitam, quædam autem ad præſentem. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quod ſpes futuræ beatitudinis poteſt eſſe in nobis propter duo. B Primo quidem propter aliquam præparationem, vel diſpoſitionem ad futuram beatitudinem, quod eſt per modum meriti: alio modo per quandam inchoationem imperfectam futuræ beatitudinis in viris ſanctis, etiam in hac vita. Aliter enim habetur ſpes fructificationis arboris, cum vireſcit frondibus, & aliter cum iam primordia fructuum incipiunt apparere. Sic igitur ea, quæ in beatitudinibus tanguntur tanquam merita, ſunt quædam præparationes, vel diſpoſitiones ad beatitudinem, vel perfectam, vel inchoatam: ea vero quæ ponuntur tanquam præmia, poſſunt eſſe vel ipſa beatitudo perfecta, & ſic pertinent ad futuram vitam: vel aliqua inchoatio beatitudinis, ſicut eſt in viris perfectis, & ſic præmia pertinent ad præſentem vitam. C Cum enim aliquis incipit proficere in actibus virtutum & donorum, poteſt ſperari de eo, quod perueniet ad perfectionem viæ, & ad perfectionem patriæ.

*Amb. lib. 5. cap. 6. & in Lucam in c. cuius titul' eſt, de beatitudinib. t. 5.
†Chry. Homi. 6. ex varijs locis, in Matt. to. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſpes eſt de futura beatitudine ſicut de vltimo fine: poteſt etiam eſſe & de auxilio gratiæ, ſicut de eo quod ducit ad finẽ, ſecundum illud Pſalm. 27. In Deo ſperauit cor meum & adiutus ſum.

AD SECVNDVM dicendum, quod mali etſi interdum in hac vita temporales pœnas non patiantur, patiuntur tamen ſpirituales. vnde Auguſtin. dicit in 1. Confeſſ.* Iuſſiſti domine, & ſic eſt, vt pœna ſibi ſit inordinatus animus. D Et Philoſophus dicit in 9. Ethicor.† de malis, quod contendit ipſorum anima, hoc quidem huc trahit, illud autem illuc. & poſtea concludit. Si autem ſic miſerum eſt malum eſſe, fugiẽdum eſt malitiam intenſe. & ſimiliter econuerſo, boni etſi in hac vita quandoque non habeant corporalia præmia, nunquam tamen deficiunt à ſpiritualibus etiam in hac vita, ſecundum illud Matth. 9. & Mar. 10. Centuplum accipietis, etiam in hoc ſeculo.

*Capi. 12. in fine, tom. 1.
†Cap. 4. nõ procul à fi.

AD TERTIVM Dicendum, quod omnia illa premia, perfecte quidem conſumabũtur in vita futura. ſed interim etiam in hac vita quodammodo inchoantur. Nam regnum cœlorum, vt Auguſtin. dicit, poteſt intelligi perfectæ ſapientiæ initium, ſecundum quod incipit in eis ſpiritus regnare. Poſſeſſio etiam terræ ſignificat affectum bonum animæ quieſcentis per deſiderium in ſtabilitate hæreditatis perpetuæ terram ſignificatæ. Cõſolantur autem in hac vita per Spiritum ſanctum, qui paraclitus, id eſt, conſolator dicitur, participando. Saturãtur etiam in hac vita illo cibo, de quo dominus dicit: Meus cibus eſt, vt faciam volũtatem Patris mei. In hac etiam vita conſequuntur homines miſericordiam Dei In hac etiam vita purgato oculo per donum intellectus Deus quodammodo videri poteſt. Similiter etiam in hac vita qui motus ſuos pacificant ad ſimilitudinẽ Dei accedẽtes, filij Dei nominantur: tamen hæc perfectius erunt in patria.

ARTICVLVS III.

Vtrum conuenienter enumerentur beatitudines.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quod inconuenienter enumerentur beatitudines. Attribuuntur enim beatitudines donis, vt dictum eſt.* donorum autem quædam pertinent ad vitam contemplatiuam, ſcilicet ſapientia, & intellectus: nulla autem beatitudo ponitur in actu cõtemplationis, ſed omnes in his quæ pertinent ad vitam actiuam. ergo inſufficienter beatitudines enumerantur.

358
3. di. 34. q. 1. articu. 4.
* ar. 1. huius quæſt.

¶ 2 Præterea. Ad vitam actiuam non ſolum pertinent dona exequentia, ſed etiam quædam dona dirigentia, B vt ſcientia, & conſilium: nihil autem ponitur inter beatitudines, quod directe ad actum ſcientiæ, vel conſilij pertinere videatur. ergo inſufficienter beatitudines tanguntur.

¶ 3 Præter. Inter dona exequẽtia in vita actiua, timor ponitur ad paupertatem pertinere, pietas autẽ videtur pertinere ad beatitudinem miſericordiæ. nihil autem ponitur directe ad fortitudinem pertinens. ergo inſufficienter enumerantur beatitudines.

¶ 4 Præterea. In ſacra ſcriptura tanguntur multę aliæ beatitudines, ſicut Iob. 5. dicitur. Beatus homo qui corripitur à Deo. Et in Pſalm. 1. dicitur, Beatus vir qui non abijt in conſilio impiorum. Et Prouerbio. 3 Beatus vir qui inuenit ſapientiam. ergo inſufficienter beatitudines enumerantur.

C SED CONTRA. Videtur quod ſuperflue enumerẽtur. ſunt enim ſeptem dona Spiritus ſancti: beatitudines autem tanguntur in octo.

¶ Præterea. Lu. 6. ponuntur quatuor tantum beatitudines. ſuperflue ergo enumerantur ſeptem, vel octo in Matthæo.

RESPONDEO Dicendum, quod beatitudines iſtæ conuenientiſſime enumerantur. Ad cuius euidentiam eſt conſiderandum, quod triplicem beatitudinem aliqui poſuerunt. Quidam enim poſuerunt beatitudinem in vita voluptuoſa, quidam in vita actiua, quidam vero in vita contemplatiua. Hæ autem tres beatitudines, diuerſimode ſe habent ad beatitudinem futuram, D cuius ſpe dicimur hic beati. Nam beatitudo voluptuoſa, quia falſa eſt, & rationi contraria, impedimentum eſt beatitudinis futuræ. Beatitudo vero actiuæ vitæ, diſpoſitiua eſt ad beatitudinem futuram. Beatitudo autem contemplatiua, ſi ſit perfecta, eſt eſſentialiter ipſa futura beatitudo: ſi autem imperfecta, eſt quædam inchoatio eius. & ideo Dominus primo quidem poſuit quaſdam beatitudines. quaſi remouentes impedimentum voluptuoſæ beatitudinis. Conſiſtit enim voluptuoſa vita in duobus. Primo quidem in affluentia exteriorum bonorum, ſiue ſint diuitiæ, ſiue ſint honores, à quibus quidem retrahitur homo per virtutem ſic, vt moderate eis vtatur: per donum autem excellentiori modo, vt ſcilicet homo totaliter ea contemnat. Vnde prima beatitudo ponitur Matthæ. 5. Beati pauperes ſpiritu, quod poteſt referri vel ad contemptum diuitiarum, vel ad contemptum honorum, quod fit per humilitatem. Secundo vero voluptuoſa vita conſiſtit ſequendo proprias paſſiones ſiue iraſcibilis, ſiue concupiſcibilis. A ſequela autem paſſionum iraſcibilis retrahit virtus, ne homo in eis ſuperfluat, ſecundum regulam rationis: donum autem excellentiori modo, vt ſcilicet homo ſecundum voluntatem diuinam totaliter ab eis tranquillus reddatur. Vnde ſecunda beatitudo ponitur, Beati mites. A ſequela vero paſſionum concupiſcibilis retrahit virtus, moderate huiuſmodi paſſionibus vtendo: donum ve-

rò eas, ſi neceſſe fuerit, totaliter abijciendo: quinim mo F ſi neceſſarium fuerit, voluntarium luctum aſſumendo. Vnde tertia beatitudo ponitur, Beati qui lugent.

Actiua vero vita in his conſiſtit præcipue, quæ proximis exhibemus vel ſub ratione debiti, vel ſub ratione ſpontanei beneficij. & ad primum quidem nos virtus diſponit, vt ea quæ debemus proximis, non recuſemus exhibere, quod pertinet ad iuſtitiam. Donum autē ad hoc ipſum abundantiori quodam affectu nos inducit, vt ſcilicet, feruēti deſiderio opera iuſtitiæ impleamus, ſicut feruenti deſiderio eſuriens & ſitiens cupit cibum vel potum. Vnde quarta beatitudo ponitur, Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam. Circa ſpontanea vero dona nos perficit virtus, vt illis donemus, quibus ratio dictat eſſe donandum, puta amicis, aut alijs nobis coniunctis, G quod pertinet ad virtutem liberalitatis: ſed donum propter Dei reuerentiam ſolum neceſſitatem conſiderat in his, quibus gratuita beneficia præſtat. vnde dicitur Lucæ 14. Cum facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos, aut fratres tuos &c.* ſed voca pauperes, & debiles, &c. quod proprie eſt miſereri. Et ideo quinta beatitudo ponitur, Beati miſericordes. Ea vero quæ ad contemplatiuam vitam pertinent, vel ſunt ipſa beatitudo finalis, vel aliqua inchoatio eius. & ideo non ponuntur in beatitudinibus tanquam merita, ſed tanquam præmia: ponuntur autem tanquam merita effectus actiuæ vitæ, quibus homo diſponitur ad contemplatiuam vitam. effectus autem actiuæ vitæ, quantum ad virtutes & dona, quibus homo perficitur in ſeipſo, H eſt munditia cordis, vt ſcilicet, mens hominis paſſionibus nō inquinetur. Vnde ſexta beatitudo ponitur, Beati mundo corde. Quantum vero ad virtutes & dona, quibus homo perficitur in comparatione ad proximum, effectus actiuæ vitæ eſt pax, ſecundum illud Iſa. 30. Opus iuſtitiæ pax. Et ideo ſeptima beatitudo ponitur, Beati pacifici.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod actus donorum pertinentium ad vitam actiuam, exprimuntur in ipſis meritis: ſed actus donorum pertinentium ad vitam contemplatiuam, exprimuntur in præmijs ratione iam* dicta. Videre enim Deum reſpondet dono intellectus, & conformari Deo quadam filiatione adoptiua, pertinet ad donum ſapientiæ.

In corp. art.

AD SECVNDVM dicendum, quod in his quæ I pertinent ad actiuam vitam, cognitio non quæritur propter ſeipſam, ſed propter operationem, vt etiam Philoſophus dicit in 2.* Ethicor. Et ideo quia beatitudo aliquid vltimum importat, non computantur inter beatitudines actus donorum dirigentium in vita actiua, quos ſcilicet, eliciunt: ſicut conſiliari eſt actus conſilij, & iudicare eſt actus ſcientiæ. ſed magis attribuuntur eis actus operatiui in quibus diriguntur, ſicut ſcientiæ lugere & conſilio miſereri.

Cap. 2. to. 5.

AD TERTIVM dicendum, quod in attributione beatitudinum ad dona, poſſunt duo conſiderari. Quorum vnum eſt, conformitas materiæ: & ſecūdum hoc primæ omnes quinque beatitudines poſſunt attribui ſcientiæ & conſilio, tāquam dirigentibus. ſed inter dona exequentia diſtribuuntur: ita. ſ. quod eſuries, & ſitis iuſtitiæ, & etiam miſericordia pertineant ad pietatem, quæ perficit hominem in his quæ ſunt ad alterum, mititas autem ad fortitudinem. Dicit enim* Ambro. ſuper Lucam, quod fortitudinis eſt iram vincere, indignationem cohibere eſt. n. fortitudo circa paſſiones iraſcibiles; paupertas vero & luctus pertinent ad donum timoris, quo homo ſe retrahit à cupiditatibus & delectationibus mundi. Alio modo poſſumus in his beatitudinibus conſiderare motiua ipſarum, & ſic quantum ad aliqua eorum, oportet aliter attribuere. F præcipue enim ad manſuetudinem monet reuerentia ad Deum, quę pertinet ad pietatem: ad lugendum autē mouet pręcipue ſcientia, per quam hō cognoſcit defectus ſuos, & rerum mundanarum ſm illud Eccl. 1. Qui addit ſcientiam, addit & dolorem.† Ad eſuriendum aūt iuſtitiæ opera, præcipue mouet animi fortitudo: ad miſerendum verò, præcipue mouet conſilium Dei, ſm illud Dan. 4. Conſilium meum regi placeat. Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum. Et bene modum attributionis ſequitur Auguſt. in lib.* de ſermone Domini in monte.

Amb in ſuo lib. 3. ſuper Lu. c. cuius titulus eſt, De ſerm. Ieſu & beatitudinibus proborum, tom. 5.

† ad laborē.

Lib. 1. ca. 9. tom. 4.

AD QVARTVM Dicendum, q̃ neceſſe eſt beatitudines omnes, quæ in ſacra ſcriptura ponuntur, ad has reduci vel quantum ad merita, vel quantum ad præmia. quia neceſſe eſt, q̃ omnes pertineant aliquo modo ad G vitam actiuam, vel ad vitā contemplatiuam. vnde quod dr̃, Beatus vir qui corripitur à Domino, pertinet ad beatitudinem luctus: quod vero dicitur, Beatus vir qui non abijt in conſilio impiorum, pertinet ad munditiam cordis; quod vero dicitur, Beatus vir qui inuenit ſapientiā, pertinet ad præmium ſeptimæ beatitudinis. Et idem patet de omnibus alijs, quæ poſſunt induci.

AD QVINTVM Dicendum, quòd octaua beatitudo eſt quædam confirmatio & manifeſtatio omnium pręcedentium: ex hoc enim quòd aliquis eſt confirmatus in paupertate ſpiritus & mititate, & alijs ſequētibus, prouenit quòd ab his bonis propter aliquam perſecutionem non recedit. vnde octaua beatitudo quodāmodo ad ſeptem præcedentes pertinet. H

AD SEXTVM Dicēdum, quòd Lucas narrat ſermonem Domini factum eſſe ad turbas. vnde beatitudines enumerantur ab eo ſecundum capacitatem turbarum, quæ ſolam voluptuoſam, & temporalem, & terrenam beatitudinem nouerunt. vnde Dominus per quatuor beatitudines quatuor excludit quæ ad prędictam beatitudinem pertinere videntur. Quorum primum eſt, abundantia bonorum exteriorum, quod excludit per hoc quòd dicit, Beati pauperes. Secundum eſt, quod ſit bene homini quantum ad corpus in cibis, & potibus, & alijs huiuſmodi: & hoc excludit per ſecundum quod ponit, Beati qui eſuritis. Tertium eſt, quod ſit homini bene quantum ad cordis iucunditatem: & hoc excludit tertio dicens, Beati qui nunc fletis. Quartum eſt, exterior hominum fauor: & hoc excludit quarto dicēs, Beati eritis cum vos oderint homines. I Et ſicut * Ambro. dicit paupertas pertinet ad temperantiam, quę illecebroſa non quærit: eſuries ad iuſtitiam, quia qui eſurit, cōpatitř, & compatiendo largiř: fletus ad prudentiā, cuius eſt flere occidua, pati odium hominum ad fortitudinem.

Li. 5. in Lu. in ca. cuius titulus ē de beatitudinibus non remote à fin. tomo 5.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum præmia beatitudinum conuenienter enumerentur.

K AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod præmia beatitudinum inconuenienter enumerentur. In regno enim cœlorum, quod eſt vita æterna, bona omnia continentur. poſito ergo regno celorum, non oportuit alia præmia ponere.

359 3. diſt. 34. q. 1. art. 4.

¶ 2 Præterea. Regnum cælorum ponitur pro præmio & in prima beatitudine, & in octaua, ergo eadem ratione debuit poni in omnibus.

¶ 3 Præt. In beatitudinibus proceditur aſcendendo, ſicut Aug.* dicit. In præmijs autem vř procedi deſcendēdo, nam poſſeſſio terræ eſt minus quam regnum cœlorum. ergo inconuenienter hm̃ōi præmia aſſignantur.

Li. 1. de ſer. dñi in monte ca. 9. non remote à prin. to. 4.

SED CONTRA eſt, authoritas ipſius Domini, præmia huiuſmodi proponentis.

Ar. præced.

Respondeo Dicendum, quod præmia iſta conuenientiſſimè aſſignantur conſiderata conditione beatitudinum ſecundum tres beatitudines *ſupra aſſignatas. Tres enim primæ beatitudines accipiuntur per retractionem ab his, in quibus voluptuoſa beatitudo conſiſtit, quam homo deſiderat quærens id quod naturaliter deſideratur, non vbi quærere debet ſcilicet, in Deo, ſed in rebus temporalibus & caducis: & ideo præmia trium primarum beatitudinum, accipiuntur ſecundum ea quæ in beatitudine terrena aliqui quærunt. Quærunt enim homines in rebus exterioribus ſcilicet diuitijs, & honoribus excellentiam quandam & abundantiam, quorum vtrunque importat regnum cœlorum, per quod homo conſequitur excellentiam & abundantiam bonorum in Deo: & ideo regnum cœlorum Dominus pauperibus ſpiritu repromiſit. Quærunt autem homines feroces & immites per litigia & bella ſecuritatem ſibi acquirere, inimicos ſuos deſtruendo: vnde Dominus repromiſit mitibus ſecurã & quietam poſſeſſionem terræ viuentium, per quam ſignificatur ſoliditas æternorum bonorum. Quærunt autem homines in concupiſcentijs, & delectationibus mundi habere conſolationem contra præſentis vitæ labores & ideo Dominus conſolationem vitæ lugentibus repromittit. Aliæ vero duæ beatitudines pertinent ad opera actiuæ beatitudinis, quæ ſunt opera virtutum ordinantium hominem ad proximum, a quibus operibus aliqui retrahuntur propter inordinatum amorem proprij boni: & ideo Dominus attribuit illa præmia C his beatitudinibus, propter quæ homines ab eis diſcedunt. Diſcedunt enim aliqui ab operibus iuſtitiæ non reddentes debitum, ſed potius aliena rapientes, vt bonis temporalibus impleantur: & ideo Dominus eſurientibus iuſtitiam, ſaturitatem repromiſit. Diſcedunt etiam aliqui ab operibus miſericordiæ, ne ſe immiſceant miſerijs alienis, & ideo Dominus miſericordibus repromittit miſericordiam, per quam ab omni miſeria liberentur. Aliæ vero duæ vltimæ beatitudines pertinent ad contemplatiuam felicitatem ſeu beatitudinem: & ideo ſecundum conuenientiam diſpoſitionum, quæ ponuntur in merito, præmia redduntur. nã munditia oculi diſponit ad clare videndum: vnde mundis corde diuina viſio repromittitur. Conſtituere vero D pacem vel in ſeipſo, vel inter alios, manifeſtat hominem eſſe Dei imitatorem, qui eſt Deus vnitatis & pacis: & ideo pro præmijs redditur ei gloria diuinæ filiationis, quæ eſt in perfecta coniunctione ad Deum per ſapientiam conſummatam.

Homili. 15. in Matt. ante medium & Homi. 6. ex variis locis in Matt. tom. 2.

Ad primum ergo dicendum quod ſicut Chryſ. dicit, Omnia præmia iſta vnum ſunt in re ſcilicet, beatitudo æterna, quam intellectus humanus non capit: & ideo oportuit quod per diuerſa bona nobis nota deſcriberetur obſeruata conuenientia ad merita, quibus præmia attribuuntur.

Ad secundum Dicendum, quod ſicut octaua beatitudo eſt firmitas quædam omnium beatitudinum, ita debentur ſibi omnium beatitudinum præ- E mia: & ideo redit ad caput, vt intelligantur ſibi conſequenter omnia præmia attribui. Vel ſecundum* Amb. pauperibus ſpiritu repromittitur regnum cœlorum, quantum ad gloriam animæ: ſed paſſis perſecutionem in corpore, quantum ad gloriam corporis.

Libro. 5. in Luc. in c. cuius titul. eſt de beatitudinib. to. 5.

Ad tertium Dicendum, quod etiam præmia ſecundum additionem ſe habent adinuicem: nam plus eſt poſſidere terram regni cœlorum, quam ſimpliciter habere. multa enim habemus, quæ non firmiter & pacifice poſſidemus. Plus eſt etiam conſolari in regno, quam habere & poſſidere: multa enim, cum dolore poſſidemus. Plus eſt etiam ſaturari, quam ſimpliciter A conſolari: nam ſaturitas abundantiam conſolationis importat. Miſericordia vero excedit ſaturitatem, vt plus ſcilicet homo accipiat, quam meruerit, vel deſiderare potuerit. Adhuc autem maius eſt Deum videre: ſicut maior eſt qui in curia regis non ſolum prandet, ſed etiam faciem regis videt. Summam autem dignitatem in domo regia filius regis habet.

QVAESTIO LXX.

De fructibus Spiritus ſancti, in quatuor articulos diuiſa.

B Deinde conſiderandum eſt de fructibus. Et circa hoc quæruntur quatuor

¶ Primo, Vtrum fructus Spiritus ſancti ſint actus.
¶ Secundo, Vtrum differant à beatitudinibus.
¶ Tertio, De eorum numero.
¶ Quarto, De oppoſitione eorum ad opera carnis.

Articulvs I.

Vtrum fructus Spiritus ſancti, quos Apoſtolus nominat ad Galat. 5. ſint actus.

Ad primum ſic proceditur. Videtur, quod fructus Spiritus ſancti, quos Apoſtolus nominat ad Galat. 5. non ſint actus. Id enim cuius eſt alius fructus, non debet dici fructus, ſic enim in infinitum iretur: ſed actuum noſtrorum eſt aliquis fructus. dicitur enim Sapient. 4. Bonorum laborum glorioſus eſt fructus. Et Ioann. 4. Qui metit mercedem accipit, & fructum congregat in vitam æternam. ergo ipſi actus noſtri non dicuntur fructus. 360 Gal. 5. lect. 6. cor. 2. & 2.

¶ 2 Præt. Sicut Aug. dicit in 10. de* Tri. Fruimur cognitis, in quibus voluntas ipſa delectata conquieſcit: ſed voluntas noſtra non debet conquieſcere in actibus noſtris pp ſe. ergo actus noſtri fructus dici non debent. Ca. 10. paulo à princi. tom. 3.

¶ 3 Præt. Inter fructus Spiritus ſancti enumerantur ab Apoſtolo aliquæ virtutes. ſ. charitas, manſuetudo, fides, & caſtitas, virtutes aũt non ſunt actus, ſed habitus, vt ſupra dictum eſt. ergo fructus non ſunt actus.

Sed contra eſt, q̃ dr̃ Mat. 12. Ex fructu arbor cognoſcitur. i. ex operibus ſuis homo, vt ibi exponitur à ſanctis. ergo ipſi actus humani dicuntur fructus. q. 55. art. 1.

Respondeo Dicendum, quod nomen fructus a corporalibus ad ſpiritualia eſt tranſlatum. Dicitur autem in corporalibus fructus id, quod ex planata producitur: cum ad perfectionem peruenerit, & quandam in ſe ſuauitatem habet. Qui quidem fructus ad duo comparari poteſt. ſ. ad arborem producentem ipſum, & ad hominem qui fructum ex arbore adipiſcitur. ſecundum hoc igitur, nomen fructus in rebus ſpiritualibus dupliciter accipere poſſumus. Vno modo, vt dicatur fructus hominis quaſi arboris id, quod ab eo producitur. Alio modo, vt dicatur fructus hominis id, q̃d homo adipiſcitur: non autem omne id quod adipiſcitur homo, habet rationem fructus, ſed id quod eſt vltimum delectationem habens. Habet. n. homo agrum, & arborem, quæ fructus non dicuntur, ſed ſolum id q̃ eſt vltimum, quod. ſ. ex agro & arbore homo intendit habere: ſecundum hoc fructus hominis dicitur vltimus hominis finis, quo debet frui. Si autem dicatur fructus hominis id, quod ex homine producitur, ſic ipſi actus humani fructus dicuntur. Operatio enim eſt actus ſecundus operantis, & delectationem habet,

ſit conueniens operanti. Si igitur operatio hominis procedat ab homine ſecundum facultatem ſuæ rationis, ſic dicitur eſſe fructus rationis: ſi verò procedat ab homine ſecũdum altiorem virtutem, quæ eſt virtus Spiritus ſancti, ſic dicitur eſſe operatio hominis fructus Spiritus ſancti, quaſi cuiuſdam diuini ſeminis. Dicitur in 1. Io. 3. Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, quoniam ſemen ipſius in eo manet.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum fructus habeat quodammodo rationem vltimi & finis, nihil prohibet alicuius fructus eſſe alium fructum, ſicut finis ad finem ordinatur. Opera igitur noſtra inquantum ſunt effectus quidam Spiritus ſancti in nobis operantis, habent rationem fructus: ſed inquantum ordinantur ad finem vitæ æternæ, ſic magis habent rationem florum. vnde dicitur Eccleſ. 24. Flores mei fructus honoris & honeſtatis.

AD SECVNDVM dicendum, quòd cum dicitur voluntas in aliquo propter ſe delectari, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo ſecundum quod ly, propter, dicit cauſam finalem, & ſic propter ſe non delectatur aliquis niſi in vltimo fine. Alio modo ſecundum quod deſignat cauſam formalem, & ſic propter ſe aliquis poteſt delectari in omni eo, quod delectabile eſt ſecundum ſuam formam: ſicut patet quòd infirmus delectatur in ſanitate propter ſe, ſicut in fine: in medicina autem ſuaui non ſicut in fine, ſed ſicut in habente ſaporem delectabilem: in medicina autem auſtera nullo modo propter ſe, ſed ſolum propter aliud. Sic igitur dicendũ eſt, quòd in Deo delectari debet homo propter ſe, ſicut propter vltimum finem: in actibus autem virtuoſis non ſicut propter finem, ſed propter honeſtatem, quam continet delectabile in virtuoſis. vnde Ambr. dicit,* quòd opera virtutum dicuntur fructus, quia ſuos poſſeſſores ſancta, & ſyncera delectatione reficiunt.

In li. de Paradiſo, c. 13. id innuit, tomo 4.

AD TERTIVM dicendum, quòd nomina virtutum ſumuntur quandoque pro actibus earum, ſicut Auguſtin. dicit, † quod fides eſt credere quod non vides: & charitas eſt motus animi ad diligendum Deum & proximum. & hoc modo ſumuntur nomina virtutum in enumeratione fructuum.

†Ser. 27. de verbis Apoſ. hi: 1 parshu ius. Secunda vero li. 3 de doct. Chriſt. c. 10. to. 3. & in Enchirid. cap. 8.

ARTICVLVS II.

Vtrum fructus à beatitudinibus differant.

361
Gala. 5. lect. 9.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod fructus a beatitudinibus non differant. Beatitudines enim attribuuntur donis, vt ſupra dictum eſt:* ſed dona perficiunt hominem ſecundum quod mouetur à Spiritu ſancto. ergo beatitudines ipſæ ſunt fructus Spiritus ſancti.

*q. 69. ar. 3.

¶ 2 Præterea. Sicut ſe habet fructus vitæ æternæ ad beatitudinem futuram, quæ eſt rei, ita ſe habent fructus præſentis vitæ ad beatitudinem præſentis vitæ, quæ eſt ſpei: ſed fructus vitæ æternæ eſt ipſa beatitudo futura. ergo fructus vitæ præſentis ſunt ipſæ beatitudines.

¶ 3 Præterea. De ratione fructus eſt, quod ſit quiddam vltimum & delectabile: ſed hoc pertinet ad rationem beatitudinis, vt ſupra dictum eſt.* ergo eadem ratio eſt fructus, & beatitudinis. ergo non debent abinuicem diſtingui.

Q. 3. & 4. artic. 1.

SED CONTRA. Quorum ſpecies ſunt diuerſæ, ipſa quoq; ſunt diuerſa. ſed in diuerſas partes diuiduntur & fructus, & beatitudines, vt patet per numerationem vtrorumque. ergo fructus differunt a beatitudinibus.

RESPONDEO Dicendum, quod plus requiritur ad rationem beatitudinis, quam ad rationem fructus. nam ad rationem fructus ſufficit, quod ſit aliquid

F habens rationem vltimi & delectabilis: ſed ad rationem beatitudinis vlterius requiritur, quod ſit aliquid perfectum, & excellens, vnde omnes beatitudines poſſunt dici fructus, ſed non côuertitur. ſunt enim fructus quæcunque virtuoſa opera, in quibus homo delectatur ſed beatitudines dicuntur ſolum perfecta opera, quæ etiam ratione ſuæ perfectionis magis attribuuntur donis, quam virtutibus, vt ſupra dictum eſt.*

Q. 69. art. 1. & 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ratio illa probat, quod beatitudines ſint fructus, non autem quòd omnes fructus beatitudines ſint.

AD SECVNDVM Dicendum, quod fructus vitæ æternæ eſt ſimpliciter vltimus & perfectus: & ideo in nullo diſtinguit a beatitudine æterna futura. Fructus autem præſentis ideo non ſunt ſimpliciter vltimi, & perfecti: & ideo non oẽs fructus ſunt beatitudines. G

AD TERTIVM Dicendum, quod aliquid amplius eſt de ratione beatitudinis, quam de ratione fructus, vt dictum eſt,*

In corp. art.

ARTICVLVS III.

Vtrum fructus conuenienter enumerentur ab Apoſtolo.

362
3. di. 34. q. 1. ar. 5. cor. Et vir. q. 2. ar. 2. ad 12. Et Galat. 5. lect. 6.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd Apoſtolus inconuenienter enumeret ad Gala. 5. duodecim fructus. Alibi enim dicit eſſe tantũ H vnum fructum præſentis vitæ, ſecundum illud Roma. 6. Habetis fructum veſtrum in ſanctificatione. Et Iſa. 27. dicitur. Hic eſt omnis fructus, vt auferatur peccatum. non ergo ponendi ſunt duodecim fructus.

¶ 2. Præterea. Fructus eſt, qui ex ſpirituali ſemine exoritur, vt dictum, eſt:* ſed Dominus Matt. 13. ponit triplicem terræ bonæ fructum ex ſpirituali ſemine prouenientem, ſcilicet centeſimum, ſexageſimum, & trigeſimum. ergo non ſunt ponendi duodecim fructus.

Art. 1. huius quæſt.

¶ 3. Præterea. Fructus habet in ſui ratione, quòd ſit vltimum & delectabile: ſed ratio iſta non inuenitur in omnibus fructibus ab Apoſtolo enumeratis. Patientia .n. & longanimitas videntur in rebus contriſtantibus eſſe: fides autem non habet rationem vltimi, ſed magis rationem primi fundamenti. ſuperflue igitur huiuſmodi fructus enumerantur. I

SED CONTRA. Videtur, quòd inſufficienter & diminute enumerentur. Dictum eſt enim,* quòd omnes beatitudines fructus dici poſſunt, ſed non omnes hic enumerãtur: nihil enim hic ponitur ad actum ſapientiæ pertinens, & multarum aliarum virtutum. ergo videtur quòd inſufficienter enumerentur fructus.

Ar. præcedẽ.

RESPONDEO Dicendum, quòd numerus duodecim fructuum ab Apoſtolo enumeratorum, conueniens eſt, & poſſunt ſignificari per duodecim fructus, de quibus dicitur Apocal. vltim. Ex vtraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim. Quia verò fructus dicitur, quòd ex aliquo principio procedit ſicut ex ſemine, vel radice, attendenda eſt diſtinctio horum fructuum ſecundum diuerſum proceſſum Spiritus ſancti, in nobis, qui quidem proceſſus attenditur ſecundum hoc, vt in primo mens hominis in ſeipſa ordinetur: ſecundo vero ordinetur ad ea quæ ſunt iuxta: tertio vero ad ea quæ ſunt infra. Tunc autem bene mens hominis diſponitur in ſeipſa, quando mens hominis bene ſe habet in bonis & in malis. Prima autem diſpoſitio mentis humanæ ad bonum, eſt per amorem, qui eſt prima affectio, & omnium affectionum radix, vt ſupra dictum eſt.* & ideo inter fructus ſpiritus primo ponitur charitas, in qua ſpecialiter Spiritus ſanctus datur ſicut in propria ſimilitudine, cum & ipſe ſit amor. Vnde K

Q. 25. art. 1. & 2.

dicitur.

dicitur Rom. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Ad amorem autem charitatis ex neceſſitate ſequitur gaudium: omnis enim amãs gaudet ex coniunctione amati. charitas autem ſemper habet præſentem Deum quem amat, ſecundum illud 1. Ioann. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Vnde ſequela charitatis eſt gaudium, perfectio autem gaudij eſt pax quantum ad duo. Primo quidem, quantum ad quietem ab exterioribus conturbantibus. Non enim poteſt perfecte gaudere de bono amato, qui in eius fruitione ab alijs perturbatur. & iterũ, Qui perfecte cor habet in vno pacatum, nullo alio moleſtari poteſt, cum alia quaſi nihil reputet. vnde dicitur in Pſalm. 118. Pax multa diligentibus (B) legem tuam, & non eſt illis ſcandalum: quia ſcilicet, ab exterioribus non perturbantur, quin Deo fruantur. Secundo, quantum ad ſedationem deſiderij fluctuantis non enim perfecte gaudet de aliquo, cui non ſufficit id de quo gaudet. Hæc autem duo importat pax ſcilicet, vt neque ab exterioribus perturbemur, & vt deſideria noſtra conquieſcant in vno: vnde poſt charitatem, & gaudium, tertio ponitur pax. In malis autem bene ſe habet mens quantum ad duo. Primo quidem, vt non perturbetur mens per imminentiam malorum, quod pertinet ad patientiam. Secundo, vt non perturbetur in dilatione bonorum, quod pertinet ad longanimitatem: nam carere bono, habet rationem mali, vt dicitur in 5.* Ethicor. (C)

Cap. 1. & 3. circa finem cap. 5. Ad id autem quod eſt iuxta hominem ſcilicet, proximum, bene diſponitur mens hominis. Primo quidem, quantum ad voluntatem bene faciendi. & ad hoc pertinet bonitas. Secundo, quantum ad beneficentiæ executionem, & ad hoc pertinet benignitas. dicuntur enim benigni, quos bonus ignis amoris feruere facit ad benefaciendum proximis. Tertio, quantum ad hoc, ꝙ æquanimiter tolerentur mala ab eis illata: & ad hoc, pertinet manſuetudo, quæ cohibet iras. Quarto, quantum ad hoc, quod non ſolum per iram proximis non noceamus, ſed etiam neque per fraudem, vel per dolum: & ad hoc pertinet fides, ſi pro fidelitate ſumatur. ſed ſi ſumatur pro fide, qua creditur in Deum, ſic per hanc ordinatur homo ad id quod eſt ſupra ſe, vt ſcilicet homo intellectum ſuum (D) Deo ſubijciat, & per conſequens omnia quæ ipſius ſunt.

Sed ad id quod infra eſt, bene diſponitur homo, primo quidem quantum ad exteriores actiones per modeſtiam, quæ in omnibus dictis, & factis modum obſeruat: quantum ad interiores concupiſcentias per continentiam & caſtitatem, ſiue hæc duo diſtinguantur per hoc, quod caſtitas refrænat hominem ab illicitis, continentia vero a licitis: ſiue per hoc, quod continens patitur concupiſcentias, ſed non deducitur: caſtitas autem neque patitur, neque deducitur.

Ad primum ergo dicendum, quod ſanctificatio fit per omnes virtutes, per quas etiam peccata (E) tolluntur. vnde fructus ibi ſingulariter nominatur propter virtutem generis, quod in multas ſpecies diuiditur, ſecundum quas dicuntur multi fructus.

Ad secundum Dicendum, quod fructus centeſimus, ſexageſimus, & trigeſimus, non diuerſificantur ſecundum diuerſas ſpecies virtuoſorum actuum, ſed ſecundum diuerſos perfectionis gradus etiam vnius virtutis: ſicut continentia coniugalis dicitur ſignificari per fructum trigeſimum, continentia vidualis per ſexageſimum, virginalis autem per centeſimum, Et alijs etiam modis ſancti diſtinguunt tres euangelicos fructus ſecundum tres gradus virtutis, & ponuntur tres gradus quia cuiuſlibet rei perfectio attenditur ſecundum principium, medium, & finem.

(A) Ad tertium Dicendum, quod hoc ipſum ꝙ eſt in triſtitijs non perturbari, rationem delectabilis habet, & fides etiam ſi accipiatur prout eſt fundamentum habet quandam rationem vltimi & delectabilis, ſecundum quod continet certitudinem. Vnde gloſ. exponit, Fides, id eſt, de inuiſibilibus certitudo.

Ad quartum dicendum, quod ſicut * Auguſt. dicit ſuper epiſtolam ad Gal. Apoſtolus non hoc ita ſuſcepit, vt doceret quot ſunt vel opera carnis, vel fructus ſpiritus: ſed vt oſtenderet in quo genere illa vitanda, illa vero ſectanda ſint. Vnde potuiſſent vel plures, vel etiam pauciores fructus enumerari: & tamen omnes donorum & virtutum actus poſſunt ſecundum (B) quandam conuenientiam ad hæc reduci, ſecundum quod omnes virtutes & dona neceſſe eſt quod ordinẽt mentem aliquo prædictorum modorum. Vnde & actus ſapientiæ, & quorumcunque donorum ordinantium ad bonum, reducuntur ad charitatem, gaudium, & pacem. Ideo tamen potius hæc, quam alia enumerauit: quia hic enumerata magis important vel fruitionem bonorum, vel ſedationem malorum, quod videtur ad rationem fructus pertinere.

In expoſitione c. 5. ad Gala. aliquantulum ante finem to. 4.

Articulus IIII.

Vtrum fructus Spiritus ſancti contrarientur operibus carnis.

(C) Ad quartum ſic proceditur. Videtur, quod fructus ſpiritus non contrarientur operibus carnis, quæ Apoſtolus enumerat. Contraria. n. ſunt in eodem genere: ſed opera carnis non dicuntur fructus. ergo fructus Spiritus eis non contrariantur. 363 Gala 5. lect. 6. in.

¶ 2 Præterea. Vnum vni eſt contrarium: ſed plura enumerat Apoſtolus opera carnis, quam fructus ſpiritus. ergo fructus ſpiritus, & opera carnis non contrariantur.

¶ 3 Præterea. Inter fructus ſpiritus primo ponuntur charitas, gaudium, & pax, quibus non correſpondent ea, quæ primo enumerantur inter opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immundinia, & impudicitia, ergo fru(D)ctus ſpiritus non contrariantur operibus carnis.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ibidem, quod caro concupiſcit aduerſus ſpiritum & ſpiritus aduerſus carnem.

Respondeo Dicendum, quod opera carnis, & fructus ſpiritus poſſunt accipi dupliciter. Vno modo, ſecundum communem rationem, & hoc modo in communi fructus Spiritus ſancti contrariantur operibus carnis. Spirtus enim ſanctus mouet humanam mentem ad id quod eſt ſecundum rationem, vel potius ad id quod eſt ſupra rationem: appetitus autem carnis, qui eſt appetitus ſenſitiuus, trahit ad bona ſenſibilia, (E) quæ ſunt infra hominem, vnde ſicut motus ſurſum, & motus deorſum contrariantur in naturalibus: ita in operibus humanis contrariantur opera carnis fructibus ſpiritus. Alio modo poſſunt conſiderari ſecundum proprias rõnes ſingulorum fructuum enumeratorum, & operum carnis. & ſic nõ oportet, ꝙ ſingula ſingulis contraponantur: quia ſicut* dictum eſt, Apoſtolus nõ intendit enumerare omnia opera ſpiritualia, nec omnia opera carnalia. Sed tamen ſm quãdã adaptationẽ Aug.* ſuper epiſtolam ad Galat. contraponit ſingulis operibus carnis ſingulos fructus, ſicut fornicationi, quæ eſt amor explendæ libidinis a legitimo connubio ſolutus, opponitur charitas, per quam anima coniungitur Deo, in qua etiam eſt vera caſtitas, immunditiæ autem ſunt omnes perturbationes de illa for-

Ar. præcedẽ.

Loco citato ar. præcedẽ. ad 4.

nicatione conceptæ,quibus gaudium tranquillitatis opponitur.Idolorum autem ſeruitus,per quam bellum eſt geſtum aduerſus euangelium Dei,opponitur paci.Cõtra veneficia aũt,inimicitias,& contentiones, animoſitates,æmulationes,& diſſenſiones,opponuntur longanimitas ad ſuſtinendum mala hoĩum, inter quos viuimus, & ad curandum benignitas,& ad ignoſcendum bonitas.Hæreſibus autem opponitur fides:inuidię manſuetudo;ebrietatibus & comeſſationibus continentia.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ id quod ꝓcedit ab arbore cõtra naturã arboris,nõ dr̃ eſſe fruct⁹ eius,ſed magis corruptio ꝗdã.Et qa virtutum opera ſunt connaturalia rõni,opera verò vitiorũ ſunt cõtra rõnẽ:iõ opera virtutũ fructus dicuntur,non autẽ opera vitiorum.

AD SECVNDVM dicendum,ꝙ bonum contin- G git vno modo,malum verò omniſariam,vt* Dion. dicit 4.cap.de Diu.nom.Vnde & vni virtuti plura vitia opponuntur:& propter hoc non eſt mirum,ſi plura ponũtur opera carnis,quam fructus ſpiritus.

Ca.4.par.4. inter medi. & finem.

In corp.art.

AD TERTIVM patet ſolutio ex* dictis.

Super quæſtionẽ ſeptuageſimam primam.

IN titulo qu. 71.& articulorum aduerte Nouitie, quod licet tractando de virtutibus non fuerit diſtinctum de virtutis habitu, & actu eius in vocabulis,quia caremus illis nominibus:tamen in hoc tractatu habemus nomina,& vitij quidẽ nomine habitum vitij ſignificamus ,peccati autem nomine actũ ipſum vitij. propter quod author vtrunque proponit in principio quæſtionis,& in articulis diſtincte quærit de eis. Attentus ergo eſto quando de vitio,& quando de pctõ eſt ſermo.

Super quęſtionis ſeptuageſimęprimę Articul. primum.

IN 1. artic. memor eſto doctrinæ poſterioriſticæ de per ſe,& per ſe ſecundo, etiam aſſentialiter: & videre poteris, ꝙ ſicut homini conuenit primo rationale, & conſequenter animal,ita virtuti ſua differentia conſtituta, & conſequenter commune prædicatum eſſentiale, ſcilicet eſſe bonitatem. Manda quoque memoriæ oppoſitionem & diſtinctionem horum triũ,vitij, pcti, & malitiæ , vt paſſis intelligere ſequẽtia.

Sup q. 68.a. 1.ad 1 Et veris q 14.art. 6. ad 2. Et vir.q.1.ar.1. ad 1. & 5.& q.2.ar.13.co.

*Tex.17.

QVAESTIO LXXI.

De vitijs,& peccatis,in ſex articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de vitijs,& peccatis.

Circa quę ſex conſideranda occurrunt . Primo quidem,de ipſis vitijs & peccatis ſecundum ſe. Secũdo,de diſtinctione eorum. Tertio, de comparatione eorum adinuicem.Quarto, de ſubiecto peccati.Quinto,de cauſa eius. Sexto,de effectu ipſius.

Circa primũ quærũtur ſex.

¶ Primo,Vtrum vitium contrarietur virtuti.

¶ Secundo,Vtrum vitium ſit contra naturam.

¶ Tertio,Quid ſit peius,vtrum vitium,vel actus vitioſus.

¶ Quarto,Vtrũ actus vitioſus poſſit eſſe ſimul cum virtute.

¶ Quinto, Vtrum in omni peccato ſit aliquis actus.

¶ Sexto, De diffinitione peccati, quam Auguſt. ponit 22.contra Fauſtum,Peccatum eſt dictum. vel factum,vel concupitum cõtra legem æternam.

ARTICVLVS I.

Vtrum vitium contrarietur virtuti.

AD PRIMVM ſic ꝓcedit.Vr̃, ꝙ vitium non contrariet virtuti . Vni.n.vnũ eſt contrarium,vt probatur in 10. *Metaph. ſed virtuti contrariãtur peccatum & malitia.non ergo cõtrariatur ei vitium,quia vitium di-
F citur etiam ſi ſit indebita diſpoſitio membrorum corporalium,vel quarumcunque rerum.

¶ 2 Præterea.Virtus nominat quandam perfectionem potentiæ:ſed vitium nihil nominat ad potentiam pertinens.ergo uitium non contrariatur virtuti .

¶ 3 Præterea.* Tullius dicit in 4. de Tuſcu.quæſtionibus,ꝙ virtus eſt quædam ſanitas animæ : ſanitati autem opponitur ęgritudo , uel morbus, magis quàm vitium. ergo virtuti non contrariatur vitium.

Li. 5.ſin fol 6.à pri nci.li

SED CONTRA eſt,quod dicit * Augu.in libr.de Perfectione iuſtitiæ,quòd vitium eſt qualitas , ſecũdũ quam malus eſt animus:virtus autem eſt qualitas , quæ facit bonum habentem,vt ex * ſupradictis patet.ergo vitium contrariatur virtuti.

Circa finem 4.ratiocinationis, to.7. *q.55.art.3. & 4.

G RESPONDEO Dicendum, quòd circa virtutem duo poſſumus conſiderare,ſcilicet,ipſam eſſentiam virtutis,& id ad quod eſt virtus. In eſſentia quidem virtutis aliquid conſiderari poteſt directe,& aliquid ex conſequenti.Directe quidem virtus importat diſpoſitionem quandam alicuius conuenienter ſe habentis ſecũdum modum ſuæ naturæ.Vnde Philoſophus dicit in 7. * Phyſicor.quòd virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum:dico autem perfecti, quod eſt diſpoſitum ſecundum naturam:ex conſequenti autem ſequitur,quod virtus ſit bonitas quædam.In hoc enim conſiſtit vniuſcuiuſque rei bonitas,quod conuenienter ſe habet ſecundum modum ſuæ naturæ.Id autem ad quod virtus ordinatur,eſt actus bonus,ut ex ſupradictis patet . Secundum hoc igitur tria inueniuntur opponi virtuti , quorum vnum eſt peccatum , quod opponitur ſibi ex parte eius,ad quod virtus ordinatur . Nam peccatum proprie nominat actum,inordinatum : ſicut actus virtutis eſt actus ordinatus,& debitus . Secundum autem quod ad rationem virtutis conſequitur,quòd ſit bonitas quædam,opponitur uirtuti malitia : ſed ſecundum id quod directe eſt de ratione uirtutis,opponitur virtuti vitium Vitium enim vniuſcuiuſque rei eſſe videtur,quod non ſit diſpoſita ſecundum quod conuenit ſuæ naturæ. Vnde Augu.dicit in 3. * de libe.arb. Quod perfectioni naturæ deeſſe perſpexeris,id voca vitium.

Lib.7.textu. 17.tom.2.

q.56.artic.3.

H

Capit.14.in fine tom. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum,ꝙ illa tria non cõtrariantur uirtuti ſecundum idem,ſed peccatum quidẽ
I contrariatur,ſecundum quod virtus eſt operatiua boni:malitia autem ſecundum quod eſt bonitas quædam; vitium autem proprie ſecundum quod eſt virtus.

AD SECVNDVM Dicendum. quòd virtus non ſolum importat perfectionem potentię,quæ eſt principium agendi ; ſed etiam importat debitam diſpoſitionem eius , cuius eſt virtus . & hoc ideo : quia vnumquodque operatur ſecundum quod actu eſt. Requiritur ergo quòd aliquid ſit in ſe bene diſpoſitum , quod debet eſſe boni operatiuum , & ſecundum hoc virtuti vitium opponitur.

AD TERTIVM dicendum,quòd ſicut * Tull,dicit in 4.de Tuſcu.quæſt.Morbi,& ægrotationes partes
K ſunt vitioſitatis . In corporibus enim morbum appellat totius corporis corruptionem, puta febrem,vel aliquid huiuſmodi:ægrotationem verò morbum cum imbecillitate : vitium autem, cum partes corporis inter ſe diſsident . Et quàmuis in corpore quandoque ſit morbus ſine ægrotatione,puta, cum aliquis eſt interius male diſpoſitus : non tamen exterius præpeditur à ſolitis operationibus.In animo tamen , vt * ipſe dicit, hæc duo non poſſunt niſi cogitatione ſecerni. Neceſſe eſt.n. quòd quandocunque aliquis interius eſt male diſpoſitus habens inordinatum affectum,quod ex hoc imbecillis reddatur ad debitas operationes exercẽdas : quia vnaquæque arbor ex ſuo fructu cognoſcitur , id eſt , homo ex opere,vt dicitur Matthæi. 12. ſed vitium animi

Libr. 4. non multum remote ante med.lib.

Lib.4. Tuſc. quæſt. in fo 6.à prin.lib.

vt Tull.

vt Tull.*ibidem dicit,eſt habitus,aut affectio animi in tota vita inconſtans,à ſeipſa diſſentiens. quòd quidem inuenitur etiam abſque morbo vel ægrotatione vtpote cum aliquis ex infirmitate,vel ex paſſione peccat. vnde in plus ſe habet vitium, quam ægrotatio vel morb. ſicut etiam virtus in plus ſe habet quam ſanitas nam ſanitas etiam quædam virtus ponitur in 7.*Phyſ. & ideo virtuti conuenientius opponitur vitium, quam ægrotatio vel morbus.

Eod. li. non remote ante medium.

tex.17 to.2.

ARTICVLVS II.

Vtrum vitium ſit contra naturã.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr ꝙ vitiũ non ſit cõtra naturam. Vitium.n.contrariatur virtuti, vt * dictũ eſt:ſed virtutes nõ ſunt in nobis a natura, ſed cauſantur in nobis per inſuſionẽ,aut ab aſſuetudine,vt dictum ẽ ergo vitia non ſunt cõtra naturã.

¶ 2 Præ. Ea quæ ſunt cõtra naturã non poſſunt aſſuefieri, ſicut lapis nunquam aſſueſcit ferri ſurſum,vt dicitur in 2.*Eth.ſed aliqui aſſuefiunt ad vitia.ergo vitia non ſunt contra naturam.

¶ 3 Præt.nihil quod eſt contra naturam, inuenitur in habẽtib.illam naturam,vt in plurib.ſed vitia inueniuntur in hominib. vt in plurib. quia ſicut dr Matt.7.lata eſt via,q̃ ducit ad perditionem, & multi vadunt per eam.ergo vitium non ẽ contra naturam.

¶ 4 Præt. Peccatum comparaẽ ad vitium,ſicut actus ad habitum, vt ex †ſupradictis patet:ſed peccatũ diffinitur eſſe dictũ,vel factum,vel cõcupitum contra legem Dei, vt patet per Aug.22. cõtra fauſtum, lex autem Dei eſt ſupra naturam. magis ergo dicendum eſt,ꝙ vitiũ ſit contra legem,quam ſit contra naturam.

SED CONTRA eſt, quòd † Aug.dicit in 3. de lib.ar.Omne vitium eo ipſo quod vitium eſt,contra naturam eſt.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut†dictum eſt, Vitium virtuti cõtrariatur: virtus aũt vniuſcuiuſque rei cõſiſtit in hoc, ꝙ ſit bene diſpoſita ſm conueniẽtiam ſuę naturæ,vt*ſupra dictum eſt: vnde oportet,ꝙ in qualibet re vitiũ dicatur ex hoc,ꝙ eſt diſpoſita cõtra id quod cõuenit ſuæ naturæ.vnde & de hoc vnaquęque res,vituperatur,a vitio autem nomen vituperationis detractum creditur,vt*Au. dicit in 3 De. liber. arbit.

Sed cõſiderandum eſt,ꝙ natura vniuſcuiuſque rei potiſſime eſt forma, ſm quã res ſpeciem ſortitur.homo autem in ſpecie conſtituitur per animam rationalem & ideo id quod eſt contra ordinem

A rõnis,proprie eſt cõtra naturam hoĩs,inquantum eſt homo, quod autem eſt ſm rationem,eſt ſm naturam hominis, inquãtum,eſt hõ Bonum aũt hominis eſt ſm rõnẽ eſſe & malũ hoĩs eſt pter rõnem eſſe vt Diony.dicit 4.ca.de di.no. Vnde virtus humana, quæ hoĩem facit bonum,& opus ipſius bonũ reddit,intantum eſt ſecundum naturam hominis,inquantum cõuenit rationi:vitium aũt intantum eſt contra naturã hominis,inquan-

B tum,eſt contra ordinẽ rationis.

Ca.4.par.4. nõ multum remote à fi

AD PRIMVM ergo dicendum,ꝙ virtutes etſi non cauſentur a natura ſm ſuum eſſe pfectũ tñ inclinant ad id,quod eſt ſm naturam.i.ſm ordinem rationis. Dicit.n.* Tull.in rhet. ſua,quod virtus eſt habitus in modum naturæ rationi conſentaneus,& hoc modo virtus dicitur eſſe ſecundum naturam:& per contrarium intelligitur, quod vitium ſit contra naturam.

Li 2.de inuẽtione in fo. 4. ante fi.li.

AD SECVNDVM Dicendum,quod Philoſophus ibi loquitur de his quæ ſunt contra naturam. ſecundum quod eſſe contra naturam,opponitur ei quod eſt eſſe a natura:non autem ſecundum quod eſſe contra

C naturam,opponitur ei quod eſt eſſe ſecundum naturam,eo modo quo virtutes dicuntur eſſe ſecundum naturam, inquantum inclinant ad id quod naturæ conuenit.

AD TERTIVM dicendum,ꝙ in homine, eſt duplex natura.ſ.rationalis & ſenſitiua.Et quia p operationẽ ſenſus homo peruenit actus rationis, ideo plures ſequuntur inclinationes naturæ ſenſitiuæ,quam ordinẽ rationis.Plures.n.ſunt qui aſſequuntur principium rei, quam qui ad conſummationem perueniunt. Ex hoc autem vitia & peccata in hominibus proueniunt,quod ſequuntur inclinationem naturę ſenſitiuæ contra ordinem rationis.

D.194.839

AD QVARTVM dicendum,quod quicquid eſt con-

D tra rationem artificiati,eſt etiam contra naturam artis, qua artificiatum producitur.lex autem æterna comparatur ad ordinem rationis humanæ,ſicut ars ad artificiatum:vnde eiuſdem rationis eſt,quod vitium & peccatum ſit contra ordinẽ rationis humanæ,& ꝙ ſit contra legem æternam. Vnde*Aug.dicit in 3.de libero arbit.quod à Deo habent omnes naturæ, quod naturæ ſunt & intantum ſunt vitioſæ,inquantum ab eius qua factæ ſunt,arte diſcedunt.

C.15.in pri. tom.1.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæprimæ Artic. ſecundum.

365 IN art.2.eiuſdẽ 71.q.in reſpõſione ad 3.aduerte,ꝙ argumẽtum eſt arduũ,& flebilem ingerens difficultatem de ea, quã experimur in noſtra ſpẽ ſingulari miſeria. Admirãdum quippe eſt,ꝙ cum omnibus ſpeciebus quas videm* tam infra, quã ſupra hominẽ,bonum ſit bonum vt in plurib. ſola humana natura in hac iacet miſeria, vt malum habeat vt plurib. & bonum vt paucioribus,& eſt ſermo de malo contra naturam.& bono ſm naturam. Et author ex Ariſt.9.Ethi.ſoluit dicẽs, ꝙ cauſa huius exorbitantiæ eſt dualitas naturarum ſub ordinatarum in homine,quarũ vna contrariatur alteri. Ex hoc nanque ꝙ in homine eſt ratio & ſenſus & caro concupiſcit aduerſus ſpiritũ & a bono ſenſua inchoamus adiunctæ illo alio principio, ſed plures ſunt inchoantes,quam cõſummãtes manifeſte ſequiẽ, ꝙ plures ſequuntur bona ſm naturã ſenſitiuam,quã peruenientes,ad ſequendum bonum ſm naturam rationalem.Ex hoc aũt aliquis malum cõtra naturam rationalem incurrit,quia in ſenſitiuæ naturę bonis quieſcit.Eſt etiam & alia ex eadem radice rõ, quia.ſ.naturæ ſenſitiuæ bona ſunt quo ad nos magis connaturalia,vtpote ab ineũte ætate in vſu & magis nota, vtpote euidẽti experientia ſenſuũ,& magis mouentia,&rõne pròptæ delectationis,&rõne imminentis oppoſiti contriſtantis in pròptu.Rationis autem bonum poſt ætatem percipitur,& parum cognoſcitur, & parũ mouet tam ipſum q̃ appoſitum malum, tam.ſ.cuplæ quam pænæ vi experimur.Oſtẽdit autem hoc humanæ naturæ infelicitas ipſam non eſſe eiuſdem naturæ cum alijs, quas videmus: ſed altiorem ingredi rerum ordinem,parũ tamen de illo participando.

2.2.q.154.2.12.& 4.d.41. art.4.q.1 ad 2. Et mal.q.14.ar.2.ad8. & q.65.ar.1. ad 7.& Ro.5.lect.8. & Gal.5.tex.6. Eccl.3. *Articu.1.q.36.ar.2.& 3. Li.2.in prin ¶ At.1. C.27.in pri q.10.5. *Li.3.c.13.à pau. ante fi. tom.1. Ar.præcedẽ. Art.1. Li.3.c.13.& c.14.to.1.

ARTICVLVS III.

E *Vtrum vitium ſit peius quam actus vitioſus.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr ꝙ vitium.i. habitus malus, ſit peius quam peccatum.i.actus malus.Sicut .n.bonum quod eſt diuturnius, eſt melius:ita malum quod eſt diuturnius,eſt peius: ſed habitus vitioſus eſt diuturnior,quam actus vitioſi qui ſtatim tranſeunt.ergo habitus vitioſus eſt peior quam actus vitioſus.

¶ 2 Præter.Plura mala ſunt magis

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæprimæ Artic. tertium.

366 IN art.3.in reſponſione ad primum nota,quid.per ſe, & quid per accidens in habitu & actu iuxta doctrinam in corpore articuli,vt ſcias diſcernere,cum de nobilitate habitus & actus eſt diſceptatio. Propter quod reſponſio ad tertium & ſi ſolum loquatur comparando actum & habitum

Sup.ar.2.co. Et mal.q.2. ar.2.ad 8.& ar.4.ad 8.

bitum in nobilitate & malitia:non tamé negatum inde putes actum eſſe ſimpliciter nobiliorem habitu. Ex ratione.n. aſſi ta in corpore, & explanata ad primum patet, ꝙ actus ſimpliciter eſt nobilior, & melior habitu, ſicut actus ſimpliciter actu permiſto potentiæ, & finis, eo quòd eſt ad finem ſimpliciter ſecundum quid autem inquãtum permanet in ſubiecto, & habet in ſe virtualiter actum, vt cauſa efficiens, non incõuenit excellere. Non.n. proprie cauſa eſt vniuoca, vt Sortes Platonis, ſed potius ſicut ſemen:quod eſt ſecundaria cauſa infra vniuocam ad eandem.n. ſpecié ſpectat ſemé, & effectus, & habitus & actus: ſed effectus & actus perfectiores ſunt res talib. inſtrumentalibus cauſis, quam ſuis effectib.

tex.19.co.3.

fugienda quàm vnum malum: ſed habitus malus virtualiter eſt cauſa multorum malorum actuum. ergo habitus vitioſus eſt peior quàm actus vitioſus.

¶ 3 Præt. Cauſa eſt potior quàm effectus: ſed habitus perficit actũ tam in bonitate, quàm in malitia ergo habitus eſt potior actu & in bonitate, & in malitia.

Sed contra. Pro actu vitioſo aliquis iuſte punitur, non autem pro habitu vitioſo, ſi non procedat ad actum. ergo actus vitioſus eſt peior, quàm habitus vitioſus.

Respondeo Dicẽdum, ꝙ habitus medio modo ſe hẽt inter potentiam & actum. Manifeſtum eſt autem, ꝙ actus in bono & malo præeminet potentiæ, vt dicitur in 9. Met. Melius eſt n. bene agere, quàm poſſe bene agere: & ſimiliter vituperabilius eſt male agere, quàm poſſe male agere, vnde etiã ſequitur, quod habitus in bonitate & in malitia, medium gradum obtineat inter potentiam & actum, vt.ſ. ſicut habitus bonus vel malus præeminet in bonitate, vel malitia potentiæ, ita etiam ſubdat actui. quod etiam ex hoc apparet, quòd habitus non dicitur bonus, vel malus, niſi ex hoc, quòd inclinat ad actum bonum, uel malum. Vnde propter bonitatem, vel malitiam actus, dicitur habitus bonus, uel malus. & ſic potior eſt actus in bonitate uel malitia, quàm habitus: quia propter quod vnũquodque tale, & illud magis eſt.

D.52.53.60.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ nihil prohibet, aliquid eſſe ſimpliciter altero potius, quod tñ ſm quid ab eo deficit, Simpliciter. enim potius iudicatur ꝙ præeminet, quantum ad id quòd per ſe conſideratur in vtroque: ſecundum quid autem quod præeminet, ſm id quod per accidens ſe habet ad vtrunque. Oſtenſum eſt autem ex ipſa rõne actus & habitus, ꝙ actus eſt potior in bonitate & malitia quàm habitus. Quòd autem habitus ſit diuturnior quam actus. accidit ex eo, ꝙ vtrunque inuenitur in tali natura; quæ non poteſt ſemper agere, & cuius actio eſt in motu tranſeunte. vnde ſimpliciter actus eſt potior tam in bonitate, quàm in malitia, ſed habitus eſt potior ſecundum quid.

In corp. art.

Ad secundum dicendum, quòd habitus non eſt ſimpliciter plures actus, ſed ſm qd. i. virtute. vnde ex hoc non poteſt concludi, ꝙ habitus ſit ſimpliciter potior in bonitate, vel malitia quam actus.

Ad tertium dicendum, quòd habitus eſt cã actus in genere cauſæ efficientis: ſed actus eſt cauſa habitus in genere cauſę finalis ſecundum quam conſideratur ratio boni & mali: & ideo in bonitate, & malitia actus præeminet habitui.

567

Sup. q. 63. a. 2. ad 2. & 3f. q. 73. ar. 1. ad 2. & qõ. 77. ar. 2 ad 3. Et 2. q. 25. arti. 12 & ma. q. 2. ar. 9. ad 13. & virt. q. 1. ar. 1. ad 5.

Articvlvs IIII.

Vtrum peccatum ſimul poſſit eſſe cum virtute.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ primæ Articul. quartum.

In art 4. in rõſione ad 2. aducrte, ꝙ argumento conſiſtẽte in hoc, ꝙ ſi virtus nõ eſt compoſſibilis minori malo, puta vitio. ergo nec maiori, puta actui &c. Reſpondet author, ꝙ incompoſſibilitas non conſurgit ex maiori vel minori bonitate vel malitia, ſed ex directa oppoſitione: magis autem opponitur vitium virtuti quã peccatum, & ideo &c.

Art. 1. huius quæſt.

Ad quartum ſic pceditur. Videtur, ꝙ actus vitioſus, ſiue peccatũ, nõ poſsit ſimul eſſe cum virtute. Contraria .n. non poſſunt eſſe ſimul in eodem: ſed peccatum quodammodo contrariatur virtuti, vt* dictum eſt. ergo peccatum non poteſt ſimul eſſe cum virtute.

¶ 2 Præterea. Peccatum eſt peius ꝙ vitium. i. actus malus, quàm habitus malus: ſed vitium non poteſt ſimul eſſe in eodem cum virtute. ergo neque peccatum.

¶ 3 Præt. Sicut peccatum accidit in rebus voluntarijs, ita & in reb. naturalibus, vt dicitur in 2.† Phy. ſed nũquam in reb. naturalibus accidit peccatum, niſi per aliquam corruptionem virtutis naturalis: ſicut monſtra accidunt corrupto aliquo principio in ſemine, vt dicitur in 2.* Phyſic. ergo etiam in rebus voluntarijs non accidit peccatum, niſi corrupta aliqua virtute animæ & ſic peccatũ & virtus non poſſunt eſſe in eodem.

tex. 82. co. 51

Eo. lib. & a nunc dicto.

Sed contra eſt, quòd Phil. dicit 2. Ethic.* ꝙ per contraria virtus generatur, & corrumpitur, ſed vnus actus uirtuoſus non cauſat uirtutem, ut ſupra habitum eſt. ergo neque vnus actus peccati tollit virtutem. poſſunt ergo ſimul in eodem eſſe.

2. Ethic. c. 3. in fi. & 1. & 2.

† q. 52. ar. 3.

Respon. Dicendum quòd peccatum comparatur ad uirtutem, ſicut actus malus ad habitum bonum aliter autem ſe habet habitus in anima & forma in re naturali. forma enim naturalis ex neceſsitate producit operationem ſibi conuenientem, vnde non poteſt eſſe ſimul cum forma naturali actus formæ contrariæ, ſicut non poteſt eſſe cum calore actus infrigidationis, neque ſimul cum leuitate motus deſcenſionis niſi forte ex violẽtia exterioris mouentis, ſed habitus in anima non ex neceſsitate producit ſuam operationem, ſed homo utitur eo cum uoluerit. unde ſimul habitu in homine exiſtente poteſt non vti habitu aut agere contrarium actum: & ſic põt habẽs virtutẽ procedere ad actũ peccati. Actus vero peccati ſi comparetur ad ipſam uirtutem prout eſt habitus quidam, non põt ipſam corrumpere, ſi ſit vnus tñ. Sicut enim non generatur habitus per unum actum, ita nec per unum actum corrumpitur, vt ſupra dictum eſt: Sed ſi comparetur actus peccati ad cãm uirtutum. ſic poſsibile eſt, ꝙ per unum actum peccati aliquæ virtutes corrumpantur. Quodlibet. n. peccatum mortale contrariatur charitati, quæ eſt radix oĩum uirtutũ infuſarum, inquantum ſunt uirtutes, & ideo per unũ actũ peccati mortalis excluſa charitate, excluduntur per conſequẽs oẽs uirtutes infuſæ, inquantum ſunt uirtutes. Et hoc dico pp fidẽ & ſpẽ, quarũ habitus remanent informes poſt peccatum mortale, & ſic non ſunt uirtutes: ſed peccatum ueniale, quod non contrariatur charitati, nec excludit ipſam, per conſequens ẽt non excludit alias uirtutes: uirtutes uerò acquiſitæ non tolluntur per unum actum cuiuſcunque peccati. Sic igitur peccatum mortale non poteſt ſimul eſſe cũ uirtutib. infuſis, põt tñ ſimul eſſe cũ uirtutib. acquiſitis: peccatum uero ueniale põt ſimul eſſe & cum uirtutib. infuſis, & cum acquiſitis.

q. 36. arti. 2. & 3.

Ad primum ergo dicendum, quod peccatum non contrariatur uirtuti ſecundum ſe, ſed ſm ſuum actum; & ideo peccatum non poteſt ſimul eſſe cũ actu uirtutis, poteſt tamen ſimul eſſe cum habitu.

Ad secundum Dicendum, ꝙ uitium directe cõtrariaẽ virtuti, ſicut & pctm̃ actui virtuoſo: & iõ vitiũ excludit virtutem, ſicut pctm̃ excludit actum uirtutis.

Ad tertium dicẽdum, quòd virtutes naturales agunt ex neceſsitate: & ideo integra exiſtente virtute, nunquam peccatum poteſt in actu inueniri: ſed virtutes animæ non producunt actus ex neceſsitate. unde non eſt ſimilis ratio.

Arti-

ARTICVLVS V.

Vtrum in quolibet peccato ſit aliquis actus.

368 1.2.q.54.arti.2.ad 2. & q.79.a.3.Et 2.di.35.art. 3.& diſt.41. q.1.ar.2.diſ. 4.Et po.q.1. ar.6.ad 9.& q 22.arti.1. ad6. & ma. q 2.art.1. li.3.c.18.to. 1.& li.de vera rel.ca.14.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd in quolibet peccato ſit aliquis actus. Sicut.n.meritum comparatur ad virtutem, ita peccatum ad vitium comparatur: ſed meritum non poteſt eſſe abſque aliquo actu. ergo nec peccatum poteſt eſſe abſque aliquo actu.

¶ 2 Præt. Aug. dicit in l.de libe. arb. ꝙ omne peccatum adeo eſt voluntarium, quòd ſi ſit non volũtarium non eſt peccatum, ſed non poteſt eſſe aliquid voluntarium niſi per actum voluntatis. ergo omne peccatum habet aliquem actum.

¶ 3 Præt. Si peccatum eſſet abſque aliquo actu, ſequeretur ꝙ ex hoc ipſo, ꝙ aliquis ceſſat ab actu debito, peccaret, ſed continue aliquis ceſſat ab actu debito, ille.ſ. qui nunquam actum debitum operatur. ergo ſequeretur ꝙ continue peccaret, quod eſt falſum. non ergo eſt aliquod peccatum abſque actu.

SED CONTRA eſt, ꝙ dicitur Iacob.4. Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum eſt illi: ſed non facere, non importat aliquem actum. ergo peccatum poteſt eſſe abſque actu.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ quæſtio iſta principaliter mouetur ꝓpter peccatum omiſsionis, de quo aliqui diuerſimode opinantur. Quidam.n.dicunt, ꝙ in omni peccato omiſsionis eſt aliquis actus vel interior, (C) uel exterior: Interior quidem, ſicut cum aliquis vult nõ ire ad eccleſiam, quando ire tenetur. Exterior aũt, ſicut cũ aliquis illa hora, qua ad eccleſiam ire tenetur, vel etiam ante, occupat ſe talibus, quibus ab eundo ad eccleſiam impeditur, & hoc quodammodo uidetur in primũ redire. Qui enim uult aliquid, cum quo aliud ſimul eſſe non põt, ex cõſequenti uult illo carere, niſi forte non perpendat, ꝙ per hoc quod uult facere, impeditur ab eo quod facere tenetur: in quo caſu poſſet per negligentiam culpabilis iudicari. Alij uero dicũt, ꝙ in peccato omiſsionis non requiritur aliquis actus: ipſum enim non facere quod quis facere tenetur, peccatum eſt.

(D) Vtraq; autem opinio ſm aliquid ueritatem habet. Si.n.intelligatur in peccato omiſsionis illud ſolum, qđ per ſe pertinet ad rationem peccati, ſic quandoque omiſsionis peccatum eſt cum actu interiori, ut cum aliquis uult non ire ad eccleſiam. Quãdoque uero abſque omni actu uel interiori, uel exteriori: ſicut cum aliquis hora, qua tenetur ire ad eccelſiam, nihil cogitat de eundo, uel non eũdo ad eccleſiam. Si verò in peccato omiſſionis intelligantur etiam cauſæ, vel occaſiones omittendi, ſic neceſſe eſt in peccato omiſsionis aliquẽ actũ eſſe. non .n. eſt peccatum omiſsionis, niſi cum aliquis ꝓtermittit quod poteſt facere, & non facere, ꝙ autem aliquis declinet ad non faciendum illud quod poteſt facere & non facere, non eſt niſi ex aliqua cauſa, vel occaſione coniuncta, vel præcedente, & ſi quidem cauſa (E) illa non ſit in poteſtate hoĩs, omiſsio non habet rationem peccati: ſicut cum aliquis ꝓp infirmitatem prætermittit ad eccleſiam ire. Si vero cauſa, vel occaſio omittendi ſubiaceat voluntati, omiſsio habet rationem peccati, & tunc ſemper oportet ꝙ iſta cauſa inquãtum eſt voluntaria habeat aliquem actum ad minus interiorẽ voluntatis, qui quidem actus quãdoque directe fertur in ipſam omiſsionem, puta cum aliquis vult non ire ad eccleſiam, vitans laborem, & tunc talis actus per ſe pertinet ad omiſsionem. Voluntas.n. cuiuſcunque peccati per ſe pertinet ad peccatum illud, eo ꝙ voluntariũ eſt de ratione peccati. Quandoque autem actus volũtatis (A) directe fertur in aliud, per quod homo impeditur ab actu debito ſiue illud in quod fertur voluntas ſit coniunctum omiſsioni, puta, cum aliquis vult ludere qñ ad eccleſiam deberet ire: ſiue etiam ſit præcedens, puta cum aliquis vult diu vigilare de ſero, ex quo ſequitur, quòd non vadat hora matutinali ad eccleſiam: & tunc actus iſte interior, vel exterior per accidens ſe habet ad omiſsionem; quia omiſsio ſequitur præter intentionẽ. hoc autem dicimus per accidens eſſe, quod eſt præter intentionem, vt patet in 2.Phy. Vnde manifeſtum, eſt quòd tunc peccatum omiſsionis habet quidem aliquẽ actum coniunctum, vel præcedentem, qui tamen per accidens ſe habet ad peccatum omiſsionis. Iudicium (B) autem de rebus dandum eſt ſecundum illud quod eſt per ſe, & non ſecundum illud quod eſt per accidens. Vnde verius dici poteſt, ꝙ aliquod peccatũ poſſit eſſe abſque omni actu, alioquin etiam ad eſſentiam aliorũ peccatorum actualium pertinerent actus, & occaſiones circumſtantes.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd plura requiruntur ad bonum quàm ad malum, eo quòd bonum contingit ex tota integra cauſa, malum autem ex ſingularibus defectib. vt Dion.* Dicit 4.c.de diu.nom.& ideo peccatum poteſt contingere ſiue aliquis faciat quod non debet, ſiue non faciendo quod debet: ſed meritũ non poteſt eſſe niſi aliquis faciat voluntarie quod debet, & ideo meritum non poteſt eſſe ſine actu, ſed peccatum poteſt eſſe ſine actu. In parte 4. medio.

(C) AD SECVNDVM dicendum, quòd aliquid dicitur voluntarium non ſolum quia cadit ſuper ipſum actus voluntatis, ſed quia in poteſtate noſtra eſt vt fiat, vel non fiat, vt dicitur in 3.* Eth. vnde etiam ipſum non velle, poteſt dici voluntarium, inquantum in poteſtate hominis eſt velle, & non velle. C.5.tom.5.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ peccatum omiſsionis contrariatur præcepto affirmatiuo, quod obligat ſemper, ſed non ad ſemper: & ideo ſolum pro tempore illo aliquis ceſſando ab actu peccat, pro quo præceptũ affirmatiuum obligat.

ARTICVLVS VI.

(D) *Vtrũ cõuenienter diffiniatur peccatum, eſſe dictũ, vel factũ, vel cõcupitum contra legẽ æternã.*

AD SEXTVM ſic proceditur. Vr ꝙ inconuenienter diffiniatur peccatum cum dicitur, peccatum eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam. Dictum enim vel factum, vel cõcupitum importat aliquem actum: ſed non omne peccatum importat aliquem actum, vt * dictum eſt. ergo hæc diffinitio nõ (E) includit omne peccatum. Art. præce.

¶ 2 Præt. † Aug. dicit in lib. de duabus animabus. Peccatũ eſt voluntas retinendi, vel conſequendi qđ iuſtitia vetat: ſed volũtas ſub concupiſcentia comprehenditur ſm quod cõcupiſcentia largo modo ſumitur pro omni appetitu. ergo ſufficiet dicere peccatum eſt concupitum contra legem æternam, nec oportuit addere, dictum vel factum. li. de duab. aĩabus c 11. in pri. to.6. Et. 1. trac. cor.15.to.1.

¶ 3 Præt. Peccatum proprie conſi

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ primæ Articulũ ſextum.

IN ar 6 dubium occurrit ex Greg de Arimino, in 2. ſent. diſ. 34. volente quòd peccatum proprie, quo quis dicitur formaliter peccans, non eſt actus, nec eſt aliquid incomplexe ſignificabile, & hoc ꝓbatur dupliciter. Primo, quia peccatum cõſiſtit in hoc, quod aliquis agit cõtra rectam rationem ſed hoc non eſt niſi complexe ſignificabile. ergo. Et quia in præceptis affirmatiuis & negatiuis prohibentur peccata, & affirmãtur eorum oppoſita, vt patet: ſed in his ſola complexe enuntiabilia iubentur aut prohibentur, quia cũ præcipit. Non mœchaberis, nec vir, nec mulier, nec actus prohibetur, ſed facere actũ

369 Inf.q.76.ar. 2.ad 1.Et 2. di.35.art.2. cor.& ad 3. Et ma. q 2. art.1. cor.& ad 2.

commiſſionis, quod ſola oratione eſt enuntiabile formaliter, vel æquiualenter. Sed hæc Gregorij phantaſia a d. Thom. poſt Aug. & Ariſtotelē excludit dicēte hic, q pĉtm nihil aliud eſt quam actus humanus malus, conſtat nanq; q actus humanus malus eſt quid incomplexe ſignificabile: ſignificatur naq; infinitis nominib. incōplexis, vt fornicationis, blaſphemiæ, & actus huiuſmoi nominibus. Peccatum nanq; cū voluntarium ſit in actu ſcđo cōſiſtēs ſm veritatē aut ſumitur materialiter, aut formaliter, aut pro toto cōpoſito, & ſiqdē ſumit materialiter, conſtat q actus ſcđus ē, qcqd ſit illud & pōt & nominaliter & verbaliter ſignificari. verbaliter quidē per modū actus, naturaliter aūt per modum ſubſtantiæ. Si verò ſumitur formaliter, conſtat, q eſt priuatio, q eodē modo eſt ſignificabilis, & ſimiliter totū cōpoſitū, ſed qđ forte decipit eſt, quia non diſcernitur inter peccatum in actu exercito & in actu ſignato, & peccatū in re. i. ſm ſe ut præuenit ſignificabilitatem vtranq; in actu nāque exercito non niſi verbo ſignificatur: in actu vero ſignato, nomine. Sed qō theologorum & philoſophorum de re eſt, vt abſtrahit ab his ſignificandi modis. Et per hæc patet reſponſio ad obiecta: falſum nanque vtrobique aſſumitur, niſi in actu exercito, cum dicitur, quòd agere contra rationem, quòd mœchari &c. non ſuit incomplexe ſignificabilia. male quoque exponitur Aug in diffinitione iſta. Peccatum eſt dictum, factum, niſi verificetur, quod peccatum eſt dictio, factio, concupiſcencia, volitio contra legem Dei. H

q. 1. art. 3. & q. 18. ar. 4. & 6. & q. 20. artic. 1. & 2. li. 1. de li. art. c. 19. & vlti. xitt. me. t. 1. *libr. 83. q. q. 30. parum à prin. to. 4.

ſtere videtur in auerſione à fine, nā bonū & malū principaliter cōſiderantur ſm finē, vt ex *ſupra dictis patet vnde & Aug. in 2. de li. arb. per comparationem ad finē diffinit peccatum dicens, q peccare nihil eſt aliud, quàm neglectis rebus æternis, tēporalia ſectari. Et in* lib. 83. q. dicit, quòd omnis humana peruerſitas eſt vti fruendis, G & frui vtendis, ſed in præmiſſa diffinitione nulla fit mentio de auerſione à debito fine. ergo inſufficienter diffinitur peccatum:

¶ 4 Præt. Ex hoc dr aliquid eſſe prohibitum, quia legi cōtrariatur: ſed non oīa peccata ſunt mala, qa prohibita, ſed quædam ſunt prohibita, quia mala. non ergo in cōi diffinitione peccati debuit poni, q ſit contra legem Dei.

¶ 5 Præt. peccatum ſignificat malū hominis actum, vt ex dictis patet: ſed malum hominis eſt cōtra rationem eſſe, vt Dyon. dicit 4. c. de di. no. ergo potius debuit dici, quòd peccatum ſit cōtra rationē quàm quod peccatum ſit contra legem æternam.

G In contrarivm ſufficit authoritas* Aug.

Resp. Dicendum, q ſicut ex* dictis patet. Peĉm nihil aliud eſt q actus humanus malus. q autem aliquis actus ſit humanus, habet ex hoc, q eſt volūtarius, ſicut ex* ſupradictis patet, ſiue ſit volūtarius quaſi a volūtate elicit᷒, vt ipſū velle vel eligere, ſiue quaſi a voluntate imperatus, vt exteriores act᷒

¶ In eo. ar. pro quanto hic tractatur quid eſt peccatum in moralib. & dr, quòd eſt actus voluntarius malus, ſcito vir docte. q vt ex ſupradictis in qō. 18. habes, Malum æquiuoce dicitur de malo abſolute, & de malo morali, quoniam malum abſolute eſt formaliter nullius naturæ, ſed priuatio & nihil: malū aūt morale eſt multarum naturarum, ſicut color & alia genera. I Vitium. n. intemperantiæ formaliter eſt vna ſpecies in rerum natura: & ſimiliter actus intēperantiæ formaliter eſt operatio in certa ſpē poſitiua. idem. n. iudicium eſt de intemperantia habituali & actuali, quo ad hoc. Et qm̄ illa vitium. hæc peccatum eſt: ideo caue in tractatu de uitijs & peccatis ne erres in principio, putans vitium & peccatum habere tantum rationē mali ratione priuationis. Oportet nanque dicere, q peccatum eſt actus malus dupliciter. ſ. contrarie & priuatiue. Intemperantia. n. eſt actus malus contrarie, pro quanto eſt actus habens contrarium obiectum formale obiecto temperantiæ: eſt vero actus malus priuatiue pro quanto eſt actus priuatus rectitudine, quam deberet habere. Eſt autem inter has duas mali rōnes tanta differentia, quòd prima, vt dictum fuit, eſt res quædā poſitiua, & à Deo &c. quòd ſecūda eſt, priuatio, eſt nihil, & nō à Deo, prima quoque eſt prior naturaliter ſecunda, & eſt fundamentum eius, quod omne peccatum eſt actus contrarius alicui virtuti: & ad huiuſmōi contrarietatem ſequitur priuatio debitæ rectitudinis. Prima rurſus ſpectat ad conuerſionem: ſecūda autem ad auerſionem inuentam in peccato vtroque, & vocatur inordinatio, ſed prima contrarie, ſecunda priuatiue. quamuis viſitato uocabulo cum de peccato eſt diſputatio, inordinatio. deformitas, malitia, ratio mali. & ſi quid eſt huiuſmodi, priuatiue ſumantur in litera: ergo cum dicitur, quòd peccatum eſt actus humanus malus, intellige q malus & inordinatus vtroque modo: vtranque. n. inordinationem habet actus ex incommenſuratione ad ſuam regulam. Nam inordinationem contrarie habet ex obiecto, quod eſt aliquid appetitum diſſonax regulæ, & ex hoc comitatur inordinatio priuatiue. qa ex hoc actus priuatur rectitudine regulæ, qua deberet informari. Et hoc bene nota, & ſige menti, ſi vis authorem intelligere, & ſi vis contradictores cōuincere, naturas vitiorum oppone, & cū

F oportebit fateri vitia eſſe vere contrarias naturas poſitiuas virtutibus in genere qualitatis, & contraria ſint formaliter, contraria, cogentur idem dicere de actibus eorum formaliter, ex quibus generantur, & quos eliciunt.

¶ In eodē ar. qm̄ ibi di, q inordinatio eſt quaſi formale in peccato, & actus humanus eſt quaſi materiale dubitari pōt primo de ſenſu literæ: ſecundo de re. De ſenſu quidē, an ſiquaſi de inordinatione vtraque, an de altera tantū. ſ. priuatiua: & ſimiliter p ſubſtātiā actus, an intelligat actū ipſum in genere naturæ, an etiā ſm ſpeciē moralē, ſed hæc q̄ſtio, quia de verbis, & de textus cōſtat nō magni faciēda eſt. Verificari namque pōt de inordinatione vtraque, qđ eſt quaſi formale in peccato, & ſubſtantia actus voluntarij in genere naturæ vt materiali ſecuritatis verificari pōt, q ſubſtantiæ actus in genere naturæ & moris, eſt vt materiale, & inordinatio priuatiue eſt vt formale. vt ex dicendis clarius patet. ſecunda tamen expoſitio magis videtur litteraliter intenta. De re igitur ipſa dubium eſt, quia dubitatur an inordinationum ſit magis de ratione peccati, an inordinatio poſitiua, an inordinatio priuatiua. & hoc eſt idem quod quærere quid eſt magis de ratione peccati, auerſio, vel conuerſio. oportet. n. hic, vbi quid eſt peccatum fundamus, peccati quidditatē diligenter inueſtigare, qm̄ principium oīs ſcientiæ eſt, Quod quid eſt. Et ſcito: q nō facio difficultatem in peccatorum nominib. proprijs, puta intemperantia, iniuſtitia: vel communi puta culpa, peccatum, quia eſſet q. non de rebus abſolute, ſed vt ſignificatur ſub vocabulis, & rediret q. de nominib. Dico aūt hoc, ne quis arguat ex hoc, q ſicut album putā qualitatē ſignificat: ita malum putā malitiā, & peccatum putā priuationem De ipſa ergo re, quā peccatum dicimus, quocunque nomine vocetur quæſt. eſt, & Sco. in 2. ſent di. 35. tenet, quod inordinatio priuatiua, ſeu auerſio eſt magis de ratione peccati, quia eſt I ipſa eſſentialis ratio peccati, & hoc manifeſtat per oppoſitum: quia rectitudo oppoſita eſt ipſa eſſentialis ratio virtutis, & deducit hanc ſuam poſitionem ex illo capite. ſ. quod peccatum eſt formaliter priuatio, ad quod inter tot authoritates à diuo Th. non habeo expliciete quātum recolo oppoſitum, ſed diſtinguit ipſe, & tandem oppoſitum vt mihi eſſe verum ſm doctrinā eius, vt in ſeq. q. in 1. art. clare inſinuat. Diſtinguo igitur imprimis ex ipſo in 2. 2. q. 10. ar. 5. q peccatum eſt in duobus generib. ſ. in genere mali ſimpliciter, & eſt in genere voluntarij, ſeu moralis mali, & in genere quidem mali ſimpliciter, reponitur formaliter per inordinationem priuatiue, ſeu auerſionem in genere autem voluntarij, ſeu moralis mali per ſuam differentiam, quam ex obiecto malo moraliter hēt, reponitur. Et quia obiectum tale & differentiam talē, in qua inordinatio cōtrarie conſiſtit: ſortitur peccatum ex intentione peccantis vnde habet peccatum, quod ſit voluntarium, auerſionem autem K ſeu inordinationē non ſortitur ex intentione, ſed conſequitur, ideo peccato inquantum voluntarium intimius ineſt inordinatio contrarie, q priuatiue, & conuerſio quam auerſio inquātum vero malū ſimpliciter, intimius ineſt inordinatio priuatiue & auerſio, q conuerſio. Et ſi quæras, abſolute & ſine diſtinctione loquendo, quid eſt dicendum, dico q quia peccatū abſolute loquendo eſt in gñe mali ſimpliciter, & eſt voluntariū, ideo vtrunq; abſolute recte dicitur. ſ. & q auerſio eſt de rōne peccati & formale in peccato, & q conuerſio de rōne peccati & formans peccatum. Ad comparatiuam autē quid magis abſolute, dico q conuerſio: & rō eſt dupliciter, prima, quia peccatum eſt magis voluntarium, quàm malum: quia eſt volūtarium ſm ſe totum, quamuis diuerſimode, quia cōuerſio principaliter, auerſio ſecundario. non eſt autem malum ſecundum ſe totum, ſed ſm partem tantum. ſ. priuationem, ſecūda eſt qa con-

art. 1. huius quæſt.

lib. 22. contra Fauſt. ca. 27. in pri. to. 6. art. 1. hu.* q.

q. 1. artic. 1. D. 242.

vel locutionis, vel operationis. Habet aût actus humanus, q fit malus ex eo, qđ caret debita cōmēſuratione. Oīs aût Cōmēſuratio cuiuſcunq; rei, attēditur per cōparationē ad aliquā regulā, a qua ſi diuertat, incommenſurata erit. Regula aût volūtatis humanæ eſt duplex. Vna propinqua & homogenea, ſ. ipſa humana rō, alia verò eſt prima regula, ſ. lex æterna, quæ eſt quaſi rō Dei. Et ideo * Aug. in diffinitione peccati poſuit duo, vnū quod pertinet ad ſubſtantiā actus humani, quod eſt quaſi materiale in peccato, cum dixit, Dictum, vel factum, vel concupitum: aliud aût quod pertinet ad rōnem mali, qđ eſt quaſi formale in peccato, cum dixit, Contra legem æternam.

AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd affirmatio & negatio reducunt ad idē genus, ſicut in diuinis genitū & ingenitū, ad relationē, vt * Aug. dicit in 5. de Trinit. & iō pro eodē eſt accipiendum, Dictū & nō dictum, factū & non factū.

AD SECVNDVM, dicendum, q prima cā peccati eſt in voluntate, q̄ imperat oēs actus volūtarios (B) in quibus ſolū inuenitur pctm, & ideo Aug quandoque per ſolā voluntatem diffinit peccatum: ſed quia etiā ipſi exteriores actus pertinent ad ſubſtantiam peccati, cū ſint ſm ſe mali, vt * dictum eſt, neceſſe fuit, q in diffinitione peccati poneretur etiam aliquid pertinens ad exteriores actus.

AD TERTIVM Dicendum, q lex æterna primo & principaliter ordinat hominem ad finem, cōſequenter aūt, facit bene ſe habere circa ea, quæ ſunt ad finem, &

(A) conuerſio dat peccato veram ſpēm, auerſio verò dat priuationem ſpeciei. Intemperantia.n. conuerſione ad obiectum, ſortitur differentiam veræ ſpēi in genere qualitatis: ex auerſione autem priuationem hēt ſpēi tēperantiæ. magis aūt cōuenit pctō dña vere ſpecifica, q̄ priuatio ſpēi. Authoritates aūt allatæ à Scoto, & rō inducta nihil aliud pbāt, niſi q pctō, vt eſt in genere mali ſimpliciter, magis inſit auerſio. ſic .n. eſſentialis pcti rō in priuatione cōſiſtit: ſed, vt dictum eſt, magis vrget rō peccati, inquantum eſt volūtarium ſm quam nō eſt eſſentialis rō peccati in priuatione, ſed in contrario ad quod ſequitur priuatio illa. Dixi autem pluries malum ſimpliciter, ad differentiam mali moralis, quod non eſt malum ſimpliciter, ſed huic, vt diuo Th. in locis ſuperius allegatis placet. Sicut.n. frigus eſt in ſe bonū quoddam, & eſt malum calido, ita intemperantia eſt in ſe bonū quoddam, eſt tamen malum rationali vitæ, & ſicut ad frigidū (C) quod eſt contrarium calido, ſequitur priuatio calidi, non q̄a frigus non eſt calor. ſed quia frigidum non eſt calidū: & hæc priuatio habet rationem mali in ſubiecto, cui debetur bonū calidi, q̄ſi, ſicut &c. vt patet in corporib. infirmis ex frigore. Ita ad intemperantiā ſequitur priuatio, non quia non eſt tēperantia, hæc eſt.n. negatio impertinens, ſed quia actus voluntarius ſubiectus formæ intemperantiæ, nō eſt temperatus. Et qm̄ debetur tali actui ſubiecto bonum temperantiæ, ideo huiōi priuatio habet rationem mali ſimpliciter, & ſic inordinatio hic, & auerſio pertinet ad peccatum, inquantum malum ſimpliciter: inordinatio autem contrarie. & conuerſio pertinet ad peccatum inquantum habet rationem mali moralis, & voluntarii. Et qm̄ inordinatio priuatiua eſt vltimū & ſuperueniēs peccato, ideo forte in litera dicitur, quod eſt quaſi formale in peccato, & non dixit abſolute, quod eſt formale, & eadem rōne, actus denominatus ab illa dicitur, quod eſt quaſi materiale in (D) peccato. Vtrū autem peccatum, quia includit hæc duo, ſit vnū per accidens, aut unum per ſe, & alterum ſit annexum, quamuis hic eſſet dicendum, vbi de quod quid eſt peccati tractatur: in ſequenti tamen articulo, vbi de ſpecifica diſtinctione peccatorum tractatur, dicetur.

¶In eodem 6. art. in reſponſione ad vltimum occurrit dubiū, An peccatum in moralib. ex hoc ipſo q eſt peccatum, ſit offenſiuum Dei, & ſimiliter auerſiuum a deo: an ex alio habeat. q ſit contra rationem, & ex alio quod ſit offenſiuum Dei. In litera n. diſtinguitur peccatū ſm has duas rationes, & dicitur q inquantum eſt contra rationem, tractatur a philoſopho morali: inquantum eſt offenſiuum dei, a theologo. Quod.n. ex diuerſis hæc proueniant, iacet primo ipſa diſtinctio ſacta, deinde ratio, quia ratio noſtra eſt quoddam ens participatum: (E) Deus autem eſt ipſum eſſe per eſſentiam: conſtat autem, q contrarium, vel priuatio entis participati, non eſt cōtrarium, nec priuatio entis p eſſentiam. Peccatum igitur ex hoc quod eſt contra rationem humanam, non eſt offenſiuum dei, nec ſufficit ad euadendum hoc, dicere quod quia ratio humana deriuatur a diuina, quod eſt contra rationem humanam, eſt cōtra diuinam, tum quia cognitio ſenſitiua deriuatur etiam a diuina cognitione, non tamen contrarium cognitioni ſenſitiuæ eſt contrarium cognitioni diuinę, tum quia ex hoc nihil aliud habetur, niſi quod peccatum eſt contra rationem diuinam, inquantum participata eſt in ratione humana, quod nihil aliud eſt, quam eſſe contra effectum dei, & quæſtio eſt eſſe contra ipſum deum vt offenſiuum eius, non ſuorum effectuum.

¶Præterea, Si pctm̄, vt ſic eſſet offenſiuum Dei, & auerſiuum (A) ab eo, poſſet hoc cognoſci naturali ratione, & à Philoſophis deberet tractari, quorum neutrum apparet.

¶In oppoſitū eſt, q odium Dei & blaſphemia Dei, ſunt peccata mortalia ſecluſa omni fide & gratia: & naturaliter cognoſcibilia nō ſolum q ſunt peccata, ſed q ſunt offenſiua Dei. Et hoc non niſi quia cōtra rationem rectam actus odij habet obiectum. ergo.

¶Ad hoc dr̄, q iſtæ, duæ rōnes in peccato diſtinguūtur non vt diſparatæ, ſed vt ſubordinatæ: ita q pctm̄ eſſe cōtra rōnem ſubordinatur ad eſſe cōtra Deum, & illud inferet hoc quaſi vt inferius ſuum ſuperius.

¶Ad cuius euidentiā ſciendum eſt, q finis vltimus creaturæ rōnalis vt ſic, eſt Deus dupliciter. primo vt obiectū beatitudinis poſſibilis naturaliter, ſecundo vt obiectum beatitudinis reuelatæ. Nec Deus ſic & ſic ſeſe habet vt duo diſparati fines vltimi, ſed qm̄ gratia præ- (C) ſupponit & pficit naturā, deus vt finis naturalis eſt finis vltimus quaſi in genere, & quaſi ſubordinat ſibi ipſi, vt finis eſt beatitudinis reuelatæ tanquā fini vltimo ſimpliciter. Propter q, q̄cq̄d cōtrariat Deo vt fini naturali rationalis creaturæ, repugnat cōſequēter eidē, vt fini ſupnaturali: quāuis nō q̄cq̄d ordinat ad deū vt finē naturalē ordinet ad eundē ſupnaturalē. Et ratio diſparitatis eſt: quia bonum conſurgit ex cauſa integra, malum autem ex particulari quocunque defectu. cum autem finis moralium virtutum ſit bonum rationis ordinatum ad Deum finem naturalem, vt medium neceſſarium ad conſequendum illum: ita q inter bonum rationis, & deum finem rationalis creaturæ, hæc eſt cōnexio neceſſaria & in ratiocinā do, & exequendo. nam inchoando à fine, & ex eo accipiendo rationem operis, ad bonum rationis deuenitur tanquā à principio ad concluſionē neceſſaria & ſimiliter inchoando ab exequendo bono rationis, proceditur ad deum vltimum finem. (D) Manifeſte.n. conſtat q ex ſummo bono mentis non deducitur malum rationis, ſed bonum & quòd ad ſummum mentis bonum non ducit malum rationis, ſed bonum. Connexo igitur bono rationis cum deo fine naturali, oportet q peccatū, quod eſt malum rationis, ex eo ipſo q contrariatur bono rationis, abducat à Deo fine naturali & conſequenter, vt dictū eſt, ſupernali. Et confirmatur quia peccans, puta intemperatus, conſtituit ſibi vltimum finē in bono ſenſibili, puta, delectatione contraria rationi: ac per hoc cum nō poſſit vnus habere ſimul duos vltimos fines, vt in q. 1. determinatum eſt, pponit rem viliſſimam Deo, dās ei dignitatem diuinam vltimi finis, iuxta illud apoſtoli ad Phil. Quorum Deus venter eſt. & per hoc auertitur manifeſte a deo ſummo bono, & offendit ipſum quantum eſt ex parte ſua, auferens illi dignitatem propriā & eſſe vltimum finem operum rationalis creaturæ, & præponēs illi aliud, magis diligens illud aliud, quā ipſum: quia finis vltimus eſt maxime amatus. (E) Et hoc quod ex prima parte q. 48. habetur. ſ. quòd malum culpę contrariatur bono diuino in ſe, qm̄ cōtrariatur amori quo Deus amatur in ſeipſo nō ſolum charitate infuſa, ſed acquiſita. vnde inferius in q. 73. art. 7. ad tertium dicitur, quòd auerſionem a regula rationis ſequitur auerſio a deo, cui homo debet coniungi per rectam rōnem. Peccatum igitur ſecluſa omni fide, & pertinente ad illam, eſt contra bonum rationis, tanquam proximum finem, & contra bonum diuinum, tanquam vltimum finem, ex hoc ipſo q eſt peccatum: & inordinatio eius eſt priuatio formalis rectitudinis actus, ferens auerſionem ab incommutabili bono, & offenſam illius. Et qm̄ beatitudo ſupernaturalis ſupponit naturalem, ex conſequenti quantum eſt ex ſe, eſt contra Deum vt obiectum beatitudinis ſupernaturalis, & auerſiuum ab eo, &

offen-

Marginal notes: Loco in ar. Sed contra, citato. — Cap. 36. c. 8. tom. 3. — q p̄ᵃ cā pecc. in volunt. — In cor. & q. 18. & 20.

oſtenſiuum eius. Suppoſita autem ſide peccatum ipſum priuat rectitudine non ſolum legis naturæ ſeu rationis, ſed diuinæ: opponitus.n.ordini charitatis inſuſę, & eſt offenſiuum Dei vltimi finis ſimpliciter. has.n.conditiones nõ haberent actualiter peccata mortalia, ſi Deus creaturam rõnalem in ſuis puris naturalib. præceptis ac finib. reliquiſſet, quãuis quantũ eſt ea ſe, vt dictum eſt, repugnarent etiam ſupernaturalib. vtpote præſupponentib. naturalia.

¶Ad primam autem obiectionẽ in oppoſitum patet reſpõſio. diſtinctio.n. ea hoc, ꝙ eſt diſtinctio, hẽt magnã latitudinem. Quamuis poſſet dici. ꝙ author intendit de ratione offenſiui, inquantum eſt contra Deum ſupernaturalẽ finem, quod purę eſt theologiæ conſiderere. Sed hoc parui refert quia theologus etiam conſiderat peccata, inquantũ ſunt contra rationẽ in ordine ad abductionem à Deo, ſicut etiã conſiderat de moralib. virtutib. acquiſitis in ordine ad Deum.

li.1. de li.ar. c.16.tom.1.

¶Ad ſecundam dr̃, ꝙ peccatum aliter contrariatur rationali vitæ. & aliter Deo. nam vitæ rationali cõtrariatur formaliter, ſicut calidum frigido, vel tenebra lumini: Deo aũt contrariatur obiectiue, non efficaciter, ſed affectiuè. i. non ꝙ Deo ipſi in ſe

ideo in hoc quod dicit, contra legem æternam, tãgit auerſionem à fine, & oẽs alias inordinationes.

Ad qvartvm Dicẽdũ, ꝙ cum dr̃, ꝙ non oẽ pctm̃ iõ eſt malũ qa eſt prohibitũ, intelligitur de prohibitione facta per jus poſitiuũ, ſi aũt referat̃ ad ius naturale, quod cõtinet̃ primo quidẽ in lege æterna, ſecũdario verò in naturali iudicatorio rõnis humanæ, tunc oẽ pctm̃ eſt malum, quia prohibitum, ex hoc.n.ipſo quod eſt inordinatum, iuri naturali repugnat.

G

Ad qvintvm dicẽdũ, ꝙ à Theologis conſiderat̃ pctm̃ pręcipue ſm̃ quod eſt offenſa contra Deum, à Philoſopho aũt morali ſm̃ quod contrariat̃ rõni. & ideo Aug. * cõueniẽtius diffinit pctm̃ ex hoc qđ eſt contra legem æternam, quàm ex hoc ꝙ eſt contra rationem, præcipue cum per legem æternam regulemur in multis, q̃ excedunt rationem humanam, ſicut in his quæ ſunt fidei.

H

QVAESTIO LXXII.

De diſtinctione peccatorum, in nouem articulos diuiſa.

Deinde conſiderãdũ eſt de diſtinctione peccatorum, vel vitiorum.

I

aliquid ex tali contrarietate adimatur, ſed quantũm eſt ex affectu peccantis explicite, vt in odio Dei: implicite, ut in adulterio, furto & huiuſmodi. Vnde ex hoc ipſo quod peccatum eſt contrarium rationi formaliter, habet ꝙ eſt contrariũ Deo obiectiue modo dicto. non n.eſt contrarium rationi formaliter, niſi quia uoluntarium: propter quod argumentum, quod de contrarietate formali loquitur, non obſtat.

¶ Ad tertiam dicitur concedendo, quòd hoc potuit naturaliter cognoſci, & dici à philoſophis, vt manifeſte patet de odio Dei, quamuis negantes diuinam prouidentiam circa humanos actus, de his non fuerint ſoliciti.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæ ſecundę Articulum primum.*

IN ar.1.q 72.ſunt multa dubia ſimul tractanda. Primum eſt de concluſione ipſa ex Scoto in 2 ſen.di.35. volente ꝙ peccata diſtinguuntur ſpecie ex parte auerſionis. Et ratio ſua eſt, quia auerſio eſt ipſa formalis ratio peccati, conuerſio autem ſpectat ad materiale. conſtat.n.quod ſpecificatio eſt ex formali, & non ex materiali.

K

¶ Præterea. Peccatum eſt in duplici genere. ſ. mali moralis & mali ſimpliciter, & vtroque modo ſpecificatur. ergo non eſt altera tantum ſpecificatio aſſerenda, reliqua omiſſa. Et ſi dicatur, quòd vna eſt priuatiua, & altera poſitiua, hoc neutram excluſionem cauſat: quia ſpecies alicuius aſſignantur iuxta naturam eius vnde ſi peccatum eſt duarum naturarum, ambæ ſunt aſſignandæ, ſi vnius, vna tantum.

¶Si dicatur quòd vna eſt per ſe, & altera per accidens, vt in litera dicitur, bene reſpondetur: ſed eſt probandum, & inſur-

F

git ſm̃ dubium de rõne in litera poſita. ſ. quia conuerſio, ſeu talis actus per ſe intenditur à peccãte: inordinatio autem per accidens, ideo ſpecificatio eſt ex parte cõuerſionis &c. Peccat.n. hæc rõ declinans à per ſe reſpectu intentionis peccãtis, ad per ſe reſpectu peccati. Quæſtio nanque eſt de ſpecie peccati, & non de ſpecie intentionis peccantis. Intentio .n. peccantis eſt actus voluntatis, peccatum eſt offenſa Dei. vnde dr̃ ſophiſma figuræ dictionis à ſpecie intẽtionis, ad ſpeciẽ peccati ſicut ab actu ad actum talem.

¶Et confirmatur dubium, quia conſideratur peccatum dupliciter. ſ. ſm̃ ſe, & in ordine ad hoc vel illud. Et ſm̃ ſe quidem ſumitur in quæſtione: & ſic de eo verificantur duo. ſ. quẽd eſt volũtarium, & quòd eſt inordinatum. In ordine autem ad peccantis intentionem ſortitur quòd vnum horum. ſ. voluntarium per ſe, alterum. ſ. inordinatum per accidens habeat: ergo proceſſus primus à ſm̃ quid ad ſimpliciter eſt, dum ex præeminentia voluntarij in ordine ad intentionẽ peccantis intulit. ergo peccatum ſm̃ ſe ſpeciẽ habet, ex illo vno. potuiſſet nanq; ſubſumi, ſed alterum horum. ſ. inordinatio per ſe conuenit peccato vt eſt malum: reliquum vero per accidens, ſeu materialiter, & ſic concluditur. ergo ſpecies peccati eſt ex inordinatione, & ſi hic eſt ſophiſma ſm̃ quid ad ſimpliciter, quare nõ ibi, cum vtrobiq; procedatur ad peccatum ſecundum ſe a peccato vt ab hoc. ſ. peccante: vel in hoc. ſ. genere mali.

Et circa hoc quærũt nouẽ.

¶Primo, Vtrũ peccata diſtinguãtur ſpecie ſecundum obiecta.

¶Secundo, De diſtinctione peccatorũ ſpiritualiũ, & carnaliũ.

¶Tertio, Vtrum ſecundũ cauſas.

¶Quarto, Vtrum ſecundum eos, in quos peccatur.

¶Quinto, Vtrũ ſecundum diuerſitatem reatus.

¶Sexto, Vtrum ſecundum omiſſionem & commiſſionem.

¶Septimo, Vtrum ſecundum diuerſum proceſſum peccati.

¶Octauo, Vtrum ſecũdum abundantiam, & defectum.

¶Nono, Vtrum ſecundum diuerſas circunſtantias.

Articvlvs I.

Vtrum peccata differant ſpecie ſecundum obiecta.

Ad primvm ſic proceditur. Vr̃ ꝙ peccata nõ differãt ſpẽ ſm̃ obiecta. Actus.n.humani præcipue dicuntur boni vel mali, per comparationem ad finem, * vt ſupra oſtẽſum eſt. cum igitur peccatum nihil aliud ſit quàm actus hominis malus, ſicut † dictum eſt, vr̃ quòd ſecundum fines peccata debeant diſtingui ſpecie magis quã ſecundum obiecta.

370

Infr. arti. 3. & 4. cor. in 2. ar. 5. ad 1. & 2. 2. prol. & q. 36. art. 2. co. Et 2. diſt. 42. q. 2. ar. 5. q. 1. ad 2. & q. 2. cor. & in 2. q. 2. art. 6. cor. Et q. 14. art. 4. co. & Pſal. 50. q. 1. art. 3. Et q. 18. arti. 4. & 6.

q. 71. art. 1.

¶Ad euidentiam huius difficultatis non oportet alia fundamenta iacere, ſed declarare fundata de peccato, tum plura in ſe claudat, ex quibus non fit vnum per ſe, vno exiſtente priuatiuo altero poſitiuo, nunquam poterit iudicium ſimpliciter dari, niſi ſupponatur ipſum ſimpliciter & abſolute eſſe aliquid per ſe vnum, ſic enim de ipſo nunc loquimur. Et ſi quidem peccatum eſt priuatio, vt Sco. in 35. diſt. dupliciter tenet, conſtat quòd ſpecies eius ſumuntur ex parte auerſionis, ſeu inordinationis. ſi autem eſt actus contrarius virtuti, conſtat ꝙ ſpecies eius ſumuntur ex parte conuerſionis ſeu obiecti. Et ex hoc ſequitur ꝙ ſi in hac quæſtione vertitur in dubiũ res ipſa, patet reſponſio. ſ. ꝙ res, quæ vocatur inordinatio priuatiue, ſpecificatur ex habitu oppoſito, ſicut cæcitas & ſurditas diſtinguuntur ſpecie ex viſu & auditu, quibus priuantur ſubiecta: & res q̃ vocatur contrarium virtuti, ſpecificatur ex obiecto ſeu fine ſicut virtutes ipſæ. Si autem vertitur in dubium res ſignificata peccatorum nominibus, vt de facto vertitur in dubium, quia putantes inordinationem ſignificari formaliter, dicunt ꝙ peccatum diſtinguitur ſpecie ſm̃ oppoſitorum diſtinctionem, putantes autem contrarium ſignificari formaliter, dicũt pctm̃ diſtingui ſpecie ſm̃ obiecta, non eſt omnino clara apud omnes veritas cum ex vſu doctorum abſolute vocantium peccatum nihil, & non a Deo, & ſimilia apparentiam oppoſitam patiatur. Dicemus tamẽ veritatem ratione firmatam & eſt, quòd peccatum eſt vnum per ſe, & aliena contrarium virtuti, & inordinatio priuatiua eſt neceſſario, concomitans ipſum.

vt

vt informans illud. Et propterea doctores, peccati nomine ſæpe vtuntur ad ſignificandum illiá adiacentem priuationem, ſicut vtuntur etiã nomine beatitudinis ad ſignificãdum ſummã delectationem. Declaro ſingula. Quod peccatum ſit vnum per ſe, ex hoc patet, quòd abſolute diffiniri diſtinguique ſpecifice conſueuit: hæc.n. de vno per accidens nõ quæruntur. Quod vero ſit contrarium virtuti, ex hoc patet, quòd aliter nõ ſaluatur diſtinctio ſpecifica peccatorum: declaratur ſequela in peccatis externis cõtrarijs inter ſe & mediæ virtuti. Si.n. peccatum intemperantiæ, & peccatum inſenſibilitatis ſunt formaliter inordinationes priuatiuæ, cum priuationes, vt ipſemet Scotus in propoſito fatetur, diſtinguantur ſpecie ſecundum oppoſitos actus, oportet quòd peccata illa ſint eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ, quia oppoſita rectitudo, qua priuãt eſt vnius ſpeciei ſpecialiſſimæ .ſ. rectitudo temperantiæ, vel temperantiæ talis. Et ſimile eſt iudicium de vitijs & peccatis oppoſitis alijs virtutibus moralib. medijs inter duas malitias, conſequens eſt cõtra veritatem, & Ariſt. in Ethicis &c. ergo peccatum non eſt priuatio eſſentialiter, ſed contrarium: & ſpecifica diſtinctio eorũ eſt ex contrarijs obiectis in eſſe morali, & non ex priuationib. inordinationis & auerſionis. Et quoniam hæc ratio ſumpta ex parte diſtinctiui ſpecifici peccatorum cõuincit vtrunque .ſ. diſtinctionem peccatorũ ex parte conuerſionis, & ſignificatum formale peccati: quĩ diſtinctiua ſpecifice per ſe ſunt ſunt diuerſificatiua rationis formalis eius quod diſtinguitur ideo ſola pro nunc ſufficiat.

li.34. ca 18. in princ. & li.33.q.9.

q.18.ar.2.& q.54 arti.2.

Q.de.arti.6.

par.4. illius paulo à pri. & etiá declinãdo ad fi.

¶ Ad rationem autem Scoti, quod peccatum ſit priuatio, .ſ. q. c. peccans ex hoc peccat, quod actum voluntarium facit abſque concordia ad legem, & actus ipſe voluntarius ideo eſt peccatum, quia poteſt eſſe concors regulæ: ergo præciſa ratio peccati eſt priuatio concordiæ ad legem. Facile reſpõdetur dicẽdo, quod inſufficienter reſoluit peccatum: tribus namque exiſtentib. in ipſo, duo tantum conſiderauit. Eſt.n. in peccato intemperantiæ actus voluntarius, qui eſt materia bonitatis & malitiæ moralis, eſt & malitia moralis contraria temperantiæ, puta, intemperantiæ forma, eſt & conſequens priuatio rectitudinis tẽperantiæ debitę illi actui voluntario. Et licet primũ non ſit formale peccatum: non ſequitur. ergo tertium. ſtat.n. quod ſit ſecundum. ſicut in veritate probatum eſt eſſe. Et hæc pro præcedente articulo & primo dubio. Et ad ſm deſcendamus, dicendo quod proceſſus literæ non eſt directe ab intentione ad peccatum, ſed iuxta ſm modũ tactum in arguendo a peccato in ordine ad peccantem ad peccatum ſm ſe. Nec eſt proceſſus a ſm quid ad ſimpliciter, ſicut eſſet arguere a peccato vt ẽ malum ſimpl'r, ad pctm̃ ſm ſe. Et ratio eſt, quia peccatum ſecun-

A dũ ſe totũ & ambas eius partes .ſ. cõtrariã, & priuatã, in tantũ habet rõnem peccati, in quantũ eſt à peccãte. Intemperantia.n. neque cõtraria eſt rationi, neque priuat rectitudinem rõnis, niſi vt eſt à peccante, non.n. eſt peccatũ niſi peccantis. Et vſq; adeo eſt verũ hoc, quod ſi nullius peccãtis eſſet, peccatũ nõ eſſet. Vñ intẽperãtia cõtrarie in ordine ad Deũ a quo eſt, nõ eſt peccatũ, & inordinate cõcomitans non comitatur ipſam, niſi quatenus ẽ a peccãte. Loqui ergo de peccato vt eſt a peccãte, & de peccato ſm ſe, idem eſt: quia ſm ſe ſumptum claudit in ſua ratione eſſe a peccante, ſic qđ ex hoc ſortitur peccati rationẽ: & qñ peccatum eſt a peccante ex hoc quod eius voluntate eſt voluntarium, quòd per intentionem quæ eſt reſpectu finis, qui eſt proprium obiectum voluntatis, exprimitur, conſequens eſt quod peccatum in ordine ad peccãtem, & ad intentionem peccantis, & vt voluntarium, & ſm ſe, idem ſunt. Et proceſſus literæ ex hoc, quod peccatũ vt peccatũ eſt volũtariũ volũtate peccãtis, inferens quod ſpecifice diſtingui debet ſm differentias voluntarij per ſe, & non volũtarij per accidens, eſt proceſſus optimus a ſimpliciter ad ſimpliciter, & non a ſm qđ ad ſimpliciter. Fuiſſet autem a ſm quid ad ſimpliciter, imo ab accidente ad ſubſtantiam, arguere ab inordinatione, quoniam illa eſt peccatum inquantum voluntaria & quia non eſt voluntaria niſi per accidens. non eſt peccatũ niſi per accidens, per actum .ſ. contrarium quem comitatur vt eſt a peccante. Et ex his patet, quod ſi etiam produceretur a ſpẽ intentionis peccantis ad ſpeciem peccati non eſſet error, quoniam intentio peccantis vt ſic, peccatum eſt & inordinata contrarie & priuatiue, ſicut cætera peccata.

D.347.78.

Q.58. artic. 99a

D.987.

Q.60. art.5.

¶ In eod. 1. art. 72. q. in reſponſione ad ſm dubium occurrit ex eo quod author dicit, quod Si peccata diſtinguerẽtur ſm oppoſitas virtutes, in idem rediret .ſ. quod diſtinguerẽtur ſm obiecta. hoc E .n. repugnat nunc dictis .ſ. quod ſi diſtinguerentur ſm oppoſitas virtutes, nõ poſſet haberi diſtinctio ſpecifica peccatorum, ſed multa peccata diſtincta ſpecie eſſent eiuſdem ſpeciei.

¶ Ad hoc dr̃, quòd intentio Authoris eſt, quòd in idem rediret quo ad hoc, quòd diſtinguerẽtur per obiecta, quia virtutes diſtinguuntur per obiecta: ſed non in idem rediret, quo ad hoc, quòd haberentur diſtinctiua propria vſque ad ſpecies ſpecialiſſimas vitiorum & peccatorũ: ſicut etiam non rediret in idẽ quo ad hoc, quod haberent proprie ſpecies. nam priuationes ſpecificæ non ſunt proprie ſpecies, ſed priuationes ſpecierum. vnde nihil obſtant verba hic authoris determinationi factæ: Et ex hoc articulo nota regulam, quod id quod concurrit per accidens, quamuis neceſſarie, non dat ſpeciem peccato.

¶ 2 Præt. Malum cum ſit priuatio diſtinguitur ſpecie ſm diuerſas ſpecies oppoſitorum: ſed peccatum eſt quoddam malum in genere humanorum actuum. ergo peccata magis diſtinguũtur ſpecie ſecundum oppoſita quàm ſecundum obiecta.

¶ 3 Præt. Si peccata ſpẽ differrent ſm obiecta, impoſsibile eſſet idẽ peccatũ ſpecie circa diuerſa obiecta inueniri: ſed inueniunt aliqua huiuſmodi peccata. Nã ſuperbia eſt in rebus ſpirituali. & in corporalib. vt * Gregor. dicit in libr. 34. Moral. Auaritia etiam eſt circa diuerſa genera rerum. ergo peccata non diſtinguunt ſpẽ ſm obiecta.

Sed contra eſt, quod peccatũ eſt dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei: ſed dicta, vel facta, vel concupita diſtinguuntur ſpecie ſecũdum diuerſa obiecta: quia actus per obiecta diſtinguuntur, vt ſupra dictum eſt. * ergo etiam peccata ſm obiecta ſpecie diſtinguuntur.

Respondeo Dicendum, quod ſicut dictum eſt, * ad rõnem peccati duo cõcurrũt .ſ. actus volũtarius, & inordinatio eius, quę eſt p receſſum à lege Dei. Horum autẽ duorum, vnũ per ſe comparatur ad peccantem, qui intendit talem actum volũtarium exercere in tali materia: aliud autem .ſ. inordinatio actus per accidens ſe habet ad D intentionem peccantis. Nullus.n. intendens ad malum operatur, vt Dio. dicit 4. c. de di. no. Manifeſtũ eſt autem, quod vnumquodque

conſequitur ſpeciem ſecundum illud quod eſt per ſe, non aũt ſecundum id quod eſt per accidens quia ea quæ ſunt per accidẽs, ſunt extra rationẽ ſpeciei, & ideo peccata ſpecie diſtinguuntur ex parte actuum voluntariorum, ma- B gis, quam ex parte inordinationis in peccato exiſtentis. Actus autem voluntarij diſtinguuntur ſpecie ſecundum obiecta, vt in ſuperioribus * oſtenſum eſt: vnde ſequitur, quod peccata proprie diſtinguuntur ſpecie ſm obiecta.

Ad primum ergo dicendũ, quod finis principaliter habet rationem boni, & ideo comparatur ad actum voluntatis, qui eſt primordialis in omni peccato ſicut obiectum. vnde in idem redit, quod peccata differant ſecũdum obiecta, vel ſecundum fines.

C Ad secundum dicendum, quod peccatum non eſt pura priuatio, ſed eſt actus debito ordine priuatus: & iõ peccata magis diſtinguũtur ſpecie ſm obiecta actuũ, quã ſm oppoſita. quamuis etiam ſi diſtinguantur ſecundum oppoſitas virtutes, in idem rediret: virtutes .n. diſtinguuntur ſpecie ſecũdum obiecta, vt * ſupra dictum eſt.

Ad tertium Dicẽdũ, quod nihil prohibet in diuerſis rebus ſpẽ, vel genere differẽtib. inuenire vnã formalẽ rationem obiecti, a qua peccatum ſpeciem recipit, & hoc modo ſuperbia circa diuerſas res excellentiam quærit. auaritia verò abundantiam eorum quæ vſui humano accommodantur.

¶ Super

¶ Super quæſtionis ſeptuageſima ſecundæ Art. ſecundum.

371 Inf.q.73.ar.5.co. Et 2.2.q.118.ar.6.cor. & 1.co.6.le.3.Et 2.cor.7.

IN 2.ar.nihil ſcribẽdum occurrit,niſi ut notes in principio corporis,quòd in omni peccato inuenitur appetitus alicuius boni commutabilis, & inordinatio:& conſequenter in oĩ peccato vera eſt doctrina ſupradicta de ſpecificatiõe ea parte cõuerſionis,& nõ auerſiõis.

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter diſtinguantur peccata ſpiritualia à carnalibus.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ incõueniẽter diſtinguanť peccata ſpiritualia à carnalibus. Dicit .n. Apoſtolus ad Galat.5. Manifeſta ſunt opera carnis,q̃ ſunt,fornicatio,immunditia,impudicitia,luxuria, idolorum ſeruitus. ueneficia &c.ex quo videtur quod omnia peccatorum genera ſunt opera carnis:ſed peccata carnalia dicuntur opera carnis. ergo non ſunt diſtinguenda peccata carnalia à ſpiritualibus.

¶ 2 Pręt.quicunque peccat,ſecũdum carnem ambulat,ſm illud Ro.8.Si ſecundum carnem vixeritis, viuetis, ſed viuere vel ambulare ſecundum carnem,videtur ꝑtinere ad rationem peccati carnalis.ergo omnia peccata ſunt carnalia . non ergo ſunt diſtinguenda peccata carnalia à ſpiritualibus.

¶ 3 Præt.Superior pars animæ,quæ eſt mens vel ratio, ſpiritus nominatur,ſecundum illud Epheſ.4.Renouamini ſpiritu mentis veſtræ,vbi ſpiritus pro ratione ponitur,vt ibi gl.dicit:ſed omne peccatũ,quod ſm carnẽ committitur à rõne deriuatur per conſenſum:quia ſuperioris rationis eſt conſentire in actum peccati,vt*infra dicetur.ergo eadem peccata ſunt carnalia & ſpiritualia.non ergo ſunt diſtinguenda adinuicem.

In gl.ord & inter lineari ibidem.
q.74.art.7.

¶ 4 Præt.Si aliqua peccata ſpecialiter ſunt carnalia hoc potiſſime intelligendum videtur de illis peccatis , quibus in corpus ſuum peccat aliquis:ſed ſicut Apoſtolus dicit 1.ad Cor.6.omne peccatum quodcunque fecerit homo,extra corpus eſt,qui autẽ fornicatur , in corpus ſuum peccat.ergo ſola fornicatio eſſet peccatũ carnale,cum tamen Apoſtolus ad Eph.5.etiam auaritiã carnalibus peccatis annumeret.

C.31. à me. SED CONTRA,eſt quod*Greg. 31.Moral.dicit ꝙ ſeptem capitalium vitiorum,quinque ſunt ſpiritualia, & duo carnalia.

Art.præced. RESPOND.Dicendũ,quod ſicut*dictum eſt,peccata recipiunt ſpeciem ex obiectis. Oẽ autem peccatũ cõſiſtit in appetitu alicuius commutabilis boni , quod inordinate appetitur,& per conſequens in eo iam habito inordinate aliquis delectatur.vt autẽ ex* ſuperioribus patet,duplex eſt delectatio . Vna quidem animalis, quæ conſummatur in ſola apprehenſione alicuius rei ad votum habitæ, & hæc etiam poteſt dici delectatio ſpiritualis:ſicut cum aliquis delectatur in laude humana,vel in aliquo hmõi.Alia vero delectatio eſt corporalis,ſiue naturalis,quæ in ipſo tactu corporali perficitur,quæ poteſt etiam dici delectatio carnalis.Sic igiť illa peccata quæ perficiuntur in delectatiune ſpirituali,vocantur peccata ſpiritualia:illa vero quæ perficiuntur in delectatione carnali, vocantur peccata carnalia, ſicut gula, quæ perficitur in delectatione ciborum , & luxuria,quæ perficitur in delectatione venereorũ. vnde & Apoſtolus dicit 2.ad cor.7.Emundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus.

q.31.art.3.

Ex Aug.ſumitur loco mox dicen.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut * gl. ibidem dicit,illa vitia dicuntur opera carnis , non quia in voluptate carnis perficiũtur , ſed caro ſumitur ibi ꝓ homine,qui dum ſm ſe viuit,ſecundum carnem viuere dicitur,vt etiam*Aug.dicit 14.de ci.Dei.Et huius rõ F eſt ex hoc,ꝙ omnis rationis humanæ defectus ex ſenſu carnali aliquo modo initium habet. Et per hoc etiam patet reſponſio ad ſecundum.

C.2. non ꝓcul à ſi. & c. a fin.tom.5.

AD TERTIVM dicendum,ꝙ in peccatis etiam carnalibus,eſt aliquis actus ſpiritualis.ſ.actus rationis , ſed finis horum peccatorum ,à quo denominantur,eſt delectatio carnis.

AD QVARTVM Dicendum,ꝙ ſicut gl.ibidem dicit, ſpecialiter in fornicationis peccato ſeruit anima corpori ; intantum vt nihil aliud in ipſo momento cogitare homini liceat.delectatio autem gulæ etſi ſit carnalis non ita abſorbet rationẽ.Vel poteſt dici, ꝙ in hoc peccato etiam quædam iniuria fit corpori, dum inordinate maculatur , ideo per hoc ſolum peccatum dř ſpecialiter homo in corpus peccare. G Auaritia vero, quæ carnalibus peccatis connumeratur pro adulterio ponitur , quod eſt injuſta vſurpatio vxoris alienæ . Vel poteſt dici,ꝙ res in qua delectatur auarus, corporale quoddam eſt,& quantum ad hoc cõnumeratur peccatis æternalibus,ſed ipſa delectatio nõ pertinet ad carnẽ,ſed ad ſpiritum, & ideo * Greg.dicit ꝙ eſt ſpirituale peccatum.

D.85.
lib. 31. mor. cap.31.

ARTICVLVS III.

Vtrum peccata diſtinguantur ſpecie ſecundum cauſas.

H AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur,ꝙ peccata diſtinguãtur ſpecie ſm cauſas. Ab eodem.n. habet res ſpeciẽ à quo habet eſſe , ſed peccata habent eſſe ex ſuis cauſis.ergo ab eis etiam ſpeciem ſortiũtur.differũt ergo ſpecie ſecundum diuerſitatẽ cauſarum.

¶ 2 Præt. inter alias cauſas,minus videtur pertinere ad ſpeciem cauſa materialis:ſed obiectum in peccato eſt ſicut cauſa materialis, cũ ergo ſm obiecta peccata ſpecie diſtinguantur, videtur ꝙ peccata I multo magis ſecundum alias cauſas diſtinguantur ſpecie.

¶ 3 Præt.Aug.ſuper illud Pſal. Incenſa igni & ſuffoſſa; dicit quod oẽ pčtm̃ eſt ex timore male humiliante,vel ex amore male inflãmãte:dicitur.n.in 1.Io.2.qđ omne ꝙ eſt in mundo , aut eſt concupiſcẽtia carnis,aut eſt concupiſcentia oculorum,aut ſuperbia vitæ,dicitur autem aliquid eſſe in mũdo propter peccatum , ſecundum ꝙ mundi nomine,amatores mũdi ſignificantur,vt* Aug.dicit ſup Io. K *Greg.etiam 31.Moral.diſtinguit omnia peccata ſecundum ſeptem vitia capitalia.oẽs autem hmõi diuiſiones reſpiciunt cauſas peccatorum.ergo videtur ꝙ peccata differant ſpecie ſecundum diuerſitatem cauſarum.

Pſ.79.co.8.

Aug. tracta. in me.& ante tom.9.
Cap.31.

SED CONTRA eſt quia ſecundum hoc,oĩa peccata eſſent vnius ſpeciei,cum ex vna cauſa cauſentur. Dicit enim Eccl.10.quòd initium omnis peccati eſt ſuperbia ,

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ ſecundæ Artic.tertium.

372 2.2.prol. Et 2.di.22.q.1.art.1.cor.

IN art.3.hoc ſolum notandum , ꝙ cum audire vel legere ſoles,ꝙ peccata & actus humani ſpecificantur iuxta diuerſitatẽ motiuorũ, intelligas de motiuis in genere cã finalis,& nõ effectiuæ i. de his quæ mouent vt fines.i.de intentionis finib. & nõ de his quæ mouẽt pure actiue:ꝓpter qđ peccatũ adulterij ex timore , vel amore factum,nõ differt ſpecie,& ſimile eſt de alijs cauſis impulſiuis . Aduerte tñ hic,ꝙ ſermo pſens eſt formalis,& intelligiť de cauſis actiuis vt ſic.Vñ qñ cã actiuæ inducerent alium finẽ , tunc non ex ratione cauſæ actiuæ, ſed ex ratione finis poteſt diuerſificari ſpẽs peccati,Cõtingit.n.qđ mulier ne pdat dilectum ſacrilegũ, cõſentiat alteri laico,& tũc actus ille ex illo timore exit ẽt in ſpecie ſacrilegii, ad qđ conſeruandum ordinatur : quamuis abſolute fuiſſet ſimplex fornicatio , vel adulterium. Contingit ẽt ꝙ ne perdat bona ſua, conſentiat alicui,& tunc quia nullus redũdat ex tali timore impulſiuo finis malus , non datur peccato iude ſpe-

ſpecies, & ſimile eſt de amore, ſi conſentiat propter habendum vnde viuat, vt communiter pauperes faciunt. non enim propterea incurrunt in aliam ſpeciẽ: immo minuitur peccatum ex bonitate finis.

Et 1. ad Timotheũ vltimo, quod radix omnium malorum eſt cupiditas. Manifeſtum eſt autẽ eſſe diuerſas ſpecies peccatorum, non ergo peccata diſtinguuntur ſpecie ſecundum diuerſitates cauſarum. A

Respondeo Dicendum, ꝙ cũ quatuor ſint cauſarum genera, diuerſimode diuerſis attribuũtur. Cauſa enim formalis, & materialis reſpiciunt proprie ſubſtantiam rei; & ideo ſubſtantiæ ſecundum formam, & materiam, ſpecie & genere diſtinguuntur. Agẽs autem & finis reſpiciunt directe motum, & operationẽ: & ideo motus & operationes B ſecundum huiuſmodi cauſas ſpecie diſtinguuntur, diuerſimode tamen. nam principia actiua naturalia, ſunt determinata ſemper ad eoſdem actus: & ideo diuerſæ ſpecies in actibus naturalibus attenduntur non ſolum ſecundum obiecta, quæ ſunt fines, vel termini; ſed etiam ſecundum principia actiua, ſicut calefacere, & infrigidare diſtinguuntur ſpecie ſecundum calidum, & frigidum. Sed principia actiua in actibus voluntarijs, cuiuſmodi ſunt actus peccatorum, non ſe habent ex neceſſitate ad vnũ: & ideo ex vno principio actiuo, vel motiuo poſſunt diuerſæ ſpecies peccatorum procedere; ſicut ex timore male humiliante poteſt procedere quod homo furetur, & quod occidat, & quod deſerat gregem ſibi commiſſum: & hæc eadem poſſunt procedere ex amore. Vnde manifeſtum eſt, quod pecC cata non differant ſpecie ſecundum diuerſas cauſas actiuas, vel motiuas, ſed ſolum ſecundum diuerſitatem cauſæ finalis: finis autem eſt obiectũ voluntatis. *oſten-
q.1. art.3. & ſum eſt enim ſupra, quod actus humani habent ſpeciẽ
q.18. arti.4. ex fine.
& 6.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ principia actiua in actibus voluntariis, cum non ſint determinata ad vnum, non ſufficiũt ad producẽdum humanos actus, niſi determinetur voluntas ad vnum per intentionem
Textu.15.& finis, vt patet per *Philoſophum in 9. Meth. & ideo a
16.tom.3. fine perficitur & eſſe, & ſpecies peccati.

Ad secundum Dicendum, qđ obiecta, ſecũdum quod comparantur ad actus exteriores, habent rationem materiæ circa quam: ſed ſecundum quod cõparantur ad actum interiorem voluntatis, habent ratD tionem finium, & ex hoc habent quod dent ſpeciem actui. Quamuis etiam ſecũdum quod ſunt materia circa quam habeãt rationem terminorum, à quibus mo-
Te.4. Et 10. tus ſpecificantur, vt dicitur in 5. *Phyſ. & in 10. Ethic.
Ethi. c.4.10. ſed tamen etiam termini motus dant ſpeciem moti-
2. & 5. bus, inquantum habent rationem finis.

Ad tertium dicendum, quod illæ diuiſiones peccatorum non dantur ad diſtinguendas ſpecies peccatorum, ſed ad manifeſtandas diuerſas cauſas eorum.

¶ *Super quæſtionis ſeptuageſimę ſecunda Arti. quartum.*

In quarto vero articulo, aduerte, ꝙ codices multi corrupti ſunt euidenter, primus enim ordo
373
2.di.42.q.2. debet eſſe ordo diui-
art.1.q.2 Et næ legis, ſecundus
Pſalm. 25. rationis, tertius ſocialis niſi quis dicat quod ly, primus, ſecundus, & tertius, non referuntur ad numerationem factam in litera, ſed numerationem ſecundum naturæ ordinẽ: & quia quæſtio hæc nõ eſt de rebus dicat quiſque vt q.71.art.6.
vult. Et in eodem articul nota regulam vniuerſalem datam in reſponſione ad ſecundum de intelligendis, ac exponendis cõparationibus eorum, quorum vnum clauditur in reliquo: & ſi ſcieris eam applicare, multas ſolues quæſtiones.

Articulus IIII.

Vtrum peccatum cõuenienter diſtinguatur in peccatum in Deum, in ſeipſum, & in proximum.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur quòd incõuenienter peccatũ diſtinguatur per peccatũ quod eſt in Deũ in proximum, & in ſeipſum. Illud enim quod eſt commune omni A peccato, nõ debet poni quaſi pars in diuiſione peccati: ſed commune eſt omni peccato, quod ſit cõtra Deum, ponitur enim in diffinitione peccati quod ſit contra legem Dei, vt* ſupra dictum eſt. nõ ergo peccatum in Deum debet poni quaſi pars in diuiſione peccatorum.

¶ 2 Præt. Omnis diuiſio debet fieri per oppoſita; ſed iſta tria genera pctõrum nõ ſunt oppoſita. quicũque enim peccat in proximũ. peccat in ſeipſum, & in Deum, non; ergo peccatum conueniẽter diuiditur ſecundum hæc tria.

¶ 3 Præt. Ea quæ ſunt extrinſecus, non conferunt ſpeciem; ſed Deus, & ꝓximus ſunt extra nos. ergo per hæc non diſtinguuntur peccata ſecundum ſpeciem. incõuenienter igitur ſecundum hæc tria peccatum diuiditur.

Sed contra eſt, quod Iſid. in li. de ſummo bono diſtinguens peccata, dicit quod homo dicitur peccare in ſe, in Deum, & proximum.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut* ſupra dictum eſt, Peccatum eſt actus inordinatus; triplex au- q.71.art.6.
C tem ordo in homine debet eſſe. Vnus quidem ſecundum comparationem ad regulam rationis, prout. ſcilicet omnes actiones, & paſſiones, noſtræ debent ſecundum regulam rationis commenſurari. Alius autem ordo eſt per comparationem ad regulam diuinæ legis, per quam homo in omnibus dirigi debet. Et ſi quidem homo naturaliter eſſet animal ſolitarium, hic duplex ordo ſufficeret: ſed quia homo eſt naturaliter animal politicum, & ſociale, vt probatur in 1. * Policor. ideo Cap.2.to.5.
neceſſe eſt, ꝙ ſit tertius ordo, quo homo ordinetur ad alios homines, quibus cõuiuere debet. Horum autem ordinum primus continet ſecundum, & excedit ipſum Quæcumque enim continentur ſub ordine rationis, continentur ſub ordine ipſius Dei, ſed quædam con-
D tinentur ſub ordine ipſius Dei, quæ excedunt rationem humanam, ſicut ea quæ ſunt fidei, & quę debentur ſoli Deo. vnde qui in talibus peccat, dr̃ in Deũ peccare. ſicut hæreticus, & ſacrilegus, & blaſphemus. Similiter etiam ſecundus ordo includit tertium, & excedit ipſum, quia in omnibus, in quibus ordinamur ad proximum, oportet nos dirigi ſecundum regulam rationis; ſed in quibuſdam dirigimur ſecundum rationem quantum ad nos tantum, non autem quantum ad proximum, & quando in his peccatur, dicitur homo peccare in ſeipſum, ſicut patet de guloſo, luxurioſo, & prodigo. quãdo vero peccat homo in his quibus ad proximum ordinatur, dicitur peccare in proximum, ſicut patet de fure, homicida. Sunt autem diuerſa, quibus
E homo ordinatur ad Deum, ad proximum, & ad ſeipſum. vnde hæc diſtinctio peccatorũ proprie eſt ſecundum obiecta, ſecundum quæ diuerſificantur ſpecies peccatorum. vnde hæc diſtinctio peccatorum proprie eſt ſecundum diuerſas peccatorum ſpecies: nam & virtutes quibus peccata opponuntur, ſecundum hanc differentiam ſpecie diſtinguuntur. Manifeſtum eſt enim ex* dictis, ꝙ virtutibus theologicis homo ordinatur 1.2.q.62.
ad Deum; temperantia vero & fortitudine ad ſeipſum, iuſtitia autem ad proximum.

Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ peccare in Deũ ſcḋm quod ordo qui eſt ad Deum includit omnem humanum ordinem, commune eſt omni peccato; ſed

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter diſtinguantur peccata ſpiritualia à carnalibus.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ ſecundæ Art. ſecundum.

IN 2.ar. nihil ſcribẽdum occurrit, niſi memores in principio corporis, quòd in omni peccato inuenitur appetitus alicuius boni commutabilis, & inordinatio: & conſequenter in õi peccato vera eſt doctrina ſupradicta de ſpecificatiõe ex parte cõuerſionis, & nõ auerſiõis.

371 Inf.q.73.ar.5.cn. Et 2.2.q.118.ar.6.cor. & 1.co.6.le. 3.Et 4.cor.7.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ incõueniẽter diſtinguant̃ peccata ſpiritualia à carnalibus. Dicit .n. Apoſtolus ad Galat. 5. Manifeſta ſunt opera carnis, q̃ ſunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus. ueneficia &c. ex quo videtur quod omnia G peccatorum genera ſunt opera carnis: ſed peccata carnalia dicuntur opera carnis. ergo non ſunt diſtinguenda peccata carnalia à ſpiritualibus.

¶ 2 Prę. quicunque peccat, ſecũdum carnem ambulat, ſ̃m illud Ro. 8. Si ſecundum carnem vixeritis, viuetis, ſed viuere vel ambulare ſecundum carnem, videtur ꝑtinere ad rationem peccati carnalis. ergo omnia peccata ſunt carnalia. non ergo ſunt diſtinguenda peccata carnalia à ſpiritualibus.

¶ 3 Præt. Superior pars animæ, quæ eſt mens vel ratio, ſpiritus nominatur, ſecundum illud Epheſ. 4. Renouamini ſpiritu mentis veſtræ, vbi ſpiritus pro ratione ponitur, vt ibi gl. dicit: ſed omne peccatũ, quod ſ̃m carnẽ H committitur à rõne deriuatur per conſenſum: quia ſuperioris rationis eſt conſentire in actum peccati, vt* infra dicetur. ergo eadem peccata ſunt carnalia & ſpiritualia. non ergo ſunt diſtinguenda adinuicem.

In gl. ord & inter lineari ibidem.
q.74.art.7.

¶ 4 Præt. Si aliqua peccata ſpecialiter ſunt carnalia hoc potiſſime intelligendum videtur de illis peccatis, quibus in corpus ſuum peccat aliquis: ſed ſicut Apoſtolus dicit 1. ad Cor. 6. omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus eſt, qui autẽ fornicatur, in corpus ſuum peccat. ergo ſola fornicatio eſſet peccatũ carnale, cum tamen Apoſtolus ad Eph. 5. etiam auaritiã carnalibus peccatis annumeret.

C.31. à me.

SED CONTRA, eſt quod* Greg. 31. Moral. dicit ꝙ ſeptem capitalium vitiorum, quinque ſunt ſpiritualia, & duo carnalia. I

Art. præced.
q.31.art.3.

RESPOND. Dicendũ, quod ſicut* dictum eſt, peccata recipiunt ſpeciem ex obiectis. Oẽ autem peccatũ cõſiſtit in appetitu alicuius commutabilis boni, quod inordinate appetitur, & per conſequens in eo iam habito inordinate aliquis delectatur. vt autẽ ex* ſuperioribus patet, duplex eſt delectatio. Vna quidem animalis, quæ conſummatur in ſola apprehenſione alicuius rei ad votum habitæ, & hæc etiam poteſt dici delectatio ſpiritualis: ſicut cum aliquis delectatur in laude humana, vel in aliquo hmõi. Alia vero delectatio eſt corporalis, ſiue naturalis, quæ in ipſo tactu corporali perficitur, quæ poteſt etiam dici delectatio carnalis. Sic igit̃ K illa peccata quæ perficiuntur in delectatione ſpirituali, vocantur peccata ſpiritualia: illa vero quæ perficiuntur in delectatione carnali, vocantur peccata carnalia, ſicut gula, quæ perficitur in delectatione ciborum, & luxuria, quæ perficitur in delectatione venereorũ. vnde & Apoſtolus dicit 2. ad cor. 7. Emundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus.

Ex Aug. ſumitur loco mox dicen.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut* gl. ibidem dici, illa vitia dicuntur opera carnis, non quia in voluptate carnis perficiãtur, ſed caro ſumitur ibi ꝓ homine, qui dum ſ̃m ſe viuit, ſecundum carnem viuere dicitur, vt etiam* Aug. dicit 14. de ci. Dei. Et huius rõ F eſt ex hoc, ꝙ omnis rationis humanæ defectus ex ſenſu carnali aliquo modo initium habet. Et per hoc etiam patet reſponſio ad ſecundum.

C.2. non ꝓcul à ſi. & c. à fin. tom. 5.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ in peccatis etiam carnalibus, eſt aliquis actus ſpiritualis. ſ. actus rationis, ſed finis horum peccatorum, à quo denominantur, eſt delectatio carnis.

AD QVARTVM Dicendum, ꝙ ſicut gl. ibidem dicit, ſpecialiter in fornicationis peccato ſeruit anima corpori; intantum vt nihil aliud in ipſo momento cogitare homini liceat. delectatio autem gulæ etſi ſit carnalis non ita abſorbet rationẽ. Vel poteſt dici, ꝙ in hoc peccato etiam quædam iniuria fit corpori, dum inordinate maculatur, ideo per hoc ſolum peccatum dr̃ ſpecialiter homo in corpus peccare. Auaritia vero, quæ carnalibus peccatis connumeratur pro adulterio ponitur, quod eſt injuſta vſurpatio vxoris alienæ. Vel poteſt dici, ꝙ res in qua delectatur auarus, corporale quoddam eſt, & quantum ad hoc cõnumeratur peccatis æternalibus, ſed ipſa delectatio nõ pertinet ad carnẽ, ſed ad ſpiritum, & ideo * Greg. dicit ꝙ eſt ſpirituale peccatum.

D.85.
lib. 31. mor. cap. 31.

ARTICVLVS III.

Vtrum peccata diſtinguantur ſpecie ſecundum cauſas.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ ſecundæ Artic. tertium.

IN art. 3. hoc ſolum notandum, ꝙ cum audire vel legere ſoles, ꝙ peccata & actus humani ſpecificãtur iuxta diuerſitatẽ motiuorũ, intelligas de motiuis in genere cã finalis, & nõ effectiuæ i. de his quæ mouent vt fines. i. de intentionis finib. & nõ de his quæ mouẽt pure actiue: ꝓpter qđ peccatũ adulterij ex timore, vel amore factum, nõ differt ſpecie, & ſimile eſt de alijs cauſis impulſiuis. Aduerte tñ hic, ꝙ ſermo pſens eſt formalis, & intelligit̃ de cauſis actiuis vt ſic. Vñ qñ cã actiuæ inducerent alium finẽ, tunc non ex ratione cauſæ actiuæ, ſed ex ratione finis poteſt diuerſificari ſpẽs peccati. Cõtingit .n. qđ mulier ne ꝑdat dilectum ſacrilegũ, cõſentiat alteri laico, & tũc actus ille ex illo timore eſt ẽt in ſpecie ſacrilegii, ad qđ conſeruandum ordinatur: quamuis abſolute fuiſſet ſimplex fornicatio, vel adulterium. Contingit ẽt ꝙ ne perdat bona ſua, conſentiat alicui, & tunc quia nullus redũdat ea tali timore impulſiuo finis malus, non datur peccato inde ſpe-

372 2.2. prol. Et 2. di. 32. q. 1. art. 1. cor.
Pſ. 79. to. 8.
Aug. tract. 2. in me. & ante tom. 9.
Cap. 31.

H AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ peccata diſtinguãtur ſpecie ſ̃m cauſas. Ab eodem .n. habet res ſpeciẽ à quo habet eſſe, ſed peccata habent eſſe ex ſuis cauſis. ergo ab eis etiam ſpeciem ſortiũtur. differũt ergo ſpecie ſecundum diuerſitatẽ cauſarum.

¶ 2 Præt. inter alias cauſas, minus videtur pertinere ad ſpeciem cauſa materialis: ſed obiectum in peccato eſt ſicut cauſa materialis, cũ ergo ſ̃m obiecta peccata ſpecie diſtinguantur, videtur ꝙ peccata I multo magis ſecundum alias cauſas diſtinguantur ſpecie.

¶ 3 Præt. Aug. ſuper illud Pſal. Incenſa igni & ſuffoſſa: dicit quod oẽ pctm̃ eſt ex timore male humiliante, vel ex amore male inflãmãte: dicitur .n. in 1. Io. 2. qđ omne ꝙ eſt in mundo, aut eſt concupiſcẽtia carnis, aut eſt concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ, dicitur autem aliquid eſſe in mũdo propter peccatum, ſecundum ꝙ mundi nomine, amatores mũdi ſi K gnificantur, vt* Aug. dicit ſup Io. *Greg. etiam 31. Moral. diſtinguit omnia peccata ſecundum ſeptem vitia capitalia. oẽs autem hmõi diuiſiones reſpiciunt cauſas peccatorum. ergo videtur ꝙ peccata differant ſpecie ſecundum diuerſitatem cauſarum.

SED CONTRA eſt quia ſecundum hoc, oĩa peccata eſſent vnius ſpeciei, cum ex vna cauſa cauſentur. Dicit enim Eccl. 10. quód initium omnis peccati eſt ſuperbia,

ſpecies, & ſimile eſt de amore, ſi conſentiat propter habendum vnde viuat, vt communiter pauperes faciunt. non enim propterea incurrunt in aliam ſpecié: immo minuitur peccatum ex bonitate finis.

Et 1. ad Timotheũ vltimo, quod radix omnium malorum eſt cupiditas. Manifeſtum eſt auté eſſe diuerſas ſpecies peccatorum, non ergo peccata diſtinguuntur ſpecie. ſecundum diuerſitates cauſarum.

A

RESPONDEO Dicendum, ꝙ cũ quatuor ſint cauſarum genera, diuerſimode diuerſis attribuũtur. Cauſa enim formalis, & materialis reſpiciunt proprie ſubſtantiam rei; & ideo ſubſtantiæ ſecundum formam, & materiam, ſpecie & genere diſtinguuntur. Agẽs autem & finis reſpiciunt directe motum, & operationẽ: & ideo motus & operationes ſecundum huiuſmodi cauſas ſpecie diſtinguuntur, diuerſimode tamen. nam principia actiua naturalia, ſunt determinata ſemper ad eoſdem actus: & ideo diuerſæ ſpecies in actibus naturalibus attenduntur non ſolum ſecundum obiecta, quæ ſunt fines, vel termini; ſed etiam ſecundum principia actiua, ſicut calefacere, & infrigidare diſtinguuntur ſpecie ſecundum calidum, & frigidum. Sed principia actiua in actibus voluntarijs, cuiuſmodi ſunt actus peccatorum, non ſe habent ex neceſſitate ad vnũ: & ideo ex vno principio actiuo, vel motiuo poſſunt diuerſæ ſpecies peccatorum procedere; ſicut ex timore male humiliante poteſt procedere quod homo furetur, & quod occidat, & quod deſerat gregem ſibi commiſſum: & hæc eadem poſſunt procedere ex amore. Vnde manifeſtum eſt, quod peccata non differant ſpecie ſecundum diuerſas cauſas actiuas, vel motiuas, ſed ſolum ſecundum diuerſitatem cauſæ finalis. finis autem eſt obiectũ voluntatis.* oſtenſum eſt enim ſupra, quod actus humani habent ſpeciẽ ex fine.

B C

q. 1. art. 3. & q. 18. arti. 4. & 6.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ principia actiua in actibus voluntariis, cum non ſint determinata ad vnum, non ſufficiũt ad producẽdum humanos actus, niſi determinetur voluntas ad vnum per intentionem finis, vt patet per* Philoſophum in 9. Meth. & ideo a fine perficitur & eſſe, & ſpecies peccati.

Textu. 15. & 16. tom. 3.

AD SECVNDVM Dicendum, qđ obiecta, ſecũdum quod comparantur ad actus exteriores, habent rationem materiæ circa quam: ſed ſecundum quod cõparantur ad actum interiorem voluntatis, habent rationem finium, & ex hoc habent quod dent ſpeciem actui. Quamuis etiam ſecũdum quod ſunt materia circa quam habeãt rationem terminorum, à quibus motus ſpecificantur, vt dicitur in 5.* Phyſ. & in 10. Ethic. ſed tamen etiam termini motus dant ſpeciem motibus, inquantum habent rationem finis.

D

Te. 4. Et 10. Ethi. c. 4. 20. 2. & 5.

AD TERTIVM dicendum, quod illæ diuiſiones peccatorum non dantur ad diſtinguendas ſpecies peccatorum, ſed ad manifeſtandas diuerſas cauſas eorum.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ ſecundæ Arti. quartum.

IN quarto vero articulo, aduerte, ꝙ codices multi corrupti ſunt euidenter. primus enim ordo debet eſſe ordo diuinæ legis, ſecundus rationis, tertius ſocialis niſi quis dicat quod ly, primus, ſecundus, & tertius, non referuntur ad

373

2. di. 42. q. 2. art. 2. q. 2. Et Pſalm. 25.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccatum cõuenienter diſtinguatur in peccatum in Deum, in ſeipſum, & in proximum.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd incõuenienter peccatũ diſtinguatur per peccatũ quod eſt in Deũ in proximum, & in ſeipſum. Illud enim quod eſt commune omni peccato, nõ debet poni quaſi pars in diuiſione peccati: ſed commune eſt omni peccato, quod ſit cõtra Deum, ponitur enim in diffinitione peccati quod ſit contra legem Dei, vt* ſupra dictum eſt. nõ ergo peccatum in Deum debet poni quaſi pars in diuiſione peccatorum.

A

q. 71. art. 6.

¶ 2 Præt. Omnis diuiſio debet fieri per oppoſita; ſed iſta tria genera pctõrum nõ ſunt oppoſita. quicũque enim peccat in proximũ, peccat in ſeipſum, & in Deum, non ergo peccatum conueniẽter diuiditur ſecundum hæc tria.

B

¶ 3 Præt. Ea quæ ſunt extrinſecus, non conferunt ſpeciem; ſed Deus, & ꝓximus ſunt extra nos. ergo per hæc non diſtinguuntur peccata ſecundum ſpeciem. incõuenienter igitur ſecundum hæc tria peccatum diuiditur.

numerationem: factam in litera, ſed numerationem ſecundum naturæ ordinẽ: & quia quæſtio hæc nõ eſt de rebus dicat quiſque vt vult. Et in eodem articul nota regulam vniuerſalem datam in reſponſione ad ſecundum de intelligendis, ac exponendis cõparationibus eorum, quorum vnum clauditur in reliquo: & ſi ſcueris eam applicare, multas ſolues quæſtiones.

SED CONTRA eſt, quod Iſid. in li. de ſummo bono diſtinguens peccata, dicit quod homo dicitur peccare in ſe, in Deum, & proximum.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut* ſupra dictum eſt, Peccatum eſt actus inordinatus; triplex autem ordo in homine debet eſſe. Vnus quidem ſecundum comparationem ad regulam rationis, prout. ſcilicet omnes actiones, & paſſiones, noſtræ debent ſecundum regulam rationis commenſurari. Alius autem ordo eſt per comparationem ad regulam diuinæ legis, per quam homo in omnibus dirigi debet. Et ſi quidem homo naturaliter eſſet animal ſolitarium, hic duplex ordo ſufficeret: ſed quia homo eſt naturaliter animal politicum, & ſociale, vt probatur in 1.* Policor. ideo neceſſe eſt, ꝙ ſit tertius ordo, quo homo ordinetur ad alios homines, quibus cõuiuere debet. Horum autem ordinum primus continet ſecundum, & excedit ipſum Quæcumque enim continentur ſub ordine rationis, continentur ſub ordine ipſius Dei, ſed quædam continentur ſub ordine ipſius Dei, quæ excedunt rationem humanam, ſicut ea quæ ſunt fidei, & quę debentur ſoli Deo. vnde qui in talibus peccat, dr̃ in Deũ peccare. ſicut hæreticus, & ſacrilegus, & blaſphemus. Similiter etiam ſecundus ordo includit tertium, & excedit ipſum, quia in omnibus, in quibus ordinamur ad proximum, oportet nos dirigi ſecundum regulam rationis; ſed in quibuſdam dirigimur ſecundum rationem quantum ad nos tantum, non autem quantum ad proximum, & quando in his peccatur, dicitur homo peccare in ſeipſum, ſicut patet de guloſo, luxurioſo, & prodigo. quãdo vero peccat homo in his quibus ad proximum ordinatur, dicitur peccare in proximum, ſicut patet de fure, homicida. Sunt autem diuerſa, quibus homo ordinatur ad Deum, ad proximum, & ad ſeipſum. vnde hæc diſtinctio peccatorũ proprie eſt ſecundum obiecta, ſecundum quæ diuerſificantur ſpecies peccatorum. vnde hæc diſtinctio peccatorum proprie eſt ſecundum diuerſas peccatorum ſpecies: nam & virtutes quibus peccata opponuntur, ſecundum hanc differentiam ſpecie diſtinguuntur. Manifeſtum eſt enim ex* dictis, ꝙ virtutibus theologicis homo ordinatur ad Deum; temperantia vero & fortitudine ad ſeipſum, iuſtitia autem ad proximum.

q. 71. art. 6.

C

Cap. 2. to. 5.

D

E

S. q. 62.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ peccare in Deũ ſm quod ordo qui eſt ad Deum includit omnem humanum ordinem, commune eſt omni peccato; ſed

quantum ad id ꝙ ordo Dei excedit alios duos ordines ſicut peccatũ in Deum, ſpeciale genus peccati.

Ad secundum dicendum, quod qñ aliqua, quorũ vnũ includit alterũ, abinuicem diſtinguũtur, intelligitur fieri diſtinctio non ſecundum illud, quod vnũ continetur in altero, ſed ſecundum illud, quod vnum excedit alterum, ſicut patet in diuiſione numerorum, & figurarum. Non enim triangulus diuiditur contra quadratum, ſecundum quod continetur in eo, ſed ſm quod exceditur ab eo. & ſimiliter eſt dicendum de ternario, & quaternario.

Ad tertium dicendum, ꝙ Deus, & proximus quamuis ſint exteriora reſpectu ipſius peccantis, non tamen ſunt extranea reſpectu actus peccati, ſed comparantur ad ipſum ſicut propria obiecta ipſius

Articulus V.

Vtrum diuiſio peccatorum, quæ eſt ſecundum reatum diuerſificet ſpeciem

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur quod diuiſio peccatorũ, quæ eſt ſm reatum, diuerſificet ſpeciẽ, puta, cum diuiditur ſm veniale, & mortale. Ea enim quæ in infinitum diſſerunt, non poſſunt eſſe vnius ſpeciei, nec etiã vnius generis, ſed veniale, & mortale peccatum diſſerunt in infinitum. veniali enim debetur pœna temporalis, mortali pœna æterna; menſura autem pœnæ reſpondet quantitati culpæ, ſecundum illud Deu. 25. pro menſura delicti, erit & plagarum modus. ergo veniale, & mortale non ſunt vnius generis, nec dum quod ſint vnius ſpeciei.

I ¶ 2 Præ. Quædã peccata ſunt mortalia ex genere: ſicut homicidium, & adulterium; quædam vero ex ſuo genere ſunt peccata venialia, ſicut verbum otioſum & riſus ſuperfluus. ergo peccatum veniale, & mortale ſpecie differunt.

¶ 3 Præ. Sicut ſe habet actꝰ virtuoſus ad præmiũ, ita ſe habet peccatum ad pœnam: ſed præmium eſt finis virtuoſi actus. ergo & pœna eſt finis peccati; ſed peccata diſtinguuntur ſpecie ſecundum fines, vt *dictum eſt, ergo etiam diſtinguũtur ſpecie ſecundum reatum pœnæ.

K Sed contra. Ea quæ conſtituunt ſpeciem, ſunt priora, ſicut differentiæ ſpecificæ, ſed pœna ſequitur culpam, ſicut effectus eius ergo peccata non differunt ſpecie ſecundum reatum pœnæ.

Respondeo Dicendum, quod eorum quæ ſpecie differunt duplex differentia inuenitur. Vna quidem, quæ conſtituit diuerſitatem ſpecierum: & talis differen F tia nunquam inuenitur niſi in ſpeciebus diuerſis. ſicut rationale & irrationale, animatum & inanimatum. Alia autem differentia eſt conſequens diuerſitatem ſpeciei; & talis differentia etſi in aliquibus conſequatur diuerſitatem ſpeciei, in aliis tamen poteſt inueniri in alia ſpecie, ſicut album & nigrum conſequuntur diuerſitatẽ ſpeciei corui, & cygni; tamen inuenitur huiuſmodi differentia in eadem hominis ſpecie. Dicendum eſt ergo, quod differentia venia G lis; & mortalis peccati, vel quæcunque alia differentia: quæ ſumitur penes reatum; nõ poteſt eſſe differentia conſtituens diuerſitatem ſpeciei. Nunquam enim id quod eſt per accidens, conſtituit ſpeciem; id autem quod eſt præter intentionem agẽtis; eſt per accidens; vt patet in ſecundo* Phyſic. Manifeſtum eſt autem, quod pœna eſt præter intentionem peccantis; vnde per accidẽs ſe habet ad peccatũ ex parte ipſius peccantis. Ordinatur tamẽ ad peccatum ab exteriori; ſcili H cet ex iuſtitia iudicantis; qui ſecundum diuerſas cõditiones peccatorum diuerſas pœnas infligit. Vnde differentia; quæ eſt ex reatu pœnæ: poteſt conſequi diuerſam ſpeciem peccatorum; non autem conſtituit diuerſitatem ſpeciei. Differentia autem peccati venialis, & mortalis conſequitur diuerſitatem inordinationis, quæ complet rationem peccati. Duplex enim eſt inordinatio: vna per ſubtractio I nem principij ordinis: alia qua etiam ſaluato principio ordinis fit inordinatio circa ea quæ sũt poſt principium: ſicut in corpore animalis quandoque quidem inordinatio complexionis procedit vſque ad deſtructionem principij vitalis, & hæc eſt mors; quandoque vero ſaluo principio vitæ; fit deordinatio quædam in humoribus; & tunc eſt ægritudo. Principium autem actus totius ordinis in moralibus eſt finis vltimus; qui ita ſe habet ĩ operatiuis, ſicut prin K cipium indemonſtrabile in ſpeculatiuis, vt dicitur in 7. Ethicorũ. Vnde quando anima deordinatur per peccatum vſque ad auerſionẽ ab vltimo fine; ſcilicet Deo, cui vnimur per charitatem: tunc ẽ peccatum mortale; quando vero fit deordinatio circa auerſionem a Deo, id tunc eſt peccatum veniale. Sicut etiam in corporibus deordinatio mortis; quæ eſt per remotionem principij vitæ: eſt irreparabilis ſecundũ naturã; inordinatio

¶ *Super quæſtionis ſeptuageſimæ ſecundæ Arti. quintum*

In arti. 5. eiuſdem 72. quæſt. nota in primis regulam generalem, quòd ſecundum reatus pœnarũ non diſtinguuntur ſpecie peccata. Et intelligitur etiam hoc de pœnis veſtis. & ex hoc ſequitur, quod peccata ex hoc quod habent adiunctas pœnas excommunicationis, & huiuſmodi, non mutant ſpeciem. vnde pertinẽt ad ſpeciem ipſius actus ſubiecti pœnæ, ſi ſit malus, puta, furti: vel ſi nõ ſit ex ſe me lus, ad ſpeciem illiue vitij, cui ſubſternitur ex ſtatuto, puta, gulæ, ſi præcipitur abſtinentia: & ſic de alijs penſata natura pœnarum quo ad culpam. Excommunicatio namque ſemper ſupponit præceptum, irregularitas autem non. Et ſimile eſt de ſuſpenſione, & interdicto. De pœnis autem alijs, quæ ad ius poſitiuum ſpectãt, quandoque implicant præceptum, & quandoque non. Sufficit hic, quod quantum eſt ex ratione pœnæ non variatur ſpecies.

374 Inf q. 88. ar. 1. & 2. Et 2. d. 17 q. 2. ar. 5. co. Et 2. d. 42 q. 1 ar. 3. Et 4 diſt. 10. q. 3 art. 2. q. 4. ad 5. Et 3. cõtra c. 139. fin. & 147.

Arti. 1. ad 1.

¶ Aduerte ſecundo, quod author non dicit, quod veniale & mortale diſtinguuntur: quia vnum eſt reſpectu finis, & alterum eius quod eſt ad finem: imo dicit oppoſitum, dum dicit, quod in eadem ſpecie adulterij inuenitur vtrumque. Sed dicit, quòd diſtinguuntur ex hoc quod vnũ ſcilicet mortale auertit à fine: alterum ſcilicet veniale deordinat citra auerſionem à fine. Et intendit, quòd ueniale, & mortale non diſtinguuntur ex parte cõuerſionis, vnde habẽt peccata ſpeciem: & propterea contingit, quòd utrumque ſit circa finem. idem enim eſt obiectũ adulterij, & primi motus eius infidelitatis, & primi motus eius. Sed ex parte auerſionis, vnde peccata non habent ſpeciem iuxta duos modos deordinationis auerſiuæ, conſtituuntur hæc duo peccata. Cum enim peccando auerſio fit à fine, eſt peccatum mortale: cum autem peccãdo auerſio non ſimpliciter, ſed quædam fit citra tamen poſtergationem finis, tunc fit peccatum veniale, circa quodcunque obiectũ hæc accidant.

Tex. 50. com mo 2.

¶ Et hinc patet falſum eſſe, quod in 2. 2. diſt. ſecundi, Scotus dicit, quòd veniale, & mortale diſtinguuntur: quia hoc contra præceptum, illud cõtra conſilium. nam. n. patet vtrumque cadere ſub præcepto. Sub præcepto namque adulterij cadit adulterij peccatum: ſiue completum, quod eſt mortale, ſiue imperfectum, vt primus motus, & huiuſmodi & ſimile, eſt de alijs huiuſmodi. Falſiſſimum quoque eſſe, quod egens contra conſilium peccet, experientia teſtatur, neminem peccati arguens, quia non ingreditur religionem, quòd eſt de conſilio. Authoritate quoque Apoſto. 1. ad Cori 7. conuincitur, vbi cum dixiſſet. De virginibus præceptum non habeo, conſilium autem do, ſubiunxit: Si acceperis vxorem, nõ peccaſti, & ſi nupſerit virgo, non peccauit.

Capi. 8. post med. tom. 5.

D. 1010. uit. Diſtinguendum poti⁹ erat ex hac parte, ꝙ cadere ſub præcepto contingit dupliciter. primo ſic, quod eius oppoſitum ſit contra præceptum, & hoc eſt mortale. Secundo ſic, quòd eius oppoſitum ſit præter præceptum, & hoc eſt veniale.

¶ In articulo eodem in reſponſione ad primum, habes ſolutionem argumentorum Aureoli apud Capreolum in 43. diſt. 2. ſent. contra hanc determinationẽ. D. 75. Fundantur .n. oĩa argumenta ſuper ſpecificatione peccatorum ex parte auerſionis, offenſæ, diſtantiæ in infinitum, oppoſitionis ad charitatem, & circunſtantiarum quorum oĩs excepto vltimo, ex vno literæ verbo ſoluuntur D. 1008. quia peccata ex alio ſpecificantur, ſcilicet ex obiecto, & ex alio hęc habent, ſcilicet ex auerſione. Quomodo autem circunſtantia ſpecificet, aut quomodo faciat de veniali mortale, inferius in quæſtione octuageſima octaua amplius dicetur.

¶ In articulo eodem, in reſponſione ad ſecundum habes qualiter ea verba authoris, quæ videntur ex hac ratione, ſcilicet quia In corp. art. aliquid eſt mortale ex genere, & aliquid veniale ex genere, ſonare quòd diſtinguantur ſpecie, intelligi, vel gloſari, aut ſecundi poſſint, vt in quæſtione de Mal. quæſtione ſecunda, articulo 8. habes.

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæ ſecundę Artic. ſextum.

375
2. d. 41. q. 2. art. 2.

IN articulo ſexto eiuſdem ſeptuageſimę ſecundę quæſtionis, habes duas regulas. Altera eſt, quod commiſſio peccati, & omiſſio virtutis oppoſitæ, non diſtinguunt ſpecie morali, de quo ẽ ſermo. Glo. inter li- nearis, ibi. Altera eſt, ꝙ peccata

autem ægritudinis * reparari pôt propter id quod ſaluatur principium vitæ, ſimiliter eſt in his quæ pertinent ad animam. Nam in ſpeculatiuis, qui errat circa principia, imperſuaſibilis eſt, qui autẽ errat ſaluatis principijs, per ipſa principia reuocari poteſt. Et ſimiliter in operatiuis, qui peccãdo auertitur ab vltimo fine, quantum eſt ex natura peccati habet lapſum irreparabilem, & ideo dicitur peccare mortaliter, æternaliter puniendus qui verò peccat citra auerſionẽ à Deo ex ipſa ratione peccati reparabiliter deordinatur, q̃a ſaluatur principium, & ideo dicitur peccare venialiter, d quia ſcilicet non ita peccat, vt mereatur interminabilem pœnam.

A

B

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd peccatum mortale, & veniale differunt in infinitum ex parte auerſionis, non autem ex parte cõuerſionis, per quam reſpicit obiectum, vnde peccatum ſpeciem habet. vnde nihil prohibet, in eadem ſpecie d inueniri aliquod peccatũ mortale, & veniale: ſicut primus motus in genere adulterij eſt peccatum veniale, & verbũ otioſum, quod plerunque eſt veniale poteſt etiam eſſe mortale.

C

AD SECVNDVM dicendum, quod ex hoc, quòd inuenitur aliquod peccatum mortale ex genere, & aliquod peccatum veniale ex genere, ſequitur quòd talis differẽtia conſequatur diuerſitatem peccatorum ſecundum ſpeciem, non autem quòd cauſet eam. Talis autem differẽtia poteſt inueniri etiã in his, quę ſunt eiuſdem ſpeciei, vt * dictum eſt.

D

AD TERTIVM dicendum, ꝙ præmium eſt de intentione merentis, vel virtuoſe agentis, ſed pœna nõ eſt de intẽtione peccãtis ſed magis eſt contra voluntatẽ ipſius: vnde non eſt ſimilis ratio.

ARTICVLVS VI.

Vtrum peccatum cõmiſſionis, & omiſſionis differant ſpecie.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur qđ peccatũ commiſſionis, & omiſſionis ſpecie differãt. Delictum enim cõtra peccatum diuidit, Eph. 2. vbi dicitur. Cum eſſetis mortui delictis, & peccatis veſtris, & exponit ibi glo. Delictis, ideſt dimittendo quæ iubentur: & peccatis, ſcilicet agendo prohibita. Ex quo patet, quod per delictũ intelligitur pec-

E

A catum omiſſionis, per peccatum, peccatum commiſſionis. differũt igitur ſpecie, cum ex oppoſito diuidantur tanquam diuerſæ ſpecies.

¶ 2 Præt. Peccato per ſe, conuenit quod ſit contra legem Dei: ponitur enim in eius diffinitione, vt ex * ſupradictis patet: ſed in lege Dei alia ſunt pręcepta affirmatiua, contra quæ eſt peccatum omiſſionis & alia præcepta negatiua, contra quæ eſt peccatum commiſſionis. ergo peccatum omiſſionis, & B peccatum commiſſionis differunt ſpecie.

¶ 3 Præter. Omiſſio, & commiſſio differunt, ſicut affirmatio, & negatio, ſed affirmatio, & negatio non poſſunt eſſe vnius ſpeciei; quia negatio non habet ſpeciem, non entis enim non ſunt ſpecies, neque differentiæ, vt * Philoſophus dicit. ergo omiſſio & commiſſio nõ poſſunt eſſe vnius ſpecie.

SED CONTRA In eadem ſpecie peccati inuenitur omiſſio, & commiſſio. Auarus enim & aliena rapit, quod eſt peccatum com- C miſſionis, & ſua non dat, quibus dare debet, quod eſt peccatũ omiſſionis ergo omiſſio & commiſſio non differunt ſpecie.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ in peccatis inuenitur duplex differentia, vna materialis: & alia formalis. Materialis quidem attenditur ſecundum naturalem ſpeciem actuum peccati, formalis autem ſecundum ordinem ad vnum finẽ proprium, quod eſt obiectum proprium. vnde inueniuntur aliqui actus materialiter ſpecie differen- D tes, qui tamen formaliter ſunt in eadem ſpecie peccati, quia ad idẽ ordinantur; ſicut ad eandem ſpeciem homicidij pertinet iugulatio, lapidatio, & perforatio, quamuis actus ſint ſpecie differentes ſecundum ſpeciem naturæ. Sic ergo ſi loquamur de ſpecie peccati omiſſionis, & commiſſionis, materialiter differunt ſpecie, large tamen loquendo de ſpecie, ſecundũ quod negatio, vel priuatio ſpeciẽ habere poteſt. Si autem loquamur de ſpecie peccati omiſſionis, & commiſſionis formaliter, ſic E non differunt ſpecie; quia ad idem ordinantur, & ex eodem motiuo procedunt. Auarus enim ad congregandum pecuniam & rapit, & non dat ea, quæ dare debet. Et ſimiliter guloſus ad ſatisfaciendum gulę, & ſuperflua comedit, & ieiunia debita prætermittit: & idem ẽ videre in cæteris. Semper .n. in rebus negatio fundatur ſuper aliqua affirmatione, quę eſt quodãmodo

nõ diſtinguuntur ſpẽ ſm diuerſitatem pceptorum. Et hęc ſequitur ex prima, vt patet, quia præcepta affirmatiua dantur de actibus virtutũ: negatiua vero de actibus vitiorũ. Cõmittens aũt actũ vitij ſimul agit contra vtrumque præceptum, committendo actum prohibitum, & omittendo actum mandatum, in vna tantum peccati ſpecie errat. q. 71. art. 6.

¶ In eodem articulo, nota rationem duplicem in reſponſione ad ſecundum, quare peccata non diuerſificantur ſecundum diuerſitatem præceptorum, quia ſcilicet peccatum non habet ſpeciem ex parte auerſionis. Lib. 4. Phyſ. tex. 67. c. 2. Et intendit dicere, quòd quia eſſe contra legem, ſeu legis præceptum, quod idem eſt, ſpectat ad auerſionem peccati. Auertitur enim peccans à lege, nec per ſe intendit contra legem facere, ſicut nec inordinate facere, vt prædictum eſt, & peccatum non habet ſpeciem ex parte auerſionis, ideo diuerſitas præceptorum non diuerſificat ſpeciem peccatorum. Sicut enim quia auerſio non dat ſpeciem peccati, diuerſitas auerſionis non ſpecificat: ita quia eſſe contra pręceptum, nõ dat ſpeciem, quia pertinet ad auerſionem, diuerſitas præceptorum non diuerſificat ſpecies peccatorum. Et dicit hoc author ſatisfaciens, argumento inducenti, quòd peccato per ſe conuenit eſſe contra legem, vt quia ex prima ratione hic aſſignata didiceramus quòd diuerſitas pręcepti ſecundum, affirmatiuum, & negatiuum non variat ſpeciem peccati: ex hac ſecunda ratione dicamus vniuerſaliter, quod diuerſitas pręceptorum, non cauſat diuerſitatem ſpecificam peccatorum. Et ex hac doctrina habes, quòd furtum ex hoc quòd eſt prohibitum diuerſis pręceptis, pu-

cauſa eius: vnde etiam in rebus naturalibus eiuſdem rationis eſt, quod ignis caleſaciat, & quod nõ infrigidet.

F

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ illa diuiſio quæ eſt per cõmiſſionem & omiſſionem, non eſt ſecundum diuerſas ſpecies formales, ſed materiales tantum, vt * dictum eſt.

In corp. art.

Ad secvndvm Dicẽdũ, ꝙ neceſſe fuit in lege Dei proponi diuerſa præcepta affirmatiua & negatiua, vt gradatim homines in- G troducerentur ad virtutem, prius quidem abſtinendo a malo, ad ꝙ inducimur præcepta negatiua, & poſtmodum faciendo bonum ad quod inducimur per præcepta affirmatiua. Et ſic pręcepta affirmatiua & negatiua non pertinent ad diuerſas virtutes, ſed ad diuerſos gradus virtutis, & per conſequens non oportet quòd contrarientur diuerſis peccatis ſecundum ſpeciẽ. Peccatum etiam non habet ſpeciẽ ex parte auerſionis, quia ſecundũ hoc eſt negatio, vel priuatio, ſed H ex parte conuerſionis ſecundum ꝙ eſt actus quidã. vnde ſecũdum diuerſa præcepta legis, nõ diuerſificantur peccata ſecũdum ſpeciẽ.

Ad tertivm dicẽdũ, ꝙ obiectio illa ꝓcedit de materiali diuerſitate ſpeciei. Sciendum ẽtamen, quod negatio etſi proprie ñ ſit in ſpecie, cõſtituitur tamen in ſpecie per reductionẽ ad aliquã affirmationem quam ſequitur.

Articvlvs VII.

Vtrum conuenienter diuidatur peccatum in peccatum cordis, oris, & operis.

AD septimvm ſic proceditur, Videtur ꝙ incõuenienter diuidatur peccatũ, in peccatum cordis, oris, & operis. Augu. enim in 12.* de Trin. ponit tres gradus peccati, quorũ primus eſt, cum carnalis ſenſus illecebram quandam ingerit, quod eſt peccatum cogitationis. Secũdus gradus eſt, quando ſola cogitationis delectatione aliquis cõtentus eſt. Tertius gradus, eſt quãdo faciendum diſcernitur per cõſenſum; ſed tria hæc pertinent ad peccatũ cordis ergo inconueniẽter pctm̃ cordis ponitur quaſi vnũ genus peccati.

Lib. 12. de Tri. c. 12. circa med. t. 3.

¶ 2 Præt. †Greg. in 4. Mora. ponit quatuor gradus peccati, quorũ primus eſt culpa latens in corde: ſecũdus, cum exterius publicatur; tertius eſt, cum conſuetudine roboratur; quartus eſt, cum vſque ad præſumptionẽ diuinæ miſericordiæ F vel ad deſperationem homo procedit, vbi non diſtinguitur peccatũ operis à peccato oris, & addũtur duo alij peccatorum gradus. ergo inconueniens fuit prima diuiſio.

Li. 4. Mora. c. 27. à med.

¶ 3 Præt. Non poteſt eſſe peccatum in ore, uel in opere, niſi fiat prius in corde. ergo iſta peccata ſpecie non differunt: non ergo debent contra ſeinuicem diuidi.

Sed contra eſt, ꝙ * Hiero. dicit ſuper Ezech. Tria ſunt generalia delicta, quibus humanum G ſubiacet genus: aut enim cogitatione, aut ſermone, aut opere peccamus.

In illud Ezec. 43. Cũ cõpleueris expiationẽ tom. 5.

Respondeo Dicendum, quod aliqua inueniũtur differre ſpecie dupliciter. Vno modo ex eo quod vtrumque habet ſpeciẽ completam, ſicut equus, & bos differunt ſpecie. Alio modo, ſicut ſ'm diuerſos gradus in aliqua generatione, vel motu accipiuntur diuerſæ ſpecies; ſicut ædificatio eſt completa generatio domus, collocatio autem fundamenti, & erectio parietis ſunt ſpecies incõpletæ, vt patet per * Philoſophum in 10. Ethic. & idem etiam poteſt dici in generationibus animaliũ. Sic igitur peccatũ diuiditur per hæc tria, ſcilicet peccatũ oris, cordis, & operis, non ſicut per diuerſas ſpecies completas; nã conſummatio peccati eſt in opere; vnde peccatum operis habet ſpeciem completam, ſed prima inchoatio eius ẽ quaſi fundatio in corde. Secundus autem gradus eius eſt in ore, ſecũdum quod homo prorũ- I pit facile ad manifeſtandum conceptũ cordis. Tertius autem gradus iã eſt in conſummatione operis. Et ſic hæc tria differunt ſecundum diuerſos gradus peccati. patet tamen quòd hæc tria pertinẽt ad vnam perfectam peccati ſpeciem, cum ab eodem motiuo ꝓcedant. Iracundus enim ex hoc quod appetit vindictam, primo quidẽ perturbatur in corde, ſecũdo in verba contumelioſa prorũpit, tertio vero procedit vſque ad K facta iniurioſa; & idem patet in luxuria, & in quolibet alio peccato.

D. 509.

Ca. 4. to. 5.

Ad primvm ergo dicendũ, quod omne peccatum cordis cõuenit in ratione occulti; & ſecundum hoc ponitur vnus gradus; ꝙ tamen per tres gradus diſtinguit, ſcilicet cogitationis; delectationis, & conſenſus.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ peccatũ oris, & operis conueniũt in manifeſtatione, & propter hoc ea * Gregorius ſub vno cõputat; * Hieron. autem diſtinguit ea, quia

Loco in argu. citato.

loco in arg. Sed contra citato.

---

ta, iuris diuini, naturalis, poſitiui, principis, prælati &c. non acquirit etiam ſpeciem: & ſimile eſt de peccato ex iure poſitiuo tantum multiplicatis præceptis à ſubordinatis prælatis. Aſſignata namque ratio vniuerſalis eſt, ſcilicet quòd peccans reſpicit præceptum ex parte auerſionis. Propterea hic habes determinatum in oppoſitum, quod in quæſtione de mal. quæſtione 2. articulo 6. rationabile judicatum eſt, ſcilicet peccata, quia prohibita, diſtingui ſecundum præcepta. ſemper enim peccatum ex parte conuerſionis diſtinguitur ſpecie, vt dictum eſt.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ ſecũdæ Art. ſeptimum.

IN articulo ſeptimo eiuſdem ſeptuageſimæ ſecundæ quæſtionis nota, quod diuiſio peccati in peccatum cordis, oris, & operis dupliciter intelligi poteſt. Primo per modum diuiſionis totius vniuerſalis in partes ſubiectiuas generis, ſ. in ſpecies. Secundo per modum quaſi totius integralis in ſuas partes conſequenter ſe habentes: & hoc modo tractatur in præſenti litera.

Infr. q. 100. ar. 5. & 6 co. Et 2. 2. prol. Et 2. diſ. 42. q 2. ar. 2. qõ. 1.

¶ Ad cuius euidentiã ſcito, quod peccata ſunt in duplici differentia. nam quædam ſunt quæ perfectionem non habent niſi in opere, vt furtum, homicidium, & adulterium & huiuſmodi; & huiuſmodi peccata ſe habent ad peccata cordis, oris, & operis, quaſi vt totum integrale ad ſuas partes, ſicut domus ad fundamentum, parietes ad tectum. Et ſic tractatur in litera prima diſtinctio, & dicitur quod diſtinguuntur ſecundum gradus eiuſdẽ ſpeciei. Quædam autem ſunt, quæ perficiuntur ſolo corde, vt hæreſis: vel perficiũtur in ore: vt detractio. Et ſic peccatum diuiditur in peccatũ cordis, oris, & operis, vt in veras & perfectas ſpecies peccati, vt in vltima quæſtione tertiæ partis, articulo penulti. author docet.

¶ Circa eundem articulum dubium eſt duplex. Primo, Si diſtinctio ſecundum gradus in peccato cordis, oris, & operis ſit, ſicut ſit etiam diſtinctio ſpecifica ſecundum ſpecies imperfectas. Et ratio dubii eſt, quia litera hic propoſuit in communi in amplificatione autem ad præſentem materiam non affirmat diſtinctionẽ ſecundum ſpecies imperfectas, ſed ſolum negat diſtinctionem ſecundum gradus, vt patet intuenti. Non parui, etiam refert vtro modo dicatur. nam ſpecies imperfecta ſpecies eſt, & diſtincta ſecundũ ſpecies imperfectas, diſtincta erunt ſecundum ſpeciem abſolute, quamuis in ordine ad aliquid ſuperueniens ſecundum quod eſſent eiuſdem ſpeciei. Secundo dubitatur, quia litera diuerte re videtur, & confundere peccatum oris, quod habet perfectam ſpeciem cum peccato oris, quod importat gradum ſpeciei. Nam ponit contumeliam pro progreſſu vindictæ: & conſtat quòd contumelia eſt peccatum, quod perficitur in ore, vndique igitur diſſona videtur doctrina hæc.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ dupliciter contingit peccatum, cordis & oris ordinari ad peccatum operis, vt imperfectum ad perfectum. Primo per modum ſimplicis proſecutionis ſicut qui vult fornicari, & inuitat fornicariã. & de his cõſtat,

quòd

in peccato oris ē manifeſtatio tātum, & principaliter intenta: in pecato vero operis eſt principaliter expletio interioris conceptus cordis, ſed manifeſtatio eſt ex cōſequenti, conſuetudo vero & deſperatio ſunt gradus cōſequentes poſt ſpeciem perfectā peccati, ſicut adoleſcentia, & iuuentus poſt perfectam hominis generationē. B

Ad tertivm dicendū, ꝙ peccatū cordis, & oris nō diſtī guuntur à peccato operis, quādo ſimul cum eo cōiungūtur, ſed ꝓut quodlibet horum per ſe inuenitur; ſicut etiam pars motus nō diſtinguitur à toto motu, quando motus eſt continuus, ſed ſolum quando motus ſiſtit in medio.

Articvlvs viii.

Vtrum ſuperabundantia, & defectus diuerſificent ſpecies peccatorum.

AD octavvm ſic proceditur. Videtur quòd ſuꝑabundātia & defectus nō diuerſificēt ſpecies peccatorum. Superabundātia enim & defectus differunt ſecundū magis & minus ſed magis & minus non diuerſificant ſpeciem. ergo ſuperabundantia & defectus non diuerſificant ſpeciem peccatorum.

¶ 2 Præt. Sicut peccatum in agibilibus eſt ex hoc, ꝙ recedit à rectitudine rationis, ita falſitas in ſpeculatiuis eſt ex hoc, quod receditur à veritate rei, ſed nō diuerſificat ſpecies falſitatis ex hoc, ꝙ aliquis dicit plus vel minus eſſe quā ſit in re. ergo etiā nō diuerſificatur ſpecies peccati ex hoc, quòd recedit à rectitudine rationis in plus, vel minus. D

¶ 3 Præt. Ex duabus ſpeciebus nō conſtituitur, vna ſpēs, vt * Porphyrius dicit, ſed ſuperabundantia & defectus vniuntur in vno peccato: ſunt enim ſimul quidam illiberales & prodigi, quorum duorū, illiberalitas eſt peccatum ſecundum defectum, prodigalitas autem. ſecundum ſuperabundantiā ergo ſuperabūdantia & defectus non diuerſificant ſpeciem peccatorum.

Sed contra Contraria differunt ſecundum ſpeciem: nam contrarietas eſt differentia ſecundum formam, vt dicitur in 10. Metaphy. ſed vitia, quæ differunt ſm ſuperabundantiam & defectum, ſunt cōtraria, ſicut illiberalitas ꝓdigalitati. ergo differūt ſm ſpēm.

Respond. Dicendum, quod cum in peccato ſint duo, ſcilicet ipſe actus, & inordinatio eius ꝓut receditur ab ordine rationis, & legis diuinæ, ſpecies peccati attenditur nō ex parte inordinationis quæ eſt præter intentionem peccantis, * vt ſupra dictum eſt: ſed magis ex parte ipſius actus ſecundum quod terminatur ad obiectū in quod fertur intentio peccantis, & ideo vbicunque occurrit diuerſum motiuum inclinans intentionem ad peccandum, ibi eſt diuerſa ſpecies peccati. Manifeſtum eſt autem quod non eſt idem motiuum ad peccandum in peccatis, quæ ſunt ſecundum ſuperabundantiam, & in peccatis quæ ſunt ſecundum defectū: quinimo ſunt cōtraria motiua, ſicut motiuum in peccato intemperantiæ, eſt amor delectationum corporalium: motiuum autem in peccato inſenſibilitatis eſt odium earum: vnde huiuſmodi peccata nō ſolum differunt ſpecie, ſed etiam ſunt ſibiinuicem contraria. C

Ad primvm ergo dicendū, quod magis & minus, etſi nō ſint cauſa diuerſitatis ſpeciei, cōſequūtur tamen quandoque ſpecies differentes prout proueniunt ex diuerſis formis, ſicut ſi dicatur, quod ignis eſt leuior aere. vnde Philoſophus dicit in 8. Ethicor. hoc, qđ qui poſuerunt nō eſſe diuerſas ſpecies amicitiarum ꝓpter hoc, quod dicuntur ſecūdum magis & minus, non ſufficienti crediderunt ſigno: & hoc modo ſuper excedere rationē, vel deficere ab ea pertinet ad diuerſa peccata ſecundum ſpeciem, inquantum cōſequuntur diuerſa motiua. D

Ad secvndvm dicendum, quod intentio peccantis non eſt vt recedat a ratione, & ideo non efficitur eiuſdem rationis peccatum ſuperabundantiæ, & defectus propter receſſum ab eadem rationis rectitudine; ſed quandoque ille qui dicit falſum: intendit, veritatem occultare, vnde quantum ad hoc, non refert vtrum dicat vel plus, vel minus, ſi tamen recedere à veritate non E

nulla eſt diſtinctio ſpecifica in eſſe morali, ſed ſolius vnius ſpēi progreſſus. Scđo per modum cuiuſdam intermedij termini, vt conſenſus in delectationem cogitati adulterij, & verba prouocantia ad hoc, ſm ſe tamen delectabilia, & in illis apparet; ꝙ ſit aliqua ſpecifica differentia ſecundum ſpecies imperfectas, ſicut in generatione animalium, & ædificatione, ſed re vera non eſt etiam ſic aliqua diuerſitas ſpecierum imperfectarum, ſed ſimilitudo potius earum. Non enim eſt hic diſtinctio particulariū formarum heterogenearum, ſicut in ædificatione fundare, erigere, & cooperire diſtinguuntur ſpecie nec eſt hic aliqua forma media, vt via ſicut forma embrionis eſt in via ad formam hominis, ſed tantummodo forma intenti finis proprii diuerſimode in corde, in ore, atque opere ſe hebens ſecundum perfectū & imperfectum gratiæ, materiæ. Et ratio eſt illa, quæ in litera ponitur, quia ſcilicet vnicum tantum eſt
377 motiuum obiectiue.
Mal. q6.1. propter quod author
art. 6.c2. Et in litera non affirma-
q.14.arti.3. uit diſtinctionem imperfectarum ſpecierū in hac moralium diſtinctione, vt dubitādo tactū eſt, quāuis ēt iuxta authoris doctrinam in q de potentia dei, q.3. art.9. ad 10. ſi diſtinguerētur ſpecie imperfecta, ut embrio diſtinguitur à perfecta ſpecie, nō ꝓpterea eſſent peccata hic diuerſarū ſpecierū, ſed oīa cōprehendūtur ſub peccato vnius ſpeciei, qa huiuſmodi imperfectę ſpecies nec ſunt in genere, nec in ſpecie, niſi ꝑ reductionē, eo modo, quo imꝑfectum reducitur ad perfectū.
Ariſt. 1. me- Non enim ſunt q̄dam
ta. text. 37. de per ſe ſpecies, vt terra, & elementa, ſed ſunt quædam per ſe, & eſſentialiter ordinatæ naturæ ad ſpecies, vt motus ad terminum, ita quod ſe habent vt quidam motus permanentes ad ipſas ſpecies non habentes alias ſpecies, ſicut nec motus ſucceſſiui abſque terminorum ſpēbus, &

A per hæc patet ſolutio primi dubii. Ad ſecundū autem dicitur, ꝙ licet peccatum contumeliæ perficiatur in ore, vt communiter videtur in uſu: ſi contumeliæ tamen nomine intelligatur de honorationis peccatum, certum eſt quod non conſumatur in ore, quāmuis multa in peccato oris dehonoratio ſit. Plus namque: dehonorat aliquam vxorē adulterio exponendo, quā dicendo ei, ꝙ vxor eſt adultera ſtante eadem intentione. vnde in litera comparatē dicere verba contumelioſa ad facere facta contumelioſa: & ſine dubio ſunt eiuſdē ſpeciei ſm illam rationem formalem dehonorationis, & ſic nulla eſt diuerſitas ſecus autem eſt quando aliquis contumelia iniuriatur verbo & facto, poſtmodum ad vindictam alterius rei, quam honoris, intendit vel medio vtitur ſm ſe malo ad vindictam honoris, vt in exemplo dato patet. Tunc.n. plures vindictas intendit, & in pluribus ſpeciebus reponitur eius peccatum. Text. 13. & 14. ſomo.3. art. 1. huius quęſt. D.785.

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæ ſecunda Artic. octauum.

IN artic. 8. & 9. eiuſdem 72. quæſt. not. ꝙ author diſtinguere peccatorum ſpēs intēdens, ex parte motiuorum finiū, vſ digredi ad motiua ex parte agentis, breuitatis (vt puto) cauſa, volens intelligi ex tali diſtinctione diuerſitatem obiectorū. v.g. cū dicit ꝙ intēperantia, & inſenſibilitas oriuntur ex cōtrariis motiuis, ſ. ex delectationum, amores, & odio earū, vult intelligi ex delectationibus amabilibus, & ex eiſdem exoſis. oportet enim ſumere motiua effectiue non vt ſic, ſed ut quod redundat in obiecto ꝙ mouet finaliter, & ſic etiam intellige nonū articulum. D.648. Ca. 1. in ſi. tom. 5.

¶ In reſponſione ad ſm ꝑdicti 8. art. intelli ge Nouitie duplicem modū recedendi a veritate, ſcilicet per ſe intendendo receſſum ab ea, & tunc non differt ſpecie magis & minus, ſicut ne

in receſſu à ratione vt ſic,& non per ſe intendendu:& tunc dif F ferſ ſpecie,ſicut auerſio in pecati ex motiuis.

¶In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli,ſigna illã, & intuere illius veritatẽ,& in his qui auariſſimi ſunt ad habendũ ãt ſeu Chriſti patrimoniũ,& effundũt in meretrice,venationes &c.tunc enim ſimul auari,& prodigi, ut in litera dr, & experiẽtia teſtatur abominabilis, quam utinam neſcire liceret.

¶Super quæſtionis ſeptuageſimę ſecundæ Artic. nonum.

IN artic.9. eiuſdem quæſt.72.aduerte, quod author mutat opinionem, quam in quarto ſentent. diſt. 16.quæſ.3 tenuit, .ſ. quod circunſtantia etiam ſi non ſit finis,dat ſpeciem peccato,& vult hic idem eſſe iudicium de ſpecificatione actus humani ex circunſtantia in actu virtutis, & in actu vitij, quia vtrobique oportet ſpeciem dari à motiuo,vt obiecto: & nunquam circunſtantiã
378
vt ſic, dare ſpeciem; ſed oportere eã tranſire in differentiam ſeu conditionem obiecti iuxta ſuperius determinata in qõ. 18.Et quoniã ibi voluit peccati ſpecies ſumi ex parte priuationis, hæc ſoluit in reſponſione ad primum,& ſecundum. Nec eſt difficile ſoluere rationes, quæ

1.2.q.53.a.2.ad 3.& q.92.art.2.co.& q.148.ar.4.ad 1.2.& 3.Et 3.diſt.36.arti.5.& mal.q.2.artic.3.

Ca.4 in parte 4.poſt mediũ illius.

ſit prȩter intentionem tunc manifeſtum eſt,quod ex diuerſis cauſis aliquis mouetur ad dicendũ plus vel minus;& ſecundum hoc diuerſa eſt ratio ſalſitatis.ſicut patet de iactatore, qui ſuperexcedit dicẽdo ſalſum,quærens gloriam,& de deceptore,q diminuit euadẽs debiti ſolutionem:vnde & q̃dam ſalſæ G opiniões ſunt ſibiinuicẽ cõtrarię.

AD TERTIVM dicendum, quod ꝓdigus, & illiberalis pōt eſſe aliquis ſecundum diuerſa, vt.ſ. ſit aliquis illiberalis in accipiendo quæ nõ debet:& ꝓdigus in dãdo quæ nõ debet:nihil aũt prohibet cõtraria ineſſe eidem ſm diuerſa.

ARTICVLVS IX.

Vtrũ peccata diuerſificentur ſpẽ ſecundũ diuerſas circũſtãtias.

AD NONVM ſic proceditur.Vr̃ ꝙ vitia,& peccata diuerſificentur ſpecie, ſecundum diuerſas circunſtantias, quia,vt dicit* Dio.4.c.de diu.no. Malum contingit ex ſingularibus defectibus,ſingulares aũt defect* ſunt corruptiones ſingularũ circũſtãtiarum. ergo ex ſingulis circũſtantijs corruptis ſingulæ ſpecies peccatorum conſequuntur.

¶2 Prȩt.peccata ſunt quidã actus humani : ſed actus humani interdũ accipiũt ſpeciẽ à circũſtantiis

ibi afferuntur,.ſ.de fure,qui nollet calicẽ quem furatur, eſſe ſacrum, ꝙ ſola circunſtantia,cur,mutaret ſpeciem. Inſufficiens namque ſignum non finis eſt nolleitas habentis voluntatem liberam deliberatam ad illud ſicut etiam accedens ad vxorem alterius mallet ipſam eſſe innuptam. Nec ſequitur ꝙ ſola circunſtantia,cur,mutet ſpeciem,ſed ꝙ nec cur, nec aliqua circũſtantia mutet ſpeciem,niſi habeat rationem alterius motiui, vt finis,non ita ꝙ ſit, aut apprehendatur vt finis præiacentis peccati.Non enim ſacrilegium eſt finis furti, cum aliquis furatur ſacrum:ſed ſufficit quòd ſit confinis.Furtum enim ſacrilegum eſt conuerſio ad bonum commutabile,vt obiectũ contrarium rationis,quia alienum,& qõia ſacrum.

¶In articulo eodem nono eiuſdem quæſt.72. dubium occurrit,Quomodo ſtant iſta ſimul,ſcilicet, Circunſtantia nunquã dat ſpecie niſi ratione alterius motiui,vt obiecti, ſeu finis procul dubio per ſe,quia ab his quæ ſunt per accidens non ſumitur ſpecies,& omnis circunſtantia tranſmutans actum de bono in malum, dat peccato ſpeciem:fuit enim hæc regula in q.18.aſſignata.Cum enim quicquid præter intẽtionem actui voluntario coniunctum ſit,non per ſe obiectum ſit, & omne incognitum præter intentionẽ cõiungatur voluntario actui, oportet dicere aut ꝙ nullus actus ſit ex bono malus ex circũſtantia ignota,quantumcunque mala: aut quòd circũſtantia det ſpeciem abſque hoc,quod eius obiectum ſit per ſe motiuũ voluntatis vt finis verbi gratia. Ioannes exercens ſe ad ſagittandum, minus prouide emittens ſagittam percutit patrem:in hoc & infinitis ſimilibus circunſtantia facit actum de bono malũ,& nullum interuenit per ſe obiectum illius ſpe- K

F cici,cuius eſt illa circunſtantia,puta patricidij, vel homicidij. quomodo ergo conſonant dicta,& in qua ſpecie iſta peccata non apparet.

¶Ad hoc dubiũ eſt multiplex dicẽdi modus .ſ. ex cõſequẽti, ex materia,ex omiſſione,ex ignorantia,ex negligentia.

vt ſupra habitum eſt.*ergo peccata differunt ſpecie, ſecundum qđ diuerſæ circũſtantię corrũpũtur.

¶3 Prȩt. Diuerſæ ſpecies gulæ aſſignantur ſecundũ particulas,quę in hoc verſiculo continentur.Prę propere,laute,nimis,ardenter,ſtudioſe: hæc autẽ pertinẽt ad diuerſas circũſtantias. cum præpopere G eſt,antequam oportet:nimis,plus quàm oportet,& idẽ patet in alijs ergo ſpẽs peccati diuerſificantur ſecundum diuerſas circũſtantias.

SED CONTRA eſt,quod Philoſophus dicit 3.& 4.Ethi.*quod ſingula vitia peccant agendo pluſ quam oportet, & quando non oportet, & ſimiliter ſecundum omnes alias circunſtantias.non ergo ſecundum hoc diuerſificãtur peccatorum ſpecies.

H RESPONDEO. Dicendũ,ꝙ ſicut dictũ ẽ,* vbi occurrit aliud motiuum ad peccandum, ibi eſt alia peccati ſpecies: quia motiuũ ad peccandum eſt finis: & obiectum:Contingit autem quãdoq; ꝙđ in corruptionibus diuerſarũ circunſtantiarum, eſt idem motiuum, ſicut illiberalis ab eodẽ mouetur,quòd accipiat quando non oportet,& vbi nõ oportet,& plus quam oportet,& ſimiliter de aliis circũſtãtijs.hoc.n.facit ꝓp inordinatum appetitũ pecuniæ congregandæ:& in talibus diuerſarũ cir- I cũſtãtiarũ corruptiones nõ diuer

¶Ex conſequenti quidem, quia ſicut aliquis actus eſt ex cõſequenti volitus, ita obiectum ꝓpriũ illius actus eſt ex cõſequenti intentum verbi gratia in exemplo allato, Sicut ille volendo, improuide ſagittare, ex conſequenti voluit actum percuſſionis cõſequentis,ita ex conſequenti intendit proprium percuſſionis obiectum, ac per hoc actus improuidus ſagittationis trahitur in aliam ſpeciem accidẽtalem, Sed hęc via implicat contradictoria, quoniam eo ipſo ꝙ aliquid ſe habet conſequenter ad actum, & obiectum intentum, eſt extra latitudinem ſpecificantis, nec eſt dare ſpecies accidentales reſpectu actus interioris voluntatis: quoniam a ſolo obiectu eſt illius ſpecies, quod eſt eius finis, licet ſit aliqua ſpecies principaliter altera: ſicut ſi nia eſt ſub fine, vt cum furtum ſit vt mœchetur, Vnde licet circunſtantia ſit accidens, ſi dat ſpeciem eo ipſo tranſit in ſubſtantiam, quia

q.18.art.10.

Libr.3.Ethi cap.7.Et lib 4.c.t.10.5.

arti.præced.

D.99t.

tranſit in obiectum,vnde eſt ſubſtantialis differentia actus, vt in quęſtione decima octaua,artic.10.ſuperius patet.

¶Ex materia vero,quia materia ad eandem ſpeciem ſpectat, ad quam forma. Et propterea quando aliquid eſt materialiter volitum,ad eandem ſpeciem ſpectat actus ille, ad quã ſpectaret, ſi eſſet formaliter volitum, & ideo in exẽplo poſito, quia Ioann.voluit percuſſionem materialiter,ad ſpeciem homicidij,& patricidij reductiue ſpectat.Sed hæc via falſo innititur fundamẽto:quia materiam ſpectare ad ſpeciem formæ, intelligitur de forma nnu ſub qua eſſet, non enim materia animalis ſpectat ad ſpeciem cadaueris. quia eſſet ſub ea ſi ab anima relinqueretur.Conſtat autem omne peccatum habere actu aliquam formam,cum nihil ſit in genere,quod nõ ſit in aliqua ſpecie,ac per,hoc nihil eſt in ſpẽ peccati ꝙ non ſit in K aliqua ſpecie peccati,& nihilominus falſam proferret ſententiam, quoniam quicquid eſt materialiter volitum ſub aliqua forma, totum ſpectat ad formæ ſpeciem, vnde hic dicitur,quod omnes circunſtantiæ ſub vno motiuo ad vnam ſpeciem illius,ſcilicet motiui,ſpectant.Conſtat quoque,quod ꝓcurans a muliere conſenſum ad fornicationem,ex conſequenti & materialiter vult & intendit ſpiritualem mortem illius & tamẽ actus ille nullo modo recipit ſpeciem à morte ſpirituali,ſed à fornicatione per ſe intenta. Quæ ergo ex conſequenti,vel materialiter,vel per accidens cõiunguntur, quàm uis nocumenta & mala,vt patet in exẽplo nunc allato, non trahunt in ſuam ſpeciem,quamuis aggrauent peccatum:traherent autem in ſuas ſpecies,ſi intenta eſſent.

A ¶Ex omiſſione autem ignorãtia, & negligentia, quæ ſunt ſpecies omiſſionis, quia in hmõi peccatis inuenit omiſſio, vel ſcientiæ, vel conſilij, vel ſolicitudinis: omiſſio autem propriã ſpeciem ſortitur non ex actu, cui per accidens annectitur, ſed ex propoſito genere, etiam ſi nullus interueniat actus. Qui.n. omittit audire Miſſam, vacans illa hora ludo, nõ ſpecificat omiſſio ex actu ludi, quia p accidẽs iungit omiſſionis peccato, ſed ex diuino cultu, cui cõtrarii omiſſio illa. Vnde in hmõi peccatis tantũ mali eſt, quãtũ omiſſionis ſm ſuas ſpecies habent. Sed hoc nihil eſt, quia peccata illa ſunt peccata cõmiſſionis. Occidẽs.n. hominẽ improuide ſagittando, dicẽs malũ de proximo nõ animo detrahẽdi, abſoluẽs ignoranter aliquẽ a peccato vel cenſura, a qua nõ põt: & alia huiuſmodi, non omittendo, ſed cõmittendo contra legem peccant. Præterea, Hoc non eſt ſoluere, ſed quaſi mutare quæſtionem. nam commune eſt omiſſionibus & cõmiſſionibus. quod omnes ſub eodem fine motiuo cadentes, ad eandem ſpeciem ſpectent. Vnde ſicut quærimus per ſe obiecta commiſſionum, ita & omiſſionum, niſi ꝙ in omiſſione non oportet ponere obiectũ poſitiue volitũ, ſed negatiue voluntarium, & per ſe, ſicut ipſam omiſſionem. Aliter dicitur, quòd nulla eſt in dictis authoris diſcordia: & ꝙ huiuſmodi actus ſunt in proprijs ſpeciebus ſuorum per ſe formaliter, & directe obiectorum tantum.

Art. 1. huius quæſt.

In corp. art.

¶Ad quorum euidentiam ſcire oportet, quòd aliud eſt loqui de voluntario, & aliud de voluntario ſpecificante. Non.n. ſufficit ad rationem ſpecificantis in moralibus, quòd ſit voluntariũ, ſed plus exigitur, iã.n. dictum eſt, ꝙ peccatum non habet ſpeciem ex auerſione, & cõſtat ꝙ auerſio eſt voluntaria. Quod aũt ſit illud plus, colligitur ex dictis. Cum.n. actus morales ex obiecto, ſeu fine ſpeciem habeat, & cõſtat quod intelligitur de obiecto formaliter, ſicut vniuerſaliter, cum de ſpecificatione actuum, & potentiarum ex obiectis dicitur: & quia quod eſt per accidens, extra ſpeciem eſt, oportet etiam ꝙ intelligat de obiecto per ſe, & quia in per ſe, & formaliter obiectũ actus directe tendit actus, vt patet inductiue cõſequens eſt vt de obiecto directe intelligitur, & ſic ad hoc ꝙ obiectum ſpecificet actum volũtatis, exigitur ꝙ ſit formaliter per ſe, & directe intentum: non exigitur autem ꝙ ſit primo intentum. Stat.n. ꝙ ſit per ſe formaliter & directe, ſecũdario tamen intentum: ſicut cum quis vult mœchari, vt furetur, volitio ſpecificatur ab vtroque, licet a futuro principalius. Circunſtãtia igitur ſpecificans eo ipſo quòd ingreditur latitudinem ſpecificantium oportet obiectiuum ordinem intrare, & differentiã, ſeu conditionem obiectiuam ponere formaliter, & directe intentã. Cũ autem nullum ex ignorantia incurſum ſit per ſe, & directe volitum, conſequens eſt ꝙ nulla huiuſmodi conditio, ſeu circunſtantia det peccato ſpeciem. Nec eſt verum, quòd actus ſiat de bono malus ex huiuſmodi ignotis cõditionibus, ſed ſit de malo peior, aut pluribus modis malus. Sagittãs enim improuide actum facit moraliter malũ, etiã ſi nullum cõtingat lædi, quũ ſagittatio eſt actus voluntarius periculoſus, & debet ſieri quãdo, & vbi, ſicut &c. oportet: quod ab improuido non ſeruatur. Quando autẽ lædi aliquẽ contingit, læſio talis aggrauat actũ iã malum, vt in q ſeq. de nocumento aggrauãte dicitur. Et eodẽ mõ cum quis verba detractoris nõ detrahendo, ſed otio ſe dicit, læſio famæ proximi nõ ſpecificat actũ ſed aggrauat, obligatq; ad reſtitutionẽ rõne læſionis. Si qs ſimiliter ex ignorãtia abſoluit a quo non eſt, tũ illius actus, ſed improuidi, ſeu ignorantis actus quo ad moralẽ ſpeciẽ: ſecus autem videatur quo ad pœnas poſitiui iuris quoniam iuris diſpoſitioni ſtandum eſt. Si enim verbi gratia dicatur, Si qs auſerit, vel præſumpſerit abſoluere, ſit excõmunicatus, contra ſaciẽs ex ignorantia, excuſatur a pœna: quia excuſat ab actu per ſe formaliter & directe volito: quod audaciæ præſumptionis, & ſimilium nominum ratio inſinuat. Si vero dicatur, Si quis abſoluerit, incidere videtur in Canonẽ, eo quod ſicut poteſt ius poſitiuum pœnam ponere excommunicationis actui, ẽt de ſe non illicito, vt patet de religioſis inducentibus ad ſepulturas &c. multo magis poteſt excommunicare pro actu illicito, qualis eſt actus voluntarius ex culpabili etiam venialiter ignorantia. Reponenda ſunt igitur peccata in ſolis ſpeciebus ſuorum per ſe obiectorũ formaliter, & directe volitorum. Annexa autem & materialiter concurrentia, aggrauare quidẽ, ſpecificare autem non poſſunt. Sed nec hoc ſatiſfacit, quia redit fere in idem cum dicentibus, quòd tantum eſt hoc peccati, quantum omiſſio, ſeu negligentia &c. meruit. ſola.n. maior grauitate diligentiam ſui conſtituit, nec ſaluatur ꝙ cõiter dr.ſ. quod tales ſunt homicidæ, & huiuſmodi: quia ergo de ignorantia inferius erit ex ꝓpoſito tractatus, & ex illa hæc pendet, illuc vſque ſolutio difficultatis huius differatur. hæc autem exercebunt ingenium.

379 3. q. 86. art. 3. & 3. diſt. 36. art. 5. Et 4. diſt. 15. q. 1. art. 3. q°. 1. cor. & diſt. 16. q. 2. art. 1. q. 1. cor. & diſt. 18. q. 2. artic 5. q. 3. ad 1.

B ſificant ſpecies peccatorũ, ſed pertinent ad vnam & eandem peccati ſpeciem. Quãdoque verò cõtingit, quod corruptiones diuerſarũ circunſtantiarum proueniũt à diuerſis motiuis, puta, quòd aliquis præpropere comedat, poteſt ꝓuenire ex hoc, ꝙ homo nõ põt ferre dilationem cibi propter facilẽ conſumptione humiditatis, quòd vero appetat immoderatũ cibũ, poteſt cõtingere propter virtutẽ naturæ potentem ad conuertendum multum cibum. Quod autem aliquis appetat cibos delicioſos, contingit propter appetitum delectationis, quæ eſt in cibo: vnde in talibus diuerſarum circunſtantiarum corruptiones inducũt diuerſas peccati ſpecies.

C Ad primvm ergo dicendũ, quod malum inquãtum huiuſmodi, priuatio eſt: & ideo diuerſificatur ſpecie ſecundum ea, quæ priuãtur, ſicut & cæteræ priuationes: ſed peccatum nõ ſortitur ſpeciem ex parte priuationis, vel auerſionis, vt ſupra dictum eſt*, ſed ex cõuerſione ad obiectum actus.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ circunſtantia nunquã transfert actum in aliam ſpeciem, niſi quãdo eſt aliud motiuum.

Ad tertivm dicendum, ꝙ in diuerſis ſpeciebus gulæ diuerſa ſunt motiua, ſicut dictum eſt*.

D

QVAESTIO LXXIII.

De comparatione peccatorũ adinuicem, in decẽ articulos diuiſa.

DEinde conſiderandũ eſt de cõparatione peccatorum adinuicem.

Et circa hoc ꝗrunt̃ decem.

¶Primo, Vtrum omnia peccata, & vitia ſint connexa.

¶Secũdo, Vtrũ omnia ſint paria.

¶Tertio, Vtrũ grauitas peccatorum attẽdatur ſecũdũ obiecta.

¶Quarto, Vtrũ ſm dignitatẽ virtutũ quibus peccata opponũtur.

¶Quinto, Vtrũ peccata carnalia ſint grauiora, quàm ſpiritualia.

¶Sexto, Vtrum ſecundum cauſas peccatorum attendatur grauitas peccatorum.

¶Septimo, Vtrum ſecundum circunſtantias.

¶Octauo, Vtrum ſecundum quãtitatem nocumenti.

¶Nono, Vtrum ſm conditionẽ perſonæ, in quam peccatur.

¶Decimo, Vtrũ propter magnitudinem perſonæ peccantis aggrauetur peccatum.

Articvlvs I.

Vtrũ omnia peccata ſint cõnexa.

AD primvm ſic proceditur, Videtur ꝙ omnia peccata ſint cõnexa. Dicitur.n. Iacob 2.

¶ Super Quæſtionem ſeptuageſimam tertiam.

E IN quæſtione ſeptuageſima tertia vſque ad ſeptimum articulum incluſiue nihil ſcribẽdum occurrit, niſi ꝙ in quarto articu. reſponſio ad tertium non te fallat in quæſtione de felicitate an conſiſtat in actu voluntatis, eo ꝙ peſſimo cum opponatur optimum, & odium Dei ſit peſſimum, & amor charitatis optimum, & felicitas conſiſtat in optimo in amore erit felicitas. Propoſitio namque dicens, quod peſſimũ optimo contrarium eſt, intelligatur in rebus habẽtibus contrarium: in carentibus autem contrarietate, non habentibus contrarium: in carentibus autem contrarietate, nõ habet locum. Vnde lumẽ gloriæ quod caret contrario, nõ propterea debuit eſſe melior habitus, quam ſit charitas: immo hoc ipſum, quòd eſt eſſe talem habitum diſponentem ad deitatem abſque contrarietate, videtur ſuæ excellentiæ atteſtari, quaſi propinquiſſime ſe habeat ad deitatem, cui non eſt fas cogitare contrarium.

Quicunque totam legem ſeruauerit, offendat autem in F
vno, factus eſt omnium reus: ſed idem eſt eſſe reum om
nium mandatorum legis, & habere omnia peccata:
Amb. lib. de quia ſicut * Ambroſ. dicit, peccatum eſt tranſgreſsio le-
paradi. ca. 8. gis diuinæ, & cœleſtium inobedientia mandatorum. er
ante med. to go quicunque peccat in vno peccato, ſubijcitur omni-
mo 4 bus peccatis.

¶ 2 Pręterea. Quodlibet peccatum excludit virtutem ſi
bi oppoſitam: ſed qui caret vna virtute, caret omnibus,
† q. 65. ar. 2. vt patet ex † ſupradictis. ergo qui peccat vno peccato, pri
uatur omnibus virtutibus: ſed qui caret uirtute, habet vi
tium ſibi oppoſitum. ergo qui habet vnum peccatum,
habet omnia peccata.

¶ 3 Præterea. Virtutes omnes ſunt connexæ, quæ con
q. 65. arti. 1. & 2. ueniunt in vno principio, vt * ſupra habitum eſt: ſed ſi- G
cut virtutes conueniunt in vno principio, ita & peccata,
quia ſicut amor Dei, qui facit ciuitatem Dei, eſt princi-
pium, & radix omnium virtutum: ita amor ſui, qui facit
ciuitatem Babylonis, eſt radix omnium peccatorum, vt
Capit. 28. & patet per Auguſti. 14.* De ciui. Dei. ergo etiam omnia
vlt. tom. 5. vitia, & peccata ſunt connexa, ita vt qui vnum habet, ha
beat omnia.

Sed contra. Quædam vitia ſunt ſibiinuicem
Ca. 8. to. 5. contraria, vt patet per Philoſophum in 2.* Ethicorum.
ſed impoſsibile eſt contraria ſimul ineſſe eidem. ergo
impoſsibile eſt omnia peccata, & vitia ſibi eſſe inui-
cem connexa.

Respondeo Dicendum, quod aliter ſe ha- H
bet intentio agentis ſecundum virtutem ad ſequendum
rationem, & aliter intentio peccantis ad diuertendum
à ratione. Cuiuſlibet enim agentis ſecundum virtutem
intentio eſt, vt ipſius rationis regulam ſequatur: & ideo
omnium uirtutum intentio in idem tendit, & propter
hoc omnes virtutes habent connexionem adinuicem
q. 65. arti. 2. in ratione recte agibilium, quæ eſt prudentia, ſicut ſu-
pradictum eſt: ſed intentio peccantis non eſt ad hoc,
quòd recedat ab eo quod eſt ſecundum rationem, ſed
potius quod tendat in aliquod bonum appetibile, à quo
ſpeciem ſortitur. Huiuſmodi autem bona, in quę tendit
intentio peccantis à ratione recedens, ſunt diuerſa, nul-
D. 1013. lam d connexionem habentia adinuicem: immo etiam
interdum ſunt contraria. Cum igitur vitia, & pecca-
ta ſpeciem habeant ſecundum illud ad quod conuertū- I
tur, manifeſtum eſt, quòd ſecundum illud, quòd perfi-
cit ſpeciem peccatorum, nullam connexionem habent
peccata adinuicem. Non enim peccatum committi
tur in accedendo à multitudine ad vnitatem, ſicut acci-
dit in virtutibus quæ ſunt connexæ. ſed potius in rece-
dendo ab vnitate ad multitudinem.

Ad primum ergo dicendum, quòd Iacobus
loquitur de peccato non ex parte conuerſionis, ſecun-
dum quod peccata diſtinguuntur, ſicut* dictum eſt: ſed
In corp. art. loquitur de eis ex parte auerſionis, inquantum ſcilicet
& q. 72. ar. 2. homo peccando recedit à legis mādato. Omnia autem
legis mandata ſunt ab vno & eodem, vt ipſe ibidem di-
cit, & ideo idem Deus contemnitur in omni pecca- K
to: & ex hac parte dicit, quòd qui offendit in vno, fa-
ctus eſt omnium reus; quia ſcilicet vno peccato peccan
do incurrit pœnæ reatum ex hoc, quod contemnit
Deum, ex cuius contemptu prouenit omnium peccato
rum reatus.

q. 71. art. 4. Ad secundum dicendum, quòd ſicut * ſupra
dictum eſt, non per quemlibet actum peccati, tollitur
virtus oppoſita. nam peccatum veniale virtutem non
tollit; peccatum autē mortale tollit virtutem infuſam,
inquantum auertit à Deo. ſed vnus actus peccati etiam
mortalis, non tollit habitum virtutis acquiſitæ, ſed ſi
multiplicentur actus, intantum, quod generetur con-
trarius habitus, excluditur habitus virtutis acquiſitæ,
qua excluſa excluditur prudentia. quia cum homo
agit contra quamcumque virtutem, agit contra pru-
q. 58 arti. 4. & q. 65. ar- dētiam, ſine qua nulla virtus moralis eſſe poteſt, vt* ſu-
tic. 1. pra, habitum eſt. & ideo per conſequens excluduntur
omnes virtutes morales quantum ad perfectum, &
formale eſſe virtutis, quod habent ſecundum quod
participant prudentiam: remanent tamen inclinatio
nes ad actus virtutum non habentes rationem virtu-
tis. Sed non ſequitur, quod propter hoc homo in-
currat omnia vitia, vel peccata. Primo quidem, quia
vni virtuti plura vitia opponuntur, ita quod virtus
poteſt priuari per vnum eorum, etiam ſi alterum eo-
rum non adſit. Secundo, quia peccatum directe oppo-
nitur virtuti, quantum ad inclinationem virtutis ad
actum, vt* ſupra dictum eſt: vnde remantibus aliqui-
q. 71. ar. 2. bus inclinationibus virtuoſis, nō poteſt dici, quod ho-
mo habeat vitia, vel peccata oppoſita.

Ad tertium dicendum, quod amor Dei eſt
congregatiuus, inquantum affectum hominis a mul-
tis ducit in vnum, & ideo vitutes, quæ ex amore Dei
cauſantur, connexionem habent. Sed amor ſui diſgre-
gat affectum hominis in diuerſa, prout ſcilicet homo
ſe amat appetendo ſibi bona temporalia, quæ ſunt va-
ria, & diuerſa: & ideo vitia & peccata quæ cauſantur ex
amore ſui, non ſunt connexa.

Articvlvs II.

Vtrum omnia peccata ſint paria.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur, 380
quòd omnia peccata ſint paria. Hoc enim pec 2. di 42. q. 2.
care eſt, facere quod non licet: ſed facere quæ ar. 5. Et 3. cō
non licet vno & eodem modo in omnibus reprehendi- tra. ca. 139.
tur. ergo peccare vno & eodem modo reprehenditur. Et mal. q. 2.
non ergo vnum peccatum eſt alio grauius. articu. 9. &
¶ 2 Præterea. Omne peccatum conſiſtit in hoc, quod Matt. 11.
homo tranſgreditur regulam rationis, quæ ita ſe habet
ad actus humanos, ſicut regula linearis in corporalibus
rebus. Ergo peccare ſimile eſt ei quod eſt lineas trā-
ſilire: ſed lineas tranſilire eſt æqualiter, & vno modo,
etiam ſi aliquis longius recedat, vel propinquius ſtet:
quia priuationes non recipiunt magis, vel minus. ergò
omnia peccata ſunt æqualia.
¶ 3 Pręterea. Peccata virtutibus opponuntur, ſed om
nes virtutes æquales ſunt, vt * Tull. dicit in Paradoxis. In Parad. 5.
ergo omnia peccata ſunt paria. cuius titul.
Sed contra eſt, quod Dominus dicit ad Pila eſt, omnia
tum. Io. 19. Qui tradidit me tibi, maius peccatum ha- æqualia eſſe
bet. & tamen conſtat quod Pilatus aliquod peccatum vitia.
habuit. ergo vnum peccatum eſt maius alio.

Respondeo Dicendum, quod opinio Stoico
rum fuit, quā* Tullius proſequitur in Paradoxis, quod
K omnia peccata ſunt paria. Et ex hoc etiam deriuatus In Parad. 7.
eſt quorundam hæreticorum error, qui ponentes om- cuius titul.
nia peccat eſſe paria, dicūt etiam omnes pœnas infer- eſt, æqualia
ni eſſe pares: & quantum ex uerbis Tullij perſpici po- eſſe vitia.
teſt, Stoici ducebantur ex hoc, ꝙ conſiderabāt pecca-
tum ex parte priuationis tantum, prout ſcilicet eſt re-
ceſſus a ratione. vnde ſimpliciter æſtimantes, ꝙ nulla
priuatio ſuſciperet magis & minus, poſuerunt omnia
peccata eſſe paria: Sed ſi quis diligenter conſideret, in
ueniet duplex priuationum genus: Eſt. n. quædam ſim-
plex, & pura priuatio, quæ conſiſtit quaſi in corru-
ptum eſſe: ſicut mors eſt priuatio vitæ, & tenebra eſt
priuatio luminis, & tales priuationes non recipiunt
magis & minus, quia nihil reſiduum eſt de habitu op-
poſito

A poſito.vnde non minus eſt mortuus aliquis primo die mortis,& tertio,,vel quarto,quam poſt annum', qñ iam cadauer fuerit reſolutum. Et ſimiliter nõ eſt magis tenebroſa domus,ſi lucerna ſit operta pluribus velaminibus,quam ſi ſit operta vno ſolo velamine totum lumen intercludente.Eſt autem alia priuatio non ſimplex,ſed aliquid retinens de habitu oppoſito, quæ quidem priuatio magis conſiſtit in corrumpi,quam in'corruptum eſſe,ſicut ægritudo,quæ priuat debitam commenſurationem humorum,ita tamen quod aliquid eius remaneat, alioquin non remaneret animal viuum.& ſimile eſt de turpitudine,&alijs huiuſmodi. Huiuſmodi autem priuationes recipiunt magis & minus ex parte eius,quod remanet de habitu contrario. B Multum enim refert ad ægritudinem, vel turpitudinem,vtrum plus,vel minus a debita commenſuratione humorum, vel membrorum recedatur. Et ſimiliter d·cendum eſt de vitijs, & peccatis; ſic enim in eis priuatur debita commenſuratio rationis,vt non totaliter ordo rationis tollatur,alioquin malum 'ſi ſit integrum,deſtruit ſepſum,vt* dicitur in 4. Ethicor. Non enim poſſet remanere ſubſtantia actus, vel affectio agentis,niſi aliquid remaneret de ordine rationis: & ideo multum intereſt ad grauitatem peccat', vtrum plus vel minus recedatur a rectitudine rationis. Et ſecundum hoc dicendum eſt,quod non omnia peccata ſunt paria.

Cap.5. ante med. to.5.

Ad primum ergo dicendum,quod peccata cõmittere non licet propter aliquam deordinationem, C quam habent:vnde illa,quæ maiorem deordinationem continent,ſunt magis illicita, & per conſequens grauiora peccata.

Ad secundum Dicendum,ꝙ ratio illa procedit de peccato, ac ſi eſſet priuatio pura.

Ad tertium Dicendum, quod virtutes ſunt æquales proportionaliter in vno & eodem: tamen vna virtus præcedit aliam dignitate ſecundum ſuam ſpẽm vnus etiam homo eſt alio virtuoſior in eadem ſpecie virtutis,vt* ſupra habitum eſt.Et tamen ſi virtutes eſſent pares,nõ ſequeretur vitia eſſe paria:quia virtutes habent connexionem.non autem vitia,ſeu peccata.

q.66. arti. 1. & 2.

Articulus III.

Vtrum grauitas peccatorum varietur ſecundum obiecta.

381 Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod peccatorum grauitas non varietur ſecundum obiecta. Grauitas enim peccati pertinet ad modum, vel qualitatem ipſius peccati: ſed obiectum eſt materia ipſius peccati.ergo ſecundum diuerſa obiecta, peccatorum grauitas non variatur.

Infr. ar.4.5. & 9. cor. & q.74. arti.9. cor. Et 2.2. q.74. arti. 2. ad 1. Et ma. q.2. artic. 2. ad 6.

¶2 Præt.Grauitas peccati eſt intenſio malitiæ ipſius: peccatum autem non habet rationem malitiæ ex parte conuerſionis ad proprium obiectum,ꝙ eſt quoddam bonum appetibile,ſed magis ex parte auerſionis. E ergo grauitas peccatorum non variatur ſecundum diuerſa obiecta.

¶2 Præt.Peccata,quæ habent diuerſa obiecta, ſunt diuerſorum generum,ſed ea quæ ſunt diuerſorum generum,non ſunt comparabilia,vt probatur in 7. Phyſ. *ergo vnum peccatum non eſt grauius altero ſecundum diuerſitatem obiectorum.

Text.30.31 32. tomo 2.

Sed contra, Peccata recipiunt ſpẽm ex obiectis,vt ex* ſupradictis patet:ſed aliquorum peccatorum vnum eſt grauius altero ſecundum ſuam ſpeciem,ſicut homicidium furto.ergo grauitas peccatorum differt ſecundum obiecta.

Art. præced. q.72. art.1.

A Respondeo Dicendum,quod ſicut ex ſupra dictis patet,grauitas peccatorũ differt eo modo, quo vna ægritudo eſt alia grauior.Sicut enim bonum ſanitatis conſiſtit in quadam commenſuratione humorum per conuenientiam ad naturam animalis:ita bonum virtutis conſiſtit in quadam commenſuratione humani actus ſecundum conuenientiam ad regulam rationis. Manifeſtum eſt autem,quod tanto eſt grauior ægritudo,quanto tollitur debita humorum commenſuratio per commẽſurationem prioris principij: ſicut ægritudo, quæ prouenit in corpore humano ex corde,quod eſt principium vitæ, vel ex aliquo quod appropinquat cordi,periculoſior eſt: vnde oportet ẽt quod peccatum ſit tanto grauius,quanto deordinatio contingit circa aliquod principium,quod eſt prius in ordine rationis. Ratio autem ordinat omnia in agibilibus ex fine:& ideo quanto peccatũ contingit in actibus humanis ex altiori fine, tãto peccatũ eſt grauius. Obiecta autem actuum ſunt fines eorum,vt ex* ſupra dictis patet:& ideo ſecundum diuerſitatem obiectorum attenditur diuerſitas grauitatis in peccatis, ſicut patet quod res exteriores ordinantur ad hominem, ſicut ad finem;homo autẽ ordinatur vlterius in Deum, ſicut in finem. Vnde peccatum, quod eſt circa ipſam ſubſtantiam hominis, ſicut homicidium, eſt grauius peccato,quod eſt circa res exteriores, ſicut furtum.& adhuc eſt grauius peccatum quod immediate conntra Deum committitur, ſicut infidelitas, blaſphemia, & huiuſmodi.In ordine quorũlibet horum peccatorum vnum peccatum eſt gruius altero,ſecundum quod eſt circa aliquid principalius vel minus principale. Et quia peccata habent ſpeciem ex obiectis,differentia grauitatis,quæ attenditur penes obiecta,eſt prima & principalis,quaſi conſequens ſpeciem.

Ar. præced. — q.72. art. 3 ad 2. — D.991. & q.72. art.1.

Ad primum dicendum, ꝙ obiectum etſi ſit materia circa quam terminatur actus,habet tamen rationem finis, ſ'm ꝙ intentio agentis fertur in ipſum, vt* ſupra dictum eſt;forma autem actus moralis depen det ex fine,vt ex ſuperioribus* patet.

q.73. arti.3. ad 2.

Ad secundum dicendum,ꝙ ex ipſa indebita cõuerſione ad aliquod bonum commutabile, ſequitur auerſio ab incõmutabili bono,in qua perficitur ratio D mali; & ideo oportet,quod ſecundum diuerſitatem eorum quæ pertinent ad conuerſionem,ſequatur diuerſa grauitas malitiæ in peccatis.

q.præced.ar. 6. & qõ.18. ar.6.

Ad tertium dicendum,ꝙ omnia obiecta humanorum actuum habẽt ordinem adinuicem, & ideo omnes actus humani quodammodo conueniunt in vno genere,ſecundum quod ordinantur ad vltimum finem:& ideo nihil prohibet omnia peccata eſſe comparabilia.

Articulus IIII.

Vtrum grauitas peccatorum differat ſecundum dignitatem virtutum,quibus peccata opponuntur.

382 Ad quartum ſic proceditur. Videtur quod grauitas peccatorum non differat ſ'm dignitatem virtutum,quibus peccata opponuntur, vt ſcilicet maiori virtuti grauius peccatum opponatur: quia,vt dicitur Pro.15.In abundanti iuſtitia virtus maxima eſt.ſicut autem dicit Dominus Matth.5. Abundans iuſtitia cohibet iram, quæ eſt minus peccatum quam homicidium, quod cohibet minor iuſtitia.ergo maximæ virtuti opponitur minimum peccatum.

2.2.q. 20.ar. 3. & q.115. ar 2.116 ar. 2.cor. & qõ. 119.ar.3.co. Et mal. q.2. art.10.

¶2 Præt.In 2.Ethi.* dicitur,ꝙ virtus ſit circa difficile,& bonum.ex quo uidetur,ꝙ maior virtus ſit circa

Cap.3.circa finem, to.5

magis

magis difficile: ſed minus peccatum ſi homo deficiat in magis difficili, quam ſi deficiat in minus difficili. ergo maiori virtuti minus peccatum opponitur.

¶ 3 Præt. Charitas eſt maior virtus quã fides, & ſpes, vt dicitur 1. ad Cor. 13. Odium autẽ quod opponitur charitati, eſt minus peccatum quam infidelitas, vel deſperatio, quæ opponuntur fidei, & ſpei. ergo maiori virtuti opponitur minus peccatum.

Cap. 10. parum à prin. tom. 5.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in Ethi.* quod peſſimum optimo contrarium eſt. optimum autem in moralibus eſt maxima virtus: peſſimum autem grauiſſimum peccatum. ergo maximę virtuti opponitur grauiſſimum peccatum.

q. 60. arti. 1.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ virtuti opponitur aliquod peccatum. vno quidem modo principaliter, & directe, quod. ſ. eſt circa idem obiectum, nam contraria circa idem ſunt: & hoc modo oportet, quod maiori virtuti opponatur grauius peccatum. Sicut. n. ex parte obiecti attenditur maior grauitas peccati, ita etiam maior dignitas virtutis. vtrunque enim ex obiecto ſpeciem ſortitur, vt ex ſupradictis patet* vnde oportet, qđ maximæ virtuti directe cõtrarietur maximum peccatum, quaſi maxime ab eo diſtãs in eodem genere. Alio modo poteſt conſiderari oppoſitio virtutis ad peccatum ſecundum quandam extenſionem virtutis cohibentis peccatum. Quanto enim fuerit virtus maior, tanto magis elongat hominem a peccato ſibi contrario, ita quod non ſolum ipſum peccatum, ſed etiam inducentia ad peccatum cohibet. Et ſic manifeſtum eſt, ꝙ quanto aliqua virtus fuerit maior, tanto etiam minora peccata cohibet: ſicut etiam ſanitas quanto fuerit maior, tanto etiam minores diſcrepantias excludit, & per hunc modum ᵈ maiori virtuti minus peccatum opponitur ex parte effectus.

a. D. 1003. 1179.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de oppoſitione, quæ attenditur ſecundum cohibitionem peccati: ſic enim abundans iuſtitia etiam minora peccata cohibet.

AD SECVNDVM Dicendum, ꝙ maiori virtuti quæ eſt circa bonum magis difficile, contrarietur directe peccatum, quod eſt circa malum magis difficile. Vtroque enim inuenitur quædam eminentia ex hoc, quod oſtenditur voluntas procliuior in bonum, vel in malum ex hoc, quod difficultate non vincitur.

AD TERTIVM Dicendum, quòd charitas non eſt quicunque amor, ſed amor Dei: vnde non opponitur ei quodcũque odium directe, ſed odium Dei, quod eſt grauiſſimum peccatorum.

ARTICVLVS V.

Vtrum peccata carnalia ſint minoris culpæ quam ſpiritualia.

383 2. 2. q. 154. ar. 3. Et 4. di. 9. art. 3. q. 5. cor. & d. 33. q. 1. art. 3. q. 2. ad 3. Et ve rit. q. 25. ar. 6. ad 1. Et Iſa. 1. de 6. ſi.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod peccata carnalia non ſint minoris culpæ, quam peccata ſpiritualia. Adulteriũ enim grauius peccatum eſt, quam furtum. dicitur enim. Prouer. 6. Non grandis eſt culpa cum quis furatus fuerit: qui autem adulter eſt, propter cordis inopiam, perdet animam ſuam. ſed furtum pertinet ad auaritiam, quæ eſt peccatum ſpirituale, adulterium autem ad luxuriam, quæ eſt peccatum carnale. ergo peccata carnalia, ſunt maioris culpæ.

¶ 2 Præt. Augu. dicit ſuper Leuit. ꝙ diabolus maxime gaudet de peccato luxuriæ, & idololatriæ, ſed de maiori culpa magis gaudet. ergo cũ luxuria ſit peccatum carnale, videt ꝙ peccata carnalia ſint maximæ culpæ.

Cap. 8.

¶ 3 Præt. Philoſophus probat in 7. Ethic. quod in con-

F tinens concupiſcentiæ eſt turpior, quam incontinens iræ; ſed ira eſt peccatum ſpirituale, ſ'm Greg. 31. Moralium.* cõcupiſcentia aũt pertinet ad peccata carnalia. Capi. 31. ergo pc̃tm̃ carnale eſt grauius, quã peccatũ ſpirituale.

SED CONTRA eſt, quod Greg*. dicit, quod peccata carnalia ſunt minoris culpæ, & maioris infamiæ ꝗ ſpiritualia. Lib. 31. Moral ca. 31. Et li. 3. cap. 11. parum ante medium ha betur in ſequentia.

RESPONDEO Dicendum, quod peccata ſpiritualia ſunt maioris culpæ, quam peccata carnalia; qđ non eſt ſic intelligendum: quaſi quodlibet peccatum ſpirituale ſit maioris culpæ quolibet peccato carnali, ſed quia conſiderata hac ſola differentia ſpiritualitatis, & carnalitatis, grauiora ſunt quã cætera peccata cæteris paribus. cuius ratio triplex põt aſſignari. Prima quidem ex parte ſubiectũ: nam peccata ſpiritualia pertinent ad
G ſpiritum, cuius eſt conuerti ad Deum, & ab eo auerti: peccata vero carnalia conſummantur in delectatione carnalis appetitus, ad quem principaliter pertinet ad bonum corporale conuerti: & ideo peccatum carnale inquantum huiuſmodi, plus habet de conuerſione, propter quod etiam eſt maioris adhæſionis: ſed peccatum ſpirituale habet plus de auerſione, ex qua procedit ratio culpæ, & ideo peccatum ſpirituale inquantum huiuſmodi, eſt maioris culpæ. Secunda ratio poteſt ſumi ex parte eius, in quem peccatur: nam peccatum carnale, inquantum huiuſmodi, eſt in corpus propriũ, quod eſt minus diligendum ſ'm ordinem charitatis quàm Deus & proximus, in quos peccatur per pc̃tã ſpiritualia, & ideo peccata ſpiritualia inquantum hmõi, ſunt maioris culpæ.
H Tertia ratio poteſt ſumi ex parte motiui, quia quanto eſt grauius impulſiuum ad peccandum, tanto homo minus peccat, vt infra dicetur* peccata autem carnalia habent vehementius impulſiuum, id eſt, ipſam concupiſcẽtiam carnis nobis innatam, & ideo peccata ſpiritualia, inquantum huiuſmodi, ſunt maioris culpæ. Art. ſequen.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd adulteriũ non ſolum pertinet ad peccatum luxuriæ, ſed etiam pertinet ad peccatum iniuſtitiæ, & quantum ad hoc poteſt ad auaritiam reduci, vt gloſſ. dicit ad Ephel. 5.* ſuper illud; Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, & tũc grauius eſt adulterium, quàm furtum, quia homini charior eſt vxor, quàm res poſſeſſa. Eſt glo. Hieronymi in hunc locũ, tom. 5.

AD SECVNDVM Dicendum, ꝙ diabolus dr̃ ma
I xime gaudere de peccato luxuriæ, quia eſt maximæ adhęrẽtiæ, & difficile ab eo hõ poteſt eripi. Inſatiabilis eſt. n. delectabilis appetitus, vt Philoſophus dicit in 3. Eth. Cap. 12. ſ 5.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ſicut Philoſophus dicit, † Turpius eſt eſſe incontinentẽ concupiſcentiæ, ꝗ incontinentem iræ, quia minus participat de ratione, & ſecundum hoc etiam dicit in 3. Ethi.* ꝙ peccata intemperantiæ ſunt maxime exprobabilia, quia ſunt circa illas delectationes, ꝗ ſunt cões nobis, & brutis: vnde quodammodo per iſta peccata homo brutalis redditur. & inde eſt quod, ſicut Grego. † dicit, ſunt maioris infamiæ. Lib. 7. Ethi. cap. 6. Cap. 10. non procul a fin. loco citato in argumẽ. Sed contra.

ARTICVLVS VI.

K

Vtrum grauitas peccatorum attendatur ſecundum cauſam peccati.

384 2. 2. q̃. 14. art. 2. cor. Et 2 diſt. 33. in exponit lit. Et Mal q. 2, arti. 1. & 10. cor.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, quòd grauitas peccatorum non attendatur ſecũdum peccati cauſam. Quanto. n. peccati cauſa fuerit maior, tanto vehementius mouet ad peccandum: & ita difficilius poteſt ei reſiſti, ſed peccatum diminuitur ex hoc, ꝙ ei difficilius reſiſtitur. hoc enim pertinet ad infirmitatem peccantis, vt non facile reſiſtat peccato: peccatum autem quod eſt ex infirmitate, leuius iudicatur. nõ ergo peccatum habet grauitatem ex parte ſuæ cauſæ.

¶ 2 Præt.

¶ 2 Præterea. Concupiſcentia eſt generalis quædam cauſa peccati. vnde dicit glo. ſuper illud Rom. 7.* Nam concupiſcentiam neſciebam &c. Bona eſt lex, quæ dum concupiſcentiam prohibet, omne malum prohibet: ſed quanto homo fuerit victus maiori concupiſcentia, tanto eſt minus peccatum. grauitas ergo peccati diminuitur ex magnitudine cauſæ.

Ex Aug. in lib. de ſpiritu. & litera c. 4. tom. 3.

¶ 3 Præterea. Sicut rectitudo rationis eſt cauſa virtuoſi actus, ita defectus rationis videtur eſſe cauſa peccati: ſed defectus rationis quanto fuerit maior, tanto eſt minus peccatum, in tantum quod qui caret vſu rationis, omnino excuſetur à peccato, & qui ex ignorãtia peccat, leuius peccat. ergo grauitas peccati non augetur ex magnitudine cauſæ.

Sed contra. Multiplicata cauſa, multiplicatur effectus. ergo ſi cauſa peccati maior fuerit, peccatũ erit grauius.

Respondeo Dicendum, quòd in genere peccati, ſicut & in quolibet alio genere, poteſt accipi duplex cauſa. Vna quę eſt per ſe & propria cauſa peccati, quæ eſt ipſa uoluntas peccandi. comparatur enim ad actum peccati, ſicut arbor ad fructum, vt dicitur in gloſſ. ſuper illud Matth. 7.* Non poteſt arbor bona fructus malos facere: & huiuſmodi cauſa quanto fuerit maior, tanto peccatum erit grauius. Quanto enim uoluntas fuerit maior ad peccandum, tanto homo grauius peccat. Aliæ vero cauſæ peccati accipiuntur quaſi extrinſece, & remote, ex quibus. ſ. voluntas inclinatur ad peccandum: & in his cauſis eſt diſtinguendum. C Quædam enim harum inducunt voluntatem ad peccandum, ſecundum ipſam naturam uoluntatis, ſicut finis, quod eſt proprium obiectum voluntatis: & ex tali cauſa augetur peccatum. Grauius enim peccat, cuius voluntas intenſione peioris finis inclinatur ad peccandum. Aliæ vero cauſæ ſunt, quæ inclinant voluntatem ad peccandum præter naturam, & ordinem ipſius uoluntatis, quæ nata eſt moueri libere ex ſeipſa ſecũdum iudicium rationis. vnde cauſæ, quæ diminuunt iudicium rationis, ſicut ignorantia: vel quæ diminuunt liberum motum voluntatis, ſicut infirmitas, vel violẽtia, aut metus, aut aliqd hmõi, diminuũt pct̃m ſicut & diminuunt voluntarium, intm̃ quod ſi actus ſit omnino inuoluntarius, non habet rationem peccati.

Ex Augu li. 5. cõtra Iulian. c. 8. ante med. t. 7.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ obiectio illa procedit de cauſa mouente extrinſeca, quæ diminuit voluntarium, cuius quidem cauſæ augmentum diminuit peccatum, vt dictum eſt.* D

In corp. art.

Ad secundum Dicendum, ꝙ ſi ſub concupiſcentia includatur etiam ipſe motus voluntatis, ſic vbi eſt maior concupiſcentia, eſt maius peccatum. Si vero concupiſcentia dicatur paſſio quædam, quæ eſt motus vis concupiſcibilis, ſic maior concupiſcentia præcedẽs iudicium rõnis, & motum voluntatis diminuit peccatũ, quia qui maiori concupiſcentia ſtimulatus peccat, cadit ex grauiori tentatione, vnde minus ei imputatur. Si vero concupiſcentia ſic ſumpta ſequatur iudicium rõnis, & motum voluntatis, ſic vbi eſt maior concupiſcentia, eſt maius peccatum. E Inſurgit enim interdum maior concupiſcentię motus ex hoc, quod voluntas ineffrenate tendit in ſuum obiectum.

Ad 3. dicẽdum, ꝙ rõ illa procedit de cã, quę cauſat inuoluntarium, & hęc diminuit pct̃m, vt dictum eſt.*

In corp. art.

Articulus VII.

Vtrum circunſtantia aggrauet peccatum.

385 Ad septimum ſic proceditur, Videtur, ꝙ circunſtantia non aggrauet peccatum. Peccatum. n.

A habet grauitatem ex ſua ſpecie: circunſtantia autem nõ dat ſpeciem peccato, cum ſit quoddam accidens eius. ergo grauitas peccati non conſideratur ex circũſtãtia.

¶ 2 Præt. Aut circunſtantia eſt mala, aut non. ſi circũſtantia mala eſt, ipſa per ſe cauſat quandã ſpeciem mali: ſi vero non ſit mala, non habet vnde augeat malum, ergo circunſtantia nullo modo auget peccatum.

¶ 3 Præt. Malitia peccati eſt ex parte auerſionis: ſed circunſtantię conſequuntur peccatum ex parte conuerſionis. ergo non auget malitiam peccati.

Sed contra, eſt quod ignorantia circunſtantiæ diminuit peccatum. Qui enim peccat ex ignorãtia circunſtantiæ, meretur veniã, vt dicitur in 3. Ethic.* hoc B autem non eſſet, niſi circunſtantia aggrauaret peccatũ. ergo circunſtantia peccatum aggrauat.

Cap. 5. poſt med. to. 5.

Respondeo Dicendum, quòd vnumquodque ex eodem natum eſt augeri, ex quo cauſatur, ſicut Philoſophus dicit de habitu virtutis in 2. Ethic. Manifeſtum eſt autem, quod peccatum cauſatur ex defectu alicuius circunſtantiæ: ex hoc enim receditur ab ordine rationis, quòd aliquis in operando non obſeruat debitas circunſtantias. vnde manifeſtum eſt, ꝙ peccatum natum eſt aggrauari per circunſtantiam. Sed hoc quidem contingit dupliciter. Vno quidem modo, inquantum circũſtantia transfert in aliud genus peccati: ſicut peccatum fornicationis conſiſtit in hoc, quod homo accedit ad non ſuam. ſi autem addatur hęc circunſtantia, ut illa ad quam accedit ſit alterius vxor, transfertur iam in aliud genus peccati, ſcilicet in iniuſtitiam, inquantum homo vſurpat rem alterius: ſecundum hoc adulterium eſt grauius peccatum, quàm fornicatio. Aliquãdo vero circunſtantia non aggrauat peccatum quaſi trahens in aliud genus peccati, ſed ſolum quia multiplicat rationem peccati: ſicut ſi prodigus det quando non debet, & cui nõ debet, multiplicius peccat eodem genere peccati, quàm ſi ſolum det cui non debet, & ex hoc ipſo peccatum ſit grauius, ſicut etiam ægritudo eſt grauior, quæ plures partes corporis inficit. Vnde & Tullius dicit in *. Paradoxis, quòd in patris vita violanda, multa peccantur. violatur enim is qui procreauit, qui aluit, qui erudiuit, qui in ſede, ac domo, atque in rempublica collocauit. Tertio modo circunſtantia aggrauat peccatum ex eo, quod auget deformitatem prouenientem ex alia circunſtantia, ſicut accipere alienum conſtituit peccatum furti: ſi autem addatur hæc circunſtantia, vt multum accipiat de alieno, erit peccatum grauius, quamuis accipere multum, vel parum de ſe non dicat rationem boni, vel mali.

Cap. 1. & 2. tomo 5.

In parad. 3. cuius titul. eſt, Aequalia eſſe peccata.

Ad primum ergo dicendum, quòd aliqua circunſtantia dat ſpeciem actui morali, vt ſupra habitum eſt,* & tamen circunſtantia, quæ non dat ſpeciem poteſt aggrauare peccatum: quia ſicut bonitas rei non ſolum penſatur ex ſua ſpecie, ſed etiam ex aliquo accidente: ita malitia actus non ſolum penſatur ex ſpecie actus, ſed etiam ex circunſtantia.

q. 18. art. 10.

Ad secundum dicendum, quòd vtroque modo circunſtantia poteſt aggrauare peccatum. Si enim ſit mala, non tamen propter hoc oportet quòd conſtituat ſpeciem peccati: poteſt enim addere rationem malitiæ in eadem ſpecie, vt dictum eſt,* ſi autem non ſit mala, poteſt aggrauare peccatum in ordine ad malitiam alterius circunſtantiæ.

In corp. art.

Ad tertium dicendum, quòd ratio debet ordinare actum non ſolum quantum ad obiectum, ſed etiam quantum ad omnes circunſtantias, & ideo auerſio quædam à regula rationis attenditur ſecundum corruptionem cuiuſlibet circunſtantiæ, puta ſi aliquis operetur quando non debet, vel vbi non debet: & huiuſmo

di

di auerſio ſufficit ad rationem mali. hæc autem auerſio F nem à regula rationis, ſequitur auerſio à Deo, cui debet homo per rectam rationem coniungi.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum grauitas peccati augeatur ſecundum maius nocumentum.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videt, ꝙ grauitas peccati non augetur ſecundum maius nocumentum. Nocumentum enim eſt quidam euētus conſequens actū peccati. ſed euētus cōſequēs nō addit ad bonitatem, vel malitiam actus, vt ſupra dictū eſt.* ergo peccatum non aggrauaƭ propter maius nocumētū.

¶ 2 Præt. Nocumentū maxime inuenit in peccatis quæ ſunt cōtra proximū, quia ſibijpſi nemo vult nocere; Deo aūt nemo poteſt nocere, ſm illud Iob. 35. Si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra illum? Homini, qui eſt ſimilis tibi, nocebit impietas tua. ſi ergo peccatum aggrauaretur propter maius nocumentum, H ſequeret quod peccatum quo qs peccat in proximum, eſſet grauius peccato, quo quis peccat in Deū: vel in ſeipſum.

¶ 3 Præt. Maius nocumentum inſertur alicui, cū priuatur vita gratiæ, quam cum priuatur vita naturæ, quia vita gratiæ eſt melior quā vita naturæ, intātum quod homo debet vitam naturæ contemnere, ne amittat vitā gratiæ, ſed homo qui inducit aliquam mulierem ad fornicandum, quantū eſt de ſe, pri I uat eam vita gratiæ, inducens eam ad peccatū mortale. ſi ergo peccatum eſſet grauius propter maius nocumentū, ſequeretur quod ſimplex fornicator grauius peccaret, quā homicida; ꝙ eſt manifeſte falſum. nō ergo peccatū eſt grauius propter maius nocumentum.

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug. dicit in. 3. de li. arb.* Quia vitium naturæ aduerſatur, tātum additur malitiæ vitiorum, quantum integritas naturarum minuit: ſed diminutio integritatis naturæ eſt nocu K mentū. ergo tanto grauius eſt peccatum, quanto maius eſt nocumentum.

RESPONDEO Dicendum ꝙ nocumētū tripliciter ſe habere poteſt ad peccatū. Quandoque. n. nocumentum quod prouenit ex peccato, eſt præuiſum & intētum ſicut cum aliquis aliquid operatur animo nocendi alteri, vel homicida, vel fur. & tunc directe quantitas nocumenti ad auget grauita F tem peccati, quia tunc nocumentum eſt per ſe obiectum peccati. Quandoque autem nocumētum eſt præuiſum, ſed non intentum, ſicut cum aliquis tranſiens per agrum vt compendioſius vadat ad fornicandum, infert nocumentum his quæ ſunt ſeminata in agro ſcienter, licet non animo nocendi: & ſic etiam quantitas nocumēti aggrauat peccatum, ſed indirecte, inquantum ſcilicet ex voluntate multum inclinata ad peccandum procedit, quod aliquis non prætermittat facere damnum ſi G bi, vel alij, quod ſimpliciter non vellet. Quandoque autem nocumentum nec eſt præuiſum, nec intentum, & tunc ſi per accidens ſe habeat ad peccatum, non aggrauat peccatum directe, ſed propter negligentiam conſiderandi nocumenta, quæ conſequi poſſunt, imputantur homini ad pœnam mala: quæ eueniunt præter eius intentionem, ſi dabat operam rei illicitæ. Si uerò nocumentum per ſe ſequatur ex actu peccati, licet non ſit intentum, nec præuiſum, dire H cte peccatum aggrauat, quia quæcumque per ſe, conſequuntur ad peccatum, pertinent quodammodo ad ipſam peccati ſpeciem, puta, ſi aliquis publice fornicetur, ſequitur ſcandalum plurimorum, quòd quamuis ipſe non intendat, nec fortè præuideat directo, per hoc aggrauatur peccatum: aliter tamen videtur ſe habere circa nocumentum pœnale, quod incurrit ipſe qui peccat. Huiuſmodi autem nocumentum ſi per accidēs ſe habeat ad actum peccati, & nō I ſit præuiſum, nec intentum, non aggrauat peccatum, neque ſequitur maiorem grauitatem peccati; ſicut ſi aliquis currens ad occidendum, impingat, & lædat ſibi pedem. Si vero tale nocumentum per ſe conſequatur ad actum peccati, licet forte nec ſit præuiſum, nec intentum, tunc maius nocumentū: non facit grauius peccatū ſed econuerſo grauius peccatum inducit grauius nocumentum; ſicut aliquis infidelis qui nihil au K diuit de pœnis inferni, grauiorem pœnā in inferno patietur ꝓ peccato homicidij, quam pro peccato furti. quia enim hoc nec intendit; nec prouidit; non aggrauatur ex hoc peccatum; ſicut contingit circa fidelem; qui ex hoc ipſo videtur peccare grauius, quod maiores pœnas contemnit, vt impleat voluntatem peccati; ſed grauitas huiuſmodi nocumenti ſolum cauſatur ex grauitate peccati.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimę tertię Art. octauum

IN arti. 8. eiuſdem 73. quæſt. dubium occurrit ex multis
386 inter reſponſionem
1. 2. q. 34. ar. 4. & q. 73. ar. 3. co. & q. 74 art. 2. cor & q. 154. art 3. & mal. q. 2. art. 10. cor. ad tertium, & membra diſtinctionis in corpore articuli, procurans in primo non ſenſum fornicationis, ita intēdit nocumentū ſicut fur, quia aut eſt ſermo de per
q. 20. art. 5. ſe primo intento, aut de primo & neceſſario cōſequenter. Si de ꝑ ſe primo tantū, etiam fur nō intendit nocumētū, ſed vtilitati ſuæ conſulere, ſicut ille delectationi. Si ex vtroque, manifeſtum eſt ꝙ ſuadens alicui fornicari intendit cōſequenter nocumentum ſpiritualis mortis illius. Non poteſt deinde negari, quin nocumentū: tale ſit præuiſum ab huiuſmodi, ſicut nocumentum illatum ſeminibus à tranſeunte per agrum. quod tamen aggrauare dicitur in ſecundo membro: immo ſicut nocumētū per ſe conſequens ex actu peccati, quod directe peccatum aggrauat, vt in ſecunda parte tertij membri dicitur. ergo. Eſt præterea ſecunda ratio in eadē reſponſione aſſignata contraria nunc dicto alio membro diſtinctionis in corpore, vbi dicitur, quod quæcumque per ſe ſequuntur ad pecca-
Cap. 15. circa fin. to. 1. tum, pertinēt quodammodo ad ipſam ſpeciem peccati, & propterea directe aggrauant peccatum. & intendit author etiam de conſequentibus nō efficaciter, ſed ſufficiēter, quantū eſt ex parte agentis, vt patet in exemplo de ſcandalo. Si enim hoc eſt verum ſequitur ꝙ procurāt fornicationē aggrauetur directe ex morte ſpirituali alterius, quoniam per ſe conſequitur ad eius peccatum ſufficienter quantū eſt ex parte procurantis, quamuis non efficaciter. Et ſi mors iſta ſpiritualis non imputatur ꝓcuratori tali, quomodo ſcandalum non præuiſum, nec intentum, imputabitur fornicanti publice?

¶ Ad euidentiam horum ſciendum eſt, ꝙ vt ex præcedentibus articulis patet, grauitas peccati eſt duplex quædam ſubſtantialis, & illa attenditur penes per ſe primo obiectum: & quædā circa ſubſtantiam, & hæc eſt multiplex. nā quædam cōſequitur directe ad peccatum, quædam indirecte, quædam ſuperuenit, quędam comitatur, & multis breuiter modis accidens grauitas variatur, ſicut cætera accidentia. In propoſito autē, quia argumētum tertium inferebat, quòd ſi nocumentum maius aggrauaret, ꝙ fornicator procurādo grauius peccaret quam homicida, argumentum peccat à grauitate ad grauitatem ſubſtantialem. ſtat enim ꝙ peccatum inferat maius nocumentum non ſubſtantialiter, & ſit minus graue ſubſtantialiter, & ſic eſt in propoſito, quia fornicatio etiam procurata ſubſtātialiter non reſpicit nocumētum homicida autē ſic. Vnde ad primam obiectionem, dicitur quod ſermo eſt de ꝑ ſe primo intento à peccante vt ſic, quod eſt obiectum unde conſtituitur in ſpecie, & ſubſtātiali grauitate peccatum: vnde per ſe primo intentum furis, vt ſic, non eſt vtilitas propria, licet hæc ſit primaria intentio hominis qui furatur, ſed eſt res aliena ſicut adulterij mulier aliena. Vbi manifeſte patet damnum, vel iniuriam alterius cadere ſub primaria intentione peccantis, quāuis directius, & grauius ſub inten

tione

A**d primvm** ergo dicendũ, quod ſicut etiam ſupradictum ẽ, *cum de bonitate & malitia exteriorum actuũ ageretur, euẽtus ſequens ſi ſit præuiſus & intẽtus, addit ad bonitatẽ, vel malitiã actus.

A**d ſecvndvm** Dicẽdũ, ꝙ quamuis nocumẽtum aggrauet peccatum, non tamen ſequitur ꝙ ex ſolo nocumento peccatum aggrauetur quinimo peccatum per ſe eſt grauius propter inordinationem, vt ſupra dictum eſt.* vnde & ipſum nocumẽtũ aggrauat peccatum, inquantum facit actum eſſe magis inordinatum: vnde non ſequitur, quod ſi nocumẽtum maxime habeat locũ in peccatis, quæ ſunt contra proximum, quod illa peccata ſint grauiſſima: qa multa maior inordinatio inuenit̃ in peccatis quæ ſunt cõtra Deum, & in quibuſdã eorum, quæ ſunt cõtra ipſum. Et tamen põt dici, ꝙ etſi Deo nullus poſſit nocere quantũ ad eius ſubſtantiam, poteſt tamen nocumentũ attentare in his quæ Dei ſunt, ſicut extirpando fidem, violando ſacra, quæ ſunt peccata grauiſſima. Sibi etiam aliquis quãdoque ſcienter, & violenter infert nocumentum, ſicut patet in his q ſe interimunt, licet finaliter hoc referant ad aliquod bonum apparens, puta, ad hoc quod liberẽtur ab aliqua anguſtia.

A**d tertivm** Dicendum, quòd illa ratio non ſequitur propter duo. Primo quidem, quia homicida intendit directe nocumẽtum proximi: fornicator autem qui prouocat mulierem, non intendit nocumentum, ſed delectationem. Secundo, quia homicida eſt per ſe, & ſufficiens cauſa corporalis mortis: ſpiritualis autem mortis nullus poteſt eſſe alteri cauſa per ſe & ſufficiens; quia nullus ſpiritualiter moritur, niſi propria voluntate peccando.

Articvlvs IX.

Vtrum peccatum aggrauetur ratione perſonæ, in quam peccatur.

A**d nonvm** ſic proceditur. Videtur, quod propter conditionem perſonæ, in quam peccatur, peccatum non aggrauetur. Si enim hoc eſſet, maxime aggrauaretur ex hoc, qd' aliquis peccat in aliquem virum iuſtum & ſanctum, ſed ex hoc nõ aggrauatur peccatũ. minus enim læditur ex iniuria illata virtuoſus qui æquanimiter tolerat, quã alij qui etiam interius ſcandalizati læ-

A duntur. ergo conditio perſonæ, in quam peccat̃ non aggrauat p̃ctm.

¶ 2 Prætereà. Si conditio perſonæ aggrauaret peccatum, maxime aggrauaretur ex propinquitate; quia ſicut Tullius dicit in Paradoxis,* In ſeruo necando ſemel peccatur, in patris vita violanda multa peccantur, ſed propinquitas perſonæ, in quam peccatur, non videtur aggrauare peccatum: quia vnuſquiſque ſibiipſi maxime eſt propinquus, & tamen minus pec-

B cat, qui aliquod damnum ſibi infert, quam ſi inferret alteri, puta, ſi occideret equum ſuum, quàm ſi occideret equum alterius, vt patet per Philoſophum in 5. Ethico.* ergo propinquitas perſonæ non aggrauat peccatum.

¶ 3 Prætereà. Conditio perſonæ peccantis præcipue aggrauat peccatum ratione dignitatis, vel ſcientiæ, ſecundum illud Sapien. 6. Potentes potenter tormenta patientur. Et Luc. 12. Seruus ſciens volũtatem domini, & non faciens, pla-

C gis vapulabit multis. ergo pari ratione ex parte perſonæ in quam peccatur, magis aggrauaret peccatum dignitas, aut ſcientia perſonæ in quam peccatur: ſed nõ videtur grauius peccare, qui facit iniuriã perſonæ ditiori, vel potentiori, quàm alicui pauperi, quia non eſt perſonarum acceptio apud Deũ, ſecundum cuius iudicium grauitas peccati penſatur. ergo conditio perſonæ in quam peccatur, nõ aggrauat peccatum.

S**ed contra** eſt, quod in ſacra Scriptura ſpecialiter vitu-

D peratur peccatum, quod contra ſeruos Dei committitur: ſicut dicitur 3. Reg. 19. Altaria tua deſtruxerunt, & prophetas tuos occiderunt gladio. Vituperatur etiam maxime peccatum commiſſum in perſonas propinquas, ſecundum illud Michææ. 7. Filius contumeliã facit patri, filia conſurgit aduerſus matrem ſuam. Vituperatur etiam ſpecialiter peccatum, quod committitur in perſonas in dignitate conſtitutas, vt patet Iob. 34. Qui dicit regi Apoſtata, qui vocat duces impios, ergo

E conditio perſonæ in quã peccatur, aggrauat peccatum.

R**eſpondeo** Dicendum, ꝙ perſona, in quam peccatur, eſt quodammodo obiectum peccati. Dictum eſt autem ſupra,* quod prima grauitas peccati attenditur ex parte obiecti, ex quo quidem tanto attenditur maior grauitas in peccato, quanto obiectum eius eſt principalior finis. Fines autem principales humanorum actuum ſunt Deus ipſe, homo, & proximus; quicquid enim facimus, propter aliquod horum facimus, quamuis etiam horum trium unum ſub altero ordinetur. Poteſt igitur ex parte horum trium cõſiderari maior, vel minor grauitas in peccato ſecundum conditionem perſonæ, in quam peccatur. Primo quidem ex parte Dei: cui tanto magis aliquis homo coniungitur, quanto eſt virtuoſior: vel in Deo ſacratio; & ideo Art. 3. huius quæſt.

iniuria

---

tions furis caderet nocumentum, ſi non q. 20. art. 5. ob propriam vtilitatem, ſed ſolum vt noceat alteri, in bonis huiuſmodi furetur. tunc enim vndique nocumentũ plenum eſt furtum, non ſic autem eſt de hoc fornicario: quoniam obiectum eius vnde habet ſpeciem, & ſubſtantialem grauitatẽ, Art. 3. huius quæſt. eſt mulier non ſua, trahenda ad voluntarium coitum extra matrimonium, vt patet non intẽdi tam ab homine quærente de electionem, quã à peccante quærente eandem in non ſua nocumentum ſpiritualis mortis. Verum tamen eſt, quòd ſi talis intenderet ideo mulierem ad fornicationem prouocare, vt peccaret mortaliter, quod grauius peccaret, quàm homicida, quia obiectum talis eſſet ipſum nocumentum mortis ſpiritualis illius. nec hoc eſſet peccatum fornicationis, ſed eſſet peccatum odij, vel ſcandali actiui directe oppoſitum charitati, qua amamus vitam ſpiritualem proximi, & procuramus illam: & iſte eſſet ſicut qui fornicatur, vt occidat.

¶ Ad ſecundam verò dicitur, quód nocumentum ſpiritualis mortis in procurante fornicationem eſt præuium, non minus, quàm nocumentum ſeminum in caſu propoſito. & concedo, ꝙ non minus aggrauat, quàm illud: ſed ſicut illud non pertinet ad ſpeciem peccati, nec mutat illam, quia eſt inter intenſionem; ita nec hoc. & conceditur nihilominus, quod nocumentum ſpiritualis mortis in hoc caſu per ſe conſequitur ad actum peccati non minus, quã ſcandalum ad fornicationem publice: ac propter hoc quod directe aggrauat tale peccatum non tamen dat, aut mutat ſpeciem nec hic, nec ibi, quia eſt præter intentionem, ſed eſt effectus per ſe conſequens vtrobique.

387
2. 2. q. 61. ar. 2. ad 3. & ar. 2. cor. & qu. 65. ar. 4. & 3. q. 80 art. 5 cor. Et 1. diſ. 20. ar. 1. cor. Et opuſc. cap. 218. fin. Et Pſalm. 12. Et Rom. 2. lec. 2. Et 1. cori. 10. lect.

Ad vltimam inſtãtiã dicitur, quòd ibi allata omnia ſunt benedicta, & vt iam patet concedendum eſt, ꝙ peccatum procurantis eſt grauius directe ex illato nocumẽto, quam ſi fornicatus fuiſſet abſq; inductione illius: nec huius oppoſitum dicitur in litera, ſed comparando ipſum ad homicidam quantum ad nocumentum illatum, author dicit duas differentias. Prima quo ad actum interiorẽ, & ſpeciem, ac grauitatem ſubſtantialem, ſ. ꝙ homicida intendit per ſe primo mortem corporalem: hæc aũt non ſic ſe habet ad mortem ſpiritualem. Secunda eſt quo ad actum exteriorem ꝙ actus exterior, homicidæ eſt cauſa per ſe ſufficiens efficaciter mortis corporalis: actus aũt exterior iſti nõ eſt per ſe ſufficiẽs ſ͠m efficaciã. Nec putes hanc ſecundam differentiam eſſe per accidens, ſed memẽto ſuperioris tractatus de duplici bonitate, & malitia actus interioris, & exterioris. ſ. ex fine, & ſecundum ſe &c. & videbis quòd homicidium quantũ ad malitiam actus exterioris ſecundum ſe, & quantum ad actum intentionis, probatũ eſt grauius, nec in aliquo contradictum eſt corpori articuli huius.

In Parad. 2. cuius titul. eſt, æqualia eſſe vitia, à medio illius

Capit. vlti. à medio to. 5.

¶ In art. 9. & 10. eiuſdem q. 73. nihil ſcribendum occurrit

iniuria tali perſonæ illata magis redundat in Deum, ſecundum illud Zachar.2. Qui vos tetigerit,tangit pupillam oculi mei. Vnde peccatum fit grauius ex hoc, quòd peccatur in perſonam magis Deo coniunctam, vel ratione virtutis,vel ratione officij, Ex parte etiam ſuipſius manifeſtum eſt,quòd tanto aliquis grauius peccat, quanto aliquis magis in coniunctam perſonam, ſeu naturali neceſsitudine,ſeu beneficijs,ſeu quacumque coniunctione peccauerit: quia videtur in ſeipſum magis peccare, & pro tanto grauius peccat ſecundum illud Eccleſiaſtic.14.Qui ſibi nequam eſt, cui bonus erit? Ex parte uero proximi, tanto grauius peccatur, quanto peccatum plures tangit:& ideo peccatum quod fit in perſonam publicam, puta regem, vel principem, qui gerit perſonam totius multitudinis, eſt grauius quã peccatum quod committitur contra vnam perſonam priuatam. Vnde ſpecialiter dicitur Exod. 22. Principi populi tui non maledices. Et ſimiliter iniuria quæ fit alicui famoſæ perſonæ, videtur eſſe grauior ex hoc, quòd in ſcandalum, & in tribulationem plurimorum redundat.

AD PRIMVM ergo dicendum,quòd ille qui infert iniuriam virtuoſo,quantum eſt in ſe, turbat eum & interius, & exterius: ſed quòd iſte interius non turbetur,contingit ex eius bonitate, quæ non diminuit peccatum iniuriantis.

AD SECVNDVM dicendum, quòd nocumentum quod quis ſibiipſi infert in his,quæ ſubſunt dominio propriç voluntatis,ſicut in rebus poſſeſsis,habet minus de peccato quàm ſi alteri inferatur, quia propria voluntate hoc agit: ſed in his quæ non ſubduntur dominio voluntatis,ſicut ſunt naturalia, & ſpiritualia bona,eſt grauius peccatum nocumentum ſibiipſi inferre. grauius enim peccat qui occidit ſeipſum, quàm qui occidit alterum. Sed quia res propinqunrum noſtrorum non ſubduntur voluntatis noſtræ dominio, non procedit ratio quantum ad nocumenta rebus illorum illata, quod circa ea minus peccetur, niſi forte velint, vel ratum habeant.

AD TERTIVM dicendum, quòd nnn eſt acceptio perſonarum,ſi Deus grauius punit peccantem cõtra excellentiores perſonas: hoc enim fit propter hoc, quòd hoc redundat in plurium nocumentum.

ARTICVLVS X.

Vtrum magnitudo perſonę peccantis aggrauet peccatum.

388 Inf.q.89.ar.3.& 5.co.& q.102.ar.3.ad 11.Et 2.2.q.100.art.1.ad 7.Et Mal.q.2.art.10.ad 5.Et Pſalm.24.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd magnitudo perſonæ peccantis, non aggrauet peccatum.Homo enim maximè redditur magnus ex hoc quòd Deo adhæret,ſecundum illud Eccleſiaſt. 25.Quam magnus eſt qui inuenit ſapientiam & ſcientiam? ſed non eſt ſuper timentem Deum, ſed quanto aliquis magis Deo adhæret, tanto minus imputatur ei aliquid ad peccatum. Dicitur enim 2,Paralipo.30.Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt dominum Deum patrum ſuorum, & non imputabitur eis, quòd minus ſanctificati ſunt. ergo peccatum non aggrauatur ex magnitudine perſonæ peccantis.

¶ 2 Præt.Non eſt perſonarum acceptio apud Deum, vt dicitur Rom.2.ergo non magis punit pro uno & eodem peccato vnum,quam alium, non ergo aggrauatur peccatum ex magnitudine perſonæ peccantis.

¶ 3 Præterea.Nullus debet ex bono incommodum reportare;reportaret autem ſi id quod agit, magis ei imputaretur ad culpam,ergo propter magnitudinem perſonę peccantis nnn aggrauatur peccatum.

SED CONTRA, eſt quod Iſid.dicit in 2. de ſummo bono,* Tanto maius cognoſcitur peccatum eſſe, quanto maior qui peccat,habetur. Capit.19.in fin.

RESPONDEO Dicendum,quod duplex eſt peccatum.Quoddam enim ex ſubreptione proueniens propter infirmitatem humanæ naturæ, & tale peccatum minus imputatur ei qui eſt maior in virtute, eo quòd minus negligit huiuſmodi peccata reprimere,quæ tamen omnino ſubterfugere infirmitas humana non ſinit:alia uero peccata ſunt ex deliberatione procedentia,& iſta peccata magis alicui imputantur,quanto maior eſt,& hoc poteſt eſſe propter quatuor.Primo quidem,quia facilius poſſunt reſiſtere peccato maiores,puta,qui excedunt in ſcientia, & virtute: vnde Dominus dicit Luc. 12. quòd ſeruus ſciens voluntatem domini ſui,& non faciens,plagis vapulabit multis.Secundo propter ingratitudinem, quia omne bonum, quo aliquis magnificatur,eſt Dei beneficium, cui homo fit ingratus peccando, & quantum ad hoc quælibet maioritas etiam in temporalibus bonis,peccatum aggrauat, ſecundum illud Sapient.6.Potentes potenter tormenta patientur. Tertio propter ſpecialem repugnantiam actus peccati ad magnitudinem perſonæ, ſicut ſi princeps iuſtitiam violet,qui ponitur iuſtitiæ cuſtos:& ſi ſacerdos fornicetur,qui caſtitatem vouit. Quarto propter exemplum:ſiue ſcandalum:quia vt Grego.* dicit in Paſtorali,ſin exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia gradus peccator honoratur:ad plurium etiam notitiam perueniunt peccata magnorum,& magis homines ea indigne ferunt. Par.in c.2.in medio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd authoritas illa loquitur de his, quę per ſubreptionem infirmitatis humanæ negligenter aguntur.

AD SECVNDVM dicendum, quòd Deus non accipit perſonas,ſi maiores plus punit:quia ipſorum maioritas facit ad grauitatem peccati:vt dictum eſt.* In corp. art.

AD TERTIVM dicendum,quòd homo magnus non reportat incommodum ex bono quod habet, ſed ex malo vſu illius.

QVAESTIO LXXIIII.

De ſubiecto peccatorum,in decem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ſubiecto vitiorum, ſiue peccatorum.

Et circa hoc quęruntur decem.

¶ Primo, Vtrum voluntas poſſit eſſe ſubiectum peccati.

¶ Secundo, Vtrum voluntas ſola ſit peccati ſubiectum.

¶ Tertio, Vtrũ ſenſualitas poſſit eſſe ſubiectum peccati.

¶ Quarto, Vtrum poſſit eſſe ſubiectum peccati mortalis.

¶ Quinto, Vtrum ratio poſsit eſſe ſubiectum peccati,

¶ Sexto, Vtrum delectatio moroſa, vel non moroſa, ſit in rõne inferiori, ſicut in ſubiecto.

¶ Septimo, Vtrum peccatum con

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimę quartæ Artic.primum.

IN artic.1.dubium eſt de illa propoſitione, Omnes actus morales ſunt actus immanentes Hæc enim propoſitio deſtruere videtur doctrinam ſuperius datam de bonitate, & malitia morali actuum exteriorum, & veritatem quam continue ſonamus, dum percuſſiones, homicidia,& alia huiuſmodi actus morales, & malos dicimus.

¶ Ad hoc dicitur, quod præſens propoſitio nec veritati, nec doctrinæ authoris contrariatur, ſed eſt vera formaliter intellecta. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt

ſenſus in actum ſit in ſuperiori ratione, ſicut in ſubiecto.

¶ Octauo, Vtrū rō inferior poſſit eſſe ſubiectū peccati mortalis

¶ Nono, Vtrū ratio ſuperior, poſſit eē ſubiectū peccati venialis.

¶ Decimo, Vtrum in ratione ſuperiori poſſit eſſe peccatum veniale circa proprium obiectum.

ARTICVLVS I.

Vtrum voluntas ſit ſubiectum peccati.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ voluntas nō poſſit eſſe ſubiectū peccati. Dicit. n. Dion. in 4. ca. de diu. nomi.* † quod malum eſt præter voluntatem, & intentionem: ſed peccatum habet rationem mali. ergo peccatum nō poteſt eſſe in voluntate.

¶ 2 Præt. Voluntas eſt boni, vel apparentis boni: ex hoc autem quod voluntas vult bonum, non peccat hoc autem quod vult apparens bonum, quod non eſt vere bonū, magis pertinere videtur ad defectum virtutis apprehēſiuæ, ꝙ ad defectū voluntatis. ergo peccatum nullo modo eſt in voluntate.

¶ 3 Præt. Nō poteſt eſſe idem ſubiectum peccati; & cauſa efficiens, quia cauſa efficiens, & materialis nō incidūt in idē vt dr in 2. Phyſ. *ſed voluntas eſt cauſa efficiens peccati. Prima enim cauſa peccandi eſt voluntas, vt Aug. dicit in l. † de duabus animabus. ergo non eſt ſubiectum peccati

SED CONTRA eſt, ꝙ Auguſt. dicit in libr.* Retract. ꝙ voluntas eſt qua peccatur, & recte viuitur

RESPONDEO Dicendum, quod peccatum quidā actus eſt ſicut ſupra dictum eſt.* Actuum autē quidā tranſeūt in exteriorē materiam: vt vrere & ſecare: & huiuſmodi actus habent ꝓ materia, & ſubiecto id, in quod trāſit actio, ſicut Philoſophus dicit in 3. Phyſi † quod motus eſt actus mobilis a mouente. Quidam vero actus ſunt non trāſeuntes in exteriorem materiam ſed manentes in agente, ſicut appetere & cognoſcere, & tales actus ſunt omnes actus morales, ſiue ſint actus virtutū, ſiue peccatorum. vnde oportet quod proprium ſubiectum actus peccati ſit potentia, quæ eſt principium actus. Cum autē propriū ſit actuū moralium, quod ſint voluntarij, vt

B ſupra habitum eſt * ſequitur ꝙ voluntas, quod eſt principium actuum volūtariorum ſiue bonorū ſiue malorum, quæ ſunt peccata, ſit principium peccatorum, & ideo ſequitur, quod peccata ſint in voluntate ſicut in ſubiecto.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quod malū dicitur eſſe præter voluntatem, quia voluntas non tendit in ipſū ſub ratione mali; ſed quia aliquod malum eſt apparens bonū ideo voluntas aliquando appetit aliquod malum, & ſecundum hoc

C peccatum eſt in voluntate.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ ſi defectus apprehenſiuę virtutis nullo mō ſubiaceret voluntati, nō eſſet peccatum nec in volūtate, nec in apprehēſiua virtute; ſicut patet in his, qui habent ignorātiā inuincibilem. & ideo relinquitur, quod etiam defectus apprehenſiuæ virtutis ſubiacens voluntati, deputetur in peccatum.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ratio illa procedit in cauſis efficiētibus, quarum actiones tranſeunt

D in materim exteriorem, & quæ non mouent ſe, ſed alia, cuius cōtrarium eſt in voluntate. vnde ratio non ſequitur.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſola voluntas ſit ſubiectum peccati.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videt. ꝙ ſola volūtas ſit ſubiectū peccati. Di

E cit enim Auguſtinus in libro de duabus animabus*, quod non niſi voluntate peccatur; ſed peccatum eſt ſicut in ſubiecto. ī potētia qua peccatur. ergo ſola volūtas eſt ſubiectum peccati.

...eſt, quod cū ſubiectum moralitatis ſit actus voluntarius, oportet actum inquantum voluntarium ſumi, cum ſumitur, inquantum moralis: ac per hoc ex negatione voluntarij optime infertur negatio formalis actus, cum autem voluntarius actus exterior, puta mala percuſſio, à pluribus cauſetur principijs ſub ordinatis, puta, voluntate iraſcibili, & manu, ſi comparatur ad manum non eſt ab ea vt voluntarius actus, quia manus non eſt in ſe principium aliquo modo liberum, ſed ſubeſt imperio ſeruiliter: ſi comparatur ad iraſcibilem, ſic eſt ab ea, vt voluntarius actus imperatus. quia iraſcibilis ſubeſt imperio ciuiliter. ſi comparatur ad volūtatem, ſic eſt ab ea, vt actus voluntarius quodammodo elicitus, vt patebit. Quia ergo nullus actus exterior, vt eſt à principio vnde eſt, vt actio tranſiens exit ab eo ſub rōne uoluntarij, conſequens eſt ꝙ nec exeat ab eodem ſub ratione moralis, conſequenter nulla actio tranſiens vt ſic, pure ſit volūtaria, aut moralis, ſed ſubſtat actioni alicui immanenti libere, & propterea in litera dicitur, quòd omnes actus morales ſiue boni, ſiue mali ſunt immanētes &c. uſſe manifeſtat forma ſuis effectus. actibus. n moralibus bonis ſoli operantes ſunt in ſe ipſis boni, & mali: cuius oppoſitum accidit in tranſeuntibus quoniam acta bene, vel male diſponūtur bonis, vel malis actionibus tranſeuntibus, vt patet in ædificatione, pictura, ſcriptura. Ad rationes autem in oppoſitum dicitur, ꝙ actus exteriores dicūtur boni, vel mali moraliter, vt ſubſunt alicui actui immanenti & non aliter, quod patet ex hoc, quòd non niſi inquantum induunt rōné voluntarij, boni, vel mali moraliter ſunt, & dicuntur. Conſtat namque voluntatum actum immanentem uoluntatis aſſerere, cum hoc tamen ſtat, ꝙ huiuſmodi actus voluntarij ſunt ſecundum ſe mali, aliter quam actus interiores, vt ſuperius dictum fuit. Nihil enim obſtat magis ratio actus immanentis, quam voluntarij, quod ſuperius diſcuſſum eſt.

¶ In eodem articulo. 1 q 74. diligēter aduerte, quod ex hoc articulo, vt teſtatur reſpōſio ad primum in articulo ſexto, huius quæſtionis, habes nō ſolum quod peccatum eſt ſubiectiue in

A voluntate, ſed quod omne peccatum eſt ſubiectiue in uolūtate. Ex hoc namque loco habes, ꝙ omne peccatum eſt actus immanens, & à voluntate, & conſequenter in voluntate, quia oīs actus immanens eſt in eo, à quo eſt. Et quoniam in ſecūdo articulo determinatur, quòd non ſola voluntas eſt ſubiectum peccati, ſed plures aliæ potētiæ ſunt ſubiectæ peccatis, vt in ſequentibus patet articulis, noſſe debes, quod non inconuenit idem peccatum eſſe in pluribus ſubiectiue ſecūdum diuerſa, ſicut poteſt diuerſimode eſſe à pluribus. paria namque in actionibus immanentibus ſunt eſſe in, & eſſe ab operāte. Cum enim in omni peccato concurrat actio uoluntatis poſitiue, vel priuatiue, oportet omne peccatū ratione huius eſſe in volūtate: cum etiam peccatum quādoque ſit factus alicuius potentiæ ſub imperio voluntatis, vt male diligere, male iraſci, male concupiſcere, oportet peccatum ſecundum illū actum eſſe in illa potentia, elicitiua, illius actus. Et ſi contingit ad eūdem malum concurrere tres potentias deſectuoſe, puta, voluntatem, rationem, & concupiſcibilem, illud peccatum ſubiectiue ſecundum diuerſa erit in tribus: & quoniam quandoque aſſignatur pro ſubiecto proximum elicitiuū actus, quandoque primum mouens, quandoque primum dirigens. ideo diligens lector diſcernat dicendi rationem, vbi diuerſitatem inuenire contingat de ſubiecto alicuius peccati, & non dānet, ſed exponat.

¶ *Super quæſtionis ſeptuageſimæ quartæ Arti. ſecūdum.*

IN articulo ſecundo eiuſdem ſeptuageſimæ quartæ quæſtionis aduerte, quod hic patet apud Authorem, actus aliarum potētiarum, quæ ſunt principia actuū voluntariorum vt ſic, eſſe quandoque peccata formaliter: ita quod actus voluntatis eſt primo malus formaliter, actus aūt aliarum virtutū formaliter mali, ſed non primo, ſed ſecundario & hoc ex ratione literæ probatur: quia actus immanens voluntarius inordinatus eſt formaliter malus, & ex ſubiecto ſimul & principio: quia principium talis actus eſt ſubiectum

peccati

---

389 4. di. 28. q. 1. art. 2. q. 1. ad 2. Et 3. cont. c. 109. fin. Et Mal. q. 7. art. 5. ad 16. Et Matt. 15. cap. 4. par. 4. aliquantulū ante fin. Et Aug. li. 3. de li. ar. cap. 17. tom. 1.

Tex. 72.

capit. 10 & 21. tomo 6.

Lib. 1. cap. 9. circa med. tom. 1.

q. 72. arti. 5 & 6.

ubi. 18. to. 2.

q. 1. art. 1. & q. 18. art. 6.

D. 995.

390 Ioh. ar. 3. co. & q. 83. art. 1. cor. Et 2. di. 44. in expo. lit. ad 2. Et Mal. q. 2. ar. 2. & 3. Capit. 10. à medio, to. 6.

peccati formaliter, actus autem tranſeuntes, vt ſic non niſi materialiter mali ſunt, & ad ſubſtantiam peccati pertinent in actu exercito, quia non niſi mediante actu immanente, qui eſt ſubiectum bonitatis & malitiæ moralis, vt patet ex dictis. Vnde Scot. in 2. ſent. diſt. 42. abſque ratione intulit peccatum eſſe formaliter in ſola voluntate. hoc. n. non minus eſt falſum, quam actualem iuſtitiam, id eſt bonitatem, vt diſtinguit contra actuale peccatum, eſſe in ſola voluntate, quamuis vtrumque ſit formaliter in ſola ipſa prima.

Lib. 3. ca. 17. & 18. to. 1. & de ver. relig. c. 14. & 1. retrac. c. 6. t. 1.

¶ 2 Prętereà. Peccatum eſt quoddam malum contra rationem: ſed bonum & malum ad rationem pertinens, eſt obiectum ſolius voluntatis. ergo ſola voluntas eſt ſubiectum peccati.

¶ 3 Prætereà. Omne peccatum eſt actus uoluntarius: quia, vt dicit Aug. in li. de li. ar. † Peccatum adeo eſt voluntarium, quod ſi nõ ſit voluntarium, non eſt peccatũ: ſed actus aliarum virium nõ ſunt voluntarij, niſi inquantum illæ vires mouentur à uoluntate. hoc autem non ſufficit ad hoc, quod ſint obiectum peccati, quia ſecũdum hoc etiam membra exteriora, quę mouentur à voluntate, eſſent ſubiectum peccati, quod patet eſſe falſum. ergo ſola voluntas eſt ſubiectum peccati.

G

Sed contra. Peccatum virtuti contrariatur: contraria autem ſunt circa idem: ſed aliæ etiã vires animæ præter voluntatem, ſunt ſubiecta virtutum, vt ſupra dictum eſt.* ergo non ſola voluntas eſt ſubiectum peccati.

Q. 56.

Respondeo Dicendum, quod ſicut ex prędictis patet, Omne quod eſt principium voluntarij actus, eſt ſubiectum peccati. actus autem voluntarij dicuntur non ſolum illi qui eliciuntur à voluntate: ſed & illi qui à uoluntate imperantur, vt ſupra dictum eſt,* cum de voluntario ageretur. vnde non ſolum voluntas poteſt eſſe ſubiectum peccati, ſed omnes illæ potentiæ quę poſſunt moueri ad ſuos actus, vel ab eis reprimi per voluntatem. & eædem etiam potentię ſunt ſubiecta habituum moralium bonorum vel malorum, quia eiuſdem eſt actus & habitus.

Art. præced. — H — Q. 6. artic. 4.

Ad primum ergo dicendum, quòd non peccatur niſi voluntate, ſicut primo mouente, alijs autem potentijs peccatur ſicut ab ea motis.

Ad secundum Dicendum, quòd bonum & malum pertinent ad voluntatem ſicut per ſe obiecta ipſius: ſed alię potentiæ habent aliquod determinatum bonum & malum, ratione cuius poteſt in eis eſſe & virtus, & vitium, & peccatum, ſecundum quòd participãt voluntate & ratione.

I

Ad tertium Dicendum, quòd membra corporis non ſunt principia actuum, ſed ſolum organa: vnde & comparantur ad animam mouentem, ſicut ſeruus qui agitur, & non agit. Potentiæ autem appetitiuæ interiores comparantur ad rationem quaſi liberæ, quia agunt quodammodo & aguntur, vt patet per id quod dicitur 1. Polit.* Et præterea actus exteriorum membrorum ſunt actiones in exteriorem materiam tranſeuntes, ſicut patet de percuſſione in peccato homicidij: & propter hoc non eſt ſimilis ratio.

Cap. 3. à medio. tom. 5. — K

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimę quarta Arti. tertium.

395

2. di. 24. q. 3. ar. 2. & d. 31. q. 1. art. 1. ad 4. Et veri. q. 15 arti. 5. Et ma. q. 7. a. 6.

In articulo tertio eiuſdem ſeptuageſimæ quartæ quæſtionis dubium occurrit ex Scoto in quadrageſima ſecunda diſtinctione ſecundi ſentẽ. quæſtio. 3. inferente,

Articvlvs III.

Vtrum in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur, quod in ſenſualitate non poſsit eſſe peccatum. Peccatum enim eſt proprium homini, qui ex ſuis actibus

F

laudatur, vel vituperatur: ſed ſenſualitas eſt cõmunis nobis & brutis. ergo in ſenſualitate nõ poteſt eſſe peccatum.

¶ 2 Præt. Nullus peccat in eo, quod vitare non poteſt, ſicut Aug. dicit in lib. de lib. arbit.* ſed homo non poteſt vitare quin actus ſenſualitatis ſit inordinatus. eſt enim ſenſualitas perpetuæ corruptionis, quandiu in hac mortali vita viuimus, vnde per ſerpentem ſignificatur, vt Auguſt. dicit 12. de Trin.* ergo inordinatio motus ſenſualitatis non eſt peccatum.

Lib. 3. c. 18 paulo poſt princ. to. 1. — Libr. 12. de Trinit. c. 12. & 13. to. 3.

¶ 3 Prætereà. Illud quòd homo ipſe non faciat, non imputatur ei ad peccatum; ſed hoc ſolum videmur nos ipſi facere, quod cum deliberatione rõnis facimus, vt Philoſophus dicit in 9. Ethico.* Ergo motus ſenſualitatis qui eſt ſine deliberatione rationis, non imputatur homini ad peccatum.

Cap. 8. circa medium to. 5.

Sed contra eſt, quod dicitur Roman. 7. Non enim quod volo bonum, hoc ago; ſed quòd odi malum, illud facio. quod exponit Aug.* de malo cõcupiſcentiæ, quod conſtat eſſe motũ quendam ſenſualitatis. ergo in ſenſualitate eſt aliquod peccatum.

Li. 3. contra Iulianũ c. 26. tom. 7. & de ver. Apoſtolis. ſerm. 11.

Respon. Dicendum, quòd ſicut ſupra dctum eſt, Peccatum poteſt inueniri in qualibet potentia, cuius actus poteſt eſſe voluntarius & inordinatus, in quo conſiſtit ratio peccati. Manifeſtum ẽ autem, quod actus ſenſualitatis poteſt eſſe voluntarius, inquãtum ſenſualitas, id eſt, appetitus, ſenſitiuus, nata eſt a voluntate moueri. vnde relinquitur quod in ſenſualitate poſsit eſſe peccatum.

Art. 5. & 2.

Ad primum ergo dicẽdũ, quod aliquæ vires ſenſitiuæ partis, etſi ſint communes nobis & brutis, tamen in nobis habent aliquam excellentiam ex hoc, quod rationi iunguntur: ſicut nos præ aliis animalibus habemus in parte ſenſitiua cogitatiuam, & reminiſcentiam, vt in 1. dictum ẽ*; & per hunc modum etiam appetitus ſenſitiuus in nobis præ alijs animalibus habet quandam excellentiam, ſcilicet, quòd natus eſt obedire rationi, & quãtũ ad hoc poteſt eſſe principium actus voluntarij, & per conſequens ſubiectum peccati.

P. p. q. 78. articu. 4.

Ad secundum Dicẽdũ, quòd perpetua corruptio ſenſualitatis eſt intelligenda quantum ad fomitem, qui nunquam totaliter tollitur in hac vita. Tranſit. n. peccatũ originale reatu, & remanet actu: ſed talis corruptio fomitis non impedit quin hõ rõnabili

quod ſi in motibus præcedentibus actus voluntatis eſt peccatum, quia voluntas non præuenit, quod ſit peccatum omiſſionis cum tñ hic ponatur pctũ commiſſionis. Sed hoc facile ſoluit à perſpicientibus, quod quando committitur aliquis actus inordinatus volũtarie, ſiue volũtarie ſit poſitiue ſiue negatiue, eſt peccatum commiſſionis vt patet in delectationibus malis perceptis, non imperatis, ſed nec excluſis. ſuccaria namque nautæ ſubmerſionis peccatũ committitur, quamuis negatiue: vnde cum cõcupiſcentia carnis aduerſus ſpiritum ſit malus actus, & volũtarius negatiue, ſequitur, quod ſit peccatũ commiſſionis, quãdo peccatum eſt.

¶ In eodem articulo aduerte, quod circa motus ſenſualitatis ẽ aliquid certum, & aliqd vr incertum. Certum eſt, quod omnes motus mali, quos voluntas põt, & debet præuenire, ſi non præuenit, quoniam, ſicut &c. ſunt peccata: ſed quod voluntas poſſit, & debeat ſemper ſingulos motus ſenſualitatis aut nanitatis præuenire, nõ vr conſonum, eo quod vr. quod ſit obligatio ad impoſſibile in reali executione ſingularũ præuentionum. Si tñ authoritas Auguſtini & authoris venerãda penſetur, & ratio in litera inſinuata, omnibus apparebit hoc diſſonum. Cum. n. peccatum veniale ſit imperfectum quid in genere moris & peccati, propter quod & ſine deliberatione committitur, cõſequens eſt, quod imperfecta rõ potẽtiæ & debiti ſufficiat ad commiſſionem ipſius. Vnde cõcedere, quod eſt in nobis imperfecta potentia ad reprimẽdũ, vel obuiãdũ ſingulis motibus malis: quia dũ attẽdo vni, & deoperã tei ſanctæ, ſiue git aliud: attamẽ talis imperfecta potentia cũ aliquali debito ſufficit ad rationem talis peccati imperfecti.

¶ Super quaſtionis ſeptuageſimæ quartæ Arti. quartū.

IN art. 4. eiuſdem 74. q. aduerte, ꝙ ſenſualitas, i. pars appetitiua ſenſus tripliciter ſumitur. Primo, vt ſenſitiua eſt abſolute, & ſic nullum habet in ſe pc̄tm̄, ſicut nec in brutis. Secundo, vt eſt volentis, & ſic eſt principiū, & cōſequēter ſubiectū pc̄ti venialis, dū habēs ipſam nō puenit volūtate cōiuncta motus eius inſurgētes cōtra rōnis bonū. Tertio, vt eſt mota à deliberatione, & ſic principiū eſt, & ſubiectū uirtutis & vitii actus virtuoſi pc̄ti mortalis, vt ea ſuperius dicta patet. & ſm̄ hoc habes vñ videas, ꝙ ſicut ſuperi⁹ ſimpliciter cō- D. 1130. ceſſum eſt in appetitu ſenſitiuo, vt moto a voluntate eſſe uirtutē: ita nunc concedit, ꝙ in ſenſualitate vt mota à volūtate, eſt pc̄m̄ mortale & ſicut non eſt cōceſſum, ꝙ in appetitu ſenſitiuo eſt virtus, ita nunc negatur in eo mortale peccatū. par. n. eſt rō, ut in litera dr̄ in reſpōſione ad ſm̄: q̄uis vocabulum ſenſualitatis, q̄a nominare vr̄ appetitum ſenſitiuū ex parte depreſſionis eius, non nihil fauoris negati in ea peccatum mortale tribuat.

¶ In hoc eodē quarto articulo eſt dubium. Quia doctrina authoris non vr̄ rōni cōſona, dum pc̄m̄ ueniale cōcedit in ſenſualitate, i. appetitu ſenſitiuo, & mortale negat in eadē. Nā ſi intendit de ſenſualitate ſm̄ id, qđ eſt ei ꝓpriū, vtrumq; pc̄m̄ negandū eſt: quia oē pc̄m̄ eſt aut in uolūtate, aut in aliqua potentia, vt ſubeſt uoluntati ſi vero intendit de ſēſualitate, ut ſubeſt uolūtati, vtrūque cōcedēdū eſt, q̄uis diuerſimode. q̄a veniale ut imꝑfecte, mortale, vt perfecte.

392 Sup. q. ar. 3. ad 3. & inf. q. 89. arti. 5. in cor. Et 2. di. 24. q. 3. ar. 2. ad 3. Et uer. q. 25. arti. 5. Et mal. q. 7. articul. 6. Et quoli. 4. ar. 22. eo.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ proculdubio cum de ſubiecto peccati eſt ſermo, oportet uel de voluntate, uel de potentia ut ſubeſt uoluntati, intelligi: ſed quia ſubeſſe uoluntati contingit dupliciter, ſ. ut mouenti, & ut nō reprimenti, actus qui fit a ſenſualitate ut ſubeſt uoluntati mouenti, eſt peccatū mortale, & non ſibi, ſed uoluntati tribuitur: actus uero qui fit ab ea ut ſubeſt uoluntati non reprimenti, eſt ſuus, & eſt peccatum ueniale, & ſibi tribuitur. Sed hæc ratio nihil ualet: quoniam conſtat paſſiones membrorum, quæ remotiores ſunt a rōne peccati, quā paſſiones appetitus ſenſitiui, eſſe peccata mortalia, quādo ſūt uoluntaria volūtate nō reprimēte, ut patet in muliere, q̄ etiā

A voluntate taceret alio ipſam cognoſcente. Ratio quoque in promptu eſt contra hanc reſponſionem: quia eiuſdē rationis eſt mouere, & nō mouere, quando oportet, vbi oportet &c. Dicendum eſt ergo, ꝙ ratio quare veniale attribuitur ſenſualitati, & mortale non, niſi cum ſpecificatione, vt. ſ. motæ a voluntate, poteſt eſſe duplex. Prima quæ tacta eſt in præcedenti notato, q. a. ſ. mortale eſt a ſenſualitate, ut ſubeſt deliberationi: veniale aūt eſt ab ea, ut ſubeſt q̄libet uoluntati. hinc. n. fit, vt quia deliberatio eſt proprius actus partis ſuperioris, ut actus ex ea pēdētes nō tribuātur inferioribus, niſi cū ſpecificatione participatæ motiōis: actus autē ea ea non pendētes relinquant inferioribus. Sed 2 eſt profunda, & intenta ab Authore ex natura uiriū aiæ, & reſolutionis actuū in ꝓpria principia. Vires nāque aiæ noſtræ in parte ſenſitiua ſicut in cognoſcendo, ſunt ſecundum ſe excellātes totam naturam brutorum, ut patet in cogitatiua, & reminiſcentia habentibus collatiuam uim particularium: ita in apperēdo ſunt ſm̄ ſe excellētes totā naturā brutorū per hoc, ꝙ appetūt cum quadam libertate: ita ꝙ nō ſolum ex hoc, ꝙ actualiter mouētur, uel non mouentur a uolūtate, ſed ſeipſis, quia ſunt tales, quod ſuperius uocauimus, q̄a ſunt uolētis, ſunt, quodāmodo liberæ. Dico aūt, quodāmodo, quia nō habēt tātū libertatis, ut poſſint in actum deliberatum, ſed ueſtigium quoddam libertatis ſortitę ſunt ex eleuatione in naturā rōnalē a qua fluunt. Eædē aūt uires appetitiuæ ſenſitiuæ, vt actualiter motæ, & mouentes a parte ſuperiori tantū libertatis participāt, ut etiā in deliberatos actus poſſint. vnde fit, vt actus volūtarius ſenſualitatis, q̄uis totus elicitiue ab ipſo appetitu ſenſitiuo ſi reſoluēdus ſit in ſua propria principia, ſecundum illā tm̄ rōnē reſoluetur in ſenſualitatem, quam habet ab ea ſecundum ſe: ſecundum illam vero, quam habet ad eadem non ſecundum ſeipſam, ſed vt mota eſt ab altero reſoluetur in illud alterum, vel in ipſam vt mota eſt ab illo altero. Et, quia peccare conſiſtit in agere, & propterea, ad hoc quod aliqua potentia peccet mortaliter, non ſufficit quod ſit mota a voluntate: ſic enim manus peccaret percutiendo, ſed oportet, vt ſecundum ſe libere agat: oportet quòd ſecundum modum propriæ libertatis po-

Lib. 3. Ethi. c. 10. in prin. tom. 5.

Arti. 3. ad 3.

li. 1. Retrac. ca. 13. & 15. aliquantulū a prin. to. 1.

Q. 72. art. 5.

voluntate poſſit reprimere ſingulos motus inordinatos ſenſualitatis ſi præſentiat, puta, diuertendo cogitationem ad alia: ſed dum homo cogitationem ad alia diuertit, poteſt etiam circa illud aliquis inordinatus motus inſurgere: ſicut cum aliquis transfert cogitationē ſuam à delectationibus carnis, volens concupiſcentię motus vitare ad ſpeculationem ſcientiæ, inſurgit quandoque aliquis motus inanis gloriæ impræmeditatus. & ideo non poteſt homo vitare omnes huiuſmodi motus ꝓpter corruptionem prædictam: ſed hoc ſolum ſufficit ad rationem peccati voluntarij, quòd poſſit vitare ſingulos.

Ad tertium Dicēdum, quòd illud quod homo facit ſine deliberatione rationis, non perfecte ipſe facit: quia nihil operatur ibi id quod eſt principale in homine. vnde non eſt perfecte actus humanus, & per conſequens, non poteſt eſſe perfecte actus virtutis, vel peccati, ſed aliquid imperfectum in genere horum. vnde talis motus ſenſualitatis rationem præueniens, eſt peccatum veniale, quod eſt quiddam imperfectum in genere peccati.

Articulvs IIII.

Vtrum in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum mortale.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur quòd in ſenſualitate poſſit eē peccatum mortale. Actus enim ex obiecto cognoſcit: ſed circa obiecta ſenſualitatis contingit peccare mortaliter, ſicut circa delectabilia carnis. ergo actus ſenſualitatis poteſt eſſe peccatum mortale, & ita in ſenſualitate peccatū mortale inuenitur.

¶ 2 Præterea. Peccatum mortale contrariatur virtuti: ſed virtus poteſt eſſe in ſenſualitate. Temperantia enim, & fortitudo, ſūt virtutes irrationabilium partium, vt* Philoſophus dicit in 3. Ethicor. ergo in ſenſualitate poteſt eſſe peccatū mortale, cum contraria ſint nata fieri circa idem.

¶ 3 Præterea. Veniale peccatum eſt diſpoſitio ad mortale: ſed diſpoſitio & habitus ſunt in eodem B cum igitur veniale peccatum ſit in ſenſualitate, vt* dictum eſt, & mortale peccatum eſſe poterit in eodem.

Sed contra eſt, quod* Auguſt. dicit in libr. Retractationum, & habetur in gloſ. Rom. 7. Inordinatus concupiſcentiæ motus, qui eſt peccatum ſenſualitatis poteſt etiam eſſe in his, qui ſunt in gratia, in quibus tamen peccatum mortale non inuenitur. ergo inordinatus motus ſenſualitatis, non eſt peccatum mortale.

C Respondeo Dicēdum, quòd ſicut inordinatio corrumpens principium vitæ corporalis, cauſat corporalem mortem: ita etiam inordinatio corrumpens principium ſpiritualis vitæ, quod eſt finis vltimus. cauſat mortē ſpiritualē peccati mortalis, vt* ſupra dictum eſt. Ordinare autē aliquid in finem non eſt ſenſualitatis, ſed ſolum rationis. Inordinatio autē à fine, nō eſt niſi eius, cuius eſt ordinare in finem: vnde peccatum D mortale non poteſt eſſe in ſenſualitate ſed ſolum in ratione.

Ad primum ergo dicendum, quòd actus ſenſualitatis poteſt concurrere ad peccatum mortale: ſed tamen actus peccati mortalis non habet, ꝙ ſit peccatum mortale ex eo, quòd eſt ſenſualitatis, ſed ex eo quòd eſt rationis, cuius eſt ordinare in finem. & ideo peccatum mortale non attribuitur ſenſualitati, ſed rationi.

Ad secundum dicēdum, ꝙ actus virtutis non perficit per id, quod eſt ſenſualitatis tantum, ſed E magis per id quod eſt rationis & voluntatis, cuius eſt eligere. nam

gentiæ attribuamos ei peccare. quo fit vt quia ſenſualitas ſm ſe habet tm libertatis, vt ſufficiat ad peccatum veniale: iō peccatum veniale ei tribuitur.

Ad 2. argu. praced.

quia verò nō habet tm rationalitatis, vt poſſit in peccatū mortale, qa non eſt eius reſpicere bonum rōnis vt finē, iō ei nō attribuitur peccatū mortale. & quia eius vi motæ à ſuperiori eſt tendere ordinate in bonum rōnis vt finē, ideo & ſibi ut motæ a ratione peccatū mortale & virtutis actus tribuitur vt principio, & conſequenter vt ſubiecto, ut iā dictū eſt. Ad obiecta ergo dicit, quod author loquitur de ſenſualitate noſtra ſecundū id quod eſt ei ꝓpriū, ut patet in reſponſione ad primū: & propterea negauit ab ea mortale, cui prius tribuerat ueniale. & ideo patet non eſſe parem rationem.

393 Infr. artic. 6. cor. Et 2. diſ. 24. q. 3. Et uerit. q. 17. art. 2. cor.

Ex articulis autem ſecundo & diligenter intectis, facile patere pōt, hanc eſſe verā mentem authoris.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdē quarti articuli, nō turberis ex exēplo caloris diſponētis ad formam ignis, pro eo quod dī eſſe in codē ſubiecto.

Art. 1. & 2.

Exēplum in primis eſt, & uerificatur de ſubiecto partiali, id eſt materia, q̄ diſponit ad formam ignis calore, & ſuſcipit illā.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ quartæ Art. quintum.

IN ar. 5. eiuſdem 74. q. hoc ſolum dicendum occurrit, ꝙ quia rō ſm ſe eſt ſuiipſius & aliorum ordinatiua in finē, & deordinatiua ab illo libere libertate perfecta, radicaliter tamē, libertas enim formaliter eſt primo voluntatis: idcirco actus rationis inordinatus ē moraliter malus, ſi inordinatio in poteſtate noſtra eſt. ꝓpter quod utroque modo contingit moralem malitiam in ratione

Cap. 11 & 12. tom. 3.

Ar. 1. 2. & 3.

actus virtutis moralis non eſt ſine electione: vnde ſemper cum actu virtutis moralis, qui perficit vim appetitiuam, eſt etiam actus prudentiæ, quæ perficit vim rationalem. & idem eſt etiam de peccato mortali, ſicut* dictum eſt.

Ad tertium dicendum, ꝙ diſpoſitio tripliciter ſe hēt ad id, ad quod diſponit. Quādoq; n. eſt idem & in eodem: ſicut ſciētia inchoata dicitur eſſe diſpoſitio ad ſciētiam perfectam. Quandoque autem eſt in eodem, ſed nō idem, ſicut calor eſt diſpoſitio ad formam ignis. Quandoque verò nec idem, nec in eodem: ſicut in his q̄ habent ordinem adinuicem, vt ex vno peruenitur in aliud, ſicut bonitas imaginationis eſt diſpoſitio ad ſcientiam, quæ eſt in intellectu: & hoc modo veniale peccatū quod eſt in ſenſualitate, poteſt eſſe diſpoſitio ad peccatum mortale, quod eſt in ratione.

G

Articulus V.

Vtrum peccatum poſſit eſſe in ratione.

H

AD QVINTVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ peccatū non poſſit eſſe in ratione. Cuiuſlibet. n. potentiæ peccatum eſt aliquis defectus ipſius: ſed defectus rationis nō eſt peccatum, ſed magis excuſat peccatum, excuſatur enim aliquis à peccato ꝓpter ignorantiam. ergo in ratione non poteſt eſſe peccatum.

¶ 2 Præt. Primum ſubiectum peccati eſt voluntas, vt dictum eſt:* ſed ratio præcedit voluntatem, cū ſit directiua ipſius. ergo peccatū eſſe non poteſt in ratione.

I

¶ 3 Præt. Non poteſt eſſe peccatū niſi circa ea quæ ſunt in nobis: ſed perfectio & defectus rationis nō eſt eorum quæ ſunt in nobis: quidam enim ſunt naturaliter ratione deficiētes, vel ratione ſolertes. ergo in ratione nō eſt peccatum.

Sed contra eſt, quòd Aug.* dicit in lib. 12. de Trinit. ꝙ peccatum eſt in ratione inferiori, & in ratione ſuperiori.

K

Respondeo dicendū, ꝙ peccatū cuiuſlibet potentiæ conſiſtit in actu ipſius, ſicut ex dictis* patet. Habet autem ratio duplicem actum. Vnum quidem ſecundum ſe in comparatione ad propriū obiectum, quod eſt cognoſcere aliquod verum. Alius autem actus rationis eſt, inquantum eſt directiua aliarum virium. Vtroque igitur modo contingit eſſe peccatum in ratione. Et primo

F quidem inquātum errat in cognitione veri: quod quidem tunc imputatur ei ad peccatum, quando habet ignorantiam, vel errorem circa id, quod poteſt, & debet ſcire: ſecundo, quando inordinatos actus inferiorum virium vel imperat, vel etiam poſt deliberationem non coercet.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de defectu rationis, qui pertinet ad actum proprium reſpectu proprij obiecti, & hoc quando eſt defectus cognitionis eius, quod quis non poteſt ſcire: tunc enim talis defectus rationis non eſt peccatum, ſed excuſat à peccato, ſicut patet in his quæ per furioſos cōmittuntur. Si verò ſit defectus rationis circa id quod homo poteſt & debet ſcire, nō omnino homo excuſatur à peccato, ſed ipſe defectus imputatur ei ad peccatū. Defectus autem qui eſt ſolum in dirigendo alias vires, ſemper imputatur ei ad peccatum: quia huic defectui occurrere poteſt per proprium actum.

Ad secvndvm Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* cum de actibus voluntatis & rationis ageretur, voluntas quodammodo mouet & præcedit rationem, & ratio quodāmodo voluntatem: vnde & motus voluntatis dici poteſt rationalis, & actus rationis poteſt dici voluntarius: & ſecundum hoc in ratione inuenitur peccatum vel prout eſt defectus eius voluntarius, vel prout actus rationis eſt principium actus voluntatis.

Ad tertivm patet reſponſio ex dictis.*

Articulvs VI.

Vtrum peccatum moroſæ delectationis ſit in ratione.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quod peccatum moroſæ delectationis non ſit in ratione. Delectatio enim importat motum appetitiuæ virtutis, vt ſupra* dictum eſt: ſed vis appetitiua diſtinguitur à ratione, quæ eſt vis apprehenſiua. ergo delectatio moroſa non eſt in ratione.

¶ 2 Prætereà. Ex obiectis cognoſci poteſt ad quam potentiam actus pertineat, per quem potentia ordinatur ad obiectum: ſed delectatio quandoque eſt moroſa circa bona ſenſibilia, & non circa bona rationis.

inueniri ſubiectiue, in cognoſcendo, & in dirigendo: ſed affectus in cognoſcendo tam negatiuus, qui uocatur ignorantia, quam poſitiuus, qui uocat error, non ſemper habet rationē mali moraliter, ſed negatiuus ſolum quando pōt, & debet quis ſcire, poſitiuus autem qñ poteſt. Nō eſt enim abſq; peccato, habere ſcienter opinionem falſam de triāgulo, cum poteſt haberi uera, uel non falſa, ſaltem ſuſpendendo credulitatem, cum nonnullum malū intellectus ſit falſa opinio de quocunque. Propter quod in litera in reſponſione ad ſm concluditur, ꝙ in ratione eſt peccatū, ut effectus eius eſt uoluntarius: defectus autem in dirigēdo, ut in litera dicit, ſemꝑ eſt malus moraliter, quia de ratione ſua claudit uoluntariū formaliter.

Q. 17. art. 1.

Directio enim imperando fit: imperium autē, ut ſupra didicimus, actus eſt rationis motæ a uolūtate. Eſt igitur a rōne & in rōne peccatū, ut proximo & elicitiuo principio inordinati actus uolūtarii, multo magis quam in appetitu inferiori, qui rationem ſolum participat.

Ad 1. arg.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ quartæ Artic. ſextum.

IN ar. 6. eiuſdem 74. q. videtꝰ mihi ꝙ Author ob reuerentiam diui Aug. articulum hunc & ſequentē appoſuerit. Cū n. ex dictis iā conſtet, omne peccatum eſſe in illa potentia, q̄ eſt proximū eius principiū liberum, ſeu rationale aliquo modo, & delectatio moroſa ſit in cōcupiſcibili, ſaltem quādoq; ut mota eſt a ſuperiori ſi cætera peccata intēperātiæ, & conſenſus in eā ſit in uolūtate, & imperiū uel nō imperium reprehēſionis illius ſit ī rōne, cōſequēs eſt, ꝙ nō oportebat ſimpliciter ſolicitari de ſubie-

394 Infra q. 28. arti. 5. ad 2. Et 2. diſ. 24. q. 3. art. 4. Et uerita. q. 15. art. 4. cor. *q. 31. art. 1.

ſubiecto huius pecca ti magis quam alio-rū ſed qm̄ beatiſſim᷒ ac doctiſſimus Aug. attribuerat peccatū moroſæ delectationis rationi inferiori, idcirco vt hoc ſaluaret, hunc docuit articulum, ex quo enucleare ſubſtantiā peccati diſcimus diuerſi mode, vt dictum eſt.

cap.12.parū ante mediū tom.3.

¶ In reſponſione ad primum in eodē articulo duo ſcito Nouitie. primo, q̄ delectatio dr̄ eſſe in ratione, vt in primo motiuo, eo modo quo imperium dicitur primū mouens. Secundo, q̄ quia Author intēdit ſaluare, quòd hm̄oi peccatum ſit in ratione vt in ſubiecto: iō repetit regulam ſuperius habitam ſcilicet quòd æqua eſt extenſio principij, & ſubiecti in materia peccatorum: vt inde diſcas quòd delectatio eſt in ratione ſubiectiue tanquam imperāte, in appetitu autē tanquam in eliciente.

ar.5.hui᷒ q.

ergo peccatum delectationis moroſæ non eſt in ratione.

¶ 3 Præt. Moroſum dicitur aliqd propter diuturnitatem temporis: ſed diuturnitas temporis non eſt ratio, quòd aliquis actus pertineat ad aliquam potentiam. ergo delectatio moroſa nō pertinet ad rationem.

Sed contra eſt, q̄ Aug. *dicit 12. de Tri. quod cōſenſus illecebrę, ſi ſola cogitatione delectationis contentus eſt, ſic habendum exiſtimo, velut cibum vetitū mulier ſola comederit, per mulierem autem intelligitur ratio inferior, ſicut ibidem ipſe exponit. ergo peccatum moroſæ delectationis eſt in ratione.

Respondeo dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt, *1 Peccatum contingit eſſe in rōne, qñque quidem inquantum eſt directiua humanorum actuum. Manifeſtum eſt autem, quòd ratio non ſolum eſt directiua exteriorum actuum, ſed etiam interiorum paſſionum, & ideo quando deficit ratio in directione interiorum paſſionum, dicitur eſſe peccatum in ratione, ſicut etiam quando deficit in directione exteriorū actuū. deficit aūt in directione paſſionū interiorū dupliciter. Vno mō, qñ imperat illicitas paſſiones, ſicut qñ hō ex deliberatione prouocat ſibi motum iræ, vel concupiſcentię. Alio mō quando non reprimit illicitum paſſionis motum, ſicut cum aliquis poſtquam deliberauit, q̄ motus paſſionis inſurgēs eſt inordinatus, nihilominus circa ipſum immoratur, & ipſum non expellit, & ſecundum hoc dicitur peccatum delectationis moroſæ eſſe in ratione.

Ad primum ergo dicendum, quòd delectatio quidē eſt in vi appetitiua, ſicut in proximo principio, ſed in ratione eſt ſicut in primo motiuo, ſecundū hoc quod ſupra dictum eſt, *quòd actiones quæ non tranſeunt in exteriorem materiam, ſunt ſicut in ſubiecto in ſuis principijs.

*ar.1. hui᷒ q.

Ad secundum Dicendum, quòd ratio actū proprium illicitum habet circa proprium obiectum, ſed directum habet circa oīa obiecta inferiorū virium quæ per rationē dirigi poſſunt, & ſm̄ hoc etiam delectatio circa ſenſibilia obiecta pertinet ad rationem.

Ad tertium Dicendum, q̄ delectatio dicit̄ moroſa non ex mora temporis, ſed ex eo q̄ ratio deliberans circa eam immoratur, nec tamen eam repellit tenens & voluēs libenter, quæ ſtatim vt attigerunt animum, reſpui debuerunt, vt Augu. *dicit 12. de Trinit.

Ca.12.parū a med.to.3.

395

Articulus VII.

Vtrum peccatum conſenſus in actum ſit in ratione ſuperiori.

Supr.qō.15. art.4. & inf. præſens q. art.8.ad 1. Et d.diſ.24. q.3.arti.1.& 4. Et ver.q. 15.ar.3.& 5. & mal.q.15. art.2.ad 9. Q 13.ar.11.

¶ *Super quæſtionis ſeptuageſimæ quarta Art. ſeptimum.*

In titulo arti.7. aduerte, q̄ ſenſus qō. eſt de actu exteriori malo, tam venialiter, quam mortaliter: ita q̄ intenditur an peccatum conſenſus in actum, vt diſtinguit contra cognitionem & delectationem interius, ſit in rōne ſuperiori, vt a ſubiecto.

¶ In eodē 7. ar. dubiū occurrit, quia voluntaria, imo nulla videtur differentia inter ſubiectum conſenſus in actum, & ſubiectū conſenſus in delectationem: & tamen in litera ex intentione Aug. cōſenſus in actū rationi ſuperiori, cōſenſus in delectationem rationi inferiori tribuitur, quia n. ratione per temporales rationes poſſum conſentire delectationi cogitatæ fornicationis, eadē poſſum conſētire cogitato actui. & qua ratione, dum deliberat inferior ratio, & cōſentit actui, ſuperior obuiare tenetur, & propterea cōſenſus in actum ei imputatur, vt in reſponſione ad quartū dicitur, eadem ratione dum deliberat eadem inferior ratio, & conſentit delectationi, tenetur ſuperior ratio obuiare, & conſequenter eidem ſuperiori rationi attribuendus eſt, vterque conſenſus & vterque & quandoque rationi īferiori, & nō un᷒ uni, & alter alteri.

Ca.7.in fin. tom.3.

Ca.12. ante med.tom.3.

c.12.in me. tomo 3.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ vterque conſenſus ſecundum rem, quando fit ſecundum rationes temporales, eſt rōnis inferioris, qñ vero fit ſm̄ rationes ęternas ſolas, vt ſi quis ex ſolo contemptu æternę legis conſentit ī delectationē vel in actum, non reputans aliter prohibitum, eſt rōnis ſuperioris. in hoc tamen differentia eſt, quia quādo eſt inferioris, eſt etiam ſuperioris, ſaltē negatiue, quia tenetur obuiare dirigendo ſm̄ legē æternam, & non obuiat. quando vero eſt ſuperioris, non oportet quod ſit inferioris: quia non ſpectat ad inferiorem de proprijs ſuperiori iudicare, vt contingit cū quis moroſe delectatur de iniurijs fidei. ſecundum appropriationem, autem

Ad septimum ſic proceditur. Videtur q̄ peccatū conſenſus in actū non ſit in ratione ſuperiori. Cōſentire .n. eſt actus appetitiuę virtutis, vt ſupra habitum eſt: * ſed ratio eſt

A vis apprehenſiua. ergo peccatum conſenſus in actum non eſt in ratione ſuperiori.

¶ 2 Præt. Ratio ſuperior intendit rationibus ęternis inſpiciendis & conſulendis, vt Aug. †dicit 12. de Trinit. ſed quandoque conſentitur in actum non conſultis rationibus æternis. non enim ſemper homo cogitat de rebus diuinis, quando conſentit in aliquem actum. ergo peccatum conſenſus in actum, non ſemper eſt in ratione ſuperiori.

B ¶ 3 Præt. Sicut per rationes æternas pōt homo regulare actus exteriores, ita etiam interiores delectationes, vel alias paſſiones, ſed conſenſus in delectationem, abſque hoc, quòd opere ſtatuatur implēdum, eſt rationis inferioris, vt dicit Auguſt. 12. de Trinit. *ergo etiam conſenſus in actum peccati, debet interdum attribui rationi inferiori.

¶ 4 Præterea, Sicut ratio ſuperior excedit inferiorem, ita ratio excedit vim imaginatiuam: ſed quandoque procedit homo in actum

C per apprehenſionem virtutis imaginatiuæ abſque omni deliberatione rationis: ſicut cum aliquis ex impremeditato mouet manū, aut pedem. ergo etiam quandoque poteſt ratio inferior conſentire in actum peccati abſque ratione ſuperiori.

Sed contra. eſt, quod Aug. dicit 12. de Tri. *Si in conſenſione male vtendi rebus, quæ per ſenſum corporis ſentiuntur, ita

D decernitur quodcunque peccatum, vt ſi poteſtas ſit, etiam corpore compleatur, intelligenda eſt mulier cibum illicitum viro dediſſe, per quem ſuperior ratio ſignificatur. ergo ad rationem ſuperiorem pertinet cōſentire in actum peccati.

Respondeo dicendum, q̄ cōſenſus importat iudiciū qdam de eo in quod cōſentitur. Sicut. n. ratio ſpeculatiua iudicat & ſententiat de rebus intelligibilib. ita ratio practica iudicat & ſententiat de agendis. Eſt autem con

E ſiderandum, quòd in omni iudicio vltima ſententia pertinet ad ſupremum iudicatorium: ſicut videmus in ſpeculatiuis, quòd vltima ſentētia de aliqua propoſitione datur per reſolutionem ad prima principia. Quamdiu enim remanet aliquod principium altius, adhuc per ipſum poteſt examinari id de quo quęritur: vnde adhuc eſt ſuſpenſum iudicium quaſi nōdum data finali ſententia. Manifeſtum eſt autem, q̄ actus humani,

regulari poſſũt ex regula rationis humanę, quæ ſumitur ex reb. creatis, quas naturaliter homo cognoſcit: & vlterius ex regula legis diuinæ, vt ſupra dictum eſt.* vnde cũ regula legis diuinę ſit ſuperior, cõſequens eſt, vt vltima ſententia ꝑ quam iudicium finaliter terminatur pertineat ad rationẽ ſuperiorem; quę intendit rationibus æternis. Cũ autem de pluribus occurrit iudicãdum, finale iudicium eſt de eo, quod vltimo occurrit. In actibus autẽ humanis vltimo occurrit ipſe actus, præambulum autem eſt ipſa delectatio, quæ inducit ad actum: & ideo ad rationem ſuperiorem proprie pertinet conſenſus in actum, ad rationẽ vero inferiorem, quæ habet inferius iudicium, pertinet iudicium præambulum, quod eſt de delectatione. quamuis etiã & de delectatione ſuperior ratio iudicare poſſit: qa quicquid iudicio ſubditur inferioris, ſubditur etiam iudicio ſuperioris: ſed non conuertitur.

G

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ conſentire eſt actus appetitiuæ virtutis non abſolute, ſed conſequens ad actum rationis deliberãtis & iudicantis, vt ſupra dictum eſt. In hoc enim terminatᷣ conſenſus, quia voluntas tendit in id qđ eſt iam ratione iudicatum: vnde conſenſus poteſt attribui & volũtati, & rationi.

H

AD SECVNDVM Dicendum, quod ex hoc ipſo quod ratio ſuperior non dirigit actus humanos ſecũdum legem diuinam, impediens actum peccati, dicitur ipſa conſentire, ſiue cogitet de lege æterna, ſiue nõ. cum. n. cogitat de lege Dei, actu eam contemnit: cum verò non cogitat, eam negligit per modum omiſſionis cuiuſdam: vnde omnib. modis cõſenſus in actum peccati procedit ex ſuperiori ratione: quia, vt Aug. dicit 12. de Trin. non poteſt peccatum efficaciter perpetrandum mente decerni, niſi illa mentis intentio, penes quam ſumma poteſtas eſt membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, male actioni cedat, aut ſeruiat.

I

Loco citato in arg. circa medium c. 12. tom. 3.

AD TERTIVM dicendum, quòd ratio ſuperior per conſiderationem legis æternæ ſicut poteſt dirigere, vel cohibere actum exteriorem, ita etiam delectationem interiorem: ſed tamen antequam ad iudicium ſuperioris rationis deueniatur, ſtatim vt ſenſualitas ꝓponit delectationem, inferior ratio per rationes temporales deliberans, quandoque huiuſmodi delectationem acceptat & tunc conſenſus in delectationem pertinet ad inferiorem rationem. Si vero etiam conſideratis rationibus æternis homo in eodem conſenſu perſeueret, iam talis conſenſus ad ſuperiorem rationem pertinebit.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ apprehenſio virtutis imaginatiuæ eſt ſubita, & ſine deliberatione: & poteſt aliquem actum cauſare antequam ſuperior, vel inferior ratio etiam habeat tempus deliberandi: ſed iu-

F

dicium rationis inferioris eſt cum deliberatione, quæ indiget tempore, in quo etiam ratio ſuperior deliberare poteſt: vnde ſi non cohibeat ab actu peccati per ſuam deliberationem, ei imputatur.

q.19.art.5.

quæ in litera ſubiguntur. ſ. quando duo ordinata iudicanda occurrunt, vltimum ſuperiori, & præambulũ inferiori, attribuitur deliberatio, iudicium ac conſenſus vnius. ſ. delectationis ad inferiorem: alterius verò. i. actus ad ſuperiorẽ ſpectat, & hoc iudicio meo intendit author in litera ꝓpter reuerẽtiam tanti doctoris, vt dictum eſt: & per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nã procedunt de cõſenſu vtroque ſm rẽ, cuius oppoſitum nõ inuenio in litera, quę loquitur ſm appropriationem, & ſm iã diſparitatem ponit. Nec obſtat ꝙ in reſpõſione ad tertium in hoc articulo dicitur, quòd quando cõſenſus rationis inferioris in delectationẽ etiam ſecundum rationes æternas perſeuerat, pertinet etiam ad rationem ſuperiorem: quaſi velis dicere, quòd ſi non acceptetur ſecũdum æternas rationes, non ſpectat ad ſuperiorem. hoc. n. verũ eſt, quòd non ſpectat ad ſuperiorem ſecundum appropriationem, quãuis ſpectaret ad ipſã ſecundum rem negatiue. & hunc ſenſum exprimit ipſe author in ſequẽti articulo i reſpõſione ad primũ, vt ibi declarabitur.

q.15.arti.5.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum conſenſus in delectationem ſit peccatum mortale.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ conſenſus in delectationẽ non ſit peccatũ mortale. Conſentire. n. in delectationem pertinet ad rationẽ inferiorem, cuius non eſt intendere rationibus æternis, vel legi diuinæ, & per conſequẽs nec ab eis auerti, ſed omne peccatũ mortale eſt per auerſionem a lege diuina, vt patet per diffinitionem Aug.* de peccato mortali datam, quę ſupra poſita eſt.† Ergo conſenſus in delectationem non eſt peccatum mortale.

¶ 2 Pręt. Conſentire in aliquid, nõ eſt malum, niſi quia illud eſt malũ in quod conſentitur: ſed propter quod vnumquodque, & illud magis, vel ſaltem non minus. non ergo illud in quod conſentitur, poteſt eſſe minus malum quàm conſenſus: ſed delectatio ſine opere non eſt peccatum mortale, ſeu veniale tantum. ergo nec conſenſus in delectationem eſt peccatũ mortale.

¶ 3 Præterea. Delectationes differunt in bonitate & malitia ſecundum differentiam operationum, vt dicit Philoſophus in 10. Ethi.* ſed alia operatio eſt interior cogitatio, & alia actus exterior, puta fornicationis. ergo delectatio cõſequens actum interioris cogitationis, tantum differt à delectatione fornicationis in bonitate, vel malitia, quantum differt cogitatio interior ab actu exteriori, & per conſequẽs etiam eodem modo differt conſentire in vtrunque ſed cogitatio interior nõ eſt peccatum mortale, nec etiam conſenſus in cogitationem. ergo per conſequens nec conſenſus in delectationem.

K

¶ 4 Præter. Exterior actus fornicationis, vel adulterij, non eſt peccatũ mortale ratione delectationis, quæ etiá inuenitur in actu matrimoniali, ſed ratione inordinationis ipſius actus: ſed ille qui cõſentit in delectationem, non propter hoc cõſentit in deordinationem actus. ergo non videtur mortaliter peccare.

¶ 5 Præt. Peccatum homicidij eſt grauius quàm ſimplicis fornica-

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ quartæ Arti. octauum.

IN art. 8. in reſponſione ad primum, habes id qđ diximus dum duas reſponſiones vides. primam, ꝙ conſenſus in delectationem poteſt eſſe vtriuſque rationis ſecũdm, quòd qñ eſt rationis inferioris, eſt eius auerſio ab æternis regulis, quia deficit in ea ordinatio ſuperioris rationis per rationes æternas. Ex hoc n. manifeſte patet qđ dictũ eſt ſcilicet cõſenſum in delectationem moroſam inferioris rõnis ſemper eſſe etiam ſuperioris ſaltem negatiue, alioquin non ſaluaretur diffinitio peccati ſupradicta, quòd eſt contra legẽ æternam.

396 2.2.q6.154. arti. 4. co. & q.187.ar.7. Et 2. diſt. 24. q.3. ar.4. Et ver. q.15. ar. 4. Et mal. q. 15. art. 2. ad 16. & 17. Et quol. 12. artic. 43.

Aug. 22. c6. fau. c. 27. in prin. to. 6. & li. 1 de li. ar. c. 16. to primo.

† q.71. art.6.

¶ In reſponſione ad quartum eiuſdem articuli iuncta corpori articuli habes, ꝙ, & quare delectatio moroſa cõiugati de actu matrimonij cogitato, non eſt peccatum mortale. eadem. n. ratio eſt de conſenſu in actum & in delectationẽ cogitati actus: & propterea ſicut cõiugi conſenſus in actum nõ prohibetur ita nec delectatio eius tam in opere, quam in cogitatione, per ſe loquendo. ſecus autẽ per accidẽs, puta, qa vana cogitat, quia periculoſe, in abſentia peccaret.

* c 3. 4. & 5. tom. 1.

¶ In reſponſione ad quintum aduerte, ꝙ inter materiam luxuriæ & iræ, licet in veritate non ſit differẽtia quo ad rationem peccati mortalis, qa tam in his, quam in cæteris materijs mortalib. conſenſus in delectationem cogitati actus ratione cogitationis non eſt mortale ſed veniale quandoque nullũ, ratione vero cogitati actus ſemper eſt mortale: tamen quia in materia luxuriæ magis que timetur

metur hoc pecc tum multoties forte creda tur peccatum, vbi nõ eſt: & econtra, vbi eſt delectatio de cogitata vindicta, quam tñ facere non vult, non æſtimatur. propter quod author in corpore articuli affectum hominis ad actum ſecundum ſe penſandũ docet in huiuſmodi diſcretione. inclinatus enim ad vindictam, facile de illa cogitata delectatur, & alienus a venereis nõ facile de cogitatis eius delectatur, quamuis caro concupiſcat aduerſus ſpiritum.

Ench. c. 71. in pri. to. 3.

li. 12. c. 12. a me. tom. 3.

tionis: ſed cõſentire in delectationem, quæ cõſequitur cogitationẽ de homicidio, non eſt peccatum mortale. ergo multo minus cõſentire in delectationem, quæ conſequitur cogitationem de fornicatione eſt peccatum mortale.

¶ 6 Præt. Oratio dominica. quotidie dicitur pro remiſſione venialium, vt Aug. dicit, ſed conſenſum in delectationem Aug. docet eſſe abolendum per orationem dominicam. dicit enim in 12. de Trin. * quod hoc eſt longe minus peccatum, quam ſi opere ſtatuatur implendum: & ideo de talibus quoque cogitationibus venia petenda eſt, pectuſque percutiendum atque dicendum, Dimitte nobis debita noſtra. ergo conſenſus in delectationem eſt peccatum veniale.

lib. 12. c. 12. de Tri. non longe a fin. tom. 3.

Sed contra eſt quod Aug. * poſt pauca ſubdit, Totus homo damnabitur, niſi hæc quæ ſine voluntate operandi, ſed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi ſolius cogitationis ſentiuntur eſſe peccata, per Mediatoris gratiam remittantur, ſed nullus damnatur niſi pro peccato mortali. ergo conſenſus in delectationem eſt peccatum mortale.

Respondeo Dicendum, quod circa hoc aliq diuerſimode opinati ſunt. Quidã. n. dixerũt quod cõſenſus in delectationem non eſt peccatum mortale, ſed veniale tantum. Alij verò dixerunt quod eſt peccatum mortale, & hæc opinio eſt communior, & veriſimilior. Eſt

Ca. 4 a me. tom. 5.

.n conſiderandum, quod cum omnis delectatio conſequatur aliquam operationem, vt dicitur in 10. Ethi. & iterum, cum omnis delectatio habeat aliquod obiectum, delectatio quælibet poteſt comparari ad duo. ſ. ad operationem quam conſequitur, & ad obiectum in quo quis delectatur. Contingit autem quòd aliqua operatio ſit obiectũ delectationis, ſicut & aliqua alia res, quia ipſa operatio poteſt accipi vt bonum & finis, in quo quis delectatus requieſcit, & quandoque quidẽ ipſamet operatio, quam conſequitur delectatio, eſt obiectum delectationis, inquantum. ſ. vis appetitiua, cuius eſt delectari, reflectitur in ipſam operationem, ſicut in quoddam bonum, puta, cum aliquis cogitat & delectatur de hoc ipſo quod cogitat, inquãtum ſua cogitatio placet. Quandoque vero delectatio conſequẽs unã operationem, puta cogitationem aliquam, habet pro obiecto aliam operationem quaſi rem cogitatam: & tunc talis delectatio procedit ex inclinatione appetitus, non quidem in cogitationem, ſed in operationẽ cogitatam. Sic igitur aliquis de fornicatione cogitans, de duobus poteſt delectari. Vno modo de ipſa cogitatione: alio modo de ipſa fornicatione cogitata. Delectatio autem de cogitatione ipſa ſequitur inclinationem affectus in cogitationem ipſam: cogitatio autem ipſa ſecundum ſe, non eſt peccatum mortale, imo qñq; eſt veniale tñ, puta cũ aliquis inutiliter cogitat de ea: qñque autem ſine peccato omnino, puta, cum aliquis vtiliter de ea cogitat, ſicut cum vult de ea prædicare, vel diſputare, & ideo per conſequens affectio & delectatio quæ ſic eſt de cogitatione fornicationis, non eſt de genere peccati mortalis, ſed quandoque eſt peccatum veniale, quandoque nullum, vnde nec conſenſus in talem delectationem eſt peccatum mortale, & ſecundum hoc prima opinio habet veritatem. Quòd autem aliquis cogitans de fornicatione delectetur de ipſo actu cogitato, hoc contingit ex hoc, quòd affectio

A eius inclinata eſt in hunc actum. Vnde quod aliquis conſentiat in talem delectationem, hoc nihil aliud eſt quam quod ipſe conſentiat in hoc, quod affectus ſuus ſit inclinatus in fornicationem. nullus. n. delectatur, niſi in eo quod eſt conforme appetitui eius. Quod autẽ aliquis ex deliberatione eligat quod affectus ſuus conformetur his quæ ſecundum ſe ſunt peccata mortalia, eſt peccatum mortale. vnde talis conſenſus in delectationem peccati mortalis, eſt peccatum mortale, vt ſecunda opinio ponit.

Ad primum ergo dicendum, quòd conſenſus in delectationem poteſt eſſe nõ ſolum rationis inferioris, ſed etiam ſuperioris, vt dictum eſt. * & tamen ipſa ratio inferior poteſt auerti à rationibus æternis, quia B etſi non intendit eis, vt ſecundum eas regulans, quod eſt proprium ſuperioris rationis, intendit tamen eis, vt ſecundum eas regulata, & hoc modo ab eis ſe auertens, poteſt peccare mortaliter. nam & actus inferiorum virium, & etiam exteriorum membrorum poſſunt eſſe peccata mortalia, ſecundum quod deficit ordinatio ſuperioris rationis regulantis eos ſecundum rationes æternas. Art præced.

Ad secundum dicendũ, quod conſenſus in peccatum quod eſt veniale ex genere, eſt veniale peccatũ, & ſecundum hoc poteſt concludi, quod conſenſus in delectationem, quæ eſt de ipſa vana cogitatione fornicationis, eſt peccatum veniale, ſed delectatio quæ eſt in ipſo actu fornicationis, de genere ſuo eſt peccatum mortale: ſed quod ante conſenſum ſit veniale peccatum tan- C tum, hoc eſt per accidens ſcilicet propter imperfectionem actus: quæ quidem imperfectio tollitur per cõſenſum deliberatum ſuperuenientem. vnde ex hoc adducitur in ſuam naturam, vt ſit peccatum mortale.

Ad tertium Dicendũ, quod ratio illa procedit de delectatione, quæ habet cogitationem pro obiecto.

Ad quartum Dicendum, quod delectatio quæ habet actum exteriorem pro obiecto, non poteſt eſſe abſque complacentia exterioris actus ſecundum ſe, et ſi non ſtatuatur implendum propter prohibitionem alicuius ſuperioris. vnde actus fit inordinatus, & per conſequens delectatio erit inordinata.

D Ad quintum dicendum, quod et conſenſus in delectationem, quæ procedit ex complacentia actus homicidij cogitati, eſt peccatum mortale: non autem cõſenſus in delectationem, quæ procedit ex complacentia cogitationis de homicidio.

Ad sextum dicendum, quòd oratio dominica non ſolum contra peccata venialia dicenda eſt, ſed etiam contra mortalia.

Articulus IX.

Vtrum in ſuperiori ratione poſſit eſſe peccatum veniale, ſecundum quod eſt directiua inferiorum virium.

E Ad nonum ſic proceditur. Videtur quod in ſuperiori rõne non poſſit eſſe peccatum veniale, ſm quod eſt directiua inferiorũ virium. ſ. ſm 397
quod conſentit in actum peccati. Dicit. n. Aug. in 12. de Trin. * quod ratio ſuperior inhæret rationibus æternis: ſed peccare mortaliter eſt per auerſionẽ à rationibus æternis. ergo videtur quòd in ſuperiori ratione nõ poſſit eſſe peccatum, niſi peccatum mortale.

Infr. art. 10. de locis ib. dẽ in ductis cap. 7. in fin. tomo 3.

¶ 2 Præt. Superior ratio ſe habet in vita ſpirituali tanquam principium, ſicut & cor in vita corporali: ſed infirmitates cordis ſunt mortales. ergo peccata ſuperioris rationis ſunt mortalia.

¶ 3 Præte. Peccatum veniale fit mortale, ſi fiat ex con-

temptu: ſed hoc non videtur eſſe ſine contemptu, qđ aliquis ex deliberatione peccet etiã venialiter. cũ ergo conſenſus rationis ſuperioris ſemper ſit cum deliberatione legis diuinæ, videtur ꝙ non poſſit eſſe ſine peccato mortali propter contemptum diuinæ legis.

ar. 1. hui* q. SED CONTRA. Conſenſus in actum peccati pertinet ad rõnem ſuperiorẽ, vt ſupra dictum eſt.* ſed cõſenſus in actũ peccati venialis eſt peccatum veniale. ergo in ſuperiori ratione poteſt eſſe peccatum veniale.

Cap. 7. in fi. tom. 3. RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut Aug. dicit in 12. de Trin.* Ratio ſuperior inhæret rationib. æternis conſpiciendis, aut conſulendis. Cõſpiciendis quidem, ſm quod earum veritatẽ ſpeculatur. Conſulendis autẽ ſm ꝙ per rationes æternas de alijs iudicat & ordinat: ad quod pertinet, quòd deliberando per rationes æternas conſentit in aliquem actum, vel diſſentit ab eo. Cõtingit autem ꝙ inordinatio actus, in quem conſentit, non contrariatur rationibus æternis, quia non eſt cum auerſione à fine vltimo, ſicut contrariatur actus peccati mortalis: ſed eſt præter eas, ſicut actus peccati venialis. vnde quando ratio ſuperior in actum peccati venialis conſentit, non auertitur à rationibus æternis: vnde non peccat mortaliter, ſed venialiter. Et per hoc patet reſponſio ad primum. G

D. 401. AD SECVNDVM dicendum, ꝙ duplex eſt infirmitas cordis, Vna quę eſt in ipſa ſubſtantia cordis, & immutat naturalẽ cõplexionem ipſius, & talis infirmitas ſemper eſt mortalis. Alia eſt autẽ infirmitas cordis propter aliquam inordinationem vel motus eius, vel alicuius eorum quæ circunſtant cor: & talis infirmitas non ſemper eſt mortalis. Et ſimiliter in ratione ſuperiori ſemper eſt peccatum mortale, quando tollitur totaliter ipſa ordinatio rationis ſuperioris ad proprium obiectum, quod eſt rationis æternæ: ſed quando eſt inordinatio circa hoc, non eſt pctm̃ mortale, ſed veniale. H

AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ deliberatus conſenſus in peccatum, non ſemper pertinet ad contemptum legis diuinæ: ſed ſolum quando peccatum legi diuinæ contrariatur.

¶ Super queſtionis ſeptuageſimæ quartę Articul. nonum & decimum.

398 IN ar. 9. & 10 eiuſdem ſeptuageſimæ quartæ q. nihil ſcribẽdum occurrit. Terminorum.n. notitiã habentib. omnia clara ſunt. Opus eſt vt Nouitijs lector diſtinguat ex Augu. allata in litera, duas operationes ſuperioris rõnis. ſ. intuitum, & cõſultum, & ad hanc ſecundum ſpectat deliberatio & conſenſus. & ſecundum hanc dirigit inferiora, & reflectitur ſup ſeipſam & vocatur in lra altior conſideratio de proprio obiecto, vt attingibili ab eadem Altius enim cõſideratur Deus, vt non creditus per deliberationem, quàm per ſubitum motum: quoniã hic Deus eſt tantum obiectũ, ibi eſt obiectum, & lex, Et ꝓpterea hic contra primã operationem, ibi contra ſecundam; hic nõ eſt conſenſus, ibi conſenſus: quia legis conſultatio hic non eſt peccatum mortale, ibi mortale.

2. q. 24. q. 3. ar. 5. Et ver. q. 15. ar. 5. & mal. ar. 1. ad 10. & 17. & art. 3 ad 17. & art. 5.

ARTICVLVS X.

Vtrum in ratione ſuperiori poſſit eſſe peccatum veniale ſecundum ſeipſam. I

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd in ſuperiori ratione nõ poſſit eſſe peccatum veniale ſecundum ſeipſam .i. ſecundum quod inſpicit rationes æternas. Actus enim potentiæ non inuenitur eſſe deficiens niſi per hoc, quod inordinate ſe habet circa ſuum obiectum: ſed obiectum ſuperioris rationis, ſunt æternæ rationes, à quibus deordinari non eſt ſine peccato mortali. ergo in ſuperiori rõne non poteſt eſſe peccatum veniale ſecundum ſeipſam. K

¶ 2 Præt. Cum ratio ſit vis deliberatiua, actus rõnis ſemp eſt cum deliberatione. ſed omnis inordinatus motus in his quæ Dei ſunt, ſi ſit cum deliberatione eſt peccatum mortale. ergo in ratione ſuperiori ſecundum ſeipſam, nunquam eſt peccatum veniale.

F ¶ 3 Præt. Contingit quandoque, quòd peccatũ ex ſubreptione, eſt peccatum veniale: peccatum autẽ ex deliberatione, eſt peccatũ mortale per hoc, quòd ratio deliberãs recurrit ad aliquod majus bonũ contra quod homo agẽs grauius peccat, ſicut cum de actu delectabili inordinato ratio deliberat qđ eſt contra legem Dei, grauius peccat conſentiendo, quàm ſi ſolum conſideraret quod eſt contra virtutem moralem: ſed ratio ſuperior non poteſt recurrere ad aliquod altius, quàm ſit ſuum obiectum. ergo ſi motus ex ſubreptione non ſit peccatum mortale, neque etiam deliberatio ſuperueniẽs faciet ipſum eſſe peccatum mortale. quod patet eſſe falſum. non ergo in ratione ſuperiori ſecundum ſeipſam poteſt eſſe peccatum veniale.

SED CONTRA, Motus ſurreptitius infidelitatis eſt peccatum Veniale: ſed pertinet ad ſuperiorem rationem ſecundum ſeipſam. ergo in ratione ſuperiori poteſt eſſe peccatum veniale ſecundum ſeipſam.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ratio ſuperior aliter fertur in ſuum obiectum, atque aliter in obiecta interiorum virium, quæ per ipſam diriguntur. In obiecta.n. inferiorum virium non fertur, niſi inquantum de eis conſulit, rationes æternas. vnde non fertur in ea niſi per modum deliberatiõis. Deliberatus autẽ conſenſus in his quæ ex genere ſuo ſunt mortalia, eſt mortale peccatum: & ideo ratio ſuperior ſemper mortaliter peccat, ſi actus inferiorum virium in quos conſentit, ſint peccata mortalia. Sed circa proprium obiectum habet duos actus. ſ. ſimplicem intuitum, & deliberationem, ſecundum quod etiam de proprio obiecto conſulit rationes æternas: ſecundum autem ſimplicem intuitum, poteſt aliquem inordinatum motum habere circa diuina, puta, cum quis patitur ſubitum infidelitatis motum. Et quamuis infidelitas ſecundum ſuum genus ſit peccatum mortale, tamen ſubitus motus infidelitatis eſt peccatum veniale: quia peccatum mortale non eſt niſi contra legem Dei. Poteſt autem aliquod horum quæ pertinẽt ad finem, ſubito rationi occurrere ſub quadam alia ratione, antequã ſuper hoc conſulatur, vel conſuli poſſit ratio æterna. i. lex Dei, puta cum quis reſurrectionem mortuorum ſubito apprehendit vt impoſſibilem ſecundum naturam, & ſimul apprehendendo remittitur, antequam tempus habeat deliberandi, quod hoc eſt nobis traditum vt crẽdendum ſecundum legem diuinam. Si vero poſt hanc deliberationem motus infidelitatis maneat, eſt peccatum mortale, & ideo circa proprium obiectum, etſi ſit peccatum mortale ex genere, poteſt ratio ſuperior peccare venialiter in ſubitis motibus, vel etiam mortaliter per deliberatum conſenſum. In his autem quæ pertinent ad inferiores vires, ſemper peccat mortaliter in his quæ ſunt peccata mortalia ex ſuo genere, non autem in his, quæ ſecundum ſuum genus ſunt venialia peccata. D. 1011.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd peccatum quod eſt contra rationes æternas, etſi ſit peccatum mortale ex genere, poteſt tamen eſſe peccatum veniale propter imperfectionem actus ſubiti, ut dictum eſt.* In corp. art.

AD SECVNDVM dicẽdum, ꝙ in operatiuis ad rationem, ad quã pertinet, deliberatio, pertinet etiam ſimplex intuitus eorum, ex quibus deliberatio procedit: ſicut etiam in ſpeculatiuis ad rationem pertinet & ſyllogizare, & propoſitiones formare, & ideo etiam ratio poteſt habere ſubitum motum.

AD

AD TERTIVM Dicendum, quòd vna & eadem res poteſt diuerſas cõſiderationes habere, quarum vna eſt altera altior: ſicut Deum eſſe, poteſt conſiderari vel inquantũ eſt cognoſcibile ratione humana, vel inquantum traditur reuelatione diuina, quæ eſt conſideratio altior, & ideo quamuis obiectũ rationis ſuperioris ſit quiddam ſecundum naturam rei altiſſimum, tamen poteſt etiam reduci in quandam altiorem conſiderationem: & hac ratione, quod in motu ſubito non erat peccatum mortale, per deliberationem reducentem in altiorem conſiderationem fit peccatum mortale, ſicut ſupra expoſitum eſt.* (Infra art. 2. &)

QVAESTIO LXXV.

De cauſis peccatorum in generali in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſis peccatorum. Et primo, I generali. Secundo, in ſpeciali.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum peccatũ habeat cauſam.

¶ Secũdo, Vtrum habeat cauſam interiorem.

¶ Tertio, Vtrum habeat cauſam exteriorem.

¶ Quarto, Vtrum peccatum ſit cauſa peccati.

ARTICVLVS I.

Vtrum peccatum habeat cauſam.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videt quòd peccatum non habet cauſam. Peccatum enim habet rationem mali, vt dictum eſt.* ſed malũ non habet cauſam, vt Dion. dicit 4. c.† de diu. no. ergo peccatum non habet cauſam.

¶ 2 Præt. Cauſa eſt ad quam de neceſſitate ſequitur aliud: ſed quod eſt ex neceſſitate, non videtur eſſe peccatum, eò quòd omne peccatum eſt voluntarium. ergo peccatum non habet cauſam.

¶ 3 Præt. Si peccatum habet cãm, habet pro cauſa bonum, aut malũ non aũt bonum, quia bonum nõ facit niſi bonum. non. n. poteſt arbor bona fructus malos facere, vt dicitur Matt. 7. Similiter autẽ nec malum poteſt eſſe cauſa peccati, quia malũ pœnæ ſequitur ad peccatum: malum autem culpæ eſt idem quod peccatũ. peccatum igitur non habet cauſam.

SED CONTRA. Oẽ quod fit habet cauſam: quia vt dicitur Iob. 5. Nihil in terra ſine cauſa fit A ſed peccatum fit. eſt enim dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei. ergo peccatum habet cauſam.

RESPONDEO dicendum, quòd peccatũ eſt quidam actus inordinatus. Ex parte igitur actus poteſt habere per ſe cauſam, ſicut & quilibet alius actus: ex parte autem inordinationis habet cauſam eo modo quo negatio, vel priuatio poteſt habere cauſam. Negationis autem alicuius poteſt duplex cauſa aſsignari. Primo quidem B defectus cauſę affirmationis idest, ipſius cauſæ, negatio eſt cauſa negationis ſecundum ſeipſam. Ad remotionem enim cauſæ ſequitur remotio effectus, ſicut obſcuritatis cauſa eſt abſentia ſolis. Alio modo cauſa affirmationis ad quam ſequitur negatio, eſt per accidens cauſa negationis conſequentis, ſicut ignis cauſando calorem ex principali intentione, cõſequenter cauſat priuationem frigiditatis, quorum primum poteſt ſufficere ad ſimplicem negationem. Sed cum inordinatio pec C cati, & quodlibet malum non ſit ſimplex negatio, ſed priuatio eius, quod quidem natum eſt, & debet habere, neceſſe eſt quòd talis inordinatio habeat cauſam agentem per accidens. Quod enim natum eſt ineſſe & debet, nunquàm abeſſet niſi propter cauſam aliquam impedientem, & ſecundum hoc conſueuit dici, quod malum, quod in quadam priuatione conſiſtit, habet cauſam deficientem, vel agentem per acci D dens, omnis autem cauſa per accidens reducitur ad cauſam per ſe. Cum igitur peccatum ex parte inordinationis habeat cauſam agentem per accidens, ex parte autem actus habeat cauſam agẽtem per ſe, ſequitur quòd inordinatio peccati conſequatur ex ipſa cauſa actus. Sic igitur voluntas carens directione regulæ rationis & legis diuinæ, intendens aliquod bonum commutabile, cauſat actum quidem peccati per ſe, ſed inordinationem actus per ac E cidens & præter intentionem, prouenit enim defectus ordinis in actu ex defectu directionis in voluntate.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod peccatum non ſolum ſignificat ipſam priuationem boni, quæ eſt inordinatio, ſed ſignificat actum ſub tali priuatione, quę habet rationem mali, quod quidem qualiter habeat cauſam dictum eſt.*

AD 2. dicendum, q ſi illa diffi

¶ *Super quæſtionis ſeptuageſimæ quintæ Arti. primum.*

IN corp. re 1. art q. 75 dub. ũ eſt, quia author ub diſiũctionis nota dicit, q malũ habet cauſam deficientem, vel agẽtem per accidẽs, an idem intelligat per vtrunque, an diuerſa, & ſi idem quo explanat. & ſimiliter ſi diuerſa, quo modo proſequitur non enim liquet. ¶ Ad hoc dicit, q author concludit illã diſiunctionẽ ſm veritatẽ diſiũctionis. & intendit, q ppea cum cauſa ppria mali aſſignatur, aut aſſignat cã deficiens, aut aſſignatur cã per accidẽs & hoc q a cã cã eſſe deficientem per ſe habere nõ põt. Poſitiuã n. habere non põt negatio negatiuus aũt quę per ſe eſt cã negationis, nõ ſufficit ad priuationem: quia oportet aliquam cauſam aliã à negatione ponere impedientẽ oppoſitum habitum, vt fiat priuatio. Verum quia cauſa deficiens, & cã per accidẽs ſunt idem ſubiecto, & diſtincta formaliter in vno ſenſu, & ſunt idẽ ſubiecto, & formaliter in alio ſenſu: Ideo Author ſimul proſequitur, & ita explanauit. Ad cuius euidẽtiam recolere oportet, q à per accidens dupliciter dicitur .ſ. accidente in cauſa, & accidente in eff: ctu: & quod vterque modus in propoſito inuenit. Voluntas namque ca ẽs directione legis intendenſq; aliqd bonũ cõmutabile cãt actũ peccati p ſe, & inordinationem p accidens ita q defectus ordinis in actu ẽ ex defectu directionis in voluntate, vt in litera dicitur: vbi habes primo, quòd voluntas per ſe cauſa actus, eſt cauſa per accidens ex parte effect⁹ reſpectu inordinationis, dum cauſat actũ, cui coniungitur inordinatio. Habes ſecundo, quòd voluntas cauſando actũ & nõ dãdo ei ordinem illi debitum, eſt cauſa deficiens reſpectu inordinationis: deficit. n. à dando illi debitum ordinem, cum teneat ad hoc. Habet tertio, quòd quia defectus directionis in voluntate eſt cauſa defect⁹ ordinis in actu, & nõ per ſe, vt dictum eſt, niſi in ratione negationis. ergo per accidens, ex parte cauſæ: quia eſt coniunctus voluntati. Defectus igitur in uoluntate vñ uolũtas eſt cauſa deficiens, eſt idem ſubiecto & formaliter cauſæ per accidẽs, ex parte cauſæ: quia eſt ipſamet, & eſt idem ſubiecto tantum cauſæ per accidẽs ex parte effectus tantum, quia eſt idem ſubiecto voluntati, & dat uoluntati eſſe cauſã deficientem non dãdo cauſalitatem, ſed deficiẽtiam. Hæc eſt doctrina Authoris & uera & manifeſtata in litera breuiter.

Sed contra eam afferuntur multa à Sco. in 2. ſen. diſt. 35. Verũ quia ipſe in uno tantum quo ad propoſitum diſcordare videtur, ideo cæteria omiſſis, affero illud. Non uult ipſe, quod defectus in uoluntate ſit actus per accidens accidentalitate ex parte cauſæ inordinati actus accipiendo defectum proprie ita quòd ex ipſo, & noſtra uoluntate fiat unum per accidens, ſicut ex homo, & albo: & unã tñ rationẽ adducit. quia unte primum defectum uoluntatis eſſet defectus. Sed hoc facillime ſoluitur negando ſequelam, ttendo terminis ut ſignificant: quia eſt itaus

Margin notes: 339 / 4 cor. & ad 1. & q. 77. ar ti. 4. co. & u. di. 15. arti. c. corp. / Q. 7.. art. 6. cap. 4. par. 4. ante fi. / D 987. / In corp. art.

in defectu regulæ ꝑuenienţe ſm ſe ratio nem mali tam culpæ ꝗ pœnæ, vt in reſponſione ad tertium in litera dicitur. Vtendo autẽ terminis ad bonum ſenſum.i. ante primum defectum, in actu peccati eſſe defectus, patet reſpõſio ꝙ nõ inconueniat ante talem primum defectũ, dari defectum abſque ratione mali culpæ & pœnæ.

Tex. 5. 10 3.

In corp art.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ quintæ Art. ſecundum.

IN art. 2. eiuſdẽ 75. q. collige cauſas interiores peccati, diſtinguẽdo eas ex parte peccantis & obiecti, & intuere cauſas ex parte peccantis quatuor. duas proximas, rationem & voluntatem, inter quas voluntas eſt proximior: & duas remotas, ſenſum & eius appetitum, inter quas ſenſus eſt remotior: ex parte vero obiecti, vnam, iuxta vnitatẽ cõpleti obiecti, plura tamen complectẽtis reſpondentia prædictis potẽtijs: ita tñ quòd tres peccantis potentiæ. ſ. ſenſus, appetitus ſenſitiuus, & ratio ſunt velut præparantes & facientes obiectum peccati bonum. ſ. apparẽs, diſſonans rationi. voluntas autẽ eſt perficiens ipſum peccatum ꝓpter quod illæ concurrũt: ad peccatum ex parte obiecti, volũtas ex parte ſubiecti. Illæ cauſant peccatũ quo ad ſpecificationẽ actus volũtas quo ad exercitium: propterea ſimul in litera traduntur cauſæ ꝑdictæ vnitæ in obiecto, vt in litera clare patet Et fecit hoc author, vt haberes reſolutionem peccati vſque ad primam cauſam. Appetibile eſt. n. mouens nõ motũ, vt patet in 3. de Anima. Cum autem audis bonum apparẽs in obiecto ſpectare ad ſenſũ & eius appetitum intellige non ſemper, ſed quãdo ſẽſus & appetitus ſenſitiuus cauſãt peccatum. Poteſt namq; bonum apparẽs, diſſonans legi rationis, vel Dei mouere ad peccatum, & peccari abſque concurſu appetibilis ſecundũ ſenſitiuam partem. vt patet de infidelitate.

¶ In reſponſione ad primum cum legis, ꝙ voluntas reducit ad actum per præcedentes actus, intellige ex parte obiecti. Nam ad exercitium actus à ſeipſa reducitur in actum, vt ſuperius dictum eſt, præſente tamen obiecto obiectiue mouente: ita ꝙ nec à ſe ipſa poteſt volũtas exire in actum, niſi cõcurrat obiectum. & propterea in litera concluditur, quòd quia præcedentes motus, qui ſe tenent ex parte obiecti, non ſunt ſemper in actu, peccatum nõ ſemper eſt in actu.

400
Infra arti. 3. corp.

lib. 2. c. 4. & 30 & li. 4. c. cap. 21.

lib. de duab. animab. à lib. 10. & 11. to. 6. Et 1. retr. c. 9. to. 1. Et li. 3. de li. ar. c. 17.
Art. præced.

q. 77. art. 1

ar. 1. ad 1. q.

nitio cauſæ, vniuerſaliter debeat verificari, oportet vt intelligatur de cauſa ſufficienti, & nõ impedita. Contingit. n. aliquid eẽ cauſam ſufficientem alterius, & tamen nõ ex neceſſitate ſequitur effectus, ꝓpter aliquod impedimentũ ſuperueniẽs: alioquin ſequeretur ꝙ oĩa ex neceſſitate contingerent, vt patet in 6. Met. Sic igitur etſi peccatum habeat cauſam, non tamen ſequitur quòd ſit neceſſaria: quia effectus poteſt impediri. F

G AD TERTIVM Dicendũ, ꝙ ſicut dictum eſt.* voluntas ſine adhibitione regulę rõnis, vel legis diuinæ eſt cã peccati. Hoc autem quod eſt nõ adhibere regulam rationis, vel legis diuinæ, ſecundum ſe non habet rationem mali, nec pœnæ nec culpæ, antequàm applicetur ad actum. vnde ſecundum hoc peccati primi non eſt cauſa malum, ſed bonum aliquod cum abſentia alicuius alterius boni.

ARTICVLVS II.

Vtrum peccatum habeat cauſam interiorem.

H AD SECVNDVM ſic ꝓcedit. Videtur ꝙ peccatũ nõ habeat cauſam interiorem. Id n. quod eſt interius alicui rei, ſemper adeſt ei ſi igitur peccatum haberet cauſam interiorem, ſemper homo peccaret, cum poſita cauſa ponatur effectus.

¶ 2 Præt. Idem non eſt cauſa ſuiipſius: ſed interiores motus hominis ſunt peccatum. ergo non ſunt cauſa peccati. I

¶ 3 Præt. Quicquid eſt intra hominem, aut eſt naturale, aut voluntarium: ſed id quod eſt naturale, nõ poteſt eſſe peccati cauſa, quia peccatum eſt contra naturam, vt dicit Dam.* quod aũt eſt voluntarium, ſi ſit inordinatum, iam eſt peccatum. non ergo aliquid intrinſecũ poteſt eſſe cauſa primi peccati.

SED CONTRA eſt, quod Aug.* dicit, quòd voluntas eſt cauſa peccati.

K RESPONDEO Dicẽdum, quòd ſicut iam dictum eſt,* per ſe cauſam peccati oportet accipere ex parte ipſius actus: actus autem humani poteſt accipi cauſa interior & mediata, & immediata. Immediata quidem cã humani actus eſt ratio, & voluntas, ſm quàm homo eſt liber arbitrio: cauſa autem remota eſt apprehenſio ſenſitiuæ partis, & etiã appetitus ſenſitiuus. Sicut. n. ex iudicio rationis voluntas mouetur ad aliquid ſm rationem: ita etiam ex apprehenſione ſenſus, appetitus ſenſitiuus in aliquid inclinatur: quæ quidem inclinatio interdum trahit voluntatẽ & rationem, ſicut infra patebit.* Sic igitur duplex cauſa peccati interior poteſt aſſignari, vna proxima ex parte rationis & volũtatis: alia verò remota ex parte imaginationis, vel appetitus ſenſitiui. Sed quia ſupra dictum eſt, ꝙ cauſa peccati eſt aliquod bonum apparens motiuum cum defectu debiti motiui. ſ. regulę rationis, vel legis diuinæ, ipſum motiuum, quod eſt apparens bonum, pertinet ad apprehẽſionem ſenſus & appetitum: ipſa autẽ abſentia debitæ regulæ pertinet ad rationem, quę nata eſt huiuſmodi regulam conſiderare: ſed ipſa perfectio volũtarij actus peccati pertinet ad voluntatem, ita ꝙ ipſe voluntatis actus præmiſſis ſuppoſitis, iam eſt quoddam peccatum.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd id quod eſt intrinſecũ, ſicut potentia naturalis, ſemper ineſt, id autem quod eſt intrinſecum, ſicut actus interior appetitiuæ, vel apprehenſiuæ virtutis, nõ ſemper ineſt. Ipſa autem potentia voluntatis eſt cauſa peccati in potentia, ſed reducitur in actum per motus præcedentes, & ſenſitiuę partis primo, & rationis conſequẽter. Ex hoc enim quòd aliquid proponitur vt appetibile ſecundum ſenſum, & appetitus ſenſitiuus inclinatur in illud, ratio interdum ceſſat à conſideratione regule debitæ, & ſic voluntas producit actum peccati. Quia igitur motus præcedentes non ſemper ſunt in actu, neque peccatum ſemper eſt in actu.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd non omnes motus interiores ſunt de ſubſtantia peccati, quod conſiſtit principaliter in actu voluntaris, ſed quidam præcedunt, & quidam conſequuntur ipſum peccatum.

AD TERTIVM Dicendum, quòd illud quòd eſt cauſa peccati, ſicut potentia producens actum, eſt naturale, motus etiam ſenſitiuæ partis, ex quo ſequitur peccatum, interdum eſt naturalis, ſicut cum propter appetitum cibi aliquis peccat, ſed efficitur peccatum innaturale ex hoc ipſo, quòd deficit regula naturalis, quam homo ſecundum naturam ſuam debet attendere.

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum habeat cauſam exteriorem.

AD TERTIVM ſic ꝓcedit. Videtur ꝙ peccatũ nõ habet cãm exteriorẽ. Peccatũ. n. eſt actus voluntarius, volũtaria autem ſunt eorum quæ ſunt in nobis, & ita non habent exteriorem cauſam. ergo peccatũ non habet exteriorem cauſam.

¶ 2 Præter. Sicut natura eſt principium interius, ita etiam voluntas, ſed peccatum in rebus naturalibus nunquam accidit, niſi ex

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ quinta Articulum tertium.

IN art. 3. eiuſdẽ q. õnis occurrit ſuggerendum, primo ꝙ colligas extraneas cauſas peccati, & ex parte ſubiecti nullam, quia ſolus Deus hinc eſt extra: ex parte obiecti duas extraneas, ſcilicet perſuaſorem. & ſẽſibilia: de alijs autem obiectis, quæ nõ mouent niſi in anima,

401
Inf. q. 80. arti. 1. & 2. Et prima parte q. 115. ar. 4 co. & 2. 2. q. 73. arti. 3. cor. & ad 2. & q. 115. ar. 2. ad 1. & 2. Et mal q. 3. ar. 3. per to. & ar. 4. cor.

ma, nulla ſit mentio, quis inter cauſas interiores computantur. Hæc enim differentia ab Ariſtotele in 2. de anima data eſt, quòd obiecta intellectus ſunt intus, ſenſus verò extra. Secundo, quod ideo author dicit ſenſibilia non neceſſario mouere appetitum ſenſitiuum, niſi forte aliquo modo diſpoſitū, quia appetitus ſenſitiuus in nobis eſt liber participatiue, vt dictum eſt: & ideo nō neceſſitatur ab appetibile extra obiecto. Verum quia non eſt ſic liber quin habeat multum naturalitatis, ſi habitu ſuperinducto, vel naturali aliqua inclinatione, vel applicatione prędomināte ſit aliquis diſpoſitus, neceſſitari videmus appetitū, vt patet in timoribus, doloribus, & delectationibus inuoluntarijs præſentibus motibus. Dixit autem author, forte, vel quia determinandi de hoc locus hic non erat: vel quia huiuſmodi diſpoſitio forte, id eſt, non per ſe inuenitur appetitui, vt liber eſt, conuenire: vñ tales motus in quantum alieni ſunt à noſtra poteſtate, etiam alieni à ratione peccati ſunt.

Art. præced.

q. 9. art. 6. & q. 10. art. 4. & q. 79. art. 1.

A aliqua interiori cauſa, vt puta, mōſtruoſi partus proueniunt ex corruptione alicuius principij interioris. ergo neque in moralibus poteſt contingere peccatum niſi ex interiori cauſa. non ergo habet peccatum cauſam exteriorem.

¶ 3 Præterea. Multiplicata cauſa multiplicatur effectus: ſed quanto plura ſunt & maiora exterius inducentia ad peccandum, tanto minus id quod quis inordinate agit, ei imputatur ad peccatum. ergo nihil exterius eſt cauſa peccati.

B Sed contra eſt, quòd dicitur Numer. 31. Nonne iſtæ ſunt quæ deceperunt filios Iſrael, & prępuaricari vos fecerunt in Domino ſuper peccato Phogor? ergo aliquid exterius poteſt eſſe cauſa faciens peccare.

Respondeo Dicendū, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* cauſa interior peccati eſt & voluntas vt perficiens actum peccati, & ratio quantum ad carentiam debitæ regulæ, & appetitus ſenſitiuus inclinans. Sic ergo aliquid extrinſecum tripliciter poſſet eſſe cauſa peccati, vel quia moueret immediate ipſam voluntatem, vel quia moueret rationem, vel quia moueret appetitum ſenſitiuum. Voluntatem autem, vt ſupra dictum eſt,* interius mouere non poteſt niſi Deus, qui non poteſt eſſe cauſa peccati, vt infra oſtendetur.† Vnde relinquitur, quòd nihil exterius poteſt eſſe cauſa peccati, niſi vel inquantum mouet rationē, ſicut homo, vel dæmon perſuadens peccatum, vel ſicut mouens appetitum ſenſitiuum: ſicut aliqua ſenſibilia exteriora, mouent appetitum ſenſitiuum. Sed neque perſuaſio exterior in rebus agendis ex neceſsitate mouet rationem, neque etiam res exterius propoſitæ ex neceſſitate mouent appetitum ſenſitiuum, niſi forte aliquo modo diſpoſitum, & tamen etiam appetitus ſenſitiuus non ex neceſſitate mouet rationem, & voluntatem. Vnde aliquid exterius poteſt eſſe aliqua cauſa mouens ad peccandum, non tamen ſufficienter ad peccandum inducens: ſed cauſam ſufficienter complens peccatum eſt ſola voluntas.

C

D

Ad primum ergo dicendum, quòd ex hoc ipſo, quòd exteriora mouentia ad peccandum, non ſufficienter, & ex neceſſitate inducunt, ſequitur quòd remaneat in nobis peccare, & non peccare.

Ad secundum dicendum, quòd per hoc, quòd ponitur interior cauſa peccati, nō excluditur exterior. Non enim id quod eſt exterius, eſt cauſa peccati, niſi mediante cauſa interiori, vt dictum eſt.*

In corp. art.

Ad tertium Dicendum, quòd multiplicatis exterioribus cauſis inclinantibus ad peccandum, multiplicantur actus peccati: quia plures ex illis cauſis, & pluries inclinant ad actus peccati, ſed tamen minuitur ratio culpæ quæ conſiſtit in hoc, quòd aliquid ſit volūtarium, & in nobis.

A **Articulus IIII.**

Vtrum peccatū ſit cauſa peccati.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur quòd peccatū non ſit cauſa peccati. Sūt enim quatuor genera cauſarum, quorum nullum poteſt ad hoc cōgruere, quòd peccatum ſit cauſa peccati. Finis enim habet rationem boni, quod nō competit peccato, quod de ſui ratione eſt malum: & eadem ratione nec peccatum poteſt eſſe cauſa efficiens, quia malum non eſt cauſa agens, ſed eſt infirmum & impotens, vt Dion dicit 4. c. de diuinis nominibus.* Cauſa autem materialis, & formalis videtur habere ſolum locum in naturalibus corporibus, quę ſunt compoſita ex materia & forma. ergo peccatum non poteſt habere cauſam materialem & formalem.

B

*cap 4. par. 4. à medio.

¶ 2 Præterea. Agere ſibi ſimile, eſt rei perfectę, vt dicitur in 4. meteor.* ſed peccatum de ſui ratione eſt imperfectum. ergo peccatum non poteſt eſſe cauſa peccati.

Li. 2. de anima, text. 34. com. 2.

C ¶ 3 Præterea. Si huius peccati ſit cauſa aliud peccatum, eadem ratione & illius erit cauſa aliquod aliud peccatum, & ſic procedetur in infinitum, quod eſt inconueniens. non ergo peccatum eſt cauſa peccati.

Sed contra eſt, quòd Grego. dicit ſuper Ezech.* Peccatum quod per pœnitentiam citius non deletur, peccatum eſt, & cauſa peccati.

Homil. 11. poſt med ū & li. 25. moral. c. 13. ante medium.

Respondeo Dicendum, quòd cum peccatum habeat cauſam ex parte actus, hoc modo vnum peccatum poſſet eſſe cauſa alterius, ſicut vnus actus humanus poteſt eſſe cauſa alterius. Contingit igitur vnum peccatum eſſe cauſam alterius ſecundum quatuor genera cauſarum. Primo quidem ſecundum modum cauſæ efficientis, vel mouentis & per ſe, & per accidens. Per accidens quidem, ſicut remouens prohibens dicitur mouens per accidens. Cum enim per vnum actum peccati homo amittit gratiam, vel charitatem, vel verecundiam, vel quodcunque aliud retrahens à peccato, incidit ex hoc in aliud peccatum, & ſic primum peccatum eſt cauſa ſecundi per accidens. Per ſe quidem, ſicut cum ex vno actu peccati homo diſponitur ad hoc, quod alium actum conſimilem facilius committit: ex actibus enim cauſantur diſpoſitiones & habitus inclinantes ad ſimiles actus. Secundum verò genus cauſæ materialis, vnum peccatum eſt cauſa alterius, inquantum præparat ei materiam: ſicut auaritia præparat materiam litigio, quod plerunque eſt de diuitijs congregatis. Secundum verò genus cauſæ finalis, vnum peccatum eſt cauſa alterius, inquantum propter finem vnius peccati aliquis committit aliud peccatum: ſicut cum aliquis committit ſimoniam propter finem ambitionis, vel fornicationem propter furtum. Et quia finis dat formam in moralibus, vt ſupra habitum eſt,* ex hoc etiā ſequitur, quòd vnum peccatum ſit formalis cauſa alterius: in actu enim fornicationis, quæ propter furtum committitur, eſt quidem fornicatio ſicut materiale, furtum verò ſicut formale.

D

E

q. 1. art. 3. & q. 18. art. 4. & 6.

Ad primum ergo dicendum, quòd peccatum inquantum

Super quæſtionis ſeptuageſimæ quintæ Arti. quartum.

In art. 4. in reſponſione ad ſecūdum nota, quòd quia ſpecies differentiæ bonorum & malorum moralium ſunt entia poſitiua, & veræ naturæ in latitudine entium: ideo author dicit quòd peccatum ex parte conuerſionis habet perfectionem naturæ, & hinc cauſat actiue & finaliter, vt in reſponſione ad primum dicit: inordinatio autem, quia eſt priuatio moralis rectitudinis, ideo hic dicit peccatum imperfectum imperfectione morali. Hæc autem dixerim, vt ceſſet admiratio, quare author morā naturæ in genere moris, & conuerſionem in genere naturæ poſuerit, cum vtrū que ad genus moris ſpectet.

402

tum eſt inordinatum, habet rationem mali: ſed inquantum eſt actus quidam, habet aliquod bonum, ſaltem apparens pro fine, & ita ex parte actus poteſt eſſe cauſa & finalis, & effectiua alterius peccati, licet non ex parte inordinationis. materiam autem habet peccatum non ex qua, ſed circa quam: formam autem habet ex fine. Et ideo ſecundum quatuor genera cauſarum, peccatum poteſt dici cauſa peccati, vt dictum eſt. *

In corp. art. AD SECVNDVM Dicendum quòd peccatum eſt imperfectum imperfectione morali ex parte inordinationis: ſed ex parte actus poteſt habere perfectioné naturæ, & ſecundum hoc poteſt eſſe cauſa peccati.

AD TERTIVM Dicendum, quòd non omnis cauſa peccati eſt peccatum. vnde non oportet quòd procedatur in infinitum: ſed poteſt perueniri ad aliquod peccatum, cuius cauſa non eſt aliud peccatum.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ ſextæ Artic. primum.

IN artic. 1. quæſtio. 76 aduerte, quòd cum in titulo quæritur, & poſtmodum determinatur, quòd ignorantia eſt cauſa peccati, non ſumitur peccatum pro inordinatione, nec pro actu in genere naturæ, ſed formaliter pro ipſo actu peccati. Iam enim dictũ eſt, quòd peccatum non eſt deordinatio, nec actus: ſed actus contrarius virtuti. Nec eſt curæ in propoſito, vtrum illud peccatũ, cuius cauſa dicitur ignorantia, ſit imputabile, aut non incurrenti ipſum. ſat enim eſt propoſito, quod peccatũ ipſum ab ignorantia cauſetur ſiue imputabiliter, ſiue non imputabiliter: hoc enim ad ſequentia ſpectat quærere, & decidere. Ex hoc auté quòd peccatum eſt actus, & ſpecies poſitiua, manifeſte habes, quare ignorantia ponitur cauſa per accidens eius. Non ens enim non eſt per ſe cauſa entis, & ponitur cauſa, ut remouens prohibens, ſeu remotio prohibẽtis: quia ſicut graui inclinato ad motum deorſum ablatio prohibẽtis columnæ dat per accidens motum deorſum, ita voluntati inclinatæ in actum peccati ſiue imputabiliter, ſiue non, negatio ſcientiæ, quæ probiberet talem actum ſi adeſſet, dare

403 Infra art. 3 cor. Et 2. diſ 41. ar. 1. cor. & ad 3. Et mal. q. 3. art. 6. per to. & q. 7. cor. bin. & ad ſextũ.

q. 75. arti. 3.

QVAESTIO LXXVI.

De cauſis peccati in ſpeciali. in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſis peccati in ſpeciali.

Et primo, de cauſis interioribus peccati. Secundo, de exterioribus. Tertio, de peccatis, quæ ſunt cauſa aliorum peccatorum.

Prima auté conſideratio ſecundum præmiſſa erit tripartita: nam primo agetur de ignorantia, quæ eſt cauſa peccati ex parte rationis.

Secundo, de infirmitate ſeu paſſione, quæ eſt cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui.

Tertio, de malitia, quæ eſt cauſa peccati ex parte voluntatis.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum ignorãtia ſit cauſa peccati.

¶ Secundo, Vtrum ignorantia ſit peccatum.

¶ Tertio, Vtrum totaliter à peccato excuſet.

¶ Quarto, Vtrũ diminuat pctm̃.

ARTICVLVS I.

Vtrum ignorantia poſſit eſſe cauſa peccati.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd ignorantia nõ poſſit eſſe cã peccati, quia quod non eſt, nullius eſt cauſa: ſed ignorantia eſt nõ ens, cũ ſit priuatio quædam ſcientiæ. ergo ignorantia non eſt cauſa peccati.

¶ 2 Præt. Cauſæ peccati ſunt accipiendæ ex parte conuerſionis, vt ex ſupradictis patet: * ſed ignorantia videtur reſpicere auerſioné. ergo non debet poni cauſa peccati.

F ¶ 3 Præt. Omne peccatum in voluntate conſiſtit, vt ſupra dictum eſt: * ſed voluntas non fertur niſi in aliquod cognitum: quia bonũ apprehenſum eſt obiectum voluntatis. ergo ignorantia non poteſt eſſe cauſa peccati.

SED CONTRA eſt, quod Auguſt. dicit in lib. * de natura & gratia, quòd quidam per ignorantiam peccant.

RESPONDEO Dicendũ, quòd ſecundum Philoſophum in 8 Phyſic. * cauſa mouens eſt duplex, vna per ſe, & alia per accidens. Per ſe quidem eſt, Lib. de natura & gra ca. 67. ante medium to. 7.

G quæ propria virtute mouet, ſicut generans eſt cauſa mouens grauia, & leuia. Per accidens autem ſicut remouens prohibens, vel ſicut ipſa remotio prohibentis, & hoc modo ignorantia poteſt eſſe cauſa actus peccati: eſt enim priuatio ſcientiæ perficientis rationem, quæ prohibet actum peccati, inquantum dirigit actus humanos. Conſiderandum eſt autem, quòd ratio ſecundum duplicem ſcientiam eſt humanorum actuum directiua, ſcilicet, ſecundum ſcientiam vniuerſalem & particularem. Conferens enim de agendis, vtitur quodam ſyllogiſmo, cuius concluſio eſt iudicium, ſeu electio, vel operatio: actiones autem in ſingularibus ſunt. Et l. br. 3. de lib. arb. cap. 18. tom. 1.

vnde concluſio ſyllogiſmi operatiui eſt ſingularis. Sin-

H gularis autem propoſitio non concluditur ex vniuerſali niſi mediante aliqua propoſitione ſingulari: ſicut homo prohibetur ab actu parricidij per hoc, quòd ſcit patrem non occidendum, & per hoc quòd ſcit hunc eſſe patrem. Vtriuſque ergo ignorantia poteſt cauſare parricidij actum, ſcilicet & vniuerſalis principij, quod eſt quædam regula rationis, & ſingularis circũſtantiæ. vnde patet, quòd nõ quælibet ignorantia peccantis eſt cauſa peccati, ſed illa tantum, quæ tollit ſcientiam prohibentem actum peccati. Vnde ſi voluntas alicuius eſſet ſic diſpoſita, quòd non prohiberetur ab actu parricidij, etiam ſi patrem agnoſceret, ignorantia patris nõ eſt huic cauſa peccati, ſed concomitanter ſe habet ad peccatum: & ideo talis non peccat propter ignorantiam, ſed peccat ignorans, ſecundum Philoſophum in 3. Ethic. * Cap. 1. ã medio, tom. 5.

I AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non ens non poteſt eſſe alicuius cauſa per ſe: poteſt tamen eſſe cauſa per accidens, ſicut remotio prohibentis.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd ſicut ſcientia, quam tollit ignorantia, reſpicit peccatum ex parte conuerſionis: ita etiam ignorantia ex parte conuerſionis eſt cauſa peccati, vt remouens prohibens.

AD TERTIVM dicendum, quòd in illud quod eſt quantum ad omnia ignotum, non poteſt ferri voluntas: ſed ſi aliquid eſt ſecundum aliquid notum, & ſecundum aliquid ignotum, poteſt volũtas illud velle, & hoc modo ignorantia eſt cauſa peccati: ſicut cum aliquis ſcit hunc quem occidit, eſſe hominem, ſed neſcit eum eſſe patrem: vel cum aliquis ſcit aliquem actum eſſe de-

K lectabilem, neſcit tamen eum eſſe peccatum.

dicitur talem actum. ¶ Secundus articulus in Secunda ſecundæ, q. 74. art. 1. vbi de negligẽtia tractabitur, clarus erit in ſpeciali, quãdo ſcilicet, eſt mortale, vel veniale: quando verò actualiter peccatur, cum de tempore affirmatiui præcepti erit ſermo, dicendum eſt.

ARTICVLVS II.

Vtrum ignorantia ſit peccatum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd ignorãtia nõ ſit peccatum. Peccatum. n. eſt dictũ, vel factum, vel cõcupitum contra legem Dei, vt ſupra habitũ eſt: * ſed ignorãtia non importat aliquem actum neq; in-

404 Infra q. 84. arti 4. ad 5. & q. 105 ar. 2. ad 9 Et 2. 3. q. 53. ar. 2. ad 2. Et 2. di. 42 q. 1. ar. 2. q. 1. ad 3. Et ma. q. 3. art. 7. cor. & ad 1. 7. & 11. Et quæſt. 1. arti. 19 cor.

q. 71. art. 6.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ ſextæ Artic. ſecundum.

IN 2. artic. eiuſdem 76 quæſt. dubium occurrit, quia author videtur ſibi contrarius, aut obſcurus. Aut enim intendit, quòd ignorantia eſt peccatum ſecundum ſe, ſicut

teriorem, neque exteriorem. ergo ignorantia non eſt peccatum.

¶ 2 Præterea. Peccatum directius opponitur gratiæ, quàm ſcientiæ: ſed priuatio gratiæ non eſt peccatum, ſed magis pœna quædam cōſequens peccatum. ergo ignorantia, quæ eſt priuatio ſcientiæ, non eſt peccatum.

¶ 3 Præterea. Si ignorantia eſt peccatum, hoc non eſt niſi inquantum eſt voluntaria: ſed ſi ignorantia ſit peccatum inquantum eſt voluntaria, videtur peccatum in ipſo actu voluntatis conſiſtere magis, quàm in ignorantia. ergo in ignorantia non erit peccatum, ſed magis aliquid conſequens ad peccatum.

¶ 4 Præterea. Omne peccatum per pœnitentiam tollitur, nec aliquod peccatum tranſiens reatu, remanet actu, niſi ſolum originale: ignorantia autem non tollitur per pœnitentiam, ſed adhuc remanet actu, omni reatu per pœnitentiam remoto. ergo ignorantia non eſt peccatum, niſi forte ſit originale.

¶ 5 Præterea. Si ipſa ignorantia ſit peccatum, quandiu remaneret ignorantia in homine, tādiu actu peccaret: ſed cōtinue manet ignorantia in ignorante. ergo ignorās continue peccaret, quod patet eſſe falſum: quia ſic ignorantia eſſet grauiſſimum. non ergo ignorantia eſt peccatum.

SED CONTRA. Nihil meretur pœnam niſi peccatum: ſed ignorantia meretur pœnam, ſecundum illud 1. ad Corint. 14. Si quis ignorat, ignorabitur. ergo ignorātia eſt peccatum.

RESPONDEO Dicendum quòd ignorantia in hoc à neſcientia differt, quòd neſcientia dicit ſimplicem ſcientiæ negationem. vnde cuicunque deeſt aliquarum rerum ſcientia, poteſt dici neſcire illas: ſecundum quem modum Dionyſi in angelis neſcientiam ponit 7. cap. cœleſt. Hierarchia. * Ignorantia verò importat ſcientiæ priuationem, dum ſcilicet alicui deeſt ſcientia eorum, quæ aptus natus eſt ſcire. Horum autem quædam aliquis ſcire tenetur, illa ſcilicet, ſine quorum ſcientia non poteſt debitum actum recte exercere. Vnde omnes tenentur ſcire communiter ea quæ ſunt fidei, & vniuerſalia iuris præcepta: ſinguli autem ea quæ ad eorum ſtatum, vel officium ſpectāt. Quædam verò ſunt, quæ etſi aliquis natus eſt ſcire, non tamen ea ſcire tenetur: ſicut theoremata geometriæ, & contingentia particularia,

A niſi in caſu. Manifeſtum eſt autem, quòd quicunque negligit habere, vel facere id qđ tenetur habere, vel facere, peccat peccato omiſſionis. vnde propter negligentiam. ignorantia eorum quæ aliquis ſcire tenetur, eſt peccatū: non autem imputatur homini ad negligentiam, ſi neſciat ea quæ ſcire non poteſt. vnde horum ignorantia inuincibilis dicitur, quia ſtudio ſuperari nō poteſt, & propter hoc talis ignorantia cum non ſit voluntaria, eo quòd non

B eſt in poteſtate noſtra eam repellere, non eſt peccatum. Ex quo patet, quòd nulla ignorantia inuincibilis eſt peccatum: ignorantia autem vincibilis eſt peccatum, ſi ſit eorum quę aliquis ſcire tenetur, non autem ſi ſit eorum quæ quis ſcire non tenetur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt * in hoc quod dicitur dictum, vel factum, vel concupitum, ſunt intelligendæ etiam negationes oppoſitæ, ſecundum quod omiſſio habet rationem peccati: & ita ne-

C gligentia, ſecundum quam ignorantia eſt peccatum, continetur ſub prędicta diffinitione peccati, inquantū prætermittitur aliquid, quod debuit dici, vel fieri, vel concupiſci ad ſcientiam debitam acquirendam.

AD SECVNDVM dicendū, quòd priuatio gratiæ etſi ſecundum ſe non ſit peccatum, tamen ratione negligentiæ præparandi ſe ad gratiam, poteſt habere rationem peccati, ſicut & ignorātia, &

D tamen quātum ad hoc eſt diſſimile, quia homo poteſt aliquam ſciētiam acquirere per ſuos actus: gratia verò nō acquiritur ex noſtris actibus, ſed ex Dei munere.

AD TERTIVM Dicendū, quòd ſicut in peccato trāſgreſſionis peccatum nō conſiſtit in ſolo actu voluntatis, ſed etiam in actu volito, qui eſt imperatus à volūtate: ita in peccato omiſſionis nō ſolum actus volūtatis eſt peccatum ſed etiam ipſa omiſſio, inquātum eſt aliqualiter voluntaria. & hoc

E mō ipſa negligentia ſciendi, vel ēt ipſa inconſideratio eſt peccatum.

AD QVARTVM Dicendū, quòd licet tranſeunte reatu per pœnitentiam, remaneat ignorantia ſecundum quod eſt priuatio ſcientiæ, non tamen remanet negligentia, ſecundum quā ignorantia peccatum dicitur.

AD QVINTVM Dicendum, quòd ſicut in alijs peccatis omiſſionis ſolo illo tempore homo actu peccat, pro quo præceptum affirmatiuum obligat, ita eſt ēt de peccato ignorantiæ. Non enim continuo ignorans actu peccat, ſed ſolum quando eſt tempus acquirendi ſcientiam, quam habere tenetur.

ſe, ſicut alia peccata: aut intēdit, quod negligentia cāns ignorantiam, ſit peccatū. Si primum, ad quid in reſponſione ad tertium, & clarius in reſponſione ad quartū, reſoluit ſe ad negligentiam expreſſe dicendo: Non remanet negligentia ſecundū quam ignorantia eſt peccatum? Si ſecūdū, extra propoſitū eſt, quia quæſtio de negligentia inferius in Secunda ſecūdæ tractāda eſt, & non eſt formalis quæſtio: quia effectus, ſeu materia peccati negligentiæ quæreretur, dū ignorantia diſcutitur.

¶ Ad hoc dī, quia omne ſm ſe vitium morale, opponitur ſecundum ſe alicui virtuti morali, & ignorantia non opponit alicui virtuti morali ſed ſcientiæ: ideo ignorantia non eſt ſecūdum ſe peccatum propter quod nō tractatur de ea in Secunda ſecundæ, ſed tractatur hic de ea inter generales cauſas peccati. Et quia ſecūdum ſe non eſt peccatum, oportet ſecundum illud eſſe peccatum, ſecūdum quod ingreditur mali moralis ordinem, quod ex eius oppoſito, ſciētia ſcilicet ſeu cognitione, patere poteſt. Cōſtat autem, quòd cognitio materia eſt illius moralis virtutis, quę vocatur ſtudioſitas, & contrariorum vitiorum ſecundum exceſſum & defectum, quorum primum vocatur curioſitas, alterum verò innominatum videtur, & communi nomine vocatur negligentia. Ignorantia igitur, quę eſt omiſſio ſcientiæ, ex parte vitij deficientis ſe tenet, ac per hoc peccati rationem intantum habet, inquantum ſub illa negligētia cadit: & hoc intēdit hic author. Nec propterea eſt quæſtio illa nō formalis, aut extra propoſitū: ſed formaliſſima de ignorantia, ſi eſt peccatū in proprio tractatu neceſſaria, vt cauſam peccati, peccatum quóque eſſe agnoſcatur, & nō excuſare ſequentia: ſed quia non eſt ſecundum ſe peccatū, oportuit reſpondendo dicere, ſecundum quid eſt peccatum, & dictum eſt ſecundum negligentiam. Et ſcito, quòd negligentia eſt nomen æquiuocum, vel quaſi æquiuocum ad peccatum oppoſitum prudentiæ, & ad peccatum oppoſitum ſtudioſitati, & illa eſt in intellectu, iſta in voluntate: illa defectum ſolicitudinis præcipiēdi in qualibet materia ex remiſſa voluntate oppoſiti boni præcedentem ſignificat. iſta voluntatem inīēſam reſpectu cōmiſſionis contrariæ, & remiſſam reſpectu omiſſionis ſtudioſitatis, ſicut cætera vitia moralia defectiua: vnde ad iſtam ſpectat ignorātia affectata, & ignorantia negligens, illa per cōmiſſionem, hac per omiſſionem: ſicut ad puſillanimitatē ſpectat & affectata paruitas, & omiſſa magnitudo. Eiuſdē nanque rationis eſt commiſſio contrarij, & omiſſio virtutis. vnde negligentia oppoſita ſolicitudini eſt effectus negligentiæ oppoſitæ ſtudioſitati, pro quanto eſt voluntas remiſſa circa ſtudioſitatem, & propter hanc propinquitatem, & communicationem in nominibus, nō curauit author diſcernere de qua negligentia loqueretur, veritatem præſertim ſemper ſal uam videns: quia vna infert aliam, vt patet.

A medio, & ca. 6. eccleſ. Hierar. declinando ad ſinem.

D. 419.

q. 71. arti. 6. ad 1.

D. 680.

¶ Super

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimę ſextę Artic. tertium.

IN ar. 3. dubium occurrit circa prima verba corporis. ſ. Ignorantia de ſe habet quòd actum quem cauſat, faciat inuoluntarium Primo, quia voluntarium eſt ens poſitiuum contrarium, ſcilicet voluntario: ignorantia autem eſt negatio: nullum autem non ens de ſe habet quòd faciat ens. Secūdo, quia ſi ignorātia cauſans per accidēs, cauſat per ſe inuoluntarium illius actus, ſequitur quòd ignorātia ſemper excuſet à toto ſuo per ſe effectu. ſ. inuolūtario quis nō excuſet ab effectu per accidēs: & ſic falſum eſt per ſe loquēdo, quòd ignorantia quandoque excuſat à tanto, ſed non à toto.

405 Supr. q. 74. arti. 2. ad 2. & art 5. cor. & ad 1. Et diſt. 22. q. 2. arti. 2. & 4. diſt. 9. art. 3. q. 2. Et mal. q. 3 art. 8 Et quol. 9. arti. 15. cor. Et Pſal. 24. Et Rom. 1. lec. 7. princ. *lib. 1. retra. cta. c. 9. to. 1. *q. 6. art. 8.

¶ Ad hoc dr, quod in ignorantia cauſante eſt cōſiderare duo, materiā. ſ. & formā. Si n. conſideret ignorātia vt remotio prohibentis formaliter, ex hac parte hēt, quod ſit cā per accidēs quia remotio prohibētis eſt cā per accidens & effectus eius ſit id quod prohibebat, & cōſequēter oppoſitus effectui cauſato à prohibente. Remotio nāque columnæ ſuſtinentis graue, ex hoc ipſo quòd eſt remotio prohibentis deſcenſum grauis, habet & quòd ſit cauſa per accidens, & quòd effectus eius ſit deſcenſus prohibitus contrarius quieti ſurſum, quam cauſabat columna. Si autem cōſideretur materialiter, id eſt, ſecundum id quod eſt ipſa ignorantia, quæ denominatur cauſa per accidens, ex hac parte habet quòd effectus eius ſit contrarius ſcientiæ: quoniam ex ſeipſa habet oppoſitionem ad ſcientiam. Effectus autem contrarius effectui ſcientiæ in tali natura. ſ. voluntaria, eſt inuolūtarius, quia effectus proprius ſcientiæ eſt voluntarius. Ignorantia igitur cauſans per accidens actum, vt remotio prohibentis, de ſe, id eſt, de ſua propria ratione ſibi vēdicat, quod actus ille ſit inuoluntarius. Et hoc intendit author in litera: hoc autē non eſt ignorantiam per ſe cauſare inuoluntarium, ſed eſt ignorātiā determinare, vel applicare ad materiam effectum per accidens: Cum. n. cōe ſit omni remotioni prohibentis cauſare prohibitum contrarium inuēto, & hoc ſit formale in cā remouēte prohibens, ſicut ignorantia applicat ad talem materiam. ſ. ad ſeipſam talē cāæ rōnem: ita applicat ad talem materiam. ſ. inuoluntarium, talē effectus rōnē. Continet. n. ſub prohibito & cōtrario inuoluntariū, vt materiale ſub formali, ſicut ignorantia ſub remouente prohibens. vnde ex hac parte ignorantia non niſi cā per accidens inuoluntarij eſt, ſicut priuatio prohibentis deſcēſum, ſi eſſent nomina impoſita, per accidens cā eſſet motus contrarij motui ſurſum. Cum his tamen ſtat, quod ſi gratia materiæ reſolutio inuoluntarii in ignorātiā agenda eſt, inuenietur quod ignorātia eſt per ſe cauſa inuoluntarii, ſicut abſentia nautæ ſubmerſionis nauis: & propterea quicquid inuoluntarii ex ignorantia in noſtris inuenit actibus, pōt vt ſic reſolui in ignorantiam, vt per ſe cām: propter quod authoris verba ignorantiam de ſe facere inuoluntarium ſonātia, ſuper hoc fundata credo principio Ad primam autem obiectionem in oppoſitum, patet reſponſio duplex Prima, quòd ignorātia vt remotio prohibentis, eſt cauſa nō per ſe ſed per accidens inuoluntarii. Secunda, quod ignorantia, vt abſentia ſcientiæ, eſt cā per ſe inuoluntarii, vt ſuperius declaratum fuit ex 5. Met. Ad ſecundā dicitur, concedendo quòd ignorantia ſemper excuſat

F à toto inuoluntario vt ſic. & quando dicitur, quòd quandoque excuſat à tanto, ſed non à toto, intelligitur de ipſo in quantū habet rationem voluntarij. quod enim voluntarium ſit ignoranter, minus culpabile eſt, quàm volūtarium malitioſe. quātū n. habet de rōne inuolūtarij, tm̄ habet de rōne inculpabilis.

*lib. 3. de libero arb. cap. 18. tom. 1.

ARTICVLVS III.

Vtrum ignorantia excuſet ex toto à peccato.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod ignorantia ex toto excuſet à peccato. Quia Augu.* dicit, Omne peccatum voluntarium eſt: ſed ignorantia cauſat inuoluntarium, vt ſupra habitum eſt.* ergo ignorantia totaliter excuſat peccatum.

¶ 2 Præt. Id quod aliquis facit præter intentionem, per accidēs agit: ſed intentio non poteſt eſſe de eo quod eſt ignotum. ergo id quod per ignorantiam hō agit, per accidens ſe habet in actibus humanis. ſed quod eſt per accidens, nō dat ſpēm. nihil ergo quod eſt per ignorātiā factū, debet iudicari peccatū vel virtuoſum in humanis actib*.

¶ 3 Præterea. Homo eſt ſubiectū virtutis & peccati, inquantum eſt particeps rationis: ſed ignorantia excludit ſcientiam, per quam ratio perficitur. ergo ignorantia totaliter excuſat à peccato.

SED CONTRA eſt, quod Aug.* dicit in lib. de lib. arb. quod quædam per ignorātiā facta, recte improbantur: ſed ſolum illa recte improbantur, quæ ſunt peccata. ergo quędam per ignorantiā facta ſunt peccata. non ergo ignorantia omnino excuſat à peccato.

RESPONDEO Dicendum, quod ignorantia de ſe habet quod faciat actum quem cauſat, inuoluntariū eſſe. Iam autem dictum eſt,* quòd

G ignorantia dr̄ cauſare actum, quē ſciētia appoſita prohibebat, & ita talis actus ſi ſcientia adeſſet, eſſet contrarius voluntati, quod importat nomen inuoluntarij. ſi verò ſcientia, quæ per ignorantiam priuatur, non prohiberet actum propter inclinationem voluntatis in ipſum, ignorantia huius ſcientiæ non facit hominem inuoluntariū ſed non volentem, vt dicitur in 3. Ethi.* & talis ignorantia, quę non eſt cauſa actus peccati, vt dictum eſt,* quia non cauſat inuolunta-

H rium, nō excuſat à peccato. Et eadem ratio eſt de quacunque ignorantia non cauſante, ſed conſequēte, vel concomitante actum peccati: ſed ignorantia, quæ eſt cauſa actus, quia cauſat inuoluntarium, de ſe habet quod excuſet a peccato, eo quod voluntarium eſt de ratione peccati. Sed quod aliquando non

¶ In eodem 3. art. dubiū occurrit circa id quod dr̄ de ignorantia cōcomitante, ſeu quæ non eſt cā actus peccati. Vr̄ nanque falſum, quòd non excuſet a peccato, & e contrario nihil valere: quia non cauſat inuoluntarium. Id enim quod tollit laudem, vel vituperationem actus, excuſat a peccato. Art. 1

Conſtat enim quòd liberans patriam, nō ſciens nec volens, quis vellet ſi ſciret illum actum eſſe patriæ liberatiuum, nō laudatur niſi de facto materialiter: & occidens inimicum latentē inter vepres vacando venationi præmiſſa diligētiſſima inquiſitione, ne partibus illis hō ſit, excuſatur a peccato homicidij, quamuis ſi ſciuiſſet, occidiſſet. ergo. Contra rationem vero literæ eſt, quia ad excuſandum a peccato ſufficit tollere rationem voluntarij, vt in ſequenti articulo & author fatetur voluntarium autem tollitur nō ſolum per inuoluntarium, ſed per non voluntarium, ſicut albū per nigrum tollitur, & non album: ex hoc ergo quod nō cauſat inuoluntarium, inferre non excuſationē a peccato, eſt ſophiſma conſequentis. Cap. 1. to. *Hie, & a tic. 1.

I ¶ Ad hoc dicitur, quòd ignorantia concomitās habet duas cōditiones. Prima eſt, quòd facit neſcientem non volentem, nec cauſantem voluntarie id ignoti. Secunda eſt, quòd permittit actum qui fit, eſſe totaliter voluntarium: & ex hac conditione ſequitur, quòd quicquid imputaretur agenti ſine illa ignorātia: imputatur agenti cum illa, ac per hoc nec excuſet, nec accuſet. Ex prima verò conditione habet, quòd nō det. ſeu apponat peccatum, aut peccati circunſtantiam ex ignoto. & ſi hoc vocatur excuſare, diſtingui poteſt, quòd excuſare a peccato cōtingit dupliciter. ſ. excuſando a per ſe pertinētibus ad actum, & hoc modo ignorātia non excuſat: quia vt dictum eſt, relinquit ipſum in eſſe ſimpliciter voluntario, & non facit ipſum inuoluntarium eſſe, vt in litera dicitur: Alio modo excuſando ab omnino per accidens concurrentibus, & ab his excuſat, quia non meremur, nec demeremur habitibus, ſed actibus: & actus penſantur ſecundum per ſe pertinentia, & non ſecundum omnino per accidens, quæ ſub conſilio non cadunt. Et quoniam oīs ſcientia, & ars eſt de his quæ ſunt per ſe, ideo author nega

K uit ignorantiam talem excuſare: & ratio ſua fuit optima relata ad actum peccati, in ordine ad quem in hac quęſt. tractat de ignorantia. licet nanque voluntarium tollatur per contradictorium & contrarium: quia tamē negatio contradictoria nihil ponit, & actus aliquid ponit, impoſſibile eſt, quod voluntariū tollat per actum, quin tollatur per inuoluntarium: ſicut albū per nullum poſitiuum tollitur, niſi per nigrum. Intēdit ergo litera, quod quia ignorantia concomitans non cauſat inuoluntariū actum, ideo nō excuſat a per ſe ſpectantibus ad actum illū, quod eſt clarum: cū quo tn̄ ſtat, quod excuſet ab omnino per accidens, quia nullus fit ex illa ignorantia in eo actus volēdi illa, vt patet in exēplo dato, & in eo qui proprio lecto vacās actui cōiugali, alienā ſe ſupponētē cognoſcit, ſub a ignorātia cōcomitante.

¶ In eodē 3. art circa primū modum, quo ignorantia nō excu

ſat

ſit totaliter à peccato.ſ.ex parte rei ignoratæ, quæ eſt ignorãtia facti vel faciẽdi,dubium occurrit,An excuſetur taliter peccans totaliter ab illa mala circunſtantia ignorata.Et eſt rõ dubij,quia talis dat operam rei illicitæ, ex quo in ſcientia eius, vt in litera dr̃,remanet ꝙ ille actus quem facit eſt malus.v.g. Iudas cum cognouit Thamar, quã neſciebat eſſe nurum ſuam an ſit totaliter ab inceſtus vitio excuſatus, ſciens actũ illum eſſe fornicationẽ, ſed ignorans inceſtum.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ totaliter eſt excuſatus ab inceſtu,licet nõ à fornicatione,quã voluntate cõmittebat. Pro regula nanq; generali habẽda eſt, ꝙ ignorãtia ex parte rei ignoratę tm̃.i.nõ ex parte ignorãtis,ſ. nõ culpabilis, excuſat totaliter ab inuolũtario id qđ eſt proprius effectus ignorantiæ, ſiue det operã rei licitæ,ſiue illicitæ. Non.n.in hoc differũt dãtes operã rei licitæ,ſiue illicitæ ſed in volũtate licitæ, & illicitæ rei cognitæ:vñ quia conueniunt in cã inuolũtarij ſimpliciter.ſ.ignorantia inculpabili,oportet ꝙ cõueniãt in effectu p ſe eius.ſ.in inuolũtario ſimpliciter. vñ Iacob cognoſcẽs Liã prima nocte & ſi cũ delectationis vacaſſet actui cõiugali,credito ꝙ fuiſſet dare operam rei illicitæ,nihil minus excuſatus eſſet à fornicatione Iudas igitur nõ peccauit peccato inceſtus,ſed fornicationis Et ſi fuiſſet lata ſn̄ia contra inceſtum committentes,non incurriſſet illã,quia ea cõicatio præſupponit illam culpam.Secus autem forte eſſet de irregularitate,ſi fuiſſet annexa,quia ſequit̃ factum, & non requirit culpam.Et hoc rõne probat̃,quia pctm̃ adeo eſt voluntarium,ſm̃ Aug.ꝙ ſi uoluntarium non eſt,peccatũ non eſt Quantum ergo actus ille peccati nõ totaliter excuſatur, habet de voluntario, ac p hoc ſcito,qm̃ voluntarium oportet eſſe cognitum , tm̃ habet de peccato:ſed quantũ ad hoc non eſt proprius effectus ignorantiæ,ſed ſcientiæ potius.Quantum uero habet de inuolũtario,tantum habet error non peccati:hoc autem eſt,quod proprie ex ignorantia fit.Nec oppoſitum intelligo in litera, qm̃ de toto actu dictum accipio,& non de illa cõditione,quæ eſt effectus inculpabilis Ignorantiæ,cum dr̃,quòd ignorantia ex parte rei ignoratæ non excuſat totaliter a peccato,& ꝙ percutiens hominem, quem neſcit eſſe patrem,non totaliter excuſatur a peccato,quia adhuc remanet ei cognitio peccati.

E ¶In eodẽ articulo dubium occurrit circa ſm̃ modũ,ſ. ex parte ignorãtiæ eius quod tenetur ſcire: quia inſufficienter duo tantum modi numerantur,ſ.affectatæ vt liberius peccet, & p negligentiam.Paulus nanque Apoſtolus de ſeipſo dicit,quòd ignoranter peccauit.1.ad Timoth.1. & tamen neutro iſtorũ modorum ignorauit,cum ipſe dicat,quòd paternarum traditionum æmulator exiſtens,hoc fecerit,ad Gal.1.

¶Ad primum horum dr̃, ꝙ oĩs ignorantia nõ excuſans a peccato,reducitur ad hos duos modos.ſ.directe,uel idirecte, quorum author meminit:ſed non numerat omnes eorum ſpeciales modos,ſed duos extremos,ut ex iis medios percipiamus. Summũ.n.locum vr̃ obtinere ſic ſtudioſe volita, vt libere peccare liceat;infimum verò,quando aliquis occupatus in aliis, præcipue bonis negligit ſcire,i.amittit ſolicitudinem ſciẽdi, inter has autem mediat ignorantia Pauli,quę fuit directe uo

totaliter excuſet à peccato,poteſt cõtingere ex duobus. Vno modo ex parte rei ipſius ignoratæ: intantum.n.ignorantia excuſat à peccato, inquantum ignoratur aliquid eſſe pctm̃.Poteſt autẽ contingere qđ aliquis ignoret quidẽ aliquam circunſtantiã peccati,quã ſi ſciret retraheretur à peccando, ſiue illa circunſtantia faciat ad rõnem peccati,ſiue non:& tñ adhu remanet eius ſciẽtia per aliquid, per qđ cognoſcit illud eſſe actũ peccati, puta,ſi aliquis percutiẽs aliquẽ, ſciat quidem ipſum eſſe hominẽ, quod ſufficit ad rationẽ peccati,non tñ ſcit eum eſſe patrem,qđ eſt circũſtantia conſtituens nouam ſpeciẽ peccati: vel forte neſcit, qđ ille ſe defendẽs repercutiat eum,quod ſi ſciret,non percuteret,qđ non pertinet ad rõnem peccati.vnde licet talis pp ignorantiã peccet,non tñ totaliter excuſatur à peccato,quia adhuc remanet ei cognitio peccati. Alio modo põt hoc cõtingere, ex parte ipſius ignorantiæ, quia.ſ. ipſa ignorantia eſt voluntaria, vel directe,ſicut cum aliquis ſtudioſe vult neſcire aliqua, vt liberius peccet: vel indirecte, ſicut cũ aliquis pp laborẽ,vel pp alias occupationes negligit addiſcere id,per qđ a peccato retraheretur. Talis.n. negligentia facit ignorãtiam ipſam eſſe voluntariã & peccatum, dummodo ſit eorum quæ quis ſcire tenetur,& poteſt:& ideo talis ignorantia non totaliter excuſat à peccato.Si verò ſit talis ignorantia, q̃ omnino ſit inuolũtaria, ſiue quia eſt inuincibilis, ſiue quia eſt eius

B qđ quis ſcire non teneť,talis ignorantia omnino excuſat à peccato.

Ad primum ergo dicendũ,ꝙ non omnis ignorantia cauſat inuoluntarium,ſicut ſupra dictum eſt.* vnde non omnis ignorantia totaliter excuſat à peccato.

Ad secundum dicẽdum,ꝙ inquantum remanet in ignorãte de voluntario,intantum remanet de intentione peccati, & ſm̃ hoc non erit per accidens peccatum.

Ad tertium Dicendum,ꝙ

C ſi eſſet talis ignorantia q̃ totaliter vſũ rõnis excluderet,oĩno à pctõ excuſaret,ſicut patet ĩ furioſis, & amẽtibus: nõ aũt ſemp ignorãtia cauſans pctm̃ eſt talis, & ideo nõ ſemp totaliter excuſat à peccato.

Articulus IIII.

Vtrum ignorãtia diminuat pctm̃.

Ad quartum ſic proceditur. Vr̃ ꝙ ignorantia non diminuat peccatum. Illud enim

A lira,pro quanto noluit cognitionem fidei Chriſti.Ignorantia nanq; eius fuit ignorantia oppoſita cognitioni fidei Chriſti, cum voluntarie noluit non ad libertatẽ peccandi,ſed ad obſequium Dei Arbitrabatur.n.iniuriam Deo facere,fidem talem ſuſcipiẽdo:vnde ibidẽ ipſe dicit.Ignorãs feci in incredulitate.

¶In eodem 3.arti.in reſpõſione ad ſm̃,dubium occurrit, quia author in illa rñſione deſtruere videt̃ doctrinã ſuperius datã de ſpecificatione peccatorũ.Superius nãq; dictum eſt,ꝙ rõ inuoluntarij non ſufficit ad ſpẽm dandam,ſed oportet eſſe intentũ: modo verò dr̃,ꝙ i ignorãte q̃tũ remanet de voluntario, tm̃ remanet de intẽtione peccati,& ppea non erit pctm̃ p accidẽs. Et ꝙ loquatur author directe ad propoſitum de ſpecificatione, patet ex ipſo argumento, cui per hæc ſola verba ſatisfieri vult.

¶Ad hoc dr̃,ꝙ verba literæ poſſunt ſuſcipi in duplici ſenſu. Primus eſt, ꝙ quicquid eſt voluntariũ, eſt obiectum intentionis: & hic ſenſus eſt falſus,vt patet ex rationibus volũtarij & intentionis. Intentio nanque eſt finis, voluntarium autem eſt effectus à voluntate.non oportet autẽ, quòd quicquid eſt à voluntate,ſit finis eius;propter quod ſuperius dictũ eſt,& bene,quòd non omne voluntarium ſpecificat &c. Secundus eſt, quòd quicquid eſt voluntarium,cadit ſub aliqua intentione.

D Et hoc ſupponitur in litera,& conſtat eſſe veriſſimum:oportet nanque omne à voluntate emanans,ad finem aliquem fieri,cum finis ſit obiectum voluntatis.ſed hoc non ſatiſfacit literæ,quia expreſſe dicitur,quòd quantum remanet de voluntario,tantum de intentione peccati:& ideo non eſt per accidẽs. refert ergo litera ad idem.ſ.ad peccatum voluntarium & intentum.Ad hoc dicitur,Litera non dicit,quòd quantum & tãtum:ſed inquantum & in tantum . Inter quæ eſt tanta differentia,ꝙ prima verba important primũ ſenſum,ſecunda ſtãt cum ſecundo.Quòd autem referantur ad idem.ſ.peccatum, veriſſimum eſt:quia ſi in ignorãte remanet volũtarium peccati, oportet uoluntarie ineſſe conuerſionem ad aliquod diſſonãs legi æternæ,quod eſt habere intẽtionem peccati.Sed ex eo ꝙ in tali materia,ſcilicet,peccati,quod ſonat ſpecificatum ab intento,ſequitur,ſi eſt voluntarium,eſt intentum,non:ſequitur ſimpliciter,eſt voluntarium:ergo intentum:ſunt enim multa

E in vno & eodem peccato voluntaria mala,vnum tamen intẽtum,vnde eſt ſpecies, vt patet in procurando adulterij cõſenſum . Eſt enim ibi in primis auerſio à lege Dei,& ratione , & ſuaſio ſpiritualis mortis,& nocumenta pœnarum inferni, & appetitus delectabilis alieni.Et quamuis omnia ſint voluntaria,ab ultimo tantum,quod eſt per ſe intentum,actus ſpecificantur,ita quòd reliqua ſub hac intentione concluduntur.

Q. 6. art. 8.

Supra ar. 2. & locis ibidem annotatis.

¶Super queſtionis ſeptuageſimaſextæ Art.quartum.

IN art.4.in calce corporis articuli, dubium difficile occurrit de ſpecie peccati,ꝙ fit ex ignorantia,An.ſ.ſit eiuſdem ſpeciei,in qua eſſet ſi fieret ſcienter . Et ratio dubij, quia ſpecies peccati ſumit ex per ſe obiecto intẽto à peccante,vt in quæſ. 72.ſuperius patet:ſed ex ignorantia peccans non tendit per

ſe in

ſe in obiectum illius peccati, ſed per accidens, vt in litera hac dicitur: ergo peccans ex ignorantia non peccat illa ſpecie peccati, qua peccaret faciendo idem ſciens. F

¶In oppoſitum autem eſt, quia nihil eſt in genere, quod non eſt in aliqua eius ſpecie: & propterea ſi peccans ex ignorantia, nõ incurrit peccatum illius ſpeciei, erit aliquod peccatũ in nulla ſpẽ. non, eſt. n. maior rõ de vna, quàm de alia in reliquis ſpeciebus. Præterea, Paulus Apoſt. 1. ad Tim. 1. ex ignorantia peccauit: & tñ fatetur ſe peccaſſe peccatis eiuſdem ſpẽi ac ſi ſciẽter, dicens, ꝙ fuit blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus: diſtinguẽdo namq; pctã, in illis ſpeciebus peccaſſe ſe inſinuat.

Ca. 1. a medio, tom. 5.

Actio. 3,

¶Ad euidentiam huius dubij, ſciendũ eſt, ꝙ duplex eſt ignorãtia voluntaria. Vna priuãs vſum rõnis, vt ebrietas, & amẽtia, qñ quis procurat amentiã. Altera priuãs ſola ſcia eius qđ tenet ſcire. Et hæc eſt duplex. ſ. ignorãtia iuris, ſiue vl'is, ſiue particularis, vt qñ quis neſcit hunc actũ eſſe pctm̃. Et ignorantia facti, vt qñ quis neſcit ſua negligentia hoiem eſſe in loco quo pijcit ſagittã. Pctã aũt facta ex ignorãtia iuris ſunt duplicia, quędã ſm ſe mala, vt fornicatio, furtũ & ſimilia: quędam ſolo iuris poſitiui ſtatuto mala, vt ieiunare tali die, & ſimilia. Inchoãdo autem à pctis q ſunt ſm ſe mala, & fiũt ex ignorãtia iuris, dicendũ eſt ꝙ ſunt pctã eiuſdem ſpeciei, cuius eſſent ſi fierent à ſciente. Et rõ eſt, ꝙ ſunt actus voluntarij in ſeipſis per ſe & directe, nõ ſolum materialiter, ſed formaliter ſm connexionem ad obiectum: quamuis ſecundum cõtrarietatem ad virtutẽ, indirecte & per accidens ſint voluntarij. Gentiles namq; neſcientes ſimplicem fornicationẽ eſſe peccatum, voluntarie cõſentiebãt in actũ cognitionis mulieris nõ ſuæ vxoris, vnde ſumit fornicationis ſpecies: quãuis forte aliqui eorum ſi ſciuiſſent eſſe peccatum, non feciſſent: & ſic nõ directe & per ſe, ſed per accidens in actum illum ex parte contrarietatis ad virtutem conſenſiſſent. Et hoc modo Paulus conſenſit in mortẽ Stephani cõfitẽtis Ieſum Nazarenum. vnde ſumit peccatum ſpeciẽ. quis non niſi per accidens conſenſerit in cõtrarietatem illi actui intrinſecã, quam ſi cognouiſſet adeſſe, non conſenſiſſet actui: & ſimile eſt de alijs. Nec author eſt oppoſitus ſibiipſi, ſed ſunt verba ſua formaliter intelligenda. Non. n. dicit hic, ꝙ non poteſt dici, quòd voluntas peccãtis ex ignorantia directe & per ſe feratur in ſpeciem peccati, ſed in peccatum. peccatum. n. formaliter cũ ex propria rõne exigat cõtrarietatẽ ad legem Dei, vt patet ex diffinitione Aug. tunc tantum eſt directe & per ſe volitum, cũ ipſe actus contrarius eſt directe, & per ſe volitus, ita quod nõ ſit per ſe volitus actus, qui eſt contrarius, ſed actus cõtrarius. Conſtat autem, quòd inter fornicationẽ cõmittentẽ ex ignorantia, quæ ſit peccatum, & ſcienter, hæc eſt differentia, quòd ſciens voluntarie fertur in actum cõtrarium directe & per ſe: ſcit enim actum illum eſſe contrarium virtuti, & conſequenter legi, & vult illum. ignorans autem voluntarie directe & per ſe fertur in actum, qui eſt cõtrarius, & per accidens in actum contrarium: & propterea in litera dicitur, quòd per accidens fertur in peccatum. cum hoc. n. conſtat, quòd per ſe feratur in obiectum, vnde peccatum ſumit ſpeciẽ, vt patet: ſpecies. n. peccati nõ ſumitur ex contrarietate, ſed ex obiecto: ſicut nec ſpecies albi ſumitur ex contrarietate ad nigrum, ſed ex abundantia lucis in ſe. Et cum hæc legeris, aduerte, ꝙ non loquor de auerſione, quæ ſequitur peccati ſpeciem, qm̃ illa per accidens etiam ſcienter peccantibus eſt volita, ſed contrarietate intrinſeca ipſi peccato, qua eſt actus contrarius virtuti. hæc n. à ſciẽter peccante eſt directe & per ſe volita: ab ignoranter autẽ errante per accidẽs tripliciter. primo ex parte actus, quia eſt ſoluta ad volitionẽ actus. ſecundo, ex parte ignorantiæ voluntariæ, quia in ipſa volita ſunt voliti oẽs eius effectus, quorũ vnus eſt incurrere in hoc contrarium: ſicut neceſſario voluntarie oculis velatis, vult in ſua cauſa quicquid male inde ſequi natũ eſt. vnde ſi impingat in lapidem aliquod voluntarie, impingi

G

H

I

K

voluntate ſuæ cauſæ, ſcilicet velationis, vel velati inceſſus. ¶Tertio ex parte accidẽtalitatis in ipſa ignorãtia, & hoc quo ad illos qui neſciunt ſe ignorare, qui ſi ſcirent ſe ignorantes, darent operã vt ſcirẽt in iſtis n. etiam ipſum ignorantiæ peccatum eſt voluntariũ p accidẽs, ſicut accidit in Paulo Apoſtolo.

quod eſt commune in omni peccato, non diminuit peccatum: ſed ignorantia eſt communis in omni peccato. dicit enim Philoſoph. in 3. Ethi.* quòd omnis malus eſt ignorans. ergo ignorantia non diminuit peccatum.

¶2 Præt. Peccatum additum pctõ facit maius peccatũ: ſed ipſa ignorãtia eſt peccatum, vt dictum eſt. *ergo non diminuit peccatum.

¶3 Præt. Non eſt eiuſdẽ aggrauare & diminuere peccatũ: ſed ignorantia aggrauat peccatũ, quoniã ſuper illud Apoſ. Rom. 2. Ignoras qm̃ benignitas Dei &c. dicit Ambro. Grauiſſime peccas, ſi ignoras. ergo ignorãtia nõ diminuit pctm̃.

¶4 Præt. Si aliqua ignorãtia diminuit peccatum, hoc maxime videtur de illa quæ totaliter tollit vſum rationis: ſed huiuſmodi ignorantia non minuit peccatum, ſed magis auget. dicit enim Philoſophus in 3. Ethi.* quòd ebrius meretur duplices maledictiones. ergo ignorãtia non minuit peccatum.

SED CONTRA. Quicquid eſt rõ remiſſionis peccati, alleuiat peccatum: ſed ignorãtia eſt huiuſmodi, vt patet 1. ad Timo. 1. Miſericordiam conſecutus ſum, quia

¶De peccatis autẽ q ſunt ex voluntaria ignorantia priuãte totaliter vſum rationis, qualia ſunt peccata ebriorum, & amẽtiũ voluntarie, litera in pcedenti ar. in rñſione ad ultimum, dicẽs ꝙ ignorãtia priuans vſũ rõnis totaliter excuſat à toto, cõtraria videtur ſibiipſi hic ad 2m & quartũ, dicenti pctm̃ ebrietatis minuere pctm̃ ſequens, ꝙ n diminuit, nõ totaliter tollitur; & rurſus ibidẽ dicenti duo peccata eſſe ebrietatẽ & homicidiũ ſequens. Sunt ergo in proprijs ſpẽbus peccata ſequentia, aut ſunt peccata in nulla ſpẽ, qđ eſt impoſſibile. Et tenet ſequela, quia ex quo ſunt diſtincta à ſpẽ ſuæ cãæ, ſ. ebrietatis, eo ipſo qđ ſunt duo peccata, aut in proprijs ſpẽbus, aut in nulla erunt. Contra hoc aũt eſt, ꝙ actus illi non ſunt voluntarij, & conſequẽter nec morales humani, quàmuis ſint hois.

Cap. 5. ante med. tom. 5.

¶In hac ambiguitate cauendum eſt ab utroq; extremo, ut nec dicamus hmõi ſequentia pctã eſſe genus moris, ut quidam uidentur dicere, conſiderantes iſtos actus in ſeipſis, & propterea dicentes, ꝙ hmõi ebrii excuſant à toto quo ad culpã. Nec fateamur pdicta eſſe ſm ſe pctã, vt ex hac litera forte acceptum eſt: ſed dicamus eſſe circunſtantias pctõrum, & pertinentes ad circunſtantiã, Quid, ſignificantẽ affectum, & propterea obſeruandas in iſtis regulas datas de euentibus & nocumẽtis pctõrum ſuperius in q. 20. art. 5. & q. 63. artic. 8. Et rõ eſt, quia hæc ſunt uoluntaria in ſuis tm̃ cauſis. Ex hoc namque ꝙ ſunt quodãmodo uoluntaria (eſſe. n. uoluntarium in cã, eſt eſſe aliquo modo uoluntarium) ſunt in gñe humanorũ & moralium, & non excuſantium à tota culpa. Ex eo aũt ꝙ in ſolis cauſis nõ ſunt ſm ſe pctã, ſed à proprijs ſpeciebus diſtracta, circũſtãtiæ ſunt peccatorum, quorum ſunt effectus, & ad illorum peccatorum ſpecies ſpectant, in quibus ſunt uoluntaria & intenta. ¶Et ex hac parte ſequitur ulterius, ꝙ primum peccatum, puta ebrietas, plus minuat de ſecundo puta homicidio, vel blaſphemia Dei, q ſit grauitas primi. Si. n. v. g. ebrietas in tota ſua latitudine ad plus eſt grauitatis ut duo, & homicidium ut decem, ex hoc ꝙ homicidium diſtrahitur à ſua ſpecie, conſequẽter diſtrahitur à ſua grauitate, & quia reducit ad ſpẽm ebrietatis, reducetur quoque ad grauitatem eius, circunſtãtionatę tamen. Et ſic reducitur ad grauitatem non excedentem duo, ac per hoc plus minuetur de pͥpria grauitate homicidiũ ab ebrietate, quam ſit grauitas ebrietatis. tranſlatum. n. de gradibus decem grauitatis ad gradus duos, longe plus diminutum eſt, quam in duobus qui ſunt gradus ebrietatis. Atteſtatur autem dictis Aug. in lib. 22. contra Fauſtum dicens, ꝙ Lot culpãdus eſt, non quantum ille inceſtus, ſed quantum ebrietas meruit: quoniam inceſtus nũ niſi in cauſa ebrietatis. ſ. culpabilis eſſe potuit. Atteſtatur etiam Author, dum reſpondens argumento 2. ſcilicet, Peccatum additum peccato facit maius, quia maius includit unitatem cum eo, quo facit maius, dat duas reſpõſiones. Prima eſt, quòd hęc propoſitio eſt uniuerſaliter falſa, quia nõ ſemper peccatum additur peccato in unitate, i. ꝙ faciat unum cum eo, & dicit quòd ſufficit, quòd faciat plura peccata. deinde quia potuiſſet quis dicere, quòd illa pͦpoſitio eſt uera in peccatis coeuntibus in unum, dat ſecundã reſponſionem, dicens, quòd nec ſic eſt uera, quia contingit primum peccatum plus minuere de ſecundo, quã ſit grauitas primi, ut declaratum eſt: & inducit ad hoc quod inductum eſt de ebrietate, & homicidio, ex hoc inſinuãs, quod putat ambo in vnũ peccatum coire, & ſecundum eſſe circunſtantiam, ſ. effectum. ſ. primi. Cõſonat q; hoc doctrinæ ſuperius habitæ de ſpecie peccatorum ex fine, ſeu obiecto intento. Quæ autem & in oppoſitũ uidentur authoris uerba, facile explanantur. nã quod in

præce.

ignorans feci: ergo ignorantia diminuit, vel alleuiat peccatum.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ quia omne peccatum eſt voluntarium, intantum ignorantia poteſt diminuere peccatum inquantum diminuit voluntarium: ſi autem voluntarium non diminuat, nullo modo diminuet peccatũ. Manifeſtũ eſt autem quòd ignorantia, quæ totaliter à peccato excuſat quia totaliter voluntarium tollit, peccatum non minuit, ſed omnino aufert. Ignorantia verò quæ non eſt cauſa peccati, ſed concomitanter ſe habet ad peccatum, nec minuit peccatum, nec auget. Illa igitur ſola ignorantia poteſt peccatum minuere, quæ eſt cauſa peccati, & tamen totaliter à peccato non excuſat. B Contingit autem quandoq; ꝙ talis ignorantia directe, & per ſe

præcedenti articulo dictum eſt, quòd ignorantia tollens totaliter vſum rationis excuſat à toto, eſt verũ per ſe loquẽdo: quoniam actus a tali facti per ſe loquendo, nõ ſunt humani: ſed per accidens contingit non excuſari: cum. n. ignorantia tali coniungitur, ꝙ eſt voluntaria culpabiliter, tũc rõne iſtius accidentis nõ excuſat à toto, & hoc hic dr. Quòd etiã pluries dicat ab authore in ebrio duo peccata inueniri, ſ. ebrietatẽ, & peccatum ſequens intelligẽdum eſt ſm ſubiectã materiam, i. ſm ſe duo peccata, nõ quòd in hoc retineãt dualitatẽ, ſed alterum trãſit in circũſtãtiam primi. Cogimur aũt in hac materia his vocabulis vti, vt oſtendamus quòd quæ ſecundum ſe ſunt peccata, voluntarij rationem induunt etiam cauſata ab huiuſmodi ignorantiæ peccato, & comparatione vtriuſq; peccati adinuicem. Comparatio enim diſtinctionem extremorũ exigit, vt loquentes vt multi, intelligentes, vt ſapientes.

De peccatis verò quæ fiunt ex culpabili propter negligentiã ignorantia facti, vt cum vacans venationi ſagittat hominẽ loco cerui ex incircũſpectione, an ſit eiuſdẽ ſpeciei, cuius eſſent facta a ſciente: dicendum eſſet ꝙ non, ſed ſpectant ad ſpecies peccatorum directe volitorum, puta venationis periculoſę, & ſimilium actuum, a quibus illa peccata cauſant. Et rõ eſt, quia plus requiritur ad rõnem ſpeciei propriȩ, ꝙ rõ voluntarij: oportet. n. eſſe per ſe intentum id vnde ſpecies peccati ſumitur. vnde licet iſta pctã ſint voluntaria in ſuis cauſis: quia tamen nõ ſunt voluntaria in ſeipſis, non ſunt per ſe intenta, ac per hoc non ſunt ſecũdum ſe peccata, nec vt actus eliciti, nec vt actus imperati: ſed ſunt euentus, ſeu effectus peccatorum non præuiſi, nec intenti, quamuis præuiſibiles, ac per hoc circunſtantiæ aggrauantes, non trahentes tamen in ſuas ſpecies, ſed diſtracte in ſuarum cauſarum ſpecies. Sumitur etiã ex litera huius articuli rõ ad idem ex parte ignorantiæ ex illis verbis, Cũ. n. aliquid eſſe pctm̃ ignoratur, non põt dici, quòd voluntas directe, & per ſe feratur in peccatum, ſed per accidens. & loquitur de ignorantia voluntaria indirecte & culpabiliter: ex quibus habetur, ꝙ in id quod ignorantia huiuſmodi velatur, nõ per ſe, ſed per accidens voluntas fertur. par. n. eſt rõ de peccato, & quocunque alio: & ſic cum cointelligatur altera ſupradicta, ſ. quòd ab intentis per accidens non ſpecificãtur actus morales, ſequetur ꝙ ſagittatio illa temeraria non ſpecificabitur ab homicidio ſubſecuto, ex ignorantia illa, ſed erit circunſtantia, Quid, aggrauans valde actum. Ex his autem habes differẽtiam velaminis inter peccata primo diſcuſſa ex ignorantia iuris, & hæc ex ignorantia facti: quia in illis ignorantia non velat obiectum, ſed cõtrarietatem ad legem, ſeu virtutẽ. In iſtis ignorantia velat obiectum: & ideo illa in eadem ſunt ſpecie, iſta nõ, vt dictum eſt, quia ab obiecto per ſe intẽto ſpecies eſt.

¶Ex hoc tamen loco ne fallaris accipiens, quòd quia hic venator non eſt reus homicidij, propterea non ſit irregularis, & ſimilia: quoniam vnaquæque ars proprijs vocabulis gaudet, & in iure vbi talis vocatur homicida voluntarius, ita eſt vocandus. In philoſophia autem morali, de ſpeciebus peccatorum differentij, ſua quodque ſpecie vocandũ eſſet, ſi nomen habet.

¶De peccatis demum, quæ fiunt ex ignorantia iuris poſitiui, quę non ſecundum ſe ſunt mala, ſed ſolum quia prohibita: cõſiderandũ eſſet conſequenter, addito, an ignorantia velet obiectum formale illius actus, vt eſt in genere moris, an velet ſolã contrarietatẽ ad legẽ. Si. n. ſola contrarietas velatur, eiuſdem ſunt ſpeciei à ſciente, & ignorante facta: ſi verò obiectum formale velatur, non ſunt eiuſdem ſpeciei, vt patet ex antedictis. Ad hoc autem diſcernẽdum, effectum iuris poſitiui in actu & obiecto oportet videre. Si. n. lex conſtituit rationem formalẽ obiecti, patet quòd ignorantia velat obiectum: ſi autem conſtituit ſolam auerſionẽ ab ipſa, vel cõuerſionem ad ipſam, patet ꝙ ignorantia nõ velat obiectum, ſed contrarietatẽ. Cum igitur quod lege ponitur, vt patet in 5. Eth. ſit id quod a principio nihil differt, vtrum ſic vel aliter fiat, ſed poſt legẽ differt ſic, vel aliter, bonitate & malitia morali, oportet, ꝙ ex vi legis huiuſmodi collocetur in genere boni, vel mali moralis. Et cũ iſta collocatio, vt dr inferius in tractatu de lege, fiat per mo-

A dum determinationis formæ cõmunis ad ſpecialẽ, cõſequens eſt, vt lex non ſolum genus, ſed ſpeciem actibus huiuſmodi p̃beat moralem, non faciendo nouã ſpeciem virtutis, aut vitij, ſed applicãdo, ſeu extendendo præexiſtentes ſpecies virtutũ & vitiorum ad huiuſmodi actus, v. g. lex ſtatuẽs ꝙ cum lumine, & ſtola, caſula &c. Miſſa celebretur, applicat religiõis ſpeciem ad iſtos actus, & ſacrilegij vitium ad oppoſitos. & ſimiliter ſtatuens ieiunia, applicat temperantiæ ſpeciem ad vnicã comeſtionem hora nonæ abſq; carnibus, & intẽperãtiã ad eius oppoſitum, & ſic de alijs. Ex hoc autem patet differentia inter peccata ex ignorantia iuris facta ſm ſe mala, & non ſecundum ſe mala, quo ad velamen, quia in ſecundum ſe malis ſcitum eſt id, unde ſpecies peccati ſumitũ, q. eſt obiectum ſm ſe diſſonans rõni: velatum autem eſt ipſa diſſonãtia, vt patet ex dictis. In iſtis autẽ non ſm ſe malis ſcitum, nihil claudit, vñ ſpecies peccati, immo nec genus moris ſumit, ut patet in comedẽte bis in diebus ieiunij ex ignorãtia iuris. ſcitum. n. ab hoc non eſt bina comeſtio carnium hodie. Conſtat enim ꝙ hoc totũ nihil includit diſſonans, niſi qs dicat, ꝙ in ly, hodie, q. ſignificat tempus ieiunij, claudit uñ ſpecies intemperantiæ ſumit. Sed licet re uera ſic ſit, attamen hoc non claudit ſub ſcito, ſed ſub uelato ex iuris ignorantia: & propterea relinquitur, ꝙ in ſcito nihil eſt uñ ſpecies ſumat. & ſi huic adiungas, ꝙ ex ignoto per negligentiã non ſumit ſpecies, q. C ut in litera dicit, non põt dici, q uoluntas in hmõi ignotum p̃ ſe, ſed p̃ accidens feratur, ſequit ꝙ hmõi peccata, q. obiectum formale uelatur, nõ ſunt eiuſdem ſpeciei facta ab ignorante ius, & a ſciente. Sed tũc obſtant duo. primo, quia oportet aſſignare ſpeciem uitij, in qua huiuſmodi peccatum eſt, nihil enim eſt in genere, quod non ſit in aliqua eius ſpecie.

¶Scd̃o, quia oportet ſaluare illã regulam, circunſtantia faciẽs actum de non malo malum, dat ſpeciem. cum enim nõ appareat aliqua uitij ſpecies in tali bina comeſſione, & ſimilibus, & ſola circunſtãtia determinatæ tẽperantiæ a iure in unica comeſtione tali die, reddat hunc actum malum, cõſequẽs eſt, ut ad ipſam intemperantiæ ſpeciem talis tranſgreſſio reducatur, cuius oppoſitum ex præcedentibus ſequebat. Vnde dicendum eſt, quod licet actus iſti ex ignorantia cauſati non ſint p̃ D ſe in talibus ſpeciebus propter rationes allatas, reductiue tamen ſunt in eiſdem ſpeciebus, in quibus eſſent cõmiſſi a ſciente, & ratio eſt, quia uelamen ignorantiæ legis, quam tenetur nunc, hic, iſte ſcire, quia uoluntarium eſt, impeditur a locãdo ignotum illud extra uoluntarium & intẽtum, & uoluntas uel uti actus reducit actum ad naturam ſuæ ſpeciei, ſicut etiã facit uoluntarium uelamẽ ignorantiæ facti. Propter quod ſicut in credente occidere ceruum, & occidente hominem ex ignorãtia culpabili, actus occiſionis redit ad naturã ſuæ ſpẽi, & eſt homicidium: ita in comedente bis ex culpabili ignorantia legis in die ieiunij, actus comeſtionis redit ad naturam ſuæ ſpeciei, & eſt intemperantia. Intelligenda ſunt ergo quæ dicuntur de ignoto, quod ſcilicet non ſpecificat quoad repoſita per ſe in ſpecie: ſecus autem eſt de reductiue ad ſpeciem pertinentibus & ſic omnia conſonant. Et habes ex hoc ſolutionem dubij relicti in q. 72. arti. 9. & reſolutionem ſimpliciter duorum ultimo tractatorum nunc, quòd ſcilicet facta peccata ex igno E rantia facti culpabiliter, ſiue ſint ſecundum ſe mala, ſiue non, redeunt ad naturam ſuæ ſpeciei, quando culpa impedit uelamen ignorantiæ à locando actum extra intentum. Dico autẽ hoc, quia tam leuis poſſet eſſe culpa negligentiæ, ut non reduceret actum ad propriam ſpeciem ſaltem perfecte, ut patet in eo qui ex leuiſſima culpa negligẽtię, in diſcernẽdo uina ignoranter inebriatur, non enim redit tunc ebrietas in naturã ſuæ ſpeciei perfectæ, & ſcito quòd in hac difficultate multo tempore fui non reſolutus, & ideo uage ſcripſi, ſed nolui mutare iam ſcripta propter exercitium.

¶In eodem 4. art. in reſponſione ad primum nota, quòd hæc reſponſio exponitur inferius in q. 78. ar. 1. ad primum, ubi diſtinguitur triplex ignorantia ex parte rei ſcitæ ſecundum triplicem ſcientiam, prima eſt, qua ſcitur indiuiduum actus eſſe malum,

malum, puta, hanc acceptionem rei alienæ eſſe malum.

¶Secunda, qua ſcitur indiuiduum actus, & temporis eius, ſcilicet hoc nunc eſſe malum.

¶Tertia eſt, qua ſcitur indiuiduum actus temporis, & executionis, ſ. hoc nunc non eſſe faciendum. Ignorantia oppoſita primæ ſcientiæ eſt cã peccati. Ignorãtia ſecũda & tertia ẽ ignorantia electionis, quã author negat hic eſſe cãm peccati, non q putet eam non cãre peccatũ vt alij tenẽt, ſed q2 negat eam annumerari inter generales cãs peccati, de q bus mõ tractat: qm peccata quæ fiunt ex ſecũda & tertia ignorantia, non ſunt peccata ex ignorantia, ſed ex paſſione, vel habitu, vt in illa queſtione declaratur.

¶In eodem 4. artic. dubium p Nouitijs occurrit de reſponſione ad ſecũdum, quia ſtantibus etiam omnibus dictis, adhuc illa propoſitio, Peccatum additũ peccato facit maius, vĩ efficax argumentũ ſuſtinere in propoſito: quia cũ ignorantia, ſeu ebrietas fuerit peccatum, ſi ſibi addatur ſequẽs peccatum, quantum cũque minimum, faciet maius.

¶Ad hoc dicitur, qđ argumentum hoc cõcludit verum, ſed in litera non affertur ad hoc: nõ enim eſt queſtio, an ſequens peccatum diminuat peccatum ignorantiæ, ſed affertur ad argumentum, quòd ignorantia nõ diminuat, ſeu augeat ſequens peccatũ: quoniã de hoc eſt quæſtio præſentis articuli. & in litera ad hoc reſpondetur optime, quòd ipſa ignorantia adiuncta ſequenti peccato, nõ augeat illud, ſed diminuat illud: & totũ cõpoſitum eſt ex utroque, ſi componentia ſecundum ſe ſumantur, quia plus adimit de grauitate illius, quàm apponat de grauitate propria: vnde in litera non dicitur, quòd ambo ſimul non habent tantam grauitatem, quantam quodcunque eorum ſeorſum habet, ſed quantum unum eorum, ſcilicet ſequens ſecundum ſe grauius, ut dictum eſt, haberent.

¶In eodem art. 4. dubium eſt de quantitate diminutionis, an ſcilicet, Ignorantia ſecundum ſe peccatum ueniale, excuſet ſequẽs peccatum ea ex ã mortali: & ſimiliter ignorantia mortalis leuioris ordinis, excuſet ſequẽtẽ mortali grauioris ordinis vel ecõtra, mortale peccatum ſequens ex ignorantia ueniali, faciat illã mortalẽ, & ſimiliter mortale grauioris ordinis aggrauet ignorantiam mortalem, in grauiorẽ ordinẽ trahendo.

¶Ad hoc dĩ, q hæc quæſtio ex dictis de ſpeciebus peccatorũ ex ignorantia pendet: qñ nanq; ignorãtia nõ aufert ꝓpriam & perfectam ſpeciẽ deliberato peccato, quod ex ea fit, nõ au-

F fert conſequẽs id, qđ ex propria ſpecie ſibi vẽdicat. ſ. eſſe mortale, & eſſe mortale grauioris ordinis ꝑ quod in his q ſunt ſecundum ſe peccata mortalia, & deliberate fiũt in ſcipſis, quãuis ex ignorantia, mortalia ſunt. Quando vero ignorantia diſtrahit ſequens peccatum, vt ſpeciem alterius peccati, puta, ebrietatis, vel venationis, non diſcretiſſimæ, tunc quia peccatũ ſequẽs nõ ſortit ꝓpriã ſpeciẽ, quãtumcunq; ſecũdum ſe eſſet mortale, aut grauioris ordinis, non facit actum ea veniali mortalẽ, nec ex mortali leuioris ordinis, mortalẽ grauioris ordinis, quãuis aggrauet, vt circunſtantia. Et ratio eſt, quia circunſtantia non habens propriam ſpeciem, nunquã aggrauat in infinitum, nũquã transfert in proprium ordinem, vt in q. 88. inferius patet. vnde ſi ebrietas in aliquo ſit peccatũ veniale, homicidium cõſequens nõ faciet peccatum mortale: & ſimiliter, ſi circunſpecta aliqualiter venatio eſt peccatũ veniale, homicidium ſequens non faciet peccatum mortale: & ſi ebrietas, vel venatio ſunt peccata leuioris ordinis, quàm homicidium, non trahentur in ordinem grauitatis homicidij, quãuis aggrauentur ex tali effectu.

Art. 2. huius quæſt.

Circa finẽ illius, ro. 5.

eſt voluntaria, ſicut cũ aliquis ſua ſponte neſcit aliquid, vt liberius peccet, & talis ignorantia videtur augere voluntarium, & peccatum: ex intentione enim voluntatis ad peccãdum prouenit, quod aliquis vult ſubire ignorantiæ damnum, propter libertatẽ peccandi. Quandoq; vero ignorantia, quæ eſt cauſa peccati, non eſt directe voluntaria, ſed indirecte, vel per accidens, puta, cum aliquis non uult laborare in ſtudio, ex quo ſequitur eum eſſe ignorantem, vel cũ aliquis vult bibere vinum immoderate, ex quo ſequitur eum inebriari, & diſcretione carere, & talis ignorantia diminuit voluntarium, & per conſequẽs peccatum. Cum enim aliquid non cognoſcitur eſſe peccatum, nõ poteſt dici, quòd voluntas directe, & per ſe feratur in peccatũ, ſed per accidens
H vnde eſt ibi minor contemptus, & per conſequens minus peccatum.

Ad primum ergo dicẽdum, q ignorantia, ſecundum quã omnis malus eſt ignorans, nõ eſt cauſa peccati, ſed aliquid conſequens ad cauſam. ſ. ad paſſionem, vel habitum inclinantem in peccatum.

Ad secundum dicendũ, quòd peccatum peccato additum facit plura peccata, non tamen facit ſemper maius peccatum, quia forte non coincidũt in idem peccatum, ſed ſunt plura, & poteſt cõ
I tingere ſi primum diminuat ſecũdũ, q ambo ſimul non habeant tãtam grauitatẽ, quantam vnum ſolum haberet, ſicut homicidium grauius peccatũ eſt, ſi ſit a ſobrio homine factum, quàm ſi fiat ab ebrio homine, quamuis hæc ſint duo peccata, quia ebrietas plus diminuit ratione ſequentis peccati, quàm ſit ſua grauitas.

Ad tertium dicendum, q verbũ Ambroſij poteſt intelligi, de ignorãtia ſimpliciter affectata, uel poteſt intelligi in gñe pcti ingratitudinis, in qua ſummus gradus eſt, quod hõ etiam beneficia non recognoſcat, vel põt intelligi de ignorãtia infidelitatis, q fundamẽtũ ſpiritualis ędificij ſubuertit.

Ad quartum dicẽdum,
G quòd ebrius meretur quidem duplices maledictiones propter duo peccata quæ committit, ſcilicet ebrietatem, & aliud peccatum, qđ ex ebrietate ſequitur, tamen ebrietas ratione ignorantiæ adiunctæ, diminuit ſequẽs peccatum, & forte plus, q ſit grauitas ipſius ebrietatis vt dictũ ẽ.* Vel põt dici, q illud verbũ inducitur ſecundum ordinationem cuiuſdam Pythaci legiſlatoris, qui ſtatuit, ebrios ſi percuſſerint, amplius puniendos, non ad veniam reſpiciens, quam ebrij
H debẽt magis habere, ſed ad vtilitatem, quia pluries iniuriantur ebrij quam ſobrij, vt patet per Philoſophum in 2. Politicorum.*

QVAESTIO LXXVII.

De cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui, in octo articulos diuiſa.

DEinde conſiderandũ eſt de cã pcti ex parte appetitus ſẽſitiui, vtrũ paſſio aĩæ ſit cã pcti.

I Et circa hoc qrũtur octo.

¶Primo, Vtrum paſſio appetitus ſenſitiui poſſit mouere, vel inclinare voluntatem.

¶Secũdo, Vtrum poſſit ſuperare rationẽ contra eius ſcientiam.

¶Tertio, Vtrum peccatũ, quod ex paſſione prouenit, ſit peccatum ex infirmitate.

¶Quarto, Vtrum hęc paſſio, quę eſt amor ſui, ſit cã oĩs peccati.

¶Super quęſtionis ſeptuageſimæ ſeptimæ Art. primum.

IN primo articu. q. 77. ſalua modus, quo paſſio mouet voluntatem, declarandus occurrit, addendo ad dicta in artic. 2. q. 9. vbi eadem q. ea parte voluntatis abſolute agitata eſt. modus enim in ordine ad cauſandũ peccatũ ea parte ipſius paſſionis tractatur. Modus igitur eſt, q paſſio afficiens appetitum, afficit proportionaliter per viã re-
K dundantiæ phantaſiam. Sunt enim ut in 2. de anima dicit, appetitiuum, & phantaſticum animæ, indiſtincta loco, ex omnis decifis atteſtantibus: & ſicut ad linguam colera infectam, guſtus iudiciũ erroneum fit, ita ad appetitum paſſione infectũ, immutatĩ phãtaſia, & iudicium ẽt æſtimatiuæ conſequẽter. & quia intellectus mouetĩ à phãtaſmate, conſequẽs eſt, vt à phãtaſmatibus ſic compoſitis iudicio æſtimatiuę, moueatur intellectus ad iudicandum idem, præſertim quia iudiciũ eſt de ſingulari, in quo plurimã vim obtinet iudiciũ cogitatiuæ. Rurſus ea hoc, q appetitus ſenſitiuus ea paſſione vehementi afficitĩ, hic homo non ſolum ſecundum illã partem, ſed abſolute mutatur animaliter, & eſt aliter diſpoſitus, & ratio eſt, q2 appetitus animalis eſt primo ꝓpter totum ſuppoſitum, vt ea dictis in prima parte patet. In hoc. n. differt ab appetitu naturali

rali ſingularum potentiarum & partiũ, & propter hoc datur eſt a natura animali, Ex hoc autem quod hic homo eſt aliter diſpoſitus,ſequitur, vt aliquid ſit ſibi durante illa diſpoſitione conueniens, quod prius non erat,quod que abſolute, & ſecũdum rationem eſt diſconueniens. incipit namque conueniẽtia ex altero extremorum variato. Ex hoc autem, quod aliquid

407 Sup.q. 9.ar. 2.& q.10.a. 2. Et 2. 2. q. 156 ar.1.co. Et 3.q.46.arti.7. ad 3.Et ver.q 5.arti. 10.cor. & q. 23.arti.9.ad 3.'& 6.

eſt conueniens modo huic ſic diſpoſito,ſequitur,& quod ſecũdum iudicium æſtimatiuæ & rationis iudicet illud ſibi nũc conueniens,quia qualis vnuſquiſque eſt talis ei finis videtur, & ſic diſpoſito ſubiecti, paſſione facta,mutat iudicium rationis de obiecto,quod eſt motiuum voluntatis, & ſic ex parte obiecti paſſio mouet voluntatẽ.Hæc via ex parte obiecti eſt tutior, prima ex parte ipſarum potentiarum hanc adiuuat. ex neutra autem, vt vides,ſi memor es dictorum, voluntas neceſſitat, quia ex parte obiecti motio eſt, & ad neceſſitatem requiritur alter motor ex parte ſubiecti ad exercitiũ actus, propter quod voluntas libere ſequens huiuſmodi obiectum peccat.

*Tex.54.

*tex. 57.cõmo 2.

¶Quinto,De illis tribus cauſis q̃ ponuntur 1.Ioan.3.Cõcupiſcẽtia oculorum, concupiſcentia carnis,& ſuperbia vitæ.

¶Sexto, Vtrũ paſſio,quæ eſt cauſa peccati,diminuat ipſum.

¶Septimo,vtrũ totaliter excuſet.

¶Octauo, Vtrum peccatum, quod ex paſſione eſt,poſsit eſſe mortale.

Articvlvs I.

Vtrum voluntas moueatur a paſſione appetitus ſenſitiui.

AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ volũtas nõ moueatur a paſsiõe appetitus ſenſitiui. Nulla.n.potentia paſsiua mouetur a ſuo obiecto, voluntas autem eſt potentia paſsiua & actiua ſimul,inquantum eſt mouens & mota, ſicut Philoſophus dicit in 3.* de Anima,vniuerſaliter de vi appetitiua.cum ergo obiectum voluntatis non ſit paſsio appetitus ſenſitiui,ſed magis bonum rationis,videtur quod paſſio appetitus ſenſitiui nõ moueat voluntatem.

¶2 Præterea. Superior motor nõ mouetur ab inferiori,ſicut anima non mouetur a corpore. ſed volũtas,quæ eſt appetitus rationis comparatur ad appetitum ſenſitiuum,ſicut motor ſuperior ad inferiorem,dicit enim Philoſophus in 3.de Ani.* ꝙ appetitus rationis mouet appetium ſenſitiuum, ſicut in corporibus cæleſtibus ſphæra mouet ſphæram.ergo voluntas non poteſt moueri a paſsione appetitus ſenſitiui.

¶3 Præterea. Nullum immateriale poteſt moueri ab aliquo materiali:voluntas eſt potentia quædam immaterialis. non .n.vtitur organo corporali,cum ſit in rõne, vt dr̃ in 3.

Tex.41.t.2. de Ani.* appetitus aũt ſenſitiuus eſt vis materialis,vtpote fundata in organo corporali.ergo paſsio appetitus ſenſitiui nõ poteſt mouere appetitum intellectiuum.

SED CONTRA eſt,quod dicitur Daniel.13. Cõcupiſcentia ſubuertit cor tuum.

RESPONDEO Dicendum,quòd paſsio appetitus ſenſitiui non poteſt directe trahere,aut mouere voluntatem,ſed indirecte poteſt, & hoc dupliciter. Vno quidem modo ſecundum quandã abſtractionem. Cum.n. omnes potẽtiæ animæ in vna eſſentia animæ radicẽtur, neceſſe eſt,ꝙ qñ vna potẽtia intenditur in ſuo actu, altera in ſuo actu remittatur, vel etiam totaliter in ſuo actu impediatur, tum quia omnis virtus ad plura diſperſa ſit minor,vnde econtrario, qñ intenditur circa vnum,minus poteſt ad alia diſpergi tũ quia in operibus animæ requiritur quędam intentio,quæ dum vehementer applicatur ad vnum, nõ poteſt alteri vehementer attendere,& ſecundum hũc modum per quandam diſtractionem, quando motus appetitus ſenſitiui fortificatur ſecundum quamcunque paſsionem, neceſſe eſt ꝙ remittatur,vel totaliter impediatur motus

A proprius appetitus rationis,qui eſt voluntas. Alio modo ex parte obiecti voluntatis,quod eſt bonum ratione apprehenſum.impeditur enim iudicium, & apprehenſio rationis,propter vehementem & inordinatam apprehenſionem imaginationis & iudicium virtutis æſtimatiuæ,vt patet in amentibus. Manifeſtum eſt autem,quod paſsionem appetitus ſenſitiui ſequitur imaginationis. apprehẽſio & iudicium æſtimatiuæ, ſicut etiã diſpoſitionem linguæ ſequitur iudicium guſtus.vnde videmus,quod homines in aliqua paſſione exiſtentes,non facile imaginationem auertunt ab his,circa quæ afficiuntur.vnde per ſe conſequens iudicium rationis plerunque ſequitur paſsionem appetitus

B ſenſitiui,& per conſequens motus voluntatis,qui natus eſt ſemper ſequi iudicium rationis.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ꝑ paſsionẽ appetitus ſenſitiui ſit aliqua immutatio circa iudicium de obiecto voluntatis,ſicut dictũ eſt,* quãuis ipſa paſſio appetitus ſenſitiui non ſit directe voluntatis obiectum. In corp.art.

AD SECVNDVM dicendum,quod ſuperius non mouetur ab inferiori directe, ſed indirecte quodam modo moueri poteſt,ſicut dictum eſt.* In corp.art.

Et ſimiliter dicendum eſt ad tertium.

Articvlvs II.

C *Vtrum ratio poſsit ſuperari a paſſione contra ſuam ſcientiam.*

AD SECVNDVM ſic ꝓcedit. Videt quod ratio nõ poſſit ſuperari a paſsione contra ſuam ſcientiam.Fortius.n. non vincitur a debiliori,ſed ſcientia propter ſuam certitudinem eſt fortiſsimum eorũ, quæ in nobis ſunt.ergo non poteſt ſuperari a paſsiõe,q̃ eſt debilis,& cito trãſiẽs

¶2 Præterea. Voluntas nõ eſt niſi boni,vel apparentis boni,ſed cum paſsio trahit voluntatem in id, ꝙ

D eſt vere bonum,non inclinat rationem contra ſciẽtiam. cum autem trahit eam in id,quod eſt apparẽs bonũ, & nõ exiſtens, trahit eã in id,quod rõni videtur.hoc autem eſt in ſcientia rationis, quod ei videtur.ergo paſſio nunquam inclinat rationem contra ſuam ſcientiam.Si dicatur, ꝙ trahit rationem ſcientem aliquid in vniuerſali,vt contrarium iudicet in particulari. Contra. Vniuerſalis

E & particularis propoſitio ſi opponantur,opponuntur ſecundũ contradictionem,ſicut,Omnis hõ,& nõ omnis homo,ſed duæ opiniones quæ ſunt cõtradictoriæ, ſunt contrariæ,vt dicitur in 2.Perihermenias.* Si igitur aliquis ſciens aliquid in vniuerſali, iudcaret oppoſitum in ſingulari, ſequeretur quod haberet ſimul cõtrarias opiniones,quod eſt impoſſibile.

¶3 Præt. Quicunq; ſcit vniuerſale ſcit etiam particulare,quod nouit ſub vniuerſali contineri, ſicut qui ſcit omnem mulam eſſe ſterilem,

¶*Super quæſtionis ſeptuageſimæſeptima Ar.ſecundum,*

IN arti.2. 77.qõ.dubium occurrit, de concluſione approbatiua opinionis Socratis,ſ.Voluntas nunq̃ 408 Mal.q.3.articu.9.

in malum tendit,'niſi cum aliqua ignorantia, vel errore rationis, & de eius ratione,quia.ſ.' volũtas eſt ſolum boni,vel apparentis boni. Contra concluſionem namq; currunt argumenta Sco.in 3.ſentent.diſt. 36.primo,ex art.Pariſ. Stante ſcientia in vniuerſali & particulari,voluntatem non poſſe in oppoſitum errorem.

¶Secundo, ex multis authoritatib. Aug.dicentibus, ꝙ quandoque ſciẽtes peccamus

¶Tertio,ex authoritate Ariſtot. 2.Ethic. quod ſcire, parũ aut nihil valet ad virtutẽ Si enim rectitudo intellectus exigitur ad bene velle, tunc ſcire multum valeret ad virtutem:immo ſeq̃tur,quod non eſſet ꝑſuadendum alicui, ꝙ bene vellet,ſed ꝙ recte conſideraret. Cap.vlt.

¶Præterea. Rectitudo rationis tam in practicis, quam in ſpeculatiuis conſtat ex terminis, & forma ſyllogiſmi perfecti.igitur ratio practica erit ex ſe perfecta,

quicquid in appetitu ſequatur, & conſequenter poteſt voluntas male eligere intellectu exiſtente perfecto.

¶ Præterea, Arguo ad idẽ: quia ſtat quod ratio oſtendat vtrũque oppoſitum, ſecundum quod eſt, puta furari, & non furari. eſt enim oppoſitorũ: & quod voluntas determinet ſe ad vnũ, quia vult, & ꝙ hoc ſic ſit, teſtat̃ Ariſto. in 9. Metap. vbi vult ꝙ ſcientia ſit oppoſitorum, ſed à pro hæreſi .i. ab electione determinet̃ ad vnũ, nõ igit̃ oportet intellectũ errare, vel ignorare ad hoc, quòd voluntas male velit. Cõtra rõnẽ verò, q̃a inefficax vr̃. ſtat .n. intellectũ in nullo errare, & voluntatẽ peccare appetẽdo vere bonũ apprehẽſũ non debito mõ.

Capi. 1. non longe a princip. tom. 1.

Lib. 2. Periher. in princip. tom. 1.

¶ Adhãc dubitationẽ licet in 1. ac ſeqñtis, q. in rñſione ad primum videat̃ tractanda, q̃a ibi conſummatur qð hæc de pctõ cõtra ſciam, quę hic tractat̃ ex vna parte tm̃. ſ. ex parte paſſionis, ꝑ opinionẽ tñ Socratis hic approbatam, dr̃ cum authore, ꝙ impoſſibile eſt voluntatem peccare abſque ignorãtia, vel errore intellectus, ꝑ rõnem in litera allatã. Sed ſunt hic duo aduertẽda. Primo, ꝙ ignorãtiæ nomine in propoſito intelligit̃ ẽt ipſa actualis incõſideratio: & ex hoc ſoluuntur oĩa argumenta contra poſitum errorem intellectus. Ex hoc enim habes, ꝙ ſufficit ad apparẽs bonũ, ꝙ actuali incõſideratione trãsferat̃ .ſ. ordine veri boni i. nõ vere bonũ, vt de pctõ angeli in prima parte dictũ ẽ, & ꝑ hoc ſoluit̃ obiectio cõtra rõnẽ allatã.

¶ Secundo, ꝙ apprehenſio requiſita ad hoc, ꝙ voluntas appetat aliquid (non enim ferri poteſt niſi in apprehenſum) nõ eſt quæcunq; cognitio, alioq̃n intellectio ſpeculatiua ſufficeret, cuius oppoſitũ habet̃ ex 3. de anima: ſed eſt cognitio iudicans & præcipiens hoc eſſe appetendum. Nunquam enim aliqs aliquid appetit, ꝙ non iudicat appetendum iudicio ſubito, vel deliberato, expedito, vel impedito &c. Nunquam etiã aliquis iudicata appetenda eſſe eliget, niſi imperet ſibi ipſi animus appetẽda eſſe. Ex hoc autẽ patet, ꝙ ſi appetendum aliquod eſt vere iudicatum bonum, quando, ſicut, vbi &c. & ſufficiẽter ꝓceptum, oportet ſequi electionẽ, vt patet per Aug. in 8. Cõfe. & Ariſt. in 7 Ethi. & ſupradicta, & ſic erit electio bona. Si aũt appetendum non eſt vere iudicatum, aut ſufficienter præceptum bonum, tunc cum mala electione defectus poſitiue, vel negatiue eſt in intellectu, dum voluntas fertur in bonũ nõ vere, ſed apparens ex illo defectu. Et quia hæc duo mẽbra diſtinguuntur contradictorie, conſequens eſt, vt nõ ſit dare medium. Ad obiecta autem in oppoſitum dicitur, quod authoritates oẽs, dicentes hominem appetere contra ſcientiam, intelligunt contra ſcientiam habitualem, vel actualem in vniuerſali, vel actualẽ particularis abſolute, vt in reſponſione ad primum articuli primi ſequẽtis quæſtio. dicitur. Vnde articulus Pariſienſis de intellectu in vniuerſali, & particulari, ſecũdum ſe cõſiderato in actu, verus eſt, cum quo ſtat ignorãtia particularis in comparatione. Poſſet quoque dici, quod eſt verus de particulari in actu etiam relato, quo ad actum iudicij nõ ꝓceptiui. cum tali in iudicio ſtat oppoſitum iudicium præcipiẽs, in quo eſt defectus. Authoritas Ariſt. loquitur de ſcientia morali diſtincta contra ſcire prudentiæ, & de illa cum ſit vniuerſalium conſtat parum, vel nihil valere: de iſta aũt conſtat eſſe

F formam, & diffinitionem virtutum. Et quoniam hæc dependet ab appetitu recto, & contra, ideo oportet vitioſo ſuadere, & ꝙ conſideret, iudicet, & ſolicitetur recte, & quod mutet appetitum. Alterum enim ſine altero inſufficiens inuenitur.

¶ Ad primam rationem, quod rectitudo rationis pendet ex ſolis terminis in forma ſyllogiſtica, dicitur ꝙ maior iſta eſt falſiſſima vniuerſaliter. Et rõ eſt, q̃a quædã rõ ẽ in rõne ſm ſe, & hæc ex ſolis terminis pendet: quędam eſt in rõne non ſm ſe, ſed vt mota ab appetitu, & iſta dependet non ex ſolis terminis, ſed ex connexione conformi appetitui recto. Vnde in 6. Ethic. dicitur, quod verum intellectus practici eſt confeſſe ſe habens appetitui recto. Vnde cum prudentiæ ſcientia ſit in intellectu, ſubeſt voluntati, vt patet ex dictis, rectitudo rationis eius non ex euidentia terminorum ad rationẽ abſolute, ſed ad rationem motam à recto appetitu dependet. Et ſi huius reſponſionis non es capax, diſtingue, quòd rectitudo rationis ſecundum ſe pendet ex terminis, & forma ſyllogiſmi: ſed vt iudicanda à nobis, & præceptiua, pendet ex appetitu in moralibus, quia qualis vnuſquiſq; eſt, talis ei finis videtur. & ideo eſt impoſſibile ꝙ ſit perfecta ratio ſola ex terminis & ſyllogiſmo, quicquid in voluntate ſit. Oportet enim voluntatem eſſe bene diſpoſitam, ſi ratio perfecta ſit rationis morali particulariſſima ſine defectu, vt dictum eſt. Vtraque

Capitu. 2. in princi. to. 5. Ca. 2. to. 5.

Cap. 2. to. 5.

I reſponſio bona videt̃, ſed prima eſt formalis & profunda. Ad rõnem aliam, quæ eſt oĩum difficillima, q̃m tangit primam radicem, dr̃, quod in hoc ipſo quod voluntas determinat ſe, & intellectum ad alterum oppoſitorum, quod eſt malum, interuenit ignorantia aliqua: oportet nanq; volũtate aliquid appetẽte, illud iudicari appetendũ nunc, hic, &c. Et cum in veritate nõ ſit appetendum, patet ignorãtia aliqua, ſed, an ignorãtia ſit prius natura, q̃ appetitus, difficile eſt videre. Ex eo nãque ꝙ obiectum eſt voluntatis, illud ſic iudicatũ prius natura videt̃, ex eo verò ꝙ effectus voluntatis videtur determinãtis intellectũ, iuxta doctrinam Ariſt. poſterius natura videtur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd determinatio intellectus ad alteram partem in Moralibus cum cõtingentia ſint, q̃n ex paſſione ꝓuenit, præuenit manifeſte electionem, vt patet ex ſupra declaratis: ſed quoniam hoc eſt per accidens, abſolute loquẽdo de

K determinatione intellectus, dicendum ſimpliciter eſt, quod voluntas determinat intellectum ad iudicãdum alterum oppoſitorum faciendum, ſed diuerſimode in bonis & in malis, quia cum neutrũ oppoſitorum habet rõnem mali moraliter, voluntas ex ſe ſola flectit iudicium quo vult: ad alterum vero oppoſitorum moraliter malum, voluntas ipſa flectit iudiciũ, ſed non niſi cõcurrente ad hãc aliquo alio defectu intellectus, ſaltem nõ conſideratione omnium conſiderandorum, q̃ ſufficit ad hoc, ꝙ omnis malus ignorans ſit, vt de peccato Angeli dictum fuit. Iudicium igit̃ de agendo, vel appetendo morali malo, cum in rõne propoſiti ſit prius natura voluntate mala, & in ratione acceptati ſit poſterius natura eadem, & acceptet̃ aliquo defectu intellectus, quia malum ſecundum ſe, non eſt acceptabile, reſoluendum eſt in tria, in ipſum iudicium, ſeu iudicatũ quod acceptatur, & in defectum intellectus: vnde, qua

dammodo

ſcit hunc animal eſſe ſterile, dũmodo ipſum ſciat eſſe mulam, vt patet per id quod dicitur in 1. Poſteriorum:* ſed ille qui ſcit aliquid in vniuerſali, puta, nullã fornicationem eſſe faciendam, ſcit hoc particulare ſub vniuerſali cõtineri, puta hũc actum eſſe fornicariũ. ergo videtur qđ ẽt in particulari ſciat.

¶ 4 Prætereà. Ea quæ ſunt in voce, ſunt ſigna intellectus aĩæ, ſm Philoſophum:* ſed homo in paſſione exiſtens frequenter confitetur id, quòd eligit eſſe malum ẽt in particulari. ergo etiam in particulari habet ſcientiam. Sic igitur videtur ꝙ paſſiones non poſſint trahere rõnem contra ſcientiã vniuerſalem, quia non poteſt eſſe, ꝙ habeat ſcientiam vniuerſalem, & exiſtimet oppoſitũ in particulari.

SED CONTRA eſt, quod dicit Apoſtolus Ro. 7. Video aliã legem in membris meis repugnãtẽ legi mẽtis meæ, & captiuantem me in lege pctĩ. lex aũt quæ eſt in membris, eſt cõcupiſcẽtia, de qua ſupra locutus fuerat. Cũ igit̃ concupiſcentia ſit paſſio quædam, videtur quod paſſio trahat rõnem, etiam contra hoc quod ſcit.

RESPON. Dicendũ, ꝙ opinio Socratis fuit, vt Philoſophus dicit in 7. Ethi.* ꝙ ſcĩa nunq̃ poſſet ſuperari à paſſione. vnde ponebat oẽs virtutes eſſe ſcĩas, & oĩa pctã eſſe ignorantias. in quo quidẽ aliqualiter recte ſapiebat, quia cũ volũtas ſit boni, vel apparentis boni, nunq̃ volũtas in malum mo-
G ueret, niſi id ꝙ non eſt bonũ, aliqualiter rõni bonũ appareat: & ꝓpter hoc, voluntas nunquam in malũ tenderet, niſi cũ aliqua ignorãtia, vel errore rationis. Vnde dicitur Prouer. 14. Errant qui operantur malum. Sed quia experimento patet, ꝙ multi agunt contra ea, quorum ſcĩam habẽt: & hoc ẽt authoritate diuina confirmatur, ſecundum illud Luc. 12. Seruus qui cognouit voluntatem domini ſui, & non fecit, plagis vapulabit multis & Iacob. 4. dicitur. Scienti bonũ facere, & nõ faciẽti, peccatum
H eſt illi. non ſimpliciter verum dixit, ſed oportet diſtinguere, vt Philoſophus tradit in 7. Ethic.* Cum n. ad recte agendum homo dirigatur duplici ſcientia. ſ. vniuerſali, & particulari, vtriuſque defectus ſufficit ad hoc, quod impediatur

q.76.arti. 1. ǭammodo acceptatur, & ipſam paſſiue acceptionem à mala voluntate illatam, & quo ad duo prima puenit uolũtatem ma lam ut obiectum, & conditio nonnulla eius: ſiue ex pte eius ſiue ex parte intelligẽtis quoad tertium autem eſt effectus voluntatis, & ſic omnia cõſona inueniuntur. ¶ In eodem articulo notato ſingulariſſime vltimas reſponſiones, & memorata prædicta diſtinctione, conſideratio ſemper, ꝙ propoſitiones ſcitæ & ignoratæ in particulari, in actu practico, non ſunt cõtradictoriæ. Licet.n. exiſtens in paſſione credat hanc nunc fornicationem ſecundũ ſe non eſſe faciendã, cedit tamen omnibus concurrentibus nunc hanc fornicationem eſſe committendam: niſi enim hoc animo ſentiret, non faceret eam. Conſtat autem non eſſe cõtradictorias illas, quæ non ſunt ad idem ſimiliter &c. Et ſi iſte in malitia, aut paſſione exiſtens, dicat ſe ſentire in anima contradictionẽ in actu, mentitur.

A rectitudo voluntatis & operis, vt ſupra dictum eſt.*contingit ergo quod aliquis habet ſcientiam in vniuerſali, puta, nullam fornicationem eſſe faciendam: ſed tamen non cognoſcat in particulari hũc actum, qui eſt fornicatio, non eſſe faciendum, & hoc ſufficit ad hoc quod voluntas non ſequatur vniuerſalem ſcientiam rationis. Et iterum conſiderandum eſt, ꝙ nihil prohibet aliquid ſciri in habitu, quod tamen actu non conſideratur. Poteſt igitur contingere B quod aliquis etiam rectam ſcientiam habeat in ſingulari, & nõ ſolum in vniuerſali, ſed tamen in actu non conſideret: & tunc non videtur difficile quod præter id, quod actu non conſiderat, homo agat. Quod autẽ homo non conſideret in particulari, id, quod habitualiter ſcit, quãdoque quidem contingit ex ſolo defectu intentionis, puta, cum homo ſciẽs Geometriam, non intendit ad conſiderandum Geometriæ cõcluſiones, quas ſtatim in promptu habet cõſiderare. Quãdoque autem homo C conſiderat id, quod habet in habitu propter aliquod impedimentũ ſuperueniens, puta, propter aliquã occupationem exteriorem, vel propter aliquam infirmitatem corporalem, & hoc modo ille, qui eſt in paſsione conſtitutus, non conſiderat in particulari id, ꝙ ſcit in vniuerſali, inquantum paſſio impedit talem conſiderationem. Impedit autem tripliciter. Primo quidem, per quandam diſtractionem, ſicut ſupra ex poſitum eſt.* Ar. præcedẽ. Secundo, per contrarietatem, quia plerunque paſsio inclinat ad contrarium huius, quod ſcientia vniuerſalis habet. D Tertio. Per quandam immutationem corporalem, ex qua ratio quodammodo ligatur, ne libere in actum exeat: ſicut etiã ſomnus, vel ebrietas quadam corporali tranſmutatione facta, ligant vſum rationis. Et quod hoc contingat in paſsionibus, patet ex hoc, quod aliquando cum paſſiones multum intendũtur, homo amittit totaliter vſum rationis. Multi enim propter abundantiam amoris & iræ ſunt in inſaniam conuerſi, & per hunc modum paſsio trahit rationem ad iudicandum in particulari, contra ſcientiam, quam habet in vniuerſali.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſciẽtia vniuerſalis, quæ eſt certiſsima, non habet principalitatẽ in operatione, ſed magis ſcientia particularis, eo quod o- E perationes ſunt circa ſingularia. vnde non eſt mirum ſi in operabilibus paſsio agit contra ſcientiam vniuerſalẽ abſente conſideratione in particulari.

Ad secundum Dicendum, quòd hoc ipſum quod rationi videatur in particulari aliquid bonum, ꝙ non eſt bonum, contingit ex aliqua paſſione, & tamen hoc particulare iudicium eſt contra vniuerſalem ſcientiam rationis.

Ad tertium dicendum, quòd non poſſet cõtingere, quòd aliquis haberet ſimul in actu ſcientiam, aut opinionem veram de vniuerſali affirmatiuo, & opinionem falſam de particulari negatiuo, aut econuerA ſo: ſed bene poteſt contingere, quod aliquis habeat veram ſcientiam habitualiter de vniuerſali affirmatiuo, & falſam opinionem in actu de particulari negatiuo. actus enim directe nõ contrariatur habitui, ſed actui.

Ad quartum dicendum, quod ille qui habet ſcientiam in vniuerſali, propter paſſionem impeditur ne poſſit ſub illa vniuerſali ſumere, & ad concluſionem peruenire: ſed aſſumit ſub alia vniuerſali, quam ſuggerit inclinatio paſſionis, & ſub ea concludit. Vnde* Philoſophus dicit in 7. Ethico. quod ſyllogiſmus incontinentis habet quatuor propoſitiones, duas vniuerſales, Ca[illegible] quarum vna eſt rationis, puta, nullam fornicationem eſſe committendam, alia eſt paſſionis, puta, delectatio- B nem eſſe ſectandam. Paſſio igitur ligat rationem ne aſſumat, & concludat ſub prima. vnde ea durante aſſumit, & concludit ſub ſecunda.

Ad quintum dicendum, quòd ſicut ebrius quãdoque proferre poteſt verba ſignificantia profundas ſententias, quas tamem mente diiudicare non poteſt ebrietate prohibente: ita in paſſione exiſtens, etſi ore proferat hoc, non eſſe faciendum, tamen interius hoc animo ſentit, quod ſit faciendũ, vt dicitur in 7.* Ethi. C.3. à medi. tom.5.

Articulus III.

Vtrum peccatum, quod eſt ex paſsione, debeat dici ex infirmitate.

C Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod peccatum, quod eſt ex paſſione, non debeat dici ex infirmitate. 409 Paſsio.n.eſt quidam vehemens mo- Inf q. 85.ar. tus appetitus ſenſitiui, vt* dictum eſt: vehementia autem 3.ad 4. Et 2. motus, magis atteſtatur fortitudini, quam infirmitati. d.22.q.2.ar. ergo peccatum quod eſt ex paſſione, non debet dici 1. 2 l.5. & in ex infirmitate. ex.li.fi. Et 4. d.19. q.2.ar.

¶ 2 Præt. Infirmitas hominis maxime attenditur ſecun- q.1. ad 2. Et dũ illud quod eſt in eo fragilius: hoc autem eſt caro. vn mal.q.3.art. de dicitur in pſ 77. Recordatus eſt, quia caro ſunt. ergo 8.ad 5.& ar. magis debet dici peccatum ex infirmitate, ꝙ eſt ex ali- 9. 10. 11. & quo corporis defectu, quã quod eſt ex animæ paſſione 12. cor. Et Pſal.9.

¶ 3 Præt. Ad ea non videtur homo eſſe infirmus, quæ D eius voluntati ſubduntur, ſed facere, vel non facere ea, *Ar.1.huius quæſt. ad quæ paſſio inclinat, hominis voluntati ſubditur, ſecundum illud Geneſ.4 Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. ergo peccatum quod eſt ex paſſione, non eſt ex infirmitate.

Sed contra eſt, quod Tullius in 4.lib.de Tuſcu. Libr.4.in 3. tol.d princi. lib. & ſequẽtibus. q. paſſiones animæ ægritudines vocat: ægritudines autem alio nomine infirmitates dicuntur. ergo peccatum, quod eſt ex paſſione, debet dici ex infirmitate.

Respondeo Dicendum, ꝙ cã peccati propria ẽ ex parte animæ, in qua principaliter ẽ pctm̃. Poteſt aũt dici infirmitas in anima ad ſimilitudinem infirmitatis corporis. Dicitur aũt corpus hominis eſſe infirmũ qñ debilitatur, vel impeditur in executione propriæ E operationis pp aliquã inordinationem partium corporis, ita.ſ. ꝙ humores & membra hominis non ſubdantur virtuti regitiuæ, & motiuæ corporis. vnde & membrum dicitur eſſe infirmum, qñ non poteſt perficere operationem membri ſani, ſicut oculus qñ non poteſt clare videre, vt dicit* Philoſophus in 10. de hiſtorijs animalium. Capi.1. non pcul à princip. tom.4. vnde & infirmitas animæ dicitur, qñ impeditur anima in propria operatione pp inordinationem partium ipſius. Sicut autem partes corporis dicuntur eſſe inordinatæ, qñ non ſequuntur ordinem naturæ, ita & partes animæ dicũtur eſſe inordinatæ, quando non ſubduntur ordini rationis. ratio .n. eſt vis regitiua partium animę. Sic ergo quando ex-

tra ordinem rationis vis concupiſcibilis, aut iraſcibilis aliqua paſsione afficitur, & per hoc impedimentum præſtatur modo prædicto debitæ actioni hominis, dicitur peccatum eſſe ex infirmitate. vnde & * Philoſophus in 7. Ethi. comparat incontinentem paralytico, cuius partes mouentur in contrarium eius ꝙ ipſe diſponit.

Lib. 7. Ethic. capi. 8. circa princ. to. 5.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ſicut quanto fuerit motus fortior in corpore præter ordinem naturæ, tanto eſt maior infirmitas; ita quanto fuerit motus fortior paſsionis præter ordinem rationis, tanto eſt maior infirmitas animæ.

Ad secvndvm dicendum, quod peccatũ principaliter conſiſtit in actu voluntatis, qui non impeditur per corporis infirmitatem. Poteſt enim qui eſt corpore infirmus promptam habere voluntatem ad aliquid faciendum, impeditur autem per paſsionem, vt * ſupra dictum eſt: vnde cum dicitur peccatum eſſe ex infirmitate, magis eſt referendum ad infirmitatem animæ, quam ad infirmitatem corporis. Dicitur tamen etiam ipſa infirmitas animæ, infirmitas carnis, inquantũ ex conditione carnis paſsiones animæ inſurgunt in nobis, eo quod appetitus ſenſitiuus eſt virtus vtens organo corporali.

G

Art. 4. huius quæſt.

Ad tertivm dicendum, ꝙ in poteſtate quidẽ voluntatis eſt aſſentire, vel non aſſentire his, in quę paſſio inclinat: & pro tãto dicitur noſter appetitus ſub nobis eſſe, ſed tamen iſte aſſenſus, vel diſſenſus voluntatis impeditur per paſsionem modo * prędicto.

In corp. art. & ar. 1. & 2.

H

Articvlvs IIII.

Vtrum amor ſui ſit principium omnis peccati.

410

Inf. ar. 5. co. & q. 84. art. 2. ad 3. Et 2. 2. q. 25. ar. 7. ad 1. & quæ. 153. ar. 5. ad 3. Et 2. d 42. q. 1. ar. 1. co. Et mal. q. 8. ar. 2 ad 19.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quod amor ſui non ſit principium omnis peccati. Id enim quod eſt ſecundum ſe bonum & debitum, non eſt propria cauſa peccati: ſed amor ſui eſt ſecundũ ſe bonum & debitum: vnde præcipitur homini, vt diligat proximum ſicut ſeipſum. Leui. 19. ergo amor ſui non poteſt eſſe propria cauſa peccati.

¶ 2 Præt. Apoſtolus dicit Rom. 7. Occaſione accepta peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam. vbi * glo. dicit, quod bona eſt lex, quæ dum concupiſcentiam prohibet, omne malum prohibet. quod dicitur propter hoc, quia concupiſcentia eſt cauſa omnis peccati, ſed concupiſcentia eſt alia paſſio ab amore, vt † ſupra habitum eſt, ergo amor ſui non eſt cauſa omnis peccati.

*Eſt Aug. de ſpiritu & li. c. 4. circa medi. tom. 3.

†q. 23. art. 4. & q. 30. art. 2.

¶ 3 Præt. Auguſ. * ſuper illud Pſal. Incenſa igni & ſuffoſſa, dicit quod omne peccatum eſt ex amore male inflãmante, vel ex timore male humiliante. non ergo ſolus amor eſt cauſa peccati.

*Aug. in pſ. 79. habetur in ſententia tom. 8.

¶ 4 Præt. Sicut homo peccat quandoque propter inordinatum ſui amorem, ita etiam interdum peccat propter inordinatum amorem proximi. ergo amor ſui non eſt cauſa omnis peccati.

Sed contra eſt, quod * Aug. dicit 14. de ciui. Dei, quod amor ſui vſque ad contemptum Dei facit ciuitatem Babylonis: ſed per quodlibet peccatum pertinet homo ad ciuitatem Babylonis. ergo amor ſui eſt cauſa omnis peccati.

Capit. 28. & vlt. tom. 5.

Respondeo Dicendum, ꝙ, ſicut * ſupra dictũ ẽ, Propria & per ſe cauſa peccati accipiẽda ẽ ex parte cõuerſionis ad cõmutabile bonum, ex aliquo inordinato te omnis actus peccati procedit ex aliquo inordinato appetitu alicuius temporalis boni. Quod autem aliquis appetat inordinate aliqđ temporale bonum, procedit ex hoc, ꝙ inordinate amat ſeipſum, hoc enim eſt amare aliquem, velle ei bonum. Vnde manifeſtum eſt, quod inordinatus amor ſui eſt cauſa omnis peccati.

q. 75. art. 1.

F

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ amor ſui ordinatus eſt debitus & naturalis, ita ſcilicet quod velit ſibi bonum quod congruit, ſed amor ſui inordinatus qui perducit ad contemptum Dei, ponitur eſſe cauſa peccati ſecundum * Aug.

Lib. ... vlt. tom.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ concupiſcentia qua aliquis appetit ſibi bonũ reducitur ad amorẽ ſui ſicut ad cauſam, vt iam * dictum eſt.

Ad tertivm dicendum, ꝙ aliquis dicitur amare & illud bonum quod optat ſibi, & ſe, cui bonum optat. Amor igitur ſecundũ quod dicitur eius eſſe quod optatur, puta, quod aliquis dicitur amare vinum, vel pecuniam, recipit pro cauſa timorem, qui pertinet ad fugam mali. Omne enim peccatum prouenit vel ex inordinato appetitu alicuius boni, vel ex inordinata fuga alicuius mali: ſed vtrunque horum reducitur ad amorem ſui. Propter hoc enim, homo vel appetit bona, vel fugit mala, quia amat ſeipſum.

In corp. art.

Ad qvartvm Dicendum, qđ amicus eſt quaſi alter ipſe, & ideo quod peccatur propter amorem amici, videtur propter amorem ſui peccari.

Articvlvs V.

Vtrum conuenienter ponantur cauſæ peccatorum concupiſcentia carnis concupiſcentia oculorum & ſuperbia vitæ.

411

Infr. q. 108. artic. 3. ad 4. Et 2. diſ 4. q. 2. art. 1. Et mal. q. 8 ar. 3. ad 23.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur quod inconuenienter ponantur cauſæ peccatorum eſſe concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ quia ſecundum Apoſtolum 1. ad Timoth. vlti. Radix omnium malorum eſt cupiditas, ſed ſuperbia vitæ ſub cupiditate non continetur. ergo non debet poni inter cauſas peccatorum.

¶ 2 Præt. Concupiſcentia carnis maxime ex viſione oculorum excitatur, ſecundum illud Dan. 13. Species decipit te. ergo non debet diuidi concupiſcentia oculorum contra concupiſcentiam carnis.

I

¶ 3 Præt. Concupiſcentia eſt delectabilis appetitus, vt * ſupra habitum eſt: delectationes autem contingunt non ſolum ſecundum viſum, ſed etiam ſecundum alios ſenſus. ergo deberet et poni concupiſcentia auditus, & aliorum ſenſuum.

q. 30. artic. 2.

¶ 4 Præt. Sicut homo inducitur ad peccandũ ex inordinata concupiſcentia boni, ita etiam ex inordinata fuga mali, vt * dictũ eſt: ſed nihil hic enumeratur pertinens ad fugã mali. ergo inſufficiẽter cauſę peccatorũ tãguntur.

Art. 4. ad 3.

Sed contra eſt, quod dicitur 1. Io. 2. Omne qđ eſt in mundo, aut eſt concupiſcentia carnis, aut ẽ cõcupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ. In mundo autem dicitur aliquid eſſe propter peccatum: vnde & ibidem dicit, quod totus mundus in maligno poſitus eſt. ergo prædicta tria ſunt cauſæ peccatorum.

K

Respondeo Dicendũ, quod ſicut iã * dictum eſt Inordinatus amor ſui eſt cauſa omnis peccati, ĩ amore autem ſui includitur inordinatus appetitus boni. vnuſquiſque enim appetit bonum ei quem amat. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ inordinatus appetitus boni eſt cauſa omnis peccati. Bonum autem dupliciter eſt obiectum ſenſibilis appetitus, in quo ſunt animæ paſſiones, quæ ſunt cauſa peccati. Vno modo abſolute, ſecundum quod eſt obiectum concupiſcibilis, alio modo ſub ratione ardui, prout eſt obiectum iraſcibilis, vt * ſupra dictum eſt. Eſt autem duplex concupiſcentia, ſicut ſupra habitum eſt. Vna quidem naturalis, quæ eſt eorum, quibus natura corporis ſuſtentatur ſiue quantum ad conſeruationem indiuidui, ſicut cibus, & potus,

Art. 4. huius quæſt.

q. 23. art. 1 & q. 30. ar. 3

& potus, & alia huiuſmodi: ſiue quantum ad conſeruationem ſpeciei, ſicut in venereis, & horum inordinatus appetitus dicitur concupiſcentia carnis. Alia eſt concupiſcentia animalis, eorum ſcilicet, quæ per ſenſum carnis ſuſtentationem, aut delectationem nō afferunt, ſed ſunt delectabilia ſecundum apprehenſionem imaginationis, aut alicuius huiuſmodi acceptationis, ſicut ſunt pecunia, ornatus veſtium, & alia huiuſmodi: & quidem animalis concupiſcentia vocatur concupiſcentia oculorum, ſiue intelligatur concupiſcentia oculi, id eſt, ipſius viſionis, quæ fit per oculos, vt referatur ad curioſitatem, ſecundum quod * Auguſtin. exponit in 10. Cōfeſ. ſiue referatur ad concupiſcentiam rerum, quæ exterius oculis proponuntur, vt referatur ad cupiditatem, ſecundum quod ab alijs exponitur. Appetitus autem inordinatus boni ardui pertinet ad ſuperbiam vitæ. nā ſuperbia eſt appetitus inordinatus excellentiæ vt * inferius dicetur. Et ſic patet, ꝙ ad iſta tria reduci poſſunt omnes paſsiones, quæ ſunt cauſa peccati. nā ad duo prima reducuntur omnes paſsiones cōcupiſcibilis: ad tertium autem omnes paſsiones iraſcibilis, quod ideo non diuiditur in duo, quia omnes paſsiones iraſcibilis naturaliter conformantur concupiſcentiæ animali.

Cap. 35. parum à principio. tom. 1.

q. 84. ar. 2. & 2. 2. q. 62. articu. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſecundum quod cupiditas importat vniuerſaliter appetitum cuiuſlibet boni, ſic etiam ſuperbia vitæ continetur ſub cupiditate. Quomodo autem cupiditas, ſecundum quod eſt ſpeciale vitium, quod auaritia nominatur, ſit radix omnium peccatorum, * infra dicetur.

q. 84. arti. 1.

AD SECVNDVM dicendum, quòd concupiſcētia oculorum non dicitur hic concupiſcentia omnium rerum, quæ videri oculis poſſunt, ſed ſolum earum in quibus non quæritur delectatio carnis, quæ eſt ſecundum tactum, ſed ſolum delectatio oculi, id eſt, cuiuſcūque apprehenſiuæ virtutis.

AD TERTIVM Dicendum, ꝙ ſenſus viſus eſt excellentior inter oēs alios ſenſus, & ad plura ſe extendēs, vt dicitur in 1. * Metap. & ideo nomē eius transfertur ad omnes alios ſenſus, & etiā ad oēs interiores apprehēſiones, vt * Aug. dicit in lib. de verbis Domini.

Circa prin. tom. 3.
* Serm. 33. à med. t. 10.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ fuga mali cauſat ex appetitu boni, vt ſupra dictum eſt: & ideo ponuntur ſolum paſsiones inclinantes ad bonum tanquam cauſæ earum, quę faciunt inordinate fugam mali.

ARTICVLVS VI.

Vtrum peccatum alleuietur propter paſſionem.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd peccatum non alleuietur propter paſsionem. Augmentū enim cauſę auget effectum. ſi enim calidum diſſoluit, magis calidum magis diſſoluit: ſed paſsio eſt cauſa peccati, vt * habitum eſt. ergo quāto eſt intenſior paſsio, tanto eſt maius peccatum. paſsio igitur nō minuit peccatum, ſed auget.

Par. præced.

¶ 2 Præterea. Sicut ſe habet paſsio bona ad meritū, ita ſe habet mala paſsio ad peccatum: ſed bona paſsio auget meritum. tāto. n. aliquis magis videtur mereri, quanto ex maiori miſericordia pauperi ſubuenit. ergo etiā mala paſsio magis aggrauat peccatū, quàm alleuiet.

A ¶ 3 Præterea. Quanto intenſiori voluntate aliquis facit peccatum tanto grauius uidetur peccare: ſed paſsio impellens uolūtatem, facit eam vehementius ferri in actum pcti. ergo paſsio aggrauat pctm.

SED CONTRA. Paſsio ipſa concupiſcentiæ vocatur tentatio carnis: ſed quanto aliquis maiori tentatione proſternitur, tanto minus peccat, vt patet p * Aug. ergo paſsio diminuit peccatum.

Innuitur li. 15. de ciuit. Dei c. 12. in fine. tom. 5.

RESPONDEO Dicendum, quòd peccatum eſſentialiter cōſiſtit in actu liber. arbitr. quod eſt B facultas uoluntatis, & rationis: paſſio autem eſt motus appetitus ſenſitiui. Appetitus autem ſenſitiuus poteſt ſe habere ad liber. arbitr. & antecedenter, & conſequēter. Antecedenter quidem, ſecundum ꝙ paſsio appetitus ſenſitiui trahit, vel inclinat rationem, vel voluntatem, vt * ſupra dictum eſt. Conſequenter autem, ſecūdum quod motus ſuperiorum virium, ſi ſint vehementes, redundat in inferiores Non enim poteſt voluntas intenſe moueri in aliquid, quin exci C tetur aliqua paſsio in appetitu ſenſitiuo. Si igitur accipitur paſsio ſecundum quod præcedit actum peccati, ſic neceſſe eſt quòd diminuat peccatum. Actus enim intantum eſt peccatum, inquantum eſt voluntarium, & in nobis exiſtens. Eſſe autem aliquid in nobis dicitur per rationem, & voluntatem: vnde quanto ratio, & voluntas ex ſe aliquid agunt non ex impulſu paſsionis, magis eſt voluntarium, & in nobis exiſtens: & ſecundum hoc paſsio minuit peccatū D inquantum minuit voluntarium: paſsio autem conſequens non diminuit peccatum, ſed magis auget, vel potius eſt ſignum magnitudinis eius, in quantum ſcilicet, demonſtrat intenſionem voluntatis ad actum peccati. & ſic verum eſt, quod quanto aliquis maiori libidine, vel concupiſcentia peccat, tanto magis peccat.

Arti. 1. & 2. huius qō. & q. 10. arti 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd paſsio eſt cauſa peccati ex parte conuerſionis. Grauitas autem peccati magis attendiť ex parte auerſionis, quæ quidem ex E conuerſione ſequitur per accidens, id eſt, præter intentionē peccantis. Cauſæ autem per accidens augmentatæ, non augmentant effectus. ſed ſolum cauſæ per ſe.

AD SECVNDVM Dicendum, ꝙ bona paſsio cōſequens iudicium rationis augmentat meritum: ſi autē præcedat, vt. ſ. homo magis ex paſsione, quàm ex iudicio rōnis moueatur ad bene agendum, talis paſsio diminuit bonitatem, & laudem actus.

AD 3. dicendum, ꝙ etſi motus volūtatis ſit intēſior ex

¶ Super quęſtionis ſeptuageſimę ſeptima Artic. ſextum.

412
Sup. q. 23. arti. 5. ad 3. & q. 47. arti. 2. cor. Et ve. q. 26. arti. 7. & 2. q. 4. arti. 11.

IN ar. 6. omiſſis tertio, quarto, & quinto, duo dubia occurrunt circa reſponſionem ad primum. Superius nanque in q. 73. ar. 3. dictum eſt, ꝙ grauitas eſſentialis peccatorum attēdit ſm obiecta: nunc verò dicitur, quòd magis attenditur ſecundum auerſionem: & ex hoc naſcitur ſecundum dubium, q. a. ſi grauitas peccati attenditur ſecundum obiectum, augmentata conuerſione ad obiectū, augebitur peccatum: quoniam conuerſio non per accidens, ſed per ſe reſpicit obiectum, vnde eſt grauitas.

¶ Ad primum horū dicitur, quòd grauitas peccatorum atēditur ſecundum obiecta cauſaliter, ſecundum autem auerſiones, formaliter: quia grauitas conditio eſt malitiæ, quæ in auerſione pecca i cōſiſtit. Et propterea hic dicitur, quòd magis atiēditur ex parte auerſionis.

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd aliud eſt loqui de obiecto peccati, & aliud de conuerſione ad obiectum: augmentato nanque obiecto, auget auerſio & malitia, quia p ſe ſequitur ad illud, vt ſuperi patet. Augmentata autem conuerſione ad ipſum, non oportet augeri auerſionem, quia conuerſio ex intenſione menſuratur, quæ per accidens reſpicit obiectum, vt cauſat auerſionem. & propterea in litera augmentata conuerſio, cauſa p accidens ponitur reſpectu auerſionis.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli ſexti, ſcito, quòd author intendit, qd motus voluntatis dupliciter poteſt attendi, ſcilicet, inquantū proprius voluntati, & in quantum communis voluntati, & paſſioni. Si ſit intenſius, vt proprius voluntati, id eſt, ex ipſa inclinatione voluntatis, quanto intenſior, tanto grauior culpa, & ſimiliter maius meritum. Si autem ſit intēſius, vt communis, id eſt, ex paſſionis incitatione: ſic non quāto intenſior, tāto grauior culpa: nec maius meritū. Et ratio eſt, quia intenſio iſta cōſurgit ex cauſa diminuente rationem voluntarij: peccatum autem & meritum conſiſtunt in ratione voluntarij.

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæ ſeptimæ Art. ſeptimum.

IN artic. 7. habes, ꝙ peccata ſequentia amentiam, ebrietatē, & ſimilia, quando fuerint voluntaria, imputantur, memento quod non imputantur vt peccata
413 In ſ art. 3. ad 3. Et mal. q. 3. ar. 10. cor.
illarum ſpecierum, ſed vt circunſtantię primorum peccatorum. Cum autem audis, quod infirmitas corporis voluntaria non excuſat a peccatis ſequentibus, intellige durante illius infirmitatis affectu. Poſt pœnitētiam .n. etiam ſi corporis infirmitas perſeueret, excuſatur a peccatis ſequentibus. Et hæc de iſto articulo a me ſub breuitate dicta ſufficiant, q̄m nihil aliud neceſſariū, & notatione dignum ſcribendum occurrit.
Art. 2. huius q. & q. 76. articu. 3.

ARTICVLVS VII.

Vtrum paſſio totaliter excuſet a peccato.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quod paſſio totaliter excuſet à peccato. Quicquid enim cauſat inuoluntarium, excuſat totaliter a peccato: ſed concupiſcentia carnis quæ ē quædam paſſio, cauſat inuoluntarium, ſecundum illud Gala. 5. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, vt non quæcunque vultis, illa faciatis. ergo paſſio totaliter excuſat a peccato. G

¶ 2 Præter. Paſſio cauſat ignorantiam quandam in particulari, vt dictum eſt; ſed ignorantia particularis totaliter excuſata a peccato, ſicut* ſupra habitum eſt. ergo paſſio totaliter excuſat a peccato.

¶ 3 Præterea. Infirmitas animæ grauior eſt quā infirmitas corporis, ſed infirmitas corporis totaliter excuſat a peccato, vt patet ī phreneticis ergo multo magis paſſio, quæ eſt infirmitas animæ. H

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus Roma. 7. vocat paſſiones peccatorum non niſi quia peccata cauſant, quod non eſſet, ſi a peccato totaliter excuſarent, ergo paſſiones non totaliter a peccato excuſant.

RESPONDEO Dicendum, quod ſecundum hoc ſolum actus aliquis, qui de genere ſuo eſt malus, totaliter a peccato excuſatur, quod totaliter inuoluntarius redditur. vnde ſi ſit talis paſſio, quæ totaliter inuoluntarium reddat actum ſequentem, totaliter a peccato excuſat, alioquin non totaliter. Circa quod duo conſideranda videntur. Primo quidem, quod aliquid poteſt eſſe voluntarium vel ſecundum ſe, ſicut quando voluntas directe in ipſum fertur, vel ſecundum ſuam cauſam, quando voluntas fertur in cauſam, & non in effectum, vt patet in eo qui uolūtarie inebriatur: ex hoc enim quaſi voluntarium ei imputatur, quod per ebrietatem committit. Secundo conſiderandum eſt, quod aliquid dicitur voluntarium directe, vel indirecte: directe quidem id, in quod voluntas fertur: indirecte autem illud, quod voluntas potuit prohibere, ſed non prohibet. Secundum hoc igitur diſtinguendum eſt, quia paſſio quandoque quidem eſt tanta, quod totaliter aufert vſum rationis, ſicut patet in his qui propter amorem, vel iram inſaniunt: & tunc ſi talis paſſio a principio fuerit voluntaria imputatur actus d ad peccatum, quia eſt voluntarius in ſua cauſa, ſicut etiam de ebrietate dictum eſt. Si vero cauſa non fuerit voluntaria, ſed naturalis, puta cum aliquis ex ægritudine, vel aliqua huiuſmodi cauſa incidit in talem paſſionem, quæ totaliter aufert vſum rationis, actus omnino redditur inuoluntarius, & per cōſequens totaliter ea a peccato excuſatur. Quandoque vero paſſio non eſt tanta, quod totaliter intercipiat vſum rationis: & tunc ratio poteſt paſſionem excludere diuertendo ad alias cogitationes, vel impedire ne ſuum conſequatur effectum: quia membra non applicantur operi, niſi per conſenſum rationis, vt* ſupra dictum eſt. vnde talis paſſio non totaliter excuſat a peccato. F
D. 789.
q. 15. arti 4. & q. 17.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod hoc quod dicitur, Vt non quæcunque vultis, illa faciatis: non eſt referendum ad ea, quæ fiunt per exteriorem actum, ſed ad interiorem concupiſcentiæ motum. Vellet enim homo nunquam concupiſcere malum, ſicut etiam exponitur id quod dicitur Ro. 7. Quod odi malum, illud facio. Vel poteſt referri ad voluntatem præcedentem paſſionem, vt patet in incontinentibus, qui contra ſuum propoſitum agunt propter ſuam concupiſcentiam.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ignorantia particularis, quæ totaliter excuſat, eſt ignorantia circunſtantiæ, quam quidem quis ſcire non poteſt debita diligentia adhibita: ſed paſſio cauſat ignorantiam iuris in particulari, dum impedit applicationem communis ſcientiæ ad particularem actum, quam quidem paſſionem ratio repellere poteſt, vt* dictum eſt. In corp. art.

AD TERTIVM dicēdū, ꝙ infirmitas corporis ē ī volūtaria: eēt aūt ſimile, ſi eſſet volūtaria, ſicut de ebrietate* dictum eſt, quæ eſt quædā corporalis infirmitas. In corp. art.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum peccatum, quod eſt ex paſſione, poſſit eſſe mortale.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ ſeptimæ Art. octauum.

IN arti. 8. in reſponſione ad ſecundum recole, quod primus motus adulterij, & ipſum adulterium in conuerſione conueniunt, eiuſdem enim ſunt ſpeciei: & ī auerſione differunt. hoc enim eſt mortale, illud veniale. Et hinc videbis, quod auerſio per accidēs ſequitur ad cōuerſionem, quā cauſat paſſio. At ſi ex parte obiecti moueatur difficultas, diſtinguatur vt in artic. 6. paulo ante diſtinctū eſt de conuerſione, & obiecto.
414 Mal. q. 3. ar. 10. Et 3. Eth. lect. 17.
q. 74. arti. 4

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videť quod peccatū qđ eſt ex paſſione, nō poſſit eſſe mortale. Veniale enim peccatum diuiditur contra mortale. ſed peccatū, qđ eſt ex infirmitate, eſt veniale, cum habeat in ſe cā veniæ. cum igitur peccatū, quod eſt ex paſſione, ſit ex infirmitate, videtur ꝙ nō poſſit eſſe mortale.

¶ 2 Præterea. Cauſa nō eſt potior effectu: ſed paſſio non poteſt eſſe peccatum mortale. non enim in ſenſualitate eſt peccatum mortale, vt* ſupra habitum eſt. ergo peccatum, quod eſt ex paſſione, non poteſt eſſe mortale.

¶ 3 Præt. Paſſio abducit à rōne, vt ex* dictis patet; ſed rationis eſt conuerti ad Deum, vel auerti a Deo, in quo conſiſtit ratio peccati mortalis. peccatum ergo, quod eſt ex paſſione, non poteſt eſſe mortale. Artic. 1. & 2 huius quæſ.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit Rom. 7. quod paſſiones peccatorum operantur in membris noſtris ad fructificandum morti: hoc autem eſt propriū mortalis peccati, quod fructificet morti. ergo peccatum, quod eſt ex paſſione, poteſt eſſe mortale.

RESPONDEO Dicendū, quòd peccatum mortale, vt ſupra dictum eſt,* conſiſtit in auerſione ab vltimo fine, qui eſt Deus, quæ quidem auerſio pertinet ad rationem deliberantem, cuius etiam eſt ordinare in finem. Hoc igitur ſolummodo poteſt contingere, quod inclinatio animæ in aliquid quod contrariatur vltimo fini, non ſit peccatum mortale, quia ratio deliberans non poteſt occurrere, quod contingit in ſubitis motibus. Cum autem ex paſſione aliquis procedit ad actum peccati, vel ad conſenſum deliberatum, hoc non fit ſubito. vnde ratio deliberans poteſt hic occurrere; poteſt enim excludere, vel ſaltem impedire paſſionem, vt* dictum eſt. vnde ſi non occurrat, eſt peccatum mortale, ſicut videmus quod multa homicidia, & multa adulteria per paſſionem committuntur. q. 72. art. 5. K Art. 7. huius quæſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod veniale dicitur tripliciter. Vno modo ex cauſa, quia ſcilicet

habet

habet aliquam cauſam veniæ, quæ diminuit peccatum & ſic peccatum ex infirmitate, vel ignorantia dicitur veniale. Alio modo ex euentu, ſicut omne peccatum per pœnitentiam fit veniale, id eſt, veniam conſequitur. Tertio modo dicitur veniale ex genere, ſicut verbum otioſum, & hoc ſolum veniale opponitur mortali: obiectio autem procedit de primo.

Ad secundum dicendum, quòd paſsio eſt cã peccati ex parte conuerſionis. Quòd autem ſit mortale, eſt ex parte auerſionis, quæ per accidens ſequitur ad conuerſionem, vt* dictum eſt: vnde ratio non ſequitur.

Ar. 6. ad 1.

Ad tertium dicendum, ꝙ ratio non ſemper in ſuo actu totaliter à paſsione impeditur, vnde remanet ei liberum arbitriũ, vt poſsit auerti, vel cõuerti ad Deũ: ſi autem totaliter tolleretur vſus rationis iam non eſſet peccatum nec mortale, nec veniale.

QVAESTIO LXXVIII.

De cauſa peccati, quæ eſt malitia, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de cauſa peccati, quæ eſt ex parte voluntatis, quæ dicitur malitia.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum aliquis poſsit ex certa malitia, ſeu induſtria peccare.

¶ Secundo, Vtrum quicũque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

¶ Tertio, Vtrũ quicũq; peccat ex certa malitia, peccet ẽx habitu.

¶ Quarto, Vtrum ille, qui peccat ex certa malitia, grauiꝰ peccet, quã ille qui peccat ex paſsione.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimę octauæ Artic. primum.

In artic. 1. q. 78. aduerte, quòd licet omne peccatum humanum reducatur in hæc tria principia, ignorantiam, paſſionem, & malitiam; in omni tamen peccato inuenitur mala volũtas, & ignorantia. Et de ignorantia quidẽ in reſponſione ad primum, habes vltimã reſolutionem, & ſemper aliqui triũ ignorantiarum actualiũ, ſiue ſit ignorãtia priuatiue, ſiue contrarie interuenit. Et quoniã priuatio per habitũ cognoſcit, diſtingue pro Nouitijs triplicem ſcientiam actualem particolaris proſequendi, vel fugiẽdi. Primam, qua ſcit hoc eſſe malum: ſecundã, qua ſcitur hoc nunc eſſe malum: tertiam, qua ſcitur hoc nunc malum relatum ad illud aliud, eſſe ſibi peius: & reſpice, quòd peccans ex ignorantia, laborat ignorantia oppoſita primæ ſcientiæ: peccans ex paſſione, ſeu infirmitate, laborat ignorantia oppoſita ſecundæ ſcientię: peccans verò ex malitia laborat ignorantia oppoſita tertię ſcientiæ. Et ſic errant intellectu omnes, qui operantur malum. De malitia autem voluntatis in reſponſione ad tertium ſingulariter ſpecificatur, quando quis peccat ex certa malitia, ꝙ oportet ipſum peccare ex ipſa electione mali, id eſt, non ex ignorãtia, nec ex infirmitate, ſed ex ipſa voluntaria electione mali, ſcienter præponendo bonum ſibi coniunctum bono cõiuncto illius præamati boni abſentiæ. Præponit enim malitioſe iniuſtus bonum lucri iunctum malo iniuſtitiæ bono iuſtitiæ iuncto abſentiæ lucri: ita quod electio mali non ex ignorantia, aut paſſione eſt malitia, quia peccat ex induſtria: electio autem quomodoliber mali communis eſt omni peccato perfecto, vt clare habes inferius ar. 4. in reſpõſione ad vltimum.

415
2. 2. q. 162. art. 2. cor. Et 3. q. 88. ar. 4. cor. Et 1. di. 7. q. 1. art. 2. cor. Et mal. q. 2. art. 8. ad 4. & q. 3 art. 2. per to & ar. 14. cor. & ad 7. & 8. Et ad Roma. 2. lect. 2.
* lib. 3. Ethi. ca. 1. à medi. tom. 5.
† C. 4 in pa. 4. illius pau lo à princi. & declinando ad finẽ.

Articvlvs I.

Vtrum aliquis peccet ex certa malitia.

Ad primum ſic proceditur. Videtur, ꝙ nullus peccet ex ĩduſtria, ſiue ex certa malitia. Ignorantia enim opponitur induſtriæ, ſeu certæ malitiæ: ſed omnis malus eſt ignorans, ſecundum Philoſophum. & Prouerbior. 14. dicitur. Errant quĩ operantur malum. ergo nullus peccat ex certa malitia.

¶ 2 Prætereà. Dionyſi. † dicit 4. cap. de diuin. nom. quòd nullus intendens ad malum operatur: ſed hoc videtur eſſe peccare ex malitia, intendere malum in peccando quod enim eſt præter intentionẽ, eſt quaſi per accidens, & non denominat actum. ergo nullus ex malitia peccat.

A ¶ 3 Præt. Malitia ipſa peccatũ eſt. ſi igitur malitia ſit cauſa peccati, ſequetur ꝙ peccatũ ſit cauſa peccati in infinitũ, ꝙ eſt incõueniẽs. nullus igitur ex malitia peccat.

Sed contra eſt, quod dr̃ Iob. 34 Quaſi de induſtria receſſerunt à Deo, & vias eius intelligere noluerunt: ſed recedere à Deo eſt peccare. ergo aliq peccãt ex induſtria, ſeu ex certa malitia.

Respondeo Dicendũ, ꝙ hõ, ſicut & quælibet alia res, naturaliter habet appetitũ boni: vnde ꝙ ad malum eius appetitus declinet, contingit ex aliqua corruptione, ſeu inordinatione ĩ aliquo principiorum hominis: ſic. n. in actionibus rerum naturalium peccatum inuenitur. Principia autem humanorum actuum ſunt intellectus, & appetitus tam rationalis, q dr̃ uoluntas, q̃ ſenſitiuus. Pctm̃ igit̃ in humanis actibus contingit qñq;, ſicut ex defectu intellectus, puta, cũ aliquis per ignorãtiam peccat: & ex defectu appetitus ſenſitiui, ſicut cum aliquis ex paſſione peccat, ita ẽt ex defectu voluntatis, quæ eſt inordinatio ipſius. Eſt aũt volũ

C tas inordinata, qñ minus bonum magis amat. conſequens autem eſt, vt aliquis eligat pati detrimentum in bono minus amato ad hoc, quòd potiatur bono magis amato: ſicut cum homo vult pati abſciſionem membri etiam ſcienter, vt conſeruet uitam, quam magis amat. Ita per hunc modum, quando aliqua inordinata voluntas aliquod bonum temporale plus amat, puta, diuitias, vel uoluptatem, quàm ordinem rationis, vel legis diuinę vel charitatem Dei, vel aliquid huiuſmodi, ſequitur, ꝙ velit diſpendium pati in aliquo ſpiritualium bonorum, vt potiatur aliquo temporali bono. Nihil autẽ eſt aliud malum, quam priuatio alicuius boni: & ſecundum hoc aliquis ſcienter vult aliquod malum ſpirituale, quod eſt malum ſimpliciter, per quod bonum ſpirituale priua-

D tur, vt bono temporali potiatur. Vnde dr̃ ex certa malitia, vel induſtria peccare, quaſi ſcienter malum eligens.

Ad primum ergo dicendum, quòd ᵈ ignorantia quandoque quidem excludit ſcientiam, qua aliquis ſimpliciter ſcit hoc eſſe malum quod agitur, & tunc dicitur ex ignorantia peccare: quandoque autem excludit ſcientiam, qua homo ſcit hoc nunc eſſe malum, ſicut cum ex paſſione peccatur: quandoque autem excludit ſcientiam, qua aliquis ſcit hoc malum non ſuſtinendum eſſe propter conſecutionem illius boni, ſcit tamẽ ſimpliciter hoc eſſe malum: & ſic dicitur ignorare, qui ex certa malitia peccat. D. 1290.

Ad secundum dicendum, ꝙ malum non po

E teſt eſſe ſecundum ſe intentum ab aliquo: poteſt tamen eſſe intentum ad vitandum aliud malum, vel ad conſequendum aliud bonum, vt* dictum eſt. & in tali caſu aliquis eligeret conſequi bonum per ſe intentum abſque hoc, ꝙ pateretur detrimentum alterius boni. ſicut aliqs laſciuus vellet frui delectatione abſque offenſa Dei: ſed duobus propoſitis magis vult peccando incurrere offenſam Dei, quàm delectatione priuetur. In corp. art.

Ad tertium dicendum, ꝙ malitia, ex qua aliquis dicitur peccare, poteſt ᵈ intelligi malitia habitualis, ſecundum qđ habitus malus à* Philoſopho nominat̃ malitia, ſicut habitus bonus nominatur virtus: & ſecundum hoc aliquis dicit̃ ex malitia peccare, quia peccat ex inclinatione habitus. Poteſt ẽt intelligi malitia actualis, ſiue ipſa mali electio malitia nominetur: & ſic dicitur D. 834. Lib. 5. Ethi. cap. 1. to. 5.

ex paſſione incitatus:non tñ ita ẽ voluntatis proprius,ſicut ſi ſola ratione moueretur ad peccandum.

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæ ſeptimæ Art. ſeptimum.

IN articu.7.habes, ꝙ peccata ſequentis amentiam, ebrietatẽ,& ſimilia,quando fuerint voluntaria,imputantur,memento quod non imputantur vt peccata illarum ſpecierum, ſed vt circunſtantię primorum peccatorum.Cum autem audis, quod infirmitas corporis voluntaria non excuſat a peccatis ſequentibus , intellige durante illius infirmitatis affectu. Poſt pœnitẽtiam ,n. etiam ſi corporis infirmitas perſeueret, excuſatur a peccatis ſequentibus. Et hæc de iſto articulo a me ſub breuitate dicta ſufficiant,qm̃ nihil aliud neceſſariũ,& notatione dignum ſcribendum occurrit.

413 Inf.art.8.ad 3.Et mal.q.3.ar.10.cor.

Art.4.huius q.& q.76.articu.3.

ARTICVLVS VII.

Vtrum paſſio totaliter excuſet a peccato.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quod paſſio totaliter excuſet à peccato. Quicquid enim cauſat inuoluntarium , excuſat totaliter a peccato G ſed concupiſcentia carnis quæ ẽ quædam paſſio. cauſat inuoluntarium,ſecundum illud Gala.5. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, vt non quæcunque vultis,illa faciatis. ergo paſſio totaliter excuſat a peccato.

¶ 2 Præter.Paſſio cauſat ignorantiam quandam in particulari,vt dictum eſt;ſed ignorantia particularis totaliter excuſata a peccato, ſicut* ſupra habitum eſt. ergo paſſio totaliter excuſat a peccato.

¶ 3 Præterea. Infirmitas animæ H grauior eſt quã infirmitas corporis,ſed infirmitas corporis totaliter excuſat a peccato,vt patet ĩ phreneticis ergo multo magis paſſio,quæ eſt infirmitas animæ.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus Roma.7. vocat paſſiones peccatorum non niſi quia peccata cauſant,quod non eſſet, ſi a peccato totaliter excuſarent, ergo paſſiones non totaliter a peccato excuſant.

RESPONDEO Dicendum, quod ſecundum hoc ſolum actus aliquis,qui de genere ſuo eſt malus,totaliter a peccato excuſatur,quod totaliter inuoluntarius redditur.vnde ſi ſit talis paſſio,quæ totaliter inuoluntarium reddat actum ſequentem, totaliter a peccato excuſat,alioquin non totaliter. Circa quod duo conſideranda videntur.Primo quidem,quod aliquid poteſt eſſe voluntarium vel ſecundum ſe,ſicut quando voluntas directe in ipſum fertur,vel ſecundum ſuam cauſam,quando voluntas fertur in cauſam,& non in effectum , vt patet in eo qui uolũtarie inebriatur : ex hoc enim quaſi voluntarium ei imputatur, quod per ebrietatem committit.Secundo conſiderandum eſt , quod aliquid dicitur voluntarium directe,vel indirecte: directe quidem id, in quod voluntas fertur : indirecte autem illud,quod voluntas potuit prohibere,ſed non prohibet.Secundum hoc igitur diſtinguendum eſt, quia paſſio quandoque quidem eſt tanta , quod totaliter aufert vſum rationis,ſicut patet in his qui propter amorem,vel iram inſaniunt:& tunc ſi talis paſſio a principio fuerit voluntaria imputatur actus ad peccatum, K quia eſt voluntarius in ſua cauſa,ſicut etiam de ebrietate dictum eſt.Si vero cauſa non fuerit voluntaria, ſed naturalis,puta cum aliquis ex ægritudine,vel aliqua huiuſmodi cauſa incidit in talem paſſionem , quæ totaliter aufert vſum rationis , actus omnino redditur inuoluntarius,& per cõſequens totaliter ea a peccato excuſatur. Quandoque vero paſſio non eſt tanta, quod totaliter intercipiat vſum rationis:& tunc ratio poteſt paſſionem excludere diuertendo ad alias cogitationes, vel impedire ne ſuum conſequatur effectum: quia membra non applicantur operi , niſi per conſenſum rationis,vt* ſupra dictum eſt.vnde talis paſſio non totaliter excuſat a peccato.

D.789.

q.15.arti 4.& q.17.

F AD PRIMVM ergo dicendum , quod hoc quod dicitur, Vt non quæcunque vultis,illa faciatis:non eſt referendum ad ea,quæ fiunt per exteriorem actum , ſed ad interiorem concupiſcentiæ motum.Vellet enim homo nunquam concupiſcere malum, ſicut etiam exponitur id quod dicitur Ro,7.Quod odi malum, illud facio.Vel poteſt referri ad voluntatem præcedentem paſſionem,vt patet in incontinentibus, qui contra ſuum propoſitum agunt propter ſuam concupiſcentiam.

AD SECVNDVM dicendum,ꝙ ignorantia particularis,quæ totaliter excuſat,eſt ignorantia circunſtantiæ,quam quidem quis ſcire non poteſt debita diligentia adhibita;ſed paſſio cauſat ignorantiam iuris in particulari,dum impedit applicationem communis ſcientiæ ad particularem actum, quam quidem paſſionem ratio repellere poteſt,vt* dictum eſt. In corp art.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ infirmitas corporis ẽ ĩ volũtaria:eẽt aũt ſimile,ſi eſſet volũtaria,ſicut de ebrietate* dictum eſt,quæ eſt quædã corporalis infirmitas. In corp. art.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum peccatum,quod eſt ex paſſione, poſſit eſſe mortale.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ ſeptimæ Art. octauum.

IN arti.8.in reſponſione ad ſecundum recole,quod primus motus adulterij , & ipſum adulterium in conuerſione conueniunt,eiuſdem enim ſunt ſpeciei:& ĩ auerſione differunt. hoc enim eſt mortale,illud veniale. Et hinc videbis,quod auerſio per accidẽs ſequitur ad cõuerſionem, quã cauſat paſſio.At ſi ex parte obiecti moueatur difficultas,diſtinguatur vt in artic.6. paulo ante diſtinctũ eſt de conuerſione,& obiecto.

414 Mal. q.3.ar. 10.Et 3 Eph. lect.17.

AD OCTAVVM ſic proceditur . Videtũ quod peccatũ qđ eſt ex paſſione,nõ poſſit eſſe mortale. Veniale enim peccatum diuiditur contra mortale. ſed peccatũ,qđ eſt ex infirmitate,eſt veniale,cum habeat in ſe cãveniæ.cum igitur peccatũ , quod eſt ex paſſione, ſit ex infirmitate, videtur ꝙ nõ poſſit eſſe mortale.

¶ 2 Præterea.Cauſa nõ eſt potior effectu:ſed paſſio non poteſt eſſe peccatum mortale. non enim in ſenſualitate eſt peccatum mortale,vt* ſupra habitum eſt.ergo peccatum,quod eſt ex paſſione ,non poteſt eſſe mortale. q.74.arti.4

¶ 3 Præt. Paſſio abducit à rõne,vt ex* dictis patet:ſed rationis eſt conuerti ad Deum,vel auerti a Deo,in quo conſiſtit ratio peccati mortalis.peccatum ergo , quod eſt ex paſſione, non poteſt eſſe mortale. Artic.1.& 2 huius quæſ.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit Rom. 7.quod paſſiones peccatorum operantur in membris noſtris ad fructificandum morti: hoc autem eſt proprium mortalis peccati,quod fructificet morti.ergo peccatum,quod eſt ex paſſione,poteſt eſſe mortale.

RESPONDEO Dicendũ, quòd peccatum mortale,vt ſupra dictum eſt,* conſiſtit in auerſione ab vltimo fine,qui eſt Deus,quæ quidem auerſio pertinet ad rationem deliberantem,cuius etiam eſt ordinare in finem. q.72.art.5.
Hoc igitur,ſolummodo poteſt contingere,quod inclinatio animæ in aliquid quod contrariatur vltimo fini,non ſit peccatum mortale.quia ratio deliberans non poteſt occurrere , quod contingit in ſubitis motibus. Cum autem ex paſſione aliquis procedit ad actum peccati,vel ad conſenſum deliberatum,hoc non fit ſubito.vnde ratio deliberans poteſt hic occurrere; poteſt enim excludere,vel ſaltem impedire paſſionem,vt * dictum eſt.vnde ſi non occurrat, eſt peccatum mortale, ſicut videmus quod multa homicidia, & multa adulteria per paſſionem committuntur. Art.7. huius quæſt.

AD PRIMVM ergo dicendum , quod veniale dicitur tripliciter . Vno modo ex cauſa , quia ſcilicet

habet

habet aliquam cauſam veniæ, quæ diminuit peccatum & ſic peccatum ex infirmitate, vel ignorantia dicitur veniale. Alio modo ex euentu, ſicut omne peccatum per pœnitentiam fit veniale, id eſt, veniam conſequitur. Tertio modo dicitur veniale ex genere, ſicut verbum otioſum, & hoc ſolum veniale opponitur mortali: obiectio autem procedit de primo.

AD SECVNDVM dicendum, quòd paſsio eſt cã peccati ex parte conuerſionis. Quòd autem ſit mortale, eſt ex parte auerſionis, quæ per accidens ſequitur ad conuerſionem, vt* dictum eſt: vnde ratio non ſequitur. Ar.6.ad 1.

AD TERTIVM dicendum, quòd ratio non ſemper in ſuo actu totaliter à paſsione impeditur, vnde remanet ei liberum arbitriũ, vt poſsit auerti, vel cõuerti ad Deũ: ſi autem totaliter tolleretur vſus rationis iam non eſſet peccatum nec mortale, nec veniale.

QVAESTIO LXXVIII.

De cauſa peccati, quæ eſt malitia, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſa peccati, quæ eſt ex parte voluntatis, quæ dicitur malitia.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum aliquis poſsit ex certa malitia, ſeu induſtria peccare.

¶ Secundo, Vtrum quicũque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

¶ Tertio, Vtrũ quicũq; peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

¶ Quarto, Vtrum ille, qui peccat ex certa malitia, grauius peccet, quã ille qui peccat ex paſsione.

ARTICVLVS I.

Vtrum aliquis peccet ex certa malitia.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd nullus peccet ex induſtria, ſiue ex certa malitia. Ignorantia enim opponitur induſtriæ, ſeu certæ malitiæ: ſed omnis malus eſt ignorans, ſecundum Philoſophum. & Prouerbior. 14. dicitur. Errant qui operantur malum. ergo nullus peccat ex certa malitia.

¶ 2 Præterea. Dionyſi. † dicit 4. cap. de diuin. nom. quòd nullus intendens ad malum operatur: ſed hoc videtur eſſe peccare ex malitia, intendere malum in peccando: quod enim eſt præter intentionẽ, eſt quaſi per accidens, & non denominat actum. ergo nullus ex malitia peccat.

A ¶ 3 Præt. Malitia ipſa peccatum eſt. ſi igitur malitia ſit cauſa peccati, ſequetur quòd peccatũ ſit cauſa peccati in infinitũ, quod eſt incõueniẽs. nullus igitur ex malitia peccat.

SED CONTRA eſt, quod dr̃ Iob. 34 Quaſi de induſtria receſſerunt à Deo, & vias eius intelligere noluerunt: ſed recedere à Deo eſt peccare. ergo aliq peccãt ex induſtria, ſeu ex certa malitia.

B RESPONDEO Dicendũ, quòd hõ, ſicut & quælibet alia res, naturaliter habet appetitũ boni: vnde quòd ad malum eius appetitus declinet, contingit ex aliqua corruptione, ſeu inordinatione ĩ aliquo principiorum hominis: ſic.n. in actionibus rerum naturalium peccatum inuenitur. Principia autem humanorum actuum ſunt intellectus, & appetitus tam rationalis, q dr̃ uoluntas, q̃ ſenſitiuus. Pctm̃ igit̃ in humanis actibus contingit qñq;, ſicut ex defectu intellectus, puta, cũ aliquis per ignorãtiam peccat: & ex defectu appetitus ſenſitiui, ſicut cum aliquis ex paſsione peccat, ita ẽt ex defectu voluntatis, quæ eſt inordinatio ipſius. Eſt aũt volũ C tas inordinata, qñ minus bonum magis amat. conſequens autem eſt, vt aliquis eligat pati detrimentum in bono minus amato ad hoc, quòd potiatur bono magis amato: ſicut cum homo vult pati abſciſionem membri etiam ſcienter, vt conſeruet uitam, quam magis amat. Ita per hunc modum, quando aliqua inordinata voluntas aliquod bonum temporale plus amat, puta, diuitias, vel uoluptatem, quàm ordinem rationis, vel legis diuinę, vel charitatem Dei, vel aliquid huiuſmodi, ſequitur, quòd velit diſpendium pati in aliquo ſpiritualium bonorum, vt potiatur aliquo temporali bono. Nihil autẽ eſt aliud malum, quam priuatio alicuius boni: & ſecundum hoc aliquis ſcienter vult aliquod malum ſpirituale, quod eſt malum ſimpliciter, per quod bonum ſpirituale priua- D tur, vt bono temporali potiatur. Vnde dr̃ ex certa malitia, vel induſtria peccare, quaſi ſcienter malum eligens.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ignorantia quandoque quidem excludit ſcientiam, qua aliquis ſimpliciter ſcit hoc eſſe malum quod agitur, & tunc dicitur ex ignorantia peccare: quandoque autem excludit ſcientiam, qua homo ſcit hoc nunc eſſe malum, ſicut cum ex paſsione peccatur: quandoque autem excludit ſcientiam, qua aliquis ſcit hoc malum non ſuſtinendum eſſe propter conſecutionem illius boni, ſcit tamẽ ſimpliciter hoc eſſe malum: & ſic dicitur ignorare, qui ex certa malitia peccat. D. 1290.

AD SECVNDVM dicendum, quòd malum non po- E teſt eſſe ſecundum ſe intentum ab aliquo: poteſt tamen eſſe intentum ad vitandum aliud malum, vel ad conſequendum aliud bonum, vt* dictum eſt. & in tali caſu aliquis eligeret conſequi bonum per ſe intentum abſque hoc, quòd pateretur detrimentum alterius boni. ſicut aliqs laſciuus vellet frui delectatione abſque offenſa Dei: ſed duobus propoſitis magis vult peccando incurrere offenſam Dei, quàm delectatione priuetur. In corp. art.

AD TERTIVM dicendum, quòd malitia, ex qua aliquis dicitur peccare, poteſt intelligi malitia habitualis, ſecundum quod habitus malus à* Philoſopho nominat malitia, ſicut habitus bonus nominatur virtus: & ſecundum hoc aliquis dicit̃ ex malitia peccare, quia peccat ex inclinatione habitus. Poteſt ẽt intelligi malitia actualis, ſiue ipſa mali electio malitia nominetur: & ſic dicitur D. 834. Lib. 5. Ethi. cap. 1. to. 5.

¶ *Super quæſtionis ſeptuageſimę octauæ Artic. primum.*

IN artic. 1. q. 78. aduerte, quòd licet omne peccatum humanum reducatur in hæc tria principia, ignorantiam, paſſionem, & malitiam; in omni tamen peccato inuenitur mala volũtas, & ignorantia. Et de ignorantia quidẽ in reſponſione ad primum, habes vltimã reſolutionem, & ſemper aliqui triũ ignorantiarum actualiũ, ſiue ſit ignorãtia priuatiue, ſiue contrarie interuenit. Et quoniã priuatio per habitũ cognoſcit̃, diſtingue pro Nouitijs triplicem ſcientiam actualem particularis proſequendi, vel fugiẽdi. Primam, qua ſcit̃ hoc eſſe malum: ſecundã, qua ſcitur hoc nunc eſſe malum: tertiam, qua ſcitur hoc nunc malum relatum ad illud aliud, eſſe ſibi peius: & reſpice, quòd peccans ex ignorantia, laborat ignorantia oppoſita primæ ſcientiæ: peccans ex paſſione, ſeu infirmitate, laborat ignorantia oppoſita ſecundæ ſcientię: peccans verò ex malitia laborat ignorantia oppoſita tertię ſcientiæ. Et ſic errant intellectu omnes, qui operantur malum. De malitia autem voluntatis in reſponſione ad tertium ſingulariter ſpecificatur, quando quis peccat ex certa malitia, quòd oportet ipſum peccare ex ipſa electione mali,

415 2. 2. q. 162. art. 2. cor Et 3. q. 88. ar. 4. cor. Et 2. di. 7. q. 1. art. 1. cor. Et mal. q. 2. art. 8. ad 4. & q. 3 art. 3. per to & ar. 14. cor. & ad 7. & 8. Et ad Roma. 2. lect. 2. *lib. 3. Ethi. ca. 1. à medi. tom. 5. †C. 4 in pa. 4. illius pao lo à princi. & declinando ad finẽ.

id eſt, non ex ignorãtia, nec ex infirmitate, ſed ex ipſa voluntaria electione mali, ſcienter præponendo bonum ſibi coniunctum bono cõiuncto alius præamati boni abſentiæ. Præponit enim malitioſe iniuſtus bonum lucri iunctum malo iniuſtitiæ bono iuſtitiæ iuncto abſentiæ lucri: ita quod electio mali non ex ignorantia, aut paſſione eſt malitia, quia peccat ex induſtria: electio autem quomodolibet mali communis eſt omni peccato perfecto, vt clare habetur inferius ar. 4. in reſpõſione ad vltimum.

aliquis dicitur ex malitia peccare,inquantum ex mali- electione peccat,ſiue etiam malitia dicatur aliqua præcedens culpa,ex qua oritur ſubſequens culpa,ſicut cum aliquis impugnat fraternam gratiam ex inuidia:& tunc idem non eſt cauſa ſuiipſius,ſed actus interior eſt cauſa actus exterioris,& vnum peccatũ eſt cauſa alterius, non tamen in infinitum: quia eſt deuenire ad aliquod primum peccatum,quod non cauſatur ex aliquo prio-
q.75.art.4. ri peccato,vt* ex ſupradictis patet.

Articvlvs II.

Vtrum quicunque peccat ex habitu,peccat ex certa malitia. G

AD secvndvm ſic proceditur. Videt,ꝙ non omnis qui peccat ex habitu, peccet ex certa malitia. Peccatum enim quod eſt ex certa malitia,videtur eſſe grauiſſimum: ſed quandoque homo aliquod leue peccatum committit ex habitu, ſicut cum dicit verbum otioſum. non ergo omne peccatum quod eſt ex habitu,eſt ex certa malitia.

¶ 2 Præterea. Actus ex habitu procedentes ſunt ſimiles actibus, H ex quibus habitus generantur, vt dicitur in 2.* Ethic.ſed actus præcedentes habitum vitioſum non ſunt ex certa malitia. ergo etiam peccata quæ ſunt ex habitu, non ſunt ex certa malitia.

¶ 3 Præterea, In his quæ aliquis ex certa malitia committit, gaudet poſt quam commiſit, ſecũdũ illud Prouer.2.Qui lætantur cum male fecerint,& exultant in rebus peſſimis.& hoc ideo,quia vnicuique eſt delectabile cum conſequitur id quod intendit, & qui operatur quod eſt ei quodammodo cõnaturale ſecundum habitum: ſed illi qui peccãt ex habitu, poſt peccatum commiſſum dolent, pœnitudine enim replentur praui, id eſt, habentes habitum vitioſum, vt dicitur in 9.* Ethico.ergo peccata quæ ſunt ex habitu,non ſunt ex certa malitia.

Sed contra. Peccatum ex certa malitia dicitur eſſe,quod eſt ex electione mali: ſed vnicuique eſt eligibile id,ad quod inclinatur per proprium habitum, vt dicitur in 6.* Ethic de habitu virtuoſo.ergo peccatum quod eſt ex habitu,eſt ex certa malitia.

Respondeo Dicendum, quòd non eſt idem peccare habentem habitum, & peccare ex habitu. Vti enim habitu non eſt neceſſarium,ſed ſubiacet voluntati habentis.vnde & habitus diffinitur eſſe,quo quis vtitur cum voluerit:& ideo ſicut poteſt contingere, quòd aliquis habens habitum vitioſum prorumpat in actum virtutis, eo quòd ratio non totaliter corrumpitur per malum habitum, ſed aliquid eius integrum manet, ex quo prouenit quòd peccator aliqua operatur de genere bonorum: ita etiam poteſt contingere,quòd aliquis F habens habitum vitioſum,interdũ non ex habitu operetur,ſed ex paſſione inſurgente,vel etiam ex ignorantia.Sed quandocunque vtitur habitu vitioſo, neceſſe eſt ꝙ ex certa malitia peccet:quia vnicuiq; habenti habitũ,eſt per ſe diligibile id quod ei cõueniens ſecundum proprium habitum: quia ſic fit ei quodammodo connaturale, ſecundum quod conſuetudo & habitus vertitur in naturam.Hoc autem quod eſt alicui conueniens ſecũdum habitum vitioſum,ẽ id quod homo eligat malum ſpirituale,vt adipiſcatur bonum, quod eſt ei ſecundum habitum conueniens:& hoc eſt ex certa malitia peccare. Vnde manifeſtum eſt, quod quicunque peccat ex habitu,peccet ex certa malitia.

Ad primvm ergo dicendum, quod peccata venialia non excludunt bonum ſpũale, qđ eſt gratia Dei vel charitas.vnde non dicuntur mala ſimpliciter, ſed ſecundum quid:& propter hoc, nec habitus ipſorũ poſſunt dici ſimpliciter mali,ſed ſolum ſecundum quid.

Ad secvndvm Dicendum, quod actus qui procedunt ex habitibus, ſunt ſimiles ſecundum ſpeciẽ actibus, ex quibus habitus generantur:differunt tamen ab eis ſicut perfectum ab imperfecto.& talis eſt differẽtia peccati quod committitur ex certa malitia,ad peccatum quod committitur ex aliqua paſsione. D. 59.

Ad tertivm Dicendum, quòd ille qui peccat ex habitu,ſemper gaudet de hoc,quòd ex habitu operatur, quandiu habitu vtitur:ſed quia poteſt habitu non vti,ſed per rationem,quæ non eſt totaliter corrupta,aliquid aliud meditari,poteſt contingere ꝙ non utens habitu,doleat de hoc quod per habitum commiſit.plerunque tamen tales pœnitent de peccato, non quia eis peccatum ſecundum ſe diſpliceat,ſed propter aliquod incõmodum,quod ex peccato incurrunt.

¶ *Super quæſtionis ſeptuageſimæ octauæ Art. ſecũdum.*

IN articulo 2.einſdem quæſt.78.aduerte diligẽter, quod
416
Infra art. 3. quia peccarũ ex certa
Et Roma.1. malitia, & ex paſſio-
lectio. ne nõ ſpecie, ſed gradu perfectionis & imꝑfectionis differunt, prouenit quod in eadem ſpecie,qui prius adulterium ex paſſione commiſit,poſtmodũ habituatus ex certa malitia adulteratur:& quod prius a parte inferiori perturbatus priuatur poſtmodum tranſeuntis
Cap.1.& 2. actuali iudicio,quod
tom.5. hic actus delectabilis nunc eſt malus poſtmodum a ſuperiori inchoans ipſa ſcilicet electione non turbatus,ſed connaturalitate pronus ad tale delectabile ſolo actuali iudicio veræ comparationis huius boni delectabilis ad bonum rationis charitatis priuatus fertur,vnde tales habituati verum aiunt,dicentes ſe cognoſcere quod male faciũt, & qđ volunt nihil minus facere.ſciunt .n.
Cap.4.decli actualiter hoc eſſe
nando ad fi. nunc malum , quod
tom.5. in ipſa paſſione poſiti, dicentes ſe ſcire, mentiuntur: quãuis etiam habituati , vt dictũ eſt,laborẽt velint nolint ignorantia actualis recti iudicij practici compa
Cap.2.to 5. rationis proſequendæ,vel fugiendæ.

Articvlvs III.

Vtrum ille, qui peccat ex certa malitia,peccet ex habitu.

I AD tertivm ſic proceditur. Videtur quòd quicunque peccat ex certa malitia,peccet,ex habitu. Dicit.n. *Philoſoph.in 5. Ethic. ꝙ non eſt cuiuſlibet iniuſta facere, qualiter iniuſtus facit,ſcilicet, ex electione ſed ſolum habentis habitum: ſed peccare ex certa malitia,eſt peccare ex electione mali,vt † dictũ eſt. ergo peccare ex certa malitia,non eſt,niſi habentis habitum.

¶ 2 Pręterea. Origenes dicit in 1.Periarchon,quòd non ad ſubitum quis euacuatur, aut deficit,
K ſed paulatim per partes defluere neceſſe eſt: ſed maximus defluxus eſſe videtur,vt aliquis ex certa malitia peccet.ergo nõ ſtatim à principio, ſed per multam conſuetudinem, ex qua habitus generari poteſt, aliquis ad hoc deuenit, vt ex certa malitia peccet.

¶ 3 Præterea. Quandocunq; aliquis ex certa malitia peccat, oportet quòd ipſa voluntas de ſe inclinetur ad malum quod eligit: ſed ex natura potẽtiæ non inclinatur hõ ad malũ,ſed magis ad bonum.

¶ *Super quæſtionis ſeptuageſimæ octauæ Arti. tertium.*

IN art.3.eiuſdẽ 78. quæſt dubiũ occurrit,quomodo ſtãt hæc duo ſimul,quod
peccare ex malitia 417
nihil aliud ſit quam Supra art.2.
volũtatem ex ſeipſa Et Rom. 1.
moueri ad malum,& lect.8.
quod peccat ex mali *Lib.5.Eth.
tia,qui ex ægritudi- c.9.à medio
nali habitudine corporis ad malum mouetur. vtrũque enim in hoc arti.dicitur,&
non conſone: quia †Ar.1.huius
magis diſtat a volun quæſt.
tate infirmitas corporis,quam infirmitas animæ,quæ in de
ordinatione appeti- Cap.3.circa
tus ſenſitiui conſiſtit fin. tom.4.
vt in quæſtio præcedenti dictum eſt: & conſtat quod peccãs ex infirmitate animi peccat non ex malitia,ſed ex paſſione igitur peccans ex ægritudinali diſpoſitione corporis, non peccat ex malitia. Et cõfirmatur,quia neutra infirmitas ponit aliquid in voluntate ꝑ quam inclinatur ſe ipſa in malum.quod
eſt

æſt igitur ad primum modum in litera poſitum, quo voluntas ex ſeipſa mouetur in malum.

q.præc.ar 3. ¶ Ad hoc dicitur, quia inter appetitum animalem & naturalem hæc eſt differentia, naturalis eſt primo partis, animalis vero eſt primo totius. appetitus .n. oculi ad videndum eſt primo oculi, voluntas aũt iraſcibilis & concupiſcibilis ſunt primo totius: ideo appetitus naturalis nõ variaſ niſi ſm diſpoſitionẽ illius partis. qualitercũque .n. homo ſit diſpoſitus, mõ nõ redundet in oculũ, eodẽ modo ſe habebit, appetitus aũt aĩalis nõ ſolũ ſm propriã diſpoſitionẽ variatur, ſed ſecundũ totius, ſeu ſuppoſiti diſpoſitionẽ. nam nõ ſolum aliter ſe habet volũtas diſpoſitione, vel habitu in ſeipſa affecta, & non affecta ſed etiam aliter ſe habet volũtas hominis affecti aliqua diſpoſitione, vel habitu. Et inde prouenit, quòd homo tam ſm appetitum ſenſitiuũ habituatus aliquo vitio, quam ſm corporalẽ complexionem inclinatus in aliquod delectabile contrarium rectæ rationi, aliter ſe habeat ſm voluntatem, quam ſi nõ ſit habituatus, aut inclinatus. Quia .n. qualis vnuſquiſque eſt, talia ei conſonant, & naturale eſt voluntati ferri in conſonans ipſi volenti, ideo etiam ſi voluntas ipſa ſecundum ſe non ſit aliter diſpoſita, quia tamen ſm ſuũ ſuppoſitũ eſt aliter diſpoſita habitu, vel pluſquã habitu, naturali .ſ. egritudine, dicitur ex ſeipſa moueri in malũ: vtroque nanque modo .ſ. ex ꝓpria diſpoſitione & ex diſpoſitione ſuppoſiti, rectè dicitur ex ſeipſa voluntas moueri: quoniam voluntati non ſolum ipſamet, ſed ſuppoſitum intrinſecum in ratione mouẽtis eſt, quamuis differenter: quia primum conuenit ei vt conuenit cum appetitu naturali, ſm autem vt eſt appetitus animalis, præſertim intellectualis, vnde ly, ex ipſa, non diſtinguitur contra ſuppoſitum, ſed contra alias partes vt ſic, quæ ſunt principia humanorum actuum intellectum .ſ. & appetitũ ſenſitiuũ. Et ſi nõ intelligis inclinationes has corporales, vide ſuperius in q. 31. arti. 7.

ergo oportet ſi eligit malum, quod hoc ſit ex aliquo ſuperuenienti, quod eſt paſſio vel habitus: ſed quando aliquis peccat ex paſſione, nõ peccat ex certa malitia, ſed ex infirmitate, vt dictum eſt. ergo quandocũque aliquis peccat ex certa malitia, oportet quod peccet ex habitu.

Sed contra Sicut ſe habet habitus bonus ad electionem boni, ita habitus malus ad electionẽ mali, ſed quandoque aliquis non habens habitum virtutis, eligit id quod eſt bonum ſecundum virtutem. ergo etiam quandoque aliquis non habens habitũ vitioſum põt eligere malum, quod eſt ex certa malitia peccare.

Respondeo Dicendũ, quod voluntas aliter ſe habet ad bonum, & aliter ad malum. Ex natura .n. ſuæ potentiæ inclinatur ad bonũ rationis, ſicut ad propriom obiectum; vnde & omne peccatum dicitur eſſe contra naturam. Quod ergo in aliquod malum voluntas eligẽdo inclinetur, oportet quod aliunde cõtingat. Et quandoque quidem contingit ex defectu rationis, ſicut cum aliquis ex ignorãtia peccat. Quandoque autem ex impulſu appetitus ſenſitiui, ſicut cum peccat ex paſſione: ſed neutrũ horum eſt ex certa malitia peccare, ſed tunc ſolum ex certa malitia aliquis peccat, quando ipſa voluntas ex ſeipſa mouetur ad malum, quod põt contingere dupliciter. Vno quidem modo p hoc, quod homo habet aliquam diſpoſitionem corruptam inclinantem ad malũ, ita quod ſecundum illam diſpoſitionem ſit homini quaſi conueniens & ſimile aliquod malum, & in hoc, ratione conuenientię tendit uoluntas quaſi in bonum: quia vnumquodque ſm ſe tendit in id quod ſibi eſt cõueniens. Talis autẽ diſpoſitio corrupta uel eſt aliquis habitus acquiſitus ex conſuetudine, quæ uertitur in naturam: uel eſt aliqua ęgritudinalis habitudo ex parte corporis, ſicut aliquis habẽs quaſdam naturales inclinationes ad aliqua peccata propter corruptionẽ naturæ in ipſo. Alio modo contingit, quod uoluntas p ſe tendit in aliquod malum per remotionem alicuius prohibentis, puta, ſi aliquis prohibeat peccare, non quia peccatum ei ſecundum ſe diſpliceat, ſed ꝓpter ſpem vitæ æternę, vel propter timorem gehennę, remota ſpe per deſperationem, uel timore per præſumptionem, ſequitur quod ex certa malitia quaſi abſque fræno peccet. Sic igitur patet, quod peccatum, quod eſt ex certa malitia, ſemper præ-

A ſupponit in homine aliquã inordinationẽ, quæ tamen non ſemp eſt habitus: unde non eſt neceſſarium, quod quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

Ad primum ergo dicendum, quod operari qualiter iniuſtus operatur, nõ ſolum eſt operari iniuſta ex certa malitia, ſed etiam delectabiliter, & ſine graui reniſu rationis, quod non eſt niſi eius qui habet habitum.

Ad secundum dicendum, quòd nõ ſtatim ad hoc aliquis la-B bitur, quòd ex certa malitia peccet: ſed præſupponitur aliquid, qđ tamen non ſemper eſt habitus, vt * dictum eſt.

Ad tertium Dicendum, quod illud propter quod voluntas inclinatur ad malum, nõ ſemp habitus eſt, vel paſſio, ſed quiddã aliud vt * dictum eſt.

Ad quartum dicendum, quod non eſt ſimilis ratio de electione boni, & d electione mali: quia malum nũquam eſt ſine bono naturæ, bonum poteſt eſſe ſine malo C culpę perfectæ.

Articulus IIII.

Vtrum ille qui peccat ex certa malitia, grauius peccet quã qui ex paſſione.

Ad quartum ſic proceditur. Vr quod ille qui peccata ex certa malitia, non peccet grauius, quã ille qui peccat ex paſſione. Ignorantia .n. excuſat peccatum vel in toto, vel in parte: D ſed maior eſt ignorantia in eo qui peccat ex certa malitia, quàm in eo qui peccat ex paſſione. nam ille qui peccat ex certa malitia, patit ignorantiam principij, quæ eſt maxima, vt * Philoſophus dicit in 7. Ethicor. habet .o. malam exiſtimationem de fide, quoi eſt principiũ in operatiuis. ergo magis excuſatur à peccato qui peccat ex certa malitia, quàm ille qui peccat ex paſſione.

¶ 2 Præt. Quãto aliquis habet magis impellens ad peccandum, tãto E minus peccat, ſicut patet de eo qui maiori impetu paſſionis deijcit in peccatũ: ſed ille qui peccat ex certa malitia, impellitur ab habitu, cuius eſt fortior impulſio, quã paſſionis. ergo ille qui peccat ex habitu, minus peccat, quam ille qui peccat ex paſſione.

¶ 3 Præt. Peccare ex certa malitia, eſt peccare ex electione mali, ſed ille qui peccat ex paſſione ẽt eligit malũ. ergo nõ minꝰ peccat, quàm ille qui peccat ex certa malitia.

¶ ſuper quæſtionis ſeptuageſimę octauæ Arti. quartum.

In corp art. In art. 4. in reſponſione ad primũ, occurrit dubium, quia videtur contrariari ſuprędictis in primo articulo huiuſmet quæſtionis. In corp. art. Dictum nanque fuit, quod maior eſt ignorantia peccantis ex paſſione, quàm ex malitia, quia ille ignorat hoc nunc eſſe malum, iſte vero ſcit hoc nunc eſſe malum, quãuis ignoret hoc nunc eſſe peius ſibi: modo autem dicitur, quòd maior eſt ignorantia peccantis ex malitia.

¶ Ad hoc dicitur tripliciter, quòd ignorãti poteſt referri ad duo .ſ. ad ipſum peccatum, vel ad rationem peccandi. Si referatur ad ipſum peccatum, ſic maior eſt ignorantia peccantis ex paſſione: quia ignorat hunc actum nunc eſſe malum, quod non latet peccantem ex malitia. Si verò referatur ad rationem peccandi, ſic ignorantia peccantis ex malitia eſt maior: quia ex affectu nimio ad minus bonũ errat circa finem proponendum, quod eſt ratio peccandi. Ex hoc nanque, quòd affectus eius eſt plus ad lucrum, quam ad bonum iuſtitiæ, iudicatur bonum lucri magis ſectandum. Et inde prouenit, quòd ſcienter eligit priuari iuſtitia, vt lucretur. ſcit ergo iſte lucrum eſſe nunc iniuſtum, quod ex paſſione peccans ignorat: ſed ex nimio amore lucri neſcit poſtponendum eſſe bono iuſtitiæ, qđ eſt

418 Supr. q. 47. art. 2. cor. Et 22. q. 7. arti. 3. cor. Et 2. di. 7. q. 1. art. 2. cor ſin. Et mal. q. 3. ar. 13. Et quol. 2. ar. 15. cor.

* ca. 8. à me. tom. 5.

eſt magis ignorare quo ad rationem peccandi quia in paſſione exiſtens non ex ipſo amore vnius boni, ſed ex impulſu paſſionis perturbantis iudicium nunc reſpectu huius peccati. Et ex hoc ſequitur ſecunda reſponſio. ſ. ꝙ ignorantia peccantis ex malitia eſt maior formaliter: quia formaliter ignoratur tam concluſio, quàm principiũ, vt etiam ex 7. Eth. habetur, quod in peccante ex paſſione non accidit, vt patet. Ignorantia autem peccantis ex paſſione eſt maior quaſi virtualiter, ſeu concomitanter, pro quanto eſt reſpectu prioris obiecti Prius .n. eſt hoc malũ nunc quã hoc malum nunc eſſe peius a altero: ac ꝓ hoc ignorãs formaliter hoc nũc eſſe malum, ex conſequenti neſcit hoc nunc eſſe peius, & non econuerſo. Tertio poteſt dici, ꝙ ignorantia peccantis ex malitia eſt maior: quia per modum habitus. Ignorantia autem peccantis ex paſſione, eſt per modum interruptionis. Malus .n. circa finem malum in effectu, & in ratione eſt male diſpoſitus: paſſione vero ductus male ſe habet circa finem, dum paſſio tantum intercidit, vt in corpore articuli dicitur.

Sed contra eſt, quod peccatum quod ex induſtria committitur, ex hoc ipſo grauiorem pœnam meretur, ſm illud Iob. 34. Quaſi impios ꝑcuſſit eos in loco videntium, qui quaſi de induſtria receſſerunt ab eo: ſed pœna non augetur niſi propter grauitatem culpæ. ergo peccatum ex hoc aggrauatur, quòd eſt ex induſtria, ſeu certa malitia.

Respondeo Dicendum, ꝙ peccatũ quod eſt ex certa malitia, eſt grauius peccato quod eſt ex paſſione, triplici rõne. Primo quidem, quia cũ peccatum principaliter in voluntate conſiſtat, G quanto motus peccati eſt magis proprius voluntati, tanto peccatũ eſt grauius, cæteris paribus, cũ autem ex certa malitia peccatur motus peccati eſt magis proprius volũtati, quæ ex ſeipſa in malum mouetur, quàm quando ex paſſione peccatur, quaſi ex quodam extrinſeco impulſa ad peccandum. vnde peccatũ ex hoc ipſo quod eſt ex malitia, aggrauatur: & tanto magis, quãto fuerit vehementior malitia, ex eo vero ꝙ eſt ex paſſione, H diminuitur tanto magis, quanto paſſio fuerit magis vehemens. Secũdo, quia paſſio quæ inclinat voluntatem ad peccandum, cito trãſit, & ſic homo cito redit ad bonũ propoſitum pœnitens de peccato: ſed habitus quo homo ex malitia peccat, eſt qualitas permanens: & ideo qui ex malitia peccat, diuturnius peccat. vnde Philoſophus in

C. 8. to. 4. 7. *Ethic. comparat intemperatũ qui peccat ex malitia, infirmo qui continue laborat: incontinentem autẽ qui peccat ex paſſione, ei qui laborat interpolate. Tertio, quia ille q peccat ex certa malitia, eſt male diſpoſitus quantum ad ipſum finem, qui eſt principium in operabilibus, & ſic eius defectus eſt periculoſior, quàm eius qui ex paſſione peccat, cuius propoſitum tendit in bonum finem, licet hoc propoſitum interrumpatur ad horam propter paſſionem. Semper autem defectus principij eſt peſſimus: vnde manifeſtum eſt, ꝙ grauius eſt peccatum quod eſt ex malitia, quàm quod eſt ex paſſione.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ignorãtia electionis, de qua obiectio ꝓcedit, neque excuſat, neque diminuit peccatũ, vt ſupra dictum eſt, vnde neq; maior

q. 76. art. 4. ignorantia talis facit eſſe minus peccatum. K

Ad secundum dicendum, ꝙ impulſio quæ eſt ex paſſione, eſt quaſi ex exteriori defectu reſpectu voluntatis; ſed per habitum inclinatur voluntas quaſi ab interiori: vnde non eſt ſimilis ratio.

Ad tertium dicẽdũ, ꝙ aliud eſt peccare eligentem, & aliud peccare ex electione. Ille .n. qui peccat ex paſſione peccat quidem eligens, non tamen ex electione, quia electio non eſt in eo primum peccati prin-

Art. 1. Et 2. huius q. cipiũ, ſed inducitur ex paſſione ad eligendum id, quod extra paſſionem exiſtens non eligeret: ſed ille qui peccat ex certa malitia, ſecundum ſe eligit malum eo mo-

F do quo* dictũ eſt. & ideo electio, quæ eſt in ipſo, eſt principiũ peccati, & propter hoc dicitur ex electione peccare.

QVAESTIO LXXIX.

De cauſis exterioribus peccati, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de cauſis exterioribus peccati. Et primo ex parte Dei. Secũdo ex parte diaboli. Tertio, ex parte hominis.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum Deus ſit cauſa peccati.

¶ Secundo, Vtrum actus peccati ſit a Deo.

¶ Tertio, Vtrũ Deus ſit cauſa excæcationis, & obdurationis.

¶ Quarto, Vtrum hęc ordinẽtur ad ſalutem eorum qui excæcãtur, vel obdurantur.

Articvlvs I.

Vtrum Deus ſit cauſa peccati.

Ad primvm ſic proceditur. Vr ꝙ Deus ſit cauſa peccati. Dicit .n. Apoſtolus Roma. 1. de quibuſdam. Tradidit eos Deus in reprobum ſenſum, vt faciant ea quæ non conueniunt. Et gl. ibidem dicit, ꝙ Deus operatur in cordibus hominum, inclinãdo

I voluntates eorum in quodcũque voluerit, ſiue in bonũ, ſiue in malum: ſed facere quæ non conueniũt, & inclinari ſm volũtatem ad malum, eſt peccatum. ergo Deus hominibus eſt cauſa peccati.

¶ 2 Præt. Sap. 14. dicitur, Creaturę Dei in odium factæ ſunt, & in tentationem animæ hominum, ſed tẽtatio ſolet dici prouocatio ad peccandum, cum ergo creaturæ non ſint factæ niſi à Deo, vt in primo* habitũ eſt, videtur ꝙ Deus ſit cã peccati, prouocans hominem ad peccandum.

¶ 3 Præt. Quicquid ẽ cauſa cauſæ eſt cauſa effectus, ſed Deus ẽ cauſa lib. ar. quod eſt cauſa peccati. ergo Deus eſt cauſa peccati.

¶ 4 Præt. Omne malum opponitur bono, ſed non repugnat diuinæ bonitati, qđ ipſe ſit cauſa mali pœnæ. de illo enim malo dicitur Iſaiæ 45. quod Deus eſt creãs malum, & Amos 3. Si eſt malum in ciuitate quod deus nõ fecerit. ergo

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimę nonæ Articulum 1. & 2.

In ar. 1. & 2. q. 79. arduũ, occurrit dubiũ in doctrina, præcipue Authoris, Quõ poſſũt hæc duo ſimul ſtare, ꝙ actus peccati ſit a Deo, & defectus concomitans nullo modo ſit a Deo, ſed a cauſa creata ſola. Et quamuis multæ afferantur in 37. d. 2. ſen. in Capreolo ex Aur. & Durando obiectiones, duæ tamen ſolũmodo afferendæ ſunt quibus diſcuſſis, omnia, vt puto, propria clara erũt. Prima eſt ex parte habitudinis entitatis poſitiuæ actus ad deformitatem pcti. Secũda ex parte habitudinis entitatis poſitiuę act⁹ ad cãm effectiuã. Ex prima igitur via eſt talis difficultas, Deformitas peccati ẽ priuatio cõtrariæ rectitudinis poſitiuæ ſpeciei, moralis vitij inhærentis actui ſubſtrato. ergo neceſſario cauſãt a cauſante illam poſitiuã ſpeciem moralis vitij in ſubſtrato actu. ergo cauſatur a Deo, ſi ab 419 ipſo cauſatur omnis poſitiua entitas actus peccati. Antecedens declaratur reſumẽdo quod in peccato ſunt tria, actus, ſpecies moralis, vitij, & deformitas v.g. In intẽperantia ſunt tria, actus interior vł exterior, entitas poſitiua repoſita in ſpecie intẽperãtiæ afficiens actũ, & deformitas priuatiua & cum conſtet ꝙ entitas intẽpantię ẽ cõtraria entitati tẽperãtiæ. vt frigus calori, & ꝙ ad vnũ cõtrarũ poſitũ ĩ aliquo neceſſario ſequitur priuatio alterius cõtrarij in eodẽ, vt ad poſitũ frig⁹ in manu, ſequit priuatio caloris in eadẽ ſic per ſhoc ad oppoſitam entitatem temperantiæ in actu ſequitur priuatio temperantiæ in eodẽ. Et ꝙ in hac priuatione conſiſtit difformitas peccati intemperantiæ, quia conſiſtit in priuatione rectitudinis debitæ in eſſe ſubſtrato.

Inf. q. 80. ar. 1. co. Et ma. q. 3. ar. 1.

Eſt gl. Aug. in li. de natura & gratia c. 1. tom. 7.

p. p. q. 44. articu. 2.

etiam diuinæ bonitati non repugnat; quòd Deus ſit cauſa culpæ.

Sed contra Sap. 11. dr̄, Nihil odiſti eorū q̄ feciſti, odit aūt Deus peccatū, ſ͠m illud Sap. 14. Odio eſt deo impius, & impietas eius. ergo Deus nō eſt cā peccati.

Respondeo dicendum, ꝙ homo dupliciter ē cauſa peccati vel ſui vel alterius. Vno modo directe inclinando. ſ. voluntatē ſuā, vel alterius ad peccandū: Alio modo indirecte, dum. ſ. non retrahit aliquos à peccato, vnde Eze. 3. ſpeculatori dicitur: Si non dixeris impio, Morte morieris, ſanguinē eiꝰ de manu tua requiram. Deus autē nō poteſt eſſe directe cauſa peccati uel ſui, uel alterius: quia omne peccatum ē per receſſum ab ordine, qui eſt in Deum, ſicut in finē, Deus autem omnia inclinat & cōuertit in ſeipſum, ſicut in ultimū finem, ſicut* Dion. dicit 1. c. de diuinis nom. unde impoſſibile ē, ꝙ ſit ſibi, uel alijs cauſa diſcedēdi ab ordine, qui eſt ipſum. unde non pōt directe eſſe cauſa peccati. Similiter etiam neque indirecte, contingit. n. quod Deus aliquibus nō præbet auxilium ad euitandū peccata, quod ſi præberet, non peccarent; ſed hoc totum facit ſecundū ordinem ſuæ ſapientię & iuſtitię, cum ipſe ſit ſapiētia & iuſtitia. unde non imputatur ei, quod alius peccet ſicut cauſæ peccati; ſicut gubernator nō dicitur cauſa ſubmerſionis nauis ex hoc, quod nō gubernat nauem, niſi quando ſub- B trahit gubernationem, potens & debens gubernare. Et ſic patet, ꝙ Deus nullo mō eſt cā peccati.

Ad primum ergo dicendum, quod quantū ad uerba Apoſtoli, ex ipſo textu patet ſolutio. Si. n. Deus tradit aliquos in reꝓbum ſenſum. iā ergo reꝓbum ſenſum habēt ad faciendum ea, q̄ nō cōueniunt. Dicitur ergo tradere eos in reprobum ſenſum, inquantum non prohibet eos, quin ſuū ſenſum reprobum ſequātur: ſicut dicimur exponere illos, quos non C tuemur. Quod autem* Aug. dicit in lib. de gra. & lib. ar. vnde ſumpta eſt gl. ꝙ Deus inclinat voluntates hominum in bonum & malū, ſic intelligendum eſt, ꝙ in bonū quidem directe inclinat volūtatem: in malum autē inquantum nō ꝓhibet, ſicut, dictum eſt: & tamen

ſtrato actui. conſtat n. ꝙ rectitudo debita in eſſe actui ſubſtrato intemperantiæ, eſt rectitudo tēperantię. Conſequentia autē probatur inductione, & rōne inductione quidē, quia diſcurrendo nullā inuenimus inſtantiā, quin efficiens vnum contrariorum in aliquo priuet cōſequenter reliquo illud met ſubiectum, vt patet in calefaciente, dealbante, & aliis. Ratione autē, q. a agens quantū dat eſſe tm̄ dat de priuatione contrarij illi eſſe, in cuius ſignū agens q̄n nō poteſt priuare ſubiectum contrario, nō dat illud intentum eſſe. Calefactiuū nanq; non calefacit. ſi non pōt calefactibile priuare frigore. Eiuſdem n. rationis eſt ponere vnum contrariorū in aliquo, & priuare illud altero, quāuis differēti gradu & modo, quia ponere eſt principaliter, & per ſe priuare verò ea cōſequēti, & per accidens. Ex ſecunda vero via difficultas talis eſt, Actus peccati, quo ad ſuam moralē entitatē, eſt à Deo mediate; ergo poteſt eſſe ab eodem immediate: ergo pōt deus immediate cauſare peccatum & peccare, inquit Durandus, quantum videt. Antecedens eſt concluſio authoris. Prima vero ſequela patet per illā maximam. Quicq d pōt Deus mediāte cā ſecū la effectiua &c. Secunda autem quo ad primam probatur: quia ipſa priuatiō, in qua conſiſtit malum peccati, pertinet ad ſpeciem actus conſequentis, vt etiam in litera dr̄ in reſponſione ad ſ͠m, & ſequitur inſeparabiliter ad eam abſolute, vt etiā ex ſupradictis patet. Sunt nanq; quidam actus ſ͠m ſuam ſpeciem abſolute mali qui non poſſunt bene fieri, vt negare deum, odio habere D Deū, quæ omnino ſunt indiſpenſabilia: & ipſe Deus ſeipſum negare nequit, vt Apoſtolus dicit 2. ad Tim. Quo ad reliquā demum partem. ſ. ergo poteſt peccare, probatur: quia omnis defectus culpabilis imputatur agenti immediate habenti dominium ſuper actum, & non ignoranti.

Cap. i. de di. ā fin.

¶ Ad euidentiā huius difficultatis ſciendum eſt, ꝙ peccatū morale, de quo ſolo eſt ſermo, claudit tria. ſ. actum, ſpeciē moralē, & deformitatē: & de duob. extremis, ſ. de actu abſolute, & deformitate non eſt dubium: ſed de ſpē. i. actu ſpecificato malitia morali, qō eſt, an ſit a Deo: propter ꝙ tria agenda ſunt. Primo, quō ſe habet actus malus moraliter ad deformitatem peccati: ſecundo, quō ſe habet ad agens: tertio, ſatisfiet obiectis. Quo ad primum, quia peccatum conſtat ex conuerſione ad obiectū contrarium obiecto virtutis, & ex auerſione a lege, E ſunt in peccato duę malitiæ. Primo, malitia ex obiecto: ſcdo, malitia in ipſa priuatione obſeruationis legis. Prima eſt poſitiua, & in certo entis gn̄e, q. a mala moralia ſpēs entiū ſunt, vt ꝓdictū ſu. t, ſcd̄a eſt priuatiua, & eſt ipſa deformitas peccati, in qua conſiſtit rō mali ſimpliciter. Ad primā neceſſario ſequitur ſcd̄a: ad odium nanq; & negationē Dei abſolute ſumpta, ſ͠m has proprie ſpēs formaliter ſumpta, cōſequitur neceſſario priuatio obſeruationis legis, ita ꝙ oppoſitum non eſt intelligibile. Et hoc eſt quod cōiter dr̄, quòd ſunt quidam actus ſpecifici in moralib. qui ſunt ſ͠m ſe mali, & nō poſſunt bene ulla rōne fieri: hæc de primo. Quo ad ſ͠m, quia de ratione peccati moralis eſt voluntarium voluntate mala, oppoſitū. n. non eſt intelligibile: nec morale: morale. n. abſq; voluntario intelligi, nec peccatum morale abſque moraliter peccante poteſt, cum peccare nihil aliud ſit, quam aliquem voluntarie declinare, quia

A iaquā, de rōne peccati moralis eſt voluntariū voluntate mala moraliter, oportet vt de rōne peccati moralis ſit eſſe a volūtate deficiente: ac per hoc impoſſibile ſit ipſum eſſe a Deo immediate. Et ſi huic adiunxeris quod dictum eſt, ſ. ꝙ conuerſio actus mali parit neceſſario auerſionē, videbis ꝙ de rōne talis conuerſionis eſt etiā voluntatium volūtate deficiente, ac ꝑ hoc impoſſibile ſit ipſam eſſe à Deo immediate & vere ſic. Nā actus malus, puta odiū, vel negatio dei, ſ͠m ſuam moralē ſpēm & includit ly, voluntarium directe, & ly, voluntate deficiente vt ea conſequēti: ſicut ipſe actus eſt ſ͠m ſe eſſentialiter voluntarius, deficiens autē ea conſequenti. D. 503. Ex hoc autē ꝙ de rōne talis actus eſt eſſe ab agente deficiente, ſequitur, ꝓ pro quanto eſt ab agente, ſit a Deo primo agēte. pro quantu à deficiēte, nō ſit a deo. Sequitur ſecundo, ꝙ dicere deformitatē peccati comitari actū talem abſolute, & dicere ipſam ca. a 1. nō ꝓcul a ſilio. 7. comitari talē actū vt eſt ab agēte deficiēte. i. q. a de ratione talis actus eſt eſſe ab agēte deficiente. Sequit tertio, ꝙ nō eſt idem cōcurrere ad talem actū, ſ͠m id quod habet ab agente vt ſic, & ſ͠m id quod habet ab agēte vt deficiente ſicut nō eſt idē eſſe agens, & eſſe deficiens: nec eſſe ab agente, & eſſe a deficiente. Ex quo ſequitur quartum, ꝙ non ualet, A, eſt cauſa actus moralis. mali ſ͠m ſuā ſpeciem. ergo eſt cā peccati, ſeu deformitatis. ſed bene valet, A, eſt cauſa deficiens actus moralis mali ſ͠m ſuam ſpēm: D ergo eſt cauſa peccati & deformitatis: quia deformitas & completa ratio peccati ſequitur ad ſpeciem mali moralis, vt eſt ab agente deficiente, & non vt eſt ab agente. Ex his autem habes, ꝙ cum actus moralis malus ſ͠m ſuam ſpeciem poſſit dupliciter diſtingui. Primo, vt ſumptus abſolute diſtinguatur cōtra ſeipſum ſumptum vt eſt ab agente deficiēte: & dicendo quòd ſpecies moralis mali ſumitur dupliciter, abſolute vt eſt a lib. arb. humano: & ſic diſtinguunt quidam dicentes, quòd deformitas conſequitur actum malum moralem non abſolute, ſed vt eſt a lib. arb. & propterea deformitas actus non eſt a Deo, quia non ſequitur ipſum abſolute. Verius tamen diſtinguitur ſecūdo modo ſcilicet vt abſolute ſumptus diſtinguatur cōtra ſeipſum, vt eſt ab agente vt ſic, quia abſolute ſumptus vendicat ſibi duo. ſ. quòd ſit ab agente, & ſit a deficiente, ac per hoc cum ſumitur vt eſt ab agente vt ſic, ſumitur quaſi ſ͠m quid vel & in idem redit diſtinguatur ſic actus moralis malus ſ͠m E ſuam ſpeciem dupliciter. Primo abſolute, ſeu ſimpliciter, ſecūdo ſecundum id quod habet perfectionis. Et primo modo ſequitur ad eam deformitas, ſecundo non primo modo eſt ab agente deficiente, ſecundo ab agente tantum, ac per hoc a deo, Et ſic totum oppoſitum videtur eſſe eius, quod illi dicunt: cōparaui tamen vtranque viam in veritate dicendo verius ſcd̄o modo diſtingui, quia ad bonum ſenſum ſaluari creditur, vt patebit. Quod autem hęc ſint de mēte Authoris, ex hoc loco patet, vbi in reſpond. ad ſecūdum artic. 2. dicitur, quòd defectus qui dicitur non eſſe a Deo, pertinet ad ſpeciem actus conſequenter: quid clarius? ſi conſequitur ad ſpeciem actus tāquā pertinens conſequenter ad eam igitur ad eam ſimpliciter cōſequitur: hæc de ſecundo. Quo ad tertium primæ rationis in oppoſitum, negatur antecedēs. Nā vnum cōtrariū directe priuat reliqua ex ea parte, qua eſt illi cōtrariū. Vtriū aūe virtuti

contra-

hoc etiã contingit ex merito prę cedentis peccati.

Ad secundum Dicendũ, ꝙ cũ dr̃, Creaturæ Dei factæ ſunt in odiũ & intẽtationẽ aĩæ hoĩm, hæc ꝓpoſitio, In, nõ ponit cauſaliter, ſed cõſecutiue. Nõ.n. Deus fecit creaturas ad malum hominũ, ſed hoc conſecutũ eſt ꝑ inſipiẽtiã hoĩum. vnde ſubdit. Et in muſcipulã pedib. inſipiẽtiũ, qui.ſ. per ſuam inſipientiam vtuntur creaturis ad aliud, q̃ ad quod factę ſunt.

Ad tertium dicendum, ꝙ effectus cauſæ mediæ ꝓcedẽs ab ea ſ͠m qđ ſubdit ordini cã primæ reducit etiã in cauſam primã: ſed ſi ꝓcedit a cã media, ſ͠m qđ exit ordinẽ cauſæ primæ, non reducit in cãm primam: ſicut ſi miniſter faciat aliquid contra mãdatũ dñi, hoc non reducitur in dominũ ſicut in cauſam. Et ſimiliter peccatum quod lib.arb. cõmittit cõtra præceptum Dei, non reducitur ĩ H Deum ſicut in cauſam.

Ad quartum Dicendũ, ꝙ pęna opponit bono ei᷒ q punit qui priuat quocũq; bono, ſed culpa opponitur bono ordinis, q eſt in Deum, vnde directe opponitur bonitati diuinę: & ꝑ hoc non eſt ſimilis ratio de culpa & pœna.

Articvlvs II.

Vtrum actus peccati ſit a Deo.

Ad secundum ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ actus peccati non ſit a Deo. Dicit.n. Aug. in li.* de perfectione iuſtitię ꝙ actus peccati non eſt res aliqua Oẽ aũt ꝙ eſt a Deo, eſt res aliqua ergo actus peccati non eſt a Deo I

¶ 2 Præte. Homo non dr̃ eſſe cã peccati, niſi quia homo eſt cã act᷒ peccati. nullus.n. intẽdẽs ad malũ operatur, vt* Dio. dicit 4 c. de di. no. ſed Deus nõ eſt cauſa peccati vt dictum eſt. ergo Deus non eſt cauſa actus peccati.

¶ 3 Pręt. Aliq actus ſ͠m ſuã ſpẽm ſunt mali, & peccata, vt ex* ſupra K dictis patet: ſed quiquid eſt cã alicuius, eſt cauſa eius quod cõuenit ei ſ͠m ſuã ſpẽm. ſi ergo Deus eſſet cauſa actus peccati, ſequeretur ꝙ eſſet cã peccati, ſed hoc nõ eſt verum, vt* oſtenſum eſt. ergo Deus non eſt cauſa actus peccati.

Sed contra Actus peccati eſt quidã motus li.ar. ſed voluntas Dei eſt cauſa omnium motionũ, vt* Aug. dicit 3. de Tri. ergo volũtas Dei eſt cauſa actus peccati.

Respon. Dicendum, ꝙ actus peccati & eſt ens, & eſt actus, & ex vtroq; hẽt ꝙ ſit à Deo. Oẽ.n. ens G quocunque modo ſit, oportet qđ deriuet à primo ente, vt patet per * Dio. 5. c. de di. no. Oĩs aũt actio cauſat ab aliquo exiſtẽte in actu: qa nihil agit, niſi ſ͠m qđ eſt actu: oẽ autẽ ens actu reducit in primũ actũ.ſ. Deũ, ſicut in cãm, q eſt per ſuã eſſentiã actus, vnde relinqtur ꝙ Deus ſit cã oĩs actionis, inquãtum eſt actio. Sed pcт̃m nominat ens & actionẽ cũ quodẽ defectu, defectus aũt ille eſt ex cã creata.ſ. lib.ar. inquantũ defecit ab ordine primi agẽtis.ſ. Dei. vnde defectus H iſte non reducitur in Deum ſicut in cauſam, ſed in lib.ar. ſicut defectus claudicationis reducit in tibiam curuã ſicut in cãm, non aũt in virtutem motiuã, à qua tamen cauſatur quicqd eſt motionis in claudicatione, & ſ͠m hoc Deus ẽ cauſa actus peccati, non tamẽ eſt cauſa peccati, qa nõ eſt cauſa huius, quòd actus ſit cum defectu.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ Aug nominat ibi rem id quod eſt res ſimpliciter.ſ. ſubſtantiã, ſic I .n. actus peccati non eſt res.

Ad secundum dicendum, ꝙ in hoĩem ſicut in cãm reducit non ſolum actus, ſed ẽt ipſe defectus, quia.ſ. nõ ſubditur ei cui debet ſubdi licet hoc ipſe no intendat principaliter, & ideo homo ẽ cauſa peccati, ſed Deus ſic eſt cauſa actus, quòd nullo mõ eſt cauſa defectus concomitantis actum, & ideo non eſt cauſa peccati.

Ad tertium Dicendum, qđ ſicut* dictum eſt ſupra. Actus & habitus nõ recipiũt ſpẽm ex ip K ſa priuatione, ĩ qua cõſiſtit rõ mali, ſed ex aliquo obiecto cui cõiũgitur talis priuatio, & ſic ipſe defectus, qui dr̃ non eſſe à Deo, pertinet ad ſpeciẽ actus conſequẽter, & non quaſi differentia ſpecifica.

contrariatur ex parte conuerſionis, quia ad contraria obiecta F conuertũtur: & ſic vitij ſpẽs in actu poſita priuat per ſe loquẽdo, conuerſione ad obiectum virtutis: quod eſt priuare rectitudine cõuerſionis inuẽta in virtutis actu in ordine ad propriũ obiectum. Talem autẽ priuationẽ ſic cauſari à Deo nullũ in conueniens eſt, ſicut nec cauſari ipſam vitij ſpẽm. Dico autem ſic, quia ſecus eſt ve ſubſtat auerſioni: deformitas autem peccati in ipſa auerſione conſiſtit. Cuius ſignũ eſt, ꝙ habituatum in temperãtiæ vitio, ſtatim vt pœnitet, non comitatur deformitas, quia ſublata eſt auerſio, & perſeuerat priuatio habitus tẽperantiæ acquiſitę, ꝑſeuerante pronitate conuerſionis ad obiectum in temperãtiæ non.n ſtatim deſinit. Ad probationem vero, quia conſiſtit in priuatione rectitudinis debitæ ineſſe actui, dr̃ ꝙ eſt ſophiſma conſequentis: cõceſſo.n. hoc nõ ſequit ergo in priuatiõe huius rectitudinis.ſ. ob-

D. 840. iectiue dico n ꝙ cõſiſtit in priuatione rectitudinis debitæ ineſſe ſubſtrato actui in ordine ad legẽ, quæ vocat cõformitas ad legẽ, cuius priuatio vocat auerſio in qua conſiſtit deformitas peccati. & ſi ꝑ hanc veritatem mutetur argumẽtũ, & arguat

420*

Inf.q.80.ar. 3.co. & 1.d. 40.q.4.ar.2. & d.41.q.2. ar.1. Et 2.d. 37.q.2. & d. 44.q.1.ar.1. Et 3. cõ.ca. 162.& mal. q 3.ar. 2. Et Ro.12.lec.5 Nõ longe à prin. li. eſt ĩ reſponſ. rõcinationis 4.tom. 7. c.4.in par.4. illius nõ lõge à princi. Ar. præced. †q. 18.ar.2. & 8.

de deformitate ſeu auerſione ex hoc, ꝙ inſeparabiliter ſequit ad ſpeciem abſolute, iam patet reſponſio, quòd quando aliqua ſpecies vendicat ſibi non ſolum agent, ſed agens deficiens, non oportet omne agens cauſans illã ſpeciem, cauſare defectum comitãtẽ illã, quia ſtat ꝙ defectus ille adueniat ex deficiẽte, ſicut ſi exigere duo agẽtia, non oportet oẽ agẽs cauſare totum quod inuenitur in illo. Et ſi inſtetur, quia ſpẽs moralis mali non eſt diuiſibilis in plura, quorum vnũ fiat ab agente deficiente, & alterum ab altero: facilis eſt reſponſio, ꝙ in reſolutione effectuum in cauſas non cõſideratur diſtinctio rei, ſed rationum rei, & ſic ſpecies mali moralis ſimpliciter reſoluitur in agens deficiens: ſecundum id autem quod perfectionis habet vt ſic, reſoluitur ſolum in agens.

¶ Ad obiectionẽ ex ſecunda vis, negatur prima ſequela: & ad probationem. Quicquid Deus &c. reſpondetur, qñ eſt ibi ſola F habitudo effectus ad efficiens: ſecus autem eſt vbi alia interuenit habitudo. Comedere nanq; facit Deus in animalib comedentib. mediante cã ſecunda: nec põt tñ fieri comedere ſine comedente. Implicat namque contradictionem vitaliter operari, quod importat comedere, & nullum viuens illo vitali opere operantẽ eſſe. vnde licet poſſit fieri comeſtionis ſimilitudo, vt fit in corporib. aſſumptis ab Angelis, non tñ vera vitalis comeſtio abſq; vere comedente. Et ſi dicatur, Deus põt conſeruare opus vitalẽ, puta comedere, vel actuale odium Dei in actu exercito ꝓpoſito nũc ab nihilãdo comedentẽ, vel odientẽ. ergo põt ẽt immediate talia facere quicquid nanque põt immediate cõſeruare, põt immediate facere videt, ꝙ ſi a deũ cõſeruaret iſta, ſic nõ remanerẽt eiuſdẽ rõnis. Nõ.n. remanerent in rõne actuũ vitaliũ in actu exercito. ſed ꝑ modũ formarũ: ſicut ſi conſeruarẽt albedo ſine oĩ quãtitate, non remaneret eiuſdẽ rõnis, qa nõ remaneret in rõne ſenſibilis, & ad hũc ſenſũ accipiendo has l; ẽs abſolute, creditur ſaluari vis ſuprædicta.ſ.q. ad ſpem moralẽ actus mali abſolute non ſequit deformitas. ſi.n. ſic i õſeruaret, aut fieret, nõ cõ tũ caret deformitas, quoniam deformitas ſequitur ſpẽm moralis actus mali in actu ſuo exercito, & nõ ſeparatim in alia ſũne eſſendi. hæc de 2.

artic. 1. huius q.

lib.3.ca.4.& c.9.in fi.t.3.

Ca.5. vſque ad med.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimę nonæ Articu. ſecundum.

In corp.2.ar. ĩ calcẽ nota nouitie, declarationẽ lr̃æ, ꝙ Deus eſt cã actus, q ẽ pcт̃m tã ſ͠m eſſe naturæ, q̃ moris: non tñ eſt cã pcт̃i, qa non eſt cã ꝙ actus ſit cũ defectũ.ſ. nõ eſt cã cõcomitantiæ, ſeu cõiũctionis defectus cũ actu. Cõiunctio nãq; iſta non undecũq; ꝓuenit, ſed ex deficiẽte li.ar. nec conuenit actui q̃ulibet ſumpto, ſed ut à deficiẽte pendet. Vñ & in q. de malo, q 3. art. 2. ad ſ͠m dicit quòd deformitas cõſequitur ſpeciem actus, ſecundum quod eſt moralis, prout cauſatur ex lib.arb quaſi diceret, ꝙ deformitas ſequitur ſpeciem moralẽ quomodolibet ſumptam, quia nõ ſ͠m quod eſt ab agente ꝑfectio quædam, ſed prout cauſatur ex li.ar. deficiente: ſic.n. ſequitur ratio mali culpæ in priuatione virtutis & auerſio. q.72.art.8.

¶ Super

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ nonæ Articulum tertiũ.

IN art. 3. eiuſdē 79. q. aduerte Nouitie ordinem cauſalitatis. Primo n. hō ponit obſtaculum diuino lumini, & eſt cauſa meritoria, q; ſolis iuſtitiæ ſubtrahat radios efficaces ad illuminãdũ, remouendo obſtaculũ, qđ eſt pœna ſecundo loco. conueniens. Tertio, ex hac pœna ſequitur excæcatio, aggrauatio, & obduratio propter bonum diuinæ gloriæ ad minus, vt in 4. art. dicitʼ in quo nihil aliud occurrit.

421 1. q. 23. art. 3. Et 2. 2. d. 15. ar. 1. & 1. diſ. 40 q. 4. ar. 2. & 3. cont. ca. 162 Et veri. q. 24. art. 10. co. Et Io. 12. le. 6. & Ro. 1. le. 7. & ca. 9. le. 3. Et 1. Cor. 4. q. 3. in med. tom. 4.

Articvlvs III.

Vtrum Deus ſit cauſa excæcationis & indurationis.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur qđ deus non ſit cauſa excæcationis & indurationis. Dicit. n. Aug. in lib. 83. quæſ. quod Deus nō eſt cauſa eius, quod homo ſit deterior: ſed per excæcationem & obdurationē ſit homo deterior. ergo Deus non eſt cauſa excæcationis & obdurationis.

¶ 2 Præt. Fulgentius dicit quod Deus nō eſt vltor illius rei, cuius ē auctor: ſed Deus ē vltor cordis obdurati, ſecundum illud eccle. 3. Cor durum male habebit in nouiſsimo. ergo Deus non eſt cauſa obdurationis.

¶ 3 Præter. Idem effectus non attribuitur cauſis contrariis: ſed cauſa excæcationis dicitur eſſe malitia hominis ſm illud Sap. 2. Excæcauit. n. eos malitia eorum: & etiã diabolus, ſecundum illud 2. ad Cor. 4. Deus huius ſæcũli excæcauit mentes infidelium: quę quidem cauſæ videntur eſſe contrariæ Deo: ergo Deus non eſt cauſa excæcationis, & obdurationis.

C SED CONTRA eſt, quod dicitur Iſa. 6. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua. Et Rom. 9. dicitur: Cuius vult miſeretur, & quem vult indurat.

RESPONDEO dicendum, q; excæcatio & obduratio duo important. Quorum vnum eſt, motus animi humani inhærentis malo, & auerſi a diuino lumine, & quantum ad hoc, Deus non eſt cauſa excæcationis, & obdurationis ſicut non eſt cauſa peccati. Aliud autem eſt ſubtractio gratiæ, ex qua ſequitur qđ mēs diuinitus non illuminetur ad recte videndum, & cor hominis non emolliatur ad recte viuendum, & quantũ ad hoc Deus eſt cauſa excæcationis & obdurationis. Eſt autem conſiderandum, quód Deus eſt cauſa vniuerſalis illuminationis animarũ, ſm illud Ioan. 1. Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum ſicut ſol eſt vniuerſalis cauſa illuminationis corporum, aliter tamen & aliter. Nam ſol agit illuminando per neceſsitatem naturæ, Deus autem agit voluntarie per ordinem ſuæ ſapientiæ. Sol autem licet quãtum eſt de ſe omnia corpora illuminet, ſi quod tamen impedimentum inueniat in aliquo corpore, relinquit illud tenebroſum, ſicut patet de domo, cuius feneſtræ ſunt clauſæ: ſed tamen illius obſcurationis nullo modo cauſa eſt ſol: non. n. ſuo iudicio agit vt lumen interius non immittat, ſed cauſa eius eſt ſolum ille qui claudit feneſtram. Deus autem proprio iudicio lumen gratię non immit illis, in quib. obſtaculum inuenit vnde cauſa ſubtractionis gratiæ eſt non ſolum ille qui ponit obſtaculum gratiæ, ſed etiam Deus qui ſuo iudicio gratiam nō opponit & per hũc modum Deus eſt cauſa excæcationis aggrauationis aurium, & obdurationis cordis, quæ quidē diſtinguuntur ſm effectus gratiæ, q pficit intellectum dono ſapientiæ, & affectum emollit igne charitatis. Et quia ad cognitionem intellectus maxime deſeruiunt duo ſenſus. ſ. viſus & auditus, quorum vnus deſeruit inuentioni. ſ. viſus, alius diſciplinæ. ſ. auditus, ideo quantum ad viſum, ponitur excæcatio: quantum ad auditum, aurium aggrauatio: quantum ad affectum, obduratio.

AD PRIMVM ergo dicendum, q; cum excæcatio & induratio ex parte ſubtractionis gratiæ ſint quædam pœnæ, ex hac parte eis homo non fit deterior, ſed deterior factus per culpam hæc incurrit, ſicut & cæteras pœnas.

AD SECVNDVM dicendum, q; obiecto illa procedit de obduratione ſecundum, quod eſt culpa.

AD TERTIVM dicendum, quod malitia eſt cauſa excæcationis meritoria, ſicut culpa eſt cauſa pœnæ, hoc etiam modo diabolus excæcare dicitur, inquantũ inducit ad culpam.

Articvlvs IIII.

B *Vtrum excæcatio & obduratio ſemper ordinentur ad ſalutem eius, qui excæcatur & obduratur.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, q; excæcatio & obduratio ſemper ordinētur ad ſalutē eius, qui excatur & obduratur. Dicit. n. * Augu. in Ench. q; Deus cum ſit ſumme bónus, nullo modo permitteret fieri aliquod malum niſi poſſet ex quolibet malo elicere bonum: multo igitur magis ordinat ad bonum illud malum, cuius ipſe eſt cauſa: ſed excæcationis & obdurationis Deus eſt cauſa, vt * dictum eſt, ergo hęc ordinantur ad ſalutem eius qui excæcatur, vel obduratur.

422 Ca. 11. circa princ. to. 3. — Art. præced.

¶ 2 Præt. Sap. 1. dicitur, q; Deus non delectatur in perditione impiorum: videretur autem in perditione eorum delectari, ſi eorum excæcationem in bonum eorum nō conuerteret, ſicut medicus videretur delectari afflictione infirmi, ſi medicinam amaram, quam infirmo propinat, ad eius ſanitatem non ordinaret. ergo Deus excæcationem conuertit in bonum excæcatorum.

¶ 3 Præt. Deus non eſt perſonarum acceptor, vt dicitur Act. 10. Sed quorundam excæcationem ordinat ad eorum ſalutem, ſicut quorundam Iudæorum, qui excæcati ſunt vt Chriſto non crederent, & non credentes occiderent, & poſtmodum compuncti conuerterentur, ſicut de quibuſdam legitur Act. 2. vt patet per * Aug. in li. de quæſtionibus Euangelii. ergo Deus omnium excæcationem conuertit in eorum ſalutem.

lib. 3. ex Math. ca. 14. in med. tom. 4.

D SED CONTRA Non ſunt facienda mala, vt veniant bona, vt dicitur Rom. 3. Sed excæcatio eſt malum, ergo Deus non excæcat aliquos propter eorum bonum.

RESPONDEO dicendum, q; excæcatio eſt quoddam præambulum ad peccatum. Peccatum autem ad duo ordinatur, ad vnũ quidem per ſe ſcilicet ad damnationem, ad aliud autem ex diuina miſericordia, vel prouidentia. ſ. ad ſanationem, inquantum Deus permittit aliquos cadere in peccatum, vt peccatum ſuum agnoſcentes, humilientur & conuertantur, ſicut * Aug. dicit in li. de natura & gratia. vnde & excæcatio ex ſui natura ordinatur ad damnationem eius qui excæcatur, propter quod ponitur etiam reprobationis effectus, ſed ex diuina miſericordia excæcatio ad tempus, ordinatur medicinaliter ad ſalutem eorum qui excantur, ſed hæc miſericordia, non omnibus impenditur excæcatis, ſed prædeſtinatis ſolum, quibus omnia cooperantur in bonum ſicut dicitur Rom. 8. Vnde quãtum ad quoſdam excæcatio ordinantur ad ſanationem, quantum autem ad alios ad damnationem, vt * Aug. dicit in 3. de quæſt. Euangeli.

Ex c. 22. 23. & 28. to. 7. — ex Mat. cap. ſeq. q. 14. tomo 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod omnia mala, quæ Deus facit. vel permittit fieri, ordinantur in aliquod bonum, non tamen ſemper in bonum eius in quo eſt malum, ſed quandoque ad bonum alterius, vel etiam totius vniuerſi. ſicut culpam Tyrannorum ordinat in bonum Martyrum, & pœnam damnatorum ordinat ad gloriam iuſtitię ſuæ.

AD

Ad secundum Dicendum, quòd Deus non delectatur in perditione hominum quantum ad ipſam perditionem, ſed ratione ſuæ iuſtitiæ, vel propter bonũ quod inde prouenit.

Ad tertium Dicendum, ꝙ hoc ꝙ Deus aliquorum excœcationem ordinat in eorum ſalutem, miſericordię eſt, ꝙ aũt excæcatio aliorum ordinetur ad eorum damnationem, iuſtitiæ eſt: quod autem miſericordiã quibuſdã impendit, & non omnib. non facit perſonarum acceptionem in Deo, ſicut in primo dictum eſt.

p.p.q.23.ar.5.ad 3. Ad quartum Dicendum, quòd mala culpæ non ſunt facienda vt veniant bona: ſed mala pœnæ ſunt inferenda propter bonum.

QVAESTIO LXXX.

De cauſa peccati ex parte diaboli, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderãdũ eſt de cauſa peccati ex parte diaboli.

Et circa hoc quęruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum diabolus ſit directe cauſa peccati.

¶ Secundo, Vtrum diabolus inducat ad peccandum, interius perſuadendo.

¶ Tertio, Vtrum poſsit neceſsitatem peccandi inducere.

¶ Quarto, Vtrum oĩa peccata ex diaboli ſuggeſtione proueniãt.

Articvlvs I.

Vtrum diabolus ſit homini directe cauſa peccandi.

Ad primvm ſic proceditꝰ. Vĩ ꝙ diabolꝰ ſit hoĩ directe cã peccãdi. Pctm.n. directe in effectu cõſiſtit. ſed* Aug. dicit 4. de Tri. ꝙ diabolus ſuæ ſocietati malignos affectus inſpirat Et† Beda ſuper Act. dicit, ꝙ diabolus animã in affectũ malitię trahit &* Iſid. dicit in lib de ſummo bono, quod diabolus corda hominũ occultis cupiditatib. replet. ergo diabolus directe eſt cauſa peccati.

¶ 2. Præt. † Hiero. dicit, quod ſicut Deus eſt perfector boni, ita diabolus eſt pfector mali, ſed Deus eſt directe cã bonorum noſtrorũ. ergo diabolus eſt directe cauſa peccatorum noſtrorum.

¶ 3. Præ. * Phil. dicit in quodam c. Ethicæ Eudemicę, quod oportet eſſe quoddã principium extrinſecum humani cõſilij: conſilium autem humanum non ſolum eſt de bonis, ſed ẽt de malis. ergo ſicut Deus mouet ad conſilium bonũ & per hoc directe eſt cauſa boni, ita diabolus mouet hominem ad cõſilium malum, & per hoc ſequi

F tur, quod diabolus directe ſit cauſa peccati.

Sed contra eſt, qđ* Augu. probat in 1. & 3. de li. arb. qđ nulla alia re ſit mens hominis ſerua libidinis, niſi propria voluntate, ſed homo non ſit ſeruus libidinis niſi per peccatum. ergo cauſa peccati non poteſt eſſe diabolus, ſed ſola propria voluntas.

Respondeo dicendum, ꝙ peccatum actus quidam eſt, vnde hoc modo poteſt eſſe aliquid directe cauſa peccati, ꝑ quẽ modũ aliquis directe eſt cauſa alicuius

G actus, quod quidem non cõtingit niſi per hoc, quòd proprium principium illius actus mouet ad agendum. Proprium autem principiũ actus peccati eſt voluntas, quia omne peccatum eſt voluntariũ vnde nihil poteſt directe eſſe cauſa peccati, niſi qđ poteſt mouere voluntatem ad agendum. Voluntas autem, ſicut ſupra dictum eſt, à duobus moueri pôt. Vno modo ab obiecto ſicut dicitur, quòd appetibile apprehenſum, mouet appetitum. Alio modo ab eo, qđ

H interius inclinat volũtatem ad volendum. hoc autem nõ eſt niſi vel ipſa voluntas, vel Deus, vt* ſupra oſtenſum eſt. Deus autem nõ poteſt eſſe cauſa peccati, *vt dictum eſt. Relinquitur ergo ꝙ ex hac parte ſola voluntas hominis ſit directe cauſa peccati eius. Ex parte autẽ obiecti poteſt intelligi, quod aliquid moueat voluntatẽ tripliciter. Vno modo, ipſum obiectum propoſitũ, ſicut dicimus quod cibus excitat deſideriũ hominis ad comedendum, Alio mo-

I do, ille, qui proponit, vel offert huiuſmodi obiectũ. Tertio modo, ille qui perſuadet obiectum propoſitum habere rationem boni, quia & hic aliqualiter proponit proprium obiectum voluntati, quod eſt rationis bonum verum, vel apparens. Primo igitur modo res ſenſibiles exterius apparentes mouent voluntatem hominis ad peccandum, ſecundo autem & tertio modo vel diabolus, vel etiã homo poteſt incitare ad pec-

K candum, vel offerendo aliquid appetibile ſenſui, vel perſuadẽdo rationi. Sed nullo iſtorũ trium modorum poteſt aliquid eſſe directa cauſa peccati, quia voluntas non ex neceſsitate mouetur ab aliquo obiecto, niſi ab vltimo fine, vt * ſupra dictum eſt, vnde nõ eſt ſufficiens cauſa peccati neque res exterius oblata, neque ille qui eam proponit, neque ille qui ꝑſuadet. vnde ſequitur, quòd diabolus nõ ſit cauſa peccati directe, vel ſuffi-

¶ *Super quæſtionis octogeſimę Artic. primum.*

In ar. 1. q. 80. dubiũ occurrit circa propoſitionem in litera poſitã ſ. eſſe cauſam directe alicuius actus non contingit niſi ꝑ hoc, ꝙ propriũ principiũ illius actus mouet ad agendum Aut nanque hæc propoſitio intelligitur abſolute, vt ſonat. ſ. nihil eſt directe cã actus niſi &c. aut limitate ad actũ alterius ꝑꝑ materiã ſubiectã, de qua eſt ſermo, cã ſ. extrinſeca, ꝙ homo peccet. Si primo mõ, obſtat illi illa maxima, Deꝰ pôt ſupplere vicem cãæ ſcdæ. Si ſecundo modo, obſtat literã, ꝗ principium actus voluntarij, voluntatẽ. ſ. ad agendum moueri

422 ſubiungit non ſolum à Deo, ſed à ſe. ſi n. de

Sup q.75.arti.3.& 3.q.8 ar.7. Et mal q.3.art.3.& 4. Et quoli. 3.at.8. corp. An.4. de Tr. cap.12. circa princ. to.3. † c.5. act. circa princi. illius tom.2. * ea li.1.c.5. & li.2.c.4 t. † li.1. contr. Iouinia. nõ lõge à principio tom.3. * lib. 7. mor. eudemiorũ cap.18.

extrinſeco tantũ motore eſſet ſermo in illa propoſitione, ipſum met non cõnumeraretur ſubſumendo ¶ Ad hoc dr, ꝙ neutro mõ propoſitio literę intelligit. Qđ.n. non intelligatẽ primo mõ, patet ex hoc, ꝙ nullũ principiũ mere naturale eſſet cã directe actus proprij. eo qđ nullum tale mouet ſeipſum ad agẽdũ. Si .n. ad cauſandũ directe actum, exigit qđ moueat ad agendũ ꝓpriũ illius actus principium, abſq; vlla ambiguitate ſequitur, ꝙ nec calor ſit directe cã calefaciẽdi, nec frigefaciendi, nec lux illuminandi &c. Quod verò nec ſecundo mõ intelligatur, ex ipſa ſumptione patet: quãuis nanque diceret quſpiam, quòd ad boni tatem doctrinę addit author ẽt voluntatẽ moueri a ſe Si tñ formaliter cõtextus literæ cõſpiciatur, apparebit ꝙ eſt vera & formalis ſubſumptio: ac ꝑ hoc oportet maiorẽ ꝓpoſitionem cõem eſſe ad cauſas intus, & extra, & vere ſic ẽ. Intẽdit igitur author quòd ad eſſe directe cauſam actus quieſt. alicuius actus, ſiue illud aliquid ſit idẽ, ſiue diuerſum a cã, exigit ꝙ cã ꝓpriũ principiũ illius actꝰ moueat ad agẽdũ, ita quod in hac propoſitione duo cõtinentur Alterũ quod ſupponit. ſ. actũ exiſtere alicuius principij executiui & ꝑ hoc includuntur oĩa principia ꝓpria actuũ tã naturalium q̃ animalium Alterum quod docemur. ſ. quid requirit ad eſſe cauſam directe actus exiſtẽtis ab aliquo principio executiuo, & dicimus, ꝙ exigitur quòd moueat illud proprium ad agendum ſiue hoc ſit idẽ cum illo principio executiuo, ſiue diuerſum. Eſt igitur ſenſus propoſitionis, quòd præſuppoſito, qđ actus ſit alicuius principij principiãtis ipſum executiue, vt calor calefacit, oculus videt, volũtas vult, & hmõi, ad hoc qđ aliquid ſiue idem, ſiue diuerſum ſit cã directe calefactionis, viſionis voliſionis illius vltra illud principium non abſolute, ſed inquantũ eſt cauſa executiua, oportet quòd moueat principium illud exequens ad agẽdum. Et hunc ſenſum inſinuãt verba literæ in ly, alicuius non.n. ly, alicuius cadit ſupra ly actus, ſed cadit ſupra ſub intellectũ principiũ: ac ſi dixiſſet. Actus q eſt alicuius & per hoc ſoluũtur obiectiones. nã neque naturalia principia excluduntur à directa cãlitate executiua actuũ, nec oĩpotentiæ diuinæ aliqd adimit: oportet n. ſi ipſa cãt actũ meum, ꝙ me moueat ad agendũ, q̃uis actus q eẽt meus, poſſet ſine me cãre.

*lib. 1. c. 11. circa princ. tom. 1. & li. 3. c. 18.

D. 2006.

q.8. art.3.4.5.& 6.

q.9. art.3.4.5.& 6.

q.79. art.1.

q.10. ar.2. & p. p q. 106. artic 2. & q. 105. art.4.

cienter, ſed ſolum perſuadendo perſuadeotis, vel proponentis appetibile.

Ad primum ergo dicendum, quod omnes illæ authoritates, & ſi quæ ſimiles inueniantur, ſunt referendæ ad hoc, ꝙ diabolus ſuggerendo, vel aliqua appetibilia proponendo inducit in affectum peccati.

Ad secundum dicendum, ꝙ ſimilitudo illa ẽ attendenda quantum ad hoc, quod diabolus quodammodo eſt cauſa bonorum noſtrorum, non tamen attenditur quantum ad modum cauſandi: Nam Deus cauſat bona interius mouendo voluntatem, quod diabolo conuenire non poteſt.

Ad tertium dicendum, ꝙ Deus eſt vniuerſale principium omnis interioris motus humani: ſed ꝙ determinetur ad malum conſilium voluntas humana, hoc directe quidem eſt ex voluntate humana, & a diabolo per modũ perſuadẽtis, vel appetibilia proponẽtis.

¶ *Super quæſtionis octogeſimæ Articulum ſecundum.*

IN artic.2. nota, ꝙ hinc habes quõ in mulierib. illis, quæ dicuntur viſiones habere, cauſari ex dæmonũ illuſione, aut humorum & ſpirituum commutatione põt, vt vigilãtes imaginentur, & appareat eis ſe eſſe in re, ſicut contingit dormientibus, qñ ſomniant. Accidit. n. ꝙ aliquis patiatur vigilãs, quod alter patitur dormiens, vt manifeſte patet in phreneticis. Noteat autẽ hoc rectores religioſarum perſonarum, ne diuinitati tribuentes quod naturæ, aut dæmonis eſt, erreot, errareq́; alios faciãt,

424 Mal.q.3.art.4.& q.16.ar.11.& quoli.3.art.8.cor.

p.p.q.110. artic.4.

Articulus II.

Vtrum diabolus poſsit inducere ad peccandum interius inſtigando.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ diabolus non poſſit inducere ad peccandum interius inſtigando. Interiores. n. motus animæ ſunt quædam opera vitę, ſed nullum opus vitæ poteſt eſſe niſi a principio intrinſeco, nec etiam opus animę vegetabilis. quod eſt intimum inter opera vitę: ergo diabolus ſecundũ interiores motus nõ poteſt hominem inſtigare ad malum.

¶ 2 Præ. Omnes interiores motus ſecundum ordinem naturæ a ſenſibus exterioribus oriuntur: ſed præter ordinem naturæ aliquid operari, eſt ſolius Dei, vt in primo *dictum eſt. ergo diabolus nõ poteſt in interioribus motib⁹ hominis aliquid operari, niſi ſecundum ea, quæ in exterioribus ſenſibus apparent.

¶ 3 Præt. Interiores actus animæ ſunt intelligere, & imaginari: ſed quantum ad neutrum horum poteſt diabolus aliquid operari, quia, vt in primo habitum eſt, diabolus non imprimit in intellectum humanum: in phantaſiam etiã vr̃ ꝙ imprimere nõ poſſit; quia formæ imaginatæ tanquam magis ſpirituales, ſunt digniores quam formæ, quæ ſunt in materia ſenſibili, quas tamen diabolus imprimere non poteſt. vt* patet ex his, quæ in primo habita ſunt ergo diabolus non poteſt ſecundum interiores motus inducere hominem ad peccatum. p.p.q.110. artic.2.

Sed contra eſt, quia ſecundum hoc nunquã tentaret hominem, niſi viſibiliter apparendo: quod patet eſſe falſum.

Respondeo Dicendum, quod interior pars aĩę eſt intellectiua & ſenſitiua. Intellectiua autem continet intellectum & voluntatem. & de volũtate quidem iam* dictum eſt, quomodo ad eã diabolus ſe habet. Intellectus autem per ſe quidem mouetur ab aliquo illuminante ipſum ad cognitionem veritatis, quod diabolus circa hominem non intendit ſed magis obtenebrat rationem eius ad conſentiendum peccato, quæ quidem obtenebratio prouenit ex phantaſia & appetitu ſenſitiuo; vnde tota interior operatio diaboli eſſe videtur circa phantaſiam & appetitum ſenſitiuum. quorũ vtrunque commouendo poteſt inducere ad peccatũ. Põt. n. operari ad hoc, quod imaginationi aliquæ formæ imaginariæ pręſententur. poteſt etiam facere, quod appetitus ſenſitiuus concitetur ad aliquam paſſionem. * Dictum eſt. n. in 1. li. quod natura corporalis ſpirituali naturaliter obedit ad motum localem. vnde & diabolus omnia cauſare põt, quæ ex motu locali corporũ inferiorum prouenire poſſunt, niſi virtute diuina reprimatur. Quod autem aliquæ formæ repræſententur imaginationi, ſequitur quandoq; ad motum localẽ. Dicit. n. *Phil. in li. de ſomno & vigilia, quod cum animal dormierit, deſcendente plurimo ſanguine ad principium ſenſitiuum, ſimul deſcẽdunt motus, ſiue impreſſiones relictæ ex ſenſibilum motionib. quæ in ſenſibilibus ſpẽbus conſeruantur, & mouent principium apprehenſiuum, ita ꝙ apparent, ac ſi tunc principium ſenſitiuum a rebus ipſis exterioribus immutaretur. vnde talis motus localis ſpirituum, vel humorum, procurari poteſt a dęmonib. ſiue dormiant, ſiue vigilent homines; & ſic ſequitur quod homo aliqua imaginetur. Similiter etiam appetitus ſenſitiuus concitatur ad aliquas paſſiones ſ͛m quendam determinatum motum cordis & ſpirituum: vnde ad hoc etiã diabolus poteſt cooperari. Et ex hoc quod paſſiones aliquæ cõcitãtur in appetitu ſenſitiuo, ſequitur ꝙ & motum, ſiue intentionẽ ſenſibilẽ prædicto modo reductam ad principium apprehenſiuũ magis homo percipiat: quia vt Phil. in eodẽ li. dicit, Amantes modica ſimilitudine in apprehenſionem rei amatæ mouentur. Contingit etiam ex hoc quod paſſio eſt concitata, vt id quod proponitur imaginationi, iudicetur proſequendum: quia ei qui à paſſione detinetur, videtur eſſe bonum id, ad quod per paſſionem inclinatur. Et per hunc modum interius diabolus inducit ad peccandum.

Ar. præcedẽ.

p.p.q.110. artic.2.

Ca.3. Paulo ante mediũ tom.2.

C.2. à med. tom.2.

Ad primum ergo dicendum, quod opera vitæ ſemper etſi ſint ab aliquo principio intrinſeco, tamen ad ea poteſt cooperari aliquod exterius agẽs: ſicut etiã ad opera animæ vegetabilis operatur calor exterior, vt facilius digeratur cibus.

Ad secundum dicendum, quòd huiuſmodi apparitio formarum imaginabilium non eſt omnino pręter ordinem naturæ, nec eſt per ſolum imperium, ſed per mõtum localem, vt* dictum eſt. Vnde patet reſponſio ad tertium, quia formæ illę ſunt a ſenſibus acceptæ primordialiter. In corp. art.

Articulus III.

Vtrum diabolus poſsit neceſſitatem inferre ad peccandum

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ diabol⁹ poſſit neceſſitatẽ inferre ad peccãdum. Poteſtas. n. maior poteſt neceſſitatem inferre minori: ſed de diabolo dicitur Iob. 41. Non ẽ poteſtas ſuper terram, quæ ei valeat cõparari. ergo poteſt homini terreno neceſſitatem inferre ad peccandum.

¶ 2 Præte. Ratio hominis non poteſt moueri niſi ſecundum ea, q̃ exterius ſenſibus proponuntur & imaginationi repræſentãtur: quia omnis noſtra cognitio ortum habet a ſenſu, & nõ eſt intelligere ſine phantaſmate, vt dicitur in lib.

¶ *Super quæſtionis octogeſimę Articulum tertium.*

IN ar.3. in reſpõſione ad 3. dubiũ occurrit. nam hæc doctrina retractat inferi⁹ in 3 parte in q. de tẽtatione Chriſti, vbi ex iſtamet authoritate Aug. author dicit, quod non poteſt eſſe abſque peccato tentatio a carne non. o. cõpatiuntur ſe dicta hic & ibi. Nam ibi dr̃, ꝙ concupiſcentia carnis aduerſus ſpiritũ, non poteſt eſſe abſq; peccato: hic dicitur ꝙ non eſt pc̃m, quando ei ratio actualiter reſiſtit. non ſemper ergo eſt peccatum.

425 Mal.q.3 art.3. ad 9. & ar.4 co. & q.16 ar.11. ad 10. & art. 12. ad 10.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ iſta non contrariantur adinuicem. ibi namque dicitur, quòd ſemper eſt peccatum, cũ caro concupiſcit aduerſus ſpiritum: ꝗ ibi diſcutiendum eſt Domino concedente, hic autem nihil cõtra dictam vniuerſalem dr̃. Non.n. dicitur, quòd aliquando nõ eſt peccatum, ſed dicitur, ꝙ quãdo ei ratio actualiter reſiſtit non eſt peccatum, quod nihil repugnat illi, quoniã verum tale, quãdo inueniatur, nõ affirmatur: nam nõ aſſeritur, ꝙ concupiſcenti carni aduerſus ipſum aliquando ratio totaliter reſiſtit: hoc.n. illi vniuerſali contradiceret, ſed aſſeritur, quòd quando ratio reſiſtit, non eſt peccatum: qđ æquiualet conditionali, Si ratio reſiſtit, non eſt peccatum. Et intẽdit author hic ſolum ſatisfacere argumento pro præſenti materia, qua tractatur de poteſtate diaboli, & dicere, quòd concupiſcente carne aduerſus ſpiritum, non conſurgit peccatum ex concupiſcentia, quam poteſt facere diabolus, ſed ea non reſiſtentia rationis, quę nõ ſubiacet poteſtati dæmonis: quia concupiſcentia iſta, ſi ratio ei reſiſtit, nõ eſt peccatum, ſed materia exercẽdæ virtutis. Et hoc ſat eſt argumento, quia dato ꝙ ſemper ſit peccatum, vt Aug. dicit, nõ eſt ad illud neceſſitat dæmon, qui ad non reſiſtentiam rationis neceſſitate nequit. Vtrum aũt poſſibile ſit rationem concupiſcenti actualiter carni totaliter reſiſtere, indiſcuſſum dimittitur, vt impertinens.

Art. præced. † q. 12. circa princ. to. 4.

Li. 19. de ci. dei c. 4. ante med. illius tomo 5.

Ar. præced.

Q. 77. art. 7.

D. 123. Q. 9. art. 6.

¶ De quarto articulo eiuſdem 80. quę nihil occurrit ſcribendum.

de anima: ſed diabolus poteſt mouere imaginationem hominis, vt dictum* eſt, & etiã exteriores ſenſus. dict. n. † Aug. in lib. 83 q. quòd ſerpit hoc malũ. i. quod eſt a diabolo, per omnes aditus ſenſibiles, dat ſe figuris, accõmodat ſe coloribus, adhæret ſonis, infundit ſe ſaporibus, ergo poteſt rationem hominis ex neceſſitate inclinare ad peccandum.

¶ 3. Præ. Secundum* Aug. Nõnullum peccatum eſt, cum caro concupiſcit aduerſus ſpiritum: ſed cõcupiſcentiam carnis diabolus põt cauſare, ſicut & cæteras paſſiones eo modo quo* ſupra dictũ eſt: ergo ex neceſſitate poteſt inducere ad peccandum.

Sed contra eſt, quod dicitur 1. Petr. vlt. Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens, circuit quærens quẽ deuoret, cui reſiſtite fortes in fide. Fruſtra autem talis admonitio daretur, ſi homo ei ex neceſſitate ſuccumberet. nõ ergo poteſt homini neceſſitatem inducere ad peccandum.

Respondeo dicendum, ꝙ diabolus propria virtute, niſi refrenetur à Deo, poteſt aliquem inducere ex neceſſitate ad faciendum aliquem actum, qui de ſuo genere peccatum eſt: non autem poteſt inducere neceſſitatem peccandi. quod patet ex hoc, ꝙ hõ motiuo ad peccandum nõ reſiſtit niſi per rationem, cuius vſum totaliter impedire poteſt mouendo imaginationem & appetitum ſenſitiuum, ſicut in arreptitijs patet: ſed tunc ratione ſic ligata, quicquid homo agat, non imputatur ei ad peccatum: ſed ſi ratio non ſit totaliter ligata, ex ea parte qua eſt libera poteſt reſiſtere peccato, ſicut ſupra dictum eſt. Vnde manifeſtum eſt, quòd diabolus nullomodo poteſt neceſſitatem inducere homini ad peccandum.

H

I

Ad primum ergo dicendum, quòd non quælibet poteſtas maior homine, poteſt mouere voluntatem hominis, ſed ſolus Deus, vt ſupra habitum eſt.*

K

Ad secundum dicendũ, ꝙ illud ꝙ eſt apprehensũ per ſensũ vel imaginationem, non ex neceſſitate mouet volũtatem, ſi homo habeat vſum rationis, nec ſemper huiuſmodi apprehenſio ligat rationem.

Ad tertium Dicendum, quòd concupiſcentia carnis contra ſpiritum, quando ratio ei actualiter reſiſtit, non eſt peccatum, ſed materia exercendæ virtutis. Quod autem ratio ei non reſiſtit, non eſt in poteſtate diaboli, & ideo non poteſt inducere neceſſitatem peccati.

D. 445.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum omnia peccata hominum ſint ex ſuggeſtione diaboli.

AD QVARTVM ſic proceditur, Videtur ꝙ omnia peccata hominum ſint ex ſuggeſtione diaboli. Dicit.n.* Dion. 4. c. de diu. nom. quod multitudo dæmonum cauſa eſt omnium malorum & ſibi, & alijs.

¶ 2 Præ. Quicunque peccat mortaliter, efficitur ſeruus diaboli. ſm illud Ioã. 8. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati: ſed ei aliquis in ſeruitutem addicitur, a quo eſt ſuperatus, vt dicitur 2. Pet. 2. ergo quicunque facit peccatum, ſuperatus eſt a diabolo.

G ¶ 3 Præt. Greg. dicit, ꝙ peccatum diaboli eſt irreparabile. quia cecidit nullo ſuggerente, ſi igitur aliqui homines peccarent per liberum arb. nullo ſuggerente, eorum pctm̃ eſſet irremediabile, quod patet eſſe falſum ergo omnia peccata humana a diabolo ſuggeruntur.

Sed contra eſt, quod dicitur in libr.* de eccleſiaſticis dogmatibus, Non omnes cogitationes noſtræ malę a diabolo excitantur, ſed aliquoties ex noſtri arbitrii motu emergunt.

Respondeo Dicendum, ꝙ occaſionaliter quidem & indirecte diabolus eſt cauſa omniũ peccatorum noſtrorum, inquantum induxit primum hominem ad peccandum, ex cuius peccato intantum vitiata eſt humana natura, vt omnes ad peccãdum procliues ſimus: ſicut diceretur eſſe cauſa combuſtionis lignorum, qui ligna ſiccaret, ex quo ſequeretur, ꝙ facile incenderentur. Directe autem non eſt cauſa omnium peccatorum humanorum, ita quod ſingula peccata perſuadeat. Quod Origenes probat ex hoc, quia etiam ſi diabolus non eſſet, homines haberent appetitum ciborum, & venereorum, & ſimilium: qui poſſet eſſe inordinatus, niſi ratione ordinaretur, quod ſubiacet libero arbitrio.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ multitudo dæmonum eſt cauſa omnium malorum noſtrorũ, ſecundum primam originem, vt dictum eſt.

Ad secundum dicendum, quod non ſolũ fit ſeruus alicuius qui ab eo ſuperatur, ſed etiam qui ei voluntarie ſe ſubijcit: & hoc modo fit ſeruus diaboli, qui motu proprio peccat.

Ad tertium dicendum, ꝙ peccatum diaboli fuit irremediabile, quia nec aliquo ſuggerente peccauit nec habuit aliquam pronitatem ad peccandum ex præcedenti ſuggeſtione cauſatam, quod de nullo hominis peccato dici poteſt.

Prima parte q. 63. ar. 2. c. & q. 114. ar. 3. Et 3. q. 8. ar. 7. ad 2. Et mal. q. 3. articu. 5.

*c. 4. part. 4. parũ ã prin. ſ hoc habet formaliter Anſ. li. 2. cur Deus hõ ca. 21. circa me. Gre. & li. 9. mor. ca. 36. habetur ad ſenſum. & libro 4. cap. 9.

*c. 82. hic liber eſt inter opera Aug. tom. 3.

Li. 3. periar. cap. 2.

In corp. art.

QVAESTIO LXXXI.

De cauſa peccati ex parte hominis, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdũ, eſt de cauſa peccati ex parte hoĩs. Cũ aũt hõ ſit cã peccati alteri homini exterius ſuggerẽdo, ſicut & diabolus, habet quendam ſpãlem modum cauſandi peccatum in alterum per originẽ: vnde de pctõ originali dicendum eſt.

¶ Et circa hoc tria conſiderãda occurrunt primo, de eius traductione. Secundo de eius eſſentia. Tertio, de eius ſubiecto.

¶ Super quęſtionis octogeſimę primæ Artic. primum.

IN ar. 1. q. 81. dubiũ primo Nouitiorũ occurrit, quo pacto ſtat declaratio authoris de modo, quo originale peccatum traducitur. Proportionalis nãque ſimilitudo de pctõ mẽbr. ac voluntatis mouentis illud, & huius hoĩs ad primum parentẽ generãtẽ ipſum, incõſona eſt. Nã quia voluntas mẽbrũ quod eſt mouet ad executionẽ culpæ, ideo membrũ culpæ particeps fit

ſit: generans autem non mouet generationis motione hunc hoiem exiſtentem ad culpā, ſed facit hunc hominem eſſe cū tali defectu, quo nō fit participatio culpæ, ſed pœnæ, vel defectus potius.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ ſimilitudo conſonat, & optime declarat intentum, ſi attendimus ad illud quod eſt per ſe In motione.n.membri à voluntate per ſe, fit ꝙ membrum cōſtituitur in hoc quòd eſt ei eſſe inſtrumentum voluntatis ad talẽ opus, & ex hoc ipſo, ſuppoſito ꝙ ſit capax culpę, inſtrumentum illud culpæ fit particeps: & ſimiliter in generatione huius hominis ab Adam ꝑ ſe, fit quòd hic homo conſtituitur, in hoc ꝙ eſt eſſe membrum Adæ, vt capitis. Ex hoc nanque, ꝙ per ſemen ab ipſo generatur, eius membrum fit, adeo quod ſi aliter

427 3.q.19.ar.4.ad 1.Et 2.di.33.q.1.ar.1.Et 4. contra ca. 50. 51.& 52.Et mal.q.4.ar.1.Et opuſ.3.c.201.202.203.& 204. Et Ro.5.lect.3.

generaretur, aut fieret, non eſſet eius mēbrum. ex hoc autem quod eius membrū eſt, ſuppoſito quòd ſuſceptiuum culpæ particeps ſit culpæ, & non ſolum pęnæ. Generatiuæ ergo motio reſpondet motioni imperatiuæ in hoc, quod eſt vtranque conſtituere motum in hoc quod eſt eſſe aliquid mouentis, vt ſic poſſit ei imputari ad culpam prę ſuppoſita eius capacitate.

q.118.ar.3.

Quod autem ibi mēbrum præſit, & hic non, nihil efficit, immo proportionalitatem adiuuat: quia ſicut ad culpam actualem mouet præexiſtens, ita mouens ad culpam originalem mouet, id eſt, ducit de potẽtia ad actum non præexiſtens: contra rationem namq; eius quod ducitur, eſt præexiſtere.

¶In eodem articulo aduerte, quod author poſitionem quam in ſecundo ſen tẽtiarum diſtinctione trigeſima ſequutus eſt, licet non totaliter arguere videatur: ſi tamen diligentius con

Ca.5.à med.

Et circa primum quærũtur quinque.

¶ Primo, Vtrum primum peccatum hominis deriuetur per originem in poſteros.

¶ Secundo, Vtrũ omnia alia peccata primi parentis, vel etiam aliorum parentum, per originẽ in poſteros deriuentur.

¶ Tertio, Vtrum peccatum originale deriuetur ad omnes, qui ex Adam per viam ſeminis generantur.

¶ Quarto, Vtrum deriuaretur ad illos, qui miraculoſe ex aliqua parte humani corporis formarentur.

¶ Quinto, Vtrum ſi fęmina peccaſſet, viro non peccante, traduceretur originale peccatum.

ARTICVLVS I.

Vtrum primum peccatum primi parentis traducatur per originem in poſteros.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quod primum peccatum primi parentis non traducatur ad alios per originem. Dicitur enim Eze. 18. Filius non portabit iniquitatem patris; portaret autẽ, ſi ab eo iniquitatem traheret. ergo nullus trahit ab aliquo parentum per originem aliquod peccatum.

¶ 2 Præterea. Accidens non traducitur per originem, niſi traducto ſubiecto, eo quòd accidens non tranſit de ſubiecto in ſubiectũ; ſed anima rationalis, quę eſt ſubiectum culpæ, non traducitur per originem, vt in primo* oſtenſum eſt. ergo neque aliqua culpa per originem traduci poteſt.

¶ 3 Præterea. Omne illud quod traducitur per originem humanā, cauſatur ex ſemine: ſed ſemen nō poteſt cauſare peccatũ, eo quòd caret rationali parte animæ, quæ ſola poteſt eſſe cauſa peccati. ergo nullum peccatum poteſt trahi per originem.

¶ 4 Præterea. Quod eſt pfectius in natura, virtuoſius eſt ad agendum: ſed caro perfecta nō poteſt inficere animam ſibi vnitam, alioquin anima non poſſet emundari à culpa originali, dum eſt carni vnita. ergo multo minus ſemen poteſt inficere animam.

¶ 5 Præterea.* Philoſophus dicit in 3. Ethicorum, quod propter naturam turpes, nullus increpat, ſed eos qui propter deſidiam, & negli

A gentiam. dicuntur autem natura turpes, qui habẽt turpitudinem ex ſua origine. ergo nihil quod eſt ꝑ originem, eſt increpabile, neque peccatum.

SED CONTRA eſt, quòd Apoſtolus dicit Roma. 5. Per vnũ hominem peccatum in hunc mũdum intrauit, quod non poteſt intelligi per modum imitationis, vel incitationis propter hoc, quod dicitur Sapient. 2. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum.

B reſtat ergo quòd per originẽ ab homine peccatum in mundum intrauit.

RESPONDEO dicendum, quod ſecundum fidem catholicā eſt tenendum, quod primum peccatum primi hominis originaliter tranſit in poſteros: propter quod etiam pueri mox nati deferuntur ad baptiſmum tanquàm ab aliqua infectione culpę abluendi. Contrarium eſt autem hæreſis Pelagianæ vt patet per* Auguſtinum in plurimis ſuis libris. Ad inueſtigandum autem qualiter pecca-

C tum primi parentis originaliter poſsit tranſire in poſteros, diuerſi diuerſis vijs proceſſerunt. Quidam enim conſiderantes, quod peccati ſubiectum eſt anima rationalis, poſuerunt, quod cum ſemine rationalis anima traducatur, vt ſic ex infecta anima, infectæ animæ deriuari videantur. Alij vero hoc repudiantes tanquam erroneum, conati ſunt oſtẽdere, quomodo culpa animæ parẽtis traducitur in prolem, etiam ſi anima non traducatur, ꝑ hoc quod corporis defectus traducuntur a parẽ

D te in prolem; ſicut leproſus generat leproſum, & podagrius podagricum, propter aliquam corruptionem ſeminis, licet talis corruptio non dicatur lepra, vel podagra. Cum autem corpus ſit proportionatum animæ, & defectus animæ redundent in corpus, & econuerſo: ſimili modo dicitur, quod culpabilis defectus animæ per traductionem ſeminis in prolem deriuatur, quamuis ſemen actualiter nō ſit culpæ ſubiectũ.

E Sed oẽs huiuſmodi viæ inſufficientes ſunt: quia, dato quod aliquid defectus corporales a parẽte tranſeãt in prolem per originem & etiam aliqui defectus animę ex conſequenti propter corporis indiſpoſitionem, ſicut interdum ex fatuis fatui generantur: tamen hoc ipſum, quod eſt ex origine aliquem defectum habere, videtur excludere rationẽ culpę, de cuius ratione eſt, quod ſit volũtaria. Vnde etiã poſito, ꝙ anima rationalis

ſideretur litera, dum arguitur inſufficientiæ ſecunda via, poſitio illa olim ſua reprehenditur. Nam ibi tenuit peccatum originale contrahi per originem, ſicut podagram, vel ſtoliditatem, redundante in formam ex conditione materiæ, & habere rationem culpæ propter voluntatem parentis. Hic autem licet de iſto voluntario non fiat mentio, referendo illam opinionem, ſubintelligitur tamen, vt puto, tanquam commune conſenſu ab omnibus, quod hoc eſt voluntarium aliena voluntate. Reprehenditur autem hæc poſitio tanquàm inſufficiens, quia non ſaluat rationem voluntarij etiam aliena voluntate, ſic quòd ſufficiat ad rationem culpæ in hoc genito quoniam totum hoc quod illa poſitio dicit acceptatum, verificatur de Sorte ſecundum ſe. Eſt namque ſecundum ſe habens conditiones formæ competentis materiæ conditionibus, voluntarie Adæ voluntate contractas ab eo: & tamen defectus iſte non eſt culpa Sortes ſecundum ſe.

Li.5. retract. ca.9. ad fi. Et 1. lib. 3. cõtra Iul. c. 1. a me. to 7. & libr. De bo. per ſe uer. ca. 11. & 12. to. 7.

Quia ergo oportet ad ſaluandum voluntarium requiſitum ad culpam huius, abſque propria voluntate, ponere hunc hominem eſſe aliquid alienæ voluntatis, vt ſic ſit voluntarius defectus voluntate propria non ſecundum ſe, ſed ſecũdum quod membrum alterius, à quo inchoat hæc culpa. Et hoc non poſitum eſt a prædictis poſitionibus, ideo arguuntur: & ponitur alia via, qua ſaluatur ſufficienter ratio voluntarij per hoc, qđ ponitur in Sorte hoc peccatum, vt eſt mēbrum Adæ; & ex conſequenti in ipſo ſecundum ſe.

¶In reſponſione ad tertium in eodem articulo nota, quòd culpam eſſe virtualiter

liter, in ſemine accipiendum eſt concomitanter, & non principaliter. In ſemine namque eſt virtualiter natura humana quam concomitatur culpa originalis: ita quod non oportet aliquam intentionalem qualitatem in ſemine fingere, quæ productiuum ſit culpæ. Hoc enim nec ſomniauit author, cum culpa nihil entitatis ſit, & concomitanter fiat, & ſufficiens ſit ſemen deciſum a natura deſtituta iuſtitia originali. Verba autem Authoris in quæſtione de Malo, queſtione quarta, articulo primo ad nonum, non ſignificant oppoſitum, ſed quod priuatio iuſtitiæ originalis in ſemine illo modo quo in ſemine ſaluatur, ex defectu ſpectat ad genus moris virtualiter, non quia eſt actu moralis, ſed quia tendit ad morale peccatum: & ſic iſta priuatio eſt quædam moralis, & malum morale eſt in ea intentionaliter, ſicut color in ſemine. Et tenet ſimilitudo quo ad hoc, quia intentio ordinatur ad illud, cuius dicitur intentio nõ quo ad eſſe entia poſitiua, cum hoc de priuatione dici non poſſit, etiam ſi fingendi detur licentia.

Dap.5.to.5.

In prædica. ca. de ſpecie a medio illius tom.5.

¶ Et hæc de iſta materia dicta ſufficiant quoniam euacuant omnes difficultates neceſſarias.

traduceretur, ex hoc ipſo quod infectio animæ prolis non eſſet in eius volũtate, amitteret rationem culpę obligantis ad pœnam, quia vt Philoſophus dicit i tertio Ethicorum, Nullus improperabit cæco nato, ſed magis miſerebitur. Et ideo alia via procedendum eſt dicendo, quod omnes homines qui naſcuntur ex Adam poſſunt conſiderari vt vnus homo, inquantum conueniunt in natura, quam a primo parente accipiunt, ſecundum quod in ciuibus omnes homines, qui ſunt vnius cõmunitatis, reputantur quaſi vnum corpus, & tota communitas quaſi vnus homo, G ſicut etiã * Porphyrius dicit, quod participatione ſpeciei plures homines ſunt vnus homo. Sic igitur multi homines ex Adam deriuati ſunt tanquam multa mẽbra vnius corporis: actus autem vnius membri corporalis, puta manus, nõ eſt voluntarius voluntate ipſius manus, ſed voluntate animæ. quæ primo mouet membrum, Vnde homicidium, quod manus committit, non imputaretur manui ad peccatum, ſi conſideraretur manus ſe- H cũdum ſe vt diuiſa a corpore, ſed imputatur ei inquantum eſt aliqd hominis, quod mouetur a primo principio motiuo hominis. Sic igitur inordinatio, quæ eſt in iſto homine ex Adam generato, non eſt voluntaria voluntate ipſius, ſed voluntate primi parentis, qui mouet motione generationis omnes, qui ex eius origine deriuãtur ſicut voluntas animæ mouet omnia membra ad actum. vnde peccatum, quod ſic a primo parente I in poſteros deriuatur, dicitur originale; ſicut peccatum quod ab anima deriuatur, ad membra corporis, dicitur actuale, ſicut peccatum actuale, quod per membrum aliquod committitur, non eſt peccatum illius membri, niſi inquantum illud membrũ eſt aliquid ipſius hominis, propter quod vocatur peccatum humanum. Ita peccatum originale non eſt peccatum huius perſonę, niſi inquantum hæc perſona recipit naturam a primo parente; vnde & vocatur peccatum naturæ, ſecundum illud Eph. 2. Eramus natura filij iræ.

K

Ad primum ergo dicendum, quod filius dicitur non portare peccatũ patris, quia non punitur pro peccato patris, niſi ſit particeps culpæ: & ſic eſt in propoſito. deriuatur enim per originem culpa a patre in filium, ſicut & peccatum actuale per imitationem.

Ad secundum dicendum, ꝙ etſi aĩa non traducatur, quia virtus ſeminis non poteſt cauſare animam rationalem, mouet tamen ad ipſum diſpoſitiue: vnde per virtutem ſeminis traducitur humana natura a parente in prolem, & ſimul cum natura naturæ infectio. Ex hoc enim fit iſte qui naſcitur, conſors culpæ primi parentis, quod naturam ab eo ſortitur per quan- F dam generatiuam motionem.

Ad tertium Dicendum, quòd etſi culpa nõ ſit actu in ſemine, eſt tamen ibi uirtute humanæ naturæ, quam concomitatur talis culpa.

Ad quartum dicendum, quod ſemen eſt principium generationis, quæ eſt proprius actus naturæ, eius propagationi deſeruiens; & ideo magis inficitur anima per ſemen, quàm per carnem iam perfectam, quæ iam determinata eſt ad perſonam.

Ad quintum dicendum, quòd illud quod eſt per originem, non eſt increpabile, ſi conſideretur iſte qui naſcitur ſecundum ſe: ſed ſi conſideretur prout refertur ad aliquod principium, ſic poteſt eſſe ei increpabile, ſicut aliquis qui naſcitur, patitur ignominiam generis ex culpa alicuius progenitorum cauſatam.

Articulus II.

Vtrum etiam alia peccata primi parentis, vel proximorum parentum traducantur in poſteros.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur, ꝙ etiam alia peccata vel ipſius primi parentis, vel proximorum parentum traducantur in poſteros. Pœna enim nunquam debetur niſi culpæ, ſed aliqui puniuntur iudicio diuino pro peccato proximorum H parentum, ſecundum illud Exod. 20. Ego ſum Deus zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam, & quartam generationem. Iudicio etiam humano in crimine læſæ maieſtatis filij exhæredantur pro peccato parentum. ergo etiam culpa proximorum parentũ tranſit ad poſteros.

428 2.d.20.q.1. Et diſ. 32.q. 1.art.1. Et 4. cõtra ca. 52. ad 13. Et mal.q. 4.articu.8.

¶ 2 Prætereà. Magis poteſt transferre in alterum id quod habet aliquis à ſeipſo, quàm id quod habet ex alio, ſicut ignis magis poteſt calefacere, quàm aqua calefacta: ſed homo transfert in prolem per originem peccatum quod habet ab Adam. ergo multo magis peccatum quod ipſe commiſit.

¶ 3 Prętereà. Ideo contrahimus à primo parente peccatum originale, quia in eo fuimus ſicut in principio I naturæ, quàm ipſe corrupit; ſed ſimiliter fuimus in proximis parentibus ſicut in quibuſdam naturæ principiis, quæ etſi ſint corrupta, poteſt adhuc magis corrumpi per peccatum, ſecundum illud Apocalip. vltim. Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc. ergo filii contrahunt peccata proximorum parentum per originem, ſicut & primi parentis.

Sed contra: Bonum eſt magis diffuſiuũ ſui, quàm malum; ſed merita proximorum parentum non traducuntur ad poſteros. ergo multo minus peccata.

Respondeo Dicendum, quòd * Auguſtinus hanc quæſtionem monet in Enchirid. & inſolutam relinquit. Sed ſi aliquis diligenter attendat, impoſſibi- K le eſt, quòd aliqua peccata proximorum parentum, vel etiam primi parentis præter primum, per originem traducantur. Cuius ratio eſt, quia homo generat ſibi idem in ſpecie, non autem ſecundum indiuiduum. & ideo ea, quæ directe pertinent ad indiuiduum, ſicut perſonales actus, & quæ ad eos pertinent, non traducuntur à parentibus in filios. Non enim Grammaticus traducit in filium ſcientiam grãmaticæ, quam proprio ſtudio acquiſiuit: ſed ea quæ pertinent ad naturam ſpeciei, traducuntur à parentibus in filios, niſi ſit defectus naturæ, ſicut oculatus generat oculatum, niſi natura deficiat. & ſi natura ſit fortis, etiã aliqua accidentia indiuidualia propagãtur in filios, pertinẽtia ad diſpoſitionẽ

Capit.46.& 47.tom.3.

naturæ:

naturæ, ſicut velocitas corporis, bonitas ingenij, & alia huiuſmodi. nullo antem modo ea quę ſunt pure perſonalia, vt * dictum eſt. Sicut autem ad perſonam pertinet aliquid ſecundum ſeipſam, & aliquid ex dono gratiæ: ita etiam ad naturam poteſt aliquid pertinere ſecúdum ſeipſam, ſcilicet quod cauſatur ex principijs eius, & aliquid ex dono gratiæ. & hoc modo iuſtitia originalis, ſicut in primo * dictum eſt, erat quoddam donum gratiæ toti humanæ naturæ diuinitus collatum in primo parente, quod quidem primus homo amiſit per primum peccatum. vnde ſicut illa originalis iuſtitia traducta fuiſſet in poſteros ſimul cum natura, ita etiam inordinatio oppoſita. Sed alia peccata actualia vel primi parentis, vel aliorum non corrumpũt naturam. quantum ad id qnod naturę eſt: ſed ſolum quantum ad id quòd perſonæ eſt, i. ſecundum pronitatem ad actum, vnde alia peccata non traducuntur.

In iſto art. — q. 100. art. 1.

Ad primum ergo dicẽdũ, quòd pœna ſpirituali, ſicut Auguſtinus dicit in epiſtola ad Auitum, nunquam puniuntur filii pro parentibus, niſi communicẽt in culpa, vel per originem, vel per imitationẽ, quia omnes animæ immediate ſunt Dei, vt dicitur Ezec. 1. Sed pœna corporali interdum iudicio diuino, uel humano puniuntur filii pro parentibus, inquantum filius eſt aliquid patris ſecundum corpus.

Epiſt. 75. ad Auitũ to. 2.

Ad secundum dicendum, quòd illud quod habet aliquis ex ſe, magis poteſt tradncere, dummodo ſit traducibile, ſed peccata actualia proximorum parentum non ſunt traducibilia, quia ſunt pure perſonalia, vt * dictum eſt.

In corp. art.

Ad tertium Dicendũ, quòd primum peccatum corrumpit naturam humanam corruptione ad naturam pertinente; alia vero peccata corrumpunt eam corruptione pertinente ad ſolam perſonam.

Articvlvs III.

Vtrum peccatum primi parentis tranſeat per originem in omnes homines.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur, quod peccatum primi parentis non tranſeat per originem in omnes homines. Mors enim eſt pœna conſequens originale peccatũ: ſed non omnes qui procedunt ſeminaliter ex Adam, morientur, illi enim, qui viui reperientur in aduentu Domini nunquam morientur, vt videtur per hoc quod dicitur 1. Theſſal. 4. Nos qui viuimus, non præueniemus in aduentu Domini eos qui dormierunt. ergo illi non contrahunt originale peccatum.

¶ 2 Præterea. Nullus dat alteri quod ipſe non habet, ſed homo baptizatus non habet peccatum originale. ergo non traducit ipſum in prolem.

¶ 3 Præt. Donum Chriſti eſt maius, quàm peccatum Adæ, vt Apoſto. dicit Ro. 5. Sed donum Chriſti non tranſit in omnes homines. ergo nec peccatum Adæ.

Sed contra eſt, q Apo. dicit Ro. 5. Mors in omnes per-

A trãſijt, in quo omnes peccauerũt.

Respondeo dicendum, quod ſecundum fidem catholicá firmiter eſt tenendum, quod omnes homines, præter ſolum Chriſtum, ex Adam deriuati, peccatum originale ex Adam contrahunt; alioquin non omnes indigerent redemptione, quæ eſt per Chriſtum, qnod eſt erroneum. Ratio autem ſumi poteſt ex hoc, quòd * ſupra dictum eſt, ſcilicet quod ſic ex peccato primi parentis traducitur culpa originalis in

B poſteros, ſicut à volnntate animę per motionem membrorum, traducitur peccatum actuale ad membra corporis, Manifeſtũ eſt autem, quod peccatũ actuale traduci poteſt ad omnia membra, quę nata ſunt moueri à volũtate. vnde & culpa originalis tradncitũ ad omnes illos, qui mouentur ab Adam motione generationis.

Ad primvm ergo dicendum, quod probabilius, & conuenientius tenetur, quod omnes illi, qui in aduentu Domini reperiẽ

C tur, morientur, & poſt modicum reſurgẽt, vt in tertio plenius dicetur. Si tamen hoc verum ſit, quod alij dicũt, quòd illi nunquàm moriẽtur, ſicut * Hieronymus narrat diuerſorum opiniones in quadá epiſtola ad Mineriũ de Reſurrectione carnis, dicendum eſt ad argumentum, quod illi etſi non moriantur, eſt tamẽ in eis reatus mortis; ſed pęna aufertur à Deo, qui etiam peccatorum actualium pœnas condonare poteſt.

D Ad secvndvm dicendum, quod peccatum orginale per baptiſmum aufertur reatu inquantũ anima recuperat gratiam quantum ad mentem: remanet tamen peccatum originale actu quantũ ad fomitem, qui eſt inordinatio partium inferiorum animæ, & ipſius corporis, ſecundum quod homo generat, & non ſecundum mẽtem, & ideo baptizati traducunt peccatum originale. Nõ enim parentes generant inquantum ſunt renouati per baptiſmum, ſed in-

E quantum retinent adhuc aliquid de vetuſtate primi peccati.

Ad tertivm Dicendum, ſicut peccatũ Adæ traducitur in omnes, qui ab Adam corporaliter generantur, ita gratia Chriſti traducitur in omnes, qui ab eo ſpiritualiter generantur per fidem, & baptiſmum; & nõ ſolum ad remouendam culpam primi parentis, ſed etiam ad remouendum peccata actualia, & ad introducendum in gloriam.

¶ Super quęſtionis octogeſimę primę Articu. tertium.

In articulo tertio eiuſdem octogeſimæ primæ quæſtionis omiſſo ſecundo, aduerte duo circa vniuerſalitatem peccati originalis. Primum eſt, quod ad fidem catholicam ſpectat, quòd omnes, præter ſolum Chriſtum, contrahant peccatum originale, quod dictum non intelligendnm eſt aliter quàm de morte quæ eſt pœna peccati originalis: ita quod ſicut omnes incurrunt mortem, id eſt, neceſſitatem moriendi, ita omnes incurrunt peccatum originale, id eſt, neceſſitatem habendi peccatum originale. Et ſicut non ſpectat ad fidem, an ſinguli moriantur actualiter, an diuina diſpoſitione aliquis non moriatur: ita non ſpectat ad fidem, an aliquis ex ſpeciali prærogatiua gratiæ non incurrat actualiter originale peccatum, de vtroque enim ſimul, inquit Apoſtolus ad Romanos quinto. Per vnum hominem peccatum introiuit in mundum, & per peccatum mors. Eſt igitur neceſſarium, ſecundum catholicam fidem credere, quod omnis vtriuſque ſexus ab Adam ſecundum rationem ſeminalem proueniens, ex ipſa ſua generatione ſit obnoxius peccato originali. & contra pelagianos dicentes oppoſitum, Aug. diſſerit, & diffinit. De ſolo autem Ieſu Chriſto verum eſt, quod ex ipſa generatione nulli obnoxius eſt peccato: iuxta verbum Angeli ad beatam Virginem ante filij conceptionem, quæ vocatur natiuitas in vtero, dicentis. Quod ex te naſcetur, ſanctum, & iuxta hũc ſenſum militat ratio authoris ſcilicet quia aliter non indigerent redemptione, quæ per Ieſum Chriſtum facta eſt. Si enim peccatum originale vel in actu, vel in neceſſitate habendi illud, quis non incurreret, non egeret redemptione, quod hæreticum eſſet dicere: ſed ſi omnes obnoxij ſunt peccato originali, ſufficit ad indigentiam redemptionis. Neque enim ſolum redemptione eget actualiter captiuus, ſed etiam obnoxius captiuitati. Et hæc bene notabis tu Thomiſta, ne nimio zelo, non ſecundum ſcientiã, accenſus erronea dicas, quæ erronea non ſunt, cum de beatiſſimæ Virginis conceptione diſputas, aut prædicas. Secundm notandum eſt, quòd licet, vt dictum eſt, ad fidem non ſpectet, tanquam neceſſario credendum, vtrum aliquis actualiter non habuerit ex ſpeciali gratia

429 1. q. 100. art. 1. cor. Et 3. q. 31. arti. 8. & q. 52. art. 7. ad 2. & q. 68. ar. 9. cor. Et 2. d. 31. q. 1. ar. 2. Et 3. di. 3. q. 4. ar. 2. Et 4. contra ca. 50. & 52. Et mal. 4. artic. 6. Et quol. 6. ar. 7. Et Ro. 5. le. 3. fin.

Art. 1. huius quęſt.

Incipit, nac epiſt. in ipſo profectiões &c. tomo 3.

originale peccatū per hoc non excluditur quin ſpectare poſ- F ſit tāquā probabile pp authoritates ſanctorum. In principio namque primæ partis diſtinxit author, quō multipliciter aliqua ſpectent ad ſacram theologiam: propter quod oportet ſobrie ſe habere hominem in re hac, ſicut & de actuali morte eorum, de quibus loquitur Apoſt. 1. ad Theſ. 4. & diabolicas æmulationes, detractiones, rixaſque tā ſubzeli, quàm pietatis vmbra, euitare, ac Spiritui ſancto obicē nō ponere, iureiurādo firmādo hoc, vel illud.

430 2. d. 32. q. 1. art. 2. ad 3. Et di. 33. q. 1. ar. 1. ad 4. Et 3. diſt. 1. q. 1. art. 2. q. 2. ad 2. Et mal. q. 4. articul. 7.

¶ In reſponſione ad 3m in eodem articulo ſcito, quòd peccatum originale in baptizato dicitur remanere actu, & tranſire reatu: quia & vere actu remanet priuatio iuſtitiæ originalis. Sumus enim adhuc illa priuati: quia quamuis habeamus gratiam gratum facientem coniungentem ſupremum hominis Deo, non tamē habemus eā ſm hunc effectū, qui eſt iuſtitia originalis in ſtatu iſto. Gratia enim, vt in prima parte dictum fuit, eſt radix originalis iuſtitiæ, quæ olim cum ſuo fructu perdita, per baptiſmū reparatur ſm ſe, tantū fructum, factura iuſtitiæ originalis poſt reſurrectionem. Et vere tranſit reatu, quia non remanet in baptizatis priuatio originalis iuſtitiæ ſub ratione culpæ non enim amplius eis imputatur ad culpam, nec reſeruatur punienda. Et ſic breuibus hic colligere poteris quomodo originale peccatū in baptizato actu remaneat, reatu vero tranſeat, & alia multa neceſſaria pro declaratione eorum, quæ ſanctus Doctor dicit in litera.

Capi. 19. & 20. tomu 3.

artic. 1. & 3. huius quę.

D. 370.

¶ Super quæſtionis octogeſimę primæ Art. quartum.

IN artic. 4. eiuſdem 81. quæſtionis in reſpōſione ad ſecūdum dubium occurrit: Quia author in 2. ſent. & hic in artic. 1. ad quartum, tenet animam infici ex carne, quæ eſt pars geniti, quam conſtat,

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſi aliquis ex humana carne formaretur miraculoſe, contraheret originale peccatum.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd ſi aliquis formaretur ex carne G humana miraculoſe, contraheret originale peccatum. Dicit enim quædam gloſſ. Gen. 3. quod in lūbis Adæ fuit tota poſteritas corrupta, quia non eſt ſeparata prius in loco vitę, ſed poſtea in loco exilij, ſed ſi aliquis homo ſic formaret, ſicut dictum eſt, caro eius ſepararetur in loco exilij. ergo contraheret originale peccatum.

¶ 2 Præt. Peccatum originale cauſatur in nobis inquantum anima inficit ex carne, ſed caro tota hominis eſt infecta. ergo ex quacunque parte carnis homo formare- H tur, anima eius inficeret infectione originalis peccati.

¶ 3 Pręt. Peccatum originale à primo parente peruenit in omnes, inquātum omnes in eo peccāte fuerunt: ſed illi qui ex carne humana formarentur, in Adam, fuiſſent. ergo peccatum originale contraherent.

SED CONTRA eſt, quia nō fuiſſent in Adam ſecundum ſeminalem rationem, quod ſolum cauſat traductionem peccati origina- I lis, vt Auguſtinus dicit 10. ſuper Gen. ad literam.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt, peccatum originale à primo parente traducitur in poſteros, inquantum mouentur ab ipſo per generationem ſicut membra mouentur ab anima ad peccatum actuale. Non autem eſt motio ad generationem, niſi per virtutem actiuam in generatione, vnde illi ſoli peccatum originale contrahunt, qui ab Adā K deſcendunt per virtutem actiuam in gñatione originaliter ab Adā deriuatam, quod eſt ſecundum ſeminalem rationem ab eo deſcēdere. nam ratio ſeminalis nihil aliud eſt, quam vis actiua in generatione. Si autē aliquis formaretur virtute diuina ex carne humana; manifeſtum eſt, quòd vis actiua non deriuaretur ab Adā. vnde non cōtraheret peccatū originale, ſicut nec actus manus ptineret ad peccatum humanum, ſi manus non moueretur à voluntate hominis, ſed ab aliquo extrinſeco mouēte.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Adam nō fuit in loco exilij niſi poſt peccatum. vnde nō propter locum exilij, ſed propter peccatum traducitur originalis culpa ad omnes, ad quos actiua eius generatio peruenit.

AD SECVNDVM dicendū, quod caro non inficit animā, niſi inquantū eſt principium actiuū in generatione, vt dictum eſt.

AD TERTIVM Dicendum, quòd ille qui formaretur ex carne humana, fuiſſet in Adam ſecundum corpulentam ſubſtantiam, ſed nō ſecundum ſeminalem rationem vt dictum eſt: & ideo non contraheret originale peccatum.

ARTICVLVS V.

Vtrū ſi Adam non peccaſſet, Eua peccante, filij originale peccatum contraherent.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vī, quod ſi Adā nō peccaſſet, Eua peccante, filij originale peccatum contraherent. Peccatum enim originale à parentibus contrahimus, inquantum in eis fuimus, ſecūdum illud Apoſtoli Rom. 5. In quo omnes peccauerunt; ſed ſicut homo præ- I exiſtit in patre ſuo, ita in matre. ergo ex peccato matris homo peccatum originale contraheret, ſicut & ex peccato patris.

¶ 2 Pęt. Si Eua peccaſſet, Adam non peccante, filij paſsibiles, & mortales naſcerētur. Mater enim dat materiam in generatione, vt dicit philoſophus in 2. de generatione animalium: mors autem, & omnis paſsibilitas prouenit ex neceſsitate materiæ: ſed paſsibilitas, K & neceſsitas moriendi ſunt pœna peccati originalis. ergo ſi Eua peccaſſet, Adā non peccante, filii contraherent originale peccatum.

¶ 3 Præt. Damaſc. dicit in libr. 3. quòd Spiritus ſanctus preuenit in virginem, de qua Chriſtus erat abſque peccato originali naſciturus, purgās eā; ſed illa purgatio nō fuiſſet neceſſaria, ſi infectio originalis peccati non cōtraheretur ex matre. ergo īfectio originalis peccati ex matre trahitur; & ſic Eua peccante,

non eſſe principium actiuum in generatione, nunc vero dicit, quòd caro non inficit, niſi inquantum eſt principium actiuū in generatione: non enim ſtant hæc duo ſimul.

¶ Ad hoc dicitur, quòd carnis nomine, quatuor accipere poſſumus, corpus paternum, ex quo deciditur ſemen ipſum, ſemen ſm virtutē actiuā in ſpiritu ſpumoſo, carnem, quæ fit pars prolis in ipſa vnione ad animam: & carnem, vt perſeuerantē in prole. & retrogrado ordine procedendo, caro perſeuerās inficit animam mediante proprio conſenſu, dum concupiſcit aduerſus ſpiritum. Caro verò in vnione, vt ſtat ſub actione ſeminis, generando viuentis, inficere dici poteſt, vt materia cui cooperatur forma in principio in conſtitutione naturæ. Magis tamen & verius dicitur, quod ſemen inficit, cui proprie conuenit actio naturæ, & eadem ratione, licet remote, paternum corpus inquantum mediante ſemine actiue generat. Ex quibus patet, quòd veriſsimum eſt, quòd caro non inficit ſola; quod dico, propter carnem vt perſeuerantem, niſi proquanto eſt principium actiuum, quia ſi caro in vnione inficit, hoc habet, vt ſtat ſub principio actiuo: & ſic verificatur etiam illud comparatiuum, magis in primo articulo poſitum ad quartum. Magis namque inficit ſemen, quàm caro in vnione, quia propter illud: & quā caro perſeuerans, quia non niſi diminute inficit, vt dictum eſt, concupiſcendo.

In corp. & 1. art.

In corp. art.

431 2. di. 31. q. 1. artic. 2. ad 2. Et 4. diſt. 1. q. 2. art. 2. q. 2. ad 1. Et mal. q. 4. ar. 7. ad 4. & 5. Et Rom. 5. lect. 3. Et 1. Cor. 15. lect. 3.

Libr. 2. ca. 1. tomo 4.

¶ Super quæſtionis octogeſimæ primæ Articulū quintum.

Ca. 3. & 12.

IN articulo quinto eiuſdem quæſtionis octogeſimæ primæ in reſponſione, aduerte authorem reprehendere opinionem, quam ſecutus fuerat in ſecundo ſententiarum diſtinctio. 30.

peccante, eius filij peccatum originale contrahent, A etiam ſi Adam non peccaſſet.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Ro.5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit. Magis autem fuiſſet dicendum, quod per duos intraſſet, cum ambo peccauerint; vel potius per mulierem: quæ primo peccauit, ſi fœmina peccatum originale in prolem tranſmitteret. non ergo peccatum originale deriuatur in filios a matre, ſed a patre.

Respondeo Dicendũ, quod huius dubitationis ar.p 3. & 4. huius q. ſolutio ex* præmiſſis patet. Dictum eſt enim * ſupra, quod peccatum originale a primo parente traducitur, inquantum ipſe mouet ad generationem natorum. vnde † dictum eſt, quod ſi materialiter tantum aliquis ex carne humana generaretur, originale peccatum non contraheret. Manifeſtum eſt autem ſecundum doctrinam* philoſophorum, quod principium actiuum in generatione eſt a patre, materiam autem mater miniſtrat. vnde peccatum originale non contrahitur a matre, ſed a patre: & ſecundum hoc, ſi Adam non peccante, Eua peccaſſet, filij originale peccatum non contraherent, econuerſo autem eſſet, ſi Adam peccaſſet, & Eua non. B

ar.1. huius q. Ariſt.lib. 2.de genera. animalium c.2.tom.4.

Ad primum ergo dicẽdum, quod in patre præexiſtit filius ſicut in principio actiuo, ſed in matre ſicut in principio materiali, & paſſiuo; vnde non eſt ſimilis rõ.

Ad secundum dicendum, quod quibuſdam videtur, quod Eua peccante, ſi Adam non peccaſſet, filij eſſent immunes a culpa; paterentur tamen neceſſitatem moriendi, & alias paſſibilitates prouenientes ex neceſſitate materiæ quam mater miniſtrat, non ſub ratione pœnæ, ſed ſicut quoſdam naturales defectus. Sed hoc non videtur conueniens. Immortalitas enim, & impaſſibilitas primi ſtatus non erat ex conditione materiæ, vt in primo * dictum eſt, ſed ex originali iuſtitia, per quam corpus ſubdebatur animæ, quandiu anima eſſet ſubiecta Deo: defectus autem originalis iuſtitiæ eſt peccatum originale. Si igitur Adam non peccante, peccatum originale non transfunderetur in poſteros propter peccatum Euæ, manifeſtum d eſt, quod in filijs non eſſet defectus originalis iuſtitiæ, vnde non eſſet in eis paſſibilitas, vel neceſſitas moriendi. C

p.p.q.97.ar. 1.&2.

D. 78.

Ad tertium Dicendum, quod illa purgatio præueniens in beata Virgine, non requirebatur ad auferendum transfuſionem originalis peccati, ſed quia oportebat vt Mater Dei maxima puritate niteret. Non enim eſt aliquid digne receptaculum Dei niſi ſit mundum, ſecundum illud Pſal.93. Domum tuam, Domine, decet ſanctitudo. D

QVAESTIO LXXXII.

De originali peccato quantum ad ſuam eſſentiam, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandũ eſt de peccato originali, quantum ad ſuã eſſentiam.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum originale peccatum ſit habitus.

¶ Secundo, Vtrum ſit vnum tantum in vno homine.

¶ Tertio, Vtrum ſit cõcupiſcẽtia

¶ Quarto, Vtrum æqualiter ſit in omnibus.

Articulus I.

Vtrum originale peccatum ſit habitus.

Ad primum ſic proceditur. Videtur quod originale peccatũ nõ ſit habitus Originale enim peccatum eſt carentia originalis iuſtitiæ, vt Anſelmus dicit in libro de cõceptu virginali, & ſic originale peccatũ eſt quædam priuatio: ſed priuatio opponitur habitui. ergo originale peccatum non eſt habitus. B

¶ 2 Præ. Actuale peccatum habet plus de ratione culpæ, quàm originale inquantum habet plus de ratione volũtarii: ſed habitus actualis peccati nõ habet rationem culpæ, alioquin ſequeretur, quòd homo dormiens, culpabiliter peccaret. ergo nullus habitus originalis habet rationem culpæ.

¶ 3 Præter. In malis, actus ſemper præcedit habitũ. Nullus enim habitus malus eſt infuſus, ſed acquiſitus. ſed originale peccatum non præcedit aliquis actus: ergo originale peccatum non eſt habitus. C

Sed contra eſt, quod * Auguſtinus dicit in libro de Baptiſmo puerorum, quod ſecũdum peccatum originale paruuli ſunt concupiſcibiles, etſi non ſint actu concupiſcẽtes: ſed habilitas dicitur ſecundum aliquem habitum. ergo peccatum originale eſt habitus.

Respondeo Dicendum, quod ſicut * ſupra dictum eſt, duplex eſt habitus. Vnus quidem quo inclinatur potentia ad agendum: ſicut ſcientiæ, & virtutes dicuntur habitus, & hoc modo peccatum originale non eſt habitus. Alio modo dicitur habitus diſpoſitio alicuius naturæ ex multis compoſitæ, ſecundum quam bene ſe habet, vel male ad aliquid, & præcipue cum talis diſpoſitio fuerit quaſi in naturam verſa, ut patet de ægritudine & ſanitate: & hoc modo peccatũ originale eſt habitus. Eſt enim quædam inordinata diſpoſitio proueniens ex diſſolutione, illius harmoniæ, in qua conſiſtebat ratio originalis iuſtitiæ: ſicut etiã ægritudo corporalis eſt quædam inordinata diſpoſitio corporis, ſecundum quam ſoluitur æqualitas, in qua conſiſtit ratio ſanitatis, vnde peccatum originale languor naturæ dicitur. D E

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut ægritudo corporalis habet aliqd de priuatione inquantum tollitur æqualitas ſanitatis, & aliqd habet poſitiue, ſcilicet ipſos

¶ Super quæſtionis octogeſimę ſecundæ Arti. primum.

In titulo primi articuli quæſtionis 82. ſumitur habitus proprie, & nõ ſolũ vt diſtinguitur cõtra actum, vt patet in corpore, vbi diſtinguit de habitu proprie ſũpto, de quo ſupius dictũ fuit, eſt quæſtio ſingularis.

¶ In corpore articuli dubium primo eſt, An inordinatio diſpoſitionis, quæ in litera dicitur, ſit inordinatio priuatiue an contrarie. Si enim priuatiue ſumitur in nordinata diſpoſitio, idest, diſpoſitio priuata tali ordine, ſequitur quod non ſit habitus, ſed priuatio peccatum originale, in tali inordinatione conſiſtens, ſi vero ſumitur contrarie, oportet aſſignare qd ſit illud poſitiuum fundans hanc contrarietatem.

432 1.di.5.q̃.1. artic.1. ca.& diſti. 7.q.1. ar.1.ad 3. Et 2.di.30 q.1. artic.3.ad 2. Et verit. q. 24.arti.1.ad 2. Et mal.q. 4.art.2. Cap.2. & 3. & 24.

¶ Dubium ſecundo eſt, Quomodo peccatum originale ſit vere habitus, loquendo de habitu in ordine ad naturam, quia nulla eſt in nobis ex peccato originali qualitas ſuperaddita ſiue in eſſentia, ſiue in potentijs animæ, vbi ponitur originale peccatum conſtat enim habitum eſſe ſpeciem qualitatis.

¶ Dubium tertio eſt, Quomodo peccatum originale eſt languor naturæ. Aut enim hoc dicitur de natura noſtra abſolute, aut donata iuſtitia originali. Non abſolute, quia natura priuata originali iuſtitia, nullã habet imbecillitatẽ, ſed eſt ſibi ipſi relicta quo ad animam, & quo ad corpus, & ſicut tendẽtia elemẽtorum in propria non eſt languor naturæ abſolute: ita nec tendentia partium animæ in propria. Nec de donata iuſtitia originali: quia cum natura noſtra non differat à ſeipſa donata iuſtitia originali, niſi priuatione illius voluntate Adæ, non apparet in quo conſiſtat iſte languor.

habetur ex ſerm. 45. de tempo. Et ex libr 6. contra Iulianum c. 7. tomo 7.

q.50.artic.2.

¶ Dubium quarto eſt in reſponſione ad primum. Quomodo peccatum originale eſt habitus corruptus. Nam habitus corruptus non eſt habitus, ſicut nec albedo corrupta eſt albedo. Si igitur peccatum originale eſt habitus corruptus, falſum dictum eſt in corpore, quod eſt habitus: ly, enim corruptus, eſt conditio diminuens.

¶ Ad primum horum dicitur, quod inordinatio ſumitur contrarie. Eſt enim in

nobis conſiderare partes animæ diſpoſitas dupliciter, ſcilicet cũ harmonia ei formi naturæ noſtræ rõnali, & ſine illa. Et cũ ſunt ſine tali harmonia, pronæ ſunt vt ferantur ſm proprios impetus præter cõſonãtiã ad harmoniã illã: hoc aũt eſt partes aiæ eſſe inordinatas cõtrarie: ſicut humores corporis, cũ ſunt ſine regimine virtutis eiꝰ, mouẽtur ſm proprias inclinationes nõ ſolũ extra harmoniã ſanitatis, ſed cõtra illã. Fundatur igitur inordinatio contrarie ſuper pronitate ad ea quæ ſunt contra harmoniam. Concupiſcibilis enim ex hoc ipſo, ꝙ prona eſt ad delectabile ſecũdũ ſenſum, pluſquam oportet ſecundum rationem rectam, eſt contrarie diſpoſita. q. præc. art. 1.

¶Ad 2m dubium dicitur, ꝙ author non putauit peccatum originale eſſe habitum, ſed quãdam habitualem pronitatẽ nõ poſitiue, ſed per ſubtractionem retinentis, vt in ſecundo ſententiarum, & in quæſtione de Malo patet. Sed hæc reſponſio non notauit in authore hunc ſingularem articulum, cum reſponſione ad tertium. Ex hoc namque apparet, quòd author altius contemplans naturã peccati originalis, nouam tradidit doctrinam, alterius non oblitus. Diſtinxit ſiquidem habitum, vel ad opus, vel ad naturam, & dixit duo. Primum eſt, ꝙ peccatum originale non eſt habitus in ordine ad opus, niſi indirecte per remotiuum prohibentis, & ſic gloſſauit ſeipſum alibi. Alterum eſt ꝙ peccatũ originale eſt habitus in ordine ad naturam, ſicut ægritudo. Et ad motam difficultatem, quia habitus ſignificat quid poſitiuũ diſtinctum contra priuationem, dixit in reſpõſione ad primũ, quòd propoſitiuo hic ſunt partes animæ inordinatæ cõtrarie. Quod dictum, ſecũdum triplicem de habitu ad naturam opinionem, tripliciter ſaluat habitum. Nam ſecundum tenentes habitũ huiuſmodi, puta ſanitatem, vel pulchritudinẽ formaliter conſiſtere in relatione, & materialiter in qualitatibus cõſonãtibus, facile patet quod peccatum originale eſt qualitas. Sed hæc via non eſt ſm viã authoris expreſſe ſuperius in quæſtione 49. ponentis ſanitatem eſſe eſſentialiter, & formaliter qualitatẽ, non relationẽ. Secundũ dicentes vero habitum eſſe collectionem ordinatam partialiũ diſpoſitionũ, facile quoq; patet peccatum originale eſſe qualitatem, i. collectionem qualitatum inordinatarũ. Sed hæc quoque via ſuperius confutata eſt, quia habitus non eſſet qualitatis ſpecies, collectio namque qualitatum nõ eſt qualitas. Secundum autem tenẽtes habitũ eſſe qualitatem exiſtentem ſubiectiue in vno principali, non abſolute, ſed vt conſonanti, vel diſſonãti alijs, ſubtilius ſaluatur de peccato originali, quod eſt qualitas, ſicut & de ſanitate, & ægritudine. Ita quòd, ſicut ægritudo eſt qualitas non compoſita, aut collecta ex pluribus qualitatibus diſſonis in ordine ad naturam, ſed conſurgens talis diſſonantia in principali parte: ſic originale peccatũ nõ eſt collectio, aut ordo inordinatarũ pronitatũ in partibus aiæ, ſed inordinata pronitas primæ ptis aiæ nõ abſolute, ſed ut illa prima pars alijs inordinatis cohæret, qualitatis quæ eſt habitus rõnẽ habet. Et hoc eſt idem dicere, ꝙ vt eſt in toto primo. æqualet. n. eſſe in parte vt cohæret alijs, & eẽ in toto: cohæret naque ꝑꝑ totũ. Vnde & in 5. Meth. habitus ponit diſpoſitiũ nõ partiũ, ſed habentis partes. Nõ vt aliq interpretãtur, q2 ex diſpoſitionibus partiũ reſultat in toto qualitas, quæ eſt habitus, puta ſanitas, vel pulchritudo, ſed q2 qualitas primæ ptis in ordine ad alias ſeu vt eſt habẽtis illas ſic diſpoſitas, eſt habitus. In cuius ſignũ Ariſ. in prima ſpẽ qualitatis poſuit calorem, vt commentatum naturæ in Prædicamentis: & inferius in hac eadem quæſtione dicitur, ꝙ peccatum originale eſt in pluribus partibus animę, vt ſunt partes vnius totius. Et quod eſt formaliter in

humores inordinate diſpoſitos: ita etiam peccatũ originale habet priuationem originalis iuſtitię, & cum hoc inordinatã diſpoſitionẽ partiũ aiæ. Vnde nõ ẽ priuatio pura, ſed eſt qdã habitus corruptus.

Ad secundum dicendum, ꝙ actuale peccatũ ẽ inordinatio quædam actus: originale vero cũ ſit peccatum naturæ eſt quædã inordinata diſpoſitio ipſius naturę, quę habet rationem culpæ, inquãtum deriuatur ex primo parente, vt* dictum eſt. Huiuſmodi autem diſpoſitio naturæ inordinata habet rõnẽ habitus; ſed inordinata diſpoſitio actus non habet rationem habitus, & ꝓpter hoc peccatum originale poteſt eſſe habitus non autem peccatum actuale.

Ad tertium dicendum, ꝙ obiectio illa procedit de habitu, quo potẽtia inclinat in actũ: talis aũt habitus nõ eſt peccatum originale. Quamuis etiã ex peccato originali ſequatur aliqua inclinatio in actum inordinatum, non directe, ſed indirecte, ſcilicet per remotionem prohibentis, id eſt, originalis iuſtitię, quę prohibebat inordinatos motus: ſicut etiam ex G ægritudine corporali indirecte ſequitur inclinatio ad motus corporales inordinatos, nec debet dici, ꝙ peccatum originale ſit habitus infuſus, aut acquiſitus per actũ niſi primi parentis, non autem huius perſonæ, ſed per vitiatam originem innatus.

Articulus II.

Vtrum in vno homine ſint multa originalia peccata.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur ꝙ in vno ho-

F prima parte animæ, in ſequenti quæſtione dicetur, in cæteris autem materialiter. Putandum eſt igitur, ꝙ ſicut humoribus inordinate diſpoſitis eſt infirmitas, ſic quod in vno eſt formaliter, & in reliquis materialiter, ita & de peccato originali. Et ſic qualitas quæ nata eſt determinare, & modificare potentiã ſubiecti habẽtis partes vt ſic, in ordine ad naturam & c. eſt habitus, & ſic peccatum originale eſt habitus, & qualitas.

¶Ad tertium dubium dicitur, quod peccatum originale eſt languor naturæ non ſolum abſolute, quoniam conſiſtit in contraria diſpoſitione non ſolum iuſtitiæ originali, ſed ſanitati naturali ipſius hominis inquantum rationalis. In ſtatu namq; harmoniæ illius, quæ erat ſub iuſtitia originali, duo erãt, ſcilicet ipſa conſonãtia vitiũ animæ, & ſupernaturale donum cõſeruans illam harmoniam. Modo non ſolum ſumus priuati illo ſupernaturali 433
dono, ſed etiam illa harmonia, dum nobis relictis, in propriis 2. di. 33. q. 1. ar. 1. Et ma.
H ſingulis partibus tẽdentibus, ad contrariam diſſonantiã totus q. 4. artic. 1.
homo pronus inuenitur. Quod aũt harmonia illa naturalis co. fin. & ar.
ſit, patet ex hoc, quia eſt ſecundum naturam. naturale nãq;, vt 2 prin. & ar.
in 2. Phyſicorum habetur, dicitur de eo quod eſt ſecundum na 8. ad 1. Et
turam. Conſtat enim ſecundum naturam noſtram, qua rationales Pſal. 31. Et
ſumus, eſſe bonum ſecũdum rationem, in omnibus par- Rom. 4 le. 1
tibus animæ rationis participibus, vt Dionyſius in quarto ca- & ca. 5. lect.
pitulo de diuinis nominibus dicit. Naturalia autem etſi non 3. fin.
ſint ablata a nobis, ſunt tamen infirmata: ſed de hoc inferius latior erit ſermo.

¶Ad quartum dubium in prima frõte videtur dicendum, quòd litera eſt corrupta, & quòd debet legi Sed eſt habitus contrarius. Iuxta hunc namque ſenſum directe ſatisfacit argumento, & conſonat toti illi reſponſioni, qua vult, quod ſicut ægritudo non eſt pura priuatio ſanitatis: ita peccatum originale non eſt pura priuatio originalis iuſtitiæ, ſed eſt habitus con-
I trarius illi. Sed quia in ſequenti articuli corpore expreſſe dicitur, quòd, peccatum originale eſt diſpoſitio corrupta, & par eſt quæſtio de habitu corrupto, & diſpoſitione corrupta, quoniam corrupta eſt conditio diminuens vtrobique, ideo aliter dicendum, eſt quicquid ſit de correctione huius literæ. Non intendit igitur author per habitum corruptum, habitum qui deſijt: ſicut per hominem mortuum intelligitur homo qui deſijt. ſic enim corruptum eſt conditio diminuens: ſed intendit peccatum originale eſſe tam habitum, quã diſpoſitionem in corruptione conſiſtentem. Sicut. n. ægritudo eſt habitus conſiſtẽs in corruptione humoris: ita peccatũ originale eſt habitus conſiſtens in corruptione partium animæ. Corruptionis enim nomen, vt patet in octauo Phyſicorum, ad omnem alicuius deſitionem extenditur: & ſic corruptio contra puram priuationem diſtinguitur in litera. Priuatio enim dicit negationẽ in ſubiecto apto nato, corruptio verò addit poſitiuum contra
K rium, fundans illam negationem. Non ſanum enim priuatiue dicit ſanitatis negationem in corpore capaci ſanitatis. Aegrum vero, dicit humores corruptos per contrarias diſpoſitiones ad ſanitatem, ac per hoc, & dicit aliquid poſitiuum, & eſt habitus corruptus, id eſt, in corruptione conſiſtens, cum quo ſtat, quòd eſt habitus. Et ſimile eſt de peccato originali, qui languor eſt naturæ.

¶ *Super quæſtionis octogeſimę ſecundę Art. ſecundum.*

In artic. 2. & tertio eiuſdẽ quæſtionis dubia duo occurrunt. Primũ eſt, de qua cã eſt ſermo in illa propoſitione ſecundi articuli.

mine ſint multa originalia peccata dicitur. in Pſal. 50. Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea; ſed peccatum in quo homo concipitur, eſt originale. ergo plura peccata originalia ſunt in vno homine.

¶ 2 Præt. Vnus & idem habitus nō inclinat ad cōtraria. habitus enim inclinat per modum naturæ, quæ tendit in vnum: ſed peccatum originale etiam in vno homine inclinat ad diuerſa peccata & contraria. ergo peccatum originale non eſt vnus habitus, ſed plures.

¶ 3 Præt. Peccatum originale inficit omnes animæ partes: ſe diuerſæ partes animæ, ſunt diuerſa ſubiecta peccati, vt ex pmiſſis patet. cum igitur vnum peccatum non poſſit eſſe in diuerſis ſubiectis videtur quòd peccatum originale non ſit vnum, ſed multa.

Sed contra eſt, q dicitur Ioannis. 1. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. quod ſingulariter dicitur, quia peccatū mundi, quod eſt peccatum originale, eſt vnum, vt glo.* ibidem exponit.

Reſpondeo Dicendum, quòd in vno homine eſt vnū peccatum originale, cuius ratio dupliciter accipi poteſt. Vno modo, ex parte cauſæ peccati originalis. dictum eſt.n. ſupra, q ſolum primū peccatum primi parentis in poſteros traducitur; vnde peccatū originale in vno homine, eſt vnū numero, & in omnibus hominibus eſt vnum pportione in reſpectu ſcilicet ad primū principiū. Alio modo poteſt accipi ratio eius ex ipſa eſſentia originalis peccati. In omni enim inordinata diſpoſitione, vnitas ſpeciei conſideratur ex parte cauſæ; vnitas autem ſm numerum ex parte ſubiecti, ſicut patet in ægritudine corporali. ſūt enim diuerſæ ægritudines ſpecie, quę ex diuerſis cauſis procedunt, puta ex ſuperabundantia calidi, vel frigidi, vel ex læſione pulmonis, vel hepatis: vna autē ægritudo ſecundum ſpeciem in vno homine, non eſt niſi vna numero. Cauſa autem huius corruptæ diſpoſitionis, quæ dicitur originale peccatum, eſt vna tantum, ſcilicet priuatio orginalis iuſtitiæ, per quam ſublata eſt ſubiectio humanę mentis ad Deum: & ideo peccatum originale eſt vnum ſpecie, & in vno homine non poteſt eſſe niſi vnum numero, in diuerſis autem hominibus eſt vnum ſpecie, & proportione, diuerſum autem numero.

Ad primum ergo dicendū, quòd pluraliter dicitur in peccatis ſecundum illum morem diuinæ ſcripturæ, quo frequenter ponitur pluralis numerus pro ſingulari, ſicut Matthæi. 2. Defuncti ſunt, qui quærebant animam pueri: vel quia in peccato originali uirtualiter præexiſtunt omnia peccata actualia, ſicut in quodam principio, vnde eſt d multiplex virtute; vel quia in peccato primi parentis, quod per originem traducitur, fuerūt plures deformitates, ſcilicet ſuperbiæ, inobedientię, gulæ, & alia huiuſmodi; vel quia multæ partes animæ inficiuntur per C peccatum originale.

Ad ſecundum Dicendum, quod vnus habitus non poteſt inclinare per ſe & directe, id eſt, per propriam formam ad contraria, ſed indirecte, & per accidens ſcilicet per remotionem prohibenis: ſicut ſoluta harmonia corporis miſti, elementa tendunt in loca contraria: & ſimiliter ſoluta harmonia originalis iuſtitiæ diuerſæ animæ potentię in diuerſa feruntur.

Ad tertium dicendum, D quòd peccatum originale inficit diuerſas partes animæ ſecundum quod ſunt partes vnius totius: ſicut & iuſtitia originalis continebat omnes animæ partes in vnū, & ideo eſt vnum tantum peccatū originale, ſicut etiā eſt vna febris in uno homine, quamuis diuerſæ partes corporis grauentur.

Articulus III.

Vtrum originale peccatum ſit concupiſcentia.

E

AD tertium ſic proceditur. Videtur quod peccatum originale non ſit cōcupiſcentia. Oē.n. pctm̄ eſt contra naturā, vt dicit Dam. in ſecūdo libro: ſed concupiſcentia eſt ſm naturā: eſt.n. pprius actus virtutis cōcupiſcibilis, quæ eſt potētia naturalis. ergo concupiſcentia non eſt peccatum originale.

¶ 2 Pręt. Per peccatum originale

A articuli. In omni ordinata diſpoſitione vnitas ſpecifica ſumitur ex parte cauſæ extrinſecę, vel intrinſecæ, effectiuæ, vel formalis: non enim liquet, quin potius litere affert cauſam materialē, puta calorē excedentē reſpectu febris, & ſimilia. Secundū aūt, quo pacto priuatio origionalis iuſtitiæ ponitcā originalis peccati in 2. art. & in 3. ponitur q eſt formale in ipſo peccato originali.

¶ Ad euidentiam horum ſcito, quòd cum diſpoſitio ſit ordo habentis partes, in omni inordinata diſpoſitione plura concurrere oportet ſpectātia ad illam, quaſi partes integrales, & aliqd ēiquā radicale vel totius diſpoſitionis, vel reliquarum partium. verbi gratia In febre cholerica exceſſiuus calor eſt, & quaſi pars febris, & radix febris in reliquis partibus corporis. Inter has autē quaſi partes (quæſt. 74.) illa vim cauſæ obtinet, vnde talis diſpoſitio ſimpliciter ponitur ineſſe: & de tali cauſa verificatur litera, quamuis indiſtinctè loquatur. Eſt namque huiuſmodi quaſi pars cauſa & actiue, & formaliter, vt patet in exem- (Gloſ. ordinaria ibid.) plis literæ. Exceſſiuus namque calor & facit febrem, & formalis in febre eſt, vnde litera de intrinſeca, vel quaſi intrinſeca cauſa propria verificatur, non materia- (q. 81. art. 2.) li, vt ſic, quoniam nulla res ponitur in eſſe per materiam, ſed ex qua ponitur in eſſe, quæ eſt vt formalis, & actiua, & non ſolum materiæ rōnē habens diuerſimode: Et ſic patet ſolutio primi dubij ſimul, & ſecundi. Nam ex hoc patet, quòd priuatio originalis iuſtitiæ, quia eſt prima intrinſeca radix originalis peccati, cauſa eius ponit nō qualitercunq;, ſed formalis, vt ex diſcurſu literæ patet.

¶ Super quæſtionis octogeſimę ſecundę Articulum tertiū.

IN articulo tertio duo occurrunt dubia primo Quomodo ſe habeat inordinatio voluntatis ad peccatum originale materialiter, & ad priuationē originalis iuſtitiæ, in litera namq; nihil vī de hac exprimi. Materiale.n. in peccato originali ponit concupiſcentia, quā in alijs viribus conſiſtere ex eo patet, q litera reddens rōnē quare dicatur cōcupiſcentia, inquit. Inordinatio aliarum virium animæ pręcipue in hoc attenditur, q ad bonū commutabile conuertunt. & in quæſtione de Malo q. 4. ar. ſecūdo aperte ponitur malitia ex parte formalis in peccato originali: defectus autē aliarum virium materialiter: ſed pformale in litera hac nō cōcluditur, inordinatio voluntatis, ſed priuatio iuſtitiæ originalis, quam conſtat aliud eſſe ab inordinatione voluntatis.

¶ Secundum dubium eſt, An formale in peccato originali ſit priuatio iuſtitiæ originalis totius, an in hoc, puta, in voluntate. Litera.n. in calce corporis articuli infert ſimpliciter, quod priuatio iuſtitiæ originalis: in corpore allatum, erat de priuatione iuſtitiæ originalis per quam volūtas ſubdita erat Deo. & confirmatur hoc, quia aliter vanus fuiſſet tātus labor de volūtate, q eſt cauſa. & ſi ſic eſt, quare intulit ſolūmodo abſolute, q eſt priuatio originalis iuſtitiæ?

¶ Ad euidentiam horum ſciendum eſt, quòd originalis iuſtitia dicit tria, ſcilicet donum ſupernaturale, ſubiectionem mentis ad Deum, rectum ordinem voluntatis, & omnium potentiarum animæ ad bonum. Et per oppoſitum, priuatio iuſtitiæ originalis multipliciter poteſt ſumi, vt priuat hoc, vel illo. Et licet author alibi dixerit, quòd vterque defectus voluntatis, ſcilicet ſubiectionis ad Deum, & diſpoſitionis ad bonum obiectum, ſpectat ad formale originalis peccati. In hoc tamen loco aut defectum nullum voluntatis, aut ſolius ſubiectionis ad Deum poſuit claudi ſub formali originalis peccati. Si enim diſcurſus literæ formaliter inſpiciatur, appa-

434

3. q. 23. ar. 3. cor. Et 2. diſ. 30. q. 1. ar. 3. cor. & ad 4. & in expo. li. & d. 31. q. 2. art. 1. ad 3. & d. 32. q. 1. ar. 1. ad 1. 3. & 4. Et mal. q. 3. ar. 7. co. ſi. & q. 4. art. 2. per to. & ar. 4. ad 2. & ar. 6. ad 16. Li. 2. ca. 4. & 30.

apparebit, quod cum author debuiſſet inferre ſic ergo auerſio voluntatis à Deo eſt formale in originali peccato, quia talis auerſio eſt directè contraria ſubiectioni voluntatis ad Deum, quæ erat cauſa originalis iuſtitiæ, non intulit hoc, ſed intulit ſic. ergo priuatio iuſtitiæ originalis per quam voluntas ſubdebatur Deo, eſt formale in originali peccato, inſinuās ꝑ hoc, quod non ipſius ſubiectionis priuatio, quam ſignificat auerſio, ſed ſola doni facientis illā ſubiectionem priuatio, formale in peccato originali eſt: & ſm hoc, nullū voluntatis defectū in formali originalis peccati clauſit. Si tñ ſubiūcta verba quis cōſiderabit ſcilicet, omnis autem alia inordinatio virium animę ad materiale ſpectat, non multū coniectura fiet, quod intenderit, quod quædam inordinatio virium animæ ſpectat ad formale, & omnis alia ſpectat ad materiale. niſi enim hoc intenderit, non dixiſſet, omnis alia, ſed dixiſſet; omnis inordinatio virium &c. Et ſecundum hoc, defectus ſubiectionis humanæ mentis præcipue ſm voluntatem, ad formale originalis peccati ſpectat. Videtur mihi, quod ſicut cum loquimur de iuſtitia originali, non de illo tantum dono loquimur, ſed de ipſa ſubiectione mentis ad Deum, quæ per illam fit, dum dicitur, ꝙ iuſtitia originalis conſiſtit in ſubiectione mentis ad Deum, ab effectu donum illud declarantes; ita cum dicitur, Priuatio originalis iuſtitiæ, poteſt intelligi cum priuatione primi effectus, & poteſt litera concordari diſtinguendo, quòd ad formale peccati originalis aliquid ſpectat primo, & aliquid ſecundario: & quod formale primo eſt ſola priuatio doni illius, & ſubdebat mentem, & præcipue uoluntatem Deo: ſecundario autem eſt etiam ipſa priuatio ipſius ſubiectionis, & quòd propter primum author in litera concludendo diuertit ab auerſione uoluntatis priuationem iuſtitiæ. Et propter ſecundum ſubiunxit, Omnis autem alia inordinatio &c. Ex his autem facile ſoluuntur mota dubia. Et ad primum dicitur, quòd inordinatio uoluntatis eſt duplex, quædam oppoſita ſubiectioni ad Deum: quædā rectę cōuerſioni ad obiectum. Prima ſignificatur per auerſionē: ſecunda per conuerſionē. prima ſpectat ſecundario ad formale peccati originalis abſolute, ſecunda autem ſpectat ad materiale hanc literam dicentem, omnis alia inordinatio uirium animæ, & non dixit, omnis aliarū uiriū inordinatio. Conſtat namque quod pronitas uolūtatis eſt alia inordinatio ab inordinatione auerſionis, & eſt alicuius potentiæ animæ ipſius, ſcilicet voluntatis. Cū hoc tamen ſtat, ꝙ pronitas hæc uoluntatis ad malum inter materialia peccati originalis, ſe habeat vt formale, quia id quod ſe tenet ex parte actiui, ſe habet vt formale, vt dicamus, ꝙ de formali, & materiali peccati originalis dupliciter loqui poſſumus. primo abſolute, & ſic dicitur ꝙ formale eſt priuatio originalis iuſtitię: materiale eſt habitus cōcupiſcentiæ cōſtās, vt dictū ē, ex inordinata diſpoſitione uiriū animæ. Secūdo, vt eſt habitus, & ſic formale in eo eſt inordinatio voluntatis priuās originali iuſtitia. Et ſic poteſt verificari, quod alibi dicitur ab authore.

¶ Ad ſecundum dubium dicitur, quod cum totus proceſſus literæ ad hoc tendat, vt formale in peccato originali ſumatur ex parte cauſæ, & cauſa ad mentem & voluntatem ſpectare præcipue dicatur, & ipſa mentis & voluntatis auerſio non ſit primo ipſum formale in peccato originali, ſed priuatio doni facientis ſubiectionem, conſequēs eſt, vt ſola priuatio iuſtitiæ originalis non in quacunque parte animæ, ſed in ſuprema, quæ exprimitur per primum effectū .ſ. priuationem ſubiectionis voluntatis ad Deum, ſit formale in originali peccato, priuatio autem eiuſdem iuſtitiæ in reliquis ſubſecuta, ad materiale ſpectat cum ipſis inordinationibus priuantibus ea. Si enim priuatio totius vt ſic, ad formale ſpectaret, fruſtra ad priuationem cauſæ inueſtigandā oportere recurri dictum fuiſſet, & recurſum eſſet in litera. vnde in litera expreſſe concluditur ex cauſa originalis iuſtitiæ, quod priuatio iuſtitiæ originalis, per quam voluntas ſubdebatur Deo eſt formale, ly, enim per quā volūtas, reſtringitur applicando ad ſupremum animę: & quoniam priuatio iuſtitiæ originalis in ſupremo animæ non eſt eius priuatio ſecundum quid, immo eſt priuatio principalis, & totius virtualiter, qm̄ ex illa ſequitur totius priuatio. ideo abſolute verū eſt, ꝙ priuatio originalis iuſtitiæ eſt formale in peccato originali, vt in calce corporis articuli concluditur.

ſunt in nobis paſſiones peccatorū, vt patet per Apoſtolum Ro.7. ſed multæ aliæ ſunt paſſiones præter cōcupiſcentiam, vt† ſupra habitum eſt. ergo peccatum originale non magis eſt concupiſcentia, quam aliqua alia paſſio. (Q.23.art.4.)

¶ 3 Præt. Per peccatum originale deordinantur omnes animæ partes, vt* dictum eſt, ſed intellectus eſt ſupremus inter animæ partes, vt patet per* Philoſophum in 10. Eth. ergo peccatum originale magis eſt ignorantia quàm cōcupiſcētia. (ar.præc.ad 1.) (Lib.10. c.7. tom.5.)

Sed contra eſt, ꝙ* Aug. dicit in lib. Retractatio. Concupiſcētia ē reatus originalis peccati. (Libr.1.c.15. non multū ꝑcula princip. tom.1.)

Reſpondeo Dicendum, ꝙ Vnūquodque habet ſpeciē à ſua forma, dictum eſt autem† ſupra, ꝙ ſpecies peccati originalis ſumitur ex ſua cauſa. (Ar. præced.) Vnde oportet, ꝙ id quod eſt formale in originali peccato, accipiatur ex parte cauſę peccati originalis, oppoſitorum autē oppoſitæ ſunt cauſæ. Eſt igitur attendenda cauſa originalis peccati, ex cauſa originalis iuſtitiæ, quę ei opponitur. Tota autē ordinatio originalis iuſtitię ex hoc eſt, ꝙ voluntas hominis erat Deo ſubiecta, quæ quidem ſubiectio primo, & principaliter erat per volūtatem, cuius eſt mouere omnes alias partes in finem, vt* ſupra dictum eſt, (q.9.artic.3.) vnde ex auerſione volūtatis à Deo cōſecuta eſt inordinatio in omnibus alijs animæ viribus. Sic ergo priuatio originalis iuſtitiæ, ꝑ quā voluntas ſubdebatur Deo, eſt formale in peccato originali: omnis autem alia inordinatio virium animæ ſe habet in peccato originali, ſicut quiddam materiale. Inordinatio aūt aliarum virium animæ præcipue in hoc attenditur, ꝙ inordinate cōuertuntur ad bonū commutabile, quę quidē inordinatio communi nomine poteſt dici concupiſcentia: & ita peccatū originale materialiter quidē eſt cōcupiſcētia, formaliter vero eſt defectus originalis iuſtitiæ.

Ad primum ergo dicendū, quod quia in homine concupiſcibilis naturaliter regitur ratione, intantum concupiſcere eſt homini naturale, inquantum eſt ſecundum rationis ordinē. Concupiſcētia autem quę tranſcendit limites rationis, ineſt homini cōtra naturam, & talis eſt concupiſcētia originalis peccati.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut* ſupra dictum eſt, paſſiones iraſcibilis ad paſſiones cōcupiſcibilis reducuntur ſicut ad principaliores, inter quas cōcupiſcentia vehemētius mouet, & magis ſentitur, vt* ſupra habitū eſt, & ideo concupiſcentiæ attribuit tanquàm principaliori, & in qua quodammodo omnes alię paſſiones includuntur. (q.25.art.1.) (q.65.arti.2. ad 1.)

Ad tertium dicendum, quod ſicut in bonis, intellectus & ratio principalitatem habent, ita econuerſo, in malis inferior pars animæ principalior inuenitur, quæ obnubilat, & trahit rationem, vt* ſupra dictū eſt, propter hoc peccatum originale magis dicitur eſſe concupiſcentia, quàm ignorātia, licet etiam ignorātia inter defectus materiales peccati originalis contineatur. (q.80.art.1.)

Articulus IIII.

Vtrum peccatum originale ſit æqualiter in omnibus.

435

Ad quartum ſic proceditur. Videtur quod peccatū originale non ſit æqualiter in oībus. Eſt n. peccatū origina- (2.di.32.q.1. artic.3.)

¶ Super quæſtionis octogeſimæ ſecundæ Art. quartū.

In ar. 4. eiuſdem 82. quæſtionis dubiū ē, cur Author, q poſuit peccatū originale eſſe habitū & cōcupiſcētiam. & componi ex materiali, & formali, in corpore huius articuli ſola duo diſtinguit in peccato originali, quorum utrumque ſpectat ad formale, nullam de alijs faciens memoriam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd in peccato originali ſunt quædam communia peccato, & naturæ, & quædam propria ipſi peccato

Art.præced. peccato. Communia ſunt inordinationes virium animæ, quę hæc, vt infra patebit, ex natura aliquo mó ſunt, ſicut mors & infirmitas corporalis. Propria vero ſunt priuatio doni iuſtitiæ originalis, & rō culpæ, ꝑpter quod vt ex proprijs peccati originalis oſtenderetur ipſum non meſſe inæqualiter, Ca.13.circa & prin.cap. 24.tom.7. propria tantum diſtinxit author in litera, in qua oſtenditur intentum: & communia reſeruata ſunt reſponſionibus argumentorum, in quibus obiectiones ſoluuntur.

le cōcupiſcentia inordinata, vt dictum eſt*: ſed non omnes æqualiter ſunt proni ad concupiſcēdum ergo peccatum originale non eſt æqualiter in omnibus.

¶ 2 Præt. Peccatum originale eſt quædam inordinata diſpoſito animæ, ſicut ægritudo eſt quædam inordinata diſpoſitio corporis; ſed ægritudo recipit magis & minus ergo peccatum originale recipit magis & minus.

¶ 3 Pręt.* Aug. dicit in lib. de nup. & concupiſcētia, quod libido trāſmittit originale peccatum in prolem; ſed contingit eſſe maiorem libidinem vnius in actu generationis, quam alterius. ergo peccatum originale poteſt eſſe maius in vno quam in alio.

Q. præcedē. arti.2. SED CONTRA eſt, q̃a peccatum originale eſt peccatum naturæ, vt* dictum eſt, ſed natura æqualiter eſt in omnibus. ergo & peccatum originale.

RESPONDEO Dicendum, quod in originali peccato ſunt duo, quorum vnum eſt defectus originalis iuſtitiæ; aliud autem eſt relatio huius defectus ad peccatum primi parentis, a quo per vitiatam originem deducitur. Quantum autem ad primum, peccatum originale non recipit magis & minus, quia totum donum originalis iuſtitię eſt ſublatum; priuationes autem totaliter aliquid priuantes, vt mors & tenebræ, non recipiunt magis & minus, ſicut* ſupra dictum eſt. Q.73.art.2. Similiter etiam nec quantum ad ſecundum; æqualiter enim omnes relationem habent ad primum principium vitiatæ originis, ex quo peccatum originale recipit rationem culpę. relationes enim non recipiunt magis & minus. Vnde manifeſtum eſt, quod peccatum originale nō poteſt eſſe magis in vno, quam in alio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſoluto vinculo originalis iuſtitiæ, ſub quo quodam ordine omnes vires animæ continebantur, vnaquæque vis animę tendit in ſuum proprium motum; & tāto vehementius quanto fuerit fortior. Contingit autem vires aliquas animę eſſe fortiores in vno, quam in alio, propter diuerſas corporis complexiones. Quod ergo vnus homo ſit pronior ad concupiſcendum quam alter, non eſt ratione peccati originalis, cum in omnibus æqualiter ſoluatur vinculum originalis iuſtitię, & æqualiter in omnibus partes inferiores animæ ſibi relinquantur, ſed accidit hoc ex diuerſa diſpoſitione potentiarum, ſicut * dictum eſt.

RESPONDEO Dicendum, quod ægritudo corporalis non habet in omnibus æqualem cauſam, etiam ſi ſit eiuſdem ſpeciei: puta ſi ſit febris ex cholera putrefacta poteſt eſſe maior vel minor putrefactio, & propinquior a principio vitæ, ſed cauſa originalis peccati, in omnibus eſt ęqualis, vnde non eſt ſimile.

AD TERTIVM dicendum, quòd libido quæ tranſmittit peccatū originale in prolem, nō eſt libido actualis, quia dato, quòd virtute diuina concederetur quòd nullam inordinatam libidiem in actu generationis ſentiret, ad huc tranſmitteret in prolem originali peccat, ſed libido illa eſt intelligenda habitualiter, ſecundum quod appetitus ſenſitiuus non continetur ſub ratione ſoluto vinculo originalis iuſtitiæ, & talis libido in omnibus eſt æqualis.

A

QVAESTIO LXXXIII.

De ſubiecto originalis peccati, in quatuor articulos. diuiſa.

DEINDE conſiderādū eſt de ſubiecto originalis peccati.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

B ¶ Primo, Vtrum ſubiectum originalis peccati per prius ſit caro, vel anima.

¶ Secūdo, Vtrum ſit anima, per eſſentiam aut per potentias ſuas.

¶ Tertio, Vtrū voluntas per prius ſit ſubiectum peccati originalis quàm aliæ potentiæ animæ.

¶ Quarto, Vtrum aliquæ potētiæ animæ, ſunt ſpecialiter infectæ, ſcilicet generatiua, vis concupiſcibilis, & ſenſus tactus.

¶ Super quæſtionis octogeſimæ tertiæ Arti. primum.

IN art.1.q.83.ad 1. aduerte, quòd peccatū originale in Adam fuit & actuale, & originale formaliter: nam Adam peccauit actuali auerſione voluntatis à Deo, & priuata eſt natura ſua in ipſo dono iuſtitiæ originalis debitæ ſibi cum in ordinatione virium &c. unde minus correcte loqui uidetur, qui peccatum originale ab Adam negat, eo quòd in eo non fuerit per originem. Modus enim quo fit peccatum originale, non eſt de eſſentia, ſi eut nec ipſum fieri: quia non conſiſtit in fieri, ſicut peccatum actuale, ſed in eſſe, ſicut habitus. Dicendum ergo eſt, quod in Adam fuit priori modo inductum & prius: quia per actum proprium, & in actu propriu.

C

ARTICVLVS I.

Vtrum originale peccatum ſit magis in carne, quam in anima.

AD PRIMVM ſic proceditur. videtur quòd peccatum originale magis ſit in carne, quàm in anima. Repugnantia enim carnis ad mentem ex corruptione originalis peccati procedit. ſed radix huius repugnantiæ in carne conſiſtit. dicit enim Apoſtolus ad Roma. 7. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. ergo originale peccatum in carne principaliter conſiſtit.

436 3.d.18.q.1. ar.1.ad 3. & d.30.q.1.ar.2.ad 4. & di. 31.q.1.art 1. ad 2. & 4. & q.2.art.1.per totum. Et veri.q.25.ar.6. cor. & q.27. ar.6.ad 2. Et m 2.q.4.ar.3 & 4. Et Ro. 5.l.3.

D ¶ 2 Præt. Vnumquodq; potius eſt in cauſa, quàm in effectu, ſicut calor magis eſt in igne calefaciente, quam in aqua calefacta: ſed anima inficitur infectione originalis peccati per ſemen carnale. ergo peccatum originale magis eſt in carne, quàm in anima.

¶ 3 Præt. Peccatum originale ex primo parente cōtraximus, prout in eo fuimus ſm rationem ſeminalem, ſic autem non fuit ibi anima, ſed ſola caro, ergo originale peccatum non eſt in anima, ſed in carne.

¶ 4 Præt. Anima rationalis creata à Deo corpori infunditur, ſi igitur anima per peccatum originale inficeret, conſequens eſſet, quòd ex ſua creatione, vel infuſione inquinaretur, & ſic Deus eſſet cauſa peccati, qui eſt auctor creationis, & infuſionis.

¶ 5 Præt. Nullus ſapiens liquorem pretioſum vaſi infecto infunderet, ex quo ſciret ipſum liquorem infici: ſed anima rationalis eſt pretioſior omni liquore. ſi ergo anima ex corporis vnione infici poſſet infectione originalis culpæ, Deus qui ipſa ſapientia eſt, nunquàm animam tali corpori infunderet, infundit autem. non ergo inquinatur ex carne: ſic igitur peccatum originale non eſt in anima, ſed in carne.

SED CONTRA eſt, quod idem eſt ſubiectum virtutis, & vitij ſiue peccati, quod cōtrariatur virtuti: ſed caro nō poteſt eſſe ſubiectum virtutis. dicit enim Apoſtolus ad Rom. 7. Scio quòd nō habitat in me, hoc eſt, in carne mea, bonum. ergo caro non poteſt eſſe ſubiectum

ctum

ctum originalis peccati, ſed ſolum anima. F

Respondeo Dicendũ, quod aliquid poteſt eſſe in aliquo dupliciter. Vno mõ ſicut in cauſa vel principali, vel inſtrumentali: alio modo ſicut in ſubiecto. Peccatum ergo originale omnium hominum fuit quidem in ipſo Adam, ſicut in prima cauſa principali, ſecundũ illud Apoſt. Roma. 5. In quo omnes peccauerunt. In ſemine autem corporali eſt peccatum originale ſicut in cauſa inſtrumentali, eo quòd per virtutem actiuam ſeminis traducitur peccatum originale in prolem ſimul cum natura humana; ſed ſicut in ſubiecto, peccatum originale nullo modo poteſt eſſe in carne, ſed ſolum in anima. Cuius ratio eſt, qa ſicut * ſupra dictum eſt, Hoc modo ex voluntate primi parentis peccatum originale traducitur in poſteros per quandam generatiuam motionem, ſicut à voluntate alicuius hominis deriuatur peccatum actuale ad alias partes eius. In qua quidem deriuatione poteſt attẽdi, ꝙ quicquid prouenit ex motione voluntatis peccati ad quamcunque partem hominis, quæ quocunque modo poteſt eſſe particeps peccati, vel per modum ſubiecti, vel per modum inſtrumenti, habet rationem culpæ, ſicut ex voluntate gulę peruenit concupiſcentia cibi ad concupiſcibilem, & ſumptio cibi ad manus & os, quæ inquantum mouentur à voluntate ad peccandum, ſunt inſtrumenta peccati. Quod vero vlterius deriuatur ad vim nutritiuam, & ad interiora membra, quæ non ſunt nata moueri à voluntate, nõ habet rationem culpæ. Sic igitur cum anima poſsit eſſe ſubiectum culpæ, caro autem de ſe non habeat, ꝙ ſit ſubiectum culpæ, quicquid peruenit de corruptione primi peccati ad animam, habet rationem culpæ: quod autem peruenit ad carnem, non habet rationem culpæ, ſed pœnæ. ſic igitur anima eſt ſubiectum peccati originalis, nõ autem caro.

q. 81. arti. 1.

G

H

Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ ſicut * Aug. dicit in Retract. Apoſt. loquit ibi de homine iam redẽpto, q liberatus eſt à culpa, ſed ſubiacet pœnæ, ratione cuius peccatum dicitur habitare in carne: vnde ex hoc non ſequitur quòd caro ſit ſubiectum culpæ, ſed ſolum pænæ.

Lib. 1. c. 26. declinando ad fin. to. 1.

Ad secundum Dicendum, ꝙ pctm originale cauſat ex ſemine, ſicut ex cauſa inſtrumentali: non autẽ oportet, quod aliquid ſit principalius in cauſa inſtrumẽtali quàm in effectu, ſed ſolũ in cauſa principali. & hoc modo peccatum originale potiori modo fuit in Adã, in quo fuit ſecundum rationem actualis peccati. I

Ad tertium Dicendum, ꝙ aĩa huius hoĩs non fuit ſm ſeminalem rõnem in Adã peccãte, ſicut in principio effectiuo, ſed ſicut in principio diſpoſitiuo, eo qđ ſemen corporale, quod ex Adam traducitur, ſua virtute non efficit animam rationalem, ſed ad eam diſponit.

Ad quartum dicendum, ꝙ infectio originalis peccati nullo modo cauſatur à Deo, ſed ex ſolo peccato primi parentis per carnalem generationem. & ideo cum creatio importet reſpectum animæ ad ſolum Deum, non poteſt dici, quod anima ex ſua creatione inquinetur. Sed infuſio importat reſpectum & ad Deũ infundentem, & ad carnem, cui infunditur anima. & ideo habito reſpectu ad Deum infundentem, non poteſt dici quòd anima per infuſionem maculetur, ſed ſolum habito reſpectu ad corpus. K

Ad quintum Dicendum, ꝙ bonum commune præfertur bono ſingulari. Vnde Deus ſm ſuam ſapiẽtiam non prætermittit vniuerſalem ordinem rerum, q eſt vt tali corpori talis anima infundatur, vt vitetur ſingularis infectio huius animæ, præſertim cum natura animæ hoc habeat, vt eſſe nõ incipiat niſi in corpore, vt in primo habitum eſt. * Melius eſt autem ei ſic eſſe ſecundum naturam, quàm nullo modo eſſe; præſertim cum poſſit per gratiam damnationem euadere.

p. p. q. 118. arti. 3.

Articulus II.

Vtrum peccatũ originale ſit per prius in eſſentia animæ, quã in potentijs.

Ad secundum ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ peccatum originale non ſit ꝑ prius in eſſentia animæ, quàm in potentijs. Anima enim nata eſt eſſe ſubiectum peccati quantum ad id quod poteſt à voluntate moueri, ſed anima non mouetur à voluntate ſecundum ſuam eſſentiã: ſed ſolum ſecundum potentias. ergo peccatum originale non eſt in anima ſecundum ſuam eſſentiam, ſed ſolum ſecundum potentias.

¶ 2 Præt. Peccatum originale opponitur originali iuſtitiæ: ſed originalis iuſtitia erat in aliqua potẽtia animæ, quæ eſt ſubiectum virtutis. ergo & peccatum originale eſt magis in potentia animæ quã in eius eſſentia.

¶ 3 Præt. Sicut à carne peccatum originale deriuatur ad animam, ita ab eſſentia animę deriuatur ad potentias: ſed peccatũ originale magis eſt in anima, quàm in carne. ergo etiam magis eſt in potẽtiis animæ, quàm in eius eſſentia.

¶ 4 Præt. Peccatum originale dicit eſſe concupiſcentia, vt dictum eſt: * ſed cõcupiſcentia eſt in potẽtijs aĩæ. ergo & peccatũ originale

Sed contra eſt, quod pctm originale dicitur eſſe peccatum naturale, vt ſupra dictum eſt; * anima autem eſt forma, & natura corporis ſm eſſentiam ſuam, & non ſecundum potentias, vt in primo habitum eſt. * ergo anima eſt ſubiectũ originalis peccati principaliter ſecundum ſuam eſſentiam.

Respondeo Dicendum, quod illud animę eſt principaliter ſubiectum alicuius peccati, ad qđ primo ꝑtinet cauſa motiua illius peccati: ſicut ſi cauſa motiua ad peccandum ſit delectatio ſenſus, quę pertinet ad vim concupiſcibilem, ſicut obiectum propriũ eius, ſequitur quod vis concupiſcibilis ſit proprium ſubiectum illius peccati. Manifeſtum eſt autem, quod peccatum originale cauſatur per originem: vnde illud animę, quòd primo attingitur ab origine hominis, eſt primum ſubiectum originalis peccati. Attingit autem origo animam vt terminum generationis, ſecundum quod eſt forma corporis, quod quidem conuenit ei ſecundum eſſentiam propriam, vt in primo habitum eſt. * vnde anima ſecundum eſſentiam eſt primum ſubiectũ originalis peccati.

¶ Super quæſtionis octogeſimę tertia Artic. ſecundum.

In articulo ſecũ lo 83. q. dubium occurrit circa principalem cõcluſionem, ex duplici capite. primo ex Scoto in 32. di. 2. ex eo ꝙ eſſentia aĩæ, vt eſſentia, non eſt ſuſceptiua culpæ, non igr̃ in ea eſt primo peccatum originale. Secundo ex authore, qa concluſum eſt in art. 3. q. ꝑcedentis, quòd ſola priuatio originalis iuſtitiæ, per quam voluntas ſubdebatur Deo, eſt formale in peccato originali. Ex hoc nanque ſequitur ꝙ peccatum originale formale aut eſt in ſola volũtate, aut eſt in ea principaliter, ꝓbatur ſequela: quia iuſtitia originalis, qua voluntas ſubdebatur Deo, erat aut in ſola voluntate, aut in ea principaliter. Et confirmatur, quia voluntas eſt præcipuum in mente ſubiecta Deo. Et præcipuum in mente non ſubiecta Deo: propter quod ex parte eius ſumpta eſt cauſa, & formalitas peccati originalis in qu. præcedente. ergo in voluntate eſt principaliter, & non in eſſentia animę. Et hæc cõfirmatio eſt etiam directe obiectio contra reſponſionem ad ſecundum & tertium huius articuli, & ad ſecundum ſequentis articuli. Si namque ex parte voluntatis eſt cauſa originalis iuſtitiæ, & peccati, non ergo primordialiter & principaliter eſt in eſſentia, nec ab eſſentia generationis, & perfectionis ordine ad voluntatem deriuatur.

Inſ. ar. 3. c. Et 2. d. 31. q. 1. ar 1. Et ſe ri. q. 25 ar 6. cor. & q 27. ar. 6. ad 2. & Mal. q 4. ar. 1. c. 4.

q. 82. arti. 3.

q. 81. art. 1.

p. p. q. 76. articu. 1.

¶ Ad primum horum negatur, quòd eſſentia animæ, vt eſſentia, id eſt, vt diſtincta contra potentias, non ſit capax culpæ. Et declaratur hoc quia anima ſm eſſentiam cum ſit rationalis, & primum principium, ac ſubiectum actuum moralium malorum, oportet

p. p. q. 76. artic. 1.

eſſe

eſſe ſubiectum culpæ immediatum mediā te, ſcilicet potētia: ita q̃ potentia eſt ſubiectum quo, & anima ſubiectum quod, iuxta illud tertij de anima. De parte autem animę qua intelligit
In corp. art. & ſapit anima: & ſi anima eſſet abſq; media potentia, principium culpæ actualis immediate eſſet cauſa culpę actualis. Tota ergo ratio quare eſſentia animæ non eſt ſubiectum actualis culpæ eſt, quia mediante potētia illam habet, & non incapacitas eius reſpectu culpæ. Si igitur eſt aliqua culpa, ad quam non requiritur mediatio potentiæ per ſeipſam, ſubiectum illius eſſe poteſt, & quia culpa originalis eſt huiuſmodi, quoniam per originem, & non
D. 202. per actum proprium habetur, relinquitur, quòd culpæ originalis, anima ſecundum eſſentiam capax ſit, vt in litera monſtratur.

¶ Ad ſecundum dicitur, q̃ voluntas non
q.81. art.3. eſt cauſa principalis originalis iuſtitiæ, aut peccati ſimpliciter, ſed inter partes, animæ, vt patet ex ratione in litera reddita in allegato articu. quia ſcilicet, ipſa volūtas eſt motiua omnium animę partiū
438
Inf. art.4. ad 1. Et 2. d.30. q.1. ar.3. cor. & ad 4. Et ver. q.25. ar. 6. cor. & q. 27. art.6. ad 2. Et mal. q. 4. art. 5. in finem. Obiectiones autem procedūt, ac ſi voluntas eſſet prima cauſa ſimpliciter in anima. Priuatio quoque originalis iuſtitiæ, per quam volūtas ſubdebatur, Deo, quæ eſt formale in peccato originali, non ſumitur pro priuatione iuſtitiæ originalis in voluntate præciſe, ſed pro priuatione iuſtitiæ originalis in ipſa voluntate, & præcedentibus naturaliter eam. Dictio namque excluſiua, non excludit à cōcomitantibus & præſuppoſitis, vt patet. vnde & author non dixit, q̃ ſit priuatio iuſtitiæ originalis in voluntate, ſed per quam voluntas ſubdebatur Deo. Hæc.n.

A AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd ſicut motio voluntatis alicuius proprie peruenit ad potentias animæ, non autem ad animæ eſſentiam, ita motio uolūtatis primi generantis per viam generationis, peruenit primo ad animæ eſſentiam, vt dictum eſt.*

AD SECVNDVM dicendum, quod etiā originalis iuſtitia ꝑtinebat primordialiter ad eſſentiam animæ. Erat.n. donum diuinitus datum humanæ naturę, quā per prius reſpicit eſſentia animæ, quam potētiæ. Potentię enim ma
B gis vidētur pertinere ad perſonam inquantum ſunt principia perſonalium actuum, vnde ſunt ꝓpria ſubiecta peccatorum actualium, quę ſunt peccata perſonalia.

AD TERTIVM dicendum, quod corpus comparatur ad animam ſicut materia ad formā, quę etſi ſit poſterior ordine generationis, eſt tamen prior ordine perfectionis, & naturæ: eſſentia autem animæ comparatur ad potētias ſicut ſubſtantia ad accidentia propria, quæ ſunt poſteriora ſubſtan-
C tia & ordine generationis, & etiā perfectionis; vnde non eſt ſimilis ratio.

AD QVARTVM dicendum, q̃ concupiſcentia ſe habet materialiter. & ex conſequēti in peccato originali, vt ſupra dictum eſt.*

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum originale per prius inficiat voluntatem, quam alias potentias.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum originale non per prius inficiat voluntatem, quā alias potentias. Omne enim peccatum principaliter pertinet ad potentiam, per cuius actum cauſatur, ſed peccatum originale cauſatur per actum generatiuæ potētiæ. ergo inter cæteras potentias animæ, videtur magis pertinere ad generatiuam potentiam.

¶ 2 Pręt. Peccatum originale per ſemen carnale traducitur: ſed aliæ vires animæ propinquiores ſunt carni, quàm voluntas, ſicut patet de omnibus ſenſitiuis, quæ vtuntur organo corporali. ergo in eis magis eſt peccatū originale, quā in uoluntate.

¶ 3 Pręt. Intellectus eſt prior voluntate. non enim eſt voluntas niſi de bono intellecto: ſi ergo peccatum originale inficit omnes potentias animæ, videtur quod per prius inficiat intellectum tanquā priorem.

SED CONTRA eſt, quod iuſtitia originalis per prius reſpicit uolūtatem. eſt n. rectitudo voluntatis, vt Anſel. dicit in libr.* de conceptu virginali. ergo peccatū originale quod ei opponitur, per prius reſpicit voluntatem.

RESPONDEO dicendum, q̃ in infectiōe peccati originalis, duo eſt conſiderare. Primo quidē inhærētiam eius ad ſubiectum, & ſecundum hoc primo reſpicit eſſentiam animæ, vt dictū eſt.* De-
B inde oportet conſiderare inclinationē eius ad actum, & hoc modo reſpicit potētias animæ. Oportet ergo quod illā per prius reſpiciat, quæ primam inclinationem habet ad peccandum: hæc autem eſt voluntas, vt ex ſupradictis patet: vnde peccatum originale per prius reſpicit uoluntatem.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod peccatum originale nō cauſatur in homine per potentiā generatiuam prolis, ſed per actū potentiæ generatiuæ parentis. vnde
C non oportet, quòd ſua potētia generatiua ſit primū ſubiectum originalis peccati.

AD SECVNDVM dicēdū, q̃ pctm̄ originale habet duplicem proceſſum, vnum quidem à carne ad animam: alium verò ab eſſentia animæ ad potentias: Primus qdē proceſſus eſt ſecundum ordinem generationis: ſecundus autem ſecūdum ordinem perfectionis. Et ideo quamuis aliæ potentiæ, ſcilicet ſenſitiuæ, propinquiores ſint
D carni, quia tamen voluntas eſt ꝓpinquior eſſentiæ animæ tāquam ſuperior potētia, primo peruenit ad ipſam infectio originalis pctī.

AD TERTIVM Dicendū, quod intellectus quodammodo præcedit uoluntatem, inquantum proponit ei ſuum obiectum: alio vero modo voluntas præcēdit intellectum ſecundum ordinē motionis ad actum, quæ quidem motio pertinet ad peccatum.

claudit in ſe primordialem priuationē in eſſentia vſq; ad volūtatē: & hæc eſt formale in pctō originali. Putādū eſt.n. q̃ ſicut grā & charitas in aīa
Ca.5. à me. illius.
io ordine ad meritū, vel demeritū pro eodē cōputant: & cum hoc, q̃ grā eſt cā charitatis ſm ſe, ſtat q̃ volūtas, in qua ē charitas, eſt cōſeruatiua, & deſtructiua grę ex parte nři, qa ipſa eſt
Art. præced.
prima pars aię Ita in ꝓpoſito, iuſtitia originalis in aīa ꝓ quāto ea ea manat volūtatis ſubiectio, ob pont in numerū cum eius in voluntate effectu: & cum hoc, q̃ illa eſt huius cā ſm ſe, voluntas dē cauſa,
q.74. arti.1. & 2.
quia ab ipſa ex parte nři dependet conſeruari, & deſinere iuſtitię totius: & ſimile ē de priuatione oppoſita. Et per hæc patet ſolutio obiectorum. Voluntas enim non eſt ſimpliciter, ſed ex parte noſtri; ſed inter partes animæ, poſita eſt cauſa iuſtitię, & peccati originalis Eſſentia autem ponit cauſa ſimpliciter ex parte rei ſecundum ſe. Et licet voluntas ſit in ſupremo animę præcipuum inter partes animæ in mouendo ad actum, ſi tamē in ipſo ſupremo voluntas ad eſſentiam comparetur, inferior inuenitur.

¶ De tertio & quarto articulis eiuſdem queſtionis, nihil nūc neceſſario ſcribendū occurrit.

E ARTICVLVS IIII.

Vtrum præfata potentiæ ſint magis infectæ quam aliæ

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod prædictæ potentiæ non ſint magis infectæ, q̃ aliæ. Infectio enim originalis peccati magis videtur pertinere ad illam animæ partem, quæ prius poteſt eſſe ſubiectum peccati: hæc autem eſt rationalis pars, & præcipue voluntas, ergo ipſa eſt magis infecta per peccatum originale.

439
1. di. 24. q. 2. ar. 5. ad 5. Et d. 31. q. 1. ar. 2. Et 4 diſti. 31. q. 1. ar. 1. ad 1. Et ver. q. 25. arti. 6. co. Et ma. q. 4. ar. 2. ad 12. & ar. 5. ad 1.

¶ 2 Præt. Nulla vis animæ inficitur per culpam, niſi inquantum poteſt obedire rationi: generatiua autem nō poteſt obedire, vt dicitur in 1. Ethic.* ergo generatiua non eſt maxime infecta per originale peccatum.
Lib.1. c. vlt.

¶ 3 Præt.

Circa prin. lib. 1. Meta.

¶ 3 Præterea. Viſus inter alios ſenſus eſt ſpiritualior, & propinquior rationi, inquantum plures differentias rerum oſtendit, vt dicitur in primo Metaph.* ſed infectio culpæ primo eſt in ratione. ergo viſus magis eſt infectus, quàm tactus. F

Li. 14. c. 16. 18. 19. & 20. tom. 5.

Sed contra eſt, quod Augu. dicit in 14. de ciuit. Dei. * ꝙ infectio originalis culpæ maxime apparet in motu genitalium membrorum, qui rationi non ſubditur: ſed illa membra deſeruiunt generatiuæ virtuti in commiſtione ſexuum, in qua eſt delectatio ſecundum tactum, quæ maxime concupiſcentiam mouet. ergo infectio originalis peccati maxime pertinet ad iſta tria, ſcilicet potentiam generatiuam, vim concupiſcibilem, & ſenſum tactus.

Q. 81. art. 1.

G Respondeo Dicendum, quod illa corruptio ꝓcipue infectio nominari ſolet, quæ nata eſt in aliud trãſferri; vnde & morbi contagioſi, ſicut lepra, & ſcabies, & huiuſmodi infectiones dicuntur. Corruptio autem originalis peccati traducitur per actum generationis, ſicut ſupra dictum eſt.* Vnde potentiæ, quæ ad huiuſmodi actum concurrunt, maxime dicuntur eſſe infectæ. Huiuſmodi autem actus deſeruit generatiuæ, inquantum ad generationem ordinatur: habet autem in ſe delectationem tactus, quę eſt maximum obiectum cõcupiſcibilis, & ideo cum omnes partes animæ dicãtur eſſe corruptæ per peccatum originale, ſpecialiter tres prędictę dicuntur eſſe corruptæ, & infectæ.

q. 82. artic. 2. ad 5. & ar. 3

H Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ peccatum originale ex ea parte, qua inclinat in peccata actualia, præcipue pertinet ad voluntatem, vt dictum eſt, * ſed ex ea parte, qua traducitur in prolẽ, ptinet propinque ad potentias prædictas, ad voluntatem autem remote.

Ad secvndvm Dicendum, ꝙ infectio actualis culpæ non pertinet niſi ad potentias, quæ mouentur à voluntate peccantis; ſed infectio originalis culpæ nõ deriuatur à voluntate eius, qui ipſam contrahi, ſed per originem naturæ, cui deſeruit potentia generatiua; & ideo in ea eſt infectio originalis peccati.

I Ad tertivm Dicendum, ꝙ viſus non pertinet ad actum generationis niſi ſecundum diſpoſitionem remotam, prout ſcilicet per viſum apparet ſpecies cõcupiſcibilis, ſed delectatio perficitur in tactu. & ideo talis infectio magis attribuitur tactui, quàm viſui.

QVAESTIO LXXXIIII.

De cauſa peccati, ſecundum quod vnum peccatum alterius peccati cauſa eſt, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderãdũ eſt de cã peccati, ſm quod unum peccatũ eſt cauſa alterius.

Et circa hoc quęruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ cupiditas ſit radix omnium peccatorum.

¶ Secũdo, Vtrum ſuperbia ſit initium omnis peccati.

¶ Tertio, Vtrum præter ſuperbiã & auaritiã, debent dici capitalia vitia, aliqua ſpecialia peccata

¶ Quarto, quot, & quæ ſunt capitalia vitia.

Articvlvs I.

Vtrum cupiditas ſit radix omnium peccatorum.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quòd cupiditas non ſit radix omnium peccatorum. Cupiditas. n. q̃ eſt immoderat⁹ appetitus diuitiarum, opponitur virtuti liberalitatis: ſed liberalitas non eſt radix omnium virtutũ. ergo cupiditas non eſt radix omnium pc̃tórum.

¶ 2 Præt. Appetitus eorum quæ ſunt ad finem, procedit ex appetitu finis; ſed diuitiæ, quarum appetitus eſt cupiditas, non appetunt niſi ad vtilem aliquẽ finem, ſicut dicitur in primo Ethi. ergo cupiditas nõ eſt radix omnis peccati, ſed procedit ex alia priori radice.

¶ 3 Præt. Frequenter inuenitur, quòd auaritia, quę cupiditas nominatur, oritur ex alijs peccatis, putaꝫ, cum quis appetit pecuniam propter ambitionem, vel vt ſatisfaciat gulæ. non ergo eſt radix omnium peccatorum.

Sed contra eſt, ꝙ dicit Apoſtolus 1. ad Timoth. vlti Radix omnium malorum eſt cupiditas.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſecundum quoſdã, cupiditas tripliciter dicitur. Vno modo, prout eſt appetitus inordinatus diuitiarum, & ſic eſt ſpeciale peccatum. Alio modo, ſecũdum quod ſignificat inordinatum appetitum, cuiuſcunque boni temporalis, & ſic eſt genus omnis peccati: nã in omni peccato eſt inordinata conuerſio ad commutabile bonum, vt dictũ eſt.* Tertio modo ſumitur, prout ſignificat quandam inclinationem naturæ corruptæ ad bona corruptibilia inordinate appetenda; & ſic dicunt cupiditatem eſſe radicem omnium peccatorum ad ſimilitudinẽ d radicis arboris, quę ex terra trahit alimentum; ſic. n. ex amore rerum temporalium oẽ K peccatum procedit. Et hæc quidẽ quamuis vera ſint, non tamen videntur eſſe ſecundum intentionẽ Apoſtoli, qui dixit cupiditatem eſſe radicem omnium peccatorum. Manifeſte enim ibi loquitur contra eos, qui cũ velint diuites fieri. incidunt in tentationes, & laqueũ diaboli, eo quod radix omniũ malorum eſt cupiditas. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ loquitur de cupiditate ſm ꝙ eſt appetitus inordinatus diuitiarũ. Et ſecundum hoc dicẽdum eſt, quòd cupiditas ſecũdum quod eſt ſpeciale peccatum, dicit *radix omniũ peccatorũ ad ſimi-

¶ Super Quæſtionis octogeſimæ quartæ Articu. primum.

IN art. 1. q. 84. dobiũ occurrit ex Durãdo in ſecundo ſentẽ. diſt. 42. Quia aut ſermo eſt formalis, aut materialis. Si formalis. falſus eſt. quia cupiditas eſt inordinatus amor habendi pecunias ad retinendũ, non ad expendendũ. Cõſtat autem, quòd pecunia non ut retinenda, ſed vt expendenda eſt, cui obediũt omnia. ergo cupiditas non eſt radix omnium malorum, vt eſt ſpeciale peccatum: immo ea hoc ſequit, ꝙ cupiditas impediat multa mala: qa contrariũ deſtructioni pecuniæ, vnde multa mala oriuntur. vnde & auaros videmus à multa mala abſtinere, ne expendant. Si materialis, tunc ab arte receditur, & qa ſenſus eſſet, quòd materia cupiditatis, ſcilicet pecunia, eſt radix omnium malorum, pari, vel maiori ratione poſſet dici, quod prodigalitas eſt radix omnium malorum.

Inf. ar. 2. c. & ar. 3. ad 1. & ar. 4. ad 4. Et 2. 2. q. 119 ar. 2. ad 1. Et mal. q. 8 ar. 2. ad 1. & q. 13. art. 1. ad 5. Et Rom. 7. lec. 2. Et 1. Corint. 12. lect. 4. fin. Et 2. Eth. 6.

¶ Ad hoc dicit, quòd ſermo eſt formalis: pecunia namque eſt materia non ſolum vitiorum, ſed virtutum. Et propter ea non eſt vitoperanda hoc cognomine, vt ſit radix omnium malorum: ſed inordinatus amor habendi eam, quæ cupiditas vocatur, cum ſit quẽdam malum, quod non poteſt eſſe via ad bonum, dicente Apoſtolo, Non ſunt facienda mala, vt eueniat bonum, radix omnium malorum eſt metaphorice, quia velut os corporis, ſeu arboris vitiorum eſt per quod alimentum ſuſcipiunt, ſcilicet pecuniam ſub mala intentione, ita quòd ſicut habens pecuniam, habet pabulum omnium deſideriorum: quia pecunia vtimur quaſi fideiuſſore ad omnia, ſecundum Ariſtotelem 5. Ethicor. ita inordinate volẽs eam habere, vult ex ipſa ſua inordinatione habere pabulum omnium vitiorum. Manifeſte namque patet diſcurrendo, quod ipſum inordinate habere pecunias, & ſuperbiæ, & inani gloriæ, & luxurię, & gulæ, iræ, & inuidiæ, & accidiæ, & ſuo contrario, ſcilicet prodigalitati, fomentum præſtat. Cum autem dicitur, quod pecuniæ non vt retentæ, ſed vt diſtractæ &c. reſpondetur, quod retentionem, & diſtractionem præcedit habere, & nihil horum eſt proprium cupidi niſi habere. Nam cupidus non ſemper vult habere

q. 72. arti. 1. & q. 71. ar. 6

D. 5

litudinem radicis arboris, quę alit A mentum præſtat toti arbori. Videmus enim quod per diuitias homo acquirit facultatem perpetrãdi quodcũque peccatum, & adhibendi deſiderium cuiuſcũq; peccati, eo quod ad habenda quæcũque temporalia bona, poteſt homo per pecuniam iuuari, ſecundũ quod dicitur Eccleſ. 10. Pecuniæ obediũt omnia. Et ſm hoc patet, quod cupiditas diuitiarum dĩ eſt radix omnium peccatorum.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ quod nõ ab eodem oritur virtus & peccatum. Oritur enim peccatum ex appetitu cõmutabilis boni: & ideo appetitus illius boni, quod iuuat ad cõſequenda omnia temporalia bona, radix peccatorum dicitur. Virtus autem oritur ex appetitu incommutabilis boni & ideo charitas, quæ ẽ amor Dei, ponitur radix virtutum, ſecũdum illud Ephe. 3. In charitate radicati & fundati.

D. 918.

AD SECVNDVM Dicendum, quod appetitus pecuniarum dicitur eẽ radix peccatorũ, nõ quidem quia diuitiæ propter ſe quærantur tanquam vltimus finis: ſed quia multũ quæruntur, vt vtiles ad omnem temporalem finẽ. Et quia vniuerſale bonum eſt appetibilius, quam aliquod particulare bonum: ideo magis mouet appetitum, quam quædam bona ſingularia, quæ ſimul cum multis alijs per pecuniam haberi poſſunt.

AD TERTIVM dicendum, quod ſicut in rebus naturalibus nondquæritur quid ſemper fiat, ſed quid in pluribus accidit, eo quod natura corruptibilium rerum impediri poteſt, vt non ſemper eodem modo operetur; ita etiam in moralibus cõſideratur quod vt in pluribus eſt, non autem quod ſemper eſt, eo quod voluntas non ex neceſſitate operatur. Non igitur dicitur auaritia radix omnium malorum, quin interdum aliquod aliud malum ſit radix eius: ſed quia ex ipſa frequentius alia mala oriuntur, ratione prædicta.*

In corp. art.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſuperbia ſit initium omnis peccati.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod ſuperbia non ſit initium oĩs peccati. Radix n. eſt quoddã principium arboris, & ita videtur idẽ eſſe radix & initium peccati; ſed cupiditas eſt radix omnis peccati, vt dictum eſt. ergo ipſa etiam eſt initium omnis peccati, nõ autem ſuperbia.

¶ 2 Præt. Eccl. 10. dicitur, Initium ſuperbię hominis eſt apoſtatare, à Deo: ſed apoſtaſia a Deo, eſt quoddam peccatum. ergo aliquod peccatum eſt initiũ ſuperbiæ. ergo & ipſa nõ eſt initiũ omnis peccati.

¶ 3 Præt. Illud videtur eſſe initium omnis peccati, quod facit omnia peccata, ſed hoc eſt inordinatus amor ſui, qui facit ciuitatẽ Babylonis, vt Auguſt. dicit in 14. de ciuita. Dei.* ergo amor ſui eſt initium omnis peccati, non autem ſuperbia.

SED CONTRA eſt, quod dr Eccl. 10. Initiũ oĩs peccati ſuperbia.

RESPOND. Dicendũ, quòd quidam dicũt ſuperbiam dici tripliciter. Vno modo, ſecundum quod ſuperbia ſignificat inordinatũ appetitum propriæ excellentiæ, & ſic eſt ſpeciale peccatũ. Alio modo, B ſecũdum quod importat quẽdam actualem contemptum Dei quãtũ ad hunc effectum, qui eſt non ſubdi eius præcepto; & ſic dicunt quod eſt generale peccatum. Tertio modo, ſecũdum quod importat quãdam inclinationem ad huiuſmodi cõtemptum ex corruptione naturæ: & ſic dicunt quod eſt initium omnis peccati. Et differt a cupiditate: quia cupiditas reſpicit peccatum ex parte conuerſionis ad bonum cõmutabile, ex quo peccatum quodammodo nutritur & fouetur, & propter hoc C cupiditas dicitur radix, ſed ſuperbia reſpicit peccatũ ex parte auerſionis a Deo, cuius præcepto homo ſubdi recuſat: & ideo vocatur initium, quia ex parte auerſionis incipit ratio mali. Et hæc quidem quamuis vera ſint, tamẽ non ſunt ſecundum intentionem Sapientis qui dicit: Initiũ omnis peccati eſt ſuperbia. Manifeſte enim loqtur de ſuperbia, ſecundum quod eſt inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, vt patet per hoc quod ſubdit. Sedes ducum ſuperborum D deſtruxit Deus, & de hac materia loquitur ibi fere in toto capitulo. Et ideo dicẽdum eſt, quod ſuperbia etiam ſecundum quod eſt ſpeciale peccatũ, eſt ẽ initium omnis peccati. Conſiderãdum eſt enim, quod in actibus voluntarijs, cuiuſmodi ſũt peccata; duplex ordo inuenitur, ſcilicet intentionis, & executionis. In primo qdem ordine habet rationem principij & finis, vt ſupra multoties dictum eſt.* Finis autem in omnibus bonis temporalibus acquirẽdis, eſt vt homo E per illa quãdam perfectionem ſingularem, & excellentiam habeat & ideo ex hac parte ſuperbia quę eſt appetitus excellentię, ponitur initiũ omnis peccati. Sed ex parte executionis eſt primũ id, quod pbet opportunitatẽ adimplẽdi omnia deſideria peccati; quod habet rationem radicis, ſcilicet diuitiæ: ideo ex hac parte auaritia ponitur eſſe radix omnium malorum, vt dictum eſt.* Et per hoc patet reſponſio ad primum.

---

vt retineat, ſed quãdoque vt det, vt paſcat in male congregantibus, vt ſoluant militibus, vel meretricibus &c. vnde nõ eſt iudicãda cupiditas ex retentione, vt argumentum credidit, ſed ex poſſeſſionis inordinatione, quæ licet in hoc, vel D. 1144. illo ordinetur ad vitãdum multa mala, vt experientia docet in quibuſdam, iuxta illud Eccle. Homo, cuius Deus &c. quantum tamen eſt ex ſe, apta nata eſt nutrire omnia mala, & propterea dicta eſt radix omnium malorum ſecundum ſe. Quomodo autẽ cupiditas ſit vitium capitale, alia quæſtio eſt, & ex fine penſabitur.

¶ Super Quæſtionis octogeſimæ quartæ Articu. ſecundum.

441

IN art. 2. q. 84. quęſt. dubiũ occurrit ex Durãdo conueniente cum Scoto, in 6. diſti. ſecundi ad primum in hoc, quod ſuperbia initium omnis peccati, non eſt ſpeciale peccatum, vt litera dicit. Sed de Scoto in prima parte, cũ de peccato angelorum eſſet quæſtio ſermo habitus eſt. Nunc Durandi motiuum & contra quæſtionem, & contra reſpõſionem ad tertium, quæ dicitur, quòd ad idem pertinet, quod ponatur initium omnis peccati ſuperbia, & amor proprius in 2. ſentẽt. diſt. 10. contra quæſtionem arguit: quia nec appetitus turpiũ delectationum in rebus bellicis ex ſuperbia oritur. Probatur, quia ex ſuperbia illa ſola oriuntur vitia, quæ circa promouentia, vel impedientia propriam excellentiam ſunt: neutrum horum eſt huiuſmodi: ergo.

2.2.q. 162. ar.2.& ar.5. ad 1.& ar.7. ad 1. Et 2.d. 42.q.2.ar.1. ad 7. Et 4.d. 17.q.2.ar.1. qõ.1.cor. Et Rom.5.lec.3. & c.7.lec. 2. Et 1. Cor. 11.lec.4. ar. præced. 4.E.

C.28.& vlt. tom.5.

¶ Contra reſponſionem verò ad tertium arguit: quia inordinatus amor ſui, & inordinatus amor propriæ excellentiæ, ſe habent vt magis cõmune, & minus commune, vt patet. & ille vt pote communiſſimus, eſt initium omnis peccati: iſte vt pote particularis, nõ. vnde ſophiſma conſequentis eſt ab illo ad iſtum procedere, quod ſi ille eſt initiũ peccati omnis, quod iſte etiam ſit initium peccati omnis.

¶ Ad vtranque obiectionem ex eodẽ fundamento literæ reſpõdendum eſt, ex hoc ſ. quòd ſuperbia initiũ omnis peccati dicitur ſm ordinem intẽtionis ex parte ſ. finis, quia obiectum ſuum eſt finis omnium bonorum commutabilium, ad quæ alia vitia conuertuntur. Ex hoc nanque dicitur primo, quod intemperantia & timiditas oriũtur ex ſuperbia; & quod tam bonum delectabile, ad quod cõuertitur intemperatus, quã bonum euaſionis ad quod conuertitur timidus, cum bonum quoddam ſit, natum eſt apparere, vt conferens ad propriam excellentiam. Dicitur ſecundo, quòd licet totum & pars nõ ſint idem, æquiualent tamen quo ad aliquid totum, & prima pars virtualiter extenſa ad reliquas, vt patet de toto corpore, & corde reſpectu motus: ac per hoc amor ſui, vt totũ, & amor propriæ excellentiæ, vt prima pars, quia eſt reſpectu boni cæterorum, rectè ponitur initium omnis peccati ex eadem parte, & vnum

D. 533.

q.1. ar.1.ad 1. & ar.3. ad 2.& q.20.ar. 1.ad 2. & q. 57.ar.4.&q. 65.art.1.

Art. præced.

vnum inferre reliquũ abſque vllo ſophiſmate. In litera tamẽ nec identitas, nec conuertibilitas habetur, ſed ſolum quod ad idem pertinet, quia ſecundum eſt pars primi: ſi tamen diceretur, recte diceretur, vt oſtenſum eſt. Et hinc habere potes, quod in prima parte dictũ eſt, quod primum bonum cõcupitum, eſt propria excellentia, tanquam cæterorum finis; ac per hoc primum peccatum eſt ſuperbia, vnde Euæ propoſitum primo eſt, Eritis ſicut Dij. Et per hæc patet ſolutio obiectorum omnium, quæ ſuperius à me quam breuiſſime potui, tacta fuere. Quæ, an ſufficienter à me ſoluta fuerint, lectoris iudicio relinquatur, qui ſi recte omnia peſitauerit, profecto videbit, me nihil, quod ad materiam attinet, neceſſarium indiſcuſſum reliquiſſe, ideo amplius circa iſtam materiam non inſiſtam.

442 Infr. ar. 4. & locis ibi citatis.

¶ Super quæſtionis octogeſimæ quartæ Articulum tertiũ, & quartum.

IN articulis tertio, & quarto eiuſdem 84. quæſtio. nihil aliud occurrit ſcribendum, niſi reddere te attẽtum, quòd aliud eſt loqui de ſufficientia vitiorum abſolute, & aliud de ſufficientia vitiorum capitalium: hoc enim hic quæritur, non illud. Et vt in reſponſione ad quintum in litera dicitur, non oportet hanc capitalium ſufficiẽtiam ſic intelligere, quod aliquod peccatum poſſit à nullo horum oriri, ſed quia frequẽtius ex aliquo horũ oritur. (Tex. 38. tomo 2.)

Ad secundum dicendum, quòd apoſtatare à Deo dicitur eſſe initium ſuperbiæ ex parte auerſionis. Ex hoc enim, quod homo non vult ſubdi Deo, ſequitur quod inordinate velit propriã excellẽtiam in rebus temporalibus: & ſic apoſtaſia à Deo, non ſumit ibi quaſi ſpeciale peccatũ, ſed magis vt quædam conditio generalis omnis peccati, quæ eſt auerſio ab incommutabili bono. Vel poteſt dici, quod apoſtatare à Deo dicit eſſe initium ſuperbię, quia eſt prima ſuperbiæ ſpecies. Ad ſuperbiam enim pertinet cuique ſuperiori nolle ſubijci, & præcipue nolle ſubdi Deo, ex quo cõtingit quod homo ſupra ſeipſum indebite extollatur quantum ad alias ſuperbię ſpecies. (F) (G)

Ad tertium Dicendum, quod in hoc homo ſe amat, quòd ſui excellentiam vult. Idem enim eſt ſe amare, quod ſibi velle bonũ: vnde ad idem pertinet, quod ponatur initium omnis peccati ſuperbia, vel amor proprius. (H)

Articvlvs III.

Vtrum præter ſuperbiam, & auaritiam, ſint alia peccata ſpecialia, quæ dici debeant capitalia.

AD tertivm ſic proceditur. Videtur, quòd præter ſuperbiam, & auaritiam, non ſunt quædam alia peccata ſpecialia, quæ dicantur capitalia. Ita enim ſe videtur habere caput ad animalia, ſicut radix ad plãtas, vt dicitur in ſecundo de Anima;* nam radices ſunt ori ſimiles. ſi igitur cupiditas dicit radix omnium malorum, videtur quod ipſa ſola debeat dici vitium capitale, & nullum aliud peccatum. (I)

¶ 2 Præterea. Caput habet quendam ordinem ad alia membra, inquantum à capite in omnia membra diffunditur quodãmodo ſenſus, & motus: ſed peccatum dicitur per priuationem ordinis. ergo peccatum non habet rationem capitis, & ita non debent poni aliqua capitalia peccata. (K)

¶ 3 Pręterea. Capitalia crimina dicuntur, quę capite plectuntur: ſed tali pœna puniuntur quędam peccata in ſingulis generibus. ergo vitia capitalia non ſunt aliqua determinata ſecundum ſpeciem.

Sed contra eſt, quod Gregorius trigeſimo primo Moral.* enumerat quædam ſpecialia vitia, quę dicit eſſe capitalia. (Cap. 31.)

Respondeo Dicendum, quod capitale dicitur à capite. Caput autem proprie quidem eſt quoddam membrum animalis, quod eſt principium & directiuum totius animalis. Vnde metaphorice omne principium directiuum, caput vocatur: & etiam homines, qui alios dirigunt & gubernant, capita aliorum eſſe dicuntur. Dicitur ergo vitium capitale vno modo a capite proprie dicto, & ſecundum hoc peccatum capitale dicitur peccatum, quod capitis pœna punitur; ſed ſic nunc non intendimus de capitalibus peccatis, ſed ſecundum quod alio modo dicitur peccatum capitale, prout metaphorice ſignat principium, vel directiuum aliorum. Et ſic dicitur vitium capitale, ex quo alia vitia oriuntur, & præcipue ſecundum originem cauſæ finalis, quæ eſt formalis origo, vt ſupra dictum eſt:* & ideo vitium capitale non ſolum eſt principium aliorum, ſed etiam eſt directiuum, & quodammodo ductiuum aliorum. Semper enim ars, vel habitus, ad quem pertinet finis, principiatur, & imperat circa ea quæ ſunt ad finem. Vnde Gregorius trigeſimo primo Moralium * huiuſmodi vitia capitalia ducibus exercituum comparat. (q. 18. arti. & q. 72. art. 6. & 75. ar. 1.) (Cap. 31.)

Ad primvm ergo dicendũ, quòd capitale dicitur denominatiue a capite, quod quidẽ eſt per quandam deriuationẽ, vel participationem capitis; ſicut habens aliquam proprietatem capitis, & non ſicut ſimpliciter caput. Et ideo capitalia vitia dicuntur non ſolum illa, quæ habent rationem primæ originis, ſicut auaritia, quæ dicitur radix, & ſuperbia quæ dicitur initium: ſed etiam illa, quæ habent rationem originis propinquæ reſpectu plurium peccatorum.

Ad secvndvm Dicendum, quod peccatum caret odine ex parte auerſionis: ex hac enim parte habet rationem mali. Malum autem ſecundum Auguſtinum in libro* de natura boni, eſt priuatio modi, ſpeciei, & ordinis: ſed ex parte conuerſionis reſpicit quoddam bonum, & ideo ex hac parte dicitur habere ordinem. (Cap. 4. circa princi. to. 6.)

Ad tertivm Dicendum, quòd illa ratio procedit de capitali peccato, ſecundum quod dicitur a reatu pœnæ: ſic autem hic non loquimur.

Articvlvs IIII.

Vtrum conuenienter dicantur ſeptem vitia capitalia.

AD qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd non ſit dicendum, ſeptẽ eſſe vitia capitalia, quæ ſunt inanis gloria, inuidia, ira, auaritia, triſtitia, gula, luxuria. Peccata enim virtutibus opponuntur: virtutes autem principales ſunt quatuor, vt ſupra dictum eſt.* ergo & vitia principalia, ſiue capitalia non ſunt niſi quatuor. 443 (2. diſt. 42. q. 2. artic. 3. & mal. q. 8. artic. 1.) (q. 61. arti. 2.)

¶ 2 Præt. Paſſiones animæ ſunt quædam cauſæ peccati, vt ſupra dictum eſt,* ſed paſſiones animæ principales ſunt quatuor, de quarum duabus nulla fit mentio inter prædicta peccata, ſcilicet de ſpe, & timore. enumerantur autem aliqua vitia, ad quæ pertinet delectatio, & triſtitia: nam delectatio pertinet ad gulam, & luxuriam: triſtitia vero ad accidiam, & inuidiam. ergo inconuenienter enumerantur principalia peccata. (quæſt. 77.)

¶ 3 Præt. Ira non eſt principalis paſſio. non ergo debuit poni inter principalia vitia.

¶ 4 Pręt. Sicut cupiditas, ſiue auaritia eſt radix peccati, ita ſuperbia eſt peccati initium, vt ſupra dictum eſt. *ſed auaritia ponitur vnum de ſeptem vitiis capitalibus, ergo ſuperbia inter vitia capitalia enumeranda eſſet. (Arti. 1. & 2 huius quæſ.)

¶ 5 Prætere. Quædam peccata committuntur, quæ ex nullo horum cauſari poſſunt, ſicut cum aliquis errat ex igno-

ex ignorantia, vel cum aliquis aliqua bona intentione committit aliquod peccatum. puta, cum aliquis furatur vt det eleemoſynam. ergo inſufficiēter capitalia vitia enumerantur.

SED IN CONTRARIVM eſt authoritas Greg. ſic enumerantis. 31. Moralium*.

Cap. 31.
Art. præced.

RESPONDEO. Dicendum, quod ſicut dictum ē*, vitia capitalia dicuntur, ex quibus alia oriuntur, præcipue ſecundum rationem cauſæ finalis. Huiuſmodi autem origo poteſt attendi dupliciter. Vno quidem modo ſecundum conditionem peccantis, qui ſic diſpoſitus eſt, vt maxime afficiatur ad vnum finem, ex quo vt plurimum in alia peccata procedat, ſed iſte modus originis ſub arte cadere non poteſt; eo quod infinitæ ſunt particulares hominum diſpoſitiones. B Alio modo ſecundum naturalem habitudinem ipſorum finium adinuicem, & ſecundum hoc in pluribus vnum vitium ex alio oritur. vnde iſte modus originis ſub arte cadere poteſt. Secundum hoc ergo, illa vitia capitalia dicuntur, quorum fines habent quaſdam primarias rationes mouendi appetitum, & ſecundum harum rationum diſtinctionem, diſtinguuntur capitalia vitia. Mouet autem aliquid appetitum dupliciter. Vno modo directe, & per ſe, & hoc modo bonum mouet appetitum ad proſequendum, malum autem ſecundum eandum rationem ad fugiendum. Alio modo indirecte, & quaſi per aliud, ſicut aliquis aliquod malum proſequitur propter aliquod bonum adiunctum: vel aliquod bonum fugit propter aliquod malum adiunctum. C Bonum autem hominis eſt triplex Eſt enim primo quoddam bonum animæ, quod ſcilicet ex ſola apprehenſione rationem appetibilitatis habet, ſicut excellentia laudis vel honoris: & hoc bonum inordinate proſequitur inanis gloria. Aliud eſt bonum corporis, & hoc vel pertinet ad conſeruationem indiuidui, ſicut cibus & potus, & hoc bonum inordinate proſequitur gula: aut ad conſeruationem ſpeciei, ſicut coitus, & ad hoc ordinatur luxuria. Tertium bonum eſt exterius, ſcilicet diuitiæ, & ad hoc ordinatur auaritia. Et eadem quatuor vitia inordinata fugiunt quatuor mala contraria. Vel aliter, Bonum præcipue mouet appetitum ex hoc, quod participat aliquid de proprietate felicitatis: quam naturaliter omnes appetunt, de cuius ratione eſt primo quædam perfectio. D Nam felicitas eſt perfectum bonum, ad quod pertinet excellentia vel claritas, quam appetit ſuperbia, vel inanis gloria. Secundo de ratione eius eſt ſufficientia, quam appetit auaritia in diuitijs eam promittentibus. Tertio, eſt de conditione eius delectatio, ſine qua felicitas eſſe non poteſt: vt dicitur in. 1. & 10. Ethicor.* & hanc appetunt gula & luxuria. Quod autem aliquis bonum fugiat propter aliquod malum coniunctum, hoc contingit dupliciter, quia aut hoc eſt reſpectu boni proprij, & ſic eſt accidia, quæ triſtatur de bono ſpirituali, propter laborem corporalem adiūctū: aut eſt de bono alieno, & hoc ſi ſit ſine inſurrectione, pertinet ad inuidiam, quę triſtatur de bono alieno, inquantum eſt impeditiuum propriæ excellentiæ; aut eſt cum quadam inſurrectione ad vindictam, & ſic eſt ira. E Et ad eadem vitia pertinet proſecutio mali oppoſiti.

Li. 1. ca. 7. & ſeq. lib. 10. ca. 6. 7. & 8.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod non eſt eadē ratio originis in virtutibus & vitiis. Nam virtutes cauſantur per ordinem appetitus ad rationem; vel etiam ad bonum incommutabile, quod eſt Deus: vitia autem oriuntur ex appetitu boni commutabilis. vnde non oportet quod principalia vitia opponantur principalibus virtutibus.

D. 1003.
D. 1179.

AD SECVNDVM dicendum, quod timor, & ſpes ſunt paſſiones iraſcibilis, omnes autem paſſiones iraſcibilis oriuntur ex paſſionibus cōcupiſcibilis, quæ etiā omnes ordinātur quodammodo ad delectationē & triſtitiam. & ideo delectatio, & triſtitia principaliter connumerantur in peccatis capitalibus tāquam principaliſſimæ paſſiones, vt ſupra habitum eſt.*

q. 25. art. 4.

AD TERTIVM dicendum, quod ira licet non ſit principalis paſſio, quia tamē habet ſpecialem rationem appetitiui motus, prout aliquis impugnat bonum alterius ſub ratione honeſti, id eſt, iuſti vindicatiui, ideo diſtinguitur ab aliis capitalibus vitijs.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ ſuperbia dicitur eſſe initium omnis peccati ſecundum rationem finis, vt dictum eſt:* & ſecundum eandem rationem accipitur principalitas vitiorum capitalium. & ideo ſuperbia non quaſi vniuerſale vitium connumeratur alijs, ſed magis ponitur velut regina quædam omnium vitiorum ſicut Gregor.* dicit: auaritia autem dicitur radix ſecundum aliam rationem, ſicut ſupra dictum eſt.*

Art. 2. huius quæſtionis.
Li. 31. Mor. cap. 31.
Art. 1. huius quæſt.

AD QVINTVM dicendum, quod illa uitia dicuntur capitalia, quia ex eis vt frequentius alia oriuntur: vnde nihil prohibet aliqua peccata interdum ex alijs cauſis oriri. Poteſt tamen dici, quod omnia peccata quę ex ignorantia proueniunt, poſſunt reduci ad accidiam, ad quam pertinet negligentia, qua aliquis recuſat bona ſpiritualia acquirere ꝓp laborem. Ignorātia enim, q̄ poteſt eſſe cauſa peccati, ex negligentia prouenit, vt ſupra dictum eſt.* Quod autem aliquis committat aliquod peccatum ex bona intentione, videtur ad ignorantiam pertinere, inquantum ſcilicet ignorat quod non ſunt faciē C da mala, vt veniant bona.

q. 76. ar. 2.

QVAESTIO LXXXV.

De effectibus peccati, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderādum eſt de effectib⁹ peccati ¶ Et primo quidē de corruptiōe boni naturæ. Secundo de malitia animæ. Tertio, de reatu pœnæ.

D Circa primū quærūtur ſex

¶ Primo, Vtrum bonum naturæ diminuatur per peccatum.

¶ Scđo, Vtrū totaliter tolli poſſit

¶ Tertio, De quatuor vulneribus quæ Beda ponit, quibus natura humana vulnerata eſt propter peccatum.

¶ Quarto, Vtrū priuatio modi, ſpēi, & ordinis, ſint effectus pcti

¶ Quinto, Vtrum mors, & alii defectus corporales, ſint effectus peccati.

¶ Sexto, Vtrum ſint aliquomodo homini naturales.

E

ARTICVLVS I.

Vtrum peccatum diminuat bonum naturę.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ peccatū nō diminuat bonū naturę. Peccatū. n. hoīs non eſt grauius quā peccatū dæmonis: ſed bona naturalia in dæmonibus manent inte-

¶ Super quæſtionis octogeſimæ quintę Articul. primum.

IN primo articulo quęſtio. 85. nota gloſam authoritatis Dion. quomodo naturalia maneant integra, in reſponſione ad 1. & intuere reſpōſionem ad tertium, declaratam in reſponſione ad quartum vę radices philoſophię, perſpicias, & altius cōtempleris, vnde in anima generantur habit⁹. Et poteſ intelligere, quòd dicitur in reſponſione ad tertium quod actio voluntaria procedit ex diuerſis potentijs: vel potētia animæ, quia actio voluntatis procedit ab intellectu, & voluntate, & intellectus procedit ab intellecto agente, & poſſibili: vel potentias, quæcunque ſint illæ, puta obiecti actiuam, & ſubiecti paſſiuam. vterque. enim ſenſus in calce reſponſionis ad quartum ponitur, dum dicitur, Secūdum quod obiectum agit in potentiam, & vna potentia in aliam.

444
1. q. 84. ar. 4. Et 2. di. 3. q. 4. ar. 1. ad 5. & di. 30. q. 1. ar. 1. ad 2. Et 3. d. 20. art. 1. q. 1. ad 2. Et 3. contra ca. 12. Et ma. q. 2. ar. 11.

Cap. 4. pa. 4. parū a med.

gra poſt peccatū, vt Dionyſius dicit. 4. de diui. no.* ergo peccatū etiā bonū naturæ humanæ non diminuit.

¶ 2 Præt. Tranſmutato poſteriori, non tranſmutatur prius, manet enim ſubſtantia eadem tranſmutatis accidentibus: ſed natura præexiſtit actioni voluntariæ. ergo facta deordinatione circa actionem voluntariam p peccatum, nō tranſmutatur ꝑpter hoc natura, ita quod bonum naturæ diminuatur.

¶ 3 Præt. Peccatum eſt actus quidam, diminutio autem eſt paſſio; nullum autem agens ex hoc ipſo quod agit patitur. poteſt autem contingere, quod in vnum agat, & ab alio patiatur. ergo ille qui peccat, per peccatum non diminuit bonum ſuæ naturæ.

¶ 4 Præt. Nullum accidens agit in ſuum ſubiectū, quia quod patitur, eſt potentia ens: quod autem ſubijcitur accidenti, iam eſt actu ens ſecundum accidens illud: ſed peccatum eſt in bono naturæ, ſicut accidens in ſubiecto. ergo peccatum non diminuit bonum naturę: diminuere enim quoddam agere eſt.

G

SED CONTRA eſt, quod ſicut dicitur Luc. 10. homo deſcendens à Hieruſalem in Ierico, ideſt, in defectum peccati, expoliatur gratuitis, & vulneratur in naturalibus, vt Beda exponit.* ergo peccatum diminuit bonum naturæ.

Habetur in gloſ. ſuper iſtum locū, Luc. 10.

RESPONDEO Dicendum, quod bonum naturæ humanæ poteſt tripliciter dici. Primo ipſa principia naturæ, ex quibus ipſa natura conſtituitur, & proprietates ex his cauſatæ, ſicut potentiæ animæ, & alia huiuſmodi. Secundo, quia homo a natura habet inclinationem ad virtutem, vt ſupra habitum eſt,* ipſa inclinatio ad virtutem eſt quoddam bonum naturæ: Tertio modo, poteſt dici bonum naturæ donum originalis iuſtitiæ, quod fuit in primo homine collatum toti humanę naturæ. Primum igitur bonum naturæ nec tollitur, nec diminuitur per peccatum. Tertium vero bonum naturæ totaliter eſt ablatum per peccatum primi parentis. Sed medium bonum naturæ .ſ. ipſa naturalis inclinatio ad virtutem, diminuitur per peccatum. Per actus. n. humanos fit quædā inclinatio ad ſimiles actus vt ſupra habitum eſt. Oportet autē quod ex hoc, quòd aliquid inclinatur ad vnum contrariorum, diminuatur inclinatio eius ad aliud. vnde cum peccatum ſit cōtrarium virtuti, ex hoc ipſo quod homo peccat, diminuitur bonum naturæ, quod eſt inclinatio ad virtutem

q. 63. art. 1.

H

q. 63. artic. 1. & 3.

I

AD PRIMVM ergo dicēdum, quod Diony. loquitur de bono primo naturæ, quod eſt eſſe, viuere, & intelligere, vt patet eius verba intuenti.

AD SECVNDVM dicendum, quod natura etſi ſit prior quam voluntaria actio, tamen habet inclinationem ad quandam voluntariam actionem. vnde ipſa natura ſecundum ſe non variatur propter variationem voluntariæ actionis: ſed ipſa inclinatio variatur ex illa parte, quæ ordinatur ad Deum.

AD TERTIVM Dicendū quod actio voluntaria procedit ex diuerſis potentiis, quarum vna eſt actiua, & alia paſſiua: & ex hoc contingit, quod per actiones voluntarias cauſat aliquid, vel aufertur ab homine ſic agente, vt ſupra dictum eſt,* cum de generatione habituum ageretur.

K

q. 51. artic. 2.

AD QVARTVM dicendum, quòd accidens non agit effectiue in ſubiectum: agit tamen formaliter in ipſum eo modo loquendi, quo dicitur, quòd albedo facit albū: & ſi. nihil prohibet, quod peccatū diminuat bonum naturæ, eo tamen modo, quo eſt ipſa diminutio boni naturæ, inquantum pertinet ad inordinationem actus. Sed quantum ad inordinationem agentis; oportet dicere, qđ talis inordinatio cauſatur per hoc, ꝙ in actibus animæ aliquid eſt actiuum, & aliquid paſſiuum, ſicut ſenſibile mouet appetitum ſenſitiuum

F

& appetitus ſenſitiuus inclinat rationem, & voluntatem, vt ſupra dictum eſt.* & ex hoc cauſatur inordinatio non quidem ita, quod accidens agat in proprium ſubiectum, ſed ſecundum quod obiectum agit in potentiam, & vna potentia agit in aliam, & deordinat ipſam.

q. 77. art. 1. & q. 80. ar.

ARTICVLVS II.

Vtrum totum bonū humanæ naturæ poſsit auferri per peccatum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videt ꝙ totū bonū humanæ naturæ poſſit p peccatū auferri. Bonū enim naturæ humanæ finitum eſt, cū & ipſa natura humana ſit finita; ſed quodlibet finitum totaliter cōſumitur facta cōtinua ablatione. cū ergo bonum naturæ continue per peccatum diminui poſſit, videtur quod poſſit quandoque totaliter conſumi.

¶ 2 Præt. Eorum quæ ſunt vnius naturæ, ſimilis eſt ratio de toto, & de partibus, ſicut patet in aere, & in aqua, & carne, & omnibus corporibus ſimilium partium; ſed bonū naturæ eſt totaliter vniforme cū igitur pars eius poſſit auferri per peccatum, totum etiam per peccatum auferri poſſe videtur.

¶ 3 Præt. Bonum naturæ, quod p peccatum minuitur, eſt habilitas ad virtutem: ſed in quibuſdam pp peccatū habilitas prædicta totaliter tollitur, vt patet in damnatis, qui reparari ad virtutem non poſſunt. ſicut nec cæcus ad viſum. ergo peccatum poteſt totaliter tollere bonum naturæ.

SED CONTRA eſt, quòd Augu. dicit in Enchi.* quod malum non eſt niſi in bono: ſed malum culpæ nō poteſt eſſe in bono virtutis, vel gratiæ, quia eſt ei cōtrarium. ergo oportet quod ſit in bono naturæ non ergo totaliter tollit ipſum.

Capit. 13. & 15. & 19. tomo 3.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt. Bonum naturæ eſt naturalis inclinatio ad virtutem, quæ quidem conuenit homini eo ipſo quod rationalis eſt. ex hoc enim habet quod ſecundum rationē operetur, quod eſt agere ſecundum virtutem. Per peccatū autem non poteſt totaliter ab homine tolli, quod ſit rationalis: quia iam non eſſet capax peccati: vnde non eſt poſſibile, quod prædictū naturæ bonum totaliter tollatur. Cum autem inuenitur huiuſmodi bonum continue diminui per peccatum: quidā ad huius manifeſtationē viſi ſunt quodā exēplo, in quo inuenit aliqđ finitū in infini

¶ Super quæſtionis octogeſimę quintæ Articu. ſecundum.

IN ar. 1. 2 eiuſdē q. 85. prætermiſſis argumentis Sco. in 35. di. ſecundi, quia afferuntur ad probandum, & nihil ſubtrahatur naturæ, quod author concedit, & ipſe Scotus ibidem tractans vulnera peccati, concedit habilitatē ad rectū vſum minui per peccatum & Solius Durādi in 34. di. ſecundi obiectiones occurunt directe impugnantis hanc doctrinam: quia per nihil non inhærens ſubiecto augetur habilitas ſubiecti. ergo nec minuitur habili cedens dupliciter declaratur. Primo, quia augetur per intenſionem alicuius in eo. Secundo ad propoſitum, quia inclinatio ad bonū opos eſt duplex, remota, quæ eſt in primis principijs, & hæc nec tollitur, nec minuitur; & propinqua, quæ eſt in habitibus, & hæc tollitur & augetur, & minuitur intenſione, & remiſſione.

445

Inf. q. 93. articu. 6. ad 2. Et 1. q. 48. ar. 4. Et 2. d. 9. art. 4 ad 3 Et di. 34. art. 5. Et mal. q. 2. art. 12. Et 3. contra cap. 12. & 118.

¶ Ad hoc facillime dr, qđ iſte voluit eſſe cæcus. Expreſſe nāq; author diſtinxit habilitatē ex parte termini: & dixit, ꝙ ex parte ſubiecti nō minuitur, ſed ex parte termini. obiectiones autē iſtius ſunt ex parte ſubiecti Ex hac n. parte verū eſt nō intēdi aliquid ꝙ nō eſt in eo, ſed attingētiā ad terminum ex cōſtat minui ex oppoſit öe impedimentorū extra & augeri ex remotione eorūdem. ſic ad hoc optime deſeruit exē plū de diaphano, & de obſtaculis appoſitis. Et hoc modo habilitas animæ ex ſynderefi diminuitur in infinitum, & tamen ipſa ſynderefis nec tollitur, nec minuit.

lem diminui,tamen nunquam totaliter conſumi. Dicit enim Phil.in 1.Phyſic.* quòd ſi ab aliqua magnitudine finita,continue auferatur aliquid ſecundum eandem quantitatem,totaliter tandem conſumetur. puta, ſi à quacunque quantitate finita ſemper ſubtraxero mẽſuram palmi. Si verò fiat ſubtractio ſecundum eandem proportionem, & non ſecundum eandem quantitatẽ, poterit in infinitum ſubtrahi,puta,ſi quantitas diuidatur in duas partes,& à dimidio ſubtrahatur dimidium, ita poterit in infinitum procedi, ita tamen quod ſemper quod poſterius ſubtrahitur, erit minus eo quod prius ſubtrahebatur. Sed hoc in propoſito non habet locum.non enim ſequens peccatum minus diminuit bonum naturæ,quàm præcedens, ſed forte magis,ſi ſit grauius. Et ideo aliter eſt dicendum, quòd prædicta inclinatio intelligitur vt media inter duo, fundatur enim ſicut in radice in natura rationali, & tendit in bonum virtutis,ſicut in terminum & finem. Dupliciter igitur poteſt intelligi eius diminutio. Vno modo ex parte radicis:alio modo ex parte termini. Primo quidem modo non diminuitur per peccatum,eo quòd peccatum non diminuit ipſam naturam,vt ſupra dictum eſt:* ſed di-
Art.pręcedẽ. minuitur ſecundo modo,inquantum, ſcilicet ponitur impedimentum pertingendi ad terminum. Si autem primo modo diminueretur,oporteret quod quandoque totaliter conſumeretur, natura rationali totaliter conſumpta,ſed quia diminuitur ex parte impedimenti,quod apponitur ne pertingat ad tertium, manifeſtũ eſt quod diminui quidem poteſt in infinitum, quia in infinitum poſſunt impedimenta apponi.ſecundũ quod homo poteſt in infinitum addere peccatum peccato; non tamen poteſt totaliter conſumi, quia ſemper manet radix talis inclinationis, ſicut patet de diaphano corpore,quod quidem habet inclinationem ad ſuſceptionem lucis ex hoc ipſo,quod eſt diaphanum. diminuitur autem inclinatio vel habilitas ex parte nebularum ſuperuenientium, cum tamen ſemper maneat in radice naturæ.

AD PRIMVM ergo dicendum,quòd obiectio illa procedit, quando fit diminutio per ſubtractionem, hic autem fit diminutio per appoſitionem impedimenti,quod neque tollit, neque diminuit radicem inclina-
In corp. art. tionis,vt dictum eſt.*

AD SECVNDVM dicendum, quòd inclinatio naturalis eſt quidem tota vniformis:ſed tamen habet reſpectum & ad principium,& ad terminum, ſecundum quàm diuerſitatem quodammodo diminuitur,& quodammodo non diminuitur.

AD TERTIVM dicendum, quòd etiam in damnatis manet naturalis inclinatio ad virtutem, alioquin non eſſet in eis remorſus conſcientiæ:ſed quòd non reducatur in actum, contingit quia deeſt gratia ſecũdum diuinam iuſtitiam:ſicut etiam in cæco remanet aptitudo ad videndum in ipſa radice naturæ, inquantum eſt animal naturaliter habens viſum: ſed non reducitur in actum,quia deeſt cauſa,quæ reducere poſsit formando organum,quod requiritur ad videndum.

ARTICVLVS III.

Vtrum conuenienter ponantur vulnera naturæ ex peccato cõſequentia,infirmitas,ignorantia,malitia,& concupiſcentia.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod inconuenienter ponantur vulnera naturæ eſſe ex peccato conſequentia, ſcilicet infirmitas,ignorantia,malitia, & concupiſcentia. Non enim idem eſt effectus, & cauſa eiuſdem:ſed iſta ponuntur cauſæ peccatorum,vt ex ſupradictis patet. ergo non debẽt poni inter effectus peccati.

¶2 Præ. Malitia nominatur quoddam peccatum,nõ ergo debet poni inter effectus peccati.

¶3 Præterea. Concupiſcentia eſt quiddam naturale,cum ſit actus virtutis concupiſcibilis,ſed illud quod eſt naturale, non debet poni vulnus naturæ. ergo concupiſcentia non debet poni vulnus naturæ.

¶4 Præt. dictum eſt,quod idẽ eſt peccare ex infirmitate,& ex paſſione:ſed concupiſcentia paſſio quædam eſt.ergo non debet cõtra infirmitatem diuidi.

¶5 Præt. Aug.* in li. de Natura & gratia,ponit duo pœnalia animæ peccanti.ſ.ignorãtiam & difficultatem,ex quibus oritur error & cruciatus,quæ quidem quatuor nõ cõcordant iſtis quatuor. ergo videtur quod alterum eorum inſufficienter ponatur.

IN CONTRARIVM autem eſt authoritas Bedæ.†

RESPONDEO Dicendum, quod per iuſtitiam originalem perfecte ratio continebat inferiores animæ vires,& ipſa ratio a Deo perficiebatur ei ſubiecta. hæc autem originalis iuſtita ſubtracta eſt per peccatum primi parẽtis,ſicut iam dictum eſt.*& ideo omnes vires animæ remanent quodammodo deſtitutæ proprio ordine,quo naturaliter ordinantur ad virtutem. & ipſa deſtitutio vulneratio dicitur naturæ. Sunt autẽ quatuor potẽtiæ animæ quæ poſſunt eſſe ſubiecta virtutum,vt ſupra dictũ eſt* .ſ.ratio,in qua eſt prudentia,volũtas,in qua eſt iuſtitia:iraſcibilis,in qua eſt fortitudo,concupiſcibilis in qua eſt temperantia. In quantũ ergo ratio deſtituitur ſuo ordine ad verum,eſt vulnus ignorantiæ, inquantum vero voluntas deſtituitur ordine ad bonum, eſt vulnus malitiæ, inquantum vero iraſcibilis deſtituitur ſuo ordine ad arduum,eſt vulnus infirmitatis, inquantum vero concupiſcentia deſtituitur ordine ad delectabile moderatum ratione,eſt vulnus cõcupiſcẽtiæ. Sic igitur iſta quatuor ſunt vulnera inflicta toti humanę naturæ ex peccato primi parẽtis. Sed quia inclinatio ad bonum virtutis in vnoquoque diminuitur per pctm̃ actuale.vt ex dictis patet, & illa ſũt q̃tuor vulnera ex aliis pec

¶ *Super quæſtionis octogeſima quinta Articu. tertium.*

IN ar.3. eiuſdem 85. q. dubium occurrit circa vulnera humana quæ ad duo. Primo,quomodo vulnera iſta conſiſtant in deſtitutione virium animæ à proprio ordine naturali ad virtutem: quia in articulis immediate præcedentibus dictum eſt q peccatum nullum, naturæ bonum tollit ſed minuit tãtum habilitatem per appoſitionem. hæc.n. ſibiinuicem aduerſantur, tollere ordinem naturalem potentiæ ad bonum, & nihil tollere, ſed impedimentum apponere. Secundo, quomodo ordo iſte eſt naturalis, & tamẽ non remanet in viribus animæ ſibi derelictis. Quod enim eſt naturale alicui, non remouetur ab eo, ex eo q ſibi relinquitur, ſublato ſupernaturali bono,immo in naturalibus relinquitur. repugnare,ergo videtur naturalitas talis ordinis non remotioni euſdem in natura ſibi ipſi derelicta.

¶ Ad primum horum dicitur,quòd ipſa deſtitutio virium animę ab ordine debito, nihil aliud eſt, quàm diminutio habilitatis ad bonum virtutis propter oppoſitum impedimentum. Sublato namque originalis iuſtitiæ fræno,partes ad propria habiles redditæ ſunt, & ex hoc ipſo minus habiles ad bonum virtutis. Ex hoc quippe redditur anima in ius habilis ad vnum contrariorum, quod magis inclinatur in reliquum; & ſicut actuale peccatum eſt diſpoſitio, & impedimentum, cuius appellatione minuitur habilitas ad bonum virtutis, ita pronitas vniuſcuiuſque partis animæ in proprium: quæ eſt materiale in peccato originali,eſt impedimentum,cuius appellatione habilitas ad virtutem minuta eſt. Et talis diminutio, deſtitutio virium in litera dicitur, non q ſint deſtitutæ omnino ab ordine naturali ad virtutem: ſed quia ſunt deſtitutæ ab integritate illius naturalis ordinis, qđ eſt eſſe diminutã habilitatem ad virtutem. vñ nulla eſt repugnãtia inter pcedentia, &

Margin notes: 446 Inf. ar. 5. cor. Et mal. q. 2. ar. 11. cor. & Et Gal. 3. le. — *q. 76. & 77. ar. 3. & q. 78. artic. 5. — *q. 77. art. 3 — Ca. 67. à me. to. 7. & li. 1. retra. cap. 9. à me. tom. 1. — Loco citato Art. 1. huius q. argum. ſed cont q. 81. articu. 2. — q. 81. ar. 2. — q. 91. artic. 2 & q. 57.

præſentem articulum. Et ſcito quod vulnera iſta in deſtitutione dicta conſiſtentia, dupliciter poſſunt conſiderari. Primo ex parte noſtri vt ſ. ex noſtro peccato conſurgunt, & ſic prior ē in peccato conuerſio, quam auerſio, prius eſt impedimentum pronitatis animæ ad malum, quam deſtitutio a bono ſecūdo ex parte deferentis gratiæ: & ſic eſt contrarium. Nā prius ad ablationem gratię ſequitur deſtitutio virium a bono virtutis & ſic ipſę deſtitutę tēdunt in propria. Et quoniam in peccato originali primo locum tenere videtur priuatio gratiæ, ideo vulnera iſta vt ſunt ex peccato originali inflicta, ſunt ſic quod primo appetitū eſt impedimentum peccati originalis. ſ. priuationis iuſtitiæ originalis debitę in nobis. & deinde deſtitutæ ſunt vires ab ordine ad bonum, & tertio prout ſunt ad malum.

q.72. arti.3. ad 1. ¶ Ad ſecundum dicitur, quòd cum natura humana ſecundum corpus ſit naturaliter compoſita ex contrarijs elementis, & ſecūdum animam ſit compoſita ex contrarijs appetitibus; quemadmodū mors, & naturalis eſt & cū hac pœna peccati originalis, vt in 5. & 6. articul. patet. ita inordinatio animæ, eſt & naturalis, & pœna peccati originalis. vtrobique namque inſurgit infirmitas ex hoc, quòd contraria tendunt in propria, nec plene ſubduntur harmoniæ debitæ, ſed ab illa exorbitant: & hoc ex hoc ipſo, quòd contraria ſunt, naturaliter natum eſt prouenire; & ex hoc quòd ſublatum eſt iuſtitiæ originalis donum, prohibens talem exorbitantiam, prouenit. Cum quibus tamen ſtat, quòd quia harmonia virium animę eſt ſecundum naturam rationalem, diſſonantia autem contra eandem, merito dici poteſt, quòd ordo virium animę ad virtutis bonum, à quo deſtitutæ ſunt, eſt naturalis. Eſt igitur humana natura ſibi derelicta, ſublata originali iuſtitia vulnerata, ac per hoc infirma in naturalibus, id eſt, in his, quæ ſunt ſecundum naturam, id eſt, in habilitatibus ad virtutis bonum, & hoc per oppoſitionem: integra autem in naturalibus, id eſt, in natura, & his quæ ſunt à natura. id eſt, principijs & potentijs & inordinationibus ex parte ſubiecti: quia nihil per ſubtractionem ablatum eſt. Et hoc modo in natura ſibi derelicta remanere naturalia ſufficit, & ſaluari integra. Eſt quoque natura humana vulnerata & infirma ſecundum naturam rationalem vt ſic. Eſt autem in naturalibus integra ſecundum vtriuſque miſtionem naturę, rationalis, ſcilicet, & ſenſitiuæ. Et eſt tertio natura humana vulnerata & infirma ſecundum naturam donatam gratia iuſtitiæ originalis. Et ſcito, quod hæc vulnera ut ſic, ſunt eredita ſicut & peccatum originale. ſecundum namque naturam abſolute imperfectiones, quædam ſunt ex neceſſitate materiæ: quæ ſcilicet compoſita eſt ex contrarijs, vt in quarto contra Gent. cap. 52. patet. ca.4. & ex c. 36. & 37. tomo 6.

Loco citato in argu. ſed contra.

447

Ver.q. t.art. 8. ad 17.

* ca. 3. circa fi. tom. 6.

¶ In eodem articulo 3. queſt. octuageſimę quintæ dubium occurrit, Quomodo vulnera hic ponantur effectus peccati, cum ſuperius dictū ſit, quod concupiſcentia, quæ importat hæc vulnera, eſt ipſum peccatum originale: nihil enim ſuiipſius eſt effectus.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter, Primo, quòd hæc vulnera non tractantur vt ſunt peccati originalis, ſed in communi vt ſunt peccati. Conſtat autem ea non eſſe ipſa peccata, ſed effectus. p. p. queſ.5. artic.5. Secundo, quòd etiam vt ſunt peccati originalis, cum materialiter, & ex conſequenti in peccato originali concupiſcentia ſe habeat, vt in quæ. octuageſimętertiæ artic. 1. ad quartum dictum eſt, & concupiſcentia importet primo pronitatē ad propria: vulnera autem diſtinctionem à bono virtutis ſunt effectus peccati originalis formaliter & principaliter ſumpti. Ex priuatione namque iuſtitiæ originalis concupiſcentia ſubſecuta eſt in potentijs animæ cum vulneribus. tex.10.co.3.

catis conſequentia, inquantum. ſ. per peccatum & ratio hebetatur præcipue in agendis, & volūtas induratur ad bonum, & maior difficultas bene agēdi accreſcit, & cōcupiſcentia magis exardeſcit.

Ad primum ergo dicendum, quod nihil prohibet id quod eſt effectus vnius peccati, eſſe alterius peccati cauſam. Ex hoc. n. ꝙ anima deordinatur per peccatum præcedens, facilius inclinatur ad peccandum.

Ad secundum Dicendū, quod malitia non ſumitur hic pro peccato, ſed pro quadā pronitate voluntatis ad malum, ſēm quod dr̄ Gen. 6. Proni ſunt ſenſus hominis ad malum ab adoleſcentia ſua.

Ad tertium Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* Concupiſcentia in tātum eſt naturalis homini, inquātam ſubditur rationi, quod autē excedat limites rōnis, hoc eſt homini contra naturam.

Ad quartum Dicendū, ꝙ infirmitas cōiter pōt dici omnis, paſſio, inquantum debilitat robur animæ, & impedit rationē; ſed Beda* accepit infirmitatem ſtricte. ſecundum quod opponitur fortitudini, quæ pertinet ad iraſcibilem.

Ad quintum dicendum, quod difficultas quæ ponitur ab Aug. includit iſta tria quæ pertinēt ad appetitiuas potētias. ſ. malitiam infirmitatem, & concupiſcētiam. Ex his enim tribus contingit, quòd aliquis non facile tendit in bonum: error autem & dolor ſunt vulnera cōſequētia. ex hoc. n. aliquis dolet, quod infirmatur circa ea quæ concupiſcit.

Articulus IIII.

Vtrum priuatio modi, ſpeciei & ordinis ſit effectus peccati.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ priuatio modi, ſpēi, & ordinis non ſit effectus peccati. Dicit. n. Aug. *in lib. de Natura boni, quod vbi hæc tria magna ſunt magnum bonum eſt, vbi parua paruum, vbi nulla nullum: ſed peccatum non annullat bonum naturæ. ergo nō priuat modum, ſpeciem, & ordinem.

¶ 2 Præte. Nihil eſt cauſa ſuiipſius ſed peccatum eſt priuatio modi, ſpeciei, & ordinis, vt Aug.* dicit in lib. de Natura boni. ergo priuatio modi, ſpeciei, & ordinis non eſt effectus peccati.

¶ 3 Præ. Diuerſa peccata diuerſos habēt effectus, ſed modus, ſpecies & ordo cum ſint quædam diuerſa diuerſas priuationes habere videntur. ergo pro diuerſa peccata priuātur. non ergo eſt effectus cuiuſlibet peccati priuatio modi, ſpeciei & ordinis.

Sed contra eſt, quod peccatum eſt in anima, ſicut infirmitas in corpore, ſecūdū illud Pſa. 6. Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum. ſed īfirmitas priuat modum, ſpeciem, & ordinem ipſius corporis. ergo peccatum priuat modum, ſpeciem, & ordinem animæ.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut in primo dictum eſt,* modus, ſpecies, & ordo cōſequūtur vnumquodque bonum creatum inquantū huiuſmodi, & etiā vnumquodque ens. Omne enim eſſe, & bonum conſideratur per aliquam formam, ſecundum quā ſumitur ſpecies. Forma autem vniuſcuiuſque rei, qualiſcumque ſit ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentalis, eſt ſecundum aliquam menſuram. vnde & in 8. Metaph.* dicitur, quod formæ rerum ſunt ſicut numeri: & ex habet modum quendam, qui mēſuram reſpicit. ex forma vero ſua vnumquodque ordinatur ad aliud. Sic igitur ſecundū diuerſos gradus bonorum ſunt diuerſi gradus modi, ſpeciei, & ordinis. Eſt ergo quoddam bonum pertinens ad ipſam ſubſtantiam naturæ, quod habet ſuum modū, ſpeciem, & ordinem, & illud nec priuatur, nec diminuitur per pec-

¶ Super Quæſtionis octogeſimæ quintæ Artic. quartum.

IN ar. 4. eiuſdem q. octuageſimæquintę nota duo. primū, ꝙ cum in litera dicitur, Et huius priuatio eſt eſſentialiter ipſum peccatum, non intendit peccatum eſſentialiter, vt ſit priuatio. hoc. n. ſuperius eſt reprobatum & dictum, ꝙ eſt actus priuatus: ſed intendit, quòd cūm peccatum priuet multis ſpeciebus, modis, & ordinib. priuat eis diuerſimode. nam pertinētibus ad bonum gratiæ priuat demeritorie, pertinentibus ad bonum

bonum habilitatis, priuat effect ue. perti nentibus ad bonum ipſius actus, priuat
Ar. 1. huius quæſt. formaliter ita q 1, priuat formaliter, iō dictum eſt, quod eſt eſſentialiter priuatio Vel, & melius inten dit, quod peccatum vt eſt in genere mali ſimpliciter, eſt eſſentialiter priuatio modi, ſpeciei & ordinis pertinentium ad bonū ordinati actus. Secundo nota, q non ſpectat ad authoris doctrinam reſpōdere rōnib impugnantib. peccatum eſſe priuatione gratiæ, aut boni naturæ. hæc. n. conſequentia ſunt, non eſſentialia.

In corp. art.

Super quæſtionis octogeſimæ quintæ Articul. quintum & ſextum.

IN art 5. & 6 nihil morale occurrit ſcribēdū. Notato tamen hinc, quid eſt natura partialis & vniuerſalis: & q̄ ſint cōditiones materiæ electæ & comitātes, vt in multis, clarum habebis intellectum. Habes quoque hinc vnde philoſophis deridentib. ſiādem, & putantib. nos credere mortē nō eſſe naturalem ſatis facere poſſis: ſicut & de vulnerib. dictum eſt animæ.

448 1.2. qō. 164. Et 2. diſt. 30. q. 1. art. 2. Et 3. di. 16. q. 1. arti. 2. Et 4. prol. princi. Et diſ. 4. q. 2. art. 1. q. 3. Et 4. cou. c. 52 Et mal. q. 5. art. 4. & op. 3. c. 197. 198 199. 248. 242. Et Ro. 5. le. 3. Et He. 9. fin. q. 84. art. 4.

catum. Eſt etiam quoddam bonū naturalis inclinationis, & hoc etiā habet ſuum modum, ſpeciem, & ordinē, & hoc diminuitur per peccatum, vt dictum eſt, *ſed non totaliter tollitur. Eſt etiam quoddā bonū virtutis, & gratiæ, quod ēt habet ſuum modum, ſpeciem & ordinem: & hoc totaliter tollitur per peccatum mortale. Eſt etiam quoddam bonum, quod eſt ipſe actus ordinatus, quod etiam habet ſuum modum ſpeciem, & ordinē, & huius priuatio eſt eſſentialiter ipſum peccatum. Et ſic patet, qualiter peccatum eſt priuatio, modi & ſpeciei, & ordinis, & priuat vel diminuit modum, ſpeciem, & ordinem.

¶ Vnde patet reſponſio ad duo prima.

Ad tertium dicēdū q modus, ſpecies & ordo ſe conſequuntur, ſicut ex dictis patet: vnde ſimul priuantur & diminuuntur.

Articulus V.

Vtrum mors & alij corporales defectus, ſint effectus peccati. C

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur q mors, & alii corporales defect⁹ n̄ ſint effectus peccati. Si. n. cauſa fuerit æqualis, & effect⁹ erit æqualis. ſed huiuſmodi defectus nō ſunt æquales in omnibus, ſed in quibuſdam huiuſmodi defectus magis abundant, cum tamen peccatum originale ſit in omnibus æquale, ſicut dictum eſt, *cuius videntur huiuſmodi defectus maxime eſſe effect⁹: ergo mors, & huiuſmodi defectus non ſunt effectus peccati. D

¶ 2 Præt. Remota cauſa, remouetur effectus, ſed remoto omni peccato per baptiſmum, vel pœnitētiam, non remouentur huiuſmodi defectus: ergo non ſunt effectus peccati.

¶ 3 Præt. Peccatū actuale habet plus de ratione culpæ quam originale: ſed peccatum actuale non tranſmutat naturam corporis ad aliquem defectum. ergo multo minus peccatum originale. non ergo mors & illi defectus corporales ſunt effectus peccati.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Ro. 5. Per vnum hominem peccatum in hūc mundum intrauit, & per peccatum mors. E

Respondeo Dicendum, q aliquid eſt cauſa alterius dupliciter, vno modo quidem per ſe, alio modo per accidēs. Per ſe quidem eſt cauſa alterius, quod ſm virtutem ſuæ naturæ, vel formæ producit effectum: vnde ſequitur, quòd effectus ſit per ſe intentus a cauſa. vñ de cum mors, & huiuſmodi defectus ſint pter intentionem peccantis, manifeſtum eſt, q peccatum non eſt p ſe cauſa iſtorum defectuū. Per accidens autem aliquid eſt cauſa alterius ſi ſit cauſa remouens prohibens, ſicut
Tex. 32. l. 2. dicitur in 8. Phy.* q diuellens columnam, per accidens mouet lapidem columnæ ſuper poſitum: & hoc modo peccatum primi parentis eſt cauſa mortis, & omnium
A huiuſmodi defectuum in natura humana, in quantum per peccatum primi parentis ſublata eſt originalis iuſtitia, per quam non ſolum inferiores animæ vires continebantur ſub ratione abſque omni deordinatione, ſed totum corpus continebatur ſub anima abſque omni defectu. vt in primo habitū eſt. Et ideo ſubtracta hac ori- p. p. qō. 87.
ginali iuſtitia per peccatum primi parentis, ſicut vulnerata eſt humana natura quantum ad animam per deordinationem potētiarum, vt ſupra dictum eſt,* ita etiam Art. præc. &
eſt corruptibilis effecta per deordinationem ipſius corporis. q. 83. ar. 4. Subtractio autem originalis iuſtitiæ habet rationem pœnæ, ſicut etiam ſubtractio gratiæ: vnde & mors, & omnes defectus corporales conſequentes, ſunt quæ-
B dam pœnæ originalis peccati. Et quamuis huiuſmodi defectus non ſint intenti à peccante, ſunt tamen ordinati ſecundum iuſtitiam Dei punientis.

Ad primvm ergo dicendum, q æqualitas cauſæ per ſe cauſat æqualem effectum. Augmentata. n. vel diminuta cauſa per ſe, augetur vel diminuitur effectus: ſed æqualitas cauſæ remouentis prohibens non oſtendit æqualitatem effectuum. Si quis enim æquali impulſu diuellat duas columnas, non ſequitur quòd lapides ſuper poſiti æqualiter moueantur: ſed ille velocius mouebit, qui grauior erit ſecūdum proprietatem ſuæ naturæ, cui relinquitur remoto prohibente. Sic igitur remota originali iuſtitia, natura corporis humani relicta eſt ſibi: & ſecundum hoc ſecundum diuerſitatem naturalis complexionis quorundam corpora pluribus defectibus ſubiacent, quorundam verò paucioribus, quàmuis exiſtente originali peccato æquali.

Ad secvndvm Dicendum, q culpa originalis & actualis remouetur ab eodem, à quo etiam remouentur & huiuſmodi defectus, ſecundum illud Apoſtoli Roman. 8. Viuificabit mortalia corpora veſtra per inhabitantem ſpiritum eius in vobis: ſed vtrunque fit ſecūdum ordinem diuinæ ſapientiæ congruo tēpore. Oportet. n. quòd ad immortalitatem & impaſſibilitatem gloriæ, quæ in Chriſto inchoata eſt, & per Chriſtum nobis acquiſita, perueniamus conformati prius paſſionibus eius. vnde oportet, q ad tempus, eius paſſibilitas in nr̄is corporibus remaneat ad impaſſibilitatem gloriæ promerendam conformiter Chriſto.

Ad tertivm dicendū, quòd in peccato actua- D. 987.
D li duo poſſumus conſiderare, ſcilicet ipſam ſubſtantiam actus, & rationem culpæ. Ex parte quidem ſubſtantiæ actus poteſt peccatum actuale aliquem defectum corporalem cauſare, ſicut ex ſuperfluo cibo aliqui infirmantur, & moriuntur: ſed ex parte culpæ priuat gratiam, quæ datur homini ad rectificandum animæ actus, non autē ad cohibendum defectus corporales, ſicut originalis iuſtitia cohibebat, & ideo peccatū actuale non cauſat huiuſmodi defectus, ſicut originale.

Articulus VI.

Vtrum mors, & alij defectus ſint naturales homini.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, quòd mors, & huiuſmodi defectus ſint homini naturales. Corruptibile enim & incorruptibile differunt genere, vt dicitur in 10.* ſed homo eſt eiuſdem generis cum alijs animalibus quæ ſunt naturaliter corruptibilia. ergo homo eſt naturaliter corruptibilis. 449 2. di. 30. q. 1. ar. 1 co. ſi. & ad 1. & 3 di. 16. q. 1. ar. 1. ad 3. & mal. q. 5. art. 5. Et

¶ 2 Prætereà. Omne quod eſt compoſitum ex contrarijs, eſt naturaliter corruptibile, quaſi habens in ſe cām corruptionis ſuæ, ſed corpus humanum eſt huiuſmodi. ergo eſt naturaliter corruptibile. tom. 5. lec. 3. Et Heb 9. ſi. Li. 10. te. 26. tom. 3.

¶ 3 Præt. Calidum naturaliter conſumit humidum: vita autem hominis conſeruatur per calidum & humidum. cum igitur operationes vitæ expleantur per actum caloris naturalis, vt dicitur in 2. de Anima *, videtur quod mors, & huiuſmodi defectus ſint homini naturales.

Te. 50. to. 2.

SED CONTRA. Quicquid eſt homini naturale Deus in homine fecit, ſed Deus mortem non fecit, vt dicitur Sap. 1. ergo mors non eſt homini naturalis.

¶ 4 Præt. Id quod eſt ſecundum naturam, non poteſt dici pœna, nec malum, quia vnicuique rei eſt conueniens id quod eſt ei naturale, ſed mors, & huiuſmodi defectus ſunt pœna peccati originalis, vt ſupra dictum eſt,* ergo non ſunt homini naturales.

Art. præced.

¶ 5 Præt. Materia proportionatur formæ, & quælibet res ſuo fini. finis autem hominis eſt beatitudo perpetua, vt ſupra dictum eſt. Forma etiam humani corporis eſt anima rationalis, quæ eſt incorruptibilis, vt in 1. habitum eſt † ergo corpus humanum eſt naturaliter incorruptibile.

In proem. li. & q. 5. art. 5.
† p. p. q. 75. arti. 6.

RESPON. Dicendum, quod de vnaquaque re corruptibili dupliciter loqui poſſumus, vno modo ſecundum naturam vniuerſalem, alio modo ſecundum naturam particularem. Natura quidem particularis eſt propria virtus actiua & conſeruatiua vniuſcuiuſque rei & ſecundum hanc omnis corruptio & defectus eſt contra naturam, vt dicitur in 2. de cœl. quia huiuſmodi virtus intendit eſſe, & conſeruationem eius cuius eſt. Natura vero vniuerſalis, eſt virtus actiua in aliquo vniuerſali principio naturæ, puta, in aliquo cœleſtium corporum, vel alicuius H ſuperioris ſubſtantiæ, ſecundum quod etiam Deus a quibuſdam dicitur natura naturans, quæ quidem virtus intendit bonum & conſeruationem vniuerſi, ad quod exigitur alternatio generationis & corruptionis in rebus, & ſecundum hoc corruptiones defectus rerum ſunt naturales, non quidem ſecundum inclinationem formæ, quæ eſt principium eſſendi, & perfectionis, ſed ſecundum inclinationem materiæ, quæ proportionaliter attribuitur tali formæ ſecundum diſtributionem vniuerſalis agentis. Et quamuis omnis forma intendat perpetuum eſſe quantum poteſt. nulla tamen forma rei corruptibilis poteſt aſſequi perpetuitatem ſui præter animam rationalem, eo quod ipſa non eſt ſubiecta omnino materiæ corporali, ſicut aliæ formæ: quinimo habet propriam operationem immaterialem, vt in primo habitum eſt * vnde ex parte ſuæ formæ naturalior eſt homini incorruptio, quam aliis rebus corruptibilibus. Sed quia & ipſa habet materiam ex contrariis compoſitam, ex inclinatione materiæ ſequitur corruptibilitas in toto & ſecundum hoc homo eſt naturaliter corruptibilis ſecundum naturam materiæ ſibi relictæ, ſed non ſecundum naturam formæ.

q. 76. arti. 1. ad 4.

¶ Tres autem primæ rationes procedunt ex parte materiæ. aliæ vero tres ex parte formæ. vnde ad earum ſolutionem conſiderandum eſt, quod forma hominis, quæ eſt anima rationalis, ſecundum ſuam incorruptibilitatem proportionata eſt ſuo fini, qui eſt beatitudo perpetua: ſed corpus humanum, quod eſt corruptibile, ſecundum ſuam naturam conſideratum, quodammodo proportionatum eſt ſuæ formæ, & quodammodo non. Duplex. n. conditio poteſt attendi in aliqua materia vna. ſ. quam agens eligit, alia quæ non eſt ab agente electa, ſed eſt ſecundum conditionem naturalem materiæ. ſicut faber ad faciendum cultellum eligit materiam duram & ductilem, quæ ſubtiliari poſſit, vt ſit apta inciſioni, & ſecundum hanc conditionem ferrum eſt materia proportionata cultello: ſed hoc quod ferrum ſit frangibile, & rubiginem contrahens, conſequitur ex naturali diſpoſitione ferri, nec hoc eligit artifex in ferro, ſed magis repudiaret ſi poſſet. vnde hæc diſpoſitio materiæ non eſt proportionata intentioni artificis, nec intentioni artis. Similiter corpus humanum eſt materia electa a natura quantum ad hoc, quod eſt temperatæ complexionis, vt poſſit eſſe conuenientiſſimum organum tactus, & aliarum virtutum ſenſitiuarum & motiuarum, ſed quod ſit corruptibile, hoc eſt ex conditione materiæ, nec eſt electum a natura: quin potius natura eligeret materiam incorruptibilem, ſi poſſet. Sed Deus, cui ſubiacet omnis natura, in ipſa inſtitutione hominis ſuppleuit defectum naturæ & dono iuſtitiæ originalis dedit corpori incorruptibilitatem quandam, vt primo dictum eſt. *& ſecundum hoc dicitur, quod Deus mortem non fecit, & quod mors eſt pœna peccati.

P. p. q. 97. artic. 1.

¶ Vnde patet reſponſio ad obiecta.

QVAESTIO LXXXVI.

De macula peccati, in duos articulos diuiſa.

DEINDE, conſiderandum eſt de macula peccati.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum macula animæ ſit effectus peccati.

¶ Secundo, Vtrum remaneat in anima poſt actum peccati.

ARTICVLVS I.

Vtrum peccatum cauſet aliquam maculam in anima.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod peccatum non cauſet aliquam maculam in anima. Natura. n. ſuperior non poteſt inquinari ex contactu naturæ inferioris. vnde radius ſolaris non inquinatur per actum corporum fœtidorum, vt Auguſtin. dicit in libr.* côtra quinque hæreſes: ſed anima humana eſt multo ſuperioris naturæ, quam res commutabiles ad quas peccando conuertitur. ergo ex eis maculam non contrahit peccando.

Ca. 5. à me. eſt in to. 6.

¶ 2 Præt. Peccatum eſt principaliter in voluntate, vt ſupra dictum eſt, † voluntas, autem eſt in ratione, vt dicit in 3. de Anima:* ſed ratio, ſiue intellectus non maculatur ex conſideratione quarumcunque rerum, ſed magis perficitur. ergo nec voluntas ex peccato maculatur.

q. 74. arti. 1. & 2.
Te. 42. to. 2.

¶ 3 Præter. Si peccatum maculam cauſat, aut macula illa eſt aliquid poſitiue, aut eſt priuatio pura. ſi ſit aliquid poſitiue, non poteſt eſſe niſi diſpoſitio vel habitus. nihil enim aliud videtur ex actu cauſari. diſpoſitio autem & habitus non eſt. Contingit. n. remota diſpoſi-

¶ *Super quæſtionem octogeſimam ſextam.*

IN articu. vtroque q. octogeſimæ ſextæ dubium occurrit ex Sco. in 14. diſt. quarti ſen. volente, quod macula non ſit priuatio ſed relatio rationis in anima obiecta diuino intellectui & voluntati vt ordinata ad pœnam correſpondentem peccato. Et quod non ſit priuatio, probatur dupliciter. Primo, quia priuatio coniunctionis ad Deum per gratiam, vel charitatem non ſuſcipit magis & minus: macula autem, qua peccator poſt peccatum dicitur peccator, ſuſcipit magis & minus eſt namque vnus magis peccator altero, & ſe ipſo nunc, quam prius ergo. Secundo, quia macula ſummi odii A, & ſummus inordinatus amor A, repugnant. ergo macula vnius peccati expelleretur per aliud: quod eſt falſum. Quod autem macula ſit relatio rationis, probatur authoritate Aug. ſuper illud Pſal. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates. vbi vult quod peccata videri a Deo eſt illa ad pœnam imputari. Tegi autem, eſt ad pœnam non referuare, ſeu nolle punire. Ex quo patet, quod nihil aliud eſt nunc remanere peccatorem, quam reſeruari, ſeu ordinari ad pœnam per actum diuinæ voluntatis. Et confirmat, inquit, ex eo, quia in offendente principem, poſt non remanet aliquid

450
Inf. q. 89. ar. 1. Et 1. 2. q. 87. ar. 6. cor. & 4. d. 18. q. 1. arti. 2. q. 1. cor.

quid

tione vel habitu, adhuc remanere A maculam vt patet in eo qui peccauit mortaliter prodigalitate & poſtea tranſmutatur mortaliter peccando in habitum vitij oppoſiti. non ergo macula ponit aliqd poſitiue in anima. Similiter etiã nec eſt priuatio pura: quia omnia peccata eueniunt ex parte auerſionis & priuationis gratiæ. ſequeretur ergo, quòd omnium peccatorum eſſet vna macula. ergo macula nõ eſt effectus peccati.

Sed contra eſt, quod dicitur Eccleſi. 47. Salomoni. Dediſti B maculam in gloria tua. & Eph. 5. Vt exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam non habentem maculam, aut rugam: & vtrobique loquitur de macula peccati. ergo macula eſt effectus peccati.

Respondeo dicendum, ꝙ macula proprie dicitur in corporalibus, quãdo aliquod corpus nitidum perdit ſuum nitorẽ ex contactu alterius corporis, ſicut veſtis, & aurum, & argentum, aut aliud huiuſmodi. In rebus autem ſpiritualibus ad ſimilitudinem hu C ius oportet maculam dici. Habet autem anima hominis duplicem nitorem. Vnum quidem ex refulgentia luminis naturalis rationis, per quam dirigitur in ſuis actib⁹: alium verò ex refulgentia diuini luminis. ſ. ſapientiæ & gratiæ, per quam etiam homo perficitur ad bene & decẽter agendum. Eſt autem quaſi quidam animæ tactus, quando inhæret aliquibus rebus per amorem: cum autem peccat, adhæret rebus aliquibus contra lumen rationis, & diuinæ legis, vt D ex ſupradictis patet.* Vnde ipſum detrimentum nitoris ex tali contactu proueniens, macula animæ metaphorice uocatur.

Ad primum ergo dicendum, quòd anima non inquinatur ex rebus inferioribus virtute earum, quaſi agentibus eis in animam: ſed magis econuerſo, anima ſua actione ſe. inquinat inordinate eis inhęrendo contra lumẽ rationis, & diuinæ legis.

Ad secundum dicẽdũ, quòd actio intellectus perficitur E ſecundum quod res intelligibiles ſunt in intellectu per modum ipſius intellectus, & ideo intellectus ex eis non inficitur, ſed magis perficitur, Sed actus voluntatis conſiſtit in motu ad ipſas res, ita quod amor rei amatę animam conglutinat, & ex hoc anima maculatur, quando inordinate inhæret, ſecũdum illud Oſeę. 9. Facti ſunt abominabiles, ſicut ea quę dilexerũt.

Ad tertium dicendũ, ꝙ macula non eſt aliquid poſitiue in anima: nec ſignificat priuationem ſolam, ſed ſignificat priuationem quandam nitoris animę in ordine ad ſuam cãm, quæ eſt peccatum. & ideo diuerſa peccata diuerſas maculas inducunt, & eſt ſimile de vmbra, quæ eſt priuatio luminis ex obiecto alicui⁹ corporis & ſecundum diuerſitatem corporum obiectorum diuerſificantur. vmbræ.

Articulus II.

Vtrum macula maneat in anima poſt actum peccati.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur, quod macula nõ maneat in anima poſt actum peccati. Nihil enim manet in anima poſt actum, niſi habitus vel diſpoſitio, ſed macula non eſt habitus vel diſpoſitio, vt ſupra habitum eſt.* ergo macula non manet in anima poſt actum C peccati.

¶ 2 Præ. Hoc modo ſe hẽt macula ad peccatũ ſicut vmbra ad corpus, vt ſupra dictum eſt,* ſed tranſeũte corpore non manet vmbra. ergo & tranſeunte actu peccati non manet macula.

¶ 3 Præter. Omnis effectus depẽdet ex ſua cauſa, cauſa autem maculę ẽ actus peccati. ergo remoto actu peccati, nõ remanet macula in anima.

Sed contra eſt, quod dicitur Ioſuæ. 22. An parum eſt vobis quia peccaſtis in Beelphegor, D & vſque in præſentem diem macula huius ſceleris in vobis permanet?

Respondeo Dicendũ, ꝙ macula peccati remanet in anima etiam tranſeunte actu pecccati, cuius ratio eſt, quia macula, ſicut dictum eſt *importat quendam defectum nitoris propter receſſum à lumine rationis, vel diuinæ legis & ideo quandiu homo manet extra huiuſmodi lumen, manet in macula peccati, ſed poſtquam re- E dit ad lumen rationis, & ad lumen diuinum, quod fit per gratiam, tunc macula ceſſat. Licet autem ceſſet actus peccati, quo homo diſceſſit a lumine rationis, vel legis diuinæ, non tamen ſtatim homo ad illud redit in quo fuerat, ſed requiritur aliquis motus voluntatis contrarius primo motui, ſicut ſi aliquis ſit diſtans alicui per aliquem motum, non ſtatim ceſſante motu fit ei propinquus, ſed oportet, quod appropinquet

quid in eo quò dicit inimicus, ſed relatio rationis in ipſo obiecto voluntati domini ordinantis ipſum ad pœnam.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis non oportet aliud iacere fundamẽtum, quam id quod in litera poſitum eſt in 1. artic. in reſponſione ad tertiũ. ſ. ꝙ macula non ſignificat puram priuationem, ſed priuationẽ in ordine ad cãm. i. ad peccatum à quo cauſatur. Ex hoc n. ſoluũtur omnes difficultates accidentes in re: licet n. priuatio coniũctionis, ſimilitudinis, refulgentiæ, gratiæ charitatis non ſuſcipiat magis & minus, quia cõſiſtit in facto eſſe: cã tñ eius. ſ. pctm ſuſcipit magis & minus. ac per hoc macula quæ ſignificat priuationẽ, non abſolute, ſed vt ex pctõ ſuſcipit magis & minus, non in ſe, ſed in cauſa. Et ex hoc ꝓuenit, ꝙ iſte eſt magis maculatus eadẽ macula ſpecie altero, & magis peccator altero poſt actus pctõrũ. Et hoc ſufficit, & ſoluit rationes Scoti & Aureoli allatas à capreolo in 14. di 4.

¶ Ad ſecundam autẽ rationem Scoti, negatur aſſumptum. Mil- q. 71. art. 6. le. n. peccatorũ maculæ adinuicem, nec aliqua alicui peccato cõtrariantur, quoniam ex parte auerſionis peccatorum conſurgunt: vnde non eſt cõtrarietas. Poſitio autẽ Scoti falſa, & non ꝓbata eſt. Falſa quidẽ quia peccator vt ſic, non eſt à voluntate diuina imo Altiſſim⁹ odio habet peccatorẽ ordinatio autem ad pœnam eſt à voluntate diuina ergo.

¶ Præterea. Peccator vt ſic, eſt peccator, malo ex peccato relicto, quia eſſe peccatorem eſt eſſe malum: ſed ordinari ad pœnam eſt bonum, cũ ſit à Deo. ergo. Patet præterea, quòd ineruditè hæc omnia confundũtur a Scoto. ſ. macula, reatus & ordinari ad pęnam a Deo. Peccatum enim prius facie & relinquit hominẽ dignum pœna, quod eſt reatus, quod eſt malum apud Diony. 4. c. de Diuinis nominibus, dicentem, quòd puniri non eſt malum, ſed fieri pœna dignum: & deinde a diuina iuſtitia ordinari ad pœnam. Ideo. n. ordinatur, ad pœnam, quia pœna dignus, & non econuerſo. Vnde ut patebit, pctm ex parte auerſionis relinquit maculam & reatum, quorum primum eſt priuatio, vt ea peccato ſm eſt relatio rationis: & tertio aduenit quod Scotus dicit. 45. Inf. q. 87. articu 6. cor. & ad 1. Vnde conceſſo ꝙ ex parte Dei, vt Aug. dicit, tegere ſit non imputare, ſophiſma manifeſte eſt conſequentis imo impertinẽtis inferre, ergo iſte eſt *Ar. præced. peccator ex imputatione Iſte namque eſt peccator non ex eo, quod ſe tenet ex parte Dei, ſed ex eo, ꝙ ſe Art. 1. ad 3. tenet ex parte ſui, iuxta illud Oſeæ. Perditio tua Iſrael ex te, ſalus autẽ ex me. Cõfirmatio quoque exempli non valet, quia in hoc offendente remanet relatio inimicitię, & dignitatis pœnæ abſque omni actu offenſi. Et hæc dicta ſint de macula, quam formaliter Sortes poſtquam peccauit, ante pœnitentiam, dicitur, & eſt peccator, ſeu malus malo culpę. Oportet enim priuatiuum eſſe quo aliquis eſt malus & peccator. quia malum Art. præced. priuatio eſt, & peccatum priuatiuum, aut priuatio eſt. Et hæc eſt ratio fundamentalis huius. Et ſcito, quòd macula ſumitur dupliciter. Primo pro priuatione coniunctionis ad Deum ex peccato. Secundo, pro priuatione nitoris. Et ſi hoc ſecundo modo ſumitur, non eſt id quo formaliter poſt actum dicitur quis peccator, ſed effectus eius. Eſt nanque peccator priuatione conuerſionis ad Deum, quam

ſequitur detrimẽtum nitoris, vt in litera dicitur. Sd primo modo eſt, qua formaliter dicitur peccator, & ſic eã ſuſcipit Magiſter ſen. 1 o diſ. 4 cõtra quem etiam arguit Sco. verum tamẽ ſi quis diligẽter attẽderit, videbit vtrobique vnam ſolam priuationem diuerſimo de ſignificatã. Anima nanque Deo iuncta per charitatem, conformatur Deo, conuertitur ad illum, cõiungitur illi, illuminatur ab illo. fulget ex illo. Et per oppoſitũ, priuatio coniunctionis ex peccato, oppoſita facit, & elongatio diſſimilitudo, auerſio maculaque dicitur. Propter quod dicendum eſt, quod licet Author maculam a propria nominis ſignificatiõe declaret. intendit tamen maculæ nomine, illam priuationem vt ex actu, qua formaliter peccator dicitur poſt actum peccator. Cuius ſignum eſt, quod de effectibus peccati tractans, tres tantum numerat, corruptionem boni, maculam & reatum. Et conſtat quod a peccati effectu, peccator poſt actum dicitur, & non a primo declarato, nec tertio. igitur a ſecũdo. Et hæc dixerim ne videamur digreſſi. Quia ergo formale ſignũ maculæ eſt, quo formaliter peccator poſt actum dicitur peccator, quia priuatione coniunctionis ad Deum, vt ex peccato eſt, & dicitur peccator. Quamuis maculæ nomẽ exprimat hoc ſecundum quendam ſpecialem effectum. ſ. remotionem nitoris: ideo non eſt alius effectus peccati quærendus, quo quis ſit peccator poſt actum. Et confirmatur, quia ſicut dum actu peccat, dicitur malus & peccator auerſione actuali: ita poſt auerſione remanente, quæ nil aliud eſt quam priuatio conuerſions ad Deum ex peccato.

422 2. d. 30. q. 1. art. 2. cor. & di. 32. q 2. ar ti. 1. co. & d. 42. q. 1. ar. 2 co. Et in expo. lib. lec. 1. ad 3. & 4.

rediens per motum contrarium.

Ad primum ergo dicendum, q̃ poſt actũ peccati nihil poſitiue remanet in anima niſi diſpoſitio, vel habitus: remanet tamen aliquid priuatiue. ſ. priuatio cõiunctionis ad diuinum lumen.

Ad secundum dicendum, quód tranſeunte obſtaculo corporis, remanet corpus diaphanum in æquali ꝓpinquitate & habitudine ad corpus illuminans, & iõ ſtatim vmbra trãſit, ſed remoto actu peccati, non remanet anima in eadẽ habitudine ad Deum vnde non eſt ſimilis ratio.

Ad tertium dicendum, quod actus peccati facit diſtantiã à Deo, quam quidem diſtantiã ſequitur defectus nitoris hoc modo, ſicut motus localis facit localẽ diſtãtiam. Vnde ſicut ceſſante motu locali non tollitur diſtantia localis: ita nec ceſſante actu peccati tollitur macula.

QVAESTIO LXXXVII.

De reatu pœnæ, in octo articulos diuiſa.

Deinde conſiderãdum eſt de reatu pęnæ. Et primo de ipſo reatu Secundo, de mortali & veniali peccato, quæ diſtinguuntur ſecundum reatum.

Et circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum reatus pœnæ ſit effectus peccati.

¶ Secundo, Vtrũ peccatum poſſit eſſe pœna alterius peccati.

¶ Tertio, Vtrum aliquod peccatũ faciat reum ęterna pœna.

¶ Quarto, Vtrum faciat reum pœna infinita ſ'm quantitatem.

¶ Quinto, Vtrũ oẽ peccatum faciat reũ æterna & infinita pœna

¶ Sexto, Vtrum reatus pęnę poſſit remanere poſt peccatum.

¶ Septimo, Vtrum omnis pœna inferatur pro aliquo peccato.

¶ Octauo, vtrum vnus ſit reus pœnæ pro peccato alterius.

Articvlvs I.

Vtrum reatus pœnę ſit effectus peccati

Ad primum ſic ꝓcedit Videtur q̃ reatus pœnæ nõ ſit effect⁹ peccati. Quod. n. per accidens ſe habet ad aliquid, non videtur eſſe proprius effectus eius: ſed reatus pœnæ per accidens

F ſe habet ad peccatum: cum ſit præter intentionem peccantis. ergo reatus pœnæ non eſt effectus peccati.

¶ 2 Præt. Malum non eſt cauſa boni: ſed pœna bona eſt, cum ſit iuſta & a Deo. ergo nõ eſt effectus peccati, quod eſt malum.

¶ 3 Præ. Aug. dicit in 1. Confeſ.* q̃ omnis inordinatus animus ſibiipſi eſt pœna, ſed pœna non cauſat reatum alterius pœnę, quia ſic iretur in infinitum., ergo peccatum non cauſat reatum pœnæ.

G Sed contra eſt, quod dicitur Rom. 2. Tribulatio & anguſtia in animam omnem operantis malum, ſed operari malum eſt peccare. ergo peccatum inducit pœnam, quæ nomine tribulationis & anguſtiæ deſignatur.

Respondeo Dicendum, quod ex rebus naturalibus ad res humanas deriuatur, vt id quod contra aliquid inſurgit, ab eo detrimentum patiatur. Videmus enim in rebus naturalibus, quod vnum contrarium vehementius agit, altero contrario ſuperueniente: propter quod aquę calefactæ magis congelantur, vt dicitur in 2. Meteororum. vnde in hominibus hoc ex naturali inclinatione inuenitur, vt vnuſquiſque deprimat eum,

H qui contra ipſum inſurgit. Manifeſtum eſt autem, quod quæcunque continentur ſub aliquo ordine, ſunt quodammodo vnum in ordine ad principium ordinis. vnde quicquid contra ordinem aliquem inſurgit conſequens eſt, vt ab eo ordine & principe ordinis deprimatur. Cum autem peccatum ſit actus inordinatus, manifeſtũ eſt, quod quicunque peccat, contra aliquem ordinem agit: & ideo ab ipſo ordine conſequens eſt, quód deprimatur: quæ qudem depreſsio pœna eſt Vnde ſecundum tres ordines, quibus ſubditur humana voluntas, triplici pœna poteſt homo puniri. Primo quidem enim. ſubditur humana natura ordini ꝓpriæ rõnis. Secundo, ordini exterioris hominis gubernantis vel ſpiritualiter,

I vel temporaliter, politice, ſeu œconomice. Tertio, ſubditur vniuerſali ordini diuini regiminis. Quilibet autem horum ordinum per peccatum peruertitur, dum ille qui peccat agit & contra rationem, & contra legem humanam, & contra legem diuinam. vnde triplicem pœnam incurrit, vnam quidem a ſeipſo, quæ eſt conſcientiæ remorſus, aliam vero ab homine, tertiam verò à Deo.

Ad primum ergo dicẽdum, quod pœna conſequitur peccatum, inquantum malum eſt ratione ſuæ inordinationis: vnde ſicut malum eſt per accidens in actu peccantis præter intentionem ipſius, ita & reatus poenæ.

K Ad secvndvm Dicendum, quod pœna quidem iuſta eſſe poteſt & à Deo, & ab homine inflicta; vnde ipſa pœna non eſt effectus peccati directe, ſed ſolum diſpoſitiue: Sed peccatum facit hominem eſſe reũ pœnæ, quod eſt malum. dicit enim Dion. 4. cap. de diuin. nom.* quod puniri non eſt malum, ſed fieri pœna dignum. vnde reatus pœnæ directe ponitur effectus peccati. C. 4. p. 4. parum ante medium.

Ad tertium Dicendum, quod pœna illa inordinati animi debetur peccato ex hoc, quod ordinem rationis peruertit: fit autem reus alterius pœnæ per hoc, quod peruertit ordinem legis diuinæ, vel humanę.

¶ Super quæſtionis octogeſimę ſeptimę Art. primum,

In ar. 1 q. 87. aduerte, quod author in corpore articuli loquẽs extrema, inſinuat mediũ q̃ direct ſatiſfacit quæſito. Cum. n. peccatur, vnũ extremum, eſt, agere cõtra ordinem: alterũ, deprimi ab ordine. Illud eſt peccare, hoc eſt puniri. Et quoniã niſi ex pctõ dignus eſſet q; puniri, nõ iuſte puniret: ideo hoc medium

ca. 12. in fin. tom. 1.

ARTICVLVS II.

Vtrum peccatum poſsit eſſe pœna peccati.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ peccatũ non poſſit eſſe pœna peccati. Pœnæ.n.ſunt inductæ, vt per eas homines reducantur ad bonũ virtutis. vt patet per Philoſophum in 10.Eth.* ſed per peccatum non reducitur homo in bonum virtutis, ſed in oppoſitum. ergo peccatum non eſt pœna peccati.

¶2 Præt. Pœnæ iuſtæ ſunt a Deo vt patet per Aug. in lib. 83. qſt.† peccatum autem nõ eſt a Deo, & eſt iniuſtum. non ergo peccatum poteſt eſſe pœna peccati.

¶3 Præt. De ratione pœnæ eſt qđ ſit contra voluntatem: ſed peccatum eſt a voluntate, vt ex ſupra dictis patet.* ergo peccatũ non poteſt eſſe pœna peccati.

SED CONTRA eſt, ꝙ Gre. dicit ſuper Eze.* quod quædã peccata ſunt pœnæ peccati.

C RESPON. Dicendũ, ꝙ de peccato dupliciter loqui poſſumus, per ſe .ſ. per accidens. Per ſe quidem nullo modo peccatum poteſt eſſe pœna peccati. Peccatum .n. per ſe cõſideratur ſecundum quod egreditur a volũtate. ſic.n. habet rationem culpæ de ratione autem pœnæ eſt, quod ſit contra voluntatẽ, vt in 1. habitum eſt.* Vnde manifeſtum eſt, ꝙ peccatum per ſe loquendo, nullo modo poteſt eſſe pœna peccati. Per accidens autem peccatum poteſt etiam eſſe pœna peccati tripliciter. Primo quidem D ex parte cauſæ, quæ eſt remotio prohibentis. Sunt.n. cauſæ inclinãtes ad peccatum, paſſiones, tentatio diaboli, & alia huiuſmodi, quę quidem cauſæ impediuntur per auxilium diuinæ gratię, quæ ſubtrahitur per peccatum. vnde cum ipſa ſubtractio gratię ſit quædam pœna & a Deo, vt ſupra dictum eſt,* ſequitur quod per accidens etiam peccatum quod ex hoc ſequitur, pęna dicatur, & hoc modo loquitur Apoſtolus Roman. 1. di E cens, Propter quod tradidit eos Deus in deſideria cordis eorum, quæ ſunt animæ paſſiones: quia .ſ. deſerti homines ab auxilio diuinę gratiæ, vincuntur a paſſionibus: & hoc modo ſemper peccatũ dicit̃ eſſe pęna præcedẽtis peccati. Alio modo ex parte ſubſtantiæ actus quę afflictionem inducit, ſiue ſit actus interior, vt patet in ipſa ira & inuidia, ſiue actus exterior, vt patet cum aliqui graui labore opprimuntur & damno, vt expleant

A actum peccati, ſecundum illud Sapi. 5. Laſſati ſumus in via iniquitatis. Tertio modo ex parte effectus vt .ſ. aliquod peccatum dicatur pœna reſpectu effectus conſequentis; ſed his duobus vltimis modis vnum peccatum non ſolum eſt pœna præcedentis peccati, ſed etiam ſui.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ hoc etiam ᵈ quod aliqui puniuntur a Deo, dum permittit eos in aliqua peccata profluere ad bo- B num virtutis ordinatur, quandoque quidem etiam ipſorum qui peccant, cum ſcilicet poſt peccatum humiliores & cautiores reſurgunt. Semper autem eſt ad emendationem aliorum, qui videntes aliquos ruere de peccato in peccatum, magis reformidant peccare. In aliis autem duobus modis manifeſtum eſt, quod pœna ordinatur ad emendationem: quia hoc ipſum, quod homo laborem & detrimentum patitur in peccando, natum eſt retrahere homines a peccato.

C AD SECVNDVM Dicendum quod ratio illa procedit de peccato ſecundum ſe. & ſimiliter dicendum eſt ad tertium.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliquod peccatũ inducat reatum æternæ pœnæ.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod nullum peccatum inducat reatum æter[n]æ pœnę Pœna. n. iuſta adæquatur culpæ: iuſtitia .n. æqualitas D eſt. vnde dicitur Iſaiæ 28. in mẽſura contra menſuram cum abiecta fuerit, iudicabit eam. ſed peccatum eſt temporale. ergo non inducit reatum pœnæ, æternæ.

¶2 Præterea. Pœnæ, medicinæ quædam ſunt, vt dicitur in ſecundo. Ethicor.* ſed nulla medicina debet eſſe infinita, quia ordinatur ad finem, quod autem ordinatur ad finem, non eſt infinitum vt Philoſophus dicit in primo. Polit.† ergo nulla pœna debet eſſe in E finita.

¶3 Præter. Nullus ſapiens facit aliquid, niſi propter ſe in ipſo delectetur, ſed Deus non delectatur in perditione hominum, vt dicitur Sapie. 1. ergo nõ puniet homines pœna ſempiterna.

¶4 Prætere. Nihil quod eſt per accidens, eſt infinitum: ſed pœna eſt per accidens: non eſt enim ſecundum naturam eius qui punitur: ergo non poteſt iu infinitum durare.

dium .ſ. dignum eſſe
pęna quod reatus vo
catur, de quo eſt quæ
ſtio, verum ſit pecca-
ti effectus in corpore
articuli, ex ea tremia
author innuit, & in
435 reſponſione ad ſecun
a.2.q.36.ar. dum explicauit.
2.ad 4. Et 2.
diſ.46.art 2. ¶ *Super Quæſtionis*
& 4. & 2. di. *octogeſimæſeptimę*
36. arti. 3. Et *Articu. ſecundum.*
mal. q. 2. art.
4. ad 1. Et IN articu. 2. eiuſdem
Ro. 1. lec. 7. 87. qõ. dubium pri
mo occurrit ſimplici
ter, & ad hominem,
an inordinatio quæ
eſt eſſentialiter ma-
q. 82. ro. 4. lum culpæ, ſit pœna.
Et ſimpliciter quidẽ
dubium eſt ea Sc. in
36. di primi, hoc tenẽ
te ex eo, quòd pœna
formaliter eſt caren-
tia boni conuenientis,
voluntati & volenti,
ſed priuatio rectitu-
q. 74. arti. 1. dinis debitę in actu
& 2. voluntatis, eſt carẽtia
boni conuenientis. er
Homi. 11. ĩ ẽ go. Probatur minor:
me & li. 25. quia magis cõueniens
mor. c. 13. eſt voluntati bonum
honeſtum, quam cõ-
modum. Et confirma
tur, quia ablatio bo-
ni commodi eſt ſim-
pliciter pœna. ergo
magis & maior pęna
eſt ablatio boni iuſti,
quanto magis con-
p. p. qõ. 47. uenit voluntati, &
ar. 5. maius eſt.
¶Ad hominem vero,
authorem .ſ. quia ip-
ſemet in q. de malo.
q. 1. articu. 4. ad ſecun
dum, tractans illud
Auguſtin. Iuſſiſti Do
mine, & ſic eſt, vt om
nis inordinatus ani-
mus ſibijpſi ſit pęna,
dicit quòd ex eo qđ
inordinationem illã
inuite quis quodam-
modo patitur, immi
ſcetur ratio pœnæ. In
oppoſitum eſt. quia
inordinatio illa vt in
q. 97. art. 3. volũtate eſſet culpa,
& culpa per ſe eſſet
pœna, quia per ſe cõ-
uenit culpæ eſſe in vo
luntate. Præterea, au
thor multum eſſet di
minutus, dicens quot
modis pctm̃ poteſt eſ
ſe pœna, & negãs for
maliter, & affirmans
ex parte cauſæ ſubie
ctæ actus & effectus,
& tacens hoc.
¶Ad euidentiam hu
ius difficultatis ſcien
dum, eſt, quòd tenen
tes inordinationem,

culpæ eſſe pœnam, di
ſtinguunt, ꝙ ipſa du
pliciter ſumitur. ſ. vt
eſt à voluntate, & ſic
culpa & non pęna: &
vt eſt in voluntate, &
ſic pœna & non cul-
pa: quia in poteſtate
voluntatis eſt primo
modo, & nõ ſecundo
nam voluntas inquã
tum ſubiectum, non
habet formam inhæ-
rentem in ſua ptãte. D. 1001.
& ſic eſt iuſta & ordi
natiua culpæ, a Deo
autem dicuat, ꝙ eſt
vt a deferente. Et hæc
opinio attribuit̃ Ma
giſtro ſent. in 36. di. 2.
& vr̃ habere multos
ſequaces, quin etiam
S. Thom. tribuitur ꝓ
pter ſupradicta verba
Et quia hic loquens
de peccato per ſe, di-
cit, ꝙ peccatum per
ſe conſideratum ſecun
dum quod egreditur
a voluntate, ſic n ha
bet rationem culpæ,
quaſi præſeruans ſe a
peccato, ſecundum
omnem aliam ratio-
nem, puta, ſe. ũdum
quod eſt in volunta-
te. Verum in hac re ſi
cut & in cæteris ra-
tioni ſimul & autho
ritati ſanctorum obe
diendum puto. Ratio
nes autem pro parte
affirmatiua, ex diſcõ-
uenientia & inuolũ-
tario ſumuntur. Ex
diſconuenientia qui
dem, quia inordina- 445
tio actioni a volunta In 1. ar 5. Et
tæ malum magnum 3. q. 86. ar. 4.
eſt voluntatis, ac ꝓ- Et 2. diſ. 42.
pterea non parua eſt q. 1. art. 5. Et
pœna, voluntatem il 3 diſt 19 in
lam habere. Ex inuo ar. 3. Et 4 di.
luntario autem du- 46. q. 1. ar. 3.
pliciter. Primo quia Et 3. con ca.
talem inordinatio- 147 Et 144.
nem ineſſe nõ eſt vo- Et l. 4. c. 93.
luntarium. Secundo, Et opuſ. 3. c.
quia talem inordina 185. & 188.
tionem pati, non eſt Et Rom. 2.
voluntarium. conſtat le. 1.
autem & eam ineſſe *Lib. 2. Eth.
peccanti, & peccantẽ capi 3 ante
pati illam dum incur med. tom. 5.
rit illam, nolens illã ca. 60 a me.
incurrere ſi poſſet tom. 6.
exercendo actum pec
cati. Pro parte autem
negatiua ex reſolu-
tione pœnæ in Deũ
vt cãm, ratio ſumit̃.
Cum. n. omnis pęna
iuſta ſit, & à Deo, vt
patet per Auguſt. in
libr. 83. qõ. oportet,
quòd inordinationẽ
culpæ eſſe in peccãte
vel incurrere peccãtẽ

ſius. Sicut namque iuſte ſubtrahitur gratia habitualis, ſic conſequenter auxilium diuinū actuale ſpectans ad gratuita, quale eſt auxilium efficax ad peccandum.

¶Ad ſecundum dicitur, quod quia Deus vult omnes homines ſaluos fieri antecedenter, vult etiam eis gratiam antecedenter, ſicut & rectitudinem actus. Et licet carentia gratię formaliter ſit priuatio habitualis; virtualiter tñ eſt priuatio actualis auxilij ad rectitudinem actus, & multa mala noua vitanda. Et nihilominus in poteſtate peccatoris eſt reſurgere à peccato ad gratiam, ſicut & recte operari, & facere quod in ſe eſt, vnde diſſimilitudo inter gratiā habitualē & actualē ad miſſi, nihil obſtat.

Ad secundum Dicendum, quod pœna q̃ etiam ſecūdū leges humanas infligitur, nō ſemper eſt medicinalis ei qui punitur ſed ſolum alijs: ſicut cum latro ſuſpenditur non vt ipſe emēdetur, ſed ꝑ alios, vt ſaltem metu pœnę peccare deſiſtant, ſecundum illud Prouerb. 19. Peſtilente flagellato, ſtultus ſapientior erit. Sic igitur & ęternæ pœnę reproborum à Deo inflictæ, ſunt medicinales his, qui conſideratione pœnarum abſtinēt à peccatis, ſecundum illud pſa. 59. Dediſti metuentibus te ſignificationē, vt fugiant a facie arcus, vt liberentur dilecti tui.

Ad tertium Dicendum, quod Deus non delectatur in pœnis propter ipſas, ſed delectatur in ordine ſuæ iuſtitiæ, q̃ hæc requirit.

Ad quartum dicendum, quod pœna, etſi per accidens ordinetur ad naturam, per ſe tamē ordinatur ad priuationem ordinis, & ad Dei iuſtitiā, & ideo durante inordinatione, ſemꝑ durat pœna.

C

Articulus IIII.

Vtrum peccato debeatur pœna infinita ſecundum quantitatem.

Ad quartum ſic procedi tur. Videtur quōd peccato debeatur pœna infinita ſecundum, quātitatem. Dicitur enim Iere. 10. Corripe me domine, verūtamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilū redigas me. Ira autem Dei vel furor mataphorice ſignificat vindictam diuinæ iuſtitia, redigi autem in nihilum eſt

B pœna infinita, ſicut & ex nihilo aliquid facere, eſt virtutis infinitę. ergo ſecūdum vindictā diuinam peccatum punitur pœna infinita ſecundum quantitatem.

¶ 2 Præt. Quantitati culpę reſpondet quantitas pœnæ, ſecundum illud Deuter. 25. Pro menſura peccati, erit & plagarum modus: ſed peccatum quod contra Deum cōmittitur, eſt infinitum. tāto enim grauius eſt peccatum, quanto maior eſt perſona cōtra quam peccatur, ſicut grauius peccatū eſt percutere principem, quam percutere hominem priuatum. Dei autē magnitudo eſt infinita. ergo pœna infinita debetur ꝓ peccato quod contra Deum committitur.

¶ 3 Præter. Dupliciter eſt aliquid infinitum, duratione ſcilicet, & quantitate, ſed duratione eſt pœna infinita. ergo & quantitate.

¶Super quæſtionis octogeſimæ ſeptimæ Articul. quartum.

Omiſſo tertio articulo, in corpore quarti, & reſponſione ad ſecundum, dubium occurrit de concluſione & rōne, vna ſcilicet, quod peccato non debetur pœna infinita intenſiue, quia conuerſio peccati eſt commutabile bonū, & ex hac parte nō eſt cōtra deum. fal-
455 ſum .n. eſt, ꝙ peccatū ex parte cōuerſionis non ſit contra Deū, quia ex parte cōuerſionis aliquod peccatū habet Deū pro obiecto, vt patet de odio Dei. Et ex hoc patet etiā, ꝙ nō vniuerſaliter eſt verum, quod conuerſio in omni peccato ſit ad commutabile bonum. Eſt enim in huiuſmodi peccatis conuerſio ad incommutabile bonum nolendum, negā- D dum &c. vt proprium obiectum peccati. Et confirmatur, quia ipſe author ſuperius in q. 72. expreſſe dixit, ꝙ diuiſio peccati cōtra Deum, ſeipſum, & proximum, eſt diuiſio penes obiecta, vnde peccata ſpecificātur. Et ſequitur etiam ex hoc, vt talibus peccatis debeatur infinita pœna intenſiue.

¶Ad hoc dicitur, quod quia impoſſibile eſt aliquem habere ſimul plures vltimos fines vt in principio iſtius operis habuimus, & neceſſe eſt peccatum habere aliquē vltimum finē, oportet vt auerſio a Deo vltimo fine, ſit cum conuerſione ad alium vltimum finem, qui cum non ſit Deus, commutabile bonū vocat. Et qm̄ vltimus finis in omnibus tam proſequendo, quam fugiendo, appetitur, & eſt primum appetitum formaliter, quāuis conſequenter, conſequēs eſt, vt in omni peccato ſit conuerſio ad commutabile bonum, quāuis diuerſimode: quia in proſequendo bonum ſaluatur conuerſio ad illud directe: in fugiē- E do vero malum ſaluatur cōuerſio ad illud indirecte, dum fugetur directe malum, quia cōtrariatur illi cōmutabili bono. Peccator nanque nimis ſeipſum amās, ac per hoc ſeipſum conſtituens ſibi vt finem vltimum, refutato Deo, amando deſiderādoque inordinate aliquid, ſeipſum amat ac deſiderat participatum in illo deſiderato. Odiēdo vero inordinate aliquid, nō odit ſeipſum, ſed odit illud, vt cōtrariū ſibi amato: & ſic ēt in odio cōuerſio ē ad ſeipſum, radicaliter & indirecte. Ex hac autem ſoluēdum eſt motum dubium & dicendum, ꝙ peccatum eſſe cōtra Deum ex parte conuerſionis poteſt dupliciter intelligi ſcilicet præciſe, vel in ordine ad cōmutabile bonum, & quòd contra Deum præciſe nullum peccatum eſt ex parte cōuerſionis, qm̄ ex hac parte omne peccatum fundatur ſuper commutabili bono primo appetito, ſed multa peccata ſunt contra Deum ex hac parte in ordine ad bonum commutabile, & ſic

A odium Dei eſt cōtra Deum. Habetur namq; odio Deus nō præciſe, ſed vt contrarius cōmutabili bono nimis amato peccatore illum odio habente. Sed contra hoc inſtatur, q: ſicut charitas amat Deum in ſe pure, ita odium Dei terminatur ad ipſum Deum in ſe pure, & non vt contrarium amato bono.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ Deus in ſeipſo ſecundum ſe, eſt quod terminat odium, & eſſe contrarium bono cōmutabili, ē quo Deus eſt obiectum odii: qm̄ Deus non eſt obiectū odii, niſi vt apparens malus peccanti. Odii enim obiectū eſt malū, vel apparens malū: ſicut amoris bonum, vel apparens bonum. Nec per aliquid apparet illi Deus malus, niſi q: d ſcōuenit bono commotabili a ſe amato. In rōne autē mali, ꝙ eſt vel apprehenditur malum alicui, clauditur priuatio oppoſiti boni. Et propterea oportet, quòd cum Deus ſecundum ſe non habeat rationem mali nec ſimpliciter, nec alicuius, quia eſt omne bonum, ſi odij obiectū eſt, ꝙ apprehendatur vt inductus priuatione boni cōmutabilis nimis amati, & ſub hac ratione ipſe etiā in ſeipſo obiectum ſit odij, vt quod odio habetur. & hoc ſufficit ad contrarietatem inter charitatem, & odium Dei, ſunt .n. circa idem obiectum, quod, & non circa idem obiectum, quo vt patet, & ſic ſaluatur litera, quod peccatum ex parte conuerſionis ad obiectum, non eſt infinitum, quia eſt bonum commutabile. Deus enim licet vt obiectum, quod odij, ſit infinitus: ipſe tamen vt conſtat ex quod & quo, id eſt, ſub ratione mali, nō eſt infinitus, quia non eſt priuatiuum boni infiniti, ſed commutabilis boni. Dic ergo, ꝙ licet Deus ſit obiectum, ꝙ alicuius peccati, nullius tamen peccati eſt obiectum, niſi ſub ratione aliqua finita, quia non niſi dependente a commutabili bono nimis amato: & propterea nullum peccatum ex parte conuerſionis eſt infinitum.

¶In eodem quarto articulo in reſponſione ad primū aduerte ꝙ licet peccatum ex parte ſui, q: auerſione aufert quantum ex ſe eſt, a Deo diuinitatem ſuā, qua ſibi debetur quod ſit omnium finis vltimus, & cōuerſione cōfert diuinā proprietatem bono commutabili, reatum incurrat annihilationis, tanquam reus læſæ maieſtatis. Neque enim minus meretur quis priuari beneficio eſſendi a Deo, quā ab homine, ſed conſtat, ab homi-
E ne iuſte priuari aliquem ipſo eſſe, & quantum ab homine fieri poteſt annihilari dum occiditur, incineratur, diſpergitur cinis &c. per accidens nanque eſt ad iuſtitiam humanam, quod remaneat materia & anima ſeparata. ergo multo iuſtius poteſt priuari peccator ipſo eſſe totaliter, ꝙ non ab habente, ſed ipſo Deo gratioſo beneficio ſuſcepit, & conſeruatur. Si tamē conſideretur peccatum, vt ſtat ſub ſtatuto ordine a diuina iuſtitia, quæ perpetuam ſtatuit pœnam, ſic peccatum non incurrit reatum annihilationis: quia pœna annihilationis repugnat pœnæ perpetuitatis. Et ſecundum hanc diſtinctionem verificare potes dicta hic, & alibi ab Authore, & ſpecialiter in 46. diſt. 4. q. 2. artic. 3. quæſtio. 1. ad quartum, vbi vult quod de rigore iuſtitiæ etiam pro peccato originali meremur annihilari. Hoc enim ex noſtro demerito intelligendo ſecundum conuenientiam diuinæ iuſtitiæ, quæ citra dignum ſub materia punitiua eſt, dicimus non incurri reatum annihilationis.

¶Super

Sed contra eſt, quia ſecundum hoc omnium pctórum mortalium pœnæ eſſent æquales. non.n.eſt infinitũ infinito maius.

Respondeo dicendum, ꝙ pęna proportionatur pctó. In pctó aũt duo ſunt, quorum vnum eſt auerſio ab incommutabili bono, quod eſt infinitũ; vnde ex hac parte pctm̃ eſt infinitum. Aliud ꝙ eſt in peccato, eſt inordinata conuerſio ad commutabile bonum, & ex hac parte peccatum eſt finitum, tum, quia ipſum bonum cõmutabile finitum; tum ẽt quia ipſa conuerſio eſt finita. Non.n. poſſunt eẽ actus creaturæ infiniti. Ex parte igitur auerſionis reſpondet peccato pœna damni, quæ etiã eſt infinita. eſt.n. amiſsio infiniti boni.ſ. Dei: ex parte autem inordinatæ conuerſionis reſpondet ei pęna ſenſus, quæ etiam eſt finita. G

H Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ omnino redigi in nihilũ eum qui peccat, non conuenit diuinæ iuſtitiæ, quia repugnat perpetuitati pęnæ, quę eſt ſecũdum diuinam iuſtitiam, vt dictum eſt * ſed in nihilum redigi dicitur, qui ſpiritualibus bonis priuatur, ſed ſecũdum illud 1. Corinth. 13. Si non habuero charitatem, nihil ſum.

Ad secundum dicen ũ, ꝙ rõ illa ꝓcedit de pctó ex parte auerſionis. ſic.n. hõ cõtra Deũ peccat.

I Ad tertium Dicendũ, ꝙ duratio pęnę rñdet durationi culpæ, non qdẽ ex parte actus, ſed ex parte maculæ, qua durante manet reatus pœnæ, ſed acerbitas pœnæ reſpondet grauitati culpæ. Culpa autem, quæ eſt irreparabilis, de ſe habet quòd perpetuo duret, & ideo debetur ei pœna æterna, non autem ex parte conuerſionis habet infinitatem, & ideo non debetur ei ex hac parte pœna infinita ſecundum quantitatem.

Articvlvs v.

Vtrum omne peccatum inducat reatum pœnæ æternæ.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videt̃ ꝙ omne peccatum inducat reatũ pœnæ æternæ. Pœna enim, vt dictũ eſt,* proportionatur culpæ, ſed pœna æterna differt à tẽporali in infinitum, nullum autem peccatum differre videtur ab altero in infinitũ, cum omne peccatũ ſit humanus actus, qui infinitus eſſe nõ poteſt cũ ergo alicui peccato debeatur pœna æterna, ſicut dictum eſt,* videtur quod nulli peccato debeatur pœna temporalis tantum.

¶ 2 Præterea. Peccatum originale eſt minimum peccatorũ. vnde & Aug. dicit in Ench.* quod mitiſsima pœna eſt eorum qui pro ſolo peccato originali puniuntur, ſed pctó originali debetur pœna perpetua. nunquam enim videbunt regnum Dei pueri, qui ſine baptiſmo deceſſerũt cum originali peccato, vt patet per id quod Dominus dicit Ioan. 3. Niſi quis natus fuerit denuo, non poteſt videre re

¶ Super quæſtionis octogeſimæ ſeptimæ Arti. quintum. F

IN art. 5. dubium occurrit ex Scoto in 4. ſen. d. 4. volente, ꝙ pœna pctó veniali reſpondens in inferno finiet. Probatq́; hoc tripliciter. Primo, quia Deus ponit citra condignum perpetuare aũt temporalem pœnam, non eſt punire citra cõdignũ ergo. Secundo, quia ẽt ſecundum rigorẽ iuſtitiæ, iniquum eſt pęnam æternam infligere pro illo, cui ſm̃ ſe debetur pœna tp̃alis Nec per accidens, quia ſ. innctum eſt mortali: hoc licet, quia coniunctio cũ altero nõ facit hic exire in infinitũ iſtud genus culpæ. ergo nec iuſte reſpondere pœnam in infinitum excedẽtẽ. Tertio, quia peccator poſt ſuſceptam pœnitentiam in gratia a confeſſore, & impletam pro parte, ſi recidiuans in mortale deciderit, pro recidiuo pęnæ illius tẽporalis, in inferno tẽporaliter punietur. ergo & in veniali ſimiliter.

¶ Ad euidentiam horum ſcito ex litera, ꝙ quia ſola gratia eſt principium remiſſionis pœnæ, quia ſola ponit hominem in ſtatu capaci ex condigno remiſſionis, non ſolum culpæ ſed pœnæ, idcirco remiſſibilitas, & irremiſſibilitas tam culpæ, quàm pœnæ poſitiue ſumptæ attenduntur penes ſtatum ſubiecti.ſ. eſſe in gratia vel nõ, & non attendunt̃ vniuerſaliter penes ipſa pctã, & non aduertere. hoc multos decipit. Exiſtẽs.n. in gratia vt ſic, hẽt in ſe vnde debeatur ſibi quandoque remiſſio omnis culpæ & pœnæ, quia habet in ſe vnde debetur ſibi vita æterna, quæ nõ cõpatit̃ culpam aut pœnam: & ſic ſtatui gratiæ cõuenit remiſſibilitas poſitiue. vendicat.n. ſibi illam, ſtatui vero culpæ extra gratiam, conuenit irremiſſibilitas poſitiue, quia ſi affirmatio eſt cã confirmationis, negatio eſt cauſa negationis, ita ꝙ quia talis ſtatus fit ꝑ priuationem principij oĩs remiſſionis, charitatis.ſ. & gratiæ: idõ ex hoc ipſo ſibi vendicat irremiſſibilitatẽ. ꝙ eſt habere irremiſſibilitatẽ poſitiue. Penes culpas aũt loquẽdo, nulla culpa eſt remiſſibilis poſitiue, quia nullã ſibi vẽdicat remiſſionẽ, quia nulla ponit principiũ remiſſionis, quod eſt charitas, ſed aliqua.ſ. venialis, dr̃ ſm̃ ſe remiſſibilis negatiue, i. per non ablationem principij remiſſionis. Peccatum.n. veniale ſecundũ ſe, non priuat charitate. Ad irremiſſibilitatem autem culpa ſe habet ſic, ꝙ mortalis eſt irremiſſibilis poſitiue, quia contrariat̃ charitati. venialis aũt per accidens, quia.ſ. eſt in ſubiecto exiſtente in ſtatu non capaci remiſſionis. Et quia tp̃alitas pœnę rñdet remiſſibilitati, æternitas verò irremiſſibilitati, vt in litera etiam dicitur: ideo oportet eſſe cautum, & diſtinguere de debito pœnæ temporalis & æternæ, vt ſoluantur obiecta.

¶ Ex his igitur reſpondetur argumentis. Et ad primum dr̃, ꝙ de peccato veniali dupliciter loqui contingit.ſ. ſecundum ſe, idest, ſolitarie ſumpto, & ſic ei debetur pœna temporalis negatiue, ſicut & remiſſibile eſt negatiue, & vt ſic negamus, quod puniatur pœna æterna. Alio modo in tali ſuppoſito, & tũc iuxta illius ſuppoſiti ſtatum iudicandum eſt. nã in ſuppoſito habente gratiam, puniendum eſt pœna tẽporali: in nõ habentẽ gratiã, pœna ęterna. Et quoniam iudicium pœnæ non fit de peccato ſecundum ſe, idest, ſolitarie ſumpto, ſed ſimpliciter, vt eſt in hoc: ideo ſimpliciter dicẽdum eſt, ꝙ peccato veniali in ſtatu gratiæ debetur pœna temporalis, extra illum æterna. Et abſtrahendo ab his, nec temporalis, nec æterna poſitiue, ſed tẽporalis negatiue, quia non ponit ea ſe æternitatẽ. Et ꝑ hoc ẽt patet reſpõſio ad ſm̃. diſtingue eñ ly, ſm̃ ſe debet̃ pœna tẽporalis, dupliciter intelligi. Primo ꝑ ſe poſitiue.ſ. vt culpa venialis exigat per ſe pœnã tẽporalem, ſicut mortale vendicat ſibi æternã, & in hoc ſenſu falſum aſſumit. Aliõ modo ſolitarie & negatiue, ſicut diaphanũ ſm̃ ſe eſt tenebroſum, quia ex ſe non ponit lumẽ excluſiuũ tenebræ. Et ſic verũ eſt, ꝙ veniali debetur pęna temporalis, quia ex ſe nõ ponit vnde pœna ſibi debita perpetuetur: cum hoc tamen ſtat, ꝙ aliũde poſſit pœna ſibi debita iuſte perpetuari, ſcilicet ex conditione ſubiecti, ſicut ſtat quòd diaphano ſecundum ſe tenebroſo aliunde adueniat lumen. Et ſic Scotus deceptus videtur in nõ diſtinguendo inter hos duos ſenſus. Neque.n. iniuſtum eſt perpetuare, quod cõditio ſubiecti perpetuandi exigit. Nec propterea recedit Deus a lege ſua, vt citra condignum puniat. Cũ damnato enim, cũ ex mortali annihilari meruerit, gratioſe agitur, ꝙ ſolũ perpetuant̃ pœnæ ei debitæ pro quibuſcunque peccatis, conſeruata ei ſubſtantia, iuxta illud: Miſericordiæ domini, quod nõ conſumpti ſumus. Ad concluſionem autẽ huius reſpõſionis dicitur, ꝙ culpam venialem exire ſuum genus culpæ in infinitũ ex coniunctione cum alio, contingit dupliciter Primo quãtum ad rõnem culpæ. & ſic dicitur, quòd non exit in infinitum, immo nec parum, in ſuo nãq; genere, & ſua ſpecie, ac quãtitate manet. Secundo, quãtum ad rationẽ remiſſibilis, & ſic exit in infinitum, quia de non irremiſſibili fit irremiſſibilis, & cõſequẽter de reatu ad pęnam non æternam, tranſit in reatum pęnæ æternæ. totum enim hoc eſt propter conditionẽ ſubiecti, non aliquã mutationem in ipſa culpa veniali, aut eius reatu. Propter quod rectius diceretur, quod in argumento eſt ſophiſma cõſequẽtia. Non.n. ex hoc ſolo, quod culpa venialis in infinitũ exit, debetur ei pœna æterna, ſed ex hoc, vel ex cõſequentia ſubiecti, poſiti extra ſtatum ſatiſfactionis, vel ex permanentia æterna ipſius culpæ, quia durante culpa, durat pœna, vnde fallacia cõſequentis eſt, a pluribus cauſis ad vnam determinate. In ꝓpoſito enim duæ vltimæ cauſæ inueniuntur. Ad tertium dicitur, quod etiam illa reſidua pęna æterna erit propter cõditionem ſubiecti, quia vt in litera dicitur in reſpõſione ad ſecundum, remiſſio pœnæ fit ſola gratia gratũ faciẽte. Nec oppoſitum K

Arti. 3. & in ſito.

556 Supra art. 3. & locis ibidẽ citatis.

*art. præced.

Art. 3. huius quæſt.

Cap. 93. in medio, to. 3.

tum

tum putes docuiſſe authorem in 4. ſent. diſt. 21. q. 1. artic. 1. ad quintum, quoniam ibi reprehenditur ſola ſimilitudo cauſæ æternitatis pœnæ in veniali & in hoc reciduo, & bene dicitur. Vt enim dictum eſt, in veniali cũ eſt duplex ſ. perſeuerantia culpæ, & ſtatus non ſatisfactorius, in hoc reciduo cauſa eſt ſol* ſtatus Et ibi diſsimilis ratio redditur quo ad primam cauſam: hic uero ſola ſecunda cauſa, quæ communis eſt omnibus, ponitur.

(Cap. 39.) ¶ Nec rurſus accipias reſpõſionem ibidem ſecundo loco datam, niſi recitatiue. (Arti. 1. & 3. huius quæſ.) Ipſe nanque ex propria mente determinat hic, quod in eodem quarto, diſt. 15. q. 1. art. 3. q. 2. docueaat,

gnũ Dei. ergo multo magis omnium aliorum peccatorum pœna erit eterna.

¶ 3 Præt. Peccato nõ debetur maior pœna ex hoc, quod alteri peccato adiungitur, cũ vtrunque peccatum ſuam habeat pœnam taxatam ſecundum diuinam iuſtitiã. ſed peccato veniali debetur pęna æterna ſi cum mortali peccato inueniatur in aliquo damnato, quia in inferno nulla poteſt eſſe remiſſio. ergo peccato veniali ſimpliciter debetur pœna æterna. nulli ergo peccato debetur pœna temporalis.

Sed contra eſt, qđ Greg. dicit in 4. Dialogorũ,* quod quædam leuiores culpæ poſt hanc vitam remittuntur. non ergo omnia peccata, ęterna pęna puniunť.

Respondeo Dicẽdum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* Peccatum cauſat reatum pœnæ æternæ, inquãtum irreparabiliter repugnat ordini diuinæ iuſtitiæ, per hoc. ſ. quod contrariatur ipſi principio ordinis, quod eſt vltimus finis. C Manifeſtum eſt autem, quod in quibuſdam peccatis eſt quidem aliqua inordinatio, non tamen per contrarietatem ad vltimum finem, ſed ſolum circa ea quæ ſunt ad finem, inquantum plus, vel minus debite eis intenditur: ſaluato tamen ordine ad vltimum finem, puta, cum homo etſi nimis ad aliquam rem temporalem afficiatur, non tamen pro ea vellet Deum offendere, aliquid contra præceptum eius faciendo, vnde huiuſmodi peccatis non debetur æterna pœna, ſed temporalis.

Ad primvm ergo dicendum, quod peccata non differunt in infinitum ex parte conuerſionis ad bonũ commutabile, in qua conſiſtit ſubſtantia actus: differũt autem in infinitum ex parte auerſionis. Nam quædam D peccata committuntur per auerſionem ab vltimo fine, quædam vero per inordinationem circa ea quæ ſunt ad finem: finis autem vltimus ab his quæ ſunt ad finem, in infinitum differt.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ peccato originali non debetur pœna æterna rõne ſuæ grauitatis, ſed ratione cõditionis ſubiecti, ſcilicet, hominis, qui ſine gratia inuenitur, per quam ſolum fit remiſsio pœnæ.

Et ſimiliter dicendum eſt ad tertiũ, de veniali peccato. Aeternitas enim pœnæ non reſpondet quantitati culpæ, ſed irremiſsibilitati ipſius, vt dictum* eſt. (Art. 3. huius quæſt.)

Articvlvs VI.

Vtrum reatus pœnæ remaneat poſt peccatum.

Ad sextvm ſic procediť. Videtur ꝙ reatus pœnæ nõ remaneat poſt peccatum. Remota enim cauſa remouetur effectus, ſed peccatum eſt cauſa reatus pœnæ. ergo remoto peccato ceſſat reatus pœnę.

¶ 2 Præterea. Peccatum remouetur per hoc, quod homo ad virtutem redit: ſed virtuoſo non debe- A tur pœna, ſed magis præmium. ergo remoto peccato, non remanet reatus pœnæ.

¶ 3 Præter. Pœnæ ſunt medicinæ vt dicitur in 5. Ethi.* ſed poſtquã aliquis iam eſt ab infirmitate curatus, non adhibetur ſibi medicina ergo remoto peccato, non remanet debitum pœnæ.

Sed contra eſt, quod dicitur 2. Reg. 12. ꝙ Dauid dixit ad Nathan. Peccaui domino dixitq; Nathan ad Dauid: Dominus quoque B tranſtulit peccatum tuum, non morieris. Veruntamen quia blaſphemare feciſti inimicos nomen Domini, filius, qui natus eſt tibi, morte morietur. Punitur ergo aliquis à Deo, etiam poſtquam ei peccatum dimittitur, & ſic reatus pœnæ remanet peccato remoto.

Respondeo Dicendum, ꝙ in peccato duo poſſunt conſiderari, ſcilicet actus culpę, & macula ſequens, Planum eſt autem, quod ceſſante actu peccati, remanet reatus in omnibus peccatis actualibus. Actus enim peccati facit hominem reum pœnæ, inquantum tranſgreditur ordinem diuinæ iuſtitiæ, ad quem non redit niſi per quandam recompenſationem pœnæ, C quæ ad æqualitatem iuſtitiæ reducit, vt ſcilicet, qui plus voluntati ſuæ indulſit, quam debuit, contra mandatum Dei agens, ſecundum ordinem diuinæ iuſtitiæ aliquid contra illud quod vellet, ſpontaneus vel inuitus, patiatur: quod etiam in iniurijs hominibus factis obſeruatur, vt per recompenſationem pœnæ, reintegretur æqualitas iuſtitiæ. vnde patet, quod ceſſante actu peccati, vel iniuriæ illatæ, adhuc remanet debitum pœnæ. Sed ſi loquamur de ablatione peccati, quantum ad maculam, ſic manifeſtum eſt, quod macula peccati ab anima auferri non poteſt, niſi per hoc quod anima Deo coniungitur, per cuius diſtantiam detrimentum proprij nitoris incurrebat, quod eſt macula, vt ſupra dictum eſt.* Coniungitur autem (q. 86. art. 1.) D Deo homo per voluntatem. Vnde macula peccati ab homine tolli non poteſt, niſi voluntas hominis ordinem diuinæ iuſtitiæ acceptet, vt ſcilicet, vel ipſe ſibi pœnam ſpontaneus aſſumat in recompenſationem culpæ præteritæ, vel etiam à Deo illatam patienter ſuſtineat: vtroque enim modo pœna rationem ſatisfactionis habet. Pœna autem ſatisfactoria diminuit aliquid de ratione pœnæ, eſt enim de ratione pœnæ, quod ſit contra voluntatem. Pœna autem ſatisfactoria etſi ſecundum abſolutam conſiderationem ſit contra voluntatem, non tamen vt nunc, & per hoc eſt voluntária. vnde ſimpliciter eſt voluntaria, ſecundum quid autem inuoluntaria, ſicut patet ex his quæ ſupra de volunta- E rio & inuoluntario dicta ſunt,* Dicendum eſt ergo (q. 6. artic. 6. D. 831.) quód remota macula culpæ, poteſt, quidem remanere reatus non pœnæ ſimpliciter, ſed ſatisfactoriæ.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ſicut ceſſante actu peccati remanet macula, vt ſupra dictum eſt,* (q. 86. art. 2.) ita etiam poteſt remanere reatus: ceſſante vero macula, non remanet reatus ſecundum eandem rationem, vt dictum eſt.* (In corp. art.)

Ad secvndvm dicendum, quòd virtuoſo non debetur pœna ſimpliciter, poteſt tamen ſibi deberi pœna, vt ſatisfactoria, quia hoc ipſum ad virtutem pertinet, vt ſatis faciat pro his, in quibus offendit vel Deum, vel hominem.

Ad tertivm Dicendum, ꝙ remota macula, ſanatũ eſt vulnus peccati quantum ad volũtatem. Requiriť

autem

¶ Super queſtionis octogeſimęſeptimæ Artic. ſextum.

457 IN artic 6. eiuſdem q. 87. hoc ſolum notandum occurrit, ꝙ quia deleta macula non remanet reatus pœnæ ſimpliciter ſatisfactoriæ, ex hoc ipſo manifeſte liquet, ꝙ poſt conſecutionẽ veniæ remanet ille, qui peccauit, reus pœnæ ſatisfactoriæ, ac per hoc ſi in ſtatu ſatisfactorio non ſoluit eam, nũquam ſoluet eam. Et propterea ſi ante ſatisfactionem recidiuat, non ſatisfaciet extra ſatisfactorium ſtatum poſitus, & ſic nec in inferno, vbi non ſatisfacere, ſed ſatis pati poni poſſe a quibuſdã creditur: non ſatisfaciet, ſed æternaliter punietur, & in hac vita durante ſtatu peccati mortalis, non ſatisfaciet ex defectu ſtat'.

(2. di. 42. q. 1. arti. 2. Et 4. diſt. 14. q. 2. art. 3. q. 2. ad primum Et uer. q 28. artic. 2. ad 2.)

(Cap. 3. ante med. to. 5.)

autem adhuc pœna ad ſanationem aliarum virium animæ, quæ per peccatum præcedens deordinatæ fuerunt vt ſcilicet per contraria curentur. Requiritur etiam ad reſtituendum æqualitatem iuſtitiæ, & ad amouendum ſcandalum aliorum, vel ædificentur in pœna, qui ſunt ſcandalizati culpa, vt patet ex exemplo de Dauid inducto.

In argu. Sed contra.

Articulus VII.

Vtrum omnis pœna ſit propter aliquam culpam.

458 AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quod nõ omnis pœna ſit propter aliquam culpam. Dicitur enim Ioan. 9. de cæco nato, Neque hic peccauit, neque parentes eius, vt naſceretur cæcus. Et ſimiliter videmus, quod multi pueri etiam baptizati graues pœnas patiuntur, vt puta febres, dæmonum oppreſsiones, & multa huiuſmodi, cum tamen in eis non ſit peccatum, poſtquam ſunt baptizati: & antequam ſint baptizati, non eſt in eis plus de peccato, quam in alijs pueris, qui hæc non patiuntur. non ergo omnis pœna pro peccato eſt.

3. q. 14. ar. 1. ad 3. Et 2. d. 30. q. 1. ar. 2. & d. 36. ar. 4. Et 4. di. 15. q. 1. art. 4. q. 2. ad 3. Et 3. contra c. 14. Et mal. q. 1. ar. 4. cor.

¶ 2 Præterea. Eiuſdem rationis eſſe videtur, quòd peccatores proſperentur, & quod aliqui innocentes puniantur: vtrunque autem in rebus humanis frequenter inuenimus. Dicitur enim de iniquis in pſal. 72. In labore hominũ nõ ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Et Iob. 21. Impij, viuũt, ſubleuati ſunt, cõfortatiq; diuitijs. Et Abacuc 1. dicitur. Quare reſpicis contemptores, & taces conculcante impio iuſtiorem ſe? non ergo omnis pœna infligitur pro culpa.

¶ 3 Præterea. De Chriſto dicitur 1. Petr. 2. quod peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius: & tamen ibidem dicitur, quod paſſus eſt pro nobis. ergo non ſemper pœna à Deo diſpenſatur pro culpa.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Iob 4. Quis vnquã innocens perijt, aut quñ recti deleti ſunt? quin potius vidi eos qui operantur iniquitatem, flante Deo, perijſſe. Et Aug.* dicit in 1. Retractationum, quod omnis pœna iuſta eſt, & pro peccato aliquo impenditur.

Cap. 9. decli nando ad ti. tom. 1.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut etiã dictũ eſt Pœna poteſt dupliciter conſiderari ſimpliciter, & inquãtum ſatisfactoria. Pœna quidem ſatisfactoria eſt quodammodo voluntaria, & quia contingit eos, qui differunt in reatu pœnæ, eſſe vnum ſecundum voluntatem vnione amoris, inde eſt quod interdum aliquis qui non peccauit, pœnam voluntarius pro alio portat: ſicut etiã in rebus humanis videmus, quod aliquis in ſe transfert alterius debitum. Si vero loquamur de pœna ſimpliciter, ſecundum quod habet rationem pœnæ, ſic ſemper habet ordinem ad culpam propriam: ſed quandoque quidem ad culpã actualem puta, quñ aliquis vel à Deo, vel ab homine pro peccato commiſſo punitur: quandoque vero ad culpam originalem, & hoc quidem vel principaliter, vel conſequenter. Principaliter quidem pœna originalis peccati eſt, quod natura humana ſibi relinquitur deſtituta auxilio originalis iuſtitiæ: ſed ad hoc conſequuntur omnes pœnalitates, quæ ex defectu naturæ hominibus contingunt.

Ar. præced.

Sciendum tamen eſt, quod quandoque aliquid videtur eſſe pœnale, quod tamen non habet ſimpliciter rationem pœnæ. Pœna enim eſt ſpecies mali, vt in 1. dictum eſt:* malum autem eſt priuatio boni. Cum autem ſint plura hominis bona. ſ. animæ, corporis, & exteriorũ rerum, contingit interdum quod homo patiatur detrimentum in minori bono, vt augeatur in maiori: ſicut cum patitur detrimentum pecuniæ propter ſanitatẽ corporis vel in vtroque horum propter ſalutem animæ, & propter gloriam Dei, tunc tale detrimentũ non eſt ſimpliciter malum hominis, ſed ſecundũ quid, vnde non habet ſimpliciter rationem pœnæ, ſed medicinæ. Nam & medici auſteras potiones propinant infirmis, vt conferant ſanitatem. Et quia huiuſmodi non proprie habent rationem pœnæ, non reducuntur ad culpam ſicut ad cauſam, niſi pro tanto, quia hoc ipſum quod oportet humanæ naturæ medicinas pœnales exhibere, eſt ex corruptione naturæ quæ eſt pœna originalis peccati. In ſtatu enim innocentiæ non oportuiſſet aliquem ad profectum virtutis inducere per pœnalia exercitia. vnde hoc ipſum quod eſt pœnale in talibus, reducitur ad originalem culpam, ſicut ad cauſam.

p. p. q. 48. articu. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod huiuſmodi defectus eorũ qui naſcuntur, vel etiam puerorum, ſunt effectus & pœnæ originalis peccati, vt dictum eſt.* & manent etiam poſt baptiſmum propter cauſam ſuperius dictam: & quod ſint æqualiter in omnibus, contingit propter naturæ diuerſitatem, quæ ſibi relinquitur, vt ſupra dictum eſt.* Ordinantur tamen huiuſmodi defectus ſecundum diuinam prouidentiam ad ſalutem hominum, vel eorum qui patiuntur, vel aliorum qui pœnis admonentur, & etiam ad gloriam Dei.

In corp. ar. & q. 85. art. 5.

q. 82. art. 4. ad 1.

AD SECVNDVM dicendum, quod bona temporalia, & corporalia ſunt quidem aliqua bona hominis, ſe parua, bona vero ſpiritualia ſunt magna hominis bona. Pertinet igitur ad diuinam iuſtitiam, vt virtuoſis det ſpiritualia bona, & de temporalibus bonis, vel malis tantum det eis, quantum ſufficit ad virtutem. Vt enim Dionyſi. dicit 8. cap. de diuin. no.* Diuinæ iuſtitiæ eſt non emollire optimorum fortitudinem materialiũ donationibus. Alijs vero hoc ipſum quod temporalia dãtur, in malum ſpiritualium cedit: vnde in pſalm. 72. concluditur. Ideo tenuit eos ſuperbia.

Cap. 8. inter medium, & fin.

AD TERTIVM dicendum, quod Chriſtus pœnã ſuſtinuit ſatisfactoriam, non pro ſuis, ſed pro noſtris peccatis.

Articulus VIII.

Vtrum aliquis puniatur pro peccato alterius.

459 AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur quod aliquis puniatur pro peccato alterius Dicitur enim Exod. 20. Ego ſum Deus zelotes, viſitans iniquitatẽ patrum in filios in tertiã, & quartã generationem his, qui oderunt me. & Mat. 23. dicitur: Vt veniat ſuper nos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram.

2. 2. q. 108. art. 4. cor. & ad 1. Et 2. diſt. 33. q. 1. art. Et 4. diſ. 46. q. 1. ar. 2. q. 3. cor. & q. 2. art. 2. q. 2. ad 3. Et mal. q. 4. ar. 1. ad 19. & ar. 8. ad 6. 7. 8. q. 12. & 15. & q. 5. art. 4. cor. Et quol. 12. ar. 24. ad 1. Et pſal. 18 fi. Et Iſa. 14. Et Io. 9.

¶ 2 Præt. Iuſtitia humana deriuatur a Iuſtitia diuina, ſed ſecũdum iuſtitiam humanã aliquando filij puniũtur pro parẽtibus, ſicut patet in crimine læſæ maieſtatis. ergo & ſecundum diuinam iuſtitiã vnus punitur pro peccato alterius.

¶ 3 Præterea. Si dicatur filius nõ puniri pro peccato patris, ſed pro peccato proprio, inquantum imitatur malitiam paternam, nõ magis hoc diceret de filijs, quàm de extraneis, qui ſimili pœna puniuntur his, quorum peccata imitantur. non ergo videtur, quòd

¶ Super quæſtionis octogeſimæ ſeptimæ Articul. octauum.

IN articul. 8. omiſſo 7. dubium occurit de pœna ſpirituali. In litera enim dicitur, quòd ideo non ſunt tantum medicinales, quia bonum animæ non ordinatur in aliud bonum maius. Falſum in primis hoc eſt, quia bonum animæ ordinatur in bonum diuinum, quod eſt longe melius. Inefficax deinde eſt, quia inter ipſa bona animæ vnũ ordinatur ad aliud bonũ melius, & expedit quandoque alicui priuari aliquo bono ſpirituali puta, confeſſione nominis Chriſti, vt cautius, humiliſque reſurgat, vt Petro negãti Chriſtum accidit. Greg. quoque in 3. Dialogorum., ſanctos viros deficere quandoque in aliqua virtute docet ob cuſtodiam humilitatis. Rõ igitur & conclusio

cluſio non vera videt. ¶ Ad hoc dicitur, ꝙ bonum ſpūale in hoc differt à temporali, quod hoc non eſt ſecūdum ſe bonum animę, ſed in ordine ad aliud. Bonum autem ſpirituale eſt ſecundum ſe bonum animæ per ſe loquendo: & propterea ſicut ſe habent ad hoc quod ſint bona, ita ad hoc ꝙ priuationes eorum ſint mala. Tēporalia igitur, quia in ordine ad aliud, ſunt bona, in ordine quoque ad aliud priuationes eorū maliciā, vel bonitatem ſortiuntur, & pœnæ eſſe poſſunt, ꝓpter quod cōtingit eſſe pure medicinales. Spiritualia vero, quia ſm ſe ſunt bona animæ, ſm ſe quoq; priuationes eorum ſunt mala, ac per hoc nunquam ſunt pure medicinæ, ſed quando ſunt medicinales, ſunt pœnæ & medicinæ reſpectu eiuſdem. Et hoc intendit lr̃a. ¶ Ad primum in oppoſitum dicitur, quod male intelliguntur verba literæ. Intendit .n. quod ſunt bona nō in ordine ad aliud ſed ſecundum ſe, cum quo ſtat, quod ordinentur in Deum tanquàm finem vltimū. Rurſus, intendit comparare ad bona noſtra, quæ ſunt quaſi noſtra bona formaliter: Deus autem eſt bonū obiectiue. Rurſus, quia obiectum & adeptio obiecti, finis & acquiſitio eius non ponūt in numerum, ſed pro vnico computantur, & bona animæ quibus acquirimus finem, pro eodem computari poſſunt, & nihil melius bono ſpirituali dici poteſt. ¶ Ad ſecundum dicitur, quòd per accidens cōtingit priuari aliquem bono aliquo ſpirituali ꝓpter bonum melius ſpirituale, ſed tunc priuatio illa non eſt pure medicinalis, ſed etiā pœna illius. Et ſic accidit Petro de priuatione gratiæ, & ſanctis quibuſdā de priuatione alicuius ſpiritualis boni. Nec oppoſitum dicit Greg. quamuis ſolius medicinæ rationem reddat in defectibus quibuſdam ſanctorum. Aduerte tamen hic, quòd pœna ſpeciès mali eſt, quod priuationem boni debiti, quando, ſicut &c. includit, ne putes omnem negationem boni ſpiritualis pœnæ rationem habere.

Artic. 7.

D. 615.

Art. 7. huius quæſt.

* Alias non habetur ly, tantum.

filii pro peccatis proprijs puniantur, ſed pro peccatis parentum.

Sed contra eſt, quod dicitur Ezech. 18. Filius non portabit iniquitatem patris.

Respondeo dicendum, quod ſi loquamur de pęna ſatisfactoria, quia voluntarie aſſumitur, contingit quod vnum portet pœnam alterius, inquātum ſunt quodammodo vnum, ſicut jam dictū eſt.* Si autem loquamur de pœna pro peccato inflicta, inquantum habet rationem pęnæ, ſic ſolum vnuſquiſque pro peccato ſuo punitur, quia actus peccati aliquid perſonale eſt. Si autem loquamur de pœna quæ habet rationem medicinæ, contingit quod vnus punitur pro peccato alterius. Dictum eſt enim* quod detrimenta corporalium rerum vel etiam ipſius corporis ſunt quædam pœnales medicinæ ordinatæ ad ſalutem animæ; vnde nihil prohibet talibus pęnis aliquem puniri pro peccato alterius vel à Deo, vel ab homine, vt pote filios pro patribus, & ſubditos pro dominis, inquantum ſunt quædam res eorum, ita tamen quod ſi filius, vel ſubditus eſt particeps culpæ, huiuſmodi pęnalis defectus habet rationem pœnæ quantum ad vtrunque, ſcilicet eum qui punitur, & eum pro quo punitur. Si verò non ſit particeps culpæ, habet rationem pœnæ quantum ad eum pro quo punitur: quantum, vero ad eum qui punitur; rationem medicinæ tantum, niſi per accidens inquantum peccato alterius conſentit: ordinatur enim ei ad bonum animæ, ſi patienter ſuſtineat* Pœnæ vero ſpirituales non ſunt medicinales tantum, quia bonum animę non ordinatur ad aliud melius bonum, vndè in bonis animæ nullus patitur detrimētum ſine culpa propria, & propter hoc etiam talibus pœnis, vt dicit Hier. in epiſtola ad Auitum, vnus non punitur pro alio, quia quantum ad animam filius non eſt res patris. vnde & huius cauſam Dominus aſſignans dicit Ezech. 18. Omnes animæ meæ ſunt.

Ad primum ergo dicendum, quod vtrūque dictum videtur eſſe referendum ad pœnas tēporales, vel corporales, inquantū filij ſunt quædam res parētum & ſucceſſores prædeceſſorum, vel ſi referantur ad pœnas ſpirituales, hoc dicitur propter imitationem culpæ vnde in Exod. additur: His qui oderūt me. Et in Matth. dicitur. Et vos implete menſuram patrum veſtrorum. Dicit autem puniri peccata patrū in filijs quia filij in peccatis parentum nutriti, proniores ſunt ad peccandum tū ꝓp conſuetudinem, tum etiam propter exemplum patrum quaſi authoritatem ſequentes ſunt etiā maiori pœna digni, ſi pœnas patrum videntes, correcti non ſunt. Ideo autem addit, In tertiam & quartam generationem, quia tantum conſueuerunt homines viuere, vt tertiam & quartam generationem videant, & ſic mutuo videre poſſunt & filij peccata parētum ad imitandum, & patres pœnas filiorum ad dolendum.

Ad secundum dicendum, ꝙ pœnæ illæ ſunt corporales, & tēporales, quas iuſtitia humana vni ꝓ peccato alterius infligit, & ſunt remedia quædam, vel medicinæ contra culpas ſequentes, vt vel ipſi qui puniuntur, vel alij cohibeantur a ſimilibus culpis.

Ad tertium dicendum, quod magis dicuntur Puniri pro peccatis aliorum propinqui, quam extranei, tum quia pœna propinquorum quodammodo redundat in illos qui peccauerunt, vt dictum eſt, inquantum filius eſt quædam res patris. Tum etiam quia & domeſtica exempla, & domeſticæ pœnæ magis mouent. vnde quando aliquis nutritus eſt in peccatis parentum, vehementius ea ſequitur, etſi ex eorum pœnis non eſt deterritus, obſtinatior videtur: vnde & eſt maiori pœna dignus.

In corp. art.

QVAESTIO LXXXVIII.

De peccato veniali & mortali, in ſex articulos diuiſa.

Deinde quia peccatum veniale, & mortale diſtinguūtur ſecūdum reatum, cōſiderandū eſt de eis. Et primo cōſiderandū eſt de veniali per cōparationem ad mortale. Scd̄o, de veniali ſecūdum ſe.

Circa primū quęrūtur ſex.

¶ Primo, Vtrum veniale peccatū conuenienter diuidatur contra mortale.

¶ Scd̄o, vtrū diſtinguant̄ genere.

¶ Tertio, Vtrum veniale peccatū poſſit fieri mortale.

¶ Quarto, Vtrum veniale peccatum poſſit fieri mortale.

¶ Quinto, Vtrum circūſtantia aggrauans, poſſit de veniali peccato facere mortale.

¶ Sexto, Vtrum peccatum mortale poſſit fieri veniale.

Articvlvs I.

Vtrū veniale peccatū conuenienter diuidatur cōtra mortale.

Ad primvm ſic ꝓcedit̄. Vr̄ ꝙ veniale pc̄tm̄ nō cōuenienter diuidat̄ contra mortale. Dicit, n.* Au. 22. li. cōtra

¶ Super quæſtionis octogeſimę octauæ. Articul. primum.

In 1. artic q. 88. dubium occurrit ex Sco. in 21 diſt. 2. ſent. expreſſe impugnāte, ꝙ veniale & mortale nō diſtinguunt̄ ex eo, ꝙ mortale inordinationē circa finē, veniale autem circa ea quæ ſunt ad finem importēt, quia vtrūque pōt eſſe & circa finem, & circa ea quæ ſunt ad finē: cū tamen author hic diſtinguāt veniāle contra mortale ex dicta differētia. ¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primo, ꝙ author nō intendit niſi de veniali & mortali ex genere. hæc .n. diſtinguūtur, ex obiectis .ſ. fine, & his quæ ſunt ad finem obiectio autem ꝓcedit de mortali & veniali quolibet. Sed remanet tunc quæſtio, quare abſolute author de mortali & veniali tractās, ad veniale, & mortale ex genere deſcendit. In hoc .n. errasſe videtur manifeſte, qđ in communi tractans, de ſpecialibus determinat relicto communi.

457

1. di. 42. q. 1. arti. 3. Et 3. cont. c. 139. fin. & 143. §. 2. Et ma. q. 7. ar. 1.

* Li. 22. cap. 27. in princ. tom. 6.

Propte-

Propterea licet dicta rãſio ſit vera quo ad materiã formaliter F tñ dicendum eſt, q̄ author loquit̃ de per ſe mortali, & per ſe veniali. ſemper.n. ly, per ſe ſubintelligitur, & q̄ hæc per ſe ſunt ptæ ex obiectis diſtinguuntur fine, & his quæ ſunt ad finem.

¶ Et cum dr̃, quod vtrunque poteſt eſſe circa vtrunque ĩdeſ, q̄ hoc non eſt per ſe, ſed per accidẽs. Motus.n. animi ad adulteriũ, vel infidelitatẽ, per accidens tm̃ eſt veniale, quia.ſ. eſt imp̄fectus ex parte agentis, vtpote non deliberatus. Et ſimiliter motus animi in ſup̄fluum riſum, p̄ accidens eſt mortale q̃a.ſ. ordinat̃ ad hoc in cõtẽptum fidei: p̄ ſe.n. loquendo, & iudicando, actus ſm̃ proprias materias, & fines eorundem, nec mortale circa id q̄ ad finẽ pure, nec veniale circa finẽ inordinatus eſt actus. Ex formaliter litera ſaluat̃ dũ de mortali & veniali in cõi per ſe tñ, doctrina tradita eſt. Et quia p̄ ſe mortale & veniale, & ex genere mortale & veniale coincidũt, iõ prima rãſio fuit vera: quamuis non explicaret formalẽ proceſſum.

Ea c. 3. & 4. habetur tomo 3.

¶ In reſponſione ad primum in eodem artic. q. 88. dubium occurrit ex Durando in 2. ſent. diſt. 43. impugnante hanc reſponſionem, & quo ad analogiã ſecundum rẽ, & ſecundum nominis rationem, & ſecundum expoſitionem de ly, contra legem, & præter legem. Arguit primo, q̄ diuiſio peccati in mortale & veniale non ſit diuiſio analogi in perfectum & imperfectum ſimpliciter, & ſm̃ quid: quia actus volũtarius ſimpliciter, id eſt, deliberatus cadens ſuper materiã ſimpliciter indebitam, puta vocem ſignificatiuam, cõtra id quod eſt in mente, eſt ſimpliciter peccatum, ſed mẽdacium iocoſum ſcienter, & deliberate eſt huiuſmodi. ergo peccatum veniale ex genere, ſeu per ſe eſt ſimpliciter, & perfecte peccatum.

q. 40. non p̄cul à princ. tom. 4.

¶ Præterea. Si in peccatis eſt ſimpliciter & ſecundum quid, ergo & in actibus virtutum, quia ſi vnum oppoſitorum multiplicatur, oportet & reliquum multiplicari.

¶ Arguit deinde contra nominis rationem, quia ſecundum hos peccatum veniale non diceretur peccatum, niſi in ordine ad mortale, ſicut accidens non dicitur ens, niſi quia entis. ſed hoc eſt falſum: quia ſi peccatum mortale non eſſet, nihilominus eſſet veniale. ergo.

¶ Arguit demum contra illam expoſitionem, quod mortale eſt contra legem, veniale præter, quia omne peccatum eſt cõtra aliquam legem, vt patet de mendacio iocoſo, quod eſt directe contra dictamen naturalis legis.

¶ Ad Primum horum neganda eſt minor. Nullius.n. peccati venialis per ſe materia eſt ſimpliciter indebita, ſed ſm̃ quid tantum. Quia.n. principium in operabilibus eſt finis, & id qđ eſt ad finem, eſt ſicut concluſio in ſpeculabilibus, oportet p̄ſpicere, q̄ quemadmodum ad perfectionem ſimpliciter intellectus non ſpectant concluſiones contingentes, quæ ſecundum ſenõ habent neceſſariam connexionem cum principijs, ſed ſola principia & concluſiones neceſſariæ, quæ natæ ſunt eſſe euidẽtes, ſpectãt ad perfectionẽ ſimpliciter intellectus, reliqua autẽ ad perfectionẽ, & imperfectionem ſm̃ quid eiuſdem: adiuuat enim & non nihil perfectionis eſt ſe recte habere circa illa, ita ad appetitus moralem perfectionem, & imperfectionem ſimpliciter, ſolus finis, & fini neceſſario cohærentia ſpectant, circa quæ eſt peccatum mortale: reliqua autem quæ ſunt ad finẽ contingenter, circa quæ eſt peccatum veniale, non ſpectant ad p̄fectionem, & imperfectionem ſimpliciter, ſed ſecundum quid eiuſdẽ. Vnde vterque modus venialium peccatorũ ponit imperfectum peccatũ ſubdeliberati namque motus in mala mortalia, ſunt peccata imperfecta ex parte agẽtis, q̃a actus nõ ex deliberõne eſt: deliberati autẽ motus in mala venialia ſunt imp̄fecta peccata ex parte obiecti, q̃a obiectũ nõ eſt ita indebita materia appetitus, vt cõtrarietur fini. Materia nãq; actus moralis oportet, quòd ſit in debito in ordine ad finẽ, ſi deeſt, contraria debito ad finem: debito autem neceſſario, non cõtingenti, q̃m in materia venialiũ nõ habet locum. Indebiti enim rõ in eis innẽti, nõ tollit debitum neceſſarium ad finẽ. Et propter hanc imperfectionẽ materia venialis peccati non dicitur indebita, niſi ſecundum quid.

Ad c. 7.

C. 2. 15.

Hom. 41. in Ioan. to. 9. Et Ench. cap. 64.

¶ Ad confirmationẽ dicitur, quod etiam in virtutũ actibus dici põt ſimpliciter, & ſm̃ quid Eutrapelus namque ſm̃ quid, in hoc.ſ. & non ſimpliciter virtuoſus dicitur: ſicut ſanus pede non ſimpliciter, ſed ſecundum hanc partem ſanus dicitur. Quamuis melius dicatur, quòd non eſt eadem ratio de virtute, & vitio: ſicut nec de bono & malo, quia bonũ vno modo ex cauſa, ſcilicet integra, malum autem omnifariam contingit. Et propterea appetitus bonus circa materias huiuſmodi contingẽtes, p̄prie loquendo non ad bonitatem ſecundum quid, ſed bonitatis conſummationem ſpectat, appetitus autem malus in huiuſmodi non ad cõſumationẽ malitiæ, ſed ad ſecundum quid malitiam ſpectat, propter rationem dictam. Allata autẽ regula de oppoſitis non tenet, quando non eſt eadem ratio multiplicationis vtrinque. Non enim oportet ens ſimpliciter, ſcilicet ſubſtantiam multiplicari, ſicut ens ſecundum quid, ſcilicet accidens, in nouem genera diſtinguitur, quia non eſt vtrinque eadem ratio. Et ſic eſt in propoſito, vt patet ex dictis.

¶ Ad ſecundum dicitur, quod ſicut omnis morbus dicitur infirmitas in ordine ad priuationẽ vitæ, quæ eſt infirmitas mortalis & ſimpliciter: ita omne peccatum dicit̃ peccatum in ordine ad peccatum quod priuat fine, q̄ eſt principium vitæ moralis. Et vt ex diffinitione in litera ex Au. patet: cum peccatũ ſit dictum, factum, vel concupitum cõtra legem Dei, & mortale ſit contra legem Dei ſine additione aliqua, veniale vero cũ K additione, ſcilicet ſecundum quid: eſt enim contra legem Dei ſecundum quid, & conſtat quòd contra legem Dei ſecundũ quid non poteſt intelligi, non præintellecto contra legẽ Dei abſolute, ſicut nec album ſm̃ quid, ſine albo ſimpliciter, oportet vt peccatũ veniale non ſolũ ſecundum rem, ſed ſecundum nominis rationem in ordine ad mortale dicatur, propter q̄ in litera dicitur, quod veniale dicitur peccatum ſecundum rationem imperfectam, & in ordine ad peccatum mortale.

¶ Et licet peccatum veniale poſſit eſſe in hoc, vel illo abſque mortali ſimpliciter, tamen non põt eſſe abſque mortali: ſicut nec infirmitas curabilis abſque incurabili, qualis eſt mortalis: immo ſi non eſſet peccatum mortale, nec veniale eſſet, ſicut ſi non eſſet mors, non eſſet ægritudo.

¶ Ad tertium dicitur, qđ in verbis laborat argumẽtum cõcedimus

---

Pctm̃ eſt dictũ, vel factum, vel cõcupitũ cõtra legẽ æternã, ſed eſſe cõtra legẽ æternã, dat pctõ, q̄ ſit mortale. ergo oẽ peccatũ eſt mortale. non ergo peccatum veniale diuiditur contra mortale.

¶ 2 Præt. Apoſtolus dicit 1. Cor. 10. Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliquid aliud facitis, oĩa in glo- G riã Dei facite: ſed cõtra hoc præceptũ facit, quicunq; peccat, nõ.n. pctm̃ fit p̄p gloriam Dei. cum ergo facere cõtra præceptũ ſit peccatum mortale, videtur q̄ quicunque peccat, mortaliter peccet.

¶ 3 Præt. Quicunque amore alicui rei inhæret, inhæret ei vel ſicut fruens, vel ſicut vtens, vt patet per Aug. in 1. de doc. Chriſtiana: ſed nullus peccans inhæret bono commutabili quaſi vtens. non.n. refert ipſum ad bonum, quod nos beatos facit, quod proprie eſt vti, vt Aug. dicit ibidem. ergo quicunque peccat, fruitur bono commutabili, ſed frui rebus vtendis eſt humana peruerſitas, vt Aug. dicit in li. 83. quæſtiõ. cum ergo peruerſitas peccatum mortale nominet, videtur quòd quicunque peccat mortaliter peccet.

¶ 4 Præterea. Quicunque accedit ad vnum terminum, ex hoc ipſo recedit ab alio, ſed quicũque peccat, accedit ad bonum commutabile. ergo recedit à bono incommutabili. ergo peccat mortaliter. non ergo cõuenienter peccatũ veniale contra mortale diuiditur.

Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in Homil. 7. ſuper Ioan. quod crimen eſt, quod dãnationem meretur, veniale autem eſt, quod non meretur damnationem. Sed crimen nominat peccatum mortale. ergo veniale peccatum non conuenienter diuiditur contra mortale.

Respondeo Dicendum, quòd aliqua ſecundum quòd proprie accipiuntur, non videntur eſſe oppoſita, quæ ſi metaphorice accipiantur, oppoſita inueniuntur: ſicut ridere non opponitur ei, H quòd eſt areſcere, ſed ſecundum quòd ridere metaphorice de prato dicitur propter eius floritionẽ & virorem, opponitur ei, quod eſt areſcere. Similiter ſi mortale p̄prie accipiat̃, p̄ vt refert̃ ad mortẽ corporalẽ non videtur oppoſitionem habere cũ veniali, nec ad

q.71.artic.4. ad 3.q.72. artic.3.& q. 74. artic.9. ad 2.

mus gratis omne peccatum veniale eſſe contra legem ſecundum quid,& hoc eſt eſſe præter legem.Eſt .n.contra legem quicquid a legis fine diſcordat, ſi ſimpliciter, ſimpliciter, ſi ſecundum quid,ſecundum quid. Sed ſimpliciter à fine non diſcordat, niſi quod contrariũ inducit finem:ſecundum quid vero,quod finis aſſecutionẽ impedit, illud in mortali, hoc in veniali requiritur. Et venialia quidem ex imperfectione actus ſunt ſm quid,ideſt,ſm imperfectũ motum contra legem Dei, vt primus motus infidelitatis, & adulterij teſtantur.Venalia autẽ ex genere ſunt ſm quid ideſt ſecundum imperfectam materiam contra legem Dei, vt mendacium iocoſum, & riſus ſuperfluus teſtantur, hoc autem cõtra ſm qd vocatur vno vocabulo preter legem.

†q.72.art.5. †q.72.art.5. & q.87.art.3. q.87.arti.3.

¶ Ad pleniorem tamen doctrinam ſcito quòd cum dicitur veniale ex genere eſſe præter, non contra legem, poteſt dupliciter intelligi. Primo, vt ita ſit præter legẽ, vt contra nullam ſit legem.Et in hoc ſenſu falſum eſt. Nam mendacium eſt ſecundum ſe prauum, & contrarium virtuti, ac per hoc contra legem illius virtutis, & tamen nõ eſt mortale ex genere ſuo. Alio modo,vt ſit præter legem:& non contra,quia non eſt contra intentum finem legis. Et hoc modo contra nullam legem eſt ueniale, quia finis cuiuſque legis eſt dilectio Dei,ſui,ac proximi contra cuiuſuis bonum, niſi ſecundũ quid, non ſit per ueniale. Præter autem legem eſt,quia, vt in litera dicitur,debitus modus rationis a lege intentus non ſeruatur. In uenialibus quidem ex imperfectione actus violatur debitus modus rationis præueniendo rationem, in uenialibus

q.87.art.6.

Loco in argu.citato.

dicitur in peccatis,mortale opponitur ei,quod eſt veniale. Cum.n. peccatum,ſit quædam infirmitas animæ,vt ſupra habitum eſt,*peccatum aliquod mortale dicitur ad ſimilitudinem morbi, qui dicitur mortalis.ex eo quòd inducit defectum irreparabilẽ per deſtitutionem alicuius principii, vt dictum eſt.* Principiũ autem ſpiritualis vitæ,quæ eſt ſecundum virtutem, eſt ordo ad vltimum finem, vt ſupra dictum eſt,† qui quidem ſi deſtitutus fuerit, reparari nõ poteſt per aliquod principium intrinſecum,ſed ſolum per virtutẽ diuinã vt ſupra dictum eſt:* quia inordinationes eorum,quę ſunt ad finẽ, reparantur ex fine,ſicut error qui accidit circa concluſiones per veritatem principiorum. Defectus ergo ordinis vltimi finis non poteſt per aliquid aliud reparari, quod ſit principalius. ſicut nec error,qui eſt circa principia, & ideo huiuſmodi peccata dicuntur mortalia quaſi irreparabilia. Peccata autem quę habent inordinationẽ circa ea quæ ſunt ad finem conſeruato ordine ad vltimum finem reparabilia ſunt, & hæc dicuntur venialia. Tunc enim peccatum veniam habet,quando reatus pœnæ tollitur,qui ceſſat ceſſante peccato,vt dictum eſt.* Secundum hoc ergo mortale & veniale opponuntur,ſicut reparabile, & irreparabile:& hoc dico per principium interius, non autem per comparationem ad virtutem diuinam,quę omnem morbum & corporalem, & ſpiritualem poteſt reparare, & propter hoc veniale peccatum conuenienter diuiditur contra mortale.

A

B

C

D

E

Ad primum ergo dicendum, quod diuiſio peccati in veniale & mortale, non eſt diuiſio generis in ſpecies, quæ æqualiter participant rationem generis, ſed analogi in ea de quibus prædicatur ſecundum prius & poſterius., & ideo perfecta rõ peccati,quam Auguſt.*ponit, conuenit peccato mortali. peccatum autem veniale dicitur peccatum ſecũdum rationem imperfectam,& in ordine ad peccatum mortale,ſicut accidens dicitur ens in ordine ad ſubſtantiam, ſecundum imperfectam rationem entis. non enim eſt contra legem, quia venialiter peccans, non facit quod lex prohibet,nec prætermittit id, ad quod lex per præceptum obligat, ſed facit præter legem,quia non obſeruat modum rationis quem lex intendit.

Ad secundum dicẽdum,ꝙ illud præceptũ Apoſtoli eſt affirmatiuum,vnde nõ obligat ad ſemper:& ſic non facit contra hoc pceptum quicũque nõ actu refert in gloriam Dei omne quod facit. Sufficit ergo ꝙ aliquis habitualiter referat ſe,& omnia ſua in Deum ad hoc, quod nõ ſemper mortaliter peccet, cum aliquem actum non refert in gloriam Dei actualiter. Veniale autem peccatum non excludit habitualem ordinationem actus humani in gloriam Dei,ſed ſolum actualem, quia non excludit charitatẽ, quæ habitualiter ordinat in Deum: vnde non ſequitur quod ille qui peccat venialiter, peccet mortaliter.

bus vero ex genere uiolatur debitus modus, quo ſecundum rationem referenda eſt materia illa ad finem.

Ad tertium Dicendum,quòd ille qui peccat venialiter,inhæret bono temporali,non vt fruens, quia non cõſtituit in eo finem,ſed vt vtens,referens in Deũ non actu,ſed habitu.

Ad quartum dicendum,quod bonum commutabile non accipitur,vt terminus contrapoſitus incommutabili bono,niſi quando cõſtituitur in eo finis. Qđ enim eſt ad finem,non habet rationem termini.

Articulus II.

Vtrum peccatum mortale, & veniale differant genere.

Ad secundum ſic pceditur. Videtur,ꝙ peccatum veniale & mortale nõ differant genere,ſcilicet,quod aliqđ ſit peccatum mortale ex genere, & aliquid veniale ex genere. Bonũ enim & malum ex genere in actibus humanis accipitur per cõparationem ad materiam,ſiue ad obiectum,vt ſupra dictum eſt: ſed ſecundum quodlibet obiectum, vel malitiam contingit peccare mortaliter & venialiter. quodlibet .n. bonum commutabile poteſt homo diligere vel infra Deũ, quod eſt peccare venialiter, vel ſupra Deum,quod eſt peccare mortaliter. ergo peccatum veniale & mortale non differunt genere.

¶ Super quæſtionis octogẽſimę octaua Articu. ſecundum.

In artic.2. eiuſdem 88. quæſt.nota diſtinctionẽ peccati tam uenialis, quam mortalis ex genere & ex parte agentis. Et memento rationis ad ſecũdum, quæſtio.72. ſuperius art. 5.qua dictum eſt, ꝙ ex hoc, quòd ueniale & mortale inueniuntur differre genere ex parte obiecti,non habetur, quod differẽtia uenialis,& mortalis ſit,ſpecifica, id eſt conſtitutiua generis, uel ſpeciei ſubalternæ, ſed ꝙ conſequatur diſtinctionẽ ſpecificã ſeu genericam in his.

Supr. q.72. artic.5.Et 2. diſt.24. q.3. artic.6.ad 6. & diſt.42.q. 1.à 4.cor.Et 4.di.16.q 3. art,2.q.4.ad 5.Et mal.q. 2. art.8.cor. & q.7.art.1. Et op.3.ca. 178. *q.18.art.2. & 8.

¶ 2 Præt Sicut dictũ eſt ſupra, † peccatum mortale dicitur, ꝙ eſt irreparabile,pctm autem veniale quod eſt reparabile,ſed eſſe irreparabile conuenit peccato quod ſit ex malitia, quod ſecundum quoſdam irremiſsibile dicitur, eſſe autem reparabile conuenit peccato ꝙ ſit p infirmitatem, vel ignorantiam, ꝙ dicitur remiſsibile. ergo peccatum mortale & veniale differunt, ſicut peccatum quod eſt ex malitia commiſſum, vel ex infirmitate & ignorantia:ſed ſecũdũ hoc non differunt peccata genere,ſed cauſa,vt ſupra dictum eſt,* ergo peccatũ veniale & mortale non differunt genere. †Arti. præc.

q. 76. 77.& 78.

¶ 3 Præt.Supra dictum eſt, † quod ſubiti motus tam ſenſualitatis, q̃ rationis ſũt peccata venialia, ſed ſubiti motus inueniuntur in quolibet peccati genere. ergo non ſunt aliqua peccata venialia ex genere. †q.74.ar.3. ad 3.& arti. 10.

Sed contra eſt quod Aug.* in ſermone de Purgatorio enumerat quædam genera peccatorum uẽnialium,& quædam genera peccatorum mortalium. In ſer.4. de. functorum & eſt ſer.31. in ordine, tom.10.

Reſpondeo Dicendũ, ꝙ peccatũ veniale à venia dicitur.Poteſt igitur aliqđ peccatum dici veniale vno modo, quia eſt veniam conſecutum; & ſic dicit Ambroſ.

broſ. q omne peccatum per pœnitentiam fit veniale: F
& hoc dr veniale ex euentu. Alio modo dr veniale, qa
non hēt in ſe vnde veniam non conſequatur vel totaliter,
vel ſi in parte, In parte quidem ſicut cum hēt in ſe aliquid
diminuēs culpam, vt cū fit ex infirmitate, vel ignorantia,
& hoc dr veniale ex cā. In toto aūt ex eo, q non
tollit ordinem ad vltimum finem; vnde non meret pœnam
æternam, ſed tpalem, & de hoc veniali ad præſens
intendimus: de primis.n. duobus conſtat quod non habent
genus aliquod determinatum. Sed veniale tertio
modo dictum pōt habere genus determinatum, ita qd
aliquod peccatum dicatur veniale ex genere, & mortale
ex genere, ſecūdum quod genus, vel ſpecies actus determinatur
ex obiecto. Cum enim uoluntas fertur in
aliquid, q ſecundum ſe repugnat charitati, per quā homo G
ordinatur in vltimum finem, illud peccatum ex ſuo
obiecto habet quod ſit mortale. vnde eſt mortale ex genere,
ſiue ſit contra dilectionem Dei, ſicut blaſphemia,
periurium, & huiuſmodi, ſiue contra dilectionem proximi,
ſicut homicidium, adulterium & ſimilia, vnde huiuſmodi
ſunt peccata mortalia ex ſuo d genere. Quan-
D.1008. doque vero uoluntas peccantis fertur in id, quod in ſe
continet quandam inordinationem, non tamen contrariatur
dilectioni Dei & proximi: ſicut verbum otioſum
riſus ſuperfluus, & alia huiuſmodi, & talia ſunt peccata
venialia ex ſuo genere, vt ſupra habitum eſt. Sed quia
actus morales recipiunt rationem boni & mali nō ſolum
ex obiecto, ſed etiam ex aliqua diſpoſitione agen-
q.78.ar.4. Et q.77.ar.6. D.1009. tis, vt ſupra habitum eſt, * contingit quandoque quòd H
id, quod eſt peccatum veniale ex genere, ratione ſui
obiecti ſit d mortale ex parte agentis. vel quia in eo
conſtituit finem vltimum, vel quia ordinat ipſum ad
aliquid, quod eſt peccatum mortale ex genere, puta, cū
aliquis ordinat verbum otioſum ad adulterium committendum.
Similiter etiam ex parte agentis contingit,
quòd aliquod peccatum, quod ex ſuo genere eſt
mortale ſit veniale propter hoc, ſcilicet quod actus eſt
q.74.art.10. imperfectus, id eſt, non deliberatus ratione, quæ eſt principium
proprium mali actus, ſicut ſupra dictum eſt* de
ſubitis motibus infidelitatis.

Ad primum ergo dicendum, quòd ex hoc ipſo quòd aliquis eligit id, quod repugnat diuinæ charitati, I conuincitur præferre illud charitati diuinæ, & per conſequens plus amare ipſum quàm Deum, & ideo aliqua peccata ex genere, quæ de ſe repugnant charitati, habent quòd aliquid diligatur ſupra Deum, & ſic ſunt ex genere ſuo mortalia.

Ad secundum dicendum quòd ratio illa procedit de peccato veniali ex cauſa.

Ad tertium Dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato, quod eſt veniale propter imperfectionem actus.

Articulus III.

Verum peccatum veniale ſit diſpoſitio ad mortale.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum veniale nō ſit diſpoſitio ad mortale. Vnū enim oppoſitum non diſponit ad aliud, ſed peccatum veniale & mortale ex oppoſito diuiduntur, vt dictū eſt. ergo peccatum veniale nō eſt diſpoſitio ad mortale.

¶ 2 Præterea, Actus diſponit ad aliquid ſimile in ſpecie ſibi. vnde in 2. Ethi.† dicitur, quod ex ſimilibus actibus generantur ſimiles diſpoſitiones & habitus, ſed pctm mortale & veniale differunt genere, ſeu ſpecie vt dictum eſt: ergo peccatum veniale nō diſponit ad mortale.

¶ 3 Præterea. Si peccatum dicatur veniale, quod diſponit ad mortale, oportebit quod quæcunque diſponunt ad mortale peccatum, ſint peccata venialia, ſed omnia bona opera diſponūt ad peccatū mortale: dicit enim Aug.* in regula, quod ſuperbia bonis operibus inſidiatur, vt pereant. ergo etiam bona opera erūt peccata venialia quod eſt inconueniens.

Sed contra eſt, quod dicitur. Eccle. 18. Qui ſpernit minima paulatim defluit, ſed ille qui peccat venialiter videtur minima ſpernere. ergo paulatim diſponitur ad hoc, quòd totaliter defluat per peccatum mortale.

Respon. Dicendum, q diſponens eſt quodammodo cauſa, vnde ſecundum duplicem modum cauſæ, eſt duplex diſpoſitionis modus. Eſt enim cauſa quædam mouens directe ad effectum, ſicut calidum calefacit. Eſt etiam cauſa indirecte mouēs, remouendo prohibens, ſicut remouens columnā dicitur remouere lapidem ſuperpoſitum, & ſecundum hoc actus peccati dupliciter ad aliquid diſponit Vno quidem modo directe, & ſic diſponit ad actum ſimilem ſecundum ſpeciem. Et hoc modo, primo & per ſe peccatum veniale ex genere, non diſponit ad mortale ex genere, cū differat ſpecie, ſed per hunc modum peccatum veniale poteſt diſponere per quandam conſequentiam ad peccatum, quod eſt mortale ex parte agentis. Augmētata enim diſpoſitione, vel habitu p actus peccatorum venialium, intantum poteſt libido peccādi creſcere, q ille K qui peccat, finem ſuum cōſtituet in peccato veniali. Nam vnicuique habenti habitum, inquantū huiuſmodi, finis eſt operatio ſecūdum habitū, & ſic multoties peccando venialiter diſponetur ad peccatum mortale. Alio modo actus humanus diſponit ad aliquid remouendo prohibens, & hoc modo peccatum veniale ex genere, poteſt diſponere ad mortale peccatum ex genere. Qui.n. peccat uenialiter ex genere, prætermittit aliquem ordinem, & ex hoc q cōſueſcit uolūtatem ſuam

462

2.2.q.24 ar. 10.cor.fin.& q.186.art.9. cor. Et 3.ᵒ diſ. 17.q.1.art.5. cor.fi. Et 2.d. 42.q.1.art.3. Et ver.q.26. ar.6.ad 16 Et mal q.7.art. 1.aō 7. & ar. 3.cor.& ad 1. & 3.& art.6. ad 3.& q.14. ar.1.cor. *Ar 1. huius quæſt.

¶ *Super quæſtionis octogeſimæ octauæ Arti. tertium.*

In artic. 3. eiuſdem 88 quæſti. recole. nunc dictam diſtinctionem, & quatuor exiſtentibus membris, ſcilicet, mortali ex genere, mortali ex agente, veniali ex genere, veniali ex agente, ſeu imperfectione actus, litera hoc vltimum mēbrū prætermittit: quia cōſtat, q huiuſmodi veniale p ſe diſponit ad mortale, vtpote eiuſdem ſpeciei. Frequenter enim motus, adulterij negligenter habens per ſe diſponitur ad illud. Et de veniali ex genere loquens: cōparat illud ad mortale vtroq; modo, primo ad mortale ex parte agentis ſecū do ad mortale ex genere. Et docet q diſponūt per quandā cōſequentiam ad mortale ex parte agētis, & vt remouēdo phibens ad mortale ex genere.

†libr.1.ca. & 2. tom.5

Art.2. huius quæſt.

In regu. 3a nō longe a princ. to.1.

¶ Vbi ſciendum eſt, quod in veniali ex genere. puta, verbis iocoſis, concurrunt duo, primum eſt affectio ad delectabile in uerbis iocoſis: alterum declinatio affectus à regula. Primum: eſt conuerſio ad commutabile bonum, ſecundum eſt quaſi auerſio. Ex primo peccatum ueniale diſponit animum ad conſtituendum finem ſuum in tali bono, ut patet per rationem literæ, & ſic diſponit manifeſte ad peccatum mortale non ex genere ſed ex parte agentis. Qui .n. in tantum delectaretur uerbis iocoſis, quod finē in tali delectabili conſtitueret, peccaret quidem mortaliter præferendo creaturam creatori, ſed hoc nō eſſet ex natura obiecti, quoniā non eſt contraria charitatis bni, ſed ex diſpoſitione agentis ſic affecti. Ex ſecundo peccatum ueniale diſponit ad mortale ex genere: quia quaſi auerſio diſponit ad auerſionem, quæ tollit ſubiectionem uoluntatis ad Deum quæ ſubiectio prohibet uolūtatem ferri in obiecta contraria charitatis obiecto.

¶ In reſponſione ad ſecundum, dubium occurrit, quomodo ueniale, & mortale modo dicantur conuenire in genere, & in articulo præcedente dictum eſt, quod diſtinguuntur genere: &

re, & in hoc eodem articulo in reſpõſione ad primum dicitur, A quòd non diſtinguuntur ſicut ſpecies vnius generis, ſed ſicut ſubſtantia & accidens.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd conuenientia in genere nõ affirmatur in litera ſimpliciter, ſed cum ſpecificatione, inquãtũ vtrunque importat defectum debiti ordinis hoc eſt enim conuenire in genere analogo mali, dũ vtrũq; ex parte auerſionis in mali rõne conuenit, aliter tamẽ, & aliter, quia in mortali eſt auerſio ſimpliciter, hic ſm quid. Cũ hoc tamen ſtat, quòd diſtinguãtur genere ex parte obiecti, & quòd ordinem habeant inter ſe, ſicut ſubſtãtia, & accidẽs, vt patet ex dictis.

art. 1. ad 1.

¶ In reſponſione ad tertium, dubium occurrit, quo pacto verum ſit, quod veniale p ſe diſponit ad mortale, cum non niſi per quandam, conſequentiam, vel remouendo prohibens concurrat, vt in corpore articuli dictũ eſt. Quod enim per conſequentiam ab aliquo emanat, p accidens deriuatur: & ſimiliter remouens prohibens mouet per accidens.

ar. 1. & 2. huius quæſt. In corp. arti.

¶ Ad hoc dicitur, quòd litera intendit, quod veniale per ſe diſponit primo tantũ modo: quia illa diſpoſitio eſt per modum ſimilis, vt patet in exẽplo allato de verbis iocoſis. eiuſdem namque ſpeciei ſunt ſecũdum ſe verba iocoſa minus amata, vt ſunt obiectum peccati venialis. & maxime amata, vt ſunt obiectum peccati mortalis ex parte agentis. Dicitur autem diſpoſitio eſſe per quandam conſequentiam ad mortale ex parte agentis, quia non eſt diſpoſitio neceſſitãs ad talem appetitum cum auerſione ſimpliciter, ſicut neceſſitas ad ſimilem appetitum iocandi abſolute, ſed quando eſt intenſa valde natum eſt conſequi, ut appetens in tale mortale trahatur. Sic autem diſponere non eſt omnino extra per ſe diſponere, quia actibus animi diſponere ad ſimiles conuenit per ſe per ſuam propriam naturam, & virtutem, quamuis aliquid imperfecte habeat, quia nõ ſunt ſimiles in auerſione iſti actus veniales actui mortali, ad quẽ ꝓpter auerſionem dictam, per conſequentiam quandã dicũtur diſponere, ita quòd veniale inquantum ſimile ex parte cõuerſionis, diſponit per ſe, inquãtum verò diſſimile ex parte auerſionis, diſponit ſecundum quandam conſequentiã ad idẽ mortale ex parte agentis. Secundus autẽ modus licet poſſit dici ꝑ ſe, quia quaſi auerſio ſimilis generice eſt auerſioni, & per hoc per ſe etiam diſponit ad illam, author tamen non recedens à formali ſermone, & fundamento, dicit ꝙ eſt per accidẽs, quia cum ſtabiliſſet, ꝙ peccatũ genus & ſpẽm, ac per hoc naturam ſuam in ordine ad obiectum ſortitum eſt quod cauſat peccatũ ex parte auerſionis, ponit cauſare illud vt remouens prohibẽs, quia remouet ſubiectionẽ Deo prohibentem animam ferri in obiectum contrarium Deo. Tu tñ potes diſtinguere, & dicere, quod veniale ex genere ad mortale ex agente diſponit per ſe ex parte cõuerſionis ad commutabile bonum, ad mortale vero ex genere diſponit remouẽdo prohibens quo ad cõuerſionem, & per ſe quo ad auerſionem ſm conſequentiam, vt in primo mõ declaratũ ẽ. Et hinc habemus quãtum a venialiũ conſuetudine cauendũ ſit, cum tot modis, & illis periculoſis diſponãt ad mortale, propter quod frequentibus contritionibus non ſuperficietenus ſingula ſecũdum ſuas ſpecies diſtinguenda ſunt, ne habituatis nobis in illis, occurrentes tentationes animos diſpoſitos, propinque ad mortale inueniãt.

Art. præced.

Art. 2. huius quæſt.

in minoribus debito ordini non ſubijcere, diſponitur ad hoc, ꝙ & voluntatem ſuam nõ ſubijciat ordini vltimi finis, eligẽdo id quod eſt peccatum mortale ex genere.

Ad primum ergo dicendũ quod peccatũ veniale & mortale non diuiduntur ex oppoſito, ſicut duæ ſpecies vnius generis, vt dictum eſt: * ſed ſicut accidens cõtra ſubſtantiam diuiditur. vnde ſicut accidens poteſt eſſe diſpoſitio ad formam ſubſtãtialem, ita & veniale peccatum ad mortale.

Ad secundum dicendũ, ꝙ peccatũ veniale non eſt ſimile mortali in ſpecie, eſt tamen ſimile ei in genere, inquantum vtrumq; importat defectũ debiti ordinis, licet aliter, & aliter, vt dictũ eſt. *

Ad tertium dicendum, ꝙ opus bonum non eſt per ſe diſpoſitio ad mortale peccatum, poteſt tamẽ eſſe materia, vel occaſio peccati mortalis per accidens, ſed peccatum veniale per ſe diſponit ad mortale, vt dictum eſt. *

Articulus IIII.

Vtrum peccatum veniale poſſit fieri mortale.

AD quartum ſic proceditur. Vr ꝙ peccatum veniale poſſit fieri mortale. Dicit enim Aug. * exponens illud Ioann. Qui incredulus eſt Filio, non videbit vitam. Peccata minima, id eſt, venialia, ſi negliguntur, occidunt: ſed ex hoc dicitur peccatum mortale, quia ſpiritualiter occidit animam. ergo peccatum veniale poteſt fieri mortale.

463
Supra art. 2. eu. Et 2. diſt. 24. q. 3. artic. 7. Et Mal. q. 7. artic. 3. & Pſalm. 19. Tract. 12. in Ioann. non procul à fine. id habet tom. 9. Et ſer. 88. de tẽpo. & de ſanctis ſer. 41. in ann. 10.

¶ 2 Præterea. Motus ſenſualitatis ante conſenſum rationis eſt peccatum veniale, poſt conſenſum verò eſt peccatum mortale, vt ſupra dictum eſt. * ergo peccatum veniale poteſt fieri mortale.

q. 74. ar. 4. & art. 8. ad 2.

¶ 3 Præterea. Peccatum veniale, & mortale differũt, ſicut morbus curabilis, & incurabilis, vt dictum eſt: * ſed morbus curabilis poteſt fieri incurabilis. ergo peccatum veniale poteſt fieri mortale.

Art. 1. huius quæſt.

¶ 4 Præterea. Diſpoſitio poteſt fieri habitus: ſed peccatum veniale eſt diſpoſitio ad mortale, vt dictũ eſt. * ergo veniale peccatum poteſt fieri mortale.

Sed contra. Ea quæ differunt in infinitum, non tranſmutantur in inuicem: ſed peccatum mortale, & veniale differunt B in infinitum, vt ex prædictis patet. ergo veniale non poteſt fieri mortale.

Respondeo Dicendum quòd peccatum veniale fieri mortale, poteſt tripliciter intelligi. Vno modo ſic, quòd idem actus numero primo ſit peccatum veniale, & poſtea mortale. & hoc eſſe nõ poteſt: quia peccatum principaliter conſiſtit in actu voluntatis, ſicut & quilibet actus moralis: vnde non dicitur vnus actus moraliter, ſi voluntas mutetur, C quamuis etiam actio ſecundum naturam ſit continua. Si autem voluntas nõ mutetur, non poteſt eſſe quòd de veniali fiat mortale. Alio modo poteſt intelligi, vt id quod eſt veniale ex genere, fiat mortale: & hoc quidem poſsibile eſt, inquantum conſtituitur in eo finis, vel inquãtum refert ad mortale peccatũ ſicut ad finem, vt dictum eſt. * Tertio modo põt intelligi, ita ꝙ multa venialia peccata conſtituant vnum pctm̃ mortale: ꝙ ſi ſic intelligatur, ꝙ ex multis pctĩs venialibus integraliter cõſti D tuatur vnum pctm̃ mortale, falsũ eſt. Nõ. n. oĩa pctã venialia de mũdo poſſunt habere tm̃ de reatu, q̃tum vnũ pctm̃ mortale, quod patet ex parte durationis, quia pctm̃ mortale habet reatum pœnæ æternæ. peccatum autem veniale reatum pœnæ temporalis, vt dictum eſt. * patet etiam ex parte pœnæ damni: qua peccatum mortale meretur carentiam viſionis diuinæ, cui nulla alia pœna comparari poteſt, vt Chryſoſtomus dicit. * patet etiã ex parte pœnæ ſenſus, E quantum ad vermem conſciẽtiæ. licet forte quãtum ad pœnã ignis non ſint improportionabiles pœnæ. Si vero intelligatur, ꝙ multa peccata venialia faciũt vnũ mortale diſpoſitiue, ſic verũ eſt, ſicut ſu

Art. 2. huius quæſt.

Homil. 47. ad Pop. Antioch. to. 5. & Homil. 24. in Mat.

¶ Super quæſtionis octuageſimæ octauæ Arti. quartum.

IN artic. 4. eiuſdem 88. q occurrunt illa verba literæ notanda, Licet forte quantum ad pœnam ignis nõ ſint improportionabiles pœnæ. Dixit hoc, quia cum vtriuſque, ſcilicet mortalis & venialis pœna ignis ſit intenſiue finita, & omnis finiti ad omne finitum ſit aliqua proportio, conſequens eſt, vt pœnæ vtriuſque quantum ad ignem, ſint proportionabiles, Et hoc eſt dicere, quòd non eſt infinitus exceſſus inter pœnam ignis pro mortali, & pro veniali: immo procedendo iuxta doctrinam 8. Phyſi. tantum poſſent multiplicari pœnæ venialium, vt ſimul iunctæ excedãt pœnam vnius mortalis, de hac ſola pœna loquendo, Nec ly, forte, eſt dubitantis, ſed non determinantis.

pra oſtenſum eſt,* ſecundum duos modos diſpoſitionis, quo peccatum veniale diſponit ad mortale.

Ca. 55. nu. 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Auguſtinus loquitur in illo ſenſu, quòd multa peccata venialia diſpoſitiue cauſent mortale.

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd ille idem motus ſenſualitatis, qui præceſſit conſenſum rationis, nunquam fit peccatum mortale, ſed ipſe actus rationis conſentientis.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ morbus corporalis non eſt actus, ſed diſpoſitio quædam permanens, vnde eadem manens poteſt mutari: ſed peccatum veniale eſt actus tranſiens, qui reſumi non poteſt, & quantum ad hoc non eſt ſimile.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ diſpoſitio quæ fit habitus, eſt ſicut imperfectum in eadem ſpecie, ſicut imp̃fecta ſcientia dum perficitur, fit habitus: ſed veniale peccatum eſt diſpoſitio alterius generis, ſicut accidens ad formam ſubſtantialem, in quam nunquam mutatur.

ARTICVLVS V.

Vtrum circumſtantia poſſit facere de veniali mortale.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ circũſtãtia poſsit de veniali peccato facere mortale, Dicit enim.* Auguſtin. in ſermone de purgatorio, ꝙ ſi diu teneatur iracundia, & ebrietas ſi aſsidua ſit tranſeunt in numerum peccatorũ mortalium, ſed ira & ebrietas non ſunt ex ſuo genere peccata mortalia, ſed venialia, alioquin ſemp̃ eſſent mortalia, ergo circunſtantia facit peccatum veniale eſſe mortale.

H

¶ 2 Præterea.† Magiſter dicit. 24. diſt. 2. lib. ſent. delectatio ſi ſit moroſa, eſt peccatum mortale, ſi autẽ non ſit moroſa, eſt peccatum veniale, ſed moroſitas eſt quædam circunſtantia. ergo circunſtantia facit de peccato veniali mortale.

I

¶ 3 Præterea. Plus differunt malũ & bonum, quàm veniale peccatũ & mortale, quorum vtrunque eſt in genere mali, ſed circunſtãtia facit de actu bono malum, ſicut patet cum quis dat eleemoſinam ꝓpter inanem gloriam. ergo multo magis poteſt facere de peccato veniali mortale.

SED CONTRA eſt, ꝙ cum circunſtantia ſit accidens, quantitas eius non poteſt excedere quãtitatem ipſius actus, quam habet ex ſuo genere, ſemper enim ſubiectum præeminet accidenti. Si igitur actus ex ſuo genere ſit peccatũ veniale, non poterit per circunſtantiam fieri peccatum mortale cum peccatum mortale in infinitum quodammõ excedat quantitatem venialis, vt ex* dictis patet.

K

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut* ſupra dictum eſt cum de circunſtantijs ageretur, circunſtãtia inquãtum huiuſmodi, eſt accidẽs

F

moralis actus. contingit tamẽ circunſtantiam accipi vt differentiã ſpecificam actus moralis, & tunc amittit rationem circunſtãntiæ, & conſtituit ſpeciẽ moralis actus, Hoc autem contingit in peccatis quando circunſtãtia addit deformitatẽ alterius generis, ſicut cum aliquis accedit ad non ſuam, eſt actus deformis deformitate oppoſita caſtitati: ſed ſi accedat ad non ſuã, quę eſt alterius vxor additur deformitas oppoſita iuſtitiæ, contra quam eſt ut aliquis vſurpet rẽ

G

alienam: & ſecundum hoc, huiuſmodi circunſtantia conſtituit nouam ſpeciem peccati, quæ dicitur adulterium. Impoſsibile eſt autẽ quòd circunſtantia de peccato veniali faciat mortale, niſi afferat deformitatem alterius generis. Dictũ eſt enim, quòd peccatũ veniale habet deformitatem per hoc, quòd importat deordinationẽ circa ea quæ ſunt ad finem, peccatũ aũt mortale habet deformitatem per hoc, quod importat deordinationem reſpectu vltimi finis. Vnde manifeſtum eſt, quod circunſtantia nõ põt de veniali peccato facere mortale manẽte circunſtãtia, ſed ſolũ tũc, quãdo trãsfert in aliam ſpeciem, & fit quodãmodo differẽtia ſpecifica moralis act᷒.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ diuturnitas nõ eſt circũſtãtia trahens in aliam ſpeciem, ſimiliter nec frequentia, vel aſsiduitas, niſi forte per accidẽs ex aliquo ſuperuenienti. Non enim aliquid acquirit nouam ſpeciem ex hoc, ꝙ multiplicatur, vel protelatur, niſi forte in actu ꝓtelato, vel multiplicato ſuperueniat aliquid, ꝙ variet ſpeciem, puta, inobedientia vel contemptus, vel aliquid huiuſmodi. Dicendum eſt ergo, quod cum ira ſit motus animi ad nocẽdum proximo, ſi ſit tale nocumẽtũ, in quod tẽdit motus iræ, quod ex genere ſuo ſit peccatum mortale, ſicut homicidium, vel furtum, talis ira ex genere ſuo eſt peccatũ mortale, ſed quòd ſit peccatũ veniale, habet ex imp̃fectione actus inquantum eſt motus ſubitus ſenſualitatis. ſi verò ſit diuturna redit ad naturã ſui generis p̃ cõſenſum rõnis Si vero nocumentũ, in quod tendit motus irę, eſſet veniale ex genere ſuo, puta, cum aliquis in hoc iraſcitur cõtra aliquem, ꝙ vult ei dicere aliquod verbum leue, & iocoſum, quod modicũ ipſum contriſtet, non erit ira peccatũ mortale, quãtumcũque ſit diuturna, niſi forte per accidẽs, puta, ſi ex hoc graue ſcandalũ oriatur, vel propter aliquid huiuſmodi

464

¶ *Super quæſtionis octuageſimæ octauæ Articul. quintum.*

2. 2. qõ. 110. arti. 1. ad 5. El. 4. diſ. 16. q. 3. art. 2. q. 4. Et mal q. 2. ar 8. & q. 7. arti. 4. per to. & arti. 7. co. prin.

IN articulo quinto eiuſdem octuageſimæ octauæ quæſtionis dubium occurrit. Quo pacto dictum eſt quòd de veniali ex genere fit mortale ex parte agentis, dum conſtituitur in eo finis: & nunc, dicitur, ꝙ circunſtantia non facit de veniali mortale niſi mutando ſpeciem. Manente nãque obiecto peccati venialis ſolo, impoſſibile eſt eſſe mutationem ſpeciei: quia omnis mutatio ſpecifica eſt ex obiectiua aliqua differentia Conſtat autem quòd in propoſito ſic eſt, nam cum quis intantum delectatur in verbis iocoſis, quod finem in eis conſtituit, manet idem obiectum, & non apponitur aliqua differentia obiectiua, vt patet ex hoc quod in illamet ſola ſpecie peccati reponitur. Non enim facile eſt fingere, ad quam aliã ſpeciem reducitur. Non igitur oportet quoties de veniali ex genere fit mortale, mutari ſpeciem.

In ſerm. 4. de animabus defun. uel de ſanctis paulo à princ. eſt ſermo. 41. tom. 10.

Litera h circa finem.

¶ Ad euidentiam huius ſciendũ eſt, quòd ſicut in ſpeculabilibus principia & concluſiones habẽt duas rationes formales, alteram ſecundum res ſignificatas, alteram ſecundum quod ſunt cognoſcibilia, patet nãque uarietas rationum formalium ex hoc, quod principia inter ſe, & concluſiones inter ſe in diuerſis naturis conſtituuntur, omnia tamen principia conueniunt in hoc, quòd vno modo cognoſcibilia ſunt, ſcilicet per ſeipſa: & ſimiliter omnes concluſiones ſunt cognoſcibiles per aliud. Ita in appetibilibus finis, & quod eſt ad finem, duas habent rationes formales, alteram ſecundum res, quæ ſunt finis, & ad finem: alteram ſecundum quod ſunt appetibilia. Nã omnes fines diſtinguuntur ſecundum diuerſas naturas rerum, & conueniunt in vno modo appetitus, ſcilicet per ſe. Et ſimiliter ea quæ ſunt ad finem ſecundum naturas ſuas, diſtinguuntur, & conueniunt in vno modo appetibilitatis, ſcilicet propter aliud. Cõſiderandum quoque eſt, quòd ſicut in ſpeculabilib᷒ dupliciter contingit aliquid eſſe cognitum, ſecundũ ſe, vel per aliud, ſcilicet ex parte rei, vel ex parte cognoſcentis. Nam principia quæ ſunt ex ſe principia, ſunt cognita per ſe, ex meritis rei, propoſitiones autẽ, quæ à nobis vt per ſe notæ accipiontur, ſecundum ſe autem habent medium ex parte cognoſcentis, ſunt cognitæ per ſe. Et ſicut propoſitio quæ ex meritis rei ſignificatæ eſt concluſio, ex parte cognoſcentis tranſit in naturam principij non ſecundum rem, ſed ſecundum cognoſcibilis rationem, quod eſt mutare ſpeciem non rei, ſed cognoſcibilis. ita in appetibilibus duobus modis contingit aliquid eſſe appetitum per ſe, vel per aliud, ſcilicet ex meritis rei, vt bonum, honeſtum, & amabile per ſe, & vtile propter aliud: vel ex parte appetentis,

ar. preced. in arg. Sed contra.

q. 7. arti. 1. & q. 18. art. 10.

Arti. 3.

& ſic

& ſic contingit appetibile propter ſe tranſire in appetibile ꝓpter aliud, & ecōuerſo, vt patet in peruerſis appetitibus vtētibus fruendis, & fruentibus vtendis. Et ſic contingit vnū appetibile tranſire in ſpeciem alterius appetibilis, nō ſecundū mutationē rei, ſed ſecūdum mutationem rationis appetibilis in ordine ad appetentē. & ſic eſt in propoſito nam cum quis ponit finem in peccato veniali, puta, in verbis iocoſis, verba iocoſa, q̄ ex meritis rei ſunt in ſpecie appetibilis ꝓp aliud ex mala diſpoſitione appetētis mutaņ i appetibile per ſe, dum in eis finis conſtituitur, & ſic interuenit ibi mutatio ſpeciei non ſm rem appetitam, ſed rationem appetibilis in ordine ad appetētem. Et per hoc patet reſponſio ad obiectionem. nam cum hoc, quòd peccatum illud mortale eſt in illa met & ſola ſpecie in qua eſt veniale ſecundum rationem rei obiectę, ſtat quòd ſit in alia ſpecie ſecūdum rationem formalem appetibilis, vt ſic. & propterea & prius, & nunc dicta ſunt vera diuerſimode intellecta. Merito autem ſic dicimus, quia circunſtantia finis, quæ vocatur Cur, ſicut dupliciter ſuperuenit veniali ex genere, faciendo de veniali mortale, ita dupliciter variat ſpeciem proportionalitate ſeruata. Verbum namque iocoſum, dupliciter fit ex fine mortale. Primò, ex parte obiecti, puta, ſi ordinatur ad adulterium. Secundò, ex parte agentis, puta, ſi conſtituatur in eo finis. & ſicut hunc fit mortale ex parte agentis, ita ſpecies apponitur ex parte appetentis: ita quod de veniali ex genere fit mortale ex parte agentis, & mutat ſpē in ordine ad agēs, qđ eſt mutare ſpeciem appetibilis, vt ſic.

arti.1.huius quæſt.

q.18.art.10. & 11.

465

Ma.q.7.art. 3.ad 18. & art.3.ad 9.

art.4.& 5.

¶Super quæſtionis octuageſimæ octauæ Artic. ſextum.

IN articulo ſexto eiuſdem octuageſimæ octauæ quæſtionis, dubium occurrit circa vltima ver-

De ebrietate verò dicēdū eſt, ꝙ ſecundum ſuam rationem habet, quod ſit peccatum mortale. Qđ enim homo abſq; neceſsitate reddat ſe impotentem ad vtēdum ratione, per quam homo in Deum ordinať, & multa peccata occurrētia vitat, ex ſola voluptate vini, expreſſe contrariatur virtuti, ſed quòd ſit peccatum veniale, contingit propter ignorantiam quandam, vel infirmitatem, puta cum homo neſcit virtutem vini, aut propriā debilitatem, vnde non putat ſe inebriari, tunc enim non imputatur ei ebrietas ad peccatum, ſed ſolum ſuperabundātia potus. Sed quando frequenter inebriatur, non poteſt per hanc ignorantiam excuſari, quin videatur voluntas eius eligere magis pati ebrietatem, quàm abſtinere à vino ſuperfluo, vnde redit peccatum ad ſuam naturam.

Ad secundum dicendū, quòd delectatio moroſa nō dicitur eſſe peccatum mortale, niſi in his quæ ex ſuo genere ſunt peccata mortalia, in q̄bus ſi delectatio nō moroſa ſit, peccatum veniale eſt ex imperfectione actus, ſicut & de ira* dictum eſt. dicitur enim ira diuturna, & delectatio moroſa propter approbationem rationis deliberantis.

Ad tertium dicendum, ꝙ circunſtantia non facit de bono actu malum, niſi conſtituens ſpeciem peccati, vt* ſupra etiam habitum eſt.

Articvlvs VI.

Vtrum peccatum mortale poſſit fieri veniale.

AD sextum ſic proceditur. Videtur quòd peccatū mortale poſsit fieri veniale. Aequaliter .n. diſtat peccatum veniale à mortali, & econtrario: ſed peccatum veniale fit mortale, vt* dictum eſt, ergo etiā peccatum mortale pōt fieri veniale.

¶2 Prætereà. Peccatū veniale & mortale ponuntur differre ſecundum hoc, quòd peccans mortaliter, diligit creaturam plus quàm Deum, peccans autem venialiter, diligit creaturā infra Deum. Contingit autem quòd aliquis cōmittēs id, quod eſt ex genere ſuo peccatū mortale, diligat creaturā infra Deū, puta ſi aliquis neſciēs fornicationē ſimplicē eſſe peccatum mortale & cōtrariā diuino amori fornicetť, ita tamen quòd propter diuinum amorē paratus eſſet fornicationem prætermittere, ſi ſciret fornicando, ſe cōtra diuinum amorem agere. ergo peccabit venialiter, & ſic peccatum mortale poteſt veniale fieri.

¶3 Præt. Sicut* dictū eſt, plus differt, bonum à malo, quàm veniale à mortali, ſed actus qui eſt de ſe malus, poteſt fieri bonus, ſicut homicidium poteſt fieri actus iuſtitiæ, ſicut patet in iudice qui occidit latronem. ergo multo magis peccatū mortale pōt fieri veniale.

Sed contra eſt, quod æternum nūquam poteſt fieri tēporale, ſed peccatum mortale meretur pœnam æternam, peccatum autem veniale temporalem pœnam. ergo peccatum mortale nūquam poteſt fieri veniale.

Respon. Dicendum, quòd veniale & mortale differunt ſicut perfectum & imperfectum in genere peccati, vt dictum eſt. Imperfectum autem per aliquam additionem poteſt ad perfectionē venire, vnde & veniale ꝑ hoc quòd additur ei deformitas pertinēs ad genus peccati mortalis, efficitur mortale, ſicut cū aliquis dicit verbū otioſum, vt fornicetť. Sed id ꝙ eſt ꝑfectum, nō poteſt fieri imꝑfectū per additionē, & idō peccatū mortale non fit veniale per hoc, qđ additur ei aliqua deformitas pertinens ad genus peccati venialis. Nō enim diminuitur peccatū eius q fornicatur, vt dicat verbū otioſum, ſed magis aggrauať ꝓp deformitatē adiunctā. Pōt tamen id ꝙ eſt ex genere mortale, eſſe veniale ꝓp imperfectionem actus, quia non ꝑfecte pertingit ad rationem actus moralis, cū non ſit deliberatus, ſed ſubitus, vt ex* dictis patet, & hoc fit ꝑ ſubtractionem quādā. ſ. deliberatæ rationis. & quia à ratione deliberata habet ſpeciē moralis actus, inde eſt ꝙ ꝑ talē ſubtractionem ſoluitur ſpēs.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ veniale differt à mortali, ſicut imperfectum à perfecto, vt puer à viro, fit autem ex puero vir, ſed non conuertitur, vnde ratio non cogit.

Ad secundum dicendum, ꝙ ſi ſit talis ignorantia, quæ peccatum omnino excuſet, ſicut eſt furioſi, vel amentis, tunc ex tali ignorantia fornicationem committēs nec venialiter, nec mortaliter peccat. Si verò ſit ignorantia non inuincibilis, tunc ignorantia ipſa eſt peccatum, & continet in ſe defectum diuini amoris,

ba corporis articuli ſcilicet, quòd per ſubtractionem deliberationis ſoluitur ſpecies actus moralis. Si enim hoc eſt verum, ſequitur, ꝙ indeliberati motus infidelitatis, adulterij, furti, & huiuſmodi, non ſint eiuſdem ſpeciei cū ipſis peccatis ꝑfectis, cuius oppoſitū dictum eſt, & cōſtat eſſe verū, quia ad obiectū idem tendunt. Et ſi indeliberati motus prædicti ſunt eiuſdē ſpeciei cum ꝑfectis, ergo, non ſoluitur ſpecies moraliū actuum ex ſubtractione deliberationis, vt in litera nunc dicitur. ¶Ad hoc dicitur, ꝙ quia iuxta quadruplicem bonitatem actus moralis, quadruplex ſpecies ſumi poteſt, vt in quæſ 18. ſuperius patet, ideo de entitate actus moralis inquantum actus moralis eſt, vere dici poteſt, ꝙ ſpecies, ſeu ratio formalis ſumiť à ratione deliberata: quoniā ex hoc habet actus hominis quòd ſit moralis. vnde iſta ſpecies ſubalterna, puta, actus moralis, ſub gñe actus conſtituit ꝑ eſſe a rōne deliberata. Et propterea actus imperfectus ex defectu deliberationis non eſt eiuſdem ſpeciei, vt habens naturam illius ſpeciei, quamuis ſit eiuſdem ſpeciei, vt tendēs ad illam ſicut embrio eſt in ſpecie hominis generādi. & ſoluitur: ergo ſpecies actus moralis vt ſic, ex ſubtractione deliberationis, & eiuſdem tamen ſpeciei, eſt actus indeliberatus cum deliberato reductiue ſicut imperfecti ad perfectum, & via ad termini ſpeciē reducitur. ¶In eodem articulo, nota reſponſionem ad ſecundum innctā aureæ reſpōſioni ad primum præcedentis articuli, quoniam hic habes manifeſte, vnde videre potes deciſionem ſuperius factam de ſpēbus peccatorū ex ignorantia.

ar.præ.ar.5.

artic.1.ad 1.

art.2.huius quæſt.

inquãtum negligit homo addiſcere ea, per quæ poteſt ſe in diuino amore conſeruare.

Cap.7. ante med. habet hic lib.to. 4.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut* Aug. dicit io lib.cõtra mendacium, Ea quæ ſunt ſecundum ſe mala, nullo fine bene fieri poſſunt, homicidium autem eſt occiſio innocẽtis, & hoc nullo modo bene fieri poteſt. Sed iudex, qui occidit latronem, vel miles, qui occidit hoſtem reipublicæ, non appellantur homicidæ, vt *Aug. dicit in lib. de lib. arb,

Lib.1.cap 4. & 5.tom. 1.

QVAESTIO LXXXIX.

De peccato ueniali ſecundum ſe, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de peccato veniali ſecundum ſe.

Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum peccatum veniale cauſet maculam in anima.

¶ Secundo, de diſtinctione peccati venialis, prout figuratur per lignum, fœnum, & ſtipulam. 1. Corinth. 3.

¶ Tertio, Vtrum homo in ſtatu innocentiæ potuerit peccare venialiter.

¶ Quarto, Vtrum angelus bonus, vel malus poſſit peccare venialiter.

¶ Quinto, Vtrum primi motus infidelium ſint peccata venialia.

¶ Sexto, Vtrum veniale poſſit eſſe in aliquo ſimul cũ ſolo peccato originali.

ARTICVLVS I.

Vtrum peccatum veniale cauſet maculam in anima.

466

3.q.87.ar.3. ad 3. Et 4. diſtin.16. q.2. art.1. q.2. ad 3. & q.3. ad 1. & art.2. q.1. ad 2. Et ma.q.7. arti. 11. cor. Et Pſalm.14. Lib de medicina pæn. c. 2. ante med. tom.9. & ſerm. de ſanctis. 41. tom.10. q.86.art.1.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd peccatum veniale cauſet maculã in anima. Dicit enim* Aug. in lib. de penitentia. quod peccata venialia, ſi multiplicẽtur, decorẽ noſtrum ita extermi nant, vt a cœleſtis ſponſi amplexibus nos ſeparent, ſed nihil aliud eſt macula, quàm detrimentum decoris. ergo peccata venialia cauſant maculam in anima.

¶ 2 Præterea. Peccatum mortale cauſat maculam in anima propter inordinationem actus, & affectus ipſius peccantis, ſed in peccato veniali eſt quædam deordinatio actus, & affectus. ergo peccatum veniale cauſat maculam in anima.

¶ 3 Præterea. Macula animæ cauſatur ex contactu rei temporalis per amorem, vt* ſupra dictum eſt, ſed in peccato veniali anima inordinato amore contingit rẽ temporalem. ergo peccatum veniale inducit maculam in anima.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Epheſ. 5. Vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam non habentẽ maculam, aut rugam.* Gloſ. ideſt, aliquod peccatum criminale. ergo proprium peccati mortalis eſſe videtur, quòd maculam in anima cauſet.

Gloſ. interlinearis. ibi.

q.86.art.1.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut ex* dictis patet, macula importat detrimentũ nitoris ex aliquo contactu, ſicut in corporalibus patet, ex quibus per ſimilitudinem nomen maculæ ad animam transfertur. Sicut autem in corpore eſt duplex nitor, vnus quidem ex intrinſeca diſpoſitione membrorum & coloris, alius autem ex exteriori claritate ſuperueniente. ita etiã in anima eſt duplex nitor, vnus quidem habitualis quaſi intrinſecus, alius autem actualis, quaſi exterior fulgor.

F Peccatum autem veniale impedit quidẽ nitorem actualem, non tamen habitualem: quia non excludit, neque diminuit habitum charitatis, & aliarum virtutum, vt* infra patebit, ſed ſolum impedit earum actum. Macula autem importat aliquid manens in re maculata, vnde magis videtur pertinere ad detrimentum habitualis nitoris, quàm actualis: vnde proprie loquendo, peccatum veniale non cauſat maculam in anima. Et ſi alicubi dicatur maculam inducere, hoc eſt ſecundũ quid, in quantũ impedit nitorem, qui eſt ex actibus virtutum.

2.2.q6.24 articulo.10.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Auguſt. loquitur in eo caſu, in quo multa peccata venialia diſpoſitiue inducunt ad mortale, aliter autem non ſepararent ab amplexu cœleſtis ſponſi.

G AD SECVNDVM dicendum, quòd inordinatio actus in peccato mortali corrumpit habitum virtutis, non autem in peccato veniali.

AD TERTIVM dicẽdum, quòd in peccato mortali anima per amorem cõtingit rem temporalem quaſi finem, & per hoc totaliter impeditur influxus ſplendoris gratiæ, qui prouenit in eos, qui Deo adhærent vt vltimo fini per charitatem, ſed in peccato veniali non adhæret homo creaturæ tanquam fini vltimo. vnde non eſt ſimile.

ARTICVLVS II.

H *Vtrum conuenienter peccata venialia per lignum, fœnum, & ſtipulam deſignentur.*

467

4.di.21. q.2. 2.q.2.art.1. cor. & q6. 2. cor. & di.46. q.2.arti.3.q. 3.ad 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd incõuenienter peccata venialia per lignum, fœnum, & ſtipulam deſignentur. Lignum enim, fœnum, & ſtipula, dicũtur ſuperædificari ſpirituali fundamento, ſed peccata venialia ſunt præter ſpirituale ædificium, ſicut etiam quælibet falſæ opiniones ſunt præter ſcientiam. ergo peccata venialia non conuenienter deſignantur per lignum, fœnum, & ſtipulam.

¶ 2 Præterea. Ille qui ædificat lignum, fœnum, & ſtipulam, ſic ſaluus erit quaſi per ignem, ſed quandoque ille qui committit peccata venialia, non erit ſaluus etiã per ignem, puta cum peccata venialia inueniuntur in

I. eo, qui decedit cum peccato mortali. ergo inconueniẽter per lignum, fœnum, & ſtipulam peccata venialia deſignantur.

¶ 3 Præterea. Secundum Apoſtolum, Alij ſunt qui ædificant aurum, argentũ lapides pretioſos, ideſt, amorem Dei, & proximi, & bona opera, & alij qui ędificãt lignum, fœnum, & ſtipulam. ſed peccata venialia committunt etiam illi, qui diligunt Deum, & proximum, & bona opera faciunt: dicitur enim 1. Ioann. 1. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipsos ſeducimus. ergo non conuenienter deſignantur peccata venialia per iſta tria.

¶ 4 Præt. Multo plures differentię, & gradus ſunt peccatorum venialium, quàm tres. ergo inconuenienter

K ſub his tribus comprehenduntur.

SED CONTRA eſt, quod Apoſt. 1. ad Cor. 3. dicit de eo qui ſuperædificat lignum fœnum, & ſtipulã, quod ſaluus erit quaſi per ignem, & ſic patietur pœnam, ſed non æternam, reatus autem pœnæ temporalis proprie pertinet ad peccatum veniale, vt* dictum eſt. ergo per illa tria ſignificantur peccata venialia.

q.87.arti.5. & q. 88. artic.2.

RESPONDEO Dicendum, quod quidam intellexerũt fundamentũ eſſe fidem informem, ſuper quam aliqui ędificant bona opera, quæ figurantur per aurum, argentum, & lapides pretioſos, quidam vero peccata etiam mortalia, quæ figurantur ſecundum eos per lignum, fœnum, & ſtipulam. Sed hãc expoſitionem

improbat* Auguſtinus in libro de fide, & operibus: qa A vt Apoſtolus dicit ad Galatas quinto. Qui operi carnis facit, regnum Dei non conſequetur, quòd eſt ſaluum fieri. Apoſtolus autem dicit, quod ille qui ædificat lignum, fœnum, & ſtipulam, ſaluus erit quaſi per ignem. vnde non poteſt intelligi, quod per lignum, fænum, & ſtipulam peccata mortalia deſignentur. Dicunt ergo quidam, quòd per lignum, fœnum, & ſtipulam ſignificantur opera bona, quæ ſuper ædificantur quidem ſpirituali ædificio, ſed tamen commiſcent ſe eis peccata venialia, ſicut cum aliquis habet curam rei familiaris, quod bonum eſt, commiſcet ſe ſuperfluus amor vel vxoris, vel filiorum, vel poſſeſſionum ſub Deo tamen, ita ſcilicet quòd pro his homo nihil vellet facere contra Deum. Sed hoc iterum non videtur conuenienter dici. Manifeſtum eſt enim, quòd omnia opera bona referuntur ad charitatem Dei, & proximi, vnde pertinent ad aurum, argentum, & lapides pretioſos, non ergo ad lignum, fœnum, & ſtipulam.

Ga. 5. to. 4. (margin)

¶ Et ideo dicendum eſt, quòd ipſa peccata venialia, quæ admiſcent ſe procurantibus terrena, ſignificantur per lignum, fœnum, & ſtipulam. Sicut enim huiuſmodi congregantur in domo, & non pertinent ad ſubſtantiam ædificij, & poſſunt comburi ædificio remanente, ita etiam peccata venialia multiplicantur in homine, manente ſpirituali ædificio, & pro iſtis patitur ignem vel temporalis tribulationis in hac vita, vel purgatorij poſt hanc vitam, & tamen ſalutem conſequitur æternam.

Ad primum ergo dicendum, quod peccata venialia non dicuntur ſuperædificari ſpirituali fundamento, quaſi directe ſupra ipſum poſita: ſed quia ponuntur iuxta ipſum: ſicut accipitur Pſal. 136. Super flumina Babylonis: id eſt, iuxta, quia peccata venialia nõ deſtruunt ſpirituale ædificium, vt* dictum eſt.

In corp. art. (margin)

Ad secundum dicendum, quòd non dicitur de quocunque ædificante lignum, fœnum, & ſtipulam, quòd ſaluus ſit quaſi per ignem: ſed ſolum de eo qui ædificat ſupra fundamentum, quod quidem non eſt fides informis, vt quidam æſtimabant, ſed fides formata charitate, ſecundum illud Eph. 3. In charitate radicati, & fundati. Ille ergo qui decedit cum peccato mortali, & venialibus, habet quidem lignum, fœnum, & ſtipulam, ſed non ſunt ſuperædificata ſupra fundamentum ſpirituale: & ideo non erit ſaluus ſic quaſi per ignem.

Ad tertium dicendum, quòd illi, qui ſunt abſtracti a cura temporalium rerum, etſi aliquando venialiter peccent, tamen leuia peccata venialia committunt & frequentiſſime per feruorem charitatis purgantur. Vnde tales non ſuperædificant venialia quia in eis modicum manent, ſed peccata venialia ipſorum, qui circa terrena occupantur, diutius manent, quia non ita frequenter recurrere poſſunt ad huiuſmodi peccata venialia delenda per charitatis feruorem.

Tex. 2. (margin)

Ad quartum dicendum, quòd ſicut * Philoſophus dicit in primo de cœlo. Omnia tribus includuntur, ſcilicet principio, medio, & fine: & ſecundum hoc omnes gradus venialium peccatorum ad tria reducuntur, ſcilicet ad lignum, quod diutius manet in igne, ad ſtipulam, quæ citiſſime expeditur: ad fœnum, quod medio modo ſe habet ſecundũ quod peccata venialia ſunt maioris, vel minoris adhærentiæ vel grauitatis, citius vel tardius per ignem purgantur.

Articulus III.

Vtrum homo in ſtatu innocentiæ potuerit peccare venialiter.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur ꝙ homo in ſtatu innocẽtiæ potuerit peccare venialiter, quia ſuper illud. 1. ad Timoth. 2. Adam non eſt ſeductus, dicit* gloſ. Inexpertus diuinæ ſeueritatis in eo falli potuit, vt crederet veniale eſſe cõmiſſum, ſed hoc non credidiſſet, niſi B venialiter peccare potuiſſet. ergo venialiter peccare potuit, non peccando mortaliter.

¶ 2 Præterea. † Auguſt. dicit. 11. ſuper Gen. ad literam: Non eſt arbitrandum, quod eſſet hominem deiecturus tentator, niſi præceſſiſſet in anima hominis quædam elatio comprimenda elatio autem deiectionem præcedens, quæ facta eſt per peccatum mortale, nõ potuit eſſe niſi peccatum veniale. Similiter etiam in eodem Augu.* C dicit quod virum ſolicitauit aliqua experiẽdi cupiditas, cum mulierem vidiſſet ſumpto vetito pomo non eſſe mortuam. Videtur etiam fuiſſe in Eua aliquis, infidelitatis motus in hoc, quòd de verbis Domini dubitauit, vt patet per hoc quod dixit: Ne forte moriamur. vt habetur Gen. 3. hæc autem videntur venialia peccata. ergo homo potuit venialiter peccare, antequã mortaliter peccaret.

¶ 3 Præt. peccatum mortale magis opponit integritati primi ſtatus, quã peccatum veniale, ſed ho D mo potuit peccare mortaliter nõ obſtante integritate primi ſtatus. ergo & potuit peccare venialiter.

Sed contra eſt, quod cuilibet peccato debetur aliqua pœna, ſed nihil pœnale eſſe potuit in ſtatu innocẽtiæ vt* Aug. dicit 14. de Ciui. Dei. ergo non potuit peccare aliquo peccato, quo nõ eijceretur ab illo integritatis ſtatu, ſed peccatum veniale non mutat ſtatum hominis. ergo nõ potuit peccare venialiter.

E Respon. Dicendũ, ꝙ cõmuniter ponitur, quod homo in ſtatu innocentiæ non potuit venialiter peccare. Hoc etiam nõ eſt ſic intelligendum, quaſi id quod nobis eſt veniale, ſi ipſe cõmitteret eſſet ſibi mortale propter altitudinem ſui ſtatus. Dignitas enim perſonæ eſt quædam circũſtantia aggrauans peccatum, non tamẽ trãſfert in aliam ſpeciẽ, niſi forte ſuperueniente deformitate inobedientiæ, vel voti, vel alicuius huiuſmõi, ꝙ in propoſito dici non poteſt. Vn-

¶ *Super quæſtionis octuageſimæ nonæ Articul. tertium.*

Omiſſis articulis primis q. 89 in tertio articulo, dubiũ occurrit ex Scoto in vigeſima prima diſtinctione, ſecundi ſent. tenẽte, quod in ſtatu innocẽtiæ potuit homo peccare venialiter abſq; mortali peccato, arguitq; quadrupliciter ad hoc. Primo, quia donum originalis iuſtitiæ non pfectius coniũgebat hominẽ vltimo fini, quàm quæcunque gratia gratũ faciens coniungit nũc viatorẽ; ſed cum gratia quacũque viatoris nũc ſtat veniale peccatũ q. ſi dixerimus quia peccatum non habemus &c. ergo.

468 2. diſt. 21. q. 1. ar. 3. Et 3. diſt. 34. ar. 4. ad 4. Et in 4. diſt. q. 2. ar. 8. ad 1. & q. 7. art. 8.

Bit glo. Auguſt. 14. de Ciui. Dei c. 11. in ſi. c. 5.

Lib. 11. c. 5. in prin. to. 3.

¶ Præterea, Adam tunc potuit committere veniale ex genere, puta, dicere verbum otioſum. ergo.

¶ Præterea, Sequeretur quod mortalẽ, & veniale æque repugnarent rectitudini ſtatus innocẽtiæ, quia vtrunque eſt ei impoſſibile, & corrumperet eum.

¶ Præterea, Ab extremo ad extremum non fit tranſitus niſi per medium, ſed veniale medium eſt inter iuſtitiam, & mortale. ergo.

¶ Ad primum hoc dicitur, quòd peccat ſecundum non cauſam, vt cauſam, & ſecundum figuram dictionis mutando ſic vel plura in magis, vel econuerſo. Iuſtitia enim originalis non quia magis, ſed quia ſic, vel pluribus modis, coniungebat vltimo fini, repugnat peccato veniali, quia ſic coniungebat vltimo fini, ut omnino inferius infallibiliter ordinaretur ſub ſuo ſuperiore. Et cũ contra hanc rõnem inſtat Sco. q. peccatum veniale cõmittitur etiã in parte ſuperiori, vt patet de primis motibus infidelitatis, patet reſponſio ex litera, ſcilicet quòd ipſa pars ſuperior, vt

Ca. 10. to. 5. (margin)

habens motus indeliberatos, habet rationem inferioris reſpectu ſuiipſius, vtde liberans eſt. vnde per inferius & ſuperius hic non ipſę partes animæ intelligendæ ſunt, ſed officia. ita' quod ille ſtatus habeat quod quãdiu ſupremum officium Deo ſuberat, inferiora officia cuiuſcunq; partis ſine infallibili ordine rectè ſuperiori officio ſubdebantur. vnde Sco. ab officio ad portionē animæ declinauit. Et quoniam hæc doctrina, vt patet in litera ex Auguſtino 14. de ciuitate Dei, eſt recta, ſic expoonitur: qa apud ipſum inferius & ſuperius officio diſtinguuntur.

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd Adam in illo ſtatu non potuit dicere verbum otioſum propter rationē q.74.ar.10. dictam, antequam peccaſſet mortaliter.

¶ Ad tertium negatur ſequela, & ad probationem dicitur, φ licet vtrunque ſit el impoſſibile: mortale autem vltra hoc eſt corruptiuũ illius ſta q.71.art.5. tus: veniale autem non, vt in litera dicitur in reſpōſione ad p.p. qõ. 95. arti.1. tertium.

¶ Ad quartum dicitur, quòd maior eſt vera, vbi eſt vere medium eſſentialiter ordinatum: veniale au Ca.10.to.5. tem nō eſt medium ſecundum veritatem ſed extremũ. ſub malo nãque & peccato, & huiuſmodi clauditur vtrunque peccatum, mortale ſcilicet & veniale: iuſtitia autem eſt ſub altero extremo, ſcilicet bono, recto, & huiuſmodi.

de φ eſt de ſe veniale, non potuit transferri in mortale, propter dignitatem primi ſtatus. ſic ergo intelligendum eſt, quod non potuit peccare venialiter, quia nō potuit eſſe, vt committeret aliquid quod eſſet de ſe peccatum veniale, antequàm integritatem primi ſtatus amitteret peccando mortaliter.

¶ Cuius ratio eſt, quia peccatũ veniale in nobis contingit, vel propter imperfectionē actus, ſicut ſubiti motus in genere peccatorum G mortalium, vel propter inordinationem exiſtentem circa ea, quæ ſunt ad finem, ſeruato debito ordine ad finem. Vtrunq; autem horum contingit propter quendam defectum ordinis ex eo, quod inferius nō continetur firmiter ſub ſuperiori. Quòd enim in nobis inſurgat ſubitus motus ſenſualitatis cōtingit ex hoc, quòd ſenſualitas non eſt omnino ſubdita rationi. Quod vero inſurgat ſubitus motus in ratione ipſa, prouenit in nobis ex hóc, φ ipſa executio actus rationis non ſubditur deliberatio H ni, q̃ eſt ex altiori bono, vt ſupra dictum eſt.* Quòd vero humanus animus inordinetur circa ea quæ ſunt ad finem, ſeruato debito ordine ad finem, prouenit ex hoc, quod ea quæ ſunt ad finem, non ordinantur infallibiliter ſub fine, qui tenet ſummum locum quaſi principium in appetibilibus, vt ſupra dictum eſt.* In ſtatu autem innocentiæ, vt in primo habitum eſt.† erat infallibilis ordinis firmitas, vt ſemper inferius contineretur ſub ſuperiori, quãdiu ſummũ I hominis cōtineretur ſub Deo, vt etiam Auguſt. dicit 14. de ciuitate Dei:* & ideo oportebat qđ inordinatio in homine non eſſet, niſi inciperet ab hoc, quod ſummum hominis non ſubderetur Deo, quòd fit per peccatum mortale. Ex quo patet, quod homo in ſtatu innocentiæ non potuit peccare venialiter, antequàm peccaret mortaliter.

Ad primum ergo dicendum, quòd veniale non ſumitur ibi ſecundum quod nũc de veniali loquimur, ſed dicitur venibile, K quod eſt facile remiſsibile.

Ad secundum dicendum, quòd illa elatio, quæ præceſſit in animo hominis, ſuit primum hominis peccatum mortale. dicitur autem præceſsiſſe deiectionem eius in exteriorem actum peccati. Huiuſmodi autem elationem ſubſecuta eſt & experiendi cupiditas in viro, & dubitatio in muliere, quæ ex hoc ſolo inquandam aliam elationem prorupit, quod præcepti mentionem à ſerpente audiuit, quaſi nollet ſub præcepto contineri.

Ad tertium dicēdum, quod peccatum mortale intantum opponitur integritati primi ſtatus, quod F corrumpit ipſum, quod peccatum veniale facere nō poteſt. & quia non poteſt ſimul eſſe quæcunque inordinatio cum integritate primi ſtatus, conſequens eſt, quòd primus homo non potuerit peccare d venialiter antequàm peccaret mortaliter. D.75.

Articulus IIII.

Vtrum angelus bonus, vel malus poſſit peccare venialiter.

Ad quartum ſic proceditur. Vr φ angelus bonus, vel malus poſsit peccare venialiter. Homo enim cum G angelis conuenit in ſuperiori animæ parte, quę mens vocatur, ſecũdum illud Grego. in Homil.* Homo intelligit cum angelis: ſed homo ſecundum ſuperiorem partem animæ poteſt peccare venialiter. ergo & angelus.

¶ 2 Præterea. Quicunque poteſt quod eſt plus, poteſt etiam quod eſt minus, ſeđ angelus potuit diligere bonum creatum plus quàm H Deum, quod fecit peccando mortaliter. ergo etiam potuit bonum creatum diligere infra Deum inordinate, venialiter peccando.

¶ 3 Præterea. Angeli mali videntur aliqua facere, quæ ſunt ex genere ſuo venialia peccata, prouocando homines ad riſum, & ad alias huiuſmodi leuitates, ſed circunſtantia perſonæ non facit de veniali mortale, vt dictum eſt,* niſi ſpeciali prohibitione ſuperueniente, quod non eſt in propoſito. ergo angelus poteſt peccare venialiter. q.88.art.5.

I Sed contra eſt, quod maior eſt perfectio angeli, quàm perfectio hominis in primo ſtatu: ſed homo in primo ſtatu non potuit peccare venialiter. ergo multo minus angelus.

Respondeo Dicēdum, quod intellectus angeli, ſicut in primo dictum eſt.* nō eſt diſcurſiuus, vt ſcili q.58.art. 3. cet procedat à principiis in concluſiones ſeorſum vtrunque intelligens, ſicut in nobis contingit. vnde D.142. oportet quòd quandocunque conſiderat concluſiones, conſideret eas prout ſunt in principijs. In appetibilibus autem ſicut multotiens dictum eſt, fines ſunt ſicut principia: ea vero quæ ſunt ad finem, ſunt ſicut concluſiones. vnde mens angeli non fertur in ea quæ ſunt ad finem, niſi ſecundum quod ſtant ſub ordine fi K nis. propter hoc ex natura ſua habent, quòd non poſsit in eis eſſe deordinatio circa ea, quæ ſunt ad finem, niſi ſimul ſit deordinatio circa ad finem ipſum, quod eſt per peccatum mortale. Sed angeli boni non mouentur in D.149. ea quæ ſunt ad finem, niſi in ordine ad finem debitum qui eſt Deus. & propter hoc omnes eorum actus ſunt actus charitatis, & ſic in eis non poteſt eſſe peccatum veniale. Angeli vero mali in nihil mouentur, niſi in ordine ad finem peccati ſuperbiæ ipſorum: & ideo in p.p. qõ. 63. omnibus peccant mortaliter quæcunque propria vo- artic.1.ad 3. luntate agunt. Secus autem eſt de appetitu naturalis bo & artic. 4.& ni, qui eſt in eis, vt in primo dictum eſt.* q.64.arti. 1.

Ad primum ergo dicēdum, quòd homo conue ad 5.

nit qui

¶ Super quæſtionis octogeſimæ nonæ Artic. quartum.

In articulo quarto aduerte duo. Pri- 469 mo, qđ author plus mal.q.x.L7. determinat, quam φ arr.9. fuerat nam ratio allata in litera non ſolum concludit de angelo bono & malo, ſed abſolute; quoniã ſuper cōditione ſuæ naturæ fundatur. Se In Homil. cundo, quòd aliud ē aſcenſ. paulo loq. de peccare mor poſt prin taliter, & aliud de dē cip. eſt hom. mereri, ſicut aliud eſt 29. in euangel. loqoi de actu charitatis, & aliud de merito: quoniam meritum, & demeritum viatoris ſunt, quia in expectatione conſiſtunt. Male autem & bene agere, uolun tarie agentis ſunt. ꝓpter φ licet dæmones in omnibus ſuis actibus peccent mortaliter, nō tamen demerētur: qoia extra viam iam in termino ſunt.

nit quidem cum angelis in mente, ſiue in intellectu, ſed A differt in modo intelligendi, vt dictum eſt.*

In corp & p.p. qõ. 59. art.1.ad 1.

AD SECVNDVM Dicendum, quod angelus nõ potuit minus diligere creaturam, quàm Deum, niſi ſimul referens eam in Deum, ſicut in vltimum finem, vel aliquem finem inordinatum, ratione iam dicta.*

In corp art.

AD TERTIVM Dicẽdum, quòd omnia illa quæ videntur eſſe venialia dæmones procurant, vt homines ad ſui familiaritatem attrahant, & ſic deducant eos in peccatum mortale: vnde in omnibus mortaliter peccãt propter intentionem finis.

ARTICVLVS V.

Vtrum primi motus ſenſualitatis infidelibus ſint peccata mortalia.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur q̃ primi motus ſenſualitatis in infidelibus ſint peccata mortalia. Dicit enim Apoſtolus ad Roma. 8. quod nihil eſt dãnationis his, q̃ ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecũdum carnem ambulant, & loquitur ibi de concupiſcentia ſenſualitatis, vt ex præmiſsis apparet, hæc C ergo cauſa eſt quare cõcupiſcere non ſit damnabile his, qui non ſecundum carnem ambulant, conſentiendo ſcilicet concupiſcentię quia ſunt in Chriſto Ieſu, ſed infideles non ſunt in Chriſto Ieſu. ergo in infidelibus eſt damnabile. primi igitur motus infidelium ſunt peccata mortalia.

¶ 2 Præt. Anſelmus dicit in libro de gratia & lib. arb.* Qui nõ ſunt in Chriſto ſentientes carnem, ſequuntur damnationem, etiam ſi non ſecundum carnem ambulãt, D ſed damnatio nõ debetur niſi peccato mortali. ergo cũ homo ſentiat carnem ſ'm primum motum concupiſcentiæ videtur quod primus motus concupiſcentiæ in infidelibus ſit peccatum mortale.

¶ 3 Præterea. Anſelmus dicit in eodem libro, Sic eſt factus homo, vt concupiſcentiam ſentire non deberet. hoc autem debitum videtur homini remiſſum p gratiam baptiſmalem, quam infideles non habẽt: ergo quandocunque infidelis concupiſcit, etiam ſi non conſentiat, peccat mortaliter contra debitum faciens.

SED CONTRA eſt, qđ dicitur Actuũ 10. Non eſt perſonarũ acceptor Deus. quod ergo vni nõ imputat ad damnationem, nec alteri, ſed primos motus fidelibus non imputat ad damnationem ergo etiam nec infidelibus.

RESPONDEO Dicẽdum, quod irrationabiliter dicitur, q̃ primi motus infidelium ſint pec- A cata mortalia, ſi eis non conſentiatur. & hoc patet dupliciter. Primo quidem, quia ipſa ſenſualitas non põt eſſe ſubiectum peccati mortalis, vt ſupra eſt habitum.* eſt autẽ eadem natura ſenſualitatis in infidelibus & fidelibus, vnde non poteſt eſſe, quod ſolus motus ſenſualitatis in infidelibus ſit peccatum mortale. Alio modo ex ſtatu ipſius peccantis, nunquam enim dignitas perſonæ diminuit peccatũ ſed magis auget, vt ex* ſupra dictis B patet, vñ nec pc̃m eſt minus in fideli quam in infideli, ſed multo maius. Nam & infidelium peccata magis merentur veniam ꝓpter ignorantiam ſecundum illud 1. ad Timo. 1. Miſericordiam Dei conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate mea, & peccata fidelium aggrauantur propter gratiæ ſacramenta, ſecundum illud Heb. 10. Quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui ſanguinẽ Teſtamenti, in quo ſanctificatus eſt pollutum duxerit?

C AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ Apoſtolus loquitur de damnatione debita peccato originali, quę auferť per gratiam Ieſu Chriſti, quãuis maneat cõcupiſcentiæ fomes. vnde hoc quod fideles cõcupiſcunt, non eſt in eis ſignum damnationis originalis peccati, ſicut eſt in infidelibus. Et hoc etiã modo intelligendum eſt* dictum Anſ. Vñ patet ſolutio ad ſecũdũ.

AD TERTIVM dicendum, q̃ illud debitũ nõ concupiſcendi erat per originalem iuſtitiam. vnde id quod opponitur tali debi- D to, non pertinet ad peccatũ actuale, ſed ad peccatum originale.

ARTICVLVS VI.

Vtrum peccatum veniale poſſit eſſe in aliquo cum ſolo originali.

AD SEXTVM ſic procedit. Videtur q̃ peccatum veniale poſsit eẽ in aliquo E cum ſolo originali. Diſpoſitio. n. pręcedit habitũ, ſed veniale eſt diſpoſitio ad mortale, vt * ſupra dictum eſt. ergo veniale in infideli', cui non remittitur originale, inuenitur ante mortale, & ſic quandoque infideles habẽt peccata venialia cum originali ſine mortalibus.

¶ 2 Præterea. Minus habet de cõnexione & conuenientia veniale cum mortali, quã mortale peccatũ cũ mortali, ſed infidelis ſubiectus originali peccato põt cõmittere vnũ pc̃ũ mortale, & nõ aliud

¶ Super quæſtionis octogeſimæ nonæ Articul. quintum.

470 IN art. 5. nota titulũ, quòd loquitur tantũ de primis motibus ſenſualitatis, & non de omnibus motibus infidelium. & non mireris ſi differo diſputationem de alijs in locum ꝓpriũ.

2.2. qõ. 168. art. 2 ad 3. Et 2. diſ. 24. q. 3. artic. 2. cor. Et 3. di. 23. q. 1. art. 3. q. 2. ad 3. Et 4. diſ. 33. q. 1. ari. 3. q. 2. ad 3. Et ueri. qõ. 26. ar. 6. ad 16. Et mal. q. 7. articul 8. Et quo. 4. artic. 21. Et Ro. 8.

¶ Super quæſtionis octuageſimæ nonæ Articul. ſextum.

IN artic. 6. eiuſdem 89. quæſt. dubium duplex occurrit circa illa verba, Multo magis excuſat eum à pc̃to veniali &c. primum, Quis aut author intendit ſimpliciter de veniali, aut tãtum de veniali ex gñe. Si ſimpliciter, falſum eſt quod defectus rationis excuſãs a mortali, excuſet a veniali, vt patet in primis motib' quos defectus rationis deliberantis excuſat a mortali, & non a veniali. Si de veniali ex genere tantum, non infert intentũ, quòd originale cum veniali ſolo non inueniri poſſit. Dicet enim quiſpiã, quòd puer in originali exiſtens ante plenum vſum liberi arbi. incipiens aliqualiter ſe mouere libero arb. vt contingit in ſomnolentis, peccare poteſt appetendo aliquod delectabile illicitum puta, concubitum puellæ, quod ꝓp imperfectionem actus indeliberati erit veniale.

In li. de concordia gra. & lib. arbi. a medio.

¶ Secũdum dubium ẽ, vnde valet ly, multo magis. Videtur. n. aut æquale attendẽdo ad vſũ rõnis, aut minus attendendo, quod minus requiritur ad faciendum aliquid imperfectũ. Peccatum enim mortale conſtat eſſe perfectum, & veniale imperfectum, & quod non omne excuſans a maiore, excuſat a minore, vt patet in infidelibus, qui excuſantur ab infidelitatis peccato, ſi nihil audierant, & non ab alijs, a q̃bus cauerẽt ſi eſſent Chriſtiani.

q. 74. art. 4.

q. 73. art. 10.

¶ Ad hæc dubia dicitur, quòd cum in litera explicite dicatur, Multo magis excuſat a veniali, ſi committat aliquid quod ſit ex genere ſuo tale, dubium nõ eſt q̃ de veniali ex genere in illis verbis loquitur, & intẽdit, quòd puero committente aliquid mortale ex genere, & aliquid veniale ex genere, ſi defectus ætatis excuſat eum a mortali, excuſat etiam a veniali, & multo magis. Et quòd excuſet etiam a veniali, in promptu eſt ratio. & q2 vtrunque libertatem exigit, & conuenit in hoc q̃ eſt fieri poſſe deliberate & indeliberate. Poteſt enim q̃s deliberate verbũ otioſum dicere, & habere primũ motũ ad dicẽdum illud, & deſiſtere. vnde ſi impedita libertas excuſat ab actu mortali q2 conſtituit ipſum extra mortale genus, excuſat quoque eadem ratione ab actu veniali, quia extra mortale quoque genus cõſtituit ipſum. Quod autem multo magis excuſet a veniali, ratio eſt, quia in maiori includitur minus. conſtat autẽ quod cæteris paribus, ex parte agentis peccatum veniale & mortale ex genere ſic ſe habẽt ſicut maius, & minus: ꝓpter q̃ ſi impedimentum libertatis ſat eſt ad faciendum, qđ actus tã malus, ſcilicet ex genere mortalis cõmiſſus a puero, ſibi non imputatur, a fortiori ſufficit ad faciẽdũ, q̃ actus

poſitum in argum. 2.

471 3. q. 90. arti. 4 ad 3. Et 2. diſ 28. art. 3. ad 5. Et diſ. 42. q. 1. ar. 1. ad 7. Et 4. diſt. 45 q 1. arti. 3. ad 6. Et ueri. qõ. 24. artic. 12. ad 2. & qõ. 28. arti. 3. ad 4. & malo. q. 5. ar. 2. ad 8. & q. 7. ar. 10. ad 8. *q. 58. art. 3.

actus minus malus ei non imputetur, ſicut ſi quis in bello occidēdo excuſat̃ ab homicidio, de prædādo excuſatur a rapina, eadē ratione. Et cum contra hanc reſponſionem obijcitur, q̃a nō habet̃ intētū vniuerſaliter de omni peccato veniali, reſpondetur, ꝙ ex hoc habetur intentum vniuerſaliter: quia peccatū veniale ex imperfectione actus preſupponit libertatem ſufficientē ad peccatum mortale: quia preſupponit, ꝙ poſſit a libera rōne impediri. Vnde de puero, qui à cōmiſſo actu mortali excuſatur pp defectum libertatis, non imputatur etiam quicunque motus in ectum peccati mortalis, vel venialis propter defectum libertatis eexactæ ad præueniendum impediendum, & dominandum his motibus. Et ſimile eſſet de ſomnolento ſi nulla præceſſiſſet culpabilis occaſio, vel ſuperfluitatis ſomni, vel occurrentis cogitationis, quæ in propoſito non habent locum, quia defectus ætatis prohibens libertatem, inculpabilis omnino eſt. Sufficienter igitur author docuit de perfectis actibus moralibus in genere moralis, & venialis tractans, vt ex illis imperfectos etiam ſciremus, vt declaratum eſt.

ergo poteſt committere peccatū veniale, & non mortale.

¶ 3 Præt. Determinari poteſt tempus, in quo puer primo poteſt eſſe actor peccati actualis, ad qđ tēpus cum peruenerit, poteſt ad minus per aliquod breue ſpaciū ſtare qn peccet mortaliter, quia hoc etiam in maximis ſceleratis cōtingit. In illo autem ſpatio quantumcumque breui, poteſt peccare venialiter. ergo peccatū veniale poteſt eſſe in aliquo cum originali peccato abſque mortali.

¶ Ad obiectiones autem contra ſecundum dubium dicitur, ꝙ licet ad peccandū venialiter minus libertatis ſufficiat in exercitio, quàm in mortali, q̃a abſque deliberatione peccatur venialiter, non tamen minus ſufficit in facultate, quia non peccatur venialiter abſque libera facultate dominandi ſuper ſingulos motus, quæ facultas abſque plena libertate non eſt. Nec recte inſtat contra illam regulā, Excuſans à maiore excuſat à minore, qm̃ intelligit̃ cæteris paribus. cōſtat autē ꝙ non ſunt cætera paria in inſtanti q̃a lumē rōnis eſt in infidelibus oſtēdēs illis bona moralia, q̃ non ſequunt̃. vñ illi qui excuſant̃ à peccato infidelitatis, ꝙ eſt maius, excuſant̃ quoq; a peccato omiſſionis ſacramenta fidei nō recipiendo, ꝙ eſt minus, quia hic cætera ſunt paria, neutrū.n. eſt elias cognitum &c. & non a peccato fornicationis, quod eſt ratione naturali ꝓhibitum.

¶ In eodem 6 artic. qō. 89. circa illa verba. Primum quòd tunc homini cogitandū occurrit, eſt deliberare de ſeipſo, dubia duo occurrunt. Primū eſt, An hoc intelligatur de facto, an de debito, ideſt, an ita ſit, quod homini incipiēti habere vſum lib. arb. occurrat de facto hæc cogitatio, an occurrere debeat, quia ſcilicet tenet̃ ad hoc cogitandum. Si enim intelligitur, quod de facto ita eſt, in primis falſum aſſumitur. nam primum occurrēs eſt bonum, quòd naturaliter appetitur: deinde hoc aut voluntarie dicitur, aut propter rationem in reſpōſione ad tertiū allatā, quia ſcilicet finis eſt prior in intentione: ipſe autē met eſt finis, ad quē alia ordinat. Sed hæc reſponſio non cōcludit illud. tum quia falſum eſt, ꝙ ipſemet ſit finis, cum ſit propter aliud, tum quia ex hoc, quod ipſemet occurrit vt finis, nō ſequitur, quòd de ipſo ſit deliberatio. Demum, quia non experimur in nobis, quod nobis primo hæc cogitatio occurrat. Si autem intelligitur de debito, probandum eſſet hoc.

¶ Et ſi ratio in litera poſita aſſertur, tunc inſurgit ſm̃ dubium: Quia aut intendit, qđ ipſemet primo occurrit vt finis, aut vt ad finē. Si vt finis, nō oportet qđ deliberet de ſeipſo ſed ſufficit quòd non emet ſe pluſquā Deum. Et ſic nullo pcepto affirmatiuo tenebit̃ ꝓ tunc ad ordinandum ſe, ſed negatiuo, ſ. non inordinate amādum ſe, cuius obſeruatio ſtat cum peccato veniali, & voluntate ſtudendi in Grāmatica ſicut ad finem. Et ſic verba corporis articuli conſonant, ſcilicet deliberare de ſeipſo, ſed ratio allata in litera in reſpōſione ad tertium, nihil valet: & cum ſola ſit allata, oīa ſine rationis fundamento reſtāt.

¶ Ad has dubitationes ſimul reſpōdendo dicitur quod verba literæ intelligunt̃ non ſolum de debito ſed de facto, & de ſeipſo quodammodo vt fine, & quodammodo vt ad finem.

¶ Ad cuius euidentiam aduertendum eſt, quod in occurrente primo fine inueniūtur duo, ſcilicet quod appetitus, & cui appetitur. primum eſt amatum amore concupiſcentiæ: ſecundum amore amicitiæ. Et quia amabila quidem bonum, vnicuiq; autem proprium: & amicabilia quæ ſunt ad alios, veniunt ex amicabili ad ſe, primum cui appetitur, eſt ipſemet appetens. & quia concupitum ordinatur ad amatum amicitia, & nō ecōuerſo: ideo primus ſimpliciter finis occurrēs appetēti, eſt ipſemet qui eſt finis omnium concupiſcibilium, ad quē omnia concupiſcibilia naturaliter ordinant̃.

F Quia ergo finis ē prior in intentione & ipſemet puer eſt finis primo amatus amicitia, cui primo concupiſcitur de facto, oportet quòd primū de facto occurrens pueri voluntati, ſit ipſemet, ad quem alia concupiſcibilia ordinet. Completo autē hoc naturali occurſu: quo puer vult naturaliter ſibi bonū, ac beatitudinē conſequens eſt, vt ſtatim de præcipue amato ꝙ iam occurrit, ſ. de ſeipſo ſolicitus ſit quid ei appetendum ſit. Ex hoc.n. pendet quid operandū, quid ſolicitandum, qd patiendum, & quicquid aliud ſubeſt eius poteſtati. Et quoniam

G ipſe ſecundum ſeipſum eſt magis amatus, quam ipſemet ſecūdum partes, ſeu partiales rationes ſuas, conſequens eſt, ꝙ primum ſolicitans puerum, eſt, deliberare quid ſibi ſm̃ ſeipſum totū non ſm̃ hunc, vel illum reſpectum appetendum eſt. Hoc autē eſt deliberare de ſeipſo, & ordinare ſe ad finē, q̃a id quod ſibi ipſi pcipue amato ſm̃ ſe totum eſt appetēdum, eſt finis, ad quem ipſe ordinatur. Vnde ſi ſibi appetendum ceoſuerit bonū honeſtum in conſulo, vt ætas ille conſueuit, bene deliberauit de ſeipſo, finem ſuum in vera beatitudine collocās, quāuis imperfecte, & inchoatiue. Nō plus.n. exigit̃ a puero, ſi non omiſſionis reus erit: vt in litera dicitur in reſponſione ad tertium.

¶ Ex his autē dicitur ad obiecta cōtra primum, ꝙ de facto occurrere ſeipſum, vt finem amatum amicitia, dum primo cōcupiſcitur bonum, ratione conuincitur quia omne concupitum alicui concupiſcitur. & cum conſtet, ꝙ nō alteri, ergo ſibi. ſimi-

H liter ꝙ de facto occurrit ipſemet vt deliberabilis, quātum eſt ex rerū ordine, ꝓbatum eſt: q̃a eſt pcipue amatus. Et quia rerum ordo nulla tunc culpa ꝑuerſus eſt, ideo naturæ ordinem facti ſeries quantum ad occurſum ſequit̃. Verum tamen eſt, ꝙ occurſum illum non neceſſario voluntas amplectitur, ſed pōt nō cogitare, & omittere, vt in litera dicitur. vnde nihil obſtat, ꝙ bonum, aut beatitudo primo occurrat, quia vt concupiſcibile vtrunq; occurrit: nec ꝙ ipſe primo occurrit vt finis, imo ex hoc habetur ratio, quod non voluntarie dicitur, quia finis eſt præcipue amatus, & de ipſo primo ſolicitudo ſequitur & ſic eſſe finē amatum amicitia, ſequitur ipſum eſſe primum deliberabile. eſt enim ſic finis, quod poteſt eſſe ad alium finem & ꝑpea non eſt falſum, ipſum eſſe finē, nec impertinēs intētæ concluſioni. Et per hoc patet ſolutio reliquarum obiectionū.

¶ In eodem ſexto articulo quæſtionis octuageſimænonæ, dubium adhuc ſupereſt in tertij argumenti reſponſione: quia cū

I deliberatio de ſeipſo fiat in tempore q̃a deliberare in tēpore ſit intra tempus deliberationem menſurans, poteſt puer peccare venialiter, puta, curioſe, videndo tranſeuntem equum inter deliberandum de fine: & ſic cum non teneatur ad eligendum finem debitum ante terminatam deliberationem, ſequitur ꝙ poterit peccare venialiter ante peccatum mortale, & tamen quam cito poteſt, dat operam deliberationi de ſeipſo.

¶ Ad hoc dicitur, quod non quam citus poteſt deliberat, qui inter deliberādum ad aliud diuertit. Cū enim virtus vnita ſit maior ſeipſa diſperſa, & a maiori virtute citius fiat aliquid, q̃ a minore cæteris paribus, conſequens eſt ut citius deliberet non diuertens, quam diuertēs: ac per hoc qui ad aliud aſpicit vane, non quam cito poteſt deliberat, libere uim ſuā minuēs, & ſic reus eſt omiſſionis præcepti diuertendo, non quam cito poteſt deliberando. & quamuis non teneatur ante terminum deliberationis eligere, tenetur tamen ante terminum nullum

K impedimentum apponere charitati, & ꝑpea apponendo peccat mortaliter ante terminū. ſicut deliberationi operā nō dās ante inſtās, qđ ei terminaſſet deliberationē, peccat omiſſione.

¶ Circa eundem articulum ſextum quæſtionis octoageſimænonæ, duplex quæſtio ex dictis inſurgit. Prima eſt An infans baptizatus teneatur in principio ſuæ diſcretionis ad conuerſionem in Deum, ſicut de non baptizato dictum eſt. Secundo eſt, quod ſi tenetur, An quilibet baptizatus ſit de hac præcepti obſeruatione dubius, & teneatur conſequenter confiteri tanquam de dubio.

¶ Ad primam quæſtionem dicendum eſt, quod cum præceptum illud fundetur ſuper proceſſu naturæ, & gratia perficiat naturam per modum naturæ abſque dubio tenetur puer baptizatus ad deliberandum de ſeipſo in principio ſuæ diſcretionis

tionis vna ratione.ſ. propter impletionē præcepti:non baptizatus verò duabus rationibus, ſcilicet propter præceptum, & propter delendū peccatum originale.

In 3. pa. ſed nō cōplcuit.

¶ Ad ſecundum vero libentius audirē quid dicēdum, quam dicerem. videtur tamen mihi, quòd quia nunquam eſt amor Dei otioſus, charitas infuſa baptizato infanti exit in actum in primo actu naturali: ſicut de angelis creatis in gratia dictū fuit. Et quòd ſtatim occurrente ſeipſa, vt delibe rabili, infuſa fides de liberandi ſolicitudinem foueat ad bonum honeſtum præſentandum cooperādo, inclinādo ad hoc intellectum, & conſequenter charitas inclinat appetitum ad honeſtum proſequēdum: & ſic conſtituet ſibi verum vltimum finem, quamuis confuſe. Et licet hoc videatur verum, vt in pluribus: non oportet tamen in omnib. ſic eſſe non ſolum ꝓpter libertatem, ſed propter complexionem, & malam aſſuetudinem ante actus diſcretionis. Vnde fit quòd pars ſenſitiua magis mouebit ad aſſueta delectabilia mala, quàm fides, & charitas ad honeſtum: propter quod nō paruirefert, vt aſſueſcat puer ad audiendum ſpiritualia, & honeſta. Determinatur enim habitus fidei infuſus ex propoſitis ex auditu, & charitas illam ſequitur: de cōfeſſionis autem neceſſitate patet quid dicendum. Debet enim conteri, & confiteri quis ſicut de alijs incertis, niſi quòd aliquid minus ad cōfeſſionem huius ſufficere videtur, ſcilicet in communi confiteri de occultis intendendo de omnibus: quia incertitudo iſta cōmunis eſt toti generi humano, propter quod nemo ſcit vtrū odio, vel amore dignus ſit.

In corp art.

Sed contra eſt, quia ꝓ peccato originali puniuntur homines in limbo puerorum, vbi non eſt pœna ſenſus vt * infra dicetur. In inferno autem detruduntur homines propter ſolum peccatum mortale, ergo non erit locus, in quo poſſit puniri ille, qui habet peccatum veniale cum originali ſolo.

Respon. Dicendum, ꝙ impoſſibile eſt, ꝙ peccatum veniale ſit in aliquo cum originali peccato abſque mortali. Cuius ratio eſt quia antequā ad annos diſcretionis perueniat, defectus ætatis prohibēs vſum rationis, excuſat eum à peccato mortali: vnde multo magis excuſat eum à peccato veniali, ſi committat aliquid quod ſit ex genere ſuo tale. Cum verò vſum rationis habere incœperit, non omnino excuſatur à culpa venialis & mortalis peccati, ſed primum, quod tunc homini cogitandum occurrit, eſt deliberare de ſe ipſo: & ſiquidem ſeipſum ordinauerit ad debitum finem, per gratiam conſequetur remiſſionem originalis peccati. Si vero non ordinet ſeipſum ad debitum finem, ſecundum quod in illa ætate eſt capax diſcretionis, peccabit mortaliter, non faciens quod in ſe eſt, & ex tunc non erit in eo peccatum veniale ſine mortali, niſi poſt quam totum fuerit ſibi per gratiā remiſſum.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ veniale non eſt diſpoſitio ex neceſſitate præcedens mortale, ſed contingenter, ſicut quandoque labor diſponit ad febrem, nō autem ſicut calor diſponit ad formam ignis.

Ad secundum dicendum, ꝙ non impeditur peccatum veniale eſſe ſimul cum ſolo originali ꝓpter diſtantiam eius, vel conuenientiam, ſed propter defectum vſus rationis, vt dictum eſt.*

Ad tertium dicendum, quòd ab alijs peccatis mortalibus poteſt puer incipiēs habere vſum rationis, per aliquod tēpus abſtinere: ſed à peccato omiſſionis prędictæ non liberatur, niſi quàm cito poteſt, ſe conuertat ad Deum, Primum enim quod occurrit homini diſcretionem habenti eſt, quòd de ſeipſo cogitet, ad quem alia ordinet ſicut ad finem. Finis enim eſt prior in intentione, & ideo hoc eſt tempus pro quo obligatur ex Dei præcepto affirmatiuo, quo dominus dicit. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, Zachariæ primo.

A

QVAESTIO XC.

De legibus in quatuor articulos diuiſa.

Conseqventer conſiderādum eſt de principijs exteriorib. actuū Principium autem exterius ad malum inclinans eſt diabolus, de cuius tentatione in primo dictum eſt. Principium autem exterius mouens ad bonū eſt Deus, qui & nos inſtruit per legem, & iuuat per gratiam.

B

¶ Vnde primo de lege; ſecundo de gratia dicendum eſt.

¶ Circa legem autē primo oportet cōſiderare de ipſa lege in cōmuni: ſecūdo de partibus eius.

¶ Circa legem autē in cōi, tria occurrunt conſideranda. Primo quidem de eſſentia ipſius. Secūdo, de differentia legum. Tertio de effectibus.

Circa primum quæruntur quatuor.

C

¶ Primo, Vtrū lex ſit aliqd rōnis.
¶ Secundo, de fide legis.
¶ Tertio de cauſa eius.
¶ Quarto, de ꝓmulgatione ipſi⁹.

¶ Super quæſtionis nonageſimæ Articulum primum.

IN reſponſione ad ſecundum primi arti.q.90. nota proportionem inter ſyllogiſmū ſpeculatiuum, & practicū, ꝙ ille totus in intellectu eſt, iſte autem in intellectu principia, quę ſunt leges, cōcluſionem autem in operatione habet, quod de practico in actu practici exercito intelligitur, vt ex ſupradictis patet. In actu ſiquidem cognitionis habet ſuā ſingularem cōcluſionem, ſicut eſt ſpeculatiuus intellectus propter quod electio q̄ eſt uoluntatis actus, concluſio dī conſilij. p.p.qō. 111. art.2. & 3.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem art. nota, quòd itellectus op⁹ ad hoc, quòd lex ſit, ſola motiōe uolūtatis eget. Volūtatis autem opus ad hoc, quòd lex ſit, eget & motiōe, & regulatione intellectus: motione quidē, quia uolūtas nō mouetur niſi a cognito, regulatione autem, quia uolūtas irregulata, eſt iniquitas, & eſt ſermo de volūtate creata, diuina.n.eſt lex legū.

Articvlvs 1.

Vtrum lex ſit aliquid rationis.

472 Inf.q.91.ar.1.co.& q.91.ar.1.co.& q.94.art.1.co.

AD primvm ſic proceditur. Vr ꝙ lex non ſit aliqd rōnis dicit.n. Apoſtolus ad Rom.7. Video aliam legē in membris meis &c. ſed nihil quod eſt rationis, eſt in membris, quia rō non vtitur organo corporali. ergo lex non eſt aliquid rōnis.

D

¶ 2 Præter. In ratione non eſt niſi potentia habitus, & actus: ſed lex non eſt ipſa potentia rationis. ſimiliter, et non eſt aliquis habitus rationis: quia habitus rationis ſunt virtutes intellectuales, de quibus * ſupra dictū eſt, nec etiam actus rationis eſt, quia ceſſante rationis actu, lex ceſſaret putà in dormientibus. ergo lex non eſt aliquid rationis. quæſtio.57.

¶ 3 Præt. Lex mouet eos, qui ſubijciuntur legi, ad recte agendum: ſed mouere ad agendum proprie pertinet ad voluntatem, vt patet ex* præmiſſis. ergo lex non pertinet ad rationem, ſed magis ad voluntatem, ſecundum quod etiam* Iuriſperitus dicit: Quod placuit principi, legis habet vigorem. q. 9. artic.1. In dige.ver. li.1.tit.4. le. 1.in prin.

E

Sed contra eſt, ꝙ ad legem pertinet pręcipere, & prohibere: ſed imperare eſt rationis, vt * ſupra habitum eſt. ergo lex eſt aliquid rationis. q.17.art.1.

Respondeo dicēdum, ꝙ lex quædam regula eſt & menſura actuum, ſecundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur. Dicitur enim lex à ligando, quia obligat ad agendum. Regula autem & menſura humanorum actuum eſt ratio, quæ eſt principium primum actuum humanorum, vt ex prædictis patet. Rationis enim eſt ordinare ad finē, qui eſt primum principium in agendis, ſecundum Philo- q.66.art.1.

D.814.
loſophum. In vnoquoque autem genere id, quod eſt principiū, eſt menſura & regula illius generis: ſicut vnitas in genere numeri, & motus primus in genere motuum: vnde relinquitur, quòd lex ſit aliquid pertinens ad rationem.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ cum lex ſit regula quædam & menſura, dicitur dupliciter eſſe in aliquo. Vno modo ſicut in menſurante & regulante; & quia hoc eſt proprium rationis, ideo per hunc modum lex eſt in ratione ſola. Alio modo ſicut in regulato, & menſurato, & ſic lex eſt in omnibus, quæ inclinantur in aliquid ex aliqua lege: ita quod quælibet inclinatio proueniens ex aliqua lege, poteſt dici lex non eſſentialiter, ſed quaſi participatiue: & hoc modo inclinatio ipſa membrorum ad concupiſcendum, lex membrorum vocatur.

G

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſicut in actibus exterioribus eſt conſiderare operationem & operatū. puta, ædificationem & ædificatum: ita in operibus rationis eſt conſiderare ipſum actum rationis, qui eſt intelligere & ratiocinari, & aliquid per huiuſmodi actū conſtitutum, quod quidem in ſpeculatiua ratione primo quidem eſt diffinitio. ſecundo enunciatio: tertio verò ſyllogiſmus, vel argumentatio. Et quia ratio etiam practica vtitur quodam ſyllogiſmo in operabilibus, vt ſupra* habitum eſt, ſecūdum quod Philoſophus docet in 7.* Ethic. ideo eſt inuenire aliquid in ratione practica, quod ita ſe habeat ad operationes, ſicut ſe habet propoſitio in ratione ſpeculatiua ad cōcluſiones, & hmōi propoſitiones vniuerſales rationis practicę ordinatæ ad actiones habent rationem legis: quæ quidem propoſitiones aliquando actualiter conſiderantur, aliquādo vero habitualiter à ratione tenentur.

5. art. 3. q. 1. & q. 77 a. 2. ad 4.
cap. 3. to. 5.

H

AD TERTIVM dicēdum, ꝙ ratio habet vim mouendi à voluntate, vt ſupra dictum eſt.* Ex hoc enim ꝙ aliquis vult finem, ratio imperat de his quæ ſunt ad finē ſed voluntas de his quæ imperantur ad hoc, quòd legis rationem habeat, oportet quòd ſit aliqua ratione regulata. & hoc modo intelligitur, quòd voluntas principis habet vigorem legis: alioquin volūtas principis magis eſſet iniquitas, quàm lex.

q. 17. arti. 5.

¶ *Super queſtionis nonageſimæ Articulum ſecundum.*

473
Inſ. q. 91. ar. 5. co. & 2. 6. ad 3. & q. 86. art. 1. 2. 3. 4. & 6. co. Etc. 3. q. 58. ar. 5. cor. & 3. q. 70 art. 2. ad 2. & 3. cont. c. 503. ſi.

IN ar. 2. eiuſdē q. in reſponſione ad primū, nota in quo differunt pręcepta & in lege contenta, & à principibus ſeu prælatis facta. Lex ordinē ad ſ͠cõe bonū continet præceptum autē ordinem illum applicat ad ſingulares fines ſubordinatos bono communi, pp quod præcepta, quæ bono communi nō ſubordinantur, præcepti vim non habent.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex ordinetur ſemper ad bonum commune.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr, ꝙ lex non ordinetur ſemper ad bonum commune, ſicut ad finem. Ad legem enim pertinet præcipere & prohibere: ſed præcepta ordinantur ad quædam ſingularia bona. nō ergo ſemper finis legis eſt bonum commune.

¶ 2 Pręt. Lex dirigit hominem ad agendum: ſed actus humani ſunt in particularib. ergo & lex ad aliqd particulare bonū ordinatur.

¶ 3 Præt. Iſidorus dicit in lib. Etymologiarum. Si ratione lex cōſtat lex erit omne quod ratione conſtiterit: ſed ratione cōſiſtit non ſolum quod ordinatur ad bonum commune, ſed etiam quod ordinatur ad priuatum bonum vnius ergo.

lib. 5. ca. 55.

SED CONTRA eſt, qđ Iſidorus* dicit in 5. Ethymologiarum, ꝙ lex eſt pro nullo priuato cōmodo, ſed

F

pro communi vtilitate ciuium conſcripta.

RESPONDEO Dicendū, ꝙ ſicut dictū eſt, lex ꝑtinet ad id quod eſt principium humanorum actuum ex eo quod eſt regula, & menſura. Sicut autem ratio eſt principium humanorum actuum ita etiam in ipſa ratione eſt aliquid quod eſt principium reſpectu omniū aliorum: vnde ad hoc oportet, ꝙ principaliter & maxime pertineat lex. Primum autem principium in operatiuis, quorum eſt ratio practica, eſt finis vltimus. Eſt autem vltimus finis humanæ vitæ felicitas, vel beatitudo, vt* ſupra habitum eſt. vnde oportet quòd lex maxime reſpiciat ordinem qui eſt in beatitudine. Rurſus, cum omnis pars ordinetur ad totum, ſicut imperfectū ad perfectum, vnus autem homo eſt pars communitatis perfectæ, neceſſe eſt, ꝙ lex proprie reſpiciat ordinē ad felicitatem communem. vnde & Philoſophus in pręmiſſa diffinitione legalium, mentionem facit & de fœlicitate, & communione politica. Dicit. n. in 5.* Eth. ꝙ legalia iuſta dicimus factiua, & conſeruatiua felicitatis, & particularium ipſius, politica communicatione. Perfecta. n. communitas ciuitas eſt, vt dicitur in 1.* Polit. In quolibet autem genere id quod maxime dicitur, eſt principium aliorum, & alia dicuntur ſ͠m ordinem ad ipſum: ſicut ignis, qui eſt maxime calidus, eſt cauſa caliditatis in corporibus miſtis, quæ intantum dicuntur calida, inquantum participant de igne. vnde oportet, ꝙ cum lex maxime dicatur ſecundum ordinem ad bonum commune, quòd quodcunque aliud præceptum de particulari opere non habeat rationem legis, niſi ſecundum ordinem ad bonum commune: & ideo omnis lex ad bonum commune ordinatur.

Ar. præced.
q. 2. art. 5 & 7. q. 1. art. 6. & 7.
C. 1. tom. 5.
C. 1. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ præceptum importat applicationem legis ad ea, quæ ex lege regulantur. Ordo autem ad bonum commune, qui pertinet ad legem, eſt applicabilis ad ſingulares fines, & ſecundum hoc etiam de particularib. quibuſdam præcepta dant.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd operationes quidem ſunt in particularibus, ſed illa particularia referri poſſunt ad bonum commune, non quidem cōmunitate generis, vel ſpeciei, ſed communitate cauſæ finalis, ſecundum quod bonum commune dicitur finis communis.

I

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ſicut nihil conſtat firmiter ſecundum rationem ſpeculatiuam, niſi per reſolutionem ad prima principia indemonſtrabilia, ita firmiter nihil conſtat per rationem practicam, niſi per ordinationem ad vltimum finem, qui eſt bonum commune, quod autem hoc modo ratione conſtat, legis rationem habet.

ARTICVLVS III.

Vtrum ratio cuiuslibet ſit factiua legis.

K

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr quòd cuiuſlibet ratio ſit factiua legis. Dicit. n. Apoſtolus ad Rom. 2. ꝙ cū gentes quę legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt, faciūt, ipſi ſibi ſunt lex: hoc autem communiter de omnib. dicit ergo quilibet poteſt facere ſibi legem.

¶ 2 Præt. Sicut Philoſophus dicit in libro ſecundo Ethicorū, intentio legiſlatoris eſt, vt inducat hominem ad virtutem, ſed quilibet homo poteſt aliū inducere ad vir

¶ *Super queſtionis nonageſimæ Articulum tertium.*

474
Inſ. q. 92. ar. 2. ad 2. & q. 95. ar. 4. cor. & q. 96. ar. 4. & 4. cor. Et 22. q. 50. ar. 2. ad 3. & q. 57. ar. 2. cor. & q. 60. ar. 6. cor. & q. 67. art. 1. cor.
li. 2. cap. 1. a med. tom. 5.

IN artic. 3. eiuſdem q. dubium occurrit circa illa verba. Ordinare aliquid in bonū commune eſt totius multitudinis, vel alicuius vicem gerentis totius multitudinis. hoc enim eſſe falſum conſtat non ſolum in Deo, qui ordinat in bonum commune toti' vniuerſi & nō ē vicarius vniuerſi: ſed in Papa, qui nec eſt multitudo populi Chri-

puli Chriſtiani, nec eſt eius vicarius, ſed Ieſu Chriſti, & legem ponit eccleſiæ cunctæ: & in patrefamilias, qui ordinat ad commune bonum familiæ, & non eſt eius vicarius.

¶Ad hoc dr̄, quòd dupliciter poſſunt authoris verba intelligi. Primo, vt ſignificant ex vi verborum: & tunc dicitur, quòd nō loquitur vniuerſaliter, ſed in multitudine humana perfecta, & ſecundum humanum ordinē. ſecluſa nanque diuina lege, in multitudine generis humani nullus ē pr̄iceps, ſed ipſa multitudo commune bonum primo reſpicit
Ib.5.c.10. p ſeipſam, vel cōmittit alteri. alioqn non
Diſt.2.cap. princeps: ſed tyrannus eſſet, qui multitudini pręeſſet. Obiectiones autē de Deo, & Papa extra humanum ſunt ordinem: de patre autem familias extra communitatem perfectam. Secundo dicitur & altius, & formalius, qđ per gerentem vices multitudinis non limitat ſe author ad vicarium multitudinis, ſed ad Deum, quē quouis modo vices multitudinis in hoc quod eſt ordinare in commune bonum, ſupplere poteſt Conſtat autē, quòd Deus
Arti.1. ad 1. pręeminenter poteſt ordinare in bonum commune multitudinis multo meliusq̄ ipſa multitudo poſſet in illud ordinare. Et ſimilr Ieſus Chriſtus per ſuum vicarium vices multitudinis ſupplet: & ſimiliter paterfamilias reſpectu ſuæ familiæ. Vnde author concluſionem formaliter inferendo, declarat qđ per vices gerentem intellexerit cū dicit: Et ideo condere le-
q.ult.com.5. gem pertinet ad totā multitudinē, vel ad perſonam publicam, quæ totius multitudinis curā habet. vbi
q.93. arti.2. manifeſte aperit, ꝙ
ad 3. & clarius 2.2. q. 64. art.3. idem intellexit per gerere vicem multitudinis, & per habere curam illius.

¶In eodem articulo
c.1.& 2.c.5. aduerte, quòd quia legiſlator apud authorem eſt uel multitudo tota, vel multitudinis totius curā habens, & cōſtat, quòd nulla eſt hic variatio terminorū, & quod Papa eſt legiſlator in multitudine tota populi Chriſtiani,

A oportet dicere, quòd eſt habens curam totius multitudinis populi Chriſtiani, eo modo accipiendo totam multitudinem quo poſſet condere legem, ſi non ſubdita eſſet Conſtat autem ꝙ condere legem, pertinet ad multitudinem totam non ſecūdum ſingulas partes, ſed collectiue. i. ad communitatem multitudinis Papa ergo eſt habens curam nō ſolum ſingulorū, ſed cōitatis totius multitudinis Chriſtianorum. Et hæc diacrim propter ſciolos quoſdam. qui Papam paſtorem ſingularū eccleſiarum, non cōmunitatis totius Eccleſiæ chriſtianæ eſſe cōtendunt: errant quippe grauiter. Et hinc
475
2.di.54.q.1. a 3. co. & ad 1. & 4. diſ.3. ar.5. q.3. co. habes, ꝙ tota multitudo, vt legiſlatoris officiū habet eſt ſub cura illius qui legiſlator eſt. Quod etiam ex ratione conuincitur: q. finis proprius cōitatis. i. cōe bonū, eſt proprius finis legiſlatoris, qui omnis diuerſimode, quia cōmunitatis, vt ordinatæ, & legiſlatoris, vt ordinantis.

tutem. ergo cuiuſlibet hominis ratio eſt factiua legis.

¶3 Præt. Sicut princeps ciuitatis eſt ciuitatis gubernator, ita qlibet paterfamilias eſt gubernator domus: ſed princeps ciuitatis poteſt in ciuitate legem facere. ergo quilibet paterfamilias poteſt ī ſua domo facere legem.

B Sed contra eſt, ꝙ* Iſidorus dicit in li. Etym. & habetur in Decretis.* di.2. Lex eſt cōſtitutio populi, ſecundum quam maiores natu ſimul cum plebibus aliquid ſanxerunt. nō eſt ergo cuiuſlibet facere legem.

Respondeo dicendum, ꝙ lex proprie, primo & principaliter reſpicit ordinē ad bonum cōmune. Ordinare autem aliquid in bonum commune, eſt, vel totius multitudinis, vel alicuius gerentis vicem totius multitudinis, & ideo condere legem vel pertinet ad totā multitudinem, vel pertinet ad
C perſonam publicam, quæ totius multitudinis curam habet: quia & in omnib. alijs ordinare in finē eſt eius, cuius eſt proprius ille finis.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut ſupra* dictū eſt, Lex eſt in aliquo non ſolum ſicut in regulante, ſed etiam participatiue, ſicut in regulato, & hoc modo vnuſquiſque ſibi eſt lex inquantū participat ordinem alicuius regulantis: vnde & ibidem ſubditur.
D Qui oſtendunt opus legis ſcriptū in cordibus ſuis.

Ad secundum dicendū, ꝙ perſona priuata non poteſt inducere efficaciter ad virtutem, poteſt. n. ſolū mouere, ſed ſi ſua motio non recipiatur, nō habet vim coactiuā, quā debet habere lex ad hoc ꝙ efficaciter inducat ad virtutē, vt* Philoſophus dicit in 10. Eth. hanc autem virtutem coactiuam habet multitudo, vel perſona publica, ad quam pertinet pœnas infligere, vt* infra dicetur: & ideo
E ſolius eius eſt leges facere.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut homo eſt pars domus, ita domus eſt pars ciuitatis: ciuitas autem eſt communitas perfecta, vt dicitur in primo Politicæ, & ideo ſicut bonū vnius hoīs nō ēſt vltimus finis, ſed ad cōe bonū ordinatur: ita etiā & bonū vnius domus ordinatur ad bonū vnius ciuitatis, quæ eſt cōitas pfecta. vnde ille qui gubernat aliquam familiam, poteſt quidem facere aliqua præcepta, vel ſtatuta: nō tamen q̄ proprie habeant rationem legis.

Articulus IIII.

Vtrum promulgatio ſit de ratione legis.

B AD QVARTVM ſic pceditur. Vr̄, ꝙ promulgatio non ſit de ratione legis. Lex. n. naturalis maxime habet rōnem legis: ſed lex naturalis nō indiget promulgatione. ergo non eſt de ratione legis, ꝙ promulgetur.

¶2 Præt. Ad legem pertinet proprie obligare ad aliquid faciendū vel non faciendum: ſed nō ſolum obligantur ad implendam legem illi, corā quibus promulgatur lex, ſed etiam alij. ergo promulgatio non eſt de ratione legis.

C ¶3 Præt. Obligatio legis extendit etiam in futurum, quia leges futuris negotijs neceſſitatē imponūt, vt iura dicūt, ſed promulgatio fit ad præſentes. ergo promulgatio non eſt de neceſſitate legis.

Sed contra eſt, quod dicitur in* Decretis, quarta diſtinctione, quòd leges inſtituuntur, cum promulgantur.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut* dictum eſt, lex imponitur alijs per
D modum regulę, & menſurę. Regula autem, & menſura imponitur p hoc, quòd applicatur his quæ regulantur, & mēſurātur, vñ ad hoc quòd lex virtutem obligandi obtineat. quod eſt proprium legis, oportet quod applicetur hominibus qui ſecundum eam regulari debent. talis autem applicatio fit per hoc, quod in notitiam eorum deducitur ex ipſa promulgatione vnde promulgatio ipſa neceſſaria eſt ad hoc, quod lex habeat ſuā virtutē. Et ſic ex quatuor prædictis poteſt colligi diffinitio legis, quæ
E nihil eſt aliud, quàm quædā rationis ordinatio ad bonum commune, ab eo qui curam communitatis habet, promulgata.

Ad primum ergo dicendum ꝙ promulgatio legis naturæ eſt ex hoc ipſo, quòd Deus eam mentibus hominum inſeruit naturaliter cognoſcendam.

Ad secundum Dicendū, ꝙ illi corā quibus lex nō promul

¶Super quæſtionis nonageſimæ Articulum quartum. In codice libro 1. tit.17. de leg. le.7.

IN ar.4 in reſpōſione ad ſm nota, ꝙ ob illa verba, Vel deuenire poteſt, non
Diſ.4.c2. in iſtis ipalib. circa princ. intelligitur de potentia logica: quia. ſ. non implicat cōtradictionem, ſed de potentia
ar.1. hui' q. politica. i. ſm ordinē ſeu curſum politicū: vnde ly deuenire poteſt, coniungitur cum ly, per alios: & intendit author, ꝙ abſentes a promulgatione obligantur: vel quia per alios promulgatio ad eos deuenit, vel per alios deuenire potuit: ſed ex parte abſentium cōtectum eſt vt neſcirent, vel quia noluerunt, vel quia neglexerūt facere qđ in eis erat ad ſciendum. Alioquin abſentes neſcij promulgatę legis nō ligantur. Propter qđ ſi Romæ noua lex promulgatur, & nec curia ipſa procurat vt promulgatio ad eccleſias cathedrales deueniatur, nec prælati qui ibi ſunt, inſinuāt ſuis eccleſijs, accuſari nec apud Deum, nec apud homines ignorantiæ poſſunt abſentes neſcij.

¶Super

obligantur ad legem obſeruandum inquantum in eorum nntitiá deuenit per alios,vel deuenire poteſt promulgatinne facta.

A D T E R T I V M dicendum , quòd promulgatio præſens in futurum extenditur per firmitatem Scripturæ,quæ quodammodo ſemper eam promulgat. vnde* Iſidorus dicit in 1. Etymologiarum , quòd lex à legēdo vocata eſt,quia ſcripta eſt.

c.10. parum à princ.

¶ *Super quæſtionis nonageſimæ primæ Articul. primum.*

IN ar.1.q. nonageſimæprimæ nihil aliud notãdum occurrit, niſi ꝙ ipſa prouidētia Dei, quæ eſt rō gubernationis rerũ , pro quanto eſt menſura,& regula obligatiua rerum omnium in ſuos actus,& fines ad finem vltimum,legis rationem induit, quamuis legi ſubiecta nõ eodem modo ab illa regulentur, & obligentur:dum alia rõnabiliter,vt intellectũ habentia,alia naturaliter,vt itellectu carentia ſubdantur.

QVAESTIO XCI.

De legum diuerſitate in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de diuerſitate legum.

Et circa hoc q̃runtur ſex.

¶Primo, Vtrum ſit aliqua lex æterna.
¶Secundo , Vtrum ſit aliqua lex naturalis.
¶Tertio,Vtrum ſit aliqua lex humana.
¶Quarto, Vtrum ſit aliqua lex diuina.
¶Quinto,Vtrum ſit vna tantum, vel plures.
¶Sexto, Vtrũ ſit aliqua lex pctĩ.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſit aliqua lex æterna.

476
Inf.q 91.ar. 1.per totum & art.3.& 4. c.art.5.ad 3. Et 4.diſ.33. q.1.a.1.& 3. cont.c. 115. Et Ro.8.fi.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd non ſit aliqua lex æterna.Omnis enim lex aliquibus imponitur:ſed non fuit ab æterno, cui aliqua lex poſſet imponi,ſolus enim Deus fuit ab æterno. ergo nulla lex eſt æterna .

¶ 2 Præt.Promulgatio eſt de ratione legis,ſed promulgatio non potuit eſſe ab æternn,quia non erat ab æterno,cui ꝓmulgaretur.ergo nulla lex poteſt eſſe æterna .

¶ 3 Præt.Lex importat ordinem ad finem,ſed nihil eſt æternum quod ordinetur ad finem: ſolus enim vltimus finis eſt æternus.ergo nulla lex eſt æterna .

C. 6. parum a prin.

S E D C O N T R A eſt,quod* Aug.dicit in 1.de lib. arb.Lex,quæ ſumma ratio nominatur, non poteſt cuipiam intelligenti non incommutabilis , æternaque videri .

Q.præced.

R E S P O N D E O Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,nihil eſt aliud lex,quàm dictamen practicæ rationis in principe,qui gubernat aliquam cõitatem perfectam . Manifeſtum eſt autem , ſuppoſito ꝙ mundus diuina prouidentia regatur,vt in 1.* habitum eſt,quod tota communitas Vniuerſi gubernatur ratione diuina: & ideo ipſa ratio gubernationis rerũ in Deo , ſicut in principe vniuerſitatis exiſtens, legis habet rationē. Et quia diuina ratio nihil concipit ex tempore , ſed habet æternum conceptum,vt dicitur Proue.8.inde eſt,ꝙ huiuſmodi legem oportet dicere æternam .

p. p. q6. 22. art.1.& 2.

A D P R I M V M ergo dicendum , quòd ea quæ in ſeipſis non ſunt,apud Deum exiſtunt, inquantum ſunt ab ipſo cognita & præordinata , ſecundum illud Rom. 4.Qui vocat ea quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt, ſic igitur æternus diuinæ legis conceptus,habet rationem legis æternæ,ſecundum quod à Deo ordinatur ad gubernationem rerum ab ipſo præcognitarum.

F A D S E C V N D V M dicendum , ꝙ promulgatio fit & verbo,& ſcripto,& vtroque modo lex æterna habet promulgationem ex parte Dei promulgantis: quia & Verbum diuinum eſt æternum , & Scriptura libri vitæ eſt æterna.ſed ex parte creaturæ audientis,aut inſpicientis.non poteſt eſſe promulgatio æterna.

A D T E R T I V M dicendum,quòd lex importat ordinem ad finem actiue,inquantum ſcilicet per eam ordinãtur aliqua in finem,non autem paſſiue.i. ꝙ ipſa lex ordinetur ad finem,niſi per accidens in gubernante,cuius finis eſt extra ipſum , ad quem etiam neceſſe eſt vt lex eius ordinetur,ſed finis diuinæ gubernationis eſt ipſe Deus,nec eius lex eſt aliud ab ipſo , vnde lex æterna non ordinatur in alium finem .

G

ARTICVLVS II.

Vtrum ſit in nobis aliqua lex naturalis.

AD SECVNDVM ſic proceditur . Vĩ, ꝙ non ſit in nobis aliqua lex naturalis Sufficienter.n.hõ gubernatur per legem ęternam. Dicit.n. Aug in 1. de lib.arb.ꝙ lex ęterna eſt,quia iuſtum eſt vt oĩa ſint ordinatiſſima H ſed natura non abundat in ſuperfluis,ſicut nec deficit ĩ neceſſarijs ergo nõ ē hoĩ aliqua lex naturalis.

¶ 2 Præt. Per legē ordinaĩ homo in ſuis actibus ad finem,vtĩ ſupra habitum eſt,ſed ordinatio humanorum actuum ad finem non eſt per naturã,ſicut accidit in creaturis irrationabilibus,quę ſolo appetitu naturali agunt propter finem ſed agit homo propter finem per rationem,& voluntatem.ergo nõ eſt aliqua lex homini naturalis.

I ¶ 3 Præt.Quãto aliqs eſt liberior tãto minus eſt ſub lege.ſed homo eſt liberior oĩbus alijs animalibus propter lib.arb.quod præ alijs animalibus habet.cum igitur alia aĩalia non ſubdanĩ legi naturali, nec hõ alicui legi naturali ſubdetur .

S E D C O N T R A eſt, ꝙ Ro. 2.ſuper illud,Cum gētes quę legē non habent,naturaliter ea,quæ legis ſunt,faciunt dicit Gl. ꝙ ſi nõ habent legem ſcriptam,habēt tamen legem naturalem,quia quilibet intelligit , & ſibi conſcius eſt quid ſit bonum,& quid malum.

Gloſſ. ordi. ibidem.

K R E S P O N. Dicendum,ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt,lex cũ ſit regula & mēſura,dupliciter pôt eē ĩ aliquo vno mõ,ſicut in regulãte & mēſurante,alio mõ ſicut in regulato & menſurato,quia inquantum participat aliquid de regula,vel menſura, ſic regulatur , vel menſuratur. Vnde cum oĩa , quæ diuinæ prouidentiæ ſubduntur,à lege æterna regulentur & menſurentur , vt ex dictis patet,manifeſtũ eſt, ꝙ oĩa participãt aliqualiter legē æternã inquãtũ.ſ. ex impreſſione eius habent inclinationes in ꝓprios actus,& fines.Inter cætera aũt rõnalis creatura excellētiori quodã mõ diuinæ ꝓuidētiæ ſubiacet,inquantũ & ipſa fit prouidentiæ particeps

Art.præced.

q.90.arti. 1. ad 2.

¶ *Super quæſtionis nonageſimæ primæ Artic.primum ſecundum & tertiũ.*

477
Inf.q.96.arti.2. ad 3. & q.97.a.1. ad 1.Et 4.d. 33. q.1.ar.1.co. Et Ro. 8. fi. Li.1.c.6. nõ procul. a ſ. tom.1.

IN ar.1.2.& 3. eiuſdē q.collige, ꝙ hõ trib.legib eget ad ſui rectitudinē moralē, ſecluſa rectitudine requiſita pro cęleſti patria.nã eget lege ęterna,naturali,& humana,q̃ n l aliud ſunt,q̃ rõ diuinæ gubernationis in Deo.principia practica naturaliter. per ſe nota,& concluſiones eorũ ꝑ diſcurſum rõnis adinuentę quib ſi coniungatur, qđ hõ ſuper hæc eſt ordinatus ad finē ſupnaturalē.1 ſcriptura, ciuis cæleſtis patriæ, manifeſtum erit , ꝙ oportet legē quartã ſuperaddere.ſ.diuinã vt in 4.art dicitur, q̃ ſm diuerſitatem ſtatus hominis in ordine illo ſupernaturali diſtincta eſt in veterem,& nouam.

q.præc.ar.2.

¶ In reſponſione ad ſm tert j ar.eiuſdem q nota differentiã inter res naturales , & morales,q̃ illæ menſurant noſtrum intellectum,vtpote cauſæ eius : morales vero mēſurantur ab intellectu noſtro nõ quocunque, ſed naturali indito a Deo,quia effectus ſunt rationis naturalis , vt primi principij moralium, quæ ſunt a nobis .

ſibe-

ſibiipſi, & alijs prouidens. Vnde & in ipſa participatur ratio æterna, per quam habet naturalem inclinationẽ ad debitum actum, & finem. Et talis participatio legis æternæ in rationali creatura, lex naturalis dicitur. vnde cum pſal. 4. dixiſſet ſacrificate ſacrificium iuſtitiæ, quaſi quibuſdam quærentib. quæ ſunt iuſtitiæ opera, ſubiungit. Multi dicunt, quis oſtendit nobis bona? cui queſtioni reſpondens dicit: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. quaſi lumen rationis naturalis, quo diſcernimus quid ſit bonum, & quid malum, quod pertinet ad naturalem legem, nihil aliud ſit quàm impreſſio diuini luminis in nobis. vnde patet, ꝙ lex naturalis nihil aliud eſt, quàm participatio legis æternæ in rationali creatura.

In corp. art.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procederet, ſi lex naturalis eſſet aliquid diuerſum à lege æterna, non autem eſt niſi quędam participatio eius vt* dictum eſt.

q. 10. art. 1.

AD SECVNDVM Dicendum, ꝙ omnis operatio rõnis, & voluntatis deriuatur in nobis ab eo quod eſt ſ'm naturã, vt ſupra habitũ eſt. Nã oĩs rõcinatio deriuať à principijs naturaliter notis: & oĩs appetitus eorum quæ ſunt ad finem, deriuatur à naturali appetitu vltimi finis, & ſic etiam oportet quòd prima directio actuum noſtrorum ad finem, fiat per legem naturalẽ.

q. præc. ar. 1.

AD TERTIVM Dicendum, ꝙ etiam animalia irrationalia participant rationem æternam ſuo modo, ſicut & rationalis creatura: ſed quia rationalis creatura participat eam intellectualiter, & rationaliter, ideo participatio legis æternæ in creatura rationali proprie lex vocatur. nam lex eſt aliquid rationis, vt* ſupra dictum eſt. in creatura autem irrationali nõ participatur rõnaliter. vnde non poteſt dici lex, niſi per ſimilitudinem.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſit aliqua lex humana.

478

Inf. q. 95. ar. 1. & 2 diſ. 9. arti. 3. cor. & ad 5. Et 3. di. 40. arti 1. & art. 8. cor. Et 3. diſ. 37. ar. 2. q. 2. co. pri. Et 2. Metaph. lect. 5. Art. præced. Lib. 1. cap. 6. q præc. ar. 1. tex. 5. li. 10. metap. to. 3. Text. 3. Lib. 1. c. 6. a med. vſq; ad fin. tom. 1. q. 90. art. 1.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd non ſit aliqua lex humana. Lex. n. naturalis eſt participatio legis æternę, vt dictũ eſt: ſed per legem æternam omnia ſunt ordinatiſſima, vt* Aug. dicit in 1. de lib. arb. ergo lex naturalis ſufficit ad omnia humana ordinanda. non eſt ergo neceſſarium quòd ſit aliqua lex humana.

¶ 2 Præt. Lex habet rationem menſuræ, vt dictum eſt; ſed ratio humana non eſt menſura rerũ, ſed potius ecõuerſo, vt in 10.* Metap. dicitur. ergo ex ratione humana nulla lex procedere poteſt.

¶ 3 Præt. Menſura debet eſſe certiſſima, vt dicit in 10.* Metap. ſed dictamen humanæ rationis de rebus gerendis eſt incertum, ſ'm illud Sap. 9. Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ. ergo ex ratione humana nulla lex procedere poteſt.

SED CONTRA eſt, quòd Aug. in 1. de lib. arb. ponit duas leges, vnam æternam: & aliam temporalem, quam dicit eſſe humanam.

q. 90. arti. 1. ad 2.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ ſicut* ſupra dictum eſt, lex eſt quoddã dictamen practicæ rõnis. Similis aũt proceſſus eſſe inuenitur rationis practicæ, & ſpeculatiuæ: vtraque. n. ex quibuſdam principijs ad quaſdam cõcluſiones procedit, vt* ſuperius habitum eſt. Secũdum hoc ergo dicẽdum eſt, quod ſicut in ratione ſpeculatiua ex principijs indemonſtrabilibus naturaliter cognitis producuntur concluſiones diuerſarum ſciẽtiarum, quarum cognitio non eſt nobis naturaliter indita, ſed per induſtriam rationis inuenta: ita etiam ex præceptis legis naturalis, quaſi ex quibuſdam principijs communibus & indemonſtrabilibus, neceſſe eſt quòd ratio humana procedat ad aliqua magis particulariter diſponenda: & illæ particulares diſpoſitiones adinuentæ ſecundum rationem humanam, dicuntur leges humanæ, obſeruatis alijs conditionibus, quæ pertinent ad rationem legis, vt* ſupra dictum eſt. Vnde* Tullius dicit in ſua Rheto. quòd initium iuris eſt à natura profectum: deinde quædam in conſuetudinem ex vtilitate rationis venerunt: poſtea res à natura profectas, & à conſuetudine probatas, legum metus, & religio ſanxit.

q. præce. per totam. Tullius li. 2. de inuẽt. in fol. 4. ante finem libr.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio humana non poteſt participare ad plenum dictamen rationis diuinæ, ſed ſuo modo, & imperfecte. Et ideo, ſicut ex parte rationis ſpeculatiuæ per naturalem participationem diuinæ ſapientiæ ineſt nobis cognitio quorundam communium principiorum, non autem cuiuſlibet veritatis propria cognitio, ſicut in diuina ſapiẽtia continetur, ita etiam ex parte rationis practicæ naturaliter homo participat legem æternam ſecundum quædam communia principia, non autem ſecundum particulares directiones ſingulorum, quæ tamẽ in æterna lege continentur; & ideo neceſſe eſt vlterius, quòd ratio humana procedat ad particulares quaſdam legũ ſanctiones.

AD SECVNDVM Dicendum, ꝙ ratio humana ſecundum ſe non eſt regula rerum, ſed principia ei naturaliter indita, ſunt regulæ quædam generales, & menſuræ omnium eorum quæ ſunt per hominem agenda, quorum ratio naturalis eſt regula, & menſura, licet nõ ſit menſura eorum, quæ ſunt à natura.

AD TERTIVM dicendum, quòd ratio practica eſt circa operabilia, quæ ſunt ſingularia, & contingentia, non autem circa neceſſaria, ſicut ratio ſpeculatiua: & ideo leges humanæ non poſſunt illam infallibilitatem habere, quam habent concluſiones demonſtratiuæ ſcientiarum. Nec oportet, quòd omnis menſura ſit omnino infallibilis, & certa, ſed ſecũdum quod eſt poſſibile in genere ſuo.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum fuerit neceſſarium eſſe aliquam legem diuinam.

479

1. q. 1. art. 1. & 3. q 60. ar. 5. ad 3. Et 3. di. 37. arti. 1. Et Ro. 8. ſin. Arti. 2. Arti. 1.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ nõ fuerit neceſſarium eſſe aliquam legem diuinam: quia, vt* dictum eſt, lex naturalis eſt quędam participatio legis æternæ in nobis; ſed lex æterna eſt lex diuina, vt dictum eſt: ergo nõ oportet quòd præter legem naturalem, & leges humanas ab eo deriuatas ſit aliqua alia lex diuina.

q. 14. art. 2.

¶ 2 Præt. Eccl. 15. dicitur, quod Deus dimiſit hominẽ in manu conſilij ſui, cõſilium autem eſt actus rationis, vt* ſupra habitum eſt. ergo homo dimiſſus eſt gubernationi ſuæ rationis, ſed dictamen rationis humanæ eſt lex humana, vt* dictum eſt. ergo non oportet quòd homo alia lege diuina gubernetur.

Art. præced.

¶ 3 Præt. Natura humana eſt ſufficientior irrationalibus creaturis: ſed irrationales creaturæ non habent aliquam legem diuinam præter inclinationem naturalem eis inditam. ergo multo minus creatura rationalis debet habere aliquam legem diuinam præter naturalem legem.

SED CONTRA eſt, quod Dauid expetit legem à Deo ſibi poni, dicens 118. Pſa. Legem pone mihi, domine, in via iuſtificationum tuarum.

RESPON. Dicendum, ꝙ præter legem naturalem, & legẽ humanam, neceſſarium fuit ad directionem humanæ vitæ habere legem diuinam. & hoc ꝑ quatuor rationes

rationes. Primo quidem, quia per legē dirigitur homo ad actus proprios in ordine ad vltimum finem, & ſiquidem homo ordinaretur tantum ad finem, qui non excederet proportionē naturalis facultatis hominis, non oporteret ꝙ homo haberet aliquid directiuum ex parte rationis ſupra legem naturalem, & legem humanitus poſitam, quæ ab ea deriuatur: ſed quia homo ordinatur ad finem beatitudinis æternæ, quæ excedit proportio-
q. 5. artic. 5. nem naturalis facultatis humanæ, vt* ſupra habitum eſt, ideo neceſſarium fuit, vt ſupra legem naturalem, & humanam, dirigeretur etiam ad ſuum finem lege diuinitus data. Secundo, quia propter incertitudinem humani iudicij, præcipue de rebus contingentibus, & particularibus, contingit de actibus humanis diuerſorum, eſſe diuerſa iudicia, ex quibus etiam diuerſæ & contrariæ leges procedunt. Vt ergo homo abſque omni dubitatione ſcire poſſit, quid ei ſit agendum, & quid vitādū, neceſſarium fuit, vt in actibus proprijs dirigeretur per legem diuinitus datum, de qua conſtat, ꝙ non poteſt errare. Tertio, quia de his poteſt homo legem facere, de quibus poteſt iudicare: iudicium autem hoīs eſſe nō poteſt de interioribus motibus, qui latent, ſed ſolū de exterioribus actibus, qui apparent: & tamen ad perfectionem virtutis requiritur, quod in vtriſque actibus homo rectus exiſtat: & ideo lex humana non potuit cohibere, & ordinare ſufficienter interiores actus: ſed neceſſarium fuit, quòd ad hoc ſuperueniret lex diuina.
Cap. 6. circa finem præcipue tom. 1. Quarto, quia ſicut* Aug. dicit in 1. de lib. arb. Lex humana non poteſt omnia, quę male fiunt, punire, vel prohibere: quia dum auferre vellet omnia mala, ſequeretur quòd etiam multa bona tollerentur. & impediretur vtilitas boni communis, quòd eſt neceſſarium ad conuerſationem humanam. Vt ergo nullum malum improhibitum, & impunitum remaneat, neceſſarium fuit ſuperuenire legem diuinam, per quam omnia peccata prohibentur. Et iſtę quatuor cauſæ tanguntur in Pſal. 18. vbi dicitur. Lex domini immaculata. i. nullam peccati turpitudinem permittens. Conuertens animas; quia non ſolum exteriores actus, ſed etiam interiores dirigit: Teſtimonium domini fidele, propter certitudinem veritatis, & rectitudinis: Sapientiam præſtans paruulis, inquantum ordinat hominem ad ſupernaturalem finē, & diuinum.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ per naturalem legem participatur lex æterna ſecundum proportionem capacitatis humanæ naturæ: ſed oportet vt altiori modo dirigatur homo in vltimum finem ſupernaturalem, & ideo ſuperadditur lex diuinitus data, per quam lex æterna participatur altiori modo.

Ad secundum dicendum, quòd conſiliū eſt inquiſitio quędam, vnde oportet quòd procedat ex aliquibus principijs. Nec ſufficit, quòd procedat ex principijs naturaliter inditis, quæ ſunt præcepta legis naturæ propter prædicta: ſed oportet quod ſuperaddantur quædam alia principia ſcilicet præcepta legis diuinæ.

Ad tertium dicendum, quòd creaturæ irrationales non ordinantur ad altiorem finem, quam ſit finis qui eſt proportionatus naturali virtuti ipſarum: & ideo non eſt ſimilis ratio.

¶ *Super quæſtionis nonageſimæ primę Articul. quintum.*

480
Infr. q. 107. art. 1. Et Gal. 3. le. 2.
IN ar. 5. ſicut nec in 4 nihil occurrit ſcribēdum. In q. ſiquidē 107. inferius patebūt ſi qua ſunt dubia in 5. art. In ſexto autem arti. nota illa verba; Destituitur originali iuſtitia, & uigore rationis. pro. q. 109. vbi de integritate, & corruptione naturæ humanæ erit ſermo. Habes etiam ex hoc articulo, quid proprie ſignificat fomes; inclinationem ſcilicet partis ſenſitiuę excuntis a rationis ordine.

Articulus V.

Vtrum lex diuina ſit vna tantum.

AD quintum ſic proceditur. Vr ꝙ lex diuina ſit vna tātū. Vnius. n. regis in vnu regno eſt vna lex: ſed totum
F humanum genus comparatur ad Deum, ſicut ad vnum regem ſecūdum illud. Pſalm. 94. Rex omnis terræ Deus eſt. ergo eſt vna tantum lex diuina.

¶ 2 Præt. Lex omnis ordinatur ad finem, quem legiſlator intēdit in eis, quibus legem fert, ſed vnum & idem eſt, quod Deus intendit in omnibus hominibus, ſecundum illud 1. ad Timot. 2. Vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. ergo vna
G tantum eſt lex diuina.

¶ 3 Præt. Lex diuina propinquior eſſe videtur legi æternæ quæ eſt vna, quàm lex naturalis, quanto altior eſt reuelatio gratiæ, quàm cognitio naturæ, ſed lex naturalis eſt vna omnium hominum. ergo multo magis lex diuina.

Sed contra eſt, quod Apoſto. dicit ad Hebr. 7. Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt vt legis tranſlatio fiat, ſed ſacerdotium eſt duplex, vt ibidem dicitur, ſcilicet ſacerdotium Leuiticum, & ſacerdotium Chriſti. ergo etiam duplex eſt lex diuina ſcilicet lex vetus, & lex noua.

Respondeo dicendum, ꝙ ſicut in* primo dictum eſt, diſtinctio eſt cauſa numeri. Dupliciter autem p. p. q. 30. art. 3.
H inueniuntur aliqua diſtingui: Vno modo, ſicut ea quę ſunt omnino ſpecie diuerſa, vt equus & bos. Alio modo, ſicut perfectum & imperfectum in eadem ſpecie ſicut puer & vir, & hoc modo lex diuina diſtinguitur in legem veterem, & legem nouam. Vnde Apoſto. ad Galat. 3. comparat ſtatum veteris legis ſtatui pueri exiſtenti ſub pædagogo, ſtatum autem nouæ legis comparat ſtatui viri perfecti, qui iam non eſt ſub pædagogo. Attenditur autem perfectio, & imperfectio legis ſecundum tria, quæ ad legem pertinent, vt* ſupra dictum eſt. Primo enim ad legē pertinet, vt ordinetur ad bonum commune ſicut ad finem, vt* ſupra dictum eſt, quod q. 90. ar. 2. 3. & 4. quidem poteſt eſſe duplex. ſ. bonum ſenſibile, & terrenum, & ad tale bonum ordinabat directè lex vetus. vnde ſtatim Exo. 3. in principio legis inuitatur populus ad q. 90. art. 2.
I regnum terrenum Chananæorum. Et iterum bonum intelligibile, & cœleſte: & ad hoc ordinat lex noua. Vnde ſtatim Chriſtus ad regnum cœlorum in ſuæ prędicationis principio inuitauit dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit. n. regnum cœlorum. Matt. 4. & ideo* C. 2. in prin. tom. 2. Auguſt. dicit in 4. contra Fauſtum, quòd temporalium rerum promiſſiones in teſtamento veteri continentur, & ideo vetus appellatur: ſed æternæ vitæ promiſſio ad nouum pertinet teſtamentum. Secundo, ad legē pertinet dirigere humanos actus ſecundum ordinem iuſtitiæ; in quo etiam ſuperabundat lex noua legi veteri, interiores actus animi ordinando, ſecundum illud Matt. 5. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquā Scribarum & phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum: &
K ideo dicitur, quòd lex vetus cohibet manum, lex noua animum. Tertio, ad legem pertinet inducere homines ad obſeruantias mandatorum. Et hoc quidem lex vetus faciebat timore pœnarum: lex autē noua facit hoc per amorem, qui in cordib. noſtris infunditur per gratiam Chriſti, quæ in lege noua confertur, ſed in lege veteri figurabatur: & ideo dicit* Aug. contra Adamātium Manichæi diſcipulum, quòd breuis differentia eſt legis Ca. 17. inter prin. & med. tom. 6. & Euangelij, timor & amor.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſicut paterfamilias in domo alia mandata proponit pueris, & alia adultis, ita etiam vnus rex Deus in uno ſuo regno aliā legem dedit hominibus adhuc imperfectis exiſtentib.

& aliam

& aliam perfectiorem iam manuductis per priorem legem ad maiorem capacitatem diuinorum.

Ad secundvm dicendum, quod ſalus hominum non poterat eſſe niſi per Chriſtũ, ſecundum illud Act. 4. Non eſt aliud nomẽ datum hominibus, in quo oportet nos ſaluos fieri. & ideo lex perfecte omnes ad ſalutem inducens, dari non potuit niſi poſt Chriſti aduentum: antea vero dari oportuit populo, ex quo Chriſtus erat naſciturus, legem præparatoriam ad Chriſti ſuſceptionem, in qua quædam rudimenta ſalutaris iuſtitiæ continentur.

Ad tertivm dicendum, quòd lex naturalis dirigit hominem ſecundum quædam præcepta communia, in quibus conueniunt tam perfecti, quàm imperfecti: & ideo eſt vna omnium. Sed lex diuina dirigit hominem etiam in particularibus quibuſdam, ad quæ non ſimiliter ſe habent perfecti & imperfecti: &

q. 90. arti. 2. ideo oportuit legem diuinam eſſe duplicem, ſicut iam * dictum eſt.

Articvlvs VI.

Vtrum ſit aliqua lex fomitis.

481

Inf. q. 95. ar. 3. ad 1. Et Ro. 7. le. 4. li. 5. Eth. ca. 13.

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur quod non ſit aliqua lex fomitis. Dicit enim Iſidorus in 2. Ethy. quòd lex ratione conſiſtit: fomes autem non conſiſtit in ratione, ſed magis à ratione deuiat. ergo fomes non habet rationem legis.

¶ 2 Præte. Omnis lex obligatoria eſt, ita quod qui eam non ſeruant tranſgreſſores dicuntur, ſed fomes non conſtituit aliquem tranſgreſſorem ex hoc, quod ipſum non ſequitur, ſed magis tranſgreſſor redditur, ſi quis ipſum ſequatur. ergo fomes non habet rationem legis.

In corp. art.

¶ 3 Præt. Lex ordinatur ad bonum commune, vt * ſupra habitum eſt: ſed fomes nõ inclinat ad bonum commune, ſed magis ad bonum priuatum. ergo fomes non habet rationem legis.

Sed contra eſt, quod Apoſt. dicit Rom. 7. Video legem aliam in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.

q. 90. arti. 1. ad 1.

Respond. Dicendum, quod ſicut * ſupra dictum eſt, Lex eſſentialiter inuenitur in regulante & menſurante, participatiue autem in eo quod menſuratur & regulatur, ita quòd omnis inclinatio, vel ordinatio, quæ inuenitur in his quæ ſubiecta ſunt legi, participatiue dicitur lex, vt ex * ſupradictis patet.

art. 2. hui. q. & q. præced.

Poteſt autem in his quæ ſubdũtur legi, aliqua inclinatio inueniri dupliciter à legiſlatore. Vno modo, inquantum directe ſuos inclinat ſubditos ad aliquid, & interdum ad diuerſos actus, ſecundum quem modum poteſt dici, quod alia eſt lex militum, & alia eſt lex mercatorum. Alio modo indirecte, inquantum ſ. per hoc, quòd legiſlator deſtituit aliquem ſibi ſubditum aliqua dignitate, ſequitur quod tranſeat in alium ordinem, & quaſi in aliam legem, puta ſi miles ex militia deſtituatur, tranſibit in legem ruſticorum, vel mercatorum. Sic igitur ſub Deo legiſlatore diuerſæ creaturæ diuerſas habent naturales inclinationes, ita vt quod vni eſt quodammodo lex, alteri ſit contra legem, vt ſi dicam, quod furibundum eſſe, eſt quodammodo lex canis, eſt autem contra legem ouis, vel alterius manſueti animalis. Eſt ergo hominis lex, quam ſortitur ex ordinatione diuina ſecundum propriam conditionem, vt ſecundum rationem operetur: quæ quidem lex fuit tam valida in primo ſtatu, vt nihil vel præter rationem, vel contra rationẽ poſſet ſubrepere homini: ſed dum homo à Deo receſſit, incurrit in hoc, quòd feratur ſecundum impetum ſenſualitatis. Et vnicuique etiã particulariter hoc contingit, quanto magis à ratione receſſerit, vt ſic quo-

A dammodo beſtijs aſſimiletur, quæ ſenſualitatis impetu feruntur, ſecundum illud Pſal. 48. Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Sic igitur ipſa ſenſualitatis inclinatio, quæ fomes dicitur, in alijs quidem animalibus ſimpliciter habet rationem legis illo tamen modo, quo in talibus lex dici poteſt ſecundum directam inclinationem legis. In hominibus autem ſecundum hoc non habet rationem legis, ſed magis eſt deuiatio à lege rationis, ſed inquantum per diuinam iuſtitiam homo deſtituitur originali iuſtitia, & vigore rationis, ipſe impetus ſenſualitatis, qui eum ducit, habet rationem legis inquantum eſt pœnalis & ex lege

B diuina, conſequens hominem deſtitutum propria dignitate.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de fomite ſecundum ſe conſiderato prout inclinat ad malum, ſic enim nõ habet rationem legis, vt * dictum eſt, ſed ſecundum quod ſequitur ex diuinę legis iuſtitia, tanquam ſi diceretur lex eſſe, quod aliquis nobilis propter ſuam culpam ad ſeruilia opera induci permitteretur. In corp. art.

Ad secvndvm dicendum, quod obiectio illa procedit de eo quòd eſt lex quaſi regula & menſura, ſic. n. deuiantes à lege tranſgreſſores conſtituuntur, ſic autẽ fomes non eſt lex, ſed per quandam participationem, vt ſupra * dictum eſt. In corp. art. & q. 90. ar. 1.

C Ad tertivm dicendum, quòd ratio illa procedit de fomite quantum ad inclinationem propriã, non autem quantum ad ſuam originem, & tamen ſi conſideretur inclinatio ſenſualitatis prout eſt in alijs aĩalib. ſic ordinatur ad bonum commune. i. ad conſeruationẽ naturæ in ſpecie, vel indiuiduo, & hoc eſt etiam in homine, prout ſenſualitas ſubditur rationi, ſed fomes dicitur, ſecundum quod exit rationis ordinem.

QVAESTIO XCII.

De effectibus legis in duos articulos diuiſa.

D Deinde conſiderandum eſt de effectibus legis.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum effectus legis ſit homines facere bonos.

¶ Secũdo, Vtrũ effectus legis ſint imperare, vetare, permittere, & punire, ſicut legiſperitus dicit.

Articvlvs I.

E *Vtrum effectus legis ſit facere homines bonos.*

Ad primvm ſic proceditur. Vr quod legis effectus nõ ſit facere hoĩes bonos Homines. n. ſunt boni per virtutem. Virtus. n. eſt, quæ bonum facit habentem, vt dicitur in 2. Eth. ſed virtus eſt homini à ſolo Deo, ipſe. n. eam facit in nobis ſine nobis, vt * ſupra dictum eſt in diffinitione virtutis. ergo legis non eſt homines facere bonos.

¶ Super quæſtionis nonageſimæ ſecundæ Artic. primum.

In art. 1. q. 92. dubiũ occurrit circa rationem ex eo, quòd Aut falſum aſſumit, aut intentum non infert. Propoſitio nanq; fundans rationem literæ eſt iſta. Virtus cuiuſlibet ſubditi eſt, ut bene ſubijciatur principanti. hæc autem propoſitio aut intelligitur formaliter de ſubdito, inquantum ſubditus, aut materialiter de eo qui eſt ſubditus. Si formaliter, propoſitio eſt vera: ſed non infert, niſi quod lex facit ſubditos, inquantum ſubditos, 482
bonos: hoc autem nõ Infr. ar. 2. ſad
eſt facere homines 4. Et 3. cõ. c.
bonos, quia ſicut ali- 116. §. 2. &
ud eſt eſſe hominem, 3. & 5. Et
& aliud eſſe ſubditũ, Ro. 10.
ita alia eſt bonitas c. 6. in prin.
hominis, & alia eſt bo tom. 5.
nitas ſubditi, & tamẽ q. 55. art. 4.
titulus articuli quærit an ſit legis facere homines bonos, & in corpore articuli infertur

tur ex iſta propoſitione, quòd legis eſt inducere ſubiectos ad propriam ipſorum virtutem. Si vero materialiter intelligitur tunc licet inferret intentum ipſa tamen vniuerſaliter eſt falſa, & ſubuerſionem pareret totius doctrinæ: materialis enim ſermo à doctrina alienus eſt.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ ſermo eſt formalis, verus, & efficax ad intentum inferendum: Aduertendum nanque eſt, quòd non eſt ſermo de hac, vel illa lege, ſed de lege in cõi continente æternam, diuinam, & cætera & quod hõ non ſolum in ordine ad hoc, vel illud, ſed etiã in ordine ad felicitatem naturalẽ, & propriã, & politicã, & ſupernaturalẽ eſt ſubditus. Ex his nanque habetur, ꝙ bonitas hois, inquantum hõ & bonitas hominis, inquantum ſubditi, licet vniuerſaliter non coincidant, quandoq; tñ coincidunt. ſ. reſpectu legis ordinãtis hominem ad verã felicitatem, ſiue naturalẽ, ſiue ſupernaturalem ac per hoc, ꝙ lex factiua bonitatis in ſubdito in ordine ad felicitatem, eſt etiã factiua bonitatis propriẽ in hoĩe: quoniam illamet eſt, qua ſubditus ordinatur ad verã felicitatẽ. Eſt ergo propoſitio litteræ formaliter intelligenda: quod ex eo patet, quòd author ſub illa ſubſumit de bona & mala lege, & concludit, quòd legis eſt facere ſubditos bonos ſimpliciter, vel ſecundum quid, vt bonus latrones. Et cum dr̃, quòd non infert intentum, quia alia eſt ratio ſubditi, & hominis, iam patet reſpõſio, ꝙ licet vniuerſaliter non ſit eadem ratio, reſpectu tamen legis ad veram fęlicitatem, ſub qua infert author fieri homines bonos, eadem eſt ratio hominis, & ſubditi, non ſecundum relationem ſignificatam per ly, ſubditus, ſed ſecundum rationem fundantem ſubiectionem: homo.n. ex hoc quòd homo, ordinem habet ad felicitatem mediante virtute propria.

q.93.art.2.

lib.1.ca.9. & cap.13. & li.5.c.8.tom.5.

li.1.c.14.circa prin.

q.90.artic.1. & 4.

Ex c.vl.to.5.

¶In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli primi, dubium occurrit ex eo, ꝙ Author videtur contradicere ſibi, & falſum dicere: contradicere quidẽ ſibi, quia in principio illius rñſionis dicit, ꝙ impoſſibile eſt, vt aliquis homo ſit bonus, niſi ſit bene proportionatus bono cõi: & in calce dicit, ꝙ Alia eſt virtus boni viri, & boni ciuis Si nanque diuerſa eſt virtus viri, & ciuis, poteſt eſſe vir bonus, & ciuis non bonus, & econuerſo ciuis bonus, & vir non bonus, & ſi impoſſibile eſt aliquem eſſe virum bonum, & nõ bonum ciuem, quomodo alia eſt virtus boni viri, & boni ciuis? Falſum autem dicitur, quia vir ſolitarius ſapientiæ contemplatione contentus, eſt bonus vir, vtpote virtutis heroicæ, & tamen non eſt bonus ciuis, quia nec eſt ciuis.

¶In eadem reſponſione eſt aliud dubium. quia falſum videtur ꝙ eadẽ ſit virtus boni viri, & boni principis. nã virtus boni viri eſt monaſtica, principis vero politica. Et nihilominus voluntaria etiam videtur differentia inter neceſſitatem virtutis ſimpliciter in principe, & nõ in ciue. nam ſicut ad bonum communitatis ſufficit, quòd ciues ſubditi principum mandatis obediãt, ita ſufficit quod priceps recta, & opportuna ad bonum cõmunitatis mandet, & exequatur quãtum ſua intereſt

¶2 Præt. Lex nõ prodeſt homini niſi legi obediat, ſed hoc ipſum ꝙ hõ obedit legi, eſt ex bonitate. ergo bonitas præexigitur in hoĩe ad legẽ nõ igitur lex facit bonos homines.

¶3 Præt. Lex ordinatur ad bonũ commune, vt ſupra dictũ eſt, ſed quidam bene ſe habent in his quę ad commune pertinent, qui tamẽ in proprijs non bene ſe habent. nõ ergo ad legem pertinet, quòd faciat homines bonos.

¶4 Præt. Quædã leges ſunt tyrannicæ, vt * Philoſophus dicit in ſua politica: ſed tyrannus non intendit ad bonitatem ſubditorum, ſed ſolum ad propriam vtilitatem. nõ ergo legis eſt facere hoĩes bonos.

Sed contra eſt, ꝙ Philoſophus dicit in 2. Eth. ꝙ voluntas cuiuſlibet legiſlatoris hæc eſt, vt faciat homines bonos.

Respon. Dicendum, quòd ſicut * ſupra dictũ eſt, lex nihil aliud eſt q̃ dictamen rationis in præſidẽte, quo ſubditi gubernãtur: cuiuſlibet autem ſubditi virtus eſt, vt bene ſubdatur ei, à quo gubernatur. ſicut virtus iraſcibilis & concupiſcibilis in hoc conſiſtit, quod ſint bene obedientes rõni: & per hũc modum virtus cuiuſlibet ſubiecti eſt, vt bene ſubijciatur principãti, vt Phil. dicit in 1. Politicę. Ad hoc autem ordinatur vnaquęque lex, vt obediatur ei à ſubditis: vnde manifeſtũ eſt, quòd hoc ſit propriũ legis, inducere ſubiectos ad propriam ipſorum virtutem. Cum igitur virtus ſit quæ facit bonum habẽtem, ſequitur quòd proprius effectus legis ſit bonos facere eos, quibus datur vel ſimpliciter, vel ſecũdum quid. Si.n. intẽtio ferentis legem tendat in verum bonum, quod eſt bonum commune ſecundum iuſtitiã diuinam regulatum, ſequitur ꝙ per legem homines fiãt boni ſimpliciter. Si verò intentio legiſlatoris feratur ad id quod non eſt bonum ſimpliciter. ſed vtile, vel delectabile ſibi, vel repugnans iuſtitiæ diuinæ: tũc lex nõ bonos facit homines ſimpliciter, ſed ſecundum quid. ſ. in ordine ad tale regimen. Sic autem bonum inuenitur etiã in per ſe malis: ſicut aliquis dicitur bonus latro, quia operatur accommode ad finem.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ duplex eſt virtus, vt ex ſupradictis patet. ſ. acquiſita, & infuſa. Ad vtrãque autem aliquid operatur operum aſſuetudo, ſed diuerſimode. Nam virtutem quidem acquiſitam cauſat. ad virtutẽ autem infuſam diſponit, & eam iam habitam conſeruat, & promouet. Et quia lex ad hoc datur. vt dirigat actus humanos, inquantum actus humani operãtur ad virtutem, intantum lex facit homines bonos. vnde & * Phil. dicit 2. Pol. ꝙ legiſlatores aſſuefaciẽtes faciunt bonos.

proportionaliter ſicut alij Quid.n. ad communitatem magis de malitia priuata rectorum, quàm ciuium, ſi ad cõmune omnes faciunt, quod oportet? Nulla.n. apparet formalis differentia, ſed ſolum ſecundum magis, & minus. Conſtat.n. ꝙ principis priuata malitia magis nocet: quia conſpectius in ſe crimen habet, ſed non quòd nocet per ſe communi bono, & malitia ciuium per accidens.

¶Ad primum dubiũ dicitur, quòd non falſitas, nec contradictio eſt in litera. Ad cuius euidentiam recolendũ eſt ex prima parte ꝙ bonum ſimpliciter attẽditur ſecundum vltimã perfectionẽ: & ꝙ nihil refert quo ad hoc, & eſſe bonum ſimpliciter, an illa vltima perfectio ſit diſtincta à præcedente, an ſit eadem cum præcedẽte. Vnde hõ dr̃ bonus ſimpliciter non ſecundum perfectionem ſubſtantialem, ſed accidẽtalem, non quamcũque ſed virtutis moralis. Propter quod quæſt. de identitate, & diuerſitate virtutis hominis & ciuis, nõ repugnat propoſitioni primæ in reſpõſione poſitę, ſcilicet ꝙ impoſſibile eſt, quòd aliquis ſit bonus, & nõ ſit bene proportionatus bono communi, Siue.n. eadem, ſiue alia ſit virtus boni hois, & boni ciuis, impoſſibile eſt quòd homo ſit bonus ſine additione aliqua & non bonus ciuis ciuitate ordinata ad felicitatem veram, quia homo inquantum homo eſt pars ciuitatis, quia eſt animal politicum, ſicut homo inquantum homo, eſt diſciplinabilis, ac per hoc, & in habendo bonitatẽ hominis, oportet quòd habeat proportionem ad bonum commune ciuitatis, ſaltem in præparatione animi. Non n. eſt recte diſpoſitus ſecundum prudentiam, & alias cardinales virtutes, qui non eſt præparatus ad id, ad quod tenetur: & in habendo bonitatem ſimpliciter, oportet quòd habeat bonitatem primam, quæ eſt in ſe bonus, & conſequentem, qua eſt pars bona. aliter nõ poſſet talis homo eſſe bonus, niſi ſecundum quid. Si ergo homo eſt bonus, cum bonitas ſua ſit aut pars, aut parens bonitatis ciuilis, impoſſibile eſt, quin ſit recte commenſuratus communitati, quod eſt eſſe bonum ciuem: quamuis econtra eueniat, vt ſcilicet aliquis ſit bonus ciuis, & non ſimpliciter bonus: quia bonum ſimpliciter conſurgit ex cauſa integra, bonum autem ſecundum quid, ex aliquo particulari. Ciuis autem bonus, non niſi bonitatem ſecundum quid importat: & ideo in litera dicitur, quòd ſufficit quòd obediant mandatis principum. vnde patet nullam eſſe contradictionem. Quòd etiam nulla ſit falſitas propter hominem heroicum, ex eo patet, quia de hominibus ſermo eſt: heroicus autem huiuſmodi plus quam homo eſt, diuinam vitam imitatus, & quia etiam heroicus in præparatione animi eſt recte diſpoſitus ad communitatis bonum, & rurſus eſt optime commenſuratus cœleſti patriæ.

q.61.& 63.

C.6. parum ante fin.

¶Ad ſecundum dubium dicitur, ꝙ in ſecunda ſecundæ, Domino concedente, ex propoſito tractabitur de identitate, & diuerſitate prudentiæ monaſticæ, & politicæ in quadrageſimaſeptima quæſtione, vbi dicetur quare magis virtus boni viri identificatur

virtus

virtuti principis, & ciuis, cum in virtute boni viri claudatur vtrunque.ſ. poſſe bene preeſſe, & bene ſubeſſe. De neceſſitate vero uirtutis monaſticæ in principe magis quàm in ciue, de qua hic tractatur, dicendũ eſt, ꝙ cum inter principẽ & ciues tãta differẽtia ſit, ꝙ princeps vices totius multitudinis in ſe gerit, vtpote curã illius habẽs, ciues aũt partes ſunt, conſequẽs eſt, ꝙ priuata malitia principis ad male percipiẽdum toti multitudini eum inducet, & ſic cõi bono ſufficiẽs eſt nocere. Priuata autẽ malitia ciuium bono exiſtente principe, cõmuni bono (etſi diſſonet, non tamen nocere ſufficit: quia efficacem actionem ad commune nõ habet ſed diminutam. Propter quod oportet, ſi commune bonum publicum recte ſe habeat, habere pricipẽ, qui ſit & vir, & princeps bonus. vnde Ecclesiaſtes 10. dicitur. Væ terræ, cuius rex eſt puer, & cui⁹ principes mane comedũt, id eſt, ſine prudentia vt puer, & ſine temperantia indulgentes primum ventri: vtraque autem virtus eſt monaſtica.

q.63.articu. 1.& 2.

Capi.8.paulo à princi. tom.1.

Cap.3.to.5.

Super quæſtionis nonageſimæ ſecũdæ Art. ſecundum.

IN art.2.nihil aliud ſcribendum occurrit, niſi quod aduertas, quòd quia de proprijs actibus legis eſt ſermo, vt reſponſiones ad argumenta inſinuant, & permittere inter legis actus ponitur, quod ſolius ſuperioris proprie eſt permittere. Alij autẽ non obuiãtes malo cum poſſint, negligẽtis, aut tacentis potius, quam permittẽtis exercẽt officium, niſi vtendo lege participatiue dicantur permittere, ſicut accidit in fratre permittẽte non monitum fratrem recidere in malũ, vt ad habeat ſecũ teſtes ſecundum legem Domini & pro communi buno, & ſimilibus.

483

In digeſto. veter. lib.1. ti.3.in prin.

Ar. præced.

A AD SECVNDVM dicendũ, quòd non ſemper aliquis obedit legi ex bonitate perfecta virtutis, ſed quandoque quidem ex timore pœnæ, quandoque autem ex ſolo dictamine rõnis, quod eſt quoddam principium virtutis, vt* ſupra habitum eſt.

AD TERTIVM dicendum, quòd bonitas cuiuſlibet partis cõſideratur in proportione ad ſuum totum. vnde & Aug. dicit in 3. Cõfeſſ. ꝙ turpis eſt omnis pars, quæ ſuo toti non congruit. Cũ igitur quilibet homo ſit pars ciuitatis, impoſſibile eſt quod aliquis hõ ſit bonus, niſi ſit bene proportionatus bono communi: nec totũ poteſt bene exiſtere, niſi ex partibus ſibi proportionatis. Vnde impoſſibile eſt, quod bonum cõmune ciuitatis bene ſe habeat, niſi ciues ſint virtuoſi, ad minus illi, quibus conuenit principari. Sufficit autẽ quantum ad bonum communitatis, quòd alij intantum ſint virtuoſi, quòd principum mandatis obediant. & ideo * Philoſophus. dicit in 3. Polit. quod eadem eſt virtus principis, & boni viri: non autem eadem eſt virtus cuiuſcunque ciuis, & boni viri. B C

AD QVARTVM Dicendum, ꝙ lex tyrannica cum non ſit ſecũdũ rõnem, non eſt ſimpliciter lex, ſed magis eſt quædam peruerſitas legis. Et tamen inquantum habet aliquid de ratione legis, intendit ad hoc, ꝙ ciues ſint boni. Non.n. habet de ratione legis, niſi ſecundum hoc, quòd eſt dictamẽ alicuius pręſidẽtis in ſubditis, & ad hoc tendit, vt ſubditi legi ſint bñ obedientes, quod eſt eos eſſe bonos, non ſimpliciter, ſed in ordine ad tale regimen. D

ARTICVLVS II.

Vtrum legis actus conuenienter aſſignentur.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd legis actus non ſint conuenienter aſſignati in hoc quod dicitur, quod legis actus eſt imperare, vetare, pmittere, & punire. Lex enim omnis pręceptum commune eſt, vt * legiſconſultus dicit: ſed idem eſt imperare quod præcipere. ergo alia tria ſuperfluunt.

¶ 2 Præt. Effectus legis eſt, vt inducat ſubditos ad bonum, ſicut * ſupra dictum eſt: ſed conſilium eſt de meliori bono, quam præceptum. ergo magis pertinet ad legẽ conſulere, quàm præcipere.

¶ 3 Pręte. Sicut homo aliqs incitatur ad bonũ per pœnas, ita etiã & p præmia. ergo ſicut punire ponitur effectus legis, ita etiam & præmiare. A

¶ 4 Præ. Intentio legiſlatoris eſt, vt homines faciat bonos, ſicut* ſupra dictum eſt. ſed ille qui ſolo metu pœnarum obedit legi, non eſt bonus. nam timore ſeruili, qui eſt timor pœnarum, etſi bonum aliquis faciat, non tamen aliquid benefit, vt * Augu. dicit. non ergo videtur eſſe proprium legis, quod puniat. Art. præced. Enchirid. q. 121. tom.3.

SED CONTRA eſt, quod * Iſidorus dicit in 5. Ety. Omnis lex aut permittit aliquid vt vir fortis præmiũ petat, aut vetat, vt ſacrarũ virginũ nuptias nulli liceat petere, aut punit, vt qui cædem fecerit, capite plectatur. Libr. 5. Etymo. c.19. in prin. & lib. 2. cap.19.

B RESPONDEO dicendum, quod ſicut enuntiatio eſt rationis dictamen per modum enuntiandi, ita etiam lex per modum præcipiendi. Rationis autem proprium eſt, vt ex aliquo ad aliquid inducat; vnde ſicut in demonſtratiuis ſcientiis ratio inducit, vt aſſentiatur concluſioni per quædam principia, ita etiam inducit, vt aſſentiatur legis præcepto per aliquid. Præcepta autem legis ſunt de actibus humanis, in quibus lex dirigit, vt* ſupra dictum eſt. Sunt autem tres differentiæ humanorum actuum. Nam, ſicut* ſupra dictum eſt quidam actus ſunt boni ex genere, qui ſunt actus virtutum, & reſpectu horum ponitur legis actus præcipere, vel imperare. Præcipit enim lex omnes actus virtutum, vt dicitur in 5.* Ethicor. Quidam vero ſunt actus mali ex generei, ſicut actus vitioſi, & reſpectu horum lex habet prohibere. Quidam vero ex genere ſuo ſunt actus indifferentes, & reſpectu horum lex habet permittere, & poſſunt etiam indifferentes dici omnes illi actus qui ſunt vel parum boni, vel parum mali. Id autem, per quod inducit lex ad hoc quod ſibi obediatur, eſt timor pœnæ, & quantum ad hoc ponitur legis effectus punire. q.90.ar.1.& 91.ar.4. *q.18.art.5. & 8. Cap.1.à medio, & ca.11. 2.tom.5. C

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut ceſſare a malo habet quandam rationem boni, ita etiam prohibitio habet quandam rationem præcepti: & ſecundũ hoc large accipiendo præceptum, vniuerſaliter lex præceptum dicitur.

AD SECVNDVM Dicendũ, quod conſulere nõ eſt proprius actus legis, ſed poteſt pertinere etiam ad perſonam priuatam, cuius non eſt condere legem. vnde etiam Apoſtolus 1. ad Cor. 7. cum conſilium quoddam daret, dixit: Ego dico, non Dominus. & ideo non ponitur inter effectus legis. D

AD TERTIVM dicendum, ꝙ etiam præmiare poteſt ad quemlibet pertinere, ſed punire nõ pertinet niſi ad miniſtrum legis, cuius authoritate pœna infertur; & ideo præmiare nõ ponitur actus legis, ſed ſolum punire.

AD QVARTVM dicendum, quod per hoc ꝙ aliquis incipit aſſueſieri ad vitandum mala, & ad implendum bona propter metum pœnę, perducitur quandoque ad hoc, quod delectabiliter, & ex propria voluntate hoc faciat, & ſecundum hoc lex etiam puniendo perducit ad hoc, quod homines ſint boni. E

QVAESTIO XCIII.

De lege æterna, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ſingulis: Et primo, de lege æterna. Scdo, de lege nãli. Tertio, de lege humana. Quarto de lege veteri. Quĩto, de lege noua, q̃ ẽ lex Euãgelii. De ſexta autem lege, quæ eſt lex fomitis, ſufficiat quod dictum eſt, cum de peccato originali ageretur.

Circa primum quęruntur ſex.

¶ Primo, Quid ſit lex æterna.
¶ Secundo, Vtrum ſit omnibus nota.
¶ Tertio, Vtrum omnis lex ab ea deriuetur.
¶ Quarto, Vtrum neceſſaria ſubijciantur legi æternæ.
¶ Quinto, Vtrum contingentia naturalia ſubijciantur legi æternæ.
¶ Sexto, Vtrum omnes res humanæ ei ſubiiciantur.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex ęterna ſit ſumma ratio in Deo exiſtens.

484 Sup.q 91.ar. 1 & inf.pręſenti q ar.3. & 4. cor. & ar.5.ad 3.Et 4.di.33 q.1. arti. 1.Et 3. cõtra.c.115. * q. 46.poſt med tom.4. †q.90.art.4. *p.p.q6.35. art. 1. †Cap.30.in fine, & 31. in prin. t.1.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quod lex ęterna non ſit ſumma ratio in Deo exiſtẽs. Lex enim æterna eſt vna tantum; ſed rationes rerum in mente diuina ſunt plures. dicit enim * Aug. in lib. 83. q. quod Deus ſingula fecit proprijs rationibus. ergo lex æterna non videtur eſſe idem quòd ratio in mente diuina exiſtens.

¶ 2 Præt. De rõne legis eſt, ꝙ verbo promulgetur. vt † ſupra dictum eſt: ſed Verbum in diuinis dr̃ pſonaliter, vt in 1. * habitum eſt, rõ autem dicitur eſſentialiter. nõ igitur idem eſt lex æterna, quod ratio diuina.

¶ 3 Præt. † Auguſt. dicit in lib. de vera relig. Apparet ſupra mentem noſtram legem eſſe, quæ veritas dicitur, lex autem ſupra mentem noſtram exiſtens eſt lex æterna. ergo veritas eſt lex æterna; ſed non eſt eadem ratio H veritatis, & rationis. ergo lex ęterna non eſt idem quod ratio ſumma.

Cap.6 .circa mediũ to. 1.

SED CONTRA eſt, ꝙ * Aug. dicit in 1. de li. ar. ꝙ lex ęterna eſt ſumma rõ, cui ſemper obtẽperandum eſt.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut in quolibet artifice præexiſtit ratio eorum, quæ conſtituuntur per artem: ita etiam in quolibet gubernante oportet ꝙ præexiſtat ratio ordinis eorum, quæ agenda ſunt per eos q gubernationi ſubduntur. Et ſicut ratio rerum fiendarum per artem vocatur ars, vel exemplar rerum artificiatarum: ita etiam ratio gubernãtis actus ſubditorum, rationem legis obtinet, ſeruatis aliis, quæ ſupra eſſe diximus de legis ratione. Deus autem per ſuam ſapientiã conditor eſt vniuerſarum rerum, ad quas comparatur, I ſicut artifex ad artificiata, vt in primo * habitum eſt. Eſt etiam gubernator omnium actuum & motionum, quę inueniuntur in ſingulis creaturis, vt etiam in primo * habitum eſt. Vnde ſicut ratio diuinę ſapientię inquantum per eam cuncta ſunt creata, rationem habet artis, vel exemplaris: vel ideæ: ita ratio diuinæ ſapientiæ mouentis omnia ad debitum finem, obtinet rationem legis: & ſecundum hoc, lex æterna nihil aliud eſt, quàm ratio diuinæ ſapientiæ, ſecundum quod eſt directiua omnium actuum & motionum.

q.90. per totam. p.p.qõ. 14. artic. 8. p.p.qõ. 103. art.5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Auguſt. loquitur ibi de rationibus idealibus, quæ reſpiciunt proprias naturas ſingulatũ rerum: & ideo in eis inuenitur K quædam diſtinctio, & pluralitas ſecundum diuerſos reſpectus ad res, vt in primo * habitum eſt: ſed lex dicitur directiua actuum in ordine ad bonum commune, * vt ſupra dictum eſt. Ea autem quæ ſunt in ſeipſis diuerſa, conſiderantur ut unum, ſecundum quod ordinantur ad aliquod commune: & ideo lex ęterna eſt vna, quę eſt ratio huius ordinis.

p.p.q.15.ar. 2. & 3. q.90.art.2.

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd circa verbum quodcunque, duo poſſunt cõſiderari. ſ. ipſum verbum, & ea quæ verbo exprimuntur. Verbum. n. vocale eſt quiddam ab ore hominis prolatum, ſed hoc verbo exprimuntur, quæ verbis humanis ſignificantur, & eadẽ ratio eſt de verbo hominis mentali, ꝙ nihil eſt aliud, F quam quiddam mente conceptum, quo homo exprimit mentaliter ea, de quibus cogitat. Sic igitur in diuinis ipſum verbum, quod eſt conceptio paterni intellectus, perſonaliter d dicitur: ſed omnia quæcunque ſunt in ſcientia patris, ſiue eſſentialia, ſiue perſonalia, ſiue & Dei opera, exprimuntur hoc verbo, vt patet per * Augu. in 15. de Trini. & inter cætera, quæ hoc verbo exprimũtur, etiam ipſa lex æterna uerbo ipſo exprimitur. Nec tamen propter hoc ſequitur, ꝙ lex æterna perſonaliter in diuinis dicatur; appropriatur tamen filio propter cõuenientiam, quam habet ratio ad verbum.

D. 5161. Ca.14.to.3.

AD TERTIVM dicendum, quod ratio intellectus diuini aliter d ſe habet ad res, quàm ratio humani intellectus. Intellectus enim humanus eſt mẽſuratus à reb⁹, G vt. ſ. conceptus hominis non ſit verus propter ſeipſum, ſed dr̃ verus ex hoc, ꝙ conſonat rebus. Ex hoc. n. quod res eſt, vel non eſt, opinio vera, vel falſa eſt. Intellectus vero diuinus eſt menſura rerum; quia vnaquæq; res intm̃ hẽt de veritate, inquantum imitatur intellectũ diuinum, vt in primo * dictum eſt; & ideo intellectus diuin⁹ eſt verus ſecundum ſe. vnde ratio eius eſt ipſa veritas.

D. 873. p.p.q. 16.articu.1.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex æterna ſit omnibus nota

485 Sup.q.19.articu.4.ad 3. & ar.5. & 6.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd lex æterna non ſit omnibus nota. Quia, vt dicit Apoſtol⁹ 1. ad Cor. 2. Quæ ſunt Dei, nemo nouit niſi Spiritus Dei: ſed lex æterna eſt quædã ratio in mente diuina exiſtens. ergo omnibus eſt ignota, niſi ſoli Deo.

¶ 2 Præt. Sicut * Aug. dicit in lib. de liber. arb. Lex æterna eſt, qua iuſtum eſt, vt omnia ſint ordinatiſſima: ſed non omnes cognoſcunt qualiter omnia ſint ordinatiſſima. ergo non omnes cognoſcunt legem æternam.

L b. 1. ca 6. circa medi. tom.1.

¶ 3 Præterea. * Auguſti. dicit in lib. de vera relig. quod lex ęterna eſt, de qua homines iudicare non poſſunt: ſed ſicut in 1. * Ethico. dicitur, Vnuſquiſque bene iudicat quæ cognoſcit. ergo lex æterna non eſt nobis nota.

Ca. 31. non longe à fine tom.1. †Lib.1.ca.6. non procul à fine to. 1.

I SED CONTRA eſt, quod † Auguſtin. dicit in lib. de libe. arbitr. quod æternæ legis notio nobis impreſſa eſt.

RESPONDEO Dicendum, quod dupliciter aliquid cognoſci poteſt. Vno modo in ſeipſo, alio modo in ſuo effectu, in quo aliqua ſimilitudo eius inuenitur ſicut aliquis non videns Solem in ſua ſubſtantia, cognoſcit ipſum in ſua irradiatione. Sic igitur dicendum eſt, quod legem æternam nullus d poteſt cognoſcere, ſecundum quod in ſeipſa eſt, niſi ſolus Deus, & beati, qui Deum per eſſentiam vident; ſed omnis creatura rationalis ipſam cognoſcit ſecundum aliquam eius irradiationem, vel maiorem, vel minorem. Omnis enim cognitio veritatis eſt quædam irradiatio, & participatio legis æternæ, quæ eſt veritas incommutabilis, vt * Auguſ. dicit in lib. de vera religione. Veritatem autem omnes aliqualiter cognoſcunt, ad minus quantum ad principia communia legis naturalis; in aliis vero quidam plus, & quidam minus participant de cognitione veritatis, & ſecundum hoc, etiam plus, vel minus cognoſcunt legem æternam.

D.482. Capi.18.circa princi. & ca.31.to.1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ea quæ ſunt Dei, in ſeipſis quidem cognoſci a nobis non poſſunt, ſed tamen in effectibus ſuis nobis manifeſtantur, ſecundum illud Rom. 1. Inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur.

AD 2. dicendum, quod legem æternã etſi vnuſquiſque cognoſcat pro ſua capacitate ſecundum modum

prædictum:

prædictum, nullus tñ eam comprehendere poteſt. Non .n. totaliter maniſeſtari pôt per ſuos effectus: & ideo nõ oportet, ꝙ quicunque cognoſcit legem æternam ſecũdum modum prędictum, cognoſcat totum ordinem rerum, quo omnia ſunt ordinatiſsima.

Ad tertium dicendum, ꝙ iudicare de aliquo poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, ſicut vis cognitiua diiudicat de proprio obiecto, ſecundum illud Iob. 12. Nonne auris verba diiudicat, & fauces comedentis ſaporem? & ſecundum illum modum iudicij* Philoſophus dicit, ꝙ vnuſquiſque bene diiudicat quæ cognoſcit, iudicando. ſ. an ſit verum quod proponitur. Alio modo, ſecundum ꝙ ſuperior iudicat de inferiori quodam practico iudicio, an ſcilicet ita debeat eſſe, vel non ita: & ſic nullus poteſt iudicare de lege æterna.

Lib. 1. Ethi. ca. 3. a med.

ARTICVLVS III.

Vtrum omnis lex à lege æterna deriuetur.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videturꝙ non omnis lex à lege æterna deriuetur. Eſt enim quędam lex fomitis, vt * ſupra dictum eſt: ipſa autẽ non deriuatur à lege diuina, quę eſt lex ęterna, ad ipſam enim pertinentia prudentia carnis, de qua Apoſtolus dicit ad Rom. 8. quod legi Dei non poteſt eſſe ſubiecta. ergo non omnis lex procedit à lege æterna.

¶ 2 Præt. A lege æterna nihil iniquum procedere poteſt, quia ſicut * dictum eſt lex æterna eſt ſecundum quam iuſtum eſt, vt omnia ſint ordinatiſsima: ſed quædã leges ſunt iniquę, ſecundum illud Iſa. 10. Væ qui condunt leges iniquas. ergo nõ omnis lex procedit à lege æterna.

¶ 3 Præt.* Auguſt. dicit in 1. de lib. arbit. quòd lex quæ populo regendo ſcribitur, recte multa permittit, quæ per diuinam prouidentiã vindicantur, ſed ratio diuinæ prouidentię eſt lex æterna, vt * dictum eſt. ergo nec etiam omnis lex recta procedit a lege æterna.

Sed contra eſt, quod Prouer. 8. diuina Sapientia dicit. Per me reges regnant, & legum cõditores iuſta decernũt, ratio autem diuinæ ſapientiæ eſt lex æterna, vt * ſupra dictum eſt. ergo omnes leges a lege æterna procedunt.

Respondeo Dicendum, quod ſicut * ſupra dictum eſt, Lex importat rationem quandam directiuam actuũ ad finem. In omnibus autem mouentibus ordinatis, oportet quod virtus ſecundi mouentis deriuetur a virtute mouentis primo, quia mouens ſecundum non mouet, niſi inquantum mouetur a primo, vnde in omnibus gubernantibus idem videmus ꝙ rõ gubernationis a primo gu-

A bernante ad ſecundos deriuatur: ſicut ratio eorum quæ ſunt agenda in ciuitate, deriuatur a rege per pręceptum in inferiores adminiſtratores. Et in artificialibus etiã ratio artificialium actuum deriuatur ab architectore ad inferiores artifices, qui manu operantur. Cũ ergo lex æterna ſit ratio gubernationis in ſupremo gubernante, neceſſe eſt, quod omnes rationes gubernationis, quæ ſunt in inferioribus gubernantibus, à lege æterna

B deriuentur. Huiuſmodi autem rationes inferiorum gubernantium ſunt quæcunque aliæ leges præter æternam: vnde omnes leges inquãtum participant de ratione recta, intantum deriuantur à lege æterna. Et propter hoc * Auguſt. dicit in 1. de lib. arbitr. quod in temporali lege nihil eſt iuſtum ac legitimum, quod non ex lege æterna homines ſibi deriuauerint.

Ad primum ergo dicendum, quòd fomes habet rationem legis in homine, in quantum eſt pœna conſequens diuinam iuſti-

C tiam; & ſecundum hoc maniſeſtũ eſt, quòd deriuatur à lege æterna. Inquantum uero inclinat ad peccatum, ſic contrariatur legi Dei & non habet rationem legis, vt ex * ſupradictis patet.

Ad secundum Dicendum, quòd lex humana intantum habet rationem legis, inquantum eſt ſecundum rationem rectam, & ſecundum hoc maniſeſtum eſt, quòd à lege æterna deriuatur: inquantum verò à ratione recedit, ſic dicitur lex iniqua, & ſic non habet rationẽ legis, ſed magis vio-

D lentiæ cuiuſdam. Et tamen in ipſa lege iniqua, inquãtum ſeruatur aliquid de ſimilitudine legis propter ordinem poteſtatis eius, qui legem fecit, ſecundum hoc etiam deriuatur à lege æterna. Omnis enim poteſtas à domino Deo eſt, vt dicitur Rom. 13.

Ad tertivm dicendum, quòd lex humana dicitur aliqua permittere; non quaſi ea approbans; ſed quaſi ea dirigere non potens. Multa autem diriguntur lege diuina; quæ dirigi non poſſunt lege humana: plura enim ſubduntur cauſæ ſuperiori, quam inferiori. vnde hoc ipſum; quod lex humana non ſe intromittit de his quæ dirigere non poteſt; ex ordine legis æternæ prouenit. Secus autem eſſet; ſi approbaret ea quæ lex ęterna

E reprobat: vnde ex hoc non habetur; qđ lex humana nõ deriuetur a lege æterna: ſed quod non perfecte eam aſſequi poſſit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum neceſſaria & æterna ſubijciuntur legi æternæ.

487

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd neceſſaria & ęterna ſubiiciãtur legi æternæ. Omne .n. ꝙ rationabile eſt rationi ſubditur: ſed voluntas diuina eſt rationabilis: cum ſit iuſta. ergo rõni ſubditur: ſed lex æterna eſt rõ diuina. ergo voluntas

1. q. 22. ar. 2. ad 3. & ar. 4. ad 3. & q6. 103. ar. 1. ad 3. Et 2. 2. q6. 49. ar. 6. cor.

¶ Super quæſtionis nonageſimæ tertię Articulũ tertium.

486 Omiſſo 1. art. cuius difficultates in prima parte claræ ſunt, & ſecundo, quia clarus eſt: in tertio dubium occurrit: quia author deficere videtur ab intento, aut falſum dicere, cum dicit rationes inferiorum gubernãtiũ, ſunt, quæcunq; alię leges pter æternã. Si nanque de omni lege preter æternã loquitur, falſum dicit: quia lex diuina non eſt ratio inferioris gubernatoris, ſed Dei, & eſt alia ab æterna, vt patet in q. 91. Si autem nõ intendit de lege diuina, non habetur concluſio intenta, ſcilicet qđ omnis lex ab æterna deriuatur.

¶ Ad hoc dicit, quòd author intẽdit etiam de lege diuina, quòd deriuatur ab æterna: quia ponit ipſam eſſe per participationem legis naturæ, vt expreſſe patet ſuperius in q. 91. art. 4. ad tertium, vbi dixit. Et ideo ſuperadditur lex diuinitus data per quam lex æterna participatur altiori modo. Nec eſt verum, ꝙ lex diuina non ſit ratio inferiorum gubernantium: quoniã lex diuina non dicitur diuina à ſubiecto, tanquam ſit aliqd in Deo, ſola enim lex æterna eſt formaliter in Deo, ſed dicitur diuina ab authoritate, a modo, & à fine. Eſt namque a Deo ſupernaturaliter data ad ducendũ in Deũ ſupernaturalem finẽ: & eſt lex diuina, rõ ſupernaturalis data hoĩ, vt ſeipſum gubernet, & proptie ea eſt ratio inferiorum gubernantium, ſcilicet hominum nõ ab eis adinuenta, ſed a Deo ſuſcepta. Et de lege veteri patet. Actuum 7. Accepiſtis legẽ in diſpoſitione angelorum de noua autem inferius habebitur quod eſt ipſa gratia Spiritus ſancti. Neutrum autem horum eſt in Deo, niſi cauſaliter. ſed in hominis anima vtronque, primom per intelectum & memoriam, ſecundum per eſſentiam animæ & voluntatem, quod tã lex ęterna, quam naturalis & diuina, ſit rationis ordinatio ad bonum commune a Deo, qui curã habet cõ tatis, promulgata. Et inter æternam, & alias hæc eſt differentia, quòd æterna eſt in Deo, ac per hoc eſt ipſe Deus: aliæ autem non ſunt in Deo, ſed effectus eius in creaturis rationalibus: ac per hoc illa eſt cauſa, cæteræ ſunt partitiones illius: illa æterna, reliquæ temporales.

q. 91. art. 6. — Art. preced. arg 2. — Cap. 5. circa fini to. 1. — Art. 1. huius quæſt. — Art. 1 huius quæſt. — q. 90. art. 1. 2. & 3. — C. 5. & 10. — q. 91. ar. 6.

Dei ſubditur legi æternæ, voluntas autem Dei eſt aliqu d ęternum.ergo etiam æterna & neceſſaria legi ęternæ ſubduntur. F

¶ 2 Præ. Quicquid ſubijcitur regi, ſubijcitur legi regis. Filius autẽ, vt dicitur 1.ad Cor.15.ſubiectus erit Deo & Patri, cum tradiderit ei regnum.ergo Filius, qui eſt ęternus, ſubiicitur legi æternæ.

¶ 3 Præt. Lex æterna eſt ratio diuinæ prouidentiæ, ſed multa neceſſaria ſubduntur diuinę prouidentiæ, ſicut permanentia ſubſtantiarũ incorporalium, & corporum cæleſtium.ergo legi æternæ ſubduntur ẽt neceſſaria.

SED CONTRA Ea quæ ſunt neceſſaria, impoſſibile eſt aliter ſe habere, vnde cohibitione non indigent: ſed imponitur homini lex, vt cohibeatur a malis, vt ex* ſupradictis patet.ergo ea quæ ſunt neceſſaria, G legi non ſubduntur.

q.90.arti.3. ad 2.& q.92 artic.2. Art.1.huius quæſt.

RESPONDEO dicendum, quod ſicut* ſupra dictum eſt, lex æterna eſt ratio diuinæ gubernationis Quæcunq; ergo diuinæ gubernationi ſubduntur, ſubijciunt etiã legi æternæ. quæ vero gubernationi æternæ non ſubduntur, neq; legi æternæ ſubduntur. Horum autem diſtinctio attendi põt ex his, quæ circa nos ſunt. Humanæ n. gubernationi ſubduntur ea quæ per homines fieri poſſunt: quæ vero ad naturam hominis pertinent, non ſubdũtur gubernationi humanę.ſ. quod hõ habeat animã, vel manũ, aut pedes. Sic igitur legi æternæ ſubduntur oĩa, quæ ſunt in rebus a Deo creatis ſiue ſint contingentia, ſiue ſint neceſſaria: ea vero quæ pertinent ad naturam, vel eſſentiam diuinam, legi æternæ H non ſubduntur, ſed ſunt realiter ipſa lex ęterna.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q de voluntate Dei dupliciter poſſumus loqui. Vno modo, quantum ad ipſam voluntatẽ, & ſic cum voluntas Dei ſit ipſa eſſentia eius, non ſubditur gubernationi diuinæ, neq; legi æternæ, ſed idem eſt q lex æterna. Alio modo poſſumus loqui de voluntate diuina, quantum ad ipſa quæ Deus vult circa creaturas, quæ quidẽ ſubiecta ſunt legi æternæ, inquantum horum ratio eſt diuina ſapientia, & ratione horum volũtas Dei dicitur rationabilis; alio quin ratione ſuiipſius magis eſt dicenda ipſa ratio.

AD SECVNDVM dicendum, q Filius Dei non eſt à Deo factus, ſed naturaliter ab ipſo genitus; & ideo nõ ſubditur diuinæ prouidentiæ, aut legi æternæ, ſed magis ipſe eſt lex æterna per quandam appropriationem,

Capit.31.vi det eſſe 1.1.

vt patet per* Aug. in li. de vera relig. Dr̃ autem eſſe ſubiectus Patri ratione humanæ naturæ, ſecundum quam etiam Pater dicitur eſſe maior eo. Tertium concedimus, quia procedit de neceſſariis creatis.

Te.16.&o.3.

AD QVARTVM Dicendũ, q ſicut* Philoſophus, dicit in 5. Metaph. Quædam neceſſaria habent cauſam ſuæ neceſſitatis, & ſic, hoc ipſum q impoſſibile eſt ea aliter ſe habere, habent ab alio. & hoc ipſum eſt cohibitio quædã efficaciſsima. Nam quæcunque cohibentur in communi, inantum cohiberi dicuntur, inquantum non poſſunt aliter facere, quam de eis diſponatur.

488

1.q.22.ar.2. Et 1.diſ.39. q.2.ar.2.co. Et 3.cont.c. 71.fin.72.& 73.Et ver.q. 5.art.3.& 4. Et op.3.ca. 132. vſque 136 Et op. 15.c.12.vſq; 16. Et Iob. 21. *q.90.art.4.

¶ Super quæſtionis nonageſimæ tertię Art. quintum.

IN articu.4 5.& 6. eiuſdem quæſtionis nihil aliud occurrit ſcribendum, niſi quod in 5 articu. notes illud. Nullus, proprie loquendo, ſuis actibus legem imponit, & hoc p difficultate illa, Vtrum princeps ſubdat legibus.

ARTICVLVS V.

Vtrum naturalia cõtingentia ſubſint legi æternæ.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur q naturalia, cõtingẽtia nõ ſubſint legi æternę. Promulgatio.n. eſt de rõne legis,* vt ſupra dictũ eſt; ſed pmulgatio nõ põt fieri niſi ad creaturas rõnales, quibus põt aliqd denuntiari. ergo ſolæ creaturæ rõnales ſubſunt legi æternæ. non ergo naturalia cõtingentia.

¶ 2 Præt. Ea quæ obediunt rationi, participant aliqualiter rõne, vt dr̃ in 1. Ethic. Lex autem æterna eſt rõ ſumma, vt* ſupra dictum eſt. cum igitur naturalia contingentia nõ participent aliqualiter rõne, ſed penitus ſint irrationabilia, videtur quod non ſubſint legi æternæ.

†Capit.vlt. tomo 5. *Art.1.huius q.

¶ 3 Præt. Lex æterna eſt efficaciſsima, ſed in naturalibus contingentibus accidit defectus. nõ ergo ſubſunt legi ęternæ.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Prouerb.8. Quando circundabat mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos.

RESPONDEO dicendum, q aliter eſt de lege hominis dicẽdũ, & aliter de lege æterna, quæ eſt lex Dei. G Lex.n. hominis non ſe extendit niſi ad creaturas rationales, quæ homini ſubiiciuntur. Cuius rõ eſt, quia lex eſt directiua actuum, qui cõueniunt ſubiectis gubernationi alicuius; vnde nullus proprie loquendo, ſuis actibus legẽ imponit. Quęcunq; aũt aguntur circa vſum rerum irrationalium homini ſubditarum, aguntur per actum ipſius hominis mouentis hmõi res. nam hmõi irrationales creaturæ non agunt ſeipſas, ſed ab alijs aguntur, vt* ſupra habitum eſt, & ideo rebus irrationalibus homo legem imponere non põt quantuncunque ei ſubiiciantur: rebus aũt rationalibus ſibi ſubiectis põt imponere legem, inquantum ſuo præcepto, vel denuntiatione quacunq; imprimit menti earum quandam regulam, quæ eſt principium agendi. Sicut autem homo imprimit denuntiando quoddam interius principium H actuum homini ſibi ſubiecto: ita etiam Deus imprimit toti naturæ principia propriorum actuum, & ideo per hunc modum Deus dicitur præcipere toti naturæ, ſm illud pſ.148, præceptum poſuit, & non præteribit, & per hanc etiã rõnem oẽs motus & actiones totius naturæ, legi æternæ ſubduntur. Vnde alio modo creaturæ irrationales ſubduntur legi æternæ, inquantum mouentur à diuina prouidentia; non autem per intellectum diuini præcepti, ſicut creaturæ rationales.

q.1, artic.2,

AD PRIMVM ergo dicendũ, q hoc mõ ſe hẽt impreſsio actus principij intrinſeci, quantum ad res naturales, ſicut ſe hẽt pmulgatio legis, quantũ ad hoĩes: I quia p legis pmulgationẽ imprimit hoĩbus quoddam directiuũ principium humanorũ actuũ, vt dictum eſt.

AD SECVNDVM dicendũ, q creaturę irrationales non participant rõne humana, nec ei obediunt: participant tñ per modũ obediẽtiæ rõne diuina. Ad plura.n. ſe extẽdit virtus rationis diuinæ, q̃ virtus rationis humanę. Et ſicut membra corporis humani mouentur ad imperium rationis, non tamẽ participant ratione, quia nõ habent aliquam apprehenſionem ordinatam ad rationem; ita etiam creaturæ irrationales mouentur à Deo, nec tamen propter hoc ſunt rationales. In corp.art.

AD TERTIVM dicendum, quod defectus qui accidunt in rebus naturalibus, quamuis ſint præter ordinẽ cauſarum particularium, non tamen ſunt præter ordi- X nem cauſarum vniuerſalium, & præcipue cauſæ primæ, quæ Deus eſt, cuius prouidentiam nihil ſubterfugere poteſt, vt in 1. dictum eſt. Et quia lex æterna eſt ratio diuinæ prouidẽtiæ, vt,* dictum eſt: ideo defectus rerum naturalium legi æternæ ſubduntur.

1.p.q.22.artic.2. *Art.1.huius q.

489

ARTICVLVS VI.

Vtrum omnes res humanę ſubijciantur legi æternæ.

1.q.22.ar.2. cor.& ad 2. Et 1.diſ.39. q.2.artic.2. cor.ad 5. Et 3.cont.cap. 164.90.112. & 112. Et ver.q.5.art. 5. Et opu.3. cap.143.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur q nõ omnes res humanę ſubiiciãtur legi ęternę. Dicit.n. Apoſtolus ad Gal.5. Si Spiritu Ducimini, non eſtis ſub lege: ſed viri iuſti, qui ſunt filij Dei per adoptionem

ptionem, ſpiritu Dei aguntur, ſecundum illud Ro. 8. Qui ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt. ergo non omnes homines ſunt ſub lege æterna.

¶ 2 Præt. Apoſtolus dicit ad Ro. 8. Prudẽtia carnis inimica eſt Deo, legi. n. Dei ſubiecta nõ eſt: ſed multi homines ſunt, in quibus prudentia carnis dominatur. ergo legi æternæ, quæ eſt lex Dei, non ſubiiciuntur omnes homines.

* Libr. 1. ca. 6. circa medium, to. 1.

¶ 3 Præt.* Augu. dicit in 1. de lib. arb. quod lex æterna eſt, qua mali miſeriam, boni vitam beatam merentur: ſed homines iam beati, vel iam damnati non ſunt in ſtatu merendi. ergo non ſubſunt legi æternæ.

† Ca. 22. circa fin. to. 5.

Sed contra eſt, quod † Aug. dicit 9. de ciuit. Dei. Nullo modo aliquid legibus ſummi Creatoris ordinationique ſubtrahitur, a quo pax vniuerſitatis adminiſtratur.

Ar. præced.

Respondeo Dicendum, quod duplex eſt modus quo aliquid ſubditur legi æternæ, vt ex* ſupradictis patet. Vno modo, inquantum participatur lex æterna per modum cognitionis. Alio modo, per modum actionis, & paſſionis, inquantum participatur per modum interioris principii motiui: & hoc ſecundo modo ſubduntur legi æternæ irrationales creaturæ, vt* dictum eſt. Sed quia rationalis natura cum eo quod eſt commune omnibus creaturis, habet aliquid ſibi proprium inquantum eſt rationalis: ideo ſecundum vtrunq; modum legi æternæ ſubditur, quia & notionẽ legis æternæ aliquo modo habet, vt* ſupra dictum eſt, & iterum vnicuique rationali creaturæ ineſt naturalis inclinatio ad id, quod eſt conſonum legi æternæ. Sumps. n. nati. ad habendum virtutes, vt dicitur in 2.* Ethico. Vterque tamen modus imperfectus quidem eſt, & quodam modo corruptus in malis; in quibus & inclinatio naturalis ad virtutem deprauatur per habitum vitioſum, & iterum ipſa naturalis cognitio boni in eis obtenebratur per paſſiones, & habitus peccatorũ. In bonis autem vterque modus inuenitur perfectior, quia & ſupra cognitionem naturalem boni ſuperadditur eis cognitio fidei & ſapientiæ, & ſupra naturalem inclinationem ad bonum, ſuperadditur eis interius motiuum gratiæ & virtutis. Sic igitur boni perfecte ſubſunt legi æternæ, tanquam ſemper ſecundum eam agentes; mali autem ſubſunt quidem legi æternæ, imperfecte quidem quantum ad actiones ipſorum, prout imperfecte cognoſcunt, & imperfecte inclinantur ad bonum: ſed quantum deficit ex parte actionis, ſuppletur ex parte paſſionis, prout. ſ. intantum patiuntur, quod lex æterna dictat de eis, inquantum deficiunt facere, quod legi æternæ conuenit. vnde Auguſt. dicit in 1.* de lib. arb. Iuſtos ſub æterna lege agere exiſtimo. & in * lib. de catechizãdis rudibus dicit, quod Deus ex iuſta miſeria animarũ ſe deferentium conuenientiſſimis legibus inferiores partes creaturæ ſuæ nouit ordinare.

Ar. præced. — Art. 2. huius quæſt. — Circa princip. lib. — Cap. 6. circa med. to. 1. — † C. 18. inter finem, & med. to. 4.

Ad primum ergo dicendum, quod illud verbum Apoſtoli poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, vt eſſe ſub lege intelligatur ille, qui nolens obligationi legis, ſubditur quaſi cuidam ponderi. vnde* gloſ. ibidem dicit, quod ſub lege eſt, qui timore ſupplicij, quod lex minatur, nõ amore iuſtitiæ a malo opere abſtinet, & hoc modo ſpirituales viri non ſunt ſub lege, quia per charitatem, quam Spiritus ſanctus cordibus eorum infundit, volũtarie id quod legis eſt, implent. Alio modo poteſt etiam intellegi inquantum hominis opera, qui Spiritu ſancto agitur, magis dicuntur eſſe opera Spiritus ſancti, quam ipſius hominis. vnde cũ Spiritus ſanctus non ſit ſub lege, ſicut Filius, vt ſupra dictum eſt, ſequitur quod huiuſmodi opera inquantum ſunt Spiritus ſancti, non ſint ſub lege: & huic atteſtatur quod Apoſt. dicit 2. ad Cor. 3. Vbi Spiritus domini, ibi libertas.

Glo. ordina. ibid. & ſumitur ex Aug. Ar. 4. ad 2.

Ad secundum dicendum, quod prudentia carnis non poteſt ſubijci legi Dei ex parte actionis quia inclinat ad actiones contrarias legi diuinæ: ſubiicitur tamen legi Dei ex parte paſſionis, quia meretur pati pœnam ſecundum legem diuinæ iuſtitiæ. Nihilominus tamen in nullo homine ita prudentia carnis dominatur, quod totum bonum naturæ corrumpatur: & ideo remanet in homine inclinatio ad agendum ea, quę ſunt legis æternæ. Habitum eſt enim* ſupra, quod peccatum non tollit totum bonum naturæ. q. 85. art. 2.

Ad tertium dicendum, quod idem eſt, per quod aliquid conſeruatur in fine, & per quod mouetur ad finem: ſicut corpus graue grauitate quieſcit in loco inferiori, per quam etiam ad locum ipſum mouetur. Et ſic dicendum eſt, quod ſicut ſecundum legem ęternam aliqui merentur beatitudinem, vel miſeriam: ita per eandem legem beatitudine, vel miſeria conſeruantur, & ſecundum hoc beati, & damnati ſubſunt legi æternę.

QVAESTIO XCIIII.

De lege naturali, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de lege naturali.

Et circa hoc quęrũtur ſex.

¶ Primo, Quid ſit lex naturalis.
¶ Secundo, Quæ ſint præcepta legis naturalis.
¶ Tertio, Vtrum omnes actus virtutum ſint de lege naturæ.
¶ Quarto, Vtrum lex naturalis ſit vna apud omnes.
¶ Quinto, Vtrum ſit mutabilis.
¶ Sexto, Vtrum poſsit a mente hominis deleri.

Articvlvs I.

Vtrum lex naturalis ſit habitus.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod lex naturalis ſit habitus: quia vt Philoſophus * dicit in 2. Ethi. tria ſunt in anima potentia, habitus, & paſsio: ſed naturalis lex non eſt aliqua potentiarũ animæ, nec aliqua paſsionũ vt patet enumerãdo per ſingula. ergo lex naturalis eſt habitus.

¶ 2 Præt. Baſilius dicit, quod conſciẽtia, ſiue ſynderesis, eſt lex intellectus noſtri, quod nõ poteſt intelligi niſi de lege naturali, ſed ſynderesis eſt habitus quidam, vt in primo * habitum eſt. ergo lex naturalis eſt habitus.

¶ 3 Præt. Lex naturalis ſemper in homine manet, vt Infra patebit: ſed non ſemper ratio hominis, ad quàm lex pertinet, cogitat de naturali lege. ergo lex naturalis non eſt actus, ſed habitus.

Sed contra eſt, quod * Augu.

¶ Super quęſtionem nonageſimam quartam.

IN q. 94. primo notandum eſt pro intellectu multorum articulorum cõter, deinde ſingillatim dicetur. In cõi igitur ſcito, quod quemadmodum in ſpeculatiuis præter prima principia communiſſima, principia per ſe nota in Geometria, in Arithmetica &c. ita in practicis præter cõmuniſſima præcepta prima ſ. eſſe bonum proſequendum, malũ eſſe vitandum, ſunt propria præcepta, etiã prima in illo ordine, ita quod ſecundum vnumquemque inclinationis naturalis gradũ ſunt aliqua præcepta prima, vt prĩcipia propria per ſe nota, & reliqua præcepta ſecũda, vt concluſiones ex eis dependentes. v. g. In hõie ſunt tres inclinationes naturales ſcilicet ad eſſe & viuere, ad generationem *, & ad rõnaliter ſe habendum ad ſe, & alios. Prima pręcepta in ſingulis inclinationibus ſunt de fine primario illius habendo, conſeruando, conſequendo, & de illius contrariis vitandis. ſecunda aũt præcepta ſunt, de fine ſecundo eiuſdem inclinationis, & illius contrarijs, & ẽt facilitatem, & difficultatem præbentibus primario fini verbi gratia. In inclinatione noſtra eſſe

490 — Capit. 5. — p. p. q. 79. artic. 12. — Art. 5. huius quæſt. — Cap. 22. paulo a princi. tom. 6.

F dicit in lib. de Bono cõiugali*, ꝙ habitus eſt quo aliquid agitur cũ opus eſt; ſed naturalis lex non eſt hmõi: eſt.n. in paruulis & dãnatis, qui per eam agere non poſſunt. ergo lex naturalis non eſt habitus.

Respondeo Dicendum, quod aliquid poteſt dici eſſe habitus dupliciter. Vno modo, ꝓprie & eſſentialiter, & ſic lex naturalis non eſt habitus. Dictum eſt enim * ſupra, quod lex naturalis eſt aliquid per rationem conſtitutum: ſicut etiam propoſitio eſt quoddam opus rationis, non eſt autem idem quod quis agit, & quo quis agit: aliquis enim per habitũ Grãmaticæ agit, orationem congruã. Cum igitur habitus ſit quo quis agit, non poteſt eſſe, quod lex aliqua ſit habitus proprie, & eſſentialiter. Alio modo poteſt dici habitus id qđ habitu tenetur, ſicut dicitur fides id qđ fide tenetur: hoc modo quia præcepta legis naturalis quandoque conſiderantur in actu à ratione, quandoque autem ſunt in ea habitualiter tantum, ſecundum hunc modum poteſt dici, quod lex naturalis ſit habitus; ſicut etiam principia indemonſtrabilia in ſpeculatiuis non ſunt ipſi habitus principiorũ, ſed ſunt principia, quorũ eſt habitus.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ Philoſophus intendit ibi inueſtigare genus virtutis & cum manifeſtum ſit, quod virtus ſit quoddam principium actus, illa tantum ponit quæ ſunt principia humanorum actuum, ſcilicet potentias, habitus, & paſsiones. Præter hæc autem tria, ſunt quædam alia in anima, ſicut quidam actus, vt velle eſt in volente, & etiam cognita ſunt in cognoſcente, & proprietates naturales animæ inſunt ei, vt immortalitas, & alia huiuſmodi.

Ad secundum Dicendũ, quod ſynderesis dicitur lex intellectus noſtri, inquantum eſt habitus continens præcepta legis naturalis, quæ ſunt prima principia operum humanorum.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa cõcludit, quod lex naturalis habitualiter tenetur, & hoc concedimus.

Ad id vero quod in contrariũ obijcitur, dicendum, ꝙ eo quod habitualiter ineſt, quandoque aliquis vti nõ poteſt ꝓp aliquod impedimentum, ſicut homo non poteſt vti habitu ſcientiæ ꝓp ſomnũ & ſimiliter puer non poteſt vti habitu intellectus principiorum, vel ẽt lege naturali, quæ ei habitualiter ineſt, propter defectum ætatis.

Articulvs II.

Vtrum lex naturalis contineat plura præcepta, vel vnum tantum.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur ꝙ lex naturalis nõ cõtineat plura præcepta, ſed vnum tantum. Lex enim continetur in genere præcepti, vt * ſupra habitum eſt. ſi igitur eſſent multa præcepta legis naturalis, ſequeretur quod etiã eſſent G multæ leges naturales.

¶ 2 Præt. Lex naturalis conſequitur hominis naturã; ſed humana natura eſt vna ſecundum totum, licet ſit multiplex ſecundum partes. aut ergo eſt vnum præceptum tantum legis naturæ propter vnitatem totius, aut ſunt multa ſecundum multitudinem partium naturæ humanæ: & ſic oportebit quòd etiam ea quæ ſunt de inclinatione concupiſcibilis, pertineant ad legem naturalem.

¶ 3 Præt. Lex eſt aliquid ad rationem H pertinens, vt * ſupra dictum eſt; ſed ratio in homine eſt vna tãtum. ergo ſolum vnum præceptũ legis naturalis.

Sed contra eſt, quia ſic ſe habent præcepta legis naturalis in homine quãtum ad operabilia ſicut ſe habent prima principia in demonſtratiuis: ſed prima principia indemoſtrabilia ſunt plura. ergo etiam præcepta legis naturæ ſunt plura.

Respondeo dicendum, I ꝙ ſicut* ſupra dictũ eſt, præcepta naturæ hoc modo ſe habent ad rationem practicam, ſicut principia prima demonſtrationum ſe habẽt ad rationem ſpeculatiuam: vtraq; .n. ſunt quędã principia ꝑ ſe nota. Dr̃ aũt aliquid per ſe notum dupliciter. Vno modo ſm ſe: alio mõ, quo ad nos. Secundum ſe quidem, quælibet propoſitio dicitur per ſe nota, cuius prædicatũ eſt de ratione ſubiecti: contingit tamen ꝙ ignoranti diffinitionem ſubiecti, talis propoſitio non erit per ſe nota, ſicut iſta propoſitio, Homo eſt rationale, eſt per ſe nota ſm ſui naturã; quia qui dicit hominem, dicit rationale, & tñ ignorãti quid ſit homo, hæc propoſitio non eſt per ſe nota; & inde K eſt, ꝙ ſicut dicit* Boet. in lib. de Hebdomad. Quædam ſunt dignitates, vel ꝓpoſitiones per ſe notæ cõiter omnibus: & huiuſmodi ſunt illæ propoſitiones, quarum termini ſunt omnibus noti, vt, Omne totum eſt maius ſua parte, &. Quæ vni & eidem ſunt æqualia, ſibi inuicem ſunt æqualia. Quædam verò propoſitiones ſunt per ſe notæ ſolis ſapientibus, qui terminos propoſitionum intelligunt quid ſignificent; ſicut intelligenti, ꝙ Angelus non eſt corpus, per ſe notũ eſt, ꝙ nõ eſt circumſcriptiue in loco, qđ non eſt manifeſtum rudibus, qui hoc non capiunt. In his autem quæ in apprehenſione hominum cadunt, quidam ordo inuenitur. Nã illud qđ primo cadit in apprehenſione, eſt ens, cuius intellectus includitur in omnibus, quæcunque quis apprehen-

Cap. 22. circa princ. l. 6. eſſe & viuere, comedere, non comedere, pertinent ad prima præcepta, q a comeſtione cõſeruatur vita, quæ eſt primarius finis illius & nõ comedẽdo, abſque dubio deſtruitur. Tali autem cibo vel potu vti, quibus homo ad prōptitudinem vitæ, quæ eſt finis ſecundarius eiuſdem vitur, pertinet q. 90. artic. 1. ad 2. ad ſecundaria præcepta eiuſdem inclinationis, ad quæ etiam ſpectat moderamen cibi, potus, & exercitij, quibus facilius vita conſeruatur, & horum contraria, iuxta doctrinã authoris in 4. Senten. diſt. 33, q. 1. Propter qđ quãdo legis aliquid eſſe contra prima præcepta legis naturæ, non recurras ſtatim ad cõmuniſſima p̃cepta, quæ ſunt prima ſimpliciter, ſed reſpice in qua materia eſt ſermo, & curre ad præcepta prima in illo ordine, & intuendo primarium finem nõ quo ad bene eſſe, ſed quo ad eſſe, perſpicies quid veritatis habeant quæ legis &c. Et quoniam principia prima in tali ordine reducuntur ad prima ſimpliciter & dependent ab illis, & rurſus principia prima in tali ordine, licet ſecundum ſe ſint ꝑ ſe nota, non oportet eſſe per ſe nota quo ad nos, ac per hoc contingit, quæ ſunt ſm ſe principia per ſe nota, eſſe quo ad nos concluſiones idcirco prima præcepta propria illi inclinationi ad viuere, appellantur quandoque concluſiones, vel quaſi concluſiones, & ſecundaria præcepta reſpectu primorum ſimpliciter, & quo ad nos.

¶ Ad ſingulos autem articulos deueniendo, in primo manda memoriæ, quòd ſynderesis eſt habitus legis naturalis, non lex ipſa, proprie loquẽdo. In ſecundo, ꝙ omnia præcepta legis naturæ radicantur in vno primo, ratione cuius dicit lex vna. In tertio, quod actus ſm ſuam ſpẽm vocantur materialiter ſumpti. v. g. comedere in cœna aut prandio gallinam, eſt actus virtuoſus vni, & vitioſus alteri, & ſic de alijs. In quarto, ꝙ reſolutio doctrinæ authoris ex calce corporis articuli ſumenda eſt, quõ .ſ. rectitudo in ꝓprijs cõcluſionibus naturalis legis non eſt eadem apud omnes ſ. ꝓpter defectum in paucioribus, & caue ne miſceas ius humanum, ſed infra latitudinẽ naturalis iuris, vel contra, aut præter illud, morare, & diſcurre. In quinto, ꝙ ꝓprie loquitur de primis præceptis, & ſecundarijs. Non ſolum namque prima ſimpliciter, ſed prima in quolibet ordine ſunt immutabilia omnino, ſalua tamen diſpenſatione diuina, vt infra diffuſius patebit, cui natura omnis ſubiecta eſt. In ſexto autem articulo ſecundaria præcepta etiam ꝑ primis principijs in tali ordine ſupponunt, & delebilia dicuntur à cordibus hominum, quæ non apud omnes per ſe nota ſunt vt præcepta prima ſimpliciter. Ex tali namque ignorantia emanat illud omne iuuans ſtatuit Iupiter eſſe pium.

q. 90. & 92. artic. 2.

q. 90. art. 1.

q. 90. artic. 1. ad 2. & q. 9. art. 3.

In li. An omne quod eſt, bonum ſit circa princ.

D. 548. 564. 565.

apprehendit: & ideo primum principium indemonſtrabile eſt, q non eſt ſimul affirmare & negare, quod fundatur ſupra rationem entis, & non entis, & ſuper hoc principio omnia alia fundatur, vt dicitur in 4. * Meta. Sicut autem ens eſt primum, quod cadit in apprehenſione ſimpliciter, ita bonum eſt primum quod cadit in apprehenſione practicæ rationis, quæ ordinatur ad opus. Omne enim agēs agit propter finem, qui habet rationem boni: & ideo primum principium in ratione practica eſt, quod fundatur ſupra rationem boni, quæ eſt, Bonum eſt, quod omnia appetunt. Hoc eſt ergo primum præceptum legis, q bonum eſt faciendum & proſequendum, & malum vitandum, & ſuper hoc fundantur omnia alia præcepta legis naturæ, vt.ſ. omnia illa facienda, vel vitanda pertineant ad præcepta legis naturæ, quæ ratio practica naturaliter apprehendit eſſe bona humana. Quia vero bonum habet rationem finis, malum autem rationem contrarij: inde eſt, quod omnia illa ad quæ homo habet naturalem inclinationem, ratio naturaliter apprehendit vt bona, & per conſeqnens vt opere proſequenda, & contraria eorum vt mala & vitanda, ſecundum igitur ordinem inclinationum naturalium eſt ordo præceptorum legis naturæ. Ineſt.n. primo inclinatio homini ad bonum ſecundum naturam, in qua communicat cum omnibus ſubſtantiis, prout.ſ. quælibet ſubſtantia appetit conſeruationem ſui eſſe ſecundum ſuam naturam: & ſecundum hanc inclinationem pertinent ad legem naturalem ea, per quæ vita hominis conſeruatur, & contrarium impeditur. Secundo ineſt homini inclinatio ad aliqua magis ſpecialia ſecundum naturam, in qua communicat cum cæteris animalibus: & ſecundum hoc dicuntur ea eſſe de lege naturali, quę natura omnia animalia docuit, vt eſt cōmiſtio maris & fœminæ, & educatio liberorum, & ſimilia. Tertio modo ineſt homini inclinatio ad bonum ſecundum naturam rationis, quæ eſt ſibi propria: ſicut homo habet naturalem inclinationem ad hoc, q veritatem cognoſcat de Deo, & ad hoc, q in ſocietate viuat, ſecundum hoc ad legem naturalem pertinent ea, quæ ad huiuſmodi inclinationem ſpectant, vtpote quod homo ignorantiam vitet, q alios non offendat cum quibus debet conuerſari, & cætera huiuſmodi quæ ad hoc ſpectant.

Text.9. per multos textus.

B

C

D

AD PRIMVM ergo dicendum, q omnia iſta præcepta legis naturæ, inquantum referuntur ad vnum primum præceptū, habent rōnem vnius legis naturalis.

AD SECVNDVM dicendum, q omnes huiuſmodi inclinationes quarūcūq; partium naturæ humanæ puta, concupiſcibilis & iraſcibilis, ſecundum quod regulantur ratione, pertinent ad legem naturalem, & reducuntur ad vnum primum præceptum, vt* dictum eſt; & ſecundum hoc ſunt multa præcepta legis naturæ in ſeipſis, quæ tamen communicant in vna radice.

In corp. art.

AD TERTIVM dicendum, q ratio etſi in ſe vna ſit, tamen eſt ordinatiua omnium, quæ ad homines ſpectant: & ſecundum hoc ſub lege rationis continentur omnia ea, quæ ratione regulari poſſunt.

E

ARTICVLVS III.

Vtrum omnes actus virtutum ſint de lege naturæ.

492 4. diſt. 3. q. 1. artic. 3. q. 1. & 4. q. 90. art. 2.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur q non omnes actus virtutum ſint de lege naturę. Quia ſupra* dictum eſt, de ratione legis, eſt vt ordinetur ad bonum commune: ſed quidam virtutū actus ordinantur ad bonum priuatum alicuius, vt patet præcipue in actibus temperantiæ. nō ergo omnes actus virtutum legi ſubduntur naturali.

A

¶ 2 Præterea. Omnia peccata aliquibus virtuoſis actibus opponuntur. ſi igitur omnes actus virtutum ſunt de lege naturæ, videtur ex conſequenti, quòd omnia peccata ſunt contra naturam: quod tamen ſpecialiter de quibuſdam peccatis dicitur.

¶ 3 Præterea. In his quæ ſunt ſecundum naturam, omnes conueniunt: ſed in actibus virtutum non omnes conueniunt. aliquid enim eſt virtuoſum vni, quod eſt alteri vitioſum. ergo non omnes actus virtutum ſunt de lege naturæ.

SED CONTRA eſt, quod Dam. dicit in 3. libr. q virtutes ſunt naturales. ergo & actus virtuoſi ſubiacent legi naturæ.

Cap. 14. nō procul à fine

RESPONDEO Dicendum, quòd de actibus virtuoſis dupliciter loqui poſſumus. Vno modo inquantum ſunt virtuoſi; alio modo inquantum ſunt tales actus in propriis ſpeciebus conſiderati. Si igitur loquamur de actibus virtutum inquantum ſunt virtuoſi, ſic omnes actus virtuoſi pertinent ad legem naturæ. * dictum.n. eſt q ad legem naturæ pertinet omne illud, ad quod homo inclinatur ſecundum ſuam naturam. Inclinatur autem vnumquodque naturaliter ad operationē ſibi conuenientem ſecundum ſuam formā, ſicut ignis ad calefaciendum: vnde cum anima rationalis ſit propria forma hominis, naturalis inclinatio ineſt cuilibet homini ad hoc, quòd agat ſecundum rationem, & hoc eſt agere ſecundum virtutem: vnde ſecundum hoc omnes actus virtutum ſunt de lege naturali: dictat.n. hoc naturaliter vnicuiq; propria ratio, vt virtuoſe agat. Sed ſi loquimur de actibus virtuoſis ſecundum ſeipſos, prout.ſ. in proprijs ſpeciebus conſiderātur, ſic non omnes actus virtuoſi ſunt de lege naturæ. Multa enim ſecundum virtutem fiunt, ad quæ natura non primo inclinat: ſed per rationis inquiſitionem ea homines adinuenerunt, quaſi vtilia ad bene uiuendum.

Art. præced.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd temperantia eſt circa concupiſcentias naturales cibi, & potus, & venereorum, quæ quidem ordinantur ad bonum commune naturæ; ſicut & alia legalia ordinantur ad bonū commune morale.

AD SECVNDVM dicendum, quòd natura hominis poteſt dici vel illa quæ eſt propria hominis, & ſecundum hoc, omnia peccata inquantum ſunt contra rationem, ſunt etiam contra naturam, vt patet per Damaſc. in 2. lib.* vel illa quæ eſt communis homini, & alijs animalibus: & ſecundum hoc quædam ſpecialia peccata dicuntur eſſe contra naturam, ſicut contra commiſtionem maris & fœminæ, quæ eſt naturalis omnibus animalibus, eſt concubitus maſculorum, quod ſpecialiter dicitur vitium contra naturam.

Capit. 30. & cap. 31.

AD TERTIVM dicendum, q ratio illa procedit de actibus ſecundum ſeipſos conſideratis. Si enim propter diuerſas hominum conditiones cōtingit, quòd aliqui actus ſunt aliquibus virtuoſi, tanquam eis proportionati, & conuenientes: qui tamen ſunt aliis vitioſi, tanquam eis non proportionati.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex naturæ ſit vna apud omnes.

403 3. d. 37. ar. 3. cor. Et 4. diſ. 33. q. 1. ar. 1. cor. & artic. 2. ad 1.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃ q lex naturæ nō ſit una apud oēs. Dr̃.n. in Decretis. d. 1.* q ius naturale eſt, quod in Lege & in Euāgelio continetur: ſed hoc non eſt cōe omnibus, quia vt dicitur Rom. 10. Non omnes obediunt Euangelio; ergo lex naturalis non eſt vna apud omnes.

* diſtinc. 1. in princ. illius

¶ 2 Præterea. Quæ ſunt ſm legem, iuſta eſſe dicuntur, vt dicitur in 5. Ethicor.* ſed in eo libro dicitur, quod

† C. 2. à medio, & c. 1. & 7. tomo 2.

nihil eſt ita iuſtum apud omnes, quin apud aliquos diuerſificetur. ergo etiam lex naturalis non eſt apud omnes eadem.

¶ 3 Præt. Ad legem naturæ pertinet id, ad quod homo ſecundum naturam ſuam inclinatur, vt ſupra dictum eſt:* (Art. 2. huius quæſt.) ſed diuerſi homines naturaliter ad diuerſa inclinantur, alij quidem ad concupiſcentiam voluptatum, alij ad deſideria honorum, alij ad alia. ergo non eſt vna lex naturalis apud omnes.

Sed contra eſt, quod Iſidorus dicit in li. Etymologiarum,* (Libr. 5. ca. 4.) Ius naturale eſt commune omni rationi.

Respondeo dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt,* (Art. 2. huius quæſt.) Ad legem naturæ pertinent ea, ad quæ homo naturaliter inclinatur, inter quæ homini proprium eſt, vt inclinetur ad agendum ſecundum rationem, ad rationem autem pertinet ex communibus ad propria procedere, vt patet ex primo Phyſicor.* (te. 2. 3. & 4. tomo 2.) Aliter tamen circa hoc ſe habet ratio ſpeculatiua, & aliter practica. Quia enim ratio ſpeculatiua præcipue negotiatur circa neceſſaria, quę impoſsibile eſt aliter ſe habere, abſq; aliquo defectu inuenitur veritas in concluſionibus propriis, ſicut & in principijs communibus: ſed ratio practica negotiatur circa contingentia, in quibus ſunt operationes humanæ, & ideo ſi in communibus ſit aliqua neceſsitas, † (†Alias, veritas.) quanto magis ad propria deſcenditur, tanto magis inuenitur defectus. Sic igitur in ſpeculatiuis eſt eadem veritas apud omnes tã in principiis, quàm in concluſionibus, licet ueritas non apud omnes cognoſcatur in concluſionibus, ſed ſolum in principijs, quæ dicuntur communes conceptiones. H In operatiuis autem non eſt eadem veritas, vel rectitudo practica apud omnes quantum ad propria, ſed ſolũ quantum ad communia: & apud illos, apud quos eſt eadem rectitudo in propriis, non eſt æqualiter omnibus nota. Sic igitur patet, quod quantum ad communia principia rationes ſiue ſpeculatiuæ, ſiue practicæ, eſt eadem veritas, ſeu rectitudo apud omnes, & æqualiter nota. Quantum vero ad proprias concluſiones rationis ſpeculatiuæ, eſt eadem veritas apud omnes, non tamen æqualiter omnibus nota. Apud omnes .n. verum eſt, quod Triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, quamuis hoc non ſit omnibus notum, ſed I quantum ad proprias concluſiones rationis practicæ, nec eſt eadem veritas, ſeu rectitudo apud omnes: nec etiam apud quos eſt eadem, eſt æqualiter nota. Apud omnes enim hoc rectum eſt, & verum, vt ſecundum rationem agatur. Ex hoc autem principio ſequitur quaſi concluſio propria quod depoſita ſint reddenda, & hoc quidem, vt in pluribus verum eſt, ſed poteſt in aliquo caſu contingere, quòd ſit damnoſum, & per conſequens irrationabile, ſi depoſita reddantur, puta, ſi aliquis petat ad impugnandam patriam, & hoc tanto magis inuenitur deficere, quanto magis ad particularia deſcenditur, puta, ſi dicatur quod depoſita ſunt reddenda cum tali cautione, vel tali modo. Quanto K enim plures conditiones particulares apponuntur, tanto pluribus modis poterit deficere, vt non ſit rectum vel in reddendo, vel non reddendo. Sic igitur dicendum eſt, quod lex naturæ quantum ad prima principia communia, eſt eadem apud omnes & ſecundum rectitudinem, & ſm notitiam: ſed quantum ad quædam propria, quæ ſunt quaſi concluſiones principiorum communium, eſt eadem apud omnes, etiam vt in pluribus & ſecundum rectitudinem, & ſecundum notitiam: ſed vt in paucioribus poteſt deficere & quantum ad rectitudinem propter aliqua particularia impedimenta (ſicut L etiam naturæ generabiles, & corruptibiles deficiunt, vt in paucioribus propter impedimenta) & etiam quantum ad notitiam, & hoc propter hoc, quod aliqui F habent deprauatam rationem ex paſsione, ſeu ex mala cõſuetudine, ſeu ex mala habitudine naturæ; ſicut apud Germanos olim latrocinium nõ reputabatur iniquum, cum tamen ſit expreſſe contra legem naturæ, vt refert Iulius Cæſar in lib. de bello Gallico. (Li. 6. de bello Gallico, parum à medio.)

Ad primum ergo dicendum, quòd verbum illud non eſt ſic intelligendum, quaſi omnia quæ in lege & in Euangelio continentur, ſint de lege naturę, cum multa tradantur ibi ſupra naturam: ſed quia ea quæ ſunt de lege naturę, plenarie ibi traduntur vnde. cum dixiſſet Gratianus,* (Loco in argu. citato.) quod ius naturale eſt, quod in lege, & in Euangelio continetur ſtatim, exemplificando ſubiunxit, Quo quiſque iubetur alij facere, quod ſibi vult fieri.

G Ad secundum dicendum, quod verbum Philoſophi eſt intelligendum de his quæ ſunt naturaliter iuſta non ſicut principia communia, ſed ſicut quędam concluſiones ex his deriuatæ quæ vt in pluribus habent rectitudinem, & vt in paucioribus deficiunt.

Ad tertium dicendum, quod ſicut ratio in homine dominatur, & imperat alijs potentijs, ita oportet quod omnes inclinationes naturales ad alias potentias pertinentes ordinentur ſecundum rationem. vnde hoc eſt apud omnes communiter rectum, vt ſecundum rationem dirigantur omnes hominum inclinationes.

Articulus V.

Vtrum lex naturæ mutari poſsit.

494

Ad quintum ſic proceditur. Videtur quod lex naturæ mutari poſsit. Quia ſuper illud Eccleſiaſt. 17. Addidit eis diſciplinam & legem vitæ, (Supra art. 4. cor. & ad 2. & infr. q. 97. artic. 1. ad 1. Et 3. diſt. 37. art. 3. cor. Et 4. diſt. 33. q. 1. art. 1. cor. & ar. 2. ad 1.) dicit gloſ.* (* Gloſ. ordi. ibidem.) legem literæ, quantum ad correctionem legis naturalis, ſcribi voluit: ſed illud qđ corrigitur, mutatur. ergo lex naturalis poteſt mutari.

¶ 2 Præt. Contra legem naturalem eſt occiſio innocentis, & etiam adulterium & furtum; ſed iſta † († videntur.) inueniuntur I eſſe mutata à Deo, puta, cum Deus præcepit Abrahæ quod occideret filium innocentẽ, vt habetur Gen. 22. Et cum præcepit Iudæis, vt mutuata Aegyptiorum vaſa ſubriperent vt habetur Exod. 12. Et cũ pręcepit Oſeę, vt vxorem fornicariam acciperet, vt habetur Oſeæ. 1. ergo lex naturalis poteſt mutari.

¶ 3 Præt. Iſidorus dicit in lib. Etymolog.* (Libr. 4. ca. 4.) quod communis omnium poſſeſsio, & vna libertas eſt de iure naturali: ſed hæc videmus eſſe mutata per leges humanas. ergo videtur quod lex naturalis ſit mutabilis.

Sed contra eſt, quod dicitur in Decretis diſtinct. 5.* (Diſt. 5. circa princip.) Naturale ius ab exordio rationalis creaturæ nec variatur tempore, ſed immutabile permanet.

Respondeo Dicendum, quod lex naturalis K poteſt intelligi mutari dupliciter. Vno modo per hoc, quod aliquid ei addatur; & ſic nihil prohibet legem naturalem mutari. Multa enim ſupra legem naturalem ſuperaddita ſunt ad humanam vitam vtilia, tam per legem diuinam, quàm etiam per leges humanas. Alio modo poteſt intelligi mutatio legis naturalis per modum ſubtractionis, vt ſcilicet aliquid deſinat eſſe de lege naturali, quod prius fuit ſecundum legem naturalem: & ſic quantum ad prima principia legis naturæ, lex naturæ eſt omnino immutabilis. Quan- L tum autem ad ſecunda præcepta, quæ diximus eſſe quaſi quaſdam proprias concluſiones propinquas primis principiis, ſic lex naturalis non immutatur, quin vt in pluribus ſit rectum ſem-

per

A per quod lex naturalis habet. poteſt tamen mutari & in aliquo particulari; & in paucioribus propter aliquas ſpeciales cauſas impedientes obſeruantiam taliũ præceptorum, vt ſupra dictum eſt. Art. præced.

Ad primvm ergo dicendum, quod lex ſcripta dicitur eſſe data ad correctionem legis naturalis, vel quia per legem ſcriptam ſuppletum eſt, quod legi naturæ deerat: vel quia lex naturæ in aliquorum cordibus quantum ad aliqua, corrupta erat in tantum, vt exiſtimarent eſſe bona, quæ naturaliter ſunt mala: & talis corruptio correctione indigebat.

Ad secvndvm Dicendum, ꝙ naturali morte moriuntur omnes communiter tam nocentes, quam innocentes: quæ quidem naturalis mors diuina poteſtate inducitur propter peccatum originale, ſecundum illud 1. Reg. 2. Dominus mortificat, & viuificat: & ideo, B abſque aliqua iniuſtitia ſecundum mandatum Dei poteſt infligi mors cuicunque homini vel nocenti, vel innocenti. D. 4. Similiter etiam adulterium eſt concubitus cum vxore aliena, quæ quidem eſt ei deputata ſecundum legem Dei diuinitus traditam. vnde ad quamcunque mulierem aliquis accedat ex mandato diuino, non eſt adulterium, nec fornicatio. Et eadem ratio eſt de furto, quod eſt acceptio rei alienæ. quicquid.n. accipit aliquis ex mãdato Dei, qui eſt dominus vniuerſorum non accipit abſque voluntate domini, quod eſt furari. Nec ſolum in rebus humanis quicquid à Deo mandatur, hoc ipſo eſt debitum, ſed etiam in rebus naturalibus quicquid a Deo fit, eſt naturale quodammodo, vt in primo dictum eſt.* C

p.p. q6.105. ar.6. ad 1. Ad tertivm Dicendum, quod aliquid dicitur eſſe de iure naturali dupliciter. Vno modo, quia ad hoc natura inclinat: ſicut non eſſe iniuriam alteri faciendam. Alio modo, quia natura non inducit contrarium; ſicut poſſemus dicere, ꝙ hominem eſſe nudum eſt de iure naturali: quia natura non dedit ei veſtitum, ſed ars adinuenit & hoc modo communis omniũ poſſeſſio, & omnium vna libertas, dicitur eſſe de iure naturali, quia ſ. diſtinctio poſſeſſionum, & ſeruitus non ſunt inductæ a natura, ſed per hominum rationem ad vtilitatem humanæ vitæ. & ſic etiam in hoc lex naturæ non eſt mutata niſi per additionem.

Articvlvs VI. D

Vtrum lex naturæ poſſit a corde hominis aboleri.

495 Inf. q. 99. ar. 2. ad 2. Glo. ordinaria ibidem. Ad sextvm ſic proceditur. Videtur quod lex naturæ poſſit a corde hominis aboleri. Quia Roma. 2. ſuper illud, Cum Gentes quæ legem non habent &c. dicit gloſſ.* quod in interiori homine per gratiam innouato, lex iuſtitiæ inſcribitur, quam deleuerat culpa. ſed lex iuſtitiæ eſt lex naturæ. ergo lex naturæ poteſt deleri.

¶ 2 Præ. Lex gratiæ eſt efficacior, quam lex naturæ: ſed lex gratię deletur per culpam. ergo multo magis lex natura poteſt deleri.

¶ 3 Præt. Illud quod lege ſtatuitur, inducitur quaſi iuſtum, E ſed multa ſunt ab hominibus ſtatuta contra legem naturæ. ergo lex naturæ poteſt a cordibus hominum aboleri.

Capit. 4. in princ. to. 1. Sed contra eſt, quod Augu. dicit in 2. Confeſſ.* Lex tua ſcripta eſt in cordibus hominum, quam nec vlla quidem delet iniquitas: ſed lex ſcripta in cordibus hominum eſt lex naturalis. ergo lex naturalis deleri non poteſt.

Art. 4. & 5. Respondeo Dicendum, ꝙ, ſicut ſupra dictum eſt,* ad legẽ naturalẽ pertinent primo quidẽ quædam ꝓcepta communiſſima, quæ ſunt omnibus nota: quædã aũt ſecundaria præcepta magis propria, quæ ſunt quaſi concluſiones propinquæ principijs. Quantũ ergo ad illa principia cõmunia, lex naturalis nullo modo poteſt à cordibus hominum deleri in vniuerſali, deletur tñ in particulari operabili, ſm ꝙ rõ impeditur applicare commune principium ad particulare operabile propter concupiſcentiam, vel aliquã aliam paſſionem, vt ſupra dictum eſt.* Quantum vero ad alia præcepta ſecundaria, poteſt lex naturalis deleri de cordibus hominum q. 77. art. 2. vel propter malas perſuaſiones, eo modo quo etiam in ſpeculatiuis errores contingunt circa concluſiones neceſſarias: vel etiam propter prauas cõſuetudines & habitus corruptos: ſicut apud quoſdam non reputabantur latrocinia peccata, vel etiam vitia contra naturam vt etiam Apoſt. dicit ad Rom. 1.

Ad primvm ergo dicendum, quòd culpa delet legem naturæ in particulari, non autem in vniuerſali, niſi forte quantum ad ſecunda præcepta legis naturæ, eo modo quo dictum eſt.

Ad secvndvm dicendum, quod gratia etſi ſit efficacior quam natura, tamen natura eſſentialior eſt homini, & ideo magis permanens.

Ad tertivm dicendum, ꝙ ratio illa procedit, de ſecũdis præceptis legis naturæ, contra quæ aliqui legiſlatores ſtatuta aliqua fecerunt, quæ ſunt iniqua.

QVÆSTIO XCV.

De lege humana, in quatuor articulos diuiſa

D EINDE conſiderandum, eſt de lege humana ¶ Et primo quidem de ipſa lege ſecundũ ſe Secundo de poteſtate eius. Tertio, de eius mutabilitate.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, de vtilitate ipſius.
¶ Secundo de origine eius.
¶ Tertio, de qualitate ipſius.
¶ Quarto, de diuiſione eiuſdem.

Articvlvs I.

D *Vtrum fuerit vtile aliquas leges poni ab hominibus.*

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quòd non fuerit vtile aliquas leges poni ab hominibus. In- 496 tentio.n. cuiuſlibet legis eſt, vt p eam homines fiant boni, ſicut ſupra dictum eſt;* ſed homines magis inducuntur ad bonum voluntarii per monitiones, quam coacti per leges. ergo nõ fuit neceſſarium leges ponere. Sup. q. 92. arti. 3. Et 2. di. 9. art. 3. cor. ad 2. & ad 5. Et 3. diſ. 40. art. 2.

¶ 2 Præt. Sicut dicit Philoſophus in 5. Ethi.* Ad iudicem confugiunt homines ſicut ad iuſtum animatum; ſed iuſtitia animata eſt melior, quam inanimata quæ legibus continetur. ergo melius fuiſſet, vt executio iuſtitiæ cõmitteretur arbitrio iudicum, quam ꝙ ſuper hoc lex aliqua conderetur. †Ca. 4. circa med. to. 5.

¶ 3 Præt. Lex omnis directiua eſt actuum humanorũ, vt ex ſupradictis patet: ſed cum humani actus conſiſtant in ſingularibus, quæ ſunt infinita, non poſſunt ea quę ad directionem humanorum actuum pertinent, ſufficienter cõſiderari, niſi ab aliquo ſapiente, qui inſpiciat ſingula. ergo melius fuiſſet arbitrio ſapientum dirigi actus humanos, quam aliqua lege poſita. ergo non fuit neceſſarium leges humanas ponere. Q. 90. art. 1. & 2.

Sed contra eſt, quod Iſidorus dicit in li.* Etymolog. Factæ ſunt leges, vt earum metu huma- Li. 5. ca. 20.

na

na coerceret̃ur audacia, tutaque ſit inter improbos in F nocentia, & in ipſis improbis formidato ſupplicio, refrænet̃ur nocendi facultas: ſed hæc ſunt neceſſaria maximę humano generi. ergo neceſſarium fuit ponere leges humanas.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut ex ſupradi q.65.arti.2. ctis patet, d Homini naturaliter ineſt quædam aptitudo ad virtutem; ſed ipſa virtutis perfectio neceſſe eſt quod homini adueniat per aliquam diſciplinam. ſicut etiam videmus, quod per aliquam induſtriam ſubuenitur homini in ſuis neceſſitatibus, puta, in cibo & veſtitu, quorum initia quędam habet natura, ſcilicet rationem & manus: non autem ipſum complementum, ſicut cætera animalia, quibus natura dedit ſufficienter tegumentum & cibum. Ad hanc autem di- G ſciplinam, non de facili inuenitur homo ſibi ſufficiens quia perfectio virtutis præcipue conſiſtit in retrahendo hominem ab indebitis delectationibus, ad quas pręcipue homines ſunt proni, & maxime iuuenes, circa quos eſt efficacior diſciplina; & ideo oportet quod huiuſmodi diſciplinā, per quam ad virtutem perueniatur, homines ab alio ſortiātur: & quidem quantum ad illos iuuenes, qui ſunt proni ad actus virtútum ex bona diſpoſitione naturæ, vel conſuetudine, vel magis diuino munere, ſufficit diſciplina paterna, quæ eſt p monitiones. Sed quia inueniuntur quidam proterui & ad vitia, proni, qui verbis de facili moueri non poſſunt, neceſſarium fuit, quod per vim, vel metum cohiberentur a malo, vt ſaltem ſic male facere deſiſtentes, & aliis quietam H vitā redderēt, & ipſi tādem per huiuſmodi aſſuetudinē ad hoc perducerentur, quod voluntarie facerent quæ prius metu implebant, & ſic fierent virtuoſi. Huiuſmodi autem diſciplina cogens metu pœnæ, eſt diſciplina legum: vnde neceſſarium fuit ad pacem hominum & virtutem, quod leges ponerentur: quia Ca.2.in fin. illius, to.5. ſicut Philoſophus dicit in 1. Politicæ, * ſicut homo, ſi ſit perfectus virtute, eſt optimum animalium: ſic ſi ſit ſeparatus a lege & iuſtitia, eſt peſsimum omnium, quia homo habet arma rationis ad explendas cōcupiſcentias & ſæuitias, quæ non habent alia animalia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod homines, bene diſpoſiti, melius inducuntur ad virtutem mo- I nitionibus voluntarijs, quam coactione: ſed quidam male diſpoſiti non ducuntur ad virtutem, niſi cogantur.

AD SECVNDVM Dicendum, quod ſicut Philoſophus dicit. 1. Rethor. * Melius eſt omnia ordinari Cap.1.inter princ.& me tom.6. lege, quam dimittere iudicum arbitrio. & hoc propter tria. Primo quidem, quia facilius eſt inuenire paucos ſapientes, qui ſufficiant ad rectas leges ponendas, quam multos, qui requirerentur ad recte iudicandum de ſingulis. Secundo, quia illi qui leges ponunt, ex multo tempore conſiderant quid lege ferendum ſit: ſed iudicia de ſingularibus factis fiunt ex caſibus ſubito exortis. Facilius autem ex multis conſideratis poteſt homo videre K quid rectum ſit quam ſolum ex aliquo vno facto. Tertio, quia legiſlatores iudicant in vniuerſali, & de futuris ſed homines iudiciis præſidentes iudicant de præſentibus, ad quæ afficiuntur amore vel odio, aut aliqua cupiditate. & ſic eorum deprauatur iudicium. Quia ergo iuſtitia animata iudicis non inuenitur in multis, & quia flexibilis eſt; ideo neceſſarium fuit in quibuſcunque eſt poſsibile, lege determinare quid iudicandum ſit, & pauciſſima arbitrio hominum committere.

AD TERTIVM Dicendum, quod quædam ſingu D.453. laria, quæ non d poſſunt lege comprehendi, neceſſe, eſt committere iudicibus, vt ibidem Philoſophus dicit. puta, de eo quod eſt factum eſſe, vel non eſſe, & de aliis huiuſmodi.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnis lex humanitus poſita, a lege naturali deriuetur.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ non oīs lex humanitus poſita G a lege naturali deriuetur. Dicit enim Philoſophus in 5. Ethicor. * quod iuſtum legale eſt, ꝙ principio quidem; nihil differt, verum ſic, vel aliter fiat: ſed in his quæ oriuntur ex lege naturali, differt vtrum ſic, vel aliter fiat. ergo ea q̃ ſunt legibus humanis ſtatuta, non omnia deriuantur a lege naturæ.

¶ 2 Præt. Ius poſitiuum diuiditur contra ius naturale, vt patet per Iſidorum in libr. * Etymol. & per Philoſophum in 5. Ethic. * ſed ea H quæ deriuantur a principijs communibus legis naturæ, ſicut concluſiones, pertinent ad legem naturæ, vt ſupra dictum eſt. * ergo ea quæ ſunt de lege humana, non deriuantur à lege naturæ.

¶ 3 Præt. Lex naturæ eſt eadem apud omnes. dicit enim Philoſophus in 5. Ethicorum. † quod naturale ius eſt, quod vbique habet eandem potentiam. ſi igitur leges humanæ a naturali lege deriuarentur, ſequeretur etiam quod ipſæ eſſent eędē apud omnes: quod pa I tet eſſe falſum.

¶ 4 Pręt. Eorum quæ a lege naturali deriuātur, poteſt aliqua ratio aſsignari; ſed non omnium quę à maioribus lege ſtatuta ſunt, ratio reddi poteſt, vt Iuriſperitus dicit ergo nō omnes leges humanę deriuantur a lege naturali.

SED CONTRA eſt, quod Tull. dicit in ſua Rheto. * Res a natura profectas, & a cōſuetudine probatas, legum metus & religio ſanxit

RESPONDEO. Dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit in 1. de li K ber. arb. * Nō videtur eſſe lex quæ iuſta non fuerit; vnde inquantum habet de iuſtitia, intantum habet de virtute legis. In rebus autem humanis dicitur eſſe aliquid iuſtum ex eo, quod eſt rectum ſecundum regulam rationis. Rationis autem prima regula eſt lex naturę, vt ex ſupradictis patet; * vnde omnis lex humanitus poſita intantum habet de ratione legis inquantum a lege naturæ deriuatur, Si vero in aliquo a lege na-

¶ Super quæſtionis nonageſimæ quintę Artic. ſecundum.

IN ar. 2 q. 95. omiſſo primo, dubium occurrit de ſecundo modo deriuationis à lege naturali ſ. per modum determina- 497 tionis, inquantum di 3.contr.ca. 153. citur, ꝙ eſt ſimilis determinationi formæ artificialis com ad ſpālem, ſicut artifex formam domus ad hāc, Capit. 7. in princi.to.5. vel illam figuram determinat: quia aut intendit de determinatione vniuerſalis ad minus vniuerſale, vel ſingulare. & hoc nō, tum quia fruſtra de artificialibus eſſet, ſermo, magis quam de alijs: tum quia tā minus vniuerſale, quā Li. 5.cap.4. ſingulare ea vniuer- Cap.7.to.5. ſali deriuatur, vt concluſio ex principio. Ex hoc nāque, quòd omne malum eſt fu- Q. præce ar giendum, deducitur tic.3.& 4. ſyllogiſtice concluſio quòd tale malum, & hoc malum eſt fugiendum: & ſic ſecundus Cap.7.to.5. modus coincideret cum primo. Aut intendit determinationem formæ ad materiam, vel econuerſo Et hoc non, quia vtrique cōtradicit declaratio ſua, ſicut artifex determinat formam cōmunem domus ad hanc, vel illam figuram domus. Forma nanque domus, & talis figura domus, nō ſe habent vt materia & forma, ſed vt magis & minus commune, vt patet. Lib. 2.de inuentione in

¶ Ad hoc dē, ꝙ in lege cōſiderari poſſunt fol. 4. ante tria. Primo ipſa ma- finem lib. teria legis, puta, quia eſt de punitione, vel Ca 5.Paulo de tali pœna. Secūdo poſt princi. ipſa vis legis, de qua tomo 1. iam dictum eſt, in quo conſiſtit. Tertio actus præceptus, vel prohibitus a lege. Si conſideremus originem legis pure poſitiuæ a naturali quoad Q.præced. materiam, verifica ū art.2. inuenimus, quòd oritur a naturali per modum determina-

tionis,

turali diſcordet, iam non erit lex ſed legis corruptio.

Sed ſciendum eſt, quod a lege naturali dupliciter poteſt aliquid deriuari. Vno modo, ſicut concluſiones ex principiis, alio modo, ſicut determinationes quædã aliquorum communium. Primus quidem modus ſimilis eſt ei, quo in ſcientijs ex principiis cõcluſiones demonſtratiuæ producũtur. Secũdo vero modo ſimile eſt, qđ in artibus formæ communes determinantur ad aliquid ſpeciale; B ſicut artifex formam cõmunem domus neceſſe eſt quod determinet ad hanc, vel illam domus figuram. Deriuantur ergo quædam à principijs communibus legis naturæ per modum concluſionum: ſicut hoc quod eſt non eſſe occidendum, vt concluſio quædam, deriuare poteſt ab eo qđ eſt nulli eſſe faciendum malum. Quædam vero per modum determinationis, ſicut lex naturæ habet, ꝙ ille qui peccat, puniatur: ſed quod tali pena, vel tali puniatur, hoc eſt quædam determinatio legis naturæ. C Vtraque igitur inueniuntur in lege humana poſita: ſed ea quæ ſunt primi modi, continentur in lege humana non tanquam ſint ſolum lege poſita, ſed habent etiã aliqd vigoris ex lege naturali: ſed ea quæ ſunt ſecundi modi, ex ſola lege humana vigorem habent.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Philoſophus loquitur de illis, quæ ſunt lege poſita ꝑ determinationem, vel ſpecificationem quãdam præceptorum legis naturę.

D AD SECVNDVM dicendũ, quod ratio illa ꝓcedit de his, quę deriuantur à lege naturæ tanquã concluſiones.

AD TERTIVM dicendum, quod principia communia legis naturæ, nõ eodem modo applicari poſſunt omnibus propter multam varietatem rerum humanarum: & ex hoc ꝓuenit diuerſitas legis poſitiuæ apud diuerſos.

AD QVARTVM dicendum, E quod verbum illud Iuriſperiti, intelligendum eſt in his, quæ introducta ſunt a maiorib⁹ circa particulares determinationes legis naturalis, ad quas qdem determinationes ſe habet expertorũ & prudentum iudicium, ſicut ad quędã principia, inquantum ſcilicet, ſtatim vident quid congruentius ſit particulariter determinãdum. vnde Philoſophus dicit in 8 Ethic.* quod in talibus oporteret attendere expertorum, & ſeniorum, vel prudentum indemonſtrabili A bus enuntiationibus, & opinionibus non minus, quam demonſtrationibus.

ARTICVLVS III.

Vtrum Iſidorus conuenięter qualitatem legis poſitiuæ deſcribat.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod Iſidorus* inconuenienter quali B tatem legis poſitiuæ deſcribat, dicens. Erit lex honeſta, iuſta, poſſibilis ſecũdum naturam, ſecũdũ conſuetudinem patriæ, loco temporique conueniens, neceſſaria, vtilis, manifeſta quoque, ne aliquid per obſcuritatem in captione contineat, nullo priuato commodo, ſed pro communi vtilitate ciuium ſcripta. Supra enim in tribus conditionibus qualitatem legis explicauerat dicens. Lex erit omne, quod ratione conſtiterit duntaxat, quod religioni cõgruat quod diſciplinæ conueniat, quod C ſaluti proficiat. ergo ſupflue poſtmodum conditiones legis multiplicat.

¶ 2 Præt. Iuſtitia eſt pars honeſtatis, vt Tullius dicit in 2. de Offic.* ergo poſt quam dixerat honeſta ſuperflue additur iuſta.

¶ 3 Præt. Lex ſcripta ſecundum Iſidorum,† cõtra conſuetudinem diuiditur. non ergo debuit in definitione legis poni, qđ eſſet ſecũdum conſuetudinem patriæ.

¶ 4 Pręt. Neceſſarium dupliciter D dicitur, ſcilicet id quod eſt neceſſarium ſimpliciter, quod impoſſibile eſt aliter ſe habere, & huiuſmodi neceſſariũ nõ ſubiacet humano iudicio: vñ talis neceſſitas ad legem humanam non pertinet. Eſt etiã aliquid neceſſarium propter finem: & aliqd neceſſitas idem eſt quod vtilitas. ergo ſuperflue vtrunque ponitur, neceſſaria & vtilis.

SED CONTRA eſt auctoritas ipſius Iſidori.*

E RESPONDEO Dicendum, quod vniuſcuiuſq; rei quæ eſt propter finem, neceſſe eſt, quod forma determinetur ſecundum proportionem ad finem, ſicut forma ſerræ talis eſt, qualis conuenit ſectioni, vt patet in 2. Phyſi.* Quælibet etiam res recta & menſurata oportet quod habeat formam proportionatam ſuæ regulæ & menſurę. Lex aũt humana vtrunque habet, quia & eſt aliquid ordinatum ad finem, & eſt quædam regula, vel menſura regulata, vel mẽ

tionis, vt in litera dicitur, vt patet facile inductiue. Ex hoc. n. iure naturæ, ꝙ mali ſunt puniẽdi, deriuatur determinãdo punitionem ad talẽ punitionem, & malos ad tales malos, ꝙ fures ſunt ſuſpendendi. Similiter ex hoc iure naturæ, quod abſtinendum eſt ꝓpter contemplationẽ &c. deriuatur determinã do abſtinentiam ad priuationem eſus carnium &c. ꝙ ieiunandum eſt. Et ſimiliter ex hoc naturæ iure, quod Dei cultui tempus aliquod impẽdẽdum eſt, deriuatũ determinatio temporis & cultus, ꝙ die Dominica audiatur Miſſa, & ſic de alijs. Et ſi hic cõiũgas, ꝙ hmõi determinatio nõ cõdat vim legis, niſi fiat commune bonũ ab habente curã multitudinis ratiocinante & eligẽte magis hoc, q̃ illud ſub illo cõi, videbis, & ꝙ per modum artis, ſ. per rationem & prohæreſim hæc determinatio fit: & ꝙ hac determinatione non ſolum materia legis pure poſitiuę, vt deriuatur à iure naturæ, vt ſpeciale à communi: ſed etiã ipſa vis legis poſitiuæ, vt dearticulatio, quędam iuris naturę proficiſcitur eodem modo, vt merito in litera non dicatur, ꝙ ius poſitiuum quo ad materiã, aut quo ad vim deriuatur à naturali, ſed abſolute, vt complecteretur vtrunque. Ex illis. n. communibus conceptionibus habentibus vim legis à natura determinando per electionem authoritatem habentis, veniunt propoſitiones minus cõmunes habentes vim legis ab ipſa determinatione artis gubernatiuę, q̃ a naturali lege proficiſcitur. Si autem actus præceptos, vel ꝓhibitos à iure poſitiua lege intuitus fueris, videbis quod dũ conditur lex poſitiua, determinatur iua naturale ad poſitiuũ, vt forma ad materiã.

Capi. 12. ad fin. tom. 5.

Ex hoc. n. ꝙ abſtinẽtia a carnibus, & lacticinijs &c iure ponitur eſſe ieiunium, ſupponitur virtuti temperantiæ talis actus, & vitio intemperantiæ contrarius actus, & ſic determinatur forma virtutis temperantiæ ad talẽ materiã. Et ſi huic iũxeris, quòd formale in virtute eſt de iure naturæ, vt in quæſtione pręcedente habitũ eſt, clarum erit, quòd iuxta iſtam determinationem ius poſitiuum determinat naturale, vt formam ad materiam. Et ſcito, ꝙ hæc tria, quæ diximus, licet ſic ordinata videantur, quòd prius natura eſt determinatio materię ſpecialis ſub communi, deinde applicatio formæ vel vitij ad materiam, tertio eſt ius legis: nam prius eſt conſtituere hos actus eſſe virtuoſos, vel vitioſos, quam ꝓcipere, vel prohibere illos. Si diligenter tñ cõſiderata fuerit differentia inter intellectum practicum & ſpeculatiuũ, & inter mala ex ſe, & quia ꝓhibita, apparebit, ꝙ ſecundo loco eſt ius legis, quę ꝓcipiendo conſtituit bona, & ꝓhibendo mala: & ſic tertio loco fit applicatio virtutis ad materiã. Et qm cõe formaliter reſpectu ſpecialis eſt, & in ipſa determinatione cõmunis ad ſpeciale gubernatoris arte authoritatiue facta, applicatio formæ virtutis ad materiam conſiſtit, conſequens eſt ꝙ dũ author ius poſitiuum a natura ſi originari dicit per modum determinationis, quo ars formam communem ad ſpecialem determinat, nihil dictorum prætermiſit, ſed dicta omnia ſub illo determinationis modo concluſit, quo & ſpeciale formali quodam fluxu a communiori, vt materiale a formali deriuatur.

¶ Ad obiecta autem dicitur, ꝙ aliud eſt loq. de cõi, & aliud de

498 Lib. 5. Ethy. cap. 3. & 11.

Lib. 1. in ea. cuius titul⁹ eſt de 4. virtutibus.

† Li. 2. c. 10. & li. 5. c. 3.

Loco in argu. 1. citato.

Te. 88. to. 2.

furata quadam ſuperiori menſura quæ quidem eſt duplex, ſcilicet diuina lex, & lex naturæ, vt ex ſupra dictis patet.* Finis autem humanę legis eſt vtilitas hominum, ſicut etiam iuriſperitus dicit. † Et ideo Iſidorus in conditione legis, primo quidē tria poſuit, ſ. ꝙ religioni congruat, inquantum ſcilicet eſt ꝓportionata legi diuinę: quod diſciplinæ conueniat, inquantum eſt proportionata legi naturæ: ꝙ ſaluti proficiat, inquātum eſt proportionata vtilitati humanæ, & ad hæc tria omnes aliæ conditiones, quas poſteaponit, reducūtur. Nam quod dicitur, honeſta, refertur ad hoc, ꝙ religioni congruat. Quod autē ſubditur, Iuſta, poſſibilis, ſecundum naturam, ſecundū conſuetudinem patriæ, loco, temporique conueniens, additur ad hoc, quod conueniat diſciplinæ. Attenditur enim humana diſciplina primum quidem quantum ad ordinem rationis, qui importatur in hoc, quod dicitur iuſta: ſecundo quantum ad facultatem agentium. debet enim eſſe diſciplina conueniens vnicuique ſecundū ſuam poſſibilitatem, obſeruata etiam poſſibilitate naturæ. Non enim eadem ſunt imponenda pueris, quæ imponuntur viris perfectis. Et ſecundum humanam conſuetudinem: non enim poteſt homo ſol' in ſocietate viuere, aliorū morem non gerens. Tertio quantum ad debitas circunſtantias dicit Loco, temporique cōueniens quod vero ſubdit, Neceſſaria, vtilis &c. refertur ad hoc, quod expediat ſaluti, vt neceſſitas referatur ad remotionem malorum, vtilitas ad conſecutionem bonorum, manifeſtatio vero ad cauendum nocumentū, quod ex ipſa lege poſſet prouenire. Et quia ſicut ſupra dictum eſt,* lex ordinatur ad bonū commune, hoc ipſum in vltima parte determinationis oſtenditur Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Iſidorus conuenienter ponat diuiſionem humanarum legum.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vř quod inconuenieter Iſidorus* diuiſionem legum humanarum ponat; ſiue iuris humani. Sub hoc enim iure comprehendit, ius gētium, ꝙ ideo ſic nominatur, vt ipſe dicit† quia eo omnes fere gentes vtun-

F tur: ſed ſicut ipſe dicit,* ius naturale eſt, quod eſt commune omniū nationum. ergo ius gentium non cōtinētur ſub iure poſitiuo humano, ſed magis ſub iure naturali.

¶ 2 Præt. Ea quæ habent eandem vim, non videntur formaliter differre, ſed ſolum materialiter: ſed leges, plebiſcita, ſenatuſconſulta, & alia huiuſmodi quæ ponit, omnia habent eadem vim. ergo videtur, quod non differant niſi materialiter: ſed talis diſtin-
G ctio in arte non eſt curanda, cum poſſit eſſe in infinitum. ergo inconuenienter huiuſmodi diuiſio humanarum legum introducitur.

¶ 3 Pre. Sicut in ciuitate ſunt principes, ſacerdotes, & milites; ita etiam ſunt & alia hominum officia. ergo videtur, quod ſicut ponitur quoddam ius militare, & ius publicum, quod conſiſtit in ſacerdotibus & magiſtratibus: ita etiā debeant poni alia iura, ad alia officia ciuitatis pertinentia.

¶ 4 Prætere. Ea quæ ſunt per acci-
H dens, ſunt prætermittenda: ſed accidit legi, vt ab hoc, vel ab alio homine feratur. ergo inconuenienter ponitur diuiſio legum humanarum ex nominibus legiſlatorum, vt ſcilicet quædam dicatur Cornelia, quædam Falcidia &c.*

IN CONTRARIVM Authoritas Iſidori ſufficiat.†

RESPONDEO. Dicendum, quod vnumquodque poteſt per ſe diuidi ſecundum id quod in
I eius ratione continetur: ſicut in ratione animalis continetur anima, quæ eſt rationalis, vel irrationalis. & ideo animal proprie & per ſe diuiditur ſecundum rationale & irrationale, non autem ſecundum album & nigrum quæ ſunt omnino præter rationem eius. Sunt autem multa de ratione legis humanæ, ſecundum quorum quodlibet lex humana proprie, & per ſe diuidi poteſt.
K Eſt enim primo de ratione legis humanæ, quod ſit deriuata a lege naturæ, vt ex dictis patet;* & ſecundum hoc diuiditur ius poſitiuum in ius gentium, & ius ciuile, ſecundum duos modos, quibus aliquid deriuatur a lege naturæ, vt ſupra dictum eſt.* Nam ad ius gentium pertinent ea quæ deriuantur ex lege naturæ, ſicut concluſiones ex principiis, & iuſtæ emptiones, venditiones & alia huiuſmodi, ſine quibus homines adinuicem conuiuere nō poſſunt qđ eſt de lege naturæ, q̄a homo eſt naturaliter animal ſociale, vt ꝓbať in primo Politicæ.* Ca. 2. to. 5. Quæ vero deriuātur a lege naturæ p modū particularis determinationis, pertinēt ad ius ciuile, ſecundum quod

Ar. præced. & q. 91. ar. 2. 3. & 4. & q. 93. arti. 3. †In Dig. veteri li. 1. tit. 3. lege. 2. & 24.

de eodem vniuerſaliter diſtributo, nā in primo ſophiſma conſequentis ad minus commune determinate deſcendendo committitur, in ſecundo non. lex aūt naturæ relata ad ius poſitiuū nō eſt cōis vniuerſaliter diſtributi, ſed rationis indefinitæ rōnem hēt v.g. Non eſt lex naturæ, quod malus puniatur omni pœna, ſed ꝙ puniatur indefinite. Et ex hoc ceſſat ſecunda obiectio. Meminit aūt artificialium: quia determinatio iſta ꝑ rōnē & electionē fit. dū arte gubernatiua fit, ſicut & alia artificialia.

¶ In eodem ſcđo articulo nota, quod qđ eſt iuris pure poſitiui ex 5. Ethico. l. quod à pricipio nihil differt, vt ex eo ſcias diſcernere qñ aliquid eſt ſolum de iure poſitiuo, & quando de iure naturæ, vel gentium.

¶ Super quæſtionis nonageſimæ quintę Articu. quartum.

IN articulo quarto eiuſdem q. omiſſo 3. dubiū eſt circa illa verba, Eſt & aliquod regimen ex iſtis commiſtum, quod eſt optimum: quia hoc aduerſatur doctrinæ authoris in pluribus locis, vt patet in prima parte q. 103. ar. 3. & in 4. contra Gen. ca. 76. vbi tenet, ꝙ optimū regimen eſt regimen vnius, & probat, vt patet ibidem. q. 90. art. 2.

¶ Ad hoc multipliciter rñdetur: primo, ꝙ regimen vnius eſt optimum, reſpectu aliorum regiminum ſimplicium, non autem commiſtorum, & iđ nulla eſt cōtrarietas. ſecundo quòd regimen vnius eſt optimum ſecundum ſpeciem regiminis. Re-
499 Li. 5. capi. 4. gimē autem commiſtum eſt optimum ſecundum partium diſpoſitionem, vt inferius in q. 105. articu. Li. 5. capi. 6. in fine. 1. explicatur, dum litera iſta ibi explanatur, dicendo, quòd regimē compoſitum ex

regimine vnius propter virtutem, & appoſitionem multorū ſub ipſo principantium propter virtutem, per electionem populi eſt optimum, vtpote miſtum ex regno, ariſtocratia, & democratia. *Lib. 5. c. 4. in princi.

¶ Tertio dř, ꝙ quia comparatio eſt inter diſtincta ſecundum id, in quo diſtinguuntur: propterea cum vnum & idem claudi tur, in vtroque comparatorum comparetur idem ad ſeipſum, comparatio intelligitur ſecundum adiuncta, ac per hoc cum regimē vnius, & regimen cōmiſtum ex regimine vnius & plebis comparantur: ex vna parte ſumitur regimen vnius & ex alia regimen miſtum, nō quatenus includit regimen vnius, & addit aliam bonitatem, ſed ſecundum bonitates adiunctas, & dicitur, quòd regimen vnius eſt optimū, vt in pluribus locis à Philoſopho, & D. Thom. habes. Cum hoc tamen ſtat, quod loquendo de regimine pure humano, conſideratis omnibus, quæ ſunt in miſto, regimen miſtum eſt optimum, vt hic, & inferius loco allegato habetur. Verum quia in primo ſenſu comparatio formaliter & ſimpliciter exercetur, in ſecundo autem cōparatur vnum & idem ſecundum ſe ad ſeipſum cum adiunctis bonitatibus, comparatio non eſt multum artificioſa: ideo primus ſermo, ſcilicet quòd regimen vnius eſt optimum, amplectendus eſt ſimpliciter. Secundus autem, ſcilicet quòd regimē commiſtum eſt optimum, pie exponendus & non extendendus eſt, ne ſit cauſa erroris: & hanc tertiam reſponſionem ſequere vir docte.

In Dig. nouo li. 10. ti. 8. & ſequ. & li. 9. tit. 9. in Cod. li. ... tit. 49.
†Loco in argu. 1. citat.
*Art. 2. huius quæſt.
Ar. 2. huius quæſt.

quælibet ciuitas aliquid ſibi accommode determinat, A

Secundo eſt de ratione legis humanæ, quòd ordinetur ad bonum commune ciuitatis. Et ſecundum hoc lex humana diuidi poteſt ſecundum diuerſitatem eorum, qui ſpecialiter dant operam ad bonum commune; ſicut Sacerdotes pro populo Deum orantes, Principes populum gubernantes, & Milites pro ſalute populi pugnantes; & ideo illis hominibus ſpecialia quædam iura aptantur. Tertio eſt de ratione legis humanæ, vt inſtituatur a gubernante communitatem ciuitatis, ſicut ſupra dictum eſt.* (q. 90. art. 3.)

Et ſecundum hoc diſtinguuntur leges humanæ ſecundum diuerſa regimina ciuitatum, quorum vnum ſecundum Philoſophum in tertio Politicæ, (Ca. 10. to. 5.) eſt regnum quando ſcilicet ciuitas gubernatur ab vno; & ſecundum B hoc accipiuntur conſtitutiones principum. Aliud vero regimen eſt Ariſtocratia, id eſt, principatus optimorum, vel optimatum, & ſecundum hoc ſumuntur reſponſa prudentum, & etiam ſenatuſconſulta. Aliud regimen eſt Oligarchia, id eſt, principatus paucorum diuitum & potentum: & ſecundum hoc ſumitur ius prætorium, quod etiam honorarium dicitur. Aliud autem regimen eſt populi, quod nominatur Democratia, & ſecundum hoc ſumuntur plebiſcita. Aliud autem eſt tyrannicũ; quod eſt omnino corruptum, vnde ex hoc non ſumitur aliqua lex. Eſt etiam aliquod regimen ex iſtis commiſtum, quod eſt optimum, & ſecundum hoc ſumitur lex, quam maiores natu ſimul cum plebibus ſanxerunt, vt Iſidorus dicit*. (Lib. 5. c. 10. in princ.)

¶ Quarto vero de ratione legis humanæ eſt, quòd ſit directiua humanorum actuum; & ſecundum hoc ſecundum diuerſa, de quibus leges feruntur, diſtinguuntur leges, quæ interdum ab actoribus nominantur; ſicut diſtinguitur lex Iulia de adulteriis, lex Cornelia de ſicariis, & ſic de aliis, non propter actores, ſed propter res, de quibus ſunt. C

Ad primum ergo dicendum, quòd ius gentium eſt quidem aliquo modo naturale homini, ſecundum quòd eſt rationalis, inquantum deriuatur a lege naturali per modum concluſionis, quæ non eſt multum remota a principiis. vnde de facili in huiuſmodi, homines conſenſerunt. diſtinguitur tamen a lege naturali, maxime ab eo quod eſt omnibus animalibus commune. D

Ad alia patet reſponſio ex his, quæ dicta ſunt.

QVAESTIO XCVI.

De poteſtate legis humanæ, in ſex articulos diuiſa

Deinde conſiderandũ eſt de poteſtate legis humanæ.

Et circa hoc quæritur ſex. E

¶ Primo, Vtrum humana lex debeat poni in communi.

¶ Secũdo, Vtrum lex humana debeat omnia vitia cohibere.

¶ Tertio, Vtrum omnium virtutum actus habeat ordinare.

¶ Quarto, Vtrum imponat homini neceſsitatem, quãtum ad forum conſcientiæ.

Quinto, Vtrum omnes homines legi humanæ ſubdantur.

¶ Sexto, Vtrũ his q̃ ſunt ſub lege, liceat agere præter verba legis.

¶ Super quæſtionis nonageſimæ ſextæ Articul. primum & ſecundum.

In articulis 1. & ſecundo 96. q̃ hoc notandum occurrit primo, quòd cum in ſecundo articulo cõcluditur negatiua prohibitione omnium vitiorum, intelligitur de omnibus vitiis ſecundum totam ſuã latitudinem, id eſt, omnes eorum actus, & non de omnibus vitijs, id eſt, habitibus vitioſis, vt patet ex reſponſione ad primum in articulo tertio, vbi dicitur, quòd prohibentur omnia vitia, ſed non ſecundũ omnes actus eorum.

Articvlvs I.

Vtrum lex humana debeat poni in communi magis, quam in particulari.

500

Ad primum ſic proceditur. Videtur, quòd lex humana non debeat poni in communi, ſed magis in particulari. Dicit enim Philoſophus in 5. Ethicor.* quòd legalia ſunt quæcunque in ſingularibus legem ponunt, & etiam ſententialia, quæ ſunt etiam ſingularia: quia de ſingularibus actibus ſententiæ feruntur. ergo lex non ſolum ponitur in communi, ſed etiam in ſingulari. (Inf q. 98. ar. 6. ad 2. Et 2. 2. q. 147. ar. 3. & 4. cor. *Ca. 7. to. 5.)

¶ 2 Præterea, Lex eſt directiua humanorum actuum, vt ſupra dictum eſt;* ſed humani actus in ſingularibus conſiſtunt. ergo lex humana non debet in vniuerſali ferri, ſed magis in ſingulari. (q. 90. art. 1. Q. 90. art. 1. †te. 3. to. 3.)

¶ 3 Præt. Lex eſt regula & mẽſura humanorũ actuum, vt ſupra dictum eſt: * ſed menſura debet eſſe certiſſima, vt dr̃ in 10. Metaph.† cum ergo in actibus humanis non poſsit eſſe aliquod vniuerſale, ita certum, quin in particularibus deficiat, videtur quod neceſſe ſit leges non in vniuerſali, ſed in ſingularibus poni. (In digeſt. veteri li. 1. titulo 3. lege 3. 4. & 5.)

Sed contra eſt, quòd Iuriſperitus dicit, * quod iura conſtitui oportet in his, quæ ſæpius accidũt. ex his autem, quæ forte vno caſu accidere poſſunt, iura non conſtituuntur.

C Respondeo dicendum, quòd quia vnumquodque quod eſt propter finem, neceſſe eſt quòd ſit fini proportionatum, finis autem legis eſt bonum commune: quia, vt Iſidorus dicit in libr. Etymolog.* nullo priuato commodo, ſed pro communi vtilitate ciuium lex debet eſſe conſcripta; vnde oportet leges humanas eſſe proportionatas ad bonum commune, bonum autem commune conſtat ex multis. & ideo oportet, quòd lex ad multa reſpiciat, & ſecundum perſonas, & ſecundum negotia, & ſecundum tempora. Cõſtituitur enim communitas ciuitatis ex multis perſonis, & eius bonũ per multiplices actiones procuratur: nec ad hoc inſtituitur, quòd aliquo tempore modico duret, ſed quòd D omni tempore perſeueret per ciuium ſucceſsionem, vt Augu. dicit in 2. de Ciuitate Dei.* (Li. 5. ca. 21. Ex li. 2. cap. 21. Et li. 22. cap 6. habetur tom. 5.)

Ad primum ergo dicendum, quòd Philoſophus in 5. Ethic.† ponit tres ſpecies iuris legalis, quod eſt ius poſitiuum. Sunt enim quædam, quæ ſimpliciter in communi ponuntur, & hæc ſunt leges communes, & quantum ad huiuſmodi dicit, quod legale eſt, quod ex principio quidem nihil differt ſic, vel aliter: quando autem ponitur differt, puta, quòd captiui ſtatuto pretio redimantur. Quædam vero ſunt quæ ſunt communia quantum ad aliquid, & ſingularia quantum ad aliquid: & huiuſmodi dicuntur priuilegia, quaſi leges priuatæ, quia reſpiciunt ſingulares perſonas, & tamen E poteſtas eorum extenditur ad multa negotia: & quantum ad hoc ſubdit, Adhuc quæcunque in ſingularibus legem ponunt. Dicuntur etiam quædam legalia. non quia ſint leges, ſed propter applicationem legum communium ad aliqua particularia facta, ſicut ſunt ſententiæ, quæ pro iure habentur, & quantum ad hoc ſubdit, Et ſententialia.

Ad secundum dicendum, quòd illud quod eſt directiuum, oportet eſſe plurium directiuum. vnde in 10. Metaphy.* Philoſophus dicit, quod omnia quæ ſunt unius generis, menſurantur aliquo uno, quod eſt primum in genere illo. Si enim eſſent tot regulæ, vel menſuræ quot ſunt menſurata, vel regulata, ceſſaret vtique vtilitas regulæ, vel menſuræ, quæ eſt vt ex vno (Tex. 4. to. 3.)

multa poſſunt cognoſci: & ita nulla eſſet vtilitas legis, ſi non ſe extenderet niſi ad vnum ſingularem actum. Ad ſingulares enim actus dirigendos dantur ſingularia pręcepta pręſidentium: ſed lex eſt præceptum cõmune, vt ſupra dictum eſt.*

Q. 90. art. 2. & ar. 3. ad 3. C. 3. in prin. & c. 7. à me. tom. 5.

Ad tertium dicendum, quòd non eſt eadẽ certitudo quærẽda in omnibus, vt in 1. Eth.* dicitur: vnde in rebus contingentibus, ſicut ſunt naturalia & res humanæ, ſufficit talis certitudo, vt aliquid ſit verum vt in pluribus, licet interdum deficiat in paucioribus.

Articvlvs II.

Vtrum ad legem humanam pertineat omnia vitia cohibere.

501

Sup. q. 91. a. 4. co. fi. & q. 93. arti. 3. ad 3. & inf. qõ. 89. a. 1. cor. Et 2. 2. q 69. ar. 2. ad 1. & q. 77. ar. 1. ad 1. & q. 78. a. 1. ad 4. Et mal. q. 3. ar. 4. ad 6. Et quoli. 2. art. 10. ad 1. & 2. Et Iob. 11.

AD secvndvm ſic proceditur. Videtur quòd ad legem humanam pertineat omnia vitia cohibere. Dicit. n. Iſidorus in li.† Etymologiarũ ꝙ leges ſunt factæ, vt earum metu coerceatur audacia; non autem ſufficienter coercetur, niſi quælibet mala cohiberentur per legem. ergo lex humana debet quælibet mala cohibere.

¶ 2 Præt. Intentio legislatoris eſt ciues facere virtuoſos; ſed non poteſt aliquis eſſe virtuoſus, niſi ab omnibus vitijs compeſcatur. ergo ad legem humanam pertinet omnia vitia compeſcere.

H

¶ 3 Præt. Lex humana a lege naturali deriuatur, vt ſupra dictum eſt:* ſed omnia vitia repugnant legi naturæ. ergo lex humana omnia vitia debet cohibere.

†Li. 1. ca. 20. *q. 91. art. 1. & 3. & q. 93. arti. 3. †Li. 1. c. 5. tomo 1.

Sed contra eſt, ꝙ dicitur in 1. de lib. ar.† Videtur mihi legem iſtam, quæ populo regendo ſcribitur, recte iſta permittere, & diuinam prouidentiam vindicare: ſed diuina prouidẽtia non vindicat niſi vitia. ergo recte lex humana permittit aliqua vitia, non cohibẽdo ipſa.

Art. præced. Tex. 3. & 4. tomo 3.

Respondeo Dicendum, quod, ſicut iam dictum eſt,* lex ponitur vt quædam regula, vel menſura humanorum actuum: menſura autem debet eſſe homogenea menſurato, ut dicitur in 10. Metapy.* diuerſa enim diuerſis menſurantur. vnde oportet, quod etiã leges imponantur hominibus ſecundum eorum conditionem: quia, vt Iſidorus dicit,* lex debet eſſet poſſibilis & ſecundum naturam, & ſecundum conſuetudinem patriæ. Li. 2. ca. 21. Poteſtas autem ſiue facultas operandi ex interiori habitu, ſeu diſpoſitione procedit. non enim idem eſt poſſibile ei, qui non habet habitum virtutis, & virtuoſo: ſicut etiam non eſt idem poſſibile puero, & viro perfecto. & propter hoc non ponitur eadem lex pueris, quę ponitur adultis. Multa enim pueris permittuntur, & ſimiliter multa ſunt permittenda hominibus non perfectis virtute, quæ non eſſent toleranda in hominibus virtuoſis. Lex autem humana ponitur multitudini hominũ, in qua maior pars eſt hominum non perfectorum virtute. Et ideo lege humana non prohibentur omnia vitia, a quibus virtuoſi abſtinẽt, ſed ſolum grauiora, a quibus poſſibile eſt maiorem partem multitudinis abſtinere, & præcipue quæ ſunt in nocumentum aliorum, ſine quorum prohibitione ſocietas humana conſeruari non poſſet, ſicut prohibentur lege humana homicidia, & furta, & huiuſmodi.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ audacia pertinere videtur ad inuaſionem aliorum: vnde præcipue pertinet ad illa peccata, quibus iniuria proximis irrogatur, quæ lege humana prohibentur, vt dictum eſt.*

Ad secvndvm dicendum, quòd lex humana

F intendit homines inducere ad virtutem, non ſubito, ſed gradatim; & ideo non ſtatim multitudini imperfectorum imponit ea, quæ ſunt iam virtuoſorum, vt ſcilicet ab omnibus malis abſtineat: alioquin imperfecti huiuſmodi præcepta ferre non valentes, in deteriora mala prorumperent, ſicut dicitur Prouerbio. 30. Qui nimis emungit, elicit ſanguinem. & Matth. 9. Quòd ſi vinum nouum, id eſt præcepta perfectæ vitæ, mittatur in vtres veteres, id eſt, in homines imperfectos, vtres rumpuntur, & vinum effunditur, id eſt, præcepta contemnuntur, & homines ex contemptu ad peiora mala prorumpunt.

Ad tertivm Dicendum, quod lex naturalis eſt G quędam participatio legis æternæ in nobis: lex autem humana deficit à lege æterna. Dicit enim Auguſtin. In 1. de liber. arbitr.* Lex iſta quæ regendis ciuitatibus fertur, multa concedit, atque impunita relinquit, quæ per diuinam prouidentiam vindicantur. neque enim quia non omnia facit, ideo quæ facit, improbanda ſunt: vnde etiam lex humana non omnia poteſt prohibere, quæ ꝓhibet lex naturæ.

Cap. 5. circa fin. tom. 1.

Articvlvs III.

Vtrum lex humana præcipiat actus omnium virtutum.

AD tertivm ſic proceditur. Videtur, quòd lex humana non præcipiat actus omnium virtutũ. Actibus enim virtutum opponuntur actus vitioſi; ſed lex humana non prohibet omnia vitia, vt dictum eſt.* ergo etiam non præcipit actus omnium virtutum.

¶ 2 Præt. Actus virtutis à virtute procedit, ſed virtus eſt finis legis, & ita quod eſt ex virtute, ſub præcepto legis cadere non poteſt. ergo lex humana non præcepit act⁹ omnium virtutum.

I

¶ 3 Præterea. Lex humana ordinatur ad bonum commune, vt dictum eſt;* ſed quidam actus virtutum non ordinantur ad bonum commune, ſed ad bonum priuatũ ergo lex non præcipit actus omnium virtutum.

Sed contra eſt, qđ Philoſophus dicit in 5. Ethic.* quòd præcipit lex fortis opera facere, & quæ temperati, & quæ manſueti. K Similiter autem ſecundum alias virtutes & malitias, hæc quidem iubens, hæc autem prohibens.

Respondeo Dicendum, quod ſpecies virtutum diſtinguũtur ſm obiecta, vt ex ſupra dictis patet.* Omnia autem obiecta virtutum referri poſſunt vel ad bonũ priuatum alicuius perſonæ, vel ad bonum commune multitudinis; ſicut ea quæ ſunt fortitudinis poteſt aliquis exequi vel propter cõſeruationem ciuitatis, vel ad conſeruandum ius amici ſui, & ſimi-

¶ Super quęſtionis nonageſimæ ſextæ Art. tertium.

IN articulo tertio, ſpecialiter occurrit dubiũ de illa ꝓpoſitione, Omnia autem obiecta virtutum referri poſſunt ad bonum priuatum alicuius perſonæ vel ad bonum commune multitudinis. Nã obiectum ſupremæ virtutis, in cuius attinctione conſiſtit felicitas, non poteſt referri ad bonum priuatum, aut commune, quia eſt ſuperioris naturæ, vt patet in 10. Ethicorum.

502 Sup. q. 93. artic. 3. ad 3. & inf. qõ. 100. ar. 2. cor.

Art. præced.

¶ Ad hoc dupliciter dicitur, primo, ꝙ author non loquitur de omnibus, ſed de illis, quorum oppoſita ſunt vitia, vt patet in toto proceſſu art. Virtutes autem intellectuales ſpeculatiuæ, de quibus fit obiectio, non opponunt vitijs, ſed ignorantiæ prauæ diſpoſitionis. Sed hæc reſponſio diſſonat ab vniuerſali ſimpliciter, vt in litera fit: & a calce corporis articuli, vbi dicitur, ꝙ a legislatore ordinãtur pertinẽtia ad bonam diſciplinam, per quam ciues informantur, vt commune bonũ iuſtitiæ & pacis cõſeruent. Conſtat enim non nihil ad hæc conferre diſciplinam ſpeculatiuam, licet mediate. Secundo ergo dici-

Q. 90. arti.

Cap. 1. post med. tom. 5.

Q. 54. art. 1 ad 2 & ar.

tur, quod obiecta virtutum poſſunt dupliciter ſumi, primo ſecundum ſe, & ſic falſum eſt, quod poſſunt recte referri in bonũ priuatum, aut publicum. Secundũ, ſecundum actus, quibus hõ attingit illa. & ſic nihil prohibet omnium virtutum obiecta ad priuatum, vel publicum bonum recte referri poſſe. Nam licet Deus glorioſus non ſit referibilis recte in meum, vel cuiuſque creaturæ bonum: actus tamen quibus contemplamur illũ in noſtrũ bonum, recte referuntur & ſecundum ſe, & ſecundum vtilitates conſequentes. Et hoc ſufficit præſenti intentioni ad concludẽdum, quod lex humana de actibus omnium virtutum intellectualium & moralium diſponere poteſt: & diſponit de ſpeculatiua ſapiẽtia, dũ homines aliquos illi vacare iubet, vt ſapientes facti, etiã ad minora iudicanda pu ... tatiores ſint. &c.

q. 90. ar. 2.

¶ *Super quæſtionis nonageſimæ ſextæ Articul. quartum.*

IN articulo quarto eiuſdem quæſ. aduerte diligenter, vt ſcias applicare conditiones legis iuſtæ, vel iniuſtæ, ad particulares leges: quia inde multos caſus conſcientiæ in gabellis, & grauaminibus, & huiuſmodi publicis clarificabis: præſertim ex fine, & æqualitate proportionali, quam tenetur ſaluare iuſtitia diſtributiua.

D. 1045.

D. 1047.

¶ In eodem articulo quarto dubium occurrit, An lex humana ita obliget, in foro conſcientiæ, quòd homo teneatur mori pro eius obſeruatione. Et eſt occaſio dubitandi, quia quidam dicunt, quòd ius poſitiuum nõ habet hanc poteſtatem, niſi in cauſa fidei, vel tuẽdæ reipublicæ, propterea inquiunt, quod quod licite propter euitandam mortem celebrare quis poteſt coram excommunicatis nominatim &c. & omnia poſitiua iura non ſeruare.

In corp. art.

503

1. 2. q. 60. ar. 5. ad 1.

¶ Sed hanc opinionẽ eſſe erroneam multipliciter monſtratur. Primo ex ratione tactis in litera. ſ. quia quod habet homo non ſolũ

le eſt in alijs. Lex autem, vt dictũ eſt,* ordinatur ad bonum cõmune, & ideo nulla virtus eſt, de cuius actibus lex præcipere non poſſit: non tamẽ de omnibus actibus oĩum virtutum lex humana præcipit, ſed ſolum de illis, qui ordinabiles ſunt ad bonum commune vel immediate, ſicut aliqua directe propter bonum cõmune ſiũt: B vel mediate, ſicut cum aliqua ordinantur à legiſlatore pertinẽtia ad bonã diſciplinã, per quam ciues informantur, vt cõmune bonum iuſtitiæ & pacis conſeruẽt.

Ad primvm ergo dicendum, quòd lex humana non prohibet omnes actus vitioſos, ſecundum obligationem præcepti, ſicut nec præcipit omnes actus virtuoſos; prohibet tamen aliquos actus ſingulorum vitiorum, ſicut etiam præcipit quoſdam actus ſingularum virtutum.

Ad secvndvm Dicendum, quod aliquis actus dicitur eſſe virtutis dupliciter. Vno modo ex eo quod homo operatur virtuoſa; ſicut actus virtutis iuſtitiæ eſt facere recta, & actus fortitudinis facere fortia; & ſic lex præcipit aliquos actus virtutum. Alio modo dr̃ actus virtutis, quia aliquis operatꝰ virtuoſa eo mõ quo virtuoſus operaꝰ: & talis actus ſemp procedit à uirtute, nec d cadit ſub pcepto legis: ſed eſt finis, ad quem legiſlator ducere intendit.

Ad tertivm Dicẽdum, quod non eſt aliqua virtus, cuius actus non ſint ordinabiles ad bonum commune, vt dictũ eſt * vel mediate, vel immediate.

Articvlvs IIII.

Vtrum lex humana imponat homini neceſſitatem in foro conſcientiæ.

AD qvartvm ſic proceditur. Videtur quod lex humana nõ imponat homini neceſsitatẽ in foro conſciẽ. Inferior. n. poteſtas nõ poteſt imponere legem in iudicio ſuperioris poteſtatis: ſed poteſtas humana quæ fert legẽ humanã, eſt infra ptãtem diuinam, ergo lex humana non poteſt imponere legẽ quantum ad iudicium diuinum, quod eſt iudicium conſcientiæ.

¶ 2 Præt. Iudiciũ conſciẽtiæ maxime dependet ex diuinis mandatis: ſed quandoque diuina mandata euacuantur per leges humanas ſecundum illud. Matth. 15. Irritũ feciſtis mãdatũ Dei propter traditiones veſtras. ergo lex humana nõ imponit homini neceſſitatem quantum ad conſcientiam.

¶ 3 Præt. Leges humanæ frequenter ingerunt calumniam, & iniuriam hominibus, ſecundum illud Iſa. 10. Væ qui condunt leges iniquas, & ſcribentes iniuſtitias ſcripſerunt, vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerẽt cauſæ humiliũ populi mei: ſed licitum eſt vnicuique oppreſſionem & violẽtiã euitare. ergo leges humanæ nõ imponunt neceſſitatem homini, quantum ad conſcientiam.

Sed contra eſt, quod dicit 1. Pet. 2. Hæc eſt gratia, ſi propter conſcientiam ſuſtineat, quis triſtitias, patiens iniuſte.

C Respondeo Dicendum, quod leges poſitæ humanitus, vel ſunt iuſtæ, vel iniuſtæ. Si quidẽ iuſtæ ſint, habent vim obligandi in foro conſcientiæ a lege æterna, a qua deriuantur, ſecũdũ illud Prouerb. 8. Per me reges regnãt, & legum conditores iuſta decernunt. Dicuntur aũt leges d iuſtæ & ex fine, quando ſcilicet ordinantur ad bonum commune; & ex actore, quando ſcilicet lex lata non excedit poteſtatem ferentis: & ex forma, quando ſcilicet ſecũdũ æqua- D litatem proportionis imponũtur ſubditis onera in ordine ad bonũ commune. Cum enim vnus homo ſit pars multitudinis, quilibet homo hoc ipſum quod eſt, & qd̃ habet, eſt multitudinis: ſicut & quęlibet pars id quod eſt, eſt totius. vnde & natura aliquod detrimentum infert parti, vt ſaluet totũ. Et ſecundum hoc, leges hmõi onera proportionaliter inferẽtes, iuſtæ ſunt, & obligant in foro conſciẽtiæ, & ſunt leges legales. Iniuſtæ E autem ſunt leges dupliciter. Vno modo per contrarietatem ad bonum humanum econtrario prædictis. Vel ex fine, ſicut cum aliquis præſidens leges imponit oneroſas ſubditis, non pertinentes ad vtilitatem communem, ſed magis ad propriam cupiditatem, vel gloriam. Vel etiam ex actore, ſicut cũ aliquis legem fert vltra ſibi commiſſam poteſtatem. Vel etiam ex forma, puta, cum inæqualiter

V ſecundum id quod habet, ſed hoc ipſum quod eſt, multitudinis eſt: ſicut quælibet pars id quod eſt, totius eſt. Ex hoc namque ſequitur, quod lex humana, quæ ſicut quęlibet alia lex ad commune bonum reſpicit, poteſtatem habet ſupra id quod eſt quilibet hõ, ac per hoc ſuper vitam ipſius: ac per hoc põt diſponere, & ordinare de expoſitione vitę cuiuſque pro cõi bono, pro quo ſit omnis lex, vt in quæſtionis nonageſimæ articulo ſecundo dictum eſt. Amplius, lex humana eſt præceptiua, & obligatiua ad peccatum mortale, vt manifeſte patet, cum præcipitur aliquid ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, vel ſub pœna capitis. ergo eſt conſtitutiua alicuius actus i hoc, quod ſit peccatum mortale. ergo eſt obligatiua ad euitãdum magis actum illũ, quàm mortẽ corporalem: quia mors animæ fugienda eſt magis quàm mors corporis. Perinde eſt ergo dicere, quod lex humana nõ põt obligare hominẽ ad mortem pro ſui obſeruatione: & dicere, quod lex humana nõ poteſt conſtituere aliquem actum in hoc, quòd ſit peccatum mortale, immo in hoc, quòd ſit peccatum: quia etiam pro vitando veniali tenetur homo mori. Et D. 991. confirmatur, quia homo tenetur potius mori, quàm contrahere matrimonium ſine diſpenſatione cũ ſorore conſobrina, & tamen hoc ſolo poſitiuo iure eſt prohibitum. Similiter ſacerdos tenetur mori potius, quàm Miſſam celebrare abſque calice corporali, altari, & lumine, veſtibus ſacerdotalibus, & alijs requiſitis exiure humanu. Accedit ad hæc Ca. Sacris, de his quæ vi metuſve cauſa fiunt: vbi in materia iuris poſitiui, ſcilicet de incurſu excõmunicationis propter participationem cũ excommunicato, Innocentius Tertius dicit, quod metus non excuſat ab excõmunicatione: quia potius debet mori, quã peccare mortaliter. Vnde totum oppoſitum illius opinionis eſt verum, ille

namque

nanque putat', quòd regulariter lex poſitiua non obligat ad mortem pro ſui obſeruatione quantumcunque præcipiat, in caſu autem, ſcilicet pro fide, vel patria, ſic.

¶Nos autem ſm veritatem dicimus, ꝙ vniuerſaliter lex ſpe pitiua obligat ad mortem pro ſui obſeruatione, in caſu auté non ex benignitate legū, vt forte accidit in lege de vitandis excōmunicatis, de qua quia non eſt ad propoſitū niſi exemplariter, nihil dico, niſi ꝙ dicentes, quòd ideo liceat ex metu cadente in conſtantē virū celebrare coram excōmunicatis, quia lex humana nō obligat ad mortē pro ſui obſeruātia, errāt. & niſi aliunde huic metui ſubueniant, falſa eſt doctrina excuſans participationem ex metu, ſicut de alijs dictum eſt. Et aduerte hic diligentiſſime, ꝙ quia lex poſitiua præcipiendo, ſeu ſtatuendo, facit de actibus indifferentibus virtuoſos, vel vitioſos, dum ſub aliqua virtute, aut vitio actum determinat fore. præcipiendo.n. abſtinētiā, ponit actum illū ſub temperantia: præcipiendo ſolutionē gabellæ, ponit actum illum ſub iuſtitia: præcipiendo cultum diuinū, ponit ſub religione, & ſic de alijs. Et propterea ſicut in foro conſcientiæ tenetur quis ad actus virtutum, & ad euitandos actus vitiorū, nec excuſatur metu &c. ita non excuſatur ab iniuſtitia, à ſacrilegio &c. qui determinata ſit a lege cōtemnit, aut incurrit &c.

Lib. 1. ca. 5. parū à principio tom. 1.

onera multitudini diſpenſantur, etiam ſi ordinentur ad bonum cōmune. Et huiuſmodi magis ſunt violentiæ, quàm leges; quia ſicut Augu. dicit in lib. de lib. arbi.* lex eſſe non videtur, quę iuſta nō fuerit, vnde tales leges non obligant in foro conſcientiæ, niſi forte ꝓpter vitandum ſcandalum, vel turbationem, propter quod etiam homo iuri ſuo debet cedere, ſecūdum illud Matth. 5. Qui angariauerit te mille paſſus, vade cum eo alia duo, & qui abſtulerit tibi tunicam, da ei & pallium.

¶Alio modo leges poſſunt eſſe iniuſtæ per contrarietatem ad bonum diuinum, ſicut leges tyrannorum inducentes ad idolatriam, vel ad quodcunque aliud, quod ſit cōtra legē diuinam, & tales leges nullo modo licet obſeruare, quia ſicut dicitur Act. 4. Obedire oportet Deo magis quàm hominibus.

H Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ſicut Apoſtolus dicit ad Rom 13. Omnis poteſtas humana à Deo eſt, & ideo, qui poteſtati reſiſtit in his, quæ ad poteſtatis ordinem pertinent, Dei ordinationi reſiſtit, & ſm hoc efficitur reus quantum ad conſcientiam.

Ad secvndvm dicendū, ꝙ ratio illa ꝓcedit de legibus humanis, quæ ordinantur cōtra Dei mandatum, & ad hoc ordo poteſtatis non ſe extendit; vnde in talibus legi humanæ non eſt parēdū. I

Ad tertivm dicendum, ꝙ rō illa procedit de lege, quæ infert grauamen iniuſtum ſubditis, ad quod etiam ordo poteſtatis diuinitus conceſſus non ſe extendit

F

vnde nec in talibus homo obligatur, vt obediat legi, ſi ſine ſcandalo, vel maiori detrimento reſiſtere poſſit.

Articvlvs v.

Vtrum omnes ſubijciantur legi.

G Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur, quod non omnes legi ſubijciātur. Illi.n. ſoli ſubijciūtur legi, ſquibus lex ponitur; ſed Apoſtolus dicit 1. ad Timoth. 1. quòd iuſto nō eſt lex poſita. ergo iuſti non ſubijciuntur legi humanæ.

509

¶ 2 Præterea. Vrbanus Papa dicit, & habetur in Decretis 19. quęſtio. 2.* Qui lege priuata ducitur, nulla rō exigit vt publica cōſtringat; lege aūt priuata Spiritus ſancti ducuntur oēs viri ſpirituales, qui ſunt filij Dei, ſecundum illud Rom. 8. Qui ſpiritu Dei agūtur, hi filij Dei ſunt. ergo non omnes homines legi humanæ ſubijciūtur.

19. q. 2. cap. duæ ſunt [illegible] med. illius.

¶ 3 Præterea. Iuriſperitus dicit, * quod princeps legibus ſolutus eſt; qui auté eſt ſolutus a lege, non ſubditur legi. ergo non omnes ſubiecti ſunt legi.

In dig. veteri li. 1. tit. [illegible] lege 30.

Sed contra eſt, quod Apo. dicit Rom. 13. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: ſed non videtur eſſe ſubditus poteſtati, qui non ſubijcitur legi, quā fert poteſtas. ergo omnes homines debent eſſe legi ſubiecti.

Respondeo dicēdū, ꝙ ſicut ex* ſupra dictis patet, lex de ſui rōne duo habet. Primo quidē: ꝙ eſt regula humanorum actuum. Se-

Q. 90. art. [illegible]

¶ ſuper quæſtionis nonageſimæſextæ Art. quintum.

In art. 5. eiuſdem q. 96. nota, ꝙ cum in litera dicitur, quòd iuſti non ſubſunt legi, vt coactiuæ, poteſt dupliciter intelligi. Primo, ꝙ lex non habet vim coactiuam ſuper iuſtos. Et hic ſenſus eſt falſus: quia ſuper oēs ſubditos tam lex viua, ꝙ promulgata habet poteſtatem coactiuam: quamuis in iuſtos non exerceat coactionem, quia non oportet. Secundo, ꝙ iuſtus ex parte ſua non ſubijcitur legi, vt coactus; & hic ſenſus & verus & intentus, quia iuſtus voluntarie legi ſubijcitur.

¶In eodem 5. ar. in ſolutione ad tertium, dubium occurrit, quōſtant hæc duo ſimul, ꝙ princeps obligetur quo ad Deum, ita quod peccat non ſeruando legem: & ꝙ lex non habet vim coactiuam ſuper eum. Si.n. peccat humanā legem tranſgrediendo, obligatus eſt legi procul dubio obliganti eum, ac per hoc vim coactiuā in eum habenti, quāmuis non exercenti: & ſi eū nō pōt cogere, lex eū nō obligat: & ſi nō obligat lex principē, princeps nō obligat: & ſi nō obligatur, nō peccat nō ſeruando eā. Et confirmat declarando: quia quamcunque ſapiēs aliquis, vt Plato, vel Ariſtot. leges excogitet optimas pro bono communi, & diuulgentur, quia non habent vim coactiuam, ſed oſtenſiuam tantum, conſtat quòd non obligant principem. aut alios. ergo lex à principe condita licet oſtenſiuam vim hēat, quō debeat ipſe ſe habere, non tñ obligat eū, qa coactiuā vim ſup eū non hēt. Et augetur dubium ex rōne in litera aſſignata de vi coactiua legis, arguendo ſic. Lex non habet vim directiuam, niſi ex principis poteſtate. ergo ſecundum vim directiuā non obligat principem. Aſſumptum patet, quia ſecluſa poteſtate principis, lex non eſt lex, niſi æquiuoce, vt leges Platonis, quę monſtrant tm̄. Conſequentia eſt nota, quia nullus a propria ptāte obligatur, ſicut nec cogit, vt in litera dr. Et confirmatur, quia afferēda eſt cā obligatiua principis, ad obſeruātiam ſuæ legis, Deus immediate non eſt, quia nullum eſt ibi opus Dei immediate, vt patet. Communitas multitudinis non eſt, quia ſubiecta eſt principi, vt ſupponitur, de tali enim principe eſt ſermo, vel ſaltem de lege propria principis, quę nō ſit à multitudine. Volūtas propria non pacto, non voto, non iuramento, & breuiter non contractu, aut vinculo quocunque interueniente eſt. ergo &c. Confirmatur hoc, quia non eſt minus libera in ſe volūtas principis ex hoc, quòd præcepit ſubditis, quàm ſi non præcepiſſet eiſdem. Sed lex nihil aliud eſt, ꝙ præceptum ad ſubditos: quia eſt effectus poteſtatis gubernatiuę, quæ eſt principiū dirigēdi aliud inquā tum aliud, vt patet in quinto & nono Metaphyſico. ergo.

¶Ad hoc dubium tanto difficilius, quanto in litera ſola autoritate doctrinam dedit hanc, dicitur, ꝙ cum princeps nō ſubijciatur legi, niſi quo ad Deum, quod idem eſt, ꝙ ſubijci legi in foro conſcientiæ, ex eodem hēt vim lex obligandi principē, vnde habet vim obligandi in foro conſcientiæ. Vt autem in articulo quarto dictum eſt, lex habet vim obligatiuā in foro conſcientiæ ab æterna lege: à qua deriuatur. oportet igitur, vt lex habeat vim obligatiuā principis ab æterna lege. Et quemadmodum lex humana non deriuatur ab æterna immediate, K ſed mediante lege naturæ: ita habet mediante illa vim obligatiuam in foro conſcientiæ. Eſt aūque de iure naturæ, vt ꝙ tibi nō vis fieri, alteri ne feceris. & conuer, vt ius ꝙ tibi non uis, alteri non ſtatuas: ac per hoc cum quis alteri legē ponit, & non ſibi naturæ ius uiolat. ſicut. ēt ſubditus inobediēs principis legi, naturæ ius, dictans ꝙ iuſtis ad cōe bonum ab habente poteſtatem ſtatutis parendum eſt, violat, ab æterna lege vim humanę legi tribuens. Et hanc rationem quo ad primā eius partem author in litera ſub authoritate canonis induxit: ex hac aūt radice, ꝙ ſ. lex humana eſt obligatiua in foro conſcientiæ, & principis, & ſubditorū ex lege æterna medio iure naturæ prouenit, ꝙ cum in lege ſint duæ vires, ſ. directiua & coactiua, & inter eas ſit habita ſuperius ex artic. 4.

quæſtione

cūdo, quod habet vim coactiuam Dupliciter ergo aliqs homo pōt eſſe legi ſubiectus. Vno modo, ſicut regulatū regulę, & hoc modo omnes illi, qui ſubduntur poteſtati, ſubduntur legi, quam fert poteſtas. Quod autē aliquis poteſtati non ſubdatur, poteſt contingere dupliciter. Vno modo, quia eſt ſimpliciter abſolut⁹ ab eius ſubiectione: vnde illi qui ſunt de vna ciuitate, vel regno, non ſubduntur legi. principis alterius ciuitatis, vel regni, ſicut nec eius dominio. Alio modo, ſm quod regitur ſuperiori lege, puta, ſi aliquis ſubiectus ſit ꝓ conſuli, regulari debet eius mādato, non tamē in his, quæ diſpenſātur ei ab imperatore, quantum .n. ad illa non aſtringitur mandato inferiori, cum ſuperiori mādato dirigatur. & ſm hoc contingit, ꝙ aliquis ſimpliciter ſubiectus legi ſm aliqua legi non aſtringitur, ſecundū quæ regiť ſuperiori lege. Alio modo dicitur aliquis ſubiectus legi, ſicut coactum cogenti, & hoc mō homines virtuoſi & iuſti non ſubdūtur legi, ſed ſoli mali. Qđ.n. eſt coactum & violentum, eſt contrarium voluntati. voluntas autem bonorum cōſonat legi, a qua malorum voluntas diſcordat, & ideo ſecundum hoc boni non ſunt ſub lege ſed ſolum mali.

B AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ratio illa procedit de ſubiectione, quæ eſt per modum coactionis. Sic enim iuſto non eſt lex poſita, quia ipſi ſibi ſunt lex, dum oſtendunt opus legis ſcripturæ in cordibus ſuis, ſicut Apoſtolus ad Rom. 2. dicit: vnde in eos non habet lex vim coactiuam, ſicut habet in iniuſtos.

C AD SECVNDVM Dicēdū quod lex Spirit⁹ ſancti ē ſuperior omni lege humanitus poſita, & iō viri ſpirituales ſecundum hoc, quod lege Spiritus ſancti ducuntur, non ſubduntur legi, quantum ad ea quæ repugnant ductioni Spiritus ſancti, ſed tamē hoc ipſum eſt ex ductu Spiritus ſancti, quod homines ſpirituales legibus humanis ſubdantur, ſecundum illud 1. Petr. 2. Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum

q. 92. differentia talis, ꝙ vis directiua reſpicit ipſos actus licitos, vel illicitos, aut differentes: coactiua aūt pœnam inductiuā ad obſeruantiā legis Prouenit, inquā, primo, ꝙ, vis obligatiua humanæ legis in foro conſcię ad vim directiuā legis: im poſitius aūt pœnę ad vim coactiuā legis ſpectat. Prouenit ſecundo, qđ licet vtraque vis directiua .ſ. & coactiua ſuper ptāte principis fundeť: qa neutra vis in ſuo robore eſt niſi ab habēte ptātem. Differunt tñ multum quo ad actum, quia vis coactiua actum ſuum, q eſt cogere ac punire inuitū, non poteſt exercere niſi ſola poteſtate principis. Nemo, n. pōt aliquē punire inuitum, niſi principis authoritate. vis aūt directiua actū ſuū qui eſt dirigere, exercet ex ęterna legis authoritate, ex quo ſemel ab humana ptāte lex eſt condita. Et quia fruſtra eſt potentia, q̄ non eſt reducibilis ad actū, iō vis coactiua legis humanæ nō extēdit ſe ad eū reſpectu cuius nō eſt reducibilis ad actum: ac ꝑ hoc nō extendit ſe ad principē, q non pōt à ſua poteſtate cogi, vt in litera dr̄: ſed ad alios, qui etſi non puniātur, puniri tamen poſſunt à principis ptāte inuiti. Vis aūt directiua eiuſdem extendit ſe ad oēs, principes .ſ. & ſubditos, quia actus eius reſpectu oium exercetur. dirigitur. n. quis à ſeipſo & ab alio. Et rurſus non eſt amplius in poteſtate principis opus ad actū directionis, ex quo cōdita eſt lex, ſed authoritate æternæ legis humana lex actum directionis exercet.

¶ Ex his autem facile patet ſolutio obiectorum. Ad primum ſi quidē dr̄, ꝙ nulla repugnantia eſt dictorum: quia altera eſt vis obligatiua legis humanæ in foro conſcientiæ, ſeu quo ad Deum: & altera vis coactiua eiuſdem, qua hō hominē puniēdo iudicat, & ꝙ prima habet locum in principe, non ſecunda: quia hominem non habet ſupra ſe, vt in litera dr̄. Et ex hoc ꝓuenit, ꝙ Papa nulla iuris humani pœna ligatur, quantumcūque contra leges faciat. Ad confirmationem, ſeu declarationē dr̄, quòd leges ſcriptæ à ſapientibus non habentibus curam communitatis non ſolum carent vi coactiua, ſed etiam directiua: habēt. n. ſolum vim oſtenſiuam, vt ex dictis. Ad augmentum dubij dicitur, quòd vis directiua legis humanæ poteſt ſumi vel quo ad ſubſtantiam, vel quo ad operationem. Et ſecundum ſubſtantiam, non eſt niſi à poteſtate principis, ſicut vis coactiua: ſm verò operationem, falſum eſt, ꝙ non eſt niſi à poteſtate principis: quoniam, vt oſtenſum fuit, ex quo lex condita eſt a poteſtate principis, vis directiua dirigitur obligando in conſcientiæ foro authoritate legis æternæ abſque quacunque operatione poteſtatis principis, quod nō accidit in vi coactiua quo ad eius operationem, vt ex dictis patet. Dr̄ ſecundo, ꝙ eſſe à ſola poteſtate principis, licet ſit ratio quod vis coactiua non ſe extēdit ad principem, non tñ eſt rō, quòd vis directiua non ſe extendat ad eundem: quia nemo cogitur à ſeipſo, ſed dirigitur & obligatur a ſeipſo. Prima reſponſio negat aſſumptum quo ad actum: ſecunda ſequelam. Ad confirmationem petentem cām obligatiuam principis ad obſeruantiam propriæ legis, dr̄, ꝙ eſt cauſa duplex .i. propria voluntas, & lex æterna. Propria autem voluntas non quæ eligit obligationē libere, vel contractu aliquo, ſed quę eligit legem promulgare. Ex hoc nanque ipſo, quod voluntariè legem promulgat, vult ordinationē illam, habere vim legis: & qa ordinationē aliq̄ obtinere vi legis eſt totum ab æterna lege vim directiuā

A in foro cōſcientię. cui ēt princeps ſubijcitur: iō ex propria voluntate principis, & ex ęterna lege vim obligatiuā principis in foro cōſciētiæ lex humana hēt, quamuis diuerſimode, qa ab æterna lege ſicut a cā, a qua eſt vis obligatiua huiōi: a voluntate vero principis ſicut a determināte cām vlem ad effectum ſpālem. ſicut in naturalibus cāæ vlis, puta Saturnus reſpectu rerū ſexarū determinať ad ſpālem effectū, puta, oſſa a ſemine talis producentis animal habens oſſa. Sicut n. producere tale aial ſub ſaturno, eſt determinare ipſum ad oſſa producēda in illo: ita conſtituere legem ſub Deo; eſt determinare Deum ad cōicādam vim obligatiuā in foro cōſcientiæ legi. & ſicut oſſa reducunť in Saturnum, vt cām, ita vis iſta obligatiua in legē ęternā. Et per hoc patet reſpōſio tam ad id qđ dr̄, ꝙ Deus nihil hic agit immediate, nō. n. oportet hoc dicere, ſed ſufficit qđ dictū eſt, q̄ ad id quod dē de voluntate principis Patet. n. ꝙ ex ſuppoſitione ꝙ legē voluerit, obligatus remanet, & non minus liber quo ad velle, & nolle ſed quo ad bene vel male, velle id quod lege poſitum eſt. Aduertendū tñ eſt hic, ꝙ ſunt leges duplices, quædam de cōibus toti multitudini, quędam de proprijs aliquorum actibus, puta, de militibus Cum dr̄ ꝙ princeps ſubijcitur legi, non intelligitur de lege ſpeciali, puta, militum, niſi ipſe ſit miles: ſed intelligitur de lege cōi. Rurſus cum princeps ſubijcitur legi, intelligitur ſubijci proportionaliter, vt decet principem: & non ſicut alios ſubditos, vt ex dictis manifeſtum eſt. In calce eiuſdē rōnis

D ad tertium dubium etiam difficile occurrit, quomodo ſtāt iſta ſimul, ꝙ princeps pōt legem tollere, mutare, & in ea diſpenſare: & quod ipſe in foro conſcientiæ ſubdatur legi, vt determinatū eſt. Si n. poteſt legem tollere, tollet eā a ſe, & ſic faciet ꝙ non habeat vim legis reſpectu ſui, ac per hoc abſque ſcrupulo conſcientiæ non ſeruabit eam, vtpote non obligatus Et cōfirmatur hoc, quia non deterioris conditionis eſt ipſe, quā aliquis ſubditus, ſed princeps poteſt eximere vnū ſubditum a lege cōi, qui apud Deum non erit reus violatæ legis, de cætero non ſeruans eam. ergo poteſt eximere ſeipſum: & ſi hoc pōt ſua obligatio ad legem ſtat in voluntate ſua ſola, & non eſt ex lege æterna, vt ex vera cā, cuius oppoſitum concluſum eſt. ¶ Ad hoc dubium præmittēda ſunt aliqua certa accepta ab oībus: deinde ſinguli modi dicendi. Certum & confeſſum ab oibus eſt, ꝙ princeps poteſt ſecum diſpenſare ſicut cum alijs,

E proprie loquendo de diſpenſatione: & ꝙ pōt qñ, & quantum expediens fuerit eximere aliquem ſubditū, & ſeipſum a lege, & ꝙ pōt legem mutare, ſiue aliam condendo loco eius, ſiue totaliter tollendo. Et nihil horum contradicit determinationi factæ .ſ. ꝙ princeps ſubijcitur legi in foro conſcientiæ. Subijcitur nanque vt princeps poteſtatem habens præcepta faciendi: hæc ſunt confeſſa cōmuniter. Sed de mota dubitatione triplex eſt opinio, Prima eſt, quòd princeps licet ſubijciatur legi humanæ, ſimpliciter & abſolute habenti vim legis, non ſubditur tamen legi habenti vim legis cum exceptione ſuæ perſonæ Et ſicut princeps a principio cōſtituendo legem, potuiſſet excipere principem. ita poſt legem conditam poteſt ſe excipere ſicut & aliquem alium ſubditum, & ſic ſi princeps nō tollit a ſe legem, obligatur: ſi autem tollit, non obligatur. Sed contra hanc opinionem eſt, quia ſi princeps poteſt ſe

AD TERTIVM dicendum, ꝙ princeps dicitur eſſe ſolutus à lege quantum ad vim coactiuam legis. nullus.n. proprie cogitur a ſe ipſo. lex autem non habet uim coactiuam, niſi ex principis poteſtate. Sic igitur princeps dicitur eſſe ſolutus à lege, quia nullus in ipſum poteſt iudicium condemna- G tionis ferre, ſi contra legem agat. vnde ſuper illud Pſal. 50. Tibi ſoli peccaui &c. dicit gl. quòd rex nõ habet hominem, qui ſua facta diiudicet, ſed quantum ad vim directiuam legis, princeps ſubditur legi propria uolũtate, ſecundum ꝙ * dicitur extra de conſtitutionib. cap. Cum omnes. Quod quiſquis iuris in alterum ſtatuit ipſe eodẽ iure vti debet. & Sapientis dicit authoritas; patere legem, quam ipſe tuleris. Improperatur etiam his à Domino, qui dicunt, & non faciunt: & qui aliis onera grauia im- H ponunt, & ipſi nec digito volunt ea mouere, vt dicitur Mat. 23. Vnde quantum ad Dei iudiciũ, princeps non eſt ſolutus à lege quantum ad vim directiuam eius; ſed debet voluntarius, non coactus legẽ implere. Eſt & princeps ſupra legem, in quantum ſi expediẽs fuerit, poteſt legem mutare, & in ea diſpenſare pro loco, & tempore.

ARTICVLVS VI.

Vtrum ei, qui ſubditur legi, liceat præter verba legis agere.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, quòd non liceat ei, qui ſubditur legi, præter verba legis agere. Dicit enim Auguſtinus in libro de vera religione.* In temporalibus legibus quamuis homines iudicent de his cum eas inſtituunt, tamen quando ſunt inſtitutæ, & firmatæ, non licebit de ipſis iudicare, ſed ſecundum ipſas: ſed ſi aliquis prę- G termittat verba legis dicens ſe intentionem legiſlatoris ſeruare, videtur iudicare de lege. ergo non licet ei qui ſubditur legi, vt prætermittat verba legis, vt intentionem legiſlatoris ſeruet.

¶ 2 Prætereà. Ad eum ſolum pertinet leges interpretari, cuius eſt condere leges, ſed omnium, ſubditorum legi non eſt leges cõdere. ergo eorum non eſt interpretari legiſlatoris intentionem, ſed ſemper ſecundum verba legis agere debent.

H ¶ 3 Præterea. Omnis ſapiens intentionem ſuam verbis nouit explicare, ſed illi qui leges condiderunt, reputari debent ſapientes. Dicit enim Sapientia Prouerbio. 8. Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. ergo de intentione legiſlatoris non eſt iudicandum, niſi per verba legis.

SED CONTRA eſt, quòd Hilarius dicit in 4. de Trinitat. * Intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi; quia non
I ſermoni res, ſed rei debet eſſe ſermo ſubiectus. ergo magis eſt attendendum ad cauſam, quæ mouit legiſlatorem, quàm ad ipſa verba legis.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * Omnis lex ordinatur ad communem hominum ſalutem,

exímere à lege, obligatio ſua ad legem eſt ridiculoſa. poſtea F nanque eximendo ſe, dicenti, patere legem quam ipſe tuleris: & quare alligas onera grauia in humeros hominum, & digito tuo non moues ea? reſpondere cum bona conſcientia: quia exemi meipſum. quod eſt ridiculum. Alia opinio eſt, quòd quaudiu lex non eſt totaliter ſublata princeps obligatur. Et licet poſſit ſecum diſpenſare, & tollere eã totaliter, non poteſt eam tollere quo ad libitum. vnde ſi vult ſe abſoluere à vinculo legis, tollat eam abſolute, alioquin illi ſubiacet. Et fundatur hæc opinio ſuper hoc, quia aliter obligatio principis ad obſeruantiam legis eſſet ridiculoſa. Contra hanc autem opinionẽ eſt, quia princeps
In decretali poteſt etiam ſine cauſa, quia ſibi placet, exi-
li. 1. tit. 4. ca. mere vnum ſubditũ
cum omnes à communi lege. ergo
a. med. poteſt ſeipſum eximere, cum non ſit deterioris conditionis, quàm ſuus ſubditus. Inter has autem extremas opiniones, media occurrit opinio, quæ ſola vera, ſcilicet, quòd princeps poteſt ad libitum ſe, & ſubditum aliquem eximere à lege cõmuni iam promulgata, ſic, quòd exemptus non ſit reus violati pcepti legis non ſeruãdo illam, non tamen poteſt eximere ſic, vt ipſe eximens & exemptus ad libitum non ſit reus violati iuris naturę, quo quęlibet pars conſonare debet ſuo toti, & præcipue caput. Hæc opi-
105 nio duo dicit, vt pa-
Inf. q. 97. ar. tes. Et in primo con-
3. ad 1. Et 2. uenit cum prima opi
2. q. 60. ar. 5. nione, & diſcrepat à
ad 2. & 3. & ſecunda. in ſecundo
q. 120. art. 1. autem conuenit cum
& q. 147. ar. ſecunda aliqualiter,
4. cor. Et 3. & diſcrepat à prima. Et ſi bene conſideretur opinio hæc, appa
d. 33. q. 3. ar rebit quòd ſaluat vtrunque quod mentibus humanis impreſ-
4. q. 5. cor. & ſum videtur, ſcilicet, & quòd princeps male facit eximẽdo ſe,
ad 5. & diſt. vel alium ad libitum à legis iugo: & quod nihilominus exẽ-
37 ar. 4. cor. ptus, non eſt reus fractę legis. Si.n. Papa licẽtiet ſe, vel alium,
ſin. & 4. diſ. quia placet, ad non dicendum horas canonicas, vel carnes co
15. q. 3. ar. 2. medendum in Quadrageſima, licentiatus malefacit non di-
q. 1. & 4. co. cendo horas, aut carnes comedendo, quia turpis eſt pars, quæ
c. 3 t. nõ lon non conſonat ſuo toti ex naturæ iure, quod violatur à ſubdi-
ge a ſi. to. 1. to, & multo magis à capite, cui etiam a diuino iure improperatur, Dicis, & non facis: alligas onus graue & cætera. Matthæi vigeſimo tertio. & nihilominus licet peccet ſic licentiatus, non tamen eſt reus violati præcepti de horis canonicis dicendis, aut de carnibus non comedendis. Fundatur hæc opinio quo ad primam partem, ſuper poteſtate principis qua poteſt tollere legem, & ſimpliciter, & quo ad aliquem, vt quotidiana experiẽtia teſtatur in priuilegijs eximentibus hos vel illos a ſolutione decimarũ, in quibus etiam ſi nulla cauſa exprimatur, ſed ſolo motu principis fiant, robur non deeſt. Quo ad ſecundam verò partem ſuper naturali iure. quo turpis eſt omnis pars, quæ non conſonat ſuo toti: & quo in moralibus magis mouent exempla, quàm verba: & princeps non ſolum vt præſit, ſed proſit, creatur, & alijs huiuſmodi, quæ naturalis ratio dictit. Et ſecundũ hanc opinionem nihil eſt ridiculum, omnia conſonant, omnes obiectiones ſoluuntur, obſeruantiarum & reprehenſionum ratio redditur. vnde ſententia vera in medio poſita ampleſtenda eſt.

¶ Super quæſtionis nonageſimę ſextæ Art. ſextum.

IN ar. 6. einſdem 96 q. nota, ꝙ quadrupliciter occurrere poteſt caſus agendi contra legis verba, pro ſeruanda eius intentione. Primo ambiguus & impatiẽs morę, & tunc ſeruanda ſunt verba legis, vt dicitur in reſponſione ad ſecũdum. Secũdo, ambiguus & ſuſtinẽs moram, & tunc conſulẽdus eſt ſuperior, qui propter huiuſmodi caſus habet authoritatem interpretandi legem: & hoc intẽdit litera in corpore articuli. Tertio, manifeſtus & impatiens morę, & tunc conſtat circa mediũ
quòd debet nõ ſeruare verba legis, ſed in- illius & ſeq. 12.
tentionem. Quartus, manifeſtus, ſed ſuſtines moram, & tunc duce gnome & epieicheia ſine ſuperioris conſultatione prætermittuntur verba legis, & ſeruatur intentio eius: quia in ma-
nifeſtis non eſt opus q. 60. ar. 2.
interpretatione, quæ ſpectat ad ſuperiorẽ, ſed executione, vt in 2. 2. q. de epieicheia author dicit. Quòd ergo in litera dicitur, quòd extra ſubitum periculum, non pertinet ad quemlibet interpretari, in caſu dubio eſt ſermo. Interpretatione.n. nõ eſt
K opus in manifeſtis.

¶ Sed tunc inſurgit quæſtio, Quo pacto ſaluatur diſtinctio facta in corpore articuli, inter caſum neceſſitatis hñtẽ diſpẽſationẽ annexã, & caſum nõ neceſſitatis, ꝙ recurrẽdũ eſt ad interpretationẽ ſuperioris. Si nanque de ambiguis caſibus eſt ſermo, contradicit dictis ea reſponſione ad ſm. ſ. ꝙ ſecundum verba agendum eſt in neceſſitatis caſu ambiguo. Si de manifeſtis cõtradicit dictis ea Secunda ſecundę, ꝙ in manifeſtis extra caſum neceſſitatis, non eſt opus interpretatione, ſed virtus epieicheia ſufficit. Si in primo membro de ambiguis, & in ſecundo de manifeſtis eſt ſermo, diſtinctio eſt inutilis & extra artem, tacens principale in differentia, ſcilicet eſſe manifeſtum, vel ambiguum. Verum quęſtio hæc citius ſoluet, ſi viderimus, ꝙ in ambiguis datur latitudo. Nam quædã ſic occurrũt ambigua, vt in ſua ambiguitate remaneãt. Quædã verò ſic ſunt ambigua,

In dig. veteri li. 1. tit. 3. lege. 24.

bigui, vt rationabile ſit, q̄ ſi legiſlator adeſſet, hanc proculdubio partem determinaret nunc, hic, ſeruandam., Sermo ergo literę eſt de ambiguis, & de eis vniuerſaliter docet, quòd interpretatio ſpectat ad ſuperiores, quando poteſt ad eos recurri: quãdo vero non poteſt recurri, ſi ſunt ambigua ſecundo modo, neceſſitas habet diſpenſationem annexam. ſi vero ſunt ambigua primo modo. tunc ſecundum verba legis agẽdum eſt. Et quòd mẽs authoris ſit iſta, patet ex hoc quòd dicit, ſcilicet quòd neceſſitas habet diſpenſationem annexam. conſtat.n. quòd diſpẽſatio ex interpretatione legis procedit. Interpretatio autem ſolum non habet in manifeſtis. de ambiguis igitur ſecundo modo intendit.

¶In reſpõſione ad tertium collige cauſas, quare leges humanæ fiunt ſecundum id quod vt in pluribus agendum eſt, & non dearticulantur omnia in omni euentu. Prima eſt ex defectu humani ingenij: ſecũda eſt ex parte cõfuſionis vitãdæ: tertia, quę in litera tacetur, ponitur tamen 5. Ethico. eſſe ex variabilitate rerum, de quib⁹ fit lex humana, & hęc variabilitas materiæ, inculpabilem reddit humanum intellectũ in ſtatuendo leges vt in pluribus.

& intantum obtinet vim & rationem legis, ſm verò quod ab hoc deficit, virtutẽ obligãdi nõ habet. Vnde Iuriſperitus dicit,* q̄d nulla ratio iuris, aut æquitatis benignitas patitur, vt quæ ſalubriter pro ſalute hominum introducuntur, ea nos duriori interpretatione cõtra ipſorum commodum perducamus ad ſeueritatem. Contingit autem multotiens, quòd aliquid obſeruari, communi ſaluti eſt vtile vt in pluribus, quod tamen in aliquibus caſibus eſt maxime nociuum. Quia igitur legiſlator non poteſt omnes ſingulares caſus intueri, proponit legem ſecũdum ea quæ in pluribus accidunt, ferens intentionem ſuam ad communem vtilitatem. vnde ſi emergat caſus, in quo obſeruatio talis legis ſit damnoſa communi ſaluti, non eſt obſeruanda: ſicut ſi in ciuitate obſeſſa ſtatuatur lex, quòd portæ ciuitatis maneãt clauſæ, hoc eſt vtile cõmuni ſaluti, vt in pluribus. Si tamẽ contingat caſus, quòd hoſtes inſequantur aliquos ciues, per quos ciuitas conſeruatur, damnoſiſsimũ eſſet ciuitati, niſi eis portæ aperirentur: & ideo in tali caſu eſſent portæ aperiendæ contra verba legis, vt ſeruaretur vtilitas communis, quam legiſlator intendit. Sed tamen hoc eſt conſiderandum, q̄ ſi obſeruatio legis ſecundum verba non habeat ſubitum periculũ, cui oporteat ſtatim occurri, non pertinet ad quemlibet vt interpretetur quid ſit vtile ciuitati, & quid inutile ciuitati, ſed hoc ſolum pertinet ad principes, qui propter huiuſmodi caſus habent authoritatem in legibus diſpenſandi. Si verò ſit ſubitum periculum, non patiens tantam moram ut ad ſuperiorem recurri poſsit, ipſa neceſſitas diſpenſationem hẽt annexam, quia neceſsitas non ſubditur legi.

Ad primvm ergo dicendũ, quod ille qui in caſu neceſsitatis agit præter verba legis, non iudicat de ipſa lege, ſed iudicat de caſu ſingulari, in quo videt verba legis obſeruanda non eſſe.

Ad secvndvm Dicendum, quòd ille qui ſequitur intentionem legiſlatoris, non interpretatur legẽ ſimpliciter, ſed in caſu, in quo manifeſtum eſt per euidentiam documenti, legiſlatorem aliud intendiſſe. Si enim dubium ſit, debet vel ſecundum verba legis agere, vel ſuperiorem conſulere.

Ad tertivm dicendum, quòd nullius hominis ſapientia tanta eſt, vt poſsit omnes ſingulares caſus excogitare: & ideo non poteſt ſufficienter per verba ſua exprimere ea quæ conueniunt ad finem intentum. Et ſi poſſet legiſlator omnes caſus conſiderare, non oporteret, vt omnes exprimeret propter confuſionem vitandam: ſed legem ferre deberet ſecundum ea, quæ in pluribus accidunt.

A

QVAESTIO XCVII.

De mutatione legum in quatuor articulos diuiſa.

¶Super quæſtionis nonageſimæ ſeptimę Art. primum & ſecundum.

In ar. 1. & 2. nõ occurrit aliud ſcribẽdum, quam q̄ optime notentur cauſæ mutationis legum, vt & quando oportet, mutentur: & quando non oportet, reſiſtentia fiat mutationi. Neceſſitas, vel vtilitas penſanda eſt non ad præſens tantum tempus, ſed perpetuũ ſeu diuturnum, pro quo lex ſit.

Deinde conſiderandũ eſt de mutatione legũ

Et circa hoc quæruntur quatuor.

B ¶Primo, Vtrum lex humana ſit mutabilis.

¶Secundo, Vtrum ſemp debeat mutari, quando aliquid melius occurrerit.

¶Tertio, Vtrum per conſuetudinem aboleatur: & vtrum cõſuetudo obtineat vim legis.

¶Quarto, Vtrum vſus legis humanæ per diſpenſationem rectorum immutari debeat.

Articvlvs I.

Vtrum lex humana debeat mutari aliquo modo.

C Ad primvm ſic proceditur. Videtur q̄ lex humana nullo modo dẽat mutari. Lex.n. humana 506 deriuatur a lege naturali, vt ſupra dictum ẽ.* ſed lex naturalis immobilis permanet. ergo & lex humana debet immobilis permanere.

¶2 Præt. Sicut Philoſophus dicit in 5. Ethi.† Menſura maxime debet eſſe permanẽs: ſed lex humana eſt menſura humanorum actuum, vt ſupra dictum eſt.* ergo debet immobiliter permanere.

¶3 Præt. De ratione legis eſt, quod ſit iuſta & recta, vt ſupra dictum eſt,† ſed illud q̄ ſemel eſt rectũ, ſemp eſt rectũ. ergo illud q̄ eſt ſemel lex, ſemper debet eſſe lex.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit in 1.* de lib. ar. Lex temporalis quamuis iuſta ſit, commutari tamen per tempore iuſte poteſt.

Supr. q. 96. ar. 5. ad 3. & art. 6. per to. Et infra q̃. 104. artic. 3. ad 2. q. 95. arti. 2. lib. 5. Ethi. c. 5. tom 5. q. 90. arti. 1. & 95. arti. 4. q. 85. arti. 2. c. 6 circa medio. pręcipue. to. 1.

D Respondeo Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt,* Lex humana eſt quoddam dictameo rõnis quo diriguntur humani actus, & ſecundum hoc duplex cauſa poteſt eſſe, q̄ lex humana iuſte mutetur. Vna quidem ex parte rationis, alia vero ex parte hominũ, quorum actus lege regulantur. Ex parte quidem rationis quia humanę rationi naturale eſſe videtur, vt gradatim ab imperfecto ad perfectum perueniat. Vnde videmus in ſcientiis ſpeculatiuis, quod qui primo philoſophati ſunt, quædam imperfecta tradiderunt, quæ poſt modũ per poſteriores ſunt tradita magis perfecte, ita etiam & in operabilibus. Nã primi qui intenderunt inuenire aliquid vtile communitati hominum, non valentes oĩa ex ſeipſis conſiderare, inſtituerunt quædam imperfecta in multis deficiẽtia, quæ poſteriores mutauerũt, E inſtituentes aliqua quę in paucioribus deficere poſsũt a communi vtilitate. Ex parte vero hoĩum, quorum actus lege regulantur, lex recte mutari poteſt propter mutationem cõditionum hominũ, quibus ſecundum diuerſas eorum conditiones diuerſa expediunt, ſicut Aug. ponit exemplũ in 1. de li. ar.* Quod ſi populus ſit bene moderatus, & grauis, communiſque vtilitatis diligentiſsimus cuſtos, recte lex fertur, qua tali populo liceat creare ſibi magiſtratus, per quos reſpublica adminiſtretur. Porro ſi paulatim idem populus deprauatus habeat venale ſuffragiũ, & regimen flagitioſis ſceleratiſq; cõmittat recte adimiẽ populo talis poteſtas dandi

q. 90. artic. 1. & q. 91. a. 3.

C. 6. paulo ã princi. to. 1.

honores,& ad paucorum bonorum redit arbitrium.

AD PRIMVM ergo dicendum,quòd naturalis lex eſt participatio quædam legis æternæ,vt ſupra dictum eſt.* & ideo immobilis perſeuerat,quod habet ex immobilitate & perfectione diuinæ rationis inſtituentis naturam: ſed ratio humana mutabilis eſt & imperfecta,& ideo eius lex mutabilis eſt. Et præterea lex naturalis continet quædam vniuerſalia præcepta, quæ ſemper manent, lex vero poſita ab homine continet præcepta quædam particularia ſecundum diuerſos caſus qui emergunt.

q.93.art.3.

AD SECVNDVM Dicendum,quod menſura debet eſſe permanens quantum eſt poſſibile: ſed in rebus mutabilibus non poteſt eſſe aliquid omninò immutabiliter permanens:& ideo lex humana non poteſt eſſe omnino immutabilis.

G

AD TERTIVM. Dicēdū,ꝙ rectum in rebus corporalibus dicitur abſolute& ideo ſemper quantum eſt de ſe manet rectum: ſed rectitudo legis dicitur in ordine ad vtilitatem communem,cui non ſemper proportionatur vna eadēque res,ſicut ſupra dictū eſt: & ideo talis rectitudo mutatur.

In corp. art.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex humana ſemper ſit mutanda,quando occurrit aliquid melius.

H

507 AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ſemp lex humana,quando aliquid melius occurrit ſit mutanda. Leges.n.humanæ ſunt adinuentæ per rationem humanam,ſicut etiam aliæ artes. ſed in alijs artibus mutatur id quod prius tenebatur ſi aliquid melius occurrat, ergo idem eſt etiam faciendum in legibus humanis.

¶ 2 Præte. Ex his quæ præterita ſunt,prouidere poſſumus de futuris: ſed niſi leges humanæ mutatæ fuiſſent ſuperuenientibus melioribus adinuentionibus, multa inconuenientia ſequerentur,eo ꝙ leges antiquæ inueniunt multas ruditates continere. ergo videtur,quòd leges ſint mutādæ,quotieſcunque aliquid melius occurrit ſtatuendum.

I

¶ 3 Præ. Leges humanæ circa actus ſingulares hominū ſtatuuntur: in ſigularibus autem perfectam cognitionem adipiſci non poſſumus,niſi per experiētiam, quæ tempore indiget,vt dicitur in 2. Eth.* ergo videtur, ꝙ per ſucceſſionem temporis poſſit aliquid melius ocurrere ſtatuendum.

In prin. lib. to.5.

SED CONTRA eſt,quod dicitur in decretis diſ. 12.* Ridiculū eſt,& ſatis abominabile dedecus,vt traditiones,quas antiquitus a patribus ſuſcepimus,infringi patiamur.

Cap. Rediculum eſt.

RESPONDEO Dicendum,ꝙ ſicut dictum eſt,* lex humana intantum rectè mutatur, inquantum per eius mutationem communi vtilitati prouidetur. Habet autem ipſa legis mutatio quantum in ſe eſt,detrimentum quoddam communis ſalutis,qa ad obſeruantiam legum plurimum valet conſuetudo, in tantum quod ea quæ contra cōem conſuetudinem fiunt, etiā ſi ſint leuiora de ſe,grauiora videntur. vnde quādo mutatur lex,diminuitur vis conſtrictiua legis inquantum tollitur cōſuetudo: & ideo nunquam debet mutari lex humana, niſi ex aliqua parte tantū recompenſetur cōi ſaluti,quātum ex aliqua parte derogatur. Quod qdem contingit vel ex hoc,ꝙ aliqua maxima & euidētiſſima vtilitas ex nouo ſtatuto prouenit. vel ex eo, quod eſt maxima neceſſitas, ex eo ꝙ lex cōſueta aut manifeſtam iniquitatem continet,aut eius obſeruatio eſt plurimum

Ar. præcedē.

K

F nociua. vnde dicitur à iuriſperito,quòd in rebus nouis conſtituendis,euidens debet eſſe vtilitas,vt rectè recedatur ab eo iure,quod diu æquum viſum eſt.

AD PRIMVM ergo dicendum,quòd ea quę ſunt artis,habent efficaciam ex ſola ratione:& ideo,vbicunque melioratio occurrit,eſt mutandum quod prius tenebatur: ſed leges habent maximam virtutem ex cōſuetudine,vt Philoſophus dicit in 2. Politic.* & ideo non ſunt de facili mutandæ.

C.6. parum ante fi. to. 5.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd ratio illa concludit,quòd leges ſunt mutandæ, non tamen pro quacunque melioratione, ſed pro magna vtilitate, vel neceſſitate, vt dictum eſt.* & ſimiliter dicendum eſt ad tertium.

In corp. art.

ARTICVLVS III.

Vtrum conſuetudo poſſit obtinere vim legis.

¶ Super quęſtionis nonageſimę ſeptimę Art. tertium.

IN art.3. in reſponſione ad ſm aduerte,ꝙ licet author ſatiſfaciat argumento, dum manifeſtat non oportere ab actu illicito inchoare conſuetudinem derogātem legi,ſi tamen ab illicitis tūc actibus inchoaſſet, ex quo conualuit,& iam conſuetudinis vim habet, legi ſcriptæ derogat. non oportet nāque poſteros ſolicitos eſſe,an licite,vel illicite introducta ſit cōſuetudo, quā ſine dubio licite inueniunt obſeruari, relicta lege ſcripta.

508 2.2.q 78.ar. 2. ad 2.& q. 100.ar.2.co. Et quol. 2. ar.8.cor.pri. & quol.9.a. 15.co.2.& 3 q 93.ar.3.& q.95.ar.2.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quod conſuetudo non poſsit obtinere vim legis, nec legem amouere. Lex enim humana deriuatur à lege naturę & à lege diuina,vt ex ſupra dictis patet:* ſed cōſuetudo hominum nō poteſt mutare legem naturę, nec legem diuinam. ergo etiam nec legem humanam immutare poteſt.

¶ 2 Præterea. Ex multis malis nō poteſt fieri vnum bonum: ſed ille qui incipit primo contra legē agere,male facit. ergo multiplicatis ſimilibus actibus nō efficietur aliquod bonum: lex autem eſt qdam bonum,cum ſit regula humanorum actuum. ergo per conſuetudinem non poteſt remoueri lex, vt ipſa conſuetudo vim legis obtineat.

¶ 3 Præterea. Ferre leges pertinet ad publicas perſonas,ad quas pertinet regere communitatem,vnde priuatæ pſonæ legem facere non poſſunt: ſed conſuetudo inualeſcit per actus priuatarum perſonarum. ergo conſuetudo non poteſt obtinere vim legis,per quam lex remoueatur.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in epiſtola ad Caſulanum.* Mos populi Dei,& inſtituta maiorum illius pro lege ſunt tenēda: & ſicut præuaricatores legum diuinarum,ita & contemptores conſuetudinum eccleſiaſticarum coercendi ſunt.

Circa princ. & eſt epi.86. to.2.

RESPONDEO Dicendum,quod omnis lex proficiſcitur a ratione,& voluntate legiſlatoris. Lex quidem diuina & naturalis a rationabili Dei voluntate: lex autē humana a voluntate hominis ratione regulata. Sicut autem rō & voluntas hoīs manifeſtantur verbo in rebus agendis,ita etiam manifeſtantur facto: hoc.n. vnuſquiſque eligere videtur vt bonum,quod opere implet. Manifeſtum eſt autem,quod verbo humano poteſt & mutari lex,& etiam exponi, inquantum manifeſtat interiorem motum & conceptum rationis humanæ, vnde etiam & per actus maxime multiplicatos,qui conſuetudinem efficiunt,mutari poteſt lex,& exponi,& etiam aliquid cauſari,quod legis virtutem obtineat,inquantū ſcilicet,per exteriores actus multiplicatos interior voluntatis motus,& rationis & cōceptus efficaciſſime declaratur. Cum enim aliquid multoties fit, videtur ex deliberato rationis iudicio prouenire,& ſecundū hoc

con-

conſuetudo,& habet vim legis;& legem abolet,& eſt legum interpretatrix.

In corp.art. Ad primum ergo dicendum, quod lex naturalis & diuina procedit à voluntate diuina, vt dictum eſt.* vnde non poteſt mutari per conſuetudinem procedentem a voluntate hominis,ſed ſolum per authoritatem diuinam mutari poſſet: & inde eſt quod nulla conſuetudo vim legis obtinere poteſt contra legem diuinam,vel legem naturalem. Dicit.n.Iſidor.in ſynonymis, Vſus authoritati cedat:prauum vſum lex & ratio vincat.

.96.art.6. Ad secundum dicendum,quod ſicut ſupra dictum eſt,* leges humanæ in aliquibus caſibus deficiũt. vnde poſſibile eſt quandoque præter legem agere, in caſu.ſ.in quo deficit lex,& tamen actus non erit malus & cum tales caſus multiplicantur propter aliquam mutationem hominum,tunc manifeſtatur per conſuetudinem,quod lex vlterius non eſt vtilis,ſicut etiam manifeſtaretur,ſi lex contraria verbo promulgaretur. Si autem adhuc maneat ratio eadem,propter quam prima lex vtilis erat,non conſuetudo legem,ſed lex conſuetudinem vincit,niſi forte propter hoc ſolum inutilis lex videatur,quia non eſt poſſibilis ſecundum cõſuetudinem patriæ, quæ erat vna de conditionibus legis, Difficile.n.eſt conſuetudinem multitudinis remouere.

Ad tertium Dicendum,quod multitudo, in qua conſuetudo introducitur,duplicis conditionis eſſe poteſt.Si enim ſit libera multitudo,quæ poſſit ſibi legem facere,plus eſt conſenſus totius multitudinis ad aliquid obſeruandum quod conſuetudo manifeſtat,q̃, authoritas principis,qui non habet poteſtatem condendi legem,niſi inquantum gerit perſonam multitudinis;vnde licet ſingulæ perſonæ non poſſint condere legem,tamen totus populus condere legem poteſt. Si vero multitudo non habeat liberam poteſtatem condendi ſibi legem,vel legem a ſuperiori poteſtate poſitam remouendi, tamen ipſa conſuetudo in tali multitudine præualens,obtinet vim legis,inquãtum per eos toleratur ad quos pertinet multitudini legem imponere:ex hoc.n.ipſo videntur approbare,quod conſuetudo introduxit.

Articulvs IIII.

Vtrum rectores multitudinis poſſint in legibus humanis diſpenſare.

Ad quartum ſic proceditur. Videt,ꝙ Rectores multitudinis non poſſunt in legibus humanis diſpenſare. Lex.n. ſtatuta eſt pro communi vtilitate; vt Iſid.dicit:* ſed cõmune bonum non debet intermitti pro priuato commodo alicuius perſonæ,quia vt dicit Philoſophus in 1.Ethico. Bonum gentis diuinius eſt quam bonum vnius hominis. ergo videtur quod non debeat diſpenſari cum aliquo,vt contra legem communem agat.

¶ 2 Pręt.illis,qui ſuper alios cõſtituuntur, præcipit Deus: Ita paruum audietis vt magnum, nec accipietis cuiuſquã perſonam, quia Dei iudicium eſt, ſed concedere alicui,quod communiter denegatur omnibus; videt eſſe acceptio A perſonarũ. ergo huiuſmodi diſpẽſationes facere rectores multitudinis non poſſunt,cum hoc ſit contra præceptum legis diuinæ.

¶ 3 Præterea. Lex humana ſi ſit recta,oportet quod conſonet legi naturali & legi diuinæ, aliter enim non congrueret religioni, nec conueniret diſciplinæ, quod requiritur ad legem, vt Iſidorus dicit,* ſed in lege naturali & diuina nullus homo poteſt diſpenſare. ergo nec etiam in lege B humana.

Sed contra eſt,ꝙ dicit Apo.1.ad Cor.9.Diſpenſatio mihi credita eſt.

Respondeo Dicendum, ꝙ diſpenſatio ꝓprie importat cõmenſurationem alicuius communis ad ſingula. vnde etiam gubernator familiæ dicitur diſpenſator inquantum vnicuique de familia cum põdere & menſura diſtribuit & operationes,& neceſſaria vitæ. Sic igitur &,in quacunque multitudine ex eo dicitur aliquis diſpẽſare, qa ordinat qualiter aliquod C commune præceptum ſit a ſingulis adimplendum. Contingit autẽ quandoque,quod aliquod præceptum, quod eſt ad commodum multitudinis vt in pluribus, non eſt conueniens huic perſonæ, vel in hoc caſu,quia vel per hoc impediretur aliquid melius. vel etiã induceretur aliquod malum, ſicut ex ſupradictis patet.* Periculoſum autem eſſet, vt hoc iudicio cuiuſlibet committeretur,niſi forte propter euidens & ſubitum periculum,vt ſupra dictum eſt.* Et ideo ille qui habet regere multitu- D dinem,habet poteſtatem diſpenſandi in lege humana, quæ ſuæ authoritati innititur, vt.ſ.in perſonis,vel in caſibus in quibus lex deficit,licentiam tribuat,vt præceptum legis non ſeruetur. Si autem abſque hac ratione pro ſola voluntate licentiam tribuat, non erit fidelis in deſpenſatione, aut erit imprudens, infidelis quidem, ſi non habet intentionem ad bonum commune,imprudens autem,ſi rationem diſpenſandi E ignoret.propter quod Dominus dicit Lu.12. Quis putas eſt fidelis diſpenſator & prudens,quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam?

Ad primum ergo dicendum quod quando cum aliquo diſpenſatur,vt legem communem non ſeruet,non debet fieri in præiudicium boni communis,ſed ea intẽtione,vt ad bonũ commune proficiat.

Ad secundum dicẽdũ,ꝙ nõ

¶ Super Quæſtionis nonageſimæ ſeptimæ Art.quartum.

In art.4.aduerte,ꝙ nõ de principe ſpecialiter,ſed de rectore multitudinis, ſiue princeps ſit,ſiue non, quæſtio eſt.

Sup q.96.ar.6.cor. & inf. q 100.art.8.co. Et 2.2.q. 88.ar.10.co. & ad 2.& q. 89.ar.9.& q. 147. artic.4. cor.& ad 1. Et 3.d.37.a.4.Et 4.d.q6.3.art.2.q.1. & d.27. q.3. ar.3.ad 4 Et 3.cont.capi. 125.fin. ¶ In corpore articuli eiuſdẽ aduerte duo. primo, quid ſubiacet diſpẽſationi rectoris: ex primitus namq; in litera, quod hoc ẽ defectus legis in perſona,vel caſu.quãdo.n. non eſt,nec apparet, nec dubitatur defect⁹ legis,nulla eſt ratio licentiam tribuendi ꝙ non ſeruetur legis pręceptum, ac per hoc nulla eſt ratio diſpenſandi. Quando autẽ apparet quod lex in hoc caſu impediret maius bonum, vel cederet in malum, & huiuſmodi tunc deficere dicitur lex in caſu illo,vnde pro ſola voluntate non fit diſpẽſatio, ſed diſſipatio. Secundo, quis rector in qua lege poſſit diſpenſare. In litera. nihil aliud exprimit, niſi quod rector multitudinis habet poteſtatem diſpẽſandi in lege humana, quæ ſuæ authoritati innititur. Et in reſponſione ad tertium in lege humana publica nõ poteſt diſpenſare,niſi ille, à quo lex authoritatem habet,vel is, cui ipſe cõmiſerit. ¶ Videtur autem mihi,quòd ſecluſa conſuetudine, quæ authoritatem diſpẽſandi inferioribus rectoribus committit & adimit, ex hoc ipſo, ꝙ aliquis cõſtitutus eſt rector multitudinis, commiſſa quoq; eſt ſibi authoritas diſpẽſandi in lege ſuperioris quo ad tria,ſ. quo ad leuia, quo ad frequentia, quo ad propria. Leue autem eſt quodcunque cæteris paribus non præcepto proprie dicto, ſed ſimplici ſtatuto poſitum eſt. Non.n. eſt rõni cõſonum, vt ad principem pro diſpenſatione in leui recurrendum ſit. Frequenter quoque occurrentibus,graue nimis eſſet ad principẽ ſæpe valde remotum loco, vel commoditate recurrere, vbi lex ipſa vindicanda tandem eſſet,non ſeruanda, vt patet in lege ieiunii eccleſiaſtici, quod crebro ſoluendum accidit ex rationabili,ſecundum exiſtimationem ſaltem cauſa: nec eſt rationi conſonum,vt ſemi debilis, aut volens quis equitare, aut pedes ire ſine neceſſitate cogente, & putans ſe non poſſe ſeruare ieiunium,debeat ad Papam recurrere:ſed ſat videtur, quòd arbitrio epiſcopi in aliud pium opus commutetur, ſaluo legis fine. Aequũ etiã eſt, vt ea quæ ſunt ita propria alicui multitudini,ꝙ non redundant in cõmunitatem totius regni,

Marginal notes: * Lib.5.Ety. ca.21. — Li.1.Ethi. c. in fin. to.5. — Lib.5.ca.3. in fine. — q.96.art.6. — q.96.arti.6.

regni, vel reipublicæ chriſtianæ illius multitudinis rector, qui notitiam ſpecialem eius habet, moderāda relicta ſint niſi forte adeo notabilis caſus ſit, vt merito ſuperior conſulendus occurrat. Vnde ſi lex ſuperioris de ciuitate ſit, cum eſſe ciuē munus ſit ita proprium huic ciuitati, q nihil ad alias ſpectet, poteſt rector diſpenſare i lege illa. ſecus autē eſt de cōibus q .ſ. licet hic ſiant, redundant in alios, vt ſi lex ſuperioris ſit de doctoratu, aut de matrimonio, cum doctor & cōiux vbique, & non in iſta tantum ciuitate munus ſuū exerceat, nō ſpectat ad rectorē huius multitudinis, ſed totius diſpenſare In quibus autē eccleſię legibus poſſit epiſcopus diſpenſare, nō eſt præſentis negotij, vbi in cōi eſt ſermo de legibus & rectoribus.

eſt acceptio perſonarum, ſi non ſeruentur æqualia in perſonis inæqualibus. vnde quando conditio alicuius perſonæ requirit rationabiliter, vt in ea aliquid ſpecialiter obſeruetur, non eſt perſonarū acceptio, ſi ſibi aliqua ſpecialis gratia fiat.

AD TERTIVM dicēdum. quod lex naturalis inquantum cōtinet præcepta communia, quę nūquam fallunt, diſpenſationem recipere nō poteſt. In alijs vero præceptis, quæ ſunt quaſi concluſiones præceptorum cōium, quandoque per hominem diſpenſatur, puta, quod mutuū non reddatur proditori patriæ, vel aliqd hmōi. Ad legem autem diuinam ita ſe habet quilibet homo, ſicut perſona priuata ad legem publicam, cui ſubijcitur. Vnde ſicut in lege humana publica nō poteſt diſpenſare, niſi ille a quo lex authoritatem habet vel is cui ipſe cōmiſerit: ita in pręceptis iuris diuini, quæ ſunt a Deo nullus poteſt diſpenſare niſi Deus, vel cui ipſe ſpecialiter committeret.

QVAESTIO XCVIII.

De lege veteri in ſex articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de lege veteri.

¶Et primo de ipſa lege. Secundo, de præceptis eius.

Circa primum quæruntur ſex

¶Primo, Vtrum lex vetus ſit bona.
¶Secundo, Vtrum ſit a Deo.
¶Tertio, Vtrum ſit a Deo mediantibus angelis.
¶Quarto, Vtrum data ſit omnibus.
¶Quinto, Vtrum omnes obliget.
¶Sexto, Vtrum congruo tempore fuerit data.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex vetus fuerit bona

Inf. ar. 2. ad 1. & 2. Et Ro. 7. lec. 2. & 3. Et Ca. 3. le. 7. & 8.

AD PRIMVM ſic pceditur. Videtur q lex vetus non fuerit bona. Dicitur. n. Eze. 20. Dedi eis pcepta non bona, & iudicia in quibus non viuēt ſed lex non dicitur bona, niſi propter bonitatem præceptorum quæ continet. ergo lex vetus non fuit bona.

¶2 Præte. Ad bonitatem legis pertinet, vt cōi ſaluti proficiat, ſicut Iſid. dicit:* ſed lex vetus non fuit ſalutifera, ſed magis mortiſera & nociua. dicit. n. Apoſtolus Ro. 7. Sine lege peccatum mortuum erat: ego autem viuebam ſine lege aliquando, ſed cum veniſſet mandatum, peccatum reuixit. ego autem mortuus ſum. & Ro. 5. Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum. ergo lex vetus non fuit bona. — Lib. 5. c. 21. in fine.

¶3 Præt. Ad bonitatem legis pertinet, q ſit poſſibilis ad obſeruandum, & ſm naturam, & ſm humanam conſuetudinem: ſed hoc non habuit lex vetus. dicit. n. Petr.

F Act. 15. Quid tentatis imponere iugum ſuper ceruicē diſcipulorum, quod neque nos, neque patres noſtri portare potuimus, ergo videtur, quòd lex vetus non fuerit bona.

SED CONTRA eſt, q Apoſtolus dicit Roma. 7. Itaque lex quidem ſancta eſt, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum.

RESPONDEO Dicendum, quod abſque omni dubio lex vetus bona fuit. ſicut. n. doctrina oſtenditur eſſe vera ex hoc, q conſonat rōni rectæ, ita etiam lex aliqua oſtenditur eſſe bona ex hoc, q conſonat rationi. Lex autem vetus rationi conſonabat, quia concupiſcētiam reprimebat, quæ rationi aduerſatur, vt patet in illo mandato; Non concupiſces rem proximi tui, quod po-
G nitur Exod. 20. ipſa etiam omnia peccata prohibebat, quæ ſunt contra rationem: vnde manifeſtum eſt q bona erat. & hæc eſt ratio Apoſtoli Rom. 7. Cōdelector inquit, legi Dei ſecundum interiorem hominem, & iterum: Conſentio legi, quoniam bona eſt. Sed notādum eſt, quòd bonum diuerſos gradus habet, vt Diony. dicit 4. capite de diu. nom.* Eſt enim aliquod bonum perfectum, & aliquod bonum imperfectum. Perfecta quidem bonitas eſt in his quę ad finem ordinantur, quando aliquid eſt tale, quod per ſe eſt ſufficiens inducere ad finem. Imperfectum autem bonum eſt, quod operatur aliquid ad hoc, q perueniatur ad finem, non tamē ſufficit ad hoc, q ad finem perducat. ſicut medicina pfecte bona eſt quæ hominem ſanat: imperfecta autem — parte 4. medio,
H eſt, quæ hominem adiuuat, ſed tamen ſanare non pōt. Eſt autem ſciendum, q eſt alius finis legis humanæ, & alius legis diuinæ. Legis. n. humanę finis, eſt temporalis tranquillitas ciuitatis, ad quem finem peruenit lex cohibendo exteriores actus, quantum ad illa mala quæ poſſunt pturbare pacificum ſtatum ciuitatis. Finis autem legis diuinæ eſt perducere hominem ad finem felicitatis æternæ, qui quidem finis impeditur per quodcunque peccatum, & non ſolum per actus exteriores, ſed etiam per interiores; & ideo illud quod ſufficit ad perfectionem legis humanæ, vt ſ. peccata prohibeat, & pœnam apponat, non ſufficit ad perfectionem legis diuinæ, ſed oportet, quod hominem totaliter faciat idoneū
I ad participationem felicitatis æternæ; quod quidem fieri non poteſt, niſi per gratiam Spiritus ſancti, per q diffunditur charitas in cordibus noſtris, quæ legem adimplet. Gratia enim Dei vita æterna, vt dicitur Roma. 6. hanc autem gratiam lex vetus conferre non potuit, reſeruabatur enim hoc Chriſto: quia ut dicitur Ioan. 1. Lex per Moyſen data eſt: gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. & inde eſt, quòd lex vetus bona quidem eſt, ſed imperfecta ſecundum illud Hebr. 7. nihil ad perfectum adduxit lex. — D. 8. 10.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dominus loquitur ibi de præceptis cæremonialibus, quæ quidē dicuntur non bona, quia gratiam non conferebant, per quàm homines a peccato mundarentur, cum tamen
K per huiuſmodi ſe peccatores oſtenderent, vnde ſignanter dicitur:* Et iudicia, in quibus non viuent, id eſt per quæ vitam gratiæ obtinere non poſſunt. & poſtea ſubditur: Et pollui eos in muneribus ſuis, id eſt, pollutos oſtendi; cum offerrent omne quod aperit vuluam propter delicta ſua. — Ezec. 20.

AD SECVNDVM dicendum, quòd lex dicitur occidiſſe non quidē effectiue, ſed occaſionaliter ex ſua imperfectione, inquantum. ſ. gratiā non conferebat, p quam homines implere poſſent quòd mandabat, vel vitare quod vetabat, & ſic occaſio iſta non erat data, ſed ſumpta ab hominibus. vnde & apoſtolus ibidem dicit, Occaſione accepta peccatū per mandatū ſeduxit me, & per illud occidit. Ex hac etiam ratione dicitur, quòd

lex

lex ſubintrauit vt abundaret delictum, vt ly, vt, teneatur conſecutiue, non cauſaliter, inquantum. ſ. homines accipientes occaſionem à lege, abundantius peccauerunt tum quia grauius fuit peccatum poſt legis prohibitionem, tum etiam quia cócupiſcentia creuit. Magis enim concupiſcimus, quod nobis prohibetur.

Ad tertium dicendum, quòd iugum legis ſeruari non poterat ſine gratia adiuuante, quá lex non dabat. dicitur enim Roma. 9. Non eſt volentis neque currentis, ſcilicet velle & currere in præceptis Dei, ſed miſerentis Dei: vnde in Pſalm. 118. dicitur: Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum ſ. p donum gratiæ & charitatis.

Articvlvs II.

Vtrum lex vetus fuerit à Deo.

511 Infr. q. 106. ar. 1. ad 3. & ar. 4. ad 3. & q. 107. art. 1. co fi. & 3. q. 421. artic. 4. ad 2. ar. præce. & q. 91. art. 5.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur, quòd lex vetus non fuerit à Deo. Dicitur enim Deuteronom. 32. Dei perfecta ſunt opera: ſed lex fuit imperfecta, vt ſupra dictum eſt. * ergo lex vetus non fuit à Deo.

¶ 2 Prætereà. Eccleſiaſt. 3. dicitur. Didici, quòd omnia opera, quæ fecit Deus, perſeuerent in æternum, ſed lex vetus non perſeuerat in æternum. dicit enim. Apoſtolus ad Hebræ. 7. Reprobatio fit quidem præcedentis mandati propter infirmitatem eius & inutilitatem. ergo lex vetus non fuit à Deo.

C ¶ 3 Prætereà. Ad ſapientem legiſlatorem pertinet non ſolum mala auferre, ſed etiam occaſiones malorum; ſed vetus lex fuit occaſio peccati, vt ſupra dictum eſt. * ergo ad Deum, cui nullus eſt ſimilis in legiſlatoribus, vt dicitur Iob 36. non pertinebat legem talem dare. (Art. præced.)

¶ 4 Prætereà. Primæ ad Timoth. 2. dicitur, q Deus vult omnes homines ſaluos fieri: ſed lex vetus non ſufficiebat ad ſalutem hominum, vt ſupra dictum eſt.* ergo ad Deum non pertinebat talem legem dare: lex ergo vetus non eſt à Deo. (Ar. præced.)

Sed contra eſt, quod dominus dicit Matth. 15. loquens Iudæis, quibus erat lex vetus data: irritum feciſtis mandatum Dei propter traditiones veſtras, & paulo ante præmittitur. Honora patrem tuum & matrem tuam, quod manifeſte in lege veteri continetur. ergo lex vetus non eſt à Deo.

Respondeo Dicendum, quod lex vetus à bono Deo data eſt, qui pater domini noſtri Ieſu Chriſti. Lex enim vetus homines ordinabat ad Chriſtum dupliciter. Vno quidem modo teſtimonium Chriſto perhibendo; vnde ipſe dicit Luc. vltim. Oportet impleri omnia: quæ ſcripta ſunt in lege & Pſalmis, & in Prophetis de me. & Ioan. 5. Si crederetis Moyſi, crederetis forſitá & mihi: de me enim ille ſcripſit. Alio modo per modú cuiuſdam diſpoſitionis, dum retrahens homines à cultu idolatriæ, concludebat eos ſub cultu vnius Dei, à quo ſaluandum erat humanum genus per Chriſtum. vnde Apoſtolus dicit ad Gala. 3. Priuſquam veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur concluſi in eam fidem, quæ reuelanda erat. manifeſtum eſt autem, quòd eiuſdem eſt diſponere ad finem, & ad finem perducere, & dico, eiuſdem per ſe, vel per ſuos ſubditos. Nó enim diabolus legem tuliſſet, per quam homines adducerentur ad Chriſtum, per quem erat eiiciendus, ſecundum illud Matth. 12. Si Satanas Satanam eijcit diuiſum eſt regnum eius: & ideo ab eodem Deo, à quo facta eſt ſalus hominum per gratiam Chriſti, lex vetus data eſt.

Ad primvm ergo dicendum, quòd nihil prohibet aliquid non eſſe perfectum ſimpliciter, quod tamé

A eſt perfectum ſm tempus, ſicut dicitur aliquis puer pfectus non ſimpliciter, ſed ſm temporis conditionem ita etiam præcepta, quæ pueris dantur, ſunt quidem perfecta ſm conditionem eorum, quibus dantur, etſi non ſint perfecta ſimpliciter, & talia fuerunt præcepta legis. vnde Apoſtolus dicit ad Gal. 3. Lex pædagogus noſter fuit in Chriſto.

Ad secvndvm dicendum, q opera Dei perſeuerant in æternum, quæ ſic Deus fecit, vt in æternum perſeuerent, & hæc ſunt ea quæ ſunt perfecta. Lex autem vetus reprobatur tempore perfectionis gratiæ, nó tanquam mala, ſed tanquam infirma & inutilis pro iſto tépore: quia, vt ſubdit, Nihil ad perfectum ad duxit lex,

B vnde ad Gal. 3. dicit Apoſtolus, Vbi venit fides, iam nó ſumus ſub pedagogo.

Ad tertivm Dicendum, quod ſicut ſupra dictú eſt, * Deus aliquando permittit aliquos cadere in peccatum, vt exinde humilientur: ita etiam voluit talé legem dare, quam ſuis viribus homines implere non poſſent: vt ſic dum homines præſumentes de ſe, peccatores ſe inuenirent, humiliati recurrerent ad auxilium gratiæ. (q. 79. ar. 4.)

Ad qvartvm dicendum, quod quáuis lex vetus non ſufficeret ad ſaluádum homines: tamen aderat aliud auxilium a Deo hominibus ſimul cum lege, per quod ſaluari poterant. ſ. fides Mediatoris, per quam iuſtificati ſunt antiqui patres, ſicut etiam nos iuſtificamur: & ſic Deus nó deficiebat hominibus, quin daret eis ſalutis auxilia.

Articvlvs III

Vtrum lex vetus data fuerit per angelos.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur, quod lex vetus non fuerit data p angelos ſed immediate à Deo. Angelus. n. nuntius dicitur, & ſic nomé angeli miniſterium importat non dominium, ſecundum illud pſalm. 102. Benedicite domi-

D no omnes angeli eius, miniſtri ei9, ſed vetus lex à domino tradita eſſe perhibetur. dicitur enim Exod. 20. Locutuſque eſt dominus ſermones hos & poſtea ſubditur. Ego enim ſum dominus Deus tu9. & idem modus loquendi frequéter reperitur in Exod. & in libris conſequentibus legem. ergo lex eſt immediate data à Deo.

¶ 2 Prætereà. Sicut dicitur Ioan. 1. Lex per Moyſen data eſt: ſed Moyſes immediate accepit à Deo

E dicitur. n. Exo. 34. loquebatur dominus ad Moyſen facie ad facié, ſicut loqui ſolet amicus ad amicú ſuum. ergo lex vetus immediate data eſt à Deo.

¶ 3 Prætereà. Ad ſolum principem pertinet legem ferre, vt ſupra dictum eſt: * ſed ſolus Deus eſt princeps ſalutis aïarum, angeli verò ſunt adminiſtratorij ſpiritus, vt dicitur ad Heb. 1. ergo lex vetus per angelos dari non debuit cum ordinaretur ad animarum ſalutem.

Sed contra eſt, quod dicit Apoſtolus ad Galat. 3. Lex data eſt per angelos in manu Mediatoris, &

¶ Super quæſtionis nonageſimæoctauæ Art. tertium.

In quæſtionis 98. primis tribus articulis nihil aliud ſcribendú occurrit, niſi caute intelligas dicta in reſponſione ad ſm tertij art. poſſunt ſiquidem dupliciter intelligi Primo, vt negent Moyſen vidiſſe diuinam eſſentiam. Secúdo, vt negét Moyſen vidiſſe diuinam eſſentiam in illa viſione qua loquebatur facie ad faciem. Iſte ſecundus ſenſus eſt intentus ab authore, & nó primus, vt inferius in Secunda ſecúdæ 174. aperitur. Vbi ex hoc q Moyſes palam, & non per ænigmata Deú vidiſſe dicitur. Numeri 12. concluditur, interueniéte Auguſtin. ipſum vidiſſe Deum per eſſentiá, cum quo tñ ſtat, q legem per angelos accepit i aliis viſionib. vt hic dr ex authoritate ſacræ ſcripturæ.

512 Inf. ar. 6. ar. pro veri. Et Iſa 6. & Ga. 3. lect. 7. Et col. 2. lec. 4. & Heb. 1. & 2. fi. & ca. 9.

actuum 7. dicit Stephanus Accepiſtis legem in diſpoſitiune angelorum. F

Reſpondeo dicendum, quòd lex data eſt a Deo per angelos. & præter rationem generalem, quã Dion, aſſignat in 4. c. cæl. hier.* ꝙ diuina debẽt deferri ad homines mediãtib. angelis, ſpecialis ratio eſt, quare legem veterem per angelos dari oportuit. Dictum .n. * ꝙ lex vetus imperfecta erat, ſed diſponebat ad ſalutem perfectam generis humani, quæ futura erat per Chriſtũ. Sic autem videtur in omnibuspoteſtatibus & artibus ordinatis, ꝙ ille qui eſt ſuperior, principalem & perfectum actum operatur per ſe ipſum: ea vero quæ diſponant ad perfectionem vltimã, operatur per ſuos miniſtros. Sicut nauifactor compaginat nauem per ſeipſum, ſed præparat materiam per artifices ſubminiſtrantes. & ideo cõueniens ſuerat, vt lex perfecta noui teſtamenti daretur immediate per ipſum Deũ hominem factum, lex autem vetus per miniſtros Dei .ſ. per angelos daretur hominibus. Et per hunc modum Apoſtolus 1. ad Heb. probat eminentiam nouæ legis ad veterem: quia in nouo teſtamẽto locutus eſt nobis Deus in filio ſuo in veteri autem teſtamento eſt ſermo factus per angelos.

Cap. 4. ante medium.
Art. 1. huius quæſt.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Greg. dicit* in principio moralium, Angelus qui Moyſi apparuiſſe deſcribitur, modo angelus modo dominus memoratur, angelus videlicet propter hoc, ꝙ exterius loquendo ſeruiebat, dominus autem dicitur, quia interius præſidens loquendi efficaciam miniſtrabat, & inde eſt etiam quod quaſi ex perſona domini angelus loquebatur.

In præfa. in Iob. c. 2. ante med.

Ad secundum dicendum, quod ſicut Aug. dicit 12. ſuper Gen. ad literam. In Deo.* dicitur Locutus eſt dominus Moyſi facie ad faciem. & paulo poſt ſubditur: Oſtende mihi gloriam tuam. Sentiebat ergo quod videbat. & quod non videbat, deſiderabat. non ergo videbat ꝗ ipſam Dei eſſentiam, & ita non immediate ab eo inſtruebatur. Quod ergo dicitur, quod loquebatur ei facie ad faciem, ſm opinionem populi loquitur Scriptura, quę putabat Moyſen ore ad os loqui cũ Deo, cum per ſubiectam creaturam .i. per angelum & nubem ei loqueretur & appareret. Vel per viſionem faciei intelligitur quædam eminens contemplatio, & familiaris infra eſſentiæ diuinæ viſionem.

C. 27. paulo poſt princi. tom. 3. D. 10.

Ad tertium dicendum, ꝙ ſolius principis eſt ſua authoritate legem inſtituere, ſed quãdoque legem inſtitutam per alios promulgat, & ita Deus ſua authoritate inſtituit legem, ſed per angelos promulgauit

Super Quęſtionis nonageſimę octauæ Articul. quartum.

In art. 4. eiuſdem q. in calce reſponſionis ad ſecũdum, accipe rationẽ Augu. ſ. ꝙ ex peccato primi parentis prouenit, quoſdã non doceri à Deo: vt rationem particulare m. ſ. poſt naturã lapſam ſimpliciter nulla reddi alia ratio poteſt, niſi ſicut reprobationis, de qua in prima parte diffuſe tractatum eſt.

503
Inf. ar. 5. co. Et 3. diſ. 25. q. 1. art. 2. q. 2. ad 3.
Art præced.

Articulus IIII.

Vtrum lex vetus dari debuerit ſoli populo Iudaorum.

Ad quartum ſic procedi tur. Videſ, quod lex vetus nõ debuit dari ſoli populo Iudæorum. Lex. n. vetus diſponebat ad ſalutem, quæ futura erat per Chiſtum, vt dictum eſt; * ſed ſalus illa non erat futura ſolum in Iudæis, ſed in omnibus gentibus, ſecundum illud Iſai. 49. Parum eſt vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitãdas tribus Iacob, & fæces Iſrael cõuertẽdas: dedi te in lucem Gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ: ergo lex vetus dari debuit omnibus gentibus, & non vni populo tantum. K

¶ 2 Præterea. Sicut dicitur Actuum 10. Non eſt perſonarum acceptor Deus: ſed in omni gente qui timet Deum, & facit iuſtitiam, acceptus eſt illi. non ergo magis vni populo, quam alijs viam ſalutis debuit aperire.

¶ 3 Præterea. Lex data eſt per angelos, ſicut iam dictum eſt: * ſed miniſteria angelorum Deus non ſolum Iudæis, ſed omnibus gentibus ſemper exhibuit. dicitur enim Eccleſi. 17. in vnamquamque gentem præ poſuit rectorem. omnibus etiam gentibus temporalia bona largitur, quæ minus ſunt curæ Deo, quam ſpiritualia dona. ergo etiam legem omnibus populis debuit dare.

Art. præced.

Sed contra eſt, quod dicitur Ro. 3. Quid ergo amplius Iudæo? multum quidem per omnem modum. primum quidem, quia credita ſunt illis eloquia Dei & in pſal. 149. dicitur. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis. G

Respondeo Dicendum, ꝙ poſſet vna ratio aſſignari, quare potius populo Iudæorum data ſit lex, ꝗ alijs populis: quia aliis populis ad idolatriam declinantibus ſolus populus Iudæorũ in cultu vnius Dei remanſit, & ideo alii populi indigni erant legem recipere, ne ſanctum canibus daretur. Sed iſta ratio conueniens non videtur: quia populus illę etiam poſt legem latam ad idolatriam declinauit, quod grauius fuit, vt patet Exo. 33. & Amos. 5. Nunquid hoſtias & ſacrificium obtuliſti mihi in deſerto 40. annis domus Iſrael, & portaſti tabernaculum Moloch Dei veſtri, & imaginẽ idolorũ veſtrorũ, ſydus Dei veſtri, quæ feciſtis vobis? Expreſſe etiam dicitur Deuter. 9. Scito, ꝙ non propter iuſtitias tuas dominus Deus tuus dedit tibi terrã hãc in poſſeſſionẽ, cum duriſſimæ ceruicis ſis populus. ſed ratio ibi præmittitur, Vt cõpleret verbum ſuum Dominus, quod ſubiuramento pollicitus eſt patribus Abraham, Iſaac, & Iacob Quæ autem promiſſio eis ſit facta oſtendit Apoſt. ad Gal. 4. dicens. Abrahæ dictæ ſunt ꝓmiſſiones, & ſemini eis, non dicit ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in vno & ſemini tuo qui eſt Chriſtus: Deus igitur & legẽ, & alia beneficia ſpecialia illi populo exhibuit propter promiſſionem eorum patribus factam. vt ex eis Chriſtus naſcereť. Decebat. n. vt ille populus, ex quo Chriſtus naſciturus erat, quadam ſpeciali ſanctificatione polleret, ſecundum illud quod dicitur Leuit. 19. Sancti eritis, quia ego ſanctus ſum. Nec etiam fuit propter meritum ipſius Abrahæ, vt talis promiſſio ei fieret, vt. ſ. Chriſtus ex eius ſemine naſceretur, ſed ex gratuita Dei electione & vocatione. vnde dicitur Iſai. 14. Qui ſuſcitauit ab Oriente iuſtum, vocauit eũ vt ſequeretur ſe. Sic ergo patet, quòd ex ſola gratuita electione patres promiſſionem acceperunt, & populus ex eis progenitus legem accepit, ſecundum illud Deut. 4. Audiſtis verba illius de medio ignis, quia dilexit patres, & elegit ſemen eorum poſt illos. Si autem rurſus quæratur, quare hunc populum elegit, vt ex eo Chriſtus naſceretur, & non alium, conueniet reſponſio Auguſt.* quam dicit ſuper Ioann. Quare hunc trahat, & illum non trahat, noli velle diiudicare, ſi non vis errare.

H
I
K

Tract 26. in Ioan. paulo poſt princi. tom. 9.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ quamuis ſalus futura per Chriſtum, eſſet omnibus gẽtibus præparata tamen oportebat ex vno populo Chriſtũ naſci, qui ꝑꝑ hoc præ alijs prærogatiuas habuit ſm illud Roma. 9. Quorum. ſ. iudæorum, eſt adoptio filiorum Dei, & teſtamentum, & legiſlatio, quorum patres, ex quib. Chriſtus eſt ſecundum carnem.

Ad secundum dicendum, ꝙ acceptio pſonarum locum habet in his, quæ ex debito dantur. In his vero quæ ex gratuita voluntate conferuntur, acceptio

perſonarum locum non habet. Non enim eſt perſonarum acceptor qui ex liberalitate de ſuo dat vni, & non alteri, ſed ſi eſſet diſpenſator bonorum communium, & non diſtribueret æqualiter ſecundum merita perſonarum, eſſet perſonarum acceptor. Salutaria autem beneficia Deus humano generi confert ex ſua gratia: vnde non eſt perſonarum acceptor, ſi quibuſdam præ alijs conferat. vnde Aug. dicit in lib. de prędeſtatione ſanctorum: * Omnes quos Deus docet, miſericordia docet, quos autem non docet, iudicio non docet, hoc enim venit ex damnatione humani generis pro peccato primi parentis.

Cap. 8. non multum ante medium tomo 7.

Ad tertium dicendum, quod beneficia gratię ſubtrahuntur homini propter culpam, ſed beneficia naturalia non ſubtrahũtur, inter quę ſunt miniſteria angelorum, quæ ipſe naturarum ordo requirit, vt ſcilicet per media gubernentur infima: & etiam corporalia ſubſidia, quæ non ſolum hominibus, ſed etiam iumentis Deus adminiſtrat, ſecundum illud Pſalm. 35. Homines & iumenta ſaluabis Domine.

¶ Super quæſtionis nonageſimæ octauæ Artic. quintum & ſextum.

514 In artic. 5. & 6. eiuſdem nota, quod licet in 6. artic. quæſtio ſit de tempore Moyſi. & in corpore articuli non concludatur determinate tempus Moyſi, nec ratione durorum & ſuperborum, nec ratione bonorum, ſed tempus medium inter legem naturæ, & legem gratię in reſponſionibus tamen argumentorum determinatur illud tempus mediũ ad tempus Moyſi, quando primo domus Iſrael fuit populus liber, vt patet in litera.

p. 2. q. 85. arti. 4. ad 1. Et 3. diſt. 25. q. 2. ar. 2. ad 3. Et Ro. 2. lec. 3.

Articulus V.

Vtrum omnes homines obligabãtur ſeruare legem veterem.

Ad quintum ſic proceditur. Videtur quod omnes homines obligabãtur ad obſeruãdam veterem legem. Quicunque enim ſubditur regi, oportet quòd ſubdatur legi ipſius, ſed vetus lex eſt data à Deo, qui eſt rex omnis terræ, vt in Pſal. 46. dicitur. ergo oẽs habitãtes terrã tenebantur ad obſeruantiam legis.

¶ 2 Præterea. Iudæi ſaluari non poterant, niſi legem veterem obſeruarent, dicitur enim Deut. 27. Maledictus qui non permanet in ſermonibus legis huius, nec eos opere perficit. ſi igitur alij homines ſine obſeruantia legis veteris potuiſſent ſaluari, peior fuiſſet conditio Iudæorum, quam aliorum hominum.

¶ 3 Præterea. Gentiles ad ritum Iudaicum, & ad obſeruantias legis admittebantur. dicitur enim Exod. 12. Si quis peregrinorum in veſtram voluerit tranſire coloniam, & facere Phaſe domini, circuncidetur prius omne maſculinum genus, & tunc rite celebrabit, eritque ſicut indigena terræ. Fruſtra autem ad obſeruantias legales fuiſſent extranei admiſſi ex ordinatione diuina, ſi abſque legalibus obſeruantijs ſaluari potuiſſent. ergo nullus ſaluari poterat, niſi legem obſeruaret.

Sed contra eſt, quòd Dion. dicit 9. cap. cœl. hierar. * quòd multi Gentilium per angelos ſunt reducti in Deum: ſed conſtat, quòd Gentiles legem non obſeruabant, ergo abſque obſeruantia legis potuerunt aliqui ſaluari.

Cap 9. poſt medium illius.

Reſpondeo Dicendum, quod lex vetus manifeſtabat præcepta legis naturæ, & ſuperaddebat quædam propria præcepta. Quantum igitur ad illa, quæ lex vetus continebat de lege naturæ, omnes tenebantur ad obſeruantiam veteris legis, non quia erant de veteri lege, ſed quia erant de lege naturæ, ſed quantum ad illa quæ lex vetus ſuperaddebat, non tenebantur aliqui ad obſeruantiam veteris legis, niſi ſolus populus Iudæorum. Cuius ratio eſt, quia lex vetus, ſicut dictum eſt.* data eſt populo Iudæorum, vt quandam prærogatiuam ſanctitatis obtineret propter reuerentiam Chriſti, qui ex illo populo naſciturus erat. Quæcunque autem ſtatuuntur ad ſpecialem aliquorum ſanctificationem, nõ obligant niſi illos: ſicut ad quædam obligantur clerici, qui mancipantur diuino miniſterio, ad quæ laici non obligantur. ſimiliter & religioſi ad quædam perfectionis opera obligantur ex ſua profeſsione, ad quæ ſeculares non obligantur, & ſimiliter ad quædam ſpecialia obligabatur populus ille, ad quæ alij populi non obligabantur, vnde dicitur Deuter. 18. Perfectus eris, & abſque macula coram domino Deo tuo, & propter hoc etiam quadam profeſsione vtebantur, vt patet Deutero, 26. Profiteor hodie coram domino Deo tuo &c.

Art. præced.

Ad primum ergo dicendum, quòd quicunque ſubduntur regi: obligantur ad legem eius obſeruãdam, quam omnibus communiter proponit; ſed ſi inſtituat aliqua obſeruanda à ſuis familiaribus miniſtris, ad hæc cæteri non obligantur.

Ad secundum dicendum, quod homo quanto Deo magis coniungitur, tanto efficitur melioris cõditionis, & ideo quanto populus Iudæorum erat aſtrictus magis ad diuinum cultum, dignior alijs populis erat. vnde dicitur Deut. 4. Quæ eſt alia gens ſic indyta, vt habeat cæremonias, iuſtaque iudicia, & vniuerſam legem: & ſimiliter etiam quantum ad hoc ſunt melioris conditionis clerici, quàm laici, & religioſi, quam ſeculares.

Ad tertium dicendum, quòd Gentiles perfectius & ſecurius ſalutem conſequebantur ſub obſeruãtijs legis, quam ſub ſola lege naturali: & ideo ad eas admittebantur. Sicut etiam nunc laici tranſeunt ad clericatum, & ſeculares ad religionem, quamuis abſque hoc poſsint ſaluari.

Articulus VI.

Vtrũ lex vetus conuenienter data fuerit tẽpore Moyſi.

Ad sextum ſic proceditur. Videtur quòd lex vetus non conuenienter fuerit data tempore Moyſi. Lex. n. vetus diſponebat ad ſalutem, quę erat futura per Chriſtum, ſicut dictum eſt, * ſed ſtatim hõ poſt peccatũ indiguit huiuſmodi ſaluus remedio. ergo ſtatim poſt peccatum lex vetus debuit dari. 515

3. q. 70. art. 2. ad 2. Et 4. di. 1. q. 1. art. 2. q. 4. cor. Et Galà. 3. le. 7.
*art. 1. huius quæſt.

¶ 2 Præterea. Lex vetus data eſt propter ſanctificationem eorum, ex quibus Chriſtus naſciturus erat, ſed Abrahæ incœpit fieri promiſsio de ſemine, quod eſt Chriſtus, vt habetur Geneſ. 12. ergo ſtatim tempore Abrahæ debuit lex dari.

¶ 3 Præterea. Sicut Chriſtus non eſt natus ex alijs deſcendentibus ex Noe, niſi ex Abraham, cui facta eſt promiſsio: ita etiam non eſt natus ex alijs filijs Abrahæ, niſi ex Dauid cui eſt promiſsio renouata, ſecundum illud 2. Reg. 23, Dixit vir, cui conſtitutum eſt de Chriſto Dei Iacob. ergo lex vetus debuit dari poſt Dauid, ſicut data eſt poſt Abraham.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Galat. 3. quod lex propter tranſgreſsionem poſita eſt, donec veniret ſemen cui promiſerat, ordinata per angelos in manu mediatoris, ideſt, ordinabiliter data, vt gloſſ. dicit ergo congruum fuit, vt lex vetus illo temporis ordine traderetur.

Gloſ. ordinaria ibi.

Reſpondeo Dicendum, quod conuenientiſsime lex vetus data fuit tempore Moyſi. Cuius ratio poteſt accipi ex duobus, ſecundum quod quælibet lex duobus generibus hominum imponitur. Imponitur enim quibuſdam duris & ſuperbis, qui per legem compeſcuntur

tur

tur & domantur.Imponitur etiam bonis,qui per legem inſtructi adiuuantur ad implendum quod intendunt.Conueniẽs igitur fuit tali tempore legem veterem dari ad ſuperbiam hominum conuincendam De duobus enim homo ſuperbiebat.ſ. de ſcientia, & de potentia:de ſcientia quidem , quaſi ratio naturalis ei poſſit ſufficere ad ſalutem. Et ideo, vt de hoc eius ſuperbia conuinceretur,permiſſus eſt homo regimini ſuæ rationis abſque adminiculo legis ſcriptæ,& experimento homo diſcere potuit,quod patiebatur rationis defectũ per hoc,quod homines vſque ad idolatriã, & turpiſſima vitia circa tẽpora Abrahæ ſunt prolapſi, & ideo poſt hæc tempora fuit neceſſarium legem ſcriptam dari in remedium humanæ ignorantiæ, quia per legem eſt cognitio peccati,vt dicitur Rom.5. Sed poſt quam homo eſt inſtructus per legem, conuicta eſt eius ſuperbia de infirmitate,dum implere non poterat,quod cognoſcebat.& ideo ſicut Apoſtolus concludit ad Rom.8.Quod impoſſibile erat legi,in qua infirmabatur per carnem,miſit Deus filium ſuum, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis.Ex parte vero bonorum lex data eſt in auxilium,quod quidem tunc maxime populo neceſſarium fuit,quando lex naturalis obſcurari incipiebat propter exuperantiam peccatorum. Oportebat enim huiuſmodi auxilium quodam ordine dari,vt per imperfecta ad perfectionem manuducerentur:& ideo inter legem naturæ,& legem gratiæ oportuit legem veterem dari. F G

H AD PRIMVM ergo dicendum,quod ſtatim poſt peccatum primi hominis non competebat legem veterem dari,tum quia nondum homo recognoſcebat ſe ea indigere de ſua ratione confiſus: tum quia adhuc dictamen legis naturæ nondum erat obtenebratum ꝑ conſuetudinem peccandi.

AD SECVNDVM Dicendũ,quod lex non debet dari niſi populo. eſt enim præceptum commune,vt dictum eſt,*& ideo tempore Abrahæ data ſunt quædam familiaria præcepta,& quaſi domeſtica Dei ad homines.ſed poſt modum multiplicatis eius poſteris intantum,quod populus eſſet,& liberatis eis a ſeruitute, lex conuenienter potuit dari:nam ſerui non ſunt pars populi,vel ciuitatis,cui legem dari competit , vt Philoſophus dicit in 3.Politicæ.*

q.90. art. 2. & 3.& q.96. ar. 1. ad 2.

Ca.3.à medio,to.5.

AD TERTIVM dicendum,quòd quia legẽ oportebat alicui populo dari, non ſolum illi,ex quibus eſt Chriſtus natus,legem acceperũt,ſed totus populus cõſignatus ſignaculo circunciſionis, quæ fuit ſignum ꝓmiſſionis Abrahæ factæ,& ab eo creditæ,vt dicit Apoſtolus Rom.4.& ideo etiam ante Dauid oportuit legem dari tali populo collecto.

QVAESTIO XCIX.

De præceptis veteris legis, in ſex. articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt, de præceptis veteris legis.
Et primo,de diſtinctione ipſorum.Secũdo de ſingulis generibus diſtinctis.

Circa primum quæruntur ſex.

¶Primo, Vtrum legis veteris ſint plura præcepta, vel vnum tantum.
¶Secundo, Vtrum lex vetus contineat aliqua præcepta moralia.
¶Tertio,Vtrum præter moralia contineat cæremonialia.
¶Quarto, Vtrum contineat præter hæc iudicialia.
¶Quinto, Vtrum præter illa tria contineat aliqua alia.
¶Sexto, De modo quo lex inducebat ad obſeruantiam prædictorum.

ARTICVLVS I.

Vtrum in lege veteri contineatur ſolum vnum præceptum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod in lege veteri non contineatur niſi vnum præceptum Lex enim eſt nihil aliud,quàm præceptum, vt ſupra habitum eſt:* ſed lex vetus eſt vna.ergo non continet niſi vnum præceptum. 516

q.90. arti.1. & 3.

¶2 Præt.Apoſtolus dicit.Ro.13.Si quod eſt aliud mãdatum , in hoc verbo inſtauratur , Diliges proximum tuum ſicut teipſum,ſed iſtud mandatum eſt vnum . ergo lex vetus non continet niſi vnum mandatum.

¶3 Præterea . Matth. 7. dicitur . Omnia quæcunque vultis , vt faciant vobis homines , & vos facite illis.hæc eſt enim lex & prohetę , ſed tota lex vetus continetur in lege,& prophetis. ergo lex vetus non habet niſi vnum præceptum.

SED CONTRA eſt,quod Apoſtolus dicit ad Ephe. 2. Legem mandatorum decretis euacuans, & loquitur de lege veteri,vt patet per gloſ.*ibidem. ergo lex vetus continet in ſe multa mandata. H

Eſt gl. Ambroſ. in hũc locum, t.5.

RESPONDEO Dicendum,quod pręceptum legis cũ ſit obligatorium,eſt de aliquo quod fieri debet , quod autem aliquid debeat fieri, hoc prouenit ex neceſſitate alicuius finis. Vnde manifeſtum eſt,quod de ratione præcepti eſt,quòd importet ordinem ad finem,inquantum ſcilicet illud pręcipitur,quòd eſt neceſſarium, vel expediens ad finem . Contingit autem ad vnum finem multa eſſe neceſſaria , vel expedientia , & ſecundum hoc poſſunt de diuerſis rebus dari diuerſa præcepta, inquantum ordinantur ad vnum finem. Vnde dicendum eſt , quòd omnia præcepta legis veteris ſunt vnum ſecundum ordinem ad vnum finem , ſunt tamen multa ſecundum diuerſitatem eorum quæ ordinantur ad illum finem . I

AD PRIMVM ergo dicendum,quod lex vetus dicitur eſſe vna ſecundum ordinem ad finem vnum , & tamen continet diuerſa præcepta ſecundum diſtinctionem eorum, quæ ordinant ad finem . Sicut etiam ars ędificatiua eſt vna ſecundum vnitatem finis,quia tẽdit ad ædificationem domus: tamẽ cõtinet diuerſa præcepta ſecundum diuerſos actus ad hoc ordinatos.

AD SECVNDVM Dicendum, ꝙ ſicut Apoſtolus dicit 1. ad Timoth.1. Finis præcepti,charitas eſt,ad hoc enim omnis lex intendit , vt amicitiam conſtituat vel hominum adinuicem , vel hominis ad Deum : & ideo tota lex impletur in hoc vno mandato , Diliges K proximum tuum ſicut teipſum , ſicut in quodam fine mandatorum omnium . In dilectione enim proximi , includitur etiam Dei dilectio , quando proximus diligitur propter Deum. vnde Apoſtolus hoc vnum præceptũ poſuit pro duobus, quæ ſunt de dilectione Dei , & proximi,de quibus dicit Dominus Matth.22. In his duobus mandatis pendet omnis lex & prophetæ,

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ſicut dicitur in 9.*Ethic.Amicabilia quæ ſunt ad alterum, venerunt ex amicabilibus,que ſunt homini ad ſeipſum, dum ſcilicet homo ita ſe habet ad alterum ſicut ad ſe , & ideo in hoc quod dicitur , Omnia quæcunque vultis vt faciant uobis homines , & uos facite illis , explicatur quædam regula dilectionis proximi , quæ etiam implicite con-

Ca.8. nõ remote a princip.tom.5.

tinetur

tinetur in hoc, quod dicitur Diliges proximum tuum ſicut teipſum: vnde eſt, quædam explicatio iſtius mandati.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex vetus contineat præcepta moralia.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod lex vetus non contineat præcepta moralia. Lex enim vetus diſtinguitur à lege naturæ, vt ſupra habitum eſt:* ſed præcepta moralia pertinent ad legem naturæ, ergo non pertinent ad legem veterem.

¶2 Præt. Ibi ſubuenire debuit homini lex diuina, vbi deficit ratio humana, ſicut patet in his, quę ad fidem pertinet, quæ ſunt ſupra rationem; ſed ad præcepta moralia ratio hominis ſufficere videtur. ergo præcepta moralia non ſunt de lege veteri, quæ eſt lex diuina.

¶3 Præt. Lex vetus dicitur litera occidens, vt patet 2. ad Cor. 3. ſed pręcepta moralia nó occidũt ſed viuificant, ſecũdum illud pſal. 118. In æternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas, quia in ipſis viuificaſti me. ergo præcepta moralia non pertinent ad veterem legem.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Eccleſiaſ. 17. Addidit illis diſciplinam, & legem vitæ hæreditauit eos, diſciplina autem pertinet ad mores. dicit enim glo.* ad Heb. 12. ſup illud, Omnis diſciplina & c. diſciplina eſt eruditio morum p difficilia. ergo lex à deo data pręcepta moralia continebat.

RESPON. Dicendum, quod lex vetus cótinebat præcepta quędam moralia, vt patet Exod. 20. Nó occides. Nó furtum facies: & hoc rationabiliter. nam ſicut intẽtio pricipalis legis humanę eſt, vt faciat amicitiam hominum adinuicem: ita intentio diuinæ legis eſt, vt conſtituat principaliter amicitiã hominis ad Deum. Cum autẽ ſimilitudo ſit ratio amoris, ſecũdum illud Eccleſia. Omne animal diligit ſimile ſibi: impoſſibile eſt eſſe amicitiam hominis ad Deum qui eſt optimus, niſi homines efficiantur boni. vnde dicitur Leuit. 19. Sancti eritis, quoniam ego ſanctus ſum. Bonitas autem hominis eſt virtus, quæ facit bonum habentem, & ideo oportuit præcepta legis veteris etiam de actibus virtutum dari, & hęc ſunt moralia legis præcepta.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod lex vetus diſtinguitur à lege

A naturæ non tanquàm ab ea omnino aliena, ſed tanquam ei aliquid ſuperaddens. Sicut enim gratia præſupponit naturam, ita oportet, quod lex diuina præſupponat legem naturalem.

AD SECVNDVM dicendum, quod legi diuinę conueniens erat vt non ſolum prouideret homini in his, ad quę ratio nó poteſt, ſed etiam in his, circa quæ contingit rationem hominis impediri. Ratio autem hominis circa præcepta moralia, quantum ad ipſa

B communiſſima præcepta legis naturæ non poterat errare in vniverſali, ſed tamen propter conſuetudinem peccandi obſcurabatur in particularibus agendis. Circa alia vero præcepta moralia, quæ ſunt quaſi concluſiones deductæ ex communibus principijs legis naturæ, multorum ratio oberrabat, ita vt quædam quæ ſunt ſecũdum ſe mala, ratio multorum licita iudicaret. vnde oportuit cótra vtrunque defectum homini ſubueniri per authoritatem legis diuinæ. Sicut etiam inter credenda,

C nobis proponuntur nó ſolum ea ad quæ ratio attingere nó poteſt, vt Deum eſſe trinum, ſed etiam ea ad quæ ratio recta pertingere poteſt, vt Deum eſſe vnum, ad excludendũ rationis humanę errorem, qui accidebat in multis.

AD TERTIVM dicendum, quod ſicut Aug. probat in libr. de ſpiritu & litera,* etiam litera legis quantum ad pręcepta moralia, occidere dicitur occaſionaliter, inquantum ſcilicet præcipit quod

D bonum eſt non præbens auxilium gratiæ ad implendum.

ARTICVLVS III.

Vtrũ lex vetus cótineat præcepta cæremonialia præter moralia.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod lex vetus non contineat præcepta cæremonialia præter moralia. Omnis enim lex quæ hominibus

E datur, eſt directiua humanorum actuum: actus autem humani, morales dicuntur, vt ſupra dictũ eſt.* ergo videtur quòd in lege veteri hominibus data, non debeant cõtineri niſi præcepta, moralia.

¶2 Prętereà Præcepta, quę dicuntur cęremonialia, videtur ad diuinũ cultũ ptinere, ſed diuinus cultus eſt actus virtutis. ſ. religionis, quæ vt Tullius dicit in ſua Rhetoric.† diuinæ naturæ cultum cæremoniamque affert. cum igit præcepta moralia ſint de actibus vir-

¶ *Super quęſtionis nonageſimæ nonæ Arti. ſecundum & tertium.*

IN arti. 2. & 3. q. 99. omiſſo 1. art. dubiũ occurrit de differentia aſſignata inter legem humanam, & diuinam in hoc, q diuina intendit principaliter amicitiam ad Deum, humana autẽ intendit principaliter amicitiam hominum inter ſe. videtur enim quòd lex humana neceſſario eſt perverſa ex tali fine. Nã lex humana de actu religionis, quo Deus colitur, diſponit ſicut de actibus aliarũ virtutũ: & cum omnia diſponat in ordine ad principalem finẽ, quoniã reliqua ſunt propter illum, ſequitẽ q cultũ Dei, in quo conſiſtit amicitia hominis ad Deum, ordinet ad amicitiam hominum inter ſe, quæ eſt eius principalis finis, & hoc etiam in corpore tertij artic. in litera ſonat, dicens. Leges humanæ non curauerunt aliqd inſtituere de cultu diuino, niſi in ordine ad bonum commune hominum.

517 Supr. q. 98. art. 5. cor. & infr. ꝑſent. q. ar. 3. ad 2. & art. 4. co. Ec pſa. 18. * q. 91. ar. 4. & 5. & qõ. præce. ar. 5.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis duo oportet declarare. ſ. quõ amicitia hominum inter ſe ponitur recte finis principalis humanæ legis. Et quõ diuinis cultus, vel amicitia hominis ad Deum ordinabilis ſit ad amicitiam hominum inter ſe, & econtra. Scito ergo, quod quemadmodum ars aliqua, puta, domificatiua habet pro principali fine opus ſuum, puta domum, nec aliud ad ipſam ſpectat, cum quo tamé ſtat, quod artifex ipſe, puta, domificator, vt mouetur a iuſtitia legali, ordinet opus artis ad bonũ cõmune: huiuſmodi nanq; ordinatio non ſpectat ad artem ſm ſe, vt ſtat ſub lege, cuius eſt ad bonũ cõmune ordinare: ita proportionaliter contingit in lege humana, quod principalis finis intentus ab ea ſecundum ſeipſam eſt commune bonum hominum, amicitia, & pax hominũ inter ſe: nec ad ipſam ſpectat ordinare hoc in amicitiam, & pacẽ hominis ad Deũ, ſed hoc ſpectat ad legem diuinã quę eſt ſuperior. Et propterea lex humana non ſecundum ſe, ſed vt ſubſtat diuinæ legi, dirigit amicitiam hominum in amicitiam Dei. Amicitia autem hominis ad Deum dupliciter poteſt ſumi, primo ſimpliciter, quæ. ſ. eſt per gratiã & charitatem. Secundo, ſm qđ, q. ſ. ſecluſa gratia eſſe põt inter hominẽ in puris naturalibus, & Deum. Et vtraq; põt ſumi dupliciter. ſ. ex parte Dei amati, & ex parte hominis amantis. Quomodocũq; amicitia ſumat, ſi ex parte Dei ſumit non põt recte ordinari in bonũ humanũ; eſſet enim pverſitas magna vti fruendis. Si autem ſumatur ex parte hominis poteſt recte ordinari ad bonum cõe humanũ, tum quia homo ſm id q eſt, & ſua eſt pars ciuitatis: tũ: quia vtile honeſto tali annexum ad augmentum, ſeu conſeruationem boni communis ſpectat. Ad obiectionem ergo in oppoſitum dicitur, q ſi lex humana diſponeret de cultu diuino ex parte dei, ordinando illum ad pacem hominum, puta, q propter hoc principaliter colatur Deus, perverſa eſſet: ſed hoc non facit lex humana, quia forte multi legiſlatores impij hoc intenderint, & ad inuenerint multas fabulas pp hoc, vt in 2. Met. innuitur: ſed lex humana multis exiſtentibus rõnibus diuini cultus de illis, q ad ipſam ſpectant, diſponit ad finem ſuũ, cõe bonum ab alijs abſtrahẽs, vt pote ad ſe non pertinẽtibus: abſtrahentium autẽ non eſt mendacium, nec perverſitas. vnde

Gloſ. ordinaria ibid.

Ca. 14. to. 3.

518 Infr. ar. 4. & 5. cor & qõ. 103. ar 1. 2. & 4. cor & q. 103. artic. 1. cor & ad 3 & q. 104. arti. 4. Et 2. 2. q. 122. art. art. 1. ad 2. Et quol. 2. artic. 8. cor. & quol. 4. arti. 13. cor. * q. 1. art. 3.

† li. 2. de inuent. in fol. 4. a ante fi.

de

de quia gratia perſi- *Ar. preced. cit, non deſtruit naturam, lex humana ſic habet ꝑ fine principali bonum commune hominum intenſe, vt non repugnet illi ſubordinatio ad altiorem finē ex altiori principio, †Lib. 2. ca. 2. Et 14. de trinit. cap. 5. à med. to. 5. vt de arte dictum eſt & ſic diſponit de alijs ad finem, vt non excedat limites ordinabilium recte in illud.

¶ In eiſdem articulis aduerte diligentiſſime rector eccleſiaſtice: quia ſecundum diuinas leges principaliter regere teneris, & finis principalis diuinæ legis eſt amicitia hominis ad Deū, vt ad animarū Art. preced. ſalutem principaliter reſpicias ſtudeas, & ſoliciteris: nec ſat eſt tibi extrinſeca trāquillitas eccleſiæ tibi commiſſæ, quæ ſufficit rectori ſeculari in ſuo populo. Oportet nanque te artem artium vti in regimine animarum, & ſecundum eam vigilare ſuper gregem tuum, & in ſingulis amicitiā ad Deū prouocare, & ī vniuerſis vt poſsit illi dici, Pulchra es amica mea.

tutum, vt dictum eſt,* videtur ꝙ præcepta cæremonialia nō ſint diſtinguenda à moralibus.

¶ 3 Præterea. Præcepta cæremonialia eſſe videntur, quæ figuratiue aliquid ſignificāt, ſed, ſicut Augu. dicit in 2. de doctrina Chriſt.† verba inter homines obtinuerunt principatum ſignificandi. ergo nulla neceſsitas fuit, vt in lege cōtinerētur præcepta cæremonialia de aliquibus actibus figuratiuis.

Sed contra eſt, qđ dicitur Deut. 4. Decem verba quæ ſcripſit in duabus tabulis lapideis G mihique mandauit in illo tempore, vt docerē vos cæremonias, & iudicia, quæ facere deberetis, ſed decē præcepta legis ſunt moralia. ergo ꝑter præcepta moralia ſunt etiam alia præcepta ceremonialia.

Respondeo dicēdum, quod ſicut dictum,* Lex diuina principaliter inſtituitur ad ordinādū homines ad Deum, lex autem humana principaliter ad ordinandum homines adinuicem & ideo leges H humanæ non curauerunt aliquid inſtituere de cultu diuino, niſi in ordine ad bonum commune hominum. & propterhoc etiam multa confinxerunt circa res diuinas ſecundum quod videbatur eis expediens ad informandos mores hominum, ſicut patet in ritu Gētilium, ſed lex diuina econuerſo homines adinuicem ordinat, ſecundum quod conueniebat ordini, qui eſt in Deum, quem principaliter intendebat. Ordinatur autem homo in Deum non ſolum per interiores actus mentis, qui ſunt credere, ſperare, & amare, ſed etiam per quædam exteriora opera, quibus hō diuinā ſeruitutē profitet. Et iſta opera dicunt ad cultū Dei pertinere, qui qdē cultus cæremonia vocatur, quaſi munia. i. dona Cereris quæ dicebatur Dea frugum, eo quod prima ex frugibus oblationes Deo offerebantur. Siue, vt Maximus. Valerius, Li. 1. capi. 1. parū à medio, in titu. de L. Furio Bibaculo. refert,* nomen cæremoniæ introductum eſt ad ſignificandum cultum diuinum apud Latinos à quodam oppido iuxta Romam, quod Cære, vocabatur, eo quod Roma capta à Gallis, illic ſacra Romanorum oblata ſunt, & reuerendiſsime habita. Sic igitur illa præcepta, quæ in lege pertinent ad cultum Dei, ſpecialiter cæremonialia dicuntur.

Ad primum ergo dicendum, quod humani a- K ctus ſe extēdunt etiā ad cultum diuinum: & ideo ēt de his continet præcepta lex vetus hominibus data.

Ad secundum dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt,* præcepta legis naturæ communia ſunt, & q. 94. arti. 4. indigent determinatione. Determinantur autem & per legem humanam, & per legem diuinam. Et ſicut ipſæ determinationes, quæ fiunt per legem humanam, non dicunt eſſe de lege naturæ, ſed de iure poſitiuo, ita ipſæ determinationes præceptorum legis naturæ, quæ fiunt per legem diuinam, diſtinguūtur à præceptis moralibus quæ pertinent ad legem naturæ. Colere ergo Deum, cum ſit actus virtutis, pertinet ad præceptum morale: ſed determinatio huius præcepti, vt ſcilicet

F latur talibus hoſtijs, & talibus muneribus, hoc pertinet ad præcepta cæremonialia, & ideo præcepta cæremonialia diſtinguuntur à præceptis moralibus.

Ad tertium Dicendum, quod ſicut Diony. dicit 1. cap. cœl. hierar. Diuina hominibus manifeſtari non poſſunt, niſi ſub aliquibus ſimilitudinibus ſenſibilibus, ipſæ autem ſimilitudines magis mouent animum quando non ſolum verbo exprimuntur, ſed etiam ſenſui offeruntur, & ideo diuina traduntur in ſcripturis non ſolum per ſimilitudines verbo expreſſas, ſicut patet in metaphoricis locutionibus, ſed etiam per ſimilitudines rerum, quæ viſui proponuntur, quod pertinet ad præcepta cæremonialia. Cap. 1. po medium a- lius.

Articulus IIII

Vtrum præter præcepta moralia, & cæremonialia, ſint etiam præcepta iudicialia.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur quod præter præcepta moralia, & cæremonialia non ſint aliqua præcepta iudicialia in veteri lege. Dicit enim Auguſt.* contra Fauſtū, quod in lege veteri ſunt pcepta vitæ agendæ, & præcepta vitæ ſignificādæ, ſed pcepta vitę agēdæ ſunt moralia, præcepta autē vitæ ſignificandæ ſunt cæremonialia. ergo præter hæc duo genera præceptorum non ſunt ponenda in lege alia præcepta iudicialia.

¶ 2 Præterea. Super illud pſa. 118. A iudicijs tuis nō declinaui, dicit glo.† id eſt ab his, quæ conſtituiſti regulam viuendi, ſed regula viuendi pertinet ad præcepta moralia. ergo præcepta iudicialia non ſunt diſtinguenda à moralibus.

¶ 3 Præterea. Iudicium videtur eſſe actus iuſtitiæ, ſecundum illud pſal. 93. Quoadusque iuſtitia conuertatur in iudicium, ſed actus iuſtitiæ, ſicut & actus cæterarū virtutū, pertinet ad præcepta moralia. ergo præcepta moralia includunt in ſe iudicialia & nō debent ab eis diſtingui.

Sed contra eſt, quod dr̃ Deut. 6. hæc ſunt præcepta, & ceremoniæ, atque iudicia: præcepta autem antonomaſice dicuntur moralia. ergo præter præcepta moralia & cæremonialia, ſunt etiam iudicialia.

Respon. Dicendum, quod ſicut* dictum eſt, ad Art. 2. & 3. legem diuina pertinet, vt ordinet homines adinuicem & ad Deum. vtrunque autem horum in communi quidem pertinet ad dictamen legis naturæ, ad quod referuntur moralia præcepta, ſed oportet quòd determinetur vtrunque per legem, diuinam, vel humanam, quia principia naturaliter nota, ſunt communia tam in ſpeculatiuis, quàm in actiuis. Sicut igitur determinatio communis præcepti de cultu diuino fit per præcepta cæremonialia, ſic & determinatio communis, præcepti de iuſtitia obſeruāda inter homines, determinatur per præcepta iudicialia, & ſecundum hoc oportet tria præ-

¶ Super quæſt. onis nonageſimæ nonæ Articulum quartum & quintum.

IN 4. & 5. artic. eiuſdem 99. q aduerte primo, quod hic habes expoſitionem terminorum frequenter in Pſalmis poſitorum, vt poſſit & in eis & in reliqua Scriptura clare inſpicere teſtimonia, præcepta, mandata, iuſtificationes, iudicia. Aduerte ſecundo in reſpōſione ad primum articuli quinti, doctrinam vniuerſalē; quòd moralia omnia determinantur lege, inquantum habent rationem debiti, ac per hoc lex humana, vt perfecte conſequatur finem ſuū, ſcilicet commune bonum integrū, diſponere debet de diuino cultu, vt debito Deo à ciuitate & ciuibus, ſicut diſponit de debitis exhibendis aliis; vt commune bonum perfectionem integram habeat, & ſic clare vides quod vniuerſaliter diuinus cultus ordinatur in bonum commune, vt pars in totum.

519 Infra art. 5 cor. & q. 10 arti. 1. cor. & q. 103. art. 1. cor. & q. 104. artic. 1 Et 2. 2. q. 87. art. 1. co & q. 122. a 1. ad 2. Et contra c. 11 Et quol. 1 art. 8. cor. & quol. 4. ar 1. cor. * lib. 6. ca. 2 Et lib. 19. c. 14. Et li. 1 capit. co. 6. † Eſt glo Caſiod. in hunc locū.

A præcepta legis veteris ponere. ſcilicet moralia, quæ ſunt dictamina legis naturæ, cæremonialia, quæ ſunt determinationes cultus diuini, & iudicialia, quæ ſunt determinationes iuſtitiæ inter homines obſeruandæ. vnde cum Apoſtolus Rom. 6. dixiſſet, quod lex eſt ſancta, ſubiungit, quòd mandatum eſt iuſtum, & bonum, & ſanctum. iuſtum quidem quantum ad iudicialia: ſanctum quantum ad cæremonialia (nam ſanctum dicitur quod eſt Deo dicatum) bonum, ideſt, honeſtum quantum ad moralia.

Ad primum ergo dicendum, quòd tam præcepta moralia, quam etiam iudicialia, pertinẽt ad directionem vitæ humanæ, & ideo vtraque continentur ſub vno membro illorum, quæ ponit Aug. ſcilicet ſub præceptis vitæ agendæ.

B Ad secundum dicendum, quod iudicium ſignificat executionem iuſtitiæ, quæ quidem eſt ſecundum applicationẽ rationis ad aliqua particularia determinate, vnde præcepta iudicialia communicant in aliquo cum moralibus, inquantum, ſcilicet à ratione deriuantur: & in aliquo cum cæremonialibus, inquantum ſcilicet ſunt quædam determinationes communium præceptorum, & ideo quandoque ſub iudicijs comprehenduntur præcepta iudicialia, & moralia, ſicut dicitur Deut. 5. Audi Iſrael cæremonias atque iudicia: quãdoque verò iudicialia, & cæremonialia, ſicut dicitur Leui. 18. Facietis iudicia mea, & præcepta mea ſeruabitis. vbi præcepta ad moralia referũtur, iudicia verò ad iudicialia & cæremonialia.

C Ad tertium dicendum, quòd actus iuſtitiæ in generali pertinet ad præcepta moralia, ſed determinatio eius in ſpeciali pertinet ad præcepta iudicialia.

Articulus V.

Vtrum aliqua alia præcepta cõtineantur in lege veteri præter moralia, iudicialia, & cæremonialia.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod aliqua alia præcepta contineantur in lege veteri præter moralia, iudicialia, & cæremonialia. Iudicialia enim præcepta pertinẽt ad actum iuſtitiæ, quæ eſt hominis ad hominem: cæremonialia vero pertinẽt ad actum religionis, qua Deus colitur, ſed pter has ſunt multæ aliæ virtutes. ſ. temperantia, fortitudo, liberalitas, & aliæ plures, vt* ſupra dictum eſt, ergo præter prædicta oportet plura alia in lege veteri contineri.

¶ 2 Præterea. Deute. 11. dicitur, Ama dominum Deum tuum, & obſerua eius præcepta, & cæremonias, & iudicia atque mandata: ſed præcepta pertinent ad moralia, vt dictum eſt. ergo præter moralia adhuc alia continentur in lege, quæ dicuntur mandata.

¶ 3 Præter. Deut. 6. dicitur, Cuſtodi præcepta domini Dei tui, & teſtimonia, & cęremonias, quas tibi præcepit, ergo præter omnia præcepta adhuc in lege teſtimonia continentur.

A ¶ 4 Præterea. In pſal. 118. dicitur, In æternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas* glo. ideſt, legem. ergo præcepta legis veteris non ſolum ſunt moralia, cæremonialia, & iudicialia, ſed etiam iuſtificationes.

Sed contra eſt, quòd dicitur Deut. 6. Hæc ſunt præcepta, cæremoniæ, atque iudicia, quæ mandauit dominus Deus vobis, & hæc ponuntur in principio legis. ergo omnia pcepta legis ſub his comprehenduntur.

B Respondeo Dicendum, quod in lege ponuntur aliqua tanquam præcepta, aliqua vero tanquam ad præceptorum impletionem ordinata. Præcepta quidem ſunt de his quæ ſunt agenda, ad quorum impletionem ex duobus homo inducitur. ſ. ex authoritate præcipiẽtis, & ex vtilitate impletionis, quæ quidẽ eſt conſecutio alicuius boni vtilis, delectabilis, vel honeſti, aut fuga alicuius mali contrarij. Oportuit igitur in veteri lege proponi quædam, quæ authoritatem Dei præcipientis indicarẽt, ſicut illud Deut. 6. Audi Iſrael, dominus Deus tuus, Deus vnus eſt, & illud Geneſ. 1. In principio creauit Deus cęlũ & terram: & huiuſmodi dicũtur teſtimonia.

C Oportuit etiam quod in lege proponerentur quædam præmia obſeruantium legem, & pœnæ tranſgredientium vt patet Deut. 28. Si audieris vocem domini Dei tui, faciet te excelſiorem cunctis gentibus &c. & huiuſmodi dicuntur iuſtificationes, ſecundum quod Deus aliquos iuſte punit, vel præmiat. Ipſa autem agenda ſub præcepto non cadunt, inquantum habent aliquam debiti rationem. Eſt autem duplex debitum, vnum quidem ſecundum regulam rationis, aliud autem ſecundum regulam legis determinantis, ſicut* Philoſophus in 5. Ethic. diſtinguit duplex iuſtum. ſcilicet morale, & legale. Debitum autem morale eſt duplex, di- Cap. 7. to 5.

D ctat enim ratio aliquid faciendum vel tanquam neceſſarium, ſine quo non poteſt eſſe ordo virtutis, vel tanquam vtile ad hoc, quòd ordo virtutis melius conſeruetur, & ſecundum hoc quædam moralium præciſe præcipiuntur, vel prohibentur in lege, ſicut, Non occides, Non furtum facies, & hæc proprie dicuntur præcepta. Quædam vero præcipiuntur, vel prohibentur, non quaſi præciſe debita, ſed propter melius, & iſta poſſunt dici mandata, quia quandam inductionem habent, & perſuaſionem. ſicut illud Exod. 22. Si pignus acceperis veſtimentum à proximo tuo, ante ſolis occaſum reddas ei, & aliqua ſimilia, vnde Hieroni. dicit, quod in præceptis eſt iuſtitia, in mandatis verò charitas. Debitum aũt ex determinatione legis in rebus quidem humanis pertinet ad iudicialia, in rebus autem

E diuinis ad cæremonialia, quamuis etiam ea quæ pertinent ad pœnam, vel præmia, dici poſsint teſtimonia, inquantum ſunt proteſtationes quædam diuinæ iuſtitiæ. Omnia vero præcepta legis poſſunt dici iuſtificationes, inquantum ſunt quædam executiones legalis iuſtitiæ.* Poſſunt etiam aliter mandata à præceptis diſtingui, vt præcepta dicantur quæ Deus per ſeipſum iuſsit, mandata autem, quæ per alios mandauit, vt ipſum nomen ſonare videtur. Ex quibus omnibus apparet, quod omnia legis præcepta continentur ſub moralibus, cæremonialibus, & iudicialibus: alia vero non habent rationem præceptorum, ſed ordinantur ad præceptorum obſeruationem, vt* dictum eſt.

In pœmio in Marcum à medio, reperies in gl. ordinaria.

In iſto arti.

¶ *Super quęſtionis nonageſimæ nonæ Articulum quintum & ſextum.*

IN art. 5. & 6. dubiũ occurrit, nam ſuperius in q. 92. art. 2. ad

520 tertium expreſſe di-

Supra ar. 4. co. Et quol. 2. art. 8. cor. Et Gala. 5. lect. 3. Et Heb. 7. le. 2.

ctum eſt, quod præmiare non eſt actus legis, ſed punire tantum, modo autem dicitur, quod legis eſt non ſolum ex pœna, ſed præmio inducere ad obſeruantiam ſui. Quomodo ſtant hæc ſimul?

q. 60. arti. 5:

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd ibi de proprijs actibus legis agebatur, inter quos nõ eſt præmiare, quia, vt ibi dictum eſt, quilibet poteſt hoc facere, hic autem eſt ſermo non ſolum de proprijs, ſed de communibus, & ideo præmiare, quod eſt commune legi & priuatæ perſonæ, & cõſulere, quod eſt etiam commune vtrique, legi attribuuntur, & vere ſicut homini vere attribuitur videre quamuis ſit commune ſibi & alijs animalibus, & negatur quod ſit proprius actus hominis.

Art. præced. ad 2. & in arg. Sed cõtra.

¶ In eodem 6. artic. flenda occurrit miſeria noſtra, cum offertur ſtatus hominum noui teſtamenti, quod ſcilicet, non ſufficiat quod deſideremus bona temporalia, tali no tñ ordine ad Deũ, quia hoc imperfectorum, & ſub veteri lege eſt: ſed oportet, vt contẽptis temporalibus, ſpiritualibus inhæreamus hic. n. nouæ legis pfectionis eſt ſtatus. Heu heu, quã pauci hodie ad nouæ legis ſtatum ſpectant, & vtinam ad veteris ſtatum ſaltem pertineremus.

Gloſſ. interlinearis ibi.

Ad primvm ergo dicendum, qnod ſola iuſtitia F inter alias virtutes importat rationem debiti, & ideo moralia intantum ſunt lege determinabilia, inquantum pertinent ad iuſtitiam, cuius etiam quædam pars eſt religio, vt* Tullius dicit. vnde iuſtum legale non poteſt eſſe aliquod præter cæremonialia, & iudicia alia pcepta. Ad alia patet reſponſio per ea quæ dicta ſunt.

Lib. 2. de inuent. in fol. 4. ante finẽ lib.

Articvlvs VI.

Vtrum lex vetus debuerit inducere ad obſeruationem præceptorum per temporales promiſſiones, & comminationes.

511
Sup. q. 91. ar. 5. cor. & inf. q. 107. art. 1. ad 2. Et 3. d. 4. ar. 2. cor. & ar 4. Et Ro. 8. lec. 3. & c. 10. Et 1. Co. 21. lec. 6. * q6. 26. non pcul à princip. tom. 4. † Capit. 2. à med. to. 5.

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur quod lex G vetus non debuerit inducere ad obſeruantiam præceptorum per temporales promiſſiones, & comminationes. Intentio. n. legis diuinæ eſt, vt homines Deo ſubdat per timorem, & amorem. vnde dicitur Deut. 10. Et nunc Iſrael quid dominus Deus tuus petit a te, niſi vt timeas dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius, & diligas eũ? ſed cupiditas rerum temporalium abducit a Deo. dicit enim* Auguſt. in libr. 83. quæſtionum, Quod venenum charitatis eſt cupiditas. ergo promiſſiones, & comminationes temporales videntur contrariari intentioni legiſlatoris, quod facile legem reprobabilem facit, vt patet per† Philoſophum in 7. Polit.

¶ 2. Præt. Lex diuina eſt excellentior quam lex huma- H na, videmus autem in ſcientijs, quod quanto aliqua eſt altior, tanto per altiora media procedit. ergo cum lex humana procedat ad inducendum homines per temporales comminationes, & promiſſiones, lex diuina non debuit ex his procedere, ſed per aliqua maiora.

¶ 3 Præterea. Id non poteſt eſſe præmium iuſtitiæ, vel pœna culpæ, quod æqualiter euenit & bonis, & malis, ſed ſicut dicitur Eccleſ. 9. Vniuerſa æque eueniunt iuſto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & ſacrificia contemnenti. ergo temporalia bona, vel mala non conuenienter ponuntur vt pœna, vel præmia mandatorum legis diuinæ.

Sed contra eſt, quod dicitur Iſaiæ primo I Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis, quod ſi nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos.

Respon. Dicendum, quod ſicut in ſcientijs ſpeculatiuis inducuntur homines ad aſſentiendum concluſionibus per media ſyllogiſtica, ita etiã in quibuſlibet legibus homines inducuntur ad obſeruantias præceptorum per pœnas, & præmia. Videmus autem in ſcientijs ſpeculatiuis quod media proponuntur auditori ſecundum eius conditionem. Vnde ſicut oportet ordinate in ſcientijs procedere, vt ex notioribus diſciplina incipiat, ita etiam oportet eum, qui vult inducere hominem ad obſeruantiam præceptorum vt ex illis K eum mouere incipiat, quæ ſunt in eius affectu, ſicut pueri prouocantur ad aliquid faciendum aliquibus puerilibus munuſculis. Dictum eſt autem* ſupra, quod lex vetus diſponebat ad Chriſtum, ſicut imperfectum ad perfectum: vnde dabatur populo adhuc imperfecto in comparatione ad perfectionem, quæ erat futura per Chriſtum: & ideo populus ille comparatur puero ſub pædagogo exiſtenti vt patet Galat. 3. Perfectio autem hominis eſt, vt contemptis temporalibus, ſpiritualibus inhæreat, vt patet p illud quod Apoſtolus dicit Phili. Quæ quidem retro ſunt obliuiſcens, ad ea quæ priora ſunt me extendo: quicunque ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus. Imperfectorum autem eſt, quod temporalia bona deſiderent, in ordine tamen ad Deum, peruerſorum autem eſt, quód in temporalibus bonis finem conſtituant. Vnde legi veteri cõueniebat, vt per temporalia, quæ erant in affectu hominum imperfectorum, manuduceret homines ad Deum.

q. 98. art. 1. & 2. ad 1. & art. 3.

Ad primvm ergo dicendum, quod cupiditas, qua homo conſtituit finem in temporalibus bonis, eſt charitatis venenum, ſed conſecutio temporalium bonorum, quæ homo deſiderat in ordine ad Deũ, eſt quædã via inducens imperfectos ad Dei amorem, ſecundum illud pſalm. 48. Confitebitur tibi, cum benefeceris illi.

Ad secvndvm dicendum, quod lex humana inducit homines ex temporalibus præmijs, vel pœnis per homines inducendis: lex vero diuina ex præmijs, vel pœnis exhibendis per Deum, & in hoc procedit per media altiora.

Ad tertivm dicendum, quód ſicut patet hiſtorias veteris teſtamenti reuoluenti, communis ſtatus populi ſemper ſub lege in proſperitate fuit quandiu legem obſeruabant, & ſtatim declinantes à præceptis legis diuinæ, in multas aduerſitates incidebant. Sed aliquæ perſonæ particulares etiam iuſtitiam legis obſeruantes in aliquas aduerſitates incidebant, vel quia iam erant ſpirituales effecti, vt per hoc magis ab affectu temporalium abſtraherentur, & eorum virtus probata redderetur: aut quia opera legis exterius implentes, cor totum habebant in temporalibus defixum, & à Deo elongatum, ſecundum quod dicitur Iſa. 29. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe eſt à me.

QVAESTIO C.

De præceptis moralibus veteris legis, in duodecim articulos diuiſa.

Deinde conſiderandũ eſt de ſingulis generibus præceptorũ veteris legis.

Et primo, de pceptis moralibus. Secũdo, de cæremonialibus. Tertio, de iudicialibus.

Circa primum quæruntur duodecim.

¶ Primo, Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis ſint de lege naturæ.

¶ Secundo, Vtrum præcepta moralia veteris legis ſint de actibus omnium virtutum.

¶ Tertio, Vtrũ omnia præcepta moralia veteris legis reducãtur ad decem præcepta decalogi.

¶ Quarto, De diſtinctione præceptorum decalogi.

¶ Quinto, De numero eorum.

¶ Sexto, De ordine.

¶ Septimo, De mõ tradendi ipſa.

¶ Octauo, Vtrũ ſint diſpẽſabilia.

¶ Nono, Vtrũ modus obſeruãdi virtutem cadat ſub præcepto.

¶ Decimo, Vtrum modus charitatis cadat ſub præcepto.

¶ Vndecimo, De diſtictione aliorum præceptorum moralium.

¶ Super quæſtionis centeſimę Articulum primum.

In 1. art. q. 100. nota, quod appellatione moralium in hoc loco intelliguntur non ſolum ea, quæ ex ratione naturali pura deriuantur, vt concluſiones ex principijs, ſed etiam quæ eidem adiuncto illi lumine fidei conſonant. Et propterea cũ in litera dicitur, quod moralia ſunt de illis, quæ ſecundum ſe ad bonos mores pertinent, ly, ſecundum ſe non diſtinguit contra adiunctã in fidem ſed contra inſtitutionem. Ita quód moralia ſunt, quæ ſi nunquàm eſſent lege aliqua ſtatuta, ſeruanda ſunt ex naturali ratione, vel ſola, vel fidei lumine adiuta. Cæremonialia autẽ & iudicialia, quæ antequam lege ponerẽtur, indifferens erat ſic vel aliter poni, puta, quod blaſphemus lapidaretur magis quàm decapitaretur, & quód offeratur agnus magis quã hædus & huiuſmodi.

¶ Duode-

¶ Duodecimo, Vtrum præcepta moralia veteris legis iuſtificent.

ARTICVLVS I.

Vtrum omnia pręcepta moralia pertineant ad legem naturæ.

522
Supra q.49. artic.3.ad 2. & art.4. co. & infra qō. 204. artic.1. cor. Et Ma. 23. cap.11.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod nõ omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturę. Dicitur enim Ecc. 17. Addidit illis diſciplinam, & legem vitæ hæreditauit illos, ſed diſciplina diuiditur contra legem naturę, eo quòd lex naturalis non addiſcitur, ſed ex naturali inſtinctu habetur. ergo non omnia præcepta moralia ſunt de lege naturæ.

B ¶ 2 Prætereà. Lex diuina perfectior eſt quàm lex humana: ſed lex humana ſuperaddit aliqua ad bonos mores pertinentia his quæ ſunt de lege naturæ, quod patet ex hoc, quòd lex naturæ eſt eadem apud omnes: huiuſmodi autem morum inſtituta ſunt diuerſa apud diuerſos. ergo multo fortius diuina lex aliqua ad bonos mores pertinentia debuit addere ſupra legem naturæ.

¶ 3 Præterea. Sicut ratio naturalis inducit ad aliquos bonos mores, ita & fides, vnde etiam dicitur Galat. 5. quòd fides per dilectionem operatur, ſed fides non cõtinetur ſub lege naturæ, quia ea quæ ſunt fidei, ſunt ſupra rationem naturalem. ergo non omnia præcepta moralia legis diuinæ pertinent ad legem naturæ.

C SED CONTRA eſt, quod dicit Apoſtol. Rom. 2. Quòd gentes, quæ legem nõ habent, naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt: quod oportet intelligi de his, quæ pertinent ad bonos mores. ergo omnia moralia præcepta legis ſunt de lege naturæ.

RESPONDEO Dicendum, quod præcepta moralia à cæremonialibus, & iudicialibus ſunt diſtincta. Moralia enim ſunt de illis quæ ſecundum ſe ad bonos mores pertinent. Cum autem humani mores dicantur in ordine ad rationem, quæ eſt proprium principium humanorum actuum, illi mores dicuntur boni qui rationi congruunt: mali autem, qui à ratione diſcordant. Sicut autem omne iudicium rationis ſpeculatiuæ procedit à naturali cognitione primorum principiorum: ita etiam omne iudicium rationis practicæ procedit ex quibuſdam principijs naturaliter cognitis, vt * ſupra dictũ eſt, ex quibus diuerſimode procedi poteſt ad iudicandum de diuerſis. Quædã enim ſunt in humanis actibus adeo explicita, quòd ſtatim cum modica conſideratione poſſunt approbari, vel reprobari per illa communia & prima principia. Quædam vero ſunt, ad quorum iudicium requiritur multa conſideratio diuerſarum circunſtantiarum, quas conſiderare diligenter non eſt cuiuſlibet, ſed ſapientum, ſicut conſiderare particulares concluſiones ſcientiarum, non pertinet ad omnes, ſed ad ſolos philoſophos. Quædam vero ſunt, ad quæ dijudicanda indiget homo adiuuante per inſtructionem diuinam, ſicut eſt circa credenda. Sic igitur patet, quod cum moralia præcepta ſint de his quæ pertinent ad bonos mores, hæc autem ſunt quæ rationi conueniunt: omne autem rationis humanæ iudicium aliqualiter à naturali ratione deriuatur, neceſſe eſt, quòd omnia pręcepta moralia pertineant ad legem naturæ ſed diuerſimode. Quædam enim ſunt, quæ ſtatim per ſe ratio naturalis cuiuſlibet hominis dijudicat eſſe facienda, vel non facienda, ſicut, Honora patrem tuum & matrem, & Non occides, Non furtum facies, & huiuſmodi, ſunt abſolute de lege naturæ. Quædam vero ſunt quę ſubtiliori conſideratione rationis à ſapientibus iudicantur eſſe obſeruanda: & iſta ſic ſunt de lege naturę, vt tamen indigeant di-

q.94. arti.1. 4. & 6.

A ſciplina, qua minores à ſapientioribus inſtruantur, ſicut illud. Coram cano capite conſurge, & Honora perſonam ſenis, & alia huiuſmodi. Quędam vero ſunt, ad quę iudicanda ratio humana indiget inſtructione diuina, per quam erudimur de diuinis, ſicut eſt illud, Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem: Non aſſumes nomen Dei tui in vanum.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS II.

Vtrum præcepta moralis legis ſint de omnibus actibus virtutum.

B AD SECVNDVM ſic procedi tur. Videtur, quod præcepta moralia legis non ſint de omnibus actibus virtutum. Obſeruatio enim præceptorum veteris legis iuſtificatio nominatur, ſecundum illud pſal. 118. Iuſtificationes tuas cuſtodiam: ſed iuſtificatio eſt executio iuſtitiæ. ergo præcepta moralia nõ ſũt niſi de actib⁹ iuſtitię.

¶ 2 Præt. Illud quod cadit ſub præcepto habet rõnẽ debiti, ſed ratio debiti non pertinet ad alias virtutes niſi ad ſolam iuſtitiam, cuius proprius C actus eſt reddere vnicuiq; debitũ. ergo præcepta legis moralia non ſunt de actibus aliarum virtutum, ſed ſolum de actibus iuſtitiæ.

¶ 3 Prætereà. Omnis lex ponitur propter bonum commune, vt dicit * Iſidor. ſed inter virtutes ſola iuſtitia reſpicit bonũ commune, vt * Philoſophus dicit in 5. Ethi. ergo præcepta moralia ſunt ſolum de actibus iuſtitiæ.

SED CONTRA eſt, quòd † Ambr. dicit, quòd peccatum eſt D tranſgreſſio legis diuinæ, & cœleſtium inobediẽtia mandatorum. ſed peccata contrariantur omnibus actibus virtutum. ergo lex diuina habet ordinare de actibus omnium virtutum.

RESPONDEO Dicendum, quod cùm præcepta legis ordinẽtur ad bonum commune, ſicut * ſupra habitum eſt, neceſſe eſt quod præcepta legis diuerſificentur ſecundum diuerſos modos cõmunitatum. Vnde * Philoſophus in ſua politica do E cet, quod alias leges oportet ſtatuere in ciuitate, quæ regitur rege, & alias in ea, quæ regitur per populum, vel per aliquos potẽtes de ciuitate. Eſt autem alius modus communitatis, ad quã ordinatur lex humana, & ad quam ordinatur lex diuina. Lex enim humana ordinatur ad cõmunitatem ciuilem, quæ eſt hominum adinuicem. Homines autem ordinãtur adinuicẽ per exteriores actus, quibus homines ſibiinuicem cõmunicant, huiuſmodi autem cõmunicatio pertinet ad

¶ Super quæſtionis centeſimę Articulum ſecundum.

IN artic. 2. eiuſdem quæſtionis not. differentias duas in litera inter legem humanam & diuinam, quo ad diſponendum de omnium virtutum actibus ex ſubſtantiali earum diuerſitate illatas. Prima eſt, quia lex humana diſponit de ſola iuſtitia formaliter: de alijs autẽ virtutibus, vt induunt rationem iuſtitiæ, lex autem diuina diſponit de omnibus virtutibus abſolute. Et ratio huius eſt, quia illa attendit rõnem debiti reſpectu cõis boni, iſta autẽ attẽdit rationẽ coniunctionis ad Deum. Cõiunctio autem ad Deum omni virtute abſolute ſumpta fit, quia bene diſponitur mens ſecundum ſuã totam latitudinem. Secunda eſt, quòd, quia inficiari non poteſt, quin omnis ad aliquam debiti rationem non ſe vertat (quia niſi debitum eſſet, aut fieret lege poſitum, ſub lege nõ caderet) lex humana rationem debiti proprie dicti reſpicit, lex aũt diuina rationẽ debiti metaphorice, vel debiti obedientiæ. 523

Lib. 5. Erymo. cap. 21.

* cap. 1. & 2. & ar. 1. to. 5.

† In libr. de parad. ca 8. ante med. tom. 4.

q. 9. artic. 2.

¶ Quod ſi non penetras, ſcito, quod iſta triplex debiti ratio ita ſe habet, quod, debitum obediẽtiæ eſt commune omni legi & conſurgit ex ratione principatus, & ſubditi. Et de tali debito non eſt ſermo, cum quæritur ſub qua ratione actus virtutũ cedant ſub lege: quia debitum obedientiæ non ponit in actibus rõnẽ, qua ordinatur in finẽ legis, ſed obligationem ad exequẽdum lege poſita.

Lib. 3. cap. 5. 6. & 9 t. 5.

Debitum

Debitū autē inferiorum ad ſuperius in eodē homine, quod metaphorice debitū dicitur, iuſtitiā proprie dictam non fundat, vt ex 5 EtE. habetur Debitum demū proprie dictum vnius hominis ad alterum, & ad commune bonum ad iuſtitiā proprie dictam, ſpectat. Et propterea lex humana, quæ debiti proprie dicti rōnem dirigit, nullius virtutis actus, niſi ſub rōne iuſtitiæ imperat lex autē diuina quæ totum hominem ſanat ſecundū ſeipſum quia ſecundum ſeipſum iungitur Deo, omnium virtutum actus ordinat abſolute ſub ratione debiti metaphorice, & concurrēte communis ſimo debito obedientiæ, vt obligante ad parendum: & propterea in litera vtriuſque author meminit in reſponſionibus argumentorum.

Cap. 1. circa med. & deinceps tom. 5.

¶Et ſcito, quod in ciſdē rmſſionibus noie: Rōnis, author intendit ſupremū in hoie. noie vero Virtutū inferiorum, reliqua q̄ ſunt hominis, Vt mīſio ad primum iūcta mīſioni ad ſm aperit, oportet n. ſupremæ regulæ conſonare reliqua.

¶Super quæſtionis centeſimæ Artic. tertium.

ARticulū tertiū eiuſdē q. 100. ſi non plene diſcernis, vide articulū vndecimū eiuſdē, & intelliges dr̄iam inter prima pricipia moralia, & p̄cepta decalogi, q̄ ſunt prima legis elemēta. Illa. n. ſtatim notis terminis ex natura, vel fide infuſa cognoſcim*: iſta aūt ſtatim ex primis p̄dictis cognoſcimus. & p̄pea illa Deū p naturā, vel fidē dr̄ indidiſſe, vel īſudiſſe: iſta aūt per noſipſos, rāq̄ a deo p̄poſita mediatibus illis cognoſcerē: reliqua aūt per inſtructionē humanā diligēti inueſtigatione, aut diſciplinæ.

Ca. vlt. to. 5.

524 Inf. 2. 11. Et 2. 2. q. 122. 2 6. & 9. ad 2. Et 3. diſ. 37. ar. 2. q. 1. co. & 3. per totum. Et ma. qō. 14. art. 2. ad 14. Et quol. 7. arti. 17. ad 8.

rationem iuſtitiæ, quæ eſt proprie directiua communitatis humanæ & ideo lex humana non proponit pręcepta niſi de actibus iuſtitię & ſi præcipiat actus aliarum virtutū hoc non eſt niſi inquantum aſſumunt rationem iuſtitiæ, vt patet per* Philoſophum in 5. Ethi. Sed cōmunitas, ad quam ordinat lex diuina, eſt hominum ad Deū vel in præſenti, vel in futura vita, & ideo lex diuina præcepta proponit de omnibus illis, p quę hoīes bene ordinentur ad communicationem cum Deo. Homo autem Deo coniungitur ratione, ſiue mente, in qua eſt Dei imago: & ideo lex diuina præcepta proponit de omnibus illis, p quæ ratio hominis bene ordinata ē, hoc autem contingit per actus omnium virtutum. Nā virtutes intellectuales ordinant bene actus rationis in ſeipſis, virtutes autem morales ordināt bene actus rationis circa interiores paſsiones, & exteriores operationes. Et ideo manifeſtum eſt, quod lex diuina conueniēter proponit pręcepta de actibus omnium virtutum, ita tamen quod quædam, ſine quibus ordo virtutis, q eſt ordo rationis, obſeruari non poteſt, cadunt ſub obligatione præcepti: quædam vero, quæ pertinet ad bene eſſe virtutis perfectæ, cadunt ſub admonitione conſilij.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod adimpletio mandatorum legis etiam quæ ſunt de actibus aliarum virtututum, habet rationē iuſtificationis, inquantum iuſtum eſt vt homo obediat Deo, vel etiā inquantum iuſtum eſt, quod omnia quæ ſunt hominis, rationi ſubdantur.

AD SECVNDVM dicēdū, quod iuſtitia proprie dicta attendit debitum vnius hominis ad alium: ſed in oībus aliis virtutibus attēditur debitum inferiorū virium ad rationem, & ſecundum rationem huius debiti* Philoſophus aſsignat in 5. Æth. quandam iuſtitiam metaphoricam.

AD TERTIVM patet reſpōſio per ea quæ dicta ſunt de diuerſitate communitatis.

ARTICVLVS III.

Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur q̄ non omnia præcepta moralia veteris legis reducātur ad decem præ- F cepta decalogi. Prima enim & principalia legis præcepta ſunt Diliges Dominum Deum tuum, & diliges proximum tuum vt habetur Mat. 22. ſed illa duo non continentur in præceptis decalogi. ergo non omnia præcepta moralia continentur in præceptis decalogi.

¶2 Prętereà. Præcepta moralia non reducuntur ad præcepta cœremonialia, ſed potius ecōuerſo, ſed inter præcepta decalogi eſt vnum cœremoniale ſcilicet Memento, vt diem Sabbati ſanctifices. ergo præcepta moralia non reducuntur ad omnia præcepta decalogi.

¶3 Prætereà. Præcepta moralia ſunt de omnibus actibus virtutum, ſed inter præcepta decalogi ponuntur ſola præcepta pertinentia ab actus iuſtitiæ: vt patet diſcurrenti per ſingula: ergo præcepta decalogi, non conti- G nent omnia præcepta moralia.

SED CONTRA eſt, q̄ Matt. 5. ſuper illud, Beati eſtis cum male dixerint &c. dicit* gl q̄ Moyſes decem præcepta proponens, poſtea p partes explicat. ergo oīa pręcepta legis ſunt quædā partes præceptorum decalogi. Glo. ordin. in hoc loco

RESPONDEO Dicendum, q̄ præcepta decalogi ab alijs præceptis legis differunt in hoc, quod præcepta decalogi per ſeipſum Deus dicitur populo propoſuiſſe, alia vero præcepta propoſuit populo per Moyſen. Illa ergo præcepta ad decalogum pertinent, quorum notitiā homo habet per ſeipſum à Deo, huiuſmodi vero ſunt illa, quæ ſtatim ex principijs communibus primis cognoſci poſſunt modica conſideratione, & iterum illa quæ ſtatim ex fide diuinitus infuſa innoteſcūt. Inter H præcepta ergo decalogi non cōputantur duo genera p̄ceptorum, illa. ſ. quæ ſunt prima & communia, quorum non oportet aliquam editionem eſſe, niſi quod ſunt ſcripta in ratione naturali quaſi per ſe nota, ſicut quod hō nulli debet maleſacere, & alia huiuſmodi, & iterum illa quæ p diligentem inquiſitionem ſapientum inueniuntur rationi conuenire, hæc enim proueniūt à Deo ad populum mediante diſciplina ſapiēium. Vtraque tamen horum pręceptorum continentur in præceptis decalogi, ſed diuerſimode, nam illa quæ ſunt prima, & cōmunia, continentur in eis ſicut principia in concluſionibus proximis, illa vero quæ per ſapientes cognoſcuntur, continentur in eis econuerſo, ſicut concluſiones I in principijs.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod illa duo præcepta ſunt prima & communia præcepta legis naturæ, quæ ſunt per ſe nota rationi humanæ vel per naturam, vel per fidem, & ideo omnia præcepta decalogi ad illa duo referuntur, ſicut concluſiones ad principia communia.

AD SECVNDVM dicendum, quod præceptū de obſeruatione Sabbati, eſt ſecundum aliquid morale inquātum. ſ. per hoc præcipitur, q̄ homo aliquo tempore vacet rebus diuinis, ſecundum illud pſ. 48. Vacate, & videte quoniam ego ſum Deus, & ſecundū hoc inter pręcepta decalogi computatur, non aūt quantum ad taxationem temporis, quia ſecundum hoc eſt cæremoniale.

K AD TERTIVM dicendum, q̄ ratio debiti in alijs virtutibus eſt magis latens, quàm iuſtitia, & ideo præcepta de actibus aliarum virtutum non ſunt ita nota populo, ſicut præcepta de actibus iuſtitiæ, & propter hoc actus iuſtitiæ ſpecialiter cadunt ſub præceptis decalogi, quæ ſunt prima legis elementa.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum præcepta decalogi conuenienter diſtinguantur.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur q̄ inconuenienter p̄cepta decalogi diſtinguātur.

¶Super quæſtionis centeſimæ Articulum quartum.

IN art. 4. eiuſdē quæſtionis in reſpōſione ad primū nota duo. ¶Primo, q̄ author princ. exclu-

525 Infra art. 5 Et 3. diſ. 37 in exp. li

excludit fidei,& cha-
ritatis actus à præce-
ptis decalogi: quoniã
vult ea pertinere ad
principia præcepto-
rum decalogi, ſicut
per principia natura
liter nota. Et de cha-
q.71. in Ex. tom.4. ritate quidem patet
ex eo,quod finis præ-
cepti eſt charitas. 1.
ad Tim.1. de fide an-
tem ad Heb.11. Acce
dentem ad Deũ &c.
Ratio in litera affer-
tur, quia non egent
alia promulgatione,
ſed ea ipſa natura,uel
infuſione adſunt.
¶ Secundo, quod li-
q.71. in Ex. tom.4. cet pręcepta non ſint
diſtinguenda ſecun-
dum diſtinctionem fi
dei a latria, aut econ
tra,ſunt tamen diſtin
guenda penes diuer-
ſa pertinentia ad la-
triam,ſeu religionem
quia iſta eſt pars iuſti
tiæ, & ſpectat ad ip-
ſum decalogũ, vnde
tria prima præcepta
q.71. in Ex. tom.4. decalogi de actibus re
ligioſis ſunt: & pro-
pterea author hoc di
cit in litera.

A Latria.n. eſt alia virtus à fide. ſed
præcepta dantur de actibus virtu
tũ. & hoc quod dicitur in princi-
pio decalogi, Non habebis Deos
alienos coram me, pertinet ad fi-
dem,quod autem ſubditur, Non
facies ſculptile &c. pertinet ad la-
triam ergo ſunt duo præcepta, &
non vnũ,ſicut* Auguſtinus dicit.
¶ 2 Præterea. Præcepta affirmati-
ua in lege diſtinguuntur à negati
uis,ſicut, Honora patrem,& ma-
trem,& Non occides,ſed hoc qđ
dicitur,Ego ſum Dominus Deus
B tuus,eſt affirmatiuum, quod autẽ
ſubditur, Non habebis Deos alie
nos coram me,eſt negatiuum. er-
go ſunt duo præcepta,'& non cõ
tinentur ſub vno,vt * Auguſtinus
ponit.
¶ 3 Præterea'. Apoſtolus ad Ro-
ma.7.dicit concupiſcentiã neſcie
bam,niſi lex diceret,Non concu-
piſces.& ſic videtur quòd hoc prę
ceptum,Non concupiſces,ſit vnũ
præceptum.non ergo debuit di-
ſtingui in duo.

Sed contra eſt auctori
tas * Auguſt.in gloſſ. ſuper Exod.
C vbi ponit tria præcepta pertinen-
tia ad Deum, & ſeptem ad proxi-
mum.

Respondeo dicendum,
ꝙ præcepta decalogi diuerſimo-
In fol. 167. in f. & 168. de à diuerſis diſtinguuntur.* Eſichius enim Leui.26.ſu
per illud, Decem mulieres in vno clibano coquunt pa-
nes,dicit præceptum de obſeruatione ſabbathi non eſ
ſe de decem præceptis,quia non eſt obſeruandum ſecũ
dum literam ſecundum omne tẽpus. Diſtinguit tamen
quatuor præcepta pertinentia ad Deum: vt primum
ſit: Ego ſum Dominus Deus tuus:ſecundum ſit: Non
habebis Deos alienos corã me. & ſic etiam diſtinguit
D Hiero. hoc loco Oſeæ 10. tom.6. hæc duo* Hierony. Oſeæ. 10. ſuper illud, Propter duas
iniquitates tuas. Tertium vero præceptum eſſe dicit,
Non facies tibi ſculptile. Quartum vero, Non aſſumes
nomen Dei tui in vanum. Pertinentia vero ad proxi-
mum dicit eſſe ſex, vt primum ſit, Honora patrem &
matrem tuam. Secundum, Non occides. Tertium, Non
mœchaberis. Quartum, Non furtum facies. Quintum
Non falſum teſtimonium dices. Sextum. Non con-
cupiſces.
¶ Sed primo hoc videtur inconueniens, quòd præce-
ptum de obſeruatione ſabbathi præceptis decalogi in-
terponatur,ſi nullo modo ad decalogum pertinet. Se-
cundo, quia cum ſcriptum ſit Matth. 7. Nemo poteſt
duobus dominis ſeruire: eiuſdem rationis eſſe vide-
E tur, & ſub eodem præcepto cadere, Ego ſum Domi-
Hom 8. ſup Exo. tom. 1. nus Deus tuus: &, Non habebis Deos alienos. Vnde*
Origenes diſtinguens etiam quatuor præcepta ordinã
tia ad Deum,ponit iſta duo pro vno præcepto. Secun-
dum vero ponit, Non facies ſculptile, Tertium vero,
Non aſſumes nomen Dei tui in vanum. Quartum, Me-
mento,vt diem ſabbathi ſanctifices. Alia vero ſex po-
Loco dicto in prin. cor. nit ſicut * Eſichius. Sed quia facere ſculptile,vel ſimili
tudinem non eſt prohibitum, niſi ſecundum hoc vt
non colantur pro dijs, nam in tabernaculo Deus præ-
cepit fieri imaginẽ Seraphim,vt dicitur Exod.25.con-
q.71. in Ex. tom.4. uenientius * Auguſtin. ponit ſub vno præcepto, Non
habebis Deos alienos: &, Non facies ſculptile. Simili-

A ter etiam concupiſcentia vxoris alienæ ad commiſtio-
nem,pertinet ad concupiſcentiam carnis. concupiſcen
tiæ autem aliarum rerum, quæ deſiderantur ad poſſi-
dendum,pertinent ad cõcupiſcẽtiam oculorum. Vnde
etiam* Auguſtinus ponit duo præcepta de non concu- q.71. in Ex.
piſcendo rem alienam,& ſic ponit tria præcepta in or- tom.4.
dine ad Deum, & ſeptem in ordine ad proximum. &
hoc melius eſt.

Ad primum ergo dicendum, quòd latria non
eſt niſi quædam proteſtatio fidei, vnde non ſunt alia
præcepta danda de latria, & alia de fide. potius tamen
ſunt aliqua præcepta danda de latria quàm de fide,quia
præceptum fidei præſupponitur ad præcepta decalogi,
ſicut præceptum dilectionis. Sicut enim prima præce-
B pta communia legis naturæ ſunt per ſe nota habenti ra
tionem naturalem,& promulgatione non indigent,ita
etiam & hoc,quod eſt credere in Deum,eſt primum&
per ſe notum ei qui habet fidem. Accedentem enim ad
Deũ oportet credere,quia eſt,vt dicitur ad Heb. 11.&
idẽ nõ indiget alia promulgatione,niſi infuſione fidei.

Ad secundum dicendum,quòd præcepta affir
matiua diſtinguuntur à negatiuis, quando vnum non
comprehenditur in alio, ſicut in honoratione parentũ
non includitur,quod nullus homo occidatur, nec ecõ
uerſo, & propter hoc dantur diuerſa præcepta ſuper
hoc. Sed quando affirmatiuum comprehenditur ſub
negatiuo,vel econuerſo,non dantur ſuper hoc diuerſa
præcepta,ſicut non datur aliud præceptũ de hoc quòd
eſt, Non furtum facies,& de hoc,quod eſt conſeruare
C rem alienam,vel reſtituere eam. & eadem ratione non
ſunt diuerſa præcepta de credẽdo in Deum,& de hoc,
quòd non credatur in alienos Deos.

Ad tertium dicendum,ꝙ omnis concupiſcẽ
tia conuenit in vna communi ratione, & ideo Apoſto-
lus ſingulariter de mandato concupiſcendi loquitur.
Quia tamen in ſpeciali diuerſæ ſunt rationes concupi-
ſcendi,ideo * Aug. diſtinguit diuerſa præcepta de non q.71. in Ex.
concupiſcendo, differunt enim ſpecie concupiſcentiæ tom.4.
ſecundum diuerſitatem actionum,vel concupiſcibiliũ,
vt* Philoſophus dicit in 10. Ethic. Ca.3. a me. & cap.5.

D

Articulus V.

*Vtrum præcepta decalogi conue-
nienter enumerentur.*

Ad quintum ſic ꝓce
ditur. Videtur ꝙ inconue
nienter ꝑcepta decalogi
enumerentur. Peccatum enim, vt
*Amb.dicit, eſt tranſgreſſio legis
diuinæ,& cęleſtium inobedientia
mandatorum, ſed peccata diſtin-
guuntur per hoc quòd homo pec
cat vel in Deum, vel in proximum
vel in ſeipſum. cum igitur in pręce
E ptis decalogi nõ ponantur aliqua
pręcepta ordinantia hominem ad
ſeipſum,ſed ſolum ordinantia ip-
ſum ad Deum & proximum, vide
tur quod inſufficiens ſit enumera
tio præceptorum decalogi.
¶ 2 Pręterea. Sicut ad cultum Dei
ꝑtinebat obſeruatio ſabbathi, ita
etiam obſeruatio aliarum ſolemni
tatum,& immolatio ſacrificiorũ,
ſed inter præcepta decalogi eſt v-
num pertinens ad obſeruantiã ſab
bathi. ergo etiã debent eſſe aliqua

*¶ Super Queſtionis
centeſima Articu
lum quintum.*

In art.5. eiuſdem q.
nota, ꝙ illa verba 526
literæ, In ſabbathi ſã 3.di 37.arti.
ctificatione, ſm quòd 2.q. 2. Ecgz
eſt morale ꝑceptũ, ꝑ- cont. 2. cap.
cipit quies cordis in 120. fine 1 &
Deũ,intelligunt quo 124.
ad finẽ præcepti,non *Ambr. in li
autẽ quo ad rem prę bro de para.
ceptam. Quies enim capit.8. ante
cordis in Deũ ꝑ gra- med. tom.4.
tiã,& vocationẽ inte
riorem ad Deũ,eſt fi-
nis illius pręcepti,ne
eſt morale;quoniam
dictat tempus ali-
quod eximendum ab
alijs operibus impe-
dientibus. Et quod
hæc ſit mens autho-
ris, non ſolum ea q.
122.art. 4. 22.ſed ex
dictis in hac quæſti.
patet ſcilicet, quòd
charitas eſt finis præ
ceptorũ decalogi, &
non ſpectat ad ea.

Et hoc habetur, quod cõtritio peccatorum mortalium prius nõ contritorum, non eſt in præcepto ſanctificationis ſabbathi, vt morale eſt, niſi vt finis præcepti.

bathi, ergo etiã debent eſſe aliqua pertinentia ad alias ſolemnitates, & ad ritum ſacrificiorum.

¶ 3 Præterea ſicut contra Deum peccare contingit periurando, ita etiam blaſphemãdo, vel alias contra doctrinam diuinam mentiẽdo ſed ponitur vnum præceptum ꝓhibens periurium, cum dicitur, Non aſſumes nomen Dei tui in vanum. ergo peccatũ blaſphemiæ, & falſæ doctrinæ debent aliquo præcepto decalogi prohiberi.

¶ 4 Præterea. Sicut homo naturalem dilectionem habet ad parentes, ita etiam ad filios. mandatum etiã G charitatis ad omnes proximos extenditur, ſed præcepta decalogi ordinantur ad charitatem, ſecundum illud 1. Timot. 1. Finis præcepti charitas eſt. ergo ſicut ponitur quoddam præceptum pertinens ad parentes, ita etiam debuerunt poni aliqua præcepta pertinentia ad filios, & alios proximos.

¶ 5 Præterea. In quolibet genere peccati contingit peccare corde & opere, ſed in quibuſdam generibus peccatorum, ſcilicet furto & adulterio ſeorſum prohibetur peccatum operis, cum dicitur, Non mœchaberis, Non furtum facies & ſeorſum peccatum cordis, cum dicitur: Non concupiſces rem proximi tui. &, Non concupiſces vxorem proximi tui. ergo etiam idem debuit poni in peccato homicidij, & falſi teſtimonij.

¶ 6 Præterea. Sicut contingit peccatum prouenire ex H inordinatione concupiſcibilis, ita etiã ex inordinatione iraſcibilis, ſed quibuſdam præceptis prohibetur inordinata concupiſcentia, cum dicitur, Non cõcupiſces. ergo etiam aliqua præcepta in decalogo debuerunt poni, per quæ prohiberetur inordinatio iraſcibilis. non ergo videtur, quòd conuenienter decem præcepta decalogi enumerentur.

Sed contra eſt, quod dicitur Deut. 4. Oſtendit vobis pactum ſuum, quod præcepit vt faceretis, & decem verba, quæ ſcripſit in duabus tabulis lapideis.

... huius

Respondeo Dicendum, quòd ſicut* ſuprà dictum eſt, ſicut præcepta legis humanæ ordinant ho- I minem ad quandam communitatem humanam, ita præcepta legis diuinę ordinant hominem ad quandam communitatem, ſeu rempublicam hominum ſub Deo. Ad hoc autem quod aliquis in aliqua communitate bene commoretur, duo requiruntur, quorum primum eſt, vt bene ſe habeat ad eum, qui præeſt communitati. Aliud autem eſt, vt homo bene ſe habeat ad alios communitatis conſocios, & comparticipes. Oportet igitur, quod in lege diuina primo ferantur quædam præcepta ordinantia hominem ad Deum, & inde alia quædam præcepta ordinantia hominem ad alios proximos ſimul conuenientes ſub Deo. Principi autem communitatis tria debet homo, primo fidelitatem, ſecundo reuerentiam, tertio famulatum. Fidelitas quidem ad dominum in hoc conſiſtit, vt honorem principatus ad alium non deferat. & quantum ad hoc accipitur primum præceptum cum dicitur, Non habebis Deos alienos. Reuerentiã autem ad dominum requiritur, vt nihil iniurioſum in eum committatur. & quantum ad hoc accipitur ſecundum præceptum, quod eſt: Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanũ. Famulatus autem debetur domino in recompenſationem beneficiorum, quæ ab ipſo percipiunt ſubditi. Et ad hoc pertinet, tertium præceptum de ſanctificatione ſabbathi in memoriam creationis rerum. Ad proximos autem aliquis bene ſe habet & ſpecialiter, & generaliter. Specialiter quidem quantum ad illos, quorum eſt de- F bitor, vt eis debitum reddat. & quantum ad hoc accipitur præceptum de honoratione parentum. Generaliter autem quantum ad omnes, vt nulli nocumentum inferatur neque opere, neque ore, neque corde. Opere quidem infertur nocumentum proximo, quandoque quidem in propriam perſonam, quantum ad conſiſtentiam perſonæ, & hoc prohibetur per hoc quod dicitur: Non occides. Quandoque autem in perſonam coniunctam, quantum ad propagationem prolis & hoc prohibetur cum dicitur: Non mœchaberis. Quandoque autem in rem poſſeſſam, quæ ordinatur ad vtrumque, & quantum ad hoc dicitur: Non furtum facies. Nocumentum aut oris prohibetur, cum G dicitur: Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Nocumentum autem cordis prohibetur, cum dicitur: Non concupiſces. Et ſecundum hanc etiam differentiam poſſent diſtingui tria præcepta ordinantia in Deum, quorum primum pertinet ad opus. vnde ibi dicitur: Non facies ſculptile. Secundum ad os. vnde dicitur: Non aſſumes nomen Dei tui in vanum. Tertium pertinet ad cor, quia in ſanctificatione ſabbathi, ſecundum quod eſt morale præceptum, præcipitur quies cordis in Deum. Vel ſecundum* Auguſt. per primum præceptum reueremur vnitatem primi principij, per ſecundum veritatem diuinam. per tertium eius bonitatem qua ſanctificamur, & in qua quieſcimus ſicut in fine.

In pſal. 32. concione 2. parum ante med. tom. 8. & li. quæſt. in Exod. q. 71. tom. 4.

Ad primum ergo poteſt reſponderi dupliciter H Primo quidem, quia præcepta decalogi referuntur ad præcepta dilectionis. Fuit autem dandum præceptum homini de dilectione Dei & proximi, quia quantum ad hoc, lex naturalis obſcurata erat propter peccatum, non autem quantum ad dilectionem ſuiipſius, quia quantum ad hoc, lex naturalis vigebat, vel quia etiam dilectio ſuiipſius includitur in dilectione Dei & proximi. In hoc enim homo vere ſe diligit, quòd ſe ordinat in Deum: & ideo in præceptis decalogi ponuntur ſolum præcepta pertinentia ad proximum, & ad Deum. Aliter poteſt dici, quòd præcepta decalogi ſunt illa, quæ immediate populus recepit à Deo, vnde dicitur Deute. 10. Scripſit in tabulis iuxta id quod prius ſcripſerat, verba decem, quæ locutus eſt ad vos Dominus: I vnde oportet præcepta decalogi talia eſſe, quæ ſtatim in mente populi cadere poſſunt: præceptum autem habet rationem debiti. Quòd autem homo ex neceſsitate debeat aliquid Deo, vel proximo, hoc de facili cadit in conceptione hominis, & præcipue fidelis, ſed quod aliquid ex neceſſitate ſit debitum homini de his quæ pertinent ad ſeipſum, & non ad alium hoc non ita in promptu apparet: Videtur enim primo aſpectu, quòd quilibet ſit liber in his quæ ad ipſum pertinent, & ideo præcepta quibus prohibentur inordinationes hominis ad ſeipſum, perueniunt ad populum mediante inſtructione ſapientum, vnde non pertinent ad decalogum.

K Ad secundum dicendum, quòd omnes ſolemnitates legis veteris ſunt inſtitutæ in commemorationem alicuius diuini beneficij vel præteriti commemorati, vel futuri præfigurati, & ſimiliter propter hoc omnia ſacrificia offerebantur. inter omnia autem beneficia Dei commemoranda, primum & præcipuum erat beneficium creationis, quod commemoratur in ſanctificatione ſabbathi. Vnde Exod. 20. pro ratione huius præcepti ponitur. Sex enim diebus fecit Deus cœlum & terram &c. Inter omnia autem futura beneficia, quæ erant præfiguranda, præcipuum finale erat quies mentis in Deo, vel in præſenti per gratiam, vel in futuro per gloriam, quæ etiam figurabatur per obſeruãtiam ſabbathi. Vnde dicitur Iſa. 58. Si auerteris

à ſub

a ſabbathu pedem tuum, facere voluntatem tuam in die ſancto meo, & vocaueris ſabbathum delicatum, & ſanctum Domini glorioſum. Hæc enim beneficia primo & principaliter ſunt in mente hominum, maxime fidelium: aliȩ vero ſolemnitates celebrantur propter aliqua particularia beneficia temporaliter tranſeuntia, ſicut celebratio Phaſe propter beneficium præteritæ liberationis ex Aegypto, & propter futuram paſſionem Chriſti quæ temporaliter trãſiuit, inducens nos in quietem ſabbathi ſpiritualis. & ideo prætermiſſis omnibus alijs ſolemnitatibus & ſacrificijs, de ſolo ſabbatho ſiebat mentio inter præcepta decalogi.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Apoſtolus dicit ad Heb. 6. Homines per maiorem ſe iurant, & omnis controuerſiæ eorum finis ad confirmationem eſt iuramentum, & ideo quia iuramentum eſt omnibus commune, propter hoc prohibitio inordinationis circa iuramentum, ſpecialiter præcepto decalogi prohibetur: Peccatum vero falſæ doctrinæ non pertinet niſi ad paucos, vnde non oportebat, vt de hoc fieret mentio inter præcepta decalogi. quamuis etiam quantum ad aliquem intellectum, in hoc quod dicitur, Non aſſumes nomen Dei tui in vanum, prohiberetur falſitas doctrinæ. vna enim gloſſa exponit, Non dices Chriſtum eſſe creaturam.

Ad quartum dicendum, quòd ſtatim ratio naturalis homini dictat, quod nulli iniuriã faciat, & ideo præcepta decalogi prohibentia nocumentũ extendunt ſe ad omnes. Sed ratio naturalis non ſtatim dictat, quod aliquid ſit pro alio faciendum, niſi cui homo aliquid debet. Debitum autem filij ad patrem adeo eſt manifeſtũ, quòd nulla tergiuerſatione poteſt negari, eo quòd pater eſt principium generationis & eſſe, & inſuper educationis & doctrinæ, & ideo non ponitur ſub præcepto decalogi, vt aliquod beneficium, vel obſequium alicui impendatur, niſi parentibus, parentes autem non videntur eſſe debitores filijs propter aliqua beneficia ſuſcepta, ſed potius econuerſo. Filius etiam eſt aliquid patris, & patres amant filios vt aliquid ipſorum, ſicut dicit *Philoſophus in 8. Eth. Vnde eiſdem rationibus nõ ponuntur aliqua præcepta decalogi pertinentia ad amorem filiorum, ſicut neque etiam aliqua ordinantia hominem ad ſeipſum.

Cap. 12. non lõge a princ. tom. 5.

Ad quintum dicẽdum, quòd delectatio adulterij, & vtilitas diuitiarum ſunt propter ſeipſa appetibilia, inquantum habent rationem boni delectabilis, vel vtilis, & propter hoc oportuit in eis prohiberi non ſolum opus, ſed etiam concupiſcentiam, Sed homicidium & falſitas ſunt ſecundum ſeipſa horribilia, quia proximus & veritas naturaliter amantur & non deſiderantur niſi propter aliud: & ideo non oportuit circa peccatũ homicidij, & falſi teſtimonij, prohibere peccatum cordis, ſed ſolum operis.

q. 23. art. 3.

Ad sextum dicendum, quod ſicut * ſupra dictum eſt, omnes paſſiones iraſcibiles deriuantur à paſſionibus concupiſcibilis, & ideo in præceptis decalogi, quæ ſunt quaſi prima elementa legis, non erat mentio facienda de paſſionibus iraſcibilis, ſed ſolum de paſſionibus concupiſcibilis.

¶ Super quæſtionis centeſimæ Articulum quartum & ſeptimum.

527 IN art. 4. & 7. vide viceſimum cap. Exodi, vt pſpicias qd author allegat, aut ſupponit, quoniam ibi omnia præcepta ſimul, & ponuntur, & præmia, & comminationes &c.

3. di. 37. ar. 2. quæſt. 3.

¶ Sextus articulus notandus, & non exponendus occurrit.

Articulus VI.

Vtrum conuenienter ordinentur decem præcepta decalogi.

Ad sextum ſic pocedi- tur. Videtur quòd incon- A uenienter ordinentur decem præcepta decalogi. Dilectio enim ꝓximi videtur eſſe præuia ad dilectionem Dei, quia proximus eſt nobis magis notus quam Deus ſecundum illud. 1. Io. 3. Qui fratrem ſuum quem videt, nõ diligit, Deũ quem non videt, quomodo poteſt diligere? ſed tria prima præcepta pertinent ad dilectionem Dei, ſeptem vero alia ad dilectionem proximi. ergo inconuenienter præcepta decalogi ordinantur.

¶ 2 Præterea. Per præcepta affirmatiua imperantur actus virtutum, per præcepta vero negatiua prohibentur B actus vitiorum, ſed ſecundum Boetium in commẽto Prædicamentorum, prius ſunt extirpanda vitia, quã inſerantur virtutes. ergo inter præcepta pertinentia ad proximum, primo ponenda fuerunt pręcepta negatiua, quàm affirmatiua.

¶ 3 Præterea. Præcepta legis dantur de actibus hominum, ſed prior eſt actus cordis, quàm oris vel exterioris operis. ergo inconuenienti ordine præcepta de non concupiſcendo, quæ pertinent ad cor, vltimo ponuntur.

Sed contra eſt quod Apoſtol. dicit Ro. 13. Quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt: ſed præcepta decalogi ſunt immediate data à Deo, vt[b] dictum eſt. ergo conuenientem ordinem habent. C

art. 3. huius quæſt.

art. 3. & 5. ad 1. argu.

Respondeo Dicẽdum, quod ſicut dictum eſt præcepta decalogi dantur de his, quæ ſtatim in promptu mẽs hominis ſuſcipit. Manifeſtum eſt autem, quòd tanto aliquid magis à ratione ſuſcipitur, quanto contrarium eſt grauius, & magis repugnans rationi. Manifeſtum eſt autem, quod cum rationis ordo à fine incipiat, maxime eſt contra rationem, vt homo inordinate habeat ſe circa finem. Finis autem humanæ vitæ & ſocietatis, eſt Deus, & ideo primo oportuit per præcepta decalogi hominem ordinare ad Deum, cum eius contrarium ſit grauiſſimũ, ſicut etiam in exercitu, qui ordinatur ad ducem, ſicut ad finem, primum eſt quod miles ſubdatur duci, & huius contrarium eſt grauiſſimum: ſecundum vero, vt alijs coordinetur. Inter ipſa au- D tem per quæ ordinamur in Deum, primum occurrit quod homo fideliter ei ſubdatur, nullam participationem cum inimicis habens. Secundum autem eſt, quòd ei reuerentiam exhibeat. Tertium autem eſt, quòd etiã famulatum impendat: maiuſque peccatum eſt in exercitu, ſi miles infideliter agens, cum hoſte pactum habeat, quam ſi aliquam irreuerentiam faciat duci, & hoc eſt etiam grauius, quàm ſi in aliquo obſequio ducis deficiens inueniatur. In præceptis autem ordinantibus ad proximum, manifeſtum eſt quod magis repugnat rationi, & grauius peccatum eſt, ſi homo non ſeruet ordinem debitum ad perſonas, quibus eſt magis debitor, & ideo inter præcepta ordinantia ad proximum primo ponitur præceptum pertinens ad parentes: In- E ter alia vero præcepta etiam apparet ordo ſecundum ordinem grauitatis peccatorum. Grauius eſt enim & magis rationi repugnans peccare opere, quàm ore, & ore quàm corde, & inter peccata operis grauius eſt homicidium, per quod tollitur vita hominis iam exiſtentis, quam adulterium, per quod impeditur certitudo ꝓlis naſcituræ, & adulterium grauius eſt quàm furtum, quod pertinet ad bona exteriora.

Ad primum ergo dicendum, quòd quamuis ſecundum viam ſenſus proximus ſit magis notus quàm Deus, tamen dilectio Dei eſt ratio dilectionis proximi vt infra patebit, & ideo præcepta ordinantia ad Deum fuerunt præordinanda.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſicut Deus eſt vniuerſale principium eſſendi omnibus, ita & pater eſt principium quoddam eſſendi filio, & ideo conuenienter poſt præcepta pertinentia ad Deum ponitur præceptum pertinens ad parentes. Ratio autem procedit, quãdo affirmatiua, & negatiua pertinent ad idem genus operis, quàmuis etiam & in hoc non habeat omnimodam efficaciam. Etſi enim in executione operis prius extirpanda ſint vitia, quàm inſerendæ virtutes, ſecundum illud Pſa. 33. Declina à malo, & fac bonum. & Eſa. 1. Quieſcite agere peruerſe, diſcite bene facere: tamen in cognitione prior eſt virtus quàm peccatum, quia per rectum cognoſcitur obliquum, vt dicitur in primo de Anima. Per legem autem cognitio peccati habetur, vt Rom. 5. dicitur. & ſecundum hoc, præceptum affirmatiuum debuiſſet primo poni. Sed non eſt iſta ratio ordinis, ſed quæ* ſupra poſita eſt, quia in præceptis pertinentibus ad Deum, quæ ſunt primæ tabulæ, vltimo ponitur præceptum affirmatiuum, quia eius tranſgreſsio minorem reatum inducit.

In corp. art.

AD TERTIVM dicendum, quòd etſi peccatum cordis ſit prius in executione, tamen eius prohibitio poſterius cadit in ratione.

ARTICVLVS VII.

Vtrum præcepta decalogi conuenienter tradantur.

528
3. diſ. 27. art. 2. q. 1.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quòd præcepta decalogi inconuenienter tradantur, præcepta enim affirmatiua ordinant ad actus virtutum, præcepta autem negatiua abſtrahũt ab actibus vitiorum, ſed circa quamlibet materiam opponuntur ſibi virtutes & vitia. ergo in qualibet materia, de qua ordinat præceptum decalogi, debuit poni præceptum affirmatiuum & negatiuum. inconuenienter igitur ponuntur quædã affirmatiua, & quædam negatiua.

¶ 2 Prætereà. Iſidorus dicit quod omnis lex ratione cõſtat, ſed omnia præcepta decalogi pertinent ad legem diuinam. ergo in omnibus debuit ratio aſſignari, & non ſolum in primo, & tertio præcepto.

¶ 3 Præterea. Per obſeruantiam præceptorum meretur aliquis præmia à Deo; ſed diuinæ promiſſiones ſunt de præmijs præceptorum. ergo promiſsio debuit poni in omnibus præceptis, & nõ ſolum in primo, & quarto.

¶ 4 Præterea. Lex vetus dicitur lex timoris, inquantum per comminationes pœnarum inducebat ad obſeruationes præceptorum, ſed omnia præcepta decalogi pertinent ad legem veterem. ergo in omnibus debuit poni comminatio pœnæ, & non ſolum in primo, & ſecundo.

¶ 5 Præterea. Omnia præcepta Dei ſunt in memoria retinenda. dicitur enim Prouerb. 3. Deſcribe ea in tabulis cordis tui. inconuenienter ergo in ſolo tertio pręcepto fit mentio de memoria, & ita videntur præcepta decalogi inconuenienter tradita eſſe.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Sap. 11. quod Deus omnia fecit in numero, pondere, & menſura. multo magis ergo in præceptis ſuæ legis cõgruum modum tradendi ſeruatur.

RESPONDEO Dicendum, quòd in præceptis diuinæ legis maxima ſapientia continetur. vnde dicitur Deut. 4. Hæc eſt veſtra ſapientia, & intellectus coram populis. Sapientis autem eſt omnia debito modo, & ordine diſponere, & ideo manifeſtum eſſe debet, quod præcepta legis conuenienti modo ſunt tradita.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſemper ad affirmationem ſequitur negatio oppoſiti, non autem ſemper ad negationem vnius oppoſiti ſequitur affir-

F matio alterius. Sequitur enim, ſi eſt album, non eſt nigrum, non tamen ſequitur, ſi non eſt nigrum, ergo eſt album, quia ad plura ſeſe extendit negatio, quàm affirmatio. Et inde eſt etiam quod non eſſe faciendum iniuriam, quod pertinet ad præcepta negatiua, ad plures perſonas ſe extendit ſecundum primum dictamen rationis, quàm eſſe debitum vt alteri obſequium, vel beneficium impendatur. Ineſt autem primo dictamen rationis, quod homo debitor eſt beneficij, vel obſequij exhibendi illis, à quibus beneficia accepit, ſi nondum recompenſauit. Duo ſunt autem, quorum beneficijs ſufficienter nullus recompenſare poteſt ſcilicet Deus, & pater, vt dicitur in 8.* Ethi. & ideo ſola duo præcepta affirmatiua ponuntur, vnum de honoratione parẽtum, G aliud de celebratione ſabbathi in commemorationem diuini beneficij.

Cap. vlti. à medio to. 5.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ illa præcepta, quæ ſunt pure moralia, habent manifeſtam rationem. vnde non oportuit quod in eis aliqua ratio adderetur, ſed quibuſdam præceptis additur cęremoniale determinatiuum præcepti moralis communis, ſicut in primo præcepto, Non facies ſculptile. & in tertio præcepto determinatur dies ſabbathi, & ideo vtrobique oportuit rationem aſsignari.

AD TERTIVM dicendum, quòd homines vt plurimum actus ſuos ad aliquam vtilitatem ordinant, & ideo in illis præceptis neceſſe fuit promiſſionem præmij apponere, ex quibus videbatur nulla vtilitas ſequi, vel aliqua vtilitas impediri. Quia vero parentes ſunt iã H in recedendo, ab eis non expectatur vtilitas, & ideo præcepto de honore parentum additur promiſſio. Similiter etiam in præcepto de prohibitione idolatriæ, quia per hoc videbatur impediri apparens vtilitas, quam homines credunt ſe poſſe conſequi per pactum cum dæmonibus initum.

AD QVARTVM Dicendum, quod pœnæ præcipue neceſſariæ ſunt contra illos, qui ſunt proni ad malum, vt dicitur in 10.* Ethic. & ideo illis ſolis præceptis legis additur comminatio pœnarum, in quibus erat pronitas ad malum, erant autem homines proni ad idolatriam propter generalem conſuetudinem gentium. Et ſimiliter ſunt etiam homines proni ad periurium pro- I pter frequentiam iuramenti, & ideo primis duobus pręceptis adiungitur comminatio.

Ca. vlt. to. 5

AD QVINTVM dicẽdum, ꝙ præceptum de ſabbatho ponitur vt commemoratiuum beneficij præteriti, & ideo ſpecialiter in eo fit mentio de memoria. Vel quia præceptum de ſabbatho habet determinationem adiunctam quæ non eſt de lege naturæ, & ideo hoc pręceptum ſpeciali admonitione indiguit.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum pręcepta decalogi ſint diſpenſabilia.

K AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur quòd præcepta decalogi ſint diſpenſabilia. Præcepta enim decalogi sũt de iure naturali: ſed ius naturale ĩ aliquibus deficit, & mutabile eſt, ſicut & natura humana, vt* Philoſophus dicit in 5. Eth. defectus autẽ legis in aliquibus particularibus caſibus eſt ratio diſpẽſandi, vt† ſupra dictum eſt. ergo in pręceptis decalogi poteſt fieri diſpenſatio.

¶ Super quæſtionis centeſimæ Articulum octauum.

IN artic. 8. dubium occurrit ex Scot. in 37. diſ. 3. ſent. tenente ꝙ præcepta ſecundæ tabulæ non ſunt de iure naturæ, ſiue vt principia, ſiue vt concluſiones neceſſariæ, ſed ſolum vt valde conſona iuri naturæ. Probat autem hæc præcepta non eſſe de iure naturæ, ut concluſiones neceſſarias a principijs naturæ. primo, quia ſequeretur, quod eſſent omnino

529
Supr. q. 99. art. 5. cor. Et 2. 2. q. 104. artic. 4. ad 2. Et 1. diſt. 47. ar. 4. cor. Et 3. d. 37. arti. 4. Et 4. di. 17. q 3. art. 1. q. 5. Et mal. q. 3. art. 1. ad 17. & q. 15. ar. 1. ad 8.
* Ca. 7. to. 5.
† q. 96. art. 6. & q. 97. artic. 4.

omnino indiſpẽſabilia, cuius oppoſitũ apparet in opere Abrahæ. Probat ſequelam, quia concluſiones tales prius ſunt ſecũdum ſe ueræ, quàm relatæ ad quemcũque intellectum, vel voluntatẽ: ac per hoc voluntas diuina non poteſt eſſe recta reſpectu earũ, volendo oppoſita: & cõſequenter nõ põt diſpenſare.

¶ Secundo, quia ſequeretur, quòd voluntas diuina determinaret neceſſario ſimpliciter circa aliqua volibilia, alia à ſe. Tenet ſequela, quia ad hæc præcepta neceſſario bona, & oppoſita mala determinata eſſet, ſicut intellectus ad intelligendum ipſa neceſſario vera.

¶ Tertio, quia in his quæ præcipiuntur, non eſt bonitas neceſſaria ad bonitatẽ vltimi finis conuertens ad vltimum finem. & ſimiliter in his quę prohibentur, non eſt malitia neceſſario auertens à fine vltimo quin ſi bonum illud non eſſet pręceptum, poſſet finis vltimus amari, & attingi: & ſi illud malum non eſſet prohibitum, ſtaret cum eo acquiſitio finis vltimi. ergo non ſunt concluſiones neceſſario deductæ ea primis principijs naturalibus. Hęc ſunt ex quibus Scot. mouetur contra ſententiam veritatis. ſ. qđ pręcepta omnis decalogi ſunt cõcluſiones neceſſariæ, & neceſſario deductę ex principijs naturalibus: ita quòd ideo ſunt præcepta: quia bona, & prohibita, quia mala, & non econuerſo.

¶ 2 Præt. Sicut ſe habet homo ad legem humanã, ita ſe habet Deus ad legem datam diuinitus. ſed homo poteſt diſpenſare in pręceptis legis quę homo ſtatuit. ergo cum præcepta decalogi ſint inſtituta à Deo, videtur quod Deus ĩ eis poſſit diſpenſare, ſed pręlati vice Dei funguntẽ in terris. dicit enim Apoſtol. 2. ad Corinth. 2. Nam & ego ſi quid donaui propter vos, donaui in perſona Chriſti. ergo etiam & prælati poſſunt in præceptis decalogi diſpenſare. B

¶ 3 Præterea. Inter præcepta decalogi continetur prohibitio homicidij, ſed in iſto præcepto videtur diſpenſari p homines, puta, cum ſecundum præceptum legis humanæ homines licite occidantur puta, malefactores, vel hoſtes. ergo pręcepta decalogi ſunt diſpenſabilia. C.

¶ 4 Præt. Obſeruatio ſabbathi cõtinetur inter pcepta decalogi, ſed in hoc præcepto fuit diſpẽſatum, dicitur enim 1. Machab. 2. Et cogitauerunt in die illa dicẽtes, Omnis homo quicunque venerit ad nos in bello die ſabbatorum, pugnemus aduerſus eum. ergo præcepta decalogi ſunt diſpenſabilia.

Sed contra eſt, quod dicitur Iſa. 24. Quidam reprehenduntur de hoc, quod mutauerunt ius, & diſsipauerũt fędus ſempiternum, quod maxime videtur intelligendum de præceptis decalogi. ergo præcepta decalogi mutari p D diſpenſationem non poſſunt.

¶ Ad primam autẽ eius rationem, ſ. quia ſequeretur, quod eſſent indiſpenſabilia etiam à Deo, dicitur quòd præcepta decalogi, vt in litera dicitur, poſſunt dupliciter conſiderari. Primo, ſm ordinẽ iuſtitiæ, quem continent, & ſic cõceditur, quod ſunt indiſpenſabilia etiã à Deo, vt in reſponſione ad ſecũdum author probat. Secũdo, ſecundum applicationem ad aliquem ſingularem actum, & ſic dicitur, quod præcepta ſecũdæ tabulæ, de quibus eſt quæſtio, ſunt diſpenſabilia à Deo, ſed talis diſpenſatio nõ eſt relaxatio præcepti aut declaratio illius in hoc caſu, ſeu actu, vt Scotus arguit, ſed eſt facere, quòd iſte actus non eſt homicidium, qui ſine hac authoritate eſſet homicidium: & ſimile eſt de alijs, vt in litera dicitur in reſponſione ad tertiũ. E

¶ Nec fallaris, intelligens per ordinem iuſtitiæ in præceptis iſtis contentum, rationem debiti, vel indebiti in cõmuni. hoc .n. non conſtitueret præcepta in ſpeciali, ſed duo cõmunia pcepta, Nulli faciendũ eſt indebitum, & Cuilibet faciendũ eſt debitum. Sed intellige ſpecialem rationẽ debiti, vel indebiti iuxta materiam ſubiectã. Verbi gratia. Non occides, ordo iuſtitiæ in hoc præcepto eſt quòd non occidas hominem innocẽtem cum cæteris conditionibus requiſitis: ſic enim continet ordinem iuſtitiæ, quem Deus negare non poteſt: Nec vnquã in ordine iſto ſit diſpẽſatio. impoſſibile quippe eſt, vt actus iſte .ſ. occidere ex deliberatione, non ſe uel aliũ defendendo priuata authoritate hominem innocentem, diſpenſationẽ recipiat. Sed cũ Deus diſpenſare dicitur, vt quando præcepit Abrahæ immolationem Iſaac, non relaxauit, aut declarauit hoc præ-

A ceptum, Non occides: ſed fecit vt actus ille immolationis nõ eſſet homicidium, quia erat occiſio imperata à ſuprema poteſtate, quia ſine tali authoritate fuiſſet homicidium.

¶ Et vt plenius intelligas, ſcito, quod ſicut hæc enunciatio, Mortui non poſſunt reſurgere, eſt neceſſaria. & ea principijs primis naturaliter notis demonſtratiue concludi poteſt, & in ſenſu in quo fit, & cõcluditur, ſcilicet, quod ly, poteſt, dicit potentiam naturalem, impoſſibile eſt, quod aliter ſit, & quando Deus reſuſcitat aliquem, non falſificat illam propoſitionem aut excipit ab illa, ſed operatur non contra ſed ſupra naturam. Ita in propoſito hæc concluſio, Non eſt occidendum, in ſenſu in quo fit ſcilicet priuata authoritate cum cæteris conditionibus, eſt concluſio neceſſaria, & neceſſario cõſequens ex primis principijs practicis per ſe notis, ita quòd eſt impoſſibile aliter ſe habere, nec Deus vnquam eam falſificat, aut ab ea excipit, ſed cum iubet fieri actum, qui ſine iuſſu ſuo eſſet homicidium, adulterium, vel furtum, operari iubet non præter, aut contra præceptum, ſed quaſi ſupra illud, dum à ſuperiori poteſtate actum imperatũ exerceri iubet. Omnia ſiquidem præcepta hæc ſub intellectam habent hanc clauſulam generalem, ſcilicet, quod ex naturali menſura actus iſti fiant, vel non fiãt, hęc in ordinem iuſtitiæ inſolubilẽ continent. Ita quod ſenſus eſt, non eſſe naturali ratione committendum actum ſubſtratum rationi homicidij, adulterij, furti &c. hoc enim eſt idem quod dicere non eſſe occidendum adulterandum, furandum, quoniam actus illi ſubſtrati relati ad naturalẽ rationem, & menſuram à qua diſcordant, homicidij, adulterii, furti &c. rationem induunt. Hoc autem omnino indiſpenſabile eſſe conſtat vt ſcilicet actus illi naturali ratione exerciti, homicidia, adulteria &c. non ſint, quamuis fieri poſſit, vt actus illi diuina ratione exerciti non ſint homicidia, adulteria &c. & per hoc nec peccata. Sicut enim fieri nequit, vt mortuus naturali potentia reſurgat, ita fieri nequit, vt homo naturali ratione occidat licite, quamuis diuina potentia mortuus reſurgat, & diuina ratione homo occidat licite, ſed hæc non eſſe contraria, liquido conſtat. vnde patet, quod iſta duo ſtant ſimul. Præcepta decalogi ſunt concluſiones neceſſariæ ex iure naturæ ſtrictiſſime, & ipſa ſunt à Deo diſpenſabilia quodammodo, verius tamen dicuntur indiſpenſabilia omnino, & pie exponantur authoritates dicentes Deum in præceptis ſecundæ tabulę diſpẽſare, vt dictum eſt.

¶ Ad ſecũdam rõnẽ dicitur, quod voluntatẽ diuinã determinari ad aliqđ, poteſt intelligi dupliciter. Primo, vt determinet ad volendum aliquid ex ſe eſſe, vel non eſſe: & ſic eſt impoſſibile quòd determinetur niſi à ſeipſa libere. & hoc determinat in libro ſententiarum, & gratis conceditur. Alio modo, vt determinent ad rectitudinem, vel obliquitatem alicuius, &

Reſpondeo Dicendum, quod ſicut* ſupra dictum eſt, tunc in pceptis debet fieri diſpenſatio, quãdo occurrit aliquis particularis caſus, in quo ſi verbum legis obſeruaretur, contrarietur intentioni legiſlatoris. Intentio autem legiſlatoris cuiuſlibet ordinatẽ primo quidẽ & principaliter ad bonum cõmune, ſecũdo aũt ad ordinem iuſtitiæ & virtutis, ſm quẽ bonũ commune conſeruatur, & ad ipſum peruenitur. Si qua ergo præcepta dentẽ, quæ contineãt ipſam conſeruationem boni communis vel ipſum ordinem iuſtitiæ & virtutis, huiuſmodi præcepta continent intentionem legiſlatoris, & ideo indiſpenſabilia ſunt, puta, ſi poneretur hoc præceptum in aliqua cõmunitate, quòd nullus deſtrueret rempublicam, neque proderet ciuitatẽ hoſtibus, ſiue quod nullus faceret aliquid iniuſte, vel male, huiuſmodi præcepta eſſent indiſpenſabilia. Sed ſi aliqua alia præcepta traderentur ordinata ad iſta præcepta, quibus determinantur aliqui ſpeciales modi, in talibus præceptis diſpenſatio poſſet fieri, inquantum per omiſſionem huiuſmodi pręceptorum in aliquibus caſibus non fieret pręiudiciũ primis præceptis, quæ cõtinẽt intẽtionẽ legiſlatoris, puta, ſi ad cõſeruationem reipublicę ſtatueretẽ in aliqua ciuitate, quod de ſingulis vicis aliq vigilarẽt ad cuſtodiã ciui

q. 96. art. 6. & q. 97. ar. 4.

D. 100.

tatis obſeſſæ poſſet cū aliqbus diſpenſari propter aliquam maiorē vtilitatem. Præcepta autem decalogi cōtinent ipſam intentionem legiſlatoris, ſcilicet Dei: nam præcepta primæ tabulæ, quæ ordināt ad Deum, continēt ipſum ordinē ad bonum cōmune, & finale, qđ Deus eſt. Præcepta autem ſecūdæ G tabulæ continent ordinem iuſtitiæ inter homines obſeruandæ, vt ſcilicet nulli fiat indebitū, & cuilibet reddatur debitum. ſecūdum hanc etiam rationem ſunt intelligenda præcepta decalogi: & ideo præcepta decalogi ſunt omnino indiſpenſabilia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philoſophus non loquitur de iuſto naturali, quod cōtinet ipſum ordinem iuſtitię, hoc enim nunquam deficit, ſcilicet iuſtitiam eſſe ſeruandam, ſed loquitur quātum ad determinatos modos obſeruationis iuſtitiæ, qui in aliquibus fallunt.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſicut Apoſtolus dicit 2. ad Timo. 2. Deus fidelis permanet, negare ſeipſum ꝗ non pōt. Negaret autem ſeipſum, ſi ordinem ſuę iuſtitiæ auferret, cū ipſe ſit ipſa ſua iuſtitia: & ideo in hoc Deus diſpēſare non poteſt, vt homini liceat non ordinate ſe habere ad Deū, vel non ſubdi ordini iuſtitiæ eius, etiam in his, ſecundum quæ homines adinuicem ordinantur.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ occiſio hoīs prohibetur in decalogo, ſecundum quod habet rationem indebiti, ſic enim præceptum continet ipſam rationem iuſtitiæ. Lex autem humana hoc concedere nō poteſt, quòd licite homo indebite occidatur, ſed malefactores occidi, vel hoſtes reipublicæ, hoc non eſt indebitum, vnde hoc non contrariatur præcepto decalogi, nec talis occiſio eſt homicidium, quòd præcepto decalogi prohibetur, vt Auguſtin. dicit in 1. de lib. arb. Et ſimiliter ſi alicui auferatur quod ſuum erat, ſi debitum eſt quod ipſum amittat, hoc non eſt furtum, vel rapina, quæ præcepto decalogi prohibentur. Et ideo quando filij Iſrael præcepto Dei tulerunt Aegyptiorum ſpolia, non fuit furtū, quia hoc eis debebatur ex ſententia Dei. Similiter & Abraham cum conſenſit occidere filium, non conſenſit in homicidium, quia debitum erat eum occidi p mandatum Dei, qui eſt dominus vitæ & mortis, ipſe enim eſt qui pœnam mortis infligit omnibus hominibus iuſtis, & iniuſtis peccato primi parentis, cuius ſententiæ ſi homo ſit executor auctoritate diuina, non erit homicida, ſicut nec Deus. Et ſimiliter etiam Oſee accedens ad vxorem fornicariam, vel mulierem H adulteram, non eſt mœchatus, nec fornicatus quia acceſſit ad eā quæ ſua erat ſecundum mandatum diuinum, qui eſt auctor inſtitutionis matrimonij. Sic igitur præcepta ipſa decalogi quantum ad rationem iuſtitiæ quam continent, immutabilia ſunt, ſed quantum ad aliquam determinationem per applicationem ad ſingulares actus, vt ſcilicet hoc, vel illud ſit homicidium, furtum, vel adulterium, aut non, hoc quidem eſt mutabile quandoque ſola au- I thoritate diuina in his ſcilicet, quæ à ſolo Deo ſunt inſtituta, ſicut in matrimonio, & in alijs huiuſmodi, quādoque etiam auctoritate humana, ſicut in his quæ ſunt cōmmiſſa hominum iuriſdictioni. quantum enim ad hoc, homines gerunt vicem Dei, non autem quantum ad omnia.

AD QVARTVM dicendū quòd illa excogitatio magis fuit interpretatio præcepti, quàm diſpenſatio. Non enim intelligitur violare Sabbatum, qui facit opus, quod eſt neceſſarium ad ſalutem K humanam, ſicut Dominus probat Matth. 12.

F ſit reſpectu complexorum non inconuenit voluntatem diuinam eſſe determinatā ſit: & hoc oportet etiā ipſum Scotum, & omnes fateri, dicentes dari aliqua præcepta per ſe bona, & prohibita per ſe mala, vt prima præcepta iuris naturæ, & prima præcepta decalogi ad hæc quippe non quòd ſint, vel non ſint ſed ad eorū rectitudinem & obliquitatem voluntas diuina eſt determinata ſic, vt à rectis non poſſit diſſonare, nec obliquis poſſit concordari. Si tamen cum debita reuerentia loquendum & altiori veritate vtendum eſt, dicere debemus, quòd ſicut diuinus intellectus naturaliter determinatus eſt ad Deum ipſum tātum intelligendū, & in ſe omnia naturaliter relucentia: ita diuina volūtas ad Deū ipſum tantum volendum, & in ſe ipſa omnia naturaliter recta qualia ſunt huiuſmodi, quę non niſi in Deo ſunt antequam ab ipſo communicarentur.

D.518.

¶ Ad tertiam rationē dicitur, quod argumentum manifeſte procedit à bonitate & malitia præceptorum in ſeipſis, ad bonitatem vel malitiam nobis neceſſariam: quāuis etiam ſic non concludat intentum. Ad quorum euidentiam ſcito, quòd quemadmodum in ſpeculatiuis primorum principium & concluſiones neceſſariæ ſic ſe habent, quod principij veritas non eget veritate concluſionis, ſed econuerſo, nec ſecundum ſe, nec quo ad cognitionem noſtram, quia veritas principij eſt cauſa veritatis concluſionis, & notitia principij per ſe noti, eſt cauſa notitiæ concluſionis notæ ex illo: ad contradictoria autē concluſionum neceſſariarum ita ſe habet principium primū, ꝙ cum ipſis nō ſtat nec ſecundum ſe, nec quo ad nos, ſimiliter eſt connexio adinuicem, vt patet ita in practicis moralibus finis vltimus, & ea quæ ſunt ſimpliciter neceſſaria ex illo, ſic ſe habēt quòd finis bonitas non dependet à bonitate aliorum, nec in eſſe, nec in amari ſed econuerſo. Ad oppoſita autem mala ſe habet vltimus finis ſic, quod tam bonitas, quàm amor eius ab illis neceſſario diſcordat: Cum ergo dicit arguens, quòd in iſtis non eſt neceſſaria bonitas ad vltimum finem &c. tripliciter intelligi poteſt. Primo, quòd in iſtis non eſt bonitas neceſſariæ connexionem habens cum vltimo fine, & ſimiliter malitia neceſſaria auerſionem habens ab eodem: & ſic negatur aſſumptum, quoniā ſicut in concluſionibus neceſſarijs eſt neceſſaria veritas neceſſario conexa primo principio, ita in iſtis eſt bonitas neceſſaria neceſſario connexa vltimo fini. Et ad probationem, ſi iſta non eſſent præcepta, poſſet amari & attingi vltimus finis in eſſe, & amari ab iſtis, dicitur quod non probat contingentem connexionē: ex hoc enim quod principia prima ſunt vera, & ſcita abſque concluſionibus neceſſarijs, non probatur quòd concluſiones non ſunt neceſſario connexæ principijs, & in ſe neceſſariæ, ſed quòd nec veritas, nec notitia principiorum pendet ex eis, ſic autem eſt in propoſito. vnde in dicto ſenſu nihil probatur, quoniam antecedens eſt falſum, & probatio non concludit illud. Secundo, poteſt intelligi quod in illis non eſt bonitas neceſſaria ad eſſe, vel amorem vltimi finis; & huiuſmodi ſenſus eſt verus, quoniā vltimus finis nec in eſſe, nec in amari dependet ab iſtorum bonitate ſed econuerſo. Sed ex hoc ſenſu non valet ſequela, ergo non ſunt concluſiones neceſſariæ, vt patet in ſpeculatiuis concluſionibus reſpectus principiorum primorum. Tertio, poteſt intelligi, quod in iſtis non eſt bonitas neceſſario conuertens ad vltimum finem, nec malitia neceſſario auertens ab illo. & in hoc ſenſu aſſumptum eſt falſum: quoniam ſicut in cōcluſionibus neceſſarijs eſt veritas neceſſario ducens à poſteriori in prima principia: ita in iſtis eſt bonitas neceſſario ducens in vltimū finem eis proportionatum: quod dico, ne ingrediamur quæſtionem de Deo, vt fine naturali, vel ſupernaturali, & quomodo ſit iſtis Deus proportionatus finis. Et ad probationem, quia ſi non eſſent hæc præcepta, vel prohibita, nihilominus vltimus finis poſſet amari, & attingi, dicitur quòd hic eſt ſophiſma conſequentis, quoniam licet iſta ſint neceſſario conuertentia, vel auertentia, conuerſio tamen, vel auerſio non dependet ab his ſolis, ſed aliunde eſſe poteſt: hæc enim, vt dictum eſt, à poſteriori conuertunt, vel auertunt, vt concluſiones reſpectu principiorum: & tamen cum hoc teneas, quòd hæc ſunt adeo neceſſario connexa fini vltimo, vt ſaltem in præparatione animi conuerſio ad hæc bona, & auerſio ab his malis inſeparabilis ſit ab amore finis vltimi.

D.1049.

D.802.

Cap.4.to.1.

¶ Super

Articvlvs ix.

Vtrum modus virtutis cadat ſub præcepto legis.

AD NONVM ſic proceditur. Videtur quòd modus virtutis cadat ſub p̃cepto legis. Eſt enim modus virtutis, vt aliquis iuſte operetur iuſta, & fortiter fortia & ſimiliter de alijs virtutibus: ſed Deut. 16. præcipitur, Iuſte quod iuſtum eſt, exequeris. ergo modus virtutis cadit ſub præcepto.

¶ 2 Præterea. Illud maxime cadit ſub præcepto, quod eſt de intẽtione legiſlatoris: ſed intentio legiſlatoris ad hoc fertur principaliter, vt homines faciat virtuoſos, ſicut dicitur in 2.* Eth. Virtuoſi autem eſt virtuoſe agere. ergo modus virtutis cadit ſub præcepto.

¶ 3 Præt. Modus virtutis proprie eſſe videtur, vt aliquis voluntarie & delectabiliter operetur, ſed hoc cadit ſub præcepto legis diuinę. C dicitur .n. in Pſal. 109. Seruite domino in lætitia. & 2. ad Corint. 9. Nõ ex triſtitia, aut ex neceſſitate: hilarem enim datorem diligit Deus. vbi† gloſſ. dicit, Quidquid boni facis, cum hilaritate fac, & tũc bene facis: ſi autẽ cum triſtitia facis, ſit de te non tu facis. ergo modus virtutis cadit ſub præcepto legis.

SED CONTRA. Nullus poteſt operari eo modo quo operatur virtuoſus niſi habeat habitum virtutis, vt patet per * Philoſophũ in 2. & 5. Ethi. Quicunque autem tranſgreditur præceptum legis, meretur pœnam: ſequeretur ergo quod ille qui non habet habitum virtutis, quicquid faceret, mereretur pęnam. Hoc autem eſt contra intentionem legis, quæ intendit hominem aſſuefaciendo ad bona opera inducere ad virtutem. non ergo modus virtutis cadit ſub pręcepto.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut* ſupra dictũ eſt præceptũ legis habet vim coactiuam. Illud ergo directe cadit ſub p̃cepto legis, ad quod lex cogit, coactio autem legis eſt per metum pœnæ, vt dicitur 10.* Ethi. Nam illud proprie cadit ſub præcepto legis, pro quo pęna legis infligitur. Ad inſtituendam autem pœnam aliter ſe habet lex diuina, & aliter lex humana. Non enim pœna legis infligitur, niſi pro illis, de quibus legiſlator habet iudicare, quia ex iudicio lex punit. Homo autem, qui eſt legiſlator humanę nõ habet iudicare, niſi de exterioribus actib⁹, quia homines vident ea quæ patent, vt dicitur. 1. Reg. 16. ſed ſolius Dei, qui eſt lator legis diuinę, eſt iudicare de interioribus moti- B bus voluntatum, ſ̃m illud Pſal. 7. Scrutans corda & renes Deus. Secundum hoc igitur dicẽdum eſt, quod modus virtutis quantum ad aliquid reſpicitur à lege humana & diuina; quantum ad aliquid autem à lege diuina, ſed non à lege humana: quantum ad aliquid vero nec a lege humana, nec a lege diuina Modus autẽ virtutis in tribus conſiſtit, ſecundum Philoſophum in 3. Ethic.* quorum primum eſt, ſi aliquis operetur ſciẽs: hoc aũt diiudicat, & à lege diuina & à lege humana, qđ .n. aliqs facit C ignorans, per accidẽs facit. Vnde ſecundum ignorantiam aliqua diiudicantur ad pœnam, vel ad veniam tam ſecundum legem humanam, quàm ſecundum legem diuinam. Secundum autem eſt, vt aliquis operetur volens, vel eligẽs, & propter hoc eligens, in quo importatur duplex motus interior, ſcilicet voluntatis & intentionis, de quibus ſupra dictũ eſt,* & iſta duo nõ diiudicat lex humana, ſed D ſolum diuina. Lex enim humana non punit eum qui vult occidere, & non occidit, punit autem eum lex diuina, ſecundum illud Mat. 5. Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Tertium autem vt firmiter & immobiliter habeat & operetur, & iſta firmitas proprie pertinet ad habitum, vt ſcilicet aliqs ex habitu radicato operet: & quantum ad hoc, modus virtutis nõ cadit ſub præcepto neque legis diuinæ, neque legis humanę. Neque enim ab homine, neq; à Deo puni- X tur tanquam præcepti tranſgreſ- E ſor, qui debitum parẽtibus honorem impendit, quamuis non habeat habitum pietatis.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ modus faciendi actum iuſtitiæ qui cadit ſub præcepto, eſt vt fiat aliquid ſ̃m ordinem iuris, non autem quòd fiat ex habitu iuſtitiæ.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ intentio legiſlatoris eſt de duobus, de vno quidẽ ad quod intẽdit p præcepta legis inducere, & hoc

¶ Super quæſtionis centeſimæ Articulum nonum.

IN ar. 9. eiuſdem centeſimæ quæſtionis nota, quod actus interiores dupliciter ſumi poſſunt. Primo puri, & ſic non ſubiacent humanis legibus, & iudicijs. Secundo iuncti actibus exterioribus, & ſic ſubiacent humanis legibus, & iudicijs. Et vtrunque in litera inſinuatur. Primum: cũ dicitur quod volentem occidere, & non occidẽtem, lex humana non punit. Secundum, cum dicitur, ꝙ aliter ſe habet lex ad faciẽtem aliquid ex ignorantia & ad facientem ſcienter. & ſimile eſt de faciẽte ex metu, vel ſponte, deliberate, vel ſubito.

530 Supr. qõ 96. artic. 3. ad 2. Et 2. 2. q 44. art. 4. ad 1. & art. 8. cor. Et 2. diſ. 28. art. 3. cor. Et 4. di. 15. q. 3. art. 4. q. 1. ad 3. Et mal. q. 3. ar. 5. ad 7.

¶ In reſponſione 9. art. dubium occurrit quia author male ꝓbare videtur, quòd modus ille virtutis, ſcilicet volens, & eligens, non cadat ſub humana lege. Manifeſte enim digreditur à voluntate, & electione, vt ſunt modi actus virtuoſi ad voluntatem & electionem abſolute: dũ debet ꝓbare, quòd hæc vt modus, non ſubſunt legi humanæ, & probat quòd hæc abſolute non ſubſunt legi humanæ, dũ affert ꝓ ratione, ꝙ lex humana non punit volentem occidere, & non occidentem.

*lib. 2. Ethi. ca. 1. à med. & lib. 1. c. 9. à medio, & c. 13. circa pri. tom. 5.

† Gloſ. ordi. ibi, & dicit eſſe Auguſt.

Et confirmatur, quia aut author intendit de iſtis modis, vt modi ſunt abſolute, aut vtroque modo. Si de iſtis abſolute, aut vtroque modo, dicendum erat de primo modo ſcilicet, quod ſciens non cadit ſub lege humana abſolute quia eſt actus interior. Non enim lex humana punit ignorantem legem, ſi nihil operetur contra eam. Si vt modi ſunt qua ratione aliter iudicatur ad pœnam, vel ad veniam à lege humana ignoranter faciens, pari ratione male libenter faciẽs, & non ex intentione deliberata, vt patet in lege de ciuitatibus refugij.

*lib. 2. Ethi. cap. 4. to. 5.

q. 90. arti. 3. ad 2.

Ca. vlt. to. 5.

¶ Ad hoc dicitur, quod quia doctrinã oportet eſſe formalem, & quæſtio eſt de modo virtutis, A ſermo literæ eſt de iſtis, vt ſunt modi, & non abſolute. Et quoniã legi humanæ ſubſunt actus virtutũ ſub ratione iuſtitiæ, vt ſupradictum eſt, & ad actus iuſtitię non refert quo ad exterius forum, qua quis volũtate, aut intentione faciat, dummodo debitũ reddat, vt patet in actibus iuſtitiæ cõmutatiuæ, & diſtributiuæ. nihil .n. refert quo ad iuſtitiã ſi mala intẽtione reddas mihi debitam pecuniam, vel honorẽ, & huiuſmodi, ideo modus iſte, ſcilicet voluntarie ex intentione finis illius virtutis operari, non cadit ſub lege humana quæ actus omnes p̃cipit ſub ratione debiti. Vnde lex humana non punit militem in bello occidentem hoſtem, ſi ex odio; vel ob auaritiam pugnet, vel occidat. & ſimile eſt in alijs. D. 1047.

¶ Ad primam autem obiectionem dicitur, quod velle occidere poteſt ſumi dupliciter. Primo, vt eſt actus voluntatis habens pro obiecto occiſionem intellectã, & ſic ſumitur abſolute, & non eſt ad propoſitum. Secundo, vt eſt modus occiſionis vlterius exercendæ, quaſi inchoans ipſam. & ſic eſt ad ꝓpoſitum. & intendit litera, quod quia occiſio in tali modo, ſcilicet voluntarie, & ex intentione exiſtens, non cadit ſub p̃cepto homicidij, inquantum eſt à lege humana: conſequẽs eſt, quòd modus iſte non cadat ſub lege humana. vnde nulla eſt digreſſio. Ca. 4. to. 5.

¶ Ad ſecundam autem obiectionem dicitur. negando quod lex humana inquantum eſt coactiua, aliter ſe habeat ad operantem voluntarie, & ex intentione, aliter ad operantem nõ voluntarie; vel non ex intẽtione; quia ut dictum eſt, ad debiti rationem reſpicit, ad quod non eſt impertinẽs ſcienter, vel ignoranter, ſicut volẽdo, & intendendo, ut declaratum eſt.

¶ Inſtantiæ autem quæ afferũtur de homicida ex occurrente ira, & operantibus metu, vel ſubito non ſunt ad propoſitum: quia in his nõ

attenditur differentia ſm velle & non velle intendere; & non intendere: in omnibus enim ſaluatur & velle & intendere Sed dña eſt in cauſa volũtarij vel in modo, vel aliquo huiuſmodi.

¶ In reſponſione ad ſecundum in eodem artic. nota has regulas, quibus toties vti oportet. ſ. non eſſe idẽ finem præcepti, & id de quo pceptum dat: quia illud finis, hoc ad finem, qui finis pcepti non cadit ſub pcepto, vt id quod præcipitur, ſed vt intentũ a legiſlatore: quoniam ea his habes ſolutionem multarum quæſtionum pro minus eruditis: & bonis mentibus timentibus culpam, vbi non eſt.

Capit.3. in princ.to. 5.

¶ *Super quæſtionis centeſimæ Articulum decimum.*

IN arti.10. eiuſdem centeſimæ quæſt. nota duo. Primo, q author tendit ad demonſtrandum, quòd modus charitatis nõ cadit ſub alijs præceptis, ideo ſeparationem temporum obligantium ad diuerſa præcepta docet in reſponſione ad ſecundum. cum hac tamen ſeparatione, quæ vt plurimum accidit, contingere poteſt ſ multas tẽporis. quo ſcilicet ſimul teneatur ad præceptũ charitatis, & aliud: & tũc ſeruando illud aliud, & non præceptũ charitatis, reus eſt omiſſionis illius, vt in corpore art. dicitur. Secũdo, quia ſub præcepto charitatis, cadit dilectio Dei ex toto corde, q comprehendit dilectionem omnium ad Deum, ac per hoc modificationem omnium præceptorum a charitate, conſequens eſt, quod pro quocunque tempore obligat præceptum charitatis pro eodẽ modus charitatis in alijs obſeruandis præceptis obliget, non ex vi aliorum præceptorum, ſed ex vi præcepti charitatis, ad quam non ſolum ſpectat proprius actus ſecundum ſe, ſed vt modus cæterorum. Et quoniam ſub charitatis præcepto non claudi tur ordinare peccata in Deum, ſed omnia referibilia in Deum, qualia ſunt quæcunque in noſtra ſunt poteſtate, & non ſunt mala culpæ; & quilibet habens charitatẽ ex hoc ipſo, quod eſt in charitate, diligit proculdubio Deum ex toto corde, habẽs ipſum pro vltimo fine, ac per hoc ſuipſius, & conſequenter ſuorum omnium finem, alioquin in charitate non eſſet, ideo non oportet pias mentes ſcrupulo agitari, quomodo præceptum impleant, vt omnia in gloriam Dei faciant Hic tractandum eſſet promiſſum dubium in q.21. de indifferentia actus exiſtentis in charitate, niſi ſuſceptus in Secunda ſecundæ quæſ. 44. ex propoſito differendum eſſet id, vnde pendet tota vis, an ſcilicet ſub præcepto charitatis claudatur totalitas referibiliũ, propter quod illuc vſque differtur.

531 2.2. qõ.44. arti 1. ad 2. Et 3.diſt.27. q.3.art.4. Et diſ.37.art.6. Et verit. q. 25.arti.7.ad 8.& qõ.14. artic. 12. ad 16. Et mal. q.8.art.5.ad 7. Et opuſc. 17.cap.6.

Ad qđ vult Deum c.88. tom.6.

eſt virtus. Aliud autem eſt de quo intendit præceptum ferre: & hoc eſt quod ducit, vel diſponit ad virtutem, ſcilicet actu; virtutis. Non enim idem eſt finis præcepti, & id de quo præceptum datur: ſicut neque in alijs rebus idem eſt finis, & quod eſt ad finem.

AD TERTIVM dicendum, q operari ſine triſtitia opus virtutis, cadit ſub pcepto legis diuinæ quia quicunque cum triſtitia operatur, non volens operatur, ſed delectabiliter operari, ſiue cum lætitia, vel hilaritate quodammodo cadit ſub præcepto, ſcilicet ſecundum quod ſequitur delectatio ex dilectione Dei & proximi quæ cadit ſub præcepto, cũ amor ſit cauſa delectationis, & quodammodo non, ſecundum quod delectatio conſequitur habitum. Delectatio enim operis eſt ſignum habitus generati, vt dicitur in 2. Eth.* Poteſt enim aliquis actus eſſe delectabilis vel propter finem, vel ppter conuenientiam habitus.

ARTICVLVS X.

Vtrum modus charitatis cadat ſub præcepto diuinæ legis.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur q modus charitatis cadat ſub præcepto diuinæ legis. Dicitur enim Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. ex quo videtur, quòd obſeruatio mãdatorum ſufficiat ad introducẽdum ad vitam, ſed opera bona non ſufficiunt ad introducendum in vitam, niſi ex charitate fiant. dicit enim primæ ad Cor. 13. Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas etſi tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. ergo modus charitatis eſt in præcepto.

¶ 2 Præterea. Ad modum charitatis propriæ pertinet, vt omnia fiãt propter Deum, ſed iſtud cadit ſub præcepto. dicit enim Apoſtolus primæ ad Cori. 10. Omnia in gloriam Dei facite. ergo modus charitatis cadit ſub præcepto.

¶ 3 Præterea. Si modus charitatis non cadit ſub præcepto. ergo aliquis poteſt implere præcepta legis non habens charitatem, ſed qđ poteſt fieri ſine charitate, põt fieri ſine gratia, quæ ſemper adiũcta eſt charitati. ergo aliquis poteſt implere præcepta legis ſine gratia, hoc eſt autem Pelagiani erroris, vt patet per Aug.* in libr. de hereſib. ergo modus charitatis eſt in præcepto.

F SED CONTRA eſt, quia quicunque non ſeruat præceptũ, peccat mortaliter, ſi igitur modus charitatis cadat ſub præcepto, ſequitur quòd quicunque operatur aliquid & nõ ex charitate, peccet mortaliter, ſed quicunque non habet charitatem, operatur non ex charitate. ergo ſequitur, quòd quicunque nõ habet charitatem, peccet mortaliter in omni opere qđ facit, quantumcunque ſit de genere bonorum: quòd eſt inconueniens.

G RESPONDEO Dicendum, quòd circa hoc fuerunt contrariæ opiniones. Quidam enim dixerunt abſolute modum charitatis eſſe ſub præcepto, nec eſt impoſſibile obſeruare hoc præceptum charitatem non habenti, quia poteſt ſe diſponere ad hoc, q charitas ei infundatur à Deo. Nec quandocunque aliquis non habẽs charitatem, facit aliquid de genere, quia hoc eſt præceptum affirmatiuum, vt ex charitate operetur, &
H non obligat ad ſemper, ſed pro tempore illo, quo aliquis habet charitatem. Alij vero dixerunt, quòd omnino modus charitatis non cadit ſub præcepto. Vtrique autem quantum ad aliquid, verũ dixerunt. Actus enim charitatis dupliciter cõſiderari poteſt: Vno modo, ſecundum quod eſt quidam actus per ſe, & hoc modo cadit ſub præcepto legis, quod de hoc ſpecialiter datur. ſcilicet, Diliges dominum Deum tuum, & diliges proximum tuum, & quantum ad hoc, primi verum dixerunt. Non enim eſt impoſſibile hoc præce-
I ptum obſeruare, quod eſt de actu charitatis, quia homo poteſt ſe diſponere ad charitatem habendam: & quando habuerit eam poteſt ea vti. Alio modo, poteſt conſiderari actus charitatis, ſecundum quod eſt modus actuum aliarum virtutum, hoc eſt ſecundum quod actus aliarum virtutum ordinantur ad charitatem, quæ eſt finis præcepti, vt dicitur 1. ad Tim. 1. Dictum eſt enim ſupra,* quòd intentio finis eſt quidam modus formalis ſuperioris ordinis actus ordinati in finem. Et hoc modo verum eſt, quod ſecundi dixerunt, quod modus charitatis non cadit ſub præcepto, hoc eſt dictũ, quòd in hoc præcepto, Honora patrem, non includitur, quòd honoretur pater ex charitate, ſed ſo-
K lum quod honoretur pater. vnde qui honorat patrem, licet non habeat charitatem, non efficitur tranſgreſſor huius præcepti, etſi ſit tranſgreſſor præcepti, quod eſt de actu charitatis, propter quam tranſgreſſionem meretur pœnam. Q.12.art.4.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dominus non dixit, Si vis ad vitam ingredi, ſerua vnum mandatũ, ſed ſerua omnia mandata, inter quæ etiam continetur mandatum de dilectione Dei, & proximi.

AD SECVNDVM dicendũ, q ſub pcepto charitatis continetur, q diligatur Deus ex toto corde, ad q ptinet vt omnia referantur in Deũ, & ideo præceptũ charitatis implere homo non poteſt, niſi etiam omnia referantur in Deum. Sic ergo qui honorat parentes, te-

netur ex charitate honorare, non ex vi huius præcepti, quod eſt, Honora parentes: ſed ex vi huius prçcepti, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Et cū iſta ſint duo præcepta affirmatiue non obligantia ad ſemper, poſſunt pro diuerſis temporibus obligare, & ita poteſt contingere, quòd aliquis implens prçceptum de honoratione parentum, non tunc tranſgrediatur præceptum de omiſſione modi charitatis.

Ad tertium dicendum, quòd obſeruare omnia præcepta legis homo non poteſt, niſi impleat præceptum charitatis, quod non fit ſine gratia, & ideo impoſſibile eſt quod Pelagius dixit, hominem implere legem ſine gratia.

Articulus XI.

Vtrum conuenienter diſtinguantur alia moralia prçcepta legis præter decalogum.

Ad vndecimum ſic proceditur. Vr q incōuenièter diſtiguant alia moralia pcepta legis pter decalogū, quia, vt Dominus dicit Matt. 22: In duobus prçceptis charitatis pēdet omnis lex, & pphetæ: ſed hæc duo præcepta explicātur per decē præcepta decalogi. ergo nō oportet alia præcepta moralia tradere.

¶ 2 Præt. Præcepta moralia à iudicialibus, & cæremonialibus diſtinguuntur, vt* dictum eſt: ſed determinationes communium præceptorum moralium pertinēt ad iudicialia, & cæremonialia præcepta, communia autem præcepta moralia ſub decalogo continētur vel etiam decalogo præſupponūtur, vt* dictum eſt. ergo inconuenienter traduntur alia præcepta moralia præter decalogum.

¶ 3 Præt. Præcepta moralia ſunt de actibus oīum virtutum, vt* ſupra dictum eſt. Sicut igitur in lege ponunt præcepta moralia pter decalogum pertinentia ad latriā, liberalitatē, & miſericordiā, & caſtitatem: ita etiam deberent poni aliqua pcepta pertinentia ad alias virtutes, puta ad fortitudinem, ſobrietatem, & alia hmōi, quod tamen non inuenitur. non ergo cōuenienter diſtinguunt in lege alia præcepta moralia pter decalogú.

Sed contra eſt, quòd in Pſal. 18. dicitur, Lex domini immaculata, conuertens aīas, ſed per alia etiam moralia, quæ decalogo ſuperadduntur, homo cōſeruatur abſque macula peccati, & anima eius ad Deum cōuertitur. ergo ad legem pertinebat etiam alia prçcepta moralia tradere.

Reſpondeo dicendū, q ſicut ex* dictis patet, pcepta iudicialia, & cæremonialia ex ſola inſtitutione vim habent: quia anteq̄ inſtituerentur, non videbatur dif-

A ferre, vtrum ſic, vel aliter fieret, ſed prçcepta moralia ex ipſo dictamine naturalis rationis efficaciā habent, etiam ſi nunquam in lege ſtatuantur. Horum autem triplex eſt gradus, Nam quædā ſunt cōmuniſſima, & adeo manifeſta, q editione non indigent, ſicut mandata de dilectione Dei & pximi & alia huiuſmodi, vt* ſupra dictū eſt, quæ ſunt quaſi fines prçceptorum, vnde in eis nullus poteſt errare ſecundum iudicium rationis.

B Quædam verò ſunt magis determinata, quorum rationem ſtatim quilibet etiam popularis poteſt de facili videre, & tamen quia in paucioribus circa huiuſmodi cōtingit iudicium humanum peruerti, huiuſmodi editione indigent, & hæc ſunt præcepta decalogi. Quædam vero ſunt, quorum ratio non eſt adeo cuilibet manifeſta, ſed ſolùm ſapientibus, & iſta ſunt præcepta moralia ſuperaddita decalogo, tradita à Deo populo per Moyſen, & Aaron. Sed quia ea quæ ſunt manifeſta, ſunt principia cognoſcendi eorū, quæ non ſunt manifeſta, alia præcepta moralia ſuperaddita decalogo reducuntur ad præcepta decalogi per

C modum cuiuſdam additionis ad ipſa. Nam in primo præcepto decalogi prohibetur cultus alienorum deorum, cui ſuperadduntur alia præcepta prohibitiua eorum, quæ ordinantur in cultum idolorum, ſicut habetur Deuter. 18: Non inueniatur in te qui luſtret filium ſuum, aut filiam ſuā, ducens per ignem: nec ſit maleficus, atque incantator, nec Phytones conſulat, neque diuinos, & quærat à mortuis veritatem. Secundum autem præceptum prohibet periurium, ſuperadditur autem ei prohibitio blaſphemiæ, Leuitic. 14. & prohibitio falſæ doctrinæ, Deuter. 13. Tertio verò præcepto ſuperadduntur omnia cæremonialia. Quarto autem præcepto de honore parentum ſuperadditur præceptum de honoratione ſenum, ſecundum illud Leuiticor. 19. Coram cano capite conſurge. & Hono-

D ra perſonam ſenis. & vniuerſaliter omnia præcepta inducentia ad reuerentiam exhibendam maioribus, vel ad beneficia exhibenda vel æqualibus; vel minoribus. Quinto autem præcepto, quod eſt de prohibitione homicidij, additur prohibitio odij, & cuiuſlibet violationis contra proximum, ſicut illud Leuitico. 19. Non ſtabis contra ſanguinem proximi tui; & etiam prohibitio odij fratris, ſecundum illud. Ne oderis fratrem tuum in corde tuo. præcepto autem ſexto, quod eſt de prohibitione adulterij ſuperadditur præceptum de prohibitione meretricis, ſecundum illud Deutero. 24. Non erit meretrix de filiabus Iſrael, neque fornicator de filijs Iſrael. Et iterum prohibitio vitij contra naturam, ſecundum illud Leuiticor. 18. Cum maſculo

E non commiſceberis, cum omni pecore non coibis. Septimo autem præcepto de prohibitione furti adiungitur præceptum de prohibitione vſuræ, ſecundum illud Deuter. 18. Non fœneraberis fratri tuo ad vſuram: & prohibitio fraudis, ſecundum illud Deuter. 25. Non habebis in ſacculo diuerſa pondera. & vniuerſaliter omnia, quæ ad prohibitionem calumniæ, & rapinæ pertinent: Octauo verò præcepto, quod eſt de prohibitione falſi teſtimonij, additur prohibitio falſi iudicij, ſecundum illud Exod. 23. Nec in iudicio plurimorum acquieſces ſententiæ, vt à veritate devies: & prohibitio mendacij, ſicut ibi ſubditur. Mendacium fugies, & prohibitio detractionis ſecundum illud Le-

nit.

¶ *Super quæſtionis centeſimæ Articulum vndecimum.*

In ar. 11. dubium occurrit ex eo, quòd ſuperius in art. 6. huius quæſtionis dictū eſt, quòd ordo præceptorum diuinæ legis attenditur ſm maiorem, & minorem grauitatem: quia quàto aliquod malum contrarium eſt grauius, tàto magis repugnat rationi, & oppoſitū bonum magis à ratione ſuſcipitur, vt conſonans, nunc verò minora mala locantur ſub præceptis decalogi, & grauiora ſub pceptis adiūctis, vt patet de blaſphemo reſpectu periurij, & de peccato contra naturam, & beſtialitatis reſpectu adulterij, & de rapina reſpectu furti, debebant ſiquidem grauiora hæc, vt pote magis diſſona, & conſequenter magis ſuſceptibilia à ratione 10 præceptis decalogi poni, & minus grauia ad hæc reduci ſi ſm grauitatē præceptorum ordo eſt, vt author docuit.

¶ Ad hoc dicitur, q ad rationem præceptorum decalogi, quæ ſunt prima elemēta legis communia omnibus de populo, exigitur communitas, i. quòd ſint de illis, q communius, ſingulis conueniūt: ita quòd principaliter cōmunia præcepta decalogi conſtituere videntur, & inter ipſa prima ac cōmunia quātū grauius, tàto prius. Et propterea licet rapina, beſtialitas, & blaſphemia ſint grauiora quam furtum, adulterium, & periurium, quia tamē hæc grauiora non ita facile communiter accidūt, ſicut illa minus grauia, ideo illa vtpote communiora, primū locum in elementis legis obtinuerūt, & hæc ad illa non vt grauiora, ſed vt prima ſecundum extenſionem reducuntur in hoc articulo, & illa inter ſe ſecundum grauitatem ordinata ſunt in articulo ſexto. nihil ergo contrarietatis interuenit.

Marginal notes: 532 · Sup art. 3. & locis ibidē annotatis. · præce art. 2. 3. & 4. · ar. 3. hui⁹ q. · ar. 2. hui⁹ q. · præced. ar. 3. & 4. · ar. 1. & 3. & q. 94. art 4.

uiticor. 19. Non eris criminator, & ſuſurro in populis. Alijs autem duobus præceptis nulla alia adiunguntur, quia per ea vniuerſaliter omnis mala concupiſcentia prohibetur.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ad dilectionẽ Dei & proximi ordinantur quædam præcepta decalogi ſecundum manifeſtam rationem debiti, alia vero ſecundum rationem magis occultam.

Ad secvndvm Dicendum, ꝙ præcepta cæremonialia, & iudicialia ſunt determinatiua præceptorũ decalogi ex vi inſtitutionis, non autem ex vi naturalis inſtinctus, ſicut præcepta moralia ſuperaddita.

Ad tertivm Dicendum, quòd præcepta legis ordinantur ad bonum commune, vt* ſupra dictum eſt. Et quia virtutes ordinantes ad alium, directe pertinent ad bonum commune, & ſimiliter virtus caſtitatis, inquantum actus generationis deſeruit bono communi ſpeciei, ideo de illis virtutibus directe dantur præcepta decalogi, & ſuper addita. De actu autem fortitudinis datur præceptum proponendum per duces exhortantes in bello, quod pro bono communi ſuſcipitur, vt patet Deuter. 20. vbi mandatur ſacerdoti, Nolite metuere, nolite cedere. Similiter etiam actus gulæ prohibendus committitur monitioni paternæ, & quia contrariatur bono domeſtico. vnde dicitur Deute. 21. ex perſona parentum. Monita noſtra audire contemnit, comeſſationibus vacat, & luxuriæ, atque conuiuijs.

q. 90. arti. 2.

¶ Super quæſtionis centeſimæ Articulum duodecimum.

In ar. 12. eiuſdem cẽteſimæ q. aduerte quòd omnes, quos ni dj codices ſcripti, & impreſſi, falſi ſunt. habent n. in corpore articuli hæc verba. Si verò accipiatur iuſtitia pro executione iuſtitiæ, ſic pcepta moralia iuſtificabant, in quantum continebãt id quod eſt ſecũdum ſe iuſtum: ſed ſacramẽta illa ueteris legis gratiam non conferebant ſicut conferunt ſacramenta nouæ legis, quæ propter hoc iuſtificare dicuntur. & ſtatim ſubditur Si verò accipiatur iuſtitia pro executione iuſtitiæ &c. vbi patet, ꝙ ant omnia illa ſuperflua ſunt: aut cum dixiſſet, quòd moralia iuſtificare non poterant iuſtitiam cauſando, addebat, ꝙ nec cæremonialia hoc poterant: propter quod codices iquire veros.

533 Supr. q. 92. ar. 1. & infr. q. 130. art. 2. Et 3. diſt. 40. ad 3.

c. 4. & 14. to mo 3.

Articvlvs XII.

Vtrum præcepta moralia veteris legis iuſtificarent.

Ad dvodecimvm ſic proceditur. Videtur ꝙ præcepta moralia veteris legis iuſtificarẽt. Dicit n. Apoſtol. Rom. 2. Nõ enim auditores legis iſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur: ſed factores legis dicuntur, qui implent præcepta legis. ergo præcepta legis adimpleta iuſtificabant.

¶ 2 Præt. Leuit. 18. dicitur cuſtodite leges meas, atque iudicia, quæ faciens homo viuet in eis; ſed vita ſpiritualis hominis eſt per iuſtitiã ergo præcepta legis adimpleta iuſtificabant.

¶ 3 Præt. Lex diuina efficacior eſt quàm lex humana: ſed lex humana iuſtificat. eſt enim quædam iuſtitia in hoc, quòd præcepta legis adimplentur. ergo præcepta legis iuſtificabant.

Sed contra eſt, quod Apoſt. dicit 2. ad Cor. 3, Litera occidit. quod ſecundum* Aug. in li. de ſpiritu & litera, intelligitur etiã de præceptis moralibus. ergo præcepta moralia iuſtificabant.

Respondeo Dicendũ, ꝙ ſicut ſanum proprie & primo dicitur, quod habet ſanitatem, per poſterius autem, quod ſignificat ſanitatem, vel quod conſeruat ſanitatem: ita iuſtificatio primo & proprie dicitur ipſa factio iuſtitiæ, ſecundario verò, & quaſi improprie poteſt dici iuſtificatio ſignificatio iuſtitiæ, vel diſpoſitio ad iuſtitiam. quibus duobus mo-

F dis manifeſtum eſt, quòd præcepta legis iuſtificabant, inquantum. ſ. diſponebant homines ad gratiam Chriſti iuſtificantem, quam etiã ſignificabant: quia ſicut dicit* Aug. cõtra Fauſtũ. Etiã vita illius populi prophetica erat, & Chriſti figuratiua. Sed ſi loquamur de iuſtificatione proprie dicta, ſic conſiderandum eſt, ꝙ iuſtitia poteſt accipi prout eſt in habitu, vel prout eſt in actu; & ſecundum hoc iuſtificatio duplicıter dicitur. Vno quidem modo ſecundum quod homo fit iuſtus adipiſcẽs habitum iuſtitiæ. Alio vero modo, ſecũdum quod opera iuſtitiæ operatur: vt ſecundum hoc iuſtificatio nihil aliud ſit, quàm iuſtitiæ executio. Iuſtitia autem, ſicut & aliæ virtutes, poteſt accipi & acquiſita, & infuſa, vt ex* ſupradictis patet. Acquiſita quidem cauſatur ex operibus: ſed infuſa cauſatur ab ipſo Deo per eius gratiam. & hæc eſt vera iuſtitia, de qua nunc loquimur, ſecundum quam aliquis dicitur iuſtus apud Deum, ſecundum illud Roma. 4. Si Abraham ex operibus legis iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deum. Hæc igitur iuſtitia cauſari non poterat p præcepta moralia, quæ ſunt de actibus humanis: & pro hoc pcepta moralia iuſtificare nõ poterãt, iuſtitiã cauſando. Si verò accipiat iuſtificatio p executiõe iuſtitiæ ſic pcepta moralia iuſtificabãt inquantum continebãt id, quod eſt ſecundum ſe iuſtum: ſed ſacramenta illa ueteris legis gratiam non conferebant ſicut conferunt ſacramenta nouæ legis. quæ propter hoc iuſtificare dicuntur.

H Si verò accipiatur iuſtificatio pro executione iuſtitiæ ſic omnia præcepta legis iuſtificabant, aliter tamen, & aliter. Nam præcepta ceremonialia continebãt quidem iuſtitiã ſecundum ſe in generali, prout. ſ. exhibebant in cultu Dei. in ſpeciali verò non continebant ſecundum ſe iuſtitiam, niſi ex ſola determinatione legis diuinæ. Et ideo de huiuſmodi præceptis dicitur, ꝙ non iuſtificabant niſi ex deuotione, & obedientia faciẽtium. Præcepta verò moralia, & iudicialia continebant id quod erat ſecundum ſe iuſtum vel in generali, vel etiã in ſpeciali: ſed moralia præcepta continebant id quod eſt ſecundum ſe iuſtum ſecundum iuſtitiam generalẽ, quæ eſt omnis virtus, vt dicitur in 5.* Eth. Præcepta verò iudicialia pertinebant ad iuſtitiam ſpecialem, quæ conſiſtit circa contractus humanæ vitæ, qui ſunt inter homines adinuicem.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Apoſtolus accipit ibi iuſtificationem pro executione iuſtitiæ.

Ad secvndvm dicendum, quòd homo faciẽs præcepta legis, dicitur viuere in eis, quia non incurrebat pœnam mortis, quam lex tranſgreſſoribus infligebat, quo ſenſu inducit hoc Apoſtolus, Gal. 3.

Ad tertivm dicendum, quòd præcepta legis humanæ iuſtificant iuſtitia acquiſita, de qua non quæritur ad præſens, ſed ſolum de iuſtitia quæ eſt apud Deum.

li. 22. c. 24. in prin. to. 6.

D. 8. 04.

q. 63. art. 4.

C. 1. tom. 5.

K

QVAESTIO CI.

De præceptis cæremonialibus ſecundum ſe, in quatuor articulos diuiſa.

Consequenter conſiderandum eſt de præceptis cæremonialibus,

¶ Et primo, de ipſis ſecundum ſe. Secundo, de cauſa eorum.

Tertio, de duratione ipſorum.

¶ Super quæſtionis 101. & 102.

In q. 101. & 102. multa ſcribenda eſſent pro textu ſcripturæ quæ Biblicia vel in quo, qui hic colligere poſſent ſũmarie oĩa cæremonialia, & adiutum ad ſcripturæ intelligentiam habentia non ſolum literalem, ſed figuralem.

Circa

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, quæ ſit ratio præceptorum cæremonialium;
¶ Secundo, Vtrum ſint figuralia.
¶ Tertio, Vtrum debuerint eſſe multa.
¶ Quarto, De diſtinctione ipſorum.

ARTICVLVS I.

Vtrum ratio præceptorum cæremonialium in hoc conſiſtat, quòd pertineant ad cultum Dei.

534
Supr. q. 99. ar. 3. & infr. q. 104. art. 1. & q. 108. ar. 2. co. & 2. 2. q. 122. art. 1. ad 1. & quo li. 2. art. 8. c2. & quo. 4 ar. 13.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ratio præceptorum cæremonialium nõ in hoc conſiſtat, quod pertineãt ad cultum Dei. In lege n. veteri dantur Iudæis quædam præcepta de abſtinentia ciborũ, vt patet Leui. 11. & etiam de abſtinendo ab aliquibus veſtimentis, ſecundum illud Leuit. 19. Veſtem, quæ ex duobus texta eſt, non indueris. & iterum quod præcipitur Num. 15. vt faciant ſibi fimbrias per angulos palliorum: ſed huiuſmodi non ſunt præcepta moralia, quia non manent in noua lege, nec etiam iudicialia, quia non pertinent ad iudiciũ faciendum inter homines. ergo ſunt cæremonialia: ſed in nullo pertinere videntur ad cultum Dei. ergo non eſt cæremonialium præceptorum ratio, quòd pertineant ad cultum Dei.

¶ 2 Præt. Dicunt quidam, quòd præcepta cæremonialia dicuntur illa, quæ pertinent ad ſolemnitates, quaſi dicerentur à cæreis, qui in ſolennitatibus accẽduntur: ſed multa alia ſunt pertinẽtia ad cultum Dei præter ſolemnitates. ergo videtur quod legis præcepta cæremonialia non ea ratione dicantur, quia pertinent ad cultum Dei.

¶ 3 Præt. Secundum quoſdam, præcepta cæremonialia dicuntur quaſi normæ. i. regulæ ſalutis. Nam chere in græco idem eſt quod ſalue: ſed omnia præcepta legis ſunt regulæ ſalutis, & non ſolum illa quæ pertinent ad Dei cultum. ergo non ſolum illa præcepta dicuntur cæremonialia, quæ pertinent ad cultum Dei.

¶ 4 Præt. Rabbi Moyſes dicit, ꝙ præcepta cæremonialia dicuntur, quorum ratio non eſt manifeſta: ſed multa pertinentia ad cultum Dei habent rationem manifeſtam, ſicut Sabbati obſeruatio, & celebratio Phaſe, ſcenophegiæ, & multorum aliorum, quorum ratio aſſignatur in lege. ergo cæremonialia non ſunt, quæ pertinent ad cultum Dei.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Exo. 18. Eſto populo in his quæ ad Deum pertinent, oſtendasq́; populo cæremonias, & ritum colendi.

q. 99. art. 4.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut * ſupra dictũ eſt. cæremonialia præcepta determinãt præcepta moralia in ordine ad Deum: ſicut iudicialia determinant præcepta moralia in ordine ad proximum. Homo autẽ ordinatur ad Deum per debitum cultum, & ideo cæremonialia proprie dicuntur, quæ ad cultum Dei pertinent. Ratio autem huius nominis poſita eſt * ſupra, ubi præcepta cæremonialia ab alijs ſunt diſtincta. *(q. 99. art. 3.)*

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ad cultum Dei pertinent non ſolum ſacrificia, & alia huiuſmodi, quæ immediate ad Deum ordinari videntur, ſed etiam debita ꝑparatio colentium Deum ad cultum ipſius; ſicut etiam in alijs, quæcunque ſunt ꝑparatoria ad finem, cadunt ſub ſcientia, quæ eſt de fine. Huiuſmodi autem præcepta, quæ dantur in lege de veſtibus, & cibis colentium Deum, & alijs huiuſmodi, pertinent ad quandam ꝑparationem ipſorum miniſtrãtiũ, vt ſint idonei ad cultũ Dei, ſicut etiam ſpecialibus obſeruantijs aliqui vtũtur, qui ſunt in miniſterio regis. vnde etiam ſub præceptis cæremonialibus continentur.

AD SECVNDVM dicendũ, quod illa expoſitio nominis non videtur eſſe multum conueniens, præſertim cum non multum inueniatur in lege, quod in ſolennitatibus cerei accenderentur, ſed in ipſo etiam cãdelabro lucernæ cum olio oliuarum præparabantur, vt patet Leui. 24. Nihilominus tamẽ poteſt dici, quod in ſolemnitatibus omnia alia, quæ pertinebant ad cultum Dei, diligentius obſeruabantur, & ſecundum hoc in obſeruatione ſolemnitatum omnia cæremonialia includuntur.

AD TERTIVM dicendum, quòd nec illa expoſitio nominis videtur eſſe multũ conueniens. nomen. n. cæremoniæ non eſt græcum, ſed latinum. Poteſt dici tamen, quòd cum ſalus hominis ſit à Deo, præcipue illa præcepta videntur eſſe ſalutis regulæ, quæ hominem ordinant ad Deum, & ſic cæremonialia dicuntur, quæ ad cultum Dei pertinent.

AD QVARTVM Dicẽdum, ꝙ illa ratio cæremonialium eſt quodammodo probabilis, non quia ex eo dicantur cæremonialia quia eorum ratio non eſt manifeſta, ſed hoc eſt quoddam conſequens: quia enim præcepta ad cultum Dei pertinentia oportet eſſe figuralia vt * infra dicetur, inde eſt quòd eorum ratio non eſt adeo manifeſta. *(art. ſequen.)*

ARTICVLVS II.

Vtrum præcepta cæremonialia ſint figuralia.

535
Infr. q. 103. art. 1. cor. & q. 14. art. 2. & locis ibidem citatis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ꝑcepta cæremonialia non ſint figuralia. Pertinet. n. ad officium cuiuſlibet doctoris, vt ſic ꝓnunciet, vt de facili intelligi poſſit, ſicut Aug. dicit in 4. * de doctrina chriſtiana: & hoc maxime videtur eſſe neceſſarium in legiſlatione, quia præcepta legis populo proponuntur. vnde lex debet eſſe manifeſta, vt Iſid. † dicit. ſi igitur præcepta cæremonialia data ſint in alicuius rei figuram, videtur incõuenienter tradidiſſe huiuſmodi præcepta Moyſes, non exponens quid figurarent. *(* Ca. 4. & ca. 10. tom. 3. † lib. 5. c. 12.)*

¶ 2 Præt. Ea quæ in cultum Dei aguntur, maxime debent honeſtatem habere: ſed facere aliqua facta ad aliqua repræſentanda, videtur eſſe theatricum, ſiue poeticum. In theatris enim repræſentabantur olim per aliqua quæ ibi gerebantur, quædam aliorum facta. ergo videtur quòd huiuſmodi non debeant fieri ad cultum Dei: ſed cæremonialia ordinantur ad cultum Dei, vt * dictum eſt. ergo cæremonialia non debent eſſe figuralia. *(Art. præced.)*

¶ 3 Præt. * Aug. dicit in Ench. ꝙ Deus maxime colitur fide, ſpe, & charitate, ſed præcepta quæ dantur de fide, ſpe, & charitate, non ſunt figuralia. ergo præcepta cæremonialia non debent eſſe figuralia. *(c. 3. in prin. tom. 3.)*

¶ 4 Præte. Dominus dicit Ioan. 4. Spiritus eſt Deus, & eos qui adorãt eum, in ſpiritu & veritate adorare oportet: ſed figura non eſt ipſa veritas, imo contra ſeinuicẽ diuiduntur. ergo cæremonialia quæ pertinent ad cultum Dei, nõ debent eſſe figuralia.

SED CONTRA eſt, quod Apoſto. dicit ad Coll. 2, Nemo iudicet vos in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut Neomeniæ, aut Sabbathorum: quæ ſunt vmbra futurorum.

RESPOND. Dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt, * ꝑcepta ceremonialia dicuntur, quæ ordinantur ad cultum Dei. Eſt autem duplex cultus Dei interior, & exterior. Cum enim homo ſit compoſitus ex anima & corpore, vtrunque debet applicari ad colendum Deum, vt ſcilicet anima colat interiori cultu, & corpus exteriori. vnde dicitur in Pſal. 83. Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum. & ſicut corpus ordinatur *(Art. præced.)*

tur in Deum per animam: ita cultus exterior ordinatur ad interiorem cultum. Conſiſtit autem interior cultus in hoc, quòd anima coniungatur Deo per intellectum & affectum: & ideo ſecundum quod diuerſimode intellectus & affectus colentis Deum, Deo recte coniungitur, ſecundum hoc diuerſimode exteriores actus hominis ad cultum Dei applicantur. In ſtatu.n. futuræ beatitudinis intellectus humanus ipſam diuinam veritatem in ſeipſa intuebitur. & ideo exterior cultus non conſiſtet in aliqua figura, ſed ſolum in laude Dei, quæ procedit ex interiori cognitione & affectione, ſecundum illud Iſai. 51. Gaudium & lætitia inuenientur in ea, gratiarum actio & vox laudis. In ſtatu autem præſentis vitæ non poſſumus diuinam veritatem in ſeipſa intueri, ſed oportet quod radius diuinæ veritatis nobis illuceſcat ſub aliquibus ſenſibilibus figuris ſicut* Dion. dicit 1. cap. cœl. hier. diuerſimode tamen ſecundum diuerſum ſtatum cognitionis humanæ. In veteri.n. lege neque ipſa diuina veritas in ſe ipſa manifeſta erat, neque etiam adhuc propalata erat via ad hoc perueniendi, ſicut Apoſtolus dicit ad Hebreos. 7. Et ideo oportebat exteriorem cultum veteris legis non ſolum eſſe figuratiuum futuræ veritatis manifeſtandę in patria, ſed etiam eſſe figuratiuum Chriſti, qui eſt via ducens ad illam patriæ veritatem. Sed in ſtatu nouę legis hæc via iam eſt reuelata: vnde hanc præfigurari non oportet ſicut futuram, ſed commemorari oportet per modum præteriti, vel præſentis: ſed ſolum oportet præfigurari futuram veritatem gloriæ nondum reuelatam. & hoc eſt quod Apoſtolus dicit ad Hebr. 10. Vmbram habet lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum. Vmbra.n. minus eſt quàm imago, tanquam imago pertineat ad nouam legem, vmbra verò ad veterem.

Cap. 1. circa medium.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd diuina non ſunt reuelanda hominibus, niſi ſecundum eorum capacitatem: alioquin daretur eis præcipitij materia, dum contemnerent quæ capere non poſſent. Et ideo vtilius fuit, vt ſub quodam figurarum velamine diuina myſteria rudi populo traderētur, vt ſic ſaltem ea implicite cognoſcerent, dum illis figuris deſeruirent ad honorem Dei.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd ſicut poetica non capiuntur a ratione humana propter defectum veritatis, qui eſt in eis, ita etiā ratio humana perfecte capere non poteſt diuina propter excedentem ipſorum veritatem, & ideo vtrobique opus eſt repręſentatione per ſenſibiles figuras.

AD TERTIVM Dicendum, quòd Aug. ibi loquitur de cultu interiore, ad quem tamen ordinari oportet exteriorem cultum, vt* dictum eſt.

In corp. art.

Et ſimiliter dicendum eſt ad quartum, quia per Chriſtum homines plenius ad ſpiritualem Dei cultum ſunt introducti.

ARTICVLVS III.

Vtrum debuerint eſſe multa cæremonialia præcepta.

536

4. diſt. 1. q. 1. ar. 5. quæſ. 2. ad 2. Et Roman. 5. le. 6. cap. 3. *art. 1. & 2.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod non debuerint eſſe multa cæremonialia præcepta. Ea enim quæ ſunt ad finem, debēt eſſe fini proportionata, ſed cæremonialia præcepta, ſicut* dictum eſt, ordinantur ad cultum Dei, & in figuram Chriſti. Eſt autem vnus Deus, a quo omnia, & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, vt dicitur 1. ad Corint. 8. ergo cæremonialia non debuerunt multiplicari.

¶ 2 Præt. Multitudo cæremonialium præceptorū tranſgreſſionis erat occaſio, ſecundum illud quod dicit Petrus act. 15. Quid tentatis Deum imponere iugum ſuper ceruicem diſcipulorum, quod neque nos, neque patres noſtri portare potuimus? ſed tranſgreſſio diuinorum præceptorum contrariatur humanæ ſaluti. cum igitur lex omnis debeat ſaluti congruere hominum, vt* Iſid dicit, videtur quòd non debuerint multa præcepta cæremonialia dari.

Lib. 5. Ethy. c. 3. & 21.

¶ 3 Præt. Præcepta cæremonialia pertinebant ad cultū Dei exteriorem, & corporalem, vt* dictum eſt, ſed huiuſmodi cultum corporalem lex debebat diminuere, quia ordinabat ad Chriſtū, qui docuit homines Deum colere in ſpiritu & veritate, vt habetur Iohan. 4. non ergo debuerunt multa præcepta cæremonialia dari.

art. præced.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Oſee 8. Scribā eis multiplices leges meas, & Iob 11. Vt oſtenderet tibi ſecreta ſapientiæ, quod multiplex ſit lex eius.

RESPOND. Dicendum, quòd ſicut* ſupra dictum eſt Omnis lex alicui populo datur. In populo autem duo genera hominum continentur, quidam proni ad malum, qui ſunt per præcepta legis coercendi, vt ſupra* dictum eſt, quidam habentes inclinationem ad bonum vel ex natura, vel ex conſuetudine, vel etiam ex gratia: & tales ſunt per legis præceptum inſtruendi, & in melius promouendi. Quantum igitur ad vtrunque genus hominum, expediebat præcepta cæremonialia in veteri lege multiplicari. Erāt.n. in illo populo aliqui ad idolatriam proni, & ideo neceſſe erat, vt ab idolatriæ cultu per præcepta cæremonialia reuocarentur ad cultum Dei. Et quia multipliciter homines idolatriæ deſeruiebant, oportebat econtrario multa inſtitui ad ſingula reprimēda: & iterum multa talibus imponi, vt quaſi oneratis ex his quæ ad cultum Dei impederent, non vacaret idolatriæ deſeruire. Ex parte vero eorum qui erant proni ad bonum, etiam neceſſaria fuit multiplicatio cæremonialium præceptorum, tum quia per hoc diuerſimode mens eorum referebatur in Deum, & magis aſſidue, tum etiam quia myſterium Chriſti, per huiuſmodi cæremonialia figurabatur, multiplices vtilitates attulit mundo, & multa circa ipſum conſideranda erant, quæ oportuit per diuerſa cæremonialia figurari.

q. 90. art. 2. & 3. & 90. 96. art. 1. *q. 95 art. 1.

AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd quando id quod ordinatur ad finem, eſt ſufficiens ad ducendum in finē tunc ſufficit vnum ad vnum finem, ſicut vna medicina ſi ſit efficax, ſufficit quandoque ad ſanitatem inducendam, & tunc non oportet multiplicari medicinam: ſed propter debilitatem, & imperfectionem eius, quod eſt ad finem, oportet eam multiplicari, ſicut multa adhibentur remedia infirmo, quando vnum nō ſufficit ad ſaluandum, cæremoniæ autem veteris legis inualidæ, & imperfectæ erant ad repræſentandum Chriſti myſterium, quod eſt ſuperexcellens, & ad ſubiugandum mentes hominum Deo. Vnde Apoſ. dicit ad Heb. 7. Reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem, & inutilitatem: nihil enim ad perfectum adduxit ex, & ideo oportuit huiuſmodi cæremonias multiplicari.

AD SECVNDVM dicendū, quod ſapientis legiſlatoris eſt minores trāgreſsiones permittere, vt maiores caueantur, & ideo vt caueretur tranſgreſsio idolatriæ, & ſuperbiæ, quæ in Iudæorum cordibus naſceretur, ſi omnia præcepta legis implerent, non propter hoc prætermiſit Deus multa cæremonialia præcepta tradere, quia de facili ſumebant ex hoc tranſgrediendi occaſionem.

AD TERTIVM dicendum, quòd vetus lex in multis diminuit corporalē cultum, propter quod ſtatuit, quòd nō in omni loco ſacrificia offerrētur, neque à quibuſlibet, & multa huiuſmodi ſtatuit ad diminutionem exterio-

terioris cultus ſicut etiã Rabbi Moyſes Aegyptius dicit.* Oportebat tamen non ita attenuare corporalem cultum Dei,vt hoíes ad cultum dæmonũ declinarent.

In libr. Dux errantium.

A R T I C V L V S I I I I.

Vtrum cæremoniæ veteris legis conuenienter diuidantur in ſacrificia, ſacramenta, ſacra, & obſeruantias.

537 AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ cæremoniæ veteris legis incõuenienter diuidãtur in ſacrificia,ſacramẽta,ſacra,& obſeruãtias. Cæremoniæ.n.veteris legis figurabant Chriſtum: ſed hoc ſolum fiebat per ſacrificia,per ꝙ figurabatur ſacrificiũ, quo Chriſtus ſe obtulit oblationem, & hoſtiã Deo,vt dr̃ ad Eph.5.ergo ſola ſacrificia erant cæremonialia.

¶2 Præt. Vetus lex ordinabatur ad nouam: ſed in noua lege ipſum ſacrificium eſt ſacramentum altaris: ergo in veteri lege non debuerunt diſtingui ſacramenta contra ſacrificia.

¶3 Præt. Sacrum dicitur,quod eſt Deo dicatum,ſecundum quem modum tabernaculum,& vaſa eius ſacrificari dicebantur: ſed omnia cæremonialia erant ordinata ad cultum Dei,vt* dictum eſt. ergo cæremonialia omnia ſacra erant. non ergo vna pars cæremonialium debet ſacra nominari.

art.1.hui⁹ q.

¶4 Præt. Obſeruantiæ ab obſeruando dicuntur,ſed omnia præcepta legis obſeruari debent. dicitur enim Deuter.8. Obſerua, & caue ne quando obliuiſcaris domini Dei tui,& negligas mandata eius,atque iudicia, & cæremonias. non ergo obſeruantiæ debent poni vna pars cæremonialium.

¶5 Præt. Solemnitates inter cæremonialia computantur,cum ſint in vmbram futuri,vt patet ad Col.2. ſimiliter etiam oblationes, & munera. vt patet per Apoſtolum ad Hebr.9.quæ tamen ſub nullo horum contineri videntur. ergo inconueniens eſt prædicta diſtinctio cæremonialium.

SED CONTRA eſt, quod in veteri lege ſingula prædicta cæremoniæ vocantur: ſacrificia enim dicuntur cæremoniæ, Num.5. Offerat vitulum, & ſacrificia eius ad libamenta,vt cæremoniæ eius poſtulant. De ſacramento etiã ordinis dicitur Leuit.7. Hæc eſt vnctio Aaron,& filiorum eius in cæremonijs. De ſacris etiam dicitur Exo.48. Hæc ſunt inſtrumenta tabernaculi teſtimonij in cæremonijs Leuitarum. De obſeruantijs ẽt dicitur 3.Regu.9. Si auerſi fueritis non ſequentes me, nec obſeruantes cæremonias,quas propoſui vobis.

ar.1.& 2. huius quæſt.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut* ſupra dictum eſt, cæremonialia præcepta ordinãtur ad cultũ Dei,in quo quidem cultu conſiderari poſſunt & ipſe cultus, & colentes,& inſtrumenta colendi. Ipſe autem cultus ſpecialiter conſiſtit in ſacrificijs,quæ in Dei reuerentiam offeruntur. Inſtrumenta autem colendi pertinent ad ſacra,ſicut eſt tabernaculum,& vaſa, & alia huiuſmodi. Ex parte autem colentium duo poſſunt conſiderari.ſ. eorum inſtitutio ad cultum diuinũ, quod fit per quandam conſecrationem vel populi, vel miniſtrorum, & ad hoc pertinent ſacramenta: & iterum eorum ſingularis conuerſatio per quam diſtinguuntur ab his, qui Deum non colunt,& ad hoc pertinent obſeruantiæ,puta,in cibis,& veſtimentis,& alijs huiuſmodi.

AD PRIMVM ergo dicendum,quòd ſacrificia referri oportebat & in aliquibus locis,& per aliquos homines: & totum hoc ad cultum Dei pertinet. Vnde ſicut per ſacrificia ſignificatur Chriſtus immolatus, ita etiam per ſacramenta, & ſacra illorum figurabantur ſacramenta & ſacra nouæ legis,& per eorum obſeruan-

A tias figurabatur cõuerſatio populi nouæ legis, quæ omnia ad Chriſtum pertinent.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ſacrificium nouæ legis.ſ. Euchariſtia,continet ipſum Chriſtũ, qui eſt ſanctificationis auctor. Sanctificauit.n.per ſuum ſanguinem populum,vt dicitur ad Heb.vlt.& ideo hoc ſacrificium etiam ſacramentum eſt: ſed ſacrificia veteris legis,non continebant Chriſtum,ſed ipſum figurabant, & ideo non dicuntur ſacramenta, ſed ad hoc deſignandum ſeorſum erant quædam ſacramenta in veteri lege, quæ erãt figuræ futuræ cõſecrationis: quãuis ẽt quibuſdam conſeruationib. quædam ſacrificia adiungerentur.

AD TERTIVM dicendum,quòd ſacra,aut ſacri B ficia,& ſacramenta erant, ſed quædam erant quæ erant ſacra,vtpote ad cultum Dei dicata, nec tamen erant ſacrificia,nec ſacramenta,& ideo retinebant ſibi commune nomen ſacrorum.

AD QVARTVM dicendum, quòd ea quæ pertinebant ad conſeruationẽ populi Deũ colẽtis,retinebãt ſibi cõe nomen obſeruantiarum, inquantum à præmiſſis deficiebãt. Non enim dicebantur ſacra, quia non habebant immediatum reſpectum ad cultum Dei, ſicut tabernaculum,& vaſa eius,ſed per quandam conſequẽtiam erant cæremonialia, inquantum pertinebant ad quandam idoneitatem populi colentis Deum.

AD QVINTVM dicendum,ꝙ ſicut ſacrificia offerabantur in determinato loco, ita etiam offerebãtur C in determinatis temporibus: vnde etiam ſolennitates inter ſacra computari videntur. Oblationes autem & munera computantur cum ſacrificijs,quia Deo offerebantur: vnde Apoſtolus dicit ad Hebr. 5. Omnis pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in his quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona, & ſacrificia pro peccatis.

QVAESTIO CII.

De cæremonialium præceptorum cauſis, in ſex articulos diuiſa.

D DEINDE conſiderandum eſt de cauſis cæremonialium præceptorum.

Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum præcepta cæremonialia habeant cauſam.

¶ Secundo, Vtrum habeant cauſam literalem, vel ſolũ figuralem.

¶ Tertio, de cauſis ſacrificiorum.

¶ Quarto, de cauſis ſacramentorum.

¶ Quinto, de cauſis ſacrorum.

¶ Sexto, de cauſis obſeruantiarum.

A R T I C V L V S I.

E *Vtrum cæremonialia præcepta habeant cauſam.*

538 AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd cæremonialia præcepta non habeãt cãm. Quia ſuper illud Eph.2. legẽ mandatorũ decretis euacuans,dicit* Gloſſ.i. euacuãs legem veterem, quantum ad carnales obſeruantias,decretis.i. præceptis euangelicis,quæ ex ratione ſunt: ſed ſi obſeruantiæ veteris legis ex ratione erant, fruſtra euacuarentur per rationabilia decreta nouæ legis. non ergo cæremoniales obſeruãtiæ veteris legis habebant aliquam rationem.

Ro.4.lect.4.

gloſ. interlinearis ibi.

¶2 Præt. Vetus lex ſucceſſit legi naturæ: ſed in lege naturæ fuit aliquod præceptum quod nullam rationem

habebat

habebat, niſi vt hominis obedientia probaretur, ſicut * Aug. dicit 8. ſuper Gen. ad literam de prohibitione ligni vitæ. ergo etiam in veteri lege aliqua præcepta danda erãt, in quibus hominis obedientia probaretur, quæ de ſe nullam rationem haberent. [Lib.8.cap.6. & c.13.to.3.] F

¶ 3 Præt. Opera hominis dicuntur moralia ſecundum quod ſunt à ratione, ſi igitur cæremonialium præceptorum ſit aliqua ratio, non different à moralibus præceptis. Videtur ergo quod cæremonialia præcepta non habeant aliquam cauſam: ratio enim præcepti ex aliqua cauſa ſumitur.

Sed contra eſt, quòd dicitur in Pſal. 57. præceptum Domini lucidum, illuminans oculos: ſed cæremonialia ſunt præcepta Dei: ergo ſunt lucida, quod nõ eſſet, niſi haberent rationabilem cauſam. G

Respondeo. dicendum, quod cum ſapientis ſit ordinare ſecundũ, * Philoſophum in 1. Met. Ea quæ ex diuina ſapientia procedũt oportet eſſe ordinata, vt Apoſtol. dicit ad Rom. 13. ad hoc autẽ quod aliqua ſint ordinata, duo requiruntur. Primo quidem, quòd aliqua ordinẽtur ad debitum finem, qui eſt principium totius ordinis in rebus agendis: ea.n. quæ caſu eueniunt præter intentionem finis, vel quæ non ſerio fiunt, ſed ludo, dicimus eſſe inordinata. Secundo, oportes quod id, quod eſt ad finem, ſit proportionatum fini, & ex hoc ſequitur, quòd ratio eorum quæ ſunt ad finem, ſumitur ex fine ſicut ratio diſpoſitionis, ſerre ſumitur ex ſectione, quæ eſt finis eius, vt dicitur in ſecundo * Phyſic. Manifeſtum eſt autem, quod præcepta cæremonialia, ſicut & omnia alia præcepta legis, ſunt ex diuina ſapientia inſtituta. vnde dicitur Deut. 4. Hæc eſt ſapientia veſtra, & intellectus coram populis. Vnde neceſſe eſt dicere, quod præcepta cæremonialia ſint ordinata ad aliquem finẽ, ex quo eorum rationabiles cauſæ aſſignari poſſint. [Libr.1. Met. ca.2. tom. 3.] [Lib.2. Phyſ. ca.88. to.2.] H

Ad primum ergo dicendum, quod obſeruantię veteris legis poſſunt dici ſine ratione quantum ad hoc, quòd ipſa facta in ſui natura rationem non habebant, puta, quòd veſtis non conficeretur ex lana & lino. Poterant tamen habere rationem ex ordine ad aliud inquantum ſcilicet vel aliquid per hoc figurabatur, vel aliquid excludebatur, ſed decreta nouæ legis, quæ præcipue cõſiſtunt in fide & dilectione Dei, ex ipſa natura actus rationabilia ſunt. I

Ad secundum dicendum, quod prohibitio ligni ſcientiæ boni & mali, non fuit propter hoc, quòd illud lignum eſſet naturaliter malum, ſed tamen ipſa prohibitio habuit aliquam rationem ex ordine ad aliud, inquãtum ſcilicet per hoc aliquid figurabatur: & ſic etiam cæremonialia præcepta veteris legis habent rationem in ordine ad aliud.

Ad tertium dicendum, quòd præcepta moralia ſecundum ſuam naturam habent rationabiles cauſas, ſicut, Non occides, Non furtum facies: ſed præcepta cæremonialia habent rationales cauſas ex ordine ad aliud, vt dictum eſt. [In corp. art.]

Articulus II.

Vtrum præcepta cæremonialia habeant cauſam literalem vel figuralem tantum.

539 [Rom.4. lc.2.] Ad secundum ſic proceditur. Videtur quod præcepta cæremonialia non habeant cãm literalem, ſed figuralem tãtum. Inter præcepta.n. cæremonialia præcipua erant circunciſio, & immolatio agni paſchalis: ſed vtrunque iſtorum non habebat niſi cauſam figuralem, quia vtrunque iſtorum datum eſt in ſignum, dicitur.n. Gen. 17. Circuncidetis carnẽ præputij veſtri, vt ſit in ſignum fœderis inter me & vos. & de celebratione Phaſe dicitur Exo. 13. Erit quaſi ſignũ in manu tua, & quaſi monumentum ante oculos tuos. ergo multo magis alia cæremonialia non habent niſi cauſam figuralem.

¶ 2 Præt. effectus proportionatur ſuæ cauſæ: ſed omnia cæremonialia ſunt figuralia. vt * ſupra dictum eſt. ergo non habent niſi cauſam figuralem. [q. præc. ar. 1.]

¶ 3 Præt. Illud quod de ſe eſt indifferens vtrum ſic, vel non ſic fiat, non videtur habere aliquam literalem cauſam, ſed quædam ſunt in præceptis cæremonialibus, quæ nõ videntur differre vtrum ſic, vel ſic fiant, ſicut eſt de numero animalium offerendorum, & alijs huiuſmodi particularibus circunſtantijs. ergo præcepta veteris legis non habent rationem literalem. G

Sed contra. Sicut præcepta cæremonialia figurabant Chriſtum, ita etiam hiſtoriæ veteris teſtamenti. Dicitur enim 1. ad Cori. 10. quòd omnia in figuram contingebant illis, ſed in hiſtorijs veteris teſtamenti præter intellectum myſticum, ſeu figuralem, eſt etiam intellectus literalis. ergo etiam præcepta cæremonialia propter cauſas figurales, habebant etiam cauſas literales.

Respondeo Dicendũ, quod ſicut ſupra dictũ eſt. * Ratio eorum quæ ſunt ad finem, oportet quòd à fine ſumatur, finis autem præceptorum cæremonialium eſt duplex. Ordinabantur enim ad cultum Dei pro tempore illo, & ad figurandum Chriſtum: ſicut etiam verba Prophetarum ſic reſpiciebant præſens tempus, quòd & in figuram futuri dicebãtur, vt Hier. dicit ſuper Oſee. Sic igitur rationes præceptorum cæremonialium veteris legis dupliciter accipi poſſunt. Vno modo ex rõne cultus diuini, qui erat pro tempore illo obſeruandus, & rationes illæ ſunt literales, ſiue pertineant ad vitãdũ idolatriæ cultum, ſiue ad rememoranda aliqua Dei beneficia, ſiue ad inſinuandam excellentiam diuinam, vel etiam ad deſignandam diſpoſitionem mentis, quæ tũc requirebatur in colentibus Deum. Alio modo poſſunt eorum rationes aſſignari, ſecundum quod ordinantur ad figurandum Chriſtum, & ſic habent rationes figurales, & myſticas, ſiue accipiantur ex ipſo Chriſto & Eccleſia quod pertinet ad allegoriam ſiue ad mores populi Chriſtiani quod pertinet ad moralitatem, ſiue ad ſtatum futuræ gloriæ, prout in eã introducimur, per Chriſtum, quod pertinet ad anagogiam. [Art. præced.] H I

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut intellectus metaphoricæ locutionis in ſcripturis eſt literalis, quia verba ad hoc proferuntur vt hoc ſignificent, ita etiam ſignificationes cæremoniarum legis, quæ ſunt commemoratiuæ beneficiorum Dei, propter quæ inſtituta ſunt, vel aliorum huiuſmodi, quæ ad illum ſtatum pertinebant, non tranſcendunt ordinem literalium cauſarum. vnde oportet quòd aſſignetur cauſa celebrationis Phaſe, quod eſt ſignum liberationis ex Aegypto, & quòd circũciſio eſt ſignum pacti, quòd Deus habuit cum Abraham, quod pertinet ad cauſam literalem. K

Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procederet, ſi cæremonialia præcepta eſſent data ſolum ad figurandum futurum, non autem ad præſentialiter Deũ colendum.

Ad tertium Dicendum, quòd ſicut in legibus humanis dictum eſt * quod in vniuerſali habent rationem, non autem quantum ad particulares conditiones, ſed hæc ſunt ex arbitrio inſtituentium, ita etiam multæ particulares determinationes in cæremonijs veteris legis non habent aliquam cauſam literalẽ, ſed ſolam figuralem, in communi verò habent etiam cauſam literalem. [q. 96. art. 1.]

Arti-

Articvlvs III.

Vtrum poſſit aſſignari conueniens ratio cæremoniarum quæ ad ſacrificia pertinent.

540 Iſa. 1.lect.4. fin. Et Pſal. 26.Et Hebr. 10.lect.1.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd non poſſit conueniens ratio aſſignari cæremoniarum, quæ ad ſacrificia pertinent. Ea enim quæ in ſacrificium offerebantur, ſunt illa quæ ſunt neceſſaria ad ſuſtentandam humanam vitam, ſicut animalia quædam, & panes quidam, ſed Deus tali ſuſtentamento non indiget, ſecundum illud Pſal. 49. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? ergo inconuenienter huiuſmodi ſacrificia Deo offerebantur.

¶ 2 Præterea. In ſacrificium diuinum non offerebatur niſi de tribus generibus animalium quadrupedum, ſcilicet de genere bouum, ouium, & caprarum, & de auibus communiter quidem turtur & columba. Specialiter autem in emundatione leproſi fiebat ſacrificium de paſſeribus, multa autem animalia alia ſunt eis nobiliora. Cum igitur omne quod eſt optimum, Deo ſit exhibendum, videtur, quòd non ſolũ de iſtis rebus fuerint Deo ſacrificia offerenda.

¶ 3 Præterea. Sicut homo à Deo habet dominium volatilium & beſtiarum, ita etiam piſcium. inconuenienter igitur piſces à diuino ſacrificio excludebantur.

¶ 4 Præte. Indifferenter offerri mandabantur turtures, & columbæ. Sicut igitur mandabantur offerri pulli columbarum, ita & pulli turturum.

¶ 5 Præt. Deus eſt auctor vitæ nõ ſolum hominum, ſed etiam animalium, vt patet per id quod dicitur Gen. 1. Mors autẽ opponitur vitæ. non ergo debuerunt Deo offerri animalia occiſa, ſed magis animalia viuentia, præcipue quia etiam Apoſtol monet Roman. 12. Vt exhibeamus noſtra corpora hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem.

¶ 6 Præterea. Si animalia Deo in ſacrificium non offerebantur, niſi occiſa, nulla videtur eſſe differentia qualiter occidantur. inconuenienter igitur determinatur modus immolationis, præcipue in auibus, vt patet Leuitico. 1.

¶ 7 Præterea. Omnis defectus animalis via eſt ad corruptionem, & mortem. ſi igitur animalia occiſa Deo offerebantur, inconueniens fuit prohibere oblationem animalis imperfecti, puta, claudi, aut cæci, aut aliter maculoſi.

¶ 8 Præt. Illi qui offerunt hoſtias Deo, debent de his participare, ſecũdum illud Apoſt. 1. Cor. 10. Nonne qui edunt hoſtias, participes ſunt altaris? Inconuenienter igitur quædam partes hoſtiarum offerentibus ſubtrahebantur. ſcilicet ſanguis & adeps, pectuſculum & armus dexter.

¶ 9 Præterea. Sicut holocauſta offerebantur in honorẽ Dei, ita etiam hoſtiæ pacificæ, & hoſtiæ pro peccato, ſed nullum animal fœminini ſexus offerebatur Deo in holocauſtum, fiebant tamen holocauſta tam de quadrupedibus, quam de auibus. ergo inconuenienter in hoſtijs pacificis, & pro peccato offerebantur animalia fœminini ſexus, & tamen in hoſtijs pacificis non offerebantur aues.

¶ 10 Præt. Omnes hoſtiæ pacificæ vnius generis eſſe videntur. non ergo debuit poni iſta differentia, quòd quorundam pacificorum carnes non poſſent veſci in craſtino, quorundam autem poſſent, vt mandatur Leuitic. 7.

¶ 11 Præt. Omnia peccata in hoc conueniunt, quod a Deo auertunt. ergo pro omnibus peccatis in Dei reconciliationem, vnum genus ſacrificij debuit offerri.

¶ 12 Præt. Omnia animalia quæ offerebantur in ſacrificium, vno modo offerebantur, ſcilicet occiſa: non videtur ergo conueniens, quod de terræ naſcentibus diuerſimode fiebat oblatio, nunc enim offerebantur ſpicæ, nunc ſimila, nunc panis, quandoque quidem coctus in clibano, quandoque in ſartagine, quandoque in craticula.

¶ 13 Præterea. Omnia quæ in vſum noſtrum veniunt a Deo recognoſcere debemus, incõuenienter ergo præter animalia, ſolum hæc Deo offerebantur, panis, vinũ oleum, tus, ſal.

¶ 14 Præterea ſacrificia corporalia exprimũt interius ſacrificium cordis quo homo ſpiritũ ſuum offert Deo, sed in interiori ſacrificio plus eſt de dulcedine, quàm repræſentat, mel, plus de mordacitate, quam repræſentat ſal. dicitur enim Eccleſi. 24. Spiritus meus ſuper mel dulcis. ergo inconuenienter prohibebatur in ſacrificio apponi mel, & fermentum, quod etiam facit panem ſapidum, & præcipiebatur ibi apponi ſal, quod eſt mordicatiuum, & tus, quod habet ſaporem amarum. videtur ergo, quod ea quæ pertinent ad cærimonias ſacrificiorum, non habeant rationabilem cauſam.

Sed contra eſt, quòd dicitur Leuit. 1. Oblata omnia adolebit ſacerdos ſuper altare in holocauſtum, & odorem ſuauiſſimum Domino, ſed ſicut dicitur Sap. 7. Neminem diligit Deus, niſi qui cum ſapientia inhabitat, ex quo poteſt accipi, quòd quicquid eſt Deo acceptum, eſt cum ſapientia. ergo illę cæremoniæ ſacrificiorum cum ſapientia erant, velut habentes rationabiles cauſas.

Respondeo dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt* cæremoniæ veteris legis duplicem cauſam habebant, vnam ſcilicet literalem, ſecundum quod ordinabantur ad cultum Dei, aliam verò figuralem, ſiue myſticam, ſecundum quod ordinabantur ad figurandum Chriſtum. Et ex vtraque parte poteſt conuenienter aſſignari cauſa cæremoniarum, quæ ad ſacrificia pertinebant. Secundum enim quod ſacrificia ordinabãtur ad cultum Dei, cauſa ſacrificiorum dupliciter accipi poteſt. Vno modo, ſecundum quod per ſacrificia repræſentabatur ordinatio mentis in Deum, ad quam excitabatur ſacrificium offerens. Ad rectam autem ordinationem mentis in Deum pertinet, quòd omnia quæ homo habet, recognoſcat a Deo tanquã a primo principio, & ordinet in Deum tanquàm in vltimum finem, & hoc repræſentabatur in oblationibus & ſacrificijs, ſecundum quod homo ex rebus ſuis quaſi in recognitionem quòd haberet ea à Deo, in honorem Dei ea offerebat, ſecundũ quod dixit Dauid 1. Para. 29. Tua ſunt omnia, & quod de manu tua accepimus, dedimus tibi. & ideo in oblatione ſacrificiorum proteſtabatur homo, quòd Deus eſſet primum principium creationis rerum & vltimus finis, ad quem eſſent omnia referenda. Et quia pertinet ad rectam ordinationem mentis in Deũ, vt mens humana non recognoſcat alium primum auctorem rerum, niſi ſolum Deum, neque in aliquo alio finem ſuum conſtituat; propter hoc prohibebatur in lege offerri ſacrificium alicui alteri, niſi Deo, ſecũdum illud Exod. 22. Qui immolat dijs, occidetur, præter Domino ſoli. & ideo de cauſa cæremoniarum circa ſacrificia poteſt aſſignari ratio. Alio modo ex hoc, quòd per huiuſmodi homines retrahebantur à ſacrificijs idolorum, vnde etiam præcepta de ſacrificijs non fuerunt data populo Iudæorum, niſi poſtquam declinauit ad idolatriam adorando vitulum conflatilem, quaſi huiuſmodi ſacrificia ſint inſtituta, vt populus ad ſacrificandum promptus, huiuſmodi ſacrificia magis Deo, quam idolis offerret. vnde dicitur Iere. 7. Non ſum lo-

*Art. præced.

cutus

eutus cum patribus veſtris, & non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocauſtomatum & victimarum. Inter omnia autem dona, quæ Deus humano generi iam per peccatum lapſo dedit, præcipuum eſt, quòd dedit filium ſuum, vnde dicitur Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, ut omnis qui credit in ipſum non pereat, ſed habeat vitam æternam, & ideo potiſſimum ſacrificium, eſt quo ipſe Chriſtus ſeipſum obtulit Deo in odorem ſuauitatis, vt dicitur ad Ephe. 5. Et propter hoc omnia alia ſacrificia offerebantur in veteri lege, vt hoc vnum ſingulare & præcipuum ſacrificium figuraretur, tanquam perfectum per imperfecta. vnde Apoſtolus dicit ad Hebræos 10. quòd ſacerdos veteris legis eaſdem ſæpe offerebat hoſtias, quæ nunquam poſſunt auferre peccata, Chriſtus autem pro peccatis obtulit vnam in ſempiternum. Et quia ex figurato ſumitur ratio figuræ, ideo rationes ſacrificiorum figuralium veteris legis ſunt ſumendæ ex vero ſacrificio Chriſti.

Ad primum ergo dicendum, quòd Deus non volebat huiuſmodi ſacrificia ſibi offerri propter ipſas res quæ offerebantur, quaſi eis indigeret. vnde dicitur Iſaię 1. Holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem vitulorum, & hircorum, & agnorum nolui, ſed volebat ea ſibi offerri vt, * ſupra dictum eſt, tum ad excludendam idolatriam, tum ad ſignificandum debitum ordinem mentis humanæ in Deum, tum etiam ad ſignificandum myſterium redemptionis humanæ per Chriſtum.

Art. præced.

Ad secundum Dicendum, quòd quantum ad omnia prædicta ratio conueniens fuit quare iſta animalia offerebantur Deo in ſacrificium, & non alia. Primo quidem ad excludendum idolatriam, quia omnia alia animalia offerebant idolatræ dijs ſuis, vel eis ad maleficia vtebantur. Iſta autem animalia apud Aegyptios, cum quibus conuerſati erant, abominabilia erant ad occidendum, vnde ea non offerebant in ſacrificium dijs ſuis. vnde dicitur Exod. 8. Abominationes Aegyptiorum immolabimus Domino Deo noſtro? Oues enim colebant, hircos venerabantur, quia in eorum figura dæmones apparebant. Bobus etiam vtebantur ad agriculturam, quam inter res ſacras habebant. Secundo, hoc conueniens erat ad prædictam ordinationem mentis in Deum: & hoc dupliciter. Primo quidem, quia huiuſmodi animalia maxime ſunt, per quæ ſuſtentatur humana vita, & cum hoc mundiſſima ſunt, & mundiſſimum habent nutrimentum. Alia vero animalia vel ſunt ſilueſtria, & non ſunt communiter hominum vſui deputata, vel ſi ſunt domeſtica, immundum habent nutrimentum, vt porcus, & gallina, ſolum autem id quod eſt purum, Deo eſt attribuendum. Huiuſmodi autem aues ſpecialiter offerebantur, quia habentur in copia in terra promiſſionis. Secundo, quia per immolationem huiuſmodi animalium puritas mentis deſignatur, quia, vt * dicitur in gloſſ. Leuitic. 1. Vitulum offerimus, cum carnis ſuperbiam vincimus, agnum, cum irrationales motus corrigimus, hœdum, cum laſciuiam ſuperamus, turturem, dum caſtitatem ſeruamus, panes azymos, cum in azymis ſynceritatis epulamur. In columba verò manifeſtum eſt, quòd ſignificatur caſtitas & ſimplicitas mentis. Tertio vero conueniens fuit hæc animalia offerri in figuram Chriſti, quia vt in eadem gloſſa dicitur, Chriſtus in vitulo offertur propter virtutem crucis, in agno propter innocentiam, in ariete propter principatum, in hirco propter ſimilitudinem carnis peccati in turture & columba, duarum naturarum coniunctio monſtrabatur, vel in

Gloſſ. ordi. parũ a prin. comment. ad. 1. c. Leu.

F turture caſtitas, in columba, charitas ſignificabatur, in ſimilagine, aſperſio credentium per aquam baptiſmi figurabatur.

Ad tertium Dicendum, quòd piſces, qui in aqua viuunt, magis ſunt alieni ab homine quàm cætera animalia, quæ viuunt in aere, ſicut & homo, & iterum piſces ex aqua extracti, ſtatim moriuntur, vnde non poterant in templo offerri, ſicut alia animalia.

Ad quartum dicendum, quòd in turturibus meliores ſunt maiores quàm pulli, in columbis autem econuerſo, & ideo vt Rabbi Moyſes dicit, mandantur offerri turtures & pulli columbarum, quia omne quod eſt optimum, Deo eſt attribuendum.

G Ad quintum dicendum, quòd animalia in ſacrificium oblata occidebantur, quia veniunt in uſum hominis occiſa, ſecundũ quod à Deo dantur homini ad eſum, & ideo etiam igni cremabantur, quia per ignẽ decocta fiunt apta humano vſui. Similiter etiam per occiſionem animalium ſignificatur deſtructio peccatorum, & quod homines erant digni occiſione pro peccatis ſuis, ac ſi illa animalia loco eorum occiderentur, ad ſignificandum expiationem peccatorum. Per occiſionem etiam huiuſmodi animalium ſignificabatur occiſio Chriſti.

Ad sextum Dicendum, quòd ſpecialis modus occidendi animalia immolata determinabatur in lege H ad excludendum alios modos, quibus idolatræ animalia idolis immolabant. Vel etiam, vt Rabbi Moyſes dicit, lex elegit genus occiſionis, quo animalia minus affligebantur occiſa, per quod etiam excludebatur & immiſericordia offerentium, & deterioratio animalium occiſorum.

Ad septimum Dicendum, quòd quia animalia maculoſa ſolent haberi contemptui etiam apud homines, ideo prohibitum eſt, ne Deo in ſacrificium offerrentur, propter quod etiam prohibitum erat, ne mercedem proſtibuli, aut pretium carnis in domum Dei offerrent. Et eadem etiam ratione non offerebant animalia ante ſeptimum diem, quia talia animalia erant quaſi abortiua, nondum plene cõſiſtentia propter teneritudinem.

I Ad octavum dicendũ, ꝙ triplex erat ſacrificiorũ genus, quoddã erat, quod totum comburebatur, & hoc dicebatur holocauſtum, quaſi totum incenſum. Huiuſmodi enim ſacrificium offerebatur Deo ſpecialiter ad reuerentiam maieſtatis ipſius, & amorem bonitatis eius, & conueniebat perfectionis ſtatui in impletione conſiliorum, & ideo totum comburebatur, vt ſicut totum animal reſolutum in vaporem, ſurſum aſcendebat, ita etiam ſignificaretur totum hominem, & omnia quæ ipſius ſunt, Dei dominio eſſe ſubiecta, & ei eſſe offerenda. Aliud autem erat ſacrificium pro peccato, quod offerebatur Deo ex neceſſitate remiſſionis peccati, & conueniebat ſtatui pœnitentium in ſatisfactione peccatorum, quod diuidebatur in duas partes. K Nam vna pars eius comburebatur, alia verò cedebat in vſum ſacerdotum, ad ſignificandum quod expiatio peccatorum fit à Deo per miniſterium ſacerdotum niſi quando offerebatur ſacrificium pro peccato totius populi, vel ſpecialiter pro peccato ſacerdotis, tunc enim totum comburebatur. Non enim debebant in vſum ſacerdotum venire ea, quæ pro peccato eorum offerebantur, vt nihil peccati in eis remaneret, & quia hoc non eſſet ſatisfactio pro peccato. Si enim cederet in vſum eorum, pro quorũ peccatis offerebatur, idem eſſe videretur ac ſi non offeretur. Tertium ſacrificiũ vocabatur hoſtia pacifica, quæ offerebatur Deo vel pro gratiarum actione, vel pro ſalute & proſpe-

proſperitate offerentium ex debito beneficij vel acci-
piēdi, vel accepti: & conuenit ſtatui proficientium in
impletione mandatorum. Et iſta diuidebantur in tres
partes, nam vna pars incendebatur ad honorem Dei:
alia pars cedebat in vſum ſacerdotum: tertia vero pars
in vſum offerentium, ad ſignificandum quod ſalus ho-
minis procedit a Deo dirigentibus miniſtris Dei, &
cooperantibus ipſis hominibus qui ſaluantur. Hoc au
tem generaliter obſeruabatur, quod ſanguis & adeps
non veniebant neque in vſum ſacerdotum neque in
vſum offerentium: ſed ſanguis effundebatur ad crepi-
dinem altaris in honorem Dei, adeps vero adureba-
tur in igne, cuius ratio vna quidem fuit ad excluden-
dam idolatriā. Idolatræ enim bibebant de ſanguine vi-
ctimarum, & comedebant adipes, ſecundum illud
Deuterono. 32. De quorum victimis comedebant adi
pes, & bibebant vinum libaminum. Secunda ratio
eſt ad informationem humanæ vitæ. Prohibebatur
enim eis vſus ſanguinis ad hoc, quod horrerent hu-
mani ſanguinis effuſionem: vnde dicitur Geneſ. 9.
Carnē cum ſanguine non comedetis; ſanguinem enim
animarum veſtrarum requiram. Eſus vero adipum
prohibebatur eis ad vitandam laſciuiam: vnde dicitur
Ezech. 34. Quod craſſum erat occidebaris. Tertia
vero ratio eſt propter reuerentiam diuinam: quia ſan-
guis eſt maxime neceſſarius ad vitam, ratione cuius
dicitur anima eſſe in ſanguine, adeps autem abundan-
tiam nutrimenti demonſtrat: & ideo vt oſtendere-
tur, quod a Deo nobis eſt & vita, & omnis bonorum
ſufficientia ad honorem Dei effundebatur ſanguis, &
adurebatur adeps. Quarta ratio eſt: quia per hoc fi-
gurabatur effuſio ſanguinis Chriſti, & pinguedo cha-
ritatis eius, per quam ſe obtulit Deo pro nobis. De
hoſtiis autem pacificis in vſum ſacerdotis cedebat pe-
ctuſculum, & armus dexter, ad excludendum quan-
dam diuinationis ſpeciem, quæ vocatur ſpatulaman-
tia: quia ſcilicet in ſpatulis animalium immolatorum
diuinabant: & ſimiliter in oſſe pectoris; & ideo iſta
offerentibus ſubtrahebantur. Per hoc etiam ſignifi-
cabatur, quod ſacerdoti erat neceſſaria ſapientia cor-
dis ad inſtruendum populum, quod ſignificabatur,
per pectus, quod eſt tegumentum cordis, & etiam for
titudo ad ſuſtentandum defectus, quæ ſignificatur per
armum dextrum.

Ad nonum dicēdum, quod quia holocauſtum
erat perfectiſſimum inter ſacrificia, ideo non offereba
tur in holocauſtum niſi maſculus; nam fœmina eſt ani
mal imperfectum. Oblatio autem turturum, & co-
lumbarum erat propter paupertatem offerentium:
quia maiora animalia offerre non poterant, & quia ho
ſtiæ pacificæ gratis offerebantur, & nullus eas offerre
cogebatur niſi ſpontaneus: ideo huiuſmodi aues non
offerebantur inter hoſtias pacificas, ſed inter holocau
ſta, & hoſtias pro peccato, quas quandoque oportebat
offerre. Aues etiam huiuſmodi propter altitudinem
volatus congruunt perfectioni holocauſtorum, &
etiam hoſtijs pro peccato, quia habent gemitum pro
cantu.

AD decimum dicendum, quòd inter omnia ſacri
ficia holocauſtum erat præcipuum; quia totum com
burebatur in honorem Dei, & nihil ex eo comedebat.
Secūdum vero locum in ſanctitate tenebat hoſtia pro
peccato, quæ comedebatur ſolum in atrio a ſacerdoti
bus in ipſa die ſacrificii. Tertium vero gradum tenebāt
hoſtiæ pacificæ pro gratiarum actione, quæ comede-
bantur ipſo die, ſed vbique in Hieruſalem. Quartum
vero locum tenebant hoſtiæ pacificæ ex voto, quarum

A carnes poterant etiam in craſtino comedi. Et eſt ratio
huius ordinis, quia maxime obligatur homo Deo pro-
pter eius maieſtatem: ſecundo propter offenſam com-
miſſam: tertio propter beneficia iam ſuſcepta; quarto
propter beneficia ſperata.

Ad vndecimum dicendum, q peccata aggrauan
tur ex ſtatu peccantis, vt ſupra dictum eſt,[a] & ideo alia q.73.ar.10.
hoſtia mandabatur offerri pro peccato ſacerdotis, &
principis, vel alterius priuatæ perſonæ. Eſt autem atten
dendum, vt Rabbi Moyſes dicit, quod quanto grauius
erat peccatum, tanto vilior ſpecies animalis offereba- In lib. Dux
tur pro eo, vnde capra quod eſt viliſſimum animal offe errantium.
rebatur; pro idolatria, quod eſt grauiſſimum peccatum: D.703.716.
B tum: pro ignorantia vero ſacerdotis offerebatur vitu-
lus; pro negligentia autem principis, hircus.

Ad decimumſecundum dicendum, q lex in
ſacrificijs prouidere voluit paupertati offerentium, vt
qui non poſſet habere animal quadrupes, ſaltem offer-
ret auem, quam qui habere non poſſet ſaltem offerret
panem, & ſi hunc habere non poſſet, ſaltem offerret fa-
rinam, vel ſpicas. Cauſa vero figuralis eſt, quia panis ſi-
gnificat Chriſtum, qui eſt panis viuus, vt dicitur Io. 6.
Qui quidem erat ſicut in ſpica pro ſtatu legis naturæ
in fide patrum: erat autem ſicut ſimila in doctrina le-
gis prophetarum: erat autem ſicut panis formatus poſt
humanitatem aſſumptam, coctus igne, ideſt, formatus
Spirituſancto in clibano vteri Virginalis, qui etiā fuit
C coctus in ſartagine per labores quos in mundo ſuſtine
bat, in cruce vero quaſi in craticula aduſtus.

Ad decimumtertium dicendum, q ea quæ
in vſum hominis veniunt de terræ naſcentibus vel ſunt
in cibum, & de his offerebatur panis: vel ſunt in potū,
& de his offerebatur vinum: vel ſunt in condimentum,
& de his offerebatur oleum & ſal: vel ſunt in medica-
mentum, & de his offerebatur tus, quod eſt aromaticū
& conſolidatiuum. Per panem autem figuratur caro
Chriſti, per vinum autem ſanguis eius, per quem re-
dempti ſumus; oleum figurat gratiam Chriſti, ſal ſcien-
tiam, tus orationem.

Ad decimumquartum dicendum, quòd mel
offerebatur in ſacrificijs Dei, tum quia conſueuerat of
D ferri in ſacrificijs idolorum; tum etiam ad excludendā
omnem carnalem dulcedinem, & voluptatem ab his
qui Deo ſacrificare intendunt. Fermentum vero non
offerebatur ad excludendam corruptionem, & forte
etiam in ſacrificijs idolorum ſolitum erat offerri. Sal
autem offerebatur, quia impedit corruptionem putre
dinis: ſacrificia autem Dei debent eſſe incorrupta, &
etiam quia in ſale ſignificatur diſcretio ſapientiæ, vel
etiam mortificatio carnis. Tus autem offerebatur Deo
ad deſignandam deuotionem mentis, quæ eſt neceſſa-
ria offerentibus, & etiam ad deſignandum odorem
bonæ famæ: nam tus & pingue eſt, & odoriferum. Et
quia ſacrificium zelotipiæ non procedebat ex deuo-
tione, ſed magis ex ſuſpicione, ideo in eo non offere-
E batur tus.

Articulus IIII.

Vtrum aſſignari poſſit certa ratio cæremoniarum, quæ ad ſacra pertinent.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd 546
cæremoniarū veteris legis, quæ ad ſacra ptinēt,
ſufficiens ratio aſſignari nō poſſit. Dicit enim
Paulus Act. 17. Deus qui fecit mundum, & omnia
quæ in eo ſunt, hic cœli & terræ cum ſit dominus,

non in manu factis templis habitat. incõueniẽter igitur ad cultum Dei tabernaculum, vel templum in lege veteri eſt inſtitutum.

¶ 2 Præt. Status veteris legis non fuit immutatus niſi per Chriſtum; ſed tabernaculum deſignabat ſtatum veteris legis, non ergo debuit mutari per ædificationem alicuius templi.

¶ 3 Præt. Diuina lex præcipue debet homines inducere ad diuinum cultum; ſed ad augmentum diuini cultus pertinet, quod fiant multa altaria, & multa templa, ſicut patet in noua lege. ergo videtur quòd etiam in veteri lege non debuit eſſe ſolum vnum templum, aut vnum tabernaculum, ſed multa.

¶ 4 Præt. Tabernaculum, ſeu templum ad cultum Dei ordinabatur, ſed in Deo præcipue oportet venerari vnitatem & ſimplicitatem: non videtur igitur fuiſſe conueniens vt tabernaculum, ſeu templum per quædam vela diſtingueretur.

¶ 5 Præt. Virtus primi mouentis, quæ eſt Deus, primo apparet in parte Orientis, à qua parte incipit primus motus; ſed tabernaculum fuit inſtitutum ad Dei adorationem: ergo debebat eſſe diſpoſitum magis verſus Orientem, quàm verſus Occidentem.

¶ 6 Præt. Exod. 20. Dñs præcepit, vt non facerent ſculptile, neque aliquam ſimilitudinem: inconuenienter igitur in tabernaculo, vel in templo fuerunt ſculptæ imagines Cherubim. ſimiliter etiam & arca, & propitiatorium, & candelabrum, & menſa, & duplex altare, ſine rationabili cauſa ibi fuiſſe videntur.

¶ 7 Præterea. Dominus præcepit Exod. 20. Altare de terra facietis mihi, & iterum: Non aſcendes ad altare meum per gradus: inconuenienter igitur mandatur poſtmodum altare fieri de lignis, auro vel ęre contextis, & tantæ altitudinis, vt ad illud niſi per gradus aſcendi non poſsit. Dicitur enim Exod. 27. Facies altare de lignis ſethim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, & totidem in latitudine, & tres cubitos in altitudine, & operies illud ære. & Exod. 30. dicitur: Facies altare ad tollendum thymiamata de lignis ſethim, veſtieſque illud auro puriſsimo.

¶ 8 Præterea. In operibus Dei nihil debet eſſe ſuperfluum, quia nec in operibus naturæ aliquid ſuperfluum inuenitur: ſed vni tabernaculo, vel domui ſufficit vnum operimentum: inconuenienter igitur tabernaculo fuerunt appoſita multa tegumenta ſcilicet cortinæ, ſaga cilicina, pelles arietum rubricatæ, & pelles hyacinthinæ.

¶ 9 Præterea. Conſecratio exterior interiorem ſanctitatem ſignificat, cuius ſubiectum eſt anima, inconuenienter igitur tabernaculum, & ejus vaſa conſecrabantur, cum eſſent quædam corpora inanimata.

¶ 10 Præterea. In pſal. 33. dicitur. Benedicam dominũ in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo; ſed ſolemnitates inſtituũtur ad laudandum Deum, non ergo fuit conueniens, vt aliqui certi dies ſtatuerentur ad ſolemnitates peragendas; ſic igitur videtur quod cæremoniæ ſacrorum conuenientes cauſas non haberent.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Heb. 8 quod illi qui offerunt ſecundum legem munera, exẽplari & vmbræ deſeruiunt cęleſtium, ſicut reſponſum eſt Moyſi* cum conſummaret tabernaculum. Vide, inquit, omnia facito ſecundum exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt: ſed valde rationabile eſt, quod imaginem cœleſtium repræſentat. ergo cæremoniæ ſacrorum rationabilem cauſam habebant.

* Exod. 25. in fi.

Respondeo Dicendum, quòd totus exterior cultus Dei ad hoc præcipue ordinatur, vt homines

F Deum in reuerentia habeant. Habet autem hoc humanus affectus, vt ea quæ communia ſunt, & non diſtincta ab alijs, minus reuereatur: ea vero quæ habent aliquam excellentiæ diſcretionem ab alijs, magis admiretur & reuereatur. Et inde etiam hominum conſuetudo inoleuit, vt reges & principes, quos oportet in reuerentia haberi à ſubditis, & pretioſioribus veſtibus ornentur, & etiam ampliores, & pulchriores habitationes poſsideant. Et propter hoc oportuit, vt aliqua ſpecialia tempora, & ſpeciale tabernaculum, & ſpecialia vaſa, & ſpeciales miniſtri ad cultum Dei ordinarentur, vt per hoc animi hominum ad maiorem Dei reuerentiam adducerentur. Similiter etiam ſtatus veteris legis, ſicut dictum eſt*, inſtitutus erat ad figurandum

G myſterium Chriſti. Oportet autem eſſe aliquid determinatum id, per quod aliquid figurari debet, vt ſcilicet eius aliquam ſimilitudinem repræſentet, & ideo oportuit aliqua ſpecialia obſeruari in his, quæ pertinent ad cultum Dei.

Art. 2. huius quęſt.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ cultus Dei duo reſpicit. ſ. Deum qui colitur, & homines colentes. Ipſe igitur Deus qui colitur, nullo corporali loco clauditur; vnde propter ipſum non oportuit ſpeciale tabernaculum fieri, aut templum. Sed homines ipſum colentes corporales ſunt, & propter eos oportuit ſpeciale tabernaculum, vel templum inſtrui ad cultum Dei propter duo. Primo quidem, vt ad huiuſmodi locum conuenientes cum hac cogitatione, ꝙ deputa-

De templi & eccleſię ratio.

H retur ad colendum Deum, cum maiori reuerentia accederent. Secundo, vt per diſpoſitionem talis templi, vel tabernaculi, ſignificarentur aliqua pertinentia ad excellentiam diuinitatis vel humanitatis Chriſti. Et hoc eſt quod Salomon dicit 3. Reg. 8. Si cælum, & cæli cælorum te capere non poſſunt, quãto magis domus hęc, quam ædificaui tibi? & poſtea ſubdit. Sint oculi tui, aperti ſuper domum hanc, de qua dixiſti, Erit nomen meum ibi, vt exaudias deprecationem ſerui tui & populi tui Iſrael. Ex quo patet, ꝙ domus ſanctuarij non eſt inſtituta ad hoc, quòd Deum capiat, quaſi localiter inhabitantem, ſed ad hoc, quod nomen Dei inhabitet ibi, ideſt, vt notitia Dei ibi manifeſtetur per

I aliqua, quæ ibi fiebant, vel dicebantur, & quòd propter reuerentiam loci orationes fierent ibi magis exaudibiles ex deuotione orantium.

Ad secundum dicendum, quòd ſtatus veteris legis non fuit immutatus ante Chriſtum quantum ad impletionem legis, quæ facta eſt ſolum per Chriſtum; eſt tamen immutatus quantum ad conditionem populi qui erat ſub lege. Nam primo populus fuit in deſerto non habens certam manſionem, poſtmodum autem habuerunt varia bella cum finitimis gentibus. Vltimo autem tempore Dauid regis & Salomonis populus ille habuit quietiſſimum ſtatum; & tunc primo ædificatum fuit templum in loco, quem deſignauerat Abraham ex diuina demonſtratione ad immolandum. Dicitur

Templũ & tabernaculum.

K enim Gene. 22. quòd Dominus mandauit Abrahæ, vt offerret filium ſuum in holocauſtum ſuper vnum mõtium, quem monſtrauero tibi: & poſtea dicit, ꝙ appellauit nomen illius loci, Dominus videt, quaſi ſecundum Dei præuiſionem eſſet locus ille electus ad cultum diuinum: propter quod dicitur Deute. 12. Ad locum quem elegerit dominus Deus veſter, venietis, & offeretis holocauſta, & victimas veſtras. Locus autem ille deſignari non debuit per ædificationem templi ante tempus prædictum propter tres rationes, quas Rabbi Moyſes aſsignat. Prima eſt, ne Gentes appropriarent ſibi locum illum. Secunda eſt, ne Gen-

In lib. Dux errantium.

tes

tes ipſum deſtruerent. Tertia verò ratio eſt, ne quælibet tribus vellet habere locum illum in ſorte ſua, & propter hoc orirentur lites & iurgia, & ideo non fuit ædificatum templum, donec haberent regem, per quem poſſet huiuſmodi iurgium compeſci. Antea verò ad cultum Dei erat ordinatum tabernaculum portatile per diuerſa loca, quaſi nondum exiſtente determinato loco diuini cultus. Et hæc eſt ratio literalis diuerſitatis tabernaculi templi. Ratio autem figuralis eſſe poteſt, quia per hæc duo ſignificatur duplex ſtatus. Per tabernaculum enim, quod eſt mutabile, ſignificatur ſtatus præſentis vitæ mutabilis. Per templum verò, quod erat fixum & ſtans, ſignificatur ſtatus futuræ vitæ, quæ omnino immutabilis eſt: & propter hoc in ædificatione templi dicitur; quod non eſt auditus ſonitus mallei, vel ſecuris, ad ſignificandum quod omnis perturbationis tumultus longe erit à ſtatu futuro. Vel per tabernaculum ſignificatur ſtatus veteris legis: per templum autem à Salomone conſtructum, ſtatus nouæ legis. vnde ad conſtructionem tabernaculi ſoli Iudæi ſunt operati: ad ædificationem vero templi cooperati ſunt etiã Gentiles ſcilicet Tyrij & Sidonij.

De altari.

AD TERTIVM Dicendum, quòd ratio vnitatis templi, vel tabernaculi poteſt eſſe & literalis, & figuralis: literalis quidem eſt ratio ad excluſionem idolatriæ, quia Gentiles diuerſis dijs diuerſa templa conſtituebant; & ideo vt firmaretur in animis hominum fides vnitatis diuinæ, voluit Deus vt in uno loco tantum ſibi ſacrificium offerretur, & iterũ vt per hoc oſtẽderet, quod corporalis cultus non propter ſe erat ei acceptus: & ideo compeſcebantur ne paſsim, & vbique ſacrificia offerrent. Sed cultus nouæ legis, in cuius ſacrificio ſpiritualis gratia continetur, eſt ſecundum ſe Deo acceptus: & ideo multiplicatio altarium, & templorum acceptatur in noua lege. Quantum verò ad ea quæ pertinebant ad ſpiritualem cultum Dei, qui conſiſtit in doctrina legis, & prophetarum, erant etiam in veteri lege diuerſa loca deputàta, in quibus conueniebant ad laudem Dei, quæ dicebantur ſynagogæ, ſicut & nunc dicuntur eccleſiæ, in quibus populus Chriſtianus ad laudem Dei congregatur. & ſic Eccleſia noſtra ſuccedit in locum, & templi, & ſynagogæ, quia ipſum ſacrificium Eccleſiæ ſpirituale eſt, vnde non diſtinguitur apud nos locus ſacrificij à loco doctrinæ. Ratio autem figuralis eſſe poteſt, quia per hoc ſignificabatur unitas eccleſiæ vel militantis, vel triumphantis.

De velo tabernaculi, & tabernaculo.

AD QVARTVM Dicendum, quòd ſicut in vnitate templi, vel tabernaculi repræſentabatur unitas Dei, vel vnitas eccleſiæ: ita etiam in diſtinctione tabernaculi, vel templi repræſentabatur diſtinctio eorum, quæ Deo ſunt ſubiecta, ex quibus in Dei venerationem conſurgimus. Diſtinguebatur autem tabernaculum in duas partes, in vnam quæ vocabatur Sancta ſanctorum, quæ erat Occidentalis: & aliam quæ vocabatur ſancta quæ erat ad Orientem: & iterum ante tabernaculum erat atrium. Hæc igitur diſtinctio duplicem habet rationem, vnam quidem ſecundum quod tabernaculum ordinatur ad cultum Dei. ſic enim diuerſæ partes mundi in diſtinctione tabernaculi figurantur: nam pars illa quæ Sancta ſanctorum dicitur, figurabat ſæculum altius, quòd eſt ſpiritualium ſubſtantiarum. Pars verò illa quæ dicitur ſancta, exprimebat mundum corporalem: & ideo ſancta à Sanctis ſanctorum diſtinguebatur quodam velo, quod quatuor coloribus erat diſtinctum, per quos quatuor elementa deſignantur, ſcilicet, byſ-

A ſo per quod deſignatur terra, quia byſſus, ideſt, linum de terra naſcitur; purpura, per quam ſignificatur aqua, fiebat enim purpurreus color ex quibuſdam conchis, quæ inueniuntur in mari; hiacintho, per quem ſignificatur aer, quia habet aereum colorem; & cocco bis tincto, per quem deſignatur ignis. Et ideo quia materia quatuor elementorum eſt impedimentum, per quod velantur nobis incorporales ſubſtantiæ, in interius tabernaculum, ideſt, Sancta ſanctorum ſolus ſummus Sacerdos, & ſemel in anno introibat, vt deſignaretur, quod hæc eſt finalis perfectio hominis, vt ad illud ſæculum introducatur. B In tabernaculum verò exterius, ideſt, in Sancta, introibant ſacerdotes quotidie, non autem populus, qui ſolum ad atrium accedebat: quia ipſa corporalia populus percipere poteſt, ad interiores autem eorum rationes ſoli ſapientes per conſiderationem attingere poſſunt; ſecundum vero rationem figuralem, per exterius tabernaculum, quod dicitur Sancta, ſignificatur ſtatus veteris legis vt Apoſtol. dicit ad Hebr. 9. quia ad illud tabernaculum ſemper introibant ſacerdotes ſacrificiorum officia conſummantes. Per interius verò tabernaculum, quod dicitur Sancta ſanctorum, ſignificatur vel cœleſtis gloria, vel etiam ſtatus ſpiritualis nouæ legis, qui eſt quædam inchoatio futuræ gloriæ, in quem ſtatum nos Chriſtus introduxit, quod figurabatur per hoc, quòd ſum- C mus Sacerdos ſemel in anno ſolus in Sancta ſanctorum introibat; velum autem figurat ſpiritualium occultationem ſacrificiorum in veteribus ſacrificijs, quod velum quatuor coloribus erat ornatum, byſſo quidem, ad deſignandum carnis puritatem; purpura autem, ad figurandum paſsiones, quas ſancti ſuſtinuerunt pro Deo: cocco bis tincto, ad ſignificandum charitatem geminam Dei & proximi: hyacintho autem ſignificabatur cœleſtis meditatio. Ad ſtatum autem veteris legis aliter ſe habebat populus, & aliter ſacerdotes, nam populus ipſa corporalia ſacrificia conſiderabat, quæ in atrio offerebantur; ſacerdotes vero rationem ſacrificiorum conſiderabant, habentes fi- D dem magis explicitam de myſterijs Chriſti; & ideo intrabant in exterius tabernaculum, quod etiam quodam velo diſtinguebatur ab atrio; quia quædam erant velata populo circa myſterium Chriſti, quæ ſacerdotibus erant nota, non tamen erant eis plene reuelata, ſicut poſtea in nouo teſtamento, vt habetur Eph. 3.

AD QVINTVM dicendum, quòd adoratio ad Occidentem fuit introducta in lege ad excludendam idolatriam, nam omnes Gentiles in reuerentiam Solis adorabant ad Orientem; vnde dicitur Ezech. 8. quòd quidam habebant dorſa contra templum Domini, & facies ad Orientem, & adorabant ad ortum Solis vnde ad hoc excludendum tabernaculum habebat Sancta E ſanctorum ad Occidentem, vt verſus Occidentem adorarent. Ratio autem figuralis eſſe poteſt, quia totus ſtatus prioris tabernaculi ordinabatur ad ſignificandum mortem Chriſti, quæ figuratur per occaſum, ſecundum illud pſalm. 67. Qui aſcendit ſuper occaſum, Dominus nomen illi.

AD SEXTVM dicendum, quòd eorum quæ in tabernaculo continebantur, ratio redi poteſt & literalis, & figuralis. Literalis quidem per relationem ad cultum diuinum. Et quia dictum eſt, * quòd per tabernaculũ interius, quod dicebatur Sancta ſanctorum, ſignificabatur ſæculum altius ſpiritualium ſubſtantiarum; ideo in illo tabernaculo tria continebãtur ſcilicet arca teſta-

menti in qua erat vrna aurea, habens manna, & virga Aaron, quæ fronduerat, & tabulæ, in quibus erant ſcripta decem præcepta legis. Hæc autem arca ſita erat inter duos cherubim, qui ſe mutuis vultibus reſpiciebant; & ſuper arcam erat quædam tabula lapidea, quæ dicebatur propitiatorium ſuper alias cherubim: quaſi ab ipſis cherubim portaretur, acſi imaginaretur, quod illa tabula eſſet ſedes Dei: vnde & propitiatorium dicebatur, quaſi exinde populo propitiaretur ad preces ſummi ſacerdotis: & ideo quaſi portabatur à cherubim, quaſi Deo obſequentibus: arca verò teſtamenti erat tanquam ſcabellum ſedentis ſupra propitiatorium. Per hæc autem tria, deſignantur tria, quæ ſunt in illo altiori ſæculo, ſcilicet, Deus qui ſuper omnia eſt, & incomprehenſibilis omni creaturæ, & propter hoc nulla ſimilitudo eius ponebatur ad repreſentandam eius inuiſibilitatem: ſed ponebatur quædam figura ſedis eius, quia ſcilicet, creatura comprehenſibilis eſt, quæ eſt ſubiecta Deo, ſicut ſedes ſedenti. Sunt etiam in illo altiori ſæculo ſpirituales ſubſtantiæ, quæ angeli dicuntur, & hi ſignificantur per duos cherubim, mutuo ſe reſpicientes, ad deſignandum concordiam eorum adinuicem, ſecundum illud Iob. 25. Qui facit concordiam in ſublimibus. Et propter hoc etiam non fuit vnus tantum cherubim, vt deſignaretur multitudo cœleſtium ſpirituum, & excluderetur cultus eorum ab his, quibus præceptum erat, vt ſolum vnum Deum colerent. Sunt etiam in illo intelligibili ſæculo rationes omnium eorum, quæ in hoc ſæculo perficiuntur quodammodo clauſæ: ſicut rationes effectuum clauduntur in ſuis cauſis, & rationes artificiatorum in artifice, & hoc ſignificabatur per arcam, in qua repreſentabantur per tria ibi contenta tria, quæ ſunt potiſſima in rebus humanis, ſcilicet, ſapientia, quæ repreſentabatur per tabulas teſtamenti, poteſtas regiminis, quæ repræſentabatur per virgam Aaron: vita, quæ repræſentabatur per manna, quod fuit ſuſtentamentum vitæ. Vel per hæc tria, ſignificabantur tria Dei attributa, ſcilicet ſapientia in tabulis, potentia in virga bonitas in manna: tum propter dulcedinem: tum quia ex Dei miſericordia eſt populo ſuo datum: & ideo in memoriam diuinæ miſericordiæ conſeruabatur: & hæc tria etiam figurata ſunt in viſione Iſaiæ. Vidit enim Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum, & Seraphim aſſiſtentes, & domum impleri à gloria Dei: vnde & Seraphim dicebant, Plena eſt omnis terra gloria eius, & ſic ſimilitudines Seraphim non ponebantur ad cultum, quod prohibebatur primo legis præcepto, ſed in ſignum miniſterij, vt dictum eſt. * In exteriori vero tabernaculo, quod ſignificabat præſens ſæculum, continebantur etiam tria ſcilicet altare thymiamatis, quod directe erat contra arcam mēſa autem propoſitionis, ſuper quam 12. panes apponebantur, erat poſita ex parte Aquilonari, candelabrum vero ex parte Auſtrali. Quæ tria videntur reſpondere tribus, quæ erant in arca clauſa; ſed magis manifeſte eadem repreſentabant: oportet enim rationes rerum ad manifeſtiorem demonſtrationem perduci, quam ſint in mente diuina, & angelorum ad hoc, quod homines ſapientes eas cognoſcere poſſint, qui ſignificantur per ſacerdotes ingredientes tabernaculum. In candelabro igitur deſignabatur ſicut in ſigno ſenſibili ſapientia, quæ intelligibilibus verbis exprimebatur in tabulis. Per altare vero thymiamatis, ſignificabatur officium ſacerdotum, quorum erat populum ad Deum reducere; & hoc etiam

In iſta ſolut. huius argu.

F ſignificabatur per virgam: nam in illo altari incendebatur thymiama boni odoris, per quod ſignificabatur ſanctitas populi acceptabilis. Deo Dicitur enim Apocal. 7. quod per fumum aromatum, ſignificantur iuſtificationes ſanctorum. Conuenienter autem ſacerdotalis dignitas in arca ſignificabatur per virgam, in exteriori verò tabernaculo per altare thymiamatis, quia ſacerdos mediator eſt inter Deum, & populum, regens populum per poteſtatem diuinam, quam virga ſignificat, & fructum ſui regiminis, ſcilicet ſanctitatem populi acceptam Deo offerre, quaſi in altari thymiamatis. Per menſam autem ſignificatur temporale nutrimentum vitæ, ſicut & per manna; ſed hoc eſt conuenientius, & groſſius nutrimentum: illud autem ſuauius, & ſubtilius. G Conuenienter autem candelabrum ponebatur ex parte Auſtrali: menſa autem ex parte Aquilonari; quia Auſtralis pars eſt dextera pars mundi; Aquilonaris autem ſiniſtra, vt dicitur in 2. de cœl. mund. * ſapientia autem pertinet ad dextram, ſicut & cætera ſpiritualia bona: temporale autem nutrimentum ad ſiniſtram, ſecundum illud Prouerb. 3. In ſiniſtra illius diuitiæ & gloria. Poteſtas autem ſacerdotalis media eſt inter, temporalem, & ſpiritualem ſapientiam, quia per eam, & ſpiritualis ſapientia, & temporalia diſpenſantur. Poteſt autem & horum alia ratio aſſignari magis literalis. In arca enim continebantur tabulæ legis, ad tollendam legis obliuionem; vnde dicitur Exod. 24. Dabo tibi duas tabulas H lapideas, & legem ac mandata quæ ſcripſi, vt doceas filios Iſrael. Virga vero Aaron ponebatur ibi ad comprimendam diſſenſionem populi de ſacerdotio Aaron; vnde dicitur Nume. 17. Refer virgam Aaron in tabernaculum teſtimonij, vt ſeruetur in ſignum rebellium filiorum Iſrael. Manna autem conſeruabatur in arca ad commemorandum beneficium, quod Dominus præſtitit filijs Iſrael in deſerto; vnde dicitur Exod. 16. Imple gomor ex eo, & cuſtodiatur in futuras retro generationes, vt norint panes quibus alui vos in ſolitudine. Candelabrum verò erat inſtitutum ad honorificentiam tabernaculi: pertinet enim ad magnificentiam domus, quod ſit bene luminoſa. Habebat I autem candelabrum ſeptem calamos, vt Ioſephus dicit, * ad ſignificandum ſeptem planetas quibus totus mundus illuminatur, & ideo probatur candelabrum ex parte Auſtrali, quia ex illa parte eſt nobis planetarum curſus. Altare vero thymiamatis erat inſtitutum, vt iugiter in tabernaculo eſſet fumus boni odoris, tum propter venerationem tabernaculi, tum etiam in remedium fœtoris, quem oportebat accidere ex effuſione ſanguinis, & occiſione animalium. Ea enim quæ ſunt fœtida, deſpiciuntur quaſi vilia, quæ verò ſunt boni odoris, homines magis appretiantur. Menſa autem opponebatur ad ſignificandum, quod ſacerdotes templo ſeruientes in templo victum habere debebant; vnde duodecim panes ſuperpoſitos men- K ſæ, in memoriam duodecim tribuum, ſolis ſacerdotibus edere elicitum erat, vt habetur Matth. 12. Menſa autem non ponebatur directe, in medio ante propitiatorium, ad excludendum ritum idolatriæ; nam Gentiles in ſacris Lunæ proponebant menſam coram idolo Lunæ; vnde dicitur Hierem. 7. Mulieres conſpergunt adipem, vt faciant placentas reginæ cæli. In atrio vero extra tabernaculum, continebatur altare holocauſtorum, in quo offerebantur Deo ſacrificia de his, quæ erant à populo poſſeſſa; & ideo in atrio poterat eſſe populus, qui huiuſmodi Deo offerebat per

Li. 2. de cœlo. text. 15. tomo 2.

Lib. 3. antiquitatũ ca. 7. & 10.

manus

manus ſacerdotum: ſed ad interius altare, in quo ipſa deuotio & ſanctitas populi offerebatur, non poterant accedere niſi Sacerdotes, quorum erat Deo offerre populum. Eſt autem hoc altare extra tabernaculum in atrio conſtitutum ad remonendum cultum idolatriæ: nam Gentiles inſra templa altaria conſtituebant ad immolandum idolis. Figuralis vero ratio omnium horum aſsignari poteſt ex relatione tabernaculi ad Chriſtum, qui figurabatur. Eſt autem conſiderandum, quod ad deſignandum imperfectionem legalium figurarum diuerſæ figuræ fuerunt inſtitutæ in templo ad ſignificandum Chriſtum: Ipſe enim ſignificatur per propitiatorium, quia ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, vt dicitur primæ Ioannis ſecundo. Et conuenienter hoc propitiatorium à cherubim portatur: quia de eo ſcriptum eſt, Adorent eum omnes angeli Dei, vt habetur Hebræor. 1. Ipſe etiam ſignificatur per arcam: quia ſicut arca erat conſtructa de lignis ſethim, ita corpus Chriſti de membris puriſsimis conſtabat. Erat autem deaurata: quia Chriſtus fuit plenus ſapientia, & charitate, quæ per aurum ſignificatur. Intra arcam autem erat vrna aurea, id eſt ſancta anima habens manna: id eſt, omnem plenitudinem ſanctitatis, & diuinitatis. Erat etiam in arca virga, id eſt, poteſtas ſacerdotalis: quia ipſe eſt factus ſacerdos in æternum. Erant etiam ibi tabulæ teſtamenti ad deſignandum, quod ipſe Chriſtus eſt legis dator. Ipſe etiam Chriſtus ſignificatur per candelabrum: quia ipſe dicit, Ego ſum lux mundi. Per ſeptem lucernas, ſeptem dona ſancti Spiritus. Ipſe etiam ſignificatur per menſam: quia ipſe eſt ſpiritualis cibus, ſecundum illud Ioannis 6. Ego ſum panis viuus. Duodecim enim panes ſignificabant duodecim Apoſtolos, vel doctrinam eorum. Siue per candelabrum & menſam poteſt ſignificari doctrina, & fides Eccleſiæ, quæ etiam illuminat, & ſpiritualiter reficit. Ipſe etiam Chriſtus ſignificatur per duplex altare, ſcilicet holocauſtorum, & thymiamatis; quia per ipſum oportet nos Deo offerre omnia virtutum opera, ſiue illa, in quibus carnem affligimus, quæ offeruntur quaſi in altari holocauſtorum, ſiue illa, quæ maiore mentis perfectione per ſpiritualia perfectorum deſideria Deo offeruntur in Chriſto quaſi in altari thymiamatis, ſecundum illud ad Hebr. vlti. Per ipſum ergo offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo.

Ad septimvm dicendum, quòd Dominus, præcepit altare conſtrui ad ſacrificia, & munera offerenda in honorem Dei, & ſuſtentationem miniſtrorum, qui tabernaculo deſeruiebant. De conſtructione autem altaris datur à Domino duplex præceptum. Vnum quidem in principio legis Exod. 20. vbi Dominus mandauit, quod facerent altare de terra, vel ſaltem de lapidibus non ſectis, & iterum quod non facerent altare, excelſum, ad quod oporteret per gradus aſcendere, & hoc ad deteſtandum idolatriæ cultum. Gentiles enim idolis conſtruebant altaria ornata & ſublimia, in quibus credebant aliquid ſanctitatis, & numinis eſſe: propter quod etiam Dominus mandauit Deuteronom. 16. Non plantabis lucum, & omnem arborem iuxta altare domini Dei tui. Idolatræ enim conſueuerunt ſub arboribus ſacrificare, propter amœnitatem, & vmbroſitatem. Quorum etiam præceptorum ratio figuralis fuit; quia in Chriſto, qui eſt noſtrum altare, debemus confiteri veram carnis naturam quantum ad humanitatem, quod eſt altare de terra facere, & quantum ad diuinitatem debemus in eo confiteri Patris æqualitatem, quod eſt non aſcendere per gradus ad altare. Nec etiam iuxta Chriſtum debemus admittere doctrinam Gentilium ad laſciuiam prouocantem. Sed facto tabernaculo ad honorem Dei, non erant timendæ huiuſmodi occaſiones idolatriæ: & ideo Dominus mandauit, quod fieret altare holocauſtorum de ære, quod eſſet omni populo conſpicuum, & altare thymiamatis de auro, quod ſoli Sacerdotes videbant. Nec erat tanta pretioſitas æris, vt per huius copiam populus ad aliquam idolatriam prouocaretur. Sed quia Exod. 20. ponitur pro ratione huius præcepti. Non aſcendens per gradus ad altare meum, id quod ſubditur: Nec reueletur turpitudo tua, conſiderandum, eſt, quod hoc etiam fuit inſtitutum ad excludendam idolatriam. Nam in ſacris Priapi ſua pudenda Gentiles populo denudabant: poſtmodum autem indictus eſt ſacerdotibus fœminalium vſus ad tegmen pudendorum, & ideo ſine periculo inſtitui poterat tanta altaris altitudo, vt per aliquos gradus ligneos non ſtantes, ſed portatiles in hora ſacrificij ſacerdotes ad altare aſcenderent ſacrificia offerentes.

De altariũ varia conſtructione.

Ad octavvm dicendum, quòd corpus tabernaculi conſtabat ex quibuſdam, tabulis in longitudinem erectis, quæ quidem interius tegebantur quibuſdam cortinis ex quatuor coloribus variatis, ſcilicet, de byſſo retorta, & hyacintho, ac purpura, coccoque bis tincto: ſed huiuſmodi continuæ tegebant ſolum latera tabernaculi. In tecto autem tabernaculi erat operimentum vnum de pellibus hyacinthinis, & ſuper hoc aliud de pellibus hyacinthinis, & de ſuper tertium de quibuſdam ſagis cilicinis, quę non tantum operiebant tectum tabernaculi, ſed etiam deſcendebant vſque ad terram, & tegebãt tabulas. tabernaculi exterius. Horum autem operimentorum ratio literalis in cõmuni erat ornatus, & protectio tabernaculi, vt in reuerentia haberetur. In ſpeciali verò ſecundum quoſdam, per cortinas deſignabatur cœlum ſydereum, quod eſt diuerſis ſtellis variatum: per ſaga aquæ, quæ ſunt ſupra, firmamentum: per pelles rubricatas cœlum empyreum, in quo ſunt angeli: per hyacinthinas cœlum ſanctæ Trinitatis. Figuralis autem ratio horum eſt, quia per tabulas, ex quibus conſtruebatur tabernaculum, ſignificantur Chriſti fideles, ex quibus conſtruitur Eccleſia. Tegebantur autem interius tabulæ cortinis quatuor coloribus, quia fideles interius ornantur quatuor virtutibus, nam in byſſo retorta, vt gloſſa dicit, * ſignificatur caro caſtitate renitens; in hyacintho, mens ſuperna cupiens; in purpura, caro paſsionibus ſubiacens: in cocco bis tincto, mens inter paſsiones Dei, & proximi dilectione præfulgens, Per operimenta vero tecti deſignantur prælati & doctores, in quibus debet renitere cæleſtis conuerſatio, quod ſignificatur per pelles hyacinthinas: promptitudo ad martyrium, quod ſignificant pelles rubricatæ: auſteritas vitæ, & tollerantia aduerſorum, quæ ſignificantur per ſaga cilicina, quæ erant expoſita ventis & pluuijs, vt gloſſ. dicit.*

De operimẽtis tabernaculi.

Glo. ordin. exod. 26. & dicitur eſſe Bedæ.

Ad nonvm dicendum, quòd ſanctificatio tabernaculi, & vaſorum eius habebat cauſam literalem, vt in maiori reuerentia haberetur, quaſi per huiuſmodi conſecrationem diuino cultui deputatum. Figuralis autem ratio eſt, quia per huiuſmodi ſanctificationem ſignificatur ſpiritualis ſanctificatio viuentis tabernaculi, ſcilicet, fidelium, ex quibus conſtituitur eccleſia Chriſti.

Glo. ordin. loco nunc dicto.

De feſtiuitatibus & ſolennitatibus varijs.

Ad 10. dicendum, ꝙ in veteri lege erant ſeptem ſolemnitates temporales, & vna continua, vt poteſt col-

ligi Numer. 28. & 29. Erat enim quaſi continuum F feſtum, quia quotidie mane & veſpere immolabatur agnus, & per illud continuum feſtum iugis ſacrificij repræſentabatur perpetuitas diuinæ beatitudinis. Feſtorum autem temporalium primum erat, quod iterabatur qualibet ſeptimana: & hæc erat ſolemnitas ſabbathi, quod celebrabatur in memoriam creationis re-
q.100.art.5. rum, vt ſupra dictum eſt.* Alia autem ſolemnitas iterabatur quolibet menſe ſcilicet feſtum Neomeniæ, quod celebrabatur ad commemorandum opus diuinæ gubernationis. Nam hæc inferiora præcipue variantur ſecundum motum Lunæ, & ideo celebrabatur hoc feſtum in nouitate Lunæ, non autem eius plenitudine, ad euitandum idolatrarum cultum, qui in ta- G li tempore Lunæ ſacrificabant. Hæc duo beneficia ſunt communia toti humano generi, & ideo frequentius iterabantur; alia vero quinque feſta celebrabantur ſemel in anno, & recolebantur in eis beneficia ſpecialiter illi populo exhibita. Celebrabatur enim feſtum Phaſe primo menſe ad commemorandum liberationis beneficium ex Aegypto. Celebrabatur autem feſtum Pentecoſtes poſt quinquaginta dies, ad recolendum beneficium legis datę, alia vero tria feſta celebrabantur in menſe ſeptimo, qui quaſi totus apud eos erat ſolemnis, ſicut & ſeptimus dies. In prima enim die menſis ſeptimi erat feſtum tubarum, in memoriam liberationis Iſaac, quando Abraham inuenit arietem hærentem cornibus, quem repræſentabant per cornua, quibus buccinabant. Erat autem feſtum tu- H barum, quaſi quædam inuitatio, vt præpararent ſe ad ſequens feſtum, quod celebrabatur decimo die: & hoc erat feſtum expiationis in memoriam illius beneficij, quo Deus propitiatus eſt peccato populi de adoratione vituli ad preces Moyſi. Poſt hoc autem celebrabatur feſtum ſcenopegiæ, ideſt, tabernaculorum ſeptem diebus, ad commemorandum beneficium diuinæ protectionis, & deductionis per deſertum, vbi in tabernaculis habitauerunt, vnde in hoc feſto debebant habere fructum arboris pulcherrimæ, ideſt, citrum & lignum denſarum frondium, ideſt, myrthum, quæ ſunt odorifera, & ſpatulas palmarum, & ſalices de torrente, quæ diu retinent ſuum virorem: & hæc inueniuntur in terra promiſsionis, ad ſignificandum, quod per aridam terram deſerti eos duxerat Deus ad terram delicioſam. Octauo autem die celebrabantur aliud feſtum ſcilicet cœtus atque collectæ, in quo colligebantur à populo ea quæ erant neceſſaria ad expenſas cultus diuini, & ſignificabatur adunatio populi, & pax præſtita in terra promiſsionis. Figuralis autem ratio horum feſtorum eſt, quia per iuge ſacrificium agni figuratur perpetuitas Chriſti, qui eſt agnus Dei, ſecundum illud Hebr. vlt. Ieſus Chriſtus heri & hodie, ipſe & in ſecula. Per ſabbatum autem deſignatur ſpiritualis requies nobis data per Chriſtum, vt habetur ad Hebr. 4. Per Neomeniam autem, quę eſt inceſio nouæ Lunæ ſignificatur illuminatio primitiuæ eccleſiæ per Chri- K ſtum eo prædicante, & miracula faciente. Per feſtum autem Pentecoſtes ſignificatur deſcenſus Spiritus ſancti in Apoſtolos. Per feſtum autem tubarum ſignificatur prædicatio Apoſtolorum. Per feſtum autem expiationis ſignificatur emundatio à peccatis populi Chriſtiani. Per feſtum autem tabernaculorum peregrinatio eorum in hoc mundo, in quo ambulant in virtutibus proficiendo. Per feſtum autem cœtus atque collectæ ſignificatur congregatio fidelium in regno cœlorum: & ideo iſtud feſtum dicebatur ſanctiſſimum eſſe. Et hæc tria feſta erant continua adinuicem: quia oportet expiatos à vitijs proficere in virtute, quouſque perueniant ad Dei viſionem, vt dicitur in Pſalm. 83.

ARTICVLVS V.

Vtrum ſacramentorum veteris legis conueniens cauſa eſſe poſſit.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur 542 quòd ſacramentorum veteris legis conueniens cauſa eſſe non poſſit. Ea enim quæ ad cultum diuinum fiunt, non debent eſſe ſimilia his, quæ idolatræ obſeruabant: vnde dicitur Deuter. 12. Non facies ſimiliter Domino Deo tuo: omnes enim abominationes quibus aduerſatur Dominus, fecerunt dijs ſuis; ſed cultores idolorum in cultu eorum cultris ſe incidebant vſque ad effuſionem ſanguinis. Dicitur enim 3. Reg. 19. quod incidebant ſe iuxta ritum ſuum cultris & lanceolis, donec profunderentur ſanguine, propter quod Dominus mandauit Deut. 14. Non vos incidetis, nec facietis caluitium ſuper mortuo, quoniam populus ſanctus es domino Deo tuo, & te elegit, vt ſis ei in populum peculiarem de cunctis gentibus, qui ſunt &c. Inconuenienter igitur circũciſio erat inſtituta in lege.

¶ 2 Præterea. Ea quæ in cultum diuinum fiunt, debent honeſtatem & grauitatem habere, ſecundum H illud Pſalm. 34. In populo graui laudabo te; ſed ad leuitatem quandam pertinere videtur, vt homines feſtinanter comedant: inconuenienter igitur præceptum eſt Exod. 12. vt comederent feſtinanter agnum paſchalem: & alia etiam circa eius comeſtionem ſunt inſtituta, quæ videntur omnino irrationabilia eſſe.

¶ 3 Pret. Sacramenta veteris legis figuræ fuerunt ſacramentorum nouæ legis; ſed per agnum paſchalem ſignificatur ſacramentum Euchariſtiæ, ſecundum illud 1. ad Corint. 5. Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. ergo etiam debuerunt eſſe aliqua ſacramenta in lege, quæ præfigurarent alia ſacramenta nouæ legis, ſicut I confirmationem, & extremam vnctionem & matrimonium, & alia ſacramenta.

¶ 4 Præt. Purificatio non poteſt conuenienter fieri, niſi ab aliquibus immunditiis, ſed quantum ad Deum nullum corporale reputatur immundum, quia omne corpus creatura Dei eſt, & omnis creatura Dei bona, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur, vt dicitur 1. ad Timot. 4. inconuenienter igitur purificabantur propter contactum hominis mortui, vel propter alicuius huiuſmodi corporalis infectionis.

¶ 5 Præterea. Eccleſi. 34. dicitur, Ab immundo quis mundabitur: ſed cinis vitulæ ruſæ, quæ comburebatur, immundus erat, quia immundum reddebat. Dici- K tur enim Numer. 19. quod ſacerdos qui immolabat eam, commaculatus erat vſque ad veſperum. Similiter & ille qui eam comburebat, & etiam ille qui eius cineres colligebat. ergo inconuenienter pręceptum ibi fuit, vt per huiuſmodi cinerem ibi aſperſum immundi purificarentur.

¶ 6 Præt. Peccata non ſunt aliquid corporale, quod poſſit deferri de loco ad locum, neque etiam per aliquid immundum poteſt homo à peccato mundari; inconuenienter igitur ad expiationem peccatorum populi, ſacerdos ſuper vnum hircorum confitebatur peccata filiorũ Iſrael, vt portaret ea in deſertum; per alium autem

quo

quo vtebantur ad purificationes, ſimul cum vitulo. comburentes extra caſtra, immundi reddebantur, ita quod oportebat eos lauare veſtimenta, & carnem aqua.

¶ 7 Præt. Illud quod iam eſt mundatum, non oportet iterum mundari. inconnenienter igitur mundata lepra hominis, vel etiam ejus domus, alia purificatio adhibebatur, vt habetur Leuit. 14.

¶ 8 Præterea. Spiritualis immunditia non poteſt per corporalem aquam, vel pilorum raſuram emundari. Irrationabile igitur videtur, ouod Dominns præcepit. Exodi. 30. vt fieret labinm æneum cum baſi ſua ad lauandũ manus & pedes ſacerdotum, qui ingreſſuri erãt tabernaculum. & quod præcipitur Num. 8. quod Leuitæ abſtergerentur aqua luſtrationis, & raderent omnes pilos carnis ſuæ.

¶ 9 Præterea. Quod maius eſt. non poteſt ſanctificari per illud qnod minus eſt: inconueniẽter igitur per quãdam vnctionem corporalem, & corporalia ſacrificia, & oblationes corporales, fiebat in lege conſecratio maiorum & minorum ſacerdotum, vt habetur Leuit. 8. & Leuitarum, vt habetur Num. 8.

¶ 10 Præterea. Sicut dicitur 2. Reg. 16. Homines vident ea quæ patent, Deus autem intuetur cor; ſed ea q̃. exterius patent in homine, eſt corporalis diſpoſitio, & indumenta. incõuenienter igitur ſacerdotibus maioribus & minoribus quędam ſpecialia veſtimenta deputabantur, de quibus habetur Exod. 28. & ſine ratione videtur quod prohiberetur aliquis, à ſacerdotio propter C corporales defectus, ſecundum quod dicitur Leuit. 21. Homo de ſemine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo ſuo, ſi cęcus fuerit, vel claudus &c. ſic igitur videtur quod ſacramenta veteris legis irrationabilia fuerint.

Sed contra eſt, quod dicitur Leuit. 20. Ego ſum Dominus qui ſanctifico vos; ſed a Deo nihil ſine ratione fit. dicitur enim in pſalm. 103. Omnia in ſapientia feciſti. ergo in ſacramentis veteris legis, quæ ordinabantur ad hominum ſanctificationem, nihil erat ſine rationabili cauſa.

Respondeo Dicendum, q̃ ſicut ſupra dictum eſt,[a] Sacramenta proprie dicuntur illa, quæ adhibebantur Dei Cultoribus ad quandam conſecrationem (q. 101. ar. 4.) D per quam ſcilicet deputabantur quodammodo ad cultum Dei. Cultus autem Dei generali quidem modo pertinebat ad totum populum ſed ſpeciali modo pertinebat ad Sacerdotes & Leuitas, qui erãt miniſtri cultus diuini. Et ideo in iſtis ſacramẽtis veteris legis quædam pertinebant communiter ad totum populum. quædam autem ſpecialiter adminiſtros, & circa vtroſque tria erant neceſſaria. Quorum primum eſt, inſtitutio in ſtatu colendi, Deum: & hæc quidem inſtitutio communiter quantum ad omnes fiebat per circunciſionem, ſine qua nullus admittebatur ad aliquid legalium: quantum vero ad ſacerdotes, per ſacerdotum conſecrationem. Secundo, requirebatur vſus eorum E quæ pertinent ad diuinum cultum: & ſic quantum ad populum erat eſus paſchalis conuiuij, ad quem nullus incircunciſus admittebatur, vt patet Exod. 12. & quantum ad ſacerdotes oblatio victimarum, & eſus panum propoſitionis, & aliorum, quæ erant ſacerdotum vſibus deputata. Tertio requirebatur remotio eorum, per quæ aliqui impediebantur a cultu diuino ſcilicet immunditiarum: & ſic quantum ad populum erant inſtitutæ quædam purificationes a quibuſdam exterioribus immunditijs, & etiam expiationes a peccatis. Quantum vero ad Sacerdotes & Leuitas erat inſtituta A ablutio manuum, & pedum, & raſio pilorum. Et hæc omnia habebant rationabiles cauſas, & literales, ſecundum quod ordinabantur ad cultum Dei pro tempore illo, & figurales, ſecundum quod ordinabantur ad figurandum Chriſtum, vt patebit per ſingula diſcurrenti.

Ad primum ergo dicendum, quod literalis ratio circunſionis principalis quidem fuit ad proteſtationem fidei vnius Dei. Et quia Abraham fuit primus qui ſe ab infidelibus ſeparauit exiens de domo ſua, & de cognatione ſua, ideo ipſe primus circunciſionem accepit: & hanc cauſam aſſignat Apoſtolus ad Rom. 4. Signum accepit circuncitionis ſignaculum iuſtitiæ fidei, quæ eſt in præputio: quia ſcilicet in hoc legitur Abrahæ fides reputata ad iuſtitiam, quod contra ſpem in ſpem credidit, ſcilicet contra ſpem naturæ in ſpem gratiæ, vt fieret pater multarum gentium, cum ipſe eſſet ſenex; & vxor ſua eſſet anus & ſterilis. Et vt hæc proteſtatio, & imitatio fidei Abrahæ firmaretur in cordibus Iudæorum, acceperunt ſignum in carne ſua, cuius obliuiſci nõ poſſent; vnde dicitur Geneſ. 17. Erit pactum meum in carne veſtra in fœdus æternum. (Circunciſionis ratio.) Ideo autem fiebat octaua die, quia antea puer eſt valde tenellus, & poſſet ex hoc grauiter lædi, & reputatur adhuc quaſi quiddam non ſolidatum, vnde etiam nec animalia offerebantur ante octauum diem. Ideo vero non magis tardabatur ne propter dolorem aliqui ſignum circunciſionis refugerent, & ne parentes etiã, C quorum amor increſcit ad filios, poſt frequentem conuerſationem, & eorum augmentum, eos circunciſioni ſubtraherent. Secunda ratio eſſe potuit ad debilitationem concupiſcentiæ in membro illo. Tertia ratio eſt, in ſugillationem ſacrorum Veneris & Priapi, in quibus illa pars corporis honorabatur. Dominus autem non prohibuit niſi inciſionem quæ in cultum idolorum fiebat, cui non erat ſimilis prædicta circunciſio. Figuralis vero ratio circunciſionis erat, quia figurabatur ablatio corruptionis fienda per Chriſtum, quæ perfecte complebitur in octaua ætate, quæ ẽ ætas reſurgentium. Et quia omnis corruptio culpæ & pœnę prouenit in nos per carnalem originem ex peccato primi parentis: ideo talis circunciſio fiebat membro D generationis: vnde Apoſtolus dicit ad Col. 2. Circunciſi eſtis in Chriſto circunciſione non manufacta in expoliatione corporis carnis, ſed in circunciſione Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Ad secundum dicendum, quod literalis ratio conuiuij paſchalis fuit in commemorationem beneficii quo Deus eduxit eos de Aegypto, vnde per huiuſmodi, conuiuij celebrationem profitebantur ſe ad illum populum pertinere, quẽ Deus ſibi aſſumpſerat ex Aegypto. (De eſu, & comeſtione agni.) Quando enim fuerunt ex Agypto liberati, præceptum eſt eis, vt ſanguine agni linirent ſuper liminaria domorum, quaſi proteſtantes ſe recedere à ritibus Aegyptiorum, qui arietem colebant: vnde & liberati ſunt per ſanguinis agni aſperſionẽ, vel linitionem in poſtibus domorum, a periculo exterminii E quod imminebat Aegyptiis. In illo autem exitu eorum de Aegypto duo fuerunt, ſcilicet, feſtinantia ad egrediendum. impellebant enim eos Aegyptii, vt exirent velociter; vt habetur Exod. 12. Imminebatque periculum ei; qui non feſtinaret exire cum multitudine; ne remanens occideretur ab Aegyptiis. Feſtinantia autem deſignabatur dupliciter. Vno quidem modo per ea quæ comedebant, præceptum enim eis erat, quod comederent panes azymos in huius ſignum: quod non poterant fermentari cogentibus exire Aegy-

ptiis, & quòd comederent aſſum igni, ſic enim velocius præparabatur, & quòd os nõ comminuerent ex eo quia in feſtinantia non uacat oſſa frangere. Alio modo quantum ad modum comedendi, dicitur enim, Renes veſtros accingetis, calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis feſtinanter, quod manifeſte deſignat homines exiſtentes in promptu itineris. Ad idem etiam pertinet, quod eis præcipitur: In vna domo comedetis, neque feretis de carnibus eius foras; quia ſcilicet propter feſtinantiam non vacabat inuicem mittere xenia. Amaritudo autem quam paſſi fuerant in Aegypto, ſignificabatur per lactucas agreſtes. Figuralis autem ratio patet, quia per immolationem agni paſchalis ſignificabatur immolatio Chriſti, ſecũdum illud 1. ad Cor. 5. Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Sanguis vero agni liberans ab exterminatore, linitus ſuper liminaribus domorum, ſignificat fidẽ paſſionis Chriſti in corde & in ore fidelium, per quam liberamur a peccato & a morte, ſecundum illud 1. Pet. 1. Redempti eſtis pretioſo ſanguine agni immaculati. Comedebantur autem carnes illæ ad ſignificandum eſum corporis Chriſti in ſacramento. Erant autem aſſæ igni, ad ſignificandum paſſionem, vel charitatem Chriſti. Comedebantur autem cum azymis panibus, ad ſignificandam puram conuerſationem fidelium ſumentium corpus Chriſti, ſecundum illud 1. ad Corint. 5. Epulemur in azymis ſynceritatis & veritatis. Lactucæ autem agreſtes addebantur in ſignum pœnitentiæ peccatorum, quæ neceſſaria eſt ſumentibus corpus Chriſti. Renes autem accingendi ſunt cingulo caſtitatis: calceamenta autem pedum ſunt exempla mortuorum patrum: baculi autem habendi in manibus, ſignificant paſtoralem cuſtodiam. Præcipitur autem, quòd in vna domo agnus paſchalis comedatur, ideſt, in eccleſia catholicorum, non in conuenticulis hæreticorum.

Ad tertium Dicendum, quòd quædam ſacramenta nouæ legis habuerũt in veteri lege ſacramenta figuralia ſibi correſpondentia. Nam circunciſioni reſpondet baptiſmus, qui eſt fidei ſacramentum; vnde dicitur ad Colo. 2. Circunciſi eſtis in circunciſione Domini noſtri Ieſu Chriſti, conſepulti ei in baptiſmo. Conuiuio vero Agni paſchalis reſpondet in noua lege ſacramentum Euchariſtiæ. Omnibus autem purificationibus veteris legis reſpondet in noua lege ſacramentum pœnitentiæ. Conſecrationi autem pontificis, & ſacerdotum reſpondet ſacramentum ordinis. Sacramentum plenitudinis gratiæ, non poteſt reſpondere in veteri lege aliquod ſacramentum: quia nondum aduenerat tempus plenitudinis, eo quod neminem ad perfectum adduxit lex. Similiter autem & ſacramentum extremæ vnctionis, quod eſt quædam immediata præparatio ad introitum gloriæ, cuius aditus nondum patebat in veteri lege, pretio nondum ſoluto. Matrimonium autem fuit quidem in veteri lege prout erat in officium naturæ: non autem prout eſt ſacramentum coniunctionis Chriſti, & eccleſiæ, quæ nondum erat facta. vnde & in veteri lege dabatur libellus repudii, quod eſt contra ſacramenti rationem.

De varijs immũditijs & earũ rõnabili purificatione.

*In cor. art.

Ad qvartvm dicendum, quod ſicut dictum eſt, *purificationes veteris legis ordinabantur ad remouendum impedimenta cultus diuini: qui quidem eſt duplex ſcilicet ſpiritualis, qui conſiſtit in deuotione mentis ad Deum: & corporalis, qui conſiſtit in ſacrificijs & oblationibus, & alijs huiuſmodi. A cultu au-

F tem ſpirituali impediuntur homines per peccata, quibus homines pollui dicebantur, ſicut per idololatriam, & homicidum, per adulteria & inceſtus. Et ab illis pollutionibus purificabantur homines per aliqua ſacrificia vel communiter oblata pro tota multitudine, vel etiam pro peccatis ſingulorum. Non quod ſacrificia illa carnalia haberent ex ſeipſis virtutem expiandi peccatum, ſed quia ſignificabant expiationem peccatorum futuram per Chriſtum, cuius participes erant etiam antiqui, proteſtantes fidem Redemptoris in figuris ſacrificiorum. A cultu vero exteriori impediebantur homines per quaſdam immunditias corporales, quæ quidem primo conſiderabantur in hominibus, & conſequenter etiam in

G aliis animalibus, & in veſtimentis, & dominibus, & vaſis. In hominibus quidem immunditia reputabatur partim quidem ex ipſis hominibus, partim autem ex contactu rerum immundarum. Ex ipſis autem hominibus immundum reputabatur omne illud, quod corruptionem aliquam iam habebat, vel erat corruptioni expoſitum; & ideo quia mors eſt corruptio quædam, cadauer hominis reputabatur immundum. Similiter etiam quia lepra ex corruptione humorum, contingit, qui etiam exterius erumpunt, & alios inficiunt, leproſi etiam reputabantur immundi. Similiter etiam mulieres patientes ſaguinis fluxum ſiue per infirmitatem, ſiue etiam tempore conceptionis, & eadem ratione viri reputabantur immundi,

H fluxum ſeminis patientes vel per infirmitatem; vel per pollutionem nocturnam, vel etiam per coitum. Nam omnis humiditas prædictis modis ab homine egrediens, quandam immundam infectionem habet. Inerat etiam hominibus immunditia quædam ex contactu quarumcunque rerum immundarum: Iſtarum autem immunditiarum erat ratio & literalis, & figuralis. Literalis quidem propter reuerentiam eorum, quæ ad diuinum cultum pertinent, tum quia homines pretioſas res contingere non ſolẽt, cum fuerint immundi, tum etiam vt ex raro acceſſu ad ſacra, ea magis venerarentur. Cum enim omnes huiuſmodi immunditas raro aliquis cauere poſſit; contingebar, quod raro poterant homines accedere ad attin-

I gendum ea, quæ pertinebant ad diuinum cultum, & ſic quando accedebant, cum maiori reuerentia & humilitate mentis accedebant. Erat autem in quibuſdam horum ratio literalis, vt homines non reformidarent accedere ad diuinum cultum, quaſi refugientes conſortium leproſorum, & ſimilium infirmorum, quorum morbus abominabilis erat & contagioſus. In quibuſdam etiam ratio erat ad vitandum idololatriæ cultum: quia Gentiles in ritu ſuorum ſacrificiorum vtebantur quandoque & humano ſanguine, & ſemine. Omnes autem huiuſmodi immunditiæ corporales purificabantur, vel per ſolam aſperſionem aquæ: vel quæ maiores erant, per aliquod ſacri-

K ficium ad expiandum peccatum, ex quo tales infirmitates contingebant. Ratio autem figuralis harum immunditiarum fuit, quia per huiuſmodi exteriores immunditias figurabantur diuerſa peccata. Nam immunditia cadaueris cuiuſcunque ſignificat immunditiam peccati, quod eſt mors animæ. Immunditia autem lepræ ſignificat immunditiam hæreticæ doctrinæ, tum, quia hæretica doctrina cõtagioſa eſt, ſicut & lepra. tum quia nulla etiam falſa doctrina eſt, quæ vera falſis non admiſceat, ſicut etiam in ſuperficie corporis leproſi apparet quædam diſtinctio qua-

rundam macularum ab alia carne integra. Per immundiciam autem mulieris ſanguifluæ, deſignatur immunditia idololatriæ, propter immolatitium cruorem. Per immunditiam vero viri ſeminiflui, deſignatur immunditia vanæ locutionis, eo quod ſemen eſt verbum Dei. Per immunditiam vero coitus, & mulieris parientis, deſignatur immunditia peccati originalis, Per immunditiam vero mulieris menſtruatæ deſignatur immunditia mentis per voluptates emollitæ. Vniuerſaliter vero per immunditiam contactus rei immundæ, deſignatur immunditia conſenſus in peccatum alterius, ſecundum illud 2. ad Corinth. 6. Exite de medio eorum, & ſeparamini, & immundum ne tetigeritis. Huiuſmodi autem immunditia contactus deriuabatur etiam ad res inanimatas; quicquid enim quocunque modo tangebat immundus, immundum erat. In quo lex attenuauit ſuperſtitionem Gentilium qui non ſolum per contactum immundi dicebant immunditiam contrahi, ſed etiam per collocutionem, aut per aſpectum, vt rabbi Moyſes dicit de muliere menſtruata. Per hoc autem myſtice ſignificabatur id, quod dicitur Sapient. 14. Similiter odio ſunt Deo impius, & impietas eius. Erat autem & immunditia quædam ipſarum rerum inanimatarum ſecundum ſe, ſicut erat immunditia lepræ in domo, & in veſtimentis. Sicut enim morbus lepræ accidit in hominibus ex humore corrupto putrefaciente carnem & corrumpente, ita etiam propter aliquam corruptionem & exceſſum humiditatis, vel ſiccitatis fit quandoque aliqua corroſio in lapidibus domus, vel etiam in veſtimentis. Et ideo hanc corruptionem vocabat lex lepram, ex qua domus, vel veſtis immunda iudicaretur, tum quia omnis corruptio ad immunditiam pertinebat, vt dictum eſt; * tum etiam quia circa huiuſmodi corruptionem Gentiles Deos penates colebant. & ideo lex præcepit huiuſmodi domus, in quibus fuerit talis corruptio perſeuerans, deſtrui, & veſtes comburi, ad tollendam idololatriæ occaſionem. Erat etiam & quædam immunditia vaſorum, de qua dicitur Numeri 19. Vas, quod non habuit cooperculum, & ligaturam deſuper, immundum erit, cuius immunditiæ cauſa eſt: quia in talia vaſa de facili poterat aliquid immundum cadere, vnde poterant immundari: erat etiam hoc præceptum ad declinandam idololatriam. Credebant enim idololatræ, quod ſi mures, aut lacertæ, vel aliquid huiuſmodi, quæ immolabant idolis, caderent in vaſa, vel in aquas, quod eſſent diis gratioſa. Adhuc etiam aliquæ muliercula vaſa dimittunt diſcooperta in obſequium nocturnorum numinum, quæ Ianas vocant. Harum autem immunditiarum ratio eſt figuralis, quia per lepram domus, ſignificatur immunditia congregationis hæreticorum: Per lepram vero in veſte linea, ſignificatur peruerſitas morum ex amaritudine mentis: Per lepram vero veſtis laneæ, ſignificatur peruerſitas adulatorum: Per lepram in ſtamine, ſignificantur vitia animæ: Per lepram vero in ſubtegmine, ſignificantur peccata carnalia, ſicut enim ſtamen eſt in ſubtegmine, ita anima in corpore. Per vas autem, quod non habet cooperculum nec ligaturam; ſignificatur homo qui non habet aliquod velamen taciturnitatis, & qui non conſtringitur aliqua cenſura diſciplinæ.

In lib. Dux errantium.

In iſtamet ſolut.

A D QVINTVM dicendum, quod ſicut dictum eſt, *duplex erat immunditia in lege, Vna quidem per aliquam corruptionem mentis, vel corporis: & hæc etiam immunditia maior erat. Alia vero erat immunditia ex ſolo contactu rei immundæ: & hæc minor erat, & faciliori ritu expiabatur. Nam immunditia prima expiabatur per ſacrificia pro peccato, quia omnis corruptio procedit ex peccato, & peccatum ſignificat: ſed ſecunda immunditia expiabatur per ſolam aſperſionem aquæ cuiuſdam, de qua quidem aqua expiationis habetur Numer. 19. Mandatur enim ibi a Domino, quod accipiant vaccam ruſam: in memoriam peccati, quod commiſerunt in adoratione vituli. Et dicitur vacca magis quàm vitulus, quia ſic Dominus ſynagogam vocare conſueuit, ſecundum illud Oſeæ 5. Sicut vacca laſciuiens declinauit Iſrael. Et hoc forte ideo, quia vaccas in morem Aegyptii coluerunt, ſecundum illud Oſeæ 10. Vaccas Bethauen coluerunt. Et in deteſtationem peccati idololatriæ immolabatur extra caſtra: & vbicunque ſacrificium fiebat pro expiatione multitudinis peccatorum, cremabatur extra caſtra totum. Et vt ſignificaretur per hoc ſacrificium emundari populus ab vniuerſitate peccatorum, intingebat ſacerdos digitum in ſanguine eius, & aſpergebat contra fores Sanctuarij ſeptem vicibus, quia ſepte narius numerus vniuerſitatem ſignificat. Et ipſa etiam aſperſio ſanguinis pertinebat ad deteſtationem idololatriæ, in qua ſanguis immolatitius non effundebatur, ſed congregabatur, & circa ipſum homines comedebant in honorem idolorum. Comburebatur autem in igne, vel quia Deus Moyſi in igne apparuit, & in igne data eſt lex: vel quia per hoc ſignificabatur, quod idololatria totaliter erat extirpanda, & omne quod ad idololatriam pertinebat, ſicut vacca cremabatur cum pelle & carnibus, ſanguine, & fimo flammæ traditis. Adiungebatur etiam in combuſtione lignum cedrinum, hyſſopus, coccuſque bis tinctus, ad ſignificandum, quod ſicut ligna cedrina non de facili putreſcunt, & coccus bis tinctus non amittit colorem, & hyſſopus retinet etiam odorem poſtquam fuerit deſiccatus; ita etiam hoc ſacrificium erat in conſeruationem ipſius populi, & honeſtatis, & deuotionis ipſius. Vnde dicitur de cineribus vaccæ, vt ſint multitudini filiorum Iſrael in cuſtodiam. Vel ſecundum Ioſephum*, quatuor elementa ſignificata ſunt. Igni enim apponebatur cedrus, ſignificans terram propter ſui terreſtreitatem: hyſſopus ſignificans aerem propter odorem: coccus, ſignificans aquam eadem ratione qua etiam purpura, propter tincturas, quæ ex aquis ſumuntur, vt per hoc exprimeretur, quod illud ſacrificium offerebatur Creatori quatuor elementorum. Et quia huiuſmodi ſacrificium offerebatur pro peccato idololatriæ, in eius deteſtationem & comburens, & cineres colligens, & ille qui aſpergit aquas, in quibus cinis ponebatur, immundi reputabantur: vt per hoc oſtenderetur, quod quicquid quocunque modo ad idololatriam pertinet, quaſi immundum eſt abiiciendum. Ab hac autem immunditia purificabantur per ſolam veſtimentorum ablutionem. Nec indigebant aqua aſpergi propter huiuſmodi immunditiam: quia ſic eſſet proceſſus in infinitum. Ille enim qui aſpergebat aquam, immundus fiebat: & ſic ſi ipſe ſeipſum aſpergeret, immundus remaneret: ſi autem alius eum aſpergeret, ille immundus eſſet, & ſimiliter ille qui illum aſpergeret, & ſic in infinitum. Figuralis autem ratio huius ſacrificij eſt, quia per vaccam ruſam ſignificatur Chriſtus ſecundum infirmitatem aſſumptam, quam fœmininus ſexus deſignat: ſanguinem autem paſſionis eius deſignat vaccæ color. Erat autem vacca ruſa ætatis integræ: quia omnis operatio Chriſti eſt perfecta, in qua nulla erat macula, nec

Ad 4. argu. præcedens.

Lib. 3. Antiquitatum capit. 7.

porta-

portauit iugum peccati. Præcipitur autem adduci ad Moyſen, quia imputabant ei tranſgreſſionem Moſaicæ legis in violatione Sabbathi. Præcipitur autem tradi Eleazaro ſacerdoti, quia Chriſtus occidendus in manus ſacerdotum traditus eſt. Immolatur autem extra caſtra, quia extra portam. Chriſtus paſſus eſt. Intingit autem ſacerdos digitum in ſanguine eius, quia per diſcretionem, quam digitus ſignificat, myſterium paſſionis Chriſti eſt conſiderandum, & imitandum. Aſpergitur autem contra tabernaculum, per quod ſynagoga deſignatur vel ad condemnationem Iudæorum non credentium, vel ad purificationem credentium. Et hoc ſeptem vicibus, vel propter ſeptem dona Spiritus ſancti, vel propter ſeptem dies, in quibus omne tempus intelligitur. Sunt autem G omnia quæ ad Chriſti incarnationem pertinent, igne cremanda, ideſt, ſpiritualiter intelligenda; nam per pellem & carnem, exterior Chriſti operatio ſignificatur: per ſanguinem, ſubtilis & interna virtus exteriora facta verificans; per fimum, laſſitudo, ſitis, & omnia huiuſmodi ad infirmitatem pertinentia. Adduntur autem tria, ſcilicet cedrus, quod ſignificat altitudinem ſpei, vel contemplationis; hyſſopus, quod ſignificat humilitatem vel fidem, coccus bis tinctus, quod ſignificat geminam charitatem. per hæc enim debemus Chriſto paſſo adhærere. Iſte autem cinis combuſtionis colligitur à viro mundo, quia reliquiæ paſsionis peruenerunt ad Gentiles, qui non fuerunt culpabiles in Chriſti morte: Apponuntur autem ci- H neres in aqua ad expiandum, quia ex paſsione Chriſti baptiſmus ſortitur virtutem emundandi peccata. Sacerdos autem qui immolabat & comburebat vaccam, & ille qui comburebat, & qui colligebat cineres, immundus erat, & etiam qui aſpergebat aquam: vel quia Iudæi ſunt facti immundi ex occiſione Chriſti, per quam noſtra peccata expiantur. & hoc vſque ad veſperum, id eſt, vſque ad finem mundi, quando reliquię Iſrael conuertentur, vel quia illi qui tractant ſancta, intendentes ad emundationem aliorum, ipſi etiam aliquas immunditias contrahunt, vt Greg. dicit in paſtorali, & hoc vſque ad veſperum, ideſt, vſque ad finem pręſentis vitæ.

AD SEXTVM. Dicendum, quòd ſicut dictum I eſt, * immunditia quæ ex corruptione proueniebat vel mentis, vel corporis expiabatur per ſacrificia pro peccato. Offerebantur autem ſpecialia ſacrificia pro peccatis ſingulorum, ſed quia aliqui negligentes erant circa expiationem huiuſmodi peccatorum, & immunditiarum, vel etiam propter ignorantiam ab expiatione huiuſmodi deſiſtebant, inſtitutum fuit vt ſemel in anno decima die ſeptimi menſis fieret ſacrificium expiationis pro toto populo. Et quia ſicut Apoſtolus dicit ad Hebræos. 7. Lex conſtituit homines ſacerdotes infirmitatem habentes, oportebat quòd ſacerdos prius offerret pro ſeipſo vitulum pro peccato in commemorationem peccati; quod K Aaron fecerat in conflatione vituli aurei: & arietem in holocauſtum, per quod ſignificabatur, quod ſacerdotis prælatio, quam aries deſignat, qui eſt Dux gregis, erat ordinanda ad honorem Dei. Deinde autem offerebat pro populo duos hircos: quorum vnus immolabatur ad expiandum peccatum multitudinis. Hircus enim animal fœtidum eſt, & de pilis eius fiunt veſtimenta pungentia, vt per hoc ſignificaretur fœtor & immunditia aculei peccatorum. Huius autem hirci immolati ſanguis inferebatur ſimul etiam cum ſanguine vituli in Sancta

De vituli & arietis & hirci ſacrificijs.
* Ad 4. arg. huius artic.

F ſanctorum, & aſpergebatur ex eo totum Sanctuarium, ad ſignificandum quod tabernaculum emundabatur ab immunditijs filiorum Iſrael. Corpus vero hirci & vituli, quæ immolata ſunt pro peccato, oportebat comburi, ad oſtendendum conſummationem peccatorum. Non autem in altari, quia ibi non comburebantur totaliter niſi holocauſta; vnde mandatum erat, vt comburerentur extra caſtra in deteſtationem peccati. hoc enim fiebat, quandocunque immolabatur ſacrificium pro aliquo graui peccato, vel pro multitudine peccatorum. Alter vero hircus emittebatur in deſertum, non quidem vt offerretur Dæmonibus, quos colebant Gentiles in deſertis, quia eis nihil licebat immolari, ſed ad ſignificandum effectum illius ſacrificii immolati: & ideo ſacerdos imponebat manum ſuper caput eius confitens peccata filiorum Iſrael, ac ſi ille hircus deportaret ea in deſertum, vbi à beſtiis comederetur, quaſi portans pœnam pro peccatis populi. Dicebatur autem portare peccata populi vel quia in eius emiſsione ſignificabatur remiſsio peccatorum populi; vel quia colligabatur ſuper caput eius aliqua ſchedula, vbi erant ſcripta peccata. Ratio autem figuralis horum erat: quia Chriſtus ſignificatur & per vitulum propter virtutem; & per arietem, quia ipſe eſt dux fidelium, & per hircum propter ſimilitudinem carnis peccati, & ipſe Chriſtus eſt immolatus pro peccatis, & ſacerdotum, & populi; quia per eius paſsionem & maiores, & minores à peccato mundantur. Sanguis autem vituli & hirci infertur in Sancta per Pontificem, quia per ſanguinem paſsionis Chriſti patet nobis introitus in regnum cœlorum. Comburuntur autem eorum corpora extra caſtra, quia extra portam Chriſtus paſſus eſt, vt Apoſtol. dicit ad Hebræos vltim. Per hircum autem qui emittebatur, poteſt ſignificari vel ipſa diuinitas Chriſti, qui in ſolitudinem abiit, Homine Chriſto patiente, non quidem locum mutans, ſed virtutem cohibens, vel ſignificatur concupiſcentia mala, quam debemus à nobis abijcere, virtuoſos autem motus Domino immolare. De immunditia vero eorum qui huiuſmodi ſacrificia comburebant, eadem ratio eſt, quæ in ſacrificio vitulæ rufæ dicta eſt.

Ad 5. argu. præcedens.

AD SEPTIMVM Dicendum, quòd per ritum legis leproſus non emundabatur à macula lepræ, ſed mundatus oſtendebatur. Et hoc ſignificatur Leuitic. 14. cum dicitur de Sacerdote. Cum inuenerit lepram eſſe emundatam, præcipiet ei qui purificatur. Iam ergo lepra mundata erat, ſed purificari dicebatur, inquantum, iudicio ſacerdotis reſtituebatur conſortio hominum, & cultui diuino. Contingebat tamen quandoque, vt diuino miraculo per ritum legis corporalis mundaretur lepra, quando ſacerdos decipiebatur in iudicio. Huiuſmodi autem purificatio leproſi dupliciter fiebat: nam primo iudicabatur eſſe mundus; ſecundo autem reſtituebatur tanquam mundus conſortio hominum & cultui diuino, ſcilicet poſt ſeptem dies. In prima autem purificatione offerebat pro ſe leproſus mundandus duos paſſeres viuos, & lignum cedrinum, & vermiculum, & hyſſopum, hoc modo vt filo coccineo ligarentur paſſer & hyſſopus ſimul cum ligno cedrino: ita ſcilicet, quod lignum cedrinum eſſet quaſi manubrium aſperſorij: hyſſopus verò & paſſer erant id quod de aſperſorio tingebatur in ſanguine alterius paſſeris immolati in aquis viuis. Hæc autem quatuor offerebat contra quatuor defectus lepræ: nam contra putredinem offerebatur ce-

De leproſorum emundatione.

dius

drus, quæ eſt arbor imputribilis, contra fœtorem, hyſſopus quæ eſt herba odorifera, cōtra inſenſibilitatem: paſſer viuus; contra turpitudinem coloris, vermiculus qui habet viuum colorē. Paſſer vero viuus aduolare ad mittebatur in agrum: quia leproſus reſtituebatur priſtinæ libertati. In octano vero die admittebatur ad cultum diuinum, & reſtituebatur conſortio hominum, Primo tamen raſis pilis totius corporis & veſtimentis, eo quod lepra pilos corrodit, & veſtimenta coinquinat, & fœtida reddit. Et poſt modum ſacrificium offerebatur pro delicto eius: quia lepra p'erunque inducitur pro peccato. De ſanguine antem ſacrificij tingebatur extremum auriculæ eius qui erat mundandus & pollices manus dextræ, & pedis: quia in iſtis partibus primum lepra dignoſcitur & ſentitur. B Adhibebantur etiam huic ritui tres liquores, ſcilicet ſanguis contra ſanguinis corruptionem: oleum ad deſignandam ſanationem morbi: aqua viua ad emundandum ſpurcitiam. Figuralis autem ratio erat, quia per duos paſſeres ſignificantur diuinitas, & humanitas Chriſti, quorum vnus ſcilicet humanitas, immolatur in vaſe fictili ſuper aquas viuentes: quia per paſsionem Chriſti aquæ baptiſmi conſecrantur. Alius autem, ſcilicet impaſsibilis diuinitas, viuus remanebat; quia diuinitas mori non poteſt, vnde & euolabat, quia paſsione aſtringi non poterat. Hic autem paſſer viuus ſimul cum ligno cedrino & cocco, vermiculo & hyſſopo, id eſt, fide, ſpe, & charitate, vt ſupra dictum eſt* mittitur in aquam ad aſpergendum: quia in fide Dei & hominis baptizamur. C Lauat autem homo per aquam baptiſmi & lachrymarum veſtimenta ſua, id eſt, opera, & omnes pilos, id eſt cogitationes. Tingitur autem extremum auriculæ dextræ eius qui mundatur de ſanguine & de oleo, vt eius auditum muniat contra corrumpentia verba. Pollices autem manus dextræ & pedis tinguntur, vt ſit eius actio ſancta. Alia vero quæ ad hanc purificationem pertinent, vel etiam aliarum immunditiarum, non habent aliquid ſpeciale præter alia ſacrificia pro peccatis, vel pro delictis.

* Alias verpiluum.

* Artic. 4. ad 4.

Ad octavvm et nonvm Dicendum, quòd ſicut populus inſtituebatur ad cultum Dei per circuncilionem, ita miniſter per aliquam ſpecialem purificationem, vel conſecrationem: vnde & ſeparari ab alijs præcipiuntur, quaſi ſpecialiter ad miniſterium cultus diuini præ alijs deputati. D Et totum quod circa eos fiebat in eorum conſecratione, vel inſtitutione, ad hoc pertinebat, vt oſtenderetur eos habere quandam prærogatiuam puritatis, & veritatis, & dignitatis. Et ideo in inſtitutione miniſtrorum tria fiebant. Primo enim purificabantur: ſecundo ordinabantur & conſecrabantur, tertio applicabantur ad vſum miniſterij. Purificabantur quidem communiter omnes per ablutionem aquæ, & per quædam ſacrificia. ſpecialiter autem Leuitæ radebant omnes pilos carnis ſuæ, vt habetur Leuitic. 8. Conſecratio vero circa Pontifices & Sacerdotes hoc ordine fiebat. E primo enim poſtquam abluti erant, induebantur quibuſdam veſtimentis ſpecialibus pertinentibus ad deſignandum dignitatem ipſorum. Specialiter autem Pontifex oleo vnctionis in capite vngebatur, vt deſignaretur, quod ab ipſo diffundebatur poteſtas conſecrandi ad alios, ſicut oleum à capite deriuatur ad inferiora, vt habetur in Pſalm. 132. Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron. Leuitæ vero non habebant aliam conſecrationem, niſi quòd offerebantur Domino à filiis Iſrael per manus Pontificis, qui orabat pro eis. Minorum uero ſacerdotum ſolæ manus con-

A ſecrabantur, quæ erant applicandæ ad ſacrificia. Et de ſanguine animalis immolatitij tingebatur extremum auriculæ dextræ ipſorum, & pollices pedis aut manus dextræ, vt ſcilicet eſſent obedientes legi Dei in oblatione ſacrificiorum, quod ſignificatur in intinctione auris dextræ: & quod eſſent ſoliciti & prompti in executione ſacrificiorum, quod ſignificatur in intinctione pedis & manus dextræ. Aſpergebantur etiam ipſi & veſtimenta eorum ſanguine animalis immolati in memoriam ſanguinis agni, per quem fuerunt liberati in Aegypto. Offerebantur autem in eorum conſecratione huiuſmodi ſacrificia, Vitulus pro peccato, in memoriam remiſsionis peccati Aaron circa conflationem vituli. Aries in holocauſtum, in memoriam B oblationis Abrahæ, cuius obedientiam Pontiſex imitari debebat. Aries etiam conſecrationis, qui erat quaſi hoſtia pacifica, in memoriam liberationis de Aegypto per ſanguinem agni. Caniſtrum autem panum, in memoriam mannæ præſtitæ populo. Pertinebat autem ad applicationem miniſterij, quod imponebantur ſuper manus eorum, adeps arietis, & torta panis vnius, & armus dexter, vt oſtenderetur, quod accipiebant poteſtatem huiuſmodi offerendi Domino. Leuitæ veró applicabantur ad miniſterium per hoc, quod intromittebantur in tabernaculum fœderis, quaſi ad miniſtrandum circa vaſa ſanctuarij. Figuralis horum ratio erat, quia illi qui ſunt conſecrandi ad ſpirituale miniſterium Chriſti, debent primo purificari per aquam baptiſmi & lachrymarum in fide paſsionis C Chriſti, quod eſt expiatiuum & purgatiuum ſacrificium. Et debent radere, omnes pilos carnis, id eſt, omnes prauas cogitationes. debent etiam ornari virtutibus, & conſecrari oleo Spiritus ſancti, & aſperſione ſanguinis Chriſti. & ſic debent eſſe intenti ad exequenda ſpiritualia miniſteria.

Ad decimvm dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt.* intentio legis erat inducere ad reuerentiam diuini cultus. & hoc dupliciter. Vno modo excludēdo à cultu diuino omne id quod poterat eſſe cōtemptibile: alio modo apponendo ad cultum diuinum omne illud quod videbatur ad honorificentiam pertinere. Et ſi hoc quidem obſeruabatur in tabernaculo, D & vaſis eius & animalibus immolandis, multo magis hoc obſeruandum erat in ipſis miniſtris. Et ideo ad remouendum contemptum miniſtrorum, præceptum fuit vt non haberent maculam, vel defectum corporalem. quia huiuſmodi homines ſolent apud alios in contemptu haberi. Propter quod etiam inſtitutum fuit, vt non ſparſim ex quolibet genere ad Dei miniſterium applicarentur, ſed ex certa proſapia ſecundum generis ſucceſsionem, vt ex hoc clariores & nobiliores haberentur. Ad hoc autem quod in reuerentia haberentur, adhibebatur eis ſpecialis ornatus veſtium, & ſpecialis conſecratio. Et hæc eſt in communi cauſa ornatus ueſtium. In ſpeciali autem ſciendum eſt, E quod Pontiſex habebat octo ornamenta. Primo enim habebat veſtem lineam. Secundo habebat tunicam hyacinthinam, in cuius extremitate verſus pedes ponebantur per circuitum tintinabula quædam, & mala punica facta ex hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto. Tertio habebat ſuperhumerale, quod tegebat humeros, & anteriorem partem vſque ad cingulum: quod erat ex auro & hyacintho, & purpura coccoque bis tincto, & byſſo retorta; & ſuper humeros habebat duos onychinos, in quibus erant ſculpta nomina filiorum Iſrael. Quartum erat rationale, ex eadem materia factum, quod erat quadratum, & ponebatur

* De ornamentis variis miniſtrorum Dei. In ſolut. arg 8. & art. 4. huius quæſtio.

in

in pectore, & coniungebatur ſuperhumerali. Et in hoc rationali erant duodecim lapides pretioſi diſtincti per quatuor ordines: in quibus etiam ſculpta erant nomina filiorum Iſrael, quaſi ad deſignandum, quod ferret onus totius populi per hoc, quod habebat nomina eorum in humeris, & quod iugiter debebat de eorum ſalute cogitare per hoc, quod portabat eos in pectore, quaſi in corde habens. In quo etiam rationali mandauit Dominus poni doctrinam & veritatem: quia quædam pertinentia ad veritatem iuſtitiæ & doctrinæ ſcribebantur in illo rationali. Iudæi tamen fabulantur, quod in rationali erat lapis, qui ſecundum diuerſos colores mutabatur ſecundum diuerſa, quæ debebant accidere filijs Iſrael: & hoc vocant veritatem & doctrinam. Quintum erat baltheus. i. cingulus quidam factus ex prædictis quatuor coloribus. Sextū erat tiara id eſt, mitra quædam de byſſo. Septimum autem erat lamina aurea, pendens in fronte eius; in qua erat ſcriptum nomen Domini. Octauum autem erant femoralia linea, vt operirent carnem turpitudinis ſuæ quando accederent ad Sanctuarium, vel ad altare. Ex iſtis autem octo ornamentis minores ſacerdotes habebant quatuor, ſcilicet, tunicam lineam, femoralia, baltheum, & tiaram. Horum ornamentorum quidam rationem literalem aſſignant, dicentes, quod in iſtis ornamentis deſignabatur diſpoſitio orbis terrarum, quaſi Pōtifex proteſtaretur ſe eſſe miniſtrum Creatoris mundi. vnde etiam Sap. 18. dicitur, ꝙ in veſte Aaron erat deſcriptus orbis terrarum. Nam femoralia linea figurabant terram, ex qua linum naſcitur: balthei circumuolutio ſignificabat Oceanum, qui circumcingit terram. Tunica hyacinthina ſuo colore ſignificabat aerem, per cuius tintinabula ſignificabantur tonitrua, per mala granata coruſcationes. Superhumerale vero ſignificabat ſua varietate cælū ſydereum: duo onychini duo hemiſphæria, vel Solem & Lunam. Duodecim gemmæ in pectore, duodecim ſigna in Zodiaco, quæ dicebantur poſita in rationali; quia in cæleſtibus ſunt rationes terrenorum, ſecundum illud Iob. 38. Nunquid noſti ordinem cœli, & ponis rationem eius in terra? Cidaris autem vel tiara ſignificabat cœlum empyreum: lamina aurea Deum omnibus præſidentem. Figuralis vero ratio manifeſta eſt. Nam maculæ, vel defectus corporales, a quibus debebant ſacerdotes eſſe immunes, ſignificant diuerſa vitia & peccata, quibus debent carere. Prohibetur enim eſſe cæcus ideſt ne ſit ignorans; ne ſit claudus, ideſt inſtabilis, & ad diuerſa ſe inclinans. ne ſit paruo, vel grandi, vel torto naſo ideſt ne per defectum diſcretionis vel in plus, vel in minus excedat, aut etiam aliqua praua exerceat. per naſum enim diſcretio deſignatur, quia eſt diſcretiuus odoris. Ne ſit tracto pede vel manu. i. ne amittat virtutem bene operandi, vel procedendi in virtutem. Repudiatur etiam ſi habeat gibbum vel ante, vel retro, per quem ſignificatur ſuperfluus amor terrenorum. Si eſt lippus, id eſt, per carnalem affectum eius ingenium obſcuratur; contingit enim lippitudo ex fluxu humoris. Repudiatur etiam ſi habeat albuginem in oculo ideſt, præſumptionē candoris iuſtitiæ in ſua cogitatione. Repudiatur etiam ſi habeat iugem ſcabiem, ideſt, petulantiam carnis. Et ſi habuerit impetiginem, quæ ſine dolore corpus occupat, & membrorum decorem fœdat, per quam auaritia deſignatur. Et etiam ſi ſit hernioſus, vel ponderoſus, qui ſcilicet geſtat pondus turpitudinis in corde, licet non exerceat in opere. Per ornamenta vero deſignantur virtutes miniſtrorum Dei. Sunt autem quatuor, quæ ſunt neceſſariæ oībus miniſtris, ſcilicet, caſtitas,

F quæ ſignificatur per femoralia. Puritas vero vitæ, quæ ſignificatur per lineam tunicam. Moderatio diſcretionis, quæ ſignificatur per cingulum. Et rectitudo intentionis, quæ ſignificatur per tiaram protegentem caput. Sed præ his Pontifices debent quatuor habere. Primo quidem iugem Dei memoriam in contemplatione: & hoc ſignificat lamina aurea habens nomen Dei in frōte. Secundo, quod ſupportent infirmitates populi: quod ſignificat ſuperhumerale. Tertio, quod habeant populum in corde & in viſceribus per ſolicitudinem charitatis; quod ſignificatur per rōnale. Quarto, quod habeant conuerſationem cœleſtem per opera pfectionis: quod ſignificatur per tunicam hyacinthinā. Vnde & tunicæ hyacinthinæ adiūguntur in extremitate tintinabula aurea, per quæ ſignificatur doctrina di-
G uinorum, quæ debet coniungi cœleſti conuerſationi Pontificis. Adiungunt etiam mala punica, per quæ ſignificatur vnitas fidei & concordia in bonis moribus quia ſic coniuncta debet eſſe eius doctrina, vt per eam fidei, & pacis vnitas non rumpatur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum fuerit aliqua rationabilis cauſa obſeruantiarum cæremonialium.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ obſeruantiarum cæremonialium nulla fuerit rationa- 543
bilis cauſa. Quia vt Apoſtolus dicit 1. ad Timo-
H th. 4 Omnis creatura Dei eſt bona, & nihil reijciendū quod cum gratiarum actione percipitur. Inconueniēter igitur prohibiti ſunt ab eſu quorundam ciborum, tanquam immundorum, vt patet Leuit. 11.

¶ 2 Præt. Sicut animalia dantur in cibum hominis, ita etiam & herbæ. vnde dicitur Gen. 9. Quaſi olera virentia dedi vobis omnem carnem; ſed in herbis lex non diſtinxit aliquas immundas, cum tamen aliquæ illarum ſint maxime nociuæ, vt puta venenoſæ. ergo videtur quod nec de animalibus aliqua debuerint prohiberi tanquam immunda.

¶ 3 Præt. Si materia eſt immunda, ex qua aliquid generatur, pari ratione videtur ꝙ id quod generatur ex ea,
I ſit immundum. ſed ex ſanguine generatur caro. cum igitur non omnes carnes prohiberentur tanquam immūdæ, pari ratione nec ſanguis debuit prohiberi quaſi immundus, aut adeps, qui ex ſanguine generatur.

¶ 4 Præt. Dominus dicit Matt. 10. eos non eſſe timendos, qui occidunt corpus, quia poſt mortem nō habēt quid faciant, quod non eſſet verum, ſi in nocumētum homini cederet quid ex eo fieret. multo igitur minus, pertinet ad animal iā occiſum qualiter eius carnes decoquantur; irrationabile igitur videtur eſſe ꝙ dicitur Exod. 23. Non coques hœdum in lacte matris ſuæ.

¶ 5 Præterea. Ea quæ ſunt primitiua in hominibus & animalibus, tanquam perfectiora præcipiuntur Domino offerri. Inconuenienter igitur præcipitur Leui. 19.
K Quandiu ingreſſi fueritis terram, & plantaueritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum, ideſt, prima germina, & immunda erūt vobis, nec edetis ex eis.

¶ 6 Præterea. Veſtimentum extra corpus hominis eſt: non igitur debuerunt quædam ſpecialia veſtimenta Iudæis interdici, puta, quod dicitur Leuitico. 19. Veſte, quæ ex duobus texta eſt, non indueris. & Deutero. 22. Nō induetur mulier veſte virili, & vir nō induetur veſte fœminea. & infra, Non indueris veſtimēto, quod ex lana linoque contextum eſt.

¶ 7 Præt. Memoria mandatorum Dei non pertinet ad

ad corpus,ſed ad cor.inconuenienter igitur præcipitur Deuteron.5.Quod ligarent præcepta Dei quaſi ſignum in manu ſua,& q ſcriberentur in limine oſtiorum,& quod per angulos palliorum facerent fimbrias,in quibus ponerent vittas hyacinthinas, in memoriam mandatorum Dei,vt habetur Num.15.

¶8.Præt.Apoſto.dicit 1.ad Cor.6.quod non eſt cura Deo de bobus,& per conſequens neq; de alijs animalibus irrationalibus.inconuenienter igitur præcipitur Deut.22.Si ambulaueris per viam,& inueneris nidum, auis,non tenebis matrem cum filijs.Deut.25.Non alligabis os bouis triturantis.& Leuitic.19. Iumenta tua non facies coire cum alterius generis animantibus.

¶9Præt.Inter plantas non fiebat diſcretio mundorũ ab immundis.ergo multo minus circa culturam plantarum debuit aliqua diſcretio adhiberi.ergo inconuenienter præcipitur Leuiti.29.Agrum non ſeres diuerſo ſemine,& Deuter.22.Non ſeres uineam tuam altero ſemine.& non arabis in boue ſimul & aſino.

¶ 10 Præt.Ea quæ ſunt inanimata,maxime videntur hominum poteſtati eſſe ſubiecta. inconuenienter igitur arcetur homo ab argento & auro,ex quibus fabricata ſunt idola,& ab alijs quæ in idolorum domibus inueniuntur,præcepto legis,quod habetur Deuteron.7.Ridiculum etiam videtur eſſe præceptum quod habetur Deuteronom.23. Vt egeſtiones humo operirẽt fodientes in terra.

¶ 11.Præt.Pietas maxime in ſacerdotibus requiritur; ſed ad pietatem pertinere videtur,quod aliquis funeribus amicorum interſit. vnde etiam de hoc Tobias laudatur,vt habetur Tob.1.Similiter etiam quandoque ad pietatem pertinet,quod aliquis in vxorem accipiat meretricem;quia per hoc eam a peccato & infamia liberat. ergo videtur quod hæc inconuenienter prohibeantur ſacerdotibus. Leuiti.21.

Sed contra eſt,quod dicitur Deu.18.Tu autẽ a Domino Deo tuo aliter inſtitutus es.ex quo poteſt accipi,quod huiuſmodi obſeruantię ſunt inſtitutæ a Deo ad quandam ſpecialem illius populi prerogatiuam.non ergo ſunt irrationabiles, aut ſine cauſa.

Respondeo Dicendum,quod populus Iudæorum vt ſupra dictum,eſt,*ſpecialiter erat deputatus ad cultum diuinum,& inter eos ſpecialiter ſacerdotes. & ſicut aliæ res quæ applicantur ad cultum diuinum,aliquam ſpecialitatem debent habere,quod pertineat ad honorificentiam diuini cultus,ita etiam & in conuerſatione illius populi,& præcipue ſacerdotum, debuerunt eſſe aliqua ſpecialia congruentia ad cultum diuinum vel ſpiritualem,vel corporalem. Cultus autem legis figurabat myſterium Chriſti. vnde omnia eorum geſta figurabant ea quæ ad Chriſtum pertinent: ſecundum illud 1.Cor.10.Omnia in figuram contingebant illis.& ideo rationes harum obſeruantiarũ dupliciter aſſignari poſſunt. Vno modo ſecũdum congruentiam ad diuinum cultum.Alio modo ſecundum quod figurant aliquid circa Chriſtianorum vitam.

*Art.præce. ad 8.

Ad primum ergo dicendum,quòd ſicut ſupra dictum eſt,*duplex pollutio,vel immunditia obſeruabatur in lege. Vna quidem culpæ,per quam polluebatur anima;alia autem corruptionis cuiuſdam, per quam quodammodo inquinatur corpus. Loquendo igitur de prima immunditia: nulla genera ciborum immunda ſunt,vel hominem inquinare poſſunt, ſecundum ſuam naturam.vnde dicitur Matth.15. Non quod intrat in os,coinquinat hominem; ſed quæ procedunt de ore,hæc coinquinant hominem. & exponitur hoc de peccatis.Poſſunt tamen aliqui cibi per

*De quorũdam animaliũ & ciborum in veteri lege prohibitione.
*Artic. 5.ad 4.argum.

A accidens inquinare animam, inquantum ſcilicet contra obedientiam,vel votum, vel ex nimia concupiſcentia comeduntur,vel inquantum præbent fomentum luxuriæ,propter quod aliqui a vino & carnibus abſtinent. Secundum autem corporalem immunditiam, quæ eſt corruptionis cuiuſdam,aliquæ animalium carnes immunditiam habẽt vel quia ex rebus immundis nutriuntur,ſicut porcus, aut immunde conuerſantur, ſicut quædam animalia ſub terra habitantia: ſicut talpæ,& mures,& alia huiuſmodi. vnde etiam quendam fœtorem contrahunt;vel quia eorum carnes propter ſuperfluam humiditatem,vel ſiccitatem corruptos humores in corporibus humanis generant: & ideo prohi

B bitæ ſunt eis carnes animalium habentium ſoleas.i.vngulam continuam, non fiſſam,propter eorum terreſtreitatem.& ſimiliter ſunt eis prohibitæ carnes animalium habentium multas fiſſuras in pedibus, quia ſunt nimis cholerica & aduſta,ſicut carnes leonis & huiuſmodi.& eadem ratione prohibitæ ſunt eis aues quędam rapaces,quæ ſunt nimię ſiccitatis,& quædam aues aquaticæ propter exceſſum humiditatis.Similiter etiam quidam piſces non habentes pinnulas & ſquammas, vt anguillæ,& huiuſmodi propter exceſſum humiditatis. Sunt autem eis conceſſa ad eſum animalia ruminantia, & findentia vngulam,quia habent humores bene digeſtos, & ſunt mediæ complexionis: quia nec ſunt nimis humida, quod ſignificant vngulæ; neque ſunt nimis terreſtria,cum non habeant vngulam continuam, ſed

C fiſſam.In piſcibus etiam conceſsi ſunt eis piſces ſicciores quod ſignificatur per hoc, quòd habẽt ſquammas; & pennulas:per hoc enim efficitur temperata complexio humida piſcium.In auibus etiam ſunt eis conceſſæ magis temperatæ,ſicut gallinæ, perdices, & alię huiuſmodi.Alia ratio fuit in deteſtationem idolatriæ. nam Gentiles & pręcipue Aegyptij, inter quos erant nutriti,huiuſmodi animalia prohibita idolis immolabãt,vel eis ad maleficia vtebantur. Animalia vero quæ Iudæis ſunt conceſſa ad eſum,non comedebant:ſed ea tanquã Deos colebant:vel propter aliam cauſam ab eis abſtinebant,vt ſupra dictum eſt. * Tertia ratio eſt ad tollendam nimiam diligentiam circa cibaria,& ideo conceduntur illa animalia quæ de facili & in promptu ha-

*Ar.3. ad 6.

D beri poſſunt. Generaliter tamen prohibitus eſt eis eſus omnis ſanguinis & adipis cuiuſlibet animalis:ſanguinis quidem tum ad vitandam crudelitatem, vt deteſtarentur humanum ſanguinem effundere, ſicut ſupra dictũ eſt:*tum etiam ad vitandum idolatriæ ritum;quia eorũ conſuetudo erat,ut circa ſanguinem congregatũ adunarentur ad comedendum in honorem idolorum,quibus reputabant ſanguinem acceptiſsimum eſſe.& ideo Dominus mandauit,quòd ſanguis effunderetur, & q puluere operiretur.Et propter hoc etiam prohibitum eſt eis comedere animalia ſuffocata,vel ſtrangulata; qa ſanguis eorum non ſeparatur à carne, vel quia in tali morte animalia multum affliguntur; & Dominus vo-

†Ar.3. ad 8. argum.

E luit eos à credulitate prohibere etiam circa animalia bruta,vt per hoc magis recederent à crudelitate hominis, habentes exercitium pietatis etiam circa beſtias. Adipis etiam eſus prohibitus eſt eis,tum quia idolatrę comedebant illum in honorem Deorum ſuorum;tum etiam quia cremabatur in honorem Dei;tum etiam qa ſanguis & adeps non generant bonum nutrimentum, quod pro cauſa inducit Rabbi * Moyſes. Cauſa autem prohibitionis eſus neruorum exprimitur Geneſ.32.vbi dicitur, quod non comedunt filij Iſrael neruũ, eo quòd tetigerit neruum femoris Iacob,& obſtupuerit. Figuralis autem ratio horum eſt: quia per om-

* In li.Dux errantium.

nia

nia hujuſmodi animalia prohibita deſignantur aliqua peccata, in quorum figuram illa animalia prohibebantur. vnde dicit Aug. in lib. contra Fauſtum.*Si de porco & agno requiratur vtrunque natura mundum eſt: quia omnis creatura Dei bona eſt. quadam verò ſignificatione agnus mundus, porcus immundus eſt, tanquam ſi ſtultum, & ſapientem diceres: vtrunque hoc verbum natura vocis & literarum & ſyllabarum ex quibus conſtat, mundum eſt: ſignificatione autem vnum eſt mundum, & aliud immundum. Animal enim quod ruminat, & vngulam findit, mundum eſt ſignificatione: quia fiſsio vngulæ ſignificat diſtinctionem duorum teſtamentorum: vel patris & filij, vel duarum naturarum in Chriſto, vel diſcretionem boni & mali. Ruminatio autem ſignificat meditationem ſcripturarum, & ſanum intellectum earum. Cuicunque autem horum alterum deeſt, ſpiritualiter immundus eſt. Similiter etiam in piſcibus, illi qui habent ſquammas & pēnulas, ſignificatione mūdi ſunt: quia per pennulas ſignificatur vita ſublimis, vel contemplatio: per ſquammas autem ſignificatur aſpera vita, quorum vtrunque neceſſarium eſt ad munditiam ſpiritualem. In auibus autem ſpecialia quædam genera prohibentur. In Aquila enim quæ alte volat, prohibetur ſuperbia, In Gryphe autem, qui equis & hominibus infeſtus eſt, crudelitas potentum prohibetur. In Halyeto autem, qui paſcitur minutis auibus, ſignificantur illi qui ſunt pauperibus moleſti. In Miluo autem, qui maxime inſidiis vtitur, deſignantur fraudulenti. In Vulture autem, qui ſequitur exercitum, expectans comedere cadauera mortuorum, ſignificantur illi, qui mortes & ſeditiones hominum affectant, vt inde lucrentur. Per animalia coruini generis, ſignificantur illi, qui ſunt voluptatibus denigrati, vel qui ſunt expertes bonæ affectionis: quia Coruus ſemel emiſſus ab arca, non eſt reuerſus. Per Struthionem, qui cum ſit auis, volare non poteſt: ſed ſemper eſt circa terram, ſignificantur Deo militantes, & ſe negotiis ſæcularibus implicantes. Nycticorax, quæ nocte acuti eſt viſus, in die autem non videt, ſignificat eos, qui in temporalibus ſunt aſtuti, in ſpiritualibus hebetes. Larus autem, qui & volat in aere, & natat in aqua, ſignificat eos, qui & circunciſionem, & baptiſmum uenerantur: vel ſignificat eos, qui per contemplationem volare volunt, & tamen viuunt in aquis voluntatum. Accipiter verò, qui deſeruit hominibus ad prædam, ſignificat eos qui miniſtrant potentibus ad deprædandum pauperes. Per Bubonem, qui in nocte victum quærit, de die autem latet, ſignificantur luxurioſi, qui occultari quærunt nocturnis operibus quæ agunt. Mergulus autem, cuius natura eſt, vt ſub vndis diutius immoretur, ſignificat guloſos, qui in aquis deliciarum ſe immergunt. Ibis vero auis eſt in Aphrica habens longum roſtrum, quæ ſerpentibus paſcitur, & forte eſt idē quod ciconia, & ſignificat inuidos, qui de malis aliorum, quaſi de ſerpentibus reficiuntur. Cygnus autem eſt coloris candidi, & longum collum habet, qui ex profunditate terræ, vel aquæ cibum trahit, & poteſt ſignificare homines, qui per exteriorem iuſtitiæ candorem lucra terrena quærunt. Onocrotalus autem auis eſt in partibus Orientis lungo roſtro, quæ in faucibus habet quoſdam folliculos, in quibus primo cibum reponit, & poſt horam in ventrem mittit: & ſignificat auaros, qui immoderata ſolicitudine neceſſaria vitæ congregant. Porphyrio antem præter modum aliarum auium habet vnum pedem latum ad natandum, alium fiſſum ad ambulandum: quia & in aqua natat vt anates, & in terra ambulat vt perdices, ſolo morſu bibit, omnem cibum aqua tingens, & ſignificat eos qui nihil ad alterius

*Lib. 6. ca. 7. circa princi. tomo 6.

F arbitrium facere volunt, ſed ſolum quod fuerit tinctū aqua propriæ voluntatis. Per Herodionem, qui vulgariter Falco dicitur, ſignificantur illi, quorum pedes ſunt veloces ad effundendum ſanguinem. Charadrion autem, quæ eſt auis garrula, ſignificat loquaces. Vpupa autem, quæ nidificat in ſtercoribus, & fœtenti paſcitur, fimo, & gemitum in cantu ſimulat, ſignificat triſtitiam ſæculi, quæ in hominibus immundis mortem operatur. Per veſpertilionem autem quæ circa terram volitat, ſignificantur illi qui ſæculari ſcientia præditi, ſola terrena ſapiunt. Circa volatilia autem & quadrupedia, illa ſola conceduntur eis, quæ poſteriora crura habent longiora, vt ſalire poſsint: alia verò quæ terræ magis adhærent, prohibentur: quia illi qui abutuntur doctrina qua- G tuor Euangeliſtarum, vt per eam in altum non ſubleuentur, immundi reputantur. In ſanguine verò & adipe, & neruo intelligitur ꝓhiberi crudelitas & voluptas & fortitudo ad peccandum.

Ad secvndvm Dicendum, quòd eſus plantarum, & aliorum terræ naſcentium fuit apud homines etiam ante diluuium, ſed eſus carnium videtur eſſe poſt diluuium introductus. Dicitur enim Geneſis octauo: Quaſi olera virētia dedi vobis omnem carnem. & hoc ideo, quia eſus terræ naſcentium magis pertinet ad quādam ſimplicitatem vitæ: eſus autem carnium ad quaſdam delicias, & curioſitatem viuendi. Sponte enim terra herbam germinat, vel cum modico ſtudio huiuſmodi terræ naſcentia in magna copia procurantur. Opor- H tet autem cum magno ſtudio animalia nutrire, vel etiā capere, & ideo volens Dominus populum ſuum reducere ad ſimpliciorem victum, multa in genere animalium eis prohibuit, non autem in genere terræ naſcentium: vel etiam quia animalia immolabantur idolis, non autem terræ naſcentia.

Ad tertivm patet reſponſio ex dictis.

Ad qvartvm dicendum, quòd etſi hœdus occiſus non ſentiat, qualiter carnes eius coquantur: tamen in animo decoquentis ad quandam crudelitatem pertinere videtur, ſi lac matris quod datum eſt ei pro nutrimento, adhibeatur ad conſumptionem carnium ipſius. Vel poteſt dici, quod Gentiles in ſolemnitatibus I idolorum totaliter carnes hœdi decoquebant ad immolandum, vel ad comedendum. & ideo Exodi. 23. poſtquam prædictum fuerat de ſolemnitatibus celebrandis in lege, ſubditur, Non coques hœdum in lacte matris ſuæ. Figuralis autem ratio huius prohibitionis eſt, quia præfigurabatur quòd Chriſtus qui eſt hœdus propter ſimilitudinem carnis peccati, non erat à Iudęis coquendus, id eſt, occidendus in lacte matris, id eſt, in tempore infantiæ: vel ſignificatur qpod hœdus, ideſt peccator non eſt coquendus in lacte matris ideſt, non eſt blanditiis deliniendus.

Ad qvintvm Dicendum, quòd Gentiles, fructus primitiuos, quos fortunatos æſtimabant, dijs ſuis offerebant, vel etiam comburebant eos ad quędam K magnifica facienda. & ideo præceptum eſt eis, vt fructus trium primorum annorum immundos reputarēt. In tribus enim annis fere omnes arbores terræ illius fructum producunt, quæ. ſ. vel ſeminando, vel inſerendo, vel plantando coluntur. Raró autem contingit, qđ oſſa fructuum arboris, vel ſemina latentia ſeminentur, hæc enim tardius facerent fructum; ſed lex reſpexit ad id quod frequentius fit. Poma autem quarti anni, tanquàm primitiæ mundorum fructuum, Deo offerebantur: quinto autem anno & deinceps comedebantur. Figuralis autem ratio eſt, quia per hoc præfiguratur, quòd poſt tres ſtatus legis, quorum vnus eſt ab Abra-

bam,

ham vſque ad Dauid, ſecundus vſque ad tranſmigrationem Babylonis, tertius vſque ad Chriſtum, erat Chriſtus Deo offerendus, qui eſt fructus legis: vel quia primordia noſtrorũ operum debent eſſe nobis ſuſpecta propter imperfectionem.

AD SEXTVM dicendum, quod ſicut dicitur Eccle. 19. Amictus corporis enuntiat de homine. Et ideo voluit Dominus vt populus eius diſtingueretur ab alijs populis non ſolo ſigno circũciſionis, quod erat in carne, ſed etiam certa habitus diſtinctione; & ideo prohibitum fuit eis, ne induerentur veſtimento ex lana & lino cõtexto, & ne mulier indueretur veſte virili aut ecõuerſo, propter duo. Primo quidem ad vitandum idolatriæ cultum. Huiuſmodi enim varijs veſtibus ex diuerſis contextis Gentiles in cultu ſuorum deorum vtebantur, & etiam in cultu Martis mulieres vtebantur armis virorum: in cultu autem Veneris econuerſo viri vtebantur veſtibus mulierum. Alia ratio eſt ad declinãdam luxuriam, nam per commiſtiones varias in veſtimentis, omnis inordinata commiſtio coitus excluditur. Quod autem mulier induatur veſte virili, aut econuerſo, incentiuum eſt concupiſcentiæ, & occaſionem libidini præſtat. Figuralis autem ratio eſt, quia in veſtimento contexto ex lana & lino interdicitur coniunctio ſimplicitatis & innocentiæ, quæ figuratur per lanam, & ſubtilitatis & malitiæ, quæ figuratur per linum: prohibetur etiam, quod mulier non vſurpet ſibi doctrinam, vel alia virorum officia, vel ne vir declinet ad mollities mulierum.

AD SEPTIMVM dicendum, quòd ſicut Hiero. dicit ſuper Mat.* Dominus iuſſit. vt in quatuor angulis palliorũ hyacinthinas fimbrias facerent ad populum Iſrael dignoſcẽdũ ab alijs populis, vnde per hoc ſe eſſe Iudæos profitebantur; & ideo per aſpectũ huius ſigni inducebatur in memoriã ſuæ legis. Quod aũt dicitur, Ligabis ea in manu tua, & erũt ſemp ante oculos tuos Phariſæi male interpretabantur, ſcribentes in membranis decalogum Moyſi, & ligabant in frõte quaſi coronam, vt ante oculos moueretur, cum tamen intentio Domini mãdãtis fuerit, vt ſignarent in manu. i. in operatione, & eſſent ante oculos. i. in meditatione. In hyacinthinis autem vittis, quæ pallijs inſerebantur, ſignificatur cæleſtis intentio, quæ omnibus operibus noſtris debet adiungi. Poteſt tamen dici, ꝙ quia populus ille carnalis erat & duræ ceruicis, oportuit etiam per huiuſmodi ſenſibilia eos ad legis obſeruantiam excitari.

*Mat. 23. ſuper illud magnificãt fimbrias ſuas tom. 9.

AD OCTAVVM dicendum, quòd affectus hominis eſt duplex. Vnus quidem ſecundum rationem: alius vero ſecundum paſſionem. Secundum igitur affectum rationis non refert quid hõ circa bruta animalia agat; quia omnia ſunt ſubiecta eius poteſtati a Deo, ſecũdũ illud Pſal. 8. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius. & ſecundum hoc Apoſt. dicit, ꝙ non eſt cura Deo de bobus: quia Deus non requirit ab homine quid circa boues agat, vel circa alia animalia. Quantum vero ad affectum paſſionis, mouetur affectus hominis etiam circa alia animalia; quia enim paſſio miſericordiæ conſurgit ex afflictionibus aliorum, contingit autem etiam bruta animalia pœnas ſentire, poteſt in homine conſurgere miſericordiæ affectus etiam circa afflictiones animalium. Proximum autem eſt, vt qui exercetur in affectu miſericordiæ circa animalia; magis ex hoc diſponatur ad affectum miſericordiæ circa homines. vnde dicitur Proue. 12. Nouit iuſtus animas iumentorum ſuorum: viſcera autem impiorum crudelia. Et ideo vt Dominus populum Iudaicum ad crudelitatem pronum, ad mi-

A ſericordiam etiam circa bruta animalia, prohibens quædam circa animalia fieri, quæ ad crudelitatẽ quandam pertinere videntur; ideo prohibuit ne coqueretur hœdus in lacte matris, & quod non alligaretur os boui trituranti, & quod non occideretur mater cum filiis. Quamuis etiam dici poſſit, quod hæc prohibita ſunt eis in deteſtationem idolatriæ: nam Aegyptij nefarium reputabant, vt boues triturantes, de frugibus comederent. Aliqui etiam malefici vtebantur matre auis incubãte, & pullis eius ſimul captis ad fœcunditatem, & fortunam circa nutritionem filiorum, & quia etiam in augurijs reputabatur hoc eſſe fortunatum, quod inueniretur mater incubans filiis.

B Circa commiſtionem vero animalium diuerſæ ſpeciei, ratio literalis potuit eſſe triplex. Vna quidem ad deteſtationem idolatriæ Aegyptiorum, qui diuerſis commiſtionibus vtebantur in ſeruitium planetarum, qui ſecundum diuerſas coniunctiones habent diuerſos effectus, vt ſuper diuerſas ſpecies rerum. Alia ratio eſt ad excludendum concubitus contra naturam. Tertia ratio eſt ad tollendam vniuerſaliter occaſionem concupiſcentiæ. Animalia enim diuerſarum ſpecierum nõ commiſcentur de facili adinuicem, niſi hoc per homines procuretur; & in aſpectu coitus animalium excitatur homini cõcupiſcentiæ motus. vnde & in traditionibus Iudæorum præceptum inuenitur, vt Rabbi Moyſes dicit, vt homines auertant oculos ab animalibus coeuntibus. Figuralis autem horum ratio

Li. qui dicitur doctor dubiorũ. Et in lib. Dux errantium.

C eſt: quia boui trituranti, ideſt, prædicatori deferenti ſegetes doctrinæ, non ſunt neceſſaria victus ſubtrahenda, vt Apoſtolus dicit primæ ad Corinth. 9. Matrem etiam nõ ſimul debemus tenere cum filiis, quia in quibuſdam retinendi ſunt ſpirituales ſenſus quaſi filii, & dimittenda eſt literalis obſeruantia quaſi mater, ſicut in omnibus cæremoniis legis. Prohibetur etiam, quod iumenta, ideſt, populares homines non faciamus coire, ideſt, coniunctionem habere cum alterius generis animantibus, ideſt, cum Gentibus, vel Iudæis.

AD NONVM dicendum, quod omnes illæ commiſtiones in agricultura ſunt prohibitæ ad literam, in deteſtationẽ idolatriæ; quia Aegyptii in venerationem D ſtellarum diuerſas commiſtiones faciebant & in ſeminibus, & in animalibus, & in veſtibus repræſentantes, diuerſas coniunctiones ſtellarum. Vel omnes huiuſmodi commiſtiones variæ prohibentur ad deteſtationem coitus contra naturã. Habent tamen figuralem rationem: quia quod dicitur, Non ſeres vineam tuam altero ſemine, eſt ſpiritualiter intelligendum, quod in Eccleſia, quæ eſt ſpiritualis vinea, non eſt ſeminanda aliena doctrina: & ſimiliter ager, ideſt, Eccleſia, non eſt ſeminandus diuerſo ſemine; ideſt, catholica doctrina: & hæretica. Non eſt etiam ſimul arandum in boue & aſino; quia fatuus ſapienti in prædicatione non eſt ſociandus, quia vnus impedit alium.

E AD VNDECIMVM dicendum, quòd malefici & ſacerdotes idolorũ vtebantur in ſuis ritibus oſſibus vel carnibus hominum mortuorum: & ideo ad extirpandum idolatriæ cultum præcepit Dominus; vt ſacerdotes minores qui per tempora certa miniſtrabant in Sanctuario; non inquinarentur in mortibus: niſi valde propinquorum; ſcilicet patris & matris & huiuſmodi coniunctarũ perſonarum. Pontifex aũt ſemper debebat eſſe paratus ad miniſteriũ Sanctuarii, & ideo totaliter prohibitus erat ei acceſſus ad mortuos quãtumcunq; propinquos. Præceptum etiam eſt eis ne ducerent vxorẽ meretricem ac repudiatam; ſed virginem; tũ propter

Deeſt ſolutio. 10. arg.

ſeue

¶ ſuper quæſtionis centeſimæ tertiæ Art. ſecundum.

IN artic. 2. eiuſdem q. difficultas de continentia gratiæ in ſacramentis nouæ legis relinquatur diſcutienda inferius in tertia parte, vbi de ſacramentis tractabitur, & de circunciſione.

545 Sup. qõ. 98. arti. 1. & qõ. 100. art. 12. Et 3. di. 40. artic. 3.

ARTICVLVS II.

Vtrum cæremoniæ veteris legis habebant virtutem iuſtificandi tempore legis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd cæremoniæ veteris legis habebant virtutem iuſtificandi tempore legis. Expiatio enim a peccato, & conſecratio hominis, ad iuſtificationem pertinent. ſed Exo. B 29. dicitur, quod per aſperſionem ſanguinis, & inunctionem olei conſecrabantur ſacerdotes, & veſtes eorum. & Leuit. 16. dicitur quod ſacerdos per aſperſionẽ ſangninis vituli expiabat Sanctuarium ab immunditijs filiorum Iſrael, & a præuaricationibus eorum atque peccatis. ergo cæremoniæ veteris legis habebant virtutem iuſtificandi.

¶ 2 Præterea. Id per quod homo placet Deo, ad iuſtitiam pertinet, ſecũdum illud Pſal. 10. Iuſtus Dominus, & iuſtitias dilexit, ſed per cæremonias aliqui Deo placebant, ſecundum illud Leuit. 10. Quomodo potui placere Domino in cæremonijs mente lugubri? ergo cæremoniæ veteris legis habebant virtutem iuſtificandi.

¶ 3 Præterea. Ea quæ ſunt diuini cultus magis pertinent ad animam quàm ad corpus, ſecundum illud Pſal. C 18. Lex Domini immaculata, conuertens animas, ſed per cæremonias veteris legis mundabatur leproſus, vt dicitur Leuit. 14. ergo multo magis cæremoniæ veteris legis poterant mundare animam iuſtificando.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit Galat. 2. Si data eſſe lex quæ poſſet iuſtificare, Chriſtus gratis mortuus eſſet, id eſt, ſine cauſa, ſed hoc eſt inconueniens. ergo cæremoniæ veteris legis non iuſtificabant.

RESPONDEO Dicẽdum, quòd ſicut ſupra dictũ eſt, * in veteri lege duplex immunditia obſeruabatur. Vna quidem ſpiritualis, quæ eſt immunditia culpæ, alia vero corporalis, quæ tollebat idoneitatem ad cultum diuinum. ſicut leproſus dicebatur immundus, vel ille qui tangebat aliquod morticinium, & hic immunditia nihil aliud erat, quàm irregularitas quædam. Ab hac igitur immunditia cæremoniæ veteris legis habebant virtutem emundandi, quia huiuſmodi cæremoniæ erant quædam remedia adhibita ex ordinatione legis ad tollendas prædictas immunditias ex ſtatuto legis inductas & ideo Apoſtolus dicit ad Hebræo. 9. quod ſanguis hircorum & taurorum & cinis vitulę aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis. Et ſicut iſta immunditia, quæ per huiuſmodi cæremonias emundabatur, erat magis carnis quàm mentis, ita etiam ipſæ cæremoniæ; iuſtitiæ carnis dicuntur ab ipſo Apoſtolo paulum ſupra: Iuſtitijs, inquit, carnis vſque ad tempus correctionis impoſitis. Ab immunditia vero mentis, quę eſt immunditia culpæ, non habebãt virtutem expiandi, E & hoc ideo, quia expiatio a peccatis nunquam fieri potuit, niſi per Chriſtum, qui tollit peccata mundi, vt dicitur Ioann. 1. Et quia myſterium incarnationis & paſſionis Chriſti nondum erat realiter peractum, veteris legis cæremoniæ non poterant in ſe continere realiter virtutem profluentem a Chriſto incarnato & paſſo, ſicut continent ſacramenta nouæ legis, & ideo non poterant a peccato mundare, ſicut Apoſtol. dicit ad Hebræo. 10. quòd impoſsibile eſt ſanguine taurorum, aut hircorum auferri peccata. Et hoc eſt quod Gal. 4. Apoſtol. vocat ea egena, & infirma elementa. infirma quidem, quia non poſſunt a peccato mundare, ſed hæc infirmitas prouenit ex eo quod ſunt egena, id eſt, eo quòd

* Q. 102. ar. 5. ad 4. Præcipue.

A non continent in ſe gratiam. Poterat autem mens fidelium tempore legis per fidem coniungi Chriſto incarnato & paſſo, & ita ex fide Chriſti iuſtificabantur, cuius fidei quædam proteſtatio erat huiuſmodi cæremoniarum obſeruatio, inquantum erãt figura Chriſti, & ideo pro peccatis offerebantur ſacrificia quædam in veteri lege, non quia ipſa ſacrificia a peccato emundarent, ſed quia erant quædam proteſtationes fidei, quæ a peccato mundabant. & hoc etiam ipſa lex inſinuit ex modo loquendi, Dicitur enim Leuitic. 4. & 5. quod in oblatione hoſtiarum pro peccato orabit pro eo ſacerdos, & dimittetur, quaſi peccatum dimittatur non ex vi ſacrificiorum, ſed ex fide & deuotione offerentium. Sciẽdum B eſt tamen, quòd hoc ipſum quòd veteris legis cæremoniæ a corporalibus immunditijs expiabant, erat in figura expiationis a peccatis quæ fit per Chriſtum. Sic igitur patet, quòd cæremoniæ in ſtatu veteris legis nõ habebant virtutem iuſtificandi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa ſanctificatio ſacerdotum, & filiorum eius & veſtium ipſorum, vel quorumcunque aliorum per aſperſionem ſanguinis, nihil aliud erat, quàm deputatio ad diuinum cultum, & remotio impedimentorum ad emundationem carnis, & Apoſto. dicit in præfigurationem illius ſanctificationis, qua Ieſus per ſuum ſanguinem ſanctificauit populum. Hæc ergo expiatio ad remotionem huiuſmodi corporalium immunditiarum referenda eſt, non ad remotionem culpæ, vnde etiam Sanctua- C rium expiari dicitur, quod culpæ ſubiectum eſſe non poterat.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ſacerdotes placebant Deo in cæremonijs, propter obedientiam, & deuotionem, & fidem rei præfiguratæ, non autem propter ipſas res ſecundum ſe conſideratas.

AD TERTIVM dicendum, quòd cæremoniæ illæ, quæ erant inſtitutæ in emundatione leproſi, non ordinabantur ad tollendam immunditiam infirmitatis lepræ, quod patet ex hoc, quod non adhibebantur huiuſmodi cæremoniæ, niſi iam emundato, Vnde dicitur Leuit. 14. quod ſacerdos, egreſſus de caſtris cum inuenerit lepram eſſe mũdatã, præcipiet ei qui purificatur, vt D offerat &c. Ex quo patet, quòd ſacerdos cõſtituebatur iudex lepræ mundatæ, non aũt emũdandæ. Adhibebant autem huiuſmodi cęremonię ad tollendam immunditiam irregularitatis. Dicunt tamen quòd quandoque, ſi contingeret ſacerdotem errare in iudicando, miraculoſe leproſus, mundabatur a Deo virtutẽ diuina; non autẽ virtute ſacrificiorum, ſicut etiam miraculoſe mulieris adulteræ computreſcebat femur bibitis aquis. in quibus ſacerdos maledicta congeſſerat, vt habetur Nu. 5.

ARTICVLVS III.

Vtrum cęremoniæ veteris legis ceſſauerint in aduentu Chriſti.

E AD TERTIVM ſic proceditur. Videt, quod cæremoniæ veteris legis non ceſſauerint in Chriſti aduentu. Dicitur enim Baruch. 5. Hic eſt liber mandatorum Dei, & lex quę eſt in ęternũ, ſed ad legem pertinebant legis cæremoniæ. ergo legis cæremoniæ in æternum duraturæ erant.

¶ 2 Præt. Oblatio mundati leproſi ad legis cæremonias pertinebat, ſed etiam in Euãgelio pręcipitur leproſo emundato, vt huiuſmodi oblationes offerat. ergo cęremoniæ veteris legis nõ ceſſauerunt Chriſto veniẽte.

¶ 3 Præterea, Manẽtę cauſa, manet effectus, ſed cæremoniæ veteris legis habebant quaſdam rationabiles cauſas, in quantum ordinabantur ad diuinum cul-

546 2. 2. qõ. 86. arti. 4. ad 1. Et 2. diſ. 44. q. 2. art. 1. ad 3. Et 4. di. 1. q. 2. ar. 5. q. 1. & 2. Et d. 2. q. 1. art. 4. q. 3. cor. Et quol. 2. ar. 8. cor. Et Ro. 14.

ſum etiam præter hoc, quòd ordinabantur in figuram Chriſti ergo cærèmoniæ veteris legis ceſſare non debuerunt.

¶ 4 Præterea. Circũciſio erat inſtituta in ſignum fidei Abrahæ, obſeruatio autem ſabbathi ad recolendum beneficium creationis, & aliæ ſolemnitates legis ad recolẽdum alia beneficia Dei, vt ſupra dictum eſt* ſed fides Abrahæ eſt ſemper imitanda etiam a nobis, & beneficium creationis, & alia Dei beneficia ſemper ſunt recolenda. ergo ad minus circunciſio & ſolemnitates legis ceſſare non debuerunt.

Q. præce ar. 4. ad 10.

Sed contra eſt, quod Apoſto. dicit ad Col. 2. Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut ſabbathorũ, quæ ſunt vmbra futurorum. & ad Heb. 8. dicitur, quod dicendo nouum teſtamentum, veterauit prius, quod autem antiquatur & ſeneſcit, prope interitum eſt.

Respon. Dicendum, quod omnia præcepta cæremonialia veteris legis ad cultum Dei ſunt ordinata, vt ſupra dictum eſt.* Exterior autem cultus proportionari debet interiori cultui, qui conſiſtit in fide, ſpe, & charitate, vnde ſecundum diuerſitatem interioris cultus debuit diuerſificari exterior cultus. Poteſt autem triplex ſtatus diſtingui interioris cultus. Vnus quidem, ſecundum quem habetur, fides & ſpes & de bonis cœleſtibus, & de his per quæ in cæleſtia introducimur, de vtriſque quidẽ ſicut de quibuſdam futuris, & talis fuit ſtatus fidei, & ſpei in veteri lege. Alius autem eſt ſtatus interioris cultus, in quo habetur fides & ſpes de cœleſtibus bonis ſicut de quibuſdã futuris, ſcilicet de his per quæ introducimur in cæleſtia, ſicut de præſentibus vel præteritis, & iſte eſt ſtatus nouæ legis. Tertius aũt ſtatus eſt, in quo vtraque habentur vt præſentia, & nihil creditur vt abſens, neque ſperatur vt futurum, & iſte eſt ſtatus beatorum In illo ergo ſtatu beatorum nihil erit figurale ad diuinum cultum pertinens, ſed ſolum gratiarum actio, & uox laudis, & ideo dicitur apoca. 21. de Ciuitate beatorum. Templum nõ vidi in ea: Dominus enim Deus omnipotens templum illius eſt & Agnus. Pari igitur ratione cæremoniæ primi ſtatus, per quas figurabatur & ſecundus, & tertius, veniente ſecundo ſtatu ceſſare debuerunt, & aliæ cæremoniæ induci, quæ conuenirent ſtatui cultus diuini pro tempore illo, in quo bona cæleſtia ſunt futura, beneficia autem Dei, per quæ ad cæleſtia introducimur, ſunt præſentia.

Q. 10. art. 5. & 2.

Ad primum ergo dicendum, quod lex vetus dicitur eſſe in æternum, ſecundũ moralia quidem ſimpliciter & abſolute, ſecundum cærimonialia vero quantum ad veritatem per ea figuratam.

Ad secundum dicendum, ꝙ myſterium redemptionis humani generis completum fuit in paſſione Chriſti. vnde tunc Dominus dixit. Conſummatum eſt, vt habetur Ioan. 19. & ideo tunc totaliter debuerũt ceſſare legalia, quaſi iam veritate eorum conſummata, in cuius ſignum in paſſione Chriſti velum templi legitur eſſe ſciſſum, Matth. 27. & ideo ante paſſionem Chriſti Chriſto prædicante, & miracula faciente, currebant ſimul Lex & Euangelium, quia iam myſterium Chriſti erat inchoatum. ſed nondum conſummatum, & propter hoc mandauit Chriſtus Dominus ante paſſionem leproſo, vt legales cæremonias obſeruaret.

Ad tertium dicendum, quòd rationes literales cæremoniarum ſupra aſſignatæ referuntur ad diuinum cultum, qui quidem cultus erat in fide venturi, & ideo iam veniente eo qui venturus erat & cultus ille ceſſat, & omnes rationes ad hunc cultum ordinatæ.

Ad quartum Dicendum, ꝙ fides Abrahæ fuit commendata in hoc, quòd credidit diuinæ promiſ-

F ſioni de futuro ſemine, in quo benedicerentur omnes gentes, & ideo quandiu hoc erat futurum, oportebat proteſtari fidem Abrahæ in circũciſione, ſed poſtquã iam hoc eſt perfectum, oportet idem alio ſigno declarari. ſ. baptiſmo, qui in hoc circunciſioni ſuccedit, ſecũdum illud Apoſt. ad Col. 2. Circunciſi eſtis circunciſione non manufacta in expoliatione corporis carnis, ſed in circunciſione domini noſtri Ieſu Chriſti, conſepulti ei in baptiſmo. Sabbathum autem, quod ſignificabat primam creationem, mutatur in Diem Dominicum, in quo commemoratur noua creatura inchoata in reſurrectione Chriſti. Et ſimiliter alijs ſolemnitatibus veteris legis nouæ ſolemnitates ſuccedunt, quia beneficia illi populo exhibita ſignificant beneficia nobis con-

G ceſſa per Chriſtum. vnde ſeſto Phaſe ſuccedit ſeſtum Paſsionis Chriſti, & Reſurrectionis. Feſto Pẽtecoſtes, in quo fuit data lex vetus, ſuccedit feſtum pentecoſtes, in quo fuit data lex ſpiritus vitæ. Feſto Neomeniæ ſuccedit feſtum beatæ Virginis, in quo primo apparuit illuminatio Solis. i. Chriſti per copiam gratiæ: Feſto Tubarum ſuccedunt feſta Apoſtolorum. Feſto expiationis ſuccedunt feſta Martyrum & Confeſſorum. Feſto Tabernaculorum ſuccedit ſeſtum conſecrationis Eccleſiæ: Feſto Cœtus atque collectæ ſuccedit ſeſtum Angelorum, vel etiam feſtum omnium Sanctorum.

Articulus IIII.

H *Vtrum poſt paſſionem Chriſti legalia poſſunt ſeruari ſine peccato mortali.*

Ad quartum ſic proceditur. Videt quòd poſt paſsionem Chriſti legalia poſsint ſine peccato mortali obſeruari. Non eſt. n. credendum, ꝙ Apoſtoli poſt acceptum Spiritum ſanctum mortaliter peccauerint. eius. n. plenitudine ſunt induti virtute ex alto, vt dr̃ Lucæ vltim. ſed Apoſtoli poſt aduentum Spiritus

I ſancti legalia obſeruauerunt. dr̃. n. Act. 16. quòd Paulus circuncidit Timotheum. & Actuum 21. dicitur, quod paulus ſecundum conſilium Iacobi, aſſumptis viris purificatus cum eis intrauit in templũ annuncians expletionem dierum purificationis, donec offerretũ pro vnoquoque eorum oblatio. ergo ſine pctõ mortali pñt poſt Chriſti paſsionem legalia obſeruari.

¶ 2 Præterea. Vitare conſortia Gentilium ad cæremonias legis p-

K tinebat, ſed hoc obſeruauit primus paſtor Eccle. dicitur enim ad Galat. 2. quod cum veniſſent quidam Antiochiam, ſubtrahebat & ſegregabat ſe Petrus a Gentilibus ergo abſque peccato poſt paſsionem Chriſti legis cæremoniæ obſeruari poſſunt.

¶ 3 Præterea. Præcepta Apoſtolorum nõ induxerũt hoĩes ad peccatum: ſed ex decreto Apoſtolorum ſtatutum fuit, quòd Gentiles quædam de cæremonijs legis obſeruarent. dicitur enim Act. 15. Viſum

¶ Super queſtionis centeſimæ tertiæ Art. quartum.

In ar. 4 eiuſdẽ 103. q omiſſo 3. ar. dubium occurrit, circa rõnem aſſignatam in litera; Quare legalia poſt paſſionem Chriſti ceſſauerunt, ſic ꝙ abſque mortali, pctõ ſeruari non poſſunt. Vr̃ autem quod Auguſti. & author in ea decepti ſunt, nam aut efficaciter concludit aut non. ſi efficax eſt, ergo duo tñ tempora diſtinguenda ſunt cum Hier. ſ. ante paſſionem & poſt, vt in corpore articuli, & ex hac rõne diſtinguitur. Et tenet ſequela, quia cum idem ſit iudicium ſm hanc rõnem de verbis & factis cæremonialibus, ſicut duo tm̃ tempora diſtinguũtur quo ad verba, ita quo ad facta cæremonialia, & ſicut poſt paſſionem Chriſti immediate peccaſſent mortaliter Apoſtoli dicẽtes Ieſum Chriſtũ, naſciturũ, paſſurum reſurrecturũ: ita exercẽtes facta profitẽtia ipſum naſciturũ, paſſurũ, reſurrecturum, peccabãt mortaliter, ſuper hoc quippe vis rationis ſtat, quod paria ſint mentiri verbo & facto. Si autem

147 Infr. q. 104. art. 3. cor. Et 2. 2. q. 87. ar. 1. cor. poſ. med. & qõ. 93. a. 1. & q. 94. art. 3. ad 5. Et 4. di. 1. q. 2. art. 5. q. 3. & 4. Et Rom. 14. Et Gal. 2. 3. & 5.

quod

quod deduximus nõ admittitur, quia contradicit tribus temporibus in reſponſione ad primum ab Auguſtin. poſitis, ſequitur quòd rõ efficax non ſit ad concludẽdum, ꝙ legalia ſeruari non poſſent, abſq; peccato mortali, qđ tamen in corpore arti concluditur. non magis nãque eſt mẽdacium dicere nunc Chriſtum naſciturũ paſſurum, reſurrecturum, aſcenſurũ, & Spiritus ſancti legem daturum quàm poſt pẽtecoſten tempore Apoſtolorum.

¶ Ad hoc dr, ꝙ quia non ſolum ex Augu. & authoris, ſed Eccleſiæ authoritate diſtinctionem trium tẽporum, & rõnem in litera allatam, & concluſionem, vt in concilio Florentino ſub Euge. 4. patet, habemus. ideo vtrunque ſaluare oportet. Dicẽdum eſt ergo, quod rõ illa de mendacio, verbo, vel facto efficax eſt, & concludit quòd cæremonialia abſolute & ſimpliciter non potuerunt poſt Chriſtum immediate obſeruari abſq; mendacio pernicioſo, & propterea hodie ſeruari non poſſunt, nec tunc ſeruari potuerunt abſolute, quoniã abſolute ſeruata ſeruantur vt viua & neceſſaria ad ſalutem ex lege veteri ꝙ poſt Chriſtum nũquam licuit. Quare autem quodam tempore tantum, ſ. vſque ad diuulgationẽ Euãgelii, licuerit ſeruare eadem vt mortua, eſt quia vſque ad tumulum, tãtum mortua perſona, vt mortua tamen cuſtoditur. Vnde Spiritus ſancti authoritate, vt in litera dicitur quaſi diſpenſatiue conceſſum eſt tempus non mentiẽdi facto, quia non eſt conceſſum vt vterentur eis vt viuis, ſic. n. profitentur Chriſtũ naſciturum, paſſurũ &c. ſed deferẽdi mortuam ſynagogam matrem cum honore ad tumulum: tunc quippe tumulata eſt, qñ Euãgelium eſt diuulgatum. propter, ꝙ nunc nec vt viua propter mendacium, nec vt mortua propter ſepulturam iam ſeruari poſſunt cæremonialia illa abſque peccato mortali. Et ſic patet omnia concionare.

Li. 19. c. 16. a med. illius tom. 6.

*In Epiſto. quæ incipit Tres ſimul Epiſto. tom. 3. inter opa Hier. Et in Epiſt. de Petro repreh.

& Augu. ad Hieron. Epiſtola 19.

¶ In reſponſione ad tertium ſcito, quod in eodem Florentino Concilio canonizata eſt quaſi ad verbũ hęc doctrina.

eſt ſpiritui ſancto, & nobis, nihil vltra imponere oneris vobis, quã hæc neceſſaria, vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorũ, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione. ergo abſque peccato cæremoniæ legales poſſunt poſt Chriſti paſſionem obſeruari.

Sed contra eſt, quod Apoſt. dicit ad Gala. 5. Si circuncidimini, Chriſtus nihil vobis proderit, ſed nihil excludit fructũ Chriſti, niſi peccatũ mortale. ergo circuncidi, & alias cæremonias obſeruare poſt paſſionem Chriſti, eſt peccatum mortale.

Respondeo Dicẽdum, quòd omnes cæremoniæ ſunt quædam proteſtationes fidei, in qua conſiſtit interior Dei cultus, ſic autem fidem interiorem poteſt homo proteſtari factis, ſicut & verbis, & in vtraque proteſtatione ſi aliquid homo falſum proteſtatur, peccat mortaliter. Quãuis autẽ ſit eadem fides quam habemus de Chriſto, & quam antiqui patres habuerunt, tamen quia ipſi præceſſerunt Chriſtum, nos autem ſequimur, eadem fides diuerſis verbis ſignificatur a nobis, & ab eis. nam ab eis dicebatur, Ecce virgo concipiet & pariet filium, q̃ ſunt verba futuri temporis. Nos autem idem repræſentamus per verba præteriti temporis dicentes, quòd concepit & peperit. Et ſimiliter cæremoniæ veteris legis ſignificabant Chriſtum vt naſciturum & paſſurum, noſtra autem ſacramenta ſignificant ipſum vt natum & paſſum. Sicut igitur peccaret mortaliter, qui nunc ſuam fidem proteſtando, diceret Chriſtum naſciturũ, quod antiqui pie & veraciter dicebant, ita etiã peccaret mortaliter, ſi quis nunc cæremonias obſeruaret, quas antiq pie & fideliter obſeruabant. Et hoc eſt quòd * Auguſtinus dicit contra Fauſtum, Iam non promittitur naſciturus, paſſurus, reſurrecturus, quod illa ſacramenta quodammodo perſonabant, ſed annuntiatur quòd natus ſit, paſſus ſit, reſurrexit, quod hæc ſacramenta, quæ a Chriſtianis aguntur, iam perſonant.

Ad primum ergo dicendum, quòd circa hoc diuerſimode ſenſiſſe videntur Hieronym. & Auguſtin. *Hieronymus enim diſtinxit duo tempora, unum tempus ante paſſionẽ Chriſti, in quo legalia non erant mortua, quaſi non habentia vim obligatoriam, aut expiatiuã. Pro ſuo modo, nec etiam mortifera, quia non peccabant ea obſeruantes. Statim autẽ A poſt paſſionem Chriſti incęperũt eſſe non ſolum mortua, id eſt, non habentia virtutem & obligationem, ſed etiam mortiferã, ita. ſ. ꝙ peccabant mortaliter quicunque ea obſeruabant. vnde dicebat, ꝙ Apoſtoli nunquam legalia, obſeruauerunt poſt paſſionem ſecundum veritatem, ſed ſolum quadã pia ſimulatione, ne. ſ. ſcandalizarent Iudæos, & eorum conuerſionem impedirent: quæ quidem ſimulatio ſic intelligenda eſt, non B quidem ita quòd illos actus ſecũdum rei veritatem non facerent, ſed quia non faciebant tanquàm legis cæremonias obſeruantes, ſicut ſi quis pelliculam virilis membri abſcinderet propter ſanitatem, non cauſa legalis circunciſionis obſeruandæ. Sed quia indecens videtur, quod Apoſtoli ea occultarent propter ſcandalum, quæ pertinent ad veritatem vitæ & doctrinæ, & quod ſimulatione vterentur in his quæ pertinent ad ſalutem fidelium, ideo conuenientius * Auguſtinus diſtinxit tria tempora. Vnum quidem ante Chriſti paſſionem, in quo legalia neque erant mortifera, neque mortua. Aliud autem poſt tempus Euangelii diuulgati, in quo legalia ſunt mortua & mortifera. Tertium autem C eſt tempus medium, ſcilicet a paſſione Chriſti vſque ad diuulgationem Euangelii, in quo legalia quidem fuerunt mortua, quia neque vim aliquam habebant, neque aliquis ea obſeruare tenebatur. non tamen fuerunt mortifera, quia illi qui conuerſi erant ad Chriſtum ex Iudæis, poterant illa legalia licite obſeruare, dummodo non ſic ponerent ſpem in eis, quòd ea reputarent ſibi neceſſaria ad ſalutem, quaſi ſine legalibus fides Chriſti iuſtificare non poſſet. His autem qui conuertebãtur ex gẽtilitate ad Chriſtum, non inerat cauſa vt ea obſeruarent. & ideo Paulus circuncidit Timotheum, qui ex matre Iudęa genitus erat, Titum autem, qui ex Gentilibus natus erat, circuncidere noluit. Ideo autem noluit Spiritus ſanctus, vt ſtatim inhiberetur his, qui ex Iudęis D conuertebantur, obſeruatio legalium, ſicut inhibebatur his, qui ex Gentilibus conuertebantur, gentilitatis ritus, vt quædam differentia inter hos ritus oſtenderetur. Nam gentilitatis ritus repudiabatur tanquàm omnino illicitus, & a Deo ſemper prohibitus. Ritus autem legis ceſſabat tãquàm impletus per Chriſti paſſionem, vtpote a Deo in figuram Chriſti inſtitutus.

Epiſto. 19. tom. 2.

Ad secundum Dicendum, quòd ſecundum Hieronym. Petrus ſimulatorie ſe a Gentilibus ſubtrahebat, vt vitaret Iudæorum ſcandalum, quorum erat Apoſtolus. vnde in hoc nullo modo peccauit, ſed Paulus eum ſimiliter ſimulatorie reprehendit, vt vitaret ſcandalum Gentilium quorum erat Apoſtolus. Sed Auguſtinus hoc improbat, quia Paulus in canonica ſcriptura, ſcilicet Galat. 2. in qua nefas eſt credere E aliquid falſum eſſe, dicit quod Petrus reprehenſibilis erat. vnde verum eſt quod Petrus peccauit, & Paulus vere eum non ſimulatorie reprehendit. Non autem peccauit Petrus in hoc quòd ad tempus legalia obſeruabat, quia hoc ſibi licebat tanquam ex Iudæis conuerſo, ſed peccabat in hoc, quod circa legalium obſeruantiam nimiam diligentiam adhibebat, ne ſcandalizaret Iudæos, ita quod hoc ſequebatur Gentilium ſcandalum

Loco citato ad 2. arg.

In Epiſt. 19. tom. 2.

Ad tertium dicendum, ꝙ quidam dixerunt, ꝙ illa prohibitio Apoſtolorum non eſt intelligenda ad literam, ſed ſecundũ ſpiritualem intellectum, vt ſcilicet in prohibitione ſanguinis intelligatur prohibitio ho-

micidij, in prohibitione ſuffocati intelligatur prohibitio violentiæ & rapinæ, in prohibitione immolatorum intelligatur prohibitio idolatriæ, fornicatio autem prohibetur tanquam per ſe malum, & hanc opinionem accipiunt ex quibuſdam gloſis, quæ huiuſmodi præcepta myſtice exponunt. Sed quia homicidium & rapina etiam apud Gentiles reputabantur illicita. non oportuiſſet ſuper hoc ſpeciale mandatum dari his, qui erant ex gentilitate conuerſi ad Chriſtum. Vnde alij dicunt, quod ad literam illa comeſtibilia fuerunt prohibita non propter obſeruantiam legalium, ſed propter gulam comprimendam. Vnde dicit Hieron.* ſup illud Ezech. 44. Omne morticinium &c. Condemnat ſacerdotes, qui in cibis, & cæteris huiuſmodi, hæc cupiditate gulæ non cuſtodiunt. Sed quia ſunt quædam cibaria magis delicata ad gulam prouocantia, non videtur ratio quare fuerint hæc magis quam alia prohibita. Et dicendum ſecundum tertiam opinionem quod ad literam iſta ſunt prohibita non ad obſeruandum cæremonias legis, ſed ad hoc, quod poſſet coaleſcere vnio Gentilium & Iudæorum in ſimul habitantium. Iudæis enim propter antiquam conſuetudinem ſanguis & ſuffocatũ erant abominabilia. Comeſtio autem immolatorum ſimulacris poterat in Iudæis aggenerare circa Gẽtiles ſuſpicionem reditus ad idolatriã, & ideo illa fuerunt prohibita pro tempore illo, in quo de nouo oportebat conuenire in vnum Gentiles & Iudæos. Procedente autem tempore, ceſſante cauſa ceſſat effectus. manifeſtata Euangelicæ doctrinæ veritate in qua Dominus docet quod nihil quod per os intrat, coinquinat hominem, vt dicitur Matth. 15. Et quod nihil eſt reiiciendum, quod cum gratiarum actione ꝑcipitur, vt 1. ad Timoth. 4. dicitur. Fornicatio autem ꝓhibetur ſpecialiter, quia Gentiles non reputabant eam eſſe peccatum.

* Circa fin. commentarij ad c. 44. tom. 5.

QVAESTIO CIIII.

De præceptis iudicialibus in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandũ eſt de ꝓceptis iudicialibus. Et primo conſiderandum eſt de ipſis in communi. Secundo de rationibus eorum.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Quæ ſunt iudicialia præcepta.
¶ Secũdo, Vtrum ſint figuralia.
¶ Tertio, De duratione eorum.
¶ Quarto, De diſtinctione eorũ.

ARTICVLVS I.

Vtrum ratio præceptorum iudicialiũ conſiſtat in hoc, quod ſunt ordinantia ad proximum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ratio præceptorũ iudicialiũ nõ conſiſtat in hoc, ꝙ ſunt ordinantia ad proximum. Iudicialia enim præcepta a iudicio dicuntur, ſed multa ſunt alia, quibus homo ad proximum ordinatur, quæ nõ pertinẽt ad ordinationem iudiciorum: nõ ergo præcepta iudicialia dicuntur quibus homo ordinatur ad proximum.

¶ 2 Præte. Præcepta iudicialia a moralibus diſtinguũtur, vt* ſupra dictũ ẽ, ſed multa præcepta moralia ſunt, quibus homo ordinatur ad proximum, ſicut patet in ſeptẽ præceptis ſecũdæ tabulæ. non ergo præcepta iudicialia dicunẽ ex hoc, ꝙ ad proximum ordinant.

¶ 3 Præterea Sicut ſe habẽt præcepta cæremonialia ad Deum, ita ſe habẽt iudicialia ꝓcepta ad proximum, vt* ſupra dictum, ſed inter ꝓcepta cæremonialia ſunt quædã quæ pertinent ad ſeipſum, ſicut obſeruãtiæ ciborum & veſtimentorum, de quibus* ſupra dictum eſt, ergo præcepta iudicialia non ex hoc dicuntur, quod ordinent hominem ad proximum.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Ezech. 18. inter cætera bona opera uiri iuſti, Si iudicium uerum fecerit inter virum & uirum: ſed iudicialia ꝓcepta a iudicio dicuntur. ergo præcepta iudicialia videntur dici illa, quæ pertinent ad ordinationem hominum adinuicem.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut ex* ſupra dictis patet, præceptorum cuiuſcunque legis quædam habent vim obligandi ex ipſo dictamine rõnis, quia naturalis rõ dictat hoc eſſe debitum fieri, vel vitari, & huiuſmodi præcepta dñr moralia, eo ꝙ a ratione dñr mores humani. Alia vero præcepta ſunt, quæ non habent vim obligandi ex ipſo dictamine rationis, quia. ſ. in ſe conſiderata non habent abſolute rõnem debiti, vel indebiti, ſed habent vim obligandi ex aliqua inſtitutione diuina, vel humana, & huiuſmodi ſunt determinationes quædam moralium præceptorum. Si igitur determinentur moralia præcepta per inſtitutionem diuinam in his, ꝑ quæ ordinatur homo ad Deum, talia dicentur præcepta cæremonialia. Si autem in his quę pertinent ad ordinationem hominum adinuicem, talia dicentur præcepta iudicialia. In duobus ergo conſiſtit ratio iudicialiũ præceptorum. ſ. vt pertineant ad ordinationem hominum adinuicem. & vt non habeant vim obligandi ex ſola ratione, ſed ex inſtitutione.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod iudicia exercentur officio aliquorum principum, qui habent poteſtatem iudicandi. Ad principem aũt pertinet non ſolum ordinare de his quæ veniũt in litigiũ, ſed ẽt de voluntarijs contractibus, qui inter homines fiũt, & de oĩbus pertinentibus ad populi cõitatem & regimen. Vnde præcepta iudicialia non ſolum ſunt illa, quæ pertinẽt ad lites iudiciorum, ſed etiam quæcunque pertinent ad ordinationem hominum adinuicem, quæ ſubeſt ordinationi principis tanquam ſupremi iudicis.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ratio illa ꝓcedit de præceptis ordinantibus ad proximum, quæ habent vim obligandi ex ſolo dictamine rationis.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ẽt in his quæ ordinant ad Deum, quædam ſunt moralia, quæ ipſa rõ fide informata dictat, ſicut Deum eſſe amandum, & colendum

¶ Super quæſtionem centeſimam quartam.

IN q. 104. nihil ſcribendum occurrit, niſi ꝙ duo ſpãliter aduertas. Primum eſt, quare omnia illi9 populi erant figuralia. Aſſignatur nã 3. in 2. ar. ad ſm pro cauſa, quia Chriſtus ex populo illo erat naſciturus, i. q a ſtatus illius populi erat ꝑp Chriſtum vẽturum ex eo, conſequens eſt vt verbis & factis prænunciarent Chriſtum, & pertinẽtia ad ipſum, & hoc ex diuina inſtitutione, cuius ſolius eſt facere, ꝙ facta totius populi ſint in figuram. Secũdũ eſt, ꝙ diſ. inter cæremonialia, & iudicialia in figurando, non conſiſtit in hoc, ꝙ cæremonialia ſint per ſe primo inſtituta ad figurandum, & iudicialia ſint inſtituta ad figurandum per ſe ſecundo. hoc.n. non dr̃ in litera. Et ſi concederet, nõ poſſent hodie a quocunq; ꝓcipi principe, ſicut nec cæremonialia, q nũ ꝑ ſe, licet ſecundũ haberent annexam ſignificationem Chriſti vẽturi, ſed conſiſtit in hoc, ꝙ cæremonialia vt ſic per ſe primo. i. ſecũdum primariam intentionẽ Dei inſtituentis, figurãt Chriſtum venturum: iudicialia vero vt ſic, nec per ſe primo. nec per ſe ſecundo continent rõnem figuræ, ſed ex conſequenti. i. per accidens, inquantum. ſ. data ſunt populo, cuius totus ſtatus erat figuratiuus. Si.n. omnia in figuram contingebant illis, & quidem iſta iudicialia ſint pars vna omnium contingẽtium illis, oportet etiã iſta ex conſequenti eſſe figuralia. Et propterea poſſunt hæc ſtatui, & ſeruari. ¶ Et ſic intellige a. & 3. articulos.

548 Supr. q. 99. arti. 4. & locis ibi inductis.

Q 99. art. 4.

Q. 99. art. 4. & q. 101. articu. 1.

Q. 102. ar. 6.

Q 95. art. 2. Et q. 99. ar. 3. & 4.

dum. Quædam vero ſunt cęremonialia quæ non habēt vim obligationis, niſi ex inſtitutiōe diuina. ad Deū autem pertinent non ſolum ſacrificia oblata, Deo. ſed etiam quæcunque pertinent ad idoneitatem offerentium, & Deum colentium. Homines enim ordinantur in Deum ſicut in finem, & ideo ad cultū Dei pertinet, & per conſequens ad cæremonialia præcepta, quòd homo habeat quandam idoneitatem reſpectu cultus diuini: ſed homo non ordinatur ad proximum ſicut in finem, vt oporteat eum diſponi in ſeipſo in ordine ad ꝓximum. Hæc enim eſt comparatio ſeruorum ad dominos, qui id quod ſunt, dominorum ſunt, ſecūdum* Philoſoph. in 1. Poli. & ideo non ſunt aliqua præcepta iudicialia ordinantia hominem in ſeipſo, ſed omnia talia ſunt moralia, quia ratio, quę eſt principium moralium, ſe habet in homine reſpectu eorum quæ ad ipſum pertinent, ſicut princeps, vel iudex in ciuitate. Sciendum tamē, quòd quia ordo hominis ad proximum magis ſubiacet rationi, quàm ordo hominis ad Deum, plura præcepta moralia inueniuntur, per quæ ordinatur homo ad proximum, quam per quę ordinatur homo ad Deū, & propter hoc etiam oportuit plura eſſe cæremonialia in lege, quàm iudicialia.

*Cap. 3. parū ante me.

B

Articvlvs II.

Vtrum præcepta iudicialia aliquid figurent.

549 Infr. arti. 3. cor. Et 2. 2. q. 87. art. 1. corp.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd præcepta iudicialia non figurent aliqd. Hoc enim videtur eſſe proprium cæremonialium præceptorum, quòd ſint in figuram alicuius rei inſtituta. ſi igitur etiam præcepta iudicialia aliquid figurent, non erit differentia inter iudicialia & cæremonialia præcepta.

C

¶ 2 Præterea. Sicuti illi populo Iudæorum data ſunt quædam iudicialia præcepta, ita etiam alijs populis gentilium, ſed iudicialia præcepta aliorum populorum nō figurant aliquid, ſed ordinant quid fieri debeat. ergo videtur, quod neque præcepta iudicialia veteris legis aliquid figurent.

¶ 3 Præterea. Ea quæ ad cultum diuinum pertinent, figuris quibuſdā tradi oportuit, quia ea quæ Dei ſunt, ſupra noſtram rationem ſunt, vt* ſupra dictum eſt, ſed ea quæ ſunt proximorum, non excedunt rationem noſtram. ergo per iudicialia; quæ ad proximum nos ordinant, non oportuit aliquid figurari.

D

Q. 101. ar. 2. ad 2. præcipue.

SED CONTRA eſt, quod Exod. 21. iudicialia ꝓcepta allegorice, & moraliter exponuntur.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ dupliciter contingit aliquod præceptum eſſe figurale. Vno modo, primo & per ſe, quia ſcilicet principaliter eſt inſtitutum ad aliquid figurandum, & hoc modo præcepta cæremonialia ſunt figuralia, ad hoc enim ſunt inſtituta, vt aliquid figurent pertinens ad cultum Dei, & ad myſteriū Chriſti. Quædam vero præcepta ſunt figuralia non primo & per ſe, ſed ex conſequenti, & hoc modo præcepta iudicialia veteris legis ſunt figuralia, non enim ſunt inſtituta ad aliquid figurandum, ſed ad ordinandum ſtatum illius populi ſecundum iuſtitiam & æquitatem, ſed ex cōſequenti aliquid figurabant inquantum, ſ. totus ſtatus illius populi, qui per huiuſmodi præcepta diſponebatᷓ, figuralis erat, ſecundum illud 1. ad Corinth. 10. Omnia in figura contingebant illis.

E

AD PRIMVM ergo dicendum, quod præcepta cæremonialia alio modo ſunt figuralia quàm iudicialia, vt * dictum eſt.

In corp. art.

AD SECVNDVM dicendum, quòd populus Iudæorum ad hoc electus erat a Deo, quòd ex eo Chri-

A ſtus naſceretur, & ideo oportuit totum illius populi ſtatum eſſe propheticum, & figuralem. vt* Aug. dicit cōtra Fauſtum, & propter hoc etiam iudicialia illi populo tradita magis ſunt figuralia, quam iudicia alijs populis tradita, ſicut etiam bella & geſta illius populi exponuntur myſtice, non autem bella, vel geſta Aſſyriorum, vel Romanorum, quamuis longe clariora ſm̄ hoīes fuerint.

Lib. 22. cap. 24. in prin. tom. 6.

AD TERTIVM dicendum, quòd ordo ad ꝓximum in populo illo ſm̄ ſe conſideratus, peruius erat rationi, ſed ſecūdum quod referebatur ad cultum Dei, ſuptrabat rationem, & ex hac parte erat figuralis.

Articvlvs III.

Vtrum pręcepta iudicialia veteris legis perpetuam obligationem habeant.

550 Infr. q. 108. ar. 1. corp. & art. 2. cor. & ad 4. Et 2. 2. q. 62. art. 3. ad 1. & q. 81. ar. 1. cor. Et 4. d. 15. q. 1. ar. 5. q. 2. ad 5. Et quol. 2. ar. 8. co. & quol. 4. art. 13. cor. Et Heb. 7 lect. 2.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd præcepta iudicialia veteris legis perpetuam obligationem habeant. Præcepta enim iudicialia pertinent ad virtutem iuſtitię, nam iudicium dicitur iuſtitię executio, iuſtitia autem eſt ꝑpetua & immortalis, vt dicitur Sapien. 1. ergo obligatio præceptorum iudicialium eſt perpetua.

¶ 2 Præterea. Inſtitutio diuina eſt ſtabilior, quàm inſtitutio humana, ſed præcepta iudicialia humanarum legum habent perpetuam obligationem. ergo multo magis præcepta iudicialia legis diuinæ.

C

¶ 3 Præterea. Apoſto. dicit ad Hebr. 7. quod reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatē ipſius & inutilitatem, quod quidem verum eſt de mandato cęremoniali, quod non poterat facere perfectum iuxta cōſcientiam ſeruientem, ſolummodo in cibis, & in potib. & varijs baptiſmatibus, & iuſtitijs carnis, vt Apoſtolus dicit ad Hebræo. 9. ſed præcepta iudicialia erant vtilia, & efficacia ad id, ad quod ordinabātur. ſ. ad iuſtitiam & æquitatem inter homines conſtituendam. ergo præcepta iudicialia veteris legis non reprobantur, ſed adhuc efficaciam habent.

SED CONTRA eſt, quòd Apoſto. dicit ad Heb. 7. quod tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt vt legis trāſlatio fiat, ſacerdotium eſt tranſlatum ab Aaron ad Chriſtum. ergo etiam & tota lex eſt tranſlata. non ergo iudicialia præcepta adhuc obligationem habent.

D

RESPONDEO Dicēdum, ꝙ iudicialia præcepta non habuerunt perpetuam obligationem, ſed ſunt euacuata per aduentum Chriſti, aliter tamen quam cæremonialia. nam cæremonialia adeo ſunt euacuata, vt nō ſolum ſint mortua, ſed etiam mortifera obſeruantibus poſt Chriſtum, maxime poſt Euangelium diuulgatum. Pręcepta autem iudicialia ſunt quidē mortua, quia non habent vim obligandi, non tamen ſunt mortifera, quia ſi quis princeps ordinaret in regno ſuo illa iudicialia obſeruari, non peccaret, niſi forte hoc modo obſeruarentur, vel obſeruari mandarentur, tanquam habentia vim obligandi ex veteris legis inſtitutione. talis enim intentio obſeruandi eſſet mortifera, & huius differentię ratio poteſt accipi ex præmiſsis. * Dictum eſt enim quod præcepta cæremonialia ſunt figuralia primo & per ſe, tanquam inſtituta principaliter ad figurandum Chriſti myſteria vt futura, & ideo ipſa obſeruatio eorum præiudicat fidei veritati, ſecundum quam confitemur illa myſteria iam eſſe completa. Præcepta autem iudicialia non ſunt inſtituta ad figurandū, ſed ad diſponendum ſtatum illius populi, qui ordinabatur ad Chriſtum, & ideo mutato ſtatu illius populi, Chriſto iam veniente, iudicialia præcepta obligationem amiſerunt. Lex enim fuit pædagogus ducens ad Chriſtum, vt dicitur ad Galat. 3. Quia tamen huiuſmodi iudicialia præ-

E

Ar. præced.

cepta non ordioantur ad figurandum, ſed ad aliquid fiē dum, ipſa eorum obſeruatio abſolute oon præiudicat fidei veritati, ſed iotentio obſeruandi tanquàm ex obligatione legis præiudicat veritati fidei, quia per hoc haberetur, quod ſtatus prioris populi adhuc duraret, & quod Chriſtus nondum veniſſet.

Ad primum ergo dicendum, quòd iuſtitia quidem perpetuo eſt obſeruāda, ſed determinatio eorum quæ ſunt iuſta ſecundum inſtitutionem humanam, vel diuinam, oportet quòd varietur ſecundum diuerſum hominum ſtatum.

Ad secundum Dicendum, ꝙ præcepta iudicialia ab hominibus inſtituta habent perpetuam obligatiooem manētc illo ſtatu regiminis, ſed ſi ciuitas, vel gens ad aliud regimen deueniat, oportet leges mutari. Nō.n.eædem leges conueniunt in Democratia, quę eſt poteſtas populi, & in Oligarchia, quæ eſt poteſtas diuitum, vt patet per* Phil. in ſua Politica, & ideo ēt mutato ſtatu illius populi, oportuit p̄cepta iudicialia mutari.

*Lib. 3. c 5. & 9. to. 1.

Ad tertium dicendum, quòd illa præcepta iudicialia diſponebant populum ad iuſtitiam & æquitatem ſecundū quod cōueniebat illi ſtatui, ſed poſt Chriſtum, ſtatum illius populi oportuit mutari, vt iā in Chriſto nō eſſet diſcretio Gentilis & Iudæi ſicut antea erat, & pp hoc oportuit etiam præcepta iudicialia mutari.

Articulus IIII.

H

Vtrum præcepta iudicialia poſſint habere aliquam certam diuiſionem.

551 Ad quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ præcepta iudicialia non poſsint habere aliquā certam diuiſionem. præcepta.n. iudicialia ordinant homioes adinuicem, ſed ea quæ inter homines ordinari oportet in vſum eorum venientia, nō cadūt ſub certa diſtinctione, cum ſint infinita. ergo præcepta iudicialia non poſſunt habere certam diſtinctionem.

¶ 2 Præterea. Præcepta iudicialia ſunt determinationes moralium, ſed moralia præcepta non videntur habere aliquam diſtinctionem, niſi ſecundum quod reducuntur ad præcepta decalogi: ergo præcepta iudicialia non habent aliquam certam diſtinctionem.

¶ 3 Præterea. Præcepta cæremonialia, quia certam diſtinctionem habent, eorum diſtinctio in lege innuitur dum quædam vocantur ſacrificia, quædam obſeruantiæ, ſed oulla diſtinctio innuitur in lege præceptorum iudicialium. ergo videtur quòd non habeant certam diſtinctionem.

Sed contra. Vbi eſt ordo, oportet ꝙ ſit diſtinctio, ſed rō ordinis maxime pertinet ad præcepta iudicialia, per quæ populus ille ordinabatur. ergo maxime debent habere diſtinctionem certam.

Respondeo Dicendum, quòd cum lex ſit quaſi quædam ars humanæ vitæ inſtituendæ, vel ordinādæ, ſicut in vnaquaque arte eſt certa diſtinctio regularum artis, ita oportet in qualibet lege eſſe certam diſtinctionem præceptorum, aliter enim ipſa confuſio vtilitatem legis auferret. & ideo dicendum eſt, quòd præcepta iudicialia veteris legis, per quæ homines adinuicem ordinabantur, diſtinctionem habent ſecundum diſtinctionem ordinationis humanæ. Quadruplex autem ordo in aliquo populo inueniri poteſt. Vnus quidem principū populi ad ſubditos, alius autem ſubditorum adinuicē, tertius autem eorum qui ſunt de populo ad extraneos, quartus autem ad domeſticos, ſicut patris ad filium, vxoris ad virum, & domini ad ſeruum, & ſecūdum iſtos quatuor ordines diſtingui poſſunt præcepta iudicialia veteris legis. Dantur autem quædam præcepta de inF ſtitutione principum, & officio eorum, & de reuerentia eis exhibenda, & hæc eſt vna pars iudicialium præceptorum. Daotur etiam quædam præcepta pertinentia ad conciues adinuicem, puta, circa emptiones, & vēditiones, & iudicia & pœnas, & hæc eſt ſecunda pars iudicialium pręceptorum. Dantur etiam quædam præcepta pertinentia ad extraneos, puta, de bellis cōtra hoſtes, & de ſuſceptione peregrinorum, & aduenarum, & hæc eſt tertia pars iudicialium pręceptorum. Dantur etiam in lege quædam pręcepta pertinentia ad domeſticā cōuerſationē, ſicut de ſeruis, & vxoribus, & filiis, & hæc eſt quarta pars iudicialium præceptorum.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ ea, quæ pertinēt ad ordinationem hoīum adinuicem, ſunt quidē oumero infinita, ſed tn̄ reduci p̄nt ad aliqua certa ſecundum G differentiam ordinationis humanæ, vt* dictum eſt.

*In cor. art.

Ad secundum Dicendum, quòd præcepta decalogi ſunt prima in genere moralium, vt * ſupra dictum eſt, & iō conuenienter alia præcepta moralia ſecundum ea diſtinguuntur. Sed præcepta iudicialia & cærimonialia habēt aliam rationem obligationis nō quidem ex ratione naturali ſed ex ſola inſtitutione, & ideo diſtinctionis eorum alia eſt ratio.

*Q. 100. articu. 3.

Ad tertium dicendum, quòd ex ipſis rebus, quæ per præcepta iudicialia ordinantur in lege, innuit lex diſtinctiooem iudicialium præceptorum.

QVAESTIO CV.

De ratione iudicialium præceptorum in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de ratione iudicialium præceptorum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, De ratione præceptorum iudicialium, quæ pertinēt ad principes.

I

¶ Scd̄o, De his quæ pertinent ad conuictum hoīum adinuicem.

¶ Tertio, De his quę pertinent ad extraneos.

¶ Quarto, De his quæ pertinent ad domeſticā cōuerſationem.

¶ Super quæſtionē centeſimam quintam.

In q. 105. hoc ſolū ſcribendū occurrit ꝙ tā ex lege veteri, q̄ ex authoritate Ariſt. & authoris apparet, ꝙ non irrōnabiliter ordinaretur, ꝙ tam Eccleſia quàm quicūque alius, nō poſſet vltra tn̄ agri in ciuitatis territorio, vt ꝓprium habere, ſed donatum vel ſucceſſione, vel qūolibet aliter obueniēs, plus quilibet teneret vendere, ne poſſeſſiones ad paucos deueniant, vt hoc videtur plurib* in locis accidere.

Articulus I.

Vtrum conuenienter lex vetus de principibus ordinauerit.

K Ad primum ſic proceditur. Vr, ꝙ inconuenienter lex vetus de principibus ordinauerit. 552 Quia, vt Philoſophus dicit in 3. Polit. ordinatio populi præcipue dependet ex maximo principatu, ſed in lege noo inuenitur qualiter debeat inſtitui ſupremus princeps, inuenitur autē de inferioribus principibus, primo quidem Exod. 18. Prouide de omni plebe viros ſapientes &c. & Numeri 11. Congrega mihi 70. viros de ſenioribus Iſrael. & Deuter. 1. Date ex vobis viros ſapientes, & gnaros &c. ergo inſufficienter lex vetus principes populi ordinauit.

*Lib. 3. c. 4. non procul a prin. to. 5.

¶ 2 Præterea. Optimi eſt optima adducere, vt Plato dicit, ſed optima ordinatio ciuitatis, vel populi cuiuſcunque eſt, vt gubernetur per regem, quia huiuſmo-

di

¶i regnum maxime repræſentat diuinum regimen, quo unus Deus mundum gubernat a principio. igitur lex debuit regem populo inſtituere, & non permittere hoc eorum arbitrio. ſicut permittitur Deut. 17. Cum dixeris, conſtituam ſuper me regem, eum conſtitues &c.

¶ 3 Prætereà. Sicut dicitur Matth. 12. Omne regnum in ſe ipſum diuiſum deſolabitur. quod etiam experimẽto patuit in populo Iudæorum, in quo fuit diuiſio regni deſtructionis cauſa, ſed lex præcipue debet intendere ea, quæ pertinent ad communem ſalutem populi. ergo debuit in lege prohiberi diuiſio regni in duos reges, nec etiam debuit hoc authoritate diuina introduci, ſicut legitur introductum authoritate Domini ꝑ Ahiam Silonitem Prophetam 3. Reg. 11.

¶ 4 Prætereà. Sicut ſacerdotes inſtituuntur ad utilitatem populi in his quæ ad Deũ pertinent, vt patet Heb. 5. ita principes etiam inſtituũtur ad utilitatem populi in rebus humanis: ſed ſacerdotibus & leuitis, qui ſunt in lege deputãtur aliqua ex quibus uiuere debeant, ſicut decimæ & primitiæ, & multa alia huiuſmodi. ergo ſimiliter principibus populi debuerunt aliqua ordinari unde ſuſtentarentur, & præcipue cum inhibita ſit eis munerum acceptio, vt patet Exod. 23. Non accipietis munera, quæ excæcant etiam prudentes, & ſubuertunt verba iuſtorum.

¶ 5 Prætereà. Sicut regnum eſt optimum regimen, ita tyrannis eſt peſſima corruptio regiminis, ſed Dominus regem inſtituendo, inſtituit ius tyannicum Dicitur. n. 1. Regum 8. Hoc erit ius regis, qui imperaturus eſt vobis, filios veſtros tollet &c. ergo inconuenienter fuit prouiſum per legem circa principum ordinationem.

C

Sed contra eſt, quod populus Iſrael de plenitudine ordinationis commendatur Num. 24. Quam pulchra ſunt tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Iſrael, ſed pulchritudo ordinationis populi dependet ex principibus bene inſtitutis. ergo per legem populus fuit circa principes bene inſtitutus.

Respondeo Dicendum, quod circa bonam ordinationem principum in aliqua ciuitate, vel gente duo ſunt attendenda, quorũ vnum eſt, vt oẽs aliquam partem habeant in principatu, per hoc. n. conſeruatur pax populi, & oẽs talem ordinationem amãt, & cuſtodiunt, vt dicitur in 2. Polit. Aliud eſt quod attenditur ſecũdum ſpeciem regiminis, vel ordinationis principatuum, cuius cũ ſint diuerſæ ſpecies* vt Philoſop. tradit in 3. Polit. præcipue tamen eſt vnum regimen, in quo vnus principatur ſecundum virtutem: & ariſtocratia, ideſt, poteſtas optimorum, in qua aliqui pauci principantur ſecundum virtutem. Vnde optima ordinatio principum eſt in aliqua ciuitate, vel regno, in qua vnus præficitur ſecundum uirtutem, qui omnibus præſit & ſub ipſo ſunt aliqui principantes ſecũdum virtutem & tamen talis principatus ad omnes pertinet, tum quia ex omnibus eligi poſſunt, tum quia etiam ab omnibus eliguntur. Talis enim eſt optima politia bene commiſta ex regno, inquantum unus præeſt, & ariſtocratia inquantum multi principantur ſecundum virtutem, & ex democratia, ideſt, poteſtate populi, inquantum ex popularibus poſſunt eligi principes, & ad populum pertinet electio principum, & hoc fuit inſtitutum ſecundum legem diuinam. Nam Moyſes, & eius ſucceſſores gubernabant populum quaſi ſingulariter omnibus principãtes, quod eſt quædam ſpecies regni. Eligebantur autem ſeptuaginta duo Seniores ſecundũ uirtutem. Dicitur. n. Deut. 1. Tuli de ueſtris tribubus uiros ſapientes & nobiles, & conſtitui eos principes, & hoc erat ariſtocraticum, ſed democraticum erat, quod

*Lib. 3. cap. 4. tom. 5.

D

A iſti de omni populo eligebantur. Dicitur enim Exod. 18. Prouide de omni plebe uiros ſapientes &c. & etiam quod populus eos eligebat. vnde dicitur Deuteron. 1. Date ex uobis viros ſapientes &c. vnde patet, quod optima fuit ordinatio principum, quam lex inſtituit.

Ad primum ergo dicendum, quod populus ille ſub ſpeciali cura Dei regebatur. vnde dicitur Deut. 7. Te elegit Dominus Deus tuus, ut ſis ei populus peculiaris, & ideo inſtitutionem ſummi principis Dominus ſibi reſeruauit. & hoc eſt quod Moyſes petiuit Num. 27. Prouideat dominus Deus ſpirituum omnis carnis hominem, qui ſit ſuper multitudinem hanc, & ſic ex Dei ordinatione inſtitutus eſt Ioſue in principatu poſt Moyſen. & de ſingulis iudicibus qui poſt Ioſue fuerunt legitur, quod Deus ſuſcitauit populo ſaluatorẽ, & quod ſpiritus Domini fuit in eis, vt patet Iudicum 2. Et ideo etiam electionem Regis non commiſit Dominus populo, ſed ſibi reſeruauit, ut patet Deuteron. 17. Eum cõſtitues regem, quem dominus Deus tuus elegerit.

B

Ad secundum dicendum, quod regnum eſt optimum regimen populi, ſi non corrumpatur, ſed propter magnam poteſtatem quæ regi conceditur, de facili regimen degenerat in tyrãnidem, niſi ſit perfecta virtus eius, cui talis poteſtas conceditur, quia non eſt niſi virtuoſi bene ferre bonas fortunas, vt Philoſo. dicit in 4. Ethico. perfecta autem uirtus in paucis inuenitur, & præcipue Iudæi crudeles erant, & ad auaritiam proni, per quæ uitia maxime homines in tyrannidem decidunt. Et ideo Dominus a principio eis regem nõ inſtituit cum plena poteſtate, ſed iudicem & gubernatorem in eorum cuſtodiam, ſed poſtea regem ad petitionem populi quaſi indignatus conceſsit, vt patet per hoc quòd dixit ad Samuelem 1. Regum 8. Non te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. Inſtituit tamen a principio circa regem inſtituendum, primo quidẽ modum eligendi, in quo duo determinauit, vt ſcilicet, in eius electione expectarent iudicium Domini, & vt nõ facerent regem alterius gentis, quia tales reges ſolent parum affici ad gentem, cui præficiuntur, & per conſequens non curare de eis. Secundo ordinauit circa reges inſtitutos qualiter deberent ſe habere quantum ad ſeipſos, vt. ſ. non multiplicarent currus & equos, neq; vxõres, neque etiam immenſas diuitias, quia ex cupiditate horum principes ad tyrannidem declinant, & iuſtitiam derelinquunt. Inſtituit etiam qualiter ſe deberent habere ad Deum, vt. ſ. ſemper legerent, & cogitarent de lege Dei, & ſemper eſſent in Dei timore & obedientia. Inſtituit etiam qualiter ſe haberent ad ſubditos ſuos, vt. ſ. non ſuperbe eos contemnerent aut opprimerent, neque etiam a iuſtitia declinarent.

E

Ad tertium Dicendum, ꝙ diuiſio regni, & multitudo regum magis eſt populo illi data in pœnam pro multis diſſenſionibus eorum, quas maxime contra regem Dauid iuſtum mouerant, quàm ad eorum profectum. vnde dicitur Oſeæ 13. Dabo tibi regem in furore meo. & Oſeæ 8. Ipſi regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui.

Ad quartum Dicendũ, ꝙ ſacerdotes per ſucceſsionem originis ſacris deputabantur, & hoc ideo vt in maiori reuerentia haberentur, ſi non quilibet ex populo poſſet ſacerdos fieri, quorum honor cedebat in reuerentiam diuini cultus, & iõ oportuit vt eis ſpecialia quædã deputarentur tã in decimis, q̃ in primitijs, quàm etiam in oblationibus & ſacrificijs, ex quibus viuerent. Sed principes ſicut * dictũ eſt, aſſumebãtur ex toto populo, & ideo habebant certas poſſeſsiones proprias, ex quibus uiuere poterant, & præcipue cũ Dominus ꝓhiberet etiam in lege ne ſuperabundarent diuitijs, aut

*In corp. ar.

magnifico apparatu, tum quia non erat facile quin ex his in ſuperbiam & tyrannidem erigerentur, tum etiam quia ſi principes non erant multum diuites, & erat laborioſus principatus, & ſollicitudine plenus non multũ affectabatur a popularibus, & ſic tollebatur ſeditionis materia.

Ad secvndvm dicendum, quod illud ius nõ debebatur regi ex inſtitutione diuina, ſed magis prænuociabatur vſurpatio regum, qui ſibi ius iniquũ conſtituũt in tyrannidem degenerantes, & ſubditos deprædantes. & hoc patet per hoc quod in fine ſubdit. Voſque eritis eis ſerui, quod proprie pertinet ad tyrannidem, quia tyranni ſuis ſubditis principantur ut ſeruis. vnde hoc dicebat Samuel ad terrendum eos ne regem peterent, ſequitur enim. Noluit autem audire populus vocem Samuelis.

¶ Poteſt tamẽ contingere, quod bonus rex abſque tyrannide filios tollat, & conſtituat tribunos, & centuriones, & multa accipiat a ſubditis ſuis propter commune bonum procurandum.

Articvlvs II.

Vtrum conuenienter fuerint tradita præcepta iudicialia quantum ad popularium conuictum.

553 AD secvndvm ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter fuerint tradita præcepta iudicialia, quantum ad popularium conuictum. Nõ enim poſſunt homines pacifice viuere adinuicem, ſi vnus accipiat ea quæ ſunt alterius, ſed hoc uidetur eſſe inductum in lege, dicitur enim Deu. 23. Ingreſſus uineam proximi tui comede vuas quantum tibi placuerit. ergo lex uetus non conuenienter prouidebat hominum paci.

¶ 2 Præt. Ex hoc maxime multæ ciuitates & regna deſtruuntur, quod poſſeſſiones ad mulieres perueniunt vt *Philoſophus dicit in 2. Polit. ſed hoc fuit introductum in ueteri lege. dicitur enim Num. 27. Homo cum mortuus fuerit abſque filio, ad filiam eius tranſibit hæreditas. ergo non conuenienter prouidit lex ſaluti populi.

Li. 2. c. 7. ante med. 5.

¶ 3 Præt. Societas hominum maxime conſeruatur per hoc, quod homines emendo & uendendo, ſibiinuicem, res ſuas cõmutant, quibus indigent, vt dicitur in 1. *Poli. ſed lex vetus abſtulit uirtutem uenditionis. mandauit enim quòd poſſeſſio vendita reuerteretur ad venditorem in quinquageſimo anno Iubilæi, ut patet Leu. 25. inconuenienter igitur lex populum illum circa hoc inſtituit.

Lib. 1. ca. 5. & 7. tom. 5.

¶ 4 Præt. Neceſſitatibus hominum maxime expedit ut homines ſint prompti ad mutuum concedendum, quæ quidẽ promptitudo tollitur per hoc, quòd creditores accepta non reddunt. vnde dicitur Eccleſia. 29. Multi cauſa nequitiæ non fœnerati ſunt, ſed fraudari gratis timuerunt, hoc autem induxit lex, primo quidẽ quia mãdauit Deut. 15. Cui debetur aliquid ab amico, vel proximo ac fratre ſuo, repetere non poterit, quia annus remiſsionis eſt Domini: & Exod. 22. dicitur, quòd ſi præſente domino animal mutuatum mortuum fuerit, reddere non tenetur. Secundo, quia aufertur ei ſecuritas, quæ habetur per pignus, dicitur enim Deute. 24. Cum repetes a proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, non ingredieris domum eius vt pignus auferas & iterũ, Nõ pernoctabit apud te pignus, ſed ſtatim reddes ei. ergo inſufficienter fuit ordinatum in lege de mutuis.

¶ 5 Præt. Ex defraudatione depoſiti maximum periculum imminet, & ideo eſt maxima cautela adhibẽda. vnde etiam dicitur 2. Mach. 3. quòd ſacerdotes inuo-

F cabant eum de cœlo, qui de depoſitis legem poſuit, vt his qui depoſuerant ea ſalua cuſtodirent, ſed in præceptis veteris legis parua cautela circa depoſita adhibetur. Dicitur. n. Exod. 22. quod in amiſsione depoſiti ſtatur iuramento eius apud quem fuit depoſitum. ergo non fuit circa hoc legis ordinatio conueniens.

¶ 6 Prætereà. Sicut aliquis mercenarius locat operas ſuas, ita etiam aliqui locant domum, vel quæcunq; alia huiuſmodi: ſed non eſt neceſſarium, vt ſtatim pretium locatæ domus conductor exhibeat. ergo etiam nimis durum fuit quod præcipitur Leuit. 19. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vſque mane.

¶ 7 Prætereà. Cum frequenter immineat iudiciorum neceſsitas, facilis debet eſſe acceſſus ad iudicem. incon- G uenienter igitur ſtatuit lex Deut. 17. vt irent ad vnum locum expedituri iudicium de ſuis dubijs.

¶ 8 Prætereà. Poſsibile eſt non ſolum duos, ſed etiam tres, vel plures concordare ad mentiendum: inconueniẽter igitur dicitur Deut. 19. In ore duorum, vel trium teſtium ſtabit omne verbum.

¶ 9 Prætereà. Pœna debet taxari ſecundum quantitatẽ culpæ, unde dicitur etiam Deut. 25. Pro menſura peccati, erit & plagarum modus: ſed quibuſdam æqualibus culpis lex ſtatuit inæquales pœnas. Dicitur enim Exod. 22. quòd reſtituet fur quinque boues pro vno boue, & quatuor oues pro una oue. quædam etiam non multum grauia peccata graui pœna puniuntur, ſicut Num. 15. lapidatus eſt, qui collegerat ligna in ſabbatho. Filius etiam H proteruus propter parua delicta, quia. ſ. comeſſationibus vacabat & conuiuijs, mãdatur lapidari, Deut. 21. igitur inconuenienter in lege ſunt inſtitutæ pœnæ.

¶ 10 Præt. Sicut *Aug. dicit 21. de ciuitate Dei, Octo genera pœnarum in legibus eſſe ſcribit Tullius Damna, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, mortem, ſeruitutem, ex quibus aliqua ſunt in lege ſtatuta. Damnum quidem, ſicut cum fur condemnabatur ad quintuplum, vel quadruplum. Vincula vero, ſicut Numer. 15. mandatur de quodam, quòd in carcerem includatur. Verbera vero, ſicut Deut. 25. Si eum qui peccauit, dignum viderint plagis, proſternent, & coram ſe facient verberari, Ignominiam etiam inferebat illi, qui nollebet accipere vxorem fratris ſui defuncti, quæ tol- I lebat calciamentum illius, & ſpuebat in faciem illius. Mortem etiam inferebat, vt patet etiam Leuit. 20. Qui maledixerit patri ſuo, aut matri, morte moriatur. Pœnam etiam talionis lex induxit, dicens Exo. 21. Oculum pro oculo, dentem pro dente. Inconueniens igitur videtur, quòd alias duas pœnas, ſ. exilium & ſeruitutem lex vetus non inflixerit.

Li. 21. c. 11. circa princ. tom. 5.

¶ 11 Præt. Pœna non debetur niſi culpæ, ſed bruta animalia non poſſunt habere culpam. ergo inconuenienter eis infligitur pœna, Exo. 21. Bos lapidibus obruetur qui occiderit virum, aut mulierem, & Leuit 20. dicitur: Mulier quæ ſuccubuerit cuilibet iumento, ſimul interficiatur cum eo, ſic igitur videtur, quòd inconuenienter ea quæ K pertinent ad conuictum hominum adinuicem, fuerint in lege veteri ordinata.

¶ 12 Præt. Dominus mandauit Exo. 21. quòd homicidium morte hominis puniretur, ſed mors bruti animalis multo minus reputatur, quam occiſio hominis, ergo non poteſt ſufficienter recompenſari pœna homicidij per occiſionem bruti animalis, inconuenienter igitur mandatur Deute. 21. quod quando inuentum fuerit cadauer occiſi hominis, & ignorabitur cædis reus, ſeniores propinquioris ciuitatis tollant uitulam de armento, quæ non traxit iugum, nec terram ſcidit uomere, & ducent eam ad uallem aſperam, atque ſaxoſam, quæ nunquam arata eſt, nec ſementa recepit, & cædent in ea ceruices uitulæ.

SED CONTRA eſt, quod pro ſpeciali beneficio cõmemoratur in pſalm. 147. Nõ ſecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

Lib. 2. c. 21. & lib. 19. c. 21. tom. 5.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut* Au. in 2. de ciui. Dei introducit a Tullio dictum, Populus eſt cætus multitudinis, iuris conſenſu, & vtilitatis communione ſociatus: vnde ad rationem populi pertinet, vt communicatio hominum adinuicem iuſtis præceptis legis ordinetur. Eſt autem duplex communicatio hominum adinuicem. Vna quidem quæ ſit authoritate principum. Alia autem ſit propria voluntate priuatarum perſonarum. Et quia voluntate vniuſcuiuſque diſponi poteſt, quod eius ſubditur poteſtati, ideo authoritate principum, quibus ſubiecti ſunt homines, oportet quod iudicia inter homines exerceantur, & pœnæ maleſactoribus inferantur. Poteſtati vero priuatarum perſonarum ſubduntur res poſſeſſæ: & ideo propria authoritate in his poſſunt ſibiinuicem communicare, puta emendo, vendendo, donando, & alijs huiuſmodi. Circa vtranque autem communicationem lex ſufficienter ordinauit. Statuit enim iudices, vt patet Deut. 16. Iudices & magiſtros conſtitues in omnibus portis eius, vt iudicẽt populum iuſto iudicio. Inſtituit etiam iuſtum iudicij ordinem, vbi dicitur Deut. 1. quod iuſtum eſt iudicare, ſiue ciuis ille ſit, ſiue peregrinus nulla erit perſonarum diſtantia. Suſtulit etiam occaſionem iniuſti iudicij, acceptionem munerum iudicibus prohibendo, vt patet Exo. 23. & Deut. 16. Inſtituit etiã numerum teſtium duorum, vel trium, vt patet Deute. 17. & 19. Inſtituit etiam certas pœnas pro diuerſis delictis, vt poſt dicetur. Sed circa res poſſeſſas optimum eſt, ſicut dicit* Philoſoph. in 2. Polit. quod poſſeſsiones ſint diſtinctæ, & vſus ſit partim communis partim autem per voluntatem poſſeſſorum communicetur: & hæc tria fuerunt in lege ſtatuta. Primo enim ipſæ poſſeſsiones diuiſæ erant in ſingulos. dicitur enim Nume. 34. Ego dedi vobis terram in poſſeſsionem, quam ſorte diuidetis vobis. Et quia per poſſeſsionum irregularitatem plures ciuitates deſtruuntur, vt* Philoſoph. dicit in 2. Polit. ideo circa poſſeſsiones regulandas triplex remedium lex adhibuit. Vnum quidem, vt ſecundum numerum hominum æqualiter diuiderentur. Vnde dicitur Nume. 34. Pluribus dabitis latiorem, & paucioribus anguſtiorem. Aliud remedium eſt, vt poſſeſsiones non in pֿpetuum aliene͂tur, ſed certo tempore ad ſuos poſſeſſores reuertantur, vt non confundantur ſortes poſſeſsionum. Tertium remedium eſt ad huiuſmodi confuſionem tollendam, vt proximi ſuccedant morientibus. Primo quidem gradu filius, ſecundo autem filia, tertio fratres, quarto patrui, quinto, quicunque propinqui. Et ad diſtinctionem ſortium conſeruandã vlterius lex ſtatuit, vt mulieres quæ ſunt hæredes, nuberent ſuæ tribus hominibus, vt habetur Nume. 46. Secundo vero inſtituit lex, vt quantum ad aliqua, vſus rerum eſſet communis, & quantum ad curam, præceptum eſt enim Deute. 20. Non videbis bouem & ouem fratris tui errantem, & præteribis, ſed reduces fratri tuo, & ſimiliter de alijs: ſecundo quantum ad fructum. Concedebatur enim communiter quantum ad omnes, vt ingreſſus in vineam amici licite commedere poſſet, dum tamen extra non deferret. Quantum ad pauperes vero ſpecialiter, vt eis relinquerentur manipuli obliti, & fructus, & racemi remanentes, vt habetur Leuitico. 19. & Deut. 24. & etiam communicabantur ea quæ naſcebantur in ſeptimo anno, vt habetur Exod. 23. & Leuitico. 25. Tertio vero ſtatuit lex communicationem factam per eos qui ſunt rerum domini. vnam pure gratuitam: vnde dicitur Deute. 14. Anno tertio ſeparabis aliam decimam, venientq́ue leuites & peregrinus, & pupillus & vidua, & comedent & ſaturabuntur. Aliam vero cum recompenſatione vtilitatis, ſicut per venditionem & emptionem, & locationem & conditionem, & per mutuum, & iterum per depoſitum, de quibus omnibus inueniuntur ordinationes certæ in lege. vnde patet quod lex vetus ſufficienter ordinauit conuictum illius populi.

In ſolut. ad 10. argumẽ. *lib. 2. ca. 3. tom. 5.

Lib. 2. ca. 7. ante mediũ tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſicut Apoſtol. dicit Roma. 13. Qui diligit proximum, legem impleuit, quia ſcilicet omnia præcepta legis, præcipue ordinata ad proximum, ad hunc finem ordinari videntur, vt homines ſeinuicem diligant: ex dilectione autem procedit, quod homines ſibiinuicem bona ſua communicent: quia vt dicitur 1. Ioã. 3. Qui viderit fratrem ſuum neceſsitatem patientem, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo? & ideo intendebat lex homines aſſueſacere, vt ſacile ſibiinuicem ſua communicarent, ſicut & Apoſto. 1. ad Tim. 6. diuitibus mandat facile tribuere, & cõmunicare. Non autem ſacile communicatiuus eſt, qui non ſuſtinet quod proximus aliquid modicum de ſuo accipiat abſque magno ſui detrimento. & ideo lex ordinauit, vt liceret intrantem in vineam proximi, racemos ibi comedere non autem extra deferre, ne ex hoc daretur occaſio grauis damni inferendi, ex eóque pax perturbaretur. quæ inter diſciplinatos non perturbatur ex modicorum acceptione, ſed magis amicitia confirmatur, & aſſueſiunt homines ad aliquid facile communicandum.

AD SECVNDVM dicendum, quod lex non ſtatuit, quod mulieres ſuccederent in bonis paternis, niſi ex defectu filiorum maſculorum. Tunc autem neceſſarium erat, vt ſucceſsio mulieribus concederetur in conſolationem patris, cui graue fuiſſet, ſi eius hæreditas omnino ad extraneos tranſiret. Adhibuit tamen circa hoc lex cautelam debitam, præcipiens vt mulieres ſuccedentes in hæreditate paterna, nuberent ſuæ tribus hominibus, ad hoc quod ſortes tribuum non confunderentur, vt habetur Num. vlt.

De alienatione domorum & poſſeſsionum. c. 5. ante me. tom. 5.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſicut* Philoſoph. dicit in 2. Polit. Regulatio poſſeſsionum multum confert ad conſeruationem ciuitatis, vel gentis, vnde ſicut ipſe dicit, apud quaſdam Gentilium ciuitates ſtatutum fuit, vt nullus poſſeſsionem vendere poſſet, niſi pro manifeſto detrimento. Si enim paſsim poſſeſſiones venduntur, poteſt contingere, quod omnes poſſeſsiones ad paucos deueniant, & ita neceſſe erit ciuitatem, vel regionem habitatoribus euacuari, & ideo lex vetus ad huiuſmodi periculum remouendum ſic ordinauit, quod & neceſsitatibus hominum ſubueniretur concedens poſſeſsionum venditionem vſque ad certum tempus: & tamen periculum remouit, præcipiens vt certo tempore poſſeſsio vendita ad vendentem rediret. Et hoc inſtituit, vt ſortes non confunderentur, ſed ſemper remaneret eadem diſtinctio determinata in tribus. Quia vero domus vrbanæ non erant ſorte diſtinctæ, ideo conceſsit, quod in perpetuum vendi poſſent, ſicut & mobilia bona. Non enim erat ſtatutus numerus domorum ciuitatis, ſicut erat certa menſura poſſeſsionis, ad quam non addebatur. Poterat autem aliquid addi ad numerum domorum ciuitatis. Domus vero quæ non erant in vrbe, ſed in villa muros non habentes, in perpetuũ uendi non poterant, qa huiuſmodi domus non conſtituuntur niſi ad cultum, & ad cuſtodiam poſſeſsionum, & ideo lex congrue ſtatuit ius circa vtrunque.

In ſolut. ad 1. argum.

AD QVARTVM dicendum, quod ſicut* dictum eſt, intentio legis erat aſſueſacere homines ſuis præce

ptis ad hoc, quod ſibiinuicem de facili in neceſsitatibus ſubuenirent, quia hoc maxime eſt amicitiæ fomentum. Et hanc quidem facilitatem ſubueniendi non ſolum ſtatuit in his quæ gratis & abſolute donantur, ſed etiam in his quæ mutuo conceduntur, quia huiuſmodi ſubuentio frequentior eſt, & pluribus neceſſaria: huiuſmodi autem ſubuentionis facilitatẽ multipliciter inſtituit. Primo quidem, vt faciles ſe præberent ad mutuum exhibendum, nec ab hoc retraherentur anno remiſsionis appropinquante, vt habetur Deute. 15. Secundo, ne eum, cui mutuum concederent, grauarẽt vel vſuris, vel etiam aliqua pignora omnino vitæ neceſſaria accipiendo, & ſi accepta fuerint, quod ſtatim reſtituerentur. Dicitur enim Deute. 23. Non fœneraberis fratri tuo ad vſuram. & 24. Non accipies loco pignoris inferiorem, & ſuperiorem molam, quia animam ſuam appoſuit tibi. & Exod. 21. dicitur: Si pignus à proximo tuo acceperis veſtimentum, ante ſolis occaſum reddes ei. Tertio, vt nõ importune exigerent vnde dicitur Exod. 23. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecũ, non vrgebis eũ quaſi exactor. & propter hoc etiam mandatur Deute. 24. Cum repetes a proximo tuo rem aliquam, q̃ debet tibi, non ingredieris in domum eius, vt pignus auferas, ſed ſtabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit, tum quia domus eſt tutiſsimum vniuſcuiuſque receptaculum, vnde moleſtum homini eſt, vt in domo ſua inuadatur: tum etiam quia non concedit creditori vt accipiat pignus quod voluerit, ſed magis debitori, vt det quo minus indiguerit. Quarto, inſtituit quod in ſeptimo anno debita penitus remitterentur. Probabile enim erat, vt illi qui commode reddere poſſent ante ſeptimum annum redderent, & gratis mutuantem non defraudarent. Si autem omnino impotentes eſſent, eadem ratione eis erat debitum remittendum ea dilectione, qua etiam erat eis de nouo dandum propter indigentiam. Circa animalia vero mutuata hæc lex ſtatuit, vt propter negligentiam eius cui mutuata ſunt, ſi in ipſius abſentia moriantur, vel debilitentur, reddere ea compellatur. Si vero eo præſente & diligenter cuſtodiente, mortua fuerint, vel debilitata, non cogebatur reſtituere, & maxime ſi erant mercede conducta, quia ita etiam potuiſſent mori, & debilitari apud mutuantem, & ita ſi conſeruationem animalis conſequeretur, iam aliquod lucrum reportaret ex mutuo, & non eſſet gratuitum mutuum. Et maxime hoc obſeruandum erat, quando animalia erant mercede conducta: quia tunc habebat certum pretium pro vſu animalium, vnde nihil accreſcere debebat per reſtitutionem animalium, niſi propter negligentiam cuſtodientis. Si autem non eſſent mercede conducta, potuiſſet habere aliquam æquitatem, vt ſaltem tantum reſtitueret, quantum vſus animalis mortui, vel debilitati conduci potuiſſet.

De depoſitis ſeruãdis & reddẽdis.

Ad qvintvm dicendum, quod hæc differentia eſt inter mutuum & depoſitum, quia mutuũ traditur in vtilitatem eius cui traditur, ſed depoſitum traditur in vtilitatem deponentis. & ideo magis arctabatur aliquis in aliquibus caſibus ad reſtituendum mutuum, quam ad reſtituendum depoſitum. Depoſitum enim perdi poterat dupliciter. Vno modo, ex cauſa ineuitabili, vel naturali, puta, ſi eſſet mortuum, vel debilitatum animal depoſitum, vel extrinſeca, puta, ſi eſſet captum ab hoſtibus, vel eſſet commeſtum a beſtia, in quo tamen caſu tenebatur deferre ad dominum animalis id quod de animali occiſo ſupererat, in aliis autem* ſupradictis caſibus nihil reddere tenebatur, ſed ſolum ad expurgandam ſuſpicionem fraudis tenebatur iuramentum præſtare. Alio modo poterat

In iſta ſol

F perdi ex cauſa euitabili puta, per furtum, & tunc propter negligentiam cuſtodis reddere tenebatur. Sed ſicut* dictum eſt, ille qui mutuo accipiebat animal, tenebatur reddere, etiam ſi debilitatum, aut mortuum fuiſſet in eius abſentia, de minori. n. negligentia tenebatur quam depoſitarius, qui non tenebatur niſi de furto.

Ad 4. argu.

De cura reddendæ mercedis.

Ad sextvm dicendum, quod mercenarij, qui locant operas ſuas, pauperes ſunt, de laboribus ſuis victum quærentes quotidianum, & ideo lex prouide ordinauit, vt ſtatim eis merces ſolueretur, ne victus eis deficeret. Sed illi qui locant alias res, diuites eſſe conſueuerunt, nec ita indigent locationis pretio ad ſuum victum quotidianum, & ideo non eſt eadem ratio in G vtroque.

De iudiciorum appellationibus.

Ad septimvm dicendum, quod iudices ad hoc inter homines conſtituuntur, quod determinent quod ambiguum inter homines circa iuſtitiam eſſe poteſt. Dupliciter autem aliquid poteſt eſſe ambiguũ. Vno modo, apud ſimplices: & ad hoc dubium tollendum, mandatur Deuter. 16. vt iudices & magiſtri conſtituerentur per ſingulas tribus, vt iudicarent populum iuſto iudicio. Alio modo contingit aliquid eſſe dubium etiam apud peritos, ideo ad hoc dubium tollendum conſtituit lex, vt omnes recurrerent ad locum principalem Deo electum, in quo & ſummus Sacerdos eſſet, qui determinaret dubia circa cæremonias diuini cultus, & ſummus iudex populi, qui de- H terminaret quæ pertinent ad iudicia hominum, ſicut etiam nunc per appellationem, vel per conſultationem cauſæ ab inferioribus iudicibus ad ſuperiores deferuntur. Vnde dicitur Deute. 17. Si difficile & ambiguum apud te iudicium proſpexeris, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, aſcende ad locũ quem elegerit Dominus, venieſque ad ſacerdotes leuitici generis. & ad iudicem qui fuerit in illo tempore. Huiuſmodi autem ambigua iudicia non frequenter emergebant, vnde ex hoc populus non grauabatur.

De teſtibus.

Ad octavvm dicendum, quod in negotiis humanis non poteſt haberi demonſtratiua probatio & infallibilis, ſed ſufficit aliqua coniecturalis probabilitas, I ſecundum quam rhetor perſuadet, & ideo licet ſit poſſibile duos, aut tres in mendacium conuenire, non tamen eſt facile nec probabile, quod cõueniant: & ideo accipitur eorum teſtimonium tanquam verum, & præcipue ſi in ſuo teſtimonio non vacillent, vel alias ſuſpecti non fuerint. Et ad hoc etiam quod non de facili a veritate teſtes declinarent, inſtituit lex, vt teſtes diligentiſsime examinarentur, & grauiter punirentur qui inuenirentur mendaces, vt habetur Deutero. 19. Fuit tamen aliqua ratio huiuſmodi numeri determinandi ad ſignificandam infallibilem veritatem perſonarum diuinarum, quæ quandoque numerantur duæ quia Spiritus ſanctus eſt nexus duorum quandoque exprimuntur tres, vt* Auguſtinus dicit ſuper illud Ioan. K 8. In lege veſtra ſcriptum eſt, quia duorum hominum teſtimonium verum eſt.

Tract. 36. in Ioan. declinãdo ad ſi. to 9. Et lib. 1. de Tri. ca. 8. à medio, tom. 3.

De pœnia in quouis iudicio infligendis.

Ad nonvm dicẽdum, quod non ſolum propter grauitatem culpæ, ſed etiam propter alias cauſas grauis pœna infligitur. Primo, quidem, propter quantitatem peccati, quia maior peccato cæteris paribus pœna grauior debetur. Secundo propter peccati conſuetudinem, quia a peccatis conſuetis nõ faciliter homines abſtrahuntur, niſi per graues pœnas. Tertio, propter malam concupiſcentiam vel delectationem in peccato, ab his enim nõ de facili homines abſtrahũtur, niſi propter graues pœnas. Quarto, propter facilitatem committendi peccatum, & tacendi in ipſo, huiuſ-

modi,

modi enim peccata quando manifeſtantur, ſunt magis punienda ad aliorum terrorem. Circa ipſam etiam quantitatem peccati quadruplex gradus eſt attendendus etiam circa vnum & idem factum. Quorum primus eſt, quando inuoluntarius peccatum committit: tunc enim ſi omnino eſt inuoluntarius, totaliter excuſatur à pœna. Dicitur enim Deutero. 22. quòd puella quæ opprimitur in agro, non eſt rea mortis, quia clamauit, & nullus affuit qui liberaret eam. Si vero aliquo modo fuerit voluntarius, ſed tamen ex infirmitate peccat, puta cum quis peccat ex paſsione, minuitur peccatum, & pœna ſecundum veritatem iudicij diminui debet, niſi forte propter communem vtilitatem pœna aggrauetur ad abſtrahendum homines ab huiuſmodi peccatis, ſicut * dictum eſt. Secundus gradus eſt, qñ quis per ignorãtiam peccauit: & tunc aliquo modo reus reputabatur propter negligentiam addiſcendi, ſed tamen non puniebatur per iudices, ſed expiabat peccatum ſuũ per ſacrificia. vnde dicitur Leuit. 4. Anima quæ peccauerit per ignorantiam &c. ſed hoc intelligendum eſt de ignorantia facti non autem de ignorantia præcepti diuini, quod omnes ſcire tenebantur. Tertius gradus eſt, quando aliquis ex ſuperbia peccabat, i. ex certa electione, vel ex certa malitia, & tunc puniebatur ſecundum quantitatem delicti. Quartus autem gradus eſt, quando peccabat per proteruiam, & pertinaciam, & tunc quaſi rebellis, & deſtructor ordinationis legis omnino occidẽdus erat: ſecundum hoc dicendum eſt, quod in pœna C furti conſiderabatur ſecundum legem, id quòd frequenter accidere poterat, & ideo pro furto aliarum rerum, quæ de facili cuſtodiri poſſunt à furibus, non reddebat fur niſi duplum. Oues autem non de facili poſſunt cuſtodiri à furto, quia paſcuntur in agris, & ideo frequentius contingebat, quòd oues furto ſubtraherentur, vnde lex maiorem pœnam appoſuit, vt ſcilicet quatuor oues pro vna oue redderentur. Ad huc autem boues difficilius cuſtodiuntur, quia habentur in agris, & nõ ita paſcuntur gregatim ſicut oues, & ideo adhuc hic maiorem pœnam appoſuit, vt ſcilicet quinque boues pro vno boue redderentur & hoc dico, niſi forte idem animal inuentum fuerit viuens apud eum: quia tunc ſolum duplum reſtituebat, ſicut & in cæteris furtis: poterat enim haberi præſumptio, quòd cogitaret reſtituere, ex quo viuum ſeruaſſet. Vel poteſt dici ſecundum * Gloſſam, quod bos habet quinque vtilitates, quia immolatur, arat, paſcit carnibus, lac dat, & corium etiam diuerſis vſibus miniſtrat, & ideo pro vno boue quinque boues reddebantur: Ouis etiam habet quatuor vtilitates, quia immolatur, paſcit, lac dat, & lanam miniſtrat. Filius autem contumax, non quia comedebat & bibebat, occidebatur, ſed propter contumaciam & rebellionem, quæ ſemper morte puniebatur vt dictum eſt. Ille vero qui colligebat ligna in ſabbatho, lapidatus fuit tanquàm legis violator, quæ ſabbatum obſeruari præcipiebat in commemorationem fidei nouitatis mundi, ſicut * ſupra dictum eſt, vnde occiſus fuit tanquàm infidelis.

In iſtamet ſolutione.

Glo. ordin. in princ. 22. cap. Exod.

q. 100. ar. 5. in corpo. & ad 2. argu.

Ad decimum dicendum, quòd lex vetus pœnam mortis inflixit in grauioribus criminibus, ſcilicet in his quæ contra Deum peccantur, & in homicidio, & in furto hominum, & irreuerentia ad parentes, & in adulterio, in inceſtibus. In furto aliarum rerum adhibuit pœnam damni. In percuſſuris autem & mutilationibus induxit pœnã talionis, & ſimiliter in peccato falſi teſtimonij. In alijs autem minoribus culpis induxit pœnam flagellationis, vel ignominiæ. Pœnam autem ſeruitutis induxit in duobus caſibus. In vno quidem quando ſeptimo anno remiſſionis ille, qui erat A ſeruus, nolebat beneficio legis vti vt liber exiret, vnde pro pœna ei infligebatur, vt in perpetuum ſeruus remaneret. Secundo infligebatur furi, quando non habebat quod poſſet reſtituere, ſicut habetur Exod. 22. Pœnam autem exilij vniuerſaliter lex non ſtatuit, quia in ſolo populo illo Deus colebatur, oĩbus alijs populis per idolatriam corruptis, vnde ſi quis à populo illo vniuerſaliter excluſus eſſet, daretur ei occaſio idolatriæ & ideo 1. Regum. 26. dicitur, quòd Dauid dixit ad Saul: Maledicti ſunt, qui eiecerunt me hodie, vt non habitẽ in hæreditate Dñi, dicẽtes. Vade, ſerui dijs alienis Erat tamen aliquod particulare exilium: dicitur enim Deuter. 19. quòd qui percuſſerit proximum ſuum B neſciens, & qui nullum contra ipſum habuiſſe odium comprobatur, ad vnam vrbium refugij confugiebat, & ibi manebat vſque ad mortem ſummi Sacerdotis. Tũc enim ei licebat ad domum ſuam redire, quia in vniuerſali damno populi conſueuerunt particulares iræ ſedari, & ita proximi defuncti non ſic proni erant ad eius occiſionem.

De homicidij pœna.

Ad vndecimum dicendum, quòd animalia bruta mandabantur occidi non propter aliquam ipſorum culpam, ſed in pœnam dominorum, qui talia animalia nõ cuſtodierant ab huiuſmodi peccatis, & ideo magis puniebatur dominus, ſi bos cornupeta fuerat ab heri & nudius tertius, in quo caſu poterat occurri periculo, quam ſi ſubito cornupeta efficeretur. Vel occidebantur animalia in deteſtationem peccati, & C ne ex eorum aſpectu aliquis horror hominibus incuteretur

Ad duodecimum dicendum, quòd ratio literalis iſtius mandati fuit, vt Rabbi Moyſes dicit, quia frequenter interfector eſt de ciuitate propinquiori, vnde occiſio vitulæ fiebat ad explorandum homicidium occultum, quod quidem fiebat per tria, quorum vnum eſt, quo ſeniores ciuitatis iurabant nihil ſe prætermiſiſſe in cuſtodia viarum. Aliud eſt, quia ille cuius erat vitula, damnificabatur in occiſione animalis, & ſi prius manifeſtaretur homicidium, animal non occideretur. Tertium eſt quia locus in quo occidebatur vitula, remanebat incultus: & ideo ad euitandum vtrunque damnum homines ciuitatis de facili manifeſtarent ho D micidam ſi ſcirent, & raro poterat eſſe, quin aliqua verba, vel indicia ſuper hoc facta eſſent, vel hoc fiebat ad terrorem in deteſtationem homicidij. Per occiſionem enim vitulæ, quæ eſt animal vtile & fortitudine plenũ, præcipue antequam laboret ſub iugo, ſignificabatur quòd quicunque homicidium feciſſet, quamuis eſſet vtilis & fortis, occidẽdus erat, & morte crudeli quod ceruicis conciſio ſignificabat, & quod tanquam vilis & abiectus à conſortio hominum excludendus erat, quod ſignificabatur per hoc, quod vitula occiſa in loco aſpero & inculto, relinquebatur in putredinem conuertenda. Myſtice autem per vitulam de armento ſignificatur caro Chriſti, quæ non traxit iugum, quia non fecit peccatũ, nec terram ſcidit vomere, ideſt, ſeditionis maculam non admiſit. Per hoc enim quòd in valle inculta occidebatur, ſignificabatur deſpecta mors Chriſti, per quam purgantur omnia peccata, & diabolus eſſe homicidij author oſtenditur.

Articvlvs III.

Vtrum iudicialia præcepta ſint conuenienter tradita quantum ad extraneos.

554 AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd iudicialia præcepta non ſint conuenienter tradita quantum ad extraneos. Dicit enim Petrus Actuum 10. In veritate comperi, quoniam non eſt acceptor perſonarum Deus, ſed in omni gente, qui timet Deum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi: ſed illi qui ſunt Deo accepti, non ſunt ab eccleſia Dei excludendi. inconuenienter igitur mandatur Deuteron. 23. G quòd Ammonites & Moabites etiam poſt decimam generationem non intrabunt in eccleſiam Domini in æternum; contrario autem ibidem præcipitur de quibuſdam gentibus, Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus eſt, nec Aegyptium, quia aduena fuiſti in terra eius.

¶ 2 Præterea. Ea quæ non ſunt in poteſtate noſtra, non merentur aliquam pœnam: ſed quòd homo ſit eunuchus, vel ex ſcorto natus, non eſt in poteſtate eius. ergo inconuenienter mandatur Deutero. 23. quod eunuchus, & ex ſcorto natus, non ingrediatur eccleſiam Domini.

¶ 3 Præterea. Lex vetus miſericorditer mandauit, vt aduenæ non affligantur. dicitur enim Exod. 22. Aduenam non cōtriſtabis, neque affliges eum: aduenæ enim H & ipſi fuiſtis in terra Aegypti, & 23. Peregrino moleſtus non eris, ſcitis enim aduenarum animas, quia & ipſi peregrini fuiſtis in terra Aegypti; ſed ad afflictionē alicuius pertinet, quod vſuris opprimatur. inconuenienter igitur lex permiſit Deutero. 23. vt alienis ad vſuram pecuniam mutuarent.

¶ 4 Præterea. Multo magis appropinquant nobis homines, quàm arbores; ſed his quæ ſunt nobis magis propinqua, magis debemus affectum & effectum dilectionis impendere, ſecundum illud Eccleſiaſt. 13. Omne animal diligit ſimile ſibi, ſic & omnis homo proximum ſibi. inconuenienter igitur dominus Deuteron. 20. mandauit, quòd de ciuitatibus hoſtium captis omnes interficerent, & tamen arbores fructiferas non ſuccīderent.

¶ 5 Præterea. Bonum commune ſecundum virtutem eſt bono priuato præferendum ab vnoquoque: ſed in bello quod committitur contra hoſtes, quæritur bonū commune. inconuenienter igitur mandatur Deutero. 20. quòd imminente prælio aliqui domum remittātur, puta, qui ædificauit domum nouam, qui plantauit vineam, vel qui deſpondit vxorem.

¶ 6 Præterea. Ex culpa non debet quis commodum reportare, ſed quòd homo ſit formidoloſus, & corde pauidus culpabile eſt, contrarium enim eſt virtuti fortitudinis. inconuenienter igitur à labore prælij excuſabantur formidoloſi, & pauidum cor habentes.

K SED CONTRA eſt, quòd ſapientia diuina dicit Prouerb. 8. Recti ſunt omnes ſermones mei, non eſt in eis prauum quid, neque peruerſum.

RESPONDEO Dicendum, quòd cum extraneis poteſt eſſe hominum conuerſatio dupliciter. Vno modo pacifice, alio modo hoſtiliter. & quantum ad vtrunque modum ordinandum, lex conuenientia præcepta continebat. Tripliciter enim offerebatur Iudæis occaſio, vt cum extraneis pacifice communicarent. Primo quidem, quando extranei per terram eorum tranſitum faciebant quaſi peregrini. Alio modo, quando in terram eorum adueniebant ad inhabitandum ſicut aduenæ: & quantum ad vtrunque lex miſericordiæ præ-

F cepta poſuit. Nam Exod. 22. dicitur, Aduenam non contriſtabis. & 23. dicitur, Peregrino moleſtus non eris. Tertio vero, quando aliqui extranei totaliter in eorum conſortium, & ritum admitti volebant. Et in his quidam ordo attendebatur: non enim ſtatim recipiebantur quaſi ciues: ſicut etiam apud quoſdam Gentilium ſtatutum erat, vt non reputarentur ciues niſi qui ex auo, vel attauo ciues exiſterent, vt* Philoſophus dicit in tertio Politico. & hoc ideo, quia ſi ſtatim extranei aduenientes reciperentur ad tractandum ea quæ ſunt populi, poſſent multa pericula contingere, dum extranei non habentes adhuc amorem firmatum ad bonum publicum, aliqua contra populum attenderent: & ideo lex ſtatuit, vt de quibuſdam Gentibus habentibus aliquam affinitatem ad Iudæos, ſcilicet de Aegiptijs, apud quos nati fuerant & nutriti, & de Idumæis filijs Eſau fratris Iacob in tertia generatione reciperentur in conſortium populi. Quidam vero, quia hoſtiliter ſe ad eos habuerant, ſicut Ammonitæ & Moabitæ, nunquam in conſortium populi admitterentur. Amalecitæ autem, qui magis eis fuerant aduerſati, & cum eis nullum cognationis habebant conſortium, quaſi hoſtes perpetui haberentur. Dicitur enim Exod. 17. Bellum Dei erit contra Amalec à generatione in generationem. Similiter etiam quantum ad hoſtilem cōmunicationem cum extraneis lex conuenientia præcepta tradidit. Nam primo quidem inſtituit, vt bellum iuſte iniretur. Mandatur H enim Deutero 20. quòd quando accederent ad expugnandum ciuitatem, offerrent ei primo pacem. Secundo inſtituit, vt fortiter bellum inceptum exequerentur habentes de Deo fiduciam, & ad hoc melius obſeruandum inſtituit, quòd imminente prælio ſacerdos eos confortaret, promittendo auxilium Dei. Tertio mandauit, vt impedimenta prælij remouerentur, remittēdo quoſdam ad domum, qui poſſent impedimenta præſtare. Quarto inſtituit, vt victoria moderate vterentur parcendo mulieribus & paruulis, & etiam ligna fructifera regionis non incidendo.

Cap. 1. inter med. & fin. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homines nullius gentis excluſit lex à cultu Dei, & ab his quæ pertinent ad animæ ſalutem dicitur enim. Exod. 12. Si quis I peregrinorum in veſtram voluerit tranſire coloniam, & facere Phaſe Domini, circuncidetur prius omne maſculinum eius, & tunc rite celebrabit, eritque ſimul ſicut indigena terræ. Sed in temporalibus quantum ad ea quæ pertinebant ad communitatem populi, non ſtatim quilibet admittebatur ratione* ſupradicta, ſed quidam in tertia generatione ſcilicet Aegyptii & Idumæi. Alij vero perpetuo excludebantur in deteſtationem culpæ præteritæ, ſicut Moabitæ, & Ammonitæ, & Amalecitæ. Sicut enim punitur vnus homo propter peccatum quod commiſit, vt alij videntes timeant, & peccare deſiſtant, ita etiam propter aliquod peccatum gens, vel ciuitas poteſt puniri, vt alij à ſimili peccato abſtineant. Poterat tamen ex diſpenſatione aliquis in collegium populi admitti propter aliquem virtutis actum, ſicut Iudith. 14. dicitur, quòd Achior dux filiorum Ammon appoſitus eſt ad populum Iſrael, & omnis ſucceſsio generis eius. Et ſimiliter Ruth Moabitis, quæ mulier virtutis erat, licet poſsit dici, quòd illa prohibitio extendebatur ad viros, non ad mulieres, quibus non competit ſimpliciter eſſe ciues.

In corp. art.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ſicut* Philoſoph. dicit in 3. Polit. dupliciter aliquis dicitur eſſe ciuis. Vno modo ſimpliciter, & alio modo ſecundum quid. Simpliciter quidem ciuis eſt, qui poteſt agere ea quæ ſunt ciuium, puta, dare conſilium, vel iudicium in

Ca. 1. in medio. tom.

populo

populo. Secundum quid autem ciuis dici poteſt quicunque ciuitatem inhabitat, etiam viles perſonæ, & pueri & ſenes, qui non ſunt idonei ad hoc, quod habeant poteſtatem in his quæ pertinent ad commune. Ideo ergo ſpurij propter vtilitatem originis excludebantur ab Eccleſia, ideſt, à collegio populi vſque ad decimam generationem: & ſimiliter enuchi, quibus non poterat competere honor, qui patribus debebatur, & præcipue in populo Iudæorum, in quo Dei cultus conſeruabatur per carnis generationem. Nam etiam apud Gentiles qui multos filios genuerant, aliquo inſigni honore donabantur, ſicut * Philoſophus dicit in 2. Polit. (Cap. 7. circa med.) tamen quantum ad ea quæ ad gratiam Dei pertinebant, enunchi ab alijs non ſeparabantur, ſicut nec aduenæ vt dictũ eſt. (In corp. art. & ad 2. argu.) Dicitur. n. Iſa. 56. Nõ dicat filius aduenæ qui adhæret Domino, dicens; Separatione diuidet me Dominus à populo ſuo. Et non dicat enũchus. Ecce ego lignum aridum.

AD TERTIVM dicendum, quod accipere vſuras ab alienis non erat ſecundum intentionem legis, ſed ex quadam permiſsione propter pronitatem Iudęorum ad auaritiam, & vt magis pacifice ſe haberẽt ad extraneos, a quibus lucrabantur.

AD QVARTVM dicendum, quòd circa ciuitates hoſtium quædam diſtinctio adhibebatur. Quædam enim erant remotæ non de numero illarum vrbium, qui eis erant promiſſæ, & in talibus vrbibus expugnatis occidebantur maſculi qui pugnauerant contra populum Dei: mulieribus autem & infantibus parcebatur: Sed in ciuitatibus vicinis quæ erant eis repromiſſæ omnes mandabantur interfici propter iniquitates eorum priores, ad quas puniendas Dominus populum Iſrael quaſi diuinæ iuſtitiæ executorem mittebat. Dicitur enim Deutero. 9. Quia illæ egerunt impie, introeunte te deletæ ſunt. Ligna autem fructifera mandabantur reſeruari propter vtilitatem ipſius populi, cuius ditioni ciuitas & eius territorium erat ſubiiciendum.

AD QVINTVM dicendum, quòd nouus ædificator domus, aut plantator vineæ, vel deſpõſator vxoris excludebantur à prælio propter duo. Primo quidem, quia ea quæ homo de nouo habet, vel ſtatim paratus eſt ad habendum, magis ſolet amare, & per conſequens eorum amiſsionem timere: vnde probabile erat, quòd ex tali amore magis mortem timerent, & ſic minus fortes eſſent ad pugnandum. Secundo, quia ſicut * Philoſ. dicit in 2. Phyſ. (Phyſ. text. 56. tomo 2.) Infortunium videtur, quando aliquis appropinquat ad aliquod bonum habendum, ſi poſtea impediatur ab illo: & ideo ne propinqui remanentes magis contriſtarentur de morte talium, qui bonis ſibi paratis potiti non fuerunt, & etiã populus conſiderans hoc horreret, huiuſmodi homines à mortis periculo ſunt ſequeſtrati per ſubtractionem à prælio.

AD SEXTVM dicendum, quòd timidi remittebantur ad domum, non vt ipſi ex hoc commodum conſequerentur, ſed ne populus ex eorum præſentia incommodum conſequeretur, dum per eorum timorem & fugam, etiam alij ad timendum & fugiendum prouocarentur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter lex vetus pręcepta ediderit circa domeſticas perſonas.

555 (cap. 3. parũ ante mediũ, tomo 5.)

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter lex vetus præcepta ediderit circa perſonas domeſticas. Seruus enim id quod

A eſt, domini eſt. vt * Philoſoph. dicit in 1. Politic. ſed id quod eſt alicuius, perpetuo eius eſſe debet. ergo inconuenienter lex mandauit Exod. 21. quod ſerui ſeptimo anno liberi abſcederent.

¶ 2 Præterea. Sicut animal aliquod, vt aſinus, aut bos eſt poſſeſsio domini, ita etiam ſeruus: ſed de animalibus præcipitur Deutero. 22. quòd reſtituãtur dominis ſuis ſi errare inueniantur, inconuenienter ergo mandat Deutero 23. Non tradas ſeruum domino ſuo, qui ad te confugerit.

¶ 3 Præt. Lex diuina debet magis miſericordiam prouocare, quàm etiam lex humana, ſed ſecundum leges humanas grauiter puniuntur qui nimis aſpere affligũt

B ſeruos, aut ancillas: aſperrima autem videtur eſſe afflictio ex qua ſequitur mors. inconuenienter igitur ſtatuitur Exod. 21. quod qui percuſſerit ſeruum, vel ancillam virga, ſi vno die ſuperuixerit, non ſubiacebit pœnæ, quia pecunia illius eſt.

¶ 4 Præterea. Alius eſt principatus domini ad ſeruum & patris ad filium, vt dicitur in primo & tertio * polit. (Lib. 1. cap. 4. tomo 5.) ſed hoc ad principatum domini ad ſeruum pertinet, vt aliquis ſeruum, vel ancillam vendere poſsit inconuenienter igitur lex permiſit; quòd aliquis venderet filiã ſuam in famulam, vel ancillam.

¶ 5 Præterea. Pater habet ſui filij poteſtatem, ſed eius eſt punire exceſſus, qui habet poteſtatem ſuper peccantem. inconuenienter igitur mandatur Deutero 21. quod pater ducat filium ſuum ad ſeniores ciuitatis

C puniendum.

¶ 6 Præterea. Dominus prohibuit Deutero. 7. vt cum alienigenis non ſociarent coniugia, & coniuncta etiam ſepararent, vt patet 1. Eſd. 10. inconuenienter igitur Deuteron. 21. conceditur eis, vt captiuas alienigenarũ ducere poſsint vxores.

¶ 7 Præterea. Dominus in vxoribus ducendis quoſdam conſanguinitatis, & affinitatis gradus præcepit eſſe vitandos, vt patet Leuitico. 18. inconuenienter igitur mandatur Deutero 25. quòd ſi aliquis eſſet mortuus abſque liberis, vxorem ipſius frater eius acciperet.

¶ 8 Præterea. Inter virum & vxorem ſicut eſt maxima familiaritas, ita debet eſſe fides firmiſsima: ſed

D hoc nõ poteſt eſſe, ſi matrimonium diſſolubile fuerit, inconuenienter igitur dominus permiſit Deutero 24. quod aliquis poſsit vxorem dimittere ſcripto libello repudij, & quòd etiam vlterius eam recuperare non poſſet.

¶ 9 Præterea. Sicut vxor poteſt frangere fidem marito, ita etiam ſeruus domino, & filius patri: ſed ad inueſtigandam iniuriam ſerui in dominum, vel filij in patrem non eſt inſtitutum in lege aliquod ſacrificium, ſuperflue igitur videtur inſtitui ſacrificium zelotypiæ ad inueſtigandum vxoris adulterium. Numero 5. ſic igitur inconuenienter videntur eſſe tradita in lege præcepta iudicialia circa perſonas domeſticas.

E SED CONTRA eſt quod dicitur in 18. Iudicia domini vera, iuſtificata ſemetipſa.

RESPONDEO Dicendum, quod communio domeſticarũ perſonarum adinuicem, vt Philoſoph. dicit in 1. Politico. (cap. 1. à medio, tom. 5.) eſt ſecundum quotidianos actus, qui ordinantur ad neceſsitatem vitæ. Vita autẽ hominis conſeruatur dupliciter. Vno modo, quantum ad indiuiduum, prout ſcilicet homo idem numero viuit, & ad talem vitæ conſeruationem opitulantur hominis exteriora bona, ex quibus homo habet victum & veſtitum, & alia huiuſmodi neceſſaria vitæ, in quibus adminiſtrandis indiget homo ſeruis. Alio modo conſeruatur vita hominis ſecundum ſpeciem per generationem, ad quam indiget homo vxore, vt ex ea generet filium.

filium. Sic igitur in domeſtica communione ſunt tres combinstiones ſcilicet domini ad ſeruum, viri ad vxorem, patris ad filium. Et quantum ad omnia iſta lex vetus conuenientia præcepta tradidit: nam quantum ad ſeruos, inſtituit vt modeſte tractarentur, & quantũ ad labores, ne ſcilicet immoderatis laboribus affligerentur. vnde Deutero. 5. Dominus mandauit, vt in die ſabbathi requieſceret ſeruus & ancilla tua ſicut & tu. Iterum quantum ad pœnas infligẽdas: impoſuit enim mutilatoribus ſeruorum, vt dimitterent eos liberos ſicut habetur Exod. 21. & ſimile etiam ſtatuit in ancilla, quã in vxorem aliquis duxerit. Statuit autem ſpecialiter circa ſeruos qui erant ex populo, vt ſeptimo anno liberi egrederentur cum omnibus quæ apportauerant, etiam veſtimentis, vt habetur Exod. 25. Mandatur etiam inſuper Deutero. 55. vt ei detur viaticum. Circa vxores verò ſtatuitur in lege quantum ad vxores ducendas, vt ſcilicet ducant vxores ſuæ tribus, ſicut habetur Numeris. vltim. & hoc ideo, ne ſortes tribuum confundantur. Et quòd aliquis in vxorem ducat vxorem fratris defuncti ſine liberis vt habetur Deut. 25. & hoc ideo vt ille qui non potuit habere ſucceſſores ſecundum carnis originem, ſaltem habeat per quandam adoptionem, & ſic non totaliter memoria defuncti deleatur. Prohibuit etiam quaſdam perſonas, ne in coniugium ducerentur: ſcilicet alienigenas propter periculum ſeductionis, & propinquas propter reuerentiam naturalem, quæ eis debetur. Statuit etiam qualiter vxores iam ductæ tractari deberent, vt ſcilicet non leuiter infamarentur. vnde mandatur puniri ille, qui falſo crimen imponit vxori, vt habetur Deutero. 22. & quod etiam propter vxoris odium filius detrimentum non pateretur, vt habetur. Deuter. 21. & etiam quod propter odium vxorem non affligeret, ſed potius ſcripto libello eam dimitteret, vt patet Deuter. 24. Et vt etiam maior dilectio inter coniuges à principio contrahatur, præcipitur quod cum aliquis nuper vxorem acceperit, nihil ei publicæ neceſſitatis iniungatur, vt libere poſſit lætari cum vxore ſua. Circa filios autem inſtituit, vt patres eis diſciplinam adhiberent, inſtruendo eos in fide. vnde dicitur Exodi. 12. Cum dixerint: vobis filij veſtri, Quæ eſt iſta religio? dicetis eis. Victima tranſitus Domini eſt. & quod etiam inſtruerent eos in moribus. vnde dicitur Deutero. 21. quod patres dicere debent, Monita noſtra audire contemnit, comeſſationibus vacat, & luxuriæ atque conuiuijs.

Ad primum ergo dicendum, quòd quia filij Iſrael erant à Domino de ſeruitute liberati, & per hoc diuinæ ſeruituti addicti, noluit Dominus vt in perpetuum ſerui eſſent. vnde dicitur Leuiti. 25. Si paupertate compulſus vendiderit ſe tibi frater tuus, non eum opprimes ſeruitute famulorum, ſed quaſi mercenarius & colon' erit. mei enim ſunt ſerui tui & ego eduxi eos de terra Aegypti, vt non veneant conditione ſeruorum: & ideo quia ſimpliciter ſerui non erant, ſed ſecundũ qd, finito tempore dimittebantur liberi.

Ad secundum Dicendum, q mandatum illud intelligitur de ſeruo, qui à Domino quęritur ad occidendum, vel ad aliquod peccati miniſterium.

Ad tertium dicendum, quòd circa læſiones ſeruis illatas lex conſideraſſe videtur, vtrum ſit certa, vel incerta. ſi enim læſio certa eſſet, lex pœnam adhibuit, pro mutilatione quidem amiſsionem ſerui, qui mandabatur libertati donandus, pro morte autem homicidij pœnam, cum ſeruus in manu Domini verberantis moreretur. Si vero læſio non eſſet certa, ſed aliquam apparentiam haberet, lex nullam pœnam infligebat in proprio ſeruo, puta cum percuſſus ſeruus non ſtatim moriebatur, ſed poſt aliquos dies. Incertum

F enim erat, vtrum ex percuſsione mortuus eſſet, quia ſi percuſsiſſet liberum hominem, ita tamen quòd ſtatim non moreretur, ſed ſuper baculum ſuum ambularet, non erat homicidii reus, qui percuſſerat, etiam ſi poſtea moreretur: tenebatur tamen ad impenſas ſoluendas quas percuſſus in medicos fecerat. Sed hoc in ſeruo proprio locum non habebat, quia quicquid ſeruus habebat, & etiam ipſa perſona ſerui erat quædam poſſeſsio domini, & ideo pro cauſa aſsignatur, quare non ſubiaceat pœnæ pecuniariæ, quia pecunia illius eſt.

Ad qvartvm dicendum, quod ſicut dictum eſt *nullus Iudæus poterat poſsidere iudæum quaſi ſimpliciter ſeruum ſed erat ſeruus ſecundum quid quaſi mercenarius vſque ad tempus: & per hunc modum permit- In ſolu. 1. argu.
G tebat lex, quod paupertate cogente aliquis filium vel filiam venderet. & hoc etiam verba ipſius legis oſtendũt. dicit enim. Si quis vendiderit filiam ſuam in famulam, non egredietur ſicut exire ancillę conſueuerũt. per hũc etiam modum non ſolum filium ſuum, ſed etiam ſeipſum aliquis vendere poterat magis quaſi mercenarium quàm quaſi ſeruum, ſecundum illud Leuiticorum. 25. Si paupertate compulſus vendiderit ſe ubi frater tuus, non eum opprimes ſeruitute famulorum, ſed quaſi mercenarius & colonus erit.

Ad qvintvm dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in 10. Ethico.*principatus paternus habet ſolum admonendi poteſtatem, non autem habet vim coa- Cap vlt. ante medium tomo 5.
H ctiuam, per quam rebelles & contumaces comprimi poſſunt: & ideo in hoc caſu lex mandabat, vt filius contumax à principibus ciuitatis puniretur.

Ad sextvm dicendum, quòd Dominus alienigenas prohibuit in matrimonium duci propter periculum ſeductionis, ne inducerentur in idolatriam, & ſpecialiter hoc prohibuit de illis gentibus, quæ in vicino habitabant, de quibus erat magis probabile quod ſuos ritus retinerent. Si qua verò idololatriæ cultum dimittere vellet, & ad Legis cultum ſe transferre, poterat in matrimonium duci, ſicut patet de Ruth. quam duxit Booz in vxorem; vnde ipſa dixerat ſocrui ſuæ: Populus tuus populus meus, Deus tuus Deus meus, vt habetur Ruth. 1. & ideo captiua non aliter permittebatur in vxorem duci, niſi prius raſa cæſarie, & circun-
I ciſis vnguibus, & depoſita veſte in qua capta eſt, & fleret patrem, & matrem, per quæ ſignificatur idolatriæ perpetua abiectio.

Ad septimvm dicendum, quòd ſicut Chryſo. dicit ſuper Matth. quia immitigabile malum erat mors apud Iudæos, qui omnia pro præſenti vita faciebant, ſtatutum fuit, vt defuncto filius naſceretur ex fratre, quòd erat quædam mortis mitigatio. Non autem alius quàm frater, vel propinquus iubebatur accipere vxorem defuncti, quia non ita crederetur qui ex tali cõiũctione erat naſciturus eſſe eius filius qui obijt, & iterum extraneus non ita haberet neceſsitatem ſtatuere domum eius qui obierat, ſicut frater, cui etiam ex cognatione hoc facere iuſtum erat. Ex quo patet, quòd
K frater in accipiendo vxorem fratris ſui, perſona fratris ſui defuncti fungebatur.

Ad octavvm dicendum, quòd lex permiſit repudium vxoris, non quia ſimpliciter iuſtum eſſet, ſed propter duritiam Iudæorum, vt Dominus dicit Matthæi 19. ſed de hoc oportet plenius tractari, cum de matrimonio agetur.

Ad nonvm dicendum, quòd vxores fidem matrimonij frangunt per adulterium, & de facili propter delectationem, & latenter, quia oculus adulteri obſeruat caliginem, vt dicitur Iob. 24. Non autem eſt ſimilis ratio de filio ad patrem, vel de ſeruo ad dominum, quia talis infidelitas non procedit ex tali concu-

piſcentia

¶ *Super quæſtionē centeſimā ſextam.*

IN q.106 duo occurrunt ſcribenda. Primum eſt, vt in artic. 3. memor ſis, quod non eſt quæſtio de lege noua quo ad ſuum principale, ideſt, gratiam Spiritus ſancti, hæc enim ab initio mundi data eſt: ſed de lege noua ſecundū ſe totam, vt claudit in ſe & gratiam Spiritusſancti, & doctrinam noui teſtamenti:hæc enim abundantiam gratiæ, & perfectionem vitæ, & ſacramenta gratiæ continet. Secundum eſt, vt non mireris ſi audis nouam reperiri gentem, quæ nihil ſciat de Chriſto: ſufficit enim quòd ante mundi conſumationem Euangelium ſuſceptum in vniuerſo fuerit orbe ſecundum veritatem, prædicatum, quippe dicitur etiam tempore Apoſtolorum in orbe vniuerſo ſecundum reputationē: ſicut & exijt edictum a Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis: de orbe enim ſecundum noſtram notitiam habitato, hæc & ſimilia intelliguntur: quamuis ſecundum poſſibilem veritatem in alijs terræ quartis affirmari poſſint antipodes. Et niſi fallor, iam inuenta dicitur quarta Meridionalis habitata quā polus antarcticus eleuat eis.

556 Infra art.2. & 3.cor. & q.107.art.1. ad 2.& 3. & q.108.art.1. cor & ad 1. Et quol. 4. art.13.co.

piſcentia delectationis, ſed magis A ex malitia, quę nō pōt ita latere ſicut infidelitas mulieris adulterę.

QVAESTIO CVI.

De lege Euangelica, quæ dicitur lex noua, ſecundum ſe in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de lege Euangelij, quæ dicitur lex noua. B

Et primo, de ipſa ſecundum ſe. Secundo, de ipſa per comparationem ad legem veterē. Tertio, de his quæ in lege noua continentur.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Qualis ſit, Vtrum ſcilicet ſit ſcripta, vel indita.

¶ Secundo De virtute eius, Vtrū iuſtificet.

¶ Tertio, De principio eius Vtrū debuerit dari à prīcipio mūdi. C

¶ Quarto, De termino eius, Vtrū ſcilicet ſit duratura vſque ad finem, an debeat ei alia lex ſuccedere.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex noua ſit lex ſcripta.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtꝰ quòd lex noua ſit lex ſcripta. Lex n. D noua eſt ipſum Euangelium, ſed euangelium eſt deſcriptū, Io.20. Hæc autē ſcripta ſunt vt credatis. ergo lex noua eſt lex ſcripta.

¶ 2 Præt. Lex indita eſt lex naturę ſecundum illud Roma.2. Naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt, qui habent opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. ſi igitur lex Euāgelij eſſet lex indita, non differret à lege naturæ.

¶ 3 Præterea. Lex Euangelij propria eſt eorum, qui ſunt in ſtatu noui teſtamenti, ſed lex indita communis eſt & eis qui ſunt in nouo teſtamento, & eis qui ſunt in E veteri teſtamento. dicitur enim Sap.7. quod diuina ſapientia per nationes in animas ſanctas ſe transfert, amicos Dei, & prophetas conſtituit. ergo lex noua eſt lex indita.

SED CONTRA eſt, quòd lex noua eſt lex noui teſtamenti: ſed lex noui teſtamenti eſt indita in corde. Apoſtolus enim ad Hæbr. 8. dicit inducens authoritatem, quæ habetur Hierem.31. Ecce dies venient, dicit Dominus, & conſummabo ſuper domum Iſrael, & ſuper domum Iuda teſtamentum nouum, & exponens quod ſit hoc teſtamentum, dicit. Quia hoc eſt teſtamentum quod diſponam domui Iſrael Dabo leges meas in mentes eorum, & in corda eorum ſuper ſcribam eas. ergo lex noua eſt lex indita.

RESPONDEO Dicendum, quòd vnaquæque res A illud videtur eſſe, quod in ea eſt potiſſimum, vt * Philoſophus dicit in 9. Eth. id autem quod eſt potiſsimum in lege noui teſtamenti, & in quo tota virtus eius conſiſtit, eſt gratia Spiritusſancti, quæ datur per fidem Chriſti, & ideo principaliter lex noua eſt ipſa gratia Spiritus ſancti, quæ datur Chriſti fidelibus & hoc manifeſte apparet per Apoſtolum, qui ad Roman.3. dicit. Vbi eſt ergo gloriatio tua? Excluſa eſt. per quam legem? factorum? non, ſed per legem fidei: ipſam enim fidei gratiam legem appellat. & expreſsius ad Rom.8. dicitur. Lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis. Vnde & * Aug. dicit in lib. de ſpiritu & B litera quod ſicut lex factorum ſcripta fuit in tabulis lapideis, ita lex fidei ſcripta eſt in cordibus fidelium, & alibi, * dicit in eodem lib. Quæ ſunt leges Dei ab ipſo Deo ſcriptæ in cordibus, niſi ipſa præſentia Spiritusſancti? Habet tamen lex noua quędam ſicut diſpoſitiua ad gratiam Spiritusſancti, & ad vſum huius gratiæ pertinentia, quæ ſunt quaſi ſecundaria in lege noua, de quibus oportuit inſtrui fideles Chriſti & verbis & ſcriptis tam circa credenda, quàm circa agenda. Et ideo dicendum eſt, quòd principaliter lex noua eſt lex indita, ſecundario autem eſt lex ſcripta.

Cap.4. ante med.tom.5.

C.17. & 26. tomo 3.

Eod. lib.ca. 21. in prin.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in ſcriptura Euangelij non continentur niſi ea, quæ pertinent ad gratiam Spiritus ſancti, vel ſicut diſpoſitiua, vel ſicut ordinatiua ad vſum huius gratiæ, ſicut diſpoſitiua C quidem quantum ad intellectum per fidem, per quam datur Spiritusſancti gratia, continentur Euangelio ea, quæ pertinent ad manifeſtandum diuinitatem, vel humanitatem Chriſti. Secundum affectum verò continentur in Euangelio ea, quæ pertinent ad contemptum mundi, per quam homo fit capax Spiritusſancti gratiæ. Mundus enim, ideſt amatores mundi, non poſſunt capere Spiritum ſanctum, vt habetur Ioan. 14. Vſus vero ſpiritualis gratiæ eſt in operibus virtutum, ad quæ multipliciter ſcriptura noui teſtamenti hominem exhortatur.

AD SECVNDVM dicendum, quòd dupliciter eſt aliquid inditum homini. Vno modo pertinens ad D naturam humanam: & ſic lex naturalis eſt indita homini. Alio modo eſt aliquid inditum homini, quaſi ſuperadditum per gratiæ donum: & hoc modo lex noua eſt indita homini non ſolum indicans quid ſit faciendum ſed etiam adiuuans ad implendum.

AD TERTIVM dicendum, quòd nullus vnquam habuit gratiam Spiritus ſancti niſi per fidem Chriſti explicitam, vel implicitam. Per fidem autem Chriſti pertinet homo ad nouum teſtamentum: vnde quibuſcunque fuit lex gratię indita, ſecundum hoc ad nouum teſtamentum pertinebant,

ARTICVLVS II.

Vtrum lex noua iuſtificet.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd lex noua non iuſtificet. Nullus enim iuſtificatur, niſi legi Dei obediat, ſecundū illud ad Hebre.5. Factus eſt, ſcilicet Chriſtus, omnibus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ, ſed Euangelium nō ſemper hoc operatur, quòd homines ei obediant, dicitur enim Rom. 10. Non omnes obediunt Euangelio. ergo lex noua non iuſtificat. 557

¶ 2 Præterea. Apoſtolus probat ad Rom. quòd lex vetus non iuſtificabat, quia ea adueniente præuaricatio creuit. dicitur enim ad Rom.4. Lex iram operatur: vbi enim non eſt lex, nec præuaricatio, ſed multo magis

le

lex noua præuaricationem addit. maiori enim pœna eſt dignus, qui poſt legem nouam datam adhúc peccat, ſecundum illud Heb. 10. Irritam quis faciens legẽ Moyſi, ſine vlla miſeratione duobus, vel tribus teſtibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia qui filium Dei conculcauerit? &c. ergo lex noua non iuſtificat, ſicut nec vetus.

¶ 3 Præterea. Iuſtificare eſt proprius effectus Dei, Secũdum illud ad Rom. 8. Deus eſt qui iuſtificat, ſed lex vetus fuit à Deo, ſicut & lex noua. ergo lex noua non magis iuſtificat quàm lex vetus.

Sed contra eſt, quòd Apoſtolus dicit ad Rom. 1. Non erubeſco Euãgelium. virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti, non autem eſt ſalus niſi iuſtificatis. ergo lex euangelij iuſtificat.

G

Ar. præcedẽ. in corp. & ad 1. argu.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut * dictum eſt, ad legem Euangelij duo pertinent. Vnum quidem principaliter, ſcilicet ipſa gratia Spiritus ſancti interius data: & quantum ad hoc noua lex iuſtificat. Vnde *Auguſt. dicit in lib. de ſpiritu & litera: Ibi; ſcilicet in veteri teſtamento lex extrinſecus eſt poſita. qua iniuſti terrerentur; Hic; ſcilicet in nouo teſtamento, intrinſecus data eſt, qua iuſtificarentur. Aliud pertinet ad legem Euangelij ſecundario, ſcilicet documenta fidei, & præcepta ordinãtia affectum humanũ, & humanos actus. Et quantum ad hoc, lex noua non iuſtificat. vnde Apoſtolus dicit 2. ad Cor. 3. Litera occidit, ſpiritus autem viuificat. & Auguſt.* exponit in lib. de ſpiritu & litera, quod per literam intelligitur quælibet ſcriptura extra homines exiſtens, etiam moralium præceptorum, qualia continentur in Euangelio. vnde etiam litera Euangelij occideret, niſi adeſſet interius gratia fidei ſanans.

*Cap. 17. circa prin. t. 3.

Capit. 14. & 17. tom. 3.

H

Ad primvm ergo dicendum, quod illa obiectio procedit de lege noua non quantum ad id quod eſt principale in ipſa, ſed quantum ad id quod eſt ſecundarium in ipſa, ſcilicet quantum ad documenta & præcepta exterius homini propoſita vel ſcripto, vel verbo.

D. 819.

Ad secvndvm Dicendum, quòd gratia noui teſtamenti etſi adiuuet hominem ad non peccandum non tamen ita confirmat in bono, vt homo peccare non poſſit: hoc enim pertinet ad ſtatum gloriæ. Et ideo ſi quis poſt acceptam gratiam noui teſtamenti peccauerit, maiori pœna eſt dignus, tanquam maioribus beneficijs ingratus, & auxilio ſibi dato non vtens: nec tamẽ propter hoc dicitur, quod lex noua iram operatur, quia quantum eſt de ſe, ſufficiens auxilium dat ad non peccandum.

I

Ad tertivm dicendum, quòd legem nouam & veterem vnus Deus dedit, ſed aliter & aliter. Nam legem veterem dedit ſcriptam in tabulis lapideis: legem autem nouam dedit ſcriptam in tabulis cordis carnalibus, vt Apoſtolus dicit 2. ad Corinth. 3. Proinde ſicut* Auguſtin. dicit in libro de ſpiritu & litera, literam iſtam extra hominem ſcriptam, & miniſtrationem mortis, & miniſtrationem damnationis Apoſtolus appellat. hanc autem, ſcilicet noui teſtamenti legem miniſtrationem ſpiritus, & miniſtrationem iuſtitiæ dicit, quia per donum Spiritus operamur iuſtitiam, & a præuaricationis damnatione liberamur.

C. 17. & 18. in prin. t. 3.

Articvlvs II.

Vtrum lex noua debuerit dari a principio mundi.

558

Sup. q. 91. arti. 5. ad 2. & 5.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quòd lex noua debuerit dari à principio mundi. Nõ enim eſt perſonarum acceptio apud Deum, vt

F

dicitur ad Rom. 2. ſed omnes homines peccauerunt & egent gratia Dei vt dicitur ad Rom. 3. ergo à principio mundi lex Euangelij dari debuit: vt omnibus per eam ſubueniretur.

¶ 2 Præterea, Sicut in diuerſis locis ſunt diuerſi homines, ita etiam in diuerſis temporibus, ſed Deus qui vult omnes homines ſaluos fieri, vt dicitur 1. ad Tim. 2. mãdauit Euangelium prædicari in omnibus locis, vt patet Mat. vlt. & Marc. vlt. ergo omnibus temporibus debuit adeſſe lex euangelij, ita quòd à principio mundi daretur.

¶ 3 Præterea. Magis eſt neceſſaria homini ſalus ſpiritualis, quæ eſt æterna, quam ſalus corporalis, quæ eſt temporalis, ſed Deus ab initio mundi prouidit homini ea quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem corporalem, tradens eius poteſtati omnia quæ erant propter hominem creata, vt patet Geneſ. 1. ergo etiam lex noua, quæ maxime eſt neceſſaria ad ſalutem ſpiritualem, debuit hominibus à principio mundi dari.

Sed contra eſt, quòd Apoſtolus dicit 1. ad Corin. 15. Non prius quod ſpirituale eſt, ſed quod animale: ſed lex noua eſt maxime ſpiritualis, ergo lex noua non debuit dari à principio mundi.

Respondeo Dicendum, quod triplex ratio poteſt aſsignari, quare lex noua non debuit dari à principio mundi. Quarum prima eſt, quia lex noua, ſicut* dictum eſt, principaliter eſt gratia Spiritusſancti, quæ abundanter dari non debuit, antequam impedimentũ peccati ab humano genere tolleretur conſummata redemptione per Chriſtum vnde dicitur Io. 7. Nondum erat Spiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus. Et hanc rationem manifeſte aſsignat Apoſtolus ad Roman. 8. vbi poſtquam præmiſerat de lege Spiritus vitæ, ſubiungit: Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis. Secunda ratio poteſt aſsignari ex perfectione legis nouæ. Non enim aliquid ad perfectum adducitur ſtatim à principio, ſed quodam temporalis ſucceſsionis ordine, ſicut aliquid prius fit puer, & poſtmodum vir. Et hanc rationem aſsignat Apoſtolus ad Gala. 3. lex pædagogus noſter fuit in Chriſto, vt ex fide iuſtificemur: at vbi venit fides, iam non ſumus ſub pedagogo. Tertia ratio ſumitur ex hoc, quod lex noua eſt lex gratiæ, & ideo primo oportuit quod homo relinqueretur ſibi in ſtatu veteris legis, vt in peccatum cadendo, ſuam infirmitatem cognoſcens, recognoſceret ſe gratia indigere. Et hanc rationem aſsignat Apoſtolus ad Ro. 5. dicens, Lex ſubintrauit vt abundaret delictum, vbi autem abũdauit delictum, ſuperabundauit & gratia.

art. 1. huius queſt.

Ad primvm ergo dicendum, quòd humanum genus propter peccatum primi parentis meruit priuari auxilio gratiæ, & ideo quibuſcunque non datur, hoc eſt ex iuſtitia, quibuſcunque autem datur, hoc eſt ex gratia, vt Auguſt. dicit libro de perfectione iuſtitiæ. Vnde non eſt acceptio perſonarum apud deum ex hoc, quod non omnibus à principio mundi legem gratiæ propoſuit, quæ erat debito ordine proponenda, vt *dictum eſt.

K

In corp. art.

Ad secvndvm dicendum, quòd diuerſitas locorum non variat diuerſum ſtatum humani generis, qui variatur per temporis ſucceſsionem, & ideo omnibus locis proponitur lex noua, non autem omnibus temporibus, licet omni tempore fuerint aliqui ad nouum teſtamentum pertinentes, vt *ſupra dictum eſt.

Ad tertivm dicendum, quòd ea quæ pertinent ad ſalutem corporalem, deſeruiunt homini quantum ad naturam, quæ non tollitur per peccatum, ſed ea quæ pertinent ad ſpiritualem ſalutem, ordinantur ad

gratiam

gratiam, quę amittitur per peccatum: & ideo non eſt ſimilis ratio de vtriſque.

A

Articvlvs IIII.

Vtrum lex noua ſit duratura vſque ad finem mundi.

559 Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur q̧ lex noua non ſit duratura vſque ad finem mundi. Quia vt Apoſto. dicit 1. ad Cor. 13. Cum venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt: ſed lex noua ex parte eſt. dicit enim Apoſtolus ibidē: Ex parte cognoſcimus. & ex parte prophetamus. ergo lex noua euacuáda ē, alio pfectiori ſtatu ſuccedēte.

B

¶ 2 Præt. Dominus Ioa. 16. promiſit diſcipulis ſuis in aduentu Spiritus ſancti paracliti cognitionem omnis veritatis, ſed nondum Eccleſia omnem veritatem cognoſcit in ſtatu noui teſtamenti. ergo expectandus eſt alius ſtatus, in quo per Spiritum ſanctum omnis veritas manifeſtetur.

¶ 3 Præterea. Sicut pater eſt alius à filio, & filius à patre ita Spiritus ſanctus à patre & filio: ſed fuit quidam ſtatus conueniens perſonæ patris ſcilicet ſtatus veteris legis, in quo homines generationi intendebant. ſimiliter etiam eſt alius ſtatus conueniens perſonæ filij. ſ. ſtatus nouæ legis, in quo clerici intendentes ſapientiæ, q̄ ap̄ppriatur Filio, principantur. ergo erit ſtatus tertius Spiritus ſancti, in quo ſpirituales viri principabuntur.

C

¶ 4 Præterea. Dominus dicit Matth. 24. Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe, & tūc veniet conſummatio: ſed Euāgelium Chriſti iam diu eſt prædicatum in vniuerſo orbe, nec tamen adhuc venit conſummatio ergo Euangelium Chriſti non eſt Euangelium regni. ſed futurum eſt aliud Euangelium Spiritus ſancti, quaſi alia lex.

Sed contra eſt, q̧ Dominus dicit Matth. 24. Dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant: quod* Chryſo. exponit de generatione fidelium Chriſti. ergo ſtatus fidelium Chriſti manebit vſque ad conſummationem ſeculi.

*Hom. 78. in Matth. non remote à prin. to. 2.

Respond. Dicendum, quòd ſtatus mundi variari poteſt dupliciter. Vno modo ſecundum diuerſitatem legis: & ſic huic ſtatui nouæ legis, nullus alius ſtatus ſuccedet. Succeſſit enim ſtatus nouæ legis ſtatui veteris legis tanquam perfectior imperfectiori, nullus autem ſtatus præſentis vitæ poteſt eſſe perfectior, quam ſtatus nouæ legis. Nihil enim poteſt eſſe propinquius fini vltimo, quàm quod immediate in finem vltimum introducit: hoc autem facit noua lex. vnde Apoſt. dicit ad Hebr. 10. Habentes itaque, fratres, fiduciam in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti, quam initiauit nobis viam nouam, accedamus ad eum. Vnde non poteſt eſſe aliquis perfectior ſtatus præſentis vitæ, quā ſtatus nouæ legis, quia tantò eſt vnumquodque perfectius, quanto eſt vltimo fini propinquius. Alio modo ſtatus hominum variari poteſt, ſecundum quod homines diuerſimode ſe habent ad eandem legem vel perfectius, vel minus perfecte, & ſic ſtatus veteris legis frequenter fuit mutatus, cum quandoque leges optime cuſtodirentur, quandoque autem omnino prætermitterentur. Sic etiam ſtatus nouæ legis diuerſificatur ſecundum diuerſa loca, & tempora, & perſonas, inquantum gratia Spiritus ſancti perfectius, vel minus perfecte ab aliquibus habetur. Non eſt tamen expectādum, quod ſit aliquis ſtatus futurus, in quo perfectius gratia Spiritus ſancti habeatur, quàm hactenus habita fuerit, & maxime ab Apoſtolis qui primitias Spiritus acceperunt, id eſt, & tempore prius, & cæteris abundantius, vt Glo. dicit. Rom. 8.

A

Ad primvm ergo dicēdum, quod ſicut* Dio. dicit in eccl. Hierar. triplex eſt hominum ſtatus. Primus quidē veteris legis. Secundus nouæ legis. Tertius ſtatus ſuccedit non in hac vita, ſed in futura ſcilicet in patria. Sed ſicut primus ſtatus eſt figuralis, & imperfectus reſpectu ſtatus Euangelij. ita hic ſtatus eſt figuralis, & imperfectus reſpectu ſtatus patriæ, quo veniente iſte ſtatus euacuatur, ſicut dicitur 1. ad Cor. 13. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.

*Cap. 5. eccle. Hierar. par. 1.

Ad secvndvm dicendum, quòd ſicut* Aug. dicit in lib. contra Fauſtum, Montanus & Priſcilla poſuerunt q̧ promiſſio Domini de Spiritu ſancto dando non fuit completa in apoſtolis, ſed in eis. Et ſimiliter Manichæi poſuerunt, quod fuit completa in Manichæo, quem dicebāt eſſe Spiritum paracitum: & ideo vtrique non recipiebant actus Apoſtolorum, in quibus manifeſte oſtenditur, quòd illa promiſſio fuit in Apoſtolis completa, ſicut Dominus iterato eis promiſit, Act. 1. Baptizabimini in Spiritu ſancto nō poſt multos hos dies: quod impletum legitur Act. 2. Sed iſtæ varietates excluduntur per hoc, quod dicitur Io. 7. Nondum erat Spiritus datus, quia nondum Ieſus erat glorificatus. Ex quo datur intelligi, quòd ſtatim glorificato Chriſto in reſurrectione, & aſcēſione, fuit Spiritus ſanctus datus. Et per hoc etiam excluditur quorumcunque vanitas qui dicerent eſſe expectandum aliud tempus, ſcilicet, Spiritus ſancti. Docuit autem Spiritus ſanctus Apoſtolos omnem veritatem de his, quæ pertinēt ad neceſſitatem ſalutis, ſcilicet, de credendis & de agēdis, non tamen docuit eos de omnibus futuris euentibus, hoc enim ad eos non pertinebat, ſecundum illud Actu. 1. Non eſt veſtrum noſſe tempora, vel momenta quæ Pater poſuit in poteſtate ſua.

*Lib. 19. de hæreſib' ad Quod vult Deum cap. 26. to. 6. lib. 19. contra Fauſt. c. 31. & de vtilit. credendorū cap. 3.

Ad tertivm dicendum, quòd lex vetus non ſolum fuit Patris, ſed etiam Filij, quia Chriſtus in veteri lege figurabatur. Vnde Dominus dicit Ioan. 5. Si crederetis Moyſi, crederetis forſitā & mihi: de me enim ille ſcripſit. Similiter etiam lex noua nō ſolum eſt Chriſti, ſed etiam Spiritus ſancti, ſecundum illud, Ro. 8. Lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu &c. vnde non eſt expectāda alia lex, quæ ſit Spiritus ſancti.

D

Ad qvartvm dicēdum, quòd cum Chriſtus ſtatim in principio Euangelicæ prædicationis dixerit Appropinquauit regnum cœlorum, ſtultiſſimum eſt dicere, quod Euangelium Chriſti non ſit Euangelium regni. Sed prædicatio Euangelij Chriſti poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, quantum ad diuulgationem notitiæ Chriſti: & ſic prædicatum fuit Euangelium in vniuerſo orbe etiam tempore Apoſtolorum, vt Chry. dicit. Et ſecundum hoc quod additur. Et tunc erit cōſummatio, intelligit hoc de deſtructione Hieruſalē, de qua tunc ad literam loquebatur. Alio modo poteſt intelligi prædicatio Euangelij in vniuerſo orbe cum pleno effectu, ita ſcilicet quod in qualibet gente fundetur

E

eccleſia, & ita ſicut dicit* Aug. in epiſtola ad Eſich. nōdum eſt prædicatum Euangelium in vniuerſo orbe, ſed hoc facto veniet conſummatio mundi.

*Eſt epiſ. 78. parum ante med. & epi. 80. a med. tom. 2.

QVAESTIO CVII.

De comparatione legis nouæ ad veterem, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de comparatione legis nouæ ad legem veterem.

¶ Super quæſtiones centeſimam ſeptimam & centeſimam octauam.

In q. 107. & 108. nihil ſcribendum occurrit, niſi vt mandes eas memoriæ, vt intelligas Euangelij legē & reddere ſcias rōnē Chriſtianæ legis.

Et circa hoc queruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum lex noua ſit alia lex à lege veteri.
¶ Secundo, Vtrum lex noua impleat veterem.
¶ Tertio, Vtrum lex noua contineatur in veteri.
¶ Quarto, Quæ ſit grauior, vtrum lex noua, vel vetus.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex noua ſit alia à lege veteri.

560 Supra q. 91. ar. 5. & Galat. 1. lect. 2.

AD PRIMVM ſic proceditur, Videtur quòd lex noua nõ ſit alia à lege veteri. Vtraque enim lex (G) datur fidẽ Dei habentibus: quia ſine fide eſt impoſſibile placere Deo, vt dicitur Hebr. 11. ſed eadem fides eſt antiquorum, & modernorum, vt dicitur in gl. Matth. 21. ergo etiam eſt eadem lex.

Cap. 17. inter princip. cap & med. tom. 6.

¶ 2 Præterea. * Aug. dicit in lib. contra Adamantium Manichæi diſcipulum, quòd breuis differentia legis & Euangelij eſt Timor & Amor, ſed ſecundum hæc duo noua lex & vetus diuerſificari nõ poſſunt, quia & in veteri lege proponuntur præcepta charitatis, Leuitic. 19. Diliges proximum tuum, & Deuter. 6. Diliges Dominum Deum tuum. Similiter etiam diuerſificari non poſſunt per aliam differentiam, quam * Auguſ. aſſignat contra Fauſtum, quod vetus teſtamentum habuit promiſſa tẽporalia ſpiritualia & æterna, quia & in nouo teſtamento (H) promittuntur aliqua promiſſa temporalia, ſecundum illud Marc. 10. Accipiet centies tantum in tẽpore hoc, domos, & fratres &c. Et in veteri teſtamento ſperabantur promiſſa ſpiritualia & æterna, ſecundum illud ad Heb. 11. Nunc autem meliorem patriam appetũt, ideſt, cœleſtem, quod dicitur de antiquis patribus. ergo videtur quòd noua lex non ſit alia à veteri.

Libr. 4. cap. 2. tom. 6.

¶ 3 Præterea. Apoſtolus videtur diſtinguere vtranque legem ad Ro. 4. veterem legem appellans legem factorum, legem vero nouam appellans legem fidei, ſed lex vetus fuit etiam fidei, ſecundum illud Heb. 11. Omnes teſtimonio fidei probati ſunt, quod dicit de Patribus veteris teſtamenti. Similiter etiam lex noua eſt lex (I) factorum. dicitur enim Matth. 5. Benefacite his qui oderunt vos. & Luc. 20. Hoc facite in meam commemorationem. ergo lex noua non eſt alia à lege veteri.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit ad Heb. 7. Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt vt legis trãſlatio fiat: ſed aliud eſt ſacerdotium noui teſtamenti ut ibidem Apoſtolus probat. ergo eſt etiam alia lex.

q. 90. art. 2.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut * ſupra dictum eſt, omnis lex ordinat conuerſationem humanã in ordine ad aliquem finem. Ea autem quæ ordinantur ad finem ſecundum rationem finis, dupliciter diuerſificari poſſunt. Vno modo, quia ordinantur ad diuerſos fines: & hæc eſt diuerſitas ſpeciei, maxime ſi ſit finis proximus. Alio modo, ſecundum propinquitatem ad finem (K), vel diſtantiam ab ipſo, ſicut patet quòd motus differunt ſpecie ſecundum quod ordinantur ad diuerſos terminos, ſecundum vero quod vna pars motus eſt propinquior termino quàm alia, attenditur differentia in motu ſecundum perfectum & imperfectum. Sic ergo duæ leges diſtingui poſſunt dupliciter. Vno modo, quaſi omnino diuerſæ, vtpote ordinatæ ad diuerſos fines, ſicut lex ciuitatis, quæ eſſet ordinata ad hoc quòd populus dominaretur, eſſet ſpecie differens ab illa lege quæ eſſet ad hoc ordinata quod optimates ciuitatis dominarentur. Alio modo, duæ leges diſtingui poſſunt, ſecundum quod vna propinquius ordinat ad finem,

(F) alia vero remotius, puta, in vna & eadem ciuitate dicitur alia lex, quæ imponitur viris perfectis, qui ſtatim poſſunt exequi ea quæ pertinent ad bonum commune & alia lex datur de diſciplina puerorum qui ſunt inſtruendi qualiter poſtmodum opera virorum exequãtur. Dicendum eſt ergo, quod ſecundum primum modum, lex noua non eſt alia à lege veteri, quia vtriuſque eſt vnus finis ſcilicet vt homines ſubdantur Deo, eſt autem vnus Deus & noui & veteris teſtamenti, ſecũdum illud Rom. 4. Vnus Deus eſt qui iuſtificat circunciſionem ex fide, & præputium per fidem. Alio modo, lex noua eſt alia à veteri, quia lex vetus eſt quaſi pædagogus puerorum, vt Apoſtol. dicit ad Gal. 3. lex autem noua eſt lex perfectionis, quia eſt lex charitatis, de qua Apoſt. dicit ad Col. 3. quod eſt vinculum perfectionis.

(G) AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vnitas fidei vtriuſque teſtamenti atteſtatur vnitati finis. Dictum eſt enim * ſupra, quod obiectum theologicarum virtutum, inter quas eſt fides, eſt finis vltimus, ſed tamen fides, habet alium ſtatum in veteri, & in noua lege: nam quod illi credebant futurum, nos credimus factum. q. 62. arti. 1. & 2.

AD SECVNDVM dicendum, quòd omnes differentiæ quæ aſſignãtur inter nouam legem & veterem, accipiuntur ſecundum perfectum & imperfectum. Præcepta enim legis cuiuſlibet dãtur de actibus virtutum: ad operanda autem virtutum opera, aliter inclinantur imperfecti, qui nondum habent virtutis habitum, & aliter illi qui ſunt per habitum virtutis perfecti (H) Illi autem qui nondum habent habitum virtutis, inclinantur ad agendum virtutis opera ex aliqua cauſa extrinſeca, puta, ex comminatione pœnarum, vel ex promiſſione aliquarum extrinſecarum remunerationum puta, honoris vel diuitiarum, vel alicuius huiuſmodi: & ideo lex vetus quæ dabatur imperfectis, ideſt, nondum conſecutis gratiam ſpiritualem, dicebatur lex timoris, inquantum inducebat ad obſeruantiam præceptorum per comminationem quarundam pœnarum, & dicitur habere temporalia quædam promiſſa. Illi autem qui habent virtutem, inclinantur ad virtutis opera agenda propter amorem virtutis, non propter aliquam pœnam, aut remunerationem extrinſecã (I) & ideo lex noua, cuius principalitas conſiſtit in ipſa ſpirituali gratia indita cordibus, dicitur lex amoris, & dicitur habere promiſſa ſpiritualia & æterna, quæ ſunt obiecta virtutis, præcipue charitatis, & ita per ſe in ea inclinantur nõ quaſi in extranea, ſed quaſi in propria. Et propter hoc etiam lex vetus dicitur cohibere manũ non animum, quia qui timore pœnæ ab aliquo peccato abſtinet, non ſimpliciter eius voluntas à peccato recedit, ſicut recedit voluntas eius qui amore iuſtitiæ abſtinet à peccato, & propter hoc lex noua, quæ eſt lex amoris, dicitur animum cohibere. Fuerunt tamen aliqui in ſtatu veteris teſtamenti habentes charitatem, & gratiam Spiritus ſancti, qui principaliter expectabant promiſſiones ſpirituales & æternas, & ſecundum (K) hoc pertinebant ad legem nouam. Similiter etiam in nouo teſtamento ſunt aliqui carnales nondum pertingentes ad perfectionem nouæ legis, quos oportuit etiam in nouo teſtamento induci ad virtutis opera per timorem pœnarum, & per aliqua temporalia promiſſa. Lex autem vetus etſi præcepta charitatis daret, non tamen per eam dabatur Spiritus ſanctus, per quem diffunditur charitas in cordibus noſtris vt dicitur Rom. 5.

AD TERTIVM dicẽdũ, quòd ſicut * ſupra dictũ eſt, Lex noua dr̃ lex fidei, inquantũ eius principalitas cõſiſtit in ipſa gratia, quæ interius datur credẽtibus, vnde dicitur gratia fidei. Habet autem ſecundario aliqua fa- quæſt. præced. art. 1. & 2.

cta

ćta & moralia, & ſacramentalia, ſed in his non cõſiſtit principalitas legis nouæ, ſicut principalitas veteris legis in eis conſiſtebat. Illi autem qui in veteri teſtaméto Deo fuerunt accepti per fidem, ſecundum hoc ad nouum teſtamentum pertinebant: non enim iuſtificabantur niſi per fidem Chriſti, qui eſt auctor noui teſtamenti, vnde & de Moyſe dicit Apoſtolus ad Heb. 11. quod maiores diuitias æſtimabat theſauro Aegyptiorum, improperium Chriſti.

Articvlvs II.

Vtrum lex noua, legem veterem impleat.

561 2.2. q. 104. art. 6. ad 2. Et 2. diſt. 9. art. 8. ad 4. Et 4. diſt. 4. q. 2. art. 2. ad 3. Et Rom. 9. & Et Eph. 2. le. 5.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ lex noua legem veterem nõ impleat. Impletio enim cõtrariatur euacuationi: ſed lex noua euacuat, vel excludit obſeruantias legis veteris. Dicit enim Apoſt. ad Gal. 5. Si Circũcidimini, Chriſtus nihil vobis proderit. ergo lex noua non eſt impletiua veteris legis.

¶ 2 Præterea. Contrarium non eſt impletiuum ſui contrarij: ſed Dominus in lege noua propoſuit quædam præcepta contraria præceptis veteris legis: dicitur enim Matth. 5. Audiſtis quia dictum eſt antiquis, Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, det ei libellum repudij: ego autem dico vobis. Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, facit eam mœchari. & idem conſequenter patet in prohibitione iuramenti, & etiam in prohibitione talionis, & in odio inimicorum. Similiter etiam videtur Dominus excluſiſſe præcepta veteris legis de diſcretione ciborum, Matth. 15. dicens. Non quod intrat in os, coinquinat hominem: ergo lex noua non eſt impletiua veteris.

¶ 3 Præterea. Quicunque contra legem agit, non implet legem, ſed Chriſtus in aliquibus contra legem fecit, tetigit enim leproſum, vt dicitur Matth. 8. quod erat contra legem. Similiter etiam videtur ſabbathum pluries violaſſe, vnde de eo dicebant Iudæi Ioa. 9. Non eſt hic homo à Deo, qui ſabbathum non cuſtodit. ergo Chriſtus non impleuit legem, & ita lex noua data à Chriſto non eſt veteris impletiua.

q. 99. arti. 4. ¶ 4 Præt. In veteri lege continebantur præcepta moralia, cæremonialia, & iudicialia, vt * ſupra dictum eſt: ſed Dominus Matth. 5. vbi quantum ad aliqua legem impleuit, nullam mentionem videtur facere de iudicialibus, & cæremonialibus. ergo videtur quod lex noua non ſit totaliter veteris impletiua.

Sed contra eſt, quòd Dominus dicit Matt. 5. Non veni ſoluere legem, ſed adimplere. & poſtea ſubdit. iota vnum aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.

Art. præced. Respondeo Dicendum, ꝙ ſicut * dictum eſt, lex noua cõparatur ad veterem, ſicut perfectum ad imperfectum. Omne autẽ perfectum adimplet id, quod imperfecto deeſt, & ſecundum hoc lex noua adimplet veterem legem, inquantum ſupplet illud, quod veteri legi deerat. In veteri autem lege duo poſſunt conſiderari ſcilicet finis, & præcepta contenta in lege. Finis vero cuiuſlibet legis eſt, vt homines efficiãtur iuſti & virtuoſi, vt * ſupra dictum eſt, vnde & finis veteris erat iuſtificatio hominum, quam quidem lex efficere non poterat, ſed figurabat quibuſdam cæremonialibus factis & promittebat verbis, & quantum ad hoc lex noua implet veterem legem iuſtificando per virtutem paſſionis Chriſti. & hoc eſt quod Apoſtolus dicit ad Ro. 8. Quod impoſſibile erat legi, Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis. Et quantum ad hoc, lex noua exhibet, quod lex vetus promittebat, ſecundum illud 2. ad Cor. 1. Quotquot promiſſiones Dei ſunt, in illo eſt, id eſt, in Chriſto. Et iterum quantum ad hoc, complet etiam quod vetus lex figurabat. vnde ad Col. 2. dicitur de cæremonialibus, quod erant vmbra futurorum, corpus autem Chriſti, id eſt, veritas pertinet ad Chriſtum: vnde lex noua dicitur lex veritatis, lex autẽ vetus vmbræ, vel figuræ. Præcepta vero veteris legis adimpleuit Chriſtus & opere & doctrina: opere quidem, quia circuncidi voluit, & alia legalia obſeruare, quæ erant tẽpore illo obſeruanda, ſecũdum illud Gal. 4. Factum ſub lege. Sua autem doctrina adimpleuit præcepta legis tripliciter. Primo quidem, verum intellectum legis exprimendo, ſicut patet in homicidio & adulterio, in quorum prohibitione Scribæ & Phariſæi non intelligebant niſi exteriorem actum prohibitum, vnde Dominus legem adimpleuit, oſtendendo etiam interiores actus peccatorum cadere ſub prohibitione. Secundo, adimpleuit Dominus præcepta legis, ordinando quomodo tutius obſeruaretur quod lex vetus ſtatuerat, ſicut lex vetus ſtatuerat, vt homo non periuraret, & hoc tutius obſeruatur, ſi omnino à iuramento abſtineat, niſi in cauſa neceſſitatis. Tertio, adimpleuit Dominus præcepta legis ſuperaddẽdo quædam perfectionis conſilia, vt patet Matth. 19. vbi dicẽti ſe obſeruaſſe præcepta veteris legis, dicit, Vnum tibi deeſt. Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia quæ habes &c.

Ad primvm ergo dicendum, quòd lex noua non euacuat obſeruantiam veteris legis, niſi quantum ad cæremonialia, vt * ſupra dictum eſt, hæc autem erant in figuram futuri. (q. 103. ar. 3. & 4.) Vnde ex hoc ipſo quod cæremonialia præcepta ſunt impleta perfectis his quæ figurabantur, non ſunt vlterius obſeruanda, quia ſi obſeruarentur, adhuc ſignificaretur aliquid vt futurum, & non impletum, ſicut etiam promiſſio futuri doni locum iam non habet promiſſione iam impleta per doni exhibitionem, & per hunc modum cæremoniæ legis tollũtur, cum implentur.

Ad secvndvm dicendum, quòd ſicut * Aug. dicit contra Fauſtum, (Lib. 19. cap. 16. 18. & 26. com 6.) Præcepta illa Domini non ſunt contraria præceptis veteris legis. Quod enim Dominus præcepit de vxore dimittenda, non eſt contrarium ei quod lex præcepit. neque enim ait lex: Qui voluerit dimittat vxorem, cui eſſet contrarium non dimittere, ſed vtique nolebat dimitti vxorem, à viro, qui hanc interpoſuit moram, vt in diſſidium animus præceps libelli conſcriptione refractus abſiſteret. vnde Dominus ad hoc confirmandum, vt non facile vxor dimitteretur, ſolam cauſam fornicationis excepit. Et idem etiã dicendum eſt in prohibitione iuramenti, ſicut * dictũ eſt, (In fine cor. artic.) & idem etiam patet in prohibitione talionis. Taxauit enim modum vindictæ lex, vt non procederetur ad immoderatam vindictam, à qua Dominus perfectius remouit eum quem monuit omnino à vindicta abſtinere. Circa odium vero inimicorum remouit falſum Phariſæorum intellectum, nos monens, vt perſona odio non haberetur, ſed culpa. Circa diſcretionem vero ciborum, quæ cæremonialis erat, Dominus non mandauit ut tunc non obſeruarentur, ſed oſtendit, ꝙ nulli cibi ſecundum ſuam naturam erant immũdi, ſed ſolum ſecundum figuram, vt * ſupra dictum eſt. (q. 102 ar. 6. ad 1.)

Ad tertivm Dicendum, quòd tactus leproſi erat prohibitus in veteri lege, quia ex hoc incurrebat homo quandam irregularitatis immunditiam, ſicut & ex tactu mortui, vt * ſupra dictum eſt, (q. 102. ar. 5.) ſed Dominus qui erat mũdator leproſi, immunditiã incurrere non poterat. Per ea autẽ quæ fecit in ſabbatho ſabbathũ nõ ſoluit ſecundum rei veritatem, ſicut ipſe Matth. in Euãgelio oſtendit, tum quia operabatur miracula virtute diuina

quæ ſemper operatur in rebus, tum quia ſalutis humanæ opera faciebat, cum Phariſæi etiam ſaluti animaliũ in die ſabbathi prouiderent: tum etiam quia ratione neceſſitatis diſcipulos excuſauit in ſabbato ſpicas colligentes. Sed videbatur ſoluere ſecundum ſuperſtitioſum intellectum Phariſæorum, qui credebant etiam à ſalubribus operibus eſſe in die ſabbathi abſtinendum, quod erat contra intentionem legis.

AD QVARTVM Dicendum, quòd cæremonialia præcepta legis non commemorantur Matth. 5. quia eorum obſeruantia totaliter excluditur per impletio-
Ad 1. arg. & in corp. ar. nem, vt* dictum eſt. De iudicialibus vero præceptis cõmemorauit præceptũ talionis, vt quod de hoc diceretur, de omnibus alijs eſſet intelligendum: in quo qui- G dem præcepto docuit legis intentionem non eſſe ad hoc, quod pœna talionis quæreretur propter liuorem vindictæ, quem ipſe excludit monens, quod homo debet eſſe paratus etiam maiores iniurias ſufferre, ſed ſolum propter amorem iuſtitiæ, quod adhuc in noua lege remanet.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex noua in lege veteri contineatur.

562
Gal. 1. le. 2. AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd lex noua in lege veteri non contineatur. Lex. n. noua præcipue in fide cõſiſtit, vnde dicitur lex fidei, vt patet Rom. 4. ſed multa credenda traduntur in noua lege, quæ in veteri lege non continentur. ergo lex noua non continetur in veteri.

Chryſ. Homil. 10. in Mat. in impfecto opere declinando ad fi. tomo 2. ¶ 2 Prætereà. Quædam* gloſ. dicit Matth. 5. ſuper illud Qui ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis, quòd mãdata legis ſunt minora, in Euangelio vero ſunt mandata maiora: maius autem non poteſt contineri in minori. ergo lex noua non continetur in veteri.

¶ 3 Prætereà. Quod continetur in altero, ſimul habetur habito illo. ſi igitur lex noua cõtineretur in veteri, ſequeretur quòd habita veteri lege, habeatur & noua. ſuperfluum igitur fuit, habita veteri lege, iterum dari nouam. non ergo noua lex continetur in veteri.

SED CONTRA eſt, quòd dicitur Ezech. 1. Rota erat in rota, ideſt, nouum teſtamentum in veteri, vt Greg. exponit.*

Homil. 6. in Ezech. parũ à medio. RESPONDEO Dicendum, quòd aliquid continetur in alio dupliciter, Vno modo in actu, ſicut locatum in loco: alio modo virtute, ſicut effectus in cauſa, vel complementum in completo, ſicut genus continet ſpecies poteſtate, & ſicut tota arbor continetur in ſemine, & per hunc modum noua lex continetur in veteri. Dictum eſt enim,* quod noua lex comparatur ad
Ar. 1. in cor. & ad 2. veterem, ſicut perfectum ad imperfectum. Vnde Chryſoſto. exponens illud quod habetur Marci 4. Vltro terra fructificat, primum herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica, ſic dicit. Primo herbam fructificat in lege naturæ, poſtmodum ſpicas in lege Moyſi, poſtea plenum frumentum in Euangelio. Sic igitur eſt lex noua in veteri, ſicut fructus in ſpica.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia quæ credenda traduntur in nouo teſtamento explicite & aperte, traduntur credenda in veteri teſtamento, ſed implicite ſub figura, & ſecundum hoc etiam quantum ad credenda, lex noua continetur in veteri.

AD SECVNDVM dicendum, quòd præcepta nouæ legis dicuntur eſſe maiora, quàm præcepta veteris
Li. 19. c. 28. in prin. & c. 23. ſimul to mo 6. legis, quantum ad explicitam manifeſtationẽ, ſed quantum ad ipſam ſubſtantiam præceptorum noui teſtamenti, omnia continentur in veteri teſtamento. vnde Auguſ. dicit contra Fauſtum,* quod pene omnia quæ F monuit, vel præcepit Dominus, vbi adiungebat, Ego autem dico vobis, inueniuntur etiam in illis veteribus libris, ſed quia non intelligebant homicidium, niſi peremptionem corporis humani, aperuit Dominus omnem iniquum motum ad nocendum fratri, in homicidij genere deputari, & quãtum ad huiuſmodi manifeſtationes præcepta nouæ legis dicuntur maiora præceptis veteris legis. Nihil tamen prohibet maius in minori virtute contineri, ſicut arbor continetur in ſemine.

AD TERTIVM dicendum, quòd illud quod implicite datum eſt, oportet explicari, & ideo poſt veterem legem latam, oportuit etiam nouam legem dari.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex noua ſit grauior quam vetus.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd lex noua ſit grauior, quàm lex vetus. Matthæi enim 5. ſuper illud, Qui ſoluerit vnum de mandatis his minimis, dicit Chryſoſtomus* Mandata Moyſi in actu facilia ſunt, vt, Non occides, Non adulterabis: mandata Chriſti autem ſcilicet. Non iraſcaris, Non cõcupiſcas, in actu difficilia ſunt. ergo lex noua eſt grauior quàm vetus. 563 3. diſt. 40. ar. 4. q6. 3. Et quol. 4. artic. 13. conn. Et Matth. 11. *Homil. 10. in Matth. in opere impfecto declinando ad fi. tom. 2.

¶ 2 Præter. Facilius eſt terrena proſperitate vti, quàm tribulationes perpeti, ſed in veteri teſtamento obſer- H uationem veteris legis conſequebatur proſperitas temporalis, vt patet Deutero. 28. Obſeruatores autem nouæ legis conſequitur multiplex aduerſitas, prout dicitur 2. ad Corin. 6. Exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros in multa patiẽtia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in anguſtijs &c. ergo lex noua eſt grauior quàm lex vetus.

¶ 3 Prætereà. Quod ſe habet ex additione ad alterum, videtur eſſe difficilius, ſed lex noua ſe habet ex additione ad veterem. nam lex vetus prohibuit periurium, lex noua etiam iuramentum, lex vetus prohibuit diſſidiũ vxoris ſine libello repudij, lex autem noua omnino diſſidium prohibuit, vt patet Matth. 5. ſecundum ex- I poſitionem Auguſtini, ergo lex noua eſt grauior, quàm vetus.

SED CONTRA eſt, quòd dicitur Matth. 11. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, quod exponens Hilarius dicit* Legis difficultatibus laborantes & peccatis ſæculi oneratos ad ſe aduocat. & poſtmodũ de iugo Euãgelij ſubdit. Iugum enim meum ſuaue eſt & onus meum leue. ergo lex noua eſt leuior quã vetus. Canone 11. in Mat. non procul. a fine illius.

RESPONDEO Dicendum, quòd circa opera virtutis, de quibus præcepta legis dantur, duplex difficultas attendi poteſt. Vna quidem ex parte exteriorum operum, quæ ex ſeipſis quandam difficultatem habent D. 5 to. & grauitatem, & quantum ad hoc lex vetus eſt multo grauior quã noua, quia ad plures actus exteriores obli- K gabat lex vetus in multiplicibus cæremonijs, quàm lex noua, quæ præter præcepta legis naturæ pauciſſima ſuperaddidit in doctrina Chriſti & Apoſtolorum, licet aliqua ſint poſtmodum ſuper tradita ex inſtitutione ſanctorum Patrum, in quibus etiam Auguſtinus dicit eſſe moderationem attendendam, ne conuerſatio fidelium oneroſa reddatur. Dicit enim ad inquiſitiones Ianuarij de quibuſdam, quod ipſam religionem noſtram quam in manifeſtiſſimis, & pauciſſimis celebrationum ſacramentis Dei voluit miſericordia eſſe liberam, ſeruilibus premunt oneribus, adeo vt tolerabilior ſit conditio Iudæorum, qui legalibus ſacramẽtis, non humanis præſumptionibus ſubijciuntur. Alia autem difficultas eſt circa opera virtutum in interio- Auguſ. Epl. 119. cap. 19. circa fi. to. 2.

tibus

tibus actibus, puta, quòd aliquis opus virtutis exerceat prompte & delectabiliter, & circa hoc difficile eſt virtus, hoc enim non habenti virtutem eſt valde difficile, ſed per virtutem redditur facile. Et quãtum ad hoc præcepta nouæ legis ſunt grauiora præceptis veteris legis, quia in noua lege prohibentur interiores motus animi, qui expreſſe in veteri lege non prohibebantur in hominibus, & ſi in aliquibus prohiberentur, in quibus tamen prohibendis pœna non apponebatur. hoc autem eſt difficillimum non habenti virtutem, ſicut etiam Philoſophus dicit in 5. Ethicorum,* quod operari ea quæ iuſtus operatur, facile eſt: ſed operari ea eo modo quo iuſtus operatur, ſcilicet delectabiliter & prompte, eſt difficile non habenti iuſtitiam. Et ſic etiam dicitur 1. Ioan. 5. quòd mandata eius grauia non ſunt: quod exponens Aug. dicit,* quòd non ſunt grauia amanti, ſed non amanti ſunt grauia.

Ex ca.9. de clinãdo ad fin. tom. 5.

In tractat. de laudib. charitatis, nõ procul à prin. to.9. Et de natura & gratia cap.69.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd authoritas illa loquitur expreſſe de difficultate nouæ legis, quantum ad expreſſam cohibitionem interiorum motuum.

AD SECVNDVM dicendum, quòd aduerſitates quas patiuntur obſeruatores nouæ legis, non ſunt ab ipſa lege impoſitæ, ſed tamen propter amorem, in quo ipſa lex conſiſtit, faciliter tolerantur, quia ſicut Aug. dicit in ſi. de verbis Domini,* omnia ſæua & immania, & facilia, & prope nulla efficit amor.

Ser.9. à medio. to. 10. idem habet in ſerm.48. de tẽpore, paulo ante fi. tom. 10.

AD TERTIVM Dicendum, quòd illæ additiones ad præcepta veteris legis, ad hoc ordinantur, vt facilius impleatur, quod vetus lex mandabat, ſicut Aug. dicit: † & ideo per hoc non oſtenditur, quòd noua lex ſit grauior, ſed magis quod ſit facilior.

†Ex lib. 1. de ſerm. do. in monte, ca 30 33 & 34. tom. 4.

QVAESTIO CVIII.

De his quæ continentur in lege noua, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de his quæ continentur in lege noua.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum lex noua debeat aliqua opera exteriora præcipere, vel prohibere.

¶ Secundo, Vtrum ſufficiẽter ſe habeat in exterioribus actibus præcipiendis, vel prohibendis.

¶ Tertio, Vtrum conuenienter inſtituat homines quã tum ad actus interiores.

¶ Quarto, Vtrum conuenienter ſuperaddat conſilia præceptis.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex noua aliquos exteriores actus debeat præcipere, vel prohibere.

564 Infra art.4. Et quol. 4. art. 13.cor.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd lex noua nullos exteriores actus debeat præcipere, vel prohibere. Lex enim noua eſt Euangelium regni, ſecundum illud Matth. 24. Prædicabitur hoc Euangelium regni, in vniuerſo orbe: ſed regnum Dei non conſiſtit in exterioribus actibus, ſed ſolum in interioribus, ſecundum illud Luc. 17. Regnum Dei intra vos & Ro. 14. Non eſt regnum Dei eſca & potus ſed Iuſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu ſancto. ergo lex noua non debet præcipere, vel prohibere aliquos exteriores actus.

A ¶ 2 Præterea. Lex noua eſt lex Spiritus, vt dicitur Rom 8. ſed vbi Spiritus Domini, ibi libertas, vt dicitur. 2. ad Corinth. 3. Non eſt autem libertas, vbi homo obligatur ad aliqua opera exteriora facienda, vel vitanda. ergo lex noua non continet aliqua præcepta, vel prohibitiones exteriorum actuum.

¶ 3 Præterea. Omnes exteriores actus pertinere intelliguntur ad manum, ſicut interiores actus pertinent ad animum, ſed hæc ponitur differentia inter nouam legem & veterem, quod vetus lex cohibet manum, ſed lex noua cohibet animum. ergo in lege noua non debẽt poni prohibitiones, & præcepta exteriorum actuũ, ſed ſolum interiorum.

SED CONTRA eſt, quòd per legem nouam ef- B ficiuntur homines filij lucis. vnde dicitur Ioan. 12. Credite in lucem, vt filij lucis ſitis: ſed filios lucis decet opera lucis facere, & opera tenebrarum abijcere, ſecũdum illud Ephe. 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, vt filij lucis ambulate. ergo lex noua quædam exteriora opera debuit prohibere, & quædam præcipere.

RESPONDEO Dicẽdum, q ſicut ſupra dictum eſt,* Principalitas legis nouæ, eſt gratia Spiritus ſancti, q.106. ar.1 & 2. quæ manifeſtatur in fide per dilectionem operante. hanc autem gratiam conſequuntur homines per Dei filium hominẽ factum, cuius humanitatem Deus primo repleuit gratia, & exinde eſt ad nos deriuata. vnde dicitur Ioa. 1. Verbum caro factum eſt, & poſtea ſubditur: Plenum gratiæ & veritatis. & infra, De plenitudine eius C nos omnes accepimus & gratiam pro gratia. vnde ſubditur quòd, Gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Et ideo conuenit, vt per aliqua exteriora ſenſibilia gratia à Verbo incarnato profluens, in nos deducatur, & ex gratia interiori, per quã caro ſpiritui ſubditur, exteriora quædam opera ſenſibilia producantur. Sic igitur exteriora opera dupliciter ad gratiam pertinere poſſunt. Vno modo ſicut inducentia aliqualiter ad gratiam, & talia ſunt opera ſacramentorum, quæ in noua lege ſunt inſtituta, ſicut Baptiſmus, Euchariſtia, & alia huiuſmodi. Alia vero ſunt opera exteriora, quæ ex inſtinctu gratiæ producuntur: & in his eſt quædam differentia attendenda. Quædam enim habent D neceſſariam conuenientiam, vel contrarietatem ad interiorem gratiam, quæ in fide per dilectionem operante conſiſtit: & huiuſmodi exteriora opera ſunt præcepta, vel prohibita in lege noua, ſicut præcepta eſt confeſſio fidei, & prohibita negatio. dicitur enim Matth. 10. Qui confitebitur me coram hominibus confitebor & ego eum coram Patre meo: qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum corã Patre meo. Alia vero ſunt opera, quæ non habent neceſſariam contrarietatem, vel conuenientiam ad fidem per dilectionem operantem, & talia opera non ſunt in noua lege præcepta, vel prohibita ex ipſa prima legis inſtitutione, ſed relicta ſunt à legiſlatore, ſcilicet Chriſto, vnicuique ſecundum quod aliquis alicuius curam E gerere debet: & ſic vnicuique liberum eſt circa talia determinare quid ſibi expediat facere, vel vitare, & cuicunque præſidenti circa talia ordinare ſuis ſubditis, qd ſit in talibus faciendum, vel vitandum. Vnde etiam quantum ad hoc, dicitur lex Euangelij, lex libertatis: nam lex vetus multa determinabat, & pauca relinquebat hominum libertati determinanda.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd regnum Dei in interioribus actibus conſiſtit principaliter, ſed ex conſequenti etiam ad regnum. Dei pertinent omnia illa, ſine quibus interiores actus eſſe non poſſunt. Sicut ſi regnum Dei eſt interior iuſtitia, & pax, & gaudium ſpirituale, neceſſe eſt quòd omnes exteriores

actus,qui repugnant iuſtitiæ,aut paci, aut gaudio ſpiri- F
tuali,repugnant etiam regno Dei,& ideo ſunt in Euan
gelio regni prohibendi .illa verò quæ indifferenter ſe
habent reſpectu horum,puta,comedere hos,vel illos ci
bos,in his non eſt regnum Dei.vnde Apoſtolus pręmit
tit:Non eſt regnum Dei eſca & potus.

AD SECVNDVM dicendum quòd ſecundũ Phi
Cap. 2. poſt medium to mo 3. loſophum in 1.Meta.* liber eſt,qui ſui cauſa eſt.ille er
go libere aliquid agit,qui ex ſeipſo agit , quod autẽ ho-
mo agit ex habitu ſuæ naturæ conuenienti,ex ſeipſo a-
git,quia habitus inclinat in modum naturæ. Si verò ha
bitus eſſet naturæ repugnans,homo non ageret ſecun-
dum quod eſt ipſe,ſed ſecundum aliquam corruptionẽ
ſibi ſuperuenientem.Quia igitur gratia Spiritus ſancti G
eſt ſicut interior habitus nobis infuſus inclinás nos ad
recte operandum,facit nos libere operari ea quæ cõue
niunt gratiæ , & vitare ea quæ gratiæ repugnant . Sic
igitur lex noua dicitur lex libertatis dupliciter . Vno
modo quia non arctat nos ad facienda,vel vitanda ali-
qua, niſi quæ de ſe ſunt vel neceſſaria , vel repugnantia
ſaluti,quæ cadunt ſub præcepto,vel prohibitione legis.
Secundo, quia huiuſmodi præcepta , vel prohibitiones
facit nos libere implere,quantum ex interiori inſtinctu
gratiæ ea implemus,& propter hæc duo , lex noua dici-
tur lex perfectæ libertatis, Iacob.1.

AD TERTIVM dicendum,quòd lex noua prohi-
bendo animum ab inordinatis motibus,oportet etiam
quòd cohibeat manum ab inordinatis actibus,qui ſunt
effectus interiorum motuum.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex noua ſufficienter exteriores actus ordinauerit.

565
Infra art. 4. Et quoli. 4. art.13.cor. AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd
lex noua inſufficienter exteriores actus ordina
uerit.Ad legem enim nouam præcipue pertine
re videtur fides per dilectionem operans, ſecundum il-
lud ad Gal.5.In Chriſto Ieſu neque circuncíſio aliquid
valet,neque præputium, ſed fides quæ per dilectionem
operatur , ſed lex noua explicauit quædam credenda ,
quæ non erant in veteri lege explicita , ſicut de fide
Trinitatis. ergo etiam debuit ſuperaddere aliqua exte-
riora opera moralia , quæ non erant in veteri lege de-
terminata .

¶ 2 Prætereà . In veteri lege non ſolum ſunt inſtituta
q.101.art.4. & q.102.artic.4. ſacramenta,ſed etiam aliqua ſacra,vt ſupra dictũ eſt:*
ſed in noua lege etſi ſint inſtituta aliqua ſacramenta ,
nulla tamen ſacra inſtituta à Deo videntur , puta quæ
pertineant vel ad ſanctificationem alicuius templi ,
vel vaſorum , vel etiam ad aliquam ſolemnitatem cele-
brandam . ergo lex noua inſufficienter exteriora ope-
ra ordinauit .

¶ 3 Prætereà. In veteri lege ſicut erant quædam obſer
uantiæ pertinentes ad Dei miniſtros , ita etiam erant
quædam obſeruantiæ pertinentes ad populum , vt ſu-
q.101.art.4. & 102.ar.5. & 6. pra dictum eſt * cum de cæremonialibus veteris legis
ageretur : ſed in noua lege videntur aliquæ obſeruan-
tię eſſe datæ miniſtris Dei , vt patet Matth.10. Nolite
poſſidere aurum neque argentum , neque pecunias in
zonis veſtris,& cætera,quæ ibi loquuntur,& quæ dicũ-
tur Luc.9.& 10.ergo etiam debuerunt aliquæ obſeruã
tiæ inſtitui in noua lege ad populum fidelẽ pertinẽtes .

¶ 4 Prætereà.In veteri lege præter moralia & cæremo-
nialia fuerunt quædam iudicialia præcepta : ſed in lege
noua non traduntur aliqua iudicialia præcepta , ergo
lex noua inſufficienter exteriora opera ordinauit .

F SED CONTRA eſt,quòd Dominus dicit Matt.
7.Omnis qui audit verba mea hæc,& facit ea, aſſimila-
bitur viro ſapienti qui ædificauit domum ſuam ſupra
petram : ſed ſapiens ædificator nihil omittit eorum ,
quæ ſunt neceſſaria ad ædificium.ergo in verbis Chri-
ſti ſufficienter ſunt omnia poſita, quæ pertinent ad ſa-
lutem humanam .

RESPONDEO Dicendum , quod ſicut dictum
eſt, * lex noua in exterioribus illa ſolum præcipere de- Art.præced.
buit,vel prohibere,per quæ in gratiam introducimur ,
vel quæ pertinent ad rectum gratiæ vſum ex neceſſita-
te.Et quia gratiam ex nobis conſequi non poſſumus ,
ſed per Chriſtum ſolum:ideo ſacramenta,per quæ gra-
G tiam conſequimur , ipſe Dominus inſtituit per ſeip-
ſum,ſcilicet,Baptiſmum,Euchariſtiam,Ordinem mini
ſtrorum nouæ legis,inſtituendo Apoſtolos , & ſeptua-
ginta duos diſcipulos,& Pœnitentiam, & matrimoniũ
indiuiſibile:confirmationem etiam promiſit per Spiri-
tus ſancti miſſionem , ex eius etiam inſtitutione Apo-
ſtoli leguntur Oleo infirmos vngendo ſanaſſe , vt ha-
betur Marc.6.quę ſunt nouæ legis ſacramenta.Rectus
autem gratiæ vſus eſt per opera charitatis , quæ quidẽ
ſecundum quod ſunt de neceſſitate virtutis , pertinent
ad præcepta moralia , quæ etiam in veteri lege trade-
bantur,vnde quantum ad hoc , lex noua ſuper veterem
addere non debuit circa exteriora agenda . Determi-
natio autem prædictorum operum in ordine ad cul-
tum Dei, pertinet ad præcepta cæremonialia legis: in
H ordine vero ad proximum,ad iudicialia , vt ſupra di-
ctum eſt.* Et ideo quia iſtæ determinationes non ſunt q.99.art.4.
ſecundum ſe de neceſſitate interioris gratiæ,in qua lex
conſiſtit:idcirco non cadunt ſub præcepto nouæ legis
ſed relinquuntur humano arbitrio , quædam quidem
quantum ad ſubditos , quæ ſcilicet pertinent ſingilla-
tim ad vnumquemque:quædam vero ad prælatos tem-
porales,vel ſpirituales,quæ ſcilicet pertinent ad vtilita-
tem communem.Sic igitur lex noua nulla alia exterio-
ra opera determinare debuit præcipiendo , vel prohi
bendo,niſi ſacramenta;& moralia præcepta , quæ de ſe
pertinent ad rationem virtutis,puta, non eſſe occiden-
dum,non eſſe furandum,& alia huiuſmodi.

I AD PRIMVM ergo dicendum , quòd ea quæ
ſunt fidei , ſunt ſupra rationem humanam , vnde in ea
non poſſumus peruenire niſi per gratiam,& ideo abun
dantiori gratia ſuperueniente oportuit plura credenda
explicari . Sed ad opera virtutum dirigimur per ratio-
nem naturalem , quæ eſt regula quædam operationis
humanę,vt ſupra dictum eſt, * & ideo in his non opor- q.19.ar.4.&
tuit aliqua præcepta, dari vltra moralia legis præcepta, q.63.art.2.
quæ ſunt de dictamine rationis .

AD SECVNDVM dicendum,quòd in ſacramen
tis nouæ legis datur gratia,quæ non eſt niſi à Chriſto ,
& ideo oportuit quòd ab ipſo inſtitutionem haberent,
ſed in ſacris non datur aliqua gratia,puta,in conſecra-
tione templi,vel altaris,vel aliorum huiuſmodi , aut &
K in ipſa celebritate ſolemnitatum , & ideo quia talia ſe-
cundum ſeipſa non pertinent ad neceſſitatem interio-
ris gratiæ , Dominus fidelibus inſtituenda reliquit pro
ſuo arbitrio.

AD TERTIVM Dicendum, quòd illa præcepta
Dominus dedit Apoſtolis non tanquam cæremonia-
les obſeruantias,ſed tanquàm moralia inſtituta,& poſ-
ſunt intelligi dupliciter. Vno modo,ſecundum Auguſ.
in lib.de conſenſu Euangeliſtarum,* vt non ſint præce In lib. 2. ca.
pta , ſed conceſſiones . Conceſſit enim eis, vt poſſent 30.tom.4.
pergere ad prædicationis officium ſine pera & bacu-
lo,& alijs huiuſmodi , tanquam habentes poteſtatem
neceſſaria uitæ accipiendi ab illis , quibus prædica-
bant : vnde ſubdit . Dignus eſt enim operarius cibo
ſuo

ſuo:non autem peccat, ſed ſupererogat, qui ſua portat, ex quibus viuat in prædicationis officio non accipiens ſumptum ab his, quibus Euangelium prædicat, ſicut Paulus fecit. Alio modo, poſſunt intelligi ſecundum aliorum ſanctorum expoſitionem, vt ſint quædam ſtatuta temporalia Apoſtolis data pro illo tempore quo mittebantur ad prædicandum in Iudæam ante Chriſti paſſionem. Indigebant enim diſcipuli quaſi adhuc paruoli ſub Chriſti cura exiſtentes, accipere aliqua ſpecialia inſtituta à Chriſto, ſicut quilibet ſubditi à ſuis prælatis: præcipue quia erant paulatim exercitandi, vt temporalium ſolicitudinem abdicarent: per quod reddebantur idonei ad hoc, quòd Euangelium per vniuerſum orbem prædicarent. Nec eſt mirum ſi adhuc durante ſtatu veteris legis, & nõdum perfectam libertatem Spiritus conſecutis, quoſdam determinatos modos viuendi inſtituit, quæ quidem ſtatuta imminente paſſione remouit tanquam diſcipulis iam per ea ſufficienter exercitatis, vnde Luc. 22. dixit. Quando miſi vos ſine ſaculo, & opera, & calceamentis, nunquid defuit aliquid vobis? at illi dixerunt. Nihil: dixit ergo eis. Sed nunc qui habet ſacculum, tollat ſimiliter & peram: iam enim imminebat tempus perfectæ libertatis, vt totaliter ſuo dimitterentur arbitrio in his quæ ſecundum ſe non pertinent ad neceſſitatem virtutis.

AD QVARTVM dicendum, quòd iudicialia etiam ſecundum ſe conſiderata non ſunt de neceſſitate virtutis qoantum ad talem determinationem, ſed ſolum quantum ad communem rationem iuſtitiæ: & ideo iudicialia præcepta reliquit Dominus diſponenda his, qui curam aliorum erant habituri vel ſpiritualem, vel temporalem. Sed circa iudicialia præcepta veteris legis quædam explanauit propter malum intellectum Phariſæorum. vt infra dicetur.*

Art. ſequen. ad 2.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex noua hominem circa interiores actus ſufficienter ordinauerit.

556 AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd circa interiores actus lex noua inſufficienter hominem ordinauerit. Sunt enim decem præcepta decalogi ordinantia hominem ad Deũ & proximum: ſed Dominus ſolum circa tria illorum aliquid adimpleuit ſcilicet circa prohibitionem homicidij, & circa prohibitionem periurij. ergo videtur quòd inſufficiẽter hominem ordinauerit, adimpletionem aliorum præceptorum prætermittens.

¶ 2 Præterea. Dominus nihil ordinauit in Euangelio de iudicialibus præceptis, niſi circa repudium vxoris, & circa pœnam talionis, & circa perſecutionem inimicorum, ſed multa ſunt alia iudicialia præcepta veteris legis, vt* ſupra dictum eſt. ergo quantum ad hoc, inſufficienter vitam hominum ordinauit.

q. 104. art. 4. & q. 105. art. 1. 2. 3. & 4.

¶ 3 Præterea. In veteri lege, præter præcepta moralia, & iudicialia, erant quædam cæremonialia, circa quæ Dominus nihil ordinauit. ergo videtur ſufficienter ordinaſſe.

¶ 4 Præterea ad interiorem bonam mentis diſpoſitionem pertinet, vt nullum bonum opus homo faciat propter quemcunque temporalem finem, ſed multa ſunt alia temporalia bona, quàm fauor humanus, multa etiam ſunt alia bona opera, quàm ieiunium, eleemoſyna, & oratio. ergo inconueniens fuit, quod Dominus docuit ſolum circa hæc tria opera gloriam

A fauoris humani vitari, & nihil aliud terrenorum bonorum.

¶ 5 Præterea. Naturaliter homini inditum eſt, vt ſolicitetur circa ea quæ ſunt ſibi neceſſaria ad viuendum, in qua etiam ſolicitudine alia animalia cum homine conueniunt, vnde dicitur Prouerb. 6. Vade ad formicam o piger, & conſidera viam eius, quæ cum non habeat præceptorem, vel ducem, parat in æſtate cibum ſibi, & congregat in meſſe, quod comedat, ſed omne præceptum quod datur contra inclinationem naturæ, eſt iniquum, vtpote contra legem naturalem exiſtens. ergo inconuenienter videtur Dominus prohibuiſſe ſolicitudinem victus & veſtitus.

¶ 6 Præterea. Nullus actus virtutis eſt prohibendus, ſed
B iudicium eſt actus iuſtitiæ, ſecundum illud Pſalm. 93. Quouſque iuſtitia conuertatur in iudicium. ergo incõuenienter videtur Dominus iudicium prohibuiſſe, & ita videtur lex noua inſufficienter hominem ordinaſſe circa interiores actus.

SED CONTRA eſt, quòd Auguſtinus dicit in libro de ſermone Domini in monte.* Conſiderandum eſt, quia cum dixit, Qui audit verba mea hæc, ſatis ſignificat ſermonem iſtum Domini omnibus præceptis, quibus Chriſtiana vita formatur, eſſe perfectum.

Libr. 1. circa prin. Et libr. 2. c. 40. to. 4

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut ex inducta authoritate Auguſtini.* apparet, ſermo quem Dominus in mõte propoſuit, totam informationem Chriſtianæ vitæ continet, in quo perfectè interiores motus hominis ordinantur. Nam poſt declaratum beatitudinis finem, commendata apoſtolica dignitate, per quos erat doctrina euangelica promulganda, ordinat interiores hominis motus, primo quidem quantum ad ſeipſum: & deinde quantum ad proximum. Quantum autem ad ſeipſum, dupliciter ſecundum duos interiores hominis motus circa agenda, quæ ſunt voluntas de agendis, & intentio de fine: vnde primo ordinat hominis voluntatem ſecundum diuerſa legis præcepta, vt ſcilicet, abſtineat aliquis non ſolum ab exterioribus operibus, quæ ſunt ſecundum ſe mala, ſed etiam ab interioribus, & ab occaſionibus malorum. Deinde ordinat intentionem hominis dicens, quod
D in bonis quæ agimus, neque quæramus humanam gloriam, neque mundanas diuitias, quod eſt theſaurizare in terra. Conſequenter autem ordinat interiorem hominis motum quo ad proximum, vt ſcilicet, eum non temerarie, aut iniuſte iudicemus, aut præſumptuoſe, neque tamen ſic ſimus apud proximum remiſſi, vt eis ſacra committamus, ſi ſint indigni. Vltimo autem docet modum adimplendi euangelicam doctrinam, ſcilicet, implorando diuinum auxilium, & conatum apponendo ad ingrediendum per anguſtam portam perfectæ virtutis, & cautelam adhibendo ne à ſeductoribus corrumpamur, & quod obſeruatio mandatorum eius eſt neceſſaria ad virtutem, non autem ſufficit ſola confeſſio fidei, vel miraculorum operatio, vel
E ſolus auditus.

In argu. Sed contra.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dominus circa illa legis præcepta adimpletionem appoſuit, in qoibos Scribæ & Phariſæi, non rectum intellectum habebant: & hoc contingebat præcipue circa tria præcepta decalogi. Nam circa prohibitionem adulterij, & homicidij æſtimabant ſolum exteriorem actum prohiberi, non autem interiorem appetitum, quod magis credebant circa homicidium & adulterium, quã circa furtum, vel falſum teſtimonium, quia motus iræ in homicidium tendens, & concupiſcentiæ motus tendens in adulterium, videntur aliqualiter nobis à natura ineſſe, non autem appetitus furandi, vel falſum

teſtimonium dicendi. Circa periurium vero habebant falſum intellectum, credentes periurium quidem eſſe peccatum, iuramentum autem per ſe eſſe appetendum, & frequentandum, quia videtur ad Dei reuerentiam ꝑtinere: & ideo Dominus oſtendit iuramentum non eſſe appetendum tanquàm bonum, ſed melius eſſe abſque iuramento loqui, niſi neceſſitas cogat.

Ad secundum Dicendum, quòd circa iudicialia præcepta dupliciter Scribæ & Phariſæi errabant. Primo quidem, quia quædam quæ in lege Moyſi erant tradita, tanquam permiſſiones, æſtimabant eſſe per ſe iuſta, ſcilicet, repudium vxoris, & vſuras accipere ab extraneis: & ideo Dominus prohibuit vxoris repudium, Matt. 5. & vſurarum acceptionem, Luc. 6. dicens: Date mutuum nihil inde ſperantes. Alio modo errabant credentes quædam, quæ lex vetus inſtituerat facienda propter iuſtitiam, eſſe exequenda ex appetitu vindictæ, vel ex cupiditate temporalium rerum, vel ex odio inimicorum, & hoc, in tribus præceptis. Appetitum enim vindictæ credebant eſſe licitum propter præceptum datum de pœna talionis, quod quidem fuit datum, vt iuſtitia ſeruaretur, non vt homo vindictam quæreret: & Ideo Dominus ad hoc remouendum docet animum hominis ſic debere eſſe præparatum, vt ſi neceſſe ſit, etiam paratus ſit plura ſuſtinere. Motum autem cupiditatis æſtimabant eſſe licitum propter præcepta iudicialia, in quibus mandabatur reſtitutio rei ablatæ fieri etiã cum aliqua additione, vt ſupra dictum eſt.* & hoc quidem lex mandauit propter iuſtitiam obſeruandam, non vt daret cupiditati locum, & ideo Dominus docet vt ex cupiditate noſtra non repetamus ſed ſimus parati, ſi neceſſe fuerit, etiam ampliora dare. Motum vero odij credebant eſſe licitum propter præcepta legis data de hoſtium interfectione, quod quidem lex ſtatuit propter iuſtitiam implendam, vt ſupra dictum eſt, *non propter odia exſaturanda, & ideo Dominus docet, vt ad inimicos dilectionem habeamus, & parati ſimus, ſi neceſſe fuerit, etiam benefacere. hæc enim præcepta ſecundum præparationem animi ſunt accipienda, vt Auguſt.* exponit.

q. 105. art. 2. ad 9.

q. 105. art. 3.

Lib. 1. de ſer. dom. in mõte ca. 34. 35. & 26.

Ad tertium dicendum, quòd præcepta moralia omnino in noua lege remanere debebant, quia ſecundum ſe pertinent ad rationem virtutis. Præcepta autem iudicialia non remanebant ex neceſſitate ſecundum modum quem lex determinauit, ſed relinquebatur arbitrio hominum, vtrum ſic, vel aliter eſſet determinandum, & ideo conuenienter Dominus circa hæc duo genera præceptorum nos ordinauit. Præceptorũ autem cæremonialium obſeruatio totaliter per rei impletionem tollebatur, & ideo circa huiuſmodi præcepta in illa communi doctrina nihil ordinauit. Oſtendit tamen alibi, quòd totus corporalis cultus qui erat determinatus in lege, erat in ſpiritualem commutandus, vt patet Ioa. 4. vbi dixit. Venit hora quando neque in monte hoc, neque Hieroſolymis adorabitis Patrem, ſed veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate.

Ad quartum Dicendum, quòd omnes res mundanæ ad tria reducuntur ſcilicet ad honores, diuitias, & delitias, ſecundum illud 1. Ioann. 2. Omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, quod pertinet ad delitias carnis. & concupiſcentia oculorum, quòd pertinet ad diuitias. & ſuperbia vitæ, quod pertinet ad ambitum gloriæ, & honoris. Superfluas autem carnis delitias lex non promiſit, ſed magis prohibuit: repromiſit autem celſitudinem honoris, & abundantiam diuitiarum. Dicitur enim Deutero. 28. Si audieris vocem domini Dei tui, faciet te excelſiorem cunctis gentibus. quantum ad primum, & poſt

F pauca ſubdit. Abundare faciet te omnibus bonis, quantum ad ſecundum. Quæ quidem promiſſa ſic praue intelligebant Iudæi, vt propter ea eſſet Deo ſeruiẽdum ſicut propter finem, & ideo Dominus hoc remouit, oſtendens primo, quòd opera virtutum non ſunt faciẽda propter humanam gloriam, & ponit tria opera, ad quæ omnia alia reducuntur. Nam omnia, quæ aliquis facit ad refrænandum ſeipſum in ſuis concupiſcentijs, reducuntur ad ieiunium, quæcunque verò fiunt propter dilectionem proximi, reducuntur ad eleemoſynam, quæcunque verò propter cultum Dei fiunt, reducuntur ad orationem. Ponit autem hæc tria ſpecialiter quaſi præcipua, & per quæ homines maxime ſolent gloriam venari. Secundo docuit, quòd non debemus finẽ conſtituere in diuitijs, cum dixit: Nolite theſaurizare

G vobis theſauros in terra.

Ad quintum Dicendum, quòd Dominus ſolicitudinem neceſſariam non prohibuit, ſed ſolicitudinem inordinatam. Eſt autem quadruplex inordinatio ſolicitudinis vitanda circa temporalia. Primo quidem, vt in eis finem non conſtituamus, neque Deo ſeruiamus propter neceſſaria victus & veſtitus. vnde dicit, Nolite theſaurizare vobis &c. Secundo, vt non ſic ſolicitemur de temporalibus cum deſperatione diuini auxilij. vnde Dominus dicit, Scit Pater veſter, quòd his omnibus indigetis. Tertio, ne ſit ſolicitudo ꝓſumptuoſa, vt ſcilicet homo confidat ſe neceſſaria vitæ per ſuam ſolicitudinem poſſe procurare abſque diuino auxilio, quod Dominus remouet per hoc, Quòd homo non

H poteſt aliquid adijcere ad ſtaturam ſuam. Quarto, per hoc, quòd homo ſolicitudinis tẽpus præoccupat, quia ſcilicet, de hoc ſolicitus eſt nunc, quod non pertinet ad curam præſentis temporis, ſed ad curam futuri. vnde dicit: Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum.

Ad sextum Dicendum, quòd Dominus non prohibet iudicium iuſtitiæ, ſine quo non poſſent ſancta ſubtrahi ab indignis, ſed prohibet iudicium inordinatum, vt* dictum eſt. In corp. art.

Articulus IIII.

Vtrum conuenienter in lege noua conſilia quædam determinata ſint propoſita.

I

567

Ad quartum ſic ꝓceditur. Videtur quòd inconuenienter in lege noua conſilia quędam determinata ſint propoſita. Conſilia enim dantur de rebus expedientibus ad finem, vt ſupra dictum eſt, *cum de conſilio ageretur: ſed non eadẽ omnibus expediunt. ergo non ſunt aliqua conſilia determinata omnibus proponenda.

3. contra c. 130. Et quolib. 5. art. 19. cor.

*q. 14. art. 2.

¶ 2 Præterea. Conſilia dantur de meliori bono, ſed nõ ſunt determinati gradus melioris boni. ergo non debent aliqua determinata conſilia dari.

¶ 3 Præterea. Conſilia pertinent ad perfectionem vitæ, ſed obedientia pertinet ad perfectionem vitæ, ergo inconuenienter de ea conſilium non datur in Euangelio. K

¶ 4 Præterea. Multa ad perfectionem vitæ pertinentia inter præcepta ponuntur, ſicut hoc quod dicitur Diligite inimicos veſtros, & præcepta etiam quę dedit dominus Apoſtolis Matth. 10. ergo inconuenienter traduntur conſilia in noua lege, tum quia non omnia ponuntur: tum etiam quia à præceptis non diſtinguuntur.

Sed contra Conſilia ſapientis amici magnã afferunt vtilitatem, ſecundum illud. Prou. 27. Vnguento & varijs odoribus delectatur cor, & bonis amici conſilijs anima dulcoratur: ſed Chriſtus maxime eſt

A ſapiens & amicus. ergo eius conſilia maximam vtilitatem continent,& conuenientia ſunt.

RESPONDEO Dicendum,quod hæc eſt differentia inter cõſilium & præceptum, quod præceptum importat neceſſitatem, conſilium autem in optione ponitur eius cui datur,& ideo conuenienter in lege noua, quæ eſt lex libertatis, ſupra præcepta ſunt addita conſilia, non autem in veteri lege,quæ erat lex ſeruitutis. Oportet igitur quòd præcepta nouæ legis intelligantur eſſe data de his, quæ ſunt neceſſaria ad conſequendum finem æternæ beatitudinis, in quem lex noua immediate introducit.Cõſilia vero oportet eſſe de illis,per quæ melius & expeditius poteſt homo conſequi finem prædictum. Eſt autem homo conſtitutus inter res mundi B huius, & ſpiritualia bona, in quibus æterna beatitudo conſiſtit, ita quod quanto plus inhæret vni eorum, tanto plus recedit ab altero, & econuerſo. Qui ergo totaliter inhæret rebus huius mundi, vt in eis finem conſtituat,habens eas quaſi rationes & regulas ſuorum operum,totaliter excidit a ſpiritualibus bonis, & ideo huiuſmodi inordinatio tollitur per præcepta. Sed quòd homo totaliter ea quæ ſunt mundi,abijciat,non eſt neceſſarium ad perueniendum in finem prædictum, quia poteſt homo vtens rebus huius mundi, dummodo in eis finem non conſtituat, ad beatitudinem æternam peruenire, ſed expeditius perueniet totaliter bona huius mundi abdicando, & ideo de hoc dantur conſilia Euangelij. Bona autem huius mundi, quæ pertinent ad vſum humanæ vitæ in tribus conſiſtunt, ſcilicet, in C diuitijs exteriorum bonorum, quæ pertinent ad concupiſcentiam oculorum,& in delitijs carnis,quæ pertinent ad concupiſcentiam carnis,& in honoribus, quæ pertinent ad ſuperbiam vitæ,ſicut patet.1.Ioan.2. Hæc autem tria totaliter derelinquere, ſecundum quod poſſibile eſt,pertinet ad conſilia Euangelica,in quibus etiam tribus fundatur omnis religio, quæ ſtatum perfectionis profitetur. nam diuitiæ abdicantur per paupertatem,delitiæ carnis per perpetuam caſtitatem, ſuperbia vitæ per obediẽtiæ ſeruitutem.Hæc autem ſimpliciter obſeruata pertinent ad conſilia ſimpliciter propoſita, ſed obſeruatio vniuſcuiuſque eorum in aliquo ſpeciali caſu pertinet ad conſilium ſecundum quid,ſcilicet, in caſu illo, puta, cum homo dat aliquam D eleemoſynam pauperi, quando dare non tenetur, conſilium ſequitur quantum ad factum illud. Similiter etiam quãdo aliquo tempore determinato à delectationibus carnis abſtinet vt orationibus vacet, conſilium ſequitur pro tempore illo. Similiter etiam, quando aliquis non ſequitur voluntatem ſuam in aliquo facto, quod licite poſſet facere,conſilium ſequitur in illo caſu, puta,ſi benefaciat inimicis ſuis quando non tenetur,vel ſi offenſam remittat,cuius iuſte poſſet exigere vindictam & ſic etiam omnia conſilia particularia ad illa tria generalia,& perfecta reducuntur.

AD PRIMVM ergo dicendum,quòd prædicta conſilia quantum eſt de ſe, ſunt omnibus expedientia, E ſed ex indiſpoſitione aliquorum contingit, quod alicui expedientia non ſint, quia eorum affectus ad hæc non inclinatur. Et ideo Dominus conſilia Euangelica proponens ſemper facit mentionem de idoneitate hominum ad obſeruantiam conſiliorum. Dans enim conſilium perpetuæ paupertatis Matth. 19. præmittit. Si vis perfectus eſſe, & poſtea ſubdit, Vade & vende omnia quæ habes. Similiter dans conſilium perpetuæ caſtitatis cum dixit, Sunt eunuchi,qui caſtrauerunt ſeipſos propter regnum cęlorum,ſtatim ſubdit,Qui poteſt capere capiat. Et ſimiliter Apoſtolus 1.ad Corin.7.præmiſſo conſilio virginitatis dicit. Porro hoc ad vtilitatẽ veſtram dico,non vt laqueum vobis iniiciam.

A AD SECVNDVM dicendum,quòd meliora bona particulariter in ſingulis ſunt determinata, ſed illa quæ ſunt ſimpliciter & abſolute meliora bona, in vniuerſali ſunt determinata,ad quæ etiam omnia illa particularia reducuntur,vt dictum eſt.* In corp. art.

AD TERTIVM dicendum, quòd etiam conſiliũ obedientiæ Dominus intelligitur dediſſe in hoc,quod dixit. Et ſequatur me,quem ſequimur non ſolum imitando opera,ſed etiam obediendo mandatis ipſius, ſecundum illud Ioann. 10. Oues meę uocem meam audiunt,& ſequuntur me.

AD QVARTVM Dicendum,quòd ea quę de vera dilectione inimicorum, & ſimilibus Dominus dicit Matth.5.& Luc.6.ſi referantur ad præparationem ani- B mi,ſunt de neceſſitate ſalutis,vt ſcilicet homo ſit paratus benefacere inimicis,& alia huiuſmodi facere, cum neceſſitas hoc requirat, & ideo inter præcepta ponuntur. Sed vt aliquis inimicis hoc exhibeat prompte in actu; vbi ſpecialis neceſſitas non occurrit, pertinet ad conſilia particularia,vt dictum eſt.* Illa autem quæ ponuntur Matth.10.& Luc.9.& 10.fuerunt quædam præcepta diſciplinæ pro tempore illo,vel conceſſiones quędam,vt ſupra dictum eſt,*& ideo non inducuntur tanquam conſilia. *In corp ar. *Art.2.ad 2. arti.

QVAESTIO CIX.

C *De exteriori principio humanorum actuum ſcilicet de gratia Dei,in decem articulos diuiſa.*

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de exteriori principio humanorum actuũ, ſcilicet,de Deo, prout ab ipſo per gratiam adiuuamur ad recte agendum. Et primo,cõſiderandum eſt de gratia Dei. Secundo,de cauſa eius. Tertio de eius effectibus.

¶Prima autem conſideratio erit tripartita. Nam primo conſiderabitur de neceſſitate gratiæ. Secundo,de D ipſa,gratia quantum ad eius eſſentiam. Tertio,de eius diuiſione.

Circa primum quæruntur decem.

¶Primo, Vtrum abſque gratia poſſit homo aliquod verum cognoſcere.

¶Secundo, Vtrum abſque gratia Dei poſſit homo aliquod bonum facere,vel velle.

¶Tertio, Vtrum homo abſque gratia poſſit Deum diligere ſuper omnia.

¶Quarto, Vtrum abſque gratia poſſit per ſua naturalia,præcepta legis obſeruare.

¶Quinto, Vtrum abſque gratia poſſit mereri vitam æternam.

E ¶Sexto, Vtrum homo poſſit ſe ad gratiam præparare ſine gratia.

¶Septimo, Vtrum abſque gratia poſſit reſurgere à peccato.

¶Octauo, Vtrum abſque gratia poſſit homo vitare peccatum.

¶Nono, Vtrum homo gratiam conſecutus poſſit abſque alio diuino auxilio bonum facere, & vitare peccatum.

¶Decimo, Vtrum poſſit perſeuerare in bono per ſe ipſum.

Articvlvs 1.

Vtrum homo ſine gratia aliquod verum cognoſcere poſſit.

AD primvm ſic proce
ditur. Videtur ꝙ homo
ſine gratia nullũ verũ co-
gnoſcere poſſit. Quia ſuper illud
1. Cor. 12. Nemo pōt dicere Do-
minus Ieſus, niſi in Spiritu Sãcto.
dicit glo. Ambr.* Omne verum à
quocũq; dicatur, à Spiritu ſancto
eſt: ſed Spiritusſanctus habitat in
nobis per gratiã. ergo veritatẽ co
gnoſcere non poſſumus ſine grã.
¶ 2 Præt. Aug. dicit in primo Soli
loquiorum,* quod diſciplinarum
certiſſima talia ſunt, qualia illa
quæ à ſole illuſtrent, vt videri poſ
ſint: Deus autem ipſe eſt, qui illu-
ſtrat, ratio autem ita eſt in menti
bus, vt in oculis eſt aſpectus, men
tis autem oculi ſunt ſenſus animę
ſed ſenſus corporis quantumcun
que ſit purus, non poteſt aliquod
viſibile videre ſine ſolis illuſtra-
tione. ergo humana mens q̃tum-
cunque ſit perfecta, nõ poteſt ra-
tiocinando veritatẽ cognoſcere
abſque illuſtratione diuina, quæ
ad auxilium gratiæ pertinet.
¶ 3 Præterea. Humana mens non
poteſt veritatem intelligere niſi
cogitando, vt patet per Auguſt.
14. de Trinit.* ſed Apoſt. dicit 2.
ad Cor. 3. Non ſufficiẽtes ſumus
aliquid cogitare à nobis, quaſi ex
nobis. ergo homo non poteſt co
gnoſcere veritatem per ſeipſum
ſine auxilio gratiæ.

Sed contra eſt, ꝙ Au-
guſt. dicit in 1. Retractationũ,*
Non approbo quod in oratione
dixi: Deus qui non niſi mundos
verum ſcire voluiſti. reſponderi
enim poteſt, multos etiam non
mundos multa ſcire vera: ſed per
gratiam homo mũdus efficitur,
ſecundum illud Pſal. 50. Cor mun
dum crea in me Deus, & ſpiri-
tum rectum innoua in uiſceri-
bus meis. ergo ſine gratia poteſt
homo per ſeipſum veritatem co-
gnoſcere.

Respondeo Dicẽdum,
ꝙ cognoſcere veritatem eſt vſus
quidam, vel actus intellectualis lu
minis; quia ſecũdum Apoſtolum
ad Ephe. 5. Omne quod maniſe-
ſtatur, lumen eſt: vſus aũt quilibet
quendam motum importat, lar-
ge accipiendo motum, ſecũdum
quod intelligere & velle motus
quidam eſſe dicuntur, vt patet
per Philoſophum in 3. de anima.
* Videmus autem in corporali-
bus, quod ad motum non ſo-
F lum requiritur ipſa forma, quę eſt
principiũ motus, vel actionis, ſed
etiã requiritur motio primi mo-
uentis. Primum autem mouẽs in
ordine corporaliũ eſt corpus cœ
leſte. vnde quantumcunque ignis
habeat calorem perfectum, nõ al
teraret niſi per motionem corpo
ris cœleſtis. Manifeſtum eſt autẽ,
quod ſicut motus omnes corpo-
rales reducunẽ in motum cęleſtis
corporis, ſicut in primum mouẽs
corporale; ita omnes motus tam
G corporales, quàm ſpirituales redu
cuntur in primum mouẽs ſimpli
citer, quod eſt Deus: & ideo quã-
tumcunque natura aliqua corpo-
ralis, vel ſpiritualis ponatur perfe
cta, nõ poteſt in ſuum actum pro
cedere niſi moueatur à Deo, quæ
quidem motio eſt ſecundum ſuæ
prouidentiæ rationem, non ſecũ
dum neceſſitatem naturæ, ſicut
motio corporis cœleſtis. Non ſo
lum autem à Deo eſt omnis mo-
tio, ſicut à primo mouente, ſed
etiam ab ipſo eſt omnis formalis
perfectio, ſicut à primo actu. Sic
H igiẽ actio intellectus, & cuiuſcun
que entis creati dependet à Deo,
inquãtum ad duo. Vno modo, in
quantum ab ipſo habet perfectio
nem ſiue formam per quam agit,
alio modo inquãtum ab ipſo mo
uetur ad agendum. Vnaquæque
autem forma indita rebus creatis
à Deo, habet efficaciam reſpectu
alicuius actus determinati, in quẽ
poteſt ſecundum ſuam proprieta
tem; vltra autem non poteſt, niſi
per aliquam formam ſuperaddi-
I tam, ſicut aqua non poteſt calefa
cere, niſi calefacta ab igne. Sic
igitur intellectus humanus habet
aliquam formam, ſcilicet ipſum
intelligibile lumen, quod eſt de
ſe ſufficiens ad quædam intelligi
bilia cognoſcenda, ad ea ſcilicet,
in quorum notitiam per ſenſibi-
lia poſſumus deuenire. Altiora
verò intelligibilia, intellectus hu-
manus cognoſcere nõ poteſt, ni-
ſi fortiori lumine pficiatur, ſicut
lumine fidei, vel prophetiæ, quod
dicitur lumen gratiæ, inquan-
tum eſt naturæ ſuperadditum.
K Sic igitur dicendum eſt, quod
ad cognitionem cuiuſcunque ve
ri, homo indiget auxilio diui-
no, vt intellectus à Deo mouea-
tur ad ſuum actum: non autem
indiget ad cognoſcendum verita
tem in omnibus noua illuſtratio
ne ſuperaddita naturali illuſtratio
ni, ſed in quibuſdã, quæ excedunt
naturalem cognitionem, & tamẽ
quandoque Deus miraculoſe per
ſuã gratiã aliquos inſtruit de his,
quæ p naturalem rõnem cogno-

¶ Super quæſtionis centeſimænonę Articulum primum.

IN q. 109. art. 1. ha-
bes primo modicã
568 philoſophiam eorum
Ioſr. art. 21. qui dicũt, quod ignis
ad 3. Et 2. di- combureret ſtipulam
ſtin. 28. ar. 5. ceſſante motu cœli,
non. n. diſcernunt de
pẽdentiã motoris ſe-
Ambr. ſuper cundi a primo. Sed de
hunc locum hoc ĩ prima parte tra
Pauli to. 5. ctatum eſt, nunc exẽ-
plariter affertur, ad
oſtendendum, ꝙ non
ſolum depẽdemus in
eſſe & cõſeruari à pri
mo agẽte Deo glorio
*Cap 6. cir- ſe, ſed in operari, ita
ca princip. quòd, ipſo non coope
tom. 1. rante non poſſemus
operari, quacunque
operatione, & ſi conſeruaret nobis eſſe, &
operatiua oĩa princi
pia in nobis. Hoc aũt
ĩ morali doctrina ſup
ponatẽ, in ſpeculatiua
aũt, diſcutienda ſunt.
& vide ſi vis pꝑea in
lib. 3. cõtra Gẽt. c. 67.
in vltimis rationib⁹.
¶ Habes ſecundo, qđ
intellectus humanus
ex virtute ſuæ natu-
ræ poteſt cognoſcere
oẽ verum nõ ſupernaturale. Quod q2 iudi
*Cap. 6. & 7. ſtincte dẽ, i. non diſtin
tom. 3. guendo ſtatũ naturæ
integræ & corruptæ,
difficultatẽ patiẽ pp
vulnus ignorantię. di
ctum quippe eſt ſu-
perius in q. 85. art. 5.
quòd vulnus ignorã-
*Capi. 4. id tię conſiſtit in deſti-
dixerat lib. tutione rationis ab
1. Soliloqu. ordine ad verum. ſi. n.
c. 2. in prin. ratio deſtituta eſt a re
tom. 1. cto quẽ habebat ordi
ne ad verum, conſe-
quẽs eſt, vt p ſeipſam
non poſſit oẽ verũ aſ
ſequi, & ſi pōt p ſeip-
ſam oẽ verũ aſſequi
cõſequẽs eſt, qđ nõ ſit
infirma ad verũ aſſe-
quẽdũ, ſanæ nãq; rõ-
nis opus maius nõ ẽ,
quã aſſequi omne ve
rũ nõ ſupernaturale.
¶ Ad hoc dicitur, ꝙ
q2 vulnus ignorãtiæ
ẽ in rõne, vt eſt ſubie
ctũ prudẽtiæ, vt ex ꝓ
allegato loco accipio
& ratio nõ abſoluta,
ſed vt mota a volũta
te eſt ſubiectũ prudẽ-
tiæ, conſequẽs eſt, vt
vulnus ignorãtiæ de
ſtituat rationem ab
ordine ad verum, ſpe
* Text. 28. ctãs ad prudentiam,
tom. 2. quod non in ſola co-
gnitione, ſed in volũ-
tate conſiſtit, quoniã
verũ intellectus pra-
ctici, vt dicitur in 6.
Ethic. eſt confeſſe ſe
habens appetitui re-
cto. vnde dicendum
eſt, ꝙ ſermo literæ eſt
de cognitione pura
ipſius veri, obiectio
autem de cognitione
cũ appetitu. Propter
quod ex puris natura
libus etiam in hoc ſta
tu poſſumus cogno-
ſcere non ſolum ſpe-
culatiua, ſed moralia
quamuis in hoc ſtatu
non poſſimus ex eiſ-
dem eſſe prudentes.
Idem eſt. n. iudicium
de prudentia & virtu
tibus moralibus, de
quibus in ſequẽtibus
tribus ar. erit ſermo.
Et hanc reſponſionẽ,
bene nota, quia latuit
Gre. de Ari. in 2. ſent.
ad 26. vſq; ad 29. i. ſu
ſiue & alios etiã Th.
¶ Tertio habes, quòd
homo in nullo ſtatu
poteſt ex ſolis natura
libus verum aliquod
ſupernaturale cogno
ſcere. Et contra hoc
obijcitur a Durando
lib 28. di 2. ſent. q. 1.
quia dæmones & hæ
retici de facto abſque
aliquo dono ſuperna
turali addito cogno-
ſcunt ſupernaturalia
fidei, dum credũt ea,
& idem eſt iudicium
de nobis q̃tũ ad aſſen
tiendum q̃ ſunt fidei.
¶ Ad hoc dicitẽ, ꝙ ſi ſit
ſermo de naturalibus
ſolis, excludendo oẽ
ſupnaturale opus tã
intrinſecũ, quàm ex
trinſecũ cuiuſcunq; p
ſe notum eſt, quòd ex
ſolis naturalibus non
pōt natura aliqua ſu
per naturalia cogno
ſcere: quoniã niſi De⁹
reuelãdo, vel miracu-
la faciẽdo ſupernatu
ralia poneret, neſcire
mus etiam ea eſſe, vt
Deum eſſe trinum, &
hmõi. Si autem eſt ſer
mo de ſolis naturali-
bus excludẽdo tm̃ in
trinſecum donum ſu
pernaturale, pſuppoſi
ta obiecti pũtione p
auditum, vel ſignum,
ſic dicimus qđ hõ pōt
ex naturalibus ſolis
aſſẽtire his quæ ſunt
fidei, ſed non ſicut ex
fide. Et hoc mõ dęmo
nes & hoĩes aſſentire
poſſunt ex ſe, his quę
ſunt fidei, Et qm̃ cun
quæri-

quæritur, verū ſine gr̄a poſſit hō aliqđ ſupernaturale verū cognoſcere, nō q̄rit ſine hac vel illa gr̄a, ſeu gr̄æ effectu, ſed abſolute ſine oī gr̄a, vt gr̄a eſt ſupra totū ordinē naturaliū & in litera manifeſte ꝓbat cōcluſio negatiua ex parte obiecti naturaliter motiui intellectus. Et cōſiſtit vis rōnis in hoc, qđ intellectus nō pōt naturaliter cognuſcere, niſi ꝙ in, uel ea naturali ſuo obiecto hr̄, conſtatq; nō ſolū noſtri intellectus, ſed cuiuſq; creati īntellectus naturale obiectum ad naturalia tm̄ ſe naturaliter extēdere: iō oportet abſolute cōcludere, vt in litera fit, ꝙ ſine gr̄a impoſſibile eſt ſupnaturale verū cognoſcere. Ad gr̄am ſiqdē pctat reuelatio ſpectātiū ad fidē, & miraculorum operatio, & ſi quid eſt aliud eiuſmodi, & luminis nonnulli rōnē habēt, inquātum manifeſtatiua ſunt eorū q̄ ſunt fidei, iuxta illud ad Eph. 5. Oē qđ manifeſtaē lumen ē, ſine quo ſaltem impoſſibile eſt vt naturale lumen intellectus ad ſupernaturalia ſe extendat, vt in litera concluditur, quæ naturalē potentiā luminis naturalis obiecto naturali adæquat naturaliter i cognoſcēdo. De aſſenſu aūt poſt hoc gratuitū lumē reuelatiōis, aut miraculi, alia qō eſt, q̄ in oī quidē ſpectat ad articulum huius q. ar. vbi q̄rit. verum hō poſſit p̄cepta diuinæ legis ex ſolis naturalibus implere: nā inter diuina p̄cepta continet p̄ceptū fidei. In ſpeciali autē ſpectat ad q. 6. Secūdæ ſecūdæ, vbi Deo gratioſe concedente, Durandi obiectis ſatisfieri ſigillatim poterit. In his tamen dictis veritas conſiſtit.

ſci poſſunt, ſicut & quādoque miraculoſe ſaci quædam, quę natura facere poteſt.

Ad primvm ergo dicendum, quòd omne verum à quocūque dicatur eſt à Spiritu ſancto, ſicut ab infundente naturale lumē, & mouēte ad intelligēdū & loquēdū veritatē: nō aūt, ſicut ab inhabitāte p gratiā gratū faciētē, vel ſicut largiēte aliquod habituale donū naturæ ſuperadditū. Sed hoc ſolum eſt in quibuſdam veris cognoſcendis & loquendis, & maxime in illis, quæ pertinēt ad fidem, de quibus Apoſtolus loquebatur.

Ad secvndvm dicēdū, ꝙ Sol corporalis illuſtrat exterius: ſed ſol intelligibilis, qui eſt Deus illuſtrat interius. vnde ipſum lumen naturale animæ inditum eſt illuſtratio Dei, qua illuſtramur ab ipſo ad cognoſcendum ea quæ pertinent ad naturalem cognitionē, & ad hoc non requiritur alia illuſtratio, ſed ſolum ad illa quæ naturalem cognitionem excedunt.

Ad tertivm dicendum, ꝙ ſemp īdigemus diuino auxilio ad cogitādum quodcunque, inq̄tū mouet intellectū ad agendū, actu.n. intelligere aliqd, eſt cogitare, vt patet per Aug. 14. de Trin. *

Cap. 6. & 7. tom. 3.

Articvlvs II.

Vtrum homo poſſit velle & facere bunum abſque gratia.

569

Inf. ar. 6. co. Et 2. diſ. 28. art. 1. & diſ. 39. in expo. lit. Et 4. diſt. 17. q. 1. ar. 2. q. 2. ad 1. & 3. Et ver. q. 24. art. 1. ad 2. 6. & ad 9. & ar. 14. per to. & q. 26. art. 6. ad 21. & ſit quol. 1. ar ti 7. & quol. 5. ar. 5. Et 1. Corin. 12. *q. 1. art. 1. Et q. 13. artic. 6.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quod homo poſſit velle & facere bonum abſque gratia. Illud n. eſt in hominis poteſtate, cuius ipſe eſt dominus, ſed homo eſt dominus ſuorū actuū, & maxime eius quòd eſt velle, vt ſupra dictū eſt, * ergo hō pōt velle & facere bonū per ſeipſum abſque auxilio gratiæ

❡ Super quæſtionis centeſimænonę Artic. ſecundum tertium & quartum.

In art. 2. 3. & 4. eiuſdem 109. q. dubiū occurrit duplex Primū ē, An p hoīem in ſtatu naturæ integræ intelligat author hominē p̄ſite in naturalibus, ſecluſo oī gratuito dono, & oī peccato p̄uio, an hoīem habētē donum iuſtitiæ originalis. Si. n. eſt ſermo de hoīe in puris naturalib', qūo cōſiderat à Philoſophis ſic falſa ē doctrina iſta. Nā hō in puris naturalibus ē cōpoſit' ex duabus naturis ſenſitiua. ſ. & rōnali, q̄ ſibi inuicē aduerſanē altera ad ſenſibile bonum, altera ad bonum rōnis tēdente. Si uūt ē ſermo de hoīe habēte donū originalis iuſtitiæ, male dicitur, ꝙ hō in ſtatu naturę integræ p ſua naturalia hoc poſſit: q. n. hō pōt p donum originalis iuſtitiæ, nō pōt p ſua nālia. ❡ Secūdum dubiū p̄dicto proximū eſt, q. d p naturā corruptā intelligēdū ſit. Aut. n. ſignificat naturā ſibiipſi derelictā ſola iuſtitia originali priuatā. aut naturā vltra illā priuationē aliquē defectum habētē. Si natura cū ſola priuatione iuſtitiæ originalis intelligiē, cū priuatio iſta non ſit negatio alicuius naturalis, ſed gratuiti tm̄, & nihil ponat in hoīe, niſi naturā obedientialiter aptā natā habere illā, ſequiē ꝙ natura corrupta, & oa natura in puris naturalibus ęquiualeāt quo ad naturalē ſufficiētiā operādi bonum naturæ proportionatum, quale eſt bonū virtutis acquiſitæ, & hc nihil minus ſufficimus ad bonū habētes naturā lapsā Si verò intelligat natura cū illa priuatiōe, & aliquo defectu, puta ꝓnitate partiū aiæ ad propria, tūc & ſalvādū ē qūo p pctm̄ nō pſonale in naturalibus puniti ſumus, cū ſupius punitio in gratuitis, & nō i naturalibus dicta ſit: & qūo natura in partibus aiæ icurrit hos defectus, & in corpore nullū ex vna & eadē cā p acceſſ. ſ. priuatiōe originalis iuſtitię. ❡ Ad euidentiā huius rei, tria facere oportet. primo, q d clarū & q d obſcurum hic ſit: ſecundo, q d veritas habeat, tertio qūo obiectiones ſoluēdæ ſunt. Quo ad primum, natura noſtra q̄tū ad ꝓpoſitū ſpectat, in q nq; ſtatibus, ſeu modis conſiderari pōt, primo, in puris naturalibus: ſcđo, in ſtatu cōſono naturę rationali, vt. ſ. ſeruetur rectitudo rationalis in omnibus partib' aīæ: tertio, in ſtatu doni iuſtitiæ originalis, ſecluſa gr̄a gratū faciente ſm̄ rē, vel rōnē, quarto, in ſtatu gratiæ gratum facientis: quinto in ſtatu naturæ lapſæ. Et licet in his ſtatibus plura examinā da iduci poſſint, in ꝓpoſito tn̄ tota difficultas conſiſtit in differentia inter ſm̄ & tertium: aliorum n anq; differentiæ facile patēt, nā in promptu ſunt, niſi quis nō penetret dr̄iam inter naturam in puris naturalibus, & naturam lapſam, q̄ vt vno verbo dicat tanta eſt, quāta eſt inter perſonā nudā ab initio, & perſonā expoliatam. Et hoc dico ſm̄ rē: ſm̄ rōnes vero rerū, multa aduenīūt. Sicut. n. pſona nuda, & perſona expoliata nō diſtiguunē in hoc, ꝙ vna ſit magis aut minus nuda. ita natura in puris naturalibus, & natura expoliata gratia & iuſtitia originali, non differunt per hoc, quòd altera earum ſit magis, aut minus in naturalibus deſtituta. Et rō eſt, quia deſtitutio ſequēs expoliationem gratiæ & iuſtitiæ originalis, non eſt effectus illius niſi per accidens, vt remouentis prohibens: expoliatio. n abſtulit gr̄am & iuſtitiā, q̄ ꝓhibebat vires animę ſm̄ ſeipſas diſponi: ex remouēte nanq; prohibens nō ſequitur maior, aut minor effectus naturalis, q̄ ea natura ſequatur. non. n. magis aut minus mouetur lapis remoto prohibente, quàm à grauitate proprie ab ſolute fuiſſet motus, ꝓpter quod cum natura ex peccato originali ſit ſibiipſi derelicta tā in aīa, q̄ in corpore, non maior deſtitutio eſt in natura lapſa, quā natura in puris naturalibus ſicut nō eſt magis redditum corruptibile corpus noſtrum ex peccato originali ſibi derelictum, q̄ ex natura fuiſſet ſimpliciter. Sed quātum ad rōnes rerum magna differētia eſt, q a ſicut in pſona nuda nuditas negatiōis rōnē habet, in expoliata vero habet rōnē priuationis veſtis debitæ conſeruari &c. ita defectus aīæ & corporis naturę in puris naturalibus nec culpæ, nec pęnæ, nec vulnerū &c. rationē habēt, ſed naturalium conditionum, in natura autē lapſa habent rationē corruptionum vulnerum, pęnæ & culpæ in parte ſuſceptiua illius. Vñ patet, ꝙ q̄tū ad ſufficiētiā naturæ humanæ ad opera naturæ ꝓportionata, idē eſt iudiciē de natura i puris naturalibus, & de natura lapſa, quia vtrobiq; vires ſunt æque diſpoſitæ, licet nō ſit idē de eis iudiciū, quantum ad meritum vel demeritum, tā in agendo, q̄ in patiēdo pp rōnē culpæ &c. Inter naturā autē in puris naturalibus, & naturā in ſtatu cōſono naturæ rōnali differentia clara eſt, ꝙ in puris naturalibus contrariatur appetitus ſenſibilis & rōnalis, dum non plene rōnali ſubijcitur ſenſibilis, ſed ſit liber tēdens q n q; in proprium bonū p̄ter rōnis ordinē. In ſtatu autē cōſono naturæ rōnali pars ſuperior recte ſe habet ad Deum, vt principium oīum naturaliter notum, & inferiora à rōnis ordine etſi exorbitare poſſunt, non tn̄ pmittuntur Hmōi namq; vita naturalis eſt hoī ſm̄ rōnalē naturā q m̄ naturale bonum eius eſt ſm̄ rōnē eſſe, naturalis aūt nō vt ex principijs naturæ fluēs, ſed vt ſm̄ naturā exiſtēs rationalē. ❡ Sup hūc ſtatum addit iuſtitia originalit indefectibilē. ordinē & corporis ſub aīa, & inferiorum ſub ſuperiori quādiu ſuperius eſt ſub ſupremo Deo. ſ. principio naturæ. gratia aūt addit principiū meritorium vitæ diuinæ in æternitate. ❡ His itaque ſic ſe habentibus, tota difficultas eſt, quia ſecundus ſtatus non eſt inuētus vnquam in ſeipſo ſeparatus: ſed aut in ſtatu originalis iuſtitiæ cōtentus, vt in Adā, aut in ſtatu excellentis gr̄æ, vt in btā virgine, an noīe naturæ integræ intelligaē natura ī illo ſcđo ſtatu, an in ſtatu iuſtitiæ originalis. Hæc de primo. ❡ Quo ad ſm̄, ſciendum eſt, ꝙ vita humana in & ex puris naturalibus per agi non pōt abſq; peccato, & hoc ex intrinſeco defectu virium animæ: quē appetitum diuerſitas teſtatur. Et

quia

quia æqualis eſt ſufficientia naturæ lapſæ, & naturæ in puris naturalibus, conſequens eſt, q̃ appellatione naturæ integræ non intelligat̃ in litera in puris naturalibus: ſed intelligit̃ naturã in ſtatu conſono naturæ rõnali, quia addit ſupra pure naturalia vigorẽ rõnis, ſeu ſuperioris partis aĩæ ad cõſeruandum ſtatum rõni in nullo diſſonũ. Nõ eſt aũt vigor hic grãe, aut naturæ ſimpliciter, ſed quodãmodo grãe, & quodãmodo naturæ Non eſt ſimpliciter naturę qa non fluit ea natura. No ſimpliciter grãe qa ad nihil ſe extẽdit niſi ad naturæ rõnalis proportionatum bonum. ſ. viuere ſm rõnem. Et quodãmodo gratiæ, & quodãmodo naturæ, pro quanto hõ nũquam habet aut habere potuit ea naturalibus hunc vigorem, ſed ex coniunctione ad donum originalis iuſtitiæ.

*Cap. 30.

†q. 71. ar. 1.

*Li. 6. Ethi. cap. 2. to. 5.

¶ 2 Prætereà. Vnumquodque põt magis in id quod eſt ſibi ſecundũ naturã, quam in id quod eſt ſibi p̃ter naturam: ſed peccatum eſt cõtra naturam, vt Damaſ. dicit in 2. lib.* opus autem virtutis eſt homini ſecundum naturã, vt ſupra dictum eſt. † cum igitur homo per ſe ipſum poſſit peccare, videtur quòd multo magis per ſeipſum poſſit bonum velle, & facere. G

¶ 3 Prę. Bonum intellectus eſt verũ, vt Philo. dicit in 6. Eth.* ſed intellectus põt cognoſcere verum per ſeipſum, ſicut & q̃libet alia res põt ſuã naturalẽ operationẽ p ſe facere. ergo multo magis hõ põt p ſeipſum facere, & velle bonum.

¶ Et nota q̃ nõ dico, q̃ iſte vigor ſit portio originalis iuſtitiæ hoc. n. eſſet dicere, q̃ natura integra ſignificat naturã in ſtatu originalis iuſtitiæ: ſed dico q̃ illum vigorẽ ſortirĩ in coniũctione ad originalẽ iuſtitiã ſicut cogitatiua in cõiunctione ad intellectũ melius operat̃, quã intellectu tacẽte, & vniuerſaliter ſupremum in vnoquoq; ordine ſũ tum ſuperiori nõ ſolum p̃fectionẽ ſuperioris participat, ſed et ſm p̃pria melius tenet. H n. operat̃ vegetatiua iũcta ſenſitiuæ, q ſeparata ab illa. Diſcernendũ q̃ppe eſt inter iuſtitiã originalẽ & vigorẽ hunc ab effectu: nã cum iuſtitiæ originalis dono nõ poterat prius peccari venialiter, quam mortaliter, vt in prima parte dictum eſt: hic aũt vigor p̃mittit prius offendi venialiter ſ offer. n. hoi vigore hoc p̃dito ſubrepere parua aliqua declinatio circa finẽ, & nõ vna ſola, ſed multæ, q̃ nõ cõpateret integritas ſtatus originalis iuſtitiæ. Quia igiẗ vigor ille poſſeſſiue eſt gratuitus, q̃ nõ habet niſi in cõiunctione ad ſtatum gratuitum originalis iuſtitiæ: & eſſentialiter eſt naturalis, qa vigor eſt ſuperioris partis aĩæ noſtræ ſm naturã rõnalẽ ad ſolum & oẽ bonum rõni proportionatũ ſe extẽdens: iõ ſic adiunctos puris naturalibus cõſtituit ſtatum naturæ integræ, & p̃ illius deperditionẽ natura eſt corrupta. Vocabulũ quoque integri & corrupti, rõni cõſonat: qm̃ natura integra eſt, qñ nihil naturalium nõ ſolum cõſtituẽtium naturã & fluentiũ ex ea, ſed requiſitorum ſm eam deeſt: corrupta ẽ aũt ſi quid horũ perdiderit. dictus autẽ vigor ſm naturã eſt rõnalis Et ne putes me eſſe inuentorem huius vigoris, lege ſuperius authorẽ in q. 91. ar. vlt. dicentẽ, q̃ qa hõ deſtituit originali iuſtitia, & vigore rõnis ipſe impetus ſẽſualitatis &c. vbi manifeſte vult, q̃ per peccatũ originale hõ perdit duo ſ. originalem iuſtitiam, & vigorem rationis: copulationis enim nota diuerſitatem oſtendit. Hæc de ſecundo. I

¶ Quo ad tertium rñdendum eſt primo dubio, q̃ per hoiem in ſtatu naturæ integræ. author intẽdit hoiem nõ in puris naturalibus, ſed habentẽ donũ iuſtitiæ originalis, nõ inquãtum operat̃ ex vi iuſtitiæ originalis, ſed inq̃tum operat̃ ex vigore naturaliũ. Et ſic oĩa verba literæ conſonant. ſ. in ſui integritate, ſicut fuit in primo parẽte ante pctm̃, & poterat hõ p ſua naturalia velle, & operari bonum &c. Et q̃ hæc mẽs authoris, apparet ea eo, q̃ oportet aut ſic dicere, aut q̃ intẽdat hoiem ea vi originalis iuſtitiæ operantem Et tũc ly, per ſua naturalia, gloſſaretur, q̃ iuſtitia originalis cõputat̃ inter naturalia, q̃ erat donum naturæ Sed hæc expoſitio non cõſonat doctrinę authoris, tũ q̃a apud ipſum de rõne originalis iuſtitiæ eſt grã gratum faciens, ac p hoc pari rõne potuiſſet dici, q̃ hõ in tali ſtatu per ſua naturalia potuit velle & operari bonũ ſupnaturale, cuius oppoſitũ expreſſe dr̃ in litera: tum quia author tã ſolicite diſtinguit de dono cõis auxilij Dei primi agẽtis, & dono ſuperaddito naturæ, & conſtat q̃ iuſtitia originalis eſt donum ſuperadditum naturæ. Secundo aũt dubio ſatisfit dicendo, q̃ p naturã corruptã intelligit natura priuata dono iuſtitiæ originalis, & vigore rõnis, ac per hoc priuata dono ſupnaturali, & dono naturali non fluente ex natura, ſed ſm naturã K

F debitis ſibi &c Et ſic vltra diſtinctionẽ in puris naturalibus iã eludit rõnẽ defectus mali culpæ & pœnæ in aĩa, in corpore verò mali pœnæ tñ. Et huic nihil obiectorum obſtat, qa vt p̃dictũ eſt, nõ negat̃ æqua ſufficiẽtia naturæ corruptæ, & in puris naturalibus ad operãdum bonum virtutis, ſed neutra ſufficit. Nec inconueniens nos punitos eſſe in naturalibus non fluẽtibus ex natura, ſed ſm naturã abſq; perſonali pctõ. pp defectũ q̃ppe talis vigoris, tum' diſtitum in nõs proni tare id malũ, q̃ concupiſcẽtia habitualis ſupeti nominata fuit, cum de peccato originali tractaretur.

†Cap. 2. in prin. to. 7.

SED CONTRA eſt, qđ Apoſtolus dicit Ro. 9. Non eſt volẽtis. ſ. velle, neq; currẽtis. ſ. currere, ſed miſerẽtis Dei. & Aug. dicit in lib. de correctione † & gratia, q̃ ſine gratia nullum proſſus ſiue cogitãdo, ſiue volendo & amando, ſiue agendo faciũt homines bonum.

RESPOND. Dicendum, q̃ natura hoĩs põt dupliciter conſiderari. Vno mõ in ſui integritate, ſicut fuit in primo parẽte ante peccatũ. Alio mõ, ſm qđ eſt corrupta in nobis poſt pctm̃ primi parentis: ſm autem vtrumq; ſtatum natura humana indiget auxilio diuino ad faciendum, vel volẽdum quodcunque bonum, ſicut primo

¶ In cor. ẽ 2. ar. q. 109. dubiũ occurrit ad hominem, & ſimpl̃r. Ad hoiem q ẽ, an author intẽdat, q̃ hõ in ſtatu naturæ corruptæ nõ poſſit moraliter bonũ ex p̃prijs naturalibus facere. Et eſt iõ dubitãdi: q: ſi hoc affirmaret intẽtio ſua, ſequeret̃ q̃ ſine grã ſanante, qua opus eſt ad opus moraliter bonũ, oĩs actus hoĩs ſit malus moraliter: nã in indiuiduo non dat̃ actus medius, vt ſuperius dictũ eſt. Et vlterius ſequitur, q̃ omnis operatio exiſtentis in pctõ mortali, & et cuiuſcunq; infidelis, ſit mala moraliter. quod eſt manifeſte cõtra doctrinã authoris Si autẽ negaret hãc eſſe intentionẽ authoris, occurrit in primis Gre de Ari. in loco alleg. aſſerens S. Tho. in hoc & ſeq. ar. duobus hoc ſentire. Nec deſunt quoq; Thomiſtæ id firmantes Et oportet aſſignare quid intendit author in hoc loco. Ipſe. n. particulariter inquirẽs, an hõ poſſit abſq; gratia aliquod bonum facere, vt patet in tit. huius art propoſito in diuiſione q. determinat, q̃ aliquod bonum particulare facere, vt ędificare domos, plãtare vineas, & hmõi, põt ſine gratia omni: in ſtatu autẽ naturę integræ poterat per ſua naturalia operari bonum naturæ ſuę p̃portionatum, quale eſt bonũ virtutis acquiſitæ. Ex hac nanque dñã manifeſtat intentionem ſuã eſſe, q̃ hõ in ſtatu naturæ corruptæ nõ põt per ſua naturalia bonum proportionatũ naturæ, quale eſt bonum virtutis acquiſitæ. Simpliciter autẽ dubium eſt, quid tenẽdũ ſit de hac q. ſ. an hõ in ſtatu illo poſſit per ſua naturalia facere actum moraliter bonum. Gre ſiquidẽ de Ari in loco alle. tenet partẽ negatiuã ex multis authoritatibus, & vna rõne potiſſime, ita q̃ quum ad p̃ſentẽ ſpectat articulum, p̃ter authoritates, q̃ vna glo. forte ſunt contentæ. ſ. quod loquitur de bono actu reddẽte hoiem bonum ſimpliciter in ordine ad vitã ęternã, & nõ de bono pure morali infra limites naturæ, quia tale nõ reddit hoiem in ordine ad cęleſtẽ patriã bonum ſimpliciter, ſed ſm q̃d. Et ſi hoc aduertiſſet hic doctor, nõ tm̃ ſe in authoritatibus fundaſſet. Præter inquã authoritates, in tribus pars negatiua fundat̃. Primo in infirmitate naturę, qa opus moraliter bonum eſt propriũ opus naturę integræ. & per hoc differt natura corrupta ab integra. Secundo in circunſtantia vltimi finis cuiuſlibet actus, q̃ ſ. nõ bt p p Deũ, propter ſeipſum Deũ, ad quod tñ obligat̃: quicunq; n. in quocunque hẽt alium vltimũ finem, q̃ Deum propter ipſum Deũ manifeſte peccat: & hãc circũſtantiã ſaltẽ deeſſe, vult Gre. in actibus puris naturalibus in ſtatu iſto. Tertio in victoria tentationum. q: mundus, caro, dæmonia, diuerſa mouẽt prælia, & egemus adiutorio illius, à quo petendum eſt, Et ne nos inducas in tentationẽ. q̃d nõ eſſet ſimpliciter neceſſarium, ſi ex puris naturalibus actum moraliter bonum facere poſſemus. Para verò affirmatiua fundatur ſuper hoc, quòd hõ poteſt naturaliter noſſe aliquẽ actum, puta honorare parentem, duas decet vndique circunſtantias veſtiri, vt patet ea articulo præcedente, & poteſt in eas deliberate conſentire, & exequi.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis nõ intẽdo aliũde, quã ex authoris officina ſimul afferre quid ſimpliciter, & ſm doctorem ſanctum tenendum eſt. Dicendum igitur eſt, quòd hõ in ſtatu naturæ corruptę põt p ſua naturalia, q̃tum eſt ex ſufficientia operatiuæ virtutis, operari aliqđ opus moraliter bonũ, licet non poſſit ſuum vniuerſum moraliter bonum facere. Et hoc

manife-

manifeſtatur breuiter, primo ducēdo ad inconueniens: q̄a niſi poſſet aliquod bonum moraliter facere, ſequeretur vt deductū eſt, quòd infidelis, & exiſtens quilibet in mortali, in omni ſuo actu deliberato peccaret: & niſi impotens eſſet ad faciēdū vniuerſitatem ſuorum operum bonam moraliter, ſequeretur q̄ poſſet ſe præſeruare à quolibet defectu morali, ac per hoc poſſet nunq̄ peccare in mortalibus, cuius oppoſitum mōſtratum eſt. Deinde oſtenſiue. prima q̄dem pars, q̄a experimur, q̄ exiſtentes in mortali ēt pertinaciter, ſeclusa fide, poſſumus reddere mutuū, q̄ñ oportet, cui oportet &c. & p̄p q̄d oportet: quia ſ. iuſtum eſt, & ordinat ad Deum, vt ſummum bonum, ac per hoc finem vniuerſi monſtratum 12. Metap. Secunda autē pars, quia ſumus ex cōtrarijs appetitibus compoſiti, & impoſſibile eſt, quin propria q̄ñq; aſſequantur, & rur ſus quia naturæ integræ proprium eſt vniuerſitatē operū bonā moraliter pagere poſſe, ac per hoc differt à corrupta hæc via media, vt patet, quam in litera author determinat. Vnde nō dicit, q̄

Art. præced.

mouente, vt dictū eſt.* Sed in ſtatu naturæ integræ, q̄tum ad ſufficientiā operatiuæ virtutis poterat hō per ſua naturalia velle, & operari bonū ſuæ naturæ proportionatū, quale eſt bonū virtutis acquiſitæ, non aūt bonum ſuperexcedēs, quale eſt bonū virtutis infuſę. B Sed in ſtatu naturæ corruptæ etiā deficit hō ad hoc, quod ſ̄m ſuam naturam poteſt, vt non poſſit totum huiuſmodi bonum implere p̄ ſua naturalia. Quia tamen natura humana per peccatum non eſt totaliter corrupta, vt ſcilicet toto bono naturę priuetur, poteſt quidem ēt in ſtatu naturæ corruptę per virtutem ſuæ naturę aliquod bonū particulare agere, ſicut ædificare domos, plantare vineas, & alia huiuſmodi, non tamen totum bonum ſibi cōnaturale, ita quòd in nullo C deficiat. ſicut homo infirmus poteſt per ſeipſum aliquem motum habere, nō tamen perfectè poteſt moueri motu hominis ſani, niſi ſanetur auxilio medicinę. Sic igitur virtute gratuita ſup̄addita virtuti

in ſtatu naturæ corruptæ nullū opus morale poteſt, ſed dicit quòd non poteſt totum huiuſmodi bonum per ſua naturalia implere: & replicat, Non tamen totum bonum ſibi connaturale, ita quòd in nullo deficiat. Hęc media via eſt, quàm inferius in Secunda ſecundæ author firmat docēs, quòd non quælibet actio deliberata infidelis, eſt peccatum. Hanc ergo ſectando, ſoluamus obiectiones: & ad eos qui hunc art. & ſequentes aliter intellexerunt, dicendum eſt, quòd ſi perſpicacius inſpexiſſent, ſenſum talem non accepiſſent. D

¶ Ad particularitatem tit. huius ar. dr̄, quòd ita eſt particularis iſte ſicut præcedens, vt ibidem patet. Et ſicut ibi, omne verum proportionatum naturæ humanæ, eſt quoddam particulare reſpectu veri cōis ad verum ſupernaturale & naturale: ita hic, omne bonum proportionatum naturæ humanæ eſt quoddā particulare bonum reſpectu boni cōmunis ad naturale & ſupernaturale. Exempla aūt literæ de ædificatione & agricultura, exempla ſunt operum virtutis acquiſitæ. ars nanque vna quinq; virtutum intellectualium eſt, vt patet in 6. Eth. nec in litera de opere bono virtutis moralis explicite mentio fit, ſed virtutis acquiſitæ in cōi: q̄n etiam ex hoc q̄ hō poteſt per ſua naturalia ædificare domos q̄ñ oportet, ſicut oportet &c. ſequi E tur q̄ poſſit aliquod opus moraliter bonum p̄ ſua naturalia facere: alioq̄n ædificando domū, peccaret mortaliter, patet igitur authoris intentio. Authoritates aūt quæ oppoſitum ſonare videntur, illa gloſſa optime ſaluat, & præſeruat ab errore Pelagij, vt patet applicanti. Ad primū fundamentum dr̄ q̄ ſicut homo corporaliter infirmus non differt à ſano in hoc, q̄ ſanus opus ſani, infirmus nullum opus ſani poſſit: poteſt nāq; infirmus videre, vel audire, vel odorare vt ſanus, licet non poſſit ambulare vt ſanus: ſed differt in hoc, q̄ ſanus oēs ſuos act⁹, infirmus non oēs ſuos actus poteſt vt ſanus facere. Vnde & in litera dr̄, homo infirmus poteſt aliquo motu moueri, nō tamē perfectè poteſt moueri motu hominis ſani: totum. n. cum ſit idē quod perfectum, perfecte & totaliter idē ſunt. Ita natura integra & corrupta non differunt in hoc, quòd illa poteſt omnes ſuos actus facere bonos, iſta nullos: ſed quòd illa omnes, iſta non omnes. bonum ergo moraliter in omnibus actibus eſt proprium naturæ integræ, non in aliquo actu.

¶ Ad ſm̄ fundamentum, quod tanti fit, dicitur quòd etiam in-

A fidelis pōt in aliquo actu habere Deum vt finem naturæ, & vltimum finem propter ſeipſum Deum ſummum bonum. Pōt. n. vt dictū eſt, cognoſcere ex philoſophia Deum eſſe ſummū bonum vniuerſi extra illud, & finem vltimū omnium, & operari iuſtum aliquod, & eligere vitationem malorum, puta, homicidij, adulterij, ne faciat iniuſtū, q̄d q̄a malū eſt, diſſonat ſūmo bono: & ſimiliter in faciendis bonis, q̄a conſonat ſummo bono. In hac tn̄ re ſciēdū, q̄ Deum eſſe vltimū finem alicuius actus humani, pōt cōtingere dupliciter. primo q̄ ſit finis explicite intentus ab operāte homine: & hoc modo dictum eſt, q̄ poſſibile eſt hominē infidelem habere Deū vt vltimū finem, & perſeuerare ſine gratia. Secundo: quòd ſit finis non explicite intentus, ſed implicite ab operāte homine, & vt directe ab explicite intendente illum vltimum finē. verbi gratia. Si aliquis infidelis, vel in mortali peccato exiſtens, nihil cogitās de Deo honoret parentem, reddat depoſitum, & huiuſmodi faciat quādo oportet, vbi oportet, ſicut oportet, & propter hunc finem ſcilicet quia debitum eſt q̄ ſic fiat, tūc ex hoc ipſo quòd nulla mala circunſtantia iungitur, nullus finis malus apponitur, ad eſſe debitum, ſeu virtuoſum.

naturæ indiget hō in ſtatu naturę integræ q̄tum ad vnum, ideſt, ad operandū, & volendum bonū ſup̄naturale: ſed in ſtatu naturæ corruptæ q̄tū ad duo. ſ. vt ſanetur, & vlterius vt bonū ſup̄naturalis virtutis operetur, q̄d eſt meritoriū. B Vlterius autem in vtroq; ſtatu indiget homo auxilio diuino, vt ab ipſo moueatur ad bene agēdum.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd homo eſt dominus ſuorum actuum & volendi, & non volendi, propter deliberationem rationis, quæ poteſt flecti ad vnam partem, vel ad aliam: ſed quòd deliberet, vel non deliberet, & ſi huiuſmodi etiam ſit dominus, oportet q̄ hoc ſit per deliberationem præcedētem. & cum hoc non procedat in infinitū, oportet quòd finaliter deueniatur ad hoc, quòd li C berum arbitr. hominis moueatur ab aliquo exteriori principio, quod eſt ſupra mentem humanam, ſcilicet à Deo, vt etiam Philoſophus *probat in capi. de bona fortuna: vnde mens hominis etiā ſani non

Lib. 7. Morali. eudemiorum. Cap. 18.

¶ Affirmat quidē finis, ſed non affirmatur vltimus ſimpliciter, ſed inter occurrentes, aut cognitos ſibi relinquitur ordo illius finis proximi ad finem vltimum inuiolatus: ac per hoc faciēs explicite propter finem proximum, facit implicite propter finē vltimum illius finis proximi, quicunque ille ſit. & rurſus faciens explicite p̄pter hmōi finem proximum, agit vt dirigēs D ſeipſum reſpectu illius finis proximi, & vt directus à datore rationis agitur reſpectu finis vltimi. Et hoc ſecūdo modo aliquā ſufficit habere Deum p̄ vltimo fine actus humani ad hoc, vt actus nō ſit malus ex defectu circūſtantiæ vltimi finis naturalis. Præceptum nāque naturæ de habendo Deum pro vltimo fine explicite, cum ſit affirmatiuum, nō obligat ad ſemper: & cum ſit de eo quod poſt multum ſtudium adimplendum eſt, poſtquàm. ſ. homo explicite didicit eſſe vnum Deum &c. conſtat quòd non obligat pro omni tempore, quo homo operatur humana opera, ac p̄ hoc ſufficit q̄ñque implicite habere Deū pro vltimo fine naturali. De Deo autem, vt finis eſt ſupernaturalis, non eſt ad præſens ſermo. Et quia quilibet ſ̄m certas cir E cunſtantias faciens actum moraliter bonum, poteſt actus multos ex puris naturalibus ſic facere, conſequens eſt, vt homo in ſtatu corruptæ naturę adiuncto ēt ſtatu p̄cti mortalis, pōt facere aliquem actum moraliter bonum ſ̄m oēs circunſtantias, ita quòd in nullo deficiat, quoad illum actum ſingularem.

¶ Ad tertium fundamentum dr̄, q̄ quia tentationes nō ſolum contra moralia ſunt, & inq̄ntum ſunt à dæmone excūt limites naturalium impedimentorum ēt reſpectu moralium, quia inuidia diaboli, reſpectu celſitudinis ſupernaturalis, mors introiuit in orbē terrarum: ideo non ſpectat ad propoſitū obiectio de tētatione vt eſt à dæmone. Propter q̄ in litera ēt de natura integra dr̄, q̄ quantum ad ſufficiētiam operatiuæ virtutis, poterat homo per ſua naturalia operari bonum. Dixit nāque hoc, vt præſeruaret doctrinam ſuam ab huiuſmodi extra naturam impedimentis. ita quòd dicimus, quòd quātum eſt ex ſufficientia virium animæ, ac per hoc relatarum ad naturalia impedimenta (ſic enim oportet referre proportionaliter ſingula ſingulis) homo naturę integræ omnes ſuos actus,

naturæ,

naturæ verò corruptæ non omnes, ſed aliquos poteſt bonos moraliter facere. Verum autem ex his, quæ naturalem ordinẽ exeunt, aliter ſit, non eſt præſentis intentionis, vbi neceſſitatẽ gratiæ ex inſufficientia noſtra naturali quærimus.

¶ In reſponſione ad primum. videndum eſſet, quomodo volũtas eget diuina motione ad primũ actum, niſi ſuperi⁹ in q. 9. ar. 4. diſcuſſum fuiſſet.

¶ In reſponſione ad tertium nota, quòd magis corrupta dicitur pars appetitiua. quia voluntas, vt ſuperius dictũ eſt, prius quàm intellectus infectionẽ ſuſcepit: intellectus tamẽ immunis non eſt, ſed vulnus ignorantiæ ſuſcepit, quo impeditur hõ, ne ſit totaliter prudens per ſua naturalia.

¶ Super quæſtionis centeſimænonæ Articulum tertium.

*Ar. c. huius quæſt.

IN art. 3. eiuſdẽ 109. q. dubium occurrit de concluſione, & rõne eius. De concluſione quidem, quia falſũ vr: nã homo pro ſtatu iſto poteſt ex ſuis naturalibus ſolis, id eſt, abſque gratia cognoſcere, quòd Deus eſt naturaliter diligibilis ſuper omnia ab homine, vt patet: & hoc cognito, poteſt conſentire in actum diligendi Deum vt finem naturalem vniuerſi, & omnium ſuper omnia tanquam ſummum omniũ bonorum, a quo ſunt omnia bona.

570

1. q. 60. ar. 5. Et 2. di. 3. q. 4. Et 3. di. 29. arg. 3. Et verit. q. 2. ar. 1. ad 16. & q. 4 artic. 3. ad 9. Et quo. 1. ar. 8.

¶ Et confirmatur: hoc qa ſicut poteſt homo in ſtatu iſto aliquem actum moraliter bonũ facere, puta, actum iuſtitiæ, reddendo alteri homini quod illi debetur: ita poteſt reddere Deo hunc actum diligendi, & magnifaciendi ipſum ſuper omnia. actus enim quidam particularis eſt iſte ſub morali bono, ſicut & quilibet actus.

ita habet dominiũ ſui actus, quin indigeat moueri à Deo: & multo magis liberum arb. hominis infirmi poſt peccatum, per qđ impeditur à bono ꝑ corruptionẽ naturę.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ peccare nihil aliud ẽ quàm deficere à bono, quod cõuenit alicui ſecũdum ſuam naturam. Vnaquæque autem res creata, ſicut eſſe nõ habet niſi ab alio, & in ſe cõſiderata nihil eſt: ita indiget cõſeruari in bono ſuæ naturæ conueniẽti ab alio, poteſt enim per ſeipſam deficere à bono, ſicut & per ſeipſam poteſt deficere in bono eſſe, niſi diuinitus conſeruaretur.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ etiã verum non põt hõ cognoſcere ſine auxilio diuino, ſicut ſupra dictum eſt: * & tamẽ magis eſt natura humana corrupta per peccatum, quãtum ad appetitum boni, ꝗ quãtum ad cognitionẽ veri.

ARTICVLVS III.

Vtrum homo poſſit diligere Deũ ſuper omnia ex ſolis naturalibus ſine gratia.

AD TERTIVM ſic pceditur. Videt quod homo nõ poſſit diligere Deum ſup omnia ex ſolis naturalibus ſine gratia. Diligere enim deum ſuper omnia, eſt proprius & principalis charitatis actus, ſed charitatem homo non põt habere per ſe ipſum, qa charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spũm ſanctũ, qui datus eſt nobis, vt dr̃ Roma. 5. ergo hõ ex ſolis naturalibus non poteſt Deũ diligere ſup oĩa.

¶ 2 Prẽter. Nulla natura põt ſupra

¶ De rõne autẽ, quia medius terminus in litera eſt, quia diligere Deum ſuper oĩa, eſt opus connaturale homini. Sed n. hæc rõ valeret, ſequeretur, quòd nullum opus connaturale homini poſſit homo in ſtatu iſto ex naturalibus perficere, cuius oppoſitum dictum eſt. Et ſi dicatur, ꝙ in litera adiũgitur aliqđ aliud huic medio, dum ſubiungitur, quòd ab hoc homo deficit ſm appetitum volũtatis naturalis, quæ propter corruptionẽ naturæ ſequitur bonum priuatum, niſi ſanetur per gratiã, ita quòd vis medij conſiſtit in hoc, quòd eſt eſſe opus connaturale homini, a quo deficit natura corrupta. ſi ſic inquã radicatur, committitur petitio principij, ad probandum quòd in ſtatu naturæ corruptæ homo nõ poteſt diligere Deum ſuper omnia. oa in ꝓmiſſis oportet aſſumere, ꝙ diligere Deũ eſt cõnaturale, a quo deficit corrupta natura, quod eſt probãdum.

¶ Ad euidẽ iã huius dubij prænotanda ſunt duo. primo, ꝙ diligere Deum ſuper omnia, hic ſumitur pro actu ſecundo, qui eſt amare terminato ad Deum non implicite, ſed explicite, ex ratione ipſum monſtrante voluntati. Et propterea aduertẽ

cante, quòd non eſt idem habere Deum pro vltimo fine aliquos actus, & diligere Deum ſuper omnia: quia ad illud ſufficit implicite ferri in Deũ, ad hoc requirit explicite ferri in ipſũ.

¶ Secundo, ꝙ diligere Deum ſuper omnia poteſt dupliciter cõtingere, vno modo ſimpliciter: alio modo ſm præſentem ſtatum. Diligere Deum ſuper omnia ſimpliciter, eſt Deum diligere vt finem omniũ, ꝓpter quem diligat oĩa. diligere Deum ſuper oĩa ſecũdum præſentem ſtatum, eſt diligere Deum vt finem omnium referibilium in ipſum Deum. Conueniũt hi duo modi diligendi Deum ſuper omnia in duobus, primo in hoc, quòd ſunt præcepta affirmatiua: ſecundo in hoc, quòd. vtrique repugnat diligere aliquid aliud a Deo, vt vltimum finem cuiuſcunque actus, vt patet. Differunt autem in hoc, quòd primo modo diligendi Deũ ſuper omnia, repugnat omne malum culpæ, ſecundo autem non. Ad habendum nãq; actum diligendi Deũ ſuper omnia ſimpliciter, oportet omnia ſua habere talia, vt poſſint in Deũ referri. Si enim aliquid ſic diligit, vt non ſit referibile in Deum, iam impedimentum ponit ad hoc, vt ſuorum omnium poſſit Deum habere finem, vt per hoc impotentem ſe reddit ad diligẽdum Deum ſuper omnia ſimpliciter. Et quia malum culpæ, quodcunque ſit illud, repugnat referibilitati in Deum, vt finem, ideo omne malum culpæ repugnat obſeruationi huius ꝓcepti: Diliges Deum ſuper oĩa ſimpliciter. Sed ad habendum actum diligendi Deum ſuper omnia referibilia in ipſum, nõ impotentem reddit hominem quodcunque malum culpę, vt experientia teſtatur in habentibus charitatem, qui diligunt Deum ſuper omnia, & vt finem naturæ, & vt finem beatitudinis, quia gratia perficit naturam: & tamen habent multa mala culpæ, & in voluntate faciendi, puta, dicendo mendacium officioſum, comedendo nimis, & huiuſmodi.

¶ His præmiſſis, ad dubium motũ dr̃, quòd licet homo in ſtatu naturæ corruptæ, quantum eſt ex ſufficientia ſua, poſſit ex puris naturalibus diligere Deũ ſuper omnia referibilia in ipſum, quæ tunc ſunt in ſua poteſtate, vt rõ probat, non tamen poteſt diligere Deum ſuper omnia ſua ſimpliciter: quia nõ poteſt non peccare, ac per hoc non poteſt non ponere impedimẽtum dilectioni Dei ſup oĩa, ſicut põt in ſtatu naturæ integræ, in quo poteſt præſeruare ſe ab omni peccato. & cõſequẽter quando tempus eſt exire in actum diligendi Deum ſuper omnia ſimpliciter, quia nihil ſui eſt irreferibile ad Deum.

¶ Ad confirmationẽ dicitur, ꝙ non eſt eadem rõ de iſto actu & de alijs moralibus, tũ qa iſte actus eſt ſupremus omnium naturalium moraliũ, vt patet, qa reſpectu vltimi finis ſimpliciter, ac per

ſeipſam: ſed diligere aliquid plus quàm ſe, eſt tendere in aliquid ſupra ſeipſum. ergo nulla natura creata poteſt Deum diligere ſupra ſeipſam ſine auxilio gratiæ.

¶ 3 Præt. Deo, cum ſit ſummum bonũ, debetur ſummus amor, qui eſt vt ſuper omnia diligatur; ſed ad ſummum amorem Deo impẽdendum, qui ei à nobis debetur, hõ non ſufficit ſine gratia, alioqn fruſtra adderetur gratia. ergo hõ nõ põt ſine gratia ex ſolis naturalibus diligere Deum ſuper omnia.

SED CONTRA. Primus homo in ſolis naturalibus cõſtitutus fuit, vt à quibuſdam ponitur, in quo ſtatu manifeſtum eſt, quod aliqualiter Deum dilexit, ſed nõ dilexit Deum æqualiter ſibi, vel minus ſe, quia ſecũdum hoc peccaſſet. ergo dilexit Deũ ſupra ſe. ergo hõ ex ſolis naturalib⁹ Deũ põt diligere plus quàm ſe, & ſuper oĩa.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt * in 1. in quo etiam circa naturalẽ dilectionẽ angelorum diuerſæ opiniones ſunt poſitæ: homo in ſtatu naturę integræ poterat operari virtute ſuę naturæ bonum, quod eſt ſibi connaturale abſque ſuperadditione gratuiti doni, licet non abſque auxilio Dei mouentis. Diligere autẽ Deum ſuper omnia, eſt quiddam connaturale homini, & etiam cuilibet creaturæ non ſolum rationali, ſed irrationali, & etiam inanimatę ſecundum modum amoris, qui vnicuique creaturæ competere poteſt. Cuius ratio eſt, quia vnicuique naturale eſt, quod appetat & amet aliquid, ſecundum quod aptũ natũ eſt eſſe. Sic igitur agit

1. 1. quæſt. 60. art. 5.

ac ꝑ hoc primi principij reliquorum, reliqui autem actus ſub iſto ſunt. Maioris autem virtutis eſt poſſe in actum ſummum quã in actus inferiores: vnde & virtus vltimum potentiæ dicitur primo Cœli: tum quia actus iſte vniuerſitatem actuum humanorum bonum exigit vt materiam, non autem alij. Non.n.quicunque malum aliquod facit, impedimentum præſtat ſibi, vt non poſſit quãdo oportet reddere mutuum: ſed quicunque malum aliquod facit, ipſo facto reddit actũ illum, & ſeipſum illo infectum, vt ſic, irreferibilem in Deum vt ſi nem, ac ꝑ hoc nõ põt opia à ſe diliĉta referre in Deum vt vltimũ finem, quod faciebat homo in natura integra, vt in litera dř. Et ſic patet veritas concluſionis quãtum ad vtranque partem, ſcilicet, ꝙ integra natura hoc poterat, & ꝙ corrupta nõ põt, niſi adiutorio gratiæ ſanantis in præſenti vita inchoatiue per charitatem vitæ, qua nihil cõtra Dei dilectionem admittimus, & ſuper omnia noſtra non ſimpliciter, ſed referibilia, ipſum diligimus: conſummate autem in patria, in qua omnia ſimpliciter in Deum dirigentur, quia ipſe erit omnia in omnibus.

Tex.78.a.3.

Ca.4.par.4. inter med. & princ.

P 97.

¶ Ad dubitationem motam contra rationem literę dicitur, ꝙ medium eſt eſſe opus connaturale, ſed naturale poteſt ſumi dupliciter. Vno modo, pro eo quod fluit ex natura. Et ſic ſumendo naturale ſufficeret ad inferendam primam partem concluſionis ſcilicet ꝙ natura integra poteſt: & ſic accipit obiectio naturale. Sed quia tunc minor eſſet falſa, quia diligere Deum ſuper omnia appetitu rationali, vt expoſitum eſt, non eſt nobis ſic naturale, vt fluat ex natura, vt patet: ideo alio modo ſumitur naturale pro eo quod eſt ſecundum naturam, Et ſic diligere Deũ ſuper omnia, eſt naturale, & ſic ſumitur hic, & infert primam partem concluſionis cum veritate vtriuſque pręmiſſæ. Secunda autem concluſionis pars, ſcilicet quòd naturã corrupta hoc non poteſt, nõ probatur in litera ex illo medio vt patet intuenti literam, vbi poſt probatam cõcluſionem directe reſponſiuam quęſito, quòd in natura integra homo hoc poterat ſine gratia, ſubiunxit author ex ꝓpriętate naturæ corruptæ ad bonum proprium, quòd deficit natura corrupta ab actu illo, vnde medium ad ſecũdam partem concluſionis, ſeu ad ſecundam concluſionem, eſt pronitas voluntatis ad priuatum bonum. hæc enim perdito vigore in nobis adeo viget, vt oporteat in malum aliquod cadere, vt ex dictis patet.

¶ In eodem tertio articulo diſcutiendũ eſſet, An diligere Deũ ſuper omnia, ſit naturale homini, niſi in prima parte diſcuſſũ fuiſſet. Veruntamẽ ſi quęratur, cuius virtutis moralis ſit actus diligere Deum ſup oĩa, dicẽdũ eſt, cũ iſte actus ſit ad alterum, cui nõ põt reddi æquiualẽs, ꝙ ad iuſtitiã ſpectat, cuius pars ẽ pietas, quę parẽtibus, quibus etiã nõ eſt reddere æquiualens,

A debitum reddit: & religio, quæ cultum Deo exhibet &c.

vnumquodque prout aptum natum eſt eſſe, vt dicitur in 2. Phyſi. * Manifeſtũ eſt autem, quòd bonum partis, eſt ꝓpter bonum totius, vnde naturali appetitu, vel amore vnaquæq; res particularis amat bonũ ſuum proprium propter bonum cõmune totius vniuerſi, qđ eſt Deus. Vnde & Dio. *dicit in lib. de diu. nom. ꝙ Deus cõuertit omnia ad amorem ſuiipſius, vnde homo in ſtatu naturæ integræ dilectionem ſuiipſius referebat ad amorẽ Dei, ſicut ad finẽ, & ſimiliter dilectionem oĩum aliarum rerum. & ita d Deum diligebat plus quàm ſeipſum, & ſuper omnia. Sed in ſtatu naturæ corruptæ homo ab hoc deficit ſecundum appetitum voluntatis rationalis, quæ propter corruptionem naturæ ſequitur bonum priuatum, niſi ſanetur per gratiam Dei. Et ideo dicendum eſt, quòd homo in ſtatu naturę integræ, nõ indigebat dono gratię ſuperadditæ naturalibus bonis ad diligẽdũ Deum naturaliter ſuper omnia, licet indigeret auxilio Dei ad hoc eum mouẽtis, ſed in ſtatu naturæ corruptæ indiget homo etiam ad hoc auxilio gratiæ naturã ſanãtis.

Ad primum ergo dicendum, quòd charitas diligit Deũ ſuper omnia eminẽtius quàm natura. Natura enim diligit Deũ ſuper omnia, prout eſt principium & finis naturalis boni: charitas autem ſecundum quod eſt obiectũ beatitudinis, & ſecundum quod homo habet quandam ſocietatem ſpiritualem cum Deo. Addit etiam charitas ſuper naturalẽ dilectionem Dei, promptitudinem quandam & delectationem, ſicut habitus quilibet virtutis addit ſupra actum bonum, qui fit ex ſola naturali ratione hominis, virtutis habitum non habentis.

B Ad ſecundum dicendũ, ꝙ cum dř, ꝙ nulla natura poteſt ſupra ſeipſam, non eſt intelligendum, ꝙ non poſſit ferri in aliqđ obiectum, quod eſt ſupra ſe. Manifeſtum eſt enim, quod intellectus noſter naturali cognitione põt aliqua cognoſcere, q̃ ſunt ſupra ſeipſum, vt patet ĩ naturali cognitione Dei, ſed illud intelligendum eſt, quòd natura non poteſt in actum excedentem proportionem ſuæ virtutis, talis autẽ actus non eſt diligere Deum ſuper omnia, hoc enim eſt naturale cuilibet C naturæ creatę, vt dictum eſt.*

Ad tertium dicendum, ꝙ amor dicitur ſummus nõ ſolũ quantum ad gradum dilectionis, ſed etiã quantum ad rationem diligẽdi, & dilectiunis modum, & ſecũdũ hoc ſummus gradus dilectionis eſt, quo charitas diligit Deum vt beatificantem, ſicut dictũ eſt.*

Articvlvs IIII.

Vtrum homo ſine gratia per ſua naturalia legis præcepta implere poſſit.

D Ad qvartvm ſic ꝓceditur. Vř, ꝙ homo ſine gratia, per ſua naturalia poſſit præcepta legis implere. Dicit.n. Apoſtolus ad Ro. 2. Quòd gentes quę legem non habent, na

¶ *Super quæſtionis centeſimæ nonæ Artic. quartum.*

In ar. 4. euiſdem 109. q. dubium circa titulum occurrit, an ſit quæſtio de oĩbus præceptis diuinis legis. Quòd.n. ſit ſermo de oĩbus apparet, tũ ex eo quòd indiſtincte quæſtio proponitur: tum ex eo quòd ſi de præceptis veteris legis tantum eſſet ſermo, iam determinatus eſſet in præcedentibus. Quòd verò non, apparet ex eo, quòd præcepta nouæ legis non nominantur, nec ex aminantur in toto diſcurſu articuli: tum ex eo quòd impoſſibile notorie conſtat eſſe, quòd præcepta fidei poſſint ſine lumine fidei ſeruari.

¶ Ad hoc dicitř, quòd certum hic eſt, quòd articulus iſte intelligitur de omnibus pręceptis diuinæ legis, ſiue nouæ, ſiue veteris. Quòd enim ſit ſermo de lege diuina, ex corpore articuli patet, vbi affert pro ratione, ꝙ nihil aliud dř eſſe peccatũ, quàm diuinorum mandatorũ tranſgreſſio. Quòd verò de omnibus præceptis ſit ſermo, ibidem patet, quoniam bis replicatur ly, omnia mandata.

In corp. art.

Art. 1. huius quæſt.

¶ In corpore articul. euiſdem, dubium occurrit, Vbi author dicit, quòd homo in ſtatu naturæ integræ poteſt omnia diuina mãdata implere quãtum ad ſubſtantiam operum. Hoc com intellectum de præceptis diuinis vniuerſaliter, falſum eſſe conſtat, nam nec credere ſupernaturalia fidei, nec adimplere actiones ſacramentales in quocunque ſtatu poteſt homo per ſua ſola naturalia, etiam quantum ad ſubſtantiam operum: quoniam opus eſt ad credendum diuina reuelatione ſaltem monſtrãte, & ad actiones ſacramentales poteſtate ſupernaturali, alioqui nihil fit.

?71 Inf. art. 5. ad 1. & 2. Et 2. diſ. 28. ar. 3. & diſ. 41. in expo. lit. ad 5. Et veri. q. 24. art. 14.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter, primo quòd mãdata diuina ſunt E duplicia, quædam habentia vim mandati quantum ad vtrunque ſeorſum. ſ. quantum ad ſubſtantiam operum, & quãtum ad modum ſupernaturalem. Quædam aũt non habentia vim mandati ſine modo ſupernaturali. In primo genere ſunt omnia præcepta, quæ impleta ex naturalibus ſatisfaciunt præcepto alicui. in ſecundo aũt ſunt, quæ & ſi ex puris naturalibus fiant, nulli præcepto ſatiſfit. Et quoniam articulus iſte comparat naturam gratiæ neceſſariæ ad operandum, & præcepta quæ non habent vim pręcepti niſi cum modo ſupernaturali, ad ordinẽ gratiæ ſpectant: ideo ſub nomine præceptorum diuinæ legis quantum ad ſubſtantiam operum obſeruabilium, non veniunt niſi præcepta, in quibus habet locum diſtinctio præcepti vtroque modo obſeruabilis. Et ſecundum hoc præcepta fidei & ſpei, quia non ſunt præcepta niſi inquantum ex fide & ſpe fiunt, non cadunt ſub hac diſtributione: & propterea author ſolius præcepti dilectionis inter ſpectãtia ad theologales

logales virtutes meminit in reſponſione ad tertium, vt inſinuaret quòd de his diſputabat, quæ ſolam gratiam non cõtinebant, A doctrinali nanque diſputatione ne dum puerili, remotiſſimum eſt, vt vertatur in dubium de præceptis ſolius gratiæ, ſi per naturalia expleri poſſunt. Et ſecundum hoc, licet titulus artic. fuerit de legis præceptis indiſtincte, tamen per hoc de omnibus reſponſio, cum tali diſtinctione, ſcilicet quo ad ſubſtantiam operum, vel modum ſupernaturalem, inſinuanti, quòd illa, quæ non niſi ſupernaturalier ſeruari poſſunt, diſcuſſione non egent: Sed huic reſponſioni obuiat primo, quòd Author nõ diſtinguit obſeruationem mãdatorum, quantum ad ſubſtantiam, contra obſeruationem eorundem ſupernaturaliter, ſed ex charitate Dei tamen: poteſt, quòd genus à ſpecie nominauit ſupernaturalad charitate: quia in propoſito æquiualent.

*Ad Dama. nõ procul. à fine, to. 2.

Art. præced.

*Ca. 88. nõ procul. à princ. to. 6.

¶ Obuiat ſecundo, Quòd quia fides eſt ex auditu, vt dic tur ad Rom. 10 nonnullum præceptum eſt, vt homo auditui fidei ſe præbeat, qualẽ debet ſe exhibere in obſequium fidei. Vnde dicitur ſecundo, quòd alia eſt quæſtio de cognitione ſupernaturalium præceptorum, & alia de facultate adimplendi iam cognita, & quòd iam determinatum eſt, ꝙ tam lex diuina ſupernaturalis eſt, quàm quòd excedit cognitionem naturalem. Et quòd nũc eſt quæſtio non de cognitione, ſed adimpletione, propter quod artic. iſte directa tractat quæſtiallam quæ Pelagio tribui videtur, an ſcilicet homo poſſit per ſua naturalia implere diuina præcepta, præſuppoſita lege monſtrante illa. Opinatum eſt enim, quòd homo eget gratia monſtrante præcepta, ſed non faciente adimplere illa. Et contra hoc eſt determinatio huius articuli, vt authoritas Auguſtin. in corpore articuli allata teſtatur. Secundum hoc ergo dicendum, quòd reſponſio data ad tertium in litera, extenditur ad omnia præcepta virtutum theologalium: ita quòd eõam credere, ſperare, diligere Deũ, cõfiteri ipſum Ieſum Chriſtum, poteſt homo per ſua naturalia quantum ad ſubſtantiam operum adimplere, & nõ inquãtum implentur & ſpe, & fide, & charitate. Et quod hoc ſit verum, ea ao conuincere poſſumus, quod Gentilis edoctus fidẽ, nolens eſſe Chriſtianus, poſſet credere totam fidem eſſe verã, vt Eccleſia tenet: conſtat enim quod talis nulla ſupernaturali gratia adiutus crederet. Poſſet quoque idem ſperare ſe fore beatum in cœlo, quãmuis inanis eſſet ſpes eius, ſicut & fides. Sed ad propoſitum ſatis eſt de ſufficientia ad ſubſtantiam operum, quam in hæreticis quantum ad confeſſionem exteriorem, & actus interiores, & ſuſceptionem ſacramentorum experimur, qui actus fidei, ſpei, & charitatis quantum ad ſubſtantiam operum intus & extra exercent ſine vllo ſupernaturali dono in eis. De ſacramentalibus autem actibus facile dicitur, quòd quia præcepta dantur de actibus virtuoſis, actus autem ſacramentales non ſunt actus proprie aut pore virtutum, ſed poteſtatum ſupernaturalium, nõ facientes habẽtes bonos, ſed potẽtes: ideo huiuſmodi opera nullo modo poſſe hominem in ſtatu naturæ integræ, non obſtat propoſito, vbi de præceptis agitur.

*Artic. 1. & 3.

*Cap. 26 & 27. in princ. tom. 3.

*Ca. 3. post med. to. 5. ‖ Loco citato arg.

¶ Circa tres ſimul articulos immediate expoſitos aduerte, quòd licet conueniant in hoc, quòd quilibet claudit in ſe quæſtionẽ de neceſſitate gratiæ, reſpectu vniuerſorum actuum humanorum, & propterea ad vnam quæſtionẽ ſpectant: diuerſitas tamen difficultatum, diſtinctos articulos poſuit. Nam in ſecundo articulo ex ipſa ratione boni operis; in tertio ex excellendi ne obiecti, Dei ſcilicet, & actus, ſcilicet ſu per omnia, in quarto ex diuina inſtitutione difficultas eſt. Poſt deciſionem ſiquidem primæ difficultatis, ſecunda ea propter explananda erat, & ſimiliter tertia. Et rurſus apparet, quòd diligere Deum ſuper omnia, naturæ vires excedat, & ſimiliter diuinæ legis obſeruatio.

*Arti. 3. huius quæſt.

572

Infr. q. 114. arti. 2. Et q. 62. arti. cor. Et 14. q. 2. ar. 2. & q 3. 2. diſt. 24. t. ar. 4. & 26 art. 5. diſ. 29. ar. Et 3. cont. 147. & 15 Et quol. art. 7. cor.

F turaliter ea quæ legis ſunt faciũt, ſed illud quod naturaliter homo facit per ſeipſum, poteſt facere abſque gratia. ergo homo poteſt legis præcepta facere abſque gratia.

¶ 2 Præter. Hieronymus dicit in expoſitione catholicæ fidei,* illos eſſe maledicendus, qui Deum præcepiſſe homini aliqd impoſſibile dicũt: ſed impoſſibile eſt homini quod per ſeipſum implere nõ poteſt. ergo homo põt implere omnia præcepta legis per ſeipſum.

G ¶ 3 Præterea. Inter omnia præcepta legis maximum eſt illud: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, vt patet Matth. 22. ſed hoc mandatum poteſt homo implere ex ſolis naturalibus, diligẽdo Deum ſuper oĩa, vt ſupra dictum eſt.* ergo omnia mãdata legis põt homo implere ſine grã.

H SED CONTRA eſt, quod Auguſt.* dicit in lib. de hæreſibus hoc pertinere ad hæreſim Pelagianorum, vt credant ſine gratia hominem poſſe facere omnia diuina mandata.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ implere mandata legis contingit dupliciter. Vno modo quantum ad ſubſtantiam operum, put ſcilicet homo operatur iuſta, & fortia, & alia virtutis opera. & hoc modo hõ in ſtatu naturæ integræ potuit omnia mandata legis implere: alioquin homo non potuiſſet in ſtatu illo non peccare, cum nihil aliud ſit peccare, quàm trãſgredi diuina mandata: ſed in ſtatu naturæ corruptæ, non poteſt hõ implere oĩa mandata diuina ſine gratia ſanante. Alio modo, poſſunt impleri mandata legis non ſolum quantum ad ſubſtantiam operis; ſed etiam quantum ad modum agendi, vt ſcilicet ex charitate fiant: & ſic neque in ſtatu naturæ integræ, neque in ſtatu naturæ corruptæ, poteſt homo implere abſque gratia legis mãdata. Vnde Auguſtin. in libr. de correptione & gratia,* cum dixiſſet qđ ſine gratia nullum prorſus bonũ homines faciunt, ſubdit. Non ſolum vt monſtrãte ipſa quid faciẽdum ſit, ſciãt, verum etiam vt præſtante ipſa, faciant cum dilectione quod ſciunt. indigent inſuper in vtroque ſtatu auxilio Dei mouentis ad mandata implenda, vt dictum eſt.*

*Cap. 2. circa pri. to. 7.

I K

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit in lib. de ſpiritu & litera.* Non moueat quòd naturaliter dixit, eos quæ legis ſunt facere, hoc enim agit Spiritus gratiæ, vt imaginem Dei, in qua naturaliter facti ſumus inſtauret in nobis.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd illud quod poſſumus cum auxilio diuino, nõ eſt nobis omnino impoſſibile, ſecundum illud Philoſophi in 3. Ethic.* Quæ per amicos poſſumus, aliqualiter nos poſſumus. Vnde Hieron. ibidem confitetur ſic noſtrum liberum eſſe arbitriũ, vt dicamus nos ſemper indigere Dei auxilio.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ præceptum de dilectione Dei nõ poteſt hõ implere ex puris naturalibus ſecũdum quod ex charitate impletur, vt ex ſupradictis patet.*

D. 1048.

ARTICVLVS V.

Vtrum homo poſſit mereri vitam æternam ſine gratia.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd homo poſſit mereri vitam æternam ſine gratia. Dicit enim Dominus Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mãdata: ex quo videtur quòd ingredi in vitã æternam, ſit conſtitutum in hominis voluntate; ſed id quod in noſtra voluntate cõſtitutum eſt, per nos ipſos poſſumus. ergo videtur qđ homo per ſeipſum poſſit vitam æternam mereri.

¶ 2 Præterea. Vita æterna eſt merces, vel præmium, quę hominibus redditur à Deo, ſecũdum illud Math. 5. merces veſtra multa eſt in cęlis: ſed merces, vel pręmium redditur à Deo hominis ſecundũ opera

¶ Super quæſtionis centeſimęnonæ Articul. quintum.

IN artic. 5. quæcunque dicenda eſſent, reſeruo pro quæſtione vltimam articulo primo, De merito: & articulo ſecũdo De neceſſitate gratiæ reſpectu meriti ad vitam æternam. Incognito namque merito, non plene quæſtio ſcitur.

eius,ſecundum illud Pſalm.61. Tu,reddes vnicuique ſecundum opera eius;cum igitur homo ſit dominus ſuorum operum,videtur quod in eius poteſtate conſtitutum ſit ad vitam æternam peruenire.

¶ 3 Præt. Vita æterna eſt vltimus finis vitæ humanæ;ſed quælibet res naturalis per ſua naturalia poteſt conſequi finem ſuũ, ergo multo magis homo,qui eſt altioris naturæ,per ſua naturalia poteſt peruenire ad vitam æternam abſque aliqua gratia.

Eſt Aug. in lib. de grat. & lib. arb. c. 9. circa med. tom. 7.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Rom. 6. Gratia Dei,vita æterna,quod ideo dicitur, ſicut gloſa ibidem dicit*,vt intelligeremus Deum ad vitam æternam pro ſua miſeratione nos perducere.

Reſpondeo Dicendum, quod actus perducentes ad finem,oportet eſſe fini proportionatos. Nullus autem actus excedit proportionem principij actiui. Et ideo videmus in rebus naturalibus, ꝙ nulla res poteſt perficere effectum per ſuam operationem, qui excedat virtutem actiuam, ſed ſolum poteſt producere per operationem ſuam effectum ſuæ virtuti proportionatum. Vita autem æterna eſt finis excedens proportionem naturæ humanæ,vt ex ſupradictis patet.* Et ideo homo per ſua naturalia non poteſt producere opera meritoria proportionata vitæ æternæ, ſed ad hoc exigitur altior virtus, quæ eſt virtus gratiæ. Et ideo ſine gratia homo non poteſt mereri vitam æternã. poteſt tamen facere opera producentia ad bonũ aliquod homini connaturale,ſicut laborare in agro,bibere,manducare,& habere amicum;& alia huiuſmodi,vt Augu. *dicit in tertia reſponſione contra Pelagianos.

Q. 5. ar. 5.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ homo ſua voluntate facit opera meritoria vitæ æternæ;ſed ſicut Augu.in eo lib.dicit*,ad hoc exigitur quod voluntas hominis præparetur a Deo per gratiam.

Lib. 5. hypognoſtic ô, tom. 7. aliquantulũ a prin. li. *Illo. eo. loco nunc dicto. & li. 1. retrac. c. 15. tomo 1.

Ad secundum Dicendum,ꝙ ſicut Glo.† dicit Rom.6.ſuper illud;Gratia Dei,vita æterna. certum eſt vitam æternam bonis operibus reddi:ſed ipſa opera, quibus redditur,ad Dei gratiam pertinent,cum etiã ſupra dictum ſit*,quod ad implendum mandata legis ſecundum debitum modum,per quem eorum impletio eſt meritoria,requiritur gratia.

† Eſt Augu. de gra. & li. arb. c. 8. *Ar. præced.

Ad tertium dicendum, quod obiectio illa procedit de fine homini connaturali. Natura autem humana ex hoc ipſo quod nobilior eſt,poteſt ad altiorem finem perduci,ſaltem auxilio gratiæ, ad quem inferiores naturę nullo modo pertingere poſſunt;ſicut homo eſt melius diſpoſitus ad ſanitatem, q aliquibus auxilijs medicinæ poteſt ſanitatem conſequi,quam ille qui nullo modo,vt Philoſophus introducit in 2.de cœlo.*

Text. 64. & 65. tom. 3.

Articulus VI.

Vtrum homo poſſit ſeipſum ad gratiã præparare per ſeipſum, abſque exteriori auxilio gratiæ.

Ad sextum ſic proceditur. Videtur, quod homo poſsit ſeipſum ad gratiam præparare per ſeipſum abſq; exteriori auxilio gratiæ. Nihil.n. imponitur homini quod ſit ei impoſsibile,vt ſupra dictum eſt:*ſed Zachar. 1 dicitur, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, nihil autem eſt aliud ſe ad gratiam præparare, quam ad Deum cõuerti.ergo videtur,quòd homo per ſeipſum poſsit ſe ad gratiam præparare abſque auxilio gratiæ.

*Ar. 4. ad. 2.

¶ 2 Prætereà. Homo ſe ad gratiã præparat faciendo quod in ſe eſt: quia ſi homo facit,quod in ſe eſt, Deus ei non denegat gratiam. dicitur enim Matth. 7. quòd Deus dat ſpiritum bonum petẽtibus ſe: ſed illud in nobis eſſe dicitur, qđ eſt in noſtra poteſtate.ergo videtur, quod in noſtra poteſtate ſit conſtitutum, vt nos ad gratiam præparemus.

¶ 3 Prætereà. Si homo indiget gratia ad hoc,quod preparet ſe ad gratiã,pari ratione indigebit gratia ad hoc,quod præparet ſe ad illam gratiam, & ſic procederetur ad infinitum, quod eſt inconueniens.ergo videtur ſtandum in primo, vt ſcilicet homo ſine gratia poſsit ſe ad gratiam præparare.

¶ 4 Prætereà.Prouer. 16.dicitur, ꝙ hominis eſt præparare animũ: ſed illud dicitur eſſe hominis, qđ per ſeipſum poteſt. ergo videtur quòd homo per ſeipſum ſe poſsit ad gratiam præparare.

Sed contra eſt, quod dicitur Ioan 6 Nemo poteſt venire ad me,niſi Pater qui miſit me, traxerit eum:ſi autem hõ ſeipſum præparare poſſet, non oporteret, quòd ab alio traheretur. ergo homo non poteſt ſe ad gratiam præparare abſque auxilio gratiæ.

Reſpondeo dicendum, ꝙ duplex eſt præparatio volũtatis humanæ ad bonum. Vna quidem qua præparatur ad bene operandum,& ad Deo fruendum:& talis præparatio uoluntatis nõ poteſt fieri ſine habituali gratiæ dono, quod ſit principium operis meritorij,vt dictum eſt.* Alio modo poteſt intelligi præparatio voluntatis humanæ ad conſequendum ipſum gratiæ habitualis donum. Ad hoc autem quòd præparet ſe homo ad ſuſceptionem huius doni, non oportet præſupponere aliquod aliud donum habituale in anima,quia ſic procederetur in infinitum: ſed oportet præſupponi aliquod auxilium gratuitum Dei interius animam mouentis,ſiue inſpirantis bonum propoſitum. His enim duobus modis indigemus auxilio diuino, vt ſupra dictum eſt.*Quod autem ad hoc indigeamus auxilio Dei mouentis,maniſeſtum eſt. Neceſſe eſt enim cum omne agens agat propter finem, quòd omnis cauſa conuertat ſuos effectus ad ſuum finem; & ideo cum ſecũdum ordinem agentiũ, ſiue mouentium,ſit ordo finium, neceſſe eſt, quod ad vltimum finem conuertatur homo per mo-

¶ Super quæſtionis centeſimæ nonæ Art. ſextum.

In articulo ſexto eiuſdem cẽteſimæ nonæ quæſtionis dubium occurrit ex Durando in ſecundo Sẽtentiarum diſtinct. 28. quæſti. 1. artic. vlt. duplex. Alterum contra concluſionem: alterum contra rationem in litera allatam. Contra concluſionem quidem,quia homo poteſt abſque ſpeciali Dei adiutorio per ſua naturalia operari opus morali-

973 1. q. 61. ar. 2. ad 3. Et 2. d. 5. q. 2. art. 1. & d. 28. art. 4. Et veri. q. 24. ar. 15. Et quoli. 1. art. 9. Et ad Hebre. 12. le. 3.

ter bonum.ergo poteſt præparare ſe ad gratiam. Antecedens patet ex dictis. Conſequentia probatur,quia bonum morale habet immediatum ordinem ad bonum gratiæ, ac per hoc eſt præparatorium ad gratiam. Et augetur hoc dubiũ, quia author etiam in ſecundo Sententiarum diſtinct. 28. articul. 4. idem ſentit, dũ expreſſe vult, quòd homo faciẽdo quod in ſe eſt, præparat ſe ad gratiam, vt patet ibi.

¶ Contra rationem verò, quia propoſitio, Solius primi agẽtis eſt præparare ad vltimum finem, eſt falſa: quoniam licet perducere ad vltimũ finem ſit ipſius ſolius, diſponere tamen ad illum poteſt eſſe inferioris agentis: quod probatur ex hoc,quòd in generatione hominis, licet ſolus Deus producat animam, non tamen virtute propria diſponit materiam ad animam. Et ſic eſt in propoſito,quòd licet ſolus Deus det gratiam, homo tamen diſponere ſe poteſt ad gratiam virtute propria.

¶ Ad horum euidentiam ſcito, quod ratio literæ ex per ſe notis quodammodo procedit. Nam quod ſecundum ordinem finium ſit ordo agentium, clarum eſt ex eo,quod omne agens agit propter finem aliquem ſibi propriũ: & conſtat, quòd in finem proprium alicuius agentis, tendere nihil poteſt niſi propter ipſum agens: ſicut nec alia propria alicui conuenire poſſunt alteri, niſi propter illud, cui primo conueniunt. Id enim primo alicui conuenit,quòd ſibi non per aliud,& alijs quibuſque propter ipſum conuenit: quo fit vt tendere in finem vltimum ita ſit propriũ primi agentis ſibi, ꝙ non per aliud, cæteris vero propter ipſum cõueniat in quo Art. præced.

Ar. 2. & 3.

deũdo de ſtatu pcti ad ſtatũ iuſtitiæ abſq; auxilio exterioris gratię.

¶ 3 Præt. Quælibet res naturalis poteſt redire ad actũ conueniẽtẽ ſuæ naturæ, ſicut aqua calefacta per ſeipſam redit ad naturalem frigiditatem, & lapis ſurſum proiectus, per ſeipſum redit ad ſuũ motũ naturalem: ſed peccatũ eſt quidã actus contra naturam, vt patet p Damaſc. in 2. lib*. ergo videtur ꝙ homo poſſit per ſeipſum redire de peccato ad ſtatum iuſtitiæ.

Sed contra eſt, quod Apoſ. dicit ad Gal. 2. Si data ẽ lex q̃ poteſt iuſtificare, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. i. ſine cauſa: pari ergo rõne, ſi hõ habet naturã p q̃ põt iuſtificari, Chriſtus gratis. i. ſine cauſa mortuus eſt, ſed hoc ẽ inconueniens dicere. ergo nõ poteſt p ſeipſum iuſtificari. i. redire de ſtatu culpæ ad ſtatum iuſtitiæ. C

Respondeo Dicendum, ꝙ homo nullo modo põt reſurgere a peccato p ſeipſum ſine auxilio gratiæ. Cũ. n. peccatum tranſiẽs actu, remaneat reatu, vt ſupra dictum eſt,* non eſt idem reſurgere a peccato, quod ceſſare ab actu peccati: ſed reſurgere a peccato, ẽ reparari hominem ad ea quæ peccando amiſit. Incurrit autem homo triplex detrimentum peccando, vt ex ſupradictis patet,* ſcilicet maculam, corruptionẽ naturalis boni, & reatum pœnæ. Maculã quidem incurrit, inquantum priuatur decore gratiæ ex deformitate peccati. Bonum autem naturæ corrumpitur, inquantum natura hominis deordinatur volũtate hominis Deo nõ ſubiecta: hoc enim ordine ſublato, conſequens eſt, vt tota natura hominis peccantis inordinata remaneat. Reatus vero pœnæ eſt, per quem homo peccãdo mortaliter meretur damnationem æternã. Manifeſtum eſt autẽ de ſingulis horum trium, ꝙ non poſſunt reparari niſi per Deum. Cum. n. decor gratiæ proueniat ex illuſtratione diuini luminis, nõ poteſt talis decor in aĩa reparari, niſi Deo denuo illuſtrãte. vnde requiritur habituale donum, quod eſt gratiæ lumen. Similiter ordo naturæ reparari non poteſt, vt ſcilicet volũtas hominis Deo ſubijciatur, niſi Deo voluntatem hominis ad ſe trahẽte, ſicut dictum eſt.* Similiter etiam reatus pęnæ æternæ remitti nõ poteſt niſi à Deo, in quẽ eſt offenſa cõmiſſa, vt qui eſt hominum iudex: & ideo requiritur auxilium gratiæ ad hoc, ꝙ homo B à peccato reſurgat & quãtum ad habituale donum, ad quantum ad interiorem Dei motionem.

Ad primum ergo dicendũ, quòd illud indicitur homini, qđ pertinet ad actum lib. arb. qui requiritur in hoc, quod homo à peccato reſurgat, & ideo cũ dicitur, Exurge, & illuminabit te Chriſtus non eſt intelligendum, quod tota exſurrectio à peccato præcedat illuminationem gratiæ, ſed quia cũ homo per liberum arb. à Deo motũ ſurgere conatur à peccato, re- C cipit lumen gratiæ iuſtificantis.

Ad secundum Dicendũ, quòd naturalis ratio non eſt ſufficiens principium huius ſanitatis, quæ eſt in homine per gratiam iuſtificantem, ſed huius principium eſt gratia, quæ tollitur per peccatum: & ideo non poteſt homo p ſeipſum reparari, ſed indiget vt denuo ei lumen gratiæ infundatur, ſicut ſi corpori mortuo reſuſcitãdo denuo infunderetur anima.

Ad tertium dicendum, quòd qñ natura eſt integra p ſeip- D ſam, põt reparari ad id qđ eſt ſibi conueniens & proportionatum; ſed ad id quod ſuperexcedit ſuam proportionẽ, reparari nõ põt ſine exteriori auxilio. Sic igiť humana natura deſtuẽs p actũ peccati, qa nõ maneť integra, ſed corrumpitur, vt ſupradictũ * eſt, nõ põt per ſeipſam reparari, neq; ẽt ad bonũ ſibi cõnaturale, & multominus ad bonum ſuper naturale iuſtitiæ.

Articulus VIII.

E *Vtrum homo ſine gratia poſsit non peccare.*

Ad octavum ſic proceditur. Videť ꝙ homo ſine gratia poſsit nõ peccare. Nullus enim peccat in eo qđ vitare non poteſt, vt Auguſtin. dicit

occurrit circa illud. ſ. ꝙ ordo naturæ reparari non poteſt, niſi Deo voluntatem hominis ad ſe trahẽte per gratiam. Ex duplici ſiquidem capite hoc hẽt difficultatẽ. primo ex parte Dei, ex eo, quod qualemcunq; põt Deus creare hominem, talẽ præcise põt reparare: ſed hominem recte ordinatũ ſine gratia põt creare. ergo & poſt lapſum reparare ſine gratia. Scđo ex parte hominis: quia vt dř in Prædicamentis, & approbatur ab authore in 2. ſent. diſ. 28. in expoſitione literæ, prauus ad meliores exercitationes deductus, proficiet. Et conſiſtit difficultas i hoc. quòd actus & habit⁹ praui non ita diminuunt naturę bonũ, vt neceſſitẽt ad manendum in malo: ſed poteſt voluntas mutari in oppoſitum bonum, & cõtinua exercitatione volũtatem ſtabilire in ſubiectione ad Deũ, vt principiũ naturæ: & ſic ordo naturæ reparatus erit ſine auxilio gratiæ, & hõ ad bonũ ſibi cõnaturale per ſeipſum aſſurget, cui⁹ oppoſitum in litera dř.

Orthod. fidei cap. 30.

¶ Ad primũ horũ dř, ꝙ non eſt ad propoſitum præſentis articuli, vbi de neceſſitate gratiæ ad vires hominis quæſtio eſt: cũ aũt quæretur de remiſſione culpæ, an poſſit ſine gratia fieri examinabitur cõcluſio illius rõnis, qua Scotus vtitur.

Q. 87. ar. 6.

¶ Ad ſecundum autẽ quod eſt directe contra propoſitum, dicitur, quod ordine naturæ reparari ſic, vt volũtas hominis deo ſubijciatur, põt intelligi dupliciter. Vno modo de ſubiectione limitata, ſeu ſm qđ, alio modo de ſubiectione ſimpliciter.

Q. 85. 86. 87.

¶ Et ſcito, vt penetres terminos, quòd ſi fingamus homini non fuiſſe reuelatum aliquid ſpectans ad ordinem gratiæ, tunc eſſe ſubiectũ Deo vt principio naturæ, & eſſe ſubiectum Deo ſimpliciter, coinciderẽt: modo autem vbi conſtat eſſe ordinem gratiæ reuelatum, hęc duo non coincidunt: ſed eſſe ſubiectũ Deo vt principio naturæ, eſt eſſe ſubiectum Deo, ſecũdum qđ: eſſe autem ſubiectum Deo ſimpliciter, eſt ſubijci ſibi vt principio, & fini naturæ, gratiæ, & omnium quomodolibet. Vnde dicitur, quòd licet voluntas humana ſicut poteſt ſine gra- A tia mutari de intemperantia in eſſe temperatum: ita poteſt mutari de inobedientia Dei, vt principium eſt naturę, ad ſubiectionem illius etiam vt principium eſt & finis naturæ: ſed hoc non eſt voluntatem ſubiectam eſſe Deo ſimpliciter, ſed ſecundum quid, vt ſcilicet eſt caput naturæ non poteſt tamen mutari ſine gratia ad obediendum Deo ſimpliciter, id eſt ſine determinatione aliqua: quia talis ſubiectio voluntatis a ſpeciali auxilio gratię eſt, vt in articulo præcedente dictum eſt, & terminatur ad donum habituale gratiæ gratum facientis a hoc intendit litera remittens ſe ad præcedentem articulum. Art. præced. Et ſi inſtetur, quòd talis ſubiectio non ſpectat ad ordinem naturæ, ſed gratiæ, reſpondetur quòd licet hæc ſubiectio excedat vires naturæ, & ſpectet ad gratiæ ordinem, vt in præcedenti articulo dictum eſt, ipſa tamen eſt neceſſario requiſita ad hoc, quòd voluntas ſubijciatur Deo ſecũdum naturæ ordinem. Et ratio eſt, quia poſt lapſum non datur medius ſtatus inter conuerſionem ad Deum ſupernaturalem finẽ, & auerſionẽ ab ipſo, licet ante lapſum dari potuerit medius ſtatus, quo in natura integra nec auerſus nec conuerſus erat homo ad Deum per ſupernaturalem finẽ. Fuiſſet quippe tunc homo ſubiectus Deo ſimpliciter, non includendo, nec excludendo ordinem gratiæ: poſt lapſum autem oportet in conuerſione ad Deum ſimpliciter includi ordinẽ gratiæ. quæſt. 83. Quod autẽ dř in reſponſione ad tertium, ꝙ ad naturale bonũ reparari non poteſt, de vigore rationis intelligendum eſt ad illud enim ſemel lapſa natura, nunquam ex ſe reſurgere poteſt. Et ſic nec Ariſtotelis, nec authoris dicta in ſecundo ſententiarum præſentibus magis digeſtis obuiant.

575

Supr. q. 63. arti. 2. ad 2. Et 3. contra capit. 160. Et ver. q. 22. art. 5. ad 7. & q. 24. artic. 1. ad 10 & 12. & arti 12. per ton Et 1. cor. 11. Et Hebr. te lect. 3.

¶ Super quæſtionis centeſimæ nonæ Articul. octauum.

In art. 8. eiuſdem quæſtionis dubium primo occurrit circa illud, Homo in ſtatu naturæ integræ poterat vitare omnia peccata

peccata ex ſuis naturalibus; quoniam non poterat vitare pec F cata omiſſionis præceptorum gratiæ. non. n. poterat ex naturalibus implere præceptũ charitatis. ſ. Diliges dominum Deũ tuũ, & ſimilia, vt ſunt pcepta charitatis, vt patet ex dictis. ergo nõ poterat ex naturalibus vitare peccatũ omiſſionis talium,

¶ Ad hoc dubium, ꝙ apud Durãdum in 2. ſent. diſt. 2. art. 3. cõcluſio eſt dicẽdum eſt, ꝙ aliud eſt poſſe implere pcepta huiuſmodi, & aliud eſt poſſe vitare peccata oppoſita; quoniam adimpletio præceptorum horum claudit in ſe de neceſſitate donum ſupernaturale in habente, quo fit potens adimplere: & ex quo præcipitur adimplere. Cum enim dicitur, Diliges dominum deum tuum, vt eſt præceptum charitatis, ſubintelligitur, Diliges ex charitate dominum Deũ tuum, vbi manifeſte patet claudi charitatem in facultate ad implendi. Ad euitandum autem peccatũ omiſſionis non exigitur ſupernaturale donum, ſed ſufficit ex naturalib* nullum ponere obicem, in nulloque reniti diuinæ monitioni, inquantum præceptum obligat pro tali ſtatu: aliter enim ad alium ſtatum pertinet. Et propterea ſi ponaẽ homo in ſtatu naturæ integræ, quãuis nunquã ſine ſupernaturali dono impleret præceptum charitatis vt ſic, ſine tamen ſupernaturali donu vitaſſet peccatum omiſſionis omnium præceptorum, dum nullum impedimentum præſtitiſſet ſupernaturali dono tam habitualis gratiæ, quàm diuinæ motionis ſpeciali, quo præparati ad gratiã, & adimplere præceptum potuiſſet: propter quod author ex eo, ꝙ homo in ſtatu naturæ integræ poterat non recedere à toto; quod eſt ſecũdum naturam, probat quòd potuit peccata vitare.

in lib. de duabus animab* c. 10. 11. to. 6.

*in 6. lib. to. 7. & lib. 3. de li. arb. c. 18. tom. 1.

in lib. de duabus animabus * & de lib. arb. ſi ergo homo exiſtens in peccato mortali nõ poſsit vitare peccatũ, videtur quod peccando non peccet: qđ eſt inconueniens.

¶ 2 Præt. Ad hoc corripiẽ homo, vt nõ peccet. ſi igitur hõ in peccato mortali exiſtens, nõ poteſt nõ peccare, vr̃ ꝙ fruſtra ei correptio adhibeatur: qđ eſt inconueniens.

¶ 3 Præt. Eccl. 15. diciẽ, Ante hominem, vita & mors, bonũ & malum, quod placuerit ei dabitur illi: ſed aliquis peccando non deſinit eſſe homo. ergo adhuc in eius poteſtate eſt eligere bonum, vel malũ, & ita poteſt homo ſine gratia vitare peccatum.

Sed contra eſt, quod Augu. dicit in li.* de pfectione iuſtitiæ, Quiſqs negat nos orare debere, ne intremus intentionem: negat autẽ hoc, qui cõtendit ad nõ peccandũ, gratiæ Dei adiutorium non eſſe homini neceſſarium, ſed ſola lege accepta humanam ſufficere voluntatẽ, ab auribus omniũ remouẽdum, & ore omnium anathematizandum eſſe non dubito.

Respondeo Dicendũ, ꝙ de homine dupliciter loqui poſſumus. Vno modo ſm̃ ſtatum naturæ integræ: alio modo ſecundũ ſtatum naturæ corruptæ. Secundum ſtatum quidem naturæ integræ etiã ſine gratia habituali ꝗ poterat homo nõ peccare nec mortaliter, nec venialiter. qa peccare nihil aliud eſt, quàm recedere ab
G eo quod eſt ſecundum naturã, ꝙ vitare homo poterat in ſtatu naturæ integræ: non tamen hoc poterat ſine auxilio Dei in bono conſeruantis; quo ſubtracto etiã ipſa natura in nihilũ decideret. In ſtatu autẽ naturæ corruptæ indiget homo gratia habituali ſanante naturã ad hoc, quòd omnino à peccato abſtineat, quæ quidem ſanatio primo fit in præſenti vita ſecũdum mentẽ, appetitu carnali nõdũ totaliter reparato. Vnde Apoſtolus ad Roma. 7 in perſona ho-
H minis reparati. dicit. Ego ipſe mẽte ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati. In quo quidẽ ſtatu põteſt homo abſtinere ab omni peccato mortali, quod in rõne conſiſtit, vt ſupra habitum eſt:* non aũt põt homo abſtinere ab omni pec

¶ In eodem octauo art. dubiũ eſt, Quòd homo in peccato mortali exiſtens, antequam reparetur per gratiam iuſtificantem, non poteſt diu manere abſque peccato mortali: dubiũ quidẽ magnũ occurrit ex multis. Primo ex ipſo authore, quia in 2. ſent. diſt. 28. q. 1. art. 2. recitat hanc viam, quam hic tenet pro ſentẽtia: & arguit contra eã ſoluẽs rõnẽ eius, & dimittit eam vt falſam, in hoc aũt loco non reſpondet ſuis rationibus ibidẽ factis, & tamen determinat oppoſitum. Rationes ſuæ ſunt in primis ꝓ concluſione oppoſita; quia naturalia per peccatum naturale nõ ſũt ablata, ſed infirmata, ac ꝓ hoc libera fuga mali, quæ eſt de rõne lib. arb. non eſt ablata, ſed infirmata: & conſequẽter nõ incurrit nõ poſſe, ſed nõ poſſe facile fugere malũ.

¶ Deinde contra rationem literæ, quantum ad ſimilitudinem venialium, & mortalium, quia nõ valet ſimilitudo, propterea quod venialia abſque deliberatione committuntur, mortalia cũ deliberatione tantum, vnde qua ratione poteſt vitare vnũ, poteſt vitare omnia. Et quãtum ad temporis diuturnitatem, quia liberum arbitrium multo fortius fit ad euitãdum aliud peccatum, poſt vitatum vnum quàm ante.

¶ Secundo occurrit dubium ex Scoto, & Durãdo in vigeſima octaua diſtin. 2. Sent. Et vt clarius nodus, & veritas eluceſcat formetur ſic ratio contra literam. Author affert ad hoc in litera tres priuationes, & tria poſitiua, ex quibus in homine exiſtente in peccato mortali, impotẽtiam ad vitandũ diu omnia peccata mortalia, prouenire dicit. Prima priuatio eſt eſt gratiæ. Secunda veri finis vltimi. Tertia præmeditationis aſſidue, q̄ oportet &c. Primũ poſitiuũ eſt motus multiplex occurrẽtiũ agendorũ, vel vitandorũ. Secundũ, finis malus pconceptus. Tertium, prauus habitus, & pręcipuo loco ponitur in litera gratię priuatio, & ſm̃ poſitiuũ, ſcilicet impręmeditatio aſſidua, cum malo fine præconcepto. Hæc omnia patet intuenti literam. Tunc primo ſic, Peccatũ mortale exiſtẽs in homine, non comitantur hæc omnia, nec pręcipua. ergo author ex his male infert impotentiam exiſtentis in peccato mortali. Conſequentia nota, & aſſumptum probatur, quia ſtat hominem commiſiſſe adulteriũ ſemel, & nolle amplius committere, & peccatum illud non eſſe deletum per gratiam, & eum hoc habere habitum temperantiæ acquiſitæ, qa ex vno actu intemperantię non corrumpitur habitus acquiſitus, & ſic non habebit habitum prauũ, neque finem præconceptum malum, nec egebit ex hoc præmeditatione magis quã prius.

D. 76. 686.

¶ Secundo ſic, Concomitantia peccatũ mortale neceſſario ad propoſitum ſpectãtia, ſunt hæc tria, ſcilicet, priuatio ſubiectionis ſimpliciter ad Deum vltimum finẽ, & inordinata conuerſio ad commutabile bonũ, quę tãſit: ſed hęc nõ inferũt talẽ impotẽtiã. ergo. Qđ priuatio gratiæ nõ inferat, ꝓbatur tũ quia erat in natura iore gra, in qua poterat hõ vitare oẽ peccatũ: tũ quia priuatio nõ plus tollit, q̃ habitus oppoſitus ponit: ſed habitus gratiæ non ponit niſi efficaciã merendi. ergo priuatio eius non tollit niſi
I hoc, non ergo tollit potentiã vitandi peccatũ mortale: Quod priuatio ſubiectionis ad Deũ vltimũ finẽ non inferat, probatur, quia talis priuatio non plus priuat neceſſario, quã inhæſione ad Deum ex charitate. cũ tali autẽ priuatione cum ſtet bonitas moralis: vt patet in hæreticis ſola hęreſi maculatis, cõſequens eſt ꝙ diu põt hõ ſine recidiuo viuere: poteſt. n. ꝑ multos annos nihil cogitare de illa ſua hæreſi, puta, ꝙ Spirituſſ. nõ ꝓcedat à patre, & in alijs cõtinue recte ſe hře abſq; mortali, habendo in affectu ſuo ſtabilitum Deum, ſicut pro nullo cõſequẽdo, aut vitãdo vellet offendere. Et eſt ſermo pſens ſecluſis præceptis eccleſiæ de cõmunicando, & cõfitẽdo toties: in ſolo. n. diuino & naturę iure loquimur. Quod inordinata cõuerſio peccati ad cõmutabile bonũ nõ inferat talẽ impotẽtia, ꝓbatur: quia in ſe quidẽ nõ eſt, iam. n. tranſijt. In affectu quoq; non oportet quòd remanſerit: quia vnus actus, vt dictum eſt,
K non generat talem affectum, ſicut nec vna hirundo facit ver: & etiam homo ex puris naturalibus põt ſe mutare de affectu ad quodcũque commutabile bonum in aliud, vt experientia teſtatur. Quod demum omnia hæc ſimul non inferant talem impotentiam, probatur ex hoc, ꝙ non ſe habent vt partiales cauſæ eiuſdem rationis componentes vnã totalem, vt multi trahentes nauem, nec ex eis concurrentibus ſimul aliud habetur, quam effectus illorum ſimul, quod non eſt impotẽtia, ſed non poſſe mereri, nec regulare actus ſuos ex charitate cũ macula, & reatu peccati.

q. 74. art. 4.

¶ Arguitur deinde cõtra ipſam poſitionem primo, quia ſequitur ad eam, ut homo poſſet ſe ſcire habere gratiam Dei certe. Probatur ſequela, quia poteſt ſcire certe ſe diu non commiſiſſe peccatum mortale. ſi enim effectus neceſſarius ſtatus exiſtẽtis in peccato mortali eſt, nõ poſſe diu uitari peccatũ mortale commit-

committendum, à deſtructione conſequentis inferetur deſtru ctio antecedentis. Et cū nō ſit mediū inter gratiam & peccatū mortale in nobis adultis, ſcietur certitudinaliter homi nē eſſe in gratia, contra illud: Nemo omnis verum odio, vel amore di gnus ſit. Secūdo arguit Sco. in 18. d. 2. ſic. Exiſtens in pctō mor tali pōt in hoc tpe ca uere ab hoc mortali, & alio: & dum cauet hoc, cauet oē: & ſimi liter de tpe conſequē te, & ſic de ſemper. er go pōt cauere ſemper ſimul omnia. Aſſum ptum pro prima par te eſt poſitio tua, p ſecūda probatur, quia

In iſto art. voluntas non pōt ſi mul habere diuerſos conſenſus, qui requi runtur ad actum ca uendi hoc, & actū cō mittendi aliud, mor tale maxime, quia re ſiſtens vni ſit fortior ad reſiſtendum alijs.

D. 1022. Homil. 11. 10 Eze. poſt med. & lib. 25. mora ca. 13. ante me dium.

¶ Ad euidētiā huius difficultatis, ſciendū eſt, q̄ tota difficultas conſiſtit in hoc, q̄ hō ēt poſt pctūm mortale, & malum habi tū, eſt liberi arb. quo ad actū deliberandi, alioquin non pecca ret, vnquā mortaliter: quā ſine voluntaria deliberatione poſi

C tiue, vel negatiue, non pōt pctūm mortale incurri, vt patet ex ſupradictis. voluntate aūt exiſtente libera ad deliberandum, implicatio contradictionis vr̄ dicere, quòd non poteſt vitare omnia peccata mortalia, nam ſi libera eſt, poteſt in vtrumque oppoſitorum deliberare vitationem, vel commiſſionem pec cati: & ſi non poteſt de vtroque velibet liberare, non eſt libe ra in deliberando. Nec ſatisfit quæſtioni huic dicendo, q̄ pro tanto dr̄ non poſſe vitare omne peccatum mortale, pro quā to nō pōt adimplere præceptum charitatis, & ſuſceptio nis ſacramentorum. Hæc namque fuga ecclēſia eſt per antedi cta, ſ. q̄ plus requiritur ad implendum hæc præcepta, q̄ ad vi tandum pctūm; quā ad vitandum peccatum ſufficit non pone re impedimentum diuinæ motioni, ſed obſequentem ſe illi pr̄ bere, q̄ eſt in poteſtate voluntatis peccatoris, ſicut peccare mortaliter: quia impedimentum non præſtatur niſi per pecca tum mortale: & ſequela diuinæ motionis opus eſt liberi arbi. nec plus exigit per ſua præcepta ab homine Deus in tali ſtatu

D qui non præcipit homini in quocunque ſtatu, vt faciat q̄ im poſſibile eſt ab eo fieri, quamuis in poteſtate eius non ſit tol lere appoſitum à ſe prius impedimentum peccati mortalis cō miſſi, vt in art. præcedenti dictum eſt. Nec præcipitur homini lapſo in pctō, vt tollat ipſum à ſe, ſed vt deprecetur, & inquan tum in ſe eſt, operetur vt a Deo auferatur, iuxta illud. Fili pec caſti? ne adijcias iterū: ſed de priſtinis deprecare, vt dimittan tur tibi. Quæſtione igitur pendente in difficultate non parua, dicendū eſt, q̄ poſſe, vel non poſſe nos aliquid, dupliciter in telligi pōt, ſ. vel iuxta modum, quo dr̄ poſſe a naturali poten tia, vel iuxta modum, quo dicitur poſſe à facultate habitus: ſi cut aliquis dr̄ poſſe ſcire concluſiones geometricas, vel ex na turali potētia intellect', vel ex cognitis principijs geometriæ. Vtroq; ſiquidē mō dr̄ poſſe: ſed primo ſm potētia remotam, ſecundo ſm potentiam propinquam. In propoſito non eſt q̄ ſtio de poſſe, vel non poſſe, ſecundum quod à naturali poten tia ſumitur, quæ eſt potentia remota reſpectu vitationis om nis peccati, ſed ſecundum quod ſumitur à quaſi habitu, id eſt, ſuperaddita potentię. Quòd ex eo patet, q̄ in litera nō de fectum intellectus, aut voluntatis, aut aliarum potentiarum animæ, ſed priuationem gratiæ inhæſioniſque fini vltimo, ad hæſionem ad malum finem, improemeditationem, & huiuſmo di, cauſas ponit author impotentiæ. Et ppter deficiunt rōnes, quæ ſuper libertate deliberatiua fundantur. Manifeſte autem, patet, q̄ potentia propinque vitandi omne malum culpę. ex duobus conſtabat. ſ. ex vigore rationis, & ſubiectionis ſimpli citer voluntatis ad Deum. his. n. naturalibus potentijs adiun ctis potuit hō vitare omne peccatum, vt prædictum fuit; per dito aūt per originale peccatum rationis vigore, emiſſa eſt ſi mul potentia vitandi oē peccatum actuale. Potentia verò vi

cato veniali pp corruptionē infe rioris appetitus ſenſualitatis, cui' motus ſingulos quidē rō reprime re pōt; & ex hoc hnt rōnem pecca ti & voluntarij, non aūt oēs, quia dū vni reſiſtere nititur, fortaſsis alius inſurgit: & ēt qa rō non ſem per pōt eſſe peruigil ad hmōi mo

B tus vitandos, vt ſupra dictum' eſt. Similiter etiam antequā hominis ratio, in qua eſt peccatū mortale, reparetur per gratiam iuſtificantē poteſt ſingula peccata mortalia vi tare, & ſecūdum aliquod tempus: quia non eſt neceſſe, q̄ continuo peccet in actu, ſed q̄ diu maneat ab q; peccato mortali eſſe nō po teſt. Vnde & Gre.* dicit ſup Eze; quòd peccatum quod mox p pœ nitētiā nō delet, ſuo pōdere ad a liud trahit. Et huius rō eſt, quia ſi cut rōni ſubdi debet inferior ap petitus, ita & rō ſubdi dēt Deo, & in ipſo cōſtituere finē ſuæ volu tatis. Per finē aūt oportet q̄ regu lent oēs actus humani, ſicut p rō nis iudicium regulari debent mo tus inferioris appetitus. Sicut er go inferiori appetitu nō totaliter ſubiecto rationi, nō pōt eſſe quin cōtingāt inordinati motus in ap petitu ſenſitiuo: ita etiam ratione hominis nō totaliter exiſtēte ſub iecta Deo, conſequens eſt, vt con tingant multę inordinationes in ipſis actibus rationis. Cum enim homo non habet cor ſuum firma tum in Deo, vt pro nullo bono cō

A tandi omne peccatum mortale in altero conſiſtit. ſ. ſubiectio ne voluntatis ad Deum: talis namq; ſubiectio ſm veritatē po ſita, non ſtat cum peccato mortali: remota, ponit hominem in peccato mortali, & eſt proprium principium vitandi peccati mortalis. Quamuis enim tale peccatum mortale, puta in tem perantiæ, poſſit ex alio principio vitari: vniuerſaliter tū & ab ſolute vitationis pec cati mortalis nulla ē ppria cauſa, niſi talis ſubiectio. Oportet ſi quidē effectui vniuerſa li cām vniuerſalē, vt propriā reſpōdere, vt patet in philoſophia. Nullus. n. actus, habi tus, ſiue diſpoſitio nō includens talē ſubie ctionem, talis eſt na turæ & ſufficientiæ cauſe, vt poſſit vita tionem peccati mor talis vniuerſaliter, vt patet diſcurrendo. Talis autē ſubiectio ex ſe, huiuſmodi na turæ & ſufficientiæ eſt, quia in vltimo fine figit voluntatem ſubmittendo illi om nia, ac per hoc ad omnia oppoſita vitanda ſe extendit. per hu ius n. ſubiectionem omnia regulanda eſſe conſtat, nō per alias.

C Et quā in cauſis proprijs tenet argumentum, ſi affirmatio eſt cauſa affirmationis, negatio eſt cā negationis, conſequens eſt, q̄ quia affirmatio talis ſubiectionis ponit potentiam propin quam vitandi peccatum mortale, priuatio talis ſubiectionis priuabit potentia propinqua vitandi peccatum mortale. Et quia talis ſubiectio aufertur per peccatū mortale, vt perſeue rat vſque ad remiſſionem eiuſdem, ſequitur q̄ hō in peccato mortali exiſtēs, niſi per gratiam Dei reparetur, impotens eſt ad vitandum peccatū mortale. Nec propterea non libere pec cat, quā ſingula poteſt vitare: ſicut etiā nō excuſatur a volun tario in commiſſione venialium, licet non poſſit venialia vita re eadem ratione, quia ſingula poteſt vitare. Et hæc ratio red ditur in litera ad dictam concluſionem.

¶ Verum, quia in litera non ſolum ponitur dicta cōcluſio, ſci licet q̄ Homo in mortali non poteſt vitare mortale, ſed adiū gitur ſi, diu, & ſimul probatur totum, ideo ut cauſa etiam po

D ſitiua propoſitæ impotentiæ habeatur, adiungitur id q̄ cōco mitatur priuationem antedictam, & eſt malus finis præcōce ptus. Scire nāq; oportet, q̄ ſicut in actibus virtutū ſunt duo fines. ſ. proprius illius virtutis, & cōis omnium, puta, in actu temperantiæ bonum rationis, & prudentia in peccatis mortali bus eſt ultra ſpeciale malum etiam cōe malum, ſcilicet inor dinatus amor ſui, ut patet ex antedictis, & Auguſt. Duas ciui tates duo faciunt amores, Hieruſalem amor Dei vſque ad cō temptum ſui, Babylonem amor ſui uſque ad cōtemptū Dei, hi enim mutuo ſe excludunt, & ſibimuicem infallibiliter ſuc cedunt. Quicunq; enim eſt extra peccatū mortale, hoc in ſta tu amat Deum uſque ad contemptum ſui: & quicūque eſt in peccato mortali, amat ſe uſque ad contemptum Dei. Homo ergo exiſtens in peccato mortali non ſolum eſt priuatus gra tia & ſubiectione dicta, quæ idem eſt q̄ amor Dei uſq; ad cō temptum ſui, ſed eſt indutus amore ſui uſque ad cōtēptum Dei. Non ſolum igitur cecidit e bono fine, ſed habet malum

E finem cōmunem, de quo ſaltem verificatur litera de fine præ concepto. Et quia finis talis communis eſt omni peccato mor tali, & ex hoc ſuperiori ſumitur ratio & initium reliquo rum, conſequens eſt ut homo exiſtens in peccato mortali, habeat poſitiuum principium ex natura ſua inclinans ad pec candum mortaliter, ſcilicet amorem ſui uſque ad contem ptum Dei. Niſi enim hic amor perſeueraret in eo habitua liter, ſeu virtualiter ſecundum affectum, vel ſaltem verita tem iam eſſet in altero contradictorio, ſcilicet in amore Dei uſque ad contemptum ſui: non enim datur medium. Dico ſe cundum affectū, propter eos qui ſciunt ſe eſſe in peccato mor tali, & non agunt pœnitētiam: & eos qui ſciunt ſe eſſe in tali ſtatu, puta, credendi Spiritum ſanctum nō eſſe a Filio, non ta men credunt ſe eſſe in peccato mortali. Dico vel ſecūdum ve

ſequendo, vel malo vitando ab eo ſeparari vellet occurrũt multa ꝓpter quæ conſequenda, vel vitãda homo recedit à Deo contẽnẽdo præcepta ipſius, & ita peccat mortaliter, præcipue quia in repẽtinis hõ operatur ſm finẽ precõceptũ, & ſm habitum præexiſtentem, vt Philo. dicit in 3. Eth. quamuis ex præmeditatione rõnis homo poſſit aliquid agere præter ordinem finis præcõcepti, & præter inclinationem habitus. Sed quia hõ non poteſt ſemper eſſe in tali præmeditatione, nõ poteſt contingere, vt diu permaneat, quin operetur ſm cõſequentiam voluntatis deordinatæ à Deo, niſi cito per gratiam ad debitum ordinem reparetur.

G Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ hõ poteſt vitare ſingulos actus peccati, non tamen omnes, niſi p gratiã, vt dictum eſt. Et tamen quia ex eius defectu eſt, quod homo ſe ad gratiam habendam nõ præparet, propter hoc à peccato non excuſatur, quòd ſine gratia peccatũ vitare non poteſt.

citatem, aliẽ ꝓpter eos, qui in veritate ſunt in peccato mortali, & neſciunt ſe affectos ad aliquid repugnãs Deo, diligẽter, quãuis non ſufficienter diſcutientes ſe. Patet hæc etiam ex eo, ꝙ quilibet damnatus deſcendit ad inferos cum armis ſuis .i. cum aliqua mala voluntate in qua obſtinatus perſeuerat, & non ſolum eum uerſi ſe ab vltimo fine vero. F

¶ His ita ſe habentibus, aduertemusq; in litera dicunt, vt vis rõnis ꝓſpiciat. In litera aliqua ponũt ſpectãtia ad peccatũ mortale, aliqua ad cõditionẽ hominis, & aliqua ſupponuntur manifeſta. Ad peccatũ mortale ſpectãtia afferũtur tria, vel quatuor. ſ. priuatio gratiæ, priuatio ſubiectionis ſui, & ſuorũ oium Deo, ꝓcõceptus malus finis, & malus habitus, qui vel in omnibus non habet locũ, ſi formaliter intelligatur, vel declaratur per tertiũ, ſi modaliter intelligatur, propterea dixit tria, uel quatuor. Ad conditionẽ hominis ſpectantia afferũtur tria, occurſus tot vitandorum & agendorum, pronitas ad operandum ſecundũ præconceptum finem vel habitum, & impoſſibilis præmeditatio aſſidua. Manifeſta ſuppoſita ſunt infirmitas naturæ, a qua inchoat impotentia vitandi malum, & pronitas ad malum, de qua Gen. 6 Proni ſunt ſenſus hominis &c.

Cap. 8. non multum remote a fine tomo 5.

¶ Et conſidera, ꝙ diuinum authoris ingenium cauſas tantum cõmunes peccati mortalis induxit: quia de vitatione nõ talis, aut talis, ſed peccati mortalis abſolute quæſtio eſt, vt effectus vniuerſalis cã vniuerſalis aſſignaretur. Eſt igitur rõ literæ iſta. Homo in peccato mortali perſeuerãs, eſt deſtitutus gratia, ac ſubiectione ſimpliciter ad Deum: habens malum finẽ, vel malum habitum, conſtitutusque inter multa occurrentia agẽda vel vitanda contra Deum: ergo eget præmeditatione ad uitãdum omne peccatum mortale. ergo non poteſt diu ſic pſeuerare, quin peccet mortaliter. Aſſumptũ patet ex prædeclaratis. Prima ſequela ꝓbat in litera, qa deficiẽte fine vltimo oium & appoſito cõtrario fine inter tot occurrẽtia, & ꝓuocantia ad mortale, cõſequẽs naturali ordine eſt. ut ſequat pctm̃ mortale, H niſi uigilãs meditatio impediat has cãs a ſuo effectu. Præmeditatio nãq; eſt, ea qua ſola hõ nõ ſequit cõiter babitũ, ſeu ꝓcõceptũ finẽ ſm ꝓnitatẽ ſuã. Cuius ſignũ eſt, ꝙ in repentinis, in quibus abeſt ꝓmeditatio, hõ operat ſm ſuã ꝓnitatẽ. Firmatur quoq; ſequela ex parte poſitiui principij ex authoritate ſcripturæ. Nã ſi cũ extrinſeco ſancto ſanctus eris, & cũ ꝑuerſo ꝑuerteris, qũo cũ intrinſeco ꝑuerſo fine, ſiu affectu nõ ꝑuerteris? Ex parte uero priuatiui ex authoritate Chriſo tractãtis illud: Soluite, & adducite mihi. Sicut, inquit nauis fracto gubernaculo nõ quo uult uadit, ſed quo tẽpeſtas impellit: ita hõ diuinæ gratiæ auxilio ꝑdito, nõ agit qđ uult, ſed qđ diabolus ei intendit, quod uult. i. ꝙ uellet ſm uelleitatẽ, nõ tamẽ peccat inuitus, aut impotens hoc nunc uitare. Secunda autem ſequela probatur: quia hõ nõ poteſt ſemper ſtare in tali præmeditatione: & tamen frequentia occurrentium, & prouocantiũ eget aſſidua præmeditatione, ut euitetur mortale peccatũ ab homine, ſic male diſpoſito. Hæc eſt rõ literæ, quæ manifeſte cõuincit, ꝙ liberũ arbitriũ cum hoc, quod eſt liberum, propter tamen has malas diſpoſitiones & conditiones impotẽs eſt ex ſe ad uitandũ diu mortale, ſi in mortali commiſſo perſeuerat. I

¶ Nunc ſuper eſt, obiectionibus in cõtrarium ſatisfacere, & ad dicta authoris in 2. ſentẽtiarum dĩ, quòd hic retractata ſunt. Et prima ratio de facultate liberi arbitrij ſoluta in reſponſione ad primum, & tertium, & in corpore articuli. Vnde dicitur, ꝙ ſaluata libertas eius infirma infert facultatẽ uitãdi ſingula, non omnia mortalia in ſic diſpoſito. Et ratio eſt, quia facultas iſta ad uitandum omnia attenditur ſecundum potentiam naturalem nudam, quæ eſt potentia remota uitandi mortale, ſed ſecundum ſuperadditas diſpoſitiones, quæ conſtituunt potentiam propinquam. K

¶ Similitudo inter motus inſurgentes uenialium, & contra Deum poteſt dupliciter intelligi primo, quo ad occurſum, frequentium, & deordinationem: ſecundo, quo ad modum deordinationis. Si primo modo, intelligat, ſimilitudo tenet: & ſic vtit ea hic author. Si ſecũdo modo, nõ tenet. Et hoc concludit obiectio facta: modus nãq; in venialibus offendendi eſt p negligentiã abſq; deliberatione: in mortalibus aũt nõ niſi deliberãdo offendit. Sed tñ ſicut ibi ꝓp deperditũ vigorẽ rationis fieri nequit quin voluntas erret libera in ſingulis: ita hic ꝓp deperditã ſubiectionem ad finẽ vltimũ, ac ꝑ hoc appoſitũ contrariũ finem, fieri nequit vt voluntas libera eit ea ſingula oia vitet ſemꝑ præmeditãdo, cõditio quippe hois infirmi, & ſic diſpoſiti nõ ꝑmittit. Obiectio aũt allata contra hoc, ꝙ diu vitare nõ põt mortale, ſoluit ex eodẽ fundamẽto, ſ. ꝙ ꝑter pronitatẽ cõtra frequẽtiam tot prouocantiũ ſe ſeruare, diu ex aſſidua præmeditatione dependet, quæ eſt impoſſibilis homini huiuſmodi. Quãuis enim reſiſtẽdo vni mortali firmior fiat ad vitandum aliud, nõ tñ tãta fit firmitas, vt non ſit præmeditatione aſſidua opus ad vitandum omnia, ingruentibus tam frequenter impulſiuis: & propterea non diu vitare poterit caſum.

¶ Ad primã obiectionẽ factam contra rationẽ, negatur aſſumptum de omnibus, præterquã de habitu proprie dicto, qui nõ exigitur ad propoſitũ. ſã. n. patet ex peccato mortali, & conditione ac diſpoſitione hominis, ꝙ omnia numerata inueniuntur in quolibet exiſtẽte in peccato mortali. Is enim qui ſemel adulterium cõmiſit, nec intẽdit amplius cõmittere, ſine deletione culpæ põt referri ad duplicem finẽ, proprium. ſ. habitus acquiſiti, & reſpectu huius non habet cõtrariũ finẽ præconceptũ, nec eget præmeditatione ꝓp inclinationem talis contrarij finis: & quo ad hoc obiectio bene dicit. Et poteſt referri ad cõmunem finẽ oium vitiorum. ſ. ipſummet amatũ vſq; ad cõtemptũ Dei. Et hic finis præcõceptus in oĩ vitioſo actu mortali perſeuerat habitualiter, donec reparetur per gratiam. Et ratione huius finis contrarij vitationi mortalis peccati, oportet deſtitutum hominem inter tot præmeditari, aut cadere.

¶ Ad ſecundã obiectionem dicitur, ꝙ licet negatio gratiæ non inferat hãc impotẽtiã, priuatio tamẽ eius ex tali cauſa ſcilicet peccato mortali in homine, infert talem impotentiam. Sic autem nõ erat negatio gratiæ in natura integra. Falſum quoque eſt, quòd gratia nõ plus det, quã efficaciam præciſe merendi dat enim ſubiectionem ſimpliciter voluntatis vltimo fini per charitatem, ſanat naturam, adiuuat vires & illuſtrat. Priuatio quoque ſubiectionis ſimpliciter Deo, licet ſtet cum bonitate morali, non tamen ſtat cum bonitate ſimpliciter.

¶ Veruntamen aduerte hic, ꝙ eſſe in peccato mortali contingit tripliciter, quãtũ ad propoſitũ ſpectat. ſ. formaliter, & per ſe, vt aũt ille, qui ſcit ſe eſſe in peccato mortali, & non prouidet ſibi: hic. n. ſcit, & vult ſe eſſe in peccato mortali. Vel formaliter, & per ſe ex parte obiecti, per accidẽs aũt ex parte operantis, vt qui fecit ex ignorantia iuris non excuſante contractum vſurarum. hic. n. ſcit & vult ſe eſſe in tali facto, quod eſt formaliter peccatum mortale, non tamen ſcit, aut vult ſe eſſe in peccato mortali, ignorantia vel ante ipſum. Vel per accidens vt ſi quis diligenter, etſi non ſufficienter ſe diſcuſſit, & putat ſe eſſe in gratia, cum tñ ſit in peccato mortali. hic. n. nec ſcit, nec vult ſe eſſe in peccato mortali, nec in aliquo, ꝙ habeat peccati mortalis rõnem. Inter hos autem tres hæc eſt differentia ad propoſitum, quod primus eſt in peccato mortali nõ ſolum facto, ſed affectu per ſe, ſecundus affectu quoque & per ſe ex parte obiecti, ſed per accidens ex parte ſui propter ignorantiam: tertius facto tantum. Et propterea in primo locum ꝑ ſe habet præcõceptus finis malus, & deſtitutio affectus à fine vltimo, & cætera quæ in litera dicuntur. In ſecundo hæc eadẽ locum habent partim per ſe. ſ. ex parte obiecti, & partim per accidens, ſ. ex parte operantis, ac per hoc iuxta illius per accidẽs frequentiam erit caſus. Iſte enim poteſt habere cor ſuum ſtabilitum in Deo ex intentione, & affectu, & propterea caueb ta cæteris, quamuis per accidens affectu ad lucrum per illum cõtractum ignotum quo ad vſuram, vt dictum eſt, ſit infectus. In ter-

In tertio locum habent hæc eadem facto tm̄: vnde hic poteſt magis vitare q̄ alij, mortale peccatum, dum non affectu, ſed facto ſolo malum finem præconceptum ſeruat: affectu nāque ſe ſimpliciter Deo ſubijcit, ac per illum regulatur. Quia ergo ſermones doctrinales formales, & per ſe eſſe oportet, ideo pr§ſens litera de exiſtente in peccato mortali formaliter & per ſe, intelligēda eſt. Et primo de exiſtente formaliter & per ſe vndiquè: ſecundo de exiſtēte formaliter & per ſe ex parte obiecti, per accidens aūt ex parte ſui. neuter.n. pōt diu perſeuerare abſq; nouo caſu in mortale.

Ca. 6. paulu à princi. tomo 7.

Nec obſtat in ſecundo, q̄ contingit caſū ignoratum eſſe de raro contingentibus. Quantū.n. eſt ex parte exiſtentis in ſtatu illo, pronus eſt ad illud faciēdū infinities ſi infinities occurreret, ea ſuo ad illud affectus eſt abſq; freno propter ignorantiam. & propterea q̄tum eſt ex parte ſuæ potentiæ nō pōt diu ſtare, quin cadat, quāuis materia caſus nō ſæpe occurrit. De exiſtente autem in peccato mortali tertio mō, nō accipio hāc literā: ſed loco illū inter eos, qui incipiunt p diuinā gratia reparari: vnde iſte non peccat mortaliter ſuſcipiēs ſic ſacramēta, vt alibi diffinitū eſt.

In li. 3. paulo à princip. tom. 3.

Ad secundum dicendū, q̄ correctio vtilis eſt, vt ex dolore correctionis volūtas regenerationis oriatur, ſi tamen qui corripit, filius eſt promiſsionis, vt ſtrepitu correptionis forinſecus inſonāte aut flagellāte, Deus in illo intrinſecus occulta inſpiratione operetur & velle, vt Aug. dicit in lib. de Correptione & gratia. Ideo ergo neceſſaria eſt correctio, quia volūtas hominis requiritur ad hoc, q̄ à peccato abſtineat, ſed tamē correctio non eſt ſufficiens ſine Dei auxilio. Vnde Eccleſi. 7. Conſidera opera Dei, quòd nemo poſſit corrigere, quem ille deſpexerit.

B

Ad tertium Dicendū, q̄ ſicut Aug.* dicit in Hyponoſticō Verbū illud intelligitur de homine ſ'm ſtatum naturæ integræ, qn̄ nondum erat ſeruus peccati, vnde poterat peccare & non peccare: nunc ēt quodcunque vult homo, datur ei, ſed hoc quod bonum velit, habet ex auxilio gratiæ.

C

¶ Et per hæc patet ſolutio quō conuerſio ad commutabile bonum pręterita infert, vel non infert hanc impotentiam. Si.n. perſeuerat in affectu, iam opus eſt p̄meditatione, aut, q̄ plus eſt, ſcientia. Si autem facto tm̄, non opus eſt ſcientia, aut præmeditatione, ſed diuino intellectu ad intelligendum delicta, & de hoc, vt dictum eſt, non eſt ſermo præſens: qm̄ ab arte relinquitur id quod eſt per accidens. Ex his autem facile patet, quomodo ex his omnibus vna impotentia conſtat vt diuerſis conditionibus requiſitis concurrentibus ad eius perfectionem, vt patet in 5. Meta. e. de Vno, & ſingulos effectus ſingulorum male eſſe obijciendo numeratos, vt patet ex dictis.

¶ Ad argumentum contra concluſionem, ſ. q̄ ſequeretur, q̄ poſſet quis ſcire ſe eſſe in gratia, negatur ſequela. Et cum d̄r, poteſt ſcire ſe diu non deliberaſſe in peccatum mortale, reſpōdetur, quòd quicquid ſit de peccatis commiſſionis, quis ſcit ſe diu non cecidiſſe in peccatum mortale omiſſionis: quæ non eget deliberatione poſitiua, ſed ſufficit non deliberare qn̄ tenetur. Scriptum eſt.n. Delicta quis intelligit? delictum enim proprie omittētis eſt, & propterea ſubditur. Ab occultis meis munda me Domine. Dicitur ſecundo, q̄ impotentia talis eſt effectus ſtatus peccati mortalis formaliter & per ſe, & non p accidens tm̄ ſolo facto, vt dictum eſt, & propterea ex hoc, q̄ quis diu non cecidit, non poteſt ſcire ſe de facto non eſſe in mortali, ſed non eſſe in affectu mortalis. vnde Apoſtolus: Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum.

¶ Ad rationem Scoti d̄r, quòd multipliciter peccat Primo, in antecedente aſſumitur falſum, ſ. dum cauet hoc, cauet omne, quia poteſt ſimul cauere vnum, & tranſgredi aliud præceptū. Probatio quoque aſſumit falſum, ſcilicet, quòd voluntas nō poteſt illos duos conſenſus habere, pro quanto experimur aliquem ſimul velle rapere, ſed non res ſacras, ac per hoc vitare, ſacrilegium, & committere rapinam, & ſimiliter in multis. Et rurſus, quia ad peccatum omiſſionis non requiritur actus aliquis, poteſt ſimul implere præceptū vnū, & omittere aliud, ad quod pro tunc tenetur abſque duobus ſimul cōſenſibus poſitiuis: vnde probatio eſt falſa, & fallax. Conſequentia quoque principalis peccat ſophiſmate diuiſionis, & cōpoſitionis: quoniam non valet, In ſingulis pōt ſingillatim, ergo ſemper: quo-

A

niam alia & alia eſt ratio: ubi volūtas libera, hic præmeditatio aſſidua contra habitum implicatur. Patet autem ſophiſma applicando ad cauendū ſingula venialia, & procedendo ad cauēdum omnia ſemper, vt ipſe facit: ſunt enim ſingula volūtaria. ¶ Et in his omnibus aduerte, q̄ in materia mortali, & potentia inclinationis, per modum naturæ eſt ſermo, vt intelligēs doctrinam hanc veram more moraliū & naturalium. ſ. vt in pluribus, & ſecundum tale genus impotentiæ: in diſciplinati quippe eſt eodem mō in omnibus loqui; & certitudinem & veritatem quærere.

Articvlvs IX.

Vtrum ille, qui iam cōſecutus eſt gratiā per ſeipſum poſſit operari bonum, & vitare peccatū abſque auxilio gratię.

B

Ad nonvm ſic ꝓcedit. Vr̄ q̄ ille q iā cōſecutus eſt gratiā, per ſeipſum poſſit operari bonū, & vitare peccatū abſq; alio auxilio gratię. Vnūqd'que.n. aut fruſtra ē, aut imperfectū, ſi nō implet illud ad q̄ dat: ſed gr̄a ad hoc datur nobis, vt poſſimus bonū facere, & vitare peccatū. ſi igit̄ p gratiā hoc homo non pōt, videt̄ q̄ vel gratia ſit fruſtra data, vel ſit imperfecta.

¶ 2 Præt. Per gratiā ipſe Spūs ſanctus in nobis habitat, ſ'm illud 1. ad Cor. 3. Neſcitis quia tēplū Dei eſtis, & ſpūs Dei habitat in vobis? ſed Spiritus ſanctus cum ſit oipotens, ſufficiens eſt vt nos inducat ad bene operādū, & vt nos à pc̄tō cuſtodiat. ergo homo gratiam cōſecutus poteſt vtrunque prędicto

C

¶ In reſponſione ad primū eiuſdem art. 8. dubium occurrit ex Scot vbi ſupra arguente contra hanc reſponſionem ſic. Stans in culpa mortali, & non diſponens ſe ad gratiam, non poteſt pro tunc ſe ſeruare à culpa. ergo pro tunc eſt ſibi impoſſibile ſeruare ſe a culpa mortali: quod eſt falſum, quia omnis culpa eſt voluntaria Antecedens habetur ex reſponſione illa, quia dicitur, quod ſi non diſponit ſe ad gratiā ſibi imputatur impotētia vitandi peccatū mortale. Cōſequentia verò per ſe nota eſt.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ nihil prohibet eſſe voluntarium ſimpliciter, quod tamen ex ſuppoſitione eſt impoſſibile aliter ſe habere, ſicut nauigare eſt voluntarium ſimpliciter, ſed ſuppoſito q̄ aliquis abſens velit eſſe in inſula, neceſſariū eſt nauigare. Et inuidere voluntarium eſt, aliter peccatum nō eſſet, ſuppoſita tamen ſuperbia, eſt neceſſarium vnde Aug. dicit in libro de vera religione, q̄ natura ſuperba neceſſe habet alijs inuidere. Et ratio eſt eadem: quia ſuppoſito q̄ quis quærat inordinate ꝓ-

D

priam excellentiam, oportet q̄ ex aliorum excellentia, vt potè derogante propriæ, percutiatur. Sic igitur exiſtens in peccato mortali, & non ſe diſponens ad gratiam, ex hac ſuppoſitione ſcilicet q̄ vult permanere in ſtatu tali, neceſſe habet peccare mortaliter, & impoſſibile eſt ei non peccare mortaliter: ſed talis neceſſitas & impoſſibilitas ex ſuppoſitione, nō repugnat voluntario: & propterea volūtarie ſimul, & neceſſario ex ſuppoſitione peccabit mortaliter.

¶ Super quęſtionis centeſimæ nonæ Articulum nonū.

In articulo nono eiuſdem quæſtionis centeſimæ nonæ dubium occurrit de tituli, & concluſionis principalis ſenſu Poteſt ſiquidem tripliciter intelligi primo, vt ſit ſermo de bono morali, ſeu meritorio indefinite, & tunc eſſet quæſtio, vtrū poſſit aliquod bonum moraliter, vel meritorie operari: & cōcluſio eſt, quòd non. Et hic ſenſus licet Thomiſtis quibuſdam apparuerit, accipientibus hinc, q̄ apud authorem homo ſine ſpe-

E

ciali auxilio non poteſt quodcumque opus moraliter bonū facere, falſus tamen eſt: quia homo & ſine gratia, vt prius probatum fuit, poteſt aliquod opus moraliter bonū facere, & in gratia conſtitutus habet ipſam gratiam ſanantem & eleuantem, quæ eſt potens operari opera bona etiam meritorie. Et quòd hæc ſit mens authoris ex hoc patet, quod ratio indigentiæ ſpecialis auxilij vltra gratiam ponitur infirmitas in carne, obſcuritas in intellectu. Conſtat autem, q̄ nec infirmitas, carnis, nec obſcuritas in intellectu tanta eſt, aut tantum viget & extenditur, vt impediat hoīem in gratia conſtitutum a quolibet bono opere: cum manifeſte pateat, q̄ nec exiſtentes in peccato mortali impediuntur a quolibet bono opere.

¶ Secundo, vt ſit ſermo de bono & malo vniuerſaliter: & tunc eſſet quæſtio, vtrum homo in gratia poſſit omne ſuum opus

te ſit potens vitare malum, ex ſe quoque patet. quia per idẽ principium vitamus contrariũ, ꝑ quod poſſumus in reliquũ. Per idẽ .n. ignis calefacit, & fugat frigus, & graue deſcẽdit, & reſiſtit aſcẽſui, & fortis pugnat ꝓ libertate, & reſiſtit ſeruituti ¶ Ad hoc dr̃, ꝙ quñcunque vſus, ſeu operatio potentiæ alicuius aliunde pendet, q̃ ex potentia, tunc ex ſola potentia non poteſt inferri vſus, ſeu operatio illius in actu exercito. V.g. Potentia viſiua habet ꝓ proprio actu ſuo videre qđ dependet & ab obiecto, & lumine, & propterea non põt ex hoc ſolo quod hõ habet potentiam viſiuam, inferri, ergo ex ſola potentia viſiua poteſt videre: quoniam ſine extrinſeco lumine nũquam exibit in actum. Potentia ergo exigens aliquod extrinſecum ad executionẽ ſui actus, non ſufficit ſola ad proprium actũ. vnde quemadmodum ſtãt hęc duo ſimul, Homo habet potẽtiam, qua poteſt videre: &, Homo põt non ex ſola potentia viſiua videre: ita in propoſito quia gratia eſt, qua homo eſt potens elicere operationem bonam, & reſiſtere impulſionibus tentationum, & continuare, in hoc, quod eſt perſeuerare, ideo hõ donatus dicitur dono, quo hæc poteſt. Sed quia gratia non poteſt exercere hos act' ſimpliciter quando oportet, vbi oportet &c. quãuis poſſit ad horam ſine ſanitate carnis miniſtræ eius, & lumine intellectus cooperanti eidem, quorum oppoſita ſubtrahunt arbitrium ab vſu gratiæ, ſine extrinſeco lumine & opere, altera ꝓpter obſcuritatem, altera propter infirmitatem: ideo dicitur ꝙ homo ea ſola gratia ſine ſpeciali auxilio non poteſt in hęc ſimpliciter. Et eſſet ſimile, ſi ponamus hominem infirmum ſecũdum uires miniſtrantes intellectui: tunc enim homo intellectu vt principio intelligendi etiam habituato eſt potens intelligere, & vitare errores, & in hoc continuare: quia intellectus A continue magis intelligendo fortificatur. Veruntamen quia ad continuationem, & perfectionem actus intellectus quando oportet, exigitur ſanitas virium interiorum. ideo homo talis non poterit quando oportet vti intellectu in iudicando &c. propter infirmitatem virium, niſi opem quis ferat ſanitati: quamuis poſſit ſine tali ope ad horam recte iudicare.

C.2. parum ante me. & lib. de corre. & gra. c. 12. tom. 7.

*eiuſdẽ lib. de perſeuerãtia capi. 2. à med. to. 7.

Lib. 7. ca 7. tom. 5.

Art. præced.

¶ Et ſic habes, quòd hi duo artic. de neceſſitate diuini auxilij ad vſum gratiæ ſunt: quoniam multis datur gratia, quibus nõ datur vti ea quando oportet, ſed diuina ꝑmiſſione abijcere ea. Et ſic datur donum, quo poſſunt bene operari & reſiſtere tentationibus, & perſeuerare, omnibus quibus datur gratia: non tamen omnibus datur executio horum ſimpliciter, vt experientia teſtatur, quia non omnibus dantur extrinſeca requiſita ad talem executionem, & ideo oportet orare, Ne proijcias nos in tempore ſenectutis, cum defecerit virtus noſtra, ne derelinquas nos, domine: & Ne nos inducas in tentationem.

Capi. 48. Et in li. de cor rect. & grac. ca. 12. to. 7

funduntur: ſed perſeuerantia ponitur quædam virtus. ergo videtur, ꝙ ſimul cũ gratia infuſis alijs virtutibus perſeuerantia detur.

¶ 3 Præt. Sicut Apoſto. dicit ad Ro. 5. Plus reſtitutum eſt homini per donũ Chriſti. quàm amiſerit per peccatum Adæ: ſed Adam accepit vnde poſſet perſeuerare. ergo multo magis nobis reſtituitur per gratiã Chriſti, vt perſeuerare poſſimus; & ita homo nõ indiget gratia ad perſeuerandum.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit in lib. de perſeuerantia. *Cur perſeuerantia poſcit à Deo, ſi nõ datur à Deo? an & iſta irriſoria petitio eſt, cum id ab eo petitur, quod ſcitur non ipſum dare, ſed ipſo nõ dante eſſe in hominis poteſtate? Sed perſeuerantia petitur etiam ab illis, qui ſunt per gratiam ſanctificati, quod intelligitur cum dicimus, Sanctificetur nomẽ tuum, vt ibidem Augu. confirmat per verba Cypriani.* ergo homo ẽt in gratia conſtitutus, indiget, vt ei perſeuerantia à Deo detur.

Respondeo Dicẽdum, quòd perſeuerãtia tripliciter dicitur. Quandoque enim ſignificat habitum mentis, per quem homo firmiter ſtat, ne remoueatur ab eo quod eſt ſecundum uirtutem per triſtitias irruentes, vt ſic ſe habeat perſeuerantia ad triſtitias ſicut cõtinentia ad concupiſcentias, & delectationes, vt Philoſophus dicit in 7. Ethic.* Alio modo poteſt dici perſeuerantia habitus quidam, ſecundum quem homo habet propoſitum perſeuerandi in bono vſque ad finem. Et vtroque iſtorum modorum perſeuerantia ſimul cũ gratia infunditur, ſicut & continẽtia, & cæteræ virtutes. Alio modo dicitur perſeuerantia continuatio quædam boni, vſque ad finem vitæ. Et ad talem perſeuerãtiam habendam, homo in gratia conſtitutus non quidem indiget aliqua alia habituali gratia, ſed diuino auxilio ipſum dirigente, & protegente contra tentationum impulſus, ſicut ex præcedenti quæſtione apparet.* Et ideo poſtquàm aliquis eſt iuſtificatus per gratiam, neceſſe habet à Deo petere prædictum perſeuerantiæ donum, vt ſcilicet cuſtodiatur à malo vſque ad finẽ vitæ. Multis enim datur gratia, quibus non datur ꝑſeuerare in gratia

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ obiectio illa ꝓcedit de primo modo perſeuerantiæ, ſicut & ſecũda obiectio procedit de ſecũdo. Vnde patet ſolutio ad ſecũdũ

Ad tertium Dicendum, ꝙ ſicut Aug. dicit in lib. de natura & gratia,* Hõ in primo ſtatu acce B pit donum, per quod perſeuerare poſſet, nõ autem accepit, vt perſeueraret: nũc autẽ per gratiã Chriſti multi accipiunt & donum gratiæ quo perſeuerare poſſunt, & vlterius eis datur, quod perſeuerent & ſic donũ Chriſti eſt maius quã delictũ Adæ. Et tamẽ facilius homo per gratiæ donũ perſeuerare poterat in ſtatu innocentiæ, quo nulla erat rebellio carnis ad ſpiritum, quam nunc poſſimus, quando reparatio gratiæ Chriſti etſi ſit inchoata quantũ ad mentẽ, nõ dũ tamẽ eſt conſummata quantũ ad C carnẽ, quod erit in patria, vbi homo nõ ſolum perſeuerare poterit ſed etiam peccare non poterit.

QVAESTIO CX.

De gratia Dei quantum ad eius eſſentiam, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandũ eſt de gratia Dei q̃tum ad eius eſſentiam.

D Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum gratia ponat aliquid in anima.

¶ Secũdo, Vtrũ gratia ſit qualitas

¶ Tertio, Vtrum gratia differat a virtute infuſa.

¶ Quarto, de ſubiecto gratiæ.

Articvlvs .I.

Vtrum gratia ponat aliquid in anima.

E Ad primvm ſic proceditur. Videtur, quòd gratia non ponat aliquid in anima. Sicut enim homo dicitur habere gratiam Dei; ita etiam hominis. vnde dicitur Gen. 39. quòd Dominus dedit Ioſeph gratiam in cõſpectu principis carceris: ſed per hoc, quod homo dicitur habere gratiam hominis, nihil ponitur in eo qui gratiam alterius habet, ſed in eo, cuius gratiã habet ponitur acceptatio quædam. ergo per hoc, quòd

¶ Super quæſtionis centeſima decimæ Articul. primum.

In ar. 1. & 2. q. centeſimæ decimæ, nil dubitandum occurrit. Notetur tamen radix concluſionis primi articuli in reſponſione ad primum, qđ ſcilicet gratia tã Dei, quàm hominis ponit aliquid in grato licet differenter. Et redeamus ad noſmetipſos in contemplatione ſecundi art. inſpicientes, ſi has qualitates habemus, quibus prompte ꝑmonemur ad diuina æternaq; bona. Linguam quoque ex reſponſione ad tertium diſce cohibere, ne dicas gratiã annihilari, cum homo perdit eam: quia nec fit, nec corrumpitur, nec creatur, nec annihilatur, vt in litera dicitur: ſed ſecundũ ipſam homo creatur in tali eſſe.

578 2. di. 26. art. 1. Et 3. contra ca. 150. Et verit. q. 27. ar. 1.

homo habere gratiam Dei dicitur, nihil ponitur in anima, ſed ſolum ſignificatur acceptatio diuina. F

¶ 2 Præterea. Sicut anima uiuificat corpus, ita Deus viuificat animam. vnde dicitur Deut. 30 Ipſe eſt vita tua ſed anima viuificat corpus immediate. ergo etiam nihil cadit medium inter Deum & animam. non ergo gratia ponit aliquid creatum in anima.

¶ 3 Præt. Ad Rom. 1. ſuper illud, Gratia vobis & pax, dicit glo. * Gratia, id eſt, remiſsio peccatorum; ſed remiſsio peccatorum non ponit in anima aliquid, ſed ſolum in Deo non imputante peccatum, ſecundum illud Pſal. 31. Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum. ergo nec gratia ponit aliquid in anima.

Gloſ. interlinearis in hoc loco.

Sed contra, Lux ponit aliquid in illuminato; ſed gratia eſt quædam lux animæ. vnde Aug. dicit in lib. de natura & gratia,* Præuaricatorem legis, digne lux deſerit veritatis, quā deſertus utique fit cœcus. ergo gratia ponit aliquid in anima. G

Capi. 22. in princ. to. 7.

Respondeo dicendum, quòd ſecundū communem modum loquendi, tripliciter gratia accipi conſueuit. Vno modo pro dilectione alicuius; ſicut cōſueuimus dicere, quòd iſte miles habet gratiam Regis, id eſt, Rex habet eum gratum. Secundo ſumitur pro aliquo dono gratis dato; ſicut conſueuimus dicere, Hanc gratiam facio tibi. Tertio modo ſumitur pro recompenſatione beneficij gratis dati, ſecundum quod dicimur agere gratias beneficiorum: quorum trium ſecundum dependet ex primo. Ex amore enim quo aliquis habet alium gratum, procedit quod aliquid ei gratis impendat. H Ex ſecundo autem procedit tertium: quia ex beneficijs gratis exhibitis, gratiarum actio conſurgit. Quantum igitur ad duo vltima, manifeſtum eſt, quòd gratia aliquid ponit in eo, qui gratiam accipit. Primo quidem ipſum donum gratis datum, ſecundo huius doni recognitionem. Sed quantum ad primum, eſt differentia attendenda circa gratiam Dei, & gratiam hominis; quia enim bonum creaturæ prouenit ex voluntate diuina, ideo ex dilectione Dei, qua vult creaturę bonū, profluit aliquod bonum in creatura. Voluntas autem hominis mouetur ex bono præexiſtente in rebus: & inde eſt quod dilectio hominis non cauſat totaliter rei bonitatem, ſed pręſupponit ipſam vel in parte, vel toto. Patet igitur, quod quamlibet Dei dilectionem ſequitur I aliquod bonum in creatura cauſatum, quandoque tamen * dilectioni æternæ coæternum. Et ſecundum huiuſmodi boni differentiam differens conſideratur dilectio Dei ad creaturam. Vna quidem communis, ſecundum quam diligit omnia quæ ſunt, vt dicitur Sapi. 11. ſecundum quam, eſſe naturale rebus creatis largitur. Alia autem dilectio eſt ſpecialis, ſecundum quam trahit creaturam rationalem ſupra conditionem naturæ ad participationem diuini boni: & ſecundum hanc dilectionem dicitur aliquem diligere ſimpliciter, quia ſecūdum hanc dilectionem vult Deus ſimpliciter creaturæ bonum æternū, quod eſt ipſe. Sic igitur per hoc, quod dicitur homo gratiam Dei habere, ſignificatur quiddam ſupernaturale in homine à Deo proueniens. Quādoque tamen gratia Dei dicitur ipſa æterna Dei dilectio, ſecundum quod dicitur etiam gratia prædeſtinationis, inquantum Deus gratuito, & non ex meritis aliquos prædeſtinauit, ſiue elegit. K Dicitur enim ad Ephe. 1. Prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum in laudem gloriæ gratiæ ſuæ.

*Alias, non tamen.

Ad primum ergo dicendum, quòd etiam in hoc, quòd dicitur aliqs habere gratiam hominis, intelligitur in aliquo eſſe aliquid, quod ſit homini gratum, ſicut & in hoc, quod dicitur aliquis gratiam Dei habere; ſed tamen differenter. Nam illud quod eſt homini gratum in alio homine, præſupponitur eius dilectioni, cauſatur autem ex dilectione diuina, quod eſt in homine Deo gratum, vt dictum eſt.*

Ad secundum dicendum, quòd Deus eſt vita animæ per modum cauſæ efficientis: ſed anima eſt vita corporis per modum cauſæ formalis. Inter formā autem & materiam non cadit aliquod medium, quia forma per ſe ipſam informat materiam, vel ſubiectum. Sed agens informat ſubiectum non per ſuam ſubſtantiam, ſed per formam, quam cauſat in materia.

Ad tertium dicendum, quod Aug. dicit in lib. Retractationum.* Vbi dixit, gratiam eſſe in remiſſionem peccatorum, pacem vero in reconciliationem Dei: non ſic accipiendum eſt, ac ſi pax ipſa & reconciliatio non pertineant ad gratiam generalem, ſed quod ſpecialiter gratiæ nomine remiſſionem ſignificauerit peccatorum. Non ergo ſola remiſſio peccatorum ad gratiam pertinet, ſed etiam multa alia Dei dona: Et etiam remiſſio peccatorum non fit ſine aliquo effectu diuinitus in nobis cauſato, vt infra patebit.*

Lib. 1. c. 25. poſt mediū tomo 1.

q. 113. ar. 1.

Articulvs II.

Vtrum gratia ſit qualitas animæ.

579

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quòd gratia non ſit qualitas animę. Nulla enim qualitas agit in ſuum ſubiectum, quia actio qualitatis non eſt abſque actione ſubiecti, & ſic oporteret quod ſubiectū ageret in ſeipſum: ſed gratia agit in animam iuſtificando ipſam. ergo gratia non eſt qualitas. H

2. d. 26. ar. 2.

¶ 2 Præterea. Subſtantia eſt nobilior qualitate; ſed gratia eſt nobilior quam natura animæ: multa enim poſſumus per gratiam, ad quæ natura nō ſufficit, vt ſupra dictum eſt.* ergo gratia non eſt qualitas.

¶ 3 Præterea. Nulla qualitas remanet poſt quam deſinit eſſe in ſubiecto, ſed gratia remanet; non enim corrumpitur, quia ſic in nihilum redigeretur, ſicut ex nihilo creatur, vnde & dicitur noua creatura ad Gal. vl. ergo gratia non eſt qualitas.

q. 109. artic. 2. & 3.

Sed contra eſt, quòd ſuper illud Pſal. 103. Vt exhilaret faciem in oleo, dicit glo. * quod gratia eſt nitor animæ, ſanctum cōcilians amorem. I Sed nitor animæ eſt quędā qualitas, ſicut & pulchritudo corporis: ergo gratia eſt quædam qualitas.

Eſt Aug. in hūc locum Pſal. 103.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt,* In eo qui dicitur gratiam Dei habere, ſignificatur eſſe quidam effectus gratuitæ Dei voluntatis. Dictum eſt autem ſupra,* quod dupliciter ex gratuita Dei voluntate homo adiuuatur. Vno modo inquantū anima hominis mouetur à Deo ad aliquid cognoſcendum, vel volendum, vel agendum: & hoc modo ipſe gratuitus effectus in homine non eſt qualitas, ſed motus q̄dam animæ; actus enim mouentis, in moto eſt motus, vt dicitur in 3. Phyſicorum.* Alio modo adiuuatur homo ex gratuita Dei voluntate, ſecundum quod aliquod habituale donum à Deo animæ infunditur. K Et hoc iō, quia non eſt conueniens, quod Deus minus prouideat his, quos diligit ad ſupernaturale bonum habendum, quam creaturis, quas diligit ad bonum naturale habendum. Creaturis autem naturalibus ſic prouidet, vt non ſolum moueat eas ad actus naturales, ſed etiam largiatur eis formas, & virtutes quaſdem, quę ſunt principia actuum, vt ſecundum ſeipſas inclinētur ad huiuſmodi motus. Et ſic motus quibus à Deo mouētur, fiunt creaturis connaturales & faciles, ſecundum illud Sapi. 8. Et diſponit omnia ſuauiter. Multo igitur magis illis, quos mouet ad conſequendum bonum ſupernaturale æternum, infundit aliquas formas, ſeu qualitates ſuper naturales

Art. 1. huius quęſt.

Q. 109. ar. 1.

Tex. 1. to. 2.

tura les

turales ſecundum quas ſuauiter & prompte ab ipſo mouentur ad bonum æternum conſequendum. Et ſic donum gratiæ qualitas quædam eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod gratia ſecundum quod eſt qualitas, dicitur agere in animam nõ per modum cauſæ efficientis, ſed per modũ cauſæ formalis: ſicut albedo facit album, & iuſtitia iuſtum.

Ad secundum Dicendum, quòd omnis ſubſtantia vel eſt ipſa natura rei, cuius eſt ſubſtantia, vel eſt pars naturæ, ſecundum quem modum materia, vel forma ſubſtãtia dicitur. Et quia gratia eſt ſupra naturam humanam, non poteſt eſſe quod ſit ſubſtantia aut forma ſubſtantialis, ſed eſt forma accidentalis ipſius animæ. B Id enim quod ſubſtãtialiter eſt in Deo, accidentaliter fit in anima participata diuinam bonitatem, vt de ſcientia patet. Secundum hoc ergo, quia anima imperfecte participat diuinam bonitatem, ipſa participatio diuinæ bonitatis, quæ eſt gratia, imperfectiori modo habet eſſe in anima, quam anima in ſeipſa ſubſiſtat. eſt tamen nobilior, quam natura animæ inquantum eſt expreſſio, vel participatio diuinæ bonitatis, non autem quantum ad modum eſſendi.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut dicit Boetius, accidentis eſſe eſt ineſſe. Vnde omne accidens non dicitur ens quaſi ipſum eſſe habeat, ſed quia eo aliquid eſt: vnde & magis dicitur eſſe entis, quam ens, vt dicitur in 7. Metaphy.* Et quia eius eſt fieri, vel corrumpi cuius eſt eſſe; ideo proprie loquendo nullum accidens C neq; fit, neque corrumpitur, ſed dicitur fieri, vel corrumpi ſecundum quod ſubiectum incipit, vel deſinit eſſe in actu ſcḋm illud accidens. Et ſcḋm hoc etiã gratia dr̃ creari ex eo, ꝙ hoĩes ſcḋm ipſam creãtur. i. in nouo eſſe cõſtituuntur ex nihilo. i. non ex meritis, ſecundũ illud ad Ephe. 2. Creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis.

Li. 7. Meta. tex. 2. habetur etiã ex li. 12. tex. 3. tomo 3.

Articvlvs III.

Vtrum gratia ſit idem quod virtus.

Ad tertivm ſic proceditur. Videt̃, quod gratia ſit idem quod virtus. Dicit enim Auguſ.* ꝙ gratia operans & fides, quæ per dilectionem operatur, vt habetur in libro de Spiritu & litera; ſed fides quæ per dilectionem operatur, eſt virtus. ergo gratia eſt virtus.

¶ 2 Præt. Cuicunque conuenit diffinitio, conuenit diffinitum: ſed diffinitiones de virtute datæ ſiue a ſanctis, ſiue à Philoſophis, cõueniunt gratiæ. ipſa enim bonum facit habentem, & opus eius bonũ reddit. ipſa etiam eſt bona qualitas mentis, qua recte viuitur &c. ergo gratia eſt virtus.

¶ 3 Præt. Gratia eſt qualitas quædam, ſed manifeſtum eſt, quod nõ eſt in quarta ſpecie qualitatis, q̃ eſt forma, & circa aliquid conſtãs figura, quia non pertinet ad corpus. neque etiam in tertia eſt, quia non eſt paſſio, vel paſſibilis qualitas, quæ eſt in parte animæ ſenſitiua, vt probatur in 7. Phyſicor.* ipſa autem gratia principaliter eſt A in mente. neque iterum eſt in ſecunda ſpecie, quæ eſt potentia, vel impotentia naturalis: quia gratia eſt ſupra naturam, & non ſe habẽt ad bonum & malum, ſicut potentia naturalis. ergo relinquit̃, quòd ſit in prima ſpecie, quę eſt habitus vel diſpoſitio. Habitus autem mẽtis ſunt uirtutes, quia etiam ipſa ſcientia quodammodo eſt virtus, vt ſupra dictum eſt.* ergo gratia eſt idem quod virtus.

Sed contra. Si gratia eſt B virtus, maxime videtur quòd ſit aliqua trium theologicarum virtutum: ſed gratia non eſt fides, vel ſpes, qa hæc poſſunt eſſe ſine gratia gratum faciente. neque etiam charitas, quia gratia præuenit charitatem, vt Auguſtinus dicit in libro de prædeſtinatione ſanctorũ.* ergo gratia non eſt virtus.

Respondeo Dicẽdum, quòd quidam poſuerunt idem eſſe gratiam & virtutem ſecundum eſſentiam, ſed differre ſolum ſecũdum rationem; vt gratia dicatur, C ſecundum quod facit hominem, Deo gratum, vel ſecundum quod gratis datur: virtus autem ſecundum quod perficit ad bene operandum, Et hoc videtur ſenſiſſe Magiſter in 2. Sentent. diſtinct. 26.* Sed ſi quis recte conſideret rationem virtutis, hoc ſtare non poteſt, quia vt Philoſophus dicit in 7. Phyſicorum.* virtus eſt quædam diſpoſitio perfecti. dico autẽ perfectum, quod eſt diſpoſitum ſecũdum naturam. Ex quo patet, quòd virtus vniuſcuiuſque rei dicitur in ordine ad aliquam natu- D ram præexiſtentem, quando ſcilicet, vnumquodque ſic eſt diſpoſitum, ſecundum quod congruit ſuæ naturæ. Manifeſtum eſt autem, quod uirtutes acquiſitæ per actus humanos, de quibus ſupradictum eſt,* ſunt diſpoſitiones, quibus homo conuenienter diſponitur in ordine ad naturam, qua homo eſt. Virtutes autem infuſæ diſponunt hominem altiori modo, & ad altiorem finem: vnde etiam oportet, quòd in ordine ad ali- E quam altiorem naturam, hoc eſt, in ordine ad naturam diuinã participatam, quæ dicitur lumen gratiæ, ſecundum quod dicitur 2. Petri 1. Maxima & pretioſa nobis promiſſa donauit, vt per hoc efficiamini diuinæ conſortes naturæ; & ſecundum acceptionem huiuſmodi naturæ dicimur regenerari in filios Dei. Sicut igitur lumen naturale rationis eſt aliquid præter virtutes acquiſitas, quæ dicuntur in ordine ad ipſum lumen naturale, ita etiam ipſum lumen gra-

¶ Super quæſtionis centeſimæ decimæ Arti. tertium.

IN articulo 3. eiuſdem q. dubium occurrit ex Scoto in ſecundo ſententiarum di. 17. & contra rationem literæ, & contra concluſionẽ. Soluit ſiquidem rationem illam, quę ponitur in calce corporis art. Sicut lumen naturale rationis &c. & dicit, quòd ſimilitudo ſaluatur in hoc, ꝙ ſicut virtutes acquiſitæ pficiunt in ordine ad lumen quod eſt prudentia, & illa ad lumen intellectus agẽtis: ita infuſæ in ordine ad lumen charitatis, & illa ad finem ſupernaturalem. Arguit etiam contra eã, quia ſequeret̃ quòd fides non poſſet manere informis, quia non poſſet perficere deficiente lumine in ordine, ad quod perficit. Sicut nec virtus acquiſita poteſt manere virtus, non manete habitudine eius naturali ad illud qđ reſpicit.

*580 3. q. 7 art. 1. eo. & qõ. 62. art. 2. cor. Et 2. d. 26. ar. 4. & 6. Et 4. di. 5. q. 1. art. 4. q. 5. Et veri. q. 27. art. 2. *Ca. 14. circa fin. & ca. 32. tomo 3.*

**Li. 7. Phyſ. à text. 14. vſque ad 20. tom. 4.*

¶ Contra concluſionem triplex motiuũ affert. Primo q: quæ aliqua excellentia attribuitur gratiæ, attribuitur charitati, & econtra: ergo gratia & charitas ſunt idẽ. Aſſumptum patet tripliciter. Primo in hoc quòd vtraque diuidit formaliter æqualiter inter filios regni, & perditionis. Secundo in hoc, quòd vtraque eſt forma virtutum, & non poteſt eſſe informis. Tertio in hoc, ꝙ vtraque coniungit vltimo fini pfecta coniunctione, qualis põt eſſe in via. Secundo, quia ſi ponant diſtincte, altera ſuperfluit. Probatur, quia reliqua ſufficit. Tertio, quia eodẽ habitu quo Spiritus ſanctus inhabitat animam, voluntas inclinatur ad ſuum actũ meritorium, & econuerſo: non ſic aũt eſt de habitu fidei, & ſpei propter eorum imperfectionem.

Q. 65. art. 4. Et q. 57. artic. 2.

Cap. 2. & in lib. de bono perſeuerantię c. 14. nõ remota à princ. to. 5.

¶ Ad obiecta contra rõnem facile dr̃, ꝙ ſolutio ipſa ſe accuſat, nam lumini naturali non reſpondere facit lumen ſupernaturale, ſicut prudẽtiæ charitatem. Vnde ſimilitudo literæ ſtat in hoc, ꝙ ſicut lumẽ naturale eſt quoddam præſuppoſitum principium, & origo virtutum in nobis naturaliter præexiſtẽs: ita in eſſe ſupernaturali oportet ponere lumẽ ſupernaturale, principium & originem omnium infuſarum virtutum.

Lib. 2. ſent. diſt. 29.

D 677. Textu. 17. & 18. tomo 2.

Quæſti. 55. alijs.

¶ Et uide, quòd hanc ſimilitudinẽ Author poſt probatam concluſionem inducit ex ratione virtutis, vt oſtenderet, ꝙ natura illa præſuppoſita eſt & natura, & lumẽ, ad quod perficerant virtutes vt ad naturam & lumen, ſicut in acquiſitis virtutibus vtrũq; inuenitur, vt in litera inducitur.

¶ Ad argumentum autem contra ipſam rationem dicitur quòd fides informis

non eſt virtus ſimpliciter, ſed ſm quid, vt inferius in ſecunda ſecundæ patet. Et propterea conceditur, quòd non manente lumine gratiæ, fides non remanet in eſſe virtutis ſimpliciter.

¶ Ad primum eorum quæ contra concluſionem obijciuntur, dr, ꝙ licet multæ excellentiæ ſint communes gratię, & charitati propter earum connexionem, nõ tamen eis conueniunt eodem mõ: quia gratiæ vt primæ radici, charitati, vt fructui illius. Et rurſus aliqua excellẽtia eſt gratiæ, quæ non conuenit charitati. ſ. primum principium formale eſſe ſupernaturalis. Falſum quoq; eſt, ꝙ diuidere inter filios regni, & perditionis, æque formaliter conueniat vtrique: nam gratia facit filiũ Dei formaliter, charitas autem operatiue. Illa n. eſt principiũ eſſendi in natura diuina participata, illa eſt principium operandi ſm naturam diuinam participatam. Et ſimiliter diuerſimode vtraque eſt forma virtutum, & coniungit fini vltimo, q. a charitas vt proximũ operandi principiũ, illa vt primum.

In corp. art. ¶ Et ex hoc patet reſponſio ad ſecũdum, quòd neutra ſuperfluit, & altera ſine reliqua nõ ſufficit. oportet n. & primum, & proximum principium habere naturam, & potentiam, lumẽ, & virtutes.

¶ Et per idẽ ſoluitur tertiũ motiuũ. nã licet habitus quo ſpiritus inhabitat aĩam, inclinet voluntatem ad merendum vt primum radix meriti, non tamen exequitur hoc per ſeipſum immediate, ſed mediãte habitu charitatis, quo formaliter voluntas inclinatur, gratia autẽ radicaliter tantum.

581 3. q. 7. art. 1. cor. & q. 62. art. 2. cor. Et 2. di. 26. art. 3. Et verita. q. 27. arti. 6.

* Lib. 3. parũ à med. to. 7.

tiæ, quod eſt participatio diuinæ naturæ, eſt aliquid præter virtutes infuſas, quæ à lumine illo deriuantur, & ad illud lumen ordinantur. Vnde Apoſtolus dicit ad Epheſi. 5: Eratis aliquando tenebræ nũc autem lux in Domino: vt filij lucis ambulate. Sicut enim virtutes acquiſitæ perficiunt hominem ad ambulandum, ſecundum ꝙ congruit lumini naturali rationis, ita G virtutes infuſæ perficiunt hominẽ ad ambulandum, ſecundum quod congruit lumini gratiæ.

Ad primum ergo dicendum, quòd Auguſtinus nominat fidem per dilectionem operãtem, gratiam: quia actus fidei per dilectionem operantis, eſt primus actus, in quo gratia gratum faciẽs manifeſtatur.

Ad secundum dicendum, quòd bonum poſitum in diffinitione virtutis dicitur ſecundum conuenientiam ad aliquam H naturam præexiſtentem vel eſſentialem, vel participatam: ſic autem bonum nõ attribuitur gratiæ, ſed ſicut radici bonitatis in homine, vt dictum eſt. *

Ad tertium dicendum, ꝙ gratia reducitur ad primam ſpeciem qualitatis. Nec tamen eſt idẽ quod virtus, ſed habitudo quædã, quæ præſupponitur virtutibus infuſis, ſicut earũ principiũ & radix.

Articvlvs IIII.

Vtrum gratia ſit in eſſentia animæ ſicut in ſubiecto, an in aliqua potentiarum.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videt, quòd gratia non ſit in eſſentia animæ ſicut in ſubiecto, ſed in aliqua potentiarum. Dicit enim Auguſt. in Hyponoſticon, * quòd gratia comparatur ad uolũtatem, ſiue ad liberum arb. ſicut ſeſſor ad equũ: K ſed voluntas, ſiue liberum arbi. eſt potentia quædam, vt in primo dictum eſt. * ergo gratia eſt in potẽtia animæ ſicut in ſubiecto.

* p. p. q. 83. arti. 2.

¶ 2 Prætereà Ex gratia incipiũt merita hominis, vt Auguſtinus dicit: * ſed meritũ conſiſtit in actu, qui ex aliqua potentia procedit. ergo uidetur, quòd gratia ſit perfectio alicuius potentiæ animæ.

* Li. de corre. & gra. c. 6. circa prin. to. 7. Et li. 1. ad Simplic. q. 2. & de gratia & lib. ar. cap. 6.

¶ 3 Prætereà. Si eſſentia animę ſit proprium ſubiectum gratiæ, oportet, ꝙ anima, inquantum habet eſſentiam, ſit capax gratiæ: ſed hoc eſt falſum, quia ſic ſequeretur, ꝙ omnis anima eſſet gratiæ capax. non ergo eſſentia animæ eſt proprium ſubiectum gratiæ.

¶ 4 Prætereà. Eſſentia animæ eſt prior potentijs eius; prius autem poteſt intelligi ſine poſteriori: ergo ſequetur quòd gratia poſſit intelligi in anima nulla parte, vel potentia animæ intellecta, ſcilicet neque voluntate, neque intellectu, neque aliquo huiuſmodi, quod eſt inconueniens.

Sed contra eſt, quòd per gratiã regeneramur in filios Dei: ſed generatio per prius terminatur ad eſſentiam, quàm ad potẽtias. ergo gratia per prius eſt in eſſentia animæ, quàm in potentijs.

Respondeo Dicẽdum, ꝙ illa quæſtio ex præcedenti dependet. * Si. n. gratia ſit idem quod H virtus, neceſſe eſt ꝙ ſit in potentia animæ ſicut in ſubiecto, nam potentia animæ eſt proprium ſubiectum virtutis, vt ſupra dictum eſt. * Si aũt gratia differt à virtute, nõ põt dici, ꝙ potẽtia animę ſit gratiæ ſubiectũ; quia oĩs pfectio potentiæ animę habet rationẽm virtutis, vt ſupra dictũ eſt. * Vnde relinquit, quòd gratia ſicut eſt prius virtute, ita habeat ſubiectũ prius potentijs animæ, ita ſcilicet quod ſit in eſſentia animæ. Sicut. n. per I potentiam intellectiuã homo participat cognitionem diuinam per virtutem fidei, & ſecundum potẽtiam voluntatis amorem diuinum per virtutem charitatis: ita etiam per naturam animæ participat ſecundum quandam ſimilitudinem naturam diuinam per quãdam regenerationem, ſiue recreationem.

Ex art. præ. Q. 56. art. 1. D. 179. Q. 55. & 56. arti. 3.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ſicut ab eſſentia animę effluunt eius potentiæ, quæ ſunt operũ principia; ita ẽt ab ipſa grã effluunt virtutes in potentias animæ, per quas potentiæ mouentur ad actus. Et ſecundum hoc gratia comparatur ad uolũtatem, vt mouens ad motum, quæ eſt comparatio ſeſſoris ad equum: non autem ſicut accidens ad ſubiectum.

¶ Et p hoc ẽt patet ſolutio ad ſm eſt. n. gratia principium meritorij operis mediantibus virtutibus; ſicut eſſentia animæ eſt principium operum vitæ mediãtibus potẽtijs.

Ad tertivm dicendũ,

¶ Super quæſtionis centeſimæ decimæ Art. quartum.

In ar. 4. eiuſdem q. dubium occurrit ex Sco. in 2. Sent. di. 26. qui multipliciter probat, quòd gratia eſt ſubiectiue in voluntate, & non in eſſentia animæ immediate quadrupliciter.

F ¶ Et primo, Gratia eſt idem quod gloria, vel per ſe diſponit ad eam: ergo eſt in eodem ſubiecto in quo eſt beatitudo: ergo non eſt in eſſentia.

¶ Secundo, Gratia perficit animam ſolum in ordine ad determinatum actum, ſcilicet meritorium. ergo non perficit animam ſecundum eſſentiam, ſed ſecundum quod eſt principium actus meritorij. Aſſumptũ patet, & conſequentia probatur: quia eſſentia eſt de ſe indeterminatum principium multorum, ac per hoc non perficitur vt ſic à perfectione ad vnum tantum, ſed ſecundum, quod eſt principium actus meritorij. Et confirmatur, inquit: quia ſi perficeret eſſentiam animæ, poſſet redundare in actum prioris potentiæ, ſcilicet intellectus, & ſic actus intellectus, vt præcedit actum voluntatis, poſſet eſſe gratificabilis, & meritorius: imo ſi ſolus intellectus eſſet, in illa eſſentia, poſſet eſſe gratia, & meritum.

¶ Tertio, Gratia perficit in ordine ad obiectum, & actum determinatum voluntatis. ergo non eſt in eſſentia, ſed in voluntate. Antecedens patet quo ad actum, & conſequenter obiectum; quia ad meritorium tantum, qui ſolius eſt voluntatis apud Anſelmum ca. quarto de concepti. virginali. Conſequẽtia probatur, quia eſſentia vt ſic, nullum reſpicit actũ, aut obiectum. Et confirmatur per Anſelmum in capit. 3. de concep. Virg. Omnis iuſtitia eſt formaliter in voluntate: gratia eſt q̃dam iuſtitia, & rectitudo. ergo.

¶ Quarto, Gratia eſt aliqua forma in anima, & non eſt paſſio, vel potentia. ergo habitus, ſecũdum illam diuiſionem Philoſophi in 6. Ethicõ. Omnis autem habitus eſt in potentia: quia opus habentis reddit bonum. ergo.

¶ Ad primum hõrũ negatur conſequentia: quoniam nec gratia, nec gloria eſſentialiter eſt in eodem ſubiecto, in quo eſt beatitudo, beatitudo quidem

quidem eſt actus ſecundus, vt patet: gloria autem & gratia actus primus: ac per hoc illa eſt propria potentiæ, iſta communis eſſentiæ & potentiæ ſecundum diuerſa.

¶Ad ſecundum, negatur aſſumptum. Nam gratia licet perficiat ad actum meritorium, non tamen tantum ad hoc, nec primo ad hoc, quoniam gratia primo perficit ad deiformitatem, ad participationem diuinæ naturæ, iuxta illud 1. Petr. 2. diuinę naturæ conſortes: ad actum autem meritorium ſecundario. Vnde infantes per gratiam regenerati ſunt in filios Dei, habentes primum & principalem effectum gratiæ, & carentes ſecundario, ſcilicet merito proprio.

D. 2139.

¶Ad cōfirmationem dicitur, quòd effectus gratiæ eſt duplex, ſcilicet gratum reddere, & mereri. Et rurſus potentia prior dupliciter, ſcilicet ſimpliciter, & in mouendo ad exercitium actus. Si ergo eſt ſermo de gratia ſecundum primum effectum, nullum inconueniens eſt, quòd gratia redūdet in intellectum, vt præcedit voluntatem: quoniam ſicut eſſentia eſt naturaliter prius gratui quā voluntas, ita & intellectus. Sed ſi ſit ſermo de gratia ſecundum inclinationem ad meritum per actum proprium (quod dico ꝑpter meritum Chriſti communicatum per gratiam) tunc eſt inconueniens, quod prius redundet in intellectum, ſed oportet, quòd redundet primo in potentiam non priorem ſimpliciter, ſed priorem in hoc, ſcilicet in agendo, quæ eſt voluntas: quoniam meritum conſiſtit in agere. Sicut eadem ratione dictum fuit: quòd peccatum originale quātum ad inclinationē ad actum, ab eſſentia animæ prius infecit voluntatem. Vnde arguens promiſcue miſcens gratificabile & meritum, debuiſſet diſtinguere, & vidiſſet, quod ſi ſolus intellectus eſſet, eſſet gratia, & eſſet gratum & meritum Chriſti, non ꝑ actum proprium.

584
3.q.7.art.7. cor.& ad 1. & q.62.art. 1.cor. Et 3. cōtrac. 154. fin. Et verit. q.27.ar.1.& 5.cor. & op. 3.ca.221. Et Pſal. 24. Et Rom.1.lect. 3. Et Ephe. 1.lec.2.

¶Ad tertium iam patet ex hoc reſponſio: quoniam propoſitio dicens, Habitus perficiens in ordine ad determinatum obiectum & actum eſt in potentia illa, diſtinguenda eſt; quoniam dupliciter hoc contingit, ſcilicet primo, & ſecūdo: Et dicitur quòd gratia primo perficit ad eſſe, & non primo ad operari, & propterea non ad obiectum. Nec ad actum primo perficit, ſed ſecundario: facit enim primo hominē filium Dei, & conſequenter potentem mereri vitam æternam. Sequela ergo negatur: quoniam non tenet niſi de habitu primo perficiente ad actum & obiectum.

¶Ad cōfirmationem ex Anſelm. dicitur, q Anſelmus poteſt verificari de iuſtitia actuali pro quāto omnis operatio bona eſt in voluntate ſecundū aliquid, puta volitionem ſed quantum ad iuſtitiam habitualem lato uocabulo accipiendo iuſtitiam, falſum eſt quod dicitur.

¶Ad quartum negatur, quòd omnis habitus ſit ſubiectiue in aliqua potentia. Et ad probationem, q a opus habentis reddit bonum, dicitur quod reddere opus habentis bonum, contingit dupliciter, ſcilicet, primo, & ex conſequenti. Et quòd habitus, qui ad hoc primo eſt, vt opus habentis reddat bonum in potentia aliqua, eſt cuius eſt opus: gratia autē: non propter opus eſt primo, ſed ſecūdario. principaliter enim eſt propter eſſe conſortem diuinę naturæ, quod eſt prius omni virtute: & ideo eſt in ſubiecto priore quacunque potentia, vt proportionaliter formæ reſpondeat materia.

quòd anima eſt ſubiectum gratiæ ſecundum quod eſt in ſpecie intellectualis, vel rationalis naturæ: non autem ꝗd conſtituitur anima in ſpecie per aliquam potentiam, cum potentię ſint proprietates naturales animæ ſpeciem conſequentes. Et ideo anima ſecūdum ſuam eſſentiam differt ſpecie ab alijs animabus, ſcilicet, brutorum animalium, & plātarum. Et propter hoc nō ſequitur, ſi eſſentia humanę aīę ſit ſubiectum gratiæ, quòd quælibet anima poſsit eſſe gratię ſubiectum; hoc. n. conuenit eſſentię animæ inquantum eſt talis ſpeciei.

Ad quartum dicendum, quòd cum potentiæ animæ ſint naturales proprietates ſpeciem cōſequentes, anima non pōt ſine his eſſe. Dato autem quod ſine his eſſet, adhuc tamen anima diceretur ſecundū ſpeciē ſuā intellectualis, vel rōnalis; non quia actu haberet has potētias: ſed propter ſpeciem talis eſſentiæ, ex qua natæ ſunt huiuſmodi potentiæ effluere.

QVAESTIO CXI.

De diuiſione gratiæ, in quinque articulos diuiſa.

Deinde conſiderandū eſt de diuiſione gratiæ.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum conuenienter diuidatur gratia per gratiam gratis datam, & gratiam gratum facientem.

¶Secūdo, de diuiſione gratię gratum facientis per operantem, & cooperantem.

¶Tertio, de diuiſione eiuſdē per gratiam præuenientem, & ſubſequentem.

¶Quarto, de diuiſione gratiæ gratis datæ.

¶Quinto, de comparatione gratię gratū faciētis, & gratis datę.

Articulus I.

Vtrū gratia cōuenienter diuidatur per gratiā gratū facientem, & gratiam gratis datam.

Ad primum ſic proceditur. Videtur qđ gratia nō conuenienter diuidatur ꝑ gratiā gratum facientem, & gratiam gratis datam. Gratia enim eſt quoddam donum Dei, vt ex ſupradictis patet.* Homo autem ideo non eſt Deo gratus, quia aliquid eſt ei datum a Deo, ſed potius econuerſo, ideo enim aliquid datur alicui gratis a Deo, quia eſt homo gratus ei. ergo nulla eſt gratia gratum faciens. *Q. 110.ar.

¶2 Præt. Quæcunque non dantur ex meritis præcedentibus, dantur gratis; ſed etiam ipſum bonum naturæ datur homini abſque merito præcedenti, quia natura præſupponitur ad meritum. ergo ipſa natura eſt etiam gratis data à Deo; natura autem diuiditur contra gratiam. Inconuenienter igitur hoc, quod eſt gratis datum, ponitur vt gratiæ differentia: quia inuenitur etiam extra gratiæ genus.

¶3 Præterea. Omnis diuiſio debet eſſe per oppoſita; ſed etiam ipſa gratia gratum faciēs per quam iuſtificamur, gratis nobis a Deo cōceditur, ſecundum illud Rom. 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius. ergo gratia gratum faciens non debet diuidi contra gratiam gratis datam.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus vtrunque attribuit gratiæ, ſcilicet & gratum facere, & eſſe gratis datum. Dicit enim quantum ad primum ad Epheſ. 1. Gratificauit nos in dilecto filio ſuo. Quantum vero ad ſecundum dicitur ad Roman. 2. Si autem gratia: iam nō ex operibus, alioquin gratia iam non eſt gratia, poteſt ergo diſtingui gratia, quę vel habet vnū tantum, vel vtrunque.

Reſpondeo Dicendum, quod ſicut Apoſtolꝰ dicit ad Roman. 13. Quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt. In hoc autē ordo rerum conſiſtit, quod quædam per alia ī Deum reducuntur. vt Dion. dicit in lib. cæl Hiera.* Cum igitur gratia ad hoc ordinetur, vt homo reducatur in Deum, ordine quodā hoc agitur, vt ſcilicet quidam per alios in Deum reducantur. Secundum hoc igitur duplex eſt gratia. Vna quidem per quam ipſe homo Deo coniungitur, quæ vocatur gratia gratum faciens. Alia vero per quam vnus homo cooperatur alteri ad hoc, quod ad Deum reducatur Huiuſmodi autem donum vocatur gratia gratis data; quia ſupra facultatem naturæ, & ſupra meritum perſonæ homini conceditur. Sed quia non datur ad hoc, vt homo ipſe per eam iuſtificetur, ſed potius vt ad iuſtificationem alterius cooperetur: ideo non vocatur gratum faciens. Et de hac dicit Apoſto. 1. ad Corinh. 12. Vnicuique datur manifeſtatio Spiritus ad vtilitatem, Cap. 4. & 8. & 7. à med.

tem, ſcilicet aliorum.

Ad primum ergo dicendum, quod gratia non dicitur facere gratum effectiue, ſed formaliter, ſcilicet quia per hanc homo iuſtificatur, & dignus efficitur vocari Deo gratus, ſecundum quod dicitur ad Col. 1. Dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine.

Ad secundum Dicendum, quòd gratia ſecundum quod gratis datur, excludit rõnem debiti. Poteſt autẽ intelligi duplex debitum. Vnum quidem ex merito proueniens, quod refertur ad perſonam, cuius eſt agere meritoria opera, ſecundum illud ad Rom. 4. Ei qui operatur, merces imputatur ſecundum debitum, non ſecundum gratiam. Aliud eſt debitum ſecundum conditionem naturæ, puta, ſi dicamus debitum eſſe homini, quod habeat rationem, & alia quæ ad humanam pertinẽt naturam. Neutro autem modo dicitur debitum propter hoc, quòd Deus creaturæ obligetur, ſed potius inquantum creatura debet ſubijci Deo, vt in ea diuina ordinatio impleatur: quæ quidem eſt, vt talis natura tales conditiones, vel proprietates habeat, & quòd talia operans talia conſequatur. Dona igitur naturalia carent primo debito, non autem carent ſecundo debito: ſed dona ſupernaturalia vtroque debito carent, & ideo ſpecialius ſibi nomen gratiæ vendicant.

D. 431.

Ad tertium Dicendũ, quod gratia gratum faciens addit aliquid ſupra rõnem gratiæ gratis datæ, quod etiam ad rationem gratiæ pertinet, quia ſ. hominem gratum facit Deo, & ideo gratia gratis data, quæ hoc non facit, retinet ſibi nomen commune, ſicut in pluribus aliis contingit. Et ſic opponuntur duæ partes diuiſionis, ſicut Gratum faciens, & non faciens gratum.

Articulus II.

Vtrum gratia conuenienter diuidatur per operantem, & cooperantem.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur, quod gratia inconuenienter diuidatur per operantem, & cooperantem. Gratia enim accidens quoddam eſt, ut ſupra dictũ eſt, ſed accidens non poteſt agere in ſubiectum. ergo nulla gratia debet dici operans.

¶ 2 Præterea. Si gratia aliquid operetur in nobis: maxime operatur in nobis iuſtificationem; ſed hoc non ſola gratia operatur in nobis. dicit enim Auguſtin. ſuper illud Ioan. 14. * Opera quæ ego facio, & ipſe faciet. Qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te. ergo nulla gratia debet dici ſimpliciter operans.

¶ 3 Præterea. Cooperari alicui, videtur pertinere ad inferius agens, non autem ad principalius, ſed gratia principalius operatur in nobis, quàm liberum arbit. ſecundum illud Roman. 8. Non eſt currentis neque uolentis, ſed miſerentis Dei. ergo gratia non debet dici cooperans.

¶ 4 Præt. Diuiſio debet dari per oppoſita, ſed operari & cooperari non ſunt oppoſita, idem enim poteſt operari & cooperari. ergo inconuenienter diuiditur gratia per operantem & cooperantem.

Sed contra eſt, quòd Aug. dicit in lib. de gra. & lib. arb. * Cooperando Deus in nobis perficit quod operando incepit; quia ipſe vt velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens: ſed operationes Dei, quibus mouet nos ad bonum, ad gratiam pertinent. ergo conuenienter gratia diuiditur per operantem & cooperantem.

Lib. de gra. & li. arb. c. 7. aliquantulum à prin. tomo 7.

Respondeo Dicendũ, quod ſicut ſupra dictum eſt, * gratia dupliciter poteſt intelligi. Vno modo diuinum auxiliũ, quo nos mouet ad bene volendum, & agendum. Alio modo habituale donũ nobis diuinitus inditum. Vtroque autem modo gratia dicta conuenienter diuiditur per operantem, & cooperantem. Operatio enim alicuius effectus non attribuitur mobili, ſed mouenti. In illo ergo effectu, in quo mens noſtra eſt mota & non mouẽs ſolus autem Deus mouens, operatio Deo attribuitur, & ſecũdum hoc dicitur gratia operans. In illo autem effectu, in quo mens noſtra & mouet & mouetur, operatio non ſolum attribuitur Deo, ſed etiam animæ, & ſecundum hoc dicitur gratia cooperans. Eſt autem in nobis duplex actus. Primus quidẽ interior voluntatis, & quantum ad iſtum actum voluntas ſe habet vt mota, Deus autem vt mouens, & præſertim cum voluntas incipit bonum velle, quæ prius malum volebat. Et ideo ſecundũ quòd Deus mouet humanam mentem ad hunc actum, dicitur gratia operans.

Q. 109. & q. 110. art. 2.

¶ Alius autem actus eſt exterior, qui cum à voluntate imperetur, vt ſupra habitum eſt, * conſequẽs eſt, quod ad hunc actum operatio attribuatur voluntati. Et quia etiam ad hunc actum Deus nos adiuuat & interius confirmando voluntatem, vt ad actum perueniat, & exterius facultatem operandi præbẽdo, reſpectu huiuſmodi actus dicitur gratia cooperãs. Vnde poſt præmiſſa verba ſubdit Auguſtin. * Vt autem velimus, operatur: cũ autem volumus, vt perficiamus nobis cooperatur. Si igitur gratia accipiatur pro gratuita Dei motione, qua mouet nos ad bonũ meritorium, conuenienter diuiditur gratia per operantem & cooperantem. Si verò accipiatur gratia pro habituali dono, ſic eſt duplex gratiæ effectus, ſicut & cuiuſlibet alterius formæ: quorum primus eſt

Q. 17. art. 9. præcipue.

Eodem libr. de grat. & li. arb. c. 17. tomo 7.

¶ Super quæſtionis centeſimæ vndecimæ Art. ſecundum.

In articu. 2. q. 111. omiſſo primo, dubium occurrit circa differẽtiam inter gratiam operantem, & cooperantem pro gratuita Dei motione ſumptam. Implicantur ſiquidem duo cõtraria ſimul. Nam aſſignando differentiam dicitur, quod operans dicitur, quando mens noſtra ſe habet vt mota tantum: cooperans vero quando mens noſtra ſe habet vt mouens & mota. applicando autem ad actus noſtros ſubiungitur quòd cum mouemur ad velle, eſt gratia operans, cũ vero mouemur ad exterius opus, eſt gratia cooperans. Conſtat autem quòd ad velle voluntas ſe habet non vt mota tantum: nam velle à voluntate eſt, & in voluntate, alioquin nõ eſſet liberum.

583 Infr. ar. 3. ca. Et 2. diſt. 36. art. 5. Et veri. q. 27. art. 5. ad 1. & 2. Et 2. cor. 6. Q. 110. ar. 2.

Colligitur ex tract. 72. in Ioã. poſt mediũ, to. 9. & de verbo. Apoſt. ſerm. 15.

¶ Et confirmatur, quia mouere ad velle, nihil aliud eſt, quam facere, vt velimus, vt Auguſtin. allatus in litera teſtatur; facere autem ut uelimus, eſt facere vt moti moueamus nos ad volendum.

¶ Præterea aut author intendit, quod mens noſtra ſe habeat ſic reſpectu actus interioris, & exterioris, aut reſpectu formæ act⁹, puta, bonitatis meritoriæ. Si reſpectu actus, cum vterque ſit a uoluntate imperatus, reſpectu vtriuſque gratia diceretur cooperans, iuxta doctrinam literæ. Si reſpectu bonitatis meritoriæ, cum vtraque ſit a voluntate informata charitate & gratia, par eſt etiam ratio de vtraque quo ad hoc quòd eſt à voluntate mota a Deo.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primo, quòd nulla eſt inter dicta contrarietas: quoniã non dicitur in litera, quod reſpectu omnis actus interioris voluntatis dicitur gratia operans, ſed dicitur indefinite, remittendo ſe ad ſupra dicta in quæſt. 9. ar. 4. ibi enim habuimus, quod reſpectu primi actus voluntas ſe habet vt mota tantum, & Deus ut mouens. Et nomine primi actus non intelligitur ſolus ille, quem voluntas in principio operationum ſuarũ omnium habet, ſed quicunque primus abſque conſilio & proprio motiuo ad bonũ. Et propterea author dixit, & præſertim cum uoluntas incipit bonum velle, quæ prius malum volebat. Similiter igitur ſe habet voluntas mota a Deo ad huiuſmodi velle, ſicut graue ad motum deorſum. Et propterea ſicut graue nõ mouet ſeipſum ad deſcenſũ, ſed eſt motum a generante: ita voluntas mota a Deo ad huiuſmodi nouum velle, non mouet ſeipſam ad hoc, ſed eſt tantum mota a Deo, eſt tamẽ tale velle ipſius elicitiue, ſicut deſcendere eſt motus grauis. Et eſt liberum, quia pò

teſt

eſt diſſentire a tali velle: Deus enim mouet ſuaoiter liberum arbitrium ſecundum conditionem eius. Et per hoc patet reſponſio ad cæterainam facere vt velimus, non contingit vno modo, ſed duobus, ſcilicet vt velimus monendo nos ipſos. ad hoc, vt velimus moti tantum ab ipſo Deo. Secundo modo ſpectat ad gratiam operãtem, primo ad cooperantem, iuxta calcem corporis articuli de opere meritorio. Et ſimiliter non omnis actus elicitus a voluntate eſt vo pera, aus ab ea, & propterea nō eſt eadem, aut par rō de actu, & boni tate meritoria intus & extra. Secundo dicitur, q quia in litera diſtinguendo gratiā, gratuitam Dei motionem &c. expreſſe dicatur, Quia mouemur ad bonum meritoriū, intentio authoris eſt loqui de bono meritorio, ita q dupliciter inuenitur voluntas ſe habere ad bonum meritorium, ſ. vt mota tantum, & vt mouēs mota, quicquid ſit de actu ſubſtrato. Et quia etiam in litera manifeſte diſtinguitur inter actum interiorem meritorium, vt eſt ex gratia, in habituali dono, & vt eſt a gratia, id eſt, gratuita Dei motione, & primo modo attribuit gratiæ cooperanti, ſecundo vero operanti. & quia etiam ex litera habetur, quòd effectus gratiæ operãtis habet rationē primi boni meritorij, effectus vero cooperantis habet rationem ſecundarii extenſo nomine boni meritorii etiam ad eſſe, quo cōſtituitur aliquis in ſtatu meritorio, conſequens eſt, quòd intentio authoris eſt dicere, quod tunc volūtas ſe habet ad bonū meritorium, vt mouens, quando ex præcedenti eſſe, vel actu meritorio facta in actu, iam mouet ſe ad meritorium bonum. Sunt enim tunc duo operantes, ſcilicet Deus, & voluntas facta in actu in tali eſſe: & propterea gratia cooperans dicitur tam confirmans voluntatem ad exterius opus, facultatemq; exterioris operis præbens, quàm vt eſt principium interioris operis meritorii ſecundum habituale donum iam datum facultati liberi arbitrii ad vtendum cum vult. Tunc autem voluntas ſe habet vt mota tantum in hoc eſſe, quando non ex præcedenti merito, aut eſſe meritorio, ad actum, vel ſtatum meritorium ducitur. Et propterea gratia operans dicitur tam gratuita Dei motio ad actum interiorem meritorium, qui non procedit ex habitu, vel actu altero meritorio, quam gratia ipſa habitualis, ut dat eſſe Ad nihil enim horum ſunt duo operantes, propriè loquendo, ſed vnus tantum, ſcilicet Deus. Voluntas autem etiā ad actus ſubſtratos ſe habeat vt operans; ad

A rōnem tamen meritorii, cum eam non præhabeat in actu, nō ſe habet vt operans, ſed vt obſequens, vt in reſponſione ad ſecundum in litera habes.

¶Vnde patet reſponſio ad obiecta, qm̄ in æquiuoco laborat de eſſe à voluntate: aliud quippe eſt eſſe à voluntate, & aliud eſſe à voluntate in acto in tali eſſe, ita vt moueat ſe ad meritū lōge plus ad hoc exigitur, quàm ad illud, vt patet.

¶Ex hoc ēt patet, q primo nō primus actus volūtatis eſt ab ea vt prædictū eſt, & tamen nō eſt ab ea vt mouente ſe, ſicut nec deſcēſus deorſum eſt à graui vt mouēte ſe, proportionaliter loquēdo ſemper, vnde ſuper eſt dubiū, an actus idē interior poſsit ſimul eſſe a gr̄a operāte, & cooperāte v.g. Deus gratuita ſua motiōe excitat Petrū, iā exiſtētē in gratia, ad interiorē actū charitatis, & cōſentit Petrus non nouo cuida zelo honoris Dei, an actus ille ſit ab vtraque gr̄a: & vt eſt ab habitu, ſit cooperantis, vt à gratuita Dei motione ſit operantis gratiæ: an ipſa gratuita Dei motio pp pcedētem habitum, ſpectet ad gratiā cooperantem.

¶Sed hoc non eſt difficile ſoluere intuenti rationem literæ, & formaliter rōnes actuū cōſiderāti. Nam actus meritorius præexiſtentis in gr̄a aut eſt imperatus à gratia, & tūc ſine dubio ad ſolam gratiā cooperātem ſpectat, ſicut & actus exterior: aut non imperatus a gratia, ſed gratia ſe habet ad illum obſecutiue, vt contingere videtur in nouis actibus excedentibus proportionem gratiæ, q illam valde augent, & tunc gratuita Dei

E motio operanos gratię rationem habet ad talem actum ſub tali ratione: quamuis ſub communi ratione meritorij etiam a gratia cooperāte ſit, quando vt hic, à gratia habituali imperatur propter præexiſtentem finem in eo. Et ex hoc habes, quod gratia operans non ſolum inuenitur in infuſione gratiæ, & iuſtificatione impii, ſed poſt acceptam gratiam pluries, quamuis manifeſtius in iuſtificatione impii. Et propterea in litera dicitur, quòd quantum ad actum interioris meriti volūtas ſe habet vt mota, Deus autem vt mouens: præſertim quoniam voluntas, quæ prius malum volebat, incipit bonum velle.

¶Hæc ſecunda ſolutio principalis dubii magis uidetur ad mentem authoris, vna tamen aliam clarificat.

¶In reliquis tribus huius quæſtionis articulis, nihil ſcribendum occurrit.

---

eſſe, ſecūdus eſt operatio: ſicut caloris operatio eſt facere calidum, & exterior calefactio. Sic igitur habitualis gratia, inquantum animā ſanat, vel iuſtificat, ſiue gratam Deo facit, dicitur gratia operans; inquantum vero ē principiū operis meritorii, quod ex libero arbi. procedit, dicitur cooperans.

Ad primum ergo dicendū, q ſm̄ quod gratia eſt quædā qualitas accidentalis, non agit in aīa effectiue, ſed formaliter; ſicut albedo dr̄ facere albā ſuperficiē.

Ad secundum dicendum, q Deus non ſine nobis nos iuſtificat: quia per motum liberi arbit. dum iuſtificamur, Dei iuſtitiæ cōſentimus. Ille tamen motus nō eſt cauſa gratiæ, ſed effect^9: vnde tota operatio pertinet ad gratiam.

Ad tertium dicendum, q cooperari dicitur aliquis alicui non ſolum ſicut ſecūdariū agens principali agēti, ſed ſicut adiuuās ad præſuppoſitū finem; homo autem per gratiam operātē adiuuatur a Deo, vt bonum velit. Et ideo præſuppoſito iam fine, cōſequens eſt vt gratia nobis cooperetur.

Ad quartum dicēdū, q gratia operās, & cooperās eſt eadē gratia, ſed diſtinguit̄ ſm̄ diuerſos effectus. vt ex ſupradictis patet. In corp. art.

Articulus III.

Vtrum gratia conuenienter diuidatur in præuenientem, & ſubſequentem.

584 2. di. 28. arti. 5. Et veri. q. 27. arti. 5. ad 6. Et Pſalm. 22. fin. & 2. Cor. 4.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod gratia inconuenienter diuidatur in præuenientem, & ſubſequētem. Gratia enim ē diuinæ dilectionis effectus: ſed Dei dilectio nunquam eſt ſubſequens, ſed ſemper præueniens, ſecundum illud 1. Io. quarto. Nō quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quia ipſe prior dilexit nos. ergo gratia non debet poni præueniens, & ſubſequens.

B ¶2 Præ. Gratia gratum faciens eſt vna tantum in homine, cum ſit ſufficiens, ſecundum illud 2. ad Corinthi. 12. Sufficit tibi gratia mea: ſed idem nō poteſt eſſe prius & poſterius. ergo gratia inconuenieter diuiditur in præuenientem, & ſubſequentem.

¶3 Præterea, Gratia cognoſcitur per effectus; ſed infiniti ſunt effectus gratiæ, quorum vnus præcedit alium. ergo ſi penes hos gratia deberet diuidi in præuenientē, & ſubſequentem, videtur quod infinitæ eſſent ſpecies gratiæ; infinita aūt relinquunt̄ a q̄libet arte. nō ergo gratia conuenienter diuiditur in præuenientē, & ſubſequentem.

C Sed contra eſt, quod gratia Dei ex eius miſericordia puenit: ſed vtrunq; in Pſal. 58. legitur. Miſericordia eius præueniet me. & iterū Miſericordia eius ſubſequetur me. ergo gratia conuenienter diuiditur in præuenientē, & ſubſequentem.

Respondeo Dicendum, q ſicut gratia diuiditur in operantem, & cooperantem ſecundum, diuerſos effectus, ita etiam in præuenientem, & ſubſequētem, qualitercūque gratia accipiatur. Sunt

D autem quinque effectus gratiæ in nobis, quorum primus eſt, vt anima ſanetur: ſecundus, vt bonum velit: tertius eſt, vt bonum quod vult, efficaciter operetur; quartus eſt, vt in bono pſeueret: quintus eſt, vt ad gloriam pueniat. Et ideo gratia ſecūdum quod cauſat in nobis primum effectum, vocatur præueniens reſpectu ſecundi effectus: & prout cauſat in nobis ſecundum, vocatur ſubſequens reſpectu primi effectus. Et ſicut

AD QVARTVM Dicendum, quod ſapientia & ſcientia non computantur inter gratias gratis datas, ſecundum quod enumerãtur inter dona Spiritus ſancti, prout ſcilicet mens hominis eſt bene mobilis per Spiritum ſanctum ad ea quæ ſunt ſapientiæ & ſcientiæ: ſic enim ſunt dona Spiritus ſancti, vt* ſupra dictũ eſt. Sed computantur inter gratias gratis datas, ſecundum qđ important quandam abundantiam ſcientiæ & ſapientiæ, vt homo poſſit non ſolum in ſeipſo recte ſapere de diuinis, ſed etiam alios inſtruere, & contradicentes reuincere. Et ideo inter gratias gratis datas ſignificantur primo* ſermo ſapientiæ, & ſermo ſcientiæ: quia vt* Auguſtinus dicit 14. de Trinitate, aliud eſt ſcire tantum modo quid homo credere debeat propter adipiſcendam vitam beatam, aliud eſt ſcire quem admodum hoc ipſum & pijs opituletur, & contra impios defendatur.

*Q. 68. ar. 1. & 4.

Alias ſignificantur ponitur.

*Lib. 14. ca. 1. à med. tomo 3.

ARTICVLVS V.

Vtrum gratia gratis data ſit dignior quam gratia gratum faciens.

586

3. q. 7. artic. 7. ad 1.

* Capi. 2. in fine.

*Art. 1. & 4. huius q̃o.

*Ca. 1. poſt med. tom. 5.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod gratia gratis data ſit dignior quam gratia gratũ faciens. Bonum enim gentis eſt melius quam bonum vnius, vt* Philoſophus dicit in 1. Ethicor. ſed gratia gratum faciens ordinatur ſolum ad bonum vnius hominis, gratia autem gratis data ordinatur ad bonum commune totius Eccleſiæ, vt* ſupra dictum eſt. ergo gratia gratis data eſt dignior quã gratia gratũ faciens.

¶ 2 Præterea. Maioris virtutis eſt, quod aliquid poſſit agere in aliud, quam quod ſolum in ſeipſo perficiatur, ſicut maior eſt claritas corporis, quod poteſt etiam alia corpora illuminare, quam eius quod ita in ſe lucet, quod alia illuminare non poteſt. Propter quod etiam *Philoſophus dicit in quinto. Ethicorum, quod iuſtitia eſt præclariſſima virtutum. per quam homo recte ſe habet etiam ad alios: ſed per gratiam gratum facientem homo perficitur in ſeipſo, per gratiam autem gratis datam homo operatur ad perfectionem aliorum. ergo gratia gratis data eſt dignor quam gratia gratum faciens.

¶ 3 Præterea. Id quod eſt proprium meliorum, dignius eſt quam id quod eſt commune omnium, ſicut ratiocinari, quod eſt proprium hominis, dignius eſt quam ſentire, quod eſt commune omnibus animalibus: ſed gratia gratum faciens eſt communis omnibus membris Eccleſiæ, gratia autem gratis data eſt proprium donum digniorum membrorum Eccleſiæ. ergo gratia gratis data eſt dignor quam gratia gratum faciens.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus 1. ad Corinthios. 12. enumeratis gratijs gratis datis, ſubdit, Adhuc excellentiorem viam vobis demonſtro. Et ſicut per ſubſequentia patet, loquitur de charitate, quæ pertinet ad gratiam gratum facientem. ergo gratia gratum faciens excellentior eſt quam gratia gratis data.

RESPONDEO Dicendum, quod vnaquæque virtus tanto excellentior eſt, quanto ad altius bonum ordinatur. Semper autem finis potior eſt his, quæ ſunt ad finem: gratia enim gratum faciens ordinat hominem immediate ad coniunctionem vltimi finis: gratiæ autem gratis datæ ordinant hominem ad quædam præparatoria finis vltimi: ſicut per prophetiam & miracula, & alia huiuſmodi, homines inducuntur ad hoc, quod vltimo fini coniungantur. Et ideo gratia gratum faciens eſt multo excellentior quam gratia gratis data.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſicut* Philoſophus dicit in 12. Metaphyſicor. Bonum multitudinis, ſicut exercitus, eſt duplex. Vnum quidem quod eſt in ipſa multitudine, puta, ordo exercitus: aliud autẽ eſt quod eſt ſeparatum a multitudine, ſicut bonum ducis. Et hoc melius eſt: quia ad hoc etiã illud aliud ordinatur. Gratia autem gartis data ordinatur ad bonum cõmune Eccleſiæ, quod eſt ordo eccleſiaſticus, ſed gratia gratum faciens ordinatur ad bonum commune ſeparatum, quod eſt ipſe Deus. Et ideo gratia gratum faciens eſt nobilior.

AD SECVNDVM dicendum, quod ſi gratia gratis data poſſet hoc agere in altero quod homo per gratiam gratum facientem conſequitur, ſequeretur quod gratia gratis data eſſet nobilior, ſicut excellentior eſt claritas ſolis illuminantis, quam corporis illuminati. Sed per gratiam gratis datam homo non poteſt cauſare in alio coniunctionem ad Deum, quam ipſe habet per gratiam gratum facientem, ſed cauſat quaſdam diſpoſitiones ad hoc. Et ideo non oportet quod gratia gratis data ſit excellentior: ſicut nec in igne calor manifeſtatiuus ſpeciei eius, per quam agit ad inducendum calorem in alia, eſt nobilior quam forma ſubſtantialis ipſius.

AD TERTIVM Dicendum, quod ſentire ordinatur ad ratiocinari ſicut ad finem, & ideo ratiocinari eſt nobilius. Hic autem eſt econuerſo, quia id quod eſt proprium, ordinatur ad id quod eſt commune ſicut ad finem, vnde non eſt ſimile.

QVAESTIO CXII.

De cauſa gratiæ in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de cauſa gratiæ.

Et circa hoc q̃rũtur qnq;.

¶ Primo, Vtrum ſolus Deus ſit cauſa efficiens gratiæ.

¶ Secundo, Vtrum requiratur aliqua diſpoſitio ad gratiã ex parte recipientis ipſam per actum liberi arbitrij.

¶ Tertio, Vtrum talis diſpoſitio poſſit eſſe neceſſitas ad gratiã.

¶ Quarto, Vtrum gratia ſit æqualis in omnibus.

¶ Quinto, Vtrũ aliquis poſſit ſcire ſe habere gratiam.

ARTICVLVS I.

Vtrũ ſolus Deus ſit cauſa gratiæ

AD PRIMVM ſic ꝓcedit. Videt̃ quod ſolus Deus ſit cã gratiæ. Dicit̃. n. Ioã. 1. Gratia & veritas ꝑ Ieſum Chriſtum facta eſt, ſed in nomine Ieſu Chriſti intelligitur nõ ſolum natura diuina aſſumens, ſed etiam natura creata aſſumpta. ergo aliqua creatura poteſt eſſe cauſa gratiæ.

¶ 2 Præterea. Iſta differentia ponitur inter ſacramẽta nouæ legis & veteris, quod ſacramenta nouæ le

¶ Super quæſtionis centeſimæ duodecimæ Articulum primum.

IN art. 1. quæſtionis centeſimæ duodecimæ dubium occurrit, quoniã in prima parte q. 45. articul. 4. diffinitum eſt, quod nulla creatura poteſt creare ſiue principaliter, ſiue inſtrumentaliter: nunc autem dr̃, ꝙ aliqua res creata põt inſtrumentaliter cauſare gratiam, qđ eſt creare, cum gratia non educatur de potentia ſubiecti.

¶ Ad hoc dicitur, negando quòd gratia proprie creetur, quia vt in prima parte q. 45. art 4. dictum fuit, creari eſt proprie ſubſiſtentium: gratia autem licet non educatur de potentia ſubiecti, ſicut nec anima intellectiua, differt ab ea in hoc, quòd non ſubſiſtit ſicut anima: & ideo vt paulo ante in quæſtione, 110. ar. 2. ad 3. dictum eſt, nõ proprie ſit, & conſequenter nec creatur: ſed dr̃ creari, quia non educitur de potentia ſubiecti, nec datur ex meritis. proprie n. homo

587

Sup. q. 109. ar. 7. cor. Et 3 q. 62. ar. 1. cor. & ad 3. Et 1. diſ. 16. ar. 4. Et 2. ar. 2. Et veri. q. 27. art. 3. Et Eph. 2. le. 3.

mo ſit gratus ex aliquo, ſcilicet ea homine non grato. Cum ergo dicit, quòd nec principaliter, nec inſtrumentaliter poteſt res creata creare, proprie intelligitur de creare proprie ſumpto, vt patet diffuſe in ſecundo contra Gen. cap. 21.

gis cauſant gratiam, quam ſacramenta veteris legis ſolum ſignificant: ſed ſacramenta nouæ legis ſunt quædam viſibilia elementa ergo nō ſolus Deus eſt cā gratiæ.

¶ 3 Præterea. Secundum Diony. in lib. cæl. hierar. angeli purgant, & illuminant, & perficiunt, & angelos inferiores, & etiam homines: ſed rationalis creatura purgatur, illuminatur, & perficitur per gratiam. ergo non ſolus Deus eſt cauſa gratiæ.

Sed contra eſt, quod in Pſal. 63. dicit, Gratiam & gloriam dabit Dominus.

Respondeo Dicendum, ꝙ nulla res poteſt agere vltra ſuam ſpeciem, quia ſemper oportet ꝙ cauſa potior ſit effectu. Donum autem gratiæ excedit omnem facultatem naturæ creatæ, cum nihil aliud ſit quàm quædā participatio diuinæ naturæ, quæ excedit omnem aliam naturam: & ideo impoſſibile eſt, qđ aliqua creatura gratiam cauſet. Sic enim neceſſe eſt, ꝙ ſolus Deus deificet communicando conſortium diuinæ naturæ per quandam ſimilitudinis participationē, ſicut impoſſibile eſt, quòd aliquid igniat niſi ſolus ignis.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ humanitas Chriſti eſt ſicut quoddam organum diuinitatis eius, vt * Dam. dicit in 3. lib. Inſtrumentum autem non agit actionem agentis principalis propria virtute, ſed virtute principalis agentis: & ideo humanitas Chriſti non cāt gratiam propria virtute, ſed virtute diuinitatis adiūctę, ex qua actiones humanitatis Chriſti ſunt ſalutares.

Lib. 3. ca. 5.

Ad secundum dicendum, ꝙ ſicut in ipſa perſona Chriſti humanitas cauſat ſalutem noſtram per gratiam virtute diuina principaliter operante, ita etiā in ſacramentis nouæ legis, quæ deriuantur à Chriſto, cauſatur gratia inſtrumentaliter quidem per ipſa ſacramēta, ſed principaliter per virtutē Spiritus ſancti in ſacramētis operantis, ſecundum illud Ioann. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto &c.

Ad tertium dicendum, ꝙ angelus purgat, illuminat, & perficit angelum, vel hominem per modū inſtructionis cuiuſdam, non autem iuſtificādo per gratiam. Vnde Dion. * dicit 7. cap. de diu. nom. quod huiuſmodi purgatio, illuminatio, & perfectio nihil eſt aliud, quàm diuinę ſcientiæ aſſumptio.

Capi. 7. cæl. hierar. à medio habetur etiam ex ca. 7. de diu. no.

¶ Super quæſtionis centeſimæ duodecimę Art. ſecundum

In articulo 2. eiuſdem quæſtionis, dubium occurrit circa illud, ſcilicet quod gratiæ donum habitualem exigit præparationem, quia nulla forma poteſt eſſe niſi in materia diſpoſita. Videtur enim hoc eſſe falſum, propterea quòd gratia eſt forma ſecundum te nō exigens diſpoſitionē. nā ſi exigeret diſpoſitionem, ſequeretur, quòd non poſſet conferri infanti, in quo non eſt vſus liberi arbitrij. Nec eſt fingere aliquam qualitatem in eſſentia animæ, aut in quacunque potentia diſponentē ꝑ gratia.

588

Infr. q. 113. art. 3. cor. & 7. cor. Et 2. 2. q. 24. arti. 10. ad 3. Et 4. di. 17. q. 1. art. 2. & 1. & 2. & art. 3. q. 1. Et Pſal. 2. Fa. heb. 12. lect. 3.

¶ Ad hoc dicitur, qđ cum gratia ſit deificatiua formaliter naturæ rationalis, conſequens eſt, vt ſicut quælibet forma conſtitutiua alicuius in aliqua natura requirit materiam diſpoſitam ad illam, ita gratia. Si enim homo in diuinam eleuari debet naturam, oportet vt primo in illam naturam diuinam per proprium actum ſe conuertat, aut per alterius actum, puta, ſui capitis. Et propterea nunquam datur gratia, niſi diſpoſito per actum propriū, ſi eſt adultus, vel per actum Chriſti, ſi eſt infans. Verum quia naturas formarum deſcribentes, non intendunt diuinam potentiam diſcutere, ideo in præſenti loco, vbi de gratia abſolute eſt ſermo, dicitur quòd exigit materiam diſpoſitam: & propria diſpoſito aſſignatur actus liberi arbitrij, conuerſi in Deum. Cum hoc tamen ſtat, & quod Deus ſuppleat talem diſpoſitionem in infantibus per meritū Ieſu Chriſti, & quòd poſſet de potentia abſoluta etiam ſine tali merito & ſupplemento illam dare. Propterea in litera non de gratia data infantibus cum ſupplemento diſpoſitionis, nec de potentia Dei fit mentio niſi negatioe, dum ſcilicet in reſpōſione ad tertium dicitur, quòd nulla præparatio exigitur à diuina potentia, quæ non fiat ab ipſo, & non affirmatur, qđ ſemper exigatur di-

Ar. præced.

Q. 109. 110. & 111. ar. 2.

D. 678.

Articulus II.

Vtrum requiratur aliqua præparatio & diſpoſitio ad gratiam ex parte hominis.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quòd non requiratur aliqua ꝑparatio, ſiue diſpoſitio ad gratiā ex parte hominis. Quia vt Apoſt. dicit Roma. 4. Ei qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum: ſed præparatio hominis per liberum arbitrium non eſt niſi per aliquam operationem. ergo tolleretur ratio gratiæ.

¶ 2 Præterea. Ille qui in peccato progreditur, non ſe præparat ad gratiam habendam: ſed aliquibus in peccato progredientibus data eſt gratia, ſicut patet de Paulo qui

F gratiam conſecutus eſt dum eſſet ſpirans minarum, & cædis in diſcipulos Domini, vt dicitur Actu. 9. ergo nulla præparatio ad gratiam requiritur ex parte hominis.

¶ 3 Præterea. Agens infinitæ virtutis non requirit diſpoſitionē in materia, cum nec ipſam materiam requirat, ſicut in creatione apparet, cui collatio gratiæ comparatur, quæ dicitur noua creatura, ad Galat. vltimo, ſed ſolus Deus, qui eſt infinitæ virtutis, gratiam cauſat, vt * dictum eſt. ergo nulla præ-

G paratio requiritur ex parte hominis ad gratiam conſequendam.

Sed contra eſt, quod dicitur Amos 4. Præpara ad in occurſum Dei tui Iſrael. & 1. Reg. 8. dicitur, Præparate corda veſtra Domino.

Respondeo Dicendum, quod ſicut * ſupra dictum eſt, gratia dicitur dupliciter. Quandoque quidem ipſum habitnale donum Dei: quandoque autem auxilium Dei mouētis animam ad bonum. Primo igitur modo accipiendo

H gratiam, præexigitur d ad gratiam aliqua gratiæ præparatio, quia nulla forma poteſt eſſe niſi ĩ materia diſpoſita. Sed ſi loquamur de gratia, ſecūdum quod ſignificat auxilium Dei mouentis ad bonum, ſic nulla præparatio requiritur ex parte hominis quaſi præueniens diuinum auxilium: ſed potius quecunque pręparatio ĩ homine eſſe poteſt, eſt ex auxilio Dei mouentis animam ad bonum. Et ſecundum hoc ipſe bonus motus liberi arbitrij, quo quis præparatur

I ad donum gratiæ ſuſcipiendum. eſt actus liberi arbitr. moti à Deo Et quātum ad hoc dicitur homo ſe præparare, ſecundum illud Prouerbior. 16. Hominis eſt præparare animum. & eſt principaliter a Deo mouente liberum arbitrium Et ſecundum hoc dicitur a Deo voluntas hominis præparari, & à Domino greſſus hominis dirigi.

Ad primum ergo dicendū, quod præparatio hominis ad gratiam habendam, quædam eſt ſi-

K mul cum ipſa infuſione gratiæ. Et talis operatio eſt quidem meritoria, ſed nō gratiæ quę iam habetur ſed gloriæ quæ nondum habetur. Eſt autem alia præparatio gratiæ imperfecta, quæ aliqñ præcedit donum gratiæ gratum facientis, quæ tamen eſt à Deo mouente. Sed iſta non ſufficit ad meritum, nondum homine per gratiam iuſtificato: quia nullum meritum poteſt eſſe niſi ex gratia, vt * infra dicetur. Q. 114. ar. 2.

Ad secundum dicēdū, ꝙ cum hō ad gratiā ſe præparare non poſſit, niſi Deo eum præueniente, & mouente ad bonum, nō refert vtrum ſubito, vel paulatim aliquis ad perfectam præparationem perueniat. Dicitur enim Eccleſia. 11. Facile eſt in oculis Dei ſubito

hone-

honeſtare pauperem. Contingit autem quandoque, quòd Deus mouet hominem ad aliquod bonum, non tamẽ perfectum: & talis præparatio præcedit gratiam. Sed quandoque ſtatim perfecte mouet ipſum ad bonum, & ſubito gratiam homo accipit, ſecundum illud Ioan. 6. Omnis qui audit à Patre & didicit, venit ad me. Et ita contingit d Paulo, quia ſubito cum eſſet in progreſ- D. 985. ſu peccati, perfecte motum eſt cor eius à Deo, audiendo, & addiſcendo, & veniendo, & ideo ſubito eſt gratiam conſecutus.

Ad tertium dicendum, quòd agens infinitæ virtutis non exigit materiam, vel diſpoſitionem materiæ, quaſi præſuppoſitum ex alterius cauſæ actione: ſed tamen oportet quòd ſecundum conditionem rei cauſandæ in ipſa re cauſet & materiam, & diſpoſitionem debitam ad formam. Et ſimiliter ad hoc, quòd Deus gratiam infundat animæ, nulla præparatio exigitur, quam ipſe non faciat.

Articulus III.

Vtrum neceſſario detur gratia ſe pręparanti ad gratiã vel facienti quod in ſe eſt.

589 4.d.17.q.2. ar.2.q.3. per to & q.2.ar. 5.q.1.co. Et di. 20 art.1. q.1.cor.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quòd ex neceſſitate detur gratia ſe præparanti ad gratiam, vel facienti quod in ſe eſt: quia ſuper illud Roma. 5. Iuſtificati ex fide pacem habeamus &c. dicit gloſſ. Deus recipit eum qui ad ſe confugit, aliter eſſet in eo iniquitas; ſed impoſſibile eſt in Deo iniquitatem eſſe: ergo eſt impoſſibile, quòd Deus non recipiat eum qui ad ſe confugit. ex neceſſitate igitur gratiam aſſequitur.

¶ 2 Prætereà. * Anſelm. dicit in libr. de caſu diaboli, quòd iſta eſt cauſa, quare Deus non concedit diabolo gratiã, quia ipſe nõ voluit accipere, nec paratus fuit: ſed remota cauſa neceſſe eſt remoueri effectum. ergo ſi aliquis velit accipere gratiam, neceſſe eſt, quòd ei detur. [*Anſel. ca. 3.]

¶ 3 Prætereà. Bonum eſt communicatiuum ſui, vt patet per * Dion. in 4. cap. de diuin. nom. ſed bonum gratiæ eſt melius quam bonum naturæ. cum igitur forma naturalis ex neceſſitate adueniat materiæ diſpoſitæ, videtur, quòd multo magis gratia ex neceſſitate detur pparanti ſe ad gratiam. [C. 2. in principio illius.]

Sed contra eſt, quòd homo comparatur ad Deum, ſicut lutum ad figulum, ſecundum illud Hieronym. 18. Sicut lutum in manu figuli, ſic vos in manu mea, ſed lutum non ex neceſſitate accipit formam à figulo, quantumcunque ſit præparatum. ergo neque homo recipit ex neceſſitate gratiam à Deo quantumcũque ſe pręparet.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut * ſupra dictum eſt, Præparatio hominis ad gratiam eſt à Deo ſicut à mouente: à libero autem arbitrio ſicut à moto. [Art. pręced.]

¶ Poteſt igitur pręparatio dupliciter conſiderari. Vno quidem modo, ſecundum quod eſt à libero arbitrio, & ſecundum hoc nullam neceſſitatem habet ad gratiæ conſecutionem, quia donum gratię excedit omnem pparationem virtutis humanæ. Alio modo poteſt conſiderari ſecundum quod eſt à Deo mouente, & tunc habet neceſſitatem ad id, ad quod ordinatur à Deo, non quidem coactionis, ſed infallibilitatis, quia intentio Dei deficere non poteſt, ſecundum quod Auguſt. dicit in libr. de prædeſtinatione ſanctorum, quòd per beneficia Dei certiſsime liberantur, quicunque liberantur. Vnde ſi ex intentione Dei mouentis eſt, quod homo cuius cor mouet, gratiam conſequatur, infallibiliter ipſam conſequitur, ſecundum illud Ioann. 6. Omnis qui audit a Patre, & didicit, venit ad me. [necessitas infallibilitatis non coactionis.]

Ad primum ergo dicendum, quòd gloſſ. illa loquitur de illo, qui confugit ad Deum per actum meritorium liberi arbitrij iam per gratiam informati, quem ſi non reciperet, eſſet contra iuſtitiam, quam ipſe ſtatuit. Vel ſi referatur ad motum liberi arbitrii ante gratiam, loquitur ſecundum quod ipſum confugium hominis ad Deum eſt per motionem diuinam, quam iuſtum eſt non deficere.

Ad secundum dicendum, quòd defectus gratię prima cauſa eſt ex nobis, ſed collationis gratię prima cã eſt à Deo, ſecundum illud Oſeæ. 13. Perditio tua ex te Iſrael, tantummodo ex me auxilium tuum.

Ad tertium dicendum, quòd etiam in rebus naturalibus diſpoſitio materiæ non ex neceſſitate conſequitur formam, niſi per virtutem agentis, qui diſpoſitionem cauſat.

Articulus IIII.

Vtrum gratia ſit maior in vno quam in alio.

Ad quartum ſic pceditur. Videtur quòd gratia nõ ſit maior in vno quàm in alio. Gratia enim cauſatur in nobis ex dilectione diuina, vt * dictũ eſt, ſed Sap. 6. dicitur, Puſillum & magnum ipſe fecit, & æqualiter eſt illi cura de omnibus. ergo omnes æqualiter gratiam ab eo conſequuntur. [590 Sup q6. 66. arti. 2. ad 1. & 2.2. q6. 5. ar. 4. ad 3. *Q. 110. a. 1.]

¶ 2 Prætereà. Ea quæ in ſummo dicuntur, non recipiunt magis & minus, ſed gratia in ſummo dicitur, quia coniungit ultimo fini. ergo non recipit magis & minus. non eſt ergo maior in vno quàm in alio.

¶ 3 Prętereà Gratia eſt vita animę, vt * ſupra dictũ eſt, ſed viuere non dicitur ſecundum magis & minus. ergo etiam neque gratia. [Q. 110. ar. 4. & ar. 2. ad 2.]

Sed contra eſt, quod dicitur ad Eph. 3. Vnicuique data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti. Quod aũt menſurate datur, non oĩbus æqualiter datur. ergo non omnes æqualem gratiam habent.

Respon. Dicendum, quòd ſicut * ſupra dictum eſt. Habitus duplicem magnitudinem habere põt. Vnã ex parte finis, vel obiecti, ſecundum quod dicitur vna virtus alia nobilior, inquantum ad maius bonum ordinatur. Aliam verò ex parte ſui obiecti, quod magis, vel minus participat habitum inhærentem. Secundum igitur primam magnitudinem, gratia gratum faciens non poteſt eſſe maior & minor, quia gratia ſecundum ſui rõnem coniungit hominem ſummo bono, quod eſt Deus, ſed ex parte ſubiecti, gratia poteſt ſuſcipere magis, vel minus, prout ſcilicet vnus perfectius illuſtratur a lumine gratiæ quã alius. Cuius diuerſitatis ratio quidem eſt aliqua ex parte pręparantis ſe ad gratiam, qui enim magis ſe ad gratiam præparat pleniorem gratiam accipit. Sed ex hac parte non poteſt accipi prima ratio huius diuerſitatis, quia præparatio ad gratiam non eſt hominis, niſi in quantum liberum arbitrium eius præparatur à Deo. Vnde prima cauſa huius diuerſitatis accipienda eſt ex parte ipſius Dei, qui diuerſimode ſuæ gratiæ dona diſpenſat ad hoc, quod ex diuerſis gradibus pulchritudo & perfectio Eccleſiæ conſurgat, ſicut etiam diuerſos gradus rerum inſtituit, vt eſſet vniuerſum perfectum. Vnde Apoſtol. ad Ephe. 4. poſtquam dixerat, Vnicuique data eſt gratia ſecundũ menſuram donationis Chriſti, enumeratis diuerſis gratiis, ſubiungit, Ad conſummationem ſanctorum in ędificationem corporis Chriſti. [Q. 52. art. 1. & 2.]

Ad primum ergo dicendum, quòd cura diuina dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo, quantum ad ipſum diuinũ actum, qui eſt ſimplex & vniformis, &

ſecundum hoc æqualiter ſe habet eius cura ad omnes, quia ſcilicet, vno actu ſimplici & maiora, & minora diſpenſat. Alio modo poteſt conſiderari ex parte eorum quæ in creaturis ex diuina cura proueniunt. Et ſecundum hoc inuenitur inæqualitas, inquantum ſcilicet, Deus ſua cura quibuſdam maiora, quibuſdam minora prouidet dona.

Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit ſecundum primum modum magnitudinis gratiæ. Non enim poteſt gratia ſecundum hoc maior eſſe, quòd ad maius bonum ordinet, ſed ex eo quod magis, vel minus ordinat ad idem bonũ magis, vel minus participandum. Poteſt enim eſſe diuerſitas intenſionis & remiſsionis ſecundum participationem ſubiecti, & in G ipſa gratia, & in finali gloria.

Ad tertium Dicendum, quòd vita naturalis pertinet ad ſubſtantiam hominis, & ideo non recipit magis & minus, ſed vitam gratiæ participat homo accidentaliter, & ideo eam poteſt homo magis, vel minus habere.

¶ Super quæſtionis centeſimæ duodecimæ Art. quintum.

591

3 di.16.ar.2. ad 5. Et 4.d. 21.qõ.2.art. 2.cor.

IN art. 3. & 4. nihil occurrit ſcribendũ. ¶ Quinto autem aduerte primo, ꝙ notitia experimentalis p actus, de qua fit mentio pluries in litera licet ſufficiens ſit ad certe ſciendum nos habere animã & intellectum &c. non tñ ſufficit ad certe ſciendum nos habere gratiam pp ſimilitudinem actuum in gratia, & extra gratiam, ex naturalibus prouenientium.

* Li.12.ſup Gen. ex ca. 25. habetur tomo 3.

¶ Aduerte ſecũdo ꝙ id, quod in rñſione ad ſecundum dr̃, ꝙ habẽs fidem ſcit certe ſe habere fidem, põt intelligi multipliciter. Primo de fide acquiſita, & hoc eſt manifeſtũ: ſecundo de fide infuſa, & tunc diſtingue certitudinẽ, & dic, ꝙ certitudine ſcientiæ nemo ſcit ſe habere fidem ex actu fidei, puta, credere: qm̃ hoc põt ex propria voluntate & intellectu prouenire. Certitudine aũt fidei quilibet ſcit certe ſe habere donũ infuſum fidei. Et in hoc differt certitudo experimentalis fidei & gratię: qa ex actibus gratiæ quamuis hõ putet ſe eſſe in gratia, ſtat tamen cum formidine partis oppoſitæ. Ex actibus verò fidei homo credit abſque formidine alterius partis ſe habere fidem: ſicut & credit alia credita. ſc. incarnationem Chriſti &c. Et qm̃ litera in reſponſione ad ſm̃ loquitur de certitudine, quæ eſt de rõne fidei, iõ de hac certitudine intelligenda eſt quo ad fidẽ infuſam.

Articulus V.

Vtrum homo poſſit ſcire ſe habere gratiam.

Ad quintum ſic proceditur. Videtur quòd homo poſsit ſcire ſe habere gratiam. Gratia enim eſt in anima per ſui eſſentiam: ſed certiſsima cognitio animæ eſt eorum, quæ ſunt in anima per ſui eſſentiam, vt patet per * Auguſt. 12. ſuper Gene. ad literam. ergo gratia certiſsima poteſt cognoſci ab eo qui gratiam habet

¶ 2 Præterea. Sicut ſcientia eſt donum Dei, ita & gratia: ſed qui à Deo ſcientiam accipit, ſcit ſe ſciẽtiam habere, ſecundum illud Sapi. 7. Dominus dedit mihi horũ, quæ ſunt, veram ſcientiam. ergo pari ratione qui accipit gratiam à Deo, ſcit ſe gratiam habere.

¶ 3 Præterea. Lumen eſt magis cognoſcibile quem tenebra, quia ſecundum Apoſtolum ad Eph. 5. omne quod manifeſtatur, lumen eſt: ſed peccatũ quod eſt ſpiritualis tenebra, per certitudinem poteſt ſciri ab eo qui habet peccatũ. ergo multo magis gratia, quæ eſt ſpirituale lumen.

¶ 4 Præterea. Apoſtol. dicit in 1. ad Cor. 2. Nos autem nõ ſpiritum huius mundi accepimus, ſed Spiritum qui à Deo eſt, vt ſciamus quę a Deo donata ſunt nobis: ſed gratia eſt primum donum Dei. ergo homo qui accipit gratiam p Spiritum ſanctum, per eundem Spiritũ ſcit gratiam eſſe ſibi datam.

¶ 5 Præterea. Gene. 22. ex perſona Domini dicitur ad Abraham, Nunc cognoui quòd timeas Dominum, id eſt cognoſcere te feci: loquitur autem ibi de timore caſto, qui nõ eſt ſine gratia. ergo ho F mo poteſt cognoſcere ſe habere gratiam.

Sed contra eſt, quod dicitur Ecc. 9. quòd nemo ſcit vtrũ ſit dignus odio, vel amore: ſed gratia gratum faciens facit hominẽ dignum Dei amore. ergo nullus poteſt ſcire vtrum habeat gratiã gratum facientem.

Respondeo Dicendũ, ꝙ tripliciter aliquid cognoſci põt. Vno modo per reuelationem: & hoc modo poteſt aliquis ſcire ſe habere gratiam. Reuelat. n. Deus hoc aliquando aliquibus ex ſpeciali priuilegio, vt ſecuritatis gaudium etiam in hac vi G ta in eis incipiat, & cõfidẽtius & fortius magnifica opera proſequantur, & mala præſentis vitæ ſuſtineant, ſicut Paulo dictum eſt 2. ad Cor. 12. Sufficit tibi gratia mea. Alio modo homo cognoſcit aliqd per ſeipſum, & hoc certitudinaliter; & ſic nullus poteſt ſcire ſe habere gratiam. Certitudo. n. non poteſt haberi de aliquo, niſi poſſit dijudicari per proprium principium, ſic enim certitudo habetur de concluſionibus demonſtratiuis per indemonſtrabilia vniuerſalia principia. Nullus aũt poſſet ſcire ſe habere ſciam alicuius concluſionis, ſi principiũ ignoraret. Principium autem gratiæ & obiectum eius eſt ipſe Deus, qui propter ſui excellẽtiã eſt nobis ignotus, ſecundum illud Iob 36. Ecce Deus magnus vincẽs ſcientiam noſtram. Et ideo eius præſentia in nobis, & H abſentia, per certitudinem cognoſci non poteſt, ſecundum illud Iob 9. Si venerit ad me, non videbo eum, ſi aũt abierit, non intelligam. Et ideo homo non poteſt per certitudinẽ diiudicare, vtrum ipſe habeat gratiam, ſm̃ illud 1. ad Cor. 4. Sed neque me ipſum iudico, qui aũt iudicat me, Dominus eſt. Tertio modo cognoſcit aliquid coniecturaliter per aliqua ſigna. Et hoc modo aliquis cognoſcere poteſt ſe habere gratiam, inquantũ ſ. percipit ſe delectari in Deo, & contemnere res mundanas, & inquantum homo non eſt conſcius ſibi alicuius peccati mortalis. Secundum quem modum poteſt intelligi quod habetur Apocal. 2. Vincenti dabo manna abſconditum, quod nemo nouit niſi qui accipit, qa ſcilicet, ille qui accipit, per quandam experientiã dul I cedinis nouit, quam non experitur ille, qui non accipit. Iſta tamen cognitio imperfecta eſt. Vnde Apoſtolus dicit 1. ad Corin. 4. Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum, quia vt dicitur in Pſal. 18. Delicta quis intelligit? ab occultis &c. Alias, accipit gratiã.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ illa quæ ſunt p eſſentiam ſui in anima, cognoſcuntur experimentali cognitione, inquantum homo experitur per actus principia intrinſeca, ſicut voluntatem percipimus volendo, & vitam in operibus vitæ.

Ad secundum dicendum, quòd de ratione ſcientiæ eſt, quòd homo certitudinem habeat de his, quorũ habet ſcientiam, & ſimiliter de ratione fidei eſt, ꝙ bo K mo ſit certus de his, quorum habet fidem. Et hoc iõ, quia certitudo pertinet ad perfectionem intellectus, in quo prædicta dona exiſtunt, & ideo quicunque habet ſcientiam, vel fidem, certus eſt ſe habere. Non eſt autẽ ſimilis ratio de gratia & charitate, & aliis huiuſmodi q̃ perficiunt vim appetitiuam.

Ad tertium Dicendum, quod peccatum habet pro principio & pro obiecto bonum commutabile, quod nobis eſt notum. Obiectum autem, vel finis gratiæ eſt nobis ignotum propter ſui luminis immenſitatem, ſecundum illud 1. ad Timothe. vltim. Lucem habitat inacceſsibilem.

Ad quartum dicẽdũ, ꝙ Apoſtolus ibi loquitur de donis gloriæ, quæ ſunt nobis data in ſpe, quæ

certiſſime

certiſsime cognoſcimus per fidē, licet non cognoſcamus per certitudinem nos habere gratiam, per quam nos poſſumus ea promereri. Vel pōt dici, quod loquit de notitia priuilegiata, quæ eſt per reuelationem. vnde ſubdit, Nobis aūt reuelauit Deus per Spiritū ſanctum.

AD QVINTVM Dicendum, quod illud verbū Abrahæ dictum, poteſt referri ad notitiam experimentalem, quæ eſt per exhibitionem operis. In opere enim illo quod fecerat Abraham, cognoſcere potuit experimentaliter ſe Dei timorem habere. Vel poteſt hoc etiā ad reuelationem referri.

¶ *Super queſtionis centeſima decima tertia Art. primū.*

IN art. 1. q̄ōnis centeſimæ decimæ tertiæ nota, qđ author non dicit, ꝙ iuſtificatio impij, de qua nūc ſermo, ſit motus: ſed ꝙ eſt ſm rōnē mot⁹ de contrario in contrarium: ſic dico hoc, quia iuſtificatio impij non oportet ꝙ ſit de contrario in contrarium propriè: quoniam culpæ macula, quæ eſt terminus à quo, non eſt res poſitiua, ſed eſt de habente ſe per modum contrarij in alterum: ſic n. ſe habet macula ad gratiā. Et propterea iuſtificatio impij eſt per modum motus in nobis: in angelis autem & Adam in principio fuit p modum ſimplicis generationis.

¶ Cætera quæ ſpectant ad oppoſitionē gratiæ & culpę, inferius tractabuntur.

QVAESTIO CXIII.

De effectibus gratiæ in decem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandū de effectib' gratiæ. Et primo de iuſtificatione impij, q̄ eſt effectus gratiæ operātis. Secūdo de merito, ꝙ ē effectus gratiæ cooperātis.

Circa primū q̄rūtur decē.

¶ Primo, Quid ſit iuſtificatio īpij.

¶ Secundo, Vtrum ad eam requiratur gratiæ infuſio.

¶ Tertio, Vtrū ad eā requiratur aliquis motus liberi arbitrij.

¶ Quarto, Vtrū ad iuſtificationē impij requiratur motus fidei.

¶ Quinto, Vtrum ad eam requiratur motus liberi arbitrij cōtra peccatum.

¶ Sexto, Vtrum præmiſſis ſit connumerāda remiſsio pctōrum.

¶ Septimo, Vtrum in iuſtificatione impij ſit ordo temporis, aut ſit ſubito.

¶ Octauo, De naturali ordine eorū q̄ ad iuſtificationē cōcurrūt.

¶ Nono, Vtrum iuſtificatio impij ſit maximum opus Dei.

¶ Decimo, Vtrum iuſtificatio impij ſit miraculoſa.

ARTICVLVS I.

Vtrum iuſtificatio impij ſit remiſsio peccatorum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod iuſtificatio impii nō ſit remiſſio peccatorum. Peccatum enim non ſolum iuſtitiæ opponitur, ſed omnibus virtutibus, vt ex* ſupradictis patet: ſed iuſtificatio ſignificat motum quendam ad iuſtitiam. non ergo omnis peccati remiſſio eſt iuſtificatio, cum omnis motus ſit de contrario in contrarium.

596 Infra ar. 6. ad 1. Et 4. d. 17. q. 1. art. 1. q. 1. Et veri. q. 28. art. 1. *Q. 71. ar. 1.

¶ 2 Præterea. Vnūquodque debet nominari ab eo qđ eſt potiſſimum in ipſo, vt dicitur in 2.* de anima: ſed remiſsio peccatorum præcipue fit per fidem ſecūdum illud Act. 15. Fide purificans corda eorum, & per charitatem, ſecundum illud Prouer. 10. Vniuerſa delicta operit charitas. magis ergo remiſſio peccatorū debuit denominari à fide, vel a charitate, quam à iuſtitia.

Lib. 2. tex. 49. tom. 2.

¶ 3 Præterea. Remiſſio peccatorum idem eſſe videtur quod vocatio. vocatur enim qui diſtat, diſtat autem aliquis a Deo per peccatum: ſed vocatio iuſtificationem præcedit, ſecundum illud Ro. 8. Quos vocauit, hos & iuſtificauit. ergo iuſtificatio nō eſt remiſſio peccatorū

SED CONTRA eſt, quod Ro. 8. ſuper illud, Quos vocauit, hos & iuſtificauit, dicit* gl. remiſſione peccatorum. ergo remiſſio peccatorum eſt iuſtificatio. Glo. interl. ibidem.

RESPONDEO Dicendum, quod iuſtificatio paſſiue accepta importat motum ad iuſtitiam, ſicut & calefactio motum ad calorem. Cum autem iuſtitia de ſui ratione importet quandam rectitudinem ordinis, dupliciter accipi poteſt. Vno modo ſecundum quod importat ordinem rectum in ipſo actu hominis. Et ſecūdum hoc iuſtitia ponitur virtus quædam, ſiue ſit particularis iuſtitia, quæ ordinat actum hominis ſecundū rectitudinem in cōparatione ad aliū ſingularē hominem. ſiue ſit iuſtitia legalis, quæ ordinat ſecundum rectitudinem actum hominis in comparatione ad bonum commune multitudinis vt patet in 5* Ethic. Alio modo dr̄ iuſtitia prout importat rectitudinem quādam ordinis in ipſa interiori diſpoſitione hominis, prout, ſcilicet ſupremum hominis ſubditur Deo & interiores vires animæ ſubduntur ſupremæ. ſ. rationi. Et hanc etiam diſpoſitionem vocat* Philoſophus in 5. Ethi. iuſtitiam metaphorice dictam. Hæc autem iuſtitia in homine pōt fieri dupliciter. vno quidem modo per motum ſimplicis generationis, qui eſt ex priuatione ad formam. Et hoc modo iuſtificatio, poſſet competere etiam ei, qui non eſſet in peccato, dum huiuſmodi iuſtitiam à Deo acciperet. ſicut Adam dr̄ accepiſſe originalem iuſtitiam. Alio modo poteſt fieri huiuſmodi iuſtitia in homine ſm rōnem motus, qui eſt de contrario in contrarium: & ſm hoc iuſtificatio importat tranſmutationem quandam de ſtatu iniuſtitiæ ad ſtatum iuſtitiæ prædictæ. Et hoc modo loquimur hic de iuſtificatione impii ſm illud Apoſt. ad Ro. 4. Ei qui non operatur, credēti autem in eū qui iuſtificat impiū &c. Et quia motus denominatur magis à termino ad quē, quam à termino a quo, ideo huiuſmodi tranſmutatio, qua aliquis trāſmutatur a ſtatu iniuſtitiæ per remiſſionem peccati, ſortitur nomen a termino ad quem, & vocatur iuſtificatio impii.

Ca. 1. to. 3. Cap. vltim. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd omne peccatum ſm quod importat quandā inordinationē mentis non ſubditæ Deo, iniuſtitia poteſt dici prædictæ iuſtitiæ contraria, ſm illud 1. Io. 3. Omnis qui facit peccatū & iniquitatem facit, & peccatum eſt iniquitas. & ſm hoc remotio cuiuſlibet peccati dicitur iuſtificatio.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ fides & charitas dicunt ordinem ſpecialē mentis humanæ ad Deum ſm intellectū: vel affectū: ſed iuſtitia importat gn̄aliter totā rectitudinē ordinis. Et ideo magis denominatur huiuſmodi trāſmutatio à iuſtitia, quā à charitate, vel fide.

AD TERTIVM dicēdum, ꝙ vocatio refertur ad auxilium Dei interius mouentis, & excitantis mentem ad deſerendum peccatum. Quæ quidem motio Dei nō eſt ipſa remiſſio peccati, ſed cauſa eius.

ARTICVLVS II.

Vtrū ad remiſſionem culpæ quæ eſt iuſtificatio impij, requiratur gratiæ infuſio.

AD SECVNDVM ſic procedit. Vr̄ ꝙ ad remiſſionē culpæ, q̄ eſt iuſtificatio impii, nō requiratur gratiæ infuſio. Pōt .n. aliquis remoueri ab uno cōtrario ſine hoc, ꝙ perducatur ad alterum, ſi contraria ſint mediata: ſed ſtatus culpæ, & ſtatus grāæ ſunt cōtraria mediata eſt. n. medi⁹ ſtatus

¶ *Super Quæſtionis centeſimę decimæ tertię Art. ſecūdū.*

IN art. 2. queſtionis centeſimę decimæ tertię, dubium occurrit circa rationem literæ quo ad illam ꝓpoſitionem, Effectus diuinæ dilectionis in nobis, qui per peccatum tollitur, eſt gratia qua hō fit dignus vita æterna, Videtur nan-

593 4. di. 17. q. 1. art. 3. q. 1. Et verit. q. 28. art. 8.

F nanque quòd propoſitio ſit manifeſte falſa.nam peccatum luxuriæ non tollit niſi rectitudinem naturalem per ſe, vt patet ſi ponamus hominem in puris naturalibus. Et confirmatur, quia non plus tollit priuatio, q̄ habitus oppoſitus ponat: ſed tẽperantia non ponit gratiam. ergo peccatum mortale oppoſitum non tollit niſi temperantiam.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ pctm̃ mortale tollit gratiã non directe,ſed ex cõſequẽti, ſi inuenit eã, aut ponit illi obicẽ, ſi non inuenit eam:ſicut negãs animal,negat ex conſequenti hominẽ, quia ponẽs animal, nõ ponat hominẽ.Sed hæc reſponſio licet vera ſit, impertinens tñ eſt, qm̃ ex hoc, litteræ proceſſus non ſaluatur, efficax : qm̃ ad negationem animalis licet ſequatur negatio hominis, tñ reparato animali, reparatum eſt quicquid ablatũ erat ex negatione animalis. Et ſimiliter eſſet in propoſito, ꝙ licet ad priuationem rectitudinis naturalis ſequatur negatio rectitudinis gratiæ:tñ reparata rectitudine naturali,reparatũ eſſet quicquid ablatum erat.

*Q.110.art. 1arg. 3.

innocentæ,in quo homo nec gratiam habet,nec culpam.ergo poteſt alicui remitti culpa ſine hoc, quod perducatur ad gratiam.

¶ 2 Præterea. Remiſſio culpę conſiſtit in reputatione diuina, ſecundum illud Pſal.31.Beatus uir, cui non imputauit Dominus peccatũ ſed infuſio gratiæ ponit etiam aliquid in nobis, vt* ſupra habitum eſt.ergo infuſio gratiæ non requiritur ad remiſſionẽ culpæ.

¶ 3 Præte.Nullus ſubijcitur ſimul duobus contrarijs.ſed quædã peccata ſunt cõtraria,ſicut prodigalitas,& illiberalitas.ergo qui ſubiicitur peccato prodigalitatis non ſimul ſubiicitur peccato illiberalitatis.poteſt tamen cõtingere, quod prius ei ſubiiciebatur. ergo peccãdo vitio prodigalitatis,liberatur a peccato illiberalitatis:& ſic remittitur aliquod peccatum ſine grã:

H Sed contra eſt,ꝙ dr̃ Ro.3.

Et confirmatur hoc, qa aut eſt ſermo de rectitudine naturali iuncta actualiter rectitudini grę, aut de rectitudine naturali abſolute.Si primo,cõſtat ꝙ hoc eſt ꝑ accidens:nam accidit naturali rectitudini coniungi ſupernaturali,ſicut animal homini.Si ſecundo,conſtat ꝙ reparata rectitudine,reſtauratũ eſt totum quod deperditũ eſt. Dicẽdũ eſt ergo,ꝙ quia oẽ pctm̃ mortale includit in ſe contrarietatem ad charitatem,vt in 2.2. q.24. art. vlt.habebimus.quia eſt tranſgreſſio illius præcepti charitatis negatiui,ſ.Nihil eſt præferendũ amicitię diuinæ:ideo oẽ pctm̃ mortale priuans rectitudine naturali,priuat ẽt rectitudine gratię,ita ꝙ non priuat rectitudine gratię ex cõſequenti,ſicut priuatio animalis eſt priuatio hominis.ſed priuat ea formaliter,non ꝙ priuatio rectitudinis naturalis ſit formaliter priuatio rectitudinis ſupernaturalis,qm̃ priuationes diſtinguuntur penes habitus, ſed qa ambę priuationes.ſ.vtriuſque rectitudinis in pctõ mortali huiuſmodi inueniuntur,quia contra vtranq; legem committimus.ſ.naturæ,& charitatis eadem tranſgreſſione: & ſic ſiue inueniatur,ſiue non in illo ſubiecto,adulter tranſgreditur vtrãque legem,ac per hoc tollit gratiam ſi inuenit, aut ponit illi obicẽ.Et ſic intellecta propoſitione, efficax eſt proceſſus literæ:nã ex hoc ſenſu ſequitur, ꝙ non ſit reparatio per ſolam reſtitutionem naturalis rectitudinis:nam ſicut duplex rectitudo eſt ablata duplicem oportet reſtitui Et per hoc patet reſpõſio ad primam obiectionem,& ad ſecundam. Nam non dicimus,ꝙ plus priuatio tollat,quam habitus oppoſitus ponat: ſed dicimus,& bene,ꝙ priuatio vna plus includit aliam, quã oppoſitus habitus includat alium oppoſitum. malum nãque

K morale mortale includit malum oppoſitum gratię:& tamen bonum morale non includit bonum gratiæ:Et rõ eſt,quia bonum conſurgit ex cã integra, malum autem ex ſingularibus defectibus. Ad tranſgrediendum.n.charitatis præceptum, ſat eſt tranſgredi quodcunque pręceptum cuiuſcunque:ad adimplendum aũt ex charitate(ſic.n.ſolũ charitatis bonum participatur obediendo)præcepta, non ſufficit quodcunque pręceptum implere,ſed exigitur infuſa gratia, vt patet ex dictis.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem ſecũdi articuli dubium occurrit de ꝓpoſitione illa,Gratia & culpa ſunt oppoſita immediata reſpectu hominis lapſi,ſed non reſpectu hominis abſolute Et de rõne eius,ſ.quia hoc fit ſine ſpeciali beneuolentia,videtur in primis quòd ratio nihil valeat,ſed ſit ſophiſma à ſpeciali beneuolentia ad talem. Specialis ſiquidem beneuolentia ad inimicum poteſt haberi quo ad tria. Primo,quòd

F non habeatur amplius pro inimico,quàmuis nec pro amico. experimur.nam nobis,ꝙ inimico remittimus abſque eo ꝙ velimus illum ad conſortium noſtrum. Secundo,quo ad rectitudinem naturalem,quia per peccatum eſt ablata: & ſi reſtitueret hominem in ſtatum priſtinum abſque gratia.Tertio, quo ad dignitatem vitæ æternæ,& hoc ſit per gratiã . Vnde author ex ſpeciali beneuolẽtia inimici, inferens ſpãlem beneuolentiã dignitatem vitæ æternæ,errauit,cũ iſti effectus beneuolẽtiæ ſic ſe habeãt, ꝙ primus à ſecundo, & ſecũdus a tertio ſit ſeparabilis etiam in inimico.Propoſitio deinde ipſa falſa reſtat, qm̃ ex quo gratia & culpa nõ ſũt oppoſita immediata ſm̃ ſe, nec reſpectu hoĩs, nec reſpectu inimici,nec reſpectu dilectionis,aut potẽtię diuinæ,ſequit̃ ꝙ non ſunt oppoſita immediata,

*Q.71.ar.6. & 72.& 73.

iuſtificati gratis per gratiã ipſius.

Respon. Dicendum,ꝙ hõ peccando Deũ offendit , ſicut ex *ſupradictis patet.Offenſa, autem nõ remittitur alicui, niſi per hoc quod animus offenſi pacatur offendenti.Et ideo ſecundum hoc, peccatum nobis remitti dicitur, quod Deus nobis pacatur;quæ q

G dem pax conſiſtit in dilectione, qua De⁹.diligit nos. Dilectio aũt Dei quãtum eſt ex parte actus diuini,eſt æterna& immutabilis:ſed quantum eſt ad effectum quẽ nobis imprimit,quandoque interrũpitur,prout ſcilicet ab ipſo quandoq; deficimus,& quandoque iterũ recuperamus.Effectus autẽ diuinæ dilectionis in nobis,qui per peccatum tollitur, eſt gratia, qua homo ſit dignus vita eterna,a qua pctm̃ mortale excludit. Et ideo

H non poſſet intelligi remiſſio culpæ,ſi non adeſſet infuſio gratiæ.

¶ Ad hoc dubiũ quo ad vtrunq; dr̃, ꝙ grã & culpa in homine lapſo ſunt oppoſita immediata , non ex natura oppoſitorũ,ſed ex diuino ſtatuto,quo ordinauit nũꝗ remittendũ pctm̃,niſi per donũ gratiæ gratũ facientis:& propterea opus eſt tali beneuolẽtia ſpeciali.& ſic ceſſat obiecta. ¶ Sed hæc ſolutio licet ab aliquibus teneatur vt vera,ſecundũ doctrinam authoris non eſt vera, vt in ſequenti dubio patebit.Vnde aliter dicendum eſt,ꝙ gratia & culpa licet abſolute & reſpectu hominis non ſint oppoſita immediata,reſpectu tñ hominis lapſi ſunt oppoſita immediata ex habitudine extremorũ ad tale ſubiectum Sicut.n. inter cæcũ & vidẽs reſpectu canis abſolute datur medium per abnegationem; & reſpectu eiuſdem poſt nonum diem non datur medium(canis.n.ante nonum diẽ nec eſt cæcus,nec videns:poſt nonum aũt diẽ aut eſt cæcus,aut vidẽs)ita inter gratiam & culpam reſpectu ho

I minis abſolute datur medium ꝑ abnegationẽ,ſed reſpectu hominis lapſi non datur medium.Et rõ eſt, quia homo lapſus ſe hẽt ad hæc vt ad priuationem & habitum,qm̃ ex hoc, ꝙ peccauit,ſubiectus eſt priuationi rectitudinis gratiæ,ideſt priuationi coniunctionis ad Deum obiectum charitatis , quia ex actuali auerſione ab incommutabili bono, quam peccãdo habuit,remanet quaſi habitualiter auerſio ab eodem,qua obicẽ retinet & impedimentum diuinæ infuſionis gratiæ.Et ꝓpterea opus eſt ſpeciali beneuolentia Dei quo ad hunc effectum, qui eſt gratia gratum faciens: quoniam opus eſt beneuolẽtia auferente priuationem illam,priuatio autem non aufert niſi oppoſitum habitum.vnde error nullus in proceſſu literæ eſt. ¶ Ad obiectionẽ aũt in oppoſitũ dr̃, ꝙ nõ eſt eadẽ rõ in nobis & Deo:qa remiſſio nõ põt eſſe ex parte remittentis ſolũ(poſſum.n.perſeuerãti inimico parcere) ſed remiſſio Dei oportet ꝙ ſit ex parte eius cui remittit:Quoniã abominabilis eſt Do

K mino impius,& impietas eius Et ꝓpterea oportet illum mutari ab impij priuatione ad habitum oppoſitum.Si.n.ad rectitudinem naturalem ſolum reduceretur, adhuc impius remaneret propter obicem appoſitum charitati diuinæ non ablatum, q non erat in eo, cum eſſet in rectitudine naturali ante culpam. ¶ In eodem 2.art dubium occurrit, An gratia gratum faciens ita exigatur ad iuſtificationem impij, quod impoſſibile ſit ꝑ quancunque potentiam aliter iuſtificari impium.Sco.namq; in 1.ſent.diſt.18.& in 4.diſt.1 q 6.& in 14.d.q.1.& diſt. 16.q. 2.tenet quòd de potentia abſoluta Dei poteſt iuſtificari impius abſque gratiæ dono habituali.Author autẽ in hoc ar.tenet oppoſitum,dum in corpore articul.dicit,quòd non poſſet intelligi remiſſio culpæ,ſi non adeſſet infuſio gratiæ. conſtat .n.quod ſi eſſet poſſibile ſecundum potentiã abſolutam,quòd poſſet intelligi . Fundamentum Scot. eſt quia homo poſt

commiſſum

commiſſum peccatum dr̃ peccator ex ſolo reatu, id eſt, obligatione ad pœnam per actum diuinæ voluntatis. ex hoc. n. ſequitur, ꝙ homo poteſt tranſire de ſtatu obligationis ad ſtatũ non obligationis ex hoc ſolo, ꝙ diuina voluntas ab æterno ordinaſſet Sortem, qui heri peccauit, eſſe obligatum pœnæ vſque ad primam horã diei craſtinæ excluſiue. ſtatim. n. adueniente illa hora, non eſſet amplius obligatus ad pœnã, ac per hoc non eſſet in peccato mortali abſque infuſione gratiæ, & mutatione aliqua in Deo.

¶Probat aũt concluſionem ſuã dupliciter. Primo ſic, Gratia & culpa nõ ſunt immediate oppoſita ſecundum ſe, nec per comparationem ad potẽtiam facientis. ergo põt de culpa tranſiri abſque gratia. Antecedẽs quo ad primã partẽ patet, q̃a datur mediũ, ſ. ſtatus innocẽtiæ. Quo ad ſecũdã verò, q̃a qualẽcũq; potuit Deus facere voluntatẽ, talem præciſè põt reparare poſtquã peccauerit. Secundo ſic, Pctõ repugnant duo, ſ. gratia, & rectitudo naturalis ſine gratia. ergo p quodlibet corum excluditur, non ergo exigitur gratia. Multa alia affert, ſed in his conſiſtit tota vis, ex quibus vult non ſolum quòd ſine gratiæ infuſione, ſed ſine etiam rectitudinis naturalis reſtitutione, ſola Dei voluntate non obligante eum qui peccauit, ad culpam, poteſt fieri remiſſio de potentia Dei abſoluta.

Q.110.ar.1.

¶Ad euidentiã huius difficultatis non oportet alia iacere fundamenta, ſed recolenda ſunt quæ ſuperius in tractatu de macula dicta ſunt. Et aduertendum eſt, ꝙ, vt Magiſter in 18. diſt. 4. ſent. dicit, & bene, proportionaliter ſe habet peccator dum peccat actu, & dum peccator remanet, quia dum peccat actuali auerſione à Deo charitatis obiecto, malus fit, dum peccator manet auerſione derelicta, malus eſt. Et quoniã auerſio ab incommutabili bono eſt priuatio rectitudinis charitatis debitæ in actu ſecundo, auerſio derelicta eſt priuatio habitualis conuerſionis ad Deum obiectum charitatis, & non eſt pura negatio talis conuerſionis; quoniam hæc nõ eſt effectus peccati, & ſtat cum innocentia, ſed eſt priuatio propriè & ſtrictè, & ſumpta pro negatione boni debiti, quando oportet &c. ex hac priuatione quæ non eſt, nec eſſe poteſt a Deo, cum ſit malum culpæ formaliter per modum habitus, peccator poſt pctm̃ cõmiſſum eſt formaliter pctõr, & hæc priuatio eſt terminus a quo in iuſtificatione impij per modum contrarij, vt in ar. præcedẽti author dixit. Et ex hoc patet, ꝙ quia non põt intelligi remiſſio culpæ niſi adueniente cõuerſione ad Deum charitatis obiectum, quæ eſt effectus formalis charitatis, ideo non eſt intelligibile, quòd fiat remiſſio culpæ abſque infuſione gratiæ.

D

¶Ad obiecta autem in oppoſitum dr̃, ꝙ Scot. errauit in radice errore magno, ponens hominem poſt peccatum eſſe formaliter pctõrem per relationem rationis conſequentem actus voluntatis diuinæ. Cõſt. enim namq; ꝙ eſſe in peccato mortali eſt eſſe in malo culpæ. ergo non eſt in ſola obligatione ad pœnã per actum diuinæ voluntatis: nam hoc eſt eſſe in malo pœnæ. Vnde non eſt mirum, quòd errauit in conſequentibus.

¶Ad illam autem propoſitionem: Qualẽcunq; põt Deus facere voluntatem, reſpondetur concedendo ad bonũ ſenſum. ſicut põt virginem reparare: ſed negatur iſta ſequela, circa quã non cogitauit Sco. ſ. Homo lapſus eſt reparatus ad rectitudinem naturalem ſine gratia gratum faciẽte: ergo nõ eſt in peccato mortali. Stat namq; ꝙ prima priuatio rectitudinis naturalis ſit expulſa, & ſecũda. ſ. rectitudinis charitatis remãſerit, ac

A**D PRIMVM** ergo dicendum, ꝙ plus requiritur ad hoc, ꝙ offendenti remittatur offenſa, quã ad hoc, ꝙ ſimpliciter aliquis non offendens non habeatur odio. Poteſt enim apud homines contingere, quod vnus homo aliquem alium nec diligat, nec odiat: ſed ſi eũ offendat, quod ei dimittat offenſam hoc nõ poteſt contingere abſque ſpeciali beneuolentia. Beneuolentia autem Dei ad hominẽ reparari dicitur per donũ gratiæ: & ideo licet homo antequam peccet, potuerit eſſe ſine gratia, & ſine culpa tamen poſt peccatum nõ põt eſſe ſine culpa, niſi gratiam habeat.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſicut dilectio Dei nõ ſolũ cõſiſtit in actu voluntatis diuinæ, ſed ẽt importat quẽdã gratiæ effectum, vt* ſupra dictum eſt: ita etiã & hoc, quod eſt Deũ nõ imputare peccatũ homini, importat quẽdam effectum in ipſo, cui peccatũ non imputatur, quod enim alicui nõ imputetur peccatum a Deo, ex diuina dilectione procedit.

C

AD TERTIVM dicendũ, quòd ſicut* Aug dicit in lib. de nuptijs & concupiſcentia. Si à peccato deſiſtere, hoc eſt nõ habere peccatũ ſufficeret vt hoc moneret Scriptura, Fili peccaſti? non adijcias iterũ. Hoc autem non ſufficit, ſed additur: Et de priſtinis deprecare, vt tibi remittantur. tranſit enim peccatum actu, & remanet reatu, vt* ſupra dictum eſt, & ideo cum aliquis à peccato vnius vitii tranſit in peccatum cõtrarij vitii, deſinit quidem habere actum præteriti: ſed non deſinit habere reatũ. Vnde ſimul habet reatũ vtriuſq; peccati: nõ. n. peccata ſunt ſibi contraria ex parte auerſionis à Deo, ex qua parte peccatũ reatum habet.

Lib. 1. c. 26. in fine to. 7.

B

Q.87. art. 1.

ARTICVLVS III.

Vtrũ ad iuſtificationem impij requiratur motus liberi arbitrij.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd ad iuſtificationem impij non requiratur

A per hoc remanſerit vbex charitati, qui non erat in homine antequam haberetur. Iam. n. dictum eſt, ꝙ peccatum mortale includit talem priuationem, immo hæc principaliter conſtituit peccatum mortale. Patent hæc omnia, ſi ponamus, ꝙ homo in naturalibus creatus non peccauerit deuiando à naturalium præceptorum rectitudine, ſed deuiando à præceptis fidei: tunc apparet, & quòd cum rectitudine naturali ẽ ſtat pctm̃ mortale, & pctm̃ mortale ex oppoſitione ad charitatis rectitudinẽ principaliter ſumi. Vñ patet falſio ad vnũ: quia falſum eſt, ꝙ peccato mortali opponatur tã rectitudo naturalis, quã gratia, ꝓpriè loquendo: quoniam rectitudo naturalis non niſi alicui mortali. ſ. contra præcepta naturalia directè opponitur: & ẽt imperfectè, q̃a plus priuat mortale, quã rectitudine naturali. habet. n. ſe rectitudo naturalis ad gratiã & culpam, non vt tertium oppoſitũ, aut mediũ per participationem, inter q̃ eſt mutatio, ſed vt mediũ, per abnegationẽ, quia neutrum includit, & cũ vtroque ſtat, vt patet in angelis, ſi non peccauerunt niſi per reſpectum ad ea quæ ſunt gratiæ. Et hoc dico formaliter, nõ curãdo de effectu, quo ex pctõ punitur peccator in naturalibus. Nec fallaris in hac re, tranſeũdo de rectitudine naturali ad innocentiam, quaſi pro eodem vtendo eiſdem: nam magnus eẽt error, quia lapſus nulla potentia põt reſtitui ad innocẽtiam, quia non fieri põt, quòd non peccauerit: repugnat. n. innocentiæ peccaſſe, quãuis reſtitui poſſet ad rectitudinem naturalem. Vnde ſi reſtitueretur ad talem rectitudinem abſque gratia, adhuc eſſet, vt dictum eſt, in pctõ mortali propter illam auerſionem derelictam, quæ ſola gratia aufert, quæ non eſt cõpoſſibilis innocentiæ, nec eſt in homine in puris naturalibus.

594

Infr. ar. 4. 5. & 6. cor. Et 3. q. 86. ar. 6. ad 1. Et 4. d. 27. ar. 2. ad 7. Et 4. di. 17. q. 1. art. 3. q. 1. Et ver. q. 28. ar. 3. & 4. co. Et Iu. 4 lect. 2. Et Ephe, 5. lect. 5. fin.

¶In ratione ad ſm̃ in eodem 2. art. aduerte: hoc argumentum eſſe radicem phantaſiæ Sco. in 14. diſt. 4. aſſerentis Aug. ſuper Pſal. Videre, inquit, Deum pctã, eſt ad pœnam imputare: auertere autem faciem à peccatis, eſt ad pœnam ea non reſeruare.

¶Et nota q̃ profunde author hoc eradicet, cum exemplis & ſimilibus inductis à Scoto ibidem, dũ dicit ꝙ dilectio Dei qua nos diligit, non cõſiſtit in ſolo actu dilectionis, ſed in effectu. Et quia nõ imputatio ex dilectione prouenit, effectum oportet in nobis ponere huiuſmodi nõ putationis. Et ꝑ hoc excludit duo. primo, ꝙ licet voluntas diuina dupliciter poſſit cõparari ad creaturam. ſ. vt obiectum, & vt effectũ, eſt. n. ab ea & volita & facta, & eſſe volitũ ꝓcedat eſſe factum, q̃a illud eſt æternum, hoc tẽpale, nihil tñ eſt volitum, & non factum ab eo, qui quæcũque voluit fecit. Et cum oĩs volitio dilectio quædã ſit, nihil

E eſt dilectum niſi cum effectu, ac per hoc Sortes qui peccauit, ſi eſt à Deo dilectus, & non imputet ei pctm̃, effectum oportere aliquem in eo ponere huius voluntatis diuinæ, & ſm̃ hũc effectum dicitur Deus auertere faciem à peccatis, & non reſeruare ea ad pœnã. Secundo, quòd non eſt ſimile de dilectione, & non imputatione hominis & Dei, quia humana conſiſtit in ſolo actu diligentis & non imputantis, diuina non.

¶Super quæſtionis centeſimæ decimætertiæ Ar. tertiũ.

IN articulo tertio eiuſdem quæſtionis centeſimædecimæ tertiæ aduerte, ꝙ actus liberi arbitrii quo iuſtificatur, concurrens ad iuſtificationem impij, non ſic concurrit, quòd iuſtificatio ſine eo fieri nequeat, vt patet in pueris, & amentibus ex

reſponſione ad primum, quibus ſufficit meritum Ieſu Chriſti. Et quando côcurrit, non vno mô concurrit. quin quandoque côcurrit ſimultaneus, & hoc eſt regulare, & eſt motus acceptâtis gratiã, vt in litera dr. Quod non intelligas ſic, quaſi gratia ſit obiectum illius actus qui ſit acceptatio, ſed in actu exercito: quia. ſ. eſt motus liberi arbit. exercentis acceptationem gratię, exercetur. n. hic per hoc, quòd voluntas mouetur in Deum principiû gratię in remiſſioné peccatorum, amando ipſum cum deteſtatione offenſæ ſuæ. Quandoque concurrit præueniens, vt in dormiêtibus, vel non ſubſiſtentibus, vt in reſpõſione ad primum dicitur.

Lib 4 c. param inte memoriam 10, 1.

¶ Et ſcito, quòd ſi diligenter inſpiciamus vim rationis aſſignatę in litera, ſcilicet, quòd Deus mouet omnia ſuauiter, ac per hoc capaces liberi arbit. per liberum arb. videbimus, quòd quando contingeret adultum mentis cõpotem vigilãtem, ac côſcium ſuſcipere ſacramentum abſque actuali deuotione ſimultanea cum ſacramento, quãmuis præcedens fuerit deuotio, non infunditur tunc gratia. Ex quo enim Deus infundêdo gratiam iuſtificantem, ſimul mouet liberum arb. ſi lib. arb. non ſimul mouetur, conſequens eſt, quòd gratia non infundatur. Nec eſt ſimile in amentibus & dormiêtibus inſenſibiliter conſtitutis: quoniam conditio ſtatus taliû facit, vt ſuauiter moueantur abſq; motione libe. arbi. ſimultanea. Et ſi inſſetur ergo ſi poſt præcedentẽ deuotionem euagetur quis in ſuſceptione ſacramenti, obicẽ gratię ponit & conſequenter peccat mortaliter, reſpondetur quòd quia motio li. arb. ſimultanea gratiæ infuſione mi-

† Lib. 8. cap. 10. non procul à fine & ca. 12. to. 3.

motus liberi arbit. Videmus enim quod per ſacramentum baptiſmi iuſtificantur pueri abſque motu liberi arbitrij, & etiam interdum adulti. Dicit enim * Auguſti. in 4. confeſſ. quod cum quidam ſuus amicus laboraret ſebribus, iacuit diu ſine ſenſu in ſudore lethali, & dum deſperaretur, baptizatus eſt neſciens, & renatus eſt, quod ſit p gratiam iuſtificantem: ſed Deꝰ potentiam ſuam non alligauit ſacramentis, ergo etiam poteſt iuſtificare hominem ſine ſacramentis abſque omni motu liberi arbitrij.

¶ 2 Prætereà. In dormiendo homo non habet vſum rationis, ſine quo non poteſt eſſe motus liberi arbitrij: ſed Salomon in dormiendo conſecutus eſt à Deo donũ ſapientiæ, vt habetur Regu. 3. & 2. Paralip. 1. ergo etiam pari ratione donum gratiæ iuſtificantis quandoque datur homini a Deo abſque motu liberi arbitrij.

¶ 3 Præterea, Per eandem cauſam gratia producitur in eſſe, & cõſeruatur. dicit enim † Auguſtin. 8. ſuper Geneſ. ad literam, quod ita ſe debet homo ad Deum conuertere, vt ab illo ſemper fiat iuſtus: ſed abſque motu liberi arbi. gratia in homine cõſeruatur. ergo abſque motu liberi arbitrij poteſt a principio infundi.

Sed contra eſt, quòd dicitur. Ioann. 6. Omnis qui audit a Patre, & didicit, venit ad me: ſed diſcere nõ eſt ſine motu liberi arbitrij, addiſcẽs enim conſentit docenti, ergo nullus venit ad Deum per gratiam iuſtificantem abſque motu liberi arbitrij.

Respondeo Dicendum, quòd iuſtificatio impij fit Deo mouente hominem ad iuſtitiam: ipſe enim eſt qui iuſtificat impiû, vt dicitur Roma. 3. Deus autem mouet omnia ſecundum modum vniuſcuiuſque, ſicut in naturalibus videmus, quòd aliter mouentur ab ipſo grauia, & aliter leuia propter diuerſam naturam vtriuſque. Vnde & hominem ad iuſtitiam mouet ſecundum conditionẽ naturæ humanæ. Hõ autẽ ſm propriam naturam habet, quòd ſit liberi arb. & ideo in eo qui habet vſum libe. arb. non ſit motio à Deo ad iuſtitiam abſque motu lib. arb. ſed ita infundit donum gratiæ iuſtificantis, quod etiam ſimul cû hoc mouet liberû arbi. ad donum gratiæ acceptandum in his, q ſunt huiꝰ motionis capaces

Ad primum ergo dicendû, quod pueri non ſunt capaces motus liberi arbi. & ideo mouentur à Deo ad iuſtitiam per ſolam

F informationem animæ ipſorum. Hoc autem non fit ſine ſacramento, quia ſicut peccatum originale, à quo iuſtificatur, non propria volûtate ad eos peruenit, ſed per carnalem originem, ita etiam per ſpiritualem regenerationem a Chriſto in eos gratia deriuatur. Et eadem ratio eſt de furioſis & amẽtibus, qui nûquam vſum liberi arbitrii habuerunt. Sed ſi quis aliquando habuit vſum liberi arb. & poſtmodum eo careat vel per infirmitatem, vel per ſomnum, non cõſe-

G quitur gratiam iuſtificantem per baptiſmum exterius adhibitû, aut per aliquod aliud ſacramentû, niſi prius habuerit ſacramentum in propoſito, quod ſine vſu liberi arbit. non cõtingit. Et hoc modo ille, de quo loquitur Auguſtin. renatus fuit, quia & prius, & poſtea baptiſmum acceptauit.

Ad secundum dicẽdû, quod etiam Salomon dormiendo non meruit ſapientiam, nec accepit, ſed in ſomno declaratum ẽ ei, quod propter præcedens deſide-

H rium ei a Deo ſapientia infunderetur. Vnde ex eius perſona dicitur Sapientiæ 7. Optaui, & datus eſt mihi ſenſus. Vel poteſt dici, quod ille ſomnus non fuit naturalis, ſed ſomnus prophetiæ, ſecundum quod dicitur Nume. 12. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, per ſomnium, aut in viſione loquar ad eum, in quo caſu aliquis vſum liberi arbitr. habet. Et tamen ſciendum eſt, quod non eſt eadem ratio de dono ſapientiæ, & de dono gratiæ iuſtificãtis. Nam donum gratiæ iuſtificãtis præcipue ordinat hominem ad bonum, quod eſt obiectum voluntatis, & ideo ad ipſum mouetur homo per motum voluntatis, qui eſt motus liberi arbitrij: ſed ſapientia perficit intellectum, qui

I præcedit voluntatem. vnde abſque completo motu liberi arbitrii poteſt intellectus dono ſapientiæ illuminari, ſicut etiam videmus, quod in dormiendo aliqua hominibus reuelantur, ſicut dicitur Iob. 33. Quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures virorum, & erudiens eos, inſtruit diſciplinam.

Ad tertium dicendum, quòd in infuſione gratiæ iuſtificantis eſt quædam tranſmutatio animæ humanæ, & ideo requiritur motus proprius animæ humanæ, vt anima moueatur ſecundum modum ſuû. Sed conſeruatio gratiæ eſt abſque tranſmutatione, vnde non requiritur aliquis motus ex parte animæ, ſed ſola continuatio influxus diuini.

K

ſerentis Dei opus eſt, & non habere illã eſt ſignum non ſuſcipiẽdi gratiam, cõſequẽs eſt, quòd idem ſit iudicium de tali motione, & gratiæ infuſione. Vnde ſicut euagatio non ponit obicẽ gratiæ, ita nec dictæ motioni, nec eſt peccatum mortale. Sed ſi per adueniens ſacramentum non reducitur euagatus ad actû lib. arb. actualiter tẽdentis in Deum iuſtificatorẽ, manifeſtum eſt, quòd non fit iuſtificatio impij tunc p gratiæ infuſionẽ. Nec tamen oportet quòd peccet quis propterea mortaliter, ſed priuatur fructu ſacramẽti p obicẽ, quem habet, et ſi tunc non ponat illû de nouo, vt patet de eo qui diligenter, & non ſufficienter ſe diſcuſſit. Et hæc ſunt valde notanda, non vt ſciamus, ſed vt diſcutiamus noſmetipſos.

Articvlvs IIII.

Vtrum ad iuſtificationem impij requiratur motus fidei

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quod ad iuſtificationem impii non requiratur motus fidei. Sicut enim p fidem iuſtificatur homo, ita et & p quædam alia, ſcilicet per timorem de quo dicitur Eccleſia. 1. Timor

¶ Super quæſtionis centeſimæ decimæ tertię Ar. quartû

595

In articul. 4. eiuſdẽ quæſtionis in reſponſione ad primum, ſcito Nouitie miſericordiæ actus ſimultaneꝰ in iuſtificatione impij in litera poſitus, prout clauditur in dilectione proximi, eſt ille

3. q. 86. ar. 6. ad 1. & 3. Et 2. di. 26. art. 4. ad 4. Et 3. di. 30. art. 5. ad 3. Et 4. d. 17. q. 1. ar. 3. q. 3. Et veri. q. 28. art. 4.

Ille de quo ſcriptum eſt: Miſerere animæ tuæ, placens Deo. Cō prehendor enim ego ſub dilectione proximi, qui teneor diligere proximum ſicut me ipſum.

A Domini expellit peccatum, nam qui ſine timore eſt, nō poterit iuſtificari, & iterum per charitatem ſecūdū illud Luc. 7. Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum, & iterum per humilitatem, ſecundum illud Iac. 4. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam & iterum per miſericordiam, ſecundum illud Prou. 15. Per miſericordiam & fidem purgantur peccata. non ergo magis motus fide requiritur ad iuſtificationem impij, quàm motus prædictarum virtutum.

¶ 2 Præterea. Actus fidei non requiritur ad iuſtificationem, niſi inquantum per fidem homo cognoſcit B Deum: ſed etiam alijs modis poteſt homo Deum cognoſcere ſcilicet per cognitionem naturalem & per donum ſapientiæ. ergo non requiritur actus fidei ad iuſtificationem impij.

¶ 3 Præterea. Diuerſi ſunt articuli fidei: ſi igitur actus fidei requiratur ad iuſtificationem impij, videtur quod oporteret hominem, quando primo iuſtificatur, de omnibus articulis fidei cogitare, ſed hoc videtur inconueniens, cum talis cogitatio longam temporis moram requirat. ergo videtur quòd actus fidei non requiratur ad iuſtificationem impij.

Sed contra eſt, quòd dicitur Rom. 5. Iuſtificati igitur ex fide, pacem habeamus ad Deum.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut dictum Art. præced. eſt, * Motus liberi arbit. requiritur ad iuſtificationem C impij, ſecundum quod mens hominis mouetur à Deo: Deus aūt mouet animā hominis, conuertendo eam ad ſeipſum, vt dicitur in Pſal. 84. ſecundum aliam literam. Deus tu conuertens viuificabis nos, & ideo ad iuſtificationem impij requiritur motus mentis, quo conuertitur in Deum. Prima autem conuerſio in Deum fit per fidem, ſecundum illud ad Hebre. 11. Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & ideo motus fidei requiritur ad iuſtificationem impij.

Ad primum ergo dicendum, quòd motus fidei non eſt perfectus, niſi ſit charitate informatus. vnde ſimul in iuſtificatione impij cum motu fidei, eſt D etiam motus charitatis. Mouetur autem liberum arbitr. in Deum ad hoc quòd ei ſe ſubijciat: vnde etiam concurrit actus timoris filialis, & actus humilitatis. Cōtingit enim vnum & eundem actum liberi arbitrij diuerſarum virtutum eſſe, ſecundum quod vna imperat, & alia imperatur, prout ſcilicet actus eſt ordinabilis, ad diuerſos fines. Actus autem miſericordiæ operatur circa peccatum per modum ſatisfactionis, & ſic ſequitur iuſtificationem, vel per modum præparationis, inquantum miſericordes miſericordiam cōſequuntur, & ſic etiam poteſt præcedere iuſtificationem: vel etiam ad iuſtificationem concurrere ſimul cum prædictis virtutibus, ſecundum quod miſericordia includitur in dilectione proximi.

Ad secundum dicendum, quòd per cognitionem naturalem homo non conuertitur in Deum, E inquantum eſt obiectum beatitudinis, & iuſtificationis cauſa: vnde talis cognitio non ſufficit ad iuſtificationem. Donum autem ſapientiæ præſupponit cognitionem fidei, vt ex ſupradictis * patet. q. 68. arti. 2. & arti. 4. ad 3.

Ad tertium Dicendum, quòd ſicut Apoſtolus dicit ad Rom. 4. Credenti in eum qui iuſtificat impium, reputabitur fides eius ad iuſtitiam ſecundum propoſitum gratiæ Dei. Ex quo patet, quòd in iuſtificatione impij requiritur actus fidei quantum ad hoc, quòd homo credat Deum eſſe iuſtificatorem hominum per myſterium Chriſti.

A **Articulus V.**

Vtrum ad iuſtificationem impij requiratur motus liberi arb. in peccatum.

Ad quintum ſic proceditur. Videtur quòd ad iuſtificationē impij non requiratur motus liberi arbit. in peccatum. Sola enim charitas ſufficit ad deletionem peccati, ſecundū illud Prouerb. 10. Vniuerſa delicta operit charitas, ſed charitatis B obiectū non eſt peccatū, ergo nō requiritur ad iuſtificationem impij motus liberi arbi. in peccatū.

¶ 2 Præterea. Qui in anteriora tēdit, ad poſteriora reſpicere nō debet, ſecundum illud Apoſt. ad Philipen. 3. Quæ quidem retro ſunt obliuiſcens, ad ea vero quæ ſunt priora extendens meipſum ad deſtinatum perſequor brauium ſupernæ vocationis, ſed tendenti in iuſtitiam retrorſum ſunt peccata præterita. ergo eorū debet obliuiſci, nec in ea ſe debet extēdere per totum lib. arb.

C ¶ 3 Præterea. In iuſtificationem impij non remittitur vnum peccatū ſine alio. impium enim eſt à Deo dimidiam ſperare veniam: ſi igitur in iuſtificatione impij oportet liberū arb. moueri contra peccatū, oportet quod de omnibus peccatis ſuis cogitaret, quod videtur inconueniens, tum quia requireretur magnū tempus ad huiuſmodi cogitationem, tum etiam quia peccatorum quorum eſt homo oblitus, veniam habere non D poſſet. ergo motus liberi arbit. in peccatum non requiritur ad iuſtificationem impij.

Sed contra eſt, quòd dicitur in Pſal. 31. Dixi, Confitebor aduerſum me iniuſtitiā meā Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei.

Reſpondeo Dicendum, quod ſicut * ſupra dictū eſt, Iuſtificatio impij eſt quidam motus, quo humana mens mouetur à Deo à ſtatu peccati in ſtatū iuſtitiæ. Oportet igitur quod humana E mens ſe habeat ad vtrunque extremorum ſecundum motum liberi arb. ſicut ſe habet corpus localiter motū ab aliquo mouente ad duos terminos motus. Manifeſtū eſt aūt in motu locali corporū, quod corpus motū recedit à termino à quo, & accedit ad terminū ad quē vnde oportet, quòd mēs humana, dum iuſtificatur per motū liberi arbi. recedat à peccato, & accedat ad iuſtitiam. Receſſus autem & acceſſus in motu liberi arbit. accipit

¶ Super quæſtionis centeſimæ decimæ tertiæ Articulū quintum.

In art. 5. eiuſdem q. dubiū occurrit, de oppoſitione iuſtitiæ, & culpæ terminorum iuſtificationis impij, quoniam ſuper hoc magna controuerſia videtur, & tū fundat quodammodo totam præſentem doctrinā. Scotus igitur in 4. diſ. 14. q. 1. probat dupliciter gratiā & culpam non opponi formaliter. Primo, quia vni gratiæ vna tātū priuatio per ſe opponit, ſed gratia eſt vna, & priuatio culpæ eſt multiplex diuerſarū rōnū, vt patet de tanta diuerſitate peccatorū ergo. Secūdo, quia agēs potēs effectiue, vel defectiue ſuper vnum oppoſitorum, poteſt eodē mō ſuper nō eſſe alterius, ſed hō pōt ſuper ſe culpæ effectiue, vel defectiue, nō pōt ſup nō eſſe gratiæ, ē nihil, ad qđ creata potētia non ſe extendit. ergo non ſunt formaliter oppoſita.

596 Infr. artic. 7. ad 1. & 3. & q. 88. arti. 2. cor. & 4. di. 17. q. 1. art. 3. q. 4. Et 3. cōtra c. 158. Et ver. q. 28. art. 5.

¶ Ad euidentiam horum ſciendum eſt, quod de culpa, & de gratia dupliciter loqui poſſumus. ſ. in actu ſecundo, in actu. ſ. peccati mortalis, & in actu informato gratia, & ſic clarum eſt, quod oppoſiunt formaliter, quia quāto rectitudo actus charitatis, & obliquitas peccati mortalis opponuntur formaliter oppoſitione priuatiua. Et hoc, iam probatum eſt ex hoc, quod peccatum mortale directe eſt tranſgreſſio præcepti charitatis quo nihil diuinæ amicitiæ æquandum eſt, & ſic non eſt præſens quæſtio, quoniā de culpa remanente poſt actum, & habitu gratiæ loquimur, Alio ergo modo poſſumus loqui de culpa gratia .i. de macula, qua peccator poſt peccatū dicitur peccator, & gratia, ideſt dono habituali, quo formaliter eſt quis gratus Deo, nō curādo nūc de diſtin-

Art. 1. huius quæſt.

ctione

Atque inter gratiam, charitatem, & ſibi neceſſario connexa. F Et ſic eſt tertio præſens, & dicimus quòd gratia & culpa ſunt formaliter oppoſita priuatiue, ſicut tenebra & lumen. Quod probatur ex hoc, q aueſio ab incommutabili bono, qua formaliter pctõr poſt actum dr̃ peccator & auerſus a Deo tb.i-tans obiecto, contrariatur directe priuatiue cõuerſioni ad Deũ charitatis obiectum. Cõſtat autem q culpa & gratia hæc important .ſ. auerſionẽ, & conuerſionem huiuſmodi. ergo &c.

Tract. 46 in Io. non procul a fine, to mo 9.

¶ Ad prima obiectionem Sco. habes reſpõſionẽ in litera ea ar. 1. huius q. in reſponſione ad primum, quẽ ſicut terminus ad quẽ iuſtificationis eſt vnus, ſ. iuſtitia metaphorice dicta, ita terminus a quo iniuſtitia, ſeu iniquitas, & in hoc conuenit omne peccatum. Vnde dr̃ q priuatio culpę poteſt dupliciter ſumi. ſ. in ordine ad eam ſuam .ſ. cõuerſionẽ ad commutabile bonũ, & ſic non eſt vnius, ſed diuerſarũ rõnum iuxta ſpecificã diuerſitatẽ peccatorum. Alio mõ ſm communem rationem auerſionis ab incõmutabili bono, & ſic eſt vna, vnius, ſ. rationis. Vnde oĩa peccata mortalia cõueniunt ex parte auerſionis, & non multiplicant auerſionem ex parte, ſed intẽdunt eam, ſicut appoſitio impedimentorũ in medio auget elõgationem a lumine. Et quia culpa eſt formaliter oppoſita gratię inquantũ eſt priuatio conuerſionis ad Deum, vt dictũ eſt, ideo negat q culpa, vt priuatiue oppoſita gratiæ, nõ ſit vna. I

¶ Ad ſecunda põt primo negari maior, & dici, q ſufficit poſſe in nõ eſſe alterius demeritorie: hoc n. modo homo poteſt ſup non eſſe gratia. Et ratio iſtius tertij membri eſt, quando alterum oppoſitum eſt ex altiori principio pendens. Secundo poteſt negari minor, pro quanto homo poteſt defectiue ſup nõ eſſe gratiæ, quia deficiendo ponit obicem diuinæ infuſioni, & conſeruationi gratię in ſe. Ad probationem de annihilatione pluries dictum eſt, quòd gratia quando deſinit haberi, nõ annihilatur propter plures rationes alias dictas.

¶ In eodem 5. ar. nota differẽtiam inter motum naturalem & voluntatis, quod in natura idem numero eſt motus localis, quo acceditur a termino ad quem, & receditur a termino a quo. In voluntate autem, quia animaliter oportet vtrunque fieri, alter actus eſt, cuius obiectum eſt malum, a quo anima p modum recedentis ſe habet: & alter, cuius obiectum eſt bonum, ad quod anima per modum accedentis ſe habet. Et propterea in litera dicitur, quòd duplex motus liberi arb. requiritur, alter deteſtationis mali, & alter affectionis ad bonum, ex quibus duobus integratur quaſi vnus modus voluntatis a malo in bonum, a culpa ad iuſtitiam gratiæ. K

¶ In eodem ar. in reſponſione ad tertium aduerte, quod illud verbũ, Oportet quod homo ſinguli peccata quæ cõmiſit &c. non ſignificat neceſſitatem ſimpliciter ad conſequendã iuſtificatione, quia vnicus actus, quo quis deteſtatur, vniuerſaliter omne peccatum propter Deum, ẽt ſi tunc nolit cogitare de ſingulis quæ habet in memoria, paratus cogitare tpe confeſſionis, ſufficit ad iuſtificatione impij: quoniã præceptum de rememoratione in particulari affirmatiuum eſt, & pro ſemel tãtum obligat, ſcilicet tempore cõfeſſionis, abſolute loquendo. Sed ſignificat neceſſitatẽ naturalis progreſſus infirmitatis humanæ de malo in bonum iuſtitię gratuitæ per imperfecta bona, ſ. per ſingulares attritiones peccatorum an vniuerſalem cõtritionem eorum: paulatim enim innatum eſt nobis moueri de extremo in extremũ. Hac enim noſtra cõditione nõ obſtãte, põt abſq; huiuſmodi attritionibus q̃s iuſtificari, vt de Paulo patet: & frequẽter Dei gr̃a operãte accidit in repentinis conuerſionibus peccatorũ, qñ in veritate conuertunt. Verũ aũt ptet vniuerſalẽ cõtritionẽ requiratur ſingularis de ſingulis contritio, nõ ſpectat ad præſentem locũ, vbi de deteſtationibus pcedentibus iuſtificationem impij eſt ſermo. Cõſtat autẽ has ſingulares deteſtationes nõ eſſe cõtritiones, q̃ non ſunt informatæ charitate, ſed attritiones quæ vt ipſum nomẽ ſonat, præcedunt generationis ordine contritionem: prius enim aliquid atteritur, quam conteratur.

ſecundum deteſtationem, & deſiderium. Dicit enim* Au. ſuper Io. exponens illud, Mercenarius autẽ fugit. Affectiones noſtræ motus animorum ſunt, lætitia, animi diffuſio: timor, animi fuga eſt: pgrederis animo, cũ appetis: fugis animo, cum metuis. oportet igitur q in iuſtificatione impii ſit motus liberi arbi. duplex, vnus, quo p deſiderium tendat in Dei iuſtitiã & alius, quo deteſtetur peccatum. G

Ad primum ergo dicendum, quod ad eandem virtutem pertinet proſequi vnum oppoſitorum & refugere aliud, & ideo ſicut ad charitatẽ pertinet diligere Deum ita etiam deteſtari peccata, p quæ anima ſeparatur a Deo.

Ad secundum dicendum, q ad poſteriora non debet homo regredi per amorem, ſed quantũ, ad hoc, debet ea obliuiſci, vt ad ea nõ afficiatur, debet tamẽ eorũ recordari p cõſiderationẽ, vt ea deteſtetur. ſic enim ab eis recedit. H

Ad tertium dicendum, q in tempore præcedente iuſtificationem, oportet q homo ſingula peccata quæ commiſit, deteſtetur quorũ memoriam habet, & ex tali conſideratione præcedenti ſubſequitur in anima quidam motus deteſtãtis vniuerſaliter oĩa peccata cõmiſſa, inter quæ ẽt includunt peccata obliuioni tradita, q̃a homo in ſtatu illo eſt ſic diſpoſitus, vt ẽt de his quæ nõ meminit cõtereret, ſi memoriæ adeſſent, & iſte motus cõcurrit ad iuſtificationẽ.

Articulus VI.

Vtrum remiſſio peccatorũ debeat numerari inter ea, quæ requirũtur ad iuſtificationem impij.

Ad sextum ſic proceditur. Vr̃ q remiſsio peccatorum nõ debeat numerari inter ea, quæ requirunt ad iuſtificationẽ impij. Subſtãtia. n. rei non cõnumeratur his, quæ ad rem requiruntur, ſicut homo non debet connumerari animę & corpori: ſed ipſa iuſtificatio impii eſt remiſsio peccatorũ vt* dictum eſt. ergo remiſsio peccatorum non debet computari inter ea, quæ ad iuſtificationem impii requiruntur.

¶ 2 Præterea. Idem eſt gratiæ infuſio, & culpæ remiſsio, ſicut idẽ eſt illuminatio, & tenebrarũ expulſio, ſed idem non debet connumerari ſibiipſi, vnum. n. multitudini

597

2. q. 86. art. 6 ad 1. & 2. & q. 88. art. 2. cor. Et 4. diſt. 17. q. 1. artic 3. q. 5. co Et 4. contra c. 72. Et veri. q6. 28. art. 6. Et Io. 4. 6. Et Eph. 5. lect. 4. fin. artic. 1.

¶ *Super quæſtionis centeſimæ decimæ tertiæ Arti. ſextũ.*

In artic. 6. in calce corporis articuli, vbi dicitur, q remiſſio peccatorum eſt cõſummatio, ſiue peruẽtio ad terminum huius motus, qui eſt iuſtificatio impij, dubium occurrit, tum quia iuſtitia, vt in primo articulo dictum fuit, eſt terminus ad quem, in cuius cõſecutione cõſummatur iſte motus, tũ quia expulſio termini à quo in nullo motu habet rationem termini ad quem, vt patet inductiue. Conſtat autem, quòd remiſſio peccatorum eſt expulſio culpæ, quæ eſt terminus à quo, & iſte eſt motus. ergo &c.

¶ Ad hoc dicitur, quod quemadmodũ in omni mutatione ordo naturę ex parte agentis exigit quòd duorum, quæ inueniũtur in termino ad quẽ. ſ. inductionis formæ intentæ & expulſionis oppoſiti primo fiat inductio formæ intẽtã, & vltimo fiat expulſio oppoſiti, vt patet in illuminatione, in qua licet ſimul aer illuminetur. & excludatur à tenebra: ex hoc tamen quod illuminatur, excluditur à tenebra, ac per hoc excluſio eſt conſummatio, & peruentio ad terminũ. Ita in hoc motu iuſtificationis impij terminus ad quem habet in ſe duo .ſ. inductionẽ iuſtitiæ, & remiſſionem culpæ, & hæc habet vltimi rationem, & propterea in litera dicitur, quod in remiſſione peccatorum conſummatur iuſtificatio impij.

¶ In reſponſione ad primum, dubium conſurgit circa illa verba, Iuſtificatio impij dicitur eſſe ipſa remiſſio peccatorum, ſecundum quod omnis motus ſpeciẽ accipit à termino: nã plus requiritur ad eſſe terminum ſpecificantem motum, quam ad eſſe terminum eiuſdem. Et propterea licet expulſio oppoſiti habeat rationem vltimi termini, nõ habet tñ rõnẽ termini ſpecificantis. Non enim ſpecificatur illuminatio ab expulſione tenebrę, ſed à lumine: male ergo videtur dictum, quod motus iſte dr̃ remiſſio peccatorũ, ſm q omnis motus ſpeciẽ ſumit à termino, tãq̃ remiſſio culpæ ſit terminus ſpecificãs talẽ motũ.

¶ Ad hoc dicitur, quod motus, ſeu mutatio eſt duplex. Quędã de cuius termini inductionis ratione eſt expulſio contrarij ſeu priuatiui. quædam cui accidit hoc. exemplum primi eſt omnis motus, ſeu mutatio tã ſucceſſiua, q̃ per ſe terminus ſucceſſiue. Exemplum ſecundi eſt illuminatio partiũ orbis ſolis contra ſoli, quia nunquam fuerunt in tenebris, nec terminat illuminatio illa aliquẽ motum, vt patet in primis motibus, ſpecies

ſumitur ab inductione termini, & non ab expulſione oppoſiti In ſecundis, quia inueniri poſſunt dupliciter. ſ. coniunctæ expulſioni oppoſiti, & ſeparate ab illis, vt patet de illuminatione, quæ inuenitur vtroque modo, ad denotandum diſtam inter vtrunque modum, quæ occurrit cum expulſione oppoſiti ſpecificatio fit ab expulſione oppoſiti tanquam ab vltima rōne termini ad quē, ex qua ſumit propria dña ipſius. Verbi gratia, quia dupliciter fit illuminatio, ſ. p modum ſimplicis generationis, vt patet cū partes orbis eorum ſemper illuminentur & per modum motus, vt patet cum aer ex tenebroſo fit illuminatus. Et in primo modo fit lumen tantum, & non fit lumē expellens tenebram: in ſecundo autem fit totum hoc, ſcilicet lumen expellens tenebram. Et ex hoc iſta illuminatio differt ab illa: quoniam ex hoc habet rationem motus ſeu mutationis de contrario, ſeu priuatiuo in contrarium, ſeu formam, pp q differt à prima quæ hēt rōnē ſimplicis productionis ex ſimplici negatione in affirmationē, iō ab iſta vltima rōne termini ad quē, qua expellit oppoſitum, motus huōi dr̃ ſumere ſpēm. Sic autem eſſe in propoſito patet ex primo art. huius q. vbi dictum eſt, quod iuſtificatio dupliciter fieri poteſt, ſ. per modum ſimplicis generationis ex negatione iuſti ad faciendū iuſtum, & per modum motus de contrario in contrarium, de culpa in iuſtitiā. Quando primo modo fit terminus ad quem, eſt ſola iuſtitia: quando ſecundo modo fit terminus ad quem, eſt iuſtitia expellens culpam Et quia ex hoc habet vltimam differentiam iuſtificatio iſta, per quam differt à iuſtificatione etiam compari: ideo ex hac, iuſtificatio impij dr̃ ſumere ſpeciem, ſicut motus à ſuo termino. Et ex hoc ſoluitur argumentum literæ, quia ad iuſtificationem impij cōcurrit remiſſio culpæ, vt ſub D ſtantia eius non abſolute, ſed pro quanto ſpeciem habet motus ex termino: & quia plura alia ad iuſtificationem requiruntur, ideo remiſſio connumeratur alijs.

¶In rñſione ad ſm̃ eiuſdē 6. art. dubiū occurrit de intentione authoris, an intendat quod gratiæ infuſio, & remiſſio culpæ ſint idem ſm̃ ſubſtantiam, & diſtinguantur ſm̃ terminos: an intendat quod ſint, conueniant, & diſtinguantur ſicut generatio & corruptio, cū generatio vnius eſt corruptio alterius. ¶Ratio dubij eſt, quia in litera vtrunque dicitur, & vtrumq; ſimul verum eſſe non poteſt: nam cum ex aqua fit ignis, ſunt ibi ſimul duæ mutationes ſecundum ſubſtantiam, & quatuor termini. Altera eſt generatio de non eſſe ad eſſe ignis: altera ē corruptio de eſſe in non eſſe aqua. Et ſi ſic eſt in propoſito, nō eſt idem ſecundum ſubſtātiam gratię infuſio, & remiſſio culpæ: & ſi non eſt ſic, non differunt, & cōueniunt vt generatio & corruptio, vt in litera dicitur. Ad hoc dicitur, quod hic oportet cautū eſſe, ne diuertamus de vno in aliud, & fallamur, nā diſtinguere oportet de gñatione & corruptione, vt ſunt actiones, & vt ſunt mutationes. Si nāq; eſt ſermo de actione generatiua & corruptiua, tūc dicendū eſt, quod eſt eadem ſecundū ſubſtantiam, & diſtinguitur ſecundum terminos. Eadem namque actio eſt, qua calidum generat calorem, & corrumpit frigus, ſcilicet calefactio, quę inquantum terminatur ad expulſionem frigoris, dicitur corruptio actiue, & inquātum terminatur ad calorem, dicitur generatio actiue. Et ad hūc ſenſum directe tēdit litera, qm̃ tam gratiæ infuſio, quam remiſſio culpæ actionem ſignificat: illa gñatiuā, iſta expulſiuā. Si aūt eſſet ſermo de gñatione & corruptionē vt ſunt mutationes, tūc dicēdū eſt, q nō ē ſiſe de eis & de ꝑpoſitis. nā gña & corruptio, vt dictū eſt, ſunt duæ mutationes inter quatuor terminos: in

A iuſtificatiōe aūt impij ē vna ſola mutatio iter duos terminos. ſ. de culpa ad gratiam, ſeu, iuſtitiam. Et rō eſt, quia culpa non eſt aliqd poſitiuum, à cuius eſſe ad non eſſe oporteat eſſe mutationē, quæ eſt corruptio: ſed eſt priuatio gratię, vt dictū eſt. Et qm̃ Sco. in 4. diſ. 14 q. 1. hoc impugnat, afferendæ ſunt duæ rationes tuæ, vt veritas magis eluceſcat. ¶Arguit primo, Idē ſimpliciter nō poteſt plurificari, & nō plurificari, & hoc accipiēdo terminos vniformiter, ſed remiſſio culpę plurificatur, cōſecutio grę non plurificatur ergo. Probatur minor, quia, cuilibet culpæ reſpondet propria remiſſio. Probatur, quia poteſt remiſſio vnius ſeparari ab altera, puta ſi commiſiſſet tot culpas. Secūdo ſic, Idē non ſeparatur ab eodē, & hoc vniformiter ſumēdo terminos: ſed expulſio culpæ, & acquiſitio gratiæ ſeparant ab inuicem, vt patet ex eo, q gratia datur innocentibus, angelis, & Adę in principio; & deus poteſt de potētia abſoluta parcere abſque infuſione gr̃ę. Reliquas rōnes Scoti attulimus ſuperius de oppoſitione terminorū. ſ. gratiæ & culpæ, & remiſſionis culpæ abſque gratia ¶Sed hæc parum etiam apparētiæ habēt apud exercitatos & diſcernentes, quod non eſt de rerū omnium identitate par ratio vtrinque, ſed quædam ſunt, quæ ita ſe habent q, etſi vnū poſſit abſolui ab altero, illud tamen alterum non pōt abſolui ab illo, & non ſolum non pōt abſolui, ſed concurrit in identitatem realē cum illo. Animal enim licet poſſit eſſe ſine homine, homo tñ non pōt eſſe ſine animali, ita quòd oportet quòd ſit idem, quod animal & albedo poteſt eſſe ſine hoc, quod ſit intenſa, intenſus tam gradus albedinis non poteſt eſſe ſine ea, & identificatur illi. Et quod ad propoſitum facit illuminari poteſt abſolui ab exitu à tenebra, exire tamen à tenebris D non pōt abſolui ab illuminari: vnde ſicut illuminari abſolute eſt mutatio ex non lumine ad lumen, illuminari autem tenebroſum eſt mutatio ex lumine priuatiue in lumen, & eſt vna mutatio ſimplex de tenebra ad lumen inter duos tātū terminos, ſcilicet priuationem & formam, ſimplex nanq; negatio cōtracta ad priuationem eundem conſtituit terminū a quo, ita in propoſito conſecutio gratiæ, abſolute loquendo, eſt mutatio de ſimplici negatione gratiæ, ad gratiā, & pōt abſolui ab exitu a culpa, ſed nō econuerſo. Exire quippe a culpa impoſſibile eſt, niſi conſequendo gratiam. ita q eſt vna mutatio exire a culpa, & conſequi gratiam inter duos terminos, ſcilicet culpā q̄ eſt priuatio contraria gratiæ, & gratiā. Nec ſunt duo termini à quo negatio gratiæ, & priuatio gratiæ, ſed priuatio contrahit negationem, & conſtituit vnum terminum a quo. ¶Ex p hoc patet qd dicēdū ſit ad qōnē, qua q̃rit, vtrū in īfuſione gratiæ, & remiſſione culpæ ſit vna ſimplex mutatio inter E duos tantū terminos formaliter oppoſitos, vt ꝑdeclaratū fuit. ¶Et ad obiectionem primam Sco. dicitur, quod remiſſio culpæ non multiplicatur ſecundum per ſe terminum, quia vt dictum fuit, omne peccatū cōuenit cum alio in auerſione, ſed multitudo eſt in terminis per accidens, quod non inconuenit Pōt etiam dici, quod idem inquantum idem incōuenit multiplicari, & non multiplicari ſed inquantum aliquo modo differens eſt a ſe ipſo, poteſt multiplicari & nō multiplicari. Et ſic eſt in propoſito, quia exitus a culpa, inquantum eſt idem cōſecutioni gratiæ, inquantum eſt eadē mutatio ſecundum ſubſtantiam, nō habet hoc quòd multiplicatur, & nō multiplicatur: ſed inquātum eſt aliquo modo differens ab ea, idest, a ſeipſa vt idētificatur illi. Differt enim in hoc, quod ſe tenet ex parte termini a quo, illa verò ex parte termini ad quē vt ſic, pōt multiplicari ex hac parte, & non multiplicari ex parte alia.

¶Ad

opponitur, ergo non debet culpę remiſsio cōnumerari infuſiōi grę

¶3 Præt. Remiſsio peccatorū cōſequit̃ ad motum liberi arbitrij in Deū & in peccatum, ſicut effect⁹ ad cauſam. per fidem enim & contritionē remituntur peccata, ſed effectus non debet connumerari ſuæ cauſæ, quia ea quæ cōnumerantur, quaſi adinuicem cōdiuiſa ſunt ſimul natura. ergo remiſsio culpæ non debet connumerari alijs, quę requirunt̃ ad iuſtificationē impii.

SED CONTRA eſt, q in enumeratione eorum quæ requiruntur ad rem, non debet prætermitti finis, qui eſt potiſsimum in vnoquoq;: ſed remiſsio peccatorum eſt finis in iuſtificatione impii. dicit. n. Iſ. 17. Iſte eſt omnis fructus vt auferatur peccatum. ergo remiſsio peccatorum debet connumerari inter ea, quæ requiruntur ad iuſtificationem impii.

RESPON. Dicendum, quòd quatuor enumerantur quæ requiruntur ad iuſtificationem impii, ſcilicet gratiæ infuſio, motus liberi arbitrij in Deum per fidem, & motus liberi arbitrij in peccatū, & remiſsio culpæ cuius ratio eſt, B qa ſicut dictū eſt, iuſtificatio eſt, quidam motus, quo anima mouetur à Deo à ſtatu culpæ in ſtatum iuſtitiæ. In quolibet autem motu, quo aliqd ab altero mouetur, tria requiruntur. Primo qdē motio ipſius mouentis. Secundo, motus mobilis. Tertio conſummatio motus, ſiue peruentio ad finem. Ex parte igitur motionis diuinę accipitur gratiæ infuſio: ex parte vero liberi arbitrii moti accipiuntur duo motus ipſius ſecūdum receſſum a termino à quo, & C acceſſum ad terminū ad quē. Cō-

art. 1. huius quæſt.

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd i ſem realiter & conuertibiliter impoſſibile eſt ſeparari, ſed quæ ſunt idem realiter, & non conuertibiliter, poſſunt ſeparari ex parte, qua non eſt conuertibilitas, vt patet de animali & homine, albedine intenſa &c. & ſic eſt in ꝓpoſito, vt patet ex dictis.

ſed. præced.

F ſummatio aũt, ſiue pfectio ad terminũ huius motus important per remiſsionem culpæ, in hoc enim iuſtificatio conſummatur.

Ad primvm ergo dicendum, quod iuſtificatio impij dicitur eſſe ipſa remiſsio peccatorum ſecundum quod omnis motus accipit ſpeciem à termino, tamen ad terminum cõſequendum multa alia requiruntur, vt ex ſupradictis * patet.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ grẽ infuſio & remiſſio culpę dupliciter conſiderari poſſunt. Vno modo, ſecũdũ ipſam ſubſtantiam actus, & ſic idem ſunt: eodem enim actu Deus & largitur gratiam, & remittit culpam. Alio modo poſſunt conſiderari ex parte obiectorum, & ſic differunt ſecundum differentiam culpæ quæ tollitur, & gratiæ quæ infunditur. ſicut etiam in rebus naturalibus & generatio & corruptio differunt, quamuis generatio vnius ſit corruptio alterius.

Ad tertivm dicendum, quòd iſta non eſt connumeratio ſecundum diuiſionem generis in ſpecies, in qua oportet quòd connumerata ſint ſimul, ſed ſecundum differentiam eorum quæ requiruntur ad completionem alicuius, in qua quidẽ enumeratione aliqd pòt eſſe prius, & aliquid poſterius, quia principiorum & partium rei compoſitæ poteſt eſſe aliquid alio prius.

¶ Super quæſtionis centeſimæ decimę tertię Ar. ſeptimũ.

In art. 7. eiuſdem quæſtionis 113. nota duas radices exphiloſophia, alteram vnde prouenit quòd forma nõ fiat in inſtãti, alteram vnde prouenit, quòd agens egeat tempore ad diſponendam materiam ſufficiẽter ꝑ forma. Et prima in duobus ſimul iũctis conſiſtit, ſcilicet in diſpoſitione ſubiecti, & indigentia temporis ad diſponendũ. Secunda aũt in vno, ſcilicet in proportione reſiſtentis diſpoſitionis ad virtutem agentis diſponentis. Et ẽ ſermo de forma ꝑmanente. De ſucceſſiua namq; nulla eſt quæſtio, qa implicat eã eſſe in inſtanti Et qm̃ hæ radices cauſæ propriæ dictorum effectuum accipiantur, ideo author viẽs poſterioriſtica doctrina, Si affirmatio eſt cauſa affirmationis &c. ex negatione harum cauſarum concludit gratiam infundi in inſtanti.

¶ In reſponſione ad ſecundum, aduerte quod non dicitur, ꝙ

598 Infr. arti. 8. co. Et 4. diſ. 5. q. 2. art. 2. q. 5. ad 1. Et diſt. 17. q. 3. Et veri. q. 26. art. 3. ad 12. & q. 28. arti. 3. ad 10. & 19. & artic. 9.

* artic. 3. 5. & 6.

† q. 13. art. 1.

* p. p. q. 85. art. 4.

q. 114. art. 4.

Articvlvs VII.

Vtrum iuſtificatio impij fiat in inſtanti, vel ſucceſsiue.

Ad septimvm ſic proceditur. Videt ꝙ iuſtificatio impij nõ fiat in inſtãti ſed ſucceſsiue. Quia vt * dictũ eſt, ad iuſtificationem impij requiritur motus liberi arbitrij: actus autem liberi arbi. eſt eligere, qui præexigit deliberationem cõſilij, vt † dictum eſt. Cum igitur deliberatio diſcurſum quẽdam importet qui ſucceſsionẽ quandã habet, vĩ ꝙ iuſtificatio impij ſit ſucceſsiua.

¶ 2 Preterea. Motus liberi arb. nõ eſt abſque actuali cõſideratione: ſed impoſsibile eſt ſimul multa intelligere in actu, vt in primo * dictum eſt. cum igitur ad iuſtificationẽ impij reqratur motus liberi arb. in diuerſa ſcilicet in Deũ, & in peccatum, videtur quod iuſtificatio impij non poſsit eſſe in inſtanti.

¶ 3 Prætereà. Forma quæ ſuſcipit magis & minus, ſucceſsiue recipitur in ſubiecto, ſicut patet de albedine & nigredine: ſed gratia ſuſcipit magis & minus, vt * ſupra dictũ eſt. ergo nõ recipitur ſubito in ſubiecto. cum igitur ad iuſtificationẽ impij requiratur gratię infuſio videtur quod iuſtificatio impij non poſsit eſſe in inſtanti.

¶ 4 Præter. Motus liberi arbitrij qui ad iuſtificationẽ impij concurrit, eſt meritorius, & ita oportet ꝙ procedat à gratia, ſine qua nullum eſt meritum, vt infra * dicitur: ſed prius eſt aliquid cõſequi formam quàm ſecundum formam operari ergo prius infunditur gratia, & poſtea liberum arbitrium mouetur in Deum, & in deteſtationem peccati. non ergo iuſtificatio eſt tota ſimul.

G ¶ 5 Prætereà. Si gratia infundatur animę, oportet dare aliquod diſtans, in quo primo animæ inſit: ſimiliter ſi culpa remittitur, oportet ultimum inſtans dare, in quo homo culpæ ſubiacet, ſed non poteſt eſſe idem inſtans, qa ſic oppoſita ſimul ineſſent eidẽ. ergo oportet eſſe duo inſtantia ſibi ſuccedẽtia, inter quæ, ſecundum * Philoſophum in 6. Phyſ. oportet eſſe tempus medium. non ergo iuſtificatio fit tota ſimul, ſed ſucceſsiue.

H Sed contra eſt, quod iuſtificatio impii ſit per gratiam Spiritus ſancti iuſtificantis, ſed Spiritus ſanctus ſubito aduenit mentibus hominũ, ſecundum illud Act. 2. Factus eſt repente de cœlo ſonus tanquam aduenientis ſpiritus vehementis. vbi dicit * gl. quod neſcit tarda molimina Spiritus ſancti gratia. ergo iuſtificatio impii nõ eſt ſucceſsiua, ſed inſtantanea.

I Respondeo Dicendum, quod tota iuſtificatio impii originaliter conſiſtit in gratiæ infuſione. Per eam enim & liberum arbitrium mouetur, & culpa remittitur, gratiæ autem infuſio fit in inſtanti abſque ſucceſsione. Cuius ratio eſt. quia quòd aliqua forma non ſubito imprimatur ſubiecto, contingit ex hoc, ꝙ ſubiectum nõ eſt diſpoſitum, & agẽs indiget tpe ad hoc, quòd ſubiectum diſponat. & ideo videmus quod ſtatim cum materia eſt diſpoſita per alterationem præcedentẽ, forma ſubſtantialis acquiritur materiæ, & eadem ratione quia diaphanum eſt ſecundum ſe diſpoſitum ad lumẽ recipiendum, ſubito illuminatur à corpore lucido in actu. * Dictũ

K eſt aũt ſupra, quòd De * ad hoc ꝙ gratiam infundat animæ, nõn requirit aliquam diſpoſitionem, niſi quam ipſe faciet. Facit autem huiuſmodi diſpoſitionem ſufficientem ad ſuſceptionem gratiæ qñq; quidem ſubito, qñque aũt paulatim & ſucceſsiue, vt * ſupra dictũ eſt. Quod enim agens naturale nõ ſubito poſsit diſponere materiam contingit ex hoc, quod eſt aliqua diſproportio eius, quod in materia reſiſtit ad virtutẽ agẽtis, & ꝑp hoc videmus, quod quanto virtus

vnico actu liberum arbitrium mouetur in Deum & peccatũ, ſed quòd ſimul, ſecũdum quod vnum eſt ratio alterius. exemplum autem de intellectu plus dicit, quã oportet quia dicit ẽt vnitatem actus, ſed abundãs cautela nõ nocet. Q. 114 ar. 2.

¶ In reſponſione ad tertium, aduerte maximam negatiuam ex doctrina antedicta, quòd ſuſcipere magis & minus non eſt ratio quare formã oportet fieri ſucceſsiue. Et probat hoc author ex lumine. Et hinc habes, qu im ſalſa ſit illa propoſitio, Texta. 10. 2. Nulla latitudo formæ acquiritur, aut deperditur in inſtanti. patet enim quod non ſolum falſa eſt, cum aliquid ſit conſecutiue, puta cum calor ſit, conſequendo formam ignis; ſed ẽt cum ſit per ſe vt proprius termi: us factionis, vt patet de lumine. Et ſurſus patet, ꝙ nõ ſolum eſt hoc verum de latitudine intenſiua, ſed etiam extenſiua. contingit ꝑ totum aliquod ſimul illuminari, immò & coagulari, inquit Philoſophus in de ſenſu & ſanſato. Sed diſcuſſiones extrauagantiores relinquamus quæſtionibus, moralia proſequamur hic.

Ex glo. Ambroſij in illud Luc. ca. 2. Abiit in montana cũ feſtinatione tom. 5.

¶ In reſpo ſione ad quintum, quæ dicenda eſſent de tempore diſcreto, & quomodo loquendum eſt de eo ſecundum ſe, & quomodo coexiſtẽter ad tempus noſtrum, require in commentarijs ſuper prima parte. Quomodo autem datur primum eſſe gratiæ, quod eſt idem quod primum non eſſe culpæ, non eſt aliquid ſpeciale, ſed commune omni generationi permanentium. Ex hoc ergo habes, quod liberum arbitrium in iuſtificationis inſtanti mouetur in deteſtationem culpę, non q̃ eſt, ſed quæ immediate ante hoc fuit, & nunc primo non eſt. Q 112. ar. 2. Q. 113. ar. 1. & 2.

ágentis fuerit fortior, tanto materia citius diſponitur. Cum igitur virtus diuina ſit infinita, poteſt quamcunque materiam creatam ſubito diſponere ad formã, & multo magis liberum arbitrium hominis, cuius motus poteſt eſſe instantaneus ſecundum naturam. ſic igitur D. 746. iuſtificatio impij fit a Deo in inſtanti.

Ad primum ergo dicendum, quod motus liberi arbitrij, qui concurrit ad iuſtificationem impij, eſt cõſenſus ad deteſtãdum peccatum, & ad accedendum ad Deum, qui quidem conſenſus ſubito fit. Contingit aut quandoque ꝙ præcedit aliqua deliberatio, quæ nõ eſt de ſubſtantia iuſtificationis, ſed via in iuſtificationẽ ſicus motus localis eſt via ad illuminationem, & alteratio ad generationem.

B Ad secundum Dicendum, quod ſicut in primo *dictum eſt, nihil prohibet duo ſimul intelligere actu, p.p. quæ. 85. art. 4. ſecundum quod ſunt quodammodo vnum, ſicut ſimul intelligimus ſubiectum & prædicatum, inquantum vniuntur in ordine affirmationis vnius. Et per eundem modum liberum arbitrium poteſt in duo ſimul moueri ſecũdum quod vnũ ordinatur in aliud. motus autem liberi arbitrij in peccatum ordinatur ad motum liberi arbitrij in Deum. Propter hoc enim homo deteſtatur peccatum quia eſt contra Deum, cui vult adhærere: & ideo liberum arbitrium in iuſtificatione impij ſimul deteſtatur peccatum, & conuertit ſe ad Deum, ſicut etiam corpus ſimul recedendo ab vno loco accedit ad alium.

Ad tertium dicendum, quòd non eſt rõ quare forma ſubito in materia non recipiatur, quia C magis & minus poteſt ineſſe: ſic enim lumen non ſubito reciperetur in aere qui poteſt magis & minus illuminari: ſed ratio eſt accipienda ex parte diſpoſitionis materiæ, vel ſubiecti, vt *dictum eſt. In corp. art.

Ad quartum dicendum, quod in eodẽ inſtãti in quo forma acquiritur, incipit res operari ſecũdum formã: ſicut ignis ſtatim cum eſt generatus, mouetur ſurſum, & ſi motus eius eſſet inſtantaneus, in eodem in ſtã- D. 647. ti compleretur. Motus autem liberi arbitrii qui eſt velle, non eſt ſucceſsiuus, ſed inſtãtaneus, & ideo nõ oportet quod iuſtificatio impii ſit ſucceſsiua.

Ad quintum dicendum quod ſucceſsio duorum oppoſitorum in eodem ſubiecto aliter eſt conſideranda in his quæ ſubiacent tempori, & aliter in his quæ ſunt ſupra tempus. In his enim quæ ſubiacent tempori, non eſt dare vltimũ inſtans, in quo forma prior ſubiecto ineſt. eſt autem dare vltimum tempus, & primum inſtans, in quo forma ſubſequens ineſt materiæ, vel ſubiecto. Cuius ratio eſt quia in tempore non poteſt accipi ante vnum inſtans aliud inſtans præcedens immediate, eo quod inſtantia non conſequenter ſe habeat in tempore, ſicut nec puncta in linea, vt probatur in 6. *Phyſ. ſed tempus terminatur ad inſtans, & ideo in princ. lib. per decem tex. tom. 2. in toto tempore præcedenti, quo aliquid mouetur ad vnam formam, ſubeſt formæ oppoſitæ: & vltimo inſtanti illius temporis, quo eſt primum inſtans ſequentis E temporis, habet formam, quæ eſt terminus motus. Sed in his quæ ſunt ſupra tẽpus, aliter ſe habet. Si qua enim ſucceſsio ſit ibi affectuum, vel intellectualium conceptionum, puta, in angelis, talis ſucceſsio non menſura- D. 518. tur tempore continuo, ſed tempore diſcreto, ſicut & ipſa quæ menſurantur, non ſunt continua, vt in primo p.p. quæ. 53. art. 2. & 3. *habitum eſt. Vnde in talibus eſt dandum vltimum inſtans, in quo primum fuit, & primum inſtans, in quo eſt id quod ſequitur. Nec oportet eſſe tempus medium quia non eſt ibi continuitas temporis, quæ hoc requirebat. Mens autem humana quæ iuſtificatur, ſecundũ ſe quidem eſt ſupra tempus, ſed per accidens ſubditur tempori, inquantum ſcilicet intelligit cum continuo & A tempore ſecundum phantaſmata, in quibus ſpecies intelligibiles conſiderat, vt in primo *dictum eſt. Et ideo p.p. q. 85. artica. & 2. iudicandum eſt ſecundum hoc de eius mutatione ſecũdum conditionem motuum temporalium, vt ſcilicet dicamus, quod nõ eſt dare vltimum inſtans, in quo culpa infuit, ſed vltimum tempus: eſt autem dare primum inſtans, in quo gratia ineſt, in toto autem tempore præcedenti inerat culpa.

Articulus VIII.

Vtrũ gratiæ infuſio ſit prima ordine naturę inter ea quæ requiruntur ad iuſtificationem impij.

B Ad octavum ſic proceditur. Videtur ꝙ gratiæ infuſio nõ ſit prima ordine naturæ inter ea, quæ requiruntur ad iuſtificationẽ impii. Prius enim ẽ recedere à malo, quàm accedere ad bonũ ſecũdũ illud Pſa. 30. Declina a malo, & fac bonum, ſed remiſsio culpæ pertinet ad receſſum à malo, infuſio autẽ gratiæ pertinet ad proſecutionẽ boni. ergo naturaliter prius ẽ remiſſio culpæ, quàm infuſio gratiæ.

¶ 2 Præter. Diſpoſitio præcedit C naturaliter formam ad quam diſponit, ſed motus liberi arb. eſt quædam diſpoſitio ad ſuſceptionem gratiæ. ergo naturaliter præcedit infuſionem gratiæ.

¶ 3 Præterea. Peccatum impedit animam ne libere tendat in Deũ, ſed prius eſt remouere id quod prohibet motum, quàm motus ſequatur. ergo prius eſt naturaliter remiſsio culpæ & motus liberi arbitrij in Deũ quàm infuſio gratiæ.

D Sed contra Cauſa eſt prior naturaliter ſuo effectu, ſed gratiæ infuſio cauſa eſt omnium aliorum, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij, vt * ſupra dictũ eſt. ergo eſt naturaliter prior.

Respondeo Dicendum, quod prædicta quatuor quæ requiruntur ad iuſtificationem impij, tempore quidem ſunt ſimul, quia iuſtificatio impij non eſt ſucceſsiua, vt* dictum eſt: ſed ordine art. præced. naturæ vnum eorũ eſt prius altero, & inter ea naturali ordine primum eſt gratiæ infuſio, ſecundũ E motus liberi arb. in Deum: tertiũ eſt motus liberi arb. in Peccatũ, quartum vero eſt remiſsio culpæ. Cuius ratio eſt, quia in quolibet motu naturaliter primum eſt motio ipſius mouentis, ſecundum autem eſt diſpoſitio materiæ, ſiue motus ipſius mobilis, vltimum vero ẽ finis, vel terminus motus, ad quem terminatur motio mouentis. Ipſa igitur Dei mouentis motio eſt gratiæ infuſio, vt dictum eſt ſupra. motus autem vel diſpo-

¶ Super quæſtionis centeſimæ decimæ tertiæ Art. octauũ.

In articulo 8. eiuſdem quæſtionis in reſpõſione ad primũ, nota ingenium & reuerentiam authoris.

¶ Nam primo compu- 599 tando tantum qua- 4. d. 17. q. 1. ar tuor, quæ numerari tic. 4. q. 1. & ſolent in iuſtificatio q. 2. ar. 5 q. ne impij & indiſtin- 1. ad 2. Et cte accipiendo gratiã ver. q. 28. cum per ſe, & neceſſa arti. 7. rio conſequentibus donis ex parte termini ad quem ſoluit argumentum de prioritate gratiæ reſpectu remiſſionis peccatorũ aut econtra. Deinde diſtinguẽdo inter donum gratiæ, quod dictum eſt eſſe in eſſentia aiæ, & donũ iuſtitiæ cõſequẽtis gratiã, qđ dictũ eſt in primo articulo huius quæſtionis eſſe terminũ ad quem in iuſtificatione impij, aliter ſoluit quaſi quintum adiungens prædictis quatuor nõ nouiter adinuentum, ſed ipſam iuſtificationem, quæ a iuſtitiæ dono terminante dicta eſt conſequens, vt ſic iuſtificatio impij ex parte termini ad quem, ſit quintum integrans iuſtificationem impij. Et quia art. præced. ſic ordo naturalis in iuſtificatiõe impij eſt, ꝙ primo eſt infuſio gratiæ, ſecundo motus liberi arbitr. in Deũ, tertio motus liberi arbitrij in peccatum: art. præced. quarto conſequutio iuſtitiæ, quinto excluſio culpæ. Et vt melius penetres ordinẽ hunc, aduerte quòd actio Dei infuſiua gratiæ impio habet quaſi duo officia, q a eſt inductiua, & expulſiua. & ſi actio ſine medio motu liberi arbitrij ꝑ modũ naturaliũ actionũ ſortiretur effectũ, vt in infantibus cõtingit baptizatis, tunc ad gra- art. 6. huius quæſt. tiæ infuſionem duo tantum conſequerentur

ceeui, ſcilicet iuſtitia & remotio culpæ, primũ ex primo officio, ſecundum ex ſecundo. Sed quoniam in adultis non ſortitur effectũ per modũ actionis naturalis, ſed medio libero arbitrio, vt omnia fiant ſuauiter, id infuſionem gratiæ cõſequuntur quatuor, duo ex primo officio, ſcilicet mot° liberi arbitrij in Deũ, & conſecutio iuſtitiæ, & duo ex ſecundo officio, ſcilicet motus liberi arbitrij in petm̃, & expurgatio à peccato, ita ꝙ gratia cauſat duos motus, alterũ per modũ liberi arbitrij, quaſi imperando ei acceſſum ad Deũ, & receſſum à peccato, alterũ ꝑ modũ naturę, quaſi exequẽdo inductionem iuſtitiæ, & remiſſionẽ peccati. Et qm̃ totus ordo medij pcẽdit naturaliter ordinẽ tertij, & totus ordo imperij prior naturaliter eſt toto ordine executionis, idcirco conſecutionem iuſtitiæ quæ terminus ad quem in executione illius motus eſt, quarto loco poſt totum motum liberi arbit. locaui. & ſic ponitur iuſtitia terminus ad quem, & culpa terminus a quo iuſtificationis impij, vt in litera dicitur: & gratia cauſa vtriuſque, ſcilicet adeptionis, & remiſſionis.

*Art. 1. & 6. huius q.

¶ In reſponſione ad ſecundum, dubium occurrit, quia author videtur æquiuocare, aut male probare, ꝙ diſpoſitio liberi arbitrij ſequitur gratiæ infuſionem, quia diſpoſitio ſubiecti ſequitur actionem agentis per quam etiam ipſum ſubiectum diſponitur. nam in communi loquendo actio agentis eſt duplex, vna inductiua formę, & altera diſpoſitiua, vbi opus eſt diſpoſitione. Et conſtat quod diſpoſitio ſubiecti ſequitur actionem diſpoſitiuam nõ actionem inductiuã. Vbi autem non eſt opus diſpoſitione, vt in illuminatione, actionem agentis nulla ſequitur diſpoſitio, in ſpeciali quoque propoſito loquendo, actio Dei eſt duplex ſcilicet infuſio gratiæ, & gratuita Dei motio, Prima inducit formã gratiæ, ſecunda præparat, ſeu diſponit ad gratiã, vt patet ex ſupradictis. Et ſic diſpoſitio ad gratiam ſequitur actionem agentis ideſt, gratuitam Dei motionem, præcedit autem naturæ ordine actionem agentis, ideſt, infuſionem gratię, cuius oppoſitum in litera dicitur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ſi gratiæ donum habituale perficeret ſolum per modum naturæ, idem eſſet iudiciũ de infuſione gra-F tiæ, & diſpoſitione ad illã, & aliis actionibus, formis, & diſpoſitionibus naturalibus, & oporteret ponere ſecũdum naturæ leges aliam actionem inductiuam formæ, & aliã diſpoſitiuã. Sed quia iã declaratum eſt, quod gratia operatur vtroque modo .ſ. per modũ liberi arbi. & per modum naturæ: ideo infuſio gratiæ gratum facientis, inquantũ operatur ꝑ modum liberi arb. gratuite mouet liberum arb. ad actus duos ante dictos, & ſic preuenit & eoſdẽ informatos gratia, & ſeipſam gratiã vt gratũ facientem, ita ꝙ non ſolum ſimul ſed vnica actione Deus infundendo gratiam gratuite mouet, & gratũ facit, & inquãtũ gratuite mouet liberum arbi. diſponit, ſimul & diſpoſitũ reddit per liberum arbi. hominem ad gratiã: quoniam ipſo actu liberi arbi. homo redditur ſubiectum præparatum & coaptatũ gratiæ, cuius oppoſito actu poſuerat obicem gratiæ. Et hæc præparatio eſt, quę ſuperius in quæſtione centeſima duodecima articulo ſecundo ad primum dicta eſt meritoria.

600

3. q. 43. arti. 4. ad 2. Et 4. di. 17. q. 1. ar. 5. q. 1. ad 2. Et diſt. 46. q. 2 art. 1. q. 3. ad 2. Et Io. 14. lec. 4.

¶ Nec obſtat his, ꝙ quandoque gratuita Dei motio fit non ꝑ gratiam gratum facientem, poteſt nãq; & per ipſam, & ſine ipſa Deus gratuite mouere. Hanc autem quam diximus eſſe mentẽ authoris, ex eo patet, quòd nõ dicit diſpoſitionem naturæ ordine ſeq. actionem agentis quamcunque, ſed eam per quam etiam ſubiectũ diſponitur, quaſi diceret, quòd actionem quæ nõ ſolum eſt inductiua, ſed & diſpoſitiua, diſpoſitio ſubiecti ſeqtur: & ſic nihil reſtat ambiguum.

*Ca. 2. in fi. tomo 5.

ſitio mobilis eſt duplex motus liberi arb. terminus autem vel finis motus ẽ remiſſio culpæ: vt ex* ſupradictis patet. Et iõ naturali ordine primũ in iuſtificatione impij eſt gratię infuſio, ſecundũ eſt motus libe. arb. in Deum: tertium vero ẽ motus liberi arb. in peccatũ, Propter hoc enim ille q iuſtificatur, deteſtatur peccatum, quia eſt contra Deum, vnde motus liberi arb. in Deũ præcedit naturaliter motum liberi arb. in peccatũ, cũ ſit cauſa & ratio eius, quartum vero & vltimum eſt remiſſio culpæ, ad quã tota iſta trãſmutatio ordinatur ſicut ad finem, vt* dictũ eſt.

Ad primum ergo dicẽdum, quod receſſus à termino & acceſſus ad terminum dupliciter conſiderari poſſunt. Vno modo, ex parte mobilis, & ſic naturaliter receſſus à termino præcedit acceſſum ad terminũ. H Prius enim eſt in ſubiecto mobili oppoſitum quod abiicitur, & poſtmodũ eſt id quod ꝑ motũ aſſequitur mobile, ſed ex parte agentis eſt econuerſo. Agẽs enim per formam, quæ in eo præexiſtit, agit ad remouẽdum cõtrarium, ſicut ſol per ſuam lucẽ agit ad remouendũ tenebras. Et ideo ex parte ſolis prius eſt illuminare, quàm tenebras remouere, ex parte autẽ aeris illuminandi prius eſt purgari à tenebris, quam cõſequi lumen ordine naturæ, licet vtrunque ſit ſimul tempore. Et quia infuſio gratiæ, & remiſſio culpæ dicuntur ex parte Dei iuſtificãtis, iõ ordine naturæ prior eſt gratiæ infuſio, quàm culpę remiſſio. Sed ſi ſumantur ea quæ ſunt ex parte hominis iuſtificati, econuerſo. nam prius ẽ ordine naturę liberatio a culpa, quàm conſecutio gratiæ iuſtificãtis. Vel poteſt dici, quòd termini iuſtificationis ſunt culpa ſicut à quo, & iuſtitia ſicut ad quẽ, gratia vero eſt cauſa remiſſionis culpæ, & adeptionis iuſtitiæ.

Ad secundum dicendum, qđ diſpoſitio ſubiecti pcedit ſuſceptione formę ordine naturę: ſequitur tñ actionẽ agẽtis, per quã etiã ipſum ſubiectum diſponitur, & ideo motus liberi arb. naturæ ordine pcedit cõſecutionẽ gratię ſequitur autem gratiæ infuſionẽ.

Ad tertium dicendum, ꝙ ſicut* Philoſ. dicit in 2. Phyſ. In motibus animi omnino præcedit
G motus in principium ſpeculationis, vel in finẽ actionis, ſed in exterioribus motibus remotio impedimẽti pcedit aſſecutionẽ finis, & qa motus liberi arb. eſt motus animi prius naturæ ordine mouetur in Deũ ſicut in finẽ, quã ad remouendum impedimentum peccati.

*Tex. 89. & mo 2.

Articulus IX.

Vtrum iuſtificatio impij ſit maximum opus Dei.

Ad nonum ſic proceditur. Videtur ꝙ iuſtificatio impij nõ ſit maximum opus Dei. Per iuſtificationem enim impij cõſequitur aliquis gratiã vitæ, ſed per glorificationẽ cõſequitur aliquis gratiam patriæ, quæ maior eſt. ergo glorificatio angelorum, vel hominum eſt maius opus, quã iuſtificatio impij.

¶ 2 Præterea. Iuſtificatio impij ordinatur ad bonum particulare vnius hominis, ſed bonum vniuerſi eſt maius quã bonũ vnius hominis, vt patet in 1.* Eth. ergo maius opus eſt creatio cæli & terræ, quàm iuſtificatio impij.
I
¶ 3 Præt. Maius eſt ex nihilo aliquid facere, & vbi nihil cooperatur agenti quàm ex aliquo facere aliquid cum aliqua cooperatione patientis, ſed in opere creationis ex nihilo fit aliquid, vnde nihil poteſt cooperari agenti, ſed in iuſtificatione impij Deus ex aliquo aliquid facit, ideſt, ex impio iuſtum, & eſt ibi aliqua cooperatio ex parte hominis, quia ẽ ibi motus liberi arbit. vt* dictum eſt. ergo iuſtificatio impij non eſt maximum
K opus Dei.

*Art. 3. huius quæſ.

Sed contra eſt, quod in Pſal. 144. dicitur, Miſerationes eius

¶ *Super quæſtionis centeſimæ decimæ tertię Art. nonum.*

In articulo nono eiuſdem quæſtionis duo nota. Primo, quòd iuſtificationem impij, quæ conſiſtit vt eſt dictum, in gratiæ infuſione originaliter & principaliter, Author diſtinguit contra creationem, quia ex impio fit iuſtus & quia in adultis cooperatur motus liberi arbitrij. Quod ꝓ tanto notandũ duxerim, vt gratiam non creari apud authoris doctrinam, confirmem. Secundo, tene ante oculos tuos ſemper die noctuque, quod bonum gratię vnius, eſt melius quàm bonum naturæ totius vniuerſi, vt continue videas damnationem imminentem non exiſtimanti tantum bonum oblatum.

& in collecta dicitur. Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maxime & miſerando manifeſtas. & * Auguſtinus dicit exponens illud Ioan. 15. Maiora horum faciet, quod maius opus eſt, vt ex impio iuſtus fiat quam creare cælum & terram

Tract. 72. in Ioann. poſt medium illius, to. 9.

Respondeo dicendum, quod opus aliquod poteſt dici magnum dupliciter. Vno modo ex parte modi agendi, & ſic maximum opus eſt creationis, in quo ex nihilo fit aliquid. Alio modo poteſt dici opus magnum propter magnitudinem eius quod fit, & ſecundum hoc maius opus eſt iuſtificatio impij, quæ terminatur ad bonum æternum diuinæ participationis, quam creatio cæli & terræ, quæ terminatur ad bonum naturæ mutabilis: & ideo * Auguſti. cum dixiſſet, quod maius eſt quod ex impio fiat iuſtus quam creare cælum & terram, ſubiungit: Cælum enim & terra tranſibit, prædeſtinatorum autem ſalus & iuſtificatio permanebit. Sed ſciendum eſt, quod aliquid magnum dicitur dupliciter. Vno modo ſecundum quantitatem abſolutam, & hoc modo donum gloriæ eſt maius, quam donum gratiæ iuſtificantis impium, & ſecundum hoc glorificatio iuſtorum eſt maius opus, quam iuſtificatio impij. Alio modo, dicitur aliquid magnum quantitate proportionis, ſicut dicitur mons paruus, & milium magnum, & hoc modo donum gratiæ impium iuſtificantis eſt maius quam donum gloriæ beatificantis iuſtum, quia plus excedit donum gratiæ dignitatem impij, qui erat dignus pœna, quam donum gloriæ dignitatẽ iuſti, qui ex ex hoc ipſo quod eſt iuſtificatus eſt dignus gloria. & ideo * Auguſtin. dicit ibidem: Iudicet q. poteſt, vtrũ maius ſit iuſtos angelos creare, quam impios iuſtificare: certe ſi æqualis eſt vtrunque potentię, hoc maioris eſt miſericordiæ. Et per hoc patet reſponſio ad primum.

Tract. 7 2. in Ioan. à med. illius tom. 9.

B

C

Tract. 72. in Io. no-u procul à fi. to 9.

Ad secundum Dicendum, quod bonum vniuerſi eſt maius quam bonum particulare vnius ſi accipiatur vtrunque in eodem genere, ſed bonum gratiæ vni * maius eſt quam bonum naturæ totius vniuerſi.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit ex parte modi agendi, ſecundum quem creatio eſt maximum opus Dei.

D

Articulus X.

Vtrum iuſtificatio impij ſit opus miraculoſum.

Ad decimum ſic proceditur. Videtur, quòd iuſtificatio impij ſit opus miraculoſum. Opera enim miraculoſa ſunt maiora nõ miraculoſis, ſed iuſtificatio impij eſt maius opus, quam alia opera miraculoſa, vt patet per * Auguſti. in authoritate inducta. ergo iuſtificatio impij eſt opus miraculoſum.

E

¶ 2 Præterea. Motus voluntatis ita eſt in anima, ſicut inclinatio naturalis in rebus naturalibus: ſed qñ Deus aliquid operat̃ in rebus naturalibus contra inclinationem naturæ, eſt opus miraculoſum, ſicut cum illuminat cæcum, vel ſuſcitat mortuum. voluntas autẽ impij tendit in malum. cum igitur Deus iuſtificãdo hominẽ, moueat eum in bonum, videtur quòd iuſtificatio impij ſit miraculoſa.

A

¶ 3 Præterea. Sicut ſapientia eſt donum Dei, ita & iuſtitia, ſed miraculoſum eſt, quòd aliquis ſubito ſine ſtudio ſapientiam aſſequatur à Deo, ergo miraculoſum eſt, quod aliquis impius iuſtificetur à Deo.

Sed contra Opera miraculoſa ſunt ſupra potentiam naturalem, ſed iuſtificatio impii non eſt ſupra potentiam naturalem. dicit enim * Auguſtin. in lib. de prædeſt. ſanctorum, quod poſſe habere fidem ſicut poſſe habere charitatem, naturæ eſt hominum; habere autem fidem quemadmodum habere charitatem, gratiæ eſt fidelium. ergo iuſtificatio impij non eſt miraculoſa.

B

Respondeo Dicẽdum, ꝙ in operibus miraculoſis tria cõſueuerunt inueniri, quorum vnũ eſt ex parte potentiæ agentis; quia ſola diuina virtute fieri poſſunt, & ideo ſunt ſimpliciter mira, quaſi habentia cauſam occultam, vt in primo * dictum eſt, & ſecundum hoc tam iuſtificatio impii quàm creatio mũdi, & vniuerſaliter omne opus, quòd à ſolo Deo fieri poteſt miraculoſum dici poteſt. Secundo in quibuſdam miraculoſis operibus innenitur, quod forma inducta eſt ſupra naturalem potẽtiam talis materiæ, ſicut in ſuſcitatione mortui vita eſt ſupra naturalem potentiam talis corporis, & quãtum ad hoc iuſtificatio impii non eſt miraculoſa, quia naturaliter anima eſt gratiæ capax. eo enim ipſo, quod facta eſt ad imaginem Dei, capax eſt Dei per gratiam, vt * Aug. dicit. Tertio modo in operibus miraculoſis inuenitur aliquid præter ſolitum & conſuetum ordinem cauſandi effectum, ſicut cum aliquis infirmus ſanitatem perfectam aſſequitur ſubito præter ſolitum curſum ſanationis quæ fit à natura vel arte, & quantum ad hoc, iuſtificatio impii quãdoque eſt miraculoſa, & quando que non. Eſt enim iſte communis & cõſuetus curſus iuſtificationis vt Deo mouente interius animã, homo conuertatur ad Deum primo quidem conuerſione imperfecta, vt poſtmodum ad perfectam deueniat, quia charitas inchoata meretur augeri, vt aucta mereatur perfici, ſicut * Aug. dicit. Quandoque vero tam vehementer Deus animam mouet, vt ſtatim quandã perfectionem iuſtitiæ aſſequatur, ſicut fuit in conuerſione d Pauli, adhibita etiam exterius miraculoſa proſtratione, & ideo conuerſio Pauli tanquam miraculoſa in Eccleſia commemoratur celebriter

C

D

E

¶ Super quæſtionis centeſimæ decimæ tertię Ar. decimũ

601 In arti. 10. eiuſdem quæſt. dubium triplex occurrit, Primũ eſt circa illud, Anima naturaliter eſt capax gratię vſ. n. ꝙ ſm̃ ꝑſentem doctrinam in anima ſit potẽtia naturalis ad gratiam, ac per hoc ad fidem & alia huiuſmodi, cuius oppoſitum in prima parte diximus cõtra Scotum.

Infr. q. 105. arti. 7. ad 1. Et 3. qõ. 44. arti. 3. ad 1. & 3. Et 2. di. 28. q. 1. ar. 3. ad 2. Et 4. d. 17. q. 1. ar. 5. q. 1. Et po. q. 1. ar. 2. ad 6. * Art. præce. in argu. Sed contra.

¶ Secundum eſt circa illud, quod gratia nõ eſt ſuper naturalem potẽtiã impij ſicut vita ſupra potẽtiam in corpore mortuo. Sicut. n. in corpore mortuo eſt potẽtia remota ad vitã & nõ propinqua, ita in anima impia eſt potẽtia remota ad gratiã & nõ propiuqua, immo magis vita eſt in potẽtia naturali talis corporis quã gratia in potẽtia naturali animę impiæ, quia illud poteſt per multas tranſmutationes reduci in vitã ab agente naturali, gratia vero non.

¶ Tertium eſt in reſponſione ad ſecundum, circa illud, ꝙ non eſt ſimile de illuminatione cęci, & iuſtificatione impij, quoniã expreſſe author in 3. cõtra Gen. c. 161. dicit, ꝙ iuſtificatio impii ẽ ſupra id quod ordo rerum exigit. & ideo ſicut Deus nõ omnes cæcos illuminat, ita nõ impios iuſtificat. Hic autem argumẽtum ſecundo quod hoc tãgit, vult ſecondũ ordinem rerum ipſam iuſtificationem fieri, & propterea non eſſe miraculum, aut ergo hic, aut ibi à vero declinat.

Cap. 5. non procul à fi. tom. 7.

p. p. qõ. 105. art. 7. & 8. & q. 110. art. 4.

¶ Ad euidenciã horũ ſciendum eſt, ꝙ cum cõmune ſit omni formæ non habere materiam ex qua cõſtat, cum de potẽtia naturali ad formam quæſtio eſt, nõ uiſ de materia in qua, ẽ ſermo. Verum hõ de materia in qua, dupliciter pñt ſe ad formã habere: nam qñque eſt nõ ſolum in qua fi & eſt, forma, ſed ẽ materia ex qua educitur forma, & tũc eſt potẽtia naturalis ad formã, vtpote ex ſua potentia educẽdã. Qñq; aũt eſt ſolum materia in qua fi: & eſt, non aũt ex qua educitur. Et hoc adhuc contingit dupliciter, vno modo ſic, ꝙ licet forma nõ educatur de potentia materiæ, diſpoſitio tñ ꝓprie ad formã educitur de potentia materię ꝑ naturale agẽs & tũc eſt ẽt potentia naturalis ad formã, & hoc mõ eſt in corpore organico potentia naturalis ad animã intellectiuã. Alio mõ ſic, ꝙ propria diſpoſitio educat̃ de potẽtia ſubiecti, ſed nõ ꝑ agẽs naturale clau dẽdo ſub naturali agẽte totum ordinẽ naturæ. Et tunc eſt potẽtia quodãmõ naturalis,

Loco citato in argu. Sed contra.

Tracta. 5. in epiſt. Ioan. ante mediũ tom. 9.

D. 985.

lis, & quodammodo nõ naturalis: quia ex eo ꝙ ẽt propria diſpoſitio ad formã excedit facultatẽ naturalis motiui talis potẽtiæ, ſequit ꝙ potẽtia ad talem formã ſit ſupra potentiã naturalem illius, ex eo aũt ꝙ illa diſpoſitio educibilis eſt de potẽtia propria, quãdã naturalitatẽ hẽt. Et hoc mõ potentia aiæ ad gratiam eſt quodãmodo naturalis, pro quãto actus liberi ar bit. quo præparat ad gratiam, educitur de potentia naturali li. arb. Eſt aũt ſupernaturalis, pro quanto act⁹ ille vt diſpoſitio ad gratiam, à ſola gratuita Dei motione eſſe poteſt. Et forma ipſa. ſ. gratia ſupremi ordinis eſt ſuper totum naturæ ordinem vt in præcedenti articulo ad 2m habes. Et quia medium nunc hoc, nunc illud induit extremũ, iõ potẽtia aiæ ad gratiam quãq; naturalis, quãq; nõ naturalis, ſed obedientialis, aut ſupernaturalis vocatur. Simpliciter aũt nõ eſt naturalis, quia ad res ſupremi ordinis eſt: ſed deficit à rõne miraculi iuſtificatio, propter illud naturalitatis, ꝙ ẽ in anima, pcipue a theologo conſiderata, quia quũ Deus ab initio inſtituit creaturã rõnalem ad hũc ſupremũ ordinem eleuandam per ſua ẽt opera, iõ vt naturale hoc accipit, quod non acciperet, ſi Deus ſolum naturalem ordinem rerum creaſſet, ac inſtituiſſet. Et per hoc patet reſponſio ad primum dubium.

¶ Ad 2m dicit, quod inter mortuum, ſeu cæcũ & impium, hoc intereſt, quod in impio eſt velut potentia occupata ſub altero cõtrario, ſicut potens calefieri actu frigidum exiſtens: in mortuo autem, aut cæco non eſt potentia ſub altero contrario, ſed omnino non eſt potentia. quia de priuatione ad habitum non eſt regreſſus, niſi per reſolutionem ad primum. Vnde obiectio nihil obſta⁹, quia de potentia propinqua eſt ſermo, quamuis occupata, nõ de potentia remota per reſolutionem ad vltimum.

¶ Ad tertium demum dubium dr̃, ꝙ duplex ordo eſt hic cõſiderandus. ſ. ordo meritorum noſtrorum ſm iuſtitiam, & ordo cauſandi. Si attendimus ad ordinem iuſtitiæ, ſic pter rerum ordinem fit iuſtificatio impij, in tm̃ vt in præcedenti articulo dictũ ſit, ꝙ plus excedit donũ gratiæ proportionaliter impiũ, q̃ donũ gloriæ iuſtum, & iuxta hunc ordinẽ author loquitur in libro contra Gen. in loco allegato. Si aũt cõſideretur ordo cauſandi iuſtificationẽ ipſam, ſic vt in litera dr̃, quandoq; fit ſm conſuetum curſum cauſandi ipſam, quandoque ſupra ipſam, & iuxta hunc ordinẽ locutus eſt hic author. Et quia rõ miraculi attendit iuxta ſuper exceſſum ordinis cauſandi, & non iuxta ſup exceſſum ordinis iuſtitiæ tm̃, ideo hic negatur eſſe miraculum iuſtificationem impij, quod tamen concedit de illuminatione cæci, quia ordo cauſandi ibi mutatur.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ quædam miraculoſa opera etſi ſint minora, quam iuſtificatio impij quantum ad bonum quod fiunt tamẽ præter cõſuetum ordinem talium effectuum, & ideo plus habent de ratione miraculi.

Ad secundum dicẽdũ, ꝙ non quandocunque res naturalis mouetur contra ſuam inclinationem, eſt opus miraculoſum, alioquin miraculoſum eſſet, quod aqua calefieret, vel ꝙ lapis ſurſum proijceretur, ſed quandoque hoc fit præter ordinem propriæ cauſæ q̃ nata eſt facere hoc. Iuſtificare autem impium nulla alia cauſa poteſt niſi Deus, ſicut nec aquã calefacere niſi ignis & iõ iuſtificatio impij a Deo quantum ad hoc. nõ eſt miraculoſa.

Ad tertium dicendum; ꝙ ſapientiã & ſcientiam homo natus eſt acquirere a Deo p propriũ ingenium & ſtudium, & ideo quãdo præter hunc modum homo ſapiens, vel ſciens efficitur, eſt miraculoſum, ſed gratiam iuſtificantẽ non eſt homo natus acquirere p ſuam operationem, ſed Deo operante: vnde non eſt ſimile.

QVAESTIO CXIIII.

De merito, quod eſt effectus gratiæ cooperantis, in decem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de merito, quod eſt effectus gratiæ cooperantis.

Et circa hoc quærũt decẽ.

¶ Primo, Vtrum homo poſsit aliquid mereri a Deo.

¶ Secũdo, Vtrũ aliquis ſine gratia poſsit mereri vitam æternam.

¶ Tertio, Vtrũ aliquis per gratiã poſsit mereri vitam æternam ex condigno.

¶ Quarto, Vtrum gratia ſit principium merendi mediante charitate principaliter.

G ¶ Quinto, Vtrum homo poſsit ſibi mereri primam gratiam.

¶ Sexto, Vtrum homo poſsit eã mereri alii.

¶ Septimo, Vtrũ poſsit ſibi aliqs mereri reparationẽ poſt lapsũ.

¶ Octauo, Vtrũ poſsit ſibi aliquis mereri augmentum gratiæ, vel charitatis.

¶ Nono, Vtrum poſsit ſibi mereri finalem perſeuerantiam:

¶ Decimo, Vtrũ bona tẽporalia cadant ſub merito.

Articvlvs I.

H *Vtrum homo poſsit aliquid mereri a Deo.*

AD PRIMVM ſic pcedit. Vr̃ ꝙ hõ nõ poſsit aliqd mereri a Deo. Nullus.n. vr̃ mercedẽ mereri ex hoc, ꝙ reddit alteri ꝙ debet, ſed p oĩa bona q̃ facimus, nõ poſſum⁹ ſufficiẽter recõpenſare Deo ꝙ debemus, qn ſemper amplius debeamus, vt ẽt * Philoſop. dicit in 8. Eth. vñ & Lu. 17. dr̃, Cũ oĩa q̃ pcepta ſunt feceritis. dicite, ſerui inutiles ſumus, ꝙ debuim⁹ facere, fecimus ergo hõ non poteſt aliquid mereri, a Deo

¶ 2 Præt. Ex eo quod aliquis ſibi proficit, nihil videt mereri apud eum cui nihil proficit, ſed homo bene operando ſibi pficit, vel alteri homini, non autem Deo, dicitur enim Iob. 35. Si iuſte egeris,

F ¶ *Super quæſtionis cẽteſimædecimæquartæ Ar. primũ.*

IN tito primi art. q. 114. & vltimæ aduerte tres terminos, ſ. ly hõ, ly mereri, ly á Deo. Nam ſermo eſt de homine, & nõ de homine adoptato in filium Dei, nõ de homine in ſtatu peccati uel gratiæ, ſed abſolute. Mereri autem primo in ſeruitijs inuentum vr̃, quibus mercedem merent, in quibus primo merces nominata apparet. vnde & mercenarij dicti ſunt q vt mereantur mercedẽ, ſeruiũt. Verũ à ſeruitijs ad obſequia & beneficia extẽſum experimur, dũ & obſequentes & bñfacientes bñmeritos de nobis, ſeu republica vocam⁹. Et cũ multipliciter meriti rõ contingat, hic ſumit in cõi, vt comprehẽdit ſub meritũ congrui & condigni. Et quia experientia teſtatur aliquem cõi iudicio mereri bonũ aliquod propter ſua opera, vel pœnam aliquã, ſed nõ a me, vel illo: iõ adiungit ly, à Deo, vt determinetur retributor mercedis. Eſt igitur ſenſus tituli, vtrũ homo poſsit aliquid facere, cui debeatur merces à deo: ¶ In corpore artic. aduerte, quòd in communi loquẽdo, in merito concurrunt quatuor, ſcilicet perſona merens. ſeu merita, ipſum meritum, merces, & perſona reddens mercedem. Et licet iſta quatuor exæquantur non ſolum meritũ, ſed pręmiũ, tamen ordo ad hæc omnia exigitur ad rõnem merito. Oportet enim meritum eſſe alicuius vt merentis, & alicuius vt debitæ mercedis, & ad aliquẽ redditorem mercedis, fruſtra.n operatur & laborat quis pro mercede à nullo habenda. Exhibitio autem meriti & redditio mercedis, actus ad alterum ſunt ſecundum ęqualitatem rei ad rem, ſcilicet meriti ad mercedẽ, & econuerſo: ideo ad rõnem meriti exigitur ratio iuſti, quãuis non ſufficit. plus namque ad rõnem meriti exigitur: nam K iuſti & debiti rõ ſine libero arbi. inueniunt in rebus. Iuſtũ nãque eſt aquilę naturæ, vt habeat roſtrum. homini vt hẽat manus, & grauibus & leuibus vt ſint in locis ſuis. fœminino ſexui vt iungatur maſculo &c. & hęc ſunt debita illis. Sed ad rationem meriti exigitur voluntarium, nullus enim meretur, aut demeretur naturalibus, vel inuitis paſsionibus, vel accedentibus. Et quoniã iuſtum inter duos eſt, & ad diuerſos diuerſimode, & vo ũtarium, niſi ad aliquem alterum ordinetur, nullum alterum reſpicit: ideo ratio meriti ex ratione iuſti voluntarij & ordinis ad alterum integrari dicitur in litera, dũ primo de iuſto, inde de præordinatione Dei, & demum de libero ar. intentũ concluditur. Et quia in ſpeciali de merito a Deo quo modu eſt, & redditor mercedis debitor eſt, & omnis debitor alicui⁹ debitor ẽ, & Deus nulli põt eſſe debitor niſi ſibi: ideirco

602

Sup. q. 21. arti. 4. Et 2. di 5. q. 2. art. 1 Et d. 28. art 4 Et Heb. 6. lect. 3.

* Li. 8. c. vlt post medi com. 5.

circo ſicut in rebus naturalibus Deus dando manus homini A marem feminæ &c. dat debita rebus ex ordinatione ſua, ſcilicet ipſius Dei, ac per hoc quaſi ſibiipſi ſoluit debitũ, & ſic ibi eſt ratio iuſti, vt in ſecundo contra Gentil. c. 29. habes diffuſe: ita in redditione mercedis debitæ merito humano Deus non aliter poteſt conſtitui debitor, niſi pro quanto ab ipſomet Deo præſupponitur ordinatos actus ille ad cõſequendum mercedẽ illam: ſic enim Deus conſtituitur debitor ſibi ipſi, & reddendo nobis mercedem, ſuæ ſatisfacit ordinationi. Vnde & paterfamilias redditurus mercedem operarijs vineæ, prius cõduxit eos cõuentione, vel promiſſione factada mercede p ſeipſum. Propter q in litera author rationem meriti humani impoſſibilem eſſe oſtendit, niſi ex præordinatione diuina, ex qua meritorius actus habet, quod reſpiciat Deũ debitorẽ.

¶In eodem arti. circa rationem iuſti inuentam in merito hominis apud Deum, aduerte quod meritum eale vltra reſpectus, quos habet ad hominem merentem, & Deum vt præordinãtẽ, habet duos alios alterum ad mercedẽ: alterum ad redditorem mercedis. Et quidem ſi cõparetur meritum hominis ad Deum, nunquam inuenietur iuſtum ſimpliciter, vt in litera dicitur. Sed ſi comparetur meritum hominis ad mercedem debitam ſecũdum ſe, ſic non inconuenit inueniri iuſtum ſimpliciter, quoniam non inconuenit æquiualere meritum pręmio reddendo, & ordinari a Deo actum meriti tãti valoris ad æquiualens præmiũ. Et quoniam merces reddẽda a Deo quantumcunque ſecundum ſe ſit æquiualens merito, vt tamen redditur a Deo, excedit meritum hominis, cuius ad Deum non poteſt eſſe æqualitas ſimpliciter in aliquo: ideo ſimpliciter hominis ad Deum non poteſt eſſe meritum ſimpliciter, ſed ſecundum proportionem, vt in litera dicitur: quam-

Iri priorib' 4-ca. tom. 5.

c. 6. tom. 5.

D. 803.

quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? ergo homo non poteſt aliquid à Deo mereri.

¶ 3 Præt. Quicunque apud aliquẽ aliquid meretur, cõſtituit eum ſibi debitorem. debitũ enim eſt vt aliquis merenti mercedem rependat, ſed Deus nulli eſt debitor. vnde dicitur Ro. 10. Quis prior dedit ei, & retribuetur ei? ergo null' à Deo poteſt aliquid mereri.

Sed contra eſt, qđ dicit Ier. 31. Eſt merces operi tuo: ſed merces dicitur, quod pro merito redditur. ergo videtur quod homo poſſit à Deo mereri.

Respondeo Dicendũ, ꝙ meritum, & merces ad idem referuntur. Id enim merces dicitur, quod alicui recompenſatur pro retributione operis, vel laboris, quaſi quoddam pretium ipſius. Vnde ſicut reddere iuſtũ pretiũ C pro re accepta ab aliquo, eſt actus iuſtitiæ, ita etiam recompenſare mercedem operis, vel laboris, eſt actus iuſtitię. Iuſtitia autem æqualitas quædam eſt, vt patet per Philoſophum in 5. Ethic. & ideo ſimpliciter eſt iuſtitia inter eos, quorum eſt ſimpliciter æqualitas: eorum vero quorum non eſt ſimpliciter ęqualitas, non eſt ſimpliciter iuſtitia, ſed quidam iuſtitię modus poteſt eſſe, ſicut dicitur quod dam ius paternum, ſiue dominatiuum, vt in eodem libr. Philoſophus dicit. & ꝑpter hoc in his, in D quibus eſt ſimpliciter iuſtum, eſt etiam ſimpliciter ratio meriti, & mercedis. In quibus autem eſt ſecundum quid iuſtum, & non ſimpliciter, in his etiã nõ ſimpliciter eſt ratio meriti, ſed ſecundum quid, inquantum ſaluatur ibi iuſtitiæ ratio, ſic enim & filius meretur aliquid à patre, & ſeruus à domino. Manifeſtum eſt autẽ, quod inter Deum & hominem eſt maxima inæqualitas (in infinitum. n. diſtant) & totum quod eſt homi- E nis bonum, eſt à Deo: vnde d non poteſt hominis a Deo eẽ iuſtitia ſecundũ abſolutã æqualitatẽ, ſed ſecundum proportionem quandam, inquantum ſcilicet vterque operatur ſecundum modum ſuũ. Modus autem & menſura humanæ virtutis homini eſt à Deo & ideo meritum hoĩs apud Deum eſſe nõ poteſt, niſi ſecundum præſuppoſitionem diuinæ ordinationis, ita ſcilicet vt id homo conſequatur à Deo per ſuam operationem, quaſi mercedem, ad quod Deus ei virtutem operãdi deputauit, ſicut etiam res naturales hoc conſequuntur per proprios motus & operationes, ad quod à deo ſunt ordinatæ, differenter tamen B quia creatura rationalis ſeipſam mouet ad agendum per liberum arbitr. vnde ſua actio habet rõnẽ meriti, qđ nõ eſt in alijs creaturis.

Ad primum ergo dicendum, quòd homo inquãtum propria volũtate facit illud quod debet, meretur, alioquin actus iuſtitiæ, quo quis reddit debitum, nõ eſſet meritorius.

Ad secundum dicẽdũ, quòd Deus ex bonis noſtris non quærit vtilitatem, ſed gloriam, ideſt, manifeſtationem ſuæ bonitatis, quod etiam ex ſuis operibus C quærit. Ex hoc autem quòd eum colimus, nihil ei accreſcit, ſed nobis: & ideo meremur aliqd a Deo non quaſi ex noſtris operibus aliquid ei accreſcat, ſed inquantum propter eius gloriam operamur.

Ad tertium dicendum, ꝙ quia noſtra actio non habet rõnem meriti, niſi ex præſuppoſitione diuinæ ordinationis, nõ ſequitur quod Deus efficiatur ſimpliciter debitor nobis, ſed ſibiipſi, in quantum debitum eſt, vt ſua ordinatio impleatur.

Articvlvs II.

Vtrum aliquis ſine gratia poſſit mereri vitam æternam.

Ad secundum ſic ꝓceditur. Videtur quòd aliqs ſine gratia poſſit mereri vitam æternam. Illud enim homo à Deo meretur, ad quod diuinitus ordinatur, ſicut dictum eſt, ſed homo ſecundum ſuam naturam ordinatur ad beatitudinem ſi- E cut ad finem, vnde etiam naturaliter appetit eẽ beatus. ergo homo ꝑ ſua naturalia abſque gratia mereri poteſt beatitudinem, quæ eſt vita æterna.

¶ 2 Præterea. Idem opus quanto eſt minus debitum, tãto eſt magis meritoriũ, ſed minus debitũ eſt bonũ, quod ſit ab eo qui minoribus beneficijs eſt præuẽtus. cum igitur ille, q habet ſolum bona naturalia, minora beneficia ſit cõ ecutus a Deo, q̃ ille qui cũ naturali

eis hominis ad ipſam mercedẽ abſolute poſſit eſſe meritum ſimpliciter, ſicut & iuſtum.

¶In eodem primo ar. circa ordinationem diuinam concurrẽtem ad rationem meriti apud Deum, dubium occurrit, An talis præordinatio diuina fiat vniuerſaliter per communicatũ principiũ operis meritorij ad ratio meritorij, quandoque fiat per ſolam diuinam ordinationem actus ad tale pręmium. Sed quoniam in articulo tertio res hæc in ſpeciali de merito vitæ æternæ diſcutiẽda eſt ideo ſat ſit pro nunc ſcire dubitare, & notare, quod id dicitur eſſe merces reddenda à Deo noſtro merito, ad quod conſequendum Deus dedit nobis virtutem operatiuam liberam.

¶In eodem primo articulo, aduerte Nouitie, quod præordinationem diuinam noſtri actus in ratione meritorij nec ab ipſo Deo, nec ab alio retributorum oportet ſortiri illam mercedem, vt patet in eo qui aliquanto tempore perſeuerans in bono, obicem ponit pręmio ante retributionis tempus. Et ratio eſt, quia non omnis præordinatio eſt præordinatio prædeſtinationis, quæ effectum infallibiliter cõſequi: ſed aliqua præordinatio eſt prouidentiæ, non euentus, ſed cauſæ. & ꝑpterea mater benemerita de filio, quandoq; mercedem honoris debiti a filio nec ab ipſo filio ſortitur, nec a Deo, qui ꝓordinauit matri benemeritæ talem honorem deberi, vt ſi filius honorem huiuſmodi impendat. Et ex eadem radice euenit, vt Iudas poſt multa merita vitæ æternæ, non conſequutus fuerit eam: nihil enim ex huiuſmodi euentibus diuinæ ordinationi deperit.

D. 431.

603 Sup. q. 109. art. 5. & locis ibid. inductis.

Ar. 1. huius quæſt.

¶ Super quæſtionis centeſimę decimæ quartę Articul. ſecundum.

In artic. 2. eiuſdem quæſt. dubium occurrit de ſuperfluitate, quia author in quæſt. 109. eundem articulum mouit.

¶Ad hoc dicitur quod non inconueniens diuerſis rationibus in diuerſis locis eandem quæſtionē mouere, vt vnuſquiſque tractatus integer ſit. Hæc ergo q̄ſtio de merito vitæ æternæ per gratiam, põt dupliciter occurrere. Primo, de merito huiuſmodi, vt habet rationem finis reſpectu gratiæ. Et ſic ſpectat ad quæſtio de neceſſitate gratiæ, quæ eſt neceſſitas ex ſuppoſitione, ſcilicet ad habendum tale quid, quæ vocatur neceſſitas finis. Et hoc modo ſuperius hęc quęſtio integrauit tractatū de neceſſitate gratiæ.

¶Secundo de merito huiuſmodi, vt habet rationem effectus reſpectu gratiæ. Et ſic hic tractatur ad integritaté tractatus de ſecundo effectu gratiæ, quod eſt meritum, vt patet & ex initio tractatus huius, & pręcedentis quæſtionis.

q.109.art.2. ¶In eodem art.3. aduerte, quòd quia nec ex tit. arti. nec ex ratione allata in litera habetur, quod hic ſit ſermo de potentia Dei abſoluta, ſed titulus eſt de potẽtia meritoria vitæ æternæ, an ſit propria gratiæ, ita quòd ipſa ſola hoc poſſit inter creatas naturas: hoc eſt enim quærere, an ſine gr̄a &c. Ratio quoque literæ ſuper diuina prouidẽtia, quæ ſtatuit actū non ordinari ad aliquid excedẽs proportionem virtutis, quæ eſt principium actus, fundatur: ideo ex hoc loco nullus ſumat eſſe doctrinam authoris, quòd homo ſine gratiæ habituali dono per diuinam potẽtiam non poſſit mereri vitam æternam. Dicet forte quiſpiã non eſſe cõtra authoris doctrinam, ꝙ homo ex gratuita Dei ordinatione abſque habituali dono mereatur per actum liberi arbitrij, puta, opera pietatis, vitam æternam.

q.71.artic 6. & qō. 73. & 87. & q.113. art.2. ¶In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli dubium occurrit circa illud, ſcilicet, ꝙ homo non poteſt mereri ab illo homine quem prius offendit, niſi ei ſatisfaciens reconcilietur. Videtur enim hoc falſum: nã poteſt quis operari pro eo quem offendit, ante reconciliationem ſic, vt conſtituat eun-

bus habet gratuita, videtur quòd eius opera ſint apud Deũ magis meritoria, & ita ſi ille, qui habet gratiam, poteſt mereri aliquo modo vitam æternam, multo magis ille qui non habet.

¶3 Præter. Miſericordia & liberalitas Dei in infinitum excedit G miſericordiam & liberalitatem humanam, ſed vnus homo poteſt apud alium mereri, etiam ſi nunquam ſuam gratiam ante habuerit. ergo videtur quod multo magis homo abſque gratia vitã æternam poſſit à Deo mereri.

Sed contra eſt, ꝙ Apoſtolus dicit Roma.6. Gratia Dei, vita æterna.

Respondeo dicendum, quòd hominis[*] ſine gratia duplex ſtatus conſiderari poteſt, ſicut[*] ſupra dictum eſt. Vnus quidẽ naturæ integræ, qualis fuit in Adam H antẽ peccatum. Alius autem naturæ corruptæ, ſicut eſt in nobis ante reparationem gratiæ. Si ergo loquamur de hoĩe quo ad primum ſtatum, ſic vna ratione non poteſt mereri abſque gratia vitam æternam per pura naturalia, quia ſcilicet meritum hominis dependet ex præordinatione diuina. Actus autem cuiuſcunque rei non ordinatᷣ diuinitus ad aliquid excedens proportionem virtutis, quæ eſt I principium actus, hoc enim eſt ex inſtitutione diuinæ prouidentiæ, vt nihil agat vltra ſuam virtutem. Vita autem æterna eſt quoddam bonum excedens proportionem naturæ creatæ, quia etiam excedit cognitionem & deſiderium eius, ſecundum illud 1. ad Cor. 2. Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Et inde eſt, quòd nulla natura creata ẽ ſufficiẽs principium actus meritorij vitæ æternæ, niſi ſuperaddatur aliquod ſupernaturale donũ, quod gratia dicitur. Si vero loquamur de homine ſub peccato exiſtẽte, additur cum hoc ſecunda ratio propter impedimentum peccati. Cum enim peccatũ ſit quædam Dei offenſa excludens à vita æterna, vt patet per[*] ſupradicta, nullus in ſtatu peccati exiſtens poteſt vitam æternam mereri, niſi prius Deo reconcilietur dimiſſo peccato, quod fit per gratiam. Peccatori enim nõ debetur vita, ſed mors ſecundum illud Roman.6. Stipendia peccati mors.

Ad primum ergo dicendum, quòd Deus ordinauit humanam naturam ad finem vitæ æternæ conſequendum non propria virtute, ſed per auxilium gratiæ. Et hoc modo eius actus poteſt eſſe meritorius vitæ æternæ.

G Ad secundum dicendũ, quòd homo ſine gratia nõ poteſt habere æquale opus operi, qđ ex gratia procedit, quia q̄to eſt perfectius principium actionis, tãto eſt perfectior actio. Sequeretur autem ratio ſuppoſita æqualitate operationis vtrobique.

Ad tertium dicẽdum, quod quantum ad primam rationem inductam diſſimiliter ſe habet in Deo, & in homine. nam homo virtutem benefaciendi habet à Deo, non autem ab homine, & H ideo à Deo non poteſt homo aliquid mereri, niſi per donum eius, quod Apoſtolus ſignanter exprimit dicens. Quis prior dedit ei, & retribuetᷣ illi? Sed ab homine poteſt quis mereri antequam ab eo acceperit, per id quod accepit à Deo. Sed quantum ad ſecundam rõnem ſumptam ex impedimento peccati, ſimile eſt de homine, & de Deo: quia & homo ab alio mereri nõ põt, quẽ offendit prius, niſi ei ſatisfaciens recõcilieretur.

I

Articvlvs III.

Vtrum homo in gratia conſtitutus poſſit mereri vitam ęternam ex condigno.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur ꝙ homo in gratia conſtitutus non poſſit mereri vitã æternã ex condigno. Dicit enim Apoſt. ad Ro. 8. Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futurã gloriam K quæ reuelabitur in nobis, ſed inter alia opera meritoria maxime videntur eſſe meritoriæ ſanctorũ paſſiones. ergo nulla opera hominum ſunt meritoria vitæ æternæ ex condigno.

¶2 Præt. Super illud Rom.6. Gratia Dei, vita ęterna, dicit[*] gloſ. Poſſet recte dicere, Stipendium iuſtitię vita æterna, ſed maluit dicere, Gratia Dei, vita æterna, vt intelligeremus Deum ad æternam vitã pro ſua miſeratione nos perducere nõ meritis noſtris: ſed id quod ex condigno quis meretur, non

F dem ſibi debitorem ad reddẽdũ mercedẽ, vt patet ſi ponamus Ioannem offendiſſe Petrum cõtumelia, vel rapina, & poſtmodum vidẽs eiuſdem Petri filium inuaſum ab inimicis ad mortẽ, liberet illum, periculo mortis ſeipſum exponens pro hoc, conſtat namque quod tunc Ioannes meretur à Petro, quem prius offenderat, & tamen non erat ſibi reconciliatus.

¶Præterea. Aliq̄s poteſt ſeruire locando operas ſuas ei, quem offendit, contumelia, vel furto, manente offenſa; & meretur mercedem ab eo: alioquin operarius qui ſeruiuit pro centum, poſſet priuari ab illo propter furtum dictũ, vel propter contumeliam.

¶Ad hoc dicitur breuiter, ꝙ in his & ſimilibus, licet non prius tempore, tamẽ prius natura intelligitur ſatisfactio, & recõciliatio facta, quam meritum. Nam quia in maiore clauditur minus, Petro ſatisfeciſſe intelligitur Ioannes qui pro eo vitam diſcrimini expoſuit, & ſic meretur veniam, ac amicitiam a Petro a quibus offenſa excludebat.

¶Ad ſecundum dicitur, quod quia offenſa pro tanto excludit meritum, pro quanto excludit debitum mercedis ab offenſo ſi offenſa præcedens nõ purgatᷣ p ſequens ſeruitium, nũquam merebitur mercedẽ, ſed ſeruitium ſuum per modum ſolutionis debiti ſatisfacit in toto, vel in parte. Si autem purgatur & abſũ- 604
dat, iam redditur primi argumenti ſolutio, & ſic homo ab homine offenſo non poteſt mereri antequam ſatisfaciat. Poſſet quoque dici ad hoc dubium vnico verbo, quòd author intẽdit de merito apud amicum, ſeu patrem, quale eſt meritum noſtrũ apud Deum, vt ſic ſimile ſit de Deo, & homine offenſo. Prima tamen reſponſio formalis eſt.

3.q.48. ar. 1. co. Et 2. diſ. 27. arti.3. & art 5. cor. Et 3. diſ. 4. q. 3. ar. 1. ad 1. & 5. Et Ro. 4. & cap. 6. fi. & c. 8. lec. 4. fin. *Eſt Aug in libr. de grat. & lib. arb. capi. 9. ante medio tom. 7.

¶Super quęſtionis centeſimæ decimæ quartæ Articu. tertium.

In articul. 3. titulo, ſcito, ꝙ mereri ex condi-

ex miſeratione, ſed ex merito accipit. ergo, videtur quod homo nõ poſſit per gratiam mereri vitam æternam ex condigno.

¶ 3 Præter. illud meritum videtur eſſe condignum, quod æquatur mercedi, ſed nullus actus præſentis vitæ poteſt æquari vitæ ęternę B quæ cognitionem & deſiderium noſtrũ excedit, excedit & charitatem vel dilectionem viæ, ſicut & excedit naturam. ergo homo non poteſt per gratiam mereri vitam æternam ex condigno.

SED CONTRA. Id quod redditur ſecũdum iuſtum iudicium, videtur eſſe merces condigna, ſed vita æterna redditur à Deo ſecundum iudicium iuſtitię, ſecundum illud 2. ad Tim. 4 In reliquo, repoſita ẽ mihi corona iuſtitię, quàm reddet mihi dominus in illa die C iuſtus iudex. ergo homo meretur vitam æternam ex condigno.

RESPONDEO Dicendum, quòd opus meritorium hominis dupliciter cõſiderari poteſt. Vno modo, ſm quod procedit ex libero arbitr. Alio modo, ſecundũ ꝙ procedit ex gratia Spiritusſancti. Si conſideretur ſecundum ſubſtãtiam operis, & ſecundũ quod procedit ex libero arbit. ſic nõ poteſt ibi eſſe condignitas ꝓp maximã inæqualitatem, ſed eſt ibi cõgruitas propter quandam æqualitatẽ proportionis. Videtur enim con- D gruum, vt homini operanti ſecũdum ſuam virtutem, Deus recompenſet ſecundum excellentiã ſuæ virtutis. Si autẽ loquamur de operi meritorio, ſecũdum quod procedit ex gratia Spiritusſancti, ſic eſt meritorũ vitæ æternæ ex condigno. Sic enim valor meriti attẽditur ſecundũ virtutẽ Spiritusſancti mouentis nos in vitam ęternã ſecundum illud Ioan. 4 Fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Attenditur etiam pretium operis ſecundum dignitatem gratiæ, per quã homo conſors actus B diuinæ naturæ, adoptatur in filiũ Dei, cui debetur hęreditas ex ipſo iure adoptionis, ſecundum illud Rom. 8 Si filij, & hæredes.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Apoſt. loquitur de paſſionibus ſanctorũ ſm eorũ ſubam.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ verbum illius gl. intelligendum eſt quantũ ad primã cauſam perueniẽdi ad vitã æternam, quæ eſt miſeratio Dei: meritum autẽ noſtrum eſt cauſa ſubſequens.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ gratia Spiritusſancti, quam in præ C ſenti habemus, etſi nõ ſit æqualis gloriæ in actu, eſt tamen æqualis in virtute: ſicut ſemen arborum, in quo eſt virtus ad totã arborẽ. Et ſimiliter per gratiã inhabitat hominem Spiritusſanctus, qui eſt ſufficiens cauſa vitę æternæ, vnde & dicitur eſſe pignus hæreditatis noſtræ. 2. ad Cor. 1.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum gratia ſit principium meriti principalius per charitatem quàm per alias virtutes.

D AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ gratia nõ ſit principium meriti principalius per charitatẽ, quã ꝑ alias virtutes. merces. n. operi debet ſm illud Mat. 20. Voca operarios, & redde illis mercedẽ ſuã: ſed

condigno. eſt mereri ſic, vt ſecundum iuſtitiam ſibi debeaſ, ita A quod iniuſtum eſſet non reddi mercedẽ merito ex condigno. Vnde & nomẽ accepit ab æqua dignitate meriti ad mercedẽ.

¶ In corpore artic. aduerte quod illa duo ſcilicet motio Spiritusſancti, & gratia nõ ſunt duæ diſparatæ cauſæ meriti: ſed ſũt cauſæ ſubordinatæ, motio quidem Spiritusſancti vt actio cãæ primæ, & gratia vt rã ſecunda operis inquãtũ, meritorij. Mouet. n. Spiritusſanctus hominem ad merẽdum mediante gratia, propter quod litera de motione Spiritusſancti loquens, affert illud Ioan. 4. Fit in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Et intendit author, quòd quia opus elicitur a gratia; habet quod ſit meritorium ex cõdigno ex vtraq; ſui propria cauſa ſcilicet prima, & proxima. Nec altera ſuperfluit quoniam non ſunt eiuſdem ordinis. Et contra primæ quidem cauſæ ſufficientiam non occurrunt contradictores.

¶ Contra ſecundam autem occurrit Scotus in primo ſententiarum diſt. 17. quæſtio. 1. tenẽs, quod actus elicitus à gratia nõ eſt meritorius ſimpliciter vitæ æternæ. ſed oportet quod vltra hoc, quod ſit informatus gratia ſit acceptus Deo, id eſt, ordinatus à Deo ad conſequendam vitam æternam, & in tali ordinatione ſeu acceptione paſſiua, cõpleri dicit rationem meriti ex condigno.

¶ Arguitque primo ſic. Si actus ex ſolis intrinſecis agenti eſſet ſic ordinatus ad beatitudinem, ſequeretur quòd Deus non poſſet ei, qui ſic operatus eſt, non retribuere beatitudinẽ, niſi iniuſte eam ſubtrahendo: hoc eſt falſum. ergo talis ordo eſt ex ſola voluntate diuina.

¶ Secundo ſic. Præmium ſemper eſt maius bonum merito, & iuſtitia ſtricta, non reddit melius pro minus bono. ergo actus B meritorius nõ eſt dignus tali præmio ex bonitate quam habet ex ſuis principijs.

¶ Sed hæc facile ſoluunt. Nã ad primũ dr, ꝙ iniuſte ſubtraheretur merces ꝓpe debito ei, q operatus eſt ex gratia, & Deus, q eſt debitor ſibiipſi, q ordinauit nõ ꝑ ſuperadditã ordinationẽ (vt Scotus putauit) ſed ꝑ ipſam grãm eius actũ eẽ meritoriũ ex hoc ipſo ſolo ꝙ eſt à grã; ꝙ eſt talis naturæ, ſicut non põt cõtra ſeipſum facere, ita non poteſt ſubtrahere mercedẽ. Cũ quo tamẽ ſtat, quod poteſt etiã beatos omnes annihilare de potentia abſoluta, ſed hoc eſt extra quæſtionem præſentem.

¶ Ad ſm dr, ꝙ liberalitas diuina remunerãs ſupra meritũ, nõ adimit merito vim ſuã. Ex hoc nãque, quod Deus actui merẽti gloriã vt vnũ, reddit gloriã vt duo, nõ adimit actui illi, q n meruerit ſm ſtrictam iuſtitiã gloriam vt vnum. Vnde rõ illa nõ ꝓbat, ꝙ actus nõ ſit meritorius: ſed hoc, ꝙ non ſit merito A rius totius premij, quod dat Deus, ſuppoſita tali liberalitate.

¶ Et tu habes in litera, ꝑ doctrina S. Thomę, authoritatẽ Apoſtoli, Si filij, hæredes &c. vbi põt fundare rõnẽ, quia filio obedienti, & vt filio operãti debetur hæreditas paterna ex ſolo ipſo iure ſtricto, ita ꝙ nõ niſi iniuſte põt priuari, ſed ſola gratia conſtituit filios dei, ſecluſa quacũque ordinatione. ergo. Superflua quoq; ẽ, ſuperaddita ordinatio illa: quã quicquid per illã ſit, ſaluatur melius per motionẽ Spiritusſancti & mediante gratia. Vilificat quoque gratiam poſitio illa dum ei propriũ opus ſubtrahit. ſ. meritũ, & nos non poſſe per gratiã mereri, niſi diſpoſitiue ponit, q oĩa aliena à theologia realiſunt. Et tu potes ſcire hanc eſſe veram mẽtẽ authoris ex doctrina eius in q. 21. ſuperius, vbi oſtenſum eſt, ꝙ actus humanus ex hoc ꝙ eſt bonus, vel malus moraliter, habet rõnem meriti, vel demeriti, & apud Deum. Ex hoc nanq; ſequitur, ꝙ ex hoc ipſo quod actus eſt bonus, eſt ordinatus à Deo ad præmium, & hoc, vt ibi dicitur grãtis eſt ex rõne actus, nec oportet aliã ordinationem ſuperaddere.

¶ In eodem articulo dubium occurrit. Quo pacto poſſit homo per gratiã mereri ex condigno vitam æternam, cum inter Deum & creaturam quamcunque, multo minus quã inter patrẽ & filium poſſit eſſe iuſtũ ſimpliciter. Conſtat. n. quod homo in gratia, creatura pura eſt, & filius adoptiuus nõ plus iuſti ſortitur apud patrem: quam filius ſimpliciter: mereri autẽ ex condigno, ad iuſtũ ſimpliciter ſpectat.

¶ Ad hoc dicitur, quòd opus meritorium ex gratia, & Spiritu A ſancto procedens, poteſt comparari ad Deum retributorem. Et ſic propter rationes allatas, ſolam rationem iuſti dominatiui, ſeu paterni video, iuxta illud Apoſt. 2. ad Timoth. 4. Quã B reddet dominus iuſtus iudex. Si autẽ referatur ad mercedem ſcilicet vitam æternam ſic eſt ratio iuſti ſimpliciter, & æqualitas. Et ad hanc æqualitatẽ tendunt verba literę, vt patet in reſponſione ad tertium. Quod ſi quis dicere velit, quod inter opus meritorium, vt eſt à Spiritusſancto, & Deum, eſt iuſtum ſimpliciter, aduertat quod iuſtum quæritur inter retributorẽ & operatorem, qui remuneratur, & nõ inter primam cauſam mercedis, & meriti.

605 2. 2. q. 182. art. 2. cor. Et 3. di. 30. art. 5. Et 4. diſt. 20. ar. 2. q. 3. & diſt. 49. q. 1. art. 4. q. 4. Et po. q. 6. articu. 9. cor. Et Ro. 8. lec. 5. princip. Et Heb. 6. le. 3.

¶ Super quæſtionis centeſimędecimæ quartę Art. quartum, quintum, & ſextum.

IN art. 4. 5. & 6. nihil occurrit ſcribendum, niſi quòd in quarto, & clarius in ſexto apparet qđ diximus eſſe de mẽte authoris, ſcilicet, quòd diuina motio ad meritum per gratiam, eſt

etiam in Chriſto, & vt vna meriti radix computata diſtinguitur contra aliam, ſcilicet li.arbitrium, [*q.55.art.2.] quælibet virtus eſt principium alicuius operis: eſt.n.virtus habitus operatiuus, vt ſupra habitum eſt* ergo quælibet virtus eſt æqualiter principium merendi. [F]

¶ 2 Præterea Apoſtolus dicit 1. ad Corint.3. Vnuſquiſque propriam mercedem accipiet ſecundum propriũ laborem: ſed charitas magis diminuit laborem, quam augeat, quia, ſicut Auguſt. †dicit in lib. de verbis dom. omnia ſæua & immania, facilia & ꝓpe nulla facit amor ergo charitas non eſt principalius principium merendi, quàm alia virtus. [†Auguſt. in Serm. 9. à medio. Et Serm.48. de ſpe, parum ante finem tom.1.]

¶ 3 Præterea. Illa virtus videtur principalius eſſe principium merẽdi, cuius actus ſunt maxime meritorij; ſed maxime meritorij videntur eſſe actus fidei, & patiẽtiæ, ſiue fortitudinis, ſicut patet in martyribus, qui pro fide patienter, & fortiter vſque ad mortem certauerunt. ergo aliæ virtutes principalius ſunt principium merendi, quam charitas. [G]

SED CONTRA eſt, quòd Dominus Ioan.14. dicit. Si quis diliget me, diligetur à patre meo: & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Sed in manifeſta Dei cognitione conſiſtit vita æterna, ſecundum illud Ioan.17. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum & viuum. ergo meritum vitæ æternę maxime reſidet penes charitatem.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſi ut ex dictis, *accipi poteſt, humanus actus habet rationem merendi ex duobus. [art.1. huius quæſt.] [H] Primo quidem & principaliter ex diuina ordinatione, ſecundum quod actus dicitur eſſe meritorius illius boni ad quod homo diuinitus ordinatur. Secundo vero ex parte liberi arbitrij, inquantum ſcilicet homo habet præ cæteris creaturis, vt per ſe agat voluntarie agens. Et quantum ad vtrunque principalitas meriti penes charitatem conſiſtit. Primo enim conſiderãdum eſt, quod vita æterna in Dei fruitione conſiſtit, motus autem humanæ mentis ad fruitionem diuini boni, eſt proprius actus charitatis, per quem omnes actus aliarum virtutum ordinantur in hunc finem, ſecũdũ quod aliæ virtutes imperantur à charitate. & ideo meritum vitæ æternæ primo pertinet ad charitatem, [I] ad alias autem virtutes ſecundario, ſecũdum quod eorum actus à charitate imperantur. Similiter etiam manifeſtum eſt, quòd id quod ex amore facimus, maxime voluntarie facimus. Vnde etiam ſecundum quod ad rationem meriti requiritur quòd ſit voluntarium, principaliter meritum charitati attribuitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd charitas, in quantum habet vltimum finem pro obiecto, mouet alias virtutes ad operandum, Semper enim habitus ad quem pertinet finis, imperat habitibus, ad quos pertinent ea quæ ſunt ad finem, vt ex ſupradictis patet.* [D.1174. q.9.art.1.]

AD SECVNDVM dicendũ, quòd opus aliquod poteſt eſſe laborioſum, & difficile dupliciter. Vno modo ex magnitudine operis, & ſic magnitudo laboris ptinet ad augmentum meriti, & ſic charitas non diminuit laborem, immo facit aggredi opera maxima, magna enim operatur ſi eſt, vt Greg. dicit in quadam homilia.* [K] Alio modo ex defectu ipſius operantis. vnicuique enim eſt laborioſum & difficile, quòd non prompta voluntate facit, & talis labor diminuit meritum, & à charitate tollitur. [In hom. Pẽtecoſt. & eſt 30. in euan. non procul. a prin illius D.881.]

AD TERTIVM dicendum, quòd fidei actus non eſt meritorius, niſi fides per dilectionem operetur, vt dicitur ad Galat.5. Similiter etiam actus patientiæ & fortitudinis non eſt meritorius, niſi aliquis ex charitate hæc operetur, ſecundum illud 1. ad Corin.13. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.

ARTICVLVS V.

Vtrum homo poſſit ſibi mereri primam gratiam.

[605]

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ homo poſſit ſibi mereri primam gratiam. Quia vt Auguſ. dicit,* fides meretur iuſtificationem, iuſtificatur autem homo per primam gratiam. ergo homo poteſt mereri ſibi primam gratiam. [3.q.2.ar.11. cor. Et 2. di. 27.art.4. ad 6. Et 3. diſt. 19.q.1.ar.1. q.1. cor. Et 3. contra ca. 149 & 159. Et ver. q6. 29.arti.6. & 7.cor. Et Io. 10 le.5. Et Eph.2.lec.3.]

¶ 2 Præterea Deus non dat gratiam, niſi dignis, ſed nõ dicitur aliquis dignus aliquo dono. niſi qui ipſum promeruit ex condigno. ergo aliquis ex condigno poteſt mereri primam gratiam.

¶ 3 Præterea. Apud homines aliquis poteſt promereri donum iam acceptum, ſicut qui accepit equum à domino, meretur ipſum bene vtendo eo in ſeruitio domini, ſed Deus liberalior eſt quam homo. ergo multo magis primam gratiam iam ſuſceptam poteſt homo promereri à Deo per ſubſequentia opera. [* In præfatione. Pſal. 31. tom.8.]

SED CONTRA eſt, quòd ratio gratiæ repugnat mercedi operum, ſecundum illud Ro.4. Ei qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum: ſed illud meretur homo quod imputatur ſibi ſecundum debitum, quaſi merces operum eius. ergo primam gratiam non poteſt homo mereri.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ donũ gratiæ conſiderari poteſt dupliciter. Vno modo ſecundum rationem gratuiti doni, & ſic manifeſtum eſt, quod omne meritum repugnat gratiæ, quia vt ad Rom.2. Apoſt. dicit, ſi ex operibus, iam non ex gratia. Alio modo põt cõſiderari ſ'm naturam ipſius rei, quæ donatur, & ſic etiã, non poteſt cadere ſub merito non habentis gratiam, tum quia excedit proportionem naturæ: tum etiam quia ante gratiam, in ſtatu peccati homo habet impedimentum promerendi gratiam ſcilicet ipſum peccatũ. poſtquam autem iam aliquis habet gratiam, non poteſt gratia iam habita ſub merito cadere, quia merces eſt terminus operis, gratia vero eſt principium cuiuſlibet boni operis in nobis: vt ſupra dictum eſt.* Si vero aliud donum gratuitum aliquis mereatur virtute gratiæ præcedentis, iam non erit prima, vnde manifeſtum eſt, quod nullus poteſt ſibi mereri primam gratiam. [q. 109. per totam.]

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut Aug. dicit in libr. Retract. Ipſe aliquando in hoc fui deceptus, quod credidit initiũ fidei eſſe ex nobis, ſed cõſummationem nobis dari ex Deo, quod ipſe ibidem retractat, & ad hunc ſenſum videtur pertinere ꝙ fides iuſtificationem mereatur. Sed ſi ſupponamus, ſicut* fidei veritas habet, quod initiũ fidei ſit in nobis à Deo, iam etiã ipſe actus fidei cõſequit primã gratiã, & ita nõ poteſt eſſe meritorius primæ gratiæ. Per fidẽ igit iuſtificatur hõ, nõ quaſi homo credendo mereatur iuſtificationẽ, ſed quia dum iuſtificatur, credit, eo ꝙ motus fidei requiritur ad iuſtificationem impij, vt ſupra dictũ eſt.* [Libr.1.c.23. poſt med. tomo 1.] [*Alias rei.] [q.præc.ar.4.]

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ Deus nõ dat gratiã niſi dignis. nõ tamen ita quòd prius digni fuerint, ſed quia ipſe per gratiam eos facit dignos, qui ſolus poteſt facere mundũ de immundo conceptum ſemine.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ omne bonũ opus hominis procedit a prima gratia ſicut à principio, nõ aũt procedit à quocunque humano dono. Et ideo non eſt ſimilis ratio de dono gratiæ, & de dono humano. [606]

ARTICVLVS VI.

Vtrum homo poſſit alteri mereri primam gratiam.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, quòd homo poſſit alteri mereri primam gratiam quia [2.d.27.ar.6. Et 3 diſt.19. q.1.art.2. q.1.cor. & art. 5.q.3. ad 5. Et 4.diſ. 45. q.2 art 1.q.1. cor. Et 1. Tim.4. le.4 fin.]

Matth.

Matth.9. Super illud, Videns Ieſus fidem illorum &c. A dicit gloſſ.* Quantum valet apud Deum fides propria, apud quem ſic valuit aliena, vt intus & extra ſanaret hominem: ſed interior ſanatio hominis eſt per primam gratiam. ergo homo poteſt alteri mereri primã gratiam.

*Gloſ. ordinaria ibid.

¶ 2 Præterea. Orationes iuſtorum non ſunt vacuæ, ſed efficaces, ſecundum illud Iacob vltim. Multum valet deprecatio iuſti aſſidua: ſed ibidẽ præmittitur, Orate pro inuicem, vt ſaluemini. cum igitur ſalus hominis non poſſit eſſe niſi per gratiam, videtur quòd vnus homo poſſit alteri mereri primam gratiam.

¶ 3 Præterea. Lucæ 16. dicitur. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula: ſed nullus recipitur in æterna tabernacula, niſi per gratiam, per quam ſolam aliquis meretur vitam æternam, vt ſupra dictum eſt.* ergo vnus homo poteſt alteri acquirere merendo primam gratiam. B

art.1. huius q. & q.109. artic.1.

Sed contra eſt, quòd dicitur Iere. 15. Si ſteterint Moyſes, & Samuel coram me, nõ eſt anima mea ad populum iſtum; qui tamen fuerunt maximi meriti apud Deum. videtur ergo quòd nullus poſſit alteri mereri primam gratiam.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut ex ſupradictis patet,* opus noſtrum habet rationem meriti ex duobus. Primo quidem ex vi motionis diuinæ, & ſic meretur aliquis ex condigno Alio modo habet rationem meriti, ſecundum quod procedit ex libero arbitrio, inquantum voluntarie aliquid facimus, & ex hac C parte eſt meritum congrui, quia congruum eſt, vt dum homo bene vtitur ſua virtute, Deus ſecundum ſuperexcellentem virtutem excellentius operetur. Ex quo patet, quòd merito condigni nullus poteſt mereri alteri primam gratiam, niſi ſolus Chriſtus, quia vnuſquiſque noſtrum mouetur à Deo per donum gratiæ, vt ipſe ad vitam æternam perueniat, & ideo meritum condigni vltra hanc motionem non ſe extendit. Sed anima Chriſti mota eſt à Deo per gratiam, non ſolum vt ipſe perueniret ad gloriam vitæ æternæ, ſed etiam vt alios in eam adduceret, inquantum eſt caput Eccleſiæ, & author ſalutis humanæ, ſecundum illud ad Hebr.2. Qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem ſalutis &c. Sed merito congrui poteſt aliquis alteri mereri D primam gratiam. Quia enim homo in gratia conſtitutus implet Dei voluntatem, congruum eſt ſecundum amicitiæ proportionem, vt Deus impleat hominis voluntatem in ſaluatione alterius, licet quandoque poſſit habere impedimentum ex parte illius, cuius aliquis ſanctus iuſtificationem deſiderat. Et in hoc caſu loquitur authoritas Iere. vltimo inducta.

art.3. & 4.

Ad primum ergo dicendum, quòd fides aliorum valet alij ad ſalutem merito congrui, non merito condigni,

Ad secundum dicendum, quòd impetratio orationis innititur miſericordiæ, meritum autem condigni innititur iuſtitiæ, & ideo multa orando impetrat E homo ex diuina miſericordia, quæ tamen non meretur ſecundum iuſtitiam, ſecũdum illud Dan. 9. Neque enim in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam, ſed in miſerationibus tuis multis.

Ad tertium Dicendum, quòd pauperes eleemoſynam recipientes, dicuntur recipere alios in æterna tabernacula vel impetrando eis veniam orando, vel merendo per alia bona ex congruo, vel etiam materialiter loquendo, quia per ipſa opera miſericordiæ, quæ quis in pauperes exercet, meretur recipi in æterna tabernacula.

Articulus VII.

Vtrum homo poſſit ſibi mereri reparationem poſt lapſum.

Ad septimum ſic proceditur. Videtur quòd aliqs poſſit ſibi mereri reparationem poſt lapſum. Illud enim quod iuſte à Deo petitur, homo vr̃ poſſe mereri, ſed nihil iuſtius à Deo petitur, vt Augu. dicit, quã quòd reparetur poſt lapſum, ſecũdum illud Pſal.70. Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me Domine. ergo homo poteſt mereri, vt reparetur poſt lapſum.

¶ 2 Præterea. Multo magis homini proſunt opera ſua, quàm ꝓ alijs, ſed homo poteſt aliquo mõ alteri mereri reparationem poſt lapſum, ſicut & primam gratiam. ergo multo magis ſibi mereri poteſt, vt reparetur poſt lapſum.

¶ 3 Præterea. Homo, qui aliquando fuit in gratia per bona opera quæ fecit, meruit ſibi vitam æternam, vt ex ſupradictis patet,* ſed ad vitam æternam nõ poteſt quis peruenire niſi reparetur per gratiam. ergo videtur quod ſibi meruit reparationem per gratiam.

art.2. huius q. & q.109. artic.5.

Sed contra eſt, quod dicitur Ezech.18. Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatẽ omnes iuſtitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur. ergo nihil valebunt ei præcedentia merita ad hoc ꝙ reſurgat. non ergo aliquis poteſt ſibi mereri reparationem poſt lapſum futurum.

Respondeo dicendum, quòd nullus poteſt ſibi mereri reparationem poſt lapſum futurum neque merito cõdigni, neque merito congrui. Merito quidem cõdigni hoc ſibi mereri non poteſt, quia ratio huius meriti dependet ex motione diuinæ gratiæ, q̃ quidem motio interrumpitur per ſequens peccatum, vnde omnia beneficia, quę poſtmodum aliquis à Deo conſequitur, quibus reparatur, non cadunt ſub merito, tanq̃ motione prioris gratiæ vſque ad hæc non ſe extendente. Meritum etiam cõgrui, quo quis alteri primam gratiã meretur, impeditur, ne conſequatur effectum propter impedimẽtum peccati in eo, cui quis meretur. Multo igitur magis impeditur talis meriti efficacia ꝑ impedimẽtum, quod eſt & in eo qui meretur, & in eo cui' meretur hic enim vtrunque in vnam perſonam concurrit, & ideo nullo modo aliquis poteſt ſibi mereri reparationem poſt lapſum.

Ad primum ergo dicen-

¶ Super quæſtionis centeſimæ decimæ quartæ Articulũ ſeptimum.

In art.7. dubium occurrit circa rõnem literæ ad probãdũ, ꝙ nullus põt mereri ex condigno ſibi reparationẽ poſt lapſum, q̃ motio diuinæ grãæ interrũpit ꝑ lapſum. Contra hanc ſiquidẽ rõnem inſtat. Primo, q2 non exigit ad hoc ꝙ aliqua ſit merces reddenda ex cõdigno ꝙ motio diuinæ grãæ non interrũpat. ergo ratio literæ, quæ ex interruptione infert nõ meritum, nihil valet. Aſſumptũ patet: quia Iudas quãque meruit vitam æternam ex condigno, & tamẽ motio diuinæ gratiæ fuit interrupta. Et cõfirmatur, quia tm̃ eſt dicere, ꝙ interruptio gratiæ facit, vel exigit aliquid non cadere ſub merito condigni, quantum dicere, nihil meremur ex cõdigno, niſi ad ꝙ cõtinuata gratia perueniamus: ꝙ eſt falſum.

607 2. di.27. art. 4. ad 3. Et Heb.6. le. 3.

art.2. huius q. & q. 109. artic.5.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis ſciẽdũ eſt, ꝙ grã dupliciter cõcurrit ad meritum. Primo, vt cõſtituens hoiem in ſtatu remunerabili: & hoc facit grã cõſtituẽdo hoiem diuinæ naturæ cõſortẽ. Scdo, vt principiũ actus meritorij: & q2 fm nõ ſolum præſupponit primũ in rõne principij, ſicut agere præſupponit eſſe, ſed corrigit in rõne conſtituentis ſtatũ remunerabilis, ita ꝙ null' ex condigno meretur ſibi homini, ſed ſibi conſtituto in gratia, mercedẽ, vel præmiũ. ſimpliciter: iõ de rõne meriti ex condigno ſibi, eſt cõſtituere mercedem debitã ſibi in ſtatu gratiæ. Ita ꝙ grã gratia nõ ſolũ exigitur ad cõſtituendam perſonam, quæ meretur, & cui meretur, ſed cui exhibendum ſit præmiũ. Et rõ huius eſt vniuerſalis, q2 q̃ quodlibet meritum efficit mercedem debitã ſibi in ſolo ſtatu digno mercede: nullus enim meretur aliquid exhibendum

hibendum ſibi in ſtatu indigno mercede. Ex hoc autem q ſtatus dignus mercede debita merito ex condigno conſtituit gratia, ſequitur q impoſſibile eſt habere rōnem mercedis debitæ merito ex condigno, quod in rōne ſua claudit ſtatum oppoſitum, vt patet: & q̄a reparatio poſt lapſum in rōne ſua claudit ſubiectum in ſtatu oppoſito, quia in peccato mortali p lapſum. idō impoſſibile eſt, q reparatio poſt lapſū habeat rōnē mercedis debitæ merito ex condigno: & hoc intēdit author in pauciſſimis verbis literę. Quod vt clarius intelliges ſimul cū dictis, nōe ſcito interruptionē grę dupliciter inueniri poſſe. Primo vt impedimentū ad conſequendam mercedē merito debitā, & de tali interruptione loquitur author hic in rñſione ad tertiū de qua & loquūtur obiectiones in oppoſitū allatæ, qua & Iudas nō aſſecutus eſt vitā æternā, q̄ meruerat, ſi aliq̄n fuit bonus. Et talis interruptio, vt in litera dicit, impedit cōſecutionē mercedis, ſicut vniuerſaliter cā naturalis impedibilis, puta ſemen perfectum aliquanto tempore operans propriū effectū, ſi eradicet, vel aliter occupetur, impeditur à cōſecutiōe effectus, ad quem ſm naturā ſuā erat ordinatum. Iam.n. dictū eſt, quòd
608 actus meritorius eſt
2.di 27. ar. ordinatus per gratiæ
5. Et 4. diſt. ſemen à Deo ad cau-
20. art. 2.q. ſandum vitā æternā, ſi-
3.cor. cut alij actus naturales ad ſuos terminos. Et hmōi interruptio per accidēs ſe habet ad meritum, & mercedem: quamuis per ſe ſe habeat ad cōſecutionem, vtpote directe contraria illi. ¶Secundo aūt modo inuenit interruptio, vt clauſa in rōne termini. Et ſic eſt implicatio in adiecto, dicere q eſt merces in ſtatu interruptionis, ſicut dicere lumen in
art.2.& 4. opaco, vt patet ex dictis. Et de huiuſmodi interruptione loquit litera in hac ratione, quæ motionem diuinæ gratiæ interruptā per ſequens peccatum, vt incluſam in ratione mercedis affert pro cauſa, quare non cadit reparatio poſt lapſum in merito. ¶Et per hoc patet reſpōſio ad obiecta. Nam & vita æterna, & augmētum gratiæ, & quicquid cadit ſimpliciter ſub merito condigni, ad conſecutionem quidem ſui exigit cōtinuitatem ſui perſeuerantiā ſtatus, ad hoc autem quòd ſit merces debi-

F ti, non. Nec interruptio, quia impedit talem continuitatē, impedit reparationem habere rationem mercedis: ſed quia reparatio poſt lapſum includit in ratione ſua interruptionem, vt lumen diaphanum: non ſic autem eſt de vita æterna, & alijs, quæ meremur ex condigno.

Ad primum ergo dicendum, q deſiderium, quo quis deſiderat reparationem poſt lapſum, iuſtū dr̄, & ſimiliter oratio, quia tendit ad iuſtitiam, non tamē ita, quòd iuſtitię innitatur per modū meriti, ſed ſolum miſericordiæ.

Ad secundum dicendū quòd aliquis poteſt alteri mereri ex cōgruo primam gratiam, quia non eſt ibi impedimētum, ſaltem ex parte merētis, quod inuenitur, dum aliquis poſt meritum gratiæ à iuſtitia recedit. G

Ad tertium dicendum q quidam dixerunt, quòd nullus meretur abſolute vitam æternā, niſi per actum finalis gratiæ. i. ſolum ſub conditione, ſi perſeuerat, Sed hoc irrationabiliter dicit, q̄a quandoque actus vltimæ gratiæ, non eſt magis meritorius, ſed minus quàm actus præcedentes propter ægritudinis oppreſſionē. Vnde dicēdum, q quilibet actus charitatis meretur abſolute vitā æternam, ſed per peccatum ſequēs ponitur impedimentum præcedenti merito, vt nō ſortiatur effectum, ſicut etiam cauſæ naturales deficiunt à ſuis effectibus propter ſuperueniens impedimentum. H

Articulus VIII.

Vtrum homo poſſit mereri augmentum gratię, vel charitatis. I

AD octavum ſic pceditur. Videtur q, homo non poſſit mereri augmētum gratiæ, vel charitatis. Cum.n. aliquis acceperit præmium quod meruit, non debet ei alia merces, ſicut de quibuſdam dicitur Matt. 6. Receperunt mercedem ſuam. ſi igitur aliquis mereretur augmentum charitatis vel gratiæ, ſequeretur q gratia augmentata, non poſſet vlterius expectare aliud præmiū quod eſt inconueniens.

¶2 Præt. Nihil agit vltra ſuam ſpeciē, ſed principiū meriti eſt gr̄a, vel charitas; vt ex ſupradictis patet.* ergo nullus pōt maiorē gr̄am, vel charitatem mereri, q̄ habeat.

¶3 Præt. Id quod cadit ſub merito meretur homo per quemlibet actum à gratia vel charitate procedētem: ſicut per quemlibet talem actum meretur homo vitam æternam. ſi igitur augmentum gratiæ, vel charitatis cadat ſub merito, videtur, quòd p quemlibet actum charitate informatum aliquis mereatur augmentum charitatis, ſed id quod homo meretur, infallibiliter à Deo cōſequit, niſi impediatur per peccatum ſequēs. dicitur .n. 2. ad Tim. 1. Scio cui credidi, & certus ſum, quia potēs eſt depoſitū meum ſeruare. Sic ergo ſequeretur q p quēlibet actum meritoriū gratia, vel charitas augeretur, quod vr̄ inconueniens, cum quandoq; actus meritorij nō ſint multū ſeruētes, ita q ſufficiāt ad charitatis augmentū. nō ergo augmētum charitatis cadit ſub merito.

Sed contra eſt, quod Auguſtin.* dicit ſuper epiſto. Ioā. quod charitas meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici. ergo augmentum charitatis, vel gratiæ cadit ſub merito.

Respondeo Dicēdum, q ſicut ſupra dictum eſt,* illud cadit ſub merito condigni, ad quod motio gratiæ ſe extēdit: motio autem alicuius mouētis non ſolum ſe extendit ad vltimum terminum motus, ſed etiā ad totum progreſſum in motu. Terminus autē motus gratiæ eſt vita æterna, progreſſus autem in hoc motu eſt ſecundum augmentum charitatis, vel gratiæ, ſecundum illud Prouerb. 4. Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplēdens procedit, & creſcit vſque ad perfectum diē, qui eſt dies glorię. ſic igitur augmentum gratiæ cadit ſub merito condigni.

Ad primum ergo dicendū, quòd præmium eſt terminum meriti. Eſt autē duplex terminus motus. ſ. vltimus & medius, qui eſt & principium & terminus, & talis terminus eſt merces augmēti. Merces autē fauoris humani eſt ſicut vltimus terminus his, qui finem in hoc conſtituunt, vnde tales nullā aliam mercedem recipiunt. K

Ad secundum dicendū, q augmētū grę nō eſt ſupra virtutē præexiſtentis grę, licet ſit ſupra

ſam, vt de ſemine, & arbore ſimilitudo di augmētum gratiæ, quę vere intenſio eſt, attendēdum eſt, q cauſa agēs, quæ efficit formam in ſubiecto diſpoſito, auget eā mediante ſeipſa cooperante per actum ſuum ad diſponendū, capacēq; ad reddendum ſubiectum maioris gratiæ, & ad faciēdum ſibi debitum, i. merendum huiuſmodi augmentum. Sic ſi cet augmentum gratię ſit maioris quantitatis ac virtutis, quā gratia

¶ *Super quęſtionis centeſimæ decimæ quartæ Articu. octauum.*

In ar. 8 eiuſdem q̄ōnis nota q author vti vr̄ gr̄a, quaſi moto re in principio corporis art quia gr̄a eſt veluti organū ſeu mediū quo Spirituſſanctus mouet nos: ac p hoc eadē motio attribuitur Spiritui ſancto & gratiæ, & ad idem ſe extendere dicitur.
¶In rñſione ad ſm eiuſdem art. dubium occurrit duplex primū circa id quod dr̄: ſcd̄o circa id qd̄ ſupponit. Falſum quidem vr̄, q augmētum grę ſit ſupra q̄titatem, & non ſupra virtutē præexiſtētis grę. nam in his,
Trac 5. ante med. tom. 9.
quæ nō mole magna ſunt, idem eſt maius, & melius, vt Auguſt. dicit, Et cōſtat, quòd in maiori quantitate gratiæ eſt maior virtus, quam in minori:
Artic. 6. & 7. huius q.
ac per hoc augmentum gratiæ ſicut excedit quātitatem, ita excedit virtutem præexiſtentis gratiæ: nō ſic autem eſt de ſemine, & arbore, & animali paruo creſcente in magnum, in quibus virtus augmentatiua diſtinguitur à quantitate perfecta, ad quam mouet. Falſum quoque ſuppoſitum videtur ſcilicet, quòd gratia augeat ſe ipſam, cū ſolus Deus effectiue cauſet, & augeat gratiam.
¶Ad hoc dicit, quòd quia augmentum nō niſi metaphorice in formis ſecūdū quantitatem dicitur, eſt.n. motus intenſionis augmentatio gratiæ, ſicut & aliarum formarum: ideo nō oportet hoc attendere, quod ſicut animal, aut animatū auget ſe ipſum, ita gratia auget ſeipſam ... affert. Sed in huiuſmo

gr̃a pexiſtens, vt manifeſte patet cum augeť vſq; ad cõſummationem patriæ: non tñ ea cedit efficaciã gratiæ pexiſtẽtis in diſponendo ac merendo eam, ſed eſt proportionatus terminus illius. Et hoc eſt non ea cedere illam in virtute, q̃uis in q̃titate. Vnde obiectio primi dubij in æquiuoco laborat. Nã dupliciter intelligi põt eẽ ſupra virtutẽ. Vno mõ habere maiorẽ virtutẽ: alio mõ eſſe improportionatũ effectum, ſeu terminũ illius virtutis: Et in ſcđo ſenſu ſumitur in litera, nõ in primo: q̃a primus coincidit cũ alio mẽbro literæ. ſ. eſſe ſupra quãtitatem. nam eiuſdẽ rõnis eſt eſſe ſupra quantitatem & virtutem in primo ſenſu.

¶ Ad ſecundam dr̃, ꝙ litera non ſupponit gratiam augere ſeipſam, ſed ita ſe habere ad augmẽtum ſuum

609 cauſandum, ac ſi cau-

4.di.45.q.2. ſaret illud: ſicut actua

ar.4.q.1.co. habitus acq̃ſiti auget ipſum. Et hoc eſt verum, quoniã in ſolo actu gr̃æ augetur gratia, quæ ita ſe habet ad augmentum, ꝙ ſi eſſet cauſabile per actum noſtrum, tunc cauſaretur. Statuit ſiquidẽ tunc Deus aug

ca.2. & 17. mentum cauſare, q̃n

in prin. t.7. via noſtra cauſaret illud, ſi in noſtra eẽt poteſtate. Et hæc dicta ſunt de gratia inquãtum efficiente augmẽtum, vt exponeretur etiã verbaliter reſpõſio ad ſecundum. Sed loquendo de gratia vt merente augmentũ, quomodo loquiť totus articulus, & argumentum ſecũdum, facilius patet meritũ

Art præced. augmenti non eſſe ſupra virtutem gratiæ modo ea poſito, & nõ præſupponi augmentum fieri à gratia, ſed meritum illius ea cõdigno eſſe a gratia.

¶ In reſponſione ad tertium aduerte, q̃d author qui in 2. Sen. diſt. 27. q.1. ar.5. augmentum gratię conſiderauit ſolum vt effectum gratiæ, & ꝓpterea poſuit ipſum vt præmium concomitãs actum meritoriũ, hic perſpicacius intuitus augmentum eſſe terminum medium motus meritorij, poſuit ipſum eẽ præmium redditum merito directe, ſicut & vitã æternam. Et propterea licet ibi in reſponſione ad ſecundum, non poſuerit quolibet actu meritorio mereri nos augmentũ gratiæ, hic hoc affirmat, ſuo tamen tempore reddẽdum, cum .ſ. aliquis fuerit ſufficienter diſpoſitus ad augmentum gratię

A Quod tunc ſolum eſt, cum aliquis ita vtitur accepta gratia ſecũdum proportionem virium ſuarum, vt in nullo gratia Dei deſit per negligentiam, vt ibidem author dicit.

quãtitatem ipſius, ſicut arbor, etſi ſit ſupra quantitatem ſeminis, nõ eſt tamen ſupra virtutem ipſius.

Ad tertium dicẽdum, ꝙ quolibet actu meritorio meretur homo augmentum gratiæ, ſicut & gratiæ conſummationem, quæ eſt vita æterna. Sed ſicut vita ęterna nõ ſtatim redditur, ſed ſuo tempore, ita nec gratia ſtatim augetur, ſed ſuo tempore. cum. ſ. aliquis ſufficienter fuerit diſpoſitus ad gratiæ augmentum.

Articvlvs IX.

Vtrum homo poſſit perſeuerantiam mereri.

Ad nonvm ſic proceditur. Videtur quòd aliquis poſſit pſeuerãtiã mereri. Illud. n. quod hõ obtinet petẽdo, poteſt cadere ſub merito habẽtis gr̃am, ſed pſeuerãtiã petendo homines à Deo obtinent, alioqn fruſtra peterer à Deo in petitionibus

C orationis Dominicæ, vt Aug. exponit* in lib. de bono pſeuerãtiæ. ergo perſeuerantia poteſt cadere ſub merito habentis gratiam.

¶ 2 Præt. Magis eſt non poſſe peccare, quã nõ peccare, ſed nõ poſſe peccare cadit ſub merito, mereť. n. aliquis vitam ęternam, de cuius rõne eſt impeccabilitas. ergo multo magis poteſt aliquis mereri vt non peccet, quod eſt perſeuerare.

¶ 3 Præterea. Maius eſt augmentum gratiæ, quàm perſeuerãtia in

D gratia quã quis habet, ſed homo poteſt mereri augmentũ gratiæ, vt ſupra dictum eſt* ergo multo magis poteſt mereri perſeuerantiam in gratia, quam quis habet.

Sed contra eſt, quod omne quod quis meretur, à Deo cõſequitur, niſi impediatur ꝑ peccatum, ſed multi habẽt opera meritoria, qui nõ conſequuntur perſeuerãtiam, nec poteſt dici quod hoc fiat propter impedimentum peccati; quia hoc ipſum quod eſt peccare, opponitur perſeuerãtiæ, ita quod ſi aliquis perſeuerantiã mereretur, Deus nõ permitteret aliquem cadere in peccatum. non igiť pſeuerãtia cadit ſub merito.

Respond. Dicendũ, ꝙ cum homo naturaliter habeat liberum arb. flexibile ad bonũ & ad malũ, dupliciter põt aliquis perſeuerantiã in bono obtinere à Deo. Vno quidem modo per hoc, ꝙ liberũ arbi. determinatur ad bonum per gratiam cõſummatam, quod erit in gloria. Alio modo ex parte motionis diuinæ, quæ hominẽ inclinat ad bonũ vſque ad finem. Sicut autem ex dictis patet,* illud cadit

B ſub humano merito, quod cõparatur ad motum liberi arb. directi à Deo mouente, ſicut terminus, non autem id quod comparatur ad prædictum motum, ſicut principium. Vnde patet, ꝙ perſeuerantia glorię, q̃ eſt terminus prædicti motus, cadit ſub merito: pſeuerãtia aũt vię nõ cadit ſub merito, q̃a dependet ſolum ex motione diuina, q̃ eſt principiũ oĩs meriti, ſed Deus gratis pſeuerãtiæ bonũ largitur, cuicunque illud largitur.

Ad primvm ergo dicẽdũ,

C ꝙ ẽt ea q̃ nõ meremur, orãdo impetramus, nã & peccatores Deus audit, peccatorũ veniam petẽtes, quam non merentur, vt patet per Aug. ſuper illud Io.* Scimus quia peccatores Deus nõ exaudit: alioquin fruſtra dixiſſet Publicanus. Deus propritius eſto mihi peccatori, vt dr̃ Luc. 18. Et ſimiliter pſeuerantiæ donum aliquis petendo à Deo impetrat vel ſibi, vel alij quàmuis ſub merito non cadãt.

Ad secvndvm dicẽdũ,

D ꝙ perſeuerãtia q̃ erit in gloria, cõputať ad motũ liberi arbi. meritoriũ ſicut terminus, non aũt perſeuerantia vię ratione prædicta.†

¶ Et ſimiliter dicẽdum eſt ad tertium de augmento gratiæ, vt per prædicta patet.*

Articvlvs X.

Vtrum temporalia bona cadant ſub merito.

Ad decimvm ſic proceditur. Videtur ꝙ tẽporalia bona cadant ſub me

E rito. Illud. n. q̃d ꝓmittiť aliquibus vt pmiũ iuſtitiæ, cadit ſub merito ſed tẽporalia bona ꝓmiſſa ſunt in lege veteri, ſicut merces iuſtitię, vt patet Deu. 28. ergo videtur ꝙ bona temporalia cadant ſub merito.

¶ *Super quæſtionis cẽteſimædecimæquartæ Art. nonũ.*

In ar. 9. eiuſdẽ q. dubiũ ſtatim occurrit circa rõnẽ literæ. Quare pſeuerãtia nõ cadit ſub merito, q̃a dependet ſolũ ea motione diuina &c. Si. n. hæc rõ valet augmẽtũ gr̃æ nõ caderet ſub merito, q̃a dependet ſolum ea motione diuina. Nec valet dicere ar.6.7. & 8.

ꝙ dependet ex nobis diſpoſitiue: quia etiã perſeuerãtia depẽdet ex nobis diſpoſitiue.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ rõ literæ non conſiſtit in dependentia ſolũ ex motione diuina effectiue ſed conſiſtit in hoc, ꝙ dependet ſolũ ea motione diuina, quæ eſt principium gratiæ ꝙ de obus exiſtentibus mẽbris diſtinctionis in litera. ſ. eſſe terminũ, & eſſe principium actionis gratiæ, & primo cadente ſub merito, ſcđo nõ, cũ pſeuerantia viæ cõſiſtat in primo ſolũ, ita ꝙ ly

Tract. 44. euang. Ioã. poſt med. illius. tom.9.

ſolũ, excludit ab oppoſito membro. ſ. terminare motionẽ, conſequẽs eſt ꝙ pſeuerãtia viæ non cadit ſub merito. Et ea hoc apparet dr̃ia inter augmẽtum gr̃æ, & pſeuerãtiã vię: q̃a licet conueniant in hoc, quòd vtrũque ex ſolo Deo depẽdet effectiue, differunt tñ in hoc, q̃d augmentatio eſt talis actio Dei, quæ habet terminum terminantẽ motũ gratiæ prius datæ, vt patet. Perſeuerantia verò, q̃a cõſiſtit in ſola gr̃æ conſeruatione, & cõſeruatio gr̃ę nihil aliud eſt q̃ ꝓductio eius continuata, ſeu nõ interrupta, nullũ hẽt terminũ nouũ, q̃ ſit terminus motus gratiæ iã exiſtẽtis. Cõſtat. n. ꝙ ipſa prima gratia, nõ nouo modo ſe habẽs, ſed eodẽ modo ſe habens terminat conſeruationem: & ideo nõ cadit ſub merito.

In iſto arti. & art.8.

*In corp. & ad arg.

610

2.2.q.121.artic 5.ad 4.

¶ *Super quęſtionis cẽteſimędecimęquartę Ar. decimũ.*

In ar. 10. eiuſdem quæſt. & vlt. totius libri huius, nota tria. ſ. primo, ꝙ cum dicitur, Omnia illa, q̃bus homo adiuuatur ad perueniendum ad beatitudinem poſt primam gr̃am, ca

dere

dere ſub merito ſimpliciter, intelligendũ eſt de oibus habentibus rõnẽ termini, ne ſit qõ de conſeruatione, & pſeuerãtia, quæ tñ ad primam gratiã ſpectare dici poſſunt.

¶ Secundo, ꝙ ſicut bonũ eſt duplex, ſimpliciter & ſm quid, ita meritum, & merito ſimpliciter, quod eſt meritũ gratiæ, reſpondet bonũ ſimpliciter, merito ſm qd rñdet bonũ ſm qd.ſ. bonũ temporale ſm ſe.

Lib. 18 Moral. cap. 2. a med.

¶ Tertio, ꝙ quẽadmodũ in merito ſimpliciter inuenit prima radix ordinatio diuina per gratiæ donum, & ſecunda liberum arb. ita in merito ſm qd inuenit̃ ordinatio diuina nõ ꝑ grãm, quia non eſt aliquid excedẽs naturã: ſed per ꝓpoſitum cõſequendi illud tpale, & liberũ arb. operans ꝓ conſecutione illius. Ve ſic ſit meritum ſm quid hois apud Deũ ꝓportionaliter, ſicut meritũ ſimpliciter: & merces ab eodẽ reddatur, qui tanta bonitate affluit, vt etiã inter malas noſtras voluntates gaudeat ſe ordinare opera, quæ remuneret. Cui ſit honor, & gloria in ſecula ſeculorum Amen.

¶ Et hæc quo ad præſentis operis expoſitionẽ ſm ꝓprij ingenioli facultatẽ dicta ſũt ad exaltationẽ veritatis, & doctrinæ diui Th. Ro. Anno ſalutis, 1521. Aetatis vero meæ 43. die 29. mẽſis Decẽbris. Deo, diuæ Mariæ, diuo. Tho. vniuerſæque cœleſtis curiæ gratias. Amen.

¶ 2 Præterea. Illud videt̃ ſub merito cadere, qđ Deus alicui retribuit ꝓ aliquo ſeruitio quod fecit ſed Deus aliquando recompenſat hominibus pro ſeruitio ſibi facto aliqua bona tpalia. dicit.n. Exo. 1. Ergo timuerũt obſtetrices Deũ, ædificauit illis domos. vbi gl. Gregor.* dicit, ꝙ benignitatis earum merces potuit in æterna retribui, ſed culpa mẽdacij terrenam recõpenſationem accepit. & Ezec. 29. dr̃, Rex Babylonis ſeruire fecit exercitum ſuum ſeruitute magna aduerſus Tyrum, & merces non ẽ reddita ei & poſtea ſubdit: Erit merces exercitui illius, & dedi ei terram Aegypti ꝓ eo quod laborauerit mihi. ergo bona temporalia cadunt ſub merito.

¶ 3 Pręt. Sicut bonum ſe habet ad meritum, ita malum ſe habet ad demeritum, ſed ꝑp demeritũ peccati aliqui puniũtur a Deo tpalibus pœnis, ſicut patet de Sodomitis, Gen. 19. ergo & bona temporalia cadunt ſub merito.

SED CONTRA eſt, quòd illa quæ cadũt ſub merito, nõ ſimiliter ſe habent ad oẽs: ſed bona tẽporalia, & mala ſimiliter ſe habẽt ad bonos & malos & ſecũdum illud Eccleſ. 9. Vniuerſa æque eueniunt iuſto & impio, bono, & malo, mundo & immundo, immolãti victimas, & ſacrificia contemnenti. ergo bona temporalia non cadunt ſub merito.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ illud quòd ſub merito cadit, eſt pmiũ, vel merces, quod habet rationem alicuius boni. Bonũ autẽ hoĩs eſt duplex, vnũ ſimpliciter, aliud ſm quid. Bonũ hominis ſimpliciter ẽ vltimus finis eius, ſm illud Pſal. 72. Mihi aũt adhęrere Deo, bonũ eſt, & per cõſequens omnia illa q̃ ordinantur vt ducentia ad hunc finem, & talia ſimpliciter cadunt ſub merito. Bonum autẽ ſm qd, & non ſimpliciter, hominis eſt, ꝙ eſt bonũ ei vt nũc, vel quod ei eſt

F ſm quid bonum, & huiuſmodi nõ cadunt ſub merito ſimpliciter ſed ſecũdum quid. Secundum hoc ergo dicendum eſt, quòd ſi temporalia bona conſiderentur ꝓut ſunt vtilia ad opera virtutum, quibus perducimur in vitam æternam, ſm hoc directe & ſimpliciter cadũt ſub merito, ſicut & augmentum gratiæ, & omnia illa quibus homo adiuuatur ad perueniendum in beatitudinem poſt primam gratiam. Tm̃.n. dat Deus viris iuſtis de bonis temporalibus, & ẽt de malis, quãtũ eis expedit ad perueniendum ad vitam æternam, & in tantũ ſunt ſimpliciter bona hmõi tpalia. vnde dr̃ in Pſal. 33. Timentes autem Dominum non minuentur omni bono. & alibi: Non vidi iuſtum derelictum &c. Pſal. 36. Si

G autem conſiderentur hmõi temporalia bonã ſm ſe, ſic non ſunt ſimpliciter bonã hominis, ſed ſm quid, & ita non ſimpliciter cadunt ſub merito, ſed ſecũdum quid, inquantum.ſ. homines mouentur à Deo ad aliqua temporaliter agenda, in quibus ſuum propoſitum conſequuntur Deo fauente, vt ſicut vita æterna eſt ſimpliciter præmium operum iuſtitiæ per relationem ad motionem diuinam, ſicut ſupra dictum eſt.* ita temporalia bona in ſe conſiderata habeant rationem mercedis habito reſpectu ad motionem diuinam, qua voluntates hominum mouentur ad hæc proſequenda, licet interdum in his non habeant hoĩes rectam intẽtionem. ar. 2. 3. & 6. huius quæſ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut Aug. dicit contra Fauſtum lib. 4.* In illis temporalibus pro- Lib. 4. ca. 2. circa princ. com. 6.

H miſſis figuræ fuerunt futurorum ſpiritualium, quæ implentur in nobis. Carnalis enim populus promiſſis vitæ præſentis inhærebat, & illorum non tantum lingua, ſed etiam vita prophetica fuit.

AD SECVNDVM dicendum, quòd illę retributiones dicuntur eſſe diuinitus factæ ſecundum comparationem ad diuinam motionem, non autem ſecundum reſpectum ad malitiam voluntatis, præcipue quantum ad regem Babylonis, qui nõn impugnauit Tyrum, quaſi volẽs Deo ſeruire, ſed potius vt ſibi dominium vſurparet. Similiter etiam obſtetrices, licet habuerint bonam volũtatem quantum ad liberationem puerorum, non tamen fuit earum recta voluntas quãtum ad hoc,

I quod mendacium confinxerunt.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ temporalia mala infliguntur in pœnam impijs, inquantum per ea non adiuuantur ad conſecutionem vitæ æternę. Iuſtis autẽ, qui per huiuſmodi mala iuuantur, non ſunt pœnæ, ſed magis medicinæ, vt ſupra dictum eſt.* q. 85. arti. 7. & 8.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ omnia æque eueniunt bonis, & malis, quantum ad ipſam ſubſtantiam bonorum, vel malorum temporalium, ſed non quantum ad finem, quia boni per huiuſmodi manuducuntur ad beatitudinem, non autem mali. Et hæc de moralibus in communi dicta ſufficiant.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. V. E. ROMA

SERIES CHARTARVM.

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ, AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL.

Omnes ſunt Quaterniones, præter LL qui eſt Duernio.

VENETIIS.

Apud Hæredem Hieronymi Scoti.

M D XCLIII.

Digitized by Go